Universidad de Deusto
Biblioteca

I

Psalmos Davidicos

M. Antverpiae

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIA

IN PSALMOS

DAVIDICOS, PRISCI

CVIVSDAM AVCTORIS

INCOGNITI,

IN DVOS DIVISA TOMOS.

Hic prior expositionem à primo Psalmo vsque ad LXXXVIII.
Posterior reliquorum complectitur.

Post COMPLVTENSEM *editionem recognita, & plurimis in locis suæ integritati restituta.*

Additi sunt duo INDICES vnus sententiarum quæ toto opere habentur, alter omnium versiculorum, in quos singuli Psalmi diuiduntur.

141849
IHS
BIBLIOTHECA COLLEGII COMPLVTENSIS SOCIETATIS JESV
IHS

LVGDVNI,

EXPENSIS PETRI LANDRY.

CIↃ. IↃ. LXXXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Franciſci Vergaræ Græcarum literarum profeſſoris Complutenſis de Dauidici Pſalterij argumento Carmen.

DVLCIA Ieſſæus verſans Pſalteria vates
Quum caneret pugnas, partoſq; ex hoſte triumphos,
Cæleſtesq; Deo laudes dictaret ab alto
Spiritus, humanam feriens qui numine mentem,
Ad plectrum digitos, ad cantus ora mouebat.
Hinc vbi diuinos concepit pectore flatus
Regia progenies, inuoluens facta futuris,
Nunciat arcanum ventura in ſæcula fatum.
Scilicet vt pater omnipotens miſeratus iniquam
Sortem hominum: foret extremũ miſſurus in æuum
Stellato è ſolio natum, qui crimina mundi
Tolleret, humanam cælo delapſus in aluum.
Vtq; futura caro patris ſapientia verbum
Cælorum terræq; potens, in paupere tecto,
Atque inopi cultu, tenuiq; è virgine matre
Naſci optet: patrias leges mox vulget in orbem
Factus homo: quo ſint homines autkore docendi
Diuinam ſpirare fidem, quo Delphica laurus,
Quo tripodes ceſſent, qui ſancta oracula vatum
Impleat, & rupto naturæ fœdere verſet
Commutetq; vices magna in miracula rerum.
Hinc canit, vt mitis plebi nulliq; negatus
Quem penes arbitrium vitæ eſt: poſt verbera mille,
Dum paret æternam populis proferre ſalutem,
Se dedat immerita mulctandum morte priorum
Ob delicta patrum, gentiſq; ob damna futuræ.
Conditus vt tumulo Stygiũ hinc deſcẽdat in orcum:
Quo cœlo dignas animas è carcere tetro
Proferat, æthereas ſecum ductурus in arces:
Mox trina exurgat rediuiuus luce ſepulchro.
Quem tandem ſacrarum maieſtate decorum
Venturum exitio iniuſtis, rectiſq; ſaluti,
Omne æuum videat poſt vltima ſæcula mundi.
Entheus arcanis hæc quondam obducta figuris
Præcinuit vates, è geſtis omne futurum
Expromens. Tantum latuit ſub pectore numen,
Quo affläte ignotũ nihil eſt: quoque auſpice demum
Hic opus eſt nobis, ſancta vt myſteria muſæ
Concentumq; pium mens hauriat. Ergo age vatum
Si Deus inſpirat mentes, ſi ſpiritus ipſe eſt,
Hoc quoque ſi gaudet, ſit nobis ſpiritus ardens,
Atque animus cæli ſpirans: quo cuncta docente,
Noctes atque dies meditati dogmata legis,
Diſcamus parere Deo, quem tramite recto
Fœce hac ſuperam cæli ſectemur ad aulam.

REVERENDISSIMO ATQVE AMPLISSIMO DOMINO, DOMINO GEORGIO DRASCOVITIO,

Colocenſis & Bacienſis Eccleſiarum canonicè vnitarum Archiepiſcopo, Epiſcopo Iaurienſi, Sac. Cæſ. Regiæque Maieſt. Conſiliario, ac ſupremo per Hungariam Cancellario: Domino ſuo colendiſsimo.

QVVM *animo mecum perſpicerem, Reuerendiſſime atque ampliſſime Archipræſul, pleroſque magno ſtudio in eam rem incumbere, vt huius ætatis Theologorum ſcriptiones turmatim in lucem proferant, ac in vulgus diffundant: Ego contrà omnem meam operam eò contuli, vt veterum authorum libros è blatis & tineis, quibus paſſim opprimebantur, eruerem, ſuæq; integritati & candori reſtituerem, ac quàm emendatiſſimè in lucem proferrem: neque id temerario, vt arbitror, conſilio. Si enim in antiquis eſt ſapientia, vt Salomon ait, certè in antiquis, qui à noſtris maioribus promanant, monumentis haud parua recondita erit ſapientia. Vbi occurrit mihi Alphonſi Regis dictum, quod in occupatione Regni Neapolitani proferebat, reliqua omnia eſſe meras nugas, præter ſicca ligna ad comburendum, annoſos equos ad equitandum, vetus vinum ad bibendum, amicos veteres ad conuerſandum, & libros antiquos ad legendum. Et certè pluribus præeminentijs ac prærogatiuis libri veteres antecellunt nouos. nimirum, quia loquuntur veritatem, tenent grauitatem, oſtendunt authoritatẽ. Vnde accidit, vt eos ſine ſcrupulo legere, & ſine verecundia citare poſſimus. Inter alios mihi commendatiſſimos libros antiquos hunc præſentem etiam, non ſine maximis expenſis & labore immenſo in theatrum ac conſpectum vſumq; totius Chriſtiani orbis quaſi ex tenebris & latebris produco. Qui quidem, vt non obſcurè apparet, res diuinas atque abſtruſiſſimas graui quodam ſtylo pertractat diligentiſſimè & copioſiſſimè, vt dignus ſit qui doctorum & piorum virorum manibus & animis verſetur. Eum autem tibi, Reuerendiſſime Archipræſul, præcipuè dicare volui, quoniam ex præclara deprædicatione Reuerendi Domini Georgij VVijrſſelij, Sacræ Theologiæ Doctoris, ac Canonici Monacenſis, (decennalis olim ſecretarij tui, & ad tuam promotionẽ Canonici Zagrabienſis Eccleſiæ, & Archidiaconi Dubicenſis) qui in hoc opere nonnihil ſuam operam nobis contulit, plures excellentiſſimas virtutes tuas cognoui, quæ videbantur dignæ hoc præſenti opere & dono. Nam & nobilibus parentibus, & ſtrenua gente Croata natus es, & de Eccleſia Catholica & bonis literis optimè meritus, vitæ præterea integerrimæ. Vnde meritò auguſtiſſimi Imperatores, Ferdinandus & Maximilianus, te pluribus ſummis & honoribus & dignitatibus extulerunt, ac grauiſſimis officijs præfecerunt. Horum enim Imperatorum iuſſu multis annis præpoſituram Poſonienſem & Iazouienſem, ſimul etiã Epiſcopatũ Quinqueecclenſem, laudabiliter tenuiſti. Miſſus ad Concilium Tridentinum pro Regno Hungariæ Orator & ſapientiam & elo-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quentiam tuam omnibus Patribus ac moderno potißimum Romano noſtro Pōtifici Gregorio XIII. quo familiariter eotum vſus es, & toti denique orbi conſpicuam & gratam reddidiſti. Inde ad Epiſcopatum Zagrabienſem promotus, ſpontanea Ferdinandi Imperatoris voluntate, multis annis eam Eccleſiam fœliciter rexiſti, ſimul etiam Banatus, hoc eſt Viceregis, in tribus Regnis, Sclauonia, Croatia & Dalmatia, officium tanta ſapientia, tamque fœlicibus auſpicijs, plurimis etiam præclaris trophæis poſitis, adminiſtraſti, vt plurimos ex ijs confinijs ob vitæ rerumq; periculum fugientes reduceres, ſaltem nominis & fortunatæ tuæ gubernationis fama. Diſcedēs magnum tui apud illas gentes deſiderium reliquiſti, & memoriā non intermorituram. Tandem ad Archiepiſcopatum Colocenſem promotus, mox etiam Iaurienſem Eccleſiam accepiſti, ac officium Cancellariatus. Eo, quemadmodum ſatis apparet, conſilio, vt Imperatori eſſes coniunctior, & vt ex aula Imperatoris tanquam ex altißima ſpecula, tuæ prudentiæ maius in omnes nationes promanaret incrementum. Licet verò hæ tuæ virtutes omnes me plurimum excitarint, vt tibi hoc opus dicarem, tamen vnum adhuc reſtat, quod me non ſolum excitauit, ſed prorſus perſuaſit. Nimirum quia non tædet te tuo ore ſuauißimo ac eloquentißimo prædicationem verbi diuini ſubire. Nec ceſſas ſermone & Latino & Italico & Croatico & Hungarico varijs in locis, vbi opportunitas datur, Catholicam docere & illuſtrare fidem. Vnde certò mihi perſuadeo, te lectione optimorum authorum apprimè gaudere, plurimumq; affici. Accipies ergo hunc quoque, quem tibi mitto librum hilari vultu, eumq; per otium leges, & animum noſtrum boni conſules. Vale, & viue fœliciſſimè, optimorum Præſulum exquiſitißimum exemplar. Lugduni, Kalendis Nouembr. 1580.

Reuerendißimæ T. Amplitudinis

obſequentißimus ſeruitor,

CAROLVS PESNOT,
Bibliopola Lugdunenſis.

Bibliopola ad pium Lectorem.

QVANDOQVIDEM arcanæ ſcripturæ enarratio, quæ ab Apoſtolo prophetia appellatur, tota myſtica & ſpiritualis eſt: ad huius ſyncerū perfectúmq; ſenſum eruendum, opus fuerit nō vt literæ tantum ſeruiamus, quæ mortua eſt, ſed ſpiritum vbique ſectemur, & nullo non loco prophetiam aguoſcamus, nec cortici modò inſiſtamus, amaro plerunque ac peſtilenti: ſed multa ruminatione ad intimam medullam penetremus, vbi ſpiritualis latet cibus, quo animus affatim paſcitur, illo nimirum in Chriſtum tranſformandus. Verùm ante omnia alia diuina volumina prophetici libri fœcundioribus ſcatēt myſteriis, vt qui præſentiore quodam numine ac veluti efficaciori afflatu editi videantur. Inter quos Pſalmi Danidici plurimum habent ſpiritus, nec pietatis minus. Nihil in illis non arcanum, nihil non ſanctum, nihil denique habent non propheticum. Quippe qui breui periodo totam humanæ reparationis ſummam ac legis obſeruationem myſtico verſu complectantur. Qua ratione magno merito eccleſiæ ſtatuto decretum eſt, vt in omnibus diuinis laudibus ac precationibus, quæ quotidie ſingulis ferme horis ad Deum maximum mittuntur, prophetici Pſalmi potiorem partem occupent. Nempe vt hoc veteris ac noui inſtrumenti monſtrato theſauro, diuitias noſtras nullo non die agnoſcentes, in Dei laudibus quotidie verſemur: & in eius lege die ac nocte meditemur. Quum ergo in eo libro totius diuinæ legis & humanæ ſalutis pars bona abditiſſimis myſteriis incluſa ſit: vt eius ſpiritus (qua fieri poſſit) in nobis eluceſcat, excolendus primum animus eſt pietate, & incorruptis moribus formādus. Deinde frequentibus vigiliis & literariis meditationibus euoluendum vetus ac nouum inſtrumentum, conſulendi probati vtriuſque interpretes: quorum non paucæ ſunt in hoc ipſum Pſalterium non inutiles enarrationes veteribus inſcriptæ, Hieronymo ſcilicet, Auguſtino, Chryſoſtomo, Hilario, atque aliis compluribus. Tametſi non omnes illi in omnes Pſalmos commentaria ediderunt. Sunt & nonnullæ recentiorum ſcriptorum in eoſdem Pſalmos editæ non aſpernandæ expoſitiones: quorum induſtria plurimum ocio noſtro conſuluit. Inter quas non poſtremo loco habenda eſt hæc quam ad manum habes, ſtudioſe lector, nunc ſecundò formis excuſa, digna prorſus quæ à quouis Chriſtiano perlegatur. Authoris nomen ne require. Noluit vir terrenæ ambitionis negligens, & cœleſtis potius quàm humanæ gloriæ auidus, nomen ſuum, alioqui non indignum, quod in hominum cœtu celebraretur, in vulgus dare. Quiſquis is fuerit, vt de eius genere ac nomine nihil certi in præſentiarum dicere habemus, ita ex ipſius monumentis illud pronunciare poſſumus, eum fuiſſe ingentis ſpiritus virum, qui aſſidua iugique euolutione legem domini ſcrutatus, fructum ſuum dederit in tempore ſuo. Scripſit enim in nouum & vetus inſtrumentum non pauca. Item Sermones, Dictionarium, & in quatuor libros Magiſtri ſententiarum ſcripta quædam, atque alia quorum ipſe mentionem in hoc opere facit. Qualia illa fuerint, ex his in Pſalterium commentariis coniicere licet. In quibus iuxta quadruplicem ſacrorum voluminum ſenſum diuini vatis fœcunda myſteria intus, & in cute diligenter excutiuntur. Apparet autem ex ſtylo Pariſiis eum profeciſſe. Quod ipſe quoque in huius enarrationis loco quotiam innuere videtur. Denique optandum Theologis eſt, vt reliqua eius opera in magnum ipſorum compodum aliquando in lucem prodeant. Hunc authorem in tenebris delitescentem, primus Ioannes Fonſeca epiſcopus Burgenſis, in lucem curauit edendum, quia eum ſcilicet doctiſſimus ille vir dignum exiſtimauerat, qui in hominum manus perueniret. Enndem nos iam ferè, propter exemplarium paucitatem, ex hominum memoria abolitum, præcipuorum hominum rogatu noſtris typis ad lumen reuocamus. Reliquum eſt vt qui verè Chriſti cultor es (cuius profectui, magnis & authoris, & typographorum laboribus hæc commentaria edita ſunt) iis atque aliis probatis enarratoribus frequenter euolutis, inde myſticos pſalmographi (immo diuini potius ſpiritus) ſenſus eruere coneris: non contentus Pſalmos aliquot nequaquam intellectos ſingulis diebus ore tenus abſque vllo pio in Deum affectu remurmurare, aut in templis cantatos autibus tantum mente penitus ſpirituali fructu vacua, percipere. Nam id non ſatis eſt veræ pietatis candidato, niſi & clamorem illum cœleſtem intelligas, & ita intelligas, vt inflammeris, rapiaris, & in dominum, eiuſque legem transformeris. Ita demum eum virum præſtabis, nempe beatum: qui in ipſo Pſalmorum exordio deſcribitur. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prologus.

QVONIAM, vt ait Magister in principio glossæ epistolæ Pauli ad Roman. Principia omnium rerum requirenda sunt prius, vt earum notitia plenior possit haberi. Idcirco antequàm ad expositionem libri Psalmorum procedamus, ipsius libri causas & principia prius declarare oportet. Vt autẽ ait Philosophus. 2. Physicorũ, Principia rerum & causæ sunt quatuor, scilicet, Causa efficiens & productiua, Causa materialis & subiectiua, Causa formalis & distinctiua, Causa finalis & completiua: & sic conformiter istius libri Psalmorum quatuor sunt causæ. Prima est causa efficiens & productiua, & ista est duplex, scilicet causa principalis & causa instrumẽtalis. Causa principalis est ipse Deus, per quem omnia facta sunt, & sine quo nihil fieri potest. Ioan. 1. & 15. cap. Causa autem efficiens & instrumentalis, secundum beatum Augustinum, & Magistrum sententiarũ in glo. fuit ipse Dauid, qui omnes Psalmos composuit. Sed secundum Hieronymum fuit ipse Dauid non solus, sed & multi alij qui Psalmos composuerunt, vt in titulis Psalmorum prosequendo apparebit. Nam, vt dicit Hieronymus in prologo huius libri, decem fuerunt auctores Psalmorum, scilicet Dauid, Moyses, Salomon, tres filij Chore, Asaph, Etham, & Eman, & Idithum. Et etiam post istos alij fecerunt aliquos Psalmos, qui non nominãtur. Et ideo aliqui Psalmi sine titulo ponuntur: quia ipsorum auctores ignorantur. Iste tamen totus liber attribuitur ipsi Dauid, quia licet non omnes Psalmos, tamen maiorem partem ipse fecit. & consuetudo est à principaliori parte totum denominare. Et hoc satis videtur innuere titulus, qui toti libro præmittitur: qui talis est, Incipit liber hymnorum vel soliloquiorum prophetæ de Christo, qui principaliter istum librum ipsi Dauid attribuit, qui singulari nomine propheta inter cęteros nominatur. Propter quod dicit Magister in glo. prædicta: Cum enim in scriptura dicitur propheta sine additione proprij nominis, intelligitur Dauid: vt cum dicitur Apostolus, intelligitur Paulus, & cum dicitur Vrbs, intelligitur Roma. Quare autẽ Dauid in comparatione ad alios prophetas per excellentiam dicitur propheta: est quia excellentiori modo aliis suam prophetiam habuit à Deo sibi reuelatam. Vbi notandum quòd, vt ait Magister in prologo huius libri, prophetia alicui reuelatur quinque modis. scilicet per facta, per dicta, per visiones, per somnia, & sola inspiratione Spiritussancti, remoto omni exteriori adminiculo, facti, dicti, visionis, vel somnij: quod ostendo. Primò igitur quandoque alicui reuelatur prophetia per facta: quando scilicet per vnum factum alicui aliquid aliud reuelatur, sicut per arcam quam Noë fecit, in qua solum existentes sunt saluati, & cæteri à diluuio submersi: eidem fuit reuelata fides catholica, extra quam nullus potest saluari. 24. quæst. 1. quia sola. & c. quoniam verus oriens. Et istum modum reuelationis propheticæ in multis ostendit Gregor. super Ezech. parte prima, homilia 6. dicens, Quid est, quòd Adam dormiente Eua producitur: nisi quòd moriente Christo formatur Ecclesia? Quid est quòd Isaac ad immolandum ducitur, ligna portat, aræ superponitur, & vixit: nisi quòd redemptor noster ad passionem ductus lignum crucis ipse portauit? & sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus: vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. Quid est quòd homicida post mortem pontificis absolutus, ad propriam terram redit: nisi quòd humanum genus quod peccando sibi mortem intulerat, post mortem veri sacerdotis, scilicet redemptoris nostri Christi, peccatorum suorum vinculis soluitur, & in paradisi possessionem reparatur? Et isto modo reuelatum fuit ipsi Ionæ per factum hederæ, quæ sub vna nocte nata est, & vna nocte periit, qualiter Deus iustè pœnitenti ciuitati Niniuæ pepercit. Ionæ 4. Secundo modo reuelatur prophetia per verba vel dicta, sicut per verba, quæ dixerunt angeli Gen. 12. vt in semine tuo benedicentur omnes gentes, sibi fuit reuelata Christi incarnatio. Sic & gloriosæ Virgini per verba angeli dicit, Spiritussanctus superueniet in te &c. Et isto modo fuit reuelata prophetia sua Oseæ & multis aliis, qui suas prophetias per aliquod verbum sibi reuelatas ostendunt dicentes, Verbum Domini ad eos fuisse factum. Tertio modo reuelatur per visiones. Et isto modo fuit reuelatum Hieremiæ, malos per aquilonem, à quo omne malum panditur, figuratos, pœna ignis in inferno cruciandos: dum vidit ollam succensam à facie aquilonis. Hier. 1. Et Moysi partus virginis sine corruptione: dum vidit rubum ardentem sine cõsumptione, Exo. 3. Propter quod canit ecclesia, Rubum quem viderat Moyses &c. Et isto modo prophetauit Esaias, qui prophetiã suam à visione incipit dicens, Visio Esaiæ. Quarto modo fit reuelatio per somnia. Isto modo fuit reuelatum sponso virginis Mariæ, Ioseph, quòd ipsa de Spiritussancto conceperat. Matth. 1. & quòd Herodes puerum Iesum persecuturus erat. Matth. 2. quia angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens, Surge & accipe puerum &c. Futurum est enim vt Herodes quærat,

Autores psalterij.

Titulus eius.

Prophetia & reuelatio.

quærat &c. Et isto modo Daniel prophetizauit regi Nabuchodonosor somnium & interpretationem eius, quod nocte in somnio per reuelationem acceperat. Dan. 2. Quinto vero modo fit reuelatio ex sola inspiratione Spiritussancti, qui per seipsum cor illuminat & reuelat obscura. Et isto modo reuelata fuit prophetia istius libri ipsi Dauid, scilicet solo instinctu Spiritussancti, remoto omni exteriori adminiculo: propter quod ipse de seipso dicit, psal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus Deus meus &c. Modo ad propositum, quia vltimus modus reuelationis excellentior est cæteris: & ab excellentiori fit denominatio. ideo quia ipse Dauid prophetiam isto modo excellentiori habuit: ideo ipse inter cęteros per excellentiam dicitur propheta. Ex quibus omnibus apparet huius libri prima causa, scilicet efficiens tam principalis quàm secundaria & instrumentalis. Secunda est causa materialis & subiectiua: & hæc causa istius libri est ipse Christus. Vbi notandum quòd iste liber se generaliter extendit ad omnia, quæ in scriptura sacra continentur singulariter. quoniam, vt ait Cassiodorus super librum istum, totus Christus quantum ad caput & membra, est subiectum & materia totius sacrę scripturę, & similiter secundum eum totus Christus est materia huius libri. Et hoc est, quod doctores dicunt, scilicet quòd iste liber continet totam sacram scripturam: quia scilicet principalius agit de Christo & eius membris: circa quæ tota scriptura versatur: quod patet si consideres, quòd in isto libro agitur de Christi æterna generatione, psal. 2. Dominus dixit ad me filius meus es tu &c. De Christi cum patre æqualitate, psal. 108. Dixit dominus domino meo &c. De Christi incarnatione. psal. 71. Descendit sicut pluuia in vellus &c. De Christi natiuitate. psal. 84. Veritas de terra orta est. De Christi appatitione. psal. 81. Reges Tharsis & insulæ &c. De Christi victoria in tentatione. psal. 90. Super aspidem & basiliscum ambulabis &c. De Christi à Iuda proditione. psalm. 40. Homo pacis meæ in quo sperabam, ampliauit super me supplantationem. De Christi passione per totum psal. 21. Foderunt manus meas & pedes meos &c. De Christi morte & expiratione. psalm. 87. Factus sum sicut homo inter mortuos liber. De Christi resurrectione. psal. 3. Ego dormiui & resurrexi &c. De Christi gloriosa ascensione. psalm. 86. Ascendit Deus in iubilatione, & dominus in voce tubę. De Christi ad iudicium apparitione. psalm. 49. Dominus noster manifestè veniet, ignis in conspectu eius &c. Et sic totius huius libri materia dicitur Christus. Tertia verò causa huius libri est formalis: & hæc est duplex, scilicet forma tractatus, & forma tractandi. Forma tractatus est forma ipsius libri, id est psalmorum ordinatio. Vbi notandum quòd non eodem ordine quo psalmi facti sunt, sunt in isto libro ordinati, quod patet. Nam inter psalmos Dauid, primus est psal. 142. scilicet, Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, &c. Hunc enim fecit in principio suæ iuuentutis: quando scilicet miraculosè de gigante Golia gloriosus habuit victoriam, & tamen ponitur quasi in fine libri. Similiter inter omnes psalmos generaliter primus fuisse videtur psalm. 45. Deus noster refugium. quem fecerunt tres filij Chore in deserto: quando ipsorum pater cum suis complicibus à terra fuit miraculosè absorptus, & tamen multi alij psalmi ante ipsum situantur. Huius autem ratio est, quia postquàm Biblia Hebræorum per Babylonis regem fuerat combusta, nutu diuino surrexit Esdras propheta, qui quæsiuit psalmos ad versus factos, quos reperire potuit, & ipsos in vnum librum cõpilauit, scilicet ordine quo ipsos repperit. Non tamẽ ex hoc dicitur auctor libri, sed magis compilator, vel etiam ordinator psalmorum. Forma verò tractandi est modus, quem tenet iste liber, qui secundum Magistrum in glossa talis est. Quoniam quandoque agit de Christo secundum caput, aliquando secundum corpus, scilicet quod est ecclesia, aliquando secundum vtrumque. Agit autem de Christo secundum caput tribus modis. Aliquando secundum diuinitatem: vt ibi. Tecum principium in die virtutis tuæ &c. Aliquando secundum humanitatem: vt ibi. Ego dormiui & soporatus sum. Aliquando per transactionem, vt quando caput vtitur voce membrorum: vt ibi. Longe à salute mea verba delictorum meorum &c. & ibi. Deus tu scis insipientiam meam. Item de corpore, id est, de ecclesia agit tribus modis, scilicet aliquando secundum perfectos: vt ibi. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij &c. Aliquando secundum imperfectos: vt ibi. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Aliquando secundum illos, qui sunt in ecclesia solo nomine, non re, numero, non merito, vt in psal. 107. Deus laudem meam ne tacueris &c. Ex quibus apparet huius libri causa formalis. Quarta est causa finalis, & hæc est vt Deus à nobis laudetur: vt per Dei laudem præmium gloriæ mereamur æternæ. Nam iste liber totam sacram scripturam continet per modum laudis diuinæ: vt dicunt doctores. Et hoc satis declarat huius libri titulus: quia dicitur liber hymnorum vel soliloquiorum. Vt autem ait Augustinus in glo. Hymnus est laus Dei cum cantico. Canticum autem est exultatio mentis habita de æternis in vocem prorumpens. Bene ergo dicitur liber hymnorum: quia docet nos laudare Deum cum exultatione habita de æternis: & hoc non solum corde, verum etiam & voce. Ex hoc apparet solutio cuiusdam quæstionis, quæ solet fieri, scilicet quare liber Psalterij plus in ecclesiasticis legitur officiis, præ omnibus aliis sacræ scripturæ libris. Et hanc quæstionem Magister mouet in glo. & ipsam soluit dicens. Notandum autem hanc scriptu

ram

Causa materialis.

Forma tractatus.

Forma tractandi.

Causa finalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram,ſcilicet Pſalterij, plus cæteris ſcripturis in eccleſiaſticis officiis frequentari: quod ideo ſit, quia in hoc libro conſummatio eſt totius theologicæ paginæ. Hic enim diſtribuuntur præmia bonorum, ſupplicia malorum, rudimẽta incipientium, progreſſus proficientium, perfectio peruenientium, vita actiuorum, ſpeculatio contemplatiuorum. Hic enim docetur quid peccatum auferat, quid pœnitentia reſtituat, quid pœnitens peccati conſcius dicat &c. Quibus omnibus conſideratis ad ſtudium huius libri præ aliis omnes hortatur beatus Hieronymus, cuilibet noſtrum dicens, Nunquam de manibus aut oculis tuis liber Pſalterij diſcedat. Dicatur ad verbum oratio ſine intermiſſione, vigilet ſenſus, nec vagis cogitationibus patens corpus pariterq; animus tendatur ad dominum. Iram vince patientia, ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vicia non amabis &c. Ex quibus omnibus patet huius libri cauſa finalis. Quibus præmiſſis deſcendo ad huius libri diuiſionem: qui ſecundum Magiſtrum in glo. prima ſui diuiſione in tres partes diuiditur, ſcilicet in tres quinquagenas, quibus tres ſtatus Chriſtianæ religionis ſignificantur. Primus eſt ſtatus pœnitentiæ. Secundus eſt ſtatus iuſtitiæ. Tertius eſt ſtatus laudis æternæ vitæ. In prima quinquagena agitur de ſtatu pœnitentium: ideo illa terminatur in pœnitentia, ſcilicet in Pſalmo pœnitentiali, qui eſt, Miſerere mei Deus &c. Secundum terminatur in iuſtitia: ideo terminatur in Pſalm. iuſtitiæ, ſcilicet 100. qui eſt, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Tertium terminatur in laude æternæ vitæ in fine, ibi, Omnis ſpiritus laudet dominum. Vel aliter ſecundum alios doctores iſte liber diuiditur in tres partes: quia primo ponitur proœmium ſiue præfatio in primo Pſalmo: ſecundo ponitur executio in ſecundo Pſalmo: tertio ponitur principaliter intenta concluſio ibi, Pſal. 145. Lauda anima mea dominum. Pars ergo proœmialis eſt iſte primus Pſalmus. Vel ſecundum alios doctores diuiditur in tres partes, quia ponitur præfatio in principio: ſecundo executio in principio ſecundi Pſalmi: tertio principalis concluſio, Pſalmo 145. Lauda anima mea dominum. Prima ergo pars proœmialis eſt iſte primus Pſalmus, ad cuius diuiſionem accedo.

Hieronymus.

Diuiſio Pſalterij.

PSAL.

PSALM. I.

BEATVS vir qui non abiit in conſilio impiorum: & in via peccatorum non ſtetit: & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.

¶ Iſte primus pſalmus à doctoribus dupliciter expo nitur, ſcilicet literaliter & allegoricè de Chriſto. Primo ergo procedam ſecundùm primum. Secundo ſecundùm ſecundum. Quantum ad primum ſenſum, primo ſciendum, q̃ iſtum pſalmum nõ fecit Dauid, ſed Eſdras: qui pſalmos in vnum volumen copulauit. Cui copulationi præmiſit iſtum pſalmũ per modum prologi, inducere volens fideles ad ſtudium ſacræ ſcripturæ in iſto libro contentæ. Et ideo in iſto pſal. duo facit: quia primo excludit à fidelibus doctrinam peruerſam & hæreticam. Secũdo ſuadet doctrinam iſtam fidelem & catholicam: ibi, *Sed in lege.*

Nota.

Circa primum notandum q̃ in doctrina hæreticorũ talis eſt proceſſus, quia primo ad ipſam audiendam fidelibus ab hæreticis conſulitur. ſecundo in ipſa per frequentem auditum quis habituatur. tertio quis in ipſa habituatus, aliorum peruerſus doctor efficitur. Et ſecundum hoc tria facit, quia primo diſſuadet primum in principio. ſecundo ſecundum: ibi: *Et in via peccatorum non ſtetit.* tertio tertium: ibi, Et in cathedra peſtilentiæ. Dic vt. N. Sequitur ſecundum, ſcilicet vbi catholicam doctrinam ſuadet, &c. vt Nicolaus de Lyra. ¶ Aliter iſte pſal. de Chriſto exponitur capite totius eccleſiæ: in quo iſtam concluſionẽ intendit principaliter, ſcilicet quòd Chriſtus eſt vere beatus. Et diuiditur in duas partes: qa primo agit de Chriſti beatitudine: per illam nos alliciens. ſecundo de malorũ vltione, per illam nos terrens: ibi, *Non ſic impii.* Ad euidentiã primi ſciendum, quòd ad veram beatitudinem duo requiruntur, ſcilicet carentia omnis mali: & abundantia omnis boni: quæ duo fuerunt in Chriſto. Et primo oſtendit primum. ſecundo ſecundum: ibi, *Sed in lege.* Primo oſtendit in Chriſto carentiam eſſe omnis mali. Vbi ſciendum quòd mali nomine proprie ſolum peccatum intelligitur. Vnde canon dicit quòd mali nomine ſolum illa intelliguntur, quæ mẽtem crimine implicant. Hoc autem malũ ſcilicet peccatum tribus modis committitur, ſcilicet voluntate, opere, & exemplo ſiue conſuetudine. Vnde volens oſtendere Chriſtum carere omni malo, ponit ipſum non peccaſſe voluntate: quia non abiit in cõſilio impiorum. Non opere: quia in via peccatorum non ſtetit. Non conſuetudine & exemplo: quia in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Et iſti tres modi peccandi ſunt figurati per illos tres mortuos, quos Chriſtus ſuſcitauit ſecundum magiſtrum in gl. ſcilicet quia ſuſcitauit vnum in domo, hoc eſt peccatum latens in mente. Alium extra portam, hoc eſt peccatum iam extra patẽs per operationem. Alium in ſepulchro, hoc eſt peccatum ex conſuetudine omnibus fœtens per malum exemplum. Vt autem clarius oſtendat Chriſtum omni peccato carere: oſtẽdit Chriſtum per oppoſitum ſe habuiſſe ad primum hominem. Nam primus homo tripliciter peccauit, ſcilicet quia abiit, ſtetit, & ſedit. Abiit per peccatum voluntatis. Stetit per peccatum operis. Sedit per peccatum malæ conſuetudinis. Abiit ergo Adam, ideſt à Deo receſſit non loco, ſed diſſimilitudine. more filij prodigi: qui patrẽ voluntate relinquẽdo, abiit in regionem longinquã. Sic Adam abiit, ideſt receſſit à Deo peccato voluntatis, quando perſuaſionibus & cõſilio diaboli & Euę conſenſit voluntate, vt domini præceptum violaret. Tunc enim abiit in conſilio impiorum, ideſt voluntate conſilio ipſor ũ conſentiens receſſit à Deo. Stetit in via peccatorum: quando voluntatem malam opere compleuit, comedens lignum vetitum. Sed ſedit in cathedra peſtilentiæ: quando exemplo & verbo peccatum ſuum excuſando ſe retorſit in Deum, d. Mulier quam dediſti mihi, &c. Ille enim proprie in cathedra peſtilentiæ ſedet, qui peccatum ſuum excuſando aliis dat exemplum peccandi. Cathedra enim proprie eſt doctorum, ſicut thronus regum, & tribunal iudicium. vocatur ergo exemplum malũ cathedra peſtilentiæ. Nam peſtilentia eſt morbus, qui late peruagatur omnes propinquos, aut pœnè omnes inuoluens. Et dicitur peſtilentia à paſta. q. paſtilentia. Et ſic peſtilentia dicitur morbus late depaſcens. ideſt amor dominandi quo vix aliquis caret. Et ſic ille in cathedra peſtilentiæ ſedet, qui amore dominandi vel apparendi, peccatum ſuum excuſat: vel alios ſuo exemplo ad peccandũ trahit. Sic ergo oſtẽdit primum hominem peccaſſe tripliciter. quaſi dicat. Ideo primus homo infœlix fuit: quia abiit, ſtetit, & ſedit. Sed non ſic ſecundus Adã, ſcilicet Chriſtus, quia hic non abiit in conſilio impiorum. Impij nanque hic dicuntur dæmones & Phariſæi, qui Chriſto dabant peccandi conſilium. Sic enim dæmon ipſum tentando d. Hæc omnia tibi dabo ſi cadens, &c. Phariſæi ſibi conſulebant, ne voluntatem patris impleret. d. Deſcende de cruce, &c. Sed in conſilio eorum non abiit: quia voluntate ipſis non conſenſit. Quãta peruerſitas dæmonum & Phariſeorum, qui Deo conſilium dare præſumebant. Vnde cuilibet eorum dicitur. Cui dediſtis conſilium: forſitan illi qui non habet ſapientiam? Quod verbum exponit Grego. d. Dare ſtulto conſiliũ, charitatis eſt: dare ſapienti, oſtẽtationis eſt: dare vero ipſi ſapientiæ, peruerſitatis eſt. Et ideo Chriſtus Dei ſapientia, cui iſti conſulebant peccare, non abiit in cõſilio impiorum: ſed ipſum repulit. d. Conſilium impiorum longe ſit à me. Quid nam eſt impiorum conſilium, vt ait Greg. niſi gloriam terrenam quærere, æterna negligere, ſalutẽ temporalem cum damno animæ appetere, & dolores tranſitorios ad æternos gemitus cõmutare? Ideo quia iſta omnia Chriſtus deſpexit: ideo in conſilio impiorum non abiit. d. illud gen. In cõſilium eorum non

Nota cathedra

Mat.

Mat.

Iob. 21

Greg. mor. c.

Iob. 2

Greg. Mor.

Gen

ne intret anima mea. *Impiorum.* Impij sunt diabolus suggerens, caro delectans, & spiritus consentiens. Ille nanque, ideo diabolus Euam seduxit dicens. Eritis sicut dij: & per illam virum subdidit. Similiter ad hoc demon suggerit carni, caro spiritui: & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi adinuicem. Omnium nostrum sit vnum marsupium. Ponunt ergo in memoria quasi in marsupio vnusquisque obolum suū, scilicet dæmon suggestionem, caro delectationem, & spiritus consensum. Inde tanquam de symbolo comparant victum sibi competentem, caro quidem combustionem, ideſt ignem inextinguibilem, spiritus malam conscientiam, ideſt vermem non morientem, dæmon autem vtriusque sanguinem. Beatus ergo vir qui non abiit in consilio impiorum, ideſt, non delectatur in suggestione diaboli, nec consentit ei: quia Christus licet fuit tentatus à Diabolo, non tamen fuit delectatus in tentatione, nec consensit. sed exufflauit & deiecit dicens. Non in solo pane vivit homo: sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei scriptum est. Non tentabis dominum Deum tuum. Vade sathana. scriptum est. Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli seruies. Ergo & tu Christiane sic facito exufflando tentationem, si vis esse beatus. Vnde Iacobus apostolus. Beatus vir qui suffert tentationē, ideſt expugnat, Si autem cecideris per delectationē vel consensum in tentationem, surge fortiter per contritionem cordis, & oris confessionem sacramentalē.

(Et in via peccatorum non stetit.) Via peccatorum est operatio praua, quæ est lata & communis, & dicit ad mortem. de qua Christus loquitur d. Lata est porta & spacio sa via, quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Quę verba exponens Chriſo. Porta perditionis est diabolus, per quem introitur in gehennam. Porta vitæ est Christus per quem introitur in regna cælestia. Lata autem porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potestatis extensus, sed effrenatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autē angusta dicitur Christus non paruitate potestatis exiguus, sed humilitatis ratione collectus: quia quem totus non potest capere mundus, se ipsum inter angustias vteri virginalis inclusit. Via autem perditionis & peccatorū est omnis iniquitas, quę lata & spacioſa dicitur: quia nō est intra regulam disciplinæ inclusa: & ambulātes in ea quicquid eos delectauerit, hoc sequuntur. Via autem vitæ dicitur esse omnis iustitia: propter contrarias causas etiam dicitur arcta. Considerandū autē q̄ nisi quis ambulauerit per viā, nō potest peruenire ad portū: qui enim nō ambulant per viā iustitiæ, impossibile est vt vere Christū cognoscant. Similiter non incurrit in manus diaboli, nisi q̄ in via ambulat peccatorum. Ex quib. apparet, q̄ via peccatorum dicitur omnis iniustitia, & omnis operatio praua. Sed quia in hac via Christus non stetit, q̄ non fecit peccatū, nec inuentus est dolus in ore eius.

(Et in cathedra pestilentiæ non sedit.) Cathedra pestilentiæ dicitur praua doctrina, & malum exemplum: in quib. Christus non sedit: quia in tota doctrina Christi nō reperitur aliquid malis moribus consonū, vel dissonum bonis. In tantum q̄ sui inimici eius doctrinæ testimonium cogerentur dare. d. Magister scimus quia verax es, &c. Recte dicis & doces. Nec etiam aliquod malum exemplum in vita sua conspicitur: sed omnis sanctitatis & iustitiæ nobis reliquit exemplū, vt sequamur vestigia eius, &c. Sic ergo Christus in cathedra pestilentiæ non sedit: sc. omnis sanctitatis & sapientiæ figuratus per Dauid de quo dicitur. Dauid sedit in cathedra sapientissimus princeps. Ecce ergo q̄ in isto primo versu ostendit Christum immunē ab omni malo, ideſt peccato per remotionem peccatorum, quibus peccauerat Adā, per hæc nos alliciēs, vt si cū Christo beatificari cupimus ipsa peccata cordis operis & oris fugiamus. Sed dices. Nonne ita allicit mulieres vt viros: quare exemplum solum viri dedit & nō mulieris. d. Beatus vir, &c. Respondetur. q̄ vir & mulier quandoque dicuntur à sexu: quandoque vero vir à virtute: & mulier à mollitie. Et sic omnis tam masculus quàm fœmina virtuosus dicitur vir: & omnis mollis & vitiosus dicitur mulier.

Quæstio. Respon. 32. q. 7. ad illud. Vir. Mulier.

Sed in lege domini voluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte.

¶Postquam ostēdit psal. Christum immunem ab omni peccato: nunc ipsum ostendit abundasse omni bono, s. virtutis & meriti. Vbi sciendum q̄ sicut peccatur tripliciter, vt dictum est, s. voluntate, opere, verbis & doctrina. sic & tripliciter agitur bonum. Et secundum hoc ostendit Christum tripliciter omni bono abundasse, s. voluntate in principio operis. ibi, *(Et erit tanquam lignum.)* verbo & doctrina ibi, *(Et folium.)*

Tripliciter agitur bonum Lex. Christus.

¶Quantum ad primum dicit, *(Sed in lege domini, &c.)* Quia enim perfectio non est solum mala fugere, nisi bona fiant. ideo ostendit Christum & mala fugisse & bona fecisse, d. *(Sed in lege domini fuit voluntas eius.)* Vbi nota q̄ aliud est esse in lege, aliud supra legem, aliud sub lege. Ille enim est in lege, qui secundū legem agit voluntariè obediens legi. Ille est supra legem, qui non quam legem condere potest, & in lege dispensare. sic enim Papa dicitur supra canones: quia nouos canones condere potest: & in antiquis dispensare. Ille vero est sub lege: qui secundum legem agit necessitatis timore coactus. Ad propositum ergo. Christus secūdum diuersos respectus erat in lege, supra legem, & sub lege. Erat enim in lege, quia voluntariè legem Dei obseruabat, d. Non veni legē soluere, sed implere, ideſt facere. Erat supra legem, quia rigorem legis antiquæ in amorem nouæ legis permutauit, sicut dicitur. Lex per Moysem data est, sed gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Fuit sub lege: non qui dē q̄ timore ageret, quę erant legis: sed quia illa, quę naturaliter homo fugit & timet, quę in lege scripta de ipso erant, ipse assumpsit voluntarie, vt famem: sitim, & mortem. propter quod dicit apostolus. Misit Deus filium suum: sequitur factum sub lege. Ex quibus patet q̄ esse in lege, est sanctitatis: esse supra legem, est potestatis: esse sub lege, est humanitatis. volens ergo hic ostendere psal. Christi sanctitatem quo ad bonū voluntatis, dicit. sed in lege domini fuit voluntas eius. & non dicit supra legē, nec sub lege. Verum quia non est perfectionis bonum inchoare: nisi perseueranter bonum continuetur: quod incassum bonum agitur, si ante finem deseratur. ideo de Christo adiungit. d. *Et in lege eius meditabitur die ac nocte,* ei, scilicet & assidue & perseueranter vel aliter *incassum.*

Psal. 1.

In scriptura enim dies prosperitatem significat: sed nox aduersitatem. sicut ostendit Greg. Scriptura sacra sępe diem pro prosperis & noctem pro aduersis recipit. Vnde de Diabolo in apoc. dicitur, q̄ proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos ante conspectum domini die ac nocte. In die & nocte nos accusat diabolus, quia modo nos in prosperis, modo in aduersis accusabiles ostendere contendit. In die accusat: cū prosperis male nos vti insinuat. In nocte accusat, dum in aduersis nos non habere patientiam demonstrat. Christus meditabatur in lege Dei die ac nocte, i. in rebus prosperis & in aduersis suę passionis. vnde omnia tam prospera quam aduersa de ipso in lege posita voluntarie Christus obseruabat, d. Legem pone mihi domine. i. legem positam exquiram eam semper. Sic ergo in lege domini erat die ac nocte

Dies. Nox. Greg. li. 2. Mor. c. 3. Apoc. 12.

ac nocte Christi voluntas, vnde d. Descendi de cœlo: non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

23. q. 5.

Et erit tanquam lignum quod plantatū est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo.

Lignum. Greg. 12. Mor. c. 2. ¶Hic consequenter ostenditur Christum omni bono abūdasse quo ad opera. Ad cuius euidentiam sciendum: q̄ lignum in scriptura multa significat vt d. Grego. In scriptura enim sacra ligni nomine aliquando crux, aliquando iustus aut etiam iniustus, aliquando vero incarnata Dei sapientia figuratur. Crux etenim ligno significatur cum dicitur, Mittam⁹ lignum in panem eius. Lignum quippe in panem mittere est dominico corpori crucem adhibere. Rursus ligni nomine vir iustus aut etiam iniustus exprimitur. sicut per prophetam dicit Ego dominus lignum sublime humiliaui: & exaltaui lignum humile, quia iuxta eiusdem veritatis vocem: Omnis qui se humiliat, exaltabitur: & omnis qui se exaltat humiliabitur, &c. Rursum per lignum incarnata Dei sapiētia signatur: sicut de ea scriptum est, Lignum vitæ est ijs qui apprehenderint eam. Et sicut ipsa veritas dese ait. Si in viridi ligno hoc faciunt: in arido quid fiet. Hic ergo accipitur liguum pro ipsa Dei sapientia incarnata: cum dicitur. Et erit tanquam lignum &c. Item notandum quod istæ dictiones tanquam, sicut & quasi: quæ idē significant, q̄nq; similitudinē, & non rei veritatem: quandoque rei veritatem & non similitudinem: aliquando vtrunque. Primo modo accipitur psalmus, Ego autem tanquam surdus nō audiebam. & Matth. Tanquàm ad latronem. &c. Secundo modo accipitur. 1. ad co. 15. Tanquàm nouissimo oium visus est. mihi & Mar. & Io. Vidimus gloriam eius quasi &c. Tertio modo accipitur Heb. 12. Tanquam filiis vobis loquitur Deus. Et sic accipitur hic quia Christus nō est vere lignū, &c. Et ad similitudinem ligni fructum suum dat &c. huius ligni plantatio fuit verbi incarnatio: quia plantatio facta est secus decursus aquarum. Vbi nota quod per aquam tria principaliter in scriptura significantur, scilicet spiritus sancti gratia: iuxta illud, Qui credit in me: sicut dicit scriptura, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: Aliquando per aquam significatur Dei sapientia, qua interior homo reficitur. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Aliquando per aquam significatur nostræ mortalitatis decursus. Omnes morimur, & quasi aquæ delabimur, &c. Ad propositum ergo de Christo dicit propheta: quod *erit tanquam lignum quod &c.* Si accipiatur aqua primo modo notat abundantiam & plenitudinem gratiæ, secus quæ Christus in sua incarnatione fuit plantatus: quia tantam habuit gratiæ plenitudinem, quod Deus ei plenius conferre non potest: vt ait Magister. & hæc plenitudo significatur per decursum aquarum. vnde Ioan. 1. Non ad mensuram datus est ei spiritus. Si autem accipiatur aqua secūdo modo, plantatus est Christus secus decursus aquarum, i. diuinæ sapientiæ vnitus. quod bene notat hæc dictio secus, quæ importat vnitatem: quia non sapientia Dei in humanitatem est conuersa, nec econuerso. Sed natura humana secus diuinam sapientiam plantata, ideſt, vnita: quia Dei persona humanam naturam assumpsit. Vnde dicit ipsa diuina sapientia, Radix mea aperta est secus aquas, ideſt, radix mea scilicet humanitas aperta est, ideſt eleuata, secus aquas, ideſt ex vnione ad aquam diuinæ sapientiæ. Et non te moueat, quia dicit secus aquas: cum vna sola sit aqua diuinæ sapientiæ, quia scriptura multoties plurale pro singulari accipit: sicut econuerso. Si autem aqua accipiatur terrio modo, tunc Christus verum lignum scilicet verbum, plantatum est secus decursus aquatum. ideſt, secus decursus nostrę mortalitatis: quia Dei verbum in plantatione suæ incarnationis omnes nostros defectus & mortalitatem assumpsit. Et isto modo exponit istum textum Grego. d. Creator noster, qui in diuinitate videri non poterat, assumpsit à nobis vnde videretur à nobis: ipse vero secus aquas aperitur: quia humani actor generis per humanitatem suam hominibus demonstratur. Vnde rectè per psalm. dicitur. *Et erit tanquam lignum quod plantatū est secus decursus aquarum:* quia fructū obumbraculi in protectione nobis proferens apparuit creator in carne: vt humanum genus per resurrectionem figuret, quod per defectum quoti die ibat in mortem. Et aduerte quòd istud lignum Christus sic triplici modo plantatum secus decursus aquarum, fructum suum dedit in tempore suo. Quod enim dicitur tempus Christi, nisi tēpus suæ passionis, de quo dicebat, Tempus meum prope est apud te facio pascha, &c. quo, scilicet tempore dedit fructum nostræ redēptionis, quo scilicet tempore suæ passionis de Christo impletum est illud. Lignum attulit fructum suum.

Iob. 29. Greg. 29. mor. c. 27. Mat. 26. Ioel. 2.

Aqua. Gratia Ioan. 7. Eccl. 15. a. 1. 24. Mag li. 3. distin. 13.

Tanquam, sicut, quasi

Psal. 37. Mat. 26. 2. ad co. 5. Ioan. 1. Heb. 12.

4

De pæ. di. 2. quid er go.

Et folium eius nō defluet: & omnia quæcunque faciet prosperabuntur.

¶Hic consequenter ostendit Christum omni bono abundasse, quo ad verba & doctrinam. d. *Et folium eius non defluet.* Per folium enim in scriptura verba significantur: & hoc duplici ratione quoniam sicut foliis fructus ornatur: sic & verbis cōpositis scientia decoratur. Et hanc rationem assignat Hugo de sācto Victore super illud. Dañ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, d. In foliis verba, in fructu vita designatur: quia sicut foliis vestitur fructus, sic verbis cōpositis vita decoratur. Aliam rationem assignat Magister in gl. d. quia sicut folia tegunt fructus: ita verba domini suas promissiones custodiunt. Folium igitur Christi non defluit: quia eius verba sancta & solida manent. Folium ergo eius non defluet: quia nullum verbum christi erit irritum: sed quodlibet deducit ad vitā, ipso dicēte, Cęlum & terra transibunt: verba autē mea non transibunt. Et tunc concludit de Christo dicēs, *Et omnia quæcunque faciet prosperabuntur.* Omnia, ideſt, fructē, & folia, ideſt facta & dicta christi: mors & vita prosperabuntur, ideſt, prosperitatis ęternæ nobis sunt causa scilicet electis, Et hoc est quod de Christo, ideſt verbo incarnato pater prędixit. Verbū quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: sed faciet quæcunque volui: & prosperabitur in iis, ad quę misi illud.

Folium. Dane. 4. Folium Christi. Mat. 24. Esaie. 55.

5

Non sic impii non sic: sed tanquā puluis, quē proiicit vētus à facie terrę.

¶Postquam ostendit Christi beatitudinem & perfectionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

fectionem per illam nos alliciens: nunc consequenter ostēdit peccatorū vltionē per illā nos terrēs. Et duo facit: quia primo ostēdit malorū demerita, secūdo ipsorū tormenta ibi. *Ideo non resurgant*. Quantum ad primum sciēdū q̄ vita malorum in duobus malis cōsistit, s. quia variis inuoluūtur peccatis, & omnibus priuātur bonis meritoris: sicut per oppositum de Christo cōpite dictum est: quod fuit immunis ab peccato omni, & abundans omni bono. Sic & illi per oppositū. Ideo ait. Nō sic impij. s. nō sic caret, sed abūdant peccatis. Et addit iterū non sic. s. nō abundāt meritis & bonis: sed per cōtrariū peccatis abundant & carēt bonis. Carēt nanque bonis quia carēt stabilitate charitatis & vnitatis: quę ois boni est fundamērū. Ideo nomine pulueris denotātur cū dicitur: sed rāquā puluis &c. vnde Gr. d. Quid. n. pulueris nomine nisi peccatores accipimus, qui nullo virtutis pōdere solidati, omnisliber tēcationis flatu rapiūtur: de quibus scriptū *Vō sic impii nō sic sed ea tanquam pulue, &c.* Et quia dæmō serpens antiquꝰ peccatorū vita satiat: iō de isto puluere peccatorū dicitur *Serpēti puluis panis eius*. Insup tales peccatis abūdāt: quia vēto elationis & supbiæ agitantur: qa taliū puluerē ,picit vētꝰ a facie terræ. Vñ qualiter vento supbiæ vel aliorū viciorū peccator ,piciatur a facie terræ. s. stabilitatis, ostēdit Greg. sup illo verbo Iob. Cōtra folium q̄ vento rapitur ostēdis potentiā tuā. d. Peccator n. tēctationis vēto rapit, & malorū desideriorū flatib. leuatur. Mēs quippe humana quot tēctatiōes patitur, quasi tot flatib. mouetur vel ,picitur. Hāc etenim plurimū ira prurbat cū recedit ira, succedit inepta lætitia. Luxuriæ stimulis vrgetur, & tu auaritiæ lōge lateq; ad ābiēda, q̄ terrēa sūt tēditur. Aliq̄n hāc vētus supbię eleuat: aliq̄n vero mordinatꝰ timor in infimis deponit. Quia ergo peccator tot peccatorū vētis q̄titur, merito puluerī, quē à facie terræ vērus proicit, cōparatur. Si cū de peccatorib. dicitur. *Nō sic impii nō sic sed tāquā &c.* i. a facie stabilitatis æternæ, quę terra dicitur ānimi: quia sicut terra nutrit & continet exteriorem hominem: ita illa interiorem, vt Magister in glossa.

Ideo non resurgunt impij in iudicio: neque peccatores in concilio iustorū.

Hic cōsequēter ostēdit malorū punitionē, s. qualiter i vltimo iudicio dānabūtur. Et primo facit hoc: sedo rōnē assignat ibi, *Quoniā nouit dominꝰ &c.* Quo ad huius litere euidētiā, sciendū, q̄ aliqui hæretici ex hoc loco moti dixerūt, qd quāuis boni post iudicii beatificētur aīa & corpe, qa resurgēt ipsorū corpa mali tñ solū in aīa puniētur æternaliter, nō aūt in corpe quia malorum corpora non resurgent, dicente psalmista. *Non resurgunt impij in iudicio*. Et hoc spectare dicunt ad Dei bonitatem, quæ largior esse debet ad bonos præmiādū, quā ad puniendū malos. Vñ bonos semp præmiat vltra cōdignū: sed malos punit citra cōdignū. Sed hūc errorē tollit dñs. d. Omnes q̄ i monumētis sūt audiēt vocē filii Dei: & ,pcedēt qui bona egerūt in resurrectionē vitæ: qui vero mala, i resurrectionē iudicii. Et iō ad euidētiā huius līæ sciēdū, q̄ duplex est resurrectio, s. pria & seda. Prima est aīę, seda corpis. Resurrectio aīæ ē, qñ aīa per peccatū mortua p pœnitētiā ,peccatis relurgit ad vitā: quę solū in plenti vita locū hēt. Seda est resurrectio corporū, q̄ de lege cōi in vltimis reseruat. Prima est bonorū. Seda est cōis omnium bonorū & malorum. Et ideo prima facit hominem beatū, nō secunda. Vnde apoc. dicitur. Beatus qui habet partē in resurrectiōe pria. Dicit ergo aliqui, quòd iste textus intelligitur de resurrectione prima, non de seda: eo quòd mali, s. à Deo præsciti, quātūcunq; sint boni & virtuosi finaliter tñ à gratia cadūt & p peccatū moriūtur, à quo nō resurgūt: sicut ecōtra de p̄destinatis, vt habet de præ. di. 3. citius ad hæc. & de præ. di. 4. si ex bono. Sed quānis ista sint i se vera: nō tñ sūt ad ,ppositum literæ, cuius rō est, qa hic litera vt ex præmissis apparet, vult dare differētiam inter bonos & malos quę est, quòd boni resurgēt in iudicio & in cōcilio iustorū, sed nō mali. Certū est autē q̄ in iudicio vltimo nō resurgēt boni neque mali pria resurrectione, q̄ solū habet locū in vita præsenti, & non in resurrectione iudicii: & dum anima vnitur cū corpe & nō post. Propter quod dicit glo. Magistri sup illo verbo. 2. cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat q̄ que prout gessit in corpore. ait. Frustra homo post corpus hoc poterit. s. à peccatis resurgere: quod in corpore cōparare negligit. Dicēdū est ergo quòd hic textus loquitur de secūda resurrectione. s. corporū & nō de prima quæ est animarū, vñ sciēdū primo quod iste textus non loquitur de omnibus peccatoribus sed solū de impiis. Impii enim proprie dūr infideles & idololatræ. Peccatores autem dūr etiā & xp̄iāi mali peccātes. Vñ ,pietas ,pprie ē cōtra cultū diuinū, & respicit infidelitatē idololatrię. Dicit ergo de infidelibus quod nō resurgēt i iudicio: nō em negat quòd nō resurgēt: sed q̄ non resurgēt in iudicio. Et ad hoc intellegēdū notat Gre. super illo verbo Iob. 46. iudiciū ,pauperibus tribuit. vbi sic ait. *Duæ* quippe sūt partes. s. electorū atq; reproborū, sed bini ordines eisdē singulis partibus cōmētur. alii nāq; iudicātur & pereūt. Alii nō iudicantur & pereunt. Alii iudicantur, & regnant. Alii non iudicātur & regnant. Iudicantur, & pereunt quibus dominica inclamatione dicitur, Esurui & nō dedistis manducare. Sitiui, &c. Quibus præmittitur. Discedite à me maledicti i ignem æternum, qui paratus est diabolo &c. Alii vero in extremo iudicio non iudicantur & pereunt. de quibus propheta ait non resurgunt impij in iudicio. Et de quibus dominus dicit. Qui non credit iam iudicatus est. Et de quibus Paulus ait. Qui sine lege peccaurunt sine lege peribunt. Resurgūt verō ēt omnes ifideles: sed ad tormētū nō ad iudicium. Nō em eorum tūc cā discutitur, q ad cōspectum districti iudicis iā cum cōdemnatione infidelitatis accēdūt. Professionē vero fidei retinētes, sed ,pfessiōis opa non hūtes, redarguunt' vt peār. Qui veronec sacramēta fidei retinuerunt. scrēpatione iudicis i examinātione non audiunt: qa præiudicati infidelitātis suæ tenebris, eius quē despexerunt inuectiōe redargui nō metūt. illi salte verba iudicis audiūt, qeius fidei verba tenuerunt. isti i dānatione sua æterni iudicis nec verba peipiunt eius reuerētiā nec verbotenus seruare maluerunt. illi legaliter pereunt q̄ sublege positi peccauerunt. istis in perditione sua nihil de lege dicitur: qui nihil legis habere conati sunt. Princeps nanque terrenum rempublicam regens, aliter punit interius delinquentem, aliter hostem exterius rebellantem. in illo ira sua cōsulit, eumque sub verbis dignæ inuectiōis adiicit. Cōtra hostē verō bellum mouentis instrumēta ,pditionis exercet, dignaq; tormēta eius malitię tribuit. De malo vero ciuis qd lex habeat nō requirit. Neq; cū lege necesse est punire, q̄ lege nunquā potuit teneri. ita ergo in extremo iudicio & legalis illum inuectio

uectio peurit qui ab eo qd ,pfessiōe tenuit, actione declinauit. Et iste siue iudicio inuectiōis perimit, q̄ lege fidei nō tenet. Ex electorū vero parte alij iudicātur & regnāt: q̄ vitę maculas lacrymis tergūt: q̄ mala ,pcedētia factis seq̄ntibus redimētes, qeqd illicitū aliq̄n fecerī, ab oculis iudicū eleemosynarū subductioe cooperiūt. Quibꝰ iudex veniēs in dexterā cōsistētibus dicit, Esurīui & dedistis mihi mādūcare. sitiui &c. Venite bñdicti pris mei: possidete paratum nobis regnū, &c. Alij aūt nō iudicātur & regnāt: q̄ ēt ,pcepta legis pfectione virtutū transcēdūt, qa nequaquā hoc solu qd cunctis diuina ,pcipit lex ,plere cōtenti, sed pstātiore desiderio plus exhibere appetūt, q̄ ,peptis gnalibꝰ audire potuerūt. Quibꝰ diuina voce dr. Vos q̄ reliquistis oīa & secuti estis me, cū venerit filius hoīs i sede maiestatis suæ, sedebitis & vos sup thronos, i 12. iudicātes. i 12. tribꝰ Israel. Et de qbꝰ ,ppha ait. Dñs ad iudiciū veniet cū senioribꝰ ppli sui. Et de qbꝰ salamō cū de spōso eccl̄ię loqueretur: ait. Nobilis i portis vir eiꝰ, qñ sederit cū senatoribꝰ terrę. Hi itaq; in extremo iudicio nō iudicātur & regnāt: q̄ cū auctore suo ēt iudices veniūt &c. Aliter ,pdicta recolligēs magister in gl. huiꝰ līæ ait sic. Nota q̄ quatuor ordines erūt in iudicio. Alij nāq; erunt q̄ iudicabūt & nō iudicabunt, vt apli & alij pfectissimi. Alij nec iudicabūt nec iudicabunt, qā iudicati sunt, sententia eīs dānationis eorū totī eccl̄ię iam nota est, vt infideles. Alij aūt iudicabūtur. & ,sluabunt. vt mediocriter boni. Alij autem iudicabunt & dānabunt vt mediocriter mali. Ex q̄ bus apparet q̄ impij. i. peccatores infideles i iudicio vltimo nō se habebūt actiue vel passiue: qa nec iudicabūt: neq; iudicabunt. Ideo nō erunt de illis qui ad iudiciū requirunt. qd bñ psal. ait. *q̄ nō resurgunt impii in iudicio*. Sed qd de peccatoribꝰ, q̄ tñ fidē verbis tenuerunt tunc erit: certe spectabūt ad iudiciū. qa vt dictū est, tunc iudicabunt & ,pibunt. sed ipsi alios cum iustis nō iudicabunt. Ideo de illis subdit. Neq; peccatores in concilio iustorū. qa conciliū & cōgregatio iustorū malos cū Xp̄o iudicabit. sed nō peccatores, qa nō malis sed paupibꝰ. i. pfectis humilibus tunc poterīatem dabit iudicandi. sicut dicitur Iob. 36. Iudicium tribuit pauperibus.

Quoniam nouit dominus viam iustorum: & iter impiorum peribit.

¶ Postq̄ psal. oñdit malorū punitionē & ,pmiationē iustorū. Hic cōsequēter vtrinsq; rōnem ostendit, dicēs. Qm̄ nouit dñs viā iustorū, &c. q. d. Ideo iusti ,sperātur & beatificātur. qa nouit dñs viā ipsorū. Impij aūt pereunt: qa Deus iter ipsorū nō nouit. Vltimo notādū q̄ scire vel nosse Dei est duplex. s. simplicis & verę cognitiōis. & scire cōplacentię & approbatiōis. Primo modo Deꝰ scit oīa tā bona quā mala. Cū em oium tā malorū q̄ bonorum sit iustus iudex punitor. s. malorū & remunerator bonorū: quomodo illos iuste iudicare posset, si illorū bona vel mala ignoraret. Cū fm Aristo. 1. Ethi. Vnusq̄sq; bñ iudicat de ijs q̄ nouit & horū solū est rectus iudex. Propter qd Deo dr. Tu solus nostri corda oīm filiorū hoim. Ista em̄ noticia oīa nuda sunt & aperta oculis eius. ad Hebræ. 4. Sedo modo solum nouit illa q̄ approbat. Et qa malos in suis malicijs nō approbat. ideo illos & eorum mala non nouit. Sic em̄ fatuis virginibus ait. Amē dico vobis, nescio vos. Istā distinctionē ponit Greg. sup illo verbo Iob. 12. Ipse nouit decipientē & eum q̄ decipitur. d Cum oīs qui ,pximum decipit iniquis veritas dicat. Non noui vos. discedite à me oēs qui operamini iniquitatem. Qualiter in hoc loco dr̄ q̄ dñs decipientem nouit? Et rñdet. d. Sed quia scire Dei aliq̄n cognoscere dr̄, aliq̄n approbare, & scit iniquum quē aliq̄n cognoscēdo iudicat. Neq; enim iniquum quēpiā iudicasse, si nequaquā cognoscetet. & tñ iniquum nescit, quia eiꝰ facta nō approbat. Et nouit ergo quia deprehēdit & nō nouit: quia hunc in suæ sapientiæ specie nō recognoscit. Et dat exēplum. Sicut de veraci quolibet viro dicitur: quia falsitatē nescīat, nō quia cum vel aliis falsum dr̄, hoc dēprehendere ignorat. sed quia eandem ipsam fallaciā & scit in examine & nescit in amore. vt videlicet hāc ipse nō agat, quā actā ab aliis damnat &c. Ad propositum ergo ideo iusti sunt beati: quia viā. i. opera illorum Deus nouit. i. approbat, & sibi placēt: sed iter impiorum peribit, quia illos Deus non nouit. i. non approbat, nec sibi placent. Opera enim iustorum nō solum dñr bona sed & digna merito: quia deus approbat illa. sed malorum opera nō approbat, quia illa sunt mala, Et hinc omnibus operibus sine charitate vel Dei amore factis: nō præmium sed pœna debetur. 1. q. 1. Marchion.

PSAL. II.

QVare fremuerent gentes: & populi meditati sunt inania. 8

Iste est primus psalmꝰ habens titulū cuius titulus fm magīm talis est. *Psalmus dauid*. Vnde notandum q̄ iste tractatus ideo pars dicitur: eo q̄ nō solum vocē hic cōtentā Dauid decātabat domino, sed etiam psalterium decem chordarum tangendo. a quo psalterio iste tractatus & sequentes psalmi notantur. Ac etiā adde notandum mystice, q̄ sicut Dauid laudabat Deum psalmos canendo & psalterium decem chordarum manu tāgendo: sic & nos laudare debemus Deū, nō solum voce, sed magis obseruatioe decem ,preceptorum legis, q̄ signātur per tactum manu decem chordarum. Quę duo tāgēs infra psal. d. Iubila te deo oīs terra: quo scilicet ad vocē. psalm ū dicite nomini eius, quo ad operationem. Est ergo titulus iste. psal. Dauid. Hic Dauid est datiui casus vt sit sensus. pars, Dauid. i. attribuitur ipsi Dauid. Dauid enim interpretatur manu fortis, & desiderabilis aspectu. & significat Xp̄m, qui vere est manufortis debellādo aereas ptātes, & desiderabilis aspectu in quē. s. angeli desiderāt ,pspicere. Sic ergo est sensus. pars Dauid. i. ipsi Christo. i. pars. s. iste tractatus qui pars dr̄: quia ad bene operandum mouet: attribuitur dauid. i. ipsi Cristo, qui hic agit de se rege. d. *Ego autem constitutus sum rex ab eo, &c.* Vel fm alios hic ly Dauid est casus genitiuꝰ, vt sit sensus, pars, Dauid. i. ipsius Dauid quia illum psalmum Dauid fecit, vt habetur expresse Act. 4. Et hoc de titulo. ¶ Quare fremuerunt. Iste pars exponitur dupliciter etiā literaliter. scilicet. de ipso Dauid. & de Christo. Primo ponā expositionem primā. Sedā. Ad euidentiā primę partis, sciēdum q̄ Dauid Christus dicebatur, qm̄ Christo græce, latine vnctus dr̄. Dauid aūt tribꝰ vicibꝰ in regē fuerat vnctꝰ. s. primo secrete in domo pris sāmuele, vt hr̄. 1 reg. 16. Sedo in Ebron a viris Iuda solū sup tribū Iuda. Tertio fuit vnctꝰ in Ebron supra totū Israel. vt hr̄. 2 reg. 5. Propter ēs vnctiones ipse merito Xps. i. vnctꝰ dicebat. Sedo notādum q̄ in ser ptura ppli in hoc differt a gētibus. quia gentes dñr ipsi gentiles & idolatræ. ppls dicebat' gens Iudeorū verū deū colēs. Sic em̄ dr̄ pars. 115. Laudate dñm oēs gentes, collaude. e. o. p. Quod ex posuit magr̄. d. oēs gētes. i. gentiles. oēs populi. i. iudæi, &c. Sic ēt gētilibꝰ ad fidē cōuersis dicit

Universidad de Deusto
Biblioteca

bat petr'. 1 pet. 2. q̄ etiā nō ppr's nūc aūt ppr's Dei. Hoc præmisso notādū est, ꝙ post mortē Saulis, qñ Dauid sup totū israel vnct' fuit i regē: hoc audiētes philistæi, sciētes Dauid esse virū bellicosū cōuenerūt i vnū q̄rētes occidere Dauid. vt hr. 2. re. 5. Fuerāt em tpe Saulis aliqñ subiugati ppło Dei. Ideo ad seruitutē redire timētes. q. d. ad iuicē. Venite pugnemus, vt dr. cōtra Dauid: vt ipsi Hebrei nobis seruiāt, & nō nos ipsis. Sed Dauid cōfidēs in dño oīm illorū habuit victoriā. Itē notādū ꝙ nō solū gētiles Philistæi, sed ēt multi de Israel. i. de ppło dei a principio restiterunt ipsi Dauid ne regnaret sup eos, sequentes filiū saulis: qui tñ intētiōe sua frustrati fuerunt, vt apparet. 2. reg. 2. Et super istas historias iste psal. fundat'. & diuiditur in tres partes. quia primo ponitur inimicorū Dauid malignatio. Secdo ipsius Dauid in dño cōfortatio. ibi. *Qui habitat in cælis.* Tertio ex hoc oīm regētiū informatio. ibi. *Et nūc reges intelligite.* Primo ponit inimicorū Dauid malignatiō d. *Quare fremuerūt gētes.* i. Philistæi gentiles cōtra Dauid. s. quærētes eū occidere? Et dicit fremuerūt, qa sine rōne vt bestię mouebatur cōtra Dauid. fremere em est feratū. Et nō solū gentes imo ēt & multi ppli ex Israel cōtra Dauid meditati sunt inania. i. vana & vacua cōtra Dauid. ne scilicet regnaret super eos. s. vndecim tribus seqntes filiū Saul. Sequit. *Astiterūt reges terræ.* i. nō solū minores & plebei gentiliū fremuerūt contra Dauid: sed ēt magnates. s. reges principes Philistinorū. Terra em Philistinorū habebat quinq; reges sm qnq; ipsius ꝓuincias, quorum regū qlibet multos principes sub se cōtinebat. Qui oēs cōuenerūt cōtra Dauid, vt imperiū perderēt. 2. reg 5. Et hoc est qđ dr. [*Astiterūt reges terræ: & principes cōuenerūt in vnū aduersus Deū.* s. aduersus Deū quia diuinæ ordinationi, quæ Dauid regē ordinauerat, ad uersari conabant. & aduersus Christū eius. i. aduersus Dauid, q̄ erat Christus dñi. i. vnctus Dei voluntate. Et isti sic conueniēdo, qd cōtra popłm Dei dicebāt? sequit. *Dirūpamus vincula eorū, &c.* Verba erant Philistinorū, se adinuicē cōfortātiū ad belladum cōtra Dauid & regnū eius ne inualesceret, & sic sibi subiiceret Philistæos. Hoc em modo loquebantur Philistæi. Confortamini & estote viri Philistæi, ne seruiatis Hebræis, sicut illi seruierunt vobis: cōfortamini & bellate. Et cōsimiliter loquebātur in ꝓpositō. d. Dirūpamus vincula eorū, &c. ¶ Sequitur secunda pars in qua Dauid confortatur & sperat in dño. Qui habitat &c. Et diuiditur in tres partes. Primo em Dauid ponit suam in Deo cōfidentiā. secdo a Deo sibi datā excellētiā. ibi. *Ego aūt.* Tertio de inimicis habitam victoriā. ibi, *Postula a me.* Primo ergo Dauid cōfidēs in Deo ꝙ inimici nō prævalebūt aduersus eu dicit. *Qui habitat in cælis irridebit eos, &c.* Quod & factū fuit quia virtute diuina oēs p Dauid debellati fuerint & sic derisi. vt hr. 2. Reg. 5. Secdo ponit sibi a Deo datā dignitatē. d. *Ego aūt cōstitutus sum, &c.* q. d quid illos timere debeo, quia dñs me regē cōstituit, cuius volūtati nullus contradicere pōt? Super Sion montē. &c. Quod ideo dicit qa Hierusalē erat metropolis in regno Israel. & in monte Sion erat fortaliciū illius ciuitatis & habitatio regalis. *Prædicās præceptū eius.* Et hoc respicit versiculū sequentē q. d. Dominus ideo me fecit regē vt enarrē aliis ꝓceptū eius. s. illd qđ mihi præcepit. Et quid sit illud subdit. d. Dñs dixit ad me. s. p reuelationē. *Filius meus es tu.* s. p singularē dilectionē. *Ego hodie genui te.* i. regē te cōstitui: sicut modo qñ aliquis in episcopū cōstituit' dr creari vel de nouo generari. Tertio ponit datā sibi victoriā. d. Postula, &c. Verba sunt domini dicētis ipsi Dauid. Postula, &c. q. d. qñ erit pugnaturus cōtra gētiles, tūc postulabis a me adiutoriū: & ego dabo tibi victoriā. quia dabo tibi gentes hæreditatē tuā, quia eos supando hęreditabis ipsorū spolia. *Et possessionē tuā terminos terræ.* s. ipsorū terras, sic ꝙ erūt sub inrisdictione tua. Reges eos in virga ferrea. i. gladio ferreo subiicies eos tibi. & *tanquā vas figuli confringes eos.* Tertio principalr ex hoc ponitur oīm regētiū informatio. d. *Et nūc reges intelligite & eruditmini. vt.* s. meo exēplo nō confidatis in vobis sed in Deo. Et hoc *apprehendite disciplinæ ne pereatis de via iusta.* via iusta est spem in dño, nō in viribus propriis ponere. quia furor domini sup confidentes in seipsis. sed beati & victores erūt oēs qui sperant in eo. Hic est exꝓsitio lralis sm aliquos quę satis plana appet in superficie: sed apparet ꝙ iste psal. licet a Dauid fuerit factus: tamē nullo mō lraliter de ipso pōt intelligi, sed de Christo intelligi dēr. qđ declaro. Vbi aduertendū ꝙ volēs ꝓbare aliquid contra hæreticos de fide p sacrā scripturā oportet ꝙ illā adducat quo ad sensum lralem, sensus em moralis & mysticus bñ manu ducit fideles, sed nō cōuinceret infideles. Sicut si modo p hoc quod dicitur, quare fremuerūt gētes, &c. vellē deducere qualiter infideles & populi. i. schismatici insurrexerūt inaniter cōtra Christū dominū. i. cōtra apłicū romanū: esset aliqualis persuasio fidelibus. sed infideli & schismatico nullā ꝓbationē faceret: Modo ad ꝓpositū apł's Paulus volēs efficaciter ostēdere & infidelibus & schismacis ꝙ Christus erat maior angelis, adducit istum psal. dictum de Christo. d. cui enim angelorū aliquando dixit. Tu es filius meus, &c. Similiter & apostolus petrus contra iudæos nomem Christi persequentes, adducit istum psal. ad literam de Christo dictum. Domine, qui spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes &c. Conuenerūt enim nunc in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum, Herodes, & Pōtius Pilatus cum gentibus & populis, &c. igitur ad literam iste psal. de Christo est dictus, non de Dauid. Et ad confirmationē huius, dicit ille Rabi Salomon magnus doctor Hebræorum in principio glosse huius psal. Antiqui doctores Hebreorum exposuerūt hunc ꝓalmum de rege Messia, per quem scilicet Christus intelligitur. sed propter responsionem ad hæreticos exponitur de Dauid. Ex quo habem' ꝙ doctores antiq Hebræorū, qui legis intellectū nouerāt istū psalm de Xpo exposuerūt ad literā. Sed qa dū fideles quos ipsi hæretici appellāt, hūc psalm cōtra illos adducerēt de Xpo dictū, ēt sm eorū doctores antiquos nō valētes fidelib' respōdere, negauerūt hūc psalmū. de Xpo dictū, sed de ipso Dauid vt dictū est. Ad hoc ēt est expresse magister in gl. istū psalm nō de Dauid sed de Xpo ad literā ex ponens. vt appebit, Sic ergo exponendo istū psalmum de Christo. *Quare fremuerunt.* Iste psal. in tres partes diuidit'. qa primo ponit' regni Xpi institutio. secdo instituti dilatatio. ibi. *Postula a me.* tertio dilatati veneratio, ibi. *Et nunc reges.* Circa ꝓmū ponit' pseutorū Xpi malicioſa pſecutio. secdo malicioſæ pſecutionis rigorosa depositio: ibi. *Dirūpamus.* tertio Christi regis gloriosa ſublimatio: ibi. *Ego autem cōstitutus.* Prima in duas. quia primo ponitur persecutio minorum, secundo maiorum: ibi *Astiterunt.* Quantum ergo ad persecutionem minorum, d. *Quare fremuerunt gentes, &c.* scilicet contra Christum. Et sunt verba Dauid per gentes vt dictum est gentiles intellige. & per populos ipsos Iudæos. Gentes ergo contra Xpm fremuerunt, qñ Romani milites gētiles

Nota quō psal. iste exponitur de christo

Hæretici cum ꝓbatione.

Non diuisionem accipiēdo pro Christo.

christus.

Fremere. les cōtra Christū sine rōne insurrexerunt. Fremere em ferarū est. Nōne fremuerunt gētes contra Christum, qñ milites ꝓsidis suscipientes Iesum in ꝓtorio, congregarunt ad eum vniuersam cohortē, &c.

Mat. 27. Et genu flexo ante eum illudebant. d. Aue rex iudæorum, &c. Et populi meditati sunt inania. i. Iudæi. Vt puta qñ abeuntes cōsilium fecerunt, vt caperent Iesum in sermone. Et qñ cogitabant Christi nomen delere. d. Nos legem habemus & sm legem debet mori. Et vere isti meditati sunt inania: quia inane dr quod sine caret intento. Per mortem aūt Christi nō est deletū nomē Christi, immo amplius dilatatū: qa ante, solum in iudæa notus erat: post mortē vero ꝓ totu orbē. Vñ post mortē & resurrectionē dixit. Data est mihi oīs ptās &c. Quæ oīa considerans Dauid dicit. Quare &c. Vbi nota ꝙ quare in sacra scriptura multipliciter tenetur, s. Interrogatiue. Quare pſequmini me sicut de', &c. Admiratiue. Quare via impiorū ꝓsperatur, &c. Increpatiue. Peccatori aūt dixit deus, quare tu enarras &c. Et istis trib' modis hic ꝓt exponi. Primo interrogatiue, vt Dauid à Deo petat sibi reuelari causam tantæ persecutionis gentiliū & Iudæorū in Christi passione. Et ad hoc rndetur, ꝙ causa fuit ipsorū inuidia. Sciebat em ꝙ per inuidiā trad idissent eū. Secundo admiratiue, vt Dauid prouidens, quanta bñficia facturus erat Christus gentibus & populis. de quo Act. 10. ꝙ pertransiuit benefaciendo & sanando omnes &c. admiratus de tanta crudelitate. d. Quare fremuerunt &c. Et ad hoc rndetur ꝙ causa fuit eorum malicia: Christo dicente Odio habuerunt me gratis. Tertio modo increpatiue, vt s. Dauid illos increpando dicat. Quare &c. q. d. quæ vtilitas vobis fuit Christū persequendo q. d. nulla. qa torum oppositū illius ꝙ quærebatis ex hoc vobis euenerit? Vnde Christo loquitur Deus. Bellabunt aduersum te, & non prævalebunt: quia ego tecum sum vt saluem te, dicit dominus, &c.

Mat. 27.

Actuū 10

Luce. 15.

Ierc. 15.

9. Astiterunt reges terræ: & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius.

Hic consequenter ponit persecutionē maiorū. d. Astiterūt, s. nō solum minores sed ēt maiores cōtra Christū, s. reges terræ, &c. vbi nota ꝙ hoc tripliciter exponitur. Primo qa cū nō legatur aliquē regē christum in passione fuisse pſecutū nisi herodē; & ibi accipitur plurale ꝓ singulari. Secdo dr ꝙ licet pilatus nō nominetur noīe regis: erat tñ de facto rex. ꝙ patet, qa sub se habebat regulos, vt Ioā. Erat qdā regulus cuius filius infirmabatur. &c. ipse aūt pilat' immediate erat sub imperatore: mō inter regulum & imperatorē non est dignitas media nisi regalis. Sed iō nō vocabatur rex. qa iudæi sciētes regē Messiam ex eis egressurū in metropolitanā ipsorū ciuitatem, aliū regē sustinere nō poterāt. Tertio dr ꝙ duo reges christū ad mortē sunt pſecuti, s. Herodes senior tpe natiuitatis, q̄ innocentes occidit, & iunior eius filius, qui tpe Christi passionis ipsum veste alba indutum illusit & spreuit. Et sic de istis duobus regib' dicit. Astiterūt reges terræ. Et hoc quo ad laicos. Quātū vero ad clericos d. cit. Et principes cōuenerunt in vnū, &c. Quānis em cōtra Iesum multoties fuissent cōgregati, tñ maxime tpe passionis ad tractādum de Christi morte conuenerunt. vt Mat. 26. Tunc cōgregati sunt principes sacerdotum in atriū principis sacerdotū q̄ dicebatur Cayphas vt Iesum dolo tenerēt. Et ꝓdicēs psal. grauitatē peccati istorū notāter dicit. *Et principes cōuenerūt, &c.* Vbi apparet ꝙ istorum peccatum aggrauatur ex multis. Primo ex cupiditate: cum dicit. *Et principes.* licet em sm legē vnus solus princeps sacerdotū esse deberet, tñ ꝓpter auariciā plures sunt facti. q̄ sacerdotij principatum ementes. alterñ atis annis sibi succedebāt. vñ Chrysost. Multi erāt tūc principes sacerdorum. Lex vero vnum solum esse volebāt. sed cum iudaici populi ritus inciperet dissolui. multi erāt principes sacerdotum annuatim creati. Moyses aūt vnū principē esse iussit, & eo mortuo alterum fieri, sed isti auaricia corrupti principatum emebāt, &c. Secūdo ex dignitate. Dignitas em peccātis peccatum aggrauat: sicut & meritum meretis. cuius rō est: qa talis peccās est Deo magis ingratus, & subditorum corda magis mouet ad malum. Hāc igitur circumstantiā dignitatis tangens psal. dicit. *Et principes.* Sic em egressa est iniqtas à principibus q̄ videbātur regere populū. Tertio ex cōspiratiōe. qa in vnū cōtra Christum cōspirauerunt. Cōspiratio tm peccatum aggrauat. ꝙ oēs cōspiratores reddit infames, & excōicatos. Et hoc notās psal. dicit. ꝙ cōuenerunt in vnum. Quarto ex ꝓsumptione, qa aduersus dñm, &c. Quāuis em oīe peccatū sit cōtra Deum: tñ aliqua peccata principalius respiciunt offensam creaturæ, q̄ creatoris, vt gula, luxuria auaricia, & ex cōsequenti offensam Dei: sed superbia principalius Dei offensam respicit: qua hō Deo subiici renuit. Et hoc notās dicit. Aduersus dñm, &c. i. aduersus patrē & filium. q em cōtradicit filio, & patri cōtradicit: patrē notat p dñm, & filium p Christum eius. Vbi notandum ꝙ qñcunq; scriptura loquitur de Christo absolutē, intelligitur de Christo in lege & ꝓphetis ꝓmisso, nisi in litera ꝓcedente vel sequente manifeste appareat, ꝙ de alio loquatur Christo: qa filius virginis antonomatice Christus est dictus. Sicut cum Dauid dixit adolescenti. 2. Reg. 1. Quare nō timuisti mittere manum in Christum dñi? p literā ꝓcedē tē apparet, ꝙ loquebatur de Saule. sic & Esa. 45. Christo meo Cyro, &c. qa hic nō ponitur aliquid determinās ly Christū: iō intelligitur de Christo filio Dei, & sic not at grauitatē peccati ex eorum ꝓsumptiōe, quia aduersus dñm &c. vñ gl. ait. O stulta ꝓsumptio. principes terræ cōtra regē cœli cōuenerūt. Et ne ista exposītio appareat nō literalis sed mystica, istum textum ad literā exponit Petrus de Christo. d. vt tactum est. Dñe quia spiritu sancto p or patris nostri Dauid dixisti. Quare fremuerunt gētes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dñm, & aduersus Christum eius. Cōuenerunt em nunc in ciuitate ista aduersus puerum tuum sanctum Iesum, quem vnxisti Herodes & Pilatus cum gētibus & populis Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri, &c.

Rex. Christus.

Ioan. 4.

Mat. 26.

10. Dirumpamus vincula eorum: & proiiciamus à nobis iugum ipsorum.

Hic ponitur ꝓdictæ cōspiratiōis & pſecutiōis depositio ac punitio. Et diuiditur in tres partes. quia ponitur primo cōspiratiōis ipsorū detestatio. secdo intētiōis ipsorum frustratio ibi. *Qui habitat.* tertio iniqtatis ipsorum punitio: ibi. *Tūc loquitur.* Primo ergo ponitur conspirationis detestatio: ij em vinculos iniquitatis se ligauerunt ad inuicem contra Christum conspirando: vt iugo suę seruitutis alios subijcerent. Sed nos eis cōsentire nō debemus. ideo dirumpamus vincula eorum. i. conspiratione eis nō consentiendo, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum

Peccatū Circūstia. Cupiditat. Chrysost. sto. super mtheum.

Dignit. 11. q. 1. præcipe & 15 1. nulli.

Dan. 1 Conspiratio. 11. q. 1. spiratio nem Vr sumptio

Actuū 4.

10. 3. q. 44 non inuenitur. Dirumpere.

Christus semper intelligitur in lege & ꝓphetis ꝓmissum, nisi per circumstantias aliquas exprimatur.

Vincula.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum,eis non obediendo. Et ista possunt esse verba Christi: secundum glo. q. Christus ipsi cõtra me sic sunt ligati,sed vos o mei nõ cõsentiatis in mortem meã,sed magis disrumpamus vincula eorum.i.conspirationes,vel vinculum i.blãdicias & minas ipsorum nõ timeamus,& proijciam° à nobis iugum ipsorum,ne s.eorum voluntati seruiamus. Vel ẽt pnt esse verba ipsius pphetę in eodẽ sensu. Verisimili° autẽ dicentur verba ipsorum principum sacerdotũ qui videbant Christum cum suis discipulis vnicum: & turbę magnum ad ipsum cõcursum ipsum reprehendentẽ ipsorum vicia. propter q timebãt locũ & gentẽ perdere.propter q d.si dimittimus eũ sic: ecce totus mundus post eum abit: & sic pdemus nostrũ locum & gentẽ.Et iõ antequam inualescãt Disrumpamus vincula eorum.s.antequã amplius fortificẽtur contra nos,& proijciamus à nobis iugum, s.iugum humilitatis:q Christus pdicabat: q Christus oibus imponebat.d.Tollite iugum meum sup vos &c.Secundo ponitur ĩtẽtionis ipsorum frustratio.Intentio enim ipsorum erat p conspirationem, quã cõtra Christum fecerant Christi nomẽ delere & eius annihilare doctrinã dicentes.Venite disperdamus eos de gẽte.& nõ memoremur nomẽ Israel vltra.Sed hoc facere nõ potuerunt quinimo p passionem Christi & mortem eius nomen & fides maxime creuit ipso dicente Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum,& hoc ideo quia Deus spreuit eos.Et hoc est quod dicitur.

Qui habitat in cœlis irridebit eos: & dominus subsannabit eos.

Cœlum ẽm dicentur angeli & animę sanctæ quarum cõuersatio in cœlis est, in qbus habitat Deus. Quamuis ẽm Deus sit in omni re per præsentiã,potentiã,& essentiã,quia immensus est.non tñ in oĩ re habitat,sed solum in animab° & angelis sanctis in quibus habitat p gratiã vt dicit magister.vñ psa. 21.Tu autem in sancto habitas.Hic ergo Deus irridebit eos.Irridere enim dicitur,quasi de cõtrario ridere ab in & ridere,& sic irrisio fit bucca: subsannatio,vero fit rugato naso atque cõtracto.Et sic isti irrisi fuerunt à Deo qñ totum oppositum eius q intẽdebant effecit. Vtputa credebãt per mortẽ crucis, Christi fidem & nomen delere:& per hoc fuit magnificata.Credebant positis custodibus,Christi corpus in sepulchro tenere.Et per hoc eius resurrectio amplius fuit demonstrata.Et nota q tales actus,sit ridere & subsannare Deo attribuuntur:qui tñ corpus non hẽt.non in se sed quia facit illud per q illi sunt digni irrideri à nobis & subsannari.

Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos.

Hic ponitur iniquitatis ipsorum punitio.Vbi notandum q proprie ira vel furor nõ cadit in Deo. qa tales sunt passiões motum animi cõtra aliquẽ significantes,qui in Deo esse non põt,qui semper est trãquillus.propter q dr.Tu autem dñe virtutum cum trãquillitate iudicas.Cum trãquillitate autẽ nõ stat ira vel furor.Sed dr iratus vel furibundus. qa ad similitudinẽ irati vel furibundi qñque vr punire malos. Et notandum q differt isto modo loquendo in Deo ira à furore,quia tunc dicitur iratus : qñ punit vt emendet:quia irascitur cõtra nos Deus vt nos cõuertãt non vt perdat. vt dr de pœ.di. 1. Et hoc est q dicitur Deuter. 32.Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis.Furit autẽ qñ punit vt dãnet. Et sic ira dei est in præsenti:sed furor in die iudicij erit. vñ Iob. 35.Nunc ẽm non infert furorem sum', neque vlciscitur scelus valde. Et sic Deus illis loquitur in ira,quos punit vt cõuertat. In furore vero suo illos turbat,quos damnat. Et istum sensum ponit gl. d. Tunc loquitur ad eos,s.per prophetas , per apostolos,& per sactã scripturã.Et hoc in ira sua, s. cõminando pœnã,vt conuertantur.Sed in futuro turbabit eos in furore suo,æternaliter damnãdo. Vel per ista verba notantur punitio iudeorum pro morte Christi per Titum & Espasianũ facta, quæ magnę iræ & furoris indicium fuit.de qua dicitur.Quia videns Iesus ciuitatem fleuit &c. *Luce. 19.*

13

Ego autem cõstitutus sum rex ab eo super Sion motem sanctum eius prædicans præceptum eius. *13.q.2. visis.*

Hic ponitur Christi regis glorioſa sublimatio.Et duo facit.qui primo Christus ostendit suã regiã dignitatem.secundo suã æternam generationem ibi. *Dominus dixit ad me.* Quãtum ad primum dicit. Ego autem &c.q.d.illi persequẽtes turbabuntur:sed ego ex eorum persecutione exaltabor.Quoniã ex humilitate,quã Christus in passione & persecutione habuit,regiam dignitatem assumpsit iuxta verbum apostoli.d.Humiliauit semetipsum,&c. ppter q De° donauit illi nomen &c.Et aduerte q quãuis Christus omnium rex & dñs esset,quia rex regũ, &c.Tñ regiam suam potestatẽ primo ostendit in ecclesia ex iudæis, quàm ex gentibus:quæ per montẽ Sion intelligitur sm gl.Quia ecclesia iudæorum prius recepit radios fidei,vt mõtes prius suscipiunt radios solis. Vñ & iudæis primo pdicauit. d. Nõ sum missus nisi ad oues &c.tanquã primis subditis eius.Et hoc est q dicit. *Ego aũt cõstitutus sum rex,&c. Prædicans præceptum eius.* Sed cum plura præcepta Dei prædicaret Christus in tẽplo,quod erat in monte Sion:quare in singulari dicit præceptum & nõ præcepta? Ratio quia omnia præcepta vnum sunt in radice & in illo præcepto fundantur.q Christus prædicabat. d. Mandatum nouum do vobis vt diligatis &c. *Phil.2. Apoc.1. Reuel. Christus. Mat.15. Ioan.13. 14.*

Dominus dixit ad me,filius meus es tu:ego hodie genui te.

Hic agit de æterna Christi generatione hoc ẽm est verbum Christi declarantis suã æternam generationem à patre. Cum ei à patre dicitur. Ego hodie genui te.i.æternaliter. In æternitate enim nihil transit,in præteritum , nec in futurum expectatur. Et ideo æterna verbi generatio conuenienter exprimitur per præsens tempus,cum dr hodie.generatio autem Dauid iã transierat in præteritum , & similiter sua promotio ad regnum. Et ideo hoc verbum non potest intelligi de Dauid,in maxime cum Apostolus dicat.Cui ẽm angelorũ dixit aliqñ: filius meus es tu?Volens probare Christum maiorẽ angelis .ergo multominus ipsi Dauid. Ad hoc autem intelligendum sciendum est:quomodo pater dicẽdo æternaliter suum generat verbum. Vbi sciendũ est q dicere Dei idẽ est,q filiũ generare,&c. Et nota q dicere Dei accipitur multipliciter.s.qñque est.

Dicere dispositionis. Dixit dominus domino , &c. *Hodie, Eternitas. Heb.1. Dicere d.*

Donec ponam.&c. *psal.109.*

Dicere operationis.Dixit dominus fiat lux:& facta est lux.ipse dixit & facta sunt. *Gen.1. psal.148. H.n.20.*

Dicere imperationis.Locut° est dominus ad Moysen.d.non habebis deos alienos.

Dicere promissionis. Ego dico tibi : quia tu es Petrus &c.& tibi dabo claues.Dicere eruditionis. Aperiens os suum docebat eos dicens,&c. *Mat.16. Mat.5.*

Dicere

Dicere generationis vt habet. *Dominus dixit ad me filius meus es tu,&c.*

15

Postula à me,& dabo tibi gentes hęreditatem tuam:& possessionem tuam terminos terræ.

¶Hic ponitur regni dilatatio , & primo ponitur regni Christi dilatatio. secundo potestatis Christi explicatio.ibi. *Reges eos,&c.* Prius enim Deus solum Iudæos habuit sibi per fidem subiectos,quando solum notus erat in Iudæa Deus,sic & Christus primos sibi per fidem subditos ex Iudæis habuit , vt apostolos.Sed consequenter etiam gentes habuit, quando per apostolos per vniuersum orbẽ Christi fides prædicata fuit , quia tunc gentes Christi fidem susceperunt.Sed quæ fuit causa subiectionis gentium Christo,nisi oratio Christi qui pro gentibus saluandis patrem exorauit,d.Pater non pro eis rogo tantum,sed eis , qui credituri sunt per verbum eorum in me. Et isti fuerunt gentiles qui per verbum apostolorum Christi fidẽ susceperũt.Et ideo sicut soli Iudæi prius filij Dei erant & hæredes : sic post virtutẽ orationis Christi gentes conuersæ ad fidem , ad hæreditatem Christi peruenerunt.Et hoc est q patet filio incarnato dicit.*Postula à me & dabo tibi,&c.*Et quia istas gentes non solum de vna plaga mundi conuertit ad fidẽ sed etiam de omnibus partibus,ideo subdit. *Et possessionem tuam terminos terræ.*Et ex istis patet aperte, q iste.psal. ad literam non debet intelligi de David, sed solum de Christo,quia regnum David non se extendit ad omnes terminos terræ,sed latis strictum fuit. *Gentes. Ioan.17.*

16

Reges eos in virga ferrea:& tanquam vas figuli confringes eos.

¶Hic ponitur explicatio Christi potestatis. Vbi notandum q Christi potestas se extendit ad duo maxime,s.ad præmiationem bonorum,& ad punitionẽ malorum:iuxta illud. Positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum. Quãtum ergo ad bonos dicit *Reges eos in virga ferrea.* Per virgam ferream virtutẽ iustitiæ intellige , quia sicut virga ferrea stabilis in sua rectitudine permanet: sic & iustitia obliquari nescit. Ad iustitiam autem pertinet bonis dare præmium,& supplicium malis. Et quamuis in vtroque simul concurrat Dei misericordia & iustitia : tamen quia sicut misericordia plus relucet in præmiatione bonorum quam iustitia:& sic iustitia plus relucet in punitione malorum quam misericordia,ideo singulatem mẽtionem facit de malorum punitione facta per iustitiam Dei.d. Et tãquam vas figuli confringes eos,s.malos.Et aduerte quod congrue mali per Dei iustitiam puniti æternaliter tanquam vas figuli confringi dicuntur. Quia sicut vas figuli fractum amplius reparari non potest,vt vas auri,argenti vel vitri.sic confringuntur,vt amplius per pœnitentiam re parati non possint, quia tempus pœnitẽtiæ fructuose est solum in præsenti vita Et nota quod multipliciter virga reperitur in scriptura:qua multa significantur,s. Virga aurea,qua figuratur dilectionis charitas. Virga sumea qua figuratur personalis vnitas. Virga lignea,qua figuratur corporalis castitas. Virga ferrea:qua figuratur iudicialis æquitas. *Luc.2. Virga ferrea. De pæn. dist.7. ante de posse. tenuer.*

17

Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.

¶Hic ponitur regnum Christi dilatati veneratio. Hortatur enim omnes reges & dominos vt Christũ venerari debeant,& ipsum cognoscere regẽ supra se esse:cui ipsi subiici debent , quoniam ipse est rex regum & dominus dominantium. Et primo hortatur eos in generali:secundo in speciali,ibi. *Seruite domino.* Primo ergo omnes hortatur in generali: vt Christũ venerentur & ei subiiciantur.d. *Et nunc reges intelligite.*s.supra vos regem Christum habere.Et erudimini, s.exẽplo Christi facere iustitiam , qui iudicatis terrã. Sic enim dicitur,Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Secundo eos hortatur ad obedientiam,dicens, *16.q.1. Sup.1.*

Seruite Deo in timore: & exultate ei cum tremore. 18

¶Vbi nota q differentia est inter timorem Dei & mundi:quia timor Dei à peccato reprimit mentem, quia per timorem Dei declinat omnis homo à peccato.Sed timor mundi solum comprimit manum à malo,non mentem:ideo dixit Christus. Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c.Timor Dei,quia diligit,timet offensam:sed timor mundi timet pœnam: quia non diligit.Timor Dei spe æternorum mentem lætificat,quia timenti Deum bene erit in extremis, sed timor mundi pœnam inducit, ideo timor nõ est in charitate. Ad propositum volens psal. omnes inducere ad timorẽ & obedientiam Christi, dicit,Seruite domino in timore. Ne quis credat q Deo sit seruiendum timore mundano,ideo adiungit,Et exultate ei cum tremore,quia timor Dei Israel ingerit exultationem de æternis , & timorem offensæ ne displiceat.Tertio eos hortatur ad patientiam,dicens, *Timor. Matt.10. Eccle.*

19

Apprehendite disciplinam: nequando irascatur dominus,& pereatis de via iusta.

¶Per disciplinam enim aduersa & flagella quibus Deus sibi dilectos corrigit , ne in æternum pereant intelligunt,Noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris dum à Deo arguaris , quẽ enim diligit dominus,castigat. Flagellat autem filium quem recipit,&c.Et huius ratio est:quia aduersa magis conseruant hominem in statu gratiæ quam faciant prospera,propter quòd dicit canon quod aduersitas bonorum non est signum reprobationis ipsorum, sed magis virtutis. Et nota hic quòd volens Deus suos electos in bono confirmare ne pereãt,flagellat eos, malos autem damnandos, prosperitate huius mundi abuti permittit:quod bene osten dit Greg. Nunc etenim flagellatur iustus & verbere disciplinæ corrigitur, quia ad æternæ hæreditatis patrimonium præparatur:in voluptatibus relaxatur iniustus,quia tanto ei temporalia bona supperunt,quanto æterna denegãtur Iniustus ad æternam mortem currens efficiatis voluptatibus vtitur:quia & vituli qui mactandi sunt in liberis pascuis relinquuntur.Et contra,iustus à delectationis transitoriæ iocunditate restringitur:quia nimirũ ad laboris vsum virulus vitæ deputatus subiugo retinetur. Negatur electis in hac vita requies, quia & ægris,quibus spes viuendi est, nequaquam à medico cuncta quæ appetunt,conceduntur.Dantur aũt reprobis bona quæ in hac vita appetũt:qa & desperatis ægris oia quæ desiderãt,non negãtur,&c.Ad oppositũ ergo qa aduersa signa sũt virtutis,& hoẽm *Patienti. Prospera. Deputi ten. di.2. Iacob. 2. 7.q.1. ad necessitas.*

magis

Universidad de Deusto
Biblioteca

magis in gratia conseruant quã prospera:ideo patiẽ A
rer immissa tolerari debent. Et hoc est q̃ dicit. *Appre*
hendite disciplinam,s.patiẽter ne pereatis de via iusta,
tã statu gratiæ. Et consequenter ad hoc duas ratio-
nes addit,s.q̃ disciplina & aduersa patiẽter ferre de
bem⁹ tũ qa sũt breuia,tũ qa vtilia.Breuitatẽ ponit d.

Cum exarserit in breui ira eius,beati
omnes qui confidunt in eo.

Quia breue est oẽ q̃ finẽ habet respectu æternorum
vt ait Greg.Vtilitatẽ autẽ ponit. d.beati omnes qui
confidunt in eo, s. tempore quo patiuntur aduersa.
Aduersa enim iustis à Deo immissa,eis perpetuamse
curitatem conferunt, vt ait Greg. propter q̃ dicitur
Beatus vir qui corripitur à domino.Et hoc est quod
hic dicit.*Cum exarserit in breui ira eius,&c.*

PSAL. III.

DOmine quid multiplicati
sunt qui tribulant me: mul-
ti insurgunt aduersum me.

¶Istius, psal. titulus est *Psalmus Dauid*
cum fugeret à facie Absalon filii sui. Ad intellectũ huius
tituli ac etiã psal.oportet primo videre historiam su
pra quam iste psal.fundatur:quæ historia hæc est, vt
habetur. 2.Re. 15. Absalon filius Dauid conspirat cõ
tra patrem suum,sibi titulum regni vendicans,vnde
persecutus est patrem suum,quærens illum occide-
re.Cui Dauid cessit exiens de ciuitate Hierusalẽ nu-
dis pedib.intelligens hoc sibi cõtingere propter pec C
catum adulterii commissum cum Bersabæ, & homi
cidii de Vria perpetrati. sicut Nathan propheta sibi
prædixerat.d.Non recedet gladius de domo tua:susc-
itabit enim Deus semen tuum contra te.Dum autẽ
Absalon persequeretur Dauid patrem suum conuer
so contra eum exercitu, Absalon terga vertit in fu-
gã:atque impetu muli ductus est in ramosam quer
cum ramis eius circundantib. collum eius, ibique
capite intercepto pendens, à Ioab principe militiæ
Dauid,interfectus est,quo mortuo,Dauid restitutus
est in regnum & in pace regnauit.Huic historiæ allu
dit psal.iste de quo tamen principaliter non agit,sed
de significato historiæ,s.de passione & resurrectione
Christi.Dauid enim Christus est. Absalon filius eius
Iudas est:quem cum aliis apostolis filium vocat Ie- D
sus in euangelio d.Non possunt filii sponsi ieiunare,
quamdiu cum illis est sponsus. A quo Iuda Christus
fugit,illo discedente cum cæteris apostolis,in montẽ
Oliueti secessit.Vel potius ab eo fugit cum mentem
eius sapiẽtia Dei deseruit,vt totus esset & plenè dia
boli:quæ desertio dicitur fuga propter celeritatem.
Vnde dominus ei dixit.Quod facis,ideſt,facies.Et si-
cut Dauid pacem exhibuit iniquo filio Absalon qui
præcepit populo,dum iret ad bellum,seruare puerũ
Absalon,eoque mortuo dixit.Quis det mihi vt mo-
riar pro te fili mi Absalon. Ita Christus Iudæ prodi-
tori, vt in conuiuio & in osculo & in aliis : propter
quod bene dicitur Absalon, quod patris pax inter- E
pretatur: abba enim pater, salem pax dicitur. Inde
Absalõ quasi abasalem dicitur. Et sicut Absalon, ita
& Iudas suspensus interiit.quo mortuo,Christus re
gnauit in pace,quia in gloria resurrexit.Hoc ergo in
telligens Esdras, s.in illo facto significari mysterium
Christi passionis & resurrectionis, de quibus agit
psalmus,tituli verba posuit de historia. Quod idem
Dauid per spiritum sanctum intelligens,in primis se
rie verbis allusit historiæ. Et tunc sensus tituli talis
est.Psal. iste attribuitur Dauid,ideſt, Christo qui lo-
quitur hoc Psal. dico agẽs de eo quod figuratum est
cum fugeret à facie Absalon filii sui,ideſt,de passio-
ne & resurrectiõe Christi, quæ in illa historia figura
ta sunt. Sunt enim sex psal. qui late tractant de pas-
sione &resurrectione Christi.Primus Domine quid
multiplicati sunt. Secundus,Deus Deus respice in
me. Tertius Indica me Deus. Quartus Exaudi Deus
orationem meam cum deprecor. Quintus Salnum
me fac Deus.Sextus Deus laudem meam.Ex prædi-
ctis ergo apparet, quod duplex est sensus literalis i-
stius psalmi.Primus historialis,secundus autem sig-
nificatus per historiam: ideo agendum est primò de
primo,& secundò,de secundo. Quãtum ad primum
sensum diuide & dic vt Nicolaus de L.

B ¶Quãtum vero ad intellectum principalem psal
mi,qui est de Christi persecutione,morte,& resurre
ctione,iste diuiditur in tres partes:quia primo ponit
multitudinem persecutorum Christi & malitiam,se
cundo persecuti Christi respirationem & victoriam
ibi.*Ego dormiui.*tertio persecutorum Christi extermi
nationẽ & miseriam:ibi.*Quoniã tu percussisti,&c.* Pri
ma pars diuiditur in tres:quia ponitur primo inimi
corum Christi rebellans contumacia:secundo patiẽ
tis deuota confidentia : ibi. *Tu autem domine susceptor*
*meus es.*tertio orationis Christi impetrata efficacia:i-
bi, *voce mea.* Quantum ad primum, Christus videns
persecutorum suorum multitudinem in vocem que
relæ causam suam patri exponit, dicens, *Domine quid*
multiplicati sunt quid tribulant me, me,&c.ideſt,quare,
C quid feci quòd tot mihi aduersentur: præuidebat e-
nim Christus ex omni genere hominum contra se
insurgere,vt ipsum morti traderent, multasque tri-
bulationes sibi inferendas,& in omni sui parte cor-
poris flagella se recepturum.Et hãc vniuersalitatem
passionis per multiplicationem tribulantium expri-
mit patri. Vbi nota quod tribulantes Christum *In passio-*
in sua passione vere multiplicabantur, si consideres *ne christi*
vniuersalitatem suæ passionis, ex tribus, scilicet ex *multi sue*
parte illorum à quibus tribulatus est:& ex parte re- *runt per-*
rum in quibus tribulatus est : & ex parte membro- *secuti.*
rũ,in quibus passus & tribulatus est: verè à multis,
scilicet à gentibus & Iudæis,à masculis & fœminis:
vtputa ab ancillis accusantibus Petrum,à principib.
& ministris,à regibus & subditis, à familiaribus &
notis. Vt patet de Iuda ipsum prodente & Petro ne
gante,à stantibus &transeuntibus,quia stabant prin
cipes sacerdotum constanter accusantes eum,& præ
tereuntes blasphemabant eum,&c.Non solum au-
tem sic multiplicati sunt tribulantes Christum,sed
etiam & tribulationes:quia in omnib. rebus,in qui-
bus quis potest tribulari passus fuit Christus. Nam
passus est in amicis & apostolis eum deserẽtib. *Mat.* *Mat.25.*
25.Omnes relicto eo fugerunt.Passus est in suis pa-
rentibus:vt videndo matris angustiam, quam gla-
dius pertransiuit doloris.Passus est in fama:quia blas
phemabant eum. Passus est in honore gloriæ: quia
irridebant eum d. Aue rex Iudæorum. Et Hærodes
spreuit eum cum exercitu suo : & dederunt arundi-
nem in manu eius.Passus est in rebus suis quia om-
nibus suis vestibus fuit spoliatus.Passus est in men-
te per timorem mortis naturalem, dicens, Tri-
stis est anima mea vsque ad mortem. Passus est
in corpore per flagella : quia tunc apprehendit
Pilatus Iesum, & flagellauit eum, &c.vlterius con-
sidera membra sui corporis, in quibus fuit passus.
Nam passus est in capite per coronam spi-
neam

neam:passus in manibus & pedibus per clauorum A
vulnera:quia foderent manus meas & pedes meos:
passus est in facie per alapas & sputa : passus est in
collo per colaphos: In lingua per vinum myrrhatũ,
felle mixtum & acetum. Passus est in toto corpore
quod nudum pendebat in cruce.si quod à planta pe
dis vsque ad verticem non erat in eo sanitas. Vteri-
us etiam fuit passus per omnes corporis sensus. Per
visum,quia velauerũt faciem eius.Per tactum : quia
flagellauerunt eum.Per auditum, quia multa blas-
phemantes dicebant in eum.Per gustum, quia felle
& aceto potauus. Per adoratum:quia crucifixus in
loco caluariæ:quia erat lo us fetoris propter corpo-
ra ibidem dãnato rum: Qui bus omnibus consideratis,non inmerito multiplicationem tribulantium
Psal. 26. ac tribulationum suę passionis exprimit christus. d.
patri.Domine quid multiplicati sunt qui tribulant
Psal.77. me &c.q.d.secundum glo. vt quid isti taliter tribu- B
lant me.q.mirum est. quia nihil mali ab eis promeru-
i. Et multi insurgunt aduersum me.Et hoc refertur
ad falsos testes,de quibus psal. Insurrexerunt in
me testes iniqui.&c.Et istorum omnium persecutorũ
sine causa ostendit christus multiplicationẽ. d. Mul-
tiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt
me gratis.ideſt.sine causa.Et aggrauatur talis perse-
cutio,quia intendebãt per hoc ipsum ad desperatio-
nem inducere.Et hoc est quod subditur.

22
26.quæsti Multi dicunt animæ meæ: non est salus
2.argumẽ. ipsi in Deo meo.

Silicet ille quem Deum suum dicit quia facit se filiũ
Mat.27. dei non saluat eum de manibus nostris.vnde matth.
27. d. confidit in deo liberet eum nunc si vult. dixit
enim filius Dei sum. q.d.Deus non saluabit eũ quia
peccator est.dicente psal.Lõge à pecatoribus salus.
Non enim aduertebant quod Deus pater erat tunc
Abac. 3. cum christo operans nostram salutẽ .Abac.3.Egre ſ
sus es in salutem populi tui cum christo tuo.

Tu autem domine susceptor meus es,
gloria mea,& exaltans caput meum.

210.q.3. ¶Hic ponitur Christi patientis deuota confidentia
ad mẽ.d. Illi enim insultantes dicunt.non est salus illi in deo
eius.Sed ostendit eos dicere falsum,ostendens quod in
Deo erat salus eius,& confidentia: quia deus susce-
perat eum in suam protectionẽ. Vnde dicit. Tu aũt
domine susceptor meus es.Loquitur enim hic Chri
stus patri vt homo & orator.Loquitur patri vt me-
dico vel aduocato aut iudici.nam medicus susc ipit D
ægrum in suam curam vt sener,aduocatus reum vt
defẽdat,iudex vt parcat.Sic à simili dicit Christus pa
tri *Tu autem domine susceptor meus es.*Quomodo ãt chri
magister. stus susceptus est à Deo,notandum quod tunc deus
li.3.distin christum susceepit quando verbum caro factum est,
3. quia tunc persona verbi susceepit naturam humanã,
Suscipere non personam personam ,non natura naturam nõ na
incarnato. tura personã,vt clare deducit magister.Et de ista sus
Dextera. ceptione loquitur Christus patri.d.psal.62. Adhæsit
Filius dei anima mea post te:me susceepit dextera tua. quid e-
pater, chri nim per dexteram quã operamur:nisi filius intelli-
stus. gitur per quem omnia deus operatur.Io.1.Quia per
ipsum facta sunt.dicit ergo Christus.Adhæsit anima
mea post te,scilicet non deficiendo in tanta passione E
sed voluntatem tuam adiplendo,ratio quia me susc-
epit dextera tua.ideſt.filius tuus Ex qua susceptio
ne anima christi fuit inpeccabilis fuit gloriosa, fuit
p gratiarũ plenitudinẽ sup oẽs exaltata: Et oia ista
hic notat christus.d.Tu autẽ dñe susceptor meus es.
quia ad vnionẽ hypostaticã me susceepit dextera tua,
gloria mea,quia glorioſũ me feciſti, exaltans caput
meũ.i.mentẽ meam super omnes alios per gratiam.

Voce mea addominũ clamaui: & exaudi
uit me de monte sancto suo.

¶Hic ponitur orationis Christi efficacia. Vbi notã-
dũ.quod duplex est clamor,scilicet vocis corporalis:
& sic Christus clamãs voce magna expiranit.Et cla-
mor vocis cordialis:et sic omnis orãs deuote,voce cor *Clamor*
dis clamabat ad deum.Sic enim Moyses tacẽs orãdo *duplex.*
clamabat ad dominum.Dixit dominus Moysi orãti.
quid clamas ad me de terra:Cum enim deus sit spi-
ritus,magis attendit ad clamorem spiritus, scilicet *Exo. 14.*
cordis,quã corporis.Vnde Be.super illo verbo math. *Oratio.*
Pater noster &c. dicit vt corde clamandum sibi in
oratione nouerit homo inter prẽmordia suę oratio- *Mat.6.*
nis,ipsum quẽ orat patrem in cælis esse protinus ad
monetur,quomodo videlicet impetu quodam spiri-
tus illic sibi inclamãdum esse sibi meminerit orati o
nem.Spiritus enim est deus. ideo in spũ clamare o-
portet quisquis ad eum peruenire desiderat.Isto cor
dis clamore clamauit Susanna dum duceretur ad *Susan.*
mortem,& exaudita est. Isto igitur clamore cordis *Clamor*
clamauit Christus ad patrem orando & exauditus *Christi.*
est.propter quod dicit. *Voce mea ad dominum clamaui.*
Et ideo exauditus fuit à patre qui non faciem corpo
ris aspicit,sed mentis.de quo clamore ait apostolus.
Quod cum clamore valido & lacrymis,offerens sci- *Heb. 5.*
licet seipsum:exauditus est pro sua reuerentia. õnis
enim Christi orat o exaudita fuit,vt ostendit magi-
ster. *Et exaudiuit me de monte sancto.ideſt* de me.quia sũ
sanctus mons in quo ipse deus habitat.de quo dici- C
tur.Et erit in nouissimis diebus præparatus mons
domus domini &c.Vis enim videre quomodo fuit
exauditus de monte sancto suo. quid enim clama-
bat christus orando,nisi vt ab inimicis eriperetur:
Exaudi deus orationem meam cum deprecorà timo
re inimici eri.&c.Sed fuit exauditus,quando statim
post mortẽ resurrexit immortalis.Et hoc est q̃ sequtur. *Mag.li.*
3 dist.17.

Ego dormiui & soporatus sum:et exur *Esa.2.*
rexi,quia dominus susceepit me.

¶Vbi ponitur Christi contra persecutores victoria
per resurrectionem factam.Vbi notandum quod p
dormitionem in qua omnes sensus corporis à labo *psal. 53.*
re quiescunt:significatur mors corporis.per quam
labores corporis cessant.sic enim de lazaro iammor
tuo dicit Christus lazarus dormit.Per soporem ve-
ro intelligitur sepultura.nam secundum Catholicõ,
sopor dicitur qui es suauis.quæ dormitionem sequi 27.
turet[sic per dormitionem mortis sequitur sepultu *56 dist.*
ra tanquam locus quietis suauis. De ista ergo *1.nasci.*
dormitione mortis & sopore sepulturæ dicit
Christus.Ego dormiui.Ideſt,fui mortuus,& sopora
tus sum.Ideſt,sepultus.Et notat glo q̃ hic ly ego,cũ
pondere pronunciandum est.q.d.Ego qui tãtus sum *Dormire,*
dormiui,scilicet sponte mortem susceepi & fui sepul *Mori.*
tus.Sed vide in quo fuit ex auditus : quia de manib⁹
persequentium liberatus immortalis surrexerit.ideo
sequitur.*Et resurrexi quia dominus susceepit me.*Sed circa *Resurr.a.*
istam materiam resurrectionis Christi quærunt ali- *Elio chr.*
qui:cũ christi resurrectio figura et exẽplũ sit nostræ *fi. 90.*
resurrectionis,quare ergo statim post mortẽ ipse surre *bona.*
xit:nostrã aũt resurrectionẽ differt vsque in finẽ.Ad
hoc tres assignãtur rationes,scilicet.Propter merito
rũ multiplicationẽ.Propter suffragiorũ exhibitionẽ
Propter hæreticorũ extirpationẽ. Ex hoc infert q̃
non debemus timere persecutores corporis:sed spe
rare in deo qui protector est omnium sperantium
in se.Vnde loquens in persona suorum membrorum
& fidelium dicit,

Non ti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non time bo millia populi circundantis me: exurge domine saluū me fac deus meus.

¶ Sed sperare debet ecclesia in deo & eius postulare auxilium. d. Exurge salum me fac &c Sed qualiter deus dicitur exurgere qui nunquam dormit? Ad hoc respōdet glo. q. mos est scripturæ illa deo attribuere quæ ipse facit in nobis. Sic enim dicit Deū cognoscere quando nos cognoscere facit, sic enim dixit Abrahe Nunc cognoui quòd t meas deu, ideſt, alios cognoscere fecit, sic & i ppōsito exurgere nos fitrūa tribuim⁹ deo. d. Exurgere dñe, &c. ideſt, fac me resurgere à mortuis: quod magis aperit subdens, saluum me fac deus meus.

Quoniā tu percussisti aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum cōtriuisti.

¶ Hic ponitur persecutorum Christi exterminatio. Vbi notandum quòd per dentes qui habent terere cibum, significantur crudeles persecutores Christi & bonorum qui bonos vt dentes verbis lacerant, & persecutionibus terunt. Vt ostendit Gregorius d. ille, Antiquus hostis contra ecclesiam dentibus fremit, eamque terribilibus oculis intuetur quia per hos crudelia exercet, & per alios quæ exerceat prouidet. Dentes nanque huius hostis sunt bonorum persecutores atque carnifices qui eius membra lacerant, dū electos illius suis persecutionibus affligunt &c. Sed hi dentes contriti sunt, quia omnes Christi persecutores ad nihilum redacti fuerūt. Vt Iudas qui laqueo se suspendit. Pilatus in vindictam mortis Christi fuit per imperatorem in exilium missus. Herodes vermibus consumptus subito expirauit. Principes sacerdotum & scribe gentem & locum perdiderunt. Totus Iudæorum populus per Titum & Vespasianum occisus & captiuatus. Templum destructum. Ciuitas Ierusalem ad solum radacta. Bene ergo dicit Christus. *Quoniam tu percussisti &c.* Et aduerte quòd hic ly, quoniam non refertur ad præcedentia: quia tunc esset sensus, ideo ego dormiui & resurrexi, quia tu percussisti &c. quod esset falsum, sed magis refertur ad futura, vt sit sensus: dentes peccatorum contriu sti. ratio, quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa.

Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

¶ Hic concludit ex præmissis: quòd solum deum timere debemus & diligere: quia solus salutem contra persecutores dare potest: propter quod dicitur, Dominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo, &c. Ipsum solū debemus diligere: qa diligentibus se gloriam confert, quæ per benedictionem significatur, ideo dicit, & *super populum tuum benedictio tua.*

PSALM. IIII.

Vm inuocarem exaudisti me deus iustitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi.

¶ Titul⁹ istius psal. est iste, *In finem psal. cantici dauid.* Vbi sciendum quòd finis duobus modis accipitur, scilicet pro consumptione & per consummationem, sic licet quando aliquid deficit vt cum dicitur candela finita est, vel finis est pecuniæ nostræ. Vel quando aliquid ad esse completum & perfectū ducitur, vt dicitur finitus est liber: vel hic est finis libri: vel finita est domus. Quādocunque autē finis ponitur in titulis psal. finis accipitur pro consummatione & perfectione. Et quia christus est consumatio & perfectio omnium fidelium, in quem vt in finem debemus tendere: qui de seipso dicit. Ego sum α & ω, principium & t finis. ¶ Item notandum propter hoc quod dicitur in titulo, in finem psal. cantici dauid, quòd in titulis psal. quandoque ponitur psal. tantùm, quandoque canticum tantùm, quandoque vtrumque: & tunc diuersimode: quia quādoque præcedit psal. sequitur cant cum, quandoque econtra. et horum ratio est. Quoniā vt ait magister in ſlo. quod psal. cantabantur ante arcam domini in tabernaculo, aliquando solo instrumento sine voce, aliquando econuerso, aliquando vtroque modo, & tunc diuersimode, quia quandoque præcedebat instrumentum & vox chori sequebatur: quandoque econuerso &c. quod non sine magno agebatur mysterio. Nam psal. significat bonam operationem propter psalterium decem chordarum. Canticum significat exultationē de æternis. vnde psal. quandoque agit solum de bona operatione: & tunc dicitur psal. quandoque solum de lætitia æternorum, & tunc dicitur canticum, quādoque de vtroque, & si præcedit bona operatio, dicitur psal. canticum, si autem præcedit exultatio, dicitur cantici psal. Qua igitur in isto psal. prius agitur de lætitia, sibi in tribulatione data, post vero de bona operatione: deo dicitur psal. cantici. Ex quibus apparet sensus tituli. Item notandum quòd iste psal. fundatur super historiam, quæ habetur 1. Re. 22. q. quandoque saul persequebatur Dauid, dauid congregat ad locum, qui dicebatur petra, ad quem venit Saul cum exercitu suo: et sic circundabat locum vbi erat Dauid cum viris suis quasi in modum coronę, quod tunc dauid desperauit posse euadere manus Saul. Et cum oraret dominū, vt ipsum liberaret: subito venit nucius ad Saul. d. festina & veni: quoniā infuderunt se Philistęi super terram. Et tunc cōpulsus fuit Saul cum exercitu suo dimittere obsessionē Dauid. Et sic dauid, qui prius in anxietate arctatus erat, recepit dilatationem: quia poterat inde ad libitū recedere. Et pro gratiarum actione fecit istum psalmum. d. *Cum inuocarem &c. in tribulatione dilatasti mihi.*

¶ Exponendo ergo istum psalmum primo applicabo ipsum ad historiam. Secundo ponam intellectum psal. Quantum ad primum dicit vt. N. Quantum ad intellectum psal. sciendum quòd intentio psal. est nos abducere a vanis & temporalibus, & in finem Christum dirigere: Et secundum hoc iste psal. diuiditur in tres partes, qua David primo vanos arguendo increpat secundo Christum laudando præd cat: ibi, Et scitote. Tertio cunctos ad pęnitentiam prouocat: ibi, Sacrificate. ¶ Quantum ad primum sciendum, quòd mali non possunt bene corrigi sine auxilio diuino, ideo antequam arguat malos primo diuinum quērit auxilium. Secundo suum sequitur propositū: ibi, *filij hominum.* Et qua recognitio beneficiorum fiduciam aliam impetrandi præstat: ideo primo diuinū recognoscit auxilium præteritum. Secundo quærit futurum: ibi, *Miserere mei.* Quantum ad primum recognoscens Dei beneficia, dicit. *cum inuocarem.* Cum enim in tribulatione Saulis esset positus, inuocauit deū, & liberat⁹ fuit: & nō solū liberatus, sed in corde dilatatus, qua secūdum multitudinem tribulationum deus in se confidentibus dat multitudinem consolationum. iuxta illud psal. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo &c. Per tribulationes enim cor constringitur. Per lętitiam & consolationem dilatatur. Hanc autem dilarationem cordis maxime facit charitas, quæ parit gaudium de pura conscientia: de qua dicit Apostolus. Gaudemus in tribulatione, scientes q tribulatio patientiam operatur: patientia probationem: probatio vero spem: spes vero non confundit. quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris. hæc dilatationem cordis generat, angustias pellit, hac viri sancti recreantur, ēt si extra affligantur. hac qui carent, in viscеribus angustiantur. hac ergo charitate in suis tribulationibus Dauid consolatus dicit. *Cum inuocarem te, exaudisti me deus iustitiæ meæ.* ideſt dator iustitiæ. *in tribulatione dilatasti mihi.* ideſt dedisti mihi charitatem consolantem interius: qua cor gaudio dilatatur & fortificatur ad mandata dei perficienda. psal. Viam mādatorum tuorum cucurri: cum dilatasti cor meum.

Miserere mei: & exaudi orationem meam.

¶ Consequenter diuinū quærit subsidium. d. *Miserere mei* &c. q. d. Misertus es mei, in tribulatione dilatando mihi. Adhuc iterum miserere, vt fructuose vanos valeam arguere. scilicet dando mihi lumen tuæ sapientiæ, & vanis timorem. Ecclesia. 36. Miserere nostri deus omnium &c. r. n. & ostende nobis lucem. m. t. & immitte timorem &c.

Filij hominum vsquequo graui corde: vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium.

¶ Hic inuocato dei auxilio, procedit ad malorū increpationē. d. *filij hominum &c.* Hic primo notandum quod homo proprie solum dicitur virtuosus vtens rōne, cū homo sit animal rōnale: & ideo mali pprie homines non dicuntur: sed bestię. psal. Homo cū in honore esset &c. Et sic nota qđ aliqui sūt homines: sed nnn filij hominum, vt & boni filij malorum: ali qui sunt homines, & filij hominum, vt boni filij iustorum, sicut Isaac & Iacob: Aliqui filij hominum, sed non homines, vt mali filij iustorum, sicut Esau: Aliqui homines, sed nō filij hominum, vt boni filij malorū. Aliqui filij hominis, & non hominū, vt habētes vnū solum parērem, vel vnum solum bonū: & sic singulariter christus dicitur filius hominis: qa solum vnum habuit parentem, quo ad humanitatē bonū, scilicet matrē. Ex quibus apparet quare iudęos, quos increpabat dauid vocat filios hominū, & non hominis, quia ipsi mali erant ex bonis parētibus orti, scilicet ex Abraam, Isaac &c. ¶ Item nota quod triplex est grauitas, scilicet gratiæ, pęnæ, & culpæ. De grauitate pęnæ dicitur Eccles. 40. Graue iugum super filios Adam a die exitus de vētre matris eorū vsq; in diem sepulturæ. De grauitate gratiæ, quæ animā grauem & stabilē facit, dicitur Exo. 17. Quod manus Moysi erant graues, ideſt in bono stabiles. De grauitate culpæ dicitur, Vę genti peccatrici, populo graui iniquitate. Et merito peccatum grauitas quædam dicitur, quia sicut graue naturaliter descendit deorsum, sic peccatum deorsum animam trahit ad infernum. Vnde in persona peccatoris dicitur. Factus sum mihi metipsi grauis: cur non tollis peccatum meum: Item nota quòd vanitas dicitur esse, quod verum & fixum esse non habet: & talia sunt omnia temporalia. vnde ecclesiast. 1. Vidi cuncta, quæ sunt sub sole: & ecce omnia vanitas. Si militer mendaciū dicuntur, quia veritate carēt prætendentes beatos facere suos possessores, quos tamen miseros faciunt. Vnde sperantes in temporalibus, finaliter cum se deceptos cognoscunt, dicunt illud Esa. 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. Tales ergo reprehendēs psal. ait. *Filij hominū.* quia scilicet ex hominibus & bonis nati, mali estis. *Vsquequo graui corde* ideſt vsquequo peccati grauitatem tenebitis in corde, & voluntate scilicet amando temporalia. *Vt quid* ideſt quare diligitis temporalia, quæ vanitas sunt & mēdacium: quia deficiunt & decipiunt.

Scitote quoniam mirificauit dominus sanctum suum: dominus exaudiet me, cum clamauero ad eum.

¶ Hic cōsequenter laudando christū prædicat, vt in ipso spem suam ponant, tū propter suam dignitatē quia mirificauit dominus sanctum suum: tum propter nostram vtilitatem: quia exaudit sperantes in eū. ideo dominus exaudiet me &c. quasi dicat Ita & vos exaudiet: si spe clamaueritis ad illum. Et nota quod per ly *dominus deus* pater intelligitur: quia dominus est nomen potestatis: & potentia patri attribuitur. per ly *sanctus* vero intelligitur christus. de quo dicitur Danel. 9. Vngatur sanctus sanctorum, & finem accipiat peccatum. *Dominus ergo mirificauit sanctum suum.* ideſt deus pater mirabilem christum ostendit per miracula multa incarnationis, vitę prędicationis, passionis mortis, resurrectionis, ascentionis, & spiritussancti missionis. Sed quia quis plus mirificatur, ideſt mirandus efficitur p misericordiā quam per aliquid aliud, iuxta illud orationis. Deus qui omnipotentiā tuam parcendo maxime & miserādo manifestas &c. Ideo ostēdit quod christus maxime in operibus misericordiæ, scilicet exaudiēdo peccatores, fuit mirificatus propter quod. d. mirificauit &c. Et maxime in operibus misericordię, *quia dominus ipse christus exaudiet me &c.* & cōsequēter ostēdit modū quo clamare debemus ad eū, si ab ipso exaudiri cupimus, scilicet vt à peccatis caueamus. qa Peccatores deus non exaudiet. Et hoc est q dicit.

Irascimini & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini.

¶ Vbi nota quod de duplici ira hic versus intelligitur, scilicet de ira subita. quæ est quidā primus motus, qui non est in potestate nostra: sed ei non consentire, ipsam perducendo ad effectum, est in potestate nostra. & de ista dicit *irascimini.* ideſt sic contingat primus irę motus, nolite peccare. scilicet consentiendo, & ad effectum perducendo. Et hoc idem docet Apostolus. d. Irascimini, & nolite peccare: & modum adiungit. d. Sol non occidat super iracundiam vestram. Secundo intelligitur de ira deliberata, qua quis irascitur peccatis, quando scilicet peccata displicent sibi. Sic enim etiam deus irascitur non hominibus, sed peccatis & virijs. de pęniten. dist. 1. quamobrem cōsiliū meum. sic ergo & vos irascimini peccatis, & amplius nolite peccare. Et ad istum sensum aptatur sequens litera. d. *Quæ dicit in cordibus vestris &c.* Vbi nota quod per cubicula intelliguntur corpora nostra, in quibus anima requiescit

requieſcit,vt in cubiculo corpus. Sic enim dicitur. A
Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum
&c.quia deuote orans ſeipſum infra corpus ſuum
claudere debet,vt nihil de exterioribus cogitet. *In*
Matt. 8. *cubilibus ergo veſtris compungimini*,ideſt corpora veſtra
compũgite & affligite. *Quæ dicitis in cordibus veſtris*,
ideſt de illis peccatis quæ in corde veſtro verſan-
tur.Et de hac compunctione pœnitentiæ ſequitur.

Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ & ſperate in domino:multi dicunt quis oſtẽdit nobis bona.

¶Hic enim pſal. cunctos ad agendam pœnitentiam
prouocat.Vbi nota ꝙ iuſtitia,quę reddit vnicuique
quod ſuum eſt,exigit,vt alienum reſtituatur quan-
tum eſt poſſibile.homo autem peccando aufert a B
deo honorem debitum.Exigit iuſtitia, vt deo abla-
tum honorem reſtituat.hoc autem facit puniendo
peccatum,quod contra deum commiſit.quia tantũ
Iuſtitia, punitio, honoris induxit peccati punitio,quantũ abſtulit ip-
ſum peccatũ.& ideo punitio peccati vel ipſa pœnité-
tia dicitur ſacrificiũ iuſtitię:in quo.ſ.peccator iuſte
cõmiſſa peccata puniendo, ſeipſum ſacrificat deo.
Et hoc eſt quod hic.d.gl. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ*
&c.q.d.Offerte deo non animalia bruta,quibus nõ
delectatur deus, ſed ſacrificium iuſtitiæ, quod eſt
ſpiritus contribulatus:vt ſe puniens homo per pœ-
nitentiam mactet ſe deo:quia ſacrificium Deo ſpi-
ritus contribulatus &c. quod bene dicitur ſacrifi-
cium iuſtitiæ.Quid enim iuſtius, quam ꝙ quiſque
ſuis peccatis irascatur potius quam alienis:& ſe pu- C
niens per pœnitentiam ſatisfaciendo ſe ipſum offe-
rat deo:Et per tale ſacrificium ſperantur bona æter-
na,quæ hic non recipiuntur. Sed quia pauci ſunt,
qui diligant illa æterna bona, quæ non videntur,
quæ tamen ſola diligenda ſunt: quia ceteris ſolum
Bona. ad neceſſitatem vtendum eſt.& non ibi finis ponẽ-
dus.ideo ſubdit. d. *Multi dicunt quis oſtendit nobis bona*.ſcilicet iſta æterna.quæ dicitis ſola diligenda. q.
d.Quis nouit,ſi talia bona æterna ſunt:Quis nouit
ſi poſt hanc vitam boni præmiantur, & puniantur
mali.Quis enim ab inferis venit,vt iſta nobis annũ-
ciet: q. d. nullus eſt qui nobis talia bona oſtendere
poſſit. Et iſto modo de iſtis bonis æternis dubita-
bant:imo potius illa eſſe negabant illi q.d. Non eſt
Sapien. 2. refrigerium in fine hominis:& non eſt qui agnitus, D
ſit reuerſus ab inferis.

Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine: dediſti lætitiam in corde meo.

¶Hic conſequenter prædictæ quæſtioni reſpondet.
Et tria facit.quia primo.d.quis talia bona nobis oſ-
tendit. Secundo quis talia bona nobis abſcondit:
ibi. *A fructu*. Tertio ꝙ in talibus mens perfecte re-
quieſcit:ibi. *In pace*.Quantum ad primum oſtendẽs
qualiter æterna bona poſſumus cognoſcere.d. Si-
gnatum eſt &c.Vbi nota quod per vultum dei intel-
ligitur ratio,per quam rationales a brutis animali-
bus diſtamus.Tum quia ſicut per vultum quis co-
gnoſcitur, ita per ſpeculum rationis cognoſcitur
Deus Et ſicut per vultum vnus alteri maxime aſſi- E
milatur ita & nos per rationẽ deo ſimiles ſumus:
vnde dicitur.Fecit deus hominem ad imaginem &
ſimilitudinẽ ſuam,& hoc per ipſam rationem: hæc
autem ratio per peccatum in nobis obſcuratur per
ꝙ homo diſſimilis deo efficitur:de peccatoribus di-
cit pſal.Domine quis ſimilis tibi: ſed iſta ratio per
peccatum obſcurata per gratiã illuminatur:vt ho-
mo ſcilicet cognoſcat,quid quærendum,quid vitan-
dum ſit,pſal.Domine in lumine vultus tui ambula-
bunt.Eſt ergo vultus dei ratio nobis impreſſa:lumẽ Vultus-
autem huius rationis eſt gratia. Quando ergo illi ratio.
quærunt,*Quis oſtendit nobis bona*.Reſpondendum: ꝙ
ratio per gratiam illuminata talia bona cognoſce-
re poteſt. & hanc in ſe habent qui ſeipſos ſacrifi-
cant deo ſacrificium iuſtitiæ.Et hoc eſt quod dicit. Gene. 1
Signatum eſt ſuper nos &c.Vel ſecundum aliam ex
poſitionem magis myſticam quam literalem. Lu-
mẽ vultus dei dicitur ipſa crux benedicta,cuius lu- Pſal. 34
mine ſignati ſumus interius & exterius, ſ.in fron-
te cordis & corporis:quod eſt ſignum regis noſtri. Pſal. 88.
Vt ſicut denarius ſigno regis ſignatur: ita & fideli-
bus ſignum ſummi regis ſcilicet crux imprimitur, Crux.
quæ verum lumen dicitur: quia virtute ſacramenti
crucis vera bona non ſolum oſtenduntur nobis,ve-
rũ etiam & conceduntur.ideo ſubdit.*Dedſti lætitiam in corde meo*.ſ. lætitiam ſpiritualem non foris in va-
nis,ſed intus in corde,vbi habitat deus,vbi quęren-
da eſt lętitia: quia intus ſunt vera & certa bona,
quæ mali videre non poſſunt amore temporalium
exęcati.ideo ſubditur.

Afructu frumenti,vini, & olei ſui multiplicati ſunt.

¶Hic enim oſtendit,quid ęternorum bonorum co-
gnitionem tollit a nobis,ſcilicet amor temporaliũ.
q.d.quare mali talia bona non cognoſcunt Reſpon
det q ia in temporalibus delectantur: & hoc eſt.
A fructu frumenti &c.Per iſta tria.ſcilicet frumẽtum
vinum & oleum, vſibus humanis magis neceſſaria
intelligit omnia temporalia. A talibus enim mali
multiplicantur. i. multiplicibus ceteris implicantur,
per quas diſtracti bona vera non ſinuntur videre.

In pace in idipſum dormiam, & requieſcam.

¶Hic conſequenter oſtendit,in quo noſtrum fidere
debemus ponere:quia ſcilicet non in temporalibus
quæ decipiunt & deficiũt: ſed ſolum in deo,qui nec
deficere nec decipere poteſt,dicit. *In pace in idipſum*,
ſcilicet in ipſum deum incommutabilem *dormiam*
& requieſcam:dormiam,ſcilicet ab omni ſtrepitu mũ-
di ſecurus: Et requieſcam,fruendo vita beata.Et hãc
gratiam ſibi a deo datam recognoſcit.d.

Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

PSALM. V.

Verba mea auribus percipe domine: intellige clamorem meum.

¶Titulus huius pſalmi eſt iſte ſecũ
dum magiſtrum, *In finem pro ea, quæ*
conſequitur hæreditatem pſalmus david. Vbi notandum, Iſaac.
ꝙ iſte pſalmus fundatus ſuper hiſtoriam,quæ habe
tur Geneſis.21. vbi legitur ꝙ Abraam habuit duos
filios,vnum de ancilla Agar, ſcilicet Hiſmaelem, & Gener 21
alterum de libera,ſcilicet Sarra,ideſt Iſaac.Hiſmael Hiſmael.
vero maior natu perſequebatur Iſaac,dum luderet
cum eo:intelligens igitur ſarra ludum Hiſmaelis eſ
ſe perſecutionem Iſaac, dixit viro ſuo. Eijce ancil-
lam & filium eius de domo,& ejecta eſt cũ filio ſuo
& ſic

& ſic libera cum filio obtinuit hęreditatem.Ad hãc
Libera, ancilla. hiſtoriam reſpicit iſte titulus. cui etiam quædam
verba pſal.alludunt.verum non de hiſtoria, ſed de
ſignificato hiſtoriæ agitur in hoc pſalmo. Libera
enim Sarra,quæ non ſecundum naturam, ſed per
gratiam dei peperit,eccleſiam dei ſignificat: quæ
filios ſpirituales deo generat,non carne,ſed ſpiritu
& gratia dei. Ancilla autẽ ſignificat ſynagogã, quæ
pro temporalibus ſeruit,& totum corpus malorũ,
qui fecundi & terrenis abundantes perſequuntur
eccleſiam & filios eius tormẽtis & illuſionib⁹: quę
tamen conſequitur hæreditatem æternam,illis ex-
cluſis.Et tunc eſt ſenſus tituli iſte.pſal.iſte dirigens
nos in finem,ſ.in chriſtum,eſt pro ea libera,ſ.Sarra
honoranda, ſ.de eccleſia libera per Sarram ſignifi-
cata:quæ conſequitur hæreditatem æternã, á qua B
æmula eius ſ. ſynagoga exeluditur. vnde ſequitur
quæ conſequitur hæreditatem. Intentio autẽ iſtius
pſal.eſt ſpe confortare fideles de æterna hæredita-
te habenda.His præmiſſis,accedo ad diuiſionẽ pſal.
qui diuiditur in tres partes.Quare pſalmiſta loquẽs
in perſona eccleſiæ,primo petit hæreditatem glo-
riæ ſibi dari.Secundo petit contra hoſtes auxilium
gratiæ ſibi præſtari:ibi. *Domine deduc me &c*. Tertio
oſtendit finaliter bonos gloriari, & malos cruciari:
ibi. *Lætentur omnes qui ſperant*. Prima in tres,quia pri
mo orando,hæreditatem dandam ſibi petit. Secũ-
do ad hoc rationem adducit:ibi. *Intende voci orationis meæ*. Tertio ab hac malos vel ſynagogam exclu-
+ dit: ibi. *Neque habitabit iuxta te malignus*.Primo ergo
orando,petit hæreditatem ſibi dari & exaudiri. d.
Verba mea auribus &c. Et vide ꝙ iſte orando duo fa-
cit,& duo petit. Duo enim facit. quia verba loquitur C
& clamat, & quærit verba auribus percipi, & clamorem intelligi.verba pertinent ad os: ſed clamor ad cor.vnde dicit,*verba auribus percipe & clamorem intellige*. Nota ergo ꝙ auris dei non eſt corpora-
le inſtrumentum,ſed eſt eius gratia,qua noſtris vo-
Auris, 2. Par. 8. Pſalm. 85. Oratio. tis annuit.Sic enim aures dei pro exauditione ora-
tionis accipiebat Salomon. d. Deus ſint aures tuæ
intętæ ſuper orationẽ, quæ fit in loco iſto & pſal.
Inclina aurem tuam,& exaudime. Cõſimiliter in-
telligere dei eſt noſtram orationem conſiderando
exaudire.Sic enim intelligere ꝙ exaudire ſiue ſub-
Pſal. 40. uenire accipitur.Beatus vir qui intelligit ſuper egẽ
nũ & pauperẽ,ſic ergo in oratione dẽt eſſe clamor
Vox. Dubitatũ Reſpon ſio. cordis:dẽt eſſe verba oris:& verba percipit deus,& D
clamorẽ intelligit exaudiẽdo. Sed hic cadit dubiũ.
nunqd ſufficit orãdo clamare corde ſine verbis:Rñ
ſio ꝙ.duplex eſt oratio.quædã ex inſtitutione chri-
ſti vel eccleſiæ certam habens formam verborum.
quædam vero nullam certam habens formam. de
prima dico,ꝙ ſi quis ad illam obligatur, quòd ora-
tionem verbis exprimere oportet:vt puta, cũ quis
abſoluit alium, non ſufficit corde dicere, dominus
te abſoluat &c.ſed oportet ꝙ orationem verbis for
matis exprimat:ſic & de officium dicendo. De ora-
tione autem quæ certam formam inſtitutam non
habet,non obligato ſufficit orare corde.

40. Intẽde voci orationis meæ, rex meus & deus meus.

Hic adducit rationem quare à deo debet exaudi-
ri.Vbi nota ꝙ orationẽ tria exaudiri faciunt, ſ. hu-
militas,ſimplicitas,& aſſiduitas.Et ſecũdũ hoc tres
Humili tas. Oratio. rationes adducit ſ.ſuam humilitatem in principio.
Secundo ſuã fidelitatem: ibi. *Quoniam ad te orabo domine*:Suam aſſiduitatem:ibi. *Mane aſtabo tibi*. Primo
A ergo aſſignat rõnem ſuę humilitatis.d.Intende &c. Humilitas enim orationem facit exaudiri.Iudith.9. Iudith
Superbi ab initio nõ placuerũt tibi:ſed humiliũ &
manſuetorũ ſemper tibi placuit deprecatio. Hanc
autẽ humilitatem in ſua oratione oſtendit. d. ſe dei
ſeruũ creaturam & ſubditũ. vnde vocat deum regẽ
ſuũ & dominum.d. *Intende voci orationis meæ rex meus*
& deus meus. per regem intellige chriſtũ, ſecundum
cõſuetudinem ſcripturæ:ideo quia ſecundũ homi-
nem vnctus eſt oleo ſpirituali:ſed per deũ intellige
patrem,qui eſt fons totius deitatis.Et bene præmit
tit regem deo:quia per chriſtũ peruenimus ad patrẽ
ipſo dicente Nemo venit ad patrem,niſi per me.Et Ioan. 4.
tñ aduerte,quod duabus perſonis loquens, ſ. patri
& filio:non dicit intendite in plurali:ſed intende in
ſingulari:per hoc oſtendens pluralitatem perſona-
rum in vnitate eſſentiæ diuinæ.Ponit vnitatem eſ-
ſentiæ,contra Arrianos: ſed pluralitatem perſona-
rum contra Sabellianos.

Quoniã ad te orabo domine: mane exaudies vocem meam.

14. 33
2.q.2.c. ipſi ſacerdo.
Hic aſſignat rationem ſuæ fidelitatis:fidelitas enim
Luce. 17. Oratio. orationem facit exaudiri,dicente chriſto,Si habue-
ritis fidẽ,& dixeritis huic arbori,erradicare & trãſplã
tare in mare,obediet vobis.Hãc autem fidelitatẽ in
ſua oratione oſtendit:qa non ad dæmones, non ad
ſortilegos orat:ſed ſolũ ad deum.d. *Quoniam ad te o-*
rabo domine. ſ.non ad alium. Sed quia fides puritatẽ
annexam debet habere:ideo ſubdit, *Mane exaudies*
vocem meam, ſicut enim per noctem peccatum: ſic
per mane, quod eſt principiũ diei, puritas à pecca-
to ſignificatur.

Mane aſtabo tibi,& videbo,quoniã non deus volens iniquitatem tu es.

42. 3
11.q.3.e-xiſtimãt.
Hic aſſignat aſſiduitatem. Aſſiduitas enim oratio-
Luce 18. Luce. 11. Oratio. Mane. nem facit exaudiri:ideo dicitur.Oportet ſemper o-
rare & non perficere.& Lucæ. 11.Si perſeueraverit
pulſans &c. Hãc ergo aſſiduitatem in ſua oratione
ſe habere oſtendit:qa bono mane ad orandũ ſurge
bat.d.Mane aſtabo tibi &c.Hæc enim hora apta eſt
ad orandum.ſi conſideres ex oratione principaliter
duo debemus petere.ſ.amotionẽ malorũ, & bono-
rum operationẽ.quæ duo iſti horæ,cõueniunt. qm
mane fit malorum & viciorum extirpatio,& bono
rum operatio. Primo enim mane fit peccatorũ ex-
terminatio.In matutino interficiebã omnes pecca- Pſal. 100.
tores terræ.naturaliter enim dęmones odiunt lucẽ:
ideo adueniente mane,facilius fugãtur.pſal. Ortus Pſal. 103.
eſt ſol &c.In cuius figurã deus mane omnes Ægy-
ptios pſecutores Hebræorũ proiecit in mare. Exo. Exo. 14.
14.Iam aduenerat vigilia matutina, & reſpiciens
dñs ſuper caſtra AEgyptiorum interfecit eos &c.
Secundo mane fit bonorũ operatio.In cuius figurã Matt. 20
dicitur.Exit primo mane cõducere operarios in vi-
neãſuam. Et propter iſta dicunt aliqꝙ ſemp oratio
eſt maioris efficaciæ de mane,quã alia hora. in cui⁹
ſignũ orationes ſoleniores & ſacrificiũ eccleſia de
mane fieri ſtatuit,vt miſſã,& cõſecrationes tã per-
ſonarum,quã eccleſiarũ,& altariũ. Quod bñ notãs
Pſal. 89. pſal.dicit.Mane oratio mea præueniet te. In huius
ſignũ Dauid ordinauit quod Leuitę ſtarẽt mane ad
cõfitendũ & canendum domino. 1. Paralipome. 23.
Iſta ẽt hora maiores fiunt à deo reuelationes.Sic e- 1. para. 23
nim de mane Samueli primo reuelatus fuit ſer-
mo dei 1.Regum.3. Quod bene notans hic pſal. di-
1. Regũ. 3. cit.Mane aſtabo tibi, & videbo &c. Vel ſecundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

glo. per mane intellige puritatem conscientiæ,quæ oritur pulsis tenebris culpæ.sicut mane oritur post tenebras noctis.Ideo dicitur. Mane absq; nubibus tutilat. Istud mane puritatis mentem disponit ad deum videndum & cognoscendum.Matth.5. Beati mundo corde &c.Et ideo dicit. Mane astabo tibi. Astare enim deo notat mentis directionem ad deū: & videbo quoniam tu es.i. sciam quoniā tu es qui stabilis manens,das cuncta moueri.Et quare orando mane astandum est? *Quoniam tu es deus non volens iniquitatem.*

2.Reg. 22. puritas. Matt. 5.

43 Neq; habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Hic consequenter ab ista hæreditate malos & synagogam excludit.Et duo facit:quia primo hæreditatem æternam excludit a malis.Secundo eam consequendam dicit a bonis,ibi. *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ.* ¶Circa primū tria genera peccatoru excludit,ad quę cętera peccata reducuntur.scilicet peccantes voluntate,peccantes opere, & peccantes ore.Primum. excludit peccantes voluntate. d. *Neque habitabit iuxta te malignus.*per malignitatem enim intelligit peccatum voluntatis.quoniam vt ait glo.Malignus dicitur, qui malum vult proximo, & si nocere non possit. tales non habitāt iuxta deum: quia per malām voluntatem separantur a deo,non loco,sed similitudine.& hoc aliis verbis confirmat, d. *Neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Iniustus est enim qui nō facit quod debet,vel facit quod nō debet. Isti non permanebunt ante oculos domini: quia lucem dei ipsorum oculi tenebris peccatorum pressi sustinere non possunt. Vnde & lucem veræ intelligentiæ & si mali aliquando vidēt ad tempus: tamen in illa non permanent. vel hoc erit completum in iudicio:vbi mali & si humanitatem Christi videbunt,diuinitatem tamen videre non poterunt: ne lætentur in ea, dicente prophenta, Tollatur impiusne videat gloriā dei.Istū autē textū exponūt aliqui magis litteraliter dicentes,quòd quia deus habitabat per gratiam solum in iudęorū populo,quorum metropolis erat Hierusalem. ideo per Dauid fuit ordinatum, ne gentiles per ipsos significatos ibidem habitate possint:scilicet in Hierusalem: vbi specialiter deus habitabat. Et ad istum sensum exponunt totum istum versum.Nos autem non talem reuerentiam habitationi dei exhibemus: quia non solum in nostris ciuitatibus impios & infideles habitare permittimus,sed quod deterius est,hęreditatem inter dei ministros habent &c.

Malign⁹. Iniustus. Esa. 26. reuerētia. Ecclesiæ. Templum. Nota.

44 Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Hic excludit peccatum operis.Odium enim proprie non cadit in deo:sed odire malos dicitur: quia ad modum odientis se habet,dum eos à se expellit & damnat.Et si dicas quomodo odit operantes iniquitatem,cum dicatur,Sapiētiæ 11.Diligis omnia, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Respōsio, quòd naturam diligit,sed odit peccatum.Et notanter dicit,*Omnes qui operantur iniquitatem:*& non qui operati sunt:ne pœnitentiam excludere videatur omnes enim impios deus perdit & odit: & tamen parcit pœnitentibus:quia amplius non dicuntur impij.Omnia enim nomina quæ a vitiis vel virtutibus denominantur,vt iustus, bonus,adulter, impius,remoto vitio vel virtute,& nomina ipsa remouentur vt debent,vt habetur,36.quæstio.2.His auctoritatibus. 32.quæstio.1.quod autem tibi. *Perdet omnes qui loquuntur mendacium.* Hic excludit peccatū oris. quod est loqui mendacium,& merito. Nam mendacium veritati contrarium est.Verum autē est de eo quod est,mendacium verò de eo quod non est.Et sic merito perduntur, qui declinant ab eo quod est,ad illud quod non est. Et notat hic glos. quòd aliud est mentiri,aliud falsum loqui,& aliud mēdacium .Nā mentiri est contra mentem ire vel loqui. Et sic aliquando verum dicens mentitur, vt Iudæus dicens episcopum verum deum:falsum loqui est dicere aliter quàm sit in re,siue credatur illud esse falsum siue non.Et sic falsum dicens aliquando mentitur:vt Christianus.d,Christum non esse deum:aliquando non mentitur, quando scilicet dicit falsum credens verum dicere:& sic falsum dicens,quādoque verax est Mendacium vero omnia ista continet:quia mendaciū est falsa vocis significatio cum intentione fallendi. Vt ergo sit mendacium , necesse est vt falsum subsit,& contra conscientiam dicatur.Et quia omne quod est contra conscientiam, peccatū est,& ædificat ad gehennam:ideo merito perdutur omnes qui loquuntur mendacium. Ad hoc tamen magis declarandū notat glo.quòd maxime sunt tria mendaciorum genera,ad quæ cætera reducūtur, scilicet mendacium officiosum, iocosum , & pernicios um. Officiosum quod fit pro vtilitate alterius : vt mendacium obstetricum.Iocosum,quod non fit ad decipiendum:Perniciosum,quod fit ad alterius damnū. Et omne mendacium licet quandoque sit veniale in perfectis,perfectis tamen est mortale. Ex prædictis igitur omnibus concludit propheta , malos & synagogam ab hæreditate dei velut Hismael expellendam.Eo quia præuidit prophetico spiritu,synagogam omnibus prędictis modis contra Christum peccaturā.q.d. Maligni ab hæreditate dei expellentur:quia non habitabit iuxta te malignus. Sed isti fuerunt contra Christū:quia malignus est qui vult malum proximo:isti autē fine causā mortem Christi quærebant.Vnde de illo populo dicitur admiratiue.Quanta malignatus est inimicus in sancto.Isti operabantur iniquitatē:quia dolo quęrebant Christum occidere. Isti loquebantur mendacium : quia multa falsa testimonia contra Christum produxerant.Quid ergo de istis fiendum restat:nisi vt ab hæreditate expellantur⁹ipsi contra Christum malignādo quærebant hæreditatem Christi.d Matt.21.Hic est hæres,venite occidamus eum:& habebimus hæreditatē eius.Sed tamen audierunt sententiā Christi.d Auferetur à vobis regnum dei, & dabitur &c.

32.q.5.2. Odium. Sapiē.11. Mendacia. Matt.21. Homicida. Falsi.

45 Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus: ego autē in multitudine misericordiæ tuæ.

Postquam excluſit hæreditatem a malis.Hic cōsequēter ostendit illā bonis consedendā.Bonus autem est ille,qui non in mundo,non in se,sed solū in deo deū veraciter & colit,& timet:& iſtis datur hęreditas.vnde dicit.*Virum sanguinū &c.* q.d.Si ergo sic est:quòd virum sanguinum,idest homicidam, Idest peccatorem, qui seipsum per peccatum occidit &c. *abominatur dominus :* & sic ab hæreditate expelletur. Ideo ego hæreditatem habere cupiens , in persona ecclesiæ.d. Ego autē sperabo in multitudine misericordiæ

diæ tuæ , scilicet non meis meritis mihi hæreditatem dandam:sed ex misericordia tua.Et sic.

46 Introibo in *domum tuam.*scilicet celestem. *adorabo ad templum sanctum tuum,*quod scilicet est Christus:*in timore tuo.*scilicet filiali:q timor, quo scilicet timetur offensa non pena,hęreditatem dei acquirit.Quia vt dicitur Eccl.Timor domini gloria & gloriatio.Iudæi enim extra. Hierusalem existentes,quando orabant faciē corporis versus Hierusalem,& templum vertebant. Iste autem hoc in spiritu se facturum dicit in persona eccle d. *Adorabo ad templum &c.*non quidem corpore sed mēte:quia veri adoratores adorant patrem in spiritu &c.

22.q.2.cū deuotissimum. Oratio. eccl.

47 Domine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos dirige in cōspectu tuo viam meam.

Hic consequenter considerans multos se habere hostes:qui ad malum conantur inducere ne hæreditatem domini obtineat,scilicet dæmones , mundum,& carnem:contra hos petit auxilium sibi præstari.Et duo facit:quia primo auxilium a deo postulat.Secundo malitiam suorū hostium demonstrat: ibi.*Quoniam non est in ore eorum.* ¶Quantum ad primū sciēdum:quod Christus ideo a patre fuerat missus, vt sua passione redimeret mundum.Et sic per iustiti ādeo pro nobis satisfaceret.quę satisfactio iustitia dicitur:quia iustitia vult vnicuique reddi,ablata satisfieri. Et quia mortem appetere non est humanæ naturæ:ideirco vt hanc iustitiam perficere posſit,auxilium dei postulat.d. *Domine deduc me in iustitiam tuam:* vt scilicet constanter patiar pro inimicis meis q̄ constantia nomine iust t æ intelligitur.quia iustitia idem est, quod iniure status. *Et iustitia tuam:* ad differentiam iustitiæ hominum , quæ solum est exterior & apparens,& quę malum reddit pro malo.Sed in iustitiam tuam,quæ interior est existens, quę non malum pro malo, sed bonū pro malo reddit.secundū illud.Benefacite his,qui oderut vos &c. Et hanc iustitiā postulabat Christus, vt scilicet pro inimicis saluandis moreretur.Ideo dicit *propter inimicos meos:*scilicet conuertendos & saluādos.Et hāc declarans iustitiam subdit. *Dirige in conspectu tuo viā meam:*vbi nota, quòd conspectus hominis solū exteriora conspicere potest.ideo multotiēs fallitur:quia laudat,quod laude nō est dignū:& vituperat,quod vituperari non debet:sed dei cōspectus conscientiā interiorem conspicit:ideo decipi non potest potens ergo dirigi in conspectu domini , petit dirigi exterius & interius.scilicet in conscientiam.q.d.nō quęro viam meam.i. viuere meū dirigi in conspectu hominum,qui solum exteriora conspicit,sed in cōspectu tuo,qui conscientiā vides:vt scilicet omnis mea volūtas & meditatio in tuo cōspectu dirigatur.sic enim dī.Meditatio cordis mei in cōspectu tuo semp.

Iustitia. Satisfact. Christi. Matth.5. conspectus. Psal.18.

48 Quoniam non est in ore eorum veritas:cor eorum vanum est.

Hic ostendit quanta sit malitia inimicorum:pro quibus tamen mori desiderat:vt magnitudo charitatis eius nobis magis elucescat.Et diuiditur in tres partes:secundum q̄ tria vicia de suis ostēdit inimicis.scilicet Iudæis.Ostendit enim primo quod sunt mendaces,verbis adulantes. Secūdo q̄ sunt crudeles,& iustos persequentes:ibi.*Sepulchrum.*Tertio qd sunt procaces,deum irritantes:ibi.*Decidant.* Primo ostendit eos mendaces.d.*quoniam non est in ore eorū veritas.*Hoc ideo quia multa falsa Christo imponebāt: vt puta q̄ in Bezebub eiiciebat dęmonia:q̄ prohibuerat censum dari Cæsari : q̄ gentes subuertebat &c.& quare talia falsa sibi imponebant,subdit causam.*Quia cor eorū vanū est.*q.d. Ex abūdātia cordis os loqtur.Hās ergo cor vanū, quō pōt v[illegible] quasi.d.nō.Vnde & philosophus.d.1.[illegible] vnusquisq; qualis est , talia loquitur & [illegible] aduerte q̄ vanitas cordis stat in duobus maxime.scilicet circa peccatū,& circa pœnā peccati.Circa peccatū,qui quis putat quę sunt peccata,nō esse peccata, habēs iudiciū corruptū. Isto modo cor vanū habuit Paulus,qñ putabat nō esse peccatū nomē Christi persequi,sed legis impletio.Et hāc vanitatē habuerūt Iudæi multi, qui zelum dei habentes, scilicet non secundum scientiam,arbitrabantur non esse peccatū, sed meritum ecclesiam Christi persequi:de quibus. d.Christus.Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare deo.Et de ista vanitate ipsorū loquitur Christus.d.ipsi vero in vanū quæsierunt animā meā.i.corde vano non credētes, hoc esse peccatū.Vanitas autē circa pœnā est,quādo quis peccata impunita deū dimittere credit,qui eū ipsum peccatū & pœnā debitā diligenter aspiceret, nuquam peccaret.Et istā vanitatē habuerunt Iudęi impunitatē sibi promittētes.vnde de illis dicit. Populū tuū humiliauerūt,& hęreditatē tuā vexauerūt &c.Et dixerut nō videbit dñs.i.ad puniēdū:vñ subditur.intelligite in populo,& stulti aliqñ sapite &c. Qui corripit gētes nō arguet &c.Sequit.dñs scit cogitatiōes hominū.s.illorū qm vanę sunt. Sic ergo isti habētes cor vanū.vana,idest falsa loquebantur: quod notans dicit:*quoā non est in ore eorum veritas:*rationem reddit:*quoniam cor eorum vanum est.*

Matt.12 Vanitas Cor. Ioann.16. Psal.61. Psal.93. Iere.5. Matt.22 Psal.51. Psal. 13 Iudicare Gen. 22.

Sepulchrū patēs est guttur eorū:linguis suis dolose agebāt:iudica illos de⁹.

49 Sepulchrum.

Hic ostēdit ipsos esse crudeles &c.Et hoc in duobus.s.alios inficiēdo:ideo *sepulchrum patens &c.*Et alios decipiendo *quia linguis suis &c.*patet.Quoniā sicut sepulchrū pacēs fetores emittit,quib⁹ alij corrū punt:sic guttur istorū est sepulchro cōparabile,quo verba cōtra Christū emittebāt, vt alios inficerēt,& cōtra Christū animarēt. Et etiā decipiēdo:*quia linguis suis dolose agebant.* Vel aliter isti eis persequebantur Christū dupliciter s.aperte & occulte. Aperte p manifestas iniurias:vt cū aperte & palā dicebāt,Dæmonium habes.Quādo tulerūt lapides vt iacerēt in eū.quādo duxerūt eū in supercilū mōtis,vt præcipitarēt eū.Et quantū ad hoc, cōparantur sepulchro patēti:quia patenter fetores suarū malarū volūtatū emittebāt.Et de quolibet tali dicitur.Pharetra eius quasi sepulchrū patēs. Persequebātur etiā occulte: vt puta p adulationes vt eū capere possent in aliquo defectu. Vt cum dicitur.Magister scimus quia verax es &c.Et quantū ad hoc subditur.*quod linguis suis dolose agebant.* quia s.vnū verbis prætendebāt & oppositū gerebāt in corde.Et cuilibet tali dicitur. Tota die iniustitiā cogitauit lingua tua:sicut nouacula fecisti dolū.Et psal 13.Linguis suis dolose agebāt.Venenū aspidum sub labiis eorū.Et quia tales sunt ideo subdit.*Iudica illos Deus* quod duobus modis exponitur. Primo optatiue,vt s.Christus oret pro illis patrem, vt iudicet illos,idest det eis gratiā,qua illi seipsos iudicēt,ne s.damnēntur æternaliter.Illa enim deus agere dicitur,quæ nos agere facit:sicut tūc cognoscere dicitur,quādo nos cognoscere facit.Vt gen.22.Nūc cognoui quòd timeas deū,idest alios cognoscere facis & alios iudicare quandoq; dicitur, quādo dat

Sepulchrum. Dolositas Luce.7. Iere.5. Matt.23 Psal.51. Psal. 13 Iudicare Gen. 22.

eis gratiam, qui se pœnitendo iudicat, ne iudicetur A æternaliter. Hic deus gentes iudicauit, quãdo gratiã dedit gentibus, vt eorum suos cognosceret, & se ad Esa. 2. Christum conuerterent. Iudicabit gentes, & arguet populos multos. Et sic in proposito virtute orationis huius qui Iudæorum conuersi sunt ad Christum. Secundo exponitur prædictiue: & tunc iudicare stat pro punire vel damnare: sancti enim quando præuident pœnam malis futuram, illam prædicunt, vñ optandi & nunc Christus Et hoc est, quod hic ait gloria. Hic enim prædicere quæ pœna sit malis futura, non est enim hic optatio, sed videt quod futurum est secundũ iustitiã dei, quasi dicat. Et quia tales sunt, o deus iudica illos, non optans, sed quod psal. 108. futurum est prædicẽs: sic enim prædicendo pœnam inde futuram, dicit psalmista. Cum iudicatur, exeat condemnatus, &c. Fiant dies eius pauci, &c Sed prima expositio plus mihi placet.

50 dep. dis. 3. medicina.

Decidãt à cogitationibus suis: secũdum multitudinem impietatum eorũ expelle eos: quoniam irritauerunt te domine.

Cadere. Peccator.

Consimiliter iste versus potest intelligi optatiue & prædictiue. Optatiue vt sit sensus. Isti irritauerunt te domine, s. suis peccatis ad iram te prouocauerũt. Sed pro eis rogo, vt decidant a cogitationibus suis malis, idest ab illis cadãt, illas deserẽdo. Et quia hoc à seipsis non possunt facere. ideo, o tu deus, secundũ multitudinẽ impietatũ eorũ expel e eos, s. ab illis, scilicet non solũ ab vno peccato, sed ab omnibus. Ex-

Eccl. 1. pelletur em̃ peccator à statu peccati, qñ deus ipsum conuertẽdo ad pœnitentiã ducit. Iuxta illud. Timor domini expellit peccatũ. Potest etiã legi prędictiue. & tunc nõ optãdo, sed prophetando prædicit punitionẽ malis futurã: quasi quia isti irritauerũt nomẽ tuum dñe. Ideo decident à cogitationibus suis. i. cadẽt. Decidit em̃ qui spe sua frustratur. Isti autẽ perse quendo & occidendo Christum, sperabant Christi nomẽ & fidẽ extinguere: sed deciderũt à suis cogitationibus: quia per hoc Christi nomẽ & fides magis inualuit. Etiã quia per hoc credebãt hæreditatẽ dei habere: sed per hoc illã perdiderũt. Vnde dicit illud.

Matt. 21. Matth. 21. Hic est hæres, venite, &c. Sed ab istis cogitationibus deciderũt: propter quod eis ibidem dixit Christus. Auferetur a vobis regnũ dei. Et non solũ ista pœna eis eueniet in præsenti, sed etiã futuro: quia secudũ multitudinẽ peccatorũ erit & pœnarũ multitudo. D

Expelletur. Iob. 18. Greg. 14. moral. c. 11. Et hoc est qđ dicit. *Secundũ multitudinẽ impietatũ eorũ, &c.* Et tũc expellere idẽ est q̃ punire vel damnare. Sic em̃ dr̃ Iob. 18. Expellet eũ de luce ĩ tenebras: qđ exponẽs Gre. d. De luce ad tenebras peccator ducit, cũ de honore vitæ pñtis ad æterna supplicia dãnat.

51

Et lætentur omnes qui sperãt in te: in æternum exultabũt, & habitabis in eis.

Postquã ostendit synagogam ab æterna hæreditate repulsam propter sua demerita. hic ostendit, ecclesiam Catholicam illã habere. Et sicut nos per pœnas damnatorum terruit: ita nos per præmia alliciat. De ipsa hæreditate cælesti per bonos habenda tria ponit, scilicet quod est ęterna. Secũdo quod est diuina: ibi. *Et gloriabuntur*. Tertio quòd est gratuita, & non ex meritis nostris: ibi. *Domine vt scuto*. Quantum ad primũ ostendens quòd illa est æterna, dicit. *Et lętentur omnes qui sperãt in te: in æternũ exultabũt &c.* Spes enim formata beatos nos facit, quæ scilicet in solo deo ponitur. psal. Gustate quoniam suauis est dominus. beatus vir qui sperat in eo. Qui enim spe formata sperat in deo, beatus est: quia iam deũ habet in spe, qui est omne bonum: & dico spe formata: quia sperare sine meritis, nõ est spes, sed præsumptio, vt ait Magister libro. 3. distin. 26. Illa autẽ beatitudo est æterna: vnde dicit: *in æternum exultabunt.* Certitudo enim æternitatis gaudij est suprema cõditio beatitudinis: quia si quis nõ esset certus de illa æternitate, iuste timere posset cadere ab illa: & sic iusti timent. Talis autem timor pœna esset: & sic in beatis esset pœna: quod cõtradictionem includit. Et hoc est rario quare Paulus videns diuinam essentiã B non fuit beatus: quia non fuit certus de æternitate illius visionis. Et quantum ad hoc dicit. *in æternum exultabunt.* Sed quæ erit causa tantæ exultationis? Certe quia deum in se ipsis habebũt: propter quod sequitur. & habitabis in eis. vnde glo. Hęc est exultatio sanctorum æterna: cum templum dei fient: & deus habitabit in eis, secundum illud Apoca. Ecce tabernaculum dei cum hominibus: & habitabit cũ eis: & erit eorũ deus: & ipsi populus eius: & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & non erit amplius nec luctus nec clamor nec vllus dolor, &c.

Psal. 34. Beatitudo. Apoc. 21.

52 dep. dis. 2. similitat.

Et gloriabuntur in te omnes qui diligũt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto.

C Hic ostendit quòd ista beatitudo est diuina: quia de solo deo, non de creatura. propter quod dicit. *Et gloriabuntur in te.* quasi dicat: non in alio, scilicet tanquam te habentes ad fruendum: *qui diligunt te. Quoniam tu benedices iusto.* scilicet illã benedictione quam dabit iustis in iudicio: dicit. Venite benedicti patris mei, &c. Iuxta illud. Etenim benedictionem dabit legislator: ibunt de virtute in virtutem, vt videatur deus, &c.

Benedictio. Matt. 25. psal. 83.

53

Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Hic ostẽdit quòd ista hæreditas est gratuita: quia merita nostra ad tantam hæreditatem non sunt condigna: sed sola dei bona voluntate nobis datur. Et hoc est quod dicit. *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ, &c.* Vbi nota q̃ scutũ duplicem formam habet. Aliquando enim est triangulare: & signficat fidem sanctæ trinitatis. Iuxta illud apostoli. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis extinguere omnia tela nequissimi in ea, &c. Fides autem non est à nobis, sed à bona voluntate dei, qua nos elegit ab æterno. quoniam bona voluntas dei nostram bonã voluntatem præcedit. propter quod dicit magister li. 2. di. 26. & 27. quòd fides est donum dei, nec est ex libertate arbitrij nostri, sed ex gratia. Et bona volũtas dei nobis est vt scutum in præsenti, qua omnis diabolica tentatio repellitur. Et de hac bona dei voluntate, qua per fidem regeneramur in Christo: voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, scilicet fidei. Secundo scutum habet formã rotundam: & hęc proprie est forma scuti. Nam secundum Catholicon, scutum dicitur a scus quod est rotundum, quia scutum rotundum solebat esse. & significat coronam

Scutum. Fides. Ephe. 6. Iacobi. 1.

Gloria. Corona. nã gloriæ. quæ victoribus & triumphãtibus datur. Vñ apud Romanos antiquitus erat cõsuetudo, qđ cũ reuertebãtur de bellis victores in signũ victoriæ & coronæ, scutũ rotundũ sup caput portabant. Et ad huius imitationẽ inoleuit cõsuetudo in ecclesia, q̃ sancti in signũ victoriæ cũ scuto rotundo in capite pinguntur. & hãc coronam gloriæ à bona volũtate dei subsequente habemus, nõ meritis nostris:

1. Thes. 4. qa nõ ex operibus iustitiæ, q̃ fecim⁹ nos, sed sm̃ suã misericordiã saluos nos fecit: pp qđ dr̃. Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra. Ex quibus apparet q̃ bona voluntas dei est nobis in prẽsenti scutum defensionis p fidem, & in futuro scutum coronę per beatificationem: propter quod dicit. Domine vt scuto, &c. i. bona voluntas tua in præsenti est nobis scutum, sed in futuro erit corona.

PSAL. VI.

54 DOmine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.

Quæstio. peccata. Septẽ quare dicuntur psalmi pœnitentiales.

Anteq̃ ad expositionẽ veniã notandũ q̃ quia inter psal. pœnitentiales hic est primus. P6t q̃ri quare sunt septẽ pręcise. Ad hoc multæ dãtur rationes. Primo sunt septẽ, cõtra septẽ mortalia peccata. primo contra superbiã, &c. secundo sunt septẽ vt ostẽdatur p septiformẽ gratiã posse deleri qdquid peccati in septenario huius vitæ quæ septẽ diebus voluitur, cõmittitur. tertio qa septẽ sunt modi quibus peccata delentur. s. baptismus, eleemosina, martyriũ, conuersio fratris, remittere in se peccanti, flet⁹ & cõtritio, & corporis Christi cõicatio, vt dicit magister in glo. Vel aliter p̃t dici. q̃ ideo sunt septẽ, ad denotandũ septẽ, quæ vera pœnitentia requirit, q̃ in illis psalmis septẽ continentur, s. misericordię dei implorat o. In primo spei fidens tentio: in secundo peccati frequẽs meditatio: ĩ tertio lachrymosa peccati cõtritio: in quarto aperta oris cõfessio: in quinto plena offensæ satisfactio in sexto veniæ receptæ gratiarũ actio. Vel q̃ ió sunt septem psal. qa septem magna peccata cõmisit Dauid, contra q̃ fecit septẽ

Dauid. 1. Reg. 24. 2. Reg. 11. 2. Re. 11. 2. Re. 11. 2. Reg. 2. Reg. vltimo. pœnitentiæ psalmos: cõtra quodlibet faciẽdo psalmũ distinctum, vt em̃ p scripturã patet. Dauid fuit superbus, vanę numerando populum. Dauid fuit luxuriosus, facto cõmittẽdo adulterium. Dauid fuit adulator, falsę decipiendo proximũ s. Vriã, vt dormiret cũ vxore sua. Dauid fuit proditor, militẽ perdẽs serenũ. Dauid fuit auarus, alienis ditãdo filium. Dauid fuit homicida, multũ perdẽs populũ. Dauid fuit hypocrita, peccatũ celando proprium &c. Et sic contra ista septẽ peccata septẽ sunt psal. pœnitẽtiales sic, q̃ contra primum peccatũ superbiæ directe istum psalmum fecit, vt videbitur. q̃ Circa istum psalmum ergo primo videndum est de titulo, qui talis est. *In finem psalmus Dauid pro octaua:* hic accipitur finis pro Christo, vt in titulo quarti psalmi. Sed hic nouus terminus ponitur, s. pro octaua. Vbi notandũ q̃ secundum Hebręos, Octaua est hic nomẽ instrumenti musici, quod octo cordas habet, sicut psa tertium decem chordas habens, decachordus dicitur, & monochordum dicitur instrumentum quoddam solum vnam habens chordam. Et tunc est sensus pro octaua. i. iste psalm. aptus est decantari in tali instrumento. Aliter aũt hoc exponit magister in glo. d. Quod octaua significat aduentũ dñi ad iudicium. quod ideo fm̃ aliquos dicitur, qa dñs ad iudicium venturus est, post septem millia annorum. Sed hanc rationem improbat, quia diem iudicij nullus mortalium nouit, dicente Christo. Matth. 24. De die autem illo & hora nemo scit, &c. Ideo quorundã nimiũ temeraria præsumptio est, q̃ annis computatis certissime sperat post septẽ millia annorum futurũ diem iudicii. Consequenter ad hoc alias rõnes adducit. d. Ideo dies iudicii dicitur octaua, quia tempora septẽ dierũ repetitione voluuntur, post q̃ erit ille dies qui nullã varietatẽ habet. Vel ió dies iudicii dicitur octaua qa post duas vitas futura est, s. animæ & corporis. Ad corpus aũt pertinet quaternarius, quia constat ex quatuor elementis, & quatuor qualitatibus afficitur, s. calida, humida, calida, & frigida. & quatuor temporibus administratis, s. verno, æstate, autũno, & hyemẽ. Ad animam vero pertinet tetnarius pp triplicem vim animæ, q̃ est rationalis, irascibilis, & concupiscibilis. Peracta igitur vtraque vita, quasi septenario numero transacto, veniet octauus iudicij vniçuique pro meritis reddetur. Et ideo Dauid timẽs scelera, & pœnitens hic orat. Est ergo sensus tituli iste. In finem psalmus Dauid pro octaua. i. iste psalm. attribuitur Dauid. i. pœnitenti. q̃ dirigit nos in finem. i. in Christum, qui psalmus est pro octaua s. compositus. i. pro timore diuini iudicij. Cõsequenter accedo ad psalmũ. cuius litera fundari videtur sup historia q̃ habetur. 2. Reg. vltimo. Vbi Dauid elatus superbia de multo populo sibi subdito, voluit scire namerũ bellatorũ, & fecit numerari populum: & inuenta sunt nogenta quinquaginta millia virorum pugnatorum. quod grande peccatum fuit: quia tacanter contra legem iussit numerare populũ absque datione argenti. quæ in tali numeratione dari pręcipitur. Exo. 31. Propter quod Gad propheta de mandatio domini venit ad eum. d. Trium tibi datur optio; elige vnum quod volueris vt faciam tibi, aut septẽ annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, aut tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Cui respondit Dauid. Coartor nimis, sed melius est vt incidam in manus domini, multæ enim sunt misericordiæ eius, quam in manus hominum. Immisit ergo dominus pestilentiam in Israel, de mane vsque ad tempus constitutum. & mortui sunt septuaginta millia virorum, &c. Et super hanc historiam littera psalm. fundatur. Primo ergo applicabo psal. ad historiam. Secundo exponam literam. Quantum ad primum dic vt. N. Quantũ aũt ad fm̃ notãdũ q̃ intẽtio istius psal. tota est inducere nos ad pœnitẽtiã. Partes aũt pœnitẽtię sunt tres, s. cõtritio, cõfessio, & satisfactio. Et secundũ istas iste psalmus diuiditur in tres partes, quia primo ostendit suam contritionem. secundo suam confessionem, ibi. *Quoniam non est in morte.* tertio suam satisfactionem: ibi, *Laborauit in gemitu.* Prima in tres. Contritionem enim inducit timor pœnæ & ipsam sequitur amor iustitiæ. Primo ergo ponit timorem, quo contritio inducitur. Secundo contritionem, qua peccatum expellitur, ibi *Miserere mei domine.* Tertio spem, qua amor subsequitur: ibi. *Conuertere domine.* Quantum ergo ad primam partem ostendit se habere timorem diuinum iudicij. d. *Domine ne in furore tuo &c.* Vbi sciendu, quod aliud est argui à deo in ira, aliud in furore corripi. vel fm̃ gl. In furore corripitur q̃ ad tẽpus punitur, vt emẽdetur. Et hoc significat nomen furoris: quia furor viri nõ multũ durat: ira aũt plus durat, & sic in ira arguitur, qa punitur, vt dãnetur. Et ista duo erunt in iudicio vltimo, quia ibi aliqui damnabuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,& aliqui pure exibuntur.vt puta,quia aliqui tunc de numero saluandorum reperientur, qui pœnam tantum peccatis eorum debitam non compleuerãt in purgatorio.Et tales in furore corripientur: quia quantitas extensiua pœnæ in quantitatem intensiuam commutabitur,vtputa quia tantam pœnã in vna hora patientur, quantam per viginti annos erant passuri.Et talis pœna propter magnam acerbitatem furor dicitur.Dicit igitur.*Domine ne in furore*

Mich. 10. *tuo arguas me.* q.d.d cens: nolo esse inter eos qui arguẽtur vel corripientur in iudicio,sciens horrendu esse inci dere in manus dei viuentis. Ideo orans deo. O domine qui potens es,hic seca,hic vre me, hic sana me,ne opus sit tibi. Et vere bene eligit potius hic de peccatis suis puniri,quàm in alia vita:quia minima pœna purgatorii maior est quã aliqua hic possit excogitari.vt dicit magister h.4.di.21 Et ideo q- B liber debet velle hic magis de suis peccatis puniri, quàm punitionem in alia vita reseruari. propter q

2. mach. 6. dicitur.2.Mach.6.Etenim multo tempore non sinere ex licẽtia peccatoribus agere,sed statim vltiones adhibere,magni bñficij est indicium. Nõ enim sicut in aliis nationibus dominus patienter expectat:vt eas cum dies iudicij aduenerit in plenitudine peccatorum puniat &c. Ergo & nos cum psal. eligamus hic à deo iudicari & puniri, ne in furore suo nos arguat.Dicentes cum Hieremia deo.Corri

Iere.10. pe me domine,verũtamen in iudicio, & non in furore tuo,ne forte ad nihilum redigas me.

55

Miserere mei domine, quoniam infirmus sum:sana me domine quoniam C conturbata sunt ossa mea.

Hic inducit contritionem, qua peccatum expellitur. Vbi notandum, q contritio vera de peccato non potest haberi sine dei gratia quoniam donat deus nobis,non propter nostra merita, sed solu ex sua gratuita pietate & misericordia. Ideo hoc cognoscẽs psal.Primo dei misericordiam inuocat.Se-

De misericordia non. cundo suam cõtritionem explicat:ibi. *Et anima mea turbata est valde.* Quantum ad primum ait. *Miserere mei domine quoniam infirmus sum.* Vbi primo notandum qualiter misereri competat deo Cũ enim misereri sit actus misericordiæ:ille solum potest misereri in quo est misericordia.Misericordia aute cum sit quædam passio, quomodo in deo cadere potest in quo nulla passio cadit.Ideo notandum, q misseri D cordia duobus modis accipitur.s.proprie, & metaphorice : proprie enim misericordia dicitur quædã cordis compassio alterius miseriæ. Vnde isido. 9.

Isidorus. Etym.dicit. Quod misericordia est cõpassio cordis alienæ miseriæ,& inde vocabulũ traxit. vñ misericordia quasi miserum cor, s.ex aliena miseria.Et sic nullo mõ in deo cadere põt,in quo nulla miseria cadit.Misericordia aũt metaphorice dicitur, q se hẽt ad modũ & similitudinẽ veræ misericordiæ. Vt qa vera misericordia alienã miseriã suam reputans illã conatur expellere:sic qa deꝰ miserias nostras sua bonitate tollit,non tñ in se cor miserũ habens, iõ misericors dicitur:qa ad modũ se hẽt misericordis. Sic enim multa de deo metaphorice dicuntur,q ꝓprie non cõueniunt deo.vt ostendit Greg.2.o.li.mo E

Greg.20. moral. c. 25. Deut. Exo. 34. 4. Re. 13. Gen.8. ral.c.25.d.Sacra scriptura nonnunquã de deo verbis vtitur:quæ ẽt apud homines habentur in vitio. Dicitur em deus zelans sicut scriptũ est.Dñs zelotes nomẽ eius. Dicitur iratus,vñ scriptũ est. Iratus dñs contra Israel.Dicitur deus pœnitens: sicut scriptũ est.Pœnitet me fecisse hominẽ sup terrã.Dicitur deus misericors sicut scriptũ est.Misericors & miserator dñs,patiens & multũ misericors.Dicitur præ-

psal. 85. scius.vñ de illo apostolus dicit.Quos præscivit & prædestinauit cõformes fieri imaginis &c. Et tñ nec zel'

Rom. 8. nec ira nec pœnitẽtia, nec misericordia, nec præscientia esse põt in deo.Hæc nanque omnia ab humanis

xelus. ira. patientia. præscientia. qualitatibus in illũ tracta sunt,dum ad nostræ infirmitatis verba descenditur:vt quasi quibusdã nobis gradibus factis & iuxta nos positis per ea quæ nobis vicina cõspicimus,ad summa eius qñque ascendere valeamus. Zelari em dicitur, qui cũ cruciatu mentis castitatẽ custodit vxoris.Irasci dicitur,q seruore animi cõtra puniendũ vitiũ accenditur. Pœnitere dicitur,cui id quod fecit displicet,& ecõtra mutando aliquid aliud facit.Misericors dicitur, q pietate ad proximũ mouetur.Misericordia aut à misero corde vocata est:eo q vnusquisq; intueatur quẽ

Nota. piã miserum atque ei cõpatiens , dũ dolore animi tãgitur,ipse cor miserum facit,vt eũ à miseria liberet,cui intendit.Præscire dicitur,q vnãquãque rem priusquã veniat videt,& illud q futurũ est priusquã præsens fiat,puidet.Quomodo ergo deus zelans dicitur qui in custodiẽda castitate nostra, nullo mentis cruciatu tãgitur?Quomodo irascitur, qui in vlciscẽdis vitiis nostris nulla perturbatione animi cõmouetur?Quomodo est pœnitens,q illud quod semel fecerit,nunquã se fecisse dolet. Quomodo habet misericordiam,qui cor miserum nunquã habet?Quomodo est præscius, dum nulla nisi quæ futura sunt præsciãtur? Et scimus quia deo nihil futurũ est,qñ eius oculis præterita nulla sunt, præsentia nõ trãseunt, futura nõ veniunt.quippe qa omne quod nobis fuit & erit,in eius cõspectu præsto est.Et oẽ quod præsens est, scire potius põt q̃ præscire.Et tñ dicitur Deꝰ zelãs, dñ iratus,dicitur pœnitens dicitur misericors , dicitur præscius:vt qa castitatẽ animæ vniuscuiusq;custodit, humano more zelãs vocatur q̃is mentis cruciatu nõ tãgatur:& qa culpas ꝓcurit,dicitur irasci,quãuis nulla animi perturbatione moueatur.Et quia ipse est immobilis,illud quod voluerit mutat pœnitere dicitur,q̃is rẽ mutet,cõsiliũ nõ mutat.Et cũ miserię nostræ subueniat,misericors vocatur,quãuis miseris subueniens,miserũ cor nũquã habeat.Et qa ea quę futura sunt nobis,videt q̃ tñ ipsi semp præsto sunt, præscius dicitur, q̃is nequaquã ei futurũ sit quod præsens videt.Nã & ab æternitate eius quęcunq; nõ ió videtur qa sunt,sed ió sunt,qa videtur. Dũ ergo ad verba mutabilitatis nostrę,discẽditur,ex eius qbusdã gradibus factis ascendit q põt ad immutabilitatẽ dei,vt videat deũ sine zelo zelãtẽ, sine ira iracẽtẽ,sine dolore & pœnitẽtia pœnitẽtem,sine misero corde miser cordẽ.sine passionibus pciẽtẽ &c.hęc omnia Greg.Et ió notãdũ q qñcũq; aliquid deo attribuitur. qđ in nobis notat imperfectionẽ aliq̃ & *perfectio.* aliq̃ pfectionẽ,deo solũ dẽt attribui q̃tu ad significatum pfectũ & non impfectu,vt puta, Zelus sign *Imperfectio.* cat duo,s. cruciatum zelantis,& custodiã castitatis vxoris.Primũ est impfectionis,Secundũ pfectionis. Qñ ergo zelus attribuitur deo, tunc accipitur zelus nõ rõne primi sed secũdi.Simil ter miseria duo significat,s.tristitiã cordis de aliena miseria,& subleuationem alienæ miseriæ : iuxta primum non conuenit deo,sed iuxtã secundum : & sic cum deo dicimus. *Miserere mei domine.* nõ intelligimus,q miseriã cordis deus habeat pro miseriis nostris, sed q nostras expellat miserias secundum bonitatem suã. Sic enim dicitur.psal.50. Miserere mei deus &c.sequitur. & sm multitudinẽ miserationũ tuarũ dele *psal.50.*

iniqui

iniquitatem meã.Sic & nunc ait psal. Miserere mei dñe quoniam infirmus sum. ¶Nota q ista dei misericordia ĩ multis appatet in nobis, sm q multiplici

Misericordia dei. The.3. Thobi.3. Matt. 9. Luce 1. Psal. 93. Proverb. 21. ter nobis miseret,s. Gratiose expectãdo. Misericordia dei est q nõ sumus cõsumpti.Morose sustinẽdo: qa nõ statim punit.Cũ iratus fueris,misericordiã facies.Ad pœnitẽtiã reuocãdo.Misericordiã volo & nõ sacrificiũ.Amorose nos suscipiẽdo. Suscepit Israel puerũ suũ, recodatus misericordię suę.Virtuose cõfortãdo.Si dicebã motus est pes meus: misericordia tua dñe adiuuabat me.Vigorose fortificãdo.Qui seq tur misericordiam,inueniet vitã.Et quia oia prædicta sunt necessaria volenti de peccato digne agere pœnitentiã.Ideo psaltes vt perfecte possit conteri, dei implorat misericordiã.d. *Miserere mei domine quoniã infirmus sum.*Sed qua infirmitate erat infirmus.Iõ nota q duplex est infirmitas,s.corporalis & spiritua

Infirmitas. lis.Infirmitas corporalis est quædam spiritualis sanitas,quia animam fortificat.dicente apostolo. Cũ

2. Chorum. infirmor,tunc potens sum:nam virtus in infirmitate perficitur.ideo patienter immo libenter est sustinenda,exemplo apostoli. d. 2. corin. 2. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis,vt inhabitet in me virtus.Christi.Ab ista ergo non petit hic psal.sanari.Alia est infirmitas spiritualis,scilicet culpę.Omne enim peccatum quædam spiritualis est infirmitas, qua anima debilitatur excæcatur , & à deo vera vita separatur,vt dicitur. 15.q.1. Vt itaque. Et

15.q.1. istam infirmitatem sola dei gratia sanare põt. psal. Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis,qui sanat omnes infirmitates tuas. Et ió hanc à deo psal.

psal. 40. hic petit.d. *Miserere mei domine quoniam infirmus sum. sana me &c.* Sic etenim.psal.orabat. d. Ego dixi domine miserere mei,sana animam meam , quia peccaui tibi.Per hanc enim infirmitatem culpæ omnis virtus perturbatur.Ideo adiungit. d. *sana me domine quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* Per ossa

Quid ossa significent. Greg. 23. moral. c. 24. alii. viri. enim quæ solida sunt & fortia, virtutes significantur.Vnde psal.33.Custodit dominus omnia ossa eorum,vnum ex eis non conteretur.Quod de virtutibus exponit Grego.23.moral. ca.24.p.Ossa in scriptura sacra virtutes accipiuntur,sicut scriptum est. Custodit dominus omnia ossa eorum &c.Quod vtique non de ossibus corporis,sed de virtutibus dicitur mentis.Nam & certe nouimus quod multorũ martyrum corporum ossa confracta sunt,& persecutores domini latronis illius,cui dictum est.Hodie mecum eris in paradiso , sicut latronis alterius in cruce ossa fregerunt &c.Ista ergo ossa virtutum per peccatum conturbantur,quia omnis virtus mẽtis per peccatum cadit & dissipatur,vt amplius virtus dici nõ possit:quia omnis virtus deo placet:sed nihil peccatoris vt sic deo placet , quia nihil ab illo acceptatur. Ex quo sequitur. q cum peccato nulla stat virtus. Et ad istum intellectum dicitur. Iacobi.

Iacobi.1. 1.Qui offenderit in vno factus est omnium reus. qa omnium virtutum formam & meritum perdit, qui vno peccato deficit. quod bene notans psal. dicit.

Quæstio. Peccatũ. *Quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.*& notanter dicit omnia. Sed vnum hic oritur dubium. s. vtrum per peccatum sic omnis virtus hominis conturbatur,quod existens in peccato,peccatum vitare non possit,sed necessario peccare cogatur.Vbi notandũ q dubiũ duplicem intellectum habere potest , primus de peccato commisso,& tunc esset sensus. Vtrum quis virtutibus suis peccatum commissum possit vitare & de illo exire.& tunc quæstio nõ habet dubium,quia non potest &c.

A Et anima mea turbata est valde;sed tu domine vsquequo? *56. 38.q.1.c. omnes.*

Postquàm dei postulauit misericordiã , qua vera cõtritio donatur nobis.Hic confessẽtur suã cõtritionem explicat.d.Et anima mea turbata est valde, *Turbatio* s.pro commissis peccatis.Pro cuius euidentia notã dum,q turbatio est multiplex.s.Turbatio inquina- *al. corporalis.* tionis & criminalis immunditię.Turbatio afflictionis & temporalis displicentiæ. Turbatio correctionis & paternalis diligentiæ. Turbatio admirationis & inusitatæ apparentiæ.Turbatio damnationis & ęternalis pestilentię.Turbatio cõtritionis & salutaris pœnitẽtiæ. Prima est turbatio peccati.Ipsum enim peccatum est quædam turbatio interior, qua conturbatur anima: quia ipsa cæcitate percutitur, à deo diuiditur,& æternis pœnis obligata , instabilis ad omne bonum redditur. Vnde de peccatoribus dicitur. Turbati sunt animi eorum valde. *Iudith. 14.* Et sic secundum diuersitatem peccatorum diuersæ sunt turbationes.Est enim turbatio temeritatis & superbiæ,quanto enim arbor in altiore monte cõsistit,tanto facilius ab omni vento turbatur & quatitur.Sic & superbi per ambitionem in alto situati, specialiter ab omni verbo & suspicione turbantur. In cuius figuram Herodes rex,audiens Christum natum statim suspicionibus agitatus, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Turbatio cupiditatis auariciæ.In tantum enim auaricia auarũ perturbat,q ipsum quiescere nunquam sinit.Vnde de *Matt. 2.* auaris dicitur.Pauebunt & turbabuntur in vniuersis bonis. Quod ideo dicit , qa quanto plura habet *Hie. 33.* auarus,cupiditate auxius, plus intus perturbatur. propter quod ait psal. Verũtamen in imagine per- *Psal. 38.* transit homo:sed frustra perturbatur , thesaurizat & ignorat &c. Vbi nota q turbatio auari dicit frustra.duplex est enim turbatio:quædam formata , s. quæ hominem erudit & emendat,& informis,quæ non emendat turbatũ,sed magis affligit & cruciat, & ista est turbatio auarorum,in quibus cum tẽpore cupiditas crescit , & per consequens cupiditatis turbatio.vnde ip si Acham cupido, qui furatus fuerat de anathemate,dixit Iosue.Turbasti nos,turbet *Iosue.7.* te deus.Turbatio gulositatis & ingluuiæ,de quibus *Psa.106.* psal.106.Turbari sunt & moti sunt sicut ebrius.Secundo est quædam turbatio afflictionis corporalis.Cum enim homo naturaliter timeat pœnam, & aduersa fugiat : quis est qui non turbetur secũdum carnem,dum sentit pœnas & aduersa tolerat?Quin immo & magister noster Christus ex passionibus illatis secũdum carnem turbatus fuit. Turbatus est Iesus & dixit. Vnus vestrum me traditurus est.Ter *Ioa. 13.* tio est turbatio correctionis &c.In doctore enim & prælato,qui delinquentes corrigere studet, necessaria est quandoque turbatio saltẽ apparens. vt subditi turbationem prælati timentes,facilius corrigãtur.propter quod dicitur. Melior est ira risu : quia *Eccles.7.* per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Quis enim pater corrigens natos,ridebit ad illos?Vnde eccles.7. Filiæ tibi sunt ? serua corpus il- *Eccle. 7.* larum : & non ostendas faciem tuam hilarem ad illas. Vnde plus corrigit aliquando ostensa turbatio quam emissa locutio. vt pater sic corrigens dicat illud psal.Turbatus sum,& non sum loquutus. *Psal. 76.* Quarto est turbatio admirationis. quę scilicet procedit ex apparentia rei insolitæ & admirabilis. Sic enim apostoli videntes tem insolitã, s. Christũ ambulantẽ supra mare,admirando turbati sunt.Vidẽ- *Mat. 14.*

tes

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes cum supra mare ambulantē turbati sunt. Quinto est turbatio damnationis: quoniā in inferno pax nullum habet locum, sed ibi perpetua turbatio. vnde de damnatis dicitur Sapie. 5. Quod turbabuntur timore horribili gemētes præ angustia spiritus, &c. Sexto est turbatio cōtritionis. Quilibet enim penitens de peccatis necessario turbatur & dolet. Cum enim anima pro peccato turbatur, & sibi plene peccatum displicet statim peccator de peccato mouetur & transit ad gratiā: quod satis figuraliter ostenditur Esa. 4. Turbabo cælum & mouebitur terra de loco suo: per cælum intellige animam, quæ cælestis & spiritualis est naturæ: per terrā verò intellige hominem terrenum & peccatorem. Dum igitur cælum, ideſt anima turbatur, terra mouetur de loco suo, quia peccator desinit esse peccator. Ad propositum ergo de turbatione contritionis & pœnitentiæ hic loquitur psalm. d. *Et anima mea turbata est valde*: scilicet ex peccati displicentia. Et aduerte q̄ quanuis anima per contritionem purgata sit à peccati macula: tamen manet peccati reatus & sequela quam non statim sanat dominus, & sanato peccato ideo hanc cupiens habere contritus exorat. d. *Sed tu domine vsquequo*. scilicet differs me nō solū à culpa sed etiam a reatu culpæ sanare. Et aduerte secundū quòd ait gloss. quòd cum Deus differt nos totaliter sanare, non est crudelitatis, sed magis cautelæ & dilectionis. ideo enim differt Deus, vt persina deat animæ in quāta mala peccata nos precipitant. ideo etiam vt orare non desistat Ecclesia: ideo vt ex difficultate sanationis magis caueat sibi, quod enim facile sanatur non multum cauetur: ex difficultate autē sanationis. diligentior fit custodia receptæ sanitatis. Item etiam vt ostendantur quæ pœna parata sit non conuersis si tanta fit difficultas cōuersis. 1. Pet. 4. Vnde alibi legitur. si vix iustus saluabitur, impius vbi apparebit? Istis ergo causis & remissa culpa, deꝰ culpæ pœnam non statim aufert. Sic etenim loquebatur Iob deo. d. Vsq; quo nō pareis mihi? peccaui. quid faciam tibio custos &c. Vel aliter, quanto quis magis ad deum conuertitur, tanto plures demonis tētationes sustinet. Et ideo dei custodia maior est necessaria, vt non permittat nos tentari supra vires nostras. et hoc est quod iste orauit. Et anima mea turbata est &c. q. d. peniter me peccasse sed demonis infestationes patior. sed quia vires meas quibus resistere possim ignoro, quæ tibi sunt cognitæ. Ideo pete scire. vsque quo tu domine permittes me tentari? Sic etenim iste dicebat. Vsque quo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi &c.

Sanare. Exaudire Oratio. Tentatio. Iob. 7. psal. 12. Confessio. Greg. 22 moral. c. 11.

57 Conuertere domine & eripe animā meam: saluū me fac propter misericordiam tuam.

¶Postquàm ostendit iste pœnitens suam contritionem. Hic consequenter addit suam confessionē vbi notandum quòd maioris difficultatis est confessio peccati, quàm sit contritio. Quinimo maioris virtutis est humilis confessio peccati cōmissi, quàm sit innocētiam seruare. Si ergo nullus sine speciali dei gratia potest se a peccatis custodire: ergo nec humiliter confitetur peccata cōmissa. Vnde Grego. d. Narratis multis virtutibus sancti Iob dicit. In iob mirentur qui volunt castitatis continentiā, mirentur integritatem iustitiæ: mirentur viscera pietatis: ego autem in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quàm tot sublimia gesta virtutum. Scio enim quia per infirmitatis verecundiam plerūq; grauioris est certaminis cōmissa peccata prodere: quàm non admissa vitare. Et vnumquodque malum quamuis robustius vitetur tamen humilius proditur &c. Si ergo iste vt posset conteri de peccatis, misericordiam dei postulauit. d. Miserere mei domine quoniam infirmus sum &c. Multo fortius & dei gratiam postulat vt sic ad deum conuertatur, quatenus postposita verecundia peccata sua confiteatur. Et hoc est quod dicit. *Conuertere domine & eripe animam meam &c.* q. d. secundum gl. *Conuertere domine*. ideſt fac me perfecte ad te conuerti. *Et eripe animam meam*. scilicet a timore verecundiæ, ne scilicet tanta sit verecundia peccati, vt propter eam perfecta & humilis amittatur cōfessio. *Ideo saluum me fac*. scilicet a tali verecundia *propter misericordiam tuam*. vt scilicet in præsenti faciam veram peccati confessionem. quia scilicet solum in præsenti ante mortem est tempus veræ confessionis & pœnitentiæ. propter quod dicitur. Ante mortem confitere: à mortuo enim perit confessio. confiteberis ergo viuus & sanus. Et ideo vt in presenti vera sit confessio, hic orat. d. Conuertere &c. Eccl. 17.

58 Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi.

¶Et si dicas nōne ille diues epulo in inferno existēs memor fuit dei & cōfessus est peccata sua dū tormēta iuste sibi illata cōfitebatur? Ad hoc respondet gl. d. quòd in morte. ideſt post mortem nullus scilicet memor est dei ad veniā, nec in inferno cōfessio facta valet ad salutē. quia nunc est tēpus cōfessionis: cum autē hæc vita transierit, non restat nisi retributio. Nō est ergo cōtra hoc quod in inferno cōfessus est diues ille euangelicus qui Lazarū vidit in requie. qui de profundo Lazari cōparatione coactus est cō fiteri sua mala, vsq; adeo vt fratres roget ab his præmoneri, quia non ad veniam confessio eius profuit sibi. Memoria Infernal Mart.

59 Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meū: lachrymis meis stratum meum rigabo.

¶Hic cōsequenter ponit suam satisfactionē. Et quia satisfactio debet esse secundum mensuram peccatorum. Ideo primo ponit mēsuram suæ satisfactionis. secundo mensuram sui peccati: ibi *Turbatus est a furore*. Quantum ad primum dicit. *Laboraui in gemitu meo*. scilicet considerando quid egerim, quę pœna futura peccato sit debita. Et videſ quòd gemitus preteritus non fuit sufficiens, addit. *Lauabo per singulas noctes lectum meum &c.* Hic idem est lectus & stratus & lauare & rigare. Vel accipitur de lecto materiali. & tunc exprimit lachrymarum abundantiam, quibus lectus lauari poterat. Si autē accipiatur lectus spiritualiter, scilicet pro conscientia, iuxta illud. Cāt. c. 3. In lectulo meo per noctem quæsiui quem diligit anima mea. vnde gloss. vocat lectum conscientiam, in qua quibusdam quies est, & quibusdam tormentum. Ibi enim mundi corde quiescunt, & ibi male cordati cruciātur: & tunc est sensus. *Lauabo lectum meum*. conscientiam meam. *Per singulas noctes*. i. eundo per singula peccata. Si autem accipiatur lectus pro carne nostra, quam regere debemus, & non ab illa regi. de quo dicitur. Tolle lectū tuum, & vade in domum tuā. i. subijcias tibi carnem tuam Deposit. perfect. Lectus. Lauare. Cant. 3. Matt. 9.

tuam, vt eam portes, & non porteris ab illa. tunc est sensus. *Lauabo &c. Et lachrymis meis stratum meum rigabo*. i. carnem vel sensualitatē *lachrymis*. i. amaritudine pœnitentiæ lauabo: & rigabo ipsam faciendo bonis operibus fertilem, quæ prius arida & sterilis erat. hic est lectus doloris & pœnitentiæ: qua gratiā contra peccata deus confert. iuxta illud psal. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius. psal. 40.

Turbatus est à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

¶Per oculum intellige rationem hominis & intellectum. psal. 123. Adte leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Per furorem accipe peccatū, quia irā & furorem Dei prouocat. Inebationem vero oculi intellige obscuritatem & ignorantiam mentis. túc ergo furor turbat oculū: quādo peccato intellectus & ratio obscuratur. peccatū enim est quædam tenebra interior, qua totus homo interior obscuratur, & intellectus obtunditur. dicit ergo ostendens magnitudinē suorum peccatorū. *Turbatus est a furore*. scilicet peccato meo oculus meus. *Inueteraui inter omnes inimicos meos*. Per inimicos accipe peccata, q̄ naturæ insidiantur secundum gloss. inueterare autem fieri inutilem ad similitudinem vestis veteris, quę nec vsu est apta nec decori. Dicit ergo *inueteraui inter omnes inimicos meos*. i. ego qui prius á Deo fui electus, & eius gratia decorus & fortis *inueteraui*. i. ad nullum bonū per peccatum factus sum aptus. Et hoc *inter omnes inimicos meos*. i. inter omnia peccata. q. d. secundum gl. ſſ. Anullo vitio immunis fui: sed omnibus vitiis consēſi. & per hoc ostendit omnibus fuisse se vitiis subiectum. Quod ideo dicit Ne quis desperet de grauitate peccatorū. Sed dices quāuis dauid multis peccatis fuerit implicatus vt patuit in principio huius psal. non tamen omnibus, qui nunquam idololatria fuit. Cur ergo confitetur se inter omnia vitia cecidisse. d. *Inueteraui inter omnes inimicos meos*: Et hoc est quærere nunquid licitum est alicui confiteri de se per humilitatem peccata, quod non fecit. Responsio. aut talis gerit officium personæ publicæ aut priuatæ. si primū potest: quia loquitur in persona omnium, & omnes omnia peccata committunt, licet omnia non cōmittantur ab vno. Si autem est persona priuata, non pōt qui tunc mentiretur. quod nulli licitum potest esse. Vel dicendum quod quando Dauid dicit, quod inueteratus est inter omnes inimicos suos. i. in omnibus vitiis, quod ly omne stat pro generibus singulorum peccatorum non pro singulis generum. sicut cum dicitur quod Deus illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum. cum tamen multi sūt qui nō illuminantur. Genera autem peccatorū sunt tria. peccatum cordis, operis & oris. Intellectus Peccatū. Obscuritas. Quæstio. Confessio

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

Postquam ostendit pœnitentiam suam, hic ostendit effectum pœnitentię, scilicet quod pœnitentiam est exauditus & ab omni purgatus peccato. Et tria facit, quia primo declinat malorum conuersationem, secūdo recognoscit peccatorum purgationem. ibi. quoniam exaudiuit dominus. tertio prędicit iniquorum damnationem: ibi. *Erubescant*. Quantum ad primum dicit. Discedite. Sicut enim bonorum societas & conuersatio multorum bonorum est causa, sic & malorum conuersatio multorum peccatorum est causa, vel saltem occasio. iuxta illud psal. Cum sancto sanctus eris. & cum peruerso peruerteris. & ideo per pœnitentiam purgatus vt a peccatis abstinere possit, locietatem malorum debet fugere, sic & modo facit Dauid dicens. *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem*. non dicit qui operati estis. vt sacramentum saluet pœnitentiæ, quo qui operati fuerunt iniquitatē, boni sunt effecti. sed nullo sacramento illi qui operantur iniquitatem, sunt boni. Et nota q̄ duplex est mali discedunt a bonis, scilicet in præsenti & in futuro. In præsenti animo, quia diuersas habent voluntates: sed non loco: quia hic insimul mali mixti sunt eū bonis: sed in futuro discedūt animo & loco, quia boni a dexteris collocabuntur, mali autem a sinistris: boni in paradiso, mali in inferno. *Quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei*. ideſt compunctionem pro peccatis commissis, me scilicet ab illis absoluendo. Et attende q̄ hoc verbum discedite hic potest stare tripliciter s. optatiue, prædictiue, & imperatiue. Si optatiue. tunc loquitur malis hominibus de separatione morum in præsenti. Si prædictiue, tunc loquitur malis hominibus de separatione in futuro. Si autem imperatiue, tunc loquitur dęmonibus imperando, vt ab ipso recedant. existens enim in gratia, maiorem potestatem habet super dęmones, quam super malos. In cuius figuram legimus Christum suis apostolis dedisse potestatem super omnia dęmonia, sed nunquam super omnes homines Mat. 10. & ideo imperatiue loquitur dęmonibus. d. Discedite. hominibus autem optatiue vel prædictiue. Nota. Mat. 9.

Exaudiuit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.

¶Hic recognoscit purgationē peccatorū: qa se exauditum cōfitetur a deo. Et nota q̄ differentia est inter deprecationē & oratiōnē. vt d. dicit gl. sup psal. Qm̄ deprecatio est assidua postulatio, quæ nō soli deo, sed etiam hominibus offertur. Sed oratio est postulatio purę mentis, quæ soli deo offertur. & sic deprecari possumus deum, & orare. Homines autē deprecari possumus, sed ꝓprie nō orare. Vel aliter & magis cū ad propositum huius literæ. differentia est inter deprecationē & orationē. vt ait hic gl. quia deprecatio est pro malis remouendis, sed oratio pro bonis habēdis. Et sic q̄si postulamus peccata nobis dimitti, deū deprecamur. Qm̄ vero postulamus gratiam nobis cōferri, deū oramus. Ideo iste se in vtroque exauditum confitetur virtute pœnitentiæ. Quo ad primū dicit. Exaudiuit dñs deprecationē mea, i. peccata remittēdo. Dñs orationē meā suscepit, gratiā mihi conferendo. Vel fm alios, in isto versu est repetitio eiusdē sententiæ sub alijs verbis. & hoc ex magno affectu & gaudio pœnitentis. Gaudenti enim non sufficit semel dicere q̄ gaudet, sed pluries gaudiū suum conatur repetere. Etenim hoc pœnitētibus datur exēplū fiducialiter petendi, quia pœnitentes exaudiuntur a deo, quia lachrymæ pœnitentis in gaudium terminantur. ideo a lachrymis incepit. d. *Lauabo* per singulas noctes lachrymis &c. & in gaudium finit. d. *Exaudiuit dominus deprecationem meam &c.* Et sic fit in omnibus pœnitentialibus psalmis. Deprecatio. Oratio.

Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur & erubescant valde velociter. 1e pœnit. distinc. 2.

¶Hic

¶Hic prædixit obstinatorum damnationem. vbi ad conuertendum ecclie versus duobus modis exponitur. scilicet prædictiue & optatiue. Si prædictiue, tunc est prophetia non optatio. quia hic prædicit quod futurum sit impijs qui hic peccatorum suorum pœnitere nolunt. q.d. *Me exaudiuit dominus.* quia peccatorum meorũ memor pœnitentiã ago. sed *omnes inimici mei.* scilicet contrario modo se habẽtes, scilicet nolentes pœnitere. *Erubescant & conturbentur.* i. erubescent & cõturbabuntur *vehementer.* quia. s. maxima cõfusio malis erit in die iudicij. Quare ibi *conuertantur & erubescant valde velociter.* idest conuertentur & erubescent. Sed quomodo mali tunc conuertentur dico quòd ibi nõ erit cõuersio a culpa ad gratiam sed ab actione ad passionẽ. quare hic mali derident bonos & simplices & boni deriduntur. sed ibi erit cõuersio, quia boni derident malos, & mali derisi erunt a bonis. Vnde dicitur Iob. Deridetur iusti simplicitas: sed in futuro videbunt iusti scilicet malorum collegium, & super id ridebunt & dicent. Ecce homo qui non posuit deum adiutorem suũ sed speravit &c. O quam magna & mirabilis erit ista conuersio: quam bene tunc mali cognoscẽt: vnde dicẽt de bonis illud Sap. 5. ij. sunt quos aliqñ habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: nos insensati vitam illorum extimabamus insaniam & finem illorum sine honore. Et ecce qũo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos, sors illorũ est. Et ista conuersio erit celeriter: quia dum non speratur veniet sicut enim omnibus sperantibus quæ libet mora longa videtur. sic & desperãtibus quod libet quãtuncunque longum & distans breuiter ac celeriter venire videtur. Secundo iste versus exponitur optatiue. vt scilicet hic psal. oret pro malis vt conuertantur ad deum per pœnitentiam, sicut & ipse conuersus fuit. vt illi veniam obtineant, sicut & ille habuit. q.d. Dominus pœnitẽtem exaudinit me. Ergo iam meo exemplo omnes inimici mei erubescant de suis actibus malis: quia mali sunt & cõturbentur per pœnitentiam: & conuertantur per pœnitentiam. scilicet ne vadant quo ibant. Et hoc celeriter. quia scilicet mora in cõuersione peccatoris periculum trahit. Ideo dicitur. Ne tardes conuerti ad dominum & ne differas &c.

Conuersio. Iob. 22.

psal. 52.

Sapiẽ. 5.

Ecclesiast. 5.

PSAL. VII.

Domine deus meus in te speraui saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

¶Titulus huius psal. est. *Ignorantia Dauid, quam cecinit domino super verba Chus Iemini.* Pro cuius declaratione notandum. quòd Chus siue Chussi qñque est nomen proprium, quandoque appellatiuũ. Vt autem est nomen proprium: est nomen cuiusdã hominis, qui fuit amicus Dauid. vt habetur. 2. Reg. 15. Hic quãdo dauid fugiebat persequutus ab Absalõ filio suo, ad instantiam ipsum dauid finxit amicitias cum Absalone, prætendens se inimicum Dauid vt omnia quæ Absalon tractaret contra dauid, ipse sibi significare posset. Tunc ergo accidit quod Achitofel cuius consilio absalon regebatur, & persequebatur patrem suum, consilium dedit ipsi Absalõ vt ipse cum duodecim milibus bellatorũ statim inuaderet patrem suum, et eum perderet, dũ adhuc esset in campestribus, antequam intraret alique quod fortalitium: quia tunc difficilius cum posset habere. Chussi autem dedit consilium oppositum. d. Scis patrem tuum esse virum bellicosum et nos fatigatos: melius est ergo vt pater tuus aliquam ciuitatem ingrediatur. Et tunc congregato toto regno circũdabimus ciuitatem, sic quòd nullo modo euadere poterit manus tuas. Placuit autem hoc cõsilium Chussi magis Absalon quam consiliũ Achitofel: propter quod Achitofel indignatus, statim se laqueo suspẽdit. Et Chussi statim occulte scripsit ipsi Dauid, quid actum erat. Et tunc super istis verbis Chussi, dauid gratias deo agens et petens liberari a tam dura persecutione filij sui Absalon, istum psal. composuit: Dauid enim primum ignorabat consilia Absalõ contra ipsum, sed per verba Chussi sibi reuelabantur. Et sic est sensus tituli. iste psal. est ignorantia Dauid: quia prius ignorabat consilia Absalon, quam cecinit domino. s. confitendo se ignorasse: super verba Chus. s. quæ ignorantia fuit amota per verba Chus etc. Et ad istum intellectum satis concordat litera psalmi. Sed hieronimus istũ sensum tituli non approbat. sed vult quòd Chussi hic sit nomẽ appellatiuum et non proprium, et significat Æthiopem. Vnde nota quòd hic Chussi. i. æthiops significat Saulem, eo quòd fuerit denigratus in fama pro iniqua persecutione Dauid, et horrẽda persecutione sacerdotum Nobe in odium Dauid vt habetur. 1. Reg. 22. cuius occasionis dauid fuit culpabilis per ignorantiã erassam. eo quòd præsente Doeth Idumeo petiuit sibi dari ab Achimolech panes propositionis & gladiũ Golie. q eũ Sauli per ipsum Doeth fuisset nunciatum, illos sacerdotes fecit occidi. Fuit ergo dauid hoc ignorans futurum ignorantia erassa: quia bene poterat scire, quod Doeth illum accusaret Sauli. Vñ qñ audiuit mortem illorum sacerdotum, dixit. Ego sum reus animarum omnium. sciebam enim. i. scire poteram quod cum ibi esset Doeth. Idumeus, proculdubio nunciatet Sauli. Vnde dauid tunc audiens crudelẽ mortem sacerdotum illorum a Saule factã propter ipsum timuit multũ incidere manus Saul. Et ideo tunc fecit istum psalmum petens a deo liberari. Et tunc sensus tituli est iste. Ignorantia Dauid scilicet prædicta, quam scilicet culpam ignorantiæ. i. propter quam delendam cecinit dño, scilicet hunc psal. super verba Chussi. i. Saulis denigrati in fama & moribus quia mandauit occidi sacerdotes domini filij Iemini. quia ad literam Saul fuit de stirpe Iemini vt habetur. 1. Reg. 9. Et secundum istum sensum dauid fecit istum psal. liberari petens a creduli persecutiõe Saulis. Et sic psal. iste diuiditur in duas partes quia primo dauid a deo petit liberari: secundo rationes adducit quia debet liberari. ibi. *Domine deus meus si feci istud &c.* dic vt. N. ¶ Iste psal. agit de mysterijs christi per historiam prædictam figurat. s. Vnde intentio psal. est nos monere ad gratiarum actionem pro mysterijs christi hic fidelibus reuelatis. Et diuiditur in partes sex. quia hic sex reuelantur mysteria christi, scilicet incarnationis in principio. Secundo passionis: ibi. *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Tertio resurrectiõis: ibi. *Exurge domine.* Quarto ascensionis: ibi. *Et propter hanc in altum regredere.* Quinto iudicij & vltimę retributionis: ibi. *Iudica me domine secundum iustitiam meam.* Sexto nostrę p christum beatificationis: ibi. *Confitebor domino secundum iustitiam eius.* In prima ergo parte agit de mysterio incarnationis xpi. In prima. n. parte ostendit mysteriũ incarnatiõis xpi nobis esse necessariũ ex duobus. s. rõne liberatiõis a vitijs, & rõne redẽptiõis a pœnis: ibi.

2.6.q.6.A gnoum.

Chussii

2. Reg. 15

Achitofel

1. Reg.

al. nunciauit.

ibi. *Ne quando rapiat.* Quantum ad primum sciendũ q̃ vitia sunt hostes humani generis, qui nos persequuntur. Et quia anima nostra suis viribus destituta sine Dei gratia vitiis non valet resistere, ideo dicitur. Omnes persecutores eius apprehenderunt eam. Sed ab istis inimicis & persecutoribus solus Christus incarnatus nos liberare potuit, nos corrigendo: nõ enim purus homo nos liberare poterat, qa quilibet peccator erat, nec solus Deus, quia cor rector & liberator videri debet à liberato, & sic necessarium fuit vt liberator noster Deus esset & homo. Quæ omnia clare deducit Greg. d. Vitiosus homo corrigi non poterat, nisi per Deum. Videri autem debuit qui corrigebat, vt præbendo imitationis formam, anteactæ malitiæ mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat Deus, homo ergo factus est vt videri potuisset. Et infra probat q̃ nullus purus homo nos liberare poterat d. Omnes nos vnica illa persuasio inculpæ contagio ab ipsa radice polluerat: nullusque erat qui apud Deũ pro peccatoribus loquens, à peccato liber appareret: quia ex eadem massa cõditos cunctos par reatus inuoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris, & assumpsit à nobis naturã non perpetrans culpã. Sine peccato quippe esse debuit qui pro peccatoribus intercedere posset, quia nimirũ alienæ pollutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. Sic igitur filius Dei incarnatus solus nos liberare potuit. ipso dicente, Si filius vos liberauerit, vere liberati eritis. Si ergo solus filius incarnatus nos à vitijs liberare potest, quid est dicere Deo, libera me à persequentibus me, nisi mysterium incarnationis verbi efflagitare? Quod nunc facit Psal. d. *Domine Deus meus in te speraui libera me &c.* q.d. secundũ glo. O Domine omnium per potentiam, Deus per creationem, meus per incarnationẽ quia tunc seipsum nobis dedit. *In te speraui:* non in me *libera me.* s. carné assumendo. *ab omnibus persequentibus me.* s. ab omnibus spiritualibus inimicis, vitijs. s. & peccatis. Et hoc modo liberari per Christi incarnationem Iob à Deo postulabat d. Libera me Dñe, & pone me iuxta te. s. humanitatem tuæ personæ vniendo.

Tota. 3. Perjuncti. Peccatũ. Inimicus.

Greg. 24 mor. c. 1.

Nota de incarnatione.

Ioan. 8.

Iob. 17.

65 14. q. 2. Nisi.

Nequando rapiat vt leo animam meã: dum non est qui redimat neque qui saluum faciat.

Hic ostendit mysterium incarnationis ratione redemptionis. Vbi nota q̃ ante Christi incarnationẽ genus humanum propter peccatum sub potestate diaboli erat subiugatum: à qua seruitute non nisi per Christum incarnatum poterat redimi. Cuius ratio est, quia nullus poterat pro peccato commisso Deo tantum bonum reddere, quantum mali fuerat peccatum: & tamen homo obligabatur. Deus ergo solus poterat, sed non debebat, homo debebat, sed non poterat, vt ergo idem homo posset debitum soluere quod debebat, necesse fuit vt Deus homo fieret, qui vnus existens poterat, quia Deus: debebat, quia homo: etiam ex alio quia nulla creatura poterat nos reducere ad tantam libertatem, quantam homo habuit ante peccatum nisi solus Deus homo: quia si aliqua creatura nos redemisset rationabiliter serui illius facti essemus, etiã ex alio quia ad illum spectat iniuriam remittere qui iniuriam passus est. Primo autem peccato filius Dei specialiter fuit iniuriatus: quia primi parentes in sapientia Deo voluerunt æquari, sapientia autem filio attribuitur. Ex dictis rationibus Christus incarnatus redemptor noster dicitur: quia solus ipse nos poterat redimere, quod bene notabat psal. d. Deus redimet animã meã &c. cum acceperit me. s. ad vnionem hypostaticã. Quæ bene notãs Greg. d. Ipse namque diabolus peccato primi parentis sub potestate sua quasi iuste tenebat hominẽ, qui libero arbitrio conditus iniusta suadenti diabolo consensit. Redimenda igitur erat talis culpa, sed non nisi per sacrificiũ deleri poterat. Sed quale sacrificium quærendũ erat pro redẽptione hominis? Nec. n. iustum fuit, vt pro rationali homine brutorũ animaliũ victimæ cederentur. Non ergo bruta animalia pro rationali animali. i. pro homine, dignæ victimæ fuerunt. Requirendus ergo erat homo, qui pro hominibus redimendis offerri debuisset, vt pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed homo quidem sine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hostia quomodo nos à peccato mundare potuisset si ipsa peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo vt rationalis esset hostia homo fuerat offerendus: vt vero peccatis mundaret hominem, homo eriam sine peccato. Proinde venit propter nos in vterum virginis filius Dei qui pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura non culpa. Fecit pro nobis sacrificiũ corpus suũ &c. quibus noster redemptor est effectus. Ex quibus patet, quod proprie nomine nostri redemptoris Christus incarnatus intelligitur. Sic ergo ratione redemptionis mysteriũ incarnationis ostendit psal. d. *Nequando rapiat vt leo animam meam dum nõ est qui redimat, &c.* q.d. Si non veniat Christus carné assumendo, qui nos redimat & saluos faciat. Leo. s. diabolus qui tanquã leo rugiens circuit, &c. *Rapiat animam meam.* i. de corpore ad pœnam æternã. Et ideo ne animas nostras rapiat leo diabolus. Misit Deus filium suum factum ex muliere, factũ sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret.

Pſal. 48. Greg. 17. mor. c. 15.

aliter hæc littera habetur in originali Gregorii.

Redemptio.

1. Pet. 5.

ad Gal. 4.

Domine Deus meus si feci istud: si est iniquitas in manibus meis.

Hic consequenter agit de sacramento passionis Christi. Et hic stilus loquendi mutatur, quia in præcedentibus psal. loquebatur in persona propria postulando Christi incarnationẽ, nunc autẽ loquitur in persona Christi, ostendendo suam innocentiam & patientiam in passione. Et tria facit. Quia primo ostendit Christi innocentiam. Secundo Christi patientiam ibi. *Si reddidi retribuentibus.* Tertio Christi passionem asperrimam. ibi. *Persequatur inimicus animam meam.* Quantum ad primũ ergo ostendit Christus suam innocentiam d. *Domine Deus meus si feci istud, &c.* Vbi primo notandum q̃ ista dictio, si, in scriptura tripliciter ponitur. s. Quandoque affirmatiue. s. si pro quia. Si in viridi ligno hoc faciunt in arido quid fiet. Aliquando negatiue, vt quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meã. Aliquãdo neutraliter: vt amen dico vobis, q̃ si perseuerauerit pulsans, &c. & Matth. Si sciret paterfamilias qua hora, &c. Hic autem tenetur mere negatiue. Item notandum, q̃ quando aliquod peccatum ponitur sine speciali nomine, tunc significat maximũ peccatorum. s. superbiam, quæ est fons & origo omnium vitiorum, propter quod hic dicit gl. Quod quando hic dicitur, *Domine Deus si feci istud.* ly istud significat peccatum superbiæ quæ est radix omniũ malorum

66 de pœ. d. 6. opponitur.

Luc. 22. psal. 94. Luc. 17. Mat. 25. Peccatũ. Superbia. Iniquitas

malorum. Et hoc est primum vitium recedentibus, A
sa Deo, & vltimum redeuntibus. Per iniquitatem autem intelligitur generaliter peccatū operis. Ex istis apparet sententia textus, quoniā Christus volens ostendere ꝙ absque peccato proprio passus est patri suo per modū quærelæ d. *Domine Deus.* ſ pater. *si feci istud* i. peccatum superbiæ, quod sine nomine dixi. *Si.* i. non feci. *Et si est iniquitas in manibus meis.* i. non est. q. d. Christus illud. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

67 Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.

Vbi Christus ostendit suæ passionis patiẽtiam. Vbi nota ꝙ reddere in ſcriptura quadrupliciter distinguitur. ſ. Reddere pro bono bonū. Reddet Deus mercedem laborum sanctorū, &c. & Matth. Vocа operarios & redde illis mercedem, & hoc est opus iustitiæ. Reddere malū pro malo. Reddet illis iniquitatem ipſorū, & in malitia eorū diſperdet eos: quod quandoq; fit virtute iustitiæ: & sic licet: quādoque vero liuore vindictæ, & sic ſpectat ad vitiū iracundiæ, reddere malum pro bono. Nunc redditur pro bono malum, quia foderunt, &c. Et hoc est opus summæ malitię, reddere pro malo bonū. Videte ne quis malum pro malo reddat, ſed econtrario benedicentes, & hoc est opus summæ patientiæ. Modo ad propoſitum, opus summæ malitiæ faciebant perſecutores Christi, ipſum perſequendo: C quia mala pro bonis in paſſione ſua ſibi reddebant Multa mala opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Christus vero econtra erga eos habebat opus summæ patientiæ quia non reddebat malum pro malo, ſed pro malo bonū, quia vt dicitur. Cùm malediceretur, non maledicebat, cùm paſſus eſt, non cōminabatur, &c. Et hanc ſummam Christum in paſſione habuiſſe patientiam patet, maxime cū pro inimicis oraret, vt non perirent: quod oſtendens ipſe Christus nunc dicit. *Si retribui retribuentibus mihi mala.* ſ. pro malis. ſi i. non retribui malu pro malo, nec ſolū ꝙ bono bonum, ſed quod eſt ſummæ patientiæ, retribui bonū pro malis, & tamen ipſi me perſequuntur, vnde ſubdit. *Decidam ab inimicis meis.* i. tanquam inanis & im D potens. *Decidam ab inimicis meis.* ſ. per mortem & paſſionem.

Reddere.

Sap. 4. Mat. 20

pſal. 93.

Hiere. 18

1. The. 5.

Paſſio Chriſti.

Luc. 21. Iob 19.

68 Perſequatur inimicus animam meā: & comprehendat & conculcet in terra vitam meam: & gloriam meam in puluerem deducat.

21. q. 1. ne imp.

Id eſt, perſequetur inimicus animam meam cōprehendet, & conculcabit in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem reducet. Quod ideo dicit quia ad horam paſſionis omnis Christi gloria in puluerem i. in nihilum deducta videbatur: quando. ſ. omnia appoſita gloriæ regali videbantur in eo: vt puta pro corona regni coronam habebat ſpineā, pro ſceptro arundinem, pro purpura veſtem albā pro ſolio crucem, pro calice ſpongiam aceto plenā E pro familia nullū ex Apoſtolis, quia omnes eo relicto fugerunt. Vnde tunc merito de diabolo & mēbris eius Christus poterat dicere illud. Spoliauit me gloria mea abſtulit coronam de capite meo, deſtruxit me vndique & pereo. Non. n. credendum eſt, quod Christus iureiurando hoc ſibi impre-

cetur, ſed prædicit quod futurum erat: prophetizat ergo & non iurat per execrationem, quod eſt grauiſſimum iuſiurandi genus cum dicit. Si illud feci, hoc patiar, vt ait glo.

69 Exurge Domine in ira tua, & exalre in finibus inimicorum meorum.

Hic conſequenter agit de miſterio reſurrectionis Christi, & duo facit, quia primo reſurrectionē Christi poſtulat: ſecdo eius meritum & fructū indicat ibi. *Exurge Domine Deus meus in præcepto.* Quantū ad primum ſciendum ꝙ Christi reſurrectio fuit opus magnæ miſericordiæ & iuſtitiæ. Miſericordiæ, quia per illam & noſtra reſurrectio fiet ad gloriam vltra merita noſtra. Iuſtitiæ, quia per illam fiet reſurrectio malorum ad ipſorum pœnam & vindictam. Sicut Simeon de ipſo Christo prædixit. Poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionem multorum. Etiam ex alio, quia per illam multi per gratiā illuminati conuerſi ſunt ad fidem, quod fuit opus miſericordiæ, & per illā multi magis abſtinati ſuis iniquitatibus relicti fuerunt, quod fuit opus iuſtitiæ: ideo ipſa Christi reſurrectio reſpectu bonorū dicitur opus miſericordię. & reſpectu malorū opus iuſtitiæ. Et quia Dei iuſtitia, qua malos punit, ſ per iram figuratur, quia tunc ad modā irati ſe videtur habere, ideo eius reſurrectio dī in ira Dei fieri. i. in iuſtitia. Et hoc eſt quod dicit. *Exurge Domine in ira tua.* i. non ſolum per tuam reſurrectionem dabis bonis gratiam per miſericordiam, ſed & malis pœnā per iuſtitiā. Sic etenim iuſtitiam malorum puniti- *pſal. 20.* uam per iram ſignificabat. Dominus in ira ſua cōturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Et conſequenter oſtendit ꝙ ſit opus miſericordiæ d. *Et exaltare in finibus inimicorum meorum.* Hic enim oſtendit ꝙ per Christi reſurrectionē diabolus & Angeli eius, qui ſpecialiter inimici dicuntur humani generis, expellentur de poſſeſſione ſua. Poſſeſſio enim diaboli ſunt mali homines, quos per peccatū diabolus poſſidet. Cum enim iuſtificatur impius, vt dicit glo. & poſſeſſione diaboli migrat in templū Dei, & in ipſo Deus exaltatur, qui per ipſum prius vilipēdebatur. Et hoc eſt quod dicit. *Exurge Domine.* ſ. à mortuis & *exaltare in finibus inimicorum meorum.* i. in poſſeſſione diaboli & angelorum eius: vbi ſcilicet honoreris à conuerſis hominibus, qui prius erant diaboli poſſeſſio, ſic enim in finibus inimicorū Deus exaltatur, quando in cordibus conuerſorum grandeſcit & altus colitur & prædicatur: propter quod dicitur. Accedet homo ad cor altū & exaltabitur Deus. *pſal. 63.* Ad cor altum accedit homo, quando non terrena, ſed cœleſtia meditatur, & tunc exaltatur Deus. ſ. in corde eius. Deus enim non in ſe ſed in corde hominis grandeſcit. vt ibidem dicit glo. Sic enim dicitur Zach. 14. Exaltabitur Dominus & habitabit *Zach. 14* in loco ſancto ſuo. ſ. qui prius poſſeſſus erat à diabolo. Sic enim exurgere à mortuis Christum, vt *pſal. 67.* diabolus à nobis fugaretur orabat Pſal. d. Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius.

Resurrectio Christi.

Ira Dei

Diabolus

Exaltare

70 Et exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandaſti: & ſynagoga populorum circundabit te.

23. q. 5. ele mentum.

Hic oſtēdit meritū & fructū Christi reſurrectionis Et primo meritū d. *Exurge Domine Deus in præcepto quod*

quod mandaſti. Vbi notandum ꝙ per domini præceptum intelligitur humilitas, quā Christus maxime exēplo nos docuit & verbo. d. Diſcite a me qa mitis ſum & humilis corde. Et hoc eſt illud præceptū lucidū, quod oculos mentis maxime illuminat: ſicut ipſos excæcat ſuperbia ſibi oppoſita. de quo pſal. Præceptum domini lucidum, &c. Per hoc autem præceptum quo ſcilicet Christus vſque ad mortē crucis obediens patri ſe humiliauit, exaltatus per refectionem. iuxta proceſſum apoſtoli. Humiliauit ſemetipſum, &c. Declarans ergo meritum reſurrectionis Christi. d. *Exurge domine in præcepto quod mandaſti.* i. virtute humilitatis, quam verbis mandaſti, & exemplis tu reſurges. Conſequenter oſtendit fructum reſurrectionis. d. *Et ſynagoga populorum circundabit te.* Synagoga enim dicitur a ſyn quod eſt con. & goge aggregatio vel aggregare: & inde ſynagoga. i. ſimul aggregatio vel congregatio. Per reſurrectionem enim domini congregatio diuerſa populorum circundedit Christum ſcilicet quidam amando, & ſe ad Christū cōuertēdo, & quidā pſequēdo. Circū dederunt enim Christum, vt ait glo. Populi vel humilem contemnentes, vt perſequentes vel humilem amantes, vt credentes. Quia ſicut dictum eſt in præcedēte verſiculo. viſa & prædicata Christi reſurrectione, aliqui obſtinati fuerunt ad malū, non credentes: & aliqui cōuerſi ad bonū & f. cti fideles. De primis dicit xps. Circūdederūt me canes multi. &c. ſ. apſos & fidem perſequendo. De ſecūdis dicit xps Circundabo domū meam ex his, qui militant mihi.

Matt. 11. præceptū. Humilitas.

pſal. 18.

Philipſen 2.

Synagoga

Circūdare.

pſal. 21.

Zach. 9.

71 Et propter hanc in altum regrede re: dominus iudicat populos.

Aſcenſio Chriſti. pſal. 18.

Hic conſequenter agit de myſterio aſcenſionis. Sicut enim Christus per incarnationem de alto venit ad ima, de cœlis ad terras, ſic per aſcenſionem ſuam de terris ad cœlum. De imis ad alta eſt regreſſus. Et hic præuidens pſal. d. *In altum regredere*, ſic eñ & in pſal. 18. dicit. A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Sed quid eſt quod ait: *Et propter hanc.* vbi nota ꝙ hanc refertur ad ſynagogam, de qua ſtatim ſuperius dixit. Et ſynagoga populorum. &c. *Et propter hanc.* i. ſynagogam, *in altum regredere.* Illa enim ſynagoga, quæ Christum reſuſcitatum circundedit, fuit duplex. ſcilicet amantium & perſequentium. Et de vtraque dicit. *Et propter hanc in altum regredere.* ſcilicet ad cęlum aſcēde. vnde *propter hanc.* ſcilicet credentium, *in altum regredere*, vt de alto mittas eis ſpiritūſanctum. quia ſi in altum regreſſus non fuiſſet, ſpiritusſanctus non deſcendiſſet ad ſynagogam. i. ad populos cōgregatos. Sic enim ipſe Christus dicebat. Expedit vobis, vt ego vadam: ſi enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam vobis eum. Et hoc eſt quod hic orans pſal. dicit. *Et propter hanc*, ſcilicet congregationem fidelium *in altum regredere*: vt ſcilicet eis ſpiritumſanctum mittas. Hoc etiam & de ſynagoga perſequentium dominum intelligitur. *Et propter hanc in altum regredere.* te illi ſubtrahendo: quia ſcilicet locum non habes in malis. & ideo ſubtrahendo te illis in altum regredere. Ex prædictis apparet, quam iuſte deus iudicat congregationes vel ſynagogas diuerſas, ſcilicet bonis dando ſpiritusſancti gratiam, & a malis ſe ſubtrahendo, nec cum eis etiam ſpiritualiter habitando. Et ideo ſubditur. *Dominus iudicat populos.* q. d. pſal. Dominus iudicat populos: quia bonis dat gratiam, ſed obſtinatos in ſua relinquit malicia. & ſic malos diſcernit a bonis. Quod in alio loco orat pſal. d. Iudica me deus & diſcerne cauſam meam, de gente non ſancta.

Matt. 11. præceptū. Humilitas.

pſal. 18.

Philipſen 2.

Synagoga

Circūdare.

pſal. 21.

Zach. 9.

Ioan. 16.

72 Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me.

Hic conſequenter agitur de vltimo iudicio, quo venturus eſt iudicare bonos & malos. Et duo facit: quia primo agit de iudicio, quo ad bonos. ſecundo, quo ad malos. Secunda pars eſt ibi. *Niſi conuerſi fueritis.* Prima diuiditur in tres partes. quia primo ad bonos iudicandos. primo oſtendit deus iuſtitiam. ſecundo dei miſericordiam. ibi. *Conſumetur nequitia peccatorum.* Tertio dei patientiam. ibi *Deus iudex iuſtus fortis & patiens.* Primo igitur oſtendit Dei iuſtitiam, quæ bonos iudicando eis iuſte retribuet. Vnde de hac confidens ait *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam.* Vbi nota quòd duę ſunt partes iuſticię ſcilicet declinare a malo, & facere bonum, quas in pſona iuſtorū pſal. ſe cōfiteretur habere. d. Iudica me dñe ſm iuſtitiā meā. quę. ſ. eſt ī bonis faciēdis. *Et ſecundum innocentiam meam.* quæ ſcilicet eſt in declinandis malis. Sed forte dices. Qualiter iſte tantum præſumit vt ſe tantum iuſtificet:, vt ſecundum ſuam iuſtitiam iudicari petat a deo, cum tamen nō ſecundum iuſtitiam, ſed ſolum ſecundum miſericordiam dei ſe in præſenti pſal. ſaluari poſtulabat. d. Saluum me fac propter miſericordiam tuam. Reſponſio. dicitur primo quòd iſta pſal. non dicit optando, ſed C prophetizando: vt ſitmagis futurorum prædictio, quam poſtulatio. Secundo quia in præcedenti pſal. gerebat formam pœnitentis: ideo poſtulabat miſericordiam, qua vocamur ad pœnitentiam. Nunc poſt peractam pœnitentiam, accepta remiſsionis gratia, qua quis iuſtificatur a deo, ne ſit ingratus, iuſticiam a deo ſibi datam cōmemorat. d. *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam.* Non quidem præſumens de ſuis meritis. ſed magis deo gratias reddēs de iuſticia a deo ſibi data, q. d. ſicut tua gratuita bonitate me iuſtificaſti non meis meritis, ſic per illam iuſticiam a te peto, gratioſe iudicari, Et quòd iſtam iuſticiam & innocentiam nō ſibi attribuat, ſed ipſi deo: notat cum ſubdit. *Et innocentiam meam ſuper me*, q. d ſecundum glo. Iuſticiam & innocentiam dico meam, quia a te mihi data. ideo illam & iuſticiam & innocentiam dico ſuper me: quia deſuper a deo ſunt, & non ex me. Et iſto modo dona dei dicimus noſtra: non quia ex nobis, ſed quia nobis data a deo vt oſtendit Grego. ſuper illo verbo Iob. Reddet homini iuſticiam ſuam. d. Iuſticia noſtra dicitur, non quia ex noſtro noſtra eſt. ſed qa diuina largitate fit noſtra. Sicut in dominica oratione dicimus. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Ecce & noſtrum dicimus: & tamen vt nobis detur oramus: noſter quippe ſit, cum accipitur: qui tamen Dei eſt, quia ab illo nobis datur: & ergo dei eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionem. Sic & modo iuſticiam ſuam dicit pſal. quia a deo ſibi datam confitetur. dicit ergo. *Iudica me domine ſecundum iuſticiam meam*, &c. q. d. ſicut per iuſticiam tuam mihi data tam me iuſtificaſti, & per conſequens in numero filiorum conſtituiſti: ita ora vt me iudicando ad partem dexteram ponas cum filiis & bonis. Vel alio modo poteſt declarari quòd iuſticia dicatur noſtra: quia adiuſtificationem hominis requiritur & Dei

iuſtitia.

Quæſtio.

Miſericordia.

Noſtrum. Meum.

Greg. 24. mor. c. 7.

Matthe. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratia iustificat,& hominis voluntas mala detestãs, & appetens bona. & sic ratione gratiæ dicitur esse dei,& ratione liberi arbitrij dicitur nostra. secundũ enim Augu. *Qui fecit te sine te, non iustificabit te sine te.* Et hoc est quod dicit magister. q̃ nõ est meritum in homine,quod non sit a gratia & a libero arbitrio nostro.Et hoc est quod dicitur Esa. 26. Omnia opera nostra operatus est in nobis domine deus noster.7.

magister lib. 2. dist. 28 fine. 27.

73

Consummetur nequitia peccatorum & diriges iustum, scrutans corda & renes deus.

Hic ostendit dei misericordiã.Et duo facit.Quia primo ostẽdit dei misericordiã in iudicãdo. Secõ ilam sibi prẽstari postulat.ibi i.*Iustum adiutorii.*Quantum ad primum dicit. *Consummetur nequitia peccatorum.*Vbi notandum q̃ in hoc magna misericordia dei apparet in nobis:qa vt merita nostra crescant, per quę in iudicio maiora nobis prẽmia dentur, non solum bona,sed etiam mala aliorum & peccata ad nostrum meritum proficere facit : quia crescente malicia malorum & peccatorum : & iustorũ merita crescunt. Et hoc est quod dicit apostolus. Diligentibus deum omnia cooperãtur in bonum. Cogita quantũ nequitia tyrãnorũ profecit martyribus. quia quanto plus eorum crescebat nequitia: tanto maior erat victoria, & gloriosior erat corona In cuius signum quanto maior fuit contra eccle siam persecutio , ipsa magis crescebat & dilatabatur.Et hoc est quod dicit Greg. Æternitatis quippe prẽmia præstolãtes vires ex aduersitatibus sumunt quia crescente pugna,gloriosiorem non ambigunt habere victoriam. Sic itaque electorum desideria, dum premuntur aduersitate,proficiunt. Sicut ignis flatu premitur , vt crescat : & vnde quasi extingui cernitur inde roboratur.In eo nanque ostendimus quanta ad Deum charitate flagramus : si non solum ad eum per tranquilla sed & per aduersa & dura transimus. Deus enim summebonus. mala fieri non permitteret , nisi ipsa mala bonis proficerent. Et hinc est, quòd sicut quando bona malis nocent, sic & mala proficiunt bonis.Et hoc non est, nisi ex misericordia Dei , quam habet erga suos electos. Hanc igitur misericordiam notans psal.dicit.*Cõsummetur nequitia peccatorum & diriges iustum.*q. d. Consummetur nequitia peccatorum.i. perficiatur : vt qui in sordibus est , sordescat adhuc : vt tandem inueniat iustum contra se Dei iudicium,quod prædicit,non optat.Et quia crescente malorum nequitia,crescunt & merita iustorum,ideo subdit. *Et diriges iustum* vt per illorum nequitiam dirigatur iustus ideſt eius merita crescant.Verum quia per consummationem malitiæ peccatorum a nobis non potest cognosci , in quo crescat iustus & dirigatur , quia maxime versatur in corde quod nobis non patet sed soli Deo , qui solus nouit corda omnium filiorum hominum:ideo subdit.*Scrutans corda & renes deus.*i.cogitationes & delectationes.i. solus deus nouit *corda.* i. cogitiones. *& omnes.*i. delectationes, quæ per renes significantur : quia in renibus viget delectatio carnis,quæ communior est ceteris & maior.q. d. Quia deus nouit quid quisque cogitet. quid quemq; delecter:an scilicet cogitationes sint bonæ vel malæ:an delectationes sint bonæ vel malæ. Ideo ipse solus nouit,quis iustus dirigatur, crescente nequitia malorum ,& quis decrescat. Vnde

Rom.8 Aduersitas. Meritum. Bonum.

Greg. 26. moral. ca. 10.

Cor. Renes.

Rom.8.

ad Roma. 8. Qui autem scrutatur corda , scit quid desiderat spiritus.scilicet an bonum vel malum.

Iustum adiutorium meum a domino,qui saluos facit rectos corde.

74

Hic consequenter diuinum postulat adiutorium. Quia enim statim dictum est quòd nequitia peccatorum dirigit occasionaliter iustum : sciens iste quòd propriis viribus talibus nemo meritorie resistere potest:ideo in persecutionibus & aduersitatibus positus vt in illis dirigatur & non deficiat Deum sibi auxiliari postulat.d. *Iustum adiutorium, &c.* Vbi nota quòd deus illos adiuuando exaudit qui iusta petũt:petentibus autem iniusta,magis cõtrariatur. Verbi gratia iens quis ad homicidium perpetrandum,rogat Deum,vt illud peragat faciliter : similiter de adulterio & aliis malis : nunquid credendum est , Deum talibus patrocinari ? Certe minime : quia solum rectis corde iusta petentibus patrocinatur, vnde Chrysostomo. Omnis colonus cuius terram possidet , illius auxilio opus habet. Et qui iustitiam tenet,nullius auxilio indiget nisi Dei. Et qui in iniquitatibus ambulat,diaboli auxiliũ necessarium habet. Colonus enim Dei auxiliũ diaboli non requirit.Colonus autem diaboli adiutorium Dei,& si requirit,non inuenit.Vidisti ne aliquando euntem ad furtum Deum orantem,vt bene prospere in furto vt non comprehendatur in crimine:aut qui vadit ad fornicationem , nunquid signum crucis sibi,apponit in fronte , vt non comprehendatur in crimine:quod si fecerit,non solum non adiuuatur sed tunc amplius tradetur:quia nescit diuina iustitia criminibus patrocinia dare vnde hoc sciens propheta,solum a Deo iustum adiutorium petit. quia multi sunt,qui aduersa sustinent vel pro vana gloria,vel ad alios decipiendum a quorum numero iste se excludit.d. *Iustum adiutorium meum a domino. Qui* scilicet ipse solum rectis corde auxiliatur. propter quod subdit. *Qui saluos facit rectos corde.*vnde.Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina.

Oratio. Exaudire

Chrysost. super. Matth.

Psal.74.

Deus iudex iustus fortis & patiens nunquid irascitur per singulos dies.

75

de pedic. nunquã.

Hic ostendit Dei patientiam Magna est enim patientia Dei,qui peccatores non statim iudicat , sed eos patienter expectat,vt conuertantur.Quis enim saluus esset si peccatores ad pœnitentiam non expectaret.Non Paulus,Christum persequebatur,nõ Petrus,qui Christum negauit,&c.vnde ait apostolus.Tu contemnis patientiam eius: ignoras quoniã benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit. vbi glo. Copiosa est patientia Dei.quæ multa peccantibus bona ministrat: blandiens vt ad pœnitentiam attrahar. Copiosa est patientia Dei,quæ tot & tanta peccantes sustinet,non cito eos punit.&c. Tamen & si modo patiens est cogita quòd etiam fortis est & iustus. Fortis cui nullus resistere potest. Iustus quia nullum peccatum impunitum permittit. Quod ideo dicit,vt magis nos ipsum timendo eius patientiam non contemnamus.Et hęc omnia notãs psal. d. *Quod deus est iudex fortis & patiens. Nunquid irascitur per singulos dies* scilicet peccata statim puniendo.q.d. non.sed expectat ad pœnitentiam , vt cõuertamur. Et si non conuertamur,grauius iuste puniat ratione contemptus suæ patientiæ. Illa enim peccata sunt grauiora , arctiori pœna plectenda , quæ diutius animam detinent alligatam. extra de consue.

Patientia. Expectare.

Rom.2.

Peccator.

cum tãto

cum tanto.

76 de pe. di. 6. in fine.

Nisi cõuersi fueritis,gladium suum vibrauit: arcum suum tetendit, & parauit illum:

Hic consequenter agit de iudicio dei,quo ad malos.Et tria facit.quia primo ponit peccatorum admonitionem.Secundo peccatorum maliciam & inquinationem.ibi.*Concretetur dolor eius.*Quantum ad primum dicit. *Nisi conuersi fueritis. &c.* Vbi nota q̃ per gladium Dei scriptura sacra intelligitur.iuxta illud apli.Assumite gladium spiritus , quod est verbum dei.Iste est ille gladius de ore Dei procedẽs ex vtraque parte acutus,de quo apocal.1. Ex ore eius gladius ex vtraq; parte acutus exibat : quia sacra scriptura ex ore dei procedit,non humanitus adinuenta.ex vtraque parte acumẽ habet:qa bonis præmia,& malis minatur supplicia.Sic arcus dicitur sacra scriptura : Arcus em̃ habet duo.s.lignũ durũ,& chordã mollẽ.& tñ lignũ durũ per chordã mollem flectitur. Sic sacra scriptura habet vetus testamentum qđ durũ erat & rigoris : quia ibi oculũ p̃ oculo & dentẽ pro dente,&c.quę satis dura & rigorosa erant. Habet & nouum testamentũ , qđ totum est molle & pietatis:quia indulgentiam prædicat & benefacere etiam inimicis.Et sicut per chordam flecti tur lignum sic per nouum testamentũ duritia veteris testamenti flectitur & domatur. Et de isto arcu scripturæ dicit dãs. Arcus meus in manu mea instaurabitur,quia.s.sacra scriptura quæ modo malis pœnam minatur,nisi conuertantur,tunc scilicet in vltimo iudicio instaurabitur.i. verificabitur : quia tunc quod verbis modo minatur,verificabitur. per exhibitionem pœnæ.Dicit ergo malis minãdo.*Nisi cõuersi fueritis.*i.a peccatis vestris.*Gladium suum vibrauit.*i.sententiam, quã modo minat scriptura , mandabit executioni:quia manifestã vindictã exercet in malis.Et eodẽ modo *arcum suum.*i.sacram scripturã quæ modo malis minatur,*tetendit & parauit.* tetendit quippe quia ipsam per suos doctores exposuit: vt.s.in ipsa aperte cognoscantur supplicia malorũ debita.*Et parauit.*s.ad percutiẽdum:*Nisi conuersi fueritis.*Quod ideo dicit,ne remissa putetur Dei patientia,quæ malos patienter expectat. Ideo dicit parauit arcum suum,vt mox missurus sagittas putetur, sicut qui arcum parat vt sagittas emittat.Sed quales sagittas emittet:subdit.

Gladius. Eph. 6. Arcus. scriptura sacra. apo. 1.

Iob.29

77 26. q. 2. in fine. Sagitta duplex.

Et in eo parauit vasa mortis : sagittas suas ardentibus effecit:

Vbi nota q̃ sacra scriptura duplices sagittas cõtinet:quas in iudicio emittet.s.sagittas mortis & sagittas amoris.Per sagittas mortis iaculabit sententiam contra malos dicens. Ite maledicti in ignem æternũ. Sed per sagittas amoris bonos in suo cõsortabit amore & gloria.d. Venite benedicti.&c. Primę sagittæ vocantur vãsa mortis,quia mortem perpetuam malis immittent.Secundæ vocantur sagittæ ardentes , quia bonos ad Dei amorem totaliter accendent. De sagittis mortis contra malos dicit dominus.Inebriabo sagittas meas sanguine: gladius meus deuorabit carnes de cruore occisorum. Quod sic loquitur.ad significandum acerbitatẽ pœnæ damnatorum. De sagittis vero ardentibus pro bonis dicitur.Sagittæ potentis acutę cum carbonibus desolatoriis.vbi gl.Sagittæ sunt verba scriptu-

Deut. 32.

Psal 119. Carbo.

A ræ faerę:quia verbis Dei sagittatur cor ad amorem Dei: vt fiat in eo vulnus : non liuoris , sed amoris. Carbones vero sunt exempla iniquorum conuersorum ad Deum : qui bene dicuntur carbones,qui ad literam de mortuis reuiuiscunt,quando accenduntur.Ira qui se conuertunt ad dominum, de mortuis reuiuiscunt,igne charitatis calefacti, & suo exemplo alios accedunt:vt quod verbis quis accipit,credat se facere posse. Cum multi etiam delicati & feminæ,vt Agnes & Agatha,illud implerint. Etiam si multum peccauerint , vt Paulus & Maria, eo amplius amauerunt.Hæc exempla dicuntur carbones desolatorij vel vastatorij : quia vastando ad desolationem ducunt carnales cogitationes & secu B lares amores. Et illis sagittis ardentibus vulnerabuntur in iudicio beati : vt ab amore dei amplius discedere non possint.de quibus nunc dicit.*Et sagittas suas ardentibus effecit.*Istæ ergo sunt sagittæ acutę, quibus quilibet bonus in iudicio vulnerat:us, dicet illud.Posuit me quasi sagittam electam in pharetra sua abscondit me. &c. Vel aliter. isti duo versus de Christo intelliguntur: vt per gladium significetur Christus, qui est verbum Dei. de quo apls. Et gladium spiritus assumite , quod est verbum Dei. Iste gladius in primo aduentu suo vaginę humanitatis fuit tectus:sed in secundo aduentu vibrabitur , corusc abit.flumen suis , & impios terrens. Similiter per arcum intellige Christum.de quo. Vide arcum, & benedic qui fecit illum : valde enim speciosus est in decore suo.Iste arcus fuit paratus , quando oratione spiritussancti ex Maria virgine formatus fuit, & homo factus. Fuit tensus , quando in cruce brachia in modum arcus tetendit.Sed iste arcus habet vasa mortis & sagittas ardentes : quia in iudicio malos damnabit:sed bonos assumendo,charitate vulnerabit.&c.vt suprà.

Conuersio Peccator.

Esa. 49. Christus. Arcus. Ethe. 6. Gladius.

Eccl. 43.

Ecce parturit iniustitiam,concepit dolorem & peperit iniquitatem.

78

Hic consequenter ponit peccatorum maliciam & demerita,quibus.s.iuste damnabuntur.Ad cuius intellectum notandũ q̃ in scriptura multiplex dolor cõtinetur.s. dolor deformis.s. peccatum , quod D dolor dicitur quia causa omnis doloris. vnde dicitur.Eos qui se obseruant a doloribus,scilicet a peccatis,liberabit. Et est dolor informis.s.pœna præsens huius vitæ. Si aũt in potẽtatibus. 80. anni , & amplius eorum labor & dolor.Et est dolor informatus.scilicet gratia,scilicet dolor contritionis.Dolor meus super dolorem,quia.scilicet dolor contritionis est super dolorem peccati. Et est dolor informans.scilicet passio Christi.O vos omnes,qui transitis per viam,attendite,si est dolor sicut dolor meus.Et est dolor damnationis. vnde de damnato dicitur.Omnis dolor irruet in eum.Hic autem accipitur dolor pro peccato.per iniquitatem verbo & in iusticiam accipe peccatum exterius in operatione. Quamuis enim omne peccatum sit iniquitas. 1. Io. 3.tamen proprius accipitur pro peccato operis. vt habetur psal.6.Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.Et similiter iniustitia accipitur hic pro peccato operis,peccatum enim interiora abscõdi possunt:sed exteriora patent.ideo de peccato exteriori & patenti sub nomine iniustitię dicitur. In iusticiam meam non abscondi.Modo ad propositũ quia dictum est , q̃ deuscontra malos gladium suum vibrabit & arcum tetendit.&c. Forte diceret aliquis:ergo deus est causa damnationis eorum Re

Dolor. Sap. 80. Psal. 12. Hiere. 80 Thren. 1. Iob. 20. Iniquitas Peccatũ. Psal. 6. iniustitia. Psal. 31. Quæstio.

spondet psal. d. non: sed malicia & peccatum est causa damnationis. probat. d. de primo homine. Quia concepit dolorem. i. peccatum in corde. *& peperit iniquitatem* scilicet. & iniusticiam. peccatū cordis executioni mandando. *Concepit namque homo dolorem.* i. peccatum a diabolo: qñ cōsensit suggestioni diaboli. d. Eritis sicut dii: sed peperit ex illo conceptu iniquitatem & iniusticiam, quando peccatum in corde conceptum ad actum prædixit, comedendo lignum vetitum. Et similiter de quolibet alio homine peccante potest dici: ꝙ prius concipit dolorē. i. peccatum in mente: & postmodum ipsum parit in opere: vt sic cuilibet peccatori dicatur illud, Multiplicabo erumnas tuas. Et causam subdit. quia conceptus tuos in dolore paries. Et quantum ad hoc notare possumus: ꝙ iste cōceptus peccati est multiplex in scriptura: secundum diuersitatem peccatorum. scilicet cōceptio ambitionis & superbię figurata in Agar. quę ex conceptu superba est effecta. Illa cōcepisse se vidēs despexit dominā suā, figurās illos qui ex cōceptu bonorum operum superbiunt. Deceptionis & maliciæ quaquis scilicet per falsitatem concipit proximum decipere. Concepit dolorem & peperit iniquitatem. Concepimus & locuti sumus de corde verba mendacij. Conceptio carnalitatis & luxuriæ. Luxuria enim est quidam intrinsecus ardor. qui non solum intus mentem comburit, sed etiam extra corpus vt stipulam consumit. Concipientis ardorem & patiētis stipulam. Conceptio crudelitatis & seuicię: qui conceptus magis est femineus quam virilis. Concepit & peperit filiam & dixit. voca nomen eius absque misericordia: quia non addam vltra misereri. Conceptio ociositatis & pigriciæ: qua quis bona opera solum in fine agere concipit: quod figurat ura in Elisabeth. quòd solum in senectute concepit filium Elisabeth. Lu. 1. Et ipsa concepit filium in senectute sua. Conceptio maledictionis blasphemię. Iob. 21. de impijs dicitur. Bos eorum concepit & nō abortiuit. &c. Istæ ergo sunt malæ conceptiones, ex quibus in iudicio mali damnabuntur. Vnde ostendens hic causam damnationis ipsorum dicit. *Ecce parturit iniusticiam. concepit dolorem.* &c. Et iste talis conceptus est quędam concupiscentia interior, quæ exterius operis parit peccatum. Iacobi 1. Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum. Et de peccato similem subdit: dicens.

Gen. 3. Cōcipere

Gen. 16.

Iob. 15.

Ejus. 59

Esa. 33.

Ose. 1.

Luce 1.

Iob. 21.

A

B

C

79 Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam, quam fecit.

Lacus.

Quasi d. talis comparabilis est aperienti lacum. scilicet concipiendo, hoc est dicere. *lacum aperuit*: aperiendo mentem suam diabolo suggerenti & consentiendo. *Et effodit eum.* i. similis est fodienti lacum, in parruriēdo per opus, qui enim fodit lacū operatur: & sic qui instat operi fraudis vel peccati. lacum effodit. Sed quid sequitur? quòd *incidit in foueam quam fecit.* i. similis est incidenti in foueam, quam fecit. sic & iste parauit sibi foueā. i. dignum se fecit foueam damnationis peccando: & ideo merito *incidit in foueam quam fecit.* i. incidet. Qui fodit foueam incidit in eam.

D

Prouer. 26.

80 Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

E

Caput. Corpus.

Hic consequenter ponitur sententia damnationis in iudicio contra peccatores. Vbi nota quod per caput, quod est principalis pars corporis nostri, ipm intelligitur corpus: sic enim caput pro corpore accepit scriptura. quando Achis dixit ad Dauid. Ego custodem capitis mei ponam te cūctis diebus. Vertex autē hominis, qui est superior pars totius hominis, est ipsa anima vel ratio. Et quia in anima magis relucet species & imago deitatis quā in corpore ideo de anima figurative dī sub noie verticis. Species gloriæ dñi quasi ignis i vertice. Cōuertitur ergo dolor in caput, qñ corpus per dolorē, idest ꝑ peccatum punitur æternaliter. Descendit iniquitas in verticem quando damnatur æternaliter. Volens ergo isto ostendere, quòd in iudicio mali propter peccatū damnabunt æternaliter, & quo ad corpus & quo ad animam, dicit. *Conuertetur dolor eius in caput eius*, scilicet quo ad corpus. *& in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* cum scilicet pœnis æternis subiacientur. Vnde merito de damnato tunc poterit dici illud. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas.

Exo. 24.

Iudicium vltimum. Peccator.

Esa. 1.

81 Confitebor domino secundum iustitiam eius: & psallam nomini domini altissimi.

Confessio

Hic vltimo agit de mysterio nostrę beatificationis per Christū. Vbi notandū primo, ꝙ multiplex est in scriptura confessio. s. confessio reorum damnatiua: qua. s. quis in iudicio forali crimen suum confitetur. de qua dicitur in canone ꝙ secundū confessa & ꝓbata iudex iudicare debet. Et de ista dixit iosue ad Achor. Fili cōfitere & indica mihi quid feceris: ne abscōdas. Respōdit ei Achor. Vere ego peccaui. &c. Et ex ista cōfessione fuit damnatus ad mortē. Confessio peccatorū purgatiua: de qua psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iniustitiā meā domino. &c. Et de ista dicitur, ꝙ confessio subita latroni pēdenti in cruce, subito aperuit paradisum. Confessio gr̄arum redditiua, de qua dr̄. Confitemini domino quoniā bonus: qm̄ in sæculum misericordia eius. Et ista tali cōfessione omnis creatura suo modo confitetur domino. s. vel per se vel per rationales creaturas. sicut illa, quæ nō habent sensum laudandi, quę tamen Deum laudant: quia nobis materiam laudis prębent. Tamen homo maxime sic tenetur Deo cōfiteri. i. gratias agendo ipsum laudare. Confitebor domino nimis in ore meo. Quod maxime faciunt beati in patria. iuxta illud. Confitebunt cœli mirabilia tua domine. i. homines cælestes, qui habitant in cœlis: qa beati qui habitāt in domo tua domine, in sæcula sęculorū laudabūt te. Et de ista confessione laudis, quam beati faciūt in patria hic dicit psal. *Confitebor domino secundum iustitiam eius.* s. propter iustitiam eius. q. d. expressi superius quō iustitia dei iuste malos punit: & iuste bonos præmiabit. Ideo ego *Confitebor* cum bonis domino: quid? quòd iuste damnat malos & bonos præmiat: & sic *psallam nomini domini altissimi.* scilicet. in patria. Psallere enim ad gaudium pertinet: quod commune erit hominibus beatis cum angelis. Vnde quilibet beatificandus dicit illud psal. In conspectu angelorū psallā tibi &c.

2. q. 3. Iosue 2.

psal. 31. 26. q. 6. cognouimus.

psal. 105.

psal. 105.

psal. 87.

PSAL. VIII

82 DOmine dominus noster, quā admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.

Titulus huius psalmi est: *In finem psal. Dauid pro torcularibus*: pro eius euidentia notandum quòd sicut in scriptura diuersæ res eodem nomine quandoque nominantur propter diuersas proprietates significati illius nominis: vt leonis nomine quandoque significatur Christus, quandoque diabolus. Sic econtra quandoque eadem res diuersis nominibus nuncupatur. Ad propositum ergo ecclesia catholica licet sit vna, nomina tamen habet distincta: quia quandoque vocatur sponsa, quandoque mater, quandoque area, quandoque torcular. Dicitur sponsa: quia Christo per fidem copulatur. Veni sponsa mea veni. Quandoque dicitur mater: quia nos deo per fidē generat. Hæc est mater mea: quicunque enim fecerit voluntatem patris mei, &c. Vocatur area: quia sicut in area grana a paleis, ita in ecclesia boni à malis opere ministrorum separantur. non loco sed effectu, & quasi à regumentis purgantur, & vt frumenta in area à paleis. Quæ tamen necessaria erant, vt simul orirentur & crescerent, & ad maturitatem peruenirent. eo quòd vita malorum proficit bonis. Vnde de ecclesia dicitur, Christus permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni, &c. Quandoque vero dicitur torcular: quia sicut in torculari vinum diuiditur à vinaciis: ita in ecclesia boni separantur à malis: & sicut vinum cū vinaciis crescit & maturescit: ita mixtio malorum bonis est necessaria. qui similiter incipiunt crescunt & consummantur: sed boni in bono & mali in malo. in futuro vero etiam loco separabuntur. Vel iō ecclesia dicitur torcular: quia sanguine sanctorum martyrum est expressa & collecta. In ecclesia enim sicut in torculari corpora eorum, qui pro nomine Christi afflictione persecutionis calcantur, quasi actiua remanent in terra: animæ vero ad requiem cœlestis habitationis emanant. Et quia ista fiunt in ecclesia catholica: ideo ipsa nomine torcularis exprimitur. Cum ergo in titulo ponitur pro torcularibus: nihil de visibilibus torcularibus intelligitur, sed de spiritualib⁹ per visibilia torcularia significatis. i. de ecclesia. Quia de ecclesiæ constitutione & causa cōstitutionis hic agitur in isto psal. s. de Christi ascensione, & spiritus sancti missione. Cum enim Deus post resurrectionē ascendit, misit spiritū sanctum in apostolos & in alios fideles: quo impleti ꝑdicando, ecclesiam congregauerunt: & proprio sanguine quasi per torcular de ipsorum corporibus expresso. Ex prædictis pót patere titulus psal. qui est. *In finem psal. Dauid pro torcularibus.* i. iste psal. Dauid in finem nos dirigens, s. in Christum est agens de torcularibus. i. de ecclesijs: quia, s. agit de ecclesiarum constitutione, & de causa constitutionis. Intentio psalmistæ est errorem Iudæorum, qui dicunt tantū in Iudæa Deum notum: & Donatistarum, qui tantum in Africa dicunt veram ecclesiam esse, & omniū similiū cōfutare. Quibus dictis accedo ad psalmi diuisionem. Vbi primo sciendū, ꝙ totus iste psa. est de victoria facta per Christum: cuius virtute cōgregata est ecclesia sub ipso Christo: cuius Christus est caput. Vñ iste psal. nō fundatur supra aliq̄ historiā, sed immediate agit de ipso Christo. vñ & Xps istum psal. de seipso esse factū ostendit. nā cū pueri in templo ad Christi laudem clamarent, Osanna filio Dauid. principes sacerdotum indignati dixerunt ei. Audis qd isti dicunt? q. d. non deberes sustinere tale falsum applausum. Et Iesus rndit eis. Nunqd legistis. Ex ore infantiū & lactentiū pfecisti, &c. q. d. Vos qui legitis scripturas, deberetis intelligere qd hoc scriptum est de me. Hoc patet ēt per apostolu: 1. Cor. 2. vbi magnā partem istius psalmi inducit dictam de

Ecclesia

Can. 4. Mat. 12.

Mat. 3.

Torcular

Mat. 21.

A Christo dicens sic. Quid est homo ꝙ memor es ei? &c. vsque ibi Oia subiecisti sub pedibus eius. Quod postea exponendo de Christo dicit. Eū aūt qui modico quā angeli minoratus est, videmus Iesum per passionē mortis gloria & honore coronatū. Nec sit dici, ꝙ iste expositiones sint mystiæ & non literales: quia Christus loquebatur legisperitis & apostolis hebræis: qui non recipiebant nisi litteralem sensum. Agit igitur totus iste psal. de Christo: ideirco intitulatur *pro torcularibus*: eo quòd sanguis Christi de corpore suo fuit expressus per coronam spineam, per flagella & vulnera sicut vinum exprimitur in torculari. Item sciendum ꝙ licet triumphus & victoria Christi peruenerunt rōne suæ humanitatis patientis in cruce. vt ostendit apostolus. Humiliauit semetipsum factus obediens, &c. propter qd & Deus exaltauit illum, &c. Effectiue tamen virtute deitatis. Et sm hoc psal. primo agit de Christi deitate. secundo de eius humanitate. ibi. *Quid est homo quod memor es eius.* Circa primum, s. circa deitatē christi sic procedit, quia ostendit ꝙ Christus rōne suæ deitatis primo est admirabilis. secundo ꝙ est inestimabilis. ibi. *Quoniam eleuata est.* tertio ꝙ est laudabilis. ibi. *Ex ore infantium.* quarto ꝙ est per creaturas intelligibilis, ibi. *Quoniā videbo cælos.* Qñ ergo ad primum ostendens ꝙ deitas Christi est admirabilis toti mundo dicit. *Domine dominus noster quam admirabile, &c.* Vbi primo notandum ꝙ quis nomen dñi dis, eo ꝙ significat potestatem appropriate, competat patri: tū quia est nomen causæ, sicut & hoc nomen Deus: ideo etiā de qualibet persona diuina dr̄ sicut & deus. Quod cū dicatur de patre, & ēt de filio, patet psal. 109. Dixit dñs dño meo. i. pater filio. hic autem accipitur pro filio: qa hic filio loquitur psal. Et nota ꝙ bis vocat eum dñm ratione creationis & gubernationis, & ratione specialis cultus & protectionis. Primo mō est omnium generaliter dñs. Hester, Dñs omnium tu es. & dñi est terra. &c. Secūdo mō specialiter est dñs fidelium: qui singulariter dicunt illud Io. Dñs meus & deus meus. Nomen autē hic accipitur pro fama & gloria. sicut de Iuda Machabeo dr̄: ꝙ dedit semet ipsum vt liberaret populum suum & acquireret sibi nomen æternum. Et sic accipitur hic. admirabile est nomē tuū. i. fama & gloria tua. Et nō solum in vno loco: sed in vniuersa terra. q. d deo. fama & gloria tua vbique est admirabilis. nō Iudæa tm̄, vt dicunt Iudæi, nō in africa tm̄, vt dicunt Donatistæ. Iudæi ergo nec Donatistæ, nec aliquis alius sibi vendicet, ꝙ est cōe omnium. ¶ Ad hoc aūt declarandū, s. qualiter & quare nomē Christi quo ad deitatem, est admirabile in vniuersa terra. Est notandū, ꝙ aliquis in scriptura admirabilis redditur ꝓpter multa, s. rōne ptātis & efficaciæ, ratione veritatis & facundiæ, rōne sanctitatis & iusticiæ, rōne formositatis & decētiæ. rōne pauperratis voluntarię, rōne triumphantis & victorię. q̄ omniā in Christo fuerunt excellenter: propter quod admirabilis vniuersaliter prædicatur. Primo quis admirabilis prædicatur ratione potestatis: si admirantur hoīes magna opera: consequens est, vt admirētur & facientem. vñ Iob. 5. Ad Deum ponā eloquium meū, qui facit mirabilia absq; numero. Sic & rōne potestatis Christ⁹ vbiq; admirabilis reddit, dicēte psal. *Domine dominus noster quā admirabile &c.* q. d. sm gl. *Domine admirabile est nomē tuū* i. gloria & fama tua. & hoc pp creaturas tuas, quas fecisti & regis. Admirabile dico & infinitū: nullus em̄ mortaliū sufficit omnes creaturas cognoscere: in quibus re

psal. 109.

Ioan. 19. 1. macb. 6.

Admirabile.

Iob. 5.

nobis admirabilem facis. Et nota secundum aliam glo. quòd licet nomen Christi admirabile, diuersimode est i tertijs diuersis. Primo est mirabile i terra vbi timetur & nõ amatur: & sic fuit mirabile apud Ægyptios, inter quos mirabilia sua operat⁹ est Deu⁹ tãquam in seruos & rebelles, non vt in filios. Exod. 3. dixit dominus. Exten dã manum meam & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis. Secũdo est admirabile in terra, vbi amatur & non timetur seruiliter, vt in iustis & beatis. Eccl. 44. Audiens auris ad mirabit, & Esa. 60. Tunc videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Tertio mirabilis in terra, vbi amatur & timetur, & sic est admirabilis apud nouiter conuersos, nondum perfectos, & sic mirabilis fuit apud Pilatum, qui amabat, sed Cæsarem timebat seruiliter. de quo dicitur Matth. 27. ꝙ Christus non rñdit ei: ita vt miraretur præses vehementer. Quia ergo omnis terra sub aliqua ista trium partium cõtinetur: ideo nunc bñ de eo dr. *Admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.* Et de hoc diffuse vide Greg. 6. moral. c. 6. sup illo verbo Iob. Qui facit mirabilia, &c. Secundo quis admirabilis redditur ratione veritatis & facundiæ siue eloquentiæ. Sic em̃ serui Holofernis audientes sapientiam & eloquentiam Iudith psal. admirabantur. Iudith. 11. dr ꝙ admirabantur sapientiã Iudith. & dicebant alter ad alterum. Non est talis mulier super terram in aspectu & sensu verborũ. Sed quis rõne sapientiæ & facundiæ magis admirabilis Christo? Vnde de Christo dr. Cepit Iesus in synagoga docere, & multi videntes admirabãtur in doctrina eius dicentes. Vnde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est ei? &c. Et Lucæ. 4. Mirabantur oẽs in verbis gratiæ, quę procedebant de ore eius. Tertio quis admirabilis redditur rõne sanctitatis. Si enim effectus insolitus inducit admirationem, quõ sanctorum vita non erit admirabilis? ꝙ de terra creati nihil amant terrenũ, sed templum Dei effecti in celestibus cõuersantur. vñ rõne sanctitatis illa mater septem fratrũ videns eos ꝑ lege Dei martyrizari, sanctitate eos cõfortans admirabilis omnibus facta fuit. de qua dr. Supra modum aũt mater admirabilis & bonorum memoriã digna parẽtes singulos filiorum hortabatur. Sed quis sanctitate mirabilior Christo? certe nullus. quia ipse sanctior cæteris. vñ de ipso dr psal. 67. Mirabilis Deus in sanctis & glorieſus. Et ẽt videtur in dictione admirabilis. Vnde rõne omnium prędictorum q̃tũ admirabilis nobis sit Deus, ostendit Grego. Quis omnipotentis Dei mirabilia scrutari sufficiat? ꝙ cuncta ex nihilo creauit, ꝙ propria mundi fabrica mira potentię suæ virture disposita & super æra cœlum suspenditur: & super abyssum terra libratur: ꝙ hominem fecerit: vt ita dixerim, in breui colligens mundum alterum sed rationabilem: ꝙ hunc ex anima & carne constituens, in muſtigabili virtutis dispositione permiscuit sputum & lutum. Sed tñ in his omnibus Deũ admirabilem admirari negligimus: quia ea quę incomprehensibili indagatione mira sunt, humanis oculis vsu vilnerunt. vñ ꝺr, Si mortuus homo suscitetur, omnes in admirationem exibunt: & quotidie homo, qui non erat, nascitur: & nemo miratur: cũ tñ procul dubio omnibus constet, ꝙ plus sit creare, quod non erat, quàm reparare, quod erat. Quia arida virga Aaron floruit, cuncti mirati sunt. Cotidie ex arenti terra arbor producitur: virtusque pulvis in lignum vertitur, & nemo mitatur. Quod ex quinque panibus quinque milliu hominum sunt satiati, & escas in dentibus hominum creuisset, cũcti sunt mirati: sed quotidie sparsa semina plenitudinem multiplicantur spicarum, & nemo admiratur. Aquam in vinum semel conuersam cuncti videntes, admirati sunt. Sed quotidie humor teriæ in radicem vitis attractus, per botrum in vinum vertitur: & nemo miratur. Mirabilia itaque sunt opera Dei: quæ homines mirari negligunt: quia ad cõsiderandum vsu torpescunt. vnde psal. 110. Mirabilia opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Sed ista omnia esse miranda, considerans psal. dicit. *Domine dominus noster quam*, idest infinite, *admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra.* Quia & si Deus aliqua mirabilia in vna parte mundi facit, quę non facit in alia: nulla tamẽ est pars mundi, in qua non operetur mirabilia.

Exod. 3.
Psal. 44. Esa. 60.
Mat. 27.
Greg. 6. moral. c. 6.
Iudit. 11.
Mat. 6.
Luce. 4.
2. mat. 7.
psal. 67. Mirabile.
Greg. 6. lib. moral. c. 6.
Opera misericordiæ.
A
B
C
D
E

Quoniam eleuata est magnificentia tua, super cœlos. 83.

Hic consequenter ostendit, quòd Christus ratione suæ deitatis à nobis est ineffabilis: quia, ſ. de ipso vt dignus est, loqui non possumus. Vbi primo notandum, quòd per magnificentiam Dei intelligitur Christus secundum apostolum. 1. Cor. 1. est virtus & sapientia Dei. Per virtutem autem & sapientiam fiunt opera magna, circa quæ consistit virtus magnificentiæ: vt dicit Philosophus. Et ideo de Christo, qui in nubibus est ad cœlum eleuatus, sub nomine magnificentiæ, dicitur psal. 67. Magnificentia eius, ſ. Christus, qui est magnificentia dei, in nubibus. Per cœlum autem intelligitur q̃nque scriptura sacra, quæ de cœlestibus agit. iuxta illud psal. 18. Cœli enarrant gloria dei. Quandoq; rationalis creatura, ſ. angelica, & humana. De angelis dicitur Mat. 6. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. De hominibus vero dicitur Iob. 15. Cœli non sunt mundi in conspectu eius. Volens ergo ostendere ipsum Christum, quo ad deitatem eius, nobis fore ineffabilem, dicit. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. i. super omnes scripturas, super omnes homines, & super cœlos angelos. Vnde gloſſ. super cœlos. i. super scripturas. Quia excedit eloquia omnium scripturarum, incomprehensibilitate. Vel super cœlos. i. super omnes rationales creaturas humanas & angelicas. Scripturæ autem merito cœli dicunt: quia diuina mysteria celant. Eleuatus est ergo Christus super omnes cœlos: quia tantam excelientiam cœli quasi nube tecti comprehendere non possunt. vnde quasi nube obumbrati dicuntur. Qui operit cœlum nubibus. Si autem cœli accipiãtur materialiter, tunc hic expresse prædixit Christi ascensionem. De qua apostolus. Quod ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia: Quod ideo dicit quia Christi humanitas super omnes cœlos ad dexteram patris ex̃t eleuata. Et de ista eleuatione ad literam dicitur. Et videntibus illis, eleuatus est, &c. Ascendit super cœlum cœli ad orientem. Et si quæras, quomodo Christus etiam secundum deitatem incomprehensibilis est à nobis vel angelis: nonne clare videtur à beatis? Respondeo, quòd sic: sed non comprehenditur: quia non videtur quantum in se visibilis est. Iuxta illud. 1. Tim. 6. Deus habitat lucem inaccessibilem, &c.

Cœlum. S. scriptura Iob. 15.
Ascensio. Eleuatio.
psal. 148.
Ephe. 4.
Eleuatus.
psal. 67.
1. tim. 6.

Ex ore infantium & lactentium perfecisti 84.

fecisti laudem propter inimicos tuos: vt destruas inimicum & vltorem.

Hic consequenter ostendit, ꝙ & si est incõprehẽsibilis tñ à nobis est laudabilis. Vbi notandum ꝙ infantes & lactentes aliqñ dicuntur fm ętatem, aliqñ secundum innocẽtiã & puritatem. Primo modo dr Mat. 18. ꝙ apostoli offerebant ad Iesum infantes, vt tangeret eos. Secundo mõ dicitur. 1. Petri. 2. Quasi modo geniti infantes rationabiles sine dolo, &c. Quantum ad primum modum vult ostẽdere, quod non solum ab angelis laudatus est Christus, ſ. in natiuitate, qñ angeli cantauerunt, Gloria in excelsis. Luce. 2. Sed ab infantibus & pueris, qñ, ſ. vt habetur Matt. 21. videntes principes sacerdotum & scribæ pueros clamantes in templo & dicentes, Osanna filio Dauid, indignati sunt & dixerunt. Audisti quid isti dicunt. Iesus autem dixit eis. vtique: nunq̃ legistis, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Et qñ ad hoc dicit: *perfecisti laudem.* ad denotandum quòd ista laus infantium mirabilior fuit quàm laus angelorum. Primo quia isti cõfitebantur Christum verum deũ dicentes. Osanna. i. obsecro salua in excelsis. Nullus autem salutem in excelsis, ſ. gloriam dare põt, nisi deus. Gratiam & gloriam dabit dominus. Et in hoc hæc laus æqualis fuit angelorum laudi. Sed ratione efficientis hæc fuit perfectior: quia isti pueri erant illiterati, qui ex scientia legis & ꝓphetarum Christi deitatem cognoscere non poterant vel confiteri, ꝓpter quod ista laus vſ processisse immediate à spiritu sancto, linguas istorum infantium mouẽte ꝓ se & immediate, sicut locutio asinę. Balaã non fuit ab ea nisi passiuè, sed effectiue fuit ab angelo, linguã eius mouente. Et ideo quanto spiritus sanctus perfectior est angelo, tãto ista laus puerorum fuit perfectior laude angelorum. Et ió istam laudem perfectã ostendens dicit. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Si autem accipiãtur infantes non ætate sed puritate: sic per infantes accipiuntur apostoli & alij simplices: quorum laus est perfectior & mirabilior quàm laus à sapientib⁹ mundi data: quia ista inspiratione spiritus sancti, illa humano studio dicta. Et hoc est quod ait glo. Infantes & lactẽtes non solũ ꝓ ætate sed ꝓ simplicitate accipimus: sicut Petrus ait. Quasi mõ geniti infantes, &c. Et sic infantes ostendit apostolos: quoniam stulta mundi elegit deus, vt fortia confunderet. Vñ hæc perfectior est laus: quia ad eam nõ humana sapientia, sed diuina gratia accedunt. *Vt destruas inimicum & vltorem.* Vbi nota ꝙ populus Iudæorum singulariter christo inimicabatur. Iuxta illud Mat. 10. Inimici hominis domestici eius. Dicebatur ẽt vltor. quia sub velamine & titulo iniuriæ legis Mosaicæ, Christum persequebatur. Ex dicta autem laude fuit destructus populus Iudæorum: quia per istam laudem puerorum & eius increpationem principes sacerdotum & maiores confusi fuerunt. Matth. 21. Vel inimici & vltores dicuntur omnes pagani & idololatræ, qui dicuntur inimici Christi secundum Christi secundum Gloſſ. Quia generaliter inimici Christi dicuntur omnes qui dispensationi per crucem factæ contradicunt. Vltores autem dicuntur, quia idolorum suorum hominem ardentissime vindicabant. Sed isti per laudem ex ore infantium fuerunt destructi; quando ad prædicationem apostolorum dissipatis idolis, gentes ad christum conuersæ fuerunt. Vnde isti infantes in puero Hieremia figurantur: cui dixit dominus. Ecce constitui te super gentes & regna, vt destruas & ædifices, &c. vt destruas, ſ. gentilitatem: & ædifices ecclesiam.

Psal. 8.
Mat. 18.
1. Petri. 2.
Luce. 2.
Mat. 21.
Matt. 21 inimicus. vltor.
Hiere. 1.
A
B
C
D
E

Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas, quæ tu fundasti. 85.

Hic consequenter ostendit ipsum Christum deũ per creaturas intelligibilem esse à nobis: quia per cognitionem creaturarum ipsarum creator cognosci potest: vt ait apostolus. Inuisibilia dei per ea, quę facta sunt à creatura mũdi intellecta cõspiciuntur. Sic enim philosophi ex cognitiõe creaturarum intellexerunt ipsum deum, per quẽ omnia facta sunt. Et quia inter creaturas visibiles cœlum & stellæ & luna cum sole exceduntideo magis ex istorum cognitione cognouerunt Christi deitatem, per quem ista sunt facta. Et hoc est quod dicit. Quoniam videbo cœlos tuos, &c. Quasi dicat ex ista visione tu deus à nobis es cognoscibilis. Et hoc est quod dicitur Sapien. 13. A magnitudine enim speciei & creaturę cognoſci visibiliter potest eorum creator. Vel aliter. Per cœlos intellige apostolos: qui gloriam dei per mundum prędicauerunt. psa. 18. Cœli enarrant gloriam dei. Per digitos vero intellige sanctam trinitatem: quæ tribus digitis significatur in scriptura. i. saiæ. 40. Tribus digitis appendit molem terræ. Per lunam intellige vniuersalem ecclesiam: quę lumen suum non à se, sed à sole recipit, idest à Deo. quæ quanto remotior est à sole, tanto amplius illuminatur & crescit quia quando deus ecclesiam suã videbatur relinquere manibus persecutorum: tunc clarior erat sanctitate & maior fidelium numero: quanto autem magis Deus illi propinquior creditur, dando illi pacem & temporalium abundantiã, tanto minus clarescit sanctitate, & minor fidelium nnmero apparet. Et quia ecclesiam suam Deus virgini matri protegendam specialiter commisit: ideo de ipsa sub nomine lunæ dicitur. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius. Per stellas vero intelligе ecclesias particulares, sicut dicitur Apoca. 1. Septem stellæ, septem ecclesiæ sunt. Est ergo sensus. Tu ergo Deus hominibus es cognoscibilis, ſ. per prædicationem apostolorum mundo innotescens. *Quoniam ego.* ſ. in posteris meis *video cœlos tuos.* ſ. apostolos tuos & ꝓdicatores, qui te mundo manifestabunt: *qui sunt opera digitorũ tuorum.* ſ. operatione trinitatis facti & illuminati. Et sic video. ſ. per eos & ipsorum prædicationem *lunam & stellas.* i. ecclesiã vniuersalem Romanam, & alias particulares ecclesias. *Quas tu fundasti.* Quod ideo dicit: quia apostoli solũ ministri fuerunt ædificationis ecclesiæ: tu vero auctor & magister. Et hoc est quod de deo dicitur psa. 136. ꝙ fecit lunam & stellas in potestatem noctis. quia ad hoc ecclesia Romana, ſluna, & stellæ aliæ ecclesiæ perticulares à Deo mediantibus apostolis sunt fundatæ: vt de credendis illuminet noctem vitæ præsentis.

cognitio. Deus. creatura. Rom. 1.
Sapie. 13.
psal. 18. Digitus.
Sol. luna.
Apoca. 12.
Apoca. 1.
psal. 135.

Quid est homo quòd memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? 86.

Hic consequenter agit de Christi humanitate. Et quatuor facit. quia primo ostendit incarnationis Christi beneficium. Secundo Christi passionis meritum. *Minuisti eum paulominus.* Tertio Christi dominationis imperium. ibi. *Omnia subiecisti.*

Ecclesia. Aduersitas.
Apoca. 12.
11. q. 3. ca. ad mensam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Homo. Filius.

Peccator.

Incarnatio. Visitatio.

ad Tit. 3.

Humilitas Christi. angeli. Hebr. 2.

Malos in triplici differentia peccati. Luxuria. pecus.

2. Ethicorum. Nota.

2. Petri. 2.

Superbia. Voluerit. Esa. 14. per totā allegoricē.

Bonus. Ioan. 10. Oues. Bonet.

prouer. 14.

Mat. vlt.

Corona.

Esai. 9.

Aduentus duplex.

Roma. 11.

Iudicij duplex. Discretionis & diffusionis. Occulti.

Rom. 9.

Rom. 11. Greg. 27. mor. c. 2.

Filius. Christus.

Ioan. 8.

Regere. Mundat. Fortuna.

1. Cor. 9.

Greg. 27. mor. c. 14

Iob 37.

Confessio

Totum. Pars. Omnia.

Iob 9.

Psal. 35.

Mat. 24.

Ioan. 5.

Latro. Iudas.

Iob 18.

Ioan. 3.

Esai. 9.

Roma. 11.

Greg. 27. mor. c. 14

Iob 37.

Mat. 24.

Ioan. 5.

Latro. Iudas.

Psal. 35.

Regere. Mundat. Fortuna.

1. Cor. 9.

Greg. 27. mor. c. 14

Iob 37.

Confessio

Totum. Pars. Omnia.

Iob 9.

Filius. Christus.

Ioan. 8.

Esai. 9.

Aduentus duplex.

Roma. 11.

Iudicij duplex. Discretionis & diffusionis. Occulti.

Rom. 9.

Rom. 11. Greg. 27. mor. c. 2.

Malos in triplici differentia peccati. Luxuria. pecus.

2. Ethicorum. Nota.

2. Petri. 2.

Superbia. Voluerit. Esa. 14. per totā allegoricē.

Bonus. Ioan. 10. Oues. Bonet.

prouer. 14.

Mat. vlt.

Corona.

Hebr. 2.

est. Quarto concludit ex prædictis psalm. principium. ibi. *Domine dominus noster.* Primo ergo ponit incarnationis Christi beneficium, ostendens ꝙ non ex meritis nostris, sed solú sua gr̃ia Deus per filium suum nos visitauit: qñ, s. verbum caro factum est: ꝙ dicit. *Quid est homo, &c.* Vbi primo notãdum, ꝙ hic per hominẽ omnes peccatores intelliguntur: sed p filium hominis iusti. vt dicit gl. Vñ ad faciẽdã differentiã inter hominem & filium hominis, disiunctionẽ intermediã ponit. d. hó aut filius hominis ꝙ hó est, sed non e contrario, vt Adã, qui fuit hó, sed non filius hominis. Homo ergo hic accipitur omnis, ꝙ portat imaginẽ terreni hominis. i. omnis malus & peccator. Filius aũt hoĩs specialiter dr̃ Christus, & sic imitatione filius hominis dr̃ omnis, qui portat imaginẽ Christi. s. omnis iust⁹ imitator Christi. Et vtroſq; respicit Deus sua misericordia. s. malos & bonos: sed malos respicit seiunctim à Deo, bonos autem quasi ꝓpinquos & præsentes. Et hoc est quod ait. *Quid est homo.* s. peccator *quòd memor es eius.* ꝙ eĩn per memoriã aspicitur, quasi lõge positũ vr. *Aut filius hominis: quoniã visitas eũ:* ꝙ eĩn visitatur, ꝓpe conspicitur. Item nota quòd p visitationem dei incarnatio verbi intelligitur. Iuxta illud Lucę. 1. Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionẽ plebis suæ. Ostẽdens ex nullo nostro merito verbum esse caro factum, ait. *Quid est homo.* i. peccator *aut filius hominis.* i. iustus. *Quid est.* i. quod est meritum eius, *quia visitas eum:* ipsum assumendo ad verbi vnionem. q. d. nullum fuit meritum eius. Sic enim dicit apostolus. Apparuit humanitas saluatoris nostri dei. i. Deus in humanitate: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

87. Minuisti eum paulominus ab angelis: gloria & honore coronasti eum: & cõstituisti eum super opera manuũ tuarum.

Hic ostendit meritum Christi passionis. Vbi notãdum ꝙ meritum exaltationis Christi fuit humilitas passionis eius. iuxta illud apostoli. Humiliauit semetipsum, &c. ꝓpter quod Deus exaltauit illum, &c. Quãuis aũt Christus dignitate maior esset angelis: vr ꝓbat apostolus. Et hoc rõne suppositi: tamẽ vt nos sua passiõe redimeret: in hoc minor angelis est effectus: quia fuit passibilis & mortalis: quod angelis non conuenit, q̃ sunt mere spiritus. In hoc ergo fuit meritũ Christi: quia minoratus ab angelis. s. qa mortalis ꝓ nobis passionẽ & mortem suscepit & ex isto merito fuit exaltatus: quia rex dominus & iudex omniũ factus. Vñ completo passionis triũpho, ait. Data est mihi omnis ptãs in cœlo & in terra. Quod notãs psalmista statim subdit. *Gloria & honore coronasti.* &c. Vbi nota præmium Christi: *quia gloria & honore &c. Gloria.* i. claritate corporis incorruptibilis. *Et honore.* vt omnibus sit venerabilis. Et bñ ait coronasti: quia circulus mundi, qui est quasi similis coronæ ad fidem Christi merito suę passionis peruenit. *Et cõstituisti eũ super opera manuum tuarũ*, vt ostẽdat & angelos Christo esse subiectos. Quia eĩn angeli sunt opera manuum dei. ergo & sup eos cõstitutus est Christus. Et ad istum intellectum allegat apostolus de Christo istum versum. Minuisti eũ paulominus ab angelis: gloria & ho.co.eum, & cõstituisti eum sup opera manuũ tuarum. Oĩa subiecisti sub, &c. In eo eĩn ꝙ omnia subiecit, nihil dimisit non subiectũ ei. Sequitur. Eum aũt ꝙ modice, q̃ angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum.

88. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi.

Hic consequẽter ostendit altum Christi donationis imperium. Et duo facit. quia primo ostẽdit bonos Christi imperio subiectos. secũdo malos ibi. *In super & pecora cãpi.* Qm̃ ad primum notãdum, quòd boni sunt in duplici dr̃ẽria. Quidã sunt innocentes & subditi: quidam vero prædicantes & prælati. Primi significanr̃ per oues. Oues meæ vocem meã audiunt, & sequuntur me. Secundi vero significantur per boues: boues eĩn terrã scindunt & eam fructificare faciunt. Sic & boni prælati corda subditorum prædicãdo & corrigendo scindunt, ducẽtes ad pœnitentiã: & illa fructificare faciunt per virtutum opera. Et sicut deficientibus bobus, manet terra inculta: sic bonis prælatis deficientibus, steriles subditi manent. Et de istis bobus prælatorum bonorum dr̃. Vbi nõ sunt boues, præsepe vacuum manet: vbi aũt plurimæ segetes, ibi manifesta est foraminis bonus. q̃ subditos, imperio Christi esse subditos dicit. *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* i. sub voluntate eius: *oues & boues.* Et si dicas, quare mentionẽ nõ facit de angelis: dico quòd iõ qa illi cõtinentur in numero platorum, quia nob s præsidẽt. Ad qd denotãdum dicit. *Boues vniuersas:* vt nullã prælationem excludat. Et q̃is bos sit cõis: tñ fm gl. fęminino genere vtitur: vt notet fructificationẽ prælatorum: qui. s. femine verbi dei corda hominũ fructificare faciũt, & sic est punctus ibi. *oues & boues vniuersas. Insuper & pecora cãpi.* Hic cõsequenter ostẽdit malos Christo subiectos. Vbi notãdũ quod mali sunt in triplici differẽria: sicut est triplex principale peccatũ, ad q̃ cętera reducuntur, s. luxuria, ſuperbia, & auaritia. Et fm hoc ostendit omnes malos Christo subditos. primo luxuriosos, secũdo superbos, ibi. *volucres cœli.* tertio auaros, ibi. *Et pisces maris.* Primo ergo de luxuriosis dicit. *Insuper & pecora cãpi.* per pecora eĩn luxuriosi significantur. Nã fm Catholicõ. pecus dicitur omne animal, quod humana effigie caret, & humana lingua. Quid aũt magis aufert humanã formam & linguã, q̃ luxuria, quæ humanum intellectum furãs hominem vertit in bestiã. Vocantur ergo luxuriosi pecora cãpi. quia tales in carne viuẽtes, nihil arduũ, nihil laboriosum aſcẽdunt: sed cãpos. i. latã viam sequentes, oẽ quod delectat sequuntur. De istis pecoribus, s. de luxuriosis dr̃. Qui post carnẽ & immundiciã concupiscentiæ ambulant: ij velut pecora irrationabilia in corruptione sua peribunt. De quibus nunc dicit. Insuper & pecora campi.

89. Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

Hic ostendit superbos subditos Christo: per volucres enim cœli, quæ in altum se eleuant, intelligE superbos: qui se mente in altum extollunt, se reputantes præ alijs altos, & deo subiici recusantes: illum regem superbiæ imitates, qui dixit. Aſcẽdam in cœlum & exaltabo solium meum, &c. *Et pisces maris.* per istos intellige auaros: qui in profundo maris huius sæculi temporalia, quæ quasi semitæ in mari cito euanescunt, inquirunt studio pertinaci. de quibus auaris in alio psal. dicitur. In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. Quod ideo dicit, quia auarus propter diuitias acquirendas, multas difficiles perambulat vias, sed eius vestigia non cognoscuntur, quia diuersas vias auari reperiunt, vt suas vsuras, vel auaritias pallient: vnde de hac auarorum semita dicitur. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula eius super semitam.

90. Domine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.

Hic ex omnibus præcedentibus cõcludit primo principium, quasi dicat: Ex omnibus, quæ tu Deus fecisti, circa Christum quo ad eius deitatem in prima parte Psal. & quo ad eius humanitatem in secunda parte apparet, quòd nomen tuum admirabile est in vniuersa terra.

PSALM. IX.

91. Confitebor tibi domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

Titulus huius Psal. est iste. *In finem pro occultis filij Psal. Dauid.* Vbi primo notandũ secũdum Magistrum in glo. ꝙ quãdo in scriptura ponitur filius sine alio additamento, per filium significatur Christus Deus & homo, qui per excellentiã dicitur filius, scilicet, Dei quo ad deitatem, sicut de seipso dicebat ipse. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Et ipsius Dauid quo ad humanitatem. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, &c. Sic ergo ly *filij* in titulo potest referri ad Deũ, & ad Dauid, vt cũ dicitur, *pro occultis filij.* scilicet, ipsius Dei vel ipsius Dauid. Item notandũ quòd in eo, ꝙ dicit *pro occultis filij*: non manifestando, quæ sint illa occulta, iam prætẽdit ꝙ ipse filius habet aliqua occulta, & aliqua manifesta. Est ergo sciendum, ꝙ duplex est aduentus istius filij, id est, Christi. Primus fuit in humanitate occultus. Et hic gentibus profuit, sed ipso Iudæi excæcati fuerũt. Et hoc est, quod dicit Apostolus. Vnde cæcitas cõtingit in Israel, vt plenitudo gentium intraret. Secundus erit in maiestate, qui erit manifestus omnibus. Mat. 25. Cũ venerit filius hominis in maiestate sua, &c. Sic & cõformiter istius filij Dei duo sunt iudicia. Vnum occultum, quod est iudicium discretionis. Aliud manifestum, quod erit iudicium discussionis. Primum est iudicium occultum discretionis. quo scilicet discernuntur boni à malis, & fideles ab infidelibus. Quod maxime incœpit à prædicatione Christi, & Apostolorum. Isto enim Dei occulto iudicio aliqui conuersi sunt ad fidem, aliis in infidelitate induratis, cuius ratio nobis occulta est omnino. Vnde cũ Apostolus dixisset. Cuius vult miseretur & quem vult indurat. Postea subdit. Vide ergo bonitatem, & seueritatem Dei, in eos quidem qui non credũt, seueritatem, in te autem, qui credis bonitatẽ Dei, si permanseris. Et subdit ex hoc. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, &c. Et vere occulta sunt Dei iudicia, & incomprehensibilia. vt ostendit Gregorius. Duo ad hanc lucem paruuli veniunt, vni datur, vt ad redemptionem per baptismum redeat, alter autem subtrahitur, ne hunc regenerationis vnda perfundat. Et sæpe fidelium filius sine fide rapitur. Et sæpe infidelium filius concesso sacramento fidei renouatur. Quis ista iudicia Dei cognoscat? Latro quòd de patibulo transiuit ad regnum, & Iudas de Apostolatus gloria lapsus est in tartarum. Ista ergo sunt occulta Dei iudicia discretionis, de quibus dicit Psal. Iudicia Dei abyssus multa. Secundum est iudicium manifestum, scilicet, iudicium discussionis, quod erit in fine mundi, quod erit valde clarũ, quia ibi & occulta cordium erũt manifesta. Et quamuis tunc erit manifestum, tamen æd præsens nobis est valde occultum: vnde de illo dicit Christus. De die autem illo & hora nemo scit. Vltimum autem iudicium datum est Christo, ipso teste, Pater omne iudicium dedit filio, &c. Et de vtroque iudicio agit iste Psal. Est ergo sensus tituli iste. *In finem pro occultis, &c.* iste Psal. factus est à Dauid *pro occultis filij.* id est pro duplici iudicio prædicto dato filio. *In finem.* scilicet, in Christum nos dirigens. Vel, *in finem.* id est dirigens nos ad considerationem finis mundi & æternæ beatitudinis, quæ tunc dabitur bonis, vt vltimus finis. ¶ *Confitebor tibi domine, &c.* Tota intentio istius Psal, est fidelibus ostendere, ꝙ mundus non fato vel fortuna regitur, sed Dei prouidentia, quæ per sua occulta iudicia mundũ gubernat & regit. Et diuiditur in duas partes. Quia primo à regimine mundi excludit fatum, vel fortunam. Secũdo diuinam ostendit prouidentiam: ibi. *In conuertendo inimicum, &c.* Quãtum ad primum sciendum, ꝙ aliquorum error fuit, quòd mundus iste non per ipsum Deum regitur, sed per fatum & fortunã: dicentes, ꝙ Deus superiora per se regit, sed de inferioribus minime curat, innitẽtes verbis Apostoli. Nunquid de bobus cura est Deo? Sed istum errorem excludit Grego. d. Sunt nonnulli, qui Deũ res humanas curare non existimant, & eas ferri fortuitis motibus putant: contra quos dicitur. Subter omnes cœlos ipse considerat, acsi aperte diceretur. Qui summa regit, etiam extrema nõ deserit. Qui enim vbique præsens est, & vbique æqualis est, etiam in dissimilibus, sibiipsi dissimilis nõ est. Æque ergo omnia respicit, æque cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens, nec localiter tenetur, nec varia curãdo variatur. Consimili ergo modo, nunc Psal. prædictum errorem euacuans, dicit: *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* quasi dicat, laudabo te, & hoc in toto corde meo, non solum in parte, vt quidam faciunt, qui quædam opera domini approbant, & quædã blasphemant, qui quædam per se facere Deum putant, quædam per fortunam. Isti Deo confitentur, id est, Deum laudant, nõ in toto corde, sed solum in parte. Sed ego non sic, sed *confitebor tibi in toto corde meo.* Quia in nullo de prouidẽria Dei dubito, sed omnia per te regi cõfiteor, & credo quæ stulti temere & casu regi putãt. Hæc autem cõfessio nõ est criminis, sed laudis. Illa luget, ista gaudet, illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. *Narrabo omnia mirabilia tua.* sed quis omnia mirabilia Dei narrare sufficiat? Cum de ipso dicatur, Quod facit magna & inscrutabilia & mirabilia quorum nõ est numerus. Quia mirabilia Dei opera sunt magna virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate, vt ibidem dicit Gregor. Quomodo ergo iste audet dicere, narrabo omnia mirabilia tua? Ad hoc respondetur, primo quòd in ista locutione est quædam figura grammaticalis, quæ dicitur hyperbolica locutio, scilicet, vt accipiatur totum pro parte. Tota ciuitas currit ad plateam: hoc ad denotan

denotandum multitudinē euntium, quāuis multi nō vadant. Sic enim dicitur Matth.2. Turbatus est Herodes & omnis Hierusalē cum illo. Sic & in proposito volens Psal. ostendere multitudinē mirabilium Dei, quæ in hoc Psal. narrat, vtitur signo vniuersali. d. *Narrabo omnia mirabilia tua.* Secūdo dicendum, ꝙ hic ly *omnia* stat pro generibus singulorum, nō pro singulis generum, vt supra fuit dictum. Inimicitiæ inter omnes inimicos meos. Vnde dicit hic glo. Omnia enim mirabilia narrat, qui de visibilibus ad inuisibilia transit; vtputa si quis dicat Christum, qui Lazarum suscitauit in corpore, Paulum suscitasse in mente. Tertio dicendum quòd ly omnia stat accōmode, vt sit sensus: omnia, quæcunque dicam de tuis operibus, sunt mirabilia.

Psal. 9.

92. Lætabor & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime.

Omnia enim opera bona cum hilaritate mentis debent fieri secundum Apostolum. Hilarem datorē diligit Deus. Ideo Psal. hanc narrationem mirabiliū Dei cum lætitia & exultatione se facturum dicit. *Lætabor & exultabo, &c.* Et nota ꝙ suam hilaritatem exprimendo, Psal. tria dicit, scilicet, ꝙ lætabitur, ꝙ exultabit, & ꝙ psallet: quæ tria distinguūtur. Quia lætari proprie est intus in corde. Exultare vero est interius in corde, & extra in opere. Exultatio enim est quasi extra saltatio, scilicet, quādo quis lætatur interius & exterius: vnde dicit Catholicō, ꝙ exaltatio est verborum, atque membrorum. Lætitia vero est mentis gaudium. Psallere vero est lætitiam cordis operibus dilatare: vnde psallere, quasi salire. Volens ergo Psal. ostendere in narrationē mirabiliū Dei se perfectam habere lætitiam. d. *Lætabor*, quo ad cor interius. *Et exultabo* per mēbra corporis exterius. *Et psallam nomini tuo altissime.* id est, operibus ostendam nomen tuū fore altissimū. Sic enim Deū altissimū facimus, cū per nostra opera bona ipsum altissimum prædicamus. Sic enim alibi dicit. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.

1. ad Corinth. 9. Lætitia. Exultatio. Psallere.

Psal. 63.

93. In conuertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua.

Hic consequenter diuinā ostēdit prouidentiam. Et hoc secundùm duplex Dei iudicium, scilicet discretionis & discussionis. Et primo agit de iudicio discretionis. Secundo de iudicio discussionis: ibi. *Conuertantur peccatores in infernum.* Iudicium autem discretionis Dei occultum circa duo existit, scilicet, circa dæmones, & circa homines. Primo ergo agit de iudicio circa dæmones. Secundo de iudicio erga homines: ibi. *Increpasti gentes.* Quantum ad primum sciendum, quòd altu est iudicium Dei, quo dæmones à quibusdā expellit, in quibusdam permittit, ꝙ isti à potestate diaboli liberentur, & alij in eius potestate dimittantur. Et ista talia Dei iudicia hic narrat. d. *In conuertendo inimicū meum, &c.* Christus enim inimicum, scilicet, humani generis, scilicet, diabolū retrorsum cōuertit, quando per suam incarnationē prædicationem & mortem à quibusdam, scilicet, à suis fidelibus expulit, sub ipsius potestate alios relinquendo. Retrorsum ergo fuit diabolus conuersus, quando mundi principatum per Christū amisit. Nunc princeps huius mūdi eiicietur foras. Vnde de dæmonibes subdit. *Infirmabuntur & peribunt à facie tua*, quia sic debilitata fuit virtus dæmonum per Christum, vt nullo modo ei, nec suis Apostolis resistere possent. Dedit eis virtutem super omnia dæmonia, &c. Reputabāt enim dæmones à facie Christi perire, quia ab eo arcebātur ne hominibus nocere possent, vt ante poterāt vnde per Christū arctari dicebātur. Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti ante tēpus torquere nos. Vel iste versus potest intelligi de quolibet malo homine, qui ante aduentū Christi persequebatur ecclesiam: qui per Christum & eius successores fuerunt conuersi, scilicet de persecutione ad defensionem, de odio ad amorē. Qui sic conuersi perierunt, scilicet, ab illo, quòd erāt, & peruenerunt ad illud, quod non erāt. Et sic hic orat pro malis, vt cōuertantur, quasi dicat: *conuertantur retrorsum.* id est, sequātur te, non præcedant, nō dent consilium, sed accipiant. Sic enim retrorsum conuersus fuit Petrus; qui præcedendo Sathanas, sed sequendo discipulus fuit. Sic Paulus, &c.

Indicium. Inimici. Conuertantur peccatores in infernum.

Retrorsū.

Ioan. 12.

Matth. 10.

Matth. 8.

Malus homo.

94. Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam: sedes super thronū, qui iudicas iustitiam.

Hic ostēdit causam talis conuersionis, quæ, scilicet fuit humilitas Christi passionis. Quod notās dicit. *Quoniam fecisti iudiciū meum, &c.* quasi dicat: Ideo inimicus cōuersus est retrorsum, quia tu fecisti iudicium meum, &c. Sed quod fuit hoc iudicium, & quæ causa nostra, quā Christus fecit? Christus pro nobis: certè causa fuit, quando pro nobis accusatus coram Pilato, contra ipsum causa ventilabatur. Iudicium vero, quādo post ventilationem causæ pro nobis morti fuit adiudicatus. Et nota ꝙ dicit iudicium meum & causam meam, meum, inquit, quia ista mihi seruierunt, & ad vtilitatem meā fuerunt. Qualiter nautæ dicunt illum ventum suum, qui eis valet ad bene nauigandū. Vocatur ergo illud iudicium & illa causa & domini, & nostra: domini, quia in corpore suo illa suscepit: nostra autem, quia pro vtilitate nostra sunt facta. Vnde quia istud iudiciū suscepit nō necessitate, quia sine peccato, sed voluntate: ideo dicit Iob. Non cōtempsi subire iudicium cum seruo meo. Et istud iudicium nobis tribuit, id est, pro nobis sustinuit. Iudiciū tribuit pauperibus. Sed vbi hoc iudiciū peractū fuerit, cōsequēter ostēdit. d. *Sedes super thronum qui iudicas iustitiam.* Thronus enim est regū. Quid enim fuit thronus Christi nisi crux? in qua regio titulo fuit insignitus. Scripsit & titulum Pilatus, & posuit super crucem eius: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Crux ergo est ille Christi thronus, in quo Christus manens omnibus fuit gratiosus gratiā omnibus præbēs, quia ibi seipsum obtulit pro nobis: propter quod dicit Apostolus. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ ipsius. Et in isto throno crucis sedens rex noster iudicauit iustitiam, quia ibi non potentia, sed iustitia diabolum superauit, & nos ab ipsius potestate eripuit, quia ibi pro nostris peccatis patri satisfecit, secundum dictamē iustitiæ. Sed si dicas. Qualiter mors Christi dicitur iustitia, qua diabolus fuit victus, cum fuerit mors illa iniustissima, quia ille sanctissimus, & innocens iniuste fuit occisus? Responsio, quòd iniustissima fuit ex parte agentium, sed iustissima ex parte patientis, qui affectu iustissimo peccatum impunitum nolens dimittere, & vides nos inualidos ad satisfaciendum, omnia nostra peccata pertulit in corpore suo. Vnde qualiter in throno crucis sedens operatus est iustitiam, ostendit Magister, dicens: Quod morte Christi iustitia superatus est diabolus, & non potentia.

Iudicium. Causa accusati cōtra populo.

Cōparet tuo.

Thronus Crux.

Magister

lib. 3. di. 20. Et quo id factum sit explicabo vt potero. Quadam enim iusticia dei in potestatem diaboli traditū est genus humanum, peccato primi parentis in omnes originaliter transeunte, & illius debito obligante vnde omnes homines ab origine sunt sub principe diabolo. vnde a postolus, Eramus natura filij iræ, natura. s. vt est damnata peccato ab initio. & infra. Et tandem hominē, quem cōmissio peccatorū diabolo subdidit, remissio peccatorum per sanguinem Christi data, a diabolo eruit: vt sic iustitia vinceretur diabolus & nō potentia. Quia nihil in Christo morte dignum inueniens. occidit eum, vnde vtique iustum fuit, vt debitores, quos tenebant, liberi dimitterentur in eum credentes, quē sine aliquo debito occidit. Et sic non potestate, sed iustitia ipsum superauit. Et sic in throno crucis manēs iustitiam iudicauit. Et hoc tangens hic psal. d. *Sedes super thronum, qui iudicas iustitiam.* i. qui diabolum iudicas, & condemnas per iustitiam. Et quia in isto iudicio operatus est iusticiam fortiter patiendo pro nobis. ideo de ipso dicitur. Deus iudex iustus fortis & patiens.

Ephe. 2.

Pal. 7.

95 *23. q. 1. nō est.*

95. Increpasti gentes, & periit impius: nomen eorum delesti inæternum & in sæculum sęculi.

Hic consequenter agit de iudicio dei discretionis erga homines. s. qualiter suo oculto iudicio aliquos ad fidem vocat: & alios in suis permittit erroribus. Et duo facit. quia primo ostendit bonorum electionem. secundo eos inducit ad gratiarum actionem, ibi. *Psallite domino.* Circa primum, vbi ponit bonorum electionem, multa facit. Quia primo ponit gentilium vocationem. Secundo persequentium conuersionem, ibi. *Inimici defecerunt* frameæ. Tertio apostolorum prędicationem, ibi. *Periit memoria. &c.* Quarto iustorū præmiationē, ibi. *Parauit in iudicio thronum suum.* Quinto deuotorum confortationem, ibi. *Et factus est dominus refugium.* Sexto orationum exauditionem, ibi. *Et sperent in te.* Quantum ergo ad primum ostendit vocationem gentilium & idololatrarum ad fidem. d. *Increpasti gentes*, &c. Per gentes enim gentiles & idololatras intellige, quos Christus increpauit per prædicationē apostorum: & ipsos cōuertit ad fidem, vt Petrus Italiam, Ioannes Græciam, Thomas Indiam, Matthias Æthyopiam, & sic de aliis. Et sic ergo per increpationem apstorū periit impius. Impius enim proprie dicitur infidelis, & idolatria: sicut & pietas proprie cultum dei respicit. Periit ergo impius: quia ipsi infideles de impiis facti sunt pij. Non enim amplius dicuntur impij, qui Deo credunt. Cum enim quis de impio ad piū vertitur, tunc periit impius & pius efficitur sicut cum quis de luxurioso fit castus. Et hoc est quod dicitur. Verte impios, & non erunt: quia scilicet nomen impij perdunt. Et hoc est quod subdit. *Nomen eorum delesti inæternum. &c.* quia scilicet prius vocabantur pagani, modo Christiani vocantur: & etiam nomina idolorum perierūt de terra, sicut prædictū fuerat. In die illa dicit dñs perdam nomina idolorū de terra: & non remanebūt vltra. Et aduerte ꝙ ait *nomen eorū delesti inæternū & in sæculum sæculi.* Per sæculū intelligitur præsens mundus, qui volutur vicissitudine temporū sibi succedentiū: sed sęculū sæculi est æternū, quod in incommutabilitate æternitatis consistit: cuius istud pñs sæculum est imago & vmbra. Cum ergo dicit, *inæternum, & subdit in sæculum sæculi* est explanatio illius quod præmiserat. *inæternum.* scilicet ne dicendo, *inæternum* solum præsens sæculum intelligens: ideo subdit, *& in sæculū sæculi.* i. non solum in præsenti sæculo mutabili. sed etiam in futuro inuariabili. Est ergo præsens sæculum. s. vmbra futuri: & sic ly *sæculum* stat pro presenti: & ly *sæculi* pro futuro. Et sic intellige quotiescunque dicitur, per omnia sæcula sæculorum. vel in sæcula sæculorum. iam præsenti & in futuro.

Non. Impius. Prouer. 13

Iacob 13.

Sæculum.

96. Inimici defecerunt frameæ in finē: & ciuitates eorum destruxisti.

Hic ostendit persequentium conuersionē. s. per occultum iudicium dei factū. Hic ēm inimici est casus genitiui: vt sit sensus: frameæ vel gladij *inimici.* s. diaboli defecerunt. Gladij ēm quibus quis vtitur ad hostium interemptionem, psecutores fidei significant: quibus vsus est diabolus contra ecclesiam & sanctos martyres trucidando. Nōne gladius diaboli fuit Paulus, qui supra modum persequebatur fideles. Nonne gladius diaboli fuit Magdalena, quæ suo malo exemplo multos spiritualiter occidebat? & sic de alijs. Istis gladij defecerunt: quia de persecutoribus facti sunt defensores. *Defecerunt inquit in finē.* quis enim est finis noster nisi Christus: per quē omnes isti gladij & satellites diaboli defecerūt. *Defecerunt ergo in finem.* i. propter finem Christum. vel *defecerunt in finem.* s. in Christū conuersi. Et istas frameas deficere orabat psal. Effunde frameam, & cōclude aduersus eos, qui persequuntur me, &c. Nōne conclusus fuit Paulus, qñ argumento luminis Christi fuit superatus? Et ideo ad hoc ꝙ defecerūt frameæ inimici: sequitur. *quod ciuitates eorum destruxisti.* Vbi nota ꝙ mystice ciuitatem habet Deus, & ciuitatem habet diabolus. Ciuitas Dei est quælibet anima iusta in qua inhabitet. Fluminis impetus. s. gratiæ, lætificat ciuitatem Dei. Ciuitas diaboli est quælibet anima deo rebellis: in qua diabolus inhabitat: de qua dicitur. Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Hic autem accipiuntur ciuitates pro iniustis animabus, in quibus habitabant dęmones iniqui Christo contradicentes, cum dicit. *Et ciuitates eorum destruxisti.* Consequens est ēm ꝙ si frameæ diaboli defecerunt, ꝙ ad Christū sunt conuersi ꝙ similiter & ciuitates diaboli sint destructæ: quia s. non amplius diaboli ciuitates sed Christi sunt effectæ. Vt patet in Paulo, qui prius persequendo ecclesiam, diaboli ciuitas erat: intentus in ijs, quæ huius mundi erant. Cuius postmodum ciuitas destructa fuit: vt amplius non de malis, non de terrenis, sed solum de cœlestibus meditaretur in cœlestibus conuersando. vnde audi ipsum in persona omnium ac conuersorum dicentem. Non habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus.

96. 23. q. 5. cultor. Gladius. Persecutor.

Psal. 34.

Ciuitas.

Psal. 45.

Psal. 54.

Hebre. 13

97. Perijt memoria eorum cum sonitu: & dominus inæternum permanet.

Hic consequenter ostendit apostolorum prædicationem: quæ s. fuit causa defectionis gladiorum & destructionis ciuitatū. Vbi nota ꝙ hic sonus accipitur pro sono prædicationis apostolorum: qui totum orbem replenit. de quo psal. In omnem terrā exiuit sonus eorum, &c. Isto ergo sono *perijt memoria eorum.* s. apud deum: ne s. eos puniat. sic ēm peccata apud deum manent in memoria, quę ad punīdum referuat. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini. Et illa à memoria Dei cadere dicuntur, quæ non referuat ad punien-dum. Non erunt in memoria amplius iniquitates

97. 23. q. 4. c. 1.

Sonus, prædicatio.

Psal. 18.

Psal. 108.

Esa. 65.

priores. *Vt periit memoria eorum cum sonitu.* i. ritus & cultus idolorum sono prædicationis perijt de terra & hoc in magna parte: sed in fine mundi totaliter peribit. quia tunc exaltabitur solus deus. Et hoc est quod subditur. *Dominus autem in æternum permanet.* quia regnum & nomen domini nostri Iesu Christi in æternum stabile erit: sicut angelus virgini prædixit. Regnabit in æternum, & regni eius nō erit finis.

Esa. 65.

Luce. 1.

98

9. q. 3. aliorum.

Parauit in iudicio thronum suum: & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia.

Consequenter hic ostendit bonorum præmiationem similiter & punitionem malorum. Vbi sciendum quòd potestatem iudiciariam acquisiuit Christus per humilitatis patientiam, qua in cruce fuit iudicatus: vt ostēdit apostolus. Vt scilicet qui in humilitate iudicatus est, & suspensus in cruce, in maiestate omnes iuste & aperte iudicabit: bonis præmia donans, & reis supplicia. Per thronum enim Christi, vt dictum est: ipsa crux dominica accipitur. Parauit ergo in iudicio thronum suum. s. parauit crucem in iudicio, quia per virtutem crucis cūctos iudicabit et bonos & malos. omnes tamen iniuste propter quod subdit. *Quod iudicabit orbem terræ in æquitate. & populos in iustitia.* Per iustitiam & æquitatem idem intelligit: sed per orbem terræ accipe terrenos peccatores & malos. per populos autem bonos in Christi fide copulatos, quos omnes iudicabit in æquitate & iustitia. Quid enim æquius & iustius esse potest: quam populos. i. electos congregare secum ad iudicandum, & ceteros diuidere, hos ad dexteram, illos autem ad sinistram? Hoc idem sub aliis verbis ponitur psal. 95. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

Crux.

Phil. 2.

Crux Christi. præsentabitur in iudicio. & sic in iudicio parauit thronum suū præsentis.

Iudicium.

psal. 95.

99

7. q. 1. ad veritas.

Et factus est dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

Consequenter hic ponit deuotorum consortationem. Superius enim dictum est quòd iudicabit omnes bonos & malos. ne ergo forte turberis, considerata multitudine aduersorum & tentationum, quibus per te resistere non vales: & ex hoc despares cum bonis iudicari: ideo nunc te confortans dicit. Sis pauper & dominus erit adiutor tuus, & refugium tuum. *Quia factus est dominus refugium pauperi, &c.* Illis. scilicet paupertibus de quibus dicitur. Beati pauperes spiritu. &c. scilicet humiles, spiritum inflatum per superbiam non habentes. vnde Augusti. ait. Legimus scriptum de appetitione rerum tāporalium, omnia vanitas & præsumptio spiritus: præsumptio autem spiritus superbiam & audaciā significat. Vulgo etiam superbi magnum spiritum habere dicuntur: & recte, quoniam spiritus idem est quod ventus. Quis autem nesciat superbos inflatos dici, & tanquam vento diftentos? qua propter recte intelligunt pauperes spiritu humiles & timentes deum, non habentes spiritum superbia vel alio vitio contra Deum inflatum. Vel hic pauperes accipe qui nihil curant de mundo. Sic enim exponit glo. Factus est refugium pauperi. i. illis qui nihil amant in transitoriis. Vnde factus est refugium, quo ad bona peragenda, sed adiutor quo ad mala vitanda. propter quod dicit. *Adiutor opportunitatibus in tribulatione.* quia adiuuat sperantem in se, quādo oportet: licet quandoque ad tempus deserere videatur. Cogita quā fortis adiutor fuit sanctis martyribus in suis tribulationibus: quam dulce refugium omnibus ad ipsum deuote confugientibus: sed maxime quando oportet vnde dicit *in opportunitatibus*: quia non semper oportet: ideo quandoque vtile est, quosdam suis viribus permittere, ne de se præsumant, & vt alijs compati discant. Sic enim reliquit Petrum ab ancilla superari. Et de isto adiutorio dicitur. Liberauit pauperem a potente, pauperi & inopi: & animas pauperum saluas faciet. Vbi nota, q. deus suorum pauperum adiutor est triplicit. scilicet quia eos adiuuat, liberando a dæmonū violentia. Adiuuat, liberando eos peccatorum immundicia. Adiuuat, liberando eos a damnatorum miseria. Primo eos adiuuat, liberando a dæmonum violentia. ideo dicit Liberauit pauperem a potente. Per potentem intellige diabolum: vnde ibidem dicit glo. Liberauit pauperem a potente. i. a diabolo, quem potentem fecerunt non sua merita, sed nostra peccata. Si autem quæras, quem pauperem sic adiuuat, subdit. Cui non erat adiutor: quia nullus hominum, quantumcunque iustus, & nullus angelus, nulla lex hominem a potestate diaboli liberare poterat: nisi tantum leo de tribu Iuda: qui sic adiuando liberat: quia peccata, quibus homo a diabolo tenetur, relaxat: vt merito quilibet nostrum dicat illud. Dominus mihi adiutor: & ego despiciam inimicos meos. scilicet dæmones. Secundo adiuuat pauperes, ipsos liberando a peccatorum immundicia: quod notatur cum subditur. Parcet pauperi & inopi. Quid enim prodesset, hominem adiuuare cōtra hostes extrinsecos, nisi etiam contra intrinsecos adiutorium ferret. Ideo principalius eius adiutorium contra vitia postulemus secundum illud psal. Adiuua nos deus salutaris noster: & propter gloriā nominis tui libera nos. scilicet a vitijs. Tertio adiuuat pauperes, ipsos liberando a damnatorum pestilentia. Expulsis enim hostibus interioribus & exterioribus tunc saluat animas: quod notatur cum dicitur. Et animas pauperum saluas faciet. vbi secundum gl. Duplex adiutorium gratię commendatur. Primum est in remissione peccatorum: cum dicit. Parcet pauperi & inopi. Secundum est in collatione præmiorum: cum dicit. Et animas pauperum saluas faciet. Quibus consideratis, nostrum quilibet dei adiutorium quærere debet, dicens. Adiutorium meum a domino, qui saluos facit rectos corde. Quę omnia bene hic psal. notat. d. *Et factus est dominus refugium pauperi. adiu. &c.*

Matth. 5. August. in sermone domini in monte. Pauper. Humilis.

Adiutor.

psal. 58.

psal. 70.

psal. 71.

100

23. q. 8. Et.

Et sperent in te homines, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te, domine.

Hic consequenter ostendit orationum exaudi- *Oratio. Spes.*
tionem. Vbi notandum quod ad hoc, quòd quis orando debite quærat dominum, duo requiruntur. scilicet spes impetrandi, & diuini nominis notitia. quæ duo hic præmittit. d. primo, *sperent in te.* secundo. d. *qui nouerunt nomen tuum* & consequenter efficaciam postulationis adiungit. d. *Quoniam non dereliquisti. &c.* Quis enim infirmus sine spe habita in medico sanitatem obtinebit? Sic & spes impetrandi habita in Deo facilius postulata concedit. d. Sperate in eo

in eo omnis congregatio populi: effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Et ex hoc remouetur postulatio malorum vel temporalium, in quibus nullo modo spes est ponenda: quia vt dicit magister, Spes solum est de rebus bonis futuris, & ad deum pertinentibus. Et ad hoc notandum dicit. *Sperent in te.* vbi glo. In te inquit sperent, non in sæculo, vel temporalibus. vnde Grego. d. De creatore desperare est spem in creatura ponere. In rebus autem dubijs spem fixerat diues ille, qui dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos: requiesce, comede. &c. sed hunc diuina vox increpat. d. Stulte animam tuam hac nocte repetent a te: quæ autem parasti cuius erunt? Eadem nanque nocte sublatus, est qui in rerum abundantia spem ponēdo, multa tempora fuerat præstolatus: vt scilicet qui in longū tps se mansurū sperabat, subsequentē diē vel vnū, minime videret. Quasi em in aquis defluētibus fundamētum ponere est in rebus labētibus fiduciā spei velle solidare, &c. Nō em in istis spes est ponēda, sed solū in deo. quod notans psal. d. *Et sperent in te.* Mihi autem adhærere deo bonum est, & ponere in dño deo spē meam. Sed quia sperare nullus potest in illum, quē nullo modo cognoscit; ideo subdit. *Et sperent in te omnes. qui nouerunt nomen tuum.* Sed quod est istud nomen dei, quod noscere nos oportet. Nomen autem scitur, cum ille cuius est nomen cognoscitur. Nomē autē dei est dns. vnde Qui ascendit super occasum: dominus nomē illi. vnde glo. Hoc nomen bene nouit, qui libentur ei seruit vt domino. Vel secundum glo. Nomen domini est, qui est. vnde dominus ad Moysen ait. Ego sum qui sum. hæc dices filiis Israel qui est misit me ad vos. Quod nomen recte intelligit, qui spem non ponit in iis rebus, quæ temporis volubilitate præterfluunt. nil habentes nisi fuit vel erat: quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, statim fit præteritum: & quod expectatur, cum cupiditate, cum dolore amittitur. non tenetur cum certitudine. Et ideo nemo speret in transitorijs, sed in eo, cuius essentia non nouit præteritum vel futurum. Et tales sic quærentes dominum, accipere merentur, quod quærunt. Et de talibus sequitur. Quando non dereliquisti quærentes te domine. Et de talibus dicitur. Hæc est generatio quærentium dominum, quærentium faciem dei Iacob.

Greg 32. mor. c. 2. 46.

Luce. 12.

psal. 72.

Nomen. psal. 97.

psal. 23.

101

8. q. 1. oportet.

Psallite domino, qui habitat in Sion: annunciate inter gentes studia eius.

Hic consequenter excitat bonos ad gratiarum actionem. primo facit hoc. secundo ostendit, de quibus gratias deo debemus agere. ibi. *Quoniam requirens sanguinem.* Quantum ad primum dicit *Psallite domino. &c.* Et diuiditur in partes sex, secundū qd sex ponit bñficia, de quibus electi deo gras dñt agere. s. primo de prædicatione euangelica. secundo de martyrum victoria, ibi. *Quoniam requirens.* tertio de humilium custodia, ibi. *Miserere mei domine, vide humilitatem, &c.* quarto de collata innocentia, ibi. *Qui exaltas me de portis mortis.* quinto de persecutorum prostrata superbia, ibi. *Exultabo in salutari tuo.* sexto de summa dei iustitia, ibi. *Cognoscetur dominus.* Quantū ergo ad primū, ostēdit q gratias deo debemus agere de prædicatione facta gentibus euangelij. d. *Psallite domino, qui habitat in sion.* Sion enim erat mons in tra ciuitatem Hierlm, vbi templum dei erat, in quo deus colebatur: & interpretatur specula siue speculatio: & sic significat ecclesiam triumphantem, in qua deus speculatur à sanctis facie ad faciē, & colitur: in qua specialiter habitat Deus. Licet enim deus sit vbique per essentiam præsentiam, & potētiā in beatorum ecclesia tamen singulariter habitat per apertam visionem atque gloriam. iuxta illud psal. 112. Quis sicut dominus deus noster, qui in altis habitat. Sic ergo per Sion hic significatur triumphans ecclesia in qua deus clare cernitur. psal. Videbitur deus deorum in Sion. Quid autem sunt iudicia eius, quæ inter gentes debemus annunciare, nisi lex euangelica, quæ dei iudicia continet malorū & bonorum: vt patet Matth. 25. quamuis enim ista dei iudicia, siue studia legis euangelicæ primo Iudæis fuerunt nuncianda: quia illa repulerunt: ideo consequenter gentibus erant prædicanda. Sic enim vt habetur Act. 13. Paulus & Barbabas constanter dixerunt Iudæis. vobis oportebat primum loqui verbum dei: sed quoniam illud repulistis, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes &c. sic enim nobis præcepit deus. O deus quam beatissimum est istud, quod obscura dei iudicia, scilicet fides & voluntas eius nobis sint nuncia ta, non solum exterius per prædicationem, sed magis interius per inspirationem: sine quibus in gentilitate remansissemus & essemus perditionis filij. Ideo gratias deo de hoc agentes dicamus illud. Nō fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis.

Habitatio Dei. psal. 112. psal. 83.

Matt. 25

Actuum. 13.

Sion. Ecclesia.

Sion. Ecclesia.

102

Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est: & non est oblitus clamorem pauperum.

Hic consequenter ostenditur secundum beneficium, pro quo psallere debemus, deo gratias agendo, scilicet de martyrum victoria. Christus enim sanguinem sanctorum martyrum vindicat, occisores puniendo eternaliter. *Et clamorem suorum pauperū* scilicet sanctorum martyrum exaudit, eis dando in passionibus victoriam: & postmodum gloriam in cælestibus. & hoc est quod dicit. *Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est* non quòd obliuio cadat in deo. sed quia quando peccatorum pœnam inferre differt, obliuisci videtur. sed recordabitur in iudicio eos æternaliter, quo ad corpus & animam damnando. *Non est oblitus clamorem pauperum.* idest martyrum, ipsos exaudiendo. Quid enim clamant sancti martyres ad Deum nisi vindictam sanguinis ipsorum: Apoc. 6. Vidi animas interfectorum propter verbum Dei, & clamabant dicentes. Vsquequo non vindicas sanguinem nostrum, &c. quod sancti orant, non quidem optando sed prædicando vel si vindictam optant, hoc faciunt per accidens: quia quando malis in iudicio pœna æterna tribuetur, tunc boni coronabuntur. vel hoc clamant se diuinæ iustitiæ conformando. Sic ergo ipsorum clamorem non obliuiscitur Deus, quia ipsos exaudit. Clamauit ad me & ego exaudiam eum: cum ipso sum i tribulatione, eripiam eum. & glorificabo eū. Et si dicas: quomodo exaudiuit clamorem ipsorum, ipsos eripiendo de manibus inimicorum, quo niam ipsos occiderunt. Respondeo. quòd tota voluntas persecutorum non referebatur ad martyres, sed ad Christum, cuius nomen delere conabantur, & ipsum martyribus auferre: quorum neutrum facere potuerunt, immo per mortem martyrum nomen Christi magis amplificabāt, & ipse Christus in eorū dibus martyrum magis imprimebatur.

Martyr. Vindicta

Apoc. 6.

psal. 90. Quæstio.

Miserere mei domine: vide humilitatem meam de inimicis meis.

Hic ponit tertium beneficium. scilicet humiliū custodiam. Vbi nota quòd vt superius dictum est aliter miseretur homo: aliter deus: quia homo miseretur quando de alterius miseria cor miserum habet, & misero subuenire studet. quorum primum imperfectionem dicit, secundum autem perfectionem. Deus autem miseretur nobis, non quidem miserum cor de nostra miseria gerens, quia hoc imperfectionem dicit: sed secundum illud quod dicit perfectionē, scilicet subleuando miseriā nostrā. Dicere ergo, *Miserere mei domine*, nil aliud est dicere deo: nisi subleua & tolle miseriā meam. Dicere autem homini, miserere mei: est dicere simul mecū patiaris miseriam per compassionem, & me adiuua. *Vide humilitatem meam.* Vbi nota q̄ videre dei est multiplex, scilicet videre cognitionis: & sic omnia videt: quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Ad heb. 4. cc. eccli. 23. Omnia videt oculus eius. Videre punitionis. & sic videt mala, quando illa punit. Gen. 19. Descendam & videbo an clamorem eorū, qui venit ad me, opere cōpleuerit. Et est videre approbationis: & illa solū videt, quæ approbat. Vnde Greg. super illo verbo Iob. 28. Omne preciosum vidit oculus eius ait. In scriptura sacra videre dei aliquando pro eligere vel approbare ponitur, sicut in euangelio scriptum est. cū esses sub ficu vidi te. i. elegi te. Hoc ergo videre approbationis postulat psal. hic. d. *Vide humilitatem meam*, vnde glo. Aspectus dei auxilium est: qui cum sit lux tenebras fugat, serenans mentē. & est sensus. *Vide humilitatem meam*, id est adiuua humilitatem meam. vt scilicet tibi sit grata & accepta. sic & videte dei postulabat Hieremias. d. Vide domine afflictionem meam, quoniam erect⁹ est inimicus. i. approba patientiam meam & adiuua. Dicit ergo. *vide humilitatem meam de inimicis meis.* q. d. Ex superbia inimicorum æstimatur humilitas iustorū. quia iusti tantū humiliātur, quantū illi extolluntur.

504 21. q. 3. ca Hodi.

Qui exaltas me de portis mortis: vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Hic ponitur quartum beneficium, pro quo debemus deo gratias agere, scilicet pro collata innocentia. Vbi vide q̄ duas hic portas nominat. s. portas filiæ Sion. Portæ mortis sunt vitia, per quæ itur ad perpetuam mortē. Portæ vero filiæ Sion sunt virtutes, per quas itur ad Sion. nam filia Sion erat Hierm, quæ visio pacis interpretatur. & per virtutes vadimus ad visionem pacis æternam. Exaltat ergo nos deus de portis mortis, quando de vitiis nos eruit, & ab illis absoluit. Et ad quid, vt scilicet perueniamus ad portas filiæ Sion, scilicet celestis Hierm, vbi a beatis & sanctis prædicantur omnes dei laudes. primæ ergo scilicet vitia sunt portę mortis, sed secundæ sunt portæ vitæ: sed deus nos exaltat. i. absoluit a primis, vt perueniamus ad secundas. Vel aliter, primæ sunt portæ perditionis quæ sunt latæ: secundæ sunt portæ saluationis, quæ sunt arctæ de quibus dicit Christus. Intrate per angustam portam, quia lata est porta & spaciosa via, quę ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. quam angusta est porta & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci intrant per eam. Vnde Chrisostomus. Porta perditionis est diabolus, per quem introitur in gehēnam. Porta vitæ est Christus, per quem introitur in regna. celestia. Lata autem porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potentiæ extensus, sed obstinatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, nō paruitate potestatis exiguus, sed humilitatis ratione collectus: quia quem totus non capit mundus, seipsum inter angustias vteri virginalis inclusit. Via autem perditionis est omnis iniquitas, quæ dicitur spaciosa: quia non est inter regulam disciplina inclusa: & ambulantes in ea, quicquid eos delectauerit, hoc sequentur: via autem vitæ dicitur esse omnis iustitia, quæ propter causas contrarias dicitur arcta. Considerandum autem est quia nisi quis ambulauerit per viam, non peruenit ad portam. Qui enim non ambulant per viam iustitiæ impossibile est vt Christum cognoscant. Similiter non currit in manus diaboli nisi qui ambulat in via peccatorum. Vel aliter. portæ mortis sunt secundum glo. corporei sensus: a quibus exaltantur qui quærunt sed quæ non videtur. & portæ filię Sion sunt sacramenta & initia fidei, quę pulsantibus aperiunt, vt perueniant ad occulta, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit. Et est sensus. *Exaltes me de portis mortis.* i. ab appetitu temporalium, quinque sensibus subiacentium. Et ad quid. *vt annunciem omnes laudes tuas.* scilicet his qui sunt i portis filiæ Sion, id est in sacramentis & initiis fidei. Vel aliter, portæ mortis sunt hæretici, & eorum dogmata. Portæ vitæ sunt prophetæ, apli, & ipsorum doctrina qui per bonam doctrinam ad vitam ducunt: sicut hæretici per malam doctrinam ad mortem. Et est sensus. *Exaltes me de portis mortis.* id est a doctrina hæreticorum: & collocas *me in portis filiæ Sion.* id est in prophetis. & apostolis. *vt annunciem omnes laudationes tuas:* quæ scilicet in illis continentur.

Matt. 7. Porta diaboli Chrysost⁹ mus super matth.

Thren. 1.

105

Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt.

Hic ponitur quintum beneficium, scilicet persecutorum prostrata superbia. Vbi nota q̄ per salutare dei quo salus denotatur & efficitur, Christus saluator intelligitur. De christo dixit Simeon. Viderunt oculi mei salutare tuū. Hoc ergo salutare nos saluat a tyrannorū superbia: dum plus cōstātię tribuit martyribus quā sit posse tyrannorū. vnde dicebat Vincentius. Videbis me plus posse dei virtute dum torqueor, quam possis tu ipse, qui torques. Etiam multoties volentes occidere corpora sanctorū subito in corpore & anima sunt mortui, & in infernum demersi. Sicut Ægeas in persecutione Andreę a demone suffocatus expirauit. Et Quintianus sancta Agatha interfecta, dei iudicio in flumine suffocatus interiit. Et Domicianus eo anno, quo sanctū Ioannē euangelistā exulare fecit a senatu Romano interfectus est. & sic de multis aliis: quę omnia considerans hic psal. gratias agens deo, dicit. *Exultabo scilicet spe in saluari tuo.* id est in Christo qui suos saluat. & per quem *infixæ sunt gentes.* id est tyranni, *in interitu.* id est in morte. *quem fecerunt.* scilicet alii.

Salutare Luce. 2.

Persecutio tyrannorum. Nota de morte persequentium martyres.

106

In laqueo isto, quem absconderunt comprehensus est pes eorum.

Iste versus primum declarat. Vbi nota q̄ laqueus dicitur dolosa cogitatio qua quis quērit alium decipere vel perdere. Pes autem an me est amor, qui si prauus est dicitur cupiditas vel libido: si bonus, dicitur charitas. Amore enim mouetur anima quasi ad locum, quem tendit. id est ad delectationem bonam vel malam. *In laqueo ergo isto, quem absconderūt.* id est in dolosis cogitationibus quibus plures tyranni laqueum mortis parantes christianis ipsi comprehensi sunt. vt scilicet mortem, quam aliis inferre cogitabant, ipsi prius in se reciperent: & ab illa comprehenderentur. Vt puta Holofernes, qui dolose disponebat perdere populum Iudęorum, primo ipse manu femineę fuit interfectus. & sic de multis alijs. Et hoc est quod dicit. *In laqueo isto, quem absconderunt &c.* Vnde iste versus consimilis est illi superius dicto. Lacum aperuit &c. Et conuertetur dolor eius in caput eius. & multi sunt similes.

Laqueus

Dolus

Cogitatio.

Iudith. 13

psal. 7.

107 15. q. 1. ea non est.

Cognoscetur dominus iudicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

Hic ponitur sextum dei beneficium. scilicet dei summa iustitia. Quamuis enim deus in seipso sit æternaliter summa iustitia. non tamen hoc nobis innotescit nisi per effectus. quia ex hoc quod bonis tanta beneficia præstat vt dictum est: & malos punit: ipse a nobis summe iustus & omnium dominus cognoscitur. & hoc est quod dicit. *Cognoscitur dominus iudicia faciens* &c. Cognoscetur enim vel hic a suis, vel in iudicio ab omnibus, faciens iudicia, scilicet secernens hic merito non loco malos a bonis. vnde qualiter separentur mali a bonis per iudicia Dei ostendit. d. *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* q. d. Non a deo procedit, quod mali hic cruciētur, sed ab eis. quia ipsa peccata sunt eis cruciatus & tormenta. Tamen hic notandum de cognitione Dei. quod vt dicit Ricardus super illud psal. Populus, quē non cognoui, seruiuit mihi &c. Quidam nanque sunt quia Deo cognoscuntur & Deum cognoscunt. Cognoscere enim Dei est fęlicē facere. Cognoscere autem hominis est, de percepta fęlicitate gratias agere. & tales sunt angeli. Quidā nec cognoscunt Deum, nec cognoscuntur a Deo, vt pauperes necessarij, quos nec rerum temporaliū copia ditat, nec beatificat seruitus diuina. Quidam cognoscuntur a deo sed Deum non cognoscunt, vt diuites huius sæculi. qui acceptis opibus affluunt, sed carnalibus desideriis pressi, nunquam ad cælestia cor suspendunt. Quidam vero non cognoscuntur a deo, sed deum cognoscunt, vt pauperes voluntarii, quos nec tribulatio nec angusta nec alia quæcunque pericula possunt separare a charitate Christi. In quorum persona loquitur dedit. d. Deus meus, Deus meus respice in me. Nunquid verbo incogniti videntur, qui orant vt respicianf? verumtamen licet habeantur quasi ignoti, licet videantur derelicti, ipsi tame deum cognoscunt, quem exorāt deuote. Et de istis dicit deus. Populis, quem non cognoui, seruiuit mihi &c. Ac si aperte angelis suis dicat, & alijs quos hic fælices facit. Quid mirum, si mihi seruitis, quos fælices facio: quando & illi mihi seruiunt quos in sua paupertate derelinquo? Et ab istis talibus pauperibus cognoscitur dominus iudicia faciens. quia & si malos opibus temporalibus ditat. ipsos tamen in operibus manuū suarum comprehendi & cruciari permittit. bonos autem & si paupere s temporalibus velut incognitos permittat, illos tamen a cruciatu mentis pati non finit.

Ricardus psal. 17.

psal. 21.

psal. 17.

108 Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum.

Postquam egit psal. de iudicio discretionis occulto. Hic consequenter agit de iudicio discussionis, quod erit in fine mundi. Verum ante iudicium vltimum venturus est Antichristus ad mundum seducendum. Ideo iste duo facit. quia primo ponit iudicium vltimum, quo peccatores damnabuntur. secūdo ponit aduentum Antichristi præuium, quo gentes seducentur: ibi *Exurge domine.* quantum ad primum, sciendum quòd in vltimo iudicio duplex sententia dabitur, scilicet pro bonis & contra malos. Et licet sententia bonorum præcedat sententiam malorum. quia primo dicet his, qui erunt a dextris. Venite &c. Deinde his qui erunt a sinistris. Discedite a me &c. Tamen sententia malorum prius executioni mandabitur. & consequentur sententia bonorum. propter quod dicitur Matth. 25. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, &c. Et iuxta ista psal. duo facit quia primo ponit sententiam malorum. d. *Conuertantur peccatores*, &c. secundo sententiam bonorum: ibi. *Quoniam non in finem oblivio erit pauperis.* Quantum ergo ad sententiam malorum dicit. *Conuertantur peccatores &c.* Peccatores enim in præsenti delitiis affluunt, & suis voluntatibus abuntur. sed in iudicio a suis voluptatibus ad æternas pœnas conuertentur: quod notans, dicit. *Conuertantur peccatores in infernum.* Et qui peccatores? subdit d. *Omnes gentes qui obliuiscuntur deum.* Illę enim obliuiscitur Dei qui Dei mandata non seruat in opere. Ideo dignū est vt deus illius obliuiscatur, imperiū non liberans a pœna. ideo in persona cuiuslibet peccatoris tunc damnandi dicitur. Repulsa est anima mea: oblitus sum bonorum, scilicet quæ facere debebam. Sed notandum quòd quattuor loca assignantur animabus post hanc vitam, vsque ad diem iudicii. In primo est summum bonum sine omni malo, scilicet paradisus. In secundo est summum malum sine omni bono, scilicet infernus. In tertio est malum & bonum, scilicet gratia & pœna, scilicet purgatorium. In quarto carentia boni sine malo, scilicet limbus. Et ista quatuor loca erunt vsque ad diem iudicii: sed post diem iudicij solum erunt tria scilicet paradisus limbus & infernus. quia amplius purgatorium non erit. Si quæres de situ vbi sunt ista loca. Respondeo q̄ ista loca possunt considerari aut secundum situm aut secundum qualitate, nulli dubium, q̄ sunt distincta ista inferna: quia in vno est pœna sensus non in alio: non. Et omnia ista loca in plurali vocantur inferna. Si autem considerentur quātum ad situm satis credibile est, quòd omniam istorum infernorum sit vnus situs, sic q̄ in eodem loco saltem continuo sunt omnia ista inferna. Hoc autem probo. primo quia infernus damnatorum & limbus sanctorum patrum & puerorum sunt vnus locus: ergo etiam & locus purgatorii. consequentia nota quia limbus minorem conuenientiam habet cum inferno damnatorum quam purgatorium: qa infernus & limbus conuenienter solum in vno: scilicet in carentia visionis diuinę. Infernus autem & purgatorium conueniunt in carentia visionis & in pœna sensus. Sed consequēs p̄bo. primo per Greg. Vbi expræsse vult christus descendendo ad inferos, extraxit de inferno sanctos patres, ibidē dānatos relinquendo. vnde sic dicit Christus, Ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipsum. omnia cū

Sententia cōtra malos prius executioni mandabitur.

Thren. 3 Nota quō quattuor loca assignātur post hanc vitam animabus In fern⁹ Purgatorium. Limbus. Quæstio.

Nota cōuenientiā istorum in eorum. i. inferni & limbi & purgatorii.

Greg. ho mil. 22. Ioan. 12.

trasit, sed de electis suis aquid inferrum nullū reliquit. Omnia igitur abstulit: omnia itaque electa. Neque enim fideles quosque,& pro suis criminibus æternis supplicijs deditos dominus resurgendo ad veniam reparauit. Sed illos ex inferni claustris rapuit,quos suos in fide & actibus recognouit vnde recte per Oseam dicit. Ero mors tua o mors: ero morsus tuus o inferne.Illud nanque quod occidimus,agimus vt penitus nō sit.Ex eo autem quòd mortem auferimus, partem abstrahimus,partemque relinquimus: quia ergo in electis suis funditus occidit mortem,mors mortis extitit. quia vero ex inferno partem abstulit, partemque reliquit, non occidit funditus,sed moinerdit infernū.ait ergo. Ero mors tua o mors.Ac si aperte dicat: quia in electis meis mortem fundtus perimo ero mors tua o mors.Ero morsus tuus inferne, quia sublatis eis, te ex parte transfigo.Item huic opinioni assentit sanctus doctor.lib.21.dist.15.d.q. limbus patrū & infernus sunt in eodem loco.Hoc etiam dicit de limbo puerorum Item hoc est de mente beati Aug.d. Non absurde credi videtur,antiquos sanctos,qui venturi Christi tenuerunt fidem à tormentis quidem impiorum remotissimos sed apud inferos fuisse donec eos Christi sanguis erueret. Imaginor ergo in hoc, quod idem est locus inferni limbi & purgatorii: sed diuersis nominibus nuncupatur propter diuersitatem ibidem existentium.Sicut enim idem carcer damnatis ad mortem erit carcer mortis damnatis in pecunia erit carcer pecuniarius ,damnatis ad certū tempus, erit carcer temporalis. sic & idem locus damnatis perpetuis tormentis est infernus damnatis ad tempus est purgatorium,damnatis perpetuo,ne deum videant sine alia pæna dicitur limbus Sed forte dicvbi est talis locus,Ad hoc respondeo.q secundum doctores,situs inferni limbi etpurgatorij est in medio vel in centro terre. Quod probatur multipliciter,Primo per glo.super illud.Ione.2.Projecisti me in profundum in corde maris.d.Quod sicut cor est in medio hominis: sic & infernus est in medio terræ. hoc idem ponit glo. super illud Esa.14.Infernus subtus te conturbatus est &c.Et si dicas:potest ergone sciri distantia quanta sit à superficie terræ vsque ad infernum.Respondeo quod sic: quia quicunque potest scire quantum vnum corpus sphæricum gyrat,faciliter potest scire quantum est à superficie vsque ad centrum. Nota ergo q vt dicit catholicon in littera terra. secundum sapientes mathematicos qui secuti sunt Ptolomeum Rotunditas terræ est viginti duo millia & quadraginta milliara.Cum autem circulus vincat diametrum per tria & septimam partem , quia proportio circuli ad diametrum est sicut proportio viginti duarum ad septem. Viginti enim duo continent septem & vnitatem quæ est pars eius septima.Sequitur quòd quantitas diametri terræ erit sex millia quingenta milliaria.Et dico fere: quia deficiunt nouem milliaria ad complendum sex millia quingenta. Est ergo quantitas diametri circuli terræ sex millia quadringenta & nonaginta vnum milliaria.Cum igitur infernus sit in centro terræ sequitur quòd distet a superficie terræ solum per medietatem dicti diametri, quæ medietas facit tria millia ducenta quadraginta quinque milliaria cum dimidio, Et per tantum spacium infernus est sub pedibus nostris. Iterum forte quæres. Vtrum in inferno sit aliqua redemptio. Et hoc est quærere, vtrum supplicium damnatorum in

Oseæ.13. *Orthodox. Moriere.* *Doctor id. Aug. in de ciuit. Dei c. 15.* *Nota optimam declarationem de loco inferni.* *Quæstio.* *Ione. 2.* *Terra.* *Esa.14. Quæstio vtrū. Secundū doctrinā Ptolomei ambitus terræ continet 21040. milliaria.* *Diameter vere 6500 milliaria. Semissis meteri 3145. milliaria.* *Quæstio. Nota de redemptione.*

A inferno, aliquādo finem sic habiturum. Respondeo quòd aliquorū,vt pura Origenis , opinio fuit quod omnes finaliter existentes in inferno liberabuntur: quod multis rationibus probare conantur.sed opinio est hæretica:vñ illorum opinionem cum suis rationibus recitat Greg.& illas soluit dicens. Sūt em nunc qui iccirco peccatis suis finem ponere negligunt:quia habere q̄nque super se finem diuina iudicia suspicantur. Quibus breuiter rñdemus, q si q̄nque finienda sunt gaudia beatorū. Per semetipsam nāque veritas dicit.Ibunt hi in suppliciū æternū,insti aūt in vitam æternam.Si igitur verum non est,q̄ ipsi natus est:nec illud verum est quod promisit, At illi inquiūt. Iccirco æternam pœnam peccatoribus minatus est,vt eos à peccatorum perpetrationibus cōpescere t:quia creaturę suæ æterna supplicia minari debuit non inferre.Quibus citius rñdemus.Si falsa minatus est,vt ab iniusticia corrigeret:etiā falsa pollicitus est,vt ad iustitiam prouocaret. Et quis hanc eorum insaniam tolleret,qui dum promissionibus suis reproborum supplicia finiri asserunt, assertione sua etiam electorum præmia remuneratio nesque confundunt? Quis hanc eorum insaniā toleret, qui conantur astruere verum non esse , quod veritas de æterno igne comminata est& dum fatagunt Deum prædicare misericordem , non verētur ipsum prædicare mendacem. At illi inquiunt. Sine fine puniri non debet culpa cum fine. Iustus nimirū est omnipotens Deus,& quòd non æterno peccato cōmissum est,æterno non debet puniri tormēto Quibus citius dicimus,quod recte dicerent:si iudex iustus districtusque veniens non corda hominum,sed facta pensaret.Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt,quia cum fine vixerunt, Voluissent qpe sine fine viuere:vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Nam magis apperūt peccare q̄ viuere:ideo hic semper vinere cupiunt , vt nunquā definant peccare,dum viuunt.Ad districti ergo iudicis sententiā pertinet: vt nunquā careant supplicio,quorum mens in hac vita nunquam voluit cacere peccato. Et nullus detur iniquo terminus vltionis qui quādiu potuit, habere noluit terminum criminis. At inquiunt,Nullus iustus crudelitatibus pascitur:& delinquens seruus iccirco à iusto domino cædi præcipitur,vt à nequitia corrigatur. Ad aliquid ergo cæditur : cum dominus eius crudelitatibus non delectatur. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi , quomodo sine fine semper ardebunt. Et quia certum est quòd pius atque omnipotens Deus non pascitur cruciatibus iniquorum,cur cruciantur miseri,si non expiantur ? Quibus citius respondemus quòd omnipotens Deus quia pius est, miserorum cruciatibus non pascitur : quia autem iustus est,ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio & quidem sua iniquitate puniuntur : & tamen ad aliquid cruciantur .i.vt iusti omnes in Deo videant gaudia,quę percipiunt & in istis respiciāt supplicia quæ euaserunt,vt tanto magis in æternum se diuinæ gratiæ debitores esse cognoscant , quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vitare potuerunt. At illi inquiunt. Et vbi est. quòd sancti sunt , si pro inimicis suis , quos tunc ardere videbunt , non orabunt ? quibus vtique dictum est , Orate pro inimicis vestris. ad quod respondemus,quòd sancti orant pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fructuosam pœniten

Inferni status terram. Damnatus. *Greg. 34 moral. c. 11.& 12.* *Mat.25.* *Vide an in inferno possit esse redēptio secundum beatum Greg.34. moral. c. 12.* *Nota.*

tentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conA uersione saluare.Quid em̄ aliud pro inimicis orandum est, nisi quod ait apostolus , Vt det illis Deus pœnitentiam & resipiscant à laqueis diaboli, a quo capti tenentur ad ipsius voluntatem ? Et quomodo pro illis tunc orabunt,qui iam nullatenus possunt, ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadem itaque causa est,cur nō tunc orent pro hominibus æterno igne dānatis:qa nūc ēt cā est,vt non orēt p diabolo & angelis eī⁹,æterno supplicio deputatis.Et q̄ nūc ēt causa est,vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impijsque defunctis, qui de eis vtique quos æterno damnatos supplicio iam nouerunt,ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. quod si nunc quisque viuentes iusti mortuis & damnatis iniustis minime compatiuntur, quando ad hunc aliquid indecibile de sua carne se perperi etiā ipsi nouerunt: quanto districtius tunc iniquorum tormēta respiciunt.qñ ab omni vitio corruptionis exuti,ipsi iam iustitiæ vicinius atque arctius inhærebūt:Sic quippe eorum mentes per hoc quod iusto iudici inhærēr, ius discretionis absorbet.vt omne eis nō libeat quidquid ab illius interne regulæ subtilitate discordat.Hæc breuiter contra Origenistas diximus.Hęc Greg.Volens ergo psal.ostendere quanta erit malorum pœna,dicit. *Conuertantur peccatores in infernum,* vbi s.cruciatus perpetuus erit , & q̄ hoc de omnibus intelligatur subdit.*Omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum.*s.in fine vitæ morientes sine remedio pœnitentiæ.Dignum nāque est,vt ait Greg. vt omni potentis Dei misericordia illius obliuiscatur, qui iustiB tiæ Dei fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet , eum postea non inueniet misericordem.vnde dicitur psal. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum,ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.Ne quando s.infernus rapiat.

2.Ti.2. *al. omnium.* *Greg.16. moral. c. 31.* *Psal. 49.* *109. 23.31*

Quoniam non in finem oblitio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

Hic consequenter ponitur sententia bonorum. Sicut enim mali punientur æternaliter: sic & boni præmiabuntur æternaliter.Et nota q̄ hic accipitur finis pro finali iudicio,in quo Deus pauperum suorum recordabitur. Sicut enim supra dictum est: illos Deus cognoscit,quos facit fœlices,ita conformiC ter illorum dicitur obliuisci , quos in miseria stare permittit. vnde & pauperum in præsenti vita dicitur obliuisci,sed in finali iudicio eos cognoscet , dū eos faciet fœlices.Et hoc est quod iste orabat. Non tradas bestijs animas cōfitentes tibi.& animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. i. secundū glo. Nō tradas bestijs.idest diabolo & angelis eius animam confitentem tibi , quæ s. permittes confitetur peccata.Et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finē. idest ne obliuiscaris ducere in finē. Christum,sed potius ad Christi consortiū ducas. q̄ ita prædicendo ponit.Sed quia non omnis pauperD Deo placet. Ideo notandum q̄ triplex est pauperies,s.quædam cum impotentia , quædam cum patientia,& quædam cum cōplacentia. Prima est mala propter malum pœnæ cum malo culpæ.Omnes dies pauperis mali.& Eccle.25.Tres species odiuit anima mea, pauperem superbum. &c. Secunda est bona,quia habet malum pœnæ sine malo culpæ ,& meritoria ratione patientiæ. Iste pauper clamauit & Deus exaudiuit eum. Tertia est optima propter

Pauper. *Oblitus.* *Psal. 73.* *Pauperes triplex a domino prouerb. 15. eccle. 25.* *Psal. 33.*

domū excellentis gratiæ de qua Matt.5. Beati pauperes spiritu, &c. De duabus ergo vltimis paupertatibus intelligitur iste textus.Quoniam non in finem oblitio erit pauperis,&c.vñ hic ait glo.Pauper in fine non erit in oblitione : & si hic videatur oblitus cum mali florent fœlicitate sæculi & insti laborant:sed in fine istorum status conuertetur:qa illi de diuitijs sæculi ad æterna tormenta trantibunt: isti autem de paupertatibus ad fœlicitatem æternam. *Mat.5.*

Exurge domine, non conforretur homo: iudicentur gentes in conspectu tuo. IIo.

Hic consequenter ponitur aduentus Antichristi,qui finale iudicium præceder.Et tria facit. quia ponitur primo Antichristi aduentus , & apparitio: Secundo Antichristi crudelitas & persecutio : ibi. *Vt quid domine recessisti longe.* Tertio eius victoriosa dissipatio:ibi *Exurge domine Deus,exaltetur manus tua.* Quantū ad primum q̄ Antichristus aduenies apparebit cum magna potestate & cum astutia & calliditate: & sic psal.duo facit.quia primo præmittit eius potestatem.secundo adiungit eius calliditatē: ibi.*Constitue domine legislatorem* Quantum ergo ad primū notandum,q̄ magna erit Antichristi potestas,nam vt habetur Apoc.20 Figuraliter angelus.i. Christus descendens de celo.s.per suam incarnationem apprehendit diabolum & ligauit eum per annos mille.i.ipsius potestatē ligauit,ne tm̄ nocere posset q̄tū vult vsque ad tempus Antichristi, & tunc soluetur diabolus:quia omnem suā potestatem & crudelitatem per Antichristum contra electos exercebit, in tm̄,vt,etiam electi si fieri potest in errorem mittatur.Hanc ergo magnā ant christi futuram potestatem contra electos præuidens ac timens.psal.ait. *Exurge domine,non confortetur homo.* i. non præualeat tuis electis.quia em̄ scriptum est supra dixerat: q̄ patientia pauperum non peribit in finem.Et ideo considerās magnam Antichristi potestatem cōtra electos pauperes orat.d.*Exurge domine non prævaleat homo* s. contra tuos pauperes electos. Et nota quòd Antichristus vocatur hic homo,non quia se regat rm̄ ratione,à qua dicitur homo, sed quia fallax & mēdax erit.ītm̄ quòd post lapsum factus est homo : ex eo quia mentietur.d.se Christum esse,cū non Christus sit,sed purus homo.Sic enim cum homine vocat apostolus paulus.d.Nisi reuelatus fuerit homo peccati,filius perditionis,qui aduersatur & extollitur supra omne qui dicitur Deus.q.d. Ante iste homo veniet:quām iudicij dies aduenias. Et quamuis iste Antichristus sic electis non præualebit:cū præualebit alijs , qui eius timore cadent à fide. Et hoc est quod subdit.*iudicentur.*i.iudicabuntur gentes : s. ab Antichristo ,*in conspectu tuo.* Hic enim per conspectum Dei qui vider occulta , accipe iudicia Dei nobis occulta , quibus sic vt electis non præualeat antichristus,& *vt gentes* i.gentiliter viuentes, iudicet. Qui tales iudicabuntur ab Antichristo.ītm̄ peccatū præcipitabuntur:quo digni etiam̄ æterno iudicio.

Aduētus Antichristi. *Potestas.* *Conspectus proprius dicitur.* *Homo dicitur antichristus non quia se regat ratione.* *2.Thes.2.*

Constitue domine legislatorem super eos : sciat gētes quoniā homines sunt. IIIo.

Hic cōsequēter ostēdit Antichristi calliditatē. Secūdū em̄ expertos,fortius homine trahit amor q̄ timor ad bonū & ad mālum.vn amor voluptatis plus inclinat hominem ad malum,quam timor aduersitatis.Quos ergo Antichristus subiugare non pote-

Deut.32.d. 2.c.p.1. antichristus. Legislator.

Universidad de Deusto Biblioteca

xit terrore suæ potestatis, subiugabit blandimentis A voluptatis, donans diuitias, concedens voluptates & delicias: vnde legē faciet contrariam legi Christi. Christus enim legē dedit paupertatis voluntariæ: ipse autem reuelatione dæmonū thesauros absconditos inueniet: & omnes sibi adhærentes ditabit. Christus legē dedit munditiæ: & ipse legem dabit voluptatis & luxuriæ. Christus legē dedit humilitatis, & ipse dabit legem superbiæ. Et hoc præuidens psal. dicit. *Constitue domine legislatorem, &c.* i. cōstitues, quod dicit prædictō, non orando. vñ magister in gl. *Constitues domine legislatorem*, s. Antichristum super eos, ideſt in ruinā eorum. *Vt sciant gētes.* i. idololatræ, qui Antichristo credent: *quoniam homines sunt.* i. tunc aduenīente pœna, scient per experiētiā se homines esse. i. veteres homines, veteri homini. i. peccantis seruientes. O quā digna trāsmutatio, vt qui Christū latorem legis beatificantis noluerunt recipere, trāta cæcitate puniantur, vt latorē legis perditionis recipiant. Hoc em̄ aperte Iudæis Christus prædixit. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: sed alius veniet in nomine suo, illum recipietis. Ac si aperte Iudæis Christus dicat. s̄m Archidiaconū. Ideo veni in mundo legem dando Euangelicam, vt per me glorificetur pater, & non accepistis me, credendo. Sed Antichristus veniet in nomine non patris, sed in nomine suo: quia lege sua nō gloriam patris sed propriā quæret. Quia em̄ Iudæi noluerunt recipere verum latorē legis Christum, ideo in pœnam peccati huius, recipient falsum latorem legis Antichristum: vt qui noluerunt credere veritati, mendacio credant.

Xpus. 5.

Quia iudæi noluerunt recipere legē Christi: recipient legem antichristi.

112. *35.q.1.illa.*

Vt quid domine recessisti longe, despicis in opportunitatibus in tribulatione?

Antichristi persecutio.

Hic cōsequentur crudelitas persecutionis Antichristi. Et duo facit. quia primo ad confortandū fideles ostendit, q̄ illa persecutio bonis erit vtilis & fructuosa. Secūdo q̄ etit terribilis & venenosa, ibi. *Quoniam laudatur peccator.* Q̄m̄ ad primum ostēdens, q̄ illa persecutio erit vtilis. dicit. Vt quid dñe recessisti, &c. Vbi notandum q̄ talis tāta erit persecutio ecclesiæ tempore Antichristi, vt videatur ecclesiam Deus deseruisse, & ab ipsa recessisse. quia em̄ illo tē pore omni potestate diaboli Antichristo tradita, licebit ei talia ac tanta miranda facere, vt Deus esse credatur. Et ideo ex hoc psal. quasi in vocē gementium per modum querelæ Deo dicit. *Vt quid domine recessisti longe:* s. ab ecclesia tua. Longe em̄ à nobis recessisse videtur Deus, q̄ subuenire nobis differt. Isto modo Deum à se recessisse dicebat Saul: qa auxilium sibi non dabat. Ait Saul. Philistæi pugnant aduersum me, & dñs recessit à me: & exaudire me non voluit. Sic & modo psal. præuidens magnā ecclesiæ tpe Antichristi persecutionem, per modum querelæ quærit à Deo, quare ecclesiæ suæ subuenire sic tardat: d. *Vt quid domine recessisti longe.* Et statim subdit causam: quæ s. est nostra vtilitas. d. *Despicis in oportunitatibus, in tribulatione.* Oportunitas enim pro vtilitate accipitur. q. d. secundum glo. *Despicis in oportunitatibus in tribulatione.* ideſt oportune & vtiliter despicis tuos, & finis tribulari. Despicit. dicit secundum hoc quod videtur gementibus, dum auxilium differt: sed oportune & vtiliter illud facis. Et quæ sit illa oportunitas vel vtilitas talis recessus vel despectus, ostendit cum subdit.

Accedare lege deus 1. Reg. 28

Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant. 113.

Aduersitas Iusti.

Vbi nota quòd aduersitas electis proficiunt: qa occasione illārum præsentem vitam magis despiciunt, & ad Deum venire desiderant: ad amorem Dei accenduntur & purificantur. quod hic notans psal. dicit. *Dum superbit impius.* scilicet Antichristus contra ecclesiam, vel sanctos ipsos persequendo. *Incenditur incenditur pauper.* s. desiderio tui aduentus? vel *incenditur* amore Dei: vel *incenditur.* ideſt purificatur. Fornax enim tribulationis, vt ait gl. Lignavitiorum incinerat: & aurum virtutum purgat: vel malos cōburit, & bonos purificat. Ex his liquet, quod mira prouidentia Dei operatur de malis. comparatione nanque peccatorum boni magno studio bonæ spei accenduntur ad recte viuendum. Sic & per hæreses crescit & gratior est cognitio veritatis. Ista ergo talis superbia impiorum bonis proficit, quos incendit sed ipsis malis nocet, quos per culpam & pœnā comprehendit. Ideo de malis subdjtur. *Comprehenduntur in consiliis suis quibus cogitant.* ideſt in cogitationibus suis quibus cogitant comprehēdere sanctos, ipsi comprehenduntur: quia malæ cogitationes ipsis sunt vincula & reatus ad pœnam æternam.

Incendere.

Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & iniquus benedicitur. 114.

Dē pœnit. dist. 1. illud vero.

Consequenter ostendit q̄ illā Antichristi persecutio erit terribilis & periculosā. Quod ostendit ex sex conditionibus. s. q̄ illa persecutio, Primo erit alliciens & fraudulosā. Secundo erit superba & ambitiosa: ibi. *Non est Deus in conspectu eius.* Tertio q̄ erit sacrilega & facinorosa: ibi. *Dixit enim in corde suo nō mouebor.* Quarto q̄ erit deceptoria, & insidiosa: ibi. *Sedet in insidijs.* Quinto q̄ erit crudelis & furiosa: ibi. *Oculi eius in pauperem.* Sexto quòd erit obscura & tenebrosa: ibi. *Dixit enim in corde suo oblitus est Deus.* Quā tum ergo ad primum ostendit, q̄ illa persecutio erit alliciens & adulatoria. d. *Quoniam laudatur peccator, &c.* Magnum enim periculum est peccatori, dū in peccatis laudatur, quia tunc ad peccandum amplius incitatur. Ipse autem Antichristus operatione dæmonū in suis malitijs ab omnibus malis laudabitur: quinimo vt Deus reputabitur, & ideo ex hoc magis ad crudelitatem & peccatum contra bonos incitabitur. Vnde quantum malum sit adulari peccatoribus: ostendit magister in gl. d. Hęc est magna ira Dei, vt desit correctio peccati, & adsit adulatio. Adulantium enim linguæ, alligans animas in peccatis: delectat enim facere illa, in quibus non solum non inuenitur reprehensor, sed auditut laudator. Vnde quantum malum sit laudare peccatores, & eis adulari, ostendit Greg. d. Sunt namque nonnulli, qui dum malefacta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per prophetam dicitur. Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus! & faciunt ceruicalia sub omni capite, & vniuersæ ætatis. Ad hoc quippe puluillus ponitur, vt molliter quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, puluillum sub capite, vel cubito iacentis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus

Adulatio Peccator laudare. adulari.

Greg. 18. moral. c. 5.

Exech. 13.

in ea fultus, laudibus, molliter requiescat, &c. Vel A ēt potest intelligi de quolibet alio peccatore, quem tunc Antichristus laudabit, ipsum honoribus & diuitijs extollendo: vt amplius ipsum præcipitet. q̄ autem talis adulatio adulatum ad peccandum magis prouocet, ostenditur cum subditur.

115. Exacerbauit dominum peccator: secundum multitudinem iræ suæ non quæret.

Exacerbare.

Exacerbare enim idem est q̄ vnas acerbas colligere, quæ stupefaciunt dentes & irritat. Et sic exacerbare Deum, est ipsum peccando ad iram prouocare. quia ergo peccator laudatus amplius in peccato confirmatur. ideo per ipsum amplius Deus irritatur contra eū & prouocatur. Et hoc notans dicit. *Exacerbauit dominum peccator.* ideſt peccando fecit Deum acerbum & dutum contra seipsum prouocando. Qualiter autem Antichristus Deum exacerbabit, & contra seipsum fecit acerbū, ostenditur cū subditur. *Secundū multitudinem iræ suæ non quæret.* i. Deus non quæret peccata Antichristi, vt illa hic puniat, sed illa reseruabit in futuro grauius puniēda, & hoc *secundum multitudinem iræ suæ.* Vbi nota q̄ magna misericordia & dilectio dei ostenditur ergā peccantē: qñ statim peccata punit, & non reseruat illa in futuro seculo puniēda. propter quod dicitur. Et enim multo tempore non finere peccatores ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere magni bñficij est indicium, &c. Sic & per oppositum peccata hic impunita dimittere, vt grauius in futuro puniātur, est indicium iræ dñi. Sic ergo qa Deus non quæret peccatum Antichristi ad puniendū in futuro, erit signum iræ dei contra ipsum. Vñ magister in gl. *secundum multitudinē iræ suæ non quæret.* Deus em̄ qui solet alios quærere & à malis reuocare, nō quæret eum, s. Antichristū, ideſt nō attēdet ad peccata eius, vt hic vlciscatur illa, in futuro grauius puniturus. *Et hoc secundum multitudinem iræ suæ.* ideſt qa Deus multum est illis iratus, quos per fraudes & scelera ad diuitias & honores peruenire finit. magna em̄ ira Dei est, qñ peccantem non corripit. sed vagam licentiam in peccatū tuendi permittit. Vñ ad peccantē synagogam dicitur. Recessit à te zelus meus, non vlitabo super filias tuas & vxores, cum fornicatæ fuerunt. Et iccirco a Deo humiliter postulemus, vt hic peccata puniat & non illa in futurum punienda reseruet.

Exacerbare. Deum.

Antichristus. Superbia antichristi. Esa. 14.

116. Non est Deus in conspectu eius: inquinatę sunt vię illius in omni tēpore.

Hic consequentur ostendit, q̄ erit superba & ambitiosa Antichristi persecutio. vbi aduertendum q̄ superbia Antichristi in fine maior erit quam fuerit superbia diaboli. Diabolus em̄ superbiens voluit ęquari Deo, dicens illud Esa. 14. Ascendā super altitudinem nubiū & similis ero altissimo. Sed Antichristus non se æqualem Deo facit: se maiorem prædicabit esse Deo: & Deum nullius ęstimationis esse reputabit. Vñ de illo dicit apostolus. q̄ reuelabitur homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur. Quæ verba pertractans Greg. dicit. Nam cū de Antichristo dicitur, quod extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut colitur, aperte monstratur, quòd diabolus appetendo dudum Dei similitudinem quasi iuxta deum se erigere voluit, sed in superbiæ culpā crescendo, iam se supra omne quod dicit

2. Thes. 2. Diabolus. Act. 5. Greg. 29. mor. c. 4.

Deus aut colitur, se extollit. Hanc ergo eius superbiā nunc exprimens psal. dicit. *Non est Deus in conspectu eius.* quare s. seipsum solum esse Deū prædicabit. Et quantū erit ex hoc peccatum eius, ostendit. d. *Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.* s. viæ illius. i. cogitationes, verba, consilia, & opera in omni tpe vitę suę erunt sordidæ & malæ. Vel hoc quod dicit *in omni tempore*, dicitur per comparationem omniū, qui fuerunt ante eum in aliquo tempore, vt sit sensus, viæ illius magis erunt inquinatæ, quam fuerunt viæ alicuius alterius in aliquo tempore ante eum. Vnde qualiter non estimabit ipsum Deum esse in conspectu suo, subditur.

Auferuntur iudicia tua à facie eius: omnium inimicorum suorum dominabitur. 117.

Ideſt, quia iudicia Dei super se ventura non cogitabat: quia ex eo quod pœna differetur per aliqd tempus, ideo putabit Deum non iudicaturum malos: & per consequens Deum putabit nō esse Deū: sed se solum esse Deum. Vbi notandum q̄ quicūq; putat Deo placere mala, non putat eum esse Deum: vel qui dicit eū omnibus peccantibus parcere. Idē nāque est Deo esse Deum, & esse iustum: quia iustitia in Deo Deus est. qui ergo negat Deū esse iustū, negat esse Deum: eum vero negat iustū, qui putat ei mala placere, vel non punire. Quia igitur Antichristus putabit Deum non punire peccata, qa auferentur iudicia tua à facie eius. Ideo ex hoc sequitur: q̄ non est Deus in conspectu eius. Dixit insipiens in corde suo, nō est Deus. Sic ergo hoc quod *psal. 13.* dicitur. *Auferentur iudicia tua à facie eius*, est declaratiuum illius: non est Deus in cōspectu eius. Quod autem sequitur. *omnium inimicorum suorum dominabitur*, est declaratiuum illius: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. *Hic enim cum dicitur omnium inimicorum suorum.* intelligitur, s. omnium inimicorum Dei, quorum omnium ipse dominabitur: quia omnes peccatores in malitia superabit, & excedet. *Et ideo inquinatæ erunt viæ illius in omni tempore.* i. super omnes alios malos, qui fuerunt ante eum in aliquo tēpore. Vel ad litteram *omnium inimicorum suorum dominabitur* Antichristus, quia s̄m glo. dicit ut quod Antichristus omnes reges superabit, vt solus regnet & sedeat in templo Dei extollēs se super omne, quòd dr̄ Deus. Sed qualiter ad hoc perueniat subditur.

Negare Deum.

Antichristus Magus.

Dixit enim in corde suo: non mouebor à generatione in generationem sine malo. 118.

Hic consequenter ostendit, q̄ antichristi persecutio erit facinorosa & sacrilega, quia magicis artibus & diabolicis ad tm̄ dominium peruenient, & per illas credet regnū suum fore semper permānsurum. Et sic per ly. *sine malo* intellige sine malis artibus. Vnde sic exponit magister. *Dixit enim in corde suo* i. dicet secrete apud se, quia se per malas artes regnaturū nō dicet alijs: sed ista dicet in corde suo. Et quid dicet. *Non mouebor à generatione in generationem sine malo.* ideſt fama mea non transibit de hac generatione ad aliam, & ad posteros *sine malo.* ideſt nisi malis artibus. Ideſt tale culmen & tam excelsum principatum consequar: de quo posteri tacere non possunt. Animus enim perditus & expers bonarum artium & à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi additum semper molitur ad fama m

tam,

rō diuturnam,vt apud posteros ēt celebretur. Vel aliter putabit Antichristus, se de hac generatione mortali ad immortalem cum corpore trāsiturū, & hoc per suas magicas artes. Consimiliter em & Simon ille magus se putauit cum sceleratis artibus cœlum adepturum:& de humana gñatione in diuinam magicis artibus trāsiturum. Cōsimiliter ergo iste in corde suo cogitās dicit. *Non mouebor à generatione in generationem sine malo.* i. nisi artibus malis mediantibus. Sed qa omnia ista cælata tenebit in corde, nō ostendens alijs, q talia per magicas artes faciat:sed prætendet quod virtute diuina. Ideo subditur.

Simo magus.

119. Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua eius labor & dolor.

Vbi aduertendum, q illud quod tenetur infra os vel sub lingua manet occultum. Sic & cogitatio, q̄ alijs ad extra non manifestatur, dr esse in ore nō extra. Et ideo notans q tales artes, quibus Deus maledicitur & blasphematur, tenebit occultas. ideo dicit. *Cuius os plenum est maledictione.* i. maledictionē & blasphemiam intra se abscōsam tenebit. Insup addit. *& quod os eius plenū est amaritudine & dolo.* Duobus em modis principaliter excogitabit oēs sibi subijcere, s. per minas & tormenta, & per blandicias & dolositates. Primus modus significatur per amaritudinem, & secundus per doloré. Et sic os eius plenum erit maledictione: quia per artes diabolicas deum blasphemabit. *Amaritudine.* quia minis & tormentis. *Et dolo.* quia blanditijs & deceptionibus. Sequitur. *Et sub lingua eius labor & dolor.* quia s. omnis cogitatio eius erit de labore inferēdo sanctis, & dolore corporeo. quia cogitabit qualiter sanctos sibi resistentes affligat & occidat. De isto em alibi dr. Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni viæ non bonæ: malitiam autem non odiuit.

Antichristus *Os.* *psal. 35.*

120. Sedet in insidijs cū diuitibus in occultis: vt interficiat innocentem.

Hic consequenter ostendit, quòd erit deceptoria & insidiosa. Vbi notandum quòd Antichristus tenebit modum oppositum Christo: nam Christus volens fidem catholicam toti mundo tradere, elegit apostolos pauperes ignobiles & indoctos. Antichristus ante amicos sibi faciet mundi potentes, nobiles, & doctos, quos diuitijs artibusque magicis per ipsum repertis ditabit, vt per illos alios pauperes & impotentes tam minis quàm dolo puertat: & cum talibus sua consilia & suos dolos cōtra sanctos habebit. & hoc est quod dicit. *Sedet in insidijs cū diuitibus in occultis.* quia per occultas insidias & dolositates, quas insimul excogitabunt, sanctos deducent ad mortem, & modus insidiarum erit iste, vt dicit. glo. Nam altos & potentes huius seculi ditabit muneribus, & altis exaltabit honoribus: quorum falsam felicitatem ad alios decipiendum ostentabit. *Et vt interficiat innocentem.* quod duobus modis exponitur, scilicet spiritualiter & corporaliter: spiritualiter vt scilicet de innocente faciat nocentem. Corporaliter autem vt si ei consentire nolint, interficiat corpus. Interficitur enim quis spiritualiter, cum de bono fit malus: & resuscitatur, cū de malo fit bonus.

depe. dist. 2. si enim. Antichristus eligit potentes scilicet. christus sequitur contrarium. *persecutio antichristi insidiosa.*

121. Oculi eius in pauperem respiciunt: insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua. *23. quest. 4. dno.*

Consequenter hic ostendit quòd eius persecutio erit crudelis & furiosa. Vbi notandū quòd Antichristi persecutio erit crudelissima, cæteras omnes præteritas excedens persecutiones. Et si quis dicat, quomodo erit crudelior persecutio omnibus præteritis, cum sancti martyres iam omnia crudelia fuerint experti, quid crudelitatis poterit Antichristus facere, quod alias factum non fuerit? Respondeo. Sanctis martyribus omnia tormenta erāt leuia, quia aperta miracula Christus per eos vel circa eos faciebat: quibus persecutores confundebantur, & ipsi martyres confortabantur. Tunc autem erit oppositum, quia persecutor crudeliter sanctos persequitur, & ipse miracula faciet: quibus ipse amplius admirabilis reddatur, & martyres quasi territi dubitare videantur. Et hanc sententiam ponit Grego. istum versum inducendo. d. Quæ enim pœnarum genera non nouimus: quæ pœnarum genera non iam vires martyrum exercuisse gaudemus. Alios namque improuiso ictu immersus iugulo gladius strauit: Alios crucis patibulum afflixit, in quo & mors prouocata repellitur, & repulsa prouocatur. Alios hirsutis serra dentibus attriuit: Alios armato ferro insultans vngula sparsit: Alios beluina rabies morsibus dertruncādo comminuit: Alios ab intimis viscerum per cutem præsla vis verberū rupit: Alios effosa terra viuos operuit. Alios in altum demersos mors in præcipitium fregit. Alios in se proiectos aqua replendo absorbuit: Alios edax flāma ad cineres depasta cōsumpsit. Quid igitur est, quod in istis tormentis tunc atrocius crescat? Respondet. Nisi hoc quod veritas dicit. Surgent pseudochristi & pseudoprophetę, & dabūt signa magna & prodigia: ita vt in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi. Nunc enim fideles nostri mira faciunt, cum peruersa patiuntur: tunc autem Antichristus cum peruersa inferet, mira operabitur. pēsemus igitur quæ erit illa humanę mentis tentatio: qñ & pius martyr, & corpus tormentis subijcit, & tamen ante eius oculos miracula tortor facit. Cuius tunc virtus non ab ipso fundo quatiatur, qñ is, qui flagris cruciat, signis coruscat? quia ipse Antichristus & altus tunc erit veneratione prodigij, & durus crudelitate torměti. Vnde per Dauid dicitur. *Oculi eius in pauperem respiciunt, insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.* Ad apertam namque potentiā suffecisset, vt leo esset, etiam si insidiās non fuisset. Rursus ad occultas versutias suffecisset, ne insidiās surriperet: etiam si leo non fuisset. Sed quia antiquus hostis per hunc tunc cunctis viribus effrenatur: sæuire per vtraque permittitur, vt contra electos in certamine & fraude & virtute laxetur per potentiam, sed fraude per signa. Recte ergo & leo & insidians dicitur Insidians per miraculorum speciem: sed leo per singularem virtutem. hæc Grego. bene ergo dicit psal. *Oculi eius in pauperem &c.* Hic accipe pauperem pro humili & virtuoso. qua cōtra tales maxime intendet crudelitas Antichristi, & ad huius declarationem subdit.

Antichristi crudelitas. Mat. 24. quæst. *Gre. li. 32 mor. c. 13.*

122. Insidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

Vt enim dictū est: duplici via persequetur bonos & pauperes, s. dolo & violentia. hos modos hic exprimit. d. Quo ad dolū & blādicias dicit, insidiaē vt rapiat

antichristus.

persecutio rapiat pauperem. insidiæ enim in abscondito fiunt. Quo vero ad violentiam addit, *rapere pauperem.* s. conabitur, *dum attrahit eum.* s. per violentiam. attractis em fit publica violentia: verum tali persecutione & si nocebit sanctorum corporibus. magis autem sibi ipsi nocebit: quia ex hoc in interitum cadet æternum. Et hoc est quod subditur.

123. In laqueo suo humiliabit eum: inclinabit se: & cadet, cum dominatus fuerit pauperum.

Antichristus humiliatur. Quia per insidias suas & miracula sanctos humiliabit: quia quanto maiora signa faciet, tanto magis sancti humiliabuntur. i. contemnentur, & pro nihilo habebuntur. Sed sibiipsi magis nocebit, quia *inclinabit se.* s. non voluntarie: sed diuina virtute deponetur de tanta sublimitate ad ima. *quia cadet cum dominatus fuerit pauperum.*

124. Dixit enim in corde suo, oblitus est Deus: auertit faciem suam, ne videat in finem.

Hic consequenter ostendit q illa persecutio erit obscura & tenebrosa: qa s. sicut ipse non credet deū curare de istis inferioribus, sic & alios ad tantam mentis cæcitatem ducet, vt non credant Deum de terrenis curare, Ex isto enim textu habetur, q antichristus erit illius opinionis, q intellectus diuinus ista inferiora non curat: nec circa illa versatur. Et hic nota q finis accipitur dupliciter, s. pro vltimo iudicio & fine mundi. Et sic finem accipit christus. d. Oportet hæc primum fieri, sed nondum finis, & tunc est sensus. Quod Deus mala nostra non videbit in finem, s. sæculi illa iudicando. Accipitur ēt aliqñ finis pro terra: eo qa terra finis est rerum, & vltimum elementum. Sic em finis pro terra accipitur. In manu eius sunt omnes fines terræ, & tūc est sensus. *Auertit faciem suam, ne videat in finem.* i. in terram q. d. non videt nec considerat illa quæ fiunt in terra. In finem em vt dicit gl. dicunt deum non videre, qui dicunt eū non curare humanas res, quæ fiunt in terra, & istius falsæ opinionis erit Antichristus, s. q. Deus non videt illa quæ fiunt in terra. vnde tales dicunt illud Iob. 22. Nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. *Dixit enim in corde suo. oblitus est Deus.* s. sui ad puniendum. Hoc autē putare, s. impunitum remanere peccatum, est negare iustitiā dei, & p consequens ipsum deum. *Auertit faciem suam, ne videat in finem. vt expositum est.*

Finis dupliciter dicitur. Mat. 24. *psal. 94.* *Iob. 22.*

125. Exurge domine Deus: exaltetur manus tua: ne obliuiscaris pauperum.

Hic consequenter ponitur ipsius Antichristi victoriosa depositio & protractio: pro qua sancti assidue Deum orabunt. Et tria facit. quia ad hoc ponitur primo sanctorum deprecatio. Secundo Antichristi depositio: ibi. *Contere brachium.* Tertio gratiarum actio: ibi. *Dominus regnabit.* Quantum ergo ad primum, postulat Dei auxilium contra Antichristū. d. *Exurge domine, exaltetur manus tua.* Dormire enim quasi videtur Deus, qñ bonos a malis affligi permittit, & peccatores prosperari. Similiter & exurgere dicitur: quando bonos adiuuat & malos flagellat. & hoc petit psal. nomine bonorum. d. *Exurge domine.* Precatur enim Dei iudicium, vt illa Antichristi persecutio, in qua tot mala fient cito finiatur. *Exurge ergo domine.* i. cito veni, & manifesta potentiam tuam, *& exaltetur manus tua.* quia enim per manus operamur, ideo manus significat potentiam: & sic manus dei est potentia Dei. Manum suā misit ad fortia. Et hæc manus tunc exaltatur non quidem in se, sed in nobis: quia per effectum ipsam altam videmus. qñ malos bonis nocentes deprimit & sic summe nobis exaltata videbitur, quando filiū perditionis Antichristum deponet. Sic & manum diuinæ potentiæ exaltari. i. manifestari postulabat Esa. d. Domine exaltetur manus tua, & ignis hostes tuos deuoret. Vel per manum intellige ipsum Dei filium: per quem omnia Deus operatur: quæ in depositione Antichristi summe exaltabitur: quia tunc ab omnibus cognoscetur solus verus Deus & dominus. Et cum ipso Antichristo oīa idola penitus conterentur iuxta prophetiā Esa. d. Exaltabitur dominus solus in die illa: quia domini exercituum super omnem superbum, s. Antichristum, & complices eius. Et eleuabitur dominus solus in die illa: & idola penitus conterentur. Hanc ergo exaltationē Christi contra Antichristum postulans dicit. *Exurge domine exaltetur manus tua.* i. filius tuus cōtra Antichristum adiuuando electos tuos. ideo subdit. *Ne obliuiscaris pauperum* sicut putat Antichristus, & sui cōplices. d. Oblit⁹ est Deus, auertit faciē suā, ne videat.

Manus Christi. prouerbi. *Esa. 26.* *Esa. 2.*

126. Propter quid irritauit impius deum? dixit enim in corde suo, non requiret.

Hic consequenter ponitur Antichristi depositio. Vbi notandum, q vt habetur in glosa. Perfectio & dominium Antichristi modico tempore durabit, s. solum per tantum tempus, quantum fuit prædicatio Christi, s. per tres annos cum dimidio. Et illo tempore Enoch & Helias, qui viui translati fuerūt in paradisum. s. Enoch. Gen. 5. & Eccles. 64. Helias aūt vt habetur. 4. Reg. 2. Redibunt ad prædicandum contra Antichristum, vnde dicitur. Ecce ego mittam vobis Heliam, antequam veniat dies domini magnus & terribilis: vt conuertat corda patrum ad filios, & filiorum ad patres. Quia, s. isti prædicando, & legem exponendo, ostendent Christum verum esse dei filium. sicut patres antiqui Iudæorum spe crediderunt illum esse futurum: sic & Iudæi, qui tunc temporis erunt, conuertentur ad fidem patrum, vt s. filij partum, s. Iudæi, sic intelligāt legem de Christo, sicut eorum patres s. propheræ intellexerunt, vt Moyses, Dauid, Esa. &c. Et similiter conuertet corda patrum ad filios, & quia intelligētia patrum ad filios perducetur, dum illud quod senserunt patres, sentient simul & filij: vt ostendit Augustin⁹. Et ideo, qa fides: incepit in Iudæis, & postea venit ad gētes: qui in fine mūdi ad Iudæos reuertetur. ió missa incipitur in parte dextera altaris: postea itur ad sinistrā, deinde ad dexterā reuertitur. Vñ de tpe persecutionis Antichristi quantum durabit, & de istorum pdicatione contra ipsum dr, q Datum est templum dei gentibus, s. Antichristo, & cōplicibus eius, & conculcabunt illud mensibus quadraginta duob⁹. Et dabo duobus testib⁹ meis, s. Enoch & Heliæ. Et phibuntur diebus mille ducētis sexaginta, s. tribus annis & sex mēsibus. Et cum finierint testimoniū suum, s. tanto tpe, bestia, q̄ ascēdit de abysso, s. antichristus, faciet aduersus eos bellū & occidet eos: & iacebūt corpora eorū in platea magnæ ciuitatis, s. Hierusalem. vbi dns eorum, s. Christus, crucifixus est. Et post occidetur Antichristus spiritu oris Christi. i. virtute spiritussancti, q à Xpo ꝓcedit: & hoc ministerio archāgeli Michael

Antichristus. *Mala. vltimo.* *Enoch.* *Helias.* *Ang. 22. dicitur. dei. & 29* *Apoc. 11* *Notatem pus durationis Antichristi.*

vt. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt d.gl.2.Thc. 2. Occidetur autem, vt tradunt doctores in monte Olineti stãs in papilione & in solio suo,vbi Christus ascendit ad Cœlos.Illo aũt interfecto,nõ statim veniet Christus:sed electis cõcedentur ad pœnitẽtiam quadraginta quinque Dies. Ad propositũ ergo, præuidens psal. Antichristi finẽ & quàm modico tpe durabit eius superbia, dicit,*propter quid irritauit impius Deum?* Et tria facit. qa primo ponit Antichristi increpationem. secundo bonorum saluationẽ : ibi. *Tibi derelictus est pauper.* & tertio Antichristi cum suis dãnationem:ibi. *Conterе brachium.* Quantum ergo ad primum increpans Antichristũ, dicit : *propter quid irritauit impius.s.* Antichristus *Deum.i.*quid profuit ei tanta mala facere, & non considerate finem suum qualiter eum Deus esset puniturus.*quia dixit in corde suo nõ requiret.s.* de peccata mea, vt illa puniat:sed decipietur : propter quod nunc loquens Deo subdit.

127. Vides,quoniam tu laborem & dolorem consideras :vt tradas eos in manus tuas.

H.bra.4. Quasi.d.falsum existimabit, qm̃ tu Deus vides, qa oculis tuis omnia nuda sunt & aperta. Et quòd Deus omnia videat, q̃ Antichristus erga sanctos faciet, subdit. *Quoniam tu laborem & dolorem consideras*, quem,s.laborem & dolorem ille sanctis inferet. de quo dictum fuit superius sub lingua eius labor & dolor: Et ad quid istum laborẽ & dolorem cõsideras ? certe, *vt tradas eos.*s.antichristum & suos,laborem & dolorem sanctis inferentes:*in manus tuas*, s. iustitiæ tuæ.Et nota q̃ sicut manus Dei est potestas creatiua singulorum. Manus tuæ dñe fecerunt me,&c.Est cõseruatiua creatorũ. In manu eius nos & sermones nostri. Est protectiua deuotorum. In manu forti educã vos de Agypto.Sic etiã est puniti ua reproborum.ideo dicitur. Alleua manum tuam super gentes alienas:vt cognoscant potentiã tuam. Et sic isto modo vltimo,tradi in manus Dei,est deũ per suam iustitiã & potentiã de peccatoribus vindictam sumere. Sic ergo Deus laborẽ & dolorẽ considerat,quem Antichristus cum suis cõplicibus bonis inferet,vt *tradat eos in manus suas.*s. vt eos puniat. Vel aliter ; vbi notandum q̃ videre aliq̃n accipitur pro sustinere vel permittere transire, & nõ curare. sic em̃ dr Prouer.25.Quæ viderunt oculi tui,ne ꝓferas. Et sic accipiendo,hic iste versus est expositorius præcedentis.Et sunt verba Antichristi,Deo dicentis:Vides,s.peccata mea,& sustines, nec ea punis,& rõnem subdit. d. *Quoniam tu laborem & dolorẽ consideras.* Solent em̃ homines,vt ait glo. interdum non sumere vindictã de iniurijs sibi illatis. quia timent laborare vel irasci.Sic impius iste antichristus de Deo putat, q̃ non valeat Deus tot mala punire sine labore & ira. Sensus aũté iste pronunciationẽ requirit,in qua si erratũ fuerit,obscurabitur. Sic enim dixit impius:non requiret Deus.rõ.quia Deus laborẽ & dolorẽ considerat,vt tradat eos in manus suas. quasi laborare & irasci timeat, & ideo parcat eis:ne puniendo eos laboret,& turbetur ira: sic vt aliq̃n faciunt homines,dissimulando vindictam,ne irascantur. Et sic est sensus. *Dixit* antichristus. *Non requiret Deus.* s.mala, quæ facio, & dixit. Quid em̃ o Deus *Videt*, i. sustines mala, & impunita dimittis. *quia tu laborem & dolorem consideras.* quem s.sustinere te oportet,ad hoc,*vt tradas eos in manus tuas.* i. qa times laborare & irasci,si punias eos.Et forte hoc cogitabit Antichristus:quia se Deũ prædicabit,& expert° multos labores & dolores quos ipse patietur, alios puniendo:similiter cõsiderat, q̃ accidat Deo. Et ex hoc apparet, quantum erit per diabolum deceptus,vt se dicat Deum & laborare & dolores pati.

Manus Dei. Iob.10. Sapie. 7. *Exo 13. Eccl 36.* *Videre.* *prouer. 25.* *punitio.*

Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor. 128. *de pæ. dist. 4. sinis.*

Hic consequenter ostẽdit bonorum cõfortationem & protectionem.Vbi nota q̃nomine pauperis & orphani bonos fideles ẽtelligit. Pauper em̃ dr humilis Matt.5.Beati paupere s spiritu.Orphanus vero carens patre & matre. Huius em̃ vitæ tempora, pater est mundus, mater vero concupiscentia carnis,& sic orphanus dr ille, qui mundo caret. s. cui crucifixus est mũdus,& qui carnẽ suam cum vitiis crucifixit & cõcupiscentiis, & talibus Deus finaliter adiutor erit.Ideo em̃voluntarius pauper omnia mundi relinquit, vt tu Deus tm̃ spes eius sis & adiutor. Vel per pauperem & orphanum populũ Iudaicum intellige, qui vere pauper est, qa vagabundus per mundũ orphanus est: quia Christum patrẽ negauit & matrem synagogã perdidit.Et hinc Deus in finem erit adiutor.quia ipsos per prædicationem Heliæ & Enoch conuertet ad fidem & saluabit. Tũc em̃ vt dicitur de populo Iudæorũ.Deus parcet pauperi & inopi,& animas pauperum saluas faciet. *pauper. Orphanus.* *ps.l.71.*

Contere brachium peccatoris & maligni:quæretur peccatum illius & non inuenietur. 129.

Hic ostenditur quòd sicut Deus in fine adiutor erit bonorum:sic erit damnator Antichristi & reproborum.Quid enim per brachium peccatoris intelligit nisi superbia & Antichristi potestas.de quo brachio.Iob.8 3 .d. Brachium excelsum confringetur. quod exponens Greg. d. Quid nanque excelsum brachium dicitur, nisi superba Antichristi celsitudo:qua supra superbas mentes hominum fastu gloriæ sæcularis erigitur:ita vt homo peccator.& tñ æstimari homo despiciens Deum se super homines mentiatur.Quia vero huius superba potentia districti aduentu iudicis erit ferienda.sicut scriptum est. Quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, ideo recte deipso Antichristo dicitur Et brachium excelsum confringetur,Similiter & nunc psal.præuidens istius brachij confractionem. d. *Contere brachiũ peccatoris & maligni.*vbi gl.*Contere brachium. p.& ma.i.*potentiam illius pessim antichristi, qui peccator est in se, & malignus in alios : vel peccator est violentia,& malignus fraude.Et qualiter sit conterenda subdit. *Quæretur peccatum illius &c.* ideſt quæretur peccatum illius per iudicium & punitionem. & ipse sic punitus peribit.& sic non inuenietur, scilicet amplius in potestate sed in tormentis. Vel aliter peccatum Antichristi vtile erit ad purgationem malorum,sicut peccata & persecutiones aliorum tyrannorum valuerunt ad purgationem iusto rum:sicut dictum est supra:consummentur nequitia peccatorum & diriges iustum. Item,dũ superbit impius intenditur pauper. *Quæretur ergo peccatum* Antichristi, scilicet an sit amplius necessarium, ad purgandum bonos sicut antea. *Et non inuenietur*, scilicet tunc esse necessarium : quia iam non erit locus illius peccato,omnibus iustis tunc purgatis : sicut plano ferro amplius lima non est opus. *Brachiũ. Potestas Antichristi.* *Superbia Greg. 29 mor.c. 4*

Dominus

130 Dominus regnabit in æternum & in sęculum sæculi:peribitis gentes de terra illius. *de consc. dist.3.c. vlt.*

Hic consequenter omnibus prædictis consideratis,ponitur gratiarum actio. Et diuiditur in partes tres. quiade tribus agit gratias. scilicet primo de æternitate felicitatis. Secundo de exauditione orationis:ibi *desiderium pauperũ.* Tertio de præmiatiõe humilitatis : ibi *Iudicare pupillo & humili.* Quantum ad primum dicit *Dominus regnabit &c.* Vbi notandũ q̃ sicut opposita iuxta se posita magis elucescunt : sic & conformiter considerata damnatione reproborum, magis eluceſcit felicitas sanctorum. Et hinc est quod quamuis damnati videant beatos vsque ad diem iudicij,vt ipsorum pœna magis crescat, & beati videãt dãnatos,vt eorũ augeat gloria.Tamen deus puniẽs damnatos citra cõdignũ:ne tm̃ puniãtur: non permittit damnatos poſt iudicium videre beatos.& præmias beatos vltra cõdignũ, vt amplius præmiẽtur,faciet etiã post iudiciũ beatos semper videre damnatos:vt videndo pœnas,quas euaserunt cognoscant quales gratias deo agere debent, vt dicit magister. Sic & nunc conformiter ex comparatione damnatorum ad præmiationem bonorũ psal. vult ostẽdere:q̃ maius erit gaudiũ beatorũ,& ex cõ sequenti quantum gratias boni deo reddere dẽt,di cẽs primo quo ad bonos. *Dominus regnabit inæternũ & in sæculum sæculi.* scilicet supra bonos ipsos beatificando.Sic enim Mariæ prædixerat angelus Regnabit in domo Iacob inæternum.i.in beatis, qui dæmonem,vitia,supplantauerat & mundum Et consequenter addit punitionem malorum.d.*Peribitis gẽtes de terra illius.*i gentiliter viuentes. Gẽtes enim vocat non habentes Dei cultum & legem. *Peribitis in quit de terra illius.* Sed quare dicit terra illius, cum omnis terra sit Dei. Domini est terra & plenitudo eius.Ideo notandũ qđ triplex est terra.s.beatorum, viatorũ,& damnatorũ.Terra damnatoru dr infern9 quia in medio terræ collocatur.Terra miseriæ & tenebrarum,vbi nullus ordo,sed sempiternus horror inhabitat. & ista est Dei punictis.Terra viatorũ est terra vitæ præsentis,nobis data ad viuendum. Qui operatur terrã suã,satiabit panibus.& ista est dei inferentis.Terra beatorum est terra cælestiam cælum vel patria beatorum terra dicitur propter stabilitatem durationis.Credo videre bona domini in terra viuentiũ & Beati mittes, quoniam ipsi possidebunt terram.& ista est Dei præmiantis. Et singulariter dicitur terra Dei quia ibi,nemine discrepante, ab omnibus concernitur,videtur,amatur, & possidetur.Et de ista terra malis nunc dicit psal. *Peribitis gentes de terra illius.*

Beatus. Damnati. Videre. *Nota.* *magister. lib 4. dist.50.* *Luce.1.* *psal. 23. Terra in ꝓpria. Iudic.10* *prouer.22* *psal. 24 Matth.5.* *1. Thes.2.*

131 Desiderium pauperum exaudiuit dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Hic consequenter gratias agit de exauditione orationis.Vbi nota q̃ desiderium non est respectu præteritorum proprie nec præsentium, sed solum futurorũ.& est semper cũ quadã auxietate & pœna ex dilatione illius,quod desideratur. Sanctι autem & martyres laborantes in malis huius seculi desiderant diem iudicij cum magno feruore, quia tunc ab omnibus malis cruentur.istam etiam diem desiderant,non solum existentes in purgatorio vt ab illis pœnis eruantur, sed etiam existentes in paradiso,vt secundam stolam beatitudinis accipiant. & ꝓpter hoc ad deum pro vindicta malorũ clamant.d. Quare non vindicas sanguinem nostrum:Istud ergo desiderium exaudiuit dominus. quia sic facere decernit. Vel ibi accipitur præteritum pro futuro. & hoc propter certitudinem futuri a Deo ordinati. Vel aliter notandum, quod desiderium est triplex. scilicet naturale,Iob. 35. Firmamentum desiderat nubes.Animale.Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum &c.Rationale. vt cum quis desiderat virtutem & sapientiam Cum præsens est,imitantur illam:& desiderant eam,cum se eduxerit. Si vir pauper & iustus istud triplex desiderium transcendit. Primo transcendit desiderium naturalis tendentiæ desiderandum dissolutionem corporalẽ. d.illud Phili. .Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo.Secundo transcendit desiderium animalis concupiscentiæ,desiderando spiritualem conuersationem.d.Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Tertio transcendit desiderium rationalis appetitiuę,desiderando facialem Dei visionem.Anima mea desiderabit te in nocte, scilicet videre te. De quo. 1. Petri. . In quem desiderant angeli prospicere. *Desiderium ergo pauperum exaudiuit dominus:* ipsos educendo de mundo,ipsos spirituales faciendo,& ipsos in cælestibus beatificando.quia vt dicitur Prouer.10.Desiderium suum iustis dabitur. Sed quia tale bonum desideriũ iusti pauperes a seip sis non habent,sed a dei gratia prœueniente & corda eorum præparante. ideo illud desiderium vocat præparationem . d. Præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Et hic accipitur audire pro exaudire:& auris pro misericordia. Sic accipitur audire. psal.29. Audiuit dominus, & misertus est mihi dominus factus est adiutor meus. & auris pro misericordia. Auribus percipe lachrymas meas.

Aposa.6 *Iob. 35. psal.41. Sup.4.* *Philip.1* *Galat. 1.* *Esa. 26 1.Pet 1.* *prouer.10* *psal. 29.* *psal. 38.*

Iudicare pupillo & humili:vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. 132

De præmiatione humilium, vbi notat magister in glo.quòd aliud est iudicare pupillum, & aliud iudicare pupillo. Iudicat enim pupillum etiam, qui condemnat ipsum. sed iudicat pupillo, qui pro illo sententiam fert.& sic.d.*Iudicare pupillo*,ostẽdit quòd sententia danda erit pro ipso. & sic exprimitur ipsius præmiatio Et tunc scilicet in iudicio implebitur de pupillo quod scribitur. 2. Re. 18. Iudicauit pro te hodie dominus. Isto autem iudicio peracto, cessabit omnis tyrannus propter quod subdit. *vt nõ apponat vltra magnificare se homo super terram.* Vel intelligitur de Antichristo qui solum homo erit quamis mentiendo dicat se Deum esse.Tunc enim omnia mala finientur super terrã.cum antichristus cũ omnibus suis membris damnabitur.quia vt dicitur Iob.3.ibi.Impij cessauerunt a tumultu.j. cessabunt.

Iudicare. vide differentiã inter iudicare pupillũ & pupillo *2.Reg.18* *1. Thc.2.* *Iob.3.*

IN Domino confido :quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montem sicut passer. 133

Titulus istius psal. est *in finem psal. dauid.* Cuius patet expositio ex supradictis in titulis aliorum psalmorum precedentium. De historia autem, supra quam iste psal. fundatur & de expositione litterali, dic vt. N. ¶ Quantum ad intellectum psal. notandū, q̄ in isto psalmo agit prōpheta de hæreticis, qui sunt membra putrida mentientes se veros catholicos, & christū habere. Et sic alios conātur ab vberibus sanctę matris ecclesię abducere; & ad se illos adducere, affirmātes q̄ apud se sit Christus. Et quasi pie & studiose sunt admonentes, vt ad eos transeundo, trāsmigremus in Christum. Quibus in isto psal. respondet propheta, redarguens eos, & docens eis esse resistendū. Vnde psal. iste diuiditur in duas partes. Quia primo ponuntur bonorū & malorū meritā & demerita. Secūdo vtrorumq; prędmia & supplicia: ibi. *Dominus in templo, &c.* Prima in duas. quia primò ponuntur bonorum merita. Secundo malorum demerita: ibi *Quoniam ecce peccatores intenderūt arcum* Quantum ergo ad primum loquens in persona omnium bonorum dicit *In domino confido.* Vbi notandum q̄ volens exprimere breui sermone omnes virtutes & merita iustorum, & fidelium, ait. *In domino confido.* quia confidentia in domino, omnes virtutes continet: quoniam ipsa est remissio peccatorum, operatio meritorum, fortitudo animorū, cognitio credendorū, superatio dæmoniorum, acquisitio prędmiorū. Primo nāq; cōfidētia in deo facit remissionē peccatorū. Matth. 9. Cōfide fili remittūtur tibi peccata tua. Nec mirum quoniam cōfidentia in deo, fidem includit, quia cōponitur ex con, & fide: fides autē peccata purgat. Actū. 15. Fide purificās corda eorū. i. deo dicit apostolus. In xp̄o habem⁹ fiduciā & accessū in cōfidētia p fidē eius. Secdo est actiua meritorū. Si em̄ peccatū sine dei gr̄a purgari nō p̄ōt, & ipsa gr̄a omnia nr̄a efficit merita: cōsequēs est vt cōfidentia, quæ peccatū purgat et ū in nobis nr̄a merita operatur, vnde Hiere. 17. Benedictus vir, qui confidit in dño, & erit dominus fiducia eius: & erit quasi lignum, quod trāsplātatur super aquas: nec aliqn̄ desinet facere fructum. Tertio causat fortitudinem animorū, quoniam cōfidētia in deo animā vnit deo: vnitus aūt deo, stabilis est & fortis. ideo dr. Confide in domino, & sta in loco tuo. Locus aūt nostet, in quo stabiliter manere debemus, est cor nostrum a quo extravagādo per tēporalia nō debemus exire: & in ipsos nos stabiles facit cōfidentia in dño. psal. 124 Qui cōfidunt in dño, sicut mons sion non commouebitur in æternū. Quarto facit veritatis cognitionem, Sapiē. 3. Qui cōfidunt in dño, intelligent veritatem &c. Quinto facit dęmoniorū superationē: vnde dicit de Machabęo. Machabęus aūt cōfidebat semper cum omni spe auxilium sibi a deo affuturū qua confidentia ipse frustratus nō fuit. Nam vt ibidem sequitur, dñs per manum Hieremiæ prophetæ gladium sibi porrexit, in quo aduersarios suos superauit. Sic enim per confidentiam ad aduersarios superandum nos filio extremo hortabatur xp̄s d. Confidite, ego vici mūdum. Ista confidentia Susanna de suis hostibus iudicibus triumphauit. de qua Dani. 13. Erat enim cor eius fiduciam habens in dño. Ista virtute superantur pericula maris: vnde naufragātibus discipulis dixit iesus. Confidite, ego sum. propter quod dicitur dan. 4. Non est confusio confidentibus in te. Sexto facit acquisitionem prędmiorum. Ad Hęb. 6. Confidimus autem de vobis, dilectissimi meliora & viciniora saluti. Et ideo ad istam virtutum virtutē construendam nos hortatur apostolus. d. Nolite amittere cōfidentiā vestrā quę multam habet remunerationē. Quia ergo sicut confidentia ceteras virtutes continet: ideo merita & virtutes iustorum breui verbo exprimens psal. d. *In domino confido.* Et quia confidens in domino, ideo reprimit omnia tentamenta hæreticorum, vel aliorum malorum, ipsos reprehendēdo. d. *Quomodo dicis anime meæ, &c.* Littera hic est duplex; quia aliqua litera habet montem, & alia montes. Si autem legatur in singulari, *transmigra in montem.* tunc per montem Christus intelligitur, de qua sub montis nomine dicitur. Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domīi in vertice montium, & eleuabitur super omnes colles, & fluēt ad eum omnes gentes, &c. Et tunc sunt verba hæreticorum dicentiū cuilibet fideli, *transmigra in montem sicut passer.* i. Christum, qui apud nos est: quasi ipsis dicens psal. Quomodo monetis me trāsire ad vos, tāquam multi sint xp̄i. quasi mirum est, q̄ si hoc fecero, ero sicut passer, scilicet instabilis, contra illud, quod prę misi. d. I*n domino confido.* Si autem legatur montes in plurali. tūc per montes intellige ipsos hæreticos qui vere sunt montes. i. alti per superbiam. qui fideles a vera fide seducere volentes, dicunt: *trasmigra in nos.* i. in societatem nostram. *Sicut passer*, quod dicit adulando. i. quia tu sicut passet pennatus es virtutibus & præceptis. ideo nobiscum, qui sumus alti debes habitare. sicut & passer in altis habitat. & tunc istos reprehēdens. d. *Quomodo dicit⁹ anime meæ* hoc quasi. d. mirum est, cū christus, quē vos dicitis habere, non alta quærere, sed humilitatē docuerit.

confidentia spei.

Matth. 9.

Actū. 15 Ephe 3.

Hiere 17.

Eccle 11.

psal. 124

Sap. 3.

2. mac. 15

Ioan. 16. Dan. 13.

Matth. 6. Hab 6.

Hebr. 10.

Esa. 2.

134 Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum suum, parauerunt sagittas suas in pharetra: vt sagitrent in obscuro rectos corde.

de p. dis oppositum

Hic consequēter ponit malorū demerita & peccata, scilicet hæreticorum vel dæmoniorū, quorum malicia præcipue intendit ad corrumpendam & applicandam scripturam sacram ad suos errores, vel mala defendenda. Vnde nota q̄ per arcum scriptura sacra intelligitur: supra fuit declaratū super illo verbo psal. 7. Nisi conuersi fueritis, gladium suū vibrauit, arcum suum tetendit. Hunc autem arcum intendunt hæretici, plicant & torquēt. Cum enim intenditur arcus vtraq; pars eius, scilicet lignum & chorda plicat: quia tam nouum testamentum quā vetus torquēt a vera intelligentia & ad suas hæreses applicāt. Sicut verbi gratia dicit scriptura. q̄ cū esset desponsata Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est habens in vtero. Istam scripturam plicāt hæretici: vt antidicomarite, vt. 24. q. 3. quidā hæretici. d. Quod ex hoc habetur q̄ Maria post natum Christum, cum Ioseph. fuit carnaliter conjuncta. Vnde sic plicando scripturam, arguebāt. Cum enim ante sit idem quòd prius, est differentia temporis: sed prius tempus relatiue dicitur ad posterius. 4. Phys. ergo si prius, quam conuenirent, habuit in vtero, consequens est, quòd postea conuenerunt. Sed non aduertunt, quod hec dictio ante exponitur affirmatiue & negatiue. Affirmatiue, quod illud dicitur ante, post quod aliud sequitur. Negatiue vero illud dicitur ante quod nihil tale præcessit. & sic intelligitur hic ly ante. Similiter & alij torquentes arcum scripture dicunt, q̄ virgo Maria habuit plures filios præter christum. quia dicitur Lucæ. 1. q̄ peperit filium suum primogenitum. primogenitus autem

arcus discurrit scriptura. psal. 7.

24. q. 3.

Lucæ 1. primogenitus.

autem quis non dicitur, nisi respectu sequentium. Solnitur vt prius. *Parauerunt sagittas suas in pharetra.* Pharetra dicitur cor, quod sagittas continet, s. acuta & acerba consilia *vt sagittent in occultis rectos corde.* s. fideles etiam simplici sensu scripturarum degentes. Sic enim dicitur psal. 63. Intenderunt arcum rē amaram vt sagittent in occultis immaculatum. qa s. tales vt ibi dicit gl. gestant mel in ore, & aculeum in dorso. & dicit *in occultis*: quia hæretici in planis & apertis scripturis simplices non possunt decipere, sed in occultis locis & obscuris, tunc sensum scripturæ conantur peruertere, & hoc est q̄ subditur.

psal. 63.

135. Quoniam quem perfecisti destruxerunt: iustus autem quid fecit?

Idest sensum scripturæ, quem tu perfecisti, s. scripturas quas tu perfecte edisti, destruxerunt. vel sensum scripturarū quem tu perfecisti, s. implendo in te prædicta in scripturis, destruxerunt. idest peruertrunt. *Iustus autem quid fecit.* Nomine enim iusti Christus intelligitur, quia est iustus iustificans alios. vnde non solum amici, sed etiam inimici & persecutores eius ipsum nomine iusti vocāt. vt Pilatus dicit. Matt. 27. vxor pilati. d. Lucæ. 22. Nihil tibi & iusto illi. Centurio qui ipsum crucifixit, dicit. Vere hic homo iustus erat. Ipse iudas, qui eum tradidit. d. Matt. 27. Peccaui tradens sanguinem iusti. *Iustus ergo quid fecit.* idest Christus. quasi. d. isti sic peruertentes scripturas, vt diuidant ecclesiam non bene attendunt quid iustus, i. Christus fecerit: quia faciunt oppositum: quia isti ecclesiam conātur diuidere: sed Christus eam pace vniuit, s. Pacem relinquo vobis: pacē meam do vobis. Christus enim tantam pacem ecclesiæ exhibuit, vt etiam traditorem suum iudam mira patientia toleraret, & ad prædicandum regnū cœlorum cum alijs apostolis mitteret: & ei sicut cę teris eucharistiam daret: quem ante suum traditorem & diabolum nominauerat. cui omnia prędicta contulit, vt ostenderet dona Dei ad illos peruenire: qui fidem Christi accipiunt: etiam si talis sit, p quē accipiunt, qualis iudas fuit. Isti autem hæretici per oppositum faciunt. quia etiam fideles a fidelibus fidem sacræ scripturæ accipientes, etiam peruertere conātur. Non ergo considerant quid iustus. i. Christus fecit.

Iustus Christus.

Pilatus. Matt. 27. vxor. centurio. Lucæ. 22. Iudas. Matt. 27.

136. Dominus in templo sancto suo, dominus in cœlo sedes eius.

Hic consequenter ponit bonorum prædmia & supplicia malorum. & primo ponit primum, & secundo secundum: ibi. *Pluet super peccatores* Quantum ad primum nota quòd tria bona dominus bonis tribuit, & secundum hoc ista pars diuiditur: quoniam Deus suos primo inhabitat: secundo illos gratificat, ibi. *Oculi eius in pauperem.* tertio ipsos purificat: ibi. *Dominus interrogat iustum.* Quantum ad primum ostendit quòd dominus bonos inhabitat. d. *Dominus in templo sancto suo, &c.* Quilibet enim iustus templum Dei dicitur. teste apostolo. Templum Dei sanctum est quod estis vos: & spiritus Dei habitat in vobis. si quis autem violauerit templum Dei, disperdet illum Deus. quamuis enim vbique sit Deus: non tamen vbique habitat. habitat enim in illis, qui sunt templum eius cœlum. In malis autem non habitat licet sit in illis vt ostendit Magister. d. In sanctis enim habitat Deus in quibus est per gratiam: non enim vbicunque est Deus, ibi habitat: sed vbicunque habitat, ibi est. In solis ergo bonis habitat, qui sunt templum eius & sedes eius. vnde per Esaiam dominus ait. Cœlum mihi sedes est: terra autē scabellum pedū meorum. Quia in electis, qui sunt cælum habitat deus, & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperāt. Malos vero qui sunt terra, iudicij discretione calcat. vnde in libro sapien. dicitur. Thronus sapientiæ anima iusti. quia in iustis specialius est quam in aliis rebus: in quibus tamen omnibus est totus. Quemadmodum Augustinus ait. Anima per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in maiorib⁹, nec maior in minorib⁹. sed tñ in aliis intēsius in aliis remissius operatur: cū in singulis particulis corporis tota essentialiter sit. Sic & deus, cum sit essentialiter in omnibus totus, in illis tamen plenius dicitur esse, quos inhabitat, idest in illis in quib⁹ ita est, vt faciat eos templum suum. Istud ergo est donum quod de⁹ suis facit electis. q̄ a scilicet illos inhabitat per gratiam. de quibus nunc psal. dicit. *Dominus in templo sancto suo dominus in celo, &c.* Et alibi. dominus in cælo sedes eius. Vocantur enim sancti non solum templum dei, sed etiam cælum: quia in cælestibus mente consistunt.

Esa. 66.

Aug. in epistola ad Hier. de origine anime.

psal. 102.

137 Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominum.

Hic ponit secundū donū quod suis dat electis, q̄a. s. eos gratificat. Vbi sciendū, q̄ p oculos Dei itelligit misericordia & gratia dei: quibus suos electos respicit & sibi facit gratos. Sicut & respectus dei dr auxiliū dei: quia illū suis respicit oculis, quē suo auxilio sibi gratificat. Sicut de Petro legitur. Respexit dñs Petrū: & ideo statim Petrus egressus foras, fleuit amare. *Oculi ergo domini in pauperem respiciunt*: qa ipse pauperes spiritu sua adiuuādo gratia, facit sibi gratos. & ideo si aliquando aduersa suis pauperib⁹ infert: tamē hoc misericorditer facit, vt medicus, propter qd psal. d. Oculi dñi super iustos: aures aūt ei⁹ in preces eorū. vbi gl. Oculi dñi. i. respectus misericordiæ Dei sunt super iustos: etiā quādoq; vt medicus secat, & vrit: per quod videtur nō respicere: qa hoc facit vt sanet, & parcat in sempiternum. & consimili modo mne ait *Oculi eius in pauperem respiciunt & palpebre eius interrogant filios hominum.* Vbi nota q̄ palpebræ, quia illis clausis nihil videmus, illis vero apertis, videmus, significant diuina iudicia, quibus nos interrogat deus & probat: quę aliquando sunt nobis aperta, quandoque vero clausa & obscura. Vide istum textum exponens Grego. d. Tribus modis interrogare nos conditor noster consuevit, cum aut flagelli discretione nos percutit: & quanta nobis insit vel desit patientia, ostendit. aut q̄n quædā quæ volumus præcipit, & nr̄am nobis obedientiā vel inobedientiā patefacit. aut q̄n aliqua nobis occulta patefacit, & aliqua abscondit & mensurā nobis nr̄æ humilitatis innotescit. Et ponit exemplo. d. flagello nanq; nos interrogat, cū mentem sibi bene per tranquillitatē subditā, afflictionibus pulsat. vnne & Iob laudatur attestatione iudicis, & tamen ictibus cæditur percussoris, vt eius patientia tanto verius clarescceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiēdo aūt dura, dominus nos interrogat, sicut Abraham terrā suam iubetur egredi, & pergere quo nesciebat, in mōtem vnicū filiū ducere, & quē ad cōsolationē senex acceperat, immolare. Cui nimirum

Oculus Dei. Misericordia & gratia.

Luca. 22.

psal. 33.

palpebra. iudiciadei

Greg. 28. mor. in. 7. interroga re Respondere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nimirum ad interrogationem bene respondenti.i. A ad confessionem bene obedienti dicitur. Nunc cognoui q̃ timeas Deum: scire nanque Dei est, nostram obedientiam nos scire facere. Aperiendo quoq; nobis quædã atq; claudẽdo, nos interrogat deus. sicut per psal. dicitur. *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid ergo per palpebras dei, nisi iudicia eius accipimus: quę iuxta aliquid clauduntur hominibus, & iuxta aliquid reserantur, vt homines, qui sci ipsos nesciunt, sibiipsis innotescant: quatenus dum quædam intelligendo comprehendunt, quædam vero cognoscere omnino non possunt eorum corda, sese latenter inquirant, si illos diuina iudicia vel clausa non stimulãt, vel aperta non inflant. Hac enim Paulus interrogatione probatus est, qui post ascensionem tertij cæli post supernæ locutionis mysteria. d. Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis sit. Apertis ergo palpebris dei interrogatus Paulus, recte respõdit: quia superna secreta attigit: & tamẽ in humilitate cordis sublimiter stetit. Qui rursum cum secreta Dei iudicia de repulsione Iudæorum, & gentium vocatione discuteret, atq; ad eam peruenire non posset, quasi clausis palpebris Dei interrogatus est. Sed recte illi respondit, qui deo se in ipsa sua ignorantia scienter inclinauit. d. O altitudo sapientiæ & scientiæ dei: quam incomprehensibilia sunt &c. Ecce enim absconsis mysteriis, quasi clausis palpebris interrogatus, recta respondit, qui secreti aditum pulsans, quia per cognitionem intromitti ad superiora nõ valuit, per confessionem ante ianuas humilis stetit: & quod intus cõprehendere non potuit, foris remanendo laudauit. Ex quibus patet q̃ palpebræ Dei ideo nos interrogant, vt amplius nos sibi gratificent. Vel aliter. per palpebras Dei apertas intellige prosperas: per clausas, aduersa: quibus suos Deus probat & interrogat. vt in prosperis sint humiles, & stabiles in aduersis: vt clausis palpebris non fatigentur, & apertis non inflentur.

psal. 10.
Gre. c. 8.
2. Rom 3.
Rom. 11.
al. timẽdo

138 Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

Hic ponit tertium beneficium. scilicet q̃ deus D suos purificat. Dictũ enim statim est, dominus nos interrogat per aduersa & prospera, scilicet innitẽdo. Sed qa hoc commune est & bonis & malis quamuis differenter, ideo dicit *Dominus interrogat iustum & impium.* s. iustum purificando, quia iustus per patientiam aduersorum & per humilitatẽ habitam in prosperis purificatur, & Deo magis gratus redditur. Impius autem per impatiẽtiam aduersorum & superbiã habitã in prosperis, magis inquinatur. Quę diuersitas non prouenit ex parte interrogationis, sed ex parte diuersitatis responsionis. quia iustus prosperis interrogatus, respõdet humiliter, & malus superbe. similiter iustus interrogatus vel pulsatus aduersis, respondet patienter, malus autẽ impatienter. Et quia superbia in prosperis & murmuratio in aduersis, est quędam iniquitas a deo. & si iusti illis interrogationibus purgantur, iniusti tamen amplius sordi dãtur. ideo sequitur. *Qui autem diligit iniquitatem odit animam suam,* & sic malus sibiipsi nocet non aliis. & attende secundum quod ait magister in glo. Nota quod ait. *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* non dicit qui facit. Iniquitas enim idem est q̃ peccatum. vnde Ioa. ait. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. nemo vero sine peccato viuit. Ille vero diligit iniquitatem, qui ex desiderio & affectu peccat. Ex quo apparet quòd ista glo. vult ponere differentiam inter peccatum veniale, sine quo nullus viuit, & peccatum mortale: quod est ex electione & desiderio. Ex quo sequitur q̃ omne peccatum factum ex electione voluntarie, & a proposito est mortale.

aduersi tas Iusti & Mali.
Iniquitas
Ioan. 8.

139 Pluet super peccatores laqueos: ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

Hic consequenter punit supplicia malorũ. Vbi B primo notãdum q̃ per laqueos intelliguntur peccata, qa peccatis diabolus capit animas. sicut laqueis auceps capit aues. vnde prouer. 29. Peccantẽ virũ inuoluet laqueus. s. & 2. dicitur. Resipiscãt a laqueis diaboli, quibus captiui tenent. peccata autem generaliter sunt tria, ad quę alia reducuntur. s. auariciæ, & cupiditatis, luxuriæ & voluptatis, superbiæ & vanitatis. Peccatũ auaritiæ per ignem figuratur. quia sicut ignis lignis nõ satiatur, sed magis accenditur, sic & auaricia non satiat pecunia, sed magis irritatur, vnde 30. Ignis nunquã dicit sufficit. Et ecclesiast. 5. Auarus nõ replebitur pecunia. Sulphur vero res fetida & ignita significat peccatum luxuriæ. i cui⁹ signũ sup luxuriosos & fetidos homines pluit deus ignẽ cũ sulphure. Gen. 19. qđ declarans Grego. d. Sulphur fomentũ est ignis. qđ tũ sic ignẽ nutrit, vt fetorem grauissimum exalet. quid itaq; in sulphure nisi peccatum carnis accipimus, qui dum peruersis cogitationibus, quasi quibusdã fetoribus mentem replet, æterna ei incendia præparat, & dũ fetoris sui nebulam in mente reproba dilatat, cõtra eam flammis subsequentibus, quasi fomenta subministrat? Nã quia per sulphur fetor carnis accipitur, ipsa sacri eloquij historia testatur, qui cõtra Sodomam ignem & sulphur pluisse dñm narrat. Qui cum carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis notauit maculam criminis, &c. vñ de luxurioso dr. Aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Quid aũt per spiritum procellæ nisi superbia designatur? Nam proprie est subita vis ventorũ cum pluuia: & dr procella à percutio percutis, qa p cutiat. Quid aũt est superbia, nisi quidam ventus cũ impetu alios percutiens & despiciens, vñ de superbis impijs dr. Procella ruens in capite impiorum. *Pluet ergo dominus super peccatores.* & hoc in præsenti: *laqueos.* s. peccata, quibus illaqueantur. Quod quidẽ pluere dr, quia malos in peccatis permittit cadere: quia subtrahit ab eis auxilium gratiæ suæ, & in oẽ peccatũ permittit cadere: quia in tria prædicta peccata, ad q̃ omnia alia reducuntur, s. auaritiæ, & hæc est ignis, luxuriæ, & hęc est superbiæ, & hæc est spiritus procellæ. Et quia omne peccatũ est pœna, 16. d. quod hæc est pars calicis eorum in præsenti: sed in futuro aliam partem habebunt. Calicis, s. æternam pœnam ignis sulphuris & procellę, quę pœna æterna vere ijs nominibus significatur. dicitur ẽm laqueus, quia quos semel capit, amplius nõ relaxat, dicitur ignis, quia ignis est ibi crucians: dicitur sulphur, propter fetorem, dicitur spiritus procellarũ, propter varietatem pœnarum. Sic igitur istius calicis, s. pœnæ malorum, vna pars est in præsenti vita, alia pars in futura. Et hic est calix damnationis æternæ, de quo dicitur. Babylon ciuitas illa magna venit

Laquei. peccatũ prouer. 29 2. Thim. 2
Ignis. Auaritia.
prouer. 30 Ecclesiast 26.
Sulphur. Luxuria. Gen. 19. Greg. 14. moral. 6. 10.
Pœna æterna.
C

Apoc. 16. venit in memoriam Dei, dare illi calicem iræ eius Babylon quæ interpretatur confusio, significat congregationem multitudinem damnatorum.

140 Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit: æquitatẽ vidit vultus eius.

26. q. 1. re mentimi. Iustitia.
Hic ostẽdit, quare deus sic bonis dat præmia, & malis pœnas, d. *Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit.* per iustitias intellige bonos: quia plures iustitias habent. Dei autem vnica sola est iustitia, quasi dicat. *Dominus iustus est.* ideo *dilexit iustitias.* s. bonos, eos præmiando. Etiam quia iustus est. *ideo æquitatem vidit vultus eius,* malos puniẽdo. quia vt dicitur. psal. 33. Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.
psal. 33.

PSAL. XI.

141 Saluum me fac domine quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filijs hominum.

23. q. 3. cũ aliquis.
Iste psal talem habet titulum. *In finem psal. Dauid pro octaua.* & idem titulus habetur. psal. 6. Et hic pro octaua eodem modo exponitur sicut ibi, s. pro Die iudicij. Sed in hoc istius tituli intentio differt ab illo, quia ibi Dauid loquitur in illo psal. 6. in persona peccatoris timentis octauam, s. Diem iudicij, ne puniatur, ideo ibi diuinã postulabat misericordiam. Hic autem loquitur in persona viri perfecti optantis octauam iudicij, & orantis vt veniat: quia hic petit propheta iniquitatem mũdi destrui, vt ad veritatem futuræ promissionis perueniat. Et sic est sensus tituli iste. *In finem psal. Dauid.* i. psal. iste factus à Dauid dirigens nos in finem, s. Christum: est factus *pro octaua.* i. pro Die iudicij, quem iustus desiderat, vt iniquitas mundi destruatur, & veniat veritas promissionis beatitudinis æternæ. Intentio huius psal. est reuocare homines à falsitatibus sæculi ad eloquia Dei, in quibus nostra salus consistit. Item sciendum, quòd iste psal. fundatur supra quandam historiam, quę habetur. 1. Reg. 23. Nam cum Dauid fugeret à facie Saulis persequentis eum, accidit q̃ Philistæi pugnarent contra vnam ciuitatem regis Saulis, quæ dicebatur Ceila. Quod audiens Dauid, pietate motus descendit cum socijs eius ad liberandum ciuitatem illam, & pugnauit contra Philistęos & obtinuit victoriam. Et ibidem in ciuitate illa cæpit habitare cum suis. viri autem Ceilæ ingrati cõtra Dauid statim tractauerunt tradere Dauid & viros eius in manibus Saulis: & nunciauerunt Sauli quòd Dauid habitaret cum eis. Quo audito, Saul mandauit totum exercitum suum parari, vt ciuitatem illam circundaret: & sic caperet Dauid. Dauid autem hæc audiens consuluit dominum per Abiathar sacerdotem: qui respondit, quòd viri Ceilę volebant eum tradere in manus regis: propter quod Dauid tunc fugit de ciuitate illa. & sic saluatus fuit de manibus Saul. Et in ista tali proditione orans fecit istum psalm. Sic ergo duo faciam: quia primo concordabo literam psalm. cum historia. secundo exponam psalm. quo ad intellectum significatum. Et sic psal. iste diuiditur in partes tres. Quia primo Dauid ponit suam deuotam orationem. secundo explicat Ceilorum falsam proditionem. ibi. *Vana locuti sunt.* tertio ponit Dei benigam exauditionem.
psal. 6.
1. reg. 23.
A B C D E

ibi. *Propter misericordiam inopum, &c.* Dic vt. N. ¶ *Saluum me fac domine, &c.* Nunc accedo ad verum intellectum psalm. Diuiditur autem psal. iste in tres partes. Quia primo à malis mundi liberari postulat humiliter. secundo aduentum Christi liberantis prædicat vtiliter. ibi. *Propter miseriam inopum.* tertio in fine cunctos iuste iudicari explicat veraciter. ibi. *Tu domine seruabis nos.* Circa primum duo facit. Quia primo ponit malorum mundi periculum. Secundo contra illa diuinum postulat suffragium. ibi. *Dispersit dominus.* Mala autem mundi in duobus consistunt. s. in carentia bonitatis, & iustitiæ, & in abundantia falsitatis & malitiæ, & sic primo explicat primum. secundo secundum. ibi. *Vana locuti sunt.* Quantum ergo ad primum explicãs malum mundi statum ostendit, quòd in mundo est carentia sanctitatis & omnis virtutis. d. *Saluum me fac domine, quoniã defecit sanctus.* Vbi nota, quòd sanctus in scriptura quandoque accipitur pro Christo, quandoque vero pro quolibet homine iusto. Dicitur enim Christus sanctus, qũia omnes sanctificans. Hæc dicit sanctus, & verus, qui habet clauem Dauid, &c. Et hunc esse sanctum etiam dæmones cognouerunt. vnde exclamauit dæmon Christo. d. Quid nobis & tibi Iesu nazarene venisti ante tempus torquere nos. Dicitur etiam quilibet iustus sanctus. Et quia talis quilibet quãdiu est in præsenti vita, semper proficere potest. Ideo dicitur. Qui sanctus est sanctificetur adhuc. Et de vtroque insimul dicitur. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. Et de vtroque hic intelligitur. Et primo de sancto, qui est Christus: qui licet in seipso deficere non possit: tamen nobis deficit, dum fidem eius non habemus. quia deficit illis, qui in ipsum non credunt: immo multi contra ipsum malignantur: quibus non sufficit, quòd in ipsis deficiat sanctus, sed conantur fidem eius facere in alijs deficere. d. psal. Quanta malignatus est inimicus in sancto. Sic ergo quandocunque Christi fidem deseris verbis vel factis, tibi non in se deficit Christus, sicut sol non in se deficiens, tamen deficit cæco. vnde quilibet peccator de Christo, qui est vita animæ, dicere potest illud. Defecit in dolore vita mea. In dolore. s. peccati. Si autem accipiatur sanctus pro homine iusto, etiam defecit sanctus: quia respectu malorum hominum pauci iusti reperiuntur. Quoniam vt dicitur. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum. Et hoc est quod deplorabat propheta. d. Perijt sanctus de terra: & rectus non est in hominibus: omnes in sanguine insidiantur: Vir fratrem suum venatur ad mortem. Malum manuum suarum dicunt bonum: Princeps postulat, &c. Ex quibus verbis ostendit sanctum in omni statu & gradu defecisse. Et primo quo ad regulares & monachos. d. Perijt sanctus de terra. Terra enim propter stabilitatem significat religionem, quæ stabilior & securior est mundo. Et vbi hodie est sanctitas vel regularis obseruantia: Secundo defecit quo ad clericos sæculares: qui notãtur per homines: quia præ ceteris ratione debent vti: quibus commissa est cura dominici gregis. de quibus dicit. Rectus non est in hominibus: quia omnes declinauerunt ad auaritiam à propheta vsque ad sacerdotem. Tertio quo ad laicos, qui maxime deficiunt. s. sanguinem pauperum deuorando, quo ad tyrannos de quibus. d. Omnes in sanguine insidiantur, innocentem sanguinem persequẽdo. quo ad populares, qui stimulo inuidię se inuicem persequuntur & lacerant. de quibus dicit.

A
¶ *Saluum me fac domine, &c.*
Deficere. psal. 73.
psal. 30.
Iniqui. psal. 13.
Mich. 7.
B C D E

Vir fratrem suum venatur ad mortem, artes & mer A
cantias falsificando. quo ad artifices & mercatores, de quibus dicit. Malum manuum suarū dicunt bonum: iudicia vendendo, quo ad officiales et iudices, de quibus dicit. Principes postulat: vt puta dicendo. Quid mihi vultis dare, & ego eum vobis tradam? quia hodie plures sententias dat pecunia, quàm faciat iustitia. Merito ergo dicit psal. *Saluum me fac domine quoniam defecit sanctus.* quia in nullo statu amplius reperitur sanctitas. Quod bene præuiderat Esa. d. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij. Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. principes tui infideles socij furum, omnes diligunt munera: sequuntur retributiones: pupillo non iudicant: causa viduæ non ingreditur ad eos, &c. Propter quod de hominibus mundi sequi-
Mat. 22. tur psal. d. *Diminutæ sunt veritates a filiis hominum.* Et nota quòd dicit veritates in plurali: quia multiplex est veritas: quæ hodie diminuta immo annihilata videtur. s. veritas doctrinæ, quę spectat ad doctores.
Exo. 23. Magister scimus, quia verax es. &c. Veritas iustitię,
1. Io. 5. quæ spectat ad iudices. In iudicio non acquiescens sententiæ plurimorum, vt à vero deuies. Veritas vitæ, quæ stat in operatione mandatorum. Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.
Esaie. 59. Quæ tamen omnes veritates hodie defecisse videtur. Sic enim prædictum fuit. Veritas corruit in plateis. Quid ergo mirum, si iustus homo tot mala mū di cernens, desiderat vltimum iudicium? d. *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus, &c.*

142. Vana locuti sunt vnusquisque ad C
proximum suum: labia dolosa in corde & corde locuti sunt.

Hic consequenter ostendit, in mundo esse abūdantiam falsitatis & malitiæ. Vbi sciendum q̄ quāuis malum sit carere sanctitate: tamen peius est abundare prauitate. sicut quamuis bonum sit declinare à malo, tamen melius est facere bonum. Dicit
Vanitas quid est. igitur. *Vana locuti sunt, &c.* Vbi sciendum, q̄ vanitas sine vanus dicitur à venus. Et idem est vanus quod falsus, vacuus, inanis & irritus: eo q̄ venerei homines intenti veneri sunt tales. Et sic vana dicuntur falsa, lubrica & futilia. Isti ergo vana locuti sunt, ad alios decipiendum, vel ad venerea peragēda. Et no- D
ta q̄ dicit. *Locuti sunt in corde & corde.* In hoc notatur cor duplex & deceptorium, quia minus malum esset, si quis vana loqueretur corde simplici, vt puta credens bene loqui. ideo notans duplicitatem dicit. *Labia dolosa in corde & corde.* Et quibus? s. *ad proximum suum.* Et notat glo. Quod proximus dicitur tribus
Proximi. modis, s. Conditione primæ natiuitatis, secundum quem modum omnis homo proximus alteri dicitur. Et sic dicitur. Exo. 20. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Certum est e-
Exo. 20. nim, q̄ ibi accipitur proximus pro omni homine.
Prouer. 24. Carnis coniunctione. Et sic dicitur Prouerbiorum quartodecimo. Proximo suo etiam pauper odiosus
Luce. 10. erit. Beneficij collatione, sicut de vulnerato dicitur Lu. 10. Quis tibi videtur illi fuisse proximus, qui incidit in latrones? Respondit ille. Qui fecit misericordiam in illo. Ad denotandum ergo quantū malum hodie regnat in mundo, quia non tenetur fides erga aliquem prædictum, dicit. quòd vana locuti sunt vnusquisque ad proximū suum. Et vere hodie magis solito hoc docet experientia.

Dispердat dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. 143. 6. q. 1. sunt plurimi.

Hic consequenter contra prædicta mala diuinū postulat suffragium. Vbi aduerte q̄ non erat cōtra homines, sed contra vitia & dolos. ideo dicit. *Dispердat dominus:* Dicunt enim philosophi, & experiētia docet, q̄ omnis virtus fortior est vnita quàm dispersa. patet de virtute aquæ insimul collectæ: patet de virtute grauitatis in simul collectæ in vnum corpus ad descendendum, & dispersæ: quia citius collecta descendit. Rogans ergo ne tales mali nocere
Psal. 58. possent. d. *Dispердat dominus labia dolosa.* & non dicit, dispердat dominus dolosos. Sic etenim & psal. 58. orabat de talibus. d. Dispерge illos in virtute tua, &
Q depone eos protector noster domine. Hic enim cōtra duo vitia maxime orat: quæ s. hominibus magis nocent. s. contra dolositatem & contra superbiam. Contra dolositatem dicit. *Dispердat dominus*
Dolosus, insidiosus Fraudulentus. *vniuersa labia dolosa.* Dolosus enim dicitur à dolo. & est dolosus idē quod fraudulentus, malicios⁹ occultus, blandus sermonibus, callidus mente. Et nota q̄ differunt dolosus, insidiosus, & fraudulentus. Nam vt dicit Catholi. quòd dolositas est in mente, insidiæ in loco vel telo, sed fraus circa fidem promissam. quæ tamen omnia insimul hic notans psal. d. *Dispердat dominus vniuersa labia dolosa.* & per labia accipit omne illud in quo dolus pōt esse. Sic enim orabat psal. d. Muta fiant labia dolosa, quę loquuntur aduersus iustum. &c. Consequenter orat cōtra *Psal 30.* vitium superbiæ. d. *Et linguam magniloquam.* Lingua magniloqua est magna & grandia loquens, sicut sunt superbi hypocritæ, & sapientes philosophi mundi, qui alios ornatu vel fastu verborum conantur decipere. Sic enim magniloquos pro superbis accipit scriptura. Sopho. 3. d. Auferam de medio tui *Soph. 3.* magniloquos superbiæ tuæ. Hoc etiam consequenter exponit psal. quid sint magniloqui. d.

Qui dixerunt linguam nostram magnificabimus: labia nostra à nobis sunt: quis noster dominus est? 144. 11. q. 1. Iudæi.

Quia superbi & potestatem linguæ & alia à se
Lingua. & non à Deo se arbitrantur habere. d. *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt.* s. & non à Deo. Vnde iactant se de potestate labiorum, quasi à Deo non sit. vnde dicunt. *Quis noster dominus est?* quasi. d. Quis est, cui subdamur. q. d. nullus.

Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit dominus. 145. 12. q. 2. gloria episcopi.

Hic ostensis malis, quæ in isto mundo abundāt, & inuocato Dei adiutorio, consequenter aduentū
Christi nos à prædictis liberans ostendit. Et nota q̄ duplex ponit adiutorium. s. primum Christi incar- E
nationem, secundum vero scripturarum consolationem. ibi. *Eloquia domini.* Quantum ergo ad primum. d. *Propter miseriam inopum. &c.* Differentia cīn
Inops. Pauper. est inter inopes & pauperes sm Catholi. Quoniam ops opis idem est quod diues & opulentus. vnde componitur cum in quod est sine, & dicitur inops. i. sine diuitiis & facultatibus terrenis. Vnde inops dicitur proprie qui nihil habet, qui nec sibi sufficere potest

re potest, nec aliis elargiri. Pauper autē dicitur, qui A
Gentiles. Iudæi. licet alijs elargiri non possit, tamē sibi sufficit, & sic per inopes intellige gentiles, qui nec legē nec prophetas habuerūt: quibus ad cultum vnius veri Dei ducerentur, & sic nec alios ducere poterant. Pauperes autem erant Iudæi, qui licet haberent legem & prophetas, quibus ad vnius veri Dei cultum ducerentur: tamen hoc alijs elargiri non sufficiebant: quia secundum legem alias gentes abominabātur, nec conuersabātur alijs nationibus. Et hoc est quod dicit glo. Inopes recte gentiles dicuntur, qui nec legem nec prophetas habuerunt. Pauperes vero Iudæi sunt, qui quamuis legem & prophetas haberēt illas tamen spiritualiter non intelligentes, mysteria alijs communicare non valebant. Volens ergo ostē dere Deus, q̄ filij sui incarnatio remedium præstaret Iudæis & gentilibus, ambos commemorans di- B
Dormire Dei. Exurgere. cit. *Propter miseriam inopum. &c.* Vt enim alias dictū est, dormire dicitur Deus quando suis non subuenit, sed eos affligi permittit. Et sic per oppositum exurgere dicitur, quando suis succurrit, & eos defendit. Et quia maxime subuenit mundo per mysterium incarnationis, nunc ipsum prænuncians dicit. *Propter miseriam inopum, &c.* Nunc ideſt in tempore
2. cor. 6. præordinato à Deo. De quo tempore dicit apostolus. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis, &c Vnde quid faciet sic exurgens: & qualiter auxilium nobis præstabit subdit. d.

146. 26. q. 1. omnes. Salutare. Lu. 2. Ponā in salutari: fiducialiter agā ī eo. C

Salutare enim idem est, quod saluator, & sic significat Christum omnium salnatorem. iuxta illud. Nunc dimittis seruum tuum, &c. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Et de hoc salutari. d. *Ponam in salutari.* i. in Christo. Sed quid ponet in ipso? s. suū adiutorium nobis dandum & nostram redemptionem. Et quod istud salutare sit nobis sufficiens adiutorium subdit. d. *Et fiducialiter agam in eo. Fiducialiter.* i. potenter: quia nihil Christo resistere poterit.
Christus. Per hoc volens distinguere Christum ab alijs prophetis & scribis ante missis: qui a istud salutare nō docebit populum, sicut fecerunt alij prophetæ, qui docebant legem: sed legem mutare vel terminare nō poterant. Sed Deus in Christo fiducialiter agit: quia Christus docuit tanquàm potestatem habens. s. addere legi: terminans legem, & legem nouā con- D
Lex. dens pro voluntate sua tanquam dominus legis. Et hoc est quod dicit. *Fiducialiter agam in eo.* quod. s. non feci in alijs, qui tantam docendi & agendi potestatem non habuerunt. Sic ergo Deus *fiducialiter.* i. potenter egit in Christo. Quia Christus docebat tanquam potestatem habens: quia legem perficere & commutare poterat: quod nemo alius potuit. Vt dicit Canon. 25. q. 1. Si ergo primam sedem.

147. Eloquia domini eloquia casta, argētum igne examinatum, probatum terræ purgatum septuplum.

Eloquia mundi. Hic consequenter ponit. secundum. adiutorium à Deo nobis datum. s. scripturarū cōsolationem. vñ de sacra scriptura quam salutare Christus debet p- E
dicare ad nostram consolationem subdit. *Eloquia domini.* &c. Vbi nota q̄ quamuis Christus multories
Predicatio Christi, lex euā gelica. Eloquia. prædicauerit & multis in locis. tamen principalis eius prædicatio & eloquium fuit sermo ille, quem fecit in monte, dando euangelicam legem. Matt. 5. Vidēs Iesus turbas, &c. Et de illis eloquijs domini & sermone nunc ad literam. d. *Eloquia domini. &c.* Vbi aduertendum q̄ eloquia domini præfata nobis dant adiutorium contra omnia mala prædicta. Nā vt dictum est, duplex malum in presenti vita abundat: s. carentia boni, & malorum abundātia. Sic per oppositum in eloquijs diuinis est carentia omnis mali, & omnis boni abundantia. Ibi enim est caren-
Peccatū luxuria. tia omnis mali. s. culpæ: quod. s. est triplex. s. voluptatis luxurię, superbię, & auaritię. Vñ istorum omniū carentia ostendit, & primo mali luxuriæ. d. *Elo-* *Mat. 5.*
quia domini eloquia casta. qnia s. contra luxuriam, castitatem prædicant & munditiam. Beati mundo corde. &c. Vnde de munditia eloquiorum dicitur. Ne-
Gen. 49. ptalim ceruus emissus, dās eloquia pulchritudinis. Neptalim enim. qui interpretatur conuertens eos, significat Christum. Secundo excludunt malum su-
Superbia. perbiæ: quia *sunt argentum igne examinatum.* Argentū enim, quod est inter metalla sonorum, significat sonorositatem prædicationis. Ignis vero inflammans significat charitatem dilectionis, dicente domino. Ignem veni mittere in terram. *Eloquia ergo domini* *Luce. 12.*
sunt argentum igne examinatum: quia charitatem & dilectionem ad proximum prædicant, qa superbia excluditur: ppter quod in suo sermone præfato Chri-
Mat. 5. st⁹ dicebat. Diligite inimicos vestros, &c. vñ & psal. Ignitū eloquium tuū vehementer. Et de Ioseph dī. *psal. 118.*
Eloquiū domini inflammauit eum, &c. Tertio ex- *Deute. 32.*
cludunt peccatum auaritiæ: quia *sunt argentum pur-* *auaritia.*
gatum terræ. Hic enim genitiuus terræ ponitur pro ablatiuo, more græcorum. vnde est sensus: purgatum terræ. i. separatum à terra: nihil terrenitatis habens vel docens. Sic enim in præfato sermone eloquium Christi purgatum erat à terra & à terrenis, q̄ñ dicebat. Nolite thesaurizare vobis in terra, &c. *Mat. 6.*
quia solum diuina docet amare. d. illud Iob. Ad deū *Iob. 5.*
ponam eloquium meum. Sic ergo eloquia domini sunt casta per castitatis continentiam contra luxu- 151.
riam: sunt igne examinata per charitatis amicitiam contra luxuriam: sunt igne examinata per charitatis amicitiam contra superbiam, sunt probata terrę per paupertatem voluntariā contra auaritiam. Vñ ergo continent omnis mali carentiam. Et ideo vt p eloquium domini timeamus aliquod dictorum vitiorum incurrere: orādo Deo dicamus illud. Statue *psal. 118.*
seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Secundo principaliter in eloquijs domini est abundantia oīs boni: quod notatur cū dicitur. *Quod est probatum sep-* D
tuplum. Dicitur cīn dictum eloquium Christi probatum septuplum, quia septem donis spiritus sancti ornatum, in quibus omnis virtus continetur, q̄ dona sunt septē. s. timor domini, pietas, scientia, fortitudo, consilium, intellectus, & sapientia, quæ oīa Christus in illo sermone prædicauit: & sic eloquiū suum septuplum probauit. i. septem illis virtutibus ornauit, vt ostendit Augu. primo li. de ser. domini in monte. d. Vī mihi q̄ septiformis gratia spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus congruere: sed interest in ordine illa ponendi: quia Esaias incipit illa dona ab excellentiori, & terminat in timorem. Christus vero incipit timore & terminat ad sapientiam. vnde sequitur: illa dona concordans cum gradibus in isto sermone contentis. dicit. Timor domini congruit humilibus, de quibus hic dicitur. Beati pauperes spiritu. Pietas congruit mitibus: qui enim pie quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprehendit quod non intelligit: & propterea non resistit, quod est mitem esse, de quibus hic dicitur. Beati mites. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerunt

Universidad de Sevilla Biblioteca

sunt in scripturis, quibus malis vitæ teneatur, quæ A tanq̃ bona & vtilia ignorantes appetierunt: & propterea lugẽt. de quibus hic dicitur. Beati qui lugẽt. Fortitudo ignoscit esurientibus & sitientibus, qui laborant esurientes & sitientes æterna gaudia, & desiderant se à terrenis auertere. de quibus hic dr. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consiliũ cõgruit misericordibus: hoc em̃ vnum remedium est de tantis malis euadendis, vt dimittamus sicut & nobis dimitti volumus. de quibus hic dicitur. Beati misericordes. Intellectus congruit mundis corde tã quam purgato oculo, quo cerni possit, quod corporis oculus nõ vidit nec auris audiuit. de quibus hic dicitur. Beati mundo corde. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullusque motus aduersus rationem rebellis est: de quibus hic dicitur. Beati pacifici. Ex quibus omnibus B apparet, qualiter eloquia dñi. s. quæ in monte protulit, septem donis spiritussancti sunt ꝓbata & ornata. Ideo de illo eloquio dr. *Quod est probatum septuplum.* ¶ Alia vero litera habet. *probatum centuplum:* quam credo vitio scriptorum corruptam. Et tunc ly *centuplum* staret pro præmio. iuxta illud. Centuplũ accipiatis, &c. & esset sensus. eloquium domini est probatum centuplum. i. donat cẽtuplum: per quod æternum præmium intelligitur.

Matt. 16.

148. Tu domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum.

2. q. 7. Ite stri.

C

Hic vltimo concludit cunctos iuste iudicari. Et primo ostendit præmiationem bonorum. Secundo punitionem malorum. ibi. *In circuitu impij ambulant.* Quantum ad primum sciendum ꝙ dñs aliter seruat, aliter custodit. Seruat. n. protegendo ne in peccatis labamur: sic enim pro suis orabat Christus. d. Rogo vt serues eos à malo s. culpæ non pœnæ: quia illos mittebat sicut oues in medio luporum. Custodit autem quos ad æternam gloriam ducit. Custodit dominus animas sanctorum suorum. Loquens ergo Deo de præmiatione iustorum. d. *Tu domine seruabis nos.* s. deducendo nos ad gloriam. ideo. d. *A generatione in generationem.*

Seruare. custodire.

Ioan. 17.

psal. 96.

D

149. In circuitu impij ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

24. q. 3. Hæretici.

Circuitus Temporalia.

Hic consequenter concludit punitionem malorum. Vbi nota ꝙ per circuitum bona temporalia p̃sentis vitę significantur: quia per circuitum septem dierum vertuntur Et quia omnia temporalia sunt labore plena: ideo ambulare in circuitu significat temporalium laborem, quem habent mali pro suo

Greg. mor. c. 4. præmio. Vñ istum passum exponens Grego. d. *In circuitu impij ambulant*, quia dum interiota non appetunt, in exteriorum labore fatigantur. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti. &c.* Per filios hominum

Filii hominum. psal. 4. intellige iudæos natos ex hominibus ratione vtentibus, vt suprà psal. 4. Quos Deus multiplicauit sicut stellas cœli secundum promissionem factam Abrahæ. Quos Deus multiplicauit non solum numero sed multis beneficijs: quamuis rebelles Deo essent & ingrati; *quia in circuitu ambulabant.* i. solum temporalia quærebant. & ideo si quis quærat, quare tantum eos Deus multiplicauit. Respondet psalm. dicens. Quod hoc non fecit Deus secundum ipsorum merita: sed secundum suam altitudinem, & magnificentiam, sicut altum alta facere decet.

PSAL. XII.

Vsquequo domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me?

150. *De summa trinitate, & fide catholica. c. 1.*

Titulus istius psalmi est. *In finem psal. Dauid.* Qui titulus patet ex prædictis. De materia vero historiali, per quẽ factus est psa. iste, dicunt doctores, ꝙ iste psalmus factus est de quatuor regnis, quibus tribulati & afflicti fuerunt iudæi post mortem ipsius Dauid. Quæ ipse præuidens in spiritu, pro ipsorum liberatione Deum exorabat. Primum fuit regnum Babylonicorum, quod destruxit ciuitatem Hierusalem & templum. & captiuauit populum sub Nabuchodonosor rege. vt habetur 4 Regum. 25. Secundum fuit regnum Assyriorum, quod captiuauit regnum israel tempore Oseæ prophetæ: vt habetur. 4. Reg. 18. Tertium fuit regnum Græcorum, per quod fuit positum idolum abominationis in templo, & populus occisus & compulsus ad idololatriã sub Antiocho rege: vt patet in libris Macchabæorum primo, secundo, & sexto capitulis. Quartum fuit regnum Romanorum, per quod fuit iterum templum destructum, & ciuitas, & populus occisus captiuatus & venundatus per Titum & Vespasianum imperatores. Et contra istas captiuitates iudæorum hic orat psal. Et eius oratio sic fuit exaudita. Quod à prima captiuitate fuerunt liberati per Cyrum, qui remisit captiuitatem dans eis licentiã ædificandi templum: vt patet. 1. Esdræ. 1. A secunda fuerunt liberati per Darium regem: sub quo cõsumptum est templum secundum: vt habetur. 1. Esdrę. 6. A tertia fuerunt liberati per Macchabæos: vt patet in libris Macchabæorum. A quarta nõ debet liberari nisi in fine mũdi per Christum, qui tũc in fine restituet regnũ Israel: ꝓpter ꝙ ipsum interrogabant apostoli. d. Dñe si in tpe hoc restitues regnum Israel? Et de istis captiuitatibus & liberationibus dicitur. Super tribus sceleribus Iuda, & super quatuor non conuertam. quod sic exponitur. quòd licet scelera tria per quæ incurrerunt tres primas captiuitates fuerint eis remissa, vt liberarentur, quartum tamen scelus, quod fuit Christi occisio, propter quod sunt in præsenti captiuitate, non remittetur eis. s. quòd ab ista captiuitate liberentur vsque ad finem mundi. Et secundum istas quatuor captiuitates Dauid Deo facit quatuor quæstiones. Et primo de vltima captiuitate, quæ durabit vsque in finem dicit. *Vsquequo obliuisceris me domine?* & respondet. *in finem*: quia. scilicet illa captiuitas vsque in finem durabit. Secundò quærit de captiuitate Babylonica. d. *Vsquequo auertis faciem tuam a me?* Aduersa enim videbatur facies Dei à populo suo, quando permisit Babyloneos destruere templum & ciuitatẽ & captiuare populũ. Tertio quærit de captiuitate Assyriorum. d. *Quamdiu ponam consilia in anima mea, & dolorem in corde meo per Diem?* i. per singulos Dies. vides populum tuum sic affligi per Assyrios. Quarto quærit de captiuitate Græcorum. d.

Regnum quadruplex.

Captiuitas iudæorum.

4. Re. 25.

4. Reg. 18.

Nota de ratione captiuitatis iudæorum vsque ad finem mũdi propter mortem Christi.

Act. 1.

Amos. 2.

Vsquequo

Amas. 5. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* &c. s. Antiochus qui fuit per superbiam ita elatus, vt videretur sibi ꝙ haberet pelagum ad iter agẽdum, & terram ad nauigandum. Hic em̃ populum Israel multum afflixit, & suppeditauit. quod præuidẽs Dauid. d. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Consequenter factis quæstionibus auxilium Dei inuocat. d. *Respice in me, & audi me domine Deus.* Illum enim respicit Deus, quem exaudit & liberat: & ab illo auertit faciem suam, quem permittit cadere. Respice in me, & miserere mei: da imperium puero tuo, s. populo tuo. Auertisti faciem tuã à me, & factus sum conturbatus. Et in quo velit exaudiri, subdit. *Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte.* s. mortalis culpæ, & per consequens gehennæ. s. fractus impatientia & desperatione sub tot aduersitatibus & B tribulationibus. Et hoc est quod subdit. *Nequando dicat inimicus meus prævalui aduersus eum.* Gloriatur enim diabolus, quando aduersus aliquem prævalet, ipsum superando per culpã, vt ipsum trahat ad gehennam. *Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero.* Omnia enim illa regna ad hoc tribulabant iudæos, vt ipsos monerent de terra sua. *Ego autem in misericordia tua speraui.* q. d. non in iustitia mea. Consequẽter præuidens, ꝙ ab vltima captiuitate solum per Christum in fine debet liberari. d. *Exultauit cor meũ in salutari tuo.* s. in Christum. *Cantabo domino qui bona tribuit mihi.* i. finaliter mihi tribuet bona gratiæ & gloriæ. *Vsquequo domine*, &c. Totus iste psal. agit de desiderio sanctorum patrum, quo desiderabant filium Dei nostrã humanitatem assumere, vt a peccatis & diabolo liberaret. vñ psal. loquens in persona sanctorum patrum duo facit. Quia primo ipsorum exprimit desiderium, secundo ad hoc adimplendum Dei petit adiutorium. ibi. *Respice in me.* Circa ptimum tria facit. Quia primo Christi quærit incarnationem. secundo suam ostendit afflictionem. ibi. *Quamdiu ponam consilia*, &c. tertio hostis ponit elationem. ibi. *Vsquequo exaltabitur.* Quantum ergo ad primum Christi quærens & desiderans aduentum. d. *Vsquequo domine obliuisceris me? in finem.* Vbi notandum quòd dupliciter hic nominat Christum. n. scilicet quia dicit Christum finem, & faciem. Dei. Vocatur enim Christus finis, non quidem cõsumptionis, sed consummationis & perfectionis: qa in ipso est cõpleta omnis virtus & perfectio. Inquãtum em̃ Deus est, omnia perficit: sed inquantũ hõ, omni perfectione fuit perfectus, & sic erat principiũ à quo omnia, & finis in quem omnia. Ego sum α, & ω, principiũ & finis. Alpha enim est prima græcorũ litera: & ω, vltima. Sic enim & apostolus finẽ dicit Christum. Finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Secundo Christus dicitur facies Dei qa sicut per faciem cognoscitur homo, sic per Christũ Dei cognitio est nobis manifestata: ipso. d. Pater manifestaui nomen tuum hominibus, &c. vnde de hac facie dicitur. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam. Vocatur etiam Christus facies: quia sicut in facie solũ omnis sensus continetur & in nulla alia parte corporis: quia facies p oculos videt, per aures audit, per nares odorat, per linguam gustat, & E per tactum sentit: sic & Christus solus omnes sensus spirituales. i. dona gratiarum habuit. de quo dicit Grego Redemptor noster in carne veniens, operationes septiformis spiritus simul in se iunctas & manentes habuit. de quo dicitur. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. de quo & Zach. ait. Super lapidẽ vnũ septem oculi sunt. Nullus vero hominũ operationes spiritussancti omnes simul habuit nisi mediator Dei & hominũ: alius nãque prophetiã, alius virtutes, alius scientiã, alius genera linguarũ, alius interpretationem sermonum iuxta distributionẽ spiritussancti accepit: ad habenda vero cuncta eiusdẽ spiritus munera, nemo ptingit. At vero cõditor noster, infirma nostra suscipiẽs, per diuinitatis suę potentiã se similiter habere oẽs spiritussancti virtutes docuit. &c. Et sic non immerito p faciem q̃ omnes sensus corporis continet figuratur. vñ merito de ipso dicitur. Facies tua plena gratiarum. Hanc fa- *Hesse. 16.* ciem. s. Christum pro gratia impetranda postulabãt *psal. 132.* sacerdotes. d. Propter Dauid seruum tuum nõ auertas faciẽ Christi tui. Et vis videre q̃tum gratiosa sit ista facies, quæ Christus dr. etiam antequam nasceretur, dicunt Hebræi: ꝙ cum sacerdotes transferẽt arcam dñi &c. vide in illo verficulo. Propter Dauid seruum tuum nõ auer. fa. &c. Iktam faciem. s. Christi incarnationẽ desiderabant antiqui. d. Ostẽde nobis *psal. 79. Iob. 13.* dñe faciẽ tuã & salui erimus. & Iob cõquerẽdo dicebat. Cur faciẽ tuã abscondis &c. De Christi ergo *Incarnatio.* incarnatione ostẽdens psal. sanctorũ desideriũ p modũ q̃relæ Deo dicit. *Vsquequo* dñe, &c. Et est sensus. Vsquequo dñe tardabis me ducere i finẽ. s. in Xpm incarnandum. Et idem sub alijs verbis repetit. d. *Vsquequo auertis faciem tuam à me?* non mihi ostendis *Facies Christi.* Christum incarnatum? De ista Christi facie nota ꝙ *Apoc. 1.* ab ista facie manat radius omnis sapientiæ. Facies eius sicut sol lucet in virtute sua. Manat fluuius oĩs gratię. Facies tua plena gratiarum. Manat salus om- *Hester. 1.* nis conualescentię. psal. Ostende faciẽ tuam, & salui *Gen. 32.* erimus. Gen. 32. Vidi dñm facie ad faciem, & salua. &c. Manat fructus omnis felicitatis & lętitiæ. Ostẽ- *Exo. 33.* de mihi faciem tuam. Rñdit. Ego ostendam tibi oẽ bonum. Et tñ istis nõ obstãtibus, hæc facies fuit in passione deturpata per cõspuitionem. Faciem meã *ob. 30. Mat. 26.* cõspuere nõ verentur. Expuerũt in faciẽ eius. Velata p irrisionem. Cęperunt cõspuere in eũ, & velare *Mat. 26.* faciẽ eius. Percussã per flagellationẽ. Alapas dederũt *Mar. 14.* in faciẽ eius. Et omnia ista ad patientiam ducunt.

Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? 151. *de pe. d. 2. per. ni.*

Hic cõsequenter ex dilatione incarnationis Christi suam ostendit anxietatem & dolorem. Vbi nota quòd consilium quandoque accipitur pro bona operatione, per quam aliquis alteri consulit bene operari. Sicut enim efficacius quis docetur exemplis quàm verbis, sic & consimiliter efficacius est consilium sanctis operibus datum & exemplis, quàm solis verbis. Et hinc est, quòd quilibet benefaciens suis operibus consulit proximo benefacere. Et ex hoc bona operatio, quæ per manus significatur, consilium in scriptura dicitur. vnde prouer. 31. de forti muliere dicitur. Operata est consiliũ manũ suarum. Et ideo quia præ omnibus alijs Chri- *Christus.* stus suis operibus bonis & exemplis nobis benefacere consuluit, ipse consilium nostrum dr. Sic em̃ *Act. 5.* de Christo dixit Gamaliel sub nomine consilij. Si ex hominibus est hoc consilium. s. Christus: dissoluetur: si vero ex Deo est, non poteritis illud dissoluere. Item notandum quòd istud consiliũ, quod est Christus, qñque habetur solum in mente per desideriũ, qñque vero etiam extra per præsentiam corporalem.

Consiliũ.

Christi. Filii.

Greg. 29. mor. c. 30. Isaiæ. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum Sancti ergo patres, qui Christum futurum esse A sciebant, & ipsum præsentialiter videre desiderabant, ipsum habebant intus in mente, sed non in exteriori præsentia. Et quia desiderium ex dilatione rei desideratæ affligit mentem: ideo ex tali ardẽti desiderio affligebantur: quia Spes quæ differtur affligit animam. Sic ergo psal. ostendens sanctorum desiderium de Christo incarnando, in persona ipsorum loquitur. d. *Quãdiu ponã consilia in anima mea?* q. d. Quãdiu habebo Christum incarnandum solũ in mente per desiderium, & non per præsentiã corporalem, affligar. Et sic *ponam dolorem in corde meo per diem.* i. per singulos dies. Et istum intellectum habet magister in glo. d. Magna anxietas est concupiscere & desiderare bonum, & diutius expectare, qã tunc crescit desiderium in dolorem: quia spes quæ differtur, affligit animam. Et attende q. Christũ vocat consilia in plurali propter pluralitatem sanctorum operum & exemplorum, quibus nobis consulit.

Prouerb. 13.

152. 7. q. 1. cũ pericussio.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me dominus Deus meus.

Hic consequenter ex dilatione incarnationis hostis ponit elationem. Vñ nota quòd inimici nomine diabolus intelligitur. Inimicus qui super seminauit zizania, est diabolus. Iste ante Christi incarnationẽ in mundo exaltabatur, quia quasi vbique per idolatriam colebatur. Vñ & mundi princeps appellabatur: qui tñ per aduentum Christi depositus fuit & subiugatus, Christo dicente. Dolens ergo propheta diabolum supra homines exaltari ac dominari, anxie à Deo quærit. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Et loquitur in persona humani generis. q. d. Tam diu exaltabitur, quamdiu differs incarnationem. Vnde magister in gl. Hoc ideo dicit: quia ante Christi aduentum diabolus captiuos tenebat homines, quia ante Christi aduentum nullus plene sibi resistere poterat. vnde ipse elatus dicebat. Super astra cœli exaltabo solium meum. quia etiam qñq; iustos superabat. *Respice & exaudi me domine Deus meus.* Hic est secunda pars principalis, in qua postquàm suum expressit desiderium, nunc Dei postulat adiutorium. secundo incarnationis explicat beneficium, ibi. *Illumina oculos meos.* Quantum ad primum dicit *Respice in me.* &c. Quid enim hoc loco est respicere Dei super hominem, nisi filium in carne ad homines mittere? Sic enim respicere pro incarnatione psal. accipiebat. d. De cœlo respexit dominus: & vidit omnes filios hominum. vbi gl. De cœlo respexit dominus, in aduentu filij sui. Et vidit misericorditer, non peccata, à quibus auertit faciem, sed omnes filios hominum. s. omnes qui in nouam vitam volunt renasci pertinentes ad filium hominis. Et nota quòd iste respectus incarnationis est respectus sapientiæ cognoscentis omnia: quia omnia nuda sunt & aperta oculis Christi incarnati. vnde Iob. Omnia quæ sub cœlo sunt, respicit. Respectus iustitiæ punientis crimina. Respexit dominus super castra Ægyptiorum & interfecit exercitum eorum. Respectus clementiæ conferentis commoda. Ad quem respiciam nisi ad humilem & trementẽ sermones meos. Isto respectu miserationis respexit virginem Mariam: quæ. d. Quia respexit humilitatem ancillę suæ: ecce enim ex hoc, &c. Et isto respectu per incarnationem se nunc respici psalm. postulat, dicens. Respice in me & miserere mei.

Mat. 13. Inimicus. idololatria. Diabolus. Exaltare. Ioã. 12.

Resp. Luc. 1. psal. 11. incarnatio Dei.

Heb. 4. Iob. 28. Exo. 14. Esa. 66. Luce. 1.

psal. 85.

Illumina oculos meos, ne vnquàm obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus prævalui aduersus eum.

153. 1ª. q. 2 ar. 3ª.

Hic ostendit incarnationis beneficium: quia. s. per illam beatificamur. Vbi notandum q. beatitudo est duplex. s. viæ & patriæ, & spei & rei. Et sic conformantur ad inuicem: quia præmiis patriæ correspondent merita viæ. Præmia autem consistunt in tribus. s. in clara diuinitatis cognitione. Hæc est vita æterna. &c. In certa æternitatis duratione. Ibunt iusti in vitam æternam. In sancta voluntatis dilectione. Conformiter & merita viæ consistunt. In cognitione credendorum, quam charitas perficit. quæ omnia facit verbi incarnatio. Et ista pars diuiditur in tres. Quia primo postulatur cognitio credendorum. Secundo stabilitas agendorum. ibi. *Qui tribulant me.* Tertio exultatio interiorum. *Exultabit cor meum.* Quantum ergo ad primum petit illuminari per fidem. d. *Illumina oculos meos. ſ. intelligere*, vt s. perfecte credam quæ sunt fidei: Christus enim est illa vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum. Qui de seipso. d. Ego sum lux mundi. &c. Sic enim Christus oriens ex alto venit illuminare his qui in tenebris & vmbra mortis sedent. Nonne quasi totus mundus in tenebris positus erat, qui idola pro vero Deo colebat: Sed oculos hominum tunc illuminauit, quando ad dissipandum cultum idolorum, filiũ misit in carnem. Quod nunc postulat psal. d. *Illumina oculos meos.* Et ad quid subdit. *Ne vnquam obdormiam in morte.* ſ. peccati: qa qui habet lumine fidei carẽs, spiritualiter mortuus iacet. Et ideo diabolus maxime conatur lumen fidei tollere: vt illo amoto, hominem ad libitum per errores ducere possit & prævalere. Et hoc timens psal. d. *Nequando dicat inimicus meus prævalui aduersus eum.* Dicit ergo *illumina oculos* &c. ſ. cordis. ne infidelitatis peccato claudantur. Oculi enim: vt dicit gl. obdormiunt in morte: quando lumine fidei sepulto, clauduntur.

Beatitudo duplex ſ. viæ: & patriæ. Ioan. 17. Mat. 25.

illuminare. Christus incarnatio. Ioan. 1. Ioan. 8. Luce. 1.

Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

154.

Hic consequenter quærit stabilitatem perseuerantiæ scilicet ne cadat à virtute. Inter omnes virtutes, quas odit diabolus, est perseuerantia in bono: quia sine perseuerantia nec obsequium meretur habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Et ideo ipsam quantum potest conatur dissipare: & de ipsius dissipatione gaudet. Et hoc est quod dicit. *Qui tribulant me.* ſ. diaboli & angeli eius, *exultabunt si motus fuero.* s. à bono proposito. Sed quis istũ motum magis superat quàm Christi incarnatio, qui diabolũ sic ligauit, vt à bono proposito nos inuitos mouere non possit? Et ideo subdit. d. *Ego autẽ in misericordia tua speraui.* Qualiter autem Christus incarnatus nobis dat stabilitatem: ne à proposito bono moueamur, ostendit magister. Quia diabolus victus à sanctis hominibus, amplius alium de eodẽ vitio superare non potest. Ideo Christus incarnatus ab ipso de tribus principalioribꝰ peccatis voluit tẽtari: vt de ipsis alium amplius tentare nõ posset: & sic debilitans hostẽ fortificat suos. & hoc est q. dicit psal.

Perseuerantia.

Magister li. 2. di. 6.

psal. *Ego autem in misericordia tua speraui.* Si dicebam A motus est pes meus misericordia tua dñe adiuuabit me. ¶ Alia litera habet. *Qui tribulant me exultabũt si mortuus fuero.* & in idem redit: quia qui stabilitatẽ fidei perdit, moritur spiritualiter. Sed prima litera communior est.

psal. 43.

155.

Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo domino, qui bona tribuit mihi: & psallam nomini domini altissimi.

Hic cõsequenter quærit exultationẽ internorũ, qua s. gaudere desiderat de xpi incarnatiõe. Christꝰ enim qa saluator noster est, ideo salutare dẽ. Viderunt oculi mei salutare tuum. Et in isto salutari, quod est Christus, omnis nostra lætitia est ponenda. Exẽplo gloriosæ virginis, quæ ait. Exultet spiritus meus in Deo. Sic & nunc conformiter psal. in hoc salutari exultat. d. *Exultabit cor meum in salutari tuo* Sicut enim nõ potest homo duobus dominis seruire: sic nemo potest in sęculo exultari, & in Christo salutari: quia amicus huius mũdi, inimicꝰ Dei reputabitur. Multum enim inter se hæc exultationes & gaudia differunt, suntque contraria, nec possunt simul esse. Sæculi nãque lætitia est impunita nequitia, vagari in spectaculis, ebriositate ingurgitari, turpitudine fetere, & nihil mali pati. Sed salutaris exultatio est carnem domare, nequitiam impunitam non relinquere, tota mente in Deum consurgere, mala pati, & mala non reddere. Primi lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Secundi autẽ in dño, de quibus dicitur. Exultate iusti in domino, rectos decet collaudatio. Et quia talis exultatio etiam per signa exteriora demonstratur: ideo subdit. *Cãtabo domino qui bona tribuit mihi.* i. bona gratiæ in pñsenti, & glorię in futuro. *Et psallam nomini domini altissimi* Et est sensus. Cantabo & psallã nomini tuo altissime. i. cum gaudio gratias agam corde & opere. Si ergo iste tantum desiderat Christum vẽturũ, sic famulatur: quid faciendum nobis est, iam Christo incarnato & suscepto: vtique ei eidem famulandum est, secũdum illud. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et istam exultationem facit charitas. quia vt dicitur. Charitas congaudet veritati. s. quæ Christus est.

Salutare. Luce. 2. Luce. 2. Exultate.

B

psal. 2. 1. corint.

C

D

PSALM. XIII.

156. 13. Psal. 1. 2.

Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus.

Titulus istius psal. est. *In finem psal. David.* Et patet expositio ex supradictis. Iste psal. historialiter exponitur de Nabuchodonosor rege Babylonis, qui blasphemauit Deum Israel verbo & facto, quando. s. iussit incendi templum Dei per Nabuzardam: quod non fecisset, si Deum verum reputasset Et sic in isto psal. etiam quo ad litteram Dauid prophetice de futuro loquitur tanquam de præterito. Et secundum hoc iste psal. dicitur. &c. Dic vt. N. ¶ Dixit insipiens. &c Iste psal. vult redarguere iudæorum insipientiam, quoniam vt in præcedenti psal. patuit, antiqui patres iudæorum cum magno desiderio & deuotione expectabant Christũm in lege eis promissum, & ipsum videre: propter quod & Christus dicebat. Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, &c. Sed quando Christus venit Iudæi ipsum spreuerunt, & Deum esse negauerunt, sibi dicentes illud. Non de bono opere lapidamus te, sed de blasphemia: quia tu cum homo sis, teipsum Deum facis. Ideo prophęta hic increpat insipientiam iudæorum & duritiam: quia Christo præsenti, quem ante optauerant, non crediderunt: primo ipsum negauerunt. Et sic tota intẽtio psal. est confutare iudæos Christi contemptores. Et ad istum intellectu psal. iste diuiditur in partes tres. quia ponitur primo debita iudæorum increpatio. secundo adhibita iudęorum condemnatio. ibi. *Nonne scient omnes* tertio finalis iudæorum reuersio siue conuersio. ibi. *Quis dabit ex sion.* Quantũ ad primum notandum, q. de multis malis hic iudęi increpantur. s. quia erga Christum multipliciter mali fuerunt. Et ponitur primo ipsorum execrabilis stultitia. s. quia *dixit insipiens.* &c. secundo ipsorum abominabilis idololatria. *Quia corrupti sunt* &c. tertio ipsorum ingrata resistentia. *Quia dominus de cœlo prospexit.* quarto ipsorum adulans & fętida fallacia. *Quia sepulchrum patens.* &c. quinto ipsorum crudelis & persequens sæuitia. *Quia quorum os maledictione.* sexto ex prædictis concluditur eorum condigna miseria. *Quia contritio & infœlicitas.* Quantum ergo ad primum ponitur ipsius populi iudæorum execrabilis stultitia. vnde de illo proposito præmittit. id. *Dixit insipiens in corde suo: non est Deus.* Non quòd iudæi negarent Deum esse: cum scriptum sit. Notus in iudæa Deus. Et etiam ipso Christo dicebant. Nos ex fornicatione nati non sumus: vnum patrẽ habemus Deum. Sed negabant Christum, quem hominem videbant, esse Deum. *Et sic dixit insipiens.* s. iudæorum populus, *in corde suo non est Deus.* i. hic homo non est Deus. Sed hic dubium est, verum iudæi cognouerunt Christum esse verum Deum. Et videtur q. sic teste Christo de eis parabolice. d. Quod agricolæ videntes filium patrisfamilias dixerunt. Hic est hæres. venite occidamus eum, &c. Quod exponens Hiero. ait. Per hoc manifeste dominus probat iudæorum principes non per ignorantiam sed per inuidiam Dei filium crucifixisse. Intellexerunt enim illum esse, cui pater per propheram. d. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hęreditas quippe filio sanctæ ecclesiæ data est: quam non moriens pater reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter acquisiuit. Ad oppositum est Petrus apostolus. d. Iesum, quem vos interemistis, &c. nunc scio fratres, q. per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. &c. Item apostolus ait. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Respondet glo. super prædicto verbo. Si enim cognouissent, &c. d. Iudæorum quidam cognouerunt Christum, alij vero non cognouerunt. De ignorantibus dicit Petrus. Scio fratres quòd per ignorantiam fecistis. Isti enim non cognouerunt illum esse, qui in lege promissus fuerat. Maiores vero vt scribę & Pharisæi. & principes sacerdotum cognouerunt ipsum esse, qui in lege promissus fuerat: Sed ipsum esse Deum vel Dei filium nescierunt. ideo de vtrisque sic accipi potest. Si cognouissent minores illum esse messiam, in lege promissum, vel maiores illum esse Deum vel Dei filium, nunquam dominum gloriæ crucifixissent: non enim hoc facerent, si Deum esse scirent. Si enim dæmones Deum factum esse hominem non intellexerunt: quanto magis homines: Non igitur illum sciebant, aliter dæmones, & aliter principes. Sciebant enim illum esse, qui promissus erat in lege, non

Hiero. psal. 2. Actuum. 3. 1. Corin. 2. Mat. 21.

Luce. 10.

E

non in mysterium eius, q̃ filius Dei erat ab æterno A sciebant, nec sacramentum incarnationis passionis & redemptionis. Quod ergo in Euangelio clamant dæmones. Quid nobis & tibi fili Dei summi? magis ex suspicione, quàm ex cognitione dixisse credendi sunt. Et si dicas, si ignoranter ipsum occiderunt: ergo mortaliter non peccauerunt. Rñdeo q̃ istorum ignorantia non fuit inuincibilis sed voluntaria: à principio enim scierunt ipsum esse verum Dei filiũ vt patet per prophetiam quam allegauerunt Herodi. Et tu Bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Sequitur. Et egressus eius à Diebus æternitatis. sed hoc Herodi dicere noluerunt, ne ab ipsius persecutione cessaret, timẽtes se per eum reprehendendos. Cognouerunt ergo eũ B esse verum Dei filium à principio: sed postea quando cæpit prædicare, & eorũ vitia corrigere, ipsi cõtra ipsum inuidia concitati fuerunt & ira. Et sic ipsorum cognitio per inuidiã fuit obnubilata, vt amplius non aduerterent ipsum esse Deum. Et per istũ modum de illo populo saltẽ qui ad maiores hic dicit psal. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.*

Mat. 2.

157. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis: nõ est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum.

Luxuria. Fornicatio duplex 2. par. 5. 28. q. 1. quæst. sext.

Hic consequenter reprehenditur ipsorum abominabilis idololatria. Vbi notandum q̃ sicut corruptio luxuriæ vastat & perdit corpora, sic & idololatria corrumpit animas. Vñ & ipsa idololatria quædam spiritualis fornicatio dicitur. Reliquerũt Deũ & fornicati sunt post Deos populorum terræ. Vñ dicit canon, q̃ fornicatio est duplex. s. carnis & idololatriæ. Quia ergo iudæi proni erant ad idololatriã, vt patuit de Salomone, qui amore mulierum alienigenarum captus, templa idolis fabricauit: & sic de multis alijs: vt patet per totum librum Regum. iõ de hoc increpans psal. d. *Corrupti sunt.* s. per fornicationem idololatriæ. *Et abominabiles facti sunt in studijs suis.* Per studia hic intellige ipsorum affectiones: quibus plus mundum quam Deum amabant. & iõ faciliter recedebant à Deo: & sic relicto Deo, abominabiles erant alijs nationibus. Vñ de iudeis ad literam dicitur. Ipsi intrauerunt ad Belphegor, & abominabiles facti sunt sicut ea, quę dilexerunt. O De⁹ quot sunt hodie, q̃ sub Christianitatis nomine idola colentes, abominabiles sunt effecti tam Deo quã hominibus. Quilibet em̃ illud colit, quod plus diligit & adorat: vt puta. Superbus colit idolum mundanæ potestatis, Auarus idolum pecuniæ. Lubricus effigiem mulieris: & sic de alijs. Et de talibus dicit apostolus. Confitentur verbis se nosse Deum: factis autem negant: cum sint abominati & incredibiles & ad omne opus bonum reprobi. & hoc est quod de talibus sequitur. *Non est, qui faciat bonum: non est vsque ad vnum.* Hoc autem quod hic dicitur in isto versu. *Non est vsque ad vnum* non habetur in hebręo nec in translatione Hiero. iuxta hebraicam veritatem: sed bene habetur in versiculo alio sequenti: E fuit ergo hic appositum, nescio à quo. tamen sic exponitur. *Non est qui faciat bonum.* scilicet meritorium: quamuis aliqua bona de genere etiam idolatriæ faciant: sed quia sine fide bonum meritorium nullus facere potest: quia fides maxime tendit in Christum, qui vnicus patris dicitur. Ideo sine isto vno. i. sine Christi fide nullus bonum facere potest.

Osee 9. Idolum. Superbi. Auari. Luxuriosi.

ad Titũ. 1.

Negare Deum.

Non est ergo, qui faciat bonum: non est vsque ad vnum. i. vsque ad fidem vnius. Vel aliter. Quia omnes gentes erant idololatræ, excepto populo iudæorum: in quo semper aliqui fideles & boni fuerunt. Ideo de omnibus gentibus dicit. *Non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum.* s. populum vnum iudæorum.

158. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum: vt videat, si est intelligens aut requirens Deum.

Hic tertio consequenter improbatur ipsorũ ingrata resistentia. Vbi nota quòd per cælum intelligitur humana natura à verbo assumpta: per quem oculo suo misericordiæ respexit super filios hominum. s. iudæos, qui homines. i. ratione vtentes patres habuerunt. Et de isto cœlo dicitur. Dominus psal. 102. in cœlo parauit sedem suam. i. in humanitate Christi in qua inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et ad quid respexit super filios hominum? Certe *vt videat si est intelligens aut requirens Deum.* i. vt videri faciat: si quis intelligit corde Deũ esse in homine: aut requirat Deum. s. sequendo eius mandata: Ad hoc enim venit filius Dei, vt crederetur verus Deus & verus homo: vt per talem fidem saluaremur. Et tamen audi iudæorum ingratã resistentiam: quia sequitur.

159. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonũ, non est vsque ad vnum.

Declinauerunt scilicet à mandatis suis, illa contemnendo: quia non in Deum sed in terrenis rebus corda sua declinabant. Oculos suos statuerunt declinare in terram, Vnde de ipsorum declinatione psal. 16. dicitur. Omnes in viam suam declinauerunt: vnusquisque ad auaritiam suam à summo vsque ad nouissimum. Et quia sine obseruatione mandatorum Dei cætera sunt inutilia. *Ideo quia omnes declinauerunt.* s. à diuinis mandatis, ideo omnes inutiliter facti sunt, &c. vt prius. Et si dicas. Nonne in populo iudæorum aliqui erant non declinantes à mandatis Christi? Dico quod sic: sed quia tam pauci erant respectu malorum, ideo non ponuntur in numerum.

Esaiæ 56 Declinare.

160. Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labijs eorum.

Hic quarto consequenter increpatur ipsorum fœtida & adulans fallacia. Hic primo notandum quòd isti tres versus sequentes, vsque ibi. *Nonne scient*, non habentur in hebræo: ideo non videntur facti à Dauid, sed ab alio additi. in cuius signum, infra vbi iste psal. repetitur. s. psal. 52. Dixit insipiens. isti tres versus non habentur. Et si dicas contra: q̃ isti tres versus recitantur ab apostolo contra iudæos: vbi dicit. Non est iustus quisquam. non est intelligens Deum. Omnes declinauerunt, &c. Sepulchrum patens, &c. vsque ibi. Non est timor Dei ante oculos eorum. Dicitur quòd apostolus istos tres versiculos confecit contra iudæos ex sententia multorum aliorum psal. Ipsos ergo inferendo huic psal. sicut textus communis habet, exponam. Notandum ergo, vt superius dictum est psal. 5. quòd sicut

Rom. 3.

sicut sepulchrũ patens fętores emittit, quibus alios A inficit: sic & guttur Iudæorum verba fętida & falsa contra Christũ emittebat: vt alios contra Christũ animarent & inficerent: vtputa eũ Christo dicebãt.

Matth. 9. Peccatores Iudæi Christum.

Samaritanus es tu & dæmoniũ habes. Hic est publicanorũ & peccatorũ amicus. Et sic contra Christum linguis suis dolose agebant. Vel aliter. Notandum quòd Iudæi dupliciter Christũ persequebantur, scilicet aperte & occulte. Aperte, scilicet per manifestas iniurias: vt quãdo aperte tulerunt lapides vt iacerẽt in eũ. Et quantũ ad hoc cõparantur sepulchro patenti: quia patenter fætorẽ suarũ malarũ voluntatũ emittebãt. Et quãtũ ad hoc de ipsis dicitur. Pharetra eius quasi sepulchrũ patens. Occulte etiã ipsum persequebãtur: vtputa. Quãdo collegerunt pontifices & Pharisæi consiliũ. d. quid facimus, &c. Et quantum ad hoc subditur: *quod linguis suis dolose agebant*: quia scilicet vnũ verbis prætendebant, & oppositũ gerebãt in corde. Et de tali quoliber dicitur. Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolũ. Ideo subdit.

Ioan. 8.

Hiere. 9. Ioan. 11.

Psal. 51.

Aspis. *Venenum aspidum sub labijs eorum.* Aspis enim aures claudit, ne vocem audiat incantantis: cuius venenũ est mortiferũ. Sic & isti aure cordis præcepta Christi audire nolebant: & sub labijs, id est, occulte venenum mortiferũ cõtra Christũ, id est intẽtionem mortiferã habebãt. Quod ideo dicitur, quia isti erga Christũ quãdoque mel gerebant in ore, sed venenũ in corde: vt quando sibi dixerunt. Magister scimus, quia verax es. &c. Vnde de Iudæis ad literam dicitur. Fel Draconum vinum eorum, venenum aspidum, & insanabile.

Mat. 22. Deut. 33

161. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Hic quinto consequenter increpatur eorũ crudelis sæuitia. Erant enim crudeles contra Christum duobus modis, scilicet verbis iniuriosis & factis ipsum persequendo. Et quantum ad verba iniuriosa. d. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* Glo. id est opprobriis & blasphemijs: vtputa quando existẽti in cruce dicebant. Alios saluos fecit, &c. Et si filius Dei es, descende de cruce, &c. Quantum vero ad facta, quibus eum persequebantur: subdit. *Veloces pedes eorum, &c.* Per pedes intellige affectiones & vota eorum. quæ omnia erant velocissima, id est prompta ad effusionem Christi sanguinis, & suorum fidelium. Ideo *veloces*, id est assueti. Et nota D triplicem velocitatem malam, qua isti contra Christum veloces fuerunt, scilicet. Est velocitas turbationis & iracundiæ Ne sis velox ad irascendum: ita enim in sinu stulti requiescit. Velocitas locutionis indebitæ. Vidisti hominem velocem ad loquendũ: stultitia magis speranda est quã correctio. Velocitas persecutionis & sæuitiæ, de qua hic dicitur. *Quod veloces sunt pedes eorum ad effundendum sanguinẽ:*

Velocitas triplex.

Eccles. 7. Prouerb. 29.

162. 3. q. 2. ac. cusatores.

Contritio & infælicitas in viis eorum: & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum. E

Hic sexto consequenter ex prędictis concluditur eorum condigna miseria. Vbi primo notandũ, quòd contritio vel conteri aliquãdo idem est quod pœnitere: & sic dicitur. Qui sanat contritos corde. Et sic non accipitur hic. Quandoque vero idem est, quod confringi siue comminui: & sic dicebat Chri-

Cõtritio, desit pœnitere cõtritere. Psal. 102.

stus. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, cõteret eum. Quod exponit August. in, de verbis domini de cõtritione pœnæ. Et sic accipitur hic cõtritio: quia taliter ipsi Iudæi in præsenti vita erant conterendi, vt amplius reædificari non possent propter eorum superbiam contra Christum. de quibus dicitur. Eleuati sunt ad modicum & non subsistent: & sicut summitates spicarum conterentur. Per infœlicitatem vero, quæ directe opponitur sanctorum fœlicitati, æternam damnationem accipe. Infœlices supra modum animæ suæ. Dicens ergo. *Contritio & infœlicitas in viis eorum.* vult dicere, quòd viis eorum, id est, operibus correspondet contritio pœnæ remporalis & infœlicitas æternæ damnationis. vnde contriti fuerunt temporaliter & dissipati per Titum & Vespasianũ: sed infœlices erunt per vltimum iudicium. Et causam tantæ pœnæ subdit. *Quia viam pacis non cognouerunt.* id est, quia ipsum Christum noluerunt cognoscere, qui est via veritas & vita. Deinde subdit causam, quare non cognouerunt viam pacis. *Quia non est timor Dei ante oculos eorum:* Sine timore domini nullus potest iustificari. Et sine iustitia nullus viam pacis cognoscere potest. Quia non est pax impijs.

Mat. 21.

Iob 25.

Sap. 15.

Ioan. 14.

Eccles. 1.

Esa. 48.

163. 24. q. 1. quia.

Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam, sicut escam panis.

Hic est secunda pars principalis: in qua ponitur iusta Iudæorum condemnatio. Et duo facit: quia C primo ponitur eorum punitio, secundo punitionis ratio. ibi. *Dominum non inuocauerunt.* Quantũ ad primum sciendum, quòd sicut culpa oculum mentis excæcat, sic pœna sequens ipsum aperit: vt dicit Grego. Ideo illi, qui noluerunt cognoscere Deum viuendo vitiose, ipsum cognoscẽt in pœnis iustum & vltorem. Et hoc est quod dicit. *Nunne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem?* quasi dicat, imo cognoscent tunc Deum punitorem, qui modo nolũt eum cognoscere misericordem. Et statim peccatũ omnium prædictorum refert ad maiores Principes & prælatos. d. *Qui deuorant plebem meam sicut escam panis.* Maiores enim & prælati deuorant plebẽ duobus modis, scilicet subditos malis exemplis corrũpendo, & ipsorum bona auferendo. Quantum ad primum dicit. *Nunne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem* quasi dicat, imo cognoscent, quia prælati & maiores tot mortibus sunt digni, quot ad subditos perditionis exempla transmittunt. Quantum ad secundum dicit. *Qui deuorant plebem, &c.* Deuorant enim plebem dominicam, qui sumptus à subditis quærunt. Sed debitum subditis curæ officium non impendunt: quod ostendit Gregor. super illo verbo Iob 31. Si comedi fructus eius fructus absq; pecunia. d. Fructus terræ absque pecunia comedere est ex ecclesia sumptus accipere: sed eidem ecclesiæ prædicationis officium non præbere. Vnde terræ fructus absque pecunia comedit, qui ecclesiastica commoda ad vsum corporis percipit, sed exhortationis officium subditis non impendit. Et sequitur. Quid ad hæc nos pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis præcurrentes, officium quidẽ præconis suscipimus, sed alimenta ecclesiastica muti manducamus? exigimus quod nostro debetur corpori: sed non impendimus quod subditorum debetur cordi, &c. Illi ergo deuorant plebem, qui bona

Culpa. Pœna. Oculus. Grego. 7. Mor. c. 7.

Prælatis. Subditus.

11. q. 3. præcipue.

Gregor. 22. Mor. c. 23.

plebis accipiunt: sed peccatum bonorum non soluunt. Ex hoc soluitur quæstio illa diuulgata, vtrum subditi negligenti prælato decimas dare teneãtur. Et non cogitant tales superiores illud quòd scribitur. Decimas quas deuocauit euomet: quia scilicet pro illis punietur æternaliter.

Iob 20.

164. Dominum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Hic redditur ratio talis punitionis. Duplex enim est causa damnationis Iudæorũ. Prima amor mundanorum: Secunda despectio supernorum ibi. *Quoniam dominus in generatione iusta est.* Quantum ad primum, quòd Iudæi plus temporalia amabant quàm æterna: & ideo plus timebãt terrenis priuari, quàm cælestibus: sed quia de terrenorũ perditione nõ debemus timere, sed de cælestiũ. ideo *trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* s. habendus. Et hoc est quod ait glo. *Dominum non inuocauerunt*: non enim Deũ vere inuocat, qui displicentia Deo amat. Isti autẽ terrena supra æterna amabãt: ideo trepidauerunt timore vbi non erat timor. Timuerunt enim perdere terrenum regnum, vbi non erat timendum. Et non timuerunt perdere cœlum, vbi timendum erat.

Temporalia.

165. Quoniam dominus in generatione iusta est: consilium inopis confudistis: quoniam dominus spes eius est.

Hic ponitur ipsorum despectio supernorũ. Isti enim despexerunt Christum pauperem & eius legem, ponentes magis spem in temporalibus quã in Christo & eius doctrina. Et hoc est quod dicit. *Quoniam dominus in generatione iusta est.* supple, sed non in vobis, quia iusti non estis, quia despexistis iustum Christum. Ideo illi populo dicit, quod sequitur. *Consilium inopis confudistis.* id est Christi consilium recipere noluistis, qui ad vos liberandos venerat. Et secundũ glo. hoc admiratione debet legi. *Quoniam dominus spes eius est.* Consilium enim Christi pauperis erat, spem in Deo non in temporalibus ponere. Et hoc consilium isti confuderunt, spem in temporalibus magis quã in Deo ponentes. Vnde de illo

Psal. 51.

Iudæorum populo dicitur. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudine diuitiarũ suarũ, & prœualuit in vanitate sua.

166. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel.

Iudæorũ Conuersio.

Hic est tertia pars principalis, in qua ponitur Iudæorũ finalis ad Deũ conuersio. In fine enim mundi Christus sua virtute conuertet populum Iudaicum ad veram suam fidem. Quod nullus alius propheta vel ex Iudæis natus facere potest. quem tamen & eius consilium ipsi modo despiciunt. & hoc est quod dicit. *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* id est, quis alius ex Sion. id est, ex Iudæis procedens. *Dabit salutare Israel.* id est, saluabit finaliter Iudæos. subaudi. nisi ille pauper Christus, cuius consilium confudistis? Qui cũ conuerterit captiuitatẽ Israel: quia, scilicet modo Israelitæ sub potestate diaboli captiui tenentur propter infidelitatem: sed cũ in fine conuerterit eos ad fidem, tunc exultabit Iacob & lætabitur Israel. Exultabit Iacob supplantator

quia sicut illi fuerunt à diabolo supplantati: sic per eundem ipsum supplantabunt. *Lætabitur Israel.* quia Deum facietenus postea videbunt. Sic enim adimplebitur quod dicitur. Lætetur Israel in eo, qui fecit eum.

Psal. 149

PSAL. XIIII.

167. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo.

Titulus istius psal. est. *Psalmus Dauid.* Patet expositio ex præmissis superius multis. Iste psalmus, nõ est historialis, sed totaliter morũ instructorius. Vbi notandum quòd vt habetur Deuter. 12. & pluribus aliis locis: promisit dominus filiis Israel, quòd si obseruarent præcepta domini, & facerent quod rectum & iustum est & à malo declinarent, quòd ipsi in pace habitarent terrã promissionis: & nullus per circuitum eis noceret. Si autem facerent oppositũ, quòd eos expelleret de terra, & inimici ipsorum ipsos superarent. Verum quia maius est habitare in templo, & in sorte domini, quã sit habitare generaliter in terra: quia templo maior reuerentia debetur, quã reliquæ terræ, quæ templi habitatio maxime ad sacerdotes & clerum pertinet. Ideo in hoc psalm. vult psal. ostendere quas conditiones clerici & sacerdotes debent habere, si dignè in tabernaculo ecclesiæ habitare volunt, & seruire Deo, per hoc volens ostendere quòd isti maioris perfectionis esse debent, quã cæteri homines, sicut maioris sunt dignitatis. Et secundum hoc psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primo Dauid circa prædicta mouet quæstionem, secundo ponit quæstionis solutionem. ibi. *Qui ingreditur sine macula.* tertio ex prædictis ponit intentam conclusionem. ibi. *Qui facit hæc.* Die vt. N. *Domine quis habitabit.* &c. Notandum quòd duplex est ecclesia, scilicet militans & triumphans. Militans est in via, sed triumphans in patria. In præsenti autem ecclesia sunt semper mixti boni cum malis, & mali cum bonis. hoc ideo vt bonorum merita per malitiã crescant malorũ. vt ostendit Gregor. d. Abel esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Sic & in tritura arcæ grana sub paleis premuntur: sic flores inter spinas prodeũt, & rosa, quæ redolet, crescit cum spina, quæ pungit. sic & bonis semper permixti sunt mali. Duos nanque filios habuit primus homo, sed vnus electus, alter reprobus fuit. Tres quoque filios arca Noe cõtinuit: sed duobus in humilitate persistentibus, vnus ad patris irrisionem ruit. Duos Abraam filios habuit: sed vnus innocẽs, alter vero fratris persecutor fuit. Duos quoque filios Isaac habuit: vnus in humilitate seruatus, alter vero & priusquam nasceretur, reprobatus est. Duodecim Iacob filios genuit: sed ex his vnus per innocentiam venditus: cæteri vero per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim quoque Apostoli in sancta ecclesia sunt electi: sed ne improbari remanerent: vnus eis admixtus est, qui eos persequens probaret. Sic nanque iusto peccator cum malitia iungitur, sicut in fornace auro palea cum igne sociatur: vt quo ardet palea, aurum purgetur. Et hinc est, quòd in præsenti ecclesia propter corporalem cohabitationem malorum cum bonis, non possumus scire, qui vere sint de vnitate ecclesiæ, & vera Christi membra. Vnde quidam

Deut. 12

Hab. 13.

1. Pet. 1. Tabernaculum. Psal. 18.

Eccles. 24.

Psal. 83.

Apoc. 21.

Psal. 45.

Mans.

Eccles.

dam iactant se esse de ecclesia, cum vere non sint. Ideo intentio huius psal. est talium præsumptionẽ reprimere: & quasi sacerdos ante altare stans, quærit à Deo, qui sunt illi, qui in præsenti ecclesia digne Deo militent, & ad ecclesiam triumphalem pertineant in futurum. Cui à Deo datur responsum plenè diffinitionis: Quo clare ostenditur, qui & quales vere sint de præsenti ecclesia & in futura beatificandi. Et ad istam intentionem psalmus iste diuiditur in tres partes. Quia in prima parte habere quærit bonorum cognitionem. In secunda à Deo recipit bonorum descriptionem. ibi. *Qui ingreditur sine macula.* In tertia concludit bonorum stabilem fruitionem. ibi. *Qui facit hæc.* Quantum ad primum à Deo quærit. d. *Domine quis habitabit*, &c. vbi notandum quòd per tabernaculum præsens ecclesia militans intelligitur: sed per montem ecclesia triumphans. Per tabernaculum ergo figuratur militans ecclesia: quamuis multa alia figurentur. Nam in scriptura tabernaculum mysticum reperitur multiplex. s. Tabernaculum carnalitatis maculatę. Habemus altare, de quo edere non habent potestatẽ, qui tabernaculo deseruiunt, quia. s. seruientes tabernaculo sui corporis, ad altare Dei accedere non debent. Synceritatis ordinatæ: quia etiam corpus hominis iusti tabernaculum dicitur, in quo anima eius habitat. vnde Petrus corpus suum tabernaculum esse. d. Scio quòd velox est depositio tabernaculi mei. Deitatis incarnatæ: nam Christus tabernaculum esse dicitur: de quo dicitur. In sole, id est, in gloriosa virgine posuit tabernaculũ suum. Virginitatis fœcundatæ. s. gloriosa virgo Maria: quæ de seipsa dicit. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Fœlicitatis vltimatæ, scilicet triumphantis ecclesiæ. Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum, sequitur. Beati qui habitant in domo tua domine. Fidelitatis sociatæ, scilicet militans ecclesia. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse erit ipsorum Deus. Modo ad propositum. Tabernaculum quamuis multa significet, proprius tamẽ significat ecclesiam militantem. vnde hic ait glo. *Domine quis habitabit* s. digne. *In tabernaculo tuo.* id est, in præsenti ecclesia: vbi contra diabolum dimicamus. Quia & si tabernaculum quandoque ponatur pro habitatione sempiterna: tamen proprium est belli & militantium. Vnde milites dicuntur contubernales, tanquam simul habentes tabernacula. Et hic sensus adiuuatur ex eo, quòd alia litera & trãslatio habet. Quis peregrinabitur in tabernaculo tuo. Vnde ad hoc facit quod dicit Catholicon. s. quòd tabernaculum dicitur à taberna, quæ est domus, quæ modicum durat, scilicet quousque res ibi vendantur. Et inde tabernaculum dicitur mansio, quæ non est propria, sicut castra militum in expeditione, quia ea relinquunt. Consimiliter quia in præsenti ecclesia sumus tanquam milites pugnantes cõtra mundum, carnem, & diabolum. ideo ipsa dicitur esse tabernaculum, & non domus permansiua: quia de ipsa transmigramus ad triumphãtem. Et quia in isto tabernaculo nullus vere habitat nisi iustus: quia peccatores in ecclesia solo nomine sunt. ideo dicitur. Sanctificauit tabernaculum suũ altissimus. Per montẽ autem figuratur cælestis patria. Vnde magister in glo. Per mõtem ęterna beatitudo figuratur, vbi est visio pacis & supereminẽtia charitatis: vbi nullus in agone contendit: sed quilibet in ęterna pace quiescit: in quo monte beneplacitum est Deo habitare: etenim dominus habitabit in finem. Ex prędictis apparet, quòd intentio psal. est quęrere, quis vere est de ecclesia militante. d. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Et quis dignus erit quiescere in cęlesti patria. d. *Quis requiescet in monte sancto tuo?*

168. Qui ingreditur sine macula: & operatur iustitiam.

Hic est secunda pars principalis, in qua ponit quæstionis respõsionem. Vbi notandum, quòd solum ille vere pertinet ad ecclesiam militantem, & per consequens ad triumphantem tendit, qui quatuor virtutibus cardinalibus adornatur, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia. Vnde ad istam quęstionem dominus respondendo dicit sententialiter, quòd ille habitat in tabernaculo, &c. qui prædictis virtutibus perficitur. Et secũdum hoc hęc pars quatuor habet partes. Quia primo hoc ostenditur de iustitia, secũdo de prudentia. ibi. *Qui loquitur veritatem.* tertio de fortitudine, ibi. *Ad nihilum deductus.* quarto de temperantia, ibi. *Qui iurat proximo suo.* Quantum ergo ad virtutem iustitiæ. d. *Qui ingreditur sine macula.* &c. Iustitia enim duas habet partes, scilicet declinare à malo & facere bonũ. Et quantum ad primam partem. d. *Qui ingreditur sine macula.* Et quantum ad secundam partem. d. *Et operatur ad iustitiam.* Quantum ergo ad primam partem iustitiæ. d. *Qui ingreditur sine macula.* Peccatum enim quædã interior est macula, qua hominis interior facies maculatur. Et sic nota, quòd macula peccati est multiplex, qua carere debemus, scilicet, Macula temeritatis & superbiæ: vnde de superbo Angelo dicitur. Dedisti maculam in gloria tua. Macula cupiditatis & auaritiæ. Beatus vir, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abiit. Macula carnalitatis & luxuriæ: vnde de innocentibus dicitur. Quod sine macula sunt ante thronum Dei. Et quia ista macula maximè clerũ dehonestat. ideo dicitur. 1. Macch. 4. quòd Iudas elegit sacerdotes sine macula. Et quia ad ista tria vitia reducuntur cętera: ideo per maculam intellige omnia peccata, cũ dicit. *Qui ingreditur sine macula.* quia volens esse vere de ecclesia Dei, omnem maculam peccati operis velcordis pellere debet, vt ostendit Grego. super illo verbo Iob. Si iniquitatem, quę est in manu tua, abstuleris à te, & nõ mãserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc eleuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis. d. Quia peccatum aut sola cogitatione committitur, aut cogitatione simul & opere perpetratur. Iniquitas ergo in manu est, culpa in opere: Iniustitia vero in tabernaculo est, iniquitas in mente. Mens quippe nostra tabernaculũ non incongrue dicitur, in qua apud nosmetipsos abscondimur, dum quod cogitamus, foris in opere non videtur. Prius autem à manu iniquitatem subtrahi, & post à tabernaculo admonet iniustitiã abscindi: quia quisquis iam praua opera à se exterius resecat: necesse est profectò, vt ad semetipsum rediens, solerter sese in mentis intentione discutiat: ne culpa, quam iam in actione non habet, adhuc in mente perduret. Quod enim vltimum est in constructione, primum est in corruptione. Quæ duo si perfectę egerimus, ad Deum statim sine macula faciem leuamus. Interna quippe facies hominis mẽs est: in qua nimirum recognoscimur, vt ab autore nostro diligamur. Quam facilè leuare, est in Deum

Iustitia. Macula, Ecc. 47. Eccles. 31. Apoc. 14. Greg. 10. moral. ca. 16. Peccatũ. Faciei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

animam per sanctæ orationis studia attollere. Sed A eleuatam faciem macula inquinat: si mentem reatus sui conscientia accusat. Et infra cap.17. Tunc ergo vere sine macula facie leuamus, cum nec nos mala prohibita committimus, nec ea quæ in nobis à proximis commissa sunt, ex proprio zelo retinemus. Et hæc omnia breuiter tangens psal.d. *Qui ingreditur sine macula.* Sic enim cuilibet consulitur Eccles.3. Ne dederis maculam in gloria tua. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi bonum faciamus, ideo subditur secunda pars iustitiæ. *Et operatur iustitiam.* ¶ Ad huius intelligentiam, notandum, quid proprie est iustitia, & quã sit vtilis. Iustitia enim à viris peritis sic diffinitur. Iustitia est cõstans & perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens. Quæ B diffinitio est bona, si bene intelligatur. nisi quia actus ponitur ibi pro habitu. omnis igitur virtus habitus est. Ponitur ergo voluntas ad ostendendũ, quòd actus iustitię debet esse voluntarius. Additur constans & perpetua, ad designandum habitus firmitatem, qui est de difficili mobilis. Et ista diffinitio est quasi eadem ei, quam ponit Philosophus. d. Quod iustitia est habitus, secundum quem aliquis dicitur operatiuus iustorum secundum electionem iusti. Et ista iustitia multum est diligẽda: quia multas virtutes continet: quoniam oppressa iustificat, obliqua rectificat, iurgia pacificat, bona dignificat, sancta multiplicat, in patria glorificat. Primo ergo iustitia oppressa iustificat. Ad hoc enim constituitur iudex, & portat gladium. 2. Cor. 6. Per arma iustitiæ. vnde. 2. rheto. Philosophus. d. quod homines putant illos iustos esse, qui non viuunt ab aliis, scilicet de rapina: imo opprimunt raptores. Exemplũ Dionidæ piratæ ponit August. qui cùm captus fuisset, & ductus ad Alexandrum, petiit ab eo Alexander: Cur mare infestas? Ille imperterritus respondit. Et quare tu opprimis mundum? Ego vocor latro: quia parua classe mare cõturbo. Tu verò, quia tanta acie totum mundum perturbas, vocaris imperator: me paupertas facit aliorũ oppressorem & pauperum, sed te cupiditas multorum facit turbatorẽ. Miratus Alexander constantiam eius, dixit. Experiar an mutatio fortunæ te faciat meliorem. vnde ad hoc probandum, cum fecit militiæ asscribi: vt posset inde salutis legibus militare. Qui deinceps iustus effectus, malorum erat oppressor & iustorũ defensor. Vnde de quolibet tali dicitur. Erit iustitia cingulum lumborum eius. Secũdo iustitia obliqua rectificat. vnde. 2. Rhetoricæ dicitur. Quod iustitia est virtus, per quam singuli habent quæ sua sunt. Et Antel. dicit, quòd iustitia est rectitudo voluntatis propter seipsam seruata. Exemplum de Traiano imperatore: qui cùm ascendisset equum, vt iret ad bellum, quædam vidua ipsum interpellat, vt cõtra iustitiam sibi factum defendat. Qui respondit. Faciam cum rediero. Et illa. Si non redieris? Et ille. Successor meus faciet tibi. Et illa replicauit. Si successor tuus faciet, quid ad te, vel quid tibi proderit? Quod ille bene considerans, de equo descendit, & E eidẽ fecit iustitiæ complementũ. Ideo bene dicitur. Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Ex hoc sequitur: quòd defendens iustitiam propter lucrum, non est iustus, vt faciũt aduocati & procuratores: quia tales nõ iustitiam, sed lucra diligunt: vt ostendit Gregorius. Tertio iustitia iurgia pacificat. Et ideo omnes diligũt iustos. vt dicitur. 2. Rhet. quia iurgia sedant & lites. Exemplum ponit Valerius li. 6. de Alexandro. Qui cum orta esset dissensio inter ipsum & milites suos, elegerunt aliquos qui de hoc cognoscerent, & iuste condemnarent iniustum. Quod cum illi in castrensi iudicio sententiam contra Alexandrum dedissent, Alexander gratum habuit, & iudicibus gratias egit: quia iustos esse probauit illos. Et hoc est quod in psal. dicitur. Iustitia & pax osculatæ sunt. Quarto iustitia bona dignificat. vnde Tullius. 1. Rheto. dicit, quòd iustitia est habitus animi communi vtilitate seruata, vnicuiq; tribuens dignitatem. Et idem Tullius libro 1. de officiis dicit. Quod duo fuerunt præcepta Platonis, secundum iustitiam volentibus prodesse reipublicæ. Primum vt vtilitatem ciuium sic tuerentur, vt quæcunque agunt iudices ad iustitiam referant, obliti commodorum suorum. Alterum præceptũ, vt totum corpus reipublicæ curent: ne dum partẽ alteram tuentur, alteram deserant. Et ad hoc facit scriptura dicens. Salus animæ in sanctitate iustitię. Quinto iustitia sancta multiplicat. Vnde Seneca in libro de quatuor virtutibus cardi. dicit. Quid est iustitia, nisi tacitæ naturæ conuentio in adiutoriũ multorum adinuenta? Vnde exempla multa ponuntur à doctoribus de illis, qui propter iustitiam ad multiplicationem reipublicæ, ita insudabant, quòd de propria vtilitate nihil curabant. Vnde Augustinus narrat de Lucio Valerio, qui Consul moriens, adeo pauper fuit, vt de cõmuni sumptu traderetur sepulturæ. Et ideo dicitur. Si sequeris iustitiam, apprehendes illam, & indues illam quasi poderem honoris. Sexto iustitia in patria glorificat. Vnde Macrobius in principio somnij Scipionis ponit, quòd pater Scipionis apparuit ei dicens. Iustitiam & pietatem cole: quæ iustitia cum sit magna hic in præsenti, maxima est in patria. Est enim via, qua itur ad cælum. Et ideo propter iustitiam multi appetebant mori: vt per iustitiam saluarentur: vt fuerunt omnes sancti. Et ideo dicit psal. Ego autẽ in iustitia apparebo in conspectu tuo. Ex quibus omnibus patet virtus iustitię, quam primo debet habere, volens vere de ecclesia Dei esse, vt dicit psal. hic, quòd ille in tabernaculo ecclesiæ habitat, qui ingreditur sine macula & operatur iustitiam. Ideo dicitur. Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ.

Discordia. Pax. *Psal.84.* *Tullius.* *Iustitia.* *Philosophus. 5. ethicorũ* *Alexãder Pirata. Tyrãnus. Rex.* *Esa.11.* *Traianus.* *Sapien.1.* *Grego. li. 9. Moral. c.14* *Valerius. Alexãder* *Ecclesi. 30.* *Senecha.* *Augu. 19. de ciui. Dei.* *Eccli.27.* *2.Cor.6.* *psal.16.* *psal.84.* *1. Thess.4.*

169 Qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua.

Hic consequenter ponit secundam virtutem: quæ scilicet est prudentia largo modo dicta, quòd scilicet comprehendit veritatem. Vnde secundum glo. in hoc notatur prudentia cum dicit. *Qui loquitur veritatem, &c.* Vbi notandum quòd triplex est veritas, scilicet cordis, oris, & operis. Quarum quælibet est seruanda existenti vere de ecclesia. Primo est veritas cordis. Accedamus ad eum cum corde vero. Et quantum ad hanc dicit. *Qui loquitur veritatem in corde suo.* vnde magister in glo. Congrue autem dixit. *Loquitur veritatem in corde suo.* Nam si quis putans alium fallere, & tamen verum dicit, ille veritatem habet in labiis, sed non in corde. Parum itaque est verum loqui, nisi sit verum in corde. Vt si quis alicui dolose offenderet viam putans in ea latrones esse: & dicat. Si hac via ieris à latronibus tutus eris, & contingat vt vere ibi non inueniantur latrones: verum ille locutus est, sed non in corde. Et de hac veritate cordis dicitur. Scias quomodo oporteat te conuersari in domo Dei, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

Veritas. Hebr.6.

Est se-

Est secundo veritas oris, quæ scilicet stat in verbo veritatis. Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Et de hac veritate subdit, dicens. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Dolus in lingua est, quando lingua cordi discordat, vt cũ vnum dicitur, aliud habetur in pectore, contra quod psal. orabat. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis. Est tertio veritas operis, quando, scilicet, opera rationi concordant. Memento domine, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto. Et de hac veritate, quæ stat in opere, sequitur.

Zach.8. *Psal.118.* *4.Reg. 20.*

170 Nec fecit proximo suo malũ, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos.

Qui enim proximo malum facit, non agit conformiter rationi, ideo veritatẽ operis non habet. *Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos.* id est, temere vel libenter nõ credidit criminãti. Tales enim cõtra rationẽ naturæ faciũt, dũ de aliis præsumunt, quod de seipsis alios præsumere nollẽt. Et talis triplex veritas ab omnibus est seruanda propter multa. Primo, quia dat loquenti stabilitatẽ. Labiũ veritatis firmissimũ erit. Secundo dat pœnitẽti securitatẽ, quia soluit peccati pretium. Veritate redimitur iniquitas. Tertio dat prælianti victoriam. Super omnia vincit veritas. Quarto dat principanti custodiam. Misericordia & veritas custodiunt regem.

Prou.12. *Prou.16.* *2.Esdræ 3.* *Prou.20.*

171 Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, timentes autem dominum glorificat.

Hic consequenter ponit terciam virtutem, quæ est fortitudo. Vbi nota, quòd per malignũ intelligitur nõ solus diabolus, verum etiam quilibet alius homo malus. Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Iste malignus magnam habet potestatem: vt de ipsius potestate dicatur. Non est potestas super terram, quæ cõparetur ei. Et tamen hoc nõ obstante, quilibet bonus virtute fortitudinis ipsum superat & vincit. Et hoc est, quod de vera fortitudine dicit. *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Sed quia hac tali virtute fortitudinis supra malignum nullus superbe debet elevari, sed magis timori domino subiici. Ideo subdit. *Timentes autem dominum glorificat.* quia vt habetur Eccles. 1. Timor domini gloria & gloriatio.

18.q.7. ca. Iste dicunt. *Malignus diabolus. Psal.5.* *Iob 41.* *Eccles.1.*

172 Qui iurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniam suam nõ dedit vsuram: & munera super innocentem non accepit.

Hic ponit quartã virtutẽ quæ est tẽperantia. Vbi nota q̃ temperãtia large dicta nõ solum ad victum pertinet, sed etiã ad promissa, ad mutuata & ad accepta, quæ hic notat. Primo quo ad temperantiam promittendi dicit. *Qui iurat proximo suo, & non decipit.* vnde hic iurare accipitur pro promittere, quæ proximo promittuntur, quæ intẽdit obseruare. Vnde glo. Ille qui iurat proximo, nõ nocet, sed subuenit. Ille ergo iurat proximo, qui aliqua firmiter sibi promittit. Et nõ decipit, quia promissum reddit. Secũdo quo ad temperantiã accõmodatorum dicit. *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.* Hoc ideo dicit q̃

Temperãtia. Promissa. Mutuata.

mutuum gratum debet esse. Mutuũ date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa. Etiam debet esse sine spe, vt sibi alias ab illo mutuetur. Si mutuum dederitis his, à quibus speratis accipere, quæ vobis gratia erit? Tertio quò ad temperantiam accipiendorum, dicit. *Et munera super innocentem non accepit.* Munera enim supra innocẽtem accipit, qui innocentis causam deprimit pro munere. Licitum est enim accipere munera. Nam & Christus munera recepit à Magis. Et quotidie pias oblationes à fidelibus recipit ecclesia, sed nõ contra innocentes. Quod prohibetur Deut. 27. Maledictus qui accipit munera, vt percutiat animã sanguinis innocentis.

Luce 6. *Luca 6.* *Deu.27.*

Qui facit hæc, non commouebitur inæternum. 173. *Depæ. dũ. 1 omnis qui nõ diligit.*

PSAL. XV.

174. *24.q.2. qui desuper.*

Conserua me domine, quoniã speraui in te: dixi domino meo, Deus meus es tu: quoniã bonorum meorum non eges.

Titulus huius psal. est. Tituli inscriptio ipsi Dauid. Hunc titulum Esdras spiritu prophetico præuidens futura accepit, non de veteri testamento, sed de nouo. Legitur enim quòd crucifixo domino, Pilatus scripsit titulum & posuit super crucem eius, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Quem cum pontifices delere vellent, dicentes Pilato. Noli scribere rex Iudæorum, sed quia ipse dixit: rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus. Quod scripsi scripsi. Ibi per Pilarum, non intelligentem quid diceret: Deo significante, quòd regnum Christi per passionis eius humilitatem non infirmaretur, sed confirmaretur amplius. De quo regno hic agitur. De cuius confirmatione titulus Pilati immutatus, Pilato nesciente, intendebat. Sic & Cayphas, ipso tamen nesciente, quid diceret prophetisauit, quòd Iesus moriturus erat pro Gente, quando dixit. Expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Ideoque Esdras de inscriptione illius tituli scripti per Pilatum, quam futurã per spiritum sanctum præuidit, hunc Psal. intitulauit: ostendens quòd in isto psal. agitur de regno Christi in illa inscriptione Pilati significato, d. *Tituli inscriptio ipsi Dauid.* Et est sensus. *Tituli inscriptio* id est, victoria & regnum, quod tituli inscriptio notauit, attribuitur ipsi Dauid, vel conuenit ipsi Dauid. Non quidem illi Dauid carnali filio ipsius Isai, sed ipsi vero Dauid, id est Christo, qui est pulcher aspectu & manu fortis secundum interpretationem nominis huius Dauid. De quo Dauid secundum hominem hic loquitur. Et nota, quòd ille Christi titulus à quo ille psal. intitulatur, scilicet, Iesus Nazarenus rex Iudæorum, fuit scriptus in triplici lingua, scilicet, Græce, Hebraicè, & Latine. Tres enim erant in mundo tunc nationes maioris famæ & nominis, Hebræorum propter cultum vnius veri Dei, Græcorum propter scientiam mundi, Romani propter potentiam imperij. Et sic cæteræ nationes ad istas tres reducebantur. Ad ostendendum ergo quòd Christus erat verus rex omnium cuiuscunque nationis essent: si veri Iudæi essent per fidem ipsum confitentes. Ideo titulus prædictus asserit ipsum fore regem Iudæorum in prædicta lingua. Et aduerte secundum Hieronymũ super psal. 58. s. Scripe me

Titulus crucis. *Ioan 19.* *Ioan. 19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

de inimicis, &c. quòd triplex est titulus, scilicet mo- A
Titulus. nialis, præconialis, & triũphalis. Titulus memo-
rialis est, q̃ fit in alicuius rei memoriam, sicut est
tabella, vel scriptura facta sũper sepulchra mor-
tuorũ, vt scilicet ipsorũ memoria celebretur. Titu-
lus præconialis est, qui scribitur in portis nobiliũ:
vt Romanus Iulij: vel cognomina ciuitatũ, vt ciuitas
Bononia pinguis, vel Bononia mater stu-
diorũ. Titulus triũphalis est, qui cõtinet causam &
ordinẽ triumphi alicuius & victoriæ. Et ideo, quia
Christus in passione sua de diabolo triũphauit. Et
iste titulus continet causam mortis Christi, quia, ſ.
iste Iudæorũ regẽ dixerat secundũ accusationem Iu-
dæorum, ideo fuit crucifixus: & ideo iste titulus di-
citur triumphalis. Intentio autẽ Psal. in isto psal. est
omnes monere, vt nullus regno Christi, aut eius ti-
tulo cõtradicat. Ex prædictis patet, q̃ iste psal. quòd
etiã ad literam nõ intelligitur de Dauid, vt quidam
dicunt, sed solũ de Christo. Probatur. Nam Petrus
Apostolus ad intelligendũ scripturas per spiritum
sanctum inspiratas, dixit hunc psal. ad literam intelli-
gendum de Christo, & nõ de Dauid, vbi dicit, sic de
Adluũ 2. Christo. Quẽ Deus suscitauit, soluris dolotibus in-
ferni, iuxta quod impossibile erat teneri eum ab il-
lo, quod probat per literã istius psal. d. Dauid enim
dicit in eum. Prouidebã dominũ in conspectu meo
semper, &c. vsque ibi. Notas mihi fecisti vias vitæ,
replebis me lætitia cum vultu tuo. Et quòd ista li-
tera nõ possit intelligi de Dauid sed solũ de Chri-
sto, subiungit Petrus, d. Viri fratres licet audẽter di-
cere ad vos de patriarcha Dauid, quoniã defunctus
est, & sepultus & sepulchrũ eius apud vos est vsque
in hodiernũ diem: quasi dicat. Hæc scriptura non
intelligitur de Dauid, sed de Christo. Cuius resur-
rectionem præuidit in spiritu sancto: ideo subdit,
ibidẽ. Præuidens locutus est de resurrectione Chri-
sti, quia nec derelictus est in inferno, neq; caro eius
vidit corruptionẽ. Ex quo patet aperte, quòd secũ-
dum verba Apostoli Petri iste psal. ad literam de
Christo intelligitur. Et sic de Christo iste psal. intel-
lectus diuiditur in partes sex, secundum quod sex
Christi mysteria tractat. Nam hic agitur primo de
Christi oratione, qua vt homo patrẽ deprecatur, se-
cũdo de Christi prædicatione, qua mũdo Deus re-
uelatur: ibi. *Sanctis qui in terra, &c.* tertio de Christi
electione, quia fidelium cœtus congregatur: ibi. *Non
congregabo conuenticula, &c.* quarto de Christi passio-
ne, qua peccator homo liberatur: ibi. *Dominus pars
hæreditatis meæ.* quinto de Christi resurrectione, qua
mors vita superatur: ibi. *Quoniam non derelinques ani-
mam meam in inferno.* sexto de Christi ascẽsione, qua
ad cœlos Christus eleuatur: ibi. *Notas mihi fecisti.*
Oratio Christi. Primo ergo agit de Christi oratione, dicẽs Christus
patri. *Conserua me domine, &c.* Orabat enim Christus
inquantũ homo, vt sua oratione nos doceret ora-
re. Vnde notandũ, q̃ ista oratione Christus nos tria
docuit, quæ nostra oratio debet habere, scilicet, cha-
ritatẽ: spem, & fidẽ. Charitatẽ ponit, d. *Conserua me*
Oratio. Charitas. *domine.* Spem, d. *Quoniã speraui in te.* Fidẽ, d. *Dixi domi-* E
no, Deus meus es tu. Primo ergo oratio debet habere
charitatẽ. vt scilicet. gratia Dei principãlius quæra-
tur, quod notat dicẽs: *Cõserua me domine.* Quid enim
nos cõseruat à peccatis, & diaboli tẽtationibus, nisi
diuina gratia: quoniã sicut peccatũ est naturæ cor-
ruptiuũ, sic per oppositũ gratia est naturæ cõserua-
tiua: dicit ergo. *Cõserua me domine* nihil petit nisi cõ-
seruantẽ Dei gratiã & charitatẽ. Sic etenim gratia
Dei à malis culpæ Christũ cõseruauit, quãdo, scili-

cet, à diabolo fuit tẽtatus. In tẽtatione Deus illum
cõseruauit, & liberauit à malis. Nõ ergo orãdo ter-
rena petamus, quæ nõ cõseruant, sed dissipãt men- *Eccles. 33.*
tem, sed vt gratiã suã Deus cõseruet in nobis dicẽ-
tes, *Cõserua me domine*, quod si fecerimus, tunc gratia *Eccle 29.*
hominẽ quasi pupillã cõseruabit. Secũdo debet ha- *Spes.*
bere spem. Sicut enim spes infirmi habita in medi-
co, ei sanitatẽ acquirit optatam, sic & spiritualiter
spes in Deo habita, impetrat postulata. Et hanc nos
in Deũ habere docet Christus, dicẽs: *Quoniã in te speraui.* Licet enim in Christo nõ fuerit spes, vt est vir-
tus theologica, eo q̃ ab instãti suæ cõceptionis verè
Deo fruebatur, & sic nõ spem, sed rẽ possidebat. Ta-
men in Christo fuit spes gloriæ corporis, & immor
talitatis ante suã resurrectionẽ: propter quod bene
dicere Deo potest, *quoniam in te speraui.* Sic & nos in B
Deũ orãdo sperare nos docet suo exẽplo, d. Sperate *psal. 61.*
in eo omnis cõgregatio populi, effundite corã illo *Luc. 1.*
corda vestra, &c. Tertio debet habere fidẽ. Postulet *Fides.*
autem in fide nihil hæsitãs. Et hãc nos Christus hic
docet habere, d. *Dixi domine, Deus meus es tu.* Quia
quilibet orãs fide Deũ credere debet omniũ domi-
num. Et subdit rationẽ, quare credit Deũ esse verũ
dominũ. *Quoniam bonorũ meorũ non eges.* Omnis enim
creatura rationalis bonis alterius eget, vt Angeli
bonis nostris pro ipsorum restauratione, homines
principãtes egẽt subditis pro ipsorũ seruitio, homi-
nes subditi indigent dominis pro ipsorũ regimine,
vnde nullus est qui per seipsum solũ viuere posset, C
etiã stãte Dei influentia generali. Ille ergo rationis
capax merito Deus dicitur, qui nullius alterius in-
diget bono. Ex hoc statim sequitur, q̃ sicut Deo no- *Deo nocere, per-*
cere nõ possumus malis nostris, nec etiã bonis no- *ficere.*
stris possumus proficere sibi. Vnde Gregastũ versi- *Greg. Mo-*
culũ pertractãs sup illo verbo Iob 22. Quid ei pro- *rales.*
dest si iustus fueris, &c. d. In omni quippe quod be-
ne egim⁹, nosmetipsos nõ Deũ iuuamus: vnde psal.
ait: *Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorũ meorũ
nõ eges.* Ipse enim vere nobis dñs qui & vtiq; Deus
est, qui bono nõ indiget seruitutis, sed bonitatẽ no-
bis cõficit, quã recipit, vt oblata bonitas nõ ipsi, sed
prius accipiẽtibus & post reddentibus prosit. Nam
ad iudiciũ dominus veniẽs, d. quãdiu fecistis vni de
his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Mira hæc
pietas loquitur ex suorũ cõpassione membrorũ. Et
ipse nos p hoc, quod caput nostrũ est, adiuuat: qui
per bona nostra opera in suis mẽbris adiuuatur. Et *Iob 35*
ideo dicit Iob 35. Si peccaueris, qd ei nocebis? por-
ro si iust⁹ fueris, quid dabis ei? aut qd de manu tua
recipiet? Homini enim q̃ similis tui est, nocebit im-
pietas tua, & filium hominis adiuuabit iustitia tua.

Sanctis, qui sunt in terra eius, mirifi- 175.
cauit omnes voluntates meas in eis. 23. q. 8.
Sanctis.

Hic consequenter agit de Christi prædicatione,
qua Christus mũdo Deus demõstratur: vbi nota q̃
in Christo fuit volũtas monẽdi p̃ nostra redẽptio-
ne, resurgẽdi p̃ nostra spirituali resurrectione, ascẽ-
dendi ad cœlos p̃ nostra glorificatione: quas volũ-
tates suis prædicauit discipulis, d. Filij⁹ hominis tra- *Mat. 17*
detur principibus sacerdotũ & scribis & tradẽt eũ
Gentibus, &c. Et istas Christi voluntates mirificat
Deus pater sanctis qui sunt in terra eius. i. illis qui
mẽte cõuersantur in cœlis, & in terra viuentiũ, quę
terra Dei dicitur, quia ibi nostra glorificatur hu-
manitas, & dicitur terra propter stabilitatem dura- *Mat. 5.*
tionis. Talibus ergo sanctis mirificauit Deus Chri-
sti *voluntates*, i. miras ostẽdit, dum voluntates Christi
prædictas

prædictas hoies cõsiderantes ac obediẽtes, fiunt de A
mirificare terrenis cœlestes, de filiis diaboli, filij Dei. Nõne mi-
rificatæ fuerunt volũtates Christi in Apostolis q̃
exẽplo voluntatis Christi, qui pro nobis voluit mo-
ri, hãbãt Apostoli gaudentes à conspectu cõsilij, &c.
Act. 5. Nõne in Petro q̃ mundũ corde deserens solum
Mat. 17 cum Christo esse cupiebat. d. Dñe bonũ est nos hic
esse: Nonne in Paulo, q̃ voluntate Christi subito
ex persecutore Christi factus est defensor. d. Dñe
Act. 9. quid me vis facere? Et sic de aliis. Nonne in Gen-
tibus, quãdo per Christi volũtatẽ deserẽtes idola ad
Christũ cõuersi fuerunt? Et quantum ad tales sub-
dit mirum Christi voluntatis effectum. d.

176 Multiplicatæ sunt infirmitates eo-
5.7.5. rum: postea accelerauerunt.
mortalitas. infirmitas

Per infirmitates. n. accipe peccata idololattriæ:
quibus Gẽtiles diuersis idolis seruiebant. vnde & in
Hebræo hic habeẽ. *Multiplicata sunt idola eorũ, sed post
ea accelerauerunt.* quia. ſ. voluntate Christi per mun-
dum p̃dicata, Gẽtes dimissis idolis, ad Christi fidẽ
velociter cõcurrerunt. Iudæis in infirmitate sua pro
maiori parte remanẽtibus, &c. Vel hoc etiã accipi
potest de infirmitatibus corporalibus, & aduersitã-
tibus, quæ multotiẽs accelerare faciũt infirmũ vel
afflictũ nõ solũ ad medicũ corporalẽ, sed etiã ad spi
ritualẽ. i. ad verum Deum. vnde hic, d. gl. Vel. de ex-
teriori afflictione agit, quia sæpe aliqui à Deo fla-
gellantur vt sanentur. Multi. n. sunt Dei prouisione
salubriter afflicti, & postea mirabiliter ad Deũ con-
uersi, & ad amorẽ Dei accensi, propter quod dice- C
bat Apostolus. Virtus in infirmitate perficitur, li-
1. Cor. 12 benter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, vt in
habitet in me virtus Christi.

177 Non congregabo conuenticula eo
12. q. 2. rum de sanguinibus: nec memor ero
clericus. nominum eorum per labia mea.

Hic agit de Christi electione. qua. ſ. suos elegit, &
congrega tio sangui- in vnã fidẽ Ecclesiæ cõgregauit. Vbi notãdũ, q̃ ante
nis. Christũ, q̃libet secta tã Iudæorũ quã Gẽtilũ cõgre
gabatur cũ sanguine aãlium, q̃ in suis sacrificiis im
molabãt. Sed Christo adueniente, cessauit aãlium
sanguis in cõgregationibus fideliũ: q nõ cõgregan-
tur in vera Christi fide per sanguinẽ brutorũ ani-
maliũ, sed per fidẽ Christi sanguinis. & hoc est q̃ d. D
Nõ cõgregabo, &c. vt sic cõstruatur. *Cõgregabo cõuenti-
cula eorũ* i. Gentiliũ & Iudæorũ in vnã veră fidẽ, sed
nõ *de sanguinibus.* i. talẽ cõgrẽgationẽ nõ faciã de san
guinibus. i. per sanguinẽ brutorũ aãlium. Et sic hęc
negatio, nõ, refertur ad ly *de sanguinibus.* nõ ad ly *con-
gregabo.* Vel cõgregationẽ hic accipe pro finali iudi-
iudicium mi. cio in quo cõgregabuntur oẽs gẽtes, tã boni, quàm
mali, &c de illis faciet duo cõuenticula, vnũ. ſ. bono-
rũ ponet à dextris, aliud. ſ. malorũ ponet à sinistris:
primũ p̃miabit bonos, sẽdm donabit: sed nõ *de san-
guinibus.* i. nõ præmiabit bonos *de sanguinibus.* i. ꝑpter
sanguinẽ brutorũ Deo oblatũ, vt in antiqua lege,
sed de operibus pietatis & miæ similiter nõ dãnabit
malos de sanguinibus miæ neglectis, vnde sub-
dit. *Nec memor ero nominũ eorũ per labia mea.* i. nominũ
ipsorũ aãliũ vel sanguinũ, qæ labia Christi tunc nõ
dabũt sententiã bonorũ vel malorũ, noiando talia E
aãlia vel sanguinem, sed solũ opera miæ. Vel labia
Christi sunt Apostoli & p̃dicatores, per quos non
memoratur Dñs illa bruta aãlia offerenda, vel ip-
sorum sanguinẽ, sed solũ veră fidẽ & dilectionẽ per
ipsos memoratur. i. ad nostri memoriam ducit.

Dominus pars hæreditatis meæ & 178
calicis mei: tu es qui restitues hæredi- *1. q. 1. c. 1.*
tatem meam mihi.

Hic cõsequenter agit de Christi passione. Et pri
mo ponit suã passionẽ. Secũdo effectũ suæ passionis:
ibi. *Funes.* Vbi primo notãdum, q̃ p calicẽ in scriptu-
ra Christi passio intelligit, vñ suã passionẽ noie cali *Mat. 26.*
ci notabat Christus. d. Pater trãseat à me calix iste.
Sic & matri filiorũ Zebedæi in pſona filiorũ dixit,
Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibiturus sum? vnde
Hier. sup Mat. Calicẽ in scripturis passionẽ intelligi
mus, vt in pſ. 115. Calicẽ salutaris accipiã. Et statim *Mat. 20.*
infert q̃ sit iste calix. d. Pręciosa in conspectu Dñi *Calix.*
mors sctorũ eius. Sed forte quæris, quare calice si- B *Passio.*
gnificatum Christi passio? Rñdeo. Nã fm Catholicõ
calix dr à calõ, qd est lignũ: & est calix quoddã gen⁹
poculorũ, qd ex lignis fiebat: vel calix dr à caleo ca-
les: qa solebãt calidã & frigidã potionẽ in calice mi
scere. Sic ergo q̃liq; accipitur calix p̃ vasculo ad bi
bendũ: q̃liq; vero p̃ poculo in calice ꝑparato. Quia
igitur in vasculo ligneo crucis Christo potio calida
& frigida simul fuit sibi propinata: qa dederunt ei
bibere vinũ myrrhatũ, qd est calidũ, & acetũ qd est *hæreditas*
frigidũ. ideo ipsa Christi passio calice significat. ¶ Itẽ *psal 2.*
notandũ q̃ hæreditas Christi sunt fideles ad ipsius fi
dẽ cõuersi. Postula à me, & dabo tibi gẽtes hęreditã-
tẽ. Et sic est sensus. *Dominus est pars.* i. portio *hæreditã-
tis meæ.* i. fideliũ. Et dicit pars qa alia est pars fideliũ,
alia dãnatorũ, vt ſ. dicat: pars q̃ puenit ad fideles, q̃
sunt hæreditas mea est Dñs. q. d. fm gl. Eligant sibi
alii alia qbus fruãtur: pars autẽ mei & sctorũ meo-
rũ Deus est. Et si q̃ratur, quõ gẽtes sunt hæreditas
tuai? Rñdet, Quia vigore calicis mei. i. p mortẽ & pas
sionẽ meã illã hæreditatẽ mihi acq̃sui, & sic illa hę
reditas est calicis mei. i. p caliceꝫ meę passionis acq̃si
ta. Sequitur, *Tu es qui restitues hæreditatẽ meã mihi.* Vbi
sciẽdũ q̃ hæreditas qñq; accipit etiã p̃ æterna glia
ad quã factus fuit hõ. Bndictus Deus q̃ regenerauit *1. Pet. 10*
nos in hæreditatẽ cõseruatã in cœlis. Istã hæredita-
tẽ p̃didit humanũ genus peccãdo: sed eidẽ p Christi
passionẽ est restituta & sic Christus pſonã suorũ
fidelium in se assumẽs. d. *Tu es qui restitues hæreditatẽ
meã mihi* i. fidelibus meis, vel secundũ gl. Vel hæredi
tate dicit gloriã immortalitatis quã in Adã perdidi
mus, quæ Christo in sua resurrectione restituta est
& nobis in nostra resurrectione restituetur.

Funes ceciderunt mihi in præclaris: 179
etenim hæreditas mea ꝑclara est mihi.

Hic consequenter notat effectus sui calicis vel
passionis qui fuerunt tres. ſ. efficacia sapientiæ in
principio, notitia experientiæ, ibi. *Benedicã* Dominũ. *Funes.*
constantia patientiæ, ibi. *Prouidebã* Dominũ. Quãtum
ad efficatiã sapientiæ & illuminationis dicit. *Funes
ceciderunt mihi in præclaris.* Vbi nota. quòd per funes
intelliguntur sortes & limites cõsignati, vnde in
libro Iosuę. Sortes portiones decem tribuum eis *Iosue.*
cõsignatæ, frequenter funes vel funiculi dicuntur
& sic partes aliquibus cõsignatæ funes dicũtur. Et
quia Apostoli virtute Christi passionis fuerunt ad
p̃dicandũ illuminati: qui per sortes distinctas missi
fuerunt per mundũ, vt Petrus sortẽ habuit Italiã:
Matthęus Æthiopiam &c. ideo de ipsis funibus vel
sortibus Apostolorũ. d. *Funes ceciderunt mihi in præcla-
ris.* Quia forte ceciderunt in Apostolis, qui spiritu-
sancto illuminati, clari erant. Et ab istis Ecclesia, q̃
est Christi hæreditas, fuit in fide illuminata, & hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

notam. *Nam ecce in bonitate mea præclara est mihi.* s. prædicatio vestra stolorum est fide illuminata.

180 Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectū: insuper & vsq; ad noctem increpuerunt me renes mei.

Tarinus Cartusiensis Expositio. lib. 5.

Hic ponitur alius effectus passionis qui est notitia experientiæ: quātis. n. Christus ante passionē oim cognitionē habuerat, tñ nō oim habebat experientiā sed per suā passionē patientiæ didicit experientiam sic. n. loquitur Apostolus. De Christo dedicit ex his &c. Et de hoc Christus patri gratias agens. d. *Benedicā dominum qui tribuit mihi intellectum insuper.* i. intellectū sup intellectū, cognitionē. s. experientiæ sup cognitionem notitiæ. Et quomodo habuit talē intellectum experientiæ subdit. *Et vsque ad noctem increpuerūt me renes mei.* per noctem accipe mortem. Venit nox, in qua nemo potest operari: per renes accipe carnem: per increpare accipe erudire: & sic est sensus secundum gl. *Vsque ad noctem increpuerunt me renes mei.* i. vsque ad nocte erudiuit me inferior pars mea. s. carnis assumptio, vt experiret tenebras mortalitatis, quas ante expertus non fuerat.

181 Prouidebam Dominū in cōspectu meo semper, quoniā à dextris est mihi ne cōmouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe.

Christus. Beatus.

Hic ponitur alius effectus Christi passionis quæ fuit constantia patientiæ. Christus. n. ab instāti suæ cōceptionis clare videbat Deum, & vnitus hypostaticē erat Deo. Impossibile est autē q̄ beatus habens Deum in cōspectu suo semper, & vnitus Deo hypostaticē commoueatur per impatientiā. Sic igitur Christus in passione cōstantiā patiētiæ habuit quia Deū clare videbat. Et Deo erat vnitus hypostaticē.

Passio. Lætitia

& hoc est q̄d. d. *Prouidebā Dominē in cōspectu meo semper*, quia semper Deo fruebatur. *Et ideo a dextris est mihi ne commouear.* i. dextera suæ potētiæ me protegit, ne cōmouear per impatientiā. Et non solum in passione non fuit turbatus, immo etiā fuit summo gaudio repletus: & hoc est quod d. *Propter hoc lætatum est cor meū.* s. quia habeo Deum in cōspectu meo semper, & quia ipse est à dextris meis: & nō solū in

Ioan. 19

corde sed in verbis, q̄ñ. s. vidit redēptionē humani generis cōpletā, dixit. Consummatū est. O cū quāta exultatione credis Christū illud verbum dixisse, q̄ñ vidit finē intentū oīs suæ peregrinationis, tentationis, prædicationis, oīs suæ sanctæ operationis aduenisse: & quantū ad hoc d. *Et exultabit lingua mea.* Hoc est. n. plena lætitia, quæ corde hilari percipitur & alacri sermone profertur. Et non solum cor & lingua exultabunt, sed etiā caro expectans gloriam resurrectionis, quod notans d. *Et caro mea requiescet.* s. in sepulchro, *in spe* scilicet resurrectionis.

192 Quoniam non derelinques animā meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionē.

Christus. confirmat. 189 & 190 hoc dicimus.

Hic cōsequēter agit de Christi resurrectione. In morte. n. Christi aīa separata fuit à corpore, qa aīa ad infernū descēdit, sed sctm eius corpus mānit in sepulchro sicut & cæterorū ad tps. Sed nec aīa more aliorū diu in inferno mānsit, nec sctm eius corpus in sepulchro fuit incineratū p corruptionē. Et hoc est qd Christus. d. Ió lætatū est cor meū, & exultauit lingua mea. *Quoniā non derelinques aniam meā in inferno.* i. in limbo lectorū patrū, vbi aīa Christi fuit solū p nouē & triginta horas. s. ab hora nona feriæ sextæ, in qua sp̄m emisit, vsq; ad diluculū die dñicæ, q̄n. s. p resurrectionē corpori fuit reunita. *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionē.* i. nō permittes corpus meū immaculatum, per corruptionem incinerari.

Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cū vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem. 183 *de con. di. 5. sexaginta*

Hic agit de Christi ascensione. Vbi nota, q̄ sicut via mortis est superbia, sic via vitæ, q̄ ducit ad cœlū est humilitas. Et hāc viā Christus p experiētiā didicit, q̄n exinanuit semetipm factus obediēs vsq; ad mortē crucis: pp qd & Deus exaltauit illum. s. ascendo lū assumēdo, & hoc est quod d. *Notas mihi fecisti vias vitæ.* s. humilitatis p experientiā: pp quā humilitatē *Adimplebis me lætitia cū vultu tuo.* s. ad cœlū assumēdo ad dexterā tuā, vbi est omnis delectatio: & ideo subdit. *Delectationes in dextera tua vsque in finem.* q. d. lætitia & exultatio mihi erit sedendo ad dexteram tuam, dum humanis obtutibus subtractus fuero. Et hoc *vsque in finem*, id est inæternum.

PSAL. XVI. 184 *de con. di. 1. quando autem.*

Exaudi Domine iustitiam meam, intende deprecationem meam.

Titulus istius ps. est *Oratio Dauid.* Notādū q̄ ꝓprie loquendo, ista oīo nō est psa. quia ps. dr̄ à psaliendo publice vel cū instrumento, quod psalteriū dr̄. Ista autē oīo facta à Dauid, fuit in secreto facta ab ipso, & ps. ꝓprie nō dr̄, sed quodāmō large sumendo dr̄ ps. ¶ Itē notandū q̄ cū in titulo dicitur. *Oratio dauid*, iy *Dauid* cū sit nomē indeclinabile pōt esse casus gti & datiui: si sit casus genitiui tūc est sensus. Ista oīo est ipsius Dauid. s. sicut auctoris quia ipsam fecit: si autē sit casus datiui, tunc est sensus. Ista oīo est Dauid. i. ipi Dauid. s. Christo attributa: qm in isto psal. Christus orat ꝑm hominē, adiūcta sibi voce corporis sui q̄d est ecclesia. Orat aūt hic Christus nō pro sua tm̄ salute, sed pro nostra necessitate. Christi. n. oratio est fidelium instructio. Vñ sicut Christus flendo Lazarū, nos charitatem proximi & compassionem docuit habere, persecutores fugiendo, nos docuit temeritatis audaciam declinare: ita orando nobis formam proposuit orandi. Est ergo sensus tituli. *Oratio Dauid.* i. ille ps. vel oīo cōpecti ptōtia Christi, adiuncta sibi ecclesia, q̄ est corpus eius. Et ꝑm istū sensum psa. ille diuiditur in tres ptes, qa Christus primo suā oīonem iustificat. Secdo suā postulatione explicat, ibi. *Ego clamaui.* Tertio oībus retribui iuste postulabat, ibi. *Exurge Domine.* In prima ergo parte Christus suā oīonē iustificat. Videt esse iustā. Vbi nota q̄ ad iustificationē oīonis multa requiruntur, q̄ hic ponunt secūdū q̄ ista ps diuidit. Nā oīo primo debet esse iusta ex postulatis sanctimonia. Secdo debet esse vera oīs duplicitatis nescia, ibi. *Auribus percipe orationē meā.* Tertio debet esse æqua diuinæ voluntati cōsona, ibi. *De vultu tuo.* Quarto debet esse firma stabilitatis permanētia ibi, *Probasti cor meum.* Quinto debet esse grata charitatis amicitia, ibi. *Percipe greſſus meos.* Primo ergo oīo debet esse iusta, &c. i. facta ab hoīe iusto scimus. n. q̄ peccatores Deus nō exaudit, ꝓprie q̄d dr̄. Prou. 15. Lōge ab impiis Dñs: & oīones iustorū exaudiet. Hoc ostēdit Christus orās se hre cū d. Exaudi Dñe iustitiā meā. Vñ gl. Iustitia. n. locū hēt apud Deū, q̄ penetrat

Quæstio. penetrat cœlum. Sed hic est vnum dubium. vtrum vir iustus orare Deum debeat: & videtur q̄ nō: qa aut sua oratione petit à Deo q̄d Deus facere e dispo

Oratio. Iesus.

suit, & tunc illa oratio est superflua. aut petit quæ Deus non facere disposuit: & sic iniuste & contra Dei voluntatē petit. Ad oppositū vero est Plal. iste: in quo Christus iustus orans iustos docet orare. Respondeo q̄ sic. Vbi notandum q̄ vir iustus orando nō intendit Dei ordinationē mutare, sed magis oratione instare, vt cōpleatur. Deus. n. sic ordinauit vt ea quæ sunt nobis necessaria, tribueret midiantibus orationibus nostris. Igitur cū Deū oramus, non intendimus illum mutare, nec ad nos ipsum inclinare: sed magis nos ad Deum eleuare, & nostram voluntatē suo beneplacito cōformare. & hoc

Dionys. de di. nō. c. 3.

declarat Diony. sub duobus exemplis. Primū est q̄ imaginatur vnā catenam à cœlo in cœlo pendentē vbi si manibus applicatis vellemus eam de cœlo trahere ad terrā eam descendere nō faceremus: sed nos per eam ad cœlum magis ascenderemus. sic in

Notacom paratio. tui.

proposito est de oratione. Sedm exemplum est. Si essemus in naui existenti in aqua, & teneremus funes fortes extensos ab vna ripa ad aliam: si traheremus funes, non moueremus nec traheremus ripam ad nos: sed potius nos cum naui traheremus ad ripam. Sic est cū oramus, nō trahimus Deum ad nostram voluntatem: sed magis nostram trahimus ad suam. Ex quibus patet, q̄ tota intentio orantis debet esse, vt suam voluntatem cōformet diuinæ: nō vt Dei voluntatē ad suam inclinet. Impossibile est. n. orationibus quibuscunq; Dei voluntatē mutare: sententiā. n. Dei quæ stat in signis exterioribus mutare possumus, sicut sententiā per Deū de morte Ezechiæ datam. s. dispone domui tuæ &c. Bene

Iob. 23. Greg. 16. mor. c. 12

mutauit orationibus suis Ezechias, sed non voluntatem: immo voluntas Dei ab æterno fuit: quod vt sic orationibus sententiam illā mutaret. & hoc est quod dicitur Iob. 23. & nemo potest auertere cogitationes eius quod verbum opponens Grego. d. Sicut. n. Deus immutabilis est natura, ita est immutabilis cogita tione & voluntate: cogitationem quippe eius nullus auertit: quia nemo resistere occultis eius iudiciis prealet. Nā & si fuerunt quidā qui orationibus suis eius cogitationē vel voluntatem auertisse viderentur: ita fuit interna eius cogitatio & voluntas, vt sententiā illius auertere deprecando potuissent. & ab ipso acciperent, quod agerent apud ipsum. Dicat ergo. & nemo pōt auertere cogitationes eius: quia semel fixa diuina iudicia nequaquā mutari possunt, vnde scriptū est. Præceptū

Psal. 148.

posuit & nō præteribit. Orando ergo nos mutamur: quia nostra crescit iustitia, nō Deū mutamus. Dicat ergo Christus in nostrū exemplū *Exaudi Domine iustitiam meam.* exauditur. n. iustitia cū augetur. Et si Christi iustitia in seipso augeri non poterat: tñ augebatur in nobis. *Intende deprecationem meam.* Intendit. n. illū Deus: quē oculo suæ misericordiæ respiciens exaudit. vnde sic orans Psal. d. Intende voci

Psal. 5.

orationis meæ: rex meus & Deus meus.

185 *de consec. di. 5. non mediocriter.* Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.

Labia dolosa.

Hic ostenditur q̄ oratio debet esse omnis duplicitatis nescia. Labia. n. dolosa dicuntur habere illi qui Deum ore honorant orando, sed corde peccando blasphemant. Sicut est oratio illorū, qui dicūt

Mat. 15.

Dñe Dñe, & nō faciunt voluntatē ꝑis mei. De talibus. n. dicit Christus. Populus hic labiis me hono

Oratio. Dispositio.

tar cor autē eorū lōge est à me: sine causa autē colunt me. i. tales erant frustra. Et q̄ in ꝓcedenti versiculo postulabat suam deprecationem exaudiri. d. *Intende deprecationē meam.* nunc autē suā oīonē. quod ideo facit, q̄m differt depcatio ab oratione: quia de precatio est de malis amouendis & cauendis: oīo vero de bonis impetrandis. Et quia prius exturpāda sunt vitia, & cōsequenter inserēdę virtutes, ideo nō immerito deprecationem præmisit oīoni. Hic

Labia.

nota q̄ in scriptura multiplicia reperiuntur labia: quædā bona & habenda, & quædā mala & fugienda. Primo ergo sunt quædā bona labia: & ista sunt multiplicia. s. labia discreta, cōtra verborū temeritatē. In labiis sapientis inuenitur sapientia. labia modesta cōtra verborū superfluitatē. Disciplinā labia

Prou. 10. Prou. 5. Prou. 22.

tua cōseruent. labia honesta, cōtra verborū inhonestatē. Qui diligit cordis munditiā propter grām labiorū, habebit amicū regē. labia iusta, cōtra verborum iniquitatē. Exultabunt renes mei: cum locuta

Prou. 23

fuerunt recta labia mea. Sunt etiā alia labia mala & fugienda. s. labia detrahentia, cōtra charitatē. Remoue à te os prauū: & labia detrahentia sint pcul

Prou. 4. Prou. 12. Prou. 23.

à te. labia mendacia cōtra veritatē. Abominatio est Dño labia mendacia. labia cōtendentia, cōtra pacis vnitatē. Labia stulti immiscent se cōtumeliis: & os eius iurgia prouocat. labia dolosa, cōtra cordis puritatem. Et ista sunt, q̄ orationis exauditionem impediunt cōtra q̄ nūc orat Christus dicens. *Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.*

De vultu tuo iudicium meum prodeat: oculi tui videant æquitatem. 186

Hic ostenditur q̄ oratio debet esse diuinæ volūtati consona, s. vt illa solum petamus, quæ diuinæ voluntati conformantur. Et hoc sic ostendit Christus orans, vt iudicium suum. s. quo iudicatus fuit: procedat à voluntate diuina dicens. *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* Vultus enim voluntatē significat. quia sicut nos vultum principalius respicimus quā cetera membra: sic & Deus vota nostra magis

Oratio. Vultus. Voluntas

aspicit quā facta: & sic vultus Dei est voluntas Dei: per quā aliquos respicit adiuuando. Psal. Adiuuabit eam Deus vultu suo, & aliquos dānando. Psal. Vultus aūt Dñi super facientes mala. Modo iudicium

Psal. 44. Psal 33. Passio Christi.

Christi. i. mors & passio fuit opus Dei, & opus Iudæorū: & voluntas Dei & Iudæorum. Volūtas fuit Dei, qui voluit ipsum pati pro salute nostra. Volūtas Iudæorū, qui inuidia moti voluerunt ipsum mori. In quantū vero est voluntas Dei, Christus illi se conformauit: quia & voluntatiē pro nobis est passus. ipso. d. Nemo tollit animā meam à me: sed ego

Ioan. 10.

pono eam. Inquantū vero fuit opus Iudęorum fuit difformis diuinæ voluntati & demeritorium. orat ergo Christus vt iudicium suum quo charitate pro nobis voluit pati sit conforme voluntati patris. d. *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* vt autem est opus Iudæorum æquitate iudicetur. d. *Oculi tui videant æquitatem* vnde gl. *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* id est, prodiisse videatur. i. vt in ipso voluntas mea tuæ conformetur. & non secundum dispositionem & voluntatem Iudæorum ne. s. illis conformer. *Oculi tui videant æquitatem.* vt. s. ex illo iudicio mihi qui sum cōformis remediū conferas saluationis. i. meis. Iudæis autem supplicium damnationis: quia sunt vultui tuo. id est voluntati difformes.

Probasti cor meū & visitasti nocte: 187 *de consec. dist. 2 cum premissis.* igne me examinasti: & non est inuenta in

ta in me iniquitas.

Oratio. Puritas. 1. Thi. Esa. 1. Hic quærit quis dicit, ꝙ oratio debet esse pura syn-ceritatis innocẽtia.pp quod dicitur. Volo viros ora re leuãtes manus puras,&c. Nec mirum qñ pecca-ti immundicia ꝓhibet oſonẽ exaudiri.Esa.1. Cùm multiplicaueritis orationes vestras nõ exaudiã: ma nus.n.vestræ pollutæ sunt sanguine.vñ sicut impu ritas oratis diffidentiã dat impetrationis,sic & per oppoſitũ mũdicia cõfidentiã pstat exauditionis.qd *Greg.10. mor.c.17. Petere.* ondens Greg.d.Aspei fiducia mẽs ꝓtinus frãgitur: si intẽta orationibus nec dũ deuictæ culpæ memo ria mordetur.Diffidit nãq; se posse accipere,qđ ap- *Ioan. 3.* petit,qui rem imiscitur se adhuc nolle facere, quod diuinitus audiuit.hinc per Io. dicitur si cor nostrũ nõ reprehendit nos fiduciã habemus apud Deũ quic *Prou.28.* quid petierimus,ab eo accipim⁹. Hinc Salomõ ait. Qui auertit aurem suam ne audiat legẽ:oratio eius erit execrabilis. Cor quippe nos in petitione repre hendit: cùm resistere se ꝑceptis eius quẽ postulamus,memin t.& oratio sit execrabilis,cùm à cẽsura auertitur legis.quia dignum ꝓfecto est: vt illius beneficiis sit quisq; extraneus cuius in ſſõbus nõ vult esse subiectus.Qua in re hoc est sãlubre remedium,vt cum se mens ex memoria reprehẽdit cul-pæ,hoc prius in oratione defleat,quod errauit,qua tenus erroris macula fletibus tergitur, in peritiõe sua cordis facies ab auctore mũda videatur.Ex qui bus apparet propoſitum.ſ. quod oratio debet esse munda:sed quid magis mundat & purgat orantẽ, quàm ignis tribulationis, qui mentẽ purgat, sicut metalla ignis fornacis:q si rubiginẽ reperit, ipsam cõsummit,si autẽ puritatẽ,ipsam cõseruat. Volens ergo Christus oſtendere puritate in orat one ne-cessariã esse:seipsum dicit ignẽ probatu & inuentũ sine macula.d.*probasti cor meũ &c.* vñ gl. ꝓbasti cor meum &c.ſ.visitatione tribulationis & passionis:q̃ nox dicitur & ignis,nox,quia turbat: *ignis*,quia ex urit.vnde subdit. *Igne me examinasti.* hoc dicit ad ſi-militudinem fornacis,quæ metalla purgat, &c.

188. Vt non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras.

Sequi. Iste enim versus est quasi explicatiuus præce-dentis: quia hic explicat quo igne fuerit ipse Christus examinatus. ſcilicet igne mortalitatis & D passionis: qui per vias duras ſignificatur. Vnde.d. *ad versi. Vt nõ loquatur os meũ opera hominũ.*q.d.Sic fuit ꝓbatus & examinatus:vt nihil aliud loquar, nisi q̃ ad laudem tuam Deus sunt, & gloriam: nõ autẽ quæ ad laudem operum hominum:quæ faciunt præter vo luntatem tuam.i.nihil nisi bonum locutus sum.Et quia nolui loqui opera hominum.ſ. laudãdo opera Scribarum & Phariſæorum,quæ erant vitiosa: sed magis volui loqui & obseruare verba tua. ideo ſu-stinui vias duras: vt sit sensus. *Non loquatur os meũ opera hominũ*,ipsa laudando:sed potius volui ſustine re *vias duras*.ſ mortalitatis & passionis.Vel secundũ aliam literam.*Ego custodiui vias latronis* i.quod latro meri to ſustinuit:ego immerito, & hoc totum ſusti nui. *Propter verba labiorum tuorum.*ſ.complenda. i. vt cõplentur verba labiorum tuorum.i. quæ per Pro-phetas qui erant labia tua de mea passione ꝑdidi-sti.Sic cñ loq̃batur Iesus: qñ inhorto vt latro fuit *Mat.26.* captus.d. Tanquã ad latronẽ exiſlis &c.Sequitur. Hoc autẽ totũ factum est vt implerentur ſcriptu-ræ Propherarum. quod ergo ibi. d. ſcripturæ Pro-

A pherarum:hic.d.*verba labiorum tuorum.*

Perfice gressus meos in semitis tuis: 189
vt non moueantur vestigia mea.

de pa. dist 2. ſi quis. Hic cõsequenter quinto oſtendit, ꝙ oratio de-bet esse grata per charitatem:per gressus.n quibus tendimus corporaliter virtutes accipe, quibus aia ad Deum graditur. de quibus Psal. 36. Apud dñm *Oratio. Charitas via. psal.36. Semita.* gressus hominis dirigetur.& viam eius volet.per se miram vero,q̃ est via brevis, charitatem accipe: q̃ velocius cæteris virtutibus ducit ad vitã. Iſtæ sunt ſemitæ charitatis,quas Christus dedicabat.de qui-bus Esa.2.dicitur.Docebit nos vias suas,& ambula *Esa.2. Rem. 8.* bimus in semitis eius. volens ergo Christus oſten-dere orationem cum charitate debere fieri.in ꝑſona ſuorum patrem orat.d. *Perfice gressus meos in semi-*B *tis tuis.*i. oẽs virtutes meas & actiones in charitate perfice.vnde gl. *Ideo cust. diui vias duras.*vt perficiatur charitas Ecclesiæ.q̃.ſ. vestigia mea seqñs per chari-tatem ambulabat,nõ vias latas,q̃ ducunt ad mortẽ ſed charitatis semitas,q̃ ducunt ad vitam. Et nota ꝙ quãuis charitas dilatetur ad proximum:tamẽ vo catur semita q̃ est via ſtricta.qa multa arcta & aſpe ra charitatis amor ꝓpter Deum & proximum ag-gredi facit.& quia gressus in charitate fundati sunt ſtabiles,dicente Apoſtolo.Quis nos separabit à cha rite Christi:tribulatio,an anguſtia,an fames,an gla dius &c.& cõcludit certus ſum.n. ꝙ neq; mors,ne q̃; vita &c.neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Christi.Ideo iſte orãs in charitate perfici suos gressus q̃rit:vt ſtabilis permanens àDeo sepa-C rari nõ possit.& hoc est quod ſubdit. *vt non moueantur vestigia mea.* vestigia.i.exẽplũ virtutũ mearũ:quæ ĩmitanda reliqui Ecclesiæ. hæc.n. Christi vestigia in electis fixa pmanẽt & pmanebant in æternum.

Ego clamaui, quoniam exaudisti 190.
me Deus:inclina aurem tuam mihi,& *Deuotio dist 2. qui do autẽ.* exaudi verba mea.

Hæc est secunda pars principalis, in qua Chri-ſtus postulationẽ ſuam explicat.i.est oſtẽdit in ſpe ciali,quid orando à patre petat.& diuiditur in par-tes tres.Quia Christus primo patri gras agit de ſua exauditione.Secũdo patris admitoriũ petit pro ſua li-beratione:ibi. *Mirifica misericordias tuas.* Tertio hoſ-tis malitiam ponit de ſua persecutione:ibi. *Inimici mei animã meã cv̄cundederunt.*Primo ergo patri gra-tias agens,quia exaudiuit eũ.d. *Ego clamaui, quoniam exaudisti me.*Oĩs.n.Christi oratio fuit exaudita.vt o-ſtendit magister. ꝓpter quod & ipse Christus patri orãs.d.Pater gratias ago tibi,qm̃ audiſti me,ego.n. ſciebam qm̃ semper me audis.Dicat ergo Christus patri.*Ego clamaui,quoniam exaudisti me*..quia certiſſi-me me exaudiendũ ſciebã,& attende, quòd hic ly *quoniam* põt referri ad ly *clamaui.* & tunc est ſenſus, quòd causa clamoris fuit exaudito, vel põt referri ad ly *exaudisti me.* &tũc est ſenſus ꝙ cã exauditionis fuit oratio.Et vtroq; mõ rerũ est, qm̃ Deus ſua gra tia ꝓuenit clamorẽ noſtræ orationis,inſpirãdo vo-luntatẽ orãdi:& sic antequã clamemus, nos exau-E dit,inſpirando volũtatẽ orãdi.& tũc ly *quoniã* refer-tur ad ly *exaudisti*,Deus etiã oſone ſua gra ꝓsequtur cõcedẽdo postulata.& tũ ly *quoniã* refert ad ly *clama ui.*i. quia clamaui exaudiſti me. Vnde sicut Chri-ſtus in omni oratione fuerat exauditus:ita pro mẽ bris ſuis infuturũ exaudiri postulat.d.*Inclina aurem tuam mihi & exaudi verba mea.* In hoc quod dicit *inclina*

Oratio Christi. Exaudi-tus. Iudith. 8 Quæstio. *inclinat.* oſtẽdit ꝙ orãtẽ oportet humilẽ esse & baſſa hoc.n.nõ inclinat autẽ. vt audiat altũ hominẽ, ſed paratu & baſſum. per hoc ergo myſtice denotatur. ꝙ humilitas orationẽ facit exaudiri.Iudi. 8. humi-lia & mansuetorũ tibi ſemper placuit deprecatio. Sed hic est dubiũ,vtrũ omnis oratio Christi fuerit exaudita.videtur quòd non.Primo, quia Christus *Ioan.17.* orauit pro suis Apoſtolis,vt seruarentur à malo.Et tamẽ multa mala & etiã mortem paſſi fuerũt.Item *Luc.22.* Christus rogauit patrẽ:vt calix ſuæ passionis tran-siret ab eo:quẽ tũ potuit. Itẽ nõ omnis oratio iu-ſtorũ exauditur:igitur nec omnis oſo Christi:paret cõsequẽtia.qu.a oĩs oſo iuſtorũ est Christi,qa vnũ sunt cũ Christo.Ad oppoſitũ est iste versus. *Ego cla-mau, quoniam exaudisti me.* Respõdeo. ꝙ oĩs Christi B oſo fuit exaudita:patet quia cu oĩa nuda sint, & a-perta oculis eius,omnia videbat, quæ Deus: & sic ſciebat omnia quæ Deo sunt placita,& quæ nõ. cũ ergo oſonibus suis nõ discordaret volũtati patris ipſo dicẽte,quæ placita sunt ei,facio ſemper.sequitur *Ioan.8.* ꝙ in oĩbus fuit exauditus. Nũc ad argumenta. Ad primũ dicẽdũ ꝙ patrẽ rogauit pro Apĩis vt eos seruaret à malo culpæ,nõ autẽ à malo pœnæ:& sic factũ fuit.Ad ſm dr̃,ꝙ Christus nõ rogauit vt Pe-trus nõ deficeret à fide:sed ne fides Petri deficeret, q̃ nunquã defecit:etiã ſi ad tẽps Petri ab ea defecit. Ad tertiũ quo dicitur ꝙ Christus rogauit, vt calix ſuæ passionis transiret ab eo:qd tñ nõ obtinuit:dr̃ ꝙ obtinuit,qđ orauit.Vnde nota quòd ille passus C *Calix. Passio Christi.* Christi oſonis à doctoribus multipliciter exponit. Primo,quòd in Christo erat duplex affectus.ſ. car-nalis ſensualitatis,& rõnalis volũtatis:primo mor-tẽ fugiebat sicut cæteri hoĩes,ſedo ipsam deſidera-bat:& quia oratio magis ꝓcedit ab affectione rõ-nali,ſi sit deuotẽ regulata:nõ Christi oſo fuit exau-dita.vñ dixit.Transeat à me calix iſte: quo ad affe-ctionẽ carnis.Et quãtũ ad affectionẽ ſuperiorẽ rõ-nis subdit.Verũtamẽ,nõ qđ ego volo,ſed qđ tu.per hoc inſtruẽs nos: vt quãtũ possumus ſine peccato mortẽ fugiamus:ſi autem nõ possumus, humiliter nram volũtatẽ ſubiiciamus diuinę. Vñ Leo pa. in *Leo.* sermone de passione. d. Hæc vox trãseat à me &c. Oẽs fideles inſtruit,oẽs cõformes accẽdit,oẽs mar-tyres coronat.Nã quis mũdi odia, quis tẽtat onũ D turbines,quis posset ꝓsecutorũ ſuperare terrores, niſi Christus in omnibus & pro omnibus d ceret. Transeat à me calix iſte. verũtñ non qđ ego volo: Discat hanc vocẽ oĩs Ecclesiæ filij:vt cũ aduersitas alicuius violentiæ tentationis incũbit:ſuperato car nis timore,formido fiduciã accipiat: & tolleratiã ſubeat passionis. Sedo sic. Transeat à me calix iſte. Nõ quidem, nõ vt oĩa nõ veniãt:ſed vt nõ diu du-rent. Tertio sic.Trãseat a me &c.i. à meis, ſ. iudæis calix iſte.ſ.pctm̃ illatæ passionis,vt.ſ. nõ remaneãt in eo finaliter:sed p pœnitentiã finaliter deleaẽ Ex quibus omnibus patet ipſum exauditum fuiſſe. Ad quartũ aũt quo dr̃,quòd omnis oſo iuſtorũ exaudi tur.Rñdet.quòd cũ omnis oſo iuſtorũ sit iuſta,ex-auditur à Deo dãdo qd petit: vel melius quã peta- E tur.vt qñ Paulus orauit ꝓ ablatione ſtimuli carnis melius obtinuit quã peteret.ſ. cõſeruationem gra. Ex iſto dubitatur, an votum faciens, aliquid licitũ a Deo postulãdo ſi illud nõ obtinet quod promiſit adimplere teneatur. & videtur quòd ſic.quia & ſi nõ obtinet quod petit obtinet tñ aliquid melius. ¶Quia igitur in tota parte præcedenti actum est de Christi oratione:quia nos docet orare. Ideo ꝓ nra eruditione noto quòd Christi oſo est. Scutum nræ A defenſionis,Nuncius nr̃æ legationis.Redditus nr̃æ ſubuentionis. Primo est ſcutum nr̃æ defenſionis, qm̃ ſicut ſcutum a telis aduerſis ꝓtegit,& ſic ora-tio Christi ab insidiis diaboli nos defendit. vñ pa-trem pro ſuis orauit.d.Pater ꝓ eis rogo quos de-diſti mihi.vt ſerues eos a malo.ſ.culpæ.Narrat hiſto- *Ioan.17.* ria Britonum,quòd rex Arthus illuſtris depicta ha buit infra ſcutum imaginem virginis in brachiis fi-lium baiulantem: ad hanc autem imaginem quo-ties in belli preſſura ineꝓebat fatigari,reſpiciebat ex cuius intuitu vires resumebat, & quaſi potens efficiebatur.vñ illud ſcutum interius præfcina vo-cabatur.Moraliter ad propoſitum iſto modo ſcutũ nr̃æ orationis debet ordinari: vt infra habeat glo-rioſæ virginis imaginem.ſ.n. rectè imaginet in in-teriori parte ipſa videbitur quaſi ſcutum noſtram oſonem aſſumere & suo ꝑſentare filio. Nã quid-quid offert illa necessario est acceptum. vñ.d. Ber. ſuper miſſus.certè frater quicq̃d offerre paras Mariæcõmendare memento, vt ex eodem alueo ad lar gitorem gratiæ gratia redeat quo influxit.Duo igi-tur sunt q̃ orationem noſtrã cõplere debent.ſ.Chri ſtus & Maria dicunt. n. Grãmatici quòd duæ sunt principales orationis partes. ſ. nomen &verbũ.In-ter q̃ differentia talis datur.quia nomen ſignificat ſubſtantiã cum qualitate ſine tpe,verbum autem ſignificat perſonã agere vel pati cum tpe.de natura nominis est reddere ſuppoſitum verbo:& de natu-ra verbi est regere ſibi ſuppoſitum nomen.Moral-iter ad hoc quod oratio noſtra ſit cõgrua necesse est quòd ex nomine & verbo cõponatur.verbum autẽ quòd orationẽ noſtra ingredi debet,est illud verbũ *Ioan.1.* qđ caro factum est.Illud autẽ verbum nõ ſolũ per-ſonã ſignificat:immo ꝑſona est & filius Dei. Signifi cat autem cũ tpe, quia nunc venit plenitudo tpis: in quo miſit Deus filium ſuum &c. Iſtud autem *Gala. 4.* verbum actionem denotat: quia eius actione fact̃ est mundus ſignificat etiã passionem: quia eius paſ ſione redemptus est mundus. Sed nomen quod in noſtra oratione debet poni,est nomen virginis Ma-riæ,Maria,ecce ſubſtãtia.virgo,ecce qualitas,& hoc ſine tempore:cuius tõ est.vt dicitur. 4 phyſi. Tem- *4 phyſic.* pus est causa corruptionis: quia omnia q̃ tempore mensurantur tabe fiunt in tempore,& corrumpun tur.Vñ illæ virgines,q̃ post corruptę sunt matres, ſignificãt ſubſtantiã cum tpe:sed iſta virgo exiſtens mater est effecta ſine corruptione. fuit. n. ſemper virgo ante partum,in partu,& post partum. iõ fuit ſine tempore. Nunc ergo restat videre, qñ & quõ hoc nomẽ huic verbo ſuppoſitum reddidit,& quõ a verbo iſto regit.Qñ.n.ipſa ab Angelo fuit ſalutata ſtatim reddidit ſuppoſitum verbo. quia verbum ſuppoſitum & humiliatum per incarnationem fuit & ſtatim a verbo fuit recta.d, fiat ſecundum verbũ tuum.Sed hic oritur dubium:nã ſecundum Grãma *Dubium.* ticos impoſſibile est,quod nomen ſit ſuppoſitum verbi,& nõ regatur a verbo. Maria autem ſemper verbo ſuppoſita fuit:tamen nõ ſemper recta a ver-B bo.nã Christus in ſua passione hoc nomen per ſe nõ texit,ſed eius reginen dedit Ioãni. d. Ecce ma- *Ioan.19.* ter tua.Reſpõdeo,quòd quãdo nomen ſtat in recto caſu.ſin nominativo, tunc ſemper regitur a verbo qñ autem ſtat in obliquo,quia tunc q̃nq; ſtat abſo-lutè nõ ſemper regitur a verbo.Mõ hoc nomẽ vir-go Maria,ſcilicet in morte filij totaliter fuit in caſu obliquo abſoluto poſita:quando. ſ.aſa Christi abſo nebatur a carne,& corpus filij auferebatur a matre *Xſai.1.* vñ dicebat illud Esa.Gnatio mea ablata est a me,ſed in incar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

s.n.r.t. in incarnatione verbi ipsa stetit in recto casu.Luc. 1. Nomẽ virginis Maria.s. quia in passione Christi hoc nomẽ nõ stabat in recto, sed magis in ablatiuo:ideo nomẽ eius tunc non posuit Euangelista sed dixit:stabãt iuxta crucẽ Iesu mater eius &c.Vides q hic nomẽ Mariæ tacetur:ad denotandum q hic,hoc nomẽ nõ in recto,sed potius in obliquo & ablato:&ideo nõ necessario regebatur à verbo &c.

191 Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

Hic adiutorium Dei petit pro sua liberatione. *Mirificatur.* d. *Mirifica misericordias tuas.* Mirificare idẽ est quòd miranda facere.& quia omnia quantuncũque magna ex vsu vilescunt,& non mirantur: sicut quòd aqua virtute solis vertatur in vinum,& similia:noua autem magis mirantur.& sic *mirificare misericordias* est per misericordiam aliqua noua & miranda facere.& sic Christus petendo misericordias mirificari petit à patre miraculorum potestatẽ, quibus nouas misericordias conferat mundo : per quæ à suis persecutoribus liber existat. vnde glo. Mira sunt,quæ noua sunt,hæc sunt miracula,q̃ Christus gessit in carne,mirantibus Iudæis.Et est sensus *mirifica misericordias tuas*.id est p me fac noua & mirãda quæ etiam mali mirentur, ne vilescant misericordiæ tuæ.Sic enim mirificauit misericordiam suam: quando de quinque panibus quinque millia hominum saturauit. Sic mirificauit misericodiam suam: quãdo Iudæi duxerunt illũ vsq; ad supercilia mõtis , vt præcipitarent eũ. Iesus autem transiens per medium illorũ ibat. Sic etiã quando facto flagello de funiculis omnes emẽtes & vendentes eiecit de templo quod inter Christi mirãda mirabilius prędicatur. vnde Hiero.super Matth.Multi pro maximo signorũ mirantur Iesum Lazarum suscitasse, cæcum ex vtero lumẽ recepisse, transfiguratum in monte gloriã triumphantis ostendisse, verũ inter omnia signa miranda,quæ fecit Iesus,hoc mihi videtur mirabilius esse,q̃ vnus homo eo tẽpore contemptibilis Scribis & Pharisæis seruientibus contra se per vnius flagelli verbera eorum lucra destruxisse. Siquidem ignis sidereus ex eius oculis radiabat , & magna dignitatis in facie fulgebat: ex quo ei resistere non audebant. Talem ergo potestatem miraculorum à patre postulat Christus dicẽs. *Mirifica misericordias tuas.* quia talia mira mirificauit sanctum tuum pater.& quia per illa opera miranda multis contertebantur. ideo subdit. *Qui saluos facis sperantes in te* Per talia enim mirifica opera saluos fecit cæcum illuminatum magnam turbam Iudæorum per Lazarum resuscitatum , infirmum in piscina sanatum.

Luca. 4. Hiero al. miraculũ Matth. 21. Mirabile Christus.

192 A resistentibus dexteræ tuæ custodi me,vt pupillam oculi.

a.g 7.tẽpes. *Dextera.* Vbi notandum,q̃ in scriptura per dextera multa intelliguntur.significat enim dextera.mũdi prosperitatem & ad istam non debemus declinare per superbiam nec ad sinistrã aduersitatis per impatiẽtiam.Non declines ad dexterã neque ad sinistram: auerte pedem tuũ à malo. Carnis propinquitatem & hanc debemus amputare.Si dextera tua scandalizat te,abscinde ea,& proiice abs te. Æternã fœlicitatem,Statuet oues à dextris &c. tunc dicet Rex iis,qui à dextris erũt,venite &c. Dextera sua reget eos.Humanam bonitatem , quã debemus eligere. Prouerb.4.Vias quę à dextris sunt nouit Dñs id est

prouer.4. *Matt. 5.* *Mat.25.* *Sapien.5.*

approbat.peruersæ autem sunt,quæ à sinistris sunt. Incarnata deitatem,cui debemus obedire.Dextera Dñi fecit virtutem,dextera Dñi exaltauit me , &c. Ad propositum hic autem accipitur dextera Dei pro ipso Christo.huic autem dexteræ Dei scilicet Christo Iudæi resistebant.quia omnia , quæ faciebat bona,interpretabantur in malũ;vt de expulsione dæmonũ.d. In Belzebub principe dæmoniorũ, &c.quando ipsum sanante ægrotos dicebant contrariũ Deo.d.Non est hic homo à Deo,qui Sabbatum non custodit.Quando ipsum docentem dicebant seductorem Ioan.9.Aliis dicentibus,quia bonus est ipsi dicebant non:sed seducit turbas. Et si quæras quomodo huic dexteræ aliquis mortalis resistere potest , cùm scriptum sit. Virtuti brachij tui quis resistet? q.d. nullus. Respondet Greg. Super illo Iob.9.Quis resistet illi & habebit pacem.d. peruersa mens,vnde se contra auctorẽ erigit , inde se in semetipsam confunditur. Resistere autẽ Deo dicimur,cùm repugnare eius dispositionibus conamur.neque enim nostra infirmitas incommutabili eius sententiæ obuiat: sed tamen quod explere nõ valet tentat. Nam sæpe humana infirmitas occultæ vim dispositionis agnoscit:& tamen hanc si mutare valeat,appetit,cõtrariæ satagit:sed ipso se gladio contradictionis frangit : ordini interno tenitur,sed suis victa conatibus ligatur &c. Quia ergo ipsi Iudæi Christo resistebant, ab ipsis petẽtes protegi.d. *A resistentibus dexteræ tuæ custodi me vt pupillam oculi.* id est secundũ humanitatẽ. Per pupillã enim oculi Christi humanitas secundùm glo.intelligitur quia pupilla pars exigua est:& tamen per illa acies luminis dirigitur, quo lux & tenebræ diiudicãtur. sic per humanitatẽ Christi diuinitas discernens inter bonos & malos.quia eos, qui fidẽ humanitatis habent,in sorte bonorum, alios verò in consortio malorũ annumerat.hanc ergo pupillam Christus à patre petit custodiri,& modũ custodię subdit.d.

Psal 117 *Resistere Deo.* *Sap. 12. Greg. 31. mor.c.20* *Pupillam oculi humanitas Christi.*

193 Sub vmbra alarũ tuarũ protege me: à facie impiorum, qui me afflixerunt.

Alæ.n.Dei,quibus nos ꝓtegit,sunt duæ.s.mſa & charitas:quia per misericordiã remouet mala : sed per charitatẽ bona largitur.vñ gl. Misericordia eñ & charitas sunt alæ pñs,quibus nos protegit. Alis istis ꝓtegi quærit Christus, nõ solũ in se,sed magis in suis,& à quibus subdit. *ad faciem impiorũ qui me afflixerunt.*i.a facie Iudæorũ,qui me affligere disposuerunt.Impius.n.diabolus q̃n per semetipsum Christum tẽtando superare nõ potuit, per mẽbra sua.i. impios ipsum affligere vsq; ad mortẽ ꝓcurauit,qđ ꝓuidens Iob.dicit de Christo.Terra data est in manus impij.qđ ad ꝓpositũ exponẽs Greg.d. Quid.n. terrę nomine nisi caro exprimitur? quis appellatione impii:nisi diabolus designatur ? Huius impii manus & mẽbra fuerũt ii,qui in redẽptoris nostri morte grassati sunt.Terra itaq; in manus impii data est:quia antiquus hostis redẽptoris mentẽ corrõpere per se tentãdo nõ valuit:sed eius carnẽ per suos satellites ad triduũ passionis permissus extinxit.Tribus etenim redẽptorẽ nostrũ tẽtationibus pulsans corde tẽtare nõ valuit:sed tñ sua mẽbra ad mortẽ carnis excitauit.Cũq; ei cohortẽ,atq; à põtificibus &Pharisæis ministros tradidit,nimirũ iste impius manus ad terrã tetẽdit.Huius terræ iudices sacerdotes & principes Pilatus , atq; illusores fuerũt &c.Ab istis ergo Christus liberari postulat: nõ quidẽ ne affligatur & occidatur ab eis:ad hoc eñ venerat

Ala Dei charitas *Misericordia* *Greg.31. mor.c.20* *Diabolus* *Terra.* *Christus Terra.* *Aliter hoc verbum exponit Origenes.*

psal.60. venerat: sed ne per suam afflictionem & mortẽ suã membra, idest apostoli cęterique fideles desperando occidant à fide:sed magis in tabernaculo ecclesiæ permanẽtes protegantur à Deo,vt sic voce mẽbrorum suorum dicat illud psal.Inhitabo in tabernaculo tuo in secula , protegar in velamento alarũ tuarum.

194. Inimici mei animã meam circundederunt,adipem suum concluserunt:os eorum locutum est superbiam.

Hic cõsequenter hostis idest populi iudæorum ponit maliciam.vñ tria specialia vicia iudæorũ cõtra Christum hic describit. qm̃ ipsi Iudæi contra Christum fuerunt primo superbi & cõtumaces. Secundo auari & crudeles:ibi.*proiicientes me.* Tertio dolosi & insidiantes::ibi.*Susceperunt me sicut leo.* Quantũ ergo ad primum eorum ostendit superbiam. d. *Inimici mei* &c. Vbi notãdum q̃ per adipẽ significat superbiam.qa sicut adeps & pinguedo ex ciborũ cõsurgit abundantia,sic ex abundantia diuitiarũ consurgit superbia. vñ de quolibet superbo diuite dr. Viscera eius plena sunt adipe.i.interiora diuitis replentur superbia. vt exponit Grego. Norans ergo Christus iudæorum superbiã contra se incrassatã.d. *Inimici mei.*s. iudæi *adipem suum concluserunt.* i. vitam meam volentes tollere.*adipem suum concluserunt.*i.superba lætitia & pingui sunt operti:postquam cupiditas eorum de scelere est satiata.Quod ideo. d. qa capto Christo,lætitiam pinguem intus conceptam superbe extra ostentauerunt: vel à simili animaliũ, quæ ex adipe inflantur , & siunt lasciuia. Sic & isti *adipem suum concluserunt.*idest superbiam tenuerunt. non quidem humiles sed inflati superbia. Et ideo quia ad superbiã intus concluſam sequitur loquelæ superbia:quia vnusquisque talia loquitur & dicit,qualis est intus,vt dicit Philosophus,& ex abũdantia cordis os loquitur.hic quod sequitur. *Os eorum locutum est superbiam.* vt puta qñ superbia inflari,Christo dicebant.Aue rex iudæorum. Vah q destruis templum Dei.Alios saluos fecit &c.Quando eñ viderunt Christum captum,tunc cogitauerunt Christo præualuisse:& ideo amplius solito in verba superbiæ prorumperũt.qm̃ vt ait Grego. Superbus quisque quo in hac vita plus valet , eo sibi linguæ frena audacius relaxat,vt nullum de verbis suis metuat,istos contumeliis feriat, illos maledictionibus iaculetur,nonnunquam vero in blasphemiam contra conditorem rapitur.sicut de aliquibus per psal. dicitur.Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit super terram.Sic & modo Iudæi credentes se Christo præualuisse , ore superbo contra ipsum grandia loquebantur.Et hoc est quod de ipsis nunc dicit psal.*Os eorum locutum est superbiam.*

Iob.21. Gre. lib. 25. mor.c.25. *Superbi. Adeps.* *Lequi superbiam.* *Lingua.* *psal. 72.*

195. Proiicientes me, nunc circundederunt me: oculos suos statuerũt declinare in terram.

Hic consequenter ostendit, illos contra Christũ fuisse auaros & crudeles. Vbi notandum q̃ fundamentum peccati Iudæorum, quo Christum persequebantur ad mortem, fuit quia cor suum ad auaritiam declinauerunt,& oculos suos statuerunt declinare in terram,vt quando.d.Ecce totus mundus abiit post eum.si dimittimus eum sic: venient Romani & tollent &c. Hac ergo auaritia motis dicit Christus. *Proiicientes me circũdederunt me.* Proiecerũt enim Christum,quando ipsum extra ciuitatẽ duxerunt ad crucifigendum:quasi locus sanctus ciuitatis per Christi præsentiam macularetur.tunc circũdederunt eum , non obsequio sed furore , sicut ad spectaculũ grande concurrentes.vnde de talibus sic ipsum circundantibus dicit Christus. Circundederunt me canes multi:consilium malignantium obsedit me.Per canes multos accipe iudæos , qui non pro veritate , sed liuore odij concepti latrantes & mordentes,vt canes latrantes dicebant.Tolle tolle, crucifige eum:sed consilium malignantium Christum obsedit:qñ Collegerunt pontifices & pharisei consilium aduersus Iesum, vt s.eum morti traderent,vt sit sensus.Proiicientes me circundederũt me,i.volentes me proiicere de vita ad mortem,circundederunt me &c. & hoc quare. Sequitur. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* idest ad auaritiã, quæ excæcauit eos,vt putarent eum impune occidere:& ipsorum peccatum impunitum manere.qui enim oculos ad terram declinat,cœlum non videt, & sic iudiciorum Dei recordari non vẽ: sic omnis q peccat,oculos declinat ad terram,quia qui iudiciorum Dei mente vellet recordari , nunquam peccaret.Sic enim de illis malis iudicibus dicitur. Quod auerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos,vt non viderent cœlum:neque recordarentur iudiciorum iustorum.

psal.21. *Canis.* *Ioan.11.* *Daniel.13*

196. Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam,& sicut catulus leonis habitãs in abditis.

Hic consequenter ostendit illos cõtra Christum fuisse dolosos & insidiantes. Nomine autem leonis diabolus propter suam ferocitatem intelligitur. propter quod de ipso dicitur. Aduersarius vester diabolus tanquã leo rugiens,circuit quærens quẽ deuoret.Est etiã fraudulentus ipse leo.quia famescens se in insidiis occultat,vt transeuntes rapiat.psal. Insidiatur quasi leo in spelunca sua. Istis duabus conditionibus ipsi indæi leoni cõparantur. quia & cõtra Christum crudeles & malicioſi.Vide ipsorũ crudelitatem:qa non fuerunt contenti Christum interficere,nisi crudeliori morte ipsum occiderẽt,s.morte crucis.hoc ideo,vt eius famã magis deuulgarent, ne aliquis crederet in eum.Vñ cum Pilatus diceret eis.Accipite eum vos,& secundũ legem vestram iudicate eum,statim rñderunt.Nobis non licet interficere quẽquã.quod sic ex ponit Chrisostо.quia Iudæi crudeles crucifigi eum cupiebãt:vt etiã genere mortis eum amplius diffamarẽt.ipsis autẽ per Romanos ablata erat potestas,aliquem crucifigere ꝓpter summum opprobrium talis mortis , qua solũ proditores imperij & latrones occidebãtur.Hac eñ morte aliquẽ occidere solum licebat ꝓsidi. licet Iudæi alio genere mortis occidere possint reos,vt patuit de Stephano,quẽ lapidauerunt.Et ideo hac crudelitate leoni cõparantur Iudæi. idem de Iudæis dicit Christus. Facta est mihi hęreditas mea quasi leo in silua,s.crudelis.Fuerunt etiã contra Christũ malicioſi & insidiantes, quia ipsum falsè in multis accusauerunt dicentes.Hunc inuenimus subuertentẽ gentem nostram,& prohibentẽ tributa dari cæsari: quæ falsa erant. vt ostendit Theophil. d. Vide insidias leonis in falsis accusationibus : quæ euidenter veritati aduersantur. Non eñ prohibuit dominus tributum dari Cæsari:sed magis dari iussit.d.Reddite quę sunt Cęsaris Cęsari.Nec etiã gentes subuertebat. vt regnũ aggrederetur. quinimo volẽte to-

Leo. *diabolus.* *1.petri.5.* *psal.9.* *Ioan. 19.* *iudæi.* *actuũ. 7.* *Hiero 12.* *Luca.22.*

ta multitudine cum regem facere,sciens fugit. vt A habetur.Ioan.6. Fuerunt ergo Iudæi contra Chri-
Ioan.6. stum,vt leo & crudeles & insidiãtes, & ista duo hic de ipsis Christus notat.Dicens quo ad primũ.*Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam*:vbi notatur crudelitas,i.susceperunt me auide & crudeliter, vel à Deo patrer, cuius dispositio erat vt morere,vel à Iuda proditore,vel à Pilato iudice.Et hoc sicut leo paratus ad prædam : qui sua crudelitate circuit quærens quem deuoret.i.secundum gl.cõparandi erant leoni diabolo, quo auctore tanta crudelia faciunt. Et non tantum principes & maiores,sed etiam plebei,& minores.s.qui erant *catuli leonis*.i. filij diaboli. quibus dictum est.Vos ex patre diabolo estis. Quo vero ad secundum dicit.*Habitans in abditis* : quia isti insidiose cogitabant, quibus insidiis circunuenirẽt & perderẽt eum. Quibus omnibus consideratis de populo iudaico:dicatur illud quod scribitur.1.Mac. 3.Similis factus est leoni in operibus suis.
1.Mac.3

197 Exurge domine,præueni eũ, & supplanta eum: eripe animam meam ab impio,phrameã tuam ab inimicis manus tuæ.

Hæc est tertia pars principalis : in qua omnibus à Deo iuste retribui postulat.Et duo facit:quia primo petit malos puniri. secundo bonos præmiari: ibi.*Ego autem in iustitia apparebo*. Quantum ad primã partem: tres pœnas pro peccato commisso contra Christũ Iudæis in hoc mundo prędicit futuras.Prima est mentis excæcatio. Secunda à terra ipsorum expulsio:ibi.*Domine à paucis de terra diuide eos*.Tertia C est filiorum maledictio:ibi. *Saturati sunt filiis*. Quantum igitur ad primum dicit.*Exurge domine* &c. Dormire enim videtur Deus quia ad modum dormiẽtis se habet, qñ peccata impunita dimittit: vel quãdo suos permittit affligi.Et à tali somno excitari videtur:quãdo suos defendendo,malos punit.Sic eñ psal.43.ipsum Deum excitabat psal.d.Exurge,quare obdormis dñe,&c. Consimiliter hic petit Christus Deum exurgere ad punitionem iudæorum. d. *Exurge domine præueni eũ*.Et loquitur à simili duorũ, qui currunt ad nocendũ vnus alteri. Sic enim currebat populus Iudæorum ad malum , vt Christum crucifigeret,currebat deus pater vt ipsum vindicet. vñ orat Christus.d.*Exurge domine præueni eũ*.i. citius ipsum excæcando punias,quàm ipse me persequendo crucifigat.Hoc ideo dicit:quia quilibet qui pec- D cat prius seipsum lædit quàm alterum, immo magis seipsum lædit quã alterum. quia sibiipsi primo mortem animę infert , alteri autẽ post corporis, & est sensus.*Præueni eum*.i.præueniens eum. s. populũ iudaicum ipsum mente excæcando. Nã ante Christum vt dictum est superius : ibi. Dixit insipiens in corde suo,nõ est Deus : ipsum Christum cognouerunt scribæ & pharisei esse verum messiã in lege ꝓmissum.sed postea ira contra Christũ excitati,excæcati fuerunt,& hoc est quod dicit apostolus. Si cognouissent,nunq̃ dñm gloriæ,crucifixissent. Et hoc significans.dicit.*præueni eum*.s.ipsum excæcando. *Et supplanta eũ*.loquitur ad modum luctantium,quorũ supplantans,supplantatum deiicit.Sic & iste populis fuit supplantatus & deceptus:quia tota intẽtio, qua Christum occidit fuit, ne perderet gentẽ & locum,& tamen propter Christi mortem & gentem perdidit & locum. q1 per Titium & Vespasianum & magna pars fuit interfecta; & reliqua extra patriam & locum captiuata & venundata. *Eripe animam meã ab impio,frameam tuam ab inimicis manus tuæ*.
Dormire Dei. Exurgere Dei. Peccator nocere. 2. Corin. 2. Supplantatio. Iudæi.

Vbi aduertendum,ꝙ Christus dicitur manus Dei: dicitur & phramea Dei. Dicitur manus Dei quia ꝑ verbum pater omnia fecit,& hanc manum in mundum mitti petebat alibi psal.d.patri. Emitte manũ tuam de alto,eripe me & libera me &c.Dicitur etiã phramea Dei quia per christum: sicut rex phrameã regna iniquitatis deleuit, & ab impiis separat iustos:hic affectu s. in futuro loco. sic ergo orat psa. d.*Eripe animam meam ab impio*.i.vitam meam à populo iudaico,s. per resurrectionem. Quod aliis verbis explicat subdens phrameam tuam. i. animam meã quæ est phramea tua. *Eripe inquam illam ab inimicis manus tuæ*.s.ab inimicis meis,qui sum manus tua.
Iudæus. Manus dicitur christus & frameæ. psal.143.

198 Domine à paucis de terra diuide eos
1.5.q.1.nõ est. B in vita eorum:& de absconditis tuis ad impletus est venter eorum.

Hic ponit secundam pœnã quę est à propria terra exulatio.Vbi notandum ꝙ Romani qui expulerunt iudæos de ipsorum terra per orbem , pauci erant numero respectu ipsorum iudæorum. in tñ ꝙ Dei virtute nunc videbatur cõtra iudæos impletũ, quod alias pro illis dictum fuerat.s.quòd vnus persequebatur mille:& duo fugarent decem millia.sic tunc iudæis accidit in vindicta mortis Christi. Et hoc præuidens Christus patri dicit.*Domine à paucis de terra diuide eos*. q.d. perde eos de terra quam inhabitant.& disperge eos per totum mundum. Et hoc *in vita eorum*.i.in vita ista,quã solum vitam putant:q de æterna vita desperant.& rationem subdit. d. *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum*. Vbi nota ꝙ sicut Deus se abscondit ab aliquibus:ita aliqui absconduntur à Deo.Abscondit eñ se Deus à peccatoribus.Abscondam faciem meam ab eis & consi.no. eorum.Sed à Deo absconduntur peccata, quæ non videt,i. non approbat. Vnde peccatoribus propter peccatum. dicit. Amen dico vobis , nescio vos. Per ventrem autem accipe mentem, quia sicut in ventre quæ existunt ab oculis hominum absconduntur : sic quæ manent in mente. Dicit ergo. Quæ est causa quare iudæi de terra sua expellantur? Respõdet.quia *de absconditis tuis*.i.de peccatis *adimpletus est venter eorum*,i.mens ipsorum.
Abscondere. Deut.33. Mat.25.

199 Saturati sunt filiis : & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.
De pœ.dist. 3.quãdoq.

Hic ponitur tertia pœna iudæorum, quæ est filiorum maledictio.Iudæi enim inter alias nationes generationi filiorum intendebant. & hoc propter cultum Dei multiplicandum.vnde non solũ abundabant in bonis temporalibus , sed etiam in filiorũ multiplicatione. & hoc est quod dicit. *Saturati sunt filiis*. s.quibus abundant.tamen sequitur.*Dimiserunt reliquias* suas paruulis suis. Reliquiæ enim peccatorũ dicuntur pœnæ peccata sequentes.Et isti pœnam peccati mortis Christi transmiserunt ad posteros.Quia cum Pilatus diceret.Innocens ego sum Mat.27. à sanguine iusti huius. Respondens vniuersus populus dixit. Sanguis eius super nos & super filios E nostros q.d Nos totum peccatum effusionis sanguinis istius , & eius vindictã super nos & super filios nostros accipimus,& te libere absoluimus. Sed nũquid pro peccato patris filius puniri debet , cum dominus dicat.Filius non portabit iniquitatem patris,&c.Respõsio.quòd pœna est duplex, s. temporalis & æterna. Pœna temporali punitur filius pro patre,
Quæstio. Peccatis. Exod.20. Punitis.

patre , subditi pro domino quandoque. sed nun- A quam æterna neque spirituali. 1. q. 4. cum ergo. Sic igitur isti dimiserunt reliquias paruulis suis.qa s.pro peccato ipsorum puniti fuerunt filij ; quando per Romanos omnes exterminati fuerunt.23. q.4. hinc notandum. Alia litera habet. *Saturati sunt porcina*.& tunc est sensus.*Saturati sunt porcina*. i. immundicia , quia porcus est animal immundissimum. Et est idem sensus cum priori.
Pater. filius. 23.q.4.

200 Ego autem in iustitia apparebo in conspectu tuo:satiabor cum apparuerit gloria tua.
De consecr. dist.5.sciendum.

Hic consequenter ostendit bonos præmiari. vbi nota ꝙ hæc verba de se Christus dicit : ac etiam de electis suis.De se quidem:quia quãuis ab instãti cõceptionis suæ fuerit vere beatus & Dei repletus gloria,quo ad animam:corpus tamẽ habebat mortale & passibile,quod per gloriã resurrectionis gloriosum & immortale resurrexit. cuius meritũ fuit iustitia passionis,per quam meruit gloriam. Et vocatur Christi passio iustitia:quia per illam Deo satisfactũ est pro peccato humanæ naturæ. Dicat ergo de se Christus. *Ego autem in iustitia tua apparebo in conspectu tuo*,i.propter iustitiam meæ passionis , quã tuam dico:quia per eam tibi satisfactum est , apparebo.s. gloriosus corpore resuscitatus in conspectu tuo.*satiabor cum apparuerit*,&c.Sed nunquid ante resurrectionẽ Christus satiatus? Dico ꝙ sic eo modo quo erat beatus:s.quo ad animam sed gloriam immortalitatis adhuc expectabat,qua habita,fuit quo C ad animam & quo ad corpus satiatus.Et hanc gloriam dicit esse patris.quia à patre sibi datam.Si autem hic Christus loquatur in persona corporis sui quod est ecclesia:tunc per ista verba ostendit præmiationem finalẽ omnium bonorum , qñ post diẽ iudicij omnes erunt glorioti duplici stola induti. s. beatitudinis animæ & corporis. Sed quia in persona electorum hic dicit Christus , *satiabor cum apparuerit gloria tua*,occurrit dubium. Vtrum omnes sancti æqualẽ habeant gloriam,per quã æqualiter sint satiati.Et arguitur quòd sic.primo quia Mat.20.dicitur, ꝙ omnes acceperunt singulos denarios, & ꝙ dominus tantum dedit nouissimo sicut primo. qd exponit gl.de præmio beatitudinis. Item quia tam perfecta erit charitas in patria:quòd quilibet tm diliget alium sicut seipsum , & per consequens tantũ D gaudebit de beatitudine alterius,sicut de sua. quod si sic:ergo omnes æqualiter gaudebunt & erunt æqualiter beati.Ad oppositum dicit Christus.In domo patris mei mansiones multæ sunt.Item quia pmium correspondet merito: sed merita sunt disparia.ergo & præmia.Rñsio.quòd omnes erunt satiati: sed non omnes æqualem habebunt gloriam. qa maioris gloriæ capax erit vnus quàm alius.Notandum tñ quòd beatitudo accipitur dupliciter , s. vel vt est satiatio effectiue vel formaliter.Primo modo est vna omnibus,quia vnus Deus est obiectum beatitudinis omnium.Secundo modo beatitudo diuersa est in diuersis secundum maiorem vel minorem gratiam:quæ animam magis vel minus disponit ad Deum participandũ.sic vno sole illuminantur omnes,quantum sunt capaces luminis:sed tamen maius lumẽ solis participat vnus,alius vero minus secundum maiorem vel minorem oculorũ dispositionem.Per hoc rñdetur ad argumenta. Ad primũ patet de denario,quòd ibi accipitur beatitudo ꝑ ob- E iecto.Ad secũdum dicitur. quòd quilibet tm alium & se diliget quantum habeat de charitate. & sic secundum proportionem charitatis gaudebit de sua beatitudine & alterius.Et sic quia Petrus maiorem charitatem habet quàm Linus,plus de propria beatitudine & de beatitudine Lini gaudebit,quàm ipse Linus,&c.
Christus. Quæstio. Beatitudo. Resurrectio Christi. Mat.20. Ioan.15.

PSAL. XVII.

201 Diligam te domine fortitudo mea,dominus firmamentum meum,& refugium meum , & liberator meus.

Titulus istius psal.est. *In finem puero domini Dauid qui locutus est domino verba cantici huius in die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum eius , & de manu Saul*. Aliqui istum titulum & psal. de Dauid volũt exponere,ex eo quod legitur in lib. 1.Reg.quòd inquus rex Saul persecutus est Dauid mitem & mãsuetum.quo mortuo Dauid liberatus est:& in pace regnauit.Et pro hac liberatione videtur hunc psal. cantasse domino. sed istã opinionem reprobat magister in gl.pro hoc quod in titulo dicitur in finem cantici. Finis nanque Christus est. Canticum vero est exultatio de æternis habita. Melius ergo accipitur iste psal.de toto Christo.i.de capite & membris quem totum dominus eripuit de manu inimicorũ suorum.i. de manu iudæorum & dæmonum in die resurrectionis,& de manu Saul.i.mortis. Notãdum Saul. est ergo quòd per Dauid q manu fortis & aspectu Mors. desiderabilis interpretatur, Christus significatur. Saul autẽ qui petitio interpretatur, significat mortem quam Deus non fecit:sed homo peccans ipsam manibus & verbis appetiit & extorsit à Deo ꝓ suo rege dicente apost olo,Regnauit mors ab Adam.vñ Rom.15. sicut Saul nõ fuit rex electus à Deo : sed permissus regnare ad tempus propter peccatum, sic & mors. Sicut ergo Dauid prius sustinuit Saulem antequã regnaret in pace,sic & Christus prius sustinuit mortem quã regnaret quietus, sic & eius corpus quod est ecclesia.Est ergo sensus tituli iste. *Verba cãtici huius quæ loquutus est Dauid domino in die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum suorum*.s.iudæorum:*& de manu Saul*.s.mortis.quæ sin die resurrectionis : cõueniũt *puero domini Dauid*.s.Christo.de quo dicitur. Esa.9. Puer natus est nobis , & ꝑdicta verba nos dirigunt in finem.i. in ipsum Christum. Iste ergo psal. totus est de Christo & de mẽbris eius.Et sic potest diuidi in partes decẽ sm quod de decem hic agit Christus. Ponitur eñ primo pro bñficiis receptis Christi gratiarum actio,in principio. Secũdo pro peccatis cõmissis nobis pœnarum circundatio:ibi.*Circumdederunt me dolores mortis*.Tertio pro nobis liberandis:mira diuinitatis incarnatio:ibi. *In tribulatione mea invocaui dominum*. Quarto pro fidelibus informandis, clara veritatis ꝑdicatio:ibi. *Et intonuit de cœlo dominus*.Quinto pro electis discernendis,ecclesiæ veritatis congregatio: ibi. *Misit de summo & accepit*. Sexto pro cunctis operationibus iusta finalis retributio: ibi.*Et retribuet mihi dominus*. Septimo pro erroribus remouendis:lucis diuinæ inspiratio:ibi. *Quoniam tu illuminas lucernam meam domine*. Octauo pro aduersis tolerandis:data mentis roboratio : ibi *Deus qui præcinxit me virtute*.Nono de malis obstinatis: Iudęorũ Christo contradictio:ibi. *Eripiens me de contradictionibus*.

nibus. Decimo pro omnibus acceptis bonis: laus & A diuina commendatio: ibi. *Viuit dominus & benedictus Deus.* Quātum ergo ad primū Christus gratias agēs Deo de beneficiis ab ipso receptis: tam pro se quàm pro suis, Deo gratias agit. Et secundum tres theologicas virtutes, tria reddit Deo pro gratiarū actione s. actum charitatis: qui est Deū amare in principio, actum spei: qui est in Deum sperare: ibi. *Deus meus adiutor meus.* & actum fidei: qui est Deum inuocare: ibi. *Laudans inuocabo dominum.* Primo ergo Deo reddit actum charitatis. d. *Diligam te domine, &c.* Quid enim Deo ex omnibus suis beneficiis valemus reddere: nisi amorem & dilectionē? nihil. Hic ēm actus est de omnibus sufficiens gratiarum actio. Diligam⁹ Deum: qm ipse prior dilexit nos. q. d. Sufficiens recompensatio Dei est ipsum diligere. Vis autem vi- B dere si Christus Deum patrem dilexit: nam præcipuum signū dilectionis alicuius est cōformitas voluntatum: vt quicquid vnus vult, aliusvelit: & quicquid vnus odit, odiat alter, & hoc est quod dicit Philosophus. Qualiter erunt amici neque complacentes eisdem, neque cōgaudentes, neque contristati? Sed quæ tanta cōformitas voluntatis Christi ad patris voluntatē fuerit, patet si consideres, q tota intētio Christi erat voluntatem patris facere. Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me. Et ideo dicebat Christus. Vt cognoscatis quia diligo patrem: sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Et nota quòd Christus quatuor causas dilectionis adducit. primo quia Deus est fortitudo sua. secūdo quia firmamentū. tertio quia refugium. quarto quia C liberator. Est ēm Deus ipsi Christo & mēbris eius fortitudo: quia viriliter aduersa facit superare. Fortitudo mea dominus. Firmamentum, quia constanter prospera facit nos amare. Firmamentum est dominus omnibus timentibus eum. Refugium, quia benignitate tribulatos habet confortare. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus. *Liberator*: quia hostes habet debellare. psal. Liberator meus de gentibus iracundis. Sed hic vnum insurgit dubium: quia Christus hic dicit se Deū diligere. q. fortitudo eius, quia firmamentū, &c. Vtrū propter Dei beneficia Deum debeamus diligere? videtur quòd non: quia Deus propter seipsum nō ꝓpter aliud est diligēdus, quia diligens aliquē ꝓpter aliud est diligēdus, quia diligens aliquē ꝓpter vtile, magis vtile diligit quàm illum. quia ꝓpter qđ D vnumquodque tale, & illud magis. Item, diligere autem propter virtutem est dilectio iusti. sed dilectio cōmodi de se vituperabilis est. ꝓpter quod dicit Aristot. quod diligens alium propter vtile, s. nō propter virtutem: accusandus est. nā talis peior est quā falsificator monetæ. ꝓbat quia deceptionem facit circa honorabilius. Ad oppositum vī hic verba Christi. d. *Diligam te domine fortitudo mea*, & psal. Inclinaui cor meum ad faciend. iust. tm æter. propter retributionem. Resp. quòd dilectionis fundamētū debet esse virtus dilecti, & non vtilitas diligentis. propter quod dicit Arist. quod bonorum est solum diligere bonos. Dico ergo q cum quis Deum vel aliquē diligit propter vtile, vel propter beneficia accepta. aut E sic diligens diligit præcise ratione vtilitatis & non bonitatis Dei, & tunc peccat: quia tunc plus diligit se quàm Deum. aut diligit ratione vtilitatis & etiam bonitatis & iustitiæ Dei, & tunc aut plus manet vtilitas quàm bonitas Dei, & tunc plus se quàm Deū diligit & peccat. aut æqualiter: & sic æqualiter se & Deum diligit, & peccat. aut plꝰ mouet bonitas Dei & consequenter vtilitas, & sic plus Deum quā se di-

Dilectio.

1. Ioan. 3.

Philosophus 9. Ethicor.

Io. 4.

Io. 14.

psal. 117.

psal. 24. psal. 93.

psal. 17. Quæstio.

Beneficia

Diligere.

Nota. Arist. 9. Ethicor.

psal. 118.

Arist. 2. rethoricæ.

Nota.

ligit, & sic licet. Si autem dicas: sed quid de dilectione hominum ad inuicem? Conformiter dico, quòd rationabiliter plus debet amari bonum virtutis, & iusti quàm bonum commodi, & sic dico conformiter ad ꝓdicta. Sic ergo dupliciter diligēdus est Deꝰ. primo propter seipsum. secundario propter nos, & hoc est quod dicit Ber. in De diligendo Deum. Ob duplicem causam à nobis diligendus est Deus. primo propter semetipsum: quia nihil iustius. Et propter nos, qa nihil fructuosius diligi pōt, & sic Christus Deū diligebat. d. *Diligam te domine fortitudo, &c.* Et per hoc patet responsio ad rationes.

Bernardus.

Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. 202

Hic consequenter actū spei dirigit in Deū. principalius tamen propter ipsum Deū. secundo ꝓpter beneficiū. ideo dicit. *Deus meus adiutor meus, &c.* Hoc loquitur Christus magis in persona membrorum. qm vt alias dictum fuit, spes in Christo locum non habebat qui rem tenebat: sed in nobis. Et ideo notā dum quòd tripliciter in Deum sperare debemus, s. Sperare eius veniam, qua remittantur crimina. Sperare eius gratiā, qua operentur merita. Sperare eius gloriam, qua conferantur præmia. Primò speremus veniam. d. illud psal. In te domine speraui, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me. quia cū debitè peccati à Deo speratur venia, statim peccatum remittitur. Nihil est enim quòd peccatū faciat irremissibile, nisi desperatio veniæ. Vnde Iudā proditorem non tm damnauit peccatum, quo Christū prodidit, quantum de speratio veniæ fecit interire. vt dicit Aug in lib. de vtilitate agendæ pœnitentiæ. Hæc autem spes vt sit debita: debet esse semper cū timore iustitię. vt sicut Deum sperat misericordem. sic etiam iustum credat iudicē. quod ostendit Greg. d. Nemo sit qui dicat, qa pius est dominus: ideo venialiter pecco. Et nemo qui cū peccauerit dicat: quia iustus est, de peccati remissiōe despero. Relaxat ēm Deus facinus quod defletur. sed perperrare quisque timeat, quòd si digne deflere possit, ignorat. ante culpam igitur iustitiam metuat: post culpam tamē de pietate præsumat. Et neque ita iustitiam metuat, vt nulla spei consolatione conualescat. neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis di gnæ pœnitentiæ negligat medicinam. Sed quem pīumit sibi pie parcere, semper cogitet etiam districte iudicare. sub pietate eius spes peccatoris gaudeat. sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Et subdit. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam mortium timoris, vt ad corrigenda peccata & iustitia iudicantis terreat, quē ad spem veniæ gratia pietatis inuitat, &c. Hanc ergo spem veniæ habere nostrum quilibet debet Deo. d. illud psal. In vmbra alarum tuarum sperabo: donec transeat à me iniquitas. Secundo speremus gratiā. quia oculi domini super iustos, & in eis qui sperant super misericordia eius. Psal. Ideo spera in domino, & fac bonitatem. quod ideo dicit. quia sperare sine meritis, non est spes, sed præsumptio. Tertio speremus gloriam. quia vt dicitur psal. Domine Deus vir tutum: beatus homo qui sperat in te.

August. in li. de vtil.

Greg. 33. mor. c. 15.

Nota.

psal. 5.

psal. 35. psal. 36.

psal. 83.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus. 203

Hic declarat quod statim dixerat. Deus meus adiutor meus, s. ostendit, quomodo Deus est adiutor.

Adiuuit

Adiuuit enim Deus Christum, quando ipsi Christo potestatem dedit & regnum quo suos rebelles habet iudicare. hæc enim Christi potestas regia per cornu significatur. Lucæ. 1. Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui. Quæ verba exponens Beda super Lucam, dicit. Cornu autem salutis regnum saluatoris vocatur. Ossa siquidem omnia earne inuoluta sunt. Cornu vero carnem excedit. & ideo cornu salutis regnum Christi vocatur: quo scilicet mundus & gaudia mundi superantur. Ipso cornu Deus Christum adiuuit: quia potestatem contra diabolum dedit. Dedit in dextera eius tollere hominem fortem in bello, scilicet diabolum: & exaltare cornu gentis suæ. Dicat ergo Christus patri. *Protector meus*: & subdit quo, *quia cornu salutis meæ* q. d. regiam etiam salutem à te habeo *pater*. Et per quem modum habet istam potestatem, subdit. *Et susceptor meus.* scilicet quia me susc episti ad vnionem hypostaticam: ideo es cornu salutis meæ.

Cornu, Potestas Beda.

Ecclesi. 48.

Laudans inuocabo dominum: & ab inimicis meis saluus ero. 204

¶Hic consequenter actum fidei dirigit in Deum. Vbi nota q secundum apostolum, inuocare dominum est actus fidei. vnde ait. Omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit, quomodo autem inuocabunt in quem non crediderunt: vnde ibidē ait gl. q inuocare Deum non potest quis, nisi credat. q ergo vere Deum inuocant, non modo credunt: sed etiam orant. Vt postquam alicuius animus crediderit, non desinat ad postulandum quod promisit. qa credere dat remissionem peccatorū. Et ideo vt ostēdat q non est vera inuocatio sine fide, quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Ex quibus patet q inuocare Deum à fide procedit. Et sic per actū fidei hic Christus in persona suorum membrorum Deo gratias agit, d. *Laudans.* scilicet Deum & gratias agens *Inuocabo dominum.* credendo & orando *& ab inimicis meis saluus ero*: non solum ab inimicis corporalibus sed à spiritualibus, scilicet dæmonibus & vitiis. Quia omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit.

Rom. 10. Inuocare.

Iohel. 2.

Circundederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. 205

Deprædi. vltima in fine.

¶Hæc est secunda pars vbi ponitur pœnarū circundatio pro peccatis nostris, & maxime ante adnentum Christi. Vbi primo sciendum q secundum gl. tanta est vnitas ecclesiæ, scilicet capitis ad membra, ideſt Christi & ecclesiæ: vt quasi sit vna persona caput, & corpus. & ideo vtitur vna voce caput cum membris. licet ea quæ dicuntur, ad diuersa referantur. Quædam enim soli capiti conueniunt, quædam vero capiti & membris. Item quæ membris cōueniunt, quædam præteritis, quædam præsentibus, quædam futuris. Et tamen in tanta diuersitate scriptura vna voce loquitur: & quasi vna persona videtur loqui. quod pro tanto dixi: quia hic psal. cum incipiat loqui ex persona antiquorum patrum, postea de mysterio incarnationis Christi & consequenter de ecclesia per Christum collecta: tamen in omnib. istis vocem non mutat. sed in omnibus vna vox & vna persona loqui videtur. In persona ergo antiquorum patrum nunc loquens ait. *Circundederunt me dolores mortis.* Vbi nota q per mortem diabolus intelligitur: quia mortis fuit adinuentor. vnde Greg. d. Quid enim mortis nomine nisi maligni spiritus de

Ecclesia. Vnitas.

Mortis dolor. Peccatū. diabolus.

signātur, qui inuentores mortis & perditionis extiterunt? sicut de ipsorum principe per Io. dicitur. Et nomen illi mors. apoca. 6. Dolores vero istius mortis sunt peccata quæ demō procurat in nobis, quæ dolores vocātur. q a causa doloris æterni sunt. vñ de peccatis sub nomine doloris dī. Vidi eos q operātur iniqtatē & seminār dolores, flante Deo periisse. vbi. Greg. Dolores aūt seminār q puersa peragūt. metūt cū de eadē puersitate puniūtur. fructus quippe doloris. i. peccati est retributio damnationis. Volens ergo ostendere genus humanum quamuis peccatis per diabolum ante Christi premebatur aduentum. dicit. *Circundederunt me dolores mortis.* i. peccatum diaboli: Quod ideo dicit. quia ante Christi aduentum, vbique & quasi in omnibus regnabat diabolus, & rari erant iusti. quia nulla gens mundi Deum colebat nisi Iudæi, & inter illos pauci erant electi. Et q per dolores peccata intelliget, aperit consequenter. d. *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* i. iniquitates abundantes & rapidæ vt torrens conturbauerunt me. Nonne sicut torrens iniquitas conturbauit Dauid, qū in amore dei existens ad aspectum vnius mulierculæ. s. Bersabę subito cecidit conturbatus? certe sic. ꝓpter quod de se dicit. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. sequitur, Auertisti faciem tuam à me & factus sum conturbatus. Verū quia peccatorum sunt duo genera. s. peccatū actuale & originale. Peccatum autem originale est carentia iustitiæ inesse debitæ cum quo nascimur. quia vt dicit apostolus, natura sumus filij iræ. Et istud in nobis præcedit omnia alia peccata. & est quidam laqueus, quo ceteris peccatis inuoluimur. Ideo postq prædixit abundantiam peccatorum actualium, nūc consequenter ostendit causam ipsorum. s. originale peccatum. d. *Dolores inferni circundederunt me.* s. actua lia peccata, quę merentur infernū: quæ statim dixerat dolores mortis. Vñ si quæras causam, quare dolores inferni circundederunt eū, statim respondet, quia præoccupauerunt me laquei mortis. i. ipsa originalia peccata, quæ animam ad mortem deducūt. tum quia mors est pœna originalis peccati, quia p vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. tum etiam quia mors spiritualis. quæ est pœna damni. s. à Deo æternaliter separati, est pœna originalis, tum etiā quia peccatū originale est cā aliorum peccatorū, q sunt animæ mors.

Greg. 19. mor. c. 2.

Apoc. 6.

Iob. 4.

Greg. 5. mor. 25. b.

Torrens. iniquitas.

Laqueus. Mors. Original. peccatū.

Decōsec. dr. 1. ynā de.

Rom. 5.

In tribulatione mea inuocaui dominum, & ad Deum meum clamaui. 206

Hic consequenter agitur de Christi incarnatione facta ꝓ nobis liberandis. Et quātū ad hoc duo facit. Quia primo ponit sanctorū deprecationem. Secūdo Christi incarnationem, ibi *Inclinauit cœlos & descēdit.* Circa primū duo facit: quia primo ponit suā pro incarnatione deprecationem. Secundo incarnationis vtilitatem: ibi. *Commota est & contremuit terra.* Et i prima parte primo ponit orationē. Secundo orationis exauditionem: ibi. *Et exaudiuit.* Quantum ad primū dicit. *In tribulatione mea inuocaui dominum.* vbi nota q oratio digne facta principalius in corde consistit quàm in ore. vnde Salomoni pro sapientia orās Deum dixit. Adij dominum, & deprecatus sum ex totis præcordiis meis. i. ex profundo cordis mei, nō ex summitate labiorum. De profundis clamaui ad te dñe, præcordia enim secundam Papiam sunt loca intima cordi, eo q ibi sit principium motus & cogitationū. vñ dicit Ilidorus de summo bono: Quid prodest strepitus labiorum, vbi cor est mutum? Si-

Oratio.

Sapi. 8.

psal. 129.

Isidorus de summo bono.

cut enim vox sine modulatione est quasi vox porcũ: sic oratiõ sine cordis deuotione est quasi mugitus boum. Oratio inquit est cordis : non labiorũ. neque enim verba Deus attendit: sed cor aspicit orantis. vñ melius est cum silentio corde orare sine sono vocis exterioris, quàm solum verbis sine mentis intentione. Ad propositum ergo isto modo hic orat genus humanum Christi petens incarnationẽ. sed corde, non labiis. d. *In tribulatione mea inuocaui dominum.* Inuocare em̃ idẽ est, q̃ intus. i. in corde Deũ vocare. Et quia talis oratio cordialis, est quidam clamor spiritualis ad Deum, ideo subdit. *Et ad Deum meum clamaui.* vñ quilibet deuote orans magna mẽtis affectione: clamat ad Deũ. Hinc est quod tacente populo dixit dñs Moysi. Quid clamas ad me. Vnde & Bern. ait. Spiritus est Deus, & vt in spiritu clamet necesse est q̃squis ad eũ desiderat puenire. vñ sicut Deus tanq̃ homo non respicit faciem sed magis cor intuetur, sic ad cordis potius clamorem quàm vocis intendit. Hinc est q̃ Moyses foris tacens, intus dñm audiuit dicentem. Quid clamas ad me.

Exo. 14. *Bernardus.*

207 Et exaudiuit de tẽplo sancto suo vocem meam, & clamor meus in conspectu eius introibit in aures eius.

Hic consequenter ponitur orationis exauditio. Vbi notandum q̃ templum mystice sumptũ est triplex. s. Templum iusti hominis, s. cõscientia iusti hominis. de quo dicitur. Tẽplum sanctum Dei est qđ estis vos: si quis autem violauerit templũ Dei, disperdet illum Deus. Templũ matris virginis. Dominus in templo sancto suo. Templũ Christi corporis. Solute templum hoc, &c. Hoc aũt d. de tẽplo corporis sui. hic autem accipitur templum pro Christi corpore cum dicit. Exaudiuit me de tẽplo sancto suo. vt sit sensus. Exaudiuit me de eo quod ipsum orabã quia petebam Christum incarnari qui est verũ Dei templum, & de hoc templo me exaudiuit. Ita q̃ ly de templo non notat locum exaudientis sed magis rem postulatam. Et clamor meus introibit in aures eius. Quando enim diuina pietas nostras orationes exaudit: tunc in aures eius clamor orationis nostræ intrare dicitur, vnde nota, q̃ sicut Deus habet aures æquitatis & iustitiæ, quibus ad vindictam oppressores aliorum audit. Vñ, Ecce merces operariorũ, quę fraudata est à nobis, clamat, & clamor ipsorum in aures dñi sabaoth introibit. Sic etiam cõsimiliter habet aures pietatis & clementiæ: quibus iustorũ preces exaudit. Oculi domini super iustos, aures autem eius in preces eorum.

Templum 1. cor. 3. *Christus.* *psal. 10.* *Io. 2.* *Iacob. 5.* *psal. 33.*

208 Commota est & contremuit terra: fundamenta montiũ conturbata sunt & commota sunt: quoniam iratus est eis.

Hic consequenter ponitur vtilitas incarnationis. Vt enim auditores magis attentos faciat ad mysterium incarnationis audiendum præmittit vtilitatẽ ex dicta incarnatione habitam. Quæ vtilitas fuit duplex. s. malorum culpę derelictio, & bonorum gratię collatio. & sic hæc pars in duas diuiditur: quia primo ponit primum. Secundo secundum, ibi. *Ascendit fumus in ira eius.* Quantum ad primum ostendit quod per Christi incarnationem fuit malorum culpę derelictio, d. *Commota est*, &c. Vbi aduertendum, q̃ terræ nomine peccatores intelliguntur. quia quamuis humanum genus de terra ante peccatum sit factũ: tamen solum propter peccatum in terram resolui-

De consec. 2. iterat. *Terra. peccator.* *Gen. 3.*

tur. Sic enim peccanti homini dictum est. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec vertaris in terram, de qua assumptus es. Ista ergo terra per incarnationem Christi commota est & contremuit. vt cõmotio spectet ad contritionem interiorem, sed cõtremitio ad pœnitentiam exteriorem. Et sic cõmota est terra interius per pœnitentiã : & contremuit exterius, reliquendo peccata. Quia necesse est, vt ait glo. vt præsentia iudicis terreat peccatores, & non solum plebeij & minores, sed etiam alti & potentes per Christi incarnationem commoti sunt & conuersi. *Et fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt.* per montes accipe superbos & altos qui dicunt cum superbo diabolo. Sedebo in monte testamenti. Sed quid sunt fundamenta montium nisi diuitiæ, quæ fundamenta sunt superbiæ? Ista fundamenta per Christi incarnationem sunt commota & turbata. quia primo docuit diuitias abiicere. d. Vade, vẽde omnia quę habes & da pauperibus. Et hoc maxime adimpletum fuit tempore apostolorum. qñ s. & possessiones & substantias vendebãt: & dimidebant illas omnibus prout cuique opus erat. Et si quæras, quare taliter ista fundamenta sunt commota, vt credentes libere sua diuiderent, Rñdet. *Quoniã iratus est eis.* i. quia per Christi incarnationem innotuit mundo q̃ Deus iratus est eis. i. ipsis qui spẽ in diuitiis ponunt. Sic enim dicit Christus incarnatus. Nolite sperare in iniquitate: & rapinas nolite concupiscere, diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.

Mont. Peccata. Diuitiæ. Esa. 14. *Mat. 19.* *Actuũ. 2.* *psal. 61.*

209 Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit: carbones succesi sunt ab eo.

Hic consequenter ostenditur p Christi incarnationem bonorum collatio. Quia, s. per Christi incarnationem orationes nostræ ascendunt cõram Deo, & igne charitatis animæ peccatorum inflammãtur. Et hoc est quod dicit. *Ascendit fumus in ira eius.* Per fumum intelligitur deuota lachrymosa oratio. Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum. Quia cum cognouissent gentes iram diuini iudicij supra peccatores obstinatos incœperũt orare Deũ, vt misericorditer ageret cum eis. *Ascendit ergo fumus in ira eius.* i. cognita ira diuini iudicij fumum orationem ad Deũ emiserunt pro sua liberatione, & statim exauditi fuerunt : quia ignis à facie eius exarsit. Quid enim per ignem nisi charitas, quæ post ascensionem fumi statim exarsit: quia peccatores inflammauit, in tantũ q̃ carbones succensi sunt ab eo. Nõne carbo extinctus fuit Matthæus solum lucris tẽporalibus intentus, qui tñ per Christi incarnationẽ charitatis igne fuit accensus? sic & Magdalena, sic & mulier in adulterio inuenta. Carbones ergo sunt succensi igne diuino, qñ charitate Dei peccatores accensi ad Dei amorẽ fortiter ardebãt. Quod prædictũ fuit Eze. 15. Domus earum igne succẽdent, & auferam scẽlus de terra. Quod ideo sic dicit, quia per Christi incarnationem ignis charitatis purgans vitia, ad Dei amorem hominum mentes accendit.

Fumus. Oratio. *Ezech. 15.*

210 Inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius.

Hic consequenter ponit Christi incarnationem. Circa quam ostendit q̃ in sua incarnatione in Christo tria fuerunt, s. dignitatis altitudo, in principio, sapientiæ

2. q. 7. c. item.

pientię plenitudo: ibi. *Et ascendit super cherubim.* charitatis latitudo: ibi. *Et posuit tenebras latibulum suum.* Primo ergo in Christo incarnato, fuit dignitatis altitudo. quia sibi omnia subiecta fuerunt. i. cœlestia, terrestria, & inferna. Quod notans dicit. *Inclinauit cœlos*, &c. Vbi notandum, quid per cœlos, q̃d per caligi nem significatur. Per cœlos em̃ angelica natura beata intelligitur, teste Christo. d. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. vbi per cœlum beatos angelos intelligit. per terram autem homines viatores, vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. Fabricatus est cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. d. Per cœlos intelliguntur hi qui in cœlestibus sunt conditi angelici spiritus. vnde in oratione dominica dicere voce veritatis instruimur. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. vt nimirum voluntas Dei sicut à superiori creatura agitur, ita in omnibus etiã ab humana infirmitate seruetur. Quid autem per caliginem, nisi ipse diabolus, qui mentes hominum obnubilat intelligitur, qui mentes occupat peccatorum? Occupet eum caligo. Inclinauit ergo Deus in Christi incarnatione cœlos, quia beatos angelos Christi dignitati subiecit. *Caligo fuit sub pedibus eius*, q̃a diabolus ab eo fuit superatus. Et sic est sensus, iste *Descendit*. s. filiꝰ Dei ad nos per assumptionem humanitatis. *Et enim inclinauit cœlos.* i. humiliauit cœlestia. quia angelos humanæ naturæ Christi subiecit. *Et caligo sub pedibus eius.* i. diabolus qui hominum mentes obscurat, sub pedibus Christi est, quia domini potestate calcatur.

Cœlum. Angelus. Mat. 6. *Greg. 27 c. 25.* *Iob, 37.* *Et hoc alibi ponit. psal. d. domine inclina cœlos tuos & descende. Iob. 3.* *Caligo. diabolus.*

211 Et ascendit super cherubim, & volauit, volauit super pennas ventorum.

Hic consequenter ostenditur, q̃ in Christo fuit plenitudo sapientię. Vbi nota q̃ cherubim, secundum Greg. in humili. de angelis, dr̃ plenitudo scientiæ, & illa summa angelorũ agmina ideirco cherubim sunt vocata : quia tanto perfectiore scientia sunt plena, quanto claritatem Dei vicinius cõtemplantur, vt secundum creaturæ modũ : eo omnia plenius sciant, quo vicinius visionẽ conditoris sui per meritum diuinitatis appropinquant. Quid est ergo ascendere super cherubim, nisi scientiam omniũ beatorum spirituum trãscendere? Ipse ergo Christus ascendit super cherubim: quia excellentiorem scientiã & notitiam tam Dei quàm creaturarum, cæteris angelicis spiritibus habuit. quoniam vt dicit Magister. Christus ab instanti suæ cõceptionis habuit tantam gratiæ, & scientiæ plenitudinẽ, vt ei Deus plenius conferre non potuerit. propter quod de ipso ait apostolus. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Vel etiam aliter. *Ascendit super cherubim.* quia mysteriũ incarnationis eius & mortis, nullus intellectus creatus attingere potest. Quis enim hoc arcanum attingere potest, q̃ verbum Dei caro factum est, q̃ Deus passus sit mortuus & sepultus? Certe nullus. *Et volauit, volauit super pennas ventorum.* quamuis enim istud sacramentũ Christi incarnationis sit ineffabile, statim per totum mundũ volauit. vñ ipso statim nato stella Magis in oriente volans ipsum prædicauit, angelus pastoribus annunciauit, miraculis multis etiã in ipsa hora natiuitatis in vrbe Romæ innotuit. Ideo de ista incarnatione dicitur. q̃ *volauit su. pen. ven.* i. fama eius superauit velocitatem ventorũ, quibus nihil velocius reperitur. Et bis dicit volauit : vbi geminatum verbum nimiam celeritatem significat.

Cherubim Scientia. Christus. Magister lib. 3. dist. 13. Hebre. 4. *Incarnatio.*

212 Et posuit tenebras latibulum suum in circuitu eius: tabernaculum eius tenebrosa aqua in nubibus aeris.

Hic consequenter ostenditur, q̃ in Christo fuit charitatis latitudo. Vbi notandum q̃ p tenebras significatur præsens vita mortalis, in qua ambulamus p spem, videntes Deum non quidem sicuti est, sed per speculũ in ænigmate. Et ideo tota præsens vita nox & tenebra dicitur. vñ ad istas tenebras charitate maxima venit filius Dei illuminandas. Illuminare his qui in tenebris, & vmbra mortis sedent. In istis tenebris vitæ mortalis latuit virtus diuinitatis, vt pũta, latuit diuinitas in carne, remissio peccatorum in baptismo. latet Christus in altari sub sacramẽto panis, &c. vini. Et hoc est quod dicit. *Et posuit tenebras latibulum suum*: quia in istis velamentis latet virtus diuinitatis. *Vel posuit tenebras latibulum suum.* quia diuinitas carne velata, à nobis non clare per speciẽ, sed solum per fidem videtur. In istis tenebris Christus incarnatus habitauit. In tenebris straui lectulũ meũ. i. habitationẽ meam. Et in istis tenebris latẽs mirabilia operabatur. Cognoscentur in tenebris mirabilia tua. Nonne hic est latitudo charitatis, q̃ propter nos lux diuina lateret in tenebris, vt ipsas nostras illuminaret tenebras? quia Io. 1. Lux in tenebris lucet. Vnde q̃ ad nostram vtilitatem lateret in tenebris, subdit. *In circuitu eius tabernaculum eius.* Quid enim per tabernaculum hic intelligitur, nisi ecclesia vel congregatio fidelium, in qua Christus habitat p gratiam, vt merito dicat ecclesia illud Iob. 29. Secreto Deus erat mecum in tabernaculo meo. Et vocatur ecclesia tabernaculum, quia in præsenti vita est in statu militiæ: quia Christo militat, Tabernaculũ autem habitaculum est militantiũ. Istud autem tabernaculũ est in circuitu Christi, & Christus in medio eius stare dr̃. quia omnibus æqualiter fauet : quia non est personarum acceptor Deus. sed in omni gẽte qui operatur iustitiam, acceptus est illi. Et quamuis Christus sic sit in medio: nõ tñ clare à nobis vr̃, sed per scripturas: de quibus subdit. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* per nubes accipe prophetas, prædicatores, & doctores: qui à terrenis eleuati in superioribus verbum Dei cõpluunt. per aquã vero scripturam sacram, quæ tenebrosa dr̃ : quia sub signis. & ænigmatibus grandia Christi continet mysteria. vñ Greg. istum passum exponens, d. Per aquam sacra scriptura designatur. sapiente attestante, qui ait. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Et hoc David attestatur. d. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* i. occulta scientia est in prophetis : qui ante aduentum dñi occultis sacramentis grandia Christi mysteria continebant. Nonne tenebrosa aqua erat in nubibus, id est obscura scriptura, quando Esaias prædicens Christi natiuitatem. d. Egredietur virga de radice Iesse, &c. Quando Hieremias mysterium crucis præsignabat. d. Mittamus lignum in panem eius, &c. Ex quibus omnibus Christi charitas denotatur.

Tenebræ. Peccata. *Latibulũ.* *Lucæ. 1.* *Iob, 17.* *psal. 77.* *Io. 1.* *Tabernaculum.* *Ecclesia.* *Actuum. 10.* *Aqua. Scripturæ. prophetæ.* *Greg. 17. mor. c 12.* *Eccles. 15.* *Esa. 11. Hiere. 11.* *Apostolus*

213 Præfulgore in conspectu eius nubes transierunt grando, & carbones ignis.

Vide hic & in alio Xpi charitatẽ. qa mysteriũ suę incarnationis, nõ solũ Iudæis reuelari voluit, sed ẽt toti innotescere mundo. quia, s. apostolos suos per

Universidad de Deusto
Biblioteca

orbē ad prædicandum misit. Et hoc est quod dicit. A
Præ fulgore in conspectu eius. i. ante fulgorem, qui erit in conspectu Christi, qñ. s. veniet in maiestate sua iudicare mundum: *nubes.* i. apostoli *transierunt*, s. à Iudæa ad Gentes. Quia s. apostoli per mundum dispersi, præibant tanq̃ nuncij annunciantes Christi futurū fulgorē & claritatem in iudicio. Et quid p̃dicabāt. s. per eos prædicabantur grando & carbones ignis. Duo ēn præcipue prædicabant apostoli de futuro Christi aduentu. s. pœnam tunc malis debitā, quę p grandinem, quæ fecit designatur. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum pars calicis eorū. Prædicabāt etiā & præmium tūc bonis debitū: quod p carbones ignis designatur. Quia tūc carbones pri⁹ extincti. i. corpora mortuorum, accendentur per resurrectionem, & tunc erunt beati: *carbones* ignis. i. resuscitati igne charitatis accensi. De quibus prædictum est in isto psalm. Carbones succensi sunt ab eo.

Præuise in conspectu eius. — *psal.149.*

Et intonuit de cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suam, grando, & carbones ignis. 214

Hic consequenter ponitur clara veritatis prædicatio. & hoc pro fidelibus informandis. Vbi aduertendum ꝙ quamuis tenebrosa esset aqua in nubib. scilicet in propheris ante Christi aduentum qui mysteria Christi & ecclesiæ obscure & sub vmbra prædicabant; tamen adueniente Christo: illa tenebrosa & obscura sunt clara facta. quia aperte sunt prædicata supplicia malorū & bonorum præmia. Et quatuor hic facit. qa primo ostendit Christi declarationem. Secundo gentium conuersionē: ibi. *Et misit sagittas.* Tertio ꝓphetarum intellectionē: ibi. *Et apparuerunt fontes aquarum.* quarto de prędictis ponit gratiarū actionē: ibi. *Ab increpatione tua domine.* q̃tū ergo ad primū ostēdit qualiter Christus ꝙ esset verꝰ Deus mūdo fuit manifestatus. fuit ēm manifestatꝰ: & hoc à patre duobus, s. ꝓ tonitruū, & p vocem paternam. Per tonitruum enim: vt quādo Christus docebat. Pater clarifica nomen tuum: & venit vox de cœlo. d. Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo quæ stabat & audiebat, dicebat tonitruū factū esse. Et quantū ad hoc dicit. *Et intonuit de cœlo dominus.* Secundo Christus fuit manifestatus à patre per vocem, s. in baptismo, qñ vox de cœlo facta est. Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi. Similiter & in transfiguratione: qñ Christo transfigurato, ecce vox de nube dicens. Hic est filius meus dilectus. in quo bene cōplacui: ipsum audite. Et quantū ad hoc dicit. *Et altissimus dedit vocem suam.* Sed quid sequitur ex tali manifestatione, s. *grando & carbones ignis.* s. grando nō credentibus Christum verum dei filium & carbones ignis fidelibus suis. Exponitur grādo pro pœna damnatorum, sed carbones ignis pro præmio beatorum, vt in præcedenti versiculo.

Prædicatio. — *Manifestatio.* — *Christus.* — *Ioan. 12.* — *Luc. 3.* — *Matt. 17.*

Et misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. 215

Hic ponitur fructus prædicationis apostolorū, qui est Gentium conuersio. Vbi nota ꝙ sagittarum nomine, prædicatio verbi dei intelligitur. vñ Greg. dicit. Quid enim sagittas nisi verba prædicatorum accipimus: quæ semel ex voce bene viuentiū emissa, audientium corda trāsfigunt? His sagittis sancta ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat, Vulnerata charitate ego sum. De his sagittis per psalmistā dicitur. Sagitta paruulorum factæ sunt plagę eorum. quia s. verba humilium penetrant animos audientium. Quid autem per fulgura accipimus, nisi miracula? vnde. Greg. istum passum pertractans. d. Quid enim sentire fulgura, nisi miracula debemus, de quibus per psal. dicitur. Fulgura multiplicabis & conturbabis eos. per nubes ergo. i. per p̃dicatores suos Deus fulgurat, quia per prædicatores suos. i. insensibilitatis nostræ tenebras miraculis illustrat. Est ergo sensus iste *Et misit sagittas suas & dissipauit eos.* quia s. per suos apostolos & prædicatores, misit verba prædicationum: per quæ gentes fuerunt dissipatæ. i. quo ad ritum gentilem, & ad fidem conuersæ. Sic enim dicebat superius. Increpasti gentes & periit impius. *fulgura multiplicauit*, s. miracula. *& conturbauit eos.* quia multi per miracula conturbati fuerunt. i. de peccatis contriti: vt per discursum actuum apostolorum patet.

Sagitta, prædicatio. — *Greg. lib. 34. mor.* — *Fulgur. Greg. 27 mor. c. 8.* — *psal.79.* — *psal.9.*

Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum. 216

Hic consequenter ostēdit, ex Christi incarnatione apertam esse scripturarum & prophetarum intelligentiam. Vbi primo notandum, quòd per fontes aquarum intelligit sacram scripturā. quia aquā vitę cōtinet. de quo fonte. d. Iesus Samaritanæ. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Sed per orbem terrarum intellige ecclesiā fidelium de toto orbe congregatam: ad quam colligendā missus fuit Christus. Et cum iterum introducit primogenitū in orbē terræ: dicit. Et adorent eum, &c. Illius autem orbis fundamenta fuerunt antiqui prophetæ, quia omnia fidei & ecclesiæ mysteria in dictis prophetarum, q̃is obscure, continebatur. Ideo fidelibus ecclesiæ dicit apostolus. Superędificati estis super fundamenta apostolorum, & prophetarum. Est ergo sensus iste, ꝙ virtute incarnationis Christi *apparuerunt fontes aquarum.* i. veritas scripturarum: quæ prius in prophetis erat obscura, & vmbratice dicta, apparuit declarata. Quod aliis verbis ostendit subdens. *Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.* i. prophetæ & dicta ipsorum: quæ sunt fundamenta orbis, s. ecclesiæ: *reuelata sunt* & per Christum & eius prædicatores manifestata. Sic enim dicitur. Et fundamenta eius reuelabo. Nonne fuerunt fundamenta orbis reuelata, quando Christus suis discipulis aperuit sensum, vt intelligerent scripturas? Et in huius ostensionē altaria & pallæ cooperiuntur, quadragesimali tēpore, quod præcedit Christi passionem, sed in die passionis eius reuelantur, ad denotandum ꝙ in Christi passione, prophetarum dicta, quæ ante obscura videbantur, omnia sunt reuelata. vnde dicit apostolus. Nobis autem reuelauit Deus p spiritum suum. spiritus enim scrutatur omnia, etiam profunda dei.

Aqua. Scriptura. — *Isaiæ 4.* — *Hebræ. 8.* — *Ephe. 2.* — *Apostoli.* — *Matth. 13.* — *Luc. 24.* — *1. Cor. 2.*

Ab increpatione tua domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ. 217

Hic consequenter de prædictis ponit gratiarum actionem. Vbi nota quòd per increpationem & inspirationem accipit Christi prædicationem: quia per suam prædicationem increpabat peccantes, & inspirabat vt timerent iram futurā. Hic ergo psal. in persona totius ecclesiæ cōuertit se ad ipsum Deū: cui cum gratiarum actione loquitur. d. O dñe hæc

Increpatio.

hæc omnia facta sunt, *ab increpatione tua.* s. tui clamā A tis: nisi pœnitentiā egeritis, moriemini. *Et ab inspiratione spiritus iræ tuæ.* s. per quem te peccantibus iratū ostendisti. Quod ideo dicit. quia per Christi increpationem conuersi sunt peccatores & peccata pererunt in illis. psal. Ab increpatione vultus tui peribunt. Quid enim increpauit Christus nisi peccata? vnde & psal. 9. Increpasti gentes, & periit impius.

psal.79. — *psal.9.*

Misit de summo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. 218

Hic agit cōsequenter de ecclesia fideliū per Christum congregata. Et quartuor facit. Quia ostendit primo ꝙ ecclesia per Christum cōgregatur. Secundo ꝙ purificatur: ibi. *Eripuit me.* Tertio quòd defensatur: ibi. *Præuenerunt me.* Quarto quòd dilatatur: ibi. *Et eduxit me in latitudinem.* Quantum ad primum ostendit, qualiter ecclesia per Christum fuit cōgregata, s. per sacramenta nouę legis quorum præcipuum & ianua aliorum est baptismus: quod in aqua celebratur. p quod quis de Christi ecclesia efficitur. Et quantum ad hoc dicit Dauid in persona totius ecclesiæ. *Misit de summo & accepit me.* s. Deus pater misit filium suum de summo. i. de cœlo, vel de maiestate diuinitatis, non tamē ꝙ dimitteret cœlum, vel diuinitatis maiestatem. quia verbum Dei cum sit immensum, loco non continetur, sed omnia replet. *Et assumpsit me.* s. in sponsam sibi. Sic ēm promiserat ante Deus populo Gētili & Iudaico. Sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te in iudicio iustitia & misericordia, & sponsabo te mihi in fidem. Consequenter modum ponit talis desponsationis. qui. s. fuit per aquā baptismi. d. *Assumpsit me de aquis multis.* i. de aquis baptismi. Quia. s. cum quis assumitur de aqua baptismi: statim membrum sponsę Christi. i. ecclesiæ efficitur. Et sic est sensus hic psal. ꝙ Deus p aquas baptismi ecclesiam suam sibi despōsauit. Vel aliter, per aquas multas intellige populos multos: ex quibus Deus suam congregauit ecclesiam. Aquę quas vidisti, gēres sunt. Dicat ergo ecclesia de Christo. *Assumpsit me de aquis multis.* i. vocauit me de gentibus, & de multitudine populorum.

aqua. baptismus. — *incarnatio.* — *Osee. 2.* — *Apoc. 17.*

Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniā confortati sunt super me. 219

Hic consequenter ostēdit ꝙ ecclesia per Christū purificatur, & à peccatis purgatur. Vbi notandū ꝙ inimicus dicitur ab in & amicus. quia contrario modo se habet quā. Amicus amicus aūt dr ab hamo ꝙ est catena. s. charitatis & vnio. Et ideo quanto quis nos priuat catena charitatis & amore, maior dicitur inimicus. Cum igitur vitia nos maxime amore vero priuent & dissoluant à Deo, ideo per inimicus maxime intelliguntur. Vnde ait gl. *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.* i. de vitiis quæ dicuntur inimici fortissimi, quia super omnes nocent. isti sunt inimici interiores, alij sunt inimici exteriores. s. homines, qui tamen non sunt fortes vt primi. quia isti odire & persequi possunt. sed mentem non possunt violenter superare. Ideo debiles inimici dicuntur: quia superare non possunt, nisi volentē. Sed cum eis cōsentitur, tunc confortantur & inualescunt. vnde Greg. d. Neque enim culpa ad opus ꝓdire permittitur: si intus vbi nascitur, extinguatur. Si autem tentationi in corde nascenti non resistitur, hac eadē qua nutritur mora roboratur, & exiens foras in operibus vincī vix prævalet: quia ipsam intus mēbrorum domi-

amicus. Inimicus. Peccatū. — *Greg. 21. mor. c. 7.*

nā mentem captiuā tenet. Isti ergo inimici tā interiores quàm exteriores ante Christi incarnationem, sicpra humanum genus dicuntur confortati, qa Deus q est mentis fortitudo ignorabatur. Et de omnibus his ecclesiam suam eripuit dñs, peccata remittens, dæmones ligans: & homines, s. tyrannos & persecutores ecclesiæ conuertens ad fidem.

Præuenerunt me in die afflictionis meæ, & factus est dominus protector meus. 220

Hic consequenter ostendit ꝙ ecclesia à Deo defensatur. Vbi nota ꝙ dies afflictionis vocatur tēpus primitiuæ ecclesiæ: quando ipsam persequebantur tam Iudæi quàm Gētiles, vt nomē & fidem Christi delerent. sicut qñ Herodes rex misit manus, vt affligeret quosdam de ecclesia. Quādo Nero occidit Petrum & Paulum. Æthiopes Matthęum. Indi Bartholomæum. vñ tunc ecclesia dicere poterat illud Iob. Possident me dies afflictionis. In die ergo afflictionis præuēta fuit ecclesia. s. in principio antequā esset aucta & fortificata. vel *præuenerunt.* i. prævaluerunt ad affligendam & perimendam vitam ecclesiæ temporalē. Et tunc ecclesia orās dicebat illud Thre. 2. Vide domine afflictionem meam, qm̃ erectus est inimicus. Sed tamen in tanta afflictione ecclesia nō defecit: quinimo quanto magis affligebatur, tanto ampliꝰ Christi fides multiplicabatur. Quod fuit figuratum in filiis Israel, de quibus dicitur. ꝙ quanto magis affligebantur, amplius crescebant & multiplicabantur. Sic fuit de primitiua ecclesia, & huius causa fuit: qa Deus protegebat ecclesiam. propter quod subdit, *Et factus est dominus protector meus.* protexit enim ecclesiam quādo ipsam multiplicauit & inimicos & persecutores fecit defensores, & amicos. Et hoc est quod tunc orabat ecclesia. d. Protege me à facie impiorum: qui me afflixerunt.

afflictio præuenire. — *Iob. 30.* — *Thren. 2.* — *Exo. 3.* — *psal. 16.*

Et eduxit me in latitudinem: saluum me fecit, quoniam voluit me. 221

Hic cōsequenter ostendit, ꝙ ecclesia p Christum dilatatur & crescit. Vt ēm statim dictū est: ecclesia per pscutiones, & aduersitates multiplicabatur. Et hoc nō solum numero: sed ēt merito p aduersa dilatatur charitas: sicut per ignē aurum purificatur. vñ per sequitiā malorū, charitas iustorū magis excrescit. Et hoc est qđ dr. In tribulatiōe dilatasti mihi. Quia dū crescit tribulatio carnis, mens p charitatem dilatatur, iuxta illud psal. 93. Secundū multitudinē dolorū meorū in corde meo consolationes tuæ lætificauerūt animā meā. Vñ quia in pscutionibus ecclesia nō succubuit, sed magis creuit. ideo Deo dicit psa. 9. Dilatasti gressus meos subtus me: & nō sunt infirmata vestigia mea. Et, saluā eā fecit. Vñ subdit, *saluū me fecit: quoniam voluit me.* Et hic notatur mera Christi gratia. qa *Quoniā voluit me*, saluū me fecit: nō qa volui eū. Quia hic ait. psal. *Saluū me fecit: quoniā voluit me.* p hoc ostendens, ꝙ illi saluātur quos voluntas Dei vult saluare. Quæro vtrū dei voluntas semper impleatur. Et arguo ꝙ non: qa vt dicitur. 1. Tim. 2. Vult omnes homines saluos fieri, &c. non tamen omnes saluātur. Secundo quia iudæos voluit Deus in fide ecclesiæ cōgregare, ipso. d. Quoties volui cōgregare filios tuos, quēadmodū, &c. & noluisti. Ad oppositū. qa volūtati eius nullus resistere potest. Et psal. voluntatem Dei efficacem esse ostēdit. d. *Saluū me fecit: quoniam voluit me.* Responsio quòd quamuis voluntas Dei sit idem ꝙ ipse Deus: & p cōsequens

ecclesia. Dilatatio. — *psal. 4.* — *psal. 93.* — *psal. 9.* — *Voluntas Dei.* — *Quæstio. 1. Tim. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

plurificari nõ possit:tamẽ ſm quoſdam reſpectus ad extra:in ſcriptura dicitur eſſe multiplex.vñ pſal. ait.Magna opera domini exquiſita in omnes volũtates eius.Eſt enim voluntas ſigni, & voluntas beneplaciti. Dicitur enim voluntas ſigni,illa quæ homini per aliqua ſigna demõſtratur, ſicut præceptũ, prohibitio, ꝓmiſſio,&c.Dicitur voluntas beneplaciti illa ſua voluntas æterna & omnipotens: cui nihil reſiſtere poteſt. Et tunc pono duas concluſiones. Prima ꝙ voluntas ſigni non ſemper impletur. patet quia multotiens eius præcepta & prohibitiones violantur. Dico ſecundo quòd voluntas beneplaciti ſemper impletur,etiam per malam voluntatem hominis.vt oſtendit Greg.per multa exempla. *Greg. lib. 6. mor. c. 32.* Ad primum argumentum dico vt in gl.ibidem. Ad ſecundum vt in gl.ibidem.

222 *3.q.3. ſex differentia.*

Et retribuet mihi dominus ſecundũ iuſtitiam meam:& ſecundum puritatẽ manuum mearum retribuet mihi.

Hæc eſt ſexta pars principalis in qua ponitur finalis omnium iuſta retributio.Et duo facit.quia primo oſtendit iuſtã retributionem bonorum. ſecundo malorum: ibi. *Et cum electo electus eris.* Circa primum duo facit.quia primo oſtẽdit bonorũ retributionem in præſenti.Secundo in futuro:ibi. *Et retribuet mihi dominus.* Quantũ ad primum nota ꝙ bona opera retributione digna,duo debent habere.ſ.bonitatem iuſtitiæ,& ſtabilitatem perſeuerantiæ. Secundum ibi. *Et ero immaculatus.*Quãtum ad primum dicit. *Et retribuet mihi dominus.*&c.Vbi notandum, ꝙ hic accipit iuſtitia, prout eſt virtus vniuerſalis ſtãs pro omni merito.Omnia autẽ merita noſtra à duabus cauſis procedunt. ſ. à diuina gratia, & à libero noſtro arbitrio.Quia nec gratia ſine voluntate,nec volũtas ſine gratia apud Deum mereri poteſt, quo ad meritum vitæ æternæ.Et per conſequens omnis iuſtitia.i.omnia merita & ſunt Dei,inquantũ.ſ.procedunt à diuina gratia,& ſunt noſtra,inquanũ procedunt à noſtra voluntate.vt diffuſe oſtendit magiſter.lib.2.d.15.Nõ ergo ꝓſumptioni eſt imputandũ, ſi iſte iuſtitiam,q̃ habet,dicit ſuam,loquens in pſonam mẽbrorum corporis Chriſti. Dicit etiã ipſam eſſe Dei, qñ dicit.*retribuet mihi.* Retribuere em idẽ eſt,quod iterum tribuere ſiue dare per hoc em notat,ꝙ prius Deus iuſtitiam dedit nobis,& poſtea iterum retribuit:qñ pro merito priori ipſam iuſtitiã dilatat.Itẽ notandum ꝙ duplex eſt iuſtitia,ſiue meritum.ſ.bonę voluntatis,& bonæ operationis.Iuſtitiã voluntatis notat, cum dicit. *Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam.*i.ſecundum bonã voluntatem:quod facit,qñ bona volũtas creſcit p gratiam. Iuſtitiã vero exteriorẽ notans dicit. *Et ſecundũ puritatem manuum mearum, &c.* Notandũ ergo ꝙ ad pfectionẽ meritorũ,vel iuſtitię nullus ſubito, ſed p incremẽta rẽporũ ꝓficit.ſic ꝙ virtutes in nobis paulatim creſcunt dono Dei,donec ad pfectum deduẽantur.& iſtud creſcere hic dr retribuere.Vñ hoc oſtẽdit Greg ex verbis Chriſti dicẽtis. Terra vltro fructificat,primũ herbã,deinde ſpicã,deinde plenũ frumentũ in ſpica.Ecce veritatis voce ꝓ qualitates frugũ,diſtincta ſunt incremẽta meritorũ. Ait em primũ herbã,deinde ſpicã &c.An nõ herba tũc adhuc fuerat Petrus,cũ ancillæ ab ore ſubito vnius flatu ſermonis inflex⁹ eſt iã qdẽ ꝓ deuotionẽ viridis: ſed ad huc ꝓ infirmitatẽ rener. Plenũvero frumẽtũ in ſpica inuẽtus eſt: qñ pſequẽtibus principibus reſiſtebat, dic.Obedire oportet Deo magis q̃ hominib⁹.Plenũ frumẽtum inuẽtus eſt,qñ in tritura pſecutionis tot verba ptulit:& nequaq̃ palearũ more imminutus eſt,ſed granũ itegrũ pmanſit. Nemo ergo quẽ licet proximũ,cũ adhuc herbã videt, de frumẽto deſperet.Ab herbarũ qppe foliis q̃ huc illucque molliter defluunt,ſurgẽtia frugum grana ſolidantur. Et põt hoc in particularibus virtutibus demonſtrari. Retribuitur em homini ſm iuſtitiã fides accepta augetur à Deo: plerũq; em in exordiis ſuis fides & nota & ſolida iã habetur:& tn adhuc de eius fiducia ſub dubitatiõe trepidatur.pars nãq; ei⁹ prius accipitur, vt in nobis poſtmodũ pfecta cõpleatur.Si em certo gradu in credẽtis mente nõ ꝓficeret: reqſitus in euangelio pater ſanãdi pueri nõ dixiſſet. Credo dñe adiuua incredulitatẽ meã.Ad hoc ergo aſcendebat ad fidẽ q̃ iã perceperat,q vno codẽq; tpe clamabat ẽt ſe credere : & adhuc ex incredulitate dubitare. Hinc eſt ẽt ꝙ redẽptori noſtro à diſcipulis ſuis dr. Auge nobis fidẽ:vt q̃ iã accepta p nũciũ fuerat:quaſi p augmẽta graduũ ad pfectionẽ veniret.Et cõſimiliter de aliis virtutibus exẽplificari ꝓt.Ad ꝓpoſitũ, *retribuit Deus homini ſecundũ iuſtitiã:vel ſecundũ puritatẽ manus:*qñ virtus per ipſum data homini creſcit in ipſo & augmentatur.Sic em virtus meretur augeri:vt aucta mereatur pfici.vt dicit magiſter.d.25. ſecũdi.Vñ cauſam talis retributionis adiungit, dicẽs.

Fides.

Meritũ iuſtitia. Perſeuerantia.

Nostrum.

Greg. 22. moor. c. 20 Virtus. Mart. 4. Creſcere.

Actus. 5.

223

Quia cuſtodiui vias domini:nec impiè geſsi à Deo meo:

Hic redditur rõ talis retributionis & agmẽtationis iuſtitiæ.Sicut em diuturnitas peccati peccatum cõtinue aggrauat.extra de cõſue.cũ tanto.Sic & cõformiter diuturnitas ſeruatę iuſtitiæ, ipſam iuſtitiã augmentat.Vnde ſi q̃ratur:quare retribuit tibi ſm iuſtitiã tuã.Rñdet.*Quia cuſtodiui vias domini.*i.ꝑcepta *quæ* viæ vocãtur.qa nos ducunt ad Deũ iuxta illud pſal. Viã mandatoru tuorũ cucurri.*nec impie geſsi à Deo meo.* Vbi nota quòd differt ſecundũ Cathol. gro geris,à ꝑtto portas. quia gerim⁹ noſtra, q̃ in nobis ſunt,ſed portamus extrinſeca,q̃ nobis impoſita ſunt. Ille ergo impie gerit,q bonæ intrinſeca à Deo ſibi data,impie ptractat, vt q voluntatẽ ſibi à Deo datã:contra Deum erit,q cognitionem à Deo adeptus,ad mundũ ſolùm aſpicit,qui gratiam ſibi datã negligit.Et qa omnis talis eſt Deo ingratus,mortaliter peccat:& ſeparatur a Deo. Econtra autem ille pie gerit,qui talia bona ſibi data dirigit in Deũ.Dicit ergo pſal.in pſona membrorum corporis Chriſti.Ideo mihi retribuet &c.*Quia cuſtodiui vias domini.* ſ.eius ꝑcepta,vel vias dñi de quibus in pſal. Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. vel vias dñi miſericordia & veritas,vel vias domini q̃ſunt humilitas in pſperis,& patiẽtia in aduerſis.de qbus pſa. Ego cuſtodiui vias duras,*nec impie geſsi à Deo meo.*ſupple quo à Deo recederẽ.Et aduerte ꝙ ad cuſtodiam viarum Dei maxime nos inducit aſſidua cõſideratio diuinorum iudiciorum.Qui em mẽte conſideret diuina iudicia.ſ.qualiter malos dãnat & beatificat bonos,qualiter per aduerſa bonos purgat,ne in futuro puniãtur,per proſpera hic malos ꝓmiat,vt in futuro dãnẽtur:talis em nũq̃ à voluntate Dei diſcederet.Et hoc eſt qd dicit hic pſal. *Cuſtodiui vias domini.* Et quare:qa ſemper iudicia Dei cõſideraui. vnde rõ eſt.*Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo.* Et ió iuſtitias eius. i.mãdata eius.q̃ huminẽ iuſtificãt,nõ repuli à me.Cõſideratio.n.iudiciorũ Dei diuinũ timorẽ inducit in nobis.iuxta illud pſal.A iudiciis. n. tuis timui. Timor autẽ dñi omne peccatũ expellit. Sed forte.d.Iudicia diuina ſunt ſemper cogitanda.

vias.

Fides.

Deut. 32. Cere. portare.

pſal. 118.

Eccle. 17.

Sed

Quæſtio. Oculũ.

Greg. lib. 5. c. 1.

Sed quod eſt magis occultum vel timendũ:an dum bona bonis eueniunt,& mala malis : an dum bona malis,mala bonis occurrunt?Ad hoc rñdet Greg.ꝙ magis ante oculos mentis debemus ponere ne peccemus iudicia illa,quibus bonis bene,& malis male contingunt. vnde ſic ait. Cum valde occulta ſint diuina iudicia.Cur in hac vita nonnunq̃ bonis male ſit,& malis bene? Tunc occultiora ſunt cum bonis hic bene eſt,& malis male.Nã cum bonis male eſt,& malis bene,hoc fortaſſe deprehenditur: quia & boni,ſi qua deliqueruut , hic mala recipiunt , vt ab æterna dãnatione plenius liberentur.Et mali bona,quæ pro hac vita faciunt,hic inueniũt,vt ad ſola in poſterum tormenta pertrahantur. Vnde & ar

Luce. 12.

denti in inferno diuiti dicitur.Memento fili:quia recepiſti bona in vita tua: & lazarus ſimiliter mala. At cum bonis bene eſt:& malis male,incertũ valde ſit:vtrum bene iccirco bona accipiant: vt prouocati ad melius creſcant : an iuſto latentiq; iudicio hic ſuorum operum remunerationem recipiant:vt à ꝓmiis vitæ ſequentis inaneſcant, & vtrum malos iccirco aduerſa feriant: vt ab æternis ſupplicijs corrigentia defendant.an hic eorũ pœna incipiat vt qñq; cõplenda eos ad vltima gehennæ tormenta perducat.Quia ergo inter diuina iudicia graui incertitudinis ſuæ caligine humana mens premitur. Sancti viri cum ſibi ſuppetere proſpera huius mundi conſpiciunt:pauida ſuſpicione turbãtur.Timent. enim ne hic laborum ſuorum fructus percipiant.Timent etiã ne diuina iuſtitia latens in eis, vulnus aſpiciat: & exterioribus eos muneribus cumulãs,ab intimis repellat,&c.Quis em talia iudicia oculis ſuis ꝓponẽdo ad peccãdum labatur? Certe nullus.Recte ergo oſtendes hic pſal. qualiter & quare cuſtodiuit vias dñi,ſubdit.*Quia omnia iudicia eius in cõſpectu meo,* &c.Et ideo iuſtitias eius non repuli à me. Iuſtitias em dñi à ſe repellunt: qui ſub ſarcina eorũ deficiẽtes,reuertuntur ad vomitũ. vel qui flagellitate carnis ſuperati,dimittũt quod inceperant. Sed qui iudicia domini in corde ſuo meditantur:reuertuntur ad dominum , & à malo recedunt. Et hoc eſt quod dicitur.Reuerrere ad dominum, & auertere ab iniuſtitia.Et quis ſit modus ſubdit.d.Recognoſce iuſtitias,& iudicia domini.

224

Et ero immaculatus cum eo : & obſeruabo me ab iniquitate mea.

Hic conſequenter oſtendit ꝙ opera noſtra debent habere ſtabilitatẽ perſeuerantiæ. Quid enim currenti ad brauiũ,ſi omnes alios ꝑedat:ſed in fine deficiat?Ideo pſa. in perſona membrorum corporis Chriſti oſtẽdens perſeuerãtiã in meritis eſſe neceſſariam:ait. *Et ero immaculatus,&c.*q.d. Dixi ſuperius ꝙ de præterito,cuſtodiui vias dñi : nunc autem dico,quòd perſeuerabo. quia *ero immaculatus cum eo.* ſ. cum ipſo Deo adhærens ſibi. *Et obſeruabo me ab iniquitate mea.* Vbi nota ꝙ iniquitas hic dicitur peccatum originale:quod eſt fomes & ſeminarium cæterorũm malorum, & peccatorũ ſi non reſiſtatur ei. Ecce em in iniqtatibus cõceptus ſum.&c.Iſto nãq; vitio cuncta cogitatio hominis prona eſt ad malũ. Ideo opus eſt homini magna & diligẽs cuſtodia : ꝑ quam ab illa iniquitate vel concupiſcentia ſe obſeruer.Et obſeruare em qñque idem eſt quod adimplere.Obſerua vt cuſtodias mandatum Dei tui. Quãdoque idem eſt quod inſidiari.Obſeruabant ſcribæ & phariſæi:ſi ſabbato curaret. Quãdoque idem eſt quod vndique ſibi cauere vel ſe ipſum ab hoſte cauere.Ianitores per portas ſingulas obſeruabant. Et ſic accipitur hic. *Obſeruabo me &c.* quaſi per portas ſingulas ſeruum obſeruabo,ne peccatum originale ad actuale peccatum me perducat.

Iniquitas originale peccatũ.

Obſerua re.3.regũ. 2. Luce. 6. 2.pali. 25.

Et retribuet mihi dominus ſecundũ iuſtitiam meam: & ſecundum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius. 225

Hic conſequenter oſtendit iuſtam bonorum retributionem in futuro.vbi.ſ.pro meritis redduntur præmia.Superius enim loquutuseſt de retributione,quæ fit in præſenti,qñ.ſ.pro virtute virtus auge tur.Hic agit de futuro. vbi pro virtute præmiũ datur.d.*Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiã meã:& ſecundum puritatem manuũ mearum in conſpectu oculorũ eius.* Quod ideo dicit. Quia in conſpectu oculorum hominis multotiens apperet iuſtitia: quæ nõ eſt iuſtitia neque puritas,ſicut eſt hypocritarum iuſtitia & puritas,& pro tali nõ redditur in futuro præmiũ ſed ſupplicium.Sed illa vera eſt puritas & iuſtitia, quæ in conſpectu Dei eſt puritas vel iuſtitia.Et iſto modo ly *in conſpectu eius* declarat iuſtitiam & puritatem.q.d.Illa ſola eſt vera puritas & iuſtitia quæ in Dei conſpectu eſt puritas & iuſtitia:nõ quæ in cõſpectu hominum. Vel ly *in conſpectu eius* põt de terminare ly *retribuet*.vt ſ.determinet quæ Deus iuſtis & puris retribuet:quæ bona illa. ſ. quæ ſunt in cõſpectu eius,non quæ in conſpectu hominum. quia quæ videntur ab hominibus,ſolũ tẽporalia ſunt:& talia nõ retribuet Deus bonis in futuro.ſed illa quę ſunt in cõſpectu eius. ſ.Dei.ſ.bona æterna , quæ nõ ab hominibus,ſed à Deo videntur.Et ne reprehendatur,qa dicit ſibi in futurum retribui ſm iuſtitiam & puritatẽ ſuam:quia omnia bona noſtra ſunt Dei & non noſtra. Ideo cõſequenter talibus reſpondẽs, oſtendit quòd iuſtitia puritas & alia bona ſpiritualia non ſolum ſunt Dei , ſed etiam noſtra. Dei quidem,quia ab ipſius gratia procedunt, noſtra autẽ, quia a noſtra voluntate libera. Vnde nunc ſe conuertens ad Deum,dicit.

Conſpectus eius.

Noſtrum.

Cum ſancto ſanctus eris:& cum viro innocente innocens eris. 226

Quaſi dicat.Sanctitas,& eſt noſtra,& tua.noſtra, quia a voluntate noſtra:tua, qa a gratia tua. Vnde tu Deus *cum ſancto ſanctus eris:* quia tu ſanctus es,alios ſanctificas.*Et cũ innocente innocẽs eris.* qa tu q es innocens: es cum innocẽte ſibi innocentiã ꝓſtans. Sic em dicit dominus.Ego dñs qui ſanctificabo vos. De retributione ergo præmiorum reddẽda in futuro meritis.Et retribuet mihi dñs ſecundum iuſtitiã meam,&c.Vnde Greg.dicit.Quia in hac vita nobis eſt diſcretio operum : erit in alia proculdubio dignitatum diſcretio. vt quo hic alium ſuperat : illic alius alium retributione trãſcendat. Sic enim dicit apoſtolus.Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti:vt referat vnuſquiſque propria corporis,prout geſſit in corpore,ſiue bonu.ſiue malũ.

Sanctitas

Exo. 31.

Greg. 4. mor.

2.cor.5.

Et cum electo electus eris : & cũ peruerſo peruerteris. 227

Hic cõſequẽtet oſtẽdit retributionẽ malorũ. Et loquitur ipſi Deo.Deus enim cũ electo eſt electus. qa ille q eligit à Deo ꝑ æternã ꝓdeſtinationẽ & gratiã:& ipſe Deũ ſibi eligit.Eligit em De⁹ iuſtos ꝑ ſuã gratiã & ꝓdeſtinationẽ.Elegit nos ante mũdi cõſtitutio

Electio.

Ephes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutione: vt essemus sancti & immaculati. Quod sic dicit secundum gl. Ne quis putet animas cum Deo fuisse æternas, & tunc aliquid meruisse: iuxta errorem illorum qui ante hæc visibilia dicunt fuisse animas: & ideo tunc fuisse electas. Sed hoc aperte ostendit falsum esse. d. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti. Et isti tales sic electi etiam eligunt deum. s. pro suo dño & æterno præmio. sic enim dicitur. Elegi abiectus esse in domo Dei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum, sic & de Magdalena. Optimam partem elegit: quę non auferetur ab ea in æternum. Veruntamen quia electio, qua nos eligit Deus, est causa quare nos consequenter eligimus Deũ. ideo dicitur. Non vos me elegistis: sed ego elegi vos. Et hoc est quod hic dicit. *Et cum electo.* s. à te: & *tu electus eris* ab illo. Et consimiliter. *Et cum peruerso peruerteris.* Peruerti enim dicitur Deus cum peruerso: quando ipsum sinit peruerti: & consequenter pœnis punit æternis. Vbi nota glo. q duplex est Dei iudicium. s. occultum, quod nunc agitur, & manifestum, quod erit in futuro. Et sic Deus dupliciter retribuit, & bonis & malis. Hic enim retribuit iustis, vt iustus iustificetur. i. vt eius iusticia crescat. malis autem, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc. Et sic cum sancto sanctus est: & cũ peruerso peruertitur. s. permissiue. Quod iusto iudicio Dei agitur. vt ostendit Greg. d. Nã qa omnipotẽs Deus tempus ad pœnitẽtiam indulget: quod tñ humana malicia ad vsum suę iniquitatis intorquet: nimirum iusto iudicio augeri culpa permittitur, vt ad feriendum altius qñque cumuletur. Hinc Dauid ait. Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorũ, vt non intrent in iusticiam tuam. Hinc voce angeli ad Ioannem dicitur. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Si ergo Deus cum peruerso peruerti dicitur, quando peruersum ad maiora peccata cadere sinit: vt in illis punitione clarior sua iustitia demonstretur. Vel aliter exponitur iste versus: vt sint verba psalmistæ loquentis non Deo, sed congregationi electorum & reprobatorum. Et primo congregationi electorum dicat. *Cum sancto sanctus eris.* i. tu quilibet electus, cum Christo sancto eris sanctus, & cum innocẽte innocens eris. Similiter & cũ electo Christo eris electus, & cum peruerso. s. diabolo tu peruerteris. Et est argumentum à conuictu. quia ex cõuictu mores formantur. Sic & qui conuersatur in vijs diaboli peruersi, cum ipso peruertitur. Sed ex forma meritorũ sequitur forma præmiorum. Ideo de vtrisque. s. de sanctis & peruersis subdit. quid in futurum sunt recepturi. Quia boni recipiẽt gloriã: peruersi autem gehennam. Quod denotat. d.

psal. 83. *Luce, 10.* *Ioan. 15.* *Reprobatio, peruersus.* *retribuere. Bonus.* *Greg. 25. mor. c. 12.*

227. Quoniam tu populum humilem saluum facies: & oculos superborum humiliabis.

Et hoc quo ad bonos. Quantum vero ad malos subdit. *Et oculos superborum humiliabis.* Et hæc illa regula, quam multis ponit Christus. d. Omnis qui se humiliat, exaltabitur, & omnis qui se exaltat, humiliabitur. Quantũ ergo ad primum dicit. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Docet eñ natura quòd omnis in altũ ascendere volens, primo ipsum oportet humiliari. vt ostẽdit Isaac super illo verbo. Matt. 21. Ecce ascendimus Hierosolymam. d. Quisquis eñ ascẽdere cupit: prius humiliari & descendere debet. Sic nempe aues vt se in altum suspendant, profundius omni corpore solo vbi residẽt se imprimunt.

Humiliatio. Matt. 21. Phil. 2.

Hominũ quoque & ferarum eadem est ars naturæ siue natura artis, aut potius ars naturalis vt in sublime salire cupientes, humilius terræ quasi toto corpore subsidentes, incuruẽtur. Arduum est quo ascẽdere molimur, arctum foramen q penetrare conamur. ideo expeditos nos esse conuenit & subtiles, &c. Et sic quãtũ ad hoc dicit. *Quantum tu populum humilem saluum facies.* Quantum vero ad malos subdit. *Et oculos superborum humiliabis.* Vbi nota q superbos maxime per oculos describit ex eo q secundũ Gre. Superbia principaliter per oculos manifestatur. vñ ait. Quantum per mẽbrorum ministerium deprehẽdi potest: prima superbiæ ostensio esse in oculis solet. Hinc etenim scriptum est. *Et oculos superborum humiliabis.* Quod duobus modis intelligi potest. s. *oculos superborum humiliabis.* i. deposita superbia ad virtutem humilitatis pduces. sic. n. *lucia.* d. Sponsum quẽ quasi leonem ferocem accepi: quasi agnum mansuetum ad te &c. Vel humiliabis depones per pœnæ afflictionem. sic. d. psal. Humilians autem peccatores vsque ad terram. Et sic accipitur hic.

Superbia. Greg. 16. mor. c. 11. *al. Cæcilia.* *psal. 146.*

228. Quoniam tu illuminas lucernam meam domine: Deus meus illumina tenebras meas.

Hæc est septima pars principalis, in qua ponitur veritatis illustratio pro terroribus remouendis. Et quatuor facit. quia primo suorũ illuminationem petit. Secundo diaboli superationem: ibi. *Quoniam in te eripiar.* Tertio mentis purificationem: ibi *Deus meus impolluta via eius.* Quarto ponit Dei recognitionem: ibi. *Quoniam quis Deus.* Primo ergo petit suorum illuminationem. Vbi notandum q omnes prædestinati dicuntur esse mẽbra Christi fm æternam prædestinationem: quamuis non omnes secundum præsentem iustitiam. Ex istis autem aliqui in presentia Christi fuerunt illuminati, & charitate inflammati, vt sancti apostoli: aliqui non, sed postea erant illuminandi: de quibus dicebat Christus. Non pro eis tm̃ rogo: sed etiam pro his, qui per verbum eorum credituri sunt in me. Primos enim. i. apostolos lucernam vocat. quia illi lucebant p doctrinam: & ardebant per charitatem. sicut de Ioanne Baptista dicitur. Ille erat lucerna ardens & lucens. sed secundos vocat tenebras suas, tenebras quidem: quia secundum præsentem iustitiã tenebris peccatorum obuoluti, s. suos: quia fm æternam Dei præscientiam electi sunt & prædestinati. Et hoc est quod hic orat Christus. d. O dñe qui es Deus meus. *tu illumina lucernam meam.* i. apostolos meos & alios primitiuos prædicatores. qui ideo lucerna dicuntur, quia in illis fuit lux & cognitio veritatis, qua illuminauerũt alios. *Et quoniam tu illuminas lucernam meam.* i. prædicatores: etiã te rogo, *illumina tenebras meas.* s. per eos prædicatores.

Prædestinatus. Tenebræ. Ioan. 5. *Ioan. 1.*

229. Quoniam in te eripiar à tentatione: & in Deo meo trasgrediar murum.

Hic Christus vt homo petit hostis superationẽ. Præuidebat eñ se cũ diabolo pugnaturũ, & ab ipso tentandũ. ideo orat patrem, vt patris virtute ipsum superet. d. *Quoniam in te eripiar &c.* q. d. ideo oro, qm̃ non à me, sed in te eripiar à tentatione diaboli, vbi dat nobis exemplum: vt in omni tentatione ad Dei adiutorium postulãdũ p orationem recurramus: & statim ex gaudio mutat pson̄ loquẽtis. qa in pson̄a suorũ nunc loqtur. d. *Et in Deo meo transgrediar murũ.* Murũ. n. vocat obstaculũ peccatorũ: q nos à Deo separat

Murus.

Esa. 30. parat & disiungit: ne ad ipsum possimus accedere. Sic. n. murum pro iniquitate accipit Propheta. d. Erit vobis iniquitas hic in muro excelso. Et nota q non dicit dirimã murũ: sed transgrediar murum. Quia ditimere penitus murum peccatorum non potest homo mortalis. sed gratia Dei transit murũ. i. obstaculum peccatorum.

230 *19. quæstio 2. dnæ*

Deus meus impolluta via eius eloquia Domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se.

Hic cõsequenter petit mẽtis purificationẽ. Vbi sciendũ q Christus cũ sit via veritas & vita tñ dupliciẽ viã impollutã dr̃ habere. s. viã qua venit ad nos & viam qua vadimus ad eum. Via qua venit ad nos fuit gloriosa virgo Maria, q̃ impolluta dr̃ omni carens immundicia actuali vel originali. Et de hac dicitur. Deus in mari via tua. Quid. n. mare significat nisi Mariã? Quia sicut mare sordes non retinet, sic & Matia ab omni sorde fuit aliena. Via aũt qua vadimus ad eũ, est mandatorum eius obseruatio: q̃ impolluta dr̃. qa nihil cõtra mores continent eius præcepta: sed oẽm detestantur immundiciam. Psal. 118. Viã mandatorum cucurri. Per hoc. n. petit mẽtis puritatem. q. d. Si via qua Christus ad nos venit, est impolluta, si via qua vadimus ad Deum est impolluta, sequitur q oportet me esse impollutum, si ipsum ad me venire cupio: & me ad ipsum accedere. Vis ergo Christum ad te venire? Accede ad Matiam, quæ est via vitæ per quã ad nos venit. ipso d. Ecce ego do corã vobis viã vitæ. Vis tu ad Deum accedere? serua mãdata: quæ sunt viæ rectæ. Osee. 14. Rectæ viæ Dñi: iusti ambulant in eis. Et q ista via præceptorũ Dei sit impolluta subdit. Eloquia Dñi igne examinata. q. d. Sicut aurum igne examinatum, rubigine caret: sic *eloquia Domini.* i præcepta sunt munda. Sic. n. superius dictũ fuit. Eloquia Dñi eloquia casta: igne examinata. Et si forte quis diceret, præcepta Dei sunt grauia & difficilia: propter quod ipse ait. Arcta est via quæ ducit ad vitã, & iõ timeo non posse per illã incedere. Statim dubium remouet. d. Noli timere. *quia protector est omnium sperantium in se.* Illos. n. protegit: qui non in se ipsis, sed solũ sperãt in illo. Et dicit oim. quia nullus ab eius protectione excipitur, nisi qui sperare in illo nõ vult.

Ioan. 14. Via. Christus. *Psal. 76.* *Hiere. 12.* *Osee 14.* *Psal. 11.* *Matt. 7.* *Prædestinatus. Tenebræ.*

131 Quoniã quis Deus pter Dominũ? aut quis Deus præter Deum nostrum?

Hic cõsequenter ex pdictis in persona totius Ecclesiæ recognoscit Deum: vt merito oẽs indueat ad obediendum diuinis præceptis. Vñ nota quòd Christum vocat dñm & Deum vocat dñm. d. *Quoniã quis Deus præter Dominũ?* q. d. nullus. Si ergo ipse verus est dñs: sibi merito obedire debemus in vita p̃senti Ps. 2. Seruite dño in timore. Secundo vocat ipsum Deum. d. *Aut quis Deus præter Deum nostrum?* quasi dicat. nullus. *Si* ergo verus Deus est: ab illo solo beatitudinem sperare debemus in futuro. Hæc est vita æterna: vt cognoscant te solum Deum, &c. Et vide magnam differentiam inter dñm & Deum. Nam Deus est nomen essentiale. Dñs autẽ nomen temporale, vt Deus semper fuit Deus: non autem semper fuit Dominus. quia Dominus relatiue refertur ad seruum: & ideo cum relatiua sint simul sicut Deus ab æterno seruũ non habuit: ita nec Dominus fuit. Et ex hoc insurgit dubium. Quod nomen est maioris venerationis, an Deus, an Dominus.

Deut. Dominus. Christus. *Ioan 17.* 232 *11. q. 2. in principio.*

Deus qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatam viam meam.

Hæc est octaua pars principalis in qua ponitur per Christum Ecclesiæ data fortitudo contra omnia nobis aduersantia. Et quia fortitudo contra hostes est duplex. s. ad resistendum, & ad inuadendum, Ideo hic primò ostendit per Christum datam fortitudinem ad resistendum. Secundo ad persequendũ ibi. *Persequar inimicos meos.* Quantum ad primum nota quòd multa nos fortes faciunt ad resistendum hostibus nostris: quæ hic ostendit Ecclesiæ à Christo collata. s. mentis innocentia in principio. operis constantia: ibi. *Qui docet manus meas.* aduersitatis tollerantia: ibi. *Et disciplina tua.* Quantum ergo ad primum dicit. *Deus qui præcinxit me, &c.* Vbi nota q quamuis Grammatici differentiam faciant inter accingere & præcingere & succingere quia accingimur bellaturi. Pl. Accingere gladio tuo &c. Præcingimur ministraturi. Præcinget se & faciet illos discumbere: & trantiens ministrabit illis. Succingimur ituri. Simon Petrus cum audisset quia Dominus est: tonica succinxit se: & nisit se in mare vt. s. veniret ad Iesum. Tamen sacra scriptura indifferenter vnum accipit pro alio. Sed tamen cõmunius accipitur præcingere pro castitatis obseruantia. Vnde super illo verbo Lucæ. Sint lumbi vestri præcincti &c. ait Grag. Lumbos enim præcingimus cum luxuriam per carnis continentiam coarctamus, &c. Quid ergo significat aliquẽ præcinctum esse: nisi mundiciam carnis habere? Hæc enim virtus mirabiliter resistit hostiaus nostris spiritualibus. Ecclesia ergo se fortem ostendens ad resistendum diabolo dicit *Deus qui præcinxit me virtute.* s. castitatis & munditiæ. & quòd de virtute castitatis loquatur subdit. d *Et posuit immaculatam viam meam.* Et nota q præcingi debemus quadruplici zona. i. triplici virtute, per triplicem zonam in scriptura significata. Prima est zona aurea, quæ præcingit pectus. Et ista est munditia mentalis puritatis. De qua dicitur Apoc. 1. Quod Ioannes vidit similem filio hominis vestitum podere & præcinctum ad mamillas zona aurea. Secunda est zona linea: quæ præcingit ventrẽ. Hæc est temperantia contra superfluas commessiationes. de qua dicitur Ioan. 13. Quod Iesus surgit à cœna: & cum accepisset linteum præcinxit se &c. vide temperantiam: quia surgit à cœna. Tertia est zona pellicea q̃ præcingit lumbos. Et hæc est memoria nostræ mortalitatis, quæ ponitur ad lumbos contra noxias carnis delectationes. Et hac præcinctus erat Elias. 3. Regum. & Ioannes Baptista habebat zonam pelliceã circa lumbos suos. Quarta est zona funea. & hæc præcingit renes. Et hæc est pœnitentia rigidæ asperitatis. de qua dicitur. Præcingit fune renes eorum. Ista ergo multiplici virtute Deus suos fideles præcingit: dum puritatem carnis & mentis contra hostis versutias tribuit. Et nota quòd merito ista puritas siue castitas hic virtus dicitur. Quia dicit. Præcinxit me virtute. quia sine illa nulla alia virtus existit. vt ostendit Greg. d. Nulla enim bona sunt cętera: si occulti iudicis oculis testimonio non approbantur castitatis. Omnes quippe virtutes in conspectu conditoris vicaria ope se sublenant, & quia vna virtus sine alia vel nulla est omnino, vel minima: nisi vicissim sua coniunctione fulciantur. Si enim vel castitatem humilitas deseret vel humilitatem castitas relinquat: apud amatorem humilitatis & mundiciæ prodesse quid prodest vel

præcingere. Accingere. psal. 44. Luce 12 Ioan. 21 Luce 12 Greg. in homilia. 3. Reg. Matt. 3. Ieb. 12. Castitas. Virtus. Greg. 21 mor. c. 3. Apoc. 1. Ioan. 13. Zona.

Universidad de Deusto
Biblioteca

superba caſtitas vel humilitas inquinata? Sic ergo Ecclesia dicat de Christo: *præcinxit me virtute*. ſ. caſtitas: & rationem ſubdit. quia poſuit immaculatam viam meam. vnde de Eccleſia dicitur. Chriſtus dilexit Eccleſiam & tradidit ſemetipſum pro illa, vt ſanctificaret eam: vt ſit ſancta & immaculata. *Epheſ.5.*

234 *Deus. dicit. Aperit.*

Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorũ: & ſuper excelſa ſtatuens me.

Hic oſtenditur in quo vera virtus conſiſtat mũdiciæ. ſ. in abdicatione temporalium, & ſupernorum amore. Vbi notandum q̃ ſecundum naturales, ceruus cùm ſit agilis naturæ deſpiciens baſſa ſiue valles ſemper tẽdit ad ſuperiora: & omnia impedientia aſcẽſum ſuum, faciliter ſaltando trãſgreditur. Et ideo Pſal. nunc volens oſtendere in quo vera mundicia noſtra conſiſtit: ſimilitudinem cerui adducit. d. *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum.* vbi per pedes intellige mentis affectiones quibus totus homo interior geſtatur. Vnde iſtum paſſum exponit glo. d. *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum.* i. amorem meum quo vado ad eum, *tanquam ceruorum.* i. ad tranſeunda ſpinoſa & vmbroſa impli camenta ſæculi. *Et ſuper excelſa ſtatuit me.* ſ. in cœleſti bus fixit cordis mei intentionem. In primo ergo nota deſpectionem terrenorum. In ſecundo verò amorem ſupernorum. Ad iſtum intellectum hunc verſiculũ exponit Greg. d. *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum. &c.* Ceruus enim cum montium iuga cõſcendit: quæcũq; ſe aſpera obiiciunt, quæcũq; ſentibus illigata dato ſaltu tranſgreditur, & abſque vllo curſus ſui obſtaculo in ſublimia eleuatur. Ita etiam electorum mentes, quæcunque ſibi in hoc mundo obſiſtere atque obuiare conſpiciunt contẽplationis ſaltu tranſcendunt, & more ceruorum de ſpectis terrenorum ſentibus, in ſuperna ſe euehũt, dicentes cùm Pſal. *Qui perfecit pedes meos tãquam ceruorum: & ſuper excelſa ſtatuens me.*

Pſal.103 montes excelſi cerui.

Cerui. Iuſtin.

Greg.26 mor.c.10.

234 Qui docet manus meas ad prælium: & poſuiſti vt arcum æreum brachia mea.

Hic ponit ſecundum quod nos facit fortes contra mundum & diabolum, quod eſt conſtantia mentis. Vbi notandum quod in præſenti vita ſemper ſumus in continuo bello cum carne, mũdo, & diabolo. quia mundus allicit, caro inficit: ſed diabolus decipit. Sed contra iſtos hoſtes pugnare docemur: dum ſingulis ipſorum iaculis virtutibus oppoſitiuis armamur. vt oſtendit Greg. d. Sancti. n. viri, quia contra multiformem aduerſarium ſe pugnare conſiderant: ſemetipſos in certamine multipliciter armant. Habent enim contra famem diuini verbi pabulum, contra belli gladium, continentiæ ſcutum, cõtra flagellum linguæ, protectionẽ patientiæ, cõtra exterioris calamitatis damna interni amoris adiutorium. Vnde miro modo agitur vt quo eos hoſtis callidus numeroſius tentat eo circumpecti Dei milites virtutibus ditiores fiant. Si autem vis videre modum quo nos docet cõtra ſpirituales hoſtes pugnare: hoc figuraliter ponitur Iud. 7. vbi dicitur. Quod cũ Gedeon princeps populi Iudæorum à Madianis opprimeretur, & eis vellet reſiſtere: decem millia viros congregauit. Cui dixit. Dominus, Multus eſt populus, nec tradetur Madiã in manu eius: ne forte glorietur Iſrael & dicat. Meis viribus liberatus ſum. præcepit ergo dominus vt milites ad pugnã ducendos ſic probaret. ſ. vt oẽs ad aqua potandum duceret, & illos qui flexis genibus aquam biberent. ſ. ponendo os ad aquam, repudiaret, Illos autẽ qui genua flectere non dedignarentur, ſed manu aquam ad os proiectã biberent: illos eligeret. Sic ergo factũ eſt, q̃ de decẽ milibus ſolũ trecenti inuenti fuerunt, qui aquã manu & lingua biberent: & hos elegit ad pugnam. quos ſic armauit. Nam quilibet eorum habebat lagenam vacuam in manu, & lumen intra lagenã abſconditam & in alia manu tubã. Et dixit eis. Quod videritis me facere: & vos facite. Cùm autẽ appropinquarent ad caſtra Madian, omnes ſimul lagenas fregerunt & tubis inſonuerunt: & lampadibus lucẽtibus taliter hoſtes ſubito terruerunt: q̃ omnes ſunt in fugam conuerſi. Ad propoſitum Gedeon ſignificat Chriſtum. Nam vt ait Greg. iſtam figuram exponendo lib. 30. morum. c. 32. Gedeon interpretatur circuniens in vtero. Et Dominus noſter quãuis per maieſtatis potentiam omnia complectatur tamen per diſpenſationis gratiam intra vterũ virginis venit. Quis eſt ergo iſte circuniens in vtero: niſi omnipotens Deus: qui ſua diſpẽſatione nos redimens: diuinitate cuncta complectens, & humanitatem intra vterum virginis ſumens: in quo vtero & incarnatus fuit & clauſus nõ fuit: qui quamuis in vtero eſſet per humanitatẽ: per diuinitatẽ tamen extra vterũ exiſtens, omnia complectitur & circundat. Quid autem Madianitæ ſigurant, niſi hoſtes animarũ. ſ. dæmones & vitia. Nam Madiã interpretatur iniquus aut contradicens. Quid aqua qua ſuos milites probat Chriſtus, niſi pœnitẽtia deſignatur, quæ animas lauat. Vel ſcriptura ſacra intelligitur. Quã aquã aliqui ſolo ore bibunt: & manũ apponere nolunt: qui multa. ſ. de pœnitentia, vel de præceptis diuinis loquuntur: ſed nihil manibus tangunt quia dicunt n. & nõ faciunt. Quinimo tales ad iſtã aquã genua flectere videntur: ſi eorũ verba attẽdas ſed ad faciendum quod dicunt, manũ apponere nolunt. Et omnes tales tanquã indigni milites & inhabiles Chriſtus recuſat. Sed illos qui cum manu primo aquã accipiunt: deinde lingua ipſam lambunt: i. qui aquã pœnitentiæ vel ſcripturæ primo operibus adimplent, & poſtea lingua bibunt qui. ſ. ipſam aliis prædicant: exemplo Chriſti, qui cœpit facere & docere. Act. 1. Iſtos inquã tales vt idoneos milites ad pugnandũ eligit Chriſtus. Sed attende tales milites, vt hoſtes ſuperent, quibus armis muniri debent. audi quod ſequitur, Debent portare lagenas vacuas. Lagena enim vas terreum eſt & fragile & ſignificat corpora noſtra q̃ de terra ſunt & fragilia, quæ lagenæ debent eſſe vacuæ per ieiunium, ſ. & abſtinentiã ciborũ. ſed intus lampades debent habere. ſ. virtutibus, quibus mens illuminatur abũdare. Debent & tubas habere in manibus. i. oratione ad Deũ cum manibus & operibus mundis. Iſti ergo milites ſic armati dum appropinquant hoſtibus. ſ. tentantur à diabolo, carne vel mundo. Lagenas debent frangere. i. de corporibus non curare. quinimo ſi expediat: ante permittere corpora interimere quã illis conſentire. debent etiã tunc lumen quod intus latebat, oſtẽdere. i. per ſuã conſtantiam aliis exẽpla dare virtutũ. ſed ne confidant in ſeipſis dæmones ſuperare, ſed in Deo, tunc tubis clangere debent. i. in oratione clamare ad Deũ. Et ſtatim hoſtes cõfuſi recedẽt & ſuperati. Sic. n. dicitur. Cecinit tuba & receſſerunt. Hæc eſt ergo doctrina præliandi, quã nos habere docuit Chriſtus. vñ in perſona Eccleſiæ nunc dicit Pſal. *Qui docet manus meas ad prælium.*

Rollum, Diabolus

Iudicũ. 7. Gedeon.

Aliter habetur in originali Greg.

Arma.

1. Reg. 17

prælium. Sed quia oĩa iſta ſine perſeuerãtia præmiũ non merentur. ideo ſubiungit. d. *Et poſuit vt arcum æreum brachia mea.* Per arcũ n. hic diuina præcepta ſignificantur. Et ſic arcũ tenet in manu, qui diuina præcepta in opere ſeruat. vñ Greg. Per arcum ſacra ſcriptura ſignificat. Ipſa eſt. n. arc⁹: de quo ad corda hominũ: ſicut ferientes ſagittæ, ſic terrentes ſententiæ veniũt. vñ rectè de ſacra ſcriptura per Pſ. dr. Arcũ ſuũ tetẽdit & paravit illũ & in eo paravit vaſa mortis &c. Arcũ ergo tenet in manu: q̃ diuina eloquã corde cognoſcit ope pficit. Sed iſte arcus æreus debet eſſe: per æs. n. cõſtantia & fortitudo ſignificatur. Et hoc notans hic Eccleſia dicit. *Et poſuit vt arcum æreum brachia mea.* i. dedit mihi cõſtantiã perſeuerantiæ in operatione diuinorũ mandatorum. Et hoc eſt quod hic dicit glo. *Et poſuit vt arcum æreum brachia mea.* i. dedit mihi infatigabile intentionem meorum bonorum operum. Et hoc prædixerat Iob dicens. Arcus in manu mea inſtaurabitur. i. per cõſtantiam fortificabitur.

Greg.19 mor.c.28 Aliter habetur in originali Greg.

Iob.29.

235 *Et. q. in præſent.*

Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ: & dextera tua ſuſcepit me.

Sed ne quis talẽ cõſtantiã in operibus virtuoſis à ſeipſo habere credat, ſed à Deo, nunc ſe Eccleſia vertit ad Deũ. d. *Et dediſti mihi portionem ſalutis* i. protexiſti me ad ſalutẽ. quia prædicta nõ ſufficiunt, nec poſſunt permanere niſi adſit Dei protectio: qua in ſuam curam, & cuſtodiam nos recipiat. Et hoc eſt quod dicit. *Dedit mihi protectionem ſalutis.* Sed qualiter? *quia dextera tua.* i. filius tuus Dñs Ieſus Chriſtus *ſuſcepit me.* ſ. in ſuã gratiã. quod aliis verbis notans Pſal. dicit. Dextera Dñi fecit virtutẽ: dextera Dñi exaltauit me. Vbi gl. Dextera Dñi. i. Chriſtus qui eſt dextera patris, exaltauit me. magna virtus eſt exaltare humilẽ, deificare hominẽ mortalẽ, præbere de infirmitate perfectionẽ, de ſubiectione gloriam, de paſſione victoriam. pro terrenis dare cœlum. Et quia omnia nobis hic dextera Domini facit. ideo veraciter dicit Eccleſia. *dextera tua ſuſcepit me.* Et hoc eſt quod alibi Chriſto dicebat. Adhæſit anima mea poſt te: me ſuſcepit dextera tua.

Dextera. Chriſtus. Pſ. 117.

Pſ.62.

236

Et diſciplina tua correxit me in finẽ: & diſciplina tua ipſa me docebit.

Hic conſequenter tertio oſtẽdit, quòd nos contra hoſtes facit fortes: aduerſitatis tolerantia. Diſciplina. n. licet quandoque ſignificet doctrinam, Sucipe diſciplinã, vt ſis ſapiens, tñ quandoque ſtat pro aduerſitatibus. Nam vt dicit Cathol. diſciplina dicitur à diſpliceo, ces. Et ideo quia aduerſa diſplicent ſaltem ſenſualitati. ideo diſciplina vocantur. Vnde & diſciplinare idem eſt quòd verberare. vnde Prouer. 22. Stultitia colligata eſt in corde pueri & virga diſciplinæ fugabit eam. Et iſto modo hic loquitur Pſal. primo modo de diſciplina pro aduerſitatibus dicit. *Et diſciplina tua correxit me in finem.* ſ. tẽdere fecit in Chriſtum. Ipſa enim diſciplina aduerſitatis multotiens peccatores corrigit: & in Chriſtum finem dirigit. vnde Apoſtolus dicit. Quem diligit Deus caſtigat. flagellat autem omnem filium quem recipit. In diſciplina ergo perſeuerate. quod ſi extra diſciplinam eſtis: adulteri, & non filij eſtis. Et ſic aduerſitatis diſciplina peccatores corrigit: & manifeſtat qui ſint veri filij Dei, & qui adulteri. Nã qui per diſciplinam conuertitur ad Deum verus Dei filius eſt. Qui autem per diſciplinam auertitur à Deo: adulter & ſpurius iudicatur. Ad hoc moraliter notandum q̃ Deus aduerſa immittit multotiẽs & diſciplinas vt corrigat: & manifeſtet filios legitimos & ſpurios. Dicit magiſter de proprietatibus rerum li. 10. & habet hoc à Macrobio libro ſuo primo de lapidibus. Quod eſt quidam lapis dictus adamas, vel magnes, cuius ſunt tres ſpecies. Quia quidam eſt pellucidi coloris ad modum chryſtalli: magnus ad modum auellanæ. cuius duricies omne ferrum & ignem contemnit. & de iſto dicitur q̃ nullo modo frangitur niſi ſanguine hircino, cuius proprietas inter alias eſt. Quod ſi capiti mulieris dormientis ſuperponatur, ſcire poterit maritus: ſi ſit caſta vel adultera: quia ſi caſta fuerit, vi lapidis cogitur in dormiendo vt virum ſuum ſubito amplexetur. Si vero adultera, quaſi cum quodam impetu à marito reſilit: & tanquam tanti lapidis indigna: de lecto cadit. Moraliter anima noſtra ſponſa eſt Chriſti per fidem. Spõſabo te mihi in fide. Volens igitur Deus experiri. i. nos expertos facere, quę ſit vera ſponſa: & quæ ſit vera ſponſa: & quæ ſit adultera. ſupponit magnetẽ capiti eius. i. diſciplinam aduerſitatis, quæ per magnetem figuratur, quia eſt lapis durus & rigidus, ſic & diſciplina. Et quid accidit nã caſta & vera Chriſti ſponſa: per hoc ad Deum magis conuertitur & ipſum per ampliorem charitatem amplexatur. Si autem adultera ſit, & non vera ſponſa: tunc à Deo auertitur & de lecto. ſ. charitatis cadit per impatiẽtiam & murmurationẽ contra Deum. Et ideo iſtam diſciplinam aduerſitatis ſi veri filij Dei ſumus: in pace ſuſtinere debemus. Eccl. 41. Diſciplinã in pace conſeruate filij. Et hoc eſt quod nunc dicit Pſal. *Et diſciplina tua correxit me in finem.* Quandoque etiã accipitur diſciplina pro doctrina. & tunc dicitur diſciplina à diſco diſcis: quia doctrina. ſ. ſacræ ſcripturæ nos diſcere facit. Et iſto etiam modo aduerſitas dicitur diſciplina: quia pœna aduerſitatis oculos mentis aperit, quos clauſerat culpa. Qui diligit diſciplinam diligit ſcientiã. & quantũ ad hoc ſubdit, *Et diſciplina tua ipſa me docebit.* Et aduerte q̃ diſciplina aduerſitatis non ſolum corrigit & docet: vt in iſto verſiculo dicitur: ſed etiam patientis dilatat charitatẽ: & firmitatẽ roborat. ꝓpter qđ ſubditur.

Diſciplina. Prou. 13.

Prou. 22.

Heb. 12.

Aduerſitas.

Adamas.

Nota. Mulier. Caſtitas.

Oſee. 2.

Eccl. 41.

diſciplina.

Prou. 12

237 *11. q. 1. ſi omnia.*

Dilataſti greſſus meos ſubtus me: & non ſunt infirmata veſtigia mea.

In Hebræo habetur. *Dilataſti paſſus meos ſubtus me.* Et per hoc vult oſtendere q̃ diſciplina hominẽ contra hoſtem fortificat. quando enim pedes adinuicem ſunt coniuncti: homo faciliter ab aduerſario proicitur: quando autẽ ſunt cõuenienter elongati & dilatati, tunc eſt diſpoſitus ad firmius permanendum. Sic ergo diſciplina greſſus dilatat: quia pedes affectionis cõuenienter elongat: & hominẽ tũc cõtra hoſtẽ magis fortificat. Sequitur & *non ſunt infirmata veſtigia mea.* Hic vox mutatur, quia ex prædictis Chriſtus ad patrẽ loquitur. d. *Non ſunt infirmata veſtigia mea.* Quæ enim ſunt Chriſti veſtigia, quæ nobis imitanda reliquit, niſi exempla ſuæ vitæ? vt puta, q̃ benignus fuit ad tribuendũ, humilis ad ſuſtinendũ, patiens ad exemplũ prębendum? Et iſta veſtigia nõ infirmãtur in ſuis electis, qui ſua veſtigia & exempla ſunt ſequuti. de quibus Petrus Apoſtolus. d. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius &c. Non fuerunt infirmata hæc veſtigia in ſanctis Apoſtolis, qui ibant gaudentes à conſpectu conſilij, quoniam digni habiti ſunt.

Dilatatio

Veſtigiũ.

1 Pet. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

238 Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar, donec deficiant.

Ex prædictis sex versiculis apparet fortitudo nobis per Christum collata ad resistendum. Nunc autem consequenter ponit fortitudinem ad persequendum, quæ maior est: & duo facit: quia primo ponit hostium persecutionē: secundo ipsorum deiectionem: ibi *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* ¶ Quantū ad primum notandum: ꝙ quamuis multiplices habeamus inimicos, tamē maximi inimici nostri sunt intrinseci & domestici nobis, scilicet motus carnales. Et de istis loquitur. *Persequar inimicos meos.* s. motus carnales qui sunt inimici: quia inimici hominis domestici eius. *Persequar ergo inimicos meos.* i. motus carnales: contrarium eius quod suggerunt faciendo: vt puta illi suggerunt mundi vanitatem: & ego persequar illos per humiliratem. illi cupiditatem, & ego paupertatem, illi voluptatē, & ego charitatem. & sic comprehendam illos, non illi comprehendent me. Sic enim prædictū fuit. Persequimini inimicos vestros: & illi corruent corā vobis, & nō conuertar donec deficiant à rebellione. Vel si vis intelligere de inimiçis temporalibus, inimici Christi fuerunt tyranni & persecutores Ecclesiæ: quos tunc persequitur Christus: quando de inimicis facit amicos: quia deformauit quod prius erant & facit quod nō erant. Sic enim persecutus est Mathæum, quem de Publicano apostolorum fecit. sic Paulū, quem de persecutore fecit defensorem, sic & Cornelīū: quem de gentili fecit fidelem &c. & de talibus subdit. *Non conuertar donec deficiant.* s. esse inimici. Et nota quòd ista propositio est indefinita, & non vniuersalis, & ideo vera est etiam si non omnes conuertit. Et hæc aliis verbis replicat. d.

Exodus. 23.24.32 Ecclesia. Inimicus. Caro. Matt. 10. Leuit. 26

239 Confringá illos, nec poterunt stare.

Cadere.

Scilicet mihi resistere: qui imo. *Cadēt subtus pedes.* Quod si ad motus carnis referantur, tunc cadunt subtus pedes: quando scilicet rectæ voluntati subiiciuntur. Si autem de inimicis persecutoribus, tūc ceciderunt sub pedibus Christi, quando eius imperio subiugati fuerunt iuxta illud Psal. Ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et quia hoc à se facere nulla creatura potest, ideo Christus omnia prædicta patri attribuit. d.

Psal. 109

240 Et præcinxisti me virtute ad bellū.

Expone vt ibi. Dominus qui præcinxisti me virtute. *Et suppl. intasti insurgentes in me subtus me.* Si de motibus carnalibus hoc intelligas: tunc hic Christus loquitur in persona membrorum suorum: quia Christus in se non habuit motus carnis spiritui repugnantes. Si autē de hostibus persecutoribus: tūc expone vt prædictum est in præcedenti versiculo.

241 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum: & odientes me disperdidisti.

Hic consequenter ponit inimicorum deiectionem, postquam posuit suam persecutionem. Hic enim non loquitur de inimicis, quos sibi per fidem subiecit: sed de obstinatis Iudæis & persecutoribus. Ista littera exponitur, vt per hoc ostendat Christus se superasse suos persecutores: & illos in fugam cōuersos. Hostis enim qui dorsum vertit in fugam est conuersus, & tunc est sensus. *Inimicos meos dedisti mihi dorsum*, id est, ipsi fugiendo verterunt ad me dorsum, quod impletum fuit: quando in vindicta mortis Christi, Iudæi hinc inde fugati, dorsum fugiendo vertebant ad templum, de quibus Ezech. Quòd erant dorsa habentes contra templum Domini. Et hoc est quod sequitur, *& odientes me disperdidisti.*

Dorsum. Ezec. 8.

242 Clamauerūt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominū: nec exaudiuit eos.

Clamare. Oratio. Timor.

Vbi nota, quòd conuerti ad Dominum solum timore pœnæ, & non amore iustitiæ, non est meritorium: sed peccatum. Sic etiam clamans ad Dominū solum timore pœnæ exaudiri non meretur. Sic enim de Antiocho dicitur. Quod cùm templum Dei maledixisset & graui infirmitate tactus fuisset à Deo, cœpit seipsum cognoscere, & timore pœnę, quam patiebatur, omnipotentem Deum inuocare, & tamen exauditus non fuit, vnde ibidem dicitur. Orabat Dominum à quo non est misericordiam consequutus. Ita in proposito de Iudęis dicitur. *quod clamauerunt nec erat qui saluos faceret ad Dominum: nec exaudiuit eos* vnde & scribatur Ioel. 2. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. verum est de illis qui debitè inuocant illum.

2. Mac. 9. Ioel. 2.

243 Et comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti: vt lutum plateārum delebo eos.

Hoc enim de Iudæis ad literam fuit adimpletū. Quoniam sicut puluis nulla soliditate stabilitur: sed à vento vndequaque dispergitur, sic & Iudæi in vindicta Christi passionis sunt per orbem dispersi. Quod ideo se fecisse Christus dicit, quia hoc fecit per Romanos. Qui enim aliquid per alium facit, hoc per seipsum fecisse videtur. vt de populo Iudæi dicatur illud Psal. Non sic impij non sic, sed tanquam puluis, quem proicit ventus à facie terræ. *Et vt lutum plateārum delebo eos.* quod ideo dicit quia sicut lutum plateārum à diuersis gentibus conculcatur: & sic citius deficit & deletur. Sic & ipsi Iudæi in vindictam mortis Christi hoc à diuersis mūdi gentibus conculcati, à terra sua penitus alieni sunt effecti, sic enim ad litteram de populo Iudæorum dicitur. Ad gentem fallacem mittam eum. s. exercitum Romanorum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia & diripiat pradam, & ponat illum in conculcationem quasi lutam plateārū.

Iudæi. pulueri. Lutum. Psal. Esa. 17

244 Eripies me de cōtradictionibus populi: constitues me in caput gentium.

Hæc est nona principalis pars Psal. in qua ponitur Iudæorum Christo rebellis contradictio. Et ponitur primo Iudæorum contradictio, secundo gentium vocatio: ibi. *Populus quem non cognoui.* tertio Iudæorum exprobratio. ibi. *Filij alieni.* Quantum ad primum dicit. *Eripies me, &c.* Et nota quòd non dicit de contradictione populi in singulari, sed in plurali dicit de contradictionibus, qui Iudæorum populus multipliciter Christo contradicebat, scilicet, Contradictione temeritatis & superbiæ. Contradictione pœnalitatis & miseriæ. Contradictione infidelitatis & fallaciæ. Primo contradictione temeritatis & superbiæ, quia scilicet subditis suis dominis & superioribus rebellantes contradicunt. Sic enim Cain contradixit Deo, & Chore Moysi Domino suo, de quibus ait Iudas in epistola sua. Ve illis, qui via Cain abierunt & in contradictione Chore.

Contradicere.

Iesu. 19. Chore. Sic & Iudæi Christo contradicebant negātes ipsum regem & Dominum suum, d. Non habemus regem nisi Cæsarem, & non solum Christo in persona propria: sed etiam suis contradicebant nūciis & variis. s. Apostol s vnde Act. 13. Videntes Iudæi Gentes, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur blasphemantes. In hoc enim ifti non aduertebant dictum Philosophi, d. Quod non est licitum contradicere diis aut parentibus nec doctori: Christus autē erat Deus Pater & doctor ipsorum. Secundo est contradictio pœnalitatis: qua scilicet alteri contradicitur, non solum nō obediendo, sed etiam flagella inferendo & pœnas, & sic Iudæi Christo cōtradicebant, sic enim de ipso Simeon prædixerat. Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Quod enim maius contradictionis signum contra aliquē potest esse, quam ipsum iniustè persequēdo, ad mortem ducere? Vnde secundum Basi. Signum huius contradictionis fuit ipsa crux dominica. In quo signo quando Christus positus fuit, ab omnibus sibi contradicebatur & in omnibus: vt puta quia contradicebant suæ dignitati regiæ, suæ potentiæ, suæ misericordiæ. Et per hanc contradictionem ducimur ad patientiam d. Apostolo. Recogitate eum qui talem sustinuit aduersus semetipsum à peccatoribus cōtradictionem vt non fatigemini animis vestris deficientes. Tertio est contradictio infidelitatis. Sic enim Iudæi infideles Christo contradicebant, id est, fidei Christi. De Christi fide, d. illud. Act. 13. De secta hac notum est nobis, ꝙ vbique sibi contradicitur. Et ab istis contradictionibus se eripi postulat Christus, dicēs Patri. *Eripies me de contradictionibus populi.* A quibus per resurrectionē fuit liberatus, vnde, d. *Viuit Dominus qui eruit me de omni angustia.* Et quia per talem cō tradictionem ipsi Christum occiderunt: & suos Apostolos à se expulerunt, ideo fide Christi Gentibus prædicata & ab eis recepta, Christus caput Gētium fuit factus: quia eius fidē receperūt, & hoc est quod d. *Eripies me de contradictionibus populi* scilicet, per resurrectionem: & per consequens *Constitues me in caput Gentium.* Ecclesia enim collecta est ex Gentibus: & Christus caput est Ecclesiæ: ergo & caput Gentium, & hoc est quod ait Apostolus. Ipse est caput Ecclesiæ, qui est primogenitus ex mortuis.

Iudæi. Actu. 13. Philos. in rete. Luce. 2. Hebr. 12. Act. 28. 2. Reg. 4. Lutum. Col. 1.

245 Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi.

14. q. 1. qui habet.

Hic consequenter ponitur Gentium per obedientiam Christo subiectio. Dicebantur enim gentes populus à Deo non cognitus, eo quòd non fuerat à Deo per legem & Prophetas visitatus, nec etiam corporali præsentia Christi visitatus: qui tamen populus audita Christi prædicatione per Apostolos, per mundum dispersos statim fidem recepit & obediēs Deo fuit. Et hic notat Ricardus istū versum exponendo. d. Non esset magnæ admirationis si populus à Deo cognitus seruiret illi: cùm verò incognitus illi seruiat & in auditu auris obediat, magnæ laudi ascribendum est. Quidam itaque sunt qui à Deo cognoscuntur: & Deum cognoscūt. Quidam itaque sunt qui à Deo cognoscuntur. Cognoscere Dei est fœlicē facere. Cognoscere hominis est de percepta fœlicitate Deo agere gratias, & tales sunt Angeli omnes & beati. Quidam sunt qui nec cognoscuntur nec cognoscunt, sicut pauperes necessarii: quos nec rerum tēporalium copia ditat nec beatificat seruitus diuina. Quidam autē à Deo cognoscuntur: sed Deum non cognoscunt, sicut diuites huius sæculi, qui acceptis opibus affluūt: sed carnalibus desideriis pressi, nunquam ad cœlestia cor suspendunt. Quidam vero Deum cognoscunt: sed non cognoscuntur à Deo, sicut pauperes voluntarij: quos nec tribulatio, nec angustia, nec alia quæ cunque pericula possunt separare à charitate Christi. In quorum persona dicitur in Psal. Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Nunqd incogniti videntur à Deo, qui orant vt respiciantur. Verumtamen licet habeantur quasi ignoti, licet videantur derelicti, ipsi tamen Deum cognoscunt, vnde ex persona cognoscentium statim subinfertur. Deus meus clamabo per diem &c. De his ergo dicit vox diuina. *Populus quem non cognoui, seruiuit mihi.* ac si aperte Angelis suis dicat. Quid mirum si vos mihi seruitis, quos fœlices facio: quando illi mihi seruiunt, quos in sua paupertate relinquo? Et quid mirum si vos mihi obeditis, qui faciem meam videtis: cùm & illi audiant qui me non vident? Et ista omnia applicari possunt contra diuites huius sæculi & potentes: qui Deo existunt de beneficiis ab eo receptis ingrati, non enim tales aduertunt quod dicitur Deut. 17. Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, & decreto iudicis moriet.

Psal. 21. Luce. 2. Deut. 17.

246 Filij alieni mentiti sunt mihi: filij alieni inueterati sunt: & claudicauerunt à semitis suis.

de pœ. di. 4. finis.

Hic cōsequēter ponitur Iudæorū exprobratio. Et hoc respectu Gentium, q. d. Christus. Ecce ꝙ de Gentibus dictum est: populus quem non cognoui seruiuit mihi. Sed quid dicam de populo meo Iudæorum, quem cognoui? certe quod ipsi facti sunt filij alieni, ꝙ ipsi mentiti sunt mihi, quòd ipsi inueterati sunt: ꝙ ipsi claudicauerunt. Primo enim Iudæi qui primo erant filij Dei per singularem protectionem, cultum & deuotionem per infidelitatē facti sunt filij alieni. s. à me: quia facti sunt diaboli, quibus dicitur. Vos ex patre diabolo estis. Prius n. Iudæi dicebantur filij Dei pro prærogatiua patrū, sicut de ipsis per Moysen dictum est 1 haraoni. Dimitte primogenitum meum Israel: sed per peccata facti sunt filij alieni, vnde de ipsis dicitur. Ve Genti peccatrici, filiis alienis, populo pleno peccatis, & isti mentiti sunt Deo, quia scilicet contra mentem dixerunt: quando falsa testimonia contra Christū proferebant, vt cum morti traderent. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa, &c. Et ideo de ipsis Christus dicit. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi Sed aduertant tales, quòd mentiri Deo potest homo: sed Deum decipere non potest. Tertio isti sunt inueterati, scilicet veterem hominem, scilicet Adam sunt imitati, qui Dei contempsit imperium, vt placeret vxori, sic & isti nouum hominem Christum refutantes, & carnalitatem solum sequentes unt inueterati peccatis Psal. Inueterati inter omnes inimicos meos. Isti etiam claudicauerūt, scilicet per infidelitatē, qui enim Deo vel sacræ scripturæ in parte vult credere, & non in alia parte talis claudicat infidelitatis vicio. Sic & populus Iudæorum claudicat, qui per testamentum vetus recipiens, nouo testamento contradicit. Claudicat etiam in antiquo testamento, quia quod ex ipso faciendum cognoscit, hoc opere facere contradicit.

Iudæus. Filius. Alienus. Ioan. 8. Esa. 1. Luce 22. Psal. 25 de con. di. 3. claudicare. Psal. 6.

unde Greg. iustum textum adducens, d. Iudaicus populus habens oculos claudus fuit: quia legē quidem sectando tenuit: sed in ea gressum bonæ operationis non tetendit. Si enim Iudaicus populus a bono opere minime claudicasset: nequaquam voce Domini Psal. dixisset, *Filij alieni mentiti sunt mihi &c. & claudicauerunt a semitis suis.* Qui nimirum Iudaicorum populus idcirco claudus nominatur, quia sanum gressum in operatione, non habuit, quippeq; vtroque pede vti noluit, dum vnum testamentum recepit & aliud spreuit. Vnde isti populo ad literā dicebat Helias. Vsquequo claudicatis in duas partes: si Dominus est Deus sequimini eum &c. Sic & mortaliter quilibet peccator claudicat. Quod declarans Ricardus istum versiculum exponēs, d. Ad imaginem & similitudinem suam creauit Deus hominem magnum, scilicet & rectum, sicut de Domino scriptum est. Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, &c. & alibi, quoniam rectus Dominus Deus noster. Est itaque anima magna, quia capax æternorum. Est recta quo ad appetitū supernorum, quæ vero non sapit, quæ sursum sunt: sed quæ super terram, claudicans est. Nec tamen ex hoc magna esse desinit, manens scilicet æternitatis capax. Neque enim illius aliquando non capax erit etiam si nunquam caperet, vt sit quomodo scriptum est. Verumtamen in imagine pertransit homo: immo quasi claudicans pede. Nam per magnitudinē qua capere Deum potest, etiā perdita rectitudine claudicat pede factus filius alienus. Et de tali rēor esse dictum. Filij alieni mentiti sunt mihi, &c. Pulchre appellati sunt filij alieni, nam filij sunt propter retentam magnitudinem: sed propter amissam rectitudinem alieni. Non enim dixisset claudicauerunt, sed corruerunt, si ex toto magnitudinem amisissent. Istos ergo tales claudos ad pœnitentiā vocat Dominus, d. Cæcos & claudos introduc huc.

Greg. 18 mor. c. 21.

3. Reg. 18 Peccator. Claudere

Luce. 14.

247 Viuit Dominus: & benedictus Deus meus: & exaltetur Deus salutis meæ.

Hæc est decima & vltima pars principalis Psal. In qua pro acceptis beneficiis ponitur diuina laus & commēdatio. Vnde hic loquitur Ecclesia Deo gratias agens, Et dūo facit, quia primo beneficia Dei sibi facta commemorat, secundo pro ipsis Deū glorificat, ibi. *Propterea confitebor tibi.* Circa primum tria beneficia in speciali hic enumerat Ecclesia sibi facta, scilicet quia Deus Ecclesiam suam primo iustificat, secundo magnificat: ibi. *Deus qui das vindictas.* tertiō ipsam ab inimicis liberat: ibi. *Et ab insurgentibus.* Quantum ad primum, d. *Viuit Dominus*, &c. Vbi sciendum quòd licet Deus sit via, veritas & vita per essentiam sui ipsius, non tamen omnibus est vita, sicut nec veritas nec via. Nam illis salus est vita, qui per ipsum incedunt eius mandata sequentes. Psal. Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Illis autem qui non Christum sed diabolum imitantur non est Deus via: sed diabolus de quibus in Psal. In quam tate sunt viæ illius in omni tempore. Sic & illis solum est veritas: qui eius veritatem faciunt. Et conformiter illis solum est vita quos per suam gratiam & fidem iustificat, sic enim dicit Apostolus. Viuo ego iam non ego: viuit autē in me Christus quod iam nunc viuo in carne in fide viuo filij Dei, & sic illis Christus viuit: quos per fidem & gratiam iustificat. Cum ergo Ecclesiam per fidem & gratiam iustificet: sequitur q; suæ Ecclesiæ viuit, & hoc est quod dicit. *Viuit Dominus.* f.

Vita. Deus. Via. Veritas. Psa. 142.

Psal. 9.

Gala. 2.

mihi. Vnde gl. Viuit Dominus quia præsens est in corde meo firma fide mihi viuus. Sic enim dicitur. Iustus ex fide viuit. Et quia viuus signa vitæ debet ostendere: signa autem vitæ spiritualis est Deum benedicere & magnificare, ideo iste in persona Ecclesiæ in vocem vitæ prorupens ait. *Benedictus Deus meus.* i. me benedicitur & laudatur & exaltatur: ipse enim in seipso exaltari non potest: sed exaltatur in nobis. *Exaltetur inquit Deus salutis meæ.* f. qui dāt mihi salutem in excelsis: non in terris. i. cœlestem non temporalem, q.d. Non terreno more de Deo salutis meæ sentiam: sed in excelso de illo sperabo. hæc est salus animarum, nō corporum. 1. Pet. 1. Reportantes finem fidei vestræ salutem animarum vestrarum.

Rom. 1.

1. Pet. 1

248 Deus qui das vindictas mihi: & subdis populos meos sub me: liberator meus de inimicis meis iraeundis.

Hic ostendit quomodo Deus Ecclesiam suam magnificat. Vide nouū genus vindictæ, quō Deus vindicat Ecclesiam. nam homines vindicando iniurias, iniuriantes puniūt & exterminant, Christus autem vindicans Ecclesiam iniuriantes Ecclesiæ filios facit & subditos. Et hoc est quod dicit hic Ecclesia. *Deus qui das vindictas mihi.* i. vindicas me de hostibus meis. Sed qualiter? subdit. *Subdis populos meos sub me.* f. qui mihi erant rebelles obedientes mihi facis & fideles. Pia vindicta est dum rebellis subditur. Et quia quando rebelles Ecclesiæ & persecutores fidem Christi receperunt, & Ecclesiæ facti sunt subiecti: tunc Ecclesia ab inimicis est liberata, quia amplius inimici non rem amiserunt. ideo, d. *Subdis populos meos sub me.* & sequitur. *Liberator meus de inimicis meis iraeundis.* Nonne inimici iracundi & crudeles contra Ecclesiam quandoque fuerunt Romani, qui modo Ecclesiæ subditi primā Ecclesiæ sedē habēt & sic de aliis. Ex quibus apparet quā vtile sit nobis vindictā non facere: sed vindictam iniuriarū relinquere Deo, qui inimicos & subditos facere nouit. vnde Mihi vindicta & ego retribuā dicit Dñs. ¶ Et nota q; diuersimode vindicat Deus secundū diuersitatem personarum: quoniam vindicta Dei est aliquibus iustissima propter offensam supernæ maiestatis, & illa est acceptabilis bonis. Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Quinimo clamant sancti. Vindica sanguinem nostrum, &c. Asperrima propter malitiam humanæ voluntatis, & sic est terribilis malis. Vindicta omnis impij ignis & vermis. Potentissima propter superbiam mundare potestatis, & sic erit ineuitabilis. Gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum: & sceptra iniquorum contribulet. Dulcissima in reductione reproborum, & sic est desiderabilis iniuritis: quia: scilicet persecutores facis amicos & subditos. Quid enim magis potes lucrari de vindicta inimici: nisi quam quòd fiat amicus? Et de ista vindicta hic loquitur Ecclesia, d. Christo. *Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos, &c.*

Rom. 12. Vindicta

Psal. Vindicta

Esai. Vindicta

Exod. 32.

Exod. 32.

249 Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

Hic ostenditur quòd Deus Ecclesiam suam ab inimicis liberat. Quæ n. maior potest esse liberatio tibi ab inimico tuo, quā te super inimicū ruum cōstituere: & ipsum tibi subdere? Et hoc hic notans dicit. Et ab insurgentibus, &c. Quod duobus modis exponitur.

Deus. f. 4. gratia.

exponitur. Primo de bonis ad fidem conuersis: qui primo cōtra ecclesiā insurrexerant, vt fuit Apostolus: qui tamen postea Christi ecclesiā exaltauit, & amplificauit ac defensauit. Et ita mundi principes, qui primo persecutores ecclesiæ fuerāt, postmodū ad fidem Christi conuersi ipsam exaltauerūt, quod bene prædictum fuerat de ipsis gentilibus Iob 28. Ad silicem extendit manū suam, subuertit à radicibus montes, quod ad propositum exponēs Greg. d. Manū quippe suam ad silicem Christus extendit: quia ad duritiam gentium brachium suæ prædicationis misit, vt scilicet ab illis exaltaretur, qui prius erant inimici. Quid enim hoc loco, montes, nisi potentes huius sæculi accipimus: qui terrena substantia in altum tument. De quibus psal. dicit. Tange montes & fumigabunt. Sed mōtes à radicibus sunt conuersi: quia prædicante sancta ecclesia, summæ huius sæculi potestates in adoratū omnipotentis Dei ab intima cogitatione deciderunt. Sic igitur ecclesia exaltatur hodie ab his, qui prius insurgebant in eam. Vnde de hoc dominus prædixit Ecclesiæ suæ. Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te: & adorabunt vestigia pedum tuorū, qui de trahebant tibi. Vel secundo exponitur de malis obstinatis. Certum enim est, quòd quāto fortior est pugna, tanto gloriosior est victoria. Et sic persecutio & rabies malorū cōtra ecclesiam pugnantes, ipsam exaltat: quia ipsam per victoriā reddunt gloriosiorem. Quia quanto amplius hostes insurgunt in irā: tāto amplius exaltatur ille, qui pertulit tribulationem. Sic enim per Christi passionē exaltata fuit ecclesia. Sic per martyrū mortes fuit coronata. Vnde quanto plures persecutiones sustinebat, plus ipsa augmentabatur & crescebat: vnde & ecclesia dicit. *Qui exaltas me de portis mortis.* id est, per mortē & persecutionem quā fideles ab insurgentibus sustinent: tu me exaltas, sic & nunc ait. *Ab insurgentibus in me exaltabis me.* Sequitur ad istum sensum. *A viro iniquo eripies me.* Quia ecclesia sic exaltata, à viris fuit liberata: quia de ipsa non habuerunt intentū: sed totū oppositum euenit: quia illi cogitabant insurgendo Christi fidem & ecclesiam supprimere: & certe per illos licet contra voluntatē eorum magis fuit exaltata: & sic ab intentione eorum liberata, sic enim dicit superius. *Eripies me de contradictionibus populi constitues me in caput gentium.*

Exaltare Ecclesia. Iob 28.

Greg. 18 mor. c. 22

Psal. 143.

Esa. 60.

Psal. 22. Christus. Exaltare. Ecclesia. Peccator.

250 Propterea confitebor tibi in nationibus domine: & nomini tuo psalmum dicam.

Hic enim ecclesia enumeratis beneficiis à Deo sibi collatis: ipsi Deo pro illis gratias agit. Agit enim gratias ore & opere. Ore dicit, *propterea confitebor in nationibus.* scilicet confessione laudis. cōfitetur enim domino, qui dominum laudat. Et opere. d. *Et nomini tuo psalmum dicam.* Vbi notandum quòd Deo confitendo vel gratias agendo: non nostra merita proferre debemus: sed solum beneficia sua. Sic enim de spiritualibus hominibus dicitur psal. Cōfitebuntur cœli mirabilia tua domine, id est, secundum glo. Cœlestes homines laudabunt non merita sua, sed mirabilia tua, quòd nos redimis, quòd nos iustificas per misericordiam, quòd in persecutionibus exaltas. In omni enim misericordia perditorum, in omni iustificatione impiorū: quid confitemur: quid laudamus, nisi mirabilia Dei? Laudas quia resurrexerūt mortui, plus cōfitēdo lauda: quia

Psal. 88. Confiteri. Laudare. Confessio. Peccator.

251 Magnificans salutes regis eius, & faciēs misericordiam Christo suo Dauid: & semini eius vsque in seculum.

Hic psal. concludit gratiarum actionem ostendens causam huius d. *Tibi confitebor tibi.* quia scilicet tu es *magnificans salutes regis eius.* id est, regis Ecclesiæ qui est Christus: id est admirabiles facis virtutes & salutes, quas Christus rex, suis filiis concedit, vtputa quia per aduersitates ipsos purificas: per prosperitates ipsos exaltas. *Et faciens misericordiam cum Christo suo Dauid.* id est, cum Christo filio Dauid, vtputa quia humanitatem Christi ex Dauid conceptam ad suam vnitatem personalem assumpsit: quod summa fuit misericordia. Et sic etiam facies semini eius, id est, illis quos Christus per Euangelium & fidem genuit, scilicet fidelibus.

Psal. 108

Esa. 12.

Greg. lib. 8. c. 23. Peccator. Laudare. Cōfessio. Aduersitas.

Psal. 48.

Psal. 42.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hoc vsque in seculum, id est, sine fine.

PSALM. XVIII.

252. de qua dist. 2. ante finem.

Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Titulus psal. istius est. *In finem psal.* Dauid. Expositus est superius multoties. Dicunt Hebræi, quòd iste psal. factus est à Dauid, pro gratia actione legis datæ populo Dei per manum Moysi: quod fuit magnũ Dei beneficiũ. Sed hoc stare non potest: quia Apostolus Paulus de lege sufficienter edoctus, & spiritu sancto plenè edoctus, literá istius psal. allegat dictá de publicatione euãgelij per Apostolos & discipulos Christi per orbẽ publicata. vnde ad Ro. 10. cõcludit. Ergo fides ex auditu: auditus autẽ per verbũ Christi. Et subdit de Apostolis. Sed nunquid non audierũt? q. d. sic. quod probat per literá huius psal. d. Et quidẽ in omnẽ terrá exiuit sonus eorũ: & in fines orbis terræ verba eorũ. Et secũdum istũ intellectum procedá in isto psal. & sic iste psal. diuiditur in tres partes, quia primo ponitur legis euãgelicæ publicatio. secũdo eiusdẽ publicationis cõditor. ibi. *Lex domini immaculata.* tertio eiusdẽ legis debita obseruatio: ibi. *Desiderabilia super aurum.* Prima in duas, quia primo ponitur legis euãgelicæ publicatio. secũdo Christi per legẽ publicati incarnatio: ibi. *In sole posuit tabernaculũ.* Prima in tres: quia primo ponit Apostolorũ descriptionẽ siue euãgelistarum. secũdo prædicationis moderationẽ: ibi. *Dies diei.* tertio prædicationis publicationẽ: ibi. *In omnem terram.* ¶ Quantũ ergo ad primũ sciendũ, quod prædicatoris auctoritas siue sanctitas credibilia facit verba ipsius magis. Nam secũdũ Arist. tria sunt quę faciũt verba alicuius esse credibilia: quãuis non demonstratiuè loquatur, scilicet prudẽtia, bonitas, & benevolẽtia. Cuius ratio est secundum ipsum: quia propter opposita istorũ alicui discredimus, quantũcũque verè loquatur, scilicet propter imprudentiã, vtputa quãdo cũ reputamus ignorantẽ: aut propter malitiã, quia quãuis bene dicat, nõ tamẽ est amicus veritatis & iustitiæ: aut propter defectũ benevolentiæ, quia quãuis in casu licet sit prudens, & virtuosus: si tamẽ nõ sit amicus, nõ reputamus eũ velle, quod nobis expediat. Sed quando ista tria, scilicet prudẽtia, virtus & amicitia cõcurrũt in aliquo, credimus dictis eius. Ad propositũ ergo omnia ista tria fuerũt in Apostolis, & per cõsequens idonei fuerũt ad legẽ Christi prædicandã per orbẽ: & ipsam facere omnibus credibilẽ. Et hoc est quod hoc prudens psal. Apostolos describens prædicta omnia habere, ipsos breui sermone describẽs ait. *Cæli enarrãt gloriã Dei.* Vbi notandũ, q᷑ cælũ inter alias cõditiones tres habet: quæ dictas virtutes prædicatoribus necessarias significat. Quoniã cęlũ habet in suo aspectu luminositatẽ: & sic significat virtutẽ veritatis & prudentiæ. In suo situ sublimitatẽ: & sic significat virtutem sanctitatis & iustitiæ. In suo fructu viuacitatem: & sic significat virtutẽ charitatis & amicitiæ. Primo cælum in suo aspectu habet luminositatem. Omnia enim luminaria mundũ perlustrãtia in cælo sunt posita. Eccles. 24. Ego feci vt in cælis oriretur lumen indeficiens. Et sic cælum significat virtutem veritatis & prudentiæ, quia sicut corporaliter cælum illuminat mundũ, sic spiritualiter hominem interiorem illuminat scientia. Sed qui fuerunt magis illuminati: quã ipsi Apostoli qui per spiritũ sanctum & ore Christi immediate fuerunt edocti? Quia cum sedisset, accesserũt ad eum discipuli eius, & aperiens os suũ docebat eos. Et ideo rectè cæli dicuntur. Vnde Apostoli dicuntur illud cælũ: quod dominus per scientiam inhabitat. Dominus in cælo sedes eius. ¶ Secũdo cælũ habet in suo situ sublimitatẽ: & sic significat virtutem sanctitatis. Naturali enim ordine quanto aliqua creatura est nobilior, tanto sublimior est. Et ideo quia cælũ nobilius corpus est igne, altius situatur & ignis aere, & aer aqua, & aqua terra. Ideo Prouerb. 20. Cælũ sursum, & terra deorsum. Et per hoc significat virtutẽ sanctitatis: quæ homines à terrenis eleuat, & facit cælestes. Sed qui fuerunt mente & sanctitate magis eleuati, quã ipsi Apostoli, qui propter Christũ omnia terrena despexerunt, & solũ Christũ imitabantur? Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. Vnde & dicebant. Nostra conuersatio in cælis est. ¶ Tertio cælũ in suo fructu habet viuacitatẽ. Cælorum enim influentia omnibus inferioribus vitã tribuit & cõseruat: ac etiam omnia illa quibus nostra vita nutritur generãtur. Si enim pluuia de cælo nõ descenderet patet q᷑ omnia in terra viua deficerent. Et ideo dicitur: Dominus aperiet thesaurũ suũ optimũ cælũ: vt tribuat pluuiã terræ tuæ in tẽpore suo. Et quantum ad hoc significat virtutẽ charitatis & amicitiæ, quæ sola animæ nostræ & operibus eius vitã spiritualem tribuit: & qua remota, omnia viua moriũtur: teste Apostolo. Si tradidero corpus meũ, ita vt ardeã: charitatẽ autẽ nõ habeam, &c. Sed qui charitatis amicitiã, plus quã Apostoli habuerũt: qui pro salute animarũ seipsos morti tradebãt lætãter? Ibãt Apostoli gaudẽtes, &c. Isti ergo Apostoli virtute charitatis roborati sunt illi cæli, de quibus dictũ est. Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Isti sunt ergo cæli, qui propter tres prædictas virtutes dicta sua faciẽtes credibilia apti fuerũt legẽ prædicare euangelicã: de quibus nunc dicitur. *Cæli enarrant gloriam Dei.* & Iob. Spiritus eius ornauit cælos: quod de Apostolis exponit Greg. introducẽs præsentẽ versiculũ. d. Quos cęlos hic accipimus nisi sanctos Apostolos? De quibus scriptũ est. *Cæli enarrant gloriã Dei.* quos tũc spiritus sanctus ornauit, quãdo repleuit. Quod Luca referẽte didicimus, qui ait: Factus est repẽte de cælo sonus, &c. & repleti sunt omnes spiritu sancto, &c. De istis ergo cælis dicit. *Cæli enarrant gloriam Dei.* id est exponũt gloriã Christi, in qua est patri æqualis, & q᷑ Deus est vnus cũ patre: q᷑ Christus gratis peccata dimittit, & quòd patrem suum glorificauit super terram. Ecce isti mũdo narrabant gloriam Dei: sed mali narrauerunt vt eis absconderent laqueos. Isti narrabant gloriam legis: mali narrauerunt fabulationes: sed non vt lex tua. Et de eisdem Apostolis subditur. *Et opera eius annunciat firmamentum.* Ipsi enim Apostoli dicti sunt firmamentum: quia quamuis ante aduentum spiritus sancti pauidi essent & timidi: tamen post aduentum spiritus sancti, ita sunt firmati vt non verba, non verbera, sed etiam nec ipsam mortem timerent. Vbi nota, quòd firmamentum dicitur illud cælum in quo stellæ sunt fixæ: quod quidem dicitur firmamentum quantum ad loci extensionem quo ad se totum, sed quo ad partes semper est mobile: quia mouetur semper in vigintiquatuor horis: mouetur ab eodem puncto ad eundem. Sic & Apostoli cælum dicuntur: quia firmi quo ad fidem: sed semper mobiles quo ad mundi visitationem & prædicationem fuerunt.

Rom. 10. *Matt. 3.* *psal. 28.* *Prouerb. 20.* *Matt. 19. Colos. 3.* *Deut. 28.* *Dies.* *Nox.* *1. Cor. 13.* *Actus 2.* *psal. 18.* *Iob 26. Greg. in mor.* *Actus 2.* *Ecclesi. 24.*

Prædicare. *Credere. Philosophus 2. phe.* *Nota.* *Cælum. Prædicator.*

fuerunt. De quibus nunc dicit. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.* Opera manuũ eius, ait glossa, id est facta virtutum domini: quæ secundum hominem egit. vt natiuitatem, passionem, mortem, resurrectionem & huiusmodi. Et sic vide quòd primo notandum dicuntur cæli qui sunt alti: quia alta annunciabant. In secundo autem dicuntur firmamentum: quia annunciabant illa quæ magnã mentis firmitatem requirunt, scilicet passionẽ & mortem. Non enim passi sunt Apostoli: quia prædicauerunt verbum in principio apud patrem. sed quia annunciauerũt eundem Dei filium hominem factum, passum, & mortuum. vnde Apostolus, Prædicamus dominum Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitia. Vel aliter. *Cæli enarrant gloriam Dei.*, &c. Quia cæli nouam stellam miserunt ortum summi regis nunciantem: quæ magos ad præsepe duxit.

1. Cor. 1.

253. 14. q. 5. relegentes.

Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat scientiam,

Hic consequenter declarat ipsorum Apostolorum publicationis eruditionem & moderationem. scilicet qualiter & quibus legem Euangelicam publicauerunt. Vbi sciendũ quòd dies significat homines noui testamenti fide lucidos & in statu gratiæ existentes. Nox autẽ significat antiquos testamenti veteris. Ratio, quia mysteria diuinitatis obũbrate in antiquo testamento tractabantur: in nouo autem clare & apertè sunt reuelata. Et sic diem & noctẽ accipit Apostolus, d. Nox præcessit: dies autẽ appropinquauit. Et sic in istis verbis vult dare differentiam inter prophetas antiqui testamenti: & Apostolos noui testamenti, d. *Quòd dies eructat verbũ Dei* id est verbum Dei incarnatum clare per Apostolos prædicatur fidelibus. Sed antiqui Prophetæ, qui nox erant ratione obscuritatis dictorũ suorũ: ipsi populo obscurè indicabant scientiã. scilicet illi prædicabant scientiam verbi incarnandi: ostendendo ipsum esse incarnandum. Sed Apostoli eructant ipsum verbum. id est ad plenum ipsum verbũ proferunt & declarant. Sic enim in persona Apostolorum & Euangelistarum psal. dicebat. Eructauit cor meum verbum bonũ. Si autem vis scire quid nos vere faciat dies ad percipienda verbi Dei mysteria per Apostolos prædicata: attende primos dies & opera facta in ipsis. Nota igitur quòd à principio creationis mundi septẽ dies nominantur: in quibus dispositio mũdi producitur. Et per opera in illis facta: occultè nobis demõstratur, quomodo quis verus dies efficiatur: & ad percipiendũ mysteria verbi incarnati apertus. Vnde Gen. 1. ponuntur septẽ dies in quibus mundus fuit creatus: per quorum opera septẽ dona spiritus sancti denotãtur: quæ nos diem esse faciunt. ¶ In prima ergo die Deus tria fecit. scilicet cælũ terrã & lucẽ. Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram: & dixit fiat lux, &c. & factũ est vespere & mane dies vnus. Iste primus dies significat primum donum spiritus sancti. scilicet timorem: quod spiritus sanctus in nobis format cælum, terram & lucem, ad denotandum quòd timor domini animã diem facit. quia ipsam pulchrificat: quia facit cælum, animã humiliat: quia facit terrã, animam illuminat: quia facit lucem. Cælum enim quod sordes non recipit sed semper purum permanet, puritatẽ significat animæ. tunc ergo timor facit animam cælum, quando animã purgando à vitiis facit cęlestẽ. Quia timor domini expellit peccatum. Terra quæ infirmior est elementis cæteris, significat humilitatẽ: quã timor domini generat: Timore domini prostrati sunt. Lux autẽ, qua mediante cognoscũtur omnia: significat cognitionem, qua quis suã miseriã & fragilitatẽ cognoscit: quam cognitionem generat timor domini. Sapiẽtia & disciplina timor domini. Hæc est ergo prima hora diei spiritualis. scilicet timor domini. propter quod dicitur Prouer. 14. Quod timor domini est fons vitæ, id est principiũ vitæ spiritualis. ¶ In secũda die fecit Deus firmamentũ diuidẽs aquas superiores ab inferioribus Gen. 1. Fecit Deus firmamentũ: & diuisit aquas, quæ erant sub firmamẽto, ab his, quæ erant supra firmamentũ: & factũ est vespere & mane dies secũdus. Iste secũdus dies est donũ fortitudinis: qua spiritus sanctus inter aquas nos firmamentũ facit. Aqua enim fluida in scriptura significat aduersitates mũdi iuxta illud psal. Saluũ me fac Deus, quoniã intrauerũt aquæ vsq; ad animã meã. Et istæ sunt duplices, scilicet superiores, significãtes aduersitates, quæ à Deo causantur, & immittũtur. Et inferiores significãtes aduersitates, quæ à mũdo causantur & diabolo. Sed spiritus sanctus in secũda die, scilicet secũdo dono spiritus sancti facit firmamentũ in medio aquarũ: quia per donũ fortitudinis nos facit patiẽtes & cõstantes ad omnia aduersa toleranda. Quod in Petro fuit figuratũ, qui ante spiritus sancti missionem aduersa tolerare nõ poterat. Ideo ne quid mali pateretur, Christũ negauit: sed post missionẽ spiritus sancti firmamentũ factus fuit ad omnia cõstãter tolerãda. Petrus replet⁹ spiritus sancto dixit, &c. Sequitur. Videtes autẽ cõstantiã Petri, &c. ¶ In tertia die fecit terrã germinare herbã & arbores. Protulit terra herbã virentẽ, lignũq; faciẽs fructum, & factũ est vespere & mane dies tertius. Iste tertius dies significat tertiũ donũ spiritus sancti, id est donũ pietatis. quo spiritus sanctus in nobis formatherbã virentẽ, & arbores fructiferas: quia terrã nostræ humanitatis bonis operibus facit abũdare. Quia sine speciali gratia spiritus sancti ad nullum opus meritoriũ sufficimus: sed ipsa habita, ad omnia bona sufficimus, vt ostẽdit magister. Et hoc singulariter facit spiritus sanctus per donum pietatis: per quod homo aliis compatiendo regnũ meretur æternũ. 1. Ti. 4. Pietas ad omnia valet, promissionẽ habẽs vitæ futuræ & quæ nũc est. ¶ In quarta die fecit Deus solẽ & lunã: solẽ vt præesset diei: & lunã vt præesset nocti. & significat quartũ donum spiritus sancti, scilicet sciẽtiæ, quo spiritus sanctus in nobis generat solẽ, scilicet scientiã supernorũ & lunã, scilicet scientiã terrenorũ, scilicet cognitionẽ beneficiorũ diuinorũ & nostrorũ peccatorũ, gaudiorũ cælestiũ, & pœnarũ infernaliũ: vnde 1. Cor. 12. Per spiritũ sanctũ datur sermo sciẽtię. ¶ In quinta die Deus fecit ex aqua pisces & aues. Ista dies significat quintum donũ spiritus sancti, scilicet donũ consilij, quo in nobis generatur lachrymarũ abũdãtia, & contẽplatio supernorum. Pisces enim qui in aqua summè delectatur, & qui sine aqua viuere nõ potest, significat personã quæ ex cõsideratione peccatorũ suorum se cõtinue lachrymis lauat & irrigatur: iuxta illud psal. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes, &c. Aues vero quæ superius se elevãt, significãt contẽplatiuos, qui spretis terrenis solũ in creatoris contẽplatione delectantur. Et ista duo in nobis generat spiritus sanct⁹ per donũ cõsilij: quo nobis cõsulitur, vt spretis carnalib⁹, solũ cęlestia sapiam⁹. dicẽte apostolo, Quæ sursum sunt sapite: quæ sursum sunt quærite:

Ioshue. 11. *Ecclesi. 1.* *Prou. 14.* *Secunda dies.* *fortitudo.* *Aqua. Psal. 68. Aduersitates.* *Magister li. 3. dis. 25.* *1. Tim. 4.* *Quarta dies.* *Sol. Luna. Scientia.* *1. Cor. 12.* *Quinta dies.* *Donum consil.* *Psal. 41. Aues.* *Terra. Gene. 1.*

Pfal. 44. *Gene. 1.* *Octaua septẽ dierum. Prima dies. Cælum. Timor.* *Eccles. 1.*

Universidad de Burgos
Biblioteca

quærite? nō quæ ſuper terrā. Secūdū ſpiritū ambulate, & deſideria carnis nō perficietis. ¶ In ſexta die fecit hominem, in quo intelligitur donum intellectus, quo ſpiritus ſanctus nos facit homines, id eſt, rationales & intellectuales. quoniā per hominem rectitudo rationis intelligitur. Quælibet enim res denominatur à parte ſua potiori: cum autem potior pars hominis ſit ratio: ſequitur quòd homo à ratione debet nominari. Spiritus ergo ſanctus per donum intellectus nos facit homines: quando ſua gratia nos facit rationabiliter viuere & nō beſtialiter, vt homines, & non vt beſtiæ, ſcilicet quando ratio dominatur ſenſualitati & ſpiritus carni. Et econtra: ille beſtialiter viuit, in quo caro ſpiritui dominatur, & ſenſualitas rationi. Et hoc ſolum in nobis facit ſpiritus ſanctus ſua gratia: dicēte Apoſtolo, Debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus. ſi enim ſecundum carnem vixeritis moriemini. ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. ¶ In ſeptima die Deus requieuit: quia his omnibus peractis, per donum ſapientiæ Deus quietat hominem, & pacem mentis plenè poſſidet. Quia ſicut ſcientia cognitionem Dei tribuit: ita ſapientia mentem cum Deo plene pacificat. Ex quibus omnibus per opera ſeptem dierum patet, quis verè dies dici poſſit: qui ſcilicet ſeptem donis ſpiritus ſancti prædotatur, & talibus dicitur. Filij lucis eſtis & filij diei. Et iſtis talibus reuelantur arcana noui teſtamenti, ſcilicet verbi diuinitas, & cum patre æternitas. De quo nunc dicitur. *Dies diei eructat verbum.* id eſt, Apoſtoli & Euāgeliſtæ qui dies erant: per lucem ſapientiæ eructabant, id eſt plenè verbum proferebant illis qui ſunt dies, id eſt ſeptem donis ſpiritus ſancti prædotati. *Et nox nocti indicat ſcientiam.* id eſt huius verba ſcientiam obſcurè indicabant antiqui patres noctis, id eſt populo Iudæorum, qui nox dicebatur. quia Chriſtus verus ſol iuſtitiæ illis nondum erat ortus. vnde illa antiquus populus quaſi in nocte Chriſti notitiam habuit. Vnde & dicebat illud Iob 4. Ad me dictum eſt verbum abſcōditum. Sed nobis vt in die clare manifeſtatum eſt verbum: quando ſcilicet verbum caro factum eſt, &c. & vidimus gloriam eius, &c. Vel aliter ſecundum glo. Per diem accipe Chriſti diuinitatem: ſed per noctem carnis eius mortalitatem. Illis ergo qui erant ſpirituales & illuminati vt dies Apoſtoli prædicabant Chriſti diuinitatem: ſed carnalibus & infirmis prædicabāt noctem, id eſt Chriſti paſſionem & mortalitatem: per hoc inſinuans quòd non omnibus omnia debent prædicari, ſed perfectis perfectiora, infirmis autem humiliora. Et hanc prædicationis diſcretionem notabat Paulus. d. Nihil iudicaui me ſcire inter vos: niſi Chriſtum, & hunc crucifixum. Sapientiam autem Dei loquimur inter perfectos.

Galat. 5. — Roma. 8. — *ſeptima die.* — *Sap. eius.* — 1. Theſ. 5. — Iob 4. — Ioan. 1. — 1. Cor. 2.

254. Non ſunt loquelæ, neque ſermones: quorum non audiantur voces eorum.

Hic conſequenter ponitur prædicationis Euangelicæ publicatio. Iſte enim textus duobus modis exponitur: primo vt ly *loquela & ſermones* referantur ad Apoſtolos. Vbi ſciendum quòd tria ſunt genera dicendi & loquendi. ſcilicet humile, quod rudibus competit: & altum, quod Philoſophis & ſapientibus mundi: & mediocre, quod communibus, ſcilicet aliqualiter literatis: ſed non ad plenū. Apoſtoli autem per ſpiritum ſanctum ſic erāt edocti: quòd omni genere locutionis loquebantur: quia Philoſophis alto, cum ſimplicibus baſſo, cum mediocribus mediocri ſermone loquebantur. Et tunc eſt ſenſus. *Non ſunt loquelæ neque ſermones.* id eſt non ſunt aliqua genera loquendi vel ſermocinandi: quo genere non fuerint auditæ voces Apoſtolorum, quia ſicut decebat eccleſiam Dei de toto orbe congregari, ſic etiam ex omni ſtatu hominum colligi debebat. Secundo, poteſt exponi. vt ly *loquelæ* referatur ad auditores. Vbi ſciendum quòd genera linguarum ſunt varia: & omnibus linguis in omnibus nationibus Apoſtoli prædicauerūt. Et tunc eſt ſenſus: quod non eſt aliqua natio, cuiuſcunque linguæ in mundo, ad quam non peruenerit Apoſtolorum prædicatio. Omnibus enim linguis primos doctores loqui fecit ſpiritus ſanctus, qui omnes gentes in vnum erat congregaturus. Et ſic vnus homo tūc omnibus linguis loquebatur. ſic & modo vnus homo, ſcilicet totus Chriſtus, caput & corpus omnibus linguis loquitur: quia ex omnibus linguis vna & ſancta conſtat eccleſia. Sed hic vnum cadit dubium. Vtrum diuerſitas linguarum, qua Euangelium omnibus gentibus per Apoſtolos fuit prædicatum: eſſet ex parte audientium, vel prædicantium. Et dicunt aliqui, quod ex parte audientium: quia quamuis Apoſtoli ſolum linguam vnam, ſcilicet Hebraicam loquerentur: tamen illam omnis natio vt propriam intelligebant. Sicut enim per vnam eandémque literam diuerſi diuerſa intelligunt, vt per o, nos intelligimus medium, & Græci hnem, & geometra figuram circularem. Sic per eandem vocem Apoſtolorum diuerſæ nationes proprium idioma intelligebant. Conſimiliter enim quando ſcribæ adduxerunt ad Chriſtum mulierem in adulterio deprehenſam: & Chriſtus inclinans digito ſcribebat in terra: dicitur quòd quaſdam literas faciebat: per quas quilibet illorum peccata ſua cognoſcebat: propter quod confuſi, vnus poſt vnum exibat. Alij dicunt quòd non omnes linguas ſcierunt: ſed ſolum illas ipſos ſpiritus ſanctus in die Pentecoſtes edocuit: ad cuius linguæ nationes erant prædicaturi. vtputa Petrus ſciuit linguam Latinam. Ioannes Græcam, &c. Alij dicunt quòd quilibet Apoſtolorum omnia ſciuit linguarum genera. Sed qualitercunque fuerit communius tenetur, quòd miraculum linguarum erat ex parte prædicantium non auditorum, quia ſcilicet ad omnem nationem fuerunt miſſi omnia genera prædicare linguarum. Et hoc eſt quod ſequitur.

Quæſtio. — Apoſtoli Linguæ.

255. In omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorū.

Hic ly *omnis terra* accipitur pro ſingulis generibus nationum vel linguarum: non pro ſingulis generum: quia ad omnes nationes ſe extendit ipſorum prædicatio. Sic ergo intelligitur. *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* id eſt fama ipſorum Apoſtolorum: etiam ſine ipſorum præſentia. *Et in fines orbis terræ verba eorum.* id eſt in angulis mundi exiuit fama prædicationis eorum. non quòd ipſi præſentialiter fuerint in omni terra, & in omnibus finibus terrarum.

255. In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Hic

Hic conſequenter ponitur Chriſti incarnatio, quæ in lege prædicta fuerat. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponitur Chriſti incarnatio, ſecundo Chriſti peregrinatio & conuerſatio. ibi. *Exultauit vt gigas.* tertio Chriſti ad patrem regreſſio & aſcenſio. ibi. *Et occurſus eius.* Quantum ad primum ait. *In ſole, &c.* Vbi notandum primo quòd nomine ſolis intelligitur virgo Maria in ſcriptura ſacra propter multa, ſcilicet propter puritatē virginalis incorruptionis. Quoniam ſicut ſol integritate ſeruata ex ſe emittit radium: ſic virgo Maria virginitate non violata, ſuum genuit radium, ſcilicet Ieſum Chriſtum. Et iſta ſimilitudo ponitur Eccleſ. 26. Sicut ſol oritur mundo in altiſſimis Dei: ſic mulieris bonæ ſpecies, &c. propter poteſtatem ſingularis dominationis. Nam ſol ſingularem poteſtatem habet ſupra dæmones. Quoniam ipſi dæmones orto nobis ſole non poſſunt cōtra nos tantum ſæuire ſicut de nocte faciūt. propter quod dicitur. Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabuntur. Et in Hymno dicitur. Hoc excitatus lucifer, ſoluit polum caligine: omniſque terrorum chorus viam nocendi deſerit. Sic & virgo Maria omnes ſua poteſtate fugat dæmones quos ſua poteſtate terret & fugat. vnde de ipſa dicitur. quòd eſt pulchra vt ſol: terribilis vt caſtrorum acies ordinata, propter claritatem ſuæ informationis: quoniam ſicut ſol omnia illuminat quātum eſt ex ſe, ſic & gloriоſa virgo ſuis exemplis omnes informat. Eccleſ. 42. Sol illuminans per omnia reſpexit. Item notandum quòd tabernaculum ſignificat Chriſti corpus & humanitatem. Quoniam tabernaculum dicitur militātium: & verbum in homine habitauit, vt hic militaret contra dæmones. vnde hic ait glo. Per tabernaculum accipe Chriſti corpus: in quo verbum venit aëreas expugnare poteſtates. Et tunc eſt clarus ſenſus. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*: quia ſcilicet corpus ſuum in gloriоſa virgine collocauit: quando de ipſa ſpiritus ſancti virtute carnem aſſumpſit. Et ſequitur de eius natiuitate. *Et ipſe tanquam ſponſus procedens, &c.* Quia ſcilicet ad hoc de vtero gloriоſæ virginis per natiuitatem eſt egreſſus: vt eccleſiam ſibi deſpōſaret per fidem. Sponſabo te mihi in fide. Vel tunc fuit ſponſus: quia humanam naturam in ſponſam ſibi aſſumpſit: dum humanitatem noſtram in vnitatem ſuæ perſonæ copulauit. vt ſicut ex ſponſo & ſponſa fit vna caro: ſic Deus & homo vna ſola eſſet perſona. vnde glo. *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* id eſt de virginali vtero. vbi Deus humanæ naturæ vt ſponſus copulatus eſt. Quia ergo dictum eſt ſuperius, quòd cæli enarrant gloriam Dei. Hic pſal. oſtendens quid prædicarent: dicit quòd ipſi hoc prædicabant quòd Dei filius in ſole poſuit tabernaculum ſuum. &c. Quādo enim iſtam ſponſam, ſcilicet humanam naturam copulauit: tunc per tabernaculum ſui corporis nobiſcum habitauit. Vidi Hieruſalem ſicut ſponſam ornatam viro ſuo: & audiui vocem dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus: & ipſi erunt populus eius: & ipſe Deus eorum erit. Vel iſte verſus aliter poteſt exponi: retenta ſignificatione tabernaculi pro corpore & humanitate Chriſti: ſed permutata ſignificatione ſolis. Vbi ſciendum quòd ſecundum Grego. Sol in ſcriptura multa ſignificat, ſcilicet veritatis manifeſtationem. ſic enim diuina voce per Nathan dicitur ad Dauid. Tu feciſti hoc in abſconſo, ego autem faciam verbum hoc in conſpectu omnis Iſrael & in conſpectu ſolis. Quid enim per conſpectum ſolis niſi cognitionem inſinuat manifeſtæ viſionis. Rurſum per ſolem ſapientium intellectus accipitur: vnde per Salomonem dicitur. Sapiens vt ſol permanet: ſtultus vt luna mutatur. Rurſum per ſolem aduerſitatis perſecutio demonſtratur, ſicut in euangelio veritas dicit. quòd nata ſine radicibus ſemina, orto ſole, aruerunt: quia ſcilicet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia, ſuperueniente perſecutionis ardore ſiccantur. Sic igitur iſtis modis accipiendo ſolem: Chriſtus in ſole poſuit tabernaculum ſui corporis. Primo in ſole. manifeſtationis veritatis: quia ipſo nato ſtatim in publico poſitum fuit hoc ſacramentum: quia per Angelos paſtoribus cum magna claritate fuit reuelatum: Magis per ſtellam: Romanis & orbi vniuerſo per multa miracula. Item tabernaculum ſuum in ſole ſapientiæ poſuit: quia animam Chriſti omni ſapientia prædotauit: vt tantam ſapientiam haberet, vt ei Deus plenius conferre non potuerit. Item in ſole perſecutionis tabernaculum ſui corporis poſuit: quia labores noſtros & miſerias ac perſecutiones vſque ad mortem crucis ſuſtinuit. propter quas miſerias & paſſiones eius tabernaculum per triduum mortis fuit diſſolutum. iuxta illud quod Sap. 2. dicitur. Sicut nebula diſſoluetur, quæ fatigata eſt à radiis ſolis, ſcilicet perſecutionis. Et de omnibus iſtis hic loquitur pſal. d. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.*

Sol. Maria. — Pſal. 103. — Eccleſ. 42. Tabernaculum. Corpus Chriſti. — Oſee 2. — Apoc. 21. — Greg. 14. Moral. 6. 6. 2. Reg. 12. — Sapien. 2.

257. Exultauit vt gigas ad currendam viam: à ſummo cælo egreſſio eius.

Hic conſequenter ponitur Chriſti in mundo conuerſatio. vbi notandum, labores vitæ præſentis vt ſint nobis meritorij, debemus tolerare cum cordis lætitia & cum ſtabilitatis conſtantia. Primo enim cum cordis lætitia: quia coacta ſeruitia Deo non placent. ideo de Apoſtolis dicitur. Ibant Apoſtoli gaudentes, &c. De ſtabilitate autem patientię, & perſeuerantiæ dicitur, 1. Pet. 5. Aduerſarius veſter diabolus, &c. cui reſiſtite fortes, &c. Et iſta duo habuit Chriſtus in conuerſatione huius vitæ mortalis. Primo quia illa gaudēter ſuſtinuit & voluntariè. & quantum ad hoc. d. *Exultauit ad currendam viam.* quia ſcilicet ipſe non neceſſitate ſed voluntate labores noſtros ſuſcepit: nos autem neceſſitate: vt oſtendit magiſter lib. 3. Vnde de Chriſto dicitur. Exultauit Ieſus in ſpiritu ſancto. Et ad quid: ſcilicet ad currendam viam huius mortalitatis: non ad habitandam: quia ſcilicet amore nō ſtetit in via mundi, vt mundi vana diligeret. Secundo. Ieſus mala & aduerſa mundi ſuſtinuit conſtanter & patienter: quod notatur cum dicitur. *Quod exultauit vt gigas*, id eſt, ſicut fortiſſimus & omnes homines imperturbabili virtute tranſcendens: quod per gigantem ſignificatur, vnde propter fortitudinem conſtantiæ de Iuda Macchabæo dicitur. Quod induit ſe lorica ſicut gigas. Nos igitur exemplo Chriſti viam huius vitæ alacriter conſtanterque curramus: non hic mente conſiſtentes, ſed per puritatem ad æternum regnum properantes. Ad hoc notat Valerius. quòd Darius rex adiutoribus eius dignitatis aſſumptis pactum cum præclari operis conſortibus fecit: vt equis inſidentes ſolis ortu curſum in quendam locum dirigerent: iſque regno potiretur, cuius equus locum

Aduerſitas. Labor. Exultatio. Patientia Chriſtus. Act. 5. 1. Pet. 5. Magiſter li. 3. di. 25 Luca 10. 1. Macch. 3. Caſtitas. Caſtratio. Valerius li. 7. c. 3.

priùs

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius attigisset. Cæterum cum maximè mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectãtibus: solus ipse exoptatæ rei prosperum effectũ assecutus est hac cautela: quia genitalibus equi sui naribus equi appositis: equus suus terrore perterritus ante omnes alios præcucurrit: & sic ille regnũ habuit. Sic moraliter. Qui ad propositum vitæ brauiũ velociter exemplo Christi vult currere: equi sui, id est suæ carnis abscindat genitalia: se propter Dei regnum spiritualiter castrando: & illa naribus equi apponat: vt scilicet persequendo luxuriæ fœtorem ipsam facilius detestetur. Et tunc talis dicere potepsal. 58. rit cum Christo illud psal. Sine iniquitate cucurri & direxi. Hæc autem non fecit Christus vt Deus: sed vt homo factus. quod notans dicit. *A summo cælo egressio eius.* scilicet ab æqualitate patris egrediens per carnis assumptionem. Non quidem egrediens: quòd æqualitatem patris perderet: sed ideo dicitur egressus, quia quod prius non habebat assumpsit, scilicet nostram mortalitatem. De isto egressu prædictum fuerat, Micheę, 1. Egredietur dominus de loco sancto suo & descendet, &c.

258. Et occursus eius vsque ad summum eius: nec est qui se abscondat à calore eius.

Hic consequenter agitur de Christi ad patrem regressione & ascensione, sicut enim verbum Dei
Ascensio Christi. ab æqualitate patris descendit in mundum nostrã humanitatem assumendo: sic & ipse Christus homo ad summum est reuersus per ascensionem, id est ad patris æqualitatẽ. Et hoc est quod ipse Chris-
Ioan. 16. tus de se dicit. Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrẽ. Quid autem per talem ascensum nobis contulerit: subdit dicens. *Nec est qui se abscondat à calore eius.* Chri-
Spiritus sanctus Calor. stus enim postquam ascendit ad patrem, spiritum sanctum in specie ignis misit Apostolis: qui totum mundum calore spiritus sancti inflammauerunt. Quoniam vt dictum fuit superius: In omnem terrã exiuit sonus eorum, &c. Ita quòd nulla fuit natio in qua spiritus sancti calor non fuerit dilatatus: etiam si non omnes fuerint inflammati: ipse tamen D calor spiritus sancti omnibus fuit præsentatus. Sicut sol quantum est ex se omnes illuminat: quamuis non omnes illuminentur. & hoc est ex ipsorum defectu non solis. Sic & si non omnes calefiant per
Frigiditas Dauid. gratiam spiritus sancti non est defectus caloris: sed ipsorum. In quorum figura legitur de Dauid. Quod
3. Reg. 1. Dauid cum operiretur vestibus non calefiebat. Et quare calefieri non poterat Dauid Stephanus tres rationes adducit. Primo quia erat antiquitus ætate. Secundo quia in bellis multum sanguinem perdiderat. Tertiò, quia ex quo vidit Angelum domini cædentem populum, pauore vehementi contabuit. Sic moraliter ista tria multos impediunt: ne calore charitatis spiritus sancti calefiant. Primum est antiquitas temporis. Quid enim est spiritualiter anti- E quari nisi antiquioribus peccatis implicari. Anti-
Sapien. 2 quiora enim & prima peccata quæ fuerunt sunt duo, scilicet inuidia & superbia. Inuidia enim primum peccatum dicitur. Inuidia diabolo mors introiuit in orbem terrarũ. Similiter & superbia fuit
Eccles. 14 Esa. 47. prius. Initium omnis peccati superbia. Et sic inuidia & superbia dicuntur prima & antiquiora peccata. & istis implicatus calefieri non potest. vnde de istis dicitur. Non sunt prunæ vt calefiant nec fo-

Assu. 1. facere. Ideo sibi rectæ dicebantur. Dicuntur etiam rectæ. Ille enim solus rectus dicitur, qui bonum facit amore, non timore pœnæ. Et in hoc differt lex noua ab antiqua quia illa data fuit cum terrore, &
Rom. 3. Lex. timor. Timor. ideo iustificare vel rectos facere non poterat: propter quod dicebat Apostolus. Ex operibus legis nõ iustificatur omnis caro. Lex autem Christi fuit data cum amore: vnde in datione legis nõ terrores: sed solum præmia Christus promisit dicens. Beati pauperes, &c. Et ideo quia terror conturbat, & præmium lætificat. Hinc est, quòd lex Christi promittens præmia, corda lætificat. Quod hoc notans dicit. *Lætificantes corda.* vbi glo. *Lætificantes corda.* scilicet spe præmij non terrentes timore pœnæ, vt vetus testamentum faciebat. Et non solum sic lex euangelica est recta, sed etiam lucida, quia quæ antiqua lex dicebat sub figuris & vmbraticè, lex noua dixit
Matth. 5. aperte & clarè, quãdo scilicet Christus ore proprio promulgans legem nouam docuit Apostolos. Ad
Luce 2. hoc enim venerat vt oculos cæcos peccatis per veram fidem & doctrinam illuminaret. Visitauit nos oriens ex alto: illuminare his qui in tenebris & in
Ioan. 8. Illuminare. Homo. vmbra mortis sedent. Vnde Ioan. Ego sum lux mũdi: qui sequitur me, &c. Et nota quòd lex Euangelica nõ principaliter illuminat oculos corporis, quia illi non sunt perceptiui cœlestium sacramẽtorum: sed magis oculos mentis, propter quod de ista luce
Io 1. dicitur, quòd illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vbi sciendum, quòd homo ex duobus constituitur, scilicet ex corpore & anima, & sic duplices habet oculos. Primã autem partem, scilicet corpus non habemus deforis, sed à mundo isto, scilicet à parentibus, qui sunt in isto mundo. Aliam autem partem, scilicet animam non
Arist. 16 de animalibus. habemus à mundo, sed deforis: vt dicit Aristo. quia scilicet ipsam immediatè habemus à Deo per creationem. Et ideo quia animam nõ habemus à mundo, sed à Deo per creationem: ideo quando creatur & vnitur corpori, tunc dicitur in mundum venire: quia deforis ducitur. Corpus autem quia datur à mundo, & non deforis, ideo in mundum venire nõ dicitur. Volens ergo ostendere Euangelista secundum quam partem homo illuminatur, ab Euangelica lege dicit, quòd illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quasi dicat, quòd ho- D mo illuminatur non secundum corpus quod habemus à mundo, sed secundum animam, quam deforis habemus. Sic enim superius orabat psalm.
Psal. 12. Christi lege illuminari cupiens: cum dicebat. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam, &c.

161. Timor domini sanctus, permanet, in sæculum sæculi: iudicia domini vera iustificata in semetipsa.

Hic consequenter commendatur lex Euangelica ab humilitate: quia nos humiliat. Vbi sciendum
Timor. quòd vt ait glo. præter timorẽ naturalem, quatuor E sunt genera timoris, scilicet, Timor mũdanus, quo timemus bona perdere mundi. Timor seruilis: quo à malo timore pœnæ cohibemur. Timor initialis: quo partim pœnæ, & partim amore iustitiæ seruitur. Timor filialis siue castus, quo offendere sponsum timemus, & separari ab ipso. Et de isto timore hic dicit psal. *Timor domini sanctus.* quo scilicet quanto quis plus diligit: tanto diligentius cauet offensam, hunc timorem perfecta charitas non mittit, sed includit. Timorem autem initialem perfecta charitas foras mittit. Sed timorem mundanum & seruilem non solum perfecta charitas foras mittit, sed etiam imperfecta. De timore ergo filiali hic dicitur. *Timor domini sanctus permanet in sæculum sæculi.* *Quæstio. Christus. Esa. 11.* Sed nunquid iste timor filialis fuit in Christo? Videtur quòd sic, quia habuit omnia dona spiritus sancti. Ad oppositum, quia ab initio fuit beatus, & non timuit offendere Deum. Respondeo, quòd iste timor duos habet effectus: vnum simpliciter perfectum, quia facit Deum reuereri. Alium non simpliciter perfectum, quia facit timere casum vel offensam Dei, qui effectus imperfectionem habet annexam. Dico ergo, quòd iste timor quantum ad effectum imperfectum, nõ fuit in Christo nec in beatis erit: sed bene quantum ad effectum simpliciter perfectum. Et hoc dicit Magister libro 3. distinc. 34. d. Scienda itaque est, quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed nõ habebit omnem illum effectum quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri Deum, non timere separari à Deo, vel ipso carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta illum vsum quem habebit in futuro sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere Deum, sed cum præ omnibus reueritus est.

162. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauum.

Hic consequenter tertio principaliter ostendit qualiter lex Euangelica est merito obseruanda. Et tria facit, vt nos ad eius obseruationem inducat. Quia primo ponit eius dignitatem. Secundo eius vtilitatem. ibi, *Etenim seruus tuus, &c.* Tertio suã per hoc remoueri petit cæcitatem. ibi. *Delicta quis intelligit:* Quantum ad primum ostẽdens legis Christi dignitatem, dicit. *Desiderabilia, &c.* Vbi notandum, quòd tria maximè in hoc mundo videntur desiderabilia, vel vt melius dicam, desiderata ab hominibus mundi, quibus tamen omnibus præferenda est lex Euangelica, scilicet diuitiæ temporales, & hæc *Aurum. Diuitiæ. Potentia. Delitiæ. Eccles. 31* significantur per aurum, potentiæ mundiales, & hæc significantur per lapidem pretiosum, & delitiæ vel voluptates carnales, & hæc significantur per mel, quod est dulce. De auro diuitiarum dicitur. Beatus vir qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec sperat in pecuniæ thesauris, quis est hic & laudabimus eum? Quod ideo dicit, quòd pauci sunt tales. De lapide vero potentiarum *Eccl. 27.* vel dignitatum dicitur Eccles. 27. Qui in altũ mittit lapidẽ, super caput eius cadet. Quod ideo dicit, quia maior potentia maiorem casum generat & *Prouer. 5* ruinam. De melle vero voluptatum dicitur. Fauus distillãs labia meretricis, sed nouissima illius amara quasi absinthium. Volens ergo psalmista præferre omnibus temporalibus quæ possunt desiderari, *Lex euangelica.* legem Euangelicam, dicit, quòd in ipsa contenta *sunt desiderabilia super aurum* quo ad diuitias. *super lapidem pretiosum:* quo ad dignitates & potentias. *& super mel & fauum:* quo ad voluptates & delitias. Et isto modo de ista sapientia nouæ legis dicitur, Pro- *Prouer. 3* uerbiorum 3. quòd melior est acquisitio eius negotiatione auri & argenti, &c. Et omnia quæ desiderantur huic comparari non valent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

263. Etenim seruus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa.

Hic consequenter ponit huius legis vtilitatem: quia scilicet in obseruatione illius magna est retributio. Vnde Gregorius dicit. Sacri eloquij mandata si modo hic perpetrentur in opere: postmodum eorum victoriæ exhibent in retributione. Quod hic notans dicit. *In custodiendis illis retributio multa. Et ideo seruus tuus custodit ea.* Hoc ideo dicit quia consideratio præmij vim laboris minuens ad obseruationem legis faciliter nostras mentes inclinat. Et nota quòd duplex retributio custodientibus legis Christi mandata debetur, scilicet in præsenti, & in futuro. In præsenti enim, quia in eo, quòd custodiuntur non tantum in re extra posita, sed etiam in ipsis dum custodiuntur in hac vita, quia in ipsis est gaudium, quia per semetipsa placent & delectant facientem. Et ideo non ait, præ custodiendis illis, sed in custodiendis illis. Quia non tantum pro illis in futuro debetur præmium, sed etiam hic in eorũ custodia magnum est gaudium, vt ait glo. quia seruire Deo regnare est. Habent etiam retributionem in futuro & etiam duplicem, vt ostẽdit Gregorius. Duplicia enim in futuro erunt præmia, quia finito labore præsentis sæculi non solum animarum gaudium, sed etiam beatitudo retribuitur corporum, &c. vide ibi. Et ista Psal. attẽdens dicebat. Inclinaui cor meum ad faciendas iustitias tuas in æternum propter retributionem.

Lex. Custodia Gregor.

Greg. lib. 2. mor. ca. 14.

Psal. 118.

264. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: & ab alienis parce seruo tuo.

Hic consequenter postquam ostendit se voluntarium ad obseruationem mandatorum Christi, orat remoueri impedimentum, quod scilicet est peccatum. Vbi notandum quòd quædam sunt peccata, quæ ab intrinseco procedunt, vt peccata, quæ quis propria malitia absque tentatione exteriori committit, vel interiori tentatione propulsatus, vt tentatus à propria carne, & ista dicuntur propria peccata & intrinseca. Alia sunt ab extrinseco introducta. sicut quæ fiunt per tentationes exteriores, vrputa dæmonis, vel mũdi, vel quæ per sensus corporales animam inuadunt, & ista dicuntur aliena. Vel aliter. Quædam sunt peccata quæ quis committit, & illa dicuntur propria. Alia sunt peccata quæ alij committunt ex negligentia principis vel malo principis exemplo: quæ tamen principi imputantur, & ista dicuntur aliena. Item quia si quis malum exemplum prætendat alius, quo multi peccare possunt vel occasionem peccandi assumere: quamuis nesciat quot suo exemplo peccabunt, sibi tamen omnia illa peccata imputantur, quæ alij suo malo exemplo committunt. Quia tot mortibus sunt digni prælati, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Ad propositum ergo quia Dauid erat prælatus, quia rex, & suo adulterio multis malum dederat exemplum, imò omnibus. Et ideo nesciens quot suo malo exemplo peccassent, di. *Delicta quis intelligit?* id est quis malè agens quomodo potest cognoscere, quot suo corrumpuntur exemplo? quasi dicat, nullus. Ideo orans subdit. *Ab occultis meis munda me.* scilicet à peccatis quæ proprio motu commisi, *& ab alienis*, quæ scilicet commissi pronocatus ab aliquo, *munda me.* Vel, *ab occultis meis.* id est, à peccatis quæ ego commisi, quæ dicũtur occulta: quia principalius stant in voluntate quam nullus exterior cognoscere potest. *Et ab alienis.* scilicet, quæ alij meo exemplo commiserunt. *A meis*, inquit, *munda me.* scilicet tollendo de corde malam voluntatem, sed *ab alienis parce.* scilicet, non permittas tentationes mihi dominari.

Delictum Peccatũ.

Greg. lib. 21. mor. ca. 1. præcipue.

265. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo.

Vbi nota, quòd omnis faciens peccatum, seruus est peccati, & peccatum semper dominatur illi qui peccat. Ex quo sequitur: quòd ille cui peccatũ non dominatur, est sine peccato & immaculatus. Et hoc est quod ait, *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.* Per delictum maximum accipe superbiam, quia nõ est maius delictum, quam à Deo apostatare, quod est initium superbiæ hominis. Est enim superbia vltimum vitium redeuntibus ad Deum, & primum recedentibus. Et secundum istum sensum ly mei est casus genitiui & numeri singularis. Potest secundo esse numeri pluralis & nominatiui casus, & tũc est sensus. *Si mei*, scilicet sensus corporales, *non fuerint dominati*, id est, supra rationem, quod scilicet fit quando ratio subiicitur carni, & sensualitas spiritui dominatur, tunc nunquid immaculatus ero? Cogitabat enim propheta, quòd oculi sui fuerant supra rationem dominati, quando visa Bersabe, concepiuit & commisit adulterium.

Ioan. 8.

Dominꝰ.

266. Et erunt vt complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Vbi nota, quòd oratio est duplex, scilicet mentalis & vocalis, quarum nulla Deo placet quæ maculato corde procedit vel superbo. Sed illas respicit & exaudiuit quæ immaculata mente procedũt. Et hoc est quod dicit. Si ero immaculatus. Tunc tibi placebũt eloquia cordis mei. Et hoc quo ad orationes vocales. *Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* scilicet erit, & hoc quo ad orationes mentales. Illud enim libenter aliquis respicit quod est sibi placitum, & illud in conspectu suo ponit. Sic enim dicitur Gene. 3. Respexit dominus ad Abel, &c.

Oratio.

Genes. 4.

267. Domine adiutor meus, & redemptor meus.

Videns enim, quòd per seipsum à peccatis liberari non potest, sed solum adiutorio diuino munitus: ideo se conuertens ad Deum dicit. *Domine adiutor meus.* scilicet contra hostes tam intrinsecos quã extrinsecos. *Et redemptor meus.* quia non solũ iuuas ne cadam: sed etiam post lapsum reparas. Adiutor ergo quia facis præcauere futura, sed redemptor, quia remittis commissa virtute tuæ passionis & sanguinis. Non enim auro vel argento redempti estis, &c. Ab illo ergo loco, Delicta quis intelligit? omnia dicit vt ostendat quòd nullus nisi mundus Dei

Adiutor. Redẽptor.

1. Pet. 1.

sacramẽta pertractare dignè potest: iuxta illud *Psal. 49.* psal. Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, &c,

PSALM. XIX.

268. Exaudiat te dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob.

14. q. 2. gloriã epi scopi.

Titulus istius psal. est. *Ad victoriam Psalm. Dauid.* Pro cuius expositione scicndum, quòd ait, Rabbi Sal. Iste psal. fuit factus à Dauid, quando milites sui iurauerunt dicentes. Non egredieris nobiscum ad prælium: ne extinguatur lucerna in Israel. Vbi notandum quòd cum Philistæi inissent prælium contra Israel, descendit Dauid cum suis viris & pugnabat contra Philistæos: & ibi Dauid fuit in magno periculo mortis: nisi ipsum iuuisset Abisai filius Saruiæ qui defendit regem Dauid, & Philistæũ qui nitebatur occidere Dauid, interfecit. Videntes igitur viri Dauid periculum in quo fuerant, quia si rex fuisset interfectus, totus exercitus succubuisset. ordinauerũt inter se, ne rex Dauid amplius ad pugnam cũ ipsis iret, sed domi remaneret: vnde ibidem dicitur. Tunc iurauerunt viri Dauid dicentes. Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguatur lucerna in Israel. Cogitabant enim quòd rex plus poterat eos orationibus manens domi iuuare, quam pugnando manibus. Sicut Moyses obsecrans, fortius dimicabat contra Amalech precibus, quam exercitus armis instructus ab eo missus: vt habetur Exodi 17. Vnde ibidem dicitur. Cumq; eleuaret manus Moyses, scilicet denore orando, vincebat Israel. Si autem paululum remisisset, superabat Amalech. ¶In sequenti ergo bello contra Philistæos in Gob Dauid remansit domi & exercitum suum misit ad pugnam. Et tunc orãdo pro victoria sui exercitus istum psalmũ fecit, & verba sua exercitui suo dirigens dicit. *Exaudiat te dominus,* &c. Ex prædictis apparet sensus tituli qui est, *ad victoriã psal. Dauid.* id est, iste psalmus, factus est à Dauid *ad victoriam.* scilicet pro exercitu suo impetrandam. Et hoc est quod dicit. *Exaudiat te dominus in die tribulationis.* &c. vt. N. ¶Intentio autem Psalmistæ in hoc psal. est agere de Christo, quasi de sacerdote immolaturo & rege pugnaturo. Et sub figura optãdi hic prædicit quæ de Christo sunt futura ante passionem suam, scilicet tempore suæ tribulationis: & post resurrectionem suam, scilicet tempore suæ exultationis. Et psal. iste diuiditur in duas partes. Quia propheta orando prædicit primo aduersa suæ passionis. Secundo prospera suæ resurrectionis. ibi. *Tribuat tibi secundum cor tuum.* Prima vero pars diuiditur in tres. Quia primo passionis Christi ponit efficaciam: secundo per Christi passionem sanctificandam dicit Ecclesiam. ibi. *Mittat tibi auxilium de sancto.* tertio passionis Christi nobis postulat memoriam. ibi. *Memor sit omnis sacrificij tui.* Quãtum ergo ad primum sub modo optatiuo prædicit efficaciam Christi passionis, quæ est quòd virtute eius omnis Christi oratio & Ecclesiæ fuit exaudita & defensata. d. *Exaudiat te dominus in die tribulationis.* scilicet exaudiet te dominus in die passionis. Vbi nota, quòd Christus tempore suæ passionis orauit tripliciter, scilicet pro se, pro suis discipulis, & pro suis inimicis. Orauit pro se. d. Pater venit hora: clarifica filium tuum. Sed quid prætendebat ista Christi oratio: cum ipse filius esset sempiterna claritas patris, quæ nec diminuta fuit in forma humana: nec augeri potest in diuina? Ad hoc respondet August. super Ioannẽ. Apud homines minor erat claritas Christi, quando in sola Iudæa Deus erat notus. Quia vero per Euangelium Christi factum est vt pater innotesceret gentibus, patrem clarificat filius: & filium pater. Dicit ergo, Pater clarifica filiũ tuum, vt filius tuus clarificet te. Quasi in passione Christus positus dicat patri: Pater resuscita me, vt toto orbi innotescas per me. Secundo orauit pro suis Apostolis. d. Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum sicut nos vnũ sumus. Et exauditus fuit, quia vt habetur Actuum 3. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, &c. Vnum quidem per charitatis vnitatẽ. Tertio, orauit pro inimicis: quando cruci affixus ait ad patrem: Pater dimitte illis quia nesciũt quid faciunt. Et pro ipsis gratiam impetrauit: vnde Beda. Non est putandum hoc Christum frustra orasse, sed in illis hoc fuisse impletum, qui post eius passionem crediderunt in eum. Ista ergo omnia prænidens psal. ait. *Exaudiat te, &c.* psal. In die tribulationis meæ clamaui ad te: quoniam exaudisti me. Sequitur. *Protegat te nomen Dei Iacob.* Vbi nota, quòd nomen Dei Iacob non accipitur pro ipso nomine Dei, sed pro significato nominis, scilicet pro ipso Deo quem Iacob colebat. *Protegat ergo te.* id est, vndique te defendat in passione. Et ponit hic verbum optatiuum pro futuro indicatiui, vt sit sensus, *protegat.* id est, proteget. Sic enim se exauditum insinuat Christus. d. Protexisti me à conuentu malignantium, & à multitudine operãtium iniquitatẽ.

Passio Christi.

Oratio Christi.

Ioan. 17.

Nomen.

Psal. 63.

269. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te.

2. q. 3. Ieſies.

Hic consequenter ostendit, quòd per Christi passionem sanctificata est ecclesia. Vbi notandum, quòd Ecclesia est corpus Christi mysticum, id est fidelium multitudo. De quo dicit Apostolus. Vos autem estis corpus Christi & membrum de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia: primum Apostolos: secundo Prophetas: tertio doctores, &c. Sequitur. Nunquid in corpore ecclesiæ omnes sunt Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes doctores? &c. quasi dicat, non. Cum igitur ecclesia sit corpus Christi, tunc Deus Christo auxilium mittit, cum eius corpus sanctificat, quod est ecclesia. Quod hic faciendum prænidit psalmista d. *Mittat tibi auxilium de sancto.* vbi glo. Id est auxilietur tibi, scilicet faciens tibi sanctificatum corpus, scilicet ecclesiam, vt scilicet in aduersitatibus nõ deficiat, sed proficiat magis. Sic enim ipsi Christo se auxiliaturum Deus promiserat, scilicet ipsi corpori suo. d. psal. 88. Manus enim mea auxiliabitur ei. Sequitur. Nihil proficiet inimicus in eo, &c. Sed qualiter ecclesiam suam Deus custodit & sibi auxilium mittit: subditur. *Et de Sion tueatur te.* Sion nanque speculatio interpretatur, & significat contemplationem qua ecclesia mente conuersatur in cælestibus, per quam contemplationem tuetur & fortificatur. Quis enim contemplando æterna præmia mala timet terrena? certe nullus: vt ostendit Grego. d. Mala præsentis vitæ tanto durius animus sentit: quanto pensare bonum quod sequitur negligit. Cumque non vult considerare præmia quæ

Eccl. fit. corpus Christi. 1. cor. 12.

Auxiliũ.

Cont. platio Sũ

Greg. 10. mor. c. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

testantigrauia æstimat esse quæ tolerat. Ac si semel quisque ad æterna se erigit, atque in his quæ incommutabiliter permanent, oculum cordis figat, propè nihil esse hic conspicit, quicquid ad finem tendit. Quò enim se interius gaudiis robustius inserit, eò minus dolores exteriùs sentit. Ex quibus patet, quòd de Sion Deus tuetur ecclesiam, quia speculatione supernorum fortis efficitur ad tolerantiam omnium aduersorum. Et hoc est quod de Sion dicitur Abdias cap. vnico. In monte Sion erit saluatio, & erit sanctus quia per speculationem æternorum saluatur ecclesia & sanctificatur.

270. de consec. dist. 2 ue-rabatur.

Memor sit omnis sacrificij tui: & holocaustum tuum pingue fiat.

Hinc consequenter ostendit, quòd Christi passionem habere debemus in memoria. Per sacrificium enim intelligitur Christi passio quæ fuit sacrificium vespertinum, quia aduesperascente die, eleuatis in cruce manibus, seipsum sacrificium iustitiæ pro nobis obtulit patri. De quo psal. 140. ait Christus. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum: vt enim ibidem ait glo. In lege duo sacrificia iugiter fiebant, scilicet mane & vespere, sed sacrificium quod vespere offerebatur, dignius & acceptabilius erat, quia figura erat illius veri sacrificij, quod in fine mundi oblatum est in cruce. Et nota, quòd sicut in Deo non cadit obliuio proprie, sic nec rememoratio. Sed sicut dicitur cognoscere quando nos facit cognoscentes. In hoc cognoui quòd timeas Deum, id est alios cognoscere feci. Sic tunc dicitur memorari alicuius rei quando illius memoriam nostræ inserit menti. Cum ergo psal orans dicit de Christo. *Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum, &c.* vult dicere. Memores nos faciat omnium iniuriarum & cõtumeliarum: quas pro nobis tulisti. *Et holocaustum tuum pingue fiat.* Vbi nota, quòd holocaustum differt à sacrificio, quia sacrificium partim incendebatur: & partim pro comestione sacerdotibus seruabatur, sed holocaustũ dicebatur illud animal quod totum incendebatur. Vnde holocaustum dicitur ab holon, quod est totum, & caustos, quod est incensum vel incendium: inde holocaustum quasi totum incensum. Sic ergo per sacrificium Christi intellige iniurias & pœnas, quas pro nobis citra mortem pertulit, sed per holocaustum ipsam mortem, per quam igne charitatis totus incensus fuit. Dicit ergo. *Et holocaustum tuum pingue fiat* id est mortem tuam & crucem qua totus pro nobis oblatus es Deo. *Pingue fiat.* id est, Deo acceptum & iucundum nobis, vt dolorem mortis in resurrectionis lætitiam nobis conuertat. Et in omnibus istis locutionibus ponit optatiuum pro indicatiuo futuri temporis, vt sit sensus. *Pingue fiat* id est pingue & acceptum faciet.

Sacrificium passio Christi. Psal. 140

Memoria Deus. Gen. 22.

Holocaustum.

Tribuat tibi secundum cor tuum: & omne consilium tuum confirmet.

Hic consequenter Propheta prædicit prospera Christi resurrectionis. Et diuiditur in duas: quia primo ostendit quæ prospera per Christum bonis eueniunt: secundo quæ aduersa malis. ibi. *His in curribus.* Prima in tres. Quia ostendit primo quòd per Christi mortem & resurrectionem nos liberamur: secundo magnificamur: ibi. *Lætabimur*, tertio exaudimur. ibi. *Impleat dominus.* Quatum ad primũ dicit. *Tribuat tibi secundũ cor tuũ.* Vbi nota, quòd aliud fuit cor & intentio Iudæorum in Christi morte, & aliud cor Christi siue voluntas. Nam intentio & cor Iudæorum erat per Christi mortem, Christi fidem & nomen delere. Christi autem, cor & intentio erat nos à peccatis liberare. Similiter consilium Iudæorum aliud erat à consilio Christi, quia consilium Iudæorum erat vt vnus periret pro populo, scilicet Iudæorum, & consilium Christi ab æterno fuerat, vt ipse mortem subiret pro vocandis gentibus & saluandis. Et hoc est quod psal. Christo loquens prædicit. *Tribuat tibi secundum cor tuum*, id est, secundum cor & intentionem tuam, qua pro nobis mortem subiisti, scilicet vt morte tua nostrã mortem tolleres, & resurrectione tua vitam nobis donares. Et non secundum cor & intentionẽ Iudæorum qui nomen tuum & fidem delere conabantur. *Et omne consilium tuum confirmet.* & est confirmatio eiusdem, id est confirmet illa & perficiat quæ tu alto consilio per mortem & resurrectionem tuam de nobis facere decreuisti. Et possumus hic notare diuini consilij conditiones. Vbi primo notandũ, quòd Dei consilium differt à sententia Dei, quia Dei sententia cum stet in signis exterioribus mutari potest: consilium autem Dei cum sit eius æterna dispositio & prouidentia, mutari non potest. vnde, Non est in potestate hominis consilium tuum.

Indæor. Christus. Voluntas.

Consilũ Sententia.

Thob 5.

Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.

Hic consequenter ostendit quòd per Christi resurrectionem magnificamur. Vbi nota quòd saluare aliquãdo dicitur ipse Christus, & tunc salutare idem est quòd saluator, sic enim Deo patri loquens Simeon Deo d. Nunc dimittis, &c. Quia viderunt oculi mei salutare, quod parasti, &c. Aliquando vero salutare dicitur Christi saluatoris effectus vel modus per quem nos saluauit, scilicet eius mors & resurrectio. Redde mihi lætitiam salutaris tui, id est effectum tuæ mortis & passionis, qui est ipsa saluatio. Cum enim quis peccat, perdit effectũ Christi passionis & resurrectionis, quo se facit indignum. Cum autem ad statum pœnitentiæ, & gratiæ reducitur, sibi hoc salutare redditur. Ipsa enim resurrectio Christi effectus fuit magnæ lætitiæ, quia sicut per mortem saluatoris mors nostra est mortua, ita per Christi resurrectionem est nobis vita donata. Quid est ergo lætabimur in salutari tuo, nisi lætabimur in resurrectione tua Christe: quæ causa lætitiæ omnibus fidelibus existit? Vnde de die resurrectionis cantat ecclesia illud psal. Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lętemur in ea. Vnde ibidem ait glo. Hæc dies quã fecit dominus, id est, quia mihi salutem dedit. Hic iubilei annus sub lege figuraliter obseruatus, qui dicitur remittens vel initians, quia tunc manu mittebantur, debita remittebantur, possessiones dominis restituebãtur. Et nos hoc die à seruitute peccati redempti sumus, quibus etiam æterna hæreditas est restituta. Ergo exultemus & lætemur in ea. Exultemus intus mente, lætemur foris opera, quia diabolus ius perdidit, & homo reuixit. Sic enim dicitur psal. 9. Exultabo in salutari tuo, &c. *Et in nomine Dei nostri magnificabimur.* Quod est enim nomen Dei nostri nisi Christus à quo & nos Christiani vocati sumus? In quo nomine magnificamur à Deo, & nos Deũ magnificamus.

272. 24. q. 3. qua de Sanct.

Salutare. Christus.

Luce 2.

Psal. 50.

Reformatio filio Christi.

Psal. 117.

Nomen Christi.

Magnificamur à Deo, quia per istud nomen nos ad fidem deitatis vocauit & iustificauit. Quos vocauit, hos & iustificauit, & quos iustificauit hos & magnificauit, scilicet in presenti omnium virtutum genere. Vel secundum glo. ponitur ibi præteritum pro futuro, vt sit sensus. *magnificauit.* id est, magnificabit æterna remuneratione vt similes Deo sint. Nos etiam Deũ magnificamus, quia per opera per istud nomen in nobis facta, Deum magnũ prædicamus. Sic & gloriosa virgo in hoc salutari Deũ magnificabat. d. Magnificat anima mea dominum: & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Vnde modum quo Deus sic magnificatur à nobis ostendit Origenes super Lucam. d. Si autem Deus nec augmentum, nec detrimẽtum recipere potest, quid est quod Maria dicit. Magnificat anima mea dominum? Sed si considerem dominum saluatorẽ imaginem esse inuisibilis Dei, & animam meam factam ad eius imaginem, vt sit imago imaginis: tunc videbo quoniam in exemplo eorũ, qui solent imagines pingere quando magnificauero animam meã virtutibus: tunc imago Dei grandis efficitur. Et ipse dominus cuius imago est, in anima mea magnificatur.

Rom. 8.

Luc. 2. Magnificare. Origenes.

Impleat dominus omnes petitiones tuas: nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus Christum suum.

Hic consequenter ostendit, quòd per virtutem Christi mortis & resurrectionis exaudimur. Petitiones enim nostras tunc exaudiuit dominus: quãdo Christum exaudiuit pro nobis orantem. Orat autem Christus pro nobis, & in præsenti quando nobiscum erat, & in futuro quando iam ad dexteram patris sedens interpellat pro nobis. Omnis autẽ Christi oratio fuit exaudita. d. Apostolus. Exauditus est pro sua reuerentia. Et hoc est quod dicit. *Impleat dominus omnes petitiones tuas.* id est implebit. Et quasi Psal. de hoc certificatus subdit. *Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus Christum suum.* id est spiritu prophetico ante præuidi: *quoniam saluum fecit dominus Christum suum.* id est resuscitauit illum, quasi dicat: Si Deus resuscitauit Christum à morte, multo fortius ipsum exaudiet resuscitatum. Et hoc idẽ aliis verbis explicat dicens.

273. 2. q. 1. ite rum.

Oratio.

Hebr. 5.

Exaudiat illum de cœlo sancto suo: in potentatibus salus dexteræ eius.

Id est, non solum exaudiuit illum de terra: quando postulauit clarificari à patre: quando pro suis exorauit, vt non perirent, quando pro inimicis vt eis peccata dimitterentur, sed etiam exaudiuit illũ de cœlo sancto suo, vbi interpellat pro nobis ad dexteram patris, mittẽs inde spiritum sanctũ super credentes. Si autẽ quæras in quo generaliter exaudiet Deus Christum orantem, subdit, in hoc, scilicet: *Quod in potentatibus salus dexteræ eius.* Potentatus enim à potens dicitur, & idem est quod potentia Et est sensus. quòd in potẽtatibus nostris *est salus dexteræ eius.* id est, omnis nostra potentia est salus dexteræ eius, id est, à potentia eius, id est, quicquid boni nos possumus, totum est à salute dexteræ eius, id est a virtute gratiæ ipsius, quia non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis sit, sed sufficientia nostra ex Deo est. Salus ergo dexteræ Christi est fauor gratiæ ipsius à quo omnia nostra bona procedunt. Potentatus enim noster sine salute dexteræ Christi permanere non potest: ideo dicitur. Omnis potentatus breuis vita.

Potentatus.

Eccle. 10.

Hi in curribus & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus.

275. 23. q. 3. posteà.

Hic consequenter psal. dat differentiam inter bonos & malos, quæ stat in hoc. Quia potentatus bonorum sunt salus dexteræ Christi, quia, scilicet, omnem suam potentiam à salute gratiæ Christi se credunt & confitentur habere. Mali autem & superbi non sic, sed suam potentiam ponunt non in Deo, sed in rebus temporalibus mundi. Vnde hanc differentiam ponens, d. *Hi*, scilicet superbi, *in curribus & hi in equis*: supple confidunt. *Sed nos*, scilicet boni, in Deo, quia in nomine Dei nostri inuocabimus. Quid enim per currum & æquos, nisi ipsa superbia & auaritia mundi designatur? Vnde glo. hic dicit. *Hi in curribus & hi in equis.* quasi dicat. Potentatus & salus bonorum est dextera Dei. Sed superborũ est in curribus & in equis. Quia superbi volubili successione temporalium trahuntur, qui sæculari potentia gaudent: hi etiam sunt in equis, dum superbis honoribus inflati discurrunt. Tangit autem hic duo triumphorũ genera quæ apud Romanos fiebant, scilicet triumphus maior & minor. Maior triumphus qui dicebatur laureatus fiebat in curru. Minor autem qui dicebatur ouatio, fiebat in equo. Et per hoc omnes superbos hic despicit Propheta, qui de terrena dignitate præsumunt, propter quod subdit. *Nos autẽ in nomine Dei nostri inuocabimus.* quasi dicat, Superbi confidunt in temporalibus, nos autẽ in Deo. Et ideo sicut diuersæ sunt malorum & bonorum affectiones, consimiliter & fines diuersificantur, propter quod subdit.

Currus. Equus. Superbia. Auaritia.

Triumphus.

Ipsi obligati sunt & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus.

276.

Quid enim magis hominem ligat & cadere facit quam peccatum? Funibus peccatorum suorũ constringitur quisque. Et hoc est quod dicit. *Ipsi obligati sunt.* id est à peccato superbiæ ligati sunt. Sed quia ligatus facilter cadit, ideo subditur. *Et ceciderunt*, quia peccatum quodlibet de se casum facit: de quo Amos 5. Domus Israel cecidit & non adiiciet vt resurgat. Quod ideo dicit, quia quis de se solo in peccatũ cadere potest, sed nullus de se ipso potest resurgere. Non autem de bonis, quia illi surgunt & eriguntur, surgunt enim quia mente superlapsa inquirunt, eriguntur autem quia ad terrena oculos non inclinant. Sic surrexit ille adolescens, qui se videns peccasse, oculos ad patrem dirigens, ait. Surgam & ibo ad patrem meũ. Vel hic psal. ponit differentiam inter Iudæos & Gentiles conuersos. De Iudæis d. *Ipsi obligati sunt & ceciderunt. Ipsi*, scilicet Iudæi cupiditate temporalium bonorum *ligati*: nolentes parcere domino ne locum & gentem perderẽt, ipsi inquam sic cupiditate ligati *ceciderunt* scilicet de spe cœlesti ad temporalia, de filiatione Dei ad filiationem diaboli, de libertate ad seruitutem: qua hodie per mundum præmuntur vniuersi. *Nos autem.* scilicet populus gentium ad fidem Christi conuersi, *surreximus.* scilicet ab idololatria ad verum Dei cultum, à vitiis ad virtutes, à morte culpæ ad gratiæ vitam. Et hoc non nostris meritis, sed per fidem Christi iustificati. *Erecti sumus.* scilicet ad superna contemplandum. Quod ideo dicit, quia ad aduentum Christi Gentiles qui in peccatis iacebant, per gratiam sunt erecti. Iudicum 5. Ad eius

Prouer. 5. Ligare. Peccatũ. Cadere. Amos 5.

Luce 15.

Iudæus.

aduentum erecti sunt.

277. De consec. di. 5. non mediocriter.

Domine saluum fac regem: & exaudi nos in die, qua inuocauerimus te.

Hic Psal. totam spem suam ad Christum dirigit. d. *Domine saluum fac, &c.* Sicut enim læso capite cætera membra læduntur, sic saluo capite cætera membra conualescunt. Cum igitur rex noster Christus sit caput totius Ecclesiæ, ipso à morte per resurrectionē saluato, & nos per ipsam saluamur. *Et exaudi nos in die qua inuocauerimus te.* Quid est inuocare Deū in die, & quid in nocte In nocte enim inuocat Deū: qui Christum mortuum resuscitatum non credit. In die autē inuocat, qui ipsum à morte credit surrexisse, vt hic dicit glo. Et sic omnis tali fide munitus, qui inuocauerit nomen domini saluus erit.

Ioel 2.

PSALM. XX.

278. 24. q. 1. caritas.

Domine in virtute tua lætabitur rex: & super salutare tuum exultabit vehementer.

Titulus psal. iste est. *In finem psal. Dauid.* Patet ex dictis quòd istum psal. tam Hebræi quam catholici de Christo dictum ad literam affirmant. Intentio psal. est vt Christum verum regem & verum credamus Deum & hominem esse. Diuiditur autem iste psal. in tres partes. Quia primo ponit Christi meritum: secundo Christi præmium. ibi. *Quoniam præuenisti.* tertio Christi imperium, & hoc in subiectione inimicorum. ibi. *Inueniatur manus tua.* Circa primum duo facit. Quia primo ponit meritum incarnationis: secundo meritum passionis. *Desiderium animæ*

Christus. Meritū. *eius, &c.* Quantum ad primum sciendū quòd Christus secundum quòd homo in primo instanti suæ incarnationis habuit omnia ad meritum necessaria, scilicet libertatem arbitrij & gratiam summā, qua voluntas eius tota in Deum dirigebatur. Et ideo in primo instanti habuit summum meritum: sic quòd in merito proficere sibi non potuit: sed solum nobis: vnde quantum ad hoc dicit Magister.

Magister li. 3. di. 18. Non solum meruit Christus quando patri obediēs crucem subiit, sed etiam ab ipsa conceptione, ex quo homo factus est per charitatem & iustitiam & alias virtutes: in quarum plenitudine fuit secundū hominem conditus, sibi tantum meruit quantum post per martyrij tolerantiam. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit. Et ideo melior ipsius anima fieri non potuit quam ab initio suæ conditionis extitit: quia proficere in meritis non valuit. Et quia signum virtuosi habitus est delectabiliter secundū habitum operari: ideo Christus ex habitu summæ charitatis, quem habuit in incarnatione, delectabatur, omnia non sibi, sed diuino verbo, cui erat vnitum, attribuens. Quod præuidens Psal. de ipso patri dicit. *Domine in virtute tua lætabitur rex.* Per virtutem Dei accipe verbum patris, per quod omnia facta sunt. Vnde de verbo Dei quod etiam vox quandoque dicitur, habetur psal. 28. Vox domini in virtute. Per regem autem Christum intellige, qui scilicet habet in vestimento & in femore suo scriptū: rex regum & dominus dominantium. Est ergo iste sensus: O domine, scilicet Deus pater. *Rex.* scilicet

Virtus. Verbum. Ioan. 1. Psal. 28.

A homo Christus lætabitur in virtute tua, id est in verbo tuo. In eo, scilicet quòd verbum caro factum est. Quod rectè verbum dicitur virtus tua, quia tibi coomnipotens. Ecce ergo meritum incarnationis, quia de se homo Christus non præsumpsit, sed omnia verbo tribuit. *Et super salutare tuum exultabit vehementer.* id est in dispositione tua, qua disposuisti per ipsum genus humanum saluare. Ecce ergo meritum Christi humilitatis, quia omnia non sibi, sed verbo attribuit, cui erat vnitus. Et salutem humani generis per ipsum fiendam gaudenter acceptat. Et de ista Christi exultatione qua paruuli & humiles à Deo per ipsum erat saluandi, dicitur Lucæ 10. In illa hora exultauit Iesus in spiritu sancto & dixit: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quoniā

B abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Matt. 11.

Desiderium animæ eius tribuisti ei: & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. 279.

Hic consequenter agit de merito passionis. Vbi sciendum, quòd desiderium Christi propriè dicitur eius passio, quia summè pro nobis pati desiderabat: vnde. Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, &c. Quod ideo sic dicit secundum Chrysostō, quia post illud pascha crux imminebat: quam pro salute nostra euenire quam plurimum cupiebat. Et attende quòd non sine causa dicit psal. de Christi passione. *Desiderium animæ eius tribuisti ei.* Quoniam tempore suæ passionis dæmon multipliciter ipsam impedire conabatur: vnde & propter hoc vxorem Pilati visionibus terruit vt marito suggereret ne Christū traderet mortiti: vt ait Grego. Ecce cōcertatio inter Christum & diabolum, quia diabolus ne Christus moreretur, satagebat. Christus autem pro humano genere mortem desiderabat. Quia ergo cassata voluntate diaboli, desideriū Christi Deus adimpleuit: igitur tunc suum desiderium Christo dedit. Et hoc aliis verbis confirmans dicit. *Et voluntate labiorum eius non fraudasti eum.* id est, voluntate per labia Christi expressa & prolata. Voluntatem enim mortis Christus habebat, quia pro nobis venerat pati. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Et hanc voluntatem suam labiis suis multoties expressit, maximè in horto, quando patri orans dicebat. Non quod ego volo: sed quod tu vis. Quia etsi voluntas naturalis mortem fugiebat, voluntas tamen rationalis mortem desiderabat. Vel per voluntatem labiorum Christi accipe omnem eius voluntatem quam suis verbis expressit, quæ omnis fuit impleta. Quod patuit quando verbis dæmones fugabat, infirmos sanabat: mortuos suscitabat, peccata remittebat. Quoniam vt dicitur Rom. 9. Quis resistet voluntati eius? quasi dicat, nullus.

Desiderio desideraui. Passio Christi. Luce 22. Chrysost. Super Mat. Orig. Luce 19.

Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. 280.

Hic consequentr ponit Christi præmium & dona quæ recepit à Deo, & sunt multa secūdum quæ

pars

pars ista diuiditur. Quod ostendit psal. quòd quinque dona specialiter Deus Christo contulit, scilicet primo puritatis sanctitatē. ibi. Quoniā præuenisti: secundo resurrectionis claritatem. ibi. *Vitam petit à te.* tertio ascensionis dignitatem. ibi. *Magna est gloria eius.* quarto iudicandi potestatem, ibi. *Quoniam dabis eum in benedictionem.* quinto æternitatis firmitatem, ibi. *Quoniam rex sperat in Domino.* Primo ergo habuit Christus à patre puritatis sanctitatem: quod

Magister lib. 2. di. 26. ponit, d. *Quoniam præuenisti eum, &c.* Vbi sciendum ℣: vt ait Magister, duplex est gratia Dei in nobis, scilicet, præueniens & subsequens, siue operans & cooperans. Operans enim vel præueniens gratia præparabat hominis voluntatem & præuenit

Gratia. Christus. vt velit bonum Sed gratia subsequens vel cooperans adiuuat, ne frustra velit. Operans ergo gratia est quæ præuenit voluntatem bonam, vt sit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans vero gratia iam voluntatem bonam sequitur adiuuando. Hanc autem duplicem gratiam habuit Christus, scilicet gratiam præuenientem, quia Deus eum præuenit ne peccatum originale contraheret: quādo ipsum non per viam seminalem, sed solum virtute Spiritus sancti ipsum in virginis formauit vtero ex quo peccatum postea sibi obesse non potest. Gratiam vero cooperantem habuit, scilicet gratiam

Magister li. 3 di. 13 gratum facientem, quia vt dicit Magister. Tantam gratiæ plenitudinem habuit quòd ei Deus plenius conferre non potuit. Primam ergo gratiam præue-

Benedictio. nientem hic notans Psal. de Christo dicit. *Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* vbi glo. Benedictionem dicit immunitatem peccati, qua Christus donatus est in conceptione vt postea ei peccatum non obesset. Quæ dicitur benedictio dulcedinis: quia totum ex dulcedine diuinæ gratiæ fuit. Cū ergo alij amaritudine peccati. Ad præueniantur, tu ô Deus Pater præuenisti eum, scilicet Christum regem immunitate peccati, quæ ex gratia est. Et illi sic præuento immunitate primi peccati, fel actualis peccati consequenter non nocuit, & hanc

Psal. 58 gratiam preueniētem sibi collatam dicit Christus. Deus meus misericordia eius preuenit me. *Posuisti in capite eius coronam, &c.* Hic consequenter ostendit Psal. Christum habuisse donum cooperantis & subsequentis gratiæ. Per coronam enim præciosi lapidis virtutum copiam accipe, quia sicut corona circundat caput, sic virtutes caput mentis ambiūt. Et ideo de timore Domini, qui virtutum omnium est fundamentum, dicitur Eccle. 1. Timor Domini corona exultationis. Vnde notandum est ℣ Christus multiplici corona fuit coronatus, scilicet corona carnea in eius incarnatione, corona lapidea in

Corona. eius conseruatione, corona spinea in eius passione, corona aurea in eius ascensione. Primo corona carnea in eius incarnatione, quando scilicet Dei verbum ad modum coronæ nostram carnem sibi circundedit. Et ista corona ipsum coronauit

Cant. 3. gloriosa mater sua. Egredimini filiæ Sion & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die despōsationis illius. Vnde Bernard. dicta verba exponens super Cant. dicit. Egredimini filiæ Sion, id est, animæ sæculares debiles & delicatæ, filiæ & non filij, in quibus nihil est fortitudinis, nihil verilis animi. Egredimini ergo de sensu carnis ad intellectum mentis, de seruitute carnalis concupiscentiæ ad libertatem spiritualis intelligentiæ. Egredimini ergo & videte regem Salomonem, scilicet Christum in diade mate

A quo coronauit eum mater sua. Corona, scilicet, humanitatis nostræ, corona paupertatis, corona pietatis & clementiæ. Siquidem & coronatus fuit Christus à nouerca sua, scilicet, synagoga, corona scilicet spinea: coronandus est à familia sua corona iustitiæ. Sed eum coronauit pater corona gloriæ, dicens Patri Psal. Gloria & honore coronasti eum, &c. Secundo fuit coronatus Psal. 8. corona spinea in eius passione. Coronam de spinis posuerunt super caput eius. Quæ corona nobis efficax patientiæ præstat exemplum. Vnde Chrysost. Mat. 27 Chrysost. prædicta verba exponens ait. Quæ nobis erit de reliquo cura: si iniurias ab aliquo patiamur postquā rex noster Christus corona spinea est coronatus? Etenim quod fiebat in Christum vltimus contumeliæ terminus erat, nec erat particula tantum

B sed totum corpus eius patiebatur iniurias. Caput per spineam coronam, arundinem & collaphos. Facies, quia expuebatur. Genæ, quia alapis cędebantur. totumque corpus flagellis vulnerabatur. Ista ergo fuit patientiæ corona: quæ glorię meretur coronam. Vnde cuilibet nostrum ait Dominus. Esto Apoc. 2. fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Tertio corona aurea in sua resurrectione vel ascensione. Eccle. 45. Corona aurea super mitram eius expressa signo sanctitatis gloriæ & honoris & opus fortitudinis omni desiderio oculorum ornata. Vnde nota quòd gloria æterna Christi merito per coronam figuratur, quæ est figura sphærica, quæ finem non habet. Hæc corona dicitur aurea propter charitatem visionis: quia aurum inter cætera metalla amplioris est refulgentiæ, vt ait Greg. Greg. 34 mor. c. 7. super illo verbo Iob. Sternet sibi aurum quasi lutum. Hæc corona aurea dicitur super mitram eius, ad denotandum duplicem Christi dignitatem, quoniam Christus fuit rex & pontifex summus. Corona enim significat dignitatem regiam, sed mitra pontificalem. Item hæc corona fuit expressa signo sanctitatis, quæ expressio sanctitatis multis signis apparuit in eius gloriosa resurrectione, ascensione & Spiritus sancti missione. Hæc corona desiderio oculorum dicitur ornata, quia ex gloria Christi nostra pendet: quia in ipso noster corporalis oculus beatificabitur: ipso patri dicente, Hæc est vita Ioan. 17. æterna, vt cognoscatis, &c. Et istam coronam Hebr. 7. gloriæ aureā meruit Iesus per suam passionem, dicente Apostolo. Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatū, &c. Quarto corona lapidea: de qua nunc dicitur. *Posuisti in* Apoc. 21. Apostolus *capite eius coronam de lapide præcioso.* Quid enim per lapides præciosos quibus fundamenta ciuitatis Hierusalem, id est, Ecclesiæ sunt constructa nisi ipsos accipimus Apostolos? qui Christum prædicantem quasi coronam circundabant, vnde hic ait glo. *Posuisti in capite eius coronam de lapide præcioso.* Quia in principio sermonis eius & prædicationis ambierunt eum lapides præciosi, id est, Apostoli duodecim: à quibus principium prædicationis fieret. Isti sunt illi duodecim lapides præciosi, qui erant in rationali iudicij sculpti duodecim nominibus filiorum Israel: quos summus sacerdos ingressurus tabernaculum gestabat in pectore. Quia doctor Ecclesiasticus vitam sanctorum præcedentiū debet inspicere atque doctrinam, & hæc cuncta in secreto pectoris colligere, & executione operis pdere. Coronā vero dicit: quia docētē Christū Apostolorū circuitus tāquā corona ambiebat. Et de hoc Ecclī. 50. Apo. 12. dī Eccl. 50. Circa illū corona fratrum. Et Apoc. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In capite eius corona stellarum duodecim.

281 Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in sęculum, & in sæculum sæculi.

Hic consequenter ostendit secundum donum Christi, scilicet quòd habuit resurrectionis claritatem. Per vitam enim spiritualiter dictam intellige vitam per resurrectionem factam immortalem. Quoniam præsens vita ante resurrectionem mors potius dicenda est, quam vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis quid est aliud, quàm quædam prolixitas mortis? vt ait Greg. Et sic illa sola propriè vita dicitur quæ morte non terminatur, scilicet quæ per resurrectionem acquiritur. Pater igitur Christo vitam dedit: quando per resurrectionem ipsum ad immortalem vitam perduxit. Vnde hic ait glo. *Vitam petiit à te* id est resurrectionem, d. Pater venit hora: clarifica filium tuum. Et quòd de immortali via intelligat: subdit. *Longitudinem dierum in sæculum & in sæculum sæculi.* Quod dicit ad differentiam dierum vitæ præsentis: qui non sunt longi sed breues. Breues dies hominis sunt. Sed dies futuræ vitæ longitudinem habere dicuntur, quia fine carent. Longitudo dierum in dextera illius. Per dexteram accipe vitam immortalem.

282 Magna est gloria eius in salutari tuo: gloriam & magnum decorem imponens super eum.

Hic consequenter ponit tertium donum, scilicet ascensionis dignitatem. Vbi notandum quòd Christi passio fuit meritum suæ glorificationis, teste Apostolo. Factus obediens Patri vsque ad mortem, propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Quamuis enim à principio suæ incarnationis ipse habuit gloriam, tamen quia gloria eius vsque ad resurrectionem mundo manifesta non erat: sed in resurrectione fuit manifestata: ideo in resurrectione gloriã dr accepisse. Tũc em̃ res dicitur fieri, qñ innotescit: quia si veniret occulte non venisse diceretur. Sic licet Christus gloriosus fuerit à principio, tamen gloriam accepisse in resurrectione dicitur, quia tunc gloria eius innotuit mundo. Vnde & tunc primo dixit. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Item nota quòd hic per ly *salutare* intelligitur ipsa Christi resurrectio: quia per ipsam fuit Christus à morte & à potestate Iudæorum saluatus. Et hoc salutare resurrectionis petebat Christus Patri dicens. Redde mihi lætitiam salutaris tui id est, in resurrect onem quæ toti mundo fuit causa lætitiæ. Et sic est sensus iste. *Magna est gloria eius in salutari tuo.* id est, in resurrectione, qua tu Deus pater Christũ suscitasti, magna apparuit gloria Christi. Sed adhuc maior erit in ascensione. vbi super omnes Angelos ad dexteram Patris collocabitur. Et hoc est quod subditur. *Gloriam & magnum decorem impones super eum* id est, in cœlo ad dexteram tuã ipsum collocabis per ascensionem, in qua singulariter decorem à patre Christus recepit. Vbi nota ꝙ secundum Grammaticos à decet deriuatur hoc decus decoris media genitiui correpta, & est idem quod honor. A decet etiam deriuatur hic decoris, co. producta, & est idem quod venustas & pulchritudo. Super Christum ergo gloria cum decore in ascensione posita fuit: quia tunc gloria Christi ab omnibus Angelis fuit honora & venusta siue pulchra confessa. Et quòd istum decorem gloriæ per resurrectionem habuerit dicitur Iob. 40 ipsi Christo. Circunda tibi decorem in sublimi erigere. Decorem sibi Christus circundauit: quia sanctorum Angelorum choros, quos condidit in vsum sui decoris assumpsit, vt de ipso post Ascensionem dicatur illud Psal. 92. Dominus regnauit, decorem indutus est, &c.

283 Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo

Hic consequenter ponit quartum donum Christo collatum, scilicet iudicandi potestatem. Vbi nota quo ad iudiciariam potestatem duo spectant, scilicet peccata punire & præmiare merita, secundũ Philosophum 5. Ethicorum. quoniam itur ad iudicem sicut ad iustum: quia iudex est quoddam iustum viuum, quod iustitiam exequitur, vnicuique dando secundum merita sua. Principalior autem inter duas partes est præmiare bonos: quoniam hanc partem iustitia per se intendit. Punire autem malos non intendit iustitia, nisi ad finem præmiationis bonorum, scilicet vt boni tantum possint viuere timore malorum sublato. Quia ergo quælibet virtus à suo principaliori actu denominari debet, hinc est quòd iudicandi auctoritas principalius à præmiatione bonorum denominatur. In vltimo ergo iudicio quia Christus malis maledicet dicens. Discedite à me maledicti, &c. Et bonis benedicet, d. Venite benedicti patris mei, &c. Idcirco per benedictionem intelligitur Christi iudiciaria potestas, qua bonis in iudicio benedicet. Et hanc potestatem notans Psal. de filio, patri dicit. *Quoniam dabis eum in benedictionem.* &c. id est, facies eum iudicem, vt benedicti onem vltimam bonis conferat, di. Venite benedicti Patris mei mei, &c. In illo autem iudicio omnes tam boni quàm mali, iudicem Christum videbunt: quæ visio bonos lætificabit: sed malos turbabit: ipsorum conscientia hoc faciente, vt sub exemplo iudicis vitæ præsentis ostendit Greg. d. Nam cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentiæ sibi conscius, & alius culpæ, ante prolatam sententiam adhuc tacentem iudicem vtrique conspiciunt. Et cùm culpæ debitor grauem contra se iram hoc ipsum iudicis silentium suspicatur: quam iram sibi non denunciat perturbatio iudicis, sed recordatio prauitatis. Quia etsi adhuc eum foris reũ sententia iudicis nõ clamat: intus tameniam grauiter cõscientia accusat. At contra iustitiæ amicus iustitiæ vultũ cõspicit: sed intus de testimonio bonæ conscientiæ hilarescit, &c. Sic in iudicio vltimo erit. Quia sicut mali videndo iudicem Christum turbabuntur: sic & boni lætificabunt. Et hoc est quod dicit. *Quoniam dabis eum.* scilicet Christum, *in benedictionem in sæculum sæculi.* scilicet, ad dandum populo iusto benedictionem æternam. Et sic *lætificabis eum.* scilicet populum iustum in gaudio *cum vultu tuo.* quia scilicet iniustis apparebit iratus: iustis autem tranquillus & lætabundus.

lætabundus. Propter quod dicitur Prouerb. 16. In hilaritate vultus regis vita.

284 Quoniam rex sperat in Domino: & in misericordia altissimi non commouebitur.

Hic consequenter ponit quintum Christi donũ scilicet æternitatis firmitatem. Vbi nota quòd inter alias virtutes spes animum non solum in aduersis fortificat, sed etiam in Deum animum firmat, d. In te Domine speraui, non confundar inæternũ. Qualiter autem spes fuerit in Christo, notandum quòd spes aliquando stat pro expectatione, quandoque pro confidẽtia. Pro expectatione sic est virtus Theologica: qua æterna expectantur præmia Et sic dicit Magister, quòd spes solum est de rebus futuris & ad Deum pertinentibus. Et tunc secundum Grammaticos dicitur spes quasi pes, quia sicut quasi pes progrediendi vlterius & ad futura bona peruenendi, sic & desperatio dicitur quasi sine pede, quia desperans non habet pedes quibus ad æternam vitam se proficisci credat. Et isto modo de spe loquitur Apostolus. Manent autem tria hæc spes, fides, &c. Et isto modo rex noster Christus non sperauit in Domino, quia in primo instanti suæ creationis, fuit in termino & beatus. Quandoque vero accipitur pro confidentia. & sic sperare in aliquo idem est quod confidentiam habere in illo: vt mundani sperant in diuitiis. Sperauit in multitudine diuitiarum suarum, &c. Sed boni solum in Deo non in se non in temporalibus confidunt, sic etiam dicitur Psal. 61. Sperate in eo omnis congregatio populi, &c. Et istam spem Christus vt homo habuit: quia totam suam virtutem vt vere humilis Deo attribuebat, non sibi. Et ideo dicebat. Tu Domine singulariter in spe constituisti me. Ad propositum ergo ostendens Psal. causam quare Christus & in se & in suo corpore habet æternitatis beatitudinis firmitatem: hic dicit quòd causa est quia non in se sperauit scilicet vel confidit, sed in Deo, d. *Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi,* & hic est punctus. Et ideo inæternum *non commouebitur.* s. à beatitudine, sed stabilis erit. Sic enim dicebat Psal. 124. Qui confidunt in Domino, sequitur. Inæternum non commouebitur.

285 Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.

Hic consequenter ponit Christi imperium in subiectione & punitione inimicorum. Et diuiditur in partes quatuor. Quia primo ponit malorum pœnam infernalem. secundo ipsorum ostendit culpam criminalem, ibi. *Quoniam declinauerunt in te mala.* tertio ipsorum ostendit pœnam temporalem, ibi. *Quoniam pones eos dorsum.* quarto ipsi concludit gloriam triumphalem, ibi. *Exaltare domine.* Prima pars diuiditur in tres. Vbi sciendum quòd mali in inferno duplici pœna puniuntur. s. pœna sensus, & pœna damni. Primo ergo ponit Christi potestatẽ iudicãdi. Secundo malorum pœnam sensus, ibi. *Pones eos vt clibanum ignis.* Tertio ipsorum pœnam damni, ibi. *Fructum eorum de terra perdes.* Quantum ad primum ostendens Christi potestatem iudicandi malos: quia scilicet nullus euadere potest, dicit. *Inueniatur,* &c. Vbi notandum quòd pœnitentiæ tempus est vsq; ad vltimum articulum vitæ præsentis, de pœni. dis. 7. Nemo. & libro. 4. di. 20. Et in toto isto tempore per pœnitentiam à nobis Deus potest per gratiam & veniam inueniri. Sed post hanc vitam nullus per pœnitentiam Deum potest inuenire: sed sine pœnitentia decedentes à Deo per pœnam inueniuntur, quia tanta est manus eius potestas sine dextera ꝙ nullus ipsam euadere potest, vt ostendit Gre. Quia in hac vita expectat Deus peccatores, vt conuertantur, & per pœnitentiam inueniant ipsum: quos si non conuertantur, fortius damnat, vt ostendit Gre. Et hoc est quod dicitur Esa. 55. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. quasi dicat. In vita præsenti prope est pœnitentibus: sed nõ in futuro. Et hoc intelligit præsens versus. Cuius prima pars accipitur de vita præsenti, & secunda pars de futura, vnde de vita præsenti dicit, *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.* Per manum accipe ipsum Dei filium: quia per ipsum sicut per manum pater omnia fecit. Cuius incarnationem sub nomine manus Psal. petebat alibi, d. Emitte manum tuam de alto, cripe me & libera me. Est ergo sensus. Præsens tempus pœnitentiæ ideo est ordinatum *vt inueniatur manus tua* id est, vt inueniri possit filius tuus per pœnitentiam, *omnibus,* id est, ab omnibus *inimicis tuis.* scilicet, ab omnibus peccatoribus. Quoniam vt dicitur Sap. 6. Facile inuenitur ab omnibus qui quærunt illum, scilicet in præsenti vita Et consequenter de futura vita dicit. *Et dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.* Per dexteram accipe virtutem Christi & potestatem bonorum præmiatiuam, & punitiuam malorum. Est enim dextera Christi quandoque potentia præmitiua bonorum. Exo. 15. Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltauit me. Quandoque vero punitiua malorum. Dextera tua Domine percussit inimicũ. Accipiendo ergo dexteram pro potentia Christi malorum punitiua dicit. *Et dextera tua inueniat.* scilicet in futuro. *Omnes qui te oderunt* scilicet, omnes illos puniendo qui in præsenti per pœnitentiam te inuenire noluerunt. Si autem accipias dexteram pro potentia præmiatiua: tunc est sensus quòd omnes Christi inimicos, qui scilicet eum per pœnitentiam inuenerunt, ipse in futuro dextera sua inueniet eos, ipsos scilicet beatificando, & in iudicio ad dexteram suam collocando, sic enim dicitur Sap. 5. Dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

286 Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

Hic consequenter ponit malorum pœnam sensus, vbi sciendum quòd mali in inferno duplicem pœnam sensus habent, scilicet interiorem & exteriorem. Nam interius habent vermen conscientiæ qui comburit mentem, sed exterius habent ignem gehennæ quo cruciabuntur in corpore. Pœna interior per clibanum figuratur: sed exterior per deuorationem ignis. Vnde ista verba ad propositũ exponens Greg. Sciendũ vero est ꝙ omnes reprobi quia in aia simul & corpore peccauerũt: ideo i futuro in aia pariter & corpore cruciãtur. Vñ & per Psal. dr

Pones

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos: & deuorabit eos ignis. Clibanus namque intrinsecus ardet. Is vero, qui ab igne deuoratur: ab exteriori incipit parte concremari. Vt ergo sæua eloquia ardere interius & exterius reprobos denuncient, eos & ab igne deuorari, & sicut clibanum poni testantur: vt per ignem crucientur in corpore, & per dolorem ardeant in mente. *Clibanus.* ¶ Vel secundùm glo. Clibanus ignis significat pœnam quam hic peccantes habent ex remorsu conscientiæ, sed ignis deuoratio, pœnam ignis quam patientur in futuro, vnde sic exponitur. *Pones eos in clibanum ignis.* i. ardentes intus in conscientia impietatis suæ. Et hoc *in tempore vultus tui* id est, in tempore manifestationis tuæ, quando scilicet peccatori peccatum suum fit intus manifestum. Deinde de pœna futura, d. *Dominus in ira sua*, &c. id est, post B in sequenti iudicio, vbi Dominus malis irasci videbitur. *Conturbabit eos* quando scilicet dicet. Ite maledicti, &c. Et mox *deuorabit eos ignis* scilicet, infernalis vbi erit fletus & stridor dentium. Et vide ordinem damnationis, quia prius ardēt in conscientia, postea conturbati ira Dei, deuorabuntur igne æterno, vnde & Propheta ait. A prima porta erit clamor, & à secunda vlulatus. Quasi enim duæ portæ sunt visus & auditus. Prima ergo porta, quæ est visus erit clamor, cùm sciliaet viderint impij omnia mala sua propriis conscientiis eos accusantibus: quasi dicente conscientia. Ecce homo, & omnia opera eius cum eo. A secunda vero porta, id est, ab auditu erit vlulatus, id est dolor vehemens, cùm C scilicet in vltimo hanc sententiam damnationis audierint. Ite maledicti in ignem æternum, &c.

287 Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum à filiis hominum.

Hic consequenter ponitur malorum pœna dānati. nū. Pœna namque damni dicitur carentia visionis beatificæ, qua etiam mali cruciabuntur, pœna vero sensus dicitur ignis combustio. De hac ergo pœna damni dicit. *Fructum eorum de terra perdes.* Hic per terram accipe cœlestem patriam, quæ propter stapsal. 26. bilitatem terræ comparatur. De qua Psal. Credo videre bona Domini in terra viuentium. Per fructū D vero opera in terra intellige. Quamuis enim mali quandoque multa bona opera faciant: tamen ex eis mercedem non recipiunt in terra viuentium. Et hoc est quod dicit. *Fructum eorum de terra perdes.* i. opera eorum non reperientur in terra cœlesti remunerata. *Et semen eorum à filis hominum* id est, illos etiam quos suis exemplis seduxerunt perdes à filiis hominum, id est, non deputabis inter hæredes regni. Per semen enim scriptura intelligit imitatores. Dan. 13. Quæstio. Dan. 13. Semen Chanaum & non Iuda. Sed forte quæres. Ecce duas malorum pœnas posuit, scilicet, primo pœnam sensus, d. Pones eos vt clibanū. &c. & consequenter pœnam damni, dicit, *Fructum eorum*, &c. Sed quæ istarum maior est pœna? E Chryso. Audi Chrysostom. super Matthæum, super illo verbo. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, &c. Si quis diligenter inuestigabit: duæ pœnæ sunt, exscindi & comburi. Qui enim comburitur, & à regno exscinditur omnino: quæ pœna difficilior est. Multi enim gehennam solum abhorrent, ego autem casum illius gloriæ multo maiorem pœnam dico gehenna. Quod enim paruum vel magnum malum non susciperet pater, vt videret & potiretur dilecto filio? Hoc itaque in gloria illa putemus: non enim aliquis filius ira suauis est patri vt illorum bonorum requies & à corpore dissolui, & esse cum Christo. Intollerabilis quidem pœna est gehenna: sed si quis decem milia gehennas ponat: nihil tale dicet quale est: à beata illa gloria exscindi, & odio haberi à Christi.

288 Quoniam declinauerunt in te mala: cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire. 23. q. qui secundum

Postquam posita est pœna malorum, ne Christus ipsos puniendo videatur ininstus, hic ponitur ipsorum culpa. Maxima autem Iudæorum culpa pro qua æternaliter ac temporaliter fuerunt puniti fuit: quia mala in Christum declinabant. Vnde nota quòd mala sunt duplicia: scilicet, corporis & animæ. Corporis vt infirmitas, pœna, passio, & mors. Mala autem animæ sunt quæ maculant animam: vt vitia & peccata. Et ista propriè mala dicuntur. Infirmitas autem ægritudo vel mors propriè sub nomine mali non continentur: vt habetur 15. q. 1. cauenda. Et ista duo malorum genera Mala. Christum. Iudæi. Iudæi declinabant in Christum, scilicet, quando ipsum persequebantur, flagellabant, crucifixerunt & occiderunt. Cogitabant enim quòd si Christus viueret ipsi à Romanis persecuti, flagellati & occisi fuissent, Sed ne ista mala paterentur, ista mala declinauerunt in Christum, ipsum persequendo, flagellando, & occidendo, propter quod dicebant. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic: venient &c. Et ideo ne ista eis acciderent: eum occidere deliberauerunt. d. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, &c. Sed nunquid ipsorum consilium fuit stabilitum, & adimpletum? certe non: quia per Christi mortem non euaserunt persecutionem & occisionem in eos factam à Romanis. immo mors Christi fuit causa huius. Et hoc est quod dicit. quare ita punientur Iudæi? Respondet. *Quoniam declinauerunt in te mala*, id est, sua mala quæ timebant, retorserunt in te. Et sic cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire. Si autem accipiatur de malo culpæ: etiam sic mala declinauerunt in Christum: quando scilicet peccata sua in Christo imponebant, vt quando sibi dicebant. Dæmonium habes, &c. Consulentes per istas tales infamationes nomen. & fidem Christi delere: sed talia consilia non potuerunt stabilire: quia scilicet contrarium consilij ipsorum euenit, quia quanto plus peccata Christo imponebant, tanto amplius Christi fama per eius patientiam clarior reddebatur. vnde merito Iudæis poterat dicere. Vos cogitastis de me malum, & Deus illud vertit in bonum. Quoniam declinauerunt in me iniquitates, in ira molesti erant mihi.

289 Quoniam pones eos dorsum, in reliquiis tuis præparabis vultum eorum. 6. q. 1. quæstio.

Consequenter hic ponitur ipsorum pœna temporalis. Vbi nota q̄ notabiliter pœna Iudæorū ex Christi morte est ipsorum fuga: qua vsq; hodie sunt per mundum dispersi & fugitiui. Quia dum exercitus Romanus per Titum & Vespasianum ipsos inuaderet: illi statim hostibus non resistentes, dorsa verterunt, accipere fugam cupientes. Qui enim fugit persequentem, sibi dorsum vertit. Hanc ergo pœnam prænuncians Psal. de Iudæis dicit. *Quoniam ponet eos dorsum.* scilicet, vertentes hostibus suis. Quod ideo eis accidit: quia ipsi faciem auerterunt à Christo, qui est verum Dei templum & sibi dorsum verterunt eius mandata spernendo. Erant dorsa habentes contra templum. Vnde merito tunc exercitus Romanorum de Iudæis poterat dicere illud Psal. Inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me, &c. Sed quia quāuis Iudæi sic à Christo fuerint auersi, dorsa vertentes, & ipsum nolentes per faciem videre, scilicet cognoscere, tamen in fine mundi Iudæi reuertentur ad Christum, & ad fidem eius. Et sic cognitionem quam Prophetæ de Christo prædixerunt habebunt reliquiæ Iudæorum, id est, relicti ex Iudæis, qui in fine inuenientur. Et hoc est quod dicit. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Per vultum accipe cognitionem. De vultu tuo iudicium meum prodeat. a. de secreto cognitionis, & scientiæ tuæ.

290 Exaltare Domine in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas. 23. q. 1. nescitis

Hic consequēter ponit Christi gloriam triumphalem. Iudæi enim Christum cogitabant persequendo deprimere & ipsum occidendo fidem eius delere: sed totum oppositum euenit, quia per crucis exaltationem per totum orbem adoratur & eius fides dilatatur. Quia ante exaltationem crucis solum in Iudæa notus erat Deus, sed per crucis mysterium colitur vbique; ipso dicente. Ergo si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, id est, ex omni genere hominum conuertam ad fidem. Et hoc prænuncians Psal. Christo dicit. *Exaltare Domine in virtute tua.* Sed quæ fuit virtus per quam fuit exaltatus? nonne humilitas? Per hanc enim virtutē D exaltatus fuit in cruce & per fidem in toto orbe. Humilianit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu, &c. Et quòd propter illam crucis exaltationem per fidem in cordibus hominum fuerit exaltatus, ideo subditur. *Cantabimus & psallemus virtutes tuas.* scilicet nos corde & opere fidem tuam cantantes. *Psallemus virtutes tuas.* id est, nota faciemus mirabilia tua. Istum textum exponit glossa, non de exaltatione crucis sed resurrectionis: quia sicut Christus fuit depressus per mortem: sic exaltatus fuit per resurrectionem: quia tunc possessionem hæreditatis Gentium acce E pit sibi à principio de iure debitam. Sic enim dicitur Psal. 36. Expecta Dominum, &c. Et exaltabit te vt hæreditate capias terram, &c. Alij hoc exponunt de exaltatione Ascensionis: per quam Spiritum sanctum Apostolis misit, per quem mirabilia Psal. 107. Dei per totum orbem prædicauerunt. De qua Psa. Exaltare super omnes cœlos Deus: & super omnē terram gloria tua. Alij exponunt de exaltatione, qua omnibus exaltatus in sede maiestatis suæ apparebit in iudicio, de qua Esa. 2. Exaltabitur Dominus solus in die illa. Hic moraliter potes notare, quòd cantus est multiplex, vt in digitis canere. Esa. 2.

PSAL. XXI.

DEus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. 241

Hic Psal. talem habet titulum. *In finem Psal. David pro susceptione siue pro cerua matutina.* Ad euidentiam istius tituli, notandum q̄ iste Psal. ad literam exponitur de Christo. Sic q̄ Psal. spiritu prophetico assumptus præuidens quæ circa Christum erāt futura in persona Christi loquit Deo Patri. *Deus Deus meus*, &c. Et hoc probatur multipliciter. Primo per verba Christi, qui in Cruce positus principium istius Psal. patri protulit dicens. *Deus Deus meus quare me dereliquisti?* Per hoc ostendens q̄ iste Psal. ad litterā de ipso fuit factus. Itē patet ex eo: nā Euāgelistæ dicunt litterā istius Psal. de Christo dicta, nā Mat. 27. dr. & Ioan. 19. q̄ acceperunt vestimenta Mat. 27. Ioan. 19. eius & fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem & tunicam. Erat autem tunica incōsutilis, &c. Dixerunt ergo adinuicem. Nō scindamus eam sed sortiamur, &c. Vt scriptura impleretur, scilicet, istius Psalmi d. Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem, &c. Item ex alio, nam Apostolus Paulus partem istius psal. & per consequens totum allegat de Christo, dicens de credentibus in Christo. Non confunditur fratres Hebr. 2. eos vocare, scilicet Christus, dicens in psal. Narrabo nomen tuum fratribus meis, Item propter hoc psal 21. quidam qui istum psal. dixit exponendum ad litteram de Dauid posito in persecutione Saulis & non de Christo, fuit condemnatus in cōcilio Toletano. Exponendo ergo istum psalmum de Christo pro Resurrectio Christi. intellectu tituli notandum quòd *susceptio matutina.* hic accipitur pro Christi resurrectione, quæ mane facta est cùm tenebræ adhuc essent, quando humana natura in gloriam suscepta est. Et hoc dicitur à simili solis, qui paulatim ascendendo assumitur donec vbique clarescat. Sic Christus de passione ad resurrectionem, inde in cœlum ad dexteram patris ascendit. Vnde misso in Apostolos Spiritusancto, mundum fidei radius illustrauit. Et notandum quòd iste titulus agit de resurrectione Christi, de qua tamen non agit psal. sed de passione. Ideo sciē dum quòd quicunque loquitur de resurrectione Christi, etiam agit de passione, posteriora enim præsupponūt priora. Cùm ergo resurrectio Christi mortem eius necessariò præsupponat agens, de resurrectione, consequenter de passione agit, sicut cū de aliquo dicitur quòd est manumissus, statim ex hoc intelligitur, quòd fuit seruus. Quia autem alij Cerua. habent in titulo *pro cerua matutina.* quod tamen idē est. Cerua enim intelligitur humana Christi natura, quæ ad modum ceruæ agilis lutum & spinas peccatorum transilit, & mane in altum est assumpta per gloriam resurrectionis. Quia sicut cerua de nocte latitat in cubili suo, à quo mane prosilit appārēs in manifesto. Sic Christi humanitas i triduo sue mortis latuit quasi i cubili. i. corp⁹ in sepulchro, sed anima

Universidad de Deusto
Biblioteca

anima in limbo. Mane autem tertiæ dici resurgens apparuit Magdalenę & aliis discipulis in manifesto. Consuetudo namque est scripturæ nomina diuersarum rerum secundum earum proprietates sanctis assignare. Sic enim Gen. 69. dicitur. Neptalim ceruus emissus, dans eloquia pulchritudinis. Est ergo sensus tituli iste. Psal. iste *in finem* scilicet nos dirigens, qui finis est Christus, est *ipsius Dauid* effectiue, qui agit *de susceptione matutina*. i. de resurrectione facta mane, vel *de seruo matutino*, quod idem est. Sic ergo intelligendo iste Psal. de duobus principaliter agit. s. primo de Christi passione, secundo de Christi resurrectione. ibi. *Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum a me*. Quantum ad primam partę circa Christi passionem tria ponit. s. primo ostendit qualiter à Iudæis fuit derisus, ibi. *Ego autem sum vermis*. tertiò qualiter per passionem fuit flagellatus & afflictus, ibi. *Quoniam tu es qui extraxisti me*. Quantum ad primum sciendum, quòd tanta est vnio Ecclesiæ capitis. s. quod est Christus, & corporis, quod est fidelium vnio quòd illa quæ non conueniunt propriè capiti sed corpori caput sua reputat. sicut ipse ait, Quod vni ex minimis meis fecistis, &c. Sic & multoties ipsum caput causam corporis agens loquitur non pro se, sed pro suis. Et sic in proposito Christus hic assumit causam generis humani & ipsam patri offert. Et diuiditur in partes tres. Quia Christus pro nobis primo Patri proponit quæstionem. Secundo patri porrigit orationem. ibi. *Deus meus clamabo*. Tertio patris concludit exauditionem ibi. *In te sperauerunt patres nostri*. Quantum ergo ad primum causam nostram patri proponęs dicit. *Deus Deus meus, &c.* Vbi primo notandum hoc quod hic dicitur. *Respice in me*. non habetur in Hebræo, neq; in translatione Hieronymi iuxta Hebraicam veritatem: sed à septuaginta interpretibus fuit appositum, qui magis sensum quam verba imitabantur. Et hinc est q̃ quando Christus in cruce ista verba protulit, illud verbum omisit, d. Deus Deus meus, quare me derequisti? Et non dixit. Respice in me. Item notandum q̃ vt dicitur à multis, Christus in cruce alta voce hunc Psal. incepit, & postmodum submissa voce prosequutus est totum Psal. & alios nouem sequentes. s. vsque ad Psal. 30. In te Domine sperani: quando autem fuit ad illum locum. In manus tuas, &c. Tunc illum versiculum alta voce protulit, & sic spiritũ emisit, ppter q̃ isti decẽ Psal. vocãtur Psalmi passionales, id est à Christo in sua passione dicti, & sunt magnæ deuotionis, qui in passionibus & aduersitatibus debitè dicti, magnam habent virtutem. Sed forte, d. fuit ne Christus verè derelictus à patre, cum esset verbum patris? Ad hoc multæ sunt opiniones. Prima est opinio, d. quòd in morte Christi diuinitas à Christo fuit separata. Et hoc probant auctoritate Ambrosij, quam opinionẽ cum ratione ponit magister, d. de illis. Adducunt. n' auctoritatis testimonium. Ambrosius enim tractans de Christi derelictione quæ in cruce clamans voce magna dicit. *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* ait, Clamat homo separatione diuinitatis moriturus. Nam cùm diuinitas à morte libera sit: vtique mors ibi esse non poterat, nisi vita discederet, quia vita diuinitas est. Hic videtur tradi quòd diuinitas separata sit in morte ab homine: quæ nisi discessisset homo ille mori non posset, quod illi ad carnem referunt: quam dicunt à Deo separatam. Isti opinioni respondit magister arguens contra eã. d. Quibus respõdemus illam separationem sic esse accipiendam: sicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis significatur. *Vt quid me dereliquisti*. Q̃n igitur Christus derelictus est à patre, cũ in cruce se derelictum clamabat à patre, non receisserat Deus ab homine, ita quod soluta esset vnio Dei & hominis, alioquin fuit quoddam tempus, quando Christus adhuc homo viuus erat & non Deus, quia adhuc viuus se derelictum clamabat, & non derelinquendum, sed quis hoc dicat? Secunda opinio est, quòd Christus illa verba dixit: vt se verum hominem ostenderet, qui mortem naturaliter refutaret, vnde Beda super Marcũ. d. Hoc verbum Christi dicentis patri. *Vt quid derelinquisti me*, corporalis vocis erat proprium, quia solet secundum naturam corpus nullatenus velle à coniuncta sibi vita fraudari, & sic hic saluator corporis naturam ostendens loquitur vt homo. Tertia opinio est Theoph. quòd hic Christus loquabatur in persona populi Iudaici: de quo erat secundum carnem natus, qui propter peccata sua intantum erat derelictus à Deo vt permitteret eum tantum peccatum committere q̃ suum filium crucifigeret vnigenitum, vnde sic ait Theoph. Hoc de Iudæis dixit: quasi ipse secundum carnẽ Iudæus existens. Ac si patri diceret, vt quid Hebraicum populum dereliquisti, vt tuum crucifigeret filiũ? Quarta opinio est, q̃ loquebatur in persona totius generis humani propter peccatum à Deo derelicti, quasi Patri. d. Vt quid dereliquisti genus humanũ propter peccatum, nam ex illa derelictione vt eos redimam modo me talia oportet sustinere, vnde Orig. Videns Christus peccata hominum pro quibus patiebatur ait, *Quid me dereliquisti*. Et istam opinionem ponit hic Magister in glo. d. Quando Christus Patri dicit: *vt quid dereliquisti me?* cùm Deus esset cum eo, non enim derelinquerat illũ Deus cùm esset verbũ Dei, sed Deus pro nobis hoc dicit, quia in eo sumus vnum vt membra, & sumus corpus eius, corpus enim Christi Ecclesia: pro qua hoc d. Quinta opinio est Magistri. Quod ideo Christus in cruce se à Patre derelictum clamat, quia in potestate persequentium positus erat: nec Patris virtus eum defendebat, vnde sic ait ibi Magister. Fatemur Deum quo dammodo in morte illum hominem deseruisse, qui potestate persequentium eum exposuit ad tempus non suam potestatem exercendo istum defendit, vt non moreretur. Separauit se diuinitas, quia subtraxit protectionem: sed non soluit vnionem. Separauit se foris, vt non adesset ad defensionem: sed non intus defuit ad vnionem. Si ibi non cohibuisset potentiam, sed exercuisset, non moreretur Christus. Mortuus igitur est Christus diuinitate recedẽte, id est effectum potentiæ defendendo non exhibente. Et hæc opinio communior est. Et ad istum sensum facit litera sequens. *Longè a salute mea*. quasi d. In hoc me dereliquisti: quia lõgè est à salute mea, s. corporali, quia me manibus Iudæorũ exponis vt tolerẽ mortẽ. Et sic hic est punctus. Sequitur *verba delictorum meorum*. Duo. n. verba dixit. s. *quare me dereliquisti: & longè à salute mea*. Ista Duo verba fuerũt, non verba iustitiæ, sed verba delictorum. q. d. respõdendo dictæ interrogationi. Ideo me dereliquisti: & longè es à salute mea. Ista sunt *verba delictorum*. id est hoc facis propter peccata eorum, scilicet humani generis, & veritatem corporis & capitis, quia delicta nostra sua dicit, vel etiam quia ipsa in corpore suo portauit, vnde. 2. Pet. 2. peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum crucis, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus &c.

Caput ecclesia. Corpus ecclesiæ. Mat. 25

Psal. 30.

Declaratio. Christus. Quæstio.

mag. li. 3. dist. 21. Ambrosius.

Beda.

Nota.

Theophi.

Origines

Deus

292 Deus meus clamabo per Diem & nõ exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi.

Vbi nota q̃ Christus temporẽ suæ passionis orauit ad patrem de nocte, & de die. In nocte enim orauit patrem in horto: vt calix passionis trãsiret ab eo. In die autem quando existens in cruce circa horam nonam clamans dixit, hely hely, &c. In hoc em̃ q̃ patri per modum quærelę se derelictum dicebat: orabat vt ipsum saluaret à morte: vt habetur ex dictis apostoli. d. Qui in diebus carnis suę preces supplicationesque ad Deũ qui posset illũ à morte saluũ facere. Sed hic est dubium, cum omnis Christi oratio fuerit exaudita, vt dicit Magister. Ipso etiã Christo d. Io. 11. Pater ergo sciebam q̃ semper me audis. Quomodo ergo hic dicit Christus. *Clamabo & non exaudies*. Respondeo q̃ duplex fuit Christi oratio, s. quædam ex voluntate deliberata procedens, & talis semper fuit exaudita, quædam vero per modum affectionis & sensitiuæ partis, & ista nõ semper fuit exaudita, quia ipsam sententiam naturaliter mortẽ abhorrentem rationi subdebat. d. Non mea voluntas, sed tua fiat. Vel aliter secundum magistrum in glo. Hic loquitur Christus in persona corporis sui, quod est ecclesia, quæ non semper exauditur ad votum, sed ad vtilitatem. sicut nec infirmus à medico. Vnde sicut dicit Magister, hoc de corpore suo dicit Christus, qui corporis sui, i. ecclesiæ hic gerebat personam. sicut & alibi cum dicit. Transeat à me calix iste. pro nobis loquitur. Nisi forte putetur timore mortis suæ illud dixisse. Sed non verè timebat dominus pati, tertia die resurrecturus: cũ Paulus desideraret dissolui, & esse cum Christo. Non est enim fortior miles quàm imperator. sufficit enim seruo, vt sit sicut dominus eius. Miles ergo coronãdus gaudet mori, & dominus coronatus timet mortem. sed infirmitatem nostram repræsentans pro suis infirmis, qui timent mori, hoc dixit. illorum enim vox erat. sic hic, vox membrorum est non capitis. *Clamabo per diem & non exaudies* quia multi clamant in tribulatione & non exaudiuntur ad voluntatẽ: sed ad salutem. Sicut medicus non ad voluntatem ægri agit, sed ad sanitatem. Sed nunquid Christus vere timuit mori, cum prædicta glo. oppositum videatur velle? Respondeo. q̃ Christus ex necessitate conditionis mortem nõ timuit: quia necessitate non subiacuit illi defectui: quia sine vicio & peccato erat: tñ verum timorem mortis habuit: & si non necessitate, tamen voluntate miserationis illos defectus assumpsit pro nobis. Et hoc quod non fuit exauditus ad vtilitatem fuit: propter quod subditur. *Et non ad insipientiam mihi*. quasi dicat. Hoc quod non sum exauditus, non cõtingit mihi ad insipientiam: sed apparuit magna virtus, & sapientia eius. Quia s. alta Dei sapientia in hoc fuit mundo manifestata: quia mors Christi fuit conuenientissimus modus redemptionis humanæ, vt sic, s. homo pœnam solueret q̃ debebat, & Deus redimeret qui poterat. Et per istũ modum, s. redemptionis per passionem, ipse Christus, vt dicit apostolus, Factus est nobis sapientia à Deo, sanctificatio, & redemptio. Si autem hic Christus loquatur in persona membrorum, hoc quod clamantes non exaudiantur vt petunt, non est eis ad insipientiam, sed magis ad vtilitatem. Sicut quòd infirmus non exaudiatur à medico: non imputatur insipientiæ infirmi: sed ad vtilitatem, q. d. Et si non exaudit ad voluntatem: tamen exaudiuit ad vtilitatem.

Oratio Christi.

Hebræ. 5. Quæstio.

magister lib. 3. dist. 17. Ioan. 11.

exaudire.

timor Christi. Mors. Qualitas

C

1. Cor. 1.

D

E

Tu autem in sancto habitas, laus Israel.

293

Hic ostendit quòd Deus siue clamãtem audiat, siue non, tamen semper bene facit, & si hoc à nobis non intelligatur. *Tu autem in sancto habitas*. i. in sancti tate semper manes: & omnia sanctè & ordinatè facis: etiam si nobis ignorantibus aliter esse videatur: q. d. Et si aliquando sanctos non audis clamantes ad te vt Paulum: tu hoc ad sanctitatem ipsorum disponis. Et si aliquando malos ad eorum damnationem audis, vt fecisti concedens dæmoni tentare Iob, tu hoc ad tuorum sanctitatem disponis: quia tu scilicet in sancto habitas, id est, cuncta sancte disponis. Tu dico qui es *laus Israel*. q. d. In hoc laudaris ab illis qui te vident & cognoscunt. Nam Israel videẽs Deum interpretatur. quia illi qui sunt Israel, qui sciunt bonitatem tuam agnoscunt, in omnibus his te laudant. Et sic es laus eorum dum ab illis laudaris: & in omnibus illis es laudabilis. Sicut enim Deus in illis habitat quia tu in sancto habitas. sic & illi in Deo habitantes ipsum laudant. Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te.

Sanctus. Habitare Deus.

B

psal. 83.

In te speuerauerũt patres nostri: sperauerunt & liberasti eos.

294

Hic consequenter ponit Dei exauditionem: ostẽdens q̃ omnes deuote clamantes exaudit, & si non ad votum, tamen ad vtilitatem. probat per exemplum. d. *In te sperauerunt patres nostri*, s. antiqui, & *liberasti eos*. Vt patres nostros in Ægypto ad te vociferãtes audisti, & liberasti eos de seruitute Pharaonis. Tres pueros in te sperãtes liberasti de camino ignis ardentis. Danielem iustum in te sperantem liberasti de lacu leonum. Susannam in te sperantem liberasti de falsa criminatione & à sententia mortis. q. d. Si ergo patres nostros in te sperantes liberasti, vnde est quod nos Christianos modo clamantes non audis? q. d. Sciant omnes Christiani Christum inuocãtes: quòd sicut antiquos patres exaudiuisti ita & modo omnes in ipsum sperantes exaudit, & si non ad votum, tamen ad vtilitatem. Et hoc idem aliis verbis replicando confirmat, dicens.

Exo. 14. Dan. 3. Dan. 14. Dan. 13.

Oratio. Exaudire

Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerũt, & non sunt confusi.

295

Vnde hic vult arguere per locum à minori q. d. Omnia veteris testamenti erant in figura nouæ legis daræ per Christum. Si ergo antiquos patres qui figuram Christi anorum gerebant, sic affectuosè clamantes audiebas, & sperantes in te liberabas, de quo minus videtur quàm de nobis, sicut minus est figura q̃ veritas, quanto magis hos clamantes, & sperantes in te exaudiẽdo liberabis? vnde de suis fidelibus dicit Christus. Quoniam in me sperabit, & ego liberabo eum, cum ipso sum in tribulatione eripiam eum, &c. vbi glo. q. d. Christus. Et si in me sperantem, & clamantem ad votum non audio, tamen iam sum cum ipso in tribulatione: non ergo timendum est in tribulatione, & si non eripieris quando vis, non ideo putes te deseri. Eripuit tres pueros de igne: sed qui illos eripuit, nunquid martyres deserit? absit. sed tres pueros liberauit corporaliter, vt confundantur infideles: sed martyres liberat spiritualiter, vt imitentur fideles.

Clamare

psal. 90.

Universidad de Deusto
Biblioteca

296 Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Hic consequenter ostendit qualiter Christus à Iudæis fuit derisus. Et tria facit: quia primo ostendit derisionis grauitatem. secundo deridentium quã ticatem: ibi. *Omnes videntes me.* tertio derisionis qualitatem: ibi. *Speravit in domino.* ¶ Quantum ad primũ sciendum q̃ tanto derisio alicuius est maiori quanto maior est dignitas eius, & etiã quanto validiori modo deridetur. Et sic Christus volens ostendere grauitatem suę derisionis, primo ponit suam dignitatem. secundo suam abiectionem: ibi. *Opprobrium hominum.* Ponens ergo suam dignitatem. de se dicit Christus. *Ego autem sum vermis, & non homo.* Hic enim Christus modo in propria persona loquitur. Vbi notandum q̃ vermis tres habet conditiones, quibus triplicem Christi significat dignitatem. Primo nãq; vermis sine commixtione sexuum nascitur. Et in hoc significat dignitatem generationis Christi, qui sine virili semine natus est de vergine. Secundo vermis est esca, qua hamo capitur piscis. Et in hoc significat dignitatem Christi passionis: qua diabolus fuit captus, vt ostendit Greg. d. Quis nesciat quod in hamo esca vel vermis ostenditur: & aculeus occultatur. Vermis, & esca prouocat, vt aculeus pungat. Dominus itaque noster ad humani generalis redẽptionem veniens, velut quẽdam de se in necem diaboli hamum fecit. assumpsit enim corpus, vt in eo diabolus escam suæ carnis appeteret mortem: quã mortem dum in illo iniuste appetiit, nos quos quasi iustè tenebat, amisit, &c. Et quia dulcedinem vidit in carne, & aculeũ diuinitatis non aspexit, ideo diabolus deceptus fuit. propter quod dicitur Iob. 24. Dulcedo illius vermis. Tertio vermis cum tangitur, mollis est, & tener: sed cum tangit durus existit. sic & Christus cum tangit. i. offenditur, mollis est, quia in præsenti semper remittere paratus est, sed cum tangit ipse in futuro durus est puniendo, vt nullo modo amplius placari possit. Ex quibus apparet q̃ vermis nomine Christus significatur. vnde de ipso dicitur. Noli timere vermis Iacob. vnde ait glo. hic. Excellentiam suam hic notat Christus cũ dicit. *Ego autem sum vermis.* quia sine virili semine natus sum de virgine, vt essem vltra homines in homine. vnde subdit. *Et non homo*, s. tantum, quia etiam Deus sum. ideo cum dixisset sum vermis, addidit & non vt distinctionem notaret. qñ quis est homo, & non vermis? sicut quilibet per concubitum generatus: aliquis autem homo & vermis. sicut Adam qui de semine viri non fuit. ideo fuit vermis, sed homo tantum: Christus autẽ vermis est, & homo, sed non homo tantum, quia etiam erat verbũ patris æternum. Et tamen non obstante tanta dignitate, à Iudæis fuit derisus, & vilipensus. vnde subdit. *Opprobrium hominum, & abiectio plebis*, s. factus sum. Fuit enim Christus opprobrium hominum factus in sputis colaphis, & spinis. psal. 108. Ego factus sum opprobriũ illis, viderunt me & mouerunt capita sua. Et nõ solum fuit opprobrium hominum: sed etiam abiectio plebis, & qñq; plebs Barrabã elegit, & ipsum christum abiecit. Ecce ergo quanta fuerit grauitas derisionis Christi. q̃ Christus ideo narrat, vt vel sic superbia hominis Deũ humilem imitetur, vt hic dicit Magister in gl. vnde Christus merito dicit. Factus sum Hiere. 20 in derisum tota die: omnes subsannabant me.

297 Omnes videntes me deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput.

Hic consequenter ponitur deridentium Christũ quantitatem. Quia scilicet *omnes videntes me*, &c. vt exponatur *omnes*, s. mali. Quia certũ est q̃ multi iusti Christo compatiebantur nec illum deridebant. vel accipe *omnes* pro generibus singulorum, s. omnes tã de maioribus quàm de minoribus: tam de sacerdotibus quàm de popularibus. vnde. 23. Deridebant eũ principes, cum eis locuti sunt labiis, quia prætereũtes blasphemabant eum. Matth. 27. *Et moverunt caput*, s. minantes, quia blasphemabant eum mouentes capita, sua & d. Vah qui destruis templum Dei &c. Matth. 27. Vnde hic notat Chrysostomus ad Iudæorum crudelitatem. quia non fuerunt contenti Christum crucifigere, sed etiam cum ipsum derisissent, & crucifixissent, vltra procedũt. quia in crucem nudum videntes affixum exprobrabant ei, d. Vah qui destruis templum Dei. Vah enim est interiectio: quæ aliquando denotat gaudium. vnde de equo dicitur. Vbi audierit buccinam, dicit vah. Quãdoque vero significat derisionem sicut hic. vnde Remigius dicit, quod vah est interiectio insultantis siue irridentis.

298 Speravit in domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniam vult eum.

Hic ponit consequenter derisionis qualitatem. Hic enim ostenditur quid deridendo Christum dicebant, s. *speravit in domino*. &c. Ista enim verba Christo ironice improperabant. q. d. Ipse se dicebat sperare in domino. *Eripiat eum* s. de manibus nostris: *saluum faciat eum*, &c. quasi, ex hoc arguentes Christũ fuisse fallacem. quia omnis qui verè sperat in domino: dominus iuuat & liberat eum de manibus inimicorum. Ergo quia iustum nõ liberat de manibus nostris, signum est q̃ ipse non sperabat in domino, vt dicebat, quoniam vt scribitur Daniel. 13. Saluat sperantes in se. Ad litteram enim talia verba insultãtes Christo in cruce existenti dicebant principes sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult. quæ omnia formaliter præuidens Psal. d. quod ipsi dicunt. *Speravit in domino. eripiat eum, saluum faciat eum: quoniam vult eum.* Et ly *quoniam* stat pro si: *quoniam vult eum*. i. si vult eum saluum facere. Per hoc ergo probare conabantur: quòd Christus iustus nõ erat nec verè in Deũ sperauerat: quia si verè speraſſet, Deus ipsum liberaret, iuxta illud psal. Quoniã in me speravit, & ego liberabo eum, &c. Sed hoc non valet: quia ista liberatio sperantium in se, non intelligitur de liberatione corporali, sed magis de spirituali, & æterna. Nonne Abel iustus fuit, & speravit in domino, tamen à fratre suo fuit occisus? Nonne Esaias, & tamen fuit secatus? Nonne Hieremias, & tamẽ fuit lapidatus? & sic de aliis. Vnde istud ipsorum argumentum deridens Chrysosto. dicit. O insensati Iudæi nunquid prophetæ quos occidistis, iusti erant, & in domino sperabant, & tamen ipsos Deus à periculis non eripuit? Si autem illorum gloriæ non obfuit, quòd eis pericula induxistis: multo magis in isto non oportebat vos scandalizari. quoniam per ea quæ nobis prædixerat, hanc vestram semper removebat suspitionem.

Quoniam

299 Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris in te proiectus sum ex vtero.

Hic consequenter ostendit qualiter per suã passionem Christus afflictus fuit & passus. Et duo facit. quia primo describit naturam secundum quam passus est. Secundo ostendit modum per quem est passus: ibi. *Circumdederunt me vituli multi.* ¶ Quantum ad primum notandum q̃ Christus passus est secundum humanitatem assumptam, non secundum diuinitatẽ. Et ideo de natura humana sua Christus ostendit tria, s. primo suam dignitatem. secundo suam fidelitatem, ibi. *De ventre.* tertio suam necessitatem: ibi. *Quoniam tribulatio proxima est.* Primo ergo ostendens dignitatem naturæ suæ patientis, dicit. *Quoniã tu es qui extraxisti me.* q. d. In hoc Iudæi me persequẽtur, quia homo factus sum tua operatione. Nam in verbum, quod in principio est Deus apud patrem, talia nõ diceret. Verbum enim illud per quod facta sunt omnia, per se non est extractum de ventre, nisi quia verbum caro factum est. Secundum ergo naturam humanam per quã extractus sum de ventre: tu es spes mea, & non secũdum diuinitatẽ, quia diuinitas nulla sperare põt, cui omnia præsto sunt, Christus autem secundum humanitatem spem habebat, etsi non glorificationis quo ad animam, tñ resurrectionis corporis, & immortalitatis. Et quòd intelligat de humanitate subdit. d. *Ab vberibus matris mea. in te proiectus sum ex vtero.* i. Fm illam partem qua suxi vbera matris meæ: *in te proiectus sum ex vtero.* vt tu solus mihi esses spes. Potes etiam hic notare: q̃ per ista verba Christus cõmendat duo, s. matris integritatem, & suam cum verbo hypostaticam vnitatem. Vbi nota, q̃ aliqua sunt quę Deus facit se solo, sicut est animæ creatio. aliqua facit, sed mediante creatura, vt quòd vinum nascatur in vite. Vnde q̃ homo nascatur de muliere: est opus naturæ, quia illud Deus facit mediãte natura, q̃ autem quis nascatur de vergine: non est opus naturæ, sed solius diuinitatis potentiæ. Ad ostendendum ergo quòd nõ modo naturali Christus natus est: sed supra naturã, quia saluo virginitatis sigillo: hoc suæ natiuitatis soli Deo attribuit. d. *Quoniam tu es*, s. solus *qui extraxisti me de vtero matris meæ.* secundo commendat suam hypostaticam vnitatem. d. *In te proiectus sum ex vtero.* i. ti bi hypostaticè vnitus à conceptionis principio. Sic enim & alibi dicit Christus patri. Suscepisti me de vtero matris meæ.

Christus. Dignitas. Deus. i. Facere. Psal. 118. 300 de consec. dist. 3. c. Verum. Philip. 3. Adorare. Venerator. Magister hic 3. dist. 2.

De ventre matris meæ Deus meus es tu: ne discesseris à me.

Hic consequenter ponit Christus suæ humanitatis fidelitatem. Vbi notandum q̃ omnis peccans falsum Deum colit, & illud quod prædiligit Deo, sibi Deum constituit. sicut de gulosis dicit apostolus. Quorũ Deus venter est. Qui ergo nihil Deo prædiligit, sed omnia pp Deũ: ille verum Deum solũ colit, & fidelitatẽ seruat Deo. Volens ergo Christus ostẽdere fidelitatẽ etiam ab initio Deo seruasse dicit. *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* i. Deum meũ te cognoui, & vt verum Deũ dilexi. quod ideo dixit, quia anima Christi in primo instanti suæ creationis plena fuit omni scientia, qua Deum cognouit, & omni virtute, qua Deo debitũ exhibuit obsequium, vt dicat Magister. Et nota q̃ tanta fuit vnio naturæ humanæ ad verbũ, q̃ inseparabilis fuit. Sic q̃ humanã naturã Christi q̃ verbum semel assumpsit, nunquã dimisit. Assumpsit em corpus & animã, & sic corpus & anima Christi verbo consequenter semper fuerunt, & erunt vnita. quia quamuis in triduo mortis separata fuerit anima à corpore, tamen anima manet diuinitati vnita, & corpus similiter, vt ostẽdit Magister. Et hanc talẽ vnionem hic notãs Christus ait. *Ne discedas à me.* i. non discedes à me. Et hic loquitur Christus homo ipsi verbo: ostendens quod non separabitur ab eo. Tamen notandum q̃ ex ista tali vnione sumpserunt aliqui occasionem erroris. d. q̃ Christus in triduo mortis fuit verus homo, licet anima à corpore fuerit separata, quia ambo, s. corpus & anima in tertio, s. in verbo erant vnita. Sed hoc est falsum, quia nunquam potest quis dici homo: nisi ex coniunctione animæ ad corpus ranquã formæ ad materiam.

Vnio christi fit. Magister lib. 3. dist. 22.

201 Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet.

3. q. 1. c. nulli.

Hic consequenter ponit Christus suam necessitatem, quam ostẽdit ex duobus. Primo ratione passionis imminentis. ideo dicit. *Quoniam tribulatio proxima est.* Secundo ratione adiutorij deficientis. ideo dicit. *Et non est qui adiuuet*, s. præter te, quia nullus à periculo persecutionis põt aliquẽ liberare: nisi Deus adiuuet illum. Vel absolute potest intelligi, vt Christus de passione sua & morte dicat. *Et non est qui adiuuet*, s. me de manibus inimicorum liberando. Quia certum est q̃ neque Deus neq; aliquis angelus vel homo ipsum sic de manibus persecutorum liberauit, vt mortem sibi inferret. Quinimo, & pater ipsum in manibus Iudæorum exposuit occidendũ, licet post mortem à Deo adiutus fuerit per resuscitationem. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quinimo, & ipsemet Christus seipsum tradidit in mortem. vnde Ephe. 5. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ, & hostiam Deo. Bene ergo absolutè dicit Christus. *Et nõ est qui adiuuet*, quia à nullo fuit adiutus quin mortem sustineret.

Adiuter. Rom. 8. Ephesi. 5.

302 Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.

16. q. 1. c. visis.

Hic consequenter ostendit modum Christi passionis. Circa quam tria ponuntur, s. primo Iudæorũ dolositas. secundo passionis Christi vtilitas, ibi. *Sicut aqua effusus sum.* Tertio Iudæorum crudelitas, ibi. *Quoniam circumdederunt me canes multi.* Dolositatem autem in duobus ostendit, s. in ipsorum dolosis cõsultationibus, & in peruersis detractionibus, ibi. *Aperuerunt super me.* Quantum ad primũ dicit. *Circumdederũt me vituli multi.* Et nota hic q̃ futura ponit sub verbis præteritis, propter certitudinem futurorum quã Christus habebat. Et est sensus. *circumdederunt*. i. circumdabunt, & *obsederunt*. i. obsident. Circumdederunt enim Iudæi Christum dolosis consiliis, & cõspirationibus, vt ipsum deciperent. Vnde ad literam volentes eum in sermone capere, dolosè cõsilio circumdederunt eum. Io. 10. vbi dicitur. Circumdederunt eum Iudæi & dixerunt ei. Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus: dic nobis palã. Circumdederunt etiam eum gladiis, & fustibus: quando, s. in horto ipsum capere voluerunt. Eccles. 51. Circumdederunt me vndique & non erat qui adiuuaret. Circumdederunt eum existentem in cruce: qũ ipsum felle & aceto potauerũt. Threnorum. 3. Circumdedit me felle & labore. Dicat ergo Christus.

Io. 10. Eccles. 51. Thre. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Circundederunt me vituli multi,&c. Et notáter Iudæos vocat vitulos & tauros. Vitulus enim lasciuũ animal est,& in vno proposito nó manens semper discurrit. Sic & Iudæi in fide promissa Deo non stabiles, ad idololatriam proni discurrebant. Vnde & statim post exitũ de Ægypto beneficiorum Dei obliti, vitulum cõflatilem adorauerunt. psal. Et fecerũt vitulum in oreb: & adorauerunt sculptile,& mutauerunt gloriã suam, &c. Taurus autem est animal indomabile & superbũ, vt ait Greg. Sic & Iudæi indomita ceruice & superbi semper Deo resisterunt, propter quod eis dicebat Stephanus. Dura ceruice, & incircuncisi corde, quem propherarũ non sunt persequuti partes vestri? vnde superbis Iudæis dr. Non te extollas in cogitatione animę tuæ velut taurus. Sic ergo de Iudæis sub nomine vitulorũ & taurorum nunc dicit Christus. *Circundederunt me*, &c.

Vitulus. Iudæus. *Psal. 105.* *Greg. 7. c. 35.* *Actuũ 7.* *Eccles. 6.*

393 Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.

Hic consequenter ostendit Iudæorum dolositatẽ in diuersis detractionibus & oblocutionibus. Oblo quebantur em̃ de Christo vt titulum haberent ad ipsum capiendum,& occasionem ad ipsum occidẽdum. Primo namq; aperuerunt os suum ad ipsum capiendũ. Io 7. Principes & Pharisæi quærebant apprehendere Iesum,& miserunt minist os, vt apprehenderent eũ. Sic & Iudas aperuit os suũ ad Christum capiendum qñ dixit Quẽ osculatus fuero, ipse est, tenete eum. At illi manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Et hoc notãs Christus dicit. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens.* Sic em̃ Iudęi erant contra Christum, vt dicitur psal. 103. Sicut catuli leonum rugientes vt rapiant,& quærant à Deo escam sibi. quia isti quærebant rapere Iesum escam à Deo mundo pparatã, sed sibi ad damnationem. Secundo obloquebantur de Christo, vt ipsum morti traderent, vt Caiphas qñ dixit. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo. Et Iudęi clamantes. Tolle crucifige eum. Et hæc hic notans Christus dicit. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rugiens.* tunc em̃ leo rugit, qñ aliquem famę oppressus ad deuorandum quærit. Tanquã leo rugiens quærens quem deuoret. Et ad istum sensum exponit glo. hic. d. *Aperuerunt super me os suum*: ipsi dico Iudæi quasi leo rapiẽs in comprehensione mea. Et rugiens qñ, s. dicebant, crucifige eum. Fui enim quasi leonis rapina, quando apprehensus sum, fuit quasi rugitus leonis, quãdo clamabant. d. Tolle, crucifige eum. vnde merito do populo Iudæorum conqueritur Christus. d. Os cum abundauit malicia. sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, &c.

Aperire os Iudæi, Christum. *Mat. 26.* *psal. 103.* *Io. 11.* *Io. 19.* *1. Petri 5.* *psal. 49.*

304 Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.

Hic consequẽter ponitur vtilitas Christi passionis: quæ est triplex, s. quia purgationem facit peccatorum. secundo, quia placationem facit supernorũ, ibi. *Factum est cor meum.* tertio quia formam præbet meritorum, ibi. *Aruit tanquam testa.* Primo ergo Christi passio purgationem facit peccatorum, quod notans dicit *sicut aqua effusus sum.* Vbi notandum est: q̃ aqua effunditur ad multa: vel multos effectus habet effusio aquæ, s. quia abluit, irrigat, & lapsum facit pedibus. Ita effuso Christo per passionem, abluæ sunt sordes viciorum. Et ad germinandum irrigatæ sunt virtutibus mentes. Et etiam quasi per accidens elapsi sunt persecutores, quia ꝓpter peccatum mortis Christi exterius,& interius puniti sunt Iudæi. *Et dispersa sunt omnia ossa mea.* Per ossa em̃ quæ in corpore sunt partes solidiores, intellige solidiores partes corporis ecclesiæ quæ fuerunt apostoli, & ista ossa in Christi passione fuerunt custodita. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. sed postea virtute Christi passionis per totum orbem fuerũt dispersa ad Christi fidem prædicandam. Vnde de istis ossibus Christi dicitur. Ossa ipsius post mortem visitata sunt,& prophetauerunt quia apostoli fuerunt visitati in missione spiritussancti,& postea per mundũ dispersi prædicando prophetauerunt. Vel aliter iste versus & magis litteraliter intelligitur. Vbi sciendũ q̃ inter omnes liquores aqua perfectè effunditur. nam de alijs liquoribus cum effunduntur: in vase tamen remanet sapor & odor. de aqua autem non. & per hoc significatur q̃ Iudæi sic vitam Christi intẽdebant effundere per mortem, & annihilare, vt de ipso nulla remaneret memoria. Et ideo intentionẽ illorum notans Christus hic dicit. *Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.* i. discipuli mei: qui cæteris robustiores esse debebant, tempore passionis me reliquentes, sunt dispersi. Sic enim prædixerat eis Christus. Venit hora vt dispergamini, & me solum relinquatis.

Ossa Christi. *Ecclę. 49* *Nota.* *Io. 16.*

305 Factum est cor meum tanquã cera liquescens, in medio ventris mei.

Hic consequenter ostenditur q̃ Christi passio fuit placatiua supernorum. Vbi nota quod sacramenta antiqua & vetus testamentũ duraut vsque ad Christi passionem, propter quod dicit Magister, q̃ omnia sacramenta fluxerunt de latere Christi dormiẽtis in cruce. libro. 4. dist. 2. Sacramenta autem ahtiqua erant dura & magnæ asperitatis, vt patet in circuncisione, sed noua sunt magnæ placabilitatis, & sic per Christi passionem duritia sacramentorũ in molliciem est versa, sicut cera dura ad ignem posita vertitur in molliciẽ. Et hoc hic notans Christus ait. *Factum est cor meum*, &c. Per cor Christi accipe doctrinam Euangelicam vel sacramenta, à quibus sicut à corde vita procedit. Hiere. 24. Dabo eis cor, vt sciant me. Per ventrem autem intellige ipsum corpus ecclesiæ in cuius medio stat corpus Christi, s. sacramenta nouę legis, vt sic sit sensus, per passionem Christi in medio ventris, scilicet ecclesiæ, factum est cor Christi molle. i. sacramenta sicut cera liquescens.

Sacramenta. *Leo de passione Christi.* *Hiere. 24.* *Passio Christi.*

Aruit tãquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Hic consequenter ostenditur quòd Christi passio formam præbet meritorum. Vbi primo notandum quòd à torreo res. quod est assare vel desiccare: dicitur tostus tosta. tum. i. assatum vel desiccatum, & ab hoc dicitur testa. tæ: quasi tosta. & dicitur testa omne vas vt olla vel vrceus ex terra decoctum, quia licet primo terra sit mollis, tamẽ postea calore ignis torretur & desiccatur. Et sic per similitudinem ille homo testa dici potest, qui euacuato humore sanguinis manet exiccatus, & virtute naturali euacuatus. Et hinc est qđ cum quis de diuitiis ad paupertatem, de fortitudine ad debilitatem, vel de pinguedine ad maciẽ venit, inter vasa testea computatur. vnde Thre. 4. Filij Sion incliti & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuũ figuli? Quod si sic est. quis iter omnes homines magis

Aqua. Effusio passa Christi. *Thren. 4.*

gis testæ comparari potest, quã Christus in sua passione. quia humor existens in corpore Christi fuit exhaustus per sudorem sanguinis. de quo Lu. 22. & per extractionem sanguinis in flagellatione & coronatione, manuum & pedum contusione & lateris apertione. In cuius signum post sanguinem exiit aqua de corpore eius. Et hoc notans Christus ait. *Aruit tanquam testa virtus mea.* Et quia ad amissionem humoris naturalis, & sanguinis sequitur resolutio vitæ, ideo per talem deficatiõe corpus Christi fuit ad mortem deductum, quod notans ait. *Et in puluerem mortis deduxisti me.* s. ad mortem per quam corpora in puluerem rediguntur. Sed in omnibus tactis afflictionibus, quæ sit forma merendi nobis ostendit Christus ostendens, quod in his omnibus semper patiens, & tacẽs fuit. vnde dicit. *Adhæsit lingua mea faucibus meis.* quasi dicat, Non reddidi maledictum, pro maledicto, sed semper silui & tacẽs fui. Sic enim de Christo dicitur. Qui cum maledicerẽtur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur, & Matt. 27. Qui cum accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit: ita vt miraretur præses. Sic enim de ipso prædixerat Esa. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. Hoc ergo notans Christus ait. *Aruit tanquam testa virtus mea, & in puluerem mortis deduxisti me.* Et in his omnibus semper humilis tacui & patiens fui. *Quia adhæsit lingua mea faucibus meis.*

Luc. 22. *Io. 19.* *Patientia Christi.* *1. Petri 2.* *Mat. 27.* *Nota.*

307 Quoniam circundederũt me canes multi: consilium malignantium obsedit me.

Hic consequenter circa passionem Christi ostenditur Iudæorum crudelitas. quæ crudelitas ex multis apparet. primo in malignа ipsorum consultatione. secundo in crudeli Christi vulneratione. ibi. *Foderunt manus meas.* tertio in vestimentorum Christi diuisione, ibi. *Ipsi vero considerauerunt.* ¶ Quantum ergo ad primum ostendens ipsorum crudelitatem in suis cogitationibus, & consiliis, d. *Quoniam circundederunt me*, &c. q. d. Vnde hoc quod aruit tanquam testa virtus mea, &c. Ex hoc fuit: quoniam circundederunt me, &c. Vbi notãdum ꝓ ideo hic Iudæos canes nominat, quia sicut canes dẽtibus mordent, & lacerant, sic isti Christum dẽtractationibus mordendo eius famam lacerabant. de quibus dicitur. Videte canes, videte malos operarios. Isti Christum circundederunt suis detractionibus, & consultationibus. De qua circundatione dicitur. Circundederunt me sicut apes & exarserunt sicut ignis in spinis. Et non incongrue Iudæi Christum circundãtes in passione, vocantur hic canes propter ipsorum crudelem rabiẽ, & vocantur apes propter ipsorum frustratam intentionem. Vbi nota ꝓ apes mel in fauis operantur, sed aliis nó sibi. Ita & Iudęi nescientes salutem humani generis, fecerunt in ipsa domini passione non quidẽ sibi, sed nobis. Sicut apes dum mel sibi putãt reponere, aliis illud faciunt. Vel ex alio apes vocãtur, quia sicut apes dum alios pũgere volunt seipsas euiscerant, sic Iudæi occidendo Christum seipsos peremerunt. Et istam talem circundationem notans Christus d. Sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis. Et consequenter apertius eorum maliciam insinuat. d. *Consilium malignantium obsedit me.* quod scilicet tunc fuit: quando vt habetur Matt. 27. Mane autem facto consilium fecerunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, vt eum morti traderent.

Esa. 53. *Ludæi. Canes circundantes.* *Philip. 3.* *psal. 117.* *Apes.* *psa. 108.* *Mat. 27.*

Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. 308

Hic consequenter ponitur crudelis facta à Iudeis Christi vulneratio. Et nota ꝓ quamuis Iudæi non posuerunt Christum in cruce, nec ipsum vulnerauerunt in manibus & pedibus, tamen eis totũ imputatur, quia totum impottuna ipsorũ postulatione est factum. Et videte hic claram de Christo historiam. Vnde hic non videtur psal. propheriam de futuro texere, sed magis, vt Euangelista historiam de Christo præteritam enarrare, d. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Quę omnia in Euangelio facta leguntur. Sed attẽde quod hic ait. *Foderint manus meas*, &c. & non dicit vulnerauerunt aut transfixerunt, quia sicut terra fossa facit fructum, sic Christus vulneratus fructum vitæ dedit, vt ait glo. Et attende ꝓ non facit mentionem vulneris lateris: quia in pedibus, & manibus cõfossus fuit adhuc viuens: in latere autem cum iam expirasset. Cum ergo hic per ista vulnera velit psal. nobis ostendere Christi patientiam, quæ solum habetur in vita, ideo narrat solum vulnera vitæ non mortis. sequitur. *Et dinumerauerunt omnia ossa mea.* i. dinumerare potuerunt. Vbi sciendũ vt ait Magister. N. ꝓ quando aliquis affigebatur cruci: prius accipiebatur mensura corporis sui à manu in manum secundum latitudinem. Et à spatulis vsque ad pedes secundum longitudinem, vt in ligno crucis fierent foramina per quæ claui possent transire facilius. Et sic de Christo factum fuit, quando autem vna manus fuit affixa humores concurrerũt ad locum illum: qui naturaliter currunt ad locum læsum. Et sic fuerunt nerui retracti versus illã partem. Et ideo ad hoc ꝓ alia manus reduceretur ad locum foraminis in ligno facti: oportebat eam trahi violenter cum chordis. Et idem intelligendũ est de pedibus propter læsionem factam in partibus superioribus: propter quod ex tali violenta corporis extensione apertiebantur ossium iunctuæ, quia Christus nudus fuit crucifixus. Et sic ad litteram poterãt eius ossa dinumerari. quod Christus notans dixit. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* i. dinumerare potuerunt. Et quamuis ad litteram ista sic de Christo intelligantur, possiunt tamen mystice exponi, vt fossio manuum innuat, quod operibus eius non crediderunt. fossio pedum quod eius affectiones renuerũt. dinumeratio ossium quod apostolos eius nc in maiorem numerum excrescerent quærebant extingere, vt pauci essent & numerabiles.

Fodere, vulnus & terra. *Ois. Apostoli.* *Crucifixio.*

Ipsi vero considerauerunt, & inspexerunt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. 309

Hic consequenter ponitur Christi derisio in vestimentorum partitione. Et primo præmittit ipsorum Iudæorum obstinationem. d. *Ipsi vero*, &c. Vbi nota ꝓ peccatum ex mera malicia perpetratum, grauius est quàm ex inconsideratione vel ignorantia. ipsi vero Iudæi ex obstinata voluntate & plena habita deliberatione, hæc Christo faciebant. Et hoc est quod Christus ipsi dicit. *Ipsi vero considerauerunt.*

Peccatũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

considera
ria
Sapien 2.

ſi. mala quæ faciebant, & quod iniuſtè agebant. vñ A & ad litteram dicebant illud quod habetur Sap. 2. Circumueniamus iuſtum: qm̃ contrarius eſt operibus noſtris,& improperat nobis peccata legis. grauis eſt nobis ad videndum:qm̃ diſſimilis eſt aliis vita illius,&c. Hæc enim omnia conſideraverunt Iudæi,& ideo Chriſtum perſequebantur, quod notãs dicit. *Ipſi vero conſideraverunt.* vnde pſal. Conſiderat peccator iuſtum,& quærit mortificare eum. *Et inſpexerunt in me.*ſ.delectabiliter viderũt,me talia perferentem.Cum tamen naturaliter homines à re crudeli ſolent oculos auertere. Ex quibus apparet quã obſtinati erant iſti,quia non caſu aliquid faciebant: ſed ex deliberata malicia.Sequitur, *diviſerunt ſibi veſtimenta mea*,&c.Iudæi em̃ hoc per ſe non fecerunt, ſed milites præſidis, vt dicit Ioannes. Quatuor em̃ fuerunt milites, quibus executio condemnationis Chriſti fuit commiſſa. Et ſic de Chriſti veſtimentis quatuor partes fecerunt, ſic q̃ vnuſquiſque militũ habuit partem ſuam. vnde ſic dicit.Ioan. 19.Milites ergo cum crucifixiſſent eum,acceperunt veſtimenta ſua, & fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem.Et nota q̃ inter Chriſti veſtimenta erat tunica inconſutilis. Iſta enim tunica erat reticulata, facta in modum retis. Et ita erat inconſuta acta, & erat deſuper contexta per totum,quòd in ſuperhumerali ab vna manica in aliã pãnno deſuper cõſuta erat,vt fortior eſſet. Sicut in pelliceis in ſuperhumetali conſuitur lata corrigia corij ad robur ipſarum pellicearum.Et ideo quia illa tunica reticulata erat,diuidi non poterat vt alia Chriſti veſtimenta,quin tota deſtrueretur, propter quod non diuiſerunt:ſed ſortes miſerunt cuius eſſe deberet. Et de hac tunica ſequitur. *Et ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Aduertendum tamen q̃ talem veſtimentorum Chriſti diuiſionem non fecerunt milites ex auaritia, ſed magis ad procurationem Iudæorum ex deriſione: quia credendum eſt illa veſtimenta Chriſti parui fuiſſe valoris, maxime conſideratis diuiſoribus,quia milites erant. Et ad iſtum intellectum loquitur Theophilus.d. Forſitan em̃ veſtimenta Chriſti milites diuiſerunt,quia indigebant.ſed veriſimilius magis ad opprobriũ Chriſti hæc agebant.Quid em̃ pciosum inueniebatur in veſtibus Chriſti?Delu dentes igitur hæc agebãt. Nã vbi primi principes ſubſannabant Chriſtã q̃d dicere oportet de vulgo?

Ioan. 19.

tunica Chriſti.

Theophil.

310 Tu autẽ domine ne elongaueris auxilium tuum à me: ad defenſionem meam conſpice.

2.q.7.to ſtis.

Hic conſequenter ponitur ſecunda pars principalis.vbi agitur de Chriſti reſurrectione. Et diuiditur in partes tres. quia ponitur primo reſurrectionis poſtulatio. ſecundo reſurrectionis diuulgatio, ibi.*Narrabo nomen tuum* tertio reſurrectionis vtilitas ſiue fructificatio,ibi. *Apud te laus.* Prima pars diuiditur in tres partes,quia ponitur primo reſurrectionis poſtulatio.ſecundo per reſurrectionem eccleſiæ defenſatio,ibi.Erue à phramea:tertio p reſurrectionẽ diaboli ſubiugatio,ibi .*Salua me de ore leonis.* Ponitur ergo primo reſurrectionis per Chriſtum à patre poſtulatio. Vnde Chriſtus patri orãs dicit. *Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuũ à me.* Sciebat em̃ Chriſtus quòd generalis omnium reſurrectio erit in fine mundi.Sua autem reſurrectio ſicut ipſe ab aliis differebat in ſanctitate,& perſonali dignitate,ſic ab aliorum reſurrectione differre debebat, vt ſ. ſtatim poſt corporalem mortem reſurgeret, & non cum aliis reſurgere expectaret. Sic enim ſcriptum eſt de ipſo. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.Ideo pro hoc patrem exorat.d. *Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me.* ſcilicet in communẽ omniũ reſurrectionem ſecundum gloſſam.Sed ſtatim reſuſcita me. quod & factum eſt quia tertia die reſurrexit. Et ſubdit idem aliis verbis replicans & d. *Ad defenſionem meam conſpice.*ſ.defendendo corpus meum ab incineratione. Sed hic oritur dubiũ, quare Chriſtus reſurrectionem ſuam ſic accelerare voluit,noſtram autem vſque in finem ſæculi differre? Reſpondeo primo : quòd ſuam reſurrectionẽ accelerare voluit.primo vt diſcipulorum fidem repararet perditam.ſecundo vt ſpiritualis reſurrectionis formam nobis demonſtraret debitam, ſ.vt cito reſurgeremus à peccato.tertio vt corporalis reſurrectionis fidem nobis condonaret congruam. Per hoc enim quod Chriſtus ſurrexit qui eſt caput noſtrum,& nos qui ſumus eius membra credimus reſurrecturos.Noſtrã autem reſurrectionem vſque in finem differre voluit propter tria, ſ.propter meritorum noſtrorum multiplicationem : reſurrectio em̃ futura eſt vnus articulus fidei. Si autem euidenter quilibet mortuus ſtatim reſurgeret:nõ eſſet meritũ ipſam credere:nunc autẽ quia non videtur, eſt meritorium.qm̃ vt ait Grego.in homil.Fides nõ habet meritum,cui humana ratio prębet experimentum. Secundo propter ſuffragiorum multorum exhibitionem.Multa enim bona opera dimitterentur, ſi mortui ſtatim reſurgerent. quia maior pars tã Miſſarum,orationum,& eleemoſynarum,quæ fiũt hodie:fiunt pro animabus defunctorum, quorum tũc nullum fieret,quia ſi ſtatim reſurgerẽt, aut ad vitã, aut ad mortem,aut ad pœnam, aut ad gloriã reſurgerent.In inferno autem nulla eſt redemptio:in cœlo autem nulla indigentia. Et ſic ſi reſurrectio omnium ſtatim fieret, hominum deuotio perderetur, & multi pauperes fame perirent,propter quod ſcribitur.Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis ſaluantur. Tertio,hæreticorũ extirpationẽ.Nã ſi mortui ſtatim reſurgerent: non defuiſſent hæretici dicẽtes:quod reſurrectio hominis eſt naturalis, ſicut & natiuitas. Et q̃ ſicut corpora cœleſtia conferunt ad nariuitatẽ,qa ſol & homo generat hominem:ita & ad reſurrectionem. Et q̃ ſicut natiuitas noſtra non eſt virtute natiuitatis Chriſti. ſic nec reſurrectio noſtra eſſet virtute reſurrectionis Chriſti.Omnes ergo iſtos errores extirpare volens Deus, noſtram reſurrectionem vſque in finem diſtulit, ſed Chriſtus ſuam reſurrectionẽ accelerauerit patri.d. *Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me.*

Reſurrectionis Chriſti.

Cyprl.24

311 Erue à phramea Deus animam meã: & de manu canis vnicam meam.

Hic conſequenter oſtenditur quòd per Chriſti reſurrectionem eccleſia defenſatur. Vbi ſciẽdum, q̃ prima pars iſtius verſus ſpectat ad ſententiã præcedentis verſiculi,ſed ſecunda pars ad propoſitũ noſtræ diuiſionis. ¶ Quantũ ergo ad primam partem ſciendum:q̃ hic per phrameã mors intelligitur : eo quòd à ferrum dicitur hæc phramea phrameæ,ſ.gladius longus ex vtraq; parte acutus: quo faciliter alteri mors irrogatur, & antiquitus tali gladio malefici occidebantur.Sic ergo phramea q̃nq; pro morte accipitur,vt pſal. Effunde phrameam & conclude aduerſus eos qui me perſequũtur. Sic ergo iuxta prędictum verſiculũ hic orat Chriſtus reſuſcitari ſtatim poſt mortem d.patri. *Erue à phramea.* i. à morte animam meam, quod fit per reſurrectionẽ. Sequitur ſecũda pars, *& de manu canis vnicam meam.* Vbi per canes accipe Iudæorum populum, vt ſupra dixit. Quoniã circumdederunt me canes multi. Sed p vnicam intelligitur ipſa eccleſia fidelium. Quæ ſola vnica eſt & multiplicari non poteſt.de qua Can. 6.dicitur. Vna eſt colũba mea:perfecta mea,&c. Quãuis em̃ eccleſia in ſuis mẽbris dilatetur,in ſe tn ſem per vnica manet.ſicut & vna eſt eccleſię fides.quod declarans Cyprianus epiſcopus,& habetur.24.q.1. loquitur dñs.d. Eccleſia vna eſt:quæ multitudine latius incremento fœcunditas extẽditur. Quomodo radij multi ſunt, ſed vnum lumen. Et rami arboris multi ſunt,ſed robur vnum tenaciter radice fundatum.Et q̃ de fonte vno riui plurimi defluunt, & numeroſitas licet diffuſa videatur, exundãtis copia largitate:vnitas tn̄ ſeruatur in origine.Auelle radiũ ſolis à corpore diuiſionẽ vnitas nõ capit.Ab arbore frange ramũ,fructus germinare non poterit.A fonte prędide riuum,prędiſus areſcit.Sic eccleſia dñi luce pfulget:per totum orbem radios ſuos porrigit:vnũ tn̄ lumen eſt quod vbiq; diffunditur:nec vnitas corporis ſeparatur.Ramos ſuos per vniuerſam terram extendit,profluentes largiter riuos latius pãdit : vnum tn̄ caput eſt & origo vna, vna mater fœcunditatis copia.Adulterari non põt ſponſa Chriſti, incorrupta eſt,& pudica,vnam domum nouit :vnius cubiculi ſanctitatẽ caſto pudore cuſtodiuit.Sic ergo p vnicam intellige eccleſiam:quam virtute ſuæ reſurrectionis de manu Iudæorum erui & defendi orat Chriſtus.d. *Erue de manu canis*,ſ.populi Iudaici: *vnicam meam.* i.e eccleſiam.ac ſi dicat ſecundũ gloſſam. Libera caput & corpus,per animam caput,ſ.Chriſtus,ſed per vnicam corpus quod eſt eccleſia intelligitur:quod cum ſit vnum reſpuit diuerſitatem.Et ideo pro vtroque congrue orat coniunctim.

Eccleſia dicitur vnica.

Cant. 6.

Cyprl.24

312 Salua me de ore leonis,& à cornibus vnicornium humilitatem meam.

Luc. 1.pet.5.

Hic conſequenter oſtẽditur,q̃ per reſurrectionẽ Chriſti diabolus ſubiugatur.Vbi aduertendum q̃ p leonem ratione ſuæ ferocitatis intelligitur ipſe diabolus. Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiẽs &c.Et conſimiliter p Vnicornium, intellige ipſum diabolum.Nã vt dicit gl.Vnicornis eſt animal ſupbiſſimum:quod dr̃ mori ex indignatione: ſi præter ſuã voluntatẽ teneatur.Quod etiã habet vnum cornu in frõte quatuor pedum:ita acutum,& validum, vt quicquid ille peuſſerit:aut ventilet aut perforet. Sic nimirũ eſt diabolus, qui eſt ſuperbiſſimus. Iob. 40.Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.Hic etiã diabolus vnum cornu geſtat in fronte, ſ. cupiditatẽ auaticiæ,quã ſuadet in aperto. Cornu em̃ intus eſt vacuum aptum ad recipiendũ,ſed in ſua ſubſtantia carnem nõ habet.Sic & auaricia in ſe vacua,quia auarus nunq̃ ſatiatur.ideo ſemp eſt apta ad recipiẽdum,ſed carnem nõ habet, quia aliis compati neſcit.Et hinc eſt quod ipſi diabolo dicitur. Leoni gentium aſſimilatus es & draconi qui eſt in mari, & vetilabas cornu , & conturbabas aquas pedibus tuis. quod ideo ſic dicit, quia ipſe diabolus dictus eſt leo propter ferocitatem: draco propter crudelitatem. habitat in mari pœnæ infernalis.Hic cornu. ſ.tentatione auaritiæ ventilat & conturbat aquam. Quid enim per aquam quæ fluit & refluit,niſi humanum genꝰ deſignatur?quod quidem diabolus cornu auaritiæ pturbat.quia hodie cupiditati diuitiarũ quaſi nullus reſiſtit.Vnde de diabolo dicitur. Cornua rhinocerotis.i.vnicornis cornua illius.Sic ergo per leonem, & vnicornium ſignificatur diabolus. Volens ergo Chriſtus q̃ per ſuam reſurrectionem diabolus ſubiugaretur,per modum orationis prædicit quod futurum erat.d. *Salua me ex ore leonis.* i. ſaluabis meos de ore diaboli. *Et à cornibus vnicornium humilitatem meã.* i.à tentationibus auaritiæ,& cupiditatis diabolicæ ſaluabis humiles.Sic enim ſuperando diabolũ poſt Chriſti reſurrectionem ſaluati fuerunt à cornibus auaritiæ infideles : de quibus dicitur actuum. 4. Quod multitudinis credentium erat cor vnum , & anima vna : nec quiſquam eorum quæ poſſidebat aliquid dicebat ſibi proprium,ſed omnia illis erant communia,&c.

Deut. 33.

Actũ.4.

313 Narrabo nomen tuũ fratribus meis: in medio eccleſiæ laudabo te.

Hic conſequenter ponitur reſurrectionis Chriſti diuulgatio.Et diuiditur in partes tres. Quia primo ponit reſurrectionis diuulgationem. Secundo ex conſequenti inducit ad gratiarum actionem,ibi. *Quis timetis dominum.* Tertio oſtẽdit ſuam à patre factam exauditionem,ibi.*Timeat eum.* Ponens ergo reſurrectionis diuulgationem dicit. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Hic enim per nomen domini intellige virtutem & famam dei patris:iuxta illud pſa. Admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra,i.fama & virtus tua : quæ per Chriſti reſurrectionem multo fortius per orbem fuit diuulgata.Hanc narrauit Chriſtus fratribus ſuis i.diſcipulis,vt quando in die reſurrectionis dum eſſent diſcipuli in vnũ congregati,ſtetit Ieſus in medio eorum,& dixit.Pax vobis;& oſtendit eis manus & latus,& ſic multis aliis vicibus.Sic enim ſe facturum promiſerat.d. Venite & audite omnes qui timetis dominum, & narrabo quanta fecit animæ meæ.Ipſi vero apoſtoli p Chriſtum informati ipſam reſurrectionem Chriſti corã omni populo prædicabant , quia vt habetur act. 4. Virtute magna reddebãt apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti domini noſtri. Et hoc eſt quod ſubdit. *In medio eccleſię laudabo te.*i.faciã te laudari per apoſtolos alioſq; credentes, qui in die pentecoſ.recepta gratia ſpiritusſancti , loquebantur variis linguis magnalia Dei.

Fruct.

Narratio pſal.8.

pſal.65.

Act 2.

314 Qui timetis dominum,laudate eum: vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum.

23 q.6. ſcismatici.

Hic conſequenter de tanto beneficio nos inducit ad gratiarum actionem.Vbi ſciendum quòd hic non loquitur de timore mundano vel ſeruili. quia illo non Deus laudatur, ſed magis contemnitur,ſed de filiali timore quo offenſa principaliter & non pœna timetur. Sic enim omnis qui timet Deum, eo ipſo laudet eum , & ſi non verbis : tamen factis. Quia ergo ſolum timentes Deum filialiter tantum reſurrectionis Chriſti beneficium participant: ideo ipſi ſoli ad gratiarum actionem excitantur cũ dicitur. *Qui timetis dominum,laudate eum,vniuerſum ſemẽ Iacob glorificate eum.* Semen Iacob,dicuntur imitatores Iacob.ſicut ſemen malorum dicuntur imitatores peccatorum.Semen Chanaam,& non Iuda, &c. Iacob autem ſupplantator interpretatur. Illi ergo ſemen ſunt Iacob : qui mundum ſupplantant. i. ipſum deſpiciendo pedibus calcant , & tales Deũ glorificant. Glorificare enim eſt aliquẽ honorando

Timet.

Semen.

Dan.13.

eius laudes vbique prædicare. Sic enim iustis homi- A
nibus dicit apostolus. Glorificate & portate Deum
in corpore vestro.

1. Cor. 6.

315 Timeat eũ omne semen Israel, quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperis.

Oratio. humilitas. Exaudita

Hic ostẽdit suam orationem exauditam à patre. Vbi aduerte, q̃ inter alia quæ faciũt orationẽ exaudiri, est humilitas. in cuius signum petentes eleemosynam, quantum possunt se abiectos, & viles præte-
Iudith. 9. dunt, vt facilius exaudiantur. propter quod dicitur Iudith. 9. Superbi ab initio non placuerunt tibi, sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Et ideo hic Christus per humilitatẽ se exauditum ostendit: nos ad humilitatem inducens, d. *Timeat eum omne semẽ Israel.* Israel nãque videns Deũ interpretatur. Et sic semen Israel vocantur omnes qui per fidem resurrectionis Christi renouati sunt spiritualiter ad Dei visionem. Et statim subdit causam, quare scilicet debet à nobis timeri filialiter, & humiliter reuereri dicens. *Quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperis.* Hic nomine pauperis seipsum insinuat Christus, qui in paupertate natus
Pauper Christus. est: conuersatus & mortuus. quia nudus crucifixus & in alieno sepulchro sepultus. Vel per pauperem intelligit seipsum humilem, iuxta suum modum lo-
Matt. 5. quendi. Beati pauperes spiritu, &c. Vel per pauperem secundum glo. intelligere potes quemlibet alium humilem: de se non presumentem: nec de pũpis mundi tumentem. Sic enim dicitur. Desiderium
psal. 9. pauperum exaudiuit dominus. Et consequenter dictum generaliter ad seipsum applicat. d.

316 Nec auertit faciem suam à me, & cũ clamarem ad eum exaudiuit me.

Quasi dicat quia fui pauper, i. humilis: ideo me exaudiuit, me resuscitando. Omnis enim Christi oratio fuit exaudita. quia Christus in omni oratione sua procedente ex voluntate deliberata, fuit exauditus, quia in nullo voluntati patet næ discrepabat. Sed hic est dubium, quia in principio huius psal. di-
Quæstio. cit Christus. Deus clamabo per diem & non exaudies. Hic autem dicit se exauditum. Solutio, vide ibi in principio huius psal.

317 Apud te laꝰ mea ī ecclesia magna: vota mea reddã in conspectu timẽtiũ eũ. D

Hic consequenter ostenditur resurrectionis vtilitas, quæ multiplex fuit. s. charitatis Christi exhibitio. Secundo ad fidem gentium conuersio, ibi. *Reminiscentur & conuertentur ad dominũ.* Tertio regis Chri-
Mat. vlti. sti sublimatio: ibi. Quoniã dominī est regnum. Quãtum ad primum sciendum, q̃ Christus iam resuscitatus ex magna charitate, suis promisit discipulis dicens. Ego autem vobiscũ sum omnibus diebus vsq;
Eucharistia. Ecclesia magna. ad consummationem sæculi. Quod quidem non de præsentia corporali intelligitur, sed de præsentia sacramentali, quia per sacramentum euchatistię, vsq; ad mundi finem nobiscum manebit. propter quod istud sacramentum dicitur sacramentum charita- E
tis. tum, quia charitatem Christi nobis ostendit. tũ, quia nos ad charitatem Dei & amorem præ ceteris sacramentis nos inducit. Et istud sacramentum in ecclesia sua reliquendum hic Christus promittit, dicens patri. *Apud te laus mea in ecclesia magna.* q.d. Laudem meam non quæro, sed patris. Apud Deũ enim laudem suam ponit qui de seipso non præsumit sed de Deo. Et hæc Christi laus apud patrem posita cognoscitur *in ecclesia magna.* i. in ecclesia catholica per totum orbem diffusa. quã vocat magnam: ad confusionẽm aliquorum hæreticorum, qui dicunt ecclesiam catholicam non vbique diffusam, sed solum in aliqua gente, vel in aliqua mundi parte contineri. Sicut Donatist.r, qui dicunt ecclesiam catholicã solum in Africa esse, & Iudei solum in Iudæa. quos cõfutans Christus ecclesiam suam dicit esse magnam, qa vbique dilatatã. Sic & alibi dicitur. Confitebor psa. 34.
tibi in ecclesia magna. Et cõsequenter ostendit quo modo hæc laus est in ecclesia magna. s. per sacramẽtum corporis sui. d. nobis. *Vota mea reddam in conspectu timentium eum.* Quæ enim fuerunt Christi vota Votum Christi. psal. 115. Reddere.
B quæ pro nobis in cruce obtulit patri, ipso teste. Cahicem salutaris accipiã, &c. Vota mea domino reddam coram omni populo eius. Quod ideo dicit, qa seipsum obtulit patri nõ in secreto, sed coram omnibus eleuatus in cruce. Hæc autem vota Christus reddidit: qñ panis & vinum in corpus suum & sanguinem cõuersum nobis restituit. dicitur enim reddi quando promissum adimpletur. hoc autem suis promiserat Christus. d. Ego autem vobiscum sum, &c. Vnde glo. dicit. *Vota mea.* i. sacrificium corporis, & sanguinis, quod Christus obtulit Deo: hoc reddit in conspectu timentium eum, quia solum tales cognoscunt se per ista vota posse saluari, quia solum tales istud sacramentum sumunt ad salutem: de quibus subditur.

C

318 Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt dominũ, qui requirunt eũ: viuent corda eorum in sæculũ sæculi.

De cons. dist. 2. Cha. sinit.

Per pauperes intellige humiles, & huius sæculi contemptores. Beati pauperes spiritu. Et tales edẽt, Matt. 5
& saturabũtur, quia per hoc sacramentũ perueniũt ad saturitatẽ refectionis æternæ. vbi totus homo interior & exterior saturatur. quia ibi voluntas repletur dilectionis charitate, intellectus cogitationis claritate, memoria certitudinis firmitate psal. 16. Sa- psal. 16. Euchar. filia saturan.
tiabor cum apparuerit gloria tua. Et quia in illa satietatis gloria, omnes exultantes Deũ laudant agendo gratias: ideo subdit. *Et laudabunt dominum qui requirunt eum.* s. qui humiliter istud sacramentũ requirunt: ex hoc in gloria saturati laudabunt dñm. *Et viuent corda eorum in sæculum sæculi.* Christo. d. Si qs mã- Io. 6.
ducauerit ex hoc pane: viuet in æternum.

319 Reminiscẽtur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.

de pœn. dist. 1. cap.

Hic consequenter ponitur ad fidem Christi gẽtium conuersio. Vbi nota q̃ charitas Christi prædicata gentibus, qua pro nobis mortem tolerauit, maxime Gẽtiles ad Christi amorem traxit & fidẽ propter quod dicebat apostolus. Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gẽtibus autem stultitiam. ipsis autem vocatis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Et ideo quia hoc sacramentum fit in commemoratione dominicæ passionis, Christo d. Hoc est corpus meum, &c. hoc facite in meam commemoratiõnem. Sequitur q̃ virtute istius sacramenti, qa memoriã inducit dñicę passionis, gẽtes sunt ad Christũ cõuersæ. Et ideo statim cũ dixit. *Edent pauperes*, &c. subdit. *Reminiscẽtur.* scilicet per hoc passionis *Christi. Et sic conuertentur ad dominũ omnes fines terræ.* i. aliq de omnibus

1. cor. 1.

2. cor. 5.

passio Christi. Eucha. sin.

omnibus finibus & partibus terræ, vt ly *omne* vel v- A
niuersi, stet pro generibus singulorũ, non pro singulis generum. Et hoc aliis verbis confirmans dicit,

320 Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.

Idest aliqui de omnibus familiis & de omnibus gentibus. Et quia vera adoratio non stat in actibus exterioribus principaliter, sed in mente & conscientia, veri adoratores adorant patrem in spiritu & veritate. ideo dicit. *Et adorabunt in conspectu eius.* i. in cõscientiis suis. Et hoc intelligitur de adoratione latriæ: Adoratio.
quæ est seruitus siue cultus soli Deo debitus. quo. s. tota spes in illo ponitur, quod adoratur, & sic non debent adorari imagines, non crux Christi, nec etiã Christi humanitas: sed solus Deus. ¶ Ad cuius euidentiam notandum, q̃ adoratio est duplex, quędam per accidẽs. Et adoratio p se duplex est: quędã ppse, Magister. li. 3. dist. 9. Vna adoratione &c. Hoc videtur tenere Mag. Hoc bene intellecta in suo ipso dist. per verba Damasce ni & sic ad 2m ad dicta. & propter ea hoc dictum de virtute.
quã propter aliud. Adoratio pp se est illa, qua sola trinitas vnus & verus Deus debet adorari, & talis dicitur adoratio vel cultus latriæ. Adoratio autem p se, sed propter aliud: est illa qua humanitas Christi verbo vnita adoratur, non propter se: sed propter verbum, cui manet vnita. Vnde Magister. lib. 3. dist. 9. dicit. Humanitatem Christi vna adoratione cum verbo esse adorandam: non propter se, sed propter illum cuius scabellum est cui est vnita. Nec ipsa humanitas sola, vel nuda, sed cum verbo cui est vnita. Nec propter se: sed propter illud est adoranda. Nec qui facit hoc reus idololatriæ iudicari potest. quia nec soli creaturæ: nec propter ipsam, sed creatori cũ C
humanitate, & in humanitate sua seruit. Isto etiam modo quilibet Deo vnitus per gratiam & gloriam posset adorari. sic enim adoramus beatam Mariam & sanctos, sed excellentius Christi humanitatem, sicut excellentiori modo Deo manet vnita quã exteri sancti. ¶ Adoratio autem per accidens fit quinque modis. s. figmificatione, imitatione, continentia, pertractatione, & condescensione. Adoratione per accidens significatione adorantur sacramenta, quia sunt signa inuisibilis gratiæ, & verba sacræ scripturæ, quia nobis Deum repræsentãt. Et aduerte quòd talis adoratio per accidẽs debetur signo, qualis per se debetur significato. Vnde quia Deus adoratione latriæ per se adoratur: ideo signa vel verba significãtia Deum adoratione latriæ per accidens adorãtur. D
Et sic quia sancti adoratione duliæ, ideo signa sanctos significantia, adorantur adoratione duliæ per accidens, vt nomina sanctorum. Adoratione imitationis vel similitudinis per accidens, adorantur imagines eadem adoratione, qua illa quorum sunt imagines, adorantur per se. Adoratione per accidẽs continentia debuit adorari columba: quæ super Christum descendit, quę spiritus sanctum cõtinebat: similiter & species sacramenti altaris ratione cõtenti. Adoratione pertractationis per accidens, debet adorari crux dominica, in qua fuit. Christus pertractatus, & etiam beata virgo in quantum Christum pertractauit. Adoratione autem condescensionis p accidens adorantur sanctorũ cadauera vel corpora mortuorum. Et sciendum q̃ idem potest adorari v- E
na adoratione per se & alia per accidens, sicut beata virgo inquantum est Deo vnita per gratiam, & gloriam adoratur per se, licet non propter se. in quã tum autem Christum pertractauit, adoratur per accidens vt dictum est. Ex quibus apparet quòd solũ Deum adoramus per se, & propter se: imagines autem sanctorũ non adoramus per se, sed p accidens.

Ia. 4.

Ipsos autem sanctos adoramus per se, sed non propter se, sed propter Deum cui sunt vniti per gloriã, & gratiam. Ad propositum ergo cum dicit. *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium* loquitur de adoratione per se & propter se, quæ est adoratio latriæ.

321 Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

Hic consequẽter ponitur regis Christi sublimatio ac ipsius regni dilatatio. Et ponitur primo regni Christi dilatatio. Secundo huius dilatationis redditur ratio, ibi. *Et anima mea illic viuet.* Tertio Christianorum ponitur commendatio, ibi. *Annunciabitur do-*
B *mino.* Primo ergo ponitur regni Christi dilatatio. Nã Iudæi Christum regem negauerunt, dicentes Pilato. Non habemus regem nisi Cæsarẽ. Pilatus autẽ Gentilis, Christum regem confitebatur verbis. d. Iudæis exprobrando. Regẽ vestrum crucifigam, & scripturis, quia scripsit titulũ Pilatus & posuit super crucẽ eius. Iesus Nazarænus Rex Iudęorum. Et sic solũ ipsum Iudæorum regem fatebatur. Sed hic psal. clarius pretendens Christi regnum: ostendit ipsum etiam regem esse: non solum Iudæorum, sed etiam Gentium. d. *Quoniam domini est regnum.* s. ipsius Christi qui est dominus dominantium, & psalm. 67. Qui ascendit super occasum, dominus nomen illi. Domini ergo *est regnum.* s. Iudæorum. quia ad ipsum etiam carnali successione regnum Iudæorum peruenerat quia de stirpe regia recta linea natus, vt ostendit Matt. c. 1. Et tamen non solum habet regnum Iudæorum, sed etiam sic dilatatur quòd omnium gentium regna sibi subiiciuntur. Et hoc est quod subdit. *Et ipse dominabitur gentium.* Procuius declaratione subdit. d.

Regnum Christi. Io. 19. Apoc. 19. psal. 67. Matt.

322 Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ: in conspectu eius cadent omnes, qui descendunt in terra.

De pœni. dist. 3. quã quidem.

Per pingues terræ intelligit reges & principes mundi Gẽtiles: qui ad fidem Christi cõuersi sacramentum eucharistiæ in memoriam Christi passio- Eucharistiam mãducare.
nis deuote manducant. Sed quia nullus digne Christi corpus sumere potest sacramentaliter: nisi prius ipsum spiritualiter sumat, quia qui indigne manducat, iudicium sibi manducat & bibit, ideo deuotionem principum mundi ostendens, dicit. *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terra.* Omnis enim, qui adorat corpus Christi, ipsum spiritualiter recipit. Sic ergo manducauerunt sacramentaliter recipiendo, sed adorauerunt spiritualiter recipiendo. Et ipsorum deuotionem explicans, ait. *In conspectu eius cadent.* scilicet ipsum adorando se pro- Matth. 2.
sternentes ad terram. sicut de Magis legitur. Et procidentes, adorauerunt eum. Et hoc magis explicat alia littera quæ in Hebræo sic habetur. *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ, & curuabant genu.* Curuare autem genua alicui proprium signum Genua. Ephe. 3.
est adorationis, latriæ quæ soli Deo debetur. hic enim dicebat apostolus. Flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi. Verum quia genua non potest digne adorando curuare nisi humilis: ideo ad talem adorationem oportet primo per humilitatem descendere. Est ergo sensus.

Mandu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adorauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ, in conspectu eius cadent in terram omnes qui descendunt. s. per humiliationem. ita quòd ly cadunt referatur ad ly *in terra*, descendunt referatur ad humilitatem.

323 Et anima mea illi viuet, & semẽ meũ seruiet ipsi.

Hic redditur ratio dilatationis regni Christi. Vbi scendum q̃ Christus meruit regnum suum dilatari meritoſuæ passionis, & mortis. d. apostolo. q̃ factus est obediens vsque ad mortem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu. Hanc ergo causam ostendens Christus, dicit. *Et anima mea illic viuet.* q. d. Quæ est causa quare in cõspectu eius cadent omnes, &c. ipsum adorando? Respondet, quia anima illi viuet. ille enim solum Deo viuit qui seipsum ꝓpter Deũ mortificat, iuxta dictum apostoli. d. Viuo ego iam non ego, viuit autem in me Christus, &c. In eo igitur Christus viuebat Deo, quia propter Deum patri obediendo se ipsum mortificauit crucem mortis pro nobis tolerando. Et istum sensum magis exprimit littera, quæ hic habetur in Hebræo: quæ sic dicit. *Et anima eius non viuet.* s. sibiipsi, sed Deo p obedientiam crucis. Et quia Christus per suam mortẽ, & resurrectionem multos Deo filios spirituales genuit & generandos reliquit, ideo de illis dicit. *Et semen meum seruiet ipsi.* i. fideles qui sunt Christi semẽ.

324 Annuntiabitur domino generatio ventura, & annuntiabunt cœli iustitiã eius, populo, qui nascetur, quem fecit dominus.

Hic ponitur Christianorum commendatio, qa. s. hic ostenditur quomodo semẽ Christi. i. fideles generantur. quia. s. per prædicationem verbi Dei & fidem. Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri, his qui credũt in nomine eius, &c. Generatur ergo q̃s in Christo per fidem: fidem autem habemus ex auditu: auditum autem per prædicationem. Et sic prædicatio verbi Dei semẽ. i. filios Christo generat, quem processum notat Apostolus. d. Quomodo autem credẽt ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Et hoc est quod de generatione, vel de filiis spiritualibus Dei noui testamenti dicit. *Annuntiabitur domino generatio ventura.* Et est constructio talis. *Annuntiabitur.* i. prædicabitur fides Christi, & per talem annuntiationem *generatio ventura*, s. noui testamenti domino conuertetur. i. generatio noui testamenti quæ ex aqua & spiritusancto generatur per prædicationem, conuertetur domino. Vel aliter. *Annuntiabitur dominogeneratio ventura.* i. Angeli custodes animarum, annuntiabunt domino generationem venturam. i. præces generationis venturæ, s. fidelium annuntiabunt domino. non quidem ꝓ instruendo domino, sed vt voluntatem Dei in præcibus nostris cognoscant, & nobis quandoque referant. Et quid mirum si taliter generationem futurã noui testamenti angeli Deo annuntiant. quia etiam & hoc in antiquo testamento generationi præteritæ fecisse leguntur. Sic enim angelus Raphael dixit Thobię. Cum orabas cum lachrymis: ego orationẽ tuam tuli coram domino. Et quantum ad primum sensum ostendit qui annuntiant, s. fidẽ Christi, vt generatio conuertatur dño d. Et annunciabunt cœli iustitiam eius. cœli. i. apostoli vel Euãgelistæ, & sancti doctores annunciabunt mundo iustitiam eius. i. ipsum Christum qui est iustitia Dei. Factus est nobis sapientia à Deo & iustitia. Vel annunciabũt cœli iustitiam eius. i. legem Euangelicam, quę nihil iniustum, sed omnia continet iusta. Et quibus ista iustitia sit nuncianda, subdit. d. *Populo qui nascetur, quẽ fecit dominus.* Ecce populum Christianum dicit nasciturum de futuro, quem tamen à Deo factum dicit de præterito. Ideo notandũ q̃ duplex est factio, qua Deus populum Christianum facit, vna est naturalis, qua ipsum facit de nihilo producendo, sicut qñ quis generatur, vel mundo nascitur. alia est qua nos facit spirituales per regenerationem ex aqua, & spiritusancto, quæ fit per baptismum, & istã primã p̃supponit, quia nullus potest regenerari: nisi primo fuerit generatus. Dicit ergo *populo qui nascetur*, s. per regenerationem spiritualem, *quem fecit dominus*, s. ante per generationem naturalẽ, quia qui primo nos fecit vt essemus, secundo nos fecit vt iusti essemus. Et nota q̃ iste psa. de Christi passione, à Christi passione incipit, sed in magna spe Christianorum terminatur, vt quisque sciat se ex passione Christi saluari.

PSAL. XXII.

325 DOminus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.

Titulus istius psal. est: *ps. id. Dauid.* De materia istius psalmi, notandum q̃ fundatur huius littere supra historiam quę habetur. 1. Regum. 22. vbi habetur. q̃ cum Saul persequeretur Dauid. ipse Dauid fugit in spelũcã Odollam. Quod dum audissent fratres eius. & omnis domus patris eius, descenderunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes qui erãt in angustiis cõstituti & oppressi ære alieno. Et factus est eorum princeps. Fuerũntque cum eo quadringenti viri, cum quibus omnibus fugit de regno Saulis ad regem Moab, qui. s. erat gentilis, & idololatra. Sed quia homines qui erant cum Dauid, erant fugitiui, & ære alieno oppressi. i. debitis obligati, ideo propter penuriam erant ad idololatriam dispositi, antequãm reuerti vellent ad propria. Ne ergo Dauid & viri qui erant cum eo idololatrarent manentes cum rege Moab, qui erat idololatra, Gaad prophęta de mandato domini dixit ipsi Dauid, q̃ ibi non remaneret, sed iret in terrã Iuda, vnde sequitur, quod inde profectus est Dauid, & venit in terram Iuda in saltum Areth. s. confidens de prouisione diuina. Et dicit rab. Sa. quòd diuina virtute factus est locus ille abundans fructibus, animalibus, & irriguis fontibus. Et tunc Dauid videns se per Dei gratiam cũ suis in loco vberi & pascuoso positum, Deo gratias agens, fecit istum psalmum dicens. *Dominus regit me*, &c. Dicit vt N. ¶ Quantum vero ad significatum historiæ, dicit Magister in glo. quòd hic Dauid spiritu prophetico tactus, vidit reditum populi de captiuitate Babylonica sub Zerobabel, & Iesu magno sacerdote, vt habetur Nee. 1. Qui reditus de captiuitate, figurabat reditum fidelis populi de captiuitate huius sæculi ad ecclesiam catholicam. De quo reditu scilicet Gentilium ad fidem hic intendit agere Psalm. vnde in isto psalm. loquitur ecclesia de gentibus congregata: ostendẽs gratias à Deo sibi factas. Et sic secundum numerum gratiarum, psalm. iste diuiditur. Et sic secundum quòd iste psalm. nouem versus continet iste psalmus nouem gratias enumerat. Prima est legis Euangelicæ salutaris prædicatio: ibi. *Dominus regit me.* Secunda est aquæ baptismalis spiritualis renouatio: ibi. *Super aquam refectionis.* Tertia est perfectionis vitæ pfectorũ erogatio: ibi. *Deduxit me.* Quarta est mundi aduersorum vigoralis superatio: ibi. *Nam si ambulauero.* Quinta est filiorum delinquentium paternalis castigatio: ibi. *Virga tua.* Sexta est Christi corporis internalis recreatio: ibi. *Parasti in conspectu meo.* Septima est Christi sanguinis integralis inebriatio: ibi. *Impinguasti in oleo.* Octaua est finalis perseuerantiæ perfecta confirmatio: ibi. *Et misericordia tua subsequetur.* Nona est æternalis felicitatis gloriosa inhabitatio: ibi. *Et vt inhabitem in domo domini.* Prima ergo gratia facta ecclesiæ suæ, est prædicatio legis Euangelicæ. Verbum nãque Dei est cibus nostræ mentis, & refectio. iuxta illud Matt. 4. Non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Quod exponẽs Rabanus dicit. Duplicem nãque naturã habet homo. s. corporalem, & spiritualem. Vnde sicut corpus humanum sine terreno cibo non viuit: ita & anima viuere non potest sine verbo Dei. Si quis ergo nonvescitur verbo Dei, iste spiritualiter non viuit. cibus ergo non est verbũ Dei. pastor noster est ipse Christus doctor, & magister. locus vero pascuæ, & refectionis, est sacra scriptura. de quibus ait. *Dominus regit me.* i. Christus qui est pastor noster. Ioan. 10. Qui nos regit, dum verbo sacræ scripturæ nos reficit. Ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel. Et quãm sufficienter verbo suo nos regat: ostendit. d. *Et nihil mihi deerit.* quia *in loco pascuæ ibi me collocauit.* Quid em̃ est locus spiritualis pascuæ, nisi sacra scriptura, quæ contra omnem penuriam animã pascit, & contra omnem spiritualem infirmitatem adhibet medicinam? Vnde in pascuis sacræ scripturæ quanta sit efficatia verbi diuini vt nulli auditori aliquid deficiat, ostẽdit Golfredus super illo verbo. Beati qui audiunt verbum Dei, &c. In pascuis sacræ scripturæ verbũ Dei omnia factum est omnibus, vt nulli audienti verbum Dei aliquid deficere possit. d. psal. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ.* &c. Nam si mortuus es peccato: cum audieris vocẽ filii Dei viues, Christo dicente, Qui audierint vebum vel vocem filii Dei: viuent. Si cor tuum induratum est: ipse emittet verbum suum, & liquefaciet illud. Si tepidus es, & iam cuomi formides, non discedas à pascuis scripturæ & verbum Dei inflammabit te, quia igitum eloquiũ eius vehementer. Si tenebris ignorantiæ grauaris, diligẽter audias quid loquatur in te dominus Deus tuus, & erit verbum domini lucerna pedibus tuis, & lumẽ semitis tuis. Ac forte tanto amplius quanto clarius, etiam peccata minuta illuminatus agnoscens. Si immundus es, verbum Dei te purificabit. Audi Christũ apostolis dicentẽ. Iam vos mundi estis propter verbum meum. Si consistant aduersum te castra: & prælium tentationis insurgat: accipe gladium spiritus, quod est verbum Dei, & in eo facile triumphabis. Et si vt est consuetudo certaminis, cõtingerit te aliqualiter vulnerari, audi scripturam dicentem. Misit verbum suum, & sanauit eos. Quod benè nouit Centurio. d. Christo, Dic verbum tuũ, & sanabitur puer meus. Et si titubas confidere in verbo Dei clama d. Mei autem penè moti sunt pedes, & in verbo Dei confirmaberis, vt experimento discas: verbo domini cœli firmati sunt, vt sic in pascuis scripturarum positus pastorem Christum agnoscas. d. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Cuius

rario est. quia in loco pascuæ scripturarum me collocauit. Sic enim ait Christus. Per me si quis introierit saluabitur, & pascua inueniet. Hæc est ergo prima gratia facta ecclesiæ, s. verbi Dei prædicatio, sine qua non credidissent gentiles. d. apostolo. Quomodo credent ei, quem non audierunt? Dicat ergo ecclesia. *in loco pascuæ ibi me collocauit*, quia locus pascuæ scripturarum ablatus est à Iudæis & datus gentibus quia intellectum scripturarum perdiderunt Iudæi sua malitia, & gentes conuersæ, illum acceperunt. d. Christo Iudæis. Auferetur à vobis regnũ Dei. s. intellectus scripturarum, & dabitur genti, &c.

Super aquam refectionis educauit me: animam meam conuertit. 326

Hic ponitur secunda gratia ecclesiæ facta, s. aquę Baptismalis spiritualis regeneratio. Primo em̃ verbum Dei prædicatum est gentibus. Secundo ex auditu verbi Dei baptismum receperunt: dicẽte Christo Matt. vlt. Ite docete omnes gẽtes. sequitur baptizantes eos, &c. Vbi nota q̃ aqua baptismi dicitur aqua refectionis. Reficere enim idem est quod iterũ facere. Deus enim primo creauit hominem rectum & sine peccato, & ipse seipsum factũ destruxit peccando, Deus fecit hominem rectum, & ipse se multis immiscuit quæstionibus. Illud ergo per quod homo ad primum in quo factus fuerat reducitur, vocatur hominis refectiuum. Cum igitur per aquam baptismi homo ad primum innocentiæ statum reducatur, hinc est q̃ aqua baptismalis aqua refectionis dicitur. Et hoc est quod hic dicit ecclesia. *Super aquam refectionis educauit me.* i. per aquam baptismi eduxit me. s. de statu culpæ ad statũ gratiæ. Educere nãq; cõponit ab e, & duco ducis, & sic educere, est extra ducere. *Educauit ergo me super aquã refectionis.* i. eduxit me de gentilitate ad fidẽ. Et hoc est qd subdit. *Animam meam conuertit.* s. ab idololatria ad verũ Dei cultũ. Ista est aqua purgatiua, de qua Eze. 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Sed circa istã aquam refectionis insurgit dubiũ. s. quare per aquã voluit Deus hominem lapsum reficere potius quã in alio elemento. Ad hoc respondet Magister. Addu cens maxime duas rationes. Prima propter conformitatem, quia sicut aqua abluit sordes corporis. ita baptismus sordes mentis. Secunda propter communitatem. quia aqua communior est apud omnes cæteris liquoribus, vt ergo nullum à baptismo excusaret inopia, vt si fieret in vino, lacte vel oleo, ideo reficere hominem voluit per aquam, quia communis est omni patriæ & omnibus personis tam pauperibus quàm diuitibus. Sed quia aqua multiplex reperitur. Ideo quęritur qualis aqua ad baptismum apta sit materia. Ad hoc dicunt doctores q̃ aqua baptismi debet esse aqua simplex, non alterata à sua specie. Vbi notandum quòd aqua alteratur aliquãdo solum in accidentibus non in sua specie, vt cum de calida fit frigida: vel econtrario. vel de dulci amara, vt cum aqua fluuij intrat mare: vel econtrario de amara dulcis, & talis alteratio non impedit aquã esse debitam materiam baptismi. Alia est alteratio quæ fit circa substantiam, quod fit quandoque per putrefactionem, vel digestionem, vt cum aqua putrefacta in terra per digestionem in vite efficitur vinum. quandoque per alterius liquoris admixtionẽ. vt cum modicæ aquæ multum vinum miscetur. Et quia tales mutationes variant aquæ speciem, ideo non remanet aqua debita baptismi materia. Ad

hoc

hoc autem clarius videndum quæ sit debita aqua refectionis, sciẽdum ꝙ multipliciter variatur aqua s. per alterationem, per generationẽ, per corruptionem, per mixtionem, per digestionem, per resolutionem. Alteratio solum variat aquam in accidẽtibus, vt cum fit de frigida calida, &c. & talis mutatio nõ variat speciẽ aquæ. Generatio autẽ, vt cum ex aere generatur aqua: vel ex aqua generatur aer. sic ꝙ semper generatio vnius est corruptio alterius, & tunc potest baptizari in aqua genita. Si autẽ ex aqua generetur aer: in aere ex aqua genito baptizari nõ potest. Mixtio autem vt cum ex duobus vnum tertiũ generatur: vt ex aqua & farina generatur panis, & non remanet aqua nec farina, ideo in tali mixtione, baptizari ñ ꝓt. Digestio aũt vt cũ aqua ꝑ digestionẽ in vrinã cõuertitur, ibi variatur species: ↄ ibi nõ est debita aqua baptismi. Resolutio autẽ vt cum aqua resoluitur in terram, vel sanguis in aquam, & alij liquores effusi resoluuntur in aquam. tunc si terminus in quem fit aqua, in ipso baptizari potest. Si autem aqua sit terminus à quo, in termino resolutionis baptizari non potest. quia species aquæ variatur. Ex prædictis apparet aliquorum dubiorum solutio. Primum est vtrũ in tincta vel in clausto possit baptizari, & videtur per prædicta ꝙ sic: quia ibi non est variatio nisi ſm qualitates; quia aqua alba facta est nigra: talis autem variatio non mutat speciẽ aquæ. Iste casus realiter accidit Parisiis dum ibi legerem, &c. R. ideo ꝙ non. quia in tincta est variatio mixtionis. quia ad tinctam faciendã multa miscentur cum aqua, ex quibus resultat tertium per cõpositionem. Secundum vtrum in sputo. R. spõdeo ꝙ non. quia ibi est mutatio per digestionẽ quæ variat speciẽ. Similiter de aqua roseacea, vel vitis. Tertium vtrum in lexiuio. Dicunt quidam ꝙ non: quia ibi est digestio aquæ p cineres. sicut digeritur aqua p vitem virtute solis, & in vinum cõuertitur. Sanctus doctor dicit ꝙ sic. quia sicut aqua transiens per venas sulphureas non variat speciẽ: quin sit debita baptismi materia, sic nec transiens per cineres. Ego autem considerans de hoc inter doctores controuersiam: dico ꝙ tutius est in lexiuio non baptizare. Et si quis sic baptizatus fuerit: sub conditione rebaptizari debet: secundum regulam iuris li. 6. In dubiis certior via tenenda est. Ex prædictis omnibus apparet quæ sit debita aqua refectionis, s. baptismi. quia s. aqua simplex in specie sua non variata. Hęc est ergo aqua refectionis: quia lapsos nos reficit. est aqua educationis: quia nos de morte educit ad vitam. est aqua conuersionis, quia de gentilitate baptizatos conuertit ad fidem. de qua saluator ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, &c.

Quæstio.

Nota bene.

Quæstio.

Quæstio.

Regula iuris.

Io. 3.

327 Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suum.

2. q. 7. Ecclesi.

Semita. Via.

Hæc est tertia gratia facta ecclesiæ, s. perfectioris vitæ perfectorum erogatio. Vbi nota, ꝙ semita in hoc differt à via: quia semita arctior est quã sit via, via autem latior. Quid ergo sunt semitæ, nisi strictę viuendi iustorum regulæ: quæ quamuis hic sint strictæ tamen citius ducunt ad patriã quàm faciat via lata? Vnde secundum Cathol. à semis, quod est dimidius dicitur hæc semita, s. dimidium iter, & est semita duorum pedum, s. via adeo stricta, vt alter in transitu transire non possit. Et sic semita significat perfectionem viuendi, quę in duobus præceptis charitatis cõsistit transitum obuianti non permittens, s. obuiantibus tentationibus non cedens. Super has semitas iustitiæ deduxit Deus ecclesiam, reliquos in via mundi lata vagari permittens. Vnde Greg. d. Arcta enim bene viuendi censura nõ est am pla via, sed semita stricta, in qua quisque studiosè astringitur, quia sub præceptorum custodia sollicite coangustatur. An nõ quasi quædam angustia est itineris in hoc quidem mundo viuere, sed de huius mundi concupiscentia nihil habere, aliena non appetere, propria non tenere, laudes mũdi despicere, & pro Deo opprobia amare, gloriam fugere, despectum sequi adulantes dispicere, despicientes honorare, mala nocentiũ ex corde dimittere, & erga eos d lectionis gratiam immobilem in corde retinere? Quæ videlicet omnia semitæ sunt, sed magnæ, quia quanto in præsenti vita pro ipsa viuẽdi custodia angustæ sunt, tanto amplius in æterna retributione dilatantur. Et hęc omnia fideles libenter sustinent, propter honorem nominis Dei. Sic enim de apostolis dicitur, quòd ibant gaudentes, &c. quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliam pati. Qd bene hic notans psal. dicit. *Deduxit me super semitas iustitiæ propter nomen suum.* Per has ergo semitas iustitię ecclesiam suam Christus deduxit sibi. d. Viam sapiẽtiæ, monstrabo tibi, ducam te per semitas equitatis. Quod ideo dicit, quia maior sapientia est per semitam arctam ad æternam dirigi viam, quam per latam viam ad mortem. Vnde prouer. 12. In semita iustitiæ vita.

Greg. 27. mor. c. 31

Actuũ 5.

prouer. 12

Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniã tu mecum es.

Hæc est quarta gratia ecclesiæ facta per Christũ, s. constanter superare omnes mundi aduersitates. Vbi notandum quòd per vmbram simpliciter præsens vita designatur. sed per vmbram mortis vitæ præsentis miseria, & mors. Primum patet. quia sicut vmbra habet apparentiam, & non existentiam, & sic præsens vita licet aliquid appareat: modicum tamen habet existentiæ. Et sicut etiam videmus ꝙ vmbra secum non compatitur solem, sed sol semper procit vmbram ex altera parte corporis, sic est de temporali vita præsenti, & de vero sole iustitiæ Christo. Quoniam qui habet ante oculos suæ mẽtis Christum solẽ, vmbram vitæ præsentis retro se habet, & ecõtrario, ꝙ q dorsum vertit ad Christũ, vmbrã ꝑsentis vitæ ante oculos suos habet p amorẽ. Et ideo sicut decipitur q verã tẽ pp vmbrã dimittit, sic q verã vitã pp ꝑsentẽ negligit. vñ de dilectore præsentis vitæ dicitur. Quod apprehẽdit vmbrã, & persequitur ventum. Et sicut quanto amplius sol declinat, vmbra longior, & maior causatur, sic quãto magis per peccatum sol Christus nobis occidit: tanto vita præsens nobis maior apparet, & econtrario: quanto sol eleuatur, tanto vmbra breuior causatur. sic quanto in nobis per amorẽ eleuatur Christus, tanto ista vita minor, & quasi nihilum reputatur. Quod bene considerans Hieremias, d. in persona peccatorum. Ve nobis quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt vmbræ. Si ergo vmbra significat vitam præsentem, consequẽs est vt vmbra mortis significet miserias, pœnas ac etiam mortem vitę præsentis. vnde de pœnis, & miseriis istius vitæ sub nomine vmbræ mortis, dicitur. Humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos vmbra mortis. Vnde Gregori' super illo verbo Lucę. 1. Illuminare his qui in tenebris, & vmbra mortis sedent. dicit per vmbram

Vmbra mortis. Sol. Vita. Greg. 27. mor. c. 4.

Bonau. Medit. Passion. c. 80.

Eccles. 1.

Hiere. 4.

Psal. 43.

Luce. 1.

vmbram enim mortis mors carnis accipitur, quia sicut vera mors est qua anima separatur à Deo, ita vmbra mortis est qua caro separatur ab anima. Ad propositum ergo Ecclesia cognoscens se per Christum fortificatam ad omnia mala vitæ præsentis pro fide constanter toleranda, dicit. *Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis.* id est, inter omnia mala præsentis vitæ: etiam & vsque ad mortem. *non timebo mala.* scilicet pati: *quoniam tu mecum es* in corde scilicet per fidem, vt scilicet post vmbram mortis ego tecum sim per speciem. Vel dicat *quoniam tu mecum es.* scilicet per doctrinam ad hoc me confortans, vt de ipse Christus suis d. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Quod exponens Chrysostomus dicit. Nolite timere &c. quoniam corpus & si ab impiis occisum non fuerit propter Deum, à seipso post modicum morietur propter naturam. Ergo occisi secundum corpus ab impiis, nihil perditis nisi mortis dilationem, vt corpus quod post modicum fuerat morituram, ante modicum moriatur. Si ergo & gratis post modicum morituri sumus, nulla Dei causa proposita, quare non ante modicum in causa Dei cum gloria moriamur, vt fiat voluntarii quod futurum est necessarium, vt offeramus pro munere, quod reddituri sumus pro debito?

Matt. 10. Chrysostomus super Matt. Mors corporalis.

329 Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Hæc est quinta gratia Ecclesiæ facta. s. delinquentium paternalis correctio. Deliquentes enim filios Deus hic paternaliter corrigit, ne in futurum puniat. Sed reprobos hic temporaliter reficit, vt in æternum puniat. Quia sicut apud Deum nullus bonum ita remunerantium manet, sic & nullum malum manet impunitum. Et sicut flagellatio Dei qua nos hic corrigit consolationem nobis debet inferre, ga nobis signum est dilectionis Dei, sic & successus prosperitatis mundialis, quia signum est reprobationis. Et hinc est quod dicitur Prou. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum. Quod bene notans Gregorius. Nunc etenim flagellatur iustus, & verbere disciplinæ corrigitur, quia ad æternæ hæreditatis patrimonium ordinatur. In suis autem voluptatibus relaxatur iniustus, quia isto ei tẽpore tẽporalia bona suppetunt, qui denegantur æterna. Iniustus ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus vritur, quia & vituli qui mactandi sunt ut liberis pabulis reliquuntur. At contra iustus à delectationis transitoriæ iucunditate restringitur: quia nimirum ad laboris vsum vt vitulus vitæ deputatus sub iugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena, quia & ægris quibus viuendi spes est, nequaquam à medico cuncta quæ appetunt conceduntur. Dantur autem reprobis bona, quæ in hac vita appetunt quia & desperatis ægris omne quod desideran t nõ negatur. Perpendant ergo iusti, quæ sint mala, quæ iniquis permanent, & nequaquã eorum fœlicitati inuideant. Quid est ꝙ de ipsorum gaudio admiten tur, quando & ipsi iusti per iter asperum ad salutis patriam redeunt, Et iniusti quasi per amœna prata ad foueam tendunt? Ex quibus omnibus patet: quòd prospera malis causa debent esse mœstiæ: aduersa bonis consolationis & lætitiæ. Quæ omnia attendens Ecclesia lętatur cum virga à Deo corrigitur, d. *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Vbi per virgam intellige correctionem leuem & afflictionem, vt puta quæ fit in rebus temporalibus, per baculum autem grauiorem & duriorem,

Correctio Paternalis est alterius filio Virga.

Greg. 27. mor. c. 4.

Bonau. Medit. Passion. c. 80.

corpus vt animã sanet. Et hoc est quod dicitur Psa. 88. Si derelinquerint legem meã & in iudiciis meis non ambulauerint, visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum, misericordiã autem meam non dispergam ab eo.

Psal. 88.

Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me.

330 de consi. 2. Christi.

Hic ponitur sexta gratia Ecclesiæ facta. s. corporis Christi consecratio, vbi per mensam accipe cõmunionem corporis Christi. Postquã enim Christus consecrauit corpus suum in cœna, cõmunicauitque discipulos de isto Sacramento sub mensæ nomine dixit eis. Ego dispono vobis regnũ, vt edatis & bibatis super mensam meã in regno meo, id est, in Ecclesia militante, tunc enim instituit istius Sacramenti vsum. De hac mensa corporis Christi dicitur. Sapientia ædificauit sibi domũ, excidit columnas septẽ, immolauit victimas suas & proposuit mensam. Tunc enim sapientia ædificauit sibi domũ, quando verbũ Dei quod est sapientia Patris, Ecclesiam sua congregauit ex Gentibus, excidit columnas septẽ, qñ ipsam septẽ donis Spiritussancti roborauit, immolauit victimas qñ seipsum pro nobis in cruce morions obtulit Patri, proposuit mensam, qñ in mensa altaris corpus suũ consecrandum nobis reliquit, vt merito sibi ex hoc gratiæ Ecclesia dicat. *Parasti in conspectu meo mensam.* Et de hac mẽsa ad literã dicit Apostolus. Non potestis calicem Domini bibere & calicẽ dæmoniorũ; non potestis mensę Dñi participes esse, & mensæ dæmoniorum. Sed ad quid valeat talis mẽsa corporis Christi, subdit, d. *Aduersus omnes qui tribulant me.* s. aduersus dæmones, vnde sicut indignè sumẽtibus corpus Christi magis nocere potest diabolus, in cuius figurã de Iuda dicitur, ꝙ post cõmunionẽ introiuit in eum Sathanas. s. ad ipsum magis possidendum. Sic si digne sumantur, fugat dæmones & nos aduersus eos facit fortiores. Vnde Petrus Dam. super illo verbo Christi. Qui manducat carnẽ meam, &c. ꝙ corpus Christi etiã ore carnis suscipere perutile est. Terretur. n. aduersarius noster diabolus cũ Christiam labia Christi videt cruore rubentia. Agnoscit. n. profecto suæ perditionis iudiciũ, & diuinæ victoriæ qua captiuamur est & obtritus nõ tolerat instrumẽtum. Ad hoc tũ plenius intelligendũ notandum ꝙ ad hanc mensam Christi corporis diuersimodè accedũt diuersi & sumũt Sacramentũ. s. quidã sacramentaliter tm̃ed non spiritualiter, & istis nocet: quidam autẽ sacramẽtaliter & spiritualiter & istis vitã tribuit, & proficit aduersus omnes tribulantes.

Eucharistiæ sumptio.

Impinguasti in oleo caput meũ: & calix meus inebrias quã præclarus est.

331

Hic est septima pars in qua ponitur septima gratia facta Ecclesiæ. s. sanguinis Christi salutaris inebriatio. Hic glo. mouet dubium, d. Quare Psal. calicem sanguinis Christi Ecclesiæ concessum, aliam gratiam à mensa Christi. i. a carne corporis Christi ponit distinctam: cùm tamen nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne possit esse vel sumi, nec ibi fiunt duo Sacramenta caro & sanguis. s. vnum Sacramentum? Respondet, quia nec caro est sanguis: nec sanguis caro, tamen panis in carnem conuertitur, & vinum in sanguinem, & non econtrario quia non panis in sanguine, nec vinum in carne, & vtrumque sub diuersis speciebus sumitur, ideo mẽsam & sanguinem distinguit velut diuersas gratias.

Quæstio. Calix. Sanguis Christi.

Universidad de Barcelona Biblioteca

guinem & sanguinem distinguit velut diuersas gratias. A Ad ista autem intelligendum, est sciendum q̃ in cõ secratione corporis vel sanguinis aliquid ibi efficitur virtute bonorum principaliter: aliquid autem ratione concomitantiæ &c. Hoc ergo præmisso sciendum, q̃ per caput anima nostra significatur. quia sicut in corpore caput est principalior pars, sic in toto homine anima. Sic.n. caput pro anima accipit scriptura d. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Benedictio autem Domini super caput vendentium, i. super animam. Per oleu autem quod supernatat omnibus liquoribus gratia Spiritussancti accipitur qua mẽs fidelium inungitur. Et quia ipsa gratia Christus præ omnibus fuit vnctus. ideo de ipso dicitur. Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Quia ergo calix sanguinis Christi digne sumentes omnibus virtutibus inebriat & impinguat. ideo hanc virtutem Ecclesia sibi datam ostendit d. *Impinguasti in oleo caput meũ.* animam meam omni gratia dilatasti. Et quæ est ratio? *quia calix meus inebrians est.* quia sicut mens ebrij absorbetur à vino, sic & mens deuota absorbetur à gratia per Christi sanguinem data. Tamen est differentia, quia ebrietas corporalis obscurat intellectum, ebrietas autem gratiæ magis illuminat, quod notans dicit. *Quoniam præclarus est.* i. multum clatus. Vnde istum textum exponit Ambrosius li. de Sacramentis, & habetur de conse. di. 2. in calice d. *Calix meus inebrians quam præclarus est.* Quotiescunque calicem Domini bibis, remissionem peccatorũ accipis, & inebriaris spiritu, non carne. Vnde Apostolus ait. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed impleamini Spiritusancto. Hæc est præclara ebrietas quæ sobrietatem spiritus operatur.

Eucharistiæ consecratio.

Caput. Anima. prou. 1.

Oleum. Gloria.

Psal. 44.

Ambr. li. de Sacramentis & de consecratione. dist. 2.

Eph. 5.

332 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.

Hæc est octaua gratia Ecclesiæ data. s. finalis perseuerantia. Ecclesia enim Dei licet multas pressuras patiatur, nunquam tamen à fide deficiet, quia fidem eius quã gratia præueniens operatur, gratia subsequẽs cõfirmat. Et hoc est qd orat Ecclesia d. Misericordia tua nos præueniat & sequatur. præuenit enim inspirando, subsequitur adiuuãdo.

Gratia. Perseuerantia.

333 Et vt inhabitem in domo Domini, D in longitudine dierum.

Hæc est nona gratia ad quam. s. omnes præteritæ terminantur, vt. s. Ecclesia in cœlesti domo fœliciter habitet in æternum. Vbi nota q̃ domus Dei est multiplex. s. exterior, interior, inferior, & superior. Domus inferior est mundana machina, quæ est domus omniũ creaturatũ: & quasi consistoriũ in quo omnia disponuntur sapienter. Baruch. 3. O Israel quam magna est Domus Dei, &c. Domus exterior est Ecclesia. quæ est quasi oratoriũ, in quo Deus colitur reuerenter. Domus mea domus orationis vocabitur. Domus interior est conscientia, quæ est quasi dormitorium, in quo iusti requiescãt suauiter. Intrans in domum meam requiescam. Do E mus superior est æterna gloria, quæ est quasi refectorium, in quo boni reficiuntur fœliciter. Replebitur in bonis domus tuæ. Et de ista domo gloriæ hic loquitur Psal. d. in persona Ecclesiæ, q̃ omnes prædicans gratias, ideo Deus Ecclesiæ suæ fecit, *vt inhabitem in domo Domini*, scilicet in gloria. *omnibus diebus vitæ meæ.*

Domus Dei

Baru 3.

Matt. 21.

Sap. 8.

psal. 64.

334 Omini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo.

Huius Psal. titulus est. *Psalmus Dauid in prima sabbathi.* Vbi notandum est quòd Hebræi propter dignitatem sabbathi, omnes alios dies septimanæ sabbathum appellant: sed differenter. Quoniã dies sabbathi simpliciter appellantur sabbathum. Prima autem dies sequens sabbathum vocatur prima sabbathi. s. dies dominicus. Secunda dies post sabbathum. dicitur secunda sabbathi. s. dies lunæ, & sic B dicit de aliis sequentibus. Sic enim & Gentiles dies appellant à nominibus planetarum dicentes, dies Lunæ ab ipsa Luna, dies Martis ab ipso Marte, & sic de aliis, quem modum etiam nos tenemus ex Gentibus ad fidem conuersis. Prima ergo Sabbathi est dies dominicus, in quo mundus primo conditus fuit, quando scilicet in principio fecit Deus cœlũ & terram & diuisit lucem a tenebris &c. Factumque est vespere & mane dies vnus, scilicet dies dominicus. Insuper & in eodem die Christus depositis mortalitatis tenebris clarificatus resurrexit. Et homo deposita peccatorum caligine restitutus est luci gratiæ per Christi resurrectionem. De hac ergo clarificatione Christi & hominis reparatione in C prima sabbathi facta agit iste Psal. factus est a Dauid in prima sabbathi, id est, pro Christi resurrectione spirituali, quæ perpetrata fuit in prima sabbathi, id est, in die resurrectionis. Et quamuis ista sit intentio Psalmistæ, vt ostendetur, tamen hanc intentionem suam fundat supra quandam historiam quæ habetur. 3. regum. 8 scilicet. quòd cum per Salomonem perfectum esset templum cum omnibus suis ornamentis, conuenit ad regem Salomonẽ vniuersus Israel. Et portauerunt sacerdotes arcam fœderis in templum, & posuerunt eam in sancta sanctorum. Verum, vt dicunt doctores Iudæorum & maxime Ra. Salomon, Quando sacerdotes præcedente rege, & omnibus senioribus populi, voluerunt arcam Domini inferre infra templum, statim portæ templi se clauserunt. Et tunc sacerdotes vltimates inceperunt canere psal. s. Memento Domine Dauid. quem psal. prius Dauid fecerat spiritu prophetico, hoc præuidens, scilicet qualiter portæ templi se clauderent & quomodo aperirentur, cantantes ergo illum psal. ante portas clausas, quando fuerunt in illo versiculo. Propter Dauid seruum tuũ non auertas faciem Christi tui, id est, Salomonis regis inuncti, statim portæ seipsas aperuerunt. Consimiliter & Dauid eadem causa fecit istũ psal. præuidens prædicta. Et istum etiam psal. sacerdotes canebant. Sic quòd vna pars canebat psal. prædictum Memento, & alia pars canebat istum psal. Domini est terra. Et sic accidit, quòd quando canẽtes Memento Domine Dauid peruenerunt ad illũ versum, Propter Dauid seruum tuum, &c. tunc insimul alia pars cantãs psal. Domini est terra, peruenit ad illum versum. Attolite portas &c. Et tunc ad cantum illorum duorum versiculorum portæ templi apertæ fuerunt. Sic igitur istos duos Psal. fecit Dauid præuidens clausuram portarum templi, vt istorum virtute aperirentur. Nec obstat quòd isti duo

Solomonis

Psal. 23

psal. simul facti à Dauid sint tantum in psalterio distantes. Quia sicut dicit Hieronymus in prologo huius libri psal. fuerunt in hoc libro positi, non secundum ordinem quo fuerunt facti, sed secundum ordinem quo fuerunt reperti. Contingit autem in aliquibus quia illi psal. qui primo fuerunt facti, fuerunt de vltimis reperti, sicut patet de psal. 14. 3. s. Benedictus Dominus Deus meus, quem secũdum Hieronymum fecit Dauid pro victoria habita contra Goliam Philistæum, & sic fuit primus factus à Dauid: & tamen ponitur quasi in vltimo. Econtra de psal. 2. s. Domine quid multiplicati sunt, quem fecit fugiendo à facie Absalon filij sui, & sic factus fuit quasi circa finem ipsius Dauid: & tamen ponitur quasi in principio. Sic in proposito licet isti duo psal. insimul vel quasi fuerunt facti, tamen distãter B sunt multum situati, quia distanter fuerunt reperti. Ex prædictis ergo apparet materia psal. & intentio illius. Vnde primo tractabo litteram psal. & consequenter intentionẽ literæ. Littera.n. psal. est de introductione arcæ in templũ Salomonis. Et psal. diuiditur in partes duas &c. vt N. ¶ Quantũ vero ad intellectũ Psalmistæ. Est.n. intẽtio Psalmistæ hic agere de Christi clarificatione. s. per quã fundata est catholica Ecclesia. Et sic psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primo catholicę Ecclesiæ cõmendat dignitatẽ. Secdo membrorũ Ecclesiæ demonstrat qualitatem: ibi. *Quis ascendet.* Tertio infideles ad Ecclesiæ prouocat vnitatem, ibi *Attollite portas.* Prima diuidi Rex Do minus. tur in duas, quia primo ostendit Ecclesiæ dignitatem. Secundo eius potestatem, ibi. *Quia ipse super maria.* Quantum ad primum ostendit Ecclesiæ dignitatem: & hoc ratione Domini per quem gubernatur & regitur. Regnum enim à rege nobili nobilitatem recipit, sicut ab ignobili dissipatur. Sic enim dicitur Eccle. 10. Væ terræ cuius rex puer est, Eccle. 10 Terra. cuius principes mane comedunt. Beata autem terra cuius nobilis est. Si igitur ex nobilitate regentis terra nobilis dicitur, quanta erit Ecclesiæ dignitas quæ per ipsum Deum immediatè regitur, possidetur & gubernatur? Et hoc est quod dicit. *Domini est terra.* Per terram hic intelligit Ecclesiam. Tum propter stabilitatem durationis. Eccl. 1. Generatio præterit & generatio aduenit, terra autem inæternum stat. Quod ideo dicit, quia licet generationes variæ sibi succedant in Ecclesia, ipsa tamen nunquam de- D ficiet. Tum propter humilitatem subiectionis, quia sicut terra aliis elementis subiicitur, sic Ecclesia multis aduersitatibus subiecta præmitur, cœlum sursum & terra deorsum: qđ ideo dicit, quia terra Ecclesiæ subiicitur superioribus virtutibus & cœlestibus quibus defensatur. Tum propter fertilitatem fructificationis, quia solum infra terram Ecclesiæ quis fructum boni operis & meriti producere potest, quia ipsa sola Dei gratiam & benignitatem recipit. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Et hac ratione Greg. dicit terram significare Ecclesiam, exponens illud Iob. 26. Appendit terram super nihilum d. Quid enim terræ nomine nisi sancta Ecclesia designatur? Quæ E dum verba prædicationis suscipit fructum boni operis reddit. De qua per Moysem dicitur. Audiat terra verba ex ore meo: expectetur sicut pluuia eloquium meum. Et quid per nihilum nisi Gentiles populi designantur? de quibus per Prophetã dicitur. Omnes gentes velut nihilum, & inane reputatæ sunt. In eo ergo nihilo terra suspenditur, quia corda Gentilium ad fidem deducta repleta sunt

Psal. 23.

Greg. li. 27. mor. c. 11. Iob 26. Deut. 32. Isa. 40.

A charitate Dei, quæ prius repleta fuerant corpore diaboli. Ecclesia ergo est illa terra bona in qua semẽ cecidit, & attulit fructum trigesimum sexagesimũ & centesimum, de qua nunc dicit psal. *Domini est terra.* sequitur, *& plenitudo eius.* Plenitudo Ecclesiæ dicitur gratia Dei sine qua anima dicitur inanis & vacua, quam plenitudinem primo habuit caput Ecclesiæ Christus, de cuius plenitudine omnia Ecclesię membra participant. Vidimus eum plenum gratiæ, de cuius plenitudine omnes accepimus gratiã, &c. *Dicit ergo quòd Domini est terra & plenitudo eius.* s. gratia vt nullus sibi aliquam gratiam attribuat, sed omnẽ à Deo recognoscat. sequitur, *Orbis terrarum.* hoc dicit ad denotandum Ecclesiæ latitudinẽ. Quia non solum congregata est de vna mundi gente: sicut antea solum erat in Iudæa, scilicet de toto orbe est congregata virtute Christi passionis, ipso dicente. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, id est, de omni generatione mundi. quia sic per fidem totum orbem terrarum, id est de omni parte orbis populos Deus Christo subiecit, vt ostendit Apostolus d. Non enim Angelis subiecit Deus orbem terrarum, sed Christo. *Orbis ergo terrarum & vniuersi qui habitant in eo.* i. de omnibus generationibus orbis terrarum sunt Domini, quia de Ecclesia sua quos per suam gratiã gubernat & regit.

plenitudo Gratia.

Ioan. 1.

Ioan. 12.

Heb. 2.

335 Quia ipse super maria fundauit eum: & super flumina præparauit eũ.

Vbi notat Ecclesiæ potestatem quę superat omnia aduersa & mundi potestates. Vbi nota quòd per mare intelliguntur mundi aduersa: Per flumina vero mundi potentes. *Super maria* ergo Christus *fundauit orbem.* i. Ecclesiam suam, quia per persecutiones infidelium Ecclesia fundata creuit, vt per Christi passionem & Apostolorum. Et quanto maior erat persecutio: tanto amplius crescebat Ecclesia. Vnde Greg. dicit. Quid enim maris nomine: nisi in bonorum necem seruiens mundi huius amaritudo signatur? Per flumina vero huius mundi potentes accipe, vt ait glo. quia sicut flumina in mare refluunt, ita potentes & cupidi labuntur in sæculũ quos tamen sua potestate superat Ecclesia, quæ Dei gratia victis sæcularibus potestatibus ad recipiendam mortem pro Christo paratur. Sic ergo *orbem terræ.* i. Ecclesiam suam Deus supra mare fundauit, quia per persecutiones & aduersa ipsam dilatauit. *Et præparauit super flumina.* quia ipsam potentiorem potestatibus sæculi demonstrauit. Vñ Greg. ait. Per psal. namque dicitur. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus, quia contra Ecclesiam vel electorum vitam ad persecutionis vndas mundus mirabiliter se extulit, sed has Dominus virtute prædicantium mirabilius strauit. Ministros enim suos, id est, Ecclesiæ plus ostendit posse per prædicationes & miracula, quàm potestates terrenæ possent per iram.

Ecclesia. Mare. Aduersitas. Flumen.

Greg. 9. mor. c. 5.

Greg. 9. mor. c. 3. psal. 92.

336 Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?

Hic consequenter ostendit membrorum Ecclesiæ qualitatem, scilicet quales sunt illi qui verè mẽbra sunt Ecclesiæ Et primo de hoc facit interrogationem. Secundo super hoc dat responsionem. ibi. *Innocens manibus &c.* Primo ergo per modum quæ-

De pœni. dist. 1. omnis.

stionis interrogat,d. *Quis ascendet in montem Domini.* A &c. Vbi per montem Domini, intellige Christum.

Mons. Christus Esa. 2. De quo dicitur Esa.2. Venite ascendamus ad montem Domini,& docebit nos vias suas, &c,quod ad litteram de Christo intelligitur, qui docuit nos legem Euãgelicam in mõte. Locus verè sanctus Domini dicitur Ecclesia,quæ est domus Domini.Mat.

Locus sanctus. Mat. 5. Mat. 21 21.Domus orationis vocabitur. Vnde sicut templũ fundatum erat in monte Sion, sic Ecclesia Christi

Ecclesia. fundata est supra ipsum Christum, dicente Apostolo.1.Cor.3.Fundamentum aliud nemo ponere potest,præter illud quod positum est,qui est Christus

1 Cor. 3. Iesus. Mons ergo Christus est super quem locus Domini.i. Ecclesia fundatur. Et hoc quærit psal. d. *Quis ascendet in montẽ Domini.* i. quis digne membrũ montis.i. Christi fieri potest,vt sit verè de corpore Domini? Aut quis dignè stabit in loco sancto eius, quod idem est.i quis digne erit computari de corpore Ecclesiæ? Sed forte dices. Cùm per montem Christus intelligatur, qui est fundamentum Ecclesiæ,fundamentum autẽ semper in imo positum est, vnde ad ipsum tota structura descendit, & non ascendit,quomodo ergo hic quærit psal.d. *Quis ascendet in montem.*scilicet in fundamenta, cùm congruẽtius dicere videretur,d.quis descendet? Ad hoc respondet Magister in glo.1.Cor.3.d.Sciendum quo-

Ascendere. fundamẽtum. *1.Cor. 3.* que est quòd sicut fundamentum corporalis fabricæ est in imo,ita spiritualis est in summo. Ideoque sicut pondus parietum tendit ad ima,ita& spiritualis ædificatio tendit ad summa,vbi suum est fundamentum.Nam ponderum duo sunt genera, quorũ alia petunt ima vt lapis super aquam positus, alia petunt summa vt ignis & oleum. Semper enim ignis superiora petit,& etiam oleum super aquam fusum non se patitur supponi. Sic Ecclesia in imo posita tendit sursum ad cœlum vbi est fundamentum eius quod est Christus sedens ad dexteram Patris. Quod notans hic psal.dicit. *Quis ascendet in montem Domini,&c.*

337 ## Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suã: nec iurauit in dolo proximo suo.

Hic quæstioni dat responsionem. Et tria facit, quia ad hoc quod quis sit in numero Ecclesiæ, vel ascendat in montem Domini,aliquibus debet carere,& aliqua debet habere.Et circa hoc tria facit. Quia primo ostendit vitia quibus debet carere.Secundo gratiam quam debet habere,ibi.*Hic accipiet.* Tertio modum quem debet tenere,ibi.*Hæc est generatio.* Quantum ad primum numerat vitia quibus quis debet carere, qa.s.debet carere peccato operis quod notãs d.*Innocens manibus.*i.purus in operibus quia per manus opera intelligũtur. Debet carere peccato cordis.qd notãs dicit.*Et mundo corde* i mũdus in cogitationibus.Et si quæras quomodo possũmus seruare cordis mundiciam, declarat, d.quòd ille seruat cordis mundiciam:*Qui non accepit in vano animam suam.*i. qui rebus vanis transitoriis & non permanentibus non deputauit animam suam.i.ille qui amorem animæ in temporalibus nõ ponit, sed sciens animam esse immortalem,solum æterna desiderat & non vana. Debet tertio carere peccato oris, quod notans dicit. *Nec iurauit in dolo proximo suo.* In dolo enim secundum gl iurat, qui aliter quã facturus est promittit:cum periurium sit nequiter decipere credentem, vel ille qui verbis suis vnum

Temporalia. Vanum.

Dolus.

prætendit proximo & aliud gerit in corde;vt si quis à te mutuo petat pecuniam quam tu habes, & tu sibi dicas non habeo,& in corde subintelligas quã tibi velim præstare,quia semper iuramentum Deus ita accipit,sicut ille cui iuratur intelligit: & non sicut illum tu vis intelligere.Sed quia omnia ista sententialiter declarata fuerunt superius, ibi. Qui ingreditur sine macula &c.ideo pertranseo.

22. q. 5. quantum. & Magister lib.3. di.30.

Psal. 14.

338 ## Hic accipiet benedictionem à Domino,& misericordiam à Deo salutari suo.

Sed quia non sufficit abstinere à malo nisi etiã bonum fiat,ideo etiam ad hoc quòd quis sit de Ec-

B clesia Christi,requiritur gratia gratum faciens,quę per benedictionem significatur & misericordiam, iuxta illud Psal.66 Deus misereatur nostri & benedicat nobis.Vbi secundum glo.Deus nostri misereatur,peccata dimittendo, & nobis benedicit gratiam infundendo.De quolibet ergo vt sit de numero Ecclesiæ dicitur: quòd non solum mundus à peccato debet esse, sed etiam Dei gratia decoratus. Quod hic notans dicit, quòd *hic* scilicet qui ascendet in montem Domini &c. & erit de numero Ecclesiæ, primo, *accipiet benedictionem à Domino.*i. gratiam & misericordiam à Deo, qua scilicet, peccata condonantur.Et aduerte,quòd quãdoque benedictio præ

C cedit gratiam,quandoque econuerso in scriptura, quia in eodem instanti fit culpæ remissio & gratiæ infusio,& sic vnum non præcedit aliud nec subsequitur.Sed quia illa duo simul scriptura vel lingua nominare non valet,ideo ad denotandum q̃ vnum aliud non præcedit,scriptura non semper præmittit benedictionem:sed quandoque misericordiam, vt ibi.Deus misereatur nostri &c. nec etiam semper præmittit misericordiam, sed aliquando benedictionem:vt hic. *Hic accipiet benedictionem à Domino,&c.*

Benedictio. psal. 66.

Gratia.

339 ## Hæc est generatio, quærentium eũ, quærentium faciem Dei Iacob.

Hic ponit modum quem debet tenere qui de Christi ecclesia vult esse,quia scilicet debet in Christum per aquam & spiritum sanctum regenerari, quasi respondens tacitæ quæstioni. Quia si quis

D quærat,qui sunt illi qui ascendunt in montem Domini, & qui benedictionem accipiunt à Domino. Respondet,d. quòd tales non sunt pauci: sed est generatio.s.multitudo per Baptismum renata, sine qua regeneratione nullus est ecclesiæ Christi membrum,dicente Christo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnũ Dei,vbi per regnum Dei intelligitur ecclesia. Verũ quia nullus inuitus in Christum regenerari potest imo talem regenerationem per se ipsum quærere debet si sit adultus,si autem paruulus per aliũ ideo dicitur, quòd ista generatio *est quærentium faciẽ Dei Iacob.*Quid enim faciesDei dicitur,nisi noticia Dei,

E quia facie cognoscitur quis. Ex viso cognoscitur vir,& ab occursu faciei cognoscitur sensatus, faciẽ ergo Dei quærit habere. Et quia hic cognoscitur Deus à nobis per fidem,ideo quærere faciem Dei, est quærere eius fidem, qua cognoscatur à nobis,quã baptizandi & regenerandi primo quærere debent psal.104.Quærite Dominum & confirmamini

Iam a. Quærere faciem. cognoscere Deũ.

Fides.

Rex Christus.

mini, quærite faciem eius semper. Sed aduerte q̃ A dicit,*quærentium faciem Dei Iacob.*quia Gẽtibus quærentium Deum per baptismum & fidem Deus fecit sicut fecit ipsi Iacob, quem propter eius fidelitatem Deus antiquiori præposuit:scilicet, Esau, cuius primogenita hæreditauit.Consimiliter accidit & populo Christiano posterius nato, cui dat

Mat.21. Deus primatum à Iudæis sublatum.i. ipsum Christum,sicut Iudæis Christus dicebat.Auferetur à vobis regnum Dei,& dabitur Genti &c.

340 *2.q.sum.* ## Attollite portas, principes vestras: & eleuamini portę æternales,& introibit rex gloriæ.

Hic ad vnitatem ecclesiæ omnes etiam infideles

Principes. Heretici. Greg.lib. 19.c.14. Psal.106 inuitat.Vbi notandum quid nomine principũ. Secundo quid nomine portarum intelligitur. Nomine ergo principum, omnes hæretici vel etiam infideles intelliguntur. Vt ostendit Gregor.d.Qui alij principes hoc loco possunt intelligi nisi hæreticæ prauitatis auctores?de quibus per psal.dicitur Effusa est contentio super principes eorum,& errare fecit eos in inuio & non in via.Ipsi enim dum dispensationem Domini peruerse interpretari non metuunt,profecto plebes subditas non in eam viam

Esa.1. Porta. quæ Christus est, sed in inuium trahunt &c.Similiter & nomine principum hic accipe omnes infideles,socij furum.Item notandum q̃ anima nostra duplices habet portas,scilicet portas suas, & portas Dei.Portæ nostræ sunt illæ quas à nobis habemus,per quas ad animam nostram potest esse ad-

C itus,& quia à nobis nihil habemus nisi peccata,quibus diabolus ad animam nostram habet introitũ, ideo ipsa vitia dicuntur portæ nostræ.Portæ autem Dei dicuntur illæ,quas non à nobis habemus sed à Deo,per quas ad animam nostram potest esse aditus, & sic virtutes quas non à nobis sed à Deo habemus,portæ æternales dicuntur, quibus Deus ad animam nostram ingreditur. Primæ dicuntur por-

Psal.9. tę mortis,sed secundæ dicuntur portæ vitæ,de quibus vide superius,ibi. Qui exaltas me de portis mortis.Psal.ergo infideles & hæreticos ad vnitatẽ ecclesiæ prouocans,dicit. *Attollite portas principes vestras.*i.vos principes mali & hæretici,*attollite.*i.auferte ab animabus vestris *portas vestras.*s. peccata, quibus diabolus ad animas intrat,quibus diabolus sit

D locus in cordibus hominum.Et illis remotis,*eleuamini portæ æternales.*i. exaltamini vos virtutes quæ portæ æternales estis in cordibus hominum. Et sic *introibit rex gloriæ.*s.Christus ad corda vestra. Quo.s. facto,eritis ecclesiæ membra. Et q̃ per regem gloriæ intelligat Christum ideo subdit,

341 ## Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens Dominus potẽs in prelio.

Hanc interrogationem facit psal.non propter suam ignorantiam, sed ad conuincendam magis Iudæorum perfidiam, vt excellentiã Christi magis commendet d. *Quis est iste rex gloriæ* qui .s. ad corda vestra intrare debet?Et respondet ipsum regem describens d. q̃ est *Dominus fortis & potens, &c. Dominus.*s.omnium per creationem, *fortis* per gubernationem,*potens* per passionem, *Dominus potens in prælio,* per diaboli subingationem. Quasi d. Iudæis.Et si vos ô Iudæi regem Christum cum gladiis,fustibus & armis cepistis,si ipsum crucifixistis & duxistis ad mortem:non ipsum in pugna vos superasse putetis,quia non plus in ipsum potuistis, nisi quantum ipse pro nobis vos posse voluit, & se sponte vobis summisit.Vnde & ipse Pilato dixit.Non haberes in me potestatem vllam,nisi tibi datum esset desuper? *Ioan.19.* scilicet à me qui sum desuper.

Attollite portas principes vestras: & eleuamini portæ æternales:& introibit rex gloriæ. 342

Prædictam.n. exhortationẽ replicat vt magis auditores reddat attentos.vnde exponitur vt prius Et respondet determinando breuiter d.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. 343

Hic virtutes,cùm dicitur *rex virtutum* accipiuntur multipliciter s.pro agminibus Angelorum.Be-

B nedicite Dño omnes virtutes eius &c.Et sic *Dominus virtutum.*i.omniũ Angelorum.Itẽ pro donis gratiarum.2 Cor. 12.Nam virtus in infirmitate perficitur. Et sic dicitur *Dominus virtutum.*i.omnium gratiarũ.quia omnis gratia nobis ab ipso datur. Ioan. 1.De plenitudine eius accipimus vniuersi gratiam pro gratia.Item pro potestatibus dñorum temporalium. Facultates & virtutes exaltant cor. Et sic *Dominus virtutum.*i. Dñs omniũ temporaliũ dñorũ & virtutum.Et ista est proprior expositio, propter quod vbi nos habemus *Dominus virtutum*, in Hebræo habetur *Dominus sabaoth* quod interpretatur Dominus exercituum vel militiarum. Dñs ergo virtutum dicitur Christus,quia omnis virtus & potestas mundi subiicitur sibi.Vnde 1.Paralip. 29. dicitur.Tuũ Dñe est regnum,tu es super omnes principes,tu dominaris omnium, in manu tua omnis virtus & potestas.

Psal. 102 Virtutes. 2.Cor.12 Ioan.1. Eccl.40. 1.Par.29

PSAL. XXIIII.

344 *De panit. dist.10.in domo.*

D Te Domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido, non erubescam.

Iste psal.talem habet titulũ.*In finem Psal. Dauid.* Patet ex præmissis aliorũ psalmorum titulis. Ad intelligendũ autẽ materiã istius psal.sciendũ q̃ Dauid fecit istũ ps.persecutus à Saule, petens à Deo in quẽ

D cõfidebat ab illa persecutione liberari, p̃ qua persecutione etiã multos alios psal.fecit.Sed in ista tali oratione intellectũ altiorem habebat. Prophetæ.n. vnũ historicè profitebãt,sed in suis verbis alia altiora significabant. Notandum est ergo, q̃ in isto psal. Dauid loquitur in persona ecclesiæ in hoc sæculo grauiter afflictæ.Vnde hic ecclesia loquitur quasi quidam pœnitus grauiter flagellatus, qui aliis præponitur in exemplo ne murmurent in aduersis, qui in se expertus est iustitiã Dei & misericordiam. Vnde per misericordiã in hoc psal. aliis blanditur, vt confidant in Domino. Sed per iusticiã alios terret,vt Deum offendere timeant. Vnde tota intẽtio psal.est hic monere nos in aduersis non formidare non murmurare, sed ad Deum respicere & in Do-

E mino confidere.Et sic exponendo psal.in quolibet versu,dicam primo secundum litterã, secundo secundum significatum. Quo præmisso accedo ad psal.diuisionem.Iste.n.psal. est quædã oratio, quæ oratio in quatuor partes diuiditur secundũ q̃ hic psal. à Deo quatuor postulat.s. primo postulat mẽtis illuminationem: ne decipiatur. Secundo obstaculi remotionem:ne impediatur,ibi. *Reminiscere mi*

seorationem tuarum. Tertio termini degustatione: vt refocillatur ibi. *Quis est homo qui timet Dominum.* Quarto a pressuris liberationem, ne perturbetur, ibi. *Oculi mei semper ad Dominum.* Quantum ergo ad primā partem vt dignè orando exaudiatur, tria facit. Quia primo mentem suam ad Deum eleuat. Secundo necessitatem suam Deo explicat, ibi. *Neque irrideant.* Tertio per ipsum Deum doceri postulat, tbi, *Vias tuas Domine.* Quantum ergo ad primum sciendum, q oratio secundum Damas. est quidam ascensus mentis in Deum, sic quòd omnis orans ad Deum primo eleuat mentem, vt scilicet oculum suæ mentis ad diuina & cœlestia postulandā habeat & non terrena vel vana. Vnde solum ille verè & dignè orat qui sola vera & sancta orando postulat. In cuius figuram Dñs oraturus ascendit in mōtem. Iesus dimissa turba ascendit in montem solus orare. Quæ verba ad propositū exponens Beda, dicit. Ideo oraturus Iesus in montem ascendit: vt nos orare doceret. Nō. n. omnis orans ascendit, sed solū qui bene orat. Ille autē solū bene orat, qui superna quærit orādo. Qui pro vero diuitijs, aut pro honore huius sæculi, aut pro inimici morte obsecrat, hic in infimis iacens viles ad Deū preces emittit. Conformiter ergo & Psal. hic orare cupiens, primo à terrenis se suspendens, ad Deum mentem eleuat d. *Ad te Domine leuaui animā meam*, quasi dicat secūdum gl. *Ad te Domine leuaui animam meam.* de terrenis spiritualē desiderio æterna non temporalia quæ rens. Sic etenim & psal. dicebat. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Verum quia non sufficit orando eleuare mentē, nisi confidentiā impetrationis quis nō in suis meritis, sed in solo Deo ponat, ideo subdit. *Deus meus in te confido non erubescā.* Sicut enim infirmus confidens in medico citius sanitatem impetrat, sic & conformiter orans confidens in Domino, facilius impetrat postulata, propter quod dicitur. Nolite amittere cōfidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Ideo hic nota q ex hac tali in Deum confidentia multa præueniunt nobis. s. omnia quæ in oratione sunt postulanda. s. Remissio peccatorum, infusio meritorum, fortitudo animarum, cognitio credendorū, superatio dæmoniorum, acquisitio præmiorum. Primo confidentia facit remissionem peccatorum. Confide fili remittuntur tibi peccata. Nec mirum, quoniam confidentia in Deo, fidem includit, fides autem purgat peccata. Actuum 15. Fide purificans corda eorum, propter quod ait Apostolus. In Christo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius. Secundo facit infusionem meritorum. Si enim peccatum sine Dei gratia purgari non potest; & ipsa gratia omniū meritorū est causa, consequens est q confidentia quæ per gratiā peccata purgat: etiam in nobis operetur & merita. Vnde Hiere. 17. dicitur. Benedictus vir qui cōfidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius, & erit quasi lignum &c. quod aliquando non desinet facere fructum. Tertio facit fortitudinem animarum. Ratio quoniam confidentia in Deo vnit animam Deo: vnitus autem stabilis est. Ideo dicitur. Confide in Domino & sta in loco tuo. Locus enim noster in quo stabiliter manere debemus est cor nostrum, à quo extrauagando per temporalia non debemus exire. in isto autē loco nos stabiles facere debet confidentia in Deo, dicente psal. 124. Qui confidunt in Domino sicut mōs Sion non cōmouebitur, &c. Quarto dat veritatis cognitionem Qui cōfidunt in Domino, intelligunt veritatem. Quinto facit dæmonum superationem. Vnde de Macchabæo dicitur. Macchabeus autem confidebat semper eum omnipotē auxilium sibi à Deo affuturum, qua confidendentia ipse frustratus non fuit, nam vt ibidē sequitur, Dominus per manum Hiere. Prophetæ gladiū sibi porrexit in quo aduersarios superauit. Vnde ad hanc confidentiam nos inducens Christus dicit Confidite, ego vici mundum. Sexto facit acquisitionem æternorum. Hæc est ciuitas gloriosa, habitās in confidentia. i. quæ per confidentiam habitatur & acquiritur. Si ergo confidere in Deo peccata purgat & sic omnia merita operatur: sequitur q de nullo confidens in Domino erubescere debet. Et hoc est quod dicit. *Deus meus in te confido non erubescam.* Vbi nota quòd erubescere est quoddam signū extrinsecum interioris verecundiæ. Quia verecundia causat ruborem in facie, sed timor causat pallorem. Cuius causam assignat Boetius super prædica. Aristo. d. q hnmo cum verecundatur ex aliquo delicto, sanguis quasi amicus naturæ, tendit ad exteriora quasi cooperire volens delictum, & sic per talem verecundiam homo erubescit. i. rubicundus efficitur. Cùm verò quis pro aliquo facto timet: cū timor sit in corde, sanguis fugit ad interiora. s. ad cor ad ipsum confortandum, & sic exterius homo fit pallidus. Et sic pallor est signum timoris, & erubescentia signum verecundiæ. Petit ergo hic Psal. in persona ecclesiæ, *ne erubescat.* i. ne aliquod peccatum committat, per quod verecundetur interius, & exterius erubescat. Et hoc est petendū ante peccatum, si tamē quis in peccatum incidat, statim ex hoc erubescere debet. Confundimini & erubescite super viis vestris, domus Israel, quia qui hic de cōmissis peccatis erubescere nolunt, erubescent in futurum. Erubescant impij, & deducantur in infernum, &c.

Oratio. Damasc. *Matth. 14.* *Psal. 122* *Hebr. 10. Cōfidētia* *Matt. 9.* *Act. 15. Ephe. 3.* *Hiere. 17.* *Eccl. 11.* *Psal. 124* *Sap. 3.* *2. Mac. 15.* *Ioan. 16.* *Sapho. 2.* *erubescere.* *verecundia.* *Ezec. 36.* *Psal. 30.*

Neque irrideant me inimici mei: etenim vniuersi qui sustinent te, non confundentur. 345

Hic consequenter necessitatem suam Deo explicat ipse Dauid secundum litteram, quia Saul & cōplices eius sibi irritabantur & quærebant eius confusionem: contra quod orat d. *Neque irrideant me inimici mei.* s. me tenendo & morte turpi affligendo Sed quantum ad intellectum propheticū, psal. hic in persona ecclesiæ orat contra inimicos spirituales & inuisibiles, ne sibi præualeant d. *Neque irrideant me, &c.* Vbi nota quòd rideo tides componitur cum in mutato. n. in r. & sit irrideo, des, q idem est quod alium decipere. Inimici autem nostri spirituales nunquam præualent nobis suis tentationibus nisi nos irridendo vel decipiendo quia cum nobis inimicus diabolus præualere appetit, vitia sub specie virtutum nobis proponit, vt diffusè ostendit Gregor. d. Ecce quidam contemnus rebus propriis, nullis mundi huius occupationibus vult implicari. Ad hunc antiquus hostis adueniens: vt intentionē bonæ deuotionis subruat, quasi vtilitatis consilium subministrat d. Et si illa quæ habes tibi sufficiant, sed deficiant quid acturus es? quæris vnde prouidere debes filius. Solicitudo enim prouida est parare qd deest. Quod etiam sine culpa fieri potest. Alius autē decreuit, nō solū terrena cōmoda nō q̄rere, sed etiā oībus q̄ possidet renūciare vt liberius Deo vacare possit. Huius cor antiquus hostis

Irridere. Deceptio. demonis. *Tentatio Greg. lib. 32. c. 23. Aliter habetur in originali Gregorii.*

hostis insidians, callida suggestione alloquitur. d. Vnde tanta temeritas? vnde tanta in te surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia reliquendo subsistas? An non plerique terrena patrimonia non deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera æterna bona mercantur. Hæc blandiens suggerit, scilicet seorsū in eisdem rebus ante oculos retinentis mortiferas delectationes apponit, quatenus seductum cor ad blanda exteriora attrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Alius relictis iam omnibus, etiam propriam voluntatem frangens, se sub alterius regimine subiicit: vt quæ sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio obseruet. Hunc antiquus hostis tanto melius alloquitur, quāto ipsum ab excellentiori loco deiicere conatur. Móxque virulenta suggestione blandiens, dicit: O quāta per temetipsum bona agere poteris, si nequaquam te alterius arbitrio subdas. Cur profectum tuum sub studio melioris imminuis? Qui ergo tibi plenè ad bene viuendum sufficis: cur alienum supra te iudicium requiris? Hæc blandiens, seorsum in voluntatibus eius superbiæ causas parat, &c. Ex quibus omnibus apparet, quòd diabolus nos tentādo vt præualeat, semper irridet, id est, decipere conatur. Et à talibus irrisionibus ecclesia se custodiri hic orat. d. *Neque irrideant me inimici mei.* sciens quod dicitur Iob 12. Qui irridetur ab amico suo, id est, diabolo, qui se fingit amicum, inuocabit dominum & exaudietur. Et orationem suam exanditam ostendit subdens. *Etenim vniuersi qui sustinēt te, non confundentur.* Vbi nota, quòd sustineo componitur ex sursum & teneo tenes. inde sustinere idem est, quòd sursum tenere. Illi ergo sustinent dominum: qui in tentationibus, vel aduersitatibus positi, ipsum omnibus rebus præponendo diligunt & confidunt in ipso. sic enim dicitur Psal. 129. Propter legem tuā sustinui te domine. Vel aliter, sustinere idem est, quòd patienter pati & expectare. Certamē passionum sustinuistis, id est, patienter portastis. Et tales non confunduntur. Vbi notandum, quòd secūdum, quod ait Bern. super illo verbo Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Triplex est confusio, scilicet confusio in vitiis, confusio pro vitiis, & confusio contra vitia. Confusio in vitiis est quando homo pessimis passionibus dissipatus, non ratione regitur, sed vitiorum tumultu confusè agitatur. Confusio pro vitiis est quando quis in vitiis comprehēsus, & conuictus criminis alicuius confunditur & punitur. Confusio contra vitia est, quando quis pœnitēs & confitens abhorret quæ cōmisit, & salubri cōfusione purgat. Hic ergo loquitur de cōfusione, quæ est in vitiis & pro vitiis, quia sic sustinentes dominū, nō cōfunduntur à diabolo per peccatum. In te domine speraui, non confundar in æternum. Sed tali confusione confunduntur peccatores, diabolo adhærentes, propter quod sequitur.

Psal. 129. *Heb. 10. Ber. super Matt. 11. c.* *Nota bene triplicem confusionem.* *Psal. 30.*

346. Confundantur omnes iniqua agentes superuacuè.

Superuacuè agunt, qui fine intento frustrantur. Et ideo quia omnes peccātes finaliter fine frustrātur principaliter intento, scilicet quiete & delectatione, ideo superuacuè dicuntur agere. Et nota q quamuis omnia peccata confundant animā, tamen maximè sunt tria, scilicet, Superbia, auaritia, luxuria. Primo confunduntur iniqua agētes per superbiam. Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerūt. Vnde Chrysostomus exponens illud Lucæ 22. Reges Gentium dominantur eorum, dicit. Fructum humilitatis posuit Deus primatū cœlestem, & in primatu terrestri, scilicet in superbia fructum posuit confusionem cœlestem, vt quicunque desiderat primatum cœlestem, humilitatē terrestrem sequatur. Quicunque autem desiderat primatum in terra, inueniet confusionem in cœlo, vt iam inrer Christi seruos non sit. Quoniam non qui maior fuerit in honore, ille iustior est. Sed qui iustior fuerit, ille est maior. Conuersatio enim meliorum est desideranda, vt euadatur confusio, non dignior gradus. Secundo cōfundit auaritia. Gloria in cōfusione eorum qui terrena sapiunt, id est, secundum glo. Gloria quā habēt auari in rebus terrenis, perducet eos ad cōfusionem æternam. Tertio confundit luxuria. Sic enim luxuriosa Holofernis voluntas erga Iudith ipsum confudit cū toto exercitu Assyriorum. Vna mulier Hebræa fecit cōfusionem in domo regis Nabuchodonosor. Sic igitur peccata diuersa peccatorē confundunt, quia vt ait Gaulfredus super illo verbo, 1. Cor. 5. Expurgate vetus fermentum. Vetus offensa nouum quandoque talionem, nouū ingerit quādoque vetus plaga dolorem, vetus culpa nouam gignit confusionem. Quæ omnia nunc cōfirmans Psal. dicit: *confundantur omnes iniqua agentes, &c.* Et sic verbum optatiuum accipitur pro verbo futuro indicatiui, vt sit sensus: *Confundantur.* id est, confundentur. Vel aliter, hic accipi potest cōfusio cōtra vitia: quādo quis, scilicet, confunditur de peccatis cōmissis agēdo pœnitentiā. Vt sit sensus. *Confundantur omnes iniqua agentes, &c.* id est, displiceat eis peccatū ipsorū, & pœniteāt. Cū enim quis mente considerat mala quæ fecit, nō immeritò confunditur & erubescit in eis. Et ideo ad hoc Deus peccata sua hominibus ostēdit & manifestat multotiens, vt inde cōfusi pœniteāt. Vnde Hiere. 31. dicitur: Postquā cōuertisti me, egi pœnitentiam, & postquam ostēdisti mihi, percussi femur meū & cōfusus sum. Et ad istā cōfusionē pœnitētiæ nos inducit Sapiēs, d. Nō cōfundaris pro anima tua dicere verū. Est enim cōfusio adducēs peccatū, & est cōfusio adducēs gratiā & gloriā. Et istam cōfusionem pœnitētiæ omnibus peccatoribus optās Psal. dicit: *Confundantur omnes iniquæ agentes superuacuè.*

Auaritia. Luxuria. Iudith 14. *1. Cor. 5.* *Hiere. 31* *Eccles. 4.* *Confusio. Superbia Psal. 118. Luc. 22. Chrysost.*

Vias tuas domine demonstra mihi: & semitas tuas edoce me. 357.

Hic consequenter Psal. per Deum doceri postulat. Vbi notandum, quòd aliæ sunt viæ domini, & aliud semitæ eius. Nam via est iter latū, semita autem dicitur iter strictum: via omnibus est cōmunis, sed semita paucioribus. Et sic per viā domini intellige præcepta eius, quæ omnibus sunt cōmunia, ad quæ seruanda omnes obligantur, de quæ via dicitur Psal. Viam mandatorū tuorum, &c. Per semitas vero eius magis arctas, ad quæ non omnes obligātur, intellige cōsilia domini, sicut est castitas, paupertas, obedientia & huiusmodi, ad quæ solum voto quis obligatur: de quibus dicitur Iob 37 Nunquid nosti semitas nubiū magnas & perfectas, id est consilia, quæ nubes, id est, Apostoli obseruabāt. Et attēde, q petit iste demōstrari sibi vias Dei. Quod idea facit, quia multoties quis præcepta Dei custodit, & tamē quo ipsis tendat ignorat. Vnde Gregor. super illo verbo Iob 3. Viro cuius abscondita est via, dicit: Via enim suo viro abscondita est, quia & iam in qua sit vitæ qualitate considerat: adhuc tamen ad quem finem tendit, ignorat: Et si iam superna

Semita. Præceptū Psal. 118. *Consilia.* *Iob 37.* *Greg. 3. mor. c. 3.* *Iob 3.* *abscondi-tum.* *Ignoran-tia.*

Universidad de Deusto Biblioteca

apperit & hæc plenis desideriis quærit, adhuc A
si in eisdem desideriis permaneat nescit. Peccata
quippe deserentes, ad iustitiam tendimus, & vnde
venimus nouimus, sed quo perueniamus, ignora-
mus. Quid hesterna die fuimus, scimus: sed quid
contingat crastina die nos esse nescimus. Via ergo
sua viro abscõdita est, quia sic pedem ponit operis,
vt tamen præuidere nequeat exitum cõsummatio-
nis. Viam ergo præceptorum Dei Psalm. sibi de-
monstrari postulat, vt intelligat quò per illam per-
gat, d. *Vias tuas domine demonstra mihi.* quia illas per se
Prouc 20 nullus cognoscere potest. Prouer. 20. Quis autem
hominũ potest intelligere viam suam? Si autem sic
est de via, scilicet mandatorũ, hoc multo fortius est
de semitis cõsiliorum, quia magis sunt arctæ & dif-
ficiles. Vnde quãdoque quis eligit semitã paupertatis in qua post necessitate pressus appetit diuitias, quis castitatem vouit: postea tentatione tactus
Gregor. grauius ruit. Similiter de aliis. Vnde ait Gregor. vbi
supra. Sæpe enim fit, vt opus nostrũ causa sit dãnationis, cp profectus putatur esse virtutis. Sæpe vnde
placari iudex creditur, inde ad iracundiam validius
Prou. 14. instigatur, Salomone attestante qui ait. Est via quæ
videtur homini recta, nouissima autem eius ducũt
Iob 6. ad mortẽ. Propter quod de semitis istis dicitur Iob
Greg. lib. 7. mor. c. 14. 6. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorũ. Quod ex-
ponens Greg. d. Sunt nõnulli qui vitiis tota intẽtio-
Tentatio diaboli. ne obuiare desiderant, sed irruẽte tentationis arti-
culo, in deliberationis proposito nõ perdurãt. Alius
nãque prauo ausu superbiæ inflatus cũ magna esse
præmia humilitatis cõsiderat, aduersus semetipsum
se erigit, superbiã deponit, exhibere se quibuslibet C
cõtumelijs humilem promittit. Sed cũ repẽtè hunc
vnius verbi iniuria pulsauerit, ad consuetam proti-
nus elationẽ redit. Alius auaritia æstuans, augendis
Propositũ bonum. facultatibus anhelat. Is cũ præterire omnia veloci-
ter cõspici: iam nil appetere decernitur, & adepta
tantùmodo sub moderationis freno possidere. Sed
cum repente viderit quæ placeãt in ambitionẽ pro-
tinus mens anhelat, & vita quærit habere. Alius lu-
Aliter habetur in Origine. Gregorij. xuria tenetur, dum autẽ quãta sit castitatis mundi-
tia cõspicit, restringere voluptatẽ deliberat, sed ob-
iecta oculis eius specie cũ subita tentatione cõcutitur, protinus à pristina dispositione dissipatur, &c.
Et sequitur. Inuolutæ ergo sunt semitæ gressuũ eo-
rum: quia recta quidẽ deliberãt, sed ad cõsueta ma-
la faciliter redeunt: volunt quippe esse humiles, sed D
sine despectu: volũt esse pauperes, sed sine defectu:
volunt esse casti, sed sine maceratione corporis: esse
patientes, sed sine cõtumelijs volunt. Et ideo ne sic
in istis semitis virtutũ Psal. inuoluatur, has se doce-
ri per Deum desiderat. d. *Et semitas tuas edoce me.* Sed
quia nec vias præceptorum, nec semitas consilio-
rum quis digne perambulare potest, nisi illa prius
cognoscat, ideo de illis à Deo edoceri postulat, d.
consequenter,

348. Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus saluator meus, & te sustinui tota die.

Duo enim petit: in veritate dirigi, quod ad be-
ne viuendum pertinet. edoceri, quod ad verã scien-
tiam spectat. in quibus duobus est vera hominis
perfectio, & sine quibus quis saluari non potest
adultus: vnde subdit: *quia tu es saluator meus.* quasi di-
cat: Tu es saluator, ideo me dirigere debes & doce-
re, quia sine istis saluari non possum. *Et te sustinui to-
ta die.* Vbi aduerte quòd hic duo ponit commenda-
bilia. scilicet tu es saluator meus & te sustinui. Duæ
enim sunt res secundum Cassiodorũ, quæ nos bo-
nos faciunt, scilicet vt Deum saluatorem creda-
mus, & patienter retributionem eius expectemus.
Vide versum 2495.

349. Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum quæ à sæculo sunt.

Hic consequenter Psal. postulat obstaculi remo-
tionem ne impediatur. Impediunt autem nos pec-
cata nostra & fragilitas naturæ nostræ, sed adiuua-
mur Dei bonitate & misericordia. Et diuiditur in
tres partes. Quia primo Dei misericordiam pos-
tulat, vt sui misereatur. Secundo suam fragilitatem
explicat, vt adiuuetur: ibi. *Secundum misericordiam
tuam memẽto.* Tertio se exauditum prædicat: vt cæte-
ri confortentur: ibi. *Dulcis & rectus dominus.* Quantũ
ad primum sciẽdum, quòd iste diuinam misericor-
diam postulat, quo ad duo, scilicet primo vt sui re-
cordetur ad miserendum: secundo vt sui obliuiscatur ad puniendum: ibi. *Delicta iuuentutis meæ.* Quan-
tum ad primum sciendum, quòd quamuis obliuio, Obliuio. Recordatio.
nec recordatio propriè cadat in Deo, quia semper
scit quæ æternaliter nouit, & omnia quæ nunc scit
æternaliter sciuerit, aliter mutabilis esset, quia de
sciente efficeretur nescies: vel de nesciente sciẽs, ta-
men quodãmodo iuxta humanũ morem, illius rei
obliuisci dicitur, cuius effectum nõ ostendit aperte,
& illius recordari cuius effectum ostendit. Et sic di-
citur obliuisci iustitiæ, quando malos non punit. &
recordari, quando ipsos punit, sic & misericordiæ
obliuisci dicitur, quando miserias nostras nõ tollit,
& recordari, quãdo subuenit miseris. Quod osten-
dens Greg. ait, per Prophetam dominus ad Israel, d. Greg. 3. Mor. c. 3. Hiere. 2. Esa. 48.
Recordatus sum tui miserans adolescẽtiam tuam.
Et rursum per spõsæ cõparationem loquẽs ait: Et si
illa oblita fuerit tui, ego tamẽ nõ obliuiscar tui. Sed
quis nesciat, quia Dei memoria, nec oblitione rũ-
pitur, nec recordatione sarcitur? sed cũ aliqua dese-
rens prætermittit. more hominũ obliuisci dicitur,
& cũ post longum tempus quæ voluerit visitauit,
nostræ mutabilitatis cõsuetudine recordatus voca-
tur. Quo enim pacto diuinitatis eius vim dissipat
obliuio, cui ipsa quoque laudabilis memoria essen-
tialiter concordat? Nulla nãque nisi præterita, aut
absentia recordantur. Quomodo ergo Deus præte-
ritorum reminiscitur, cum ipsa quæ in semetipsis
prætereunt eius nutui semper præsentia existant?
Aut quando absentiũ recordatur: dum omne quod
est, per hoc illi præsto est, quod in ipso est? Quod si
ei præsto non esset, omnino non esset: nam nõ exi-
stentia videndo creat, existentia videndo continet.
Quicquid ergo creator non videt, essentia subsistẽ-
di caret. Consimili ergo modo nunc loquens Psal.
petit recordari Deum suarum misericordiarum. d.
*Reminiscere miserationum tuarum domine & misericordia-
rum tuarum. &c.* Et nota differentiã inter misericor-
diam & miserationẽ, quia misericordia propriè est
actus interior miserãtis, sed miseratio est actus ex-
terior magis in misero. Hæ autẽ misericordiæ & mi- E
serationes domini *à sæculo sunt.* id est ab initio, quasi
dicat, Deo, nũquã enim sine misericordia fuisti: nec
homini peccãti tua miseratio defuit. Primo enim
homini peccanti misertus es, quando ipsum pec-
cantem increpasti vt seipsum cognosceret. Simili-
ter & ipsi Cain primo homicidæ, quem ideo increpa-
sti, d. Quid fecisti? Ecce vox sanguinis fratris tui
Abel

Abel, &c. vt peccatum suum cognoscens pœniteret. Sic & ipsi Noe quẽ tua misericordia à diluuio saluasti, &c. quasi ergo dicat psal. O domine ne in me fallat quod ab initio sæculi incœptum est. *Reminiscere miserationum tuarum domine, &c.*

350. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Hic cõsequenter petit, vt Deus sui obliuiscatur
Delictum Peccatum ad puniendũ. Vbi notãdum quòd propriè loquendo differunt delictũ & peccatũ, quoniã vt dicit Augustinus in quæstionibus Leuitici, & habetur, lib. 2. di. 42. Delictum est declinare à bono, peccatum est autem facere malũ, & sic delictũ est peccatũ omissionis, sed peccatũ propriè est peccatum cõmissionis. Aliud est enim declinare à bono, & aliud facere malum, peccatũ est ergo perpetratio mali, sed delictum est derelictio boni, quod & ipsum nomẽ ostẽdit. Quid enim aliud sonat delictũ, nisi derelictũ? Indifferenter tamẽ peccatũ nomine delicti & delictũ quandoque nomine peccati accipitur. Sic ergo hic
Iuuentus, accipitur delictũ pro omni peccato scienter cõmisso. ¶ Itẽ notãdum, quòd hic iuuentus non accipitur pro ætate, sed pro passione quæ dominatur maximè in iuuenibus. Et sic peccata iuuentutis dicũtur illa quæ non fiunt ex certa malitia, sed ex passione prædominãte, vt si quis turbatus excedat modum correctionis, si colericus citò irascatur, si sanguineus faciliter delectationibus tãgatur, ista dicuntur
Ignorãtia delicta iuuentutis, quia facta ex passionibus, quæ maximè in iuuẽtute dominãtur. Per ignorãtias autem intelligit peccata ex ignorantia cõmissa, quia multoties quis peccat, se nesciente, vel nõ credente peccare, saltem quo ad aliquã circunstantiã peccatũ aggrauãtem: vt cũ quis cõmittit adulteriũ ignoranter, quia nescit illã esse vxorãta, cũ qua coit. Sic etiã Iacob cognouit Liã nõ suã, quã suam esse credebat. Sic ergo hic psal. duo genera peccatorum hîc sibi quærit dimitti, ne Deus pro illis puniat ipsum, scilicet peccata facta ex passione. d. *Delicta iuuentutis meæ,* & facta ex ignorãtia. d. *Et ignorãtias meas ne memineris.* id est, ne reserues ad æternã vltionem. Sed fortè d.
Quæstio. Quare iste mentionẽ non facit de peccatis ex certa malitia perpetratis: cum multoties illis peccauerit, scilicet per adulterium & homicidium? Respõdeo, D quòd peccata quæ Dauid fecit ex certa malitia, fuerunt facta post mortem Saulis, vt homicidium Vriæ, &c. Hanc autem orationem fecit, dum esset in persecutione Saulis.

351. Secundum misericordiam tuam memento mei tu: propter bonitatem tuam domine.

Hic cõsequenter suã explicat fragilitatem vt adiuuetur. Non enim hic psal. allegat Deo merita sua, sed magis fragilitatẽ. d. *Memento mei tu.* quasi dicat: Tu cuius opus est misereri, & peccata dimittere memento mei, quia fragilis naturæ sum: nõ quidẽ propter meritũ meum, sed secundũ misericordiam E tuã qua me dignatus es creare ad imaginẽ & similitudinem tuã, nõ dico vt sis memor mei secundum iram tuã, qua sum dignus, sed secundũ misericordiam tuã, qua peccãdo me indignum feci. *Et propter*
Bonitas. Misericordia. *bonitatem tuam.* Vbi notat glo. differentiã inter bonitatẽ & misericordiã, quia misericordia propriè est erga miseros, bonitas autem erga quoslibet. Et per istũ modũ bonitas Dei est erga beatos quos gratis beatificat, & non misericordia, quia miseri non

A sunt. Dicitur igitur Deus bonitatẽ habere, quia super omnes iustos & iniustos suã bonitatem diffundit, propter quod dicitur: Nemo bonus, nisi solus Luce 18.
Deus. Quod ideo dicitur, quia bonitatẽ suã à seipso Deus habet, sine qua nihil bonũ esse potest. Allegat ergo iste, nõ sua merita, sed Dei misericordiã & bonitatem, quasi dicat: De natura boni est quòd sit sui ipsius diffusiuum. Et ideo bonitati tuæ infinitæ cõdecẽs est, vt se diffundat erga pœnitẽtes remittendo culpam, & gratiam cõferendo. Et nota hic quòd
Bonus Deus. 2. Mach. 1. Deus solus dicitur bonus multipliciter. Primo essentiali perfectione, quia nullũ bonum sibi accidit.
Luc. 18. Domine Deus omniũ creator, qui solus es rex bonus, solus præstans, solus iustus & omnipotens &
B æternus, & Lucæ 18. Nemo bonus, nisi solus Deus.
Exo. 33. Secundo vniuersali cõprehensione, quia nullũ bonum ei deficit. Ego ostendã tibi omne bonũ. Tertio
Psal. 103. generali effusione, quia omne bonũ ab ipso effluit. Aperiente te manũ tuã, omnia implebũtur bonitate. Quarto finali consummatione, quia omnia bona in ipsum tendũt. Bonus est dominus sperãtibus in
Thre. 3. eum, animæ quærenti illũ: & Sap. 12. O quã bonus
Sapie. 12. & suauis est domine spiritus tuus in nobis, &c.

352. Dulcis & rectus dominus: propter hoc legem dabit delinquẽtibus in via.

Hic consequenter se exauditum prædicat, vt cæteri confortentur. Vbi nota, quòd iste, vt ex prædi-
C ctis patet, quatuor à Deo postulauerat, scilicet mẽtis illuminationem. d. *Vias tuas domine demonstra mihi.* secundo operum directionem. d. *Dirige me in veritate tua.* tertio Dei miserationem. d. *Reminiscere miserationum. &c.* quarto peccatorum remissionem. d. *Propter nomen tuum.* Et in omnibus istis ostendit se fore exauditum. In primo, ibi. *Dulcis, &c.* In secundo: ibi. *Diriget mansuetos.* In tertio: ibi. *Vniuersæ viæ domini.* In quarto: ibi. *Propter nomen tuum.* Primo ergo ostendit, quòd Deus sua lege nostras illuminat mentes. d. *Dulcis & rectus dominus, &c. Dulcis* enim dicitur dominus ratione misericordiæ, qua peccata dimittit. *Et rectus,* ratione iustitiæ, quia etiam peccata impunita non dimittit. *Dulcis* ratione misericordiæ: *rectus* ratione iustitiæ. *Dulcis*, quia priora peccata dimit-
Dulcis Deus. Rectus Deus. tit: sed *rectus,* quia ne amplius peccetur præcipit. Et
D hoc est quod subdit, *Legem dabit delinquentibus in via.* scilicet vitæ præsentis, quæ lex est, quòd peccata priora dimittit per dulcedinem misericordiæ, & vlteriora prohibet per rectitudinem iustitiæ. Vnde
Ioan. 5. paralytico sanato iuxta piscinam dixit. Ecce iam sanus factus es, & hoc per dulcedinem misericordiæ. Iam noli peccare, ne deterius tibi contingat, & hoc exigit rectitudo iustitiæ. Istam consimilem legem
Ioan. 8. dedit mulieri in adulterio deprehensæ. d. Ego te non condemnabo, vade & amplius noli peccare. *Dulcis ergo & rectus est dominus:* quia perfecta lex non esset illa, quæ per dulcedinem commissa peccata dimitteret, nisi etiam per rectitudinẽ iustitiæ prohiberet futura. Vnde ista verba exponens Bernat-
Bernardus. dus, ait: *Dulcis & rectus dominus, &c.* quia dulcis est E dominus, dat occasionem recuperandæ salutis, non tamen absque disciplina legis, quia rectus. *Dulcis est:* quia perire non patitur. *rectus:* quia punire non obliuiscitur.

353. Diriget mansuetos in iudicio: docebit mites vias suas.

Hic cõsequenter ostẽdit q. Deus nostros actus & opera

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dirigere. opera dirigit. Vbi nota: quòd dirigere opera alicuius, est ipsa ad debitum finẽ perducere. sic dirigere viã alicuius, est ipsam per rectã viã ad terminũ debitum perducere. Finis autẽ debitus omniũ operum nostrorũ est ipse Deus, in quem omnia, vt in finem tendãt: vel tendere debẽt. Et sic dirigere opera nostra est ipsa ad æternũ præmiũ acceptare, quod alibi petebat Psal.d. Opus manũ nostrarum dirige.

Psal. 89.

Ite nota, quòd secundũ Cassiodorum super illud Psal. Audiãt mãsueti & lætentur, Mansuetos dicimus, quasi manu assuetos, id est, patientes & mites, qui alienas iniquitates tolerãt, nec aliquẽ grauare præsumũt. Istos ergo tales mãsuetos in iudicio diriget dominus, quia ipsorũ opera ad æternũ præmium in vltimo iudicio acceptabit, & sic exponit glo. d. Mansuetos, scilicet qui Deo nõ resistunt, sed eius voluntatẽ sequuntur. *Diriget in iudicio* vltimo, quia ipsos non perturbabit, sed præmiabit æternaliter. Quod ideo sic dicit, quia nõ est volãtis neque currentis, sed Dei miserentis, vt scilicet in iudicio dirigatur: ideo dicitur: Cor hominis disponit viam suã, sed domini est dirigere gressus eius. Et quasi idem aliis verbis replicat. d. *Docebit mites vias suas.* id est præcepta sua, per quæ peruenire possint ad gloriam. Vbi nota, quòd aliud est docere Dei, & aliud docere hominis, quia docere hominis, solũ per vocem exteriorem ad aures peruenit corporis, sed docere Dei aures penetrat mẽtis, vt dicit Gregorius: Et sic illos Deus docet vias suas, quibus obseruationem suorũ præceptorũ inspirat. Talia autẽ reuelat humilibus & non superbis, Christo patri d. Abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Vndè & Greg. d. Prædicator verba auribus dare potest, corda vero aperire nõ potest, & nisi per internam gratiã solus omnipotẽs Deus prædicãtiũ verbis ad corda audientiũ inuisibiliter auditũ præstet: incassum prædicatio aure audientis percipitur, quæ peruenire ad intima surdo corde prohibetur, &c. Ex quibus patet, quòd solus Deus, & non homo mentem docet interius, quod nunc benè notans Psal. d. *Docebit mites vias suas.*

Rom 9. Prouerb. 16.

Matt. 11. Greg. lib. 29. mor. c. 1. 16.

Mansuetudo.

354. 22. 32 sanc.

Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, requirentibus testamentum eius, & testimonia eius.

Hic ostendit, quòd Deus omnibus suã exhibet misericordiã. Vbi notandũ, quòd iste versus est declaratiuus præcedẽtis, statim enim dixerat. Docebat mites vias suas. Hic autẽ explicat quas vias. d. quòd *omnes viæ domini sunt misericordia & veritas.* quasi dicat, secundũ glo. Et si quasi infinitæ sint viæ domini, in his tamen duabus includũtur. Quorũ vnum exhibet donãdo peccata, alterũ iudicando merita. Misericordia enim dimittit peccata, veritas iudicat merita. Et sic vniuersæ viæ domini sunt duo aduentus filij Dei, vnus miserãtis, alter iudicantis. In illis duobus aduentibus misericordiã & veritatẽ manifeste nobis exhibet, in primo misericordiã, in secũdo veritatẽ, quæ duo tamen in omni opere domini simul sunt, etsi nõ manifestẽ nobis appareãt. Et sic dominus omnibus exhibet misericordiã & veritatem, & sic hic veritas accipitur pro iustitia. Ad hoc tamen magis intelligendum est notandum, quòd licet in aliquibus operibus Dei magis eluceſcat misericordia quã iustitia, vt in præmiatione beatorum, tamen ibi etiã est iustitia, inquãtum Deus ordinauit pro talibus operibus meritoris reddere æternum præmium, propter quod dicebat Apostolus. Bonũ certamẽ certaui, cursum cõsummaui, fidẽ seruaui, ideo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi, &c. Illa tamen præmiatio est opus misericordiæ, quia illos præmiat gratiose vltra condignum. Et similiter licet in aliquibus operibus plus reluceat iustitia, quã misericordia, vt in punitione malorum & dãnatione, tamen ibi est misericordia, quia ipsos punit citra condignũ, quia tãta est offensa, quãtus est ille qui offenditur. Et ideo quodlibet mortale peccatum, de rigore iustitiæ meretur pœnam infinitã intensiuè & extensiuè, si esset possibile. Sed cõtra hoc arguũt aliqui, scilicet quòd misericordia & veritas nõ sint in omni opere Dei: primo auctoritate Iacobi, d. Iudiciũ sine misericordia fiet illi qui nõ fecit misericordiã. Itẽ Augustinus super psalmũ 100. dicit: Misericordia Dei est in præsenti, sed iudicium erit in futuro. Ad ista respondetur. Ad primũ, quòd dictũ Iacobi intelligitur quòd iudiciũ dãnationis fiet illi qui nõ fecit misericordiam sine misericordia, scilicet liberãte & saluãte, qui tamẽ in aliqua pœnæ alleuiatione misericordiã Dei sentiet. Ad secundũ dicitur, quòd misericordia hic & iudicium in futuro, nõ negatur quin in futuro sit misericordiæ effectus, & in electis qui per misericordiã ab omni miseria liberabuntur, & in reprobis qui minus quã meruerint cruciabuntur. Sed hic nõ sine causa dicitur fieri misericordia & iudiciũ in futuro, quia hic multis modis miseretur Deus, quibus non miserebitur tunc, vocat enim nunc peccatores & iustificat, quod tunc nõ faciet. Et tunc reddens singulis secundum merita manifestẽ iudicabit, qui nũc occultẽ iudicat. Sed quia nõ omnes hoc intelligũt, scilicet qualiter in omni opere Dei sit misericordia & iustitia: ideo declarat consequenter, qui sunt illi quibus hæc sunt nota. d. *Requirentibus testamentum eius & testimonia eius.* Per testamentum eius intellige eius passionem & mortẽ, per quã hæreditas æterna nobis promissa est reddita. Et de hoc testamento ait: Hic est calix sanguinis mei noui testamenti. Per testimonia vero eius intellige dicta Prophetarũ & Euangelistarum: de quibus dicebat Christus: Scrutamini scripturas, & illæ sunt quæ testimoniũ perhibent de me. Qui enim *requirunt.* id est mente cõsiderant passionem Christi, cognoscunt quòd illud fuit opus misericordiæ, vt innocens pro peccatoribus moreretur, & opus iustitiæ, vt pro peccato tantum bonum solueretur, quantum malum fuerat peccatum. Etiam hoc declarant dicta scripturarũ, quæ promittũt per misericordiã vitã credentibus, per iustitiam vero incredulis mortem æternam.

Misericordia. Veritas. Iustitia. Via.

Testamentum. Passio Christi. Mat. 26.

Ioan. 5.

Propter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo: multum est enim.

355.

Hic consequenter ostendit, quòd per Christum habemus remissionem peccatorum. Vbi sciendum quod principale Christi nomen est Iesus, qui saluator interpretatur: Christus autem est nomẽ magis officij quã personæ: vnde Mariæ dixit Angelus: Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluũ faciet populum suum à peccatis eorum. ¶Item nota, quòd propicius dicitur à prope, & est idem propicius, quòd benignus, misericors, mitis, placatus. Et hinc dicitur propicior, aris, tus sum, id est esse vel fieri propicium, & sic propiciari est placari, placatur autem nobis Deus, quando cõmissa nobis peccata dimittit: dicit ergo Psal. *Domine propiciaberis peccato meo.* id est, dimittes mihi peccatum meum. Et quòd

Luca 2.

Propicius.

Nomen Iesus. quòd hoc Deus facere debeat, duas adducit rationes. Prima est gloria sui nominis, quia Iesus vocatur. Ille enim honorẽ nomini suo tribuit, qui rẽ sui nominis imitatur, sicut ille nomẽ Christiani honorat, qui Christũ imitatur: ille verè homo dicitur, qui ratione vtitur. Ille autẽ qui nomẽ alicuius virtutis habet: & nõ rem nominis: suũ nomẽ inhonorat. Cũ ergo Christi nomẽ sit Iesus quod idẽ est quòd saluator, ad gloriã sui nominis spectat saluare à peccatis credẽtes in eũ. Et hãc rationẽ tangẽs Psal. d. propter nomẽ tuũ domine propiciaberis peccato meo.

Psal. 78.

Cõsimiliter orabat Psal. d. Propicius esto peccatis nostris, propter nomẽ tuũ domine. Aliã rationẽ assignat, quæ est proprij peccati cognitio & cõfessio: cũ enim dicatur Psal. Sacrificiũ Deo spiritus cõtribulatus, cor contritũ & humiliatũ Deus non despicies, sequitur q̃ mihi debes propiciari, quia peccatum meũ ego cognosco: nõ abscõdo, nõ excuso, sed ipsum cõfiteor. d. Quod peccatũ meũ *multũ est*, id est graue. Cõsimiliter & ille publicanus ratione cõfessionis sibi Deũ propiciari postulabat. d. Deus propicius esto mihi peccatori, cõfitetur enim peccatũ dũ se peccatorẽ fatetur. Quæ verba exponẽs Augustinus de verbis domini dicit. Ignoscit Deus peccatũ: quod homo cognoscit. Ecce hic publicanus de longinquo stat, Deo appropinquare non audens, & tamẽ eũ dominus de prope attẽdebat. Excelsus enim dominus & humilia respicit, nec oculos ad cœlum leuabat vt respiceret. Tremebat cõscientia: percutiebat pectus suũ, pœnas de seipso exigebat: propterea dominus sibi cõsitenti parcebat. Hæc enim à Psal. didicit, qui otiãs, d. *Propter nomẽ tuũ domine propiciaberis peccato meo. multũ est enim.* Si ergo tu cõtritus cõfitearis, Dominus propiciabitur omnibus iniquitatibus tuis, & saluabit omnes infirmitates tuas.

Parcere. Ignoscere. Peccatũ. Luce 18. Augustin.

Psal. 102.

356.

Quis est homo? qui timet dominũ: legem statuit ei in via, quam elegit.

Hæc est tertia pars principalis Psal. vbi petit Dei degustationem vt reficiatur. Et diuiditur in partes tres. Quia primo ad hoc cõsequendũ ostẽdit meritum: secũdo apponit præmiũ: ibi. *Anima eius in bonis demorabitur.* tertio promittit ad hoc adiutoriũ: ibi. *Firmamentũ est dominus.* ¶Quantũ ergo ad primum ostendẽs, quo merito homo ad degustationẽ fœlicitatis æternæ perueniat: de hoc primo quærit. d. *Quis est homo?* quasi dicat, Quis est ille, qui dignus est hæreditate æterna? & hic est punctus *Quis est homo?* & statim sibiipsi respõdet. d. *Qui timet dominũ.* quasi dicat: Ille dignus est qui timet dominũ, quod intelligitur de timore filiali, quo offensa Dei principalius quã pœna timetur. Iste enim timor, ideo nos dignos facit hæreditate æterna, quia mentẽ purificat prauitatẽ expellẽdo, mentẽ fortificat timentes confortando, mentẽ sanctificat charitatẽ inspirãdo. Primo purificat. quia vt ait Cassiodor. super Psalmũ secũdum. Sicut incauta securitas culpas admittit, sic timor domini semper delicta excludit, ideo Eccles. 1. Timor domini expellit peccatũ, & qui sine timore est, non poterit iustificari. Secundo fortificat, quia vt ait Augustinus super Psalmum secundũ. Timor domini præsens securitatẽ generat sempiternã. Time ergo qui super omnes est, & nullum hominem formidabis: vnde Eccles. 34. Qui timent Deum, nihil formidabũt. Tertio sanctificat, quia scilicet legẽ nobis charitatis donat, qui vt ait Cassiodor. super Psal. Noueris te, scilicet conscientiam tuam discutiendo, vt Deum timens. Noueris Deum, vt ipsum

Timor.

Eccles. 3.

Eccle. 34

Cassiodorus.

anima tua diligat, quia lex Dei incipitur à timore, & in charitatẽ terminatur. Quoniã initiũ sapientiæ timor domini, & plenitudo legis est charitas. Quẽadmodũ enim ex notitia tui venit in te timor Dei, sic ex notitia Dei venit in te amor Dei, & hoc est quod dicitur. Qui timent Deũ præparabunt corda sua, & in cõspectu illius sanctificabũt animas suas, quod fuit lex charitatis. de qua nũc dicitur: *Quis est homo? qui timet dominũ: legẽ*, scilicet, charitatis statuet ei. *In via quã elegit.* scilicet, vt ipse ambulet in via quã ipse Deus elegit, quæ est via humilitatis, quia humilitatẽ præ omnibus aliis vtis elegit, & amat dñs ac docet omnib⁹. d. Discite à me, qa mitis sum, &c.

Eccles. 2.

Matt. 11.

Anima eius in bonis demorabitur: & semen eius hæreditabit terram.

357.

Hic consequenter apponit præmiũ debitũ his, qui Deũ timẽt. Hũc locũ exponũt aliqui de præmio terreno, scilicet de possessione terræ Israel, vel terræ promissionis, quã populus ille Iudæorũ possedit & inhabitauit, quãdiu debitè Deũ timuit, & Deo seruiuit, & ex ea fuit expulsus quãdo timorẽ Dei deserẽs declinauit ad idololatriã: vt habetur, 4. Regũ, in multis locis. Sed melius exponitur de præmio cœlesti & spirituali, quoniã præmiũ est finis meriti, & per cõsequens præmiũ est melius merito, quia finis est melior his quæ sunt ad finẽ, opera autẽ meritoria meliora sunt quã bona terrena. Et ideo non possunt habere rationem finis respectu meriti. Et ideo quãdocũque in scriptura aliqua bona promittuntur pro operibus meritoris pro præmio, ibi accipiũtur bona spiritualia, & nõ terrena. Sic ergo iste versus est intelligẽdus de bonis æternis & de hæreditate cœlesti cũ dicit: *Anima eius in bonis demorabitur, &c.* Sciendũ est ergo, quòd merito timoris domini duplex correspondet præmiũ & stola duplex, scilicet animæ & corporis. Primã stolã habent animæ Deum timentes post dissolutionem corporis saltem paracta pœnitentia purgatorij si aliqua sit peragenda. Secundam autem stolam, scilicet corporum, non habebunt corpora, nisi post vniuersalem resurrectionem. De prima ergo stola d. *Anima eius in bonis demorabitur.* scilicet post dissolutionẽ à corpore, in bonis, scilicet fœlicitatis æternæ, quia animæ beatæ etiã ante resurrectionem fœliciter Deo fruuntur corporibus in sepulchris manentibus. De secunda autem stola sudit. *Et semen eius hæreditabit terram.* Vbi nota, quòd homo duabus naturis constat, scilicet anima & corpore. Corpus enim seminatur, quia ex semine per commixtionem sexuum producitur & generatur, & sic seminatum radicatur, nutritur, & roboratur, quousque in formam corporis perueniant humani, ipso autem sic formato, anima non seminatur, sed à Deo immediatè per creationem educitur, & corpori iam formato infunditur à Deo, propter quod dicit Aristot. quòd anima humana aduenit ab extra. Ad propositum ergo, quid per semen hominis intelligitur, nisi corpus humanum quod ex semine humano producitur & generatur, non autem anima? De hoc ergo semine, scilicet de corpore humano, hoc dicit. *Et semen eius hæreditabit terram:* quia post vniuersalem resurrectionem corpus humanum reunitum animæ beatæ, etiam cum ipsa anima hereditatem possidebit æternam, quæ per terram ratione suæ stabilitatis intelligitur. Credo videre bona domini in terra viuentium. Quia tunc homo timens hic dominum secũdam stolã, scilicet glorificati corporis accipiet.

Homo. Semen. Corpus. Anima.

Philosophus 16. de animalibus.

Psal. 26.

Firmam

358. Firmamentum est dominus timentibus eum: & testamentum ipsius, vt manifestetur illis.

Hic ne quis desperet à timore domini cadere per tentationes varias, promittit adiutorium. d. *Firmamentum est dominus, &c.* Quia si dubitando dicas: timere est infirmorum & debilium: quomodo autē infirmus & debilis timendo perseuerare potero? Respondet, quia dominus est fortitudo timentium eum, quia sicut timor mundi dat diffidentiam, sic timor Dei stabilem facit hominem ne deficiat tentationibus vel aduersis, propter quod dicitur. In timore domini fiducia est fortitudinis, quod ostendens Grego. ait. In via Dei à timore incipitur, vt ad fortitudinem perueniatur. Nam sicut in via sæculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parit, & sicut in via sæculi timor debilitatē: ita in via Dei timor fortitudinē gignit. Salomone attestante qui ait. In timore domini fiducia fortitudinis. Timori quippe domini inesse fiducia fortitudinis dicitur, quia nimirum mens nostra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit: quanto se auctori rerum temporaliū veracius per formidinem subdit. Quæ in timore domini cōstituta, non inuenit extra quod metuat, quia dum recto metu conditori omnium iungitur, potestate quadā super omnia subleuatur. Et hoc idē hic ponit psal. d. *Firmamentū est dominus timentibus eum.* Sed ad quid timentes eum confirmat: ad hoc scilicet vt perseuerando hæreditatem consequātur cœlestem, & hoc est quod subdit. *Et testamentum ipsius manifestetur illis.* Vbi nota, quòd testamentū quandoq; accipitur pro voluntate ipsius testatoris, quandoque pro ipsa re in testamento promissa. Testamentum pro promissione accipit Apostolus, d. Vbi testamentum est, mors necessarium est, vt intercedat testatoris, quia scilicet promissio vel volūtas testatoris non habet efficaciam, nisi per mortem testatoris. Testamentū autem pro re testata accipitur. Eccles. 45. Statuit illi testamentum æternum, scilicet hæreditatē æternam. Et isto modo accipitur hic. *Et testamentum ipsius manifestetur illis.* Quid enim testatus est Christus suis, nisi seipsum pro hæreditate perpetua? Testamentum ergo ipsius manifestabitur timētibus eū, quia talibus Christus seipsum clarè manifestabit in gloria. Qui diligit me diligetur à patre meo & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

testamentum foris.

Prouerb. 14.

Greg. lib 5 mor. ca. 33.

Testamentum dominī Christus. Hebr. 9.

Ioan. 14.

359. Oculi mei semper ad dominū: quoniā ipse euellet de laqueo pedes meos.

Hæc est quarta pars in qua psal. quærit à pressuris liberationem. Et diuiditur in partes tres. Quia primo Psal exponit suā deuotionem: secūdo ostendit suam passionem: ibi. *Tribulationes cordis mei.* tertio petit Dei miserationem: ibi. *Vide humilitatē.* ¶ Quantum ergo ad primum sciendum quòd sicut corpus oculos corporales habet, quibus corporalia videt, sic & anima oculos habet spirituales, scilicet cordis, qui solum spiritualia, scilicet ipsum Deum cernere debent, de quibus dicitur. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis, & de quibus dicitur, Eccles. 2. Oculi sapientis in capite eius. Quia videlicet sapiens quisque illum tota intentione considerat: cuius membrum perfectè se esse pēsat. Istos ergo oculos quisque ad Deum semper debet habere, sicut ad ducem & magistrum, sicut ad regem & dominū. Non ad terrena, quæ laqueū peccatorū pedibus parant. Deuotionē ergo suam præmittit Psal. d. *Oculi mei semper ad dominum.* quasi dicat secūdum glo. Oculi cordis mei semper sunt ad dominū, non ad terrena pericula, quia illa non timeo, quia solū in Deo spem pono. Et ideo confido, quòd *ipse euellet de laqueo pedes meos.* id est affectus meos de laqueo vitiorum liberabit, quia miserebitur mei, vt etiā & nos dicamus. Oculi nostri ad dominū Deū nostrū, donec misereatur nostri. Dignū est enim vt qui aliquem diligit, diligatur ab ipso. Quid autē est oculus cordis, nisi amor interior? Si ergo oculo cordis Deum aspicio ipsum diligendo, consequens est vt ipse me aspiciat per suum amorem mihi miserendo, & hanc consequentiam faciens subdit,

Oculus

Psal. 122.

Eccles. 2.

Diligere.

360. Respice in me, & miserere mei.

Quasi dicat, quia oculi mei sunt ad te, ergo & tu respice in me & miserere mei. Quid enim est respicere Dei nisi misereri, & peccatores ad pœnitentiā reuocare? vnde Gregorius dicit, Quid enim est respicere Dei, nisi ab iniquitate in melius cōmutare? cōuertit nāque illū quem respicit Deus, vnde scriptū est. Conuersus dominus respexit Petrū, & recordatus est, &c. & fleuit amare: & Beda super Matth. ait. Respicere nāque Dei est misereri, quia nō solum cū agitur pœnitētia, verūetiam, vt agatur, respectus diuinæ misericordię nobis est necessarius. Consimiliter & nunc Psal. respectū diuinæ misericordiæ postulat. d. *Respice in me, & miserere mei.* Et adhuc aliam causam addit. d. *Quia vnicus & pauper sum ego.* Vnicus est ille qui animo nō est duplex, scilicet non per plura distractus, sed vnicū finē Deū solū intendens. Et pauper, scilicet spiritu superbiæ carēs: ideo enim vt dicit glo. se vnicū & pauperem dicit, quia vnicus filius plus amatur, & pauperi plus compatitur.

Respice in me, & miserere mei. Deus.

Greg. lib 30 mor. ca. 34.

Beda super Matth. 26.

361. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me.

Hic consequenter vt magis prouocet misericordiam Dei, suā ostendit passionē & necessitatē. Vbi aduerte, q̄ per tribulationes intelligūtur tentationes diabolicæ, quæ animā impugnando fortiter tribulant, in qua tribulatione necesse est Deū inuocare: vnde Deut. 4. dicitur, Si toto corde quęsieris dominum in tribulatione animæ tuæ, inuenies eū. Per necessitates vero intellige mūdi aduersitates temporales, quę necessitates dicūtur, quia sine illis nullus vnquā iustus permānsit, & sic sunt necessariæ, vt iusti efficiamur: vt ait, Greg. Sic enim necessitas pro aduersitate accipitur. Eccles. 6. Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. Suas ergo miserias tam interiores per tribulationes significatas, quā exteriores per necessitates insinuās Deo d. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt:* quo ad primū. *De necessitatibus meis erue me.* quo ad secundū.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt. Tribulationes. Tentationes. Passiones. Desiderium.

Greg. lib. 30 mor. ca. 21.

362. Vide humilitatem meā & laborem meū: & dimitte vniuersa delicta mea.

Hic cōsequenter petit diuinā miserationē. Et diuiditur in partes quinq;, secundū q̄ quinque à Deo postulat, scilicet postulat primo peccatorū remissionē: secūdo inimicorū conuersionē: tertio virtutū conseruationē: quarto cōuersorū societatē: quinto electorū fœlicitatē: ibi. *Libera Deus Israel.* ¶ Quātū ad primū nota, q̄ humilitas orationē facit exaudiri, & pœnitētia peccata remitti: ideo vt peccata sibi dimittātur: primo orās suā ostēdit humilitatem.

Vide humilitatem meam. Oratio humilis.

tatem. d. Vide humilitatem meam, id est, approba, & gratā habe. Quid enim tam nos gratos facit esse ante oculos Dei, sicut humilitas? Vnde sicut quāto quis pretiosior est in oculis suis: tanto magis vilior in cōspectu Dei, ita ecōuerso quanto quis humilior est apud se & vilior: tanto in cōspectu Dei pretiosior est: vnde Greg. d. Sciendū magnopere est, quòd tanto vnaquęque anima fit pretiosior ante oculos Dei, quanto præ amore veritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis: caput te cōstitui in tribubus Israel: ac si aperte diceret. Magnus mihi fuisti, quia despectus tibi, sed nunc quia magnus eo tibi, factus es mihi despectus: vnde & per Prophetā dicitur. Væ qui sapiētes estis in oculis vestris, & coram vobisipsis prudentes. Tanto ergo fit quisque vilior Deo, quāto pretiosior sibi, & tanto pretiosior Deo: quanto propter Deū vilior sibi, quia Deus humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Cōsimiliter & nunc Psal. ratione humilitatis se à Deo per misericordiā videri postulat. d. *Vide humilitatem meam.* sequitur: *Et laborē meum.* quid enim per laborē nisi dolor pœnitētiæ intelligitur? d Laborauī in gemitu meo, &c. Et quia per pœnitentiæ laborem peccata dimittuntur: ideo subdit. *Et dimitte vniuersa delicta mea.* Cùm iratus fueris misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittes.

Greg. lib 8. mor. c. 22

Isa. 5.

Psal. 6.

Thobiæ 3.

363. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt: & odio iniquo oderunt me.

Hic consequēter postulat inimicorū cōuersionē: vt enim supra, ibi. *Respice in me, &c.* dictū est. Respicere Dei est idē quod misereri. Orat igitur iste quòd Deus suos inimicos, scilicet, Ecclesiæ respiciat oculo misericordiæ ipsos conuertendo. Quod enim respicere Dei homines ipsos ad pœnitentiā cōuertat: dicitur Iob 33. Respiciet homines & dicent: peccaui & verè deliqui, sic & hic. *Respice inimicos meos.* id est, cōuerte illos. *Quoniam multiplicati sunt.* Sed nō solum foris infideles, sed etiā intus in Ecclesia nō desunt falsi fratres. Et tot hominū perditionē nō potest iustus considerare sine dolore. Ideo pro eis rogat, à quibus habetur odio: vnde subdit. *Et odio iniquo oderunt me.* Sic enim docuit Christus orare. d. Benefacite his qui oderūt vos, & orate pro persequentibus & calūniantibus vos. Nota hic q̄ triplex est odiū, scilicet odiū perfectū, odiū gratū, odiū iniquum. Odiū perfectū est, quo vitia nō natura habētur odio, de quo Psal. Perfecto odio oderā illos: vbi glo. id est: Odi iniquitates illorū, nō naturā. Hoc est enim perfecto odio odisse: vt nec propter vitia homines oderis: nec propter homines vitia diligas. Signum est ergo te perfecto odio aliquē odire, quando cupis vitia ipsius nō esse, illū & fieri virtuosum. Odium autē gratū, ideſt gratis habitū est, quo sine motiuo aliquis habetur odio. Oderunt me & patrē meū, sed vt impleatur sermo qui in lege eorū scriptus est, quia odio habuerūt me gratis: vbi Aug. super Ioan. ait: Gratias odit, qui nullū ex odio cōmodum quærit, vel incōmodum fugit. Odium autem iniquum est odire se diligentem, & de isto odio dicitur. *Et odio iniquo oderunt me.* quasi dicat: Ego diligo eos, quia pro ipsis oro. d. *Respice inimicos meos:* ipsi autem odio iniquo oderunt me diligentem illos.

Respicere vt Deus.

Iob 33.

Infideles.

Odium, Aug. 3.

Psal. 138.

Ioan. 15.

Aug. super Ioan.

364. Custodi animam meā, & erue me: non erubescam quoniā speraui in te.

A Hic consequenter petit virtutū suarum cōseruationem. Hic enim virtutibus multis erat ornatus, quia proximū diligebat pro ipso orando, & Deū in ipsum sperādo. Timebat autem ne multitudo tentationū & iniuriarū eum à talibus declinare faceret. Vt enim dicitur vulgariter, nihil tantū cōmouet hominem, sicut despectus sibi factus studiosè. Magnus autē despectus est, persequi studiosè ab illis quos quis diligit. Et magnæ perfectionis est tales diligendo sustinere, proprer quod dicitur. *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique.* Et si is qui oderat me, scilicet, aperte maledisset mihi, &c. Et ideo in hoc se periculo videns, diuinū petit adiutoriū. d. *Custodi animā meam.* scilicet ipsam seruando in virtutibus quas habet, ne declinet ex ipsorū odio. *Et erue me.* scilicet à tali periculo. *Non erubescam.* scilicet nō sim dignus erubescentia, quod scilicet foret si virtutes perderem, quas habeo. Et merito hoc facere debes, & rationem assignat. *Quoniam speraui in te.* quasi dicat: Tu promisisti adiuuare sperantes in te. d. in me sperauit, & ego liberabo eū.

Inimicus.

Psal. 54.

Psal. 50.

365. Innocentes & recti adhæserunt mihi: quia sustinui te.

Hic consequenter petit conuersorum societatē. Credendū est enim q̄ virtute orationis istius multi Gētilium postea fuerunt ad fidē conuersi. Cū enim Christus dixerit. Omnia quæcūque orātes petitis, credite quia accipietis & hęt vobis. Et istius fuerit sancta & Deo placens, credendum est, quòd illorū cōuersionem pro quibus orabat impetrauit. Et de istis in persona Ecclesiæ nunc loquitur. d. *Innocentes & recti.* Quia scilicet tales cōuersi ad Deum & effecti innocentes, dimissis peccatis & recti exercitati in virtutibus adhærent Ecclesiæ per fidē. Et est sensus. *Innocentes & recti.* isti pro quibus oro efficiētur, & sic *adhæserunt.* id est, adhærebunt mihi per fidem, & talis adhærentia vitā spiritualē tribuit. Sicut arbor adhæret terræ à qua trahit humorem, à quo viuit, & si ab eius adhærentia remouetur: statim eius vīror deficit. Sic quilibet homo Deo & Ecclesiæ per fidem adhærere debet, quæ vitā spiritualē tribuit, à qua si recedat statim spiritualiter mortificatur: vnde dicitur: Vos qui adhæretis domino Deo vestro, viuitis vniuersi. Dicat ergo Ecclesia. *Innocentes & recti adhæserunt mihi.* scilicet ad fidem sunt cōuersi, & rationem subdit. *Quia sustinuisti te.* Sustinere enim idē est quod expectare, sustinet autē Ecclesia Deum, id est expectat vsque in diē iudicij, vt interim omnes præordinati cōuertantur ad Deū. Sic enim ecclesia Deo dicit: Propter legem tuam sustinui te domine.

Cōuersio. Adhæsio.

Deut 4.

Psal. 129

366. Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

Hic enim Israel est casus accusatiui. Vbi nota, quod Israel interpretatur videns Deum: Hic nomine Israel intelliguntur omnes qui sunt præordinati ad Deum videndū æternaliter. Et istorū omniū beatificationem postulat, quia solū in patria ab omni tribulatione & miseria liberamur. Quod bene figuratur Iob 5. vbi dicitur: In sex tribulationibus liberabit te, & in septima nō tanget te malū. Per sex enim tribulationes intellige omnes miserias & aduersitates presentis vitæ quibus, scilicet liberamur, id est, liberari meremur, vt in futurū ab omni malo existamus liberi: vnde dicta verba exponit Greg. d. Quid enim senario numero, quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio discursusq; signatur?

Tribulatio. Vita præsens. Iob 5. Beatitudo. Liberare. Greg. lib. 30 c. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur?Sexto quippe die omnia perficiens hominē cō-
didit,& septimo die dominus requieuit,qui scilicet
septimus vesperam nō habet,quia subsequentē re-
quiem nullus iam terminus claudit, perfectis ergo
omnibus requies sequitur,quia post bona præsen-
tis vitæ opera retributio æternæ quietis inuenitur.
In sex itaque tribulationibus nos dominus liberat,
ne nos in septima malum tangat,quia per paternæ
pietatis eruditionem,præsentis vitæ labore nos at-
terit,sed in aduētu iudicij ab omni nos liberat ma-
lo. Hanc ergo liberatioeem postulat Psal. d. *Libera
Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis*:id est, per tri-
bulationes quas hic fideles patiūtur, tu sic eos per
patientiam dirige,vt æternaliter liberari mereātur.
Pro 23. Sic enim Deo dicitur. Tu virga eum percutis, &
animam eius de inferno liberas.

PSALM. XXV.

367. *De pec. di. 2. vt eo quoniam*

IVdica me domine, quoniam ego in innocētia mea ingressus sum:& in domino sperans, non infirmabor.

Titulus est Psal. *Dauid Psal.* iste fundatur supra
historiam quæ habetur, 2.Reg.2.quòd post mortē
2.Reg.2. Saulis Dauid qui erat fugitiuus,& iā inunctus præ-
cepto Dei per Samuelē in regē,cōsuluit dominū, an
deberet ascēdere ad vnā de ciuitatibus Iuda, & sibi
respondit Deus ꝙ sic,& ꝙ ascenderet in Hebron ad
possessionē sui regni habendā. Ascendit ergo Dauid C
cū vxoribus suis,& aliis consocijs suis omnibus. Et
tūc venerunt ad eū viri de tribu Iuda,& ibi vnxerūt
Dauid in regē,vt regnaret supra domū Iuda. Sic er-
go sola tribus Iuda sequebatur Dauid. Reliquę au-
tem tribus sequebātur Isboseth filiū Saulis. Et tūc
Dauid fecit istū psal. otās, vt status suus prospera-
retur in regno sibi à Deo dato, vt scilicet regnaret
nō solū supra tribū Iuda,sed etiā super omnes duo-
decim tribus:vt sibi à Deo fuerat promissum, & ꝙ
viri iniqui sibi nocere nō possent. Et ad hoc primo
applicabo literā Psal. Secundo exponā Psalmū quo
ad intellectū Psal. ¶Quantū ad primū Psal. iste diui-
ditur in partes duas:quia in prima parte Dauid pe-
tit prosperitatē in statu regni: secūdo in cultu Dei:
ibi: *Lauabo inter innocentes.* Quantū ergo ad primum
primo petit Dauid à Deo prosperari in regno, & D
quātū ad hoc otās dicit. *Iudica me.* id est iudica cau-
sam regni pro me,&c.vt.N. ¶Quantū vero ad intel
lectū literæ sciendū,quod hic Psal. loquitur in per-
sona viri perfecti.qui vt vitet vitia societatē malorū
Psal.17. vitare conatur,sciens quod scribitur: Psal.17. Cum
electo electus eris,& cū peruerso perverteris,& sic
orat vt à malis separetur. Et quantū ad istū intelle-
ctum Psal. iste diuiditur in duas partes:quia primo
petit hic à malis segregari,ne cū illis vitiis inquine-
tur:secundo in iudicio ne cū illis æternis pœnis de-
putetur: ibi. *Ne perdas cū impijs Deus.* Prima diuidi-
tur in duas:quia primo petit à malis segregari, se-
cundo petit suam innocentiā declarari:ibi. *Proba me
domine.* Quantū ergo ad primū dicit. *Iudica me domi-*
ne. Vbi nota,ꝙ iudiciū est duplex, scilicet discretio- *Iudicium duplex.*
nis, quo scilicet boni discernūtur à malis merito, &
si nō semper loco,& iudiciū discussionis,quādo sci-
licet pro meritis dātur prēmia,& supplicia pro cul-
pis. Hic ergo loquitur de iudicio discretionis,vt sit
sensus. *Iudica me domine,&c.* Id est, discerne, vel se-
cerne me à malis qui simul mecum modo sunt in A
Ecclesia,ne simul cū eis eam in ignē æternū. Sic
ergo petit à malis separari, nō quidē tam loco quā
vita & merito. Sicut enim in inferno mali loco sunt *Homil. Matalū.*
fine bonis,& in paradiso boni sine malis, sic in loco *Nota hic ne mira-*
medio qui est præsens vita,eodem loco mixti sunt *mur bonorum &*
boni cū malis:vbi malitia prauorum bonis proficit *malorum in*
ad meritum,& bonorū virtus malis cedit ad culpā, *eadem vita.*
quod notans Greg. ait: Nullus perfectus est, qui in- *Greg. 23. mor. 6.*
ter proximorum mala patiens non est. Qui enim
æquanimiter aliena mala non tolerat, ipse sibi per
impatientiā testis est,quia à boni plenitudine lōge
distat. Abel quippe esse renuit, quem Cain malitia
nō exercet,sic in tritura areæ grana sub paleis pre-
muntur,sic flores inter spinas prodeūt, & rosa quæ
redolet crescit cum spina,quæ pungit. Duos nāque
filios habuit primus homo,sed vnus electus, alter
reprobus fuit. Tres quoq; filios arca Noe cōtinuit,
sed duobus in humilitate persistentibus, vnus ad
irrisionem patris ruit. Duos Abrahā filios habuit,
sed vnus innocēs,alius vero persecutor fratris fuit.
Duos quoque Isaac filios habuit, vnus in humilita-
te seruatus,alius vero etiam priusquam nasceretur
reprobatus est. Duodecim filios Iacob genuit. Sed
vnus ex his per innocentiam venditus, cæteri vero
per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim
quoque Apostoli in sancta ecclesia sunt electi, sed
ne improbati remanerent: vnus eis admixtus est,
qui eos persequens probaret. Sic nāque iusto pec-
cator cum malitia iungitur. Sicut in fornace auro
palea cum igne sociatur, vt quo ardet palea pur-
getur aurū. Hic ergo veraciter boni sunt,qui in bo-
nitate perstitere etiā inter malos possunt. Sic ergo
hic cōsimiliter quærit Psal. vt si in præsenti cū ma-
lis loco sit sociatus: tamen ab eis iudicetur, id est,
merito secernatur. d. *Iudica me domine.* id est, secerne
& diuide me à malis,ne scilicet ipsis similis efficiar.
Consimiliter orabat etiā Psal. d. Iudica me Deus, & *Psal.*
discerne causam meam,ab homine iniquo, &c. Et
rationem subdit. d. *Quoniam ego in innocentia mea in-* *Innocē*
gressus sum. Hoc ideo dicit,quia sicut perseuerātia in *tia.*
peccato maioris peccati est causa,sic perseuerantia
in merito cōfirmationem in bono promeretur, &
hanc causam iste allegat. d. *Quoniam in innocentia mea*
ingressus sum. hoc est,innocentiā per te mihi datā cu-
stodiui. Et aduerte quòd dicit, *Innocentia mea*: quia
duplex est innocentia, scilicet Angelorū quæ nullā
culpam admittit, & hominū quæ sine culpa saltem
veniali esse nō potest de lege cōmuni. Sed forte di-
ces: Nonne hoc est verbū præsumptionis seipsum, *Laus*
orādo de innocētia commendare, sicut faciebat ille *Phariseus.*
Phariseus. d. Deus gratias ago tibi,&c. Respōdeo,ꝙ
hoc dicere nō est elatio,sed ne sit ingratus boni ti-
bi collati cōfessio. Sic enim dicebat apostolus. *Bonū* *2.Tim.*
certamen certaui: cursum cōsummaui, fidē seruaui,
&c. Vnde quod hoc nō dicat ex superbia,sed magis
Deo gratias ageus subdit. *Et in domino sperans non in-*
firmabor. id est,nō timebo inter peccatores ad malū
declinare. Vnde & alia litera habet. *Et in domino spe-*
rans non mouebor. quasi dicat: Et si inter peccatores
sim localiter: tamen cū eis mēte non mouebor. Sic
enim Loth inter peccatores manēs iustus permāsit. *2.Pet.2.*
E Sic Thobias incaptiuitate positus viā veritatis non *Tho.1.*
deseruit. Ex hoc enim Paulus Philippēses cōmen- *Philip.*
dat, d. In medio nationis prauæ & perversæ inter
quos lucetis sicut luminaria in mundo. Sic & Ioan-
nes Episcopum Pergami commendat. d. Scio vbi
habitas: vbi sedes est Sathanæ, & tenes nomen
meum, & non negasti fidem meam.

Proba

368. 21. q.2 *Prophetauit. Vatini. Laudare seipsum. Matt.6. Quæstio.*

Proba me domine,& tenta me: vre renes meos & cor meum.

Hic consequenter petit suā innocentiā declarari, & duo facit. Quia primo suā innocentiā explicari postulat: secundo ipsam declarat. ibi. *Quoniam misericordia tua.&c.* Quærunt aliqui vtrū virtuosus suas virtutes aliis velle debeat manifestari. Et videtur, ꝙ nō, Christo, d. Attendite ne iustitiā vestrā faciatis
Matt.5. corā hominibus, vt videamini ab eis,&c. Ad oppositum, ait Christus. Luceat lux vestra corā hominibus vt videāt opera vestra bona & glorificent patrē vestrū,&c. Ad hoc respondet glo. Matt. 5. Prohibet Deus opera bona facere coram hominibus adhuc finē, vt videamur ab eis & laudemur: præcipit autē vt videant proximi opera nostra bona,& Deus glo-
B rificetur. Sic ergo ad propositum iste petit à Deo vt sua innocētia manifestetur, vt ex hoc alij capientes exemplū ad bonū attrahantur. Hoc autē postulat. d. Deo. *Proba me domine, & tenta me.* Omnis enim *Probat Deus.* probatio Dei vel tentatio ad hoc ordinatur vt aliquid incognitū manifestetur. Sic enim Deus tentauit & probauit Abrahā, vt immolaret filium suum, vt proptitudo obedientiæ Abrahæ, quæ mūdo incognita erat, mūdo manifestaretur, propter quod post Deus dixit. Nunc cognoui quod timeas Deū, id est, alios cognoscere feci. Consimiliter ergo iste petit probari à Deo,& tentari, vt per hoc sua virtus ad Dei laudē aliis manifestetur. Et attēde ꝙ hic notat Magister in glo. ꝙ Deus tentat, homo tētat & diabolus tentat, sed aliter & aliter. Tentat enim Deus vt erudiat,& vt probet,id est, vt probatum sibi & *Hinc natur q. ſtio, vtrū liceat quis petat ten tari.* C aliis hominibus ostendat. Tentat homo, vt discat, quod nescit. Tentat diabolus, vt seducat. Sed quaiter iste tentari & probari à Deo postulet subdit. *vre renes meos & cor meum.* Per renes enim secundū glo. in quibus delectationes venereæ vigent, quæ sunt potiores, omnes delectationes vanas, vel carnales intellige. Per cor vero ex quo omnis mala cogitatio
Matth.5. egreditur, intellige omnes cogitationes illicitas, dicente Christo. De corde exeūt cogitationes malæ, furta, homicidia, adulteria, &c. Cōtra ergo ista petit à Deo medicinam tribulationis, & aduersitatis sibi dari, ne quis patiēdo mur. nuret. d. *Vre renes meos & cor meū.* id est adhibe purgatoriā medicinale tribulationis delectationibus meis, ne quid mali delectet me. Et cogitationibus meis, ne quid mali cogitem.

369. *De pœ. dist. 1. quia de mundi.*

Quoniā misericordia tua ante oculos meos est: & cōplacui ī veritate tua.

Hic cōsequenter suā declarat innocentiā, & hoc quo ad duo. Primo quo ad declinationē mali. Secūdo quo ad prosecutionem boni: ibi. *Lauabo inter innocentes.* Prima in duas, quia primo ostendit modum quo peccata declinauit. Secūdo ostēdit in speciali quæ mala declinauit: ibi. *Non sedi,&c.* ¶Quantum ad primū notandū, quòd maximū remediū ad *Peccatū fugienda Dei.* vitāda peccata futura, est cōsideratio diuinæ iustitiæ, & ad deponēda cōmissa cōsideratio misericordiæ, quod declarās Grego. dicit. Pius quippe ac iu- *Misericordia Dei. Greg. 33. mor. c. 13.* stus est cōditor noster, sed nemo dicat quia pius est venialiter pecco. Et nemo qui dum peccauerit dicat, quia iustus est de peccati venia despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perperam quisque timeat, quod dignē deflere possit ignorat. Ante culpā ergo iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat. Neque ita iustitiam timeat, vt nulla spei cōsolatione cōualescat. Neq; ita A cōfidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinā, sed quē præsumit sibi piè parcere, semper cogitet & districtè iudicare,&c. Istum autem modum ad declinandum à peccatis Psal. se dicit tenuisse, cū dicit. *Quoniā misericordia tua ante oculos meos est.* scilicet, quasi dicat. Et si quādoque peccauero, semper corde attēdo misericordiam tuam ne desperem veniam. *Et complacui in veritate tua.* scilicet in iustitia tua, quasi dicat. Cōplacet mihi cōsiderare iustitiam tuam, qua peccata punis, ne in peccatū cadā. Et sic in eodē misericordia & veritas sibi obuiauerunt, vt dicitur Psal. 84. *Psal. 84.*

Non sedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo. 370.

24.q.3. cū quib⁹. Auaritia. Cupiditas. Iudas. 1.Tim.6.

Hic consequenter ostendit peccata quæ principalius studuit declinare. Vbi notandū, quòd cupiditas radix & fundamentū est omnis peccati, dicente Apostolo. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem,& in laqueum diaboli,& desideria multa inutilia & nociua,quæ mergunt homines in interitum & perditionem: radix enim omniū malorū est cupiditas. Vnde Chrysost. in sermone de proditio- *Chrysost.* ne Iudæ ait: O dementia imo cupiditas proditoris, cuncta enim mala cupiditas procurauit. Cupiditas nāque animas captas retinet,& omnibus modis alligans cōstringit,rerū obliuionem imponit, & alienationem mentis ostendit. Hac Iudas captus cupiditatis insania cōuersationis, mensæ, discipulatus, admonitionis, & persuasionis oblitus est cupiditate ductus,vt traderet Christū. Et nota, ꝙ cupiditas nō solū vt hic accipitur est inordinatus amor diuitiarum, sed etiam omnis inordinatus amor alicuius vanitatis. Et sic cupiditas est honorem plus debito quærere,delectationem carnis,refectionē corporis,&c Istud est ergo illud vitium quod hic Psal. specialiter vitare studuit,tanquā omniū aliorū fundamentū. Aliud est vitiū quod est directius contra Deum, scilicet peccatū infidelitatis & idololatriæ. Et ideo duo facit. Quia à se excludit cupiditatē. Secundo idololatriam & infidelitatē: ibi. Odiui ecclesiam,&c. Quantum ad primum sciendum quòd va- *Vanitas. Tēporalia.* C nitatis nomine omnia tēporalia intelligūtur, quia sunt vana & instabilia & nos intento fine priuātur, *Eccles.1.* Eccles. 1. Vanitas vanitatū & omnia vanitas. *Consilium ergo vanitatis.* dicitur consultatio, operatio, vel decepcio cupidorū, quibus ista temporalia ambiunt & inquirunt. Aurum & argentum super vtrūque consilium beneplacitum, facultates & virtus exaltant *Eccl.40.* cor. Sedere vt ait glo. est consentire cum his qui ibi sedent. Quod si præsens es & hoc nō fecerisi: ibi nō sedisti. Si vero absens es & cōsensisti, sedisti ibi corde quāuis nō corpore. Dicit ergo. *Non sedi cum concilio vanitatis.* id est, corde nō cōsensi, vel cor meū non appositi illis qui prouident beati fieri in trāsitoriis: ac si diceret, tractatū cupidorum vitaui, facta ipsorū nō amaui, quia illa omnis iniquitatis sunt causa. Et hoc est quod subdit. *Et cū iniqua gerentibus non introibo.* Et nota, quòd secūdū grāmaticos aliud est gerere, aliud portare. Nam gerimus quæ in nobis sunt, E sed portamus exteriora. Iniqua ergo ille gerit qui intus in conscientia tenet iniquitatē. Est ergo sensus. *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* id est, conscientiam operis eorum non habeo acceptam.

Odiui ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo.

Hic consequenter à se excludit peccatum idolo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

latriæ. Vbi nota, quòd ecclesia idem est quod cõuocatio siue cõgregatio. Et quia cõuocantur & cõgregantur tam mali quã boni, ideo est ecclesia duplex, scilicet bonorũ & fidelium, & malorum & hæreticorum, vel infidelium. Item notat hic glo. differentiã inter vanos, malignantus, & impios. Nam vani dicuntur illi qui de caducis rebus & trãsitoriis laborant: de quibus in præcedenti versiculo dictum est. Impij autem dicuntur infideles & hæretici: quia pietas idem est quod cultus Dei. Impij autem sine pietate, id est sine Dei cultu dicuntur. Malignantes autem sunt qui proximis mala agunt. De cõgregatione ergo & cõuocatione istorum malignorum & impiorum, scilicet infidelium & hæreticorũ. d. *Odiui Ecclesiam malignantium.* quia non sufficit declinare malum nisi odio habeatur. *Et cum impiis non sedebo.* id est cum impiis & infidelibus non habebo consensum. Vel quia secundum Greg. Sedere idem est quod requiescere: ideo cum impiis sedet, qui cũ illis pacem & requiẽ habet. Et sic nõ sedere est cum illis pacẽ nõ habere, sed illos persequi vt veritas fidei omnibus eloceſcat. Sic enim nõ cõsensisse infidelibus, & idololatriis pro nõ sedisse Hiere. dicebat. Non sedi in cõcilio Indentiũ, id est, idololatrantiũ.

Sedere. Gregor.

Hiere. 15

372 Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum domine.

Hic postquam egit de declinatione mali, consequenter agit de prosecutione boni. Vbi nota, quòd bonum est triplex, scilicet: pœnitentiæ quod stat in corde: doctrinæ quod stat in ore: & efficaciæ, siue gratiæ quod stat in opere. *Primo* ergo agit de primo: secundo de secũdo: ibi. *Vt audiam.* tertio de tertio: ibi. *Domine dilexi quoniam.* Quantum ad primum notandum quòd peccata, quæ per manus significantur, quibus operamur, lauantur per pœnitentiã quæ principalius stat in corde, quia contritio cordis totius pœnitentiæ est fundamentum. Cor contritũ & humiliatum Deus non despicies. Sic enim per pœnitentiã se lauare dicebat Psal. Lauabo per singulas noctes lectum meũ lachrymis, &c. Sic nunc conformiter d. *Lauabo manus meas,* id est, per pœnitentiam purgabo peccata commissa, & sic ero inter innocentes. Et quia nõ sufficit peccata lauare nisi bonis operibus insistamus, ideo subdit. *Et circundabo altare tuum domine.* Quid enim hic per altare, nisi mens nostra & cor intelligitur humanũ? quod virtutibus multis circundari & ordinari debet, quod subiectum est virtutum. De quo dicitur. Altaria tua domine virtutũ. Istud altare nostri cordis sæpe visitare debemus, discutere & circũdare virtutibus, ne aliquid immunditiæ lateat in ipso. Et si quid ibidem immundum inuenerimus, purgare per pœnitentiã. exemplo Psalmistæ nunc dicentis: *Lauabo inter innocentes manus meas, &c. Altare tuum domine.* Vnde hoc exponens glo. dicit hic, quasi dicat. *Circundabo altare tuum domine* id est, mentẽ meam ipsam sæpe discutiendo & examinando: & si aliquod ibidẽ immundum inuenero, lauabo cõterendo, cõfitendo & pœnitendo, & sic inter innocentes cõputabor. ¶ Et nota, q. istud cordis altare multis virtutibus ornari & circundari debet secundum multiplicem materiã, ex qua in scriptura altaria facta leguntur, vt si cor nostrum sit altare terreum per humilitatis reuerentiam. Altare ligneum per puritatis castimoniã. Altare æneum per pietatis misericordiã. Altare lapideum per firmitatis cõstantiam. Altare aureũ per charitatis amicitiam. Altare virtutum per virtutis abundantiam. Primo ergo cor nostrũ debet esse altare terreum per humilitatem dicente domino. Altare de terra facietis mihi, &c. Terra enim quæ inter omnia elementa gradum tenet infimũ, & omnibus se cõculcandã præbet pedibus, virtutẽ significat humilitatis, qua quis aliis se inferiorem cõsiderans & viliorem præbet cõculcandum. Et sic ille altare de terra facit domino, qui se inter cæteros humilem, & abiectũ reputat. Vnde Bruno exponẽs prædicta verba. Altare de terra facietis mihi, ait: Altare de terra est humilis homo, qui est de terra creatus, & ideo dicit dominus. Altare de terra facietis mihi, id est, vosipsos de terra cõsiderate formatos, & in vobis terræ humilitatẽ seruate. Secundo debet esse altare ligneũ per castitatem: vnde Moysi præcipitur. Facies altare ad adolendũ thymiama de lignis Sethim, quæ ligna sunt incorruptibilia, nec ab igne possunt cõburi, & sic castitatem significant carnis & cordis, quæ nullo libidinis igne crematur, vt ait Beda exponẽs verba prædicta. Tertio sit altare æneum per pietatem. Æs enim licet in se sit metallum durissimum, vigore tamẽ ignis funditur totaliter & liquefit. Sic & cor nostrũ solidũ per constantiam in bono debet esse, & liquefieri per ignem charitatis & cõpassionis ad proximũ. Et de isto altari æneo dicitur: Fecit Salomõ altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorũ latitudinis, & decem cubitorũ altitudinis. Istud altare est cor nostrum quod æneũ debet esse per stabilitatẽ, fusibile per pietatem, cuius longitudo est vitæ duratio, cuius latitudo Dei & proximi dilectio, cuius altitudo supernorũ cõtemplatio. Habeat ergo longitudo viginti cubitos, vt toto vitæ suæ tẽpore decem præcepta decalogi seruet duplicatẽ, id est opere & voluntate. Similiter eius latitudo quæ in obseruatione mãdatorum cõtinetur: Christo dicente. Si diligitis me mãdata mea seruate. Sed eius altitudo sit decem cubitorum, vt totus homo interior & exterior eleuetur in Deum secũdum quinq; sensus interiores & secundum alios quinque exteriores. Quarto sit altare lapideum per perseuerantiæ stabilitatẽ: de quo Ios. 7. Ædificauit Iosue altare domino de lapidibus impolitis. Vbi notandum, quòd nihil ita cor nostrum facit instabile sicut appetitus laudis & gloriæ vanæ: & sic per oppositum abiectio gloriæ vanæ & hypocrisis altare cordis nostri stabile esse facit. Quid autem per lapides sectos & politos nisi exteriores gloriæ & laudis designatur appetitus? Et sic per oppositũ per lapides insectos & impolitos abiectio omnis hypocrisis & vanæ gloriæ denotatur. Vnde Stephanus exponens verba prædicta. Altare est mens hominis, quod de lapidibus impolitis construendũ est. Lapides enim non poliuntur nisi pro exteriori apparentia: hinc est q. lapides qui in fundamentis ponuntur, nõ poliũtur: sed solum illi qui videri possunt. Ille ergo cor suum altare construit de sectis lapidibus & politis, qui ideo opera bona facit vt videatur & vt fauorem acquirat humanum. Nos ergo de lapidibus nõ sectis, nec politis cor nostrum domino faciamus altare, vt nostra opera bona sint lapidea per virtutem constantiæ, sint posita per omnis hypocrisis & vanæ gloriæ abiectionem. Quinto sit altare aureum per charitatem & dilectionem. Fecit Salomõ altare aureum. Quid enim per aurum nisi virtus designatur charitatis? Vnde Nume. 4. dicitur. Altare aureũ inuoluent hyacinthino vestimento. Per hyacinthum enim

Bonum.

Psal. 50.

Psal. 6.

Lauare peccatũ.

Altare cor

Psal. 83.

Altare multiplex

Exod. 27

Exod. 30

Bala.

2. Para. 4.

Luce. 11

Iosue 8. Cor.

3. Reg. 7. Altare aureum.

enim calorẽ cœl esse ipsa spiritualis & cœlestis affectio significatur. Altare ergo aureũ hyacinthino vestimento tegitur, cũ tota dilectio nostri cordis & amor refertur ad Deum. Sexto sit altare virtutũ, vt scilicet in altari nostri cordis odorem sanctarũ virtutum domino offeramus, quia solum talia altaria Deo esse dicũtur. Altaria tua domine virtutũ. Istud ergo altare cordis nostri est illud altare ad literam, quod multis virtutibus circũdare debemus: de quo nunc ait Psal. *Et circundabo altare tuum domine.*

Psal. 83.

373. Et audiam vocẽ laudis tuæ: & enarrem vniuersa mirabilia tua.

Hic consequenter ponit secundã virtutẽ, quam debet habere quilibet perfectus, scilicet doctrinæ, quia bonum & veritatẽ quã nouit alios debet docere. Sic enim præcepit dominus suis Apostolis, d. Docete omnes gentes seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Quod ideo requiritur, quia sicut quilibet proximũ tenetur diligere, sic & bona quæ nouit ipsum docere. De illis bonis dico, quæ spectant ad fidẽ & animarũ salutẽ. Sed qualiter hoc sit faciendũ hic ostenditur. Quia primo quilibet debet audire & addiscere antequã alios præsumat docere. Et hoc est quod dicitur in Cano. di. 36. qui ecclesiasticis. Saluator noster prius in medio doctorum sedit audiens illos & interrogãs & postea prædicare cœpit, quia prius quisq; debet discere, & postea prædicationis officiũ vsurpare. Hinc etiã dominus prius Apostolos docuit, postea ipsos ad prædicandem misit. Et istũ ordinẽ hic ostẽdit Psal. Qui prius vult audire laudes & mirabilia Dei, postea illa enarrare & docere, dicens: *Vt audiam voce laudis tuæ,* quo ad primum. *Et enarrẽ vniuersa mirabilia tua,* quo ad secundum. Et vide quã bene antequã iste audiat vt addiscat, vel aliis prædicet, præmittit cordis mũditiam. d. Lauabo inter innocẽtes, &c. Postea audire verbũ Dei & illud prædicare consequenter adiungit dicẽs. *Vt audiam, &c.* Hoc ideo, quia in maleuolã animam nõ introibit sapiẽtia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Dicat ergo Psal. primo *Audiam vocem laudis tuæ* id est, discam quomodo te laudem: nõ me. Ille autẽ intelligit qualiter laudandus est Deus, qui bonum suũ non sibi, sed Deo tribuit.

Docere. Addiscere. Prædicare.

Matt. vlti mo

Sapien. 1.

374. Domine dilexi decorẽ domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

Hic cõsequenter ponit tertiam virtutem necessariã, scilicet efficaciã gratiæ, quæ stat in affectione sanctitatis & sanctorũ. Vbi nota q. hic per domum Dei intelligit ecclesiã, quã Christus suam vocat. d. Domus mea domus orationis vocabitur, &c. Decor autẽ huius domus est sanctitas & virtus. Vnde sicut domus exterior quãto melius est ornata, magis decora videtur, sic & ecclesia Dei quãto maiori fulget sanctitate, tanto magis existit decora. Hic est ille decor domus Dei, id est, ecclesiæ, quo ipsa ornatur: de quo dicitur: Domũ tuã decet sanctitudo in longitudinẽ dierũ. Dicit ergo Psal. *Domine dilexi decorem domus tuæ.* id est, dilexi me facere tibi domum decoram per sanctitatem. *Et locum habitationis gloriæ tuæ.* quod ad idem tendit, id est, dilexi me facere tibi locum, in quo in futuro habitet gloria tua, quia tũc satiabor, cum apparuerit gloria tua.

Domus Dei Act. 21. Ecclesia. Decor.

Psal. 92.

Psal. ead.

375. Ne perdas cum impiis Deus animã meã: & cũ viris sanguinũ vitã meam.

Hæc est secũda pars, in qua Psal. orat in futuro à malis separati, ne cum illis demergatur in pœnis. Et diuiditur in tres partes. Quia primo petit dictã separationem. Secundo ostendit malorum iustam damnationem: ibi. *In quorum manibus.* Tertio ostẽdit iustam suam liberationem: ibi. *Ego autem in innocentia.* Quantum ad primum petit à malis in futurum separari, ne simul damnetur cum illis. d. *Ne perdas cum impiis Deus animam meam.* quasi dicat: Et si corpore pateris in præsenti simul esse bonos & malos, hoc rogo ne patiaris in futuro, id est, non patieris. Et aduerte quia quamuis non solum impij & viri sanguinum in iudicio damnabuntur, sed etiam superbi, auari, luxuriosi, &c. tamen solũ nominat impios & viros sanguinum. Quia iste spiritu prophetico eleuatus iam præuidebat quòd in iudicio contra dãnandos sola impietas erga proximum & crudelitas allegabitur à Christo, cum dicet damnandis. Esuriui, & non dedistis mihi mãducare, &c. Pietas enim nõ solum in scriptura accipitur pro cultu diuino, sed etiã pro misericordia impendenda proximo. Et sic impius pro crudeli erga proximum accipitur. Dum superbit impius incẽditur pauper. Et tales crudeles non miserentes proximo etiam dicuntur viri sanguinum. Quia vt vulgariter dicitur: Occidit hominem, qui ipsum non pauit dum potuit. Et habetur di. 86. in singulis. propter quod hic ait glo. quòd impij & viri sanguinum hic illi accipiuntur, qui contra charitatis mandata agunt, proximo nõ miserentes. Item nota quòd hic animã & vitã pro eodẽ accipit, quia ipse homo anima viuit.

Dãnatio. Dãnatus. Impius. Homicidium.

Matt. 25.

Psal. 9.

Dist. 86.

376. In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

Hic ostendit iniquorum iustam damnationem. Vbi nota, quòd quamuis propriè loquendo iniquitas à peccato differat, quia peccatum est genus ad omne vitium: iniquitas autem nõ nisi de graui peccato dicitur, vt dicit Grego. Ipso loquendi vsu plus est iniquitas quã peccatu. Vnde omnis homo liberè se peccatorem fatetur. Iniquum vero nõnunquã dici erubescit. Tamen sæpe pro eodem accipitur peccatũ & iniquitas. Sic enim dicitur. Omnis qui facit peccatum & iniquitatem facit, quia etiã peccatũ est iniquitas. Hic ergo accipitur iniquitas pro maioribus peccatis quando dicit. In quorũ manibus iniquitates sunt. id est, quorum opera sunt iniqua. Vnde & radicẽ, quasi omnis iniquitatis ostendit cum subdit. d. *Dextera eorum repleta est muneribus.* Dextera. Vbi notandum, quòd nomine dexteræ hic accipitur interior intentio: sic & per sinistram sensualitas exterior. Dextera ergo eorum dicitur repleta muneribus, quia tales totam suam rationem ad munera applicant accipienda & non ad spiritualia. Et dicit muneribus in plurali, quia multiplex est munus, scilicet à manu, ab ore, & ab obsequio: vt dicit textus, 1. q. 1. sunt nonnulli. Vnde dicit hic glo. Dextera eorum repleta est muneribus, quia si quid boni agunt, pro muneribus factunt pecuniæ, vel laudis humanæ, vel timoris, quo timent offendere diuitem. Quia rationem, quæ eis data est ad obtinendam salutem æternam, conuertunt ad accipienda huius sæculi dona: propter quod dicitur: Non accipies munera quæ excæcant oculos iudicũ. Sed forte dices. Nunquid iustitiam pro muneribus defendens peccat? Ad hoc andi Grego. d. Nam plerunque nonnulli terrena munera appetunt & iustitiam defendunt, seque innocentes æstimant, &

Iniquitas Peccatũ. Greg. lib. 11. Psal 22.

1. Io. 3.

Dextera.

Munus. Greg. li. 9 mor. c. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse defensores rectitudinis exultant: quibus si spes muneris subtrahitur, à defensione protinus iustitiæ cessatur, & tamen defensores iustitiæ se cogitant, seque asserunt rectos, qui nequaquam rectitudinẽ, sed munera quærunt. Cõtra quos bene per Moysen dicitur: Iustè quod iustũ est exequere. Iniustè quippe quod iustum est exequitur, qui ad defensionem iustitiæ non virtutis amore, sed amore præmij excitatur. Iniuste quod iusti est exequitur, qui ad defensionem ipsam, quam prætẽdit iustitiam venundare minimè veretur. Iustè ergo iustum exequi est in assertionem iustitiæ ipsam iustitiã quærere, &c. Sed quid dicatur hodie de iudicibus & principibus audi Esaiam dicentem: Principes tui infideles socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c.

Deut. 16.

Esaiæ 1.

377. *Ad 9. 3. quæstio.*

Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

Hic consequenter ostendit suam iustam liberationem. Iste enim loquitur, vt dictum est in persona ecclesiæ, quæ maculam non habet neq; rugam. Ideo suam, id est, ecclesiæ innocentiam & puritatẽ, qua scilicet merito à malis debet separari prætendens, d. *Ego autem in innocentia mea ingressus sum.* quasi dicat. Illa muneribus ditari sunt, ego autem econtra in innocentia mea ingressus sum, id est, diuitiis innocentiæ & spiritualibus thesauris sum ditatus. Ideo, *redime me, & miserere mei.* Præuidit iste pretium Christi sanguinis, quo mundus erat redimendus. Ideo rogat, dicens: *Redime me.* ad est, valeat mihi ad perfectionem liberationis pretium tanti sanguinis. Et miserere mei, quia magna misericordia fuit sparsus Christi sanguis in redemptionem nostram. Sed forte dices. Si iste est innocens & sine peccato, quomodo quærit redimi per Christi sanguinem, qui solum effusus est in remissionem peccatorum? Respõdeo, quòd omnes natura nascimur filij iræ, sed per fidem Christi & virtutem eius passionis mundamur à peccatis, & redimimur à pœnis, quia ipse peccata nostra in corpore suo portauit super lignum crucis. Vnde à principio mundi vsque ad finem sine fide Christi nullus à peccato liberatur. Vnde ait Augustꝰ. & recitatur à Magistro lib. 3. di. 25. Omnes iusti, siue ante incarnationem Christi, siue post nec vixerunt, scilicet spiritualiter, neque viuent, nisi ex fide incarnationis Iesu Christi, profecto quia scriptum est. Non est aliud nomẽ sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Ex illo ergo tempore valet ad saluandum genus humanũ, ex quo in Adam vitiatum est. Sic iste suam innocentiam à Christo recognoscens, d. *Redime me, &c.* Loquens per verbum præsentis temporis & non præteriti vel futuri, quia semper iusti à peccatis per Christum purgantur & redimuntur à pœnis. Sic etiam per verbum præsentis temporis de Christo dixit Ioãnes baptista: Ecce qui tollit peccata mundi. Quod exponens Theophilus, d. Non dixit Ioannes, qui tulit de præterito, neque qui tollet de futuro, sed de præsenti qui tollit, quasi hoc semper faciente Iesu, &c. Vnde suam innocentiam per Christum habitam subsequenter declarat dicens,

Redemptio. Fides Christi Quæstio.

Ephes. 2.

Magister lib. 3. di. 25.

Act. 4.

Præsens tempus.

Ioan. 1. Theophil.

378. ## Pes meus steterit in via recta: in ecclesiis benedicam te domine.

Quid enim pedes significant nisi affectiones animæ & voluntates, quibus anima gradꝰ bene vel male? Si pes tuus scandalizat te, erue eum, &c. quod de affectione animæ intelligitur. Quid autem est via recta, scilicet quæ breuior & facilior ad vitam dirigit, nisi charitas? De qua ait Apostolus: Excellentiorem viam vobis demõstro. Vocatur enim charitas via recta & cæteris excellentior, quia nulla virtus sine ipsa proficit ad salutem, ipsa autem per se sufficiens est. Quid est ergo pes meus stetit in via recta, nisi voluntas mea & affectio steterit in charitate & dilectione? quæ scilicet via recta dicitur, quia omnia opera dirigit in Deum. Vnde de istis viis charitatis dicitur: Iustum deduxit dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Et in hoc ostendit se Deum diligere. Deinde de dilectione proximi subdit. *In ecclesiis benedicam te domine.* Dicit autem pluraliter in ecclesiis, quia quamuis vna sit ecclesia, quia vnum Christi corpus & vna fides, tamen plures sunt ecclesiæ particulares, vt plura corporis membra: sicut dicimus ecclesiam Romanam omnis alia ecclesia debet imitari. In hoc ergo ostendit dilectionẽ proximi. d. *In ecclesiis benedicam te domine.* Quid enim est benedicere dominum, nisi sic viuere, vt exemplo boni operis cæteri ad Dei laudem inducãtur? vnde glo. hic dicit. *In ecclesiis benedicam te domine.* hic dilectioni dei adiunge dilectionem proximi. Quia non occultabo eis quos vocasti benedictionem & gratiam tuam: vt per me benedicaris ab illis, qui meo exemplo & doctrina informantur ad benedicendum. Benedicere enim Deum in ecclesiis est sic viuere vt suo exemplo per mores aliorũ Deus benedicatur. Qui enim benedicit Deo lingua & non factis, non vere benedicit. Sic enim dicitur. *In ecclesiis benedicite Deo domino.*

Sap. 10.

Eccles.

Benedictere.

p. al. 67.

PSALM. XXVI.

379. *Psal. 61. 2. 4. 7. 20. plen.*

Ominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo?

Hic Psalmus talem habet titulũ. *In finem Psal. Dauid priusquam liniretur.* Pro cuius intellectu sciendum, quòd Dauid ter fuit inunctus in regem. Primo à Samuele in Bethlehem, cum adhuc esset in domo patris. Ex qua vnctione habuit ius regni, sed non possessionem. Et ex illa vnctione habuit spiritum propheticum, & directus est in eum spiritus domini. Secundo fuit inunctus in regem in Ebron, quando scilicet mortuo Saule, venit in Ebron, & super tribum Iuda solum incœpit regnare. Isboseth autẽ filius Saulis regnauit super vndecim tribus: & hoc duravit septem annis & sex mensibus, vt habetur, 2. Reg. 2. Deinde vero interfecto Isboseth à Rechab & Banaa, congregatus fuit omnis Israel, & venerũt ad Dauid in Ebron, & ibi vnxerũt Dauid in regem super omnes duodecim tribus. Et post ascendit in Hierusalem, & regnauit in pace, vt habetur, 2. Reg. 5. Ad propositum ergo quando titulus dicit, *Infinem Psal. Dauid priusquã liniretur.* hoc intelligitur de ista tertia vnctione, quæ fuit generalis, in qua possessionem totius regni accepit. Quia antequã ista tertia vice esset vnctus, hunc psal. fecit se disponens deuotè ad istam vnctionem recipiendam post quã regnauit in pace. Sed quia hæc omnia in figura cõtingebant illis, quia omnia figurabant Christum & eius membra, ideo sciendum, quòd olim duo genera personarũ inungebantur, quod huc vsque hodie seruatur. s. reges & sacerdotes. In quibus significabatur

2. Reg. 2. Vnctio Dauid.

Christus Rex. sacerdos.

batur vnus Christus, qui est verus rex veruscq; sacerdos. Rex quia nos regit & ducit. Sacerdos quia pro nobis interpellat & sacrificiũ Deo pro nobis obtulit nõ vnicq; aliud quã seipsum. Nos autẽ quia sumus Christi mẽbra, ideo vnũ sumus in Christo. Vnde & dicimur Christi. i. Christiani quia per ipsum oẽs vngimur, quia de plenitudine eius omnes accepimus gratiã pro gratia. Vnde sicut Dauid tribus vicibus fuit inunctus, sic cõformiter & nos vngimur. Primo. n. Dauid fuit vnctus in signũ regni ipsius futuri, sic & nos in signũ regni æterni percipiẽdi primo vngimur in baptismo, & in aliis sacramentis. Et sicut Dauid post primã vnctionẽ multos hostes habuit, sic & nos post baptismalẽ gratiã multos hic patimur hostes. Secundo vngimur particulariter in reges, qñ post mortẽ anima beatificatur. Sed tertio erit vnctio generalis gratiæ, quando in fine simul anima cũ corpore beatificabitur. Quia tũc in reges vngemur, cũ duplici stola. s. aiæ & corporis. Est ergo sensus tituli iste. *In finem Psal. Dauidis.* i. iste psal. dirigens nos in finẽ futuræ cõsummationis attribuitur ipsi Dauid. s. cuilibet fideli, agens de hoc ꝙ *priusquam leniretur.* secundo. i. ante stolã beatitudinis Intentio autẽ tota est monere fideles ne quis post primã vnctionẽ torpeat, sed ad secundã diligenter se paret. ¶ His præmissis primo dicã sensum litteræ. Et consequenter significatũ per litterã. Quantum ad primum sciendũ ꝙ vt dicunt Hebræi: & est valde verisimile, quando Deus promouet aliquẽ ad aliquã dignitatem, dat sibi gratiã per quam conuenienter illam assequi possit. Et hoc nisi promotus apponat sibi obicem. Et ideo Dauid promotus ad regnum, ad illam actionem se præparauit deuotè, & hunc psal. fecit. Et diuiditur in partes sm quod Dauid tria à Deo petit necessaria ad debite exequendũ regiæ dignitatis officiũ. Primũ est cõtra aduersarios fortitudo & cõstantia. Scdm est quo ad Dei cultũ deuotio & reuerentia ibi. *Vnam petii à Domino.* Tertiũ est in bonis operibus cõtinuatio & perseueratio ibi. *Adiutor meus esto,* &c vt N. ¶ Quantum ad intellectũ significatũ per litterã, notandũ ꝙ sicut Dauid tribus vicibus fuit vnctus, ita & quilibet verus fidelis & Christianus tribus vicibus per Dei gratiã inungitur. s. in Baptismo, i beatificatione animæ, & in beatificatione resuscitati corporis. Et secundũ hoc psal. diuiditur in duas partes. Quia primo agit de prima vnctione, quæ fit in baptismo. Secundo de secunda quæ fit in beatitudine siue in cœlo, secunda ibi. *Credo videre bona Domini.* Prima in duas, quia primo agit de multis gratiis, quæ in prima vnctione conferuntur. Secundo de multis aduersis, quæ illi consequuntur ibi. *Exaudi Domine vocem meam qua clamaui.* Prima in duas, quia primo ostendit virtutes quæ dantur in baptismo, secundo ostendit effectum virtutum ibi, *Dum appropiant,* &c. Quantum ad primum sciendum quòd in sacramẽto baptismi infunditur fides charitas & spes, & si non quo ad actum, tamen quo ad habitum. Cùm sine illis virtutibus nullus saluari possit, quomodo saluarẽtur paruuli baptizati, si nõ darẽtur eis dictę virtutes in baptismo? Et hæc determinatio ecclesiæ habetur scilicet in clementinis cap. 1. vbi Dominus papa tractatis duabus opinionibus de efficacia baptismi concludens dicit. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quæ per baptismum applicatur pariter ab omnibus baptizatis secundum opinionem quæ dicit tam paruulis quàm adultis conferri in baptismo informan tem gratiam & virtutes tanquam probabiliorem & dictis Sanctorum, & Modernorum Theologorum magis consonam & concordem: sacro approbante concilio duximus eligendam. Ad propositũ ergo cùm per fidem & alias virtutes illuminetur anima, sequitur quòd in prima vnctione baptismali Deus dans animæ fidem & virtutes ipsam illuminat. Et hoc est quod psal. in persona noui Christi militis prima vnctione. i. baptismali inunctus gratia d. Dominus illuminatio mea. quasi d. Non ego mihi sum lux sed Christus, qui per suam gratiam illuminat omnem hominem venientem in hunc modum. Quod ideo dicit, quia peccatũ mentem excæcat. Excęcauit eos malitia eorum: & naturam ad bonum exequendum debilitat. Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Cùm ergo ista prima iniunctio tollat peccatum, sequitur quòd animam illuminat & fortificat. Quæ duo notans psal. d. *Dominus illuminatio mea,* quo ad primum. *Et salus mea,* quo ad secundum. Et hoc cõtra infirmitatem naturæ, vt scilicet iam possim resistere peccato. Quoniam vt dicitur psal. 36. Salus autem iustorum à Domino est, & protector eorum in tempore tribulationis. Ex quo sequitur quòd nullum hominem debes timere. Et ideo interrogatiue subdit. *Quem timebo?* id est, nullum timebo hominẽ, Quia nullus potest contra Dominum. Quia ergo hic agitur de efficacia primæ vnctionis, notandum quòd vt doctores dicunt, baptismus multas habet efficacias: quas his paucis verbis psal. comprehendit d. *Dominus illuminatio mea, &c.* Prima est quia culpam tollit originalem. de consec. dist. 4. firmissime. Et extra. de baptismo & eius effectu, Maiores. Secũdo omnem culpam delet actualem, de consec. dist. 4. regenerante. Vbi dicitur quòd carne contrahitur tantummodo peccatum originale, sed regenerante Spiritusancto, etiam omnium voluntariorum fit remissio peccatorum. Tertio tollit omnem pœnam peccato debitam. de pœ. di. 7. hoc autem qualiter, & li. 4. di. 4. Quarto aperit ianuam cœlestem, vnde si baptizatus mox decederet, continuo ad patriam euolaret. Extra de presbytero non baptizato. cap. debitum. Quinto tomitem extenuat, licet concupiscentiam non euacuet. de consec. dist. 4. ca. 2. Sexto dispensat cum contrahente in secundo vel tertio gradu. li. 4. de diuortiis. c. gaudeamus. Et ibi allegatur ratio, quia baptismus ideo instituꝰ est non vt soluat coniugia, sed vt peccata deleat. Circa prædicta sunt aliqua dubia. Primum vtrum sit bonum, baptismum vsque ad finem vitæ differre, quia cum baptismus tollat omnem culpam & pœnam: talis sine alĩqua purgatorij pœna transiret ad cœlum, & sic vtilitas magna foret sacramentum differre. Respondeo quòd laudabile est, quòd quam citius cõmode fieri potest baptizetur infans. Ratio primo propter mortis periculum, quia cum sint fragilis naturæ cito & faciliter moriuntur, secundo propter infestationes dæmonum, qui non habent tantam potestatem super baptizatos. Secunda est, posito ꝙ quis velit baptizari, quem sacerdos non vult baptizare nisi sibi certo dato precio, nunquid tali licet in eo casu pro baptismo aliquid dare, & emere baptismum. Responsio. Ioan. in summa. d. quod in tali casu à tali licet aquam emere pro baptismo faciendo, etiã si aqua cõsecrata est, sed non licet dare pecuniã pro baptismo faciẽdo nec pro se si talis sit adultus: quia in tali casu sufficit baptismus flaminis, nec etiã ꝑ paruulo, qa nõ sunt faciẽda mala vt

Vnctio Christiani fidelis.

Notatur vnctionis Dauid.

Baptismi.

Illuminatio.

Sap. 2.

Thren. 1.

Timor. Nota hic bene efficaciã baptismi.

Baptismus.

de pœ. di. 7.

Quæstio. Dilatatio baptismi.

Quæstio. Baptismi. solutio. In summa li 3. tit. 24. q. 29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

euenian. Rom. 3. Et subdit. q secundùm Alexand. in tali casu potest redimere vexationem sui iuris, si baptizandus sit adultus: etiam pro paruulo, quem vult baptizare. Sed Thomas dicit q primum melius est. Terna dubitatio est, posito q nullus potest regenerari nisi sit generatus, aliquis nascens est in periculo: apparet extra ventrem matris secundùm aliquam partem: si de periculo timetur, nunquid potest baptizari illa pars quæ apparet extra matris vterum, vt totus dicatur baptizatus? Respondeo q sic, quia quæcunque pars corporis eius appareat, ipsa est animata anima rationali & humana, cum ipsa sit in corpore & tota in qualibet parte corporis. Et per consequens quacunque parte baptizata, baptizatum est animal humanum: & per cõsequés homo, & non alius homo quàm ille puer: igitur ille puer esset baptizatus. Sed pone casum: apparet aliqua pars extra, baptizans credit q sit masculus, & baptizans cùm imponit sibi nomẽ Petrus, postea totus exit & est fœmina, nunquid verè est baptizatus? Respondeo q talis baptizans aut erat intentionis bapt. zandi masculũ sic q nullo modo fœminam, aut baptizandi illum fœtu siue masculus esset siue fœmina, primo modo non est baptizatus, secundo modo sic. Consimilis casus est de volente conseruare decẽ hostias & ante se habet vndecim. Vnde dicunt doctores q in tali casu debent imponi nomina cõmunia tam masculis quàm fœminis, vt Bonagratia, Bonauentura, &c. similia, &c.

Quæstio.

Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? 380

Hic consequenter hoc aliis verbis confirmat d. *Dominus protector*, &c. q. d. Quẽ debeo timere? certe nullũ, quia *Dominus protector vitæ meæ*. i. dans mihi vitam virtutũ in baptismo, quẽ etiã protegit. i. cõseruat nisi ponã obicẽ. Ideo non ait Dñs dator vitæ meæ, quia hoc posuit in primo versiculo: sed *Dominus protector*. i. cõseruator. Et ideo *a quo trepidabo?* interrogatiue ponitur. i. quẽ vel quid trepidabo. q. d. nec aliquid nec aliquẽ, quia ad oĩpotentẽ Deũ pertineo, qui me illuminat, saluat & protegit, ideo nullum timeo præter ipsum. dicit ergo. *Dominus protector vitæ meæ* i. cõseruator. Quid. n. valeret aut quomodo subsisteret vita gratiæ data in baptismo, nisi ab ipso Deo dante cõseruaretur? certe nihil. Nã vt dicit Greg. super illo verbo Iob. 23. Ipse solus est. Nunquid nõ sunt Angeli & homines, cœlũ & terra, &c. Et certe scriptũ est, creauit vt essent oĩa. Cũ ergo in terũ natura tã multa sunt, cur beati viri voce dicitur, Ipse. n. solus est? Sed aliud est esse, aliud principaliter esse, aliud mutabiliter esse, aliud immutabiliter esse. Sunt. n. oĩa, sed principaliter non sunt, quia in semetipsis minime subsistunt: ni gubernãtis manu teneantur, esse nequaquã possunt. Et infra Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, corũque essentia rursum ad nihilũ tenderet, nisi ea auctor oĩm regiminis manu retineret, &c. Sic ergo & de vita virtutũ quomodo à Deo in Baptismo data subsisteret nisi ab ipso Deo conseruaretur? Et hoc est quod notans Psal. d. *Dominus protector vitæ meæ, &c.*

Greg. 16 mor. c 18
Gen. 1
Esse.
Conserua tio Dei

Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas. 381

6. q. 1. summa.

Hic cõsequenter ostẽdit quantũ effectũ habeat virtus à Deo in Baptismo infusa. Et diuiditur in tres partes secundũ q tres habet effectus. Quoniã primo aduersitatis expellit timorẽ, secundo fœlicitatis infundit amorẽ, ibi. *Vnam petii à Domino*. tertio æternitatis cõcedit honorẽ, ibi. *In petra exaltauit me*. Quantũ ad primũ notandũ q aduersa sunt multiplicia. s. corporis fidei & temporaliũ rerũ. Et omniũ istorũ gratia in Baptismo collata expellit timorẽ. s. hæreticorũ, ibi. *Qui tribulant me*. Timorẽ mundi, ibi. *Si consistant aduersum me castra*. Primo ergo virtus in baptismo data. s. si secundũ illã viuamus expellit timorẽ corporis, quod notans dicit. *Dum appropiant super me nocentes, &c.* Nocentes. n. & inimici tẽporales corpus possunt occidere aĩam autẽ lædere non possunt. Sed qd timẽda sunt dãna corporis vbi sãlus aĩæ cõsistit: certe minime, quia corpus datũ est in seruitiũ aĩæ vt ipsi subdatur, & non econtrario. Et hoc est quod dicit. *Dum appropiant super me nocentes*. s. & mali. Ad hoc solũ appropinquãt, *vt edant carnes meas*: quia. s. aĩæ & virtutibus eius nocere non possunt. Sic enim & Christus docebat, di. Nolite timere eos qui occidunt corpus animam autẽ non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

A
B
C
D
E
Aduersitas.
Timor.
Pœna tẽporalis.
Mat. 10.

Qui tribulant me inimici mei ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. 382

de pa. di. 1. homici diorum.

Hic ostendit quod expellit timorẽ fidei. i. hæreticorum impugnantium fidem. Hæretici enim in primitiua ecclesia multum ipsam tribulauerunt, & ipsam destruere conabantur, quia fidem catholicam, in qua vnitur ecclesia, destruere conabantur, vtputa Ariani vnitatem essentiæ negabant in Deo. Sabelliani negabant trinitatem personarum. Euthyches negabant verbum veram hominis carnem assumpsisse: & sic de alijs. Et sic diuersis hæresibus ecclesiã tribulabant, vnde ecclesiæ Smyrnæ dicitur Apo. 2. Scio tribulationem tuam, quia blasphemaris ab his qui dicunt se Iudæos esse & non sunt, & isti sunt hæretici. Sed tamen ecclesia per gratiam Chr. sti sibi datam, hanc hæreticorum aduersitatem superauit & vicit, quia hæretici prostrati sunt & defecerunt, fides ecclesiæ manet. Et hoc notans dicit. *Qui tribulant me inimici mei*. s. hæretici, *infirmati sunt & ceciderunt*: quia. s. veritate fidei conuicti sunt & exterminati. Vel in bonum potest accipi. *Ipsi infirmati sunt & ceciderunt*: vt intelligatur, ipsi infirmati sunt in eo. s. quod male defendebant, vt me ad fidem conuersi meliora credant. Et fic ceciderunt, quia colla sua iugo fidei submiserunt. Sic enim de istis inimicis. s. hæreticis prædixerat psal. in persona ecclesiæ dicens. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos. s. per prædicationem fidei, non conuertar donec deficiant. s. ab erroribus suis, confringam illos nec poterunt stare: cadent subter pedes meos.

Hæretici.
Psal. 27.

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. 383

13. q. 3. Maximia ni.

Hic ostendit consequenter quòd gratia in baptismo data excludit timorem contra aduersitates mundi tam visibiles quàm inuisibiles. De visibilibus enim aduersitatibus illatis ab hominibus mũdi dicit. *Si consistant aduersum me castra*. Castra enim dicuntur congregatio militum contra hostes ad alios inuadendum & expugnandum. Et sic per castra intellige inimicos homines nos per aduersa persequentes vt nostra bona tollant vel honores. Istis irritatus fuit Moyses & Aarõ. ps. 105. Irritauerunt Moysen in castris Aarõ sanctum Domini. Sed talia

Castra
Psal. 105

talia castra gratia Dei facit nos non timere. Et hoc est quod subdit. *Non timebit cor meum*, nec mirum, quia per gratiam baptismalem Dominus est nobiscum. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Psal. 22.

Si exurgat aduersum me prælium: in hoc ego sperabo. 384

Hic consequenter ostendit quòd gratia excludit timorem bellorum spiritualium. s. dæmonum & vitiorum. Quod clare figuratum fuit in Iuda Macchabæo, de quo dicitur. Quod Iudas succinxit se arma bellica in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Vbi nota quòd per Iudam Macchabæum recte figuratur quilibet fidelis gratia baptismali perunctus, qui fidem confitetur, quam in baptismo recepit, vnde & Iudas confitens interpretatur. Hic variis prælijs vitiorum à dæmonibus propulsatur, quoniam vt apparet ex discursu libri Macchabæorum, Iudas septem sustinuit prælia famosa & deuicit, quæ clare significant bella septem vitiorũ, quibus aduersum nos insurgunt dæmones, in quibus tamen fuit victoriosus. Nam illa prælia significant prælium primum turbationis & iracundiæ. Secundum liuoris & inuidiæ. Tertium cupiditatis & auaritiæ. Quartum torpositatis & accidiæ. Quintum carnalitatis & luxuriæ. Sextum gulositatis & gastrimargiæ. Septimum elationis & superbiæ. Primum prælium quod habuit Iudas contra se fuit Apollonij ducis Samariæ. Congregauit Apollonius gentes ad bellandum contra Israel & cognouit Iudas & exiuit obuiam illi, & occidit illum, & gladium Apollonij abstulit, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Per hoc enim significatur prælium iracundiæ. Apollonius enim interpretatur admirabilis. Et quæ res magis admirabilis est quam sit iracundia per quam iratus miranda facit & monstruosa, quæ hominem manente humana figura corporis intus in crudelem bestiam conuertit? Huius Apollonij gladius est lingua hominis irati mordax & acuta. Lingua eorum gladius acutus. Sed iste proprio gladio occiditur, quia lingua propria condemnatur. Ex verbis tuis condemnaberis. Isto gladio bellum iracundiæ superat, qui patienter verba sustinet iracundi Melior est vir patiens viro forti. Et de tali qui patientia bellum irracundiæ superat dicitur Effudit sanguinem belli in pace. Secũdum prælium contra Iudam fuit Seron. de quo dicitur, quòd ait Seron. Faciam mihi nomẽ & glorificabor in regno & debellabo Iudam. Et tamẽ sequitur quòd contritus est Seron, & exercitus eius in conspectu Iudæ. Per hoc significatur bellum liuoris & inuidiæ. Seron enim interpretatur cantans tristitiam, & significat inuidũ qui sicut de alieno bono tristatur, sic de malorum miseria lætatur & cantat. Interpretatur etiam Seron carbo murmurantium, quia inuidi semper à tergo & post murmurando præliantur & proditorie, de quibus dicitur. Intellexit Ioab bellum ex aduerso & post tergum contra se fieri victoriam. Tertium bellum contra Iudam fuit Gorgiæ: de quo dixit Iudas. Melius est nos mori in bello, quàm videre mala gentis nostræ & sequitur, quomodo in illo bello fugatus est Gorgias. Et hoc significat prælium torpositatis & accidiæ, quoniã Gorgias interpretatur diuidens luctum vel præcipitãs luctantium. Et significat otiosos, qui quietem quærentes in præsenti à luctu & labore spirituali

1. Mac. 3. Timor. Bellum. Prælium.
Bellum multiplex
1. Mac. 3.
1. Par. 19. Accidia. 2. Mac. 3.
Ira.
24. q. 3. quidam autem.
Psal. 36.
Mat. 12.
Prou. 16. 3. Reg. 2. Iuuenilia. 2. Mac. 3.

Vnam petii à Domino, hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. 385

de con. di. 3. nũ me. dioeriter.

Hic consequenter ostendit quòd gratia in baptismo collata fœlicitatis concedit vel infundit amorem. Vbi notandum q gloria æterna recte per vnũ significatur: tum propter obiectũ fœlicitatis, quod est vnus Deus. Erit rex vnus omnibus imperans. Tum propter gloriam, quę successione temporum non variatur: sed tota in præsenti æternitatis consistit. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Tum propter perfectionem Charitatis, qua ibi omnes beati sunt vniti. Qui adhæret Deo vnus spiritus est cum eo. Et ideo de ciuitate superna in qua omnibus clare lucet Sol iustitiæ, qui est Christus, dicitur, Ciuitas solis vocabitur vna: quia ibi nulla discordia: ibi nulla diuisio voluntatum. Et de hac vna ciuitate dicit. *Vnam petii à Domino*. scilicet non gloriã temporalem, nõ diuitias: & huiusmodi quæ vnũ dici non possunt: quia ex se diuisionẽ & discordiã generant & cõseruant. Et de ista vna gloria vel ciui

A
B
C
D
E
Aduersitas.
Luxuria.
Gula.
Superbia
Pœna tẽporalis.
Auaritia.
Gloria cæ lestis.
Vnum.
Exod. 17.
Psal. 83.
Esa 19.
1. Mac. 5.
1. Mac. 5.
1. Mac. 4.
1. Mac. 7.
1. Mac. 14.
Sap. 14.
Eccl. 26.
1. Cor. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel cœlestate cœlesti subdit. *Hanc requiram.* s. bonis A operibus ad illam me disponendo. Et ad quid? *vt inhabitem in domo Domini* i. in cœlesti patria. *Omnibus diebus vitæ meæ* i. omnibus diebus, quibus anima viuet: quæ scilicet æternaliter viuet, quia immortalis. Vel per vnam intellige fidem catholicam: quæ est vna in omnibus fidelibus tam veteris quàm noui testamenti, vt ostendit Gregor. Hæc est illa virtus, quam primo quærit baptizandus, cui primo proponitur, quid quæris ab ecclesia? qui respódet, fidē. Et de hac dicitur. Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Dicat ergo quilibet fidelis. *Vnam.* s. fidem catholicam *petis a Domino.* s. in baptismo. *Et hanc requiram vt inhabitem in domo Domini*, &c. i. in ecclesia catholica quæ est domus Domini. 1. Timo. 3. Domus Dei est ecclesia. Et hoc idem aliis verbis explicat dicens.

Fides. Gregor. *Ephe. 4.* *1. Tim. 3.*

386 Vt videam voluntatem Domini: & visitem templum eius.

Voluntas n. Dñi solū propriè videtur in patria. Vbi nota q̄ Dñi voluntas quamuis in se sit vna, tamen apud nos dicitur multiplex. s. voluntas signi voluntas beneplaciti. Voluntas signi, vt sunt præcepta eius. Et hæc non est efficax, quia multoties præcepit Abrahæ immolare filium suum, quem nolebat immolari, sed hoc ideo præcepit, vt eius obedientia mundo manifestaretur. Et etiam multoties aliqua præcipit, quæ nostra voluntas rebellis non perficit, sicut patet de præceptis eius. Voluntas autem beneplaciti est efficax & omnipotens, sic enim omnia quæ vult fieri fiunt, & nihil sibi resistere potest. iuxta illud psal. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra. Ad propositum ergo, quamuis enim in præsenti volūtas signi sit multis manifesta, non tamē voluntas beneplaciti, quia illa determinata est de omnibus etiam futuris. Et ideo sicut nescimus euentum futurorum, sic etiam nescimus Dei voluntatem. Beati autem in patria clare videntes diuinam essentiam in ipsa clare vident diuinam voluntatem: & quid Deus efficaciter fieri velit & quid non. Et hoc desiderans Psal. d. quòd vnam petiit à Domino, &c. Ad quid? *Vt videam voluntatem Domini* & ideo dicitur psal. 102. Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel volūtates suas. Israel namque videns Deum interpretatur, & significat comprehensores beatos. Si autem per ly vnam, fides intelligatur quando dicit Vnam petii à Domino, &c. tunc sic exponitur. *Vt videam voluntatem Domini.* vt per fidem intelligam Domini volūtatem. i. eius præcepta, quæ solus ille videt propriè qui illa perficit & implet. *Et visitem templum eius.* Quantum ad primum sensum templum Domini propriè est corpus Christi, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, de quo templo ait Iesus. Soluite templum hoc, &c. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Visitabitur autē tēplum hoc, quando corporeis oculis post resurrectionem videbitur. Et sic videre voluntatem Domini spectat ad stolam animæ, sed visitare templum ad stolam corporis pertinet. Quantum verò ad secundam expositionem est sensus. *Vt visitem templum eius.* i. vt per fidem faciam templum Domini, qui nō requiescit nisi super humilē & quietum. Sic enim iustis fidelibus dicit Apostolus. Templum sanctum Dei est quod estis vos, & spiritus Dei habitat in vobis. Et ne prædicta postulans præsumptuosus videatur, assignat consequenter rationem, quare

Voluntas Dei multiplex. *Templum Colo. 1. Ioan. 12.* *1. Cor. 3.*

ista sperando postulet, d.

387 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

Vbi notandum quòd per tabernaculum hic idem significatur quod per templum. s. humanitas Christi, quæ Dei tabernaculum & habitatio erat, de qua dicitur. In sole posuit tabernaculum suum. Abscōditum verò tabernaculi est diuinitas quæ in Christi humanitate latebat, vt ait Apostolus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Absconduntur autem hæc à nobis. s. tam B humanitas Christi quàm diuinitas per fidē. Quia antiqui patres illa per fidem credebant quæ non videbant, quia fides est de non visis. Et sic dicimur in illis abscondi, quia illa absconduntur à nobis. Sic enim dicebat Paulus. Loquimur Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est. Ista autem absconsio fidei non durat nisi per tempus vitæ præsentis, quia in futuro euacuabitur fides, quia videbimus eum sicuti est, Sic ergo reddens rationem quare vnam petit, vt videat voluntatem Dei, d. *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo.* i. dedit mihi fidem humanitatis Christi. Et etiam *protexit me in abscondito tabernaculi.* quia dedit mihi fidem diuinitatis eius, & hoc *in die malorum.* s. in tempore vitæ præsentis, in quo mala regnant tam culpæ quàm pœnæ. Si ergo per fidem saluamur dicente Apostolo. Gratia C salui facti estis per fidem. Quid mirum si vnam petiit, &c. cum mihi iam in Baptismo dederit fidem?

Tabernaculum. psal. 18. Absconditum. Colo. 2. *Fides.* *1. Cor. 2.* *Ephe. 2.*

388 In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.

Hic consequenter ostendit quòd gratia baptismalis concedit fœlicitatis honorem. Vbi nota q̄ nomine petræ Christus intelligitur, dicente Apostolo. Petra autem erat Christus. Exaltamur ergo in petra, quando in Christo beatificamur. quoniā in ipso est diuinitas, in cuius visione beatificatur anima. Et in ipso est humanitas verbo vnita hypostaticè, per quam corpus nostrum beatificatur, iuxta dictum Christi. Hæc est vita æterna, &c. Sic ergo in petra exaltantur, qui per Christum beatificati hæreditatem capiunt cœlestem. Expecta Dominū & exaltabit te: vt hæreditate capias terram. Et nota quòd loquens in persona ecclesiæ, quæ nondū beatificata est, sed beatificari expectat, dicit de præterito & non de futuro. *In petra exaltauit me.* Quod facit propter certitudinem, quam ecclesia habet futuræ beatitudinis certam se reddit. Beati autem in patria quia confirmati sunt in gratia, amplius peccare non possunt, quia aliter non essent securi de sua beatitudine, & si non essent beati. Et hoc notans dicit. *Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.* Quid enim inimicorum nomine nisi dæmones significantur & vitia? de quibus Psal. 16. Inimici mei animam meam circundederunt. Quid autē per caput nisi mens nostra intelligitur. Possit de sapientiam & dabit capiti tuo augmenta gratiarum. Caput ergo nostrū super inimicos nostros exaltatur quando mēs nostra per gratiā confirmata, suis inimicis altior illis subiici non potest. Quinimo omnes dæmones & vitia beatis subiiciuntur, quia

Petra. 1. Cor. 10. Christus. Ephe. 1. *Beatitudo. Ecclesia. Ioan. 17.* *Psal. 122.* *Ioannes Damas.* *Psal. 17.* *Petra.*

quia ponitur scabellum pedum beatorū psal. 106. A cat, ibi. *Quoniā pater meus es tu.* Quantum ad primum quatuor facit. Quia primo suam formam orationem secundo suam prætendit deuotionem, ibi. *Tibi dixit cor meum.* tertio Dei petit dilectionem, ibi. *Ne auertas faciem tuam.* quarto Dei implorat miserationem, ibi. *Adiutor meus.* Quantum ad primum primo suā formam orationem dicens. *Exaudi Domine vocem meā qua clamaui ad te* Vbi notandum quòd vox qua clamamus ad Deum, propriè non est vox corporis, sed desiderium mentis. vt ostendit Grego. d. Vera quippe postulatio non in oris est vocibus sed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud secretissimas aures Dei nō faciūt verba nostra sed desideria. Æternam etenim vitam si ore petimus, non tamen corde desideramus, clamantes tacemus. Si vero desideramus ex corde etiam cum B ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc est q̄ in heremo populus vocibus perstrepit & Moyses à strepitu verborum tacet, & tamen silens aure diuinæ pietatis auditur, cui dicitur. Quid clamas ad me? &c. Sic ergo vox qua clamamus ad Deum orando, est cordis desiderium non sonitus verborum. Et de hac dicit. *Exaudi Domine vocem meam qua clamaui ad te.* s. orando. Et idem aliis verbis repetit d. *Miserere mei & exaudi me.* Vbi nota quòd animus multoties ex gaudio voces multiplicat similiter ex pressura, ex gaudio quippe. Sic enim & psal. crebrò repetiit hoc quod exultans se exauditum esse cognouit d. Exaudiuit Dominus vocem fletus mei Dominus orationem meam suscepit. Ex pressura, vt psal. 108. Fiant filij eius orphani, & vox eius vidua. Sic in proposito psal. tactus lætitia propter vnam, quā postulauerat, & corde sauciatus propter pressuras quas sustinebat voces duplicat nunc d. *Exaudi Domine vocem meam, miserere mei & exaudi me.*

Vox Christi. Oratio. Clamor. desiderium. Gregor. 22. mor. 18. *Exod. 14.*

389 Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo & psalmum dicam Domino.

Vbi primo notandum quòd hostia vociferationis dicitur sacramentum corporis Christi, qui solus hostia sufficiens pro nostra redemptione fuit. Vnde Gregorius dicit. Qualis hostia pro absoluendis hominibus offerri poterat Deo? Neque enim B iustum fuit vt pro rationali homine brutorum animalium victimæ exderentur. Ergo si bruta animalia pro rationali homine dignæ victimæ non fuerunt: requirendus erat homo qui pro hominibus offerri debuisset, vt pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quia homo sine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hostia, quæ nos à peccato mundare potuisset, si ipsa peccati contagio non careret. Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo vt rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus, vt verò à peccatis mundaret hominem, homo esset sine peccato. Sed quis esset homo sine peccato, si ex peccati commixtione descenderet? & ideo venit propter nos in vtero virginis filius Dei, qui pro nobis factus est ho C mo. Sumpta est ab illo natura, non culpa, fecit pro nobis sacrificium, corpus suum exhibuit pro peccatoribus sine peccato hostiam: quæ & humanitate mori, & iustitia mundare potuisset. Vocatur autem ista hostia vociferationis. Nam vociferor, aris, idem est quod vocem feram. i. fortē emittere. Christus autem quando pro nobis seipsum obtulit hostiam Deo, clamans voce magna emisit spiritum. Pro beneficiis autem à Deo receptis nihil ei pro gratiarum actione dignius hac hostia offerre valemus. Quid retribuam Dño pro omnibus quæ retribuit mihi? calicē salutaris accipiā, &c. Tibi sacrificabo hostiā laudis. Et hoc est quod hic dicit psal. *Circuiui.* s. omnia beneficia prædicta & mente consideraui. Et ideo pro gratiarum actione *immolaui in* D *in tabernaculo eius.* s. in ecclesia *hostiam vociferationis.* Sec qualiter debeat immolari ostendit d. *Cantabo & psalmum dicam Domino.* Vt enim superius fuit dictum. Cantare est corde & voce lætari. Psallere vero. i. psalterium tangere decem chordarum: est manibus & operibus obseruare Dei præcepta. Et est sensus. Corde lætabor in Domino, & opere, & verbis gloriam Dei prædicabo, sic enim omnibus præcipitur. Regna terræ cantate Domino, psallite, &c.

Gregor. 17. moral. c. 15 Hostia. Eucharistia. Christus. Redemptio. *Matt. 12.* *Psal. 17.* *Cantare. & psalmum dicam Domino.* *Psallere.* *Psal. 67.*

390 Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me.

Positis gratiis quæ nobis in prima vnctione scilicet baptismi conferuntur, consequenter ponit multa aduersa quæ illam vnctionem sequūtur. Nō enim milites suos Deus imbelles esse permittit. Et duo facit. Quia primo cōtra illa aduersa adiutorii Dei postulat. Secundo quæ sint illa aduersa expli-

391 Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.

Hic suam pretendit deuotionem. Vbi sciendum quòd sicut duplex est homo, scilicet, interior & exterior, sic duplex est facies hominis, scilicet corporalis & exterior: & spiritualis & interior quæ est anima, de prima dicitur. Filiæ tibi sunt, conserua corpus earum, non ostendas eis faciem hilarem. De secunda dicitur. Si iniquitatem abstuleris à te, tunc leuare poteris faciem tuam absque macula. Et de ista facie cordis hic loquitur d. *Tibi dixit cor meum exquisiuit te facies mea.* Aliqui enim orando loquuntur non Deo sed hominibus, facie sui cordis non Deū sed homines quærūt, vt hypocritæ, qui stant in angulis platearum orantes, vt videantur ab hominibus. Alij autem loquuntur Deo, & facie cordis solum Deū quærunt orando. Quibus dicitur. Tu autem cū oraueris, intra in cubiculum tuū & clauso hostio, &c. & tales deuotè orant. Et hanc deuotionem hic de se ostendens psal. dicit Deo. *Tibi dixit cor meum.* i. tibi corde sum loquutus orando: nō hominibus quorū nō quæro gratiā, sed tuam, quibus placere nō desidero: sed tibi, quia te solū quæro. ideo subdit. *Exquisiuit te facies mea.* nō aliud extra te. Et qa bonū nō proficit nisi perseuerātia cōtinuetur. ideo subdit. Faciem tuam Domine requiram. i. huic inquisitioni perseueranter instabo, quia scribitur Matth. 10. Non qui inceperit sed qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

Facies homines. Ecc. 7. *Ioc. 11.* *Oratio.* *Mat. 9.* *Mat. 10.*

Ne auer

392 Ne auertas faciem tuam à me: ne de A clines in ira à seruo tuo.

Hic consequenter petit Dei dilectionem. Vbi sciendum quòd signum dilectionis Dei erga aliquẽ est quando hic ipsum flagellat & corrigit. Ego quos amo hos corrigo & castigo, & ad Hebr. 12. Flagellat autem Deus omnem filium quem recipit. Et Pro. 13. Qui parcit virgæ, odit filium. Sed quamuis talis correctio ex dilectione procedat, tamen effectũ iræ secundũ nostrũ modũ prætendit. Sicut patet ex dilectione corrigens filium se illi prætendit iratum, dum illũ verberat. Sic igitur declinat Deus iram suam à nobis in præsenti, quando nos de peccatis nostris non corrigit, sed ad libitum nos vagari permittit, tunc enim parcens nõ parcit. Si autẽ nos corrigit, tunc nos diligit: quia tunc non parcẽs parcit. Petit ergo hic Psal. vt Deus non parcens sibi parcat: non parcat s. cessando à correctione, sed parcat peccata corrigendo & dimittendo. Item notandum quòd per Dei faciem Dei designatur dilectio, quia tuos saluat electos, psal. 79. Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus. Sic igitur Deus insimul nos diligit dum peccata dimittit & emendat, iram ostendit, dum peccata punit. Et ista duo simul hic psal. postulat, & primo dilectionem Dei dicens. *Ne auertas faciem tuam à me.* s. me reprobando. psal. 87. Quare faciem tuam auertis, &c. Et consequenter petit secundum d. *Et ne declines in ira à seruo tuo.* i. quando es in ira. s. corrigendo, ne declines iram illã correctionis à seruo tuo. Vel aliter ista secũda pars exponitur. Vbi notandum q̃ ab aliquibus declinat Deus scilicet non in ira, & ab aliquibus declinat in irã. Declinat sed non in ira, quando à peccatis faciem auertit, vt ea deleat, non ab ipso peccante vt eum perdat. Declinat autem in ira quando ipsi peccanti indulget. Et hanc secundam declinationem timens Psal d. *Ne declines in ira à seruo tuo.*

Apoc. 3. Heb. 12. Dilectio Dei. Psal. 79. Facies Dei. Dilectio Dei. Declinare Dei.

393 Adiutor meus esto Domine, ne de- 12. q. 1. gloriam. relinquas me: neque despicias me Deus salutaris meus.

Hic consequenter diuinum petit adiutorium, & miserationem. Vbi sciendum quòd sicut quandiu sumus in via de nullo quantuncunque magno peccatore est desperandum, quia tempus pœnitentiæ est vsque ad vltimum articulum vitę. Sic nec quantumcunque sit sanctus & in statu gratiæ debet esse sine timore, quia sicut quilibet peccator potest cõuerti, sic & quilibet iustus peruerti potest. Et ideo Psal. quamuis se videret in via salutis esse: quia soli Deo loquebatur, solum Deum quærebat, tamen de casu formidans Dei adiutorium petit, di. *Adiutor meus esto.* &c. q. d. Et si iam sim in via salutis per te positus: tamen quia per me ipsum sine te perseuerare non possum, ideo *adiutor meus esto ne derelinquas me.* Quid enim proficeret peregrinanti si ponatur in via recta eundi ad terminum, si necessaria itineri remouerentur ab eo? Sic orat iste. Iam me in via posuisti, sed aberrabo si me dereliquas, voluntatem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil potest conatus meus. Ideo subdit, *Ne despicias me Deus salutaris meus.* q. d. Tu es Deus qui me creasti, tu es salutaris meus qui scilicet sanas plagam peccati. Quid igitur mihi proficiet quòd me creasti, vel quia ne redemisti si me contemnas? q. d. nihil, ideo oro. *Ne despicias me Deus salutaris meus.* Quid est enim despicere Dei nisi mentem derelinquere? Omnipotẽs enim Deus humanum animum tunc despicit quando ipsum sibiipsi relinquit. Non enim humanam mentem debellando despicit, sed recedendo: quia ad perditionem suam sufficit sibi ipsa dimissa. Vnde per Salomonem dicitur. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Eccl. 6.

Desperatio. Præsumptio. Peccator. Persuerant. a.

394 Quoniã pater meus & mater mea 13. q. 1. Iud pere. que. dereliquerunt me: Deus autem assumpsit me.

Hic consequenter explicat quæ sunt illa mala, & aduersa quæ in præsenti patimur. Et circa hoc B tria facit. Quia primo exprimit datorem malorum & illatorem. Secundo contra hoc postulat redemptorem, ibi. *Legem pone.* Tertio redemptoris ponit orationem, ibi. *Ne tradideris.* Quantum ad primum sciendum quòd totius culpæ & pœnæ generis humani causa fuit originale peccatum per primos nostros parentes Adam & Euam commissum. Deus enim creauit hominem rectum, qui in iustitia originali sibi scilicet data ab origine permanere poterat pro se & tota posteritate sua, quæ iustitia animam faciebat Deo subditam, & carnem animæ, in qua si permãsisset fuisset in gratia confirmatus cũ tota posteritate sua. Et sine morte cum omnibus suis posteris translatus fuisset ad gloriam in certa ætate. Ipse autem in peccando perdidit iustitiam originalem, quam pro se & tota posteritate accepe- C rat. Vnde ipso rebellante Deo & eius præcepto, statim in ipso & tota posteritate sua caro spiritui cœpit rebellare, quia dignum est vt qui suum spernit superiorem & ipse à suo spernatur inferiori. Et sic peccatum originale transmisit ad posteros. Sicut si in iustitia originali permansisset, ipsam ad suos trãsmisisset posteros. Et hoc peccatum originale fomes est omnis peccati concupiscentiæ, peccatum autem est causa omnis aduersitatis & pœnæ tam temporalis quàm spiritualis & æternæ, quia si nullum fuisset peccatum nulla pœna fuisset. Et sic primũ peccatum primorum parentum, quod transmittitur ad posteros, causa est omnis aduersitatis & pœnæ. Exprimens ergo causam miseriarum omnium, & peccatorum dicit, quòd fuerunt primi parentes qui nos dereliquerunt. s. in peccatum originale cadere, D dum scilicet ipsi originalem iustitiam quam etiam pro nobis acceperant non seruauerunt, quod exprimit d. *Pater meus & mater mea dereliquerunt me.* s. Adam & Eua peccando me dereliquerunt, quia iustitiam quam pro me acceperant, perdiderunt. Sicut per exemplum. Si rex militi donet castrum pro se & posteritate sua, miles autem efficiatur proditor regis, nonne dignè non solum priuatur pro se & tota posteritate castro, quinimo etiam perpetuo damnatur exilio. Sic cõformiter in proposito dicit. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.* s. huic miseriæ me exposuerunt peccando. Et quid se E quutum est ex hoc? audi quod sequitur. *Et Dominus assumpsit me.* i. propter peccatũ commissum vt nos ab illo redimeret. Disposuit me. i. hominẽ ad vnitatem hypostaticã assumere Psal. 17. Misit de summo & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. Et si quæras, si peccatũ non fuisset nunquid verbum assumpsisset hominẽ? Aliàs dixi q̃ sic, sed non mortalem & passibilẽ. Prouidebat ergo psal. q̃ verbum debebat

Originale peccatum pœna. Iustitia originalis.

debebat hominem assumere: vnde ardenter istam assumptionem videre desiderabat, & feruenti desiderio ipsam fieri postulabat, vnde sequitur quod orans dicebat,

395 Legem pone mihi Domine in via de consec. d. 4. nec quãquam tua, & dirige me in semita recta propter inimicos meos.

Hic ergo consequenter postulat redemptorem Quid enim proprie dicitur via nisi Christus: qui de seipso ait. Ego sum via veritas & vita. est enim via, qua ad patrem pergimus, ipso dicente Ioan. Nemo venit ad patrem nisi per me. Et per hanc viam edoceri desiderat d. *Legem pone mihi Domine in via.* i. emitte Christum in quo legẽ habeamus euangelicã quæ contra omnes defectus præbet medicinã, quo ad præcepta. Hic etiã via semita dicitur quia arcta B est quo ad consilium. Nonne arduum videtur inimicos diligere, persecutoribus benefacere? quæ tamen omnia docet Christus obseruare, & ideo semita dicitur, & non solũ via, ipso di. Arcta est via, quæ ducit ad vitã, &c. Et quare hoc sic instanter postulat subdens, ostendit dicens. *Propter inimicos meos.* qui. s. insidiari non cessant. Sed forte dices. Quæ est ista lex, quam expectat sic per Christum sibi dari & quæ directio? Respondeo q̃ ex illa de qua supra dixit, ibi: Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquẽtibus in via, s. lex iustitiæ & misericordiæ, quæ commissa peccata dimittit: & amplius nõ peccare præcipit. Similiter est illa directio de qua ibidẽ subdit. Diriget mansuetos in iudicio. s. acceptatio operum nostrorum ad gloriã, vide ibi.

Ioan. 14. Via dicitur Christus. Semita dicitur Christus. Mat. 7. Lex Dei. Psal. 24.

396 Ne tradideris me in animas tribu- de cons. d. 4. si in se crementis lantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui: & mentita est iniquitas sibi.

Hic postquã postulauit redemptorẽ, consequenter agit de redemptoris oratione, hucusque enim loquutus in persona corporis ecclesiæ, nunc autem loquitur in persona capitis. s. Christi. Vbi notandũ q̃ principalis intentio tam dæmonũ quam Iudæorum contra Christum erat sibi pœnas corporales, & opprobria inferre, ac etiam mortẽ, vt ipsum ad desperationem inducerent: vt per hoc in mundo diffamato nomen eius, & fidẽ delerent, vnde principalius quærebant animã eius perdere: sed accessorie corpus interficere. Et istorum duorũ accessorium D obtinuerunt: quia eius corpus percusserunt flagellauerunt, & crucifixerunt. Sed primum & principale obtinere non potuerunt, quia nec ipsum ad peccatum traxerunt, nec eius fidẽ annullauerunt, propter quod & Christus de ipsis dicebat psal. 62. Ipsi vero inuanũ. i. frustra quæsierunt animã meã. Quæ omnia præuidens psal. spiritu prophetico eleuatus in persona Christi orans d. *Ne tradideris me in animas tribulantium me.* q. d. Non oro, ne tradas me in manus. s. in animas. i. in voluntates eorum vt eis consentiam, etsi carnes meas dabis in manu eorũ, non tamen rogo permittas voluntates eorũ impleri de me. Deuoret caro carnem, terra terram, sed E anima sibi seruetur illęsa. Et si terra detur in manibus eorum rogo ne anima in animas eorum detur. Et de hoc dicitur. Terra data est in manus impij. Quod exponens Gregorius dicit. Quid enim nomine terræ nisi caro exprimitur? Quis appellatione impij nisi diabolus designatur? Huius

Desperatio Christi. Iudæi. Iob. 9. Greg. li. 9. mor. c. 21. Terra caperi Diabo.

A impij manus fuerunt, qui in redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impij, quia antiquus hostis redemptoris mentẽ corrumpere per se rentando non valuit, sed eius carnẽ per suos satellites ad triduũ permissus extinxit, & dispensationẽ supernæ pietatis nesciens ex hac ipsa permissione seruiuit. Et cõsequenter ostendit falsitatẽ inimicorũ. s. qualiter eum decipere molieban tur, dicens. *Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui.* s. de me falsa dicentes: vt mouerent me & reuerent à te. Sic. n. ad literam de Christo scribitur. Principes sacerdotũ & seniores & omne concilium quærebant falsum testimoniũ contra Iesum vt eum morti traderent. Sed tamen non præualuerunt, *quia mentita est iniquitas sibi.* quia. s. non habuerunt de me quod iniquitas eorũ eis promittebat. Et sic ad damnum B eorum mentita est iniquitas sibi. Quia omne peccatum in suum redit auctorem. Mat. 27.

397 Credo videre bona Domini, in terra viuentium.

Hæc est vltima pars psal. in qua postquã egit de prima vnctione. s. baptismali, nunc agit de alia. s. gloriæ. Præuidebat enim Psal. regnũ cęlorũ non quiete sed labore & pœnitentia mereri, quod in capite Christo præuidit, qui. s. multa mala prius passus est & post glorificatus, ipso dicente. Oportuit Christũ pati, & ita intrare in gloriã suam. Propter quod & de Christo dixerat ad litterã psal. 109. De torrente in via bibit, propterea exaltauit caput. Quia. s. de fluxu nostræ mortalitatis, & de transitoria & turbulẽta passione bibit nascendo & moriendo. Et hoc in C via vitæ præsentis, propterea exaltauit caput, quia per hoc q̃ humiliatus est vsque ad mortem, Deus exaltauit illũ & dedit illi nomen, &c. A consimili & iste ex pœnis, quas hic patiuntur propter Christum fideles, vitam æternã præstolatur. Et hinc est quòd omnibus miseriis vitæ præsentis superius enumeratis, ex illis ad spem gloriæ æternæ consurgit, in persona omnium fidelium dicens. *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Et ad consimilem crudelitatem alios prouocat d.

Luc. 24. Gloria in via bibit. Labor.

Expecta Dominum, viriliter age: 398 6. q. 1. sunt plurimi. & confortetur cor tuum: & sustine Dominum.

Quasi dicat. Scut ego certus sum de illa beatitudine, ita tu quicunque vnctus es, expecta Dominum secure, quia non fallit omnipotens. Qui enim promisit, certus est, verus promisit qui mentiri nõ potest. Sed interim *viriliter age.* i. tolera fortiter aduersa, & tribulationes, & mundi flagella. *Et confortetur cor tuum.* s. in prædictis malis, quia aduersa mundi signũ sunt salutis æternæ. Et hic *sustine Dominum.* id est. super omnia tene Dominum, ipsum omnibus prædiligendo. Sic & se facere alibi confitetur Psal. dicens. Sustinuit anima mea in Domino. Expectatur. psal. 129.

PSAL. XXVII.

E AD te Domine clamabo: 399 6. q. 1. si omnia. Deus meus ne sileas à me, nequando taceas à me: & assimilabor descendentibus in lacum.

Iste psal. talem habet titulum. *Psalmus huic Da-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dauid. *mid.* Notandum quòd quando in titulis Psalmorum A ponitur Dauid, ly *Dauid* diuersimode & varie accipitur, quia quandoque significat caput ecclesiæ quod est Christus, quandoq; ipsum corpus. s. ipsam ecclesiam, quandoque vero vtrumque simul. i. totũ Christum. Quandoque autem in titulo additur huic vel ipsi sicut hic, ibi ly *Dauid* significat Christum. Est ergo tituli sensus. Psalmus iste attribuitur huic Dauid. s. Christo, qui loquitur in hoc psal. agẽs de Christi passione & resurrectione. Et monet Christus in hoc psalmo aduersa tolerare, quicunq; volunt cum ipso Christo regnare. Quantum verò ad fundamentum psal. notandum q̃ iste psal. fundatur supra quandam historiam quæ habetur. 2. Reg.

2. Re. 15. 15. Quod cum Absalon filius Dauid insurrexisset contra patrem, & regnum patris sibi vsurparet, quod Deus permisit ad puniendum peccata Dauid B adulterij & homicidij. Dauid fugit de Hierusalem timore filij. Et ascendebat cliuum oliuarum nudis pedibus incedens & flens cooperto capite. Tũc Sadoch & Abiathar sacerdotes sequuti sunt eũ portantes arcam Dei volentes esse cũ Dauid & ipsum comitari. Et ascendit Abiathar ad consulendum Dominũ, quid agere deberent ante arcam Domini vnde responsa habere consueuerant, & tunc nullũ habuit responsum. Ex quo Dauid tunc cogitauit sibi Deum nondum fore placatũ, propter quod Dauid iussit arcam reportari in ciuitatem ad locum suum, reputans se indignum illam in sua comitiua secum habere. Quo facto Dauid ascendit summitatem montis oliuarum, vnde ciuitas & tabernacu-

C lum clare videbantur. Et ex illo loco orauit ad Dominum versa facie ad ciuitatem, & ad locum sanctum, sicut nunc fideles à loco vnde potest videri ecclesia alicuius sancti versa facie ad ecclesiam orant. Et tunc fecit istum psal. orans Deum pro sua liberatione ab ista persecutione. Et tunc intellexit

Oratio. se exauditum ab eo sic q̃ filius non præualeret aduersus eum, sed ipse cum victoria & pace ad ciuitatem rediret, & in pace suum regnum possideret. ¶His ergo præmissis primo applicabo psalmum ad historiam, secundo pertractabo intellectum psal. Quantum ad historiam, iste psal. diuiditur in duas partes. Quia primo ponitur ipsius Dauid deuota oratio. Secundo ipsius denota exauditio ibi, *Benedictus Dominus*, &c. vt N. ¶Quatum verò ad intellectũ

D psal. Iste psal. est quædam oratio, quam Christus fecit tempore suæ passionis, & diuiditur in duas partes. Quia Christus primo ponit suam orationem. Secundo gratias agit de sua exauditione ibi. *Benedictus Dominus.* Prima pars diuiditur in partes duas. quia orando primo Dei gratiam postulat. secundo futuram Dei iustitiam explicat ibi. *Ne simul tradas me.* Prima in duas. Quia primo suam petit resurrectionem, secundo ecclesiæ ædificationem ibi. *Exaudi Domine vocem.* Quantum ad primum orationẽ suam præmittit Christus seipsum nobis præbens in exemplum patri, d. *Ad te Domine clamaui.* i. ego homo clamabo ad te corde orando. Vbi notandum q̃ multis vicibus ac multipliciter Christus clamauit.

Clamor Christi. Oratio Christi.

Clamauit in campo, turbis seminans.
Clamauit in templo, legem prædicans.
Clamauit in loco, mortuos suscitans.
Clamauit in corde, intus generans.
Clamauit in cruce, mortem tollerans.
Clamauit ad patrem, Deum inuocans.

Primo clamauit in campo, &c. Luc. 8. Cum turba plurima conuenirent & de de ciuitatibus properarent ad Iesum, dixit per similitudinem. Exiit qui seminat seminare, &c. sequitur. Et hoc dicens clamabat. Qui habet aures audiẽdi audiat. Ideo enim clamabat, vt ostenderet quæ dicebat mystica esse & intento corde meditanda. Vnde prædicta verba exponens Beda dicit. Quoties hæc additio. s. Qui *Beda.* habet aures audiendi audiat vel in Euangelio vel Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse quod dicitur, quærendum quoque à nobis attentius ostenditur. secundo clamauit in templo, &c. *Ioan. 7.* In die magno festiuitatis stabat Iesus & clamabat dicens. Si quis sitit veniat ad me & bibat, & flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritusancto. Clamabat septimo die festiuitatis & non aliis intermediis prædicando, secundum Chrysostom. Quia festiuitas per septem dies *Chrysost.* agebatur. Prima autem dies & vltima celeberrimi erant secundum legem. Medij autem dies secundũ voluptatem magis consumebantur. Ideo istis diebus prædicando non clamabat, ne quæ decebantur deperirẽt, eis vacantibus voluptatibus. In hoc suos prædicatores instruens, vt aptum tempus obseruẽt quando sermonem debeant proferre, spiritualia enim erant quæ dicebantur. Tertio clamauit in loco mortis, suscitans. s. ipsum Lazarum mortuum, quem cum quatriduanum suscitare vellet, voce ma *Ioan. 11.* gna clamans ipsum reuocauit ad vitam. Iesus voce magna clamauit. Lazare veni foras. Et statim prodiit, &c. qui fuerat mortuus. Ideo enim tunc clamauit secundum Theophilum, vt aliquorum errorem destrueret, d. Altius enim tunc clamauit Christus, vt Gentilium ora refrenet, fabulantium in tumulis esse animas defunctorum. Nam quasi foras manentem eam aduocat per clamorem. Quarto cla- *Gala. 4.*
mauit in corde, &c. Clamat enim Christus in cordibus nostris, dum per suam gratiam nos filios Dei facit adoptiuos. Gal. 4. Quoniam autẽ estis filij Dei, misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra, clamantem abba pater. Quod exponens Magister dicit in glo. Misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra clamantem abba pater. i. qui fecit nos clamare, quod nunquam præsumeremus. nisi ipse nos doceret. Sed quid est clamare abba. i. pater? Abba enim Hebræum est idipsum significans quod pater. Et hanc consuetudinem in pluribus locis scriptura seruat: vt Hebræum verbum cum sua interpretatione ponat. Duo namque sunt verba, quæ posuit scilicet abba & pater, vt posterius interpretetur primum: nam hoc est abba quod pater. Quinto clama *Matt. 27.*
uit in cruce mortem tolerans, quando scilicet in cruce positus, vt habetur Matt. 27. circa horam nonam clamauit voce magna dicens. Hely hely lamazabathani. Ideo enim tunc sic se derelictum clamauit, vt omnibus notum faceret, non propter se, sed *Origenes.*
propter nos talia passum fuisse. Vnde prædicta verba exponens Origenes ait. Non autem æstimes humano more saluatorem clamando ista dixisse propter calamitatem, quæ ipsum opprimebat in cruce. Si enim ita acceperis non audies clamorem magnæ

E vocis eius quæ ostendit aliquid magnum esse absconditum. Sexto clamauit ad patrem Deum inuo- *Luca 23.*
cans. Et clamans voce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hoc dicens expirauit, quod ideo fecit vt ostenderet quòd *Theophi.*
liberè moriebatur non coactè. Vnde Theophilus ait, Clamãs Christus alta voce expirat, quia inerat ei potestas ponendi animam suam, & eam resumendi. tunc enim clamans spiritum patri commen- A
dat orans, & si anima separabatur à carne, verbum tñ ab ipso non separabatur. Consimiliter enim illũ clamasse hic ostendit Propheta d. *Ad te Domine clamabo Domine Deus meus: ne sileas à me*, id est ne discedas à me. i. secundum glo. Ne vnitatem verbi tui separes, ab eo quòd homo sum. *Nequando taceas a me.* hoc secundum glo. non est in textu, sed superadditum fuit à septuaginta interpretibus ad maiorem expressionem. Et quare Christus hoc postulat statim subdit. *Et assimilabor descendentibus in lacum.* q.d. Si vnionem tuam àme separaueris assimilabor aliis hominibus qui descendunt in infernum, qui nec alios nec seipsos ab inferno possunt liberare. Quod ideo dicit, quia si diuinitas fuisset separata mors Christi non fuisset sufficiens precium pro redem- B
ptione generis humani, sicut nec mors aliorum hominum. Et ex hoc apparet, q̃ sic orando suam petit *psal. 15.*
resurrectionẽ: virtute enim vnitatis verbi ad naturam humanam statim resurrexit. Non dabis sanctũ tuum videre corruptionem.

400 de con. di. 4. gra. ia. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Hic consequenter petit ecclesiæ suæ ædificationem. Vbi notandũ quòd Christus orauit in horto C
Orauit Christus multipliciter. in nocte suæ passionis, & in cruce. In horto orauit pro se: & in cruce pro nobis. De prima oratione dicit. *Exaudi vocem deprecationis meæ* qua dicebat Pater si possibile est transeat à me calix iste, &c. verum tamen non quod ego volo, sed quod tu vis. In cruce autem orauit pro nobis, expansis manibus in ligno ad recipiendum & amplectãdum fideles dicẽs Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Et quantum ad hoc dicit. *Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.* scilicet ad construendum & ecclesiam ædificandam. Virtute enim illius orationis multos conuertit ad fidem, qui primitiuam ecclesiam sine templum fundauerunt. Dicit ergo Christus secundum glo. *Exaudi Domine, &c. Dum extollo* D
manus meas ad templum sanctum tuum. id est quia extollo vel expando manus meas, quod ad literam Christus fecit in cruce. Et hoc non pro mea culpa sed ad construendum templum sanctum tuum. i. vt ecclesiam constituam. Ad hoc etiam denotandum
Christus orauit ad templum. quòd tunc Christus orabat moriendo pro constructione ecclesiæ & templi Dei, tunc etiam moriendo expansis manibus corporalibus etiam oculis templum respiciebat in monte Caluariæ crucifixus: vnde templum videri poterat. Secundum enim morem Iudæorum, quibus præceptum est, vt vbicunq; fuerint, ad illam partem orarent vbi scirent esse Hierusalem & Dei templum. Quod & Christus fecit legem implens, quia crucifixus faciem vertebat ad Hierusalem, vnde & templum videbat, ad significandum q̃ ecclesiam catholicam per illud templũ E
figuratam tunc moriens ædificabat. Et notandum quòd hic Christus orat generaliter pro omnibus fidelibus dicens. *Dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.* Rarò autem legimus
Luc. 22. orasse pro aliquo in singulari. Nam etsi Petro dixit, Luc. 22. Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, illa tamen oratio fuit generalis scilicet pro fide Petri, quæ est fides vniuersalis Ecclesiæ. Ecclesia tamẽ in dubio orationes facit pro singularibus personis: multoties ac etiam generaliter orat pro multis. Et *Oratio de bet esse generalis.*
ideo hic oritur dubium. Vtrum orationes specialiter pro aliquo factæ, æquè prosint omnibus eiusdẽ meriti? Vel, vtrum oratio pro aliquibus facta generaliter æque cuilibet eorum profit ac si pro vno illorum solum esset facta? Ad hoc respondet sanctus doctor libro 4. distinct. 45. quæst. 4. Quod valor o- *Doctor sanctus.*
rationum vel suffragiorum potest pensari ex duobus. Vno modo ex virtute charitatis, quæ facit omnia communia. Et secundum hoc plus valet ei, qui est in maiori charitate, licet pro ipso specialiter non fiat. Cuius ratio est: quia quilibet qui est in purgatorio ratione charitatis habet quandam congratulationem & delectationem de bono alterius & maiorem secundũ quod est in maiori charitate. Alio *Suffragia.*
modo suffragia vel orationes valent ex hoc quòd *Missa va lor.*
per intentionem orantis alteri applicantur per modum satisfactionis pro debitis. Et sic dicit quod magis valent ei, pro quo specialiter fiunt, immo sic illi soli valent. Sed contra istam opinionem sunt multi doctores, & maxime Præpositiuus, qui ponit quòd suffragia pro vno facta vel orationes non magis prosunt ei pro quo fiunt quam aliis, sed prosunt vnicuique secundum quod magis digni sunt. Quia charitas omnia facit esse communia, diuidens singulis prout sunt capaces. Et ponit exemplum de candela quæ accenditur pro aliquo diuite, cũ quo sunt alij serui vel pauperes, quæ non magis illum illuminat, quàm alios, qui cum eo sunt, quinimo quilibet participat illius candelæ lumẽ magis & minus secundum quòd magis dispositus est ad receptionem luminis, id est secundum quòd habet oculos clariores vel debiliores. Similiter ponit exemplum de lectione, quam non magis percipit ille pro quo legitur, quàm alij qui simul cum eo audiunt, sed illi magis qui sunt intellectu capaciores, quamuis pro illo legatur & non pro alijs. Similiter potest poni exemplum de societate aliquorum mercatorum; quia lucrum ab vno illorum factum non plus proficit illi quàm aliis, sed vnicuique illorum de societate magis & minus, secundum quod plus & minus habent in societate. Cùm ergo charitas sit fundamentum omnis meriti & omnis societatis spiritualis, quia totum corpus ecclesiæ charitate ligatur & in vnam societatem copulatur, consequens est q̃ lucrum ecclesiæ & omnia merita à quocunque fiãt distribuuntur singulis secundum capitale maius vel minus, quod habent in tali societate, quod est charitas. Istam opinionem tenet Dominus Hostiensis in summa titulo de pœni. §. Quibus mortuis suffragia prosint. Et probat. Quia æquum & sanctum est, quòd si quis pro amico specialiter possit facere insolidum & cum hoc nihil sibi obest neque deperit si etiam singulis aliis valeat insolidum, quod tunc singulis æqualiter valeat. Sed hoc est in suffragiis spiritualibus, eo quòd charitas omnia eõmunia facit in charitate existentibus. ¶Ad hoc etiã est auctoritas Hieronymi, quæ habetur de consec. *Hieronymus.*
distinct. 5. non mediocriter. Vbi dicitur. Melior est septem psalmorum decantatio cum cordis puritate, & hilaritate quàm totius psalterii modulatio cum anxietate cordis ac mœsticia. Et subditur ad propositum. Cùm igitur pro centum animabus psalmus vel missa dicitur, non minus quàm si pro vnoquoque illorum diceretur, accipitur, &c. Et istã opintonem credo veriorem, scilicet quòd tantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

valet oratio vel missa dicta pro mille immo pro om nibus in charitate existentibus cuilibet illorum ac si pro vno solo diceretur. Et hoc intelligo quantum ex parte operis operatiſinon quantum ex parte operantis. Hanc etiam opinionem tenet Dominus Guido in expositorio exponens prædictum capitu lum non mediocriter. ¶Sed ex prædictis statim in- *Quæstio.*
surgit alia dubitatio. Quia si missa vel oratio dicta pro mille tantum, cuilibet illorum valet, ac si pro vno solo diceretur, vel si ita valet ei pro quo non celebratur, sicut illi pro quo celebratur, secun dum quod est in charitate magis vel minus, vt ponit dicta opinio, quare igitur ecclesia instituit specialia suffragia, & orationes speciales, & nō solum communes? Ad hoc est duplex respōsio. Vna præpo sitiui dicentis, q hoc ideo ecclesia fecit ad excitandas deuotiones fidelium, qui promptiores sunt ad faciendum suffragia specialia quam generalia, & pro amicis & parentibus, quàm pro extraneis & i- B
gnotis. Alia est respōsio Hostiensis: vbi supra dicit q ad hoc est duplex ratio. Vna ex parte viuorum. alia ex parte mortuorum. Ratio ex parte viuorum est, ne scilicet tu filius vel hæres damneris: quia tu specialia suffragia pro tuis facere multiplici ratio ne obligaris. Primo scilicet lege naturæ, tu tamen velles q pro te parentes & amici specialia suffra gia facerent in subsidium tui: non obstante q aliis tantum valerent sicut pro te: igitur & similiter pro illis facere debes, hæc enim est lex naturæ. distinct. *dist.1.c.2* 1. ca. 2. Secundo lege scripturæ dicentis. Reddite *Rom.13* ergo oībus debita. ad Ro. 13. Tertio lege amicitiæ. *Iob.19.* Iob. 19. Miseremini mei, miseremini mei saltē vos amici mei. Quarto lege iustitiæ, quia nos quasi ni hil habemus nisi à mortuis prædecessoribus nostris, igitur illis specialiter obligamur. Illis enim spe cialiter obligamur, à quibus specialiter beneficia recipimus, libro 3. de testamentis, cū in officiis. Cau sa autem ex parte mortuorum est, quia per hæc spe cialia beneficia illi, pro quibus specialiter fiunt ho norantur ab his qui cum eis insolidū participant. Sicut patet de candela accensa pro diuite, quia licet alios præsentes æqualiter illuminet, tamen ille di- C
ues ex hoc ab aliis honoratur. Et ista talis opinio multum attrahere debet omnes ad orationem & suffragia peragenda. Quis enim si haberet amicum in carcere pro decem libris sine quibus liberari nō posset, & ipsis solutis omnes alij liberarentur: non libentius deberet illas persoluere, quanto pluribus benefacit amicū suum liberando: Prædicta pro tan- D
to dixi: quia vt docet scriptura Christus suas ora tiones communius faciebat generales, sicut hic pa tet dicens. *Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te, &c.*

401 ## Ne simul tradas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Hic consequenter futuram Dei iustitiam explicat, maxime circa suos persecutores & inimicos. Et duo facit. Quia Christus primo explicat ipsorum vitia. Secundo ipsorum supplicia, ibi. *Da illis secundum opera illorum.* Dupliciter enim peccauerunt Iudæi contra Christum, scilicet operibus malis, & co- E
gitationibus falsis. Secundum ibi. *Qui loquuntur pacem.* Quantum ad primum sciendum quòd quā- *Mori, Bonus. Malus.*
uis omnibus hominibus statutum sit propter pri mum peccatum semel mori, vt dicit Apostolus ad

A Hebr. 9. Tamen differenter moriuntur boni & ma li. Quia boni moriuntur corpore non anima. Mali autem moriuntur in corpore & anima, quia ipsorū anima suppliciis punitur æternis: animæ autem iu storum vita fruuntur æterna. Ideo hoc hic Chri stus prædicit in persona omnium iustorum dicens. *Ne simul tradas me cum peccatoribus.* s. non simul tra des me cum peccatoribus in mortem: quia scilicet illi moriuntur propter peccatum, ego autem sine peccato: illi moriuntur necessitate, ego autem vo luntāte: illi moriuntur in corpore & anima, ego au tem solo corpore. ¶Et vide q de Iudæis duo dicit. Primum q sunt peccatores, secundum q operan- *Peccatum Iniquitas.*
tur iniquitatem. Vbi nota q quamuis omne pecca tum sit iniquitas & econtrario largo modo loquen B
di. tamen propriè loquendo peccatum dicit culpā leuiorem, sed iniquitas grauiorem. Hinc est quòd omnis homo se peccatorem liberè fatetur. Iniquū verò dici erubescit. Iudæi ergo contra Christū erāt peccatores, quia eius famam lacerabant dicentes. *Ioan 7.* Dæmonium habes. Sed iniqui, quia ipsius mortem *psal.10.* intendebant. De primo psal. 10. Ecce peccatores in tenderunt arcū suū, parauerunt sagittas suas, &c. i. *psal.118.* verba detractoria. De secundo psa. 118. Iniqui perse *Quæstio.*
quuti sunt me, adiuua me, &c. ¶Sed hic cadit vnum dubium quia hic Christus petit à patre. *Ne simul tra* *Christi mors.*
das me cum peccatoribus, &c. i. in mortem, vtrū Chri- C
stus sine persequutione fuisset mortuus, vt puta se nio ex naturali dispositione. Et videtur q non, quia necessitas moriendi inest nobis ex peccato, Chri stus autē peccatū non habuit. Item Christus volun tate mortuus est: ergo non necessitate. vnde Esa. 53. C Oblatus est, quia ipse voluit. Ad oppositū est Au- *Esa.53.*
gust. d. q Christus fuisset mortuus senio si violen *Augu. li. de hæ.*
ter non fuisset occisus. Respondeo q quæstio dupli *ptiarum*
cem habet intellectū. Primus, vtrum Christus po- *parandæ*
tuit assūmere naturam humanam immortalem? & *rum.*
tunc dico q sic: quia potuit assumere naturam glo rificatam siue gloriosam. Alius sensus est, vtrū secū dum naturā, quā assumpsit necessitate fuisset mor tuus? & tunc dico q sic: sed illam necessitatē assum- 402
psit volūtarie sicut & alios defectus nostros. Et per hoc patet ad argumenta.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorū.

Adulatio. Iudæi.
Hic consequēter explicat ipsorū peccatū magis in speciali. Iudæi enim Christo adulabantur ver *Mat.22.*
bis. sed corde prosequebantur ipsum ad mortē: vt puta qñ ipsum capere volentes in sermone, sibi di xerunt. Magister scimus quia verax es, &c. *Loquebā* D
tur ergo cum proximo suo. i. cum Christo pacē, qui vere proximus erat Iudæorū: & hoc carne: quia ex eis na tus. Et opere per impensam misericordiæ. Quia nō pertransiuit Christus vidēs Iudæos vulneratos pec catis, sicut sacerdos & leuita, sed vt verus proxi- *Mat. 18.*
mus eis appropinquauit, vt misericordiam faceret eis. Ipsi autē corde elongabantur ab eo, propter qđ subdit. *Mala autem in cordibus eorum*: propter quod de ipsis ad literam Christus dicebat. Hic populus 303
labiis me honorat, cor autem eorum &c. *23.q.4. quid ergo.*

Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinuētionum ipsorum.

Passio Christi opus sa
Hic consequenter ponit ipsorum supplicia. & *Iudæ*
duo facit. Quia primo prædicit ipsorum punitionē: secundo adducit punitionis rationē, ibi. *Quoniā nō intel*

Magister i. 3 dis. 20. *intellexerunt opera Domini.* Vbi notandū q opus Iu- A
dæorum fuit Christi mors & persecutio. Similiter etiam fuit opus Dei, vnde ait Magister. Passio Chri sti & opus Iudæorum dicitur, quia ex actibus eorū
Quæstio. prouenit. Et etiam opus Dei, quia Deo auctore & volente fuit, Christo dicente. Potestatē habeo po nendi animam meam, & iterum sumendi eam. ¶Et si quæras, nunquid ergo bonum fuit opus Iudæo rum. Respondeo quòd hoc dupliciter potest intel ligi. Primo quòd fuit bonum ratione effectus, & sic dico quòd sic, quia Christi mors causa fuit nostræ salutis. Vel ipsam mortem potes attendere, ratione causæ & voluntatis ipsorum, & sic non sunt opera ti bonum sed malum: quia actio eorum non fuit bona sed mala. Et quòd isse versus dupliciter expo nitur. s. prædictiue. & sic hic prædicit quod post e- B
uenit, quia sicut Christo mortem intulerunt, ita ipsi postmodum per Romanos fuerunt occisi in corpore & æterno igne cruciātur. Potest etiam in telligi optatiuè, vt scilicet Christus optet illorum punitionem, quia iustitia Dei exigit malos puniri, cui quilibet complacere debet. Et hoc idem aliis verbis confirmat d.

404 ## Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

Beati gaudent de pœnis dā-
Idest secundum voluntatem operum ipsorum, quia & si opera eorum aliis proficiant, ipsi tamen C
voluntate mala hoc fecerunt. Sed hic est vnum du- *natorum.*
bium, quomodo Christus qui erat vere beatus op tabat damnationem Iudæorū? Et similiter si boni & sancti velint & gaudeant de pœnis damnatorū? Re spondeo q sancti in patria clare videntes essentiā Dei videbunt aperte eius voluntatem, cui totaliter se conformabunt, & sic visa pœna damnatorum, eis non compatientur sed magis eorum accrescet gau dium vnde. Lætabitur iustus cum viderit vindictā, *Psal. 57. Magister li. 4. dist. 50.* &c. Vnde ait Magister, cum sancti malos in torme tis videant, nonne aliqua compassione erga eos mo uētur? nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Re spondet, recole illud Euang. quod diuiti Abraham respondit. Inter vos & nos chaos magnum firma tum est, vt hi qui volunt hinc ad vos transire non *Chaos.* possint, neq; huc inde transire. Quid est illud chaos D
inter bonos & malos nisi hinc iusticia, inde iniqui tas quæ nullatenus sociari volunt? Adeo enim san cti Dei iustitiæ additi sunt, vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter san ctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire & non possunt. Non quia velint & & non possint, sed quia etiam si vellent, nō possent eos iuuare. Et ita apud animā iustorum non obfu scat beatitudinem inspecta pœna reproborū, quia vbi iam compassio miseriæ non erit, diminuere bea torum lætitiam non valebit. Et licet iustis sua gau dia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per Dei gratiam euase- E
runt, &c.

405 ## Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum eius destrues illos, & non ædificabis eos.

Hic consequenter ponit causam damnationis

A ipsorum & rationem. Vbi nota quòd radix & fun damentum omnium peccatorum est ignorantia, *Peccatū. ignoran tia.*
quia omne peccatum præsupponit ignorantiam intellectus, vt ostendit Philos. 3. Ethic. dicens q o *Voluntat Philosop. 3. Ethi.*
mnis malus est ignorans, cuius ratio est. Quia pec catū stat in volūtate quia sola voluntate peccatur, voluntas autem non fertur in incognitum, sic ergo actus intellectus præcedit actum voluntatis. Ob iectum autem voluntatis est bonum vel apparens bonum, ita quod voluntas nihil vult nisi sub ra tione boni, peccat ergo voluntas, quando malum vult, non autem vult malum, nisi quia intellectus decipitur offerens quod est malum ipsi voluntati sub ratione boni. Verbi gratia, intellectus sic arguit. Omne bonum est volendum: sed omnis delectatio est bona: quid sequitur? ergo omnis delectatio est volenda. Hoc autem sic præsentato voluntati per intellectum voluntas vult delectationes, puta vene reas & sic peccat. Sed ignorantia præcessit in intel lectu, quia intellectus orauit in secunda propositio ne dicens: quod omnis delectatio est bona, & con similiter de quolibet alio peccato. Est ergo igno rantia causa omnis peccati, quia in omni peccato intellectus ostendit aliqui volūtati sub ratione bo ni, quod rationem boni non habet. Modo ad pro positum, quæ fuit causa peccati & damnationis Iu dæorum? certe ignorantia. *Quoniam non intellexerunt opera Domini.* Inter quæ præcipuum opus fuit incar natio verbi, & alia virtutum opera quæ Christus homo faciebat. Si enim bene considerassent scri pturas & opera Christi, ipsum Christum vtique co gnouissent. Dicat ergo de Iudæis, quod merito sunt damnandi. ¶*Quoniam non intellexerunt opera Domini.* id est opera Christi visibilia, quæ vsque ad ipsorum oculos peruenerunt, ex quibus Christum esse ve rum Deum poterant cognoscere. Et ideo *in opera* *Opera manus Dei.*
manuum eius destrues illos. Opera enim manuum Dei sunt iustæ vltiones quas facit peccatorum, etiam quandoq; p peccatores sicut multories in antiquo testamento per manus regum infidelium puniebat peccata Iudæorum. Sic & peccatum mortis Christi puniuit per manus Romanorum, quæ punitio di citur opus manuum Dei, quia Deo ordinante fuit facta. Et de ista opinione dicit hic. *Et in opera manuū* *eius.* scilicet Dei, *destrues illos & non ædificabis eos.* Hoc *Punitio. Destrue re.*
enim dicit ad differentiam aliarum punitionum an tiquitus factarum, quia Deus sæpe puniuit pecca- *Iudæi.*
ta Iudæorum ipsos captiuando: sed postea ipsos re ducendo: sed non sic de destructione ipsorū & ca ptiuitate propter peccatū Christi mortis, quia per illam sic sunt destructi & captiuati q amplius non sunt edificandi vel operandi, ni in finem mundi: quod per tam modicum spaciū temporis erit, quod pro nihilo computatur. Dicat ergo Psalmi. *Destrues* *illos & non ædificabis eos.* s. vt aliàs solebas post capti uitatem eos reuocare, sed de hac captiuitate non re ducentur. Aliquando enim res destruitur, vt in me lius reparetur. Sic enim Deus destruxit Paulū ip sum excæcendo vt clariores oculos sibi faceret, se cundum illud Hieremiæ. 1. Misi te vt destruas & di *Hiere. 1*
sperdas, ædifices & plātes, sed non sic quia destrues eos, non ad horam, sed vsque in finem sæculi.

Benedictus Dominus, quoniam ex audiuit vocem deprecationis meæ. 406

Hæc est secunda pars principalis vbi Christus gratias agit de sua exauditione. Vbi duo facit, pri mo ostendit se exauditum de seipso, secundo de fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

deli populo ibi. *Dominus fortitudo plebis.* Prima in A duas, quia primo generaliter se ostendit exauditū, secundo in quo specialiter, ibi. *Et efloruit.* ¶ Quantū ad primum sciendum ꝙ non solum omnis Christi oratio exaudita fuit à Deo, sed etiam omnis oratio iustorum fidelium exauditur, sed differenter, quia omnis Christi oratio exauditur non solum quo ad vtilitatem: sed etiam quo ad votum, quia anima Christi cum esset plena scientia, cognoscebat omnia quę Deus, & sic videbat omnem voluntatū Dei. Cum etiam esset plena gratia, summe suam voluntatem conformabat diuinæ, & sic omnia quæ volebat Christus, & quæ petebat cōformia Deo erāt. Et sic semper exaudiebatur, non solum quo ad vtilitatem, sed quo ad votum. Oratio autem aliorum fidelū, licet semper exaudiatur quo ad vtilitatē, nō B tamen semper quo ad votum, quia multoties iusti non plane cognoscentes diuinam voluntarem, credunt aliquid vtile quod foret damnosum, & talia postulando non exaudiuntur quo ad votum, sed quo ad vtilitatem, quia Deus tunc eos non exaudi endo, melius illis facit quam petant. sicut pater de Paulo Apostolo qui ter Dominum rogauit, vt ab eo discederet stimulus carnis, nec impetrare potuit, quia vtilius sibi fuit illo non carere quem acceperat ad custodiam humilitatis. Hoc notās Christus simpliciter dicit. *Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis mea.* id est exaudiuit votum orationis meæ. Et hoc idem aliis verbis confirmat d.

exauditur Oratio.

470 C
22 q. 2. gloria.

Dominus adiutor meus & protector meus, & in ipso sperauit cor meū, & adiutus sum.

Et nota ꝙ aliud est protegere, & aliud adiuuare. Quia adiuare est tē in suo statu conseruare ne decidat. Sed protegere est rem magis ad perfectiorē ducere statū. Et sic adiuuatur quis, cum in aduersitate patientiam seruat, & æquanimiter tolerat, sed protegitur cum ad melius perficitur. Sic ergo Dñs fuit adiutor Christi in passione, ipsum per patientiā præseruando. Fuit eius protector, post mortē ipsum resuscitando. Vnde in passione dicebat illud psal. 26. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus. De resurrectione autem dicebat ibidē. Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo? &c. Dicat ergo Christus. *Dominus adiutor meus.* i. mei tāta patientis, *& protector meus.* i. mei ad immortalitatem resurgentis. *In ipso sperauit cor meum & adiutus sum.*

Adiutor. protector.

psal. 26.

D

408

Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.

Hic specialiter ostēdit, in quo fuit à Deo exauditus. Superius. n. in principio psalmi huius orādo suam orationē postulabat dicens. Ad te Dñe clamabo Deus meus ne sileas à me, nequādo taceas à me & assimilabor descendentibus in lacum. Hic ergo quantum ad hoc se exauditū ostendit dicens. *Et refloruit caro mea.* Vbi notandū quòd Christi caro floruit & refloruit. Floruit. f. in conceptione. Sed refloruit in resurrectione. Floruit in conceptione immunitate peccati, quia florē innocentiæ quē quidā peccando perdiderat, Christus recuperauit. Quia sine vitio & peccato cōceptus: & de Spiritusancto nat⁹. Et hac ratione Christus in sua cōceptione & natiuitate floti cōparatur. Esa. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet super eum spiritus Domini, &c. Sed iste flos cāpi & liliū conualliū, in morte deperisse videtur: qa omnis eius pulchritudo periit. Intantū vt prophe- *Esa. 53.*
ta de ipso dicat. Esa. 53. Vidimus eum & non erat ei aspectus, & desideruimus eum despectū & nouissimum virorum, &c. Refloruit autē caro Christi quādo p resurrectionē immortalis & gloriosa surrexit. Et hoc est quod hic dicit Christus. *Et refloruit.* i. resurrexit caro mea, propter quod de seipso in re surrectione ait Christus. Cant. 2. Ego flos cāpi & li- *Cant. 2.*
lium conualliū. Sed quia resurrectio Christi causa est nostræ redemptionis. Ideo pro ipsa gratias multas Deo debemus agere. Et hoc est quod subdit. *Et ex voluntate mea confitebor ei.* i. confitebuntur ei mei in quibus ego sum; & hoc non timoris necessitate, sed libera voluntate. Bona. n. que nos facimus, verbum incarnatum facit in nobis, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Et Esa. 26. Om- *Esa. 26.*
nia opera nostra operatus es in nobis Domine. Et sic gratias quas Deo agimus pro Christi resurrectione, Christus se agere dicit. Et ex omni ergo volū tate mea confitebor illi, scilicet gratias agendo.

refloruit caro Christi.

Incarnatio Christi.

Resurrectio Christi.

Esa. 11

409

Dominus fortitudo plebis suæ: & protector saluationum Christi sui est.

Hic cōsequenter ostēdit se esse exauditū de fideli populo. Et attende quod nō dicit Dñs fortitudo nobiliū est: sed plebis suæ. Nā plebs dicitur à polis quod est pluralitas. Et quia plures sunt ignobiles quā nobiles. Ideo plebs dicitur tantū collectio ignobiliū, & non nobiliū. Quia ergo Christus elegit pauperes ignobiles. Ideo suos fideles plebeios vocat dicens. *Dominus fortitudo plebis suæ.* q. d. Dñs plebeios suos. s. electos per Christū fortificabit in pugna cōtra diabolū. Et sic fortitudo nostra, nō est nostra: sed Dei. Non ergo fortē se reputet plebs, vt suā præsumat cōstituere iustitiā, sed se iustitiæ Dei subiiciat: nō cōfidat de sua fortitudine cōtra diabolū, sed de Dei fortitudine præsumat. Sic. n. dicitur psal. 117. *psal. 117*
Fortitudo mea & laus mea Dñs, & factus est mihi in salutē. Et nō solum in præsenti nos defendit, sed etiā in futuro nos protegit: quia suos facit immortales. Et hoc est quod subdit. *Et protector saluationum Christi sui est.* i. illos quos Christus saluat, Deus illos imortalitate ꝓteget, qa ego ficut sū resuscitatus, qa *Zacha. 12.*
refloruit caro mea, sic & illi resurgēt. Sic. n. dī Zac. 12. Proteget Dñs habitatores Hierusalē. Hierusalē enim interpretatur visio pacis, & significat vidētes Deū in patria p Christū saluatos. Et hoc erit virtute orationis Christi hoc à patre postulātis: vñ subdit,

fortitudo plebis.

410 *de consecr. 2. distinct.*

Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ: & rege eos & extolle illos vsque in æternum.

Hic. n. rogat Christus pro suis, vt. s. saluentur à patre in præsenti & in futuro. In præsenti saluētur à vitiis & peccatis, & virtutibus ditētur. In futuro autē vt glorificētur: Quantū ad saluationē à peccatis ait. *Saluū fac populū tuum Domine.* s. ipsum à peccatis præseruādo, quē dico populū tuū, qui meus est, quia omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt. *Luc. 15.*
Luc. 15. Et vide progressum fideliū: primo enim incœpit fides in pauperibus & plebeiis quos Christus elegit, deinde per illos cæteros tam plebeios quam nobiles adduxit ad fidē. Ideo de primitiua ecclesia quæ fortiter cerauit pro fide martyria sustinendo dixit superius. Dominus fortitudo plebis suæ. Sed de ecclesia post modū multiplicata nūc orat dicēs.

Saluum

Saluum fac populum tuum domine. Vt enim dictum est. *Populus*
Plebs est congregatio solū ignobiliū. Populus autē dicitur à polis quod est ciuitas. Vnde quia ciuitas cōtinet tam nobiles quā ignobiles, ideo populus est collectio, tam nobiliū quā ignobilium. Et sic hic notat profectū ecclesiæ, quæ de plebe peruenit ad populum. Dicēs ergo *saluum fac populum tuū domine:* *Psal. 35. Hæreditas Christi.*
notat plebeios & nobiles. Sic enim & Psal. 35. dicitur: Homines & iumēta saluabis domine, quemadmodum multiplicasti misericordiā tuā Deus. Per homines intellige nobiles, sed per iumēta plebeios. ¶ Quantū vero ad collationē virtutum, d. *Et benedic hæreditati tuæ.* id est virtutibus orna hæreditatē tuā, *Eccle. 11.*
& numero, quæ est mea, quia tu dixisti mihi. Dabo tibi Gēres hæreditatem tuā. Sic enim dicitur Eccle. 11. Benedictio domini super caput iusti festinat, & in honore veloci processus illius fru. &c. scilicet ad augendū virtutes: quod vero ad glorificationem in futuro dicit. *Et rege eos & extolle illos vsque in æternum.* *Opera Dei duplicia.*
id est, hinc tolle eos in æternū: id est in æternam vitam. In vita enim beata, vt dicitur Esa. 49. Miserator *Esa. 49.*
eorum reget eos, & ad fontes aquarū potabis eos. Hic oritur dubium. Nam in præcedēti versiculo, Christus se saluare suos ostendit: dicēs de patre, quòd protector saluationū Christi sui est. Hic autē rogat patrē vt eos saluet. Ideo notandū quòd opera diuina sunt duplicia, scilicet intrinseca, & extrinseca, intrinseca vt generare, sperare, &c. extrinseca vt creare, saluare, &c. Prima sunt in trinitate diuisa, quia sic pater generat, quod filius non generat, sed extrinseca sunt indiuisa, quia omnia quæ operatur pater, operatur filius & spiritus sanctus: vt ostendit *Magister in 3. di. 5.*
Magister, libro 3. distinctione 5.

B

C

D

E

PSALM. XXVIII.

Afferte domino filij Dei: afferte domino filios arietū.

411. *1. q. 3. sunt nonnulli.*

Psalmus iste talem habet titulum. *Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi.* Pro cuius intellectu notandum quòd vt habetur Regū 4. Tempore Heli sacerdotis, filij Israel pugnantes contra Philistæos afflicti fuerūt, & duo *1. Reg. 4.*
filij Heli mortui, multique de populo Dei interfecti. Sed etiam arca Dei quam habebat in castris capta fuit à Philistæis, & ab eis portata in Azotum: quam posuerunt in phano suo iuxta idolum suum *Arca domini.*
Dagon. In crastino autem inuenerunt idolum Dagon ante arcam domini prostratum in terra, & erexerunt illud in loco suo. Et similiter in crastino inuenerunt eum iterum prostratum ante arcam domini, & iterum erexerunt eum. Et similiter in crastino tertio inuenerūt eum prostratum in terra abscisso capite & manibus. Et aggrauata est manus domini super Azotos, & percussit eos infirmitate dysenteria, scilicet vulneratione intestinorum, quæ in parte exibant. Et tunc fecit Deus ebullire mures de terra, qui corrodebāt intestina ipsorū. Quod videntes Azoti, habito consilio circunduxerunt arcam domini per omnes prouincias Philistinorum, & sic consimilis plaga omnibus fiebat. Hac igitur plaga percussi Philistæi, quia arcam domini captam tenebant, & compulsi tandem remiserunt arcā domini in terrā Israel, atque pro plaga ipsorum sananda, vt placarēt Deum Israel, miserunt cū arca quinque mures aureos, & quinq; anos aureos iuxta numerum quinque prouinciarū Philistinorum, dātes gloriā Deo Israel. Et fuit arca tūc posita Cariathiarim in domo Aminadab. Et benedixit Deus Aminadab propter arcā domini, quā in domo habebat. Trāsacto itaq; multo tēpore mortuo Saul, & filio eius Isboseth, cū Dauid regnaret in pace, tulit Dauid arcā domini in Hierusalē, & fecit ei tabernaculum in domo sua, vbi collocauit eam, & cū gaudio & magno populo adducta fuit arca domini in tabernaculū, quod ei paraurat Dauid, & immolauit victimas multas & holocausta. Et tunc Dauid fecit istū Psalmū ad inuitādum omnes vt immolarēt victimas & holocausta Deo cum laudibus. Ex quibus apparet expositio tituli, ꝙ istū Psalmū fecit Dauid cōsummato tabernaculo, quādo scilicet introduxit arcā in tabernaculo sibi parato. Et sic inducuntur omnes fideles ad cultū Dei. Et sic primo dicā literam: secūdo sensum & intellectū literæ. Quantū ad literā Psal. iste diuiditur in duas partes, quia primo inuitat omnes ad deuotē Deo offerendū: secūdo ad deuote Deū colendum: ibi. *Vox domini. &c.* dic vt N. ¶ Quantū vero ad intellectū prophetæ, hic monet propheta omnes fideles vt seipsos offerāt Deo deuote, vt sic quilibet seipsum templū Dei faciat. Et secundū hoc iste Psal. diuiditur in tres partes, quia de ecclesia vel Dei tēplo tria ostēdit, primo quibus modis ædificatur: secūdo quibus donis prædotatur: ibi. *Vox domini.* tertio quibus muris conseruatur: ibi. *Dominus diluuium inhabitare facit & sedebit. &c.* ¶ Quātum ad primū notandū, ꝙ quilibet se Deo templū facit & sacrificiū, quādo seipsum in seipso, id est in corde & voluntate offert totaliter Deo: scilicet seipsum & sua. Et primo monet vt offeramus nos Deo. Secūdo vt offeramus nostra: ibi. *Afferte domino gloriam & honorem.* Primo ergo monet nosipsos offerte Deo. d. *Afferte domino filij Dei.* id est afferte vosipsos domino in fide & bonis operibus. Vbi notandum, ꝙ Apostoli & primitiui fundatores ecclesiæ, *Arietes dicuntur Apostoli.*
qui nos per euangelium genuerūt, arietes nuncupātur, quia velut arietes duces erāt gregū ac custodes diligēti custodia, qui velut arietes duob⁹ cornibus, id est, vtriusq; testamēti auctoritatibus prænaluerunt in defensione sui gregis cōtra hæreticos & infideles. Ad istos arietes, scilicet Apostolos deueniūt *Duodecim Apostoli.*
omnes, qui de infidelitate cōuertuntur ad fidem. In cuius figurā dicitur. Exo. 15. ꝙ filij Israel exeutes de *Exo. 15.*
Ægypto venerūt in Helim, vbi erāt duodecim fontes & septuaginta palmæ. Helim enim interpretatur arietes: hi sunt Apostoli fideliū gregū duces: ibi sunt duodecim fontes, quia duodecim sunt principales Apostoli prælecti à domino, à quibus emanat aqua viua salutaris sapientiæ. Hi secū habēt septuaginta palmas, id est, septuaginta duos discipulos cū eis à Christo ad prædicādum missos, qui palmam victoriæ Christi tori mūdo nūtiauerunt. Dicit ergo: *Afferte domino filios arietum* id est, vosipsos, *Offerre nos debemus Deo.*
qui estis filij Apostolorū. Si autē quæras, quomodo meipsum offerre debeo Deo? Audi Paulū ad Roma. *Rom. 12.*
12. Dicentem: Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuentem, Deo placentē, rationabile obsequium vestrū. Quæ verba exponens Petrus Rauenas dicit: ait Apostolus: *Petrus Rauenas.*
Obsecro vos per misericordiā Dei, &c. Mira pietas, quæ vt largiatur exorat. Hæc nāque Apostolus nō humana petens, sed diuina conferens: sic precatur. Obsecro vos per misericordiā Dei, &c. Medicus cū austera remedia recipere persuader ægrotos, agit precibus: nō cōpellit imperio, sciens infirmitatis nō voluntatis esse ꝙ salutaria respuit quoticns profutura repellit infirmus. Et filium pater non potestate, sed amore ad rigorem pertrahit disciplinæ: vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

exhibeatis,inquit corpora vestra.Sic autē rogando Apostolus omnes homines,ad sastigiū sacerdotale inuitat.Exhibeatis inquit corpora vestra hostiā viuentē.O inauditū Christiani pōtificatus officium, quando ipse homo sibipsi est hostia atq, sacerdos: mirū plane sacrificiū,vbi corpus sine corpore offertur,sine sanguine sanguis.Sed hoc sacrificiū Christi sacrificij delecēdit ex forma,qui corpus suū pro vita sæculi viraliter immolauit:& vere corpus suū fecit hostiā viuā,qui viuit occisus.Hinc martyres morte nascūtur,sine inchoāt,& lucēt in cœlis,qui in terris putabantur extincti.Et tu igitur velut sacerdos induere sanctitatis stola,præcingere balteo castitatis. Sit in velamēto capitis tui Christus.Crux in frōtis tuæ munimine perseueret. Pectori tuo appone diuinæ legis sacramentum. In odore thymiamatis sit deuota oratio.Accipe gladium spiritus. Altare cor tuū pone.Et sic corpus tuū immola Deo hostiā viuam.Deus fidē tuā,nō mortē quærit, votū nō sanguinem sitit,placatur voluntate nō nece. Sic igitur fiet corpus tuū hostia viua: si nullo peccati iaculo fuerit sauciatum. Non enim potest mori qui vitali gladio meretur occidi, &c. Et hæc est victima, ad quā nos immolandā hortatur Psalmista. *Afferte domino filij Dei.* Et quidsubdit. *Afferte domino filios arietum.* id est, vos ipsos filios Apostolorum. Quod est vosipsos immaculatos seruate.Sic enim præcipitur Leuitici 2. Omnis oblatio quæ offertur domino erit absq; fermēto. Per fermentū intellige peccatū. 1.Cor.5. Non in fermento malitiæ & nequitiæ.

Hostia viuens.

Leuit. 2.

1, Cor.5.

412. Afferte domino gloriā & honorem: afferte domino gloriam nomini eius: adorate dominū in atrio sancto eius.

Hic cōsequēter monet vt nostra Deo offeramus, scilicet verba & opera, quibus Christus glorificatur,id est glorioſus ostenditur.Et est sensus. *Afferte domino gloriam & honorem.* scilicet vt per opera vestra & doctrinā Deus glorificetur. Et hoc est quod subdit. *Afferte gloriam nomini eius.* vt scilicet nomen eius per vos glorioſe innotescat per orbē.Vel sic distingue. *Afferte domino gloriam.* id est,Christum,vt ipsum patri credatis æqualē. *Et honorē.* vt de bonis ab ipso nobis collatis sibi gratiæ referantur. *Afferte gloriam nomini eius.* vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū,terrestriū,& infernorū.Et si quæras de loco in quo tāta Deo debes offerre. Respōdet dicens. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* Alia litera habet. In aula sancta eius:& eadē est sentētia. Et ideo nota q̄ atriū istud in quo Deū adorare debemus est multiplex : scilicet atrium congregationis baptismalis quod militās dicitur ecclēsia.Atriū pœnitētiæ salutaris,quo nostra purgantur scelera.Atriū religionis claustralis,quo cōseruari debet regula. Primum est atriū ecclesiæ militāris.Atrium enim dicitur ampla domus & spacioſa:& sic significat ecclesiā militantem amplā & spaciosam baptismate in Christi fide cōgregāram.In isto atrio Deū debemus benedicere. Psal.132. Psal.132.Ecce nūc benedicite dominū omnes serui domini:qui statis in domo domini,in atriis domus Dei nostri. In isto atrio peccata nostra confitendo debemus deponere. Introite portas eius in confessione,atria eius in hymnis cōfitemini illi.In isto debemus Christi fidem prædicare.Sta in atrio domus domini, & loqueris ad eos vniuersos sermones meos,quos ego mandauero tibi. Sed heu reuerendi domini,qualiter hodie atriū istud desertum iacet,& in solitudinē versum videtur? Quod figuraliter habetur,1.Macchabæorū,4.vbi dicitur.Viderūt sanctificationē desertā,altare prophanatū, portas exustas, & in atriis virgulta nata sicut in saltu, vel in mōtibus,& pastophoria diruta.Vbi attēdite huius atrij ecclesiæ statū hodiernū, propter schisma desolatu, quo ad multa. Primo vide sanctificationē desertā, quia fides qua sanctificatur ecclesia, hodie manet deserta, quia in nomine Apostolici diuisa manet per schisma vt duo se dicāt Apostolicos, & illorum quilibet aliū dānat.Vide altare prophanarum, quia altaria vnius partis excōmunicātur ab alia, & ecōuerso.Vide portas exustas,scilicet prælatos p quos alij intrare debēt,exustos cupiditate auaritiæ, quæ istius schismatis fuit radix & fundamētū. Vide virgulta in atriis orta,scilicet schismatis & aliarū hæresum multarū, quæ[ ]ppter principale schisma pullulāt in ecclesia vt virgulta.Ita tantū q̄ in isto atrio ecclesiæ cōsilia cōtra Iesum tractantur. Congregati sunt principes sacerdotū & seniores populi in atriū principis sacerdotū,& cōsiliū fecerūt vt Iesum dolo tenerēt & occiderēt. Nōne iterū occiditur Christus, quando eius graria & ecclesiastica beneficia pretio dātur indignis.Cum tamen noster Psalmista nūc de isto atrio ecclesiæ dicat. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* Secundū est atriū pœnitētiæ salutaris.De quo Mat.26.Petrus sedebat foris in atrio.Et respexit dominus Petrum,& recordatus est Petrus verbi Iesu.Priusquā gallus cātet ter me negabis. Et egressus foras fleuit amarē. Tertiū est atriū religionis.Religio enim per atriū figuratur propter multa,quæ ibi,vt in atrio fiunt. Hic est virtus castitatis & muditiæ, quā ingredientes solēniter profitentur. Ezech.44.Cum ingredientur portas atrij interioris,vestibus lineis induētur,quibus significatur castitas.Hic est virtus asperitatis & abstinentiæ.Ezechiel.44.Intrantes in atriū vt ministrent mihi,offerent pro peccato suo. Et vide quod offerēs hic ponitur,sed nulla oblatio nominatur. Ad denotandū, quòd quādo religioſus intrat religionis atriū, nullam aliam hostiam Deo offerre debet nisi seipsum. Hic debet esse virtus charitatis & amicitiæ. Lucæ 22.Accenso igne in medio atrij erat Petrus in medio eorum. Ignis enim charitatis semper vnit & congregat. Et de quolibet istorū intelligitur quod hic dicitur. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* scilicet in ecclesia in statu pœnitentiæ & religionis.

1. Mach. 4.

Schisma.

Mat. 26

Pœnitentia. Mat.26.

Religio.

Exo.44.

Exo.44.

Luce 22.

Vox domini super aquas, Deus maiestatis intonuit: dominus super aquas multas.

413. *De consideratione quæ quam.*

Hic consequenter ponit quibus donis ecclesia prædotatur.Christus enim septem maximis donis prædotauit ecclesiam suā : scilicet septē sacramentis,quæ sunt, baptismus, confirmatio,eucharistia, pœnitentia,vnctio,ordo,& matrimonium. De quibus omnibus hic agitur per ordinem. Et si dicas ad quid valēt ista sacrameta, & quare sunt septē & nō plura?Respōdeo q̄ secundū Magistrū. lib.4.distinc. 1.Sacramēta à Christo sunt instituta, & pro remedio cōtra defectus nostros nobis data. In nobis autem sunt septē defectus, contra quēlibet illorū vnū est appropriatum sacramentum. Quoniam omnis defectus noster,aut est pœnæ,aut culpæ. Sic culpæ triplex est,scilicet culpę originalis,cōtra quā est baptismus,culpæ criminalis,contra quā est pœnitentia,& culpæ venialis,cōtra quā est extrema vnctio. Defectus autē pœnæ est quadruplex,scilicet impotentia ad bonū exequendu,cōtra quē est confirmatio.

Sacramenta ecclesiæ septem

Magister lib.4 dist.

tio.Ignorātia ad verū exequendū, cōtra quē est ordo.Negligētia ad Deū diligendū, cōtra quē est Eucharistia. Cōcupiscentia ad voluntatē exequēdum, contra quē est matrimoniū. ¶Vel aliter de numero sacramentorū,quia sacramenta sunt quædā remedia spiritualis vitæ tradita sub signis sensibilibus. Et ideo cōuenienter secundū similitudinē vitæ corporalis distinguuntur. Est autē in vita corporali ordo duplex,scilicet propagatores & ordinatores vitæ corporalis in aliis,& qui propagātur & ordinantur secundū corporalē vitā. Vitæ autem corporali tria sunt necessaria per se, & quartū per accidens: oportet enim primo,quòd res per generationē aliquam vitā accipiat,secūdo quòd per augmentū ad debitā quātitatem,& robur perueniat:tertiū exigitur ad conseruationem vitæ & eius augmentū,nutrimentū necessariū.Et hæc quidē sunt per se vitæ corporali necessaria,quia sine eis esse nō potest.Verum quia cōuenit aliquod impedimentū,circa corporalē vitā,ex quo res viua infirmatur:ideo per accidens necessariū est quartū, scilicet sanatio rei viuentis ægrotātis. Sic igitur in spirituali vita primū est spiritualis generatio per baptismū,secundū spirituale augmentū perducēs ad robur perfectū per sacramentū cōfirmationis : tertiū spirituale nutrimentum per Eucharistiæ sacramentū : quartū autē est spiritualis sanatio quæ fit in anima tantum per pœnitentiæ sacramentū,vel ex anima derivatur ad corpus,cū opus fuerit per extremā vnctionem ; & hoc pertinet ad eos,qui vita spirituali propagantur & cōseruantur. Propagatores autē & ordinatores vitæ corporalis attēduntur secundū duo,scilicet secundum ordinē naturalē, quo ad parētes pertinet, & secundum regimē politicum, per quod vita hominis pacifica cōseruatur, & hoc pertinet ad reges & ad principes:sic est de vita spirituali. Sunt enim quidā propagatores & cōseruatores spiritualis vitæ secundū ministerium spirituale tantum,ad quod pertinet ordinis sacramētū & secundū spirituale & corporalē simul quæ fit per sacramētū matrimonij, quo vir & mulier cōueniunt ad prolē generandū, & educandū ad cultū diuinū. Et de istis omnib⁹ hic agit & breuiter psal.Primo enim agit:de baptismali generatione cū aquæ efficacia : ibi. *Vox domini super aquas.* Secūdo de spirituali cōfirmatione in frontis eminētia:ibi. *Vox domini in virtute.* Tertio de pœnitētiali expiatione ex cordis pœnitētia:ibi. *Vox domini cōfringentis cedros.* Quarto de extrema vnctione moriētibus necessaria: ibi. *Et cōminuet eos tanquā,&c.* Quinto de salutari cōsecratione ex panis existētia: ibi. *Et dilectus quemadmodū filius.* Sexto de cōiugali copulatione cū iusta cōtinentia:ibi. *Vox domini intercidentis flāmā.* Septimo de clericocū ordinatione prouida sapiētia:ibi. *Vox domini præparantis cernos.* Primo ergo agit de sacramēto baptismi, quod in aqua celebratur.d. *Vox domini super aquas. &c.* Vbi sciendū, q̄ aqua baptismatis accepit virtutē lauandi animas à peccatis in baptismo Christi ex tactu suę mūdissimę carnis.In quo Christi baptismo tres apparuerūt personæ.s.pater in voce.d.Hic est filius meus dilectus: filius in carne,sed spiritus sanctus in specie colūbę. Quæ tres personæ hic notantur: primo pater in voce.Et quantū ad hoc dicitur: *Vox domini.* scilicet, patris *super aquas:* quia dum Christus esset baptizatus, vox patris audita est,Hic est filius meus dilect⁹,&c. Apparuit filius in carne,qui baptizatus nos sua voce docebat,d.Decet nos implere omnem iustitiā. O quā mirabiliter ista vox intonuit, & exēplū humilitatis toti præbuit mūdo.Vnde ait Remigius. Intonuit de cœlo dominus,& altissimus dedit vocē suā, qū in baptismo ait Christ⁹,Decet nos implere omnem iustitiā,vt omnes superbi addiscāt humilitatis exēplū,vt nō dedignētur baptizari ab humilib⁹ mē bris meis:dū me viderint Deū maiestatis à te Ioāne seruo meo baptizatū.Et quantū ad hoc de persona filij dicitur: *Deus maiestatis intonuit.* Apparuit etiā spiritus sanctus in specie colūbæ, qa vidit spiritū Dei descendentē sicut colūba & manentē sup se.Et hoc ad denotādū q̄ gratia spiritusāncto attribuitur, quæ per aquas baptismi baptizatis cōfertur. Ideo in colūbæ specie apparuit:vnde Chryso.super Mat. Ideo spirit⁹ in Christi baptismo specie colūbæ suscepit, quoniā præ omnib⁹ animalibus hæc est cultrix charitatis.Omnes enim species iustitiæ quas habēt serui Dei in veritate possūt habere serui diaboli in simulatione.Solā autē charitatē spiritus sancti nō potest immūdus spirit⁹ imitari.Ideo hāc primatā speciē charitatis sibi in Christi baptismo seruauit spiritus sanctus,quia per nullius rei testimoniū sic cognoscitur spiritus sanctus vbi sit,nisi per gratiā charitatis,quæ per aquas baptismi cōfertur.Et quantū ad hoc,d. *Vox domini super aquas multas.* Ideo tūc quia spiritus sanct⁹ omnib⁹ aquis virtutē regenerādi homines dedit.Et de istis tribus hic persona in baptismo notatis,ait Aug.in De fide ad Petrū. Quānis autē patris & filij & spiritus sancti vna sit natura, tamen firmissime tene, tres esse personas, patrē solū esse,qui dixit:Hic est fili⁹ meus dilect⁹, Filiūq; esse, super quē illa vox patris insonuit. Et spiritū sanctū solū esse,qui in specie colūbę sup Christū baptizatū descēdit,&c.Volēs ergo ostendere baptismi institutionē virtute trinitatis factam dicit. *Vox domini super aquas* scilicet Dei patris.d.Hic est filius meus. *Deus maiestatis intonuit.* scilicet filius.d.Sic decet nos implere omnē iustitiam. *Dominus super aquas multas.* scilicet spiritus sanctus in specie colubæ sanctificās aquas. Et ideo omnes tres personæ in forma baptismi nominātur.Mat.vltimo.Ite,docete omnes gētes baptizātes eos,in nomine patris,& filij & spirit⁹ sancti. Sed nunquid vno istorū solo nominato esset ver⁹ baptismus?Et videtur q̄ sic,quia Apostoli baptizabāt tantū in nomine Christi:vt habetur Actuū 8.& 10. ca.Ad oppositū est determinatio ecclesiæ in Synodo Anglorū.Vnde Zacha.Papa Bonifacio episcopo scribit.Præceptū est in Synodo Anglorū,vt quicūq; sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, q̄ sacramentū regenerationis non haberet. Quod omnino verū est,si mersus in fontē baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis:perfect⁹ Christianus nō est, nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus.Respōdeo q̄ opinio videtur multorum:vt Ambros.& Magistri li.4.dist.3. Quod si fide mysteriū trinitatis teneatur, & vna persona tantū nominetur,plenū esse sacramentum.Et ecōuerso: si tres personæ nominētur, & non recte mysteriū trinitatis fide teneatur, vacuū esse sacramentū. Et ratio horum est, quia in nomine cuiuslibet personæ tota trinitas intelligitur.Si enim Christum dicas,& patrē à quo vnct⁹ est filius,& ipsum qui vnctus est filiū,& spiritum sanctum quo vnctus est designasti. Scriptum est enim: hunc Iesum quem vnxit Deus spiritu sancto, &c.Et si similiter si patrē dicas, filium eius & spiritū oris eius indicas: si tamē id etiā corde cōprehendas. Et similiter, si spiritū sanctū dicas, patrē à quo procedit,& filiū cuius est spiritus nuncupasti. Ex quibus videtur quòd in nomine vnius

Remigius

Matth 3. Spiritus sanctus in specie columbæ. Chrysost.

Baptismi forma. Mat.vlti.

Quæstio.

Act.8.& 10.

Nota bene quæstionem & determinationem

Ambros⁹ Magister li.4. di.3.

Patrem intonuit Christus.

solius pontificis potest quis vere baptizare. Sed ista opinio non tenetur à doctoribus. Quia in sacramentis nō sufficit fides cordis, nisi forma sacramentorū verbis exprimatur: nam sacramēta habēt efficaciā ab institutione Christi. Christus autem instituit sacramentū baptismi dati cū inuocatione trinitatis expresse. Et ideo quicquid desit ad inuocationē trinitatis plenā & expressam, tollit integritatē baptismi. Nec obstat, quod in nomine vnius personæ intelligitur alia, cū ille qui nominat vnā solā personā potest habere rectā fidē de tribus, quia ad sacramētum sicut requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis: vnde non sufficit intellectus vel fides trinitatis ad perfectionem sacramēti, nisi sensibilibus verbis trinitas exprimatur: forma autem baptismi quā Christus dedit, totā trinitatē, id est, omnes tres personas exprimit. Et ista opinio cōmuniter à doctoribus tenetur. Ad argumentum ergo cū dicitur, quia Apostoli baptizabāt in nomine Christi: dicēdum quòd Apostolis fuit licitū in nomine Christi baptizare, quia sic à spiritu sancto erāt inspirati, sed modo hoc nobis non licet. Illi enim nomini Christi data fuit virtus diuinitus in primitiua ecclesia: cuius ratio est, tum quia nomen Christi significat totam trinitatē: Christus enim vnctus dicitur: & sic vngentem & vnctum & vnctionem insinuat. Et sic cum forma à Christo data concordabat: tum quia nomē Christi tunc erat ignotū & contumeliosum, vt puta crucifixi. Vt ergo dictū nomē publicaretur, & haberetur in reuerentia, tūc tēporis eo vsi sunt. Sed quia cessante causa, cessat effectus, Christi nomine publicato & honorabili facto, amplius nō debuit, nec potuit in eo cōferri sacramentū baptismi, quia illud ad tēpus tantū institutū fuit. Sic ergo dicitur, quòd in forma baptismi omnes tres personæ debēt nominari; sicut Christus expressit: quod etiā & Psal. hic prædixit, omnes tres personas huiusmodi ponēs. d. *Vox domini super aquas.* scilicet patris. *Deus maiestatis.* scilicet filius. *Dominus super aquas multas.* scilicet spiritus sanctus. Istæ enim sunt aquæ fontis vitæ baptismales, ad quas Christus suos deducit.

Apocal. 7. Apocalip. 7. Agnus reget illos, & deducet illos ad vitæ fontes aquarum, &c.

414. de pæ. dist. 7. nullus.

Vox domini in virtute, & vox domini in magnificentia.

Hic consequēter agit de sacramēto cōfirmationis. Vbi sciendū, quòd principalis effectus sacramēti cōfirmationis est donatio spiritus sancti ad robur & virtutē, qui in baptismo datus est ad remissionē peccatorū: vnde dicit Rabanus. Et habetur de consecratione, distin. 5. nouissimē. A summo sacerdote per impositionē manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per spiritū sanctū ad confitendū & prædicandū aliis illud quod ipse in baptismo cōsequutus est. Cum igitur sacramētum cōfirmationis virtutē & robur baptizato conferat in his, quæ sunt ad salutē, sequitur quòd cōgruè per virtutē denotatur, cum dicitur: *Vox domini in virtute.* id est, vox Christi istum sacramētum instituētis est in virtute, quia virtutē & robur cōfert baptizato: de ista voce

Matt. 19 habetur Matt. 19. Vbi Christus hoc sacramentū instituit. Tunc oblati sunt ei paruuli vt manus ei imponeret & oraret, discipuli autē increpabāt eos. Sequitur: vox Christi instituētis hoc sacramētū. Iesus vero ait: Sinite parvulos venire ad me, & nolite prohibere eos. Ista ergo vox, qua scilicet sacramentum cōfirmationis instituit & datur, est in virtute:

Sacramētū confirmationis, De consec. dist 5.

A Si cōsideres huius sacramenti tres effectus: Primus est gratiæ in baptismo collatæ ampliatio & roboratio. Secūdus est ad pugnādum cōtra hostes inuisibiles confirmatio. Tertius est Christi nominis sine erubescētia prædicatio. Et de ista voce virtutis dicitur, Psal. 67. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, sequitur: Deus Israel ipse dabit virtutē & fortitudinē plebi suæ. Sed forte quæres, an maior virtus cōferatur in cōfirmatione, quā in baptismo, vel ecōtrario, quia huius sacramēti vox dicitur in virtute & non baptismi. Ad oppositū quia baptismū tollit omnē culpā & pœnā, quod nō facit hoc sacramentū. Respōdeo: gratia confirmationis supponit gratiā baptismalē. Quādo igitur fit cōparatio harū gratiarū,

B potest fieri dupliciter, vnomodo cū præsumptione, & sic omnino maior est gratia cōfirmationis quam baptismi: sicut melius est bene viuere, quā viuere: quia hoc addit ad primū. Si autē intelligatur cum præcisione: vt scilicet, an hæc gratia quæ additur in cōfirmatione sit maior, vel minor illa quæ cōfertur in baptismo? Dico, ꝙ maior est baptismalis, quia iustificare mortuū maius est, quā iustificatū fortificare. ¶ Itē notandū est, ꝙ istud sacramētū cōfirmationis inter cętera magnæ est magnificētiæ & dignitatis, quia præ cæteris maiorē dignitatem requirit in ministro. Quoniā cætera sacramēta episcopi nō cōficere possunt & cōferre, istud autē soli episcopi. Et sic est maioris dignitatis cæteris: vnde habetur de

C cōse. dist. 5. de his vero: ꝙ sicut sacramentū cōfirmationis solū maioribus, id est, solū summis pontificibus est accōmodatum: sic ꝙ nisi à maioribus perfici nō possit, ita & maiori veneratione venerandum est. Et hāc dignitatem præ cæteris hic notans Psal. postquā posuit eius efficaciā, d. *Vox domini in virtute.* cōsequenter ponit eius dignitatis magnificentiā. d. *Vox domini in magnificentia.* dicitur etiā hoc sacramentum vox domini in magnificentia, quia vt dictum est, confert robur ad prædicandum sine robore magnificentiā Christi. Vnde de cōfirmatis dicitur, Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur.

De consec. dist. 5. Spiritus sanctus & c. unisime. psal. 67. Quæritur. Gratia confirmationi.

Psal. 144

Vox domini confringentis cedros: & confringit dominus cedros libani.

415. De consec. dist. 4. Præsumptio sacramentum. Cedrus significat superbos.

Hic cōsequenter agit de sacramēto pœnitentiæ & cōtritionis. Vbi notādu, ꝙ nomine Cedri superbus quilibet significatur: quoniā vt hic dicit Magister. Cedrus est arbor altissima, maximè quæ crescit in libano, vbi sunt magis proceræ cedri. Hæc enim arbor nisi succisa inutilis est: in sua radice manens nō facit vtiles fructus. Sic & superbia in altū se erigens cæteros despicit. Vnde in sua radice manens inutilis est: vere inutilis, quia peccatū intulit nobis; succisa autē per humilitatē & pœnitentiā fructus gratiæ crescunt. Ex quibus colligitur ꝙ duplex est cedrus. scilicet, cedrus libani: & quæ crescit extra libanū: illa quæ crescit in libano altior est: illa vero quæ extra, minor est. Et sic duplex est superbia, maior & minor. Maior est Iudeorū qui præ cæteris magis ingrati, cōtra Christū superbiendo surrexerūt, minor autē Gētiū. Et tamē vtraq; superbia virtute pœ-

E nitētię cōfringitur & extirpatur. Et hoc est qd de sacramēto pœnitētiæ hic dicit: *Vos domini cōfringētis cedros.* vox dñi qua hoc sacramētū instituit. d. Apostolis: Accipite spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata remittūtur eis: & Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, &c. Et ista talis vox pœnitentiæ sacramēti, primo cōfringit cedros minores, quia Gētiles superbos cōuertens ad Christū humiliauit: sicut

Gentiles.

Ioan. 20. Matt. 16.

cut quādo altū cedrū, scilicet Corneliū Gentilē per

Act. 11. pœnitentiā conuertit ad Christū cū aliis: de quibus dicitur: Ergo & gētibus pœnitentiā dedit Deus ad vitā. Et de istis dicitur hic. *Vox domini confringētis cedros.* Sed in fine mūdi cedros libani confringet, qui

Iudæi. Iudæos superbos, quos tūc reperiet, ad fidē per pœnitentiā reducet: & de istis subditur. *Et confringet dominus cedros libani.* Vnde istū versum sic ad propositum exponit Magister in glo. *Vox domini cōfringet cedros.* id est, *dominus confringet.* per pœnitentiā & humilitatē *cedros.* id est altos de gentibus. *Et confringet dominus cedros libani.* id est, altos de Iudæis quos in fine conuertet, quando reliquiæ Israel saluæ fient. Sic enim de istis per pœnitentiā cōfrigendis dictū est

Psal. 17. Psal. 17. Persequar inimicos meos & cōprehendam eos, non conuertar donec deficiant, scilicet ab infidelitate. Sequitur. Confringam illos nec poterunt

B stare, cadent subtus pedes meos, scilicet per fidem & humilitatem.

416. 2. q. 1. olim. Sacramentum vnctionis virtus.

Et cōminuet eos tanquam vitulum libani.

Hic exequitur de sacramēto vnctionis extremæ. Pro cuius euidētia notandū, ꝙ istud sacramentū inter omnia cōminuit vitia & impinguat animā. Vnde notāt doctores, maxime Petrus Aureolus: quòd istud sacramentum octo habet effectus. Primus est

Iacob. 5. peccatorum venialium remissio: probatur per illud quod habetur: Iac. 5. Nam postquā dixit vngētes eū oleo, sequitur: Et si in peccatis fuerit, remittētur ei. Et certū est, ꝙ nō loquitur de mortalibus, quia illa

C solū per baptismū & pœnitentiā remittūtur. Secūdus est diminutio pœnæ tā pro mortali quā pro veniali debitæ. Tertius est gratiæ augmentatio, quia omnia sacramēta nouæ legis debitæ suscepta cōferunt gratiā. Quartus est gloriæ augmentatio, quia aucta gratia augetur gloria sibi correspōdēs. Quintus est interior animæ confortatio: nam in articulo mortis cōstitutus est in ingēti timore ratione pœnæ corporalis, & potestatis diabolicæ. Et ideo hoc sacramentū diuina misericordia instituit, ad conferendū digne suscipiēti interiorē in vnctione incūditatē & robur, & spem cōtra dæmonis tentationes. Sextus est diabolicæ potestatis attenuatio. Septimus est infirmitatis etiā corporalis sanatio, & hoc vbi expedit sanitati animæ. Vnde in primitiua ec-

D *Marc. 6. Iacobi 5.* clesia suscepto hoc sacramēto, multi etiā corporaliter sanabātur: vt patet Marc. 6. & Iac. 5. Octauus est moriētis congrua protestatio. Receptio enim istius sacramēti est quædā protestatio, qua infirmus protestatur, ꝙ permānsit in fide ecclesię militātis, & ideo securus hinc egreditur & ingreditur ad populū ecclesiæ triūphantis. Ex quibus omnibus patet, ꝙ per istud sacramentū cōminuuntur omnia peccata venialia & dæmonis potestas, & interior anima impinguatur gratia, vt se Deo offerat in sacrificiū. Et ista omnia breuiter de isto sacramēto notās Psal. d. *Et cōminuet eos tanquam vitulum libani.* nā vt dicit Magister in glo. In mōte libani vituli in sacrificio immolādi nutriebātur, quia mōs ille ferax est herbarū & irriguis fontibus cōsitus. Sic conformiter in isto sacramēto: vt patet ex dictis, vituli immolādi Deo, id est, fideles morituri impinguantur & nutriuntur gratia, & cōminuūtur dæmones & vitia: & hoc est quod dicit. *Et cōminuet eos.* scilicet dæmones & vitia. *Tanquā vitulum libani.* scilicet, impiguabo per gratiā,

Psal. 17. vt scilicet dignius Deo post mortē offerātur: de primo dicitur. Cōminuā eos vt puluerē ante faciē vē-

ti: ide secūdo vero, quia isto sacramento impinguati vt vituli Deo offerantur, dicitur: Acceptabis sacrificiū iustitiæ: tunc imponēt super altare tuū vitulos.

Psal. 50.

¶ *Et dilectus quēadmodū filius vnicornīū.* Hic cōsequenter agit de sacramēto Eucharistiæ. Vbi notandū, ꝙ in Christo est duplex natura diuina, scilicet & humana. Secundū naturā diuinam est verus Dei filius, sed secundū humanam est ex Iudæis natus. Natura diuina notatur per dilectū, ipso patre dicēte. Mat. 3. Hic est filius meus dilectus: vbi Hilarius his verbis pater Christū ostēdit suū filiū, non solū nomine, sed & proprietate: multi enim nos sumus filij Dei, sed nō talis est hic filius. Hic enim & proprius & verus est filius, nō adoptione, sed origine, veritate nō nūcupatione, natiuitate nō creatione: quod pater ostē dens ait. Hic est filius meus dilectus. Sic igitur per ly dilectū in Christo diuina significatur natura: qua verus est Deus, Dei filius. Natura vero humana significatur per filiū vnicornīū. Quid enim per vnicornē nisi populus Iudæorū intelligitur, qui cornu elationis gestabat in frōte? Vnde Greg. d. Per Rhinocerotē, vel vnicornē ille Iudæorū populꝰ intelligitur: qui dum accepta lege nō operatur, sed solum inter cūctos homines elationē sumpsit, quasi inter cæteras bestias cornu singulare gestauit. Vnde passionē suā per prophetā dominus pronunciās ait de Iudæorū populo. Libera me de ore leonis, à cornibus vnicornīū humilitatem meā. Tot quippe in Iudæorum gente vnicornes fuerūt: quot per prædicamenta legis veritatis non de operibus legis, sed de singulari & fatua elatione cōstiti sunt. Sic igitur per filiū vnicornīū intellige Christū secundū humanitatē ex Iudæis natū. Ad propositū ergo inter omnia sacramēta nullū est quod realiter cōtineat Christū verū Deū & verū hominē, quo ad diuinitatē & humanitatē nisi solū sacramentum Eucharistiæ. Istud ergo sacramentū cōmendans Psal. ratione contenti dicit: ꝙ hic est vere filius Dei, quia & dilectus, & filius hominis, quia & filius vnicornīū. q. d. Quēadmodū est filius vnicornīū. s. Iudæorū quia secundū humanitatē, sic est etiā in isto sacramēto. Et sic exponit Magister in glo. d. *Quēadmodū filius vnicornīū:* id est, secundū ꝙ ipse est filius Iudæorū, id est, secundum quòd ipse est homo. Vnde de isto sacramento quia virtute verborum in hostia est corpus Christi, alia autem per cōmitantiam, dicitur Psal. 77. Et

Psal. 77. ædificauit sicut vnicornīū sacrificium suum in terra, id est, in ecclesia, quam fundauit in sæcula.

Encharistia. Dilectus, significat Christū. Matt. 3.

Vnicornis significat Iudæos. Greg. 31. mor. c. 13.

Psal. 21.

Vox domini intercidētis flammam ignis: vox domini cōcutientis desertū: & cōmouebit dominus desertū Cades.

417. De consec. dist. 5. de spiritu sancto. Sacramentum matrimonij.

Hic cōsequenter agit de sacramento matrimonij. Vbi notandu, quòd sacramentū matrimonij tripliciter à Deo fuit institutū, scilicet primo ad procreationē filiorū & mutuū solatium: & sic fuit ante peccatū in paradiso institutū: & institutū fuit solū in officiū. Secūdo institutū fuit in remediū, scilicet cōtra carnis cōcupiscentiā, quæ sine peccato in cōiūctione sexuū expleri nō potest, nisi per bona matrimonij excusetur: & sic fuit institutū post pecca-

E tū. Tertio institutū fuit in signū. s. spiritualis cōiunctionis Christi & ecclesiæ, & sic fuit institutū in lege euāgelica. Quātū autē ad secūdā institutione apparet ꝙ est institutū contra libidinis ardorē. Itē notandū ꝙ carnis cōcupiscentia, vel libido per flāmā ignis significatur, quia sicut flāma ignis omnia cōsumit & deuorat, sic & libido & cōcupiscentia carnis

Nota. Flamma dicitur libido. Libido omnia bona.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luxuria nis nitescit. Vnde de libidine sub ignis nomine dicitur. Ignis est vsque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina. Quod ad literam de libidine exponens Grego. dicit: Beatus Iob crimen luxuriæ diffitens ait: Ignis est vsque ad perditionem deuorans, &c. quia reatus huius facinoris non solum vsque ad inquinationem maculat, sed etiam vsque ad perditionem deuorat. Quia quælibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus nō restringitur, immensitate huius criminis obruuntur. Nulla quippe ante omnipotentis oculos iustitiæ pietatisque sunt opera, quæ corruptionis cōtagione monstrantur immunda. Quid enim prodest si piè quisquam necessitati comparitur proximi, quando impiè in semetipso destruit habitationem Dei, &c. Ex prædictis ergo collige, quòd per flammā ignis intelligitur libido luxuriæ, quā tamen sacramentū matrimonij reprimit & excusat. Et hoc hic notans Psal. de isto sacramento dicit: *Vox domini intercedentis flammam ignis.* scilicet luxuriæ quā excusat. Quia etsi ex toto ipsam non extinguat: tamen intercipit illā. Et quia istud sacramentum excusat eorum à peccato, ideo subdit. *Vox domini concutientis desertum.* per desertum intellige peccatum, quod nos facit desertos à Deo, cōmouet ergo desertum dum peccatum ab isto actu coniugali prohibet. Et quòd per desertum intelligat peccatum subdit. *Et cēmouebit dominus desertum Cades.* id est, peccatum, quod nos cadere facit.

Desertū significat peccatū.

418. Vox domini præparantis ceruos: & reuelabit condensa, & in templo eius omnes dicent gloriam.

Sacramētum ordinis.

Hic consequenter agit de sacramento ordinis: quod ideo specialiter est institutū, nō solum vt possint dominica sacramenta dignè tractare, sed etiam vt alios de fide & moribus habeāt informare. Quorum præcipuum signum est corona quam in capite portant. Quoniā vt ait Magister corona regale decus significat, vnde ministri ecclesiæ reges debent esse, vt se & alios regant: quibus ait Petrus Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotiū, &c. Summitas enim capitis nudatur, vt eorū mens libera ad Deum monstretur, quæ reuelata facie Dei gloriam contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis, & denudatio capitis est reuelatio mentis: clericus enim secretorum Dei ignarus esse nō debet. Ad propositum ergo: hic Psal. agens de sacramento ordinis, ostēdit primo eius eminentiæ dignitatē. d. *Vox domini præparantis ceruos.* Secūdo scientiæ debitam claritatem. d. *& reuelabit condensa.* Tertio officij sanctitatem: ibi. *& in templo eius omnes dicent gloriam.* Vide ergo primo huius dignitatē. Vbi notandum quòd sicut totū cōtinet partē, & genus speciem, & species individua, & nō ecōtrario: sic in sacramento ordinis supremus ordo omnes alios cōtinet, & non econtrario. Quamuis autem episcopatus secundā Theologos non sit ordo: tamen est quædam suprema dignitas cæteros ordines continens. Ideo illo nominato, cæteri omnes nominantur. Volens ergo Psal. agere de sacramento ordinis præcisè agit de episcopis, ostendēs eorum eminentiæ dignitatem. d. *Vox domini præparantis ceruos.* Qui enim per ceruos, nisi episcopi designantur? Nam vt dicit Magister de proprietatibus rerum. Ceruus inter omnia animalia dicitur esse maioris discretionis, maximè serpentibus inimicatur. Inter omnia animalia duo grādia portat cornua, quæ solida sunt

Episcopatus.

Ceruus significat episcopos Cornua.

A non vacua, quæ omnia episcopis conueniunt, quia præ cæteris maioris discretionis esse debēt & scientiæ: dist. 36. oportet etiam ordinandū. Serpentibus maximè debent inimicari, id est, hæreticis, & ipsos persequi Magos & sacrilegos. Duo cornua in capite gestant: quia mitram cum duobus cornibus in capite portant. Sed nota, quòd eorū cornua ad similitudinem ceruorum debent esse solida, non vacua: quia significato illorum carere nō debet, quia scilicet, scire debent testamentum vetus & nouū: quæ per illa duo cornua mitræ significantur. De episcopis ergo sub nomine ceruorum dicit Psal. *Vox domini præparantis ceruos.* id est, per sacramentum ordinis episcopos consecrantis, & per consequens omnes

36. dist.

26. q. 5. episcopi sortuntur.

dist. 23 qui episcopi.

B alios inferiores ordines. Consequenter declarat eorum scientiæ debitam claritatem. d. *Et reuelabit condensa.* Quid enim est præcipuum episcoporum officium, nisi per scientiam sacram prædicare populo, & condensa reuelare, id est, obscura sacræ scripturæ declarando aperire, figuras mysteriorum reserare: quòd sine claritate scientiæ facere non possunt. Consequenter declarat ipsorum officij sanctitatē. Quia ad hoc clerici in ecclesia sunt ordinati & maximè episcopi, vt per eos Deus magnificetur & laudetur: vt ipsorum exemplo cæteri ad Dei laudem excitentur. Et hoc est quod subdit. *Et in templo eius omnes dicent gloriam.*

Dist. 3 & qui ecclesiastica.

Dominus diluuium inhabitare fa- 419.
C cit: & sedebit dominus rex inæternū. *24. q. 1. loquitur.*

Hic vltimo ostenditur quibus muris ecclesia à Deo conseruatur. Vbi notandū, quòd per diluuium quo aquæ abundantes omnia consumpserunt, intelliguntur homines infideles & Gētiles, qui velut diluuium fluidi sunt & instabiles, omnem virtutem pœnitus persequendo dissipantes. Vnde Lucæ 17. Edebant & bibebant, vxores ducebant & dabantur ad nuptias: venit diluuium & perdidit omnes. Dicuntur ergo Gentiles & idololatræ diluuium: quia propter eos diluuium factum est in mundum. Et vide mirabilia opera Dei, qui istud diluuium inhabitare facit, scilicet ecclesiam suam: quia Gētiles conuertit ad fidem, per quos hodie regit & gubernat ecclesiam. Quamuis enim Gentiles prius diuersos

Diluuium significat Gentiles.

Luce 17

Gētes conuersi sunt ad fidē.

D mores in suis sectis haberent, sicut diuersos Deos vel idola colebant, tamen dum ipsos fecit in fide vnanimes & cōcordes eos ecclesiam fecit inhabitare. Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo, scilicet ecclesia. Istum sensum ponit Augustinus, vt habetur in glo. d. *Dominus diluuium inhabitare facit.* quia illos malos, scilicet Gentiles qui alios in peccato submergebant. Inhabitare facit hoc templum, scilicet ecclesiam, quia etiam illos tales cōuertit ad vnitatem ecclesiæ. Et in illis dominus in æternū habitat & sedet per gratiam: propter quod subdit. *Et sedebit dominus rex in æternum.* scilicet regnans in eis. in æternū. In iustis enim sedet Deus, & requiescit, quod ideo sedes dicitur, quia dominus sedet quiescendo in corde iustorum, vt ostendit Greg. lib. 20. Mor. c. 5. Quid autem cōferat Christus electis suis,

Psal. 67 Augu.

E in quibus habitando sedet, exprimit. d.

Dominus virtutem populo suo da- 420.
bit: dominus benedicet populo suo in pace.

Filius dicitur sedere.

Duo enim bona Christus electis suis in quibus sedet tribuit, scilicet hic contra vitia ipsos fortificat, & in futuro contra omnes miserias ipsos beatificat,

A tificat: de primo dicit. *Dominus virtutem populo suo dabit.* scilicet populo suo in hoc sæculo contra aduersa mundi, cōtra diaboli tentamēta & vitia, fortitudinē dabit, qua omnia superando vincere possit. Et hæc virtus siue fortitudo, est virtus fidei: qua omnia vi-

Greg. 31. moy. c. 27

tia superātur & aduersa. Vnde Greg. ait: Vnicuique animæ, cui misericors dominus præsidet, cōtra omnia fidei fortitudinē præbet: de qua Petrus ait: Aduersarius vester diabolus sicut Leo rugiens circuit

Psal. 67.

quærens quē deuoret: cui resistite fortes in fide. Et ideo dicitur Psal. 67. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutē & fortitudinem plebi suo. In futuro autē suos beatificat: propter quod subdit. *Dominus benedicet populo suo in pace.* In præsenti enim vita nobis Deus benedicit dando nobis suā

Benedictio domini.

gratiam & virtutes: sed ista benedictio viæ nō est in

Ioan. 16.

pace, sed in continuo bello: propter quod ait suis Christus: Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, &c. Quinimo quanto hīc benedictio Dei est

Hiere. 12

maior, tanto ampliora tam mūdi, quā dæmonis insurgunt certamina. Non est pax vniuersæ carni. In futuro autē benedicet in pace: quia ibi nulla impugnatio, nulla aduersitas erit: quia in illo summo bo-

Hiere. 29 Psal. 4. Eccle. 11.

no, mens perfectè quietabitur. Vnde Hiere. 29. In pace illius erit pax vestra. & Psal. 4. In pace inidipsum, &c. quod bene notās Psal. dicit: *Dominus benedicet populo suo in pace.* Eccles. 11. Benedictio Dei in mercedem iusti festinat.

PSAL. XXIX.

421. 1. 71. 1. ni sp.

IXaltabo te domine, quoniā suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

Domus Dei dicitur templum.

Iste Psal. talem habet titulū. *Psal. cantici in dedicatione domus Dauid.* Pro cuius euidentia sciendū quòd hic nō loquitur titulus de domo Dauid, quam ipse inhabitabat, sed de templo per Salomonē ædificato. Nullibi enim reperitur, q̄ Dauid domū suā dedicauerit. Dicitur autē templū per Salomonē ædificatū domus Dauid: tum quia ipse primus inuentor fuit & imaginator illius ædificij, & tempore suo illud facere voluit, sed de mādato domini fuit prohibitus: tum etiam quia omnes impensas templi præparauit: tum quia descriptionē tēpli, & ædificiorum

2. Regū 7. 1. Paralip. 28.

in circuitu, vasorum & vtensilium dedit Salomoni. Item notandū q̄ peccata grauia quæ cōmisit, scilicet adulterij cum Bersabe, & homicidij Vrię ipsum Dauid multum diffamauerunt corā populo intantum quòd multi de populo propter illa reputabant ipsum à Deo reprobatū, nec illa peccata sibi à Deo dimissa quousque etiā post mortem eius templum fuit ædificatum & consecratum. Quando, scilicet, vt dictum est, Salomon voluit introducere ar-

Peccata Dauid remissa ellendit portarum templi aperitio.

Psal. 131

cam domini in tēplo: fores templi se clauserūt, nec fuerunt reseratæ donec Leuitæ cantantes Psal. 131. venerunt ad illum locum. Propter Dauid seruum tuū, ne auertas faciem Christi tui, scilicet regis Salomonis: quia tunc reseratæ fuerunt, quod videns omnis populus, cognouit & credidit peccata prædicta ipsi Dauid à Deo fuisse dimissa, & ipsum ad Dei gratiam restitutum fuisse. Quæ omnia spiritu prophetico præuidens Dauid fecit istum Psal. tunc scilicet in dedicatione templi cantandum: in quo expresse confitetur peccata dicta se perpetrasse & ipsa sibi fuisse dimissa ex Dei bonitate. Ex quibus apparet tituli expositio literalis, scilicet, *Psal. cantici*

B *Dauid* id est, Psal. ex lætitia habita à Dauid ex remissione peccatorum suorum: quem scilicet fecit decantandū *in dedicatione domus.* id est, templi. Quibus præmissis, accedo ad Psal. Et primo exponā literam. Secundo intellectū Psal. Quantum ergo ad literam Psal. iste diuiditur in duas partes: quia primo Dauid cōfitetur diuinā bonitatē. Secūdo, propriā fragilitatē: ibi. *Ego autem dixi.* Prima in duas: quia Dauid primo Dei bonitatem confitetur. Secundo ad hoc idem alios exhortatur: ibi. *Psallite domino.* Circa primum dicit: *Exaltabo te domine, quoniā suscepisti me, &c.* dic vt N. ¶ Quantum vero ad significatum literæ notandum secūdum Magistrū in glo. quòd titulus istius Psal. prædictus nō debet intelligi de dedi-

B catione alicuius domus materialis, sed de spirituali domo, quæ est Ecclesia, scilicet Christus qui est caput, & de fidelibus qui sunt eius membra, quæ tota vna domus vocatur. Quia & in capite Christo habitat omnis plenitudo gratiæ. Et de eius plenitudine nos omnes accepimus: Ioan. 1. Hæc autē domus

Ioan. 1.

fabricatur & dedicatur, sed aliter in capite Christo, aliter in membris. Quantum autem ad caput, scilicet Christum fabricata est in eius conceptione, sed dedicata in eius resurrectione: quādo scilicet resurgens ex mortuis immortalitatis gloria quo ad corpus est cōfirmatus. Quantū vero ad membra quotidie fabricatur: dum infideles accedunt ad fidem, sed consecrabitur in futuro, quando scilicet fideles

C resurgentes ex mortuis immortales fulgebūt sicut Sol. Ex quibus apparet sensus tituli. *Psal. cantici.* id est, lætitiæ habitæ, *in dedicatione domus Dauid.* id est, per dedicationē domus Christi, quæ dedicatio modo facta est in capite. Post modū vero fiet in membris. Et nota quòd in hoc Psal. loquitur totus Christus: quia huius Psal. quædam verba cōueniunt capiti, id est, Christo, quædam corpori, id est, ecclesiæ, & quædam vtrique. Intentio autem Psal. est mouere fideles ad Dei laudem pro dedicatione iam facta de Christo capite. Et ex illa dedicatione facta ad spem nostræ dedicationis futuræ. Quibus visis accedo ad Psal. qui diuiditur in partes tres, quia de sua dedicatione, id est, resurrectione Christus tria facit. Quia primo ipsam attribuit. Secūdo ostendit

D qualiter ipsam meruerit: ibi. *Ego autem.* Tertio quomodo ipsam acceperit: ibi. *Audiuit dominus.* Prima pars diuiditur in duas. Quia primo gratias agit de sua dedicatione præterita. Secūdo ad spem nos erigit de nostra futura, ibi. *Psallite domino.* Prima in tres: quia primo agit de sua dedicatione. Secūdo ad hoc de sua oratione: ibi. *Domine Deus meus.* Tertio de sua à dānatis segregatione: ibi. *Domine eduxisti.* Quantū ergo ad primū gratias agit patri de sua dedicatione vel resurrectione. d. patri. *Exaltabo te domine quoniam suscepisti me.* id est, in resurrectione dedicādo me impassibilitatis gloria & immortalitatis. Sed dic. cum Deus sit immutabilis localiter & essentialiter, qua-

Quæstio.

liter exaltari potest: quia non potest esse maior, nō minor, non altior, nō bassior, quia totum replet? Et

E hanc quæstionem mouet Magister. Deus omnino incōmutabilis est: nō ergo augeri vel minui potest, sic nec exaltari. Et respōdet. Deus pœnitus in se nec augetur nec minuitur, nec in se recipit magis nec minus, sed in homine: quia homini augetur vel minuitur. Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis: qui tamen in se nec magnificatur, nec exaltatur: vnde propheta ait: Accedat homo ad cor altū, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait Cassiodorus. Non in se, sed in corde hominis grandescit.

Magister li. 1. di. 17

Psal. 63

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus qualiter exaltauit patrem.

Sed adhuc restat dubium: si enim ista verba sunt Christi, quomodo Christus patrem exaltabat? quia pater in seipso exaltari non poterat, vt dictum est. Nec etiã in corde Christi, qui tanta gratiæ & scientiæ habebat plenitudinem, ꝙ Deus ei plenius conferre non potuit. Respondetur ꝙ Christus sic gratias agendo patri, patrem exaltabat, non in se, nec in corde suo, sed suorum. Sequitur. *Nec delectasti inimicos meos super me.* Sed quomodo hoc est verũ, nõne lætificati sunt inimici Christi, quando ipsum flagellauerunt & crucifixerunt? Et certe in persona Christi loquitur Hiere. d. Omnes inimici mei audierunt malum meum, & lætati sunt. Respõdetur. Et quòd si lætati sunt de morte Christi, non tamen de ipsius dedicatione, de qua hic loquitur. Vnde ait Magister in glo. Super Christum quidem iucundati sunt inimici eius, dum penderet in cruce. Sic & superiucundantur in passionibus, sed non in dedicatione, nec super eum, nec super suos.

Psal. 29. Quæstio. Christus qualiter orare potuerat.

Threno. 1.

B

422. Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me.

De consecr. d. 1. quãdo autẽ. Clamor orationis Christi. Psal. 101.

Hic cõsequenter Christus agit de sua oratione, quã fecit pro sua dedicatione. d. *Domine Deus meus clamaui ad te, &c.* Oratio enim est quidã clamor non quidem vocis corporis, sed interioris cordis. Oratio enim deuota quidam clamor est cordis aures Dei pulsans. Vnde Deo dicit Psal. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Clamauit ergo Christus ante passionem suam ad patrẽ orando pro sua dedicatione. Vt puta quãdo ad pattem orãdo dicebat. Clarifica me tu pater, &c. Ante

C

Ioan 17. Resurrectio Christi.

enim suam resurrectionem Christus habebat corpus infirmũ & obscurũ sicut cæteri. Sed per resurrectionẽ suscepit sanum & incorruptibile, corpus clarũ, imo clarius Sole. Et ideo statim subdit. *Et sanasti me.* scilicet in resurrectione: quia iam non gero ægrum corpus subiectũ passionibus, sed glorioſum & immortale. Ante enim percusserat Deus corpus Christi multis flagellis, & aduersitatibus ipsum exponendo. sed postmodum ipsum plene sanauit resuscitando. Vnde de corpore Christi dicitur: Commouisti terram & conturbasti eam, sana cõtritiones eius, &c. Sed hic Magister mouet dubium. d. Impossibile videtur ꝙ Christus ad patrẽ clamet & oret, cum sit omnipotens Deus, qui fideliũ vota implet per quem omnia facta sunt. Ad hoc respondet, d.

D

Sciendum ꝙ Christus nec homo tantùm nec Deus tantum est, sed verus Deus & verus homo: nec duo tamen, sed vnus est Christus: qui nõ, secundũ quòd Deus, sed ex eo quòd homo, est infirmus. Et ex hoc etiã orans pro nobis mediator est inter Deum trinitatem patrẽ filiũ, & spiritũ sanctum, & nos peccatores, habens cũ vtroque cõuenientiam. In eo enim quòd infirmus est, appropinquat nobis. In hoc autẽ ꝙ peccator non est, sed iustus nos Deo iungit. In eo tamẽ ꝙ homo est, præest nobis, vt caput in quo sunt omnes sensus qui cæteris mẽbris. Nõ est ergo impossibile secundũ hominẽ quẽ suscepit, orare. Quia ipse est qui oratur secundum diuinitatem, &c. Vel dicendum quòd oratio secundum quòd est quoddam desiderium habendi à Deo quod quis nondum habet, Christo poterat conuenire.

423. Domine eduxisti ab inferno animã meam: saluasti me à descendentibus in lacum.

De consecr. di. 2. ter. tanus.

Hic cõsequẽter Christus agit de sua segregatione à damnatis. Quoniã animæ illorũ Christo resurgẽte in inferno remãserũt, Christi anima inde ascẽdente. Anima enim Christi statim à corpore separata, descẽdit ad limbũ sanctorũ patrũ vt illos visitaret, ac inde secũ educeret. Et ibidem mansit per trigintanouẽ horas, scilicet ab hora nona feriæ sextæ in qua spiritũ emisit, vsque ad horã matutinã, siue vsque ad diluculũ diei dominicæ, quãdo per resurrectionẽ corpori fuit reunita. Et hoc est quod Christus de se capite dicit. *Domine eduxisti ab inferno animam meam.* Et sic illã ab iniquis separasti. Et hoc est quod subdit *Saluasti me à descendentibus in lacũ.* Infernus enim dicitur lacus, quasi laqueus: quia quos capit, retinet laqueatos. Vel dicitur lacus, quasi aquæ locus per cõtrarium: sicut piscina à piscibus, & pontus à ponte per oppositũ, quia in inferno nõ est aqua, scilicet refrigerationis vel gratiæ liberãtis, scilicet, quo ad dãnatos Et de isto lacu eduxit Christus sanctorũ animas. Zacha. 9. Tu autẽ in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. Hic oportet recordari de dictis superius Psal. 9. versiculo. Cõuertantur peccatores in infernum, &c. Qualiter idẽ est locus inferni, purgatorij & limbi diuersis nominibus nuncupatus secundũ diuersitatẽ ibi existentiũ, &c. Vel aliter secundũ Magistrũ in glo. Per lacũ enim intelligitur profunditas peccatorũ & abũdantiæ nequitiæ: vt superbiæ, inuidię, crudelitatis, &c. Qui ergo se immergũt in libidine & in terrenis desideriis, illi in lacũ descẽdunt. Cũ ergo persecutores Christi fuerũt huiusmodi, merito ipsi descenderunt in lacũ, Christũ persequendo & occidendo. Et de istis nunc dixit Christus patri. *Saluasti me à descendentibus in lacum.* quia ab illis saluatus est in resurrectione ne amplius sibi nocere possint, iam factus immortalis. Sic enim promiserat pater filio. Ego tecum sum, vt saluem te.

Anima Christi. fuit in inferno.

Lacus significat infernum.

Zacha 9.

Psal. 9.

Lacus significat peccata.

Hiere 15.

424. Psallite domino omnes sancti eius: & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

15. q. 1. per totum.

Hic cõsequenter nos exẽplo suæ resurrectionis ad spem ducit nostræ resurrectionis futuræ. Hic enim loquitur Christus non vt caput ecclesiæ, sed vt corpus, id est, in persona sui corporis. Et diuiditur in tres partes. Quia primo nos inducit ad gratiarũ actionẽ. Secũdo ostendit Dei miserationẽ: ibi, *Quoniam ira in indignatione.* Tertio nostram futurã resurrectionẽ: ibi. *Ad vesperum.* Quantũ ad primũ sciẽdum ꝙ Christi resurrectio causa est & forma nostræ resurrectionis futuræ, vt deducit Apostolus, 1. Cor. 15. Quia Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtium. Vnde sicut incarnatio Christi natiuitas & passio propter nos facta est, ita & eius resurrectio propter nostram resurrectionem. Et ideo narrata eius resurrectione, ecclesia ad gratiarum actionẽ nos excitat. d. *Psallite domino sancti eius.* Quia cõsiderat ecclesia, hæc futura in membris quæ præcesserũt in capite, quasi dicat, *Psallite*, quia resurrexit caput nostrum. Et per hoc sperate cætera membra, quod in vestro videtis capite: quia idem vobis est promissum. Et dicit: *Omnes sancti eius.* id est, qui estis

E

vel esse vultis de numero membrorũ capitis. *Et cõfitemini memoriæ sanctitatis eius* vel secundũ aliã literã: *sanctificationis*: id est, laudate eum. Quia & si vos eius eratis obliti, ipse autem non est oblitus vos, quia ex bonitate sanctitatis suæ vos sanctificauit, id est, sanctos per resurrectionẽ facere disposuit. Quia in eo ꝙ resurrexit vestram resurrectionẽ ordinauit. Sed hic

Resurrectio Christi. fit causa nostræ resurrectionis.

2 Cor. 15

Gene. 3.

Lib. 6.

Vita æterna.

Resurrectio Christi. fit causa resurrectionis.

1. Cor. 15

A hic forte quæres, quia dictum est ꝙ Christi resurrectio causa fuit nostræ resurrectionis. Et videtur ꝙ non: quia illud nõ est causa rei: quo non posito, etiã res poneretur in esse: sed non posita Christi resurrectione per impossibile ad hoc diuina iustitia malos puniret in anima & corpore, & bonos præmiaret, &c. Ad oppositũ est Apostolus. Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Respondeo ꝙ Christi resurrectio est causa nostræ resurrectionis, & hoc multipliciter, scilicet, effectiuè, finaliter, & exẽplariter. Causa autem efficiens est duplex, scilicet, aut sicut primũ principiũ, aut sicut instrumentũ. Christus autem est effectus nostræ resurrectionis vt primũ principiũ, inquantũ Deus est, sed vt instrumentũ inquantũ ad vocẽ eius omnes mortui resurgẽt, quia Deus dabit voci suæ vocem virtutis. Est autem causa finalis, quia ad hoc

B

boni resurgent, vt in Christo resuscitato beatificẽtur, scilicet, anima in diuinitate, sed corpus in Christi humanitate verbo hypostaticè cõiuncta. Est causa exẽplaris: quia talia erunt corpora nostra per resurrectionẽ glorificata, quale Christus suũ corpus in resurrectione mõstrauit. Ad argumentũ in oppositum dicitur, quòd licet Deus aliter resuscitasset corpora nostra, etiam si Christi resurrectio non esset, tamen sic decreuit facere vt Christi resurrectio nostræ resurrectionis modis prædictis esset causa.

425. Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

De pœn. di. 1. producitur, ꝙ

Hic ostendit Dei miserationẽ, simul & indignationẽ erga genus humanũ. Præceperat enim Deus primis parentibus, ne de ligno scientiæ boni & mali tangerent cõminans eis. d. Quacũque hora comederitis moriemini. Illi autẽ contra Dei præceptũ lignum comederũt, & sic Deum irritauerũt, & mortis sententiã incurrerũt, ipsi & omnes posteri ipsorum. Quamuis ergo indignatio nec ira proprie cadat in Deo, qui passionibus alterari nõ potest: dicitur tamen iratus & indignatus quãdo malos punit: sicut dicitur misericordię recordari, quãdo tollit miserias nostras. Sic ergo ira fuit in indignatione eius quando propter peccatũ cõmissum cõtra totũ genus humanũ mortis sententiã tulit. d. Genes. 3. ipsi

Ira Dei ost. iniu.

Gene. 3.

D

Adæ: Quia comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es & in puluerem reuerteris. Et sic damnatũ indignatione Dei genus humanum dicit. Sagittæ domini sunt in me, quarũ indignatio ebibit spiritũ meum, id est, separat animã à carne per sententiam mortis. Et hoc est quod nunc ait Psal. *Quoniam ira in indignatione eius.* Sed ne desperẽt homines audi quod sequitur de Dei miseratione. *Et vita in voluntate eius* quasi dicat: Peccatis vestris exigẽtibus mortis data est sententia: sed sola sua misericordia & voluntate & nõ meritis vestris dabitur vobis vita post mortem, tam corporalis per resurrectionẽ, quã beata per fœlicitatem. Et sic vita futura nõ est ex meritis vestris, sed solũ in voluntate eius vt dicat. Vos mortui ad vitã per vos redire non potestis:

Magister. li. 3. d. 20.

E

sed ipse vos reducit: quia vos ipse gratis saluauit. Eratis enim peccatores: quid autem peccatori debetur, nisi supplicium? Quoniã, vt ait Magister: Meritis impij, non debetur gratia, sed pœna. Et hoc notans dicit: Quod si mors fuit ex peccato vestro, vita tamen est in voluntate eius vel ex gratia illius.

426. Ad vesperum demorabitur fletus:

De pœn. di. 1. per totum.

Peccatũ nostrum causa mortis Christi.

A & ad matutinum lætitia.

Hic cõsequenter nostram futurã ostendit resurrectionem. Vbi aduerte ꝙ sicut peccatũ nostrũ fuit causa mortis Christi, sic & resurrectio Christi causa fuit vitæ & resurrectionis nostræ: quod satis patet ex hora peccati nostri & Christi passionis: & ex hora resurrectionis Christi & nostræ. Quoniã eadem hora qua peccauit primus homo, passus est Christus, & eadẽ hora qua Christus surrexit, & nos resurgemus. Primũ tangit, d. *Ad vesperum demorabitur fletus.* Secundũ, d. *Et ad matutinum lætitia.* Adam enim peccauit sole declinante. Vespera enim est, quando Sol in occasum declinat. Vnde declinãte Sole temporali, id est, aduesperascente peccauit Adam: ad significãdũ ꝙ per peccatũ lux veri solis qui est Chri-

Vespera. Gen. 3.

B

stus declinabat ab eo. Vnde dicitur Genes. 3. Quod cũ deambularet dominus ad auram post meridiem, Adam timuit & abscõdit se. Iam enim peccato cõfusus, nolebat videre faciem domini: ad quã cõsueuerat gaudere. Ex isto peccato aduesperascente die cõmisso, inchoata est omnis ista vita mortalis, dies versus est in noctẽ, lætitia in fletu: inde omnis miseria & pœna huius vitæ mortalis. Et hoc est quod dicit. *Ad vesperum demorabitur fletus.* id est, ad vesperũ peccauit homo: ex quo demoratur fletus in nobis mortalibus, id est, diu moratur, & in multis. Sic & fletus Christi passionis pro illo peccato redimendo ad vesperũ fuit. Mortuus enim fuit hora nona post meridiem. *Ad vesperum ergo demorabitur fletus.* tam pecati Adæ quã Christi passionis. Quod clarè figuratu fuit, 3. Reg. 22. vbi dicitur: Rex Israel stabat in

Mat 27 3. Reg. 22

C

curru suo cõtra Syrios & mortuus est vesperi. Rex Israel, id est, videntiũ Deũ Christus. Syrij autem qui interpretantur sublimes & excelsi, sunt dæmones elati superbia. Sequitur, *& ad matutinum lætitia.* Quãtus enim fuit planctus & dolor mortis Christi, tanta fuit resurrectionis eius lætitia. Quæ quidẽ resurrectio mane, id est, diluculo fuit facta, quæ etiã fuit causa nostræ lætitiæ & resurrectionis qui consimili hora fuit. Et ideo tam de Christi resurrectione, quã de nostra dicit. *Et ad matutinũ lætitia.* Et de hoc mane resurrectionis dicitur. Mane semen tuum florebit. Quid enim semen, nisi corpus quod seminaliter generatur? Quod quidem mane florebit: quia mane resurget, sic & Christi caro mane refloruit.

Mane fuit resurrectio Christi.

Esa. 17.

427. Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.

Lic consedi 10. pla cui

Hic consequenter ostendit Christus qualiter suã resurrectionem meruerit. Vbi notandũ ꝙ resurrectionem suã Christus meruerit virtute suæ passionis: vt ostendit Apostolus ad Phil. 2. Quia humiliauit semetipsum, &c. Propter quod Deus exaltauit illum. Vnde circa suã passionẽ quæ suæ resurrectionis fuit meritũ, vt ostẽdat quãta & qualis fuerit, tria facit. Quia primo ostendit suã dignitatẽ. Secũdo suę passionis acerbitatẽ: ibi. *Auertisti faciem tuam.* Tertio suæ resurrectionis necessitatem: ibi. *Ad te domine.* Quãtum ad primũ sciendũ ꝙ tanto passio alicuius iudicatur grauior quãto persona patiẽs est dignior & nobilior. Nulla autem persona dignior persona

Philip. 2.

E

Christi: quæ est persona verbi. Et hanc dignitatem Christus de se notans dicit. *Ego autẽ dixi, &c.* Abundantiam dicit diuinitatis plenitudinẽ quæ in ipso habitabat, per quã data est sibi gratia non ad mensuram: per quam gratiam sic erat in bono confirmatus ꝙ à virtute per peccatũ cadere non poterat, nec à verbo separari. Quæ omnia ostendunt perso-

Dignitas Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ suæ immensam dignitatem, vt merito dicat. *Ego autem dixi: in abundantia mea*. id est, in confidentia diuinitatis, cuius plenitudo inhabitat in me. Quid dixi? *Non mouebor in æternum*: scilicet à Deo: sicut Adã ab eo per peccatum est separatus. Et istã talem dignitatem nõ sibi attribuit Christus, sed patri, dixit.

428. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.

Duo dicit à volũtate Dei sibi data, scilicet decorem & virtutem. Decor est pulchritudo innocentiæ & immunitas à peccato. Virtus autem potestas per quam virtutes faciebat & miracula: quia dæmones fugabat, leprosos mũdabat, infirmos sanabat, mortuos suscitabat. Hæc enim nõ habebat Christus ratione humanæ naturæ quæ defectibilis est & infirmæ: sed à voluntate diuina, quæ illa sibi per vnitatẽ verbi cõmunicauerat. Et aduerte quòd aliter Deus dedit Christo decorem innocentiæ, & aliter virtutẽ potentiæ. Quoniã omnibus modis decorẽ habuit, quia nullũ peccatũ cõtraxit, neq; peccati causam, sed neque peccare potuit: quia in primo instãti suæ creationis eius anima fuit beata & in gratia cõfirmata. Vt dicit Magister. Virtutem autẽ potẽtiæ non habuit omnibus modis. Quoniam vt ait Magister: Anima Christi omnia scit quæ Deus scit, sed non omnia potest quæ Deus potest. Et infra. Si vero quæritur quare Deus nõ dedit ei potentiã faciendi omnia, sicut & scientiã sciendi omnia? Responderi potest: quia anima naturaliter capax est scientiæ, nõ est autẽ capax omnipotentiæ. Vnde & seipsam cognoscebãt seipsam tamẽ facere nõ poterat. Habuit ergo decorẽ omnẽ innocẽtiæ, sed non omnẽ virtutẽ potentiæ. ¶Et si quæras nũquid Christus habuit solus omnẽ decorẽ innocẽtiæ. Vbi ergo est virgo Maria: vbi Ioannes baptista, & alij sancti? Respõsio, vbi notandũ quòd peccatũ tollit plenũ innocentiæ decorem. Peccatũ autẽ duobus modis cõtrahitur, scilicet, originale: scilicet, causaliter & formaliter. Causaliter quando seminaliter quis cõcipitur: tũc in re concepta est quædam fœditas & pronitas ad malũ, quæ est causa quare anima creata & illi corpori vnita peccatũ contrahit formaliter. Ita q̃ peccatũ originale causaliter cõtrahitur in propagatione seminis: sed formaliter in cõceptione hominis. Modo ad propositũ nõ cõtraxit formaliter neque causaliter: quia nõ descẽdit ab Adã per seminalẽ propagationem. Et sic habuit omnimodã innocentiã. Virgo autẽ Maria cõtraxit causaliter: quia per seminalem propagationẽ concepta, sed nõ cõtraxit formaliter: quia antequam anima eius esset creata illud semen fuit purificatũ & sanctificatũ: & sic anima illi vnita, non fuit maculata. Ioãnes autem baptista & quilibet alius quicũque sanctus contraxit causaliter & formaliter: quamuis aliqui antequam nascerentur fuerint purgati, & sanctificati. Ex prædictis apparet quòd puritas virginis Mariæ tenet medium inter puritatem Christi & aliorum sanctorum.

Decor innocentiæ Christi. Virtus potestatis Christi.

Magister li 3 di. 12 Magister li 3. di. 14

Peccatũ originale Mariæ.

Nota.

429. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Hic consequenter ostendit suæ passionis acerbitatem. Cum enim anima Christi omnibus donis virtutum esset repleta, non faciliter poterat tristari, sed solum magnũ moriuũ passio vel iniuria ipsum tristari vel turbari poterat: & hoc solum secundum portionem inferiorem & non secundum superiorem. Cum ergo anima eius in passione sua fuerit tristis & turbata argumentum est euidens q̃ eius passio dura fuit & acerba. Fuit nãque tristis: vnde Matth. 6. Assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi cœpit contristari & mæstus esse: tunc ait: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Consimiliter fuit conturbatus. Vnde Ioan. 12. dicit: Nunc anima mea turbata est. Has autem passiones Christus voluntate suscepit non necessitate: vt per illas nostras passiones mitigaret. Vnde Chrysostomus exponẽs prædicta verba dicit. Quia dominus discipulos ad passionem exhortatus fuerat: ne dicãt q̃ ipse extra dolores humanos existens facilè de morte philosophatur, & nos admoneat ad mortem, propter hoc q̃ ipse est sine periculo. Ideo Christus etiã ostendit q̃ ipse propter acerbitatem passionis etiam in agonia fuit. Verũtamen propter vtilitatem mortem non renuit. Dicat ergo patri. *Auertisti faciem tuam à me.* Hoc idem aliis verbis dicit. Dominus Deus meus quare me dereliquisti. *Et factus sum conturbatus.* scilicet, secundum portionem inferiorem.

Mat 26.

Ioan. 12.

Chrysostomus.

Conturbatus fuit Christus.

Passionis Christi acerbitas.

430. Ad te domine clamaui, & ad Deum meum deprecabor.

Hic consequenter ostendit suæ resurrectionis necessitatem. Et duo facit. Quia primo suam ponit postulationem. Secundo ad hoc adducit necessitatem vel vtilitatem: ibi. *Quæ vtilitas* Ad Deũ enim clamare est corde orare: sic quòd clamor cordis dicitur oratio. Psal. 101. Domine exaudi orationem meã, & clamor meus ad te veniat. Vt autẽ aliàs dictum fuit, oratio differt à deprecatione. Quia pro priè oratio est pro bonis adipiscẽdis, deprecatio autem est pro malis remouendis. Et sic Christus hic orat & deprecatur. Orat cũ dicit. *Ad te domine clamaui.* id est pro bono obtinendo, scilicet, pro gloria resurrectionis & immortalitatis. Consequẽter deprecatur. d. *Et ad Deum meum deprecabor.* scilicet pro malis remouendis: vt puta pro mortalitate & passione crucis tollenda & remouenda. Et attende q̃ orationẽ ponit de præterito. d. *Ad te domine clamaui.* sed deprecationem de futuro. d. *Et ad Deum meũ deprecabor.* quia sicut præteritum tempus futurũ præcedit: sic bonum præcedit malum: quia omne malum in bono aliquo fundatur.

Oratio ps. 101.

Deprecatio.

431. Quæ vtilitas est in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Hic Christus consequenter allegat patri rationẽ & necessitatem suæ resurrectionis., Vbi sciendum quòd ideo Christi passio & sanguinis effusio, à Deo præordinata fuerunt, vt pro peccatis nostris condigna Deo fieret satisfactio. Quia cum satisfactio sit æquialentis, aliàs indebiti redditio. Et humanum genus peccando Dei honorẽ abstulerat: pro cuius satisfactione nihil æquiualens aliàs indebitum poterat reddere: quia quicquid poterat ad honorẽ Dei facere, iam totum debitum erat ratione creationis. Ideo disposuit Deus quòd vnus homo fieret: qui pro peccato illo debitor non esset: cuius vita tantũ bonum, vel maius esset quã omniũ aliorum hominũ: cuius vita pro honore Dei exponeretur in mortem: vt pretio sui sanguinis Deo plenè esset satisfactum. Vnde dicit Magister: quòd per Christi mortẽ & sanguinem redempti sumus à diabolo & peccato. Redemptio autem perfecta, redemptum debet restituere finaliter in eodẽ statu vel meliori quam fuerit ante captiuitatem. Si autem homo non fuisset per peccatum captiuatus, æternaliter vixisset in anima & corpore. Sic ergo Christi sanguinis effusio vitam non solum animæ, sed etiam corporis æternam

Satisfactio Christi pro nobis.

Aug. li. 13. de Trinit. cap. 13.

æternam nobis debuit conferre per resurrectionẽ. Sed si Christi resurrectio quæ est causa nostræ resurrectionis nõ fuisset: nostra resurrectio nõ sequeretur. Et sic vtilitas quã ex Christi sanguine debemus cõsequi, perdita fuisset. Et hoc est quod dicit Christus. *Quæ vtilitas est in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Id est si corpus meum corruptũ fuerit & incineratum: quod erit nisi cito resurgã, quasi dicat, nulla: quia nec alij resurgent, scilicet in anima ad fidẽ: quia nemini annuntiabo mirabilia tua: nullum lucrabor. Neque etiam resurgent in corpore: cum resurrectio capitis sit causa resurrectionis membrorũ. Et sic nisi resurgã peribit ab hominibus laus & cõfessio nominis tui. Et hoc est quod subdit.

A quam peccatum remittitur, q̃ ad peccati remissionem non est necessaria peccati cõfessio, neque ad iustificationem. Secundũ enim rectũ ordinem confessio sequitur tempore contritionẽ. Et si sequitur contritionẽ cũ ipsa contritio nõ sit sine iustificatione: nec ecõuerso, ipsa iustificatio potest esse & de facto est sine cõfessione. ¶Sed pro solutione argumentorũ & cõcordantia est notandũ, quòd secundũ argumentum, quãuis quis possit iustificari sine sacramentis, non tamẽ cõtemnens sacramenta. Quoniam igitur cõfessio est peccantibus imposita, impossibile est aliquem iustificari, qui nõ habet confessionem in facto vel in proposito. Si enim confessionẽ cõtemnat, quantumcũque doleat nõ acquirit iustitiã. Si aute cõfessionem habeat in proposito, cũ Deus bonã voluntatẽ in talibus pro facto reputet, ipsum iustificat. Et ideo pro tanto dicunt auctoritates & argumenta prædicta q̃ cõfessio sit necessaria ad iustificationẽ. Voluntatem enim efficacẽ confitendi vocãt cõfessionẽ. Et hoc patet discurrẽdo per singula. Ad primũ cũ dicitur: qui abscondit scelera, &c. apparet q̃ loquitur de illo qui nõ tantũ non habet propositũ cõfitendi, imo etiã habet maliam occultandi & excusandi. Ad dictum Chrysostomi codẽ modo, vel si intelligat de actu cõfitendi, tunc assumunt confessionem pro peccati recognitione: quæ interius est inter animam & Deũ. Ad dictum Ambrosij consimiliter. ¶Sed statim aliud insurgit dubiũ nõ minus. Quia si anima iam in cõtritione est iustificata, ad quid valet sequens cõfessio? imo videtur superflua. Respondeo q̃ quia confesso est instituta sub præcepto, ad quam omnis peccans tenetur. Et ideo quia ab hoc præcepto per iustificationem nõ absoluitur: sicut nec alius diuinis præceptis: ideo etiã post remissionẽ peccati tenetur cõfiteri. Si non confitetur, cadit à iustitia. Sicut enim nullus potest iustificari, qui sacramenta cõtemnit, sic nullus in iustitia perseuerare potest, si post iustitiam ex cõtemptu negligat cõfiteri, & nõ curat cadere à iustitia, cũ cadit à proposito confitendi, sine quo iustificari nõ poterat. Dico igitur q̃ confessio est necessaria iustificato post iustificationem, necessitate præcepti à qua nõ absoluitur per iustificationem. Alij autem dicũt q̃ iustificatio facta in contritione est cõditionalis, scilicet, si exequatur per effectum propositum, quod habuit confessionis. Sicut absolutio excommunicationis facta sub conditione si satisfaciat læso, qui post absolutionem, si satisfacere contemnit, non tenet absolutio. Primus tamen modus plus mihi placet.

Quæstio. Confessio ad quid valet.

432. Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit laudem tuam?

Quasi dicat: Si nõ resurgam, corpus meũ in puluerem vertetur sicut & omnũ aliorũ. Sed. *nunquid puluis.* id est, corpora in puluerem redacta *confitebitur tibi.* scilicet, te laudando, vel te alij prædicando? Et hoc est. *Aut annuntiabit laudem tuam.* quasi dicat, nõ. Quoniã vt dicitur Eccles. 17. A mortuo perit confessio. Vel per puluerem accipe omnes peccatores, secundum illud Psal. 1. Non sic impij non sic, sed tanquam puluis, &c. Dicat ergo de peccatoribus. *Nunquid confitebitur tibi puluis?* scilicet peccator laudes tuas, vel peccata sua, scilicet, si non resurgam, quasi dicat, non. Quia illi non cõuertentur ad fidẽ, & sic nec te confitebuntur, sed neque tibi. Ex istis enim verbis necessitatem ostendit suæ resurrectionis, ne pater sinat eum in corruptionẽ descendere. ¶Sciendum est autem q̃ duplex est cõfessio, scilicet, peccati & laudis. De cõfessione peccati dicitur. Cõuertere ad dominũ, & derelinquet peccata tua: non demoreris in errore impiorũ, ante mortẽ confitere. Et Iacob. 5. Confitemini alterutrũ peccata vestra, &c. De confessione vero laudis dicitur. Confiteberis viuens, & sanus cõfiteberis & laudis dominũ: & Psal. 104. Confitemini domino & Psallite, narrate omnia mirabilia eius. Vnde ait Magister in glo. Sciẽdum est q̃ gemina est cõfessio, aut peccati, aut laudis. Nunquã ergo sine cõfessione esse debemus. Quando enim male est nobis in tribulationibus, confiteamur peccata nostra. Quando autẽ benè est nobis in exultatione, & lætitia cõfiteamur domino laudem. Sed forte, d. Nunquid necessaria est cõfessio criminis ad veniã peccati percipiendam? Et videtur q̃ non. Quia contritio præcedit cõfessionem: sed contritione peccatum remittitur. Psal. 50. Cor contritum, &c. ergo ante cõfessionem iam est peccatum dimissum: igitur nõ requiritur cõfessio: quia nullum posterius necessariò requiritur ad prius. Itẽ quia promptior est Deus ad miserendum, quã ad puniendum: sed solo actu cordis cõsentaneo subtrahit gratiam: ergo multo fortius solo actu cordis, scilicet contritione gratiam donat, & peccata remittit. Item Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu re. &c. Ad oppositũ dicitur Prouerb. 28. Qui abscõdit scelera sua, non dirigetur: qui autẽ cõfessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam cõsequetur. Item Ioan. Chrysostomus in de reparatione lapsi, dicit. Non potest quis gratiam recipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per cõfessionem. Item Ambrosius in lib. de paradiso. Si potest quis iustificari à peccato ante confessionem, ergo confessio necessario præcedit. Respondeo quòd cũ iustificatio sit gratiæ infusio, ad

Puluis.

Eccle. 17. Peccator. Psal. 1.

Oratio ps. 101.

Psal. 31. Prouerb. 28.

Chrysostomus in de reparatione lapsi.

Ambrosius.

433. Audiuit dominus, & misertus est mei, dominus factus est adiutor meus.

Hic consequenter ostendit quomodo ipsam resurrectionem à patre acceperit. Et tria facit. Quia ostendit primo exauditã esse suã orationẽ. Secundo ostendit acceptam resurrectionẽ: ibi. *Conuertisti.* Tertio surgit ad gratiarum actionem: ibi. *Vt cantem tibi.* Primo ergo suam orationem exauditam ostẽdit. d. *Audiuit dominus & misertus est mei.* Quid enim est Deum nos audire, nisi vota nostra misericorditer exaudire? Vnde Greg. Audire nostrum est aliunde venienti sono aurem accõmodare. At contra Deo cui nihil est extra, audire propriè est sub semetipso surgentia desideria nostra percipere. Ad dominum ergo, qui & tacentium corda agnoscit: loqui nostrũ est, nõ vocibus gutturis, id quod sentimus prodere, sed prõptis ad illum desideriis inhiare. Audire autẽ

Audire Dei & nostrum. Greg. lib. 35. mor. cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei est, misericorditer vota nostra percipere. Vota quippe nostra quoties effectum percipiunt multiplicantur. Vnde scriptum est. Ego clamaui, quoniã exaudisti me. Non enim ait: quoniam clamaui, tu exaudisti me. sed clamaui, quoniã exaudisti me. Qui enim loquens exauditus fuerat, votis proficiẽtibus exauditus clamabat. Sic ergo & nunc Christus se exauditum d. ait. *Audiuit dominus*, scilicet me exaudiẽdo. Et idem aliis verbis replicat. d. *Et misertus est mei*. Quid enim est misereri oranti, nisi ipsum exaudire? Item hoc idem aliis verbis. d. *Dominus factus est adiutor meus*. Nihil enim aliud est dominũ orantem adiuuare, nisi eius votis annuere. Quid enim Christus hic à patre in isto Psal. nisi suã resurrectionem petit, vt nostrã cõsequenter efficeret. Et in hoc sibi misertus est Deus, nõ permittẽs corpus eius perdi vel incinerari: propter quod gratias agens patri, dicit: Laudabo te Deum saluatorem meum: quoniã adiutor & protector factus es mihi, & liberasti corpus meum à perditione & ab incineratione.

Psal. 16.

Ecclꝭ 51.

434. *5. q. 1. nũquam.*

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.

Tristitia Christi in gaudiũ conuersa.

Hic cõsequenter Christus ostẽdit resurrectionẽ acceptã à patre. Tẽpore enim passionis anima Christi turbata fuit & tristis. Vnde & tribus Apostolis dixit. Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Similiter & tristes erant Apostoli de nece sui domini. Sed ista Christi tristitia per resurrectionẽ fuit in gaudiũ cõuersa. Quia sicut extrema gaudij luctus occupat. Sic per oppositum, & extrema luctus gaudium occupare debet. Talẽ cõuersionem tristitiæ in gaudiũ Christi satis ipse manifestat. d. Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea, id est, quia adiuuit, ideo ibi nõ habitabit, sed ad corpus per resurrectionem: sequitur, secundum multitudinem dolorũ meorũ in corde meo, scilicet tempore passionis cõsolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Conformiter & nunc dicit. *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi*. Hoc ecclesia de Apostolis & aliis fidelibus accipi potest, quos sicut dolor Christi passionis & mortis inuaserat. sic resurrectio lætificauit. De quibus dicitur: Gauisi sunt discipuli viso domino. Et hoc est quod dominus eis prædixerat tempore suæ passionis. Ioan. 16. Mundus gaudebit, scilicet, mundani de mea passione, vos autẽ cõtristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, scilicet per resurrectionẽ. Et hoc est quod dicit: Conuertisti planctũ meum, scilicet, Apostolorum meorũ de me in gaudiũ mihi, scilicet, de me. Et causam talis conuersionis ostendit fuisse resurrectionẽ. d. *Concidisti saccum meum, &c.* Vbi nota q̃ per saccum intelligitur caro nostra. Saccus enim dicitur vestis aspera in vsum laboris & pœnæ vel tristitiæ: sicut de Niniuitis dicitur: quòd induti sunt saccis. Et sic significat carnẽ humanã, quã Christus suscepit plenã laboris & pœnis. Et de isto sacco carnis Christi dicitur, Factus est sol, quasi saccus cilicinus: quia Christus qui est sol iustitiæ, quo ad animã factus est quasi saccus cilicinus per pœnas & miseriam. Iste ergo Christi saccus cõcisus fuit tempore suæ passionis per multa verba plagas & vulnera, vt à planta pedis, vsque ad verticem non esset sanitas in eo. Et finaliter cõcisus, id est, per mortem fuit diuisus ab anima. Et sic *concidisti saccum meum*. id est, vulnerari permisisti, & ab anima per mortẽ separari. Sed quid ex hoc sequutũ est? Quod postea per resurrectionẽ *circundedisti me lætitia*. quia scilicet mortalis caro facta est immortalis & gloriosa. Et illã lætitiam suæ resurrectionis ostendit Christus. d. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe. Et causam adiungit. d. Quoniã nõ derelinques animã meã in inferno, nec dabis sanctũ tuũ videre corruptionẽ.

Tristitia bonorum vertitur in gaudiũ Ioan 20.

Ioan. 16.

Saccus significat carnem.

Ionæ 3

Apoca. 6.

Psal. 15.

Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar, domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

435. *7. q. 1. ad verſtat.*

Nunc Christus ex beneficio resurrectionis surgit ad gratiarum actionem. d. *Vt cantet tibi gloria mea*. id est, gloria mea, quã mihi in resurrectione dedisti, sit causa quare lauderis: quia immortalis iam sum effectus. Et hoc est quod subdit. *Et non compungar*. id est aliqua molestia amplius non pungar. Inter enim omnes pœnas & molestias, quas Christus in passione pertulit, illa fuit singularis, quãdo caput eius per coronã spineam vndique fuit punctũ & perforatum. Vnde de hac singulariter recolens, & ab hac per resurrectionem factus alienus dicit. *Et non compungar*. scilicet amplius. Ibi enim cõpunctus fuit, id est, simul pluribus spinis punctus. Sic ergo impassibilis factus, amplius nõ cõpungar, nec moriar, quia vt dicitur Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra nõ dominabitur. Et ideo, *Domine Deus meus in æternum confitebor tibi*. id est, æternaliter laudabo te.

Coronæ spineæ.

Rom. 6.

PSALM. XXX.

436.

Extaſis.

IN te domine speraui, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Titulus huius Psalmi est. *In finem Psal. Dauid pro extasi*. Titulus patet ex supradictis titulis: excepto illo fine, scilicet, *pro extasi*. Extasis enim dicitur excessus mentis, scilicet cũ homo ponitur extra statum mentis suæ, quod duobus modis cõtingit, scilicet, cũ mens ingenti pauore mortis, vel alicuius generis periculi cõcutitur: sic enim dicitur in isto Psal. Ego dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Fit etiam ex contemplatione supernorũ: quãdo, scilicet mens rapitur ad superna terrenorum oblita. Sic in extasi fuit Paulus, quando raptus fuit vsque ad tertiũ cœlum. Intantu enim extra mentẽ suam tunc positus fuit, vt nesciret an anima eius esset vnita corpori, vel extra corpus. In titulo autẽ isto extasis vel excessus accipitur pro excessu mentis: quo mens timore periculorum vel mortis extra statum suũ ducitur: quia in isto Psal. describitur humilitas Christi sanctorumq́ue martyrum, & ipsorum persecutio: ex quibus mens in extasi suspenditur. Est igitur tituli sensus iste. *Iste Psal.* dirigens nos *in finem*. id est, in Christum est *ipsius Dauid* habitus *pro extasi*. id est, agens de mentis excessu, qui fit ex timore periculorum terrenorũ, vel mortis corporalis. De materia autem Psal. notandũ q̃ istũ psal. fecit Dauid dum à Saule rege persequeretur: pro qua persecutione etiã multos Psal. cõpilauit: quia illa multo tempore duraut. Vnde in isto psal. Dauid gratias agit Deo: eo q̃ Dei gratia multa iam euaserat pericula. Et etiã orat pro euasione præsentiũ & futurorũ. Hoc præmisso, satis patet litera. Si autem aliquod dubium apparebit in litera, ipsum declarabo prosequendo intentio

intentionem Psalmistæ. Intentio autem Psalmistæ est monere ne quis de se præsumat in aliqua prosperitate vel aduersitate: sed solum de Dei misericordia. ¶ Item notandum quod in hoc psalm. Dauid loquitur quandoque in persona capitis ecclesiæ Christi, quandoque in persona membrorũ nõ mutata voce. Quod quidẽ facit propter nimiam vnitatem quæ est in caput ecclesiæ quod est Christus & corpus, i. Ecclesia, quã vnionem facit charitas. Sicut enim lingua omnium membrorum in se suscipit vocem, vt puta si pes lædatur dicit, lædis me, licet lingua in se non lædatur. sed propter vnitatem membrorum in corpore lingua vocem omniũ in se suscipit membrorum. Sic etiam si manus percutitur lingua dicit, me percutis. Sic & Christus propter vnitatem charitatis quæ est inter ipsum caput & membra, membrorũ verbis quandoque vtitur nõ se diuidens à membris nostris. Qui enim dignatus est pro nobis homo fieri, & forma serui vestiri, nõ dedignatur transfigurare nos in se. Quod facit vtiq; pluribus modis, vt quando in persona membrorũ loquitur vt de sua, sicut dicit. Saule Saule, quid me persequeris? & in iudicio dicet. Esurini & dedisti mihi manducare. Vel quando aliquid in se vel ex se ostendit quod non habet ex se sed ex nobis, quia id ex nobis misericorditer suscepit, vt cum dicit se tristari vel pauere. Qui ergo sic nos transfigurat in se, non dedignatur loqui verbis nostris, vt nos fidẽter loquamur suis. Quæ omnia pro tãto dicta sunt, quia etsi in isto psal loquitur Christus quædã quæ sibi vt caput est ecclesiæ congruere non possunt, Christus tamen loquitur quia Christus in membris suis est, quia quasi vna persona est sponsus & sponsa. Sic ergo in isto psalm. aliqua loquitur Christus in persona sua, aliqua in persona membrorum suorum. ¶ Quibus præmissis accedo ad diuisionem psal. qui diuiditur in tres partes. Christus enim considerans mala præsentis vitæ, quæ ipse passus est & sua membra continuè sustinent, tria facit. Quia primo contra illa adiutorium Dei postulat. Secundo illa mala aperiendo explicat ibi. *Miserere mei Domine*. Tertio quæ & quanta sint bona Dei cõtra illa mala manifestat, ibi. *Quam magna multitudo dulcedinis*. Circa primum duo facit, quia primo ponit suam contra mundi mala orationem. Secundo suæ orationis per Deum exauditionem ibi. *Ego autem in Domino speraui*. Prima pars diuiditur in duas. Quia primo Dei gratiam postulat. Secundo, quid à Deo petat, explicat ibi. *Esto mihi in Deum protectorem*. Prima in duas. Quia primo petit se liberari. Secundo suam liberationẽ accelerari ibi. *Inclina ad me aurem tuam*. Primo ergo Christus à malis præsentis vitæ petit liberari orando d. ad patrẽ. *In te Domine speraui, &c.* ¶ Et si quæras fuitne spes in Christo, cũ spes sit certa expectatio futuræ beatitudinis proueniens ex Dei gratia & meritis, ipse autẽ Christus ab initio fuit beatus, quomodo igitur ait. *In te Domine speraui?* Respondeo q̃ spes propriè & fides in Christo nec in aliquo beato sunt secundũ illud quod imperfectionis important, vel secundũ illud quod habent perfectionis. Dicit enim fides ænigma ticam & obscuram cognitionem, & sic non fuit in Christo: spes vero dicit expectationem beatitudinis non habitæ, & sic nõ fuit in Christo. Sed etiam dicunt aliquid perfectionis, vt fides dicit adhæsionem intellectus rei obiectæ, & sic beati credunt resurrectionẽ futurã, quia huic per intellectũ adhæret, non tamẽ ænigmaticè, quia illã clare vident in

Caput, Membra Christus. Eccleſia.

Nota.

Queſtio. Spes quo modo fuit in Chriſto

Fides quid eſt in beatis.

A verbo, similiter & Christus. Spes vero dicit certam expectationẽ siue confidentiã in Deo rei futuræ: & sic sancti habẽt spem, & ipse Christus qui plene cõfidebat in Deũ. Vnde & nunc dicit patri. *In te Domine speraui*. Christus enim in præsenti vita vilipẽdebatur, cõfutabatur à Iudæis, vt puta dæmoniachus appellabatur, legis præuaricator, captus fuit ligatus & flagellatus ac etiam crucifixus, quæ omnia in cõspectu populi Christi quandam confusionẽ prætẽdebant. Sed confidentiã habebat in Deum: quia ista talis confusio temporalis erat & non diu duratura vnde in cruce existens dixit *In te Domine speraui* i. cõfidentiam habui q̃ *non confundar in æternum*. & si modo confundar ad tempus. Ideo sic confidens orat d. *In iustitia tua libera me*. s. à morte ista & temporali confusione, q.d. Confusionem ad præsens patior, & hoc propter iusticiam tuam. s. vt iustitia peccatũ hominis redimatur precio sanguinis mei, sed iustitia tua soluto precio me liberabit ab omni confusione, quia per istã confusionem amplius ero gloriosè exaltatus. Vnde merito dicere poterat Christus. Ego hæc patior, sed non confundor. Quantum vero ad sensum litteralem patet q̃ Dauid pro tunc persequutus à Saule confusus erat: quia erat exul & fugitiuus, & tanquã lęsor regiæ maiestatis infamatus licet iniustè. Et ideo vt hoc terminaretur ad diuinã iustitiã recurrit d. *In te Domine speraui non confundar in æternum*: & si nunc confundor ad tempus.

2. Tim. 2.

Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me. 437 *21. q. 4. quæ peccat.*

Hic suæ liberationis petit accelerationem. Hic Deo loquitur more humano, cuius est inclinare aurẽ ad illud qd vult exaudire. Et hic attẽde debitum modũ orãdi. In hoc. n. quod dicit *Inclina*, ostendit q̃ humilẽ oportet esse orantẽ & bassum, quia ad hominẽ altũ homo aurẽ non inclinat, sed solũ ad bassum, per quod mystice denotatur q̃ humilitas orationẽ facit exaudiri. Humiliũ & mansuetorũ tibi Dñe semper placuit deprecatio. *Accelera vt eruas me*. Christus patiendo duo spectabat. s. suã liberationem quã resurgens obtinuit, & nostrã liberationẽ, propter quã preciũ sui sanguinis dedit. Sed qd istorum magis desiderabat accelerari? Certe accelerationẽ petebat nostræ liberationis propter quã mortẽ subibat, sed suam liberationẽ propter martyriũ Vñ ait Magister in gl. Accelera in faciẽdis in soluẽdis animabus de inferno, & vt etiã eruas me à morte, tertio die nõ differens vsq; in cõmunẽ resurrectionem. Et sic accelera refertur ad mortẽ, qua nos redemit: sed vt eruas me ad resurrectionem, qua eius anima ab inferis libera rediit ad corpus: propter qd & Christus patri grãs agẽs ex hoc, dicebat. Mia tua magna est sup me: & eruisti aiam meã de manu inferi.

Inclinare Oratio. Humilitas.

Iudi. 9.

Liberatio noſtra reſurrectio Chriſti.

Pſal. 5.

Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij: vt saluũ me facias. 438

Hic cõsequẽter ostẽdit Christus qd petat à patre. Et diuidit i partes tres fm q̃ tria postulat. Quia petit primo vt illęsus cõseruetur. Sedo vt à malis liberetur ibi. *Educes*. Tertio vt in bonis collocetur ibi. *In manus tuas*. Quantum ad primum sciendum q̃ tota confidentia Christi hominis erat ex vnitate ipsius ad verbum, qua manente deficere non poterat. Et hanc verbi vnitatẽ pro sua protectione quærit d. *Esto mihi in Deum protectorem*, &c. Tego tegis duo habet significata: est. n. idẽ quod operire & qd defendere: & cõponitur cũ ‚p‘, & dicitur ‚ptego, gis

protectio dicitur Deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem quod valde operire, vel valde defendere. Verbum autem vnitum carni secundum primum significatum protegebatur à carne: sed ſm secundū significatum carnem vel Christi humanitatem protegebat, quia diuinitas sub humanitate Christi latebat, sed ipsa diuinitas humanitatem defensabat. Dicit ergo Christus. *Esto mihi in Deum protectorem,* q.d. Sicut ego operimēto carnis meę protego te, sic & tu Deus virtute protege me, & conseruando defende. psal. 16. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me. Sub vmbra alarum tuarum protege me. Vnde psal. 26. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Et hoc idem aliis verbis exprimit d. *Et in domum refugij.* Vbi nota quòd in antiquo testamento erant aliquæ ciuitates constitutæ quæ dicebantur ciuitates refugij, ad quas. ſ. fugiens malefactor securus erat, sicut modo est de ecclesia, quia malefactor fugiens ad ecclesiam capi non potest de iure, vt habetur li. 3. extra de immunitate ecclesiarū. Quinimo quicunque frangit immunitatem ecclesiæ hominem refugum vel eius bona inde extrahendo, vt publicus latro iudicari debet. Et sic locus refugij vel domus dicitur locus defensionis & protectionis. Est ergo idem dicere, *Esto mihi in Deum protectorem, & esto mihi in domum refugij.* quia ibi confugientes saluabantur à persecutoribus. Et hoc est quod subdit. *Vt saluum me facias.* ſ. à Iudæis persequentibus me, quod & factum fuit, quia licet corpus eius ad tempus ad voluntatem ipsorum tractauerunt, tamen citò glorioſum resurrexit. Animam autem nullatenus lædere potuerunt, quam tamen principalius peruertere conabantur & ad desperationem ducere, vt ex hoc eius nomen, fides & fama vilesceret mundo propter quod & Christus de ipsis d. Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam.

Psal. 16.
Psal. 26. Refugij domus.
16. q. 4. si quis antiquus.
Psal. 62.

439

Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me & enutries me.

Fortitudo nostra dicitur Deus.

Vbi ostendit quare orauit vt esset Deus sibi in protectorem & refugium d. Quoniam tu es fortitudo mea, &c. Qualiter enim Deus dicitur fortitudo nostra, cùm ipse sit æternus & immensus: fortitudo autē nostra tēporalis est & parua? Ideo notat Magister, ꝙ tales locutiones Deus tu es fortitudo mea, tu es patientia mea, tu es misericordia mea, non sunt dictæ in scriptura essentialiter, sed sunt dictæ causatiue. N n. intelligendū est ꝙ Dei substātia sit patientia nostra, sed quia ab ipso nobis est, vnde alibi dictū est, ab ipso patientia mea. Tale est enim Tu es patiētia mea, quale est Domine spes mea, & Deus misericordia mea, Deus fortitudo mea, & multa similia, &c. quia talia sunt dicta per causam, non per essentiam. Dicat ergo. *Quoniam tu es fortitudo mea.* i. causa fortitudinis meæ. Potest etiam intelligi vt fortitudo christi hominis fuerit verbum cui homo christus erat vnitus, quod erat fortitudo Christi, quia vnione manente deficere non poterat. *Et refugium meum.* Sed nunquid Deus essentialiter dicitur refugium nostrum? Respondeo ꝙ cum refugium dicat nō actum fugientis sed rem ad quā pro defensione fugitur, quòd Deus dici potest refugium nostrum, quia ad ipsum mente quilibet in omni pressura confugere debet, d Deo. Tu es refugium meum à tribulatione quæ circundedit me. Et attende quòd aliud est fortitudo aliud refugium.

Magister. li. 1. d. 17.
Refugiū nostrum dicitur Deus.
Psal. 31.

Nam fortitudo est in tollerandis persecutionibus refugium autem ad malos vel mala relinquenda. *Et propter nomen tuum deduces me, &c.* i. vt nomen tuū per me gentibus innotescat, *deduces me.* alia littera habet *dux mihi eris.* i. per omnia sequar voluntatem tuam. *Et enutries me.* i. paulatim aggregādo mihi sanctos quibus corpus meum. i. ecclesia perficiatur, implebis & perficies corpus meum. Sicut per nutrimentum corpus exterius nutritur & crescit, sic etiam per vitia corpus diaboli enutritur & crescit. Iacob. 5. In luxurijs enutritis corda vestra.

Iacob 4.

Educes me de laqueo, quem abscō derunt mihi, quoniam tu es protector meus.

449

Hic petit à malis liberari. Iudæi enim laquæos multos Christo parauerunt, vt eius nomen & fidē perderent. Primus laquæus fuit desperationis, & istum absconderunt, quia non aperte ostendebant eius desperationem quærere, sed per iniurias sibi illatas hoc volebāt inducere: vt supra fuit dictū psal. 26. Ne tradas me in animas tribulantium me, sed vt ad passionem venirent. Alium parauerunt laqueum, vt puta quia faciebant occultas suas imaginationes quibus necessario ipsum in suis responsionibus capere credebant, & ad mortem sub colore iustitię deducere, vt puta quando mulierem deprehensam in adulterio adduxerunt ad eum, volentes eum quasi necessaria circumplexione circūuenire. ſ. ꝙ aut contra legem diceret si eam dimittendam assereret, quam lex præcipiebat lapidari: vel ipsum mendacem facerent, si eam morti adiudicaret, qui manſuetudinem prædicabat. Consimilē laqueum sibi parauerunt, quando Pharisæi miserunt ad eum discipulos suos cum Herodianis d. ſ. tributum dari Cæsari an non? Et tamen cū omnibus istis laqueis principalē intentum habere non potuerunt. ſ. ꝙ ipsum infamē populo redderent, & eius fidem delerent. Dicat ergo Christus. Laqueū parauerunt pedibus meis. ſ. malignorum consiliorum & mortis inferēdæ. Sed sicut de primo laqueo me liberasti: sic de laqueo mortis *educes me quem absconderunt mihi.* ſ. de morte leuabis me per resurrectionem, vt frustrata sint Iudæorum consilia. *Quoniam tu es protector meus.* contra quem scilicet nulla potest aduersitas.

Laquei multiplex casus.
Ioan. 8.

In manus tuas Domine commendo spiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis.

441

Hic petit in bonis collocari. ſ. in patris manibus. Hæc sunt illa verba quæ in vltimis Christus protulit in cruce. Hic autem nomine spiritus anima intelligitur, nam vt dicit Greg. In sacro eloquio spiritus hominis duobus modis poni cōsueuit, aliquādo. n. pro anima, aliquando pro effectu speciali ponitur. Ponitur. n. pro effectu speciali sicut scriptum est. Qui facit Angelos suos spiritus. Angeli quippe prædicatores vocantur. Omnipotens ergo Deus Angelos suos spiritus facit, quia prædicatores suos spirituales effecit. Pro anima autem spiritus ponitur, sicut de Domino capite nostro scriptum est. Inclinato capite tradidit spiritum. Si enim aliud spiritum quam animam Euangelista diceret, exeunte vtique spiritu anima remansisset. Per manus ergo patris potestatem intellige, & per spiritū animam

Spiritus anima. Greg. 14. mor. c. 1. Spiritus dicitur aura vitalis.

animam. Vt sic Christus dicat patri. *In manus tuas Domine commendo spiritum meum.* i. potestati tuæ commendo animam meam, citò eam recepturus. Et hic finiunt psal. passionales qui incœperunt in psa. 21. Deus Deus meus, &c. Quoniā his verbis dictis, Christus spiritū emisit. Quod autē sequitur *Redemisti me Domine Deus veritatis.* Non sunt verba Christi secundū Nagistrū in glo. sed ecclesiæ. i. fidelis populi. Qui de passione Christi in prædicto verbo completa gratias agens dicit. *Redemisti me Domine Deus veritatis.* q.d. Dñe Deus es veritatis. i. non fallens in promissione, quia fecisti quod promisisti, quia promisisti dare animā tuā in redemptionem pro nobis quod & nunc perfecisti. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animā suam in redemptionem pro multis. Et nota quod dicitur Luc. 23. Et clamans Iesus voce magna ait. Pater in manus tuas cōmendo spiritū meum &c. In hoc. n. ꝙ clamās voce magna expirauit, ostendit se verum Deū & verū hominem esse. Nisi. n. verus homo esset, moriēs nō clamasset. Si autem purus homo esset & non Deus moriendo sic fortiter clamare non potuisset. Hoc enim est contra naturā morientium: qui vix minimam vocem in mortis articulo emittere possunt. Vnde Chrysostomus in Homil. dicit. Propter hoc autem & moriens voce magna clamauit d. Pater in manus tuas cōmendo spiritū meum, vt ostendatur quoniā secundū eius potestatem id geritur. Hoc. n. quod moriens vocē magnā emisit se verum Deum esse ostendit, quoniā homines cum moriuntur vix tenuē vocē emittere possunt. Vnde Apostolus. Cū clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Clamans autem voce magna dixit. Pater in manus tuas, &c. Secundū. n. Theophilū per hoc quod Christus ait. Pater in manus tuas cōmendo spiritū meum. voluit ostendere ꝙ ex tūc postquam pro nobis erat immolatus sanctorū animæ statim in manus patris ascenderēt. Nam prius omnes animæ quantumcunque sanctæ ab inferis tenebantur, donec veniret ille qui captiuis prædicauit remissionem. Secundū autē Bedā super Lucā Patrē inuocans se filium Dei declarat: spiritū autē cōmendās nō defectū virtutis sed confidentiā eius dē cū patre potestatis insinuat. Amat. n. dare patri gloriā in quo nos informat vt demus gloriā creatori. Secundū autē Athanasiū dicens Christus, Pater in manus tuas cōmendo spiritū meū, cōmendat patri per se vniuersos mortales homines in se viuificatos, nos enim sumus membra eius, secundum illud Apostoli ad Gal. 3. Omnes. n. vos vnū estis in Christo Iesu. ¶ Itē notandū ꝙ quædā gl. hic dicit: Sic ait Hieronymus, ꝙ ab illo loco Deus Deus meus respice in me. Dñs in cruce totū dixit vsque ad locū istū. In manus tuas Dñe cōmendo spiritū meū. Ideo ecclesia finit in completorio istū psa. in isto versiculo. Si autē volumus dicere Christū totū istū versiculū dixisse, quāuis ipse nō fuerit redemptus, sed aliorū redēptor, tunc dicemus ꝙ in prima parte versiculi loquitur vt caput, sed in secunda vt corpus: Christi enim passio fuit sufficiens redēptio pro omnibus hoībus quo ad sufficientiā. Quantū vero ad efficaciā solū bonis & prædestinatis applicatur, nō malis & reprobis, quia illos Deus odit. Et hoc est quod sequitur.

Mat. 18. Luc. 23. Clamans Iesus emisit spiritū
Chrysost.
Hebr. 5.
Beda.
Athana. sius.
Gala. 3
Psal. In te Domine speraui. Christus in cruce dixit.

442

Odisti obseruantes vanitates, superuacuè.

Quasi dicat ecclesia, me redemisti, sed illos odisti. Quamuis. n. scribatur Sap. 11. Diligis omnia & nihil odisti eorū quæ fecisti. Tū odio habet peccatores: non secundū id quod ipse fecit. ſ. nō naturam eorū odit, sed illud quod ipsi faciunt. ſ. peccatu, sic enim dicitur. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Nō quia proprie odiū cadat in Deū: sed se habet ad modū odientis, dū eos punit propter peccata. *Odisti ergo obseruantes vanitates, &c.* Obseruare. n. cōponitur ex ob & seruo seruas. Et est obseruare quasi vndique seruare & custodire. Vanitas autē dicitur omnis res transitoria, fine carens intēto. Sic igitur obseruant vanitates, qui temporalia & caduca vndique seruant. ſ. mente affectādo, dolosē acquirendo, & auare custodiēdo. Et tales obseruāt superuacue: quia carent fine intento, quia pro vita tales male agunt appetendo vanitatē. & tamen in illis vitam perdunt, nō tā corporis quā animæ. De hoc superius vide psal. 4. Filij hominū vt quid diligitis vanitatē, &c. ¶ Sed quia in tota parte præcedenti istius psal. Christus videtur orare patrē pro se & corpore suo quod est ecclesia. Ideo aliqui admirantes quærunt, vtrū Christus oret pro nobis? Et videtur ꝙ nō quia qui habet quicquid vult frustra aliū orat, vel aliquid ab alio petit. Oīs autē beatus habet quicqd vult, aliter beatus non esset. Sic igitur cū Christus sit beatus ad ipsum nō spectat orare. Itē si Christo cōpeteret ꝓ nobis orare. quare nō dicimus Christe ora ꝓ nobis, sicut dicimus aliis sanctis. Si ergo nō sūa: vt petimus oronē ꝙ ipse pro nobis nō orat. Itē ga d. Ansel. in prosologio. ꝙ beati erūt oīpotentes suæ volūtati sicut Deus suæ. Tunc ergo aut sancti volūt aut nō, si nō, ergo nō orant ꝓ nob. s, si sic. ergo cū nullus orat alium facere quod per se potest, vt dicit Augustī. de correctione & gratia, si sancti possunt salutē nostrā, nō pro ipsa orāt, vel nō sunt suæ voluntatis omnipotentes. Ad oppositū de Christo dī. ꝙ est accedens ad Deū semper viuens ad interpellandū pro nobis. Itē ipse ait. Ego rogabo patrem & aliū paracletū dabit vobis. De aliis autem sanctis manifeste apparet, quia ecclesia illos interpellat d. Sancta Maria ora pro nobis, & sic de aliis. ¶ Respōdeo. Ista quæstio sic potest intelligi de quolibet alio sancto sicut de Christo. Dico ergo quòd Christus orat pro nobis cōsimiliter & alij sancti, vt dicit Magister. Et ad hoc est duplex ratio. Vna quia vident nostrā necessitatē, qua nos indigemus ab eis reuelari. Et quia per inuicē solicita sunt membra. Et ideo ipsi cū sint nobiscū vnū Christi corpus: nos necessario debēt adiuuare. Ad tertiū ergo cū dī, ꝙ nō solum Christus sed & sancti possunt quicquid volunt: quia sunt suæ voluntatis omnipotentes sicut & Deus. Ad hoc dicitur quòd voluntas dupliciter operatur, scilicet, ad actum proprium & intrinsecum, qui est velle & nolle, & sic potest quicquid vult, aut ad actum alienum, vt volo te hoc facere, & sic non potest quicquid vult. Vnde dico quòd verbum Ansel. intelligitur de actu proprio non de alieno. Oratio autem vel petitio non est respectu actus proprij, sed alterius, vt puta Dei, scilicet, vt Deus nos saluet. Ad primum cum dicitur quòd qui habet quicquid vult, frustra orat alium, &c. Respondeo quòd beatus aliqua vult sibi, aliqua vult aliis. Dico ergo quòd ad statum beati pertinet vt habeat quicquid vult sibi, sed quòd habeat omne quod vult aliis, non est de substantia beatitudinis, sed de bene esse. Et hoc solum erit quousque omnes electi sint glorificati. Tunc enim quilibet habebit plene quod vult sibi & aliis,

Odium qualiter est in Deo. psal. 5.
Obseruare quid est. Vanitas
Magister li. 4. dist. 45. c. vlti.
Quæstio. Christus an oret pro nobis
Anselm.
Augustī. Hebr. 7. Ioan. 14.

& tunc

& hunc erit plena beatitudo. Nunc enim orant pro se & pro aliis, sed consummato beatorum numero nec pro se orabunt nec pro aliis. Ad secundum quia si Christus orat pro nobis, quare nō dicimus Christe ora pro nobis, sicut dicimus sancte Michael ora pro nobis. Dicendum ꝙ hoc fit propter errorem Arrij vitandum ne videamur Christum purā creaturā credere, & ne videamur eius potestatem minuere, qua potest omnia inquantum Deus: ideo pro eius miserationem petimus, quām orationem & ad ipsum oramus.

443 Ego autem in Domino speraui, exultabo & lætabor in misericordia tua.

Hic consequenter Christus suæ orationis ostendit exauditionem. Et tria facit. Quia primo de sua exauditione lætatur. Scdo meritū exauditionis declaratibi. *Quoniā respexisti.* Tertio materia exauditionis declaratur, ibi. *Nec conclusisti.* ¶ Quantū ad primū ait. *Ego autem in Domino speraui.* Ex hoc enim sequitur ꝙ non dilexit vanitatem in vanis sperando. Nā consequentia est bona, iste sperat in Domino, ergo de mundo & mundanis desperat, similiter iste sperat, in mundo vel mundanis, ergo desperat in Domino. Vnde ait Greg. De creatore desperare, est spē in creatura ponere. In diebus enim vanis spem posuerat diues ille, qui dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. Vide supra psal. 9. Et contra hos dicit Christus. *Ego autem in Domino speraui*, q.d. quia odisti obseruantes vanitatem, ideo me diligis qui non obseruo vanitatem, quia in domino speraui, quod est de vanis desperare. Nam vt ait glo. Si speras in pecunia vel honore & sublimitate aliqua humanæ potestatis, siue in aliquo homine potente, obseruans vanitatem. Probat quia in his enim omnibus cum speras aut ante illa tu expiras, & illa hic dimittis, aut tu viuis & illa pereunt, & sic vtroque modo in tua spe deficis, & sic vanitatē obseruas. Ideo cōtra hos ait Christus pro se suisque. *Ego autem in Domino speraui*, qui non est vanitas & vita. Et ideo nō sum deceptus, propter quod subdit. *Exultabo & lætabor in misericordia tua.* Vbi nota quòd secundum grāmaticos valde differunt exultare & lætari. Exultatio enim proprie est exterior, sed lætitia magis interior. Nam exilio exilis idem est quòd valde vel extra salire. Vnde exulto, as. frequentatiuū. i. frequenter exilire. Et est proprie quādo lætitia interior salit extra s. ad exteriora mēbra, vt puta cū ex lætitia saltamus: vel membra exteriora mouentur. Et sic ꝓprie exultatio est verborū atq; membrorū. sed lætitia est mētis gaudiū secundum Cathol. Accipitur tamen quandoque vnum pro alio. Nam lætari idem est quòd dilatari & ideo quia gaudio cor dilatatur, gaudium cordis dicitur lætitia. Etiam quandoque gaudium exterius dicitur lætitia, quia lætitia latam & amplam faciem facit, solent enim læti faciem distendere, & econtra tristes corrugare. Ad denotandum ergo virtutem spei quæ habetur in Domino dicit. *Ego autem speraui in Domino, lætabor, &c.* quasi d. ex hoc sequitur gaudium animæ interius, quia lætabor, & gaudium corporis exterius, quia exultabo in misericordia tua, quia scilicet omnia ista non meritis propriis, sed Dei misericordia habentur. Et sic per exultare & lætari notat totam corporis & animæ.

444 Quoniam respexisti humilitatem meam: saluasti de necessitatibus animam meam.

Hic ponit suæ exauditionis meritū quod est humilitas. Deus. n. libenter respicit humiles & superbos videre non potest. Sicut. n. ille qui est in inferiori loco, solum superius aspicere potest & non inferius. Sic econuerso. Cum ergo Deus sit ommū summus, solum infra se aspicit. Et ideo quia superbi supra Deū se corde eleuant, sibi nolētes subiici, ādeo nō respiciuntur: sed humiles subiecti Deo. Et hoc est quod dicitur psal. 137. Quoniā excelsus Dominus & humilia respicit. Sic & virtute humilitatis matrē respexit. Luc. 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, &c. Et ideo ista virtus est necessaria omnibus, qui à Dei misericordia respici volunt, & ad illum ascendere. Vide supra Psal 17. Quoniā tu populum humilē saluum facies. Et hanc causam suæ exauditionis allegat Christus d. *Quoniam respexisti humilitatem meam.* ideo. s. exaudisti me. Quod ostendit d. *Saluasti de necessitatibus animā meā.* Necessitates hic dicuntur pœnalitates tam mentis quām corporis, quæ necessario sequuntur peccatum, quas necessitates etiā passus fuit Christus, quas tamen assumpsit voluntarie: vt dolor turbatio & tristitia quo ad animam, fames, sitis, labor, & mors quo ad corpus. Et ab his omnibus saluatus fuit Christus per resurrectionem factus immortalis. Et de istis necessitatibus dicitur. Honora medicū propter necessitatem, scilicet propter corporis infirmitatem.

Respicere Dei Humilis. Superbi. Oratio. Exaudita

psal 137

Luc. 1.

psal. 17.

Eccl. 38.

445 Nec cōclusisti me in manus inimici statuisti in loco spacioso pedes meos.

Hic explicat materiam suæ exauditionis. Superius. s. psal. 26. Christus orans d. Ne tradas me in animas tribulantiū me. Vbi dicebatur quòd Christus fuit traditus in manus inimici, sed non in voluntatem, quia diabolus potestatem habuit ad tempus super corpus eius dum per membra sua ipsum flagellauit, crucifixit, & duxit ad mortē, quod præuiderat Iob d. Terra data est in manus impij Et Math. 26. Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Quomodo ergo nūc patri dicit Christus. *Nec conclusisti me in manus inimici?* Dicendū quòd aliud est tradi in manus alterius aliud est concludi. Traditur in manus, alterius, qui ad tempus eius potestati deputatur, sed cōcluditur qui ommibus modis sic claditur, quòd de ipsius manibus exire non potest. Nā claudere cōponitur cum cō, quod est simul, & dicitur quod claudere, vel concludere quod est ex omni parte & simul claudere. Licet ergo Christus traditus fuerit in manus inimici, non tamen conclusus: qđ patet, qa statim vt voluit de manibus eius exiuit factus immortalis & impassibilis. & hoc quo ad corp⁹: quo ad aīm vero nullo modo in manib⁹ eius fuit traditus. Vnde subdit. *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Qui. n. sunt pedes Christi, nisi sancti Apostoli & ꝓdicatores: qui Christi nomē & fidē per vniuersum portant mundum. Isti enim pedes ante Christi resurrectionem in strictō loco positi erant, quia solum in Iudæa Christi fides prędicabatur. sed post resurrectionem in loco spacioso sunt positi, quia ad prædicandum per totum orbem sunt dilatati, relinquentes Iudæam. Quod satis singulariter dicitur Iob. 28. Eos oblitus est pes agentis hominis. Quod exponit Gregorius dicens. Quis hoc loco alius accipitur egenus homo, nisi ille de quo per Paulum dicitur, qui propter nos egenus factus est, cum diues esset? Cuius videlicet egentis hominis pedes sancti Apostoli & prædicatores fuerunt, per quorum profectō præsentiam Gentilitatē circuiens mundum perambulauit vniuersum. An pes Christi non erat Paulus, qui tentus in compedibus dicebat, Pro quo legatione fungor in catena? Sed eos scilicet Iudæos oblitus est pes egentis hominis, quia in ipso initio nascentis ecclesiæ dū sancti Apostoli Iudæi cœlorum regnum prædicare volluissent, videntes ꝙ ei nihil omnino proficerent, ad prædicandum Gentibus defluxerunt: vt merito de ipsis Christus dicat. *Nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in loco spacioso pedes meos.* quia scilicet in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et de ista pedum Christi spacio sitate qua ecclesiam longè lateque portauerunt: dicitur Esa. 23. Ducent eam. s. ecclesiam longe pedes sui ad peregrinandum. Ad peregrinandum dicitur, quia non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Dum sumus in corpore peregrinamur à Dominu.

Hebr. 6.

Esa. 23.

2. Cor. 5.

446 Miserere mei Domine, quoniā tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.

79. cū precedēti, hic loquitur Christus in corpore.

Hæc est secūda principalis pars psal. in qua Christus mala quæ hic patitur ecclesia explicat. Et diuiditur in duas partes. Quia primo aduersitates, quas patitur ecclesia enumerat. Secundo contra illas remedium debitum explicat, ibi. *Ego autem in te Domine speraui.* Prima pars diuiditur, in quatuor partes secundum quatuor mala quæ patimur enumerata, ad quæ reducuntur cætera. Primū est perturbationis & iracundiæ. Secundum est afflictionis & mœstitiæ, ibi *Quoniam defecit in dolore.* Tertium est infirmitatis & inopiæ, ibi. *infirmata est.* Quartum est vituperationis & infamiæ, ibi. *Super omnes inimicos meos.* Primum ergo malū quod in præsenti patitur ecclesia, est perturbationis & iracundiæ. Vnde dicit. *Miserere mei Domine quoniam tribulor.* & sequitur eam, *conturbatus in ira oculus meus, &c.* Vbi videndum est primo, quid per oculū quid per animā, & quid per ventrem intelligatur, & consequenter quid per iram. Primo per oculos duo in scriptura significantur. Aliquando interior ratio quæ oculus est hominis interioris. Si oculus tuus scandalizat te erue eum, &c. Aliquando vero doctores & prædicatores Iob. 29. Oculus fui cæco. Per animam vero quandoque sensualitas intelligitur & non ratio interior. Sic enim sensualitati sub nomine animæ loquebatur ille diues d. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, sede comede bibe, &c. Per ventrem vero intelligitur memoria, quæ sicut venter cibos, ita memoria retinet cognita. Lucerna Domini inuestigat omnia secreta ventris. Ira vero hic accipitur non pro ira quæ est per vicium, sed quæ est per zelum, vtputa quando quis irascitur suis alienis peccatis. Videns homines confitentes Deum ore & moribus negantes. Renunciantes sæculo verbis non factis. Videns vicinos vicinis infidiantes oculum dantes, & fidem non seruantes. Et tales gemit vir perfectus in persona ecclesiæ existens quasi lilium inter spinas. Istis irascitur, & condolet ex zelo charitatis & iustitiæ. Et de ista ira dicit. *Conturbatus est in ira oculus meus.* s. ratio interior quæ per talem iram conturbatur, sed non excæcatur. Quod ostendens Greg. ait. Ira quippe per vitiū oculum mentis excæcat. Ira autē per zelum turbat, quia quo recti æmulatione concutitur, ea quæ trāquillo corde solum percipi potest contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, mox eius aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius post ad alta ducitur, vnde ad tempus ne videat reuerberatur. Et vnde mās turbatur ne videat, inde proficit vt ad videndum verius clareſcat. Sicut infirmāti oculo cum collirium mittitur, lux penitus negatur, sed inde post paululum eam veraciter recipit, vnde hanc ad tempus salubriter amisit, &c. Isto ergo modo psal. considerans malos, tam infra ecclesiam ꝙ extra, ira zeli accēditur, qua ad tēpus oculus mentis eius turbatur, quod ostendit d. *Conturbatus est in ira oculus meus.* Et non solum oculus, sed etiam *anima mea.* i. sensualitas. *& venter meus.* i. memoria. Quod ideo dicit, qa ośa exteriora ad turbationem mentis lęduntur, & ipsa multa ad tēpus obliuiscitur quæ tenebat. Vel aliter, ſm Magistrum in glo. per oculum & animam intellige prælatos & doctores qui dicuntur oculi, quia per illos alij vident, dicuntur anima, quia illorum exemplo alij viuūt. Per ventrē vero qa per ea quæ aliunde recipit, nutritur & viuit, intellige subditos & inferiores. Et hi omnes in ecclesia turbantur zelo iustitiæ, aliorū videndo peccata. Dicat ergo ecclesia. *Miserere mei Domine, quoniam tribulor:* & causam subdit d. *quia conturbatus est in ira oculus meus.* i. illi per quos alij vident, *& anima mea.* i. illi quorum exemplo alij viuunt. *Et venter meus* i. debiles & subditi, qui aliorū doctrina & exemplo nutriuntur. Hos ponit vt ab omnibus gradibus quæratur Deus.

Oculus spiritualis multiplex

Mat. 5.

Iob. 29.

anima ac ꝓpter multiplicitatem.

Luc. 2

Prou. 20. Vita multiplex.

Ira nihil ꝓficua.

Greg. lib. 5. moral. c. 33.

447 Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

7. 9 ꝙ hoc ismc.

Hic ponit secundum malum, quòd patitur ecclesia. s. afflictionis & mœsticiæ, quod maxime patiebatur in principio, & patietur in fine, ita vt bonos etiam tedeat viuere. Vnde ait Apostolus. Non enim volumus vos ignorare fratres quoniā supra modum grauati sumus supra virtutem: ita vt tederet etiam nos viuere. Sic & Apostoli persequuti in in doloribus & persecutoribus vitam finierunt: vt merito ipsos considerans ecclesia dicat. *Defecit in dolore vita mea.* s. sancti apostoli & doctores, qui vitā gratiæ aliis prædicabant, & hoc quo ad passiones illatas. *Et anni mei in gemitibus.* Et per desiderium visionis diuinæ, sicut in alio psal. dicit vir perfectus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, & sequitur, Fuerunt mihi lachrymæ meę panes, &c. q.d. Passiones illatæ carnem vulnerant. Ideo *defecit in dolore vita mea.* visio Dei dilata mentem affligit. Ideo anni mei in gemitibus.

Dolor.

2. Cor. 1.

Psal 41.

448 Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa mea conturbata sunt.

Hic ponitur tertium malum scilicet in firmitatis & inopiæ. Vbi sciendum quòd ecclesia aduersitatibus proficit, sed deficit prosperitatibus. Tunc enim vigebat vnitas ecclesiæ, quando credentium erat cor vnum & anima vna, nec aliquis aliud sibi proprium esse dicebat, sed omnia erant illis communia, & erāt in simplicitate cordis laudātes Deū, & habebāt gratiā ad omnem plebē. Sed postquā ad statū diuitiarum peruenit non fides, sed primatus quæritur, non profectus fidelium, sed multiplicatio

Ecclesia aduersitatibus proficit, ꝓsperitatibus deficit.

Act. 2.

cetio redituũ:beneficia quærunt nõ benefacientes: & sic confirmata est virtus ecclesiæ.Vbi est hodie potestas verbi Petri dicentis.Argentũ & aurum nõ est mihi:quod autẽ habeo hoc tibi do,&c. Vbi est hodie fortitudo Apostolorũ,qui ibãt à cõspectu cõcilij gaudentes quoniã digni habiti sunt, &c. Hoc est ergo quod deplorat ecclesia d.*Infirmata est in paupertate virtus mea.* Ille enim firmatur in aliqua virtute, qui ipsam corde diligit & factis sectatur, sic & per oppositum ille infirmatur in aliqua virtute, qui ipsam corde & opere fugit. Et sic ille in paupertate dicitur infirmus,qui diuitias amãspaupertatẽ fugit. Sicut.n.multiplicatio ciborum infirmitatẽ corporis generat,sic & diuitiarũ aiæ.In multis esceis erit infirmitas.Quid.n.causat hodiernã infirmitatẽ scisinatis in ecclesia,nisi amor diuitiarum & honoris? Et hæc infirmitas hodie amplius viget in maioribus, quia illi præ aliis oculos ad terrena declinauerunt.Infirmata est amplitudo populi. Et hoc notãs psal. dicit. *Et ossa mea conturbata sunt.* Quid.n. p ossa ecclesiæ nisi ipsi prælati & pastores qui præ cæteris fortiores in sanctitate & fide esse debent:& alios carnales & subditos sustinere? vt ait Greg. Et tamẽ in paupertate ista ossa conturbata sunt, quia sicut præ cæteris lætantur in diuitiis sic præ cæteris paupertate turbãtur.De istis.n.ossibus in primitiua ecclesia dicebatur illud psal. 33. custodiuit Dñs oĩa ossa eorũ:vnum ex his nõ cõteretur.ſ.à mẽtis stabilitate.Nunc autẽ quid faciat ossibus ecclesiæ status diuitiarũ.dſ Iob. 33. q ossa illius marcescere facit. Pinguendo enim rem citius marcescere facit.

Eccli. 37.
Esa. 24.
Ossa.
Greg. 29 li. mor. c. 20.
psal 33.
Iob. 33.

449 C Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde:& timor notis meis.

32.q.2. fraternitatis.

Hic cõsequenter ponit quartum malũ.ſ.vituperationis & infamiæ.Ad tantũ.n.hodie malum deuenit ecclesia,q si quis sanctè & iustè velit viuere deridetur à malis & vituperatur. Et hoc bene præmiderat Propheta d.Iob.12. Deridetur iusti simplicitas.Quod exponens Greg.ait, Iustorum simplicitas deridetur,quia huius mundi sapientibus vitetus fatuitas creditur.Omne.n.q innocenter agitur, ab eis proculdubio stultum putatur.Et quicquid opere veritas approbat, sapientiæ carnali fatuũ sonat. Quid nãque stultius videtur mundo quã mentem verbis ostendere,nihil calida machinatione simulare,nullas iniuriis contumelias reddere,pro maledicentibus orare,paupertatẽ quærere, possessã relinquere,rapienti nõ resistere, percutienti alterã maxillam præbere,&c. Quinimo nõ est aliquod bonũ hodie,quod mali nõ interpretentur in malũ. Audi Ioannẽ Chrysostomum super illo verbo Matth. 11.Venit Ioannes nõ manducans,&c. d. Sunt perversi homines quidã qui de omnibus male iudicãt. Si quis studet patientiæ & humilitati dicunt, hypocrita est.Si recreationi,gulosus est.Si iustitiæ impatiens est.Si simplicitati,fatuus est. Si prudentiæ malitiosus est.Si maturitati, melancholicus est.Si iucunditati, dissolutus est. Si religiositati, singularis est.Si societati,secularis est.Si silentio & paci,dissimulator est. Si correctioni, præsumptuosus est. Si vigiliis & orationibus,indiscretus est. Si dormitioni,somnolentus est. Si prædicationi, inanis gloriæ cupidus est.Si gratiæ hominum, adulator est. Si adulari renuit,superbus est.Et istud est magnum ecclesiæ dispendium,quia ex hoc à bono multi retrahuntur,& bonis non creditur. Quod plorans Psal. dicit,*Super omnes inimicos meos factus,&c.* Vbi nota q ecclesia habet aliquos inimicos,aliquos vicinos, & aliquos notos.Inimici enim sunt infideles,vt Pagani & Iudæi, qui patienter Christum persequuntur. Hiere. 12.Dedi dilectam meam.ſ.vitam in manibus inimicorum meorum. Vicini sunt falsi Christiani, qui Deum ore confitentur & fidem, sed operibus negant,qui vicini dicuntur, quia verbis appropinquare videntur. Et isti præ omnibus sunt pessimi. Hæc dicit Dominus aduersus omnes vicinos meos pessimos qui tangunt hæreditatem quam distribui populo Israel,&c. Noti vero dicuntur omnes boni fideles,quia illi soli cognoscuntur à Deo, cæteris enim dicit.Amen dico vobis nescio vos. Dicit ergo psal. *Factus sum opprobrium vicinis meis valde.*i. malis Christianis, quia illi præ aliis deridẽt bonos,& hoc super inimicos meos, quia plus deridentur boni à malis,quam infideles.*Et timor notis meis.* Quia talis bonorum derisio,etiam iustis multotiens incutit timorem. Sed tamen finaliter ipsi dẽtident malos. Quod bene notatur psal. 51. vbi de quolibet malo Christiano sic iustis detrahente dicitur.Quid gloriaris in malitia,&c.Dilexisti malitiam super benignitatem,iniquitatem magis quam loqui equitatem, &c.sequitur,videbunt iusti & timebunt,sed tamen finaliter super eum redibunt,&c. Vnde istis tales derisores conantur corrigere, sed multotiens non possunt.& sic se inutiles reputant: vnde subditur,

Hiere.

Matt. 25.
Psal. 51.

C Qui videbant me,foras fugerunt à me,obliuioni datus sum tanquã mortuus à corde.

Hoc maxime ad Schismaticos refertur.Illi enim qui Christum vident, scilicet eius diuinitatem per fidem intelligunt & cognoscunt, moti cupiditate diuitiarum vel honoris, fidem relinquentes extra vnitatem ecclesiæ exierant, vt dicat Christus vel ecclesia. *Qui videbant* i.cognoscebant me *fugerunt foras.*ſ.vnitatem ecclesiæ.Et sic in eis *sum datus obliuioni tanquã mortuus in corde ipsorum.* Vnde & de hoc subdit,

Matt. 6.

D Factus sum tanquã vas perditum, quoniã audiui vituperationẽ multorũ commorantium in circuitu.

Quasi dicat. Visus sum mihi ipsi perisse visibus Domini viuens, & nullum faciens lucrum in conuersione malorum. *Quoniam audiui vituperationem multorũ commorantium in circuitu.* Vbi nota quod in circuitu morari dicuntur qui temporalia amant spretis æternis: quia tales circeunt vt requiem inueniãt in temporalibus,& nunquam perueniũt. Recte enim temporalium amatores in circuitu dicuntur? quia eis accidit sicut rotæ quæ circeunt. Rota enim circuendo semper in posterioribus erigitur,sed in anteriora cadit. Sic qui temporalia amãt, eriguntur in posterioribus.ſ.in temporalibus, quæ deberent tanquam posteriora paruipendere: Sed cadunt in anterioribus.ſ.in spiritualibus, quæ proponere deberent, dicente Christo Matth. 6. Quærite primum regnum Dei,& iustitiã eius, &c. dicat ergo psalm. *Audiui vituperationem multorum commo-*

Circeunt.

Nota.

Matt. 6.

morantium in circuitu. Quasi vir iustus dicat secũdum gl. Multi enim me vituperant sequentes circeutum temporalium.De quibus alibi dicitur.In circeutu impij ambulant. Vituperãtur eñ pro malis Christianis omnes boni à circueuntibus.Multa eñ mala dicuntur in malos Christianos,quę male dicta pueniũt ad omnes Christianos,etiam ad bonos.Qui enim maledicit vel reprehendit, non separat malos à bonis.Non dicit. Ecce quid faciunt mali Christiani,sed etiam quid faciunt Christiani,&c.Tales autẽ sic etiam bonos diffamantes,ipsos in hoc peruertere à bonitate conantur.Vnde subdit.

451 In eo dum conuenirent simul aduersum me,accipere animam meam consiliari sunt.

Peccatũ ex deliberatione, peccatum ex ignorãtia.

Et in hoc aggrauatur peccatum talium,Quoniã peccatum commissum ex deliberatione,& consilio multorum grauius est quàm peccatum indeliberate commissum, quia quanto ex maiori industria qs deficit, tanto amplius peccat. quia sicut ignorantia excusat in parte,sic & deliberatio aggrauat. Et hoc notat.d.*Consiliati sunt.* Et hoc fit quãdo mali insimul conueniunt ex certa scientia ad detrahendum bonis.Et nota q hic Christus loquitur vt caput: ostẽdens consilia quæ contra ipsum malignantes Iudęi habuerunt vt animã ipsius peccato caperent despe rationis.Vnde sciendum q Iudæi consiliati sunt cõtra Christum in tribus, quæ in homine maxime refulgent, & commendantur, ſ.contra eius sapientiã potentiam & clementiam.Nam fecerunt cõsilium. Contra Christi sapientiã,vt ipsam verbis caperent. Contra Christi potentiã,vt ipsam morti traderent. Contra Christi clementiam,vt ipsam dæmoni asciberent.Primo contra eius sapientiam, &c. Abeuntes Pharisæi consilium fecerunt vt caperent Iesum in sermone.Secundo contra eius potentiã, &c.Cõsiliũ fecerunt,vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Tertio contra eius clementiam,ſ.vt eius bonitatem diffamarent.Vñ miracula eius diabolo asscribebant vt se ab illo tanquam à malefico alii se separarent. Pharisæi autem & legisperiti cõsilium Dei spreuerunt in semetipsis non baptizati.Ideo de Iudæis ad litteram conqueritur Christus,d.Super me cogitauerunt consilia dicentes.Mittamus lignum in panẽ eius,& eradamus eum de terra viuentium,& nomẽ eius non memoretur amplius. Et hoc est quod nũc de ipsis dicit Christus.*In ce,*ſ.opprobrio *dum conuenirent aduersum me accipere.*i.peruertere, *animam meam consiliari sunt.* Sed inuanum cõsiliati sunt, quia vt dicitur psal.20.Cogitauerunt consilia quæ non potuerunt stabilire. Quia scilicet quanto astutius contra Christũ consiliati sunt:tanto magis creuit eius nomen & fides, & ipsi magis confusi permanserunt.

Consilia Iudæorũ contra Christũ. Matt. 12. Matt. 26. Luc. 7. Hiere. 11. psal. 20.

¶ Quia in ista lectione Christus narrat mala, quæ hic patitur ecclesia, & contra illa diuinum postulãs adiutorium orat.d.*Miserere mei domine, quoniam tribulor.*Ideo sequendo materiam orationis in præcedenti lectione tactam,quæro vtrum Christus vel alij sancti suis orationibus adimpetrent nobis, & ex hoc parebit,vtrũ debeamus sanctos orare, vt orent pro nobis.Et videtur q non, quia nullus apud Deũ pro nobis aliquid potest mereri, qui non est in statu merendi,sed sancti non sunt in statu merẽdi, ergo nec valet dicere,vt quidam dicunt, q sancti suis orationibus nobis merentur quod petunt, nõ quidem merito,quod nunc faciunt vel habent, sed illo merito quod habuerunt in via. Sed hoc non valet, quia & si hoc meruerunt in via:etiam si modo non peterent,nihilominus obtineremus, quia huius rei iam præcessit meritum,ad quid ergo nouiter orant pro nobis?Præterea ipsi remunerati sunt de toto eo quod meruerunt: ergo ratione præcedentis meriti nihil impetrant nobis. Item sancti per omnia conformant voluntatem suam voluntati diuinæ, ergo non orant nec petunt pro nobis aliquid, nisi quod Deus nobis dare disposuit.sed quod Deus ab æterno disposuit dare, etiam sine ipsorum orationibus daret,aliter ipsius dispositio falleret. Item sancti in patria vident an nostræ orationes sint exaudiendę, vel non, & si non sunt exaudiendę,non petunt illas exaudiri:si autem sint exaudiendæ,ante ipsorum orationem,igitur frustra orãt illas exaudiri, & sic ipsorum oratio nihil proficit nobis. Ad oppositum est consuetudo ecclesiæ,quæ sanctos orat: vt ipsi p nobis orent ad Deũ: d. Sancta Maria ora pro nobis. Sancte Petre, &c. Respondeo q sancti suis orationibus pro nobis impetrant multa bona, & ideo ipsos vt pro nobis orent, debemus orare. Si enim ratione dilectionis etiã in via tenemur orare pro inimicis nostris.Cum igitur maior & perfectior sit sanctorum dilectio in patria quàm iustorum in via, sequitur q ibi ipsi orant pro nobis,quod si sit,ergo & nos ipsos ad hoc rogare debemus. ¶ Ad primũ ergo cum dicitur q non sunt in statu merendi. Dicendum quod exauditio sanctorum non redditur eis merito quod nunc fit, sed illo quod præcessit dum essent in via,quia hic meruerunt,vt ibi à Deo exaudirentur. sicut aliquo bono opere merens amicitiã regis: illomet opere meretur in posterum exaudiri absque merito nouo.Et cum dicitur q hoc meruerunt in via: igitur etiam si nunc non orarent id obtineremus,quia iam præcessit meritum.Dicendum q in via hoc meruerunt pro quo orant,sed nõ simpliciter,sed sub conditione,ſ.si ipsi pro hoc intercederent vel alij illorum subsidia implorarent. Sic eñ aliqui sancti in morte petierunt quod dominus exaudiret innocantes illos. Et cum dicitur q meritũ eorum est plenè remuneratum,dicitur q verum est de merito absoluto,sed non de merito conditionato:adhuc enim manet conditio & ratio merendi. Ad aliud cum dicitur: quia sancti conformant ex toto volunratem suam voluntati diuinæ,&c.Dicendum q sicut dicit Augustinus in De prædistinatione sanctorum quòd debemus orare pro prædestinatis,qa fortasse prædestinati sunt,vt nostris orationibus cõcedantur.Vult dicere: q sicut ab æterno Deus aliquid facere disposuit, sic disposuit modum quo id debeat fieri: vt puta prædestinauit Petrum, & hoc vt mediante Christi oratione saluaretur. Sic dicendum est de sanctis quòd Deus decreuit aliquos orationibus sanctorum saluare,sine quibus non saluarentur.Ad illud,aut sancti vident orationes nostras exaudiendas,vel non,&c. Dicitur quòd vident illas exaudiendas, tamen mediantibus eorum orationibus.

Oratio sanctorum valet ad multa. Matt. 5. August.

452 E Ego autem in te speraui domine: dixi,Deus meus es tu:in manibus tuis sortes meæ.

Enumeratis aduersitatibus, quas patitur ecclesia,hic contra illas diuinũ postulat adiutoriũ.Et diuiditur in partes duas,qa primo implorat diuinũ ad iutorium in generali.secũdo in speciali,ibi.*Eripe me.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quantū ad primum sciendum ꝙ generale remediū contra omnes mundi aduersitates est spes, qua sperat in domino. quia ipse saluat sperantes in se. Et potes hic notare ꝙ spes nostra si dirigatur ad dominum multa bona nobis concedit. quoniam spes a tribulatione liberat. Spes in Deum mentē eleuat. Spes in temporalia bona multiplicat. Spes fidē fortificat. Spes animas sanctificat. Spes in aduersitate confortat. Primo liberat à tribulatione. In te speraverunt patres nostri & liberasti eos. Exemplum de Susanna quę in agone mortis posita ad mortem iniuste condemnata, flens suspexit in cœlum. Erat enim cor eius fiduciam habens in domino, & statim liberata fuit. vnde & astantes laudauerunt Deum, q saluanit sperantes in se. Secundo in Deum mentem eleuat. Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem: assument pennas, vt aquilæ: current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient. Huius figura habetur Tho. 2. qui hac spe in Deum eleuabatur. Nam sicut beato Iob insultabant reges: ita isti cognati & parentes irridebant vitam eius, dicentes. Vbi est spes tua pro qua eleemosynas faciebas, & sepeliebas mortuos? Thobias autem irridebat eos. d. Nolite ita loqui: quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam spectamus quam Deus daturus est his qui fidem suā nunquā mutāt ab eo. Tertio spes temporalia bona multiplicat: psal. Oculi hominum in te sperant domine, & tu das illis escam, &c. Vnde & psal. 9. dicitur. Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te domine. Quarto fidem fortificat. Tribulario patienti am operatur: probatio vero spem, spes vero non confundit, &c. Quinto animas sanctificat. psal. 16. Qui saluos facis sperantes in te. psal. 21. In te speraverunt patres nostri & salui facti sunt. Sexto in aduersitate confortat. Qui timetis dominum, sperate in illū, & in oblectatione venient vobis omnia. Huius figura habetur in Iob. qui in magna aduersitate positus hac spe cōfortabatur. qui afflictus corpore, orbatus filiis, ab amicis derisus, spoliatus omnibus rebus: hac spe confortabatur. d. Etiam si me occiderit, in ipso sperabo. Hæc ergo omnia cōsiderans vir perfectus videns quot & quanta mala prædicta hic sustinet ecclesia, ad spem domini recurrit. d. Ego autem in te speraui domine, dixi domino Deus meus es tu. In hoc enim vt ait glo. nemo falliturin homibus sepe. Si autē speras in domino, in ipsum te totum ponere debes. ideo subdit. *In manibus tuis sortes meæ.* Sed attende quid hic nomine sortis accipitur. Nam vt ait Augustinus, & hic recitatur in glo. Sors non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione diuinam iudicans voluntatem. Nā & sortes miserunt apostoli: quando Iudas tradito domino periit. Tunc enim cœpit quæri quis loco eius ordinaretur. Et electi sunt duo iudicio humano, sed vnus ex illis electus est iudicio diuino. de duobus cōsultus est dominus quem ipsorum ipse vellet. Et cecidit sors super Matthiā. Sors igitur hic accipitur gratia Dei, quæ sine meritis quos vult eligit. Et hoc est quod hic dicit. *In manibus tuis sortes meæ.* i. gratuita mea electio, quia Dei voluntate & occulta iusticia venit electio mea. Non enim video cur me de impiis elegisti &c. Sed dubium est vtrum sortibus sit vtendum. vide secunda secundæ. q. 95.

Dan. 13. Spes multa bona facit.
Esa. 40.
Num. 2.
psal. 9.
Rom. 5.
psal. 16.
psal. 21.
Eccl. 2.
Iob. 13.
Sortes. Augusti.
sortibus an sit vtendum.

453 Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me.

Hic consequēter ostendit quid in speciali à Deo contra præfatas aduersitates postulet. Et secundum quòd tria postulat, pars ista diuiditur in tres partes. Quia postulat primo de manibus inimicorum ereptionem. secūdo mentis oculorum illustrationem, ibi. *Illustra faciem tuam.* tertio inimicorum suorum vindicationem, ibi. *Erubescant.* Primo ergo postulat liberari ab inimicis & persecutoribus. d. *Eripe me de manu inimicorum*, &c. Secundum glo. nota quòd alij sunt inimici: alij sunt persecutores. Inimicorum nomine hic intelligitur diabolus cum omnibus suis membris, qui inimici dicuntur, quia nobis inuident regnum cœlorum vnde expulsi fuerunt, & de istis orat psal. 58. Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me. Et de eorum manibus liberamur per gratiam baptismalē: & demum si quis lapsus fuerit, per pœnitentiam sacramentalem. Persequentes vero vocantur falsi Christiani: quia per hos opprobrium, & scandala patitur ecclesia. Ab istis petit liberari, vt s. corrigantur, & ad gratiam resurgant. d. psal. 118. Quādo facies de persequentibus me iudicium. Quod est euidentius iudicium, quàm quòd quis in seipso puniat quod deliquit: hoc enim est iudicium quod emendat, pœna autem exterius illata punit, sed non corrigit.

Inimicus est diabolus.
persecutor est falsus Christianus.
psal. 58.
psal. 118.

454 Illustra faciem tuam super seruum tuum: saluum me fac in misericordia tua domine: non confundar, quoniam inuocaui te.

Hic consequenter petit mentis illustrationem. Vbi sciendum ꝙ inter omnia membra quis melius per faciem cognoscitur. Ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Illud ergo est facies Dei per quod cognoscitur Deus. Dupliciter autem cognoscitur s. ænigmatice per fidem, & clare per lumen gloriæ. Et sic fides est Dei facies, sed ænigmatica, sed lumē gloriæ est Dei facies luminosa, prima videtur in præsenti: sed secunda solum in futuro. dicens ergo. *Illustra faciem tuam super seruum tuum:* nihil aliud est dicere, nisi tolle à me faciem ænigmaticam fidei: & perduc me ad claram faciem visionis beatificæ. qui vt ait Ricardus. Nihil dulcius nihilque iucundius a mantibus potest esse, quàm alterutro delectari aspectu, vt se inuicem videant: sine hoc horrent omnia, sordēt vniuersa. Amate delectat & amari: videre cupit amicus amicum & videri. Mote itaque amantiū anima sancta diuini amoris igni succensa, cœlestis sponsi desiderio suspensa, ad ipsum clamat. d. *Illustra faciem tuam super seruum tuum.* Et ꝙ istis verbis quærat visionem beatificam Dei declarat. d. *Saluum me fac in misericordia tua:* non dico meritis meis: non quia ego dignus sim: sed quia tu misericors es. Et confisus de Dei misericordia ait. *Non confundar, quoniam inuocaui te.* Indicatiue enim hoc dicit, non cōfundar. & rationem subdit. *quoniam inuocaui te.* ¶ Sed di. quid proprie est inuocare Deum: eam dicatur. Quicunqꝫ inuocauerit nomen domini saluus erit? Respondeo ꝙ inuocare est intus vocare. inuocas ergo dominū quando in te vocas eum: quando in domum cordis tui inuitas eum. Ad quod faciendum prius necesse est mundari ab omnibus sordibus & fraudibus. aliter enim non inuocas. Si enim vocas Deum, vt det tibi lucrum, lucrum inuocas non dominum. Gratis ergo inuocas Deum auare, vt te ipse Deus impleat. Nunquid sine auro & argento non vis illum ad te venire? Quid ergo de his quæ facit tibi Deus? tibi non sufficit, cui ipse Deus non sufficit. Merito ergo hic

Facies.
Eccl. 16. fides. Gloria.
Ricardus
Nota.
Quæstio. sed. s. inuocare

hic confidens dicit. *Non confundar quoniam inuocaui te.* Inuoca ergo Deum: si vis non confundi.

455 Erubescant impij, & deducantur in infernum: muta fiant labia dolosa.

Hic consequenter petit suorum inimicorū vindicationem. Sic versus potest legi optatiue, & prædictiue. Si optatiue hic petit malorum conuersionē vt erubescant & confundantur de peccatis suis. Ad quod multum facit consideratio pœnarum infernalium. sicut ait Ioannes Chrysō. Quia si quanta sunt tormenta damnatorum consideres: necesse est vt timore pœnę à malo recedas. Et hoc ꝙ hic ait psal. *Erubescant impij.* i. de peccatis suis pœnitēdo. Et vt hoc faciant. *deducantur in infernum.* s. mente pœnas inferni considerando. Et sic *muta fient labia dolosa*: qa cessabunt à detractionibus bonorum. Potest etiā legi prædictiue, & tunc prædicit pœnam malis futuram. d. *Erubescant impij.* i. erubescent & deducentur in infernum, vbi s. erit summa erubescentia & cōfusio. qm vt ait Greg. Damnatus quisque foris flamma succēditur. intus cæcitatis igne deuoratur: atque in dolore positus, exterius interiusque confunditur, vt sua deteriora confusione crucietur. Et ibi *muta fient labia dolosa*: quia in inferno mali & sua peccata cognoscūt & se pœnitēt peccasse, nō quidē amore iusticię, sed pœnarū acerbitate. vñ Sap. 5. ꝙ erūt gementes: præ angustia spūs pœnitētiā agētes: hi sunt quos habuimus aliquos i derisum, & in similitudinē improperij. Nos insensati vitā illorū estimabamus sine honore. Et ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Tūc enim verificabitur quod dr psal. 11. Disperdat dominus vniuersa labia dolosa & linguā magniloquam. Et quę sunt ista labia dolosa subdit, dicens.

Tunc & amor tam sui ipsius quam cōsortium peccatorum. Chrysost.
Greg. lib. 9. mor. c. 35. Confusio damnatorum.
Sapien. 5.
Ibid. 11.

456 Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & abusione.

Æquitas adiectiuum componitur cum in & dicitur iniquus. i. non æquus: à quo iniquitas. atis. Et proprie dicitur iniquitas peccatum graue & criminale, vt est blasphemia Dei vel hæresis. Et nota ꝙ nomine iusti hic intelligitur Christus per excellentiā. de quo ait Pilatus. Innocens ego sum à sanguine iusti huius. de quo ait vxor eius. Nihil tibi & iusto illi. de quo & Iudas. Peccauit tradens sanguinem iustum. de quo & Petrus Actuum. 3. Vos autem hominem iustum & sanctum negastis, &c. Aduersus eum hunc iustum labia dolosa iniquitatem loquuntur, qui s. ipsum filiū Dei negāt: vel ex loepit mentis asserunt. Vel etiam quicunque sui detrahunt membris de quibus dicitur. Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam: iniquitatē in excelso loquuti sunt. Ecce. Primo ergo cogitant & postea loquuntur, quia ex abundantia cordis os loquitur. Et qualiter illa iniquitas creatura contra creatorem erigitur. Subditur. *In superbia & in abusione.* *In superbia* inquit iniquitas creatura contra creatorem erigitur. *In abusione.* i. in peruerso vsu beneficiorū Dei. Vt puta quando cor tibi à Deo datum cōtra ipsum erigis cogitando: quando linguam male loquendo: quando manus male operando, quando oculos, &c. Sic enim Iudæi fecerunt iniquitatem in superbia & abusione, quando Christum qui eos ad saluandum venerat crucifixerunt. Iob. 34. Abutitur eo in superbiam.

Iustus. Qui dicit se Iesus Christus. Matt. 27.
Actuā. 3.
Psal. 72.
Iob. 34.

457 Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te.

Hic consequenter ostēdit quanta sint bona Dei, quæ nobis parat contra prædicta mala, quæ hic sustinet ecclesia. Et tria facit. Quia primo bona nobis à Deo parata ostendit. secundo de his Deo gratias agit, ibi. *Benedictus dominus.* Tertio quo ad bonos & malos Dei iusticiā ostendit, ibi. *Diligite dominum.* Prima in duas, quia primo ostēdit bona quæ nobis parantur in præsenti. secundo illa quæ in futuro, ibi. *Abscondes eos.* ¶ Quantum ergo ad primum ostendēs bona quę nobis hic Deus præstat: ait. *Quam magna multitudo*, &c. Idest quàm multis modis copiosa est dulcedo tua domine, qua corrigis delinquētes, parcis pœnitentibus, promittis hæreditatem cœlestem, quia eos quos emendas multum amas. Et istā dulcedinis abundantiam nobis præstat Deus absq; meritis nostris præcedentibus quod attendens psalmista dicebat de humano genere Deo. Quōniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, & psal. 24. Dulcis & rectus dominus propter hoc legem dabit &c. Hæc autem dulcedo diuinæ misericordiæ licet omnibus offeratur: tamen solis electis seruatur, qa soli electi illam per effectum gustabūt malis exclusis, qui obicem ponunt. Et hoc est. quod subditur. *Quam abscondisti timentibus te.* i. conseruasti. Res enim abscondituꝛ, vt seruetur. Sic enim sapientiam Dei & gratiam absconsam, dicebat apostolus. Loquimur sapientiam Dei in mysterio quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostrā. Vnde quòd ista dulcedo electis sit abscondita. i. conseruata notat cum subdit.

dulcedo diuinæ misericordiæ.
psal. 20.
psal. 24.
1. Cor. 2.

458 Perfecisti eis, qui sperant in te, in cōspectu filiorum hominum.

Idest illam dulcedinem gratiæ *perfecisti* i. perfectā ostendisti *illis qui sperant in te.* Vbi nota ꝙ aliqui sperant in Deum occulte: aliqui aperte. Occulte qui in corde Christum confitentur, & fidem eius tenent, sed hoc aperte timore vano illud confiteri non audent. Aperte autem sperant qui fidem quam corde gerunt, omni timore dimisso, coram aliis confitentur, & illis seruatur dulcedo diuinæ misericordiæ. *Perfecisti eis qui sperant in te:* non solum occultè *sed in conspectu filiorum hominum.* ¶ Sed nunquid speras occulte vel credens, sed timore aperte hoc non ostē de sic inter reprobos deputabitur, vt Christum cōfitens corde inter infideles, sed negans ore? Ad hoc respondet Chrysostomus super Mat. super illo verbo. Nolite timere eos qui occidūt corpus. d. Ne forte propter timorem mortis: non libere dicatis veritatem. Ex istis verbis ostenditur: ꝙ non solum ille proditor est veritatis, qui palam pro veritate mendacium loquitur, sed etiam ille. qui non libere pronūciat veritatē, quā libere pronunciare oportet. Aut nō libere defendit veritatē, quam libere defendere cōuenit, proditor est veritatis: Nā sicut sacerdos debitor est, vt veritatē quā à Deo audiuit libere predicet. Sic laicus debitor est, vt veritatem quam audiuit à sacerdotibus probatuꝫ in scripturis, defendat fiducialiter. quod si nō fecerit prodit veritatē. Corde enim creditur ad iusticiā: ore aūt confessio fit ad salutem. Hoc autem diximus quia multi Christianorum putant esse peccatum, veritatem quidem palā trāsgredi: tacere autem veritatem coram infidelibus, non putant esse peccatum. Et propterea multi inueniuntur in isto statu. Ideo nos conuenit apertius dicere. qm de veritate neganda nihil præsens loquitur sermo, sed de veritate libere prædicāda d. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. Et nolite ti-

sperare in Deo quis dicitur.
Quæstio.
Nota.
Rom. 10.
Tacere veritatem.

mere eos qui occidũt corpus, quominus dicatis in nomine: quod audistis in tenebris. Vide q̃ non solũ illa transgressor est veritatis, qui palã denegat veritatem, sed etiam ille qui propter timorem eorum, q̃ possunt occidere corpus, tacet veritatem. Et si propter timorem eorum, qui possunt occidere corpus, tacere veritatẽ sicut præsens scriptura testatur impietatis est. Quomodo non sit maior impietas tacere veritatem propter ventrem miserum, & spem vani honoris? Meliorem facere gratiam panis & honoris quàm gloriam veritatis Dei? Vnde & ait Christus. Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. non ait in corde suo. Similiter & hic. d. *Perfecisti eis qui sperant in te in conspectu filiorum hominum.*

459 Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Facies dei dicitur verbum. *Esa. 63.* *Incarnatio Christi.* *Hieron.* *absconditum.* *psal. 26.* *Damnati. Beatui. Videre.* *Magister. b. 4. dist. 50.* *de pœ. dist. 1. omnis qui non. tabernaculum Dei dicitur Christus. Coloss. 1. 20. 17.*

Hic cõsequenter ostendit bona quæ Deus suis in futuro sæculo præparauit. Quid enim facies p quã aliquid cognoscitur nisi imago alicuius intelligitur? cum ergo verbũ sit imago patris: per faciem intelligi verbum incarnatum. de qua facie dicitur. Angelus faciei eius saluauit eum. Ista facies à nobis in præsenti dicitur abscondita. quia qualiter verbũ in verginie carnem assumpsit, absconditum est oculis omnium viatorum. Nã sicut dicit Hieronymus in sermone de assumptione. Quod natura non habuit, vsus nescivit: mens nõ capit humana, pauet cœlum, stupet terra: etiam omnis creatura miratur. hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ nunciatur, s. in Maria virgine verbum caro factum. Quid est ergo absconditum faciei Dei nisi verbum incarnatũ hoc est absconditum tabernaculi Dei. de quo supra psal: 26. Protexit me in abscondito tabernaculi sui. In isto ergo abscõdito faciei Dei, s. in verbo incarnato absconduntur beati. i. conseruantur, vt scilicet Deum videant per speciem: quem modo vident per fidem. Absconduntur etiam *a conturbatione hominum*. i. vt à malis hominibus nullam cõturbationem iam possint habere vel pati: vel absconduntur *a conturbatione hominum*. i. ab hominibus iam conturbatis, & damnatis. Quod ideo dicit, quia cõpleta fœlicitate beatorum, quamuis boni videant & videbunt semper damnatos: damnati tñ licet vsque ad iudicũ videãt beatos, tamen post iudicium ab aspectibus damnatorum beati erunt absconditi. qm̃ vt dicit Magister. sicut Sancti tradunt. Et boni malos, & mali bonos vident vsque ad iudicium. post iudicium tamen boni videbunt malos, sed non mali bonos, & hoc est quod hic dicitur. *Abscondes eos in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum* idest ab hominibus conturbatis, & damnatis. Et quid ex hoc sequatur consequenter ostendit, dicens.

460 Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

Nam vt alias dictum fuit, tabernaculum Dei dicitur Christus. quoniam in ipso, vt in tabernaculo habitat omnis plenitudo diuinitatis. Coloss. 1. Et in isto proteguntur beati, quia in Christo beatificantur, & in anima, quia Deus est, & in corpore, quia homo Deus. Hæc est vita æterna &c. Vt autem dictum est vsque ad diem iudicij beati vident damnatos, & econuerso. post iudicium vero beati videbunt damnatos, & non econuerso. Damnati autem interim dum vident beatos, desipiant, irascuntur & maledicũt Deum, & ipsos beatos, quia blasphemant Deum, vt habetur Apo. 16. & per consequens omnes beatos. Sed post iudicium coniuncta anima cum corpore tanta erit damnatorum pœna, q̃ ab ipsa absorpti non videbunt beatos: neque de ipsis recordabuntur. Et per consequens amplius nõ maledicẽt eis, nec ipsos blasphemabunt. Et hoc est quod hic de beatis post iudicium dicit. *Proteget eos* s. beatos *in tabernaculo tuo*. s. in ipso Christo q̃ est Deus & homo. *A contradictione linguarum.* quia scilicet dãnati qui modo contradicunt beatis & ipsos blasphemant post iudicium ipsos non videbunt: nec corpore neque mente, & per consequens ipsis non contradicent. *Apoc. 16.*

461 Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.

Ciuitas triplex. Ciuitas triumphalis. Ecclesia.

Hic consequenter de supradictis Deo gratias agit. Et tria facit, quia primo de tanto beneficio gratias ãgit. secundo quam magnum sit beneficium ostendit: ibi. *Et ego autem dixi.* tertio rationẽ tanti beneficij ostendit, ibi. *Ideo exaudisti.* ¶ Quantum ad primum gratias agens dicit. Benedictus dominus, &c. Plenitudinem enim beneficij in laudem Dei concludit comparans illud suæ imbecillitati. q. d. Quid pro tanto beneficio dicam? nescio, nisi tẽ laudare, tibi gratias agere. Ideo benedictus Deus. Quoniam post tot aduersa superius expressa *mirificauit misericordiam suam mihi*. i. mirabilem fecit omnibus misericordiam suam in me, vt pura me gratis eligẽdo: me à peccatis corrigendo: me inter pressuras cõfortando, & hoc *in ciuitate munita*. Ciuitas munita mystice sit triplex scilicet Ciuitas interioris cõscientiæ, quæ munitur ex virtutibus. Ciuitas matris ecclesiæ, quæ munitur ex fidelibus. Ciuitas triumphalis residentiæ, quæ munitur bonis omnibus. Et de qualibet potest iste textus intelligi. Primo ergo est ciuitas interioris conscientiæ. Sicut enim ciuitas vnionem intus debet habere & munitionem exterius autem mœnia, sic & conscientia nostra debet habere vnitatem virium, vt omnes rationes subiugentur, munitionem virtutum quibus à diabolo defendatur, & mœnia donorum exteriorum quibus ornetur. Vnde anime fideli dicit dominus. *Ego dedi tibi hodie in ciuitatem munitam.* Sed cum diabolus istam ciuitatem impugnat, si superat, spiritus munitiones dissipat & precipitat mœnia, vt ostendit Greg. d. Mœnia in ciuitatibus pro ornamento, munitiones vero in defensionem. alia igitur sunt dona q̃ ciuitatem animæ muniunt: alia autem quæ ornant. propheriæ quippe doctrina, genera linguarum, virtus curationũ, quasi quædam mœnia sunt nostre ciuitatis: quæ si quis nõ habeat, stare tñ munitus per fidem, & iustitiã potest. Spes vero fides & charitas non nostræ ciuitatis mœnia, sed munitiones sunt, quæ si habere negligimus, hostilibus insidiis patere mus, &c. In ista ciuitate Deus suã misericordiã mirificauit q̃n animam ad suam similitudinem & imaginem creauit. Eccles. 38. Sine his non ædificabitur ciuitas. De hac ergo quilibet dicat. *Mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita*: quia sua gratuita misericordia nos ad suam creauit imaginem. Secundo est ciuitas matris ecclesiæ, quæ merito dicitur ciuitas, quia vnum habet principem Christũ, q̃ suorum ciuium continet per charitatem vnitatem, & suos ab hoste maligno defendit. de qua psal. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Et verè gloriosa, quia hic remissio peccatorum, hic gratiarum collatio, hic meritorum operatio, hic corporis Christi consecrario, &c. Et in hac ciuitate Deus suam misericordiam mirificat, quia de infidelitate ad fidẽ, de peccato ad gratiam, de seruitute diaboli ad filationem Dei per baptismum vocat: imaginem vitiorũ redigit ad nihilum: psal. In ciuitate tua imaginẽ ipsorum ad nihilum rediges. Tertio est ciuitas cœlestis gloriæ. de qua Apoc. 21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem habentem claritatem Dei in se, quæ habebat murum magnum & altũ. Et hæc ciuitas munita, quia ibi est grata charitatis vnio. Vidi ciuitatẽ: ibi est clara diuinitatis visio, quia habebat claritatẽ Dei in se, ibi est bonitatis rentio, quia habebat murum magnum & altum. Et in hac ciuitate Deus mirificat nobis misericordiam suã, quia nõ nostris meritis, sed sua gratia nos beatificat æternaliter, & ideo à nobis semper laudandus. Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, &c. *Hieron. Greg. li. 30. moral. c. 12. psal. 47.*

462 Ego autem dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum.

Gratia. 2. q. 1. ad. scriptas.

Hic ostendit quàm magna sit sic misericordia, & gratia. Tanto enim gratia alicui facta dicitur maior: quanto ille minor est, cui fit & indignior existit, & ideo iste indignitatem suã ostẽdens ait. *Ego dixi*, &c. Excessus quippe est pauor vel timor, quo mens extra se rapitur, vel quasi alienatur. sicut quis ex graui periculo imminenti extra se tollitur. Sic ergo populus fidelis à Deo electus dum primo considerabat peccata sua, in quibus tenebatur, æternã mortem, quam pro his merebatur, quasi extra mentem positus, se à Deo ex toto proiectum & abiectũ considerabat: tam propter culpam cõmissam, quã propter pœnam inflictam. quasi Deo d. Si enim me respiceres ista me pati non sineres. Sed quia quanto quis magis se humiliat: tanto facilius exauditur à Deo, qui in altis habitans humilia respicit, ideo iste in persona ecclesiæ & cuiuslibet fidelis loquitur quod sequitur.

463 Ideo exaudisti *vocem orationis meæ* quasi d. Quia humiliter cõfessus sum lapsum meum & meipsum accusaui. Quia in tribulatione ad te clamaui. *Ideo exaudisti vocem orationis meæ, cum clamarem ad te.* Et hoc idem sub aliis verbis in alio psal. dicitur. Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me. Vides ergo quo modo Deus amat confessionem. confitere peccatum, & statim euades periculum. *humilitas.*

464 Diligite dominum omnes sancti eius, quoniam veritatem requiret dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.

Diligere Deum.

Hic consequenter ostendit quo ad bonos & malos Dei iusticiam, qua considerata ad Dei dilectionẽ accendimur, & primo facit hoc. Secundo ex hoc omnes hortatur ad bonum agendum, ibi. *Viriliter agite.* Dicit ergo primo. *Diligite dominum omnes sancti eius.* quasi ex præmissis hoc inducens. Quasi expertus sum q̃ Deus sperantes in se, iuuat, & confundi non permittit. Ergo & vos sancti. i. q̃ sanctificari cupitis. *Diligite dominum.* non mundum, quia amor mundi Dei excludit amorem & econuerso. Amicus enim mundi inimicus Dei constituitur. Discе ergo homo non diligere mundum, vt discas diligere Deum. Auertere à mundo, vt conuertaris ad Deum. Effunde mundi amorem, vt Dei implearis amore. *Diligite ergo dominum*, &c. ¶ Et nota quòd tripliciter à nobis Deus debet amari. In cuius figuram dixit dñs resuscitatus ter Petro. Simon Ioannis amas me? quia s. quilibet debet amare Deum plusquàm sua, plusquã suos, plusquàm se. Ad ista tria potest referri illa triplex dilectio Dei, vt Deum, s. diligamus toto corde, quo ad primum, tota anima quo ad secundum, tota mente quo ad tertium. Et huius amoris resurrectionem subdit. d. *Quoniam veritatem requiret dominus:* Quid enim est veritas nisi vt creatura seruiat creatori & compleat eius præcepta? Sic enim se seruasse veritatem dicebat Ezechias. d. Memento domine quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto. Veritatem ergo requiret dominus, scilicet in iudicio, quando iustorum discutiet merita, & pro meritorum qualitate præmia dabit. Et non solum hoc faciet bonis, sed malorũ peccata discutiet, quia retribuet dominus abundanter facientibus superbiam. Hic enim nomine superbiæ omne peccatum intellige quo quilibet peccans se erigit contra Deum. Illis dominus retribuet abundanter, non quòd puniat eos vltra condignum, sed quia sine fine, vnde. 1. Regũ. 26. Dominus retribuet vnicuique secundum iusticiam suam. *Amatur Deus à nobis tripliciter.* *Veritas quid est. Esa. 38.* *1. Regũ. 26.*

465 Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in domino.

In hoc enim versiculo exprimitur tota intentio huius psal. quæ est hortari fideles ne vacantes ocio bonum indefinenter agant, & ne carnis fragilitas aduersa mundi timens in ipsis deficiat. Sic enim dicebat apostolus. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemur, non deficientes. *Gala. 6.*

PSAL. XXXI.

466 Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

de pœ. dist. 1. alie res.

Titulus istius psal. est *Intellectus Dauid*, vel secundum alios. *Eruditio Dauid.* Hic Dauid significat corpus ecclesiæ, non caput, s. quemlibet vere pœnitentem. Agit enim principaliter cõtra vitium illorum hominum, qui peccata sua vel nesciunt & nescire volunt vel cognita defendunt: de bonis ac meritis se iactant. sicut faciebat ille Pharisæus orans in tẽplo. d. Non sum sicut cæteri hominum. Econtra aũt iste docet vt nos peccatores esse cognoscamus, & nostra peccata accusemus. Et si quid boni in nobis est, non nobis, sed Dei gratiæ attribuamus. Nullus enim putare debet absconditũ esse Deo illud, quod in conscientia sua habet occultũ. Ex quibus apparet sensus tituli qui est talis. *Intellectus Dauid.* i. iste psal. attribuitur pœnitentis quia hic docetur pœnitens quid intelligere debeat, si verè pœnitẽs est vel pœnitere cupit, vt scilicet prius intelligat se peccatorem, & si cœperit aliquod bonum facere, nõ viribus suis tribuat se iustificans, sed gratiæ Dei. ¶ Quãtum autem ad materiam psal. est notandum, quòd vt dicit Rab. Mo. Dauid fecit istum psalmum, quando à Deo sibi fuit reuelatum quòd peccata quæ cõmiserat, s. adulterij, & homicidij à Deo sibi erant dimissa. Sciendum tamen quòd circa diuisionem il- *Ecce. 18*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum peccatorum fuerunt multæ factæ reuelatiõ-
nes diuinæ. Prima fuit facta ipsi Nathan prophetæ,
cui fuit reuelata peccatorũ dictorum remissio, quo
ad partem pœnæ ipsis debit̃ ipso Dauid humiliter
2.Reg.12 peccatum suum cognoscente. vt habetur. 2. Regũ.
12. Et dixit Dauid ad Nathan. Peccaui domino. Et
dixit Nathan ad Dauid. Dominus quoque transtu-
lit peccatum tuum, non morieris. Mors enim cor-
poralis quam Dauid meruerat, propter confessionẽ
suam humilem translata fuit ad puerum de Berſa-
be ex illo adulterio natum. Tamẽ cum hoc dixit ſi-
2.Reg.12 bi Nathan; quod aliis tẽporalibus pœnis esset af-
fligendus, vt ibidem habetur, ſ. 2. Regum. 12. Et iſte
reuelationes nõ fuerunt factæ ipſi Dauid immedia-
te, quia tunc dignus non erat. Postea tamen virtute
contritiõnis, confessionis, & orationũ suarum me-
ruit, vt ſibi dimiſſio illi⁹ peccati à Deo reuelaretur.
Et reuelatione super hoc habita fecit iſtũ pſal. quẽ
primo exponam quo ad literam. ſecũdo quo ad in-
tellectum pſalmiſtę. ¶ Quantum vero ad primum
pſal. iſte diuiditur in partes duas. quia primo gra-
tias agit de peccati dimiſſione, ſecundo inſtanter o-
rat vt præseruetur à recidiuatione, ibi. *Pro hac orabit.*
Prima in duas, quia primo ponit remiſſionis pecca-
ti fructum. ſecũdo remiſſionis peccati modum, ibi.
Quoniam tacui, &c. Dic vt N. ¶ *Beati quorũ remiſſæ ſunt*,
&c. Quantum ad intellectum literæ. Nõtandum q̃
iſte pſal. est ſecundus inter pſal. pœnitentiales, &
differt à primo, quia in primo pſal. pœnitentiali pœ
nitẽs timore pœnæ iudicij peccata ſua plorat. in iſtõ
vero peccata quæ commiſerat confitetur, & cæte-
ros mouet ad confeſſionem peccatorum debitam.
Pœnitẽtia quatuor requirit. Et ſic diuiditur iſte pſal. in quatuor partes. ſecundũ
q̃ quatuor in vera pœnitentia concurrunt, ſ. præ-
ſuppoſita contritione debita, quia primo ponitur
peccatorum gratioſa remiſſio. ſecundo peccatorum
aperta confeſſio, ibi. *Delictum meum.* tertio peccato-
rum debita ſatisfactio, ibi. *Pro hac orabit* quarto pœ-
nitentis clara perluſtratio, ibi. *Intellectum tibi dabo.*
¶ Quantum ad primum ſciendum q̃ ad remiſſionẽ
peccati quatuor concurrunt, quæ hic ponuntur. ſe-
cundum quæ iſta prima pars quatuor habet partes.
Quia ponitur primo diuina miſeratio. ſecundo pec
catoris contritio, ibi. *Beatus vir*, &c. tertio mẽtis hu
miliatio, ibi. *Quoniam tacui* quarto peccatorum fre-
quens meditatio, ibi. *Quoniam die ac nocte.* Quantum
remittere peccatum ad primum dicit. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.*
Sola enim Dei miſeratio noſtra peccata remittere
potest & non homo. Tunc enim remittit, qñ pecca-
tum non refertur ad pœnam æternam, vt puta qñ
tibi debetur vindicta ex culpa commiſſa, & ipſi tibi
indulget ex gratia. Mãlis enim operibus debetur dã
natio æterna: ſicut bonis æterna debentur præmia.
Si tibi redderetur, quod debetur, puniendus eſſes.
Sed quando peccatum remittit Deus non tibi red-
dit debitam pœnam, ſed indebitam tibi gratiam do
baptiſmꝰ peccata remittit. nat. ¶ In iſto enim verſiculo principalius tractat de
remiſſione peccatorum ante fidem quæ fit in ba-
ptiſmo, quia in baptiſmo remittuntur iniquitates,
& peccata teguntur. Iniquitatis ergo nomine intel-
lige peccati fomitem, ſ. concupiſcentiam carnis ad-
uerſus ſpiritum, quæ ante baptiſmum non ſolum
est pœna, ſed etiam culpa. non quidem actualis, ſed
originalis poſt baptiſmum vero pœna est non cul-
pa. in baptiſmo enim deletur originale peccatum,
non quidem vt concupiſcentia carnis non ſit omi-
no, ſed vt peccatum non ſit. Dicit ergo. *Beati quo-
rum remiſſæ ſunt iniquitates.* id est mitigata concupi-

A ſcentia ſiue fomes peccati. Quo vero ad peccata a-
ctualia ante baptiſmum commiſſa, ſequitur. *Et quo-
rum tecta ſunt peccata*, ſcilicet actualia ante baptiſ-
mum commiſſa vel etiam poſt. Tecta enim dicun-
tur peccata ideſt cooperta, res enim cooperta non
videtur. Vocantur ergo peccata tecta Deo, quæ non
vult videre vt puniat ideſt quæ ad æternam punitiõ
nem non referat ſed ignoſcit. ¶ Sed forte dices. ſi *Quæſtio.*
tecta ſunt peccata: igitur etiam quæ Deus remittit,
manent in peccante, licet non ad pœnam æternam,
quia quòd tegitur etiam ſub tegumento manet. Re-
ſpondeo quòd peccata dimiſſa dicuntur tecta, non
tanquam ſub tegumento maneãt, ſed quia ita ſunt
deleta, vt ad punitionem non imputentur à Deo.
Ad quod intelligendum ſciendum quòd non loqui- *tecta qua-
modo ſint.*
tur de actu & voluntate peccati, quia illis remanen-
B tibus nunquàm remittuntur à Deo, quia impoſſibi- *culpa.*
le est quòd quis ſit in actu & voluntate peccati, &
peccatum ſibi ſit remiſſum, quia tunc ſimul eſſet
in gratia & culpa, quòd implicat contradictionem.
Sed loquitur de peccato, quòd remanet poſt actum
& voluntatem peccati. illud enim est quòd remittitur à Deo. Ad quod ſciendum notandum quòd vt *Magiſter lib. 2. diſt. 22. Reatus.*
ait Magiſter. Non est ignorandum peccatum duo-
bus modis eſſe in aliquo ſcilicet actu & reatu. Actu
est in aliquo dum illud quod est peccatum, vt actio
vel mala voluntas, est in peccante. Reatu vero cum
pro eo ſiue tranſierit ſiue adſit mens ſupplicijs æter
nis est obligata. Et ſic peccatum reatu eſſe in aliquo
ceſſante actu, & voluntate peccati, non est niſi ani-
mam pro tali culpa ſuppliciis obligari æternis, &
hoc est illud peccatum quod Deus tegit, quia illam
C obligationem tollit & remittit. Vel nos etiam pec-
cata noſtra tegimus, dum illis bona opera ſuper-
ponimus. Vnde Grego. prædicta verba pertractans *Greg. lib. 5. c. 28. in fine.*
ait. Scriptum namque est. *Beati quorum remiſſæ ſunt ini-
quitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Et rurſum cum
ſcriptum ſit. Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius
quomodo tegi poſſunt eius oculis, cui cuncta ſunt
nuda & aperta? Sed quia hoc quod tegimus inferius
ponimus, atque hoc vnde tegimus ſuperducimus,
vt quod est ſubterpoſitum, tegamus. Ideo tegere
peccata dicimur, quæ quaſi ſubterponimus dum
abdicamus, eiſque aliud ſuperducimus dum bonæ
actionis opus ad hoc poſt eligimus, vt id præferamus. Qui igitur priora mala deſerit & bona poſteri⁹
facit: per hoc quod addit tranſactam nequiciam te-
git, cui boni operis merita ſuperducit.

D Beatus vir, cui non imputauit domi- 467
nus peccatũ, nec est in ſpiritu eius dol⁹.

Hic conſequenter oſtendit q̃ ad remiſſionẽ pec-
cati requiritur peccati contritio. Vbi aduertendum,
quòd omnis ſi ſit adultus, qui contritionem peccã-
ti non habet in corde, dolum retinet. Dolus enim
quippe dicitur malicia occulta, vt puta cum quis a- *Dolus.*
ctibus exterioribus ſe bonum ſimulat, & in corde
malus exiſtit. Omnis autem hõmo de adultis lo-
quor: naturaliter fugit ſe peccator exterius oſtende
re & peccata fugere & odire, dicente ſaluatore.
Omnis qui male agit, odit lucem, & non venit ad lu
E cem, vt non arguantur eius opera. Et omnis homo *Ioã. 3.*
fugit & deteſtatur naturaliter ſe actibus exterio-
ribus peccatorem oſtendere. Qui ergo peccatum non
fugit intus in corde, ſicut facit exterius in appeten-
tia, talis dolum habet in ſpiritu. Ille autem ſolo pec-
catum fugit & deteſtatur interius, cui peccatũ mẽte
diſplicet, & de commiſſo gerit contritionẽ. Ideo

de Na

de Nathanaele, qui ſimplex erat, eo q̃ ei⁹ ſicut malũ A
Ioan. 1. diſplicebat exterius, ſic & interius. dixit dominus.
Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Sic ergo i-
dem est de peccato cõmiſſo contritionem habere
& in ſpiritu non habere dolum. Volens ergo oſten-
dere quibus peccata non imputentur ait. *Beatus vir,
cui non imputauit dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu eius
dolus.* Et nota q̃ hic & in præcedenti verſiculo lo-
quitur de beatitudine nõ quidem rei, ſed ſpei, quia
peccata non remittuntur ſine gratia, gratum facien
te quæ nos in ſpe facit beatos, quia est quædam ar-
ra noſtræ beatitudinis. Item nota quòd idem est pec-
catum remitti, tegi, & non imputari.

468 Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa
de ſpe. dilectionẽ mea, dum clamarem tota die.

Hic conſequenter oſtenditur q̃ ad peccati remiſ-
ſionem requiritur mentis humiliatio. Vbi notandũ,
Superbus. Humiliatus. quòd duæ maximè ſunt ſpecies ſuperbiæ, ſ. aut cum
quis de bonis quæ habet ſe iactat: aut cum mala ſua
Luce. 18 defendit vel occultat. Iſtis duobus modis peccauit
ille ſuperbus Phariſeus qui d. Non ſum ſicut cæteri
hominum raptores, iniuſti &c. Ieiuno bis in ſabba-
to, &c. Ecce enim de ſuis bonis ſe iactabat & gloria
batur. d. Ieiuno bis &c. Et ſua mala occultabat. d.
Non ſum ſicut cæteri hominum raptores. nunquid
ipſe raptor & iniuſtus nõ erat, qui dona Dei ſibi at-
tribuebat? Econtra autem veræ humilitas, mala ſua
non excuſat, non occultando tacet, ſed illa confite-
Tacere. Clamare. tur, de bonis, quæ habet non ſe iactando gloriatur,
ſed omnia Deo tribuit. Quæ duo hic notat Pſal. d.
Quoniam tacui dum clamarem tota die. quia ſ. tacuit ma-
C la quæ debebat dicere & confiteri, clamauit & præ-
dicauit bona ſua, quæ debebat tacere. vnde gl. pẽ-
nitet iſte, quia peruerſe tacuit peccata, & clamauit
merita. d. *Quoniam tacui*, &c. q. d. Dixi quod non erat
dicendum de iuſticia mea, & tacui quod erat dicen-
dũ de peccatis meis. Non est ergo cõtrariũ quod ait.
tacui & tota die clamaui. tacuit eñ q̃dam, tacuit nõ
q̃dã. Tacuit vñ proficeret, nõ tacuit vnde deficeret.
Tacuit confeſſionem: clamauit de meritis præſump-
tionem. Sana membra medico oſtendebat, vulne-
rata tegebat, & ideo non fuit curatus, ſed fuit inuete
ratus. i. remanſit in vetuſtate peccati, quia non ama
uit nouitatem confeſſionis. Qui enim non vult con
fiteri peccata, laborat ſine cauſa in excuſatione pec-
cati, in quo cum iactat merita amplius deficit eius
D fortitudo exaggerat culpam cum defendit, pellit gra
tiam dum merita iactat. Dicat ergo *Quoniam tacui*, ſ.
Oſſa ſunt fortitudines. Greg. 23 mor. c. 14 Pſal. 31. culpam. *dum clamarem tota die*, iactando merita. *inuete
rauerunt oſſa mea.* Per oſſa enim in ſcriptura virtutes
intelliguntur, quia in illis fortitudo mentis cõſiſtit,
vt oſtendit. Greg. d. Per oſſa in ſcriptura ſacra virtu-
tes accipimus, ſicut ſcriptum est. Dominus cuſtodit
omnia oſſa eorum, vnum ex his non conteretur. qd
vtique non de oſſibus corporis, ſed de viribus dici-
tur mentis. Nam & certo nouimus quod multorum
martyrum corporaliter oſſa confracta ſunt, & per-
ſecutores domini latronis illius cui dictum est. Ho-
die mecum in paradiſo. ſicut & latronis alterius in
E cruce crura fregerunt. *Inueterantur ergo oſſa.* i. omnis
vitrus veteraſcit deficit & infirmatur, quando tace-
tur culpa & merita clamantur.

469 Quoniam die ac nocte grauata eſt ſu
per me manus tua: conuerſus ſum in æ-
rumna mea, dum confringitur ſpina.

Hic conſequenter oſtendit q̃ ad remiſſionẽ pec-

B cati requiritur peccatorum frequens meditatio. Vbi
nota quòd Dei manus dicitur potentia ſua quæ ali- *Manus dei dicitur potentia.*
quando erga nos dicitur ligata, aliquando ſoluta, a-
liquando mollis, aliquando dura, aliquando leuis, a-
liquando grauis. Dicitur enim ligata, qñ peccata nõ
punit, quam ſoluit quãdo nos flagellis propter pec-
cata percutit, vt in æternum parcat, vt dicit Greg. Si *Greg. 7. mor. c. 8.*
militer dicitur dura. qñ voluntati noſtræ contrariæ *Greg. 20 mor. c. 26*
hoc quod et in nobis diſplicet feriendo perſequitur.
Et ſic dicitur mollis, qñ quæ placet nobis largitur,
vt ait Greg. Et conſimiliter grauis nobis videtur, qñ
nos flagellis atterit. Super nos ergo grauatur domi
ni manus die ac nocte: dum cõtinuis aduerſitatibus
nos præmit, vt parcat, & tunc plerumque peccatõ-
res, & ſuperbos ad ſe conuertit. Plures enim pecca-
tores ad Deum conuertunt aduerſa quam proſpe-
ra, & magis in proſperis offenditur Deus quàm in
aduerſis. ¶ Item notandum q̃ per ſpinam ſignifica-
tur peccatum cupiditatis: quo quis ſollicita indebi- *Spina ſignificat auaritiã. Luce. 8.*
tè cupit, & ſic est generale ad omne peccatum, teſte
ſaluatore. d. Quod autem in ſpinis ceciderit hi ſunt q̃
cum audierint à ſollicitudinibus, & diuitiis, & volu-
ptatibus vitæ euntes ſuffocantur, &c. Vocantur eñ
peccata ſpinæ, quia mẽte vndique pungunt, & lace-
rant. Confringitur ergo ſpina: cum peccata frãgun- *Aerumna.*
tur, & diſſipantur. ¶ Itẽ nota quid ærumna dicitur,
hoc enim rumẽ ruminis dicitur eminens pars guttu
ris proxima gurgulioni, quia ibi cibus & potus ruit
& deuoratur. Et cõponitur cum. e. & fit erumna, nę.
i. miſeria & calamitas, quaſi extra rumẽ, i, ſine, cibo.
Est ergo ſenſus verſiculi iſte. Ego ſum cõuerſus, ſ. ad
te *in erumna mea*, ſ. in miſeria mea, quæ ſ. est ex fla-
gellis tuis. *Quoniam die ac nocte grauata eſt ſuper me ma
nus tua.* Et est dum confringitur ſpina, ſ. dum pecca-
tum meum percutis confringis, & punis, quia, vt di- *Pſa. 17. 1*
ctum est, aduerſa ſunt cauſa vt quis conuertatur ad
Deum. Talis eñ confractio ſpinæ non eiicit ad inte
ritum, ſed erigit ad ſalutẽ. Sic enim de cõfractione vi
tiorum dicitur. Confringam illos nec poterunt ſta- *Quæſtio.*
re: cadent ſubtus pedes meos. ¶ Sed quia in tota par-
te præcedente Pſa. agit de remiſſione peccatorum.
d. Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates. ideo ad hu-
ius declarationem quæro vtrum ſacerdos poteſtate *Sacerdos an peccata remittat.*
clauium peccata alis remittere poſſit. Et arguitur
q̃ ſic, auctoritate Chriſti. d. Petro in perſona eccle-
ſiæ. Tibi dabo claues, &c. Quodcunque ſolueris ſu
per terram, &c. Et q̃ iſta poteſtas ſe extendat ad re-
miſſionẽ peccati declarat Chriſtus. d. apoſtolis. Quo *Ioan. 20.*
rum remiſeritis peccata remittuntur eis, &c. Ad op- *Magiſter lib. 4. diſt. 18.*
poſitum est Magiſter, ad hoc inducens multas ra-
tiones, & auctoritates, & in fine capituli concludit.
d. His pluribus aliiſque teſtimoniis docetur, Deum
ſolum per ſe peccata dimittere. Reſpõdeo. Tria ſunt
videnda. primum an omnes ſacerdotes habeant cla- *clauium poteſtas.*
ues eccleſiæ, ſecundum an omnes habeant vſum
clauium. tertium ad quid ſe extendit poteſtas cla-
uium. Quantum ad primum ſciendum quòd clau-
es eccleſiæ, ſcilicet ſcientia diſcernendi, & poten-
tia abſoluendi & ligandi, & ſententiandi tripliciter
E accipi poſſunt. Vnomodo pro auctoritate ſimpli-
citer principali. Alio modo pro auctoritate non
ſimpliciter principali, ſed præcellente. Alio mo-
do pro auctoritate non principali nec præcellen-
te, ſed ſolum miniſtrante. Ex hoc dico tres pro-
poſitiones, prima quod auctoritas principalis cla-
uium tam diſcernendi quàm ſententiandi ſoli Deo
conuenit. patet, quis principaliter aliquem iudica-
re ſpectat ad principalem præſidentem patet p illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom. 14. Scotus dist. 19. li. 4.

Apoca. 3.

Matt. 16. Omnis sacerdos habet claues.

Claues ecclesia sacerdos.

Nota.

Clauium vsus.

2. q. 6. de catero, & c. qui se scit.

Roman. 14. Tu quis es qui iudicas seruum alienū, A
est primus præsidens est Deus. igitur. Ideo dicit
Scotus q̄ sicut Deus nō potest communicare alicui
diuinitatem, sic nec primam potentiā iudicandi vel
discernendi. nec per cōsequens claues aperiēdi cœ-
lum. Secunda propositio est, q̄ accipiendo claues se
cūdo modo, solus Christus homo habet claues, pa-
tet, quia ipse super omnes creaturas habet poten-
tiam iudicandi & scientiam discernendi. Et hoc est
quod de ipso dicitur Apocaly. 3. q̄ habet clauē Da-
uid, qui claudit & nemo aperit: aperit & nemo clau
dit. Tertia propositio, quòd accipiendo claues tertio
modo, summus pontifex cum suis successoribus ha-
bet claues. ad hoc facit verbum Christi dicens Pe-
tro. tibi dabo claues, &c. ¶ Et si quæras an omnis sa
cerdos rite ordinatus habeat claues ecclesiæ? Rñ-
deo q̄ sic. quod ꝓbo, quia omnis talis sacerdos ha-
bet potestatem cōsecrandi corpus Christi: igitur, & B
claues ecclesiæ antecedens de se est notum, proba-
tur consequentia, quia in consecratione sacerdotis
æqualiter sibi tribuitur potestas conficiendi & ab-
soluendi. Statim enim postquàm episcopus dicit.
Accipe potestatem celebrandi missam tam pro vi-
uis quā pro defunctis subdit. d. Accipe spiritūsan-
ctum, quorum remiseris peccata. &c. ¶ Si autē quæ-
ras vtrum omnes sacerdotes habeant æqualiter cla
ues, saltem clauem potestatis sententiandi? Respō-
deo q̄ talis potestas est duplex. s. ordinis & iurisdi-
ctionis. Dico primo quòd potestatem ordinis om-
nes æqualiter habent, quod patet quia clauis datur
præcisè in ordinatione sacerdotali, & ad hoc talis
assignatur ratio, s. diuina institutio: cuius institutio-
nis congruitas apparet. Quoniam harum clauium C
conseruator habet officium mediatoris, & reconci-
liatoris. Mediator est enim inter Deum & homines.
Reconciliator autem reducendo peccatores ad ec-
clesiam & ecclesiæ reconciliando. Ad hoc aut quòd
possit esse mediator pfectus inter Deū & homines,
oportet q̄ habeat posse offerendi dona & sacrificia
ꝓ peccatis, quibus Deus placetur. Et ad hoc quod
possit reducere in corpus Christi mysticū cuius ca-
put est ipse Christus verus, vt recta & ordinata sit
potestas: oportet quòd habeat posse cōficiendi cor-
pus Christi. hoc autē ad solos pertinet sacerdotes,
& ideo diuina sapientia hanc potestatē ligandi atq;
soluendi solis sacerdotibus cōmisit, & ita in ordine
sacerdotali dantur claues. Et quoniam episcopatus
non dicit nouum ordinem, sed solum quandā ordi- D
nis eminentiam, rectè dicendum est in eo non dari
nouam clauē sed potestatem huius extendi quo ad
iurisdictionē solum, non quo ad ordinē. Cum igitur
omnes sacerdotes æqualiter habeant ordinē sacer-
dotij: sequitur quòd omnes æqualiter habēt claues
quo ad ordinem non quo ad iurisdictionem. nō ta-
men tantum possit absoluere vnus sicut alius, quia
non omnes æqualiter habent iurisdictionem. quod
statim in sequenti patebit articulo. Secundo viden-
dum est an omnes sacerdotes habeāt vsum clauiū.
Et videtur quòd sic, quia aliter frustra haberent cla-
ues, si ipsis vti non possent. Ad oppositum, quia si
omnes haberent vsum clauium, cum omnes equa-
liter habeant claues, omnes æqualiter absoluere
possent, & ligare, & sic non plus posset absoluere
episcopus quàm simplex sacerdos, nec papa plus
quam episcopus, quod est hæreticum, cum solus
dominus papa habeat potestatis plenitudinem: cæ-
teri autem sint vocati in partem sollicitudinis. Re-
spondeo quòd quamuis omnes sacerdotes habeant
claues: non omnes tamen habent vsum clauium.
Vnde notandum quòd aliud est habere potestatem
alicuius rei: aliud habere vsum illius potestatis, si-
cut patet per exemplū in rebus magis notis. Om-
nis iudex vel potestas ciuitatis habet libere potesta
tem suspendendi latrones, quamdiu durat in offi-
cio: non tamen semper habet vsum, nec etiam ha-
bere potest, quia si non habeat latrones punien-
dos, vsum suæ potestatis habere non posset, quia
oportet, ad hoc quòd vsum suæ potestatis habere
possit, ipsam habere materiam, in quam sua pote-
state possit vti. Similiter quilibet sacerdos habet po
testatem conficiendi. si autem non haberet mate-
riam debitam consecrationis, vt puta si non habe-
ret panem: potestatem quidem consecrandi habe-
ret, sed vsum nō haberet. Consimiliter in propo-
sito dico. quilibet sacerdos habet claues ecclesiæ, non
tamen quilibet habet vsum clauium, quia non qui-
libet habet materiam, in quam sua potestate possit
vti. Materia autem debita est homo sibi subditus,
sicut panis est materia consecrationis. Certum est
autem quòd non omnes sacerdotes habent homi-
nes sibi subditos. Vbi notandum quòd ideo domi-
nus papa dicitur habere potestatis plenitudinem, papa habet
quia totum corpus ecclesiæ sibi subditur, & nulli plenitudinem
alteri de iure, & idcirco ipse potestate clauium po- potestatis
test vti in omnes, & in omnibus casibus. Sed quia
omnes fideles per seipsum iudicare non possent, ad-
nocat alios in partem sollicitudinis, vt puta episco-
pos, & dat eis certam partem populi subditam, &
in certis casibus. Et illam partem populi episcopi
absoluere possunt, & solum in illis casibus eis à pa-
pa concessis. Consimiliter etiam quia vnus episco-
pus per se toti diœcesi suæ intendere non posset, vo
cat curatos parrochiales, & eis committit parro-
chialem populum, & non plenè sed in certis casi-
bus, aliis sibi retentis. Et ideo tales in sibi commis-
sis tanquam in materia debita potestate clauium v-
ti possunt, & solum in casibus sibi ab homine vel
à iure concessis. Sed quid de sacerdotibus qui non
sunt curati habentes determinatum populum si-
bi subditum, quomodo clauibus possunt vti, dicam
in sequenti lectione.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniusticiam meam non abscondi. 470 dist. 1. Pœnitentia

Cic cōsequenter ponitur aperta confessio. Notā-
dum q̄ peccatum omne, quis includat omissionē
qa omnis peccans omittit præcepti alicuius obser-
uationē: in distinguitur peccatū, quia aliquod est cō-
missionis, quod s. aliquē actum includit vt homici-
dium, & aliquod omissionis, qd nullū actū includit,
vt negligere diuinū officiū. Et ista duo genera pecca
torū vt remittātur, cōfessione indigent. s. exteriori, si
adsit facultas, sed saltē interiori, vbi exterior fieri nō
posset. Vñ hic tāgit primo peccatū omissionis. d. *De-
lictum meum cognitum tibi feci.* Secūdo peccatū cōmissio
nis. d. *Et iniusticiam meam non abscondi.* i. nō excusaui.
Nā peccatū qd homo tegit, Deus reuelat, sed pecca- Confessio est
tum qd hō p confessionē reuelat, Deus tegit. Et hoc E signum
est q̄ qa Dauid voluit celare peccatū adulterij, & ho- fictæ
micidij, ideo Deus illud toti mundo fecit manifestū. 2. Reg.
Sic enim ex parte dñi Nathan dixit ad Dauid. Tu fe- 12.
cisti hoc absconditè, ego vero faciam verbum istud
in conspectu omnis Israel & in conspectu solis. Et
ideo ad hæc verba Dauid compunctus statim pecca
tum suum confessus est. d. ibidem. Peccaui dño. Et
hoc est quod hic ait. *Delictum meum cognitum tibi feci*
scilicet

Quæstio. Utrum

Hebr. 4. Confiteri Deo qui omnia nuda ad quod vocat.

Greg. 21. mor. c. 2. Scire dei.

scilicet per cōfessionem. ¶ Sed dices. cum Deus om- A
nia cognoscat æternaliter, antequā fiant, dicēre scri
ptura Deus æterne, qui absconditorum es cogni-
tor, qui nosti omnia antequàm fiant. Quomodo er-
go sibi aliqd possumus facere notū vel aliq̄d abscō-
dere ab illo? quia omnia nuda & aperta sunt oculis
eius. ad Hebræ. 4. Rñdeo q̄ tanta est cōnexio crea-
toris ad creaturā, causæ ad effectum, q̄ omnia quæ
creatura facit Deus dicitur facere. In tantum quòd
quando Deus aliquid de nouo nos facit scire: ipse
dicitur illud scire de nouo. Vnde ait Grego. Sci-
re Dei est scire nos facere, vsitato nostro locutionis
modo, qui lætum diem dicimus ex quo contingit vt
lętemur. Hinc est enim quod ad Abraham dominus
d. Nunc cognoui q̄ timeas Deū. neque em̄ creator
temporum quicquā cognouit ex tēpore, sed cogno
scere eius est ex cuiuslibet casus cōtingentis articu
lo nobis cognitionē præbere. Sic ergo conformiter
nos Deo illud notum facimus, quod ipse nobis co-
gnitum facit. Qñ ergo Deus nobis dat cognitionē
peccatorum nostrorum, & per consequens detesta
tionem, tunc illa Deus dicitur scire, & sic nos illa
Deo facere cognita. Quid est ergo. *Delictum meum co
gnitū tibi feci*: nisi, me fecisti cognoscere peccata mea
& illa detestari: ex quo tu diceris illa cognoscere? Et
sic quicūque aduertens peccata sua & illa detestās,
illa cognita modo prædicto Deo facit. Et quia ad ta
lem cognitionem, & detestationem peccati sequi-
tur propositum confitendi. aliter illa plenè non de-
testaretur. Ideo subditur.

471 2. 2. q. 3. ꝓ tot.

Dixi confitebor aduersum me iniu- C
sticiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

Confessio debet esse accusatoria.

Quasi dicat. Ideo delictum meum feci tibi cogni-
tum, quia ipsum ego cognoui & pœnitens illud ti-
bi confiteri proposui: non illud excusando, sed ine,
quia *Confitebor aduersum me iniusticiā meam*, &c. i. dicā
illam esse aduersum me. i. me inculpando non Deū
vel naturam. Multi enim confitentur iniquitatē suā,
sed non aduersus se, sed aduersus Deum. qui scilicet
qñ inueniuntur in peccatis, dicunt. nō hoc feci aut
hoc non est peccatum, sed Deus voluit. Alij dicunt
fatum mihi hoc fecit: stellæ mihi fecerunt. Et ita p
circuitum volūt venire ad Deū accusandum. Stellas
enim ipse fecit & ordinauit, & ita per eas vult osté- D
dere quòd Deus fecit vt peccarent. Vt ergo tales in-
dulgentiam mereantur dicāt potius. *Confitebor aduer
sum me*, &c. vñ sequitur. *Et tu remisisti impietatem pec-*
Impietas. *cati mei.* Magna Dei pietas hic ostenditur, vt ad solā
confessionis promissionē dimiserit peccatū, vorum
enim pro opere iudicatur. Et nota q̄ non dicit. *Tu*
Ricardus *remisisti peccatum meum*, sed *impietatem peccati mei.* vn-
de Rm quod hic ait Ricardus. Quid enim hic aliud
intelligitur nomine impietatis nisi specialis iniuria
creatoris: ab ipso em̄ sumus, ab ipso habemus quic-
quid boni habemus. Quid ergo magis impium: qd
magis iniuriosum quā contra tantæ pietatis nouū
illud improbè cōmittere, quod quātum in te est, nō
possis in æternum corrigere? Impietas itaque pecca
ti tunc remittitur veraciter, qñ ad veram pœniten-
tiam creatoris iniuria indulgetur. ¶ Sed hic cadit du
bium, s. vtrum ad veram cōtritionem sine confessio
ne remittatur peccatum. Et arguo quòd confessio
sit necessaria. primo quia vt dicitur prouer. 28. Qui
abscondit scelera sua, non dirigetur. qui aūt confes-
sus fuerit & reliquerit ea: misericordiā cōsequetur.

Item Esa. 43. dicitur. Narra si quid habes, vt iustifice-
ris. Quod sic exponit Ambro. quod hoc intelli- Ambr. in
gitur de narratione culpæ, quæ fit per confessionē. lib. de pa-
Item Ambro. ait Non potest quis iustificari à peccā radiso.
to ante confessionem. Item ratione arguo. Nullus
potest intrare regnum cœlorum, nisi per ostiarium
Petrum & sues successores: patet, quia sibi à Chri-
sto sunt datæ claues aperiendi cœlum & claudendi,
sed nulli aperit potestas Petri nisi per absolutionē
sacramentalem, quę non sit sine confessione. igitur.
Item omni existenti in peccato est pœnitentia ad sa
lutem necessaria, ergo & partes pœnitentiæ, sed cō-
fessio est pars pœnitentiæ. Ad oppositum est ꝓpius
textus. d. *Dixi confitebor*, &c. Quod exponens Cassio Cassiodo.
do. ait. Magna Dei pietas, quæ ad solam confessionis
promissionem peccata dimittit. votum enim pro
B opere iudicatur. Item Augu. Nondum pronunciat Augustin.
sed promittit se pronunciaturum, & Deus peccatū Exc. 18.
dimittit. Item Ezc. 18. Quacūque hora peccator cō-
uersus ingemuerit, vita viuet. Non dicitur ore con-
fessus fuerit, sed conuersus ingemuerit. Ex quo da-
tur intelligi quod etiam ore tacente, veniam cōse- Luce. 17.
quimur peccatorum. Hinc etiam illi leprosi, quibus
præcepit dominus, vt ostenderent se sacerdotibus
in itinere antequā ad sacerdotes venirent mundati
sunt. Ex quo insinuatur quòd antequam ora nostra
sacerdotibus aperiamus. i. peccata confiteamur, à
lepra peccati mundamur. Itē arguitur ratione Quia
Deus promior est ad miserendum quàm sit ad con-
demnandum, sed solo actu cordis consentaneo sub
trahit gratiam. ergo multo fortius solo actu cordis
detestantis peccatum dimittit. Respondeo suppoñ
do quòd hic loquamur de adultis habentibus libe-
ri arbitrij vsum, dico quòd quāuis sine sacramentis
quis possit iustificari: nullus tamen iustificatur cō-
temnens sacramenta. Quoniam igitur confessio est
peccantibus imposita, impossibile est aliquem iusti-
ficari, qui non habet confessionē in facto vel in pro-
posito. Si enim confessionem contemnat, quātum-
cūque de peccato doleat, nō ex hoc iustificatur, sed
mortaliter peccat. Si autem confessionem habeat
in proposito efficaci, cum Deus bonā voluntatem
in talibus pro facto reputet, iustificatur. Si autē vo-
luntatem bonam, & propositum efficax habeat
confessionis, tunc statim cum poterit commodè,
& tempore debito voluntatem ducet ad effectum,
aliter propositum non est efficax. ¶ Et ex istis ad
auctoritates prædictas patet quid dicendum. Quia
necessitates probantes confessionem necessariam,
accipiunt confessionem pro efficaci proposito con-
fessionis: probantes vero confessionem non esse ne-
cessariam, accipiūt confessionem pro exteriori actu
confessionis.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus 472
in tempore opportuno.

Hic consequenter ponitur peccatorum debita
satisfactio. Satisfactio autem vt dicitur de pœni. di- de pœ. dist.
E stin. 6. §. 3. Satisfactionis sunt tres partes. scilicet 6.
oratio, eleemosyna, & ieiunium. Et secundū hoc ista
pars diuiditur in tres. Quia primo agit de oratio-
ne. Secundo de eleemosyna. ibi. *Verumtamen*. Ter-
tio de ieiunio siue corporis maceratione, ibi. *Tu
es refugium*. ¶ Quantum ad orationem. d. *Pro hac* Oratio.
orabit ad te, &c. Hic ponit primam partem sa-
tisfactionis, quæ est oratio. Ad remissionem enim
peccati ac etiā pœnę peccato debitę valet oratio, &

propria

propria & aliorū. Et sic iste versus dupliciter intelli A gitur. Primo de oratione ꝓpria: quia scilicet omnis sanctus q. qui vult à peccato expiari, & sic iustificari, *orabit pro hac*. s. pro iustificatione & gratiæ infusione. Eccl. 18. Ne despicias teipsum, sed ora dominum & curabit te. Exponitur etiā de aliorum oratione, vt sit sensus. *Pro hac* sandulgētia habenda, *orabit omnis sanctus*. quia s. debes orare sanctos, vt pro te sancti orent. Sic enim & populus Bethuliæ ipsi Iudith Iudith 8. dixit. Ora pro nobis, quoniā mulier sancta es. Sequitur. *In tempore opportuno*. Quamuis enim omni tempore sit orandum, tñ vnum tempus magis opportunum est alio, vt tempus ieiuniorum, tempus solennitatum, &c. Etiam tempore opportuno, quādo scilicet homo est in altiori deuotione. quoniam vt dicit Eccl. 3. Omnia tempus habent: tempus tacendi, & tempus loquendi. &c. ¶ Sed hic est vnum dubium, s. vtrum sancti orando pro nobis aliquid nobis impetrent. Et videtur ꝙ non. primo, quia non sunt in statu merēdi: igitur nihil orando nobis possunt mereri. Si dicatur ꝙ nobis impetrāt nō merito nouo sed merito quod habuerunt in via: contra. hoc non soluit, quia secundum hoc etiam si non rogarent modo adhuc illud obtineremus. Item ipsi remunerati sunt de toto hoc qđ ipsi meruerunt, ergo illo merito nihil obtinēt nobis. Item sancti per omnia conformant se voluntati diuinæ, ergo non orāt nec petunt nisi quod Deus vult dare, sed quod nobis Deus dare decreuit, darent etiam sine orationibus sanctorum. ergo. Item sancti vident vtrum orationes nostræ sint exaudibiles vel non. si sunt exaudiēdæ, frustra orant pro nobis: si non, ergo orant vt exaudiantur, quia contra voluntatē Dei orant. Cōtra. Sancti in via multa bona nobis impetrāt: ergo multo fortius in patria, cū ibi sint potentiores. Rndeo ꝙ sancti suis orationibus nobis bona obtinent Actuū. 5. & temporalia & spiritualia. Vnde Petrus paralytico obtinuit sanitatem tam corporis quam animæ. Vnde secundo, ꝙ Deus voluit nos rogare sanctos triplici ratione, s. propter nostrā inopia, propter sanctorum gloriam, & propter Dei reuerentiam. Propter nostram inopiam, vt vbi nostra non suppetunt merita, patrocinentur aliena. Propter sanctorū gloriā quia Deus vult sanctos glorificare, & ipsos erga nos facere miracula & ipsos sic laudemus. Propter Dei reuerentiam, vt quia peccator, qui Deum offendit, quasi non audens in persona propria Deum adire, sanctorum patrocinio cōfidentiā sumat. Et ideo Iob. 5. dicitur Iob. 5. Voca si est qui tibi respondeat & ad aliquem sanctorum conuertere. Ad primum cū dicitur ꝙ sancti non sunt in statu merendi. dico ꝙ verum est sibi, & etiam dico quòd non redditur exauditio merito ipsorum, quod tunc sit, sed merito quod in eis præcessit. Et cum dicitur quod tunc sine ipsorum oratione fieret postquam tam meruerunt, d. eodum quòd meruerunt non simpliciter, quod ille obtineret, sed sub conditione, vt si illi intercederent, vel si alij eorum subsidia imploraret. sicut alicui sancti in morte petierunt à domino quod dominus exaudiret innocātes ipsorum patrocinium. Ad secundum cum dicitur quòd sunt remunerati, &c. dicitur quòd verum est de merito absoluto, sed non de conditionato, quia adhuc stat conditio & p consequens ratio merendi. Ad tertiū quia per omnia conformantur voluntati diuinæ. dico quòd sancti vident Deum nos velle exaudiri non quidem simpliciter, sed ad preces eorum. ideo rogauit, vt hoc fiat. Et hoc patet ad quartum quia sancti vidēt nostras orationes exaudibiles, sed ipsorum orationibus.

Ecclesi. 3. Quæstio. Oratio sanctorū.

Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. 475

Hic agitur de secunda parte satisfactionis quæ est eleemosyna. Vbi sciendum quòd per aquam quæ stabilitatem non habet, sed fluit & refluit, intelliguntur réporalia bona vt sunt diuitiæ. Et hoc est quod dicit Ezech. 27. In profundis aquarū opes tuæ. Et sic aquæ multæ, diuitiæ multæ. Istæ autem aquæ aliquos nutriunt, qui scilicet illas debite habent & debitè distribuendo per eleemosynas dispēsant indigentibus omnibus secundum suam facultatem. Et isti aquas diuitiarum mensuratè sumentes nutriuntur ab illis. Alij verò istis aquis submerguntur, qui scilicet omnia auare retinentes, nihil aliis condiuidere volunt, & sic mēte & corpore submerguntur in eis. Et de talibus terrenis hominibus dicitur Gen. 7. Multiplicatæ sunt aquæ & omnia repleuerunt. sequitur. Et vniuersi homines mortui sunt. Quid ergo diuinum aquarū multarum nisi tenax auaritia, eleemosynis inimica, omnia consumens, & auarum vt diluuium submergens? Et de isto diluuio auaritiæ dicitur. In diluuio prætereunte consummationem faciet. In tāl ergo diluuio auaritiæ existentes ad eum. s. ad Deum peccata remittētem non appropinquant. Ideo subditur. *ad eum approximabunt*. Istis enim dicitur. Ne appropinques mihi, quia immundus es. Si ergo auaritia diluuio suffocati non appropinquant ad dominum, quid restat ad habendam remissionem peccatorum nisi istam aquā per eleemosynas effundere. Quia vt habetur Eccl. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.

Gen. 7. Diluuium. Psal. Aqua. Auar. Tobie. 4.

Tu es refugium meū à tribulatione, quæ circundedit me: exultatio mea, erue me à circundantibus me. 476

Hic consequenter agit de tertia parte satisfactionis quæ est corporis maceratio. Vbi notandum quòd duplices sunt tribulationes scilicet quædam ab extrinseco, vt quæ nobis ministrantur à mundo vel diabolo. Aliæ intrinsecæ, vt quæ ministrantur ab intrinseco scilicet à propria carne, & sic tribulatio dicitur omne illud, quod appetitui carnali cōtrariatur, vt caro appetit voluptatem, & delectationem, tribulatio sibi est disciplina. caro appetit cibis repleri: tribulatio est fames. caro appetit delicatè nutriri: tribulatio sibi est abstinentia. Et de ista tribulatione qua caro affligitur per abstinentiam dicitur. Sustenta eum pane tribulationis & aqua angustiæ. Ista tribulatio animam non turbat, sed mundat. Tobię. 3. In tempore tribulationis peccata dimittis. Ista tribulatio Deum non expellit, sed ipsum nobis proximum facit. Cum ipso sum in tribulatione. Et hoc est quod dicit. *Tu es refugium meū à tribulatione quæ circundedit me*. ideſt quando carnem affligo, & sic carnis tribulationem patior, tunc tu mihi es refugium, quia scilicet spiritui das consolationem. Ideo subdit. *Exultatio mea*. ¶ Sed quia quando homo sic tribulatur à carne afflicta, dæmones tunc maxime ad carni complacendum hominem tentant: sicut apparuit in capite nostro, quia statim post ieiunii diabolus ad ipsum tentandū accessit. Ideo tunc maximè diuinum inuocandum est adiutorium. d. *Erue me à circundantibus me*. psal. 58. Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus me libera me. Hiere. 15. Erue me ab his qui persequūtur me. ¶ Sed circa istas tres partes satisfactionis cadit dubium, q̄ illarum sit magis satisfactoria. Et videtur primo ꝙ oratio, quia satisfactio Deo reconciliat, sed oratio maximè Deo nos reconciliat, & nos sibi vnit. Quod autem ieiunium, probatur, quia illud opus est magis satisfactorium, quod est magis pœnale, sed ieiunium est huiusmodi. Quod autem eleemosyna: probatur per illud quod habetur. 1. Timo. 4. Exerce temetipsum ad pietatem, quia pietas valet ad omnia. Respōdeo vnde primo notandum ꝙ satisfactio recte per ista tria distinguitur. Cum enim sit triplex radix peccati secundum illud. 1. Io. 2. s. Concupiscentia carnis, & contra hanc est ieiunium. Concupiscentia oculorum, & contra hanc est eleemosyna. Et superbia vitæ, & contra hanc est oratio. Et hoc dico appropriatē, quia quāuis vnumquodque horum valeat contra omnes: appropriate tamen magis opponitur: sicut dictum est. Tunc ad quæstionem dicendum ꝙ in satisfactione tria sunt scilicet vitatio culpę, & ad hanc maximè valet oratio. Secundum est augmentum gratiæ, & ad hanc maxime valet eleemosyna, quia per hanc homo sibi facit amicos qui impetrāt gratiam. Tertium est solutio pœnæ, & ad hanc maximè valet ieiunium, & hoc est infimum in satisfactione: alia enim duo preponderant.

Satisfactio oratio. eleemosyna. 1. Tim. 4.

Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos. 477

Hæc est quarta pars, in qua ponitur mentis pœnitentis clara plustratio. Et diuiditur in partes tres. Quia primo ponitur pœnitentis illustratio. Secundo peccatoris reuocatio. ibi. *In chamo*. Tertio iustificati gloriatio. ibi. *Lætamini in domino*. Quantū ad primū sciēdū ꝙ pœnitens duas magnas gratias recepit à Deo. s. culpæ remissionē & gratiæ collationē. Culpa autē remittitur statim cum à peccatore detestatur, & confessionis propositum habetur. Et gratia infunditur, cum ad Dei amorē acceptatur. Sed forte pœnitēs se excusabit. d. Quomodo potero detestari peccata mea & illa confiteri, cū illa nō cognoscā, qa multoties qs est in peccato cuius nō habet cōsciētia: iuxta illud psa. 18. Delicta qs intelligit? &c. Hinc respōdet Christus. d. *Ego dabo tibi intellectū*, quo s. cognosces omnia tua peccata illa tibi imputādo, non Deo, nō fato, non stellis, non cōstellationibus. Intellectum etiā tibi dabo, quo cognosces remissionē peccatorū, & virtutes alias te habere, nō ex te, sed solo gratiæ Dei dono. quod ideo dicit. Quia sacram scripturā dedit nobis, p quā de omnibus nobis occurrētibus sufficienter informamur. Declaratio sermonum tuorū illuminat, & intellectū dat paruulis. Et hoc idē aliis verbis confirmat. d. *Et instruāte in via hac*. s. præsentis vitæ, *qua gradieris*. *Et firmabo super te oculos meos*. Docet experientia ꝙ nihil tam faciliter mouet oculos alterius ad recipiendū quātum facit oculis suis illum respicere. Et secūdum istum morē dicit. Firmabo super te oculos meos, vt s. tu oculis tuis in me semper intendas, quia vt dicitur. Oculi domini sup iustos. Oculos enim suos erga nos firmat & aperit Deus, quando peccata nostra in præsenti cōsiderat & punit, ne puniat inæternum mo-

Psal. 58. Hiere. 15. Quæstio. Psal. 118. Oculus videre. Psal. 33.

re medici, qui sanandū secat & vrit. Sed illos claudit à nobis, quādo peccata nostra quasi non considerans hīc impunita dimittit, vt inæternum puniat more medici, qui infirmo non sanando omnia cōcedit ad libitum. vnde psal. 33. Ecce oculi domini super me tuentes eum, &c. vt eruat à morte animas eorum, scilicet æterna. Et ex hoc arguuntur superbi, qui nolunt hic à Deo respici vt corrigantur. Vnde subditur. *psal. 33.*

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. 476

Cōuertit enim nunc se pœnitens ad superbos. d. *Nolite fieri*, &c. Vbi nota ꝙ duo sunt maximè peccata, quæ hominē retrahunt à pœnitentia & à peccatorum suorum cōsideratione. s. superbia & luxuria. Superbia enim nō vult corrigi. Luxuria quærit carnaliter delectari. Superbia autē per equum, sed luxuria per mulum figuratur. Quod enim superbia per equum figuretur patet, qa equus qui recta cervice incedit superbos & elatos significat, vt hic dicit glo. Vnde Greg. dicit. Equi nomine superbia dignitatis temporalis accipitur: Salomone attestante qui ait. Vidi seruos in equis & principes ambulantes, quasi seruos super terram. Omnis quippe qui peccat seruus est peccati. Serui ergo in eqs sunt dū peccatores superbia præsentis vitę dignitatibus efferuntur. Principes vero quasi serui ambulant, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum ꝑmit. Hinc rursum dē Dormitauerūt q ascēderūt equos. i. in morte animę, mentis oculos à veritatis luce clauserūt superbi q in ꝑsentis vitę honore consistunt. Luxuriosi vero per mulum figurātur. nam vt dicit Magister de proptietatibus. Mulus ex equa & asino originem trahit. & sic in mulo libido etiam ad alienam specié intendit. Sic enim luxuriosos per mulum denotabat angelus dicens Thobiæ. In eos qui coniugia ita suscipiunt vt Deum à se & à sua mente excludant: & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus quibus non est intellectus, super eos habet dæmonium potestatem. Dicens ergo. *Nolite fieri sicut equus & mulus*. idem est ꝙ nolite fieri superbi neque luxuriosi, quia ista duo peccata maximè excæcant intellectum, ne seipsum considerare valeat & ad statum pœnitentiæ peruenire.

Superbia per equū significatur. Luxuria per mulū significatur. Greg. 31 mor. c. 18 Eccl. 10. Psal. 75. Tobiæ. 6.

In chamo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. 477

Hic consequenter ponitur peccatorum reuocatio. Reuocantur enim peccatores ad statum pœnitentiæ per paupertatem, infirmitatem, vel per alias aduersitates, & miserias. Hic enim chamus & frenum duplices aduersitates significant. Per chamum accipe aduersitates maiores, sed per frænum leniores. Chamus enim est quoddam genus fræni quo magis grauatur equus, frænum autem leuius portat. Vnde glo. In chamo & fræno maxillas eorum constringe. ideſt in maiori & minori tribulatione. Per maxillam autem ad cuius motionem cibus masticatur, intellige rerum temporalium abundantiam. Quid est ergo constringere maxillam, nisi temporalia parce conferre, vt saltem necessitate sic constricti ad Deum redire cogantur. Vnde magister in gloss. *In chamo, & fræno maxillas eorum constringe*. ideſt parcius da eis victualia, vt saltem necessitate coacti redeant: sicut & animalia quæ fame

Aduersitas. Chamus. Frenum. Tempora lia. Maxilla.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fame pressa mansuescunt. Sic enim dominus pecca A
tori quem vult cõuertere dicit. Ponam frænum in
maxillis tuis. O Deus quot necessitate pressi cõuer-
si sunt ad dominum! Sic enim cæcus natus. Sic cha-
nanea a dæmonio vexata. Sic ille homo languidus.
Sic ille homo clandus sanatus per Petrum. Quan-
do igitur peccator elongatur à Deo, aduersitate p-
mittur, vt reuertatur. Et hoc est quod subdit. *Qui non approximant ad te.* Sunt enim quidam qui etsi peccãt
carnis imbecillitate à piis tamen præcibus non re-
cedunt. Et sunt qui peccando Deum inuocare con-
temnunt: & tales maximè, vt reducantur aduersita-
tibus sunt arctandi. Talia enim aduersa vitæ præsen
tis sunt leuia, sed futuræ sunt grauissima, præsenti-
bus iusti præmuntur, sed peccatores qui reuerti no
lunt, æternis. Et hoc est quod subditur.

478 7. q. 1. eũ pericul. sic.

Multa flagella peccatoris, sperãtem autem in domino misericordia circun dabit.

Quæstio. Aduersa bonorum. Aduersa malorum

Hic enim accipitur peccator pro obstinato, qui
ad Deum per pœnitentiam conuerti renuit. Sed nũ
quid plura & maiora sunt flagella & aduersa iusto-
rum? cum apostolus d. Heb. 12. Quem enim diligit
dominus, castigat. Flagellat autem omnem filium,
quem recipit. Et hiere. 12. dicitur. Via iniquorũ pro-
speratur: bene est omnibus qui iniquè agunt, &c. Et
Iob. 12. dicitur. Abundant tabernacula prædonum,
&c. Sed notandum q flagellantur boni in præsenti
vita ad breue tempus, vt gaudeant in æternum. mali
autem gaudent hic ad breue tempus, vt flagellẽtur C
in æternum. Cum igitur à fine res denominetur bo
na vel mala, grauis vel leuis, multiplex vel nõ, hinc
est q quia finis flagellorum bonorum, qui flagellan
tur & corriguntur est bonus, & perpetuus, ideo ip-
sorum flagella non mala sed bona, nõ grauia sed le-
uia, non multa sed pauca dicuntur. Econtra autem
considerato fine malorum eorum flagella dicuntur
mala grauia aut multa. Similiter quia consideratio
præmij minuit vim flagelli, sic & consideratio cru-
ciatus perpetui augere debet vim flagelli præsentis.
Ponamus q duo sint in eodem carcere positi, eisdẽ
vinculis manicipati. Vnus vt probata sua innocentia
coroneturi alius vt probata sua malicia decapitetur.
Cui carcer erit maioris flagelli? nonne decapitando?
Sic in proposito considerato fine flagella iustorum
sunt leuia & modica, sed malorum multa & grauia. D
Greg. lib. 8. mor. c. 7. Præmii considera. tio minuit pœnam. Quæ omnia benè ostendit Gregorius. d. Mercena-
rius cum facienda opera conspicit, mentẽ protinus
ex granitate laboris adiicit: cum lacescentem ani-
mum ad considerandum operis præmium reuocat:
quod graue perpendit ex opere, leue æstimat ex re-
muneratione. Sic electi cum mundi huius aduersa
patiuntur, cum honestatis contumelias, rerum dã-
na, cruciatus corporis tolerant, esse grauia quibus
exercentur pensant, sed cum mentis oculũ ad æter-
næ patriæ considerationem tendunt, ex comparatione præmij q̃ sit leue quod patiuntur inueniunt.
Quod enim valde esse importabile ex dolore osten-
ditur, consideratione præmij lenigatur. Hinc est q
Paulus semper in seipso robustior contra aduersa
erigitur, quia nimirum finem sui operis, sicut mer-
cenarius præstola tur. Graue nãque quod sustinet
æstimat, sed leue hoc quod per considerationẽ pen-
sat. Ipse quippe quàm sit graue quæ patitur indicat:
2. corin. 11. qui in carceribus abundantius, in plagis supra mo-
dum, in mortibus se fuisse frequenter testatur. qui
à Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepit, qui ter virgis cæsus, semel lapidatus est, ter
naufragium passus, nocte & die in profundum ma-
ris fuit, qui pericula fluminum, latronum: ex gene-
re, ex gentibus, in ciuitate, in solitudine, in mari, in
falsis fratribus pertulit. qui in labore & in ærumna,
in iciuniis multis, in fame, siti & frigore, & in nudi-
tate laborauit. qui foris pugnas, intus timores susti
nuit. qui vltra vires grauatum se asserit. d. Supra mo 2. corin.
dum grauati sumus supra virtutem: ita vt tæderet
nos etiam viuere. Sed quomodo remunerationis
lintheo sudorem tãti laboris tergat, ipse denunciat.
d. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad Rom. 8.
futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Finem
itaque operis quasi mercenarius præstolatur: qui
dum prouentum remunerationis cõsiderat, vile q-
stimat quod penè deficiens laborat. Sic ergo ad p-
positum considerato fine, flagella peccatorum sunt
multa, sed iustorum ex spe præmij sunt pauca. Vn-
de flagellis iustorum dicitur. Qui diligit filium, as- Eccl. 30.
siduat illi flagella, vt lętetur in nouissimo suo. De fla- Eccl. 6.
gellis autem malorum dicitur. Mors, cõtritio, & fla-
gella super iniquos. Quæ omnia hic ponit psal. di-
cens. *Multa flagella peccatoris: sperantem autem in domino misericordia circundabit.*

479 2. q. 1. nam.

Lætamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.

Hic consequenter ponitur iustificatorum gloria
tio. Iusti enim sicut in vita beata in solo Deo realiter gloriantur, sic & in vita presenti in solo Deo spe Gloria. Laus.
gloriam ponunt. Mali autem non sic, quorum qui-
dam alienis laudibus delectantur, & gloriam ab in-
uicem quærunt. Alij gloriam propriam sibi sufficere arbitrantes in seipsis gloriantur, quasi falsè sup-
ponentes, q anima quæ à semetipsa esse nõ potest,
à seipsa possit esse beata. Sicut ergo cupidi gloria, &
laude aliena tota sollicitudine illa operantur quæ
homines mirentur, & laudent, sic & in seipsis glo-
riantes illa solum iudicant esse sectanda, quæ ipso-
rum arbiter interior animus approbat. Et vtrorũq
gloriam quasi vanam psal. nista transcendens ait. Ibidem.
Lætamini in domino, &c. vt quid enim aut de alterius
hominis aut de meo sollicitus iudicio gloriabor?
Cuius iudicio nec reprobus nec laude dignus in-
ueniar. Si enim ante aliorum hominum tribunal me
stare oporteret, merito in laudibus hominum glo-
riarer. Quod si meo essem iudicãdus examine, iure
meo testimonio contentus propriis laudibus dele-
tarer. nũc autem nec aliorum hominum nec meo
sum iudicio præsentandus, sed Dei. ergo solum in
Deo me gloriari oportet, vt s. per omnia verba, co-
gitationes & opera non meam sed Dei gloriã quæ-
ram. ¶ Est autem notandum q iusti lætantur in do- Gloriam
mino gloriantur & exultant multipliciter. s. dũ glo- Lætam
riantur in subtilitate diuinæ sapientiæ. In charitate Exultat.
actionis meritoriæ. In asperitate assumptæ pœni- Opus.
tentiæ. In humilitate internæ cõscientiæ. Quæ om- Odor.
nia cõsiderans propheta de quolibet iusto dicebat. Gaudium
E Erit quasi oliua gloria eius. Vbi notandum quòd Lætitia.
oliua in suo fructu quatuor habet successiuè colo-
res, per quos figurantur dictæ quatuor virtutes,
quibus iusti gloriantur in domino. Quoniam oliua
primo est viridis, secundo rubea, tertio liuida, quar-
to nigra. Vt sic color viridis significet claritatem
diuinæ cognitionis. Rubeus claritatem fraternæ
dilectionis. Liuidus asperitatem pœnitentiæ, & Charitas.
afflictionis. Sed niger humilitatem conuersationis. Dilectio.

Primo

Primo ergo gloriantur iusti in claritate diuinæ sa- A
Hiere. 9. pientiæ. s. in hoc q Deum cognoscunt. Hæc dicit
Dominus, Nõ glorietur sapiens in sapientia sua &
non glorietur fortis in fortitudine sua: & non glo-
rietur dives in diuitiis suis, sed in hoc glorietur qui
gloriatur scire & noscere me. Sic enim summa beato
Iesu. 17. rum lætitia cõsistit in facili visione diuinitatis. Hæc
est vita æterna, &c. Quid mirum si in hac vita mor
tali iusti gloriantur in diuinitatis cognitione æni-
1. Cor. 1. matica, propter quod dicitur. Qui gloriatur, in Do-
mino glorietur. Hæc enim cognitionis gloriatio
per viridem colorẽ figuratur oliuæ, quia si. ut inter
Ysay. 3. oẽs colores viridis oculos corporis reficit, sic & di-
uinitatis cognitio oculos mentis, vnde Prouer. 3.
Beatus vir qui inuenit sapientiã. Sequitur. Longi-
tudo dierum in dextera illius: & in sinistra illius di
uitiæ & gloria. Quid. n. per dexterã nisi vita beata?
Quid per sinistrã nisi præsens vita designatur? Ista B
igitur cognitio diuinitatis habet in dextera longi-
tudinem dierum, dum beatis sine fine tribuit vitã.
Sed in sinistra diuitias habet & gloriã, dum in præ-
Quæstio. senti iusti gloriam in Deo ponunt. ¶ Sed forte di-
Prou. 25. ces, quomodo in cognitione Dei hic gloriabor, cũ
ad ipsius cognitionẽ nullatenus possim peruenire,
dicente sapiente. Qui scrutator est maiestatis, op-
primetur à gloria. Respondeo q etsi non clare diui
1. Cor. 13. nitas hic possit cognosci, tamen ænigmatice. Vide-
Sol videtur in spe sicut in aqua. mus nunc per speculum, &c. Dicunt naturales, q
quamuis noster corporalis oculus clare corpus so-
lis videre non possit propter suæ claritatis excellen
tiam, tamen si accipiatur speculum clarum, & po-
natur in aqua clara lucente sole, tunc videtur sol C
triplicatus. s. vnus ex cœlo qui est fons luminis,
vnus in speculo, qui generatur à primo, & tertius
in aqua qui generatur ab vtroque. Sic spiritualiter
debes facere si hic in cognitione Dei vis gloriari.
Sap. 7. Quid enim per speculum nisi rationalis anima, in
qua vt in speculo Dei gloria manifestatur? cùm sit
Iesu. 7. facta ad ipsius similitudinem & imaginẽ. Est enim
speculum sine macula Dei, &c. Quid autem per
aquam nisi Spiritussancti designatur gratia. Qui
credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ vi
uæ, hoc autem dicebat de Spiritusancto, &c. Si igi-
tur hic Deum vis cognoscere, pone speculum in
aqua, vt. s. sit anima tua in statu gratiæ. Et tunc
videre poteris solem triplicatum. i. Deum in tribus
personis suppositatum. Tunc enim videbis vnum
D solem in cœlo. i. personam patris. Cùm enim cœlũ
inter omnia sit maximum, maxime habet iudicare
potentiam sui creatoris, quæ patri appropriatur.
Psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c. Videbis alium so-
lem in speculo. i. personam verbi in humanitate as-
sumpta. Cùm enim speculum dicatur rationalis a-
nima, quæ est principalior pars humanitatis assum
ptæ merito per speculum ipsa denotatur, & per i-
1. Col. 1. psam tota intelligitur humanitas assumpta. Nos
sumus gloriam Dei speculantes in eadem imagine.
Consequenter videbis alium solem in aqua. i. per-
Gen. 3. sonam spiritussancti ab vtroque procedentem in
aqua. s. suarum gratiarum quibus anima nostra ir-
rigatur & fœcundatur. Spiritus Domini ferebatur
super aquas. Et hæc est prima gloria iustorum sci-
E licet, in Dei cognitione. Ipse palam faciet doctrinã
Eccl. 39. sapientiæ suæ, & in lege Domini gloriabitur. ¶ Se-
cundo glotiantur sancti in charitate actionis meri-
toriæ, quia omnia sua opera ad Dei gloriam refe-
runt. Omnia in gloriam Dei facite. Cùm enim om-
nia iustorum sint à Deo per ipsam gloriã non sibi
sed Deo quærunt. Io. 7. Qui quærit gloriam illius,
qui misit illum, hic verax est. Hæc autẽ virtus cha- Charitas.
ritatis per secũdum colorem oliuæ qui est rubeus 1. Cor. 10
ad modum ignis figuratur, quia sicut ignis inter Ioan. 7.
omnia elementa est magis actiuus, sic & charitas
inter omnes habitus magis ad bona opera excitat.
Dicunt naturales q quando quis est amore alicu- Amor in
ius personæ inflammatus, ex velocitate pulsus per- pulsu cognoscitur.
cipitur, ad quam personam talis sic afficitur. Nam
pluribus personis sibi nominatis audita persona,
ad quam afficitur, cuius præsentia caret, statim pul
sus fortius mouetur. Et ratio est, quia tunc spiritus
descendit ad cor ratione amoris, & cor sic magis
inflammatum, magis mouet partes exteriores. Sic
spiritualiter, quando homo est accensus gratia &
charitate, audito Christi nomine statim cor eius
fortius mouet exteriora membra ad bene operan-
dum, quasi omnium bonorum Deo gloriam refe- Phil. 2.
rens. Vnde de iustis dicitur, q sunt repleti fructu
iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Pœnitẽtia
Dei. ¶ Tertio iusti gloriantur in Domino per aspe-
ritatem pœnitentiæ. Cum enim gloria filiorũ sit se
qui patrem, gloria militum sequi regem, gloria di-
scipulorum sit sequi magistrum, consequens est vt
gloria iustorum sit sequi Deum patrem ipsorũ re-
gem & magistrum. Gloria hominis est ex honore
patris, & Eccl. 3. Gloria magna est sequi Dominũ. Eccl. 3.
Cùm igitur Christus Dominus & pater iustorũ te- Eccl. 23.
nuerit statum asperitatis pœnitentiæ: consequens
est vt gloria iustorum sit ipse status pœnitẽtiæ. Sic
enim oportuit Christum pati, & ita intrare in glo- Luc. 24.
riam suam. ¶ Quarto iusti gloriantur in Domino Humilitas.
per humilitatem conscientiæ. Glorietur super hu- Iacob. 1. Iob. 22.
miles in humilitate sua Iob 22. Qui humiliatus fue
rit, erit in gloria. Cuius ratio est. nam secundum na
turales, omnis motus cum sit inter duos terminos
contrarios. s. inter terminum à quo & terminũ ad
quem, oportet q motus tendens ad gloriã incipiat
à contrario gloriæ, quod est depressio siue humili-
tas, quæ antecedit gloriam, sicut superbiam sequi-
tur depressio. Et hanc rationem facit sapiens d. Su-
perbum sequitur humilitas & humilem spiritu su Prou. 29.
scipiet gloria. Hæc autem virtus humilitatis qua iu
sti in Domino gloriantur per quartũ colorẽ oliuæ,
s. nigrum figuratur, qui est niger: qui color inter o-
mnes colores infimum occupat locum humilita-
tem significans, qua quis seipsum despicit & infir-
mum reputat. Et talis confusio humilitatis hominẽ
ducit ad gloriam, de qua Eccl. 4. Est confusio ducẽs
ad gloriam, Quibus omnibus attentis meritò dicit Eccl. 4.
psal. *Lætamini iusti in Domino & gloria*, &c. ¶ Circa
principum istius psal. fuit mota quæstio s. Vtrũ sa-
cerdos potestate clauiũ aliis peccata remittere pos- psal. 31.
sit? Cuius tertius articulus erat videre ad quid po- Quæstio.
testas clauium se extendit, quam nunc declaro sub Clauium potestas ad quid valet.
aliquibus propositionibus. Prima est, q potestas
clauium non se extendit ad remissionem culpæ, pa Magister li. 4 d. 18.
tet per Magistrum di. Sane dicere ac sentire postu-
mus, q solus Deus dimittit peccata & retinet. Et
tamen ecclesiæ dedit potestatem ligandi ac soluen-
di sed aliter ipse soluit vel ligat: aliter ecclesia. Ipse
enim per se tantum dimittit peccata, quia & ani-
mam mundat ab interiori macula, non autem hoc
sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit pote-
statem ligandi atque soluendi. i. ostendendi homi-
nes ligatos & solutos. Et confirmatur, quia pecca-
tum dimittitur in contritione, vt ait Magister. Se- Magister li. 4 d. 17
cunda propositio q potestas clauium non se exten

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magister li.4.di.18

Magister li.4.di.18

ditud remissionem æternæ pœnę,patet per Magistrum d.Deus ipse pœnitentē soluit à debito æternę pœnæ. Et infra. Solus igitur Deus ipse hominē absoluit ab interiori macula & à debito æternæ pœnæ.Et confirmatur,quia nullus sine peccato est debitor æternæ pœnæ,pœnitens autē ante absolutionem sacerdotis est à peccato purgatus. Tertia propositio est ꝙ potestas clauium se extendit ad pœnam temporalē.s.debitam pro peccato iam dimisso : patet per Magistrum d. Sacerdotes quoque ligant potestatem clauium,dum satisfactionē pœnitentiæ pœnitentibus imponunt. Soluunt autem cum de ea dimittunt aliquid , vel per eam purgatos ad sacram communionem admittunt, &c.

PSAL. XXXII.

480 d.con.di. 1. quãdo autem

EXultate iusti in Domino, rectos decet collaudatio.

Iste psal.apud Hebræos nullū habet titulum, secundū autē Magistrū in glo.talem habet titulum. *In finem Psal.Dauid.* Cuius sententia patet ex supradictis.Iste psalmus nullam pro fundamento habet historiam,sed à Dauid fuit factus ad Dei laudes cantandas , vt scilicet per Leuitas cantaretur in templo : sicut etiam ad hoc multos alios fecit,vnde sola vnica expositione iste psal.est exponendus.Diuiditur ergo iste psal. in partes duas,quia Psal.primo inducit fideles ad diuinæ laudis meritum,secundo ostendit laudantium Deū premium ibi. *Beata gens.* Prima in duas , quia nos inducit primoad Dei laudationem,secundo ad hoc inducit multiplicem rationem ibi. *Quia rectum est.*Prima in duas , quia primo laudis diuinæ facit præceptum:secundo laudationis ostendit modum, ibi.*Confitemini Domino.* ¶ Quantum ad primum dicit. *Exultate iusti in Domino.*&c.Secundū enim Grammaticos saltatas,componitur cum ex quod est extra, & fit exulto,tas.i.extra saltare,quando.s.lætitia interior cordis per actus exteriores extra saltat &; demonstratur.Et sic exultare in Domino est lætitiam mentis de Deo habitam per exteriores laudes extra ostendere. Et hoc maxime decet iustos facere, tum propter Dei reuerentiam , quæ solum mundo corde & munda lingua est pertractanda. Eccle.25. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Propter quod dicitur.Peccatori autem dixit Deus,quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meū &c. Quomodo enim debitè potest Dei laudes loqui:qui Deo in moribus contradicit? Vnde Grego. lib.11.mor.c.9.d.Cùm sacerdos non agit bona quę loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur. Sicut per Prophetam dicitur.Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas,&c. Vnde & deprecatur d.Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaq;. Perpendit namque ꝙ omnipotens Deus veritatis verbum facientibus tribuit,& non facientibus tollit.Qui ergo hoc de ore suo non auferri petiit,quid aliud quàm gratiam bonę operationis quæsiuit? Ac si aperte dicat. A bono opere errare me ne sinas,ne dum amitto ordinem bene viuendi , rectitudinem perdam loquendi.Ex quibus patet ꝙ solum rectos Deū decet laudare,& hoc propter Dei reuerentiā, ac etiam propter ipsorum maiorē gratiam à Deo: quomā recte ab illo plus erigitur,cui plus datur.Et hoc est quod hic dicit. *Rectos decet collaudatio.* Sed dices. Qui dicuntur recti esse & tortuosi? Ad hoc respondet Magister in glo.d. Curuus est qui laudat Deum,quando sibi bene est,blasphemat autē quādo male habet.Rectus vero est qui semper Deum laudat in prosperis & in aduersis. Recti sunt qui dirigunt cor suum secundū voluntatē Dei,quæ sola est regula recta:& præponit voluntatē melioris suæ voluntati.i. voluntatē omnipotentis infirmæ suæ voluntati.Exemplo Christi qui patri orans ait. Pater si fieri potest transeat à me calix iste.Hæc humana voluntas erat proprium aliquid & tanquam priuatum volens.sed quia rectū hominē vult esse, & ad illum dirigi qui semper est rectus,subdit. Nō quod ego volo sed quod tu vis.Ac si diceret homini.Vide in me quia potest aliquod proprium velle, vt Deus aliud velit. Conceditur humanæ fragilitati aliquod propriū velle , sed statim cogita quid sit supra te.i.Deus.Illū supra te,te infra illū. Illū creatorem,te creaturā.Illum Dominū,te seruum.Illum omnipotentē,te infirmum.Subiicieſque voluntatē tuam voluntati eius,& sic eris rectus.Ideo ait.Rectos decet collaudatio. Non dicit laudatio sed collaudatio propter vnitatē ecclesiæ.¶ Aliter quis dicatur rectus & quis curuus ostendit Hugo exponens illud psal.91. Quoniā rectus Dominus Deus noster &c.d.Rectus Deus rectum facit hominem similem sibi.i.sine iniquitate,sicut non est iniquitas in eo.Porro iniquitas cordis est non carnis vitium:vt per hoc noueris in spirituali portione tui & non in terrena luteaque substantia Dei similitudinem conseruandam siue reparandā. Quanquam & corporis staturam dederit Deus homini rectam forsitan vt ista exterioris corporis viliorisque figmenti rectitudo hominē illum interiorem , qui ad imaginem Dei factus est spiritualis suæ seruandæ rectitudinis admoneret,& decor limi deformitatē argueret animi.Quid enim inde cernitis , quā curuum recto corpore gerere animum? Peruersa res est & fœda luteum vas quod est corpus de terra creatū habere sensum,oculos libere suspicere cœlum,spiritualem vero cœlestemque creaturam affectus suos trahere in terra deorsum. Et quæ debuit nutriri in croceis, hærere luto tāquam vna de suibus, amplexarique stercora. Erubesce anima mea ait corpus in mei consideratione creata creanti similis.Rectum quoque accepisti me adiutorium simile tibi:vtique secundum lineamēta corporeæ rectitudinis , quocunque te vertis siue ad Deum sursum siue ad me deorsum. Nemo vnquā carnem suam odio habuit.Vbique occurrit tibi species decoris tui.Vbique pro statu tuæ dignitatis habes de magisterio sapientiæ familiaré admonitionem.Ego autem meam quam ob tui gratiam accepi rectitudinem teneo , & conseruo prærogatiuam.Tu animo non confunderis amisisse tuam.Cur suam in te conditor intuetur abolitam rectitudinem, quam in me conseruat assidueq; repræsentat? Iam omne adiutorium quod tibi ex me debebatur vertisti tibi in confusionem,abuteris obsequio meo.Indigne ergo humanum corpus inhabitas brutus & bestialis spiritus.Quærere & sapere quæ sunt super terrā curuitas animæ est,meditari vero quæ sursum sunt rectitudo. Ex quibus apparet quòd recti dicuntur, qui cor ad Deum habent erectum,sed curui qui ad terrena.

Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi.

Hic

Hic consequenter ostendit modum diuinæ laudis.Vbi nota,hic enim ad Deum laudandum exprimuntur illa instrumenta musica.s. psalterium & cithara , cum quibus laudes diuinæ decantabantur in templo antè arcā Domini,vt ex illis instrumentis intelligas modum,quo spiritualiter Deū laudare debemus.Et videndū est quid per citharam,quid per Psalterium decem chordarum hic intelligatur. Primo ergo notandum ꝙ cithara mystice sumpta triplex est in quo Deum laudare debemus.s. Cithara asperitatis pœnitentiæ. Cithara humanitatis christiferæ.Cithara ligni crucis Dominicæ. Primo namque cithara significat asperitatem pœnitentiæ Cithara namque est corpus de ligno concauum, quod chordis neruiceis exiccatis per tactū manus sonum reddit gratiosum. Cor similiter & corpus nostrum per pœnitentiam, fit concauum atque vacuum à cibis abstinens,quæ scilicet pœnitentia & chordas exiccatas extendit desuper:dum neruos & pellem remota pinguedine extendit super ossa,& sic corpus tactum bene sonans laudes Deo persoluit.Sicut enim corpus citharæ si plenum esset,bene sonare non posset,sic & corpus nostrū cibis repletum laudes Dei bene sonare non valet.Et de ista cithara pœnitentiæ dicitur Iob. 30. Versa est in luctum cithara mea.Quod exponens Greg.lib. 20. c. 31.d.Per citharā recta operatio, per chordas vero citharæ intentiones pœnitentiū non incongruè accipimus.Quia dum ad vitā aliam per afflictionem carnis tenditur quāsi extēta chorda in cithara per admirationē intuētium sonat.Siccatur enim chorda,vt congruum in cithara sonum reddat,quia sancti viri per pœnitentiam castigant corpus;suū , & in seruitutem redigunt,& sic ab imis ad superiora tendunt. Pensandum quoque est ꝙ si corda in cithara minus tenditur,non sonat:si autem amplius raucum sonat,quia ni mirū virtus abstinentiæ , aut omnino nulla est si tantum corpus suum vnusquisque non edomat,quantum valet:aut valde inordinatus est si corpus atterit plusquam valet.Per abstinentiam namque carnis vitia sunt extinguenda nō caro.Et ideo sibimet moderamen debet esse , vt ad culpam caro non superbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in operatione subsistat.Ista est ergo cithara pœnitentiæ quæ in vero pœnitente ad aliorum etiam exhortationem Deo laudes debet resonare.Ad annunciandum mane misericordiam tuā, &c.In Psalterio decachordo,cum cantico in cithara:vbi glo.Bonum est psallere cum cantico.i.verbo exhortationis & cithara.i.opere & exēplo.Si enim bene loqueris tantum canticum est sine cithara. Si autem bene operaris tantum & non loqueris cithara est sine cantico.Ideo & bene loquere & benefac vt sit cithara cum cantico.Sic ergo confitemur Domino in cithara cum cantico. Sic ergo cōfitemur Domino in cithara, quando ipsius amore per pœnitētiam affligimus debite corpora nostra. Secundo cithara significat humanitatem Christi, &c. Humanitas namque Christi cithara dicitur. Quia corpus eius extensum in cruce ad modum citharæ dulces sonos emisit. Vnde corpus Christi pro nobis in cruce extinctum sub nomine citharæ excitauit propter resurrectionem dicens corpori defuncto illud psa.107.Exurge psalterium & cithara. Cui respondens Christus ait.Exurgam diluculo quia in diluculo.d.in aurora surrexit. Quod exponens Adam in libro de perseuerantia dicit.Seipsum Christum pœnitentibus quasi citharam fecit dum per carnem peccati tamen innoxiam pro nocentibus in ligno se crucis extendit. Sic nimirum Dauid noster Saul vesaniam temperauit , dum per crucis supplicia in suo corpore citharizans sua morte diaboli impetum temperauit.Est itaq; Christus psalterium secundū diuinitatem , cuius contemplationis dulcedine suos amatores oblectat. Est cithara secundum susceptī corporis passionem dum pro eis moriens, eos vocat ad veniam, &c.vt de Christo dicamus. Ipse fuit pater omnium canētium in cithara.Quid est ergo confiteri Domino in cithara nisi Deo gratias reddere de Christi incarnatione & passione factis pro nobis? Tertio cithara significat lignum Dominicæ crucis.In cruce enim loco chordarum Christus fuit extensus sic vt omnia sua ossa possent dinumerari. Et de ista cithara crucis figuraliter dicitur. 1.Reg.16. Quandoq; spiritus malus arripiebat Saul,tollebat Dauid citharam & percutiebat eam manu sua,& recedebat ab eo spiritus malus.Dauid enim qui manu fortis interpretatur,quemlibet spiritualem virum significat.Saul vero,qui abutēs interpretatur : voluptatē significat carnis,quem spiritus malus tunc arripit, quando dæmon ipsa aliqua peccati tentatione accendit. Sed si Dauid accipiat citharam & tangat mentem eius crucis mysterium prædicando,statim spiritus malus discedit ab eo. Hoc ideo quia in cithara crucis contra omnia peccatorum tentamenta virtutum reperies sonos teste Adam in lib. de perseuerantia,de hac cithara crucis dicente. Sunt enim in cithara crucis nouē quædam notulæ quæ nouum canticum resonantes hominem faciunt nouum.Prima nota est fides non ficta,secunda humilitas vera,tertia carnis continentia,quarta disciplinæ grauitas,quinta oris veritas, sexta pietas fraternæ compassionis,septima patientia in aduersis, octaua desiderium æternitatis,nona immobilis animi constantia. Et de ista cithara crucis nobis ait Christus.Venter meus ad Moab , quasi cithara sonabit.Quia in cithara crucis venter Christi extensus ad omnes peccatores sonos dedit virtutū.In cithara ergo confitemur Domino, quando de crucis mysterio agimus sibi gratias. Et ad hoc nos inducens Psal.ait. *Confitemini Domino in cithara.* Sequitur. *In psalterio decem chordarum psallite illi.* Per psalteriū.n decē chordarū intellige decalogū legis.s.ꝑcepta.Sicut.n.psalteriū manu tactū,sonū reddit,sic decē ꝑceptorum obseruatio in psalterio laudat Deum. Et istos duosmodos laudandi Deū. s.in cithara & psalterio Ps. docet d.Laudate eū in psalterio & cithara.

Cantate ei canticum nouum,bene psallite ei in vociferatione.

Sicut enim quotidie noua beneficia à Deo recipimus , sic quotidie nouas gratias ei debemus reddere,& nouos modos gratiarū actionis. Si enim carnalis amor & lasciuus semper nouas cantilenas inuenit,quanto magis amor diuinus noua cantica.i.gratiarū actiones Deo reddere debet.Qua nō non solum ore,sed magis corde mirabilia Dei narrare debemus.Cantate Domino canticū nouū , qa mirabilia fecit.Et iste cantus maxime cōpetit clericis,qui tā in horis quàm in missis Dei mirabilia cāntando populo narrare debēt, vt ipsum ad deuotionē inducat.Et ideo ab isto cantu oīs vanitas & lasciuia debet remoueri,vt ostendit Hugo in li. de abusionibus clau.d.In ecclesia eū ad officiū Dei cantandū ventū fuerit,humilitatis honestas diligētius

Universidad de Deusto
Biblioteca

obseruetur,ne cum in ecclesia ante conspectũ Dei veninus deteriores efficiamur.Sunt enim quidam qui mente vagi,oculis attoniti,habitu dissoluti,plana parietũ prospicientes perlustrant,aliud cantant, aliud cogitant, in choro sunt corpore, sed in foro mente.Sunt etiã alij cantores voce dissoluti,qui vocis suæ modulatione gloriantur,aliud cantant quã libri habeant ecclesiastici,forsitan vt magis placeãt populo quã Deo:qui sic cantant nõ cantant in choro cũ Maria sorore Moysi, sed in palatio cũ Herodiade,vt placeant discumbentibus & Herodi. Delectantur in altitudine vocis, sed nemo altius cantat eo,quem Dominus audire consueuit de monte sancto suo.Nemo dulcius cãtat eo,cui inclinat Dominus aurẽ suã.Esto igitur cantando in valle humilitatis,vt in monte sancto audiri mereatis. Si sic cãtas vt ab aliis laudẽ quæras,vocẽ tuam vendis,& facis eam non tuã sed aliorũ.Habes cantando in potestate vocẽ tuã:habeto etiã animũ tuum. Frangis vocem tuã,frange & voluntatẽ. Seruas consonantiam vocũ,serua & concordiã morum,vt per exemplum concordes proximo, per voluntatẽ Deo per obedientiã magistro.Et Hiero. in Epistola & habetur di.92.cãtantes,ait.Catantes & psallentes in cordibus vestris Domino:audiant hæc adolescentuli, audiant hi quibus in ecclesia est psallendi officium Deo non voce esse cantandũ, nec in tragœdiarum modo guttur & fauces leniendæ sunt vt in ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica. Ad hoc.n. constituti sunt cantores in ecclesia, vt deuotè laudent Dñm,non vt aures demulceant audientiũ, & ad lasciuiã ducant.Sic.n.de Iosaphat rege legitur,q̃ statuit cantores vt laudarent nomẽ Dñi in turmis suis, ac voce consona dicerent.Confitemini Dño quoniã inæternum misericordia eius. Sic & cõformiter nunc Psal.dicit.*Cantate ei canticum nouum,&c.*

Nota. *History.* *2.Par.20.*

483 *22.q.humana.*

Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide.

Nunc cõsequenter ad laudandũ Deum adducit multiplicem rationẽ,ostendit enim q̃ Deus multiplici ratione à nobis est laudandus.s. Ratione suæ fidelitatis,qua promissa perficit. Ratione suæ pietatis,qua vniuersa diligit ibi,*Diligit misericordiam.*Ratione suæ pietatis,qua vniuersa efficit ibi. *Verbo Domini.*Ratione suæ maiestatis, quæ omnia subiicit, ibi.*Timeat Dominum.*Ratione suæ veritatis, qua omnia prospicit ibi,*Dominus dissipat.*Primo ergo laudãdus est Deus à nobis ratione sua fidelitatis, quia. s. fidelis est in promissis.Et hoc est qd d.*Quia rectũ est verbũ Domini,&c. Et omnia opera eius in fide*..i.in fideli tate.Rectũ.n.dr̃ cuius mediũ non exit ab extremis. Verbũ autẽ est mediũ inter intentionẽ loquẽtis & eius effectũ.Et ideo tunc verbum dicitur rectũ, qñ concordat cum intentione loquentis & exteriori opere.Verbum ergo Dñi ideo dicitur rectum, quia quod sonat ab intentione procedit & per effectum perficitur.Sic.n.dicitur.Fidelis Dñs in oĩbus verbis suis,& sanctus in omnibus operibus suis. Et nota secundũ glo.q̃ aliter fidelis dicitur Deus nobis,aliter nos fideles dicimur Deo. Fidelis enim dicitur Deus,cum dat homini quod promisit. Sed homo dicitur fidelis, credens promittenti Deo. Sic ergo Deus nobis est debitor ex promisso, non ex commisso.Nos autem Deo sumus debitores ex promisso & ex commisso. Nos enim nihil committimus Deo,vt ipsum debitorem teneamus,cum ab illo habeamus omnia, quibus gaudemus. Et nota q̃ hic accipitur verbum non pro ipso Dei filio, sed pro promissis in sacra scriptura, vel per Prophetas à Deo missos.

Rectũ est verbũ Domini. *psal.144. Fidelis.*

Diligit misericordiam& iudicium: misericordia Domini plena est terra. 484

Hic ostenditur q̃ est laudandus ratione suæ pietatis & misericordiæ. Misericordia enim intantum coniungitur iustitiæ,q̃ vna sine altera esse non potest:nam misericordia sine iustitia est quædam dissoluta fatuitas. Iustitia vero sine misericordia est quasi quædam crudelitas. Vide supra psal.24.Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.Et aduerte q̃ iustitia misericordiã in omnibus nostris operibus præcedere debet,vt opera pietatis & misericordiæ recte possint nuncupari, vt ostendit Gregodi.Ille quippe bene agit,quæ pia sunt. qui prius seruat quæ iusta sunt, vt collatus in proximis riuus misericordiæ de iustitiæ fonte ducatur.Nam multi proximis quasi misericordiæ opera impendũt, sed iniustitiæ facta non deserunt. Qui si veraciter proximis misericordiam facere studerent sibiipsis debuerant prius iuste viuendo misereri.vnde scriptũ est.Miserere animæ tuæ placens Deo. Qui ergo misereri vult proximo,à se necesse est trahat originẽ miserendi, scriptum namque est. Diliges proximũ tuum sicut teipsum.Quomodo ergo alteri miserẽdo pius est, qui adhuc iniustè viuendo,sit impius sibimetipsi.Vnde per quendam sapientem dicitur. Qui sibi nequã est,cui bonus erit? Ad exhibendam quippe misericordiam vt indigentibus plenè exterius valeat impendi,duo sibi necessaria congruunt s.homo qui præbet & res quæ præbeatur: sed longe incomparabiliter melior est homo qaam res. Qui itaque indigẽti proximo exteriorem substantiam præbet,sed vitam suã à nequitia nõ custodit, rem suã Deo tribuit,& seipsum peccato: hoc quod minus est,obtulit auctori,& hoc qd maius est seruauit iniquitati.Sic igitur in nobis iustitia misericordiam præcedere debet,sed secundũ nostrum modum intelligendi in Deo misericordia præcedit iustitiam, quia iustitia Dei nobis præsupponit opera quæ omnia ipse misericorditer fecit. Et ideo hic ait psal. q̃ diligit misericordiã & iudicium. s. consequenter.Ex quibus colligitur q̃ misericordia siue iustitia impendi non debet. Vnde ait Magister in gl. Caue ne amissa iustitia, sis pauperi in mala causa misericors,vt malam causam sibi foueas,& eius iniquitatem contegas. Nam si parcis flagello,percutis cor:quia remanet iniquus, & inde fit nequior: quia videt iustum sibi fauere. Verum licet misericordia non sit sine iustitia: misericordia tamen relucet magis in operibus Dei:vnde subditur. *Misericordia Domini plena est terra.*Terra dicit non cœli, qa cœli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria.In terra hominis abundat miseria,& superabũdat Dei mia,propter qd ait psal. Miserationes eius super oĩa opera eius. Quod declarans Ricardus ostẽdit qualiter Dei mia replet cœlũ & terrã d. Misericordia implet cœlũ & terrã.Dñe inquit in cœlo misericordia tua:& alibi.Misericordia plena est terra.Et re vera periisset totũ qd Deus fuerat ,nisi misericordia subuenisset. Culpa & vltio quicquid in hunc mundũ venerat auferebant: quia & fragilitas semper tendebat ad lapsum,& cogebat ad vindictam semper iudicantis censura. Sic Angelus deiicitur è cœlo.Sic de paradiso exultat homo.Sic mũdus deletur diluuio. Sic gentes confunduntur linguis

Iustitia misericordiæ dirigit motum. *Eccl.30.* *Deut.6.* *Eccl.14.* *Eleemosyna.* *Misericordia Dei est vnum solũ.*

guis.Sic vrbes diuino exuruntur incendio. Sic Iudæam vltor Christi sanguinis Romanus delet exercitus.Hæc est Christi magna & longa misericordia,qui iudicium omne seruauit ad vnum, & totũ hominis tempus ad pœnitẽtiæ deputauit inducias vt quod de vitiis suscipit infantia,capit adolescentia,inuadit iuuentus,contingit vel senectus,de peccato vel tunc pœniteat,quando se sentit iam non posse peccare.Et tunc saltem reatũ deferat,quando iam illum relinquit reatus,faciat de necessitate virtutẽ,vt moriatur innocens qui totus in crimine vixit.Sic ergo Deus per misericordiã reddit quod per iudicium deperierat,vt merito dicat psal.*quod misericordia Domini plena est terra.*

Expellat Deus peccatores.

485 *3.q.1.differt calliditas.*

Verbo Domini cœli firmati sunt:& spiritu oris eius omnis virtus eorum.

Hic consequenter ostendit q̃ Deus sit à nobis laudandus ratione suæ potestatis. Et primo ostendit potestatem suam in corporibus superioribus, & secundo in inferioribus,ibi.*Congregans.*Quantum ad primũ d.*Verbo Domini cœli firmati sunt.*Tãtæ enim potestatis est Deus, q̃ verbo suo produxit cœlũ & ipsum firmauit sic vt incorruptibile maneat inæternum, vnde & ipsum vocauit firmamentum. Vocauit cœlũ firmamentũ.Et notandũ q̃ opera trinitatis licet ab intra sint diuisa,vtpura generatio cõpetit patri non filio neque spiritui sancto. Spiratio autẽ competit patri & filio & non spiritui sancto. tamen omnia opera trinitatis ad extra sunt indiuisa,quia omnẽ creaturã,quã producit pater producunt filius & spiritus sanctus & econtrario. Et hoc satis hic nõtatur cũ ostenditur,q̃ oẽs tres personę diuinæ.s.pater filius & spiritus sanctus cœlũ produxerunt & firmauerunt.Hic enim ponitur pater,qa *Dominus.*hic ponitur filius: quia *verbo.* hic ponitur Spiritus sanctus,qa *& spiritu oris eius*, &c. ¶ Sed hinc errorẽ assumpserunt Græci d. q̃ Spiritus sanctus à solo patre procedit & nõ à filio, quia hic dr̃ Spiritus oris eius.s.patris non dicitur spiritus verbi. Qui & errorẽ suũ confirmãt per illud quod ait.Spiritus sanctus qui à patre procedit, ille testimoniũ perhibebit de me.Itẽ quia in symbolo edito in cõcilio Niceno sic dr̃.Et in Spiritum sanctũ Dñm & viuificãtem,ex patre procedentẽ,& nõ dr̃ ex filio.Et in fine subiungitur. Qui aliud docuerit vel prædicauerit, anathema sit.Ideo Græci nos anathematizatos dicunt.quia dicimus Spiritum sanctũ procedere à filio,quod ibi non cõtinetur.Quod enim secundum nos ibi dicitur.Qui à patre filioque procedit: alterum est à Latinis additũ.s.filioque. Sed sancta mater ecclesia determinate ponit q̃ Spiritus sanctus à patre & filio procedit:vt appatet de cons.di.5.saluator qui veritas.Et per Magistrũ lib.1.di.11. Ad illas auctoritates quia Christus dicit,qui à patre procedit:respondit Magister d.Quia cùm dicat,qui à patre procedit,non addit solo,& ideo à se etiã procedere non negat,sed ideo patrẽ nominat: quia ad eũ solet referre etiã quod ipsius est,quia ab illo habet vt eũ dicit.Doctrina mea nõ est mea,&c. Eodẽ modo dicẽdũ est ad illud quod de isto textu obiicitur. *Et spiritu oris eius.* &c.Ad aliud verò quod de symbolo Micæno opponitur:respondet Magister vbi supra d.q̃ eũ dr̃ Qui aliud docuerit vel aliter prædicauerit.i.contrarium vel contrario modo prædicauerit anathema sit.Et fic aliud accepit pro oppositio. Et sic conformiter loquitur Ioan. Apoc.vlti.d. Si quis apposuerit ad hæc apponet Deus super illum plagas,&c.Quod intelligitur si quis apposuerit contrarium verbis in Apoca.scriptis.

Gene.1. Opera trinitatis indiuisa sunt duplicata. *Quæstio. Spiritus sanctus a patre & filio procedit.* *Ioan.15.* *Apoc.vlt.*

Congregans sicut in vtre aquas maris,ponens in thesauris abyssos. 486

Hic consequenter ostendit Dei potestatẽ in inferioribus creaturis,vt in aquis.hoc exponunt aliqui de mari Oceano dicentes, q̃ aquæ in mari Oceano sunt contra naturã detenta,ita q̃ si sibiipsis dimitterentur fluerent super terrã,& terrã dissiparent, qa sunt altiores terra in medio maris Oceani.Vnde sicut qñ Deus filiis Israel viã dedit per mediũ maris, aquæ erant illis quasi murus ad dexterã & sinistrã, vt habetur. Exod.14. quod tñ fuit contra naturam aquæ quæ est fluida,sed potestate Dei detinebãtur. Cõsimiliter quãdo viã fecit eis in Iordane,aquæ superiores quæ descendebãt steterunt in vnũ locũ, & ad instar mõtis intumescentes apparebãt procul, quod erat virtute Dei cõtra naturã aquarũ. Sic dicunt de aquis maris Oceani q̃ in medio sunt altiores terra,& tamẽ virtute Dei contra naturã ipsarũ tenentur sic,ne fluant & dissipent terrã. Alij autem hoc aliter exponunt d.q̃ à principio mundi.s.in tertia die creationis mũdi qñ Deus cõgregauit aquas in locũ vnũ:quia prius per modum euaporationis eleuatæ erant supra terrã:sed tertia die dedit eis de pressitatẽ debitã & sic occupauerũt minorẽ locũ:q̃ tũc etiã fecit quasdã cõcauitates & cauernas in terra,in qbus aquæ includũtur,vt apparet in mõtibus altis qui infra habẽt quasdẽ cõcauitates in quibus aquæ sunt detentæ q̃ & fontes dñr.Et de istis dicit. *Congregãs sicut in vtre aquas maris* qa illę aquæ primo fuerũt aquæ maris. Et de istis subdit. *Ponens in thesauris abyssos.*Aquæ.n. maris ratione suæ profunditatis abyssus dñr. Tenebræ erãt sup faciẽ abyssi, &c. Cen.1. Quod ideo sic dicit, quia sicut thesauri in loco abscondito claudũtur,sic & abyssum aquarũ à nobis abscondit.Et quantum ad omnia ista dicitur.Abyssus sicut vestimentũ eius super mõtes stabũt aquę.

Aqua maris Oceani congregantur. *Exod.14* *Iosue 3.* *Aqua includitur in terra.* *psal.103.*

Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem. 487 *23.q.6. Scismatici*

Hic cõsequenter ostendit Deũ laudandũ ratione suæ maiestatis quæ sibi oĩa subiicit.Timor.n.est multiplex.s.mundanus, seruilis & filialis.Et iste timor filialis nõ est nisi quædã deuota reuerentia amoris qua quis alteri subditur & ipsum offendere timet,quia offensam timet dilecti & nõ pœnã. Et de isto timore hic dicit. *Timeat Dominum omnis terra.* id est omnis homo de terra creatus per amorem & reuerentiam subdatur Domino,sic q̃ fugit peccare plus amore Domini,quàm timore supplicij.Iste timor etiam manet in beatis.Timor Domini sanctus permanet in sæculũ sæculi. *Ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.* Hic enim orat Psal. vt Deus per suam misericordiam omnes cõuertat ad ipsum d. *Ab eo autem commoueantur*, &c. q.d. vt omnis terra timeat Dñm modo prædicto ideo oro, vt ab ipso cõmoueantur,&c.i. vt manu misericordiæ Dei omnes commmoueantur. Et hoc à simili dicit dormientis:qui manu cõmouetur vt euigilet.Ita & gratia Dei peccatores commouet ipsos excitando vt vigilent & ad somno peccati resurgãt. Et notanter dicit *ab eo.* q.d.non ab alio,quia solus Deus hominem à peccato potest excitare & ad pœnitentiã ducere.Et nota q̃ conuersio peccatoris recte com-

Timor multiplex *Cõuersio ducitur commotio*

Universidad de Deusto
Biblioteca

motio dr. Nónc magna est cómotio qñ peccator cõ mutatur p pœnitentiã de vitiis advirtutẽ, de odio ad gratiã, de filio pditionis ad filiũ Dei: Et de ista cõmotione q̃ fit ad Deũ dr psal. 59. Cómouisti terrã, & cõturbasti eã, sana cõtritiones eius, quia cómota est. Cómouet .n. Deus terrã qñ ad pœnitentiã peccatores conuertit peccata remittendo. Sed sanat contritiones eius quando pœnam peccatis debitam dimittit. Vnde statim subdit causam, quare omnes Deum timere debent & sibi subiici d.

Psal. 59.

488 **Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.**

Q.d merito oẽs homines illi subiici debent timore filiali. Quia ipse dixit, &c. quia sicut simplici voluntate sua omnia creauit de nihilo, ita potest omnia in nihilum redigere; merito igitur sibi subiici debes & illũ timere. Nihil enim per seipsum potes nisi quod Deus permittit. Cupiditatẽ nocendi per te habere potes, potestatẽ autẽ nocẽdi si ille nõ dat habere nõ potes, q̃a nõ est potestas nisi à Deo. Cupiditas enim mala est, sed illa non est à Deo, sed illa nihil nocere potest, si ille non permittit à quo est omnis potestas. Vnde Deus homo stans ante hominẽ ait. Non haberes aduersum me potestatẽ vllã, nisi tibi datũ esset desuper. Vnde etiã ipse diabolus nec vnam ouiculã potuit Iob sancto tollere, nisi prius Deo diceret, mitte manũ tuam. i. da potestatem. Vnde de hoc ipse Iob eruditus non ait. Dominus dedit, diabolus abstulit, sed ait. Dñs dedit, Dñs abstulit. Ex omnibus ergo prædictis vult concludere psalm. q̃ solus Deus est timendus à nobis, quia illa quæ timentur nó alius fecit sed ipse solus creauit d. *Quoniam ipse dixit & facta sunt, &c.* Ex istis enim verbis vult Psal. ostẽdere q̃ omnia circa Deũ ab ipso sunt producta nominans facta & creata. Vbi nota q̃ inter factum & creatũ magna differentia est. sicut inter creare & facere. Quoniã creare est de nihilo aliquid producere. Facere vero est aliquid de præiacenti materia operari. Et ideo creare quia potentiam requirit infinitã Deus creaturæ nõ cõmunicauit, sed benefacere; vnde creatura aliqua facit sed non creat. In vniuersitate enim entiũ aliqua sunt quæ de nihilo fiunt, vt animæ rationales quæ secundũ Ari. dantur deforis: aliqua autẽ fiunt ex præiacente materia, vt corporalia: & omnia tam prima quã secunda producuntur à Deo. quæ notãs psal. ait. *Quoniam ipse dixit & facta sunt.* quo ad omnia producta de materia: quo vero ad producta de nihilo subdit. *Ipse mandauit, & creata sunt.* ¶ Sed statim vnũ insurgit dubiũ, quia si tanta differentia est inter facere & creare, & inter factũ & creatum, vnde ergo tanta varietas est inter symbolũ Nicæni concilij quod cantatur in missa, quia in primo dicitur. Credo in Deũ patrem omnipotentẽ creatorẽ cœli & terræ. In secundo autẽ dicitur, factorẽ cœli & terræ. Respondeo primo q̃ omnia ideo dici possunt creata, quia Deus à principio mundũ ex nihilo produxit, quãuis ex istis productis postea alia fuerint facta. Et hoc attendentes Apostoli in suo Symbolo dixerunt, creatorem cœli & terræ. Sed quia postea insurrexit error Marcionis d. q̃ diabolus oĩm istorum visibiliũ quæ sunt, &c non creãtur. est cõditor ideo hunc errorem volens extirpare ecclesia in cõcilio Nicæno constituit Symbolum d. Credo in vnũ Deũ, &c. factorẽ omniũ visibiliũ & inuisibilium. Ex quo potes etiã notare q̃ facere est quoddã verbum cõmune ad ly producere ex aliquo & ex nihilo: quia dicit factorem omnium visibilium & inuisibilium. Magister autem ponens differenti prædictã inter facere & creare li. 2. di. 1. ibi accipit facere & creare strictissimo modo, sed hic accipitur largo modo.

Potestas Dei. *Potestas nostra nulla est sine Deo.* *Ioan. 19.* *Facere quid est & quid creare.* *Philos. de anima libus.* *Psal. 149.* *Quæstio.* *Symbolũ.* *Li. 2. di. 1.*

489 **Dominus dissipat consilia Gẽtium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.** *12. q. 2. ad dextris.*

Hic cõsequenter ostẽdit quòd Deus ab omnibus est laudandus & timendus: & hoc ratione suæ veritatis qua oĩa prospicit. Nõ. n. solũ exteriora hominũ facta prospicit, sed etiã interiora. s. consilia & cogitationes. Et quas vult procedere permittit, & quas non vult procedere dissipat. Et hoc est quod dicit. *Dominus dissipat consilia Gentium.* i. Gentiliũ, quia eorũ consiliũ erat ad idola colenda & prædicanda, sicut modo est consiliũ fideliũ ad cultũ Dei ampliãdum, & istud consiliũ Gentiũ dissipat Dñs, q̃a eorũ idololatriã dissipauit. *Reprobat autẽ cogitationes populorum.* s. Iudæorũ qui populus Dei dicebantur, propter vnitatẽ in fide veri Dei, quorum cogitationes erãt per Christi mortẽ dissipare Christi nomẽ & fidem. Et tamen oppositũ euenit, quia per eius mortẽ & resurrectionẽ fuit nomẽ Christi adeo exaltatũ sup omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c. *Et reprobat consilia principũ.* i. dæmonum, qui mundi principes vocabantur, quia principabãtur in mundo. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Quorã consiliũ fuit finaliter Christi mortẽ impedire, ne de ipsorũ potestate humanũ genus liberaretur, & ideo visiones immiserunt vxori Pilati vt viro suaderet vt non interficerent Christũ, quotũ tamẽ consiliũ ad nihilũ redactum fuit, vt deducit Greg. Sic & quotidianũ consiliũ dæmonum contra nos quotidie dissipat Deus, dum illud qd de nobis suis cõsilia intẽdunt auertit, vt ostẽdit Greg. d. Hoc indesinenter cõtra bonos consiliũ maligni spiritus ineunt, vt hi quos seruire Deo innocue in tranquillitate cõspiciunt, vexari aduersitatibus ad voraginẽ culpæ rapiantur. Sed eorũ cõsilij acumẽ destruitur, quia pius cõditor cũ viribus flagella moderatur, ne virtutẽ pœna tãseat: & per astutiã fortiũ humana infirmitas cadat, vnde per Paulũ dr. Fidelis autẽ Deus qui nõ patietur vos tẽtari supra illud qd potestis: sed faciet etiã cũ tentatione prouentũ, vt possitis sustinere, &c. vt merito psal. dicat. *Dominus dissipat consilia Gentium, &c.* Et hoc est quod dicitur Iob. 5. Consilium prauorum Deus dissipat. Sed consiliũ Dei nullus dissipare potest. Et hoc est qd subditur.

Greg. 4. Moral. *Consilia dæmonum Tentatio* *1. Cor. 10.* *Iob. 5.*

490 **Consilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem.** *21. q. 1. ideo.*

Quiuis .n. sententia Dei quandoq; mutetur: q̃a stat in exterioribus signis. vt pãtet de Ezechia cui Dominus per prophetã dicit. Dispone domui tuæ, quia morieris, &c. Ad cuius tamen orationem hæc sententia fuit mutata, 4. Reg. 20. Consilium autem Dei & cogitationes quia intrinsecam Dei voluntatem important, nullatenus possunt mutari, vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob. 23. Nemo potest auertere cogitationes eius d. Sicut enim Deus est immutabilis natura, ita immutabilis est cogitatione. Cogitationẽ quippe eius nullus auertit: q̃a nemo resistere occultis eius iudiciis prænalet. Nã & si inerunt quidam qui deprecationibus suis eius cogita-

Consilia Dei stabilia sunt. *Voluntas Dei mala fermunt.* *Cogitationes non fallax ruin.* *psal. 32.* *Isaiæ.* *Isaiæ. 14.* *Greg. super Iob.* *Psal. 65.* *451. 24. q. 1. diuinæ.*

cogitationem auertisse videantur: ita fuit. interna eius cogitatio, vt sententiam illius auertere deprecando potuissent, & ab ipso acciperent quod agerẽt apud ipsum. Dicat ergo: nemo auertere potest cogitationem eius, quia semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt: vnde scriptum est. Præceptum posuit & non præteribit. Et rursum: non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ, &c. Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur, quia de vnaquaque re immutabiliter intus constituitur quicquid mutabiliter exterius operatur. Et nota, quòd tantę stabilitatis est diuinum consilium quòd sibi etiam famulatur malorum consilium quod ad contrarium diuini consilij tendere nititur: vt per multa exempla ostendit Greg. lib. 6. Mor. c. 11. super illo verbo Iob 5. Consilia prauorum dissipat, d. Sæpe enim nõnulli sapientia humana inflati dum desideriis suis diuina iudicia contraire aspiciunt, astutis enim relactari machinationibus conantur: & vt ad votum suũ vim supernæ dispensationis intorqueãt callidis cogitationibus insistunt, subtiliora consilia exquirũt, sed inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contendunt, atque ommipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, obsequuntur. Et consequenter multa ponit exempla dicens: q̃ melius ostendimus, si pauca rerum gestarum exempla ad medium proferamus. Ioseph somnium viderat, quòd suo manipulo fratrum eius se manipuli prosternebant, quòd sol & luna cum reliquis stellis se adorabant. Quæ quia purè fratribus retulit, eorum corda futuræ dominationis inuidia pauorq̃ cõcussit, cumq̃ ad se hunc venire conspicerent, malitia fæuiente dixerunt. Ecce somniator ille venit, venite occidamus eum. Cumq̃ eius dominio se subiici metuunt, somniatorem in puteo deponunt, eumq̃ Ismaelitis transeuntibus vendunt: qui in Ægyptum ductus, seruituti subditus, luxuriæ accusatione damnatus, castitatis merito adiutus prophetiæ iudicio ereptus, omni Ægypto prælatus est. per supernam vero sapientiam prouidus frumenta congessit & futuro periculo famis obuiauit. Cumq̃ in orbem fames creuisset de alimentorum præparatione solicitus Iacob filios in Ægyptum misit, qui dispensationi frumentorem præpositum Ioseph nescientes inueniunt, atque vt mererentur alimenta percipere dispensatorem compulsi sunt pronis in terram ceruicibus adorare. Pensemus igitur gestæ rei ordinem, cogitemus quomodo sapientes in ipsa sua astutia vis diuina comprehendit. Ideo Ioseph ab eis venditus fuerat, ne adoraretur ab eis, sed ideo adoratus est ab eis, quia venditus. Astutè namque aliquid agere ausi sunt, vt Dei consilium immutaretur: sed diuino consilio, quod declinare conati sunt, retinendo seruierunt. Inde quippe coacti sunt Dei voluntatem & consilium peragere, vnde hanc astutè moliti sunt commutare. Sic diuinum consilium dum deuitatur, adimpletur, ac humana sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Consequenter ponit aliud exemplum de Saule & Dauid. Aliud de Iona & de aliis, vt merito dicamus illud Psal. 65. Videte opera domini, terribilis in consiliis super filios hominum. Quæ omnia bene nunc consideans Psalm. ait consilium autem domini in æternũ manet, &c.

Consilia Dei nullatenus possunt mutari. *Greg. 6. Moral.* *Ioseph.*

451. **Beata Gens, cuius est dominus Deus eius: populus, quem elegit in**

A hæreditatem sibi.

Hic consequenter Psalm ostendit diuinæ laudis præmium. Et duo facit: quia ostendit primo laudis diuinæ præmium: secundo laudis diuinæ principium: ibi. *De cœlo respexit.* Vbi sciendum, quòd beatitudo est duplex, scilicet spei & rei. Spei habetur in vita ista per virtutes & gratiam, & in ipsa continue proficiunt iusti: sic enim dicitur Mat. 5. Beati pauperes. Beati misericordes. Beati qui lugent, &c. Sed beatitudo rei solum habetur in patria quo ad primam stolam ante resurrectionem, sed quo ad ambas stolas erit completa post resurrectionem. Vnde per beatitudinem spei peruenitur ad beatitudinem rei. Et de vtraque potest iste versus intelligi. *Beata Gens, &c.* Item notãdum, quòd talis beatitudo prometetur per diuinum cultum, quo Deus laudatur & colitur, quia sine fide impossibile est placere Deo. ¶ Perfecta beatitudo, scilicet, rei principaliter consistit in tribus, scilicet. In clara diuinitatis visione. In grata charitatis vnione. In firma bonitatis intentione. Primo enim ibi est clara diuinitatis visio. In præsenti enim vita diuina essentia clarè videri non potest, sed solum per speculũ in ænigmate. Sed à beatis in patria clarè videtur, & facialiter. Quoniam, vt ait Bernar. tripliciter in æterna illa & vita beata beati fruuntur Deo, scilicet, videntes eum in omnibus creaturis, habentes eum in semetipsis, & quod ineffabiliter iucundius est, atque beatius ipsam cognoscentes in semetipsa trinitatem & gloriam, illam sine vllo ænigmate mundo cordis oculo contemplantes. Et istam beatitudinis conditionẽ notans saluator ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum, &c. ¶ Secundo ibi est grata charitatis vnio, quamuis enim ibi cesset fides per claram visionem, quãuis spes cesset per desiderati adeptionem, charitas tamen ibi non cessat, sed perficitur per summam dilectionem. Quoniam secundum August. in lib. de perfecta iustitia hominis: præceptum dilectionis quo iubemur Deum diligere ex toto corde, & ex omnibus viribus, & proximum nostrum, sicut nosmetipsos: licet in via ex toto non possit impleri, perfectè tamen implebitur in cœlesti beatitudine, quia ibi charitas non cessat, sed perficitur. Sic igitur in cœlesti beatitudine erit perfecta charitas, vt quilibet plus Deum quàm se diligat, proximum quantum se, & plus quilibet gaudebit de beatitudine Dei, quàm de sua: & tantum cuiuslibet Angeli vel beati hominis fœlicitate, quantum si illam in seipso haberet: vt deducit Anselm. Et istam conditionem beatitudinis Tobias notabat, d. Beati omnes qui diligunt te, & gaudent super pace tua. ¶ Tertio ibi erit firma bonitatis tentio. Ad hoc enim quòd quis sit beatus exigitur, quòd habeat securitatem suæ fœlicitatis, aliter enim semper timeret ab illa cadere, quod sine displicentia & pœna non posset, quæ non stant cum beatitudine, quia beatus est qui habet quicquid vult, &c. Et ideo dicit Aug. In illa æterna beatitudine quicquid amabitur aderit, nec desiderabitur quod nõ aderit. Omne quod ibi erit bonũ erit: & summ' Deus summũ bonum erit: & quod omnino beatissimũ est ita fore semp certũ erit. Et ideo qa sic desiderii adimpletũ erit in patria Psal. d. Beatus vir qui adimplebit desiderii tui: qd etiã nunc notat. d. Beata Ges cuius est domin' Deus eius, &c. ¶ Et in isto versiculo nota q̃

Beatitudo duplex. *Mat. 5.* *Hebr. 11.* *Beatitudo consistit in tribus.* *Visio diuinitatis.* *Ioan. 17.* *Dilectio charitatis* *Anselm.* *Tob. 13.* *Securitas fœlicitatis* *Aug. 22. de ci. Dei*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Possidetur Deus à beato.

Deus possidetur à beatis,& beati possidẽtur à Deo. Et ita Deus est possessor & possessio.Possessio,quia ex eo vtuntur beati,& ideo dicit: Beata gens cuius est dominus Deus eius. Possessor est, quia beatos gubernat & regit, quos in suam hæreditatẽ elegit. Et quantum ad hoc dicit. *Populus quem elegit in hæreditatem sibi.* Et sic Deus est hæreditas beatorum. Et sic quilibet beatus dicit illud Psalm.15.Dominus pars hæreditatis meæ,&c. Et beati sunt hæreditas Dei,quia tanquã filios ipsos hæredes elegit. Gal.4. Quod si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, &c.

Psal.15.

Gal.4.

492. De cœlo respexit dominus, & vidit omnes filios hominum.

Beatitudinis quæ sit causa.

Hic ostendit consequenter quid sit huius beatitudinis fundamẽtale principium.Et duo facit.Quia ostendit primo huius beatitudinis principium: secundo hoc declarat per exemplum:ibi. *Non saluabitur.* Quantum ad primũ sciendum,q̃ aliqui indagare volentes, quæ est principalis causa, quare Deus aliquos beatificat in patria aliquibus dimissis, diuersimodè senserunt. Quoniam aliqui dixerunt q̃ opera in charitate & ex charitate facta sunt huius principalis causa.Sed contra,quia electio Dei, qua nos elegit,fuit ante mundi cõstitutionẽ, & sic opera nostra,quæ nondum fuerãt, nõ fuerũt causæ nostræ electionis.Et hoc ostendit Apostolus de Iacob & Esau,dic.Cum nondũ nati essent,aut aliqui boni vel mali egissent, dictum est:Iacob dilexi:Esau autẽ odio habui.Alij dixerũt,q̃ non ipsa opera, sed præuisio operum est causa prædestinationis, sic quòd Deus Iacob prædestinauit ad vitam, quia præuidit ab æterno, quia Iacob bene vteretur libero arbitrio,& crederet in eum.Sed cõtra hoc est Augustin.in primo retra.d.q̃ si propter futura merita quis esset electus,iam nõ ex gratia esset electio: nõ ergo ideo electus est quis à Deo,quia talis futurus erat,sed ex electione talis futurus est.Vnde idem Augustin.in li. de prædestinatione sanctorũ,ait:Non quia futuros tales nos esse præscinit,ideo nos elegit, sed vt essemus tales per ipsam electionẽ gratiæ suæ, qua nos gratificauit.Et hoc est quod Apostolus ait: Misericordiam cõsequutus sum,vt fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Ex quibus apparet q̃ principalis causa,quare quis à Deo beatificatur est æterna Dei prædestinatio, siue electio ad vitã. Et hoc est quod hic dicit Psal. *De cœlo respexit dominus,& vidit omnes filios hominum.*scilicet, ex se in naturalibus esse æquales. Sed supple ex sua gratia speciali aliquos elegit ad participationẽ beatitudinis, quã ex naturalibus nullus assequi potest.Et nota, q̃ hic cœlum accipitur pro occulta eius sapientia, in qua omnia celantur. Et hoc idem sub aliis verbis repetit ad maiorem expressionem,d.

Rom 9.

Augustin.

1.Cor.7.

493. De præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram.

Respicere Dei.

Mat.26.

Quid enim est respicere Dei,nisi nos ad suã gratiam eligere,vel vocare?Sic enim quãdo Petrũ post negationem vocauit ad gratiã ipsum respexisse dicitur.Conuersus dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Iesu, &c. Et egressus foras fleuit amare.Quid est ergo *de præparato habitaculo suo.* id est, de cœlo *respexit super omnes qui habitant terram:* nisi elegit ad gratiam & gloriã, quos voluit ex his,qui habitant terram? vnde glo.ait: Respexit super omnes,&c.id est, misericorditer vidit. Vnde & hoc expressius declarans subdit.

494. Qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Per corda enim accipe animas,quas Deus sigillatim creat & producit.Vbi sciendum q̃ circa productionẽ animæ rationalis aliquæ fuerunt opiniones:vt ostẽdit Magister, d.Quemadmodum mulieris corpus de viri corpore traductum fuit,ita putauerunt aliqui ipsius mulieris animã de viri anima propagatam, & omnes animas præter primam de traduce esse,sicut & corpora. Alij autem putauerũt omnes animas simul ab initio esse creatas: sed istæ opiniones sunt falsæ:vnde subdit:Catholica autem ecclesia, nec simul, nec ex traduce factas animas docet,sed in corporibus per coitum seminatis,atq; formatis,infundi ac infundendo creari.Vnde in ecclesiasticis dogmatibus animas hominum non esse ab initio inter cæteras intellectuales naturas, nec simul creatas(sicut hi fingunt)docet August.d.Neque cum corporibus per coitũ seminari, sicut quidam Latinorum præsumptores affirmant:sed dicimus corpus tantum per copulam seminari. Creationem vero animæ solum Deum creatorem nosse eiusque iudicio corpus coaglari in vulua & compingi,atque formari.Ac formato iam corpore animam creari & infundi, vt viuat in vtero homo ex anima,&c.Et huius dicti veritas ex isto textu habetur,d.*Qui finxit.*id est,creauit *sigillatim corda eorum.* Hic enim satis innuit prophera,quòd non animam de anima facit Deus,sed sigillatim animas de nihilo creat. Quamuis enim omnes animæ sint eiusdẽ speciei, distinguuntur tamen indiuidualiter & variantur in operationibus coniunctæ corporibus, quia aliquæ benè operantur & aliquæ male, quæ omnia Deo sunt manifesta: & ideo subdit. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Ex hoc vult habere, quòd omnes animę in creatione sunt æquales in suis naturalibus,quia omnes sigillatim creãtur à Deo. Sed q̃ aliquæ declinent postea ad bonũ, hoc est singulari gratia diuinæ electionis,vtpura;quia Deus elegit ab æterno istam animam,& non illam.

Lib.de 83. quæst. 68.

Aug. epist. 28.

Aug. lib. 1. retract. cap.

495. Non saluatur rex per multam virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ.

Hic consequenter probat per exemplũ,quòd diuina electio,siue prouidẽtia est primũ principium beatitudinis nostræ. Et ponit exemplum primo in reprobis: secundo in electis: ibi. *Ecce oculi domini.* Vnde in prima parte Psal.talem facit rationẽ. Nullus homo virtute propria,& naturali potest saluari temporaliter:igitur multo fortius,nec potest virtute propria beatificari æternaliter cum incomparabiliter secundum sit maius primo. Antecedens autem probatur multipliciter. Primo de Seon rege, qui cum maximo exercitu egressus est obuiam filiis Israel,vt eos debellaret,qui virtute sui exercitus non solum victoriã non obtinuit, sed seipsum, nec populũ saluare potuit.sed ante filios Israel cum populo suo corruit:vt habetur,Num.21. Et quantum ad hoc dicit: *Non saluatur rex per multam virtutem.* Secundum exemplum est de Og rege Basan, qui solus remanserat de stirpe gigantium: vt habetur Deuter.3. Hic venit cum omni populo suo & tota virtute sua,vt expugnaret filios Israel.Et dixit dominus ad Moysen: Ne timeas illum, quia in manu tua tradidi illum: percusserunt igitur & hũc cum

Saluare nullum possit sua virtus sum.

Seon.

Num.21.

Og. Deut.3.

Num.21. cum omni populo suo, vt habetur Numer.21. Et quantum ad hoc dicit. *Et gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ.* Consimiliter & hoc intelligere potes de Golia gigante, quem Dauid adhuc puer inermis occidit.

1.Reg.17

496. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur.

Pharao.

Hic ponitur tertium exemplum de Pharaone, qui confidens in multitudine equorũ suorum,persequutus est filios Israel,& tamen seipsum, ac populum suum temporaliter saluare non potuit: sed vt habetur,Exod.14.Ingressus est Pharao cum curribus & equitibus eius in mare, & reduxit super eos aquas maris dominus. Si ergo vt prædictis patet exemplis nullus dignitate regali,non exercitus multitudine, non virtute corporis, non virtute equorum se temporaliter saluare potest,ergo multo minus æternaliter beatificare. Ex quo relinquitur propositum,quòd sola Dei gratia, & electio est primum principium fœlicitatis æternæ.

Exod.14.

497. Ecce oculi domini super metuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius.

Hic consequenter ponit exemplum de bonis, ostendẽs,quòd omnis nostra salus à Deo procedit. Et duo facit: Quia primo ostendit causam nostræ salutis esse Dei misericordiam. Secundo ex hoc exemplo suo omnes allicit ad Dei reuerentiam:ibi. *Anima nostra.* Quantum ad primum sciendũ, quòd quãquam Deus oculos corporales nõ habeat, mystice tamen habere dicitur oculos quibus suos electos respicit.Et isti sunt duo,scilicet,oculus iustitiæ quo respicit peccantes ipsos puniendo temporaliter. Alius est oculus misericordiæ, quo respicit iustos ipsos à peccatis præseruando spiritualiter. Secundum enim Gregor.Deus oculos clausos tenet, quando peccata hic non punit: sed ipsos aperit quando punit. Sic enim habuit oculos suos super Dauid,quando peccatum eius purgauit per persecutionem filij sui Absalon, propter quod ipse Dauid Deo dicebat. Imperfectum meũ viderunt oculi tui,scilicet,ipsum puniendo.Oculos autem misericordiæ aperuit super eum, ipsum ad gratiam suam reducẽdo.Oculi eius ad sanctum Israel. Sicut enim volens aliquam rem diligenter custodire super illam firmat oculos suos,sic & dominus oculos suos firmat super iustos.Oculi domini super iustos, aures autem eius in preces eorum.Et si aliquãdo permittat iustos hic temporaliter pati, totum tamẽ est ad vtilitatem ipsorum,vt scilicet per patientiæ meritum habeant præmiũ maius.Et hoc est quod subdit.Et in eis qui sperant super misericordia eius, non in viribus suis, non in meritis suis, sed super misericordia eius.Et ad quid oculi domini sunt super metuentes eum,ostendit cum subdit.

Oculus Dei dupliciter, scilicet misericordia & iustitia. Gregor. lib. 1. moral. cap.

Psal.33.

Psal.33.

498. Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

Liberare dominus quos.

Ecce aperte effectus oculorum prædictorũ domini,nam ad hoc oculi iustitiæ sunt super metuentes eum,ipsos tẽporaliter puniendo:ad hoc *vt eruat à morte animas eorum.*scilicet, vt in iudicio eruantur à morte æterna. Oculi autem misericordiæ sunt, *vt alat eos in fame.*scilicet,vt hic alantur spiritualibus gratiis,vbi fames est & virtutum penuria & abundantia mali.Sic enim dicit dominus. Serui mei comedent, & vos esurietis, &c. Sed quia dominus quandoque sperantes in se liberat nõ solũ à morte æterna,sed etiam à temporali. Ideo hoc totum de præsenti vita potest exponi: *vt eruat à morte animas eorum.*vbi per animam accipe vitam corporalẽ.Istud enim specialiter de Helia potest exponi, quem dominus eruit de manu Iezabelis, volentis eum occidere.Et consimiliter fuit de Prophetis, quos à persecutione Iezabelis Abdias in spelunca occultauit. *Et alat eos in fame.*hoc realiter fuit de Helia, quem dominus tempore famis,quando scilicet non pluit super terram annis tribus & mensibus sex, dominus pauit coruorum ministerio. Quoniam, vt dicitur, 3.Reg.17.corui deferebant ei panem & carnes mane, similiter & panem & carnes vesperi.Et consequenter miraculosè pauit eum longo tempore apud mulierem viduam Sareptanam ex modica farinula,quantum pugillus capere potest, vt ibidem habetur: De Helia ergo, & prædictis prophetis quos Abdias tempore famis pauit pane & aqua in spelunca, di.Psal.*Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.*id est,tempore famis.

Esa.65.

3.Reg.18

3.Reg.17

Nutrit Deus inopes.

Anima nostra sustinet dominũ, quoniam adiutor & protector noster est. 499.

6.q.1. qui sitis.

Hic consequenter omnes hortatur exemplo suo ad Dei reuerentiam,quasi dicat, si enim,vt ex prædictis patet,principalis causa nostræ salutis nõ sunt opera vel merita nostra,sed sola Dei voluntas & misericordia, ideo merito patienter debemus Deum sustinere,id est, super omnia tenere etiã dum patimur aduersa.Quod se facere cõfitetur. d. *Anima nostra sustinet dominum.*id est,patienter eius misericordiam expectat. Et hoc facile est. Quoniã adiutor & protector noster est: adiutor in tribulationib⁹. Psal. 45.Deus noster refugiũ & virtus, adiutor in tribulationibus.&c.Protector autem, quia spiritualibus gratiis nos desuper tegit.Protector meus cornu salutis meæ & susceptor meus. Et de ista Dei protectione,ait Greg.Per Psalmistã dicitur, Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.Scuto bonæ voluntatis nos dominus coronare perhibetur, quia quos protegens adiuuat, remunerans coronat. Et quare patienter hic debemus expectare dominum: est ratio,quia per patientiã hic habitã in aduersitatib⁹ ad lætitiã pueniemus ęternã.Et hoc est quod subditur.

Adiutor noster Deus. Psal. 45.

Psal. 17. Greg. 33. mor. c. 29

Quia in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius speruimus. 500.

Quasi dicat: Etsi in præsenti tribulamur, in futuro tamẽ lætabitur cor nostrũ in Deo. Secundum enim mensuram tribulationis & patientiæ in futuro datur mensura cõsolationis & lætitiæ.Psal.Secũdum multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo consolationes tuæ lætificauerũt animã meã.Et quia ista consolatio procedit ex spe retributionis: ideo subdit. *Et in nomine sancto eius speruimus.* Vbi ly. & stat pro quia, quasi dicat: Quare in eo lætabitur cor nostrum, ratio est:quia speruimus in nomine sancto eius. Consequenter cõcludit Psal.diuinam misericordiam postulando, d.

Lætitia sequatur tribulationem. Psal 93.

Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodũ speruimus in te. 501.

Quasi dicat:Per misericordiã tuã impleatur in nobis qd dictũ est: scilicet vt lætemur in te.Et hoc nõ

petimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

petimus meritis nostris,sed de gratia tua:ideo subdit. *Quemadmodum speramus in te.* Spes enim est certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia Dei, & meritis proueniens. Et hæc spes tãto amplius crescit in iustis,quanto magis patiũtur aduersa. Quoniam,vt ait Greg. Bonorũ mens quò duriora patiẽter tolerat,eo æternitatis pręmia certius sperat. Hic oritur dubium: vtrum licitè quis possit sperare in homine? Vide secundã secundæ.quæst.17.artic.4.

Spes.

Greg.10. mor.,21. Secunda Secundæ, q.17.ar. 4.

PSAL. XXXIII.

502. BEnedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in oré meo.

25. quæst. 1. reuertimini.

Iste Psal.talem habet titulum. *Psalmus Dauid, cum mutauit vultum suum, coram Abimelech, & dimisit eum et abiit.* Titulus iste sumptus est de historia quæ habetur,1.Reg.21.quòd cum Dauid fugeret Saul persecutorem suum cõtulit se ad Achis regem Geth, scilicet,cuiusdam Gentis Philistiõrum vicinæ regno Iudæorum. Et ibi latitabat,vt persecutionem Saulis euitaret. Fuit autem cognitus ab aliquibus de regno illo,à quibus suggestum est regi Geth, q illũ apud se haberet:qui gloriosus esset & magnus in regno Iudæorũ:dicentes,Iste est Dauid, cui chorum fecerunt mulieres Israelitæ dicentes. Saul percussit mille,& Dauid decem millia. Nunquid nõ est iste Dauid rex terræ? Quibus auditis Dauid timuit regem Achis. Cum enim propter hanc gloriam inuidere ei cœpisset Saul, & ipsum persequi; valde etiam cœpit timere ne ille rex Achis, ad quẽ cõfugerat,similiter inuidia motus ipsum persequeretur ad mortem. Videns autem Dauid se in tali periculo positũ,simulauit se stultum,mutauit vultum suũ coram ipsis ad modum fatui,& saliuæ decurrebant per barbam eius:quẽ cũ vidisset rex Achis, ait seruis suis. Vidistis hominem insanũ,quare adduxistis eum ad me? An defunt nobis furioli: quia introduxistis istum vt fureret me præsente? Dimitte illum hinc, ne ingrediatur domum meã. Et sic tanquam fatuum dimisit illum,& Dauid recessit. ¶Ista historia directe cõcordat titulo,nec in aliquo discordat, nisi in hoc q ille rex Geth, secundũ textum vocabatur Achis, & in titulo vocatur Abimelech. Et ideo sciendũ, q illẽ rex Geth duo habebat nomina, vnum erat nomẽ cõmune regni, quo omnes reges illius regni vocabãtur,& aliud erat nomen propriũ personale. Sicut reges Romani nomine regni vocantur imperatores,vel Cæsares, sed nomine personali dicuntur Iulius,Octauianus,Nero,&c. Sic & ille rex Geth ad quem Dauid cõfugerat, vocabatur Achis nomine proprio,sed nomine regni vocabatur Abimelech. ¶Ad propositũ ergo, quãdo Dauid per istum modum de manu Achis regis, & seruorũ suorũ se vidit liberatũ,gratias agens Deo fecit hũc Psal. Et sic apparet titulus, & causa Psalmi. Primo igitur exponenda est litera iuxta historiam: & consequenter inducẽdus est sensus Psalmistæ. Et sic iste psal. diuiditur in duas partes. Quia Dauid primo de sua liberatione Deo gratias agit: secundo cæteros ad bonum faciendũ inducit:ibi. *Accedite.* Prima in duas, quia à Dauid primo ponitur gratiarum actio:secundo & ad hoc aliorum inuitatio:ibi. *Magnificat.&c.* Dic vt N. ¶Quantum vero ad intellectũ Psal. sciendum, quòd Dauid Christum significat: mutatio vero vultus significat mutationem veteris sacrificij nouum. Vetus enim sacrificium vultus eò dicebatur, quia fiebat in rebus apertis & manifestis,sed in nouo sacrificio mutauit Dauid, id est, Christus vultũ suũ ne cognosceretur, quia corpus suum & sanguinẽ,sub velamento panis & vini nobis tribuit. Sed quid per Abimelech patris mei regnum,& significat Iudæos qui erant regnum patris Christi, scilicet,Dauid. iuxta illud Lucæ 1. Dabit illi dominus Deus regnum Dauid patris sui. Coram ergo Abimelech,id est coram Iudæis Dauid,id est, Christus mutauit vultũ suũ, quãdo in cœna terminans sacrificiũ vetus, sacrificium nouũ, scilicet sui corporis,& sanguinis instituit sub velamẽto panis & vini. Et attẽde,q in tali mutatione vultus Christus apparuit stultus coram Achis, quia in sua passione quãdo nouũ sacramentũ instituit, à Iudæis stultus fuit reputatus,similiter & à Gẽtibus. Nos prædicamus Christum crucifixũ,Iudæis quidẽ scandalum, Gentibus autẽ stultitiã:& infra:verbũ quidem crucis pereuntibus quidẽ stultitia est. Sed quid ex hoc accidit? Nam quia populus Iudaicus per Achis figuratus, Christũ in passione & mutatione vultus stultũ reputauit:ideo Christus dimisit eũ,scilicet,& abiit ad Gentes: & sic apparet sensus tituli quo ad intellectũ Psal. ¶Intẽtio autem Psal. est monere nos ad nouum sacrificiũ accedere mẽte,veteri dimisso. Et secundum istam intentionẽ Psal. iste habet quatuor partes. Quia primo de tãto sacrificio Deo gratias agit in principio. Secũdo ad tanti sacrificij cõmunionẽ fideles inducit:ibi. *Accedit ad eum.* Tertio à quibus malis cõmunicãdus abstinere debeˀ, tostẽdit:ibi. *Venite filij.* Quarto bonorum præmia & pœnas malorum describit:ibi. *Oculi domini.* Prima in duas,quia primo Christus Deo gratias agit:secũdo alios ad hoc idem inducit: ibi. *Magnificate dominum.* Prima in duas,qua primo Christus patrẽ benedicit:secundo modũ huius benedictionis ostẽdit: ibi. *In domino.* ¶Primo igitur dicit Christ⁹ nos instruẽs: *benedicam dominũ in omni tempore.* id est,laudabo Deũ corde,ore & opere,& hoc in omni tempore: Non enim per omne tẽpus hic notatur cõtinuatio omnis temporis, quia mortalis homo actũ virtuosum semper cõtinuare non potest, etsi habitam semper cõseruare possit virtutẽ. oportet enim q actus laudis, vel alterius virtutis aliquando interrumpatur saltem tẽpore dormitionis. Sed per omne tempus accipit duo genera temporũ in quibus omne tempus diuiditur:scilicet tempus aduersitatis,& tẽpus prosperitatis,in quorum quolibet laudandus est Deus. Et consimiliter intelligitur quod sequitur. *Semper laus eius in ore meo.* id est, in tempore aduersitatis & prosperitatis. ¶Et attendite q ecclesia istũ versiculum cantat in officio temporali hora sexta, quia illa hora passus est Christus; & sol magis feruet,quia Christi passio ex feruore charitatis prodiens,& in sacramento Eucharistiæ memorata nobis maxima est causa laudandi & benedicendi dominum. Ad videndum autem qualiter exemplo Christi nos Deum benedicere debemus; est ilorandum quòd exemplo Christi dominũ multipliciter debemus benedicere,scilicet: Benedicere per debitam mandatorũ eius obseruantiam. Benedicere per solidã in aduersis mentis patientiam. Benedicere per validam in credendis fide adhærentiam. Benedicere per integram ex beneficiis dando gratiam. Benedicere per inclitam nostri cordis reuerentiam. Benedicere per feruidã proximis factam amicitiam.

Simulatio licet.

Præceptorum obseruatio.

amicitiam. ¶Primum patet,quoniam mandatorum Dei plena obseruatio manifestum est signũ q factis & operibus Deũ bonũ dicimus,quod est ipsum benedicere. Vnde q faciendo Dei præcepta Deum benedicimus ostendit Psal.d. Benedictum nomẽ maiestatis eius in æternũ. Et quomodo subdit, ad populum.d.fiat fiat. Duplicat enim hoc verbũ fiat, ad ostendẽdum q illa dupliciter debemus obseruare: scilicet corde & opere. Vel q illa obseruatio se extendere debet ad omnia mãdata, tam affirmatiua, quã negatiua. Et quia Dei præcepta maxime à beatis obseruantur in patria, hinc est q beati summè benedicunt dominũ,scilicet Angeli. Benedicite dominũ omnes Angeli eius potentes virtutes: sequitur,facientes verbũ eius. Sic etiã & animæ beatorũ benedicunt dominum. Benedictus dominus Deus Israel à sæculo & vsque in sæculum, & dicit omnis populus fiat fiat: quod ad literã exponitur de populo beatorum. Sic & suo modo omnis creatura quantumcũque insensibilis, benedicit dominum, dum cõseruat præceptũ Dei suæ naturæ inditũ. Sic sol illuminando diem, benedicit dominũ, luna illuminando noctem, terra producendo fructum, &c. Benedicite sol & luna domino, benedicat terra dominũ. Benedicite domino omnia opera eius. ¶Secundum patet,quoniã patienter aduersa à Deo inflicta portare est ipsum pium correctorẽ cõfiteri,& de ipso bonum dicere. Sic Thobias in aduersis docebat Deum benedicere. d. Hierusalem ciuitas Dei castigauit te dominus in operibus manuũ tuarum, cõfitere domino, & benedic dominũ sæculorũ. Sic & Iob in flagellis d. Dominus dedit, dominus abstulit,&c. sit nomen domini benedictũ. Sic & Christus in flagellis patiẽ benedicebat, nos hoc facere docens: vt ostendit Greg. d. Christus cũ appropinquaret passioni, accepto pane gratias egit & benedixit: gratias itaque egit & benedixit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit. Et qui nihil dignũ percussione habuit, humiliter percussus benedixit. Vt hinc scilicet ostẽdat, quid vnusquisque nostrum in flagello propriæ culpæ facere debeat: si ipse æquanimiter flagella portat culpæ alienæ. Vt hinc ostendat, quid in correctione faciat subditus, si in flagello positus patrem benedicit, & patri gratias filius agit æqualis. Vnde etiã in captiuitate quæ aduersitatum videtur maxima, quilibet Deum benedicere debet. Captiui benedicamus dominũ, dicẽtes illud. 2. Corin. 1. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra. ¶Tertium patet, quoniã per fidẽ Deo adhærere est ipsum verũ Deum credere, & per cõsequens de ipso bonum dicere. Vnde habentes intellectum fide illustratũ, benedicunt Deum. d. Benedicam dominũ, qui tribuit mihi intellectũ. Et sic per fidem benedicentes dominũ, cõfitemur multa: scilicet maiestatis eius vnitatem. Psal. Benedictum nomen maiestatis eius in æternũ. Confitemur personarum trinitatem. d. Benedicat nos Deus noster, benedicat nos Deus. Et in speciali confitemur personam patris. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, &c. Confitemur personam filij. d. Benedictus qui venit in nomine domini. Osanna filio Dauid. Confitemur personam spiritus sancti. Vide arcum & benedic qui fecit illum. Arcus enim dicitur filius Dei incarnatus, cuius incarnatio singulariter attribuitur spiritui sancto, & sic benedicere qui fecit illum, est benedicere spiritum sanctũ. ¶Quartum patet, quoniam cognoscere Dei beneficia,& sibi gratias agere. est de Deo bonum dicere. Et sic pro multis beneficiis dominum tenemur benedicere: scilicet, Primo pro beneficio creationis, quia nos de nihilo creauit mirabiliter. Benedictus dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. Secundo pro beneficio redemptionis. Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Tertio pro beneficio conseruationis, quia creatos in vita conseruat. Nos qui viuimus benedicimus domino. Quarto pro beneficio educationis, quia nos creatos sua gratia reficit & satiat. Deuteron. 8. Cum comederis & satiatus fueris, benedicas domino Deo tuo. Vnde & semper in gratiarum actione post mensam, dicitur iste versiculus. *Benedicam dominum, &c.* Quinto pro beneficio expectationis, quia peccantes expectat ad pœnitentiam Iob 29. Benedictio perituri veniebat super me. Sexto pro beneficio roborationis, quia nos contra dæmones fortificat & docet pugnare. Psal. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, &c. Septimo pro beneficio retributionis, quia æterna præmia nobis præparat. Psalm. Benedicentes ei hæreditabunt terram. Vnde & generaliter pro omnibus beneficiis Deum benedicere debemus: vnde Eccles. 32. Super his omnibus benedicito dominum, qui fecit te, & inebriauit te ab omnibus bonis suis. ¶Quintum patet, quia laudare aliquem est de ipso bonũ dicere. Et ideo secundum quòd diuersis modis Deum laudamus, diuersis etiam modis ipsum benedicimus. Vnde benedicimus Deum voluntate. Omni tempore benedic dominum, & pete ab eo, &c. Corde, Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt, &c. Opere, In ecclesiis benedicite Deo domino, scilicet, per bona exempla. Ideo benedicite dominum omnes serui domini, qui statis in domo domini, &c. Ideo benedicentes dominum exaltate eum quantum potestis, maior est enim omni laude. ¶Sextum patet quoniam proximum debite diligere est de Deo bonum dicere, qui hoc præcepit. Vnde & ipsa proximorum amicitia & ad ipsos miseratio, quædam benedictio dicitur: vnde de misericordibus dicit Apostolus: Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Benedicite filij hominum domino, laudate & superexaltate eum in sæcula. Quæ omnia exemplo Christi quilibet nostrum considerans, cum Christo debet dicere. *Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.*

Pro. 3. Psal. 102. Aduersarum patientia. Thob. 13. Iob 1. Greg. 2. dialo. cap. 31. Psal. 66. 2. Cor. 1. Matt. 21. Psal. 45. Oratur singulariter pro spiritu sancto. Benedicere.

Benedicere Deum gloria propria gloria Dei.

In domino laudabitur anima mea, 502. audiant mansueti & lætentur.

Hic consequenter ostendit modum quo Deus benedicitur, qui est non propriam gloriam quærere, sed Dei, non laudem propriam, sed Dei. Sicut enim bonus filius de bona fama, vel laude patris gloriatur, & propriam laudem si quam habeat patri refert, sic & Christus: vnde dicit. *In domino laudabitur anima mea.* quia ipse non propriam laudem, sed patris quærebat. Vnde dicit: Ego gloriam meam non quæro. Si ego glorifico meipsum gloria mea nihil est. ¶Si ergo quæras, quid est gloriari in Deo vel laudari: audi Origenem super Ioannem di. Nullus enim laudãs, vel honorãs quicquam ex his, quæ non laudantur, vel honorantur à Deo, honorat Deum, nec laudatur in domino. Qui ergo

Origenes. Ioan. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo laudat peccatorem diuitias, vel mundi honores, in domino non laudatur. ¶Sed dicnūquid quādoque licet de bonis operibus laudem quærere? Respōdeo quòd nō, vt ibi finis laudis ponatur. Sed bene, vt laus ad Deum, vel ad vtilitatem animarum referatur. Vnde aliud est de propria laude lætari, aliud de fructu laudis: vt ostendit Greg. d. Quisquis enim de fama suæ laudis lætatur, auctori se præfert, cuius dono, vt bene operetur percipit, & tamen in eius munere de gratia suæ laudis hilarescit. Despecto enim honore cōditoris semetipsum plus amare cōuincitur, cuius præconiis lætatur. Quamuis non nunquam & sancti viri de bona sua opinione gaudent, sed cū per hāc proficere audiētes pensant, nec iam de opinione sua, sed de proximorū gaudēt vtilitate: quia aliud est fauores quærere, & aliud profectibus exultare. Qua in re necesse est, vt cum audientiū vtilitati nō proficit, mentē nostrā fama laudis non eleuet, sed fatiget. Cum enim humanæ linguæ attestatione laudamur occulta pulsatione requirimus, quid de nobis ipsis sentiamus, vt in hoc humiles permaneamus? Superba etenim mens etiā cum de se falsa bona dicuntur exultat, quia non apud Deum qualiter viuāt, sed apud homines qualiter innotescat excogitat. Iudicium enim omnipotentis Dei despiciens, & solummodo hominū quærens inter auditas laudes attollitur, & quia hoc solum quæsierat de brauio operis lætatur. At cōtra si cor veraciter humile est, bona quæ de se audit, aut minimè recognoscit, & quasi falsa dicantur metuit. Aut si ea adesse sibi veraciter scit, eo ipso formidat ne ab ęterna retributione sint perdita, quę hic considerat hominibus diuulgata, pauetque vehementer ne spes futuri muneris in mercedem permutetur transitorij fauoris. Qua ex re agitur, vt electorū animus, magno laudum suarum igne crucietur, &c. Ex quibus cōcluditur ꝙ solū domino laudari debemus nō in nobis, vt Dei laudes, nō nostras quæramus. Stultū est enim rem magni pretij pro trāsitoria laude permutare: vnde Greg. d. Magna quippe est vecordia, laboriosa agere: & aure laudis inhiare, forti opere præceptis cœlestibus inseruire, sed terrenæ remunerationis præmium quærere. Vt enim ita dixerim, qui pro virtute quā agit humanū fauorem desiderat, rem magni meriti vili pretio venalē portat. Vnde cœli regnum mereri potuit, inde nummū transitoriæ laudis quærit. Vili ergo pretio opus vēdit, qui magna impendit, sed minima recipit. Quod contra ait Christus. *In domino laudabitur anima mea.* Quia ergo omnis in seipso laudari cupiens ipso facto superbus cōuincitur: cōsequens est vt solū humiles in domino laudētur. Et hoc est quod subdit. *Audiant mansueti & lætentur.* Hoc referre poterat ad Apostolos & successores ipsorū in fide: de quibus dicitur Psal. Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabūtur in multitudine pacis, scilicet æternæ, & non laudis transitoriæ.

Quæstio. An gloriā de operibus suis quis bene quærere possit. Et laudari. Greg. 8. mor. c. 28.

Psal. 36.

503. Magnificare dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum.

Hic suo exemplo Christus alios ad Dei laudem inducit. Magnum enim componitur cum facio facis, & dicitur magnifico, cas, quod est magnum facere aliquem, exaltare & collaudare. Sic ergo dominum magnificat, qui ipsum exaltat & laudat, vt magnum illum esse ostendat. Sic & beata Maria dicebat: Magnificat anima mea dominum. Ad quod declarandum ibidē Origenes mouet quæstionē. d.

Magnificare Deū

A Si autē dominus, nec augmentum, nec detrimentū recipere potest, quid est quod ait Maria. Magnificat anima mea dominum? Et respōdet, sed si considero dominū saluatorē imaginem esse inuisibilis Dei, & animā meā factā ad imaginē eius, vt sit imago imaginis, tunc videbo quoniā in exēplo eorū, qui solēt imagines pingere. Quādo magnificauero animam meam opere, cogitatione, sermone, tūc imago Dei grandis efficitur, & ipse dominus cuius imago est, in anima mea magnificatur. Et ideo modum huius magnificationis qui est in domino laudari subdit. d. Et exultauit spiritus meus in Deo &c. Ad hoc ergo opus nos Christus inuitans, ait: *Magnificate dominum mecum.* id est ipsum in cordibus vestris facite

B magnum: quia quanto merita sunt maiora, Deus non in se, sed in nobis grandescit. Sic enim dicitur Psal. 68. Laudabo nomen domini cū cātico, & magnificabo eum in laude. Et ideo modū istius magnificationis subdit. d. *Et exaltemus nomen eius in idipsum.* id est, vt omnis nostra lætitia, vel exaltatio in ipsum terminetur, & nō sit propter nos, sed propter ipsum. Vel *in id ipsum* id est, in vnū, vt ab omnibus misericordia fiat, vna sit voluntas, vnum cor: sicut in Actibus Apostolorum dicitur: quod credentium erat cor vnum & anima vna. Vt autem ad hoc alios magis alliciat, ostendit ꝙ sibi ex hoc quod solū in domino laudabatur, euenerūt: vnde subdit.

Luc. 1.

Psal. 68.

C Exquisiui dominū & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

504.

Quæro enim cōponitur cum ex, & fit exquiro, ris, id est, valde & desiderāter quærere. Et aduerte ꝙ Christus nobis exemplū dans orādi, dicit. *Exquisiui dominum.* Et non dicit quid exquisierit à domino, ad denotandum quòd in oratione solum Deū quę-

Exquiro vt Hie.

Quæ nobis petenda.

rere debemus: vt scilicet sanctificetur in nobis, & eius impleatur volūtas: & nihil in particulari, quia multoties credimus quęrere vtilia, & illa nobis noxia sunt. Et sic nos quærere Christus docebat. Mat. 6. d. Quærite primū regnū Dei & iustitiā eius, &c. id est, quærite regnum Dei, vt per ipsum iusti situs.

Mat. 6.

D Iustius opinio est: quod singularia à Deo non debemus quærere, sed solum bona in vniuersali. Fuerūt etiam antiqui Philosophi, vt de Socrate narrat Valerius, d. Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddā terrestre oraculū, nihil vltra petendū à diis immortalibus arbitrabatur, quā ꝙ bona tribuerēt: quia hi sciunt quid vnicuique sit vtile. Nos autē plerūque id voluntaris expetimus, quod nō impetrasse melius foret. Qualiter enim vt depressissimis tenebris inuoluta mortaliū mens in quā latè patentem errorem cæcas præcationes tuas spargis: Diuitias asperis, quæ multis exitio fuerunt, honores concupiscis. qui quam plures perfundederunt. Regna recū ipse voluis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur. Splendidis coniugiis inijcis manus,

E hæc autem sicut aliquando illustrant, ita nonnunquam domos funditus euertunt. Desine igitur multa futuris malorum tuorum causis, quasi fœlicissimis rebus inhiare. Et te totum cœlesti arbitrio permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissime possunt. Sic igitur & nunc cōformiter Christus, nihil in particulari exquisiuisse se dicit, sed solum Deum, id est, Dei voluntatē. d. Non quod ego volo, sed quod tu. Dicit ergo: *exquisiui dominum & exaudiuit me.* per quod patet, ꝙ qui non auditur,

Ibidem.

Tribulationes Christi.

auditur, ipsum dominū nō exquisiuit. *Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.* Multis enim tribulationib⁹ Christus homo ante resurrectionē fuit circundatus, quia diffamatus, proditus, captus, ligatus, spinis coronatus, illusus, flagellatus, & crucifi-

Mat. 26.

xus: vt merito diceret. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et ex omnibus per patrem fuit liberatus, quādo per resurrectionem immortalis fuit factus. Sic enim sibi promiserat pater, d. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribula-

Psal. 90.

tione, eripiā eum, &c. ¶Sed hic ex dictis oritur dubium, scilicet, vtrum in oratione aliquid in particulari licitè postulari possit à Deo. Et videtur quòd nō per inducta superius ex verbis præsentis versiculi: & ex dictis Socratis. Præterea, nullus debet à Deo orando petere quod nescit esse petendū. Sed quid

Quæstio. An oran do petere possimus aliquid in particulari.

Ioan. 4.

sit à Deo petendum nescimus, quoniam vt dicitur Rom. 8. Quid oremus, sicut oportet nescimus, qui autem petit, quod nescit exaudiri nō meretur: vnde Iac. 4. dicitur: Petitis & non accipietis, eo quòd malè petatis. Prætorea, petere aliquid determinate à Deo est velle inclinare voluntatem Dei ad suam propriam, sed hoc non licet, quia nostram voluntatem suæ conformare debemus, & nō econuerso. Ad oppositum patet, quia dominus multa determinate docuit discipulos orando petere, vt patet in oratione dominica in qua septem petitiones determinatè continentur. Respondeo, ꝙ quædam sunt bona quibus homo malè potest vti, & malum exitum possunt habere: vt sunt diuitiæ, honores, cōiugia, filiorū generatio, dignitates, & status: de quibus Socrates superius exēplificat. Et de talibus nihil determinate est petendum, quia an nobis expediant ignoramus. Alia autē sunt bona quibus nō contingit malè vti, vt sunt virtutes, voluntatis diuinæ obseruatio, &c. quæ directè ad beatitudinē ordinātur, quæ malū finē de se habere nō possunt. Et talia determinatè à Deo orando possunt postulari. Ex istis patet ad quæstionē. Ad primū ergo dicitur, ꝙ licet homo ex se scire nō possit, quid sit petendū de primis bonis, potest tamen scire de secundis. Etiā quādoque de primis bonis spiritus, quandoque nobis per sancta desideria inspirat & docet, quid sit petēdum. Ad secundū dicendum, ꝙ cū petimus aliqua, quæ pertinēt ad nostrā salutē, tūc cōformamus voluntatem nostram voluntari diuinę: dicitur enim, 1. Timo. 2. ꝙ vult omnes homines saluos fieri, &c.

1. Tim. 2.

505.

Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.

Eucharistia.

Hic cōsequenter ad noui sacrificij cōmunionem Christus fideles inducit. Et vt ad hoc nos magis alliciat, istius sacrificij multiplicem ostendit cōtinere virtutem. Et diuiditur in tres partes secundū ꝙ triplicem virtutem in ipso cōtineri ostēdit. Primo hic est fides, quæ mentē illuminat: secundo hic est spes, quæ mentem ad Deum eleuat: ibi. *Gustate.* tertio hic est charitas, quæ mentē impinguat: ibi. *Timete.* ¶Quātum ad primum notandū, ꝙ fides multiplicē habet effectum: quoniam fides primo de credendis mentē habet illuminare: secundo postulata facit impetra-

Videri vt latini multiplex.

re: ibi. *Ispe pauper.* tertio à periculis habet liberare: ibi. *Immittit.* Primo ergo fides habet illuminare intellectum, quia quod in lumine naturali videri non potest, per fidē apprehendit: quoniā fides est quoddam lumen animæ docens, quæ natura docere nequit, vt pura Deū vnū in essentia trinū in personis, verbum caro factū, virginē peperisse, & huiusmodi.

Illuminat intellectū.

A In quibus humanæ mētis acies inualida figi nō potest, nisi per fidem illuminetur. Vnde glo. super illo verbo: Lucerna corporis tui est oculus tuus: dicit, fides est spiritualis lux mentis siue oculus. In isto autem nouo sacrificio fides cōtinetur, quia hic vnū videtur & aliud creditur, quia videtur species panis & vini, & creditur verū esse corpus & sanguis Iesu Christi. Vnde & in speciali hoc sacramentū dicitur mysteriū fidei. Matt. 26. Si ergo fides habet illuminare, & istud sacramentum est fidei: sequitur ꝙ isto sacramēto illuminamur. Et hoc est, quod dicit. *Accedite ad eū & illuminamini:* vnde ait glo. Accedite ad eum fide inhærēdo, & duobus pedibus geminę charitatis currendo: *& illuminamini* ipsum percipiendo. Ne sitis sicut Iudæi cæci, qui de crucifixo tenebrati

Mat. 6.

Mat. 26.

B sunt: nos autem manducando crucifixū, & bibendo eius sanguinē illuminamur. Quo facto *facies vestræ confundentur.* scilicet in futuro iudicio, id est, nō frustrabūtur mercede: decepti enim confundēntur, vos autem impetrabitis. Vel nō cōfundentur, sicut facies illorum Iudæorū incredulorū, qui cū audissent Christum eis datum carnem suā ad manducandū, dixerūt. Durus est hic sermo: & confusi retro abierunt. Qui autē fidē in hoc sacramento habet, non cōfundetur. Dicat ergo Christus. Accedite ad eum & illuminamini. ¶Vnde qualiter ad istud sacramētum sit accedendū, notat Sapiens, Eccle. 32. d. Ante grandinem præibit corruscatio, & ante verecundiā præbit gratia, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Quid enim per corruscationē, quæ luminosa quidē est, sed breuis & transitoria, nisi peccati de-

Ioan. 6.

Accedere ad Eucharistiam.

C lectatio intelligitur, quæ ad momentū apparet lucida, sed subito transit: quia, Laus impiorum breuis Iob 20. Sed grando qui hanc sequitur corruscationem, est pœnæ peccato debitæ grauitas: ante grandinem enim præcedit corruscatio, quia culpa pœnā præcedit: & ante verecundiam præibit gratia. Quid enim verecundia, nisi æterna confusio significatur, quā præcedit gratia, quia ad illā cōsiderādam vt trimeatur nos diuina gratia inducit. Et pro reuerentia accedet tibi bona gratia? Ille enim solum ad sacrificium altaris habet reuerentiā, qui cū puritate mentis ad illud accedit: & tali multa gratia confertur. ¶Vult ergo ex istis Sapiens dicere, ꝙ accessurus ad sacramentum tria habet considerare. Primo, quam dura sit pœna, quæ ad breuem peccati delectationē

Iob 20.

D sequitur, cū dicit: ante grandinē præibit corruscatio. Secundo qualis erit verecūdia & cōfusio dānationis æternæ: ideo postulare debet gratiā per quā ista fugere possit, cum dicit. Et ante verecundiam præibit gratia. Tertio quanta conferrur gratia purè & debitè accedentibus ad sacramentū altaris, cum dicit. Et pro reuerentia accedēt tibi bona gratia. ¶De isto ergo accessu quo sacerdotes mundi ad altare accedere debēt dicitur Exo. 30. Lauabūt Aarō & filij eius pedes ac manus, quando accessuri sunt ad altare. Per pedes intellige affectiones, & opera per manus. Quæ verba exponens Beda dicit. Illud quoque hic præcipitur, vt qui sacramenta domini participant actus suos & cogitationes prius discu-

Accedūt male mundi.

Exod. 30.

Beda.

E tiant, & compunctionis lachrymis abluāt, vt securi ad altare domini accedere possint. Scientes illud Apostoli, quòd qui mānducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: & ideo dicitur. Sacerdotes qui accedunt ad altare sanctificentur, ne percutiam eos. ¶Sed quā irreuerēter multi sacerdotes hodie ad altare Christi accedant: deplorans Hugo sic dicit, Sunt multi in sæculo, qui non solum vani

Nota totum.

Hugo in de. 12. abusiones huius clamitat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& cunoni, sed etiam cũ ambitione nõ cum deuotione, accedunt ad mensam Christi: qui etiã non accederent, nisi se inde aliquid lucraturos sperarẽt. Sed accessit ad Iesum Petrus, accessit & Iudas, accesserunt discipuli, accesserunt & milites crucifigentes eum. Accedunt & quotidie ad corpus Christi etiã peruersi sacerdotes: qui ea quæ offeruntur ad mensam Christi, ipsi offerunt ad mẽsam diaboli, in illa Deum inuocãt, in ista periurãt. Non enim orationibus, sed lusibus vacant & exultãt. Legẽ domini, nec sciunt, nec discere volunt vacãtes otio, comessationibus & ebrietatibus studẽt. Terrenis inhiant, terrena sapiunt, assidui in plateis, in ecclesia rari. Tardi ad inuestigandũ culpã peccatoris, sed prõpti ad inquirenda vestigia leporis, velociores ad cõuocandũ canes, quam ad pauperes congregandos. Libentius panẽ cani porrigũt, quã pauperi, plures seruiũt eis ad mensam, ad missam nullus. Famulos & famulas habere volunt, sed clericos habere nõ possunt, quia nolunt. Hi sunt quorum thalamus ornatior est ecclesia, mẽsa paratior altari, ciphus calice pretiosior, equus carior missali, cappa casula pulchrior, camisia dalmatica alba. Ecce quomodo obscuratum est aurũ fuligine peccatorũ, mutat' est color optimus decoris & sanctitatis in fœditatẽ vitiorũ. Lapides sanctuarij dispersi sunt in capite omniũ platearum. Ecce iam pœnè nulla est vitæ sæcularis actio, quam hodie clerici nõ administrent, nulla mundi negotia in quibus ministri altaris nõ se occupent, nulla rerum improbitas, in qua monachalis nõ se implicet ordo, nolentes aduertere quod dicitur. Omnis qui habuerit maculam, non accedet offerre hostias domino Deo suo: quibus loquitur Psal.d. *O vos sacerdotes corde mundo accedite ad eum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.*

Clericorũ vanitas.

Leui 21.

506. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Secundo fides postulata facit impetrare. Et hoc multis exemplis ostendit Apostolus ad Hebr. 11.d. Fide Sara sterilis virtutẽ in cõceptione seminis accepit: fide muri Hiericho corruerunt, &c. fide cæci sunt illuminati. Secundũ fidẽ vestram fiat vobis & illuminati sunt. Fide filia Chananææ à dæmonio fuit liberata: vnde & Marc. 11. ait saluator. Amen dico vobis, quicquid credentes petitis, credite quia accipietis & fiet vobis. Si ergo fides facit postulata impetrare, & istud sacramentũ est mysterium fidei: consequens est, q̃ virtute huius sacramenti optata impetrãtur. Et hoc hic notans Psal. dicit: *Iste pauper clamauit & dominus exaudiuit eum.* Et loquitur Christus de seipso dicens. *Iste pauper.* qui fuit verus pauper per humilitatem, verus pauper per carentiam bonorum temporalium. Qui (secundũ Apostolũ) cũ esset dives, pro nobis egenus factus est, vt sua paupertate nos diuites faceret. Clamauit enim Christus tempore suæ passionis duo petens: scilicet gloriam resurrectionis, & mortalitatis amotionem, vt ostẽsum fuit Psal. 29. Ad te domine clamabo, & ad Deum meũ deprecabor. Et in omnibus fuit exauditus. Et hoc est, quod de isto paupere Christo, ait Apostolus. Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui posset illũ à morte saluum facere, cũ clamore valido & lachrymis offerẽs, exauditus est pro sua reuerẽtia. Per hoc enim vult ostẽdere, q̃ qui per istud sacramentũ vult à Deo exaudiri, cũ paupertate spiritus ad illud debet accedere.

Fides facit exaudiri. Eucharistia Matt. 9. Mar. 15. Marci 11.

Sacramenta.

2. Cor. 8.

Oratio Christi.

Hebr. 5.

A quoniã vt ait glo. hic ostẽditur quis meretur exaudiri, ille scilicet qui fuerit pauper spiritu. quia dives spiritu nõ auditur. ¶ Ad hoc autẽ declarandũ, nota q̃ triplex est paupertas: scilicet, paupertas egestatis, quæ est miserabilis & inuoluntaria. Paupertas vanitatis, quæ est vituperabilis & fugienda. Paupertas honestatis, quæ est cõmendabilis & meritoria. Primam sustinent inuoluntariè pauperes necessarij, quorũ infinitus est numerus qui libenter haberent diuitias, si possent. Isti accusant Deũ de partialitate, proximum de tenacitate, fortunã de infidelitate. Et licet tales sint vitiosi, piũ est tamẽ illorũ necessitati subuenire. Beatus qui intelligit sup egenũ & pauperẽ: vnde miseria aspiciẽda est, nõ persona. Qui indigno peccatori dat, non det quia peccator est, sed quia homo est, nõ peccatorẽ, sed iustũ nutrit: quia nõ delictũ, sed naturã pascit, quæ tota est Dei creatura. Secũda est paupertas Philosophorum, qui ad gloriã mũdi lapides pretiosos frangebãt. Tales sunt hypocritæ, qui propter mũdi gloriam diuitias spernunt, & pauperes se esse propter Deũ simulant. Isti facilitẽr cognoscũtur, si aliquãdo ab aliis corriganturquia correctiones sufferre nõ possunt. Qui autẽ pauper est, correctionẽ nõ sustinet. Tertia est paupertas assumpta voluntariè propter Christum: de qua Augustin. de ecclesiasticis dogmatibus. Bonũ est facultates cũ dispensatione erogare, sed melius prõ intẽtione sequẽdi dominũ Israel donare, & absolutũ ab omni solicitudine cũ Christo egere. Et de ista paupertate dicitur: Beati pauperes spiritu, &c. Et nota quòd ista paupertate dives potest esse pauper, & pauper potest esse dives: qui scilicet amorem in diuitiis non ponit, sed illas totaliter refert ad Deum. Et tales pauperes exaudiuntur à Deo. Vnde hic dicitur. Iste pauper clamauit, &c.

paupertas multiplex.

Psal. 40.

Matt. 5.

Immittet Angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Tertio, fides à periculis habet liberare. In cuius signũ defectus fidei Petrũ in periculo submersionis posuit in mari, quãde ad Iesum ambulãs supra mare voluit accedere, propter quod sibi dixit Christus. Modicæ fidei quare dubitasti? Si ergo fides à periclis liberat, & istud est sacramentũ fidei: sequitur cõformiter q̃ istud sacramentũ à periculis liberat. Et hoc est, quod hic per istud sacramentũ dicit. Immittet Angelus domini, &c. Sed aliqui codices habent. *Immittet Angelum dominus.* sed vt dicit Magister in glo. illi sunt falsi, quia dicit verus textus. *Immittet Angelus domini.* Quis autem proprius vocatur Angelus domini, quã ipse Christus? quia Angelus idem est quod missus. Quis autem proprius dicitur missus quã Christus, quẽ pater sanctificauit & misit in mundũ. Et de isto Angelo Christo ad literam dicitur Malach. 3. Ecce ego mitto Angelũ meũ, &c. Sequitur. Et statim venit ad templũ suum dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamẽti quem vos vultis. Iste ergo Angelus Christus in isto sacramento immittit in circuitu timentiũ eũ. Sed quid immittit? Certe gratiã suã, qua per istud sacramentum suos munit fideles, quia in nullo sacramento amplior gratia datur digne sumentibus quã in isto. Vnde & hoc sacramentũ Eucharistia dicitur, id est, bona gratia, quia in hoc sacramento non modo est augmentũ virtutis & gratiæ, sed ille totus sumitur, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. vt ait Magister. Vel aliter Angelus Dñi: scilicet Christus, qui in isto realiter continetur sacramento. *Immittet in circuitu*

Fides liberat.

Matt. 14.

Angelus.

Malach. 3.

Angelus domini Christus.

Eucharistia.

Mag. li. 4. d. 1.

in circuitu timentium eum. ad eos dẽ periculis eruendum, qui immittit alios, scilicet, Angelos tanquam Angelorũ dominus. Sic enim misit Angelos qui liberarũt Loth de Sodomis. Immisit Angelos qui liberauerunt tres pueros de camino ignis, vbi Angelus domini descẽdit cũ Azaria, & sociis eius in fornacem & excussit flammã ignis de fornace, &c. Similiter misit Angelũ qui liberauit Danielem de lacu leonum. Immisit Angelũ qui liberauit Iudith ab Holofernis concupiscentia: vnde ipsa ait. Viuit dominus, quoniã custodiuit me Angelus eius, & non permisit me ancillam suam inquinari, &c. Immisit Angelum qui liberauit Petrum de manu Herodis, &c. Nunc scio verè, quia misit dominus Angelum suum & eripuit me de manu Herodis, &c. Vel aliter Angelus domini: scilicet Christus in isto sacramẽto, vt nos ab omni eruat periculo, immittit, scilicet Angelos: teste Greg. in Homilia: & habetur de cons. dist. 2. quid sit sanguis, d. Quis enim fidelium habere dubiũ possit: in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri. In illo Iesu Christi mysterio, choros Angelorũ adesse, summa imis sociari, & vnũ ex visibilibus, ac inuisibilibus fieri. Et notans hic Psal. de Christo dicit, q̃ in isto sacramẽto Angelus domini *immittit.* scilicet Angelorũ choros in hora consecrationis. *In circuitu timentium eum.* scilicet timore filiali. *Et eripiet eos* ab omnib', scilicet periculis: quoniam vt dicitur Psal 90. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te, &c.

Gen 19.

Dan. 3.

Dan. 6.

Iudith 13

Act. 12.

Gregor. de cons. dist. 2.

Psal. 90.

507. Gustate & videte, quoniam suauis est dominus: beatus vir qui sperat in eo.

Hic cõsequenter ostendit, q̃ in isto sacramento est spes, quæ mentem ad Deum eleuat. Quoniã omnibus debitè sperantibus in ipsum, suauis est Christus: quoniam talibus vitam tribuit sempiternam. Vnde Magister in glo. ait: *Gustate, &c.* Id est, non solũ ad istud sacramẽtum fide debetis accedere, vt illuminemini, sed etiam gustate. id est, manducate carnem meam & bibite sanguinem meum: & tunc videbitis, *quoniam suauis est dominus.* id est, dulcis iste cibus: quia scilicet est vita sumẽti pellẽs omnes molestias, etsi non in præsenti, tamẽ in futuro. Et hoc est quod subdit. *Quia beatus vir qui sperat in eo.* In eo, scilicet, quod gustat. Miser enim est qui in seipso, vel in aliis hominibus sperat, qui nec seipsos iuuare possunt. Sed qui sperant in eo iam beatus est, quia eum iam habet in spe, qui est omne bonũ. Sed cum quãta puritate hoc sacramentũ sit gustandũ, qui eius suauitatem cupit videre: ostendit Petrus Damas. super illo verbo, 1. Corinth. 6. d. Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur, &c. d. Cur ò tu sacerdos qui sacramenta habes dare, hoc est sacrificium debes offerre, teipsum prius maligno spiritui non veretis victimã immolare? Fornicans enim à membris Christi abscinderis, & corpus meretricis efficeris, Apostolo attestante qui ait: Qui adhæret meretrici, &c. Quid tibi cũ corpore Christi, qui per carnis illecebrosæ luxuriam membrũ factus est antichristi? Quæ enim societas lucis ad tenebras? Si enim redemptor noster tantopere dilexit floridi pudoris integritatem, vt nõ modo de virgineo vtero nascereretur, sed etiã à nutrice virgine tractaretur: & hoc cũ adhuc vagiret in cunis. A quibus nunc obsecro tractari vult corpus suũ, cũ iam immensis regnat in cœlis, si mundis attingi manibus volebat in præsepio positus? quantam corpori suo,

Eucharistia cõtinet spem.

Sacerdotes qualem puritatem debent. 1. Cor. 6.

A nunc vult adesse munditiam, iam in paternæ maiestatis gloria sublimatus? Sic ergo dignè sumẽtibus est cibus suauis Psal. Quoniam suauis est dominus omnibus, &c. Ita indignè sumentibus est mortifer cib'. Qui mãducat & bibit indignè iudiciũ sibi, &c. 1. Cor. 11

Psal. 144

Timete dominũ omnes sancti eius, quoniã non est inopia timentibus eũ. 508.

Hic consequenter ostendit q̃ in isto sacramento est charitas, &c. Quãuis enim charitas timorẽ seruilem excludat, timorem tamẽ filialem semper includit, quia iste timor non est, nisi quædam cordialis reuerentia ex amore procedẽs, quia etiam sancti in patria semper Deũ timebũt. Timor domini sanctus permanet in sæculũ sæculi. Et iste talis timor, siue reuerentia debetur isti sacramento. Quoniam nihil in sacrificiis diuinis maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio potior est. Sed hæc omnes præcellit, quæ pura conscientia domino offerenda est, & pura mente sumenda, atq; ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita præ cæteris extolli, & venerari debet. Et hoc est quod hic dicit Psal. *Timete dominum omnes sancti eius.* Scilicet timore filialis reuerentiæ: qui realiter in isto sacramento cõtinetur. Et merito, quia in isto sacramento ratione charitatis ibidem demonstratæ est omnis boni abundantia. Et hoc est quod dicit. *Quoniam non est inopia timentibus eum.* Hic enim perfecta Christi cõtinetur charitas, quia ex maxima charitate seipsum nobis præbet manducandũ: vnde de cõse dist. 2. hæc est, dicitur: Hoc est sacramentũ pietatis, signum vnitatis, vinculũ charitatis, &c. Nec mirum: quoniam nullũ sacramentũ est isto salubrius quo purgantur peccata, virtutes augentur, & mens omniũ spiritualiũ charismatis abundantia impinguatur: quia hic sumitur ille qui omnis boni & charitatis fons est, & origo: vt merito Psal. dicat de his qui debitè ad istud sacramentum accedũt, quòd non est inopia timentibus eum. Si enim Deus pascit contemnentes se, credendũmne est, quòd deserat se diligentes? Et hoc aliis verbis explicat, d.

Timor.

Psal. 18. Eucharistia. De cons. dist. 2. nihil

Diuites eguerunt, & esurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. 509.

Diuitiarum enim abundantia mentẽ auari non satiat, sed angustat in præsenti, & in futuro. De præsenti enim dicitur Iob, 20. Nec satiatus est venter eius: quod exponens Greg. ait: venter quippe diuitis auaritia eius est, quia in ipso colligitur quicquid peruerso desiderio glutitur. Liquet vero, quia auaritia desiderat is rebus nõ extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cũ ligna quæ cõsumat acceperit, excrescit. Et vnde videtur ad momentum flãma cõprimi, inde paulo post cernitur dilatari. Tãtis enim rebus quis in seipso indiget, quantis cõcupiscentia caret: & quia quanto quis ditior est, tãto plura concupiscit: ideo quanto quis ditior est, tanto amplius eget. Bene ergo dicit Psal. *Diuites eguerunt & esurierunt.* Quoniã sæuitas diuitis non sinit dormire eũ. Sed adhuc melius homo accipitur de spiritualibus bonis, quibus mũdi diuites egent, in præsenti, & in futuro. Vnde hic ait glo. *Diuites eguerunt & esurierunt:* scilicet, diuites huius sæculi, scilicet superbi, & auari eguerunt bonis interioribus. Non enim putare debes hoc dici de terrenis, quæ nullius pretij sunt. Respice enim & videbis multos diuites iniquos mori cũ diuitiis suis, nec pauperes esse factos cum

Diuitia nõ satiãt.

Iob 20.

Greg 15. mor. c. 10.

Eccles. 5.

Egẽt diuites mali. ib.

Universidad de Deusto
Biblioteca

viuerent,sed inter magnas copias diuitiarum, vsq; ad vltimũ vitæ perduci, & expirare in lectis eburneis circunfluente familia, & magnificè celebrari põpa funeris, ac pompato funere ad tumulũ à suis deduci. Sed quid ista proficiũt, quia in futuro carebunt summo bono, scilicet, Deo, licet ipsum esuriant & desiderent? Nonne eius exemplũ expresse ostendit ille diues epulo, qui induebatur purpura & bysso, & epulebatur quotidie splendidè, qui tamen ad tantam in futuro deuenit inopiã, vt guttã aquæ mendicaret, & habere nõ posset? Et hoc est quod dicitur Iob 27. Iob 27. Diues cũ dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet: & Psal. Psal.75. Dormierunt somnũ suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Non autem sic est de bonis, quia hic, & in futuro spiritualibus bonis, quæ sunt vera bona abundant. Vnde subditur. *Inquirentes autem dominum, non deficient omni bono. Inquirentes*: id est, intus toto studio quærentes dominũ & nõ temporalia: *non deficient omni bono*. id est, habebunt bonũ, quod est omne bonũ, quia in Deo sunt omnia bona. Et nota ꝙ hic loquẽs de sacramento altaris dicit. *Inquirentes autem dominum*: quia ipse dominus intus in hoc sacramẽto sub speciebus panis & vini velatus continetur: extra ergo non est quærẽdus dominus, sed intus, quia extra aliud videtur, sed intus aliud cõtinetur, quia intus Christus continetur qui est omne bonum. Dicit dominus Moyfi, ostendam tibi omne bonum. Exo. 33.

Eucharistia.

510. Venite filij, audite me: timorem domini docebo vos.

Hic cõsequenter ostendit Psal. quæ facere debet, vel à quibus abstinere, qui ad hoc sacrificiũ debitè vult accedere. Et duo facit. Quia ostẽdit primo quid tales debeãt facere: secũdo à quibus debeant abstinere: ibi. *Prohibe linguam*. Tria enim debet facere talis, quia debet primo reuerenter verbũ Dei audire: secundo filialiter Deum timere: ibi. *Timorem domini*. tertio vitam futurã amare: ibi. *Quis est homo*. ¶ Quantum ad primũ dicit. *Venite filij audite me*. Nihil enim ita disponit mentem ad huius sacramẽti deuotionem, sicut deuotè audire Dei verbum. Dicit enim. *Venite filij, audite me*. vt in nomine filiationis designet cũ quãta reuerentia verba diuina, vt patris audire debemus. Fili audi disciplinã patris tui, vt addatur capiti tuo gratia. Vnde cũ quanta reuerentia verba Dei sint audienda ostendit Augu. & habetur, 1. q. 1. interrogo. d. Interrogo vos fratres & sorores, dicite mihi: quid vobis plus esse videtur, corpus Christi, an verbum Christi? Si vultis verũ respõdere, hoc dicere debetis, ꝙ nõ sit minus verbum Christi, quam corpus Christi. Et ideo quanta solicitudine obseruamus, quãdo corpus Christi nobis ministratur, vt nihil ex ipso de manibus nostris cadat in terrã, tãta solicitudine obseruemus, ne verbũ Dei, quod nobis erogatur, dum aliud cogitamus, aut loquimur, de corde puro depereat: quoniam non minus reus erit qui verbũ Dei negligẽter audierit, quã qui corpus Christi sua negligentia in terrã cadere permiserit. Ad hoc ergo nos Christus inuitat. d. *Venite filij audite me*. Et aduertẽ, ꝙ Dei verbũ nõ solũ reuerẽter, sed etiã celeriter audire debemus: quoniã vt dicitur Iaco. 1. Iaco. 1. Sit autem omnis homo velox ad audiendũ, tardus autẽ ad loquendum. Ideo enim natura duas aures nobis dedit ad audiendũ, & hoc nulla apposita clausura. Ad loquendũ autẽ solum vnã linguã dedit & duplici clausura munitam: scilicet labus & dẽtibus: vt veloces ad audiendũ essemus, ad loquẽdum autẽ tardi. Si enim infirmus corpore velociter aures præstat ad audienda corporalis sanitatis verba, quãto magis celerius nos verba æternæ salutis audire debemus: quoniã sicut audire verba nostri redemptoris est ianua vitæ: vnde Bernardus super illo verbo Mar. 15. Videns autẽ Centurio qui ex aduerso stabat: ait. Vnde irrepsit morbũ, inde remedium intret: & per eadẽ vestigia mortẽ vita sequatur, lux tenebras antidotũ saluatoris serpentis venenũ. Auditus primo mortis ianua fuit. Nunc ergo auditus reuerẽter celeritérque aperiatur & vitæ, & quã tulit reparet vitam. ¶ Et si dicas: quid est audire reuerenter celeritérque verbũ Dei? Respõdeo: quod aure percipis, operibꝰ adimplere. Estote factores verbi, nõ auditores tantũ, &c. Et ad hoc nos hic Christus inuitat dicẽs. *Venite filij, audite me*. Sic enim & Iacob suis filiis dixit. Cõgregamini & audite filij patrem vestrũ. ¶ *Timorẽ domini docebo vos* Ecce secundũ necessariũ ad debite istud sacramentũ percipiendũ: scilicet filialiter Deũ timere. Sed di. Quis est timor domini? Ad hoc respondet Magister, d. ꝙ timoris quatuor sunt species. Est enim timor mundanus, seruilis, initialis, & filialis. Timor mundanus, cũ timemus perdere bona mũdi, vel incurrere pericula carnis, propter quod peccamus: & hic semper est malus. Et hũc dominus prohibet, d. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Timor seruilis est, cũ propter timorẽ pœnæ quis abstinet à peccato: nõ timore amittẽdi æternũ bonũ, quod nõ amat, sed timore patiẽdi pœnã, quã odit. Timor initialis est, quo quis incipit quod durũ erat amare, & sic incipit excludi timor seruilis. Timor autẽ filialis est, quo timemus offendere Deum: timor iste de amore venit: & propriè vocatur domini timor qui permanet in sæculum sæculi. Hic est ergo ille timor quẽ dominus docet, d. Nolite timere eos qui occidũt corpus, animã autẽ non possunt occidere: sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in gehennã. Et quia idẽ est timor filialis quod amor, sicut Deus vult amari: sic & conformiter timeri. Vnde dicit: *Timorem domini docebo vos*.

Bernard. Mar. 15.

Iacob. 1.

Gen. 49. Timor.

Magister li. 3. d. 34

Matt. 10.

511. Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos?

Ecce tertium necessarium ad debitè istud sacramentum percipiendũ, scilicet, verã vitã amare. Illa enim sola vera vita est quæ mortẽ excludit. Illi solũ verè dies boni dicuntur: qui malũ nesciunt. Ex quo apparet ꝙ hic nõ est vera vita: hic nõ sunt dies boni: vnde hic ait glo. Dies boni nunquã sunt in hoc sæculo. Omnes hoc fatentur se velle. Bonã rem volunt: sed nõ in regione eius illã quærunt: velut si aliquem iussũ virũ quæreres, sed nõ in patriã eius vbi habitaret: diceretur tibi: bonũ virũ & magnũ quæris. Sed noli quærere hic: vbi non inuenies eum. Ita quæramus, & nos vitã & dies bonos, sed non hic, quia hic nõ est. Et merito istud sacramentum dignè volens percipere, debet quærere vitã, quia in ipso nostra vera vita cõtinetur. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Et sic quisquis hoc sacramentum debite quærit: quærit & vitam: & eo ipso inuenit. In Christi enim corpore vita nostra consistit.

Dies.

Ambro. li. 1 de offi.

Philos. 7. Politicæ.

Sene. in li. de quatuor virtutibus. Cole. 4.

Iaco. 3. Greg. 8 mor. c. 10.

Ioan. 6.

512. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

Hic consequenter ostẽdit à quibus se abstinere debeat.

Eucharistia. debeat, debitè ad istud sacramentũ accedere volẽs. Et duo sunt, scilicet peccatũ locutionis, & peccatũ operationis. Secundũ, ibi. *Diuerte a malo*. Et si dicas, quare mentionẽ nõ facit de peccato cordis. Respõdeo quia prohibẽs peccatũ linguæ, etiã cõsequenter peccatũ cordis prohibet: quia ex abundãtia cordis os loquitur. Dicit ergo *prohibe linguã tuam à malo*. Vbi sciendũ ꝙ malũ linguæ est multiplex, à quo ipsam prohibere debemꝰ, scilicet, maliloquiũ, falsiloquiũ, stultiloquiũ, vaniloquium, turpiloquium, multiloquiũ. ¶ Primũ ergo malũ linguæ est, maliloquiũ: sicut est detractio, blasphematio, & huiusmodi. Et ideo dicit Philosophus: ꝙ oratio est illatiua passionis, si turpia, aut impia loquatur. Sed tamẽ contra istud, Patiẽtia debet haberi: vnde Seneca dicit. Malè de te loquũtur homines: benè loqui nesciunt, fari sentiunt, nõ quod merearis, sed quod solẽt. Si de te loquuntur malè & immeritò, sit tibi molestum: nõ quod loquuntur, sed quod mentiuntur. Si meritò, dole & castiga. vult dicere: quod cõtra peste detractionis, hæc est cõsolatio: quia aut dictũ cõtra te est verũ, aut nõ: si verum gaude quia corrigeris, & castiga te ipsum: si nõ est verum: gaude, quia innocẽs es, & ora cum Psal. d. Domine libera animã meã à labiis iniquis, & à lingua dolosa. ¶ Secundũ est falsiloquium. Nullus enim debet loqui, nisi verum tam superioribus quã inferioribus: vnde, 4. Ethicorũ dicitur: Qui virtuosus est, indifferenter loquitur his, qui in dignitatibus. & quibuscunque, singulis tribuens quod decet, id est, vera loquẽdo. Et hoc maxime indigẽt in dignitatibus cõstituti: vt veritas eis aperiatur: vnde, Loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo. ¶ Tertium est stultiloquiũ. Stulte enim loquitur qui loquitur indiscretè. Et ideo dicit Seneca de morib⁹: ꝙ qui nescit tacere nescit loqui. Et Philosophus dicit: Non sufficit habere persuasibilia, quæ oportet dicere, sed necesse est dicere, vt oportet ea, quẽadmodum loqui oportet: hoc enim multum cõfert ad attrahendũ: homo enim sine ordine loquẽs, merito dicitur stultiloquus: vnde Seneca dicit. Auribus frequentius, quã legibus vtere: quicquid dicturus es aliis, prius tibi dixeris. Ideo ad Ephes. 5. dicitur: Stultiloquiũ nõ nominetur in vobis. ¶ Quartum est vaniloquium: vnde, 3. Rethoricę dicit Philosophus. Tria sunt attẽdenda in modo loquendi. Primum est magnitudo, vt sciamus quantũ altè oportet loqui. Secũdũ est harmonia, vt sciamꝰ quo accentu dictiones sint proferẽdæ. Tertium est ritus, vt sciamus quid loquẽdum est & quid tacendum. Vnde vaniloquius dicitur, qui nõ attẽdit circunstantias in modo loquẽdi requisitas: sicut dicit Ambro. Sapiẽs antequã loquatur, multa cõsideret, scilicet quomodo, in loco, quibꝰ, &c. Vnde de vaniloquis dicitur in Psal. Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum. ¶ Quintũ est turpiloquiũ. Valde enim indecẽs est turpe loqui: vnde Philosophus dicit: ꝙ totaliter turpiloquiũ à ciuitate sicut aliquod aliud malũ oportet legislatorẽ extirpare, maxime in iuuenibus: vt nõ videãt, aut audiant aliquod tale. Et Seneca ait. A verbis turpibus abstine: quia licẽtia eorum in impudicitiã nutrit. Sermones vtiles magis, quã facetos ama? Ideo ad Colos. 3. dicitur. Deponite omnẽ turpẽ sermonẽ de ore vestro. ¶ Sextũ est multiloquiũ. Homo enim debet esse tardus ad loquẽdum. Multiloquium enim signum est ignorantiæ. Vnde Greg. dicit: Cum multiplicitas in sermone reprehẽditur, esse intelligẽtiæ grauitas in sensu denegatur. Vis enim locutionis quadrifaria

Eucharistia.

Laqui Linguæ.

Philosophus 3. Rethoricæ

Seneca de Moribus.

Ephes. 5. Philos. 3. Rethor.

Ambro. li. 1 de offi.

Philos. 7. Politicæ.

Sene. in li. de quatuor virtutibus. Cole. 4.

Iaco. 3. Greg. 8 mor. c. 10.

A qualitate distinguitur. Nam sunt nõnulli quos sciẽdi, ac dicẽdi amplitudo dilatat. Et sunt nõnulli quos sciendi, ac dicendi insimul inopia angustat. Et sunt nõnulli, qui efficacia dicẽdi habẽt, sed acumẽ sciẽdi nõ habẽt. Et sunt nõnulli, qui acumẽ sciẽdi habent, sed ex inopia locutionis obmutescunt. Et infra. In quibus nimirum quatuor dicẽdi qualitatibus sola criminis tertia subiacet, scilicet illorum qui parum sciũt & multa loquũtur: quod directè dicitur multiloquiũ. Ideo dicitur Prouer. 10. In multiloquio nõ deerit peccatũ. Omnes ergo istos modos locutionis indebitæ hic prohibet Psal. *Prohibe linguam tuam à malo, &c.* Et nota ꝙ prius præcipit linguã cohiberi, quã labia: quia cum loqui volumus ante cõmouemus linguam, & mox labia motum linguæ sequuntur. Merito ergo lingua debet cohiberi: quia vt dicit Prouerb. 18. Mors & vita in manibus linguæ. Et Iacob. 1. Si quis putat se religiosum esse, nõ refrenans linguam suam, huius vana est religio.

Prouerb. 10.

Prou 18. Iacob. 1.

513. Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

Hic cõsequenter prohibet peccatum operationis simul & omissionis. Cum enim virtus & vitiũ, meritum & demeritum insimul esse nõ possint: necesse est vitia declinare & ex consequenti inferere virtutes. Et hunc ordinẽ hic notat, d. *Diuerte à malo*. id est, depone peccata. Et cõsequenter, *fac bonum*. Ista enim duo ad debitè accedendum ad sacramentum requiruntur: quia nõ sufficit malum declinare, nisi boni operatio sequatur. Nõ enim sufficit aliena nõ rapere, nisi indigẽti propria cõtuleris. Non spoliare hominẽ parum est, nisi nudum indueris. Venturus namque in iudicio dominus dicturus est reprobis. Esurini & nõ dedistis mihi mãducare: sitini, &c. ex qua culpa subiũgitur. Discedite à me maledicti, &c. Si igitur tanta pœna multatur qui nõ dedisse conuincitur: qua pœna puniendus est, qui rapit aliena? Sic ergo non sufficit abstinere à malo, nisi bonum agatur. Dicit ergo. *Diuerte à malo, & fac bonum*. Et nota secundum glo. ꝙ est quidã modus declinãdi à malo, quo tãtum pœna vitatur: & est quidã quo etiam vita acquiritur. Si enim quis nulla occasione prouocatus ad malum, à malo opere declinat, vitabit vtique pœnam, quã incurrisset si illud cõmisisset. Si vero ab inimico visibili, vel inuisibili prouocatus, vel læsus, malum nõ reddit, vel malo nõ cõsentit, à malo declinat & promeruit palmã. Sed quale sit illud bonum quod facere debemus, ostẽdit, d. *Inquire pacem, & persequere eam* id est, desidera vt pax sit spiritui tuo cũ carne. Et hic talis pax plenè haberi non potest. Ideo subdit. *Et persequere eam*. id est, perseuera ipsam desiderãdo: aliter enim in futuro nõ caperetur. Vel aliter & magis ad propositum: hic pacẽ accipe Christum: de quo dicit Apostolus. Ipse est pax nostra. *Inquire ergo pacẽ* id est, in isto sacramento intus quære Christũ amore, & desiderio. Et ista persequere, id est, valde sequere: vt ad ipsum pueniας. Ad hoc enim ipse nos ꝓuocat, d. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

B

Prou 18.

Iacob. 1.

Pax.

Ephes. 2.

Ioan. 8.

514. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum.

Hic cõsequenter describuntur præmia bonorũ, & malorum supplicia. Et diuiditur in duas partes. Quia primo ponitur præmia & supplicia vitę presentis. Secundo futuræ: ibi. *Mors peccatorum pessima*. Habent enim iusti in præsenti vita, multa à Deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primo ipsorum orationes exaudiuntur. Secundo ipsorum tribulationes terminãtur: ibi. *Clamauerunt iusti.* Tertio ipsorum virtutes cõseruantur: ibi. *Custodit dominus.* Primo ergo ostẽdit differentiã inter bonos & malos: quia vota bonorum exaudiuntur, sed non malorum. Secundum, ibi. *Vultus autem,* Quantũ ad primum dicit. *Oculi domini super iustos.* Quia enim iusti hic aduersitatibus iniustis præmuntur, ne ex hoc deficiant, sed confidant in domino: ideo dicit: *Oculi domini super iustos. Oculi*, id est, respectus misericordiæ Dei: quia etsi iustis permittit aduersa euenire: hoc tamen totum facit ex misericordia. Vnde sicut medicus cum dolore infirmi ipsum vrit & secat: etiã cõtra voluntatẽ suã, hoc tamẽ totum facit vt ipsum sanet. Vnde per hoc q infirmum nõ videtur ad votum exaudire: ipsum multo amplius misericorditer audit ad vtilitatẽ. Sic & Deus aduersa iustis immittit misericorditer, vt in perpetuũ parcat & sanet. Et hoc est quod dicit *Oculi domini.* scilicet, misericordiæ *super iustos.* scilicet, eos misericorditer respiciens. Oculi eius in pauperẽ respiciunt. Sequitur. *Et aures eius in preces eorũ.* quia etsi nõ exaudiat ad votum, tamen exaudit ad fructũ. Et nota, q nõ ait *ad preces:* sed in preces. In quo secũdum Cassiodorum notatur celeritas audiedi: quia antequã preces emittãt, illos Deus exaudit. Sic enim Psalm. 128. ait: Fiant aures tuæ intẽdentes in vocẽ deprecationis meæ: & non ad vocem, quia ly ad, distantiam denotat: sed in, præsentiam.

Oculus. Iustus. *Psal 10.* *Psal 128.*

515. Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

Vultus. Facies.

Hic cõsequenter ostẽdit de reprobis oppositum. Forte enim dicerẽt mali, Si oculi domini sunt super iustos solum: ergo iniustos nõ videt: ideo impunè possunt peccare. Hunc errorẽ remouet, d. *Vultus autem domini super facientes mala.* quia etsi malos Deus nõ respicit, vt exaudiat, ipsos tamẽ videt & cognoscit vt puniat. Et nota, quòd differt facies à vultu. Quoniã vultus dicitur à volo vis: quia per eũ animi volũtas ostẽditur: quia secundũ diuersitatẽ animi in varios motus variatur. Facies autẽ simpliciter aspicitur pro vniuscuiuscũq; naturali aspectu, qui nõ leuiter mutatur. Et facilius variatur vultus per iram, quã per aliã affectionẽ. Ideo per vultum ira significatur. Quid est ergo vultus domini super facientes mala, nisi ira domini super malos? Vnde Iob 9. dicitur: Vultũ eius operit iudicium: quia scilicet in vultu Dei apparet iudiciũ cõtra malos. Sic dicitur Psal. 16. De vultu tuo iudiciũ prodeat. Et q per vultũ intelligat irã Dei, qua malos aspicit, notat cum subdit. *Vt perdat de terra memoria eorum.* scilicet, vt nec mentio, id est, intercessio fiat pro eis in terra viuentium. ¶ Sed nunquid sancti habẽt malorũ hominum memoriã & orãt pro ipsis: cũ tamen præceptum sit. Orate pro inimicis vestris pro persequentibus & calumniãtibus vos, &c. Ad hoc respondet Greg. At illi inquiunt: & vbi est q sancti sunt, si pro inimicis suis quos ardere videbut, nõ orabunt? quibus vtique dictum est, pro inimicis vestris orate. Quibus citius respõdemus. Orãt pro inimicis suis sancti eo tempore quõ possunt ad fructuosam pœnitentiã eorum corda cõuertere, atque ipsa cõuersione saluare. Quid enim aliud est pro inimicis orare, nisi hoc quod ait Apostolus, vt Deus det illis pœnitentiã & respiscãt à diaboli laqueis à quo capti tenẽtur ad ipsius voluntatẽ? Et quomodo tunc pro illis orabũt quando iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate cõmutari? Eadem itaq; causa est, cur nõ oretur pro hominibus ęterno igne dãnatis: quæ etiam nunc causa est, vt nõ oretur pro diabolo. &c. Sed ex hoc bene habetur q sancti non orant pro dãnatis. ¶ Sed nunquid orãt pro malis in præsenti vita existentibus? Respõdeo q sancti videntes clarè essentiã diuinã, videt quos finaliter Deus vult saluare, & quos dãnabit finaliter, cũ ergo voluntatẽ suam omnibus modis voluntati diuinæ cõformẽt, orãt pro illis malis, qui finaliter saluari debent: & hoc suis orationibus mediatibus: nõ autem pro illis, quos finaliter videt dãnandos: quia tũc eorum orationes frustrarentur. Et de talibus dicit: q *vultus domini super facientes mala, vt perdat de terra.* scilicet, bonorum *memoriam eorum. &c.* Nos autem in presenti vita existentes, pro omnibus fidelibus indifferẽter oramus hic existẽtibus, vel etiam defunctis, quia nobis nõ cõstat, qui finaliter saluãdi sunt, vel dãnandi: nec etiã qui in alia vita sint dãnandi licet de aliquibus per ecclesiam sit declaratum, quòd sunt sancti & beati: & pro illis non debemus orare. Quia iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre.

Peccator.

516. Clamauerũt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

De pœnit. dist. 4. hæretici.

Hic ostendit secundũ bonũ iustorũ: quia ipsorũ tribulationes terminãtur. Hic enim adducit Christus exẽplum veteris testamenti multiplex ad probandũ q aduersitates iustorum solũ sunt ad tempus: quia quando clamãt ad Deum per deuotã orationem liberãtur. Nam filij Israel iniustè à Pharaone oppressi clamauerunt ad dominum & ipse miraculosè liberauit eos. Sic & tres pueri in fornace ignis iniustè positi clamauerunt ad dominũ & miraculosè sunt liberati. Daniel. 13. Sic & Susanna ad mortẽ iniustè cõdemnata clamauit ad dominum, & miraculosè fuit liberata. Et cõsimiliter de aliis multis habetur in antiquo testamento. Si ergo Deus in antiqua lege quæ erat timoris, sic tribulationes iustorũ terminabat: quãto magis hoc faciet in noua lege, quæ est amoris? Ad iustos ergo cõfortandũ, ne aduersitatibus pressi deficiãt hoc exemplo proponit, d. *Clamauerunt iusti &c.* quasi dicat. Et vos cõsimiliter cõfidite oppressi, & ad Deũ clamate: quia vt dicit psal. 21. Ad te clamauerũt patres nostri clamauerunt & salui facti sunt: in te sperauerũt & nõ sunt cõfusi. ¶ Sed forte quis oppressus aduersis dicet. Clamo iugiter ad Deum, & clamoris mei effectum nõ sentio. Istam infirmitatis humanæ cogitationem Iob Deo proponit, d. Clamabo ad te, & nõ exaudies me, sto & non respicis me, mutatus es mihi incrudelem. Ad hanc obiectionẽ respõdet Greg. d. Sancta quippe ecclesia persecutionis suæ tempore fide stat, desiderijs clamat. Sed dolet quasi se non respici: dum sua videt in tribulationibus vota differri. Alto nãque consilio omnipotens Deus, cum sancti eius aduersariorum persecutionibus opprimuntur: cúmque assiduis, vt liberentur interpellationibus clamant, differre solet voces petẽtium, vt merita patientiũ crescãt: quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. Vnde alias scriptum est. Deus meus clamabo per diẽ, & nõ exaudies, & nocte. Atque ipsa vtilitas de exaudiendi mora mox subditur cũ dicitur. Et nõ ad insipientiam mihi. Ad multiplicanda quippe sanctorum sapientiam proficit, q postulata tarde

Oratio. Clamare. Exaudire. Iniust. *Exo. 3.* *Dan. 13.* *Psal. 21.* *Obiectio.* *Iob 30.* *Greg. 30. mor. c. 13.* *Oratio differre exaudire & quare.* *Psal. 21.*

tarde percipiunt: vt ex dilatione crescat desiderium ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cum intenditur ei in Deũ ardentior affectus aperitur. Affectus autẽ ad promerenda cœlestia tanto fit capax, quanto fuerit longanimis expectando. Ex quibus apparet, q si clamor iustorum non exauditur ad votũ, indubiè tenere debemus q exauditur admeritũ. Sic enim se exauditum & si non semper ad votum tamen ad meritum psal. protestatur, d. Ad Dominum cum tribularer clamaui & exaudiuit me. Quod etiam nunc ostendit d. *Clamauerunt iusti & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus, &c.* Et huius rationem subdit, d.

Psal. 119.

517 Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit.

Quæstio. Iuxta quo modo dicit Deus cum sit immensus.

Sed cùm Deus sit immensus omnia replens omnem locũ occupans: & in omni re, quomodo potest dici magis iuxta vnũ quàm aliũ, vel magis prope? Respondeo q sicut anima humana quãuis sit in toto corpore & tota in qualibet eius parte, tamẽ aliũ effectum habet in vna parte corporis & alium in alia, quia in oculo videt & nõ in pede, in lingua gustat, & non in oculo, & sic de aliis. Sic & Deus quamuis sit totus in omni re, tamẽ aliter est in vna re, & aliter in alia: & prope vnam rem, & tamen distans ab alia. Iuxta enim vel prope significat quandam vnitatẽ: vnitas autem maximè fit per concordiam voluntatum. Illis ergo dicitur esse prope vel iuxta, qui suæ voluntati concordant & ecunuerso: quia iusti conformẽ voluntatẽ habent cum Deo, ideo dicuntur prope Deum, & Deus iuxta illos & per oppositũ quia mali difformem voluntatem habent à Deo: ideo remoti sunt à Deo, & Deus ab illis. vnde longe est ab impijs Dominus, iustis autem prope. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Vel dicitur iuxta vel prope quando exaudit, à longe autem quando nõ exaudit. psal. 9. Vt quid Dñe recessisti longe, despicis in oportunitatibus in tribulatione? Sed quibus tribulatis sit iuxta, ostendit d. *His qui tribulato sunt corde.* non tribulatis corpore, sed corde: qui. s. duritiam cordis terunt. *Et humiles spiritu saluabit.* Quod ideo dicit, quia est quædã humilitas exterior & corporalis quæ à corde non procedit, & illa Deo non placet. Eccl. 19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo, & ista displicet Deo. Sed humilitas cordis sibi placet, quã docet Mat. 11. d. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. De qua etiam nunc dicit. *Et humiles spiritu saluabit.*

Prou. 15. Psal. 144. Psal. 9. Eccl. 19. Mat. 11.

518 Multæ tribulationes iustorum: & de oĩbus his liberabit eos Dominus.

Tribulationes multi pliciter homi. Greg. 8. mor. c. 14. Aduersitates.

Et vere multæ, quia nunquam aliquis fuit iustus: qui tribulationes non sustineret. Vt ostendit Greg. d. Nullus in hanc vitam electorum venit, qui aduersa non sustinuerit. Membra. n. nostri redemptoris exiterunt, etiã qui ab ipso mundi exordio dum piè viuunt, eriã crudelia passi sunt. An non huius membrum Abel se esse perhibuit, qui eius mortem, de quo scriptum est, Sicut agnus coram tondẽte se obmutescet, non aperiet os suum, non solum placens in sacrificio. sed etiam moriens tacendo significauit? Ab ipso namque mundi exordio redemptoris nostri membra aduersitatibus

Iob 33. Iob 33.

519 Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur.

Ossa significant virtutes. Greg. 23. mor. c. 24. psal 33.

Hic ponitur tertiũ bonum iustorum: quia. s. ipsorum virtutes conseruantur. Quid. n. per ossa, in quibus robur corporis consistit nisi virtutes, quibus mens fortificatur intelligitur? Vnde istum versum exponens Greg. ait. Ossa in scriptura sacra virtutes accipiuntur, sicut scriptum est. *Dominus custodit omnia ossa eorum. vnum ex his non conteretur.* quod vtique non de ossibus corporis, sed de virtutibus dicitur mentis. Nam & certe nouimus, q & multorũ corporaliter ossa confracta sunt. Et persecutores Dñi latronis illius cui dictum est, Hodie mecum eris in paradiso: sicut latronis alterius in cruce crura fregerunt. ¶ Sed di. Si ossa virtutes significant qualiter custodit Dñs omnia ossa iustorũ, cum multos etiã iustos mortaliter cadere permittat: vt patuit in Petro, qui timore mortis corporalis ter Christũ negauit: Respondeo q & si taliu ossa ad tempus conteruntur: tamen finaliter conseruantur: quia & si iustus peccat & perdit virtutes: finaliter tamẽ resurgit, & perditas virtutes recuperat. Ex quo patet q iste textus intelligitur de iustis secũdũ æternã Dei pscientiã, nó autẽ de iustis solũ fm præsentẽ iustitiã, quia illi cadẽtes finaliter nõ resurgunt. De istis enim dr. Ossa ossa eius marcescere facit. De primis autẽ dicitur. Ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur.

Quæstio. Virtutes electorum finaliter conseruantur.

Iob 33.

Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum, delinquent. 520

Hic consequenter ostendit supplicia malorũ vitæ futuræ, & pmia bonorũ, ibi. *Redimet Dominus.* Nota q triplex mors reperit. s. mors mala, mors peior, & mors

Universidad de Deusto
Biblioteca

& mors pr̃ma. Mors mala est mors corporalis, A
quæ est separatio animæ à corpore. Quæ mala qui-
dem dicitur, non quidem in se, quia nihil propriè
habet rationem mali, nisi mentem maculet. Mors
autē corporalis non maculat animā: aliter omnes
morientes peccarent moriendo, quod est falsum:
imo in se quandoque est præciosa. psal. Præciosa in
conspectu Dñi mors sanctorū eius: sed ideo dicitur
mala, quia peccati pœna, quia Per vnū hominē pec
catum intrauit in mundū, & per peccatum mors.
Mors peior dicitur mors criminalis quæ est separa
tio animæ à Deo, qui est vita animæ. Et ideo quia
peius est animæ perdere Deū quā perdere corpus,
ideo peior dicitur hæc mors quam prima. De hac
Eze. 18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Mors
pessima dicitur mors æternalis, quæ est mors gehē
næ: pro tanto. n. dicitur peior tertia, quia continet B
secundā remota omni spe vitæ spiritualis, quā reti-
net secunda, & vltra hoc pœnā & cruciatu æternū.
Nam de peccatoribus & obstinatis dicitur. Nā finis
illorum mors est. Et enumeratis multis vitiis, con-
cludit Apostolus, q̃ qui talia agunt d gni sunt mor
te. Vnde q̃ ista mors gehennæ dicatur pessima, ostē
dit Greg. Exponens illud Iob. 10. Vbi Vmbra mor-
tis, & nullus ordo &c. d. In huius vitæ tormentis, ti
mor dolorē habet, dolor timorē non habet, quia ne
quaquam mentē metus cruciat, cum patiam cœ-
perit quod metuebat. Infernū vero & vmbra mor-
tis obscurat, & sempiternus horror inhabitat, quia
eius ignibus traditi, & in supplicijs dolorē sentiūt C
& in doloris angustia pulsante semper pauore fe-
riuntur, vt quod timent tolerent, & rursus quod to
lerant, sine fine pertimescant. De his enim scriptū
est. Vermis eorū non morietur, & ignis non extin-
guetur. Hic flāma quę succēdit illuminat: illic ignis
qui cruciat obscurat. Hic metus āmittitur cū cœpit
tolerari quod timebatur, illic & dolor dilaniat &
pauor angustiat. Horrendo ergo modo erit tunc re-
probis dolor cum formidine, flamma cū obscurita-
te: sit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine,
defectus sine defectu, quia & mors viuit, & finis
semper incipit, & defectus deficere nescit. Ibi enim
mors perimit & non extinguit, dolor cruciat, sed
nullatenus pauorē fugat. Flāma comburit, sed nul-
latenus pauorē discutit. Quid igitur mirū, si mors
pessima nuncupatur? Et de ista morte damnationis
æternæ dicitur. Sunt spiritus, qui ad vindictā creati D
sunt, & in tēpore suo confirmauerunt tormēta sua.
Ignis grando, fames & mors: ista hæc ad vindictam
creata sunt. s. dānatorū. Sed quia omnis homo pec-
cator est: quoniā si dixerimus q̃ peccatū non habe
mus nosipsos seducimus. Ideo ne credatur q̃ talis
mors omnibus sit debita: consequenter declarat de
quibus peccatoribus intelligat. s. de obstinatis, qui
ex certa malicia peccant, dicens. *Et qui oderunt iu-*
delinquent. Per iustū intellige Christum. Omnis
enim qui odit Christū vel aliquod eius membrum
mortaliter peccat. Secundū. n. Grāmaticos. Linquo,
linquis, linquere. i. peccare vel dimittere. Et cōponi
tur cum de & fit delinquo, quis. Et delinquere. i.
multum peccare: & hoc omittendo Dei præcepta.
Omnis. n. qui d. linquit, derelinquit. s. Deum. Vnde p
gl. *Delinquet.* i. Deum derelinquet odiendo bonum.

mors mal tipiex. 13. q. 1. il la causa da sunt.
Rom. 5.
Exe. 18. Mors pessima gehennæ.
Rom. 6. Rom. 5.
Greg. 9. mo. c. 48. Iob. 10.
pœna infern.
Esa. 66.
Ecclı. 39.
1 Ioan. 1.
delinquere a peccare

Christus enim precio sui sanguinis redemit ani
mas electorum. Sed nunquid Christus omnes rede
mit? Respōdeo q̃ Christus omnes redemit, quo ad
sufficientiam, sed solum seruos suos quo ad efficā-
ciam. Quia quamuis preciū Christi sanguinis suffi
ciens esset pro peccatis omniū, illis tamē solū appli
catur qui non possunt obiicere. fillis qui per humi
litatem seruitio Christi se subiiciunt. Ideo enim vt
ait Apostolus. Christus factus est ex muliere, factus
sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Et nō
solum redimet: sed si quandoque cadant per pecca
tum, *non derelinquet eos qui sperant in eo.* sed ipsos iuua
bit per gratiam suam vt resurgant. Quod ideo dicit
quia & si aliquando ad tempus electos cadere per
mittit: finaliter tamen ipsos non derelinquit. Sic
enim dicitur Iudich. 6. Non derelinquis præsumen
tes de te: & præsumentes de se & de sua virtute
gloriantes humilias.

Red emit Christus omnes.
Gala. 4.
Iudic. 6.

PSAL. XXXIIII.

Iudica Domine nocentes me, expugna impugnan-
tes me.

522 24. q. 3. sex sufficientia.

Hic psal. talem habet titulum. *In finem psal. ipsi Dauid.* Iste titulus patet ex titulo psal. *psal 27.*
27. Quoniam quandocunque in titulis psalmorum
ponitur Dauid cum articulo huic vel ipsi, tunc ly
Dauid ibi significat Christū: & q̃ in tali psal. loqui-
tur Christus: sic igitur in isto titulo Dauid signifi-
cat Christū, quia Dauid interpretatur manu fortis *Dauid significat Christum.*
vel desiderabilis aspectu. Et sic per Dauid intelligi-
tur Christus, qui vincēdo diabolū est manu fortis,
sed æternam vitam promittendo est desiderabilis.
Quid. n. fortius intelligi potest illa manu, quæ iner-
mis hostē superauit antiquū: sed in ligno clauis af-
fixa? Quid desiderabilius eo potest esse, in quē An-
geli desiderant prospicere? Quē martyres non vi-
dentes mori voluerunt, vt ad illum videndū perue-
nire mererentur? Christus ergo vere desiderabilis
est: dum vitā promittit æternā. Manu autē fortis, dū
hostē superauit antiquū. Est ergo tituli sensus iste. D
Psal. iste dirigens nos *in finem.* i. in consummationem
vitæ, attribuitur *ipsi Dauid.* s. Christo: qui in isto psa.
loquitur quandoque in persona sua: quandoque in
persona corporis. In isto enim psal. Christus inuo-
cat Deum contra tribulationes capitis & corporis:
& per tribulationes omnibus vitam promittit æter
nam. ¶ De literali autem materia psal. dicunt con-
corditer doctores tam Hebraici quā Catholici, q̃
istum psal. fecit Dauid contra persecutionē Saulis;
diutinū adiutorium petens. In illa enim persecutio-
ne, quia multum durauit: multos psal. fecit. Primo
ergo exponam litteram. Secundo deducā intellectū
litteræ. Quantum ergo ad literalem expositionem
iste psal. diuiditur in partes duas. Quia primo diui-
num petit adiutorium. Secundo fuæ persecutionis
declarat periculum: ibi. *Surgentes testes iniqui.* Prima
in tres, quia primo diuinū petit auxilium. Secundo
propheticē prædicit deiectionem hostiū, ibi. *Confun-*
dantur. Tertio exprimit fuæ liberationis gaudium,
ibi. *Anima autem mea exal. &c.* vt N. ¶ Quantum ve-
ro ad intellectum Psalmistæ, notandum q̃ tota in-
tentio Psal. est monere nos vt hic patienter porte
mus aduersa: sperantes q̃ per patientiā aduersoru
ad gau

ad gaudia perueniamus æterna. Diuiditur ergo iste A
psal. in partes quatuor. Quia primo Christus pro
se suisque contrariis præmittit orationē ibi. *Anima*
autem mea. Tertio suorū aduersariorū ostendit mali-
gnationē, ibi. *Surgentes testes.* Quarto suæ passionis
ostendit fructū & ecclesiæ confirmationē, ibi. *Confi-*
tebor tibi. Prima in duas, quia primo orans diuinum
petit adiutoriū. Secundo propheticē prædicit deie-
ctionē hostiū, ibi. *Confundantur.* Prima autem pars
diuiditur in partes tres. Quia diuinum postulando
adiutoriū tria facit. Quia primo Deum postulat, vt
causam discernat vt iudex. Secundo vt se armet vt
miles, ibi. *Apprehende arma.* Tertio vt hostes conclu
dat vt l'hinees, ibi. Effunde frameam. ¶ Primo ergo
orans Christus Deum inuocat: vt causam suā di-
psal. 42. scernat & iudicet, vt verus iudex d. *Iudica Domine no* B
cen es me. Est enim duplex iudicium. s. discretionis
& vt hoc modo ista litera legitur de iudicio discre
tionis. quo. s. boni separantur à malis, & si non in
præsenti loco, tamē merito. In futuro autem loco
& merito Istud iudicium alibi postulabat Christus
d. *Iudica me Deus* & discerne causam meam, ab ho-
mine iniquo & doloso eripe me. Sic & modo postu
lat vt mali iudicentur. i. discernantur à bonis, vt sci
licet ipsorum caliditas & malitia cognoscatur, ne
simplices decipere possint. Legitur etiā de iudicio
condēnationis, & tunc magis p dictiuē legitur quā
optatiuē, vt sit sensus. *Iudica Domine nocentes me.* i. iu-
dicabis, *& expugna impugnates me.* i. expugnabis. ve-
tuntamen Magister istū passum exponit magis op- C
tatiue. Et si quæras, nunquid sancti optant & gau-
dent de damnatione malorū? Respondeo, cum gau-
dio expectant diē iudicij, in quo mali quo ad cor-
pus & animā damnabuntur, non quidē ex toto per
se, sed quasi per accidens: quia ante sancti nō glori
ficabuntur in anima & corpore: nisi quando mali
damnabuntur in vtroque: vel etiam quia damnatio
reprobōrū confert ad gaudiū beatorū: dum in illis
vident mala quæ Dei gratia euaserunt. Et ista ra-
tione sancti vindictā à Deo petunt de malis d. illud
Apoc. 6. Quare Domine non vindicas sanguinē no
strum, &c. Et hoc est quod dicitur Psal. 57. Lætabi-
tur iustus cum viderit vindictam, &c.

Iudicium duplex.
Quæstio Beati gaudent de damnatione reproborum & quomodo

523 24. q. 3. si vis.

Apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi. D

Hic consequenter postulat, vt in adiutoriū suū
se Deus armet vt miles. Vbi notandum q̃ iste ver-
sus legitur ex parte corporis, quia hic Christus pro
suo corpore quod est ecclesia loquitur vt Deus ar-
mis suæ virtutis illam protegat d. *Apprehende arma,*
&c. Vbi secundū Hieronymū Magnum spectaculū
est Deum pro te armatum videre, qui habet arma
habet & scutum, armis hostē percutit sed nos pro-
tegit scuto. Sed quæ sunt arma Dei, & quid scutum
eius? Scutū est Dei bona voluntas qua nos protegit, vnde psal. 5. dicitur. Domine vt scuto bonæ vo-
luntatis tuæ coronasti nos. Arma autē Dei quibus
hostem percutit nos sumus, quia vt nos ab eo, ita
ipse armatur de nobis, quibus percutit hostes, dum
per nos dæmones superat & homines malos. Et E
tunc est sensus. *Apprehende arma, &c.* i. ita adiuua
nos & muni tua bona voluntate vt hostes nostros
superemus, & ab eorum iaculis protegamur. Ista
enim talia arma quibus armamur sunt virtutes qui
bus vt scuto mens defenditur, & illis inuadimus
hostem. De quibus ait Apostolus. Accipite armatu
ram Dei, vt possitis resistere in die malo, & in om-

Hieronymus.
Psal. 17. Armat Deus nos sanus.
Eph. 6.

nibus perfecti stare. Et consequenter q̃ ista sint ar-
ma virtutum, ostendit d. State ergo succincti lum-
bos vestros, induti loricam iustitiæ, calciati pedes
in præparatione Euangelij pacis, in omnibus su-
mentes scutum fidei: & galeam salutis assumite, &
gladium spiritus quod est verbum Dei. Ex quibus
verbis Apostoli patet, q̃ sex sunt armorum spiri-
tualium genera, quibus spiritualiter armari debe-
mus. s. Arma castitatis & mundiciæ ibi. State suc-
cincti lumbos vestros. Arma æquitatis & iustiriæ,
ibi. Induti loricā iustitiæ. Arma paupertatis volun-
tariæ, ibi Calciati pedes, &c. Arma fidelitatis & cre-
dentiæ, ibi. In omnibus sumentes scutū fidei. Arma
spei alectoriæ, ibi. Et galeā salutis assumite. Arma
veritatis scripturę sacrę, ibi Et gladiū spiritus, quod
est verbū Dei. ¶ De istis ergo armis virtutum dica-
mus Deo. *Apprehende arma & scutum.* i. fac nos dicta
arma apprehendere. Sicut enim Deus dicitur co-
gnoscere aliquid quando illud nos cognoscere fa-
cit, vt Gen. 22. Dixit ipsi Abrahæ. Nunc cognoui q̃
timeas Deum, &c. i. alios cognoscere feci. Sic & in
proposito prædicta arma dicitur Deus apprehende
re & illis muniri quando illis nos munit, & nos illa
apprehendere facit. Et de istis spiritualibus armis
dicitur. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed
potētia à Deo, &c. Vel per ista arma intellige Chri-
stum, qui ante nos omni virtute munitus, ad pu-
gnam accedit armatus. Ip e assumptis armis, horta
tus est cæteros. Vnde de Christo ad literā dici vide-
tur illud 2. Maca. 11. Cumq; prompto animo pro-
cederent ad pugnā, apparuit eis præcedens eos
eques in veste candida armis aureis hastā vibrans.
Quæ verba ad litterā exponens de Christo Stepha-
nus dicit. Eques qui præcedit fideles tendentes ad
diabolī pugnā, Christus est. Vestis eius cand da, est
puritas suæ carnis. Arma aurea, sunt eius opera e-
gregia virtutū. Hasta vibrara est iudicij cōminatio.
Hasta enim longa est, ferrū habens in capite. Et Do
minus patiens est, ecce hasta longa: & Dñs reddi-
tor est, ecce ferrū. Hic est ergo Christus qui armis
virtutum munitus nostros deiicit hostes. In cuius
figuram dicitur. Apparuit illis quidam equus ter-
ribilem habens sessorē: qui insidebat arma aurea vi
debatur habere, cuius equus cū impetu in Heliodo
ro priores calces elisit. Vbi per equum accipe Chri
sti humanitatē, per sessorē verbi diuinitatē, per ar-
ma aurea eius virtutum genera. sed per Heliodorū
hostē populi Dei, ipsum diabolū hostem nostrū in-
tellige. Quid est ergo dicere Deo. *Apprehende arma*
& scutum, nisi fac me mente apprehendere & consi
derare Christū omni virtute munitū, vt sequar in
pugna imitando eius exempla. Vnde sequitur. *Et*
exurge in adiutorium mihi. Sicut. n. Deus in seipso non
exurgit nec dormit, sed dormire dicitur, quādo nos
dormimus, exurgere autē quando nos exurgere fa
cit. Dormimus autem quando fides & charitas tor
pescit in nobis. Exurgimus autem quando expul-
so torpore, in fide & charitatis operibus vigilamus.
Dicat ergo *exurge in adiutorium mihi.* id est, sic fis mi
hi in adiutorium vt me exurgere facias. Consimi-
liter etiam orabat. Exurge quare obdormis Domi-
ne? exurge & ne repellas in finem.

Arma virtutum multiplicia.
Gen. 22.
2. Cor. 10
2. Mac. 11
2. Mac. 3.
dormire Dei.
Exurgere Dei.
psal. 43.

Effunde frameam, & conclude aduersus eos, qui persequuntur me: dic 524
animæ meæ salus tua ego sum.

Hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic consequenter orat, vt Deus hostes concludat vt Phinees. Iste enim versus alludit historiæ quæ habetur Num. 25. s.q. vnus de filiis Israel coram Moyse & omni turba filiorũ Israel intrauit ad meretricẽ Madianitidẽ, quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitã in lupanar, & perfodit ambos, virũ & meretricẽ in locis genitalibus, cessauitque plaga à filiis Israel. Et de hac historia dicitur Psal. 77. Stetit Phinees & placauit cessauitque quassatio. ¶ Consimiliter ad propositũ hic orans Christus ait patri. *Effunde frameam* .i. euagina gladiũ tuæ iustitię. s. ad malos vindicandũ. *Et conclude aduersus eos, qui persequuntur me.* s. da sententiã contra eos, me. i. meos saluando. Et hoc est quod dicit. *Dic animæ meæ salus tua ego sum.* Dicere enim Dei, idem est quod facere, psal. Ipse dixit & facta sunt. *Dic* ergo. i. ostende per experientiam q tu es salus animæ meæ. i. meorum. ¶ Vel aliter vt iste versus legatur optatiuè. Et tunc optat malorum conuersionẽ. Vbi nota q frames idem est q gladius ex vtraque parte acutus, per quem verbum Dei significatur scindens interiora conscientiæ nostræ ex vtraque parte. s. manifestatione supernorum præmiorum & comminatione infernaliũ suppliciorum, de quo ait Apostolus. Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio accipiti: pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus. Iste gladius effunditur quando verbum Dei Gentibus & infidelibus prædicatur, ad cuius prædicationem gentes conclusæ idola abiecerunt & Christi fidem susceperunt, & sic veram salutẽ obtinuerunt. Et hoc est quod orat Christus d. *Effunde frameam*. i. effunde prædicationẽ verbi Dei per Apostolos & alios fidem per mundum prædicando. *Et conclude aduersos eos qui persequuntur me*. i. conuince Gentiles vt cognoscant suos errores, & fidei veritatem confiteantur: & sic *dic animæ meæ*. i. meorum ex Gentibus conuersorum. *Salus tua ego sum* .vt. s. amplius in idolis non confidant habere salutem, sed solum in te, in quo vera salus consistit. *Dic ergo animæ meæ*. i. fac animã meã dicere & confiteri, salus mea, tu es, vt scilicet sic conuersi Deo dicant. Salus nostra in manu tua est. Et hoc cõtra illud quod dæmones suadent animæ dicentes, Non est salus ipsi in Deo eius.

Num. 25 — Phinees, 3 — psal 77. — Dicere Dei. — Frames, verbum Dei. Gladius verbum Dei. — Hebr. 4. — Gen. 47. — psal. 3.

525 Confundantur & reuereãtur, quærentes animam meam.

Hic consequenter Christus prædicit deiectionẽ hostium & persequutorum. Et primo prædicit ipsorum futurã pœnam. Secundo ipsorum malitiam & pœnæ causam, ibi. *Quoniam gratis*. Quantum ad primam partẽ tres malorum pœnas prædicit. Prima est confusionis & verecundiæ. Secunda est instabilitatis & inconstantiæ, ibi. *Fiant tanquam pulvis*. Tertia est obscuritatis & ignorantiæ, ibi. *Fiant viæ illorum*. ¶ Quantum ad primũ dicit. *Confundantur, &c.* Hoc. n. secundũ gl. prædicit mala inimicis futura, & est prophetia non optatio. q.d. *Confundantur & reuereantur*. i. cõfundentur & reuerebũtur. Vereor. n. veris veritus sum idẽ est q verecundari vel timere: & cõponitur cũ re, & fit reuereor, ris. i. multũ verecundari & timere. Quod ideo sic dicit: quia mali finaliter multũ confundentur, verecundabuntur & timebunt dãnari eternaliter. Vnde super illo verbo. Arguã te & statuam, &c. dicit Ber. Qualis erit confusio qualis verecũdia, qualis dolor, quando in conspectu omnium malorum nudabitur turpitudo, rẽ uelabitur ignominia, sanies apparebit? Quãdo iam peccator immortalis factus, internæ conscientiæ vermis, tota malignitate corrodet, sed consumet animam infœlicẽ: nec erit omnino aliquis dissimulationis locus aut spes vlla saluationis. Sic. n. & psal. 24. d. Confundãtur omnes iniquã agentes, &c. ¶ Potest etiã legi optatiue vt Christus optet persecutores suos confundi & reuereri de peccatis suis per verã contritionem. Est enim quædam confusio ex peccato: & quædam contra peccatum. Optat ergo vt confundantur de peccatis suis, & hoc per veram contritionẽ. Et modum istius confusionis adiungit d. *Quærentes animam meam*. i. fiant quærentes animam meã: vt. s. icut ante ipsam quærebant ad perdendum, sic modo ipsam quærant ad imitandũ: sic enim quærere pro imitari accipitur. Quærite Dũm dũ inueniri potest. Et hoc idẽ aliis verbis ponit d.

Gen. 47. — psal. 3. — psal. 24. — Esa. 55.

526 Auertantur retrorsum & confundantur cogitantes mihi mala.

Quod vtroque modo legi potest, vt versus præcedens. s. prædictiuè & optatiuè. Nã si legatur prædictiuè, tunc sicut prius, prophetice pœnã malorũ futuram prædicit. *Auertantur*. s. à Deo vt sint retrorsum. Auerto auertis idem est q remouere. Peccator autem quandiu est in vita præsenti: sic remotus est à Deo, q tamen ad Deum potest conuerti. quia ex toto non est auersus, & sic nondũ retrorsum ex toto est positus: in futuro autem auersus erit retrorsum, vt ex toto. sit à Deo remotus: & quo ad actum & quo ad potentiã. vt amplius ad Deum cõuerti non possit. Et hanc ipsorum pœnã prædicit. d. *Auertantur retrorsum & confundantur, &c.* ¶ Si autẽ legatur optatiuè, orat vt auertantur. i. remoueantur à peccatis suis, & confundantur in seipsis per cõtritionem salubriter ad pœnitentiã. Sicut enim Deus auertit faciem suam à peccatis nostris, quando ipsam nobis dimittit. Auerte faciem tuam à peccatis meis: sic & nos auertimus nosipsos à peccatis quãdo ab illis voluntate ex toto remouemur, & tunc auertimur retrorsum, quia primo facie vertebamus ad peccata, & retrorsum ponebamus Dñm: sed per confusionẽ pœnitentiæ retrorsum auertimur, quia sicut faciem vertebamus ad peccata, & dorsum ad Deum: sic per pœnitentiam dorsum auertimus ad peccata & faciem ad Dominum. Et de tali auersione dicitur. Auertent se à dorso suo duro & à malignitatibus suis: & memores erunt nominis mei.

Auertur — psal. 24. — Esa. 55. — Baruc. 2.

527 Fiant tanquã puluis ante faciẽ venti: & Angelus Domini coarctans eos.

Hic consequenter prædicit malorũ instabilitatis inconstantiam. Tanta. n. est peccatorũ instabilitas q nulli tentationi resistunt. Secundũ enim Gregorum tantatio significatur, quia sicut ventus res leues faciliter euertit, graues autẽ & bene fundatas nõ. Ita tẽtatio mẽtes leues nõ bene fundatas faciliter subuertit, nõ autẽ stabile charitatis fundamentũ habẽtes. Dicit ergo de peccatoribus quorũ mẽtes in rebus mũdanis fundãtur. *Fiãt*. i. fiẽt *tanquã puluis ante faciẽ venti*. s. tentationis. i. facile cedẽt omni tẽtationi vel suggestioni etiã minimæ. q.d. Tales nõ expectãt faciẽ venti. i. præsentiã grautoris tẽtationis, sed antecedunt cedentes minori. *Et Angelus Domini coarctans eos*. s. Angelus malus per suas tẽtationes cõstringet eos. s. sic eos inuoluens in peccatis q ex illis exire nolint in præsenti, vel nequeant in futuro. ¶ Et si dicas, quomodo Angelus malus dicatur spiritus Dñi cũ Deo cõtrarietur? Certe ad hoc audi textũ. 1. Reg. 16. d. clarius. Spiritus Dñi malus exagitabat Saul. Dicitur. n. diabolus spiritus Dñi, quia à Deo cratus, dicitur malus quia à Deo mala voluntate auersus. Vel secundũ Greg. Diabolus dicitur Dñi, ratione potestatis, quã habet à Deo: sed dicitur malus ratione peruersæ voluntatis, quã nõ haber à Deo. Vnde ait Grego. Sciendũ verò est q diaboli voluntas iniqua semper est: sed nunquã potestas iniusta, quia à semetipso voluntatẽ malã habet, sed à Dño potestatem, quod enim ipse facere inique appetit, hoc Deus non nisi iuste permittit. Vnde in hb. Reg. dicitur. Spiritus Dñi malus irruebat in Saul. Ecce vnus & idẽ spiritus & Dñi appellatur & malus: Dñi. s. per licentiã potestatis iustę, malus autẽ per desideriũ voluntatis iniustæ, formidari ergo non debet, qui nihil nisi permissus valet. Sola ergo vis illa timenda est, quæ cùm hostẽ sæuire permiserit: ei ad vsum iusti iudicij etiam iniusta illius voluntas seruit. Sic ergo Angelus Dñi appellatur ipse Diabolus. Secundũ ergo prædicta prophetia est hic, qua Christus prædicit mala iniquorum non optatio, vt optet sic euenire. Vel etiã dici potest q Christus & alij sancti optãt diuinam iustitiã adimpleri: & per consequens malos pumiri, qui hic emendari nolunt.

Quæstio. 1. Reg. 18. Angelus malus dicitur esse Domini. — Greg. 2. mor. 2. 10. — 1. Reg. 18.

528 Fiant viæ illorũ tenebræ & lubricũ, & Angelus Domini persequens eos.

Hic consequenter prædicit malorũ obscuritatis ignorantiã. Vbi sciendũ q peccatũ semper aliquo modo annexã habet ignorantiã. Propter quod dicit Philosophus q omnis malus ignorans: quia cũ voluntas non possit fieri nisi in bonũ vel apparens bonum, tunc deficit quando illud quod non est bonum sibi sub ratione boni præsentatur. Et hoc est quod dicitur Prouer. 4. Via impiorum tenebrosa. Et quamuis omne peccatũ obscuret intellectũ maxime tamen lubricũ luxuriæ, quia in illo actu absorbetur actus rationis, & hominẽ in bestiam vertit. Vnde & Seneca. i. li. declama. dicit: q nihil tam mortiferũ in genus, vt est luxuria. Et Aristo. dicit q Venus furatur intellectũ spisse sapientis. Quod bene patuit in Salomone: cui Deus tantam contulerat sapientiam: tamen finaliter per mulieres fuit infatuatus. vt habetur. 3. Reg 11. Hæc ergo prænidẽs 3. Reg. 11. psal. ait, Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. Per tenebras nota ignorantiã, sed per lubricum luxuriã. His etenim vitijs tanquam quibusdam vijs in barathrum mortis peccatores descendunt. Horrenda est hæc via peccatorum quæ est lubrica & tenebrosa. Quis non horreat lubricum & tenebras quis nõ caueat ibi figere pedem: vbi lubricum videt? Vnde de peccatoribus dicitur, q derelinquunt iter rectũ, & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Sequitur, *& Angelus Domini persequens eos*. hoc dicit à similitudine illius, qui in lubrico & in tenebris est faciliter impellitur, cum nõ videat vbi pedem figere possit. *Angelus enim Domini*. s. malus illos persequitur, quia tales diabolus faciliter de peccato in peccatũ ruere facit. Sicut Dauid qui faciliter post peccatũ adulterij, ad peccata homicidij, hypocrisis, & furti ruit.

Prou. 4. — Luxuria. — Seneca. Aristo. 7. Ethicor. — Prou. 2.

529 Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laqueo sui, superuacue exprobrauerunt animam meam.

Hic cõsequenter ostendit persecutorũ malitiam quæ prædictarũ pœnarũ est causa. Vbi notandũ q omnia prædicta mala Christus de suis persecutoribus. s. de Iudæis prædixit. Vnde si quis quæreret, quo merito tanta mala Iudæis prædixit esse futura? Hic Christus respondet d. *Quoniam gratis absconderunt mihi, &c. gratis*. i. sine causa, quia eis occasionem tantæ persecutionis nõ dedi, quoniã eis nõ nocui, sed semper benefeci: cæcos ipsorũ illuminaui, surdos audire feci, mutos loqui, & mortuos suscitaui, intellectũ verũ legis eos docui: regnũ cœlorũ promisi, morte pro ipsorũ redẽptione pati decreui. Bene ergo gratis me persequuntur, & nõ solũ gratis: sed etiã dolose & fraudulenter, quia *absconderunt mihi interitum laqui sui*. Interitus. n. dicitur mors, ab intereo, eris, quod est mori. Iudæi ergo absconderũt Christo *interitum laquei sui* .i. mortẽ quã suis laqueis & astuys consiliis parabãt Christo, putabant sic occulte facere q ipse Christus eorũ laqueos vel consilia astuta non intelligeret, vt puta quando adduxerunt ad eum mulierẽ in adulterio deprehensam. Quando miserunt discipulos suos cum Herodianis quærentes, si licet tributũ dare Cæsari, &c. Et de istis laqueis quibus occulte interitũ Christo parabant dicitur. Narrauerunt vt absconderent laqueos: dixerunt, quis videbit eos? vt puta quia cogitabant, tradatur à discipulo non à nobis, iudicetur à præside non à nobis: crucifigatur à Romanis, non à nobis, &c. totũ nos faciamus & nihil contra ipsum facere videamur. Dicat ergo Christus. *Quoniam gratis absconderunt mihi, &c.* i. putabant abscondere vt eorũ consilia nescirẽ & ipsorũ insidias quibus me interficerent. Iste tamẽ talis laqueus eis fuit ad interitũ non mihi, quia ille laqueus non mo rientis sed peccãtis erat interitus. Et hoc magis sonat alia littera quæ dicit. *Absconderunt muscipulam correctionis suæ*. Et tamẽ istis omnibus tion habuerũt intentũ: quia hoc totum faciebant ne Christi fides creſceret, ne gentẽ & locũ perderent. Et tamen ex hoc totũ contrariũ illius quod putabant euenit, vnde subdit. *Superuacue exprobrauerunt animam meam*. i. inutiliter & frustra me accusauerunt nihil probantes & animam meam diffamantes. Et bene *superuacuè*. quia tali laqueo & interitu Christi fides creuit, & ipsi perditi fuerunt, vnde subdit,

Quæstio. — Interitus. Laqueus. est assiduè, consilium. — Ioan. 8. — Matt. 22. — psal. 63. — Ioan. 11.

530 Veniat illi laqueus, quem ignorat: & captio quã abscondit apprehendat eum: & in laqueum cadat in ipsum.

Illi. s. Iudæorũ populo. Ecce digna retributio. Nihil enim iustius est quã illa mala eis euenire quæ alteri absconderunt. Inde decipiuntur, vnde decipere voluerunt. Inde nocentes. fiunt, vnde nocere voluerunt, vnde subdit *Et captio quam abscondit apprehendat eum*. Per captionẽ hic accipe captionem Christi quã Iudæorũ cõsilio per Romanos fuit captus, & talis captio apprehendit populum Iudaicũ qui per Romanos. s. Titũ & Vespasianũ fuit captiuat'. *Et in laqueum cadat in ipsum* .i. in eundẽ laqueũ mortis cadant quẽ mihi parauerunt. Vnde sicut laqueũ mortis Christo pãrauerunt per Romanos: ita isti per Romanos interfecti fuerunt. Accidit enim isti populo sicut illi qui calicẽ venenatũ parauit alteri, & tãdẽ de illo oblitus ipsum bibit. Cõsimilẽ sentẽtiã de Iudæis

Captio Christi. — Captus Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Iudæis dicit Christus. Laqueum parauerunt pe A
dibus meis, incurauerunt animam meam, foderunt ante faciem meam foueam, & inciderũt in eã.

psal.56.

531 *Exultare in Domino.*

Anima autem mea exultabit in Domino, & delectabitur sup salutari suo.

Hæc est secunda pars principalis in qua Christus suam suorúmque perfectionẽ ostendit. Et primo Christus ostendit suam perfectionẽ. Secundo ostendit perfectionem suorum membrorum ibi. *Omnia ossa mea.* Tertio ostendit humani generis liberationem ibi. *Eripiens inopem.* Ostendens etgo Christus suam perfectionem, ait. *Anima autem mea, &c.* Vbi sciendum q̃ quis tanto perfectior est quanto B
omnibus temporalibus spretis, in solo Deo lætatur & gaudet. Et rideo quia Christi anima omnia tẽporalia spreuit, vt puta honorẽ, quia cùm vellent eum facere regem, fugit ab eis: diuitias, Cũ esset dives pro nobis factus est egenus, vt sua paupertate nos diuites faceret: carnis delectationem, quia voluntariè pro nobis mortem assumpsit. Et sic de cæteris omnibus temporalibus, sequitur q̃ ipsius anima perfectius cæteris Deo adhæsit, & sic perfectior fuit, quod nunc ostendens dicit. *Anima autem mea exultabit in Domino.* supple, non in temporalibus rebus. ¶Sed nunquid & alij sancti spretis temporalibus exultabant in Domino? Audi Mariam d. Exultabit spiritus meus in Deo salutari meo. Itẽ Anna ait. Exultauit cor meum in Domino. Et Esa. 40. Ex C
ultabit anima mea in Deo meo. Et Abacuch. 3. Exultabo in Domino Iesu meo. Si ergo & cæteri sancti spretis temporalibus, solum in Deo exultabant, qualiter ex hoc Christi perfectio ostenditur, quia dicit, *Anima autem mea exultabit in Domino?* ¶Respondeo q̃ sicut quanto pugna est gráuior tanto gloriosior est victoria, sic quanto quis plus impugnatur vt desperet de Deo, tanto eius perfectio maior est si mens eius non recedit à Deo: per aduersa autem impugnamur ad desperationem. Et ideo quia Christus maiora aduersa fuit passus cæteris omnibus sanctis: ideo fixè amorem suum tenens ad Deum, maioris perfectionis cæteris fuit. Et hoc hic notat. Nam postquam suam perfectionem notauit, dicit: gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, nũc D
subiungit suam perfectionẽ d. *Anima autem mea exultabit in Domino.* q.d. Christus secundum gl. Anima autem mea exultabit in Domino, nõ quærens alias extrinsecus diuitias: non quærens circumfluere voluptatibus bonisque terrenis, sed ipsum solum bonum, præponens quo nihil est suauius: nec deficere potest, quia omnia fecit. Ipsum ergo & tu pete & in illo habebis omnia. Et in signum huius subdit. *Et delectabitur super salutari suo.* s. super morte, quę fuit saluatio nostra. Et per consequens Dei salutare quàm voluntariè amore Domini sustinuit.

Anima Christi exultauit in Domino. Luc. 1. 1. Reg. 2 Esa. 49 Abac. 3.

532 *6. q. 1. Omnia.*

Omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tibi?

Hic consequenter ostendit perfectionem suorũ membrorum. Quanto enim quis est perfectior: tãto per humilitatem se imperfectum respectu perfectionis Christi se esse cognoscit. Vbi notandum quòd hic per ossa ipsa opera iustorum fortia & virtutes significantur. Vnde istum versum exponens

Greg. li. 1 mor. c. 22 psal. 33. Ossa sunt opera fortia.

Greg. d. Quid per ossa nisi fortia acta designantur? de quibus per Prophetam dicitur. Dominus custodit omnia ossa eorum. Sæpe enim ea quæ agunt homines esse alicuius momenti æstimant: quia discretionis intimæ quàm sit subtile iudicium ignorant: sed cum per contemplationem rapti superna conspiciunt: ab ipsa præsumptionis suæ securitate liquefiunt, & tanto magis in diuino conspectu trepidant, quanto nec bona sua digna eius examine quẽ conspiciunt pensant. Hinc est enim q̃ is qui fortia operando profecerat: per spiritum sublenatus clamabat. *Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi?* Aç si diceret, ossa mea tuæ magnitudini laudem dicunt, quia ipsa quoque opera quæ in me fortia esse credidi tua consideratione contremiscant. Vel secundum glossam. Per ossa intellige viros iustos & fortes qui se in Christi cõparatione nihil æstimant esse: vnde ait. *Omnia ossa mea.* id est discipuli mei cæterique fortes qui ecclesiæ sunt ossa, dicent. *Domine quis similis tibi?* q.d. nullus. Quia nihil simile est illi cui dedit Deus nomen quod est super omne nomẽ vt in nomine Iesu omne genu flectatur cęlestiũ, terrestrium & infernorum, quia etiam inter iustos & sanctos nullus est similis Christo. Vnde hoc considerans scriptura dicit. Nullus ei similis in legislatoribus. Quod exponens ad propositum Greg. dicit. Legislator Moyses, legislator Iosue, legislatores etiam Propheræ, legislatores cunctos dicere possumus, quos ex lege admonuisse populum nouimus. Sed huic mediatori Christo in legislatoribus nullus similis est: quia isti gratuito vocati ex peccatis ad innocentiam redeunt: & ab his quæ in semetipsis experti sunt prædicando alios reducunt. Redemptor autem noster homo sine peccato est, filius sine adoptione, nec perpetrauit vnquam quod redarguit, &c. Bene ergo dicat ecclesia Christo. *Omnia ossa mea,* i. omnes iusti dicent. *Domine quis similis tui?* certè nullus. quia psal. 85. Non est similis tui in diis Domine, non est secundum opera tua.

Similis Christo nullus ex. psal. 2.

533

Eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum.

Hic consequenter ostendit humani generis liberationem, ex quo etiam probat q̃ Christo nullus similis est. Vbi notandum q̃ ante Christi incarnationem genus humanum sub diaboli potestate premebatur: sed Christus per mortem suam humanũ genus de manu diaboli liberauit. vt ostendit Magister, & sunt verba August. in de baptismo paruulorum. Nihil inuenit diabolus in Christo vt morerẽtur, sed pro voluntate patris mori voluit: non habens causam mortis de peccato: sed per obedientiã mortẽ gustauit, per quam nos redemit à seruitute diaboli, incideramus enim in manus principis huius sæculi, qui seduxit Adam & seruum fecit, cepitque nos quasi vernaculos possidere: sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam, posuit quasi escam carnem suam & sanguinem. Ille autem sanguinem fudit non debitoris: per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo diabolus nos tenebat captiuos, deletũ est sanguine redẽptoris, nõ. n. tenebat nos nisi vinculis peccatorũ, &c. Hãc ergo liberationẽ generis huma

Magist. in 4. dist. 1. Ambro. in Luc. 1. Aug. de baptis. parul. Mediator. Leo. ser. de pass.

humani notatus psal. ait. *Eripiens inopem de manu fortiorum eius: egenum & pauperem, &c.* Vbi per inopẽ egenum & pauperem, intellige genus humanum. fortiores vero & diripientes dæmones erant. A

534 *17. 3. tepui.*

Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

Hæc est tertia pars principalis, vbi Christus ostẽdit suorum aduersariorum malignationem. Et quatuor facit. Quia primo ponit aduersariorum malignitatem. Secundo in aduersis suam humiliratem, ibi. *Ego autem.* Tertio aduersariorum conspirationẽ, ibi. *Et aduersum me.* Quarto cõtra conspirationem ponit suam orationem, ibi. *Domine quando respicies.* ¶Quantum ad primum Christus exprimit quæ iniuste ab iniustis Iudæis fuit passus. Duo autem fuit B
passus Christus à Iudæis. s. falsas accusationes & ingratas retributiones, ibi. *Retribuebant mihi.* Quãtum ergo ad falsas accusationes dicit. *Surgẽtes testes iniqui.* Testes enim iniqui dicuntur, qui contra æquũ testabantur. Vbi nota q̃ alius est testis falsus, & alius testis iniquus. Nã falsus testis dicitur quilibet qui falsum testificatur, & hoc quis sine iniquitate facere potest. vt puta quis falsum dicit credens dicere verum. Sed testis iniquus est, qui falsum à proposito & scienter testificatur. Et tales testes fuerunt Iudæi cõtra Christum insurgentes: de quibus dicitur. Nouissimè autem venerunt duo falsi testes & dixerũt. Hic dixit. possum destruere templum Dei, & post triduũ reædificare illud. ¶Sed hic q̃rit Hieronymus. Quo- C
modo isti erant falsi vel iniqui testes contra Christũ cum ea testificentur Christum dixisse, quæ ipsum dixisse legimus. Ad hoc rñdet primo quia falsus testis est qui non eodem sensu dicta intelligit qũo dicitur, sed dominus ista verba dixerat de templo corporis sui, ipsi autem illa intelligebant de templo materiali Iudaico. Secũdo quia ipsius verbis calumniãtur, vt paucis mutatis vel additis quasi iustam calũniam faciant. Saluator enim dixerat. Soluite templũ hoc, & ipsi hoc mutauerunt dicẽtes. possum destruere templum Dei. vos, inquit saluator, soluite, non ego, quia illicitum est vt nobis ipsis mortem inferamus. Item Christus dixit. In tribus diebus excitabo illud. Excitare enim est à somno mortis vocare, vel dormientem suscitare. Per quæ verba expresse apparet q̃ loquebatur nõ de templo Iudaico materiali, sed de templo corporis sui, quod erat verum templum diuinitatis. isti autem testes verba mutauerũt dicentes. Et in tribus diebus reædificabo illud. Reædificare autem propriè respicit templũ materiale. Potes etiam dicere q̃ ideo falsi & iniqui testes erãt, quia non zelo iusticiæ, sed solum iniqua intentione, vt quem oderant pderent, illa testificabantur. ¶Possumus etiã in ista materia testimonia notare. quòd ad hoc quòd quis idoneus sit testis multas conditiones debet habere, maximè in causa criminali, quas in hoc versu notat Hostiensis. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama, Et fortuna, fides, in testibus ista requ- E
res. Ex quo apparet quòd in quolibet idoneo teste debet esse conditio libertatis, quia seruus non admittitur. Sexus firmitatis, quia mulier non recipitur. Ætas maturitatis, quia puero non creditur. Discretio veritatis, quia furiosus excluditur. Fides diuinitatis, quia infidelis repellitur. Fama bonitatis, quia infamis non recipitur. Fortuna prosperitatis, quia pauperi parum creditur. Quibus testes cõtra Christum carebant, & ideo iniquos testes ipsos vocabat. d. *Surgentes testes iniqui* &c. Prima conditio testis est

Testis falsus, testis iniquus.

Mat. 26.

Hieronymus.

Tribus. Deus. 2.

Testis cum duabus. Hostiensis in sum. lib. 2. de testibus.

5. q. 3. si testis.

conditio libertatis quoniam serui à testimonio repelluntur. Et ratio allegatur, extra de verborum significatione. forus, quia sæpe seruus metu dominantis testimonium supprimit veritatis. Sed isti erant serui, & non solum hominis, sed quod plus est dęmonis, propter quod eis dicebat Christus. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Secunda cõditio testis est sexus firmitatis. Mulier enim à testimonio repellitur, maximè in causa criminali. 23. q. vltima. c. vlt. Cuius ratio est, quia varium & mutabile semper fœmina testimonium profert. de verborum significatione. forus. Vnde multam fœminæ mutabilitatem ibidem notat glo. ponens istum versum. Quid leuius fumo? flamen, quid flamine? ventus: quid vento? mulier: quid muliere? nihil. Sed isti ista conditione non carebant, quia licet corpore essent, masculi, mente tamen erant effœminati, & instabiles. Thre. 1. Peccato peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Tertia conditio testis est ætas matura, vnde pueri non admittuntur ad testimonium, & maximè in criminali causa. Ratio, quia pueri faciliter decipiuntur in factis aliorum: vnum pro alio recipientes. Sed isti pueri erant non quidem tempore, sed moribus facta puerilia sequẽtes. Esa. 65. Morietur puer centũ annorum. Quarta conditio testis est discretio veritatis. Furiosi enim & amentes à testimonio repelluntur. Sed isti discretione carebant, quia quod erat postponendum præponebant & econuerso. Ioan. 5. Gloriam ab inuicem quæritis, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis. Quinta conditio testis est fides, quia infidelis cõtra fidelem in testimonium non admittitur. 2. q. 7. si hæreticus & c. non potest. Isti autem infideles, & increduli erant Christo. Deute. 32. Generatio enim peruersa est & infideles filij. Sexta conditio testis est fama, quia infamis non recipitur. quoniam infamibus non patent portæ dignitatis. Isti autem erant infames, quia secundum iura infames sunt omnes qui insurgunt in patres. Tales isti erant, Actuum. 7. Quem prophetarum nõ persequuti sunt patres vestri? &c. Septima conditio est fortuna. vnde pauper expellitur, quod intellige quando ad paupertatem deuenit, vt quia lusor vel meretricator. vnde in teste attendendum est, an sit diues vel pauper. Isti autem quandoque diuites spiritualibus virtutibus fuerãt, sed propter ipsorum malam vitam ad ipsorum deuenerant paupertatem. Vnde illi populo scelerato dicitur. Dicis quia diues sum & nullius egeo, & nescis, quia tu miser es & miserabilis pauper, nudus & cæcus? Ex quibus omnibus collige, quòd testes qui contra Christum insurrexerunt, iniqui erant & falsi. Vnde Christus. d. *Insurrexerũt in me testes iniqui* &c. De quibus etiam modo dicit. *Surgentes testes iniqui quæ ignorabam interrogabant me.* ¶Sed quæ ignorabat Christus qui omnia sciuit quæ Deus, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta? Respondeo quòd Christus dicitur ignorare vel nescire quę non approbat. Nescio vos. vel secundum gl. Peccata sunt ea quæ Christus ignorabat facere: qui tamen est cognitor peccatorũ quæ iudicat. Dicitur ergo ignorare peccatum, non quasi non videndo & iudicando, sed non committendo, vt puta quando aliquis nescit vicium, quod tamen arte cognitum deuitatur. Interrogabant ergo eum de peccatis, peccata sibi imponendo quæ nesciebat scilicet facere & non approbabat.

23. q. vlti ma c. vlti. 1. q. 3. te stes. Thre. 1. 3. q. 4. testi. Esa. 65. 3. qua. 7. Ioan. 5. 2. q. 7. si hæreticus. Deute. 32 Extra de regu. iu. li. 6. 2. q. 7. plerumque. 4. q. 3. te stes. Apoc. 3. Psal. 26. Quæstio. Ignorare Christi. Mat. 25.

535

Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ.

3. q. 9. testes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

536 Non solum autem Christus passus est à Iudæis A falsas accusationes sed etiam falsas, & ingratas retributiones, quia illi tanquàm ingrati mala reddebant pro bonis. Vbi nota quòd multæ sunt species, & modi retributionis, vt ait Aug. supra psal. 108. & habetur. 22. q. 3. sex sunt. vbi ait. Sex differentiæ retributionis sunt, s. reddere bona pro malis, & nō reddere mala pro bonis, hæc bonorum sunt, sed primū melius. Item non reddere bona pro bonis, & reddere mala pro bonis, hæc duo malorum sunt, sed posterius peius. Item reddere bona pro bonis, & reddere mala pro malis hæc duo mediocrium sunt. Iudæi autem inter retributionem malorum deterioré gradum erga Christum tenebant, quia non solum non reddebant ipsi Christo bona pro bonis, sed q̄ deterius est ipsi retribuebant mala pro bonis. Quod Christus notans dicit. *Retribuebāt mihi mala pro bonis,* &c. Et in hoc notat ipsorum in eis summum ingratitudinis gradum. ¶ Ad quod clarius intelligendum, nota q̄ peccatum ingratitudinis tres habet partes. Prima est pro acceptis beneficiis gratias non reddere. Secunda est accepta beneficia aliis non diffundere. Tertia est pro acceptis beneficiis mala retribuere. Prima pars ingratitudinis est pro acceptis beneficiis gratias non reddere. Quoniam secundum August. Ingratus est ille qui non cognoscit beneficia, nec ex ipsis laudat benefactorem. propter quod dicit Seneca. Hæc enim beneficij lex, in duos est, quia alter statim obliuisci debet dati, s. benefactor, alter autem semper debet esse memor accepti. Ex quo sequitur quòd ille qui gratias non reddit accepti beneficij, est ingratus. Et quantum ad hoc dicit Ber. C Peccatum ingratitudinis maximum est, vti datis tāquàm innatis, & in acceptis beneficiis gloriam vsurpare benefactoris. ¶ Secunda pars ingratitudinis est accepta beneficia aliis non diffundere. secundum enim Senecam. In benefactore duo sunt attendēda. s. actio benefica quæ est libera dantis voluntas, & ipsum quod per illam actionem datur, vt domus, pecunia, &c. Sic in recipiente vt vicium ingratitudinis non incurrat, duo sunt necessaria, s. voluntas, & opus, propter quod dicit, Voluntati voluntate satisfacimus, rei autem rem debemus. Ex quo sequitur quòd non sufficit recognoscere beneficia mente & ore, vt ponit prima pars, sed oportet etiam si adsit facultas rem retribuendo se gratum ostendere. Qui igitur beneficium receptum non communicant, ingrati dicantur. ¶ Tertia pars ingratitudinis est pro D bonis reddere mala. Et hoc est pessimum quod eriā præcedentes duas continet partes. Et hæc erat in Iudæis erga Christum. Vnde & de ipsis nunc dicit. *Retribuebant mihi mala pro bonis.* quasi secundum glo. Christus dicat. Ego attuli Iudæis fecunditatem, ipsi autem mihi sterilitatem, quia scilicet nec pro beneficiis gratias exoluebant, nec illa aliis diffundebant. Ego attuli eis vitam: ipsi mihi mortem retribuebāt. Ego honores: ipsi contumelias. Ego medicinam, ipsi vulnera. Et sic retribuebant vt ingrati *animæ meæ sterilitatem.* i. pro tantis beneficiis nullum bonum mihi retribuebant, sed sterilitatem quæ omnibus fructibus caret. Et propter talem ingratitudinem hodie per mundum vagantur. Quoniam qui reddit malum pro malo, non recedet malum de domo eius. Sic enim ipsum facturum prædixit Moyses. d. in persona Christi. Reddam vltionem hostibus meis, & his qui oderunt me, retribuam.

Augu. psal. 108. Retributionis mul te species.

Ingratitudo multiplex.

Aug. li. de ciuitate. Dei.

Seneca. lib. 2. de beneficijs.

Ber. in de diligendo Deum.

Seneca. Lib. 2. de benefic. circa finem.

Prou. 17.

Deute. 32.

537 Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio.

Hic consequenter ponit Christus inter tot aduersa suam humilitatem. Humilitas autem inter aduersa maximè tripliciter ostenditur: scilicet quando aduersa patienter tolerantur. Secundo quando pro aduersariis humiliter exoratur. Tertio quando bonū pro malo compensatur. Et hæc omnia Christus inter persecutiones Iudæorum obseruauit. Et secundum hoc ista pars diuiditur in tres partes. Quia primo ponit primum in principio. Secundo secundum ibi. *Humiliabam.* Tertio tertium, ibi. *Quasi proximum.* Primo ergo Christus inter aduersa habuit patientiam, vt puta quia potens se de ipsis vindicare noluit, sed potentiam suæ diuinitatis quantum ad vindictam tenebat absconsam sub carne Et hoc notās dicit. *Ego autem cum mihi molesti essent induebar cilicio.* V- B bi nota quòd caro Christi ideo dicitur cilicium. quoniam cilicium dici potest à cœlo cœlas, & humanitas Christi diuinitatem cœlabat, quia scilicet cōtra Iudæos potentiam suæ diuinitatis nō exercebat. Vnde dicit. *Ego autem cum mihi molesti essent, &c.* q.d. Christus secundum glo Illi mihi retribuebant mala pro bonis. Et cum mihi molesti sic essent, *ego induebar cilicio.* i. sub carne mortali latebam, secundum diuinitatem, quia non exercui contra eos potentiam meę diuinitatis. Caro etiam Christi ideo cilicium dicitur. Cilicium enim fit de pilis caprarum, quæ in veteri lege pro peccatis offerebantur, & Christi caro pro peccatis nostris fuit oblata. Item ex alio, quia cilicium est lugubris vestis. Et Christus secundum carnem multotiens fleuit, & maximè dum penderet in cruce, quia cum clamore valido & lachrymis se offerens, &c. Et de isto cilicio suæ carnis Christus dicebat. Posuit vestimentum meum cilicium & factus sum illis in parabolam, quia Iudæi considerantes solum cilicium carnis Christi & non diuinitatem, sibi maledicebant. vnde quando Iudæi alicui maledicere volebant, dicebant prouerbialiter. sic tibi contingat, sicut & Christo crucifixo, vt ibidem ait glo.

Humilitas aduersa.

Cilicium dicitur corpus Christi.

Psal. 68.

538 Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur.

Hic Christus pro aduersariis orat. Vbi nota quòd illa sola est vera oratio, quæ carnem, & mentem humiliat Deo. Et ideo Christus vt orationem suam veram ostendat, primo suam humilitatem indicat. d. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Vbi nota quòd duplex est ieiunium, scilicet corporale & spirituale. & spirituale per corporale significatur. Nam ieiuniū corporale famem inducit. Fames autem est quoddam desiderium cibi. Et conformiter ieiunium spirituale est quædam esuries vel desiderium cibi spiritualis. Quid est autem cibus spiritualis nisi voluntatem Dei facere? Meus cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Ieiunabat ergo Christus, non solum corporaliter à cibis, sed etiam spiritualiter, quia Iudæos facere voluntatem Dei esuriebat, E & desiderabat, & hoc non inueniebat. Vnde istum intellectum ponit glo. d. Quale fuit hoc ieiunium Christi corporale an spirituale? Manducare quidem volebat Christus quando poma quærebat in arbore. Bibere volebat, quando mulieri Samaritanę dixit. Da mihi bibere. Sed non de hac siti, non de hoc ieiunio hic agitur, sed de aliō ieiunio in illo significato. Esuriunt enim Christus, & sitiuit salutem nostram

Oratio.

Ieiunium duplex.

Ioan. 4.

Ieiunium Christi fuit desiderium salutis nostre.

stram, bona nostra ieiunabat: quæ tamen nulla in A Iudæis inuenit. Apostoli enim fugerant, & se passionis tempore in turba absconderant. Et Petrus qui vsque ad mortem se perseueraturum promisit iam ter negauerat. Vix inuenit vnum latronem, quem gustauit in cruce. Et ideo in huius ieiunij memoria in die passionis arctissimum ieiunium obseruat ecclesia. Et hoc ieiunium spiritualis desiderij recolens Christus ait. *Humiliabam in ieiunio animam meam.* ¶ Sequitur ad propositum. *Et oratio mea in sinu meo conuertetur.* quasi. d. Humiliabam in ieiunio, & etiam orabam. Vbi nota quòd per sinum quandoque intelligitur secretum diuinæ prædestinationis, in quo prædestinati colliguntur à Deo. Sic enim & Lazarus erat in sinu Abrahæ. i. in prædestinatione diuina absconsus. q dicitur Abrahā quia multarū gentium pater, imino omnium. Est ergo sensus vt Chri B stus dicat. *Oratio mea in sinu meo conuertetur.* s. illis præcisè proficit, qui sunt in sinu meę prædestinationis, qui scilicet sunt fururi familiares, & in sinu sanctæ ecclesiæ sani. Sunt enim in sinu Christi prædestinati, qui sunt sibi vniti & intrinseci.

Sinus.

539 Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam, & quasi lugens, & contristatus sic humiliabar.

Hic consequenter Christus Iudæis bonum cōpensat pro malis receptis ab eis. Quod enim maius signum amoris potest quis alteri ostendere, quàm de ipsius bono gaudere vt de proprio: & de suo malo tristari vt de proprio? sicut dicit apostolus. Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. idest gaudere de profectu alterius, & tristari de eius lapsu, & hoc faciebat Christus propter quod dicit. *Quasi proximum, &c.* Hic enim secundum Magistrum ponitur casus accusatiuus pro ablatiuo, vt sit sensus. *Quasi proximum & quasi fratrem.* i. quasi proximo, & quasi fratri complacebam illi populo. s. quo ad illos qui conuerrebantur ad Deum. *Et quasi lugens & contristatus sic humiliabar.* s. quo ad illos qui conuerti nolebant. quasi. d. sic complacui in eis bonis sicut de proximo & fratre, & sic contristabar de malis. Vel aliter vt complacebam referatur patri, vt Christus D dicat. Complacebam patri meo habendo eos vt fratrem & proximum. Et tamen cum hęc omnia facerem, ipsi nolebant conuerti. Et cum nollent cōuerti, ego *sic humiliabar.* i. dolebam. quasi pater lugens filium & contristatus de morte filij.

Amoris signum.

Rom. 12.

Consuetum in dei scriptura Christum multotiens fleuisse, &c. lachrymis se offerens.

Psal. 68.

Ieiunium Christi fuit desiderium salutis nostre.

Ioan. 4.

539 Et aduersum me lætati sunt & conuenerunt: congregata sunt super me flagella, & ignoraui.

Hic ponit Christus cōsequēter aduersariorū suorū cōspirationē. Et primo ponit ipsorū cōspirationē. Secūdo ipsorum obstinationem, Dissipati sunt. E ¶ Quantum ad primum nota quòd Iudæi multotiens conuenerunt insimul vt Christum perderent. Primo ad decipiendum. Abeuntes Pharisæi consilium fecerunt, vt caperent Iesum in sermone. Secundo ad deliberandum. Collegerunt pontifices, & pharisæi consilium, dicebant quid facimus, & tunc inter eos fuit sententia mortis. d. Expedit, vt moriatur vnus homo pro populo. Tertio ad occidendum. Congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Et ideo dicitur. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Sic autem conueniendo contra Christum lætabantur credendo per Christi mortem nomen eius & fidem delere, & sic hæreditare dominium in populo, & in templo possidere. Vnde de Iudęis ad litteram dicitur, quòd lętantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Non aduertentes quod scribitur Prouerb. 14. Extrema gaudij luctus occupat. Hoc ergo notans Christus dicit. *Et aduersum me conuenerunt, & lætati sunt.* Et ad quid conuenerunt aduersus Christum? certè ad cōgreganda sibi tormenta & pœnas. Et hoc est quod dicit. *Et congregata sunt super me flagella* s. per ipsorum conspirationem. *Et ignoraui.* Sed nunquid Christus ignorabat consilia & conspirationes ipsorum, & tormenta quæ parabant, cum tamen omnia nuda & aperta sint oculis eius? Respondet Magister in glo. d. quòd illa ignorabat secūdum illorum opinionem, non secundum veritatem. Sic enim dicitur. Narrauerunt, vt absconderent laqueos: dixerunt, quis videbit eos? q.d. nullus.

Mat. 26.

Psal. 2

Prouer. 14

Ignorabat Christus & qualiter.

Psal. 63.

540 Dissipati sunt nec compuncti, tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione, frenduerūt super me dentibus suis.

Hic consequenter ponitur Iudæorum obstinatio. Vbi notandum quòd dissipo, pas, quandoque idem est quòd dissoluere. Vt sicut populus habens bonum ducem præsij confortatur ad pugnam, sic carens bono duce, cor eius dissipatur, idest dissoluitur, & secundum istum sensum dicitur. Cum defecerit propheta dissipabitur populus, ideſt dissoluetur. Quandoque idem est quòd dispergere: populus quando vnitur, congregatur, sed quando dispergitur, dissipatur. sic enim dicitur. Dissipentur omnes Iudæi qui congregati sunt ad te &c. ideſt dispergentur. Quandoque idem est quod diuidere, vt quando aliqui circa eandem rem diuersas habent opiniones tunc *dissipati.* ideſt diuisi dicuntur sic enim dicitur. Dissipati sunt Angeli: quia scilicet in opinione fuerunt diuisi à principio, quia boni adhæserunt Deo, & mali recesserunt ab eo. ¶ Ad propositum ergo isto triplici modo iste versus exponitur per Magistrum in glo. Primo modo *dissipati sunt nec compuncti.* ideſt dissoluti, quia scilicet Iudæi videntes signa & miracula facta in Christi passione: corde dissoluti fuerunt multum timentes. nec tamen per duritiam cordis eorum compuncti sunt, scilicet corde per veram pœnitentiam. Nonne dissipatum, & solutum fuit cor eorum, quando Christo iam mortuo timebant ipsum resurrecturum? vnde dixerunt Pilato, Iube custodiri sepulchrum, &c. Secundo modo dissipati sunt, nec compuncti, quando propter Christi mortem per totum orbem à Romanis fuerunt dispersi, nec tamen compuncti, quia adhuc in sua duritia & infidelitate manent obstinati. Tertio modo dissipati sunt nec compuncti. i. circa Christum in opinione fuerunt diuisi: quia alij dicebant, quia bonus est, alij autem non, sed seducit turbas. Sic & in morte Christi fuerunt diuisi, vt puta duo latrones, vnus bonus, alius malus. Ioseph & Nicodemus honorificè Christum sepelire volebāt.

Dissipare significat multa Prouerb. 29.

Hie. 40.

Sapho. 3.

Cōpunctio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alij autem eī detrahebant.d.Recordati sumus q̄ a se A *tibi in ecclesia magna*,&c. Vbi notandum quòd omnia Sacramenta ecclesiæ
ducē dixit adhuc vīēs dixit,&c. Vñ & de illis qui ecclesiæ sacramenta sumpserunt efficaciam in Christi sa.
sibi detrahebant subdit. *Tentauerunt me*, vt puta q̄ passione & morte,vt ait Magister.lib.4.dist. 2.In Magist.
ipsum in passione tentantes.d.Situ es Christus,dic sacramentis autem fundatur ecclesia. Sic igitur ec- lib.4.dist.
nobis? Similiter quando.d. Si Christus rex Israel est, clesia in Christi passione fuit fundata tamen sacra- 2.
descēdat nunc de cruce vt videamus, & credamus? menta acceperunt vsum suæ potestatis in Christi
Subsannauerunt me subsannatione. Subsannare enim est resurrectione,& sic tunc ecclesia incœpit congrega-
aliquem deridere rugato naso atque contracto. ri. Et hoc est quod dicit Christus. *Confitebor tibi*, &c.
deridi faciebant Christo. dicente Vah qui destruis Nam statim superius dixerat. Domine quando re-
templum Dei, & in triduo reædificas, &c. Et spicies:restitue animam. s. corpori per resurrectio- Ecclesia.
nota quòd dicit *subsannauerunt me subsannatione*: nem.quod cum feceris,sequitur. *Confitebor tibi in ec-*
quando enim in talibus locutionibus sic gemi- *clesia magna*. Hæc enim superius dicebatur vnica p̄-
nario signum est, quòd talis res copiosè fit vel di- pter vnitatem fidei:quia vna fides,vnum baptisma.
citur,vt cum dicitur gaudens gaudebo, benedicens modo dicitur magna, quia de omnibus gentibus
benedicam tibi. Sic in proposito. *Frenduerunt super* congregata. Sic enim magna superius dicitur eccle
me dentibus suis. Fremere enim est murmurationem Fremere. sia. Apud te laus mea in ecclesia magna. Sequitur. Psal.21.
& tumultum mentis per voces, & stridorem den- B *In populo graui laudabo te*. Vbi nota q̄ duplex est gra- Gratiarum inuentor.
tium aperire. Sic contra Christum dentibus fremebant,quando contra Christū dicebant. Alios saluos
Mat.27. fecit, seipsum non potest saluum facere. Et omnia
Thren.2. ista ante præuiderat Hieremias.d. Aperuerunt su-
per te os suum omnes inimici tui,sibilauerunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt: deuorabimus
eum. Et aduerte vt hic dicit Magister. Omnia hæc
quæ capiti nostro in cruce facta referuntur, corpori vbique fiunt.

541 Domine quando respicies? restitue animam meam à malignitate eorum: à leonibus vnicam meam.

Hic Christus contra Iudeorum malignitatem,& C
conspirationē,ponit suam orationem. Christus en
contra omnia prædicta mala à suo patre orās,postu
Respice re Dei. lat suā resurrectionē post mortem. Vbi nota q̄ respi
Psal.101 cere Dei est orationes nostras exaudire & vota cōplere. Sic enim dicitur. Respexit in orationem humi
lium,& non sprevit præces eorū. Orans ergo Chri-
stus dicit. *Domine quando respicies?* i. q̄n meam oratio-
nē exaudies vt me.s. resuscites,quia oro ne hoc dif-
feras. Sed *restitue animam meam* i. corpori meo,quod
sit per resurrectionem die tertio. Consequenter au-
tem videns Christus q̄ etiam post resurrectionem
suam,sponsa sua.s.fidelis ecclesia, quæ per vnicam
Psal.21. designatur,vt psal.21. Erue à framea Deus animam
meam & de manu canis vnicam meam. vide ibi. Vi-
dens inquam quod ista vnica multas pressuras erat D
passura à malignitate hominum instigatione & tē-
tatione dæmonum qui per leones significantur. p
1.Petri.5. ipsa orat.d. *Et a malignitate eorum*. s. hominum *a leonis*.
i. à dæmonibus *vnicam meam* supple libera. quod e-
rit in fine mundi quando sponsa sponso copulabi-
tur,non per fidem,sed per claram visionem. quādo
mali separabuntur à bonis, & ibunt hi in supplī-
cium æternum,iusti autem in vitam æternam. No-
ta pro hoc expositionem illius versiculi. Erue à fra-
Psal.21 mea Deus animam meam,&c.

542 Confitebor tibi in ecclesia magna: in populo graui laudabo te.

Hæc est quarta pars principalis,in qua Christus
ostendit fructum suæ passionis, & ecclesiæ confir-
mationem. Et diuiditur in partes quatuor. Quia
ponit primo ecclesiæ stabilitatem. Secundo perse-
quentium iniquitatem,ibi. *Non supergaudeant*. Ter-
tio malorum damnationem,ibi. *Vidisti domine*. Quar
to bonorum saluationem, ibi. *Exultent & lætentur*.
Primo ergo ponit ecclesiæ stabilitatem. d. *Confitebor*

latum, quia contra exteriorem apparentiam. Dicit A
igitur de ipsis Christus explicans ipsorum malitiā.
Non supergaudeant mihi, i. non gaudeant super me,
adimplendo voluntatem suam de me. qua scilicet
volebant Christi nomen & fidem delere. Qui scili-
cet Iudæi *aduersantur mihi iniquè* quia ingrati bene-
ficiis meis. *Qui oderunt me gratis*. i. à me non iniuria-
ri. *Et annuunt oculis* q̄a s. oculis exterioribus & signis
dilectionem prætendunt. Annuere enim idem est q̄
alteri consentire, complacere, vel nutū complacen-
tię facere. Illi ergo Christo annuebant oculis, qui
exterius prætendebant Christo cōsentire, & ipsum
diligere:quem gratis oderant & iniquè. De quibus
Psal.119. dicit Christus psal.119. Cum his qui oderunt pacē,
eram pacificus,cum loquebar illis impugnabāt me
gratis.

544 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant.

Hic consequenter ostendit Christus quòd ipso- B
rum nequitia erat plena fallacia & adulatione,quia
Obiectio. s. verba pacifica & blanda Christo loquebātur, sed
ipsum corde persequebantur. Ad huius autem ma-
Adulatio quid sit. iorem euidentiam,sciendum quòd adulatio à docto
ribus sic describitur. Adulatio est peccatum ex ser-
mone vanæ laudis alicui exhibito intentione placē
Laudare vane. di. quæ descriptio vt clarius pateat,arguo contra sic.
Laus vana. Primo,posito quòd quis laudet alium in eo quo lau-
dandus est,sed non propter Deum,sed causa placē-
di sibi. tunc non est sermo vanæ laudis,quia vanum
est quod veritate caret: quam prætendit, & tamen C
talis est adulator. ergo prædicta descriptio non est
vera. Item posito q̄ quis cooperiat peccatum alte-
rius causa placendi, tunc talis est adulator absque
sermone vanæ laudis cum non laudet,sed solum te
gat malum,igitur. Item posito quòd quis alium lau
det indebitè non causa placendi,sed causa lucri,tūc
talis est adulator,& non causa placendi. Respōdeo
quòd dicta descriptio adulationis est bona. Ad pri-
mum sciendum quòd sermo vanę laudis dicitur du
pliciter. vel quia laudatur quod non est laudandum
vel pluſquam sit laudandum, & hæc vanitas est ex
parte materiæ. Alia dicitur vana laus,quæ nō fit eo
fine quo debet fieri,& hęc vanitas est ex parte finis.
Et vtraque vanitas in laude causat adulationem.
Secunda est in casu prædicto,sed non prima. Ad se-
cundum dico quòd quis occultando malū alterius, D
interpretatiue laudat eum. Laudare enim est aliquē
bonum,vel iustum ostendere. partes autem iustitiæ
sunt duæ. s. declinare à malo & facere bonum. in ca-
su autem prædicto talis laudat eum de prima parte
& non de secunda,& falsè, ergo vane. Ad tertium
dicendum quòd intentio placendi est proximus fi-
nis,quamuis non sit vltimus,ita quod placentia est
ad finem: licet non finis principalis,quia si non pla-
ceret personæ per ipsum laudare, non consequere-
tur lucrum. ¶ Ad propositum ergo Iudæi adulabā-
tur Christo & ipsum vane laudabant. non quidem
vane ex parte materiæ,sed ex parte finis siue inten-
tionis ipsorum. quia pacifica & blanda verba lo-
quebantur ad vanum finem scilicet vt ipsum deci-
piendo perderēt. Et hoc notans Christus dicit. *Quo-*
niam mihi quidem pacifice loquebantur, vt puta quan-
Matt.22. do sibi.d. Magister scimus, quia verax es, & viam
Ioan.8. Dei in veritate doces. dic nobis licet censum &c. Et
Ioan. 8. Magister hæc mulier modo in adulterio

deprehensa est. Et quod vano fine scilicet ad ipsum 211
perdendum ista dicerent,quamuis vera, subdit. *Et in*
iracundia terræ loquentes dolos cogitabant. Talia enim
dolosè loquebātur,& dolos cogitabant *in iracundia*
terræ. ideſt in ira quam pro terrenis habebant. Ti-
mebant enim quòd si ipsius in Christi doctrina du-
raret:ne ipsi perderent locum & gentem.i.primatū
loci. s. templi & gentis: ex quo terrena commoda
recipiebant. De istis enim dixerat superius psal. 27.
Qui loquuntur pacem cum proximo suo:mala au- Psal. 27.
tem in cordibus eorum.

Et dilatauerunt super me os suum, dixerunt euge euge, viderunt oculi nostri. 545 6.quæst. 1. summa.

Hic ostendit quòd eorum iniquitas erat crude- Crudelitas Iudæorum.
lis & derisoria Nonne magna est crudelitas irri-
soris afflictionem dare afflicto? Iudæi autem supra
corpus Christi potestatem acceperant ad tempus:
fecerunt in eum omnia quæ voluerunt, ceperunt,
ligauerunt,falsè accusauerunt: dederunt ei alapas,
colaphos,flagellauerunt,spinis coronauerūt:ipsum
ad crucis patibulum & mortem deduxerunt. Et ta-
men vt crudeles canes non contenti: dum esset in
cruce prope ipsum dilatauerunt super ipsum os
suum improperantes ei,& deridentes eum. Vnde a-
lij dicebant. Vah qui destruis templum Dei &c. A-
lij:alios saluos fecit seipsum saluum facere non po-
test. Alij:cōfidit in Deo,liberet eum nūc si vult,&c.
Et istam talem crudelitatem nunc commemorans
Christus,dicit. *Et dilatauerunt super me os suum*. Et di- Thren.2.
xerunt euge euge,est vox secundum gl. irrisoria &
insultatoria. Viderunt oculi nostri scilicet quæ de-
siderabamus,vt puta Christum per nos captum,fla
gellatum & crucifixū. Et hoc est quod dicitur 1 hre.
2. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui:
sibilauerunt & frenduerunt dentibus, & dixerunt,
deuorabimus eum. Et hic est dies quam expectaba-
mus inuenimus & vidimus. Sic & nunc conformi-
ter dicitur. *Dilatauerunt super me os suum, & dixerunt*
euge euge, viderunt oculi nostri. scilicet quod desidera-
bamus videre.

Vidisti domine ne fileas: domine ne discedas à me. 546

Hic consequenter ponitur istorum iusta damna- E
tio. Quæ vt iustior appareat: primo Christus inuo-
cat diuinam iustitiam. Secundo ostendit iustam cō-
tra illos sententiam, ibi. *Exurgat*, &c. Inuocans
ergo diuinam iustitiam, primo ostendit q̄ causa v-
triusque s. Christi & Iudæorū iudicio est manife-
sta. d. *Vidisti domine*. s. innocēnam meam ex vna par-
te,& ex alia ipsorum malitiam. vidisti obedientiam
meam,& ipsorum nequiciā. Loquitur enim Chri-
stus more humano,vt quando aliquid volumus ad
memoriam alterius reuocare,dicimus, vidisti quæ
facta sunt? Sicut Christus patri. q. d. Vidisti quàm
crudeles sunt illi, & quā patiens ego sum. Et ideo
subdit. *Ne sileas domine ne discedas a me*. Duo enim
petit. Primum vt sententia contra malos obstinatos
detur. d. *Ne sileat*. Silere enim dicitur Deus, quando Silere dei
malos tolerat,sed non silet quādo ipsos iudicat pu- Psal.49.
niendo Deus noster manifeste veniet. s. ad iudican-
dum,Deus noster & non silebit. Secundo petit q̄ v-
nitas suæ humanitatis cum verbo cōseruetur. d. *Do-*
mine ne discedas à me. s. separando verbum,quia ex ta
li vnione peccare non poterat. Hoc autē dicit præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictiue q. d. Scio q non tamen poterant esse mihi A
molesti vt me peccare faciant, quia tu non discedes
à me. Et quia iudex debet iuste iudicare quæ nouit:
ideo subdit.

547 Exurge & intende iudicio meo, Deus meus & dominus meus in causam meam.

Dormire Dei. Dormire enim vel iacere dicitur Deus quando aduersa iustorum quasi dissimulando non terminat: expectans ipsorum patientiæ finem vt coronet: ac etiam quando mala prauorum permittit ipsa nõ puniens debita pœna. Sic ergo quando Christus patiebatur in cruce, dormire videbatur, quia Christo iusto aduersa inferri permittebat, & malitiã Iudęorum non puniebat. Et ideo sibi loquitur Christus B
quasi ipsum excitando. d. *Exurge & intende iudicio meo*, &c. q. d. Tu qui videris iacere, exurge ad reddẽdum mihi & aduersariis. *Et intende iudicio meo vel iudicium meum*. s. sicut merui retribue mihi. Et quia habui meritum summum, ideo intende iudicio meo: dando mihi nomen quod est super omne nomen. Est enim de merito & præmio: sicut de descensu aque & ascensu. Nam quantum aqua descendit: tantum naturaliter ascendere potest. Sic quantum quis iustus ab aliis iniuste deprimitur, vilipenditur & deridetur, tanto amplius exaltari meretur. Et ideo quia Christus in passione vltra oẽs alios hoies fuit iniquè depressus & abiectus. ideo meruit sibi nomen, quod est super oẽ nomen. Et hoc est iudicium quod petit. d. *Exurge, intẽde iudicio meo*. Et quod Chri- C
stus suis demeritis non fuerit sic passus & abiectus: ostendit subdens. *Et Dominus meus in causam meam*: s. tu qui es Dominus meus, intende etiam causam meam. s. meæ passionis & mortis. quia scilicet non pro meis sceleribus patior, sed causa meæ passionis ex parte mea est redemptio generis humani.

Æ. ritum & præmium. Ascensui & descensus.

1. Pet. 2. Et hanc causam suæ mortis notans Petrus ait. Christus passus est pro nobis, &c. qui peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius, &c. Et hoc idem aliis verbis Christus explicat. dicens.

548 Iudica me secundum iusticiam meã domine Deus meus, & non super gaudeant mihi.

Hoc enim est quod superius dixit. Exurge & in- D
Quæstio. tẽde indicio meo Deus meus. Hoc idem replicat. d. *Iudica me secundum iustitiam meam Deus meus*. Sed cũ
Iacob 1. omnis virtus sit à Deo à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum. vt dicitur Iaco. 1. & iustitia inter maxima Dei dona cõputetur: quomodo Christus iustitiã sibi attribuit, & non Deo d. *Iudica me secundum iustitiam meam*. & non potius dicit: secũdum iustitiam tuam? Et si forte dicat Christus erat Deus & homo: secundum quod erat Deus,

virtutes sunt Dei & sunt nostræ. iustitia erat sua. hoc non soluit: quia hic expresse loquitur Christus vt homo. Ideo dicendum quod licet habitus virtutum quãdoque sint à solo Deo & nullo modo à nobis effectiue: vt patet de virtutibus in baptismo infusis. Actus tamen virtutum insimul sunt à Deo & à nobis: quia actus virtutum sunt meritorij: nullum autem meritum est in nobis quod non sit à Deo & à libero arbitrio nostro:

Magister lib 2. dist. 27. vt ostendit Magister Iustitia autẽ quãdoque accipitur pro habitu, & sic est à solo Deo. loquor de iustitia Christi quam habuit in primo instanti suæ conceptionis: quandoque verò accipitur pro actu ex ipsa procedẽte, & sic est à Deo & ab homine. Cum ergo hic Christus petit iudicari secundum iustitiam suam, accipit iustitiam pro actu non pro habitu. Vel aliter secundum Gregor. super illo verbo Iob. Reddet homini iustitiam suam. Iustitia nostra dicitur: non quæ ex nostro nostra est: sed diuina largitate fit nostra: sicut in oratione dominica dicim⁹. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ecce nostrum dicimus, & tamen vt detur, oramus. Noster quippe fit cùm accipitur, qui tamẽ Dei est: quia ab illo nobis datur. Et Dei ergo est ex munere: & noster fit veraciter per acceptionem, &c. Isto ergo modo loquẽs Christus vt homo dicit. *Iudica me secundum iustitiam meam*. Et quid per tale iudiciũ petat: subiungit dicens. *Vt non supergaudeant mihi*. scilicet, vt non habeant de me principale intentum suũ: quo quærebant Christi nomen & fidem perdere: quod si habuissent gauisi fuissent supra Christum. q. d. Immo totum oppositum eueniat: vt scilicet per mortem & passionem meam nomen meũ & fides crescat per totum orbem, & dilatetur. vt sic magis defleant quàm gaudeant implesse de me mala sua vota. Hæc aũt omnia fuerunt impleta in Christi resurrectione: quia videntes eum resurrexisse, viderũt oppositũ euenisse illius q desiderabãt. Et ideo vnde lætari sperabant, tristabãtur. Et hoc est q subditur.

Gregor. 24. mor. cap. 7. Iob. 33. Mat. 6.

549.

Non dicant in cordibus suis, euge euge animæ nostræ: nec dicant, deuorabimus eum.

Euge. Mat. 25. Hic enim euge non est vox irrisoria vt supra: sed magis est vox lætitiæ & exultatiõis, sicut dr Mat. 5. Euge serue bone & fidelis, &c. intra in gaudiũ dñi tui. Ante enim Christi resurrectionẽ sperabãt lętari & dicere aiabus suis alter ad alterũ. Euge, euge, scilicet lætare & exulta. ga modo habemus intentũ nr̃m de Christo: quia ipso mortuo defecit nomen eius & fides. Sed hoc nõ sic euenit vt sperabãt: sed totũ oppositũ. Et hoc est q dicit. *Non dicãt in cordibus suis & aiabus suis*. Euge euge. sed magis oppositũ dicant, tristare & plange. Verũ quoniã quis quando perdidit de aliquo intentũ suum sperat ipsum iterũ recuperare: & sic spe aliqualiter cõsolatur. Talis aũt spes vana per Christi resurrectionẽ remota fuit à Iudęis: quia cõtra Christũ per resurrectionẽ immortalẽ & impassibilẽ factũ amplius potestatẽ non habuerũt: qua sperare possent ipm iterũ persequi, occidere vel deuorare. Et hoc est quod dicit. *Nec dicant deuorabimus eum*. i. quia Christus immortalis est factus, amplius dicere nõ poterũt, *deuorabimus eum*: quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur.

Euge. Mat. 25. *540*

Erubescant & reuereantur simul, qui gratulantur malis meis.

Gratulari. Hic consequenter ponit iustam contra obstinatos Iudæos dandam sententiam: potest tamen ista *Augustin.* pars legi prædictiue & optatiue. Si prædictiue, prædicit pœnam malis futuram, dicens. *Erubescant & reuereantur*, id est, confundentur, & timebunt in mea
E resurrectione, videntes se nihil fecisse. & de quibus intelligat subdit. *Qui gratulantur malis meis*. id est. qui congaudent inique de pœnis Christo illatis. Vbi nota quod gratulor gratularis habet duo significata. Est enim idem quod gaudere: etiam quod gratias agere. gratulabuntur ergo mali de passionibus Christi. Potest etiam legi optatiue. Et tunc Christus

stus orando optat: quod persequutores sui qui gra- A
tulabantur malis suis: erubescant per confusionem
Psal. 30. peccati: & conterantur & timeant. scilicet futurum iudicium. Sic enim dicebat supra Psal. 30. Erubescãt impij, & deducantur in infernum: vide ibi. Et hoc idem alijs verbis exprimit, dicens.

Induantur confusione & reuerentia: qui maligna loquuntur super me.

Induũtur damnati confusione. Quod similiter duobus modis potest exponi vt prius, Quantum ad primum sensum, induuntur dãnati confusione: quia sicut vestis ex omni parte circundat vestitum, sic & confusio ex omni parte circundat damnatum. vide supra. Psal. 30. Erubescant
Psal. 108. impij. Sic enim dicit ps. Induãtur qui detrahũt mihi pudore, &c. Potest etiã legi optatiue: vt optet illos
B per veram pœnitentiam confundi de peccatis suis.

551. Exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam: & dicant semper magnificetur Dominus, qui volunt pacem serui eius.

11. q. 3. e sumant. Hic posita malorum dãnatione ponitur bonorũ beatificatio. Vbi iustitiam Christi intellige eius humilitatem, de qua ipse ait Ioanni. Sic decet implere omnẽ iustitiam. Per iustitiam enim intelligit humi-
Mat. 3. Iustitia sequitur humilitatem. litatem: quæ oĩs iustitia est. quæ quidem iustitiæ humilitas tres gradus habet. Primus est subdere se maiori, & se non preferre æquali. & ista dicitur iustitia sufficiens omni, necessaria ad salutem. Secũdus gradus est subdere se æquali: nec se præferre minori: & hic dicitur abundans. Tertius est subijcere se minori, in quo est oĩs iustitia. & ista fuit iustitia Christi.
Philip. 2. quia cùm esset Deus semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, &c. Et de ista iustitia dicit Christus. *Exultent & lætentur omnes qui volunt iustitiam meam*: s. imitari. & hic tangit stolam primã animæ, cùm dicit *lætentur*:: & stolam secundã corporis, cùm dicit *exultent*. quia vt alias dictum est. lætitia est interior: sed
Psal. 31. exultatio quasi extra saltatio est exterior. sic em̃. dicitur. Lętammi in Domino & exultate iusti, &c. Sed quia quilibet iustus non debet esse contentus de sua salute: sed semper desiderare aliorum salutem. ideo subditur. *Et dicant semper magnificetur Dominus, qui diligunt*,
Magnificare Dominum. *&c.* Magnificatur em̃ Dñs non in se, sed in nobis. scilicet quando nos in ipso per gratiã efficimur magni. Debẽt ergo iusti semper dicere. i. semper de- D
siderare: vt Dominus magnificetur in nobis per cõuersionẽ Gentilium & augmentũ gratiarum. Sic em̃
Psal. 33. supra dicebat. Magnificate Dominum mecũ, &c. vide ibi. Et qui hoc debẽt dicere subdit. *Qui diligunt pacem serui eius*. scilicet qui diligũt pacẽ meam qui sum seruus Dei. Sed quæ sit pax Christi quã debebat di-
Isaiæ. 9. Pax Christi. ligere ipse ostendit. d. Pacem meã do vobis: nõ quomodo mundus dat ego do vobis, &c. quod exponẽs
Augustin. Auguſt. de verbis Dñi ait. Est aũté pax Christi tranquillitas mẽtis, serenitas animi, trãquillitas cordis, amoris vinculum, consortiũ charitatis. Nec poterit ad hæreditatem Domini peruenire, qui testamẽtum E
pacis noluit obseruare. Nec põt concordiam habere cum Christo, qui discordiã habuit cum Christiano. Sed qualiter istam pacem debemus diligere ostendit, scilicet faciendo sicut ipse fecit. vnde subdit,

Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.

Lingua meditabitur. Et nota q dicit, lingua mea meditabitur. Ad linguam eñ pertinet loqui: sed ad cor meditari. Volẽs ergo ostẽdere quod lingua Christi cordi cõsonabat hæc duo simul coniungit. d. *Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam*. quod ideo dicit: quia in omnibus verbis & factis, Christus non propriam landẽ, sed Dei quæsiuit. vnde ait glo. Ille enim tota die Deum laudat, qui oĩa bene agit. Nõ definit laudare, qui non definit bene agere: qui non definit iustus esse. Oĩa ergo bene age: & laudasti Deum tota die. Sic etenim semper ad Dei laudem se excitabat Psal. d. Lauda anima mea Dominum: laudabo Do- *Psal. 145* minum in vita mea. psallã Deo meo quandiu fuero.

PSAL. XXXV.

552. Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos eius. *12. q. 3. pauper.*

Huic Psal. talis titulus præmittitur. *Ad victoriam seruo Domini Dauid*. Pro cuius expositione sciẽdum: quod aliqui dicunt quod Dauid fecit istum Psalmũ pro victoria glorioſa. quã habuit populus Israel: qñ glorioſe per Deum fuit liberatus de potestate Pha-
C raonis, de seruitute Aegypti, & mare rubrũ sicco pede transiuit ad seruiendum Deo & sacrificandũ libere. secundũ quod dictum fuit Pharaoni. Hæc dicit *Exod. 5.* Dominus Deus Hebręorũ. Dimitte populũ meum: vt sacrificet mihi in deserto. Et ad istũ sensum litera huius Psal. satis videtur aptari. Alij autẽ dicũt & iudicio meo melius quod Dauid fecit istum Psalmũ de seipso. scilicet quãdo Saul voluit ipsum etiã propria manu interficere: sed diuina gratia fuit liberat⁹: Nã *1. Reg. 19* loquutus est Saul ad Ionatham, & ad omnes seruos eius vt Dauid occiderent. Ionathas autẽ quia diligebat Dauid, indicauit sibi. d. quærit Saul pater meus occidere te. quapropter absẽde te: & ego loquar de te ad patrem meũ, & quodcũque videro annũciabo tibi. Loquutus est Ionathas ad patrẽ suum de Dauid bona dicẽs. Ne pecces Rex in seruum tuum Dauid: quia non peccauit cõtra te, & opera eius valde vtilia sunt tibi: & per eum habuisti victorias multas, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, vt Dauid absque causa occidatur? Quod cùm audisset Saul placatus voce Ionathæ iurauit dicens. Non occidatur Dauid. Vocauit ergo rursus Ionathas Dauid & nunciauit ei quod Saul erga ipsum erat placatus: & quod iurauerat quod ipse non occideretur. & introduxit ipsum ad Regem. Interim autem spiritus Domini vexabat Saul, qui sedebat in domo sua habens lanceam prope se. Dauid autem erat ante Saul pulsans citharam: quia per sonum eius spiritus malus fugabatur à Saule. Tunc Saul accepta lancea voluit percutere Dauid, & ipsum cùm lancea ad parietem configere. & declinauit Dauid à facie Saulis: lancea autem casso vulnere, perlata est in parietem. Et sic Dei adiutus gratia Dauid euasit manus Saulis. & tunc de tali victoria habita gratias agens Deo fecit istum Psalmum. Ex quibus apparet sensus tituli dicens. *Ad victoriam seruo Domini Dauid*. Id est iste Psalmus factus est ad declarandam victoriam à Deo datam ipsi Dauid

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruo domini. Et secundum istum sensum primo ex ponam literam psal. secundo inducã intellectum Psalmiste. ¶ Quantum ad primum, psal. iste diuiditur in duas partes. quia primo agitur de malignitate Saulis Dauid persequentis. secundo de benignitate domini ipsum Dauid liberantis, ibi. *Domine in cœlo misericordia tua*, &c. Dic vt N. ¶ Quantum vero ad intellectum Psalmistæ, notandum q̃ iste psa. agit de errore quorundam, qui dicunt omnia mala esse ex vitio naturæ & nostræ creationis: bona vero omnia esse à nobis & ex libero arbitrio. Et hunc errorem hinc destruit psal. ostendens oppositũ. s. omnia mala esse à nobis, bona autẽ omnia esse à Deo per gratiam. Vnde notandum est, q̃ hic seruus dñi Dauid significat ipsum Christum, qui dicitur seruus dñi, quia semetipsum exinaniuit formã serui accipiens, in qua patri vsque ad mortem obediens fuit. Hic enim etiam dicitur Dauid. quia vultu desiderabilis, in quem desiderant angeli prospicere: & manu fortis quia potestates aëreas debellauit. Hic enim ostẽdit omnia nostra bona esse à Deo. Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit illum. Ostendit insuper omnia mala non à Deo sed à nobis esse: arbor mala fructus malos facit. Omnis autem homo de se, sine Dei gratia, arbor mala dicitur & in peccato. Sic ergo erit sensus tituli. Iste psal. attribuitur Christo seruo domini. s. patri vsque ad mortem obediẽti, qui est ad victoriam, s. hæreticorum, quia ostẽdit mala esse à nobis & bona à Deo. Intẽtio totius psa. est, vt omnia mala nobis attribuamus, sed omnia bona Deo. ¶ Quantum ergo ad istum intellectum psal. iste diuiditur in partes duas. Quia psalmista primo asserit omnia mala esse ex homine. secundo omnia bona esse ex Deo, ibi. *Domine in cœlo*. Prima autem pars diuiditur in partes quatuor, quia primo ponitur malorum peccati futuri deliberatio. secundo peccati deliberati excusatio, ibi. *Quoniam dolose egit*. tertio peccati excusandi aggranatio, ibi. *Verba oris eius* quarto peccati deliberati prosequutio, ibi. *Iniquitatem meditatus est*. ¶ Quantum ad primum notandum, quòd peccata sunt duplicia, quædam quæ procedunt ex industria & deliberata malitia. & ista sunt mortal a, & de istis hic agitur. Dicit ergo. *Dixit iniustus*, &c. Vbi nota quòd est dicere diuinum & dicere humanum. Dicere autem diuinum multipliciter accipitur, quia aliquando idem est quod intelligere, & hoc dicere est essentiale & conuenit toti trinitati. Dixit Deus fiat lux, & facta est lux. i. tota trinitas exteriorem intellexit lucem in tempore esse fiendam. Item aliquando idem est quod generare, & sic est personale, & soli patri conuenit. Dominus dixit ad me filius meus es tu, dixit, i. me verbum & filium suum genuit. Item aliquando idem est quòd præcipere v. l disponere, & sic est essentiale, & æternale quo ad principalem actum, sed temporale quo ad actum essentialem, & respectiuum. Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. i. disposuit ab æterno creaturam fieri in tempore. ¶ Secũdo est dicere humanum. Et hoc est duplex, s. extrinsecum, & intrinsecum. Extrinsecum ab intrinseco procedit. Et istud dicere quadrifarie distinguitur, vt ostendit Greg. d: Omne enim quod dicitur, quadripartita qualitate potest distingui, quia aut mala malè, dicuntur: aut bona bonè: aut bona malè: aut mala bene. Mala enim male dicuntur, cum res peruersa suadetur. sicut Sapien. 2. Venite coronemus nos rosis: nullum sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. Bonum bene dicitur, cum recte recta præ-

Philip. 2. *Ioan. 6.* *Matt. 7.*

Peccatum duplex. *Dicere Deo.* *Dicere homini.* *Gen. 1.* *psal. 2.* *psal. 148.* *Greg. 23. mor. c. 3.* *Sapien. 2.*

dicantur, sicut Ioannes ait. Agite pœnitentiam appropinquabit enim regnum cœlorum. Malum autem bene dicitur: quando per os dicentis idcirco vitium exprimitur, vt reprobetur. sicut apostolus ait. Qui furabatur, iam non furetur. Male autem bonum dicitur, cum rectum aliquid non recto studio profertur. Sicut cœco nato & illuminato à Christo phariſæi dixerunt. Tu discipulus eius sis. Dicere autem intrinsecum nostrum, quandoque idem est quòd cogitare, & sic accipitur Sapien. 2. Dixerunt impij apud se cogitantes non recte, Quãdoque idem est quòd deliberare, & sic accipitur pro deliberatione. Dixi confitebor aduersum me, &c. ideſt deliberaui. ¶ Ad propositum ergo cum hic dicitur. *Dixit iniustus*: hic dicere accipitur pro deliberare, & est sensus. *Dixit iniustus*. ideſt deliberauit in semetipso: *vt delinquat*. ideſt vt peccet. Omnis enim qui peccat delinquit, quia obliuionem alicuius diuini præcepti obmittit. Hoc enim iniusti deliberant in seipsis peccare, & non in publico vbi homines vident, sed in seipsis vbi Deus videt. hoc ideo, quia homines timent & non Deum. Si enim timerent Deum sicut timent homines, sicut non deliberant in publico coram hominibus peccare, sic nec deliberarent in seipsis. Ex hoc ergo sequitur quod Deum non timent. quod ex hoc concludit psal. d. *Non est timor Dei ante oculos eius*. Vnde sic exponc. *Dixit iniustus in semetipso. vt delinquat*. Et vnde hoc rationem subdit. *quia non est timor Dei ante oculos eius*.

Matt. 3. *Ephe. 4.* *Ioan. 9.* *supra. 3.* *psal. 31.*

Quoniam dolosè egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium.

Consequenter hic ponitur peccati deliberati excusatio. Vbi notandum quòd multi inquirunt peccata sua, vt ipsis inuentis & cognitis illa detentur per contritionem, & expurgent per confessionẽ. sic quæ fierat peccata sua Dauid ad ipsa purgandum. d. Meditatus sum nocte cum corde meo. scilicet peccata mea, & exercitabar scilicet per cõtritionem, & sic scopebam spiritum meum per cõfessionem. Et talis peccati inquisitio, peccatum tollit & mundat. Alij autem peccata sua inquirunt ad illa operiendum, & excusandum cum fallitatibus, & dolo, vel ad imputandum illa alteri, vt fortunæ, fato, vel constellationibus, & ex consequenti ipsi Deo. Sicut fecit Adam: qui quando culpam suam negare non potuit: ipsam Deo imputauit se excusando. d. Mulier, quam dedisti mihi sociam dedit mihi &c. Et isti tales dolosè agunt, quia falsè sua peccata aliis imponunt, & sic peccata excusando dolosè illa magis aggrauant, vt ostendit Grego. d. Hæc nanque sunt veræ humilitatis testimonia, & iniquitatem suam quemque cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. At contra vitium humani generis vitium est, & libenter peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. Ex ipso quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum veritum contigisset, abscondit se à facie domini inter ligna paradisi. In qua abscõsione s. quia Deum latere nõ poterat, non latendi effectus describitur, sed affectus notatur. qui cũ arguertur à domino, quod de ligno vetito contigisset: illico respondit. Mulier, quã dedisti

Greg. 23. mor. c. 3. *Augu. ad Aduers.*

dísti mihi sociam, ipsa dedit mihi de ligno & comedi. Ipsa quoque mulier inquisita respondit. d. Serpens decepit me, & comedi. Ad hoc quippe requisiti fuerant, vt peccatum quod transgrediendo commiserãt, confitendo delerent. Vnde & serpens ille persuasor qui non erat reuocandus ad veniam, non est de culpa requisitus. Interrogatus itaque est homo vbi esset, vt perpetratam culpam respiceret, & confitendo cognosceret, quàm longe à conditoris sui facie abesset. Sed adhibere sibiipsis vtrique defensionis solatia quàm confessionem elegerunt. Cúmque excusare peccatum voluit vir per mulierem: mulier per serpentem, auxerunt culpam, quã tueri conari sunt &c. Ex quibus apparet quòd peccati excusatio vel palliatio culpam non mitigat, sed auget & multiplicat, & amplius prouocat odium Dei. Et hoc est quod hic de quolibet tali dicit psal. *Quoniam dolose egit*. s. excusando culpam suam & defendendo, & hoc in conspectu Dei, à quo nullus potest abscondi. Et causam quare talis abscondit dolosè peccatum suum, subdit. d. *Vt inueniatur iniquitas eius ad odium*. Vbi notandum quòd hæc dictio vt, quandoque tenet con secutiue. Erat ibi vsque ad obitum Herodis, vt adimpleretur quod dictum est à domino per prophetam. d. Ex Ægypto vocaui filiũ meum. Et sic est hic sensus, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. i. ex hoc quòd peccatum suum defendit, consequenter iniquitas eius inuenitur magis ad odium Dei. Quandoque vero ly vt, tenet negatiuè, & hoc ratione alicuius negationis præcedentis vel subsequentis, vt si dicam nolo vt facias hoc, & sic ratione negationis subsequentis, in sequenti versiculo cum dicitur, noluit intelligere &c. Ly vt, tenet hic negatiuè vt, sit sensus, dolosè egit excusando peccatum suum, vt ideſt ne inueniatur iniquitas eius ad odium. s. suum. i. ne oderet iniquitatẽ suam per contritionem. ideo ipsam defendendo excusauit. Et iste sensus adiuuatur verbis consequentibus, cum de isto dicitur. iniquitatem meditatus est in cubili suo. s. excusare: malitiam autem non odiuit.

Matt. 2.

554. 2. q. 4. ante med. Verba oris eius iniquitas, & dolus: noluit intelligere vt bene ageret.

Hic consequenter ponitur peccati excusati aggrauatio. Vbi sciendum est: quòd nolle intelligere vel scire, quæ sunt agenda vel fugienda, & sic peccare per ignorantiam, quòd talis ignorantia peccatum non excusat, cum ipsa de se sit peccatũ, sed aggrauat amplius, quia peccatum peccato additũ: facit maius peccatũ. Ad quod plenius intelligendum est sciendum, q̃ vt dicit Magister. triplex est ignorãtia. Prima est illorum qui scire nolũt cum possunt. Et hæc dicitur ignorantia voluntaria quæ non excusat à peccato, cum ipsa sit peccatũ, sed magis aggrauat. Alia est illorũ qui volunt scire, sed non possunt, vt multi simplices vellent intelligere mysteriũ trinitatis, & vnitatis diuinæ, sed non possunt, & hæc excusat à peccato & non est peccatũ, sed pœna peccati. Alia est illorum, qui quasi simpliciter nesciunt non tenentes vel proponentes scire, & hæc dicitur crassa, quæ neminem plenè excusat à peccato, sed forsan̄ vt minus puniatur. vnde Augustin. ait. Eis assertur excusatio, qui mãdata Dei scire noluerũt, quam solent habere homines de ignorãtia. Et licet grauius sit peccare scienter quã nescienter, nõ ideo tñ confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, vt in

Ignorantia malis Deo. *Magister. 38. dist. c. 1.*

eis quisquã excusationem requirat. Aliud est enim nescisse: aliud scire noluisse. Quia in eis qui intelligere nolunt, ipsa ignorantia peccatũ est. In eis vero qui nõ potuerunt, pœna peccati est. Ignorantia vero quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum tanquã qui sim pliciter nesciũt, nullum sic excusat, vt æterno igne non ardeat, sed forsan̄ vt minus ardeat. Non enim prima mulier excusationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit & peccatum esse secus agere, non ignorauit. Ad propositũ igitur illi qui volunt excusare peccata sua per ignorantiam, quia scire nolunt, illi dupliciter aggrauant peccatum. primo quia falsè & dolosè excusant. Et de quolibet tali dicit: *Verba oris eius iniquitas, & dolus*, quia s. dolosè iniquitatem excusat. Secundo quia ignorare voluerunt, quæ ignorantia semper peccatum est. Et de quolibet tali dicit, noluit intelligere, vt bene ageret.

555. 5. q. 4. in loco. Iniquitatem meditatus est in cubili suo, astitit omni viæ non bonæ: malitiam autem non odiuit.

Hic consequenter ponitur peccati deliberati prosequutio. Quid enim in hac parte per cubile nisi cor peccatoris intelligitur, in quo peccata deliberantur primo quæ postea deducuntur ad opus. Vnde quãtum ad deliberationem factam in corde dicit. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*. i. in corde suo. Quantum vero ad executionem peccati subdit. *Astitit omni viæ non bonæ*. Stare enim dicitur manere & nõ moueri, & componitur cum a. & dicitur astio tas. iti. qd̃ idem est quòd firmiter stare & durare. dicit ergo. *Astitit omni viæ non bonæ* i. cum studio & mora pronus fuit iniqua operari. Et hoc ideo, quia malitiam non odiuit, sed fupple dilexit. Ecce summa malitia. Qui enim non potest penitus carere malicia, debet saltem odisse, vt si corpore seruit peccato, saltẽ mente seruiat Deo. de quolibet enim tali dicitur. Dilexisti malitiam super benignitatem &c. Dicit ergo *iniquitatem meditatus est in cubili suo*. Vbi moraliter notandum: quòd in scriptura multiplex cubile mysticum reperitur. s. Cubile prauitatis criminalis in quo nefanda perpetrantur: vt hic scilicet cor peccatoris iniquitatem meditatus est in cubili suo, ideſt in corde suo &c. Cubile veritatis magistralis in quo prædicanda meditantur. s. cor doctoris in quo docẽda meditatur. sicut artifex de nocte in cubili cogitat quæ facere debet in die. & de istis dicitur. In cubilibus orietur vir or calami. per calamum, ex quo fistula ad sonandum efficitur, intelligę sonum prædicationis: sed per virorem eius aptum modum loquendi discerne. Cubile asperitatis salutaris: in quo punienda deplorãtur: scilicet cor pœnitentis. Irascimini, scilicet peccatis vestris: quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Cubile orationis virtualis: in quo impetranda postulantur. s. cor orantis, in quo orans sicut in secreto cubili se claudere debet: vt ab omni tumultu exteriorũ cogitationum sit liber. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso hostio ora patrem &c. Cubile habitationis infernalis: in quo horrẽda congregantur. ante salnatoris aduentum dæmones regnabant in mundo: sed p eius passionẽ in cubiculo infernali sunt recluſi. Ortus est sol & cõgregati sunt, s. dæmones: & i cubilib⁹ suis cõgregabãtur. Cubile p̃miationis eternalis: i quo optata possidẽtur. s.

cor peccatoris. *Cubile multiplex.* *Esa. 35.* *psal. 4.* *Matt. 6.* *psal. 103.*

æterna

Universidad de Deusto
Biblioteca

æterna gloria. Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Sed quia de primo cubili prauitatis criminalis est præsens textus. ideo de illo solo procedã. Vbi notandum q̃ cubile criminalis prauitatis, secundum varietatem peccatorum etiã variatur, vt dicamus q̃ est Cubile voluptatis, & luxuriæ. Cubile cupiditatis, & auaritiæ. Cubile ambitionis, & superbiæ. Cubile gulositatis, & ingluuiæ. Cubile torpositatis, & acidiæ. Cubile crudelitatis, & fœuitiæ. ¶ Primo est cubile voluptatis, & luxuriæ, in quo voluptuosi conuersantur. sicut Amon qui sorori suæ Thamar dixit. Veni cuba mecũ soror mea. quæ respondit: noli frater mi facere hanc stultitiam. qui noluit acquiescere præcibus eius, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubauit cum ea. propter istud cubile ipse Amon fuit occisus, vt habetur. 2. Reg. 13. ¶ Rubem fuit maledictus Gen. 49. Rubem primogenitus meus principium doloris mei, non creseas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. Istud cubile est detestandum, vt vir alienam non cognoscat: neque mulier alienum. Exemplo Hesther, quæ Deo dicebat. Tu domine qui habes omnium scientiam, nosti q̃ detester cubile incircunciſorum, & omnis alienigenæ. Hic per alienigenas, & incircunciſos omnes intellige qui legitime in matrimonio non sunt copulati. ¶ Secundo est cubile cupiditatis, & auaritiæ, in quo scilicet auari congregant cogitationes temporalium, de quibus dicitur. implenit præda spelunças suas. & cubile suũ rapina, & Hiere. 4. Ascendit leo de cubili suo: prædo gentium se leuauit, vt ponat terram in solitudinem. Quod ideo dicit. quia auari primo in cubilibus suis cogitant qualiter rapinas, & prædas facere possint & alios supplantare, & postea de cubili sui cordis exeuntes, quæ cogitauerũt interius, exterius operantur. ¶ Tertio est cubile ambitionis & superbiæ. Superbi enim inter superbos leones scilicet dæmones cubilia sua construunt, vt sicut leo rex est animalium: ita ipsi per superbiam aliis possint dominari. Mater tua lœna inter leones cubauit, in medio leunculorũ nutriuit catulos suos. Quæ est enim mater peccatorum, nisi superbia, à quia omne peccatum velut à matre procedit? Quia initium omnis peccati superbia. Quid autem per leones nisi superbos dæmones? Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, &c. Superbia ergo inter leones cubat, cum vagatur cum dæmonibus, sed in medio leunculorum nutrit catulos suos: quãdo alios exemplo dæmoniorum efficit superbos. ¶ Quarto est cubile gulositatis, &c. Eccl. 40. in tempore refectionis in cubili somnus mortis immutauit scientiam eius. Quod ideo dicit. quia gulosi tẽpore refectionis non quidem ad mortem naturæ, sed magis ad voluntatem gulæ se vertunt, vt in ipsa tanquam in cubili longa mora perseuerent. Ex quo cubili gulositatis tanquã ex somno mortifero sciẽtiam perdunt, quia crassitudo ventris intellectum obtundit. vnde de quolibet gulosо dicitur. Erit cubile draconum & pascua struthionũ: magnam enim curam circa gulã struthio ponit, vt ad ipsam replendam etiam ferrum deglutiat, quasi nulli rei pp gulã parcens. ¶ Quinto est cubile torpositatis. Et hoc cubile, quia exercitium non habet boni operis obliuionẽ inducit. vnde Hiere. 50. de occisis dicitur. Trãsierunt de monte in collem. s. vagãdo obliti sunt cubilis sui. Istud cubile relinquere nos docebat Apostolus. d. Honestè ambulemus nõ in comessationib⁹ & ebrietatibus, nõ in cubilibus, & impudicitiis, vbi

Psal. 149 — *Peccatũ à cubili ut à matre.* — *2. Reg. 13* — *Gen. 49* — *Hest. 14* — *Auaritia. Num. 2. Hiere. 4.* — *Superbia.* — *Ezec 19.* — *Eccl. 10.* — *1. Petr. 5.* — *Gula Eccl. 40.* — *Esa. 34.* — *Accidia.* — *Hiere. 50* — *Rom. 13.*

gl. per cubilia pigritiã dormitionis intelligit. ¶ Sexto est cubile crudelitatis, &c. Crudeles enim velut dracones alios persequuntur & infestant. Ideo de Iudæis qui aliquando clementes erant, cum propheta prænidit eos in crudelitatẽ contra Christum vertendos, de ipsis prædixit Hiere. 9. Dabo Hierusalem in acernos arenæ, & in cubilia draconum. Arena enim facit acervum non facit continuum: draco autem fœuum animal est & crudele. Sic & Iudæi licet per crudelitatem simul congregati essent ad malum contra Christum: acervum quidam faciebant, vt arena, sed non faciebant vnum continuum, quia glutino charitatis carebant. vnde & draconum cubilia per crudelitatem erant effecti. Et quia iste Judæorum populus fic cubile crudelitatis erexit, ideo hodie cubile crudelitatis eius pro orbem manet dispersum, sibi dicente domino. Draco magne, qui cubas in medio fluminum, ponam frenum in maxillis tuis, & proiiciam te in desertum. Et tamen istud cubile crudelitatis illum populum docuerat Salomon non habere sibi dicens. In cogitatione tua regi ne detrahas. s. Christo, & in secreto cubili tuo ne maledixeris. Ecce ergo quot mala in cubili crimina li committunt. de quo nunc dicit Psalmista: q̃ peccator iniquitatem meditatus est in cubili suo.

crudelitas. — *Hiere. 9* — *Ecclesiast. 10.*

Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. 556

Hæc est secunda pars principalis: in qua postq̃ Psalmista ostendit omnia mala esse ex nobis: ostendit nunc omnia bona esse ex Deo, ostendens diuinam bonitatem. Vbi notandum q̃ secundum Philosophum. Nostra cognitio incipit ab vniuersaliori bus tendens ad particularia. sicut videns aliquem à remotis, primo cognoscit illum esse quandam substantiam, sed non discernit quam: deinde eum magis appropinquat discernit esse corpus animatum, & animal, deinde hominem, & deinde Petrum. Sic conformiter est in cognitione nostra intellectuali. Et istum modum tenet hic Psalmista nobis manifestans bonitatem diuinã, quia primo illam ostẽdit in generali. secundo magis in speciali, ibi. *Filij autem hominum*, tertio magis in particulari, ibi. *Non mihi veniat pes superbiæ*. Prima autem pars diuiditur in partes tres, quia ostendit quòd bonitas diuina primo est alta in communicatione. secundo est occulta in electione, ibi. *Iustitia tua*. tertio est grata in subuentione, ibi. *Homines & iumenta*. Primo ergo ostendit quòd diuina bonitas est alta in communicatione. d. *Domine in cœlo misericordia tua*, &c. In duobus enim maxime apparet nobis diuina bonitas. scilicet per misericordiam & per iustitiam, quia per misericordiam omnia produxit ex nihilo, sed per iustitiam mala puniendo, ordinem vniuersi disponit. Quamuis autem in cœlo nulla sit miseria, ibi tamen summe relucet diuina misericordia, non quidem reuelationis, sed præseruationis, quia cœlestes spiritus ab omni miseria præseruantur. Infra cœlum autem magis relucet iustitia, vbi multa inordinate fiunt quæ per iustitiam punientem reformantur: quoniam tantum honoris reipublicæ confert punitio mali, quantum confusionis intulit malum. Et hoc est quod dicit. *Et veritas tua vsque ad nubes*, quæ sunt infra cœlum, quia & iustitia tua maxime in creaturis infra cœlum existentibus relucet. Nunquam tamen credas iustitiam Dei esse sine misericordia nec econuerso. quãuis in vno opere

Cognitio Philosophi. — *Matter cordis.* — *Psal. 35.*

opere magis relucear misericordia q̃ iustitia, & in alio econuerso. ¶ Vel aliter per cœlum & nubes intellige prædicatores & doctores fidei, qui cœlũ dicuntur non solum, quia cœlestes conuersatione: iuxta illud Colo. 3. Nostra conuersatio in cœlis est, sed etiam quia in ipsis occulta & cœlata manent fidei sacramenta. Vnde de illis Deus dicit. Ego feci vt in cœlis oriretur lumen indeficiens. Isti etiam & nubes dicuntur, quia aquam sapientiæ fidei, quã in se continent, etiam opportune aliis prædicando spargunt & communicant. de quibus dicitur. Nubes pluant iustum. s. Christum prædicando, eius fidem doceant mundum. In istis ergo qui sunt cœlum & nubes est misericordia Dei & veritas. Miseri cordia, quia gratis electi, veritas, quia de mysteriis. fidei edocti & illuminati. De quibus dicitur psalm. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, sed quibus, s. doctoribus: vnde subdit. Requirentibus testamentum eius, &c.

Colo. 3. — *Eccl. 24.* — *Hiere. 9* — *Esa. 45.* — *Psal. 24.*

Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa. 557

Hic ostendit quòd Dei bonitas. est occulta in electione. Vbi primo per iustitiam intellige iustos à Deo æternaliter prædestinatos, quia in illis specialibus iustitia Dei habitat, quia illi omnem iustitiam obseruant erga Deum, erga seipsos, & erga proximos suos. De istis ergo iustis prædestinatis dicit, q̃ sunt sicut montes Dei. quod ideo dicit, quia montes habent proprietates. Nã vt experientia tradit, mõs habet puritatem aeris circundantem. Vbertatem fructus fiantem. Sublimitatem situs exaltantem. Claritatem lucis radiantem. Amœnitatem loci delectantem. Firmitatem status permanentem. Ex primis tribus conditionibus mons significat statum iustorum in via. ex aliis tribus significat statum iustorum in patria. Nam quilibet iustus ad modũ mõtis in præsenti vita debet habere puritatem cuncto rum vitiorum exclusiuam. Vbertatem multorum meritorum productiuam. Sublimitatem donorum supernorum possessiuam. ¶ Primo ergo mons habet puritatem, &c. Quanto enim aer à terra magis eleuatur, & à vallibus, tanto purior redditur & subtilior, quia recedit ab elementis grossioribus terræ, & aquæ tendens versus elementum purius & subtilius ignis. Et ideo aer cacumina montium circundans multæ puritatis redditur. Sic conformiter, & iustus homo ad modum montis eleuatus versum elementum ignis charitatis puritatem continet, vt sit mons sanctus per gratiam. de quo psal. 77. Induxit illos in montem sanctificationis suę. Aliter enim non esset dignus montem sanctum domini ascendere. Psalmista dicit. Domine quis habitat in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Respondeo. Qui ingreditur sine macula, &c. ¶ Secundo mons habet vbertatem, &c. Nam secundum Magistrum de proprietatibus rerum. Montes fructibus, herbis, & pascuis sunt fecundi, & fructus montium sunt meliores. Et rationem assignat, quia humor nutrimentalis quo nutriuntur fructus montium, subtilior est & purior quàm campestris. Et ideo calor cœlestis facilius illum humorem digerit, & in substantiam fructuum immurat perfectius, & conuertit, tum propter ipsius humoris subtilitatem, tum propter assistentis aeris puritatem. Sic & conformiter & iustus homo hic in via preciosis fructibus abundare debet, scilicet habere copiam meritorum, vt talis sit ille mons pinguis, de quo dicitur psal. 76. Mons Dei mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo &c. Vt meritis, & fructibus talium iustorum cæteri pasci valeant & ædificari. de quibus dicitur Ezech. 34. Pascam eos in montibus Israel in pascuis vberrimis. ¶ Tertio mons habet firmitatem, &c. Vnde secundum Magistrum de proprietatibus vbi supra. Mons in altum se erigens, solo pede terram tangit. Vnde dicuntur montes, eo quòd sint super aliam terram eminentes. Sic & conformiter vir iustus hic in via ad modum montis in altum mente se erigens, solo pede tangit terram, idest sola necessitate qua in præsenti vita sustentari possit, terram tangit. Vnde merito vir iustus dicit cum Apostolo. Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ priora sunt extendens, meipsum ad destinatum prosequor brauium: nostra conuersatio in cœlis est. Vt talis iustus solis de cœlestibus meditando, sit ille mons excelsus, de quo Micheæ. 4. Mons domini præparatus in vertice mõtium, & super omnes colles, &c. Tres autem aliæ conditiones montis significant iustorum statum in patria. quoniam quilibet iustus in patria ad modum montis habet lucis claritatem, quo ad claram diuinitatis visionem, Loci amœnitatem, quo ad plenam diuinitatis fruitionem, Status firmitatem, quo ad certam diuinitatis tentionem. ¶ Quarto ergo mons habet lucis claritatem. nam vt dicit Magister vbi supra. Montes quia sunt situ altissimi, & ideo citius quàm valles radios solares suscipunt & lumen receptum diutius retinent, vnde & speculationi multũ sunt apti, sic conformiter sunt viri iusti in patria, vbi à statu præsentis obscuritatis eleuati, lumine diuinitatis perlustrantur, & sic sunt apti & dispositi ad contemplationem diuinitatis, vt merito quilibet iustus in patria sit ille mons, in quo ascendit Moyses ad speculandum terram promissionis, de quo dicitur Deute. 34. Ascendit moyses in vertice montis, ostenditque ei Deus omnem terram, scilicet promissionis. Moyses namque qui interpretatur assumptus ex aquis ascendit supra montem, quando homo ex aquis huius mortalitatis assumptus ascendit ad statum fœlicitatis æternæ, & ibi dominus omnem terram scilicet hæreditatis æternæ sibi ostendit, vt de isto monte dicatur. Congrega ad me vniuersum Israel in montem Carmeli. Israel namque videns Deum interpreratur, quia omnes iusti in illo monte fœlicitatis congregati Deum vident facialiter. ¶ Quinto mons habet loci amœnitatem. nam, vt ait Magister vbi supra, Montes sunt fructuum, & animalium productiui, & ibi altiores arbores abundant quàm in vallibus, & fertiliores, & ideo sunt magnæ amœnitatis, & delectationis. Sic & viri iusti in patria amœnitatis maximè obtinent statum, & delectationis, & hoc in fruitione diuinitatis. Quoniam, vt dictum est, ibi facialiter Deum vident. diuinitas autem sine gaudio videri non potest: secundum Magistrum libro 4. distinctione 49. vt merito iusti sint illi montes, qui in visione diuinitatis exultatione replentur. de quibus dicitur. Montes exultabunt à conspectu dñi, & psa. 113. Montes exultauerunt vt arieres. ¶ Sexto, mons habet status firmitatem. nam vt dicit Magister vbi supra. Montes quantum ad materiã & coniunctionem partium solidi sunt, & fortes. Vnde mansiones in montibus solent esse tutiores. Sic & iusti in patria solidi sunt & fortes, & ipsorum habitatio est tutissima, quia de ipsius æternitate sunt

Psal. 77. — *Psal. 24.* — *Lib. 14.* — *Psal. 97.* — *Psal. 113.* — *Magister 4. dis. 48*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aug. 10. de ciuita te Dei. c. 7.

secuti. Vñ Aug. 10. de ciuitate Dei cap. 7. dicit. Quod merito illi in cœlestibus sedibus constituti immortales & beati, qui creatoris sui participatione gaudent, cuius æternitate firmi, cuius veritate certi, cuius munere sancti sunt, &c. Et eodem cap. 30. dicit. ꝙ vita beatissima esse non poterit, nisi fuerit de sui æternitate certissima. Vnde tales ratione suæ securitatis, & firmitatis figurantur per illos mõtes fortissimos. de quibus dicitur Zacha. 6. Quod montes illi montes ẽnei, quod satis de iustis ostendit psal. dicẽs. ꝙ qui confidunt in domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. ¶ Ex quibus omnibus benè patet, ꝙ iusti mõtibus figurantur ratione iustitiæ. vñ nunc dicit psal.

Zacha. 6.

Quæst. 6. *Iustitia tua sicut montes Dei* Si autem quæras, vñ hoc aduenit quòd vnus à Deo est electus & prædestinatus, alius præscitus, & reprobatus, & sic vnus assumitur ad montem diuinæ iustitiæ, alius autem relinquitur in valle iniquitatis & malitiæ? Ad hoc rñdet psal. quòd ista proueniũt ex diuinis iudiciis quæ nobis sunt occulta, & à nobis inuestigari non possunt. Et hoc est quod dicit. *Iudicia tua abyssus multa.* Abyssus componitur ex ab quod est sine & visu. Et inde per syncopam dicitur abyssus quia sine visu, ſ. maris profunditas imperscrutabilis, & à nostro visu remota. Quod ostendens Gregorius dicit. Dum em̃ Deus alios reprobat, alios vocat mira iudicia exhibuit, ꝙ à nobis & cogitari possent, sed cõprehendi non possent. Ait namque Christus. In iudicio veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. In quibus nimirum iudiciis Iudæa repellitur, & Gentilitas aggregatur, quod videlicet factũ mirari possumus, sed pscrutari nullatenus valemus. Vnde & psalmista ait. *Iudicia tua abyssus multa.* Et hoc est quod clamat apostolus Romanorum. 11. dicens. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? ſ. nullus. Vnde Gregorius lib. 27. mora. cap. 2. dicit. Vt enim vnum ex multis occultis diuinis iudiciis loquar, duo ad hanc lucem paruuli veniunt, sed vni datur vt ad redemptionem per baptismum veniat: alteri autem subtrahitur antequàm hunc regenerationis vnda perfundat. Et sæpe fidelium filius sine fide rapitur, sæpe infidelium concesso fidei sacramento renouatur. Sed fortasse quis dicat, quòd hunc etiam Deus amittere post baptisma nouerat idcirco eum ad baptismi gratiam non perducit, quod si ita est, peccata quorundam proculdubio priusquam sint perpetrata, puniuntur. Et quis ista rectè sentiens dixerit: quia omnipotens Deus qui alios à perpetratis facinoribus liberat, & hæc in aliis, & iam non perpetrata condemnat? Occulta itaque sunt diuina iudicia, & abyssus multa. Et ideo quanta obscuritate neqneũt conspici. tãta debent humilitate venerari. Quę omnia considerans psalmista ait. *Iudicia tua abyssus multa.*

Abyssus. Iudi. 11.

Greg. 27 mor. c. 1.

Ioan. 9.

Rom. 11.

Greg. lib. 27. c. 2.

558 Homines & iumenta saluabis domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

22. q. 1. quis igno rat.

Hic consequenter ostendit, quòd bonitas Dei est grata in subuentione, quia scilicet bonos, & malos, electos, & reprobos saluat. Hæc autem litera

Homo.

dupliciter intelligitur, scilicet de saluatione corporali, & spirituali. Vbi notandum quòd per homines intelliguntur illi qui secundum dictamen rationis viuunt habentes carnem subditam spiritui, & spiritum Deo. talis enim homo per vsum rationis differt à brutis. de quo dicitur Eccles. 13. Quæ communicatio sancto homini ad canem, quasi dicat. nulla. quia ille secundum rationem viuit, sed non canis. Per iumenta autem intellige peccatores, qui amisso vsu rationis, bestialiter viuunt. De quibus dicitur. psal. 48. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et tamen Deus sua bonitate vtrosque saluat temporaliter vtrisque ministrãdo necessaria vitæ. Sic enim de omnibus generaliter dicitur Psal. 144. Oculi hominũ in te sperant domine, & tu das illis escam in tempore opportuno. Si autem intelligatur iste versus de saluatione spirituali & æterna, tunc notandum quòd per iumenta intelliguntur homines actiui & misericordes, qui suis operibus cæteros iuuant. Nam secundum grammaticos iumenta dicitur à iuuo iuuas, vel iumentum dicitur quasi iuuamentum per syncopã. Sic enim Dauid qui ratione regiminis actiuam vitam ducebat, se iumentum esse affirmabat dicens. psalm. 72. Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Per homines vero intellige speculatiuos magis dantes se sapientiæ, vt sunt doctores, & prædicatores, qui à iumentis debent sustentari, & de talibus hominibus dicitur Eccles. 27. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol. Homines ergo & iumenta saluat Deus etiam æternaliter, quia non solum contemplatiuos sapientiæ insudãtes, sed actiuos operibus misericordiæ insistentes. Sic enim dicitur Daniel. 12. Saluabitur populus tuus omnis. populus enim cõtinet nobiles, & ignobiles contemplatiuos, & actiuos. Vel si per iumenta intelligantur peccatores, ideo Deus iumenta saluat, quia peccato: es ad pœnitentiam vocat & ipsis pœnitentibus peccata dimittit, quod totum est ex misericordia Dei. propter quod subdit, *quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.* Nonne videtur tibi magna multiplicatio misericordiæ diuinę, quòd homines gratis creat, conseruat, & ad pœnitentiam vocat? Sed primus sensus, scilicet de saluatione corporali vel temporali, magis propriè conuenit isti versiculo, quoniam in sequentibus agitur de saluatione spirituali.

Eccl. 13.

iumenta

psal. 48.

psal. 144.

psal. 72.

Eccl. 27.

Dan. 12.

559 Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Hic consequenter ostendit bonitatem Dei magis in speciali, ſ. qualiter sua bonitate electos beatificat. Et duo facit. Quia primo ostendit electorum meritum. secundo ostendit ipsorum præmiũ, ibi. *Inebriabuntur.* ¶ Quantum ad primum sciendum, quòd virtutes non solum morales, sed etiam theologicæ sic sunt connexæ, quòd vna sine altera haberi non potest, vt ostendit Gregorius lib. 1. Moralium. cap. 1. & libro. 22. cap. 1. d. Vna itaque virtus sine aliis, aut omnino nulla est, aut imperfecta. Et per consequens qui vnam virtutem perfecte habet, possidet & cæteras, quod maxime verum est de virtutibus theologicis: quomodo enim fides sine spe vel spes sine fide, & charitate poterit esse? Et sic qui habet vnam, cæteras habet. Ponens ergo meritum iustorum, ponit virtutes quibus merentur, & illas ponens,

Virtutes

Greg. lib. 2. mor. c. 1.

Spes

nens ponit vnam pro omnibus aliis. ſ. spem. in spe enim maxime fides & charitas intelligitur, quia spes est media inter fidem & charitatem, medium autem sapit naturam extremorũ. Hanc ergo virtutem ponens dicit. *Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.* q.d. Et per talem spem merebuntur. Sed quid sunt alæ Dei? Respondet gl. ꝙ duę alæ Dei sunt duo testamenta. ſ. vetus & nouum. ſ. sperabunt in protectione veteris & noui testamenti. i. ſperabunt futura bona, quæ in antiquo & nouo testamento promittuntur. Nam antiquum testamentum promisit clarã visionem diuinitatis. Dñe in lumine vultus tui ambulabũt: & in nomine tuo exultabunt, & in iustitia tua exultabuntur. Etiã hoc idẽ promisit nouũ testam. Beati mundo corde quoniã ipsi Deum videbunt. Istæ ergo sunt alæ, quæ in B stos protegunt & in quibus sperant. Istæ sunt alæ duorũ testamentorum sub quibus populũ Iudaicũ multoties Dñs congregare voluit: vnde sibi Christus ait. Quoties volui congregare filios tuos, quẽ admodum gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti. Quoties. i. multoties per legem naturæ, per legem scripturæ, per legem gratiæ.

Ala.

psal. 88.

Mat. 5.

Mat. 23.

560 Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

13. q. 1. perfirmissimi.

Hic consequenter ponit electorum præmium, quod quidem in tribus consistit. ſ. in fruitione amo C

Claritas, rosa, quia mens inebriatur gaudio in principio. In visione luminosa, quæ claret absque nubilo, ibi. *Quoniam apud te.* In duratione vigorosa, quæ manet sine termino, ibi. *Pretende.* Primo ergo ponit fruitionem beatorum amorosam d. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Gaudia enim cœlestia verbis humanis exprimi non possunt. Vnde & Paulus vsque ad tertium cœlum raptus qualia gaudia viderat exprimere nõ valens d. ꝙ audiuit arcana verba quæ nõ licet homini loqui. i. quæ homo mortalis lingua exprimere non valet. Et ideo oportet ꝙ talia per similitudines dicantur. Sic ergo psal. non valens exprimere quantum erit gaudiũ beatorũ in se: hoc per quandm similitudinem exprimit d. ꝙ *inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* i. replebuntur ab vbertate tan- D tarum diuitiarũ quæ ibi abundant. Quæ enim maiores deliciæ excogitari possunt, quam sint illa superna gaudia, Angelorum choris interesse, cũ beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptũ lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Hæc enim gaudia taliter mẽtem beatam replendo inebriant, vt amplius nihil desiderare possit. Vnde cuilibet beato dicitur. Super his omnibus benedicito Dñm, qui fecit te & inebriauit te ab omnibus bonis suis. Sic & per oppositum damnati inebriantur omnibus malis. Vnde quilibet dãnatus dicit. Inebriauit me absynthio. Vnde ꝙ ista ebrietas beatorum non sit mœroris sed gaudij, subdit. *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Voluptas enim dicitur à vos vis: & est voluptas delectatio voluntati conformis. Et nota ꝙ dicitur torrente voluptatis ad similitudinem, quia sicut torrens aquarum subito omnia obstacula tollit, sic & superna voluptas ad modum torrentis. ita talis delectatio subito omnia obstacula, & delectationi contraria inæternum sedabit.

Mat. 25.

Thre 3.

Apoc. 21.

561 Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

de con. di. 5. Iejunii.

Hic ponitur visio luminosa, tantum enim claritas diuinæ essentiæ excedit intellectus humani vigorem, ꝙ per seipsum illam non valet aspicere, sed oportet ꝙ per lumen gloriæ creatũ quasi per quoddam medium eleuetur & confortetur: quo lumine mediante illam aperte conspicere potest. Et istud lumen gloriæ deriuatur ab ipso Christo, qui est fons & origo omnis luminis, qui est lux vera. Volens ergo ostendere qualiter sit possibile intellectũ creatum diuinam essentiam clare videre. quæ plus ipsum excedit quã corpus solis oculum corporis, in quod tamen oculus clare non potest aspicere dicit ꝙ hoc erit virtute luminis gloriæ quod ab ipso Christo procedit. vnde dicit. *Quoniam apud te ô Christe est fons vitæ.* ſ. initium omnis boni & luminis. & ideo *in lumine tuo* quod est lumen glorię videbimus *lumen.* ſ. essentiam diuinam, quæ est essentialiter lumen. Deus lux est. ſ. per essentiam. Et hoc est quod alibi de beatis psal. dicebat. Dñe in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt, &c.

Lumen. Christus. Ioan. 1.

1. Ioan. 1. psal. 88.

562 Prætende misericordiam tuam sciẽtibus te: & iustitiam tuam his qui recto corde sunt.

de pœ. di. 1. tacitur nitas.

Hic consequenter ponitur duratio vigorosa. Quia beati taliter cum ipso Deo sunt calligati, ꝙ ab eo cadere non possunt. Vbi nota ꝙ tendo, dis, idem est quòd arcum vel brachia tendere. Et sic prętendo, is, idem quod arcum vel brachia ante tendere. Sicut cum mater vult amplexari puerum ante ipsum brachia rendit & aperit & ipsum sibi venire cadere possit. Sic & conformiter Deus volens beatos fœliciter secum semper manere, ante ipsos prætendit brachia suæ misericordiæ: vt & ipsos amplexando stabiliter, cõseruet æternaliter: atque brachia iustitiæ, vt ipsis iuxta qualitatem meritorum præmia distribuat. Sed quibus ista brachia prætendit, audi quod dicit. *Scientibus te & his qui recto sunt corde.* Scitur à nobis Deus per rectã fidem, & sic illi quæ verè credunt omnia bona esse à Deo, & omnia mala à nobis, illi sciunt Deum. Illi vere recti sunt corde, qui cor suum ad Deum sursum erigunt non ad terrena curuant. Et sic recta fides dirigit intellectum in credendis. Rectum vero cor dirigit voluntatem in agendis. Et quia istis duobus regnũ cœleste meretur: ideo ait. *Prætende.* i. prætendes misericordiam tuã, & iustitiam tuam *scientibus te.* ſ. his qui de te veram fidem habent, *& his qui recto sunt corde.* ſ. qui te toro corde quærunt & diligunt. Et dicit misericordiã & iustitiam, quia iustitia beatis confert præmia: sed misericordia illa inæternũ conseruat. Et ista sunt illa duo quibus beatificamur. ſ. misericordia & iustitia. De quibus dicitur psal. 102. Misericordia Domini ab æterno vsque inæternum super timentes eũ. Et iustitia eius in filios filiorũ, &c.

Prætende

psal. 102.

563 Non mihi veniat pes superbiæ: & manus peccatoris non moueat me.

de con. di. 2. Itera tur.

Hic consequenter postquã ostendit quot & quã E ta bona nobis præparantur à Deo. psal in persona ecclesiæ orans ne illis bonis priuetur, postulat vt ipsum Deus à peccato præseruet: quia per peccatũ illa bona perduntur. Et duo facit. Quia primo petit à peccato præsentari. Secundo ostendit per peccatum illa bona perdi, ibi. *Ibi ceciderunt.* Quantum ad

Petere

multiplici

Universidad de Deusto
Biblioteca

primum sciendum ꝙ dupliciter peccatur.s. quandoque ex propria malitia sine aliqua exteriori tentatione, hic peccant illi qui tentationes dæmonis præueniunt non sequuntur.aliqui vero prius tentati tentationibus consentiendo illas præueniunt, primum peccatum cæteris paribus est maius. Et quo ad istud dicit. *Non mihi veniat pes superbiæ.* Per pedem enim accipe voluntatem: quia sicut pedibus corporis totum corpus portatur & ducitur,sic voluntate totus interior homo ducitur siue ad bonum siue ad malum.Quid est ergo pes superbiæ nisi affectio & voluntas superba qua quis propria malitia non tentatus exterius se contra Deū peccando erigit?Multi. n.tanta velocitate ad peccādū mouētur ꝙ non patiuntur moras tentationis exterioris. De quibus dī.Veloces pedes eorū ad effundendum sanguinē.Et ab ista tali voluntate superba præseruari postulat psal.d.*Non mihi veniat pes superbiæ.*i affectio superbā.Alij autem sunt qui à peccatis abstinere proponunt, sed adueniente dæmonis tentatione,statim à proposito cadentes tentatori consentiunt & à bono proposito prahabitò mouētur.Et ad hoc præseruari orat d.*Et manus peccatoris non moueat me.* Per peccatorē intellige diabolum ratione prioritatis,quia peccator primus fuit. De quo sub peccatoris nomine dicitur. Constitue super eum peccatorē, diabolus stat à dextris eius. Huius peccatoris manus est tentatio, qua ad operandum sibi placita,excitat quiescentes.Istam manum non possumus euadere nisi ab ipsa nos Dei virtus defendat,qua nobis assistente ipsam timere nō debemus.Et hoc est quod dicebat Iob Deo.Pone me iuxta te, & cuiusuis manꝰ pugnet cōtra me.

Pes superbiæ. *Psal.13.* *Psal.102.* *Iob.17.*

Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

564

Hic consequenter ostendit quomodo peccato prædictis duobus modis commisso æternā bona nobis præparata perduntur. Vbi sciendū ꝙ dæmones peccauerunt primo modo.s.sola voluntate: & affectione superba se erexerunt contra Deū,nulla tentatione seducti.Primi autē parentes peccauerūt secundo modo.s.tētatione dæmonis pulsati.Et hæc est causa,quare homo redimendus fuit & non diabolus,vt ostendit Gre.d.Causa quare perditus homo reparari debuit,& superbiens spiritus reparari nō possit est,quia nimirū Angelus sua malitia cecidit,hominē vero aliena prostrauit.Hinc est ꝙ humanū genus ad lucē pœnitentiæ reducitur: apostatā vero Angelus ad restaurationis lucem nulla spe veniæ reuocatur Sic ergo ambo isti per superbiam à paradisi gaudiis sunt electi.s.Angelus propria malitia,homo vero inductus aliena. Sic ergo quantū ad casum fuerunt similes, quia ambo ceciderunt, sed dissimiles quantū ad reparationē. Ambo operati sunt iniquitatem, sed nō eodem modo.Ista ergo notans psal.d *Ibi ceciderunt.* ibi.i. in pede superbiæ. Omnes qui operantur iniquitatem.*omnes.*i. tam homo quam Angelus.*Expulsi sunt.*s.à Deo & à paradiso.De diabolo namque dicitur. Quomodo occidisti Lucifer,&c. De homine vero dicitur. Emisit eum Dominus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus fuerat.Et quia à Deo expulsi,ibi nec potuerunt stare, quia voluntati eius nullus resistere potest.

Redimendus fuit homo non diabolus. Greg. 4. mor. c. 9. *Esa 14.* *Gen.3.*

PSAL. XXXVI.

Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

566 27.q.1. In ergo.

Psalmus iste habet titulum.*Psal. Dauid.* patet expositio ex prædictis superius. De materia autem istius psal notandum ꝙ psal.iste nō est historialis,sed totus doctrinalis & moralis. Videntes enim multi ꝙ mali in præsenti prosperātur & temporalibus bonis abundant, boni autem hic affliguntur & egent, dicunt,deum de inferioribus non curare,ideo dicunt ꝙ quilibet ad libitum hic potest agere & cum malignis sociari vt abundet tēporalibus bonis & iucunditatibus. Ista opinio ponitur Iob.22.Quid enim nouit Deus? quasi per caliginē inducat, nubes latibulum eius nec nostra considerat,&c.Et psal.93. Dixerunt nō videbit Dominus:nec intelliget Deus Iacob.Hoc autem maxime euenit tempore ipsius Dauid,quia multi videntes Saulem regem & Doech armigerum suum malignos prosperari,& abundare diuitiis. Dauid autē bonum cum suis fratribus multa aduersa pati & egere.dicebant ꝙ melius est sequi malos & abundare quàm bonos & egere. Et ideo Dauid in hac hæresi multos cernens corruptos istum psal. fecit ostendens Deum curā habere de omnibus, & quòd maioribus aduersitatibus affliguntur mali quā boni.Et bona iustorum sunt maiora quam bona malorum:quia bona iustorum sunt intrinseca & stabilia,bona autē malorum sunt intrinseca & parum durabilia. Ostendit ergo Dauid in isto psal.quòd prosperitas malorum sit contemnenda & aduersitas iustorum sit appetenda,quia iusti semper sunt melioris conditionis etiam in præsenti quāuis hominibus grossis & carnalibus solum sensibilia considerantibus oppositum videatur.Et ad istum intellectum iste psal.diuiditur in partes duas.Quia primo Dauid bonorum & malorum ponit conditionem.Secundo ex hoc inducit intentam conclusionem ibi. *Expecta Dominum.* Prima pars diuiditur in duas.Quia Dauid conditionem bonorū & malorū dupliciter ostendit.s.primo ex eo quòd habent in præsenti,secundo ex eo quod habebunt in futuro: ibi *Nouit Dominus.* Prima in duas, qa primo ostēdit conditionem bonorum:secundo malorum, ibi.Obseruabit peccator iustum. Circa primam partē Dauid facit talem rationē. Illa prosperitas est magis appetenda,in qua quis cōsequitur maius bonum. Si prosperitas iustorū etiā in præsenti est huiusmodi,ergo est magis appetenda.Maior patet, quia nihil est appetibile,nisi inquantum bonū,& ideo maius bonū magis est appetibile:sed minorē declarat in litera ostendens primo quòd prosperitas malorum in præsenti est modica:secundo ꝙ prosperitas bonorum est magna ibi.*Spera in Domino.* Prima in duas,quia primo ponit intentā conclusionē:secundo ad hoc adducit rationem, ibi. *Quoniam tanquam fœnum.* Principalis autē conclusio totius psal.est ꝙ non debemus malos imitari, & hanc ponit d. *Noli æmulari in malignantibus.* Vbi notandum quòd æmulor,atis.in scriptura multas habet significationes. Nam aliquando idem est quod diligere,vnde ait Apostolus.Aemulor enim vos Dei æmulatione.gloid est,diligo vos Dei dilectione.i. non propter me sed propter Deum.Item æmulari idem est quod in uidere

In ergo. *Psal.91.* *Prou.3.* *Quæstio. Malign⁹* *Plato.* *Psal.54.* *Psal.118.* *Mat.13.* *Zelare.* *Aug.9.* *Mat.5.* *2. Cor.*

uidere,quia & æmulatio est idem quod inuidia.Nō *Rom.13.* in contentione & æmulatione: quod ideo scribit Apostolus Romanis secundum gl. vt non ambulēt secundum quod facere solebant Romani se inuicē præferēdo:quia minor inuidebat maiori, & sic erat inter eos contentio & æmulatio.i.inuidia.Itē æmulari idem est quod imitari & sequi.Et ista æmulatio *Cor.12.* quandoque est bona,sicut quando illud quod imitatur est bonū.Et sic dicebat Apostolus.Aemulamini charismata meliora.Supra enim dixerat,Diuisiones gratiarum sunt:quia aliis datur sermo scientiæ, alteri gutur linguarū,&c. Et quia tales gratiæ sunt datę gratis & cū peccato possunt exerceri,iō Apostolus non vult tales gratias æmulari & sequi, sed solum illas quæ cum peccato haberi non possunt: vt est charitas, ideo dicit.Aemulamini charismata meliora.s.gratiam gratum facientem, ideo statim de charitate subdit, Si linguis Angelorum,&c. Aliquando vero talis æmulatio est mala quando scilicet illud quod æmulatur vel imitatur est malū.Et sic dicitur. Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius.Et de ista tali æmulatione pro sequela in malo, intelligit hic psal.d. *Noli æmulari in malignātibus.*i. noli imitari malignantes. ¶ Sed forte d.Quis propriè dicitur malignus.Respondeo quòd malignus componitur ex malo & igne,& sic malignus dicitur vel quasi malè ignieus vel quasi malè ignitus. Primo modo malignus dicitur diabolus, quia male ignit & inflammat. Sic per oppositum Christus dicitur benignus,quia bene ignit.Nam secundum Platonem duplex est natura ignis. Altera edax & peremptoria, alia mulcens,suauis & innoxia.s. primo quia comburit, secundo quia illuminat.Diabolus autem vtitur prima natura ignis quę est mala,quia.s.vtitur igna cupiditatis ad homines consumendos.Vnde ipse est ille faber de quo Esa. 54.Ego creaui fabrum sufflantem in igne,ego creaui interfectorem ad dispergendum. Et ideo malitiā istorum malignorum formidans psal.d.Declinate à me maligni,&c.Christus autem vtitur igne charitatis ad igniendum qui est innoxij luminis. Vnde cantat ecclesia.Aduenit ignis diuinus non comburens sed illuminans,nō consumens sed lucens.Alio modo dicitur malignus quasi male ignitus. Et sic omnis mundanus dicitur malignus,quia igne concupiscentiæ hic inflammatus,& post modum igne gehennæ inflammandus. Discedite à me ma.&c. *Mat.25.* Hic ergo malignantes intelliguntur mundi amatores,qui igne mundi.s. voluptatibus & prosperitatibus sunt igniti,& inflammati.Et de istis d. *Noli æmulari in malignantibus.*Et ad huius maiorem declarationem subdit. *Neque zelaueris facientes iniquitatem.* Vbi nota ꝙ hic zelus,li.idem est quod amor,vnde & zelas.idem quod amare,vnde. *Neque zelaueris facientes iniquitatem.*i.non amaueris facientes iniquitatē. Et nota ꝙ non dicit qui fecerunt iniquitatem, quia Petrus Paulus cæterique sancti quandoq; fecerunt iniquitatē,qui modo sunt diligēdi,sed dicit de præsenti.*neque zelaueris facientes iniquitatem.*Et si dicus ꝙ hoc videtur contrariari præcepto Christi.d. Diligite inimicos vestros,&c Ad hoc respondet August. contra Faustum d.ꝙ amare debemus inimicum & odire.s.odire quod in eo malū est.s.iniquitatē,& amare quod in eo bonum est.s.naturam,cuius apertum signum est,quando cupis eum esse bonum.

Zelare. *Aug.9.* *Mat.5.*

567

Quoniam tanquam fœnum velociter arescent: & quemadmodum olera herbarum citò decident.

Hic ostendit propositum suum.s. ꝙ malorum prosperitas in præsenti est modica & nō durabilis. quia sicut herba florens præcisa citò arescit,sic & omnis prosperitas mundi ad modicum durans cito arescit. ¶Pro cuius euidentia notandū ꝙ scriptura ostendere volens mundi prosperitatē modicam esse & quasi nullā ipsam diuersis comparat.s. vmbræ euanescenti, nuncio præcurrenti, naui trāsfretanti, aui transuolanti, sagittæ festinanti, herbæ arescenti.Primo vmbræ euanescenti,quia sicut vmbra abscondit hominem à lumine solis materialis, propter aliquod corpus opacū positum inter nos & solem, sic & prosperitas mundi Deum à nobis abscondit, ne ipsum consideremus, eius præcepta seruando, vnde Sap.2. Vmbræ trāsitus est tempus nostrum,ponit enim corpus opacū inter lumē Dei & nos.s.peccatū obscurū. Vbi notandū ꝙ fm perspectiuos triplex est vmbra.s.quædā æqualis,quædam pyramidalis & quędā connoidalis.Prima vmbra dī æqualis quæ.s.æque lata est vmbra in principio sicut in fine,& ista causatur quando corpus opacum & luminosum sunt æqualia. Et per istam vmbrā intellige peccatū originale,quod in hac vita nobis occultat lumen gratiæ,& ista dicitur vmbra æqualis quia peccatū originale in omnibus est æquale non suscipiens magis neque minus in omnibus æquale. Secunda est vmbra pyramidalis. Pyramis enim est figura à lato incipiens & tendens in arctum. Et ista vmbra causatur quando corpus opacū est minus corpore luminoso,sicut patet de vmbra terræ respectu solis.Et isti correspondet peccatū veniale, quod est minus quā gratiæ lumen. Quoniā nō potest gratiā annihilare,licet diminuat eius feruorem Et ideo vmbra, quā causat finitur in conum & terminatur, quia per satisfactionē temporalē finitur. Tertia est vmbra connoidalis. Conordes enim est figura pyramidali contraria,quæ incipit in arctum & tendit in latū.Et causatur quando corpus opacū est maius corpore luminoso.Et huic vmbræ correspondet mortale peccatum, quod incipit à modica tentatione, & semper augetur per continuationē. Ad propositū fœlicitas temporalis vmbræ cōparatur:quia propter præfata peccata, quæ in prosperitate tēporali cōtinentur, vt in pluribus ipsa à nobis gratiæ lumē absconditur,vnde de hac dicitur Iob.10. ꝙ ibi est vmbra mortis,vbi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.Secundo fœlicitas temporalis cōparatur nuncio præcurrenti.Nuncius enim qui hospitiū habet præparare Dño suo, præcucurrit ante Dñm suū.Sic & fœlicitas temporalis præcedit præparans nobis æternū hospitiū,quia si illa qs bene vtatur,bonū hospitiū animæ præparat, si autem malè,malū. Ideo dicitur. Dies mei velociores fuerunt cursore,fugerunt, & nō viderunt bonum. Tertio assimilatur naui transfretanti.Sap. 5. Tanquā nauis quæ pertransit fluctuantē aquam, cuius prætereitionis nō est vestigiū inuenire,quod ideo dicit:quia sicut nauis nullū post se relinquit vestigiū, ita & fœlicitas mūdi transacto paruo tēpore. Quot enim magni & potentes fuerunt quorū hodie nulla habetur memoria:Et hoc corde cogitare ab amore mundi nos retrahit multū.Vnde Hier. epist. 15. narrat ꝙ Xerxes Persarū rex cū semel de vno loco quasi infinitā hominū multitudinē considerasset, prorupit in lachrymas,& cū interrogaretur quare hoc faceret, respōdit quia post centū annos istorū

Malorum prosperitas vita præsentis. *Sap.2.* *Vmbra.* *Peccatum* *Prosperitas.* *Iob.9.* *Sap.5.* *Iob.10.* *Hieronym.*

nullus superstes erit. Quarto comparatur aui. Tanquã quis volans in aere nullũ inuenitur vestigiũ itineris eius. Auis enim volando tendit ad alta, & tandem ad terrã deficiens cadit. Sic & fœlicitas mundi hominẽ sursum leuat, & tandẽ ad terrã prosternit. Quinto cõparatur sagittæ, quia sicut sagitta emissa nunquã quiescit donec sit in termino, sic & prosperitas mundi nunquã quiescit donec hominẽ ducat ad mortẽ. Tanquã sagitta emissa in locũ destinatũ, sic & nos nati continuo desinimus esse. Sexto comparatur herbæ. herba enim mane floret: sed scissa vespere decidit, indurat, & arescit. Sic & mundi prosperitas ad modicũ floret, sed statim per mortẽ iuc cisa decidit & arescit. Vnde Iac. 1. Sicut flos fœni transibit, exortus est enim sol cũ ardore & arefecit fœnũ & flos eius decidit & decor vultus eius depe B riit: ita & diues in itineribus suis marcescet. Et hãc comparationem faciebat psal. d. Mane sicut herba transeat, & mane transeat & floreat, vespere decidat induret & arescat, vbi gloss. Aperta comparatio, quia sicut herba mane floret, vespere decidit & arescit, sic & mundi prosperitas mane, scilicet, prosperitatis floret, vespere scilicet, in fine decidit per mortem, induratur vt cadauer & arescit in puluerẽ. Ex quibus omnibus patet quã modica sit malorũ prosperitas. Et hoc hic notat psal. de malis di. Quoniã tanquã fœnũ velociter arescẽt, &c. Et attende q dicit velociter & citò, quoniã omnis præsens glotia quantuncũq; duret, tamẽ cito & velociter transit, quia omne tẽpus æternitati cõparatũ nihil est. Vnde Greg. d. Si. n. ab ipso humani ge C neris exortu vsque ad tẽpus in quo sumus mentis oculos ducimus, omne qd finiri potuit quã breue fuerit videmus. Ponamus. n. quẽlibet hominẽ à primo die mundi cõditũ, vsq; ad hodiernũ diẽ vitã ducere, hodie tamen eandem vitã quã quasi longam ducere videbatur finire: ecce finis adest, quia cuncta transierunt: futurũ in hoc mundo nihil est, quia nullum ad vitã vel breuissimum restat momentũ. vbi est ergo longũ tẽpus quod inter initiũ finẽque deprehensum, ita consumitur ac si nec breue vnquã fuisset. Impij itaq; quia præsentẽ vitã diligunt, in ea proculdubio elati percipere laudẽ quærunt, linguæ fauoribus extollũtur, nec esse boni sed dici appetunt, quã videlicet laudẽ longã esse æstimant dũ assequũtur, sed breuẽ intelligunt fuisse dũ amittũt. D In fine quippe eis ostenditur q nihil fuit quod amauerunt. Et infra c. 2. Hoc erit eorũ gaudiũ æternitati cõparatũ, quid erit quãdo irruẽte mortis articulo ita cõsumitur: ach omnino nõ fuerit? cuius nimirũ gaudij lætitia pertransit, & pœna permanet: & cum res amittitur causa durat. Hanc ergo breuitatẽ prosperitatis malorũ bene cõsiderans psal. d. *Quoniam tanquam fœnum velociter arescent*, &c. psal. 102. Homo sicut fœnũ dies eius tanqã flos agri, sic efflorebit, qm̃ spiritus pertransibit in illo, & nõ subsister, &c.

Iob. 1.

psal. 89

Brevitas Greg. li. 25. mor. c. 2.

568 Spera in Deo, & fac bonitatẽ, inhabita terram, & pasceris in diuitiis eius.

Hic consequenter ostendit quã magna sit iustorum prosperitas, licet hic aduersa pati videantur. Et duo facit. Quia primo ostendit quanta sit iustorũ fœlicitas, vt ametur. Secundo quanta sit malorum peruersitas, vt vitetur, ibi. *Noli emulari*. Et diuiditur in partes quatuor, secundũ quod iustorũ prosperitas quatuor facit iustis. Nã primo mentẽ iustorum plene satiat. Secundo postulata iustis bona impetrat, ibi. *Delectare in Domino*. Tertio infirmitatẽ iusto A rum roborat, ibi. *Reuela Domino*. Quarto occultã bonitatẽ iustorũ manifestat, ibi. *Et educet quasi lumen*. prosperitas temporalis quantũcumq; sit magna, mentẽ nõ satiat, patet de honoribus & dignitatibus: quas quanto quis plus habet, plures desiderat, sic de diuitiis sic etiã de voluptatibus, quia omnia ista mentẽ accẽdunt ad ampliora desideranda. Ideo dicitur. Oculus malus ad mala non satiabitur. Fœlicitas autẽ & prosperitas iustorũ ipsorũ satiat mentẽ. Et ratio est, quia desideriũ iustorũ est verũ, sed malorũ est falsum. Et est de desiderio iustorũ & malorũ sicut de siti vera & falsa, quia prima potando satiatur, secunda verò potando magis accenditur. Docet. n. Aucen. 1. can. q desideriũ esurientis aut sitientis, si est certũ & veri desideriũ, nõ est tardandũ cũ ebulierit, sed saturandũ. Secus est de desiderio mẽdoso, quale est sæpe de sideriũ ebriorũ, quorũ sitis nõ prouenit ex aliqua indigentia naturæ, sed ex aliqua materia cholerica, vnde talis sitis mendosa nõ satiatur potando, sed magis accenditur. Sic moraliter, nã desideriũ cordis nostri est verũ & certũ quãdo est respectu illorũ, quibus homo naturaliter indiget. Et ideo tale desideriũ nõ differtur à Deo, sed ipsum satiat, præbẽdo ei seipsum in pastũ. Sed desideriũ prosperitatis mundanæ est falsum, & nõ certũ. Est. n. quasi quædã sitis mendosa, quæ nõ prouenit ex aliqua naturali indigentia, sed ex vana concupiscentia, & ideo non saturatur cupiditas sed magis accenditur, vtputa quanto superbus plus honoratur, plus sitit honores: quanto auarus plus ditatur plus diuitias sitit, sic de luxurioso, qui voluptatibus fatigatur, sed nõ satiatur. Vnde Bernar. in De diligendo Deũ d. Stultũ & extremæ dementiæ est, ea appetere, quæ non (dico nunquã) satiant, sed neq; tẽperant appetitũ. dũ quicquid taliũ habueris nihilominus nõ habita cõcupisces, sed nõ habita semper inquietus anhelabis. ita. n. fit vt per falsa & mala fortunæ oblectamẽta vagabundus animus fatigetur nõ satietur, dum quicquid famelicus putat reputat, id quod superest deuorandũ. Et Sene. epist. 51. loquẽs de bonis tẽporalibus ait. Si quid in illis esset solidi aliquando implerent: nec autẽ haurientiũ sitim cõcitant. Non sic autẽ est de vera siti, & desiderio iustorũ, qui solum Deũ sitiunt, in quo anima satiantur. Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Et hoc est quod nunc dicit psalmo de quolibet iusto. Spera in Dño, & fac bonitatẽ, & pasceris in diuitiis eius. Et notanter dicit. Spera in Dño & fac bonitatẽ, quia sicut fides sine operibus mortua est, ita & spes, quia sperare sine operibus & meritis nõ est spes sed præsumptio, vt ait Mag. Dicit ergo *Spera in Domino & fac bonitatem & tunc pasce*

Prosperitas temporalis non satiat.

Ecc. 14.

Sitis. Desiderium

Psal. 16.

Magister 2. sen. dist. 26.

Delectare in Domino: & dabit tibi 569

E petitiones cordis tui.

Hic consequenter ostendit q prosperitas iustorũ postulata impetrat: prosperitas n. mũdi nunquã tribuit quod homo desiderat: probo: quia naturaliter oẽs quærũt fœlicitatẽ, quã nõ tribuit prosperitas mundi, quia nõ satiat, vt dictũ est, sed bene properitas iustorũ, quia facit hominẽ beatũ. Beatus autẽ dicitur ille qui habet quicquid vult, & nihil mali vult. Ad hoc autẽ ostendendũ d. *Delectare in Domino*, &c. Vbi aduerte q delecto, tas. cõponitur ex de & lecto, tas. mutata a, in e, & sic delectari in Dño est de bonitate eius lactari, q̃ quidẽ bonitas Dñi sugitur p cognitionẽ & amorẽ. Ille ergo q delectatur in aliquo cupit lactari illo, & sic q delectatur in mundo, cupiũt satiari de mũdo qd nũquã obtinẽt. Qui vero delectantur in Dño, cupiunt de solo dño lactari: & isti obtinent, qa talibus datur de Dño plena satietas. Et hoc est quod dicit. *Delectare in Domino* i. cupias lactari de Dño solo spreta mundi voluptate & *tunc ipse dabit tibi petitiones cordis tui*. Et ratio est, quia qui sic delectantur in Dño, nõ petunt nisi bona gratiæ & gloriæ. quæ nulli iustẽ petenti denegantur. Hæc enim sunt illa quæ iusti petunt de bonis tẽporalibus, nullã facientes mẽtionẽ, nisi sub conditione, si expediat honori diuino & saluti suæ vel aliorũ: qd Deus semper sic petentibus cõcedit. Si. n. aliud peterent iam nõ **vellent** lactari de solo Dño sed de **mundo, quæ insimul** stare non possunt. Et hoc est quod illis qui delectantur in Dño, dicit saluator. Si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Illa autẽ sola petitio fit in nomine Saluatoris, quæ spectat ad salutẽ. Nihil. n. aliud est petendũ, vt ostẽdit Valerius ex dictis Socratis li. 7 d. q doctrina Socratis fuit nihil vltra petendũ à diis immortalibus, quã vt bona tribuerent, &c. Sed quia dictum est q prosperitas iustorũ eos satiat & nõ prosperitas malorũ, ideo circa prosperitatẽ malorũ quæritur primo vtrũ beatitudo hominis cõsistat in prosperitate malorũ circa diuitias, &c. 1. secundæ. q. 2. arti. 1.

Delectatio.

Petitio.

Ioan. 15

Valerius li. 7.

Salutare.

§ 70 dep. di. 2. qui ali quando.

Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.

Hic consequenter ostendit tertiũ. s. q prosperitas iustorũ infirmitatẽ ipsorum roborat. In hoc est differentia inter mundanos & iustos: quia mundani cõfidunt in rebus mundanis, vt in potentia mũdi & diuitiis, dicente Psal. Qui cõfidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarũ suarũ. In his autem cõfidentia habenda nõ est. Nõ quidẽ in diuitiis, qa per se iuuare nõ possunt, imo quandoq; causa sunt mortis: vt enim ponit Philosophus potest contingere q quis diues fame moriatur. Vnde recitat ibidẽ de quodã cuius nomen erat Mida, q cũ nimis esset auidus auri (vt fabulosè dicitur) impetrauit à Deo, vt quicquid tãgeret fieret aurũ, cũ ergo tactus reseruaretur in singulis partibus corporis etiã ore nihil tangere poterat, quod nõ fieret aurũ. Et sic erat ei magna copia auri, & tamen fame periit, qd esse nõ posset si aurũ vel cæteræ diuitiæ per se satisfacerent indigẽtiæ naturali, vnde de tali ad literã potest dici illud psal. 51. Videbunt iusti, & dicent. Ecce homo, qui nõ posuit Deũ adiutorẽ suũ: sed sperauit in multitudine diuitiarũ suarũ, &c. Alij verò cõfidunt in ciuili potentia nec ista per se iuuare potest, imo multories est causa mortis tã aĩæ quã corporis, qa talis potentia est quid violentũ & cõtra naturã, vt probat Philosophus 7. Politi. Quia sicut ignis, quia est naturæ calidæ ideo naturaliter calefacit, & contra naturam esset si frigefaceret, sic quia homo est naturaliter liber arbitrij, ideo tunc homo naturaliter dñatur hominibus, cũ eis liberè & voluntariè principatur: quod solũ cõtingit quãdo populus libere & voluntariè mãdata principis exequitur. Nõ ergo quis cõfidere debet in ciuili potentia dominij: quia cũ talis potestas sit violenta, & contra naturam, durare nõ potest. ideo dicitur. Nolite confide

Philosoph. 1. polit. cap. vlt.

Psal. 51.

Philosoph. 7. politic. text. 2.

Potentia.

Psal. 145

re in principibus, in filiis hominũ, in quibus nõ est salus. Hæc autẽ omnia cõsiderantes iusti nõ in diuitiis, nõ in potentiis fortitudinẽ suã fundant, sed in solo Deo, qui est ipsorum fortitudo: & facit omnia quæ illi volunt facere. Et hoc est quod hic. d. psalm. *Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet*, glo. *Reuela Domino*. s. peccata tua cõfitendo. *Spera in eo*. s. per eius gratiã implere mãdata. *Et ipse faciet*. s. vtrũq;. s. liberabit te à peccatis & omnibus malis, quæ pateris. Et dabit tibi gratiã & fortitudinem ad faciendũ mãdata. ¶ Sed forte d. Quomodo quis viã suã Deo reuelare potest, qui omnia cognoscit æternaliter, cũ reuelatio sit quædã occultorũ manifestatio: Respondeo q sicut propriè loquẽdo nihil Deo potest occultari, ita nec reuelari, & tamen dicimus illa Deo occultari, quæ vellemus ipsum nescire, sic & suo modo illa sibi reuelamus, quæ illũ scire gaudemus. Ista ergo reuelatio est ex parte nostra, quia ei cor nostrũ aperimus, sed nõ ex parte Dei, q aliqd nouiter per hoc sciat. Vel aliter. Illa Deus dicitur scire, quæ approbat. & illa nescire quæ reprobat, & sic cognoscit bona opera, & peccata ignorat, quia nõ approbat. Ille ergo celat viã suã Dño, cuius via siue vita est mala, & peccato obnoxia. Ille vero reuelat, cuius via siue vita est bona & virtuosa. Quid est ergo dicere, *reuela Domino viam tuam*. nisi bonam fac viã tuam, vel rectè & virtuosè viue? Et hoc est quod dicitur. Reuela Dño opera tua & dirigentur cogitationes tuæ. Et q ista reuelatio nihil aliud sit nisi bene operari, ostendit cõsequenter psal. d. *Et spera in eo*. Quid enim est sperare in Dño nisi meritoriè operari? quia sperare sine meritis, non est spes sed præsumptio, ideo præmittit hic psal. d. Spera in Domino, & fac bonitatẽ. Sic ergo idem est reuelare Dño viam nostram, & in ipso sperare. Sed quia secundum Apostolum velle. s. bonum adiacet nobis non autem perficere: quia. s. cum simus liberi arbitrij possumus velle sanctè & iustè viuere, sed hoc ex nobis non possumus perficere: vt scilicet tale velle sit meritoriũ, quia opera nostra sunt meritoria: non quidem ex parte nostra principaliter: sed ex parte Dei acceptantis. Dicit ergo Psal. *Reuela Domino viam tuam & spera in eo*. Hoc fac quod ex te est: *& ipse faciet*. quia scilicet talia bonitate sua faciet esse meritoria: quia illa acceptabit ad vitæ præmiũ.

Delectatio.

Petitio.

Auarum.

Philosoph. 1. polit. cap. vlt.

Potentia.

Reuelare.

Prouer. 17 spes.

Rom. 7.

Et educet quasi lumen iustitiam 571
tuam, & iudicium tuum tanquam meridiẽ: subditus esto Domino, & ora eũ.

Hic consequenter ostendit quomodo iustorum prosperitas ipsorum occultam bonitatem manifestat. Vbi sciendũ, quod differentia est inter malos & iustos, quia prosperitas malorũ reddit eos mundo gloriosos, occultando mala ipsorum & prætendendo bona, quæ nõ habent. Vnde de malis est sicut de sepulchris ornatis exterius, interius autem plenis ossibus mortuorum, & immunditia, quia tales gloriam suam ponunt in exteriori apparentia & fama non in existentia, quia curant boni apparere, sed nõ existere. Vnde talibus dicit Christus. Vę vobis, &c. qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ apparẽt deforis hominibus speciosa: intus autem sunt plena ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Et tales curant solum apparere mundo & hominibus, sed non Deo. Contra quos dicit Chrysostomus super Matt. Dic autem hypocrita, si bonum est esse malũ vt quid non vis apparere, quod vis esse? Nam quod

Lucere Lumen

Matt. 23.

Chry. super Mat. hypocrita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turpe est apparere, turpius est esse, quod autē formosum est apparere formosius est esse: ergo aut esto quod appares aut appare quod es. Prosperitas autem iustorum ad oppositum tendit, quia iusti solum Deo volunt apparere & non mundo, sicut Psa. d. Ego autem in iustitia apparebo in conspectu tuo scilicet non hominum. Est ergo de malis sicut de luna à sole remota, & de bonis sicut de luna soli cōiuncta. Vbi nota ꝙ luna quanto magis distat à sole tunc nobis inferius magis apparet luminosa, sed tunc superius est magis obscura: & quanto plus appropinquat ad solē tunc superius est magis luminosa, & inferius magis obscura. Cuius ratio est, quia luna est quoddam corpus rotundum, quod totum suum lumen recipit à sole, & per magnum spatium situatur sub sole: ex illa ergo parte solum illuminatur quam sol respicit, quando autem luna directè est sub sole, & dicitur coniuncta soli, sol solum respicit partem superiorem lunæ & non inferiorem, & quando incipit recedere à sole paulatim, tunc sol incipit eam paulatim ad partem respicere: & tunc nobis aliqualiter apparet illuminata: & sic quando directè est ex oppositio solis inferius apparet tota luminosa, sed superius est tota obscura. Sic moraliter mali quanto magis per malitiam distant à Deo, mundo apparent magis luminosi, sed Deo sunt magis obscuri. Sic boni quanto magis Deo appropinquant per vitæ sanctitatem, tanto mundo apparent magis obscuri & despecti, sed superius magis sunt clari & luminosi. Vnde Greg. ait. Sæpe contingit vt electus quisque continua hic aduersitate deprimatur, à cunctis despectabilis cernitur & huius mundi gratia indignus æstimatur: sed tamen ante occulti iudicis oculos virtutibus emicat: meritis vitæ coruscat, &c. Sic ergo in præsenti vita peccatores videntur luminosi: iusti autem obscuri. Sed in futura vita oppositum erit: quia mali ostendentur obscuri toti mundo; sed iusti luminosi. Et hoc est quod dicit psal. cuilibet iusto. *Et educet quasi lumen iustitiam tuam*, s. in futuro, quia omnia omnibus erunt manifesta. *Et iudicium tuum tanquam meridiem.* Per meridiem enim notatur claritas manifestationis, quia tunc sol nobis clarius lucet. Et nota differentiam inter iustitiam & iudicium: quia iustitia stat pro virtute habituali, sed iudicium pro virtute actuali scilicet & operatione, quia tempore iudicij omnes virtutes iustorum tam habituales quàm actuales omnibus erunt manifestę. Et hoc est quod dicitur. Iudicium suum dabit in lucem. Et ideo confortando ex prædictis quemlibet iustum vt perseueret, & tantam lucem & claritatem expectet subdit. *Subditus ĩsto Domino*, s. per humilitatem & obedientiam. *Et ora eum*, s. donec donet promissa. Ecce bona regula, vt ait glo. Vt bona semper agamus, & semper rogemus, quoniam iustum est subditum esse Deo.

Psal. 8. Luna Sol. Iustus. Peccator.

Gregor.

Soph. 3.

2. Mac. 9

572 Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua: & in homine faciente iniustitias:

Hic postquam psal. ostendit ꝙ maior est fœlicitas iustorum in futuro quàm malorum, hic consequenter ostendit ꝙ etiam in præsenti maior est bonorum prosperitas quàm malorum: vnde de prosperitate malorum in præsenti quatuor ponit. Primo quòd illa est cupabilis & criminosa: secundo ꝙ est fugibilis & odiosa, ibi. *Desine ab ira.* tertio ꝙ est damnabilis & luctuosa, ibi. *Quoniam qui malignantur.* quarto ꝙ nō est durabilis sed brevis & ruinosa, ibi. *Et adhuc pusillum.* Quantū ad primū ostēdit ꝙ illorū s. malorū prosperitas est culpabilis, &c. Vbi notandum ꝙ radix omnis peccati est nolle subiici Deo, voluntatem suam diuinæ voluntati præferre, de quibus dicit Apostolus. Suam iustitiam statuere volentes, iustitiæ Dei non sunt subditi. Isti vias Domini negligentes in suis cupiunt prosperari quod peccatum est maximum. Iusti autem econtrario, se Deo subiicientes voluntates proprias abnegant, vt Dei faciant voluntatē. Vnde istud prosperitatis malorum vitium hic notat psal. d. *Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua*, i. qui prosperitatē viæ suæ quærit & non Dei quod est vitium superbiæ. Hic enim æmulari stat pro inuidere. q. d. Et si videas malos prosperari, non inuideas, quia illorum prosperitas non est vera sed criminalis. Vbi aduerte ꝙ duplex est via. s. via quæ ducit ad cœlum, & hæc arcta, & via quæ ducit ad infernum, & hæc est lata. Spaciosa est via quæ ducit ad perditionem & multi ingrediūtur per eam. Et arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam. Prosperitas peccatorum vocatur via lata: sed iustorum vocatur via arcta. Vnde Chrys. super Matt. Via proditionis est omnis iniquitas: quæ dicitur spaciosa, quia non est intra regulam disciplinæ inclusa: & ambulantes in ea quicquid eos delectauerit hæc sequuntur. Via autem vitæ dicitur omnis iustitia, quæ arcta dicitur propter causas contrarias. Bene ergo dicit Psal. *Noli ergo æmulari in eo qui prosperatur in via sua*, scilicet & non in via Dei, quia talis via ducit ad perditionem. Sed magis æmulari in eo, qui prosperatur in via Dei, quia talis ducit ad salutem. *Noli ergo æmulari in eo qui prosperatur in via sua*, q. s. talis prosperitas causa est multorū peccatorū. Dicit Albumazar ꝙ crescente luna crescit humidū in corporibus animalium & fiūt corpora animaliū fortiora. Et per oppositū decrescente fiunt debiliora: sicut patet in lupis qui crescente luna magis venationi insistunt. Similiter & animalia venenosa crescente luna magis sunt venenosa: sic & moraliter. Quid enim per lunam quæ semper mutatur intelligitur, nisi mundi prosperitas, quæ nunquam in eodem statu permanet? quia nunc crescit, nunc diminuitur, nunc hominē eleuat, nunc deprimit, nunc clarum & famosum efficit, nunc obscurum & infamē. Luna ergo prosperitatis mundanæ crescente fortificantur corpora animaliū: quia caro contra spiritū magis insurgit. Et sic venena multiplicantur. s. peccata. Et sic per oppositum luna decrescente corpora debilitantur quia decrescēte fortuna, caro minus insurgit cōtra spiritum, & per cōsequens minuitur peccati venenum. Non ergo tali prosperitati est æmulandum: quia ad peccatū inducit. Et hoc est quod subditur. *Et in homine faciente iniustitias*, q. d. omnis qui sic prosperatur, facit iniustitias. Et aduerte, ꝙ cum omnis iniustitia sit peccatum: & omne peccatum sit nihil, & sic nullum peccatum proprie potest fieri, sic nec iniustitia potest proprie fieri, quia tunc fieret per Deum, per quem omnia facta sunt. Dicitur igitur iniustitia impropriè fieri: quia scilicet fit aliquid vel omittitur ad quod sequitur iniustitia.

Prosperitas.

Rom. 10.

Via.

Matt. 7.

Christost. sup Matt. 3.

Luna. Curæ spiritu.

573 Desine ab ira & derelinque furorē: noli æmulari, vt maligneris.

Hic cōsequenter ostēdit, ꝙ malorū prosperitas sit

Punitio. Prosperitas.

sit odibilis, &c. Vbi nota ꝙ multi videntes in hac vita malos prosperari, ex hoc indignantur & murmurant. Quod aliud est quàm dicere Deum iniustè agere, dum malos exaltat, & deprimit bonos. Et ex hoc mouentur ad malos imitandum, vt etiam ipsi prosperitatem consequantur. Non enim tales aduertunt, ꝙ talis malorum prosperitas est eis maxima pœna. Quando enim Deus concedit peccatoribus prospera tunc illis videtur iratus, vel quasi de

Psal. 80. ipsorum salute desperans. Dimisi eos secundū desideria cordis eorum, &c. Et verè grauis est morbus, de cuius curatione cœlestis medicus desperat. Vnde sicut infirmo grauis esset punitio nō secare mēbrum, morbo contagioso infectum, vel non dare amaram portionem sanitati necessariam. Sic peccatori est grauis punitio ipsum non secare, ipsum nō punire, sed prospera ad votum sibi dare. Vnde Pro-

Proclus. clus lib. de prouidentia Dei dicit. Qui enim punūtur profectum habent, non puniti autem circunferunt suiipsorum minorationem insanabilem. Non enim infirmorum corpora secari, amaras dare potiones malum est, sed languere & sectione vel potione carere. Et vere hæc maxima punitio est in malo impunitum manere, quemadmodū si quis à Salvatore Æsclepio, qui scilicet secundum Gētiles fuit Deus medicinæ despiceretur, corpore languens. Et concludit Proclus sic: vt igitur summatim dicatur: non mox puniri, punitio est incomparabilis: hæc ille. Sic ergo malorū prosperitas est eis punitio maxima: sic & per oppositum statim per aduersa peccatum puniri est Dei maximum beneficium: vnde

2. Mac. 6. 2. Maccha. 6. Et enim multo tempore nō sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere magni beneficij est iudicium. Ex his omnibus patet quòd non debemus indignari contra Deum visa prosperitate malorum, quia eos tunc punit non beneficium præstat. Et hoc est, quod hic cuilibet nostrum dicit Psal. *Desine ab ira, & derelinque furorem.* id est, non irascaris. neque furore mouearis visa prosperitate malorum *Et noli æmulari.* id est, ipsos imitari, *vt malignetis.* id est, vt efficiaris malignus, vt scilicet ipsorum prosperitatem consequaris, quia damnosa est & nō vtilis: vnde sequitur.

774. De pr. di. 3. quid ergo.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem dominum, ipsi hæreditabunt terram.

Tanta est enim Dei iustitia quòd peccata impunita dimittere non potest: vnde oportet quòd vel peccator illa puniat per pœnitentiam, vel Deus per

Punitio. damnationem æternam: vt ostendit Greg. Sed mali considerantes solum Dei misericordiam, credunt

Gregor. peccata sua à Deo non punienda, & ideo nec ipsi illa punire volunt. ¶ Si autem quæras, quare peccator non credit puniri? Respondeo, quia non considerat iudicia Dei. De natura Leonis dicitur, quòd

Quæstio. cū Leo sentit venatores, ne visis venabulis terreatur, terram continuè aspicit, & non venabula. Sic & peccator conformiter, cum sentit se à diabolo venari, vt per peccata capiatur, & puniatur æternaliter, nunquam ipsa venabula respicit, sed solum terram, scilicet, non considerat pœnas peccato debitas, sed solum terram, id est, terrenam delectationē, in peccato habitam: vnde si consideraret peccata & peccatorum pœnam, peccata commissa puniret, & in futurum peccata caueret: quia secundum Damas. Nullus respiciens ad malum, operatur: sed omnis peccans peccat ratione alicuius existimati

Leo pescatur.

A boni, vel delectationis, quam per peccatum intendit assequi. Sic ergo peccator non vult aduertere peccatum, nec pœnam ipsum sequentem, sed solū delectationem ex peccato sequentem. Vnde sibi accidit, sicut legitur de Simia, quæ habens plures fœtus, fugiens venatores, illum quem plus diligit inter brachia apprehendit fugiendo, & alium dimittit, qui videns se dimissum supra matrem saltat & supra collum matris se firmiter tenet ipsa inuita. Cum vero ipsa nimis à venatoribus fatigatur, illum quem plus diligit cogitur abiicere, alium vero abiicere non potest, sed simul mater cum illo capitur. Sic moraliter peccator duos filios habet, scilicet, peccatum & delectationem, delectationem diligit, sed peccatum odit. Mors autem venatur continuè peccatorem, & insequitur: quod videns peccator vt fugiat peccatum, relinquit ipsum, nō considerando, sed delectationem amplectitur, ipsam exequendo. Sed peccatū sic firmiter à tergo se collocat, quòd delectatione cessante, ipsum remanet in anima. Et quia peccato remanente, Dei iustitia ipsum impunitum dimittere non potest: hinc est quòd æterna damnatio ipsum peccatum consequitur contra intentionem peccantis. Et hoc nūc omnibus ad memoriam reducens Psal. d. *Quoniam qui malignantur exterminabuntur.* id est, extra terminos & limites humanæ naturæ ponentur. Nam terminus idem est quod finis. Finis autem humanæ naturæ, ad quam est facta, est ipsa beatitudo æterna, quæ stat in Dei visione & fruitione. *Exterminabuntur* ergo malignantes, ab isto fine & termino exulabunt. Exterminauit impios ex Israel. Sed contra erit de iustis, quia ipsi *hæreditabunt terram.* scilicet, viuentiū. Et hoc quod d. *Sustinentes autē dominū ipsi hæreditabūt terram:* Secundum enim grāmaticos, teneo, es: componitur cum sursum & ht sustineo, nes: quod est sursum tenere: & illi sustinent dominum qui supra omnia ipsum tenēt, scilicet, ipsum supra omnia diligendo. Et quia tales sunt vere filij Dei, ideo hæreditatem Dei possidere debent. Hæreditare acquirent eam, & qui diligunt nomen eius hæreditabunt in ea.

Simia peccatū.

Exterminatio.

1. Mac. 9.

Psal 68.

566. Et adhuc pusillum, & non erit peccator: & quæres locum eius, & non inuenies.

Hic consequenter ostendit quòd fœlicitas malorum non est durabilis. Et quia opposita iuxta se posita magis eluescunt, ideo primo ostendit quòd malorum fœlicitas est breuis: secundo quòd iustorum est stabilis: ibi. *Mansueti autem.* Quantum ad primum ait. *Adhuc pusillum. &c.* Fortuna enim mundi stabilitatem non habet, sed modicum durat: ideo pingitur in formam rotæ quæ faciliter vertitur: vnde in Prouerbiis Sapientum dicitur: quòd fortuna vitrea est, quia cum splendet frangitur. Et Augusti.

Augustin. 4. de ciuit. Dei. Hominum fœlicitas vitreæ lætitiæ comparatur, quæ cum altior est, amplius time-

Vitrum. Isidorus. Fortuna. tur, ne frangatur. Narrat Isidorus, 16. Etym. Fertur sub Tyberio Cæsare quendam excogitasse vitri temperamentum, vt non esset fragile, sed ductile, qui adductus ad Cæsarē protulit phialam vitream, quam Cæsar ad terram proiecit, quam artifex sustulit & cum malleo phialam, quam fregerat, correxit. Requisitus à Cæsare si quis alius hanc artem nosset. Iurauit quòd non. Quem statim Cæsar iussit decollari, ne aurum pro luto haberetur. Sic Cæsar illum occidit, qui vitrium ductile facie-

Prosperitas.

Nota.

bat,quid mirum si Deus illum de medio tollit, qui lætitiam & prosperitatē mundi vitreā & fragilē ductilem facit & stabilem,id est,in animo suo cogitat, non mouebor à generatione,&c.& damnat. Et hoc ne aurum,id est,gloria æterna vilescat. Multi enim sunt qui si in prosperitate mūdi perpetuari possent, æternā vitā nunquā quærerent. Et ideo prosperitas mundi breuis est & modicū durat. Et hoc est quod dicit hic psal. *Et adhuc pusillum.* id est,modicum tempus,& *non erit peccator.* scilicet, in prosperitate, puta vel quia ad aduersitatem deiectus, vel hinc per mortem sublatus. *Quæres locum eius, & non inuenies.* scilicet quod amplius sit locus eius, Discurre per singulos malignos,qui in alto loco fortunæ fuerūt. Vbi nāq; magnus Alexander? Vbi rex Antiochus? vbi Tyberius Cæsar? Certè non reperies ꝙ summitas rotæ sit amplius eorū locus vt fuit. Ideo dicitur infra. Vidi impium superexaltatum,& eleuatum super cedros Libani. Transiui & ecce nō erat: quæsiui, & non est inuentus locus eius. Quāto enim rota est altior, dū voluitur,quē magis eleuat,magis deiicit. Nō sic aūt de prosperitate iustorū, quæ est fœlicitas perpetua, quia illa stabilis durat in æternū: de quib⁹ subditur.

576. Mansueti autē hæreditabūt terram.

25. q. 1. paratus. Scilicet viuentium. *Et delectabuntur in multitudine pacis.* Nomine pacis intelligit perpetuitatem. Quia *Pax.* vbi pax est, ibi nulla est contrarietas, cum autē omnis destructio fiat à cōtrario, ibi nulla erit corruptio vbi nulla erit contrarietas: & ibi nulla contrarietas, vbi pacis multitudo. Et ideo iusti fœlicitas perpetua *Psal.118.* erit. Pax multa diligentibus nomē tuum,& non est illis scandalum. Sed quia dictum est, quòd prosperitas & fœlicitas malorum consistit in temporali potestate, ideo circa hoc quæro vtrum fœlicitas hominis consistat in potestate super alios & prælatione,&c. 1, secundæ q. 2. artic. 4.

577. Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis.

Hic consequenter ponit psal. conditiones malorum. Ostendens quòd prosperitas iustorū est maior, quam malorum ex admixtione mali. Malorum *Peccator. Malitia. Prosperitas.* enim prosperitas habet annexum malum culpæ & malum pœnæ. Et hoc in generali & in speciali. In generali quidem, quia mali prosperitatem habētes in seipsis intrinsecus sunt diuisi. Eo quòd sensualitas ipsos trahit ad bonū sensibile rationi contrariū: syndere sis autem seu dictamē rationis trahit ad cōtrarium: neque sciunt tales sensualitatem subdere rationi, vt iusti faciunt. Et hoc est quod de impiis *Philosophus 9. Ethicor.* dicit Philosophus, quòd contendit ipsorum anima. Et hoc quidem huc trahit, hoc autem illuc quemadmodum discrepantia. Et postea concludit. Igitur si sic miserum est malum esse & fugiendam esse malitiam intensē. Et hinc apparet malorū stultitia, qui credunt in mundi prosperitate pacem habere, dum tamen intrinsecum bellum cōtinuē ferant: de quibus dicitur. Qui in magno viuentes insciētiæ bello tot & tam magna mala pacem appellant. Hoc *Sapi. 14.* ergo generale malum habet omnis malorum prosperitas. Secundo habet etiam multa alia mala in speciali annexa. Et ista mala in speciali sunt quinq;, quæ hic ponuntur. Quoniam malorum prosperitas primo superatur per constātiam: ibi. *Obseruabit peccator.* Secundo irridetur per miseriam: ibi. *Dominus autem irridebit.* Tertio inquinatur per malitiam: ibi. *Gladium euaginauerunt.* Quarto vulneratur per iustitiam: ibi. *Gladius eorum.* Quinto superatur per inopiam: ibi. *Melius est modicum.* Quantum ad primum primo superatur per constantiam: quāto enim quis mundi prosperitate est altior, tanto magis cruciatur, si per mundum abiectos ad suam voluntatem flectere non potest. Sic enim tyranni mūdi prosperitate ditati, quando sanctos Dei, nec blandis, nec minis, nec tormentis ad suum votum poterant flectere, à sanctorum cōstantia magis cruciabantur, quam sancti per ipsorum tormenta. Sic enim legimus de Decio & Laurentio: sic de Daciano & Vincentio, cui dixit beatus Vincētius: Paratus sum ad omnia tormenta pro Christi nomine sustinenda. Et tu dum me perimis in corpore, tu ipse acerbius puniris in mente. Et subditur quòd ad hæc martyris verba Dacianus cœpit dentibus fremere, & rabido ore cum stridore dentium anhelare, vt ostenderetur seipsum perfidia & iracundia plus in mente, quam Dei martyrem in corpore laniare: & sua prosperitas per martyris patientiam superabatur. Et hoc malum hic notans psal. d. *Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis.* scilicet motus per insaniam videns patientiam & iusti virtutem. Peccator videbit & irascetur, dentibus suis *Psal. 111.* fremet & tabescet, &c. Et nota hic quòd hoc verbum obseruo, uas: est valde æquiuocum. Est enim multiplex obseruatio, scilicet, quia quandoque obseruare idem est ꝙ vndiq; seruare, vel custodire, & *Deute. 5.* sic obseruamus festa, quando ab omni seruili opere abstinemus. Obserua diem sabbati. Quandoque idem est quod obedire, & sic obseruamus præcepta Dei, quando obediendo facimus quæ præcipiuntur. Obserua vt facias quæ præcepit dominus. Quā- *Deute. 6.* doque idem est quod insidiari. Et sic Pharisei obseruabant Iesum sibi insidiantes. Intrauit Iesus domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato *Luce 14.* manducare panem, & ipsi obseruabant eum, id est, insidiabantur: vnde versus. Cōplet, & obsequitur, obseruat & insidiatur. Hic autem accipitur tertio modo, scilicet, pro insidiari, cum dicit: *Obseruat peccator iustum.* id est, insidiatur iusto.

578. Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit, quòd veniat dies eius.

Hic secundo ostendit quòd malorum fœlicitas irridetur per miseriam: prosperitas enim malorum *Prosperitas. Aduersitas.* ad contrarium tendit illius, quod mali quærunt per ipsam, quia mali per ipsam quærunt lætari & in lætitia perpetuari: ista autem ad æternam eos ducit miseriam, & subito transit. Vnde est magis signum diuinæ reprobationis, quam electionis. Sicut *Medicus. Infirmus.* quando medicus infirmo omnia concedit ad libitum signum est mortis eius futuræ: quando autem dat sibi amara signum est futuræ salutis. Sic etiam aduersitas iustorum illos ducit ad vitam: prosperitas autem malorum ad mortem. Vnde Gregor. d. *Greg. 21. moral. 6.* Eant ergo reprobi, & delectationum suarum desideria compleant: in finis sui damnatione sensuri sunt, quia mortem malè viuentes amauerūt. Transitorio autem hic verbere affliguntur electi, vt à prauitate flagella corrigant, quos paterna pietas ad hæreditatem seruat. Nunc enim flagellatus iustus verbere disciplinæ corrigitur, quia ad æternæ hæreditatis patrimonium separatur. In suis autem voluptatibus relaxatur iniustus, quia tanto ei tempore ista bona suppetunt, quanto æterna denegantur.

Iniustus ad debitam mortem currens effrenatis voluptatibus vtitur, quia & vituli, qui mactādi sunt in liberis pascuis relinquuntur. At contra iustus à delectationis transitoriæ iucūditate restring.tur: quia nimirum ad laboris vsum etiam vitulus vitæ deputatus sub iugo tetinetur. Negātur electis in hac vita bona terrena: quia & ægris quibus spes est viuēdi nequaquam à medico cuncta quæ appetunt cōceduntur. Dantur autem reprobis bona quæ in hac vita appetunt, quia & desperatis ægris omne quod desiderant nō negatur, &c. Ex quibus patet ꝙ ma- *Irridere.* lorum prosperitas ad cōtrarium finē eos ducit illius, quod intēdunt. Et merito per misericordiā irridentur à domino. Et hoc est quod dicit de quolibet tali. *Dominus autem irridebit eum.* Vbi nota ꝙ irridere componitur ex in, & rideo, des: & mutato, n, in r, fit irrideo, quod est idem quod de contrario ridere: sicut si quis vadat ad plateā, vt debitorē suū in carcerem mittat, & ipse inueniat creditorem, qui ipsi faciat quod ipse alteri facere volebat tunc irridendo dicitur sibi: modo inuenisti debitorē tuū per cōtrarium. Sic dominus irridebit malos, quia quærentes per prospera mundi lætitiam, tribulationem finaliter reperient: quandoque in præsenti vita: tamē semper in vltimo die, id est, in fine vitæ: & hoc est quod subditur *Quoniam prospicit quòd veniat dies eius.* scilicet, mortis: vbi agit Magister. Semper enim impium vindicatur dominus, aut hic, aut in futuro. Si se conuertit vindicatur in eum hic, vt in Paulo, qui voce domini postulatus respirauit. Si se non conuertit, in futuro vindicabitur in eum, &c.

579. Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum.

Hic ostendit tertio ꝙ fœlicitas malorū inquinatur per malitiam, quia scilicet, est causa quandoque multorum malorū, vtputa ciuilis potentia tyrānorum fuit causa persecutionis martyrum, abundātia diuitiarum Salomonis fuit occasio eius voluptatis, excellentia Luciferi fuit occasio ipsius superbiæ & vanitatis. Vnde sicut aduersitas electorū est causa bonitatis ipsorū, vt dicit Greg. Sic & malorū prosperitas est occasio eis pfecutionis bonorū. Et hoc est qđ hic dicit *Gladiū euaginauerūt peccatores. &c.* Vbi nota ꝙ mali dupliciter bonos persequūtur, scilicet, apertè & occultè. Aperta persecutio per gladium significatur: occulta autē per arcū, quia gladius ferit de propè: arcus autem de longè & magis occultè. Vel per gladium accipe malam voluntatē iniquorū cōtra iustos. Hic gladius manet in vagina, quando mala ipsorū voluntas intus manet occulta, sed euaginatur, quando mala voluntas exterius per opus ad effectum deducitur. Per arcum vero intellige prauā & dolosam machinationem. Quoniā ecce peccatores intenderunt arcum suum, parauerūt *Psal. 10.* sagittas suas, &c. Verū quia & quandoque virtuosè & gladius potest euaginari & arcus parari, quia scilicet ad iustitiam contra malos exercenda: ideo ostendit quòd mali hanc intentionem non habēt, quia alium finem intendunt, scilicet bonorum persecutionem. Ideo subdit.

580. Vt decipiant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde.

Pusillus. Valerius lib. 3. ¶ Arcu enim, id est, dolositate decipiūt: sed gladio euaginato trucidant apertè persequendo. Sed quod remediū in istis debet haberi nisi patientiæ scutū? Narrat Valerius, ꝙ quidā Spartanus cuidam nobili respondit, qui sibi eunti ad bellū cōtra Persas dicebat: sagittas Persarū solē obscurare solere. Benè inquit narras, in vmbra præliabimur. Sic est moraliter de sagittis persecutionū malorū cōtra bonos. Multæ enim sunt sic ꝙ solem obscurari faciūt, quia scilicet claritatem huius mundi obscurāt & gloriā. Sed hoc bonū afferūt ꝙ pugnanti faciunt vmbram, protegūt enim hæ sagittæ iustos ab inordinato feruore. Et ideo scuto patientiæ muniti istas sagittas non timēt. Scuto circūdabit te veritas eius. Vel per gladium intellige linguā detractoris. Filij hominum *Psal. 56.* dentes eorum arma & sagittæ: lingua eorū gladius *Psal. 56.* acutus. Per arcū autē dolos, iuxta illud quod habetur psal. 63. Quasi exacuerunt vt gladium linguas *Psal. 63.* suas, intenderunt arcum, rem amaram, &c. Per pauperem autem intellige Christum. Iudæi ergo cōtra Christum gladium euaginauerūt, quādo ipsi apertè detrahebant, apertè mortē inclamando. Et ita si non manibus, tamen lingua Christum occiderūt, d. Tolle, tolle crucifige eum, quia nos legē habemus, *Ioan. 19.* & secūdum legem debet mori, quia, &c. Sed intenderunt arcū suum quando occultè & dolosè ipsum persequebantur. Arcus enim occulte, sed gladius aperte ferit. Occultas enim insidias Christo parabant, vt Christū caperent in sermone: Magister sci- *Matt. 22* mus, quia verax es, &c. Et nota hic differentiā inter *Pauper.* pauperem & inopem, quia vt dicit glo. Pauper est, *Inops.* qui sibi nō sufficit, Inops qui nec ab alio opē habet.

581. Gladius eorū intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur.

Hic consequenter ostenditur ꝙ malorū prosperitas punitur per iustitiam: quod dupliciter contingit, scilicet in præsenti, & in futuro. In præsenti enim vulnerantur quò ad corpus, & quò ad animā: quò ad corpus quia sæpe malū, quod aliis indebitè excogitant, ipsi patiuntur. Sic enim Aman parauerat, patibulum vt in ipso suspenderet Mardochæū, sed non Mardochæus, sed ipse Amā in ipso fuit suspensus. Sic Saul excogitauerat, sic facere vt Dauid per *Hesser 7. Peccatorum prosperitas.* manus Philistinorum interficeretur, à quibus non Dauid, sed ipse Saul fuit occisus. Sic & Satrapæ regis Babylonis ignem fornacis accendi fecerunt, vt illi tres pueri innocentes cremarentur, à quo non *Dan. 3.* ipsi pueri, sed incendentes fuerunt combusti. Sic & Babylonij fecerunt Danielem poni in lacu leonum, vt ab ipsis deuoraretur, à quibus nō ipse Daniel, sed aduersarij eius in momento deuorati fuerunt. Et *Dan. 14.* multa talia in scriptura sunt manifesta. Sic enim de quolibet tali dicitur. Qui fodit foueam, incidit in eam. Et hoc est quod dicit. *Gladius eorum intret in cor-* *Prou. 26.* *da ipsorum.* Quia omnis qui accepit gladium gladio peribit Quandoque etiam imo semper hoc accidit *Luce 22.* quò ad animam, quia etiam ipsa malorum prosperitas quædam pœna est eis quò ad mortē. Quanto altior est prosperitas, tanto maiorem solicitudinem mentis & timorem inducit & anxietatem. Sicut arbor, quanto altior est, tanto ab omni vento facilius agitatur: vnde Chrysost. super Matth. Semper enim *Chrysost. Potestas.* grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut enim ramum arborum in excelso positarum etiam si leuis aura flauerit, mouet: sic & sublimes homines etiam leuis nuncij fama cōturbat: humiles autē sicut & in conualle plerunque in tranquillitate cōsistunt. Et ideo tales elati, qui malū aliis inferre cogitant, primo seipsos intus feriūt, propter quod dicit. Gladius eorum intret in corda ipsorū. In cuius

figuram

Universidad de Deusto
Biblioteca

figuram Golias, qui nocere volebat Iudæis, gladio proprio fuit occisus. De pœna autem futura nulli dubiũ, quia gladio æternæ damnationis interimuntur. In gladio morientur omnes peccatores populi mei: hoc ideo quia gladius peccati ipsorum, est causa ipsorum damnationis. *Et arcus eorum confringatur:* quia scilicet insidiæ & dolositates malorum contra bonos frustrantur, quia bonis non nocent, sed proficiunt, quia ipsorum merita accumulant.

1. Reg 17
Osee 14

582. Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas.

12. q. 1. clericus.

Hic ostenditur consequenter ꝙ malorũ prosperitas superatur per paupertatem bonorũ, quia melior est paupertas iustorum quã malorũ abundantia. Quod ideo patet, quia malorum diuitiæ mentẽ ipsorum satiare non possunt, sed ipsam magis solicitant & inquietant. Paupertas autem iustorũ ipsos satiat & ab omni solicitudine reddit immunes. Primum probat Gregor. lib. 15. Mor. ca. 10. d. super illo verbo Iob 20. Nec est satiatus venter eius, d. Venter quippe iniqui auaritia est eius, quia in ipso colligitur quicquid peruerso desiderio glutitur. Liquet vero, quia auaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur: nam more ignis qui cum ligna acceperit, quæ consumat excrescit: & vnde videtur momentum flãma cõprimi, inde paulò post cernitur dilatari. Iustus autem quantumcũque modicum habeat de bonis temporalibus, quietatur in illis vlteriora nõ desiderando, quia eius appetitus tendit ad bona spiritualia nõ ad temporalia, aliter iustus non esset. Quod autem diuitiarum multitudo mentem quietare non possit, probo. Vbi notandum ꝙ diuitiarum sunt duo genera: quia quædam sunt artificiales, & quædam naturales. Diuitiæ naturales dicuntur quæ naturaliter ex rebus naturalibus producũtur, vt quæ accipiũtur ex agris vel arboribus, vel ex animalib⁹. Et vniuersaliter quæcũq; ad victum vel vestitum deseruiunt, inter naturales diuitias computãtur. Diuitiæ vero artificiales sunt quæ per artem & industriam hominum sunt adinuentæ, cuiusmodi sunt aurum & argentum, & omnis pecunia, quæ per se indigentias corporales non supplent, sed per conuentionem, & accidentaliter deseruiunt indigentiæ corporali. In neutris autem diuitiis est animi satietas. Non quidem in artificialibus: quod probat Philosophus ex tribus. Primo quia diuitiæ artificiales ordinantur ad naturales, quod autem ad aliud ordinatur mentem satiare nõ potest. Secundo quia tales diuitiæ non habẽt à natura, ꝙ sint diuitiæ, sed solũ ex ordinatione hominum. Illud autem quod est tale solum per accidens, & ex arbitrio alterius animum alicuius satiare non potest, quia aliter in potestate tua esset ꝙ animus meus modo esset satiatus & modo non, propter quod dicitur, 1. Polit. ꝙ transmutatis vtentibus, id est, trãsmutato ordine & dispositione hominũ huiusmodi diuitiæ nullã habẽt vtilitatẽ, nec dignitatem: ꝙ enim tantũ auri valeat tantũ frumenti hoc est quia numismata reputãtur magna in opinione hominum, & quia sic vult ordo & dispositio vtentium eis. Tertio quia tales diuitiæ indigentias nostras per se non tollunt, quia vt dicitur, 1. Polit. potest contingere ꝙ quis sit diues pecunia & auro, & tamen fame moriatur. ¶ Consequenter etiã ostendo ꝙ diuitiæ naturales nõ satiant mentẽ, maximè quia sunt bona extrinseca & nõ intrinseca. Si ergo nullus potest satiari, eo ꝙ nõ est in ipso, quomodo illis

Diuitiæ.
Paupertas. Greg. 15. mor. c. 10.
Satiare. Philosophus 1. politicor.

satiabitur mens? ¶ Quibus omnibus cõsideratis dicitur: Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum nõ capiet ex eis, &c. Iustus in modicitate sua quietem habet mentis, vt ostẽdit Greg. d. Qui nihil mundi huius appetunt, nullis proculdubio in corde tumultibus præmuntur. Omnes quippe inordinatos desideriorũ motus à cubili cordis mann sanctæ considerationis eiiciunt. Et quia transitoria cuncta despiciunt ex his nascẽres cogitationum insolentias nõ patiuntur. Æternam enim patriam appetunt, & quia nulla huius mundi diligunt magna mentis trãquillitate perfruuntur. Non ergo immerito psal. d. *quod melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.* Et hoc bene aduertunt diuites superbi in alia vita dicẽtes illud Sap. 5. Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactãtia contulit nobis? trãsierunt omnia hæc tanquã vmbra.

Eccles. 5
Gregor.
Sapien. 5

Quoniam brachia peccatorũ conterẽtur, cõfirmat autẽ iustos dominus.

Hic consequenter ostendit quòd malorum prosperitas terminatur per miseriã. Quantacũq; enim sit alta prosperitas mundi, vel in sapiẽtia, vel in diuitiis, vel in honoribus, vel in potentiis, nonne hic in vita per infortunia, vel saltem in morte deducitur ad nihilum? Vbi enim nunc potestas Alexãdri? vbi dignitas Cæsaris? vbi Absolonis pulchritudo? vbi sapientia Salomonis? omnia enim ad nihilum redacta sunt. Sed differenter: quia in bonis licet hic nihil appareant, cõmutata tamẽ sunt in melius. In malis autẽ nihil existunt, sed ad tormenta sunt cõmutata. Et hoc est quod dicit de peccatoribus. *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* De iustis autem. *Confirmat autem iustos dominus.* ¶ Nota ergo ꝙ per brachium in scriptura multa significantur. Est enim in scriptura brachium diuinalis firmitatis: secundum enim grammaticos brachium dicitur à bari, quod est forte. Ipsa autem diuina potentia fortitudinem habet immẽsam: cui nullus resistere potest. Virtuti brachij tui quis resistet? quoniã sicut momentũ statheræ: sic ante te est orbis terrarum. Momẽta enim statheræ quasi nullam resistẽtiam habet, quia cum stathera in æqua lance manet, nulli ponderi addito resistere potest, quin statim cadat deorsum. Sic est omnis creatura respectu brachij diuinæ potentiæ. Quod patet si consideres ꝙ istud brachium mortificatos iustificat. Secundum magnitudinem brachij tui possîde filios mortificatorum. Mortificati enim dicuntur martyres occisi, quos cum sua posteritate iustificatos possidet Christus. Subiugatos liberat, patuit quando siccato mare rubro virtute sui brachij liberauit filios Israel de seruitute Pharaonis. Eduxit Israel de medio eorum in manu potenti, & brachio excelso. Tentatos fortificat: vnde de quolibet tẽrato, ait Deus. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confirmabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo: nec mirum, quia ipsos dæmones tentantes exterminat. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, scilicet, diabolum in brachio virtutis tuæ, &c. ¶ Brachiũ vigorosæ æquitati, scilicet iudicium vltimum, quod ideo brachium dicitur quoniã sicut brachiis quæ placent leuamus, quæ displicent deprimimus, sic in vltimo iudicio Christus suo brachio leuabit electos & reprobos damnabit. Ecce dominus in fortitudine veniet & brachiũ eius omnibus damnabitur, & in brachio suo leuabit agnos, &c. Esa. 51. Brachia mea populos iudicabunt. ¶ Brachium mundanæ potestatis & diabolicæ

Psal. 36
Psal. 9
Psal. 88
Psal. 43
Psal. 97
Esa. 40

Sic

Sic enim antichristus dicitur brachiũ diaboli propter magnã diaboli potestatẽ quã exercebit contra electos: quod tamẽ brachiũ finaliter cõfringetur. Et brachium excelsum cõfringetur. Si autẽ brachium potestatis antichristi, in quo tota diaboli potestas erit locata, cõfringetur, quid de aliis superbis mundi & potentibus est dicendũ, nisi Ezech. 30. Cõminuam brachiũ forte: Bene ergo de malorũ prosperitate sub brachij nomine dicat psal. *Et brachia peccatorum conterentur* nõ sic autẽ iustis. *Confirmat autem iustos dominus.* scilicet, hic per aduersorũ patientiam: vnde glo. *Confirmat autẽ iustos dominus* in aduersis per spem, per exẽpla, & maximè per exẽplũ suæ crucis. Crux enim finita est in pœna, manet in gloria. A locis enim suppliciorũ trãsiit ad frontes imperatorum: qui tantũ dedit honorẽ suis pœnis, quid faciet fidelibus suis? Quia, vt ex dictis patet, prosperitas malorũ cõsistit in voluptatibus ipsorũ. Ideo quẽro, vtrum beatitudo hominis in voluptate cõsistit seu delectatione. 1. secũdæ, q. 2. arti. 6. de re. principum.

Isa 31.
Ezech. 30.

584. Nouit dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorũ in æternũ erit.

Postquã ostendit psal. prosperitatẽ bonorũ meliorem esse prosperitate malorũ ex bonis vitæ præsentis: nunc hoc idẽ ostendit, ꝙ bonis vitæ futuræ in qua boni abũdabũt præmiis, sed mali suppliciis. Et circa hoc duo facit, quia primo tãgit diuersitatẽ præmiorũ: secũdo tangit diuersitatẽ meritorũ: ibi. *Apud dominum.* Quantũ ad primã partẽ ponit differentiã inter retributionẽ bonorũ in futuro, & malorum: quia bonis dabũtur præmia, malis autẽ opposita supplicia. Et secundũ differentiã præmiorũ & suppliciorũ pars ista diuiditur in partes quinq;, secundũ ꝙ quinque præmia bonis dabuntur, & per oppositũ quinque supplicia malis. Quod in futuro primo iusti approbantur à Deo & mali ignorantur: secundo iusti lætantur & mali anxiantur: ibi. *Non confundentur*, tertio iusti honorantur & mali deprimuntur: ibi. *Inimici domini.* quarto iusti absoluuntur & mali obligãtur: ibi. *Mutuabitur.* quinto boni benedicuntur & mali dispergũtur: ibi. *Quia benedicẽtes.* Quantũ ergo ad primum primo ostẽdit ꝙ in futuro iusti à Deo approbãtur, sed mali reprobanẽ. d. *Nouit dominus dies immaculatorũ.* Notandũ ergo ꝙ Deus aliqua duobus modis noscere dicitur, scilicet, vel quia approbat, vel reprobat: quæ enim approbat dicitur scire, & quæ reprobat nescire: vide supra psal. 1. Quoniã nouit dominus viã iustorũ. Sic ergo nunc dicitur. Nouit dominus dies immaculatorũ, id est, approbat. Et per oppositũ dies malorum nõ nouit, quia illos non approbat. Sic enim malis loquitur. Nescio vos, vnde litis, id est, non approbo. Secundo modo Deus aliqua dicitur cognoscere quando illa nos facit cognoscere: similiter & illa nescire, quæ nos nõ facit scire. Sic enim dixit ibi Abrahæ. Nunc cognoui, ꝙ timeas Deũ, &c. id est, alios cognoscere feci. Vnde Greg. exponens illud Iob 31. Sciat Deus simpliciratem meã, dicit: Scire Dei dicitur scire nos facere, vsitato locutionis modo, qui lætũ diem dicimus ex quo contingit vt lætemur. Hinc est enim quod ad Abrahã dominus dicit. Nunc cognoui ꝙ timeas Deũ. Neque enim creator temporũ quicquã cognouit ex tẽpore, sed cognoscere eius est ex cuiuslibet casus emergentis articulo nobis cognitionem præbere. Sic per oppositum & illud nescire dicitur quod nos scire nõ facit. Sic enim diem iudicij dicitur nescire, quia illũ nobis nõ manifestat. De die

Cognoscere Dei.
Nescire Dei.
Luce 13.
Gene. 22.
Greg. 21. mor. c. 8.

A autem illo & hora nemo scit, neq; Angeli in cœlo, neque filius. ¶ Ad propositũ in præsenti vita quantumcũque iusti nesciunt statũ suum, vtrũ sint Deo accepti, vel nõ, vtrũ opera sua ante Deũ sint munda vel nõ: vnde Greg. d. Distinctionẽ quippe diuinæ iustitiæ cõtemplantes, etiã de bonis nostris operibus pertimescimus, quæ nos fortia egisse putabamus: vnde Paulus ait: Mihi autẽ pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque meipsum iudico, nihil enim mihi cõscius sum: qui autem iudicat me, dominus est. Ac si diceret: recta me egisse recolo, & tamen de meritis non præsumo, quia ad eius examẽ vita nostra ducitur, sub quo omnia nostra bona turbantur: & hoc est quod dicitur: Nescio homo, vtrum amore, vel odio dignus sit, scilicet, in præsenti vita. Sed in futura vita iusti videntes diuinam essentiam, clarè videbũt iustitiã suam Deo esse acceptã. Et sic dominus dicitur scire dies immaculatorũ, quia ipsos iustos facit scire, & quia illos ad æterna acceptat præmia. Et hoc est quod subditur. *Et hæreditas eorum in æternum erit.* quia dominus qui est æternus erit ipsorum hæreditas. Dominus pars hæreditatis meæ. Sic ergo hæc est prima differentia in futuro inter malos & iustos, quia iusti à Deo approbantur, sed mali ignorantur.

Marc. 13.
Greg⁹
1. Cor. 4.
Eccles. 9.
Psal. 15.

585. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur: quia peccatores peribunt.

Hic ponit secundã differentiã, scilicet, ꝙ iusti satiabuntur, sed mali anxiabũtur. Vbi notandũ quòd hic per tempus malum & per dies famis idem intelligitur, scilicet, dies iudicij qui malis erit tempus malum, omnibus autẽ erit dies famis: patet primũ. Quamuis enim tẽpus vniformiter se habeat, tamen propter illa, quæ in tempore fiũt variari dicitur, vt dicitur tempus clarũ, nõ quia tempus in se sit clarũ vel obscurũ, sed quia aër qui est in tempore est clarus & obscurus. Similiter tempus dicitur lætum vel triste, quia illa quæ accidunt in tẽpore sunt læta, vel tristia. Similiter dicitur tempus malũ, quia illa quæ accidũt in tempore sunt mala. Quia ergo in tẽpore iudicij multa mala euenient malis: ideo respectu illorum tempus malũ dicitur, quia irruent super eos omnia mala. Sicut apprehendũtur aues laqueo: sic capiuntur homines in tempore malo. ¶ Istud autem tempus etiam dicitur dies famis. Fames enim nihil aliud est, quã quoddã naturæ desiderium satietatis. Et hinc est quod etiã desideriũ mentis quo aliquid ardẽter desideratur, fames dicitur: Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, id est, desiderant. Bonũ autem quanto clarius cognoscitur, tanto amplius desideratur. Et quia Christus in iudicio clarè in sua maiestate gloriosus apparebit omnibus bonis, ideo tunc ab eis summè desiderabitur. Sic enim fames pro desiderio accipitur. Amos 8. Dicit dominus: Mittam famem in terra, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Et de isto tempore iudicij dicit de bonis primo. *Non confundentur in tempore malo.* Confusio enim est verecundia ex malo perpetrato, quam non patientur iusti, sed gloriabuntur. *Et in diebus famis* id est, desiderij saturabuntur, quia scilicet desiderium eorum quo desiderabãt habere Deum, adimplebitur: vt enim dicitur Prouerb. 11. Desiderium iustorum omne bonũ, quia scilicet desiderabunt Deum, in quo est omne bonum. Et istud implebitur, quia desiderium suum

Bonis tẽpus malũ fames.
Matt. 5.
Amos 8.
Prou. 11.

dabitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prou.10. dabitur iustis. Et sic satiabuntur videntes gloriam A
Psal.16. Dei. Psal. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quãtum ad malos subdit. *Quia peccatores peribũt.* ly quia, stat pro &, & non causatiuè; quasi dicat. Iusti satiabũtur & peccatores peribunt. Vel si stet causaliter, tunc est sensus, q̃ malorum perditio, siue damnatio aliqualiter est causa gloriæ iustorum. Quod sic est, quia iusti videntes pœnas malorum, amplius gaudent: quia vident mala quæ euaserunt, & amplius Deo gratias agunt, sicut ecõtra mali videntes iustorum gloriam, magis cruciantur, videntes quãta bona perdiderũt: propter quod de bonis dicitur.

Psal. 57. Lætabitur iustus, cum viderit vindictã, &c. De malis autem dicitur: q̃ videntes turbabuntur timore
Sapien. 5. horribili gementes & dicentes. Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum: ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. ¶ Sed hic occurrit dubium, quia de iustis
Quæstio. Confusio. Beatus. Memoria. Peccatũ. dicit, q̃ nõ confundentur in tempore malo. Contra. quia certum est quòd illo tempore singulorũ conscientiæ omnibus erunt manifestæ. Tunc ergo iusti cognoscent se peccasse, vt puta recordabitur Petrus se negasse Christum, Paulus se persequutum fuisse ecclesiã. Tunc ergo quæro quia recordabuntur se peccasse, aut placebit iustis se peccasse, aut displicebit: si placebit, ergo erunt iniusti, habentes cõplacentiã de Dei offensa: si displicebit, cum talis displicentia sit quædam pœna & confusio, sequitur propositũ: scilicet quòd iusti cõfundentur in tempore malo. Ad oppositum est textus noster, d. *Non*
Magister confundentur in tempore malo. Et Magister lib 4. di. 43.
lib. 4. dist. 43. dicit: quòd tunc malorum memoria bonos nõ cõC tristabit. Respondeo, dico secundum omnes doctores, quòd ibi bonis erit malorum cognitio, & memoria sine tristitia. Sed quomodo hoc possit esse multiplex est modus dicendi. Primo dicunt aliqui quòd hoc erit virtute diuina, quia sicut Deus potens est separare in igne lucem à caliditate, sicut in igne inferni qui ardebit & non lucebit, & in igne fornacis, qui lucebat, & nõ ardebat tres pueros, nec
Danie. 4. vnũ pilum ipsorũ. Sic quãuis iustis recordatio peccati naturaliter inferat tristitiam & displicentiam, tamen Deus sua potestate tristitiam separabit ab illa cognitione. Secundo dicunt alij, quòd hoc erit propter dignitatem status beatorum: sic enim Angeli beati, etsi nos ament, non tamen propter mala nostra tristãtur, pro eo q̃ sunt absorpti à gloria, sic
D q̃ nihil tristabile eos lædere potest, sic & in proposito est intelligendum. Tertio dicunt alij & melius, quòd hoc est propter modum cõsiderandi, quia boni non recogitabunt, vel cõsiderabunt peccata sua absolutè, sed solum in cõparatione ad Deum liberantem. Quoniam cogitare de malo præterito sub respectu liberationis, nõ generat in nobis affectionem tristitiæ, sed gaudij, sicut etiam damnati considerantes bona sua præterita, non gaudẽt, sed magis tristantur ex tali consideratione, quia illa non considerant absolutè, sed solum respectu ad perditionem ipsorum. Et per ista patet ad argumentum.

586. Inimici vero domini, mox vt honorificati fuerint & exaltari, deficientes quemadmodum fumus deficient.

Hic consequenter ostendit, q̃ iusti in futuro honorantur & mali deprimuntur. Gloria enim vitæ
Fortuna. Iustus. Malus. præsentis, quæ est gloria fortunæ, quæ semper ad modum rotæ voluitur, quanto magis hominẽ exaltat, tanto amplius eum consequenter deprimit, vt enim docet experientia, rota dum voluitur quælibet pars rotæ quanto eleuatur, tanto postea deprimitur: quãto autem rota est altior, tanto amplius eleuatur, & sic amplius deprimit. Quod ideo contingit, quia rotã fortunæ nullus aliquo ingenio firmare potest: & ideo omnes sibi per amorem inhærentes, nunc exaltat, nunc deponit. De talibus dicit Psal. Ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsq; Psal. 106.
ad abyssos. Boni autem quia fortunæ per amorem non inhærent, sed Deo, ideo exaltati nõ corruũt, d. illud Psal. Deo. Quoniã tu es fortitudo mea. Huius Psal. 30.
autem copulatiuæ, scilicet, q̃ mali exaltati deprimuntur, & boni stabiliter manẽt solũ ponit primã, per quã secundã dat intelligendã, d. *Inimici vero domini mox vt honorificati fuerint & exaltati deficiẽtes, &c.*
Et si dicas q̃ fortuna aliquos honorat & exaltat, B
qui non cadunt, sed vsque ad mortem exaltati perdurant. Quomodo ergo dicit mox vt exaltati fuerint? Respondeo q̃ totũ tempus præsentis vitæ nihil est respectu æternitatis, nisi sicut punctus respectu circuli. Si ergo exaltati durãt vsque ad mortem æternaliter, tamen cadunt. Et attende cõgruam similitudinem casus eorũ. quia dicit deficiẽtes, sicut fumus deficient: quia fumus quãto altius exaltatur, tanto plus euanescit. Ita & mali, quia quãto gradus est altior, tanto grauior est casus: vnde quia Lucifer magis omnibus fuit eleuatus, nõne præ omnibus grauiorem casum est passus? Vnde de malis sic Esa. 14. Psal. 35. Greg. 16. mor. c. 10.
iniustè & fortuitò exaltatis, dicitur: Ibi ecciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, &c vnde Greg. super illo verbo Iob 30. Eleuasti me, quasi super ventum ponens elisisti me valde, d. Quia præsentis vitæ gloria, quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur: velut eleuatus super ventũ ponitur qui de prosperitate transitoria lætatur, quia ad hoc solum hunc fugitiuæ fœlicitatis aura subleuat, vt repente deterius in infimis sternat.

587. Mutuabitur peccator, & non soluet: iustus autem miseretur & retribuet.

Hic cõsequenter ostendit, q̃ iusti plenè liberantur, sed mali semper ad pœnam remanent obligati. Mutuo dare.
Ille enim cui mutuo aliquid datur, tamdiu manet obligatus, quãdiu receptum nõ restituit creditori, vel æquiualens: quilibet autẽ homo mutuo multa accipit à Deo, & in præsenti, & in futuro. In præsenti autem accipit bona naturalia & temporalia. Bona naturalia, vt corpus & animã. Et vires naturales, vt sunt intellectus, voluntas, & memoria. Ista enim propriè nõ sunt nostra, sed mutata, patet: quia quilibet alicuius rei liber dominus de ipsa ad libitum disponere potest, quod de istis homo nõ potest: aliter quilibet de corpore & anima, aliisque naturalibus bonis licitè ad libitum facere posset, & sic fornicatio, gula, ira, &c. peccatum nõ essent. Deus igitur ista nobis dedit mutuo, vt ex eis sibi fructũ reddamus, vt scilicet, corpus sibi fructificet per pœnitentiã, anima per subiectionẽ, intellectus per diuinorum cõtemplationem, voluntas per Dei amorẽ
E & benedictionem, memoria vero per suæ passionis recordationẽ. Quoties ergo peccator corpus præbet voluptatibus, animũ terrenis, intellectũ dolositatibus, memoriã iniuriis: tunc peccator mutuatur & nõ soluit. Vnde glo. *Mutuabitur peccator & nõ soluet.* quia à Deo mutuo accipit corpus, mentẽ & alia, nec ipsis bene vtẽdo gratias agit. Accipit etiã iustus à Deo mutuò bona tẽporalia, & illa Deo reddit, qui illa iustè dispẽsat, sed peccator qui illis male vtitur, accipit

accipit mutuò & non soluit. Generaliter autẽ omA nia bona à Deo nobis mutuata reddimus Deo, cũ illis iustè vtẽdo agimus gratias Deo. Et nõ illa nobis, sed Deo attribuimus. Sic enim iusti omnia sua
Petrus. Greg. 30. mor. c. 4. bona nõ sibi, sed Deo attribuunt, exemplo Petri, de quo ait Greg. super illo verbo Iob 38. Nũquid mittis fulgura, & ibũt, & reuertẽtia dicẽt tibi assumus,
Act. 3. d. Videamus fulgur vadens. Claudo cuidam ait Petrus. Argentum & aurũ nõ est mihi, quod autẽ habeo hoc tibi do: in nomine domini Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Et apprehensa manu eius dextera, alleuauit eũ, & statim consolidatæ sunt bases eius & plantæ: & exiliens stetit & ambulabat. Sed cũ de hoc facto fuisset Iudæorũ turba cõmota, videamus quid Petrus ait. Viri Israelitæ, quid admiramini in hoc, aut nos intuemini, quasi nostra
B virtute & potestate fecerimus hũc ambulare? Deus Abrahã, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filiũ suũ Iesum. Et paulò post. Cuius nos testes sumus, & in fide nominis eius hũc quẽ vidistis & nostis, cõfirmauit nomẽ eius, & fides quæ per eum est dedit integrã sanitatẽ istã in conspectu omniũ vestrum. Sic ergo accepit mutuo Petrus, cũ miraculũ fecit, sed soluit eũ nõ sibi tribuit, sed auctori, quod fecit. Sic ergo illi qui gloriã operũ sibi attribuũt & nõ Deo, illi mutuantur & non soluũt. Vel peccator mutuatur, quãdo hic peccat, quia tunc se obligat ad pœnã, pro peccato soluendã. Similiter & in futuro peccator mutuatur & non solC uit, quia peccatores in inferno semper à Deo recipiunt pœnã, quasi quoddã mutuũ, quia non est eis essentialis, sed accidentalis: & tamẽ nunquã soluũt debitũ, quia semper ad pœnã æternam obligati remanent, vt prius, quia in inferno nulla redemptio.
Greg. 13. mor. c. 9. Vnde Greg. super illo verbo Iob 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamẽ cõsumetur, d. Persoluet enim dãnatus in tormentis ea quæ hic illicita seruauit desideria. Et flãmis vltricibus traditus semper moritur, quia semper in morte seruatur. Non enim in morte cõsumitur, quia si cõsumeretur vita moriẽtis cũ vita etiã pœna finiretur: sed vt sine fine crucietur viuere sine fine in pœna compellitur: vt eius vita quę hic in culpa mortua fuit, illic eius mors viuat in pœna. Dicat ergo. Luet qui fecit omnia, & nõ cõsumetur, quia cruciabitur, & nõ extinguetur,
D moritur & viuit, deficit & nõ subsistit semper, & sine fine est. Hæc solo auditu valde sunt terribilia, quãto magis passione? Et hoc est quod ait Psal. *Mutuabitur peccator, & nõ soluet.* Aliqui tamẽ codices habent *mutuabitur peccator, &c* sed primus verior. Quatum vero ad iustos, q̃ plenè libẽter subdit. *Iustus autẽ miseretur & retribuet.* Hic scilicet in præsenti, quia de bonis à Deo receptis proximo miseretur: & per cõsequẽs reddit illa Deo, à quo accepit. Vel in futuro miseretur, & retribuet, quia gloriã, quã à Deo recipit, totã per gratiarũ actionem retribuit. Vel aliter hic per iustum: Ra. Sa. intelligit Deũ, qui miseretur
588. omniũ, sed solũ iustis tribuit gloriæ plenitudinem.

E Quia benedicentes ei hæreditabunt terram: maledicentes autem ei disperibunt.

Benedicere. Hic ostendit q̃ boni benedicentur, sed mali dispergentur. Vbi notandũ, q̃ iusti benedicunt dominum multipliciter: quoniã benedicunt dominũ per debitam eius mandatorũ obseruantiã, per solidam mentis in aduersis patientiã, per validam fide etendorum adhærentiã, per integram Deo ex beneficiis datã gratiã, per deuotam mentẽ Dei laudando reuerentiã, per feruidã cum proximis seruatã amiciriam, primum patet, quia mandatorũ Dei obseruatio est apertum signum, q̃ ipsum Deũ bonũ dicimus factis, & operibus. Benedicite dominum omPsal. 102. nes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Et quia Dei præcepta à beatis maximè obseruantur in patria, ideo ipsi maximè Deum benedicunt. Benedicite domino omnes Angeli eius, Psal. 102. potentes virtutes, qui faciunt verbũ eius. Cõsimiliter & omnis beatorũ populus, psal. Benedictus dominus Deus Israel à sæculo & vsque in sæculũ: & dicet omnis populus, fiat fiat. Et duplicatur ly, fiat quia dupliciter præcepta sunt seruãda, scilicet, corde, & opere, vel propter duo præceptorum genera, quia alia affirmatiua, & alia negatiua. Sic etiam & creaturæ insensibiles benedicunt dominũ: psal. Benedicite domino omnia opera eius. Vnde quia solus peccator Dei præceptũ trãsgreditur, ideo solus Deo maledicit. Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatũ suũ. Secundũ patet: quoniã aduerL. sui. 24. sa à Deo inflicta portare est ipsum pium correctorẽ cõfiteri, & sic de ipso dicere bonũ. Sic enim Tobias Tob. 13. docebat in flagellis per patientiã benedicere Deũ. Hierusalẽ ciuitas Dei castiganit te dominus in operibus manuũ tuarum, confitere domino, & benedic Deũ sæculorum. Sic & Iob in flagellis positus, d. Sit Iob 1. nomẽ domini benedictũ. Sic & Christus in passione positus benedixit dominũ nobis præbẽs exemplum. Vnde Grego. ait: In se autẽ Christus credẽtes Grego. 2. edocet, vt in flagellis positi, Deũ benedicere sciant, mor. c 31. teste Euãgel. Cũ appropinquaret passioni accepto pane gratias egit & benedixit. Gratias itaq; egit & Mat. 26. benedixit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit. Et qui nihil dignum percussione habuit humiliter percussus benedixit, vt hinc, ostẽdat quid vnusquisque nostrũ in flagello culpę propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter portat flagella culpæ alienæ, vt hinc ostẽdat, quid in correctione faciat subdit⁹, si in flagello positus patrẽ benedixit æqualis patri filius. Et ideo in aduersitate captiuitatis, quę videtur maxima etiã per patientiã oportet benedicere Deum, Iudich 7. Captiui benedicamus Deũ, Tertiũ patet: quoniam per fidẽ Deo adhærere est ipsum verũ Deũ credere, & per cõsequens de ipso dicere bonũ. Vnde & fide illustrati benedicũt dominũ. Benedicã dominũ, qui tribuit mihi intellectũ, &c. superius psal. Cũ omnibus istis modis bñdicẽdi dominũ mereamur, quid mirũ si sic benedicẽtes prẽmiat? Et hoc est quod ait psal. hic. *Quia benedicentes ei hæreditabũt terrã.* i. viuentium. Et per oppositũ. *Maledicentes autẽ ei disperibũt.* Quid est autẽ maledicere dominum, nisi ex bonis operibus glotiã Deo debitam sibi vsurpare, vel Dei præcepta cõtẽnere? Talũ autẽ quilibet à Deo reprobatur: vnde Tob. 13. Maledicti erũt, qui cõtempseTob. 13. rũt te, & cõdemnati erũt, qui blasphemauerũt te. Et hoc est quod dicit hic psal. *Maledicentes autẽ ei disperibũt.* Disperire enim est dupliciter perire, quia tales qui Deo maledicũt eius præcepta nõ seruantes bis pereũt, s. in anima & corpore. Quia dictũ est q̃ inimici dñi hic honorati statim deficiũt, nõ autẽ iusti. Ideo cõtinuando materiã quæstionũ cœptã quæro. Vtrũ beatitudo hominis cõsistat in honorib⁹, vel dignitatib⁹: videtur secundę, q. 2. ar. 1. Et de regi. princi. 13.

589. Apud dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius volet.

¶Postquam psal. ostēdit diuersitatem malorū & iustorū, quo ad pœnas & præmia, hic cōsequenter ostendit ipsorū diuersitatē, quo ad merita & demerita, quia ex istis sequuntur præmia & supplicia. Et circa hoc duo facit. Quia primo ostēdit hanc diuersitate in operibus vitæ actiuæ: secundo in operibus vitæ cōtemplatiuæ: ibi. *Os iusti meditabitur.* Prima in duas: quia primo ponit merita iustorum: secūdo ex hoc infert exhortationem singulorū: ibi. *Iunior fui.* Quantum ad primam partē ostēdit merita iustorū, primo quo ad opera iustitiæ: secundo quo ad opera pœnitētiæ: ibi. *Cū ceciderit.* Quātum ad primū dicit: *Apud dominum, &c.* Hic enim per hominē intelligit quēlibet iustum. Cuius ratio est. Quia cum homo ponatūr in esse specifico suo per animam rationalē, per quā specificē distinguitur ab irrationabilibus, ille solū verē & realiter dici potest homo, qui viuit secundum rationē. Qui autē viuit secundū sensualitatem cōmunem etiam animalibus brutis, dicitur homo solo nomine nō re, quia nō viuit secundum illud quod est propriū hominis, scilicet rationē, sed secundum id quod cōpetit etiam brutis, scilicet secundum appetitum sensitiuū. Et hoc est quod dicit Psal. Homo cum in honore esset, non intellexit, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hoc pulchrē declarat Petrus Dama. in quadam epistola quā scripsit papæ Alexandro. d. Est qui solo nomine sit homo: & est qui re ipsa & veritate sit homo. Audi Salomonē, d. Deum time, & mādata eius obserua, hoc est omnis homo. Deū timere est cuncta, quemadmodum prohibet exectādo cōtemnere. Mandata illius obseruare est omnia, quæ præcipit operibus exercere. Ille ergo Deum timet, qui satagit cauere quod ille prohibet. Ille mandata eius obseruat, qui studet implere, quod ille imperat. Deum ergo time, & mandata eius obserua: hoc est omnis homo. acsi perspicuē dicat. Qui nō studuerit cauere prohibita, quia neglexit implere præcepta, hoc ipso ratione caret: vocabulum quidē hominis habet, sed esse hominis nō habet, quia nō veraciter vtitur virtute nominis, quo cēsetur. Ille ergo nimirum se credat veraciter hominē, qui hominū recognoscit auctorē: alioquin qui ignorat ignorabitur. Quid autē fine his sit homo perspicuē diffinit scriptura, d. Stellæ nō sunt mūdæ in cōspectu eius, quāto magis homo putredo & filius hominis vermis? hæc ille. Sic enim per hominem intelligit quēlibet iustū, d. *Apud dominum gressus hominis.* id est, iusti dirigetur. Per gressus autē hominis intellige mentis affectiones quibus gradimur ad Deū per viā veræ operationis. Quia oītēdit Greg. super illo verbo Iob 31. Nōne ipse cōsiderat vias meas, & cūctos gressus meos dinumerat, d. Quid viarū nomine nisi actiones denunciat? Hinc etenim per Hiere. dicitur: Bonas facite vias vestras, & studia vestra. Quid vero appellatione gressuū, nisi initiū accipimus meritorum? quibus profecto gressibus ad semetipsam nos veritas vocat, d. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Ad se quippe venire nos dominus præcipit nō gressibus corporis, sed affectionib⁹ cordis. Isti autē hominis gressus primo peccato proni sunt ad deuia perambulāda, quia vt habetur Gen. 6. Cuncta cogitatio hominis prona est ad malū omni tēpore. Et ideirco ne labātur ad deuia per Deū diriguntur: quis enim ad illicita nō multoties flecteret mētē nisi diuina bonitas nostros dirigeret gressus? Et ideo alibi orat Psal. Deo, d. Gressus meos dirige secundū eloquiū tuū, vt non dominetur mei omnis iniustitia. Et hoc est quod hic psal. d. *Apud dominum gressus hominis dirigetur.* id est, ab ipso domino dirigetur voluntas & affectio viri iusti. Et quia opera exteriora assumūt bonitatem & malitiā ab ipsis affectionibus interioribus, à quibus procedunt, ideo si gressus affectionum sunt directi & boni, sequitur q̄ via exterioris operis est bona & Deo placita, propter quod subditur. *Et viā eius volet.* scilicet ipse Deus approbabit opera iusti. Vel aliter, vt ly eius referatur ad dominum, vt via eius sit via domini. Et tunc est sensus. Ad hoc apud dominū gressus hominis dirigetur, vt ipse velit viā domini, scilicet, custodire. Et notat hic glo. q̄ alia est via domini, & alia via mūdi. Via mundi nō est dura, sed lata & spaciosa periculis & latronibus plena. Via autē Dei & si sit arcta & laboriosa, est tamen ab omni periculo secura. Quis autem dubitet non melius fore pergere per viā duram, sed tutam, quàm per viam planam latronibus plenam? sic enim ait psal. Viam veritatis elegi.

Cum ceciderit non collidetur, quia dominus supponit manum suam. 590.

Hic cōsequenter ostendit meritū iustorū, quo ad opera pœnitētiæ. Vbi quantū ad propositū spectat, notandū q̄ triplex est casus, de quo ista litera intelligitur, scilicet, casus culpæ venialis, casus culpæ mortalis, & casus pœnæ tēporalis. Primo est casus culpæ venialis, quia etsi per veniale peccatū homo nō cadat à gratia, & charitate, cadit tamē à charitatis feruore. Et de isto casu exponit glo. d. Si cadit iustus peccādo venialiter nō tamē frāgitur per crimina, quia dominus supponit manū suā, id est, auxiliū gratiæ: quod ideo dicit, quia ipsa peccata venialia inducūt ad mortale, nisi dominus manū suæ gratiæ apponeret: sicut quāuis vnū parvū foramē in naui à principio nō submergit nauē, sed si ei nō succurratur, aqua paulatim crescens, ipsam submergeret: & de isto casu culpæ venialis dicitur: Septies in die cadit iustus, & resurgit. Impij autē corruēt in malū. Et hoc est quod alibi dicit psal. Impulsus euersus sum, vt caderem, & dominus suscepit me. V bi glo. Quomodo enim potest cadere cui dominus est fortitudo? Illi vero cadunt qui sibiipsis volūt esse fortitudo. Secundo est casus culpæ criminalis. Domus Israel cecidit, nō adiiciet vt resurgat: quod de Iudeis intelligitur. Quod ideo sic dicit, quia homo sola voluntate in mortale cadit, sed à se sola voluntate nō potest resurgere, nisi diuina adiutus gratia. ¶Et aduerte secundū diuersitatē peccatorum, diuersos diuersimodè cadere. Primo cadūt aliqui per superbiā, sicut Lucifer. Quomodo cecidisti Lucifer, &c. qui dicebas in corde tuo, ascendā super altitudinē nubiū, & similis ero altissimo? & Iob 4. Mōs cadēs defluit: mōs significat superbiā, qui cadens per superbiam, defluit in gehennā. Secūdo cadunt aliqui per detractionis infamiā. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordēs vngulas equi, cadat ascensor eius retrorsum. Dan interpretatur iudiciū, & significat detractores, qui omnes alios volūt iudicare & mordendo detrahere. Tertio al j cadūt per acidiam. otiosus sedebat in sella, dicitur, q̄ cecidit de sella retrorsum, & fractis cruribus, mortuus est. Quarto alij cadunt per hypocrisim & fallaciam: qui scilicet claudicātes vnū dicūt & aliud faciūt, vnū volūt esse & aliud apparere, figurati per Miphiboseth: de quo dicitur: Cecidit & claudus factus est. Quinto cadūt alij per gulam figurati in Ochozia rege: de quo dicitur: Cecidit Ochozias per cancellos cœnaculi & ægrotauit. Sexto cadunt alij per inuidiā, figurati in Aman, qui inuidens ipsi Mardocæo cecidit. Nō poteris resistere Mardochæo, ante quē cœpisti cadere, sed cades in cōspectu eius. Similiter de inuido Saule, ait Dauid. Veniat illi laqueus quem ignorat, &c. Cadāt in idipso. Septimo cadūt alij per auaritiā, qui scilicet totū cor habēt ad terrena. In conspectu eius cadēt omnes, qui descēdunt in terra. Octauo cadūt alij per luxuriā. Neq; fornicemini sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderūt vna die viginti tria millia. Et istis modis permittit Deus cadere quandoque etiā electos suos, vt eorum casus à nobis declinet superbiā, & ipsorū pœnitentia nos prouocet ad pœnitentiā: vnde Greg. d. Videamus Dauid ille, quantū mons altus fuerit, qui tanta Dei mysteria prophetico spiritu voluit cōtēplari: sed aspiciamus, quā subito casu defluxit, quia dum in solario ambulans, alienā cōiugem cōcupiuit & abstulit, eiusq; virū cum dāno sui exercitus interemit, repētino casu mons cecidit, cum mēs illa mysteriis cœlestibus assueta, inopinata tentatione deuicta est, &c. Et hoc totū permisit Deus ne superbiamus de virtutibus. Vnde subdit Greg. d. De statu suo Dauid cadēte, nemo superbiat de peccato suo, Dauid surgēte, nemo desperet, &c. ¶De isto autē casu peccati mortalis sic intelligitur textus noster, quia quāuis multi prædestinati quādoque cadāt per peccatū mortale, vt Dauid, Petrus, &c. tamen *non collidentur.* scilicet, irrecuperabiliter, *quia dominus supponit manū suā.* id est, auxilium suū, vt resurgat per pœnitentiā. ¶Tertio est casus aduersitatis tēporalis: sic martyres pro Christi nomine ceciderūt à vita præsenti. psal. Sacerdotes eius in gladio ceciderūt. Et tamē nō collidūtur, quia omnia patiēter sustinent. Et hoc est quod de quolibet iusto, dicit, *Cum ceciderit iustus non collidetur, &c.*

591. Iunior fui, etenim senui: & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

Hic cōsequenter Dauid ex prædictis nos admonet, vt iustos imitemur. Et hoc propter multa quæ iusti habent à Deo, scil cet, quia iusti primo à Deo nutriuntur: secūdo quia iusti Deū imitātur: ibi. *Tota die.* tertio, quia iusti à Deo informātur: ibi. *Declina à malo.* quarto quia iusti à Deo diligūtur: ibi. *Quia dominus amat.* quinto quia iniusti à Deo puniuntur: ibi. *Iniusti punientur.* sexto quia iusti à Deo beatificantur: ibi. *Iusti autē.* ¶Quantū ad primū primo ostēdit q̄ iusti à Deo nutriuntur, d. *Iunior fui, etenim senui, &c.* Et hoc apparet q̄ istum psal. Dauid fecit in senectute. *Et non vidi iustū derelictum, &c.* Sed cōtra Dauid fuit iustus, & tamē panē quęsiuit ab Achimelech: vt patet, 1. Reg. 21. Helias homo fuit iustus, & tamē panē quæsiuit à muliere vidua Sareptana, 3. Reg. 17. Etiā sequeretur q̄ status religiosoru qui panē mendicādo quærunt nō esset licitus, si nullus est iustus, qui panē quærit. Ad hoc multipliciter, respōdetur. Primo q̄ locus ab auctoritate nō tenet negatiuè. Secundo q̄ hic Dauid vtitur cōmuni modo loquēdi: sicut quādo pauci sunt in ecclesia, dicimus: nullus est in ecclesia, vel in foro, scilicet, quando sunt ibi pauci respectu ad alias vices, quia illud quod modicum est quasi nihil computatur. 2. Physicorū. Licet autē iusti aliquādo quærāt panē, hoc tamē raro cōtingit, nisi in illis qui volūtariè statum mendicitatis assumunt. Quod etiā rarius cōtingebat tēpore veteris testamēti: quādo, scilicet, abūdāria bonorū temporalium pro operibus iustitiæ promittebātur: vt patet Deute. 8. & Esa. 1. Si audieritis me bona terræ comedetis. Tertio dicitur q̄ iusti non petunt panē, scilicet ad cōgregandum auarè: sicut dicitur Philip. 2. Omnes quæ sua sunt quærūt, nō quæ Iesu Christi. Quærūt autē ad vitæ sustentationē. Quarto q̄ iusti nō quærunt panē, vel alia tēporalia, vt finē intentū, sicut faciūt mali qui quærunt seruire Deo propter beneficiū, & nō beneficiū propter Deū. Sic enim dicitur: Quærite primū regnū Dei, &c. & hæc omnia adiiciētur vobis. Dic ergo: *Non vidi iustū derelictum.* scilicet à Deo finaliter: *nec semen eius.* id est, imitatorē eius: *quæ eius panem.* scilicet temporalia pro suo fine.

Tota die miseretur & commodat, & semen illius in benedictione erit. 592.

Hic cōsequenter ostēdit, q̄ iustus Deū imitatur. Inter omnia enim quæ Deo appropriātur, est aliis misereri. Vnde cātat ecclesia. Deus cui proprium est misereri, &c. Et sic ille qui alteri miseretur, Deum imitatur. Sic enim dicebat Christus. Estote misericordes, sicut & pater, &c. Et nota q̄ misericordia in duobus cōsistit, primo in affectu interiori: cōsequēter autē in effectu exteriori. Primū tangit, d. *Tota die miseretur.* quod intelligitur de actu interiori vel habitu miserēdi: sed secundū tāgit, d. *& cōmodat.* Et vide q̄ misereri aliis est accōmodare, qa qui eleemosynam dat, Deo feneratur, quia nō solū tantum, sed centuplū recipit, & vitā meretur æternā. ¶Et nota q̄ nullus meritorie alteri potest misereri, nisi primo misereatur sibiipsi. vt scilicet in se iusti tiam seruet: vnde Gregor. d. Ille quippe benè agit quæ pia sunt, qui scit prius seruare quæ iusta sunt vt collatus in proximis riuus misericordiæ de iustitiæ fonte ducatur. Nā multi proximis quasi misericordiæ opera impēdunt, sed iniustitiæ facta nō deserūt. Qui si veraciter proximis misericordiā facere studerent, sibiipsis debuerāt prius iustè viuēdo misereri: vnde scriptū est. Miserere animæ tuæ placēs Deo. Qui ergo misereri vult ꝓximo, à se trahat necesse est originē miserēdi: scriptum nāque est. Diliges proximū tuū, sicut teipsum. Quomodo ergo alteri miserēdo pius est, qui adhuc iniustè viuendo sit impius sibimetipsi? Vnde per quendā sapientē dicitur: Qui sibi nequā, cui erit bonus? Ad exhibendā quippe misericordiā, vt indigentibus plenè exterius valeat impendi duo sunt necessaria: scilicet homo qui præbet & res quæ præbetur. Sed longè incōparabiliter melior est homo, quā res. Qui itaq; indigenti proximo exteriorē substantiā præbet, sed vitā suā à nequitia nō custodit, hic rē suā Deo tribuit, sed seipsum peccato: quod minꝰ est, obtulit auctori, & hoc est quod maius seruau t iniquitati. Sed iustus nō sic, quia primo *miseretur.* scilicet sibiipsi per actum interiorē, & postea *commodat.* id est, dat proximo per actū exteriorē. Talis autē eleemosyna sic collata est quoddā semē q̄ seminarum æternā bened ictionē fructificat. Qui parcè seminat, parce & metet, &c. vbi glo. Non parce seminat ille qui parū habēs, parum largitur, si animꝰ sit prōprius plus dare, si plus haberet. Et nota q̄ nō dicit qui dat, sed qui seminat, quia eleemosynam dare nō est amittere, sed seminare, scilicet ad tempus carere, vt plus habeatur in futuro, vbi plus pēsatur animus quā census: ideo qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus largam benedictionem metet: scilicet vitam æternam. Et hoc est quod hic dicit Psal. *Et semen illius.* scilicet, eleemosyna, *in benedictione erit* id est, in larga retributione.

593. Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.

Declina à malo, & fac bonum.

Hic cõsequenter ostẽdit q̃ iusti à Deo informãtur. Quia si quis quæreret, quomodo me interius debeo disponere si opera pietatis exterius volo exercere? Informat te Deus dicẽs. *Declina à malo, &c.* Vide supra versi. 5 13. Qui enim sic declinat à malo, & facit bonum, hæreditatem cœlestẽ acquirit. Ideo subditur. *Et inhabita in sæculum sæculi.* id est, per hoc habitabis in æterna beatitudine. Vel per declinare à malo intellige obseruationem præceptorum negatiuorum, sed per facere bonũ, obseruationẽ affirmatiuorũ, in quorũ obseruatione cõsistit meritum æternum. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata Dei. Mat. 19.

594. Quia dominus amat iudicium: & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur.

Hic cõsequenter ostẽdit q̃ boni à Deo diliguntur. Quid enim hic per iudicium, nisi iustos seipsos iudicãtes intelligitur? Quod ostẽdit Greg. super illo Iob. 34. Non enim est vltra in hominis potestate, vt veniat ad Deũ in iudiciũ, dicẽs. Quod est istud iudicium, nisi illud de quo Paulus, d. Si nosmetipsos iudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur. Et de quo Dauid dicit. Honor regis iudiciũ diligit: vt scilicet qui iam Deũ honorat ex fide solicite iudicet quid ei debeat in operatione. Vnde rursus scriptũ est. Iudicare corã domino, & expecta eum. Corã domino quippe iudicatur, qui corde dominũ cõspicit, & act⁹ suos sub eius præsentia solicita diligẽtia discernit, quẽ tanto quis securius expectat, quãto quotidie suspectus vitam suã examinat, &c. Tale ergo est iudicium quod diligit Deus, quod iusti de seipsis faciunt. ¶Vel hoc dicit ad ostendendũ q̃ Deus iustè sanctos suos hic aduersa pati permittit, d. *Quia dominus amat iudicium*, quo scilicet permittit sanctos affligi. Nam etsi finit sanctos pati, iuste tamẽ iudicat. Et non derelinquet sanctos suos, imo in aduersitatibus ipsos associat. Cũ ipso sum in tribulatione: & ideo si hic corpore affligũtur, vel moriũtur, ad æternã tamẽ hæreditatẽ cõseruantẽ. Ideo subdit. *In æternũ cõseruabũtur.* Et loqtur hic de iustis secũdũ æternã Dei prædestinationẽ. Mat. 19. Psal. 90. Iudic. Greg. 25. mor. c. 6. 1. Cor. 11. Psal. 98.

596. Iniusti punientur, & semen impiorum peribit.

Hic cõsequenter ostẽdit q̃ iniusti à Deo æternaliter puniũtur, etiamsi hic prosperẽtur. Cum enim Deus sit iustus, peccatũ impunitũ dimittere nõ potest. Sed tamẽ multi credũt peccata sua nõ punienda: & hoc propter longã impunitatem: quia scilicet Deus differt illos punire. Et tamen ista causa illos magis ad oppositũ mouere debet. Dicit enim Iulius Celsus lib. 1. q̃ consueuerunt dij immortales, quo grauius homines pro peccatis eorũ vlcisci volunt, his secundiores interdũ res & diututmorẽ impunitatẽ cõcedere. Et Greg. d. In arcum quanto longior trahitur corda, tanto de eo exit districtior sagitta. Sic & peccatorũ punitio quãto lõgius differtur, vt veniat, tanto districtior sentẽtia procedit. Hoc ergo ad memoriã peccatorum reducit nunc Psal. d. *Iniusti punientur, & semen impiorum peribit.* Semita sunt opera nostra quæ debẽt esse in veritate & iustitia facta. Osee 18. Seminate vobis in veritate & iustitia. Impij autem aliquãdo bona opera: scilicet de genere seminãt, sed quia carẽt honore gratiæ, nõ afferunt fructum. Vel etiam si quãdo faciũt opera bona in charitate, quia tamen nõ perseuerant finaliter, ideo pereunt. Et de tali semine dicitur. Non erit semen eius in populo suo, quia Deus talium opera nõ acceptat ad populum beatorum. Vel per semen accipe verbum Dei, quod in peccatoribus seminatum non proficit: vt habetur Lucæ 8. Punitio. Greg. 30. mor. c. 18. Iob 18.

699. Iusti autem hæreditabunt terram, & inhabitabũt in sæculũ sæculi super eã.

Hic cõsequenter ostendit q̃ iusti à Deo beatificantur: quia tales sunt filij Dei. Si autẽ filij, etiã hæredes. Beati pauperes spiritu, quoniã ipsi possidebũt terrã: scilicet, viuẽtium. Credo videre bona domini in terra viuentium. Et ista hæreditas finẽ nõ habet: ideo subdit. *Et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.* Vbi nota q̃ quãuis sæculum sit spatium cẽtum annorum propriè, tamẽ in scriptura sacra quandocũque duplicatur, vt dicatur sæculum sæculi, tunc significat æternitatẽ ex parte post, & nõ ex parte ante. Et si dicas q̃ de Deo dicitur. Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi: tamen Deus est æternus, ita à parte ante, sicut post. Dico q̃ quãuis Deus æternus sit simpliciter, & ante & post, nõ tamen sic dicitur dominus rex vel creator, quia ista nomina ex tẽpore conueniunt. ¶Quia superius cõmendãtur iusti, quia à Deo nutriuntur sine indigẽtia. Ideo quæro vtrũ beatitudo hominis cõsistat in aliquo bono corporali, 1. secundæ. q. 2. articulo 5. Matt. 5. Psal. 26. Saculum. Psal. 9. 1. 2. q. 4. artic. 5.

597. Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.

Postquam posuit differentiã inter bonos & malos, quãtum ad opera vitæ actiuæ, nunc cõsequenter ponit differentiã quo ad opera vitæ cõtemplatiuæ. Et diuiditur in partes duas. Quia primo ostendit in quo occupatur cõtemplatio bonorũ: secundo in quo cõtemplatio malorum: ibi. *Considerat peccator.* Prima in duas. Quia primo ostendit q̃ iustus legem domini habet in ore: secũdo q̃ ipsam in corde: ibi. *Lex Dei eius, &c.* Quantum ad primum dicit. *Os iusti meditatur sapientiam.* Sed quomodo hoc potest intelligi, quia meditatio cum idẽ sit secundum grãmaticos q̃ cogitatio: cogitatio autem solum est cordis nõ oris: quomodo ergo os meditari dicitur? Respõdeo, primo quòd licet solum ad cor spectet meditari, quia tamen ex abundantia cordis os loquitur, Matth. 12. idcirco os dicitur meditari, quia quod os loquitur, ex meditatione cordis procedit. ¶Vel aliter dicendum quòd os est duplex: scilicet os cordis, & os corporis. Quia sicut ea quæ extrinsecè loquimur, prius in corde dicimus: sic & cor suum os habet, sicut & corpus similiter & labia. Sic enim dicitur psal. 11. Labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt: vt dicit Greg. 20. Moralium cap. 2. *Os ergo iusti meditatur sapientiam*, quãdo sapientiam meditatur in corde, quam postea ore exprimit corporis. Sic enim conformiter dicitur Prouerb. 8. Veritatem meditabitur guttur meum, &c. Qui autem sapientiam sic prius meditatur ore cordis, tunc consequenter cõgrue loqui potest exterius. Et hoc est quod subditur. *Et lingua eius loquitur iudicium.* Prius enim sapientiam in se debet quilibet habere priusquam alios possit docere. Si enim cor tacuerit, quomodo lingua rectè loquetur? quia vt dicit Gregorius 11. Moralium cap. 9. Cum quis non agit bona quæ loquitur, etiam ferro subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur, sicut per prophetam dicitur: peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, &c. Quid est ergo loqui iudicium, nisi primo seipsum iudicare, deinde alios: prius seipsum docere, & postea alios, &c. Greg. 8. mor. c. 2. Psal. 26. Matt. 5. Greg. 20. mor. c. 2. Prou. 8. Greg. 11. mor. c. 9.

598. Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius.

Hic cõsequenter ostẽdit quòd iustus bona, quæ ore loquitur, illa prius corde meditatur: vnde Gregor. ait. Qui in dictis suis reprobari metuit, ipse prius debet examinare quod dicit: quatenus inter cor & linguam quidam discretus æquisq; arbitrer sedeat subtiliter pensãs si recta verba cor offerat, quæ vtiliter suscipiens ad auditorum iudicium lingua perducat. Sic ergo Psal. ostendens quòd iustus quilibet hoc facit postquã dixit quòd iustus loquitur sapientiam, nunc ostẽdit quòd illam prius corde meditatur, d. *Lex Dei in corde ipsius.* Et nota quòd aliud est esse in lege, aliud supra legem, aliud sub lege: vt dictum fuit superius. versi. 2. & aliud est in se legem habere. Ille enim in se habet legem, qui non solum operatur debitè quæ sunt legis, vt boni simplices qui legis sunt ignari, sed etiam habitũ & sapientiæ intus habet in corde, sicut boni doctores & prædicatores, qui faciũt quæ sunt legis, & alios hæc facere docent: de quorum quolibet dicitur. Dedit illi cor ad præcepta, & legem vitæ & disciplinæ. Et quia talis scit seipsum & alios docere: ideo *non supplantabuntur gressus eius.* Planto, tas, secundum grammaticos, aliquãdo idem est quod decipere, & componitur cum sub: & dicitur supplanto, tas, quod est decipere & propriè per plantam, quod fit cum aliquid latenter inter plantas alterius ponitur vt cadat. Quid enim sunt plantæ nostræ, nisi affectiones nostræ, quibus totum corpus nostrum portatur interius? inter quas plantas ad dicipiendũ aliquid ponitur, quãdo inter affectiones nostras aliquod malum sub specie boni latenter inseritur. Sicut aliquotiens diabolus prætẽdit, quòd si tu ieiunas, eris homicida tuiipsius & similia. Et hoc propriè dicitur supplantare. Vir ergo iustus qui in corde suo legem habet domini, non supplantatur, quia astutias diaboli scit cognoscere. Dicat ergo. *Non supplantabuntur gressus eius*, id est plantę pedum, vel affectiones mentis, sed magis supplantans supplantatur: vnde Prouerb. 13. Iustitia custodit innocentis viam, impietas vero peccatorem supplantat. Legui. Lex. Reclos. 45 Supplantare. Prou. 13. 599.

Considerat peccator iustũ, & quærit mortificare eum.

Nunc consequenter ostendit, in quo cõsistat malorum contemplatio. Et primo ostendit malorum iniquitatem: secundo iustorum securitatem: ibi. *Dominus autem.* ¶Quantum ad primũ ait: *Considerat peccator iustum.* Vbi nota quòd alia est considerario bonorum, & alia peccatorũ. Bonus enim quilibet tria debet considerare: scilicet propriam vilitatem, ne perdat gratiam. Supernam æquitatem, vt vitet maculam. Diuinam pietatem, ne desperet veniã. ¶Primo ergo considera propriam vilitatem, &c. quia hæc consideratio conseruat te in gratia & humilitate: quia si te benè cõsideraueris, reperies te miseriis plenum, & humilis eris: vnde Iosue 2. Considerate terram, vrbémque Hiericho. Per terrã intellige corpus proprium de terra formatum: sed per Hiericho quod luna interpretatur, accipe statũ tui instabilitatem: quorum consideratio te ducit ad humilitatem. vnde Greg. super illo verbo Iob 33. Ecce aperui os meum, &c. Nos enim quia infirmi homines sumus primũ cõsiderare debemus quid sumus, vt ex propria infirmitate pensemus, qualiter infirmis fratribus consulamus. Cõsideremus igitur quia aut tales sumus quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, & si diuina gratia operante iam non sumus, vt tanto temperãtius corde humili corrigamus, quãto nosmetipsos verius in his quos emendamus agnoscimus. Si autẽ tales nec fuimus, nec sumus, quales adhuc illi sunt quos emendare conamur, ne cor nostrum forte superbiat, & de ipsa innocentia peius ruat, quorũ mala corrigimus, alia ipsorum bona consideremus. Quæ si omnino nulla sunt, ad occulta Dei iudicia recurramus, quia sicut nos nullis nostris meritis hoc ipsum bonum quod habemus accepimus, ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, vt excitati posterius etiam ipsa possint, quæ nos accepimus præuenire. Quis enim credidisset q̃ per Apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanũ præcessurus erat, qui in morte eius lapidantium vestimẽta seruabat? His ergo cõsiderationibus cor primũ humiliari debet, & tũc demũ delinquentiũ iniquitas increpari. Ideo cuiliber nostrum dicitur. Considera & cogita quid facias. ¶Cõsiderat ergo quilibet quatuor circa statum suum: vt scilicet cõsideret, vbi fuit, vbi erit, vbi est, vbi nõ est. Ex cõsideratione enim istorũ, omnis vitatur præsumptio. Quatuor sunt enim qualitates quibus anima in cõsideratione vehementer affligitur. Cũ enim malorũ suorũ reminiscitur, cõsiderãs vbi fuit. Aut iudiciorũ Dei sententia metuẽs, & secũ quærẽs cõsiderare, vbi erit. Aut cũ mala vitæ præsentis attendens solerter mærens cõsiderat, vbi est. Aut cũ bona cœlestis patriæ, quæ quia nõdũ adipiscẽ lugẽs cõspicit, vbi nõ est. Ex istorũ cõsideratione nimirũ humiliat: & ad omniũ istorũ cõsiderationem nobis dicitur. Cõsiderate locũ vbi sit pes eius, consideret & videte omnia latibula in quibus absconditur, quasi dicat, Cõsiderate statũ in quo estis & latibula quibus abscõdimini ¶Secundo circa teipsum cõsidera diuinã iustitiã, vt inde vites peccati maculã. Cõsiderata enim diuina iustitia, quæ peccata impunita non dimittit, quis peccare audebit? certe nullus: vt ostẽdit Grego. ideo dicitur, psal. 90. Verũtamen oculis tuis cõsiderabis, & retributionẽ peccatorũ videbis. ¶Tertio considera diuinã pietatem, &c. Qui enim solũ diuinã iustitiã consideraret statim in desperationẽ laberetur. Et ideo ante peccatũ cõsidera diuinã iustitiã ne pecces, sed post peccatũ cõsidera diuinam misericordiã, ne desperes: vt docet Grego. Vt sic merito dicas illud psal. 118. In mãdatis tuis exercebor, & cõsiderabo vias tuas, scilicet misericordiæ. Hæc ergo est cõsideratio bonorum. Alia est cõsideratio malorũ qui peccata considerat, non vt euadãt, sed magis vt faciãt. Et taliũ cõsideratio est multiplex. Primo cõsideratio temeritatis & superbiæ, qua scilicet quis aliena peccata cõsiderãt & nõ sua: de qua dicitur. Quid autem vides festucã in oculo fratris tui, trabẽ autem quæ est in oculo tuo non consideras? Et tamẽ quilibet potius suos defectus quã alienos cõsiderare deberet: vnde Gal. 6. Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, cõsiderãs temetipsum, &c. Secũda est cõsideratio cupiditatis & auaritiæ. Et hanc à nobis dominus remouet, d. Cõsiderate cornos quia nõ seminãt, neque metunt, quibus nõ est cellarium, neque horreum & dominus pascit illos, quanto Considera. Iosue 2. Greg. 24. mor. c. 14. Greg. 33. mor. c. 5. Psal. 118. Mat. 7. Galat. 6. Luce 12.

quãto magis vos. Tertia est cõsideratio ambitionis
Matt.6. & vanæ gloriæ.quã dominus prohibet,d.Cõsiderate lilia agri,quoniã non laborãt,neque metũt. Dico autem vobis ꝙ neque Salomon in omni gloria sua coopertus est,sicut vnũ ex istis. Quarta est cõsideratio torpositatis & acidiæ.Et hãc suo exẽplo remouet mulier fortis:de qua dicitur: ꝙ considerauit se-
Prou.31. mitas domus suæ & panẽ otiosa nõ comedit.Quinta est cõsideratio voluptatis & luxuriæ:& hæc mul-
Iudith.12 tos decipit. Considerabant faciem eius & erat in oculis eorum stupor, quoniã mirabãtur pulchritudinem eius nimis.Sexta est cõsideratio crudelitatis & iracundiæ:quando quis proximum cõsiderat ad sibi nocendũ, & ipsum perdendum. Et de hac dicit præsens textus.*Considerat peccator iustũ,& quærit mortificare eũ.*Cõsiderat & insidiatur, qa iustꝰ grauis est peccatori ad videndũ,quia vita illiꝰ dissimilis est aliis.

600. Dominus autem non derelinquet eum in manibus suis: nec damnabit eum,cum iudicabitur illi.

Derelinquere. Hic ponit consequenter iustorum securitatem, qua à Deo defenduntur, quia etsi peccatores cõtra iustos sæuiãt,tamẽ à domino liberãtur, quandoque quo ad corpus,semper autẽ quo ad animam. Nonne cogitauerunt peccatores interficere Danielem,quem miserunt in lacu leonum?Et dominus liberauit eum. Nõne illi duo iniqui presbyteri interficere Susannã?Et dominus liberauit eã. Daniel.13.
Dan.13. 3.Reg.18 Nonne Saul interficere Danid per manus Philistinorum?Et dominus liberauit eum. Et hoc est quod dicit.*Dominus autẽ non derelinquet eum in manibus suis.* Et hoc est quod dicitur: psal.9. Non derelinquis
Psal.9. quærentes te domine. Etsi quãdoque occulto iudicio non derelinquatur corpus iusti in manibus peccatorum,tamen animã saluat vt ei non consentiat. Vnde ait glo. *Dominus non derelinquit iustum in manibus peccatoris.*secundũ animam: vt scilicet ei consentiat. Vt enim ait Iob. Terra data est in manus impij: id est caro,in qua sæuire potest, sed animam inuictam
Psal.36. educit Deus,ne cedat ei:ideo dicitur,psal.36. Non derelinquet sanctos suos,in æternũ cõseruabuntur: quod intelligitur secundum animã : vnde sequitur. *Nec damnabit eum , cum iudicabitur illi* id est ad petitionẽ peccatoris Deus non damnabit iustum,sed liberabit. Sicut Ioseph ad petitionem vxoris iniquæ Putiphari iudicatũ carceri Deus nõ dãnauit,sed mi-
Gen.39. raculosẽ liberauit & exaltauit. Gen.39.Vnde ad li-
Sup.10. teram de ipso Ioseph dicitur. Iustum venditum non dereliquit,sed à peccatoribus liberabit eum.

601. Expecta dominum,& custodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram:cum perierint peccatores, videbis.

Postquam Psalmista ostendit superius multipliciter iniquorũ prosperitatẽ esse contẽnendã & iustorum appetendam,nunc consequenter ex illis infert suam generalẽ ad monitionẽ cõseruandam. Et tria facit:secũdum ꝙ de tribus nos admonet,scilicet,primo ad pœnitentiã:secũdo ad innocentiã:ibi. *Custodi innocentiam.*tertio ad confidentiam : ibi. *Salus autem iustorum* Primo ergo nos mouet ad pœnitentiam,& hoc dicitur:primo ratione boni cõsequendi: secundo ratione mali euitandi : ibi.*Vide impium.*
Expectare. ꝙ Quantum ergo ad primũ dicit.*Expecta dominũ,&c.* Vbi nota ꝙ expecto,tas,taui : secũdo grammaticos

A tria habet significata:scilicet demorari , conspicere, & sustinere. Vnde versus.Expectatur venturus , expectat patiens,expectatur qui videtur:hic autẽ stat pro patienter sufferre , quasi dicat , Psal.Et si mali hic prosperãtur,tu autẽ affligeris.*Expẽta.* id est, sustine dominũ patienter,ne turberis : sed *custodi viam eius.*id est,præcepta eius.Et quid hinc sequetur?scilicet,*exaltabit te.*id est , in cœlesti patria te collocabit, quã nullus inhabitare potest, nisi exaltatus à Deo. *Vt hæreditate capias terram.*scilicet viuentiũ. Et hoc fide credere debes.Et si hoc modo clarè nõ vides hoc clarè scies postea:scilicet post iudicium & dãnationem peccatorum,quia quod modo fide credis,tunc per experientiam percipies. Et hoc est quod dicit. *Cum perierint peccatores videbis.*scilicet , quod modo
B credis de præmiis bonorũ,& de suppliciis malorũ. Tunc enim lætabitur iustus,cũ viderit vindictã, &c.

Vidi impium superexaltatum , & 602.
eleuatum sicut cedros libani. Dispo. 3.quæst

Hic inducit ad patientiam ex mali vitatione , ne scilicet efficiamur impij per impatientiam , quia gloria impij est nulla & perpetua pœna: dicit ergo. *Vidi impium superexaltatũ,*& eleuatũ : scilicet prosperitate præsentis vitæ honoribus & dignitate. Et eorum exaltationem exprimit, d.*Sicut cedros libani.* Est enim,vt ait glo.libanus mons in quo crescũt altissimæ cedri,quæ à vento deiiciuntur. Et interpretatur libanus candidatio, & significat candorem huius sæculi,qui cito euanescit. Vnde subditur, Prosperitas.

Et transiui,& ecce non erat: & quæ- 603.
C siui eum , & nõ est inuentus locus eius. Bruta.

Quod dicit ad significandum brenitatem gloriæ mundi : de qua supra versu , 575.& versu,586.Vbi modo est gloria Alexandri ? vbi principatus Neronis?vbi crudelitas Daciani ? Certe transiui & ecce non erat,&c. quia cum interierit , non sumet omnia,neque descendet cum eo gloria eius,psal.48.

Custodi innocentiam, & vide æquitatem:quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. 604.

Hic consequenter ex dictis nos monet ad innocentiam.Vbi nota quòd secundũ aliud est innocẽs, aliud iustus.Idcirco hæc duo hic distinctè ponit , d. *Custodi innocentiam & vide æquitatem.*Quoniã æquitas
D maiorem perfectionem dicit quam innocentia. Innocens enim componitur ex in quod negat , & noceo,es.Et sic innocens est ille qui alteri nocere non intendit quanquam nondũ opera iustitiæ perficiat: vnde Grego.super illo verbo Iob 17.Stupebunt iusti super hoc & innocens, &c.ait.Hoc loco innocẽs necdum perfectus iustus accipitur, qui bona adhuc inchoans,& si nocere aliis non nouit , perfecta tamen adhuc ipse non agit, &c.Et sic innocentia erit declinare à malo,sed æquitas facere bonum.Primo ergo primam partem suadet , *d.Custodi innocentiam.* id est,nulli noceas.Et merito, quia nocere alteri est
E vitium contra naturam.Dicit enim Seneca. Natura nobis indidit amorem mutuum & sociales fecit, & ex illius constitutione miserabilius est nocere quã lædi.Et ideo qui proximo nocet, contra institutionem humanæ naturæ facit. Et ideo qui ad hoc studet,à consortio hominum sunt præscindendi. Dicit Albertus:ꝙ in omni arbore agri consiti,oportet amputare quæcũque in ramis & virgis aruerunt,& rationem assignat,quia vicina sibi arboris membra corrum

corrumpunt.Sic in proposito. Ager est mũdus iste.
Mat.8. Arbor. Malus. Arbor in eo consita est natura humana.Video homines sicut arbores. In singulis vero arboribus est inuenire ramos aridos.i. humore gratiæ & vita spirituali carentes,qui mẽbra vicina corpori studeant & aliis nocere in tẽporalibus vel spiritualibus , tales ergo à consortio hominũ debent præscindi Ioã. 15.Mittetur foras sicut palmes & arescet. Innocentes autẽ conseruari debent:quia per gratiã Christo adhærent.Innocentes & recti adhæserũt mihi, &c.
Psal.24. *Et vide æquitatem.* Æquitas autẽ stat in recta opinione:sicut & innocentia in recta voluntate. Et ideo innocentia custoditur in mente, sed æquitas videtur in opere. Per ista enim duo seruatur pax interior.s. per innocentiã, & pax exterior per æquitatẽ. Ideo talẽ pacificum vocat d. *Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico,*Reliquiæ enim dicũtur à relinquo,is,& sic reliquiæ est illud quod remanet post. Iustus ergo habet reliquias,quia bona opera quæ egit viuẽs remanent etiam post mortẽ suam per meritũ. Contrarium autẽ est de iniustis,quia ipsis mortuis moritur etiã oẽ bonũ ipsorũ , quia ipsorũ prosperitas & opera si quæ bona videbãtur habere. Vñ subdit.
Pan
Reliquiæ.

605 Iniusti autem disperibunt: simul reliquiæ impiorum interibunt.

Vbi notat gl.ꝙ ly *simul* potest copulari cũ prima parte & cũ secunda. Cũ prima vt dicatur. *Iniusti disperibunt simul* quia oẽs in vnũ fascẽ ligati tradẽtur
Mat.13. ignibus.Colligite primũ zizania & alligate ea in fasciculos ad cõburendũ.Vel potest cõponi cũ secunda parte vt dicatur. *Iniusti interibunt.* & hic fit punctus,& sequatur,*simul & reliquiæ impiorum interibunt.*
Iob.27. Reliquiæ enim impiorũ sunt omnia terrena , quæ omnia simul ipsis mortuis intereunt quo ad illos ideo de quolibet impio dicitur.Diues cum dormierit,nihil secum auferet, aperiet oculos suos & nihil inueniet.

606 Salus autem iustorũ à Domino est, & protector eorum in tempore tribulationis.

Hic cõsequenter mouet nos ad confidentiã.s.in solo Deo habendã,quia ipse solus salutẽ potest cõ-
Salus est a solo Deo Rom.6. ferre æternã.Nõ.n.opera nostra salutẽ merẽtur,sed Dei gratia nobis tribuit illã.Ro.6. Gratia Dei vita
Greg.18. mor.c.14 æterna:quod ostendẽs Gre.super illo verbo Iob.28 Nescit homo præciũ eius,ait.Eo loquẽdi genere vtitur,quo quis in angustiis deprehensus cũ remediũ nõ inuenit fateri solet,quia quid faciet nescit. Huius ergo sapientiæ præciũ nescire, est dignos operis meritũ quo illã percipiat,nõ inuenire. Ad hoc nãq; preciũ damus vt eius vice rẽ quã appetimus, possidere debeamus.Quid autẽ nos damus vt salutẽ per
E cipere mereamur?Gratia quippe redẽpti sumus.Ipsa nãque sola opera male viuendo dedimus , quibus si iusta retributio seruaretur, nõ salus sed supplicia redderẽtur.Vnde merito Psalmista d.*Salus autem iustorum à Domino.* In peccatis.n. nati quid boni facere possumus vt salutẽ mereamur, nisi Dei succurrat gratia?Dicit Auice. 4. can. ꝙ reliquiæ quæ
Auicen. remanẽt post crisim , attrahunt recidiuationẽ cito, nisi succurratur. Et recidiuatio peior est quã radix
Infirmitas resistentiæ. quorũ malicia cõueniens est radici , & status post crisim est debilior.Sic & spiritualiter,nã prima nostra infirmitas est originale peccatũ, cuius crisis & curationis terminus est baptismus:post crisim autẽ & curationẽ remanẽt reliquiæ morbi , quia rema-
Reliquiæ. Albertus 7. de vegetabilibus

A net carnis concupiscentia & peccati fomes:quæ cito inducunt ad recidiuationẽ nisi per gratiã Dei succurratur,quæ recidiuatio est periculosior : quia grauius est peccatũ mortale post baptismũ , quam ante fuerit originale. Et ideo quia salus iustorum à solo Dño est,& nõ à nobis,dicit Apostolus. Non Tit.3. ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos , sed secundũ misericordiã suã saluos nos fecit. Et modũ quo nos saluat cõsequenter ostẽdit d. *Et protector eorum in tempore tribulationis.*Per tribulationẽ accipe tentationẽ carnis,mundi vel diaboli, qua ad peccatũ trahimur,sed tunc Deus protegit iustos faciendo cum tentatione prouentũ,vt nulla tentatio dominetur
B iuitis. Vel per tribulationẽ accipe mortem:quia Deus in morte iustos protegit à diaboli potestate *psal.90.* d.Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum scilicet à potestate diaboli,& glorificabo eum.

Et adiuuabit eos Dominus & libera 607
bit eos & eruet eos à peccatoribus: & saluabit eos, quia sperauerunt in eo.

Vt sit sensus.ꝙ in morte Dñs adiuuabit eos,cõfirmando eos contra dæmones tentationis quæ rũc multiplicantur.Et liberabit eos. s.à mundi miseriis
C quibus in vita præsenti præmuntur. *Et eruet eos à peccatoribus.*quia vt dictũ est peccatores potestatem habent in corporibus sanctorũ,sed nõ in animalibus: in morte autẽ liberantur totaliter,quia post mortẽ peccatores iustis nocere nõ possunt , nec quo ad animã,nec quò ad corpus. *Et saluabit eos.*s. dãdo eis eternã gloriã,quæ solũ datur post mortẽ. Et quare tot bona faciet illis,concludit.*Quia sperauerunt in eo.* scilicet debita spe,quæ est expectatio futuræ gloriæ prouenientis ex Dei gratia & meritis.Quia sine meritis sperare,nõ est spes sed præsumptio. Circa præ Questio. dicta in toto psal.in quo pluries dicitur ꝙ iniusti semper permanent fœlices, quæro vtrum beatitudo semel habita possit perdi. 1.secundæ.q.5. arti.4.

D PSAL. XXXVII.

609
1.q.4.hominis.

DOmine ne in furore tuo arguas me : neque in ira tua corripias me.

Hic psalmus est tertius inter psalmos pœnitentiales, qui talem habet titulum. *Psalmus Dauid in rememoratione sabbathi.* Vbi notandum: Sabbathũ quòd sabbathum dicitur à sabe quod est septem. Et sic potest omnia quæ septenario numero continentur significare,vel quod septimum numerum complet,significat ergo quandoque totam septimanam quæ septem continet dies, vnde Ieiuno bis in sabbatho:quandoque septimum diem septimanæ.
E Non est homo ille à Deo, qui sabbathũ non custo- Luc.18. dit:vel potest significare peccatũ quod septenario Ioan.9. numero continetur Et sic volunt quidã ꝙ hic accipiatur sabbathum pro peccato, vt sit sensus ꝙ Dauid fecit istum psalmum in recordatione peccatorum suorum.Vel alio modo,sabbathum interpretatur requies,& significat vitam beatam,in qua sola vera requies consistit:in qua est omnis boni abũ Mat.12. dantia. Inuenietis requiem animabus vestris. Recordatio autem istius sabbathi nos ducit ad memoriam peccatorum nostrorum: quia dum ingenti desiderio illã requiem desideramus , oportet etiã considerare non solũ quæ iuuant ad illã obti-

Universidad de Navarra Biblioteca

uendam, vt illa procuremus sed etiam quæ impe- A
diunt vt illa fugiamus. Cum ergo commissa pecca-
ta impediant nos à possessione sabbati, dum desi-
deramus ad requiem peruenire, oportet etiam quòd
consequenter recordemur peccatorum nostrorum
quæ ne nobis obsistant, per pœnitentiam deleamus. Ex quibus patet titulus dicti *Psal. Dauid in re-
memoratione sabbati* i. gloriæ æternæ, pro qua obtinē
da requiritur peccatorum digna pœnitentia. Vel se
cundum primam expositionē, *in rememoratione sab-
bati* i. peccati. ¶ De materia autē istius psal. dicunt
doctores quòd Dauid fecit hunc psalmum ad recor
dandum sua peccata notabilia & pro eis pœniten-
dum coram Domino. Licet enim fuissent sibi di-
missa quantum ad culpam, & propter ipsa subiisset
aliquam pœnam: timebat tamen ne adhuc alia pœ
na adderetur supra se & populum suum. Et dato q̄ B
fuisset certificatus de dimissione totius culpæ & pe
næ, tamen vtile foret sibi ad suam humiliationem
3. Reg. 11. 4. Re. 24. coram Deo talia recordari. ¶ Est igitur aduertendū
q̄ Dauid legitur bis peccasse notabiliter, primo in
facto Vriæ Cithei. Secundo in numeratione popu-
li. Intentio ergo sua in toto psalmo est, ista duo pec
cata recordari coram Deo. In isto ergo psalmo po-
nam primo expositionē literæ, secundo intentionē
Psalmistæ. Quantum ad primum iste psal. diuiditur
in partes duas. Quia primo ponitur dictorum pec-
catorum recordatio, secundo intenta conclusio,
ibi. in fine. *Ne derelinquas me.* Prima in duas: quia a-
git primo de peccato numerationis populi, secun C
do de peccato cōtra Vriam cōmisso, ibi. *Miser factus
sum &c.* Dic vt N. ¶ Quantū ad intellectū Psal. tota
intentio Psalm. est mouere nos ad pœnitentiā pro
peccatis agendā. Vnde loquitur in persona pœnitē
tis multas pœnas tollerantis. Vnde secundum Ma-
gistrum in hoc psal. videtur ipsum Iob, quæ multa
& grauia fuit passus, proponere tyronibus in exem
plum vt cruciatus & pœnas ipsi gratanter ample-
ctantur. Minores quidem meritis. i. quam ipsi me-
ruerunt, per quos ab æterna pœna liberantur. ¶ Iste
ergo psal. sic intellectus diuiditur in quatuor par-
tes. Quia Dauid primo captat diuinam benenolen-
tiam, secundo enumerat suam miseriam, ibi. *Putre-
runt & corrupta sunt*: tertio ostendit diuinam miseri-
cordiam, ibi. *Quia memini te Domine speraui.* quarto ex
prædictis concludit internam lætitiam, ibi. *Ne dere- D
linquas me.* ¶ Quantum ad primum sciendum quòd
infirmus volens captare medici adiutorium, primo
inuocat suam bonitatem: & consequenter suam si-
bi pandit infirmitatem: quia ipsum ad pietatem in-
ducat. Sic iste facit in præsenti parte quæ in qua-
tuor partes diuiditur. Quia hic pœnitens primo me
dici implorat pietatem, secundo sui status ostendit
necessitatem, ibi. *Quoniam sagittæ*. tertio suæ neces-
sitatis ostendit infirmitatem, ibi. *Non est sanitas*: quar-
to suæ infirmitatis ostēdit grauitatem, ibi. *Quoniam
iniquitatē*. Quantum ergo ad primum: primo medi-
ci implorat pietatem dicens. *Domine ne in furore tuo
arguas me &c.* Dic vt in versiculo. 54. Vis ergo iram
iudicis Dei & furorem euadere? Legitur de Pilato,
q̄ cum propter mortem Christi à Tyberio Cæsare
Romam fuisset vocatus ne vindictam subiret tan- E
ti furoris (quia contra ipsum Tyberius furebat ve-
hemente.) Pilatus induit se tunicam Christi incon
sutilem. In qua cum præsentatus esset Cæsari, Cæ-
sar sibi assurrexit, & ipsum multum honorauit ni-
hil mali sibi facere volens aut dicere. Cum autem
sic honoratus recessisset, iterum imperator vehe-

Vestis Christi. Pilatum.

mentet inflammatus iudicauit se miserum quòd
suum furorem nō appetuisset in vltionem: reuoca-
tusque est Pilatus ad Cæsarem, & eodē modo rece-
ptus est. Tertio reuocatus Pilatus cum dicta tunica *Nota.*
esset exutus, & sic præsentatus, accepit sententiam
capitalem, quam non recepisset si Christi tunica
fuisset indutus. Sic spiritualiter si peccasti mortali- *Peccator.*
ter tanquam alter Pilatus Christum iniuste iudica
sti & contra Christum ad clamorem falsum testi-
monium protulisti. Non enim videtur aliud multi-
tudo desideriorum carnalium tumultuans contra
Christum, quam illa multitudo Iudæorum clamā- *Heb. 6.*
tium crucifige crucifige eum. Rursum crucifigen-
tes in semetipsis filium Dei, quibus licet ad tem-
pus resistatur: timendo tamen eorum importunita
tem deuincetis tanquam alter Pilatus. Inualesce- *Luc. 23.*
bant voces illorum: & Pilatus adiudicauit fieri pe-
titionem ipsorum. Et ideo si iudicium Cæsaris ti-
mes & furorem tuniceam Christi inconsutilem in- *Charitas.*
duaris, & te ipsa spoliari non permittas. Est autem
hæc tunica virtus charitatis, quæ diuisionem non
patitur, quia qui hanc habet virtutem omnes ha-
bet. Si vero hac tunica exutus fueris iudici præsen-
tatus, experieris furorem iudicis, qui dicet tibi. A- *Matt. 22.*
mice quomodo huc intrasti non habens vestem nu
ptialem? Et sequitur, ligatis manibus & pedibus
mitte eum, &c. Si autem hac tunica fueris indutus,
non timebis furorem iudicis: quia non apprehēdet
te furor eius. Vel tunica hæc inconsutilis est con- *prima 28.*
fessio peccatorum, psal. Confessionem & decorem *Confessio.*
induisti: hanc autem scindunt, qui confessionem
peccatorum diuidunt, integrā vero habet, qui om-
nia peccata confitetur debitē. Qui ergo sic indutus
iudici fuerit præsentatus, nō timebit: quinimo ma
gnum reportabit honorem. Confitebor tibi Domi *Isa. 12.*
ne quoniam iratus es mihi, cōuersus est furor tuus
& consolatus es me.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. 610

Hic cōsequenter pœnitēs ostēdit necessitatē suā,
vt facilius misericordiam impetret Dei. Vbi primo
notandū, q̄ in scriptura sacra sagittarū nōie multa
intelliguntur, vt ostēdit Greg. d. Sagittarū nōie ali- *Sagitta Greg. mor. 6.4.*
quando prædicationū verba aliquādo aīaduersionū
sententiæ designātur. Prædicationis nāque verba sa
gittis exprimuntur, quia in eo q̄ vitia fetiunt male
viuentiū corda trāsfigunt. De his sagittis veniente
redēptore dicitur, Sagittæ tuæ acutæ populi sub te
cadent in corda inimicorū, & Esa. d. Mittam ex eis *psal. 44. Esa. 66.*
qui saluati fuerint tenentes sagittas in Italiā & in
Græciā. Rursum sagittis aīaduersionis percussio de
signatur, sicut Ioas regi per Elisæū dicitur. Iace sa- *4. Reg. 13.*
gittā, quo iacēte ait. Percutias Syriā donec cōsumas
eā. De his ergo duobus generibus sagittarū Dei di-
cat pœnitēs. Sagittæ tuæ infixę sunt mihi. Et primo *scriptura.*
de verbis sacræ scripturæ: quia cor pœnitētis pene-
trāt, vt quia cū audit Christū d. Nisi pœnitentiā ege- *Luc. 13. Matt. 3.*
ritis, omnes simul peribitis. Et alibi. Pœnitentiam
agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.
Tales enim sagittæ corda electorum penetrant, &
ad pœnitentiam inflectunt, sed obstinata corda re-
proborum penetrari non possunt. Vt autem pe-
netrent, multum proficit humilitas, & bona vi-
ta prædicantium: vt ostendit Gregorius super illo *Greg. 14. mor. c. 20.*
verbo Iob. Non fugabit eum vir sagittarius dicēs.

Quid

Quid enim per sagittas nisi verba prædicatorū ac- A
cipimus, quæ dum ex voce bene viuentium defigūt
audientium corda transfigunt? De his sagittis ait
psal. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ ipsorū: *Psal. 63.*
quia scilicet verba humilium penetrant animos su
perborum. Vir itaque sagittarius est, qui per sanctæ
intentionis arcum audientium cordibus verba re-
ctæ exhortationis infigit. sed reproborū corda nō
penetrant: quia quisquis à diabolo apprehenditur
verba sanctæ prædicationis iam audire contemnit.
Sic ergo peccator cum ad vocem scripturæ cōpun-
gitur dicere potest Deo. *Sagittæ tuæ infixæ sunt in me.*
¶ Secundo hoc idem dicat de sagittis aduersitatum
& pœnarum. Vbi sciendum q̄ Deus habet pharetram, habet & sagittas: quandoque enim pharetrā
clausam tenet: & quandoque aperit & sagittas pœ B
narum emittit, vt ostendit Greg. super illo verbo *Greg. 20. mor. c. 19.*
Iob. 30. Pharetram suam apperuit & afflixit me d.
Quid enim per pharetram Dei, nisi occultum con-
silium designatur? Sagittam vero de pharetra Dñs
eiicit: quando de occulto consilio apertam senten
tiam emittit. Cùm enim peccata Dominus videt &
tamen manum ad vindictam non commouet, quā-
si clausam pharetram tenet. Sed feriendo iudicat, *Aduersi-tates.*
quantum ei in nobis displicuit hoc, quod diu vidē-
do tolerauit. Quid ergo sunt sagittæ Domini nobis
infixæ nisi aduersitates & pœnæ pro peccatis nobis
immissæ? Pœnitens ergo considerans quot aduersa
pro peccatis hic patimur, dicat. *Quoniam sagittæ tuæ
infixæ sunt in me.* Ac si aperte dicat. Ego in exilij dam
nationē hic positus pro peccatis aduersitatibus vn C
dique præmor. Hæ autem sagittæ electis immittun
tur ad correctionem non ad consummationem. Sic
Iob. 6. hoc est quod dicitur Iob. 6. Sagittæ Domini in me
sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum
Greg. 7. mor. c. 2. Quod ad propositum exponens Greg. d. Quid est
ℵ 3. enim spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagit-
tæ autem Domini spiritum hominis eb bunt, cum
superiæ animaduersionis sententiæ afflictam men
tem ab elatione compescunt. Sagittæ Dñi spiritum
hominis ebibunt, quia intentum exterius intror-
sum trahunt. Sagittarum ergo indignatio iusti spi-
ritum ebibit: quia supernæ sententiæ electos quos
in peccatis inueniunt, dum vulnerant, immutant,
vt duritiam suā transfixa mens deserat: atque ex sa
lutifero vulnere sanguinis confessio curat. Pensant D
namque vnde lapsi sunt, à quanta beatitudine ad
corruptionis suæ tormenta ceciderunt. Istę ergo
sagittæ aduersitatū sunt non mortiferæ sed sanati-
uæ: quia æstum vitiorū refrigerant & vmbrā nobis *Valerius lib. 5.*
faciunt. Narrat Valerius, q̄ quidā Spartanus cuidā
nobili respondit. Nam dum iret ad bellandū contra
Persas, quidam quasi insultando sibi dixit. Sagittas
Persarum solē obscurare solere, quasi dicat. Tanta
est Persarum multitudo, q̄ suis sagittis solem quasi
obscurat. Ille autem ex hoc magis confortatus re-
spondit. Bene inquit narras: quia in vmbra præliabi
mur. Sic spiritualiter est de sagittis pœnarū mundi
& aduersitatū: multæ sunt enim in tantū q̄ solem
huius mundi. i. claritatem & gloriā omnē munda-
nam obscurant. Sed hoc bonū afferunt: quia nobis
pugnantibus. scum mundo, carne & diabolo faciūt
vmbram: quia ab inordinato feruore concupiscen- E
tiæ nos defendunt. Per has enim aduersitatū sagit-
tas homo seipsum recognoscit: superbia deponitur
& carnis fugatur libido. Pœnitens ergo has sagit-
tas non timet, sed magis sub vmbrā illarum fortius
pugnat. psal. 90. Scuto circundabit te veritas eius,

non timebis à timore nocturno. A sagitta volante,
&c. Quia quanto quis hic magis corporaliter affli-
gitur: tanto amplius Dei misericordiā consequitur
& facilius. Et hoc est qd subdit. *Confirmasti super me
manum tuam.* Quid enim hic per manum Domini,
nisi eius misericordia, qua nos de Egypto peccato-
rum per pœnas & aduersitates liberat intelligitur?
Exod. 13. In manu forti educam vos de Aegypto. *Exod. 13*
& hoc est quod modo pœnitens dicit. *Confirmasti su-
per me manum tuam* i. immittendo in me sagittas
tuas. i. aduersitates *confirmasti super me manum tuam.*
scilicet tuam misericordiam.

Non est sanitas in carne mea à facie ire tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. 611

Hic consequenter pœnitens vt facilius miseri- *Isa. 9. c. consumpsi-sientia.*
cordiam impetret, suam ostendit infirmitatem. Vbi *Sanitas, infirmitas*
nota, q̄ nulla infirmitas in homine fuisset, nisi præ-
cessisset peccatum, quia cum infirmitas sit quædā
pœna, & omnis pœna si iusta est, peccati est pœna:
ideo omnis pœna vel infirmitas peccatū supponit
proprium vel saltem primorū parentū, pro quo na
tura humana tantum est infirma q̄ etiam sanitas
eius sibi infirmitas quædā esse dicatur: quod clarè
deducit Greg. d. Vt enim taceamus hoc quod hic *Greg. 8. mor. c. 22.*
homo dolores tolerat, quod febribus anhelat: sua
quadam ægritudine constringitur, hæc ipsa nostri
corporis quæ sanitas vocatur ægritudo est. Nā ocio
tabescit, opere deficit, inedia deficiens cibo refici-
tur vt subsistat, refectione labescens, abstinentia re
leuatur vt vigeat. A qua profunditur, ne arescat, lin
theis tergitur, ne ipsa nimia perfusione liquescat,
labore vegetatur, ne quiete torpeat, refouetur, ne
laboris exercitatione succumbat. Fatigata vigiliis
somno reparatur, oppressa somno, vigiliis excuti-
tur, ne sua pens quiete lassetur. Vestibus tegitur,
ne frigoris aduersitate penetretur, quæsito calore
deficiens aurarum flatu refouetur. Cumque inde
molestias inuenit, vnde vitare molestias quæsiuit
male sauciata (vt ita dixerim) de ipso suo medicami
ne langueſcit. R emotis ergo febribus, cessantibus-
que doloribus, ipsa nostra sanitas ægritudo est, cui
curandi necessitas numquā deest. Quot enim solā-
tia ad viuendi vsum quærimus, quasi tot medicamē
tis infirmitati obuiamus. Sic mirum debuit præ-
sumptio corripi, sic superbia sterni, quia enim elatū
semel sumpsimus spiritum, ecce defluens quotidie
portamus luctu: vt merito quilibet dicere possit,
non est sanitas in carne mea Et hoc est quod dicit glo.
Portamus enim corpus mortale, quod etiā cū sanū
dicitur nō est sanū. Hanc autē infirmitatem corpo-
ri intulit Deus cōtra peccatū iratus vt sanaret ani-
mā, quia vulnerat corpus vt animā sanet, quod o- *Greg. li 6 mor. c. 18. Iob. 5. vulnerare aduersitates.*
stendit Greg. super illo verbo Iob. 5. increpationem
Domini ne reprobes d. Duobus modis omnipotens
vulnerat, quos reducere ad sanitatem curat. Aliquā
do enim carnem percutit, & mentis duritiā suo pa *Deu. 32.*
more tabefacit: vulnerando ergo ad salutē reuocat,
cum electos suos affligit exterius, vt interius viuāt.
Vnde per Moysen loquitur d. Ego occidam, & ego
viuere faciā, percutiā, & ego sanabo. Occidit enim
vt viuificet, percutit, vt sanet, quia ideireo foris ver
bera admouet, vt int. tius vulnera peccatorū sanet.
Aliqñ etiā etsi flagella exterius cessare videātur, in-
tus vulnera infligit, q̄ mētis nīæ duritiā suo defide
rio peutit, sed pēnitēdo sanat. q̄ terroris sui iaculo

trans

Universidad de Navarra
Biblioteca

transfixos, ad sensum nos rectitudinis reuocat. Corda enim nostra male sana sunt, cum nullo Dei amore sanciantur, &c. Istis duobus modis se percussum & infirmum dicit hic pœnitens, primo exterius quo ad carnem d. *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.* quia scilicet tu peccatis nostris iratus, infirmitates carnis immittis. Secundo quo ad mentem d. *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* quia scilicet propter peccata pacem non habeo intus. Per ossa enim interiores animæ vires intelliguntur. Consimilé sententiam posuit superius, Psal. 6. d. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum &c. vide. ver. 55. Omnes enim iustæ in firmitates ad sanitatem animæ dantur. Dicit Plin. q̃ frigora tempestiua multum conferunt arborum firmitati & germinationi: si autem blandiantur tẽpestiui austri deficiunt. Sic spiritualiter est in hominibus qui sunt velut arbores. Mar. 8. Video homines velut arbores: quia multum conferunt ad firmitatem in bono habito: & ad germinandum respectu habendi frigora tempestiua, quæ sunt aduersitates vitæ præsentis. Nam frigora serotina sunt aduersitates futuræ, quæ tanguntur. Iob. 24. Ad nimium calorẽ transiunt ab aquis nauium. Austri vero blandientes sunt voluptates huius vitæ: quæ faciunt has arbores deficere à debito fructu & germinatione. Et hoc quod dicitur Eccl. 31. Infirmitas grauis sobriam facit animam.

Psal. 6.

Plin. li. 17 Arboris. prosperitat. Mar. 8.

Iob. 34.

612 Quoniam iniquitates meæ supergressę sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Iniquitas

Hic consequenter ostendit suæ infirmitatis grauitatem. Et notandum q̃ iniquitas quandoque accipitur pro sequela peccati s. pro pœna. Aliquando enim iniquitas dicitur ipsum peccatũ tam originale. psa. 50. Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum &c. quam etiam actuale, psal. 50. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco &c. Tamen ipsa iniquitas peccata grandia videtur significare, vt ostendit Greg. d. Quamuis inter iniquitatẽ & peccatũ nihil distare perhibeat Ioannes Apostolus, qui ait. Iniquitas peccatum est. ipso tamen vsu loquendi plus iniquitas quam peccatũ sonat. Et hinc est q̃ omnis homo se libere peccatorẽ fatetur. Iniquum vero dici nonnunquã erubescit. aliquando autẽ iniquitas nõ peccatum significat, sed pœna peccati. Sic enim iniquitas pro pœna ponitur Esa. 53. Omnes nos quasi oues erauimus, & Dñs posuit in eo s. in Christo iniquitatem omniũ nostrum. i. pœnam iniquitatis nostræ. Et vtraque iniquitas est grauis. Grauis est iniquitas peccati, quia deorsum ad infernũ trahit. Vnde Esa. 1. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate &c. Grauis est etiam iniquitas pœnæ: vt patet in præcedenti versiculo. Vnde Eccl. 40. Graue iugum super omnes filios Adam à die exitus de vẽtre matris eorũ vsque in diem sepulturæ. Quæ verba exponens Gaulfredus, ostendit quanta sit in hoc mundo grauitas pœnæ d. Graue iugum &c. Quem non humiliet conceptus impurus, & lugubris ortus? aut vnde ei gaudium in vita sua potest esse, qui à mœrore incipit vitam? Quid esse putamus hominem, qui ex vtriusque parentis corruptione concipitur, & in dolore parturientis producitur? Ad quid nascitur homo: certe vt auis ad volandum sic homo ad laborem, nemo glorietur, nemo se extollat, nemo sibi complaceat in seipso. Onus hoc super omnes filios Adam dicitur: nullus excipitur, non persona hominis, non temporis hora. Quid enim est, iugum enim graue: super quos? super diuites & pauperes, super nobiles & ignobiles: super sæculi contemptores, vel ab eo forte contemptos: parum est super omnes. Addit, A die exitus de vtero matris, &c. O qualis mater, qualis ille vterus terræ, tumulus sepultura. Et tamen paritura est ipsa: quos concipit redditura. Grauis omnino conditione: quã doquidem à nobis non erit excutere à ceruicibus nostris graue iugum, donec ingrediamur sepulchrũ nec euadere huius vitæ laborem, nisi per mortis horrorem. Ecce ex illo graui iugo imminet homini fames & sitis, ardor febriũ, dolor viscerũ & molest⁹ timor, vel metulosa molestia. Inde homo insipiẽter extollitur: impatienter atteritur, & aduersitatis indignatione crepat cum intumuerit indignatione animositatis. Inde succenditur ira, tabescit inuidia, ebrietate mergitur, crapula suffocatur, inquinatur luxuria, auaritia stimulatur. Inde eũ voluptas illicit, cur ositas angit, timor contrahit, mœror consumit. Vñ ergo hæc vita diligitur, in qua quisque ille est q̃ cautissime graditur, sæpissimè labitur, læditur, impingit, offendit, corruit, quassatur. Nam si forte ad votum interim succedere vniuersa videantur, delitias cõputat sub sentibus esse. Grauis ergo & misera vita, quæ sic prodit, sic procedit, sic oritur, sic progreditur. hæc ille. Ex quibus apparet quam sit grauis iniquitas culpæ & quã grauis iniquitas pœnæ. Et vtrumque hic pœnitens tangit: primo iniquitatẽ culpæ d. *Quoniam iniquitates meæ.* s. peccata mea *supergressa sunt caput meum.* s. mentem ipsam grauando. Consimile dixerat superius psal. 7. Cõuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet, vide ibi. De iniquitate verò quæ est pœna peccati subdit. *Sicut onus graue grauatæ sunt super me.* Sic enim de carne iniquitate grauata dicitur. Grauabit eũ iniquitas sua & corruet. Quia totus iste psal. loquitur in persona pœnitẽtis, ideo in ipso dubia de pœnitentia oportet declarare. Quæro ergo primo, vtrũ omnis agens pœnitentiã supra culpa inueniat culpæ veniam. li. 4. sent. dist. 15. & Aegidium dist. 14.

Psal. 37.

Greg. li. 11 mor. c. 22

Esa. 53.

Esa. 1

Eccl. 40.

Gaulfredus. Pœna. Miserior dis humanæ. Iugum.

613 Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

De pœnit. dist. 5. in tantum.

Hic consequenter pœnitens suas enumerat miserias. Et diuiditur in partes nouem, secundum q̃ uem miserias ex peccato procedentes enumerat. Prima est ad malum recidiuatio. Secunda est naturæ incuruatio, ibi. *Miser factus sum.* Tertia est voluptatis illusio, ibi. *Quoniam lumbi.* Quarta est gemitus & afflictio, ibi. *Afflictus sum.* Quinta est intellectus excæcatio, ibi. *Domine ante te omne.* Sexta est amicorum derelictio, ibi. *Amici mei.* Septima est dæmonum persecutio, ibi. *Et qui iuxta me.* Octaua est famæ denigratio, ibi. *Et qui quærebant.* Nona est sensus obtusio, ibi. *Ego autem tanquam.* Prima igitur miseria quam ex peccato patimur est ad malum recidiuatio. Postquam enim per gratiam baptismalẽ purgamur ab omni peccato: adhuc manet fomes peccati & inclinatio ad peccatum licet non tantus vt prius. Et illo multorũ inducimur ad recidiuatio nẽ peccatorum. Sicut infirmus per medicu curatus facilius recidiuat quã si nõ fuisset infirmus. Et hoc tangens dicit. *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.* Quid enim sunt cicatrices, nisi peccata per pœnitentiam vel baptismum deleta? nam cicatrix dicitur à cæco cæcas, & est idem quod vestigium & obductio vulneris sic dicta, quia cæcat & obducit vulnera quasi cicatrix. Cicatrix autẽ putrescit, quãdo plaga iterum renouatur. Et sic cicatrix peccati putrescit, cum in peccatum recidiuatur. Vnde Magist. ait in glo. *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.* i. plagę peccatorum per baptismum sanatæ, putruerunt: cum iam peccato iterũ consentitur, sed corruptæ sunt, dum ad actum consensus perducitur. Vel cicatrices putrescunt & corrũ puntur: quando peccatum iam dimissum interius mentem delectat, licet ad opus extra non ducatur. Et ista est recidiuatio interior. Et ad istum sensum, istum versum exponit Greg. super illo verbo Iob. 10. Si peccaui & ad horam perpercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? dicens. Peccatori ad horam Dñs parcit cum reatũ culpæ concessis protinus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur, quia volentes quidẽ culpam fecimus, sed nonnunquã nolentes eius memoriam cum delectatione toleramus. Sæpe namque hoc quod à conspectu iam iudicis fletu interueniẽte deletũ est: ad animum redit: & deuicta culpa rursus ad delectationem inserpere nititur: atq; in antiquo certamine rediuiua pulsatione reparatur: ita vt quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente: quod cautè conspicere ille spiritualis athleta nouerat qui dicebat. *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.* Quid namque cicatrices nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas ergo nequitias ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere est sanata iam peccatorum vulnera rursus in tentationem serpere: atque ex eorũ suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ fœtorem culpæ iterum doloremque sentire: qua videlicet in re & nihil foris agitur opere, & sola intus cogitatione peccatur, districtoque se reatu mens obligat nisi hæc solicitis lamentis tergat, hæc ille. Et aduerte quòd sicut recidiuatio corporalis infirmitatis periculosior est quam ipsa prima infirmitas, sic etiã & recidiuat o peccati, propter quod dicit. Melius erat illis viam iustitiæ non cognoscere, quam post cognitam retroire. Et quia ista talis peccati recidiuatio est ex nostro defectu, ideo subdit. *A facie insipientiæ meæ.* i. secundũ gloss. Hoc accidit per stultitiã meã: qa nõ sum vsus viribus in baptismo receptis. q. d. mihi nõ Deo imputo recidiuationem peccati.

Recidiua tio.

Greg. li 9 mor. c. 39 lib. 10.

614 Miser factus sum, & curuatus vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

Hic ponit secundam peccati miseriã, quæ est naturæ incuruatio. Quamuis enim Deus fecerit hominem corpore & mente rectum, ipse tamen per peccatum curuum se fecit, quia ad terram aspicit non ad cœlum: vnde peccator figuratur in muliere illa incurnata quæ sursum omnino respicere nõ poterat, quam alligauerat Sathanas, quam Christus erexit. Luc. 13. Vbi nota q̃ quanto res est magis curua: tanto amplius supremum infimo appropinquat, sic enim quanto quis est magis incuruatus, tanto amplius caput pedibus appropinquat. ¶ Quid enim

Luc. 13. Pollitudo. Curuitas incurua tus.

A supernum in nobis est nisi mens? quid autẽ infimũ, nisi caro quæ de terra est? Incuruatus est ergo quilibet peccator, qui mentẽ sursum non ad Deũ, sed ad terrena deponit. quod satis pulchrè deducit Hugo super illud psal. Quoniã rectus Dñs Deus noster &c. d. Rectus Deus rectum fecit hominem similem sibi. i. sine iniquitate, sicut non est iniquitas in eo, &c. sapere namque quæ sunt super terrã, curuitas animæ est, quæ sursum sunt rectitudo, vide supra ver. 480. Hæc autem curuitas durat *vsque in finem.* i. per totũ tempus præsentis vitæ, quia naturaliter quasi homo ad mortẽ terrenorum incuruatur. Sicut enim ait saluator. Omnis qui se humiliat exaltabitur, sic per oppositũ omnis qui se exaltat, debet incuruari. Quia igitur homo per superbiã se extulit, in pœnam peccati ad terrena incuruatus incedit. Sic enim dicit psal. 56. Laqueũ parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. Et de hoc dolet pœnitens, ideo ait. Tota die contristatus ingrediebar: quia scilicet liberè ab istis terrenis eleuari non potest. Quinimo quanto in tempore plus quis procedit, tanto plus incuruatur, psal. 68. Dorsum eorum semper incurua.

Hug.

psal. 56.

psal. 68.

615 Quoniam lumbi mei impléti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.

Illusio.

Hic ponit tertiã miseriã, quæ est voluptatis illusio. Vbi nota q̃ ludo ludis componitur cũ in, & mutata n̄ in l, fit illudo, dis, & inde illusio. Et est illusio idem quod deceptio & derisio. Illusiones autẽ animæ quæ fiunt in nobis vt dicit glo. sunt quasi infinitæ: vt puta quando vigilanti vel dormienti occurrunt imagines corporũ, vel aliarũ rerũ prius visarũ vel imaginatarũ, & transis ab ista imagine ad aliã. Et sic distrahitur mens vel decipitur, vt vnum accipiat pro alio, & vno aduenięte, alterius fit obliuio. Istæ tales illusiones non permittunt mentem firmã stare in consideratione alicuius rei, sed ipsam vagabundam ducunt hinc inde. Et hoc nobis accidit in pœnam peccati. Verum quamuis sic communiter accipiatur illusio, quandoque tamen accipitur pro illusione, quæ fit in somnis, vt puta quando dormiẽtibus apparent imagines hominũ vel mulierũ. Ex quibus caro dormiendo polluitur, quod non accidisset ante peccatum. Et istas tales illusiones maxime hic deplorat pœnitens d. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus.* Lumbi enim sunt illæ corporis partes, in quibus viget libido. ¶ Et si dicas, nunquid tales illusiones ad peccatum imputantur, cum non sint in potestate nostra? Ad hoc respondet Gregor. scribens Augustino Anglorũ Episcopo. & habetur dist. 6. testamentum d. Est in illusione necessaria valde discretio, quæ subtiliter pensare debeat, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ suæ superfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contigit pollutionis illusio. Et quidem cum ex naturæ superfluitate vel infirmitate euenerit, omni modo hæc illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dicendus est quam fecisse. Cũ vero vltra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, & idcirco humorũ receptacula grauantur, habet exinde animus aliquẽ reatum, nõ tamen vsque ad reprobationẽ sacri mysterij recipiendi, vel missarũ solẽnia celebrandi: cũ forte aut dies festus exigit: aut exhibere mysteriũ pro eo q̃ alius sacerdos

Illusio.

Pollutio nocturna Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacerdos deest,ipsa necessitas eum compellit. Nam si assint alij,qui ministerium implere valeant,illusio per crapulam facta à perceptione sacramenti prohibere non debet,sed ab immolatione sacramẽti(vt arbitror)abstinere debet humiliter: si tamen dormientem turpi imaginatione non concusserit. Nam sunt quidam quibus plerumque ita illusio nascitur:vt eorum amicus etiam in somno corporis positus,turpibus imaginationibus non fœdetur:qua in re ibi ostenditur ipsa mens rea non tũc vel in suo iudicio libera:cum se & si dormiẽtis corpore nihil meminisse:tamen in vigiliis corporis me minit se in gluuiem cecidisse.Si vero ex turpi cogitatione vigiluntis oritur illusio in mente dormientis patet animo reatus suus.Videt enim à qua radice inquinatio illa processit, quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens. Crapula, procreatio ,langor, humor, abundant in somniis maculant extrema duo sine culpa. Nota hic quando sacerdos pollutione carnis nocturna inquinatus celebrare vel percipere possit, & quando non. ¶ Vbi nota ꝙ totius capituli prædicti sententia stat in hoc ꝙ si talis illusio accidat ex præcedenti crapula vel cogitatione immunda, quod imputatur ad peccatum,& non est communicandum. Si autẽ ex infirmitate vel superfluitate naturæ, non est timẽdum. Vbi notatur secundum sententiã dicti capituli,ꝙ differentia est inter percipientẽ sacramentum & celebrantem.Si enim illusio accidat ex crapula, vel turpi imaginatione,non debet percipere nec celebrare.Sed si turpis cogitatio nõ interuenerit, per cipere potest,sed non celebrare eodẽ die.& hoc , si alius sit qui celebrare possit. Si autem dies festus exigat:aut necessitas ipsum compellat celebrare, vt quia curatus est nec alium sacerdotem qui pro eo celebret potest habere tunc celebrare poterit. Qualitercunque tales illusiones eueniant etiam ex carnis infirmitate pœnitenti,displicere debet.Sic & hic pœnitens ex hoc dolens dicit. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, quia non est sanitas in carne mea.Si enim talis illusio sibi non displiceret ipsam approbare videretur:& sic peccaret.

616 **Afflictus sum, & humiliatus sum nimis:rugiebam à gemitu cordis mei.**

Hic ponit quartam miseriam, quam ex peccato consequitur.s.gemitus & afflictio Vbi nota ꝙ humiliatio quandoque denotat virtutẽ quæ vitio superbiæ opponitur,sicut dicit Iudic.Humiliemus illi animas nostras:quandoque significat punitionem & miseriam.Humiliasti sic vulneratũ superbũ,&c. Humilitas enim dicitur ab humus vel terra quod est elementum inferius cæteris.Et sic significat virtutem,qua quis voluntariè seipsum deponit,& infimum seipsum reputat.Significat etiã quandoque afflictionẽ pœnalitatis, qua quis etiã inuoluntariè ab alio deponitur vt terra & suppeditat. Isto ergo modo natura humana per peccatum dicitur humiliata.i.afflicta & à sua dignitate deposita. Nam à principio homo dũs factus fuit omniũ & omnia sibi famulabantur ad libitum,Omnia subiecisti sub pedibus eius. Nunc autẽ propter peccatum omnibus subiicitur,ab omnibus lęditur & subiicitur.Est ne ita paruus vermis,à quo homo nõ humilietur? musca ipsum infestat, pulices ipsum comedunt:nõ dicã de magnis animalibus,vt puta leonibus,vrsis, canibus,&c. Quid de elementis,nonne omnia contra hominẽ pugnant?quomã ab igne cõburitur: ab aere inficitur:ab aqua submergitur,à terra suffocatur.Bene ergo hæc omnia pœnitẽs deplorat d. *Afflictus sum & humiliatus sum nimis*.q.d.secundũ gl.Afflictus corpore,humiliatus sum anima,vt nihil in me sit liberũ à pœna:quia vndiq; est calamitas. Intus timor:extra dolor. Et ideo plangit corpus plangit anima.Vnde subdit.*Rugiebam à gemitu cordis mei*. Gemitus corde fieri solet : sed rugitus voce corporis. Vel dicas ꝙ duplex est gemitus. s. carnis & mentis omnis gemitus qui de exterioribus est , est gemitus carnis , qui vero pro gloria adipiscenda & Deo videndo,est cordis.Est ergo sensus.*Rugiebam à gemitu cordis mei* i.magno desiderio quærebã animæ refectionem,à simili leonis & aliarũ beluarũ, quibus se cõparat, vt fortior gemitus ostendatur:quia soli Deo talis gemitus cordis est manifestus:vñ subdit.

617 Domine ante te omne desiderium meum :& gemitus meus à te non est absconditus.

Id est tibi est cognitus gemitus meus,non homini:qui solum exteriora videt. Vel ira.*Domine ante te omne desiderium meum* i.nihil aliud desidero nisi esse ante te.Sic.n.dicebat Psa.41.Sicut desiderat cervus ad fontes.&c.Situit anima mea,&c.Vel ira *Domine ante te*,&c.Tale est desiderũ meum ꝙ mereatur esse *ante te*.i. exaudiri à te: quia illud dicitur esse ante Deum quod Deus reprobat. Sic ergo desideria pro terrenis sunt post Deũ non ante:sed pro cœlestibus sunt ante.Dicat ergo. *Domine ante te omne desiderium meum*.q.d O Dñe tale est desiderũ meum ꝙ mereatur esse ante te exaudiri à te,& acceptari:quia liberationẽ animæ peto:non terrena.pro dilatione patriæ gemo,quia incolatus meus prolongatus est: alios autem gemitus non curat Deus.

618 Cor meum conturbatum est in me: dereliquit me virtus mea :& lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

Hic ostendit quintã miseriam quæ peccatũ consequitur,quæ est cæcitas mentis: per peccatũ enim excęcatur spiritualiter homo & perdit animæ lumen.Vbi sciendũ ꝙ homo ante peccatũ claram & distinctam Dei cognitionem habebat perfectionẽ s.quã sit illa quæ nunc à fidelibus habetur.Vñ Magister ait.Cognitionẽ Dei primus homo ante peccatũ habuit.Cognouit.n.Deũ à quo creatus fuerat nõ eo modo cognoscendi,quo ex auditu solo percipitur quando à credentibus absens quæritur , sed quadã interiori aspiratione, qua Dei præsentiã contemplabatur, non tamẽ ita excellenter sicut beati vident:nec ita ęnigmatice,qualiter in hac vita videmus.Sed istã cognitionẽ peccando perdidit in se & suis posterioribus. Quomã peccatũ est quædã tenebra,qua intellectus Dei cognitione priuatur. Vnde ait Mag.ꝙ peccato totus homo interior obscuratur imo ꝙ plus est nõ solũ homo per peccatũ perdidit lumẽ suæ cognitionis,sed etiã sol & luna magis lucebant ante peccatũ quã post, vt ostẽdit Mag. Hoc ergo lumen diuinæ cognitionis se perdidisse deplorat pœnitẽs d.*Cor meum conturbatum est in me*.Et quare?quia *dereliquit me virtus mea* .s. qua eleuabar ad Dei visionem. Et ideo *lumen oculorum meorum* .s.quo Deũ videbã. *& ipsum non est mecum*. Sic.n. de omnibus hominibus dicitur,Excęcauit eos malitia eorũ. Et si queras,vnde hoc ꝙ sensualitate peccante,oculus mentis suo fuerit priuatus lumine ? Nota ergo quòd sicut homo duas habet naturas.s.animam & corpus , sic duplices oculos habet.s. oculos animæ & oculos corporis : primus dicitur oculus dexter: secundus vero dicitur sinister. Videmus autem in corporalibus,ꝙ ad læsionem partis sinistræ oculus dexter perditur,& econuerso.Dicit Albertus.Contigit quandoque ꝙ quis vulneratur in parte sinistra capitis,& perdit oculum dextrum.Et causa est: quia neruus vicinus dextri oculi peruenit ad partẽ sinistrã,& econuerso. Et ideo vulnus à latere sinistro incidit neruum oculi dextri & perditur visus illius oculi. Sic moraliter oculus dexter.s. mentis tendit ad sinistrum.s.ad carnem tegendam & subiiciendam.Et econuerso oculus sinister ad dextrum, scilicet ad sibi subiacendum. Sic vulnerata sensualitate,perditur oculus, quia illi imputatur deordinatio sensualitatis. Hoc ergo deplorat Psal.d. *Cor meum conturbatum est*,&c.*& lumen oculorum*,&c. Vnde dicere potest illud Tob.5.Quale gaudiũ potest mihi esse,qa in tenebris sedeo & lumẽ cœli nõ video.

619 Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt , & steterunt.

Hic ponit sextam miseriam ex peccato,quæ est amicorum derelictio. Vbi nota ꝙ ante peccatum beati Angeli nostri familiares erant & amici , sed propter peccatum à nobis fuerunt diuisi, imo nobis oppositi. Quod autem prius esset Angelorum amicus ostendit Bernar.super illo psal.Homo cũ in honore esset, &c.d. Ante peccatũ homo habitabat in paradiso,in loco voluptatis conuersatio eius,nihil molestiæ,nihil indigentiæ sentiebat constitutus super opera manuum creatoris.Erat illi sors ac societas cũ choris Angelorũ,& cũ omni militia cœlestis exercitus,&c.Sed ꝙ per peccatũ ex amicis facti sint nobis extranei apparet,quia beati Angeli Paradisum custodiunt.ne ad illam possit homo reuerti. Collocauit Deus ante paradisum Cherubim & flammeũ gladium ad custodiendum viam ligni vitæ. Et hoc est quod iste deplorat d. *Amici mei & proximi mei*. scilicet beati Angeli *aduersum me appropinquauerunt & steterunt*.

620 Et qui iuxta me erant, de longe steterunt:& vim faciebant, qui quærebant animam meam.

Hic cõsequenter ponit septimã miseriam, quæ est dæmonũ persecutio , propter peccatum enim dæmones super nos habent potestatem quam ante peccatũ non habebant. Et quamquam ad peccatũ non possint cogere existentem in gratia : tamen in peccato existentẽ ligatum tenent,ne per se peccatum possit exire: quod totum facit vt animas secum ad pœnã rapiat.Et quod magis dolendum est illos magis persequitur,quos conspicit meliores.vt ostendit Greg.d.Omnes enim qui ea,quæ sunt mẽte mundi calcant, & ea quæ Dei sunt plena intentione desiderant,diabolũ contra se susitant , quia eius malitiam instigatione suæ conuersionis inflãmant.Nã qui eius voluntati subiecti subsunt,quasi quieto ab illo iure possidentur, & superbus eorũ rex quasi quadã securitate perfruitur , dum eorum cordibus inconcussã potestate dñatur. Sed vniuscuiusque spiritus ad conditoris sui desiderium recalescit , cum torporem negligentiæ deserit,& fri-

gus insensibilitatis pristinæ igne sancti amoris accendit:cum libertatis ingenitæ meminit , & teneri ab hoste captiuus erubescit.Et quia tunc idem hostis se considerat despici,quia videt vias Domini apprehendi,dolet contra se captum reniti:& mox zelo accenditur,mox ad certamen mouetur : mox ad tentationes innumeras contra rebellantem mentẽ se excitat,atque in omni arte lacerationis instigat, vt tentationũ iacula in torquendo confodiat cor, quod dudum quieto iure possidebat.Hæc ergo cogitans pœnitens.s.vim qua diabolus ipsum persequitur , dicit. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam*.Recurrit enim ad Deum.d. Domine vim patior,respondẽ pro me.Non solum ergo plorat pœnitens:quia Angelorum amicitiam amisit , sed etiã quia hostes contra se violentos.s. dæmones videt. Quantũ ad primum dicit. *Et qui iuxta me erant de longe steterunt*.s.Angeli beati. Quantum ad secundum subdit. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam*. Accipere animam meam consiliati sunt. Ego autẽ in te speraui Domine.

621 Et qui quærebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.

Hic cõsequenter ostendit octauã miseriam quæ est famæ denigratio.Vanum dicitur idẽ ꝙ vacuum Vacuũ autẽ dicitur quod exterius aliquid esse ostẽdit,sed intus veritate caret.Diabolus autẽ quærens humano generi mala, loquutus est vanitatẽ , quia falsa promisit quando dixit. Nequaquã moriemini sed eritis sicut dij,&c.quod totũ ideo fecit,vt hominem apud Deum infamaret. Iste ergo memorans casum illum dicit *Et qui inquirebant mala mihi loquebantur vanitates*.Diabolus enim in prima sui creatione videns diuinam essentiã,quæ voluntariè repræsentat quæ in ipsa relucent,vidit hominẽ creandũ in vnitatẽ diuinæ personæ.& per consequens magna fama & gloria sublimari,ad quã ipse licet natura sublimior esset,assumendus nõ erat : propter qđ statim dolens,inuidit:& cogitauit sic diffamare hominẽ in cõspectu Dei,vt ad tantã gloriã ipsum non assumeret.Quæ autẽ maior infamia potest esse serui apud Dñm, quàm vt gloriã Dñi velit rapere & vsurpare? Et ideo statim creato homine , sibi vana loquutus est,vt ad scientiã Dñi appetendam ipsum attraheret d.Eritis sicut dij scientes bonũ & malũ. Hæc est intentio Bernar. super illo verbo Ionæ.1. Propter me tempestas hæc orta est d.Lucifer vidit hominem assumendũ in vnitatẽ verbi:vidit & inuidit.Ideo vana sibi loquutus fuit d. Eritis sicut dij, &c.Et hoc pœnitens deplorat d.*Et qui inquirebant mala mihi,loquuti sunt vanitates*.Et quia eandẽ malitiã contra nos diabolus semper tenet dum tentat:quia bona semper proponit vt ad malũ ducat, quia semper venenũ peccati sub melle delectationis occultat.Idcirco addit d. *Et dolos tota die meditabantur*. vnde qualiter diabolus dolos tota die contra nos meditatur,ostendit Greg.Diabolus magnopere ad exequendã tentationẽ satagit , vt dum peruersitatis suæ consilium quasi vtile ostendit, suauiter valeat sonare quod dicit:quatenus & ostensa vtilitate mẽtem mulceat,& absconsa iniquitate corrũpat.Quæ apertius in cunctis ostendimus, si pauca breuiter consiliorum eius argumenta pandamus.Ecce enim quidam &c.vide ibi. Quæ omnia iste considerans,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ait. *Et labiis tota die meditabantur.* Quibus considera- A
Eccl. 19. tis de diabolo dicitur. Est qui se nequiter humiliat, dum sibi cer leniter blandit, sed interiora eius plena sunt dolo, dum subuertere intendit.

622 Ego autem tanquam surdus, non audiebam: & sicut mutus, nō apperiens os suum.

Hic consequenter ostendit nonā miseriā quæ est sensuū hebetatio. Deus.n.à principio præcepta vitæ primis parentibus dedit d. Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autē scientiæ boni & mali ne
Gen. 2. comedas.in quacunque enim die comederis ex eo, morieris. Sed quando diabolus ipsum ad gustandū
Surdus audire, Mutus loqui. lignum vetitū tentauit, statim primus noster parēs factus est surdus & mutus. Surdus, quia Dei præceptum obediendo nō audiuit. Mutus autē, quia tentatorē malorum reprehendere ausus non fuit. Ille
Luc. 11. enim in scriptura surdus dicitur, qui diuinis præceptis non obedit, sic & ille audire dicitur qui obedit.
Exo 3. Beati qui audiunt verbū Dei, &c. Similiter & mutus dicitur, qui malos increpare non audet. Eris mutus, nec quasi vir obiurgans. Sic ergo primus parens factus est surdus diuino præcepto nō obediēs: factus est mutus tentatorē nō repellens. Quod iste in persona primi parentis deplorat d. *Ego autem tanquam surdus non audiebam*, s. diuinū præceptum obediendo. *Et sicut mutus non aperiens os suum.* .s. diabolū repellendo. Et isto modo ipsemet psal. seipsum exponit consequenter, dicens.

623 Et factus sum sicut homo non audiens.

scilicet, præcepta Dñi. *Et non habens in ore suo redar-*
Ephe 5. *guitiones* s quibus redarguerē tentatorē: cum tamen scriptū sit. Nolite cōmunicare operibus infructuosis tenebrarū, magis autē redarguite. Hic circa materiam pœnientiæ, quia hic ostenditur q primus parens duobus modis peccauit. s. Deū non audiendo, & diabolū non repellendo, ideo quæro vtrū de vno illorū peccato poterit satisfacere sine alio. Et
Aegidius dist 15. sic videbitur vtrū quis pluribus peccatis obligatus de vno possit satisfacere sine alio. Vide Aegidium distinct. 15.

624 Quoniam in te Domine speraui: tu exaudies me Domine Deus meus. D

Hæc est tertia pars principalis, in qua Psal. in persona pœnitentis, ostendit erga se diuinam misericordiā, & diuiditur in partes tres. Quia ostendit erga se diuinā misericordiā in exauditione deuotorum. Secundo iusti pœnitentiā in emendationem delictorum, ibi. *Quoniam ego.* Tertio, pœnitentis patientiam in tolerātione aduersorum, ibi. *Inimici mei.* Primo ostendit diuinam misericordiam circa suam
Exaudire Oratio Sonus. Vox. pœnitētia exauditionem. Et duo facit. Quia primo ostendit rationem suæ exauditionis. Secundo ostendit materiam suæ orationis, ibi. *Quia dixi.* ¶ Quantum ergo ad primum ostendit Deum misericordem & hoc exaudiendo vota pœnitentium. Vbi notandum q orationem à Deo multa exaudiri faciunt. s. orantis de peccatis pœnitentia, orantis de diabolo victoria, E & orantis in Deum confidentia. Primo orantis pœnitentia, quia pœnitentia non solum hominē reddit vacuum temporalibus in corde, sed etiam cibis vacuum in corpore. Docet autem experiētia quòd
Philosop. li. de. proble. in loco clauso & concauo sonus melius auditur, quàm in loco pleno. Dicit enim Philosophus, q si puteus vel lacus in domo fuerit, tunc maior redditur sonus. Et hinc est quòd Anglici in ecclesiis, vbi sedes ad cantandum ponitur, primo sub sedibus faciunt foueas profundas, quantum sedes occupant, quas postea lignis apperiunt, & super tales foueas sedes ædificant. Et ex hoc voces cantantiū multo amplius resonant. Similiter & in parietibus circa chorum ponūt alas magnas cum paruo ore, quasi ad modum phialæ, vt in eis sonus receptus magis resonet & fortius audiatur. Et hoc totū, quia concauitas sonum vocis reddit altiorē & audibiliorem. Similiter in proposito quando quis orat ventre vacuo, melius auditur à Deo, quàm orans ventre pleno. Cùm ergo pœnitens cibis non sit repletus, sed magis per abstinentiam vacuus, à Deo melius exauditur. Et hinc est q principaliores ecclesiæ orationes fiunt de mane ieiuno stomacho, sicut missa & principaliores horæ canonicæ. psal. 5. Quo
Psal 5. niam ad te orabo Domine mane & exaudies, &c. Et in confirmationem huius Christus per quod nostræ orationes exaudiuntur, voluit totū suum corpus plagis esse perforatum, vt in ipso sonus nostræ orationis magis resonaret ad Deum. Vnde & ecclesia suas orationes ratione dictarum concauitatum terminat per Christum d. Per Dominū nostrū, &c. Secundo orationem facit exaudiri orantis de diabolo victoria. Narrat Tullius, q quædam lex Græcorū talis erat. Qui tyrannum occiderit, quam velit sibi rem à magistratu deposcat, & magistratus concedet ei. Talis lex à Deo orantibus est posita. Nā tyrānus C est diabolus, qui bonum continue non intendit, sed dissipationē. Qui ergo hunc occiderit. s. ipsum finaliter superando, quicquid petierit à magistratu. i. à Deo, impetrabit. Cum ergo quilibet pœnitens sit huiusmodi, sequitur q quilibet pœnitens à Deo ex
Confidentia audiri meretur. Tertio orationem facit exaudiri cō fidentia: sicut enim experientia docente, confidentia infirmi habita in medicum quamplurimum ad optatam sanitatem confert: sic & confidentia orantis in Deum habita Vnde psal. 90. Quoniam in me
Psal 90. sperauit, & ego liberabo eū, clamauit ad me & ego exaudiā eū, &c. Ad propositū ergo iste maximè allegans suā confidentiā, d. *Quoniam in te Domine speraui.* Idcirco sequitur. *tu exaudies me Domine Deus meus.*

625 Quia dixi nequando supergaudeāt mihi inimici mei: & dum commouentur pedes mei, super me magna loquuti sunt.

Hic consequenter ostendit materiam suæ orationis quæ fuit licita: quia de victoria spirituali
Inimici Diabolus inimicorum qui sunt dæmones: quorum tota intentio est nos peccatis subiugare. Sic enim dicitur Ne-
Psal 12. quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero scilicet à statu gratiæ per peccatum cecidero. Hac idem hic orat iste, ne dæmones gaudeant de ipsius casu per culpam d. *Quia dixi.* hoc oraui. *Nequando supergaudeant mihi inimici mei.* i. nequando super me gaudeant dæmones, *dum commoueantur pedes mei.* i. si affectiones meæ à bono proposito moueantur & cadant. *Super me magna loquuti sunt.* scilicet magna & amara minando supplicia. De natura enim amicorum est q vnus de bono alterius gaudet. Sic per oppositum de natura inimicorum ostēdit quòd vnus de malo alterius gaudet. Cùm ergo dæmones sint inimici nostri gaudent de malo nostro. Sic etiam & beati

beati gaudent de pœnis damnatorum, non tamen directe, sed per accidens, inquantum in illis vident
Psal 57 1 Gaudere. Quæstio. supplicia quæ euaserunt psal. 57. Lætabitur iustus, cùm viderit vindictam, &c. Sed cùm dæmones gaudeant de malis nostris, & duo sint mala nostra, scilicet malum culpæ & malum pœnæ: de quo magis gaudent dæmones vel de malo culpæ, vel de malo pœnæ. Respondeo q dæmonis voluntas intantum est peruersa, q quanto quis est magis malus, tanto super eo magis gaudet. vt puta magis de magno peccatore quàm de paruo. Cùm ergo nullus proprie malus efficiatur nisi propter malum culpæ, & non propter malū pœnæ, ideo plus gaudet de malo culpæ. Nam malum pœnæ propriè malum non
17 q 1. Prou. 2. dicitur, quia est iustū malū. 15. q. 1. illa cauēda sunt. Vnde Prou. 2. Gaudent cū malefecerint, & exultāt in rebus pessimis. Punire autem peccatorem ex Dei ordinatione non malum.

626 Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper.

4. q. 4. quædam Hic consequenter ponitur iusti debita pœnitentia in emendatione delictorū. Emendatio autē pec-
Satisfactio catorum stat in tribus. s. in contritione, cōfessione, & satisfactione. Iste autem pœnitens, ista tria se habere fatetur. Et primo satisfactioni d. *Quoniam ego in flagella paratus sum.* Secundo contritionem d. *Et dolor meus in conspectu meo semper.* Tertio confessionem, d. *Quoniam iniquitatem meam annunciabo* Quantum ergo ad satisfactionem, d. *Quoniam ego in flagella paratus sum.* q. d. secundum glo. Sciens me deliquisse paratus sum pœnam portare. Satisfactio enim quæ
Calor. Venenum Auicenna. Satisfit. Dei amor Labor. stat in labore & pœna pro peccato portanda, est ne cessaria ad purgandum peccati venenū. Dicit enim Auicenna. Si bene consideraueris non inuenies aliquid quod calore vehementius intendat, quàm labor & motus. Spiritualiter autē calor vitalis ipsius animæ summè necessarius est volenti curari, quia sicut dicit Auicenna. 1. canone. Calor intrinsecus D resistit calori extrinseco, intantum q venena, alia non refrenat nec expellit, nec eorum subitantiā corrumpit nisi calor innatus. Et ideo sicut idem dicit li. 4. maximum remedium in curatione veneni est confortatio caloris intrinseci. Sic spiritualiter. Nam venena quibus anima inficitur vt plurimum sunt venena calida: quia ex igne prauæ cōcupiscentiæ procedunt. Sed amor Dei ex igne charitatis procedens, est calor intrinsecus & innatus, quia naturaliter diligere Deum debemus. Ergo destructio
Psal. 6. venenatorū peccatorum non fit nisi per hunc calorem confortatum per laborem pœnitentiæ satisfactionis, de quo labore dicit pœnitens Laboraui in gemitu meo. Et hunc laborem pœnæ paratus debet esse pœnitens sustinere: vnde hic dicit. *Quoniam* E
Hab. 12. *ego in flagella paratus sum.* Et ideo si aduersa & flagella accidunt pœnitenti, omnia patienter ferre debet esse paratus: quia flagella sunt signum diuini amoris. Flagellat autem omnem filium quem recipit.
Contritio Dolor. Quis est enim filius quem non corripit pater, &c. Consequenter ponit cordis dolorem & contritionem pœnitenti necessariam, d. *Et dolor meus in conspectu meo semper.* In hoc enim est differētia inter iustos & reprobos: quia reprobi cum peccauerunt, se excusando defendunt. Iusti autem contra seipsos irascuntur & dolent. Dolor enim contritionis est pœnitentiæ pars prima: qui dolor nihil aliud est,

A quàm quædam compunctio animi cum lachrymis, oriens ex recordatione peccati, & timore diuini iudicij. Iste autem contritionis dolor animam iustificat, quod sic patet. Iustitia enim est virtus vnicuique sua tribuens: vt dicit Philosophus. Peccator autem peccando, Deo abstulit honorem sibi debitū: quia scilicet non se subiecit vt debuit: & sic quantū in se fuit Deum inhonorauit. Sed dolor contritionis, hoc ablatum restituit: quia in se punit malum quod fecit. Secundum enim quod ait Valerius, Tātum honoris confert patriæ offensæ malorum punitio, quantum iniuriæ ipsa intulerunt mala perpetrata: quia sic per malorum punitionem reformatur perdita iustitia. quod si verum est de punitione B peccatoris inuoluntaria, quanto magis de punitione voluntaria, qua peccator dolendo de peccato per contritionem voluntarie punit seipsum. Sic igitur cum dolor contritionis puniat offensam Dei, sequitur q perditam iustitiam recuperat. & per cō sequēs per ipsum iustificatur anima. Vnde secundū quantitatem doloris consolatur anima pœnitentis per gratiam. Secundum multitudinem dolorum
Psal. 93. meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et iste dolor debet esse continuus: propter quod dicitur in can. q semper dole
De pœ. d. 1 si Apostolus. C re debet vere pœnitens: quia vbi dolor finitur, ibi pœnitentia cessat. Quod nunc ostendit Psal. d. *Et dolor meus in conspectu meo semper.*

627 Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo. D
Panitentia.

Hic consequenter ponit peccatorum confessionē. q. d. secundum gl. Dolor meus est non de flagello vel pœna quæ est medicina, sed de vulnere peccati. Si enim de peccato non dolerem, non sic me accusarem. Et ideo quia de peccato doleo peccatū meū annunciādo confiteor. Et nota quod confessio peccati inutilis quandoque redditur propter tria. s. vel quia contritio non præcedit, vel quia satisfactio omittitur, vel quia emendatio non subsequitur. Si enim confitetur & non conteritur, fatetur se habere vulnus, & tamen dolorem non sentit. Dicit Ber. ad Eugenium. Scio longe à salute consistere membrum quod obstupuit. Et ægrum se non sentientem periculosius laborat. Si etiam non sequatur satisfactio, & confessio non proficit: quia vt dicit Augustī. libro de vera innocentia. Bona est peccati confessio, sed si curatio sequatur. Nā quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam? Medicinæ autem appositio est sequens satisfactio. Et insuper inutilis si non sequatur emendatio: quia tunc peccatum remanēs magis aggrauatur. Et ideo quia non sufficit confiteri, nisi ista tria diligenter obseruentur & considerentur. Hinc est q præmissa confessione subiungit. *Et cogitabo pro peccato meo.* i. solicitus ero, sedule agam. secundū glo quia duo sunt modi perfectæ pœnitentiæ. s. confessio & emendatio quæ fit per fletus, eleemosynas, & huiusmodi. Sic enim dicit Psal. 118. Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.
Confessio
Ber. ad. Eu.
Psal. 118.

628 Inimici autem mei viuunt, & confirmati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.

Hic consequenter ponit pœnitentis patientiam in aduersorum tolerātione. Vbi notandum q pœ-

Inimici. Caro. Mundus. Diabolus. Valer. lib. 1.

nitro. maximo tres habet inimicos, scilicet carnem mundum, & diabolum. Contra quos diuersimodè pugnare debemus. Nam carnem vincimus fugiendo, dicit Valerius li. 5. Quod Fabij Maximi non dimicare, vincere fuit. Hoc dicit, quia cæteri duces Romanorum missi contra Annibalem ducem Pœnorum, offerentes se bello campestri, deuicti sunt. Fabius verò missus contra eum solum statuit defendere sibi commissos, bellum declinans, vt sic dilato gressu paulatim minueretur virtus Annibalis, & virtus exercitus Romanorum augeretur quæ, diminuta fuerat propter quod meruit nomen summi ducis, & vocatus fuit Fabius Maximus. Sic est moraliter agendum contra carnales affectiones, quia si cum eis te offers ad bellum, vinceris, si autem declinas viso hoste, auertendo faciem, efficieris victor. Ideo dicitur. Fugite fornicationem. Quid est autem hostes carnales fugere: nisi in principio tentationis illam superare & euertere? Nam si tentationibus carnis moram traxeris: statim mens allicitur, illecta delectatur, & delectata consentit. Mũdum autem vincimus sustinendo. Dicitur enim in libro de vitâ Philosophorum, q̃ Bias vnus de septẽ sapientibus interrogatus, quis esset inter homines magis infirmus. Respondit, qui non potest infortunia sustinere. Et ideo spiritualiter contra mundum oportet habere arma defensiua, s. patientiæ scutũ. In patientia vestra possidebitis animam vestras. Diabolum autem vincimus sibi resistendo. Aduersarius vester diabolus, &c. cui resistite, &c. Resistimus autem diabolo impugnando ipsum oppositis quibus nos impugnat, vt si per superbiam tentat, ipsum sibi obiecta humilitate debes fugare, si per auaritiam, sibi obiice mundi contemptũ, si per luxuriam, obnice sibi castitatem. Et ideo dicitur. Resistite diabolo & fugiet à vobis. Hos autem omnes inimicos pœnitens patitur, & superando vincit. Et hoc est quod dicit. Inimici autem mei viuunt, scilicet nunquam à tentationibus cessant. Et confortati sunt super me, vel confirmati: quia nisi resistatur eis, statim conualescunt. Et multiplicati sunt qui oderunt me iniquè, quia quotidie crescunt. Et Vbi quis conatur bene agere, semper ipsi ad oppositum nituntur inducere. Et hoc est quod subdit.

629 6. q. sunt plurimi.

Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.

Species enim retributionis sunt multæ: vide supra vers. 595. quarum pessima est retribuere mala pro bonis: quod faciunt dæmones: quia illos magis ad malum conantur inducere, quos ad bonum magis dispositos vident: vt ostendit Gregor. Et hoc est quod subdit. *Detrahebant mihi quoniam sequebar bonitatem.* Sic enim detrahere idem est q̃ à bono retrahere. Sic enim accipitur 1. Reg. 2. Quod filij Heli detrahebant homines à sacrificio Domini. Vel detrahere idem est quòd diffamare: & tunc bonis detrahit diabolus: quia illos diffamare conatur.

Gregor.

1 R. 2. detrahere

¶ Pro cuius euidentia notandum quòd detractio est triplex, scilicet detractio sanctitatis & munditiæ quæ à mente sæculorum culpa trahitur. Cogitat iustus de domo impij vt detrahat eos à malo. Aequitatis & iustitiæ, quæ pœnis vita malorũ traditur. Detracta est ad inferos superbia tua. Prauitatis & malitiæ, quæ à malis fama iustorum læditur. Nolite detrahere alterutrum. Et nota q̃ ista detractio vitiosa, est duplex: quia quandoque detrahitur malis, quandoque bonis. Detractio enim qua malis detrahitur sic describit Haimo d. Detractio est reuelatio defectus absentis proximi, alicui facta vt ipsum in bonis minorem existimet. Et ista habet tres species. Prima cum quis peccatum alterius reuelat. vbi reuelare non debet. Secunda quando peccatum alterius aggrauat. Tertia cum fingens alteri malo peccatum falsum imponit. Et ab isto vitio admonet nos sapiens abstinere d. Custodite vos à detractione, parcite linguæ. Secundo detractio est qua detrahitur bonis: quã sic describit Haimo d. Detractio est boni alterius d minutio, vel negatio. Et hęc tres habet species. Prima est cum quis alterius virtutem negat. Secunda cum tacet vbi tacere non debet. Tertia cum virtutem alterius minuit, vel in malum peruertit. Et omnibus istis tribus modis bonis detrahunt dæmones, vt deducit Gregor. Et hoc hic notat Psal. d. *Detrahebant mihi quoniam sequebar bonitatem.*

Haimo.

Haimo.

Greg. 4. moral.

630

Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris à me.

Hæc est quarta pars principalis in qua pœnitens ex omnibus prædictis concludit internam lætitiã. Videns enim se pœnitens in tot aduersitatibus non derelictum à Deo, cum gratiarum actione auctorem salutis suæ profitens Deum lætus exclamat, ne in futurum relinquatur, sciens q̃ grauior est offensa post veniam: quam offensam euadere non potest si derelinquatur à Deo. Ideo orãs dicit. *Ne derelinquas me Domine Deus meus*, &c. Quod ideo dicit: quia derelictus à Deo, quomodo tantorũ hostium bella posset euadere? Cùm enim mentem deserit ipsa statim dissipatur: vt ostendit Greg. d. Omnipotens Deus humanam cor destruit dum derelinquit, ædificat autem cum gratia replet: neque enim humanam mentem Deus debellãdo destruit sed relinquendo, quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. Et ideo orat dicens. *Ne derelinquas me*, &c. Et hoc nihil aliud est quàm orare vt Deus sic ipsum dirigat, quia ipse Deum non deserat: quia nunquam Deus deserit mẽtem nostram, nisi prius nos ipsum derelinquamus. Est enim de nobis sicut de illo qui in naui mouetur: talis enim præcipit se paulatim à ripa magis ac magis distare, cum tamen litus non moueatur, sed ipse recedit à ripa. Sic Deus qui est stabilis vt ripa, nos autem mutabiles, nõ recedit à nobis nisi quia nos ab eo prius per peccata recedimus. Et sic appropinquat ad nos quãdo nos ad se trahit. Sic ergo dicens. *Ne derelinquas me.* petit gratiam qua Deum ipse non derelinquat. Ideo dicitur. Si dereliqueritis Deum, derelinquet & vos. Et hoc aliis verbis exprimens dicit. *Ne discedas a me*: i. fac me à te non discedere. Et ideo nota q̃ nos à Deo discedere faciunt multa. Iniquitas. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Infidelitas. In nouissimis diebus discedent homines quidam à fide. Æterna calamitas. Discedite à me maledicti, &c. Sed quia nullus in statu gratiæ perseuerare potest sine spirituali Dei adiutorio, nec aliquod bonum operari. Ideo diuinum adiutorium consequenter inuocat dicens.

Greg. 4. moral.

Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

Deus enim omnes adiuuat qui eius adiutorium debitè petunt. Si enim quis homo dici non potest iustus qui miseros oppressos iniustè, non adiuuat cum potest, quomodo Deus iustus esset si iniustè oppressos non adiuuaret. Et ideo de ipso dicitur psal. 8. Factus est Dominus refugium pauperi adiutor in tribulatione. Et de tali adiutorio Dei tota scriptura abundat. Sic enim adiuuit tres pueros in camino ignis positos iniuste, ignis virtutem ligans ne eis nocere posset. Sic adiuuit Ioseph propter amorem castitatis incarceratum iniuste, vt inde ipsum extraheret, & totius Aegypti faceret Dominum. Sic adiuuit Susannam propter amorẽ castitatis ad mortem condemnatam iniuste, vt ipsam castissimam declarans, infamatores traderet morti. Sic adiuuit Apostolum Petrũ propter Christi fidem incarceratum, ipsum Angelico ministerio liberando. Sic adiuuit Paulum tertio naufragantẽ. Et sic de similibus per totam scripturam habetur. Et ideo clamat scriptura, dicens. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Quid ergo mirum si pœnitens hic diuinum inuocat adiutorium, dicens. *Intende in adiutorium meum.* &c. Et aduerte quòd istud Dei adiutorium septies petimus in die, scilicet in principio horarum omnium, d. Deus in adiutorum meũ intende. Primo quia propter septem peccata capitalia, aduersa & tribulationes nos præmunt, quia cuilibet peccato sua correspondet tribulatio: quia aliunde tribulatur superbus, aliunde auarus, & sic de aliis. Ideo septem vicibus in die adiutorium Dei postulamus. Vel quia per septem ætates huius vitæ tribulationes patimur. Et hoc petimus maxime in principio horarum dicentes. Deus in adiutorium meum intende, quia cum orare debemus, tunc maxime diabolus tentare satagit & à bono proposito reuocare festinat. ¶ Sed dices. Quare ergo in triduo Christi passionis sic Dei adiutorium non postulamus in principio horarum, dicentes, Deus in adiutorium meum intende: quod magis debemus facere, quia cum illud tempus magis sit deuotum, tunc diabolus magis satagit tentare fideles? Respondeo, quòd Christi passionis memoria est sufficiens inuocatio adiutorij diuini, eo quòd ipse ideo solum sit pro nostro adiutorio passus. Et ideo quia tunc continue Christi passionis in omnibus horis facimus memoriam, ideo aliter non expedit diuinum postulare adiutorium: secus autem de aliis temporalibus in quibus non tam sedulo in horis Christi passio memoratur. Tunc ergo magis orare debemus, dicentes. Adiuua nos Deus salutaris noster, &c. ¶ Quia dolorem contritionis hic notat psal. dicens. Dolor meus in conspectu meo semper: quæro vtrum dolor contritionis maior esse debeat de vno peccato quàm de alio? Aegidius distinctione 17.

Psal. 9.

Dan. 3.

Gen. 41.

Dan. 13.

Act. 12.

Psal. 45.

Psal. 37 Quæstio.

PSAL. XXXVIII.

632 12. q. 1. vas auté.

Dixi custodiam vias meas: vt non delinquam in lingua mea.

Pſalmus iſte talem haber titulum. *In finem canticum Dauid pro Idithum.* Pro cuius tituli intelligentia ſciendum quòd Dauid inſtituit ca ntores ad diuinas laudes decantandas ducentos octuaginta octo, qui per vices ſuas ante arcam Domini canebant cum citharis & muſicis inſtrumentis. Inter quos erant tres principales, ſcilicet Aſaph, Hemam & Idithim. Et iſtorum quilibet certum numerum ex prædictis cantoribus habebat ſub ſe. Fecit etiam certos pſalmos ab iſtis decantandos, aliquos deputauit ipſi Aſaph: aliquos ipſi Hemam: aliquos ipſi Idithim. Inter cæteros autem pſalmos fecit iſtum decantandum ab ipſo Idithim & ab aliis cantoribus ſibi ſubditis. Ex quibus apparet ſenſus literalis tituli qui eſt iſte. *In finem canticum Dauid.* ſcilicet factum ab ipſo Dauid pro Idithim, id eſt decantandum ab ipſo Idithim. De materia autem iſtius pſalm. dicitur communiter quòd Dauid fecit iſtum pſalmum dum profugus fugeret à facie Abſalon filij ſui: poſtquam audierat vituperia ſibi illata à Semei. Nam cum rex Dauid exiſſet Hieruſalem, & fugeret à facie Abſalon filij ſui, Semei qui colligatus erat cum Abſalon filio regis clamans poſt regem ſibi improperabat, d. Egredere egredere vir ſanguinum & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul. Ecce præmunt te mala tua: quoniam vir ſanguinum es. Et tunc rex patienter talia ſuſtinebat opprobria. Quinimo cum Abiſai veller illum inuadere, rex prohibuit d. Dimitte eum. Dominus enim præcepit, vt malediceret mihi. Ecce filius meus quærit animam meam: quanto magis Semei, &c. Tunc ergo ad dandum aliis exemplum patientiæ ſuo exemplo oſtendens ſuam patientiam hunc pſal fecit d. *Dixi cuſtodiam*, &c. Et ſic ergo dicam primùm pſal. quo ad literam. Secundo quo ad ſenſum Pſalmiſtæ. Quantum ad primum pſal. iſte diuiditur in tres partes. Quia primo ponitur ipſius Dauid patientia. Secundo deſcribitur eius in Deum confidentia, ibi. *Loquutus ſum.* Tertio ponitur orationis eius inſtantia, ibi. *Exaudi orationem meam.* &c. Dic vt N. ¶ Quantum vero ad intellectum Pſalmiſtæ. Titulus Pſal. declarat materiam pſal. Nam vt ſupra dictũ eſt: Dauid ordinauerat ducentos octuaginta octo cãtores quibus tres præfecerat, ſcilicet Aſaph, Hemam & Idithim: quorum nomina Eſdras frequenter ponit in titulis pſalmorum, vt ex eorum interpretationibus cognoſcatur intentio Pſalmi. Huius ergo pſal. aperit materiam per hoc nomen Idithim, cum dicit titulus. *In finem canticum Dauid pro Idithum.* Idithim namque interpretatur tranſiliens eos, id eſt illos qui remanent in mundo, hærenteſque terrenis: de quo tranſiliente vel tranſitu agitur hic. Quoniam hic pſal. docet tranſire à terrenis ad cœleſtia: à dilectione mundi ad dilectionem Dei, & à temporalibus ad æternitatem. Sic ergo ſenſus tituli eſt talis. Iſtud canticum, factum à Dauid *in finem.* id eſt Chriſtum nos dirigens eſt *pro Idithim.* id eſt pro tranſitu temporalium ad æterna. Et quia iſte tranſitus maxime fundatur in patientia aduerſorum, ideo iſte pſal. maxime nos docet patientiam, & inter opprobria & detractiones malorum à murmuratione linguam continere. Et quantum ad hoc Pſal. iſte diuiditur in tres partes. Quia agit primo de patientiæ habenda firmitate. Secundo de mundi declinãda vanitate, ibi. *Verumtamen.* Tertio de ſuperna exoranda bonitate, ibi. Exaudi Deus. ¶ Quantum ad primum ſciendum quod in omnibus bonis operibus eſt talis ordo: quod primo intus corde præcedit deliberatio: conſequenter operis ſequitur perſecutio: & tertio ſequitur operationis finis & conſumatio. Et ſecundum hoc prima

Cantor. 1. par. 25

2. Reg. 16

2. Reg. 16

Universidad de Deusto
Biblioteca

pars habet tres partes: quia Psalm. ponit primo suam cordis deliberationem. Secundo suæ deliberationis executionem, ibi. *Posui ori meo.* Tertio suæ exauditionis finem & consummationem, ibi *Loquutus sum.* Quantum ergo ad primum ponens suam deliberationem dicit. *Dixi custodiam.* &c. Vbi notandum quod sicut corpus habet os materiale & linguam, qua loquitur: sic multo fortius suo modo & mens habet os intrinsecum & linguam, qua prius verba intus format quam producat exterius per corporis linguam, quia prius est dicere mentis, quàm sit dicere corporis. Sic enim de dicere cordis dicitur. Dixit insipiens in corde suo. psalm. 13. Similiter & quilibet bonus Deo corde loquitur psalm. 26. Tibi dixit cor meum. Istud autem dicere intrinsecum est mētis deliberatio eorum quæ exterius dicenda sunt & facienda. Sic igitur hic dicere stat pro deliberare, vt sit sensus. *Dixi custodiam vias meas.* Id est, in corde meo deliberaui custodire vias meas. Per vias autem intellige actiones nostras. Vnde Gregorius. Quid viarum nomine nisi actiones nostræ significantur? Hinc enim per Hieremiam dicitur. Bonas facite vias vestras & studia vestra. Deliberabit ergo iste primo custodire vias suas, id est actiones suas, ne scilicet murmurando contra Deum peccet. Vnde subdit. *Vt non delinquam in lingua mea.* ¶ Sed aduertendum quod linguam suam diuersi variè custodiunt, vt ostendit Gregorius dicens. Sunt tria genera hominum qui gradatim distinctis à se qualitatibus dissident. Sunt namque aliqui qui ad loquendum praua concipiunt, allocutione sua nulla silentij grauitate refrenantur. Et sunt alij qui cum praua concipiunt, magno se silentij vigore restringunt. Et sunt nonnulli qui virtutum vsu roborati vsque ad eam celsitudinem prouehuntur, vt ad loquendum nec quidem in corde peruersa concipiant quæ silentio cōpescant. Et hoc est bonorum, dicit Psalm. *Dixi custodiam vias meas.* Qui enim linguam custodire nescit, se malis operibus implicatum manifestat. Dicit Philosophus quod auis si sub lingua habeat venam albam, generat filium album: si nigram nigrum. Sic & moraliter secundum qualitatem & colorem linguæ, color & qualitas fœtus, id est operis sibi corresponder. Et ideo bene consulit psal. dicens. Prohibe linguam tuam à malo.

Dicere. psal. 13. psal. 26. Via. Greg. 21. mor. c. 4 Loqui. Lingua. Greg. li. 5. mor. c. 12 Auis. phi. 5. animalū psal. 33.

Posui ori meo custodiam: cum consisteret peccator aduersum me.

635 5. q. 4. in loco.

Hic consequenter ostendit deliberationis executionem: quia sicut in corde deliberauit: sic & opere compleuit. *Posui* inquit *ori meo custodiam.* Et diuiditur in tres partes, secundum quod ex tali custodia tria se dicit habuisse, scilicet quia habuit primo discretum silentium. Secundo humilitatis fastigium, ibi. *Obmutui & humiliatus.* Tertio charitatis incendium, ibi. *Concaluit cor meum.* Quantum ad primum sciendum quod inter omnia corporis membra, lingua maiori custodia indiget, quia ex ea facilius plura mala procedunt. Vnde Bernard. in sermone de triplici custodia dicit. Quis sane enumeret quantas modicum linguæ membrum contrahit sordes, quàm multiplex in labiis incircumcisis immunditia coaguletur: quàm sit grauis pernicies oris incircunspecti. Est enim lingua dissoluta in sermonibus ociosis. Est lingua impudica, & est magniloqua, quarum prior lasciuiæ, sequens arrogantiæ famulatur. Est etiam lingua dolosa & est maledica quarum altera in falsidicam & adulatoriam subdiuiditur, altera vero nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in occulto, hæc ille. Qui enim linguam suam non potest continere, opus bonum minime poterit habere. Dicit Philosophus, quod si mulier vicina partui potest retinere suum anhelitum, quod partus eius erit facilis & leuis, si autem non potest retinere, partus eius erit difficilis & grauis. Sic moraliter in proposito. Anima quantuncunque bono conceptu & intentione sit impregnata, nunquam tamen pariet opus viuum sine difficultate, si anhelitum suum, id est spiritum cohibere non possit. Et ideo bene dicit Apostolus. Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, huius vana est religio. Contra quos dicit Psalm. *Posui ori meo custodiam.* Et quamuis custodia oris omnibus sit necessaria maxime tamen clericis Deo dicatis. Vt ostendit Bernardus super illo verbo Apostoli. Sermo vester in gratia semper sale conditus sit, dicēs. Sit lingua vestra modesta, sobria, pudica, sit ori vestro saliua virgo die crescente. Et nisi vtilitas occasionem præbuerit vsque in crastinum incorrupta seruetur. Ponamus ori nostro custodiam. Et ostium circumstantiæ labiis nostris. Auceps non emittit accipitrem, nisi prius anserem viderit. Et monachus dimittit linguam suam, vbi loquendi necessitas non existit. Dedignatur venator catulum soluere, nisi lepus appareat. Viliorem habet monachus linguam suam quam ad nullius salutem vel commodam inutiliter soluit. Sudat lapis in manu oppugnantium mœnia, & incassum volat verbum de ore stantis in sanctæ Ecclesiæ disciplina. Arcus flexis cornibus frustra non tenditur, & rationalis lingua ad deferenda irrationabilia passim laxatur. Pareitur pharetræ, vt ex ea sagitta non leuiter exeat. Non parcitur linguæ vt mendax in quemlibet verbis velut ictum vulneris non infligat. Quid ad hoc dicimus? certe excusari non possumus, facilius est enim tacere quàm loqui, vt cum psalm. dicamus. *Posui ori meo custodiam.* ¶ Sed quia perfectius est iniuriatum non loqui, quàm non prouocatum, ideo addit, dicens. *Dum consisteret peccator aduersum me.* Hæc est perfectio, opprobria audire & tacere, iniurias pati & non loqui. Relinquentes enim mundum & ad Deum tendentes hodie præ cæteris à malis irridentur, & impetuntur opprobriis, & fatui reputantur. Deriderur iusti simplicitas. Et tamen iusti se deridentes non derident, sed tolerant patienter exemplo Christi. Qui cum malediceretur non maledicebat, cùm pateretur non comminabatur. Sic & iusti dum peccatores aduersus se insurgunt patienter tolerantes, ori suo custodiam imponunt. Sic faciebat Apostolus dicens. Maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur & sustinemus: blasphemamur & obsecramus. Vnde iusti quanto magis infestantur à malis, tanto amplius humiliantur. Vnde subditur,

Loqui. Greg. li. 7. mor. c. 14. Humilitas. Patientia. phi. 18 de anima libur. Bernard. Cleoss. 2. psal. 38. Iac. 1. 1. pet. 2. 3. Corin.

Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est.

634

Hic

Hic consequenter ostendit iustos in persecutionibus humilitatem seruare. Vbi notandum q̄ verā humilitatem probat illata contumelia: sicut paupertatem voluntariam, oblata abundantia & verā castitatē obiecta mulieris pulchritudo cum opportunitate. Ecōtrario de multis dicit Greg. Esse quippe volunt humiles, sed sine despectu, esse contenti propriis, sed sine necessitate, esse casti, sed sine macerationc corporis, esse patientes, sed sine cōtumeliis volunt. Cumque adipisci virtutes quærunt, sed virtutum labores fugiunt: quid aliud quā sine belli certamine triumphare de hostibus quærunt? Ex quibus apparet quod vera humilitas, & patientia probatur aduersis: vnde in persona iustorum, nunc ait psal. *Cum consisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum.* Obmutescit iustus: quia percussus aduersis non murmurat. Sciens quod ait Gregor. Quisquis percussus murmurat, quid aliud quā iustitiam ferientis accusat? Vt ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpæ, hunc humiliter cogiter auctorem naturæ: quia qui mire ex nihilo hominem fecit, factum impiè nō affligit. Ille ergo percussus obmutescit, qui patienter tolerādo nō murmurat. Exemplo Christi de quo, Esa. 53. Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram se tondente obmutescet: quod ex humilitate procedit. Vnde subditur: &, id est, *quia humiliatus sum. Et silui à bonis & dolor meus renouatus est,* Vbi sciendum q̄ sancti viri dum se inter malos positos vidēt, qui semen diuini verbi recipere nolunt tacent, ne margaritas ante porcos proiiciant, & sanctum dent canibus. Sed quia vident aliorum mala multiplicari, grauiori dolore feriuntur interius. Et hoc notat psal. d. *Silui à bonis.* scilicet prædicandis: quia scilicet nō habebam terram bonā in qua semen fructificare posset. Et quia prauorum malitia continuè augetur, ideo ex hoc *dolor meus renouatus est.* Et sic iustum passum exponit glo. & Greg. d. Nam sæpe contigit, vt boni viri cum se non audiri considerant, ori suo silentium imponunt. Sed plerūque dum conspiciunt q̄ iniquorum facinora ipsis tacentibus crescunt, vim quandam sui spiritus sustinent: vt in locutione apertè correptionis erumpant. Vnde & prophera Hieremias cum sibi prædicationis silentium indixisset dicens. Non recordabor eius, nec loquar vltra in nomine eius: illico adiunxit. Et factus est in corde meo quasi ignis æstuans, & defeci ferre non sustinens. Pro eo enim quòd se minimè audiri conspexerat, silentium sibi imposuit, sed cum crescentia mala in eo cerneret in eodem silentio non permansit. Dauid quoque propheta postquam silentium sibi indixerat, d. Posui ori meo custodiam cum cōsisteret peccator aduersum me. *Obmutus & humiliatus sum, silui à bonis:* in ipso suo silentio zelo charitatis exarsit. Vnde subdit. *Et dolor meus renouatus est.* Vnde & considerando peccata malorum, dicebat Apostolus. Tristitia magna est mihi, & dolor continuus cordi meo.

Greg. 23. mor. c. 10 Hier. 20. Rom. 9. Esa. 53. Silere. Prædicator.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

635. 1. q. 1. mul ta sunt.

Consequenter ex hoc se ostendit habere charitatis incendium. Dolere enim de peccatis proximorum signum est charitatis. Charitas autem quidam calor spiritualis est. Et istum calorem in corde iustorum insinuans hic psalm. ait. *Concaluit cor meum intra me.* glo. id est, ex omni parte caluit amore Dei: id est, igne cœlestium, vt quia diligo Deum diligam proximum: & diligendo proximum, doleam de ipsius culpa: quia semper iusti igne diuino accensi quæ Dei sunt meditantur. Vnde subdit. *Et in meditatione mea exardescet ignis.* scilicet, diem dilectionis. Vel secundum Gregor Calescit cor iustorum: quia quando tacentes vident aliorum mala augeri, intus concalescunt, quia dilectionis ardor, ad exterius loquendum excitat illos: vt quæ corrigere non valent, saltem increpare non desistant. Et attende quòd isto igne charitatis multi sunt qui calefieri non possunt. Quoniam figura habetur in Dauid, de quo dicitur, 3. Reg. 1. quòd Dauid cum operiretur vestibus non calefiebat. Et quare calefieri non poterat, Stephanus adducit tres rationes, exponendo prædicta verba, d. Dauid calefieri non poterat. Primo quia de senibus est parentibus natus. Secundo quia in præliis multum sanguinem fuderat. Tertio, quia ex quo Angelum cædentem populum vidit, pauore vehementi contabuit. Moraliter autem ista tria multos impediunt, ne in eis igne charitatis concaleat cor ipsorum. Primum est antiquorum peccatorum imitatio. Antiquiora enim peccata & prima quæ fuerunt, sunt inuidia & superbia. Inuidia enim primum peccatum dicitur: Inuidia diaboli mors introibit in orbem terrarum. Similiter & superbia. Initium omnis peccati superbia. Sic igitur superbia & inuidia dicuntur antiquiora peccata, quia nullum aliud peccatum sunt prius istis. Ex istis ergo natus per imitationem in corde suo charitate calefieri non potest. Secundum est egenorum proximorum incompassio: quod notatur in Dauid qui multum sanguinem fuderat. Tantorum enim sanguinem fundimus, quot fame mori permittimus subuenire valentes. Tertium est diuinæ iustitiæ sine misericordia consideratio. Hoc enim ad desperationem ducit: quod notatur in Dauid, qui vidit Angelum ex iustitia cædentem populum. At contra iusti igne charitatis calescunt, d. psal. *Concaluit cor meum.* &c. ¶ Quia dictum est quòd iusti calent igne charitatis, ex dilectione peccatorum: quæro vtrum peccatores ament seipsos, 2. secundæ, q. 25. articulo 7.

Calor. Greg. Iob. 11. 1. pet. 2. Iac. 3. Quæstio. Vtrū peccator amet seipsum.

Loquutus sum in lingua mea, notum fac mihi domine finem meum.

636.

Hic consequenter ponit suæ intentionis finem intentum & consummationem. Principalis enim intentio & finale desiderium antiquorum patrum erat videre verbum incarnatum: propter quod Christus suis dicebat Apostolis. Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Circa autem istam principalem antiquorum intentionem psalm. tria ponit. Quia primo desiderat scire Christi incarnationem. Secundo desiderat scire suæ vitæ durationem: ibi. *Et numerum dierum.* Tertio confitetur humanæ vitæ annihilationem: ibi. *Ecce mensurabiles.* Quantum ad primum sciendum quòd hic Dauid loquitur in persona omnium patrum antiquorum, qui Christi desiderabant aduentum. Et loquitur Deo non hominibus: quod ostendit, dicens: *Loquutus sum in lingua mea: notum fac mihi domine.* & sic loquitur domino. ¶ Et ideo sciendum qualiter nos Deo loquimur, & qualiter Deus nobis.

Luce 10. Loqui Deo. Loqui Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lingua enim corporalis non nisi ad autes corporales loquitur, nec auris corporalis non nisi vocem corporis audit. Cum ergo Deus aures corporales, nec linguam habeat corporalē, nec ipse menti nostræ sono vocali loquitur, nec nos sibi. Loqui ergo nostrum Deo est desiderio cordis ad ipsum clamare: vnde Greg. in illud Ioan. Didi animas sanctorum clamantes, & dicentes: Vsquequo domine sanctus non vindicas sanguinem nostrū, &c. d. Quid est animas sanctorum vindictam à Deo petere, nisi diem extremi iudicij & resurrectionē extinctorū corporum desiderare? Magnus quippe earū clamor magnum est earum desiderium. Tanto enim quisque minus ad Deum clamat quāto minus desiderat, & tanto maiorem vocem in aures Dei exprimit quāto se in eius desiderium plenius fundit. Animarum ergo verba sunt ipsa illarum desideria. Nam si desiderium sermo non esset, propheta non diceret. Desiderium cordis eorum audiuit auris tua. ¶ Ad propositum ergo Dauid in persona iustorum dicit. *Loquutus sum in lingua mea.* scilicet cum lingua cordis, quæ est desiderium mentis. De qua lingua dicitur Psal. 70. Psal. 70. Lingua mea meditabitur tota die iustitiam tuam. Meditatio enim ad mentem pertinet non ad corpus. Sed quid hæc lingua desiderabat adiungit. *Notum fac mihi domine finem meum.* Quis autē est finis noster, nisi Christus incarnatus? de quo dicit Rom. 10. Apostolus. Finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Vocatur enim Christus incarnati finis, non quidem cōsumptionis, sed perfectionis & cōsummationis. Vnde ibidē glo. Finis enim Christus est, in quo lex iustitiæ nō consumitur, sed impletur. omnis enim perfectio in ipso est vtraquā non est, quo spes se extendat. Finis etiam est fideliū Christus, ad quem cum venerit currentis intentio, non habet quid amplius possit inuenire, sed habet in quo possit permanere. Finis ergo dicitur Christus, non quia consumit, sed quia perficit. Vnde & ipse Apoc 1. de seipso ait: Ego sum alpha & omega, principiū, & finis. Dicens ergo. *Notum fac mihi domine finem meum.* Hoc est notum fac mihi Christum incarnatum: vt scilicet quem fide credo incarnandum, cognoscam incarnatum. Et ad istum sensum exponit, d. *Notum fac mihi domine finem meum*, id est, Christum qui est finis noster: cuius consummatio est in præsenti ad iustitiam, & in futuro ad gloriam.

637. Et numerum dierum meorum quis est, vt sciam quid desit mihi?

Hic cōsequenter desiderat scire durationem. In præcedenti enim versiculo desiderauit scire tempus incarnationis Christi, volēs ergo scire si ipsum incarnatū videbit, petit vtrum vsque ad illud tempus durare debet, d. *Et numerum dierum meorum, &c.* scilicet notum mihi fac. Vbi glo. Numerum dierū suorum scire volebat, non desiderio huius vitæ, sed desiderio videndi Christum: vt appareat si eius aduentum poterit videre, quem magno desiderio antiqui patres videre desiderabāt. Vnde ait Christus. Multi reges & prophetæ voluerūt videre, &c. Inde senex ille Simeon clamabat: putas durabo? putas videbo? quasi dicat. Ideo volo scire numerum, vt sciam quid desit mihi ad Christum videndum. Quæstio. Vtrum. ¶ Sed nunquid cuilibet homini determinatus est certus dierum numerus, quo viuere possit, & non vltra neque magis, neque minus? Et videtur, quòd Iob 14. sic. Breues dies hominis sunt, & numerus mensium

A eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Ad oppositum quia quis potest vitam suam breuiare, ergo & prolongare? patet, quia seipsum potest quis interficere, vel ad infirmitatem sibiipsi dare occasionem, quod quia facit minus viuit, quod si non faceret plus viueret. ¶ Respondeo quòd quæstio dupliciter potest intelligi: vno modo an apud Deum sit præuisum tempus determinatum, quo quis viuet & nō plus, nec minus: secundo an natura cuiuslibet hominis certam habeat intrinsecam virtutem, per quam tantum potest viuere, & non plus neque minus. Et tunc dico ad quæstionem primo, quòd intelligendo primo modo: quòd apud Deum est determinatum tempus certum vitæ cuiuslibet hominis, per quod viuet & non vltra, neque minus: patet, quia diuina B scientia omnia futura & præterita nouit vt præsentia. Vnde Gregor. exponens prædicta verba: *Numerus mensium eius apud te est.* dicit: Cuncta futura Deus præsens ante sæcula decreuit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe est homini, per quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat, ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat. Nam etsi annos quindecim Ezechiæ regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cum eum mori permisit, tunc eum præsciuit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur. Dispone domui tuæ, quia morieris tu & non viues. Cui cum C mortis sententia data est, protinus ad eius lachrymas vita addita est. Sed per prophetam prædixit dominus tempus, quo ipse mori merebatur, per largitatem vero misericordiæ cum illo tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præsciuit. Nec igitur propheta fallax fuit, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille merebatur mori, nec dominica statuta commutata sunt, quia vt ex largitate Dei anni vitæ crescerent: hoc quoque ante sæcula præfixum fuit, atque spatium vitæ quod inopinatè foris est additum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum: hæc Gregor. Sic igitur quantum ad Dei præscientiam omnia etiam futura contingentia ab æterno fuerunt statuta, & ad vnam partem de facto: licet non de possibili determinata. ¶ Si vero quæratur secundo modo: scilicet an in D ipsa vita nostra sit determinata virtus, qua quis tantum viuere possit. Respondeo, dicunt quidam quòd viuere nostrum fundatur in humido radicali, quo calor naturalis intrinsecus fouetur, & illo durante eius operatione non impedita durat vita, & illo deficiente, vel eius operatione impedita vita deficit. Et illud humidum est certæ & determinatæ virtutis, licet maioris in vno quam in alio secundum dispositiones diuersas conceptionis & natiuitatis: virtus istius augeri non potest, sed bene foueri potest & conseruari, ne aliquo consumatur, nisi quantum calor naturalis continuè consumit: ipsa autem per calorem naturalem consumpta, statim deficit vita. Cum ergo illud humidum radicale sit determinatæ virtutis, sic & tanto tempore, & non plus potest calorem naturalem fouere. Et sic in quolibet homine est determinatum tempus quo viuere potest & non vltra. Illud autem humidum radicale potest consumi ab aliquo, quam per calorem naturalem ordinatum, vt per calorem inordinatum

tum febrium, vel per aliā hominis malam vitā, vel potest eius operatio taliter extingui: vt puta quādo quis interficitur. Et sic vita potest abbreuiari. Et datur exemplum. Si tantum ponatur in lampāde de oleo, q̄ sufficiat ad nutriendum ignē lampadis per vnam diem. Quāuis non possis facere q̄ nutriat vltra vnam diem, tamen potes facere q̄ minus durabit: vt puta augendo ignem lampadis: quia tūc plus consumet de oleo, vel extinguendo violenter lampadem. Sic in proposito dicitur q̄ determinata est virtus in homine, per quā per tantū tempus viuere potest, & nō vltra, sed illa impediri potest: & per cōsequens hominis vita potest abreuiari, sed nō prolongari. Et hoc est dicens alibi psal. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: quia tales per malam vitam dissipant virtutem illam vitalem, & multotiens morte violenta terminantur. Quantitas ergo vitæ stat in quantitate caloris naturalis & humidi radicalis, quo dictus calor nutritur. Ad argumenta ex dictis patet, quid dicendum.

638. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum ante te.

Hic confitetur humanæ vitæ breuitatem vel annihilationem Psalmista edoctus à Deo de tempore incarnationis quod postulauerat, d. *Notum fac mihi domine finem meum.* edoctus insuper de numero dierum, quibus naturaliter viuere poterat quod postulauerat, d. *Et numerum dierum meorum quis est, &c.* Statim conclusit se non posse peruenire ad videndum finem suum, scilicet, Christum incarnatum, d. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos. Mensurabiles*, id est, numerabiles & paucos: vel *mensurabiles.* id est, breues: quia quod faciliter mensurabile est, breue est. Vnde glo. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos* id est breues: quia cito transit vita nostra. Quid enim sunt centum anni qui principium habent & finē respectu æternitatis Dei quæ sine caret & principio? Vnde psal. 89. Mille anni ante oculos tuos tanquā dies hesterna, quæ præteriit: propter quod dicitur. Homo natus de muliere breui viuens tempore, &c. Quomodo enim tempus nostrū longū potest dici quod continue terminatur. Vnde Greg. ait: Omne quod transit breue est, etiā si tardius terminari videatur. Iusti autem viri hanc breuitatē vitæ cōtinuē considerant dies suos mensurātes, sed mali ipsam aduertere nolunt. Vnde Greg. ait. Reproborū mens erga dies præsentis vitæ tanto amore cōstringitur, vt hic semper hic appetant viuere, quatenus si valeāt viuendi cursum nunquā desiderent finire. Cogitare quippe futura despiciūt, spem totā in rebus transeuntibus ponūt, habere nulla nisi quæ prætereunt cōpiscunt. Cūque nimis transeuntia cogitāt, & māsura nullatenus sperant, sic insensibili cæcitate oculus cordis clauditur, vt se morituros nullatenus credant. Vnde fit sæpe vt iam corpus molestia quatiat, & intima mors virtutē vitalis spiritus incidat, nec tamen curare quæ mundi sunt desistāt. Iamque eos E vltor ad iudicium pertrahit: & tamen ipsi rebus transitoriis occupati, nihil aliud cogitant, nisi qualiter in hoc mundo adhuc viuant: quia spes viuendi in eis non finitur, etiam cū vita terminatur. Dura enim mente mors longè abesse creditur, etiam cum sentitur, &c. At contra iustorum mens ad æterni tatis intentionem tenditur, etiam cum præsens eos fœliciter vita concomitatur. Magna carnis salute vtitur, nec tamen eius fiducia animus retardatur.

A Nullus adhuc articulus mortis erumpit, & tamen hanc quasi præsentē cōtinuè cōspicit. Quoniā enim præsens vita indesinēter labitur, spes ei viuēdi funditus amputatur. ¶ Hæc omnia bene considerat iustus, d. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos, &c. Et substantia mea tanquam nihilum ante te.* Quod ideo dicit: quia substantia nostra: id est vita nostra æternitati cōparata, nihil inuenitur. Quid enim est vita nostra, nisi vapor fumi ad modicum apparens? Iaco. & Sapiē. 2. Transit vita nostra tanquā vestigium nubis. Et benè dicit tanquā vestigiū nubis: quia sicut nubes à vento cito fugatur & transit, sic & vita nostra. Vnde Hieronymus ait: Nihil fugatius vita huius sæculi, quam dum tenemus amittimus. Et per infantiā ad B iuuentutem, per iuuentutem & virilem ætatem nescientes currimus ad mortē: quod nūc notans psal. ait. *Et substantia mea tanquam nihilum ante te.* licet nobis appareat magna. Et hoc benè considerabat Iob, d. Parce mihi domine, nihil enim sunt dies mei. Hoc idem aliis verbis exprimit, dicens.

Vita vix. stra. Sap. 2. Hiero li. 3 super Amos. Iob 7.

Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. 639.

Secundum grāmaticos, vanus dicitur à Venus, & est idem vanus quod manis, falsus, vacuus intus, quia venerei homines tales esse solent. Et inde vanitas quasi vacuitas vel falsitas. Dicitur ergo omnis homo viuens vanitas vniuersa: quia omnis homo instabilis vacuus, quia nec satiatus. Omnis ergo homo vanitas est, id est, hic vanitate viuēs, quod probat glo quia omnis homo, aut est bonus, aut malus. Si malus, tunc est debitus mundanis, quæ omnia sunt vana. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Si autem sit bonus, tunc desiderat esse cum Christo, & per cōsequēs sibi vana est vita præsens. ¶ Et quantum ad hoc est notandē q̄ triplex est vanitas, scilicet versionis flexibilis. Et hic omnis homo dicitur vanitas: quia vertibilis de esse hominis ad non esse: quinimo nunquā in eodem statu permanet. Vnde psal 43. Homo vanitati similis factus, est, dies eius sicut vmbra prætereunt. Est secundo vanitas auersionis vertibilis, & hæc in voluntate quæ faciliter ad vana vertitur & peccat. 3. Reg. 6. Peccauerunt & peccare fecerunt Israel, & prouocauerunt Deum in vanitatibus suis. Tertia est vanitas pœnalitatis cōtriballis. Cuncti dies hominis dolore & ærumna sunt pleni. Et hoc nonne vanitas est. Quid enim aliud est habens vita, nisi quædam vanitas & miseria: Quoniā vt ait Greg. Si enim subtiliter consideretur omne quod hic agitur, pœna est, vanitas & miseria. Ipsi enim carni seruire ad necessaria atq; concessa miseria quædam est, vt contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur: quòd multa cautela custoditur salus corporis, quòd etiam custodita amittitur, amissa cum graui labore reparatur, & tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud quā mortalis vitæ, vanitas quædam & miseria est, &c. Quibus considerans psal. merito dicit. *Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.* propter quod clamat Apostolus, Rom. 8. d. Vanitati creatura subiecta est. Per creaturam enim intelligit hominem, qui cum omni creatura participat, quia omnis creatura est corporalis, aut spiritualis.

Iob 14. Psal. 89. Iob 14. Greg. 33. moral. Greg. & ver. 12. Bernardus. Deus breuis. Psal. 54. Esse vt tendit. Humidū radicale. Calor naturalis. Psal. 43. Ecclesi. 2. Vanitas. Homo. Iob 14. Psal. 43. 1. Reg. 6. Ecclesi. 2. Greg. 11. cap. 6. Rom. 8.

Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. 640.

Hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

252

Hic cõsequenter agit de mũdi relinquẽda vanitate. Et diuiditur in tres partes. Quia agit primo de singulorum innata dignitate. Secudo de maloru vana cupiditate: ibi. *Thesaurizat.* Tertio de iustoru optata syncritate: ibi. *Et nunc* Quantu ad primũ sciendum q̃ omnium hominũ maxima est innata dignitas: quia quamuis quo ad corpus nihil sint & vana, tamen quo ad animam imagine Dei sunt insigniti. *Imago.* Vnde dicit. *Veruntamen in imagine, &c.* quasi dicat: Quãuis homo corpore sit vanus & vanitati subditus, tamen altæ est dignitatis, quia pertrahit in imagine Dei. quasi dicat: Hoc est mirum, q̃ cum tanta sit dignitas hominis, q̃ ad Dei imaginẽ sit factus, q̃ tanta dignitas nõ ipsum retrahit à vanitate. In qua tamen vanitate frustra cõturbatur: quia cũ labore & miseria terrena appetit, quæ frustra, id est, sine vtilitate cõturbant hominem. ¶Est autẽ notandum q̃ multiplex ad propositũ reperitur imago, scilicet, quia est. Imago qua factus est homo, scilicet, verbi persona. Imago in qua factus est homo, scilicet anima nostra. Imago in qua lapsus est homo, scilicet, culpæ macula. Imago ad quã factus est homo, scilicet æterna gloria. ¶Primo est imagõ qua factus est homo, quæ imago est æternum Dei verbum: imago enim alicuius dicitur, quod nos ducit in perfectam cognitionẽ alterius: vt dicit Magister. Sicut illa pictura, dicitur imago virginis, quæ nobis ipsam repræsentat: & sic de imagine crucifixi: verbũ autem Dei nos perfectè ducit in cognitionem patris, cũ sit impossibile verbũ intelligere, quin pater intelligatur cũ sint relativa. Et ideo verbum dicitur perfecta patris imago, & tanto perfectior imago, quãto patri in omnibus coæquatur, vt deducit Magister. Et de hac imagine verbi dicitur q̃ est speculũ sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Ista ergo est imago qua factus est homo, quia omnia per verbu facta sunt. ¶Sed fortè dices: Si filius dicitur patris imago, quia ducit in cognitionẽ patris, & patri in omnibus est æqualis: nũquid eadẽ ratione pater dicetur imago filij, cũ etiã pater in omnibus filio sit æqualis? Ad hoc respõdet Magister, d. q̃ nõ, cuius ratio est, quia similitudo alicuius ad hoc vt dicatur illius imago, hoc habet ab illo cuius est imago, & nõ ecõuerso: verbũ autẽ similitudinẽ patris habet a patre, & nõ pater ab eo. De ista ergo imagine dicat psal. *Verũtamen in imagine pertransit homo.* quia nullus hominẽ ex hac vita ad æternã pertransire potest, nec potuit sine fide istius imaginis, scilicet verbi incarnati, vt dicit Magister, li. 3. ¶Secundo est imago in qua factus est homo: quia quilibet homo factus est ad imaginem Dei, sic scilicet q̃ Dei sumus imago. Creauit Deus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ suã. Quæ verba pertractãs August. dicit: Cum interiorẽ & exteriorẽ hominẽ scriptura cõmemoret, quæri potest vtrũ vnus istorum, aut ambo ad imaginẽ & similitudinẽ Dei sit factus. Sed quis dubitat eũ potius dicere, qui renouatur, quam qui corrũpitur? ¶Sed qualiter anima nostra sit diuinitatis imago, notandũ q̃ secundũ Magistrũ: Imago vocatur alicuius, quod nos ducit in perfectã illius cognitionem. Sed anima nostra nos ducit in perfectã cognitionẽ Dei: patet, quia in cognitionẽ trinitatis personarum, & vnitatis essentialis, cognitionis aliorũ & intellectionis spiritualis, dominationis singulorũ & prælationis generalis. Primum patet, quia vt ait Magister. In mẽte nostra cernimus trinitatẽ, nõ quidẽ Deũ, sed imaginem Dei. In ipsa enim quædã apparet trinitas, scilicet, memoriæ, intelligẽtiæ, & amoris. Et hæc tria (vt ait Augustinus) non sunt tres vitæ, sed vna vita, nõ tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Verũtamen vt ait ibidẽ Magister: caueat homo ne hãc imaginẽ ab eadẽ trinitate factã ita cõparet ei, vt omnino existimet similẽ, sed potius magnã dissimilitudinem cernat: vt puta quia illa increata, ista creata, illa terminũ personarũ hęc vnius essentię. Sic enim quælibet creata imago, rei cuius est imago magis dissimilis est quã similis. Secudum patet: quia sicut Deus est naturæ intellectualis: sic & anima nostra inter omnes creaturas inferiores sola est intelligẽs. Vnde Augustinus 14. de trinitate. Eo anima nostra Dei imago est, quo capax eius & particeps esse potest. Tertiu patet, quia sicut Deus omnibus præfertur & dominatur: sic & homo omnibus aliis creaturis. Vnde Magister li. 2. dist. 15. Omnibus creatis atque dispositis nouissimè omniu factus est homo tanqua omniũ possessor, & dominus omnibusq; præferẽdus. Psal. Omnia subiecisti sub pedibus eius. ¶Sed hic occurrit dubium. Vtrũ mulier æquè sit imago Dei sicut vir? Arguitur q̃ sic: quia dixit Deus. Faciamus hominẽ ad imaginem, & similitudinẽ nostrã: masculũ & fœminã fecit eos. Ad oppositum videtur Apostolus, d. Mulier orans velat caput suũ: vir autẽ nõ debet velare, quia imago & gloria Dei est: mulier autẽ viri. Respõdeo, nam vt dictũ est, ideo anima nostra dicitur imago Dei, quia eius proprietates in se continet & nobis ostendit. Sciendũ ergo q̃ quædam sunt in Deo, quæ representat mulier æquè sicut vir, vt trinitatẽ personaru, & vnitatẽ essentiæ: & secundum ista mulier æque est imago Dei sicut vir. Aliqua sunt quæ repræsentat vir & nõ mulier: & secundum ista mulier non dicitur imago Dei, sed vir. Et ista maxime sunt quatuor, vt ostẽdit glo. super illud Apostoli. Vir est imago & gloria Dei, mulier autẽ viri. Primũ quia sicut ex Deo omnia, ita ex Adã omnes homines. Secundũ quia sicut de latere Christi dormiẽtis in cruce formata est ecclesia, & eius fluxit origo, sic de latere Adæ dormientis, orta fuit & formata Eua sua sponsa. Tertiũ quia sicut regit Christus ecclesiã, & ecclesia sibi subseruit, sic vir mulieri habet regere, & mulier subseruire. Quartũ quia vir principalius imago Dei dicitur quantu ad intelligentiã qua mulier, quia naturaliter in viro magis viget ratio, in fœmina autẽ magis sensualitas. ¶Ex dictis ergo tres cõclusiones eliciuntur. Prima q̃ in aliquibus vir & mulier æqualiter sunt imago Dei. Secunda quia in aliquibus vir & mulier, sed vir principalius. Tertia, q̃ in aliquibus vir, sed nõ mulier. De ista ergo imagine dicit psal. *Verũtamẽ in imagine pertrãsit homo.* quia quicunque tam bonus quã malus amãs cœlestia, siue terrena, imaginẽ Dei in se cõtinet: qa licet imago Dei per peccatũ obscuratur in nobis, tamẽ quo ad essentiã pœnitus deleri nõ potest. ¶Tertia principalis imago est in quã lapsus est homo, scilicet, macula peccati. Quælibet enim anima peccãs in se imaginẽ diaboli facit p culpã. Fecisti tibi imagines & fornicata es in eis. Anima enim sibi imagines facit eũ quibus fornicatur, cu peccata in se ponit cũ quib' delectatur. Vnde alius facit sibi imaginẽ superbiæ, alius luxurię, &c. Vnde Origenes Homil. 13. super Gen. dicit: Fecit Deus homini ad imaginẽ suã huius imaginis pictor est Dei verbũ. Et quia tantus pictor est, imago eius per mal tiã obscurari potest, sed deleri nõ potest: manet semper in re Dei imago, licet tu tibi ipsi superinducas imaginẽ peccati. Istã picturã tuipse ubi depingis. Cũ enim te libido fulcauerit,

Magister li. 2. di. 16
Imago.
Verbum.
Magister li. 2. di. 31. Sapie. 7. Ioan. 1. Quæstio.
Magister li. 2. di. 31
Imago. Animal rationale. Gen 1. Augu. li. 83. q. 8.
Magister li. 2. di. 31
Magister li. 2. di. 31
Augu. 10. de trini.
Augu.
Quæstio. Vtrũ Mulier. imago. 1. Cor. 11.
Imago. Primo
Origenes Homil.

cauerit, induxisti colorẽ vnũ terreũ. Si vero auaritiæ studes, induxisti aliũ. Si te ira sanguineũ facis, addis tertiũ colorẽ. Si superbis, addis aliũ. Et sic per singulas malitiæ species, vel vt quibusdã coloribus congregatis imaginem terrenã tu tibiipsi depingis. Ipse ergo deprecãdus est, qui dicit per prophetam. Ego deleo iniquitates tuas. Et cum deleuerit in te istos malitiæ colores, resplendet in te imago illa quæ à Deo est creata: hæc Origenes. Vnde de quolibet
Sap. 15. peccatore diligente peccatum dicitur. Diligit mortuæ imaginis effigiem: Et verè peccatum mortis imago dicitur: quia animas ad mortem inducit.
Apoc. 14. Omnis qui adorauerit imaginem bestiæ occidetur.
Rom. 8. ¶Quarta est imago ad quã vel propteri quã factus est homo: scilicet gloria æterna. Rom. Nã quos præscivit & prædestinauit, conformes fieri imaginis filij sui: vt sit ipse primogenitus in multis fratribus, &c.

641. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.

Hic cõsequenter agit de malorũ vana cupiditate. Volens enim hic ostẽdere Psal. malorum vitia, inter omnia elegit, vt dicit glo. agere de auaritia: quia illa radix est omnium malorũ: & ex cõsequenti omnia alia mala superat. Odibilis coram Deo superbia & execrabilis omnis iniquitas: auaro autẽ nihil est scelestius. Vnde Ber. super illo verbo. Hæc omnia tibi dabo, si cadẽs adoraueris me, dicit. Planè auaritia radix iniquitatis, ambitionis occasio, subtile malũ, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parẽs, omniũ vitiorũ origo, criminũ fomes, virtutũ erugo, tinea sanctitatis, exercatrix cordiũ. ex remediis morbos creans, generãs ex medicina languorem, &c. Non ergo immeritò volẽs Psalmista ostẽdere malorũ vitia, auaritiã præponit, d. *Thesaurizat & ignorat, &c.* Si ergo auaritia tantũ est
Greg. 35. mor. c. 11. peccatũ, cui dubiũ q̃ magnã inferat pœnam, tam in præsenti quã in futuro? Quod ostendẽs Greg. super illo verbo Iob 20. Omnis dolor irruet in eũ: sic dicit. Auarus nãque primo dolorẽ habuit in ipsa sua cõcupiscentiæ fatigatione, qualiter, scilicet cõcupiscentiæ fatigatione, qualiter, scilicet cõcupiscentiæ fatigatione, qualiter, scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebr.3. dicitur. Participes Christi effecti sumus, si initium A remoueri postulat ne scilicet ab eis superatus cadat. Vel aliter & melius. Ista aduersa iustus à se amoueri postulat, non quidem ne patiatur aduersa, sed ne aduersa credat esse plagas, sed magis plagarum medicinas. Vt aduersa reputet esse remedium non dispendium, quia sic fortius seruabit patientiã exemplo infirmi, qui amaram medicinam recipit, quam putat remedium, quam patienter non reciperet, si putaret nocumentum. Cui satis concordat sequens litera, d. *Propter iniquitatem corripuisti hominẽ.*

643. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

Eruere. Hic cõsequenter petit mẽtis puritatem. Ruo, is, secundum grãmaticos componitur, cum, e, & dicitur eruo, is, & est eruere, idem quod euertere: & illud eruitur quod totaliter euertitur. Peccator ergo dum est in peccato dorsum vertit ad Deum, & faciem ad diabolum. Clamet ergo Deo & dicat. *Ab*

Iniquitas *omnibus iniquitatibus meis erue me*, id est euerte. ¶Et nota, ℣ dicit *ab omnibus*, quia multæ sunt secundum glo. etiam in homine iusto. Et si accipiantur iniquitates pro peccatis grauioribus (vt cõmuniter accipitur) quæ nõ cadunt in iustis hominibus, tũc dicẽdum ℣ dupliciter Deus hominem eruit ab iniquitate. Vno modo de iniusto ipsum faciendo iustum: & tunc ista verba nõ sunt hominis iusti, sed peccatoris. Alio modo ipsum ab iniquitate præseruãdo, ne cadat, vel fiat iniquus: & sic sunt verba iusti hominis. Et sic intelligũtur ad propositum. Considerabat enim Dauid se in magnis fuisse lapsum peccatis, sed Dei gratia liberatũ: ideo timens recidiuationẽ petit perseuerare. Sed quia iusti hodie virtupetãtur à malis: ideo subdit. *Opprobriũ insipientiũ dedisti me*, quasi dicat. Et quia sic ego declinare intendo peccata: ideo opprobrium factus sum malis. Quoniam stultus qui remanet in vanitate irridet bonos, quia deridetur iusti simplicitas.

Iob 12.

644. Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu fecisti, amoue à me plagas tuas.

Tacere, malus. Hic cõsequenter petit patientiæ firmitatẽ. Statim enim dixerat se insipientibus datum in opprobriũ, tamen opprobria superauit tacendo: propter quod dicit. *Obmutui & non aperui os meum.* Summum enim remedium contra malos homines insultantes, est tacere, quia eorum malitia responsionibus non sedatur, sed magis inflammatur: vnde Chrysost. super

Chrysost. Mat. 21. illud Matt. 21. Relictis illis Iesus, abiit foras, ait: Relictis illis Iesus abiit foras, vt recedendo compesceret, quos respondendo non potuit, quia malus non D docetur sermonibus, sed irritatur. Malum enim hominem tacendo, vel locum dando melius poteris vincere quã respõdẽdo. Nam si cõtendis irrationabilẽ ratione placare: & ipsum nõ placas, & teipsum subiicis, &c. Consimili modo Psalmista malos tacendo superauit, d. *Obmutui, &c.* Respondere enim

Respondere. Ira, Valerius. improperanti iniquo, signum est perturbationis interiotis. Narrat Valerius, quòd Ægles, qui athleta mutus, cum sibi præmiũ victoriæ quam adeptus fuerat, videret auferri indignatione tam magna accensus est quòd vocalis euasit. Sic & in proposito, multi in aduersitatibus & opprobriis sunt muti patienter opprobria tolerantes. Sed si cõtingat eos in vocem erumpere respondendo, hoc signum est

Prou. 26. magnæ ipsorum indignationis, & iræ: ideo dicitur. E Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam. Dicat ergo Psalmista: *Obmutui & non aperui os meum.* Et statim subdit à quo tantam virtutem patientiæ habuit, d. *Quoniam tu fecisti.* scilicet me patientem, dans mihi patientiam. Et vt tali patientia perseueret, subdit. *Amoue à me plagas tuas.* quod duobus modis

Plagæ. intelligitur. Vbi nota ℣ per plagas intelligit pœnas

1. Reg. 6. & aduersitates à Deo nobis immissas. Percussit dominus plebem plaga magna. Ista ergo aduersa à se

645. A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus, propter iniquitatem corripuisti hominem.

Hic enim ostendit quòd Deus nos punit pro B peccatis vt sanet, non vt perdat. Vbi notandum, ℣ flagella quæ nobis Deus pro peccatis immittit, vt nos à peccatis emundet vocantur increpationes, Increpa. quia per illa nos arguendo corrigit: de quibus dicitur Iob 5. Beatus homo qui corripitur à Deo, in- Iob 5. crepationem ergo domini ne reprobes. Quod exponens Greg. d. Electus quisque vt æterna supplicia Greg. in mor. lib. 26. cap. 8. Flagella. euadat & præmia acquirat æterna, debet hic assiduis flagellis atteri, quatenus in iudicio purgatus valeat inueniri. Ipso nãque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, nisi miri manu artificis per subleuantia flagella releuemur: propter C quod dicitur. Beatus vir qui corripitur à domino: prima autem virtus est, ne perpetrari debeant, sed vitari peccata: secunda autem saltem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas immittentes non solum non vitamus, verumetiam nec cõmissas cognoscimus. Et peccatoris mens tantum altius tenebrescit, quantum nec damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerumque diuini muneris largitate vt culpam pœna subsequatur, & flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas excabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur, quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit afflictus cõsideret quo iacet. Hinc itaque ipsa asperitas correptionis origo fit luminis. Vnde per Paulum dicitur. Flagellat autem Hebr. 12. Deus omnem filium quem recipit. Beatus ergo vir qui corripitur à domino, quia per hoc quod peccator dolore correptionis præmitur, quandoque ad beatitudinem eruditur. Increpationem ergo domini ne reprobes. Et hoc benè nouerat psal. d. *A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus, &c.* defeci illo scilicet modo quo deficit iustus. Defecit in salutari tuo anima mea. Sicut enim quis peccando Psal. 118. deficit à iustitia, quia definit esse iustus: sic quis peccata relinquendo deficit à culpa, quia definit esse peccator. Quia ergo increpationes domini (vt dictum est) animam purgant à culpa, ideo per illas iusti deficiunt: scilicet à peccatis. Et quòd tales domini increpationes sint propter iniquitates nostras purgandas, subditur, *propter iniquitatem corripuisti hominem.* quasi dicat, secundum glo. Increpationes tuę domine sunt ad correctionem, quia per eas corripuisti hominem, aliter enim iniquitas incurata maneret. ¶Ex quibus apparet quòd flagella domini & Profectus Flagellatorum aduersa plus nobis proficiunt, quam prospera. Dicit Auice. 3. can. loquens de paralytico, quòd aqua Aqua. ei melior est quam vinum: cuius ratio est, quia vt Vinum. plurimum vinum in corporibus eorum acescit: id est fit acetum. Sic & moraliter quandiu sumus in hoc mũdo paralysi dissoluimur, sicut patet ex contrarietate motuum quos sentimus: ex hoc quod caro

caro concupiscit aduersus spiritum & econuerso. Et ideo plus nobis aqua proficit quam vinum. Per aquam intellige aduersa, sed per vinum prospera: quia vinum in cordibus citò accensit, id est, in amaritudinem & conscientiæ remorsum citò cõuertitur:

Eccles. 7. & ideo dicitur. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. De isto inquam vino

Deut. 32. Psal. 65. prosperitatis dicitur. Fel draconum vinum eorum, &c. De aqua autem aduersitatis dicitur. Transiuimus per ignem & aquam, &c. Consequẽter autem modum diuinæ increpationis ostendit cum subdit.

646. Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius, veruntamen vanè conturbatur omnis homo.

Tabescere. Araneæ. Secundum grãmaticos tabeo, es, idem est, quod putrescere, deficere, vel liquefieri. Aranea igitur dicitur tabescere, quia habet corpus tenue & citò liquefit, vel deficit ad tactum alterius. Sic & iustus ad tactum Dei, quando per flagella tangitur, citò deficit à peccatis, & liquefit æternorum amore. ¶Et notat hic glo. condiriones araneæ, propter quas eidẽ iustus cõparatur, d. Aranea enim corpus tenue habet, nec in terra, sed in alto stat, telas egestione viscerum texit. Consimiliter anima conuersi ad Deũ & afflicti, terrena deserit stans in alto cœlestis conuersationis: & subtiles operationes perficit timore Dei tabefacta, id est, humiliata. Vel comparatur homo iustus aranęæ, quia sicut aranea quoddam tabidum est & infirmum, sic anima hominis infirmitate, & humilitate eruditur, vt non de se præsumat qui displicuit fortitudine & superbia. Est ergo sensus. Ita hominem erudisti, quia tabescere fecisti sicut araneam animam eius: id est, fecisti vt anima tabesceret, id est, infirma fieret per humilitatẽ, depolita superbia quasi aranea, qua nihil est tabidius, quæ leniter tacta digito, deficit. Hæc enim infirmitas bona est, sicut ante fortitudo superba erat ma-

Psal. 106 la. Sic enim dicitur. Anima eorũ tabescebat in malis: scilicet pœnæ. Ex quibus apparet quòd de flagellis & increpationibus Dei nullus debet conturbari, quia sunt ad correctionem non ad perditionẽ. Et si quis de illis conturbatur peccat. Et hoc est quod subditur. *Veruntamen vanè conturbatur omnis* D *homo.* supple qui de flagellis Dei conturbatur.

647. Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas.

Oratio. Deprecatio. Hæc est tertia principalis pars, in qua agit de exoranda diuina bonitate. Et tria facit. Quia primo diuinam pietatem postulat: secundo suam egestatem explicat: ibi. *Ne fileas.* tertio suam voluntatem manifestat: ibi. *Remitte mihi.* ¶Primo ergo diuinã bonitatem exorat, d. *Exaudi orationem meam domine.* Vbi nota ℣ differentia est inter orationem & deprecationem. Quoniam oratione, bona cõcedi petuntur, sed deprecatione mala remoueri. Sic ergo iste duo E Postulat: scilicet æterna bona sibi conferri, d. *Exaudi orationem meam domine.* secundo mala sua terminari, d. *Et deprecationem meam.* Vel aliter distinguit glossa, d. quòd oratio est quando Deo pandimus vota, sed deprecatio est frequens supplicatio: componitur enim ex de, quod est valde & precor. Sed ne putes psalmista tantum verbis orare, subdit. *Auribus percipe lachrymas meas:* quia lachrymæ orantis Deum cogunt ad exaudiendum: propter quod

A dixit Angelus Tobiæ. Quando orabas cum lachry- Tob. 12. mis, ego tuli orationem tuam coram domino.

Ne fileas quoniam aduena ego sum 648. apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei.

Hic consequenter ostendit Psalmista suam necessitatem: quia indigens aduena & peregrinus hic nihil habens. ¶Notandum quòd Deus quandoque Silere Dei. loquitur nobis, quandoque vero silet à nobis. Loquitur enim nobis quãdo occulte cordibus nostris Loq. Dei. salutẽ nobis inspirat. Sic enim ipsum sibi loqui desiderabat Psal. Deo dicens. Die animæ meæ salus Psal. 34. tua ego sum. Silet autem a nobis quando salutem B nobis non inspirat: id est, opera salutis nõ facit nos facere. Sic enim dicebat supra psal. 27. Ad te domi- Psal. 27. ne clamabo Deus meus, ne fileas à me. & assimulabor descendentibus in lacum. Dicit ergo Psalmista Deo. *Ne fileas.* id est, dic mihi salus tua ego sum. Vel *ne fileas* id est, dic mihi, remissa sunt tibi peccata tua. Vel *ne fileas* id est, in futuro dic mihi, venite benedicti patris mei. Et addit causam, quare hoc petit, d. *Quoniam aduena ego sum apud te, &c.* Aduena enim di- Peregrinus. citur, qui non est in ciuitate vel loco suo, sed tanquam peregrinus & forensis alibi ad tempus habitat. Sic & spiritualiter iusti hic aduenæ sunt, & peregrini, quia in mundo isto mente non conuersantur, sed in cœlis. Sic enim dicit Apostolus. Non Hebr. 13. habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus: sic etiam dicit: Quandiu sumus in hoc 2. Cor. 6. corpore peregrinamur à domino: id est, remoti sumus à Deo ipe, tamen in mente ipsum habemus per fidem. Sed ibi quærit glo. cum alibi scriptum sit. In Christo viuimus mouemur & sumus, qualiter ergo dicimur peregrinari à domino, vel peregrini esse apud Deum? sic enim vbique est Deus, & in eo sunt omnia: dicimur tamen peregrinari ab eo, quia & vbique Deus est, non tamen hic videtur sicut in cœlis, peregrinamur ergo non fide, sed spe. Sic enim dicit psal. *Quoniam aduena ego sum apud te.* scilicet aduena & peregrinus sum per spem, sed apud te sum per fidem. Et hoc *sicut omnes patres mei.* quod ideo dicit, ne ab hac conditione aliquis putetur extraneus.

¶Remitte mihi, vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero. 649.

De pœn. di. 3 quãmus sancti. Remittere. Hic cosequenter suam petitionem declarat. Hoc enim principaliter petit vt sua sibi debita remittantur, sciens quòd ad ciuitatem cœlestem nemo immundus accedere potest. Omnis enim peccator in vita præsenti æstu vitiorum vritur & variis concupiscentiis, sed per pœnitentiam ab æstu vitiorum mens refrigeratur. Et tempus pœnitẽtiæ est solum in hac vita: ideo subdit, *Priusquam abeam.* id est, recedam de præsenti vita. Nam eo, is, componitur eũ ab & dicitur abeo, is. Et est abire idem quod recedere: Abire. & quia homo per mortem ex ista vita recedit, ideo cum moritur, dicitur abire. Dicit ergo. *Remitte mihi.* scilicet peccata mea, vt refrigerer: scilicet, per pœnitentiã. Et hoc *priusquam abeam* id est, per mortem recedam: quia tunc *amplius non ero.* scilicet, in statu merendi, vel in statu in quo remissionem peccatorum recipere possim. Homo enim post mortẽ dicitur non esse, quia homo mortuus non est homo. Hiere. 4. Hiere. 4. ¶Quia Psalmista hic quærit sibi dimitti peccata Quæstio. antequam abeat: quæritur vtrum post vitam aliqua

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecta dimittántur. Ægidius 21.articul.2.q.1.

Aegi. di. 21. artic. 2. q. 1.

PSAL. XXXIX.

650. 31. q. 1. quid ſit cor. Simi.

Xpectans expectaui dominum,& intendit mihi.

Secundum Magistrum in glo. titulus istius psalmi est. *In finem psalmus David*. Et licet consimilis titulus pluries in præcedentibus psalmis fuerit positus, tamen aliter hic intelligitur, quam in aliquo prædictorum psalmorum. Vbi nota, quòd finis in titulis psalmorum, quandoque significat Christum, qui dicitur finis, quia ad ipsum nostra fides & intentio terminatur. Rom. 10. Finis est Christus ad iustitiam omni credenti. Aliquando significat plenitudinẽ temporis, in quo Christus fuit incarnatus, quia tunc finis fuit promissorum. Et tunc maxima Dei charitas nobis fuit ostensa: ideo dicitur. In finem direxit eos. Quandoque vero significat nouum testamẽtum, & nouam legem, quia in ipsa tanquã in fine omnia sacramenta renelantur. Et quia ipsa fuit finis legis antiquæ, Christo, d. Non veni legem soluere, sed adimplere. Et de lege noua quæ consummauit, id est, perfecit antiquã legem dicitur. Omnis cõsummationis vidi finem. Et sic accipitur hic finis pro lege Euangelica à Christo tradita & pro nouo testamento: quod ecclesia longo tempore expectauit desiderãs Christũ, vt nouum daret testamentum. In qua expectatione multa sustinuit à diabolo occulte & manifeste. A quibus etiam post nouæ legis perceptionem omnino immunis non fuit, diaboli insidias vincẽs aperte & occulte nocẽtis. Diabolus enim est leo & draco. Leo dum aperte sæuit, vt fecit tempore martyrum, vbi opus fuit patientia. Draco vero cũ occulte insidiatur, cum mouet tentationes sicut nunc facit, vbi opus est vigilantia. Et magis timendus est, cum fallit vt draco, quàm cum sçuit vt leo. Inter hæc autem non desinit expectare donec Christum & nouam legem receperit. ¶Est ergo sensus tituli talis. *Psalmus in finem*, id est, iste psal. nos dirigẽs *in finem*. id est, in nouum testamentum, quia agit de mutatione veteris testamenti in nouum, attribuitur Dauid, id est, Christo qui loquitur in hoc psalm. ex persona membrorum suorum. Intentionem mouet vt relictis cærimoniis legis & superstitione idololatriæ, ad nouum testamentum accedamus. ¶De materia autem istius psalmi diuersæ fuerut opiniones. Prima opinio Ra. Sa. d. q̃ istum psalmum fecit Dauid gratias agendo Deo pro beneficio liberationis populi Israel de terra Ægypti, & seruitute Pharaonis, vbi seruiebant maxime in luto facientes lateres ad ædificationem ciuitatum, quas Pharao faciebat fieri. Et hoc notat Dauid, cum in persona eiusdem populi liberati gratias Deo agens dicit. Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fęcis. Sed hæc opinio reprobatur: propter quod hic dicitur Deo. Sacrificium & oblationem noluisti, &c. Ex quo ostenditur euacuatio sacrificiorum & oblationum veteris testamẽti, vt patebit exponẽdo literam. Certum est autem q̃ talia sacrificia tunc non fuerũt reprobata, sed tunc magis instituta, & ordinata in monte Sinai. ¶Aliorũ fuit opinio: q̃ istum psalmum fecit Dauid pro gratiarum actione, quando fuit liberatus à persecutione filij sui Absalon. Sed contra hoc videtur quod in principio huius psalmi dicitur. Et immisit in os meum canticum nouum, &c. Certum est autem q̃ Dauid fuit liberatus ab illa persecutione per mortẽ

Rom. 10.

Isaiæ. 35.

Matth. 5

Psal. 118.

A ipsius Absalon, pro qua Dauid non cęcinit cantieũ lætitiæ Deo, sed magis meroris & tristitiæ, quia tũ planxit Dauid dicens. Fili mi Absalon, quis det mihi, vt moriar pro te fili mi? vt patet, 2. Reg. 8. ¶Dicendum ergo quòd istũ psalmum non fecit Dauid pro aliqua præterita, sed in persona Christi ad literam hunc psalmum cõposuit. Quod probat Apostolus ad Heb. 10. ostendens verba istius psal. ad literam in persona Christi dicta, d. Impossibile est sanguine hircorum, aut vitulorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit, scilicet Christus, Hostiam & oblationẽ noluisti, corpus autẽ aptasti mihi, holocaustomata & pro pęccato tibi non placuerunt, tunc dixi, ecce venio. In capite libri, &c. Ex quibus clarè paret q̃ iste psal. ad literam de Christo intelligitur. ¶Veruntamen antequam ad psalmi expositionem accedam: duæ regulæ sunt aduertendæ. Prima quòd tanta est vnio capitis ecclesiæ, scilicet, Christi ad corpus quod est ecclesia, q̃ sub vno contextu verborum scriptura sancta quãdoque loquitur de capite & statim transit ad membra, & econuerso. Verbi gratia primo dicitur. Induit me vestimento salutis, &c. & quasi sponsum decoratũ corona, & quasi spõsam ornatã monilibus suis. Quòd enim dicitur quasi spõsum, refertur ad ecclesiæ caput, scilicet ad Christum: quod vero dicitur & tanquam sponsam, refertur ad corpus quod est ecclesia: vt dicit Augustinus. Quòd clarius patet in nouo testamento. Nam Act. 9. dicitur: Saule Saule, quid me persequeris? id est, corpus meum mysticum, quia Saulus non persequebatur Christum in persona propria, sed eius fideles, & tamen statim de persona propria subdit Christus, d. Ego sum Iesus, quem tu persequeris. Secunda regula est de corpore domini bipartito, quia in corpore domini mystico cõtinentur simul boni cũ malis vsque ad diem iudicij: sed tunc segregabuntur boni à malis. Et ratione huius cõmixtionis in præsenti, aliquãdo vituperatur boni cum malis: sicut Esa. 1. Cognouit bos possessorem suum, &c. Israel autem me non cognouit, &c. Aliquãdo vero propter bonos etiam insimul mali cõmendantur indistincte Oseæ 11. Puer Israel & dilexi eum: in Israel & boni & mali simul cõtinebatur. ¶Istis præmissis accedo ad psal. expositionẽ: diuiditur ergo psal. iste in partes tres. Quia circa Christi incarnationem primo ponitur gratiarum actio: secundo incarnationis exprimitur ratio: ibi. *Sacrificium & oblationem*. tertio corporis mystici ponitur deuota deprecatio: ibi. *Tu autem domine*. Circã primã partẽ tria facit. Quia ponitur primo incarnationis ingẽs antiquorum desiderium: secundo incarnationis adimpletum mysteriũ: ibi. *Et statuit* tertio incarnationis Christi multiplex miraculum: ibi. *Multa fecisti*. Prima in duas: quia ponitur primo antiquorũ desiderium: secundo desiderij perfectum adiutoriũ: ibi. *Et exaudiuit*. ¶Quantum ad primum sciendum, q̃ corpus Christi mysticum, scilicet, antiqui sancti patres scjebant reuelatione spiritussancti Christũ incarnandum, & ex scripturis sacris virginem pariturã pro redemptione generis humani, & per fidẽ ipsius incarnationis humanum genus saluandum. Ideo cũ ingenti desiderio eius expectabant aduentum. Vnde ad personam verbi clamando Esa. 64. d. Vtinam diuumperes cœlos & descenderes. Et psal. 143. Domine inclina cœlos tuos & descende. Vnde in persona antiquorum patrum, scilicet corporis Christi, loquitur, d. *Expectans expectaui dominum*. Et nota q̃ differẽtia est inter expectare quãdo simpliciter ponitur, & quando duplicatur: quia expectat etiam qui ingratus est: sed expectans expectat qui mitis, & cum desiderio expectat: vt dicit Magister in glo. *Et intendit mihi*. Vbi notandũ q̃ aliqua res intenditur dupliciter, vel alicui rei dupliciter intenditur: quia secundũ grãmaticos intendo, is, cõponitur ex in & tendo, & habet duo significata. Primo intẽdere idẽ est quod augere: sicut dicitur, calor intẽditur, vel est intẽsus calor. Aliomodo intẽdere idẽ est, quod cõsiderare vel annuere, sicut psal. 5. Intẽde voci orationis meæ dominus meus, id est, cõsidera & exaudi. Primo ergo modo intendit nobis Deus & orationibus nostris, quando nostra bona desideria multiplicat, & feruorẽ orationis crescere facit: vt quãdo mẽs per varia dispersa in vnũ colligitur, vnũ desiderat & petit. Nam secundũ auctorẽ de causis, omnis virtus vnita fortior est seipsa dispersa. Sicut patet de ferro ignito, qui magis calefacit vel cõburit, quam faciat ignis in seipso: cuius ratio est, quia partes ignis in alia materia sunt magis dispersæ propter raritatẽ materiæ: in ferro autẽ magis vnitæ propter materiæ densitatẽ. Et hinc est q̃ oratio hominũ mũdanorum intẽsa esse nõ potest, quia cor in multis habẽt varium & dispersum. De quibus dicit Origen. in homi. Flectis genua, sed mens tua foris vagatur. Et cor tuũ intus, sed foris est sensus. Os tuum cũ Deo loquitur, sed mens tua cogitat vsurã, reditus cõputat, descriptiones domorũ decernit, amicorũ verba voluit, negligẽtias famulorum intuetur, &c. Tu nõ audis orationẽ tuã, & vis Deũ exaudire precẽ tuam? ¶Isto modo ergo Deus nobis intẽdit quãdo ad seipsum desideria nostra vnit & multiplicat vt crescant. Vnde & multoties exaudire differt, vt ex dilatione desideriũ crescat orãtis & intẽdatur. Et hoc est quod ait Greg. d. Alto nãque cõsilio ommipotẽs Deus differre solet voces petentiũ, vt merita patientiũ crescãt, quatenus eo magis exaudiantur ad meritũ, quo citius nõ exaudiũtur ad votum. Vnde scriptũ est: Deus meus clamabo per diẽ, nec exaudies, & nocte. Atque ipsa vtilitas de exaudienda mora, nox subditur, cũ illic protinus subinfertur. *Et nõ ad insipiẽtiam mihi*. Ad multiplicandã quippe sanctorũ sapientiam proficit, q̃ postulata tardè percipiũt, vt ex dilatione crescat desideriũ: & ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cũ intẽditur, in Deũ ardẽtior affectus aperitur. Affectus vero ad percipiẽda cœlestia, tanto sit capacior quãto fuerit lõganimis expectando. Vt ergo Deus sic augẽdo vota nostra intẽdat, ipsum rogemus dicentes illud psal. Intende deprecationẽ meã. Aliomodo nobis intendit, quãdo vota nostra cõsiderãs annuit nobis. Sic enim orabat: psal. d. Intẽde voci orationis meæ. Et psal. 54. Intende mihi & exaudi me. Dicat ergo psal. Expectaui dominum: scilicet Christũ incarnandum. Et intende mihi, id est, exaudi me. Et istum intellectum declarat statim subiungens.

Hebr. 10.

Isaiæ.

Oseæ 11.

Greg. 20. mor. c. 13. Exaudit

Psal. 21.

Psal. 54.

651. De temp. de 2. Reg. 8. Exaudiuit

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis.

Hic cõsequẽter ponitur desiderij perfecta exauditio. Finis enim Christi incarnationis erat liberatio generis humani, ipsod. Filius hominis venit saluare quod perierat. Et hoc præuidẽs psal. cõplendũ dicit: *Exaudiuit preces meas*: in hoc quia eduxit me de lacu miseriæ. Quod enim erat futurũ prædixit præteritum propter prophetiæ certitudinẽ. Quid enim in scriptura dicitur lacus miseriæ, nisi ipse infernus, qui aliquãdo terra, aliquãdo lacus nuncupatur? vt

Matt. 18.

Psal. 68.

Deute. 6.

Quæstio.

oſtendit Greg. d. Quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi terra tartari clausſtra designant? quæ & æternæ mortis caligo operit, quia dãnatos quosque in perpetuũ à vitæ luce disiungit. Nec immerito infernus terra dicitur, quia quicũq; ab eo capti fuerint, stabiliter tenẽtur. Scriptum quippe est. Generatio prætcriit, generatio aduenit, terra aũt in æternũ stat. Recte ergo inferni clausſtra terra tenebrosa nominantur, quia quos puniẽdo accipiũt, nequaquã pœna transitoria, vel phãtastica imaginatione cruciãt, sed vltione solida perpetuæ dãnationis seruãt. Quæ aliquãdo etiã laici appellatione significãtur, prophetæ attestãte qui ait. Portauerũt ignominiã suã cum his qui descẽdunt in lacũ. Infernus ergo & terra nominatur, quia susceptа stabiliter tenet. Et lacus dicitur, qa quos ceperit semel, fluctuãtes & trepidos tormẽtis circũfluctibus absorbet. ¶Iste ergo infernus est ille lacus miseriæ, ex quo Christus resurgẽdo sanctos patres eduxit. Zacha. 9. Tu autẽ in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, &c. vnde & psal. d. Domine exaudisti ab inferno animã meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Sic ergo & hic infernũ laci nomine notãs, dicit: *Et exaudiuit preces meas, &c. Et eduxit me de lacu miseriæ*. Sequitur. *Et de luto fæcis*. Quid eñ p lutũ fæcis, nisi carnalis cõcupiscentia significatur, quæ pedes nostrarũ affectionum inquinat & retinet, vel auaritia? vnde Greg. ait: Luti nomine in sacra scriptura, aliquando terrenarũ rerũ cupiditas, aliquãdo sordidãs iniqua doctrina, aliquãdo desideria carnalis illecebra designantur. Per lutũ quippe terrenarũ rerũ multiplicitas designatur, sicut per Abacuch prophetã dicitur. Væ ei qui multiplicat nõ sua, quia aggrauat cõtra se dẽsum lutũ. Dẽso enim luto se aggrauat, qui per auaritiã terrena multiplicãs peccati sui se oppressione coangustat. Rursum per lutum doctrina sordida designatur, sicut per eundẽ ꝓphetã dominо dicit. Viã fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarũ, ac si diceret. Aperuisti iter prædicatoribus tuis inter doctrinas huius sæculi sordidas & terrena sapienter. Per lutũ etiã desiderium sordidæ voluptatis exprimitur: sicut psal. deprecãs, ait. Eripe me de luto, vt nõ infigar. Luto quippe inhærere est sordidis desideriis cõcupiscentiæ carnalis inquinari, &c. Ex quibus potest patere q̃ per lutũ tria peccata maximè significãtur, quæ hominũ mentes inquinãt, s. superbia, auaritia, & luxuria. De quib⁹ omnibus Christus incarnatus nos eduxit: ideo dicitur. Ne obliuiscaris dominũ, qui eduxit te de terra Ægypti: quodlibet eñ peccatũ terra Ægypti dicitur, qa animã facit tenebrosam. Sed hic est dubiũ, quomodo Christ⁹ sanct⁹ pres eduxit de lacu inferni, cũ in inferno nulla sit redẽptio. Rõdeo, supra vers. no 8.

Greg. 20. mor. c. 13. Terra est æterna. Lacus. Inferni. Eccles. 1.

Zacha. 9. Psal. 29.

Abac. 2.

Psal. 68.

Deute. 6.

Quæstio.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

652. 18. q. 1. vos autẽ.

Hic cõsequenter ponit de Christi incarnatione completũ desiderũ. Et diuiditur in partes quatuor. Quia ponit primo incarnationis adimpletũ mysteriũ: secũdo nouæ legis prædicatũ Euangeliũ: ibi. *Et immisit in os*. tertio ad fidẽ factã cõuersione Gentiliũ: ibi. *Viderũt multi*. quarto fœlicitatis æternæ promissum præmiũ: ibi. *Beatus vir*. ¶Quantũ ad primũ sciẽdum, q̃ Petræ nomine incarnatus Christus intelligitur, teste Apostolo. Petra autẽ erat Christus. Hæc est illa petra, de qua dicitur. Petra fundebat mihi riuos olei: quod de petra Christo exponit Grego. d. q̃

Petra. Oleum. 1 Cor. 10 Iob 29. Greg. 19. mor. c. 12. 1 Cor. 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

petræ nomine in sacro eloquio Christus accipitur, Apostolus ostēdit,d.Petra autē erat Christus: quæ videlicet petra nūc ad vsum sanctæ ecclesiæ olei riuos fundit,quia in ea loquēs dominus prædicamēta vnctionis intimæ emanat. De hac petra Christo olei riuus exiit,liber Matthæi,liber Marci,liber Lucæ,liber Ioānis.In diuersis huiusmodi partib⁹ quot prædicamēta edidit,tot petra hæc per omniū Apostolorum ora olei riuos fundit. Toties adhuc petra hac olei riuus funditur,quoties à sancto spiritu vngendis mētibus auditorū,ea quæ in libris veteribus de Christo dicta sunt,explanātur,&c. De hac ergo petra, scilicet Christo incarnato,ait. *Et statuit supra petrā pedes meos* id est,affectus quibus anima graditur,supra Christū incarnatū firmauit,quia per prædicationē Christi cœperūt homines tēporalia cōtēnere,& totū mētis affectū in amorem dirigere Dei. ¶Et vide debitū ordinē,quoniā Christus per suā incarnationē prius de luto fœcis,id est,de peccatis nos eduxit, consequēter autem pedes nostræ mētis per amorē supra petrā Christū statuit,quia prius extirpanda sunt vitia,& consequenter inserēdæ sunt virtutes.Et non solū affectiones nostras interiores ad seipsum direxit,sed etiā exteriores operationes, qd notās dicit. *Et direxit gressus meos.* id est, operationes. Direxit scilicet ad se,ne retro aspicerem, sicut vxor Loth,quæ respiciēs retro.versa est in statuam salis: propter quod dicebat saluator. Nemo mittēs manū ad aratrū & respiciēs retro,aptus est regno Dei. *Direxit ergo gressus meos* scilicet suis verbis & exemplis: actus humani generis in vitā direxit, & hoc per legem Euāgelicā,quæ ducit ad beatitudinē, quod lex antiqua facere nō potuit,quia nihil ad perfectū duxit lex.¶Notādu autē qualiter pedes nostros ad petrā debemus dirigere.Pes enim noster,amor noster est. Et iste est duplex, scilicet dexter, & sinister. Dexter pes est charitas,& amor æternorū:pes vero sinister est cupiditas & terrenorū amor.Primus pes nunquam illaquearur,quia vel nō est, vel est liber, quia secundū Apostolū. Charitas nō est ambitiosa, nō quærit quæ sua sunt.Et ideo istū pedē in omnibus gressibus nostris semper debemus præponere, sicut generosa animalia faciūt.Quia vt dicit Aristo. aliqua animalia semper pedē dextrū præponūt, cū ambulare incipiūt,sicut leo. Ita & nos si volumus gressus nostros à Deo dirigi,semper pedē dextrum charitatis in omnibus nostris operibus præponamus Deo dicētes: Gressus meos dirige secundū eloquium tuū, vt nō dominetur mei omnis iniustitia.

Luce 9.

Hebre.7.

Pet.

1.Cor.13

Philoso. 2.de animalibus

Psal 118

653. 35.q.1. reuertimini.

Et immisit in os meum canticum nouum,carmen Deo nostro.

Hic cōsequenter ostēdit per Christi incarnationem nouæ legis prædicatū Euāgelij. Vbi notandū, Canticū. ꝙ sicut duplex est homo, scilicet interior & exterior,nouus & vetus:vetus qui corrūpitur secundū desideria carnis,nouus qui per gratiā quotidie iuuenescitisic est duplex cānicum, scilicet, vetus spectās ad veterē hominē,& nouū spectās ad hominē nouum.Canticū vetus est veteris testamēti.Canticum nouū est Euāgelicæ legis. Quid enim cantabat les antiqua, nisi oculū pro oculo, dentē pro dente, animā pro anima,ꝙ omnes ad infernū descēderent, ꝙ clausa erat ianua regni, prohibente cherubin aditum paradisi:Quæ cātica solū pœnā resonābat,& Amos 8. ducebāt & plāctum. Amos. Conuertā omnia cantica vestra in plāctum.Sed Christus incarnatus cum Amos 1. pietate venies,talia cātica terminauit dices antiquæ legi. Auser à me tumultū carminū tuorū, cātica lyræ tuæ nō audiā. ¶Vel per cāticum vetus intelligo canticum peccatorū,quod cantantes veteres homines facit & ducit ad interitū.Narrāt fabulæ, ꝙ tres fuerunt in mari Syrenes ex parte mulieres, & ex parte volucres,quæ ideo dicebātur Syrenes, quasi trahētes. Syrin enim Græcè dicitur trahere Latinè, eo ꝙ per dulcissimam cātus melodiā naugātes per mare ad se trahebāt & submergebāt: dum tamē cāntantes eas audirēt naugātes,vna illarum cātabat voce humana,altera canebat lyra,altera vero tibia. ¶Moraliter autē istę tres Syrenes incātatrices hominū sunt tria peccatorū genera, quæ suo sono mulcētes aures hominū ipsos ad interitū ducunt. Prima cantat voce humana,hæc est luxuria.Secunda cantat lyra, quæ Græcè dicitur stultitia,hæc est superbia.Tertia vero quæ canit tibia,hæc est auaritia. Quia sicut tibia radix videtur corporis nostri,sic auaritia corporis peccati radix dicitur esse. Radix omnium malorum cupiditas.O quales & quātos ista cātica antiqua submerserunt,vt multi cum Iob conētur dicere.In cāticum eorum versus sum,id est,à statu gratiæ aduersus.Istud ergo est hominis veteris, & vetus cāticum.Aliud vero dicitur cāticum nouū, scilicet ꝙ suo sono facit hominē nouum. Et hoc est lex Euāgelica,quā nouus homo attulit, scilicet, Christus,qui dicit.Ecce noua facio omnia.Hæc enim lex noua cantat factā pacē inter Angelos & homines. Facta est cū Angelo multitudo, &c. d.Gloria in altissimis Deo,& in terra pax,&c. Cātant de resurrectione domini,de incarnatione,de ascēsione, & spiritussancti missione.Quod Apostoli maxime cantauerunt in die Pentecostes, quando recepto spiritussancto in signo visibili, loquebantur variis linguis magnalia Dei.Bene ergo de lege Euangelica dicit fidelis psal. *Et immisit in os meū canticū nouū.* Quod totū cedit ad vtilitatē nostrā & ad Dei honorē:quod declarat,d. *Carmen Deo nostro* id est,ad honorē Dei nostri. ¶Quia totus iste psal.agit de cantico legis nouæ.Ideo in isto psalmo de ipsa tractādo quæro primo,vtrum canticū nouū,scilicet legis nouæ,debuerit cātari,vel dari à principio mūdi vel potius in tēporis plenitudine reseruari.1.secundæ, q.106.arti.2.

Cantā. Aduer. Iouin. Aug. Ambro. Hiero. Beda. Lyra. Superbia. Auaritia. 1.Tim.6 Iob 6. Euāgelia. Apoc.21. Luce 2. Actus 2.

Videbunt multi, & timebunt: & sperabunt in domino.

Hic cōsequenter ponit per Christi incarnationē factam cōuersionem Gētilium.Vbi notādum, quia multi ex Gentilibus vidētes signa,quæ in Christi incarnatione facta fuerunt,timuerunt Deum,scilicet timore filiali,quia cōuersi ab idololatria,ad cultum veri Dei peruenerunt,& sic in domino sperauerūt, vt fuerunt tres Magi: de quibus Matth.2. Vidimus stellā eius,&c.venimus adorare eum.Vel hoc refertur ad id quod statim supra dictum est. *Et immisit in os meum canticum nouum.* quod verificatū fuit in missione spiritussancti,quia tunc spiritussanctus canticum nouum in ore Apostolorū misit,quādo loquebātur variis linguis Apostoli magnalia Dei.De quo mirabili signo nunc dicit. *Videbunt multi & timebunt.* quia ad vocē Apostolorū aliorūq; Deum laudantiū cōuenit multitudo,& mēte cōfusa est præ nimia admiratione,vt dicitur Act.2. *Et sperabit in domino.* scilicet per pœnitentiā cōuersi ad dominū: quoniā vt ibi dicitur. Auditis verbis beati Petri,multi cōpuncti sunt corde de Christi morte,& conuersi sunt ad fidē. ¶Sed aduertendū,ꝙ si hoc intelligatur secundū primum modum, de visis in incarnatione Christi signis, vel de visis signis Apostolorum tēpore missionis spiritussancti,certum est ꝙ in vtroq; tēpore non solum Israēlitæ multa signa viderunt, sed & multa audierunt:propter quæ conuersi sunt ad dominum.Et hic solū mentionē facit visus & non auditus dicēs. *Videbunt multi.*& nō dicis audient multi: cuius ratio est: quia vt dicit Philosophus. Visus propter sui subtilitatē facilius immutatur ab obiecto,quā auditus.Sic enim docet experiētia, ꝙ si aliquem videris à remotis ligna cædentē, visus prius percipit illum actum,quā auditus sonum illius. Sic etiam & moraliter facilius ad bonum agēdum immutatur cor hominis per visum, scilicet vidēdo alterius bona exēpla,quam solum per auditū, audiēdo,scilicet bona verba.Et ideo quia plus moti fuerunt tales videndo, vel Christum incarnatum, vel mirabilia per ipsum facta per visum quam per auditum,dicit: *Videbunt multi.&c.*& non dicit audient: sic enim ad literā dicitur.Viderunt ingressus tuos Deus,in ingressus Dei mei,&c.scilicet ipsum ingredientem in mundum & per mundum.

Fides. Auditus. philosophus. 3. Meta. Psal.57. 655. De consid. ā gra. tat. Iesus. Nomen. Lucæ 1. Actus 4. Vir. Aliter. Quæstio. Greg. in quibusdā homil. Eccles. 1. Aug. 1. de ciuitate Dei Templum asylum. Isidor. 15. etymo.

Beatus vir, cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.

Hic cōsequēter ponitur ex Christi incarnatione æternum nobis promissum præmium. Vbi notandum ꝙ proprium nomē verbi incarnati, est Iesus. Sic enim Angelus virgini. Vocabis nomen eius Iesum,&c.Iesus autē interpretatur saluator,quia nobis salutem tribuit:propter quod dicitur, ꝙ non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Dicit igitur. *Beatus vir, cuius est nomen domini spes eius* id est, qui nō temporalia sperat ab eo,sed solum illud quod nomen eius, scilicet Iesus indicat, id est, qui solum sperat salutem apud Deum. ¶Sed nunquid & cōsimiliter mulieres sunt beatæ:quarum spes est nomen domini, quare ergo solum de viro loquitur? Dicendum ꝙ vir aliquādo stat pro sexu,quādoq; vero pro virtute animi.Similiter & fœmina stat quandoque pro sexu, quandoque pro mollitiæ mentis:vt dicit Greg. Hic autē accipitur vir nō pro sexu,sed pro animi virtute,quod etiā mulieribus cōpetere potest. Et ꝙ solū in nomine dominiid est, in significato eius nostra beatitudo cōsistat & nō in tēporalibus,subdit, d. *Et non respexit in vanitates & insanias falsas.* Per vanitates intellige omnia tēporalia,quæ sunt vana & instabilia.Vanitas vanitatū,&c.Per insanias vero intellige omnes mundi vel carnis voluptates.quia mentem insanā faciunt. ¶Notandum autē ad declarationem huius. *Beatus vir, cuius est nomen domini spes eius:* scilicet, nomen Iesus, ꝙ non immeritò spes huius nominis nos facit beatos,quoniam istud nomen est refugiū miserorum,remediū infirmorum,solatiū mœstorū. Primo est hoc nomē refugiū miserorum. Narratur in chronicis, & etiā hoc tangit beatus Aug.ꝙ Romulus qui Romam cōstruxit,fecit ibi tēplum quod asylum nominatur cunctis ibi cōfugientibus impunitatē pollicitans, quam ob causam multitudinem fugitiuorum,qui apud suos ciues offensam contraxerant, tunc ad se cōfugientē habuit & recepit. Et sic aucta fuit ciuitas illa, quæ domina futura erat orbis.Sic & spiritualiter Deus ecclesiā fundaturus, in ea posuit tēplum. Dicitur enim tēplum secundū Isidorum 15.etymo. quasi tectum amplum: quod huic nomini Iesus aptissime cōuenit. Est enim hoc nomē tectum à tegendo:id est protegendo dictum,

A psal.90.Protegam eum quoniam cognouit nomen meum.Et est hoc tectum amplū,quia in Israel magnum nomen eius.In hac autē ciuitate: scilicet ecclesiæ,positum est hoc tēplum,scilicet nomē Iesus. Elegi Hierusale,vt sit ibi nomē meum.Hinc autem templo cōcessum est,vt omnes ad eum cōfugientes impunitatē cōsequātur:ideo dicitur: Turris fortissima nomē domini,ad ipsam currit iustus,id est,qui vult iustificari & saluabitur.Ideo orat psal.d.In nomine tuo saluū me fac.Et hinc est ꝙ ob spem salutis multi ad hoc nomē cōfugientes,ciuitatē ecclesię fecerunt populosam: vnde Bernardus super Can. Vnde putas in toto orbe tanta,& tam subita lux fidelis,nisi de nomine Iesu? ¶Secundo hoc nomē est remedium infirmorum:vnde Petrus Raue.de hoc nomine dicit:Hoc est nomē quod surdis dedit auditum,claudis gressum,mutis sermonē,vitam mortuis, totāmq; diaboli potestatē de obsessis effugauit corporibus. Vnde hoc nomē videtur quasi esse illa thiriaca, de qua dicit Auice.2.Can.ꝙ est sublimior medicinarum & melior propter multitudinē sui iuuamēti.Et addit ꝙ illis,qui ea vtuntur in hora sanitatis,non nocent venena, & fiunt securi ab ægritudinibus pestilentialibus. Re vera sic est hoc nomen Iesus quod nō solum circa præsentia mala expellenda,sed etiam contra futura repellenda, & vniuersaliter cōtra omnia mala valet:vnde Bernardus super Cantic.Electuarium habes ô anima mea, recōditum in vasculo nominis huius, quod est Iesus,salutiferum certē,quódque nulli inuenitur pestilentiæ inefficax.Et ideo de hoc nomine dicitur Actuum 4.Neque enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus,&c.¶Tertio hoc nomē est solatium mœstorum.Dicit enim Isidorus ꝙ oleaster est arbor inculta amara & infructuosa. Cui tamen insertus ramus Oliuæ vim radicis mutat & cōuertit eam in proprietatem suam,id est, illius rami. Sic & in proposito,nam arbor inculta & infructuosa erat humana natura peccatrix, quæ & amara dicitur, quoties in amaritudine & dolore recogitat annos suos attendens illud Hieremiæ 2.Scito & vide quā amarum est & malum te derelinquisse dominū Deū tuum,&c.Sic igitur oportet ꝙ animæ amaricatæ & dolenti inseratur ramus oliuæ, ille scilicet quē columba in ore suo deferens ad arcā teuersa est,scilicet nomē Iesus.Est enim pater oliua fructifera duos ramos producens,scilicet filium & spiritumsanctū. Iste autē ramus insertus cōuertet radicē amarum, id est cor pœnitentis in sui qualitatē & suauitatē. Hæc est enim proprietas huius rami: vnde Ricardus de sancto Victo.Iesus nomen dulce,nomen delectabile,nomē cōsortans peccatorē, & nomē beatæ spei.Igitur Iesu esto mihi Iesus. Canti.1.Oleum effusum nomen tuum:oleum inquam de quo psal. vt exhilaret faciem eius in oleo. Quia in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.Quibus cōsideratis, nō immerito nunc dicit: psal. *Beatus vir cuius est nomen domini spes eius.*

Psal.90. Beli. Actuum 4. Isidor.17. etymo. Oliua. Hiere.2. Ricardus Cantic.1. Psal 103.

Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis non est,qui similis sit tibi.

656. 5.q.1.si omnia.

Hic cōsequenter ostendit circa Christi incarnationem multiplex miraculum. Et diuiditur in duas partes. Quia primo ponitur miraculorum operatio: secundo ipsorum prædicatio: ibi. *Annunciaui.* ¶Quantum ad primum sciendum ꝙ ante Christi incarnationē, multa mirabilia Deus fuit operatus,

Incarnatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia mundum creauit de nihilo, peccatores extinxit diluuio. Pentapolim cōbussit sulphuris incēdio. Filios Israel eduxit per medium sicci maris, & similia quæ sunt innumerabilia: quæ omnia fuerūt mirabilia. Sed maius mirabile quod vnquam fecit fuit incarnatio verbi, quādo scilicet verbum caro factū est, quia tunc fecit Deum esse hominem, & hominem esse Deum: vnde Aug. d. q in rebus per tempus ortis illud est summū q homo in vnitate diuinī suppositi sit assumptus. Hæc tecogitans Psalmista in persona ecclesiæ Christo Deo loquitur, d. *Mirabilia fecisti tu domine mirabilia*. quæ omnia fecisti dicendo & cogitando, quia ipse dixit & facta sunt. Ideo si quæratur quomodo illa fecit. Respōdet: *cogitationibus tuis*. Hic enim cogitatio accipitur pro dicere interiori. Sed nō est qui similis sit tibi: scilicet, inter omnia opera mirabilia, nō est aliquis effectus qui similis sit tibi, verbo scilicet incarnato, quia tu omnia alia superas incomparabiliter. Quod ex hoc probatur, quia inter omnia per verbū facta excellit rationalis creatura, quæ duplex est scilicet Angelus & homo, Angelus autem est naturæ superioris & perfectioris quam sit homo. Et sic Angelus erat excellentior creatura à Deo facta, sed nullus Angelus est in perfectione similis Christo, igitur nec aliquis homo vel aliqua creatura: q autem nullus sit Angelus similis Christo, clarè probat Apostolus ad Hebræ. 1.

Aug. 13 de Trinit. 10.

Mirabilia fecisti tu domine mirabilia.

657. *23. q. 1 in scriptura.*

Annunciaui & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum.

Hic ostēditur mirabiliū prædicatio. Vbi notandū q secundū aliquos doctores ista sunt verba ecclesiæ, quæ per suos prædicatores mirabilia Dei & maximè facta in Christi incarnatione pronūciare conatur, quæ tamen sunt tot & tanta, q ipsa plenè pronunciare nō potest. Et hoc est quod dicit: *Annunciaui*. scilicet, mirabilia Dei. *Et loquutus sum*, illa prædicando, sed illa supra virtutē meā multiplicata sunt: & hoc est quod subdit. *Et multiplicati sunt super numerum* scilicet, vt illa plenè numerare non possim,

Ioan. 20. quia vt dicitur Io. 20. Multa alia signa fecit Iesus, &c. arbitror totū mundū capere nō posse eos, &c. Et dicunt aliqui q hic est litera corrupta vitio scriptorum, quia quod dicitur multiplicati, debet dicere *multiplicata* sed melius est seruare literā & subintelligere effectus: vt sit sensus: *Annunciaui*. scilicet, mirabilia incarnationis & loquutus sum. Et multiplicati sunt: scilicet effectus incarnationis super numerum: scilicet effectus mirabiliū tuorū. ¶ Aliter & magis ad sensum literę dicitur quòd ista sunt verba Christi loquētis de lege Euāgelica per ipsum data. Vbi sciēdū q Deus primo per ora prophetarū pronunciauit legē nouā dādam per Christū. Sic enim Esaias in personā Christi loquebatur. Spiritus do-

Esa. 61. mini super me, &c. Euangelizare pauperibus misit

Luca 4. me. Annunciauerūt etiā q danda erat in mōte: ibi Super montē excelsum ascende tu qui Euāgelizas Sion, &c. Et post talē annunciationē factā per prophetas, venit ipse Deus homo factus, & ascendēs in montē, ore proprio ipsam legē Euangelicā dedit: vt

Mat. 5. habetur Mat. 5. Et hoc est quod dicit Christus hic: d. *Annunciaui*. scilicet primo per prophetas legē nouam dandam, postea in propria persona veni & loquutus sum. Sed quis fuit effectus istius Christi locutionis? certè fideliū multiplicatio, quia innumerabiles audita lege Christi quā iusta quā honesta, quam pia & vtilis ad finē sunt conuersi. Et hoc nō tantū. d. *Et multiplicati sunt*. scilicet, fideles *supra numerum*. Non tamen per hoc sequitur q fideles plures sint infidelibus, imo pauci sunt respectu illorū, quia multi sunt vocati pauci vero electi. ¶ Sed ne tam altam materiā annunciationis factę de Christo silentio transeā, hic noto quòd multa miranda de Christo sunt nobis annunciata, quæ & nos aliis annunciare debemus. Primo annunciata fuit Christi incarnatio, qua scilicet verbū caro factum est. Et hanc virgini Mariæ annunciauit Angelus, quod ante annunciatū & prædictū fuerat fiendū per Angelū. Eccles. 10. Qui habet pennas annunciabit sententiā. Angelus enim pennas habere dicitur propter sui agilitatē, cum nō grauetur corpore. Quæ autē maior sententia potest esse, quā annunciare verbū virgini carnē fiendū? Vnde rectè ille Angelus Gabriel hoc annuncians Mariæ dicere poterat illud Esa. 42. Noua quoque annuncio antequā oriātur, & vobis audita faciam. Et quòd fuerit id nouum quod tunc Angelus annūciauit Mariæ declarat Hiere. 31. Nouum faciet dominus super terrā, fœmina circundabit virum. Quod ideo dicit, quia Christus in primo instanti suæ incarnationis fuit perfectus vir à corpore suæ matris circundatus. Vnde prædicta verba tractās Bernar. ait: Noua Mariæ annunciauit Angelus cum eam circūdaturā virū prædixit: quæ est hæc fœmina? quis vero vir iste intelligitur? Aut si vir, quomodo à fœmina circundatus? Aut si à fœmina circundari potuit, quomodo vir? Et vt apertius dicam. Quomodo potest simul & esse vir, & in vtero matris: hoc est enim à fœmina circūdari. Si enim dixisset fœmina circundabit infantē vel patuūlū, nec nouū videtur, nec mirum. Nunc quia nihil tale posuit, sed virum, verto me ad cōceptum partūq; virginalem, si forte inter plurima noua, quę ibi reperit diligenter inquirēs, etiā hāc quæ de prophetia protuli, reperiā nouitatē. Ibi enim agnoscitur lōgi: udo breuis, latitudo angusta, altitudo subducta, profunditas plana. Nūquid nō facile est inter hæc agnoscere fœminā virū circundare, cū Mariā videas Iesum in suo vtero circūplectentē. Virū autē dixerim Iesum fuisse, nō solum cū iam diceretur vir propheta potēs in opere & sermone, sed etiā cū tenera adhuc infantis mēbra Maria blādo, vel foueret in gremio, vel portaret in vtero. Vir ergo erat Iesus, necdum etiā natus, sed sapiētia nō ætate, animi vigore, non corporis sensuū maturitate, nō corpulētia mēbrorum. Neque enim minus habuit sapiētiæ Iesus post Angeli annūciationē conceptus quā natus, paruus quā magnus. Siue ergo latēs in vtero, siue vagiēs in præsepio, siue iam grādiusculus interrogās doctores in tēplo, siue iam perfectæ ætatis docēs in populo, ęquè vir spiritusancto fuit plenus, vt merito Angelus Mariæ dixerit. Noua ego annuncio antequam oriātur: & dicere poterat illud psal. 88. Annunciabo veritatem tuam in ore meo. ¶ Secundo annunciare debemus Christi natiuitatem quam pastoribus annunciauit Angelus, dicens: Annuncio vobis gaudium magnum, quia natus est, &c. Quod verbum pertractans Origenes super Lucam, ait: Dicam venisse Angelum nato domino, & annunciasse pastoribus quòd verus pastor exortus. Angeli enim ante Saluatoris natiuitatem parum poterant sibi commissi annunciari vtilitatis. Vix enim vnus ex singulis Gentibus credebat in Deum. nunc autem populi ad Christi fidem accedunt. Istam etiam natiuitatem & nos annunciare debemus. Cantate domino quoniam magnifice fecit

Mat. 10. annūciate.

Psal. 88.

Luca 2.

Esa. 12.

cit, annunciate hoc in vniuersa terra. Tertio annūciemus Christi operationē mirabilem. Nonne mirabilia fecit q cæcis visum, surdis auditū, mutis loquelā, claudis gressum, mortuis dedit loquelā. Ideo nobis dicitur. Annunciate virtutes eius, qui de te-

1 Pet. 1. nebris vos vocauit in admirabile lumē suū. Quarto annunciemus Christi passionē & mortem: quæ nobis salutis causa fuerunt. Annunciate de die in

Psal. 95. diem salutare eius, id est mortem quæ nobis fuit salutaris. Quinto annunciemus gloriosam Christi resurrectionem, quam Angeli annunciauerunt mulieribus: vt patet Mar. vltimo. Vnde de gloria resur-

Psal. 95. rectionis annuncianda nobis dicitur psal. 95. Annūciate inter gentes gloriā eius, in omnibus populis mirabilia eius. Sexto annunciemus Christi Ascen-

Psal. 55. tionem, qua ad dexteram patris assumptus regnat in æternum. Esa. 52. Quam pulchri supra montes pedes annunciantis pacem dicentis Sion, regnabit Deus tuus. Et hæc omnia prædicta prædicādo opera Dei annunciamus, quæ omnia Christus etiam ore proprio fuit loquutus, vnde dicit. *Annunciaui*, scilicet per alios omnia prædicta, & etiam ore proprio loquutus sum.

658 *Esa. 52. Nouū. Cornel. Hiere. 31.*

Bernard.

Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi.

Hic cōsequenter exprimit Psalmista incarnationis Christi rationē. Vbi notandū est, q principalis

Leon. 3. causa incarnationis Christi, fuit perditi hominis reparatio, ipso dicente. Sic Deus dilexit mundū, &c. vt filiū suū daret: &c. Quod fuit ex eo necessarium, quia lex antiqua cū suis cæremoniis vel sacrificiis, nō poterat hoīes peccatores iustificare. Fuit ergo necessariū venire filiū Dei, vt qđ in lege deficiebat

Mat. 5. ipse suppleret, propter qđ dicebat. Nō veni legē solue re, sed adimplere. In veteri autē lege erāt aliqua præcepta cæremonialia de sacrificiis & oblationibus offerendis. Hæc autē sacrificia erāt imperfecta, quia nō poterāt à peccatis iustificare, quæ imperfectio fuit ablata per vnū sacrificiū perfectissimū. s. p Christi corpus oblatū in cruce, qđ succedit oībus

Hebr. 10. sacrificiis veteris legis. Et hoc est quod dicit Apostolus. Impossibile est. n. sanguine hircorū & taurorū auferri peccata. Ideo ingrediēs mundū. s. Dei filius per suā incarnationē dicit. Hostiā & oblationem noluisti: corpus autē aptasti mihi. i. corpus passibile aptasti immolationi. Et hoc est qđ hic dicitur in summa, licet nō totaliter forma verborū cōseruetur, quia nō semper Christus & Apostoli allegabāt scripturā veteris testāmēti, de verbo ad verbū. Et sic hoc viso ista pars diuiditur in partes tres, qa ponitur primo legis antiquæ imperfectio: 2o do Christi incarnationis perfectio, ibi. *In capite libri*. tertio

Sacrificiū, oblatio, holocaustum. *Iustitiā tuā.* præfatæ perfectionis promulgatio, ibi. *Annunciaui iustitiā tuā*. Quantū ad primū notandū, q in lege antiqua, aliud erat sacrificiū, aliud oblatio, aliud holocaustū. Et tñ nullū istorū erat Deo acceptū ratione operis operati, sed solū ratione operātis. Sacrificiū erat quod Deo offerebatur de animalibus & auibus, cuius partē sacerdotes & ministri tēpli habebāt relīqua pars cōburebatur. Oblatio erat q fiebat de rebus inanimatis, sicut de simila, de oleo, huiusmodi. Holocaustū vero, quod totū incendebatur. Et tñ nihil horū de se placitū erat Deo, nisi ratione deuotionis offerentis. Sicut & modo, si Deo offers vel pauperi denariū vel vestē, oblatio Deo placet ratione deuotionis offerentis, nō ratione rei in se. Sed sacrificiū noui testamēti, quod fuit corpus Christi oblatū in cruce, & in sacramento eucharistiæ immolatū, non solū Deo placet ratione offerētis, sed etiā ratione rei oblatæ, qa corpus Christi per seipsum Deo placet, & etiā virtute propria ad purgationē peccatorū facit, quia Deo placet voluntas nō res inuoluntaria. Et hoc est quod primo de sacrificiis & oblationibus d. *Sacrificium & oblationem noluisti*. i. res sacrificatas & oblatas ratione sui nō acceptasti pro solutione peccatorū, sicut sacrificiū corporis Christi de se Deus acceptat summè, etiam ratione sui. Et statim subdit de sacrificio nouæ legis. *Aures autem perfecisti mihi*. Per aures n. quibus audimus obediētia significatur, sicut & audire in scriptura quandoq; idē est q obedire, sicut psa. 80. Israel si me audieris. nō erit *psal. 80.* in te Deus recens. Quid est ergo aures autē perfecisti mihi? sunt verba Christi. i. me fecisti ad perfectē obediendū tibi: quod fuit, qñ factus est patri obediens vsq; ad mortē crucis: vt habetur Phil. 3. Istū autē passum exponit Apostolus ad Heb. 10. vbi hic *Phil. 2. Heb. 10.* dicitur. *Aures autem perfecisti mihi*. Apostolus d. *Corpus autem aptasti mihi*. quod idē est in sentētia. Quod ibidē exponēs Mag. in gl. dicit. Dicit Christ⁹, Hostiā & oblationē noluisti corpus autē aptasti mihi, qđ s. præ oībus sacrificiis est aptissimū & idoneū & aptum, quia sine peccato & passibile & mortale corpus mihi dedisti: quod valet offerri in redēptionem oīm. Ablata ergo sunt signa: quia exhibita est veritas. Nunquā enim in odoribus illorū sacrificiorum delectatus est Dñs, nisi in fide & desiderio offerētis. Et si dicas quare ergo voluit illa sacrificia offerri. Respōdet, vt ipsos ab idololatria retraheret. s. vt sibi potius quā idolis offerrentur, posuitq; illa in seruitutē, nō institificationē, & vt figura essent sacrificij futuri. Consequenter hoc idem addit de oblatione quæ dicebatur holocaustum, dicens.

659 *1 q. 1 sug gestum.*

Holocaustum & pro peccato non postulasti.

scilicet ratione rei oblatæ, sed solū ratione offerentis. Et ideo ait Christus. *Ecce venio*. s. quādo vidi nullum illorū sacrificiorū ratione rei oblatæ tibi placere, tunc. s. in tempore præfinito, tunc dixi. *Ecce venio* aliqua retardatione, ad me tibi pro humano genere offerendum. Holocaustum enim erat solemnius sacrificium quod tempore legis antiquæ fiebat. Et ideo si holocaustum Deo non placebat, consequēs est q nec aliquod aliud sacrificium Deo erat placitum, ideo tunc dixi. *Ecce venio*. Mar. 8. Ego veniam & curabo eum, quia satis dictum est q antiqua sa- *Mat. 8.* crificia non iustificabant, sed sacrificia nouæ legis. Ideo quæritur, vtrum lex euangelica nos à peccatis iustificare possit. 1. secundæ. q 106. articulo. 2. *Quæstio. 1. 2. q. 106. ar. 2*

660 *11. q. 3. si ii.*

In capite libri scriptum est de me: vt facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Hic consequenter ostenditur Christi incarnationis perfectio. Vbi sciendū qđ diuina pīscientia ac pdestinatio liber quidā æternus dicitur, in quo oia ab *Liber.* æterno sunt dispōsita inuariabiliter & bonorū electio, ac reprobatio malorū. Quæ liber ideo dī, qa licet ī intellectu nostro maneat sciētia, quæ tñ variat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia de eadē re diuersi diuersa concludunt. Quinimo ide diuersis temporibus. Sed in libro scientia scripta vniformiter manens non variatur. sic ꝙ ipsa diuina præscietia & prædestinatio inuariabilis perseverat. Et ille liber dicitur clausus quo ad illa quæ nobis sunt occulta, apertus autem quo'ad illa quæ nobis sunt manifesta. Et quia sapiētia quāuis cōmunis in tribus personis, filio tamē appropriatur, sicut potentia patri, & charitas spiritui sancto, & ideo hic liber prædestinationis & sciētiæ Dei, filio Dei. idest ipsi verbo incarnato appropiatur, in quo quisque nostrum legere debet quid agendū, quid sequendū, quid cauendū, quid timendū, & quid amandū. Seipsum ergo Christus librū appellat d. *In capite libri scriptū est de me*. i. in me q̄ sum liber humani gn̄ris ī quo legere debet. i. q̄ sum forma iustitiæ hoibus. Et aduerte ꝙ dicit in capite, q̄a iste liber. s. Christus constat ex Deo & hoīe: Deus autē est caput Christi, sicut Christus caput est ecclesiæ, vñ 1. Cor. 11. Caput viri Christ': caput vero Christi Deus. Sic ergo hic caput accipitur ꝙ Christi diuinitate. vt sit sensus. *In capite libri*. i. in diuinitate quę est caput libri, qui liber ego sum. *Scriptū est de me*. i. æternaliter ꝓuisum & ordinatū. Sed quid de ipso scriptū sit, subditur. *Vt facerem voluntatem tuam*. s. vt in assumpta humanitate legem nouā constituā, humiliter mortē pro redemptione humani generis perferā, quæ oīa humiliter ample ctens, ad perfectū duco. Ideo enim descendi de cœlo nō vt faciā voluntatē meā, sed voluntatē patris qui misit me. idcirco subditur. *Deus meus volui*. s. oīa præordinata adimplere. Et quia voluntas Christi deliberata, semper diuinæ voluntati fuit conformis ideo subdit. *Et legem tuam volui in medio cordis mei*. i. in tota plenitudine cordis mei, vnde dicebat. *Non enim veni legem soluere sed adimplere*.

Liber.
Christus.
1. Cor. 11.
Ioan. 6.
Mat. 5.

661 Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu scisti.

Vsq; ꝓuertimini

Hic ponitur præfatæ Christi perfectionis explicatio. Perfectio Christi maximè stabat in tribus. s. in doctrina legis euāgelicæ, in iustitia vnionis hypostaticæ, in affectione veritatis & misericordiæ. Et secūdum hæc ista pars diuiditur in partes tres. Quia primo ponit primū, secūdo, secundū, ibi. *Iustitiam tuam*. tertio, tertiū, ibi. *Non abscondi*. Quantū ad primū dicit. *Annunciaui iustitiam tuam*, &c. Vbi nota, ꝙ per iustitiā intelligitur lex euangelica, quæ perfectā docet obseruare iustitiā: & simulatā prohibet dicēs Mat. 6. Attendite ne iustitiā vestrā faciatis, &c. Quæ perfecta iustitia in septē virtutibus cōtinetur, quas in principio euāgelicæ legis docuit Christus, in qbus docetur quid homo debet Deo, quid sibi, quid proximo. Istā autē iustitiā Christus annunciauit qn ascēdit in montē & accesserūt ad eū d. eis & aperiens os suū do. eos. d. Beati, &c. Sed quomodo d. *Annunciaui iustitiam in ecclesia magna*. quia legē illā tunc solū discipulis annūciauit qm pauci erāt. Respōdeo primo ꝙ ipsos Apostolos vocat ecclesiā magnā, quia ipsi fundatores ecclesiæ totius fuerunt: propter qd fidelibus dicit Apostolus. Fundati estis supra fundamentū Apostolorū & Prophetarū. Vel dicūtur ecclesia magna, quia per ipsos lex euāgelica per totū mundū fuit annūciata, ſm illud psal. In oēm terram exiuit sonus eorū. Et etiā quia post primā annūciationē legis per Christū factā in monte, Christus sæpissimè legē p̄dicauit in tēplo, qd erat ecclesia magna, quia ibi oēs Iudæi cōueniebant, propter qd dicebat Christus. Apud telaus mea in ecclesia magna. Et Christus quotidie erat docēs in templo, & promptus ad prædicandum, ideo subdit. *Ecce labia mea non prohibebo*. scilicet, à prædicatione cessābo, non vt multi cessant à prædicatione timore mundano denicti, contra quod dicit Christus. *Ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti*. s. cor meum. q. d. Labia sonant hominibus, sed cor meum tibi patet. 662

Lex euangelica. Iustitia. Mat. 6.
Ecclesia Christus.
Ephe. 2.
Psal. 18.

Iustitiam tuam non abscōdi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.

Hic ostenditur prædicatio vnionis hypostaticæ. Christus enim verus Deus erat & verus homo, qd ideo fuit necessariū pro salute nostra, quia homo non erat satisfacere, sed nō poterat, Deus autē poterat, sed nō tenebatur. Ideo homo in vnitate personæ vnitus est Deo, vt idem Deus esset & homo, vt inquantū Deus posset nos saluare, inquantū homo teneretur, & ideo. Ideo insimul Deus & homo saluare Dei, vel salutare nostrū vocatur, quia per iustiā ipsius saluatū est genus humanū, nō potentia, vt diffuse deducit Greg. Hanc autē iustitiā factā per saluare Dei. i. per verbū incarnatū, Christus prædicauit qñ se pro peccatis nr̄is moriturū dicebat. Sicut Moyses exaltauit serpentē, &c. Filius hoīs venit saluare qd perierat. Et hoc est quod dicit. *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo*: Illud enim in corde absconditur, quod ineus tenetur & aliis nō manifestatur. Dicat ergo patri Christus. *Iustitiam tuam*. qua. s. redimebas genus humanū, *non abscondi in corde meo*. imo p̄dicaui & docui quomodo tu per iustitiā hominē volebas redimere. s. mortē meā pro peccatis omniū iustè acceptādo. Et sic per consequens duo Christus ostēdit. Dei veritatē, qui ante promiserat Ex. 11. hominē redimere. Gratis venundati estis, & sine argento redimemini, gratis inquā venūdati, quia spōte homo peccādo diabolo se vēdidit. Sed sine argēto redimendus, quia sanguine Iesu Christi. Christus prædicans hoc d. Filius hominis venit saluare Mat. 18. quod perierat, &c. Veritatem patris prædicauit. Similiter ostendit salutare Dei: dum se venisse pro nobis saluandis ostēdit. Et hoc est qd dicit. *Et salutare tuum dixi*. id est, meipsum pro salute hominum Isaiæ. à te dixi missum. ¶Et nota quòd proprie Iesus dicitur salutare Dei. Iesus enim saluator interpretatur, quia ipsius proprium est saluare, non solum ab hostibus visibilibus, sed etiā inuisibilibus. Exultabo in salutari tuo. Ipse enim Christus videtur illa medicina vitæ, de qua dicit Auic. sic. Medicina vna quę est de confectionibus magnis, sic vocata, quia rationem bonam efficit, animum confortat & lætificat & linguam absoluit, scilicet quia expeditam & absolutam facit. Sic & Iesus salutare dicitur, quia ti diligenter consideremus, inueniemus ipsum ex cōfessionibus magnis confectum. Quoniam in ipso inueniuntur tria maxima salubria. s. natura diuina potentissima: anima rationalis beatissima, & humana caro mundissima. Huius autē confessionis est triplex effectus. quia rationē bonam habet facere, & hoc per fidem, animam confortare & lætificare & hoc per spem futurorum & præsentium perceptionem: linguam absolutam facere, & hoc ad ipsum laudandum per charitatem & dilectionem. Merito igitur dicitur salutare, & quilibet spiritualiter infirmus hanc medicinam sibi debet applicare, vnde Bernardus super cantica dicit. Siquidem nō nomino Iesum, hominē mihi propono mitē, humilē, cor

Iustitia. Exultabo. Psal. 50. Medicina. Auic. Greg. Mat. 1. Ioan. 1. Ephe. 3. Luc. 18. Bernar. de

sanctitate ac honestate conspicuū, eundem ipsum Deū oīpotentē, qui suo me sanet exēplo, adiutorio roboret & saluet passione, hoc ergo salutare humiliter postulemus à Deo sibi dicentes. Ostende nobis Dñe misericordiā tuā, & salutare tuū da nobis. 663

Misericordia. Iustitia.

Nō abscondi misericordiā tuam & veritatem tuam, à concilio multo.

Hic cōsequenter ostēdit Christus suā iustitiā cōtra malos, & mīam erga bonos. Vbi notādū ꝙ quāuis in oī ope Dei cōcurrāt simul mia & iustitia qa vniuersæ viæ Dñi mīa & veritas: tñ in aliquibus principalius relucet iustitia & cōsequēter veritas, vt in punitione malorū. In aliquibus autē principalius mīa & cōsequēter iustitia, vt in p̄miationibus bonorum. Vnde prima dicuntur opera iustitiæ, & secunda dicuntur opera mīæ, & tā prima opera manifestauit Christus quā secunda. Nōne manifestauit opera iustitiæ, qñ punitionē malorum dixit. Discedite à me maledicti &c. & opera misericordiæ in præmiatione bonorum dicens ibidem. Venite benedicti &c. Et hoc est quod hic Christus dicit. *Non abscondi misericordiam tuam & veritatem*. &c. Per veritatem intellige iustitiā. Et hoc, *A concilio multo*, & debet scribi per c, non. s. consilium. Vnde ꝙ hic dicitur *A concilio multo*, in translatione Hieronymi habetur. *In ecclesia multa* quod idem est. ¶Et notandū ꝙ quāuis Christus nō abscondērit Dei veritatē & misericordiam, tamen ipse fuit in multis nobis absconditus, quia non plenè cognitus fuit. Vnde absconditus fuit Christus, in æterna generatione, in virginis incarnatione, in carnis apparitione, in verborū prædicatione, in mortis tolerātione, in æterna dominatione. Primo absconditus fuit Christus, scilicet quoad verbū in æterna generatione, quia ineffabilis est & incōprehensibilis, sicut dicitur Esa. 53. Generationem eius quis enarrabit? vñ de hoc dicitur Iob. 28. Vnde sapientia venit, & quis est locus intelligentiæ? Absconditus est ab oculis omniū viuentium. Secundo fuit absconditus in virginis incarnatione, quia quod natura nō habuit, vsus nescisuit, ignorauit ratio, mens nō capit humana, pauet cœlum, stupet terra, creatura etiā omnis miratur, hoc totum est quod per Gabrielem cœlitus Mariæ nunciatur. & per Christū adimplerur, vt dicit Hieron. in sec. de assumptione, propter quod beata Maria tūc dicere poterat. Ad me dictum est verbū absconditum. Tertio absconditus fuit in carnis apparitione siue natiuitate. Quāuis enim mundo fuisset eius natiuitas nota, tamē ꝙ virgo manens peperisset, erat absconditū: vt Chrysm in ho. d. Scio ꝙ verbū caro factū est, sed quomodo factum sit nescio. Miras quia nescio, immo etiā omnis creatura ignorat. Et ista est dispensatio sacramenti absconditi, quàm Apostolus prędicabat ad Eph. 3. d. Mihi data est gratia illuminare oēs, quæ sit dispensatio sacramenti abscōditi à sæculis, &c Quarto fuit abscōditus verborū prædicatione, tā alta enim prædicabat. ꝙ quādoque eius prædicationē nō capiebat etiā sui Apostoli, & abscōdita erat ab eis verborū intelligentia. Vnde cū eis prædicaret suā futurā passionē, vt dicitur Luc. 18. Ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbū istud abscōditū ab eis. Quinto absconditus fuit in mortis tolerātione. Licet enim apertū esset ꝙ ipse pateretur, & in cruce moreretur, absconditum tamē erat ꝙ in crucis mysterio maneret Christi victoria, per quā vinceret hostē, propter quod dictum de hoc fuit Abac. 3. Cornua scilicet crucis in

Misericordia. Iustitia. Hieron. Chrysost. Ephe. 3. Luc. 18. Abac. 3.

manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius. Sexto fuit absconditus in æterna sua dominatione. Licet enim aliquibus notū fuerit ipsum ad cœlos ascendisse, quali autē triumpho in cœlestibus regnet, nobis manet absconditum. Et istud est illud regis nostri sacramentū: de quo Angelus Raphael ait. Sacramentū regis abscondere bonū est: opera autem Dei reuelare & confiteri in terris honorificum est. Sic igitur quamuis modis prædictis absconsus māserit Christus: mundo tamen misericordiam & Dei iustitiam patefecit d. *Non abscondi misericordiam tuam & veritatem tuam à concilio multo*. Thob. 12.

664 Tu autē Domine ne lōge facias miserationes tuas à me: mīa tua & veritas tua semper susceperunt me.

de pœ. di. 1. diuinitas est natura

Hic cōsequenter ponitur corporis Christi mysti ci deuota deprecatio: quæ deprecatio duo cōtinet, s. primo mali amotionē, secūdo boni collationē, ibi. *Exultent & lætentur*. Prima in duas: quia primo petit diuinā misericordiā. secundo exprimit suā misericordiā, ibi. *Quoniam circundederunt*. Quantū ad primum sciendū ꝙ Christus caput ecclesiæ hic loquitur pro membris suis, dicens patri. *Tu autem Domine ne longe facias miserationes tuas a me. i*, à fidelibus meis. Sic etenim orauerat superius psal. 21. d. Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, defensionem meam conspice. Sic & conformiter nunc dicit *Tu autem Domine ne elongaueris miserationes tuas a me* glossa. i. noli remouere misericordiam tuam à membris meis, scilicet illos defendendo & liberando. Vbi notandum ꝙ misericordia Dei aliquando accipitur essentialiter: & sic est idem quod ipse Deus. Et tunc sicut Deus est immutabilis loco, quia omnia replet: sic & ipsa misericordia. Non ergo elongatur à nobis recedendo. sed magis nos elōgamur ab ipsa peccando, sicut patet de existenti in naui quādo nauis recedit à ripa, sibi videtur ꝙ ripa elongetur ab ipso: cùm tamen ripa immobilis perseueret, sed ipse cā naui elongetur à ripa. Sic est in proposito quia Deus nō elongatur à nobis, sed nos peccando elongamur ab ipso. Aliquando vero accipitur misericordia pro effectu mīæ. Et nunc misericordia Dei nobis affuit quando nobis misereturi. Elongatur autem à nobis, quando nobis non misereturi. Et per istum modum hic orat Christus dicēs. Tu autem Domine ne elongaueris miserationes tuas à me. i. effectum misericordiæ. Et nota ꝙ proprie loquendo aliud est misericordia, & aliud miseratio. Nam misericordia quia bene velle, est misericordiæ actus: sed benefacere est actus miserationis. Est enim miseratio circa miseriā alterius actio: sed misericordia est circa miseriam alterius compassio. Sic ergo dicendum *miserationes tuas ne elongaueris a me*, petit quòd effectus misericordiæ ab ipso id est, à tuis fidelibus non remoueatur. Sic enim cō similiter oratur Eccl. 36. Ostende nobis lucem miserationum tuarum. Et ne dubites quòd Christus sicut & nos orat dubitās exaudiri à patre: ideo subdit. *Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me*. id est orationem meam exaudiendo. Omnis enim oratio Christi ex voluntate deliberata procedens, à Deo fuit exaudita. Vnde ipse dicebat Ioann. 11. Pater ego sciebā quia semp me audis. Et nota ꝙ aliquæ Christi orationes erāt iustitiæ, & aliquæ misericordiæ. Ad mīam spectat exaudire orationes misericordiæ

Misericordia. Misericordia. Miseratio Longa. Eccl. 36. Ioann. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

seri cordiç & ad iustitiam iustitiç. Et ideo ostendês Christus ꝙ in vtrisq; semper fuit exauditus d. *Misericordia tua* quo ad orationes petêtes misericordiam, & iustitia tua: quo ad orationes petentes iustitiam.

665 7.9.13 ad Hebr.

Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ: & non potui vt viderem.

Hic cõ sequenter suorũ membrorũ explicat miseriã. Et duo facit: quia primo exprimit suã afflictionẽ: secundo postulat iniquorũ punitionẽ, ibi. *Confundatur*. Prima pars diuiditur in partes tres, qa primo suarũ miseriarũ exprimit diuersitatẽ, secõ earũ exprimit quantitatẽ, ibi. *Multiplicatæ sunt*. tertio cõtra illas implorat Dei potestatẽ, ibi. *Complaceat*. ¶ Quantum ad primũ sciendũ ꝙ triplex est miseria. s. pœnę culpæ, & ignorantiæ, primã ponit, ibi. *Circundederunt me mala quorum non est numerus*, secundã, ibi. *Comprehenderunt me iniquitates meæ*. tertiã ibi. *Et non potui vt viderem*. Et his tribus, totũ genus premitur humanũ. Has ergo exprimẽs d. *Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus*. Hic loquitur de malis pœnæ quæ præmittit: quia sunt magis nota, quã mala culpæ. Quis enim numerare posset quot pœnas & miserias in hoc mũdo patimur à dextris & sinistris, ante & retro, superius & inferius? scilicet à dextris prosperitas, à sinistris aduersitas, ante cogitando futura, post recordando præterita: supra quò, ad animam: infra quo ad carnem. Et hoc est quod dicitur. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Consequenter de malis culpæ, subdit. *Comprehenderunt me iniquitates meæ*. Peccatũ. n. dicitur homĩ cõprehendere, quia ipsum seruituti diaboli subiicit. Ois qui facit peccatũ, seruus est peccati. Et qa peccata exęcãt hominẽ, ideo subdit. *Non potui vt viderẽ*. Soph. 1. Ambulabunt vt cæci, qa Dño peccauerunt. Et notanter d. *Circundederunt me mala*, &c. Vbi noto ꝙ in hac vita triplici malo circũdamur. s. ignorantia, miseria & malitia. Primo nãq; circundamur ignorantia, quoniã ignoramus opera nostra præterita, præsentia & futura, an Deo finaliter sint grata, quæ circũdatio est quædã peccatorũ nostrorũ pœna. Iob. 3. Viro cuius absc̃dita est via: & circundedit eũ Deus tenebris, vnde Greg d. Via sua viro absc̃dita est, quia etsi iã in qua sit vitæ qualitate cõsiderat, adhuc tamẽ ad quẽ finẽ tendit ignorat. Etsi iã ad superna tẽdit: & hoc plenis desideriis quærit, adhuc si in eisdẽ desideriis permaneat, nescit. Pecca quippe deferentes ad iustitiã tendimus, & vnde veniamus nouimus, sed quo perueniamus ignoramus. Quid hesterna die fuimus scimus, sed quid cõtingat crastina nos esse, ignoramus, quia sic quisq; pedẽ ponit operis: vt tamẽ præuidere nequeat exitũ cõsummationis. Est & alia qua circũdamur ignorantia, quia nõnunquã ea ipsa quæ recta agere creditimus, an in districti iudicis examine recta sint ignoramus. Sæpe enim opus nostrũ causa dãnationis est quod profectus putatur esse virtutis. Sępe vnde plari iudex creditur, inde ad iracundiã potius irritatur. Salomone attestãte qui ait. Est via quæ videtur homini recta, nouissima autem eius deducunt ad mortẽ, &c. Et de ista circũdatione ignorantiæ dicitur. Circũdederunt nocte domũ, in qua manebam. Quid enim per noctẽ obscurã, nisi ignorantia significatur? ¶ Secundo circũdatio miseriæ. Quis enim in præsenti vita liber potest esse à circũdatione miseriæ? quoniã hic circundamur pœnis præsentis miseriæ. Circundederũt me sicut aqua tota die, circũdederunt me simul. Per aquã enim in scriptura pœna significatur. Circundamur timore infernalis miseriæ. Dolores inferni circundederunt me præocc. pauerunt laquei mortis. Quod ideo cõtingit, quia nemo scit vtrũ amore vel odio finaliter sit dignus: & ideo semper quisq; pauidus doloribus inferni debet circundari. Circundederunt me dolores mortis & pericula inferni inuenerunt me. Tertio circundamur malitia & peccato. Et hoc est quod psal. quærit d. Cur timebo in die mala. Respondet, quia iniquitas calcanei mei circundabit me, vbi gl. Hic Propheta in sui persona generalẽ causam agens, quęrit causam timoris & dãnationis malorũ d. Cur timebo in die mala. s. in die iudicij, quæ dicitur dies quia oĩa tunc aperta erunt & manifesta, & dicitur mala quantũ ad iniustos qui tunc dãnabuntur. Respõdet ergo. Ecce cur timebo, quia iniquitas calcanei mei circundabit me, & vocatur iniquitas calcanei quædurat vsq; in finẽ vitæ præsentis, sicut calcaneũ nouimus extremã corporis partẽ. Et de ista circũdatione peccati dr. Die ac nocte circundabit sup muros eius iniqtas & dolus. Accepit diẽ pro ꝓsperitate, & noctẽ ꝓ aduersitate. Et ab ista circundatione nos liberat Deus, qñ sua mĩa vitiorũ flãmas extinguit in nobis. Liberasti me fm multitudinẽ mĩæ noĩs tui, & à præssura flammæ quæ circundedit me. Quibus oĩbus cõsideratis, merito dicit. psal. *Circundederunt me mala*, &c. Quia in principio huius lectionis de lege euangelica ostendit Christus ꝙ stat in corde d. Deus meus volui, & legẽ tuã in medio cordis mei. ideo ipsam cõparando ad legem antiquam quero. Vtrum lex euangelica sit leuior antiqua, vel econtrario. 1. secundæ quæstio. 107. articulo. 4.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

Postquã posuit miseriarũ ꝓsentis vitæ diuersitatẽ, nũc ponit earũ quãtitatẽ. Vbi primo notandũ ꝙ capilli in sacra scriptura mystice sumpti varia significat: quoniã sunt capilli inquinationis & immunditiæ, quibus culpa dediti inficimur. Cogitationis & intelligẽtiæ, quibus Christo muniti defendimur. Institicationis & cæremoniæ, qbus Christo capiti cõiungimur. De qbus oĩbus præsens exponitur textus. Primo sunt capilli inquinationis &c. s. peccata: per capillos. n. ipsi vitia sequacibus diaboli adhęrẽtia figurãtur. Apoc. 9. dr. ꝙ locustę habebãt capillos sicut capillos mulierũ, & dentes eorũ sicut dentes leonũ erãt. Locustæ. n. quę nõ nisi saltando se mouent, ipsos superbos significant qui semper saltando appetunt alta. Et isti capillos habent vt capillos mulierum, qui sunt ad eorum vanitatem & voluptatem carnis incitandam. Et sic potes dicere, ꝙ capillus peccati est multiplex, scilicet. Primo capillus voluptatis & luxuriæ: qui ab omnibus & maxime à clericis debet abscindi. Vnde super isto versiculo. *Multiplicatæ sunt super capillos*, &c. dicit gl. Bene in comparatione aliorum delectorum carnis vitia capilli dicuntur. Nam ideo in veteri testamẽto sacerdotes capillos radebãt: vt sic carnis vitia depositi esse viderentur. Secundo est capillus præsumptionis & superbiæ, vñ psal. 67. Verũtamẽ Deus cõfringet capita inimicorũ suorũ, sup verticẽ capilli, &c. id est

id est secundũ glossam superbã extollentiã hominũ nimis se extollentiũ. Tertio est capillus vanitatis & mundanæ gloriæ. Isti sunt capilli vanitatis Absalon de quibus dicitur: ꝙ Absalon decorus erat nimis, qui tõdebat caput semel in anno, & põderabat capillos capitis sui ducentis siclis. Et de istis capillis peccati dicitur. Tonde capillũ tuũ & proiice. Secundo principaliter est capillus cogitationis, &c. Cogitationes. n. nostræ, ideo capilli dicuntur, quia sicut capilli à capite procedũt, & si sint pulchri ipsum ornant, si autẽ turpes, ipsum deformant. Sic & nostræ cogitationes ab interiori nostro capiti procedunt, s. à mẽte quæ caput dicitur hominis: quæ si bonæ sint, eidẽ decorẽ præstant, si autẽ prauæ, ipsam inficiunt. Vñ de bonis capillis. i. cogitationibus dicitur. Vir de cuius capite capilli fluũt, mũdus erit, quia. s. sanctæ cogitationes procedentes à mente, ipsam mundã manifestãt. Similiter & malæ cogitationes capilli dicũtur, vt ostẽdit Gre. super illo verbo Iob. Tonso capite corruẽs in terrã adorauit d. Quid moraliter per capillos nisi desluentes animi cogitationes accipimus? Quid vero per caput, nisi mens ipsa significat? Caput ergo tõdere est superfluas cogitationes à mente resecare. Ille ergo tõso capite in terram corruit, qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus, quã in semetipso infirmus sit, humiliter recognoscit. Et istos capillos malarũ cogitationum euellere debemus per pœnitentiã. Euulsi capillos capitis mei, & sedi merens. Tertio principaliter est capillus iustificationis, &c. Et sic capillus significat sanctos & maximè ipsos Apostolos, qui sanctissimo capiti Christo per sanctitatem adhærẽt. Caput eius & capilli erant candidi tanquã lana alba, & tãquam nix. Christus. n. caput nostrũ dicitur. Eph. 5. Christus caput Ecclesiæ, huius capitis mũdicia lanæ albæ & niui cõparatur. Lana. n. alba & nix cõueniunt in colore, sed discrepant in effectu, quia lana alba calefacit, sed nix alba frigefacit. Cõparat ergo Christus caput nostrũ lanæ albæ & niui, ad denotandũ ꝙ in Christo fuit ignis charitatis & frigus humilitatis. Et cõsimiliter sancti Apostoli his duobus cõparãtur, quia ipsorũ mẽs fuit feruida per amorẽ charitatis cõtra frigus aduersitatis, & frigida per humilitatẽ cõtra ardorẽ cõcupiscentiæ & voluptatis. Vñ gl. præsentis textus dicit. Capilli capitis Christi sunt fideles, qui in Christo capite sunt radicati, qd ornãt bene viuẽdo. Et de istis capillis figuraliter Eliseo dictũ fuit. Ascẽde calue, ascẽde calue: qa Christus à suis capillis derelictus. s. ab oĩbus Apostolis, crucẽ ascendit. ¶ Modo ad propositũ, si capilli primo modo significẽt peccata, tunc est sensus, *multiplicatæ sunt super capillos*. &c. ꝙ miseriæ nostræ multiplicatæ sunt: propter peccata nostra, vt ly super denotet supra fundamẽta, quia. s. peccata nra sunt causa pœnarũ nostrarũ. Si autẽ accipiãtur capilli secõdo modo. s. pro cogitationibus, tunc est sensus, ꝙ miseriæ nostræ *sunt multiplicatæ super capillos* i. supra cogitationes nras, quia tot sunt quot excogitari à nobis non possunt. Si autẽ accipiãtur capilli tertio modo pro Apostolis & sanctis viris, tũc est sensus ꝙ Psalmista præuidẽs quã multa aduersa Apostoli & alij sancti erãt pro Christo passuri, in persona Christi loquẽs, ait. *Multiplicatæ sunt*. s. miseriæ *super capillos capitis mei*. i. super Apostolos & alios sanctos viros. Et inter alias miserias quas pro peccato patimur est cordis ignorãtia, qa cor nostrũ non solũ aliorũ corda non cognoscit, sed neq; seipsum. Sicut Petrus seipsum nũ cognouit cũ Christo dixit. Etiãsi oportuerit me mori tecũ, nõte negabo. Et hoc est ꝙ dicit. *Cor meũ dereliquit me*. i. ratio cognitiua. Et nota quòd ait. *Cor meum dereliquit me*. Dicit. n. dereliquit ad denotandũ ꝙ ista cæcitas nõ est naturaliter in homine, sed propter peccatũ à primo homine à quo cæci facti sumus propter peccatum. Vnde ab istis miseriis optans liberari, subdit.

Complaceat tibi Domine, vt eruas me: Domine ad adiuuandum me respice. 667

Hic ergo cõtra prædictas miserias postulat Christi potestatẽ. Hic. n. Christus orat pro corpore suo mystico, vt istis malis Deus finẽ imponat, quod erit per collationẽ gloriæ. Dicit ergo cõplaceat, nõ diffidens de potentia Dei, si adsit voluntas. q. d. Si tu vis tu potes. *Domine ad adiuuandum me respice*. quasi respice pœnitẽtes in dolore suo. Respicere autẽ Dei est nobis auxiliari. Et nota ꝙ hic mysterium trinitatis personarũ & vnitatis essentiæ demõstratur. Vnitatem essentiæ demonstrat cum dicit, tibi: sed trinitatem dicens cõplaceat: placere enim vni soli cõpetere potest, complacere autẽ cum sit idẽ qd simul placere, vni soli cõpetere non potest. Consimili modo nominatur vnitatis trinitas, cũ patet ait. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. 668

Trinitas Dei. Vnitas essentiæ. cõplacere. Mat 3.

Confundantur & reuereantur simul qui quærunt animam meam: vt auferant eam.

Postquã Christus postulauit suorũ defensionẽ, hic cõsequenter secundũ debitã iustitiæ postulat reproborũ punitionem, & diuiditur in partes tres. Quia primo ponit malorũ damnationẽ, secũdo electorũ conuersionẽ, ibi. *Conuertantur*. tertio conuersorum satisfactionẽ, ibi. *Ferant*. ¶ Quantũ ad primum sciendũ ꝙ quandocunq; Christus vel ecclesia orat cõtra malos, hoc nõ facit quia de directo gaudeat de pœnis malorũ, sed solũ per accidens, inquantũ. s. pœna malorũ proficit bonis ad ipsorũ gaudiũ augendũ, quia sicut cõtraria iuxta se posita magis elucescunt, sic & gaudia beatorũ cõparata pœnis malorũ, clarius cognoscuntur. ¶ Vel potius decendũ ꝙ talia orat Christus magis prædicendo quæ futura sunt quã optãdo. Sic ergo prædicendo malorũ pœnã orat d. Confundantur & reuereantur qui quærunt animã meam quæ in vnitate animæ cum corpore consistit. Et hic loquitur Christus non solum de seipso, sed etiam dicit, & re vera sic factum est, ꝙ Christi persecutores & aliorum sanctorum confusi sunt, non solum æternaliter, sed etiam multoties temporaliter: vt Pilatus à Cæsare fuit interfectus. Hærodes vermibus consumptus; Nero à senatu interfectus: & sic de aliis. Et hic potes notare ꝙ multiplex est confusio: vt habetur supra versiculo, 146. ¶ Item nota ꝙ reuereri idem est quod verecundari & erubescere: de quo supra versiculo 344. 669

Conuertantur retrorsum, & reuereantur: qui volunt mihi mala.

Hic Christus orat pro electorum conuersione. Certum est enim quòd inter persecutores Christi & aliorum sanctorum, multi erant: qui postea ad Deum sunt conuersi: vt Paulus Apostolus, Cęturio qui vidẽs miracula in Christi morte ficta clamãs d. Vere filius Dei erat iste, &c. Et pro talibus hic Christus orat d. Conuertantur retrorsum, gl. id humiles

sequa

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequantur qui superbi præibãt,hoc enim Christus A
& suis membris futuris dicit. *Qui volunt mihi mala.*
quo notatur peccati grauitas, quia grauius est vel
la mala quam dicere, vel facere,quia illa non sunt
peccata nisi inquantum à mala voluntate proce-
dunt.¶Et nota ℣ dicit *Conuertantur retrorsum,* Nam
qui conuertitur retrorsum, oppositio modo se ha-
Conuerti retrorsum. bet qua prius. Peccatores autẽ iacentes in terram
vultu terrã respiciunt:sed dorsum vertunt ad Deũ.
Si vero conuertantur retrorsum:vt scilicet pars su-
perior fiat inferior. & inferior fiat superior: tunc
dorsum vertet ad terram & faciem ad cœlum,quia
sicut ante totam mentem suam habebant ad mun-
dum, & dorsum ad Deum,sic post cor vertunt ad
Deum & dorsum ad mundum.Sic etenim peccato
Psal 43. res conuersi Deo dicunt illud. psalm.43. Auertisti B
nos retrorsum post inimicos nostros,&c.

670 Ferant confestim confusionem suã: qui dicunt mihi euge euge.

Hic petit conuersorum satisfactionem. Peccatũ
enim impunitum manere non potest,quia vel pec-
cator ipsum punit satisfaciendo in præsenti: vel
Deus ipsum puniet in futuro: vnde & peccata con
uersorum quæ hic debitè non sunt punita: in pur-
gatorio puniuntur.Sed sine comparatione melius
nobis est hic pœnã peccatorum nostrorũ portare:
quã in purgatorio,quoniã quælibet minima pœna
purgatorij est multo maior quã aliqua in ista vita
Mag. lib. 4. dist. 21. 3. 4. 7. possit portari,vt dicit Mag. lib.4.dist.21. & de pœ-
nit.dist.7.℣ quamuis licet.Et ideo Christus hic op-
tat conuersos pœnam peccatorũ suorum hic por-
tare d. *Ferant confestim.* i. statim confusionẽ suam.i.
Euge. pondus pœnæ & confusionis pro peccato debitæ.
Sed quibus hoc optat,subdit. *Qui dicunt mihi euge*
euge. Vbi nota ℣ euge est interiectio exultãtis, quæ
aliquando profertur ad congaudendũ,sicut Matth.
Matt 25. 25. seruo bono dicitur. Euge serue bone & fidelis
intra,&c.Quæ verba exponens Rabanus, ait. Euge
interiectio est lætantis:per quod gaudiũ suum suũ
Dñs insinuat qui bene laboranti seruum ad æterna
gaudia inuitat. Sic ergo qui sunt illi qui Christo
dicunt euge euge, nisi conuersi peccatores qui
congaudent gloriæ Christi? Et istis optat Christus
vt in præsenti ferant confusionẽ peccatorũ suorũ.
Aliquando tamẽ euge est interiectio derisionis. Sic D
enim persecutores martyrũ deridendo eos dicit.Eu
Psal 34. ge euge.psal.34.Dilatauerunt super me os suum,
& dixerunt euge euge:Viderunt oculi nostri: vide
supra ver.54.6.549.

671 Exultent & lætẽtur super te oẽs quærẽtes te:& dicant semper magnificetur Dominus,qui diligunt salutare tuum.

Postquã Christus orauit pro malorum ablatio
ne,hic consequenter orat pro bonorũ collatione.s.
suo corpori mystico.Et tria facit Christus,quia pe-
tit tria à patre.s.primo patrem iustis conseruare læ
titiam:secũdo de iustis habere prouidentiã,ibi. *Ego*
Lætitia, *autem mendicus.* tertio iustorũ habere custodiã,ibi.
Exultatio *Adiutor meus.*Quantum ad primũ sciendũ ℣ omnis
Gaudium nostra lætitia & exultatio in solo Deo debet funda
ri,vel in aliquo creato.vt referatur ad Deum.Quo-
modo enim in præsenti vita causa potest esse læti-
tiæ,quæ tota miseriis est plena quæ à ploratu incip-
it,& in pœnã terminatur in morte:Dicunt natura
les & maximè Solinus de mirabilibus mundi libro
2.℣ vox prima quã emittit homo natus est plora-

suam inhibitam sensit, delectatusque eius pruden- A
tia,præcepit vt eius capiti parceretur. At is dum a-
nimo & oculis in terra defixis formam protrahen-
do describeret, multi qui prædandi gratia domum
eius irruperant,strictoque super caput eius gladio,
quisnam esset interrogarent: ille autem propter ni-
miam sollicitudinem inuestigandi quid requirebat,
nomen suum indicare nõ potuit.Sed protracto ma-
nibus puluere, Noli,inquit,obsecro,figuram istam
disturbare.Qui mox non cognitus, obtrũcatus san-
guine suo lineamenta confudit. Sic est de hominibus terrenis deditis. Nam si respicias eorum occupationes,videbis quod non sunt nisi quædam protractiones in puluere. Nihil enim aliud est plantare,ædificare, & huiusmodi, nisi protrahere figuras: qui etiam sic sunt fatui, quod eorum ciuitas, id est, anima capta est ab hostibus,&ingrediuntur ex omni parte, & per omnes partes,id est,per omnes sensus.& tamen ita mundanis sunt intenti, quod cùm gladius diuinæ sentẽtiæ super ipsorum capita stringatur,secundum illud Danie.13.Ecce Angelus Domini accepta sententia,&c. ipsi non aduertunt. donec gladio feriantur,& proprio sanguine,id est,peccato opus proprium, & totam sollicitudinem vitæ suæ confundant. Et ideo contra istos ait Christus. Nolite solliciti esse,dicit, quid manducabimus, &c. Scit enim Pater vester,&c. Vnde 1.Petri 5. Omnem sollicitudinem vestram proijcite in eum, quia ipsi cura est de vobis.Et hoc est quod de se suisque nũc ait Christus. *Ego autem mendicus sum,&c.*

673. Adiutor meus & protector meus tu es,Deus meus ne tardaueris.

Hic ostendit Deum habere iustorum custodiam.
Orat enim vt Deus protegat suos,ne tentationibus
vel aduersitatibus superentur. Vbi nota quod Deus
adiuuat omnes ad ipsum deuotè recurrentes, quo-
niam adiuuat captiuatos, eos liberando personali-
ter: tribulatos,eos consolando paternaliter:impu-
gnatos,eos defensando virtualiter:fatigatos,eos ro-
borando socialiter: infirmatos, eos sanando spiri-
tualiter:adoptatos,eos beatificando facialiter. Pri-
mo ergo adiuuat captiuatos,&c. Hoc enim adiuto-
rium postulabant antiqui patres, quando Christi
incarnationem spro redemptione humani generis
captiuati postulabant dicentes. Exurge in adiuto-
rium meum Domine Deus salutis meæ.Surrexit e-
nim Deus in adiutorium nostrum,quando Dei ver-
bum vt nos adiuuaret, est caro factum. Hunc adiu- D
torem flagitabat Iob pro redemptione nostra. cùm
dicebat, Quis tribuat mihi adiutorem vt desidẽ-
rium meum omnipotens audiat? Quod exponens
Gregorius ait.Sciens sanctus Iob quod suis meritis
redimi non poterat, adiutorem quærit. Et quem,
nisi vnigenitum Dei filium contemplatur, qui hu-
manam naturam in hac mortalitate laborantem
dum suscepit adiuuit. Ipse quippe adiutor adiuuit
hominem factus homo,vt qui puro homini via non
patebat redeundi ad Deum, via fieret per verbum
Dei.Longe quippe distabamus à iusto & immorta- E
li nos mortales & iniusti. Sed inter immortalem &
iustum, & nos mortales & iniustos apparuit me-
diator Dei & hominum mortalis & iustus, qui &
mortem haberet cum hominibus & cum Deo iusti-
tiam, vt quia per ima nostra longe distabamus à
summis,in se ipse vno adiutor noster factus iunge-
ret ima cum summis. Atq; ex eo nobis via redeudi

fieret, quo summis suis ima nostra copularet, &c.
Istud adiutorium verbi incarnandi pro nostra libe-
ratione petebat Psalmista. Adiuua nos Deus salura- *Psal 78.*
ris noster, & propter gloriam nominis tui libera
nos,&c.Conformiter nunc Christus pro nobis orat
dicens. *Adiutor meus & protector meus tu es,Deus meus*
ne tardaueris Sed cùm Deus in seipso nullo modo
possit variari,quid est Deum accelerare adiutorium
vel non tardare, nisi immobilis in se manens facere
nos adiutorium suum percipere? Sic enim & Psal.
dicebat.Deus in adiutorium meum iurende:Domi- *Psal 69.*
ne ad adiuuandum me festina, id est, fac me festinè
adiutorium tuum percipere. Et hic nota quod in
nobis tarditas est duplex, scilicet quædam repreh-
ensibilis, & quædã laudabilis. Tarditas reprehen-
sibilis est triplex,scilicet in adhæsione credẽdorum.
O stulti & tardi corde ad credendum.In cõuersione *Luca vlt.*
B peccatorũ. Ne tardes conuerti ad Dñm,& ne diffe- *Eccl. 5.*
ras,&c.In adimpletione promissorum.Vorum feci- *Deut. 23.*
sti Domino Deo tuo, non tardabis reddere. In istis
ergo tribus rogare debemus Deum, ne adiutorium
suum tardet in nobis,dicẽtes. *Adiutor meus,&c. Deus*
meus ne tardaueris. Est & alia triplex tarditas lauda-
bilis.Prima est loquelæ, Sit omnis homo tardus ad *Iacob.1.*
loquendum, &c. Secunda est iræ, Sit omnis homo *Luc.1.*
tardus ad iram. Tertia est orationis quæ est tardare,
id est perseuerare in oratione.Mirabantur quod ipse
tardaret in templo,&c. Quia per legem nouam e-
uangelicam nobis adiutor factus est Deus. Ideo se-
quendo materiam istius Psami quero: vtrum lex
euangelica vsque in finem debeat durare. 1.secundæ
quæst.106.artic.4.

C PSAL. XL.

674. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eũ Dominus. *1.q.1. non est*

Psalmus iste talem habet titulum. *In finem Psal.*
Dauid intellectus filijs Chore. Ad huius intelligentiam
sciendum quòd vt habetur Num.16. Cùm Dathan *Num.16.*
& Abiron mouissent seditionem contra Moysen &
Aaron: propter quam Dathan & Abiron cum omni
familia sua viui absorpti sunt à terra. Chore vero &
cum eo ducenti quinquaginta qui thuribula acce-
perant, vt adolerent incensum in conspectu Domi-
ni,diuino igne combusti sunt, quia officium Aaron
& filiorum eius vsurpauerant. Tunc fuerunt qui-
dam filiorum Chore,qui patris nequitiam non sunt
imitati. Vnde postea successores eorum à Dauid in
ministerium domus Domini assumpti fuerunt, & à
Domino spiritu prophetico prædotati: propter ℣
in titulis Psalmorum sæpe fit mentio ipsorum filio-
rum Chore.Non solum propter prædicta,sed maxi-
mè propter nominis interpretationem, ex qua in-
telligentia Psal percipitur, vt in isto Psalmo. Chore
enim interpretatur caluaria, qui fuit locus domini- *Chore.*
cæ passionis. Vnde per caluariam Christi passio in-
telligitur. Filij ergo Chore, i.caluariæ,sunt filij pas-
sionis & crucis Christi.qui s.in cruce Domini nostri
Iesu Christi gloriatur cum Apostolo.d. Mihi autem *Galat.6.*
absit gloriari,&c.Et his talibus filijs Chore intelle-
ctus huius Psal.attribuitur,qui.s.credunt Christum
& si pauperem mortuum,esse tamen verum Deum.
Est ergo sensus tituli iste. Iste *Psalmus* qui est tendẽs
& dirigens nos *in finem*, scilicet qui est Christus, est
Dauid,i.factus à Dauid,qui Psal.est *intellectus filijs Cho-*
re.i. filijs crucis, quia de Christi passione tractat &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctuce. De materia autem huius Psal. secundū quod A
istę Psal. ad litteram de Christo est: quoniam Dauid
qui plura Christi mysteria vidit, præuidit in spiritu
eleuatus, præuidens Christi passionem & resurrectionem de Christo fecit hunc Psalmum: quod manifestissimè patet, quoniam litterā huius Psal. Christus allegauit de se dictam, dicēs de Iuda. Sed vt impleatur Scriptura, *Qui manducat panem meum, leuabit calcaneum suum contra me*. Quæ verba secundum omnes catholicos doctores, de isto Psalmo sunt accepta, vbi dicitur. Homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Et si aliqua dissonātia videatur in verbis, tamen nulla est in sententia. Sic enim etiam Euangelistæ narrātes eandem rem, non semper concordant in verbis. Sic igitur iste Psalmus ad litteram de Christo est dictus. Et secundum hoc B
Psalmus iste diuiditur in tres partes. Quia primò agitur de Christi paupertate. Secundò de Christi passione, ibi. *Inimici mei*. Tertiò de Christi resurrectione, ibi. *Tu autem Domine*. Prima diuiditur in partes tres. Quia Psal. inducit primò Christi paupertatem. Secundò, ostendit eius vtilitatem, ibi. *Dominus conseruet eum*. Tertiò, implorat Dei pietatem, ibi. *Ego dixi*. Quantum ad primum notandum quod secundum grammaticos, differentia est inter pauperem
Pauper. Egenus. & egenum, quia egenus dicitur qui nihil habet: sed pauper, qui aliquid habet, sed parum. Christus ergo dictus est pauper & egenus: pauper quidem, quia parum de mundi facultatibus possedit, si consideres eius natiuitatem quia de paupera matre natus, in paupere loco, pauperibus pannis inuolutus, in paupere vita conuersatus, propter quod ipse dicit, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis, &c. In morte autem non fuit pauper, id est parum habens, sed egenus: quia omnibus etiam suis vestibus expoliatus, & in alieno sepulchro collocatus. Sic ergo Christus dicitur & pau-
Mat. 8. per & mendicus fuit, vel egenus, secundum diuersa tempora, propter quod dicit Psalmista, Egenus & pauper ego sum. De isto ergo paupere & egeno ait, *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*. Vbi nota quod intelligo est verbum compositum, ab inter & lego legis: & est intelligere, scilicet intus in cōscientia legere. *Beatus ergo qui intelligit*, id est, intus mente credit Christum quo ad humanitatem esse egenum & pauperem, tamen verum esse Deum. Et aduerte D
secundum Magistrum in glo. quod non dicit, Beatus qui dat, sed qui intelligit, vt etiam non petentibus detur. Qui enim petenti dat, bene quidem facit: qui verò tacentem intelligit, sine dubio beatus est, vnde beatus qui præoccupat vocem petentis. Sequitur, *In die mala liberabit eum Dominus* scilicet in die iudicij, qui mala erit peccatoribus: iustis autem, bona per effectum. Et nota quod quamuis illa dies sit bona & mala diuersis, sæpius tamen in Scriptura vocatur mala à superabundanti, quia pluribus erit mala, & paucioribus bona. Iste versus quantum ad litteram de Christo dictus, potest etiam moraliter de membris Christi intelligi, scilicet quod beatus sit qui pauperibus miseretur & egenis. In cuius signum omnia opera virtuosa & merita sanctorum in iudicio Christus tacebit, sola opera misericordiæ pauperibus facta memorans, & consimiliter cætera malorum peccata silens, solum peccatum impietatis erga pauperes allegabit. Et hoc pulcherrime in-
Petrus Ra. ducit Petrus Ra. prædicta verba exponens. d. *Beatus qui intelligit, &c.* Tuba magistra bellorum dat suis vires, hostibus dat pauorem. Qui sine tuba dimicat, miles non est, fertur furore, non prælio, virtute non agit, sed pericula, perire quærit non vincere: hæc dixerimus, vt Christi miles cœlestis intelligat, quare præmissa fuit cātilena. Cōstituti in sęculi cāpo cum diabolo pugnam, bella cū vicijs sustinemus. Quoties ergo nobis intonat propheticus clangor, tonet nos in pace cautos, in acie fortes, & in prælio reddit inuictos. *Beatus, inquit, qui intelligit*. nuditate algidus, tabidus fame, siti aridus, lassitudine tremēs, defectu liquidus: quod egenus sit, quis labor intelligere est? Et si labor nullus, vnde fructus? ver vmquod ipse qui cœlum regit sit nudus in paupere, quod in æstiuo ardore esuriat saturitas rerum: quod sitiat in fitiēte fons fontium intelligere, quomodo non maguū est? Quomodo non beatū intelligere, quod ei sit ampla paupertas, cui angustum est cœlum: Qui dat mundū quod egeat in egente, quod fruſtrū panis, aquæ calicem dator omniū quęrat, quod sic amore pauperis se deponat, vt non tantum assit pauperi, sed etiā ipse sit pauper. Esuriui, inquit, & dedistis mihi māducare. Se māducare dicit, quod ille comederit, q̄ pauper bibit, sibi restatur infusum. O quid agit amor pauperis! gloriatur in cœlo Deus, vnde pauper erubescit in terra. Et hoc computat in honorē sibi, quod pauperi reputatur iniuria. Verū est igitur quod vera amor non nisi passionibus probatur. In regno cœli coram oibus Angelis in conuentū oim resurgentiū quod Abel passus sit, quod Noe mundū seruauit q̄ Abraham fidem incœpit, q̄ Moyses legē tulit, q̄ Petrus crucē resupinus ascendit, Deus tacet, & clamat solū q̄ comedit pauper. *In die mala liberabit eum Dominus*. In die mala illi De⁹ liberator assistit: qui à malis pauperem liberat. Et sine causa accusant peccata, quem pauper excusat. Accusari nō potest, quem fames pauperis excusarit, &c. Et ideo dicitur. Inclina pauperi sine tristitia aurem tuam, vt perficiatur propiciatio & benedictio tua.

Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

Hic conseq̄ter Psal ponit vtilitatē Christi paupertatis. quæ est duplex. sc. spualis & corporalis, secundū ponit, ibi. *Dominus opem*. Quantū ad primū notandū q̄ prędestinati super paupertē Christum intendētes, & in ipsum credentes, etiā aliquādo cadunt in peccatū. Et sic duobus indigēt remedijs. sc. vt à peccato iustificētur, & vt iustificati in gratia conseruētur. Et istos duos effectus hic ponit, & primò secundum d. *Dominus conseruet eum*. sc. an statu gratiæ. Non sic relin-
quet sanctos suos, in æternū conseruabuntur. Et si eis contingat eos cadere per peccatū, ipsos finaliter iustificat. Et ideo subdit, *Et viuificet eum*, Cùm enim q̄ de statu gratiæ cadit, in culpā mortificatur quia sicut aīa est vita corporis, qua recedēte corpus mortificatur, & aīa redeūte per resurrectionē ad corpus, ipsum corpus viuificatur. Sic & ipsa gra est vita aīæ qua redeunte, aīa mortificatur. Aīa quæ peccauerit, E
ipsa morietur, & gra redeūte ipsa viuificatur. *Ioan. 6.* Caro non prodest quicquā, spūs est qui viuificat. q̄ quādiu aīa cum Christo per gram cōiungitur viuit, & statim moritᵉ cùm gram pdit. Sicut Auicēna 3. de aīalibus. Quod si apis præcidatur viuit, dū tñ caput pectori sit vnitū: si aūt caput à pectore separetur, cō-
festim moritᵉ. Sic spūaliter. Nā apes sunt Christi fide-
les, quia secundum Isidotum Apis dicitur eo quod A
Isidor. 12. lib. sine pedibus nascitur, nam post pedes & pennas accipit. Sic & nos primò nascimur filij iræ, non habentes pedes, quibus rectè possimus incedere: nec alas quibus possimus in altum surgere, quia nec iusta opera, nec sancta desideria, sed postmodū hæc à Deo recipimus, qui operatur in nobis velle & perficere. Coniungitur aūt istarum apum caput pectori, quādiu aīa nostra per gram Deo adhæret, vnde quidqd nobis accidat solum quod vnio maneat viuimus, si aūtem perdatur, statim animæ mors sequitur. Ideo
Deut. 4. dicitur. Vos qui adhæretis Deo viuitis. Sic nos viuificat Deus quādo per gratiam nos iustificat, propter quod dicit. *Dominus conseruet eum & viuificet eum*. Et hoc petebat Psal. d. Secundum misericordiam tuam
Psal. 118. viuifica me. Et in tali sic viuificato dæmones potestatem non habent, vnde subditur. *Et non tradat eum in animam inimicorum eius. In animam*. i. in voluntatem B
dæmonum, quia etsi aliquando in manus dæmonū hic corpus iusti tradatur ad merēdum, tamen aīam quā quærit offēdere nō potest. Vide supra vers. 596

676. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius, vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.

Hic ostendit vtilitatem tēporalum, quia Deus intelligentes super pauperem Christū non solum saluat quoad animā, sed etiam multoties quoad corpus infirmitates sanando. Vbi notandum quod le-
Lectus. ctus doloris, hic vocatur lectus infirmitatis, quo qs infirmatus quiescit: qui lectus paratur infirmis sicut grabatus: sed quando est liberatus, tali grabato amplius non indiget, & sic lectus versatur siue tollitur C
& portatur, sicut dixit Dominus languido curato.
Ioan. 5. Tolle lectum tuum & vade in domum tuam. Dicit ergo *Dominus opem ferat illi super lectum doloris*, i. illi infirmo stanti *super lectum*, i. saner illum. Et statim sermonē conuertit ad Deum loquēs in secunda persona, dicens. *Vniuersum stratum vel lectum eius versasti*. i. remouisti, tanquā lectus quo amplius ille sanatus non indiget. Moraliter aūt magis hoc exponit Magister in glo. s. d. quod quasi lectus quietis sunt hæc bona temporalia, sed Deus hæc facit doloribus plena, ne spes ponatur in ipsis, ideo illa nominat lectū doloris. Si ergo quæras, Cur ergo Deo opem ferēte tanta patitur, iste sermonem conuertens ad Deum, exponit consilium medicinæ, dicens. *Vniuersum stra-*
Aduersa. *tum eius, &c.* Quia per illa aduersa quæ in temporalibus posuit, nos docet illa nō amare. Stratum enim D
dicit aliquid terrenū, quod infirmus licet iustus sibi elegit, in quo pauset, vt vxor filij & cætera licita cū labore mentis in Deum extensæ, vt possit tolerare assiduè: sed Deus volens nos amorē non habere nisi æternæ vitæ, his delectationibus miscet amara, & vertit infirmitatem nostrā, ne in via qua peregrinamur à Domino, stabulum in quo curādi sumus pro
Greg. 6. mor. c. 15. domo æternæ beatitudinis amemus. Et hoc est q̄ dicit Gregorius. Electus quisq; vt æterna supplicia euadat, vt ad perennem gloriam pauper ascendat, debet hic assiduis flagellis atteri, quatenus in iudicio valeat purgatus inueniri.

677. *Dispen. dist. 1. mē sacram.* Ego dixi Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. E

Hic implorat diuinam pietatem: orat enim Dauid pro se. Vbi notandum quod postquam Dauid ostendit bona quæ Deus facit intelligentibus in paupe-
rem Christum, vt sit de ipsorū numero se conuertit

ad Christum, dixit. *Ego dixi, &c.* Considerabat enim peccata sua præterita, adulterium cum Bersabę, homicidium Vriæ, populi numerationem. Ideo pro ipsorum remissione orat, vt in Christum pauperem corde intelligere possit. Vnde non petit iusticiam, non excusat peccata sua, sed accusat, dicens. *Ego dixi, &c.* Christus enim cùm sit vetus Deus, virtus Christi est æterna, & sic etiam peccata antiquorum patrum sanabat: immo à peccatis nunquam aliquis mundari potuit nisi per fidem Christi, vt ostendit Magister. Sanatur ergo anima virtute fidei per flagella & debitam confessionem peccati. Ista autem tria in se hic profitetur prius vt sanetur. Primò se Christi fidem habere ostendit sibi, dicens. *Ego dixi, Domine miserere mei*. Secundò, flagella hic petit, *Magister lib. 3. dist. 25.* dicens. *Sana animam meam*. quia aduersa corporis a-
nimam sanant, quia vt ait Gregorius, Percutit Deus B
vt sanet, quia idcirco foras verbera admouet, vt intus animæ vulnera sanet. Tertiò peccatum suum *Sanare. Greg. li. 6. mor. c. 17* confitetur, non excusat, dicens. *quia peccaui tibi*, quasi dicat, secundum Magistrum in glossa. Nullo modo excuso peccatum, sed accuso, dicens. *Peccaui tibi*. Et nota quod iste versus cantatur in hora tertiæ, quia operatione trinitatis & fide, anima sanatur à peccatis. Item postquam anima sanata fuerit quid ad con-
seruationem sanitatis requiratur, ostenditur per *Auicenna 1. canone.* conseruationē sanitatis incorporalis. Dicit Auicenna, quod in ciuitate ad bonam sanitatem conseruandam, expedit quod fenestræ & portæ sint orientales. Et maximè debet esse sollicitudo, vt venti orientales structuras in domo ingredi valeant, & vt sol ad vnunquemque locum peruenire possit. Et idem di-
cit Philosophus politicæ 7. Sic & spiritualiter in a- *Eccles. 24* nima quæ tanquam vna ciuitas disponitur. Eccles. 24. In ciuitate sanctificata similiter requieui. Huius fenestræ sunt corporis sensus, vt visus, auditus, odoratus, &c. Portæ verò sunt intellectus & voluntas. *Videre. Venire.* Expedit ergo quod iste sint orientales, id est respicientes ad orientem, scilicet Christum: de quo Zachariæ sexto. Ecce vir nomen eius oriens. Et tunc *Zacha. 6.* venti orientales qui sunt optimi, secundum Auicennam & Philosophum, intrabunt hanc animæ ciuitatem, ad purgationem & sanitatis conseruationem, scilicet bona spiritus sancti, qui vbi vult spirat, ab isto oriente procedentes, quia vt habetur Lucæ sexto. Virtus de illo exibat & sanabat om- *Ioan. 3. Luc. 6.* nes, id est spiritus sanctus. Sol etiam, id est calor charitatis cum veritatis cognitione ad omnem locum veniet, si omnia opera nostra ad Deum respiciant.
4. Regum 13. Aperi fenestram orientalem. Et Ba- *Greg. 13.* ruch 5. Exurge Hierusalem & sta in excelso & circumspice ad orientem. Sic autem conspicare con- *Baruch 5.* fert ad sanitatem. Quia sicut dicit Cassiodorus Psal. 75. Qui Christum acie mentis intuetur, nullatenus infirmari potest interius. Sibi ergo dicamus, *Sana animam meam quia peccaui tibi*. Et securè animæ *Anima.* sanitatem à Deo postulemus, quia ipse præ omnibus animas nostras diligit. Quod maximè patet ex tribus, scilicet ex eius dolorosa animæ perditione. ex eius studiosa animæ inquisitione, ex eius gaudiosa animæ recuperatione. Primum patet, sapiens enim non multum dolet de amissione rei quam sibi caram non tenet. Sed Christus Dei sapientia plus doluit de amissione paucarum animarum, quàm si totum mundi thesaurum perdidisset. Nam multæ ciuitates sunt perditæ, multi thesauri pro quibus nunquam fleuisse legitur, sicut pro paucis animabus, quas in ciuitate Hierusalem perituras videbat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.19. quando videns ciuitatem fleuit super illam,&c. Vbi A secundum glo. plangit reproborum animas, qui etiã nesciunt cur plangatur, sed in pessimis rebus exultant. Et hoc fuit maximum signum Christi amoris ad animas. Parcis omnibus quæ tua sunt Domine, qui amas animas. Quod bene considerans Esaias sibi dicebat. Sana animam meam,&c. Secundum patet, sapiens non multum sollicitatur si aliquod vile perdat,& non sibi carum: sed si multum sollicitatur in quærendo rem perditam, signum est amoris ad illam. Christus autẽ in partibus remissionis diu scilicet per triginta tres annos ãias perditas cum magnis laboribus diligentissimè perquisiuit. Narrãt fabulæ, quod vxorem suam perditã diu quæsiuit, nec inuenit donec ad infernum descẽdit. Sic & Christus animas nostras sibi desponsatas per fidem, sed B per peccatum perditas diu quæsiuit per mundum istum, nec ipsas inuenit donec pro ipsis moriens ad infernum descẽdit, propter quod dicebat ipse. Animam meã pono pro ouibus meis, propter quod si- Ioan.10. bi secure dicit Psal. *Sana animam meam,&c.* Tertium patet, quia Christus videns totum mundũ non sufficere pro redemptione animarum, pro ipsis redimendis, animam suam exposuit dicens. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam Mat.20. suam in redẽptionem pro multis. Sed aduerte quod quamuis anima nostra à Deo sit dilecta, multi tamẽ facientes oppositum animas suas vilipendunt, nec illas appreciantur: quod patet si consideres quod studiose aliqui animas suas perdunt, aliqui vẽdunt, & aliqui impignorant. Primò animam suam perdũt aliqui, scilicet negligentes ad omne opus bonum, C non amãtes nisi quod transeat tempus. Est qui per- Eccle.20. dit animam suam præ confusione. Secundò animã suam aliqui vẽdunt, scilicet cupidi & auari, qui pro diuitiis & temporalibus bonis animam non verentur exponere. Non est iniquius quam amare pecu- Eccle.10. nias: hic enim animam suam venalem facit. Tertiò aliqui animam impignorant, scilicet voluptuosi qui delectis carnis insistunt. Qui enim impignorat rem aliquam, non intendit ex hoc illam alienare, sed sibi ipsi retinere dominium rei, & ad tempus vsum rei vel custodiam alteri concedit. Sic & tales de die in diem proponunt abstinere, & se à malis retrahere: sed dæmones qui sunt pessimi fœneratores, dant eis ad tempus mutuo quod volunt, scilicet delicias & D voluptates carnis, & honores mundi, & huiusmodi: & eos in istis taliter suis vsuris implicant, quod animam suam repetere erubescunt. Et sic in malis inueterati animam suam finaliter perdunt, quod tamen in principio non proponebant. Isti figurantur per Iudam, qui vt reduceret pignus quod dederat ipsi Thamar, ipsum reahabere non potuit, vt habetur Genes. 38. Gene.38. Sunt tamen aliqui qui iuste & virtuose animam suam dicuntur impignorare, sicut boni prælati qui animam suam ponunt pro ouibus suis, quibus dicitur. Custodi virũ istum, quoniam si 3.Reg 20. plus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Quarto animam suam pro nihilo dant inuidi & iracundi. Cupidus enim recipit diuitias, voluptuosus delitias, ambitiosus honores, gulosus cibum. Isti autem nihil delectabile accipiunt, nisi amaritudinem, & sic animas suas gratis dant diabolo, Iudith. 9. Iudith.9 Animam suam dedit periculis. Contra quos animæ Quæstio sanitatem quærit Psalmista dicens. *Sana animam meam,&c.* Quæstio vtrum anima sanata per gratiam amplius possit cadere, Aegidius distinctione

Inimici mei dixerunt mala mihi, quãdo morietur,& peribit nomen eius. 678, 6.q.1 ca mortua.

Hic consequenter agit de Christi passione. Et diuiditur in sex partes. Quia ponitur primò mortis Christi Iudæorũ consultatio. Secundò contra Christũ cordialis malignatio, ibi. *Et si ingrediebatur.* Tertiò virtutum Christi iniqua diffamatio, ibi. *Egrediebatur foras.* Quartò contra Christum occulta insurratio. ibi. *Aduersum me.* Quintò contra Christi resurrectionem vana cogitatio, ibi. *Verbum iniquum.* Sextò Iudæ proditoris præuisa supplantatio, ibi. *Etenim homo.* Quantũ ad primum sciendum quod hic Psalmista mutat loquendi modum: prius enim Psalmista fuerat loquutus de Christo, nunc autem introducit Christum loquentem de seipso. Sic enim fecerat supra Psalmo secundo, in quo prius Psalmista Psal.2. loquitur de Christo, dicens. Astiterunt reges, &c. aduersus Christum: & post consequenter introduxit Christum de se loquentem, dicens. Ego autem constitutus sum,&c. Et hæc mutatio frequenter fit in prophetis. Nunc igitur in persona Christi loquẽs dicit. *Inimici mei dixerunt mala mihi.* Quod patet, quia multoties ei vituperia dixerũt, sicut Ioan.8. Nonne Ioan.8. benedicimus nos quia Samaritanus, &c. & dæmonium habes? Et Ioan.9. Nos scimus quia hic homo Ioan.9. peccator est. Quod totum faciebant, vt per ista mala quæ de ipso dicebant, inducerent ipsum ad mortem. Et hoc est quod principaliter intẽdebant, propter quod subdit. *Quando morietur, & peribit nomen eius?* Quia cogitabant per Christi mortem delere eius fidem & nomen: cuius tamen oppositum totaliter euenit. Et ideo frequenter cogitauerũt de morte Christi, vt nomen eius delerent. Ab illo ergo die Ioan.11. cogitauerũt illum occidere, &c. Sed quare talia cogitabant contra Christum, nisi quia ipsorum vitia arguebat. Vnde dicit glossa, quod hoc Iudæi faciebant, quia tædiosus erat eis & grauis ad videndum: & ex hoc timebant, ne ipsi perderent locum & gentem. Ideo dicebant, *quando morietur?* sperantes quod in morte eius nomen periret, quasi dicat. Populi videntes eum mori, scient se falsè in ipsum speraſſe. Sed nunquid mortem inimici quis licite quærere Quæstio potest: propter quod sic Psal. Lætabitur iustus cùm Bona fuit viderit vindictam, manus suas lauabit,&c. Ad oppositum, Eccles.8. Noli de morte inimici tui gaudere, &c. Respondeo, quod mors inimici dupliciter potest considerari, scilicet aut secundum quod est malum inimici, aut secundum quod cedit ad bonum aliorum. Primum nunquam licet. Secundum verò sic. Et hoc satis deducit Gregorius dicens. Si enim quis de prosperitate inimici tristatur & de aduersitate lætatur, constat quia non amat quem non vult esse meliorem, eumque etiam stantem voto persequitur quem cecidisse gratulatur. Sed inter hæc sciendum est, quia euenire plerunque solet, vt non amissa charitate etiã inimici nos, mors vel iniuria lentescat, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa conspringat. Cùm & fruente eo, quosdam bene erigi credimus, & proficiente plures iniuste opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram nec iam defectus eius erigit, nec eius profectus addicit. Sed recta nostra cogitatio non quid in ipso, sed quid de illo circa alios agatur attendit. Sed ad hæc seruanda valde est necessarium subtilissimæ discretionis examen, ne cum nostra odia exequimur, fallamur, & sub specie vtilitatis alienæ. Si enim de inimici morte gaudendum omnino non esset, propheta non

ta non diceret. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam, &c. Ex quibus apparet, quod sicut licite quãdo vita inimici alijs est damnosa, eius mors potest optari: sic per oppositum quando eius vita alijs est vtilis, eius mortem velle magnum est crimen. Et sic grauiter peccabãt inimici Christi, eius mortem tractantes, cùm eius vita omnibus vtilis esset. A

Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur cor eius: congregabit iniquitatem sibi. 679. 11.q.1. mi filium.

Hic ostendit malignitatem cordis Iudæorum erga Christum. Et hic etiam mutat modum loquendi, quia statim ante inimicos suos nominat Christi pluraliter, dicens. *Inimici mei,&c.* Nunc autem ipsos ponit in singulari, dicens *Et si ingrediebatur,&c* Vnde Ingred. more Scripturæ hic accipitur numerus singularis B pro plurali: vel accipitur hic numerus singularis pro inimicorum multitudine, vt sit sensus. Et si multitudo inimicorum ingrediebatur, &c. Dicit ergo Christus. *Et si ingrediebatur.* s. multitudo inimicorum vel aliquis de inimicis meis: vt videret, s. me docentem vel miracula faciẽtem, statim bonum quod videbatur conuertebat in malũ. Et hoc est quod subdit. Vana loquebatur, quia falsa referebant ad meam diffamationem, vtputa quãdo ingressi sunt ad Deũ quærentes an liceret tributum dari Cæsari. Ipse autem respondit, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Sed ipsi falsa retulerunt, dicentes. Hunc inuenimus prohibentem tributum dari Cæsari. Sic & quando viderunt ipsum miracula faciẽtem, vana & falsa loquebantur peruertendo miracula. In Beelzebub C principe dæmoniorum, &c. Et si quãdoque non potuerant peruertere miracula, quia erant manifesta, peruertebant modũ facientis, dicentes, Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Et quia hæc est summa iniquitas bona proximorum in malum peruertere, ideo subditur. *Cor eius congregabit iniquitatem sibi.* scilicet parans calumniam: & hoc sibi, quia tales sibiipsis non alijs nocent. Vel iste versus non solum exponitur de Christi apertis inimicis, sed magis de fictis & simulatis amicis, vt fuit Iudas, de quo dicit. *Et si ingrediebatur.* quasi dicat, secundum glos. Non solum aperti inimici, sed etiam qui se simulauerant amicos, dixerunt mihi mala. Quia & si ingrediebatur aliquis eorum (vt Iudas) *vt videret,* id est vt explorarer. Sic enim & de subintroductis falsis fratribus ait Apostolus ad Galatas. Qui subintroierunt explorare libertatem nostram. D *Vana loquebatur.* id est ficta, vt cùm Iudas ingressus ad Iesum dixit, Aue rabbi. Et sic *cor eius congregabit iniquitatem sibi.* id est ad dãnum suum. Et nota quod secũdum philosophum, quia vaniloquium multum est damnosum, ideo pueri & iuuenes circa loquelam multũ sunt refrenandi, quia circa ipsam maxime ttipliciter peccant. Primò quia de facili loquuntur lasciuia. Secundò quia de leui loquuntur falsum. Tertiò, quia vt plurimum loquũtur suum. Primò ꝙ iuuenes leuiter loquũtur lasciuia patet, quia iuuenes sunt insequutores passionum, & ad lasciuiã E proni: quare cùm semper sit adhibenda cautela vbi periculum imminet, cohibendi sunt iuuenes à locutione lasciua & sermonibus turpibus, & increpandi quando talia eos loqui contigerit. Ratio autem secundum Philosophum vbi supra est, quia ex talibus loquutionibus de facili ad apertè turpia inclinantur: ipsa enim loquutio turpium facit in nobis memoriam illicitorum, qua facta augetur concupiscentia circa illa: concupiscentia verò aucta facilius inclinamur ad illa, propter quod bene dictum est, Quod corrumpũt bonos mores colloquia prau- 1.Cor.15 a. Secundò corrigendi sunt ne loquantur falsa. Nam iuuenes de facili mentiuntur. Cùm ergo consuetudo sit altera natura, ex quo iuuenilis ætas inclinat eos ad dicendum falsum, secundum Philoso- Philosop. phum 4. Ethicorum, per debitas correctiones indu- 4. Ethic cendi sunt, vt adhæreant veritati, quæ per se bona est & laudabilis. 4. Ethic. Tertio corrigendi sunt ne absque præmeditatione loquantur, quoniam iuuenes sunt inexperti & pauca cognouerunt, ideo ad pauca inspicientes de facili enunciant: ideo monendi sunt, ne statim ad interrogata respondeant. Licet enim repente nullus sit summus, & iuuenes non statim possint esse perfecti & prudentes, tamen si assuefiant vt præmeditati loquantur, & respondeant, per successionem temporis disponuntur, vt proferant sermones irreprehensibiles. Et hoc est quod sacra scriptura dicit. Adolescens loquere in Eccle.32. causa tua, vix cùm necesse fuerit.

Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. 680. 6.q.1. de tertio.

Hic consequenter prædicit, quomodo Iudæi virtutes & opera Christi peruertendo exterius diffamabant. Et in hoc differt versus iste à præcedenti, quia in precedenti ipsum diffamabant in corde suo interius, hic autem exterius: quia diffamationem quam prius Scribæ & Pharisæi de Christo inter se ipsos primo faciebant, postea ad turbas & populares egredientes, ipsam diffamationem promulgabant. *Egrediebantur ergo foras.* id est ad plebeios. *Et lo- Egressio quebantur in idipsum.* s. malum, quod prius cogitauerant, vel *in idipsum,* id est vno consilio. Et vide in istis malum ingressum & malum egressum, quia *ingrediebantur vt viderent,* id est vt & obseruarent, sed egrediebantur vt diffamarent. Et possimus hic notare, quod multiplex est egressio, scilicet Christi iusti & peccatoris. Egressus autem est Christus multipliciter. s. de solio regali carnem assumendo, à summo cœlo egressio eius, de aluo virginali carnem assumendo. Egredietur Dominus de loco sancto suo. Et Mich.5. De te enim egredietur qui sit dominator in Israel. De vita temporali moriendo. Egredietur Dominus ante te, vt percutiat castra Philistiim. Egredietur iustus multipliciter, scilicet de terra Aegyptiorum per victorum impugnationem. Egressus est omnis populus de terra Aegypti. De terra Chananæorum ad Dei conuersionem. Mulier Chananea à finibus illis egressa clamabat dicens. Domine miserere mei. De terra Babyloniorum, per morum ordinationem. Egredimini de medio Babylonis, &c. Babylon enim trite exponitur confusio. De terra Chaldæorum per mundanorum despectionem. Egredere de terra tua, &c. Egreditur autem malus magis ad propositum. Ad voluptatis incendium, in quo corrumpitur castitatis integritas. Egressa est Dina vt videret mulieres, &c. Ad cupiditatis diluuium, in quo relinquitur tranquillitatis securitas, & significatur per egressum corui, qui egrediebatur & non reuertebatur, designans egressum mali religiosi de quiete claustri ad diluuium mundi. Ad crudelitatis maleficium, in quo perimitur fraternitatis charitas. Talis fuit egressus Cain. Egrediebatur foras, &c. Et populi Iudæorum qui de interiori mala cogitatione foras

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne foras egrediebantur ad Christi diffamationem: A vt noster nunc dicit textus. *Egrediebatur foras & loquebatur inidipsum.*

681. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi.

Hic consequenter prædicit Iudæorũ cõtra Christum occultam murmurationem vel susurrationẽ. Vbi sciẽdum ꝙ secundũ grãmaticos Susurro susurras idẽ est, quod murmurare, in aure alicuius latenter dicere, vel alicui detrahere. Vnde Greg. dicit. Qui enim susurrat occulte loquitur: & vocem non exprimit: sed imitatur. Susurrabant ergo inimici Christi contra ꝑm: quia videtes ꝙ turbę habebant ipm vt vetu ꝓphetã non audebãt palã de ipso malum dicere, sed inter seipsos secrete ipi detrahebant. Quoniã vt dicitur Ioan. 7. Nemo palam loquebatur de illo ꝓpter metũ Iudęorum. Vnde glo. Magistri. *Aduersum me susurrabant &c.* i. in auribus inuicem murmurando. Non enim audent detegere cõsilia sua q in scelere socij sunt. Et hoc maximè fuit quando pũ tifices & pharisęi timentes turbas secretũ cõsilium fecerunt. d. Quid facimus: hic homo multa signa facit: si dimittimus eũ sic, oẽs credẽt in eum &c. Et quia in illo susurro & secreto consilio fuit delibera tum ab oĩbus vt Christ⁹ occideretur: quia ab illo die cogitauerunt vnanimi cõcordia vt interficerent eũ: ideo hoc prædicens psal. in persona Christi dicit. *Cogitabant mala mihi.* scilicet me interficere. Et quantum ad hoc possumus notare ꝙ oĩs malè cogitans aduersus Christum mala cogitat. quia cõtra eius bonitatem. Et sic aduersus Christũ est multiplex mala cogitatio, scilicet cogitatio primò ambitionis & superbiæ: que etiã altas mẽtes inuadit. Vnde apostolo rũ Christi etiã mẽtes percussit. Intrauit aũt cogitatio inter eos quis eorũ videretur esse maior. At Ies⁹ vidẽs cogitationes eorum, apprehendens parulũ &c. f. dans eis humilitatis exemplum. Et quòd illa fuerit cogitatio superbiæ ostendit Cyrillus ibidem. D d. Insidiatur enim diabolus multimodè optimã deligẽtibus vitam. Et siquidem per carnales illecebras abscindere valeat alicuius mentẽ, affectus voluptatis exacuit. Si quis effugerit cupiditatis laqueos gloriæ suscitat passionem: quæ quidem gloriæ concupiscentia suorum apostolorum corda inuasit: quia intrauit cogitatio in eos &c Hoc enim cogitare est cupidinis super esse. Improbabile autem puta omnes apostolos hanc cogitationem incurrisse. Sed vno eam passo, ne crimen aliquod contra aliquẽ discipulorum euangelista machinari videretur indeterminatè exprimit. d. Intrauit autem in eos cogitatio. dominus aũt qui salnos facere suos nouit videns in mente discipulorum superbiæ cogitationem exortam, velut quandam amaritudinis radicem: priusꝙ E quam augmentum susciperet radicitus ipsam euellit. Cum enim inchoant passiones in nobis facile deuitantur: sed auctæ difficilè sunt mobiles. Ideo vidẽs cogitationes eorum apprehendens puerum statuit eum secus se &c. Hæc enim cogitatio superbiæ dicitur mala: quia contra nos nostrum fortificat hostẽ in eo quòd diaboli famem pascit. Vnde Greg. 33. Moral. c. 2. ait. Qui in elationis suæ altitudine remanent, & ad diuina eloquia flecti humiliter dedignantur: pro eoquod iuxta diaboli desiderium prauа cogitare non desinunt diaboli famem reficiunt ex eo quod nequiter cogitant vel operantur. Et ideo nec superbi tali cogitatione superbient cũlibet eorum dicitur. Quid te eleuat eor tuum: & quare magna cogitans attonitos habes oculos (Ad propositum talis erat cogitatio Iudæorum contra Christum. qa videntes quod à turbis magis honorabantur: ęmulatione superbiæ moti cogitauerunt illum occidere. Et hoc est quod hic dicit Christus. Omnes inimici mei aduersum me cogitabãt mala mihi. propter quod dicitur. Ab illo ergo die cogitauerũt vt interficerent eum.

Verbum iniquum constituerunt aduersum me: nunquid qui dormit non B adijciet vt resurgat? 682.

Hic consequenter ostendit qualiter cõtra Christi resurrectionem vana cogitauerunt. Vbi sciẽdum quod Scribæ & Pharisæi ac alij sacerdotum principes audierant multotiens à Christo quod ipse occisus ab eis resurgeret. Ipsi autem hoc nolentes credere putabant quod ipso mortuo discipuli corpus eius furarentur & prædicarent postea populo ipsum surrexisse & in cœlum ascendisse. Ideo huic ꝙ imaginabantur volentes obuiare ordinauerunt ꝙ corpus in sepulchro à militibus custodiretur ne discipuli ipsum possent furari. Et hoc fuit illud verbũ C iniquum quando scilicet conuenerunt principes sacerdotum & pharisæi ad Pilatum. d. Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuẽs: post tres dies resurgam: iube ergo custodiri &c. vt habetur Mat. 27. Quod ideo fecerunt, quia non credebãt Christum resurgere posse: sed hunc per apostolos esse furandũ. Et hoc est quod dicebãt. *Nunquid qui dormit.* i. qui in sepulchro iacet mortu⁹, nõ *adiciet.* i. faciet *vt resurgat.* q. d. non. Quæ omnia dicebant contẽnendo eius resurrectionẽ. Et vide ꝙ ipsimet suis verbis capiuntur. quia Christum in sepulchro positum dicũt dormire. In potestate autẽ ẽ dormientis seipsum excitando resurgere. Vel mortui ideo dicuntur dormire, scilicet, Deo: etiam si nobis sint mortui. quia Deus ad libitum illos potest excitare. D Et attende quod conuenienter Christi mors & passio quædam dormitio dicitur propter multa. Primò quia secundum Phios ophum somnus videtur quodammodo esse medium inter viuere & non viuere. Sic fuit mors Christi. Nam status præsens est non viuentium: quia hæc vita mors dicenda potius est quàm vita: quoniam ipse quotidianus defectus corruptionis nihil aliud est quàm quędam protracta lixitas mortis. Satus vero gloriosi viuentium. Ctę do videre bona domini in terra viuẽtium. Sed mors Christi mediauit quia per mortem transiit de vno statu ad alium: & nos consimiliter per mediationẽ mortis eius translimus. ad Heb. 9. Noui testamenti mediator est vt morte interuenente &c. repromissionem accipiant qui vocati sunt &c. Mediauit etiam inter statum legis veteris & carnalis & nouæ & spiritualis. quorum primus status erat nõ viuentium: secundus autem viuentium. Quoniam littera occidit: spũs aũt viuificat. Secundò mors Christi dicitur dormitio. quia sicut docet philosophus in libro de somno & vigil. In somno redit virtus sensitiua & spiritus sensibilis & sanguis ad interiora. scilicet ad cor. Sic & spiritus Christi ab exterioribus, scilicet à nobis qui extra terram habitamus. scilicet in superficie terræ, vbi primò operabatur, reduxit se ad interiora terræ, scilicet ad infernum qui dicitur esse in centro terræ: sicut cor in medio animalis. Similiter & virtus sanguinis Christi ibi congregata est ad iustitem electorum. Nam Deus noster non solum in superficie terræ operatus est salutem: sed etiam in medio terræ. Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Et ideo Christus licet quantum ad corpus in sepulchro dormierit: tamen corde vigilabat. Ego dormio, & cor meum vigilat. Et possunt esse ista verba etiam ipsius Christi affirmantis resurrectionem suam contra crudelitatem Iudęorum. vt sit sensus. *Nunquid qui dormit, non adiciet vt resurgat.* q. d. immo adiciet.

683 Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.

Hic ponitur Iudæ proditoris præuisa supplanta- B tio. Ista enim verba ad litteram de Iuda sunt dicta. Vnde dicit Christus. *Etenim homo pacis meæ.* &c. q. d. Christus. Non est mirum si Iudæi inimici mei talia dicebant contra me & faciebant: quia etiam Iudas discipulus meus, familiaris meus & commensalis meus contra me conspirauit cũ eis. Et hoc est quod dicitur. *Etenim homo pacis meæ.* i. Iudas qui se mecum habere pacem simulauit dum meipsum prodendo est osculatus. Et sic est hic expressa prophetia de osculo pacis à Iuda dato Christo. Fuit enim Iudas de numero illorum de quibus dicitur. Qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum. *In quo speraui.* i. cui dedi signa confidentiæ, quòd confiderem de ipso in hoc quòd portabat loculos, & custodiebat illa quæ Christo offerebantur ex deuotione pro necessitate Christi & apostolorũ suorum. Vel *In quo speraui* quia pretendi me nescire intentionem suam. Vel. *In quo speraui.* i. quantum est ex parte mea sic egeram cum illo, quod merito in ipso sperare poteram, Vel *In quo speraui.* scilicet quo ad membra mea. quia alij fratres sperabant in illo sicut & in cęteris apostolis. Isto consimili modo etiã Christus in pauperibus se dicit esurire. *Qui edebat panes meos.* scilicet, qui mihi erat cõmensalis. Et dicit panes in plurali. quia Iudas cum aliis apostolis in cęna cum aliis sumpsit. Et secundum glo. hic est expressa prophetia de bucella panis, quam Christus dedit Iudæ: D qua ipsum designauit. *Magnificauit super me supplantationem.* i. magnificat: super me fecit deceptionem. vt scilicet me tradendo morti omnibus conculcandũ & supplantandum. i. sub planta pedũ redderet. Sed frustratus fuit intentione sua: quia per hoc Christ⁹ magis fuit exaltatus. Istum enim versum expresse adducit Christus dictum de Iuda: dicens. Qui manducat panem meum leuabit calcaneum suum supme. hoc enim secundum Chrysostomum dicit Christus: ostendens quòd non ignorans traditur, quod sufficiens erat Iudam à proposito proditionis reuocare. Dicit aũt, Qui mãducat panẽ meũ &c. i. q à mea nutritꝰ est: q mẽsa mea cõmunicauit. Quod ió sic dicit, vt si quando à famulis aut ab aliquibus vilioribꝰ E patiamur aliquod malum, non scandalizemur respicientes Iudæ exemplum qui infinitis potitus bonis in contrarium remuneranit benefactorem. Vnde Augustinus super Ioan. Illi discipuli qui electi erant manducabant panem Christi ad salutem: Iudas autem manducabat panem domini contra dominum. illi vitam, iste pœnam. Qui enim mãducat indigne (vt ait Apostolus) iudicium sibi manducat & bibit. ¶ Hic quæritur, vtrum mali in peccato mortali scientes existentes communicando recipiant verũ Christi corpus. Egidius. dist. 9.

Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis. 684

Postquam psalmus egit de Christi passione: hic consequenter agit de Christi resurrectione. Et dimitur in quatuor partes. Quia Christus primò orat pro sua resurrectione. Secundò se certum ostendit de sua exauditione: ibi. *In hoc cognoui.* Tertiò suam exauditionem ostendit ratione: ibi. *Me autem.* Quartò ex prędictis surgit ad gratiarum actionem. ibi. *Benedictus.* Quantum ad primũ rogans Christus ꝓ sua resurrectione acceleranda ait. *Tu autẽ domine miserere mei.* &c. Sed quomodo in Deo cadere potest misericordia, cũ mia sit cordis cõpassio de aliena miseria. Dicẽdũ ꝙ q̃dã virtutes sũt, q̃ dicũt pfectionẽ absque oĩ impfectiõe annexa: vt est charitas, sapiẽtia, fortitudo, iustitia &c. Et istæ plene sunt in Deo: timo potius Deus est idẽ ꝙ illę virtutes. Vñ De⁹ dicitur fortitudo. De⁹ est charitas & hmoi. Quædã sũt virtutes q̃ aliq̃ ipfectionẽ hñt annexã, vt est fides, spes, mia &c. q a fides dicit cognitionẽ ęnigmaticã, spes cõdẽtiã de nõdũ habito. mia dicit volutarẽ subleuãdi alteri⁹ miseriã cũ quadã cordis cõpassione & dolore. Et tales virtutes dicũtur de Deo fm illud ꝙ dicũt pfectionis, oĩ ipfectione semota. Vnde hanc dubitationẽ mouet Grego. & soluit. d. Dicitur enim Deus zelans sicut scriptum est. Dominus zelotes nomen eius. Dicitur iratus sicut est scriptum. Iratus est dominus contra Israel. Dicitur pœnitens sicut scriptũ est. Pœnitet me fecisse hominem. Dicitur misericors sicut scriptum est. Miserator & misericors dominus. Dicitur præscius cum de illo dicat apostolus. Quos præsciuit & prædestinauit. Cum tamen nec zelus, nec ira, nec pœnitentia, nec misericordia, nec præscientia esse possint in Deo. hæc nanque omnia ab humanis in illum qualitatibus tracta sunt: dum ad nostræ infirmitatis verba descenditur: vt qua si quibusdam nobis gradibus factis & iuxta nos positis per ea quę nobis vicina cõspicimus ad summa Dei ascendere quandoque valeamus. Zelari etem dicitur qui cum cruciatu mẽtis castitatem custodit vxoris. Irasci dicitur qui furore animi cõtra puniẽdum vicium accẽditur. Pœnitere dicitur cui id quod fecit displicet, & econtra mutãdo aliquid aliud facit. Misericors dicitur qui pietate ad proximũ ꝓmouetur. mia enim à misero corde vocata est: eo quòd vnusquisque intuetur quẽpiã miserũ atque ei cõpatiens dum dolore animi tangitur ipse cor miserũ facit vt eũ à miseria liberet cui intendit. Præscire dicitur qui vnãquãque rem antequã veniat, videt: & id quod futurum est priusquã præsens fiat præuidet. Deus ergo quomodo zelãs est, qui in custodiẽda castitate nẽa nullo mẽtis cruciatu tãgitur. Quo irascit, q i vlciscẽdis vicijs nostris prturbatiõe animi cõmouetur? Quomodo est pœnitens, qui illud quod semel fecerit, se fecisse nunquam dolet. Quomodo habet misericordiam, qui cor miserum nunquam habet? Quomodo est præscius, dum nulla nisi quæ futura sunt præsciantur? Et scimus quod Deo nihil futurũ est, ante eius oculos, præterita nulla sunt, præsentia non trãseunt, futura non veniũt. Quippe qui a omne quod nobis fuit & erit, in eius cõspectu præsto est. Et omne quod præsens est, sciri potest prius quàm præsciri. Et tamen dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur pœnitens, dicitur misericors, dicitur præscius. Vt quia castitatem animæ vnuscuiusque custodit, humano modo zelãs vocetur, quãuis mentis cruciatu non tangatur. Et quia culpas percutit, dicitur irasci: quamuis nulla aĩ perturbatione moneatur. Et quia

Misericordia. *Greg. 19. moral. c. 25.* *4 Reg. 13.* *Gen. 6.* *Rom. 8.* *Zelus.* *Pœnitẽtia.* *Præscitia*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse immutabilis,illud quod voluerit mutat,pœnitere dicitur,quamuis rem mutet,cõsilium non mutat:& cùm miseriæ nostræ subuenit,misericors vocatur,quãuis miseris subuenit,&miserum cor nunquã habet. Et quia ea quæ futura sunt nobis videt, quæ tamẽ ipsi semper præsto sunt præscius dicitur, quamuis nequaquam futurum prẽuideat quod prẽsens videt. Nam quæcunque ab æternitate eius videntur,non ideo videntur quia sunt,sed potius ideo sunt quia videntur.Dum ergo ad verba nostræ mutabilitatis descenditur, ex eis quasi quibusdam gradibus factis ascẽdat qui potest ad immutabilitatem Dei,vt videat Deum sine zelo zelantem,sine ira irascentem,sine dolore pœnitentem, sine misero corde misericordem, sine præuisionibus præscientem, &c. Ex quibus omnibus patet propositum. s. quod misericordia quantum ad illud præcise quod dicit perfectionis.s.voluntatem tollendi alterius miseriã, cadit in Deo,non autem quantum ad illud quod ad illud quod est imperfectionis.s.cordis miseria.Postquam ergo Christus natranit miserias suæ passionis, nunc vt terminẽtur,misericordiam Dei implorat,dicens. *Tu autem Domine miserere mei.* Et loquitur homo Christus Deo patri, vel toti Trinitati. Sed qualem misericordiam implorat, subditur. *Et resuscita me.*id est ne dimittas diu animam meam in inferno,& corpus iacere in sepulchro,reuniendo animam meam corpori meo: quod factum fuit, quando tertia die resurrexit cum corpore glorioso, in quo iudiciariam potestatem malos puniendi recepit,quod manifestans subdit. *Et retribuam eis.* s. inimicis & persecutoribus Iudæis.Sed quid retribuet? Respondet glossa. Retribuam eis in præsenti & in futuro, in præsenti. s. vt dispergantur: in futuro, vt dãnentur: quod enim Iudæi dispersi sunt per mundum, ad admonitionem est non ad damnationem. Hoc autem fuit adimpletum,quando in vindictam mortis Christi Iudæorum populus per Titum & Vespasianum Romanos principes fuit occisus, captiuatus, & dispersus, sicut prædixerat Christus Lucæ 19. quando videns ciuitatem fleuit super illam dicens. Quia si cognouisses & tu. s.mala, quæ tibi retribuentur similiter fleres.

685. 24.q.1. Nabuchodonosor.

In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Hic consequenter ostendit Christus se fore exauditum.Omnis enim Christi oratio ex deliberatione facta fuit exaudita, quia cùm ista Christi clarè diuinam voluntatẽ aspiceret, nihil nisi eidem conforme orando petebat.vnde ait, In hoc quod *inimicus meus.* s.populus Iudaicus, *non gaudebit super me.* s.de morte mea finaliter non gaudebit. *In hoc.* s. cognoui quoniam exaudisti me resuscitare.Populus enim Iudaicus ad tempus gauisus fuit de morte Christi,sed de resurrectione eius turbatus & anxiatus. Vel sic, In hoc.s. quod suscitas me, cognoui q̃ inimicus meus non gaudebit super me, quia per resurrectionem Christi magis fuit declarata gloria Christi, & Iudæorum ostensa malitia, propter quod à Romanis dissipari fuerunt.Vel sic, *In hoc.*scilicet quod voluisti me, id est dilexisti me: quia velle aliquid importat dilectionem eius, quasi dicat. Per hoc quod me dilexisti, cognoui q̃ inimicus meus finaliter *non gaudebit super me.*id est de morte mea. Sed hic cadit dubium. Cùm anima Christi ab instãti suę creationis

Quæstio.

habuerit omnium perfectam cognitionem & scientiam,quomodo per suam resurrectionẽ,vel per patris dilectionem cognouit futuram Iudæorum punitionem? vel quomodo per talem punitionem cognouit se fore exauditum?Respondeo, quod præter scientiam diuinam quæ competit Christo inquantũ Deus,à doctoribus ponitur in Christo triplex notitia.Prima est,quæ cognoscit verbũ, & alia in verbo. Et secundũ istam notitiam, non cognoscit vnã creaturam per aliam,vel vnum effectum per alium,quia in hac notitia nõ sunt cognitiones volubiles ab vno in aliud trãseuntes: sed per verbum immediate cognoscuntur,quia videns verbum, insimul omnia in ipso videt. Secunda est notitia quã à principio suæ cõceptionis cognouit res in ꝓprio genere per scientiam sibi diuinitus infusam.Et ista notitia potest cõsiderari dupliciter. Vnomodo ad acquisitionẽ, & sic non cognoscit vnum per aliud, quia notitia omniũ quæ sic cognoscũtur,fuit sibi simul infusa.Alio modo quantu ad vsum,& sic bene cognoscit vnum per aliud,sicut habens notitiam acquisitam, aliquando vidẽdo causam,concludit effectum,vel ecõtrario,& vnum simile per aliud, & sic de aliis modis concludendi.Et isto modo Christus cùm quæsiuisset à Petro,Reges terræ à quibus accipiũt tributum, à filijs suis an ab alienis?conclusit Christus, ergo filij sunt liberi. Tertia est notitia experimẽralis, quæ fuit acquisita per lumẽ intellectus agẽtis.Et ista cognouit vnum p aliud,non solum quãtum ad vsum, sed etiã quãtum ad acquisitionem experiẽtiæ. Et secundum hoc de Christo dicit Apostolus, quod didicit ex his quæ passus est obediẽtiam,i.experiẽtiam obediẽtiæ. Item notãdum quod Christi ac etiam Dei cognitio in Scriptura variè accipitur. s.quãdoq; pro simplici eius notitia Et sic oĩa cognoscit bona & mala, præsentia,præterita,& futura.Et sic dicebat Apostolus. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Et Dan.13. Deus ęterne qui absc̃ditorum es cognitor,tu nosti omnia antequã fiant. Aliquãdo verò accipitur Dei cognitio pro sua approbatione,& sic illud quod approbat dicitur cognoscere,& illud quod non approbat nescire.Et isto modo de populo Gentili quẽ ante Deus non approbabat.d.Populus quem non cognoui,seruiuit mihi.Et quãtum ad hoc ait Greg.sup illud Iob.12.Ipse nouit decipientem & eum qui decipitur.Cum omnis qui proximum decipit,iniquus sit,& iniquis ipsa veritas dicat,Non noui vos,discedite à me operarij iniquitatis, qualiter in hoc loco tur,q̃ Deus cognouit decipiẽtem, & eum qui decipitur?Sed qa scire Dei aliquãdo cognoscere dicitur, & aliquando approbare:& scit iniquũ,quẽ aliquando cognoscẽdo iudicat.Neq; enim iniquũ aliquãdo iudicaret,si eũ nequaquã cognosceret. Et tñ iniquũ nescit,quia eius facta nõ approbat. Cognoscit ergo quia eum deprehẽdit & non nouit,quia hunc in sapientiæ suæ specie non recognoscit, sicut de veraci quolibet viro dicitur, quod falsitatem nesciat: non quia vel cum ab alijs falsum dicitur hoc deprehendere ignoret,sed eandem ipsam fallaciam, & scit in examine, & nescit in amore, vt videlicet hanc ipse non agat, quam prolatam ab alijs damnat, &c. Sic igitur notitia simplicis visionis malos & peccata cognoscit.Vnde reprobis Iudæis Dominus dicit. Tãtũ modo vos cognoui ex oĩbus cogitationibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Et sic isto modo cognouit malitiam Iudæorũ & pœnam eis correspondentem dicens. *In hoc cognoui quoniam voluisti me,&c.* Et sic noto quod isto modo

Cognitio Christi. Notitia Christi.

Hebr.5.

Daniel.13.

Psal.17. Ioan.8. Greg. 14. moral. c.8. Quæstio. Matt.7. Psal.1. Psal.5. Psal.118. Reſpon. ſa.

Matt.10.

do ad nostram vtilitatem Christus multa cognoscit scilicet nostram ambitionem & superbiam, nostrã fragilitatem & miseriam, nostram asperitatem & pœnitẽtiam,nostram iniquitatem & malitiam, nostram humilitatem & iustitiam,nostram in aduersitate patientiam. Primò cognouit nostram ambitionem & superbiam,sed à longe. Quoniam excelsus Dominus & humilia respicit,& alta à longe cognoscit.vbi glo.Humilia respicit Dominus oculo misericordiæ.Si autem aliqui sint superbi, non eum latent,sed à longe cognoscuntur ab eo, quia per gratiam non est cum eis. Non ergo hoc agat superbus, vt minus perfectè ab eo cognoscatur:sed vt non sit cum illo à quo videtur. Et hoc est,alta à longe cognoscit.Secundò patet,quoniam per hoc inclinatur ad nobis cõpatiẽdum & miserẽdum.Psal.102.Quomodo miseretur pater filiorum:misertus est Dominus timentibus se,quoniam ipse cognouit figmentum nostrũ,vbi glo. Cognoscit enim Deus figmentum nostrum.i.infirmitatem & miseriam nostram. Nouit eñ quod fecit, quomodo dilapsum sit, quomodo habitandũ sit.Creatura enim Dei sumus,sed peccando repulsi,ipsi nos finximus. Tertium patet, quoniam ipse cognouit pœnitentiã quàm agmuus per aduersa quæ nobis immittit. Domine probasti me & cognouisti me,tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meam,vbi glo.Cognoscit Dominus sessionem nostram & resurrectionem,quia ipse nobis donat. Sedent humiles in patientia, surgunt recti in spem vitæ æternæ.Item, sedent confitentes peccata sua, surgunt iustificati gratia sua. Dicamus ergo Deo,Tu cognouisti sessionem meam.s.quod in humilitate patientiam habeo,& peccata confiteor. Tu cognouisti resurrectionem meam, quia per tuã gratiam iustificatus surgo,& in spem erigor æternę vitæ.Et hoc Deo dicere nihil aliud est quàm eius dona cognoscendo sibi gratias agere. Quartum patet, quomodo enim peccata iustè iudicare posset, nisi clarè cognosceret illa,ideo dicitur,Nonne Deus requiret ista?ipse enim nouit abscondita cordis. Et Hiere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile!, quis cognoscet illud?ego Dominus, &c. Quintum patet. Aliter enim bona opera iustorum præmiare non posset,propter quod ipse ait, Ego cognosco oues meas,&c.Sexta patet,quia ipse nostram in aduersitatibus patientiam cõsiderat. Quoniam nouit Dominus viam iustorũ,& iter impiorũ peribit. Et Psal.46. Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternũ erit. Per immaculatos intellige in aduersis seruantes patientiam.

Psal.43. Hiere.17. Ioan.10. Psal.1. Psal.118.

686.

Meautem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

Hic ratione ostendit suam innocentiam.Vbi notandum quod istam litteram quidam exponunt de assumptiõe incarnatiõis, vt quia Deus præuidit innocentiam & sanitatem futuram humanitatis Christi,ideo illam ad vnionem assumpsit hypostaticam. & illum impeccabilem fecit. Vnde hoc notãs Christus,dicit. *Me autem suscepisti.* s.verbo vniendo:& rationem assignat,dicens. *Propter innocentiam.* s. meam futuram quam præuidisti.*Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.* s.me faciendo impeccabilem. Sed ista expositio stare non potest, quia tunc in Christo præmium præcessisset meritum,ac etiam quia tunc meruisset antequã eius anima fuisset,quod implicat contradictionem. Est ergo iste versus intelligẽdus de assumptione resurrectionis,vel ascẽsionis in cœlum,vt sensus sit iste. Me autẽ propter innocentiam,s.propter meritum innocentis vitæ meæ, quia sine peccato suscepisti me.s.in resurrectioue conferendo mihi corpus gloriosum. Et *confirmasti me in conspectu tuo in æternum*,quia Christus in resurrectione reassumpsit corpus impassibile & immortale, ꝓpter quod dicebat Apostolus. Christus resurgens à mortuis,iam non moritur,mors illi vltra nõ dominabitur.Non est autem hic intelligẽdum (sicut quidam putauerunt)quod in morte Christi humanitas eius à verbo fuerit dimissa, & in resurrectione reassumpta,propter q̃ nunc homo Christus dicat verbo.*Me autem propter innocentiam suscepisti.* s. de nouo ad vnitatem personæ.Quia licet in morte Christi anima separata fuerit à corpore,anima fuerit in limbo,& corpus in sepulchro: tamen ipsi verbo & aĩa semper vnita remansit & corpus, quia q̃ semel assumpsit nunquam dimisit,vt dicit Damascenus.Sed fuit assumptus homo Christus ad gloriã & immortalitatem corporis,quam ante resurrectionem non habuerat. Et de hoc Christus gratias Patri agẽs, dicit.Tenuisti manum dexteram meam,& in voluntate tua deduxisti me,& cum gloria suscepisti me. Vel potest hoc exponi de ascensione Christi,in qua gloriosus in cœlum fuit assumptus,vt dicitur Mat. vlt. Et Dominus quidem Iesus postquam loquutus est eis, assumptus est in cœlum. Et quia assumptio sic est stabilis, vt nullus ibi assumptus a uplius cadere possit,quæ stabilitas p sedere significatur:ideo subdit Et sedet à dextris Dei. Quod hic alijs verbis exprimit,dicens. *Et confirmasti me in conspectu in æternum.* Et nota quod iste conspectus Dei tãtæ est efficaciæ, quod non solum ante ipsum stantes confirmat, sed etiã in præsenti vita,& in futuro nos illuminat, expellendo ignorantiam, nos purificat nostram accepto pœnitentiam, nos humiliat nostram ostendendo iniustitiam, nos beatificat nostram satiando conscientiam.Primò conspectus Dei nos illuminat, &c.Si eñ corpus solare suo conspectu tenebras expellit,quanto magis Deus suo conspectu nostras animas illuminat, vt ipsum Deũ & nosipsos cognoscamus:Viuemus in conspectu eius,sciemus,sequemurque vt cognoscamus Dominũ. Iste ergo est ille Dei conspectus nos etudiens & illuminans, de quo ad littera dicitur. Et in cõspectu sedis tanquã mare vitreum simile crystallo.Ex quibus nota quod conspectus Dei maximè hic de tribus nos illuminat, q̃ per illa tria quæ in illo conspectu sunt posita designantur.s.mare,vitreũ,& crystallus.Per mare quod est salsum & amarũ,intelligit supplicij dãnatorũ acerbitatem.Per vitrũ autẽ quod est fragilissimũ, nostræ humanitatis fragilitatẽ. Per crystallum verò q̃ est album,lucidum & diaphanum intellige virtutũ claritatem,puritatem ac honestatem. Stãtes ergo in conspectu sedis diuinæ efficiũtur mare, dum in illo conspectu intelligunt tormentorũ amaritudinẽ.Efficiuntur vitrum,dum in illo conspectu intelligunt propriam miseriam & fragilitatem.Efficiuntur crystallus, dum in illo conspectu solidantur ad virtutum claritatem & stabilitatem, propter quod tales albis vestibus. s.virtutũ dicuntur induti. Sunt stãtes ante thronũ in cõspectuagni amicti stolis albis,&c. Secũdò dicimus conspectus nos purificat. Quid eñ stare ante conspectum Dei,nisi per pœnitentiam & lachrymas propria peccata lauare? Psal.55. Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo. Sic & in conspectu Dei Iob pœnitentiam suam agebat, dicens

Illuminat.

Purificat. Psal 55.

In

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob 13. In conspectu eius arguam vias meas, & ipse erit Saluator meus. Quod ad propositum exponens Gregorius ait, cùm Apostolus dicat. Si nosipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur: eo tunc Dominus saluator inuenitur, quo nunc per timorem Domini peccata nostra à nobismetipsis in conspectu ipsius redarguuntur. Vnde electi quoque suis culpis nunquam parcere sciunt, vt possint culparum iudicem placatum inuenire, Saluatorem credunt, quem modo iudicem metuunt. Nam qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum in culpa non parcitur. Dicat ergo, Vias meas in conspectu eius arguam, & ipse erit Saluator meus. Et infra, Sciendum quoque est, quod duobus modis in conspectu Domini venimus, vno quidem quo hic peccata nostra subtiliter perpendentes in eius conspectu nos ponimus, & flendo dijudicamus. Nam quoties conditionis potentiam ad sensum reducimus, toties in conspectu eius stamus. Vnde recte quoque per virum Dei Heliam dicitur. Viuit Dominus in cuius conspectu sto, Alio quoque modo in conspectu Domini venimus, cùm in extremo iudicio ante tribunal eius astamus, &c. Ideo quod iste conspectus nos ad pœnitentiam prouocet & lachrymas diciPsal 78. tur, Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum. Et per consequens iste conspectus nos facit immaculatos. Elegit nos vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Tertiò iste conspectus Humiliat. nos humiliat. Quis enim ante conspectum Domini considerans se iniustum, vilem & inutilem seruum, non humilietur? Quilibet enim quantumcunque iustus si ante conspectum Dei se statuat, stanti sibi Iob 15. ipsi apparebit immundus. Quid est homo vt immaculatus sit, & vt iustus appareat? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in Greg. 12. moral. cap. 17. conspectu eius. Quod exponens Gregorius dicit. Cœlorum nomine homines iustos significauit, de quibus dicitur. Cœli enarrant gloriam Dei. Cœli ergo non sunt mundi in conspectu eius, quia per semetipsos ante districtum Dei iudicium: nec ipsi esse mundi ad perfectum possunt, qui munditiæ 1. Ioan. 1 prædicatores fiunt, Ioanne attestante qui ait: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Si igitur cœli sic in conspectu Dei non sunt mundi, quis quantumcunque iustus in conspectu Dei se ponens de iustitia præsumat & non potius humilietur? Et hoc est quod orabat D Psalmista dicens. Non intres in iudicium cum seruo tuo, Psal 14. quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quartò iste conspectus nos beatificat, quod ostenditur Psal. 16. cùm dicitur, In conspectu Psal. 16. tuo sanabor cùm apparuerit gloria tua. Et Psal. 67. Iusti epulentur in conspectu Dei, & delectentur Psal. 67. in lætitia. Sic ergo nunc & Christus ostendendo se immortalem & glorioſum factum, dicit. *Confessus sum me in conspectu tuo in æternum*. Vel dicamus quod Christus ista ora dicit in persona membrorum suorum, dicens. *Me autem*, i. meos suscepisti propter innocentiam & sanctitatem meam, & cõfirmasti, &c.

687. Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & in sæculum, fiat fiat.

Hic ex omnibus prædictis Christus surgit pro se & suis ad gratiarũ actionem, dicens. *Benedictus, &c.* quamuis enim per creationem & gubernationem sit Dominus omnium, tamen per verum Dei cultum erat specialiter Deus Israel, quia gentes ipsum non colebant. *Fiat fiat*. in Hebræo habetur, amen, amen. Notandum quod secundum Hieronymum, liber Psalterij distinguitur in quinq; libros, sic quod vbicũque in fine Psalmi dicitur fiat fiat: quod idem est quod amen amen. ibi est finis libri. Et secundum istam opinionem, hic finitur liber primus Psalterij. Secundus finitur in fine Psal. 71. Tertius finitur in fine Psal. 88. Quartus finitur in fine Psal. 105. Quintus finitur ibi. Omnis spiritus laudet Dominum. Quia in principio huius lectionis, Christus à Patre postulat resurrectionem suam, dicens. Tu autẽ Domine resuscita me, &c. Quæro verũ Christi resurrectio sit causa nostræ resurrectionis. Aegi. distin. 43.

PSAL. XLI.

OVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. 688. *Desperatis spes fiducia mea.*

Iste Psalmus talem habet titulum secũdum Magistrum in glo. *In finem intellectus filijs Chore*. Ad huius intellectum oportet recurrere ad illa quæ sunt dicta in titulo Psalmi immediate præcedentis, s. qualiter filijs Chore, qui patris iniquitatem non fuerũt imitati datus fuit à Deo spiritus propheticus. Vnde & multos Psal. fecerunt, quorum iste est vnus secundum Hieronymũ. Item vt ibidem dictum fuit, Chore interpretatur caluaria, qui fuit locus Christi passionis & crucis. Et sic p Chore hic intelligitur crux Mistice Christi atque passio. Et sic filij Chore dicuntur filij crucis Christi & passionis. Filij ergo calnariæ sunt Chore filij calui, i. hominis Christi in calua Helisco præfigurati. Dum enim Heliseus ascenderet de Hiericho in Bethel, vt habetur 4. Reg. 2. Egressi sunt de Bethel 4. Reg. 2 Calue. quadraginta duo pueri irridentes Heliseum, & dicentes, Ascẽde calue, ascende calue. Tunc iussit Heliseus duos vrsos exire de saltu, à quibus pueri interfecti sunt. Ita spiritualiter. Cùm Christus ascẽderet in Bethel, i. in carne assumpta, & veniret ad synagogam, quæ prius erat domus Dei, q̃ sonat Bethel; quæ domus Dei interpretatur, irrisus fuit à parvulis clamantibus, ascende calue. i. à Iudæis puerili fatuitate clamantibus. Tolle tolle, crucifige eum, qui deuorantur à duobus vrsis, scilicet à Tito & Vespasiano, quos Deus misit ad destructionem Iudæorum quadragesimo secundo anno post Christi resurrectionem, sicut illi pueri quadraginta duo fuerunt à duobus bestijs deuorati. Sic ergo filij Chore sunt qui tropheum Christi. i. signum crucis in fronte cordis & corporis susceperũt, quibus attribuitur Psal. iste. Est ergo sensus talis iste. *Intellectus* huius Psal. dirigens nos *in finem*, id est in Christum cõuenit *filijs Chore*. id est crucis, qui in calnaria fuit. Conuenit enim iste psal. omni Christiano qui flãma diuinę charitatis accẽditur, de qua iste psal. agit. Est enim totus iste psal. vox fidelis populi Deum desiderantis charitatis amore accensi. De materia aũt litterali illius psal. est notandum quod prædicti filij Chore spiritu prophetico prædotati longe ante præuiderunt captiuitatem Babylonicam populi Iudæorum factam tempore Iosiæ regis Iuda. Præuiderũt etiam populi Iudæorum captiuati magnũ desiderium liberationis ab illa captiuitate & reuersionis ad terram propriam & ad domũ Dei, s. ad tẽplum q̃ erat in Hierusalem. Et sic iste Psal. narrãdo historicè illorum desiderium, ostendit misticè desiderium fidelis populi desiderantis liberari à captiuitate & miseria præsentis

sentis vitæ, & pueniẽdi ad domũ Dei. s. ad cœlestem Hierusalem. Et primo narrabo historiã Psal. Secundo intellectũ historiæ. Quantum ad primũ, psal. iste dividitur in partes duas. Quia primò ostẽditur desiderium liberationis. Secũdo, tædium liberatiõis, ibi. *Fuerunt mihi lachrymæ meæ, &c.* Dic vt N. Quãtum verò ad intellectum historiæ iste psal. agit de iustorum desiderio perueniendum ad Dei facialem visionem. Et diuiditur in partes duas. Quia ponitur primò iustorum desideratio. Secũdò, desiderantiũ consortatio, ibi. *Quare tristis es anima mea*. Prima in duas, quia ponitur primò desiderij affectio. Secundò dilationis afflictio, ibi. *Fuerunt mihi*. Prima in duas, quia ad exprimendũ iustorum desiderũ primò ponitur quædam similitudo. Secundò similitudinis applicatio, ibi. *Sitiuit*. Quãtum ad primum ponit similitudinem Cerui. de desiderio cerui ad fontes aquarum, & de desiderio animæ ad Deũ. Inter alias proprietates cerui (vt dicunt naturales) hæc est: q̃ naribus trahit serpẽtes de cauernis suis, & ipsos intetimit: quo facto, causa bibendi ardenti desiderio fontem quærit. Sic cõfermiter & fideles consumptis in se vicijs & peccatis fontem contẽplationis desiderãt, vt reficiantur. Vnde ait Magist. in glo. *Quemadmodum desiderat, &c.* Ecce exquisita similitudo. Nam cùm secũdum multas alias proprietates, ceruus fideli cõparetur, ob hanc velut excellẽtiorem & expressiorem hic in cõparationem adducitur. Ceruus enim grauatus excreicẽtibus cornibus atque pilis, serpẽtes naribus haurit, & ipsorum hausto veneno æstuat: vnde fontẽ ad bibendum ardentissime desiderat, quo hausto, cornua & pilos deponit, & consequẽter applicat vt dixi. Per cornua accipe peccata superbiæ. sed per pilos peccata carnis, quæ fidelis deponit bibẽs aquã fontis vitæ. s. gratiæ ex desiderio perueniendi ad Deũ. Et aduertendum q̃ multis proprietatibus ceruus significat dinersimodè iustos. Nã in Scriptura ceruus multa significat, quæ iustis cõpetunt. Sc. prædicationem euãgelicam, paupertatem voluntariam, pastoralem Prædicatio. eminentiam, doctrinalẽ sapientiam, fraternalẽ amicitiam, fidelitatẽ catholicam. Primum patet, vt enim dicit Magister de proprietatibus rerum, ceruoru hoc est proprũ q̃ naturaliter serpentibus inimicantur. Vnde spiritu eos narũ de cauernis educũt, & sumpto veneno eorum, ipsorũ pabulo reficiuntur. Quid enim serpentes, nisi infideles & hæreticos designãt, qui venenum falsæ doctrinæ & peruersæ operationis emittunt ad alios inficiendum, quibus naturaliter prædicatio euangelica inimicatur, non ratione personæ sed veneni. Vnde ad hoc laborãt prædicatores, vt eos de cauernis peccatorum abstrahant, & fibi eos incorporent per amorem. Vnde de ceruis Psal. 27. prædicatorum, dicitur. Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa, &c. Quod ab proposito exponit glosa dicens. Vox Domini præparat ceruos, quando prædicatoribus quibusdam tribuit sapientiæ spiritum, per quem superant & repellunt venenosas linguas hæreticorum. Et sic per eos reuelat condensa, id est, diuinitatis occulta. Secundum patet, nam vt dicit liber de proprietatibus rerum, ceruus est tantæ agilitatis quod currendo vel saltando, quasi terram non tangit, & inter spinas saltando, eas non sentit, & pascitur summitatibus virgularum. Sic & quilibet voluntarius pauper est magnæ agilitatis, quia mente totus cœlestis, tantum quod quandiu hic habitat, quasi terram vel terrena non tangit, dicens cum Apostolo. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti

A sumus. Vnde & inter spinas, id est diuitias, saltans eas non sentit, quia in ipsis cor non apponit. Summitatibus virgularum pascitur, quia pius cœlestem appetit cibum quàm terrenum. Vnde quilibet talis Psal. 8 pauper dicit. Qui perfecit pedes meos tanquam cetuorum super excelsa statuës me. Vbi glosa perfecit pedes meos ceruorum currentium, ne scilicet, fluentium rerum cupiditates impediant gressus meos, id est, opera mea. Perfecit, inquam, pedes meos, id est, amorem meum, quo ad ipsum vado. Tanquam ceruorum. s. ad transienda spinosa & vmbrosa sæculi implicamenta. Et super excelsa statuit me, sup. in cœlestibus, non in terrenis intentionem
B meam locauit. Vnde quilibet voluntarius pauper Habac. 3 dicit. Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pe- Prælatus des meos sicut ceruorum, & super excelsa deducet me. Tertium patet. s. de cerno qui est pastor. Ceruus enim naturaliter montes quærit, & diligit aquas. Sic & quilibet prælatus, vt ceruus in montibus contemplationis & perfectionis vitæ debet habitare, & inde haurire aquas sapientiæ. Vnde de prælatis dici- Psal. 103 tur. Herodij domus dux est eorum, montes excelsi ceruis, petra refugium herinacijs. Vbi secundum glo. Herodius auis rapacissima est, & omnium volantium maior, qui etiam aquilam vincit. Et sic per
C Herodium intelligitur tribus Beniamin, de qua fuit Gen. 49. Paulus, de quo dicitur. Beniamin lupus rapax mane rapiet prędam, & vespere diuidet escas, quia Paulus in sua adolescentia persequutus est ecclesiam, & postea spolia rapuit, s. à diabolo prædicando. Domus ergo Herodij, id est Paulus de tribu Beniamin dux est eorum ceruorum, s. prælatorum, quia non suis meritis & exemplis prælatis ducatum præstitit, sed etiam eis singularem viuendi regulam conscripsit, vt patet 1. Tim. 3. Mõtes excelsi ceruis, quia 1. Tim. 3 excelsa scripturarum præcepta ceruis, id est prælatis, qui transcendentes suo cursu omnia spinosa sæcula in altis mente conuersantur. Vel montes sunt altiora scripturarum præcepta, quæ prælati præ cæteris obseruare debent. Et petra refugium herina-
D cijs. Per petram accipe Christum, quia petra erat Christus. Per herinacium autem vel hericium, animal spinosum & timidum, accipe diuites huius sæculi, qui alta tenere non possunt. Quibus tamen refugium factus est Christus, quia si pauperes extollit, non tamen diu tes expellit. Istos tales ceruos, id est prælatos, subditi sibi incorporare debẽt per imitationem. Et hoc est quod cuilibet subdito dicitur. Ceruum comedes duntaxat absque esu sanguinis, Deut 12 quem effundes super terram. Et notanter dicit absque esu sanguinis. Per sanguinem significatur pec- Greg. Iob. catum, vt ait Gregorius. Quia si cõtingat prælatum 15 moral. quandoque peccare, in hoc ipsum imitari non de- cap 1. bes. Quartum patet de ceruo, s. qui est doctor spiri- Doctor. tuali eruditus sapientia. Dicũt naturales, quod cùm cerua parere vult, se incurvat, & cum magno dolore filios parit. Sic & sancti doctores, vt filios spirituales pariant, à spirituali contemplatione se incurvant, subditis condescendendo cum magno dolore pariunt, cadentibus compatiendo & timendo de stantibus ne cadant. Vnde de doctoribus sub ceruarum nomine dicitur. Nunquid parturientes ceruas obseruasti? incurvantur ad fœtum, & parunt, Iob. 37. & rugitus emittunt. Quæ de doctoribus expo- Greg. Iob. nit Gregorius diffuse. Vnde de doctore qui præ 30 moral. dicationis eloquio alios habet filios, concipere, cap. 20. & parere dicitur. Genesis quadragesimo nono. Gen. 49. Nepthalim ceruus emissus, dans eloquia pulchritudinis

Universidad de Deusto
Biblioteca

christianis. Neptalim enim qui interpretatur conuertens eos significat doctores, qui sua doctrina alios ad Christum satagunt conuertere. ¶ Quintum patet. s. de cæruo amicitiæ, vel amico: qui dicitur qui libet homo misericors proximis & pius. Nam vt dicit magister de proprietatibus rerum. Cerni tantam humanitatem ad seinuicem habent: quod quando unam aquam habent transire, fortiores debilioribus compatiuntur sic. s. quod cerui debiliores capita cornibus præcedentium superponũt: & sic sibi inuicem succedentes nullum laborem oneris sentiunt. Quo ergo exemplo charitatis amicitia potest demonstrari, quam exemplo cerui, qui in submersionis periculo potentior iuuat infirmum ne pereat. Et hinc est quod ipse cæruus dicitur animal charissimum à charitate: & gratissimum à gratia.

Prou. 5. Prou. 5. Cerua charissima & hinnulus gratissimus: vbera eius inebrient te omni tempore: & in amore illius delectare iugiter. Ergo charissimi cæruorum exemplo omnibus compatiamur, & infirmos quantum possumus adiuuemus: & tunc ante Deum sicut cerui saltantes ascendemus. Esa. 35. Tunc saliet sicut cæruus claudus. Claudus dicitur ille qui compassionem, quam in affectu gerit, ad proximum per effectum ostendere non potest. Sextum patet, s. de cæruo fidelitatis: qui est quilibet fidelis & iustus: qui toto corde desiderat videre faciem Dei. De quo præsens textus intelligitur cùm dicitur, *Quemadmodum desiderat cæruus ad fontes, &c.*

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

680. De pœn. dist. 1 si ante qũ.

Hic ponitur similitudinis applicatio. Nota quod hic textus variatur: quia aliqui dicunt. *Sitiuit anima mea ad Deum viuum.* Sed in translatione Hieronymi iuxta hebraicã veritatem, fontem, ibi non ponitur: sed vitio scriptorum in libris nostris cõmuniter additur, & dicitur *ad Deum fontem, &c.* vel ex imperitia aliquorum correctorũ qui posuerunt ibi *fontem*: ẽo quod in precedenti versiculo ponitur. quemadmodum desiderat cæruus ad fontes aquarum. Sciẽdum quod sitis desiderium significat tam in bono quàm in malo. De siti mala dicitur de auaro. Exardescet cõtra eum sitis, i. desiderium & amor terrenorũ. Vnde dicta verba exponens Gregor. ait. In eius quippe aĩo contra eum exardescit sitis. Sauari, quia quo agere peruersa consuescit eo ad ebibenda mala vehementius acenditur. Impio quippe sitire est huius mundi bona cõcupiscere. Vnde Redẽptor noster ante Pharisæi domum hydropicum curat. Et cùm cõtra auaritiam disputaret: scriptum est. Audiebant autẽ hæc omnia Pharisæi qui erant auari, & deribebãt illum. Quid est ergo quod ante Pharisæi domũ hydropicus curatur, nisi quod per alterius ægritudinẽ corporis in altero exprimitur ægritudo cordis? Hydropicus quippe quo amplꝰ biberit, amplius sitit: quia omnis auarus ex potu sitim multiplicat: quia cum ea quæ appetit adeptus fuerit, ad appetẽda alia amplius anhelat. Qui enim adipiscendo plus appetit: huic sitis ex potu crescit. Significat etiam sitis quandoque desiderium bonũ. sic enim dicebat Christus.

Sitire. desiderare. Iob. 38. Greg. 14 moral. cap. 3.

Luce 16.

Mat. 5. Beati qui esuriũt & sitiunt iustitiam, i. secundũ glo. desiderant iustitiam. Sic & Christus ardens desiderium nostræ salutis siti significat. Ioan. 19. d. Sitio. id est, desidero salutem humanam. Et sic conformiter sitim pro bono desiderio accipit Psalmista dicẽs, *Sitiuit anima mea ad Deum, &c* glo. Id est desiderat anima mea ad te Deus. Et quid sitiuit, vel desiderauit. subdit. *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Quasi cum Apostolo diceret. Cupio dissolui & esse cum Christo, quia sitio in peregrinatione: satiabor in aduẽtu. Et notanter dicit *ante faciem*, quia in præsenti solum dorsum Dei videmus: quia solum per creaturas ipsum cognoscimus, sed in futuro faciem videbimus: quia videbimus eum sicuti est. Idcirco cùm Moyses oraret Dominum, d. Ostende mihi faciem tuam, vt sciam te. Respondit Dominus, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo & viuet. Vel aliter. Desiderãdo videre faciem Domini, quid aliud desiderabant, nisi Christi incarnationem: quę recte per faciẽ designatur. Dicit enim Philosophus. Non est rectũ vt in aliquo vocetur facies, nisi in homine. Et quia Christus verus fuit homo: ideo propriè facies vocatur. quam faciem optabat Psalmista dicens. Ostende nobis faciẽ tuam & salui erimus. Hæc autẽ facies non videbatur à nobis donec apparuit Christus: cuius visionẽ maximè desiderabant patres antiqui. Nec mirum, quoniã sicut dicit Augustinus: Bona facies tria continet, quia licet est dimensa patiliter: affecta hilariter, & colorata luculẽter. Sic & natura humana in Christo assumpta fuit dimensa patiliter. ad est, proportionaliter & correspõdẽter: quia singulę eius partes s. tam corpus quàm anima & earum virtutes sibi debitè correspondebant: non sicut in nobis, vbi pars inferior superioris propositionem excedit. Erat etiam quo ad bonos affecta hilariter. Vnde de ista facie dicitur. Dignos seipsa circuit, & in vijs ostendet se illis hilariter. Fuit etiam colorata luculenter: quia nullus color videtur faciei conuenientior, quàm ille de quo Cano 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. Sed in ista facie lucebant isti duo colores. Quantum ad candidum patet per illud Sapien. 7. Candor est lucis æternæ, &c. Quantum ad rubicundum patet consideranti Christum pro nobis sanguine cruentatum, vt sibi competat illud 1. Reg. 16. Erat autem rufus & pulcher aspectu.

Psal. 79. Ose. 14. Greg. 4 moral. cap. 3. Sapien. 6. Cant. 5. 1. Reg. 16.

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?

690. 11. q. 3. existimant.

Hic ponitur dilationis desiderati afflictio. Affligitur autem iustus in præsenti vita ex tribus. s. propter præsentis vitæ miseriam. Secundò propter statum perditi memoriam ibi. *Hæc recordatus sum*. Tertiò propter æternæ felicitatis lætitiam, ibi. *In voce*. Quantum ad primum sciendum, quod vita iusti in præsenti vita semper est luctu & miseria, quia si prospera mundi sibi arridentꝫ illa despicit: si aduersa, in illis gemit. Et hoc notat dicens, *Fuerunt mihi lachryma mea panes die ac nocte*. Nam per diem, intelligit prospera mundi: sed per noctem, aduersa. Vnde ipse dæmon nos dicitur impugnare tam de die quàm de nocte: quia tam in prosperis quàm in aduersis semper nos Deo culpabiles conat reddere. Vnde Greg. dicit. Scriptura autẽ sacra sæpe diem pro prosperis, noctem autem pro aduersis ponere cõsueuit. In die autem & nocte nos insequitur dæmon & accusat, quia modo nos in prosperis, modo in aduersis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cùm prosperis malè nos vti insinuat. In nocte accusat, cùm in aduersis nos non habere patientiam demonstrat. Et nota quod per tales lachrymas habitas tœdio vitæ præsentis diuina sapientia eruditur homo

Psal. 79. Greg. 4 moral. cap. 3. Sapien. 6.

Rabi. 15. homo ad Deum magis cognoscendum & seipsum, talis autem eruditio & sapientia panis in scriptura dicitur. Cibauit illum pane vitæ & intellectus. Et ideo hoc notãs, has lachrymas panes vocat. d. *Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes &c.* Quia per has lachrymas se cognoscit à Deo peregrinari. Iõ causã harũ lachrymarũ ostẽdit d. *Dũ dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus?* q. d. Inde sunt lachrymæ: quia à Deo elõgatũ me video. Ex hoc enim vult ostẽdere taliũ lachrymarũ vtilitatẽ. Vbi nota quòd philosophus dicit: quòd aqua pluuialis magis est fructifera & magis cõuenit plãtis, quã aqua fontis vel fluminis. Et nihil vniformiter benè crescit, nisi aqua pluuiali imbibatur. Similiter duplex est aqua lachrymarum s. aqua pluuialis. s. lachrymæ quæ veniunt pro desiderio cœlestis patriæ, & aqua fontis vel fluminis. s. lachrymę emissę pro amissione terrenorũ. Et primę lachrimæ sunt fęcundãtes, sed nõ sic aliæ. Vnde air psal. Cibabis nos pane lachrymarũ. Dum ergo intellectus & affectus vidẽt se elõgatos à Deo, & dicunt interius: *vbi est Deus tuus?* tunc lachrymę erũpunt.

Philosophus 7. de anima text. 691

Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam, quoniam trasibo in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei.

Recordari.

Hic ostendit suam afflictionem ex statu perditi memoria. Quis enim considerans statũ in quo primus homo fuit creatus, in quo nihil pœnæ vel mestiæ, sed omnia erant ordinata ad votũ, ibi angelorum beatorum cõsortium, ibi Deus præsens videbatur, & statum in quo modo sumus lapsi miseria plenum & ignorantia, qui non nisi per mortẽ terminatur. Quis enim ista recordans nõ gemat? non affligatur? Et hoc est quod hic dicit iustus. *Hæc recordatus sum*. s. primum statũ & istum. *Et effudi in me animam meam*. Effunditur anima quãdo dilatatur ad cogitãdum vel orãdum. Sic & iustus cogitans munditias miserias dilatat animam suã, vt Deum quęrat, & non valẽs hic Deum inuenire recurrit ad fidẽ, vt si Deum hic videre nõ possit per speciẽ salutis, ipsum contẽpletur per fidem quousq; perueniat ad clarã visionem: propter quod dicit. *Quoniam introibo in locum tabernaculi admirabilis &c.* Vbi nota q. differens est inter domum & tabernaculũ: Quoniã domus dicitur mãsio firma. Tabernaculum autem mansio transitoria, sicut mãsiones quæ fiunt in cãpis armorum, vel quas sibi faciunt viatores ad manendum per breue tẽpus. Et sic tabernaculum significat ecclesiam militantẽ quę continuè est in peregrinatione. Domus autem significat ecclesiã triumphãtem, quæ stabilis manet in termino. Vnde ecclesia militans, in qua nobiscum manet Deus per fidẽ & gratiam, dicitur Apoc. 21. Ecce tabernaculum Dei cũ hominibus & habitabit cum illis. De domo autem ecclesiæ triumphantis, vbi secundum diuersitatem meritorum præmia dantur, dicit Christus. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. tustus ergo in tot aduersitatibus positus sibi hoc statuit, vt ster in tabernaculo militantis ecclesię per fidẽ donec veniat ad domum triumphãtis. Et hoc est quod dicit. *Quoniam introibo in locum tabernaculi admirabilis*. s. per fidem, & verè admirabilis propter mirabilia in fide & ecclesia contenta. Et quãdiu stabo in hoc tabernaculo declarat. d. *Vsque ad domum Dei*. i. vsque quò perueniam ad domum patriæ.

Incog. Tom. j.

In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. 692

Hic cõsequenter affligitur iustus cõsiderando ęternæ fœlicitatis lætitiã, à qua peregrinatur. Vbi ostendit quòd in æterna gloria est exultatio: quia *in voce exultationis*, psalmus. Exultabunt sancti in gloria, lætabũtur &c. ibi est gratiarum actio, quia *in voce confessionis*. psal. Confitebor domino nimis in ore meo: in medio multorũ laudabo eum. Ibi est æterna satietas & refectio, quia *sonus epulantis*. Iusti epulentur & exultent in cõspectu Dei, & delectentur in lætitia. Quia in toto isto psal. agitur de desiderio iustorũ quo Deum appetunt videre beatificẽ: ideo quæro generaliter vtrum omnes homines appetãt beatitudinem veram. Ægi. dist. 49.

Psalm. 87. Quæstio.

Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? 693

Hic consequenter ponitur iustorum cõfortatio. Et diuiditur in partes duas. Quia ponitur primò cõfortatio. Secundò eiusdẽ explicatio ibi. *Quare tristis es anima?* Prima in duas. Quia primò super hoc mouet quæstionẽ. Secundò ponit responsionem, ibi. *Spera in Deo*. Quantum ad primum notãdum quòd anima secundum philosophos est triplex. s. vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, quæ triplex est in homine. continetur vel ipsarum operatio, sed duæ primæ. s. vegetatiua & sensitiua actus suos habent in carne & sensibus corporalibus, tertia autem actũ suum in seipsa retinet interius. Ad propositum ergo quia ex aduersis & miseriis mundi anima exterior, i. sensualitas turbatur, quæ turbatio etiam displicentiam infert rationali animæ, ideo ipsa anima rationalis, vel ipsa ratio confortans sensualitatem, sibi loquitur, d. *Quare tristis es anima mea &* c. q. d. Transiui vsq; ad tabernaculum Dei per verã fidem & spem, quibus indubitanter trãsibo ad domum patriæ. Si ergo hoc fide credis, spe tenes, quare ergo tristaris? q. d. nõ debes tristari, sed patienter expecta re. Iustorum enim consideratio summè valet ad omnem tristitiam remouendam. Notãt naturales & medici quòd aurum verum & salsificatum licet exterius in apparẽtia æqualiter lætificent aspectum, tamẽ in hoc differunt, quia aurum verum in medicinis positũ infirmum habet cõfortare & lętificare. sed aurum artificiale magis grauat infirmum & cõturbat. Sic est de auro gloriæ Dei & gloriæ mundi quia licet vterq; videatur delectabilis & placida, tamen gloria Dei quia vera gloria ostensa infirmo & tribulato statim ipsum cõfortat & lætificat, gloria vero tẽporalis per oppositũ. Et ideo ratio sensualitatẽ volẽs cõsolari sibi gloriã Dei, ponit. d. vñ sequit.

Anima triplex.

Tristitia.

Spera in Deo quoniã adhuc cõfitebor illi, salutare vultꝰ mei & Deus meꝰ. 694

Hic ergo respondet ad motã quæstionem ostendens quòd hic turbari nõ debemus, sed omnia expectãdo Deum patienter tolerare. Et ad hoc multa nos debent inducere quæ hic ponit. s. primò habita de Deo confidentia, in principio. Secundò plena de seipso diffidentia: ibi. *Ad meipsum*. Tertiò vtriusq; legis cõsonãtia, ibi. *Abyssus abyssũ*. Quartò aduersitatũ pœna trãsitoria, ibi. *Omnia excelsa*. Quintò ipẽsa in pœnis misericordia, ibi. *In die mandauit*. Sextò ostẽsa

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobis Christi patientia,ibi. *Apud me*. Septimò impensa nobis Dei beneficia,ibi. *Quare oblitus*. Octauò exquisita diaboli malitia,ibi. *Dum confringuntur*. Quantum ergo ad primum ostēdit quòd nos cōsolatur & fortificat in aduersis confidentia & spes habita in Deo,sicut infirmum confortat spes habita in medico. Cuius ratio est, quia ipsa spes est sicut anchora quædā firma qua nauis animæ nostrę firmatur quandiu sumus in magno mari huius mundi. Vnde Chrysostom.in de reparatione lapsi. Spes est nostræ salutis anchora,& vitæ nostræ fundamentū. Accedamus ergo ad tenendā propositam spem quā sicut anchorā habemus. Ad anchoram autē spectat firmare & stabilire nauē,ne à fluctib⁹ rapiatur. Dicit enim Ambro.ꝙ echinus.s.animal marinū exiguum vile ac despicabile cum procellam vētorum præsenserit,calculum validum arripit, eumq; tanquam anchorā trahit,ne excutiatur fluctibus. Iraq; non suis se liberat viribus,sed alieno stabilitur ponere. Sic & nos imminente tempestate tentationis vel aduersitatis huius mundi eripiamus calculum illum de quo Apoc.2.dicitur. Dabo calculū candidum & in calculo nomē meum scriptum.i.Christū, & huic fortiter inhæreamus in ipso sperantes, & nō in viribus nostris,ne inundatione fluctuū moueamur,quoniā scriptum est. Qui cōfidunt in domino sicut mons Sion, non cōmouebitur. &c. Et hoc hic facere docet confortans seipsum & d. *Spera in Deo &c.* q.d. Si anima dicat ideo conturbor,quia ibi non sum quò desiderio tendo, & ideo grauor, non sic:sed spera in Deo. s. interim, quem si modo plenè nō habes,in futuro tamē plenè ipsum habebis,cū illum videbis sicuti est. Interim ergo cōfitebor illi per fidē:sed quid confitebor subdit:quia ipse.s.Christus *est salutare vultus mei*.s.quòd salus mea non est ex me sed è Christo qui est *salutare vultus mei*.i.ex forma mea quā assumpsit:& etiam est Deus meus ratione verbi quòd humanitatem nostrā suscepit,Et sic,cōfitebor quòd ipse Deus est & homo.

Spes. Ambro. Chrysost. Ambrosius homilia 3. hexameron. Apoc.2. Psalm. 124. Memorari.

695. 36.q.3.c.vlti. Ad meipsum anima mea conturbata est,propterea memor ero tui de terra Iordanis,& Hermonij à monte modico.

Hic ostendit ꝙ vt cōfortemur in aduersis, sicut ideo debemus habere plenam cōfidentiā,sic in nobis plenā diffidentiā,quia omnis nostra tribulatio est ex nobis,sed consolatio ex solo Deo. Ex nobis sunt cōturbationes,sed ex Deo finis earū. Primā partem ponit.d. *Ad meipsum anima mea conturbata est*.q.d. Anima tristis est.i.a me:quæ à Deo reficitur. Nō est mihi firmitas vel spes in me, ideo nō præsumo de me,sed sperabo in Deo. Spera in Deo & fac bonitatem &c. Et hoc est quod subdit. *Propterea memor ero tui*.i.tuarum miserationū,vnde festino ad te qui excludis omnia mala. Ecce ergo remediū quo euadat tribulationes,nō in seipso cōfidere, sed in Deo. Quomodo autē confidendum sit in Deo,hoc ostēdit quòd hoc est per memoriam suorum beneficiorum & exemplorū,quibus omnia peccata liberē relaxat,& ad veram humilitatis formam inducit. Et hoc est quod subdit.d. *Memor ero tui de terra Iordanis & Hermonij à monte modico*. Vbi notandū quòd per Iordanē in quo Christus fuit baptizatus & virtus lauandi animas aquis tradita, significatur baptismus in quo omnia peccata remittuntur,in quo & virtutes infunduntur quibus anima fit terra fructifera per productionē meritorū. Dicit ergo *Memor ero tui de terra Iordanis*. i. de beneficio baptismi vbi fit remissio peccatorū,quē tamen dico terram,quia de terra Iordanis:quia ex hoc homo fit terra fructifera reddēs fructum meritorum trigesimum,vel sexagesimum vel centesimum. Et hoc non sufficit recordari nisi etiā sim memor humilitatis Christi ipsam imitando. Hermon namq; est mons quidā iuxta Iordanē,modicus quidē fructuosus multum. Et significat Christū qui mons fuit luminosus per sapientiam,sed modicus per humilitatem,& fructuosus per spiritus sancti missionem. Quid est ergo, *memor ero Hermonij à monte modico*. nisi memor ero humilitatis Christi ipsam imitando: quòd enim per montē Hermon Christus significetur qui rore spiritus sancti dotauit ecclesiam, patet psal. 13. vbi dicitur. Sicut ros Hermō qui descendit in montē Sió. Non enim est intelligendum materialiter quòd ros de monte Hermō descendat in mōtem Sion: tum quia mons Sió de multo est altior:tu quia isti montes multū ab inuicē distant. Sed mōs modicus Hermon est Christus,mons vero Sion est ecclesia. Ros ergo.i.gratia spiritus sancti descendit à monte Hermon,i.à Christo in montē Sió.i.in ecclesiam, & etiā quia spiritus sanctus à Christo missus realiter descendit supra apostolos existētes in montē Sion. Ad propositum vult ostēdere ꝙ prædictorū memoria nos fortificat in aduersis. Vel aliter exponunt aliqui. Nam Hermon qui est mons modicus interpretatur anathematizatio,& significat illa quæ in Iordane.i.in baptismo promisisti,ibi enim anathematizasti diabolum mundū & pōpas eius, ipsis abrenunciādo,ibi te promisisti modicum facere.i. humilem & Deo subiectum. Dicit ergo. *Memor ero tui de terra Iordanis*.i.beneficij remissionis peccatorum in baptismo factæ. Memor ero etiā eorum quę ibi promisi ibi:quia memor ero *Hermonij*.i.anathematizationis qua renunciaui diabolo,mundo &c. ac etiā *à monte modico*: quia promisi me facere montē per constantiā fidei, & modicum per humilitatē.

Hermon

Abyssus abyssum inuocat, in voce cataratarum tuarum.

Hic ostendit quòd ad patiēter aduersa tolerāda nos inducit vtriusq; testamenti cōsonantia. Vbi nota quòd abyssus dicitur secundū grāmaticos altitudo vel profunditas aquarū,quæ tāta est ꝙ videri nō potest. Vnde dicitur ab ab,quod est sine, & visus, quasi sine visu. Et quia scripturarū profunditas tanta est quòd à nobis penetrari nō potest,ideo scriptura nuncupatur abyssus, quam sola Dei sapientia penetrare potest,ipsa dicente. Gyrum cœli circuiui sola,& profundum abyssi penetraui. Ista ergo abyssus scriptura duas partes habet,scilicet antiquū testamentum & nouū,quarū quælibet nos docet patientiam in aduersis tenere & ꝙ aduersa sunt signa diuini amoris. Vnde in prima parte huius abyssus, scilicet in antiquo testamēto dicitur. Beatus homo qui corripitur à domino. Increpationē ergo domini ne reprobes,quia ipse vulnerat & medetur,percutit & manus eius sanabunt:& Iudi.8. Omnes qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt fideles. In hoc etiam concordat nouū testamentum. Ego quos amo corrigo & castigo. & Flagellat autē Deus omnē filiū quē recipit. Hāc ergo cōcordiā abyssi scripturarum ad nostram confortationem præuidens

præuidens psalmista dicit. *Abyssus abyssum inuocat*. gl. id est euāgelium & lex in hoc concordant, quia lex confirmatur per euangelium, & econtrario. Et hæc inuocatio fit *in voce cataractarum tuarum*. i. secundum glo. per doctrinam apostolorum & prophetarum:de quibus fluenta Dei manant. Nam cataractæ cœli dicuntur fenestræ cœli:quæ per quasdam similitudines videntur aperiri in voce tonitrui & fulguris & magnarum pluuiarum. Dicuntur ergo apphetæ & apostoli cataractę:qui ex eis fluxit aqua pluuialis.scilicet sanctarum scripturarum,fulgura miraculorum & tonitrua comminationis tormentorum.

697. Omnia excelsa tua,& fluctus tui super me transierunt.

Hic ostendit habendam patientiam ratione breuitatis pœnarum,quia omnia mundi aduersa sunt breuia & cito transeunt. Et hoc est quod dicit. *Omnia excelsa tua*. vbi secundum glo. Per excelsa intellige omnes aduersitates maiores & pœnas, sed per fluctus minores. Vel per excelsa intellige aduersitates ab excelso,scilicet Deo immissas,per fluctus autem aduersa à mundo vel diabolo procurata. Et tamen omnia transeunt:& si patienter tolerentur ad perpetuum refrigerium ducunt,iuxta illud psal. 65. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Sic & per oppositum omnis mundana delectatio faciliter transit, sed ad perpetuam pœnam deducit. Transit mundus & concupiscētia eius. Si ergo faciliter aduersa transeunt, ergo sunt patienter toleranda. Et hanc rationē facit psalmista hic d. *Quōniā omnia excelsa tua & fluctus tui super me*. s. *immissa transierunt*.i. trāsibunt, ponit enim præteritum pro futuro prophetica certitudine.

698. In die mādauit dominus misericordiam suam,& nocte canticum eius.

Hic ostendit ꝙ misericordia Dei in pœnis nobis immissa ad patientiā in aduersis habendam nos inducere debet. Vbi notandum ꝙ per diem intelligit prospera,& per noctē aduersa. Et tam in die prosperitatis,quam in nocte aduersitatis omnia ad salutem nostram disponit. Quia in die prosperitatis mandauit nobis misericordiā suā facere.s.aliis subuenire:vt.s.quilibet alteri misereatur secundum facultatem suę prosperitatis Sic enim præcipitur Tobiæ.4. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere. Si multum tibi fuerit,abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit,etiam illud libenter impartire. Ideo enim diem prosperitatis alicui dat Deus,vt tanquam dispensator misericordiam faciendo alios illuminet. Et hoc est quod dicit. *In die mandauit dominus misericordiam suam*.s.aliis fieri. Et hoc est magis ad vtilitatem dantis quam recipientis. Et per consequens diem ad salutem nostram disponit,similiter & noctem. Ideo enim immittit aduersa,vt nos corrigat & purget à peccatis, & per consequens adoptet in filios, qua nulla lætitia maior esse potest,quia nulla gratia maior:propter quod dicebat apostolus. Gloriamur in tribulationibus,scientes ꝙ tribulatio patientiā operatur,patientia autem probationem:probatio autē spem,spes autem non cōfundit. Sic igitur in aduersitatibus gaudere debemus finem cōsiderantes. Et hoc est quod dicit,Et *in nocte mandauit canticū eius*: quia in tribulationibus præcepit exultare in ipso.

Apud me oratio Deo vitæ meæ,dicam Deo, susceptor meus es. 699.

Hic consequenter ostendit ꝙ ad tolerantiam aduersorum nos inducit ostēsa nobis patiētia Christi. Vbi nota ꝙ Christus suscipiendo hominem, suscepit omnes infirmitates nostras & defectus, sola ignorātia exceptа. Et in omnibus aduersis exemplū nobis patientiæ dedit. Tanquam agnus ad occisionem ductus est &c. Et 1.Pet.2. Qui cū malediceretur,nō maledicebat &c. quod psalmista spiritu prævidens prophetico ipsum Christum futurum in exemplum sibi proponit. Cogitans Christus suscepit hominem,& pauper erit non habēs quid Deo offerre posset,nisi seipsum & patientiam in aduersis, eodem modo eius exēplo & ego facere debeo. Et hoc est quod dicit. *Apud me oratio vitæ meæ Deo meus*. q.d. In his omnibus tribulationibus domine Deus noster,nō habeo quid tibi offeram, nisi orationem meā & vitam meam, quæ est apud me, & non extra me,quia intus habeo quod offeram tibi nō de lōginquo offerā tibi thura & aromata, nō de grege vitulum vel arietem. In me est quod tibi offeram.s.oratio vitæ meæ.i.volūtaria oblatio vitę meę quam per aduersitates offero tibi probandā. Et hoc exemplo Christi,qui seipsum obtulit Deo patri. Et hoc est quod subdit. *Dicā Deo susceptor meus es*. Quia sicut suscepisti Christum in aduersitatibus patienter,ita sperando tibi dicam *susceptor meus es*.

Esa 53. 1. Petri. 2. Christus. Oratio Christi.

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus? 700.

Hic cōsequēter ostēdit idem ex beneficiis nobis in aduersitate impensis. Hoc enim ostēdit per modum cuiusdā querelæ dicens Deo. *Quare oblitus es mei*.i. quare pateris me nūc his miseriis vexari? quare sic prolongasti incolatum meum. Videbat enim iste quæ sit dulcedo patriæ, & quanta sint pericula mundi,quæ horrebat. *Et quare tristis incedo &c*. Hic loquitur secundū sensualitatē quæ has horret difficultates. Et hoc est petere quare sic ordinasti quòd solum per tristitiā & aduersitates incedamus ad patriam? Incedimus enim tunc maximè ad patriā, dū nos inimicus affligit,scilicet diabolus tentādo, mūdus alliciendo,carō spiritui repugnando. Et hoc est quod dicit. *Quare tristis incedo*.s.ad patriam: & maximè dum affligit inimicus triplex prædictus. Proponit ergo quæstionem, & ipsam tanquā clarā ex dictis supra,ibi. *In die mandauit*. &c. ipsi nō respondet Et responsio stat in hoc,quia tales miseriæ,& aduersitates inter magna Dei beneficia cōputantur,quia si patienter tollerentur,culpas purgant,augent merita,& ad vitam transmittunt æternam. Sicut enim mali prosperitatibus ad infernum trahuntur, sic econtrario boni aduersitatibus tendunt ad patriam vnde Greg. dicit. Quisquis in via presenti recta agit & aduersa sustinet,laborare quidem ex aduersitate cernitur,sed ad benedictionem hæreditatis perpetuæ cōsummatur. Quisquis verò peruersa agit, & tamē prospera recipit,seq; à malis actibus nec donorū largitate cōpescit,prosperari quidē cōspicitur sed reatui perpetuę maledictionis ligatur. Si ergo iustus à Deo quęrat. *Quare oblitus es mei &c*. Sibi respondet Deus:vt te ad patriam ducam. Arcta est enim via,quæ ducit ad vitam &c. Matth.7.

Greg. 16. mo. cap. 30. Gloria æterna. Aduersitas Prosperitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi, qui tribulant me, inimici mei.

Hoc idem hic inducit ex exquisita diaboli malitia. Tāta est enim diaboli malitia, q̄ ad hoc solū nobiscum in aduersitatibus certat, vt nos peccare faciat per impatientiā, & ex hoc nos ad damnationē trahat. Si ergo hostis malitiam cognoscimus: oportet nos contra ipsum armis patientiæ muniri: propter quod dicitur. Aduersarius vester diabolus, tāquam Leo rugiens, circuit quærēs quē deuoret cui resistite fortes. Et quanto fortiores superat, tanto amplius exulcrat. Et hoc est quod dicit. *Dum confringuntur ossa mea.* Quid enim per ossa, in quibus fortitudo corporis consistit, nisi viri fortes in ecclesia & virtuosi designantur? in quibus maximè Deus laudatur, propter quod Deo dicit ecclesia. Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tui? quia nullus quantūcunq; iustus Deo pōt assimilari. Quādo ergo diabolus aliquē iustum ad impatientiā per aduersa ducere poterit, eidē improperādo lætatur. Et hoc est quod dicit. *Dum confringuntur ossa mea.* i. dum viri fortes ecclesiæ & iusti per impatientiā frangūtur, tunc exprobrauerūt mihi qui tribulant me inimici mei. s. dæmones. Et si quæras, quid exprobrando dicunt? consequenter ostenditur, cum dicitur.

1. Petri. 5.

Ossa.

702. 23. q. 5. ne miremini.

Dum dicūt mihi per singulos dies, vbi est Deus tuus? quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Sic enim loquitur diabolus, vt ad casum ducat in aduersis. *Vbi est Deus tuus?* Hoc enim maximè intentationibus ecclesiæ dicitur fidelibus. *Vbi est Deus tuus?* q.d. Deus tuus nullus est, vel Deus tuus de te non curat, liberet te si potest. Sed quia ex hoc turbatur sēsualitas, ideo ipsam increpat ratio dicēs. *Quare tristis es anima mea?* &c. vt versiculo. 693.

703. Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus.

vt supra versiculo. 694. Quia vt dictum est totus iste psal. agit de beatitudine, ad quā per aduersa tēdimus. Quæro vtrum omnes iusti in cœlo sint æqualiter beati. Ægydius distinctione 49.

Quæstio.

PSALM. XLII.

704. de consec. dist. 2. credere

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me.

Psalmus iste talem habet titulum. *In finem psalmus Dauid* Hic per Dauid secundum magistrum in glo. intelligitur Christus, non vt caput ecclesiæ, sed vt corpus. Ipsa Christi ecclesia, quæ Christi corpus dicitur, scilicet ipsa iustorum congregatio, quæ hic inter malos habitat, habens cum eis multa communia, vt puta nasci, mori, prospera & aduersa, bellum, pestem, salutem & morbos: per hoc enim omnia non discernuntur boni à malis, nec econtrario. Non tamen habet causam istorum cōmunem nec merita: quia aliter & alio merito ista accidunt iustis, aliter malis. Et ideo ecclesia iustorum à malis hominibus petit saltem in futuro separari dicens Deo. *Iudica me Deus &c.* Est ergo sensus tituli. *In finem psalmus Dauid.* i. iste psal. dirigens nos in finem scilicet, tin Deum qui est finis in omnium est Dauid: id est corporis Christi, quod hic loquitur. Intentio psal. est mouere nos, ne in aduersis & pressuris mundi deficiamus. De materia autem supra quam iste psal. fundatur sciendum quòd est eadem cum psalmo præcedente. Quia sicut filij Chore præuidentes spiritu prophetico futuram captiuitatem populi iudæorum per regem Babylonis, ad mouendum eos ad patientiam & ad spem liberationis, fecerunt psalmum præcedentem. s. Quemadmodum desiderat. Sic Dauid eandem captiuitatem præuidens istum psalmum composuit. Prædicta enim captiuitas fuit facta tempore Ioachim regis Iuda, quem rex Babylonis cum suo populo captum adduxit in Babylonem. Sic ergo istum exponendo psalmum, primo applicabo literam psal. ad historiam: secundo ostendā intellectum psal. Quantum ad primum psalmus iste allegat Deo rationem pro sua liberatione, quæ sumitur ex malitia gentis Babyloniæ, quæ idololatriæ erat dedita. Et ideo videbatur rationabile, quòd populus qui verū Deū colebat, ab eius seruitute liberaretur. Et sic iste psal. diuiditur in duas partes: quia populus captiuatus primò à Deo suam petit liberationem, secundo pro liberatione se offert ad gratiarum actionē, ibi. *Et introibo ad altare Dei &c.* Dic vt. N. Quantum vero ad intellectum psal. sciendum, quòd tota eius intentio est mouere fideles, ne hic deficiant in aduersis. Et circa hoc duo facit. Quia primò ostendit mala, quæ hic patimur, secundò ostendit bona quæ in futuro expectamus, ibi. *Et introibo.* Circa primum tria facit. Quia primò suam liberationem postulat: secundò suam tribulationem explicat, ibi. *Quia tu es Deus.* tertiò modum suæ liberationis manifestat, ibi. *Emitte lucem tuam.* Quantum ergo ad primum iste videns malos cum bonis simul corpore mixtos, & bonos à malis multa mala pati, postulat à malis liberari, & si non loco tamen merito, scilicet quòd Deus discernat causam suam à causa malorum, id est ipsam faciat manifestam, dicens. *Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta* Nō hoc petit iustus cōfidens de sua iustitia, sed magis cōfisus de diuina misericordia: vnde gl. *Iudica me Deus &c.* q.d. Nō metuo iudiciū, quia noui misericordiā tuā. Non metuo vltorē: quia te eo gnosco indultorē: timerē, si districtè mecū ageres, misericordia tua opus mihi est. Nā si iudiciū exhibueris sine misericordia, quo ibo? Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? In misericordia ergo tua sperandum est, & insistendum humili confessioni, vnde iudicij metus tollitur vel mitigatur, vt metum pœnæ superet spes gloriæ. Omnis tamen homo iudicium Dei horret. Quid enim faciet virgula deserti: vbi concutitur cedrus paradisi? Ex quibus apparet quòd iste petens à Deo iudicari, primò præsupponit Dei misericordiam, de qua plenè confidit. Item nota quòd duplex est iudicium, & quomodo hic mali cum bonis semper sunt mixti, supra versiculo. 367. Ab homine iniquo & doloso erue me. Hæc est gens non

Dauid. Christum.

non sancta, aqua petit segregari. Vbi notat glossa, quòd iniquus est qui mala facit apertè, sed dolosus qui occultè, à quibus erui postulat, id est separari desiderat, sciens quòd malorum societas multos bonos corrumpit. psalm. Erue me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum est vanitatem, hic est vir dolosus, & dextera eorum dextera iniquitatis, hic est vir iniquus.

705 23. q. 3. fortitudo.

Quia tu es Deus fortitudo mea, quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Hic cōsequenter suam tribulationem explicat. Et ne videatur in tribulationib. diffidere de Deo, primò totum seipsum Deo committit, dicens. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* q.d. Ideo dixi, erue me quia tua est potentia, non mihi arrogo fortitudinē qua mala fero patienter, sed ipsam attribuo tibi, dicēs. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* Qualiter autem Deus dicatur fortitudo nostra, cū nostra fortitudo sit exiis, Dei autē fortitudo immensa, vide superius 439. *Quare me repulisti.* Sed nunquid iustos repellit, cū dicatur. Non repellet dominus plebem suam? Respondeo, quòd sicut anima nō deserit corpus, nisi propter defectum corporis, sic nec Deus aliquem à se repellit ipsum deserēdo, nisi propter defectum alterius ipse prius repellatur. Sed ideo sic nunc loquitur psalmista, dicens. *Quare me repulisti,* cum sis fortitudo mea, quia omnis aliquid petens putat se repulsum statim cum non habet quod petit, cum tamen ex hoc quòd non exauditur ad votū magis fit acceptus, sicut patet de infirmo sanando, quem medicus non exaudit ad votum, sibi concedendo petita, sed magis ad vtilitatem ipsum exaudit illa prohibendo. *Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus.* dic vt supra versiculo. 700.

Quæstio. Psal. 94. Repellit nos Deus quare.

706 Ioan. 1. A.1.

Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Hic manifestat modū suæ liberationis, qui modus est Christi incarnatio, per quā saluari & liberati sumus. Et hāc postulat, dicens. *Emitte lucem tuam, &c.* Ad literam enim Christus dicitur lux & veritas. Dicitur lux. Ioan. 8. Ego sum lux mundi. Dicitur veritas, Ioan. 9. Ego sum via, veritas & vita. Et istam lucem & veritatem mitti in mundum desiderabat dicens. *Emitte lucem & veritatem tuam.* Vnde magister in glo. *Emitte lucem, &c.* id est Christum. Lux enim mundi & veritas patris est Christus, qui veniens in primo aduentu modo discernit causam meritorum, sed in secundo eruet ab iniquo & dolo so: quia mittet angelos suos qui separabunt bonos à malis, triticum à paleis, vt colligāt de regno eius omnia scandala. Et consequenter denotat vtilitatem aduentus Christi dicens, Ipsa scilicet lux & veritas me *deduxerunt & adduxerunt, &c.* Vbi nota q̄ in primo aduentu Christus nos liberauit à peccato portando in corpore suo nostrorum pœnam peccatorum & pro nobis satisfaciendo: quod nemo alicuius facere potest. Et per consequens nos eduxit de manibus diaboli, vt ostendit Magister. Et hoc notans psalmista dicit. *Ipsa me deduxerunt.* scilicet, à peccatis. Deducere enim idem est quod extra ducere, sic enim dicitur Thren. 2. Deduc quasi torrentem lachrymas, id est extra duc. In secundo autem aduentu omnes iustos, in corpore & anima suscitatos adducet ad regnum, d. Venite benedicti, &c. Et hoc notans dicit. *Et adduxerunt in montem sanctum tuum, &c.* Quid enim est mons sanctus domini, nisi gloria cœlestis? Quis ascendet in montem domini, &c. In quo monte sunt tabernacula plura secundū diuersitatem meritorum. Vnde statū gloriæ significabat Petrus per tabernacula, quando vidit gloriā Christi transfigurati. d. Faciamus hic tria tabernacula. Et aduerte quòd licet Christus qui est lux & veritas sit vnus & idem, sit Dei veritas & lux tamē propter diuersa connotata hic ponitur in plurali, cum dicitur. *Ipsa me deduxerunt, &c.* Et nota quàm cōgruè hic verbum incarnatum lucem appellat. d. *Emitte lucem tuam, &c.* Nam secūdum naturales, & vt experiētia docet, lux habet aliquas proprietates, quas omnes eminenter habuit Christus, propter quod & meritò lux appellatur. Lux enim vt patet, est peccatorum correctiua. Est viatorum directiua. Est aduersorum linitiua. Est terrenorum fœcundatiua. Est distinctorum vnitiua. Est oculorum miratiua. Primum patet, sicut enim docet experientia, omnis malè agens timet lucem, nec coram aliis in luce auderet facere, quæ in tenebris nullo vidente facit. Cuius ratio est: quia ipsa lux malè agentes arguit intrinsecus. Vnde etiam ipsi dæmones lucem sustinere non possunt, & ad ortū lucis fugātur. De ipsis dicit psalmista. Ortus est sol, & cōgregati sunt. & incubilibus suis collocabuntur. Vnde & Grego. dicit in hymno hoc. s. Ortu lucis omnis errorum chorus viam nocendi deserit: quia ipsi dæmones non tantum nobis in luce quantum in tenebris no cēre audent. Et hoc confirmans Christus. d. Omnis qui malè agit, odit lucem &c. glo. quia ipsa lux peccata detegendo arguit. Sic & cōformiter Christus ad instar veræ lucis sua puritate peccatores arguendo increpat, vt ex decursu totius sacræ scripturę patet, & Maximè Matt. 23. Væ vobis hypocritæ &c. vnde de ipso dicitur. Lux in tenebris lucet, &c. s. Christus inter peccatores. Sed dolendū est q̄ huic luci peccatores obstinati rebellant, dum suis correctionibus contradicunt, de quibus dicitur. Ipsi fuerunt rebelles lumini. i. Christo, qui eos illuminare venerat, ipsius correctiones contemnentes. Et hoc est quod ipse Christus de seipso dicit Ego lux veni in mundum, & dilexerūt homines magis tenebras quàm lucem, erant enim eorum opera mala. Secundum patet, quis enim gressus suos rectè dirigere potest sine luce? certè nullus, teste saluatore. Si quis ambulat in die non offendit: quia lucem huius mundi videt. Si autem ambulauerit in nocte offendit, quia lux non est in eo. Sic & conformiter Christus ad modum veræ lucis iustos viatores per vias iustitiæ dirigit, ne tenebris operti pedibus affectionū labantur, propter quod de seipso Christus dicit. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. s. iustos per vias dirigēs iustitiæ. Et ideo Christus fuit figuratus in illo angelo luminoso, de quo Apoc. 18. dicitur. Vidi angelū descendentem de cœlo habentē potestatem magnam, & omnis terra illuminata est à gloria eius. Moraliter iste angelus est Dei filius, qui ideo dicitur angelus. i. nuncius: quod propriè sibi competit: quia à patre velut nuncius in hunc mundū fuit missus, vt nobis (secūdū Chrisostomū) annunciaret amicitiam Dei ad nostram factam naturam, diaboli superationem, & apertionē paradisi.

Ioan. 8. Lux dicitur Christus.

Ioan. 9.

Adventus Christi.

Magister. lib. 3.

Thre. 2.

Psalmus. 23

Matt. 17. Luc. Christus.

Ioan. 3.

Psalm. 103.

Ioan. 3.

Matth. 23.

Ioan. 1.

Ioh. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 8.

Ioan. 11.

Ioan. 9.

Apoca. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan. 6.

Hic angelus de cælo descendit: dum pro nobis redi A
mendis de cælo, veniens in vterum virginis nostrã
naturã assumpsit. Ego descendi de cælo, vt faciam
voluntatem patris &c. Hic habet potestatem ma-
gnã. Data est mihi omnis potestas in cælo & in ter
ra. i. in iustis hominibus qui cælum dicuntur: & in
pecc. toribus qui sunt terra. Iste autem angelus dũ
esset in presenti vita tantę fuit sanctitatis quod om
nis terra. i. omnis homo de terra creatus est suis ex-
emplis illuminatus & virtutibus. Erat lux vera quę
illuminat omnem ho. ve. in hunc mundum. scilicet
quantum ex parte sua. Tertium patet, docet enim
experientia oriente solis luce infirmi alleuiantur:
lux incarceratis præstita ipsorum mitigat pœnam:
lux redita cæcis ipsis magnam ingerit consolatio-
nem. Intantum quòd sine luce quasi nullum gau- B
dium potest haberi. Tobias angelo dixit. Quale gau
dium mihi erit, qui in tenebris sedeo: & lumen cœ
li non video, Vnde dicit Damascenus, Lux tene-
bras expellit, mœrores dissoluit: ægritudines alleui-
at: & omnem speciem lætam iocundámque facit:
omnibúsque rebus formam tribuit & decorem. Sic
& Christus ad modum veræ lucis omnes infirmita
tes alleuiat & aduersitates: dum suo, scilicet exem-
plo patientiam nobis tribuit in aduersis. In cuius
prælagium statim ipso nato angelus cum magna lu
ce apparuit pastoribus dicens. Annũcio vobis gau-
dium &c. Dicit magister de proprietatibus rerum
quòd duo sunt pręciosi lapides ad se inuicem quasi
contrariantes, scilicet, sardius & onyx. Nam sardius
sua luce expellit timores & læticiam ingerit, atque C
securitatem. Onix autem habet excitare rixas & li-
tes. Veruntamen sardius positus in præsentia ony-
cis ipsum taliter à suis nocumentis prohibet. Mo
taliter onix qui est lapis nigri coloris significat, ad-
uersitatem, vel etiam ipsum diabolum, qui quantũ
potest nobis aduersatur. Sardius autem qui est ru-
bei coloris ad modum sanguinis, significat Christũ
proprio sanguine rubicatũ. Hic ergo sua præsentia
& luce expellit timorem & securitatẽ præstat, dũ
nostram mẽtem fortificat, ne diabolum timeamus
gandiũ donat, dum spem præmij dat nobis, vt me-
titò Christus sit illa lux de qua Hester 8. Nona lux
oriri visa est gaudium cunctis, honor & tripudium.
Quantum patet. docet experientia quòd illa terra
quam sol magis directè sua virtute tangit illa fœcũ D
dior est: & plures ac meliores fructus producit. Illa
vero quasi sterilis manet: quæ luce solis caret, pro-
pter quod dicitur. Deute. 33. In fructibus lucis solis
& lunæ erit benedictio tua. Sic & Christus ad mo-
dum verę lucis terram nostræ humanitatis fœcun-
dam facit per virtutes & merita: quia ille quem lu-
ce suæ gratiæ tangit: ille fructus bonos facit. In cu-
ius figuram statim cum Christus luce suæ gratiæ
Petrum respexit: ille bonum fructum pœnitentiæ
fecit. Ille autem à quo lucem gratiæ suæ auertit,
nullum fructum bonum potest facere vt ostendit
Magister. Vnde de ista luce cuilibet iusto dicitur. E-
rit tibi dominus in lucem sempiternam. Huius figu
ra habetur Apoca. 21. vbi Ioannes ait. Vidi ciuitatẽ
sanctam descẽdentem de cœlo, habentem claritа-
tem Dei in se: & lumen illius simile lapidi prætio-
so iaspidis & crystalli. Hæc enim ciuitas dicitur ani
ma sancta, in qua Deus habitat per gratiã & requie-
scit. Eccle. 24. In ciuitate sanctificata requieui, quæ
de cœlo dicitur descẽdere: quia omnis gratia & vir
tus per quã Dei ciuitas efficitur, de cœlo descẽdit
à patre luminum. Iac. 1. Sed attende q̃ lumen istius

Psal. 18.

Esth. 8.

Deute 33.

Matt. 26.

magister lib. 2. dist. 25
Esa. 60.
Apoca. 21.

Eccl. 24.

Iac. 1.

ciuitatis, per q̃ fœcũda redditur, est simile Iaspidi
& crystallo: quia Christus, qui verum lumen est, fœ
cundans animam, istorũ lapidum in se cõtinet pro-
prietates. Nam secũdum magistrũ de proprietatib. de proprietatibus rerum lib. 11.
rerũ. Iaspis præstat fœcunditatẽ generationis, vnde
& mulieres parturientes iuuat. Crystallus autẽ ra-
diis solis oppositus ignẽ de se excutit & accẽdit pa-
leas. Sic & Christus lux animarum nostrarũ ad mo
dum crystalli ignem charitatis de se excutiens pa-
leas aridas. i. animas nostras ad suum amorẽ accen-
dit, ipso dicente. Ignem veni mittere in terram, &c. Luce. 12.
Item ad modum iaspidis præstat generationis fœ-
cunditatem, dum lucem suæ gratiæ nobis infundit,
quæ in nobis bona opera generat, dum de tenebris 1. Petri. 2. Ephe. 5.
nos vocauit in admirabile lumen suum. Sic ergo
Christus ad modum veræ lucis terram nostræ hu
manitatis fœcundat. Fructus lucis est in omni bo-
nitate iustitia & veritate. Quintum patet: est enim
lux quoddam vinculum quo cœlum & terram cõ-
nectuntur: quia lux de cœlo ad terrã effusa est velut
medium continuãs cœlũ cum terra. Et ideo ab an-
tiquis ipsa lux est dicta catena aurea ligans cœlum
cum terra: quia vna lux numero omnia à cœlo vsq;
ad terram includens comprehendens illuminat. Lu- Iob 37.
men illius super omnes terminos terræ. Sic & Chri
stus vt vera lux distincta copulat, dũ in vna persona
Deum & hominẽ coniungit, ac etiam dum nos per
peccatum separatos à Deo vt verus mediator Deo
copulauit. de quo Iob 33. Hæc omnia operatur per Iob 33.
singulos vt reuocet animas eorum à corruptione,
& illuminet in lumine viuentium. Et ideo vos per
Christum, qui eratis aliquando tenebræ, nunc autẽ Ephe. 5.
lux in domino, vt filij lucis ambulate. Sextum pa-
tet, vnde dicit Damascenus, quòd sine luce omnia
occulta sunt & ignota. Aufer lumen, & omnia in te Ephe. 5.
nebris ignota manebũt, vnde Ephe. 5. Omne quod
manifestatur in lumine est. Sic & Christus est om-
nium occultorum manifestatiuum, dum luce suæ Ioan. 8. Esa. 60.
sapiẽtię nostras illustrat animas. Ego sum lux mun-
di, qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris, &c. In
cuius figura dicitur Exo. 10. In tota terra Ægypti
erant tenebræ, vbicunq; autẽ habitabant filij Israel
erat lux. Sic verè moraliter, Ægyptus qui interpre-
tatur tenebra vel obscuritas, significat homines in
tenebris peccatorum existentes, de quibus dicitur Esa. 31.
Esa. 31. Væ his qui descendunt in Ægyptum. Filij
autem Israel qui interpretantur videntes Deum si-
gnificant fideles, qui Deum hic vident per spem, in
futuro autem facie ad faciem videbunt. In terra er-
go Ægypti sunt tenebræ: quia peccatores hac luce
quæ Christus est, priuati sunt. Sed vbi habitant filij
Israel, id est iusti & contemplatiui, est lux: quia in ta
libus habitat Christus ipsos ad supernorum cogni Eccle. 24.
tionem illuminando, dicente Christo. Ego illumi-
nabo omnes sperantes in domino. Quid ergo mi-
rum, si psal. sub nomine lucis Christum petit incar-
nandum, dicente. *Emitte lucem tuam & veritatem
tuam; ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem san
ctum tuum, & in tabernacula tua.*

Et introibo ad altare Dei, ad Deum
qui lætificat iuuenturem meam. 707 11. q. 1. tenetur.

E

Hic cõsequenter ostendit bona quę expectamus
in futuro, & tria facit. Quia primò æternã explicat
lætitiam, secundò diuinã recognoscit gratiam, ibi.
Confitebor. tertiò in Deo suam ponit confidentiam:
Spera in Deo. Quantum ad primum sciendum quod Altare.
quamuis altare sit multiplex vt ostẽsum fuit versi.

372.

372. tamẽ aliter hic altare accipitur: scilicet pro glo A
ria cælesti quę dicitur altare. Quoniam sicut hic in
altari Christus per fidẽ esse creditur: ita in illa glo-
ria per speciem facie ad faciem cernitur. Vnde de
gloria cœlesti sub nomine altaris dicitur. Angelus
stetit ante altare aureum habens thuribulum aureũ
& data sunt ei incẽsa multa, vt daret de orationib.
sanctorum super altare aureum, quod est ante thro
num. Quod ideo dicit: quia beati angeli oratio-
nes nostras ante conspectum Dei offerunt: sicut &
nos oblatiões nostras ante altare offerimus. Et hoc
sonat nomen altaris: quòd componitur ex altus &
ara quasi alta ara. Et ad istud altare: hic iustus intro
ire desiderat nunc dicens. *Et introibo ad altare &c.*
Vbi gl. i. ad illud mirabile altare cœlestis Ierusalẽ: B
ad quod qui accedit sumitur in holocaustum; diui
no igne totus succensus. Et ibi notat glo. quòd ad
altare missam celebraturus sacerdos istum versicu-
lum accedẽs dicit. *Introibo ad altare* &c. q.d. Deside
rio illius superioris altaris ad hoc altare visibile ac
cedo: nõ caduca petituras: vt Christi celsitudinem
humilis sequar. Et quòd de isto altari gloriæ intel-
ligat subdit. *Ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.*
Quod ideo dicit: quia omnes cœlestem gloriam in
trantes: in iuuenili ætate resurgent, scilicet, in ætate
triginta duorum annorum & trium mensium si- Ephe. 4.
cut fuit Christus: secundum quòd dicit apostolus
ad Ephe. 4. Quia omnes occurremus in mensuram
ætatis plenitudinis Christi, vt ostendit Magister li-
bro. 4. distin 44.

C

708 Confitebor tibi in cithara Deus, Deus
Vide 4. tenetur. meus: quare tristis es anima mea, &
quare conturbas me.

Hic diuinam recognoscit gratiam. Notat hic
quòd aliud est confiteri Deo vel Deum laudare in
cithara: aliud in psalterio. Quoniam cithara in infe- Cithara. Psalterium. Laudare Deum.
riori parte sonat: sed psalterium in superiori. Et
ideo qui præcepta Dei facit & nõ patitur in psalte-
rio confitetur: qui verò facit & patitur quod est ex
inferiori natura in cithara confitetur. Et est sensus
confitebor tibi in cithara, id est gratias agam tibi in
tribulatione. &c. patet in superiori psalmo.

708 D

Spera in Deo, quoniam adhuc con
fitebor illi, salutare vultus mei & Deus
meus.

Hic vt supra versiculo. 694. Quia tactum est su-
pra quòd omnes resurgent in iuuenili ætate. Ideo Quæstio
quæro vtrum omnes in eadem ætate ad altare cœ-
leste introibunt. Ægidius distinctione. 44. circa lite-
ram.

PSALM. XLIII.

709 E

DEus auribus nostris audiuimus, pa-
tres nostri annunciauerunt nobis.

Titulus. *In finem filiis chore ad intellectum.* Ad hu-
ius tituli intelligentiam est sciendum: quód contra
rio modo se Deus habebat in antiquo testamento
cum populo suo, quàm se modo habeat in nouo.
Quoniã in antiquo testamento multis iustis cõtu-
lit Deus abũdãter tẽporalia bona tãquam rudibus:
ex hoc alliciens eos ad suum cultum: paucos vero
in operatione affligi permisit. In nouo autem testa- A
mento oppositio modo facit, quia paucis iustorum
florem mundi alium rerum apponit & multos pati
& affligi permittit, castigans eos tanquam filios, vt
fiant filij Choræ. i. Caluariæ Christi. s. passionis. Et
dicãt alia bona esse quærẽda quæ nõ sunt cõmunia
malis, scilicet bona spiritualia & ęterna, quę figurã-
tur per illa temporalia bona quę populo rudi data
fuerũt Et sic in antiquo testamẽto suis dabat Deus
tẽporalia bona & inferiora. In nouo autem dat spi-
ritualia bona & superiora. Et ad hoc significadum
ordinauit ecclesia quòd prophetiæ, quę de veteri
testamẽto leguntur voce submissa terminẽtur. Sed
epistolæ quæ de nouo testamento sumuntur, voce
eleuata finiũtur, quia ibi scilicet in veteri testamen
to tẽporalia & inferiora bona promittebantur, hic B
autẽ, id est, in nouo testamento superiora & æterna.
Et ad hoc significandum in titulo ponitur *ad intelle
ctum.* Et est sensus tituli, psalmus iste dirigens nos
in finem, id est in Christum, attribuitur filiis chore,
id est filiis passionis Christi, scilicet, sanctis martyri-
bus, quorum vox hæc est. Et hoc ad intellectum. s.
vt ex hoc intelligamus cur martyres Deus videtur
reliquisse eis subtrahendo tẽporalia, & ipsos permit
tẽdo affligi, cum patres antiquos defenderit valida
manu, & ipsis cõtulerit tẽporalia bona. Quod ideo
facit Deus vt desiderent æterna, & temporalia non
ament, nec sic sibi quęrant fieri sicut rudibus est fa
ctum. Illis enim prospera concessit Deus vt crede-
rent. Istis aduersa infert vt futura quæramt: & intel-
ligant per temporalia illorum significari spiritualia
sua. Et sic iste psalmus est quædam infirmorum cõ
fortatio. De historia autem psal. notandum quòd
filij chore spiritu prophetico eleuati præuiderunt
persecutionem populi iudæorum tũc futuram sub
Antiocho nobili factam tempore Machabæorum,
de qua diffusè habetur in duob. libris Machabæo-
rum. Vnde in isto psalmo loquuntur in persona po
puli oppressi ab ipso Antiocho. Et secundum hoc
psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primò descri
bitur antiquorũ beneficiorũ Dei recordatio, secun
dò ponitur præsentium malorum deploratio, ibi.
Nunc autem repulisti. tertiò pro liberatione ponitur
diuinæ misericordiæ imploratio, ibi. Hæc omnia,
&c. Dic vt. N. Quantum verò ad intellectum psal. D
tota intentio istius psalmi est, nos inducere ad con
temptum terrenorum & ad desiderium æternorũ.
Et secundum istũ intellectũ psalmus iste diuiditur
in partes tres. Quia primò patrib antiquis multa fa
cta numerantur beneficia, secundò præsentis tẽpo-
ris multiplex recolitur miseria, ibi. *Nunc autem repu
listi.* tertiò pro adiutorio Dei imploratur misericor
dia, ibi. *Exurge quare obdormis* Prima in tres: quia pri
mò ponitur beneficiorum Dei perceptio, secundò
beneficiorum explicatio, ibi. *Opus, &c.* tertiò pro be
neficiis gratiarum actio, ibi. In Deo laudabimur.
Quantum ad primum, quòd hic filij Chore non lo
quuntur in persona propria dicens. *Deus auribus no
stris audiuimus, &c.* sed in persona populi futuri. Vt
enim patebit, ipsi loquũtur de beneficio quo Deus
extraxit patres miraculosè de Ægypto, quo ipsos
miraculosè per desertum adduxit: & in terra promis
sionis collocauit. Ista autem Dei beneficia isti nõ
audierunt ab aliis, nec fuit expediens q̃ patres sui
hæc narrarent eis, quoniam ipsi præsentes erant, &
oculis propriis conspexerant. Loquuntur ergo in
persona futuri populi. s. tempore Machabeorũ, qui
talia Dei beneficia audierant à patribus eorum, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

710

1.Machab.4. in oculis conspexerãt. Sic enim iudas Machabæus A consortando populũ, multoties sibi narrabat dicta Dei beneficia. Memẽtote quomodo salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cũ persequeretur eos Pharao cũ exercitu suo. Et hoc est quod illi recolẽtes Deo dicebãt. *Deus auribus nostris audiuimus, &c.*

Opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Hic fit beneficiorũ explicatio. Et diuiditur in partes quinq; secũdũ quòd quinq; beneficia in singulari facta cõmemorat. Primũ est mundi creationis. secundũ introductio in terrã promissionis, ibi. *Manus tua.* tertium est Christi incarnationis, ibi. *Non enim in brachio.* quartũ est nostrę redemptionis, ibi. B *Tu ipse rex meus.* quintum est diaboli superationis, ibi. *In te inimicos.* Quantum ad primũ agit de beneficio creationis mundi, quo Deus sua gratuita bonitate totum mundum de nihilo creauit, & creatũ sub potestate hominis dedit. Quare autem hic ista beneficia cõmemorat, est ratio: quia volens exprimere magnã præsentis temporis miseriam, in quã nos Deus permittit cadere, ostendit primò Dei beneficia, quibus ante Deus exaltauit hominẽ: quia opposita iuxta se posita magis eluceſcunt. Agẽs ergo de beneficio mundi creationis, dicit. *Quia audiuimus à patribus nostris?* Respondet. *Opus quod operatus es in diebus eorum, &c.* Tẽpus enim creationis mundi vocantur dies antiqui, quia cæteris antiquiores, vocãtur etiam dies patrũ nostrorum: quia omnia illa propter hominẽ creata fuerunt. Quamuis enim Deus semper operetur. Pater meus vsq; modo operatur, &c. tamen illo tempore creationis mundi scriptura dicit Deum spiritualiter operatũ, quia omnia genera creaturarum condidit. Et post dicit eum quieuisse ab omni opere, non quia nunc & cõtinuè nõ operetur: quia omnia quæ fiunt ipse facit. Sine ipso factum est nihil. Sed quia post nouã creaturarum genera non cõdidit, vt dicit Aug. Et per istam operationem vult psalmista intelligere, quòd omnia illa creationis opera etiam nunc Deus specialiter operatur in nobis, quod satis deduxi supra versic. 253. vide ibi.

Creationis mundi opus

Ioan.5.

711
7.q.1 cum percussio.

Manus tua domine gentes disperdidit & plantasti eos, afflixisti populos & expulisti eos.

Hic agit de beneficio liberationis de Ægypto & introductionis in terrã promissionis. Quãdo enim Deus eduxit Israel de Ægypto, multas gẽtes disperdidit, multas afflixit, & multas eiecit. Nam disperdidit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro, & per desertum multos resistere volentes populo Dei, & etiã multos in terrã promissionis, quos filij Israel occiderũt gladio, vt patet in libro Iosue. Aliquos vero afflixit diuersis plagis, sicut Philisteos.

Liberatio de Ægypto

1.Reg.4. Aliquos vero eiecit; quia multi ante introitũ filiorum Israel in terram promissionis audientes quòd Deus siccauerat mare pro filiis Israel, & eis viã fecerat per medium Iordanis, timore istorũ fugerũt. Et omnibus istis gentibus eiectis plantatur. id est firmauit populum suum in terra promissionis. Et hoc est quod hic dicit. *Manus tua domine.* i. potestas tua quæ per manum designatur, *gentes disperdidit.* s. alios submersit, alios occidit. *Afflixisti populos.* s. Philistinorũ. *Et expulisti eos,* qui timore tuo recesserũt. E *Et sic plantasti eos.* s. filios Israel in terra promissionis. Simile habetur psal. 79. Vineam transtulisti de Ægypto, eiecisti gentes & plantasti eum. Per hoc enim psalmista vult ostẽdere quòd omnia ista spiritualiter hodie fiunt in nobis: quia vt nos plantet in terra promissionis. s. cœlestis patriæ per amorẽ à nobis gentes. i. vitia expellit, quod patet considerãti quas gentes de terra promissionis eiecit. Sex enim nationes gentiũ inde eiectæ fuerunt. De quibus dicitur Exo. 33. Eiiciet dominus Chananæum, Amorræum, Ethæum, Euæum, Hiebusæum, & Pherezeum. Iste enim sex nationes malorum hominũ quæ tẽpore antiquo terrã promissionis occupabãt iniustè, significant sex vitiorũ genera, quę ante Dei ortum nostram animã occupant, quas hodie Deus per suam gratiã expellit: quia expellit Chananæum cupiditatis & auaritiæ. Amorræum carnalitatis & luxuriæ. Ethæum torpeditatis & acidiæ. Pherezæũ temeritatis & superbię. Euæum iniquitatis & inuidiæ. Hiebusæũ obscuritatis & ignorantiæ. De quibus omnibus nunc dicitur. *Manus tua domine gentes disperdidit, &c.* Primò expulit Chananæum cupiditatis, &c. Chananęus enim cõmotio interpretatur. Et quid magis totum cõmouet orbem quàm peccatum auaritiæ? Quod commouet sæculares & clericos, famulos & dominos, fœminas & masculos. Hiere. 6. à maiore vsq; ad minotẽ, quo ad laicos, à propheta vsq; ad sacerdotẽ, quò ad clericos omnes auaritię studẽt. Et hunc Chananæũ eiicit Christus à nobis suæ paupertatis exẽplo: quia cũ dives esset C pauper pro nobis fieri voluit, &c. Secundò Amorræus significat viriũ luxuriæ. Amorræus enim idẽ est q. reus Amor, & significat vitium luxuriæ quo diabolus amore reo personas adinuicẽ ligat vt eas capiat facilius, quoniã voluptates arma sunt hostis antiqui ad miseras animas capiẽdas, extra de renuntiis cum pridẽ. Et hunc eiecit Christus à nobis castitatẽ docens seruare, dicẽs. Sint lumbi vestri, &c. Tertiò Etheus significat peccatum acidiæ. Ethæus enim formidans interpretatur. Et quid magis formidare facit hominẽ ne ad opera surgat pereagenda quàm acidia? Et hũc à nobis Christus eiecit, suo exemplo nos docens, semper patris facere voluntatem, dicens. Meus cibus est vt faciã voluntatẽ eius qui misit me. Quartò Pherezæus significat peccatum superbiæ. Pherezæus enim separatio interpretatur, quod maximè conuenit superbiæ: quæ dæmones à Deo separauit atq; homines. Et hũc à nobis Christus eiecit suæ humilitatis exemplo dicẽs. Discite à me, &c. Quintò Euęus significat peccatũ inuidiæ, quia Euæ⁹ interpretatur pessimus, & significat peccatũ inuidiæ, quod præ cæteris est peius, eo q. inuidia in interioribus medulis radicẽ habet absconditã. Hunc à nobis eiecit suę charitatis exẽplo, qua pro nobis seipsum dedit in mortẽ. Maiorẽ chatitatem nemo habet, &c. Sextò Hiebusæus significat ignorantiam, interpretatur enim conculcatio. Et quid magis conculcat hominem quàm ignorantia, per quam bestiis similis efficitur? Homo cum in honore esset non intellexit, &c. filiæ sunt ergo gẽtes, quas manus domini eiicit à nobis, vt nos per amorem plantet in terram promissionis, de quib, nunc ait psal. *Manus tua domine, &c.*

Psalmo 79.

Exod. 33.

Exiit. Peccatum. Genera.

Hiere. 6.

2. cor. 8.

Luce. 13.

Matth. 11.

Ioan. 13.

Psal. 118. Reg. Beth. 6.

Psal. super flumina. de nouali. 137.

Non enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluabit eos.

Hic

Hic consequenter agit de beneficio incarnationis. Vbi sciẽdũ quod à gaudiis paradisi per peccatũ expulsi, ad illa reuerti ꝓpriis viribus non poteramus. Et ideo filius Dei carnem susceꝑit, vt perditũ hominẽ ad regna cœlestia reuocaret. Et ideo circa istud duo facit. Quia primò ostẽdit quod homo nõ potuerat redire per seipsum, secundò quod reductus fuit per Christum incarnatum, ibi. Sed dextera. Quãtũ ad primũ hoc ostendit sub exẽplo antiquorum patrum. Quia si antiqui patres nõ potuerunt intrare terrã ꝓmissionis virtute ꝓpria, quantò magis nos terrã cœlestis patrię viribus nostris intrare poterim⁹? Et hoc est quòd dicit. *Non enim in gladio suo possederunt terram &c.* Similiter nec nos gladio nostro terrã possidemus. Vbi nota quod p gladium in scriptura pœna significatur, qua quis, scilicet, punitur ab B alio vel ponit seipsum, propter quod dicit apostol⁹. Nõ sine cã gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malè agit. Et sic gladius dicitur alien⁹, qñ pro peccatis nostris punimur ab alio. Dicitur autẽ noster, qñ nosipsos propter peccatum punimus, scilicet, per pœnitentiam. Quid est enim dicere. *Non enim in gladio suo possederunt terrã*, nisi q. homo non est per se sufficiens ad puniẽdum peccatũ suũ, vt pro ipso plenè per seipsum satisfaciat? Et sine debita peccati satisfactione, nullus regnũ cœleste potest intrare. Et hoc est quod statim infetius dicit. Gladius meus non saluabit me. *Et brachiũ eorum non saluauit eos.* Vbi notãdum quod per brachiũ virtus corporalis ostenditur & potestas. Populus aũt iudęorum multos contrarios habuit, ante- C quã terram promissionis posset possidere, qui ipsũ totaliter delere cupiebant, à quib omnibus fuerũt saluati, sed nõ potestate propria, sed diuina. Et hoc est quod dicit. *Et brachium eorũ non saluauit eos*, scilicet ab inimicis. Consimiliter ergo per brachiũ intelligitur virtus spiritualis & bona operatio. Posuit vt arcum æreum brachia mea. Per hoc ergo vult psalmista intelligere, quod homo per se tãtã virtutem & opera bona habere non potest, quod per ipsa saluetur. Et hoc est quod dicit. *Et brachium eorũ* scilicet, virtus vel operatio ipsorum, non saluabit eos. Sed quid nos saluat, subdit: quod Christus incarnatus dicit Deo.

Gladius.

Rom. 13.

Brachium.

Psalm. 32.

713

Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui, quoniam cõplacuisti in eis.

Per hoc quantum ad literã intelligit quod non propria virtute vel potestate, sed solũ potestate diuina fuerunt ab inimicis saluati & possederunt terrã promissionis. Et per hoc vult intelligere quod sola virtute Christi incarnati ab inimicis spiritualibus saluamur, & ad possessionem cœlestis patriæ introducimur. Vbi notandum quod hic Christum triplici nomine describit, quia ipsum vocat dexteram brachium & illuminationem. Primò ergo Christus incarnatus per dexterã significatur, cuius ratio est, quoniã secundũ Isidorum, dextera dicitur à dando quia per ipsam pignus pacis dabatur antiquit⁹. vn- E de. 1. Macca. 6. dicitur. Demus dexteras hominib. istis. Et ratio potest esse, quia pars dextera est principiũ motus, & mẽbra dextera sunt fortiora sinistris, secundũ Philosophũ. Et ideo qui dat alteri dexterã signũ facit quod sibi adimit potentiam ad nocendum, immo quasi voluntarium sibi præstat impedimentum nocendi. Sic & Deus pater in signum hominibus concessum filiũ suum vt dexterã suã nobis dedit in assumptione nostræ humanitatis. Me- Psalm. 62. suscepit dextera tua id est filius tuus: in cuius signũ tunc angeli cãtauerũt. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax &c. Et ideo datio dexteræ fuit conueniẽs signum pacis. Quia in dando nobis dexteram, quasi sibi ademit potestatẽ nocendi, immo quod plus est mirabile, vt securiores essemus, hanc dexteram permisit fortiter ligari & clauis affigi cruci, vt quasi impotẽs ad nos percutiendũ redderetur. Et ideo si timemus potentiam Dei patris, summõ remediũ est fortiter amplecti & stringere dexterã suam, nec ipsam dimittere. Tunc enim si percutiat, percutiet solũ sinistra: cuius percussio tolerabilis est. Nã ablatio ærernorum pertinet ad dexteram, ablatio vero tẽporalium ad sinistrã. Lõgitudo dierum in dextera illius: & in sinistra illius diuitiæ. vnde psalm. 20. Dextera tua inueniat omnes qui te oderũt, pones eos vt clibanum &c. Ista est ergo illa dextera, cui⁹ virtute saluamur. Dextera domini fecit virtutẽ, dextera domini exaltauit me. Secundò Christus vocatur brachium. Cuius ratio est. Nam secundũ Catholicon: brachiũ dicitur a bari, quod est forte. Et quis fortior Christo cui data est omnis potestas in cœlo & in terra? propter quod sibi nullus resistere põt. Propter quod dicitur Sapiẽ. 11. Virtuti brachij tui quis resistet? Quoniam tanquam momentum stateręq; sic ante te est omnis orbis terrarum. Momentum enim stateręq; quasi nullam habet resistentiã quia cum stathera in æqua lance manet, nulli ponderi addito resistere potest, quin statim cadat deorsum. Sic & per comparationem omnis creatura respectu brachij potentiæ Christi. Propter quod dicitur. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum id est diabolũ. In brachio virtutis tuæ depopulisti omnes inimicos tuos. Tertiò Christus dicitur illumi- Vultus. natio vultus diuini. Vbi notandum quod vultus Dei dicitur gloria æterna, in qua Deus clarè cognoscitur. vnde Grego. super illo verbo Io. 36. Qui Greg. 17. mo. cap. 13. tenet vultum sũi sui. dicit. In vultu solet cognitio designari. Solij ergo sui vultum Deus tenet à nobis in hac vita, regni eius gloria, non quanta intrinsecus habetur cognoscitur, super quo recte expandi nebula dicitur, quia sicut est illa cœlestis regni gloria, non videtur &c. Sed quis amplius cognitionem istius vultus nobis dedit quam Christus, qui primus regnum cœlorum prædicauit? Et sic vultũ Dei illuminauit, quando æternam gloriam nobis in lucem posuit, propter quod Christus lumen vultus tui Dei dicitur. Domine in lumine vultus tui Psalm 88. ambulabunt, id est, in Christo, scilicet per eius exempla. Quibus omnibus consideratis benè de Christo, qui nos saluauit dicit. Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui, scilicet, Christus illos saluauit. Et vnde hoc facit? certè nõ meritis nostris, sed solum gratuita sua bonitate, quod notans dicit. *Quoniam complacuisti in eis*, id est hoc feciſti ex beniuolentia tua. Et istam complacentiam sancti patres supplicitèr postulabant, dicens. Complaceat tibi domine, vt eruas me. Sed Psalm. 39. quia dictum est, quod sine Christo de peccatis nostris non valemus satisfacere, versiculo 713. Ideo aũ quæro vtrum peccator de peccato commisso Deo possit satisfacere Ægidius distin. 15. Quæstio

Dextera.

Psal. 117.

Brachium.

Matt. vltio. Sapien. 11.

Psalm. 88.

Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui

714.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui mandas salutes Iacob.

Hic consequenter ostendit beneficiũ nostræ redemptionis. Vbi notandum quantũ ad literã quod antiqui patres vt Moyses, Iosue, Gedeon & alij bellatores populi Dei, videtes victorias mirabiles quas Deus dabat eis contra hostes suos, vt vnus fugaret mille, & duo decem millia, istas victorias nõ sibi, sed Deo attribuebant, ex hoc sperãtes etiã in futurum per Deum de inimicis triumphare. Vnde & Iudas dicebat. Non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cœlo. Sic & antiqui bellatores Deo attribuentes victorias suas dicebant. *Tu es ipse rex meus*, scilicet, qui me regis in bellis contra hostes. Et Deus meus per specialem cultum, quia solum tunc notus erat in Iudæa Deus. *Qui mandas salutes Iacob. Mandas* id est facis. *salutes* id est victorias. *Iacob* id est populi hebræorum, qui exiuit de Iacob per duodecim patriarchas filios suos. Ex ista autẽ litera psal. vult intelligere beneficium nostræ redẽptionis. Quia sicut Deus sua virtute contra hostes corporales victoriã dabat illis eos liberãdo & saluãdo ab inimicis. Sic & modo Christus qui est rex in quantum homo. Ipse est rex regũ & dominus dominãtium, qui etiã est Deus ratione suppositi, quia verbum caro factũ est, nunc saluté nostram operatur, nos à peccatis redimẽdo. Et hoc est quod dicit. *Qui mandas salutes Iacob.* Per Iacob intellige omnes fideles qui supplantant diabolũ, carnẽ & mundum. Nam Iacob supplantator interpretatur. Et hanc nobis salutem per Christum esse factam ostẽdit Zacharias dicẽs. Benedictus dominus Deus israel, qa visitauit & fecit redemptionẽ plebis suæ. Sequitur Saluté ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderũt nos quod de hostibus spiritualib. intelligitur. Vnde Origenes dicta verba exponẽs ait, Nõ ãt putemus nunc de corporalibus inimicis dici, sed de spiritualib. Venit enim dominus Iesus fortis in prælio destruere omnes inimicos nostros, vt nos ab eorum insidiis liberaret. Sic ergo meritò Christo dicamus. Salus nostra in manu tua est. Quod nunc attendens psalmista, ait Christo. *Tu es ipse rex meus & c. qui mandas salutes Iacob.*

1. Macha. 3.

Saluté Christo operatur

Exod. 19.

Victoria est Dei.

Luce. 1.

Origenes.

Gene. 47.

714. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Hic cõsequẽter agit de beneficio diabolicę superationis, s. qualiter cõcessum est nobis per Christũ vt diabolum superare possimus. Et quantũ ad hoc tria facit. Quia ad hoc ostẽdit primò quod in Christo nostra debet esse cõfidẽtia. Secũdò quod de nobis debet esse diffidẽtia, ibi, *Non enim in arcu.* Tertiò quòd per Christũ habetur, ibi. *Saluasti enim nos.* Quantũ ad primum notandum quantũ ad literam quod iste victoriã inimicorum suorum omnẽ corporalium ipsi Deo iã attribuerat, dicens. *Non enim in gladio suo possederunt terram & c.* Et ex præteritis sumebant spem futurę victorię de hostibus futuris. Et hoc est quod nunc pro futuris spem in Deo ponens dicit. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu* i. per tuam virtutem fugabimus inimicos nostros. *Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis* id est eorum insultus non timebimus, confidentes in virtute tui nominis. Quia turris fortissima nomen do

Proverb. 18.

mini, ad ipsam currit iustus & saluabitur. Per hoc autẽ spiritualiter vult intelligere quod inimicos nostros spirituales per Christum superamus. Hoc maximè, quia Christi virtute ipse diabolus manet ligatus, ne ad libitum nos seducere possit. Dicat ergo Deo. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* Vbi notandum quod per cornu Christi potestas designatur de quo Lucę. 1. Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui, vbi Chrysostomus ait. Cornu salutis vocat potentiam Christi, à brutis animalib. illud accipiens, quibus loco fortitudinis Deus cornua dedit. Nec mirum si Christus per cornu magis significatur quam per alia ossa, quoniam vt ait Beda. Omnia inquit ossa carne sunt inuoluta, cornu excepto quod carnem excedit. Et ideo Christus cornu vocatur, quia ipso mundus & gaudia carnis superantur. Vnde de ipso dicitur. Protector meus & cornu salutis meæ. Item notandum quod cornua sunt animalibus data loco armorum, non solum ad defensionem, sed etiam ad inuadendum. Et ideo Christus dicitur cornu, quia per ipsum inuadimus spiritus malignos. Notandum autẽ quod (sicut dicit philosophus) quando animal hẽt vnum solum cornu, illud hẽt in medio capitis, sicut patet de vni cornio. Sic & Christũ qui est vnicum cornu nostrũ in medio capitis nostri. s. nostræ mentis hẽre debemus semper, vt dicere possimus cum psal. Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Qui autem istud cornu sic hẽt in medio mentis, nullum hostem dẽt timere. Dicit enim Vegetius lib. 1. Necesse est vt dimicandi acriorem audaciam sumat, qui munito capite vulnus non timet. Qui vero habet Christum in capite, satis est munitus. Sic munitus & cornutus erat Moyses, de quo dicitur Exod. 34. Cornuta erat facies Moysi ex consortio sermonis domini. id est Christi. Et talis acriorem audaciam impugnandi dæmones habet, vnde dicit. In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Sed aduerte quod aliqua cornua sunt magis impedimenta salutis, quam iuuamenta. Dicit enim Philosophus, quod aliqua animalia non habent iuuamentum magnum à cornib. sicut cerui. Quia magnitudo corporis & multiplicatio ramificationis cornuum est propinquior suo nocumento quam iuuamento. Et Albertus. 12. de animalibus dicit, quod cornua cerui magis sunt purgamenta naturæ, quam iuuamentum. Et propter hoc eiicit cervus cornua sua. Sic & moraliter quidam potentes sæculi cornua habent magna, id est, potestatem in hoc mundo, de quibus Ezechi. 34. Cornibus vestris ventilabatis omnia. Sed talia cornua non sunt ad iuuamentum salutis, sed potius impedimẽta, quia multitudo ramificationis eorũ est eis nociua, vt facilius capiantur. Et ideo tanquã nociua sunt reiicienda, alioquin à domino sunt cõstringenda. psalm. 74. Omnia cornua peccatorum confringam. Non ergo sic, sed totam fiduciam nostram in cornu Christi potestatis ponamus, dicentes. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.*

Corn. Christi fit pueri Luce. 1.

Beda. Cornu. Philosophus. animalia.

Psalm. 74.

Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.

Postquam ostendit quod in Christo tota nostra debet esse confidentia. Ex hoc sequitur quod nullam confidentiam in viribus nostris debemus ponere, quia à nobisipsis non possumus habere salutem,

tem, propter quod quantũ ad literã antiquus dicebat populus. *Non enim in arcu meo sperabo & c.* Per hoc autem spiritualiter psalmista vult intelligere, quod nullus in seipso quantumcunque sapiens vel potẽs cõfidere dẽt. Et notãter dicit se non speraturum in arcu suo neque in gladio. Vbi nota quod duo maxime sunt in quibus mundani confidunt, quia aliqui in sapientia vel astutia sua, aliqui autẽ in mundi potentia vel diuitiis. Iste autem dicit in neutro esse confidendum. Per arcum enim qui fertit à longè intelligit sapientiam mundi vel astutiã quæ à lõge scit de rebus iudicare. Sed per gladium intelligit potestatem, quæ alios ferit de propè. Multotiens enim & sæpe accidit, quod arcus, id est sapientia vel astutia mundi decipitur & superatur. 1. Regum. 2. Arcus fortium superatus est. Sic & de mundi potentia. Deposuit potentes de sede &c.

Confidit in sapientia sua. Gladium proiicat potestatem.

716. Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti.

Hic consequenter concludit quod per Christum omnis nostra constat victoria. Quantum ad literã clarus est textus, quia omnem victoriam de hostibus habitam attribuit Deo. Quantum vero ad intellectum psalm. hoc idem intelligitur de hostibus spiritualibus. Et secundum glo. hic ly *saluasti & cõfudisti*, quamuis sint temporis præteriti, tamẽ accipiuntur pro tempore futuro, vt sit sensus. *Saluasti*, id est saluabis *Confudisti* id est confundes, quia prophetæ quæ reuelata habent à Deo futura, ita certũ habent illa futura, sicut certum est præteritum esse præteritum. Ideo de futuris multoties loquuntur per verba præteriti temporis. Et nota quod idẽ est nos saluare, & hostes nostros confundere, quia eo ipso hostes nostri quo de nobis intẽtum suum habere non possunt, confunduntur in seipsis. Et nota quod in hoc Christus dęmones nos odientes confundit, quod nos tripliciter saluat. s. primò nos saluat per pœnitẽtiam de sceleribus, quia virtute passionis Christi nostra pœnitentia ad nos saluandũ habet efficaciam. Hiere. 23. In diebus illis saluabitur Iuda. Iudas enim qui confitens interpretatur, quælibet pœnitẽtę significat. Secũdò saluat per mũditiã in operib. quia munditia sine eius gratia habere non pót. Saluabitur innocẽs munditia manuum suarum. Tertiò saluabat per patiẽtiã in aduersitatibus. Tu flagellas & saluas. Sic & quilibet patiens in aduersis Deo dicere potest. *Saluasti nos de affligẽtibus nos & c. Et odientes nos confudisti*, quia odientes iustos æternaliter cõfundũtur à Deo. Qui oderunt te induẽtur cõfusione, quod intelligitur tã de hominib. quã de dæmonib. Et nota quod hoc nõ solũ intelligitur de cõfusione dãnationis ęternę, qua dæmones & mali ab initio damnabãtur, sed magis de cõfusione cuiusdã indignationis, qua mali cõfundũtur in seipsis & indignãtur, qñ malitiã cõtra iustos cõceptã ad effectũ perducere nõ possunt. Sicut qñ amici Iob vidẽtes virtutes ei⁹ & cõstãtiã, à qua ipsũ flectere nõ potuerũt vt cõceperãt, cõfusi fuerũt in seipsis. Vñ Iob de eis dixit. Cõfusi sunt quia speraui venerũt vsq; ad me & pudore cooperti sunt. Quod ad propositũ exponẽs Greg. ait. Cũ bonis mala reprobi ingerunt, si hos à spe intima labefactari cõspiciunt, & effectu deceptionis hilarescunt. Lucrum namque maximum erroris sui reputant, quia habere se ad perditionem socios exultant. Cum vero bonorum spes interius figitur, & nequaquam malis exterioribus ad ima declinatur prauorum mẽtẽ confusio occupat, quia dũ puenire ad afflictorũ intima nequeunt, incassum se existere crudeles erubescunt. Et talẽ inimicorũ confusionem quærebat alibi psal. dicens. Fac mecum signũ in bonũ, vt videant qui me oderunt & confundantur, quoniã tu domine adiuuisti & consolatus es me.

Psalm. 85.

717. In Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in sæculum.

Hic consequenter ex omnibus predictis Dei beneficiis psal. surgit ad gratiarũ actionẽ. Hic. n. quãt ũ ad literã de ꝑdictis Dei laudatur. Quantum vero ad intellectũ nos admonet Deo semper gratias redde re. Si aũt quęras quid sit laudari in dño, vide supra versic. 502. Dicat ergo. *In Deo laudabimur tota die.* Dies. n. hic significat claritatem lucis æternæ. Et est sensus. *In Deo laudabimur tota die.* id est in perpetuitate, quę nõ est interpolata noctibus. Et *in nomine tuo confitebimur in sæcula* id est in confessione laudis. Propter quod alibi dicitur. Beati qui habitant in domo tua dñe, in sæcula sæculorum laudabunt te. Et hoc *in nomine tuo* quod est Iesus, scilicet quia nos saluasti.

Dies significat claritatẽ

718. Nunc autem repulisti & confudisti nos & non egredieris Deus in virtutibus nostris.

Hic consequẽter explicatur multiplex miseria pñtis tpis. Et duo facit. Quia primò multas enumerat miserias. Secundò bonorũ explicat iustitias, ibi. *Hæc omnia venerunt super nos.* Et diuiditur in partes quinq; secundũ quod quinq; miserias enumerat. Et ponitur primò adiutorij subtractio, secundò inimicorum pśecutio, ibi. *Auertisti nos.* tertiò martyrũ trucidatio, ibi. *Dedisti nos.* quartò captiuorum venũdatio, ibi. *Vendidisti populum tuũ.* quintò opprobriorum insultatio, ibi. *Posuisti nos.* Omnes. n. istas miserias literaliter passus est populus Dei tẽpore Antiochi regis, vt apparet ex libris Machabeorum, quas hic psal. enumerat vt facilius Deum flectat ad misericordiam. Prima ergo miseria fuit subtractio diuini adiutorij Qm̃ (vt ex premissis apparet) Deus solebat pugnare pro ipsis cõtra hostes. Sicut pugnauit contra Pharaonẽ ipsum submergẽdo, contra Seon regem Amorræorum, contra Og regem Basan, contra Amalech. in deserto contra omnes habitatores terræ promissionis. Tempore autem Antiochi ipsos permittebat ab hostibus superari, propter quod videbatur Deus eos à se repulisse nõ pugnando pro ipsis. Et hoc est quod dicit. *Nunc autem* scilicet tempore Antiochi *repulisti*, quia tunc videbatur gens iudęorum à Deo repulsa. *Et confudisti nos*, non quidem interius, sed exterius in facie hominum, quia omnib. gentib. erant in confusionem, propter quod dicitur. 1. Macha. 1. quod vniuersa domus Iacob induit confusionẽ. Et maximè quia Antiochus altare aurrũ quod erat in templo & omnia vasa tẽpli comminuit & asportauit. Et posuit idolum desolationis in templo. Iudei aũt illi non poterant resistere, quia Deus non pugnabat pro illis. Et hoc quod subditur. *Et nõ egredieris Deus in virtutib. nostris.* Hic enim virtutes accipiuntur pro exercitibus, secundum Hieronymũ. Et est sensus. O Deus non exibis tu amplius nobiscum ad pugnandum contra hostes, sicut alias faciebas. Quod ideo dicit, quia iudæi præcepto Antiochi exercitum congre-

Repellit Deus nos qualiter

Exod. 14.

adiutorium Dei.

Antiochus.

1. Mach. 1.

Hieronym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gare non poterant. Quantum ad intellectum ista sunt verba iustorum desiderantium dissolui & esse cum Christo. Vñ dicunt Deo. *Nunc autem repulisti.* Hoc dicunt, quia differtur promissio, dum hic iusti habentur iniquis opprobrio, omni enim desideranti tempus longũ esse videtur. *Et confudisti*, non quidem confunduntur iusti in conscientia, sed in facie hominum. *Et non egredieris in virtutibus nostris.* In continuo enim bello sumus cum diabolo, cui sine Dei adiutorio resistere non valemus. Et ideo adiutorium petit per modum interrogationis dicens. *Et non egredieris &c.* quasi dicat immo egredieris.

Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros, & qui oderunt nos diripiebant sibi.

Hic ponitur inimicorum psecutio. Hoc realiter impletum fuit tẽpore Antiochi, qñ iudæi fugerũt
1. Macha. 2. à facie Antiochi psequẽtis vnde dicitur. 1 Macha. 2. Et fugit Matathias & filij eius in montes, & reliquerunt omnia quę habebãt in ciuitate, quæ omnia s. fuerunt ablata ab hostib. Et hoc insinuãs dicit. *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros* s. nos insequentes. *Auertisti.* id est fugere fecisti. *Et qui oderunt nos diripiebant sibi.* s. inimici nostri diripiebant
Auersio. sibi bona nostra: quę in ciuitate dimiseramus. Quãtum vero ad intellectũ, hoc secundũ gl. dicit pro illis qui in aduersitatib. deficiunt à fide vel in tentationib. victi cadunt in peccatis. quasi dicat. *Auertisti nos &c.* quia illi victores & nos victi sumus. Et quia cadẽs in peccatũ pdit omnia merita quæ prius habebat, ideo dicit *Et qui oderunt nos*, scilicet dæmones, *diripiebant sibi* .i. dissipabant omnia merita nostra. Et nota quod dicit. *Auertisti nos.* Deus enim nos auertere dicitur quãdo nõ præstat adiutorium
Psalmus. 88. Vel auertit nos Deus, qñ multoties peccatis nostris prouocatus suã protectionẽ subtrahit auertendo se à nobis. sic enim dicitur. Auertisti adiutoriũ gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Et nota quod ista diuina auersio quandoq; est tẽporalis, & quãdoq; ęterna. Tẽporalis n. est pœnitentib. sed obstinatis æterna. Et æternũ formidãdo Dauid dicit. D
Psalm. 12. Vsquequo domine obliuiscẽris me in finẽ? vsquequo auertisti faciẽ tuã à me? Auertit enim se Deus quandoq; à nobis, & hoc ad nostrã vtilitatẽ. vt scilicet homo seipsum sine Deo nihil posse cognoscat, & sic non superbiat, sed Deo subditus humiliter viuat. Sic enim accidit ipsi Dauid: qui in principio regni sui videns quod Deus erat cum eo, & quod ipse prosperabatur in omnib. quasi in seipso nimis
Psalm. 29. confidẽs dixit. Ego dixi in abũdãtia mea, non mouebor in æternum. Et hoc quia cõfidebat in decore & fortitudine à Deo sibi data propter quod subdit, Domine in voluntate præstitisti decori meo virtutem. Volẽs igitur Deus ipsum ad cognitionem suæ proprię fragilitatis reducere, se ad tempus auertit ab eo, qui facto statim ipse per adulterium & homicidiũ grauiter fuit lapsus. Et ideo subdit. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, scilicet, in grauia peccata deiectus. Sed ista fuit temporalis auersio Dei. Vnde post orabatur, dicens. Auerte faciem tuam à peccatis meis &c. Et ideo & si Deus quandoque pro nostra vtilitate temporaliter auertatur à nobis, tamen ne æternaliter auertatur
Psalmus. 84. ipsum orare debemus, dicentes illud psalm. 84. Cõuerte nos Deus saluaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

Dedisti nos tanquam oues escarũ, & in gentibus dispersisti nos.

Hic ponitur martyrum trucidatio. Oues occiduntur vt edãtur. Sic ad literã tempore Antiochi multi iudęorũ fuerũt occisi & insepulti dimissi, & per consequẽs in escã bestiis terræ dati. Nam gẽtes Antiochi intulerunt iudæis bellum die sabbati & mortui sunt ipsi iudæi & vxores eorum & filij eorum & pecora eorum, vsq; ad mille animas hominũ. Et sic multis aliis vicib. sunt trucidati. Legitur etiam quod duæ mulieres delatæ sunt natos suos circuncidisse, quas infantib. ad vbera suspensis publicè per ciuitatem circunduxissent, per muros pręB cipitauerunt. Quid de sępẽ fratrib. crudelissimè cũ matre occisis: ibidẽ ca. 7. Et sic de multis aliis. Istas ergo martyrum trucidationes præuidẽtes filij Chore, in ipsorum martyrum persona dicũt. *Dedisti nos tanquam oues escarum.* Et subdit. *Et in gentibus dispersisti nos*, quia illo tẽpore multi ex iudæis fuerunt & in seruitutem aliarum gentium venundati. vt pater in li. macha. Istam ẽt martyrum illo tẽpore trucidationem finiẽdam præuiderat psalm. cum dicit.
Psalmus. 78. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli &c. Et nota quod dicit Deum hoc fecisse, eo quod omnia potestate Dei fiunt vel permittuntur. Hic notat gl. diuersa genera martyrii notari,
C quia alij fuerunt esca feris, alij gentib. traditi in seruitutem. Quantum ãt ad intellectũ vult psal. notare, quod ad verum martyrium requiritur in nobis mortificatio ouis. ideo martyres cõparat ouib. mortificatis, dicens. *Dedisti nos tanquam oues escarum*, quę sunt oues mortuæ. Vbi notãdum quod ouium nomine præsens vita designatur, cuius ratio est. Quoniã (vt dicũt naturales & experientia docet) oues in æstate tẽpore caloris insimul strictæ cõgregãtur. In hyeme ãt quando frigus est ab inuicẽ magis dispersuntur quod faciunt pp frigiditatem flatus ipsarũ. Sic & vita præsens tempore æstiuo & prosperitatis homines adinuicem copulat & vnit. Sed hyemali tẽpore. s. aduersitatis ipsos separat & dispgit. Quod accidit propter frigiditatem flatus. i. propter puritatem caloris charitatis, dicente sapiente. Est amicus mensæ & non pmanebit in die tribulationis. Sic ergo oues significãt vitã præsentẽ, dicens. psal. Posuit sicut oues familias. Quid ergo sunt oues mortificatæ, nisi mortificatio vitæ præsentis. Ille ergo verè martyr vocatur qui moritur mundo, posito quod mundus sibi viuat. Ille autẽ martyr est solo nomine qui mundo viuit, posito quod mortuus sit sibi mũdus. Hic sequendo materiã primæ lectionis consequenter quæro, vtrũ quis de vno peccato satisfacere possit nõ satisfaciendo de alio. Ægydius distin. 15.

Vẽdidisti populum tuum sine prætio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Hic ponitur captiuorum venundatio, quæ facta
E fuit tempore ipsius Antiochi. Tot. n. de iudæis vendebãtur qd dabantur pro modico prætio, qd quasi nihil reputabatur. Ita qd non solum fuerunt trucidati, sed etiam captiuati & venundati. De hac trucidatione & venditione dicitur. 2. Macha. 5 quod Antiochus rex armis cæpit ciuitatem Hierusalem, & iussit militibus omnes interficere, nec parcere occurrantibus, & per domos ascendentes trucidare. Fiebant ergo cædes iuuenum & seniorum, mulierum & natorum exterminia, virginumque & parnulorum

aulorum neces. Erant autem toto triduo octoA ginta millia interfecti quadraginta millia vincti non minus autem venundati. Postquam ergo in præcedenti versiculo egit de ipsorum interfectione. hic agit de ipsorum venundatione, d. *Vendidisti populum tuum sine prętio.* Erat enim prætium modicum: quia tot iudæi venditione etiã expositi: q̃ respectu multitudinis illorum pauci erant emptores. Et hoc est quod subditur. *Et non fuit multitudo in cõmutationibus eorum scilicet* multitudo emẽtium. Vel aliter: *non fuit multitudo in commutationibus &c.* Ad hoc enim martyres Deus ordinauit in ecclesia: vt ipsorum exemplo alij ad fidem conuertantur. Illo autem tẽpore multi erant cæsi & venundati: pauci tamen ex hoc conuertebantur ad Dei cultum. Et
B hunc intellectum habet Magister in glo. d. Martyres dum dantur alienigenis venduntur sine pretio. Videmus enim quos dedisti: sed nõ quos accepisti: quia quasi nullus acquiritur vel si quis acquiritur pauci tamen sunt. Moraliter autem populus Dei sine pretio venditur: quando quis opera de se virtuosa pro laude facit humana. vnde Greg. ait: Quid enim in cũctis operibus suis hypocrita sperat nisi honoris reuerentiam: gloriam laudis: à melioribus metui: sanctus ab omnibus vocari. Et infra. Magna quippe vecordia est laboriosa agere: & aure laudibus inhiare: forti opere præceptis cęlestibus inseruire: sed terrenæ retributionis præmium quærere. Vt enim ita dixerim: qui pro virtute quam agit humanum fauorem desiderat: rem magni meriti vili pretio venalem portat. Vnde regnum cœlorum emi potuit: inde nummum transitorij sermonis quæ sit. Vili ergo pretio opus vendit: qui magna impẽdit & minima recipit.

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris subsannationem & derisum his, qui in circuitu nostro sunt.

D

Hic consequenter ponitur opprobriorũ insultatio. Vbi sciendum quòd opprobrium vituperium alicui illatum quatuor modis aggrauatur. Et secundum hoc ista pars habet quatuor partes. Nam aggrauatur opprobrium, primò vilipẽsione in principio. secundò demonstratione: ibi. *Posuisti nos in similitudinem.* tertiò continuatione: ibi. *Tota die:* quartò diffamatione: ibi. *A voce.* Quantum ad primum dicit. *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris.* Gentes enim quæ stabant circa terras iudæorum quę colebant idola: videntes iudæos vnius veri Dei cultoE res sic crudeliter persequi: & per consequens cultũ veri Dei quasi ad nihilum redigi gaudebant: & ipsis iudæis insultabant dicẽtes. Vbi est Deus vester: liberet vos si potest. Quasi ex hoc inferentes: quod Deus quem colebant iudæi verus Deus non esset. Per hoc enim quòd *vicinis nostris & his qui in circuitu nostro sunt*: aggrauatur opprobrium; quia secundũ glo. Grauior est afflictio quæ à vicinis ingeritur quam quę à remotis; quia non transitoriè dicitur quod à circunstantibus irrogatur. Hanc autẽ insultationẽ vt grauẽ ostendat: tribus nominibus vocat. s. opprobrium, subsannationem & derisum. Primò dicitur opprobrium. Vbi notat secundum grãmaticos q̃ probro. as, idem est quod vituperare & iniuriari: à quo deriuatur, probrum. i. vituperium.

Et componitur eũ ob & dicitur opprobrium. i, magna vituperatio vel iniuriatio. Subsannatio vero dicitur derisio facta despectiuè contracto naso & rugato. Derisus vero dicitur quædam vox cõfusa lætitiæ insultationẽ immoderata lætitia denũcians. Per hoc autẽ moraliter denotatur, q̃ sicut iudæi qui cõfitentes interpretãtur à gẽtibus & malis derideban
Philosophus & Ethicorũ tur. Sic & hodie per bonã vitam Deũ cõfitentes à malis hominibus vilipendũtur: quia sicut similitudo est causa dilectionis, ita & dissimilitudo causa est odij. Cum vita bonorũ malis sit dissimilis, hinc est
Greg. 8. moral. cap. 39. q̃ mali bonos odiunt, & ipsos vilipẽdendo deridẽt. Et hoc est quod ait Greg. Hoc nãq; propriũ vniuscuiusq; solet esse, vt qualis ipse fuerit tales sibi cõiungi & alios velit. Mali ergo simplicitatem vitæ refugientes, hoc imitandum aliis imprimunt quod amant. Vnde & apud malos simplicitas omnis in crimine est. Apertas quippe mentes diiudicãt, & puritatẽ cordis hebetudinẽ appellãt. Omnesq; quos sibi adhærere cupiunt, à simplicitatis itinere diuertunt. Nunc itaq; simulatores gaudeant: despiciatur iustorũ simplicitas: atq, à malis fatuitas vocetur. Sed citius despectus simplicium transit, citius malorum gloria percurrit: quia despectum bonorum Deus glorificãdo erigit, & malorũ gloriam reprobando confringit &c. Ex quibus patet, quòd opprobria à malis iustis illata sunt ad bonorum meritum
Greg. 10. moral. cap. 27. & gloriã: sed malis ad supplicium & pœnã. Sed forte d. Opprobria alicui propter culpã illata posito q̃ patienter illa sustineat, nunquid illi sunt meritoria? Ad hoc respondet Greg. d. Sunt nonnulli quos etiã humanæ derisiones deprimũt: & tamẽ diuinis auribus exaudibiles non sunt, quoniã cum derisio con
3. Reg. 18. tra culpam nascitur, profecto nullum virtutis meritum in derisione generatur. Sacerdotes enim Baal clamosis vocibus hunc implorantes derisi ab Helia fuerant, qui dicebat. Clamate voce maiore, Deus enim vester aut forsitan loquitur, aut in diuersorio est. Sed hæc eis irrisio eis ad virtutis vsum non fuit: quia per culpæ merituin venit.

Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis.

Similitudo gentibus.

Hic consequenter ponit derisionem ex demonstratione. Iudæi enim in tantum opprobrium deuenerant, quòd digito demonstrabantur à gentibus. Sicut demonstratur quis ex abundanti gloria: vt cum dicimus, ille est sapientior homo ciuitatis vel dominus. Sic ex infortunio, vt dicendo, ille est qui tantum erat superbus, & ecce quomodo est humiliatus. Sic ergo & iudæi etãt in similitudinem gentibus. Vel aliter. Quando gentes loquebantur de infortunio aliquorum ponebant pro exemplo vel similitudine infortunium iudæorum. Vel quando volebant alicui maledicere pro exemplo adducebant maledictionem iudæorum, vt puta dicendo. Sic accidat tibi, sicut iudęis accidit. Sicut si quis alteri maledicens diceret: vtinam pereas sicut periit Laurentius. Vel aliter secundum glo. vt sit sensus. *Posuisti nos gentibus in similitudinem Christi*: quia sicut Christus à gentibus fuit illusus, flagellatus & mortuus, sic illo tempore accidit iudæis. Et sic iste propheta hic non solum præuidit futuram persecutionem iudæorum, sed etiam passionem Christi cui passionẽ iudæorũ assimilauit. Et quantũ ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

subditur. *Commotionem capitis in populis.* Sic enim mouet quis caput contra aliquem quasi ipsum deficiendo & sibi minando vel ad insultandum. Dicat ergo. *Posuisti nos commotionem capitis in populis,* ad nobis insultandū sicut & Christo insultauerūt in sua passione mouentes capita sua. Per hoc autē mystice notatur quòd gentes idololatræ quæ ante Christi passionem fidelibus iudęis qui verum Deū colebant: erant dissimiles per Christi passionem: similes fidelibus efficerentur verum Deum colēdo. Et hoc notans dicit. *Posuisti nos in similitudinē gētibus* vt scilicet ad nostram similitudinem conuertantur & nobis similes fiant. Et de hac similitudine dicitur. In similitudinem lapidis aquæ indurantur. Per lapidem intellige Christum: vel Christi fideles. 1 Corin. 10. per aquas verò ipsos gētiles qui per idolatriam & alia vitia non constātes sed fluxibiles erant: Aquæ ergo indurantur in similitudinem lapidis: quando gentilis populus ad Christi similitudinem super fundamētū fidei stabilis fuit effectus. Et quid sequitur ex hoc nisi quod sequitur. *Et commotionē capitis in populis?* Quia ex hac cōuersione caput amotum fuit à gentibus, s. vitium superbiæ: quod caput est omnium vitiorum. vnde Abacuc. 3. Percussisti caput de domo impij &c. scilicet superbiam de corde impij, scilicet populi idolatræ. Istud est illud superbię caput: quod septem capita portat: quia septem principalia & capitalia vitia ex hoc capite oriuntur. A poca. 13. Vidisti bestiam ascendentē de mari habentē capita septem. Hæc bestia dicitur esse superbia: quia homines extra cognitionem propriam trahens vertit in bestias. Hęc ascendit de mari, s. huius mundi: quia ex rebus mundanis, scilicet diuitiis, potentiis, scientiis & huiusmodi oritur. hæc habet capita septem: quia septem capitalia vitia ex ipsa procedunt. s. inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, ventris ingluuies, auaritia & luxuria. vt deducit diffusè Grego. Tunc ergo facta fuit commotio capitis in populis. s. gentium: quando depositō capite superbiæ humiliter se fidei Christi submiserunt Christi capitis. quod præuiderat psalmista in persona Christi, d. Eripies me de contradictionibus populi. scilicet iudæorum, constitues me in caput gētium.

Iob. 38. *1 Corin. 10.* *Caput. Super bta. Abacuc. 3.* *Aspera. 13.* *Grego.* *psal. 17.*

724 Tota Die verecundia mea contra me est: & confusio faciei meæ cooperuit me.

Hic consequenter auget opprobrium ex cōtinuatione. d. *Tota Die* &c. Ad huius intelligētiam videamus primò quid est verecundia. Verecundia enim propriè est quidam timor. Sed nota quòd dupliciter quis timere potest. scilicet quia vel timet mala corruptiua: vel mala turpia & inhonorantia. si primū vocatur timidus. si secūdū dicitur verecūdus. Nihil ergo aliud est verecūdia: quā timor inhonorationis: vel inglorificatiōis. Vñ verecūdia aliquādo dicitur erubescētia: quia verecūdātes cōiter erubescūt: sicut timētes pallescūt. Nā ex eo ꝙ aliquis amittere vitā ꝙ est bonum substātiale credit dicitur timere. Sed ex eo ꝙ timet se amittere gloriā honorē & hmōi: quæ sunt bona exteriora verecundatur. In timēdo ergo sāguis venit ad intima & ad interiora recurrit ad cōfortādum cor. Et ideo mēbra exteriora pallescunt: quia timor cōsurgit ex eo ꝙ quiscredit se amittere interiora bona. Sed cū quis verecūdatur: sanguis fugit ad exteriora & facies apparet rubea. Currit enim tunc sanguis ad exteriora: quia verecūdia consurgit ex eo ꝙ quis credit se amittere bona exteriora. Ad propositum ergo iudæi virtuosi in illa persecutione omnia temporalia ac etiā vitā corporis inter bona exteriora computabāt. Animā autem & virtutes inter bona interiora ponebāt. Et sic nō timebant amittere nisi bona extrinseca: propter quod talis timor propriè verecūdia vel erubescentia dicebatur. Sed quia pro tunc talis timor continuus, erat in eis, ideo dicunt. *Tota Die verecūdia mea contra me est.* vbi glo. Verecundia grauis erat contra sanctos vel coram sanctis. i. ante oculos sanctorum, quando quos inpios sciebant sibi insultare videbant. Vel dicit *contra me.* i. cōtra hoc ꝙ boni erant: quia ideo persequebantur quia fideles. Non erant commiserant: vnde verecundari deberēt. Vnde subdit. *Et confusio faciei meæ* &c. Quodam enim pallio confusionis vultum dicit opertum: dum nube sanguinea facies inflammata rutilat. Aliquando tamen aliter accipitur verecundia secundum Philosophum, s. prout est quædam erubescentia de turpi actu. Et istomodo verecundia nō cōpetit virtuosis: & maximè in senibus est abominabilis. Cum ergo virtuosus nihil agat: ex quo debeat timere turpidinē à se factibilem verecundari nō pōt. Etiam quia senes sic debent esse dispositi vt nihil agant verecūdia dignum: ideo in eis verecūdia nō cadit, vt dicitur. 4. ethicorū. Si tamē senex faceret aliquid verecundia dignum plus vituperabilis esset quàm iuuenis: vt ibidem dicitur. Ex prædictis patere potest quòd verecundia quandoque cōsurgit ex facto alieno: & sic in iustis cadere potest: quādoque ex facto ꝓprio & sic nō cadit. Notandum etiam ꝙ quamuis verecundia nō cadat in iustis: timor tamen verecundiæ cadit & est vtilis: sicut malis nō timere verecūdia occasionem præstat peccādi. Vñ de hoc Gre. d. Sunt nōnulli quos adperpetrandam nequitiam ob orta subito malitia inuitat: sed tamen humana verecundia hos reuocat. Et plerunque ꝓ hoc quòd exterius erubescunt: ad interiora sua redeunt: & contra se internum iudicium sumunt: quia si propter hominē mala facere metuūt: quāto magis propter Deum qui cuncta inspicit: nec apperere mala debuerunt. In quibus sit vt mala maiora corrigant per bona minora, s. per exteriorē verecūdiam interiorē culpā. Et sunt quidam qui postquam Deū in mēte cōtēpserint multo magis humana iudicia spnūt: atque omne malū ꝙ appetūt audacter perage re nō erubescunt. Quos ad perpetrandū malū occulta iniquitas inuitat: & nulla aperta verecundia retardat. Sicut de quodam iniquo iudice dicitur quòd Deū nō timebat nec hominē verebatur &c.

Verecundia Timor. *Philosophus. 2.* *Aristobul.* *Gregorius.* *Luce 18.*

724 A voce exprobrantis & obloquētis, à facie inimici & persequentis.

Hic cōsequenter aggrauat opprobriū ex diffamatione. Vbi aduerte quòd exprobrare est in facie maledicere: sed obloqui est absenti detrahere. quod in dæis accidit tempore Antiochi. Et quia nō solum verbis & oblocutionibus: sed magis ipsos gladiis pseqbātur: ideo subdit. *A facie inimici & persequētis.* Inimici nomine significatur animus malus: sed persecutione malus exterior actus. Notandum quòd exprobratio est multiplex: quoniā q̄dā pertinet ad cōtumeliā. psal. Tota Die exprobrabant mihi inimici mei. Quædā ad fallaciā. Secretū extraneo nō reuelles: ne fortè insultet tibi cum audierit: & exprobrare non cesset. Quędam ad blasphemiam. Cui exprobrasti vel quem blasphemasti? Quædam ad charitatis *amicitiam: quo ad exprobrantem.* Exprobrant incredulitatem illorum. Quædam ad fælicitatis gloriam illorum. Quædam ad fęliciratis gloriam: quoad tolerantem. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Et Matt. 5. Beati eritis cum maledixerint &c. & exprobrauerint &c. Exprobratio autem de qua hic loquitur pertinet ad contumeliam.

Exprobrare *Gregorius. 2.* *Mat. 5.* *Mat. 10.*

725 Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: & iniquè non egimus in testamento tuo.

Hic cōsequētet exprimit inter tot aduersa bonorū iustitiā & constantiā, Et diuiditur in partes duas. Quia ostendit primò iustorum patientiam. Secundò replicat iustorum miseriam: ibi *Quoniam humiliasti nos.* Quantum ad primum sciendum quòd licet multi iudæorum in persecutione regis Antiochi recesserunt à cultu Dei ad idololatriam vt persecutiones euaderent: tamen maior pars vel saltem potior elegit ante mortem corporis subire quam Dei legē derelinquere. Nam cum Antiochus misisset eosqui cogerēt iudæos immolare idolis, & legē Dei derelinquere multi ex iudęis consenserunt: sed Matathias & filij eius constanter steterunt. Vnde qui missi fuerant à rege dixerūt Matathiæ. Princeps magnus es & ornatus filiis & fratribus: ergo accede prior & fac iussum regis: & eris tu & filij tui inter amicos regis &c. Respondit Matathias magna voce dixit. Et si omnes gentes regi Anthiocho obediant vt discedat vnusquisque à lege patrum suorum: ego tamen & filij mei & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. Non enim est nobis vtile relinquere legem Dei &c. Et multa similia habentur de bonis iudæis rempore illius persecutionis. Istorum ergo constantiam in lege Dei præuidens ante longē psal. in ipsorum persona prędixit, *Hæc omnia scilicet mala prædicta venerunt super nos.* Et notanter dicit. *Venerunt super nos scilicet* ab extra: quia illa ab intra non merueramus per culpam. *Nec obliti sumus te.* scilicet cultus tui: quia scimus te gratis esse colendum. *Et iniquè non egimus in testamento tuo.* Iniquè agit in testamento Dei: qui transgreditur eius præcepta. Quantum ad intellectum psal. Ista sunt verba sanctorum martyrum qui tradiderunt corpora sua propter Deum ad supplicia: & omnes admonet memoriā Dei semper habere. Si enim sācti martyres tam dura tolerādo Deū nō sunt obliti: quāto magis nos alij obliuisci nō debemus? ꝓpter quòd bene dicitur Eccles. vlt. Memēto creatoris tui in diebus iuuētutis tuę Quæ verba pertractans Gualfredus. d. hoc solum concionator noster intendit: vt quā sit necessaria creatoris memoria insinuet: dū ꝓsequitur quā grauia mala pariat eius obliuio. memēto inquit creatoris tui: dū ipsū videre adhuc nō licet memoriā eius habere debemus: si eius præsētiā videre cōcupiscimus. Memēto inquit creatoris tui nihil melius: illa nēpe memoria tollit excellētiā & sub eo humiliat: tollit diffidētiā & aduersū inimicū erigit & cōfortat. memētoinqt creatoris tui: parūest hoc? Ego amplius addo, & qd? memēto redēptoris tui. Nihil em̄ creari ꝓfuit nisi redimi ꝓfuisset. Salomō suę genetōnis hominib⁹, ꝙ erat notū ꝓ tēpore loq̄batur. Nobis aūt clamat apostolus. Empti estis prætio magno &c. Nō mediocriter periculosa est beneficij huius obliuio. Odibilis foret omnibus bonis: si quis hominū homini inueniretur ingratus. Per cuius operā videretur auditū recepisse vel visum &c. Sed de malis dicitur. Obliti sunt Deū qui saluauit eos &c. Et cōtra bōi dicūt. *Hæc oīa venerūt super nos & c.* Et ꝙ plus est oīndit ꝙ ista aduersa nō solū nocētē in ferēdo obliuionē Dei: sed ēt ꝓficiunt ad Deum nos dirigendo. vnde subdit.

Obliuio. *Ecclesiastici. vlt. memoria Dei habenda.* *Lucę 6.*

726 Et non recessit retro cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua.

Retrorsedere

Quasi dicat. Nō nocuerūt nobis aduersa vt remouetēt cor nostrum à te per apostasiam idololatrādo. Retro em̄ recedere est: nō solū bonū inchoatum obmittere: sed ad oppositū tendere per actum vel per motum contrarium. Et isto mō loquebatur Christus. d. Nemo mittēs manum suam ad arratrum & respiciens retro: aptus est regno Dei. Et addit perfectum. d. *Et declinasti semitas nostras a via tua.* Vbi notādum quòd via Dei dicitur illa via arcta quę ducit ad vitam. s. beatam, quę stat in obseruatione mādatorum spe regni celestis: nō tēporalium bonorū. psal. 118. Viam mandatorum &c. Semita autem nostra dicitur affectio vel desiderium prosperitatis & voluptatis mundanę. Et dicitur semita. i. via strictа: qa omnis prosperitas mundi multū arctat hominē diuersis præsturis & amaritudinibus. vnde foris apparet via lata: sed in mente est semita stricta. sicut ecōtra: via Dei foris apparet arcta: sed intus est multum lata: quia per ipsam cor dilatatur. psal. Viā mandatorum tuorum cucurri cū dilatasti cor meu. vnde de istis semitis dicitur. Inuolutę iunt semitæ gressuum eius. scilicet multis amaritudinibus. Notandum etiā quod ista præpositio. à. quandoque notat separationem. sicut Matt. 25. Discēdite à me maledicti &c. Quandoque notat causalitatem: sicut Matt. 11. Discite à me quia mitis sum &c. Sic in proposito cū dicitur: à via tua. ly. à. notat causalitatem: & est sensus, à via tua, i. propter viam tuā. Dicit ergo ꝙ in præfatis aduersitatibus *declinasti semitas nostras à via tua.* i. tulisti vel remouisti semitas nostras i. affectiones & desideria tēporaliū: à *via tua*: i. propter viā tuā imitādum. Et ad istum intellectum exponit magister in glo. d. Semitę enim nostræ erant in ꝓsperitatibus & voluptatibus sæculi, sed tulisti eas à via tua: qa ostēdisti nobis arctā viā quæ ducit ad vitam. In isto verficulo spiritualiter ostēditur ꝙ quamuis aliqñ sit licitū cessare à bono opere: nunquā tamē licet retroire. i. facere cōtrarium. vnde ait glo. *Non recessit retro cor nostrum.* i. rō nostra: ita. s. ꝙ retroiret: desperando de bonitate Dei. Etem̄ si aliqñ descēdat à cōtēplatione veritatis: nō tñ retroit. Et ideo nō dixit simpliciter nō recessit cor nostrum sed addidit retro. Sequendo materiā satisfactionis: quę rō vtrū per opera extra charitatē facta: qs possit sufficere pœnitētiā sibi impositā. Ægidius dist. 15. 727

Psal. 118. *Semita.* *Iob. 6.* *Mat. 25.* *Mat. 11.* *Quæstio.*

Quoniā humiliasti nos in loco afflictiōis: & cooperuit nos vmbra mortis.

Aduersitas deponit superbiam prosperam superbiam inducunt Gregorius 7 moral. c. 8

Hic cōsequēter ostēdit alia via vtilitatē ex aduersis habitā. Et diuiditur in quatuor partes secundum ꝙ quatuor vtilitates ꝓcedunt ex aduersitatibus. Prima ē mētis humiliatio. fœda est Dei memoratio: ibi. *Si obliti sumus.* tertia est peccati detestatio: ibi *Nonne Deus.* quarta est carnis mortificatio: ibi. *Quoniā propter te mortificamur.* Quātū ad primū sciēdū ꝙ ipsa aduersa superbiā cordis deponunt: & ad humilitatē inclinant. Sicut per oppositū ꝓspera mundi mētē per superbiā inflāt. Quod satis ostendit Greg. super illo verbo Iob. 6. Qui cępit, ipse me conterat. d. Sæpe namque fiducia longę prosperitatis inflati in quodam fastu elationis erigimur: cumque nos extolli cōditor cōspicit: sed amorē suum erga nos per verbera nō exercet: quasi ad feriēda nostra vitia

Universidad de Deusto
Biblioteca

manu ligatã tenet. An nõ affectus sui manũ ligauerat cu peccanti populo dicebat, Iam nõ inascar tibi, & zelus meus recessit à te. Soluat ergo manum dicitur. i. exerceat affectum. Rectè autem subditur. Et succidat me. Cum. n. securos nos ac de virtutum affluentia elatos repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tẽtatio peutit, protinus à statu sui vertice mẽtis nostræ elatio succisa cadit, vt de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata manum leuantis quærat. Hinc est quòd sancti viri cũ de occulta ergà se dispositione suspecti sunt, plus prosperã ipsa pertimescunt, tẽtari apperunt, flagellari cõcupiscunt, quatenus incautã mentem metus & dolor erudiat, ne in hac peregrinationis via, hoste ex insidiis erumpente, sua eam deterius securitas sternat. Hinc psalm. ait. Proba me Domine & tenta me. Et rursum. Quoniam ego in flagella paratus sum. Quia enim sanctæ mentes corruptionis suæ vulnus sine putredine non esse considerant: libenter se sub manu medici ad sectiones parant: vt aperto vulnere virus peccati exeat: quòd sub sanacute intus occidebat. Ex quibus apparet q̃ ꝓsperamẽtem eleuant: sed aduersa humiliant: sic q̃ maximæ difficultatis est in prosperis humilitatem seruare. Hoc autem hic notans psalm. dicit *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis*. i. quia afflixisti nos humiliati sumus. Tempore enim Antiochi humiliati fuerunt iudæi ex maxima afflictione: quoniam illo tempore fugerunt iudæi ad loca deserta quæ erant

Aduersitas. Humilitas.

1. machab. 5.

afflictiuã ita quòd habebant afflictionem super afflictionẽ. Nam vt dicitur. 2. Machabæo. 5. Iudas autem machabeus secessit in locum desertum: ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & feni cibo vescentes demorabantur. Quis autem in tali afflictione vel in loco afflictionis existens superbiret, certè nullus: sed magis humiliaretur. Vel per locum afflictionis accipe præsentem vitam: in qua multis miseriis humiliamtur & deprimimur: sed in futura exaltabimur, vt ait glo. Sequitur. *Et cooperuit nos vmbra mortis*. Vbi notandũ quòd aliud est vera mors: aliud est figuratiua mors: quæ dicitur vmbra veræ mortis. Quoniã mors vera est illa: qua anima separatur à Deo vel mors æterna. Vmbra autem mortis dicitur mors corporalis, vnde Grego. super illo verbo Iob. 12. Producit in lucem vmbrã mortis: ait. Ista enim mors in qua caro separatur ab anima: vmbra illius mortis est in qua anima separatur à Deo. In lucem ergo vmbram mortis Christus producit cum intellecta morte spiritus mors carnis minimè timetur. Volẽs ergo iste exprimere afflictionem populi iudaici dicit in ipsorum persona. *Cooperuit nos vmbra mortis*. continuè eramus submorte corporis & in periculo mortis.

Vmbra mortis. Mors.

Greg. lib. 11. moral. c. 12.

728

Si obliti sumus nomen Dei nostri & si expãdimus manus nostras ad Deũ alienum.

De pœn. dist. 1. medicina.

Hic ostendit quòd aduersitas inducit in nobis memoriam Dei. Sicut enim prosperitas claudit mẽtis oculos ne Deum consideret: sic econtra aduersitas aperit vt Deum & seipsum cognoscat, vnde Gregorius. Flagella oculos mentis aperiunt: quos inter vitia securitas prosperitatis cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur vt excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis secutus perdidit afflictus consideret quo iacet. Hinc itaque ipsa asperitas correctionis origo sit luminis &c. Et

Aduersa apetunt oculos Prospera laudunt. Grego. 6. moral c. 10.

A hoc est q̃ hic ait psalmista. q̃ in aduersitatibus *si obliti sumus nomen Dei nostri, &c.* Vbi aduerte q̃ in sacra scriptura ly si, multoties accipitur negatiuè, vt psal. 94. Quibus iuraui in ira mea si introibunt &c. i. nõ introibunt. sic, & hic ly si, stat pro nõ, & est sensus, *Si obliti*. i. non sumus obliti nomen Dei nostri eius recordationẽ debitis temporibus omittendo *Si expãdimus*. i. nõ expãdimus manus nostras ad Deũ alienũ. s. id ololatriã cõmittendo. Et hic notat gl. d, Ecce iste est intellectus filiorum Chore: de quo agit titulus: qui propter omnia mala non obliuiscẽtur dominum. Qui non expandunt manus suas ad Deum alienum: sed solum crucifixum adorant. quia qui manus extendit de seipso crucem facit: per hoc significans se crucifixum adorare. Et nota hic quòd

Psalmus.

Lyranus.

B per Deũ alienum intelligit idola: quia aliena sunt à realitate bonitatis Dei in vocabulo Dei designatę: quia scilicet nomen habent Dei: sed realitate carent. Vnde & de idolis dicitur. Israel si me audieris: non erit in te Deus recens: neque adorabis Deum alienum. vbi glo. Alienum Deũ dicit idolum: quia nomine non essentia Deus est. vnde & Exo. 20. Non habebis Deos alienos coram me.

Psalmus.

Exo. 20.

729

Nõnne Deus requiret ista: ipse enim nouit abscondita cordis.

Hic consequenter ostendit quòd aduersitas peccati detestationem inducit. Vnde potest formari talis ratio, Quãdocũque ad aliquod antecedens necessario sequitur aliquod consequens: quicunque fugit consequens, fugere debet antecedens: sed ad peccatum necessario sequitur pœna: igitur qui timet pœnam multo fortius peccatum timere debet & fugere, quòd autem peccatum necessario pœna sequatur ostendit hic psalmista. d. *Nõnne Deus requiret ista*. q. d, sic requiret ad iudicãdum. Vbi notandum quòd cum ly *ista* sit pronomen demonstratiuum solum illa peccata significat quæ possunt demonstrari. Cum ergo propriè loquendo solum exteriora ocularitur possint demõstrari cõsequẽs est quòd per ly ista intelliguntur peccata exteriora quæ Deus iudicãdo requirit. quod probat: quia etiã peccata occulta cordis ipse cognoscit, propter quod subdit. *Ipse enim nouit abscondita cordis*. Non est intelligendũ

Cognoscit Deus.

D quòd Deus peccata requirat, s. ad cognoscẽdũ qua si ante te nõ cognouerit. illa, s. dicitur illa requirere & cognoscere qñ per aduersa te facit peccata tua requirere & cognoscere ad illa detestãda. Et hoc est q̃ hic ait glo. Noscere dicitur Deus: quia te facit noscere. vnde ad Abraham ait. Nunc cognoui quod timeas Deum. i. te & alios cognoscere feci. Nouit ergo Deus eo mõ quo requirit: sed non pro se sed pro te. s. quãdo aduersa facit: vt tu inuenias te, vt tu peccatũ cognoscas & fugias, vt ei gratias agas. Et nota quod hic peccata dicuntur abscõdita cordis: quia mali quãtũ possunt nitũtur sua peccata abscõdere & occultare. Cuius rõ est: quia quasi naturaliter omnis qui malè agit odit lucẽ. Non aduertentes quod scribitur prouer. 28. Qui abscõdit scelera sua

abscondere peccatum.

Ioan. 3. prouer. 28. Iob. 31.

E non dirigetur &c. Hoc nõ faciebat Iob qui dicebat. Si abscondi quasi homo peccatum meum. si pro non. Quod dicit contra illos quæ peccata sua excusando nituntur abscondere ac per hoc Deum accusare & seipsos excusare nituntur more primi parentis vt ostendit Greg. d. Hæc namque sunt veræ humilitatis testimonia: iniquitatem suam quemque cognoscere & cognitam voce confessionis aperire.

Greg. 22. moral. 11.

At cõ

At cõtra humani generis vitium est & labẽdo peccatum cõmittere, & cõmissum negãdo abscõdere, & cõuictum defendẽdo multiplicare. Ex ipso quippe lapsu primi hominis hæc argumẽta nequitiæ ducunt, ex quo ipsam radicẽ traximus culpę, &c. vide ibi. Et nota q̃ specialiter mali quędã abscõdunt peccata. s. quia abscõdunt cupiditatẽ auaritię. Voluntatẽ immunditię. Ociositatẽ pigritię. Ambitionem superbię. Detractiones fallaciæ. Infidelitatem idololatriæ. Primum patet Matt. 25. Abiẽs fodit in terrã, & acscõdit pecuniam domini sui. Nõnne pecuniam domini sui. i. Dei abscõdit in terrã, qui diuitias abscõsas retinet & pauperib, vt fidelis dispensator non tribuit illas iuxta domini sui præceptum. Vnde tales maledictiouẽ Dei merentur & mundi. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Quinimmo & mortẽ tẽporalem & æternã merentur. Cuius figurã gessit Achã de quo Iosue 7. Vidi enim inter sola pallium & ducentos siclos argẽti & regulã auream, & cõcupiscens abij, & abscõdi in terra, &c. Qui propter hoc cõsequenter fuit lapidatus. Secundum patet in illis immundis senib. qui in Susannam libidine exarserant qui abscõditi stabant. De quib. Dan. 13. Dicitur. Nõ erat ibi quisquã

Psalm. 7.

Iosue 7.

Psalm. 13.

Prouerb. 10.

Ioan. 15.

Iob 34.

Greg. 25. mor. c. 6.

Cognoscit Deus.

præter duos senes absconditos cõtemplantes eam. Et ibidẽ de Susanna dicitur, quòd nesciebat senes intus esse absconditos. Et tamen istud luxurię peccatum difficiliter abscõditum potest manere quin statim publicetur per aliqua signa. Propter quod ad literam de isto peccato dicitur. Nunquid abscõdere potest homo ignem in sinu suo, vt vestimẽta illius non ardeãt, aut ambulare super prunas, vt nõ cõburantur plantæ eius? Sic qui ingreditur ad mulierem, &c. Tertium patet, quoniã pigri quasi semper latent absconsi. Abscondit piger manum sum sub ascella, nec ad os suum applicat eã. Manus sub ascella abscõsa est virtus operandi ligata. Quartum patet de superbis qui sub humilitatis habitu vel verbis, cor superbum tenent abscõsum, non aduertentes q̃ (vt hic dicitur) Deus nouit abscõdita cordis. Et Iob 34. Non sunt tenebræ, non est vmbra mortis, vt abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. Quod exponens Greg. ait. Lux æterna quæ Deus est quantò incõmutabiliter fulget, tantò penetrabiliter videt. Et neq; occulta nescit, quia cuncta penetrat, neq; penetrata obliuiscitur, quia incõmutabiliter durat, proinde quoties indigni arq; D superbi aliquid corde cõcipimus, totiens in lucem peccamus, quia ipsa nobis etiam non sibi præsentib. præsto est & pernerse gradientes in ipsam impingimus, à qua per meritum longè sumus. Cum verò videri non credimus in sole clausos oculos tenemus, illum videlicet nobis abscondimus nõ nos illi. Propter quod Dan. 13. Deus æterne qui absconditorum es cognitor, &c. Quintum patet: quia detractores venenum sub specie cõpassionis vel sub alio abscondunt colore. Prouerb. 10. Abscondunt odium labia mendacia. Sextum patet, quicunque enim plus aliud colit quàm Deum, est idololatra. Sed quanti sunt qui sub specie religionis plus amant creaturas quàm Deum. Et tales sub specie religionis abscondunt idola, verbis & operis mentientes. Quorum figuram gessit Rachel. de qua Genes. 31. Rachel festinans abscondit idola sub stramenta cameli, & sedit desuper. Omnis autem prædicans absconsiones apud Deum esse, benè non nouerat psalm. dicens. Nõnne Deus requiret, &c. ipse enim nouit abscondita cordis.

Gene. 31.

Incog. Tom. j.

730

Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis.

Hic cõsequenter ostendit quòd aduersitas inducit carnis mortificationem. Quantò enim caro fortior est, tantò amplius contra spiritum reluctatur, quãtò autẽ debilior spiritui magis subiicitur. Quid autem tantum mortificat carnem sicut aduersitates toleratæ patienter? Et hæc est vox sanctorum martyrum, qui non mortificantur vel patiuntur propter peccata sua, sed fidem Christi confirmandam. Et sonat ista vox. d. Deo. *Quoniam propter te* i.

B non pro criminib. nostris, sed vt fides tua gentibus augeatur. Ad literam enim iusserat Antiochus omnes Iudæos occidi qui nolent trãsire ad ritum gentilem. Tamen boni libentius mortem tolerabant, quàm cultũ Dei relinquere vellẽs, vt patet de Eleazaro antiquo qui ait. Senectute quidem dignus apparebo, adolescentib. autem exemplum forte relinquam, si prõpto animo ac fortiter pro sanctissimis legib. honesta morte perfungar, & sic fuit de multis aliis. Et ideo ad denotãdum quòd sine reclamatione mortem acceptabant pro lege Dei seruanda, dicit. *Æstimati sumus sicut oues occisionis*. i. secũdum glo. sine aliqua reluctatiõe occisi. Spiritualiter autem hoc cõpetit omnibus sanctis viris qui seipsos mortificant super terram, vt Deo viuant. Vnde prę

1. machab. 1. 2. machab. 6.

Mortificari martyr. Ricardus.

C dicta verba exponẽs Ricardus ait. *Quoniam propter te mortificamur tota Die*. &c. Quare mortuus nõ creditur qui quotidie mortificatur? An fortè quia nõ dixit morimur: sed mortificamur. Scimus tamen quia in Dei oculis maioris meriti est sæpe mortificari quam mori. Nõnne mors martyrum tantò erat prętiosior, quantò mortem præcedens pœna productior erat quibus volentibus mori non dabatur occidi. Nonne prædestinatis ad vitam hoc ipsum ad gloriæ cumulum proficit quod sine graui pugna sine acerba pœna carnalis in eis vita nõ sufficit. d. *Quoniam propter te mortificamur tota Die*. Mortificate ergo secundum apostolum membra vestra: mortificate inquam in Die tantum: vt omnia in luce discretionis fiant: ne vltra citrãve mensurę metam operum nostrorum rota discurrat.

Exurge, quare obdormis domine? exurge & ne repellas in finem.

Hic consequenter pro adiutorio imploratur Dei misericordia. Vbi notandum quòd Christus omnes suos fideles adiuuat virtute fidei in ipsum habitæ. Fides autem Christi maximè creuit in mundo ratione suæ resurrectionis mundo manifestatæ. ꝓpter quam gentes Christi fidem receperunt. Et ideo iste pro adiutorio postulat: vt Christus à mortuis resurgat. Et diuiditur ista pars in tres. Quia primò petit Christi resurrectionem. Secundò assignat ad hoc suam rationem: ibi *Quoniam humiliata*. Tertiò petit humani generis redemptionem: ibi, *Exurge adiuua* nos. Primò ergo petit Christi resurrectionem. Iste enim spũ eleuatus prophetico pręuidit

Passio Christi.

E mysteriũ Christi possionis Et quod in eius passione multi etiam qui ante fideles fuerant apostatarent à fide: sicut Thomas, cui Christus dixit, Noli esse incredulus, &c. sicut Lucas & Cleophas, qui iam amissa fide dixerunt Christo. Nos autem sperabamus quòd ipse esset redẽpturus Israel. quasi dicat, Amplius non speramus Prævidit etiam quod per Christi resurrectionem fides perdita recuperaretur

Fideles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

taretur sicut factũ fuit in prędictis:ac etiã gẽtes ad A
fidẽ reducerẽtur. Et ideo pro suo & aliorũ adiuto-
rio Christi resurrectionẽ postulat cõtra omnia ma
la prædicta.d.*Exurge,quare obdormis domine.* ſ.Chri-
ste.Videtur enim dormire Deus quando differtur
quod postulatur. Et dicit, *Quare obdormis.* ſ. causa
quare tantũ differtur resurrectio tua tibi cognita
est nõ nobis.*Et ne repellas in finẽ.*Repellere videtur
Deus quos in manib.persecutorũ reliquit.Dicit er
go *ne repellas in finem* q.d. Et si modo nos flagellas
& percutis,non hoc facias finaliter damnando.Spi
ritualiter vero hic sancti martyres orant, vt Chri-
stus per fidem resurgat in gentibus:quia & si sciũt
Christũ non dormire,& sibi resurrexisse,præcãtur
tantũ ipsum resurgere per fidẽ,non sibi, sed genti-
bus quæ Christũ putant esse mortuũ.Si enim cre- B
derent Christum resurrexisse,credẽtes in eum non
persequerentur.q.d. Tota die mortificamur.Et vt
hoc finiatur,præcamur exurge per fidẽ:quia tu do
mine obdormis,nõ quidẽ nobis credẽtibus,sed gẽ-
tib.quæ nõ credũt.*Exurge & ne repellas in finẽ*: quia
si per fidẽ resurgis in eorũ mẽtibus cessabit omnis
persecutio.Et idem aliis verbis postulat,dicens.

732 Quare faciem tuam auertis,obliui-
sceris inopiæ nostræ & tribulationis
nostræ.

Vbi nota quòd aliquos respicit Deus,qui etiam
Deum respiciunt,sic bonos respicit quib. dat pro-
spera.Aliquos non respicit,qui etiam nec ipsum re C
spiciunt sicut malos quib.dat aduersa.Aliquos re-
spicit qui ipsum non respiciunt,sicut malos, quib.
dat prospera. Sed aliquos non respicit , qui tamen
ipsum respiciunt,sicut bonos quibus infert aduer-
sa.Vide versic.245.Quia ergo sanctos martyres ex-
ponebat persecutionibus,illos dicebatur non respi
cere,sed ab eis auertere faciem,& eodem modo de
Facies. ipsis non recordari. Vbi notandum quòd per fa-
ciẽ Dei,eius misericordia significatur. Deus enim
habet faciem & tergum.ſ misericordiam & iustitiã
sed misericordia est pars anterior:quia omnia ope-
ra incepit à misericordia:quia gratis omnia produ-
xit.Et sic illis ostendit faciem quib. misericordiam
facit. Ab illis vero auertit faciẽ,quos flagellis expo-
nit.Clamant ergo sancti martyres,*quare faciẽ tuam* D
*auertis?*scire cupientes fui certaminis finem.

733 Quoniam humiliata est in puluere
anima nostra conglutinatus est in ter-
ra venter noster.

Oratio. Humilitat. Iudith 9.

Hic suam allegat rationem.ſ.quare ipsum Deus
debeat exaudire.Inter omnia enim humilitas oran
tis orationem facit exaudibilem.Iudith 6.Humiliũ
& mansuetorũ tibi domine semper placuit deprec-
catio.Sed humiliati sumus:quia *humiliata est in pul-
uere anima nostra,&c.*Igitur nos exaudire debes.Ad
literam enim Iudæi tẽpore persecutionis Antiochi
humiliabantur in puluere orantes.Quoniam vt ha
1.Mach.3. betur 1.Mach. 3.Induerunt se ciliciis,& cinerẽ im- E
posuerũt super capita sua,&c. Et hoc est quod hic
dicunt. *Quoniam humiliata est in puluere anima nostra.*i.
vita nostra:quia in signum humiliationis ponebãt
cinerem super capita sua sicut mos erat Iudæorũ
in afflictione positorum. Tum etiam quia vt dictũ
est habitabãt in montib.inter feras,vbi lectisternia
non habebãt,& sic iacebãt in terra.Et ideo subdit.

*Conglutinatus est in terra vẽter noster.*i.corpus nostrũ
tertæ adhæret. Quantum ad intellectũ psal.ista est
vox martyrum & pœnitentium qui animam suam
in puluere humiliant, quãdo cõsiderantes peccata
sua per ipsorum memoriam animã suam cruciant
secundũ morẽ pœnitentium.Cinis enim & ciliciũ *Cine.*
sunt arma pœnitẽtiũ.Hinc est quod in capite qua-
dragesimæ,cinis spargitur super caput pœnitentũ
ob humilitatem & memoriã suæ fragilis conditio-
nis.Et hoc est.Non debes obliuiscì. *quoniam humi-* *Humilia*
*liata est in puluere anima nostra.*i.ad pœnitentiã con-
pũcti sumus. *Et cõglutinatus est in terra venter noster.*
i.corpus nostrum orando terræ adhæsit. Hoc autẽ
dicendo summã humilitatẽ ostendit.Qui enim ge
nua orãdo flectit in terrã habet quo plus humilie-
tur.Qui vero sic humiliatur vt venter hæreat terrę
nõ habet vltra quo humilietur:quia venit ad sum-
mum signum humilitatis:quia bassior ex omni par
te fieri non potest. Et isto modo orando se Chri-
stus humiliauit , qui primò genu flexit , secundò
procidit in faciem suam , sed tertiò totum corpus
ad terram prostrauit,quando scilicet factus in ago
nia prolixius(scilicet corpore)orabat.

Exurge domine, adiuua nos, & re-
dime nos propter nomen tuum.

Exurge hic petit redemptionẽ à malis.Hic enim
nullum allegat suum meritũ,sed totum gratię Dei
attribuit.d.*propter nomen tuum.* Hic nõ solum petit
bonos liberari,sed etiã malos prędicit puniẽdos.d.
Exurge,&c. Vbi nota quòd quãdo quis iacet,totus *Iacen.*
occultatur,quando verò sedet occultatur secũdum
partẽ inferiorẽ & videtur secundũ superiorẽ,quãdo
vero stat,videtur secundũ omnẽ partẽ.In Deo autẽ
sunt quasi duę partes,misericordia &iustitia,quarũ
misericordia est pars superior,psal.Miserationes eius *Iustus*
super omnia opera eius.Intantum ꝙ à iustitia licet
appellare ad misericordiã. Misericordia superexal-
tat iudicium.Deus autẽ nunquã legitur iacẽs:quia
nullus est qui non sentiat misericordiã eius,vel iu-
stitiam,nec aliquod est tempus quod non sit mise-
ricordiæ vel iustitiæ.Sed quandoq; Deus ostendit
hominib.partem superiorẽ ſ misericordiã & occul-
tat inferiorẽ.ſ.iustitiã,& tunc dicitur sedere.Quan
do verò ostendit vtrunq, dicitur stare. Quãdo autẽ
dissimulat punire,tunc ostendit misericordiã & nõ
iustitiam,& ideo dicitur sedere , quod pertinet ad
statum præsentẽ,sed in futuro ostendet suã miseri-
cordiam bonos beatificando,& iustitiã malos pu-
niendo.Ideo tunc dicitur stare &exurgere quãdo.ſ.
iudicabit,psal.Terra tremuit & quieuit,cum exur-
geret in iudiciũ Deus.Petens ergo psalm,vt Chri-
stus exurgat, quid aliud nisi vt ad iudicium veniat *Quęst.*
requirit , vt boni præmientur & mali puniantur.
Quia in præcedenti quæst. dictum est quòd per o-
pera extra charitatem facta quis potest satisfacere.
Ideo nunc quæro, vtrum illa alicuius sint mertoria. Ægidius distinctione 15.

PSAL. XLIIII.

ERuctauit cor meum verbum bonũ
dico ego opera mea regi.

Iste psal.talem titulum habet.*In finem pro his quę*
commutabuntur filiis Chore ad intellectum pro dilecto.
Pro cuius euidentia sciendum quòd totus iste psal.
agit de sanctis nuptiis sponsi & sponsę.ſ.Christi &
ecclesiæ saluatoris & saluandorum. Vnde iste psal.
dicitur

dicitur epichalamium carmen.i.laus thalami, quia A
laus sponsi & sponsæ hic cãtatur.Cõsuetudo enim
fuit in nuptiis ad honorem sponsi & sponsæ quędã
cantari carmina,quæ dicebãtur epithalamia.i.lau-
des thalami.Epi enim Græcè.i.supra,cõponitur cũ
thalamo,& sic dicitur epithalamium. i. cantus su-
per thalamum.Talẽ cantum primũ Salomon adin-
uenit in laudẽ Christi spõsi & ecclesiæ suę spõsę,vt
pater per totũ librũ qui dicitur cãtica canticorum.
Vnde Hiero.in epistola ad Paulinum dicit.Salomõ
pacificus & amabilis domini mores corrigit,natu-
rum docet,ecclesiam & Christum cõiungit,& san-
ctarum nuptiarum dulce canit epithalamiũ.Simili
ter ergo filij Chore prænuidẽtes has sanctas nuptias
Christi & ecclesię futuras,istum psal.i.epithalamiũ B
in laudẽ sponsi & sponsæ fecerunt.Harum nuptia-
rum copulam in thalamo vteri virginalis fecit Dei
gratia quando verbum caro factum est,& humana
natura verbo diuino vnita,& sponso Christo eccle
sia spõsa primò charitate & post immortalitate est
coniuncta.Est ergo sensus rituli talis.Iste *psal. in fi-*
*nem.*ſ.Christum nos dirigẽs,est scriptus *filiis Chore.*
id est filius Christi siue crucis.Et hoc *ad intellectum.*
ſ.tanti mysterij cõiunctionis Christi & ecclesiæ.Et
est iste psal.*pro his qui commutabuntur.*ſ.de veteri ho
mine in nouum.Et etiã est *pro dilecto.*i.pro Christo
Matth.3. sponso qui est à patre dilectus. Hic est filius meus
dilectus. Hic enim describitur per quem cõmuta-
buntur & laus sponso & spõsę decantatur Iste ergo
psal.factus fuit à filiis Chore pro nuptiis Christi &
ecclesiæ.Sed de materia psal.quo ad literã diuersæ C
fuerunt opiniones.In isto enim psal.secundũ literã
exprimitur quædam magna proprietas & letitia fi-
liorũ Israel quæ fuit præuisa à filiis Chore.Sed quę
fuerit illa prosperitas & lætitia, variæ sunt opinio-
nes apud Hebræos.Aliqui dicũt quòd fuit illa quæ
fuit sub rege Assuero ad procurationem reginę He
ster ad statum prosperum Iudæorum & hostium
suorum confusionem,Et ad hoc satis litera videtur
aptari.Alij dicunt ꝙ loquitur de prosperitate quæ
fuit sub Salomone,quæ satis describitur tertio re-
gum per multa capitula.Et secundũ istos, psal.iste
ad literam loquitur de rege Salomone & filia Pha-
raonis quam in vxorẽ accepit.Alij dicunt quòd iste D
psal.ad literã loquitur de rege Dauid & vxore sua
Bersabe ex quib.descenderunt multi reges & iusti,
vt Ezechias,Iosias,& alij plures. Sed nulla istarum
opinionum stare potest:quia rex de quo iste psal.lo
quitur est perpetuus,& est Deus,propter quod di-
citur in psal.isto, Sedes tua Deus in sæculũ sæculi,
virga directionis,&c.Et infra de isto rege & regina
dicitur.Audi filia & vide & inclina autẽ tuam,&c.
subditur. Et cõcupiscet rex decorem tuum quoniã
ipse est dominus Deus tuus,&c.De Assuero autem
vel de Dauid vel Salomone,vel alio quolibet rege
prędicta verificari non possunt.Propter quod dico
quòd ad literam iste psal. loquitur de Christo rege
vero Deo & æterno & de sponsa sua. ſ.ecclesia. Ad E
huius probationẽ apostolus Paulus adducit literã
istius psal.de Christo dictũ ad Heb.1. d.de Christo.
Ad filium autem thronus tuus Deus in sęculum sę
culi.Sic ergo iste psal.literaliter agit de Christo. Et
secundum istum intellectum psal. iste diuiditur in
duas partes.Quia primò pręmittitur quædã prefa-
tio.Secundò subsequitur narratio,ibi.*Speciosus for-*
*ma.*Prima in duas,quia primò huius psal.ostẽditur
causa materialis & subiectiua.Secundò causa prin-
cipalis effectiua,ibi. *Lingua mea.* Quantum ad pri-

mum sciendum est quòd totus iste psal.est de verbi
incarnationene & cõiunctione ecclesiæ cum Chri
sto,quã in spiritu præuidit vnus ex filiis Chore.Et
hoc est quod hic pręmittit,ꝙ in isto psal.de veto re
ge.ſ.Christo intẽdit loqui,dicens. *Eructauit cor meũ*
*verbum bonum.*Eructare enim est ructũ facere & e- *Eructare.*
mittere,quod fit quando sapor recepti cibi reducì-
tur ad rumẽ.ſad superiorem partem gutturis,tunc
enim ructus emittitur. Vnde sicut venter cibo re-
pletus eructat,sic cor istius prophetæ spiritu pro-
phetico repletus hunc sermonem quem intus à spi
ritusancto didicerat,eructauit exterius & emisit.Et
hoc est *Eructauit cor meum verbumbonum.*i.sermonẽ
de Christi incarnatione & ecclesiæ desponsatione.
Hoc mysterium verbum bonũ dicitur:quia in ipso
omnis nostra salus consistit.Vnde verbum bonum
accipitur pro laude Dei in isto psal.contenta.Sicut
enim qui blasphemat eructat verbum malũ,ita qui
Deum laudat eructat verbũ bonum.Et de qua mate
ria sit istud verbum bonum,subdit,d.*Dico ego opera*
*mea regi.*i ad laudẽ regis regum Iesu Christi.Et no-
tat glo quòd hic per ly opera intelligit istum psal.
& Dei laudẽ.Sic ergo per regẽ intelligit Christum,
& meritò.Vbi notandum quòd proprie rex noster *Rex Chri-*
dicitur Christus.Et hoc propter duo quę ad verum *stus.*
regem requiruntur,vt distinguatur à tyrãno.Requi *Tyrannus.*
ritur enim primò ex parte plebis liber consensus.
Dicit enim philosophus , quòd regnum est princi- *Philosophus*
patus voluntarius,si autem per fraudẽ principatur *3 politicæ.*
aliquis vel per violentiam iam hic non rex sed ty-
rannus dicitur.Est autẽ differentia inter Christũ &
diabolum: quia Chrisus solũ regnat in volentib,&
amantib,eius principatum.Vnde Bernar.li.de dili- *Bernardus.*
gendo Deum,ait Iustis non est lex imposita.i.non
tanquã inuitis imposita,sed voluntariis liberaliter
data,quo suauiter inspirata.Vnde & pulchrè dicit.
Tollite iugum meum super vos,ac si diceret. Non *Matt.11.*
impono inuitis,sed vos tollite si vultis,alioquin in
non requiẽ,sed laborẽ inuenietis.Et Chrysostomus *Chrysosto-*
homil.14.super Matth.Verè iustũ regnum est quan *mus super*
do & rex vult homines habere sub se , & homines *Matth.*
cupiunt esse sub eo.Quando autem rex per violen
tiam cogit eos subesse illud quantum ad veritatem
non est regnũ,sed tyrannis.Et ideo Deus quamuis
homines habeat in potestate,tamen solũ recipit vo
lentes ne tyrannus videatur,sed rex.Diabolus autẽ
propriè tyrãnus dicitur,quia nolentes etiã cõpulit
facere voluntatem suam,hæc Chrysostomus. Ideo
de Christo rege dicitur.Dominus regnauit,exultet
terra.Secundũ est ex parte regis paternus affectus.
Dicit enim philosophus, ꝙ pater principatur filiis *Philosophus*
principatu regali. Et ꝙ rex debet esse quasi pater *1.politicæ.*
subditorum Sicut Homerus vocauit Iouem patrẽ
hominum , volens innuere ꝙ erat pater hominum
& rex.Et Seneca li.1.de clemẽtia.Hoc quod parẽti *Seneca lib.1.*
etiam principi faciendum est quẽ appellamus patrẽ *de clementia*
patriæ.Cętera enim nomina honori data sunt. Sic
& Christus ad suos paternum ostendit affectum.d.
Pater noster qui est in cœlis,&c. Adueniat regnum *Matth.6.*
tuum.Et sic patet ꝙ Christus est verus rex,& vt rex
à tyrãno distinguitur.Et ideo sibi debemus timorẽ
& amorẽ.Dicit enim Ambros.in exameron,ꝙ apes *Ambrosius.*
regẽ suum summa protectione defendunt pro suo
rege perire pulchrum putãt.Et nos multomagis &
si mori oporteret pro rege nostro, illud pulcherri-
mum reputare debemus. Nam de Christo dicitur,
Ipse est Deus viuẽs & rex sempiternus.Et h[illegible] regi *Hier.10.*
istum psal.iste canit,d.*Dico ego opera mea regi.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

736 *De cons. dis. 5. ad sanctū.*

Spiritus sanctus dicitur scriba & pennarum calamus.

2. Petri. 1.

Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis.

Hic ponitur principalis causa effectiua istius psal. quę. s. fuit spiritussanctus. Vbi notandū q̄ sicut calamus scriptoris precise se habet in scribendo: vt instrumentū scriptoris motum per manum ipsius scriptoris. sic lingua prophetarum in prophetizando erat precise instrumentum motū à spiritu sancto. Et hoc est quod dicitur. 2. petri. 1. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed spiritussancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Sic ergo spiritu sanctus hic dicitur scriba: & lingua prophetę calamus scribæ. Et hic scriptor velociter scribit: quia spiritussanctus ad scribendū in corde alicuius. i. ad ipsum docendum non requirit temporis processum: sed velociter & subito mentes quas tangit illuminat. vt ostendit Greg. in homil. de pentecost. d. Libet fratres charissimi oculos fidei in virtute spiritussancti attollere: & sparsim patres veteris ac noui testamēti considerate &c. Hic em doctor nulla addiscentium mora agitur: sed in omne quod voluerit subito mentem illuminat Et ideo dicitur velociter scribentis. Vnde magister in gl. Hoc dicitur vt notetur virtus prophetiæ, quę nō sub cruciatu humano cogitat, quæ de arcano diuinitatis aliis diuulgat, sed starim spiritussancto tacta illuminatur. Et ideo dicitur. Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo eius.

Greg. in homilia. pentecost.

Psa. 148.

737 *De cons. d. 3. c. vltimo*

Speciosus forma præ filiis hominū, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Hic consequēter ponitur narratio siue psal. executio. Et diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò regis Christi sponsi magnificētia. Secundò sponsæ Christi condecentia, ibi. *Astitit regina.* Tertiò genitæ prolis continentia, ibi. *Adducentur regi.* Prima pars diuiditur in quatuor secundum q̄ a, quatuor commendat Christum sponsum. s. primò à decoris speciositate. Secundò à vigoris potestate, ibi. *Accingere gladio.* Tertiò à iudicij æquitate, ibi. *Sedes tua.* Quartò ab ornatus varietate, ibi. *Mirrha gutta.* Primò ergo commendat Christum sponsum à speciositate & pulchritudine, nō tantum corporis quàm animæ. Species enim idē est quòd pulchritudo. vnde speciosus est idem quòd pulcher & decorus. Volens ergo psal. præferre Christum omnib. aliis hominibus, dicit. *Speciosus forma præ filiis hominū.* Hoc ideo, quia immunis à peccato, quod de nullo alio dici potest quin peccatum actuale vel originale cō traxerit formaliter vel causaliter. Et quamquā Christus speciosior sit nō tātum prę omnib. hominibus, sed etiā prę omnib. angelis, vt deducit apostolus ad Heb. 1. Tamen hic solum mentionē facit de hominibus, per hoc volens demōstrare ipsum verum hominē esse, & non angelū natura, quāuis officio. Vnde de Christo sub nomine arc' cœlestis dicitur. Vide arcū &c. valde speciosus est in decore suo. Sequitur. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* i. p labia tua: quod dicit ad differentiā aliorū sanctorū patrū, qui legē antiquā dederunt quę lex erat timoris. Sed Christ' personaliter aperiens os suū & labia sua dedit legē euāgelicā quę est lex gratiæ. vnde. Ioan. 1. Lex per Moysem data est: sed veritas & gratia per Iesū Christū facta est: vel *diffusa est gratia in labiis tuis*: qa omnia verba quæ de ore suo exibant: erant gratiosa. Mirabantur omnes de verbis gratiæ quæ exibāt de ore eius. *Propterea benedixit te Deus in æternum.* Istā benedictionē accepit Christus in resurrectione & ascensione ad cœlum. s. corpus immortale & gloriosum: quod in conceptione non acceperat: quia Christus resurgēs ex mortuis: iam nō moritur &c. Qualiter autem Christus prę omnibus aliis sit speciosus: ostendit Greg. exponens illud io. 28. Non adæquabitur ei topazium de Æthiopia. d. Nullus sanctorum quibuslibet virtutibus plenus æquari potest ei: de quo dictum est. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen sancti nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur: vt cum prophera dicamus. Ecce enim in iniquitatib' conceptus sum &c. Ille aūt veraciter sanctus natus est: qui vt ipsam cōditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ non est cōceptus. Huic sapientiæ alios æquare voluit quidā hæresiarcha, qui dixit. Nō inuideo Christo Deo facto, si volo & ipse possum fieri. Qui Iesum dominum nostrum, non per mysterium conceptionis sed per profectum gratiæ Deum putauit, peruersa allegatione aitruens eum parum hominē natū: sed vt Deus esset per meritum profecisse, atq; ob hoc extimās se & quoslibet alios ei posse coęquari qui filij Dei per gratiam fiunt. Non attendens, q̄ aliud est natos homines gratiā adoptationis percipere, aliud vnum singulariter per diuinitatis potentiam Deum ex ipso cōceptu prodisse. Nec æquari potest gloria vnigeniti per naturam habita aliis concepta per gratiā. Mediator quippe Dei & hominum homo Christus Iesus non (sicut iste hereticus desipit) in humanitate alter, alter in diuinitate est, nō prius homo cōceptus atque editus, post per meritum vt Deum esset accepit, sed nunciante angelo & adueniente spiritu, mox per verbū in vtero, mox intra vterum verbum caro, & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre & cum spiritu sancto coæterna assumpsit intra virginea viscera, vt & impassibilis pati & immortalis mori, & tēporalis æternus ante sæcula posset esse in fine sæculorum, &c. Notandum autem q̄ totum textum præcedentem aliter exponunt, omnia verba prædicta nō sunt verba psal. sed verba Dei patris (vt quidam putant) vt dicunt Augu. & Hieron. magis superstitiosè quàm verè: arbitrātur autem omnia ex persona patris dicta intelligi sic, commendat enim Deus pater Christum secūdum vtranq; naturam. Et prius secundū naturā diuinā, d. *Eructauit cor meum* quasi nō extrinseco cōiugio genui, sed de corde, sicut homo generat cōsilium suum de corde, antequā sit illud quod per cōsilium est facturus. Cōsilium vero patris est filius quē ante omnia creata ex se pater genuit. Et est sensus. *Cor meū eructauit verbum bonum.* i. secreta essentia mea genuit verbum. i. filium qui dicitur verbum: quia per eum pater est notus, quod verbū bonū dicitur: quia Dei filius in natura sui solus bonus est cum patre & spiritu sancto. Vnde nemo bonus nisi solus Deus. Est etiam bonum hoc verbum quia omnia bona per ipsum facta sunt. Sequitur. *Dico ego.* i. verbum profero, idē dicit hic quod prius dixerat, sed addit *opera mea regi.* Vbi in ipso verbo omnia opera Dei dicit. Vnde alibi. Quod factū est in ipso vita erat. s. quod factum est in tempore, vt. s. nihil sit in opere quod prius non fuerit in consilio. Et est sensus. *Dico ego opera mea regi.* i. verbum eternaliter gigno, cum quo & in quo omnia dispono antequam

Luce. 4

Christus speciosus Greg. 18. mor. 3.

psal. 50.

Heb. 1.

Ecclē 43.

Ioan. 1.

ante quam fiant in opere. Idem verbū etiā vocat linguam dicens. *Lingua mea calamus scribæ.* Aperta cōparatio. Vt enim scriba nihil sine calamo, nec calamus sine scriba operatur. Sic cooperatur pater & filius. Et nota quod non sono qui transit comparat verbū, sed scripto quod manet, vt ostendat filiū patri coæternū. Scribe dico velociter scribere, quia non vnum post aliud. s. omnia simul in vno verbo æterno pater disposuit. *Speciosus forma, &c.* Supra pater commendauit filium secundū naturam diuinam, hic commendat secundū humanū. q. d. Genit' eē filius secundū quod Deus de mea essentia. Et ipse idem secundū quod hō est speciosus forma præ filiis hominū. Hęc omnia ex parte Dei patris sunt dicta. Sed consequēter psal. in ꝑsona propria loquitur, dicens. *Propterea benedixit te Deus in æternum*, id est propter tuam speciositatē Christe dedit tibi regnū, cuius regni non erit finis. Hæc omnia ponit magister in glo. Sed prima expositio data. s. vt omnia ista verba sint psal. in persona propria loquentis, proprior est quamuis ista sit subtilior.

A

B

738

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

Hic consequenter commendatur Christus à vigoris potestate. Vbi nota quod Christus incarnatus suam potestatē maximē mūdo ostendit in quatuor quæ hic ponuntur. s. primò cōiunctos carne separando. Secundò cōpunctis corde miserendo, ibi. *Specie tua.* Tertiò opera mira faciendo, ibi. *Propter veritatem.* Quartò inimicos suos conuertendo ibi. *Sagittæ tuæ.* Quantum ad primum sciendum quod amor patris ad filium & econtrario, viri ad vxorem, & ecōtrario, nutus ad socrum est naturalis amor, vt paret. 8. Ethico. Ideo difficiliter pater separatur à filio, vir ab vxore &c. Sed Christus suo verbo prædicationis omnes istos faciliter separauit d. Matt. 10. Nōveni pacē mittere in terrā, sed gladiū Veni. n. separare hominē aduersus patrē suum, & filiū aduersus matrē suā, & nurum aduersus socrū suum. Quod fuit factū tēpore Christi prędicatiōis & apostolorum, quia multi relinquētes patres carnales in infidelitate conuertebantur ad Christum, & sic separabantur, quia amor spiritualis carnalem superabat. Et hoc prædicens psal. ait. *Accingere gladio tuo, &* c. q. d. Christo. Accingere ad modū pugnaturi gladio tuo. Gladio tuo non quidem materiali gladio, quo Christus non fuit vsus, sed gladio spirituali qui est verbū Dei, vt dicit apostolus. *Super femur tuum*, id est super carnem tuam. Femur enim est humanæ propagationis seminarium, per quod congrue caro accipitur. *Potentissime.* Quod ideo dicit. Quia gladius sermonis Christi magnam potestatem ostēdit. Vt puta qd vnus homo Christus ex pauperib. parentib. natus mūdo cōtēptibilis in paruo tpe gladio suę prędicationis totū mundū diuideret à pristino. s. statu, vt relictis idolis, verū Deum colerent. Iste est ille gladius Christi, de quo apostolus ait. Vn' est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio &c.

C

D

Iudicium veritatis & Dei.

Philosophus. Ethicorum.

Matth. 10.

Psal. 44.

739

Specie tua & pulchritudine tua intendere prospere, procede, & regna.

Hic cōsequēter ondit Christi ptātē in misericordia cōtritis. Potentia. n. Christi magis ostenditur misericordia quā puniendo, pp quod in oratione dicit eccle sia. Deus qui omnipotētiā tuā maximē miserādo & pcēdo manifestas &c. Cui' tō sumitur à nobis. Nul

E

Ioan. 1.

Misericordia Christi tēdo quā punitēdo, pp quod in oratione dicit ecclesia.

la. n. maior potētia quā vincere seipm. Hō āt magis naturaliter inclinatur ad vindictā offensę quā ad pcendū Et iō vincēs in hoc naturā suā, vt nō vindictā offensę q̄rat, sed libēti' parcat offendenti, potētior dicitur quā si vindictā quæreret. Sic ergo à simili Christi potentia in hoc demōstratur, quod prōpte parcit peccāti. Et hoc notans psalmista dicit. *Specie tua &* c. Vbi notandū quod ad remissionē peccāti & ad miserationē cōcurrit diuinitas Christi quæ culpā delet. cōcurrit & humanitas quę pro culpis nostris satisfacit. Ista duo hic tangit. d. *Specie tua & pulchritudine tua.* Nam secundū quod ait gl. Species hic refertur ad humanitatem, in qua mūdo apparuit. Pulchritudo autem ad diuinitatem, qua omnia pulchra sunt & decora. Istis duob. s. humanitate & diuinitate, Christus culpas relaxando in fidelib. regnat. Et hoc est quod dicit *Specie tua.* id est humanitate, qua pro peccatis satisfacis. *Et pulchritudine tua.* id est diuinitate, qua. s. peccata dimittis. *Intēde prosperē* id est hominem misericorditer & prosperē respice. Quod vt ficias, *procede.* s. de vtero virginali, vt sponsus de thalamo suo. Quo facto *& regna* id est tunc regnabis in hominib. qui tibi per fidem subiiciētur quādo processeris de vtero virginis, & intēdes prospere in nobis culpas remittendo. Vel aliter. *Specie tua &c.* Vbi sciendum quod speciositas personæ propriè cōsistit in viuacitate coloris & ꝑportione membrorum, sed pulchritudo vltra ista requirit perfectionē debitæ quantitatis. Vnde 4. ethi corum, dicitur quod parui homines possunt esse specioſi & formosi. i. debitē cōmensurati & proportionati, sed nō possunt esse pulchri, quia carent debita quantitate, Christus autē etiam quo ad humanitatem fuit speciosus & pulcher, quia nihil sibi defuit ex his quæ pertinent ad debitā perfectionē corporis, quoad viuacitatē coloris & membrorū proportionem, & iō speciosus. Nec etiam quoad debitam corporis quantitatem, quia statutæ cōmunis, & iō fuit pulcher. Sibi igitur loquitur psal. d. *Specie tua & pulchritudine tua* id est cum specie & pulchritudine, *intende prosperè* id est respice genus humanum prospere & non aduersē. *Procede. I.* per viam nostræ mortalitatis, prosperè procedes, quia sine offensione Dei. Et sic *regna* id est per hoc regnabis, quia. s. finito decursu vitæ mortalis, obtinebis regnū æternū quantū ad executionē, licet quātū ad iurisdictionē habuit regnū à principio suę cōceptionis, pp qd post resurrectionē ait. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Quia totus iste psal. agit de vnitate sponsi & sponsæ, scilicet, humanitatis & verbi, ideo quæro, vtrum per verbi incarnationem ista propositio sit concedenda. De' est hō.

A

Speciositas. Pulchritudo.

Philosophus. 4 ethicorum.

740 *De cons. di. 2. Iterat.*

Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.

Hic consequenter ostendit Christi spūs potestatem ex miraculorum operatione. Ad cuius intelligentiam primò notandum quid hic per veritatem quid per mansuetudinem, quid per iustitiā, & quid per dexteram intelligitur. Quantum ad primū sciēdum quod veritas de qua hic loquitur psal est veritas, non quidem verborum, sed vitę, de qua dicebat Ezechias. Memento domine quomodo ambulaverim cotā te in veritate. Hæc autem veritas consistit in quadam æquatione hominis interioris ad Deū & exterioris hominis ad interiorem. Sicut enim il

le

Veritas.

Ezechi 38.

se qui plus dicit quam sit deuiat a veritate per superabundantiam,& ille qui minus dicit quã sit deuiat à veritate per defectũ. Sic & homo interior quãdo plura appetit quam Deus velit ipsum appetere,deuiat à veritate per superabundantiã, & quãdo minus,deuiat per defectũ.Sic quãdo tantũ appetit vt Deus vult,nec amplius nec minus,tunc talis æquatio veritas est interioris hominis & vitæ. Sic & conformiter de homine exteriori respectu interioris,quia quãdo quis de se verbis vel factis plura vel maiora ostendit quã sint:tunc deuiat à veritate per superabundantiam,quãdo autẽ de se fingit aliqua vilia quę non sunt,vel negat de se qui sunt tũc
4. ethi. à veritate deficit p defectũ.Oportet igitur dare aliquam virtutẽ mediam:per quã moderantur diminuta & reprimũtur superflua,& ista vittus vocatur B
veritas. Hæc autem veritas fuit in Christo sponso quia eius ratio interior semper conformis fuit voluntati patris,& homo exterior interiori, propter
Ioan. 18. quod de seipso, d. Ego enim ad hoc natus sum & ad hoc veni in mundum,vt testimonium perhibeã
Mãsuetudo. veritati &c.Quantum ad secundũ sciẽdũ quod mãsuetudo est quędam virtꝰ mediãs inter iram & irascibilitatem.In vindicando autẽ exteriora mala ab aliis facta aliqui superabundant, vt iracundi nimis vindicatiui. Quando enim vindicta vehementer & nimis desideratur tunc sanguis accenditur circa cor,quo accenso irascitur. Quidam autẽ per oppositum sunt irascibiles, omnẽ iniuriam dissimulantes: & aliorum mala semper impunita relinquentes.Et horum quodlibet est vitiosum.Irasci enim cuilibet & semper & de quolibet vindictam exposcere,vt faciunt iracũdi,vitiosum est.Rursum nũquam irasci & in nullo velle aliquẽ puniri, etiã vitiosum est,quia est agere cõtra ordinem rationis. Ratio enim dictat punitiones aliquas esse faciendas,& quod est irascendum cui debet & quando & quomodo.Irasci enim loco & tempore est virtus secundum philosophum. Et ista virtus voca-
Philosophus 4. ethicorũ. tur mansuetudo.s.quando quis alteri non irascitur quando nõ est irascẽdũ,& irascitur quando est irascendũ.Et quando vindictam non desiderat quando non est vindicandũ, & desiderat quando oportet. Hæc autẽ virtus mansuetudinis fuit in sponso nostro,quia mala patienter sustinuit non vindicando,quando non oportuit.Tanquam agnus mansue D
Hiere.11. Matth.23. Iustitia. Philosophus 5.ethicorum. tus &c.Quando autem oportuit rigidè malos increpabat,vt patet Matt. 23.Quantũ ad tertium sciẽdum quod iustitia est duplex. s. legalis & æqualis. Iustitia legalis est quid generale,& est quodammodo omnis virtus.Nam ex hoc quis habet iustitiam legalem,quia adimplet pręcepta legis,sicut dicitur in primo magnorum moraliũ.Lex autem pręcipit actus omniũ virtutum,prǽcipit.n,lex operari fortia temperatè & prudenter, & vnicuique debita reddere.Et.5.ethi.dicitur quod lex prǽcipit non
Philosophus 5.ethicorum. derelinquere aciem, nec fugere, nec abiicere arma quod spectat ad fortitudinem,prǽcipit non mǽchari quod pertinet ad tẽperantiã &c. Ex quo patet qualiter iustitia legalis est omnis virtus. Iustitia ãt æqualis vocatur quædam virtus specialis, per quã redditur vnicuique quod suum est,vt patet ibidem Hæc autem virtus fuit in Christo perfectissimè.De iustitia legali p3,quia ipse totam legẽ adimpleuit, Nõ veni legẽ soluere,sed adimplere.De iustitia aũt
Matth 5. æquali patet, potissimè in hoc ꝙ vt Deo redderet honorẽ debitũ p primos parentes ablatũ,seipm ad Dei honorẽ patri obtulit in cruce. Qđ fuit opus sũ A mę iustitię,vt meritò ipse Ioanni dixerit, Sic decet nos implere omnẽ iustitiam. Quantũ ad quartũ.s. Matth.3. Dextera. qđ p dexteram intelligitur. Notandũ ꝙ in Christo erat duplex natura.s.diuina & humana, quarũ diuina dicitur dextera quia fortior,sed humana dicitur sinistra,quia debilior.Vñ quia diuina assumpsit humanã,iõ dicit psal.Me suscepit dextera tua.Ex prædictis omnib.patet textꝰ,cũ Christo loquitur psal. d.*Propter veritatem*.s.vitæ quã habuisti, *& mansuetudinem* quã.s.obseruasti puniẽdo & parcẽdo sicut oportet,*& iustitiã quã*.s.exercuisti ꝓ nobis Deo satisfaciẽdo.pp omnia ista.*Deducet te mirabiliter dextera tua*.i.diuinitas tua deducet te per mundũ mirabilia faciẽdo.Quod iõ dicit,ga miracula quę Christus faciebat,erãt virtute diuinitatis. Vel *deducet te* de populo ad populũ,de populo iudæorũ ad populũ gentilem,vel de mortalitate ad immortalitatem,

Sagittæ tuæ acutæ,populi sub te cadent,in corda inimicorum regis. 741.

Hic cõsequẽter ostenditur Christi potestas ex inimicorũ cõuersione.Magna est.n. potestas animũ hominis immutare,& ex inimico amicũ facere,qđ Christus sua potestate fecit suis verbis & inspirationib.Hic primò quãtũ ad cõstructionẽ literæ notãdũ quod vt dicit Rabbi Salomõ litera istius versus est transportata.Vñ ad habẽdũ planum intelle-
C ctum eius sic est situanda.*Sagittæ tuæ acutæ cadẽt in corda inimicorum regis*,& iõ *populi sub te*.s.erunt.Per sagittas.n,quæ emissæ à lõgè & acutæ feriunt, intelliguntur verba Christi quæ à longè corda hominũ penetrãt.Vel etiã sagittæ dicuntur ipsi apostoli à Christo ad prędicandum missi per mundum. Eũ
Matth. 28. tes docete omnes gentes &c.Istę autem sagittæ ceciderunt in corda inimicorum regis. s. Christi. Ita s.penetrantes corda infidelium & gentilium, qui Christo inimicabantur,quod ipsorũ multi cõuersi sunt ad Christi fidem,& de inimicis facti amici. Vt qui prius Christum & sua membra persequebantur ad mortẽ,postmodũ istis sagittis vulnerati taliter Christi amici sunt effecti, vt pro eius nomine
Sagitta. mortẽ acceptarent libenter.Vñ hic ait glo. *Sagittæ tuæ acutæ &* c.i.verba tua Christe & sacræ scripturę quæ corda hominũ penetrãt,& velociter quo vult spiritꝰ perueniunt & lõgè diriguntur. Et sic incõ-
prehẽsibilis potentia Christi hic ostenditur.Vñ populi istis sagittis vulnerati sub te cadent,vt scilicet de inimicis fiant amici.Sicut Saulus prius erectus cõtra Christum cœlitus emissa sagitta percussus est,& cecidit per humilitatem.d. Domine quid me vis facere?Et sic secundum gl. ly *cadent* refertur ad ly *populi*,non ad ly *sagittæ*. Vt sit sensus populi cadent sub te.Et aduerte qđ nõ incõgruè per sagittas significãtur apostoli.Sagitta.n,secundũ Raba. dicitur à sagaci iactu quia sagaciter iacitur. Sic & apostoli sagaciter & prudẽter sunt emissi.Vñ & apostolis missis interpretatur.Rom.10.Quo pdicabũt nisi mittãtur?Tã sagaciter vero emissi sũt à Christo sagitta
E tio inter infinita obstacula,vt quoscũq; vellet vulneraret in cord, Act.13.Et crediderũt quotquot ordinati erãt &c.Vñ Augu.de ipsis loquẽs dicit, In ter maledicta & opprobria,inter cõtumelias, grauissimásque persecutiones & crudeles pœnas non sunt deterriti à prædicatione salutis humanæ, tanto fremitu offensionis humanæ & debilitatis quodammodo cordibus duris, atque introducta pace iustitiæ ingẽs in ecclesia Christi gloria cõsequuta est

Hiere.30. est.Sagitta eius quasi viri fortis non reuertetur vacua.Secundò,apostoli sagittis cõparãtur propter cõpositionẽ.Sagitta.n.cõponitur ex ligno rectissimo,quod pennis inuolutũ aptatur & ferro armatur. Sic apostoli erant quasi lignum rectissimum,
Proverb.15. Esa.40. prouer.15.Lingua placabilis lignum vitæ. Aptati erant pennis virtutum.Esa. 40. Assument pennas vt aquilæ &c.Erãt etiam armati ferro, cuius virtute penetrabant obstantia & illæsi manebant.Ferrũ
Daniel.2. Christus erat.Daniel.2.Ferrum omnia domat. Et ideo de ipsis nunc benè dicitur. *Sagittæ tuæ acutæ*
Psalm.119. *&c.* psalm. 119. Sagittæ potentis acutæ &c.
742

Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis virga regni tui.

Hic consequenter Christus sponsus cõmenda- B tur à iustitia & æquitate.Et diuiditur in duas partes.Quia ponitur primò iustitiæ Christi rectitudo & stabilitas. Secundò eiusdem iustitiæ plenitudo & vtilitas,ibi. *Dilexisti iustitiam*. Quantũ ad primũ
Thesaur. Cathedra. Tribunal. Matth.25. nota quod p sedẽ potestas Christi iudiciaria significatur.Vñ & quãdo Christus ad iudicium veniet, tũc sedebit sup sedẽ maiestatis suę,quia.s.in iustitia & iudicio iudicabit. Vñ secundũ grãmaticos. Rex hẽt thronũ siue soliũ,doctor cathedrã,iudex tribunal siue sedẽ.Sic ergo p sedẽ hic significatur potestas iudiciaria Christi.Et est ista sedes in sæculũ sæculi,quia quicquid iudicat Christus nũquã mutatur,quia iustitia sua semp est iusta, & ab ipso appellari nõ pt.Est ergo sensus. *Sedes tua Deus in sæculum*
C *sæculi*.i.iudiciũ tuũ Christe inuariabile est & semp durabit.Vñ quãdocũq; in scriptura ponitur sęculũ sæculi,denotatur illius rei ppetuitas à parte post. Et hoc aliis verbis exprimit,dicens.*Virga directionis virga regni tui*,quia.s.est iudiciũ tuũ sic directũ, qđ nũquã obliquari põt.Per hoc ẽt vult ostendere qđ dominiũ Christi est dominiũ regale & nõ tyrãnicũ quia in hoc secundum philosophũ differt rex à tyrãno,quia tyrãnus q̃rit vtilitatẽ propriã p subiecto
Aristo. 11. Ptolomæus. tũ oppressionẽ,rex ãt q̃rit bonũ cõmune & subditorũ directionẽ.Et hoc de Christo notat.d.*Virga directionis virga regni tui*,q.d.Regimẽ tuũ est ad dirigendum subditos,nõ ad opprimẽdum,vel est virga
D directionis vnicuique tribuẽs secũdũ merita.s.bonis pręmia,& tormenta malis.Nã quoad bonos est virga cõsolationis.Virga & Baculus tuꝰ ipsa me cõ
Beda. solata sunt , sed quoad malos est virga punitionis. Reges eos in virga ferrea &c. Nemo ergo sibi de misericordia Christi multũ blãdiatur, quia virga directionis est ei,nã sic alios regit vt alios conterat.Vel
Beda. p sedẽ intellige humanitatẽ Christi , in qua verbũ Deus vt in sede quiescit & habitat,de qua sede dicitur.Lucæ. 1. Dabit ei dominus sedem Dauid &c.
Beda. Augustin. Rabanus. Walfridus li. 1. cap. 2. quia Christi humanitas secundũ carnẽ de semine Dauid processit. Ista sedes est in sæculum sæculi, quia humanitas Christi immortalis est effecta.Istã sedẽ semper cõsiderare debemus,vt peccata omnia vitemus.Narrat Valerius,quod Cãbyses rex, cuius dam iudicis cupiditate corrupti pellẽ detractã sedi iudiciali apponi fecit & in ipsa sede filium dicti
E iudicis iudicẽ factum sedere fecit,vt pellẽ patris in sede sua continuè videndo æquum iudicium semper ferret,& timeret iudicium peruertere.Sic moraliter. Adam pater omnium cupiditate scientiæ corruptus,iudicium dedit corruptum,dum magis vxori quam Deo obediẽtlum decreuit,& se in sciẽtia Deo voluit æquare.Cambyses autem rex. scilicet Deus pater,vt omnibus eius filiis timorem incuteret,quò iustum iudicium darent, pellẽ ipsius A Adę detraxit,scilicet, ab eius humanitate corpus detraxit humanũ,quo anima inuoluitur,per mortem detraxit & excoriauit.s.quando corpus ab anima seperauit Et ipsam pellẽ vel carnẽ humanã sedi iudiciali affixit.s.ipsi verbo,à quo omne iudiciũ emanat.Et tunc filium excoriati iudicis,i. omnem hominem ex Adam natũ in illa sede à seipso iudicã dum sedere facit,dum per considerationẽ tibi proponit pellem Adæ propter iniustum factum iudicium ab ipso seperatam & Dei filio vnitam,in qua iudicaturus est iustè,vt ista considerando & iustitiam summi regis timendo nullum iniquum de te audeas iudicium dare , sed Deo obediendo semper iudices iustè.Et de ista sede Christi humanitatis iam glorificata dicitur.Sedes posita erat in cœ- *Apoca. 4.*
lo & supra sedem sedens &c.

Dilexisti iustitiam,& odisti iniquitatem , propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ cõsortibus tuis. 743

Hic ostenditur iustitiæ Christi plenitudo & vtilitas.Iustitiæ enim sunt duæ partes. s. odire malũ & diligere bonũ,q̃ Christus plenè seruauit. Quod hic declarat,dicẽs Christo.*Dilexisti iustitiã*.Hęc est dilectio boni *& odisti iniquitatẽ*,ecce odiũ mali.Vñ hic ait gl. *Dilexisti iustitiã* , qa nõ solũ Christe in te iustus es,sed etiam in alios diligis iustitiam. *Et odisti iniquitatem*,non homines,sed iniquitatem , aliter non perfectè diligitur iustitia nisi odiatur iniquitas.Si ergo homo iniquitatem in se odit, cum Deo facit.Odit Deus iniquitatẽ,oderis & tu,vt vnam rem ambo oderitis.Eris enim Deo amicus si displiceat in teipso iniquitas tua,& placeat creatura ipsius.Sequitur.*Propterea vnxit te Deus Deus tuus* *Vnctio Christi.*
*&c.*Hic enim Deus duplicatur,quia licet sit solus vnus Deus essentialiter,est tamen trinus personaliter.Hic ergo bis ponitur Deus. Vbi primò est casus vocatiui,& stat pro filio.Secundo vero est casus nominatiui & stat pro patre, vt sit sensus. O Christe Deus,Deus pater vnxit te &c.Est etiã notandum quod ista Christi vnctio dupliciter intelligitur.Fuit enim primò vnctus vnctione gratiæ,q̃ s.in primo instanti suæ creationis animæ habuit tãtam gratiã quantã ei Deus dare potuit, quia Ioan. *Ioan.3.*
3.Non est ei datus spiritus ad mensurã. Et tunc ly *propterea* notat causam, nõ quidẽ quod quia dilexit iustitiam,&c.iõ fuit vnctus p gratiã , quia non prius dilexit iustitiã quã habuerit gratiã, sed magis ecõuerso, vt sit sensus.*Propterea*.s.vt diligeres iustitiã,& odires iniquitatẽ vnxit te Deꝰ,qa s. iõ dilexisti iustitiã &c.qa à Deo fuisti vnctus per gratiã.Et sic ly vnctio est causa dilectionis iustitiæ.Secundò fuit Christus in unctus quãdo.s. regni sui possessio accepit. Reges enim quando possessionem regni accipiebant vngebantur. Christus autem accepit possessionem regni post resurrectionem suam *Mat.vltimo.*
quando.s.dixit. Data est mihi omnis potestas &c. Et tunc est sensus.Ideo te Christe Deus pater vnxit in regem dando tibi possessionem,quia tu dilexisti iustitiam &c pro qua seruanda & iniquitate destruenda , mori voluisti, iuxta verbum apostoli Phil.2.Factus est obediẽs &c.propter quod Deus exaltauit illum &c.Et nota quod in vtraque vnctione Christus fuit vnctus *præ cõsortibus suis*,id est præ omnib.apostolis & aliis omnib.sanctis quoad primam vnctionem , quia maiorem gratiam habuit omnibus aliis sanctis,quoad secundam,quia maiorem potestatem & dignitatem obtinet, quia

vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

es dicitur Daniel.7.Potestas eius, potestas æterna, A que non auferetur,& regnum eius,quod non corrumpetur.

744 Myrrha & gutta & cassia à vestimẽtis tuis,à domibus eburneis,ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.

Hic consequenter commendatur sponsus ab ornatu,quia,scilicet,omnibus virtutibus fuit ornatꝰ Vbi notãdum quod ista diuersarum specierum genera,scilicet,myrrha,gutta & cassia diuersarum virtutum genera significãt. Myrrha enim quæ est spe-
Myrrha. cies amara & vermes mortificans,& carnem à pu- B tredine conseruans,significat carnis mortificationem,quæ sensualitati est amara, quæ vermes malorum desideriorum repellit & præseruat à purre-
Matth.2. dine vitiorum Vnde Vlricus super illo verbo. Aptis thesauris suis &c.ait.Myrrha in corde tuo dolor est,myrrha in corpore labor,si tamen iste vel ille pœnitẽtialis est, myrrha namque amarissimum gustum sui etiam nomine perdit. Effectum autem præter alias sui vtilitates corruptioni resistit. Et quid gustu amarius?& quid effectu salubrius quã dolor quo peccator ad pœnitentiam contristatur? Quid vero labor corporis,non tam myrrha est quã fasciculus myrrhæ &c.Sic ergo per myrrham intelligitur carnis mortificatio.Ista autem virtute spon-
Matth.26. sus Christus fuit ornatus, nonne in ipso fuit myrrha doloris in corde?quando ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem.Nonne myrrha laboris corporalis,scilicet,ieiunando,famescendo, prædicando,clamando & suum corpus fatigando, quia Iesus fatigatus ex itinere sedebat &c. Vt merito de-
Ioan.4. cubili sui corporis nobis dicat. Digiti mei, id est, *Cant.5.* opera mea pleni sunt myrrha probatissima. Gutta *Gutta.* autem est quædam species aromatica, quæ pellit *humilitas.* omnes inflaturas & tumores.Quid ergo significat nisi virtutem humilitatis, quæ omnem tumorem superbiæ sedat & expellit?Et ista virtute fuit Christus præ omnibus ornatus,qui cum in forma Dei esset semetipsum exinaniuit factus obediens &c.
Matth.11. Et hanc nobis commendat.d.Matth. 11. Discite D à me &c.vbi Cassianus.Humilitas semper est necessaria,quæ superbiæ tollat tumorem,opera autẽ signorum non semper sunt necessaria: nec omnibus commoda,nec omnibus conceduntur.Humilitas autem est omnium via,omnium virtutum magistra,ipsa cœlestis ædificij est fundamentum firmissimum, ipsa donum proprium atque magnificum saluatoris &c. Cassia autem est species quæ *Cassia.* & fistula dicitur, quę nascitur in locis inaquosis, & crescit in immensum. Et significat virtutẽ fidei quæ per baptismi aquã in immensum crescit.Hac virtute fuit ornatus sponsus ecclesiæ,non quidem in se quod fidem habuerit quia semper fuit comprehensor,sed quia fundamẽtum fidei fuit.De quo
3.Corin.3. dicit apostolus.Fundamẽtum aliud nemo ponere E potest præter illud quod positum est Christus &c. Iste autem virtutes fluunt à vestimentis sponsi ecclesiæ.Vestis autem Christi dicitur humanitas eius,qua verbum cooperiebatur,vt vestimento. Est ergo sensus istius verticuli.*Myrrha*, scilicet, carnis mortificatio,*gutta*,scilicet,humilitas,*& cassia*,scilicet,fides,*à vestimentis tuis*,id est,ab humanitate tua spirauerunt, quia omnium istarum virtutum nobis dedisti exemplum. Et non solum per teipsum sed etiam per tuos apostolos qui post te etiã istarum virtutum nobis dederunt odoris exemplum. Et hoc est quod subdit.*A domibus eburneis.* Domus eburneas vocat ipsos apostolos cęterosque sanctos qui dicuntur domus,quia in ipsis per gratiam habitat Christus, dicuntur etiam domus eburneæ propter mentis castitatem. Ebur enim est frigidæ naturæ,vt dicit glossa,& ideo in eo figuratur castitas,etiam elephans animal castissimum dicitur.Dicit ergo quod prædictæ virtutes, scilicet, myrrha gutta & cassia fluxerunt *à domibus eburneis* id est ab apostolis & cæteris sanctis,in quibus Deus per gratiam habitat vt in domo.Sequitur.*Ex quibus delectauerunt te filiæ regum &c.* Rex in singulari figu- *Rex Christ.* rat Christum, qui est rex regum. In plurali autẽ *figu.* significat reges terrenos.Dicit ergo,*Ex quibus*,scilicet,virtutibus *delectauerunt te* id est delectabilem habuerunt,*filiæ regum*,scilicet,terrenorum.Et hoc *in honore tuo*,scilicet, præferentes honorem tuum honori regum patrum suorum,vt fuit beata Catherina regis filia,quæ honorem Christi prætulit honori paterno,Sic & beata Cecilia & de multis aliis, quæ attractæ ex virtutibus Christi præfatis, Christum honori patrum carnalium prætulerunt. Vel per istas filias regum (vt Nicolaus de lyra dicit)intelligitur Magdalena cum aliquibus mulieribus,quæ secũ venerũt, vt corpꝰ Christi mortuũ pungerent.Vnde sic dicit,*Myrrha & gutta & cassia.* C Per istas species aromaticas, intellige aromata, quæ sanctæ mulieres emerunt ad vngendum corpus domini,quia de talibus speciebus erant confecta.Et quia corpus dominicum erat quasi vestimẽtum diuinitatis,vt dicitur phil.2.Habitu inuentus *Philip.2.* vt homo,ideo subditur.*A vestimentis tuis*,quod dicitur in plurali propter diuersas corporis partes. *A domibus eburneis.* Domus æburneæ fuerunt pixides factæ de ebore,vel de alabastro quod est simile ebori,in quibus illa aromata erant reposita sicut in domibus suis.*Ex quibus delectauerunt te*,quia deuotio illarum mulierum fuit accepta à Christo,licet non vnxerint eum in sepulchro, iam enim resurrexerat. *Filiæ regum.* Inter illas enim mulieres fuerunt Maria Iacobi & Salomę quæ fuerunt sorores virginis Mariæ ex parte matris,de qua certum est quod descendit de stirpe Dauid & aliorum regum à Dauid descendentium. Et ideo verisimile est de suis sororibus.Ideo dicitur hic. *Filiæ regum in honore tuo*, quia illam vnctionem facere voluerunt ad Christi honorem.Hic sequete quæstione de gratia superius inchoatam. 1.secundę.q.109.

Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. *22.q.1.lo-quitur.*

Narrata superius Christi sponsi magnificentia Hic consequenter inducitur sponsæ Christi condecentia.Hic enim commendatur ecclesia Christi sponsa non tamen ita excellenter, sicut supra commendatus est sponsus.Commẽdatur autem à quinque principaliter,scilicet,primò ex multiplici virtutum dignitate.Secundò ex legis euangelicæ credulitate,ibi. *Audi filia.* Tertiò ex diuinæ voluntatis conformitate,ibi.*Et concupiscet.* Quartò ex gemitę prolis fœcunditate,ibi.*Et filiæ tyri.* Quintò ex interioris conscientiæ puritate, ibi. *Omnis gloria.* Quantum ad primum sciendum quod hic per ista reginam sponsam Christi intelligitur sancta mater A ecclesia,tam in præsenti vita militans,quam in cœlis triumphans,quæ assistit in conspectu Dei à late dextro. Sto enim stas,quod idem est quòd erectus manere, componitur cum a. & dicitur asto, astas,quod idem est quòd ante & in cospectu stare.Astat ergo ecclesia triumphans ante Deum: quia omnes sancti sunt in conspectu agni amicti stolis albis.Et stat à dextris. Pars enim dextera nobilior est quam sinistra, & per consequens significat bona æterna: & sinistra bona temporalia, Stat ergo à dextris quæ manet in bonis æternis. Ecclesia autem malignantium quæ non est regina sed ancilla:stat à sinistris peritura.Ecclesia etiam militans stat à dextris spe erecta,& si non adhuc re.Vel *Psal.* per dexteram accipe bona gratiæ,quæ sunt potiora B bona præsentis vitæ.*In vestitu deaurato.* Vbi sciendum quòd sicut sancta ecclesia est vestis Christi,sic *Greg.20.mo. in.24.* & vestis ecclesiæ sunt ipsi fideles,vt ait Greg.dicẽs. Vestis sanctæ ecclesiæ est fidelium vita. Nam sicut tota simul ecclesia vestis Christi est,ita fideles qui- *Ephes.5.* que eiusdem ecclesiæ vestimentum reputantur. Si enim sancta ecclesia vestimentum Christi non esset,Paulus profecto non diceret, vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam nec rugam,id est nec per peccatum habentem maculam,neque per duplicitatem rugam:quia & per iustitiam munda est, & per simplicem intentionem tensa.Quæ ergo abluta est ne habeat maculam,tensa est ne habeat rugam,vtique Christi vestis. Sicut ergo vestimentum Christi tota generaliter ecclesia dicitur,sic vestis ecclesiæ sunt singulorum ani- C mæ qui ab errore conuersæ,eandem ecclesiam credendo eique inhærendo circundant. Istud autem ecclesiæ vestimentum,scilicet fideles, est deauratũ & non de auro. Per aurum enim intelligitur ipsa charitas quæ omnes alias virtutes excellit sicut aurum metalla.Quod .n.est aureũ,totum est de auro: quod vero est deauratum aureum habet, & tamen aliud est.Deaurati ergo dicuntur fideles quia charitatem habent,sed non sunt charitas:sicut albus habet albedinem:non tamen est albedo.*Circundata varietate*,scilicet vitæ & meritorum. Quamuis enim vna sit fides ecclesiæ,tamen varij sunt gradus vitæ & meritorum.Nam varietatem facit in ecclesia,status coniugatorum,status virginum, status cõtinen- *Scriptura sacra.* tium,status martyrum, status confessorum, status D actiuorum,status contemplatiuorum, status cleri- *Rab.&c.* corum, status laicorum,status prælatorum,status *Ricardus.* subditorum.Qui tamen omnes licvatij gradus sunt vnum vestimentum ecclesiæ,sic diuersis coloribus meritorum variatum.Et in figuram huius varietatis,dixit dominus Moysi.Facies velum pulchra varietate contextum.Aliter autem istum textum exponit Ricardus de sancto Victore de sacra scriptura. d. O suauissima lux purgatæ mentis: sapientia cunctarum ancillarium scientiarum regina, quæ semper astas à dextris Dei in vestitu deaurato, circundata varietate.Et nunc vt preco ante regẽ,nunc vero vt vox ante verbum:nunc vt iustitia corã Deo, *Mica.* nunc vt lex coram prætore:mira officiorum varie- E tate vestiris. Tu quidem lex immaculata, tu testimonium domini fidele,tu iustitiæ rectæ,tu præceptum lucidum,tu iudicia vera,tu timor domini sanctus,ignitum eloquium tuum, meditatioque suauis, ac totius diuinitatis nuncius diceris & interpes.Tu ponderas merita,tu promulgas præcepta, tu suades optima,tu præmia polliceris &c. Sed ista exposítio est magis moralis, quam literalis. Aliter istum textũ exponit idẽ Ricardus de virtute Chari- *Ricardus.* tatis.d.*Astitit regina à dextris tuis &c.* Merito regina virtutum charitas esse dicitur:quia virtutis nomen amittit,quæ nõ iungitur charitati. A sinistris Dei sunt bona tẽporalia, à dextris autẽ bona æterna. A dextris ergo Dei charitas stare dicitur, quia bonis æternis nõ tẽporalibus innititur. In solis nãq; illis charitas regnat,quos amor ęternorum inflammat. *In vestitu deaurato.* Manifestũ est eã sereni regis oculis velle placere: quę tã pretiosas vestes quęrit habere.In vestitu,opera iustitiæ:in auro intellige claritã tẽ sapientiæ.Vestimẽta ergo deaurata opera sunt discreta.*Circundata varietate.* decet sanè reginã multiplicẽ habere vestẽ ac variã. Qui ergo semper vult esse in cõtẽplatione,vestiri nescit varietate.Quisqs enim vno quolibet quãtumlibet precioso semper delectatur opere charitatis, ornatũ non habet circundatũ varietate &c. Hæc consimiliter exposítio magis est moralis quam literalis.

Audi filia & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum & domum patris tui. 746. *22.q.4.loquitur.*

Hic regina cõmendatur ex legis euangelicæ credulitate.Vnde hic psal.alloquitur reginã.s. ecclesiã tanquam vnus de partibus,s.de apostolis.d. O regina filia mea,i.mea prædicatione genita,*audi & vide* i.audi intus corde,vide foris opere:ipsum.s.Christũ sp̃sum tuũ,q.d.Iudæi enim ipsum audierunt,viderunt,sed occiderunt. Tu autem audi euangeliũ & credendo videbis Deũ:hic per imaginem, sed in futuro per speciẽ.Vel audi antiquas prophetias: quæ Christi incarnationẽ prædixerunt:& vide ipsas esse impletas:quia qui diligenter antiquas prophetias audire voluerit, quæ prędixerunt nõ solũ verbum incarnandum,sed ex quibus quãdo & vbi, oculariter videbit illas omnes impletas esse in Christo.Verum quia multi audiunt scripturas,& ipsas nõ intel- *audire scripturam.* ligunt,de suo nimis cõfidentes ingenio,volentes ratione intelligere quod sola fide cognoscitur. Ideo volens prophetias de Christo dictas intelligere:nõ superbè sapere, sed humiliter cor suũ ad illa debet inclinare:quoniã vt ait Greg.Lumen intelligentiæ *Greg.25.mo.* humilitas aperit:& superbia abscondit.Et ideo re- *cap.17.* ginã istam vt intelligat quę de Christo sunt dicta, psal.ad humilitatẽ hortatur.d.*Et inclina aurem tuam.* glossa.i.vt humiliter audias:parum est enim audire nisi humiliter audieris.Et attende q; hic alloquitur psal.ecclesiã quę nondũ erat:sed futurã.i.ipsam gẽtilitatem ostẽdens quid debeat facere:vt à Christo in sponsã,& reginã accipi mereatur.d. *Audi filia &c. Et obliuiscere populum tuum.* Ecclesia enim pro maiori parte de populo gentili est ad Christum cõuersa,nec tamen omnes gentiles:sed pars ipsorum.Et isti parti quę ventura erat ad fidẽ loquitur. d. *Obliuiscere populum tuum* gentilem dimittendo ipsum & suas ceremonias ac idololatriam.Nullus enim ad fidem Christi venire potest nisi primò idolatriã & ritum gentilium derelinquat.Et hoc idem aliis verbis exprimit.d.*Et domũ patris tui.* Multi.n. parẽtes & domos & patriã relinquentes ad Christũ sunt cõuersi:vt in vitis sãctorũ multorũ legitur. Vel aliter, *& domũ patris tui.* Vbi nota q; ois idololatra filiꝰ est *Ioan.8.* diaboli iuxta verbũ Christi.d.Vos ex patre diabolo estis:domus aũt diaboli est conscientia mala quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

diabolus inhabitat in peccatum. Quid dicitur seu iubetur ergo gētili populo,& idololatræ relinquere domum patris sui, nisi conscientiam suam quæ domus erat diaboli,facere,ne sit amplius diaboli domus sed Dei. Et notandum quòd hic singulariter actus duorum sensuum præcipit volenti ad fidem venire.s.audire & videre.Secundum enim philosophum libro de sensu & sensato,inter omnes sensus corporales auditus & visus magis sunt necessarij prudentibus,i.scientiamvolentibus addiscere,quia isti duo sensus plures rerum differentias nobis ostendunt quam alij sensus,Et ideo magis valent ad discernendum verum à falso in contemplatione,& bonum à malo in operatione.Verūtamē visus propter suam simplicitatē & subtilitatē certius & velocius immutatur ab obiecto suo,quā auditus, vt dicit philosophus:vt patet de vidente & audiente à remotis hominem cædentē ligna:quia citius videbit actū quā auditus percipiat sonum, & sic sensus auditus est imperfectior visu.Cum ergo nostra cognitio incipiat ab imperfecto tēdens ad perfectū: hinc est q̄ fidem volens Christi percipere prius se disponere debet humiliter ad audiendum quam ad videndum ea quę sunt fidei.Et hunc ordinē psal.dicit. *Audi filia & vide.* i, prius audi quæ sunt fidei, & postea illa videbis.Et notandū q̄ si cōsideremus quantæ vtilitatis est auditus diuinæ legis,merito illam debemus audire,s.aure cordis. Quoniā auditus verbi diuini debitè circunstantionatus, ipsis audiētibus multa bona confert,s.primò dat criminis victoriā:quia de infidelitate ad fidē adducit .Multi eorum qui audierunt verbum crediderunt. Ideo dicit apostolus.Sermo malus ex ore vestro nō procedat, sed si quis bonus est ad ædificationē fidei, vt detur gratia audientibus.Et hoc est quod dicit apostolus Quomodo inuocabunt, in quē non crediderunt? aut quomodo credēt ei quem nō audierunt:Et cōcludit infra.d.Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Secundò dat diuinā iustitiam. Quæ est enim vera iustitia,nisi ex Deo nasci per veram fidē & imitationē? Qui est ex Deo verbū Dei audit.Sed caueamus ne nobis dicatur quod subditur.Propterea vos nō auditis,quod ex Deo nō estis Tertiò dat roboris potentiā,quia nos fortes contra diabolū facit,ne confundamur ab eo.Eccl. 24. Qui audit me,non confundetur:& qui operantur in me nō peccabunt.Vnde Prouer. 1.Qui audit me absq; terrore requiesceret,& abundantia perfruetur malorum timore sublato.Quartò dat in opere constātiā s.patientiam in aduersis,& in bonis perseuerantiā. Lucæ 8. Hi sunt qui corde bono & optimo verbū audientes retinent,& fructum afferunt in patiētia. Quintò dat luminis scientiā:quia,s.mentem illuminat veritate.Audite sapientes verba mea,& eruditi auscultate.Et prouer, 1.Audiens sapiens sapientior erit.Sextò dat felicitatis gloriam.Ioan.5.Qui audit verbum meum &c habet vitam æternā.Auditus enim verbi diuini,primò peccatorem terret,sed post consolationē ingerit menti. Quod ostendit Greg. dicit.Notandum verò est q̄ vox Dei,non in gaudio sed in terrore auditi perhibetur:quia nimirū peccator quisquis dum solum quæ terrena sunt cogitat, dum cor oppressum in infimis cogitationibus gestat ,si repentè diuinæ gratiæ inspiratione agitur: ante omnia intelligit q̄ cuncta quæ agit, districti iudicis animaduerſione puniantur. Auditio igitur vocis Dei primò in terrore fit,vt post in dulcedinē vertatur, quia ante districti iudicij nos timore castigat:vt iam castigatos,supernæ dulcedinis consolatione reficiat.Vnde & dominus ait.Beati qui audiunt verbum Dei,& custodiunt illud.

Auditus. Visus.

Philosophus 3.metaph.

2.Phisicorum

Audire verbum Dei.

Actuum 4. Ephes. 4.

Rom. 10.

Ioan.8.

Eccles 24. Prouerb. 1.

Lucæ. 8.

Iob 34. Prouer.1.

Ioan.5

Greg.27.mo. cap. 13.

Lucæ 11.

747

Et concupiscet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

Hic commendatur sponsa ex diuinæ voluntatis conformitate.Vbi nota q̄ sacrificia quæ fiebāt in lege antiqua secundum ex se Deo nō erant placita ratione operis operati;sed solum ratione operis operantis:vnde illi populo data fuerunt: nō tanquam diuinæ volūtati cōformia,sed magis vt per illa corporalia sacrificia tenerentur,ne ad idololatriam declinarent.Omnia autem illa antiqua sacrificia sunt terminata per vnum verum sacrificium in ecclesia à Christo institutum,s.eucharistiæ: cuius sacrificia omnia illa aliquahter erant figuratiua.Istud sacrificium ex seipso conforme & acceptum est diuinæ voluntati:quia ibi realiter cōtinetur Christus Dei filius dilectus à patre.Et istud sacrificium vocatur pulchritudo & decor ecclesię.De quo decore dicit psal.Domine dilexi decorem domus tuæ.De isto ergo sacrificio à Deo sic accepto,dicit. *Et concupiscet rex decorem tuum:*quia rex Christus & ecclesiæ ipōsus cum magno desiderio istud sacramentum conficere dicitur.Propter quod dicebat de isto sacramēto.Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum &c.Vbi per pascha realiter intelligit eucharistiæ sacramentum.Vnde dicta verba exponēs Eusebius ait.Cum dominus nouum pascha celebraret opportunè dixit,Desiderio desideraui hoc pascha. i,nouum mysteriū noui testamenti quod tradebat discipulis;quod plures ante eum prophetæ & iusti cōcupierāt:sed ipse sitiens cōmunem salutem hoc tradebat mysterium quod toti mundo competeret Sic ergo de isto sacramento prædicit psal. ecclesiæ. *Et concupiscet rex decorem tuum.*Et quod de isto sacramēto intelligat,subdit.*Quoniā ipse est dominus Deus tuus.*Quia si quæratur ab eo quis est iste decor:Respondet.*Ipse est dominus Deus tuus.* Quod ideo dicit quia in isto sacramēto realiterDeus cōmunicatur,quia totus Christus qui est Deus,& est ab omnibus fidelibus adorandus:propter quod subdit.*Et adorabunt eum:*sicut māgi fecerunt. Et procidēres adorauerūt eum.Sed forte dices Quomodo Deus aliquid pōt concupiscere,cum cōcupiscentia sit quoddam desiderium,desiderium autē non habiti volitio? vult ergo Deus habere aliqua quæ nō habet,si concupiscit.Respondeo primò,q̄ hic accipitur concupiscētia non propriè,vt est desiderium respectu non habiti,sed vt est quædam complacentia, & sic est respectu præsentis.Sic enim accipitur Iosue 7.quando Achan accepit pallium & virgulā auream,ait. Cōcupiscens abstuli & abscondi,& tamen de facto illā habebat.Vel dico secundò q̄ dicitur Deus concupiscere & desiderare,quando nos concupiscere facit & desiderare, sicut & cognoscere, quando nos cognoscere facit.

Matth. 2.

Maria Conuenit ei quod ipse sit desponsata.

Isaiæ 7.

Iosue 7.

745

Et filiæ tyri in muneribus, vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

Hic cōmēdatur spōsa ex genitæ prolis fęcūditate. Ad p̄dicationē Christi &apostoloru filij spirituales nati sunt ecclesiæ,quia multæ gentes cōuersæ sunt ad fidem sponsæ, offerendo seipsas Deo, ac etiam temporalia bona.Et hoc significat psal. aperte ponendo totum.Tyrus enim ciuitas erat gentilium, & sub nomine illius ciuitatis cæteras gentiliū ciuitates comprehendit.d.*Et filiæ Tyri.*i.filiæ gentilium *in muneribus* venient. s. seipsas Christo offerendo. Et si dicas cum primitiæ gentium ad fidē Christi venientium fuerint tres magi qui ab oriente nato domino venerunt Hierusalem ipsum adorare, vt habetur Matt.2.De quibus dicit August. in sermone de Epiphania.Isti magi quid fuerunt,nisi primitiæ gentium,Israelitæ pastores, magi gentiles:illi prope, isti longè. Quare ergo cum isti fuerint filij & non filiæ, mares & non fœminæ :dicit. *Et filiæ* & non dicit.*Et filij.*Respondeo q̄ in scriptura sacra, vir vel masculus quandoque ponitur non pro sexu sed pro animi virtute.Similiter & fœmina siue mulier ponitur quandoq; non pro sexu,sed pro mētis mollitie : vt habetur 32. q. 7. sed illud. Sic dico in proposito de filiis & filiabus,q̄ filij accipiūtur pro virilitate animi,nō pro sexu:filiæ autem pro mētis inconstantia siue molitie. Cū ergo Gētiles omnes essent idololatræ, & per cōsequens nō virtuosi:sequitur q̄ nō filij sed filiæ magis debuerunt appellari.Et ideo tales ante cōuersionē filias & nō filios vocat d.*Et filiæ Tyri in muneribus.* Et horum omniū figurā gessit illa mulier Chananæa quæ de finibus Tyri & Sidonis egressa venit adorare dominum.Et dicit in plurali.*In muneribus:*quia munus est triplex scilicet ab obsequio,à manu,& ab ore.Quę tria munera gentiles conuersi obtulerunt domino.*Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.* Per diuites plebis,intellige mundi sapientes & potentes ex gētibus conuersos, qui honorant Christi sponsam.s. ecclesiam , & in ipsa suas orationes offerunt Deo. Vel aliter eadem sententia interduci potest.Nā tyrus interpretatur angustia.Quæ ergo sunt filiæ tyri,nisi animæ gentilium quæ erant in angustiis peccatorum quæ ad fidē conuersæ domino munera offeruint.s. seipsos per pœnitentiam affligendo, bona sua dando,ecclesias construēdo , & ecclesiarum ministris prouidendo. *Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis:*quia solum in vnitate ecclesiæ orationes factæ valent ad salutem:quia salus extra ecclesiam haberi non potest.24.q.1. quia ex sola.

Tyrus.

Matth. 15. Marci 7. Lucæ 13. Ioan. 10. Extra ecclesiam nemo saluus.

749

Omnis gloria eius filiæ regis ab intus in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus.

Hic commendatur Christi spōsa ex puritate interioris conscientiæ,quod dicit ad differentiam synagogæ. Synagoga enim omnē gloriam suam ponebat in rebus exterioribus,puta in templi mirabili structura,in deauratione parietum,in variis cęremoniis.Sed non sic ecclesia , quæ totam suam gloriam ponit intus in bonitate conscientiæ , non in exteriori apparatu,dicente Paulo apostolo. Gloria nostra hæc est , testimonium conscientiæ nostræ. Quod notās nunc psal.dicit.*Omnis gloria eius ab intus.*ad differentiam etiam hypocritarum qui gloriā habēt seu quærunt ab extra nō ab intus.Et si quęras cuius eius? quia dicit omnis gloria eius,statim explicat.d.*Filiæ Regis.* Ecclesia enim vt in pluribus scripturæ locis patet,quadoq; vocatur mater Christi,quia fratres generat Christo. Dixit Christus de ecclesia. Quicunq; fecerit volūtatē patris mei &c. hic mater est &c.Quandoque vocatur soror : quia

Mariahoppe speculum.

Cor.3. Ioannes Baptista.

Matth.12. Ioannes.

Matth.12.

Maria.

à Deo patre genita. Veni in hortum meum soror mea.Quandoq; sponsa.Veni ostendam tibi spōsam nouam agni.Quandoque filia vt hic. *Omnis gloria eius ab intus filiæ regis.*Et attende quòd quānis omnem gloriam principaliter ponat intus in conscientia,tamen etiam curat exteriora opera munda seruare,vt aliis de se bona præstet exempla,sibi Christo,d.Sic luceat lux vestra &c.propter quod subdit. *In fimbriis aureis circūamicta varietatibus.* Per quod denotat quòd etiam exteriora opera hæc aurea.i, charitate ornata. VndeGreg.exponens ista verba dicit.Quisquis enim exteriora sua benè disponit, sed interiora negligit,in circuitu oculos habet, sed intus non habet.Sancti vero omnes quia & exteriora sua circunspiciunt vt bona de se exempla fratribus præbeant,& interiora sua vigilāter attendunt,quia sese irreprehensibiles æterni iudicis obtuitibus parant,in circuitu oculos & intus habere perhibentur:magisq; se quo Deo placeant, sua æterna componunt.Sicut per psalmistā de sancta ecclesia dicitur.*Omnis gloria eius filiæ regis ab intus.*Sed quia exteriora sua etiā irreprehensibilia custodit , iure de ea subdidit.*In fimbriis aureis circūamicta varietatibus* vt & pulchra intus sibi sit,& aliis foras:& se prouehens per internam gloriam , & alios erudiens per exteriora operum exempla. Vel per fimbrias quæ sunt vltima pars vestis intellige finem vitę vniuscuiusque:quia quantūcunq; quis sanctitate polleat in vita , solū tamen iudicatur secundū finē vitę.Et sic est sensus , q̄ ecclesia glotiā intus principaliter retinet in conscientia & consequenter in exteriotibus quæ perseuerantiā vsq; ad finem requirunt. Vel per fimbrias vestimenti ecclesię. s. electorum, intellige ipsum Deum,ad quem vt ad finem cordialiter tendunt:& dicit in plurali *fimbrias* propter personarum pluralitatē : quæ non deauratæ sed aureę sunt,quia sunt ipsa charitas. Et aduerte quòd fimbriæ dicuntur aureæ,sed vestis supra dicitur deaurata : ideo quia charitas in fine erit cōsummata & perfecta.*Circūamicta varietatibus,*exponitur vt supra versiculo. 745. Accipe quæstionem de gratia vbi supra.

Cantic. 5. Apoc.21.

Matth.5.

Greg.19.mo. cap.10. Exteriora opera.

Fimbriæ.

750

Adducētur regi virgines post eam' proximę eius afferentur tibi.

Hic consequenter describitur prolis cōuenientia.Et diuiditur in partes duas.Quia primò agitur de generatione filiarum. Secundò de generatione filiorum,ibi.*Pro patribus.*Prima in duas. Quia primò agitur de filiarum propagatione. Secundò de generationis exultatione,ibi. *Afferentur tibi in lætitiā.*Quantum ad primum sciendum quòd ista generatio filiorum & filiarum ecclesiæ,non est per propagationem carnis vel sanguinis, sed per regenerationem spiritus per fidem , de qua dicitur Ioan.3. Nisi quis renatus fuerit &c.Et non solum mares in fide generantur,vel solū fœminæ,sed etiam & mares & fœminæ.Verum quia maior apparet dubitatio de fœminis,vtrum per sacramentum baptismi possent regenerari sicut & mares : quia circuncisio antiquæ legis quæ homines ad synagogam ducebat,solum viris & non mulieribus cōpetebat.Ideo ad hoc remouendum , primò agit de generatione fœminarum.d.*Adducentur &c.* Vbi sciēdum quòd gloriosa virgo Maria fuit inter mulieres prima,quę in ecclesia Christi sponsa votum virginitatis emisit,& suam virginitatē Deo consecrauit.Et sic fuit prima

Generatio spiritualis. Ioan.3.

Maria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prima quæ ad ſponſum adducta fuit, quam cæteræ A virgines ſequuntur, quia exemplo eius aliæ multæ mulieres virginitatem ſuam Chriſto ſponſo dedicauerunt. Et hoc notans hic pſal. dicit, *Adducentur regi virgines*: & hoc *poſt eam*, ſ. poſt glorioſam virginē Mariam, quæ omnium fuit prima, quā cęteræ vt do micellę reginam ſequuntur. Et ſtatim ſermonē ſuū conuertit ad regem Chriſtum, d. *Proximæ eius afferentur tibi*. Vbi notandum quòd triplex gradus in eccleſia, ſ. virginum, continentium, & coniugatorū: vt dicit Auguſt. ſuper illo verbo Matth. 13. Et attulit fructum aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, & aliud trigeſimum. Cēteſimus fructus virginibus, ſexageſimus viduis & continēribus, trigeſimus autem ſancto matrimonio deputatur. Maioris enim meriti eſt virginitas quā cōtinentia vidualis vel cō B iugium, ipſa vero continentia vidualis ſicut minoris meriti eſt quam virginitas, ſic eſt maioris quam ſit ſanctum matrimoniū. Ex quibus patet ꝙ ſtatus continentium approximat virginitati, & ſtatus cōiugalis continentiæ. Et per conſequens omnes tam cōtinentes quam cōiugatæ proximæ dicuntur virginitati. Virgo autē Maria omnes iſtos ſtatus in ſe habuit, quoniā virginitatē Deo cōſecrauit: vidua fuit: quia tēpore Chriſti paſſionis iam mortuus fuerat Ioſeph maritus eius: aliter enim ipſam Chriſtus Ioanni nō commendaſſet: fuit etiam cōiugata, quia vero matrimonio ipſi Ioſeph deſponſata. Et ideo eius exemplo non ſolum vigines ipſam ſequuntur ſed etiam *proximæ eius*, ſ. tam continentes quā coniugatæ. Et hoc eſt quod pſal. dicit Chriſto. *Proximæ eius afferentur tibi*. ſ. exemplo eius. Et iſta videtur intentio gloſſæ. d. *Poſt eam* ſ. reginam, *Adducentur regi virgines* ſ. robuſti & fortes. *Proximæ eius*. ſ. viduæ caſtæ quæ ſunt in gradu ſecundo, & alij infirmi quaſi imbecillitate fatigati afferentur tibi.

Gradus et eleſtriplex cōtinentiæ & virginum. Matth. 13. *Auguſtus*.

751. ## Afferentur in lętitia & exultatione adducentur in templum regis.

Hic conſequenter agit de generationis exultationis. Vbi ſciendum quòd omnia opera meritoria debent eſſe voluntaria: quia nō placent coacta ſeruitia. Cū ergo omne voluntariū inducat lętitiā mētis, ſic omne inuolūtariū & coactū triſtitiā, ſequitur ꝙ omne opus meritorū cū lętitia mētis eſt quāuis nō ſemper cum lętitia carnis. Et hoc notās hic pſal. dicit, *Afferentur in lætitia & exultatione*: quia voluntariè tam virgines quā proximę ſe Deo afferunt: propter quod dicit apoſtolus, Hilarē enim datorē diligit Deus, id eſt voluntarium. Vnde ibi magiſter in gloſſ. ait. Hilarem enim datorem diligit Deus. i. qui ex voluntate dat Deus hunc diligit. i. approbat & remunerat: non triſtem & murmurātē. Qui enim dat vt careat tędio interpellantis: non vt reficiar viſcera indigentis: & tē & meritū perdit. Quicquid ergo boni facis cū hilaritate fac & bene facis. Si aūt cum triſtitia facis: hoc ſit de te non tu facis. Verum quia nō omnes virgines continentes vel coniugatę ſunt infra eccleſiam quia etiā inter paganos multi ſeruant virginitatē: multi viuunt cōtinēter & matrimonio multi vtūtur debitē. Quod etiā eſt de multis qui nomē Chriſtianitatis habēt vt ſunt hypocritæ: qui non ſunt tēplum nec habitatio Dei: ſed magis diaboli. Ideo tales excludens de illis virginibus & proximis quæ Chriſto offerunt: dicit quòd *adducentur in templum regis*. i. ad hoc adducentur vt ſint templum regis. ſcilicet *Chriſti ſicut* virgines prudētes adductæ fuerūt ad Chriſtum: fatuæ autē foras manſerunt. Quælibet enim anima quæ eſt in ſtatu gratię: & per conſequēs mēbrū eccleſiæ templum Dei dicitur: quia in illa ſicut in tē plo ſuo habitat Deus 1. cor. 6. Templū ſanctū Dei eſt quod eſtis vos: & ſpiritus Dei habitat in vobis. *Adducentur ergo in templum regis*. i. ad hoc adducentur fideles ad Chriſtum: vt fiant Dei templū. Ad qđ intelligendum eſt notandū quòd meritò quælibet iuſta anima dicitur Dei tēplū: cuius ratio eſt. Quoniā tēplum dicitur à theos quod eſt Deus, & platea inde templum quaſi platea Dei. Quia igitur anima ſancta eſt platea Dei eo quòd in illa ſpecialiter habitet Deus: hinc eſt quòd talis anima templum regis dicitur. Vnde magiſter dicit. In ſanctis habitat Deus: in quibus eſt per gratiam. Non enim vbicunque eſt Deus ibi habitat, vbicunque verò habitat: ibi eſt. Sed in ſolis ſanctis habitat qui ſunt tēplum eius & ſedes. Vnde dominus per Eſaiā ait. Cœlum mihi ſedes eſt, quia in electis qui ſunt cœlum habitat Deus & regnat qui eius voluntati deuoti obtemperant. Vnde ſapien. 7. Thronus ſapientiæ anima iuſti: quia in iuſtis ſpecialius eſt quàm in aliis rebus. In quibus tamē omnibus totus eſt. Quēadmodum anima (vt ait Auguſt in epiſtola ad Hiero. de origine animæ) per omnes particulas corporis tota adeſt ſimul, nec minor in minoribus, nec in maioribus maior eſt. Sed tamen in aliis intenſius, in aliis remiſſius operatur. Ita Deus cum in omnibus ſit eſſentialiter, ac totus: tamen plenius eſſe dicitur in illis quos inhabitat. i. in quibus ita eſt vt faciat eos templum ſuum &c. hæc magiſter. Iſtud eſt ergo illud tēplum quod à rege Chriſto, qui eſt fons & origo omnium gratiarum ædificatur. De quo Zacha. 6. prædictum. Ecce vir oriens nomē eius, & ędificabit tēplum domino. ſ. per gratiā habitādo animā Ad videndum autem moraliter qualiter iſtud templum ædificatur, eſt ſciendū, ꝙ ad ſimilitudinem tē pli materialis à Salomone conſtructi, quælibet anima, quæ Dei tēplum vult eſſe, quatuor cōditiones debet habere. Nam in illo materiali templo inter cætera quatuor erant. ſ. Fundationis ſolidata permanentia. Habitationis tripartita differentia. Feneſtrationis requiſita congruentia. Decorationis exquiſita refulgentia. Primum pater quia illud tēplū erat fundatum de lapidibus magnis & quadratis, qui ſunt magnæ firmitatis. Vnde. 3. reg. 5. præcepit rex Salomon vt tolerent lapides grandes in fundamentum tēpli & quadrarent eos. Et in hoc notatur fundamentum templi ſpiritualis cōſcientiæ, quod fundamentum eſt humilitas: quia ſicut fundamentum ſtatum in parte inferiori omnē ſuſtinens ſtructuram, ſic & humilitas in fundamento templi ſpiritualis. Vnde Caſſiodorus de ſpiritu ſuperbiæ: ait. Nullo modo poterit in anima noſtra virtutum ſtructura conſurgere: niſi prius iactata fuerint in corde veræ humilitatis fundamenta quæ perfectè collocata, perfectionis culmen valeant ſuſtinere. Sed nota ꝙ in iſto fundamento debent poni lapides grandes & quadrati. Quia humilitas huius templi fundamentum debet eſſe Dura vt lapis cōtra præſumptionem. Magna & grandis erga inferiorem. Quadra & fortis præter defectionem. Sit ergo humilitas dura vt lapis &c. Quia ſicut lapis ſua duritia reſiſtit vento. Sic humilitas vera ſua duritia reſiſtere debet vento ſuperbiæ. Et hoc contra humilitatem fictam quæ non reſiſtit ſuperbiæ ſed ipſam includit de qua eccleſ. 19. Eſt qui nequiter ſe humiliat & interiora eius plena ſunt dolo. Si ergo humilitas

Matth. 3

Templum Anima.

Magiſter 1. diſt. 37.

Eſa. 66.

Hiere. 30.

Auguſ.

Eſdræ 5.

Bernardus

Zacha. 6

Hier. 5.

Eſdræ. 5.

Humilitas

Fortitudo

ſit ſtabilis & fortis velut lapis, erit huius tēpli fundamentum de lapidibus preciosis, vt dicitur 3. Regum 7. Secundò ſit humilitas magna & grandis, &c. vt, ſcilicet altiorē gradum humilitatis habeat. Ideo præcepit rex vt in iſto fundamento ponerentur lapides grandes. Vbi notandum quod humilitas etiam vera, eſt triplex, ſ. ſufficiens, abundans & grandis, quæ alio nomine omnis iuſtitia dicitur. Vnde glo. Matth. 3. ait, quòd perfecta humilitas habet tres gradus. Primus eſt ſubdere ſe maiori, & ſe non præferre æquali, & hic dicitur ſufficiens. Secundus eſt ſubiicere ſe æquali, nec ſe præferre minori, hic dicitur abundans. Tertius eſt ſubdere ſe minori, in quo omnis habetur iuſtitia, & hic dicitur humilitas grandis. In hoc igitur quod dicitur quòd præcepit rex vt ponerentur lapides grandes, notatur quòd qui ſeipſum regis tēplum vult facere quòd iſtum gradū grandis humilitatis debet habere. Et ſic iuxta illud quod habetur Hiere. 30. Templum iuxta ordinem ſuum fundabitur. Tertiò hæc humilitas debet eſſe quadra. quia ſicut lapis quadrus magis eſt ſtabilis &c. omni alio lapide, ſic iſta humilitas debet eſſe quadra. i. ſtabilis per perſeuerantiam. Sic enim vt habetur Eſdræ 5. Precepit rex Cyrus vt ponerent in templo fundamenta de lapidibus ſupportantia altitudinem & latitudinem. Tunc enim ſolum fundamentum altitudiné & latitudinem ædificij dicitur ſupportare quando ſub ipſis dicitur perſeuerare. Et talis debet eſſe humilitas per perſeuerantiā, propter quod ait Bern. ſuper cantica, quòd ſpirituale ædificium non poteſt ſtare niſi ſuper humilitatis ſtabile fundamentū. Et in figurā huius dicitur, quòd cum tēplum ędificaretur, malleus & ſecuris & omne ferramentum non ſunt audita in domo domini: quia. ſ. tranta in tali debet eſſe humilitas, vt in ſua mente nulla murmuratio cadat vel audiatur. Secundò principaliter in tēplo Salomonis erat habitationis tripartita differentia. Nam vt habetur 3. Reg. 6. In templo erant tres mansiones ſic quòd ab inferiori per cochleam aſcendebatur in mediā, & à media in ſuperiorē. Et per hoc ſignificatur quòd qui templum Dei ſe conſtruit in ſeipſo tres manſiones debet habere. ſ. infimam, mediam, & ſupremam, vt in tali anima ſit pro inferiori manſione peccati cognitio, pro media peccati contritio, pro ſuprema peccati remiſſio. Nec immerito peccati cognitio dicitur manſio inferior: quia ſtante generali influętia, à ſolo homine poteſt eſſe: quia nō includit gratiam gratum facientem: cum multi peccata ſua cognoſcāt, & nō relinquant. Eſt tamē magna hominis ad bonum prouocatio: quia initium ſalutis hominis eſt cognitio peccati. Qui enim peccare ſe neſcit: corrigi non vult. Et ideo animæ peccatrici, vt fiat templum Dei, dicitur. Hier. 3. Leua oculos tuos in directum, & vide vbi proſtrata ſis, &c. Et ſic talis anima, quę conſiderat peccata ſua, erit de numero illorum de quib. dicitur 1. Eſdr. 5. quòd cœperunt ædificare tēplū domini. Secunda manſio templi dicitur peccati contritio, quæ benè dicitur media: quia ſicut medium participat naturam extremorum. ſ. Dei & hominis: quia nō poteſt eſſe contritio ſine voluntate hominis, nec ſine gratia Dei gratum faciente. Et ad iſtam ſecundā manſionem aſcenditur à prima: quia contritio præſupponit confeſſionem. Tertia habitatio eſt peccati remiſſio, quę ſuprema dicitur: quia à ſolo Deo fit ſine hominis cooperatione: quia ſolus Deus peccata remittere poteſt. Et tunc anima talis poterit dicere

A illud 3 Reg. 5. Cogito ædificare templum nomini domini Dei mei. Principaliter in materiali templo Salomonis erat feneſtrationis, &c. Vnde 3. Reg. 6. dicitur quòd Salomon fecit in tēplo feneſtras obliquas, quæ. ſ. erant exterius ſtrictę, ſed interius latę. Hæc enim ſunt benè diſpoſitæ ad illuminandum interius. Per hoc autē ſpiritualiter intellige, quòd anima Dei templum effecta quæ vult ſpeciali gratia per cōtemplationem cœleſtiū perluſtrari, quod debet habere feneſtras, id eſt, affectiones volūtatis quæ feneſtrę dicuntur, quia illis tanquam feneſtris illuminatur domus conſcientiæ. Et iſtæ debēt eſſe ſtrictæ exterius. ſ. reſpectu temporalium, & latæ interius. ſ. reſpectu ſpiritualium. Et tunc talis anima habebit feneſtras per circuitum obliquas. 1. B Mach. 4. Accenderant lucernas & lucebant in tēplo. Quarto principaliter in tēplo erat decorationis &c. quia, 3. Reg. 6. dicitur quod nihil erat in templo ꝙ non auro tegeretur. Et per hoc ſignificatur ꝙ templum animæ triplici virtute debet ornari per aurum ſignificata. ſ. caſtitate, charitate & patiētia. Nam aurum inter cætera metalla habet ſplendorē charitatis: & ſic ſignificat caſtitatem quę ſummè lucet. O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate. Valorem bonitatis: & ſic ſignificat charitatē quę ſummè valet. 1. cor. 13. per totum & in fineṁ. Maior autem horum charitas. Pondus gravitatis: & ſic ſignificat patientiam que hominem ſummè ſtabilem facit & ponderoſum: vt non ſleuiter per iuriam moueatur. In patientia veſtra poſſidebitis C animas veſtras. Auro igitur totum templum tegebatur: quia iſtis tribus virtutibus omnis actio tēpli Dei ſpiritualis debet decorari. Et ſic omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in domino. Et ſic de talibus nunc dicit pſal. quod *adducētur in templum regis*.

3. Reg. 5.
3. Reg. 6.
Eze. 42.
1. Mach. 4.
3 reg. 6.
Aurum. Caſtitas. Sapien. 4. Charitas. Patientia.
Luce. 21.
Ephe. 2.

752 Pro patrib. tuis nati ſunt tibi filij: cōſtitues eos principes ſuper omnē terrā.

Vbi ſciendū quod Chriſtus & ſi ſecundum diuinitatem non patres ſed ſolum vnum patrem habet: tamen ſecundum humanitatem plures habuit patres: eo modo quo ſcriptura omnes illos patres appellat: ex quibus alij mediatè vel immediatè proceſſerunt, ſicut enim Chriſtus iudæis dicebat. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto &c. Conſimili modo Chriſtus plures habuit patres, ex quibus ſecundum carnem deſcendit. vt pura Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid &c. Patriarchæ & prophetæ. De quibus pſalm. Chriſto regi nunc loquitur, dicens. *Pro patribus tuis &c.* Et ſic hic agitur de filiorum generatione. Et diuiditur in partes tres. Quia agitur primò de filiorum generatione. Secundò de ipſorū prędicatione, ibi. *Memores erunt*. Tertiò de gentium cōuerſione, ibi. *Propter populi*. Quantum ad primum ſciendū ꝙ loco patrum Chriſti patriarcharum & prophetarū Chriſto ſunt nati ſpirituales filij. ſ. apoſtoli & diſcipuli dñi, qui patriarchis & pphetis ſucceſſerūt, qui fuerūt eccleſiæ principes & prælati per totū mundū ad prædicandum Chriſti fidē diſperſi, vt ex illis alij ſpiritualiter generarētur, & ſic eccleſia Chriſti vſq; in finē cōtinuaretur. Vel aliter, vt iſta verba pſal. loquatur, nō Chriſto ſed eccleſię. Vnde iſta verba Aug. exponit dicēs, & habetur diſt. 68. quorū vices, ſic. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij*. Nā patres eccleſię fuerūt apoſtoli, pro apoſtolis *nati ſunt filij*. i. epiſcopi. Hodie

Patres habuit Chriſtus. Ioan. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum episcopi qui sunt per totũ mundũ diffusi vn A
de nati sunt. Ipsa ecclesia patres illos appellat ipsa il
los filios genuit,& ipsa illos constituit in sedib.pa-
trũ. Quo ut psal.dicat ecclesiæ. Nõ te putes desertã:
quia non vides Petrũ:quia nõ vides Paulum: quia
non vides illos per quos nata es,de prole tua creuit
tibi paternitas. *Pro patrib.tuis nati sunt tibi filij,consti*
tues,&c filios genuit ecclesia,& constituit eos pro
patrib.suis principes super omnem terrã. Ad intel-
ligendum autẽ hãc natiuitatẽ spiritualẽ,quia dicit,
nati sunt tibi filij. Sciendũ q̃ ista natiuitas spiritua-
lib.licet plurib.modis fiat vnum solũ hic tangã. Fit
enim virtute sacramenti baptismi.d.Christo. Opor
tet vos nasci denuò:quia nisi quis renatus fuerit ex
aqua & spiritu sancto nõ potest introire in regnũ B
Dei,nec per cõsequens filius Dei fieri,cui iure hæ-
reditarie regnũ Dei debeatur. Quod sic patet. Nam
per ipsum baptismũ anima de non esse spiritualiter
venit ad esse spiritualiter,&tota renouatur. Et ideo
baptismus habet hominẽ spiritualiter regenerate
& renouare,ad Titum 3. Per lauacrũ regeneratio-
nis & renouationis spiritus sancti,quem effudit in
nobis abundẽ. Quærit Arist. quare aqua pluuialis
haber magis virtutẽ generatiuã eorũ quę nascũtur
de terra,& meliores fructus facit,q̃ aqua putealis.
Respõdet:q̃ aqua pluuialis est subtilior,& ideo fa-
cilius penetrat terrã & poros arborum & sic citius
illas germinare facit. Aqua autẽ putei grossior est,
& ideo tardius generat. Similiter quia aqua pluuia
lis est magis subtilis & depurata ab elemento gros
so terræ,ideo fructus dulciores facit & meliores q̃ C
aqua putei. Spiritualiter, Quid est aqua pluuialis
de alto descẽdens nisi ipsa aqua baptismalis ab ipso
spiritu sancto sanctificata & depurata. Si igitur a-
qua pluuialis absq; speciali influẽtia spiritus sancti
virtutẽ multã habet generãdi,quid miraris si aqua
baptismalis per assistentiam spiritus sancti & bene-
dictionẽ tota spiritualis effecta habet virtutẽ spiri-
tualiter hominẽ generandi? Ad cuius cõfirmationẽ
attẽde q̃ si fœtus conceptus in corpore matris se-
cundũ astrologos nascitur in octauo mense,viuere
non potest. Si antẽ nascitur in septimo vel in nono
viuere potest. Cuius causam ipsi assignãt dicẽtes q̃
quilibet planeta per mẽsem integrum dominatur
supra fœtum conceptũ,eo ordine quo sunt situati. D
Sic q̃ in primo mense dominatur Saturnus,in se-
cũdò Iupiter,in tertiò Mars,in quartò Sol,in quin
tò Venus,in sextò Mercurius,in septimò Luna. Et
sic iterum incipiẽdo in octauo Saturnus,in nono
Iupiter,&c. Dicũt ergo quòd si nascitur in octauo
mẽse nõ viuit:quia nascitur sub Saturno,qui habet
duas qualitates mortificatiuas,s.siccitatem & frigi
ditatem. Si autem nascitur in septimo mense viuit,
quia nascitur sub dominio Lunæ quæ habet virtu
tem generatiuã:quia dominatur aquis. Similiter si
nascatur in nono mense viuit,quia nascitur sub do
minio Iouis quæ est planeta totus dulcis & beni-
uolus, propter quod dicitur Iupiter quasi iuuans
patẽr. Moraliter,Saturnus qui est planeta mortifi- E
cans propter suam frigiditatẽ & siccitatẽ significat
peccatũ quod animas mortificat, quod est frigidũ
carens igne charitatis. Matt 24. Quoniã abundauit
iniquitas multorum,refrigescet charitas. Est etiam
siccum:quia caret humiditate aquę baptismalis. Et
sic nascentes sub Saturno sunt existẽtes in peccato
q̃ carẽt,charitate,& baptismali gratia. Et ideo viue-
re nõ possunt,vt semẽ ortũ supra petrã; quod natũ
aruit:quia nõ habebat humorẽ. Luce 8. Quid autẽ

Natiuitas

Ioan 3.

Titum.3.

Philosophus in lib. de problem. aqua pluuialis.

Aqua baptismi.

Planeta Saturnus. Luna. Iupiter.

Vocatum.

Matt.24.

per Lunã,quę dominatur aquis nisi aqua baptisma A
lis intelligitur. Iupiter aũt qui iuuãs pater dicitur,
est ipse spiritus sanctus qui adiuuat infirmitatẽ no
strã. Nascẽtes ergo sub dominio lunæ.i. sacramẽto *Rom.8.*
aquæ baptismalis regnati viuunt,ac etiã sub domi-
nio Iouis.i.gratia spiritus sancti baptizati,tales vi- *1.Ioan.5.*
uunt spiritualiter & fructificant multiplicẽter. Sci-
tote quoniam omnis qui facit iustitiam, natus est
ex Deo. Et isto modo nati sunt ecclesiæ filij,scilicet
apostoli & eorum successores episcopi, de quibus
dicitur. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.*

Memores erũt nominis tui domine, in omni generatione & generationẽ. 753 249.1.ipsa ex ipso.

Hic agitur de ipsorum filiorum natorum prædi
catione. Quia ipsi apostoli vel episcopi pro eis nati
fidẽ Christi per oẽs generationes orbis prædicaue
runt. Et sic per oẽs generationes memores fuerunt
nominis Christi,ipsum exaltãdo & verũ saluatorẽ
prædicãdo. Vel vt alia litera habet. *Memor ero nomi*
nis tui.& tunc loquitur populus Christianus. q.d.
Christo. Cõstitues eos principes super oẽm terrã.s.
ad prædicãdũ nomẽ tuũ. Ideo per eorũ prędicatio-
nem. *Memor ero nominis tui.* Et non solũ vno tẽpore
vel in vna generatione,sed *in omni generatione & ge*
nerationẽ,quia populus christianus per omnes ge-
nerationes vsque ad finem sæculi durabit.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum,& in sæculum sæculi. 754 249.2.mor tibitur

Hic consequenter agit de gentium cõuersione,
quia ad prędicationẽ apostolorum & successorum
ipsorum populi gentilium cõuersi,Christi nomen
cõfitentur & confitebuntur vsq; in sempiternum.
Hic accipe quæstionem de gratia,vt supra,

PSAL. XLV.

DEus noster refugium & virtus,adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. 755 1.2.Sancta ma-ria.

Iste psalmus talẽ habet titulũ. *In finem filiis Chore*
pro arcanis psal. Ad cuius intelligentiã sciendum,
quòd vt dicit Ra.Sa.aliiq; doctores hebræorum,q̃
filij Chore hunc psalmũ fecerũt,quãdo miraculose
fuerunt saluati pereunte Chore patre eorum cum *Numeri.*
aliis multis vt habetur Nume. 16. Tunc enim fa-
ctum est grãde miraculum, vt pereunte Chore nõ
peritent eius filij quòd quidem miraculũ sic fuit.
vt dicit Ra.Sa.& satis verisimiliter. Nã vt habetur
Num.16. Chore Dathan & Abiron,qui erãt magni *Numeri. Chore &c.*
principes in populo cupientes dominari insurre-
xerunt cõtra Moysen nolentes ei obedire,quia ipse
summũ sacerdotiũ sibi vendicare volebãt quòd ipsi
Aaron dederat dominus. Tunc & Moyses dixit ad
eos. Tu & omnis cõgregatio tua state seorsum cõ-
rã domino,& Aaron die crastina separatim. Tollite
singuli thuribula vestra & incensum offerẽtes do-
mino ducẽta quinquaginta thuribula, quia tot nu
mero illi rebelles Moysi erant. Aaron quoque te-
neat thuribulũ suum. Tunc dixit dominus ad Moy
sen. Præcipe omni populo, vt separetur à taberna-
culis Chore Dathan & Abiron. Cũmq; recessissent
filij Chore non recesserunt, sed remanserunt cum
patre suo suadentes ei, vt se humiliaret Moysi & sibi

Chore dux fuit Dei

Num.16. Chore &c.

sibi obediret. Et tunc ipso non acquiescente,sed in A
rebellione perdurante, subito dirupta est terra sub
pedib.eorum.& aperiens os suum,deuorauit illos
cum tabernaculis suis,& vniuersa substantia eorũ,
descenderuntq; viui in inferno operti humo. Filij
autem eius diuina virtute protecti remanserunt in
aere in medio illius aperturæ,quousq; terra sub pe
dibus eorum fuit recluſa. Et hoc fuit grãde miracu
lum & arcanum mysterium. Si enim recessissent cũ
aliis à tabernaculo patris sui ante aperturam terrę,
nullum fuisset miraculum de salute ipsorum,sicut
nec de salute aliorum. Viso ergo tãto miraculo Dei
circa se,cõuersi sunt ad dominũ toto corde gratias
agentes Deo. Et tũc in ipsis requieuit spiritus pro-
phetieus. Et pro gratiarum actione fecerunt hunc
psalmum. Ex prædictis autem apparet litera tituli B
qui est. *In finem psal.*i,iste psal. dirigẽs nos in finẽ.s.
in Deum,vt puta ad considerandum Dei potentiã.
*Filius Chore.*s.attribuitur: quia hunc psalmum ipsi
fecerunt. Et hoc *Pro arcanis.* quia s.agit de arcanis
Dei & secretis,quæ in dicto miraculo apparuerũt.
Ex quib.etiam patet materia psal.quoad literam&
eius effectiua causa. Exponendo ergo istũ psalmũ,
primò declarabo literam,secũdò intellectũ psalmi-
stæ. Quãtum ad primum iste psal.diuiditur in duas
partes. Quia filij Chore primò de sua liberatione
Deo gratias agũt. Secundò aliqua de proximo fu-
tura prædicunt,ibi *Fluminis Impetus.&c.* Dic vt N.
Quantum ad intellectum psalmistæ,quoad decla-
rationem tituli,sciendum est quòd iste psal.agit de
arcanis diuinæ dispositionis, quæ sunt q̃ Deus sit C
homo,& homo Deus,q̃ salus est promissa vtrique
populo, quòd Iudæi in aduentu Christi excæcati
fuerunt,& gentiles illuminati, quòd apostoli reli-
ctis Iudęis trãsierunt ad gentes, quòd pax summa
fuit in mundo tẽpore Christi natiuitatis & passio-
nis. Ista ergo sunt arcana de quib.agit iste psal. Di-
cit igitur titulus. *In finem psalm. filii Chore pro arca-*
nis. Qui sunt filij Chore,nisi filij crucis & passionis
Christi,quoniam Chore caluaria interpretatur, vt
supra dictum est versi.709.qui de arcanis prędictis
hic loquuntur. Intentio autem psal. est nos ad fidẽ
mouere & inducere. Iste ergo psal.diuiditur in par-
tes tres. Quia ostendit primò aduentus Christi my
sterium. Secundò ecclesiæ in Christo fundato do-
minium,ibi. *Fluminis impetus.* Tertiò incarnationis D
Christi multiplex factum miraculum,ibi. *Venite &*
vi. Prima diuiditur in tres: quia ponitur primò cir
ca nos diuina miseratio,secũdò diuini verbi incar-
natio,ibi. *Propterea non timebimus.* tertiò apostolo-
rum per orbem prædicatio,ibi. *Sonuerunt.* Quãtum
ad primum ponitur diuina erga nos protectio per
mysterium incarnationis. Vbi notãdum quòd ante
Christi incarnationẽ Deus multũ natura distabat à
nobis: quia ille creator,nos creatura, ille dominus
nos serui,ille immortalis, nos mortales, ille Deus,
nos homines. Et sic nihil commune erat nobis &
Deo. Et sic quãdoq; dicebatur noster, semper tamẽ
per superemineutiã: nunquam tamen per equipa- E
rantiam, vt puta quia dicebatur noster rex noster
noster dominus. Sed post verbi incarnationem, di-
ctus est noster per æquiparantiam & æqualitatem,
quia cõmunia nobiscum accepit, vt puta carnẽ &
animam,seruitutem,passionẽ,& mortem. Vnde no
bileũ dicebatur homo,passibilis,mortalis & hmiuſ
modi. Vnde meritò dicere de ipso poteramus illud
Gen.37. Caro enim & frater noster est. Cum ergo
hoc pronomen noster propriè importet quandam

Fluminis impetus.

Venite & vi.

Propterea non timebimus.

Sonuerunt.

cõmunitatẽ, sequitur q̃ propriè per incarnationẽ
Deus factus est noster,qui ante nihil cõmune no-
biscum habebat,hanc ergo cõmunitatẽ pręuidens
psalmista dicit. *Deus noster.*glo. i.nobis factus com
munis carne assumpta est. Et quid ex hoc sequatur
adiungit dicens. *Refugium & virtus.* Vbi nota quòd *Refgium.*
refugium cõponitur ex eo & fugio,gis,& dicebа
tur refugium locus,ad quem rei pro sui saluatione
poterant fugere. Nam vt habetur Deut.19. Præce- *Deute.19.*
pit Deus,vt in terra promissionis tres essent ciuita
tes,ad quas rei fugiẽtes salui essent & securi. Sicut
modo ecclesia dicitur refugium.i.fugium sine fuga
reorum. Sic igitur propriè Christus incarnatus no
strum dicitur refugium,quia ad ipsum rei & pecca
tores confugientes saluantur. Et hoc notans psal-
mista dicit. *Deus noster refugium & virtus.*de hoc vi
de supra versic.438.& 439. Sequitur. *Adiutor in tri*
bulationibus,&c. Vbi nota secundũ glo.quòd nullę
tribulationes sunt maiores, q̃ illæ quæ sunt intra
nos. Nulla enim maior tribulatio, quàm delictorũ
conscientia,& in his tribulationibus peccatorum
adiuuat nos Christus incarnatus: quia peccata di-
mittit. Et aduerte q̃ dicit quòd tribulationes *Inue* *Tribulatio.*
nerunt nos: & non dicit quòd nos inuenerimus eas.
Et ideo notandum quòd pœnitens quandoq; in-
uenit tribulationes peccatorum, quandoq; tribu-
lationes inueniunt eum. Quando enim quis sine
admonitione alicuius cõsiderat peccata sua,& pœ
nitet,tunc ipse inuenit tribulationẽ peccatorũ,di- *Psal. 114.*
cens. Tribulationem & dolorem inueni. Quando
autem persuasione alterius pœnitet,& peccata sua
per alterũ ponũtur ante ipsum,vt ipsa recognoscat:
tunc tribulatio inuenit hominem. Quia ergo Chri
stus incarnatus nos pœnitere suadebat,dicit. Pœni *Matt.3.*
tentiam agite,&c. Peccata nostra ante oculos no-
stros considerandà ponebat. Ideirco tribulationes
peccatorum inuenerunt nos,& nõ econtrario. Vel
potest exponi de tribulatione pœnæ, & etiam ex
prædictis clarus est sensus,vt sic legatur, *tribulatio-*
nes,scilicet pœnæ & miserię mundi, *inuenerunt nos.*
scilicet eis per Adam expositos.

Propterea non timebimus,dum turbabitur terra & transferentur montes in cor maris. 756

Hic ponitur verbi incarnatio. Vbi sciendũ quod
tempore Christi natiuitatis caput totius orbis erat
Romana ciuitas: in qua tunc multa mirabilia fue- *Templi pa-*
runt ostensa: inter quę maximum fuit de subuersio *cis.*
ne templi pacis,quod in illa mirabiliter erat con
structum: quando totum mundum pacificè Cæsar
Augustus possidebat. De quo templo à diis respon
sum habuerãt quòd durare debebat: quousque vir
go pareret infantem. Et quia hoc impossibile cre-
diderunt: ex hoc conclusserunt quod illud templũ
semper esset duraturum. propter quod ipsum inti-
tulauerunt Templum pacis æternum. Sed in ipsa *Natiuitas*
hora natiuitatis Christi terra suprà quã fundatum *Christi.*
erat illud rẽplũ fuit turbata,i.mota: quia ibi terræ-
motus est factus:: & illud templum funditus est e-
uersum. Quod signũ Christi natiuitatis psalmista
prænidens ait. *Propterea non timebimus dum turbabi*
tur terra.q.d. Dictum est quòd Deus est refugium
nostrum & adiutor: propterea non timebimus Sed
quando erit hoc? certe quando turbabitur terra.
scilicet, tunc veniet Christus refugium nostrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtus. Consimile alibi dicitur. Terra mota est: etenim cœli distillauerunt, s. verbum incarnatum iuxta illud Esa.45. Rorate cœli desuper, &c. Complesso autē incarnationis Christi mysterio apostoli ad prædicandum per totum mundum missi fuerūt, Et hoc est quod subditur. *Et transferentur montes in cor maris.* Vbi notandum quòd per montem in singulari significatur in scriptura Christus incarnatus, sed per montes in plurali significantur prædicatores & apostoli, vt ostendit Greg. d. Mōs quippe in singulari dominum incarnatum significat, sicut scriptum est. Et erit in nouissimis dieb. præparatus mons domus domini in vertice montium. Mons quippe in vertice montiū est incarnatus dominus transcendēs celsitudinem omnium prophetarum. Per montes autē in plurali apostolorum atq; prophetarum celsitudo demonstratur, sicut scriptum est. Iustitia tua sicut montes Dei. Et Pauli voce dicitur. Vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Per mare vero quid nisi incredulitas gētium significatur. vt ostendit Greg. dicēs, Quid autem maris nomine nisi præsens sæculum designatur, in quo corda hominum terrena quærentium diuersis cogitationū fluctibus intumescunt? quia elatione superbiæ incitati: dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersantes se vnde collidunt. Sed iam incarnato domino discordantia sæcularium corda concorditer credunt. Iam Petrus in mari ambulat, quia nimirum Christi prædicatoribus illa quondam gentilium tumida corda, humili auditu subiiciuntur. Quid igitur sunt montes, nisi apostoli? Quid autem cor maris, nisi corda gentilium? Tunc igitur montes in cor maris sunt translati, quando sancti apostoli & prædicatores Iudæam relinquentes, ad docenda corda gentilium sunt translati. Propter quod ipsi apostoli Iudæis dixerunt. Actuum 13. Vobis oportebat loqui primum verbum Dei, sed quoniam illud repulistis, &c. ecce conuertimur ad gentes. Hoc ergo prænidens psalmista dicit *Et transferentur montes in cor maris.* Sic enim istum textum exponit Greg. d. In scriptura sacra montium nomine, prædicantium altitudo designatur. De quib. per psalmistā dicitur. Suscipiant montes pacem populo. Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immeritò montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem, ima terrarum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. Sed montes Christus transtulit cum prędicatores sanctos obduratione Iudęę subtraxit, & misit ad gentes. Vnde per psalmistam dicitur. *Transferentur montes in cor maris.* In corde enim matis montes translati sunt, cum sancti apostoli à Iudęæ perfidia repulsi ad intellectum gentium venerunt. Vnde & ipsi quoque in suis actibus dicunt, Actuum 13 Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, &c.

Psal.85. Ment Christus Apostoli. Greg.33. mor. c.5. Psal.35 2.corin.2. Greg.lib 17. c.15. Mare. Imre dulcitatis. Actuum.13.

757 7 q.1. aduerfitas.

Sonuerunt & cōturbatæ sunt aquæ eorum, conrurbati sunt montes in fortitudine eius.

Hic ponitur consequenter ipsorum montium, id est apostolorum per orbem prędicatio. Vbi notandum quòd dum apostoli Christi fidē per mundum prædicabant, quamuis aliqui gaudenter assumerent ipsorum verba, multi tamen turbati sunt, videntes quòd ex hoc cultus Deorum ipsorum dissipabatur. Vnde & ipsos apostolos vsque ad mortem persequebantur. Est ergo sensus. *Sonuerunt.* scilicet apostoli prædicando Christi fidem. *Et conturbatæ sunt aquæ eorum.* In scriptura enim per aquā scientia significatur. Aqua sapientiæ salutaris, &c. Quid est ergo aqua maris, nisi gentiū per mare significatarum scientia, qua docebant idola esse colenda, quæ scientiæ fuerunt ad prædicationem apostolorum conturbatæ: quia cultus idolorum dissipatus, quoniam vt hic dicit gloss. Ad sonum prædicationis apostolorum aquæ maris, scilicet populi gentium, vel doctrinæ eorum sunt conturbatæ: quia sunt infatuatæ corruscante doctrina saluatoris. Scultam enim fecit Deus sapientiam huius mundi. Vbi scriba, vbi doctus, &c. sicut scriptum est. Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudētium reprobabo. Et quia multi proceres gentilium videbant per prædicationem montium, id est, apostolorum cultū Deorum suorum euacuari, ideo turbati contra apostolos per fortitudinem temporalem ipsos montes persequebantur & trucidabant. Et hoc est quod dicit. *Conturbati sunt montes.* id est apostoli, *in fortitudine eius.* scilicet asperæ persecutionis. Conturbati sunt apostoli martyrizati, non mente sed carne, sicut & Christus morte imminente dixit. Tristis est anima mea, &c. Cum enim omnis homo naturaliter fugiat pœnam, quis est qui secundum exterioremhominem non conturbetur, intentata sibi morte? quinimmò & ipse Christus dicit. Nunc anima mea turbata est. Similiter & apostoli, de quibus nunc dicit. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* s. duræ persecutionis mūdi. Quia iste psal. agit de Christi incarnatione, qua verbum caro factum est. Idæo quæro vtrum ista sit vera propositio, Deus factus est homo, &c. in scripto meo.

Ecclē 15. Aqua signi ficat sciētiā.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei sanctificauit tabernæculum suum altissimus.

Hic ostendit multiplex priuilegium ecclesiæ supra Christum fundatæ. Et circa hoc facit quatuor quia quatuor ostendit de ecclesia per Christi incarnationem facta, s. quòd ecclesia per Christum plenè iucūdatur, in principio. Secundò per Christum iustè gubernatur, ibi. *Deus in medio eius.* Tertiò per Christum mundo dominatur, ibi. *Conturbatæ sunt.* Quartò per Christum Deo copulatur, ibi. *Dominus virtuum.* Quantum ad primum sciendum quòd per flumen rectè sacra scriptura designatur ab antiquis patribus docta. vnde Greg. Quid nanque per flumen nisi antiquorum patrū dicta designantur? Quis nanque pensare sufficiet quam vehemēs fluuius dum legem conderet ex pectore Moyses erupit: quā vehemens fluuius ex Dauid corde prorupit: quanta Salomonis ore atque omnia prophetarum flumina manarunt. Quibus scilicet ecclesia Dei irrigatur: ipsa sacra scriptura dicente. Ego sapientia effudi flumina. Quid est ergo fluminis impetus nisi abundantia intellectus scripturæ sacræ: quam Christus donauit ecclesiæ suæ: dum legem nouam ore proprio sedens in monte dedit: declarans omnia quę in lege continebantur. Quid autē per ciuitatem Dei nisi sancta ecclesia accipitur De qua ad literam dicitur. Vidi ciuitatem sanctam Ierusalē descendentem de cœlo, sicut sponsam ornatā viro suo. Quod ideo dicitur, quia ipsa ecclesia est Christi sponsa, vt supra dictum est psal. 44.

Greg.9. mor.c 2. Psal.71. Psal.45. Actuum 13 Greg. Greg. Fluminis

Fluminis ergo impetus lætificat ciuitatem Dei, quia lex nouæ à Christo data lætificat ecclesiā, dū per legē nouā fœlicitatē æternā spōsæ suæ promittit, dū ipsā in sponsam assumit, dū ipsam suo sanguine ornat. vt meritò huic ciuitati dicatur. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Et aduerte quod sancta ecclesia non solū ciuitas, sed etiā tabernaculū dicitur. Ciuitas enim dicitur pp vnionē ciuiū, quos coniungit charitas, sed tabernaculū, quia in cōtinuo bello manet in præsenti. Tabernaculū dicitur habitatio pugnantiū. Vñ de ecclesia subdit. *Sanctificauit tabernaculum suū altissimus.* i. ecclesiā suā quā sanctificauit, dū proprio sanguine lauit à peccatis, & donis spiritus sancti ipsam dotauit. Et notādū qd nō immeritò ecclesia tabernaculū dicitur. Primò propter nominis expositionē. Dicit Cassiodorus sup psalmū. 14. quod antiqui domos pauperū tabernas appellabāt, pp hoc q̄ solū de trabib. & nūdū tegulis tegebantur, quasi tabernas. Et quia ibi cibū sumebāt ex duob. nominib. s. taberna & cænaculū vnū traditur esse factū vocabulum. s. tabernaculū. Dicitur igitur ecclesia militās tabernaculū, quasi taberna & cænaculū. Et meritò, quia modo taberna propriè ad potū ptinet, cænaculū vero ad cibū. In ecclesia vero est vtrūq;, qa sicut dicitur. Cāro mea verè est cibus &c. & sanguis &c. Ió de ecclesia dicitur. Sapiētia ędificauit sibi domū, miscuit vinū & posuit mēsam. Ista enim duo semp sunt in ecclesia ad sustentationē fideliū, cuius tō est, quia sicut in corpore humano calor naturalis agēs in humidū radicale consumit ipsum, & ió nisi fieret restauratio, citò periret corpus, hæc āt restauratio fit per cibū & potū. Sic spiritualiter est de anima. Nā calor fomitis. i. cōcupiscētię inordinatè cōtinuè agit & inclinat ad consumptionē humoris gratię, vt eā auferat, & saltem per dispositionē per peccata venialia virtutē gratiæ debiliter. Et ió nisi fieret restauratio per cibum & potū spirituale, citò periret, ad Hebræ. 9. Tabernaculū factū est primū in quo erat mēsa & propositio panū. Secundò ecclesia dicitur tabernaculū, propter rei significatę cōditionē. Tabernaculū enim nō est firma domus, nec habet fundamentum sed huc illucq; mutatur, & cū transmigrāte migrat Et secundū Cassiodorū tabernaculū dicimus expeditionales & subitas mansiones. Sic & ecclesia in præsenti non habet firmitatem, scilicet, in terra vbi colocatur, quia sicut dicit apostolus. Non habemus hic ciuitatem manentē &c. Vnde & eū fidelibus qui super huius tabernaculi habitatores discedentibus à mundo & ipsum ēt discedet. Hic etiā fundamentū nō hēt, quia in terra nū figitur, sed vix terrā tāgit, quia terrena nō amat, nisi quātū ad sustētationē vitæ tēporalis necessariū est, quia Philippē. 3. Nostra cōuersatio in cœlis est, & per consequens, qui in terra figuntur, non sunt huius tabernaculi habitatores, sed ille solum qui potest dicere cum Petro illud. 2. Petri. 1. Certus sum quod velox est depositio tabernaculi mei. Si velox est depositio, ergo non est in terra profunda eius fixio. Vnde solum simplices in hoc ecclesiæ tabernaculo possunt habitare. Iacob vir simplex habitabat in tabernaculis. Et de isto tabernaculo quod est ecclesia, nunc dicitur. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*, quod tabernaculum sanctificatur quando Deus per gratiam secretè manet in ecclesia Iob. 29. Deus erat mecum in tabernaculo meo.

Tabernacu lum. Ecclesia. Ioan.6. Verum. 9 Hebre.9. Hebre.13. Philip.3. 1.Petri.2. Genes.25. Iob.29. 759. 7 q.1. Inter.

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuauit eam Deus mane diluculo.

Hic ostenditur quod ecclesia per Christū rectè gubernatur. Ciuitas. n. tunc rectè p regē gubernatur, quando nō est partialis, nec personarum acceptor. Si enim plus ad vnum declinaret quā ad aliū, iam partialis foret, & non iustè regeret. Deus autē ciuitatē ecclesiæ sine partialitate & acceptione psonarū regit, quia stat in medio ecclesiæ, æquè omnibus consulens æqualiter, personas non accipiēs. Sicut punctus qui stat in medio circuli æqualiter respicit omnem circumferentiam circuli æqualiter distans à qualibet parte, & æqualiter cuilibet appropinquans. Et in hoc satis figuratur virtus iustitię, quę nō attendit ad psonas, sed ad merita personarum & demerita, quæ de seipsa dicit. In vijs iustitiæ ambulo in medio semitarum iudicij. Notandū quod Christus stat in medio ecclesiæ sua multipliciter. s. tanquam Medium placati num diuinæ iracundiæ. Medium donatiuum vitæ nostræ animę. Medium instructiuum nostrę ignorantiæ. Primum patet, quoniā Christus videns nos à Deo diuisos, & per peccatū in odiū Dei constitutos se ponens in medio, Deum iratum nobis placauit & nos Dei amicos constituit, propter quod appellatur mediator Dei & hominum. 1. Timo. 2. Mediator Dei & hominum vnus Christus Iesus. Quæ verba exponens glo. ait. Vnus est mediator Dei & hominum, id est, ad cōponendum pacem, quia medius arbiter s. Christus Iesus pro hominib. factus homo vt sic esset mediator, non enim aliter quā per hominē mediat. Mediator enim inter Deum & homines oportebat vt aliquid hominibus, simile haberet, & aliquid simile Deo, ne per omnia hominibus similis longè esset à Deo, aut per omnia similis Deo longè esset ab hominib. atque ita mediator non esset. Verè itaque mediator Christus inter mortales peccatores & immortalem iustum apparuit mortalis cū hominibus, & iustus cum Deo, ideo dicitur mediator Dei & hominum, quia inter Deum immortalē & hominem mortalem est Deus homo reconciliās hominem Deo. Vnde nobis dicere potest. Ego sequester & medius fui inter Deum, & vos, quia. s. rigorem iustitiæ contra peccatores placauit, & nos per pœnitentiam Deo recōciliauit. Figura huius mediationis habetur Ezechi. 9. vbi sententialiter dicitur quod Ezechiel vidit sex viros missos ad occidendū populum, & in medio eorum vidit hominem lineis indutum, & atramentarium scriptoris ad renes eius, qui signabat signo thau omnes gementes super peccata facta. Et istis signatis non poterant illi sex viri nocere, cæteros autem omnes occiderunt. Moraliter isti sex viri parati ad occidendū omnes homines peccatores, sunt sex mundi ætates Christum præcedentes, in quibus contra peccatores rigidè procedebatur. Prima fuit ab Adam vsque ad Noe, vbi rigor iustitiæ apparuit, quia per diluuium omnes homines fuerunt deleti, octo exceptis. Secunda fuit à Noe vsque ad Abraham, vbi apparuit rigor iustitiæ in punitione Sodomorum. Tertia fuit ab Abraham vsque ad Moysem, vbi apparuit rigor iustitiæ in submersione Ægyptiorum. Quarta à Moyse vsque ad Dauid, vbi apparuit rigor iustitiæ in punitione occisionis vxoris Leuitæ, ex quo octuaginta quinq; millia sunt occisi. Quin

Acceptio personarum. Prouerb.8. Mediū Christus. 1.Timo.2. Deute.5. Ezechi.9. Ætatesmū di sex. Iudi.20.

tu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quinta à Dauid vsq; ad transmigrationē Babylonis vbi apparuit rigor iustitię in occisione prophetarū Baal per Heliam. 3.Reg.19. Sexta à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, in qua apparuit rigor iustitiæ ex multis victoriis Machabeorum. Illi ergo sunt sex viri parati ad occidendum populum, quia in illis sex Aetatibus iustitiæ rigor erga peccatores obseruabatur. Sed attende quod in medio istorum erat vir indutus lineis. s. Christus, quia qualibet Aetate illarum fuit Christus figuratus. Fuit autē indutus lineis, quando mundissimā vestē carnis assumpsit de purissimis sanguinib. virginis gloriosæ. Tunc enim facta sunt vestimēta eius alba sicut nix. Hic atramētarium scriptoris portabat, quia ipse vt mediator tātæ seueritatis legē misericordiæ scripsit temperās iustitiā cum misericordia dicens, Misericordiam volo & nō sacrificium, quia veni vocare peccatores ad pœnitentiam, quia ipse omnib, pœnitentib debitē liberē parcit. Vnde omnes gentes pro peccatis signat signo thau. i. signo crucis, dum tales facit participes suæ passionis. Et ideo quia talib. sic signatis parcit, rigor iustitiæ istis non nocet, cęteros autē occidit dum omnes impœnitentes perpetuo dānat. Nisi pœnitentiā egeritis, omnes simul peribitis. Et iō quia sic fuit mediū placatiuū, iō ipse stans in medio, pacē cum Deo sactam annunciauit. quādo. s. morte pro nobis tolerata, stetit in medio discipulorum, & ait. Pax vobis. Quod benè nūc cōsiderans psalmista, ait. *Deus in medio eius.* Secundum patet. s. quod est mediū vitæ donatiuū. Dicunt naturales quod cor cuius virtus ad cætera membra effluens eis vitā tribuit, est in medio corporis, & si influxus suæ virtutis impediatur, ne ad aliquem mēbrum trāseat, statim illud membrum arescit & mortificatur. Sic spiritualiter Christus à quo omnis vita gratiæ procedit stat in medio animæ nostræ ipsā viuificans. Et si per aliquod peccatum fluxus suæ gratiæ impediatur statim anima mortificatur. Et iō multum lætari dēt anima quando Christum sic habet in medio sui. Lætare Hierusalem, quia habito in medio tui ego dominus. Et in hoc figuratur Christus per lignum vitæ, de quo Gen. 2. Produxit Deus lignum vitę in medio paradisi. Vbi nota quod secundum Damas. libro. 2. Paradisus terrestris est locus puriſſim⁹ omni terra altior & luminosus. Et sic significat deuotam cōsciētiā, quæ est pura per expulsionē vitiorū altior omni terra per dilectionem supernorum, luminosa per cōtēplationē diuinorum. Vnde de tali anima dicitur, q⁹ est sicut paradisus benedictionis. Sed per lignum vitę cuius esu vita conseruabatur, propriè Christus significatur, cuius manducatio vitam in nobis cōseruat. Qui manducat me, ipse viuet propter me. Hoc ergo lignum vitæ plantauit Deus in medio paradisi, quia. s. in deuota anima Christum qui est vita spiritualis facit habitare in medio eius existens velut cor in medio corporis, omnes eius potētias viuificet, propter quod cuilibet deuotæ animę dicitur illud psal. Magnus in medio tui sanctus Israel. Tertium patet. s. quod Christus est medium informatiuū &c. Sicut enim sol est in medio cœli, vt omnes stellas melius illuminet, sic Christus in medio conscientiæ nostræ, vt ipsam illuminet ad subuertēdum vitia. In cuius figura sol steterit in medio cœli, donec populus Dei subuertisset ciuitatem Hay. Iosue. 10. Quia Christus stat in medio conscientiæ nostræ ipsam, scilicet, illuminando, donec subuertat ciuitatem Hay, scilicet, mundum cum suis concupiscentiis. Nam Hay interpretatur quęstio vitę, eius peccata significans. vt de Christo dicatur Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis lucet. Sic ergo stat Christus in medio ecclesiæ, quę scilicet, est congregatio fidelium, ipso dicente. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quod benè nunc prędicens psal. de ecclesia dicit. *Deus in medio eius non commouebitur.* id est ipsa ecclesia durabit firmiter, quia Deus est in medio eius, vt dictum est. Sequitur. *Adiuuabit eam Deus manè diluculo.* Vel secundum aliā literam *Adiuuabit eam Deus vultu suo.* Ad intellectū primæ literæ sciendum quod per manè quod est principium diei, significatur principium boni operis, sed per diluculum quod est principium luminis, significatur spiritus sancti illuminatio, vel inspiratio. Et sic est sensus literæ. Quia Deus est in medio ecclesiæ, ideo iuuabit eam *manè*. i. in principio boni operis. Et si quæras quomodo, respondet. *Diluculo*. i. per inspirationem spiritus sancti. Quantum vero ad secundam literam sciendum, quod p vultum per quē cognoscitur quis, significatur incarnationis Christi mysterium: per quod Deus nobis est manifestatus, de quo dictum est psal. 44. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. s. Christum incarnatum. Et sic est sensus. *Adiuuabit eam de vultu suo.* i. per mysteriū suæ incarnationis.

Conturbatæ sunt gentes, & inclinā ta sunt regna, dedit vocem suam, mota est terra.

Hic ostēditur quomodo ecclesia per Christum mundo dominatur. Ad prædicationem enim Christi & apostolorum suorum gentes mundi in aduersis regnis & partibus relinquentes idola Christi fidem susceperunt & contritæ de peccatis suis pœnitentiam egerunt, & se iugo Christi humiliter inclinauerunt. Et hoc est quod dicit. *Conturbatæ sunt gentes* id est de peccatis contritæ pœnitentiā agentes. *Et inclinatæ sunt regna.* s. sub fide Christi humilia ta. Et vñ talis cōturbatio, vñ talis inclinatio? certè nō, nisi per Christi p̄dicationē & apostolorū. Vnde subdit. *Dedit vocem suam*, scilicet, prædicationis. *Et commota est terra*, id est terreni & peccatores homines commoti, scilicet, sunt ab idololatria ad veram Christi fidem. Attende quod cōgruè peccatorum conuersio dicitur esse quædam commotio, quoniā magna est commotio quando peccator per pœnitentiam de vitiis ad virtutem, de odio ad gratiam de idololatria ad fidem, de filio perditionis ad filiū Dei commutatur. Et de tali commotione dicitur. Commouisti terram & conturbasti eam, sana contritiones eius, quia commota est, quod de commotione pœnitentiæ intelligitur. Vnde ibidē ait glo. *Commouisti terram*, scilicet, ab errore ad pœnitentiā. Et hoc vibrato gladio spiritus. s. prædicationis, dū dixisti. Pœnitemini & credite euangelio, appropinquabit enim regnum cœlorum. Commota est ergo terra ad pœnitentiam conscientia peccatorum accusante &c. Sic & nunc de tali commotione pœnitentiæ loquitur psalmista dicens. *Dedit vocem suā & commota est terra.*

Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Hic ostenditur quomodo ecclesia per Christum Deo copulatur. In Christo enim coniuncta est in vna persona natura diuina & humana. Et sic nobis A cum est Deus, & nos cum ipso. Quod exprimens ait. *Dominus virtutum nobiscum.* Virtutes enim sunt quidā ordo angelorū, ad quos spectat miracula & mirabilia signa facere. De quib. dicitur. Benedicitè domino omnes virtutes eius. Et per istū ordinē angelorū hic omnes alij ordines intelliguntur, cum dicitur. *Dominus virtutum.* i. omnium angelorum *nobiscum.* s. per carnis assumptionem. q.d. Qui olim ad homines mittebat angelos ipse in propria. s. persona venit, & est nobiscum. Et quod loquatur quod sit nobiscum per incarnationis mysterium, declarat cum subdit. *Susceptor noster.* i. nostrę humanitatis. *Deus Iacob.* s. ille Deus verus, quē adorabat Iacob. Et aduerte quod cum dicit. *Dominus virtutum nobiscum*, innuit proprium Christi nomē quod est B Emanuel, quod interpretatur nobiscū Deus. Vel moraliter. *Dominus virtutum nobiscum.* s. per gratiā, & cū quib. s. cū filiis Chore, qb. iste psal. attribuitur i, cū filiis crucis, p filios Chore significatis. Et sic *Susceptor noster Deus Iacob*, q.d. Ipse est *Deus Iacob.* i. illorum qui figurantur per Iacob, qui, scilicet, supplantant vitia mundi carnem & diabolum. Nam Iacob supplantator interpretatur.

Venite & videte opera domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad finem terræ.

Hic consequenter ostenditur multiplex miraculum in Christi incarnatione factum. Et diuiditur C in tres partes secundum tria maximè miranda facta in Christi incarnatione. Primum fuit totius orbis pacificatio, in principio. Secundū fuit nostræ mentis expurgatio, ibi. *Arcum conteret.* Tertium fuit populi gentilis subiugatio, ibi. *Vacate.* Quantum ad primū sciendū quod tēpore Christi natiuitatis pax generalis fuit per vniuersum orbē quia totus orbis Cæsari Romano erat subditus. Et hoc ad denotandū quod ille nascebatur qui totius orbis verus erat dominus, & peccatores Deo reconciliare veniebat, propter quod & tunc primò per angelos fuit decantatū Gloria in altissimis Deo & in terra pax hominib. Hoc signum mirandum præuidit psalmista dicens. *Venite & videte opera domini, quæ posuisti prodigia super terram.* Et quæ sint D ista opera & prodigia, subdit dicens. *Auferens bella vsque ad fines terræ*, quia in tota terra nullum erat bellum, sed pax mutua. Et aduerte quod tale opus pacis per orbem factę vocat prodigium. Prodigiū enim dicitur procul à digito, scilicet, quando p vnū factum aliud factum procul futurum designatur, quod sic fuit in proposito, quia per pacem illam tē poralem significatur pax æterna omnib. electis dāda per Christum, vel pax futura inter carnem & spiritum post resurrectionem, vt de Christo merito dicatur. Nulla temporibus eius surrexerunt bel la pacem domino largiente.

Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni:

Hic ostenditur secundum mirandum mentis ex E purgatio. Sicut enim Christus nascendo pacem exteriorem per mundum esse, sic in mentē nostra pacem voluit facere. Et auferēdo vitia ab animabus nostris, quib. impugnamur interius, quæ per areū arma & scuta significantur. Per arcum qui à remotis vulnerat, intellige peccatum luxuriæ, quod longē positos vulnerat, & concupiscentiæ flamma accendit. psalm 7. Arcum suum tetendit &c. sagittas suas ardentibus effecit. Per arma accipe peccatum auaritiæ. Arma enim cum sint ferrea sunt dura & frigida, sic & peccatum auaritiæ homines auaros erga suos proximos duros & crudeles facit, & frigidos absque aliquo igne charitatis. Vnde de quolibet auaro dicitur. Pingui cernice armatus est. Per scutum vero accipe peccatum obstinationis & superbiæ. Quia sicut scutum iacula emissa repellit ne interiora penetrent. sic & superbia iaculis. i. verbis diuinis & inspirationibus resistit ne pertingāt ad cor, ne conuertatur ad Deū. Vnde de quolibet superbo dicitur. Corpus eius quasi scuta fusilia, & cōpactum squamis sese premētibus, quod de superbis intelligitur, vt ostendit Greg. d. Corpus illius quasi scuta fusilia, quia omnes superbi ne ad se corripientium verba pueniāt, cōtra aduersantium iacula scuta defensionum parant. Sic igitur peccata, luxuriæ, auaritiæ, & superbiæ, per arcum arma figurantur & scutum, quę Christus veniens igne spiritus sancti consumpsit, vt etiam interius homo pacem haberent. Et hoc psalmista prænidēs de Christo dicit, q⁹ omnia hic *comburet igni.* s. spiritus sancti.

Arma auaritiæ.

Psal. 7.

Scutum obstinationis.

Iob. 41.

Greg. 33. moral. c. 31.

Vacate & videte quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Tertiū mirabile fuit gentiū subiugatio, quę per Christi incarnati prædicationē Christo sunt subiugatæ. Vnde hic loquitur Christus dicens. *Vacate & videte.* Loquitur enim omnib. vt cōsideret mira opera eius ex quib. Christū verū Deū esse cognoscāt. Ex hoc. n. quod corda gētiliū ad se cōuertit, ve tū se Deū probat. Cuius cōuersionis in natiuitate sua clarū signū ostendit, quoniā in hora suæ natiuitatis omnia idola Ægypti corruerunt, ad significandum quod per suam prædicationē & apostolorū idololatria erat tollenda, & gentes sibi subiugandæ per fidē, propter quod subdit. *Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.* Vbi secundū gl. Per terram intellige iudæos, qui principalē terrā mūdi. s. terrā promissionis habitabāt. Per gētes aūt populum gētilē idololatrū. Christus aūt in sua natiuitate fuit exaltatus in gētib, quādo caput orbis. s. Octauianus imperator ad informationem Sybillæ puerum natum adorauit, & thura sibi exhibuit. Quando tres magi gentiles ad terram procedentes Christum natum adorauerunt. Quod præuidens psalmista in persona Christi dicit. *Exaltabor in gentibus.* Fuit etiam subitò exaltatus in terra, scilicet, in populo iudæorum, quando à pastoribus indæis fuit spiritualiter adoratus, & ab Anna prophetissa & Simeone Deus prædicatus. Et ideo dicit. *Exaltabor in terra.* propter quod ait psalm. 148. Exaltatum est nomen eius solius.

Natiuitas Christi. Idolum

Psal. 148.

Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.

Hic ostēdit Christi incarnationem factam &c. Dic vt supra versiculo. 761. Quia hic dicitur dominus virtutum nobiscum, scilicet, per incarnationē, & ostensum est in præcedenti quæstione, quod ista propositio est vera, Deus factus est. Ideo consequenter quæro vtrum ista sit vera, homo factus est Deus, in scripto meo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSALMVS. XLVI.

766 Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.

Hic psalmus talem habet titulum. *Ad victoriã filiis Chore psal.* Pro cuius expositione sciẽdũ quod filij Chore (de quib dictũ est in titu.præcedentis psalmi) spiritu prophetico multa futura præuiderunt,quæ significabãt alia futura tẽpore Christi. Et inter cætera puiderunt multas victorias futuras populi Dei tẽpore Iosue.Et de illis victoriis habitis à populo Dei de inhabitãtibus terrã promissionis,hic aliquæ narrãtur. Et sic sensus tituli est, Iste psal.factus ad ostendendã victoriã. s. multiplicẽ habitã tempore Iosue,attribuitur filiis Chore, quia scilicet ab eis est factus.Intentio psal. est monere nos ad laudẽ Dei & gratiarum actionem de beneficiis receptis ab ipso.Quantum vero ad intellectũ psalmistæ aliter exponitur. Nam filij Chore significant filios crucis.i. deuotos Christi passionis.Et est sensus,iste psal.qui est ad victoriã Christi per crucẽ habitã,attribuitur filiis Chore,i.rectè cõpetit filiis crucis.Istũ ergo psalmũ exponẽdo primò exponã literã,secundò dicam intellectũ psalmistæ.Quantũ ad primũ iste psal, habet duas partes. Quia primò Dei beneficia narrantur,Secundò omnes ad gratiarum actiones inuitantur, ibi. *Psallite &c.*vt.N.Quantum vero ad intellectũ psalmistæ, iste psalm,agit de victoria Christi & beneficiis per Christum nobis collatis.Et diuiditur in duas partes.Quia primò narrantur Christi beneficia.Secũdò ostenditur debita sibi reuerẽtia,ibi.*Psallite.* Prima in duas,quia ostenditur primò Christi gloriosa operatio.Secundò eius gloriosa ascensio,ibi. *Ascendit Deus.*Prima in duas, quia primò populus ad Dei laudem excitatur.Secundò ratio laudis demõstratur,ibi *Quoniam dominus excelsus.* Quantum ad primum sciendũ quod psal.gentilem populũ, quẽ in præcedenti psalmo Christo per fidẽ subiugãdũ prædixit,in præsenti psal. ipsum iam cõuersum ad laudem Dei inuitat dicẽs.*Omnes gentes &c.*Vbi nota quod secundum grãmaticos plaudo.dis,idem est quod manus adinuicẽ ex lætitia repercutere, claudere vel simul iũgere,vel manib. sonum ex gaudio facere.Secundũ theologos autem per manus quibus operamur,opera nostra significãtur,vt ait Grego .Quid est ergo plaudere manib,nisi opera,bona operibus bonis cõiungere,& sic hilaritatẽ mẽtis & exultationem resonare?Vnde hic ait gl. *Omnes gentes plaudite manibus.*i,gaudete bonis operib. Cõsimiliter dicitur. Flumina plaudent manu simul.vbi ait glo.Sancti pleni spiritu sancto exultabunt bonis operib.Et aduerte quod in isto inuitat gentes ad plaudendum Christo , & nõ iudæis, eo quod præuidebat iudæos nõ recepturum Christũ. secundum illud Ioan.1.In propria venit, & sui eum nõ receperunt , sed gentes eius fidem receperunt. Idcirco ad gentes se cõuertens ait.*Omnes gẽtes plaudite manibus.*q.d,secundum gl.Et si iudæi ipsi nostro Chore.i.caluo Christo insultent deridendo dicentes,calue calue. Vos tã omnes gentes ad quas transiuit gratia plaudite manibus Christo id est bonis operibus gaudete. Et aduerte quod hoc signum vniuersale omnes hic stat pro generibus singulorum,non pro singulis generum. *Iubilate Deo in voce exultationis.*Vbi notandum quod secundum

Plaudere.

Manus significat opera. Grego.

Psalm.97.

Ioan.1.

Iubilare.

A grammaticos iubilus est gaudium mẽtis tantum quod verbis recitari non potest, nec tamen pœnitus reticeri . Et sic iubilare est quadam voce confusa gaudium mentis ostendere.Et cõformiter Grego.dicit,Iubilum dicimus cum tantã lætitiam corde concipimus,quantam per sermonis efficaciam non explemus. Et tamen mentis exultatio hoc qd sermone non explicat voce sonat,Quid ergo proprie est homini iubilare , nisi purgatis prius vitiis supernæ patriæ præmia considerare, & inde tantã in corde lætitiam concipere,vt ipsam sermone explicare non possit,sed quadam voce confusa ipsam resonare?Quod ostendit Greg.dicens.Deus innotescendo homini,prius ipsum afficit,postmodum exhilarat.Aliter enim quisque compungitur cum interna intuens malorum suorum pauore terretur. B Aliter vero compungitur,cum gaudia superna cõspiciens spe quadam in securitate roboratur.Illa cõpunctio tristes, hæc vero lætas lachrymas mouet. Iubilum namque dicitur,quando ineffabile gaudium mente concipitur,quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri,& tamen quibusdam moribus proditur,quamuis nullis proprietatibus exprimatur.Vnde Dauid propheta intuens electorũ animas tantum gaudium mente concipere,quantum sermone non valent aperire,ait.Beatus populus qui scit iubilationem,non ait qui loquitur,sed qui scit.Quia sciri quidem iubilatio intellectu potest,sed verbis exprimi non potest. Sentitur quippe per illam quod vltra sentum est, & quamuis ad hanc contemplandam sufficiat conscientia scientis , ad hanc tamen dicendam non sufficit lingua C dicentis.Et subdit.Sic ergo cordibus nostris,lux se veritatis insinuans iustitiam prætendendo contristat,postmodum æterna gaudia aperiendo lætificat,vt post lachrymas ad iubilũ consurgat.Ex quibus apparet quod gentili populo dicere. *Iubilate Deo in voce exultationis,* nihil aliud est dicere quam prius considerando peccata vestra, illa per pœnitẽtiam purgate, & post iubilare Deo per internum gaudium de cõsideratione præmiorum.id est Deũ laudate.Iubilate Deo omnis terra,psalmũm dicite nomini eius &c.

Quoniam dominus excelsus,terribilis,rex magnus super omnẽ terram.

Hic cõsequenter ostenditur ratio quare sic Deũ laudare debemus.Et diuiditur in partes tres,secundum quod hic ostendit quod triplici ratione Deo iubilare debemus, scilicet. Primò ratione diuinæ maiestatis excellæ.Secundò ratione dignitatis ecclesiæ concessæ,ibi.*Subiecit.*Tertiò ratione hæreditatis nobis promissæ,ibi.*Elegit nobis.*Quantum ad primum sciendum,quod regis nobilitas & excellẽtia,non parum subiectos lætificat , propter quod dicitur.Beata terra,cuius rex nobilis est. Sed quis nobilior rege & domino nostro Iesu Christo,certè nullus.Et hoc est quod dicit, *Quoniam dominus excelsus & terribilis. Excelsus* in potentia,*terribilis* in iustitia. *Excelsus* bonos eleuando , *terribilis* malos iudicando.Quod ideo dicit, vt bonos ad iubilum D de tanto domino inducat,& malos terrendo conuertat,vt se dominum habere credãt.Narrat. P. Alfonsius,quod quidam in tantam dementiam venerat & insaniam quod credebat se non habere caput,nec cor,neque aliqua interiora,nec aliquis ab hac opinione aliquibus persuasionibus poterat ipsum

ipsum remouere.Quidam vero medicus subtiliter A agens circa ipsum,fecit fieri pilleum plubeum multæ grauitatis & imposuit capiti illius.Et sic ille parum ex onere quod gerebat in capite: & parum ex repercussione sanguinis & caloris qui ex tali põdere ad caput ascendebat:deductus est paulatì ad suã notitiã,vt sentiret se caput habere. Sic & moraliter multi sunt qui nõ se credũt habere caput,i.dñm ꝟ. se qui eos iudicare vel punire possit,dicentes illud psal.11.Quis nr̃ Deus est?Istis ergo Xps vt se illorũ ostendat dñm:nã quia ex visu hoc percipere nolũt ex põdere pœnæ hoc experiẽtur eis æternaliter infligendę:eorũ superbiã,q̃ semper ascẽdit deprimente. Quæ quidẽ æterna pœna pp grauitatẽ põdus plumbeũ dicitur:qa nulla grauior pœna põt esse:sic ut nil grauius plũbo.Eccl.22.Super plũbum quid grauabitur?Sic.n.ex grauitate pœne ille superbus Antiochus Deũ esse dñm recognouit : quẽ ante nolebat recognoscere.De quo dicitur.2.Macc.9. Is qui sibi videbatur fluctibus maris imperare : & mõtiũ altitudines in stathera appẽdere,diuina admonitus plaga,ad agnitionẽ sui cœpit venire:ita vt diceret.Iustũ est subditum esse Deo:& mortalẽ nõ paria Deo sentire.Sic & superbos pœnã cõminãdo,psalmista terret.d.*Quoniã dominus excelsus & terribilis.*Sequitur *Rex magnus super omnẽ terrã.*q. d. Nõ solum Xps in vna parte mundi dñatur,sed super oẽm terrã dominium sunm se extẽdit.Et hoc bene figuratũ fuit in titulo crucis suæ,in quo rex Christ⁹ dicebatur Qui tñ titulus triplici lingua erat inscript⁹, ad quas oẽs aliæ linguę reducebãt.s.Græcę:Hębraicę & Latinę. Nã græca toti mundo præerat rõne sciẽtiæ.Hębraica rõne diuini cultus & reuerẽtiæ. Sed latina rõne dominij,& potentiæ,Et iõ de Christo dicitur. *Quoniã Deus magnus dominꝰ,& rex magnus super oẽs deos.*

Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.

Hic ostendit Christum esse laudandum ratione dignitatis cõcessę spõsæ suæ. i.ecclesiæ : cui orbem terrarum subiecit. Vbi notandum q̃ sicut spõsa nõ ẽn dignitatis sponsi cum spõso participat,vt puta spõsa regis dicitur regina:imperatoris dicitur imperatrix &c,sic & dignitatem cum sponso participare debet.Christo autem Deus subiecit orbem terrarum.psal.8.Omnia subiecisti sub pedibus eius. Sic & per cõsequens orbẽ terræ Christus suæ sponsæ subiecit.Et hoc est quod ecclesia de Christo dicit.*Subiecit populos nobis.*Quid n.per populos nisi iudæos intelligere debemus,sicut per gentes ipsos gẽtiles idololatras:vt patet supra versic.8. Dicat ergo sancta mater ecclesia *Subiecit populos nobis.*i.iudęos Qui & si fide discordant ab ecclesia,nec sperãt nobiscum æterna bona percipere,tamen ex omni parte orbis profugi apud solam ecclesiã refugium habẽtur:& eius dominio subiiciũtur.Et hoc clarè hic notat glo.d.Loquitur hic psalmista in persona totius ecclesiæ. q. d. Ideo plaudite & iubilate Deo, quia subiecit populos nobis. i. vniuersali ecclesiæ. Hoc enim dicere omnibus fidelibus vniuersaliter E conuenit : quia omnes extrinseci. s. iudæi subiecti sunt . Quot enim modo currunt ad ecclesiam nondum Christiani rogantes auxilium ecclesiæ subueniri sibi tẽporaliter volunt , & si in æternum adhuc regnare nobiscum nolunt.Psal. ergo præuidens populum iudæorum solum ad ecclesiam habi

turum recursum in persona Christianorum dicit. *Subiecit populos nobis.*Sic enim dominus prædixit iudæis.Si non audieritis me subiiciemini iis qui vos oderunt. i. Christianis qui odio habent infidelitatem vestram. Sequitur.*Et gentes sub pedibus nostris.* Vbi notandum quòd hic per pedes sancti & apostoli & prędicatores intelliguntur:quia sicut pedes corpus portant , ita sancti apostoli & prædicatores Christum & Christi fidem portauerunt per orbem Isti enim pedes à iudæis repulsi ad gentes se transtulerunt & ad illas fidem Christi portauerunt:vt ostẽdit Greg.super illo verbo Iob.28. Quos oblitus est pes egentis hominis:dicens. Quis hoc loco alius accipitur egenus,nisi ille de quo per Paulum dicitur. Qui propter nos egenus factus est,cum esset dives Cuius egentis hominis pedes sancti prædicatores fuerunt,per quorum profecto præsentiam gentilitatem circuiens mundum perambulauit vniuersum.Sed iudæos pes egentis hominis est oblitus, quia in ipso initio nascentis ecclesiæ dum sancti apostoli iudææ regnum cœlorum prædicare voluissent,videntes quòd eis nihil omnino proficerent, ad prædicandum gentibus deflexerunt.De quibus per prophetam dicitur, Transferentur montes in cor maris:quia repulsi à iudæa apostoli,in hoc gentilitatis sæculo sunt translati &c. Præuidens ergo psalmista gentes per prædicationem apostolorum ad fidem ecclesiæ subiiciendas, in persona ecclesiæ dicit.*Et gentes sub pedibus nostris.*s. subiecit. Vel ista possunt esse verba apostolorum. d. *Subiecit gentes &c.*Vnde ait glo. hic, A postoli enim passi à suis.s.à iudæis honorantur à gẽtibus:vnde & dicũt. *Et gentes.*s.subiecit *sub pedibus nostris.* i. sub prædicatione nostra.Per pedes enim prædicationem accipe quibus gentes subiecit.

Exemplum.

Greg. 18. mo. ca. 19.

2. Corint. 8.

Psalm. 45.

Elegit nobis hæreditatem suam speciem Iacob quem dilexit.

769. *De pœni. dist. 1. scio.*

Hic ostendit Christum à nobis laudandum ratione hæreditatis promissæ:ad quam gratis & non ex meritis nostris nos Deus ab æterno elegit:dicente apostolo. Deus benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo Iesu:sicut nos elegit in ipso ante mundi constitutionem &c. Et ibi notat magister in glo. quòd duæ sunt Dei electiones siue prædestinationes , & duplex earum effectus:quarum altera est de præsenti ad iustitiam & altera de futuro ad gloriam. Nec tamen intelligens quòd sint in se duæ Dei electiones vel prædestinationes:cum vna tantum sit prædestinatio quę est ipse Deus , sed quia de duobus est ipsa Dei electio vel prædestinatio.s.de iustitia in præsenti & de gloria in futuro Deus enim ante mundi constitutionem cum nullus adhuc aliquid meruerat : præordinauit quòd in tempore gratiæ aliquos à perditis separaret:& iustos & immaculatos faceret:præordinauit etiam quòd & illos iustos ad æternam hæreditatem perduceret. Alteram electionem hic implet quæ iustos facit:alteram in futuro implebit quæ erit omnium perfectio.Et ab ista vltima apostolus incipit.d.quòd Deus benedixit nos in omni benedictione. scilicet in cœlestibus : accipiens præteritum pro futuro propter certitudinem rei futuræ.d.Benedixit,id est benedicet, id est in futuro exultabit ad gloriam. Sed de prima electione quæ est in præsenti ad iustitiam : subdit. Sicut

Ephes. 1.

Electio. Prædestinatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos elegit in ipso ante mundi cõstitutionem. q. d. A Benedicet nos in futuro, qđ & si videcur ex meritis nostris, ita tamen gratis erit sicut & prima electio. Sed iustitiã est gratuita: quia merita quę præcedunt futuram gloriam ex gratia sunt, & dona Dei sunt. Coronat ergo Deus in nobis dona sua, non quæ ex nobis sunt merita. Et hoc est quod ait, Sicut elegit nos ante mundi cõstitutionem. q. d. Ita gratis nobis dabit gloriã sicut gratis nos elegit in Christo ante mũdi cõstitutionẽ. s. sine aliquibus nostris meritis. Qũo autẽ elegit eos qui nõdum erant nisi prædestinando? Sicut ergo non elegit nos ante mundi cõstitutionẽ, eo ꝙ tunc sancti essemus: qa nõdum eramus: sed solũ gratis elegit nos vt sancti essemus: ita quòd diuina electio est causa quare sancti sumus, & nõ sanctitas nostra est causa quare nos De⁹ B elegit. Ista oĩa intelligẽs psal. hic ait. *Elegit nos hæreditatẽ suã*. s. elegit nos ad iustitiã vt nobis hæreditatẽ suã. s. gloriæ daret. Et si quæras: qui sunt illi quos sic Deus elegit. Respõdet. *Specie Iacob quẽ dilexit*. q. d. Illi à Deo sic sunt electi, q specie Iacob imitant. s. vitã speciosam Iacob. s. qui terrena dat pro cœlestibus: sicut Iacob dedit eduliũ lentis pro primò genitis Esau. Et nota ꝙ hic textus in multis libris variatur: quia aliqui habẽt specie Iacob quẽ dilexit, & alii qui quã. Et tñ vtroq; mõ textus est clarus: quia si dicatur quã, tunc refertur ad specie, si aũt dicatur quẽ tũc refertur ad Iacob. Et quia hic innuit psal. quòd gratis & sine meritis sumus à Deo electi & prædestinati: ideo ad hoc declarandum quęro, vtrum electio vel prædestinatio in nobis habeat causam me C ritoriam &c. Bonauentura primo. di. 41. q. 1.

770. ## Ascendit Deus in iubilo, dominus in voce tubæ.

Ascensio Christi

Ephes. 4.

11. q. 2. in qui bus.

Hic agitur de glorioſa Xpi ascẽsione. Vbi notãdũ ꝙ sicut ,ppter nos de cęlo descẽdit ad terras: sic & ,ppter nos de terris ascendit ad cęlos. Vũ de ipso ait apostolus: quòd aũt ascẽdit quid est, nisi quia descendit primũ in inferiores partes terræ? Qui descẽdit ipse est: & qui ascendit sup oẽs cœlos. Et de ista ascensione nunc ait psal. *Ascẽdit Deus in iubilo*. Accipit prẽteritum pro futuro, d. *Ascendit*. i. ascendet, Docet. n. experientia ꝙ res naturaliter tñ ascẽdere potest quãtum descendit: sicut patet in cõductis aquę per quos aqua quantũ prius descendit tñ postea ascendere põt. Xps ergo cum descẽderit de cœlis ad tertas: quid mirum si de terris ad cœlos ascẽdit? Et circa istã ascensionẽ notandũ ꝙ tripliciter Christ⁹ ascendit. s. euidenter, sapienter, & lętanter. Primò ascendit euidenter: & nõ in occulto, vt viã nobis ostẽ

Actum. 1.

deret: vnde scribitur. Vidẽtibus illis eleuat⁹ est &c. Sicut. n. palã crucẽ ascenderat, quæ ascẽsio fuit meritum suæ glorificationis: quia per ascensum crucis meruit ascendere cęlos. Sic & iustum fuit, vt palam ascenderet cœlos: ,ppter quod de ascensu crucis docebat, Ascendã in palmã & apprehẽdã fructus eius. Sic ergo palã ascendendo nobis ascendendi viam demõstrauit. Ascendit iter pandẽs ante eos. Secũdò ascendit sapienter. Sapiens. n. ædificiũ suum in altũ erigere volens, primò fundamẽtum solidũ facit. Sic & Christus priusquã ascenderet fundamentũ suæ ascensionis collocauit, ꝙ fuit crucis & passionis ascensus. d. Oportuit Christũ pati, & ita intrare gloriã suã. Et sic primò descẽdit ad pœnã, vt inde ascẽderet ad gloriã. Qui descẽdit ipse est, & qui ascendit. Ascendit sapiẽter. Ciuitatẽ fortiũ ascendit sapiẽs. Tertiò ascendit lætãter, Et hoc est qđ nunc ait psal. *Ascendit Deus in iubilo*. Quãtã. n. credere debemus fuisse apostolorum lętitiã qñ videntibus illis assumpt⁹ est in cęlum. Vnde hic ait gl. *Ascẽdit Deus in iubilo*. s. Christus: qa gaudium admirãtium apostolorum nõ poterat exprimi verbis. Est. n. iubilus ineffabile gaudiũ qđ nec taceri põt, nec exprimi valet. Quod ecclesia repræsentat in præcipuis solẽnitatibus circa eandẽ vocẽ varias formando melodias: vt in natali domini cantat, tanq̃ ipsius: quasi nõ valens exprimere mentis hilaritatẽ sentiẽs de se: sicut Hieremias ait. A. A. A. Domine Deus puer sum, nescio loqui, Et Moyses postquã cepit loqui cum dño, dicit se factum esse impeditioris & tardioris linguæ: qui ante omni sapiẽtia Ægyptiorũ fuerat eruditus. Nã cum quis accedit ad intelligendum & loquẽdum de verbo qđ erat, in principio apud Deum, mẽs deficit: vox silet &c. Præfatos aũt ascensionis Christi gradus notans Ber. super illo verbo apostoli. Nemo ascendit in cœlum &c. d. Dñs noster Iesus Christus volens nos docere quomodo ascendere debemus in cœlum fecit qđ docuit. Ascẽdit in cœlũ. Et quia ascendere nõ potuit nisi prius descendisset, assumpsit descẽdendo naturã in qua, ascẽdere posset. Descendit itaq; quo inferius nõ decuit, ascendit quò celsius nõ potuit. Ipsumq; descensum egit fortiter: qa Dei virtus erat, ascẽsum verò disposuit suauiter quia Dei sapientia erat. Descendit aut nõ cecidit: qa qui cadit sine gradib. ruit, qui aũt descẽdit gradatim pedẽ ponit. Sũt ergo in descẽdẽdo: sũt & in ascẽdẽdo gradus. In descẽdẽdo quidẽ primus gradus est. A Sumo cęlo vsq; ad carnẽ. Secũs vsq; ad crucẽ. Tertius vsq; ad mortẽ. Ecce quousq; descendit. Videamus descensũ, videamus & ascẽsum. Similiter & ascẽsus tres gradus hẽt. Primus ascẽsionis gradus est gloria resurrectionis. Secundus põtas iudiciaria. Tertius ascẽsus ad dexterã patris. De morte. n. meruit resurrectionẽ. De cruce iudiciariã prãtẽ: qm̃ in illa iniustè iudicatus est: vt de illa iuste obtineret iudicis cẽsurã. Ipsam. n. serui formã, in qua passus est & mortuus resuscitatione euexit sup oẽs cęlos & sup oẽs angelorũ choros vsq; ad dexteram patris. Quid hac dispositione suauius, vbi mors absorbetur in victoriã? vbi ignominia crucis vertitur in gloriã? vbi ipsa carnis humilitas ex hoc mundo ascendit ad patrem? Sic ergo de suæ incarnationis mysterio descendit Christus: & postmodũ gloriosus ascendit, relinquens nobis exẽplum, vt sequamur vestigia eius, vt descendamus per viã humilitatis. Ponatur q̃ primus gradus eius nolle dñari. Secũdus velle subiici. Tertius in ipsã subiectione quaslibet iniurias & cõtumelias illatas: æquanimiter pati. Et tũc Xps nobis dicet. Ascẽde mecũ in sorte meã. Sic ergo adedit dñs in iubilo sequitur. *Et dominus in voce tubæ*. Vbi nota ꝙ vox angelorũ tuba vocatur: cuius ratio est, quia vox tubæ procedit ab homine, alio à se assumpto instrumento: quia tuba nõ per se sonat, sed per hoiem, cuius est instrumẽtũ. Similiter & angeli cũ de se corpus nõ habeãt, per se vocẽ formare nõ possunt, sed assumunt corpora in quibus loquuntur: & ideo eorũ vox dicitur vox tubæ Ipse dñs in voce archangeli & in tuba Dei descendet de cœlo. Et certum est quòd ipse dominus ascendit cum voce angelorum manifestè clamantium. Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum, &c.

Luce. 24. Ephes. 4. Prouer. 21.

Psallite Deo nostro, psallite, psallite regi nostro, psallite,

Hic ostẽditur debita Christo reuerentia. Ista aũt reuerentia Christo debita penes quatuor põt considerari. s. ista reuerentia in qua re debet sibi fieri, quomodo, quare, & quis finis. Et fm hoc ista pars habet quatuor partes: quia ostenditur istius reuerẽtiæ Christo debitę. Primò causa materialis & subiectiua. Secundò causa formalis & discretiua ibi. *Quoniã rex*. Tertiò causa mouẽs & allectiua, ibi. *Regnauit* Quartò causa finalis & primiatiua, ibi. *Principes populorũ*. Quãtum ad primũ sciendum ꝙ reuerentia Christo debita nõ consistit in verbis, sed magis in operibus, ipso. d. Nõ omnis qui dicit mihi do

Matt. 7.

mine dñe, intrabit in regnũ cęlorũ, sed qui facit &c. Hoc notat psal. d. *Psallite Deo &c*. Vbi nota ꝙ fm grãmaticos psallere propriè est gestu corporis exprimere gaudium mẽtis: & sic psallere nõ tã stat in voce quã in opere. Quod verbũ à psalterio scriptũ B est: quia Dauid psalmos decãtabat domino, nõ solũ voce humana, sed principalius psalteriũ decẽ chordarum manu tãgendo. Et sic psallere idẽ est ꝙ psalterium decẽ chordarũ tangẽdo pulsare. Quid autẽ per psalterium decẽ chordarũ intelligitur nisi decalogus decẽ præceptorũ? Tunc ergo psallimus dño cum decẽ domini præcepta manu tãgentes adimplemus opere. Et sic laus Christo debita stat in opere virtuoso, nõ invoce: vnde hic ait gl. *Psallite Deo nostro*. i. operibus laudate dominũ Iesum Christũ, quẽ irriserunt iudæi. Et nota ꝙ in isto versu quater dicit *psallite*. Pro cuius euidẽtia notandum, ꝙ reuerentiã Deo quatuor modis exhibemus. s. ipsum humiliter postulãdo, obsecrãdo, orando, & gratias agẽdo. Vt ergo dominũ Iesum Christũ istis quatuor modis honoremus, & hic quater dicitur psallite. Vnde Ber. de multis modis orãdi dicit in epistola ad Cartus. d. Reuerentiã Christo offerre debemus quadrupliciter. Postulatione, obsecratione, oratione, & gratiarum actione. Postulatio est quã primã posuimus circa obtinenda rẽporalia & necessaria aliqua vitę huius, in qua Deus postulantis quidẽ approbãs bonã voluntatem, facit tamen quòd melius ipse iudicat, & dat libenter sequi benè postulantem. Obsecratio vero in exercitiis spiritualibus est annexa ad Deum instantia, quibus ante gratiã suecurrentem qui apponit scientiam nõ apponit nisi dolorẽ. Oratio verò est hominis Deo adherentis officio & familiaris quædam & pia allocutio. Porro gratiarum actio est in intellectu & cognitione gratiæ Dei bonæ voluntatis indeficiẽs ad Deum & inreflexa intentio &c. Quia ergo istis quatuor modis Deũ laudamus, ideo in isto versic. quater nobis dicitur *psallite*. q. d. *Psallite Deo nostro* postulando. *psallite* obsecrando. *psallite* orando regi nostro. *psallite* gratias agendo. Sed fortẽ. d. aliquis: quæro vtrũ psallere sem per sit orare: hoc est vtrum omnis psal. sit oratio. Et hanc quæstionẽ mouet Hugo de sancto victore in libro de virtute orandi. d. Quosdam mouere solet, quòd in orationibus nostris illos etiam nõnunquã psalmos, qui vel petitionis verba nõ habẽt, vel qui ad nostrã petitionem nõ pertinent, decantare solemus, cum inquiunt, Deum pro indulgentia peccatorum nostrorũ deprecari volumus, quid nobis prodest si psalmos, quare fremuerunt gentes, vel attendite populę meus: vel alium huiusmodi psal. decantamus. Respõdeo quòd cum oratio sit ascensus mẽtis in Deum, omne illud ad orationẽ pertinet, quod dicendo nostram deuotionem erga Deum auget & elenat. Vnde sic respondet idem. d. Dicamus ergo omnes illas scripturas idcirco conuenienter posse inter vota precum nostrarum ab orantibus recita-

ri, quæ in nobis affectionẽ pię deuotionis excitant & cor nostrum vel narrando laudẽ Dei ad eius amorẽ prouocant, vel nostram cõmemorando miseriam ante cõspectum eius nos humiliant, vel malitiam aduersariorũ nostrorũ exaggerãt: & vtilẽ nobis sollicitudinẽ & fiduciam coram ipso ampliorẽ præstant. Siue ergo laudẽ Dei in bonitate & potẽtia, siue miseriam nostrã in infirmitate & culpa nostra: siue malitiã aduersariorũ nostrorum in tyrannidẽ eorum & astutiã ad exercitationẽ mentis & augmẽtum bonæ deuotionis orãtes cõmemoramus: nihil ineptum facimus, sed per ipsum affectũ, quẽ ipsa in nobis verba excitant, vbiq; orantes sumus. Vnusquisq; ergo cum in oratione vel psal. vel alias quascunq; scripturas decantat, diligenter cõsideret cui effectui deseruiant, & ad illum affectũ toto nisu cor suũ excitet, ad quẽ illud quod loquitur magis pertinere videt. Sicq; per intelligentiã verborũ in amorem & deuotionẽ affectum ascendet. Nos ergo pręcibus nostris præueniamus facię domini. Et vt merearmur obtinere quod petimus, nõ simulatã deuotionẽ, sed veram charitatẽ offeramus. Beatificemus amicos domini nostri, indignemur inimicis eius, laudemus in eo potentiam, pietatẽ, sapientiã, æquitatem. Itẽ narremus ei miseriam nostrã, offeramus ei obedientiã nostram: dicamus & credamus alium nõ esse per quẽ possimus eripi, per quem speremus liberari. Item ostendamus ei aduersariorum nostrorum dęmonũ ac peruersorum hominũ malitiã eru delitatem, iniquitatẽ, tyrannidem, ꝙ ei aduersantur qui nos persequuntur: ꝙ nos odimus quod ille odit: quòd diligimus quod ille diligit: malle nos propter eum omnia odia inimicorũ eius perpeti quã cõtra eius volũtatem habere pacem eorũ: hęc ille.

Quoniam rex omnis terræ Deus psallite sapienter. 772.

Hic cõsequẽter ostẽditur diuinę laudis rõ formalis & discretiua. s. quòd discretè & sapienter ipsum venerari debemus pp qđ dicit *psallite sapiẽter*. Vbi sciendũ quòd vt dictũ est in præcedenti versic. psallere idem est quòd operibus laudare vel orare. Ille aũt Deum laudat sapiẽter, q discretè, illi aũt discretè qui colit qđ est colendũ, & qđ nõ est colendũ nõ colit. Qđ dicit ,ppter gentiles & idololatras qui colebant lapides & ligna qui factură suam adorabãt: & tales nõ psallebant sapienter sed stultè: postquã aũt per Christi & apostolorũ ꝓdicationẽ ad verum Deũ sunt cõuersi sapienter psallunt: qa colunt qđ est colendum. Vnde hic dicit glo. d. *psallite sapiẽter*. hic docet quomodo sit psallendum, scilicet, sapienter, olim enim sine sensu psallebant gentes dum lapides colerent. Nemo n. sapienter facit q̃ nõ intelligit: vel qui exhibet deuotionem idolo, qđ non habet intellectũ. Vel ille psallit sapiẽter qui sapiẽter orat. Ille autem sapienter orat q Deũ quærit orando, nõ quæ sunt supra terram. Vel ille sapienter psallit qui Deum quẽ verbis colit, corde & operibus veneratur. Sapientia. n veritatem includit. Ille autem veritate caret: qui vnum verbis loquitur & oppositum cogitat & operatur. Vel aliter *psallite sapiẽter*. i. psallendo amor vester tendat in Deum. Ipsa enim sapientia per Dei amorem causatur in nobis. Quod declarat Liconiẽsis in sermone de pastoribus. Sicut cera mollis sigillo applicato format omnẽ imitationẽ formarũ & figurarum sigilli recepti, sic anima per amorẽ ad Deum applicata similẽ formã ipsius, pulchritudinis recipit. Et cũ summa pulchri-

Culturs Dei Psallere.

Sapientia. Amor Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudine nulla sit superior pulchritudo, nec aliqua si ibi desit pulchritudinis cõditio: ideo anima per amoris copulã à summa pulchritudine impressa nõ carebit aliqua pulchritudine quæ est supra illã, & omnis pulchritudo inferior parum refulgebit respectu istius. Amor ergo qui facit hominẽ Deiformẽ, facit eũ summę sapiẽtiæ participatione sapientẽ: quia ipse amor est ipsius veritatis notitia. Et hinc est quod per sapiẽtia deuenimus in cognitionẽ creatoris. Ex quibus patet, q̃ sapientia includit amorem Dei, & sic psallere sapienter, est psallẽdo principaliter Deũ amare. Et sic sapienter psallebat apostolus. d. Psallã spiritu, psallã & mente. Et huius causam præmittit d. *Quoniam rex omnis terræ Deus.* per hoc volens verum Deum à falsis diis distinguere. Nullum enim fuit idolum vel falsus Deus, qui vbiq; coleretur. Sed vna ciuitas vel patria vnũ idolũ colebat vel deũ falsum, & alij alium: quia illi dij virtutẽ suã per demones illis applicatam non generaliter in omni terra, sed solũ in aliqua terra demõstrabant. Sed Deus noster nõ sic, sed vbi regnat, omnia regit & gubernat. Et hoc est quod dicit. *Quoniã rex omnis terræ Dꝰ* Vnde hic ait glo. *Quoniã rex omnis terræ Deꝰ*, i. in omni terra prædicatus & cognitus. Nõ est Deus tãtum partis terræ, vt Iupiter Cretæ, Mars Thraciæ &c. Sed Deus noster rex vniuersalis rex æternus. Deus aũt noster rex ante sęcula. Est ergo sensus versiculi. *Psallite Deo sapienter.* i. per amorem, ratio: quia *ipse est rex omnis terræ.*

1. Corint. 14.

Psal. 73.

Regnabit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. 773

Hic cõsequẽter ponitur laudis diuinæ causa mouens & allectiua, quia quilibet suũ verũ regẽ & dominum honorare & laudare tenetur. Christus aũt est verus omniũ rex. Et hoc est qđ ait. *Regnabit Deus* &c. Et si dicas, quare de futuro loquitur, d. Regnabit & nõ regnauit? Respondeo q̃ fm philosophum 5. politic. ad hoc quòd aliquis verè regnet & aliquorum rex dicatur, duo cõcurrunt. s. vnum ex parte regentis. s. amor subditorũ & reipublicæ, & aliud ex parte subditorũ. s. amor erga regẽ & voluntaria subiectio. Modo quãuis ante Christi prædicationẽ & apostolorũ ipse Deus esset omnium gẽtium verus dñs & rex: quãtum ad id qđ spectat ex parte dñi vel regis, nõ tamẽ quãtum ad id qđ spectat ad subditos, quia gẽtes Christi dñium refugiebãt, sed per prædicationẽ dictã voluntariè se Christi dñio submiserunt, & integraliter factus est rex eorũ. Et hoc prænũdẽs psal. de futuro dicit. *Regnabit &c.* Et si in multis locis psalmorum inuenias de præterito regnauit hoc est intelligẽdum, quãtum ad id quod requiratur ex parte regẽtis, vel q̃ ibi accipitur præteritum pro futuro more scripturæ. Dicat ergo regnabit Deus super gẽtes. q.d. Qui olim regnauit super vnã solã gentẽ iudæorum (quia solum in Iudæa notus erat Deus) regnabit super omnes mundi gẽtes, quę voluntariè eius cultũ recipiẽt. Oẽs gẽtes quascunq; fecisti, veniẽt & adorabunt corã te &c. Et quia ad regẽ spectat iudicare subditos, bonos præmiare, & punire malos, ideo subditur. *Deus sedet super sedẽ sanctam suã*: quia in fine veniet omnes iudicare. Cũ venerit filius hominis &c. tunc sedebit super sedẽ &c. Sed quæ erit illa sedes? Respõdet Origenes ibidẽ d. Sedes autẽ Christi aut quidã perfectiores sanctorum dicuntur, de quibus scriptũ est. Illic sederunt sedes in iudicio. aut quędam virtutes angelicę, quę throni dicuntur. Vel per sedẽ intellige ipsas gentes quæ prius sedes erãt dęmoniorum, sed nunc sedes factæ sunt Christi per fidem: vt Christus in ipsis habiter. De sede Christi vide supra versic. 742.

Psa. 85.

Matt. 25. Origenes.

Principes populorum congregati sunt cũ Abraham, quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. 774

Hic ostendit diuinæ laudis causa finalis & præmiatiua: quia. s. se venerãtes debite beatificat. Vbi nota q̃ sicut peccato principis qñq; populus punitur: vt patet. 2. Reg. 22. vbi peccato Dauid numerãtis tot millia subditorum perierũt. Sic etiã multoties in scriptura etiã sub nomine principis subditi includuntur: quia sine subditis nõ consistit principatus. Sic. n. dicitur psal. 2. Principes cõuenerunt in vnum aduersus &c. quia nõ solum principes iudęorum, sed etiã plebeij in vnum contra Christũ cõuenerunt. Similiter in proposito: *principes populorum &c.* i. principes & dñi gẽtium cum suis subditis cõuenerunt per fidẽ *cũ Deo Abrahã*. i. cum Christo, qui specialiter vocatur Deus Abrahã: quia sibi primò promissus q̃ descẽderet ex semine suo. Et dicit principes populorum in plurali: quia nõ solum vna natio, sed de omnibus nationibus gẽtium ad Christũ sunt per fidẽ cõgregati. Et si quæras causã, quare gẽtes ad Xp̃m per fidẽ cõuenerũt. Respõdet. *Quoniã dij fortes terræ vehemẽter eleuati sunt.* Ipsi. n. iudæi dij in terra vocabãt: qm̃ vt ait Xp̃s. Illos dixit deos ad quos sermo Dei factꝰ est. Et sermoꝰ Dei maximè iudęis fuit reuelatus, vt ex scripturis patet: ergo ipsi dij merito erant vocati. Vnde ipsis ad literã dicitur. Ego dixi dij estis &c. Quę ergo causa cõuersionis gẽtium hæc est, *Quoniã dij fortes terræ.* i. iudei *vehemẽter eleuati sunt.* i. superbierunt cõtra Christum & eius apostolos. Superbia. n. iudęorum apostolos trãsmisit ad prædicãdum fidẽ gẽtibus. Vel aliter per deos fortes accipe apostolos qui dij dicuntur: quia ad illos specialiter factus est sermo Dei, qui dicũtur fortes, q̃ neq; mors neq; vita, vel aliud aliquid potuit eos separari à charitate Christi, *qui vehemẽter sunt eleuati.* i. doctrina & miraculis exaltati. Est ergo sensus, q̃ ideo gẽtes congregatæ sunt per fidẽ cum Deo: quia ipsi apostoli miraculis & doctrina mirabiliter claruerunt. Hãc ergo gẽtium congregationẽ ad Christum per fidẽ prævidens psalmista dicit. *Principes populorum congregati sunt &c.* & ponitur præteritum pro futuro ratione certitudinis prophetię. Istã cõgregationẽ per suos seruos apostolos fecit Christus, dicẽs eis. Ite ad exitus viarũ, & quoscunq; inueneritis bonos & malos vocate ad nuptias: egressi aũtẽ serui congregauerũt oẽs quoscunq; inuenerunt bonos & malos. Quod exponẽs Origenes dicit. Egressi serui. i. apostoli de iudęa egressi & venientes ad vias diuersas morum diuersorum congregauerunt quoscunq; inuenerunt: & non curauerunt vtrum ante vocationẽ fuerint boni vel mali. Bonos autẽ hic intelligere conuenit humiliores & rectiores ex eis qui veniebant ad cultum Dei. De quibus dicebat apostolus. Gẽtes quæ legẽ non habent, ea quæ legis sunt faciunt, sibiipsi sunt lex. Et ista fuit miraculosa cõgregatio: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob 39. Nunquid credes ei q̃ reddat semẽtẽ tibi, & aream tuam cõgreget. d. Quid aliud semen, ni si verbum prædicationis accipitur? Sicut dominus in euangelio dicitur. Semen est verbum Dei. Quid autem area, nisi ecclesia debet intelligi, de qua præcursoris voce dicitur. Et permũdabit aream suã. Quis ergo

Matt. 22.

Greg. mor. Matth.

ergo in initio nascẽtis ecclesiæ crederet dũ contra eã ille indomitus principatus terrę tot minis & tortoribꝰ sęuiret. Quis posset tũc infirmorũ credere: q̃ eius aream sic Deus semine prædicatiõis cõgregaret. Ecce enim mõ pro ecclesia principes populorũ leges promulgant: qui dudum contra eam per vatia tormenta sęuiebant. Ecce qualiter gentes capere potuit, quid ęs ad fidei gratiam suadendo perduxit. Cur hoc. Quia videlicet nunc aream cõgregat: quam aliquando diabolus superbo cornu ventilando dispergebat. Audiant ergo reges, audiãt & principes quanta nunc deuotione famulentur ecclesiæ gentes, quæ ipsam alias persequebãtur: quia nunc *principes populorũ congregati sut cum Deo Abraham* per prædicationem apostolorum: quare dij terę. &c. Quæstionem prosequẽte præcedentis lectionis.

PSAL. XLVII.

MAgnus dominus & laudabilis nimis: in ciuitate Dei nostri in monte sancto ejus.

Iste psalmus talem titulum habet. *Psalmus cantici filiorum Chore secunda sabbati.* Hic ad memoriam oportet reducere quod alias fuit dictum. s. q̃ orationes in isto libro psalmorũ contentæ variæ à ꝓphetis Deo decãtabantur, quia aliquando sola voce & tunc dicebantur canticum, aliquando solo instrumento musico & tunc dicebãtur psalmus, aliquãdo humana voce pariter & instrumento & tunc varię: quia quando illas incipiebant voce humana & consequẽter instrumẽto musico: & tũc dicebantur psal. cãtica: quãdoque vero ecõtrario: & tunc dicebantur cãtici psal. Ex quo apparet quare ista oratio dicitur *Psal. cantici filiorum chore.* quia scilicet iste psal. ab illis fuit factus. Et hoc *secunda sabbati.* Vbi notandum quòd sabbatum idem est quod requies. Bis autem maximè requieuisse dicitur populus Dei postquam exiuit terrã Ægypti, scilicet, primò tempore Iosue: quando Iosue interfectis triginta vnum regibus terram permisionis pacifice possidendam diuisit, vt habetur Iosuę. 12. & infrà. Secundò quieuit tempore Salomonis: quando cessantibus vndique bellis, Salomon ędificauit solemniter ciuitatem Hierusalem & mirabile templum extruxit in ipsa, vt habetur. 3 Reg. 6. Et quia de ædificatione ciuitatis & templi: in qua fuit secunda requies agit iste psal. ideo dicitur psal. pro secunda sabbati. Ex quibus apparet sensus literalis tituli. Quantum verò ad intellectũ psalmistæ notandũ q̃ sabbatum in scriptura: quãdoque significat totã septimanã. sicut Lu. 18. vbi pharisæus ille dicebat. Ieiuno bis in sabbato. Res enim denominatur à suo fine. cum ergo finis septimanæ sit sabbatum ideo totam septimanam sabbatũ dicebant. vnde Theophilus exponens prædicta verba dicit. Sabbatum dicebant hebdomadam totam ab vltima Die quietis. Ieiunabãt enim pharisæi secunda & quinta feria. Quando vero significat solum vnum Diem septimanæ: & tunc sabbatum aut ponitur absolutè sine articulo aut cum articulo numerali. Si absolutè significat solum vltimam Diem septimanæ ab ipso Saturno sic dicta vel à requie: quia in illa cessauit Deus ab operibus suis, s. à nouis generibus creaturarũ ꝓducendis. sic accipitur Ioa. 9. Nõ est hic homo à Deo, q̃ sabbatũ nõ custodit. Quãdoq; verò accipitur cũ articulo numerali: vt cũ dicitur prima sabbati, secũda sabbati &c. Et sic prima sabbati est dies prima septimanæ, s. dies dominicus: secũda sabbati dies quæ immediatè sequitur primam & sic &c. Prima ergo sabbati est dies dominicus: quæ deputatur resurrectioni: quia illa die Christus resurrexit: & sic significat resurrectionẽ. Sed secunda sabbati erit illud quod immediatè sequitur, s. Christi resurrectionẽ. Et hoc fuit ecclesię fundatio. Vnde sicut prima die Deus fecit lucẽ: & diuisit lucẽ à tenebris. sic in dominico die Xp̃i à mortuis suscitauit: & lucẽ immortalitatis à tenebris mortalitatis discreuit. Secunda autẽ sabbati. i. secunda die: Deꝰ fecit firmamẽtũ, sic immediatè post resurrectionem suã fundauit ecclesiã: qa ecclesia post Christi resurrectionem fundata est supra firmã petrã: à qua dimoueri non põt. Et sic secunda sabbati significat ecclesiæ firmamẽtu. Est ergo sensus tituli talis. Iste psa. *cãtici est filiorũ chore.* s. crucis & Christi passionis. *Secunda sabbati.* s. qa est agens de ecclesia, quæ post Xp̃i resurrectionẽ est firmata. his visis venio ad psal. Et primò ad expositionẽ literalẽ: secundò ad intellectum psal. Quantum verò ad expositionẽ literalẽ, dic, vt. N. Et illam impugna consimiliter. Propter quod vt idẽ artiste psal. ad literam exponendus est de Christo: cuius aduentus iã trãsiit. In cuius aduentu ipse sine cõparatione magis glorificauit ciuitatẽ Hierusalẽ & tẽplum quam alias ante fecerit. vt puta: quia ibi ante offerebãtur oues & boues & animalia bruta: sed ibi est ipse verus Deus homo factus oblatus in templo à beata virgine, & à Simeone in vlnis receptus. Ibi plurima docuit: ibi apertissima miracula fecit: ibi cum discipulis cænauit, moritur⁹ & sacramẽtum eucharistiæ instituit: ac ibi pro nobis seipsum obtulit patri. Ibi primò suã resurrectionẽ manifestauit: & de mõte Oliueti qui est ꝓpe Hierusalẽ in cœlum ascẽdit & in mõte Sion spiritum sanctum discipulis misit. Et ꝓpter ista & similia multa Deus hõ factus: ciuitatem Hierusalẽ, & tẽplum multũ glorificauit. Vnde de aduẽtu xp̃i dicitur. Ad hoc modicũ & ego mouebo cœlũ & terrã & mare & aridã. Et veniet desideratꝰ cũctis gẽtibꝰ. & implebo domũ istã gloria: dicit dominus. Et subditur. Magna erit gloria domꝰ istius nouissimæ plusquã primæ. Et certum est q̃ ꝓpheta iste loquebãtur de tẽplo reædificato post traditionem de captiuitate babylonica. Et istud quasi nullius reputatiõis fuit respectu templi prioris per Salomonem cõstructi, propter quod in nullo potest verbum prophetæ verificari, nisi per hoc quod ipsum glorificauit præsentia sua modis ꝑdictis. Illud templum reædificatum duravit vsque ad destructionem ciuitatis per Titum & Vespasianum. Intelligitur ergo iste psal. ad literam de Christo. Et secundum hoc psal. iste diuiditur in partes tres: quia põitur primò prophetiæ denunciatio: secdò decunciationis impletio: ibi. *Sicut audiuimus.* Tertiò impletionis publicatio: ibi. *Circundate Sion.* Quãtum ad primã ptẽ psalmista de ecclesia multa ꝑdicit & ipsam cõmendãdã præmidit multiplicitter. Vnde de ecclesia duo prædicit. s. qualiter ædificatur: secundò qualiter multiplicatur ibi. *Ipsi prædices.* Circa ędificationẽ ecclesiæ tria ostẽdit. s. primò locũ vbi situatur. secdò materiã ex qua ędificatur: ibi *Fundata.* tertiò lumẽ quo illustratur: ibi *Deus in domibus* Quãtũ ad primũ sciẽdũ q̃ in scriptura mõs sãctꝰ maximè dñs dicitur Ies xp̃s: q ad motũ vẽri mõtis fuit aliꝰ p ỽbi diuinitatẽ: fuit clarꝰ p scięticę claritatẽ: fuit firmꝰ p patiẽtię ꝑfabilitatẽ: fuit fertilis p copũ sctitatẽ. Et de isto mõte dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt.5 Chrysost.

Nō potest abscondi ciuitas sup mōtē posita. quod exponens Chrysostom' ait. hæc autē ciuitas ecclesia sancta est: de qua dicitur. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. cuius ciues sunt oēs fideles. De quibus apostolus ait. Vos estis ciues sanctorū. hæc ergo ciuitas ecclesiæ posita est suprà monte xp̄m: de quo Daniel ait. Lapis abscisus ē sine manib. & factꝰ ē mōs magnꝰ: qa xp̄s sine ope carnali cōceptꝰ factus est mōs magnus oīs virtutis & gratię. Vnde de isto monte xp̄o dicitur. Erit præparatus mōs domus domini in vertice mōtiū: & fluent ad eum oēs gentes. s. credendo pfidē. Iste aūt mons xp̄s dicitur magnus dominus: quia magnus in sāctitate, Magnificus in sctitate, terribilis atque laudabilis, magnus in dignitate: quia filius Dei hic erit magnus & filius altissimi vocabitur. magnus, in sapientię charitate Deus magnus vincens scientiā nostrā. magnus in potestate: quia eius voluntas est omp̄s. psal. Magnus dominus & magna virtus eius. magnus laude: quia ad plenū laudari nō pōt. Benedicentes Deū exaltate illū quātū pōtis: maior est cū omni laude. Et p̄s. Magnus domin' & laudabilis nimis: & magnitudinis eius nō est finis. De isto ergo domino. s. Iesu xp̄o ait psalmista. *Magnus dominus & laudabilis nimis* i. excedens nostrā facultatem ad ipsū laudādū. Sed in loco vel à qbus sit laudādus subdit *In ciuitate Dei nostri*. Per ciuitatē enī Dei, intellige ecclesiam catholicam quæ verè ciuitas dicitur quia ad modum ciuitatis vnū habet principem, s. xp̄m & p charitatem vnitatē suorū ciuium cōrinet: & suos ab hoste maligno defendit. hæc est illa De i ciuitas: q̄ ex iudęis & gētibus ędificādā Hieremias prænidit. d. Ecce dies veniunt dicit dominus: & ædificabitur ciuitas domino à turre Ananehel vsque ad portam anguli. p de ciuitate ecclesiæ, exponit Greg. dicens sic. Ciuitatē nāque esse domini sāctā ecclesiā nullus ignorat. Ananehel verò gratia Dei interpretatur. In angulo autem duplex paries iungitur. Ciuitas ergo domini à terra Ananehel vsque ad portā anguli ædificari phibetur: qa sancta ecclesia à celsitudine supernæ gratiæ inchoans vsque ad ingressum susceptionemque vtriusque populi iudaici videlicet atque gentilis dilaratur. Ante enim incarnationem Christi hęc ciuitas solum iudæos continebat: sed per Christum gentibus est aperta. vnde Hieremiæ. 39. dicitur. Aperta est ciuitas: & ingressi sunt omnes principes regis babylonis, qui scilicet gentiles erant. Ex quibus omnibus patet præsens litera, quæ dicit. *Magnus dominus*. scilicet Iesus Christus & *laudabilis nimis*: quia eius sāctitas nostram facultatem excedit. *In ciuitate Dei nostri*. scilicet in sancta ecclesia: quę scilicet ciuitas ecclesiæ fundata est. *In monte sancto eius*. scilicet in ipso domino Iesu Christo. Et hæc expositio est secundum intellectum psal. Sed quantum ad literā magis sic exponitur. Vt per ciuitatem Dei intelligas ciuitatem Hierusalem quæ diuino cultui erat manicipata: & per montem sanctum ipsum montem Sion: in quo templum domini erat constitutum. Et tunc sic exponitur. *Magnus dominus & laudabilis nimis*. scilicet dominus Iesus Christus erit magnus dominus &c. ex magnis suis beneficiis *In ciuitate Dei nostri*, scilicet, Hierusalē quæ fuit adcultum Dei electa. *In monte sancto eius*, scilicet in monte Sion qui erat in parte ciuitatis: in quo erat templum Deo consecratum. Et ideo dicebatur mons sanctus: quia sanctum in vna signi ficatione ne idem est quòd diuino cultui deputatum. sicut & vestes sacerdotales dicimus sanctas. In istis enim locis magnus dominus fuit Iesus Christus: & laudabilis prędicādo sanando, & peccata remittendo, & similia.

Greg. 15. moral. c. 17.

Ezech. 39.

Fundatur exultatione vniuersę terræ, mons Syon, latera aquilonis ciuitas regis magni.

Hic cōsequenter ostenditur materia de qua fundatur ecclesia: quia. s. de omni natione mundi. Nam totus orbis diuidebatur inter cultores Dei & idolorum: quia omnis natio aut erat ex Iudæis, aut ex gentib. Et ex omnib. istis fundata est ecclesia. Vnde ait. *Fundatur exultatione vniuersæ terræ*. quia in primitiua ecclesia, qui præordinati erant cū magno gaudio verbum domini audiebāt, & sic cū exultatione omnium tam Iudæorum q̄ gentilium fundabatur ecclesia. Vnde de apostolis dicitur. Ibant apostoli gaudentes, &c. de gentib. autem dicitur. Audientes gētes gauisæ sunt, &c. Et de gaudio & exultatione quæ fuit in fundatione ecclesiæ factus fuit psal. singularis. s. Incōuertendo dominus, &c. Et cōsequenter ostendit partes ex quib. ipsa ecclesia fundatur dicēs. *Mōs Sion latera aquilonis*. Vbi nota q̄ per montem Sion intelligit populum Iudæorum sed per latera aquilonis populum gētilem, cuius ratio est. Nā principalior ciuitas populi Iudæorū erat Hierusalem, principalior autem pars ciuitatis erat mōs Sion. Et per cōsequens principālior pars totius terræ Iudæorum erat mons Sion, & sic a Monte Sion vt à principaliori parte tota terra Iudæorum intelligitur. Per latera autem aquilonis gētes intelligit, cuius ratio est. Quia per aquilonē qui est vētus frigidus & durus, significatur diabolus qui ait, Ponā sedē meā ab aquilone, & de quo Hier. 1. Ab aquilone pandetur omne malū, quia à diabolo omne malum processit. Qui sunt ergo latera aquilonis nisi qui diabolo hærēt? Quicunq; enim alteri adhęret, latus eiꝰ solet dici. Vnde solemus dicere de aliquo ille est bonus homo, sed habet latera mala. i. mali sunt qui ei coniuncti sunt. Sic & gentes: quia per idololatriam adhærebant diabolo, ideo dicebātur aquilonis. i. diaboli latera. Vnde quòd diabolus per aquilonē designetur, ostendit Greg. dicens. Aquilonis nomine in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui vt torporis frigore gentiū corda constringeret, dixit. Sedebo in mōte testamenti in laterib. aquilonis, &c. Ex dictis patet sensus litere, qui talis est. *Ciuitas regis magni*. s. sancta mater ecclesia, *fundatur exultatione vniuersæ terræ*. quia ex omni natione terræ aliqui exultantes Christi fidē receperunt. Et hoc declarat ostendendo ponens duas nationes ex quib. fundatur. Prima est mōs Sion, qui populū Iudaicum designat. Alia est latera aquilonis, quib. gentilis significatur populus. Et istę duæ nationes statim Christo nato ad ipsum adorandum concurrerunt. Iudæi vt puta pastores, gentiles vt puta magi. Quantum ad literam magis notandum q̄ mōs Sion erat in ciuitate Hierusalē in parte aquilonari, in quo monte erat templum in quo Christus pluries prædicauit. Et in illo monte post ascensionē suam spiritū sanctum misit apostolis, ex cuius missione totus in orbe terrarum mūdus exultat, quo spiritu sancto repleti apostoli fidē Christi primò in Iudęa deinde per mundū dispersi gentib. prædicauerunt. Et sic fides Christi ab illo monte Sion exiuit primitus secundum quòd prædixerat Esa. De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Est ergo sensus literæ. *Ciuitas regis magni*. s. ecclesia. *fundatur exultatione vniuersæ terræ*. i. ad exultationē vniuersæ terræ, quia fides catholica de Hierusalē ad alias partes orbis per prædicationē apostolorum est deriuata, quod est causa exultationis cunctis fidelibus. Et locus huius fundationis fuit *mons Sion latera aquilonis*. s. qui est in parte aquilonari ciuitatis Hierusalem. Quia hic agitur de fundamento ecclesiæ, cū dicitur quòd *fundatur exultatione vniuersæ terræ*. fundamenta autē eius sunt articuli fidei. Ideo circa ista fundamenta quęro, vtrum articuli fidei in Symbolo conuenienter sint positi. Et arguo quòd non, primò sic. Primus articulus nō spectat ad fidē, ergo non est articulus fidei, ergo varie positus, probatur antecedens: quia quod ratione naturali potest demonstrari, nō spectat ad fidē, quę est de his quæ nō videtur. Primus autem articulus qui est credere Deū esse vnū ratione naturali deducitur. sic patet 12. metaphsice: & ēt multi alii philosophi ad hoc demōstrationes induxerūt. & sic de multis aliis articulis: vt puta q̄ Christus natus fuerit de virgine, hoc mater p experiētiā sciuit, q̄ fuerit passus, mortuus & sepultus & resurrexerit: oculis corporalib' viderunt apostoli. cum ergo fides sit de his quę nō videtur: sequitur q̄ de talibus fides esse nō pōt: & p cōsequēs neq; de ipsis articulus fidei dēt esse. Ad oppositū est sacra auctoritas ecclesiæ: cui cōtradicere hæreticum est: qa ista quęstio magnas difficultates includit, ideo in ipsa tria faciā. Primò articulos fidei enumerabo. Secundò de quolibet specialiter pertractabo. Tertiò ad quæstionē formaliter respondebo. Quantum ad primū sciendū, q̄ aliquorū fuit opinio q̄ articuli fidei plures esse non possunt, sed q̄ sit tātū vnus, quia si in fide posset esse multitudo articulorū, aut hoc esset ratione formalis obiecti fidei, aut rōne creditorū. Nō ratiōe formalis obiecti. quia illa est vnica & inuariabilis, quæ. s. est veritas prima, quia fides nostra nō assētit alicui verbo nisi inquātum formaliter est reuelatū à prima veritate, & ipsi primę veritati tanquā medio infallibili inniti tur, vnde Diony. de diuinis nominib. dicit, q̄ fides est circa simplicē & semper existentē veritatē. nec etiā debet distingui penes creatā materiā, quia tūc nō solū essent duodecim articuli, immo esēt quasi infiniti, quia æqualiter obligor ad credendū q̄ spiritus domini ferebatur sup aquas, & q̄ Deus post peccatū eiecit hominē de paradiso, & q̄ ipsi Iacob loco Rachelis Lya fuit supposita, & cætera omnia quæ in textu canonis continentur, sicut quòd Christꝰ passus sit sub Pōtio Pilato. Si igitur secūdū numerū creditorū deberēt articuli distingui & multiplicari, tunc infiniti essent qñ est incōtinens. Sed ista opinio est falsa. Propter quod sciendū, q̄ articuli vel fundamēta fidei debēt esse plures & distingui & hoc penes rationē formalē. Sed hęc est duplex. s. ex parte obiecti fidei, & illa est solū vnica vt dicebatur. Alia est ratio formalis ex parte nostra, & hæc est multiplex, secūdum quod credita variā & multiplicē difficultatē includunt. Verbi gratia. Licet aliud sit credere Christū passum sub Pilato, & aliud ipsum esse mortuum, & aliud ipsum esse sepultum, tamen de istis omnib. vnus solus existit articulus: quia omnia ista vnā difficultatē includūt, & omnia vna facilitate creduntur: quia credenti quòd sit passus, nulla difficultas ingeritur q̄ etiam sit mortuus & quòd sit sepultus. Sed quia eius resurrectio aliā difficultatē includit, ideo alium etiā facit articulū, sic de descēsu ad inferos, sic de ascēsu ad cœlos. Nec valet dicere quòd etiā isto modo quasi infiniti erūt articuli: quia aliā difficultatē includit quòd lex data fuit Moysi. Alia quòd ad tactum corporis Heliśei mortuus resurrexit. Et sic de infinitis in sacra scriptura cōtentis, quę tamen omnia credere oportet, & sic infiniti erūt articuli. Respōdeo & dico quòd non: quia talia per se non faciunt articulū. Vbi notandum quòd credibilia sunt duplicia, quædam de quib. est fides secundum se, & quædā de quib. non est fides secundum se, sed tamē in ordine ad alia, sicut in aliis sentētiis, quædam proponitur vt per se intenta, quædam vero ad manifestandum alia. Fides autē nostra est principaliter circa illa quę videre speramus in patria, secundū illud apostoli. Fides est rerum sperandarum, &c. Duo autē solum sunt, quæ in patria principaliter videre speramus quib, beatificamur. s. diuinitas & humanitas Christi secundū illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Et ideo quando circa ista duo occurrerit noua difficultas, & ratio noua credendi ex parte nostra, tunc distinctus formatur articulus. Alia autē quę ponuntur in scriptura, vt quòd Deus dedit legē Moysi, q̄ Abraham fuit pater Isaac, &c. non sunt credita tanquam principaliter intenta, sed tanquā aliorū manifestatiua, & ideo nouū articulum p se nō faciunt. Ex prędictis ergo patet, quòd articulorū distinctio debet sumi penes diuinitatē & Christi humanitatē, circa quæ principaliter intētio fidei fundatur. Et quia illa circa sunt duodecim distinctę difficultates, sicut & duodecim erant apostoli, ideo fidei nostræ sunt articuli duodecim. Sic q̄ quilibet apostolorū antequā abinuicē dispersi essent ad prædicandū p mundum cōposuerunt symbolum fidei, in quo ipsorum quilibet vnum posuit articulum. Et primò incepit apostolorum princeps Petrus ponens primum ecclesiæ fundamdntum & articulum, dicens, Credo, &c. prosequar in lectionibus sequentibus.

Exo. 20. 4. Reg. 4. Credere. fides

Ad heb. 11.

Ioan. 17.

Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam.

Pepa. dist. 1. dum sancta

Hic cōsequenter ostēditur lumen quo ciuitas ecclesiæ perlustratur. Sicut enim quęlibet ciuitas & habitatio debito lumine indiget, sic & ciuitas ecclesiæ quæ non perlustratur lumine corporali, sed magis spirituali. s. claritate diuina, per q̄ Deum cernit & omnia credēda: hic p fidē & spem, sed in futuro videbit facie ad faciē, sicut de ciuitate ecclesia ad literam dicitur. Ciuitas illa nō eget sole neq; luna vt luceant in ea, nā claritas Dei illuminabit illā. Ista claritas Dei est credendorū reuelatio & inspiratio inpræsenti, sed in futuro erit aperta demonstratio. Et hoc est quod hic dicit psal. *Deus in domibus eius cognoscetur*. Ecclesia enim plures habet domos licet sit vna ecclesia sola, sicut & vna ciuitas plures habet domos & in præsenti & in futuro. in præsenti plures habet domos secundum distinctionē ordinum vel meritorum. In futuro etiam plures habet domos secundū distinctionē pręmiorum. Sic enim Christus dicit. In domo patris mei māsiones multę sunt. Legitur ergo ista litera & de præsenti & de futuro. De præsenti sic. *Deus in domib. eius*. s. ciuitatis ecclesię. *cognoscetur*. s. per fidē. *Cum suscipiet eam*. s. natura humana. Et hoc est quod hic dicit glo. *Deus in domib. eius*. s. ciuitatis ecclesiæ. *In domibus*. dicit pluraliter: quia iam plures domus sunt in ciuitate ecclesię, multi enim sunt ecclesiarum ordines. Cognoscetur

Domus ecclesia. Apoca. 21.

Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliter habetur de Caritate. 1. Cor. 13. Greg. c. 21. moral. c 20.

scerur Deus per fidem: quod totū erit ex gratia sui-
scipientis. vnde subdit, *Cum susceperit eam.* s. naturā humanā curādā. Vel domos huius ciuitatis dicit ecclesias particulares: quia ipsa vniuersalis ecclesia multa habet membra, sicut cū dicitur ecclesia Rauennatis: ecclesia Alexādrina: ecclesia Cōstātinopolis: quorū tamē oīm ecclesia Romana caput est & magistra, tñas tamē domos exponit Gre. de gradibus meritorū & virtutū: quia in meritis & virtutibus gradatim sicut de domo inferiori ad superiorē pficimus. De futuro aūt legitur iste textus: quia secūdū gradus meritorū erit & gradus præmiorū: quia qui maiori merito hic fuerit p̄dotati maiori p̄mio erūt eleuati. Et hoc est quod hic dicit gl. *Deus in domibus eius.* i. sēdm gradus meritorum singulis dabit cognitionē sui: *cū susceperit eā.* s. ecclesiā i æterna beatitudine: quia licet bti oēs æqualiter videāt Deum: tamē clarius vnus videt alio: sēdm maius lumē gratiæ vel minus quod habet: sēdm maius vel minus meritū quod hic habuit. Et de ista Dei cognitione dicebat apostolus. Nūc cognosco ex pte: tunc cognoscā sicut & cognitus sum. q. d. sēdm p̄portionē qua Deus hic p suā gratiā me cognoscit: sic & in futuro Deum cognoscā. Ex quibus sequitur quòd cognitio patriæ qua Deū cognoscūt sancti est maior vel minor sēdm p̄portionē, qua in p̄sēti cognoscimus Deum per charitatis amorem.

7 8 2.q.7 non fi-

Quoniam ecce reges terræ congregati sunt: conuenerunt in vnum.

perfectio.

Hic cōsequenter ostenditur fidei multiplicatio. Ista pars dupliciter exponitur. Vbi sciēdum quod ecclesia xp̄i ex p̄secutiōibus tyrānorum & infidelium creuit & fuit dilatata. Sicut tp̄e martyrū: quorum cōstātia vitæ sanctitatē & miracula multi videntes cōuertebātur ad fidē. Quod p̄uidēs psal. vt ostēdat ecclesiæ multiplicationem hic ponit ecclesiæ p̄secutionem: q̄ incæpit statim xp̄o nato: qui statim ad mortem fuit p̄secutus ab Herode rege & suis cōplicib. fuit p̄secutus ab Herode filio primi Herodis tp̄e suę passiōis. Et hoc p̄uidens psa. dicit,

Psal. 2. *Quoniam ecce reges terræ cōgregati sunt &c.* Simile dixit Dauid p̄s. 2. Astiterūt reges terræ & p̄incipes cōuenerūt in vnum &c. vide ibi. Et tales p̄secutores videntes mirabilia q̄ xp̄s faciebat admirabātur & irascebantur in cordibus suis. Vnde de Herode

Matt. 2. dicitur Matt. 2. quòd audiens xp̄m natum turbatus est: & omnis Hierosolyma cū illo. p̄pter quod & innocentes occidit. Et hoc est quod subditur. I-*p̄si videntes sic admirati sunt, conturbati sunt.* s. animo cōmoti sunt ad p̄sequendū. Et quæ fuit causa subdit. *Tremor apprehendit eos:* quia Herodes timuit regnum suum perdere, audiens natum regem iudæorum. Et magnitudinē doloris eius exprimit p quādā similitudinē dicēs. Ibi scilicet in Herode & suis cōplicibus: dolores vt parturiētis: quia eiu ciabatur dolorib⁹: dū parere non potuit iniquitatē quā cōceperat. s. occidere Christū. Et si queras quare nō potuit cōplere cōtra Christū iniquitatē suā. Respōdet. quia tu Deus in spiritu vehementi cōteres naues Tharsis. Per naues Tharsis superbia persecutorum intelligitur. Tharso namque interpretatur exploratio gaudij. Ad naues autem pertinet per diuersas mūdi partes faciliter discurrere. Quid ergo significat naues Tharsis, nisi persecutores ecclesiæ discurrentes per mundum explorātes vana gaudia mundi: quos Deus spiritu iræ suæ contriuit, dum ipsorū potestatem redegit ad nihilum, vt dicitur Iob 4. Vidi eos qui operātur iniquitatē spiritu iræ suæ esse cōsūptos. Aliter autē ista litera legitur de cōuersiōr gētiū ad fidē. Et primò oſtēditur qui fuerint primi ex gentibus cōuersi ad ecclesiā. Isti nanque fuērūt tres magi siue reges: qui statim nato domino venerunt Christum, vt verum Deū adorare: qui videntes stellā quę Christi natiuitatē ipsis ostendit: *Congregati sunt & conuenerunt in vnū:* vt insimul venientes Christum adorarent. Quod p̄uidens psalmista dicit. *Quoniam ecce reges terræ congregati sunt &c.* Et quod isti magi fuerint primi ex gentibus cōuersi ostendit Augustinus in sermone de epiphania. dicens. Isti reges & magi quid fuerunt nisi primitiæ gētium, sicut primitiæ iudæorū pastores, magi gētiles, p̄stores Israelitæ, illi, p̄pe: illi lōgu, vt iq; tñ ad ā gulatē lapidē cōuenerūt. Manifestat' est ergo Ieius nec doctis quia pastoribus, nec iustis qa magis gentilibus, p̄ualet nāque imperitia in ruticitate pastorū: impietas in sacrilegiis magorum: vtrosque sibi ille lapis angularis attribuit: quia ipse est qui venit stulta eligere vt cōfundat sapientes: & nō vocare iustos sed peccatores. vt nullus magnus superbiret: nullus infimus desperaret. Isti ergo sunt illi reges qui cōgregati sunt ad adorādū dominum. de quibus dicitur. Esa. 60. Venient ad te curui filij eorum qui humiliantur: & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebāt tibi: & vacabunt te ciuitatem domini Siō sancti Israel.

Iob 4.

Magi.

Esa. 60.

Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt: commoti sunt: tremor apprehendit eos.

Ipsi enim reges & magi vidētes stellā ducentē eos: videntes stellā disparuisse cū intrassent Hierusalē: vidētes vā iterū eis apparere admirati sūt p̄gaudio. Vnde dicitur ma. 2. Vidētes stellā magi gauisi sūt gaudio magno valde. q. enim admiratio p̄cēdit ex gaudio dicitur Lucę. 24. de apostolis. Illis autē admirantib⁹ præ gaudio &c. Cōsimiliter & isti magi videntes: sic admirati sunt, sed quomō mirati sunt p̄ę gaudio cū statim sequatur. *Admirati sunt, cōturbati sunt.* Respōdeo quòd magi vidētes puerū cum Maria matre eius: statim spiritu sancto inspirati cognouerunt ipsum esse verū Deū: & fidem eius recipientes plenā contritionē de cultura idolorū & de aliis suis peccatis habuerunt: hæc autē cōturbatio pro peccatis nō excludit gaudium mētis, sed ipsum auget. Quia certum est quòd quāto quis ampliorē cōtritionem habet pro peccatis suis: tāto ampliorē habet gratiā quāto autem quis est in maiori gratia tanto amplius gaudiū mentis hēt. *Cōturbati sunt* ergo p̄ peccatis. *Cōmoti sunt.* Aliud est enim moueri: aliud cōmoueri. Mouetur qs p̄ptie quādo secūdū aliquā partē mutatur. cōmouetur aūt quando totus simul mutatur. Verbi gratia Quis faciendo reuerentiam alteri, mutatur, quādo sēdm vnam sui partem facit sibi reuerentiā: vt puta quando stando caput illi inclinat vel manibus plaudit. sed cōmouetur quando totus se ad eius pedes prosternit quod magi fecerunt videntes Christum: quia nō solum capite vel manibus vel genibus Christum sunt venerati sed toto corpore ante ipsum se prostrauerunt ad terram propter quod dicitur. Et p̄cidentes adorauerunt eum. Et hoc idem hic aliis verbis dicit. *Commoti sunt.* Et causam subdit. d. *Tremor apprehendit eos.* Hic fuit timor filialis reuerentiæ: sine quo nullus

Magi.

Matth. 2.

Luc. 24.

Charitate. nullus iustificari potest. Ad clarius intelligendū q̄ de magis dicit, quod vidētes Christū cōturbati sūt est notādū quod cōturbatio duo pōt notare. s. peccati defectū, vel pœnitentis affectū. Primò mō cōturbatio capitur dupliciter. qa conturbatio quādo que opponitur puritati, sicut quādo dicimus, aquā turbatā siue turbidā. Et sic ex peccato cōturbatur conscientia, dum species rerū quas illicitè appetit, immiscent se cogitationib. nostris & implent fontē conscientiæ aqua turbida. psal. Torrentes iniquitatis conturbauerūt me. Tali nēpe aqua turbida potatur diabolus. Dicit enim philosophus q̄ æquus diligit aquā turbidā, vnde si inueniat eam clarā, eā pede cōturbat. Sic & diabol' cogitationes nostras quę ad modū aquę sunt cōtinuę fluxibiles, si claras & mundas inueniat eas, ipsas conturbare nititur, quia non diligit aquas claras. Et ideo de illo dicitur. Quid tibi in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? Alio modo conturbatio opponitur ordini per quē modū exercitus dicitur cōturbatus quādo nō tenet ordinē debitū. Et sic peccatū conturbat animam, quia soluit debitū ordinē dū sensualitatē rationi proponit, immò & quamlibet animæ partē perturbat tanquā debito regimine perdito. Vñ August. diffiniens virtutē dicit, quod virtus est ordo amoris, & per cōsequēs qui virtutem perdit hunc ordinē perdit. Et p̄opter hoc anima peccatrix non est dęmonibus terribilis vt castrorū acies ordinata, sed potius est sicut castrorū acies dissipata, & ideo disposita magis ad fugiendū quā ad resistendū, ad succūbendū quā ad vincendū. Dicit enim Vegetius libro primò. Periculū ab hostib⁹ grauissimū semper sustinuit diuisus & inordinatus exercitus. Vñ Iudith. 15. Omnia itaque castra conturbata sunt, & vociferantes fugerunt. Alio modo turbatio dicit pœnitētis affectū. Et sic dicitur anima cōturbata quādo est plenè de peccatis contrita, & anxia pro peccatis. Dicitur. n. anima pœnitēs conturbata, quia quamdiu placent homini fœces peccatorū & homo delectatur in ipsis, tādiu fœces peccatorum quasi resident in profundo cōscientię quasi immobiliter. Sed quādo incipit cogitare turpitudinē peccatorū, & ipsam reuoluere, tunc quasi de profundo conscientiæ incipiunt fœces moueri, & ideo sic conscientia agitatur & cōturbatur. psal. Anxiarus in me spiritus meus, & in me conturbatum est cor meum. Sic in proposito, isti reges vidētes verbū incarnatū incæperunt cogitare, quā malè & superstitiosè idola coluerant, & pœnitere, & per consequens isto modo conturbari, propter qd dicitur. *Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt &c.* Sic enim cuilibet nostrum istorum exēplo p̄cipitur Eze. 12. Fili hominis panē tuum in conturbatione comede, & aquam tuā cum mœrore bibe.

Philosophus. de animali. Hier. 2. Aug. 15. de ciuitate Dei. cap. 22. Vegetius. Iudith. 15. Ezech. 12. 780. 2.q.1. non oportet.

Ibi dolores vt parturientis, in spiritu vehemēti cōteres naues Tharsis.

Aliqui istū versum referunt ad primam expositionē. s. de turbatione Herodis pp Christi natiuitatem, pp qd multa millia innocentū fecit occidi, sic quod hic agitur de dolore matrum puerorū occisorum pp Christum, cū dicitur. Ibi dolores vt parturientis, quia non minorē dolorē habebāt illę matres videndo filios suos occidi quam habuerint ipsos pariēdo, quia dolorem partus mitigat spes nascituræ prolis, quæ in ista occisione locū nō habebāt. Et ad huius expositionis veritatē facit qd subditur. *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* In hebræo autem habetur *in spiritu vredinis*, qui dicitur ab vro vris. Herodes enim audiens quod magi per aliam viam rediissent in terram suam. s. per mare in nauib. Tharsis, irat⁹ illas naues reuersas igni succēdit, vt habetur in historia scholastica. Et ibidē dicitur quod ista p̄phetia fuit tunc adimpleta. Hāc expositionem nō improbo. Sed sequēdo expositionem p̄missam in duob. versiculis p̄cedentib. sciendum quod dolor pœnitētiæ assimilatur dolori parturientis, quia sicut ex dolore partus fructus genitæ prolis procedit, sic ex dolore pœnitentiæ in nobis nascitur Christus & spiritus salutis, Vñ Esa. 26. A timore tuo domine concepimus & parturiuimus spiritū salutis. Ex tali enim dolore pœnitentię omnis tumor mundanæ superbiæ deprimitur. Et hoc est quod subditur. *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* i. per spiritū sanctū qui est spiritus vehemens, deponitur omnis superbia gentium, probo. nam isti magi erant reges gentiliū ante alii & elati. Et vide quod per dolorē pœnitentiæ spiritu sanctō in eis vel Christo nato humiliati omnē superbiā deposuerunt. Vñ p̄cidentes adoranerūt eū. Ad literam. n. isti erāt reges Tharsis, vt dicitur psal. 71. Reges Tharsis & insulę munera. Quid ergo sūt naues quæ per mare discurrunt, nisi superbia magnorum, quæ per mare huius mundi vaga discurrit, quæ tamen per aduentum Christi fuit cōtrita.

Dolor pœnitentię. parturiens. Esa. 26. Allud. 2. Psalmus. 71.

Sicut audiuimus sic vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate Dei nostri, Deus fundauit eam in æternum.

781.

Hic consequenter ponitur prophetiæ adimpletio. Loquitur. n. psal. hic in persona regū illorum, qui Christū adorauerunt, quia omnia prædicta de Christi natiuitate prophetizata, vt puta quod matre nascereturvirgine, quod nascereturpauper & in Bethleē, quod audierunt magi in Hierusalē quādo Herodes scisciabatur à scribis & principib. sacerdotum, vbi Christus nascereturet. audierut quod in Bethleem, quod à regibus gentilibus adoraretur Reges tharsis & insulæ &c. omnia ista propriis oculis magi viderunt, quę ante per prophetas audierant. Vel aliter hic loquitur psal. in persona omniū fidelium. Vnde gl. hic ait. Decursis omnib. quę tempore incarnationis & natiuitatis Christi acta sunt cōcludit, q. d. Et quia ita est. Ergo sicut audiuimus in promissionib. propheticis, sicut est illud. Adorabunt eum omnes reges terrę, omnes gentes seruiēt ei, & illud In semine tuo benedicentur omnes gētes &c. Sic vidimus in exhibitione, omnes enim reges & omnes gētes adorabunt eum. Et nota quod quamuis nondum sit toraliter adimpletum. s. quod omnes reges & gentes Christum adorent, implebitur quando in iudicio omnes videbunt eum, vel in cœlesti patria. Et ideo id quod hic dicitur. *Sic vidimus*, de p̄terito, accipitur p̄teritū pro futuro. *vidimus*, i. videmus. Et hoc *in ciuitate domini virtutum.* i. in ecclesia q̄ dicitur ciuitas dñi virtutū. i. dñi angelorū, qa propter reuerētiā cultus diuini, angeli frequētant ecclesiā. Vel per ciuitatē dñi virtutū accipe ciuitatē Hierusalē, in qua p̄missa quò ad maiorem partem sunt adimpleta. Et hoc idē aliis verbis repetit. d. *In ciuitate Dei nostri.* s. in ecclesia catholica, quā dicit Dei nostri ad differentiam infidelium

Psalmus. 71. Esa. 7. Matth. 2. Psalmus. 71.

&c

Universidad de Deusto
Biblioteca

& hæreticorũ,qui non sunt de hac ciuitate eccle-
siæ. Sequitur de ciuitate ecclesiæ. *Deus fundauit eam in æternum.* id est Christus qui fundauit ecclesiam in fide quæ stabilis est, quia & si fides transeat, quod tamen fide creditur, æternaliter manet. Et quia de fundamentis huius ciuitatis quæ sunt articuli fidei incepi agere in præcedẽti lectione,ideo hic persequor de quolibet in speciali. *Primus artic. cultus fidei.* Primũ fundamentũ huius ciuitatis posuit Petrus primus apostolorũ d.Credo in Deũ patrem omnipotentem creatorẽ cæli & terræ.Vbi primò sciendũ quod cõsuetudo erat iudæorũ ad illud quod loquebãtur adducere parabolas vel exẽpla, vt quod dicebatur per similitudinem magis cõmendaretur memoriæ, sic. n. & Christus multotiens sua dicta per parabolas & exempla cõfirmabat vel declarabat. Similiter & Ioãnes euangelista ista duodecim fundamenta ciuitatis. s. ecclesiæ quæ sunt duode-
Apoc.21. cim articuli per duodecim lapides p̃tiosos expressit, ꝯ poc.21.vbi ait.Fundamenta muri ciuitatis omni lapide p̃tioso ornata. Fũdamentũ primũ iaspis, secundũ saphirus, tertiũ calcedonius, quartũ smaragd⁹,quintũ sardonyx,sextũ sardi⁹,septimũ chrysolithus,octauũ berillus, nonũ topazius, decimũ chrysoprasus, vndecimum hyacinthus, duodecimum ametysthus. Primum ergo fundamentum est
Iaspis. iaspis,per quem prim⁹ articulus intelligitur. Quoniã vt dicit magister de proprietatib. & patet per Albertum li.2.de mineralib.Iaspis inter alias conditiones tres habet proprietates,quib. primus declaratur articulus.Quoniam iaspis disgregationis pluralitatem vetat variã.Generationis fœcunditatem præstat placidã. Operationis potestatem hẽt maximam.Sic & primus fidei articulus diuinitatis docet vnitatẽ,qua in Deo tollitur diuersitas. Credo in Deum.Fœcunditatis pãdit veritatem, qua in Deo creditur paternitas. Patrem omnipotentem. Fertilitatis tradit potestatem : qua Dei cernitur immensitas. Creatorem cœli & terrę.Primò iaspis vetat diuersitatem & pluralitatẽ variã.In tãtum. n. vnitatẽ diligit,quod sanguinẽ ab homine diuidi & à seipso separari nõ pmittit,sed in humano corpore vnitum facit permanere,vt dicit magister vbi supra & Albertus.Ex quo cõcluditur quod iaspis naturaliter vnitatẽ diligit & indicat. Et per hoc declarat diuinitatis vnitatem quæ in prima parte articuli ponitur,cũ dicitur.Credo in Deum.Ista pars in symbolo maiori exponitur de vnitate diuinitatis.Vbi dicitur istum passum declarando Credo in vnum Deum.Et ista pars à duob nos liberat errori bus.s.ab errore gẽtiliũ,q nõ credunt in Deum, sed in idolum,vel in aliã creaturã, & ab errore Mani-
Deute.6. chæorũ,q dicunt plures Deos esse, vel plura principia.Et istã partẽ articuli accepit Petrus deutero. 6.Dominus Deus tuus vnus est. Tanta.n. vnitate omnia in diuinis essentialiter sunt vnum, quod in
Dionysius. hac vita mortali à creatura plenè cognosci non pt. Vnde Dionysius de diuinis nominib.c.1. Illud inquit incognitum vnum super essentiale per se optimum,quod qdem trinam vnitatem dico, nec dicere nec intelligere possibile est. Hæc autem diuinitatis vnitas declaratur. Primo exemplo naturali,
Magister li. 2.dist.3. quoniã in anima rationali sunt tres potentiæ quarum vna non est alia,q̃ tamen tres sunt vna mens,
Gene.40. vna essentia animæ,vt dicit magister li.2.dist. 3.Secundò typo figurali.Gene.40.vbi pincerna Pharaonis vidit vnius vitis tres esse propagines, ad denotandum quod in vna diuinitatis essentia est perso-
Ephe 4.

A narum trinitas.Tertiò verbo prophetali. Ephe.4. *Quæstio Credo.* Vnde Deus,& pater omnium. Sed hic dubitatur, vtrum existens in peccato mortali licitè dicere possit istam partem. Credo in Deum:probatur quod non,quia talis non diligit Deum per charitatem, igitur consequentia patet per Augustinum, & allegatur à magistro, d. Aliud est credere in Deum, *Magister 3.dist.* aliud Deo,aliud Deum.Credere Deo est Credere vera esse quæ Deus loquitur,quod & mali faciunt & nos credimus homini,sed nõ in hominem.Credere Deum,est credere Deum esse,quod & dæmones credunt.Sed credere in Deum,est credendo amare & credenda in eum ire. Ad oppositum quia talis vt puta sacerdos tenetur dicere horas suas, in quib.credo in Deum continetur,ergo.Respondeo quod talis vel hoc intendit dicere tanquam persõna priuata,& pro ipso solo,& sic scienter loquendo peccat,vt probat præfata auctoritas.Vel loquitur non in persona sua,sed totius ecclesiæ,& sic nõ peccat,nec dicit falsum. Vbi nota quod confessio fidei dicitur in symbolo in persona totius ecclesiæ. fides autem ecclesiæ est fides formata quæ est in omnib.qui sunt membra ecclesiæ numero & me-
B rito.Et ideo confessio fidei traditur in symbolo, secundum quod competit fidei formatæ. Secunda conditio iaspidis est quod præstat generationis fœcunditatem.Nam secundum qd dicit Albertus vbi supra. Hic lapis iunat cõcœptum & regit partum Et ex hoc declarat secundam partem articuli.s.primæ personæ fœcunditatem, cum dicitur. Patrem omnipotentem. Ista pars à duobus erroribus nos
C liberat,s.ab errore iudæorũ qui in diuinis negant pluralitatem suppositorũ,& per consequens ibi negant patrem,cum patre sine filio esse non possit.ideo dicit patrem,& ab errore,philosophorũ q. dicunt ex nihilo nihil posse fieri,cõtra qd dicit omnipotentẽ.Cũ.n.qcquid est pfectionis in creatura Deo debeat attribui,& generare sibi simile in quã-
Esa.66. tum hmõi in nobis dicat pfectionẽ, ergo Deo attribui dẽt,propter quod Deus pater dicit. Nunqd
Omnipotens. ego qui alios parere facio,ipse non pariã, & q. generationem cunctis tribuo,sterilis ero.q.d.nõ. Sed hic est dubium,cum omnipotentia sit tribus personis communis, quare Petrus ipsam appropriat
Magister 1.dist. patri.d.Patrẽ omnipotentẽ?Respondet magister q licet in Deo sit vna potentia, vna bonitas, vna sapientia omnib.tribus personis communis, tamen
Scriptura. scriptura non sine causa attribuit patri potentiam ne.s.ex antiqtate defectus potentiæ in eo esse credatur,filio sapiẽtiã &c.Tertia conditio iaspidis est quod operationis ptãtẽ habet multam.Vnde dicit magister de proprietatib.quod est lapis maximę efficaciæ,vnde tot habet virtutes quot venulas hẽt. Sic & Deus quot sunt creaturę,tãtã se nobis ostendit hẽre virtutis potestatẽ. Et p consequẽs iste lapis explicat tertiã partẽ huius articuli.d. Creatorẽ cœli & terræ.Sed fortè statim dices. Quare in symbolo apostolorũ dicit Petr⁹.Creatorẽ cœli & terrę. In symbolo autẽ maiori dicitur Factorẽ cœli & ter-
E ræ,visibilium &c.Respondeo quod creare proprie est de nihilo aliquid facere,facere vero est commune ad operari aliqd ex nihilo, vel aliqd ex aliquo. Vt ergo ostendatur quod Deus facit & operatur, non solum illa quæ producuntur ex nihilo. vt sũt animæ & angeli,sed etiam illa quæ fuit ex materia præiacente,vt corpora & arbores ex terra. ideo dictum Petri declaratum fuit in maiori symbolo cũ
Ioan.16. dicitur.Factorem cœli & terræ &c.Et de hoc vide in

in postil.Ioannis.18.

A Sic ergo nascimur vniuersi,ignari,desides,& captivi.Nũc ergo cũ iã salui facti sumus ab hac triplici ira per Christũ q factus est nobis à Deo patre sapientia,sanctificatio, & redemptio, videamus ne denuo cõtingat irã incidere,ne sint nouissima nostra peiora priorib.qa nõ iã natura, sed propria voluntate filij sumus iræ, hæc ille. Possumus etiam hic notare qualiter Christum in medio tẽpli ani- *Medio Christus.* mæ nostræ recipimus. Vbi notandum quod Christum in medio nostri multipliciter suscipimus,scilicet, Per officium intercessionis, Per cõmunitatẽ conuersationis,Per immensitatem adimpletionis, Per doctrinam inspirationis, Per scripturas antiquę legis,Per æquitatẽ operationis. Primò suscipimus Christum in medio nostri per officiũ interpellationis.Ad hoc enim venit in carnẽ,vt medius staret inter Deũ & homines pro nobis patrẽ interpellãdo.Istũ modũ ponit magister li.1,dist.19.Xps verè dicitur Dei & hominũ mediator, & nõ pater nec spiritus sanctus.Vñ ait apostolus. Mediator Dei & hominũ Xps Iesus,qa ipse est in medio qua si arbitrer ad cõponendũ pacẽ.i.ad recõciliãdũ homines Deo.Xps dicitur mediator,eo q medi⁹ inter Deũ & homines ipsos reconciliat Deo,reconciliat ãt dũ offendicula hominũ tollit ab oculis Dei.i.dũ pctã delet,qb.Deus offendebatur &c.Isto mõpp si mile officiũ interpellãdi Moyses stetit medius in-
Deute.5. ter Deũ & populum,ipso.d. Ego seq̃ster & medius fui inter Deũ & vos in tpe illo,vt annũciarẽ vobis
C verba ei⁹.Sedò fuit medius per cõmunitatẽ cõuersationis,qa.s. sua cõuersatio omnib. erat cõmunis ñ solũ iustis,sꝫ ẽr peccatorib.& publicanis,aliis hominib.similis factus.Vñ super illo verbo. Medius
Ioan.1. Chrysost. ãt vestrũ steric &c.ait Chrysost.decẽs erat Xp̃m populo vt vnũ multorũ se vbiq; humilẽ eẽ doceret, ꝓpter qd ipse.d. Ego ãt in medio vestrũ sũ,sicut q
Luce.22. ministrat.Tertiò fuit medi⁹ per suã immensitatem qua omnia replet & omnia occupat,cũ.n.verbum Dei sit infinitũ,immensũ & illimitatũ, oportet q omnia sua immẽsitate rpleat.Si.n.alicubi esset & ñ vbiq;,iã finitaretur & eẽt limitatũ.Et iõ ipsũ verbum rõne suę immẽsitatis dicit.Cœlũ & terrã ego
Hiere.23. impleo,dt dñs. Sic ergo dicitur Xps Dei verbũ in medio omniũ rerũ,qa vniuersam implet creaturã. Quartò fuit medi⁹ p doctrinã inspiratiõis. Vbi no
D tãdũ q ꝙis intellect⁹ noster sit immaterialis & careat organo corporali,& sic sit nobili⁹ q est in ho-
Philosophus 3 de anima. mine tñ multotiẽs in scriptura noie corporalis mẽbri.s.cordis nũcupatur,eo q cor sit nobili⁹ mẽbrũ qd sit in homine, Sic.n.accipitur cor ꝓ intellectu. ꝓuer.2.Si intrauerit sapientia cor tuũ &c. Et Sa-
Prouerb.2. lomõ inqt.Dabis seruo tuo cor docile. Et Luce 2. Maria ãt cõseruabat omnia verba hęc &c.S3 secũ-
3 Reg.3. Luce.2. dũ naturales cor ẽ in medio corporis cõstitutũ.Vñ & ps.21.Cor meũ tãq̃ cera liq̃scẽs in medio vẽtris
Psalmus. 21. mei.Sic ergo nomine medij intelligitur cor qđ est in medio:& noie cordis intellect⁹,& sic de primo ad vltimum nomine medij intellectus intelligitur. In isto autem medio stat Ies⁹,qa qcqd sapientiæ & lucis est in intellectu nostro,totũ ꝓuenit à Xpo,se
Ioan.1. cundum illd Ioan.1.Illuminat oẽm hoiem &c.Sed qa multi illuminantur à Xpo q tñ ipsum cognoscere nolũt, ideo dicitur,Medi⁹ ãt vestrum steterit quẽ
Ioan.1. Origenes. vos nescitis.Qd exponẽs Origenes,ait,Qđ dicitur medi⁹ vestrum stetit &c. intelligendũ est de nobis hoib.cũ.n.sim⁹ rationales, in medio nostrum exi-
E sũt ex eo q prĩcipalẽ mẽbrum.s.cor in medio tot⁹ corporis insitum est.Qui igitur Xp̃m in medio gerunt,non autẽ cognoscunt de quo fonte manauit,

782. Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.

Postquã psal.egit de ecclesię fundatione.Hic cõsequenter agit de ecclesiæ decoratione.Maximè ãt ecclesia fuit decorata qñ Christi p̃sentia fuit visitata,vt puta quãdo Christus in ea fuit pręsentatus & à Simeone receptus in vlnis. Et diuiditur ista pars in tres.Quia agit primò de Christi in tẽplo præsẽtatione.Secundò de nominis Christi per orbẽ prædicatione,ibi. *Secundum nomen tuum.* Tertiò de mũdi per fidẽ exultatione,ibi. *Lætetur mons Sion.* Quantũ ad primũ sciendũ quod ista litera dupliciter exponitur.s.de tẽplo materiali in quo Christus pso-
B naliter fuit præsentatus, & de tẽplo spirituali. Si de tẽplo materiali exponatur sciẽdũ qđ prophetæ pręuiderunt Christũ statim post natiuitatẽ suã tẽplũ iudaicũ sua pręsentia visitaturũ. Sic.n. de ipso dicitur. Statim veniet ad tẽplũ sanctũ suũ dominator dominus,quẽ vos q̃ritis,& angel⁹ testamenti, quẽ vos vultis,qđ ad literã đ Christo intelligitur. Hoc per Christũ fuit adimpletũ,qñ(vt habetur Lucæ. 2.)cõpletis dieb.purgationis Mariæ,Simeõ spiritu sancto inspiratus venit in templũ.Christus in tem-
Luce.2. plo fuit præsentat⁹,& ipse accepit eũ in vlnas suas & benedixit Deum &c. Hoc autẽ psal. spiritu prophetico tactus præuidit.d. *Suscepimus Deus misericordiã tuã.* 1. Christũ per quem accepimus misericordiã *in medio templi tui.* Et dicit in medio, vt de-
C notet quod Christus publicè & non in angulo tẽpli fuit præsentatus.Et more prophetico pp certitudinẽ prophetiæ,pro futuro pteritũ ponit. Istã expositionẽ ponit gl.magistri.d.Hic agit de actuali susceptione Christi qua susceptus fuit à Simeone & aliis quãdo in templo est præsentatus. Et est sensus *Suscepimus Deus misericordiam tuam.* i. filium tuum *in medio templi tui* quod est in Hierusalem.Et per hoc grauius accusantur iudæi,qui cõtemnunt eũ,qui in medio eorum conspectus est. Et per hoc notatur incarnatio Christi,qui secundũ quod homo in templo est p̃sentatus. Si aũt legatur de tẽplo spirituali,qđ est fidelis anima,vt supra patuit, versicu.751. tunc secundũ glossam hic agit de susceptione Christi per fidem,qua ab omnib.credentib.
Dispositor. dic. susc̃ipitur.Et est sensus. *Suscepim⁹*, s.fide, *Deus mise-*
D *ricordiam tuam in medio templi tui*, i. in cõmune populi tui.Et de ista susceptione in templo spirituali
Bernard. loquitur Ber.ista verba exponens ostendendo quã tę nobis fiunt vtilitatis,dicens. *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* In medio templi nostræ animæ misericordia Dei est nõ in angulo aut diuersorio,quia nõ est apud Deũ acceptio p̃sonarum.In cõmuni posita est omnib.offertur,& nemo illius expers est, nisi qui renuit. *Suscepimus*
Dei⁹ misericordiã tuã &c. Lõgè est hęc gratiarũ actio à voce illa gemẽtis.Dñe in cœlo mia.Quid.n.Videtur ne tibi in medio fuisse mia cũ apud solos cœli-
Ephe.2. genas spiũs haberetur? Aut vbi Xps minorat⁹ paulominus ab angelis factusque est Dei & hominis
E medius,ex hoc, *susc̃epimus Deus misericordiam tuam* &c. Eramus enim nos natura filij iræ, sed consequuti sumus misericordiã.Cuius iræ filij & quam misericordiã cõsequuti?Nẽpe filij ignorãtiæ impotentiæ & captiuitatis,sed cõsequuti sapientiã,virtutẽ & redemptionẽ.Ignorãtia mulieris seductæ excæcauerat nos.Mollicies viri abstracti & allecti à ꝓpria cõcupiscentia eneruau erat nos.Malitia diaboli expositos nos iustè à Deo captiuauerat nos.

nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec quo cõsistat in eis.hi verbũ caro factũ in medio obtinãtes ignorãt.Quito fuit medi⁹ p scripturas legis antiq̃.Scribæ.n & pharisæi scripturas maxime antiq testamẽti meditabãtur,in qb.Xp̃m ꝓnũciabatur.Act.3 Huic oẽs ꝓphetæ testimoniu phibẽt &c.Phariseis.n.dixit Ioanes. Medi⁹ vestrũ ste tit quẽ vos nescitis.i in sacra scriptura q̃ sẽp i medio vestrũ habetis.S3 tñ ipm nesciebãt,qa scripturas quas de ipo legebãt ñ itelligebãt.Sexto fuit medi⁹ p iustitiã opatiõis.Noe.n.medij ipa iustitia meritò itelligitur,qa oĩs virt⁹ cõsistit in medio. Ipa ãt iustitia est oĩs virt⁹.5.ethi.In medio ergo stat Iesus qa in oĩb.suis opib.suauit iustitiã.pp qđ.d.Vbi duo vel tres sunt congregati in nomine meo,ego in medio eorum sum.Vñ prouerb.8.In viis iustitiæ ambulo in medio semitarum iudicij.

Actuum. 3.

Philosophus 2.ethicorum. Matth.18.

Prouerb.8.

785. De pœni. di. 8.cap.1.

Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ,& iustitia plena est dextera tua.

Hic consequẽter ponitur noĩs Christi p mundũ prędicatio.Istud nomẽ Christi qđ p totũ orbẽ laudatur est nomẽ Iesus,de quo dicit apostolus,Dedit illi Deus nomen quod est sup oẽ nomen vt in noĩe Iesu &c.Est ergo sensus. *Secundũ nomẽ tuũ &c.* i.secundũ magnitudinem nominis tui quæ est infinita,sic & laus tua in fines terræ.i.diffusa est per totũ orbẽ terrarũ per apostolorũ ꝓdicationẽ. Vel secundũ glo. sic exponitur *Secunaũ nomẽ tuũ Deus*, quod ſ.vbiq; diffusũ est.qa nulluseſt qui nomini Iesu nõ se subiiciat,& si nesciat cultũ. *Secundũ ergo nomen tuũ.*i.sicut reuerentia tui nominis dilatatur,sic & laus tua quæ non est nisi in sanctis,Et verè dilatata est,qa *in fines terræ.*i.in ecclesia q̃ toto orbe terrarũ diffusa est,laus tibi datur.Non.n. desunt q te laudent per oẽs terras. Cuius rationem reddit, qa *iustitia plena est dextera tua.*i.qa dextera.ſ.virtus tua iustificauit multos qui te laudãt.Quod iõ dicit,qa de omni nationẽ orbis,& de omni parte terræ aliquos elegit & vocauit ad gratiã.Vel *iustitia plena est dextera tua.*i dextera tua.ſ. æterna beatitudo plena est iustitia,i.iustis,quia multi sunt iusti qui stabũt ad dexterã.De hoc nomine Iesu & eius laude vide supra versicu.655.Item qualiter nomen Christi est admirabile,vide supra versiculo.82.

Philip.2.

784.

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudę, propter iudicia tua domine.

Hic agit de exultatione facta per orbẽ de fundatione ecclesiæ.q̃ exultatio maximè fuit quãdo fundamenta ecclesiæ fuerunt confirmata ne amplius cadere possent.ſ.in missione spiritus sancti, in qua totus mundus exultauit,quia ibi erãt ex omni mũdi natione presentes,vt habetur Act.2. quę missio spiritus sancti in monte Sion facta fuit. Vñ dicit, *Lætetur mons Sion &c.* Vbi notandum quod hic per montem Sion intelligit iudæos, & per filias Iudæ gentes.Cuius ratio est.Quia mons Sion erat principalior & nobilior locus totius terræ iudæorum, & sic per illum tota terra iudeorum intelligitur.Filiæ ãt Iudę sunt gentes ad fidem cõuersæ,sicut nos dicimus,quod regenerans aliquem est pater illius & regeneratus est filius.Sic & cõuertens aliquem ad fidem sua prædicatione est pater illius & conuersus.est eius filius.Cum ergo gentiles per prædicationem apostolorum ad fidem Christi sint conuersi,conueniens est quod filij dicantur apostolorũ qui omnes Iudæi fuerunt, ꝓpter quod & ipsi apostoli patres dicuntur fidelium.ps.44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij &c.Dicit ergo. *Lætetur mons Sion.*ſ.ipsi Iudæi.ſ.apostoli & alij iudæorum fideles *Et exultent filiæ Iudæ.*ſ. gentiles per prædicationem Iudæorũ ad fidem cõuersi.Et causam subdit.d. *Propter iudicia tua domine.* De quibus iudiciis dicit apostolus.O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei &c. q̃ incomꝑhensibilia sunt iudicia eius, vt pote quod ab æterno sapientia diuina istum ad fidem elegerit,& illum dimiserit,quod maior pars iudæorũ in aduentu verę lucis excæcata fuerit q̃ ante erat fidelis,& gentiles q̃ ante idololatræ erant Christi fidẽ receperint.Ista sunt iudicia Dei nobis occulta quæ nullus hoim intelligere potest.Et ista est intentio gl.d. *Lætetur mons Sion.*i.Iudæa,quæ primos radios fidei recepit. *Et exultent filiæ Iudæ,*i. confessionis.ſ. gentes à Iuda,i.ab apostolis genitæ per confessionem.Et hoc *propter iudicia tua domine*, qb. cæcitas contingit in Israel,vt plenitudo gentium intraret. De istis iudicijs dininis sic à nobis occultis ait Gregorio.Iudicia Dei comprehendi à nobis non possunt Vñ.n.vnum ex multis loquar.Duo ad hanc lucem paruuli veniunt,sed vni datur vt ad redemptionẽ per baptismum redeat,alter ãt subtrahatur, q̃ hũc regenerationis vnda perfundat,& sæpe fidelium filius sine fide rapitur,sæpe infidelium cõcesso fidei sacramento, renouatur.Sed fortasse aliquis dicet,qa peccare etiam post baptisma hunc Deus nouerat, & idcirco eum ad baptismatis gratiam nõ perduxit,quod si ita est,peccata quorundam ꝓculdubio priusquam sint perpetrata puniuntur. Et quis ista rectè sentiens dixerit quod omniporens Deus q̃ alios à perpetratis facinori liberat,& hæc etiam in aliis non perpetrata condemnat. Occulta itaque sunt Dei iudicia.Et quanta obscuritate à nobis nequeunt conspici,tãta debent humilitate venerari &c.Ex quib.apparet ꝙ quilibet ad fidẽ à Deo electus sola Deigratuita bonitate est electus,& sic tã iudæi quam gentiles à Deo electi, de hoc debent lætari,propter quod tam de iudæis q̃ de gentib.cõ similis sententia ponitur.psal.96 *Audiit & lætata est Sion. Et exultauerunt filiæ iudæ propter iudicia tua domine.*

Actuum.3. Mons Sion.

Ps.44.

Gregor. 20. moral. cap.2.

Augustinus.

785.

Circundate Sion,& complectimini eam,narrate in turribus eius.

Hic cõsequẽter ponitur ipletę ꝓmissionis publicatio.Et diuiditur in duas partes,qa Primò ostenditur locũ in quo dẽt publicari fides. Secundò qđ debet prædicari,ibi *Quoniam hic est Deus.* Prima in duas,quia ostendit ꝙ primo prædicanda esset iudæis .Secundò gentib.ibi.*Ponite corda vestra* Quantum ad primũ sciendum ꝙ iudæis quibus Christus fuerat ꝓmissus & ex quibus fuerat natus, & cum quib.fuerat conuersatus, tãq̃ ꝓpinquiorib. primũ fides erat prædicanda, ne excusationẽ de ipsorum infidelitate habere posset, ꝓpter qđ Paulus & Barnabas dixerunt Iudæis.Vobis oportebat loqui primum verbum Dei,sed quoniã illud repulistis &c. ecce conuertimur ad gentes.Et hoc est quod dicitur apostolis & primis fidei prædicatoribus *Circundate Sion*, quia,scilicet,in monte Sion vbi erat templum,& etiam in aliis locis circa templum ipsi circuibant constanter,Christum prædicando,& miraculis Christi fidem affirmando. In tantum quod in plateis

Actuum.

plateis ponebant ĩfirmi,vt veniẽte Petro,saltẽ vmbra illius obumbraret quosque & liberarentur ab ĩfirmitatibus suis:vt habetur Actuũ 5.Et ꝙ ista si dei prædicatio deberet esse facta nõ in secreto, sed publicè & aperte,ſm ꝙ Christus suis præcepit discipulis.d.Quod vobis dico in tenebris,dicite in lumine.Et qđ in aure auditis, prędicate supra tecta. Et ideo hoc præuidẽs psal.dicit. *Narrate in turribus eius.*i.manifestè & publicè prædicate, sicut præcones clamãtes in turribus audiũtur à tota ciuitate,Et attende quòd ait prędicatoribus. *Circundate Sion & cõplectimini:*qa prædicator prędicare debet subditis nõ amore tẽporalis lucri : quia tunc venderet Dei verbum, sed loco amore charitatis totũ referendo ad Dei laudem & vtilitatem subditorum. Et hoc est quod dicit. *Circundate & complectimini.*i. brachiis charitatis amplexamini.

Actuum 3.

Matth.10.

Narrate i

786 De cõs. disti. Omnes baptizati.

Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera.

Hic consequenter ostenditur quòd postquã prędicata erat fides iudæis,quòd prædicanda erat gentibus. Vbi aduertendum quòd postquam apostoli expulsi fuerunt de iudæa diuiserunt se per orbẽ, & episcopos ordinauit Petrus in diuersis partibus orbis,vt domos.i.ecclesias ordinarẽt in quibus diuina celebrare possent,& verbum Dei alienigenis, scilicet aliis à generatione iudæorum. i. gentibus prædicare. Qđ prænũdens psal. prædicit apostolis. *Ponite corda vestra in virtute eius.*i. in virtute nominis Christi , in cuius. ſ. virtute miracula faciebant, vt diffusè in actibus apostolorum habetur. *Et distribuite domos eius.*i. ecclesias per orbẽ distribuite & ordinate. Quãuis.n. vna sit ecclesia generalis , multę tã sunt particulares, vt puta ecclesia Hierosolyma distributa fuit Iacobo,Romana Petro,India Bartholomęo, Achaia Andreę,Grecia Ioãni:& sic de singulis.Et hoc est qđ dicit.Distribuite domos ei⁹. Et ad qđ certe, *vt enarretis in progenie altera.* ſ. gẽtib⁹ quæ nõ erãt de ꝓgenie iudeorũ.Ex istis autẽ verbis ostẽditur ꝙ prędicatores nõ tm verbis quãtũ operib⁹ bonis ꝑdicare debẽt: ꝓpter qđ ipsis dicit. *Ponite corda vestra*, non tantum ora vel verba. *In virtute eius.* i. in charitate,quæ est virtus huius ciuitatis &c.

Prædicatores.

787

Qm̃ hic est Deꝰ Deꝰ noster in ęternũ & in ſęculũ ſęculi, ipſe reget nos in ſęcula.

Hic cõsequẽter ostendit quid debeãt prædicare. Tota enim prædicatio apostolorũ in hoc fundabatur ad ostendendũ ꝙ Christus erat verus Deus & verus homo:ideo postquã dixit,vt enarretis &c. ostẽdit qđ dicit. *Quoniã hic.*ſ.Christus est Deus Deus noster.ſ.qui seipsũ dedit nobis:& bis *dicit Deus Deus noster*:& hoc ad maiorem expressionẽ: quia hoc est quod principaliter prædicare debebant. Et ad differentiã deorũ siue idolorum,quæ gẽtiles deos appellant subdit,d. *In æternum & in ſæculum ſæculi*:q.d.Nõ est Deus noster ad tẽpus,vt falsi dij gentium.Quod dicit cõtra illos qui tẽporales homines deos faciebant.Vel.q.d. *Hic est Deus Deus noster* : quia seipsum dedit nobis , & nõ solum in præsenti per gratiam, sed etiã erit noster in ęternũ:quia seipsum nobis dabit per gloriã. *Ipse reget nos in ſæcula.* Christus enim non in præsenti vt rex suos regit,ne finaliter cadẽt à gratia,sed in ærernũ eos reget,ne cadere possint à gloria.In trãslatione autẽ Hieronymi habetur. *Ipse reget nos in morte*:& idem valet : quia qui regitur in

Adueni

morte,ne cadat à gratia, postea semper erit in gloria. Sequẽdo materiã inceptã de fundamẽtis ciuitatis ecclesiæ,i.de articulis fidei,sequitur agere de secundo fundamẽto.Secundũ fundamẽtum ciuitatis erat sapphyrus,cui correspõdet secundus articulus fidei quem posuit secundus apostolus.ſ.Andreas dicens. Et in Iesum Christum filium eius vnicũ ,dominum nostrum.Circa qnẽ duo sunt videnda.ſ.primò qualiter iste articulus per ecclesiã exponatur: secundò qualiter per secundũ fundamentũ quod sapphyrus est figuratur.Quantũ ad primũ notandum, ꝙ circa istum articulum qui est de persona filij multi errauerunt & maxime Arrius : qui ſm dominum Guidonem circa istum articulũ errauit in quinq;. ſ.dicebat.Primò filiũ nõ esse eiusdem substantiæ cum patre.Secundò filium nõ esse patri coeternum, sed natum ex tempore. Tertiò filiũ nõ esse æqualẽ patri,sed minorẽ patre.Quartò Christum nõ esse filiũ naturalẽ Dei,sed adoptiuũ.Quintò filium Dei dicit Iesum Christũ purã esse creaturã.Cõtra istos quinque errores ecclesia declarãns istum articulũ in maiori symbolo quinque addit.d.Et in vnum dominũ Iesum Christum filiũ Dei vnigenitũ. Per hoc enim quod dicit filiũ,ostendit ipsum esse eiusdẽ substantiæ cum patre.Vnde Aug. in lib. de symbolo dicit. Cum audis filium,agnoĩce hunc esse Deũ.Si enim vet⁹ est filꝰ:est id qđ est pater.Si ergo pater est Deꝰ & filius est Deus:hanc cõsubstantialitatẽ filij ad patrẽ cõtra Arrianos cõcludit Christus,d.Ego & pater vnũ sumus.Vbi Augu.vtrunq; audi,& vnum & sumus .Quod dicit vnũ,liberat te ab Ario:quod dicit sumus:liberat te à Sabellio.Secũdus error Arrij erat ꝙ filius nõ est patri coæternus.Quod ꝓbabat vt refert Augst.1.de Trinitate.d. Omne quod natum est principium habet,omne autem quod habet principium,nõ semper fuit : ergo si filius natus est , patri nõ est coæteruus.Cõtra istum erroré ecclesia addit Et ex patre natũ ante omnia sæcula.Quod declarat exemplo familiari.d Lumẽ de lumine: quia cũ lumen procedat à corpore luminoso , est tamen sibi coęuum.Et ideo ad argumentũ Arrij respõdet Augst.vbi supra d.Qui homo dicit:nõ intelligit natũ esse sempiternum Deo,vt sit coæternus patri filius sicut splendor qui gignitur ab igne coæuus est illi, & esset coæternus si ignis esset æternus. Tertius error Arrij fuit ꝙ filius est minor patre, qđ probabat quiã ois mittens alium:maior est illo quem mittit. Pater autem misit filium,& filius missus est à patre, ad Gal.4. Misit Deus filum suum &c. Ergo contra istum errorem addit ecclesia.d.Deũ de Deo,lumen de lumine,Deum verum de Deo vero. q. d. Sicut contradictionem implicat aliquem esse Deo maiorem,cum Deus sit quo maius cogitari non potest: sic quòd filio Dei qui est Deus de Deo natus patrẽ esse maiorem vel illum patre esse minorem implicat contradictionem. Ad argumẽtum autem Arrij respondet Aug.d. Non ideo putandum est filium minorẽ esse patre:quia missus est à patre:quia propter principij commendationem non propter imperitatem vel inæqualitatem vel dissimilitudinem substãtiæ in scriptura hæc posita intelligantur &c. Vnde hanc æqualitatem cum patre se filius habere ostendit,dicens se habere à patre quo nihil maius est,d.Pater meus,quod dedit mihi,maius omnibus est. Vbi Augu. vide quòd non crescendo , sed nascendo filius æqualis est patri: qui semper natus est de patre filius:de Deo verus Deus : hoc est ergo quod dedit mihi pater , quod maius est omnibus, vt sim splendor lucis eius sibi æqualis. Quartus er-

Articuli fidei.

Sapphyrus significat Deũ Christum.

Errores Arrij.

Galat. 4

August. 4 de trinita.

Ioan. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ron Arrij fuit,quòd filius Dei non ſit filius naturalis,ſed adoptiuus:probat:quia nullus pater ſine ſui deciſione generat filium ſibi naturalẽ,quod de Deo dicere eſt abſurdum:& ſic reſtat ꝙ Deus pater nunquam habuit filiũ ſibi naturalẽ.Cõtra hoc addit eccleſia.d.Filium Dei vnigenitum,q. d.licet adoptiui filij ſint multi:hic aũt ꝙa vnigenitus, eſt naturalis. Et ideo ad argumentũ ſuũ reſpõdendo & ponẽdo differẽtiã inter filios adoptiuos & filiũ vnigenitum Hilarius 12.de trin.dicit.Vero patri ſolus filius qui ex eo naſcitur verè filius eſt.Nos quidẽ filij Dei ſumus,ſed per factũrã:ſumus.n.aliquãdo filij iracundiæ,ſed filij Dei per adoptionẽ facti ſumus &c.Vult dicere ad argumẽtũ ꝙ habet veritatẽ de generatione qua filij deducuntur de nõ eſſe ad eſſe:qđ nõ habet in propoſito locũ:vnde Ieſus ſe verum eſſe Dei filium natura nõ adoptione oſtẽdit.d. Sic Deus dilexit mundũ vt filiũ ſuum vnigenitũ daret. Vbi Hilarius.Hic eſt verus Dei filius naturali veritate nõ adoptione.Quintus error Arrij fuit,ꝙ filius Dei nõ erat Deus ſed creatura.Qđ cõcludebat ex prædictis erroribus,ex eo quia alterius ſubſtãtiæ à patre : quia natus ex tẽpore:quia minor patre & adoptiuus filius nõ natiuitatis proprietate:ex quibus ſequitur quòd ſit pura creatura. Cõtra hoc addit eccleſia in maiori ſymbolo.d.Per quẽ oĩa facta ſunt : quaſi ſic arguens.Si omnia per filiũ facta ſunt : ergo filius nõ eſt factus:patet cõſequentia:quia nulla res ſeipſam facere poteſt. Si ergo omnia per filiũ facta ſũt ergo ipſe nõ eſt factus:ſed ſi factus nõ eſt,ergo creatura nõ eſt:& ſi creatura nõ eſt,ergo creator & Deꝰ eſt.Et ſic ex prædictis apparet qualiter eccleſia declarat in maiori ſymbolo ſm articulum fidei poſitũ in ſymbolo apoſtolorum,vbi ſolum dicitur.Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dñm nr̃m.Cõſequẽter reſtat videre qualiter iſte articulus per ſecundum fundamentum ciuitatis. ſ.per ſapphyrum declaratur:quod fiet in ſequenti lectione.

Hilarius 12. de trinitate.

Ioan. 5.

PSALM. XLVIII.

788. AVdite hæc omnes gentes, auribus percipite oẽs, qui habitatis orbẽ.

Hic pſalmus talẽ habet titulum *In finẽ filiis Chore pſalm.*Iſte pſal. hiſtoriæ alicuius fundamentum nõ habet,ſed totus eſt doctrinalis atq; moralis factus à filiis Chore,de quibus dictum eſt 3.in principio pſal.45.Hic oſtendit mundum cum illis quæ ſunt in mundo:vt diuitias,honores,& gloriã nõ eſſe diligendum, oſtẽdens oẽs mundi amatores cum ſua gloria citò perituros.Et quòd Chriſtus eſt tedẽptor,nõ illorum qui mundum colunt : ſed illorum qui mundum & ea quæ in mundo ſunt cõtẽnunt. Inſuper illos redarguit , qui ideo Deum colunt vt aſſequantur ꝓſpera mundi , & qui murmurant de ꝓſperitate malorum. Eſt ergo ſenſus tituli talis. Iſte pſal.à filiis Chore factus *In finẽ*. ſ.in Chriſtum nos dirigit.Vel iſte pſal. dirigens nos in finẽ cõpetit filiis Chore,i.crucifixi : vt fuit dictum in titulo pſal. 41.Iſte ergo pſal.diuiditur in partes quatuor Quia primò auditores ad intelligentiã dicendorum excitat.Secundò quæ corde intus cõceperat extra verbis explicat ibi.*Cur timebo.* Tertiò ſupplicia malorum & bonorũ præmia ꝓdicat,ibi.*Sicut oues.* Quartò ad mundum nõ timendum bonos ꝓuocat, ibi. *Ne timueris.* Primò ergo oẽs excitans ad attentè percipiendum dicenda,ponit quatuor quæ auditores attentos debet facere.Quorum primum eſt dicendorum cõis vtilitas.Secundum eſt audientium ſtatus diuerſitas,ibi *Quique terrigenæ.*Tertium eſt dicendorum profunditas ibi. *Os meum.* Quartum eſt apertę locutionis facilitas,ibi.*Inclinabo in parabolã.* Quantum ergo ad primum , quia quę omnes tangit,ab omnibus debet meditari. Et eſt doctrina in pſalm. ipſo tradita , omnes tangit tam bonos quam malos, tam diuites quam pauperes. ideo ab omnibus debet audiri & meditari : propter quod omnes ad audiendum excitat.d. *Audite hæc omnes gentes.* Vbi notandum quòd ſecundum glo.per gentes quæ idola colebant,intelligit peccatores & iniuſtos,ſed per habitantes orbem , intelligit iuſtos qui,ſcilicet,ſunt domini rerum & orbis non ſerui eorum.Habitant enim orbem , qui non tenentur ab orbe , nec eius implicantur erroribus. Iſtos ergo omnes prouocans dicit. *Audite &c. auribus percipite* &c. Et attende quod ait.*Audite & percipite auribus*:quoniam non ſufficit audire verba Dei,niſi adſit & percipere.Nam percipio percipis ſecundũ grammaticos cõponitur ex per & capio.pis. & inde percipere,id eſt,perfectè capere & intelligere Ille ergo audit qui verborum ſonum capit , ſed ille auribus percipit qui quod dicitur perfectè & attento corde intelligit Et non fruſtra dicit *auribus percipite.* Vbi notandum quòd per aures vult intelligere perfectam cordis intelligentiam. Auribus enim corporalibus natura tria tradidit. Primò ipſas fecit apertas,quod non fecit de organo viſus,quod claudit palpebris,& guſtus quod clauditur dentibus & labiis: ad denotandum quòd promiores eſſe debemus ad audiendum quam ad videndum vel guſtãdum. Vnde & Seneca ait. Auribus quam lingua frequentius vtere. Sic etiam & Iaco.1 dicitur.*Sit aũt omnis homo velox ad audiendum, tardus autẽ ad loquendum.* Secundò natura aures fecit paruas: animalia enim bruta ſecundum ſui corporis quantitatem(vt in pluribus)matores habet aures,quam homo,vt patet de aſino,boue,equo,cane,lepore & ſimilibus. Ad denotandum quòd illa quę audimus diſtinctè atque diſcretè recipere debemus.vt,ſcilicet, non omnia audita credamus. Et ad iſtum ſenſum dicitur eccle.28. Sepi aures tuas ſpinis & noli audire linguam nequam. Vnde & Seneca in prouerbiis dicit.Difficilem oportet habere aurem ad crimina Vnde & in canone dicitur.In ſcriptura narratur Conſtantinum imperatorem dixiſſe. Verè ſi oculis propriis vidiſſem ſacerdotem Dei aut aliquem eorum (qui monachali habitu circum amicti ſunt)peccantem,chlamydem meam explicarem & cooperirem eum,ne ab aliquo videretur.In quo commonemini &c Sed hæc quidem diximus, ea tos vos reddere cupientes,vt ſi de domini ſacerdotibus aliquid contigerit vos audire , quod confuſionem piis mentibus ingerat non infrunitum ſed pudoratos filios Noe imitantes, paternam de reliquo verecundiam contegatis,vt affluenti,quemiad modum vt illi,benedictione repleti moderante domino mereamini &c. Et ſunt verba Nicolai papæ Ludouico imperatori. Tertiò natura aures fecit homini non cadentes ſicut habent canes , ſed ſtantes. Ad denotandum quòd verbis terrenis aures inclinare non debemus, ſed ſolum cœleſtibus audiendis & ſpiritualibus. & ad verba legis diuinæ. Vnde & Neemiæ. 8. dicitur quòd aures omnis populi erectæ erant ad librum legis. Quibus omnibus conſideratis non eſt contentus pſalm. hunc pſalm. audire etiam niſi addat. Auribus percipite.

Quique

Quique terrigenæ & filij hominũ, ſimul in vnum diues & pauper.

789. *Terrigenæ. hoies.*

Hic tangitur ſtatus auditorum diuerſitas. Vbi notandũ ꝙ quamuis oẽs homines creati ſint de terra, tñ aliqua corpora terrena gerẽtes animum habent cœleſtem:aliqui vero ſicut & corpora ita & animũ geſtãt terrenum.i.terrenis applicatum. Cum ergo à nobiliori parte totum debet denominari, illi homines vocãtur cœleſtes qui animũ habent cœleſtẽ & illi *terrigenæ*.i.terrenæ generationis qui animum habent terrenum.Sic.n.legimus in toto genere humanæ naturæ duos hoſes principales. ſ.vnum terrenum & cauſam mortis quæ corpora noſtra rediguntur in terrã.ſ. Adã,& aliũ cœleſtẽ & cauſam vitæ.ſ.Xp̃m.Sic & hodie ſunt duæ generationes ſ.filij Adæ terrem hoĩs , qui ipſum imitantur, & filij Xp̃i cœleſtis, qui ipſum imitantur. Has autẽ duas generatiões.ſ.honorũ & malorũ hic excitat pſal. d. *Quiq; terrigenæ filij hominum.*Per terrigenas , intelligit filios Adã peccatores,ſed per filios hominũ intelligit iuſtos Chriſti imitatores:qui in ſcriptura dicitur filius hominis.Cõſimilẽ diſtinctionẽ bonorum & malorum licet ſub aliis verbis faciebat apoſtolus.d.Primus homo,ſ.Adã de terra terrenus:ſecundus.ſ.Xp̃s de cęlo cęleſtis.Et hanc intentionẽ habet gl.hic.d Terrigenæ ſunt qui vitia terrena ſequuntur:quaſi geniti à terra:hi ſunt in parte Adę qui fuit homo:ſed non filius hominis. Filij autẽ hoĩm ſunt iuſti,qui ſunt in ſorte Xp̃i,qui fuit filius hominis: cuius geſtant imaginẽ. Hos ergo oẽs tã bonos quã malos,excitat pſal.d. *Quiq; terrigenæ* &c. Ac ſi dicat, Nulli ſermonẽ ſubtraho.Audiat hæres terræ , quia loquar de iudicio vnde iudicetur vt ſic timeãt Audiant filij hominũ.i.iuſti,quia loquar de regno cœlorum:vbi regnent & ſic diligãt.Sed ſtatim inſurgit dubium , quo per filios hominum intelligit filios Chriſti & imitatores,cum ipſe Xp̃s nõ ſit filius hominum, ſed ſolum hoĩs. Reſpõdeo ꝙ primi à Xp̃o geniti vt fuerunt apoſtoli, & illi benè poſſunt dici filij hominis : quia Chriſti imitatores immediatè. Sed ꝙa illis filiis primis mediantibus alios plures genuit fideles,iſti ab illis geniti filij hoĩm dici poſſunt.Et ꝙa in præſenti vita ſimul ſunt corpore mixti boni cum malis,licet meriro diſtincti. Ideo ſubdit.*Simul in vnũ diues & pauper.* Diues refertur ad terrigenas , pauper autem ad filios hominum. Et eſt ſenſus. *Diues*.i.terrigena.*pauper*. i. filius hominis.Audite:qui eſtis ſimul in vnum nõ ſeparati vſq; ad meſſem quãdoq; non ſimul eritis , quandoque ſ. ſeparãbuntur Zizania à tritico : oues ab hædis. Audiatis ergo omnes qui nunc eſtis ſimul in vnum antequã veniat qui ſegreget oues ab hædis , & ponat oues ad dexterã:hędos autẽ ad ſiniſtrã:tunc.n. auditus erit ad iudicãdum nõ ad cortigẽdum. Moraliter autẽ per hoc ꝙ auditores ſuos vnitos deſiderat.d.*Simul in vnũ diues & pauper.* vult oſtendere ꝙ quilibet qui fructuoſè verbum Dei vult audire, vnitatẽ & cõcordiam cum proximis debet habere propter quod dicitur. Congregatus eſt omnis populus quaſi vir vnus ad audiendam legem. Qui enim diſcordiam cum proximis habet, ipſum Deũ non amat.Docet autem experientia quòd graue eſt omni homini audire verba illius quem non amat. Vnde ſicut graue eſt iuſtis audire verba malorum, ita graue eſt malis audire verba bonorum & Dei. Et hæc differentia eſt inter bonos & malos : quia boni qui per amorem vniuntur perſonæ malorum ſed non vitiis,libenter audiunt malorum bona verba,ſed non vitioſa.Mali autem qui per odium ſeparantur à bonis nulla bonorum verba poſſunt audire libenter.Quod oſtendit Greg.lib.9.mor. d. Peruerſæ mentes ſi ſemel ad ſtudium cõtrarietatis eruperint:ſiue rectũ quid à bonis audiãt, aduerſis hoc reſponſionibus impugnant.Quia cum perſona diſplicet,nec recta quæ protulerit placent. At contra bonorum corda quibus in odium non venit perſona ſed culpa,ſic peruerſa diiudicant , vt quæ recta dicuntur aſſumãt.Sic enim malè prolata reſpuunt: vt approbent quæ ex veritate cognoſcunt &c. Hic ergo pſal.volens auditores ad audiẽdum aptos reddere ipſos admonet in vnum.ſ.amore primo cõuenire,dicens.*Simul in vnum diues & pauper.*

Gregorius.

Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentia m. 790

14 q 1.c. vlti.

Hic conſequenter reddit auditores attentos ex profunditate dicendorum. Proponit enim de duobus ſe locuturum.ſ.de ſapientia & de prudẽtia,quę duo ſunt profunditatis maximæ. Quoniã ſecundũ glo ſapientia ſpectat ad diuina quæ ſunt altiſſima: & prudentia ad mores inſtruendos.Et ſic per ſapiẽtiam intelligit Chriſtum,ſed per prudentiam vitam moribus honeſtis regulatam. In his enim duobus omnis ſermo diuinus cõtinetur. Eſt autem aduertendum ꝙ duplex eſt ſapiẽtia.ſ.increata quæ Deus eſt,& creata qua homines dicuntur formaliter ſapientes.Sapientia autem increata appropriatur filio Dei:vnde dicit apoſtolus.Nos prędicamus Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiã.Quod exponẽs magiſter ĩ gl.d.Xp̃s.n.ſapiẽtia patris eſt qm̃ ipſe eſt verbũ patris & manus patris:per quẽ tanq̃ manu& verbo pater oĩa fecit.Vñ eſt illud, Oĩa in ſapientia feciſti,&verbo domini cęli firmati ſunt.Quod ergo verbo facit pater,hoc & manu & quod manu hoc &verbo fecit.Dicit ergo apoſtol⁹,prędicamus Xp̃m Dei virtutẽ & Dei ſapientiam. Caue ne intelligas filium Dei ſapientiam Dei patris,tanq̃ ipſe ſolus filius ſit intelligens,vel ſapiens ſibi & patri & ſpiritui ſancto.Si enim ſolus filius intelligitur ſapiens ſibi,& patri & ſpiritui ſancto ſapiens, rectè reditur ad illam abſurditatem : vt pater non ſit ſapiens de ſeipſo,ſed de filio.Nec ſapientia ſapientiam genuerit,ſed ea ſapientia dicatur pater ſapiens eſſe quam genuit:vbi enim nõ eſt intelligentia , nec ſapientia põt eſſe.Et inde.ſ.pater ipſe non intelligit ipſe ſibi ſed filius intelligit patri,profecto filius patrẽ ſapiẽtem fecit.Et ſic hoc eſt Deo eſſe quòd ſapere , & idem ſapientia quòd eſſentia : non filius à patre eſt ſed à filio potius pater habet eſſentiam : quod falſiſſimum eſt. Eſt ergo Deus pater ſapiens ea quæ ipſa eſt ſapientia ſua.Et filius ſapientia patris eſt ſapiens,ſapiens de ſapientia quæ pater eſt,de quo eſt genitus filius.Sic pater intelligens eſt,ea quæ ipſe eſt ſua intelligentia:filius autem intelligẽtia patris eſt,intelligens de intelligentia quæ eſt pater.Et ſic hæc increata ſapientia cum ſit idem quòd diuina eſſentia,tamen appropriatur ipſi Chriſto qui dicitur Dei virtus & Dei ſapientia. Et de ipſa increata ſapientia ſe loquuturum dicit pſal.d.*Os meum loquetur ſapientiam.* id eſt Chriſtum Dei filium. Alia eſt ſapientia creata qua nos formaliter dicimur ſapientes. Et iſta eſt quidam habitus in mente noſtra creatus,quo diuina ſapidè cognoſcuntur, qui habitus differt ab habitu prudentiæ: quia ſapientia eſt diuinarum & humanarum rerum cognitio. Et

Sapientia Chriſtus.

1. Cor. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic sapiens diuina & humana rimatur, sed prudens A eo quæ corporis sensibus experiuntur. Vñ sapiēs in diuinis,sed prudēs in humanis. Grāmatici autē (vt catholicō) distinguūt inter sapiētiā,scientiā & intelligentiā.d.Sic distingui pōt inter sapiētiā, sciētiam, intelligentiā & prudētiā. Quia sapiētia creator tm inspicit,&cū sapida delectatione.Sciētia vero ad cognitionē refertur oim:etiā sine delectatione & bonis moribus.Intelligentia aūt ad creatoris & creaturarum cognitionē visibiliū & inuisibiliū. Prudētia verò ad rerū tēporaliū administrationē & inter bonos & malos debitā cōuersationē. Ex quibus patet,ꝙ aliud est sapiēte esse,aliud prudentē:& ꝙ aliquis est prudens qui nō est sapiens:& ecōtrario.In hoc ergo quod psal.dicit se loquuturum de sapientia: quia de diuinis reddit auditores attentos ex B profunditate dicendorum.

791
31 q 4.merc tricet.

Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.

Parabola. Hic consequenter reddit auditores attentos ex parte facilitatis locutionis. Vbi primò sciēdū, quid per parabolā & psalterium intelligit. Parabola.n. fm Grāmaticos est rerum genere dissimiliū cōparatio,vt illud.Simile est regnū cœlorū grano sinapis. illud.Sicut Moyses exaltauit serpentē in deserto:ita exaltari oportet filiū hominis.Et illud.Semē est verbum Dei.Et cōponitur parabola à para qd est iuxta,& bolę qd est ſnia:inde parabola,qa iuxta ſniam: C nō .n.parabola est ipsa ſnia quę sonat,sed iuxta illā. Sic ergo loquēs in parabolis nō aperte loquitur,sed similitudinariè & ænigmaticè: qd nō oēs capiunt. Et aduerte ꝙ quāuis parabola nō statim intelligatur,quia nō est aperta locutio, sed similitudinaria: tñ intellecta multū persuadet & inducit ad cognitionē veritatis. Et ideo Xps turbis loquebatur in parabolis:vt dicit Chrysostomus: quia loquebatur idiotis indigentibus ab his induci.Dicit ergo psal. *Inclinabo in parabolā aurē meā*.i.humiliabo me veritati quæ per parabolas & enigmata me docet:quia quasi tota scriptura sacra parabolis est plena.i.figuris & enigmatibus,qa cū per vnū factū etiā ostēdit aliud ab illo genere distinctū:fiēdum est parabola. Sicut ꝙ Moyses aquā de petra eduxit:erat parabo- D la decēs ꝙ de Xpi latere (qui ꝟa petra dicitur) aqua baptismalis erat exitura &c.pp qd dicit apostolus. Oīa in figura cōtingebāt illis. *Inclinabo ergo in parabolā aurē meā*.i. ad sanctā scripturā quæ parabolicè loquitur.Sequitur. *Aperiā in psalterio propositionem meā*. Vbi notādū ꝙ aliqua instrumēta pulsantur ore vt tuba vel musa:& aliqua manu:sicut organum & psalteriū. Prima significāt doctrinam predicationis quæ promitur ore,sed secūda significāt doctrinam operationis,quę efficitur manibus,sicut qñ aliquis aliū docet,nō modo verbis,sed magis operib⁹,quæ doctrina est efficacior prima, & hæc maximè in psalterio decē chordarū denotatur:in quo obseruatio per opera decē mandatorū figuratur.Dicit ergo psal. *Aperiam in psalterio propositionē meā*.i.factis ostendā propositionē meā.i.factis & operibus ostēdā E quæ dico:quia sicut dico æternā beatitudinē cęteris omnibus esse prępondendā, ita hoc esse faciendū factis ostēdam.Et hoc est qđ dicit. *Aperiā*.i.declarabo,quod clausum est dissoluā: quia parabolas explicabo:quod ideo dicit,quia multa alibi parabolicè dicta,hic factis aperiuntur.Et cōformiter dicitur psal.32.In psalterio decem chordarum psallite illi.

Matth.13. Chrysostom.

1.Cor.10.

Psalterium.

Moraliter aūt in psalterio aperit ꝓpositionē suam, qui bonū suæ mētis ꝓpositum per facta etiā exteriora manifestat. Quod facere nō possunt terrenis deditis:qui psallere Deo dignè nō possunt.Dicit Isidorus 3.etymol.agens de prima diuisione musicæ, ꝙ illa vox cæca dicitur quæ mox vt emissa fuerit cōticescit atq; suffocatur,& nequaquā lōgius producitur: sicut est in vasis fictilibus. Sic moraliter. Quid enim sunt vasa fictilia,i.de luto facta:nisi corda hominū terrenorum? de quibus psal.2. Tanquā vas figuli cōfringes eos.Habēt enim ista chordā lutea,id est ignę cupiditatis & auaritię decocta & indurata:vnde vox eorū cæca est,nec apta suaui melodiæ:qualem regem angelorum audire decet:vnde sicut merito fatuus reputandus esset,qui pulsando vas fictile corā rege terreno suauem melodiam & regiæ celsitudini cōuenientem crederet facere: sic aliqui corde fictili luctuoso & terrestri Deo psallendo credit sibi placere.Vox enim illa cum sit cæca mox emissa conticescit,nec longius producitur: & per consequens cœlum nō ascendit, nec ad aures perducitur Dei. Vnde Ber. in meditationibus. Nō potest fieri,vt cum Deo loquatur, qui cum toto mundo tacens fabulatur.Cōtinuando materiam articulorum fidei superius inceptam:nunc restat videre qualiter secundus articulus per sapphirū qui erat secundum fundamētum ciuitatis declaratur. Vbi sciendū ꝙ sapphirus lapis quasdā habet proprietates,per quas huius secundi articuli singulas significat partes:ac eiusdē filij Dei(de quo iste est articulus) ꝓprietates. Nam fm magistrum de proprietat. Sapphirus habet virtutē diffinctorum vnitiuam.Virtutem infirmorum sanatiuā.Virtutē turbatorū solatiuā.Virtutē oculorū seruatiuā.Virtutē gēmarum prelatiuā.Sic & verè filius Dei (vt in verbis isti⁹ articuli ostēditur)hēt virtutē quia distincta rum vnitiuus vnitiuā, naturarū:quia Et. Sanatiuā qa:pditorū redēptiu⁹ peccatorū:qa Iesum.Solatiuā quia afflictorum solatiuus miserorū qa Christum. Seruatiuam oculorum:,quia eunctorū cognitiuus occultorum:quia Christum.Prælatiuā:quia dominium tenet cęterorum:quia filium Dei vnicum dominum nostrum.Primò ergo sapphirus habet virtutē vnitiuam.Nam vt ibidem dicit magister. Sapphirus fm Dioscor. habet virtutem reconciliatiuā discordantium,multum enim valet ad pacem reformandam. Sic & conformiter filius Dei humanam naturam per peccatum à Deo diuisam reconciliauit & vnitit,dum in vna persona naturam diuinam & humanam coniunxit.Vnde Hieronymus in explicatione fidei catholicæ. Confitemur in Christo vnam esse filij personā:vt dicamus duas integras & perfectas esse substātias.i.diuinitatis & humanitatis &c.Et hāc filij virtutē vnitiuā notat iste articulus d.Et est.n.&,copulatiua cōiunctio: vnde istam vnitatem per ly &, ostēdit Paulus.d. Mediator Dei & hominum Christus Iesus &c.Secūdò sapphyrus habet virtutē sanatiuā.s. multarum infirmitatum. Vnde secundum magistrum vbi suprà: valet cōtra tumorē apostematis:quia apostemarum reprimit E inflaturam, valet contra attrocē:quia habet virtutē malitiæ & venositatis atrocis expulsiuā.valet contra venenum: cuius experientia est: quia si araneā infra pixidem posueris : & verum sapphyrum supra pexidis orificium aliquandiu retinueris araneā eius virtute victa: quasi subito moriatur. Hanc virtutem singulariter habet Dei filius qui humanam naturam peccato morbidam et infirmam sanauit: ac

Psalmus Vox.

Esa.53.

Ezech.

Oratio. Psalm.

Psal.16. Cant.2.

Esa.25.

Matth.17.

Apoc.19.

Isa.28.

792
31 q.1.c.sicut malis.

Sapphirus Exod.

Iudicium vel timor.

1.Tim.

Greg.32. moral. c.6.

nę ꝓ peccatis eius satisfaciendo saluauit. Quā virtutem de ipso notat secundū verbum articuli,d.Et in Iesum.Iesus enim saluator interpretatur.Et ideo de ipso dixit angelus. Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluū faciet populū suū à peccatis eorū. Et sic quia Iesus in saluatione fundatur, ideo sibi dicitur.Fundabo te in sapphiris. Tertiò sapphirus habet virtutem solatiuā. Nā vt dicit magistet vbi supra habet virtutē lætificatiuā cordis,vnde valet cōtra cardiacum,& quamlibet passionē melācholicā Sic & Dei filius eius aspectus fideles lætificat,ipso teste.Videbo vos & gaudebit cor vestrum. Et hāc virtutē de ipso ponit secūdus articulus. d.Christū, ꝙ vnctus interpretatur:quia vnxit nos oleo lętitię. Ideo ait angelus.Annūcio vobis gaudiū magnum, B quod erit oīni populo:quia natus est saluator mūdi,qui est Christus, &c. Et de hac virtute solatiua sapphiri dicitur.Pottæ Hierusalē ex sapphiro, & p vicos eius alleluia cātabitur. Quartò sapphirus habet virtutē visus saluatiuā.Nā vt dicit magister vbi supra, de sapphiro dicit Dioscorides,ꝙ tollit de oculis sordes,& de fronte doloré.Sic & Dei filius ꝙ est lux vera illuminans omnē hominē veniētē in hūc mundū,in quē p ipsum solū oculis cordis possumus cognoscere patrē.Hāc virtutē de ipso secundus narrat articulus,dicens. Filiū.s.cui attribuitur sapiētia.Hāc virtutē nomine filij demōstrabat Christus dicēs,ꝙ nemo nouit patrē,nisi filius,& cui voluerit filius reuelare.Hæc virtꝰ cognitiua in sapphiro figuratur,quādo in rationali Aarō,quod rationē & intelligentiā significat,poni iubetur.Quintò habet virtutē prelatiuā,quoniā ꝓpter sui excellentiā gēma gemmarū vocatur.Sic vere Dei filius rāram habet super cæteros excellentiā,ꝙ eius nomen est super omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flectatur,&c.Et hanc virtutem de ipso demonstrat iste articulus dicens,ipsum vnicum dñm nostrum. Apoc.19.Ipse est rex regum & dñs dominantium. Et hæc virtus prelatiua in sapphiro figuratur.Iob. Precio sissimo sapphiro non adequabitur.

Cur timebo in die mala: iniquitas calcanei mei circundabit me.

D Hic psal,per modum tractatus incipit verbis explicare:q̄ prius corde cōceperat,Intentio enim psalmistæ est ostendere quòd mundi prosperitas non est affectanda.Et circa hoc primo proponit quæstionem & eam soluit.Secūdò solutionis ponit declarationē:ibi. *Qui confidunt*.Quātū ad primū scien dū:quòd vltimum iudicium iustis erit valde delectabile:sed in iustis valde formidabile.Quā diuersitatem non faciet diuersitas iudicis: sed diuersitas conscientiarum iusti & peccatoris. Quod declarās Greg.d. In extremo iudicio Christꝰ in semetipso incommutabilis manens,nulla vicissitudie aut cōmutabilitate variatur.Sed tamen electis ac reprobis nequaquam sub specie eiusdem incommutabilitatis ostenditur:quia & tranquillus iustis & ira tus apparebit iniustis.Testem enim conscientiam intra semetipsos deferunt:vnde & eorum mentes æque vnum respiciant,sed non æqualiter modificē tur:quia & istis cū benignū ostēdit ante acta iustitia:& illis terribilē culpa.Quorū pauorē ꝙs explicet:cum contigerit miseris & intra se culpas cernere, & ante se iudicem iustum videre? Hoc nimirū

Aquotidie in vsu vitæ præsentis agitur,vt de qualitate venturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam cum duo ad iudiciū pergunt,alius innocētię sibi cōscius,& alius culpæ,ante ꝓlatam sententiā adhuc tacentē iudicē vtriq; conspiciunt,& tamen culpę debitor graue cōtra se ità,hoc ipsum iudicis silentium suspicatur.Quā ità sibi non denūciat perturbatio iudicis,sed recordatio prauitatis.Quia & si adhuc foris reū sententiā nō clamat, intus iam cōscientia grauiter accusat. At cōtra iustitiæ amicus decetnentis iudicis vultum cōspicit,sed intus detestimonio bōa recordatiōis hilarescit.Et quo apud se quod metuat nō habet omne quod cōtra ipsum est blandum videt.Ex quib.apparet ꝙ dies iudicij malis erit multū formidabilis.Et super hoc psal.fa. dat intentionē suam querens:quare mali timebūt in die iudicij.Et sic formar quæstionem suam.d.*Cur timebo in die mala*.i.in die iudicij quæ dicitur dies:quia erit clara:quia tunc omnia erūt manifesta & aperta.Et dicitur mala quantum ad iniustos:quia tunc dānationis sentētia cōtra ipsos fulminabitur.Vnde de illa die respectu malorum dicitur.Dies illa tribulationis & angustiæ,dies ca- *Sopho.1.* lamitatis & miseriæ,dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clāgoris.Horum ergo causam quærit. d. *Cur timebo in die mala?* Et statim respondet.d.*Iniquitas calcanei mei circundabit me*.hæc enim est causa.Vbi notandum quod *Calcaneus.* C per calcaneum qui est extrema pars corporis & finis,intelligitur finis vitæ præsentis.Et quia Deus omnem hominem iudicat secundum statū finis, quia & si in vita malus fuerit & bonꝰ in fine inter bonos iudicabitur,vt patet de latrone,& si bonus in vita & malus in fine, inter malos iudicabitur: quia secūdum Isidorum quemlibet iudicat Deus, nō de præterita vita,sed de fine vitæ.Ideo Diabolus maximè hunc calcaneum.i.finem nostrū observat.Sic enim dictum fuit serpenti à principio. Ipsa cōteret caput tuū,& tu insidiaberis calcaneo eius.i.finis vitæ.Et dæmonibus dicitur.Ipsi calca- *Psal.55.* neum meum obseruabunt.Et sic iniquitas calcanei est peccatum in quo quis moritur. Et hæc est causa quare timebit quis in die mala.Et istam intentionem ponit magister in glo.d.Ecce cur timebo:quia *iniquitas calcanei mei circundabit me*. i.pro iniquitate timebo, quam tamen tunc vitare possum.q.d.Nō est quod timere me oporteat si volo, cum iniquitatem quæ est causa timoris vitare in mea sit potestate,pro qua tamen timebitur in die nouissima quæ erit mala damnatis, non iustis. Ideo ergo tunc timet iniustus:quia *iniquitas calcanei mei circundabit me*.Per calcaneū enim finis vitæ intelligitur,cui maximè diabolus insidiatur.Circundabitur enim tunc peccator ab iniquitate sua: quia ex omni parte erit manifesta. Sic enim dici- *Psal.17.* tur psalm.17.Circundederunt me dolores mortis, torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

Qui confidunt in virtute sua,& in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.

395 De pœn.dist. 3 quamquā.

E Hic explicat solutionē datā superius,ostendens ex quo ꝓuenit iniquitas calcanei quæ timorē inducit in die iudicij.Et ostēdit ꝙ ꝓuenit ex duob.s. ex nimio appetitu ꝓsentis fœlicitatis.Secundò ex contemptu futuræ fœlicitatis, ibi. *Non videbit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Circa primũ duo facit. Quia ptiò ostẽdit in quo cõ A sistit fœlicitas vitæ præsentis. Scdò ostẽdit q illa in die mala nõ ꝓficit, ibi. *Frater nõ redimet.* Quantum ad primũ ostẽdit q fœlicitas huius mundi maximè in duob. cõsistit. s. in poreſtatis robore, & in diuitiarum multitudine. Et quantũ ad hoc dicit. *Qui confidunt in virtute sua.* q.d. Si quæras q sunt illi quos circundabit iniquitas calcanei. Respondet, q illos circundabit q cõfidunt in virtute sua. Vbi notandum q bona mundi in quib. mundam cõfidunt sunt duplicia. s. quędã intrinseca, vt scientia, fortitudo, eloquentia, pulchritudo, & huiusmodi. Et hæc omnia nomine virtutis intelliguntur. Quędã sunt extrinseca, vt diuitię, honores, amici, fama, &c. Et hæc omnia nomine diuitiarum significantur. Prima enim sunt quodãmodo intrinseca personæ, & ideꝰ nomine virtutis. s. q quodãmodo intrinseca est homini, denotantur. Alia autẽ sũt extrinseca, sicut & diuitię. Et in istis summa omnium bonorũ tẽporalium cõsistit. Quasi d. ps. Timor est de iniquitate, iniquitas autẽ ex cõfidentia terrenorum cõsistit. Et quia tex. iste multũ est notabilis & multos tãgit, ideo ipsum magis explicando est notandum, q cõfidunt aliqui in rebus temporalib. multipliciter malè: quia cõfidentia mala est multiplex. s. cõfidentia auarorum terrenalis abundantiæ. Superborũ personalis sanctimoniæ. Hypocritarũ exterioris vanæ gloriæ. Tyrannorum mundialis eminẽtię. Reproborum sæcularis sapiẽtiæ. Primò est cõfidentia auarorum. Sunt enim quidam tantum excæcati, q totã suã cõfidentiam in mundi diuitiis ponunt, nõ cõsiderantes q ille tẽpore necessitatis. i. mortis deserunt hominẽ. Et de istis dicitur. Vbi sunt principes gentiũ, q dominantur bestiis terræ, q in auib. cœli ludunt, q argentum thesaurizant, & aurũ in quo cõfidunt homines, & nõ est finis possessionis eorũ? Et tamẽ exterminati sunt, & ad inferos descenderunt. Vnde talium cõfidentia q̃ sit vana ostendit Greg. 22. mor. c. 2. dicit. De creatore desperasse est, in creatura spem posuisse. In rebus autẽ dubiis fixerat confidentiam suam dines ille q dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, requiescere comede bibe, epulare. Sed hũc superna vox increpat. d. Stulte hac nocte animam tuã tollent à te, quę autẽ parasti, cuius erunt? Eadẽ enim nocte sublatus est, q in rerum abundãtia multa sibi fuerat tpa præstolatus, vt. s. q in lõgum subsidia colligenda ꝓspexerat, sequentem diem vel vnum minimè videret. Quasi enim in aquis defluentib. fundamẽtum ponere, est in rebus labentib. cõfidentiã spei velle solidare. Stãte enim in perpetuum Deo, transeũt omnia. Quid ergo nisi à stante fugere est transitoriis rebus inhęrere. Quisquis ergo defluere deuitat: superest vt qđ defluit fugiat: ne per hoc quod amat in hoc cogatur peruenire quod verat. Qui enim rebus labẽtib, inhęret: illo trahitur quò tendit quod tenet. Prius itaque curandum est ne quisquę temporalia diligat ac deinde ne ei eisdẽ tẽporalib. qui nõ ad dilectionem sibi sed ad vsum retineret cõfidentiam ponat. Et infra. Sed sũt pleriq; q & si in rebus transitoriis neq naquã fiduciã ponunt, cum tamen sibi ad vsus E necessarios abũde assunt mẽte tacita lætã tur. Qua in te dubium nõ est, quia tũc quisq; minus dolet q̃ desint æterna, quãto magis gaudet q̃ adsunt tẽporalia. Et q minus dolet q̃ desunt tẽpotalia interius, magis expectat vt assint æterna. hæc Greg. propter qđ dicitur. Qui cõfidit in diuitiis corruet. Secundò est cõfidẽtia superborum. Quidam enim aliqua sua bona cõsiderãtes & mala, nulla aliorum autẽ mala & nulla bona volentes attendere, in seipsis supertbę cõfidentes, cæteros despiciunt. De quorũ numero fuerat ille pharisæus, de quo dicitur. Pharisæus stãs à lõge hæc orabat. d. Gratias ago tibi dñe, quia nõ sum sicut cæteri hominũ, &c. Ille enim in seipso de sua sanctitate cõfidit, q bona quę facit non Deo sed sibi attribuit, quod maximè superbię est iudicium. Vnde Theoph. prędicta verba exponẽs sup Lucã d. Quia enim superbia plusquã aliæ passiones vexat hominum mẽtes, ideo crebrius de hac nos dñs monet. Est autẽ superbia Dei cõrẽptus, quotiens enim aliquis, nõ Deo sed sibi ascribit bona quę facit, qd est aliud q̃ Dei negatio: Causa ergo cõfidentium in seipsis, nõ autẽ totum attribuentiũ Deo, sed ob hoc etiã cæteros cõtemnentiũ, parabolã dñs proponit, ostendens q̃ iustitia hominũ quamuis approximet Deo, si tamẽ assumat superbiã, hominẽ ad infimũ deiicit. Et ideo dicitur. Qui cõfidit in corde suo, stultus est. Tertiò est confidentia hypocritarum. Multi enim suã cõfidentiã solum in exteriori apparẽtia & gloria ponunt, nihil de interiori veritate curantes. Et tales idolum videntur colere. Quoniã idolũ exterius prætendit formã rei animatæ, cuius virtute caret interius. Similiter faciunt hypocritę: de quib. dicit psal. Similes illis fiãt. s. idolis q faciunt ea, & q cõfidunt in eis. Quartò est cõfidentia tyrannorũ. s. mundialis eminẽtię, sicut illorum q cõfidunt in tẽporali potẽtia in aliorum amicitia, in robore vel virtute ꝓpria. Et de istis ad literam hic dicit psal. *Qui confidunt in virtute sua, &c.* Sed q̃ vana sit talis confidentia, multa naturæ docẽt exẽpla. Nónne multotiens qđ fortius est, à debiliori re superatur? Nónne petrã durissimã aqua mollis suis paruis guttis excauat? Nónne ferrum sua rubigine cõsumitur? Cœtus piscis maximus à crocodillo paruo animali sępe occiditur? Nónne gigas ille magnus Goliat & fortissimꝰ à puero Dauid fuit occisus & decapitatus? Nónne Sanson ille fortissimus ab vna vili meretricula captus fuit & ligatus? Ideo dicitur. Maledictus homo q confidit in homine, & ponit carnẽ brachium suum, &c. Consimiliter dicendum de cõfidentib. in potẽtia mundi. Cæsar enim imperator potẽtissimꝰ orbis, qui in potentia cõfidebat armorũ, cum stilis ferreis à Romanis in concilio fuit occisus. Ille potentissimus Alexander, amicorum veneno interiit. Quoniã ergo vanum est cõfidere in tpali potentia quæ sibi adhærentes in casu defendere nõ potest. Ideo dicitur psal. Nolite cõfidere in principib. in filiis hominum, in quib. nõ est salus. Nam sæpe contingit, q̃ hodie quis maior est ciuitatis, crastina die expellitur, hodie imperat, cras decapitatur, hodie dilectus, cras habitus odio. Quinto est cõfidentia reproborum qui. s. in sæculari sapientia confidunt. Quãti enim sunt hodie qui in astutia verborum & in stilo sæcularis sapientiæ cõfidunt cæteros posse suppeditare, & ad libitũ ducere mundum? cum tamen tales ignorantes verã sapientiã sint cæci & duces cæcorum. Et istis dicitur. Nolite cõfidere in verbis mendacij, &c. Vnde in sapientia sæculari vel eloquẽtia nõ est cõfidendum: quia nõ solum in se cõfidentib. plerunq; est causa mortis æternæ, sed etiam tpalis. Quid profuit catoni sapientia sua in qua plurimum confidebat, vt per eã inuidens potestati Cæsaris. s. se occiderit proptia manu? Quid Senecę sua sapientia, ꝓpter quã à Nerone coactus fuit eligere sibi mortem? Quid ipsi Achitofel sua sapientia quę tanta erat, vt eius cõsilium Dei putaretur, qui eam in se

in se semel vidẽs despectã, laqueo suspẽdit seipsum. A Et ideo dicitur. Qui cõfidunt in cogitationib. suis, impiè agit. Cõfidendũ nõ est in prædictis, sed solũ in Deo. psal. 124. Qui confidunt in dño sicut mons Sion, non cõmouebitur, &c. Omnes ergo in temporalibus confidentes, reprehendens psal. ait. *Qui confidunt in virtute sua & in multitudine, &c.*

Frater nõ redimet, redimet homo? & non dabit Deo placationem suam.

Hic cõsequenter ostendit q talia tẽporalia in die mala nõ ꝓficiunt, nec iuuare possunt. Vbi notandũ q nomine fratris hic Christus intelligitur, q nostrũ se fratrẽ appellat. d. Natrabo nomen tuum fratrib. meis. Vnde post resurrectionem dixit Magdalenæ. Vade & dic fratrib. meis, ascendo ad patrẽ meum, B &c. Et de ipso dicit apostolus. Ipse est primogenit⁹ in multis fratribus. Iste frater. s. Christus solus, peccatores redimere potest: quia solus prętiũ sufficiẽs ꝓ nostris peccatis, Deo soluere potuit. Et quamuis vita illius quã pro nobis dedit in mortẽ fuerit sufficiens pretium ꝓ redemptione omniũ peccatorũ, non tamẽ omnes redemit p efficaciã, sed solũ illos q ad participandũ pretium suę passionis debitè se disponunt. Cum ergo in tẽporalib cõfidentes se nõ debitè disponãt, ideo Christi passio eis nõ proficit, nec redimit eos. Si autẽ Christus nõ redimit tales, & nullus alius eos redimere põt: quia nullus alius homo à Christo debitum precium quo Deus placetur peccatori & peccator redimatur exoluere potest. Sequitur quod tales in die mala damnabuntur, & tẽporalia bona, in qb. cõfidebant eos iuuare non poterant. Et hoc est quod dicit hic de ipsis. *Frater nõ redimet*, hoc dicit affirmatiuè. i. frater Christus nõ redimet tales. Cõsequenter interrogatiuè dicit. *Redimet homo?* q.d. Non; quia nullus alius homo à Christo potest, quare? quia nullus alius placationẽ Dei ꝓ peccato, vel preciũ redẽptionis debitum solu ere potest. Et ideo subdit. *Non dabit Deo placationẽ suam.* & precium redemptionis animæ. Si ergo tales in mundo cõfidentes nõ redimentur in die iudicij, quid erit de ipsis, nisi q̃ damnabuntur æternaliter? Vnde de quolibet tali subdit. Laborabit in æternum. Nónne magnus est labor perpetuũ sustinere cruciatum, inuitè pati, mori velle & non D posse mori? Desiderabũt enim mori, & mors fugiet ab eis. Ideo subdit, & viuet in finem. Quia & si vita præsens in qua confidebat hic finitur, viuet tamen in finem. i. post finem vitæ viuet secundum animã: quia non moritur anima cum corpore, sed dolori reseruabitur quousq; reassumpto corpore, vtrunq; simul crucietur. Ideo dicit.

Et precium redemptionis animæ suæ, & laborabit in æternum & viuet adhuc in finem.

De damnatorũ dolorib. & vita sine morte loquitur Greg. 15. mor. de quolibet dãnato dicens. Perso- E uit enim in tormento quæ hic illicita seruauit desideria, & flãmis vltricib. traditus semper moritur quia semper in morte seruatur. Non enim in morte cõsumitur: quia si cõsumeretur vita moriẽtis: cum vita etiã pœna finiretur, sed vt sine fine crucietur, viuere sine fine in pœna cõpellitur, vt cui⁹ vita hic mortua fuit in culpa, illic eius mors viuat in pœna. Cruciabitur enim & nonextinguetur, moritur & viuit, deficit & non subsistit, finitur semper, & sine fine semper erit. Hęc solo auditu valdè sũt terribilia quantò magis passione? hęc Greg. Cõtinuando ma- *Articulus tertius.* teriam articulorum supra inceptã, nunc restat tertium articulum declarare, ex tertio ciuitatis fundamento. Vbi notandũ q tertiũ articulũ posuit Ioannes euangelista d. de Christo. Qui cõceptus est de spiritu sancto, natus ex maria virgine. Qui articulus figuratur p tertium fundamentũ, qui est Calcedonius. Ad hoc autẽ intelligendum est notandũ, q secundũ magistrum vbi supra Calcedonius multas habet proprietates, istũ articulum declarantes. *Calcedonius* Habet enim Mititatis apparẽtiã in colore. Charitatis cõgruentiam in calore. Vtilitatis abundantiã in valore. Puritatis efficaciã in vigore. Sic & conformiter iste articulus cõtinens verbi incarnationem & natiuitatẽ cõtinet quatuor dicta. s. verbi mititatem humanitatis nostrę, fragilitatẽ assumendo. Qui cõceptus est. Spiritus charitatem liberationis nostrę, vtilitatẽ peragẽdo. De spiritu sancto. Fructus vbertatem humanitatis verbi natiuitatẽ demõstrando. Natus. Matris puritatẽ virginitatis sacræ, syncerita tem cõseruando. Ex Maria virgine. Prima proprietas Calcedonij est, quòd habet in colore mititatis apparẽtiã. Habet enim colorẽ pallidum & hebetẽ, *Conceptio Christi. Hester 15.* vt dicit magister vbi supra. Hic autẽ color significat humilitatem. In cuius signũ regina Hester coram Assuero rege humilis apparens in palorẽ colore mutato reclinauit caput. Hanc virtutẽ cõtinet articulus iste, ostendẽs verbi humilitatẽ, &c. d. Qui cõcept⁹ é. i. cũ carne simul capt⁹. Quod clari⁹ apẽriẽs matius symbolum ait. Et incarnatus est. Hæc autẽ fuit verbi humilitas maxima, vt carne mortali sibi *Philip. 2.* vnita formã serui acciperet dñs omnium. Philip. 2. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, &c. formam serui accipiens in similitudinẽ hominum factus, & habitu inuentus, vt homo. Isiã cõceptionem prædixit Esa. Ecce virgo cõcipiet & *Esa. 7. Matth. 1.* pariet filiũ, & vocabitur nomẽ eius Emanuel, quod est nobiscũ Deus. Est ergo sensus huius partis. Qui conceptus est. i. qui nostræ humanitati vnitus est: quia secundũ magistrum. Verbum totum hominẽ *Lib 3 di. 4.* in hac cõceptione assumpsit, simúlq; sibi vniuit animã & carnem, nec caro prius cõcepta, & postmodum assumpta, sed in conceptione assumpta & in assumptione concepta. Ex ista parte istius articuli excluduntur errores. Primus est Valentinianorum & Eutichis qui dicunt verbũ corpus cœleste secũ attulisse, nihilq; de Maria virgine assumpsisse. Quo- *Lib 3. di. 2.* rum ratio est secundũ magistrum: quia humana cato cum de se sit immunda, verbo diuino sine eius inquinatione non posset vniri. Cõtra istum errorẽ dicit Ioannes. Qui cõceptus est: quia si verbũ illud tale corpus de cœlo in virginis vterum attulisset, iã ibi cõceptus nõ fuisset, sed solum receptus. Ideo *Aug. in lib. de agone Christiano. c. 18.* istum errorem Aug. exterminans in libro de agone Christiano, & recitatur à magistro, vbi supra, dicit Non sunt audiendi qui nec verũ hominẽ filiũ Dei susceptisse dicũt, neq; natum de fœmina, sed falsam carnẽ & imaginẽ corporis simulatã ostẽdisse videntib. In quẽ errorem proponunt: quia timent q̃ fieri non potest, ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur. Et tamen prædicant istũ visibilem solem radios suos per omnes feces spargere, & eos mundos seruare. Si ergo visibilia muda à visibilib immundis contingi possunt & non inquinari: quãto magis incõmutabilis & inuisibilis veritas totũ hominem sine sui contaminatione assumpsit: &c. hunc ergo errorem extirpans ait. Qui conceptus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Secundus fuit error Photini: qui dicit, q̃ iste A cõceptus in virginis vtero fuit purus homo. Cuius ratio est. Quia cum omnis natura cõposita ex corpore & anima humana sit homo, & per cõsequẽs persona creata, si persona verbi talẽ personã assumpsisset, iam Christus esset duę personæ. Cõtra istũ erroré dicitur. Qui cõceptus est. Nã ly qui, refertur ad personã filij, de qua superius immediatè dictũ est. Et in Iesum Christũ filium Dei. Ipse ergo filius cõceptus est. i. simul carni vnitus. Cõtra istũ erroré *Theophi.* instat Theoph. in sermone. d. Dicat nũc Photinus, quomodo humana natura p vuluã virginalẽ nata, vulue virginitaté seruauit incorruptã. Nulli enim hominis mater virgo permãsit. Sed quia natus est de carne Deus verbũ custodiuit matris integritaté seipsum p hoc verbũ esse ostẽdens. Neq; enim nostrum verbum cum cõcipitur vel paritur corrũpit B mentem, nec Deus verbũ in cõceptione vel partu peremit virginitaté. Ad rationẽ aũt ipsorum patet q̃ assumit falsum. s. q̃ persona verbi personã homi nis assumpsit, quod est falsum, vt deducit magister *Li. 3. di. 5.* lib. 3. dis. 5. Nec etiã assumptit animã prius corpori vnitam, vt supponit. Quia illa in cõceptione fuerunt assumpta, & in assumptione cõcepta. Ex prędictis apparet q̃ istum cõceptũ habemus credere Christum esse verum Deum cõtra secundum erroré & verum hominẽ cõtra primum, vt sic virgo *Gen. 4.* ipsum cõcipiens dicat. Cõcepi hominẽ per Deum, vbi vide nostrã humanitatẽ: quia cõcepi hominẽ, vt verbi diuinitatẽ: quia p Deum. Istas duas naturas in isto cõceptu esse vnitas clarè ostendit ange C lus Marię. d. Ecce cõcipies & paries filium, quem *Luca. i.* demonstrauit esse Deum. d. & filius altissimi vocabitur, & verum hominem, ipsum appellans filium *Beda.* Dauid. d. Et dabit illi Deus sedẽ Dauid patris sui, Vbi Beda, Omittat ergo Nestorius dicere Christum hominem tantum à virgine natum, & hnuc cum verbo Dei non in vnitate personæ esse receptum. Angelus enim qui asserit eundem ipsum patrem habere Dauid, quem filium altissimi vocari pronunciat, in duabus naturis vnam Christi personam demonstrat. De aliis partibus articuli dicam in sequentibus.

Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes, simul insipiens & stultus peribunt.

796 D

Hic consequenter ostendit q̃ malitia mundanorum prouenit ex contẽptu supernæ fœlicitatis, ex eo. s. quia mundani non credunt aliã vitã nisi presentẽ: ideo liberius ad peccata currũt. Et diuiditur in duas partes. Quia ponitur primo illorũ opinio falsa. Secundò fideliũ opinio vera, ibi. *Homo cum in Honore.* Prima pars diuiditur in partes tres. secũdũ quòd tripliciter probant suam falsam opinionem. Primò ex parte personarũ quę æqualiter moriũtur. *Vita futura. Mori.* Secundò ex parte diuitiarum quæ æqualiter relinquũtur, ibi. *Et relinquent.* Tertiò ex parte ędificiorum quę solenniter fabricãtur, ibi. *Tabernacula eorum.* Quantum ad primum sciẽdum q̃ mundanorũ *Sapien. 2.* falsa opinio est quòd nõ sit alia vita post istã, & q̃ sicut moritur corpus ita moriatur & anima, ꝓpter quod dicunt quòd in presenti vita homo debet voluptuosè viuere & frui tẽporibus bonis, vnde in persona talium dicitur. Dixerunt impij apud se cogitãtes nõ rectè. Exiguũ est & cum tędio tẽpus vitę nostrę, & nõ erit refrigerium in fine hominis, & nõ est agnit⁹ qui sit reuersus ab inferis. Et infra. Venite ergo fruamur bonis quæ sunt & vtamur creatura, vino precioso & vnguentis nos impleamus, non p transeat nos flos tẽporis, coronemus nos rosis antequam marcescãt, nullum pratum sit quod nõ p trãseat luxuria nostra, quia post hoc erimus tãqua nõ fuerimus &c. Et ista opinio est occasio omniũ peccatorum, quia tales ponunt fęlicitatẽ suam & finẽ precisè in vita presenti. Probant ergo istã opinionẽ, primò ex hoc quòd omnes æqualiter moriuntur iusti & iniusti & sapientes & stulti. Et ideo ex æqualitate mentis arguunt q̃ nõ sit alia vita in qua iusti præmientur & mali puniantur. Et sic nõ intelligunt verum interitum & damnationem malorum. Et hoc est quod de vnoquoque illorum dicit psa. *Non videbit interitum.* i. non intelliget quis sit verus malorum interitus. Et hoc *cum viderit sapientes morientes.* i. quia videt æqualiter mori bonos & malos, q. d. Si sapiens qui Deum coluit mortuus est, cur sequar eum, faciam ergo mihi bene dum vi uo. Et ita nescit iste quis sit verus interitus, qui illi imminet æternus. Ex hoc concludens, quòd sicut moritur sapiens, similiter & insipiens. Et hoc *Gregor. 2 moral.* est quod subdit. Simul idẽ similiter sicut *sapiens insipiens & stultus peribunt.* Vnde ad istum intellectum hunc textum exponit Gregorius. 26. moralium. c. 15. d. Cum viderit sapiẽtes morientes. Quos eni mali mori visibiliter conspiciunt, inuisibiliter *Anima.* viuere posse non credunt, atque eo ꝛeatum infidelitatis suæ cumulant, quo visa morte fidelium de æternitate desperant. Tales ergo faciliter peccant, quia animam nostram credũt cum corpore mori. *Plato.* Sed quòd hoc sit falsum, non solum patet ex fide, sed etiam ex dictis antiquorum & naturalium philosophorum. Nam Plato in Timæo. cap. 4. inter alia dicit, quòd anima est immortalis, & secundum quòd passionis vicerit, vel ab eis victa fuerit, præmiabitur vel punietur post separationem. Vnde ponit ibidem. quòd si anima existens in corpore virili vincitur à passionibus corporis, post separationem à corpre virili, in corpus muliebre ponetur. Et si male ibi se habuerit, postea ponetur in corpore pecoris. Et secundum quòd melius vel peius se habuerit, mittetur in nobiliori corpore vel ignobiliori. Finaliter tamen dicit, quòd post expiationem malorum omnium ad originalem redibunt innocentiam. Secundò hoc idem patet per Pithagoram, sicut recitat Ouidius metamorpho. li. 3. d. More carent animæ semper priore relicta, & nouis in domibus habitant viuuntque receptæ. Tertiò hermes ad Asclepium dicit, quòd anima si virtuosa in corpore fuerit post mortem præmiabitur, si vitiosa punietur. Item Aristoteles 16. de animalibus dicit, quòd solus intellectus est ab extrinseco, & solus hẽt esse diuinum. Item tertiò de anima dicit, quòd anima separatur a corpore tanquam perpetuum a corruptibili. Ad hoc etiam legimus de quodam religioso qui alium redarguit, qui dicebat animam esse mortalem dicens sibi. Quero à te an anima sit mortalis vel immortalis. Si mortalis nullum incommodum ex hoc infligetur illis qui credunt illam esse immortalem ex quo ipsa non est post separationem. Si vero sit immortalis sequitur aliquod bonum credentibus ipsam esse immortalem, & per consequens melius est credere ipsam esse immortalem quam mortalem.

Et

797 *Vita futura.*

Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Diuitie.

Hic cõsequẽter ꝓbant opinionẽ suã s. q̃ nõ sit alia fœlicitas q̃ vitæ prẽsentis, ex eo q̃ diuitiæ æqua liter relinquuntur in morte, quasi arguãt sic. Si alia vita esset post istã in illã melius deberet esse iustis q̃ iniustis, bonis q̃ malis, qd maximè apparere deberet in morte, sed nõ est melius in morte bonis quã malis, qa sicut mali nihil secũ portãt in morte de suis diuitiis, sed alienis omnia dimittũt, cõsimiliter & iusti. Et hoc est qđ dicit. *Et relinquent alienis diuitias suas.* Sed ista ipsorum rõ falsum supponit. B Quia & si peccator post mortẽ de suis diuitiis nihil habet, iustus tñ ex eis nihil perdit, qa illas ante se ad perpetuã vitã transmittit, vt ostẽdit Greg. 18. *Greg. 18. moral. c. 9. lib. 27.* mora. c. 9. super illo verbo Iob. 27 Diues cum dormierit, nihil secũ affert. d huic sententiæ psal. concordat. d. Dormierunt somnũ suũ, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vt. n. in sua manu diuites post mortẽ suam suas diuitias inuenianr eis ante mortẽ dicitur, in quorũ manib. diuitias suas ponant. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cũ de. re, v. &c. Diues ergo cũ dormierit secũ nihil affert. Res. n. suas cũ moritur secũ tolleret, si ad petentis vocẽ cũ viueret, sibi tribuisset. Nã terrena omnia q̃ seruãdo amittimus, largiendo seruamus, patrimoniumq; nostrũ retẽrũ C perditur, sed manet erogatũ, diu. n. cum reb. nostris durare nõ possumus, qa aut nos illas amittendo deserimus, aut ille nos viuentes quasi deserunt pereũdo. Agendũ ergo nobis est, vt res absolutè pe rituras ipsos erogando in nõ pereuntẽ transire faciamus mercedẽ. Ex quib. apparet quod iusti nõ dimittũt alienis diuitias suas, vt peccatores, sed illas ante se per pauperes trãsmittũt. Cõsimili. n. modo dicebat beatus Laurentius Decio. Nã & facultates ecclesiæ, quas requiris in cœlestes thesauros manus pauperũ deportauerunt. Ad opinionem antẽ illorũ sequitur q̃ mortuo homine moritur anima & sic de homine mortuo nõ remanet nisi cadauer quod in sepulchro ponitur, pp quod sequitur. *Et sepulchra illorum domus illorum in æternum.* i. in æternũ D alias domos non habebunt. Quasi d. Tã iusti quã iniusti post mortem nihil habent, nisi quod cadauera eorum in sepulturis maneant in æternum. i. absque spe resurrectionis futuræ.

798. *Diuersi. de. Quid ergo.*

Tabernacula eorum in progenie & progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis.

Hic ponitur tertia ratio ex parte ædificiorum, quæ stat in hoc. Si alia vita esset post istã, homines non quærerent cum sumptuosis ædificiis memoriam suam perpetuare, cuius oppositum videmus quia homines faciunt quandoque magna & fortia ædificia, quæ longo tempore possint durare & in E multis generationibus, ad istum finem, vt in illis te maneat ipsorum nomen & fama. Sicut videntes palatium Iulij cæsaris, eius famam sibi reducunt ad memoriam. Et sic per talia ædificia vocauerunt. i. ad memoriam reduxerunt *nomina sua in terris suis.* Homo enim tam in vita quam post mortem magis cupit famam & suum nomen dilatari in terra sua quam in aliena. Simile enim legitur. 2. Reg. 18. de Absalon, vbi dicitur. Porro Absalon erexerat sibi titulum, cũ adhuc viuerer. Dixerat enim. Nõ habeo filium in quo. s. remaneat memoria mea, & hoc erit monimẽtum nominis mei. Cõsimile habetur Gene. 11. Dixitq; alter ad proximũ suũ. venite faciamus ciuitatem & turrem, cuius culmẽ ptingat ad cœlũ & celebremus nomen nostrũ. Ista ãt non facerent homines, si post hãc viram viuerẽt, qa cum ipsis nomen ipsorũ & fama duraret. Sed hoc argumentũ non valet, qa & si peccatores qui aliam vitam nõ sperãt, per talia transitoria famam suam pdurare conantur, non ãt iusti q̃ solum per virtutes famam suam apud Deum ponere laborant, vt notat Greg 11. li. mora. d. Omnes q̃ cogitatione terre *Greg. 11. lib moral. 8. 17.* na huic sęculo conformãtur, per omne quod agũt huic mundo relinquere sui memoriam conantur. Alij bellorum titulis, alij altis ædificiorum mœnibus, alii desertis doctrinarum sæculatium libris instanter elaborant, sibimet memoriam & famam ædificant. Sed cum ipsa ad finem celerius vita percurrat, quid in ea fixum stabit, quando & ipsa celeriter mobilis ptransit? Aura etenim cinerem rapit sicut scriptum est. Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proicit ventus a facie terræ. *Psam. 1.* Rectè ergo stultorum memoria cineri comparatur quia illic ponitur, vbi ab aura rapiatur. Quantum libet etenim quisque ꝓ perficienda gloria sui nominis elaboret, memoriam suam quasi cinerẽ posuit, quia hanc citius vẽtus mortalitatis rapit. Quo contra de iusto scriptum est. In memoria æterna *Psalm. 3.* erit iustus. Eo enim ipso quo facta sua solius Dei oculis imprimit, nomen suæ memoriæ in æternitatem figit.

Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

799.

Hic consequẽter ponitur vera fidelium opinio scilicet, qđ homo ad imaginem Dei capax est, & post hãc vitã Deum habere. Et duo facit. Quia primò ostendit hominem ad imaginem Dei factum. Secundò vnde sit infidelium scandalum ibi. *Hac via.* Quantum ad primũ notãdũ q̃ magnũ honorẽ Deus dedit homini quando ipsum ad suam imaginem & similitudinem formauit, quia per rationẽ capax est Dei, & per amorem ei potest stabiliter inherere. Et per hoc homo ordinatur ad æternã beatitudinem, hanc autem dignitatem carnalis homo non intelligit. Et hoc est quod dicit. *Homo cum in honore esset* id est ad imaginem Dei factus, *non intellexit*, scilicet, suam dignitatem, scilicet, quod per intellectum homo præest iumentis non viribus. Et ideo perdendo rationem id est dum viuit secũdum sensualitatem & nõ secũdum rationem, *comparatus est iumentis & similis factus est illis*, quia in nullo est homo superior iumẽto nisi per rationem, qua perdita non est superior iumento. Ideo de peccatore qui perdita ratione, bestialiter viuit dicitur. Vnus *Eccle 3. Homo. Greg 24 mo. cap. 8.* est interitus hominis & iumentorum, & vtriusq; æqua cõditio, & nihil hẽt hõ iumẽto amplius. Vnde Gre. 24. mo. ad propositũ istũ textũ inducit. d. Scriptura sacra aliqñ homines dicere solet humana sapiẽtes, sicut ait apostolus. Cũ. n. sit inter vos zelus *1. Corin. 3.* & cõtentio, nõne carnales estis, nõnne homines estis? Nõnunquam vero homines dicit eos quos à bestiis

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiis ratione distinguit.i. illos quos nō subiici pas- A
sionū motib.demōstrat.Quib.per ꝓphetā dicitur.
Ezechi.34. Vos aūt greges mei hoies estis, ꝙ illos nimirum
Deus pascit quos voluptas carnis iumētorū more
ñ afficit.At cōtra hi ꝙ carnali affectioni succūbūt
nō iā hoies sed iumenta nominātur,sicut de qb.in
peccato suo morientib.per ꝓphetā dicitur.Cōputruerūt iumēta in stercore suo.Iumēta qppe in ster
core suo cōputrescere est carnales hoies in fœtore
luxuriæ vitā finire.Nō.n. esse homines sed iumēta
declarātur:de qb.per ꝓphetā dicitur.Carnes asino
rū,carnes eorū,& fluxus equorū fluxus eorū. Vñ
Psalm.48. & per Dauid dicitur.*Homo cū in honore esset,nō intellexit,cōparatus est iumētis insipiētib.& similis factus est illis.* Sic ergo merito vocātur homines qui iustitiæ B
Nota de animalib. bestiam vsque ad vermem quæ mel ifficiunt. Bernard. ratione suffulti sunt, sic & irrationabilia animalia
vocantur hīq carnali delectationi deseruiunt,hæc
ille.Istum textum pulchrē sub aliis verbis deducit
Ber.d.*Homo cum in honore esset nō intellexit &c.* Heu
quo de grege facta est egregia creatura.Puto dicerent iumenta si possent loqui. Ecce Adam factus
est quasi vnus ex nobis.*Cum in honore esset*, inquit.
In quo honore:certè quia habitabat in paradiso in
loco voluptatis cōuersatio eius nihil molestię, nihil indigentiæ sentiebat,odoriferis ſtipatus malis,
fultus florib.gloria & honore coronat⁹,& constitut⁹ super opera manuū plasmatoris.magis āt ob in
signe diuinæ similitudinis & imaginis ꝑcellebat.
Erat illi societas cū angelis & cū omni militia cælestis exercitus,sed mutauit istā glorią ad similitudinē vituli comedentis fœnū. Inde est ꝙ panis angelorū fact⁹ est fœnū peccatorum Ergo cib⁹ homi
nis mutauit se in cibū peccatoris,homine mutato
in pecus.Heu tristis & lachrymosa mutatio,vt homo paradisi accola,terræ dñs,cœli ciuis,domestic⁹
dñi sabaoth,spūum cælestiū & cohæres virtutum,
repētina se cōuersione inuenerit ꝓpter infirmitatē iacentē in stabulo,propter pecorinā similitudinem indigentē fœno,& propter indomitā feritatē
alligatū ꝑsæpio.Agnosce tū o bos possessorē tuum
& tu asine ꝑsepe dñi tui,Cognosce pecus, quē nō
cognouisti hō. Adora in stabulo quem fugiebas in
paradiso. Adora ei⁹ præsępium,cuius contempsisti
imperium Sed quæ est causa tantę deiectionis,hęc
est,quia *homo cum in honore esset, non intellexit &c.*
hæc Bernard.

800. 6.q.1. imitare. D

Hæc via illorum scandalum ipsis & postea in ore suo complacebunt.

Hic ostendit vnde tūm peccatorū processerit scā
dalum,s. ab amore vitæ ꝑsentis. Vñ notandum ꝙ
ꝑsens vita in rei veritate nihil aliud est quā quædā
Greg.15. mo. cap 27. via:qua cōtinuo pgim⁹ ad mortē:qua cōtinuē iusti
pergūt ad patriā & mali ad gehennam.vnde Greg.
d.Viator quippe dicitur, qui præsentē vitā viā sibi
esse & nō patriā attēdit:qui in dilectione prętereū
tis sæculi cor figere despicit:qui non remanere in
transeuntib.sed ad æterna peruenire concupiscit
&c,Dicat ergo ps.*Hæc via illorum scandalum.*s. hæc E
præsens vita ꝙ realiter est via,est scandalū illorū. s.
casus illis,quia amor vitæ ꝑsentis omne scandalū
causat peccatorum,quia inde procedit omnis dolor,omnis stimulus,securitas nulla, sed timor omnis.Hic enim amor facit eis scādalū,quia facit eos
ruere de peccato in peccatū.Et tū istis non obstātibus peccatores in præsenti vita fœlicitatē suā po
nentes iactant se de tali vita tanq̄ assecuti fœlicita
tē homini possibilē.Et hoc est quod subditur. *Posuerunt in ore suo complacebunt.* Habita huius vitæ fœlicitate,ex hoc verbis subiunctis cōplacentibus se extollūt. Consequēdo materia articuloru,restat secūda pars tertij articuli,declarata prima ꝙ dicit. Qui
conceptꝰ est,Sequitur.De spū sancto,ꝙ particula declarat secundū fundamētū,s.Calcedonꝰ. Nā vt dicebatur,secūda ꝓprietas Calcedonijest ꝙ hēt inca
lore charitatis cōgruētią. Conditio,n charitatis est
ꝙ hō ipsa calefactus & inflāmatus alios q̄is debiliores & imperfectiores sibi vnit & ad se attrahit,iux
ta illud.In charitate ꝑpetua dilexi te, iō attraxi te
miserās. Hāc aūt cōgruētią & similitudinē hēt Calcedonꝰ,ꝙ suo calore res ēt vīles ad se attrahit & sibi vnit, qā sēdm magistrū vbi supra.Calcedonꝰ calefactus paleas ad se attrahit.Hāc conditionē continet hic secunda pars articuli ostēdēs spūs charitatē,dicēs de spū sancto Vbi notandū ꝙ cū charitas
spiritui sancto appropietur, iō ad ostēdēdū ꝙ ille
concepꝰ nullis nostris meritis ꝑcedentib. sed solū
charitate, qua nos dilexit Deus est factꝰ,quo natu
rā humanā noīe palee significatā calore suæ charitatis velut Calcedonꝰ paleas sibi vnuit. Vñ magister dicit,quod cū Xps de spū sctō conceptus dicitur,insinuatur nobis Dei gratia,qua homo nullius
suis meritis ꝑcedentib.in ipo exordio naturæ suæ
quo esse cepit,verbo Dei copularetur in tātā persone vnitatē,vt idē esset filius Dei q filius hominis &
e contrario,q̄ gratia per.s.f. est significata,qa ipe ꝓ
ꝑtie sic est Deus,vt sit ēt donū Dei. Per hoc ergo
ꝙ de spū sctō conceptus ē Xps dicitur,qd aliud q̄
ipa gratia demōstratur,qua hō mirabili & ineffabili mō vbo Dei est vnitꝰ &c. Sic ergo xps rāq̄ Calcedoniꝰ paleas attrahit,dū feruore suę charitatis accē
sus paleas nostræ humanitatis sibi copulauit. Qđ
confirmar magister ibidē.d. De spū sctō conceptus
dicitur xps,qa.f.est charitas & donū patris & filij.& ineffabili Dei charitate verbum Dei caro factu est,& inexti mabili Dei dono filius Dei sibi vnit formā serui. Et iō filius Dei summa charitate
hūc conceptū quo sibi nostrā naturā copulauit cō
factū ostēdit añ lōgē cū de omnib.ꝑdixerat. Osee. 11.d.Trahā eos in funiculis charitatis. Aduertendū
aūt ꝙ ex ista particula,de spū sctō, quod aliq̄ sumpserūt occasionē erroris,dicentes ꝙ xps q̄tū ad humanitatē est filius spūs sancti,sicut q̄tū ad diuinitatē est filius patris. De qb.ait Aug. in enchiridion. Nunquid ideo dicturi sumus patrē hominis Christi esse spūm sanctum,vt Deus pr verbum genuerit & spiritus sanctus hoiem? Quod āt absurdum
est vt nullę fidelium aures id velint sustinere. Et cō
sequēter ponit argumentū eorum.d. Quo ergo eū
dicimus de spū sancto natum vel conceptum,si nō
eū genuit spiritus sanctus. Ad hanc rationē respōdet Hiero.in expositione fidei catholicę.d.Non sicut quidā sceleratissimē affirmant spūm sanctum
dicimus fuisse ꝓ semine,s3 potētia ac virtute creatoris dicimus operatum. Et ideo hunc conceptū
effectiuē ñ naturaliter de spū sancto fuisse prędixit angelus Marię Luce 1.d.Spūs sanctus superueniet in te:& virtꝰ altissimi &c.Tertia ꝓprietas Calcedonij est ꝙ hēt in ortu tēporis plenitudinē. Nā
vt ait magister vbi.3. hic tps inuenitur ad repercussum plenæ lunæ.Hāc conditionē cōtinet hic
articulus ostēdens verbi incarnati natiuitatē in tē
poris plenitudine factam.d.Natus Et vere hic natus est,vt Calcedonius in plenilunio. Vbi nota qđ
lunæ

lunæ noīe in scriptura tēpus designatur,& hoc pp A
suā mutabilitatem,qa sicut temp⁹ est res successiua nuq̄ in eodem statu pmanens, sic & luna. Et iō
hebrei menses & tempus fm lunationes mensurāt,secundū Aug. Et iō luna ꝓ tpe accipiens ps. d.
Fecit luna in tpe. Si ergo p lunā tempus significatur,qđ significat,nisi temporis plenitudinem? Sed
natiuitas xpi fuit in plenitudine temporis, ergo in
plenilunio,& p cōsequens xps vt Calcedonius apparuit in plena luna,quod aut xps natus fuerit in
plenitudine temporis apls.d. vbi venit plenitudo temporis,misit Deus filium suū &c.In ista parte insistunt duo dubia.Primū quare tēpus natiuitatis xpi dicitur plenitudo tēporis.Ad hoc respondet magister Io.Bachon.in postilla ad gal. d. quod
pp multa.Primò pp plenitudinem pacis & bono- B
rum tēporalium.iuxta illud Esa.2. Cōflabunt gladios suos in vomeres &c.ps.71.Orietur in dieb. eius iustitia & abundātia pacis. Secdo pp plenitudinem gratiarum.Io.1. De plenitudine eius omnes
accepimus.gratiā pro gratia. Tertiò pp adimpletionem figurarū & legaliū.Matth.5. Non veni legem
soluere,sed implere.Quartò pp plenitudinem diuinarum promissionum.2.Corinth.1. Quotquot.n.
ꝓmissiones Dei sunt,in illo est,iō per ipsum. Quin
tò pp impletionem ꝓpheticarū visionum. Dan.9.
Vt impleatur visio & ꝓphetia &c.Sextò ꝓpter impletionē tēporis.1.Corin.10.Nos sumus in quos fines sæculorum deuenerunt.Septimò ꝓpter impletionē ruinæ angelorum.ps. 109. Implebit ruinas, C
Octauò propter plenitudinē ꝑmiorum.Esa.58. Implebit splēdoribꝰ aiam tuā &c.Nonò ꝓpter plenitudinē vniuersorum.Ephe.1.Proposuit in ipso i dispē
satione plenitudinis ipsi⁹ instaurare omnia, & quæ
in cœlis & q̄ in terra.Secundū dubium est quo loānes hic dicat xpm natū,cum apostolus dicat eū nō
natum sed factū Gal.4. Misit Deus filium suum factum ex muliere &c.Rndeo, quamuis xps vere de
Maria virgine sit natus teste angelo.Lucę.2. Annū
cio vobis gaudiū &c.qa natus est &c. Apostolus tñ
dicit eundē factum,vt ostēdat differentiā inter huius natiuitatē & aliorum.vñ magister.d.Queri pōt
cur nos saluatorē natum proficeamur,cum apostolus eum factum dicat ex muliere,cum aliud sit fieri & aliud nasci. Aliquid.n.significat homo. Quia D
enim non humano semine cōcreata est caro domini in vtero virginis & corpus effecta,sed effectu &
virtute.s.f.iō apostolus dicit eum factum, nō natū.
Aliud est.n.semine admixto & sanguine coagulato generare. Aliud est ñ permixtione, sed virtute
procreare,possunt.n.homines generare filios, sed
non facere.Ecce ergo quare dicit apostolus xpm factum nō natum:nc.s.eius natiuitas quæ fuit sine
viri semine nostrę similis putaretur,quę seminum
commixtione conficitur &c.Et istam natiuitatem
Esa.ptædixit.d.Puer natus est nobis &c.& vocabit nomen eius admirabilis,Deus fortis &c.

801.

Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos.

Hic consequenter explicat bonorum præmia & E
supplicia malorū. Et diuiditur in tres partes. Quia
ponit primò malorum supplicium.Secundò bonorum dominium,ibi. *Et dominabuntur*.. Tertiò Christi adiutorium,ibi *Verumtamen*. Quātū ad primum
sciendum quòd prophetæ multotiēs de futuris loquuntur per verba de prætcrito vel de prēsenti,eo
quod sicut ꝓterita sunt certa carētia omni dubio,
sic & prophetis futura reuelata erāt certa. De illis
ergo q̄ i presenti vita bonis creatis fruūtur,d. *Sicut oues in inferno positi sunt*.i.ponētur posit ipsorū mortē.Sicut oues.n.qa sicut ouis ignoranter ducitur ad
mortē,sic isti ignorantes vitā futuram ad infernū
ducuntur,Hunc āt passum sic exponit Ber. d. *Sicut oues in inferno positi sunt*,quā bñ sicut oues, qa detracto vellere terrenarū diuitiarum dure ꝑsequi de
tonsi sempiternis nudi dānabitur incēdiis. Sequi- *Mors. Diabolus.*
tur.*Mors depascet eos*.Quod iō dicit secundum Ber,
quia in inferno semper moriuntur ad vitā & semper viuunt ad mortē,vñ hic ipsorum caro vermib,
illic anima dæmonib.deputatur, donec rursus infœlici collegio tormentis pœnalib,socientur, qui
socij in vitiis fuerunt.Vbi notandū quod res multotiens ab effectu accipit nomen sicut dicitur pictor a pictura,vñ quia Christus est vitæ dator,dicitur vita,sicut dicit,Ego sum via veritas & vita. Sic *Ioan.14.*
& quia diabolus fuit prima cā mortis, non immerito ipse mors appellatur.Sapien.2 Inuidia diaboli *Sapien.2.*
mors introiuit in orbē terrarum.vnde ad literā de *Apoca.6.*
diabolo dicitur.Et nomen illi mors.Sic ergo *mors depascet eos*.i.diabolꝰ.Vnde glo. *Mors depascet eos*.i.
diabolus.hoc.n.dicitur à simili iumentorū qui nō
radicitus corrodendo herbas,euellunt,sed summitates capiunt, vñ iterum herbæ nascuntur ad pastum. Sic & in inferno morte depasci reminiscūt
quia nunquam deficiunt,vel *depascet eos*.i. de pascua ad pascuā.i.de pœna ad pœnā deducet. Alia litera vt dicit magister habet sic. *Mors pastor ipsi eis*,
quia sicut Christus suis est vita, ita diabolus est
mors malis,qui pastor est illis vt ouibus quas trahit ad pascua mortis.

802.

Et dominabuntur eorum iusti in matutino,& auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.

Hic ponitur bonorum præmium ad dominium *Mane. Resurrectio. Matth.25.*
Vbi notandum quod per matutinū siue per manē
intelligitur resurrectio generalis,vbi omnia omnibus erunt nuda & aperta. In resurrectione autem
iusti præmiabuntur & honorabuntur, quia cum
Christo iudicabuntur,vnde sicut iudex hēt dominium supra reū ipsum iudicando,sic & in matutino resurrectionis iusti dominabuntur peccatorū.
Hoc dominium beatorū supra damnatos benè prę
uiderat Salomon.d Seruus prudens dominabitur *Proverb.17.*
filiis stultis.Iusti.n.in præsenti vita sunt serui prudentes per humilitatem Christo seruientes,peccatores autē qui florent in mundo & habent libertatem malitiæ,vt filij diaboli stulti dicuntur,quia vsu rationis carent,sibi de auxilio in tēpore opportuno prouidere nolentes, propter quod subditur.
Et auxilium eorum veterascet in inferno.i. auxilium quod
hic viuentes habebant,vt puta auxilia diuitiarum
potentiam scientiarum vel amicorū ibi nihil profuit illis.Et hoc est quod dicit. *Veterascet in inferno*.
i.cessabit,quod.n.antiquatur,deficit. Et si quæras
qualiter veterascet vel deficiet,Respondet,à gloria
eorum id est iuxta quantitatem gloriæ ipsorum,
quam in præsenti vita habuerunt.Quia quanto aliquis malus in præsenti minus est habere gloriam
inter homines, tanto in inferno ampliorem corru
prionem patietur,iuxta illud quod habetur Apoc. *Apoca.18.*
18.Quantum glorificauit se & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Alia autem litera habet.A gloria sua expulsi sunt.

Verumtamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

803. Verumtamen Deus redimet animã meã de manu inferni, cũ acceperit me.

Hic ponit Christi adiutorium. Quia q̃uis de malis dixit superius q̃ frater.i. Christus nõ redimet.s. malos, boni tamen per ipsum redimentur. vnde in persona omnium iustorũ dicit. *Verumtamen Deus redimet &c.* Et nota quod redẽptorem nostrũ verũ fatetur Deum & hominẽ, verum hominem, quia p humanitatẽ ipsum nostrũ frattrem appellat dicens. Frater nõ redimet verum Deum. vnde hic dicit, *verumtamen Deus redimet &c.* Et sicut superi⁹ terruit malos p desperationẽ redemptionis. d. Frater nõ redimet. Ita modo bonos cõsolatur spe redẽptiõis. d. *Deus redimet* &c. Et qa redẽptorẽ nostrũ oportebat Deũ & hoẽm, esse. i. Deũ q̃ posset, hominẽ q̃ deberet. Iõ hic vtrumq; ponit. i. Deum cum dicit, Deus redimet, & hominem cum addit, *cũ acceperit me*? id est humanitatem meam in vnitatem suæ personæ. Et notãdum q̃ nomine inferi quãdoq; intelligitur ipse diabolus, quãdoq; vero pœna infernalis siue locus. Significatur. n. infetni nomine diabolus. Iob. 26. Nudus est infernus coram eo, quod dicitur de diabolo, quia omnis eius malitia & cogitatio Deo nuda est & aperta, vt exponit Greg. 17. mora. c. 11. Et tunc est seusus. *Verumtamen Deus redimet animã meam de manu inferi.* i. de potestate diaboli. Quod facit etiam in præsenti peccata dimittendo. Significatur ẽt inferni noẽ locus iferior, ad quẽ ante Christum omnes q̃tumcunq; iusti descendebãt, licet diuersimodẽ. de quo inferno sanctos patres redemit, cum illos secum extraxit ibidem dimittendo reprobos. Sed quomodo redimet animam de manu inferni, cum in inferno nulla sit redemptio. Ad hoc respõdet Greg. 12. mora. d. Quia ante aduentũ mediatoris Dei & hominum omnis hõ q̃uis mundæ probatæq; fuerit vitæ, ad inferni claustra descendit, dubiũ nõ est. Quoniã hõ q̃ per se cecidit, ad paradisi requiem p se redire nõ potuit, nisi veniret ille, qui suæ incarnationis mysterio eiusdem nobis paradisi iter aperiret. Nec tamen ita iustorum animas ad infernum dicimus descendisse, vt in locis pœnalib. tenerentur, sed esse alia inferiora inferni loca, alia superiora credenda sunt, vt & in superiorib. iusti requiescerent, & in inferioribus iniusti cruciarentur. Vnde & psal. pp præuenientem se Dei gratiã dicit. Et tripuisti animam meam ex inferno iferiori. Ex inferno ergo electos eduxit, & reliquit reprobos. Vnde per Osee ꝓphetã dominus dicit. Ero mors tua o mors, ero morsus tuus o inferne. Quod. n. occidim⁹ agimus penitus vt non sit, ex eo vero quod mordemus, partem abstrahimus partemq; relinquimus. Quia ergo in electis suis dominus funditus occidit mortem, mors mortis extitit, quia vero ex inferno partem abstulit partemq; reliquit: non occidit funditus, sed momordit infernũ. Dicit ergo. Ero mors tua o mors, i. in electis meis te funditus perimo. Ero morsus tuus inferne, quia sublatis eis te ex parte transfigo. Vult ergo Grego. dicere, quod in inferno sunt diuersa loca. Aliqua pœnarum, aliqua sine pœnis. In primo nulla est redemptio, sed benẽ in secundo. Vel secundum alios, idem locus erat bonorum & malorum, sed malis erat locus pœnarum, & non honis. Sicut idem locus carceris, vni potest esse locus damnationis, ad mortem alteri vero ad requiem.

Redimere. *Iob. 26.* *Greg. 17. mo. cap. 11.* *Quæstio. Infernus.* *Greg. 12. mo. cap 7.* *Osee. 13.*

804. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius.

12. q. 2 gloria

Hæc est quarta pars principalis, in qua ad mundum non timendum iustos prouocat. Admonet. n. non timere mundi aduersitates, nec affectare mundi gloriam. Et hoc propter tria. Primò quia prosperitas & gloria mundi in morte terminatur. Secundo quia solum verbis commẽdatur, ibi. *Quia anima eius.* Tertiò quia in pœnis terminatur, ibi. *Introibit.* Quantum ad primum sciendum quod multi videntes malos prosperari in mũdanis, & bonos aduersa multa pati, admirantur quomodo Deus talia permittit. Et ex hoc timent bonos esse, ne aduersa patiantur. Et quemlibet talem admonet psal. d. *Ne timueris.* s. esse bonus. Et hoc cum videris quod *dives factus fuerit homo*, & tu pauper, cum etiam videris quod *multiplicata fuerit gloria domus eius*, & tu fis aliis in opprobriũ. *Ne timueris* ista. i. ne mireris ista qa ꝓsperitas mũdi signũ ẽ calamitatis æternę. Aduersitas autẽ est signũ fœlicitatis futurę. Secũdũ. n. naturales vnumquodq; denominatur bonum vel malum à suo fine. Sic q̃ illud cuius finis est bonus illud quoq; bonum est, & illud cuius finis est malus, illud quoque malum est, cum ergo finis prosperitatis mundi sit malus, ipsa erit dicenda mala, & p consequens fugienda, & cũm finis aduersitatis sit bonus, ipsa erit bona & appetenda. Sic. n. dicitur de homine siluestri, quod quãdocunque habet pulchrum tempus, ipse tristatur, sciens quod post pulchrum tempus, sequitur pluuia. Consimiliter quãdo habet aduersum tempus lætatur, sciens quod post tempestatem sequitur tranquillitas. Vñ Greg. 16 moral dicit. Quisquis in vita presenti recta agit & aduersa sustinet, laborare quidem ex aduersitate cernitur, sed ad benedictiouem hærediratis perpetuæ conseruatur. Quisquis vero peruersa agit, & ramen prospera recipit, seque à malis actibus nec donorum largitate compescit, prosperari quidem cernitur, sed reatu perpetuæ vltionis ligatur. Quod idem Gre. familiari exemplo ostendit lib. d. Propriũ infirmantium. i. peccatorum iudicium esse solet, vt tanto quempiam existiment iustum, quanto hunc adipisci conspiciunt omne quod appetit. Cum tamen nouerimus bona terrena, nonnunquam iustis subtrahi, quæ largo munere tribuuntur iniustis. Quia & desperatis ægris medici quicquid possunt dari præcipiunt, & eos quos reduci posse ad salutem præuident, quæ appetunt dari eis contradicunt. Sic ergo non admirari de temporali prosperitate malorum nos admonet psalm. d. *Ne timueris cum diues &c.* id est ne mireris ex hoc vel turberis. Consimiliter admonebat Matathias filios suos. d. A verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius stercus & vermis est, hodie extollitur & non inuenietur, quia, scilicet, omnis talis gloria in morte terminatur. vnde subdit,

Greg. in mor. *1. Mach.*

Quoniam cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.

Et notanter dicit, descendet, quia talis quilibet in morte ad inferni tormenta cadit, & ab omnibus diuitiis & amicis derelinquitur. Et ideo ratione suæ breuitatis omnis mundi gloria vel apparatus

ratus despici debet. vnde Greg. 15. mora. c. 1. Ex præteritis colligitur quam nulla sunt q̃ videntur aliquid esse dum sunt. Si enim ab ipso humani generis exordio vsq; ad tempus in quo sumus, mentis oculos ducamus, omne quod finiri potuit quam breue fuerit videmus. Ponamus enim quemlibet hominem à primo die mundi cõditum, vsq; ad hodiernum diem vitam ducere, hodie tamen eandẽ vitam quam lõgam ducere videbatur finire. Ecce finis adest, præterita iam nulla sunt, quia cuncta transierũt. Futurum in hoc mundo nihil est, quia nullum ad vitam vel breuissimum restat momentum. Vbi est ergo lõgum tempus quod inter initium finemque depressum ita cõsumitur, ac si nec breue vnquam fuisset? Impij itaq, quia præsentem vitam diligunt in ea proculdubio elati prosperari appetunt, gloriã quærunt, nõ esse boni, sed videri appetunt, quã ꝓsperitatẽ & gloriam longam esse existimant dum assequuntur, sed breue intelligunt fuisse, dum amittunt. In fine quippe eis ostenditur, quod nihil fuerit quod amauerunt. d. psal. *Quoniam cum interierit nõ sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.*

Adam. Prosper. *Greg. in mor.* *Philosophus.* *Philosophus. 2. de anima.* *Beda.* *Plinius.*

Quia anima eius in vita ipsius benedicetur, confitebitur tibi, cum bene feceris ei.

Hic ostenditur quod prosperitas vitę presentis solum verbis commendatur. Vbi notandum quod diuitib. & magnis adulantur hoẽs: non pauperib. & patientib. aduersa. Ideo quamdiu manet homo in prosperitate vitæ presentis, *anima eius* id est ipse vel ipsius sensualitas *benedicitur* per adulationem & vanam laudem. *Confitebitur tibi cum bene feceris ei*, quia tales laudant illos qui ipsos adiuuant ad statũ prosperitatis tenendum vel ampliandũ. Et ideo sicut alij ipsis adulantur, ita & aliis ipsi. Sed ista est falsa laudis confessio quam parit prosperitas, vera autem quæ fit in aduersis. Vnde istum textum exponens Greg. 8 mora. ait. Per psal. cõtra cõfessionẽ peccatoris dicitur. *Confitebitur tibi cum bene feceris ei.* Despecta quidem vox cõfessionis est, quam format iocunditas prosperitatis. Sola autem illa confessio habet magnum meritũ põderis, quam à veritate rectitudinis nequaquam separat vis doloris, quã vsque ad iudicium vocis exacuit aduersitas testis cordis. Quod ideo dicit, quia confessio facta in prosperitate adulatio quædam esse videtur, quæ multum nocet ipsi, cui adulatur. Dicit philosophus, quod cũ ventus fuerit meridionalis, illud quod nascitur de ouibus erit fœmina. Ventus meridionalis est placidus, quia temperatus, & significat linguam blandã adulatoris, quæ suo flatu. i. loquela fœtus qui esset futurus masculus. i. opus quod quis virtuosè ageret efficitur fœmineum. i. debile, vel simpliciter nullius virtutis. Quia opus virtuosum bono fine inchoarum superueniens confessionis adulatio, ipsũ inani gloria permiscet. Et tunc efficitur partus fœmineus, & nullius meriti, sed monstrosus.

Ps. 48.

Introibit vsque in progenies patrũ suorum, & vsque in æternum non videbit lumen.

Hic consequenter ostenditur quod mundi prosperitates i pœnis terminatur. Sicut enim filius alicuius dicitur ille qui ei⁹ est imitator, sicut dicit Christ⁹. Si filij Abrahæ estis, opa Abrahæ facite, sed vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Sic & conformiter patres malorũ vocantur priores iniusti, quorũ illi peccata imitantur, vt Cain fuit pater omniũ malorum, & etiam diabol⁹ cum omnib. angelis suis apostatis, & ad istorum societatẽ malos ducit ꝓsperitas mũdi. Quod de quolibet notat psal *Introibit vsq, in progenies patrũ suorũ*, qa q̃ patres pessimos imitãtur, eorũ societate sũt dãnat[illegible] de dãnatione intelligat subdit. *Et vsque in æternum non videbit lumen.* Quia sicut hic in peccatis manentes tenebras interiores patiuntur, sic in inferno positi tenebris exterioribus & æternis inuoluuntur. Sic ergo vide quã diuersus sit finis prosperitatis mundialis malorũ, & finis iustorũ. Nam iusti bona sua ante se præmittunt, mali autem illa alienis relinquũt, Iusti redimuntur, malos autẽ nõ redimet frater. Iusti in lumine Dei æternum lumẽ videbunt, mali autem in æternum non videbuut lumen. Quod fuit figuratum sap. 17. vbi dicitur. Ignis s. infernalis nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

Ioan. 8. *Sapien. 17.*

808 Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Hic replicando reddit rationem prædictorum malorum ostendens, quod mala voluntas nostra est causa quia non cõseruauimus honorem à Deo nobis collatum, expone vt supra versi. 999 Sequendo materiam tertij articuli, restat declarare quartã partem articuli ex quarta proprietate Calcedonij. Nam vt dicebatur, quarta proprietas Calcedonij est, quod habebat in vigore puritatis efficaciam. Hic enim lapis secundum magistrum, vbi supra, & Dioscо. est conseruatiuus castitatis, quia valet cõtra illusiones. Hanc virtutem ponit quarta pars huius articuli, ostendens matris virginitatem in partu conseruatam, dicens, Ex Maria virgine. Meritò enim decuit salua matris virginitate Christum nasci ex Maria virgine. Vnde Anselm, in de conceptu virginali, inquit. Decebat vt illius hominis conceptio de matre purissima fieret. Nempe decens erat: vt ea puritate qua sub Deo maior nequit intelligi virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitum tanquã seipsum diligebat, ita dare disposuit, vt naturaliter esset vnus eiusdemque communis Dei patris & virginis filius. Et quamuis hoc sit mirabile, quod virgo concepit & peperit, non tamen impossibile videri debet. Cuius possibilitatem ostendit Bacho sũ per Matth. multis exemplis virginem de spiritu concipere & parere posse. Primò virtute spiritus elementaris. Nam vt dicit Aristo. Fœminæ perdices si fuerint maribus oppositæ & flauerit ventus concipiunt. Similiter Beda libro primo de imagine mundi dicit, quod in Cappadocia equæ concipiunt de vento. Sic in proposito multòfortius ad inspirationem spiritus sancti qui in euangelio vento comparatur, virgo concipere potuit & parere. Et ista comparatio ponitur Ioan. 3. vbi dicitur. Spiritus. i. ventus vbi vult spirat. Et sequi-

Calcedonius. Castitas. *Virginitas Mariæ.* *Philosophus. 7. de animalibus.* *Ioan. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aug. li. de nup. & concup. & vet. testamenti.

eur ibi. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Secun A
do hoc ꝓbatur per spiritū vitalē. Alimētū enim cō
vertitur in naturam aliti primò de generatione. Et
hoc fit per spiritū vitalem. Ergo à simili virtute spi
ritus sancti sanguis beatæ Mariæ cōuerti potuit in
naturā hominis Iesu Christi. Tertiò hoc ꝓbatur p
spiritum animalē. Apes. n. sine patribus in materno
vtero crescunt. Et hoc exēplum ponit Aug. ad ostē-
dendum ꝙ virgo posſit parere de spiritu sancto. li.
3. de mirabilib. noui & veteris testamenti. Et addit
ibi. ꝙ multæ aues posſūt sine marib. oua gignere, &
hoc fit virtute spiritus animalis. Cōsimiliter in ꝓ-
posito erit possibile. Quartò hoc ꝓbatur per spiri-
tum intellectualē. Secundū. n. philosophos intelli-
gentia mouēs cœlum, causat vermes ex terra, ergo B
à fortiori intelligentia prima ꝑt ex sanguinib. bea-
tę Mariæ, quę est materia ꝓpria fœt⁹ causare homi
nē. Et cōfirmatur, quia sol ex materia phœnicis re-
dactæ in cineres ꝓducit formā nouæ phœnicis, er-
go à fortiori, prima intelligentia de sanguinib. fœ-
minæ pōt ꝓducere hominem. probatur cōsequen
tia, quia mulieris propinquior materia est ab homi
ne, quā cineres ad anem. De incineratione & gene-
ratione phœnicis, habetur lib. 2. de proprietatib.
rerū, c. 15. Ad propositū ergo. Si lapis calcedoni⁹ in
portante putiratem conseruat, & ista virgo in pari-
do fuit purissima. quid expressius per Calcedoniū
quā ipsa virgo pariens designatur? Quia ex Maria
virgine. Ex isto articulo condemnatur error Antri-
diocomaritarum dicentium, ꝙ & si beata Maria,
virginitate salua, genuit Christū, post tn̄ per Ioseph
cognita alios habuit filios, quos virgo non concepit.
24. q. 3. *Matth. 1.* Hic error ponitur. 24. q. 3. quidā hæretici. Quod
nituntur probare ex hoc quod dicitur Matth. 1. ꝙ
Ioseph non cognoscebat eam, donec peperit filium
suum primogenitū, quia arguunt, donec, ergo po-
stea cognouit. Item per hoc quod subditur primo-
genitum: quia primogenitus nō dicitur nisi respe-
ctu aliorum genitorum, quia dixit quidā Christo.
27. q. 2. Ecce mater tua & fratres tui foris stant quęrentes
te. Oppositum autem tenet fides catholica, 27. q. 2.
matrimoniū. Ad primum ergo dicitur ꝙ in scriptu
ra ly donec, quādoq; significat aliquod tēpus deter
minatū, quo transacto aliquid fiat, sicut dicitur Io-
sue. 6. Nō clamabitis donec veniat dies in quo dicā *Iosue. 6.* D
vobis, clamate. Quādoq; vero significat æternitatē
vt psal. Donec ponā inimicos tuos &c. Et sic accipi
tur hic. Ad secundum dicitur quod primogenitus
accipitur dupliciter. ſ. affirmatiuè. i. ante omnes a-
lios, & negatiuè. i. antequā nullus, & sic accipitur
hic. Ad tertium dicitur quod consuetudo scripturę
est consanguineos, fratres vocare.

PSALMVS XLIX.

809. *6. q. 1. si quauis*

DEus deorum dominus locutus est, & vocauit terram.

Paral. 26.

Titulus huius psalmi est. *Psalmus Asaph.* vt enim
habetur. 1. paral. 15. Asaph cū multis aliis fuit à Da- E
uid positus super cātores, qui laudes domini in ta-
bernaculo habebāt cātare. Et hic habuit spiritū ꝓ
phetię, & multos psal. fecit, vt apparet inferius. Et
hic istum psal. fecit. Et sic dictus ps Asaph. ſ. ab ipso
factus. Etiā alia ratione dicitur ps Asaph. Quoniā
Asaph, hebraicè latinè dicit ur cōgregatio, græcè ve
ro synagoga. Et sic Asaph idē est quod synagogæ
congregatio. Synagoga autem duas partes habuit. A
Quia aliqui in synagoga fuerunt fideles & Deo de
uoti, vt Dauid Ezechias, Iosias, & multi alij reges.
Aliqui autē infideles & Deo recalcitrantes. vt fuit
Roboā, Achab, & multi alij reges. Iste ergo in hoc
psal. loquitur in persona synagogæ quoad partē fi-
delē: vt per ipsam alios infideles, quasi per testes ma
gis certos, ad fidē reducat. Quantū vero ad materiā
ps iste de multis agit. ſ. de duplici aduētu Christi, ꝓ
primū alliciēs fideles, & per ꝺm terrens peccatores.
Agit de datione legis euāgelicæ. Agit de mutatio-
ne sacrificiorū legalium in sacrificium laudis & eu-
charistiæ. Per omnia ista mouēs fideles, ne ad sacri-
ficia legalia iam terminata redeant. Et sic intelligē-
do psalm, iste ps diuiditur in partes tres. Quia agit B
primò de Christi aduentu & manifestatione. Secun
do de lege euangelica & sacrificiorum terminatio-
ne, ibi. *Audi populus meus.* Tertiò de præsumptione
peccatorū & ipsorum increpatiōe: ibi. *Peccatori au-
tem.* Prima in duas. Quia primò agit de aduētu Xpi
in mundum. Secundò de eius aduentu ad iudicium
ibi. *Deus noster manifestè.* Prima in duas. Quia primò
ostēdit aduētū xpi in mundū. Secundò eius publi-
cationē per mundū, ibi. *A solis ortu.* Quantū ad pri-
mū notādū ꝙ primus versus quo ad sententiā deter
minatur ibi inclusiuè. *A solis ortu vsque ad occasum.*
Et secundus versus incipit, ibi. *Ex Sion.* Prædicando
ergo Christi aduētum in carne dicit. *Deus deorū do-* C
minus & c. Vbi notandū ꝙ hoc nomē Deus in scri-
ptura accipitur tripliciter. ſ. naturaliter & substan-
tiuè. Vt Deus trinitas pater & filius & spiritus san- *Deus.*
ctus. deute. 6. Dominus Deus tuus vnus est. Itē spi-
ritualiter & adoptiue, & sic omnis iustus Deus di- *Iudex.*
citur, & filius Dei. Ioan. 1. Dedit eis potestatē filios
Dei fieri. Itē vocaliter & nuncupatiuè, & sic idola
& dæmones dij vocantur, ps. Omnes dij gētiū dæ-
monia. Deus autem essentialis & verus dns est om-
niū aliorū deorū, quia generaliter omnes sibi subii
ciuntur. Tamē specialiter dicitur dominus ꝓpheta *Prophe.*
rum qui spiritu sancto inspirati ipsius diuinitatis
magis sunt participes. Et sic per Deos intellige san-
ctos ꝓpheras, de quib. dicitur. Ego dixi dij estis, & *Iudex.*
filij excelsi omnes. Quod exponit Christus de pro
phetis. Ioan. 11. d. Illos dixit Deos ad quos sermo
Dei factus est. Sic ergo dicitur, *Deus deorū.* i. prophe *Eloquens.*
tarum dominus. *Locutus est.* i. nostrā assumpsit hu-
manitatē, in qua ore proprio nobis est locutus, ſ
nobis per ora prophetarū loq solebat. Iuxta dictū
apostoli, ad hebręos. 1. Multifariè multisq; modis
olim Deus loquēs patrib. in prophetis, nouissimè
locutus est nobis in filio &c. gl. Locutus est nobis
in filio. i. per filium vnicū incarnatum ꝙ maior est
omnib. prophetis & omniū prophetarū dns. Quid
ā̄ sit locutus subdit. *Et vocauit terrā. A solis ortu vs-
que ad occasum.* Vbi aduerte ꝙ xps loquēdo nobis le
gē dedit euāgelicā, quā nō vni tn̄ gēti dedit: sicut *Matth.*
lex Moysi soli populo iudeorū fuit data, sed omnes
mundi partes ad ipsam vocauit per seipsum ꝓdican
do, & per apostolos eis. d. Euntes docete omnes gē *Matth.*
tes baptizantes eos &c. docentes eos seruare omnia
&c. Quod ipsi deuotè impleuerunt, quia ex om *Ypo.*
ni parte mundi gentes ad fidem vocauerunt. vnde
psal. 18. In omnē terram exiuit sonus eorum &c. Et
hoc est quod hic dicit. *Vocauit terrā à solis ortu vsque*
ad occasum ſ. per apostolos suos. Notandum autem *Terra*
quod ait. *Et vocauit terram.* Terra enim hic peccato *Mala.*
res significat, quos vocare ad fidē & pœnitētiā xps
venit, ipo d. Nō veni vocare iustos sed peccatores.

Significat

Significat autē terra peccatores pp eī⁹ tres cōditio A
nes. Nā terra inter cætera elemēta, est in quātitate
minima. Est in qualitate frigida. Est capacitate pessi
ma. Primò terra est in quātitate minima inter om-
nia elementa, quia terra est inclusa intra omnia ele
menta. Et iō sicut circulus inclusus infra circulum
necessario est minor circulo infra quē clauditur sic
& terra omnib. aliis elementis. Vñ & ꝺm Basilium
in hexaemeron. Terra dicta est scabellū Dei, eo ꝙ
in corpore mūdi minima est, minima est species in
ter elementa. Hoc directè peccatori congruit, quia
peccatū nō solū homines facit paruos: imo ipsos à
vero esse elōgando annihilat. Quia secundū Aug. su
p Ioan. Pctm̄ est nihil, & nihil fiunt hoies cū pec-
cant. Cuius ratio pōt esse, quia sicut corpus opacū
se elōgans à corpore luminoso aliquid pdit de clari B
tate, & quanto magis elōgatur tanto plus eius cla-
ritas pditur, sic cum verū esse soli Deo cōueniat, vt
dicit magister li. 1. di. 8. hinc est ꝙ quāto qs magis
Deo appropinquat, magis de esse participat. Et quā
to plus elōgatur à Deo: tanto amplio⁹ ab esse recedit
& pdit ipsum esse. Qualiter autē pōt hō se elōgare
à Deo, nisi ꝓ peccatū; vt docet magister li. 2. di. 35.
d. ꝙ ꝓ peccatū priuatur hō illo bono, cuius partici
patione cętera sunt bona, quo tanto magis priua-
tur, quo magis se ab eo elōgat. Ab eo autē se elōgat
ꝓ peccatum, nō locorū distātia, quia vbiq; totus p̄-
sens est omnib. & omnia in ipso sunt. sed quia per
peccatū ab eius similitudine recedit, & tanto lōgi⁹
q̄to fit dissimilior. Et iō quia peccatores pctō cōsu-
mūtur, dicitur thre 4. ꝙ cōsumpti sunt à sterilitate C
terrę. ſ. à pctō. Sedò terra est in qualitate frigida.
Quia secundū Basiliū in hexaemerō, terra est corp⁹
frigidum & siccum. Et iō pōt esse, quia magis di-
stat ab elemēto ignis quolibet alio elemēto. Et hoc
directè peccato cōgruit, qđ animā priuat igne dini
ni amoris. Quia vt dicitur Hiere. 6. Sicut frigidam
facit cisterna aquā suā, sic frigidam fecit malitiam
suam. Et iō dicitur. Maledictū adulterium homici-
dium & furtū innundauerunt, & ꝓpter hoc lugē-
bit terra. Tertiò terra est capacitate pessima, quia
capit pessimum. ſ. infernū, quia secundū doctores
Infern⁹ est in cētro terę, distās à superficie terræ p
tria millia & ducēta. 45. milliaria cū dimidio. vt de-
ducit Catholicō in vocabulo terra. Hoc directè pec D
catorib, cōgruit, quia infern⁹ est i medio cordis eo-
rum, dū p cogitationes suas & opera ad infernū cō-
tinuè tēdunt, vt ibi virga diuinę iustitiæ puniātur,
ꝓpter qđ dicitur Esa. 11. ꝙ Deus percutiet terrā virga
oris sui. Sic ergo quia per terram significantur pec
catores, ideo tunc Deus deorum dominus vocauit
terrā, quando venit in hunc mundum vocare pec
catores ipsos iustificando. Rom. 8. Quos prædesti-
nauit hos & vocauit, quos vocauit hos & iustifi-
cauit.

Asolis ortu vsque ad occasum, ex Sion species decoris eius.

Hic consequēter ponit aduentus xpi publicatio E
nē per mundū. Vbi nota quod species decoris xpi,
& eius pulchritudo dicitur ipsius humanitas assū-
pta, quę tota decora fuit. nō solum quoad animā q̄
nullā peccati habuit maculā, sed ēt quo ad corpus.
sicut de ipo dicitur ps. 44. ꝙ est speciosus forma p
filiis hoim. Vñ de humanitate xpi, qua velut indu-
mento tegebatur diuinitas dicitur. Dns regnabit
decorē indutus est. Iste aūt decor publicatus fuit ex

Sion, quia in mōte Sion manifestatus. qñ in mon- *Mōs Sion*
te Sió erat tēplū in quo xps multotiēs pdicādo sei-
psum manifestauit mundo. Et iā ex alio, quia in mō
te Sió apostolis datus fuit spiritus sanctus, quo ac-
cepto ipsi plenè illuminati se per totum orbē dimi
serunt verbū caro factū prędicando, quia in illo mō
te receperunt virtutē linguarum oīm, per quā om-
nib. gētib. xpm̄ prędicare posſūt. Et hoc est qđ dicit
Ex Sió species decoris eius, quia prędicatio nois xpi in
illo mōte ichoata ex illo ad alias partes mundi fuit
deriuata, sicut p̄dictū fuerat. Esa. 2. De Sion exibit *Esa. 2.*
lex, & verbū dni de Hierusalē. Et si q̄ras ad quas p-
tes mundi ex Sion ꝓcessit prædicatio speciei & de
coris xpi. Rndet. *A solis ortu vsque ad occasum.* i. ad
omnes mundi partes. Et nota quod ista prædicatio
Christi quanto ad remotiores partes orbis proces-
sit, plus fideles calefecit & instruxit. Iō notanter di
cit. *A solis ortu vsque ad occasum.* quia iudæa vnde cę
pit origo fidei, frigida in incredulitate remansit, ſ3
gēres quę ad occasum solū habitabāt cōuersæ fue-
runt. In occasu. n. & in parte occidētali hodie fides
remāsit, vt in Italia, Francia, Alemania, Anglia, &
hmōj. Vnde nota ꝙ vt tradunt astrologi & experiē
tia docet. Sol quāto magis elōgatur à nobis, magis *Sol.*
nos calefacit & illuminat quā qñ nobis appropin- *Occidens.*
quat, vt puta qñ est in summo circuli zodiaci, vt in *Oriens.*
Cancro vel Leone: quā qñ est in infimo, vt in Pisce
vel Aquario. Et ratio, quia in ēstate quādo est in sū
mo directius ad nos immittit radios suos, quādo āt
est in imo in basso, tunc magis obliquè nos respi-
cit. Sic accidit de vero sole iustitiæ Christo. ꝙ illos
qui erant à remotis à loco natiuitatis eius & cōuer
sationis, directius respiciēdo calefecit per suum a-
morē & illuminauit per fidē, vt meritò dicatur il-
lud psal. 112. *A solis ortu.* ſ. incipiendo, *vsque ad occa-*
sum illuminando, laudabile nomen domini.

Deus manifestè veniet, Deus noster & non silebit. 811

Hic cōsequēter agit de aduētu Christi ad iudiciū
Circa autē istum aduentum quatuor ostendit, ſ. ꝙ
iste aduentus primò cunctis erit publicus mundi
perlustrando oſa. Secundò malis erit timidus igne
cōburendo sæcula, ibi. *Ignis in cōspectu eius.* Tertiò *Iudicium vt*
defunctis erit validus ipsorum suscitādo corpora, *timum.*
ibi. *Aduocauit cœlum.* Quartò bonis erit placidus in
storum prēmiādo merita, ibi. *Congregate.* Quantum
ad primum, ꝙ Christus ad iudiciū veniens cunctis
tā bonis quā malis (in forma humana tn̄ glorificata)
apparebit manifestus. vt ostendit magister lib. 4. di. *Quæstio,*
48. d Solet q̄ri cum in humana forma cōsitet xpm̄ in *veniet Chri-*
iudicio cunctis appariturū, an in illa forma glorio- *stus manife-*
sa apparebit sicut verè est, an in forma infirma qua *stè.*
lis in passione extitit. Quidā putant à malis talem
videri qualem crucifixerunt. ſ. infirmum, quia dicit
scriptura. Vt videāt in quem pupugerunt. S; aper-
tè Aug. dicit formam serui glorificatam à malis &
bonis tunc videri. vñ Aug. super Iohel. Cum in for- *Augusti.*
ma serui glorificata viderit boni & mali, tolleturim
pius vt nō videat claritatem Dei, qua Deus est quā
soli mundo corde videbunt. Forma ergo humana
in Christo glorificata videbitur à cunctis. Et hoc
est quod hic dicit psal. *Deus noster manifestè veniet.*
Vel & alio modo *Deus manifestè veniet*, quia mani-
festum dabit iudiciū. Manifestū. n. dicitur iudicium
qñ cā iudicij est clara & manifesta. quod tunc erit

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia sicut merita bonorum ꝓ qb.dabitur sentẽtia ꝓ cunctis omnib.erunt manifesta, sic & omnia demerita peccatorum, ꝓ qb.cõtra illos sententiabitur, omnib. erunt nota. Et ideo dicitur iudicium vltimum dies. Vnde magister li.4.di.43.dicit. Aduentꝰ domini ad iudicium,dies domini dicitur,nõ ꝓ qualitate rẽis,sed rerum,qa tunc cogitationes & cõsilia singulorum patebunt,vnde in Dan.dicitur. Vetustus dierum sedit & libri aperti sunt corã eo. Libri sunt cõscientiæ singulorum,q̃ tunc aperientur aliis,& tunc iplebitur quod scriptũ est, Nihil occultum qđ nõ reueletur. Aduenientẽ,n.summo iudice nõ solum tenebræ aeris illuminabuntur, sed etiam abscõdita cordium manifestabuntur. Virtute.n.diuina fiet,vt vnicuiq; omnia opa sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernanturꝫ vt accusẽt vel excusẽt hominem cõscientia, eaq; teste saluetur,vel dãnetur. Sic.n.dicit apostolus. Veniet dominus q illuminabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit cõsilia cordium. Vbi gl. Abscõdita tenebrarũ.i. peccatorũ & manifestabit cõsilia cordiũ.i. bonas cogitationes qa omnia gesta vel cogitata bona vel mala tunc erunt aperta. Et hoc notãs hic psal,dicit. *Deus noster manifestè veniet*.s.ad iudicandũ illa quę erunt manifesta. Et iõ quia omnia tã bona quã mala erunt manifesta,adi psum spectabit ꝓ bonis, & contra malos ꝓferre sentẽtiã. Et hoc est quod subdit.d. *Et non silebit*,quia.s.dabit sententiã ꝓ bonis d. Venite benedicti &c.& cõtra malos dicet. Discedite à me &c Dicat ergo nõ silebit. Sꝫ hic dubitatur,vtrũ illa sentẽtia dabitur verbis vel alio mõ. Hãc q̃stionẽ magister mouet & indiscussam dimittit li.4.di.47.d. Solet queri qualiter dabitur iudicij sentẽtia sed nõ est perspicuũ illud explicare. Non.n. scriptura apertè diffinit,an voce illa ꝓferantur,venite benedicti, & ite maledicti,an virtute iudicis ita fiat (cõscientiis singulorũ attestãtib.) vt modo dicitur futurum, vt iudicis potentiæ effectus ipsius dictione significetur,illa etenim,esuristi & nõ dedisti mihi, & huiusmodi:magis cõscientiis exprimẽda plurimi putant q̃ verbis,quia apostolus in momẽto & in ictu oculi cõsumandum iudiciũ tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantum referunt illi,qui iudicij sentẽtiã & malorum increpationẽ,& bonorum prẽconia verbis exprimenda asserũt. Ex hrera tamẽ videtur ꝙ sentẽtia dabitur verbis,qa dicit. *Et non silebit*.

Daniel.7.

Matth.10.

1.Corin 4

Matth. 25. Quæstio.

Sententia in dicij vltimi

812.

Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.

Ignis præcedet iudicium

Hic ostenditur quod illud iudicium malis erit timidum,quia ante iudicium erit ignis cõflagrationis,quo corpora malorum qui viui reperientur cõsumentur,sed nõ bonorũ. Vnde dicit magister lib. 4.di.48. Domino enim veniẽte ad iudicium ꝑcedet ante eum ignis,quo cõburetur facies mundi hui⁹, & peribit cœlum & terra non quidem secundum substantiam sed fm speciẽ q̃ immutabitur, cœlum qdẽ aereum non æthereum. Tãtum.n. ascẽdet ignis in iudicio q̃tũ ascẽderunt aquę in diluuio. Ille autem ignis malis qui repetti fuerint viui,erit cõsumptio bonis vero nõ. Vt.n.ait August. hoc erit incendium mũdis sanctis quod fuit caminus ignis tribus pueris. In quib.quod purgatũ fuerit per illum ignẽ purgabitur, aliis vero nullam ingeret molestiam. Et hoc est quod hic dicit psal. Ignis in conspectu eius exardescet. Et hic merito malis incutiet timorem quia ipso cõburentur. vnde gl. *Ignis ante ipsum exardescet*. Timeat ergo palea se arsuram, quia exardescet.i. torquebit impios, & hoc in conspectu eius, quia etiam ignis malę conscientię malos cõburet cum cõspiciẽt iudicãtẽ. Sed de isto igne quærunt doctores qualis ignis erit vel de nouo à Deo creatus,vel ignis naturaliter productus. Ad hoc dico ꝙ sicut prima purgatio mundi in diluuio facta per aquam nõ fuit per aquã miraculosẽ producẽtã, sed per aquã elementarẽ & naturalẽ,sic & secũda purgatio in iudicio facienda per ignẽ, fiet per ignem naturalẽ & elementarẽ. Vt enim dicit Aug. quod ille ignis tunc fiet mundanorũ igniũ conflagratione: sicut enim factũ est aquarum inundatione diluuium. Et ideo vt dicit Ægidius li.4.di.47.huius auctoritati inhærendo,dico quod in diluuio nõ sunt nouæ aquæ creatæ, sed eedem ipsę multiplicatæ sunt in hoc operatione & adiutorio superiorum corporum per quæ facta est eleuatio vaporum. Sic & dico quod nõ solum ignis qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignes qui in terra & supra terrã & infra terram sunt cõcurrent ad illã cõflagrationem. Et benè credo quod virtus superiorũ corporum adhuc cõcurret ad ignis multiplicationem & actionem. De isto ergo igne quo purgabuntur omnia elementa dicit. *Ignis in conspectu eius exardescet*. Sequitur. Et *in circuitu eius tempestas valida*. Hæc tẽpestas nõ erit tẽpestas realis quæ fit ventis vel procellis, sed ista tempestas erit indicio Dei, quo fiet vt per eius potentiam statim post ignem prædictũ area ventiletur, & boni separentur à malis. Quæ iudicatio dicitur tempestas, quia sicut tempestas subito veniet. Et sicut tempestas cadens super messem separat à paleis grana, sic illa Dei iudicatio subito bonos separabit à malis. Hæc autem tempestas erit in circuitu eius, quia primò erunt insimul loco permixti boni & mali. Christus in medio omnium veniens existentes in suo circuitu diuidet, ponendo hædos à sinistris, oues autẽ à dextris. De ista enim tempestate dicitur Nau.1. Dominus in tempestate & turbine veniet. Sequendò materiam fundamentorum ecclesiæ & articulorum, nunc restat videre quartum articulum per quartum lapidem figurarũ qui erat smaragdus, quẽ quartũ articulũ posuit Iacobus maior.d. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus,mortuus,& sepultus. Et hic duo faciam. quia primò ostendã qualiter iste articulus quo ad suas partes per smaragdũ figuratur. Secũdo qualiter huius articuli.s.virtus passionis xpi & mortis p dictũ lapidẽ declaratur. Quãtũ ad primũ sciẽdũ ꝙ smaragdus habet tres proprietates huius articuli declarativas. Nã fm magistrũ vbi supra. Iste lapis aduersitatis aglone inquirẽtib. inspirãte reuelatur. Viriditatis colore excellẽtius rutilãte coloratur. Immanitatis tremore ab hominib. circundante occultatur. Sic & conformiter Dei filius in isto articulo est Aglone aduersitatis realiter sub Pilato flagellatus. Passus sub põtio pilato. Colore viriditatis amariter crucis morte vulneratus. Crucifixus mortuꝰ Tremore immanitatis occultatur in sepulchro tumulatus. Et sepultus. Prima ergo conditio smaragdi est ꝙ in aquilone aduersitatis &c. Qm̃ hic lapis maxime flãte aquilonari vẽto reperitur. quod smaragdi maxime inueniuntur flante aquilone, quia tellure discooperta intermicãt, qa arenę mouẽtur maxime

Sauorius

Ægidius

Tempestas

Sauorius

A B C D E

maxime his ventis. Quid autem per ventum aquilonarem, nisi passio, aduersitas intelligitur & pœna? Quoniam dictus ventus frigidus est & tẽpestuosus. Eccl. 43. sic & status aduersitatis. Vnde aduersitatẽ & pœnã aquilonis nomine vocabat Hieremias. Malũ ego adduco ab aquilone & cõtrictionẽ magnã. Isto vento aduersitatis & pœnæ ad modum smaragdi Christus reuelatur: quia ex his ꝙ verus fit homo demõstratur. Quia.n. aliqui ipsum negabant verum hominẽ esse: ideo talibus per tales aduersitates se verum hominẽ manifestat. Quoniã teste magistro lib.3 dis.15 Dei filius naturam accepit passibilem, animam passibilẽ, & carnẽ passibilẽ & mortalem: vt enim probaret se verum corpus habere suscepit pœnas corporis: & vt veram animam probaretur habere suscepit pœnas & defectus animæ. Isti autẽ defectus & pœnæ maxime in ipso apparuerunt passionis tẽpore: quãdo. s. est passus sub Põtio Pilato: vbi omne pœnę malũ in Christi corpore apparuit: vt de tali aquilone passionis Christo dicatur illud Hiere. 1. Ab aquilone pandetur omne malum. Et verè in aquilone Christi passionis omne malum est repertum: quia corpus eius omni genere passionis fuit respersum: qm passus fuit omni genere passionis quo quis homo potest pati. Quod patet tripliciter. Primò ex parte illorũ à quibus est passus, quoniam passus est à gentilibus & iudæis, à masculis & fœminis, vt patet de ancilla accusante Petrum. Passus est à principibus & ipsorum ministris, & populariblus fm illud psal. 2. Quare fremuerunt gentes &c. Passus est à notis & familiaribus: patet de Petro ipsum negante, de Iuda ipsum prodẽte. Ex quibus patet ꝙ ab omni hominum genere fuit passus. Secũdò hoc potest patere ex parte rerum in quibus aliquis homo põt pati: quoniam passus fuit in amicis eũ deserẽtib. Mat. 26. Tũc omnes discipuli eo relicto fugerunt. Passus fuit in suis parentibus s.videndo matris angustiam, quam doloris pertrãsibat gladius. Lucæ. 2. Et tuam ipsius animã &c. Passus fuit in fama per blasphemias, cõtra ipsum illatas Matth. 27. Prætereuntes blasphemabant eum &c. Passus fuit in honore & gloria per cõtumelias. Mat. 27. Dederunt arundinẽ in manu eius & genu flexo ante eum illudebant &c. Passus fuit in rebus: quia suis vestibus spoliatus. Passus in anima per timorẽ & tristitiã. Matt. 26. Cepit cõtristari & mæstus esse: & ait. Tristis est anima mea &c. Passus est in corpore per vulnera & flagella. Ioan. 19. Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Tertiò hoc potest patere ex parte mẽbrorum, in quibus fuit passus. Nã passus fuit in capite per spineam coronam: in manibus & pedibus per clauorũ cõfessionem: in facie per alapas & sputa: in colld per collaphos: in lingua per vinum cum felle mixtum. Passus in toto corpore dum totum corpus eius pro nobis pendebat in cruce. Esa. 50. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas &c. Fuit etiam passus secundũ omnẽ sensum corporeum, scilicet secundum tactũ, quia flagellatus: secundum visum, quia oculis velatus: secundum auditum, quia blasphematus: secundum odoratum, quia in loco fętido crucifixus: secundum gustum, quia aceto & felle potatus. Sic ottni genere passionis fuit passus. Propter quod merito de ipso dicit Iacobus. Passus sub Pontio Pilato: per quæ omnia verus homo fuit demonstratus: vt meritò dicat illud Iob. 16. Apparuerunt super me era sua, exprobrãtes percusserunt maxillam meã: saturati sunt opprobriis meis: hæc passus

Aquila.

Aquila Christo

Matth. 27.

Iacob.

Iob.

A B C D E

sum absque iniquitate manus meæ &c. Secunda cõditio smaragdi est, quod viriditatis colore excellẽti⁹ insignitur. Vnde dicit magister vbi supra, ꝙ smaragdus gẽmarum omniũ obtinet principatũ. Tanta.n. viriditate fulget, qđ nullis gẽmis vel herbis maior ineſt viriditas. Nã herbas virentes & frondes superat, inficiens circa se viriditate nimia, nec ei⁹ virorem sole aliquo modo obscuratur. Hãc cõditionem cõtinet secunda pars huius articuli ostẽdẽs. d. Crucifixus & mortuus. Vbi notandũ quod per viriditatem smaragdi, amaritudo crucis & mortis Christi denotatur. Quoniã fm Isidorum omne satis viride amarum dicitur. Si ergo smaragdus hẽt summam viriditatem, se quitur quod significat summã amaritudinẽ, quę in cruce Christi & morte fuit. In cuius articulo, myrrha & felle fuit poratus, quę sunt amarissima. Vnde de ista crucis & mortis amaritudine quę fuit causa nostrę pacis, dicat Iesus. Ecce in pace. s. humani generis, amaritudo mea amarissima. Ex ista parte articuli excluditur error Basilidianorum, inter alios errores quarto loco ponuntur, qd Christus non fuit crucifixus nec mortuus, sed loco sui Simon Cyrenęus, qđ probãt ꝓ illud quod dicitur Lucę 23. quod cum ducerant Iesum apprehẽderunt Simonem Cyrenensem, & imposuerunt ei portare crucem post Iesum id est pœnam crucis. Sicut cum dicitur. 1. Petri. 2. Peccata nostra ptulit super lignum crucis in corpore suo, id est pœnam peccatorum nostrorum. Hic error hic excluditur cum dicitur. Crucifixus & mortuus. Vnde de ipso Christus dicit. Filius hominis tradetur principibus sacerdotum: & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, flagellandum & crucifigendum. Et teste angelo Iesum quęritis crucifixum &c. Tertia conditio smaragdi est, quod immanitate tremoris circundante, custoditur ab hominibus. Nam vt dicit magister vbi supra, & Isidorus libro 16. Hic lapis à gryphis eripitur, & ne possint smaragdi in copia inueniri, gryphorum immanitate visus hominis impeditur. Sic & Christus occultabatur in sepulchro tumulatus quia sepultus. Vbi nota quod gryphi habent corpus leonis, & alas & plumas aquilæ. Quid autem per leonem, nisi Christum intellige, qui est leo de tribu Iuda. Apoca. 5. Quid autem per aquilam quæ teste Iob. 39. In petris manet, nisi sepulchrum Christi in petra excisum designatur? Sic ergo in grypho corpus leonis sub alis aquilę absconditur, ad significandum Christi sepulchrum, vbi verus leo Christus sub alis aquilæ id est lapidei sepulchri fuit absconsus. Ideo in fine articuli dicitur Sepultus.

Cruc.

Isidorus. 16. etymo.

Esa.21.

Luce 23.

1 Petri.2.

Matth. 28.

Mar.16.

Isidorus.

Sepulchrum Christi.

Apoca.5. Iob.39.

Aduocauit cœlum desursum, & terram discernere populum suum.

813. 6.q.1.si omnium.

Iudicium vltimum.

Hic ostenditur quod Christi aduentus ad iudicium, defunctis erit validus, ipsorum suscitando corpora. Vbi notandum est quod vt dicit magister. li.4.di.47. Purgato in fine mundi mundo per ignem, tunc mittet angelos suos, & archangelus Michael in voco tubæ, scilicet, in voce magna & sonora clamabit. d. Surgite mortui, venite ad iudicium. Et tũc surgẽt omnes mortui misterio angelorũ id est virtute data illi tubæ vel voci angelicæ à Deo. Quo facto, angeli congregabunt omnes bonos, q rapiẽtur, Christo veniẽti obuiã i aera,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dextera, Sinistra.

reprobis remanẽtibus in terra. qui terrã dilexerunt. A Et hæc est illa collocatio bonorum à dextris, & malorum à sinistris: quia boni erunt sursum in aera cũ Christo, malis in terra remanẽtibus. Pars. n. sursum per dexterã: qa nobilior inferior autẽ per sinistrã significatur. Et tũc prẽconia bonorũ. s. Esuriui & dedistis mihi &c. & increpationes malorũ proferẽtur s. Esuriui & nõ dedistis mihi mãducare &c. & cõsequẽter vtrorumq; snia. Venite benedicti &c. Ex quibus apparet q̃ in iudicio Xps primò vocabit angelos, vt sua voce mortui resurgant: secundò vocabit terrã s. corpora malorũ & sanctorũ in terrã reuersa vt resurgãt cũ animabus suis & veniãt ad iudicium. Angeli aũt qa cẽlestes, significãtur per cẽlũ. Corpora autẽ mortuorũ, per terrã. Et hęc oĩa notãs psal. d. *Aduocauit cælũ de sursũ*. i. vocabit sãctos angelos q̃ bus dabit officiũ tubæ, ad cuius vocẽ mortui resurgãt. Deinde vocabit terrã. i. corpora defunctorũ, vt s. virtute dictæ tubæ resurgãt. Et hoc totũ erit *discernere populũ suũ*. i. vt discernat & separet populũ suũ. s. bonos à malis, vt. s. bonos beatificet, & dãnet malos. Sed hic insurgit dubiũ: quia vt hic dicitur, Christus *vocabit terrã*. i. corpora nostra defuncta ad resurrectionẽ solum in fine mundi: ideo cũ Christi resurrectio sit forma nostræ resurrectiõis: quęret aliquis cũ Christus surrexit statim tertia die post mortem: quare nostra resurrectionẽ tardare voluit vsq; in finẽ? Ad hoc respõdetur q̃ propter tria. Primò ꝓpter meritorũ multiplicationẽ. Resurrectio. n. futura est vnus articulus fidei, quæ si euidẽter statim quilibet mortuus resurgeret, nõ esset meritũ ipsam credere: quia fides nõ habet meritũ, cui humana ratio præbet experimẽtum: vt ait Greg. in homil. Et quia fin magistrum li. 3. di. 32. Fides est de his quæ nõ vidẽtur: vel quæ nõ habentur per sensum & experiẽtiã. Nec valet dicere q̃ virgo Maria habuerit certã experientiam, se Christum peperisse, saluo virginitatis sigillo; huius tamen veram fidem habuit sicut de articulo fidei, q̃ est q̃ Christus natus ẽ ex Maria virgine. Consimiliter Petrus vidit experimentaliter Christum pati & tũ articuli passionis & mortis habuit fidẽ. Ad ista duo Ad primum dico, q̃ virgo Maria non habuit fidem in hoc quòd sciebat se virginem peperisse: sed in hoc quòd credebat se peperisse Deum & hominẽ: de hoc autem experientiam non habuit, sed fidem. Consimiliter dico quòd Petrus non habuit fidem, in hoc quòd hominẽ Christum credebat in cruce pati, quem videbat, sed in hoc quòd illum hominem credit esse Deum, quod non videbat. Secundò nostrã distulit resurrectionẽ. propter suffragiorum multiplicationem. Si enim mortui statim resurgerent, suffragia pro ipsis opus non haberent. Et sic nõ solum defuncti multa adiutoria perderent, sed etiam viui facientes pro mortuis suffragia multa merita omitterent, quæ non omittunt. Tertiò propter hæreticorum extirpationem. Quoniam si mortui statim resurgerent non deessent hæretici qui dicerent resurrectionem esse virtute naturali: sicut est natiuitas. Et quòd sicut corpora cœlestia conferunt ad natiuitatem: sic & ad resurrectionem. Et sicut natiuitas nostra nõ est virtute natiuitatis Christi, sic & resurrectio nostra non esset virtute resurrectionis Christi: quæ falsa sunt & hæretica. Omnes ergo tales errores volens Christus extirpare, dignum duxit vsque ad diem vltimum terram nostram per resurrectionem vocare.

Quæstio Resurrectio.

Gregorius.

814 Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.

Hic cõsequenter ostendit quòd aduentus Christi ad iudicium bonis erit delectabilis & placidus, quia tunc cũ Christo in aĩa & corpore vnẽt simul vbi notãdum est quòd in anti qua lege plura erant sacrificia, vt pura agnorum, aretum, & vitulorum: ex eo quòd nullum illorũ erat perfectum. Si enim vnum esset perfectum & sufficiẽs frustra multiplicarẽtur. Sicut dicim⁹ qd fili⁹ in diuinis nõ põt multiplicari: q̃uis tantã virtutẽ intelligentiæ habeat filius sicut pater: quia tantæ perfectionis est ipse vnicus Dei filius, quòd in se cõtinet perfectionẽ omnẽ cuiuslibet possibilis filiationis. In nouo autẽ testamento vnicum solum est sacrificium. s. Eucharistię. Et quia est perfectissimum oẽm pfectionẽ cõtinens ideo multiplicari nõ põt. Et vnicum sacrificium fide tenuerunt etiã patres antiqui testamẽti, sciẽtes oĩa sacrificia antiqua ad istud ordinari tanquã diuersæ figuræ ad vnum figuratum. Hic ergo per testamentum in singulari accipe sacrificium vnicum eucharistiæ noui testamẽti: de quo dixit Christus. Hic est sanguis meus noui testamenti. Istud sacrificium ordinauerunt sancti patres tã antiqui, quã noui testamẽti: quia ipsum extulerunt sup oĩa sacrificia. Vel etiã: quia etti Christus hoc sacrificiũ ordinauit, quantum ad illud qd eo est essentiale, tñ sancti patres ad eius decorẽ & solennitatẽ multa circa illud fienda ordinauerunt, vt est de ordine missę, de tõsura, de vestibus sacerdotalibus, de consecratione altaris, & huiusmodi. Psalmista ergo futura prævidens quasi presentia, ad angelos loquẽs, ipsos hortatur vt oĩs sactos de omnibus mundi locis cõgregent, & Christo in iudicio adducant, cum ipso in perpetuum regnaturos. Et hoc est qd angelis loquens dicit. *Congregate*. i. cõgregabitis illi. s. Christo *sanctos eius*. Et quos sanctos. Sequitur. *Qui ordinant testamẽtũ eius super sacrificia* vt dictum est. Vbi sciendum quòd cõgregatio sanctorũ in die iudicij fiet p̃ ministros angelos. i. ipsorum ministerio. Sic. n. de ista cõgregatione dixit Christus. Videbunt filium hominis venientem in nubibus cęli. s. ad iudiciũ & mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & cõgregabunt electos eius à quatuor vẽtis à summis cõlorum vsq; ad terminos eorum. Ex quibus apparet quòd sicut Christi aduentus malis erit timidus, vt dictũ est versic. 8 12. Sic per oppositum iustis erit placidus: quia cum Christo cõgregabuntur, vt cum ipso regnent in ꝑpetuũ. Tunc. n. nõ solum gaudebit iustus de Christi cõsortio, de visione Dei, de securitate felicitatis, sed etiam de damnatione malorum: quia lætabitur iustus cum viderit vindictam.

Sacrificium.

Et annunciabunt cęli iustitiam eius quoniam Deus iudex est.

Hic ostendit psalmista quòd antequam prædicta de die iudicij eueniant, omnia erunt per apostolos & sanctos prædicatores mundo annunciata. q. d. Iustitiam Christi quam in iudicio exercebit bonos præmiando & damnando malos, cœli. i. apostoli & alij p̃dicatores mundo annunciabunt, ostẽdẽtes quòd Deus iudex est. Et hoc iam adimpletum videmus: qa cœli annunciauerunt nobis iustitiã Dei. s. quòd quidam erunt ad dexterã, & quidã ad sinistrã, nullum

nullũ granum tunc erit cũ palea, & si nũc maneãt A miratiuè de tanto ordine cælorum, quo suo motori odediunt, dicitur. Nũquid nosti ordinem cœli. &c. Sic consormiter sancti apostoli & doctores per virtutem obedientiæ à primo motore mouentur faciliter, plus Deo obedire curantes quã hominib. d. Obedire oportet magis Deo, quam hominibus Isti sunt cœli intellectuales, qui domini intelligentes voluntatẽ eidẽ in omnib. famulantur, de quib⁹ psalm. Fecit cœlos iu intellectu, quos mirabiliter Deus ornauit. Iob. 26. Spiritus eius ornauit cœlos Isti ergo sunt cœli qui iustitiã Christi iudicis mundo annũciauerũt, de qb. supra psal. 21. *Annũciabũt cœli iustitiã eius* populo q̃ nascetur, quẽ fecit dominus

Iob. 28.

Actuam. 5.

Iob. 26.

Psalm. 21.

Audi populus meus & loquar israel & testificabor tibi, Deus Deus tuus ego sum. 816.

Decouse di, 3.e. vltimo.

Hic consequenter agit de legis euangelicæ datione facta per Christũ. Vt autẽ legẽ nouã ostendat duo describit principaliter. s. latoris nouæ legis diuinitatẽ. Secũdo sacrificij nouę legis subtilitatẽ, ibi. *Non in sacrificiis*. In istis. n. duob. principaliter cõsistit lex euangelica. s. in dignitate legis latoris, per quã probantur omnia esse vera q̃ in ipa cõtinẽtur & in sacrificij nobilitate, qa ad ipsum omnia sacrifi cia antiquę legis reducuntur. Quantũ ergo ad primũ sciendum est, q̃ tãta est dignitas Christi latoris legis, q̃ nõ solũ est verus homo, vt fuit Moyses dator legis antiquę, sed ẽt est verus Deus: q nec falli nec fallere p̃t. Et hanc diuinitatẽ. i. se esse verũ Deũ ipse probauit verbis & factis Verbis. d. Ego & pater vnũ sumus. Factis autẽ, qa faciebat miracula imperatiuè ꝓpria potestate, q̃ nullus alius à Deo facere potest. Si. n. alij sancti miracula faciebãt, nõ autẽ virtute ꝓpria, sed Dei, vnde & Deũ inuocabãt vt illa faceret. Sic ergo dicebãtur alij sancti facere miracula, qa Deus ad ipsorum orationem illa faciebat. Vnde & nũc psal in persona Christi loquens populo israelitico dicit. *Audi populus meus &c. Deus tuus ego sum*. Lex. n. euangelica primò fuit data solum filiis Israel, quibus prędicauit Christus. Vñ dicebat. Nõ sum missus nisi ad oues, q̃ perierunt domus Israel. Si. n. aliquãdo p̃dicauit Samaritanis, tñ ita raro quod quasi ꝓ nihilo reputatur. Et hoc ẽ qd populo suo indeorũ nũc loqtur. d. Audi populus me⁹ quia. s. de te carnem assumpsi. Et loquar tibi Israel, quia ad te principaliter sum missus. Et testificabor tibi per scripturas & p miracula, quid testificabor? hoc. s. *quod Deus tuus ego sum*. Dicat ergo, *audi populus meus*. Vbi notãdum quod propriè loquendo, nomine populi solum boni & iusti intelligũtur, in tãtũ quod mali nũq̃ populũ facere possunt. Nã vt recitat Augustinus secundũ suam Scipionis & Ciceronis populus sic diffinitur. Populus est cætus multitudinis iuris cõsensu & vtilitatis cõmunione sociatus. Ex quib. sequitur quod vbi iustitia nõ est, ibi populus esse nõ potest. Quod sic ibidem deducit Aug. Nã iuris consensus sine iustitia geri nõ potest. Vbi ergo iustitia nõ est, ibi ius esse nõ potest. quod enim iure fit profecto iuste fit, quod autem fit iniustè, nec iure fieri põt. Nõ enim iura dicẽda sunt vel putanda iniqua hominum statuta. Quo circa vbi vera iustitia non est, iuris consensu sociatus cætus hominum non potest esse. Et ideo nec populus iuxta illam Scipionis vel Ciceronis diffinitionem. Ex istis sequitur quod peccatores & mali non faciunt populum, quia in malis non est ve-

Iob. 38.

Actuam. 5.

Psalm. 21.

Matth. 15.

populus.

Augu. 19. de ciui. cap. 21.

ra

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra iustitia. Quoniã vt dicit canõ Iustitia cũ scelerato homine consortium habere non potest. Quod ibidem declarat Augustinus subdens. Quapp vbi homo Deo non seruit, quid in eum putandum est esse iustitiæ, quãdo quidem Deo non seruiens, nullo modo potest iustè animus corpori, aut humana ratio vitijs imperare. Et si in homine tali qui. s. Deo non seruit, non est vera iustitia, proculdubio nec in hominum cœtu qui ex talibus hominib. cõstat. Non est hic ergo ille iuris consensus, qui hominũ multitudinem populum facit. Et infra in principio capituli vigesimi quarti concludit Augustinus, propositum. d. Quapropter vera iustitia est populi, vt secundum suam gratiam ciuitati obedienti, Deus imperet vnus & summus. Et per hoc in omnib. hominib. ad eãdem ciuitatem ptinentib. arq; obedientibus Deo, animꝰ etiam corpori atque ratio vitiis ordine legitimo fideliter imperet. vt quẽadmodũ iustus vnus, ita cœtꝰ populusque iustorum vniat ex fide quæ operatur per dilectionem, qua homo diligit Deum, sicut diligendus est Deus, & proximũ sicut semetipsum. Vbi ergo nõ est ista iustitia, profecto non est cœtus hominum iuris cõsensu & vtilitatis communione sociatus, quod si non est, vtique populꝰ non est, si vera est hæc populi diffinitio Hæc omnia Aug. Ex quib. sequitur, q̃ ꝓpriè loquẽdo populi noie solum boni intelliguntur. Et isto modo loquebatur Petrus gentibus ad fidem conuersis. d. Vos estis genus electum &c. qui aliquando non populus, nũc autẽ populus. Verũ est tamẽ q̃ populꝰ accipitur q̃nque magis largè. Et sic populũ diffinit Aug. d. qd populus est cœtus multitudinis rationalis rerũ quas diligit concordi cõmunione sociatꝰ. Et isto modo impropriè mali etiã populum faciunt, ñ qdẽ Dei, sed magis diaboli. Vnde dicitur. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? Et Matth. 15. Populus hic labiis me honorat, cor aũt eorũ lõgè est à me. Sequendo materiã fundationis ecclesiæ & articulorũ, nunc circa quartũ articulũ restat videre qũo huius quarti articuli. s. passionis & mortis xpi efficacia p quartũ fundamẽtũ. s. smaragdi significatur. Vbi notãdũ qd hic lapis smaragdꝰ multas hẽt proprietates, qb. significat multas vtilitates per xpi passionẽ nobis collatas. Nã vt dicit magister vbi supra. Hẽt iste lapis ex naturę bñficio multas virtutes. Est. n. viroris sui multiplicatiuꝰ. Ex se. n. generat radiũ, quo virore circuncingit aerẽ circumfusum, hẽt corpꝰ speculare ac pspicuũ obiectarũ figurarũ & imaginum ostẽsiuus, diuersarum infirmitatũ est curatiuus, auget opes, in causis dat suasoria verba, visum conseruat. & debilẽ confortat, lasciuos motus compescit reddit memoriã, valet contra illusiones & phãtasmata dæmonum, & tẽpestates sedat. Ex quib. verè elicio, qd iste lapis decẽ hẽt virtutes significãtes decẽ vtilitates xpi passionis. Nã hic lapis radios multiplicat, ꝑlia specificat, languidos sanificat, facundiã clarificat, diuitias amplificat, luxuriã refrigerat oculos illuminat, memoriã fortificat, phantasmata exterminat, turbidos lætificat. Sic & passio xpi cõformiter radios multiplicat, virtutẽ charitatis diffundendo, prelia specificat, nostrũ hostem superãdo, languidos sanificat, nostras culpas remittendo: facundiam clarificat, gratã verba proferendo, diuitias amplificat, cœlũ nobis reserando, lasciuiã refrigerat, carnẽ menti subiugando, oculos illuminat, nobis fidem inspirando, memoriam fortificat, mortem redimendo, phantasmata exterminat tentationes expellendo, turbidos lætificat, captiuos redimendo. Prima virtus huius lapidis est qd suos radios multiplicat. Vnde dicit magister vbi supra, quod hic lapis est viroris sui multiplicatiuus. Ex se enim generat radium, quo cingit aerem circumfusum. Istam virtutem in sua passione consimiliter habuit Christus, virtutem charitatis diffundendo. Tunc enim admodum Smaragdi radios suæ charitatis emisit & multiplicauit, quia ex hoc maximam nobis charitatem ostendit. Rom. 5. Commendat Deus charitatem suam in nobis, quia cum adhuc peccatores essemus, Christꝰ pro nobis mortuus est. Et sicut smaragdus de se emittẽdo radios circunstantem aerem afficit sua viriditate. Sic & Christus in passione populum circunstantem id est sibi per fidem adhærentem sua viriditate conperfit, dum virtute suæ passionis ipsum virore virtutum virescere fecit, quia ipsum à peccatis liberauit & viriditate prædotauit charitatis. Dicente magistro li. 3. dist. 19. Per mortem Christi in nobis cõmendatur eius charitas. i. apparet eximia & commendabilis Dei charitas erga nos in hoc quod filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tãtæ charitatis artha, & nos mouemur accendimurque ad diligendum Deum, quæ tantum fecit pro nobis. Et hanc charitatem nobis insinuat Hiere. d. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Secunda conditio huius lapidis est quod imagines & obiecta repræsentat. Quoniam vt dicit magister, habet hic lapis corpus speculare ac perspicuum, obiectarum figurarum & imaginum ostensiuum. Et hic lapis licet imagines obiectas repræsentet, specialiter tamen antiqui illo vtebantur ad prælia in ipso speculanda. Vnde dicit Isidorus. 16. etymo. quod Nero Cæsar in smaragdo gladiatorũ pugnas præsciebat. Hoc passioni Christi conuenit quæ prælia specificat &c. In hoc enim singulariter potes speculari prælium, quod pro humano genere inter Deum vertebatur & diabolum, quod in Christi cruce fuit terminatum, vbi misericordia & iustitia simul in vnũ conuenerunt, in quo vt tam iustitiæ quam misericordię satisfieret, decreuit Deus vt filius Dei in cruce mortis pœnam pro omnibus toleraret. Vnde pater filio dixisse videtur, illud. 3. Reg. 22. Sume arma scilicet, humanitatis, & ingredere prælium, quod & fecit pro nobis. Tertia conditio lapidis huius est, quod langores sanat. Vnde magister vbi supra dicit, quod est diuersarum infirmitatum curatiuus & inter alios morbos curat caducum. Hoc Christi passioni conuenit, quæ languidos sanificat &c. & maximè curat morbum caducum, scilicet, mortale peccatum, quo anima cadit à Dei gratia ad gehennæ tormenta. Et modum huius sanationis ostendit magister. d. Per mortem Christi à peccato, diabolo, & pœna redempti sumus. Quia vt ait apostolus. In sanguine ipsius iustificati sumus id est à peccatis soluti, à diabolo liberati sumus, qui nos vinculis peccatorum tenebat, hoc ideo, quia per fidẽ mortis huius à peccatis mundamur, vnde apostolus. Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius id est per fidem passionis eius, vt olim aspicien res serpentẽ æneum, in ligno erectum à morsibus serpentum sanabantur. Si ergo recto fidei intuitu in illum aspicimus qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur. id est à peccatis &c. Vnde. 1. Petri. 3. Christus pro nobis mortuus est iustus pro iniustis, vt nos offerret

Augustꝰ.

1. Petri. 2.

Augustꝰ. 15. de ciuitate Dei cap. 24.

Psalmus 2. Matth. 15. smaragdus.

passio Christi.

Rom. 5.

Isidorus. 16.

3. Reg. 22.

Magister. 3. dist. 19.

Rom. 5.

1. Petri. 3.

ret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu &c.

Psal. 17.

Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper

Hic consequenter describit sacrificij nouæ legis sublimitatẽ & dignitatem, quod est sacrificium eucharistiæ summæ laudãdum ac venerandum. Et diuiditur in duas partes. Quia ponitur primò sacrificiorum antiquæ legis terminatio. Secundò sacrificij nouæ legis institutio, ibi. *Immola Deo.* Quantum ad primũ sciendum quod sacrificia antiquæ legis aliquando fuerunt necessaria. s. à tpe quo fuerunt instituta per Moysen diuino præcepto vsq; ad mortem Christi, quando fuit sacrificiũ eucharistiæ institutum, per quod omnia illa terminata fuerunt, pro tempore. n. illo peccatũ fuisset omittere illa. Aliqñ vero fuerunt neutralia. s. à tpe xpi mortis vsque ad nouæ legis publicationem factã p apostolos. Illo. n. medio tempore nõ erãt necessaria, quia iam cessauerant, nec erant mortalia, quia hoies illa offerentes, excusabat ignorantia. Aliqñ aũt fuerunt mortalia spost nouæ legis publicationem. Et sm hoc præsẽs pars diuiditur in duas. Quia primò ponitur tempꝰ in quo fuerunt neutralia. Secundò tps in quo fuerunt mortalia, ibi. *Non accipiam.* Quantum ergo ad primum sciendum q̃ tpe inter xpi passionem & legis euangelicæ promulgationem, quia antiqua sacrificia erant neutralia qui illis vtebãtur & illa obmittebant, nisi aliquod istorum ex contemptu faceret nõ erãt culpabiles. Et quãtũ ad hoc dicit. *Nõ in sacrificiis tuis arguã te.* s. ꝑ tpe illo, nec illa omittẽdo nec illa faciendo: quia vbi non est culpa, ibi non cadit reprehensio. Sed quia illa sacrificia etiã sic neutralia, nõ semper durare debebant. immo lege Xpi publicata & sub pœna peccati erant prohibita & mortifera. Ideo subdit. *Holocausta autẽ tua in conspectu meo sunt semper* id est non semper. In translatione aũt Hieronymi iuxta hebræã veritatem dicitur, *holocausta autẽ tua coram me sunt semper.* Vbi aduertendum quod quando aliqua propositio hypothetica & copulatiua in principio habet negationem, illa vnica negatio deseruit ambabus partibus propositionis, vt cum dicitur. Non dabit Deo placationẽ suam & prætium animæ suæ. Et est sensus. Non dabit Deo placationem suam, & non dabit prætium &c. Similiter & in proposito cum dicitur. *Non in sacrificiis tuis arguam te, & holocausta non sunt.* i. non dnabunt *semper in conspectu meo*, quia, scilicet, facta publicatio legis euangelicæ nullo modo erunt licita, vt dicamus quod illa secunda pars tenet interrogatiuè. quasi dicat. *Holocausta tua erunt semper in cõspectu meo?* supple, non. Vel aliter illa quæ nullo modo sunt ex nobis non possunt esse meritoria, cum omne meritum sit à voluntate & gratia. Illa ergo sacrificia cũ non essent ex nobis de se & ratione operis operati meritoria non erant, sed solum ratione operis operantis, scilicet, deuotionis & fidelitatis offerentium, vnde illa sacrificia non dicebantur nostra, sed mentis deuotio quæ à voluntate est, dicitur nostra, & istud est sacrificiũ Deo placitum. vnde istum textum sic exponit magister. *Non in sacrificiis tuis arguam te.* id est non quæro animalia in sacrificiũ, hæc nolo, sed holocausta tua quę. s. sunt tui iustis semper sunt in conspectu meo, scilicet, & non ad tempus, illa volo, illa mihi placent. Holocausta autem dicit animam totam igne charitatis inflãmatam. vnde & alibi. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Ad huius euidentiam est sciendum quod sacrificium nostrum quod Deo placet est bona operatio, ex amore & Dei gratia procedens. Ad hoc enim Dei templum erat institutum, vt in eo offerretur sacrificium. Et secundum apostolũ. Nos sumus templum Dei. Ergo in hoc tẽplo. s. in nobis ipsis est sacrificium Deo offerendum Eccl. 35. Salutare sacrificium est attendere mandatis domini, & discedere ab iniquitate. Notandum est ergo quod in antiqua lege triplex erat sacrificium, scilicet, hostia pacifica, hostia pro peccato, & holocaustum. Primum sacrificium Deo offerunt, qui Deo offerũt & cõseruant munus innocentię, qui. s. cum Deo sẽ per pacem seruant, quales sunt qui pactũ cũ Deo factũ in baptismo semper custodiũt. Et istud dicitur sacrificiũ iustitię cõseruatæ. Secundũ sacrificiũ Deo offerunt, qui pro peccatis perpetratis rigore pœnitentiæ se affligũt. quod sacrificiũ pœnitẽtiæ magis ad iustitiã pertinet, quã sacrificia legis antiquæ. Quia in antiqua lege in sacrificio pro peccato immolabatur animal, qd nõ peccauerat. Iõ minus iustum videbatur, quod vno peccãte, alius occideretur, sed erat signum quod peccans sic occidi merebatur. Sed in sacrificio pœnitẽtiæ, qui peccat immolatur, dum. s. homo mortificat mẽbra sua per pœnitentiam quib. fuerat vsus ad culpã, & spiritus qui carni consenserat, affligitur cum carne. Iuxta illud psal. 50. Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus. Et istud dicitur sacrificiũ iustitię, quia peccans nõ ex arbitrio suo, sed secundũ arbitriũ sacerdotis sacrificiũ pœnitentiæ agere debet. In cuius signum in veteri lege de hostia pro peccato offerens nihil habebat, sed vnã partem habebat sacerdos, residuũ Deo offerebatur. Tertium sacrificium Deo offerũt qui perfectionẽ legis euangelicę seruant. Dicitur enim holocaustum quasi totum incensum. Et istud erat Deo gratissimum. Vnde in illo sacrificio nihil seruabatur, sed totum Deo offerebatur resolutum per ignem. Sic sacrificant Deo, qui Deo totã vitam suam offerunt: nihil sibi de propria volũtate relinquentes, sicut perfecti religiosi, qui nõ solum præcepta, sed etiam consilia Christi obseruare studentes vt tota vita ipsorum sit spiritualis & tota igne charitatis accendatur. Et hoc est sacrificium iustitiæ perfectæ, de quo dicit Gregorius super Ezechielem. Sunt quidam, qui nihil sibimetipsis reseruant, sed sensum, linguam, cunctamque substantiam, quam perceperant omnipotenti Deo immolant &c. Ista sunt ergo sacrificia Deo accepta, in quibus debitè factis nulla reprehensio cadit, vt dominus cuilibet sic sacrificanti dicat. *Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta &c.*

facrificium.

1. Cor. 6.

Eccle. 35.

Hostia trip. plex.

Psalm. 50.

Holocaustũ.

Grego.

318. 3. q. 7. in gratiam.

Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

Eucharistia sacrificium.

Hic agit de sacrificiis antiquæ legis pro tempore quo fuerunt mortalia. scilicet, post publicationem legis euangelicæ. Vbi notandum quod antiqua sacrificia acceptabat Deus, non ratione animalium quæ offerebantur, sed solum ratione significationis, quia in illis figurabatur verum sacrificiũ corporis Christi. Ideo quia in illis sacrificiis offerentes spiritu sancto inspirati verum Christi sacrificium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficium venerabantur,ideo tali ratione illa Deus ac A
cepterabat,quia ergo sicut aduenientе sole cessat vm
bra,aduemente figurato,cessat figura. Sic aduenié
te vero sacrificio Christi corporis,cessauerũt om-
nia sacrificia antiqua,& ideo Deo amplius accepta
non fuerunt,nec ratione significationis ipsorum:
nec ratione Dei,quia ipsis indigetet. Et ideo duo
facit. Quia primò ostendit ꝙ Deo non sunt ampli⁹
accepta ratione significationis. Secundò quod nec
ratione indigentię Dei vel necessitatis,ibi. *Si esuriе-
ro non dicam tibi*. Quãtum ad primũ notãdum quod
sacrificia antiqua de diuersis rebus fiebãt, quæ om
nia cessauerunt,ſ.de animalib.& de auib. & fructi-
bus terræ. Et duo facit. Quia primò ostẽdit sacrifi-
cium animalium esse finitum. Secũdò sacrificium B
& fructus terræ & auium,ibi. *Cognoui*. Prima diuidi
tur in duas partes. Quia ostendit primò quod in il-
lis nõ habet cõplacentiã. Secundò quod illis nõ ha
bet indigẽtiã,ibi. *Quoniã meæ sunt*. Quãtũ ad primũ
ait. *Nam accipiã de domo tua vitulos &c*. Id est sacrifi
cium vitulorũ vel hircorum.ſ.publicata lege euan
gelica. Illa enim duo animalia maximè Christum
figurabant.ſ.vitulus pp habilitatẽ nutrimenti, Nã
vt dicit magister de proprietatib.rerum,vitulus in-
ter cætera animalia hẽt carnes laudabilis nuttimen
ti,quia est facilis digestionis pp calorẽ & humidum
dominantẽ in illo. Sic & Christus est nobis cibus
perfectissimi nutrimẽti,quoad vitã nutrimur æter
nã. Ioan.6. Caro mea verè est cibus ac. Hircus vero
significat Christũ ratione suæ potestatis. Nã tantæ C
potestatis dicitur esse hirc⁹,quod caliditate sui san-
guinis frangit adamantẽ,q nulla alia re domari po
test. Et sic significat Christũ, qui calore sui sanguи-
nis,i. charitate in suo sanguine exhibita superauit
diabolum,quẽ nullus ali⁹ superare potuit. Si ergo
illa sacrificia facta,per vitulum & hircã figurabant
sacrificiũ corporis Christi, iõ meritò per istud sa-
crificium illa cessare debuerunt. Et hoc est quod di
cit,instituto sacramento eucharistiæ. *Non accipiam
de domo tua vitulos &c*. Magis moraliter. Per vitulũ
& hircum significãtur duo peccata quæ inter cete
ra regnabant in iudæorũ populo.ſ.per vitulum ac-
cipe peccatũ auaritię,& per hircũ peccatũ luxurię
quia est animal inter cætera magis luxuriosũ. Per
vitulum significatur peccatum auaritię. Nã vt ha-
betur Exo.32. Dũ Moyses esset cum Deo in mõte
ad accipiẽdum legẽ,Aarõ remansit inferi⁹ cum po D
pulo. Populus autẽ dixit ipsi Aarõ. Fac nobis Deos
qui præcedant nos,Moysi enim nescimus quid ac-
ciderit. Tunc Aarõ postulauit à populo inaures au
reas,aurũ ipsorũ & argentum, vt ex illis faceret eis
Deos,qđ cum accepisset fecit ex eis vitulum cõfla-
tilẽ,in quo populo fuit occasio idololatriæ, suisq;
successorib.exẽplum idololatrię dedit. Vnde Moy-
ses cum descẽdisset,ex hoc fuit turbatus,quia Aarõ
dixit. Dederunt mihi aurum,& proieci illud in ig-
nẽ,& egressus est hic vitul⁹. Vnde p̃dicta verba ad
ꝓpositũ exponẽs Gualf.dicit. Aurum dederunt mi
hi &c. Mira res,sed tamẽ vera,quod huius idolola-
triæ sacerdos actor extiterit. Audi ergo sacerdos.
Quare aurum tibi datum est?Nõ.n. ex tuo thesau- E
ro habes, patrimonio, vel labore, sed ex oblatione
fidelium. Sed acceptum aurum sacerdos misit in ig-
nem. Et hoc est in auri cõcupiscentiã per auaritiã
hominum corda inflãmare. Ignis enim auaritiæ sig-
nificat ardorẽ,& in hunc ignem à sacerdotib.mit
titur aurum,quorum exẽplis agitur vt ardenter a-
metur. Quæ est enim subuersio maxima populorũ

nónne auaritia sacerdotum? vnde studium hoc &
cura vehementius terrena colendi, immoderatius
incumbendi hmõi luctis agendis, non in solis iam
sectetis oritur,sed foris etiam manifesta operis exe
cutione profertur. Et ideo quia in illo vitulo au-
reo aliis datum est exemplum auaritiæ. Moyses re-
prehendens Aaron sibi dixit. Quid fecit tibi popu- Aaron.
lus iste,vt induceres super eo peccatum? Verumta-
men Aaron in fabricatione huius vituli excusatur
aliqualiter,quia ipsis petentibus ab eo,vt eis face-
ret Deos, ipse studiosè ab eis inaures aureas postu
lauit,vt ex difficultate rei postulatæ,ipsos à suo ma
lo proposito reuocaret. Vnde Rabanus super eodẽ
dicit,quod iubet Aaron aurum sibi dari ab auri⁹
vxorum & filiarum,vt illis faceret Deos,non absur
dè intelligitur difficilia voluisse pręcipere, vt diffi-
cultate præcepti eos ab intentione idololatriæ fa-
cilius reuocaret. Et si dicas,postquã ex hoc non po
tuit eos reuocare,nõ tamen debuit ex dato auro vi
tulum ꝙ idololatria sibi facere. Ad hoc dicitur ꝙ
ipse acceptum aurum nõ proiecit in ignem intẽ-
tione faciendi vitulum, sed potius vt turbatus ex
petitione ipsorum,iocalia ipsorum destrueret. Sed
ex auro illo arte dæmonis vitulus fuit formatus.
Vnde magister in historiis super Exo. dicit. Tradunt
quidam Aaron inaures proiecisse in ignem, sed o-
pere dæmonis cõflatum fuisse caput vituli, quod
tamẽ qñq; vitulum,quãdoq; caput vituli vocatur. Aaron.
Vnde in excusationem sui Aaron dixit Moysi. Proi-
eci illud in ignem, & egressus est vitulus iste. Sic
ergo per vitulum,auaritiam quæ est idolorum ser-
uitus,& per hircum intellige luxuriam,quæ maxi-
mè in domo ecclesiæ Deus detestatur. propter qđ
& nunc dicit. *Non accipiam de domo tua vitulos &c*.

Quoniã meę sunt omnes ferę siluarum, iumenta in montibus & boues. 821

Hic cõsequẽter ostẽdit quod istorum nõ habet
indigentiam.ſ.vt de manu nostra ista accipiat,quia
omnia sunt sua & nõ nostra,q.d.secundũ gl. Quia i-
sta nõ est tua sed mea, cur ergo quęrã à te qđ meũ
est. Vbi notandum ꝙ animalium q̃dam sunt silue-
stria,q̃ nõ possidentur ab homine,q̃ sunt indomita
Et ista notat.d. *Quoniã meæ sunt omnes ferę*. Quædam
vero sunt domita,q̃ ab homine possidentur & nu-
triuntur,vt boues,eq,& oues. Et ista notat.d. *Iumẽ
ta in mõtib & boues*. Sub istis duobus generibus cæ
tera omnia includens animalia. 822

Cognoui omnia volatilia cęli,& pulchritudo agri mecum est. 823

Hic consequenter ostendit cessasse sacrificium
qđ fiebat antiquit⁹ ex auib.& fructib.terræ. Fiebant
enim aliqua sacrificia de auib.vt de turturib. & pas
serib & aliqua de fructib.terræ. Et omnia cessauе-
runt sicut sacrificium animaliũ,& eisdẽ rationibus
vt supra. Notat ergo primum cum dicit. *Cognoui om
nia volatilia cæli*. Ac si dicat. Omnia sunt mea non
tua,q̃ cognoui ab æterno,quod nullus hominum
fecit.ſ.quæ & quot sunt. Notat secundum.d. *Et pul-
chritudo agri mecum est*.i. vberras omnium ex terra
nascentium,*mecũ est*.i.mihi seruit,vel *mecum est*, qa
ego vbiq; sum. Vnde ptopheta. Cœlum & terram
ego impleo. Vel *mecum* est,quia apud me nihil prę-
teriit,nihil futurũ est,eum illo sunt omnia. Et hic
notãdum ꝙ Dei cognitio accipitur dupliciter,quia
est quædam Dei cognitio simplicis notitiæ, & sic
omnia cognoscit bona & mala. Dan.13. Deus æter-

næ,qui absc̃ditorũ es cognitor,tu nosti omnia,an A
requã fiant. Quædam vero dicitur cognitio appro-
bationis & cõplacentiæ,& sic solum bonos & bo-
na cognoscit,sed nõ malos nec mala, quia non ap-
probat illa. Sic enim populo gentili, quem non ap-
probabat,dicit. Populus,quẽ non cognoui,seruiuit
mihi.i.seruiet. Ad propositum ergo omnia illa sa-
crificia quæ fiebant de animalibus auibus & fructi
bus terræ,ante institutionem veri sacramenti, co-
gnoscebat etiam approbatiuè. Instituto autem ve-
ro sacrificio,illa non approbat,licet cognoscat. Et
hoc est quod dicit. *Cognoui omnia &c*. ſ. approbaui
de præterito,nunc autem non approbo. Quæ præ-
terito se tenet ex parte nostra, non Dei.

Si esuriero nõ dicam tibi,meus est enim orbis terræ & plenitudoeius. B

Postquam ostendit quod illa sacrificia amplius
Deo non sunt accepta ratione significationis, hic
ostendit quod sibi non sunt accepta ratione suæ ne
cessitatis. Vbi notandum quod nullius boni creati
Deus habet indigentiam,quia essentia sua eminen
ter & excellentissimè omnia creata & creãda,ac pos
sibilia & non creanda continet. propter quod psal-
mista.d.psal.15. Bonorum meorum non indiges. Et
hoc est quod hic dicit. *Si esuriero non dicam tibi* q.d.
Si ita esset quod esurirem(quod tamen est impossi
bile)non oporteret quod aliquid à creatura peterẽ,
cum omnia potestati meæ sint subdita, *quia meus
est orbis terræ & plenitudo eius*. psalm.23. Domini est
terra & plenitudo eius orbis terrarum &c. Sed di- C
ces. Nunquid Deus esuriit & petiit manducare? E-
suriui & dedistis mihi &c. Nunquid sitiuit & petiit
bibere. Dixit Samaritanæ. Da mihi bibere? Respon-
deo,quod esuriuit Deus,non in se,sed in assumpta
humanitate. Vnde quod in se esurire non possit se-
quitur dicens.

Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum, potabo? 822

Quasi dicat.nõ. Vel magis moraliter. Per taurum
quod est animal indomitum, intellige superbos.
Per hircos autem quod est animal fœtidum & luxu
riosum,luxuriosos. Istos non comedit Deus, quia D
tales non approbat,non sibi incorporat. Nam il-
lud quod manducamus & bibimus nobis incorpo
tamus. Sic spiritualiter illos manducat Deus & bi
bit quos sibi per approbationem & dilectionem
incorporat,& facit membra corporis sui,& per op
positum illos non manducat neque bibit, quos si-
bi per dilectionem non incorporat nec approbat.

Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. 823

Reprobatis sacrificiis veteris legis,hic commen
datur nouæ legis sacrificium.ſ.eucharistiæ. Et duo
facit. Quia primò nobis imponit eius immolatio- E
nem. Secundò ostendit eius vtilitatem,ibi. *Et inuoca
me*. Circa primum sciendum quod sacer componi-
tur cum facio.cis.& inde sacrificio.cas.i.sacrum fa-
cere. Et inde sacrificium, id est,sacrum factum. Vo
catur ergo meritò eucharistia sacrificium, quia
panis fit verum Christi corpus quod est sacrum,&
vinum fit sanguis Christi. Vocatur etiam sacrificiũ
laudis quantum est ex parte sua,quia dignum om-

ni laude,immo maius omni laude. Et quantum est
etiam ex parte nostra,quia præ omnib. aliis sacrifi-
ciis cum maiorib.laudib.offertur. pp quod dicitur
Nihil in sacrificiis diuinis mai⁹ potest esse,quã cor- Decãse.dist.2.
pus & sanguis dñi nostri Iesu Christi. Nec vlla o- nihil.
blatio potior est,sed hæc omnes præcellit. Quæ pu
ra conscientia dño offerenda est,& pura mente su-
tinenda,atq; ab omnib.venerãda, & sicut potior est
cæteris, ita cęteris potius extolli & venerari debet
Itẽ notandum quod hoc sacrificium dupliciter im
molatur.ſ.quando per sacerdotẽ sacramentũ cõse-
ceratur,& qñ iã cõsecratum sumitur, solis sacerdoti
bus primum cõuenit,secundũ aũt & cæteris. Ratio
ne primi vocatur sacrificiũ,sed rõne secũdi dicitur
holocaustũ quia per primũ fit sacrum,per secundũ
autem totum cor hominis accenditur & inflamma-
tur igne diuini amoris. In vitis.n.patrum legitur de
quodam episcopo sctõ,qui dũ accederent fideles ad
perceptionem huius sacramenti, vidit cõscientias
accedẽtiũ. Vidit ergo bonos quosdam,qui dum ac-
cederent & corpus Christi reciperẽt, exurebat eos
& incendebat. Alij autem sicut lumen efficiebãtur
in se,& corpus Christi per os ingressum totum cor
pus eius illustrabat. Et ideo de hoc sacrificio dicit
Damascenus. Diuinum carbonem sumamus,& par Damasc.
ticipatione diuini ignis deificemur. Vnde deutero, Deute.4.
4.dicitur. Deus noster ignis cõsumẽs est. Et hæc be
nè in carbone denotantur. Nã carbo dicitur ignis
in materia terrestri. Ignis autem Deus est, natura
vero humana fm carnem terra est. Sic ergo Deus
in carne est quasi carbo. Qui ergo vult iflammari
amore diuino,hunc sibi carbonem frequẽter appli
cet. Et hoc est quod dicit. *Immola Deo sacrificiũ lau-
dis*. Sed attende quid prius facere debeas. Vnde sub
dit. *Et redde altissimo vota tua* ſ. quę promisisti in ba-
ptismo,q.d. sine obseruatione votorum,i.in baptis-
mo ꝓmissorum,hoc sacrificium dignè imolari non
põt sed magis ad iudicium sumitur quam ad vitã.
Vnde Ione.2.dicitur. Ego in voce laudis imolabo ti Ione.
bi. Et modum subdit dicens. Quæcunque voui red
dam pro salute mea domino.

Et inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. 824

Hic ponitur vtilitas dignè immolantis,quia in
omni tribulatione adiuuatur à dño.q.d. Si immola
neris sacrificium laudis (& hoc soluendo vota tua
domino)tunc securè *inuoca me in die tribulationis*.ſci
licet,aduersitatis vel tẽtationis,*& eruam te*,scilicet,
à tribulatione,ecce prẽmium immolationis. *Et sic
honorificabis me*. quia dignè sumens eucharistiam, Eucharistia.
Deum honorat. Sic enim dicitur infra. Sacrificium Quæstio.
laudis honorificabit me. Sed hic est dubiũ, in quã
immolatione magis quis meretur,vel dignè sacrifi
cando,vel dignè immolando. Ad hoc dico quod sa
crificando. Sic etiam per oppositum magis quis
peccat indignè sacrificando, quam indignè com-
municando,quod patet ex tribus. Primò ratione
maioris potestatis qua Christi corpus cõsecratur.
sicut enim altior gradus causa est maioris demeriti
sic & meriti si qs illo dignè vtatur. Nulli ãt dubiũ
quod maior est potestas in consecratione, quæ so-
lum competit sacerdotibus, quam in communica
tione quæ omnibus tam viris quam mulieribus
conuenit. Secundò ratione maioris dignitatis qua
ipse Christus præsentatur,quia sacerdos in confe-

cratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatione gerit persoñ xpi,in cõmunicatione autẽ A pœnam hominis.Ideo sicut plus peccat indignè agendo primum actum quam secundum,consimiliter digne agẽdo magis meretur.Tertiò ratione maioris vnitatis,qua Christi spõsæ magis cõformatur quoniam consuetudo est ecclesiæ Christi sponsæ quòd maiorẽ Christo exhibet reuerentiã in actu cõsecratiõis quã cõicationis: ergo sicut indignè cõsecrans sibi magis disformatur,quam indigè cõmunicans,sic per oppositum digne cõsecrans sibi magis conformatur,& per cõsequens magis meretur.

Smaragdus. passio Christi.

Sequendo materiam fundamentorum ecclesiæ.i.articulorum:nunc videre restat alias vtilitates mortis Christi per quartum lapidem (scilicet smaragdum)figuratas.Quarta enim conditio huius lapidis est,quòd facundiã clarificat: vnde magister vbi B supra dicit,quòd hic lapis in causis dat persuasoria verba. Hoc autem excellenter Christi passioni cõuenit,quæ facũdiam clarificat,grata verba proferendo. Arbor enim crucis stola fuit Christi, in qua suam doctrinam ad breuem formam verborũ reduxit,in qua nũc vt Deus,nũc vt hõ grate loquebatur.Vnde Bernard.in de verbis Christi in cruce

Bernard. Crux Christi verba Christi in cruce.

dictis,ait.Itaq; ex illa cathedra crucis quoddã Deuteronomium dictarum est,in qua recapitulans breuiter quę multa prolixitate dicta fuerant,satagit simul magister bonus facere & docere & exẽplo cõfirmare doctrinam.Ne tã veritatis præceptor esset q̃ testis,modo vltimo loquitur qui pauloante ad Pilati & Herodis inquisitiones conticuit,curiositaté & fastum tumentiũ hominũ aspernatus, pauperes spiritu edocet de patibulo. Ibiq; stilum religionis iterũ instruẽs pauca proponit capitula in quib.affectum charitatis intimat,& zeli sancti imitationem cõmendat.Non possunt impedire tormenta doctrinam.Seipsum igitur modo hominem exhibet,modo Deum,modo omnipotentem,modo infirmum, modo supplicat,modo se dicit derelictum,modo latroni promittit paradisum,hæc Bernard.Hoc autẽ clarius patet si cõsideres facundiam septem verborum quæ in cruce protulit, quæ nobis victoriam contra septem peccata mortalia præstant. Primum

Nota victoriam septem verborũ à Christo in cruce prolatorum cõtra septem peccata mortalia.

fuit charitatis & concordiæ contra inuidiam, dicens.Pater dimitte illis,&c Secundum largitatis & misericordiæ contra auaritiam,dicens latroni.Hodie mecum eris in paradiso. Tertium puritatis & munditiæ contra luxuriam, dum matrem virginẽ virgini cõmendauit,dicens. Mulier ecce filius tuus D &c.Quartum humilitatis & patientiæ contra superbiam,dicens.Heli heli lamazabatani.&c.Quintum fuit asperitatis pœnitentiæ,dicens. Sitio,&c. Sextum fuit operositatis & obedientiæ contra acidiam, dicens. Consummatum est. Septimum fuit æquitatis & iustitiæ contra iracundiam,dicens.Pater in manus tuas,&c.Et ideo hanc mirabilem loquendi crucis facundiam admirans apostolus dicit,Accessistis ad Iesum,& sanguinis Christi aspersionem melius loquentem quàm sanguinis Abel,

Hebræ.12.

videte ne recusetis Deum loquentem. Quinta conditio smaragdi est,quòd diuitias multiplicat. Vnde vbi supra dicens magister.Hic lapis auget opes. Sie & Christi passio diuitias amplificat,cœlum iustis referando, quoniam per hanc passionem non solum peccatorum nobis relaxantur merita, sed etiam æternas diuitias cœlum aperiendo,vt ostendit magister lib. 3. dist. 18.dicens.Decreuerat enim Deus propter primum peccatum nullum intromitti hominem ad gloriam, nisi in vno homine tanta existeret humilitas,quę omnib.suis sufficere posset sicut in primo homine tãta fuit superbia,q̃ omnib. suis nocuit.Non est autem inuẽtus inter homines aliquis, quo illud posset impleri, nisi leo de tribu Iuda,&c. Vnde & hanc passionem nobis cõtulisse *Hebræ.2.* gloriæ diuitias prædicat apostolus,d.Videmus Iesum per passionem mortis gloria & honore coronatum,vt gratia Dei pro omnib.gustaret mortem. Sexta cõditio Smaragdi est, q̃ luxuriam refrigerat *Cassiod.* Vnde magister vbi supra,dicit q̃ lasciuos motus cõpescit, vnde hic lapis coitum non valet sustinere. *Albertus.* Vnde dicit Albertus lib.2.de mineralibus. Expertum est temporibus nostris,quòd hic lapis smaragdus,si vere bonus est,non sustinet coitum. Vnde rex Vngariæ Bella,qui noitris temporibus regnat, in coitu cum vxore sua lapidem hunc in digito habuit, & propter coitum in tres partes fractus est. Et ideo probabile est quod quidam dicunt, quòd hic lapis gestantem se ad castitatem inclinat. Hoc passioni Christi congruit,qui in sua passione asperitate maxima carnem à carnalibus voluptatibus abdicat, nos exemplo suo admonens omnis luxuriæ fugere voluptatem. Sic enim vt dicitur. 1. Petri 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit,&c.

1.Petri.2.

825

Peccatori autem dixit Deus, quare C tu enarras iustitias meas, & assumis te stamentum meum per os tuum?

3.q.7.dilectissimo.

Hic cõsequenter agitur de præsũptione peccatorũ,& ipsorum increpatione.Quia statim dictũ est, q̃ Deus quærit sacrificiũ laudis.f. in quo & per qd Deus laudetur,d.Immola Deo sacrificiũ laudis. Ió ne putet peccator hanc sibi imperari, prohibet ne linguã præsumat laudare cui obuiat cõscientia,hoc tamen nõ interdicitur iã conuersis ad pœnitẽtiam, quia iã peccatores nõ sunt,sed in malo perseuerãtibus.Ista ergo pars diuiditur in partes tres.Quia primò ponit peccatorũ increpationẽ.Secũdò peccatũ distinctionẽ,ibi.*Tu vero odisti.* Tertiò infert intẽtã cõclusionem,ibi.*Intelligite.* Quãtum ad primum sciẽdum,q̃ verbum Dei cũ sumina reuerẽtia est audiẽdum,vt ostẽdit Aug.& habetur.1.q.1.Interrogo D vos fratres &c.Cũ ergo non sit minoris dignitatis verbum domini aliis prædicare,quam ipsum ab alio audire,sed maioris.Sequitur quod ad tantam ipsius reuerẽtiam obligatur prædicator diuini verbi, quantam auditor & plus.Et ideo si auditor peccat negligenter audiens,quantò fortior prædicator im mundus?Vnde tales increpat hic, cuilibet talium dicens.*Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas &c.* Et attende quod per iustitias intelligit legem euangelicam, quæ animam iustificat a peccato, sed per testamentum legem antiquam Præponit autem iustitiam testamento, quia euangelium dignius est antiqua lege.Sed hic oritur dubium,Vtrum prædicator malę vitæ sit prohibendus E à publica prædicatione,& consimiliter à publica lectione verbi Dei in ecclesia.Et videtur quod non, quia à bono opere nullus est prohibendus,sed prædicare publicè & legere verbum Dei, sunt bona opera,ergo ab illis nullus debet prohiberi.Ad oppositum videtur præsens noster textus dicens.*Peccatori autem dixit Deus &c.* Respondeo. Dicunt aliqui quod

Peccatori. Verba Dei.

Quæstio. Prædicatio.

quòd opera sunt in triplici differentia. quædam A sunt meriti,vt opera misericordiæ & pœnitentię, quædam sunt remedij : vt sumptio eucharistiæ. quædam sunt dignitatis : vt prædicare legere vel regere. A primis nullus debet prohiberi quantumcunque malus:quia & si in peccato facta nõ sunt meritoria:sunt tamẽ dispositiua ad grariam. A secundis malis sunt prohibendi : quia talibus non remedium conferent : sed damnationem. A tertiis si sunt in notorio peccato:sunt arcendi ne scandalizetur populus. si autem peccatum ipsorum sit occultum, non sunt arcendi propter vtilitatem audientium. Quamuis huic vnum sit clarum,scilicet quòd quilibet irreuerenter tractans verbum Dei,grauiter peccat : tamen dubium est, scilicet quòd esset existenti in peccato vel malæ B vitæ minus malum vel maius peccatum:an prædicare, vel à prædicatione cessare. Et ad hoc declarandum respondet magister Gerardus tertio quolibeto suo, multiplicem ponens distinctionem. Prima,tali prædicatori aut prædicare sibi incumbit ex officio suo. vt puta quia est episcopus vel curatus,& sic ex officio sibi incumbit in ecclesia sua verbum Dei prædicare : alibi autem non.vel hoc sibi competit ex priuilegio vel commissione illius,cui incumbit ex officio : tunc enim potest:sed non obligatur.Iten distinguẽdum est de peccato suo:aut est populo cui debet prædicare publicum & notorium, aut occultum & secretum.Item distinguendum ex parte audientium:quia aut indigẽt & sunt dispositi ad audiendum:aut non indigent, vel non sunt dispositi ad audiendum.Et secundũ ista variè ponuntur conclusiones.Prima conclusio,quòd si tali malæ vitæ non incumbit prædicare ex officio:quòd tunc minus peccatum est illi tacere q̃ prædicare:probatur quia talis ex præsumptione magis,videreturprædicare quia ad hoc nõ obligatur, sed potest:& sic si omittat,non peccat ex hoc.Si vero faciat,peccat: quia Dei verbum irreuerenter pertractat. Vnde *Greg.23. moral.cap.6.* Greg.ait.Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita:vt viuendo impleant,quod suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur : quando vox opere non adiuuatur.Hinc etiam per Psal.dicitur *Psal.49.* *Peccatori autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam: & proiecisti sermones meos retrorsum* Sermones etenim Dei prædicator post se proiicit : cum hoc quod dicit facere contemnit. Quomodo autem dictis eius alter obediat : dum ipse respuit opere quod prædicat voce:& dissimulat audire q̃ narrat?&c.Talibus enim ait apostolus.Qui alium doces:teipsum nõ doces,qui prædicas non furandum ipse furaris?&c. Secunda conclusio est,quòd si tali prædicare incumbit ex officio:& peccatum eius sit publicum,quòd grauius peccat ptædicando, quàm tacendo. Probatur : quia ex tali actu magis scandalizatur populus,quàm informetur. Et talibus dicit Hieronymus in epistola ad Nepotianum.Non conuenit opera tua sermonem tuum:ne tu cum in ecclesia prædicaueris, tacitus quilibet audiens dicat.Cur ergo quæ dicis ipse non facis? Delicatus est magister:qui pleno vẽtre de ieiuniis disputat. Nam & latro accusare auaritiam potest. Sacerdotis Christi os cum mente concordet:vt quòd verbis prædicat:ipse prius obseruator existat.Et confirmatur:quia cum plus & efficacius exempla mouent & inducant videntes, quàm verba audientes,talis sua mala vita plus videntes prouocabat ad malum,quàm audientes ad bonum.Et si dicas talis ex officio prædicare tenetur : ergo si omittat peccabit. & per te si prædicet, peccabit:ergo cogitur ad peccatum. Respondeo quòd non cogitur,sicut verbi gratia.Quilibet tenetur communicare semel in anno sub pœna peccati mortalis: quęro ergo de publico vsurario:aut communicabit,& sic peccabit,quia indignè: aut nõ communicabit,& sic peccabit,quia inobediens ecclesiæ ergo ad peccandũ cogitur. Certum est quòd nõ, quia vsuras potest restituere & pœnitere. Similiter dico in proposito. Tertia conclusio est,quòd si peccatum talis qui ex officio ad prædicationẽ B tenetur,sit occultum:tunc minus peccabit prædicando quàm tacendo:quia ex hoc scandalum nullum sequitur : & officiũ implet ad quod tenetur: licet non eodem modo quo tenetur.Ex prædictis ergo apparet,quòd quilibet aliis prædicans bona,quæ ipse non perficit, peccat.propter quod dicebat apostolus. Non enim audeo loqui aliquid *Rom.15.* eorum:quæ per me non efficit Christus.

Tu vero odisti disciplinam: & pro- 826
iecisti sermones meos retrorsum.

Hic consequenter ponit peccatorũ distinctionem:quæ maximè officium impediunt prædicationis. Et ista sunt quinque quæ hic ponuntur. Primum præsumptionis & superbiæ in principio. Secũdũ elationis & iactantię:ibi. *Si videbas furem.* Tertium est detractionis & malitiæ:ibi. *Os tuum.* Quartum est infectionis & nequitiæ : ibi. *Sedens.* Quintum est abnegationis diuinæ iustitiæ : ibi. *Existimasti.* Quantum ad primum sciendum quòd magna est præsumptionis superbia, Deo nolle subiici, & Deum spernere:spernit autẽ Deum & Dei subiici recusat,omnis qui mandatis eius contradicit.Et hoc peccatum notãs dicit. *Tu vero odisti disciplinam.* Vbi notandum quòd disciplina *Disciplina. Compunctio. Contritio. Pœnitentia.* multipliciter accipitur.Vide supra versu. 236.Hic autem accipitur pro cõtritione vel compunctione.Nam disciplina secundum catholicon dicitur à displiceo.ces. Contritio autem & compunctio facit cũ puncto displicere commissa peccata.Hęc D autem disciplina quatuor modis contingit: vt ostendit Gregor.super illo verbo Iob.33.Erudiens *Gregor.23.* eos instruit disciplina. Erudiens inquit eos in- *moral.cap.21.* struit disciplina:quia consideranti menti & se per pœnitentiam laceranti:quasi quędam plagę sunt percussionis lamẽta compunctionis. Vnde compunctionem non incongrue disciplinam vocat. Quatuor quippe sunt qualitates quibus iusti animæ in disciplina vel compunctione vehementer afficitur. Cum aut malorum suorum reminiscitur considerans vbi fuit. Aut iudiciorum dei sẽ tentiam metuens:& secum quærens cogitat vbi erit. Aut cum mala vitæ præsentis solerter attendens,mœrens considerat vbi est. Aut cum bona supernæ patriæ cõtemplatur: quæ quia necdum E adipiscitur lugens conspicit, vbi non est.Malorũ suorum Paulus meminerat:& ex eis se in quibus fuerat affligebat, cum diceret. Non sum dignus vocari apostolus : quia persequutus sum ecclesiã dei.Rursus diuinum iudicium subtiliter pensans: in futuro malè esse metuebat:dicens.Castigo cor- *1.Corin.9.* pus meum:& in seruitutem redigo:ne forte cum aliis prędicauero &c.Rursus mala præsentis vitę

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Corin 5. Rom. 7. 2. Col. 13.

pensabat cum diceret. Dum sumus in corpore pe A
regrinamur à domino. Infœlix homo, quis me li-
berabit de corpore &c. & rursus bona æter-
næ patriæ considerabat, dicēs. Videmus nunc per
speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciē
&c. Ex quibus apparet q̄ ille odit disciplinā qui
prædicta quatuor non considerat, vt contritionē
de suis habeat peccatis, quòd maximè in prædica
tore est detestandum, qui alios ad contritionem
ducere conatur. Et de istis dicitur Hiere. 5. quòd
renuerunt accipere disciplinam, non consideran
tes quod dicitur Sap. 3. Qui abiicit disciplinam,
infœlix est. *Et proiecisti sermones meos retrorsum.* V-
bi glo. quasi dicat. Quæ dicis post te ponis, ne vi
deas, s. ne dicas te non fecisse. Et sic istud proiice-
re sermones Dei retrorsum, est quasi quoddam B
velle ignorare. Grego. autem dicit vt supra lib. 19
mor. c. 6. Sermones enim Dei prædicator post se
proiicit, cum hoc quod dicit facere contemnit.
Quod omnia procedunt ex peccato præsump-
tionis & superbiæ.

Hiere. 5. Sap. 3.

Greg. lib. 19. mo. c. 6.

827 6. q. 1. ex me-rito. Fur.

Si videbas furem, currebas cū eo, & cum adulteris portionē tuā ponebas.

Hic consequenter ponitur peccatum elationis
& iactantiæ. Vbi notandum quòd ille propriè fur
dicitur: qui bona rapit aliena. Et quia hoc à prin-
cipio diabolus facere studuit, dum Dei gloriam
sibi vsurpare voluit: ideo ipse propriè fur nuncu-
patur, de quo ait Christus Ioan. 10. Fur non venit
nisi vt mactet, furetur, & perdat. Cōsimiliter fur
vocatur prædicator qui de sua prædicatione glo C
riam sibi & non Deo quærit. Exemplo diaboli
primi furis. Est ergo sensus. *Si videbas furem*, id est
diabolum qui Dei gloriam vsurpare conatus est:
tu cum eo currebas, scilicet consimiliter Dei glo
riam tibi quærēdo. Vnde merito tales hypocritæ
propriè quærentes laudem cū primo fure curre-
re: immo & ipsi fures dicuntur. Præda quippe vel
furtum dicitur, cum auferuntur aliena: omnis au-
tem qui ex bono opere laudē sibi quærit, alienū
profectò est quod rollit. Et hoc idē sub aliis verbis
exprimit, dicens. *Et cum adulteris portionem tuam*
ponebas. Adulter enim dicitur omnis ille prædica
tor: qui ex prædicatione non fructū sed propriam
gloriam quærit. Quod ostendens Greg. 16. mora.
c. 22. ait. Paulus ait, Non sicut plurimi adulteran-
tes verbum Dei. Adulter namque in carnali coi-
tu non prolem, sed voluptatem quærit. Ideo per-
uersus quisque prædicator vanæ gloriæ seruiens,
rectè adulterare verbum Dei dicitur: quia pet sa-
cra eloquia, non Deo filios generare, sed suam
scientiam desiderat ostendere: quem enim libido
glorię ad loquendū trahit voluptari magis quàm
generationi operam impēdit. Cum adulteris er-
go prædicator portionem suam ponit: qui ex
prædicatione gloriam Deo debitam, appropria-
828 re sibi quærit.

Adulter.

Greg. 16. mor. c. 22.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Hic cōsequenter ponitur peccatū detractionis. E
Detractio enim ex abundanti malitia procedit.
Nam detrahere est verbis alterius famā diminue-
re. Vnde detractio est malitia oris procedens à do
lositate cordis. Vnde istud peccatū ponens dicit
Os tuum abundauit malitia &c. Hic enim accipitur
os pro corde: ex cuius malitia consequenter lin-
gua exterior concinnat dolōs & detractiones. vn-
de Iob. 15. Docuit iniquitas os tuum. Hic notan-
dum vtrum omnis diminuēs famam alterius per
malitiam & dolositatem: sibi illā restituere tenea
tur. Ad hoc respondet Catholicon in termino fa
ma dicens. Secundum theologos quis potest alte
rius famam tripliciter auferre vel diminuere. V-
nomodo verū dicendo & iustè, puta cum aliquis
crimen alterius prodit debito ordine seruato. Vt
cum index publicat latronem: & ipsum suspēdit:
& tunc non tenetur ad restitutionem. Alio mo-
do falsum dicendo iniustè: & tunc tenetur resti-
tuere se dicendo falsum dixisse. Tertio modo ve-
rum dicendo, licet iniustè: vt puta cum quis pro-
dit crimen alterius contra ordinem debitum vel
intentione mala. Et tunc tenetur ad restitutio-
nem famæ quātum potest: sine mendacio tamen.
Vt puta dicēdo: quod dixi de tali verum dixi: sed
ego defeci sic dicendo: quia debitum ordinem
non seruaui. Sed in isto tertio membro non cre-
do esse verum: quia sic dicendo, nullo modo ei-
dem famam restituit: sed magis dictum suum si-
ne debito ordine prolatum magis confirmat. Di-
co ergo quòd in tali casu sic diffamanti debito
ordine non seruato: sufficit contritio & confes-
sio sacramentalis.

Roma quæstio Ecclesiast. Fama.

829

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui.

Hic consequenter ponitur peccatū infectionis, *Sedens.*
scilicet malum exemplū aliis ministrando. Vbi
primo notandum quòd prima pars istius versus
spectat ad sententiam versiculi præcedentis: in
quo actum est de peccato detractionis: dicēs. Os
tuum abundauit malitia & lingua tua &c. Vnde
hic ponit modum talis detractionis: dicens. *Se-*
dens aduersus fratrem tuum loqueb aris. scilicet verba
detractoria. Vbi notandum q̄ aliqui aliis detra-
hunt non deliberato animo sed casu: & isti nō se-
dent sed ambulant. Alij autem deliberatè: & isti
sedere dicuntur. Vnde aggrauans peccatum deli-
beratum: dicit. *Sedens aduersus fratrem tuum loque-*
baris. Vnde glo. *Sedens &c.* Non enim sedens, casu
alteri derogat: sed studio. Qui autē transiens hoc D
facit casu: non volūtate facit. Per fratrem autem
omnem hominē intellige: quia omnes homines
fratres sunt conditione primę natiuitatis. Conse-
quenter ad propositum accedens dicit. *Et aduer-*
sum filium matris tuæ ponebas scandalum, id est malū *Scandalum.*
verbum: vel malum exemplū proximo prębebas,
quod ei occasio ruinæ fuit. Vbi notandum quòd
scandalum aliud est corporale, aliud spirituale.
Scandalum corporale dicitur: vt quando aliquis
obex ponitur alicui in via corporali: cui impin-
gens disponitur ad ruinam: & talis obex dicitur
scandalum. Similiter in processu viæ spiritualis
cōtingit aliquem dispom ad ruinam spiritualem
per dictum vel factū alterius: inquantum, scilicet
sua locutione inductione vel exemplo alterū tra-
hit ad peccandum, & talis locutio monitio vel e-
xemplum: dicitur scandalum spirituale. vnde Hie-
rony. super illo verbo, Quicunque scandalizaue- *Hieron. Matth.*
rit vnum &c. dicit. Scandalizat alium: qui alteri
dicto vel exemplo occasionem ruinæ præbet. Et
illud peccatū maximè contradicit vitæ prædica-
torum.

Dist. 82. 1. Corin. 8.

torum: qui sunt ordinati ad leuandum iacentes.
vnde dist. 82. Nemo in Ecclesia Dei amplius no-
cet &c. Et ideo dicebat ille predicator Paulus. Si
esca scandalizat fratrem meum, non manducabo
carnem in ęternum. *Hæc fecisti & tacui.* q.d. Tu prę
dicta fecisti, *& ego tacui*, i. distuli pœnā expectan-
do emendam. Et tu expectationem ad impunita-
tem vertis: quia ex hoc quod punire differo tu cre
dis me similem tibi, qui peccatum tuum impunī-
tum vis permanere. Vnde sequitur.

830. de pœ. dist. 1. mediante.

Existimasti inique, quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Hic consequenter ponit peccatum abnegatio-
nis diuinę iustitiæ, multi enim mundani conside-
rantes, quòd in vita præsenti multoties Deus pec
cata impūnita dimittit: cogitant peccata Deo pla
cere, quia si Deo displiceret, cum sit omniporens
illa nō permitteret. Sed tales nō aduertunt quòd
si Deus hominem in libero arbitrio non relin-
queret, iam homo non haberet vnde à Deo iustè
præmiari vel puniri posset. Permittit ergo Deus
peccata: non quia sibi placeant, sed vt ex hoc vel
homo cognoscēs infirmitatem suam humilietur:
vel ipse puniendo iudex appareat iustus. Etiam
alia ratione, mala quæ tamen sibi non placent, sic
ni permittit: quia ex illis malis bona sit elicere.
Vnde ait magister lib. 1. dist. 46. Nam vt ait Augu. *Magister lib. 1. dist. 46.*
mala fieri bonum est: nec sinerentur mala ab om-
nipotente Deo fieri: nisi esset bonum vt ea fierēt:
quia ex malis quæ siunt, Deus bona elicit. Et in-
frà patet quòd ex malis quæ siunt, quædam pro-
ueniunt bona: cum comparatione malorum bo-
na magis placent & laudabiliora existunt. Ipsis e-
tiam facientibus, ex malis quæ faciunt interdum
bona proueniunt. His qui secundum propositum
vocati sunt sancti: talibus enim vsque àdeo om-
nia cooperātur in bonum: vt si qui eorum deuiāt
& exorbitant, hoc eos faciat proficere in bonum
quia humiliores redduntur atque doctiores, vt
Petrus. Illa etiam mala, quæ ab iniquis fideles per
ferunt piè: vtique prosunt illis ad demenda pec-
cata: vel ad exercendam probandámq; iustitiam:
vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam &c. D
Ex quibus apparet quòd quamuis Deus mala per
mittat: ipsa tamen non amat, vt mali qui in hoc
Deum sibipsis similē existimant. Et hoc est quod
hic peccatori Deus dicit. *Existimasti iniquè quòd ero*
tui similis, scilicet consentiendo malis, quia putas
quòd placēt mihi mala. Sed ego peccata finaliter
impunita non dimittam: quia *arguam te*, scilicet te
puniendo. *Et sic statuam contra faciem tuam*, s. pec-
cata tua. i. vt ostendam tibi quòd displicent mihi:
ideo ipsa puniam. Et peccata propria arguent
peccatorem & ostēdent ipsi peccatori quòd Deo
non placent. Et hoc est quod dicitur Hiere. 2. Ar-
guet te malitia tua, &conuersio tua increpabit te.
Sequitur. Scito quam amarum est, te dereliquisse
dominum Deum tuum.

Augustinus de Ciui. Dei. 21. 831.

Intelligite hęc qui obliuiscimini Deū nequando rapiat & nō sit qui eripiat.

Hic ponitur intenta conclusio, quæ est vt per E
prædicta mali ante mortem corrigantur: & sic per
virtutem sacramenti eucharistiæ (quod viaticum
dicitur) dedneantur ad pœnitentiā. Et primo po-
nit peccatorum correctionem. Secundo ipsorum
per eucharistiam deductionem, ibi. *Sacrificium.*
Quantum ad primū dicit *Intelligite hæc.* s. quæ su-
pra sunt dicta de statu bonorum & malorum. *Vos*
qui obliuiscimini Deum. i. qui me Deum esse non
creditis. *Nequando rapiat.* s. Deus ad pœnā vos post
mortē: *& tunc non sit qui eripiat*: quia qui ante mor-
tem non conuertitur ad Deū, post mortem à pœ-
na nō liberatur: quia in inferno nulla est redēptio.

Sacrificium laudis

Honorificabit me idest sacrificiū
eucharistię: quod sacrificiū laudis dicitur, vt patet
versi. 823. *Honorificabit me.* s. debite celebratum &
receptū, quia per illud summas gratias Deo reddi
mus pro omnib⁹ bonis quę nobis cōtulit. Et hoc B
sacrificiū dicitur via eundi ad Deū: propter quod
viaticum dicitur, vnde subdit. *Et illic iter.* s. in sacri
ficio illo, quia hoc sacrificiū est via ad Deum. Hęc
est scala Iacob qua Angeli. i. fideles ascendunt &
descendunt, ad laudem ascendunt diuinitatis, sed
descendunt ad laudē humanitatis Christi, quia in
isto sacramento est vera diuinitas & humanitas
Christi. Et ideo subdit. *Et illic iter: quo ostendam salu*
tare Dei. Salutare Dei dicitur Christus, qui est Sal
uator noster. Lucæ secundo. Quia viderunt ocu- *Luca. 2.*
li mei salutare tuum. Hic ergo ostenditur salutare
Dei: quia hic Saluator noster realiter continetur,
& etiam quia per virtutem & immolationē huius *Articulus*
sacramenti saluamur. Continuando materiam ar *quintus.*
C ticulorum: nunc restat quintus articulus quem. s.
posuit Thomas, dicens. Descendit ad inferos, ter-
tia die resurrexit à mortuis: figuratus per quintū
fundamentum qui erat Sardonyx. Hic enim lapis
suis cōditionibus & proprietatibus huius articu-
li singulas significat partes. Vbi notandū est quòd
iste articulus tres continet partes. s. Captiui visita
tionem generis, quod inferni cōtinebatur carce-
re, quia descendit ad inferos. Defuncti resurrectio
nem corporis, quod sepulchri tegebatur lapide,
quia resurrexit à mortuis. Præstiti numerationē
temporis: quod à Christi docebatur pectore, quia
tertia die. Hæc omnia significat iste lapis Sardo- *Sardonyx.*
nyx. Quoniam hic lapis secundum Magistrū libr.
16. virtutibus afficitur, quib⁹ visitationis interna-
D lis figuratur vnitas: qui ad primum. Ex partibus
componitur quibus resurrectionis corporalis de-
monstratur veritas, quoad secundum. Coloribus
afficitur quibus numerationis tridualis denota-
tur quantitas, quoad tertiū. Primo ergo hic articu
lus continet captiui visitationem generis, dicens. *Descendit*
Descendit ad inferos. Christi enim humilitas non *ad inferos.*
fuit cōtenta pro humano genere carnē assumere:
& in crucis patibulo mortē tolerare pro ipso, nisi
etiam in mortis triduo corpore remanente in se-
pulchro eius anima, sanctos patres in infernū visi
taret: ipsosque suo perlustrando lumine liberaret.
Vnde Ambr. in 3. libro de spiritu sancto, & allega *Ambrosius.*
tur à Magistro libro 3. dist. 22. Lumen vitæ funde-
bat æternæ, radiabat illuc lux vera sapientiæ: illu-
minābat infernum: sed in inferno non c laudeba-
tur. Et infrà. Confitemur enim Christum pepen-
disse in ligno, & iacuisse in sepulchro, sed in carne
& fuisse in inferno, sed in anima sola. Hæc autem
tanta & consummata Christi animę descensionis
ad infernum humilitas, in hoc figuratur lapide.
Quoniā secūdū Magistrū vbi suprà, hic lapis Sar-
donyx humilē efficit. Et ideo Christus de anima

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inferni. Limbi.

sua à qua fluit corporis vita: dicit in Psalm. Vita mea, ideſt, anima inferno appropinquauit, eſtimatus ſum cum deſcendẽtibus in lacum &c. Sed circa iſtum articulum occurrunt dubia. Primum vbi ſit locus inferni ad quem Chriſtus deſcendit. Ad quòd notandum quòd ſecundum antiquos doctores: infernus eſt quadruplex, ſcilicet, damnatorum: vbi eſt carentia lucis gratiæ & gloriæ & pœna ſenſibilis. Secundus eſt limbus puerorum, vbi ſunt duo prima ſine tertio. Tertius eſt purgatorium: vbi ſunt duo vltima ſine primo. Quartus eſt limbus patrum: in quo ſine extremis eſt medium. Et ad iſtum quartum Chriſtus deſcendit: & omnes quos inuenit liberauit. Tamen quia Gregor. Homil. 22. expreſſe ponit, quòd Chriſtus non omnes de inferno ad quem deſcendit extraxit. Ideo notandum quòd iſta inferna poſſunt conſiderari: aut ſecundum ſitum, aut ſecundum qualitatem. Si ſecundum qualitatem: ſic nulli dubium quòd ſunt diſtincta inferna: quia in vno eſt pœna ſenſus, in alio non: in vno eſt gratia, in alio non: & ſic de aliis, vt patet ex diuiſione dicta. Si autem conſiderentur quantum ad ſitum, tunc probabile eſt, quòd omnium iſtorum ſit vnus ſitus: ſic quòd in eodem loco ſaltem continuò ſunt omnia inferna dicta. Hoc autem probo: quia infernus damnatorum & lymbus patrum ſunt in eodem loco, igitur & omnia alia inferna ſunt in eodem loco: patet conſequentia, quia limbus patrum minorem conuenientiam habet cum inferno, quam limbus puerorum vel pugatorium, quia cum ipſo ſolum conuenit in vno, ſcilicet in carentia gloriæ. Sed in iſto conueniunt cum inferno limbus puerorum & purgatorium, & in aliquo alio, quod patet de limbo puerorum: quia ibi eſt carentia gloriæ, & vltra hoc carentia gratiæ. De purgatorio patet, quia ibi eſt carentia gloriæ, & vltra hoc pœna ſenſus, ergo. ſed probo antecedens, primo per Gregor. Homil. 22. vbi vult expreſſe quòd Chriſtus deſcendendo ad inferos: de inferno damnatorum extraxit ſanctos patres, ibidem relinquens damnatos. Vnde ſic dicit. Si exaltatus fuero à terra: omnia traham ad meipſum, omnia traxit qui de electis ſuis apud inferos nullum reliquit. Omnia ergo abſtulit vtique electa, neque enim infideles quoſque, & pro ſuis criminibus æternis ſuppliciis deditos, dominus reſurgendo ad vitam reparauit, ſed illos ex inferni clauſtris rapuit quos ſuos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè per Oſeè dicitur. Ero mors tua ô mors, ero morſus tuus inferne. Id namque quòd occidimus: agimus vt pœnitus non ſit. Ex eo autem quòd mordemus, partem abſtrahimus partemque relinquimus, quia ergo in electis ſuis funditus occidit morté, mors mortis extitit, quia vero ex inferno partem abſtulit partemque reliquit: non occidit funditus infernum, ſed momordit. Ait ergo. Ero mors tua: ô mors ac ſi apertè dicat, quia in electis meis te funditus perimo. Ero morſus tuus inferne, quia ſublatis eis: te experte transfigo. Et hæc eadem verba ponit idem Gregor. li. 12. morum. c. 8. Item huic opinioni aſſentit Sanctus doctor lib. 4. diſt. 45. dicens, quòd poteſt dici quòd limbus patrum & infernus ſunt in eodem loco, hoc etiam dicit de limbo puerorum. Item hoc eſt de mente beati Auguſt. d. Nõ abſurde credi videtur, antiquos ſanctos qui venturi Chriſti tenuerũt fidẽ à tormentis quidem impiorum remotiſſimos, licet apud inferos fuiſſe: donec eos inde Chriſti ſanguis erueret. Et iſta opinio poteſt declarari ex verbis articuli, dicens quòd Chriſtus deſcendit ad inferos, quia locus ad quem anima Chriſti deſcendit, in plurali dicitur inferna, non propter pluralitatem locorũ, ſed propter eiuſdẽ loci qualitates diuerſas, à quibus diuerſimode appellatur, quia aliquando infernus damnatorum, aliquando limbus &c. Secundum dubium eſt, vbi exiſtit ſitualiter iſte locus inferni, ad quem Chriſtus deſcendit. Ad quod dicitur quòd eſt in medio terræ, de hoc vide ſuprà verſi. 108. Tertium dubiũ eſt, per te ſancti patres erant in inferno, nunquid pœnam patiebantur inferni? Ad quod dicendum, quòd ſecundum Greg. Ignis inferni habet ardorem quo cruciat, & obſcuritatem qua excæcat, propter primum cruciat animam, propter ſecundum priuat gloriam. Et iſte operationes non ſunt neceſſariò annexæ: nec in omnem animam ibidem exiſtentem inſimul efficiuntur, ſed ſecũdum quòd anima eſt diſpoſita vt illis accidentibus ſit ſubdita. Fit autem ſubdita anima eius ardori & concremationi per culpam mortalem vel eius reatum. In animam ergo in inferno exiſtentem, ſi careat culpa mortali & eius reatu: ignis ille licèt ſua obſcuritate poſſit priuare lumine, non tamen ſuo ardore poteſt illam cruciare. Sicut patet de noſtro igne, qui ſuo ſplendore aliqua poteſt illuminare, quæ ſuo ardore non poteſt cremare, vt patet de ſalamandra. Quia igitur ſancti patres ante aduentum Chriſti carebãt culpa mortali eius reatu, licet ibi priuati eſſent lumine gloriæ: non tamen pœnam ſenſus patiebantur. Et conſimiliter dicendum eſt de paruulis in ſolo originali deſcendentibus. Iſtam autem huius articuli primam partem concludit Bar. 4. c. dicens. Deputatus es cum his qui deſcendunt in infernum.

Gregor.

Oſee. 13.

Aug. 20. de ciuitate Dei. c. 15.

PSALM. L.

81. Miſerere.

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam.

Pſalmus iſte talem titulum habet.

Pſalmus Dauid cum venit ad eum Nathan Prophetæ quando vel quoniam introiuit ad Berſabee.

Ad cuius intellectum ſciendum: quòd vt habetur 2. Regum 12. Poſtquam Dauid commiſit peccatum adulterij cum Berſabe vxore Vriæ, & ipſa concepiſſet: volens occultare peccatum ſuum fecit occidi Vriam virum eius, & poſtmodum illã accepit in vxorem. Quod factum diſplicens domino, miſit ad eum Nathan Prophetam, vt ipſum argueret de cõmiſſis peccatis. Qui cum veniſſet ad Dauid propoſuit ei iudicium quærens. Diues quidam cum haberet centum oues: vicino ſuo pauperi vnam ſolam, quam habebat ouiculam rapuit, quod cum audiſſet Dauid iudicauit hunc reum eſſe mortis. Et Nathan ipſum ex hoc reprehendit, dicens. Tu es ille qui hoc feciſti: qui cum multas vxores & concubinas haberes, vnam ſolam quam habebat Vrias, rapuiſti. Ad cuius vocem territus Dauid, ſtatim rediens ad cor, pœnituit. Et in conſpectu omnium confeſſus eſt peccatum ſuum, dicens. Peccaui Domino, & Dei petens miſericordiam, fecit iſtum Pſalmum. Ex quibus apparet ſenſus tituli & materia Pſalmi. Eſt ergo ſenſus tituli talis. Pſalmus Dauid, ſcilicet

2. Reg. 12.

ſcilicet agens de humilitate & pœnitentia quam habuit Dauid, *quando venit ad eum Nathan propheta*, ſcilicet à Deo miſſus ad ipſum arguendum de peccato quod fecit *quando intrauit Berſabee*, vel redarguit eum quoniam intrauit ad Berſabee. Et notandum quòd in iſto Pſal. Dauid nobis omnibus ponitur in exemplum non cadendi: ſed ſi quis ceciderit reſurgendi. Et ne deſperes de alicuius immanitate peccati: cum videris Dauid non reatum adulterij & homicidij per pœnitentiæ humilitatem Deo placuiſſe: quia ad vocem prophetæ ipſum arguentis, non negauit peccatum: non ſe excuſauit, vt homines facere ſolent: ſed peccatum ſuum publicè confitens, ait: Peccaui Domino. Vn de hic ſpiritualiter nobis humilitatis datur exemplum: quæ ſummè pœnitentibus valet. Et hinc eſt quòd præ omnibus aliis Pſalmis pœnitentialibus, iſte frequentius in eccleſia legitur: quia hic magis quam in aliis humilitatis datur exemplum pœnitentibus: quam omnes habere debent & poſſunt quantumcunque debiles & infirmi. Quoniam in iſto Pſalmo nihil difficile dicitur: vt in aliis pœnitẽtialibus Pſalmis: in quibus. Lanabo per ſingulas noctes lectum meum. Et in alio. Grauata eſt ſuper me manus tua. Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ. Et in alio. Cinerem tanquam panem manducabam. Et in alio. De profundis clamaui. Et in alio. Perſecutus eſt inimicus animam meã. Sed in iſto ſolũ à Deo patre miſericordiarum miſericordiam imploratur humiliter, dicẽs. *miſerere mei Deus.* Alibi enim diſtrictiora fortioribus. Hic autem temperata & leuia infirmis prouidet: per quod omnes docentur agere pœnitentiam. propter quod in iſto pſalm. dicitur. Docebo iniquos vias tuas &c. Per iſtum enim modum faciliter de peccatis venia impetratur. Et hinc eſt quod iſte pſalm. in ordine pſalmorum eſt quinquageſimus, ſignificans annum iubileum: qui erat annus remiſſionis: in quo omnia debita remittebantur: & poſſeſſiones alienatę reſtituebantur. Sic conformiter per humilitatem pœnitẽtię ide qua hic agitur: plena preſtatur peccatorum remiſſio: & reſtituitur gloria alienata per peccatum à nobis. Iſtis viſis accedo ad pſalmi diuiſionem: qui diuiditur in partes tres. Quia primo petit culpę remiſſionem. Secundo petit gratiæ infuſionẽ: ibi. *Aſperges me.* Tertiò promittit ſatisfactionem: ibi. *Docebo iniquos.* Prima in tres: quia primo ponit miſericordię Dei implorationem. Secundo petit plenam purgationem: ibi. *Amplius lauame.* Tertiò ad hoc inducit multiplicem perſuaſionem: ibi. *Quoniam iniquitatem.* Prima in duas, quia primo petit gratiam Dei in generali. Secundò in ſpeciali: ibi. *Et ſecundum multitudinem.* Quantum ad primum ſciendum quòd propriè miſericordia non cadit in Deo, cum miſericordia ſit quædam compaſſio alterius miſerię: de hoc vide ſupra verſi. 55. Sed dices: quę eſt miſericordia Dei quę dicitur magna? Audi Bernardum iſtum paſſum pertractãtem: vbi ſic ait. *Miſerere mei Deus* &c. Sicut ſunt peccata minima, ſunt & magna, ſunt & mediocria. Sic & miſericordia Dei dicitur quędam parua, quędam mediocris, & quædam magna. Magnus peccator magna opus habet miſericordia, vt vbi ſuperabũdauit peccatum, ſuperabundet & gratia. Parua miſericordia Dei dicitur expectatio peccatoris, quod non ſtatim punitur cum peccat: ſed ad pœnitentiam expectatur. Parua inquã miſericordia, non in ſe, ſed in comparatione cæterarum: alioquin magna nimis valde miſericordia Dei eſt expectatio peccatoris. Nam peccantem Angelum non expectauit, ſed ſtatim præcipitauit è cœlo: primum quoque hominem peccantem ſtatim expulit de paradiſo. Et certè ſi conſideremus quam magna & quam multa quotidie committimus, nonne leuia illa reputauimus, quę ſtatim damnationis exceperunt ſententiam? Sed hæc poteſtas crucis, & virtus eſt quam Chriſtus dicit. Nolo mortem peccatoris ſed vt conuertatur & viuat. Hæc vox videtur Chriſti: videtur & reſurgentis à morte peccatoris. Ac ſi dicat: velit, nolit, Iudæus, viuo ego: nolo mortem peccatoris, qui pro peccatoribus mori volui, volo quòd fructuoſa ſit mors mea, & ſit per eam miſericordia magna & copioſa redemptio. Parua inquam hæc miſericordia: quia hæc ſola non ſufficit ad ſalutem, ſed iudicium damnationis accumulat, vt peccator audiat: hæc feciſti & tacui. Apoſtolum etiam proinde audiamus terribiliter tonantem. An diuitias bonitatis eius & longanimitatis contemnis? Ignoras quòd benignitas Dei te ad pœnitentiam adducit? Tu autem ſecundum duritiam cordis tui, theſaurizas tibi theſauros iræ, qui theſauros prærogatiæ tibi miſericordiæ contempſiſti, ſecundum duritiam tuam ait, & cor impœnitens. Sed quis ſcinder duritiam iſtam? Eſt itaq; prima miſericordia patiẽtia nei. Secũda miſericordia omnino maior eſt priore, quæ facit ne prima pernicioſa ſit & infructuoſa. Et hæc quidẽ leuibus ſufficit in peccatis, quibus ſcilicet dum geſtamus corpus mortis, non poſſumus abſtinere. At in grauioribus & quæ ad mortem ſunt: non ſolum pœnitentia opus eſt, ſed etiam continentia. Res planè difficilis & poſſibilis ſoli Deo, ſuſceptum ſolum peccati iugum à ceruicibus excutere. Et hæc eſt magna miſericordia magnis neceſſaria peccatoribus, de qua nunc ait Pſalmiſta. *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam.* Sed ſtatim dices, poteſt ne miſericordia Dei maior eſſe reſpectu vnius, quam reſpectu alterius? quia vocat miſericordiam Dei magnam, magnum enim comparatiuè dicitur ad minorem. Et ſic hoc eſt quærere, vtrum Deus miſericordius agat cum vno quam cũ alio. Et videtur quòd ſic. Quoniam miſereri eſt auferre miſeriã: ſed Deus magis aufert miſeriam vnius quam alterius: quia ſcilicet ab vno aufert totam miſeriam, vt puta à beatis: ab alio autem ſolum aufert partem, puta à damnatis, quia non eos tantum punit, quantum puniri meruerunt: ergo. Ad oppoſitum arguitur: quia cum miſericordia Dei ſit idẽ quod Deus: & Deus nõ ſuſcipiat magis nec minus: conſequens eſt quod nec miſericordia eius maior, nec minor poterit dici. & ſic non miſericordius ager cum vno: quam cum alio. Reſpondeo, quod Deum magis vel minus miſereri tripliciter poteſt intelligi. ſcilicet, aut maiori habitu, aut minori actu, aut maiori effectu, primo modo & ſecũdo eſt impoſſibile magis vel minus in Deo ponere, ſed tertio modo, ſcilicet, quoad effectum qui eſt ſubleuare à miſeria verũ eſt tam in preſenti quam in futuro, ſed aliter nunc, & aliter tunc: quia nunc miſericordiæ effectus ſunt principaliores: & effectus iuſticię ſunt conſequentes. Tunc autem iuſtitiæ effectus erunt principaliores: & miſericordiæ erunt annexi.

Roman. 2.

Queſtio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tunc enim reddet Deus secũdum opera sua vnicuique:nunc autem secundum benignitatẽ suam. Et ideò simpliciter magis miseretur in præsenti eius, cui magis vult. In futuro vero magis eius, qui magis indiget. Vnde magis misero magis cõdonabit, secundum quantitatem absolutam, non secundum quantitatem relatam. Ex istis patet ad argumenta

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Hic consequenter misericordiam Dei in speciali postulat: ostendendo quid petat. scilicet culpæ remissionem. Vbi notandum quòd Dauid implorando misericordiarum Dei multitudinem, se apertè manifestat peccasse multipliciter. Et ideo attende quòd ex illo peccato quod in Bersabe commisit, multiplex peccatum implicatur. Nam ibi primo fuit peccatum luxuriæ: quia adulterium cum aliena vxore commisit. Secundò ibi fuit peccatum deceptionis & fallaciæ: quia peccatum suum occultare voluit. Et ideo statim cum sciuit illam esse grauidã, misit pro Vria viro suo, vt illam cognosceret, & sic sibi attribueret conceptum. Tertiò ibi fuit peccatum auaritię siue rapinæ. Nam ex hoc quòd volebat Vriam cognoscere vxorẽ suam iam grauidã, volebat quòd Vrias conceptum Dauid crederet esse suum rapere: & per consequens falsum hæredem ipsi Vriæ voluit supponere, quod est alienam hæreditatem velle rapere. Quartò ibi fuit peccatum homicidij: quia non potens Vriam militem fidelissimum inducere ad dormiẽdum cum vxore sua, ipsum proditorię etiam fecit occidi. Quintò quia occasione mortis Vriæ, plures alij de seruis Dauid interfecti fuerunt, vt apertè habetur 2. Reg. 11. Tot ergo & tanta peccata sua Dauid considerans, multitudinem misericordiarum Dei petit, dicens. *Et secundum multitudinem miserationum tuarum &c.* Et attende quòd in primo versu postulauit magnam misericordiam. Hic autem multitudinem miserationum per hoc innuẽs, quòd misericordia differt à miseratione: quia misericordia notat interiorẽ miserentem habitum, sed miseratio actum notat exteriorem. Vnde dicit. *Et secundum multitudinem miserationum tuarũ dele iniquitatem meam.* Dele inquit, vt nullum remaneat peccati vestigium. In primo ergo versiculo notauit misericordiam Dei secundum quantitatem continuam, dicens. *Magnam.* Hic autem secundum quantitatem discretam, dicit. *Secundum multitudinem.* Istam autem miserationum multitudinem præbet Deus nobis in præsenti. In futuro autem magis iustitiam. Dicit magister in libro de naturis rerum, quòd aquilam cornix diu insequitur: sed aquila ex nobilitate animi diu dissimulat, tandem propter importunitatem eius: quia non desistit ab incepto, vnguibus ipsam rapit & lacerat. Sic moraliter. Nam aquila ab acumine visus dicitur Christus qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra, quem mali licet insequantur, ipse tamen dissimulat, & patienter sustinet: & à malo desistere volentibus liberè parcit. Psal. 102. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timẽtibus se: quoniam &c. Tandem verò non cessantibus peccatoribus, propter ipsorum importunitatem vngui-

Sap. xi. Serpens. — Dauid. Peccatum. — Aquila. Cornix. — Psalm. 102.

bus suæ iustitiæ, ipsos rapiens damnat & punit. Ideò in præsenti hanc postulemus misericordiam quia post hanc vitam peccatoribus obliuiscetur misereri Deus, & continebit in ira sua misericordias suas: vt dicitur Psal. 76. Et notandum quòd bene Dei misericordia multiplex dicitur & magna. s. intensiuè, extensiuè, & duratiue. Primò est multa & fortis intensiuè, patet, quia delet peccatum quod est tantæ malitiæ, vt pro ipso nullus mortalium satisfacere possit, vt ostẽdit Anselmus 1. cur Deus ho. c. 6. Vbi ostendit quòd oporteret dare hominem pro peccato commisso aliquid maius omni eo, quod non est Deus, ad satisfaciendũ pro peccato, quod nullus mortalium facere potest. Et ideo ex misericordia, Deus incarnatus est vt pro homine satisfaceret Deus factus homo: quòd autem homo teneretur dare pro peccato aliquid maius omni eo, quod non est Deus, probat ipse Anselmus in cap. 21. dicens. Quia homo non satisfacit pro peccatis suis: nisi reddat aliquid maius quam sit illud pro quo peccare non deberet, sed pro omni eo, quod non est Deus: non debuit homo peccare: ergo oportet pro peccato reddere aliquid maius omni eo, quod non est Deus. Et istud est vita Christi. Et ideò dicitur ad Titũ 3. Nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Ista ergo misericordia fuit fortis intensiuè. Dicit enim Aristotel. quòd fortitudo potentiæ actiuæ terminatur per maximum, in quod potest. Vnde si esset aliquã potentia quæ posset in duplum, triplum, & sic in infinitum: illa diceretur infinita intensiuè: sed talis est misericordia Dei: quia non est dare peccatum ira graue vel magnum, quin misericordia Dei maior sit ad remittendum. Refert Ambrosius de obitu Theodosij, quòd tantæ fuit misericordiæ, quòd nunquã negauit misericordiam petenti, de quo sic scribit. Beneficium putabat se accepisse Theodosius, cum rogaretur ignoscere, Et tunc pronior erat veniæ quando fuisset maior commotio: optabatur in eo quod ab aliis timebatur vt iracundia. Habebat eorum remedium. quoniam & habuit super eos potestatem, quasi parcens postulari mallebat, quam contra iudicium punire æquitatis: vides impunè abire, qui nunquam veniam petenti negauit. Et sic fuit verè filius illius, qui dicit. Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Luc. 6. Ex hoc considerare potes, quantum maior est misericordia Dei. Secundò misericordia Dei est infinita extẽsiuè. Hoc autem dupliciter potest declarari. Primò ex parte subiecti ipsius. s. Christi, sic. Si aliquis omnibus vicinis suis concederet riuulos de fonte, vt sibi facerent aquæductus pro libito, signum esset quòd fons ille magnæ esset sufficiẽtiæ. Isto modo Deus pater filium suum qui est fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis misit in mundum, & voluit eum scaturire de terra vteri virginalis. Et vt esset omnibus copiosius, permisit cuilibet riuulum sibi facere, quando Iudæorum & Gentilium voluntati se dedit, vt ipsum crucifigerent. Ideo benè dicitur in plurali. Hiere. 42. Dabo vobis misericordias. Secũdò hoc ex parte hominis patet, cui Deus multipliciter miseretur. Primo præseruando vt caueat secundo expectãdo vt redeat: tertio condonando vt pœniteat. Vnde Augustinus. 2. confessionum. Gratiæ & misericordiæ tuæ deputo, quæcunque mala non feci, quia te duce non feci. Tertio

Sanctus. — Ambros. de obitu Theodos. — Luc. 6. — Misericordia Dei infinita. — Tit. 3. Misericordia Dei. Philosophus 1. de cœlo. — Hiere. 42. — Aug.

tio est infinita duratiuè, quia quantuncunque homo expectet, tarde, statim vt vult pœnitere ipsum recipit & indulget. Exemplum de latrone: vnde Bernardus super canon. Omninò propter misericordiam tuam post te currimus, o bone Iesu: videntes quòd non spernis pauperem, peccatorem non horres, non horruisti latronem confitentem non lachrymantem meretricem, nõ Chananæam deprecantem, non deprehensam in adulterio, non sedentem in teloneo, non supplicantem publicanum, non persecutorem Paulum, non ipsos tuos crucifixores. Ex quibus apparet quòd non immeritò misericordiam Dei Psal. dicit magnam in primo versiculo: sed multiplicem in secundo. Per oppositum autem misericordia hominum est debilis & modica multipliciter. Primò intensiuè: quia vix quis mouetur ad compassionem alterius, iuxta illud 2. Timo. 3. Erunt homines seipsos amantes absque misericordia &c. Secundò extensiuè: quia si sit aliqua compassio hominis ad alium, est forte ad consanguineum, non ad extraneum, ad amicum vel familiarem, & non vltra: ideo dicitur Miseratio hominis circa proximum suum, misericordia autem domini super omnem carnem. Tertiò est breuis duratiuè: quia non durat, nisi quandiu homo cernitur in oculis. Osee. 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Non sic docuit Tobias filium suum sibi. d. Quantum potueris esto misericors. ad Coloss. 3. Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ, non dicit verba, sed viscera: quia multi verbis compatiuntur: sed operibus pauci. Vnde dicit Petrus Ra. in quodam ser. In resurrectione corã omnibus Angelis in conuentu omnium resurgẽtium, non dicitur quòd Abel fuit passus, quòd Noe mundum seruauit, quòd Abraam fidelis fuit quòd Moyses legem dedit: quòd Helias in cœlũ ascendit, quòd Petrus resupinus crucem ascendit, quòd Paulus decapitatus fuit, quòd Laurentius combustus. Omnia enim hæc Christus tacet, & solum de operibus misericordiæ loquitur, dicens Esuriui & dedistis mihi manducare &c, vt ostẽdat quòd qui misericors est, & ipse à Deo misericordiam meretur. Distinguens ergo Psal. misericordiam Dei à nostra: ipsam dicit magnam & multiplicem, dicens. *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum. &c.* Item notandum quòd Dei misericordia est multiplex, scilicet præueniens, quoad boni propositi inspirationem. Psal. Misericordia eius præueniet me. Subsequens, quoad meritorum cooperationem. Psalm. Misericordia tua subsequatur me omnibus diebus vitę meæ. Perficiẽs, quoad præmij ęterni retributionem. Esa. 49. Non esurient, neq; sitient amplius: neque percutiet eos ęstus & sol: quia miserator eorũ reget eos. Et ideo istam misericordiam multiplicem Psalm. notans dicit. *Et secundum multitudinem miserationũ tuarum &c.* Sequendo materiam articulorum: restat declarare secundam partem quinti articuli, scilicet pręscui determinationem temporis resurrectionis Christi: propter quod dicit articulus tertia die. Tribus enim diebus Christus secundum corpus mansit in sepulchro: sed habita mortis victoria, tertia die resurrexit: quod ipse adhuc viuẽs suis prædixit discipulis, dicens. Filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis: & condemnabunt eum morte. Sequitur. Et tertia die resurget. Et Matth. 12. Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus &c. Hic autem prædictus numerus in Sardonyce figuratur. Quoniam hic lapis tribus coloribus distinguitur &c. Secundum enim magistrum vbi supra: hic lapis ex tribus cõstat coloribus: quia in imo est niger, in medio cãdidus: & in summo rubicundus. Istis enim tribus coloribus, rectè tres dies: quibus Christus in sepulchro iacuit, figurantur. Primus enim dies fuit dies Veneris quando scilicet hora iam tarda completorij etiam obscurata die, sepulturæ fuit traditus. Et quia illa die fuit in sepulchro solum hora iam nigra & obscura: hinc est quòd illa dies per primum colorem huius lapidis, scilicet nigrum figuratur, vt de ipsa prima die iam nigra & obscura dicatur. Dies domini ista tenebrę nõ lux. Secundus dies fuit dies sabatti. In qua per totum diem iacuit in sepulchro. Et hæc dies figuratur per secundum colorem huius lapidis qui est candidus. Nam cum per totam hanc diẽ christus fuerit in sepulchro: hęc dies debet denominari à pricipaliori parte sua, quæ est meridies. Tunc ei sol existens in altiori loco & gradu suo magis splendet & feruet: quam in aliqua alia hora diei. Et sic merito per colorem candidum & splendidum illa etiam dies figuratur. vt de hac secunda die dicatur. Sicut lux meridiana clara est. Tertius dies fuit dies dominica in qua fuit in sepulchro per ipsius scilicet primam partem: quia. s. in aurora resurrexit. Illa autem pars diei quando tempus est clarum est rubicunda. Et ideo merito per tertium colorem huius lapidis rubeum figuratur. vt merito, de hac die in qua solum in principio diei & mane mansit in sepulchro dicatur. Mane dies vnus. Vnum de istis tribus diebus quibus christus in sepulchro à nobis mansit absconsus potest dici. Tribus diebus nemo vidit fratrem suum. De quibus expressẽ ait saluator. Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terrę tribus diebus & tribus noctib. Sed statim occurrit dubiũ qualiter. s. Christus fuit in sepulchro trib⁹ diebus & tribus noctibus. Ad hoc respõdet glo. & ẽ Aug. d. Dicitur tribus diebus more antiquorum, qui diem cum nocte præcedente computabant. Et sic accipit patrem diei qua sepultus est cum nocte præterita pro tota die per synecdochem. Sabbato vero noctem & diem integrum accipit noctem vero dominicam cum eodem die illuscescente, patrem pro toto. Et sic habes tres dies & noctes. Tertia vero pars huius articuli cõtinet defuncti resurrectionem corporis: quod sepulchri tegebatur lapide quia resurrexit à mortuis. Christus enim in principio tertiæ diei resurrexit: & non post tertiam diem: vt iudæi falsè Pilato allegabant dicentes Domine recordati sumus, quia seductor ille &c. dixit post tres dies resurgam. Hęc autem christi resurrectio Sardonice lapide figuratur qui ex partibus componitur: quibus christi resurrectionis demonstratur veritas. Secundum enim magistrum vbi supra. Sardonyx est lapidis compositus ex sardio & onyce figurans compositionem vel vnionem animæ christi cum corpore in hac facta resurrectione. Nam per sardium lapidem qui coloris est sanguinei: figuratur anima rationalis: cuius sedes est sanguis, iuxta illud Leui. 17. Anima omnis carnis in sanguinem est. Et sic per sardium colorem habens

Luc. 23. Bernard. — Misericordia hominũ. — 1. Timot. 3. — Osee. 6. — Tobiæ 4. — Coloss. 3. — Petrus Ra. — Esa. 49. — Thom. 3. p. — Matth. 12. — Aug. — Act. 10. b. 22. Sardonyx. — Esa. 18. — Genes. 1. — Exod. 10. Matth. 12. — Aug. — Resurrectio Christi. — Matth. 27 — Leuit. 17

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguineum figuratur anima. Per onycem autem A lapidem qui lapis ex sua proprietate multiplicat lites: & commouet animos ad rixas & lites: humana caro siue corpus humanum figuratur, quod lites & bella semper aduersus spiritum excitat: secundum illud Gala. 5. Caro cõcupiscit aduersus spiritum &c. Sardonyx ergo cõpositus ex sardio figurante animam: & ex onyce figurante corpus expresse Christi resurrectionem significat: in qua Christi corpus & anima ad inuicẽ coniuncta fuerunt. Et hoc ponẽs ista pars articuli quinti dicit. Surrexit à mortuis. Et hãc partẽ ponit apostolus.

Gala. 5.

1. Cor. 15. 1 Corin. 15. d. Tradidi verbis inprimis quoniam Christus mortuus est ꝓ peccatis nostris: & quoniam sepultus est: & quia resurrexit tertia die &c.

835 *De pœni. dis. 1. etiam.*

Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.

B

Hic consequentet petit plenam à peccatis mũdationem. Vbi sciendum quòd peccatum cõmissum diuturnitate semper augetur. quia impœnitentia de peccato quamdiu durat: & peccatũ amplius aggrauatur. quoniam vt habetur extra de consuetudine. cum tanto. Peccata tanto sunt grauiora, quanto diutius infœlicẽ animam detinent alligatam. Dauid autem in istis peccatis adulterij & homicidij &c. diu permansit antequam pœniteret vel confiteretur: scilicet per annum vel circa. Quòd ex hoc probatur: quia iam natus erat puer quem per adulterium conceperat Bersabee de ipso Dauid. Vnde quando Natham reprehendit eum sibi inter alia prædixit, Filius qui natus est tibi morte morietur. Peccata autem quanto sunt grauiora & diuturniora difficilius lauantur & purgantur. Sicut macula in pãno recens faciliter lauatur: sed antiquata difficiliter. Et ideo dauid plenè pœnitens volens ostẽdere grauitatem peccati sunt ex diuturnitate temporis: nõ solum petit per Dei misericordiam lauari. s. ab actu peccati: sed etiam amplius lauari propter diuturnitatem in peccato habitã. d. *Amplius laua me &c.* Alia etiam ratione hoc idem petit. Nã pœna, consequens est necessarium ad culpam: quia peccatum impunitum esse non potest: sed mitigari potest. Videns autẽ Dauid ꝙ à Deo erat ordinatum, vt peccatum suum grauiter ac multipliciter puniretur: orat vt non solum à peccato lauetur: sed etiam amplius à pœna multipliciC

1. Reg. 12.

ci liberetur. Nam pœnę sibi per Natham reuelatę ex parte Dei. 2. Reg. 12. Prima quòd à filio suo persequeretur & de regno expelleretur. Vnde sibi dixit. Non recedet gladius de domo tua. Secunda quod sicut ipse vxorem alterius tulerat: sic & coram eo alius scilicet Absalon tolleret vxores ipsius Dauid: & dormiret cum eis publicè: quod & factum fuit. Tertia quòd peccatum suum quod secretè fecerat, omnibus fieret manifestatum: quod & factũ fuit. Ideo postea Dauid continuè populo fuit exosus, quamdiu vixit. Quarta quòd puer ille ex adulterio natus moreretur: quod & factum fuit ibidẽ. Videns ergo Dauid tot pœnas pro peccato sibi prędictas: DeũE orat pro remissione culpæ & iniquitatis, dicens. *Laua me ab iniquitate mea.* Item pro remissione illarum pœnarum: vel saltẽ mitigatione. d. *Amplius munda me à peccato meo* vt sit sensus. *Amplius.* i. etiam: dicit ergo *laua me ab iniquitate mea.* & vltra hoc peto amplius. i. *à peccato meo munda mee.* Et

4. Reg. 12. Peccatum. Pœna.

sic hic accipitur peccatum pro pœna: iuxta modum loquendi Petri apostoli de Christo dicentis. Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum crucis &c. vbi patet expresse: quod peccata ponit pro pœna peccati. Similiter & in proposito. Vel ideo amplius lauari petit, eo quod peccatum suũ grauabatur ratione dignitatis & prælationis: quia quanto altior est gradus: tanto grauior est casus. Idcirco ampliori gratia mundationis indigebat, quam si fuisset simplex subditus ipse Dauid qui erat rex populi Dei.

1. Petri 4.

836

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.

Hic consequenter assignat multiplicem rationem qua Deus peccatum suum sibi remittere debet. Et diuiditur in tres partes: secundum quod tres adducit rationes. Prima est ex parte ipsius pœnitentis. Secunda ex parte dei promittentis: ibi. *Tibi soli peccaui.* Tertia est ex parte humanæ rfagilitatis: ibi. *Ecce enim.* Quarta ex parte diuinæ veritatis: ibi. *Ecce enim veritatem.* Quantum ad primum sciendum quod diuina iusticia peccati impunitum dimittere non potest: quia vel homo illud punit per cõtritionem: vel Deus illud punit per damnationem. Et cum idem peccatum semel sufficienter punitum, amplius puniri nõ debeat: hinc est quod quãdo homo vere pœnitet de peccato commisso, & sic ipsum punit: Deus illud dimittit & amplius nõ punit. Et hoc est quod dicitur de pœni. dis. 1. si peccatum. Impunitum non dimittit Deus peccatum: quia aut homo punit. s. per verã pœnitentiam, aut Deus punit. Ad propositum ergo Dauid ad vocẽ Natham prophetę statim doluit de peccato commisso & pœnituit: & sic veniam meruit. Et hanc rationem hic insinuat Dauid. d. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* quasi dicat. Miserere debes mei, quonia iniquitatem meam tanquam verus pœnitens recognosco. *Et peccatũ meum contra me est semper.* i. mihi displicet tanquam mihi contrarium. quasi. d. Sicut suum contrarium quilibet abhorret videre: sic & ego peccatum meum abhorreo. Vnde secundum glo. Dauid hic respondet cuidam tacitæ quæstioni. Posset enim quis ipsi Dauid dicere. Tu petis per misericordiam peccatum tuum deleri. Quid ergo erit? per misericordiam sic peribit iustitia vt peccatum tuum sit impunitum. Respondet huic quæstioni Dauid dicens, non manebit impunitũ: quia ego punio. Et ideo tu ne punias. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Ideo ignosce: quia ego agnosco, nõ dissimulo. propter quod subdit. *Et peccatum meum contra me est semper.* i. coram facie mea. sic enim accipitur contra pro coram. Vnde & alia littera habet, *coram.* Contra se ergo habet peccatum qui eius fœditatem recogitat: post se peccatum habet, qui de illo non pensat. Prius enim Dauid habuit peccatũ suum post tergum, quando Natham proposuit sibi parabolam de diuite qui rapuerat ouem pauperis: & ipse sententiam cõtra diuitem dedit oblitus: quia ipse erat ille dives, qui morte dignus erat. Sed ad verba Natham statim peccatum coram mente sua statuit: vt verus pœnitens. Et ideirco nunc dicit. *Et peccatum meum contra vel coram me est semper.* Notandum quod initium salutis peccatoris, est

Peccatum Pœnæ

De pœni. dis. 1.

Cognitio peccati.

est seipsum & sua vitia cognoscere. quia illis cognitis, statim remedia quærit. Sicut homo se infirmũ non cognoscens: non quærit remedia, propter quod dicit Seneca epistola sexta. quod signum est meliorati animi, cum vitia sua cognoscit. ostendit per simile. Quibusdam enim ægris congratulamur, cum seipsos ęgros esse senserunt. Et ideo homines qui suos defectus non aduertunt: correctores quærere debent, qui eos doceant quando peccant. Sic enim in proposito Dauid peccata sua non aduertebat: sed per Nathan correctus illa cognouit: propter quod dicit. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Vnde Aug. ait. O homo si te videres, tibi displiceres, & mihi placeres: sed quia te non vides, mihi displices, & tibi places. Et ideo opus maximæ charitatis est corripere peccatorem: vt se & sua peccata cognoscat. Non est enim aliquis tam sapiens, qui omnes suos defectus cognoscat. Vnde legitur in libro de dictis philosophorum. quod quidam fuerat in seruitio Alexandri diu commoratus: & nũquam de aliquo vitio increpauerat Alexandrum. Cui tandem dixit Alexander. Non delector in seruitio tuo. Et cum ille peteret causam. Respondit Alexander. Quia cum tanto tempore mecum fueris, me nunquam de aliquo vitio increpasti. Aut enim nunquam perpendisti me errare: cum tamẽ pluries errauerim: & sic ignarus es. aut percepisti & mihi occultasti: & sic infidelis mihi fuisti. Et propter istam causam dicebat Plato, quod magis nobis proficiunt inimici quam amici: quia inimici vitia nostra nobis improperãt: & sic nos ad illorum cognitionem ducunt: amici autem illa cooperiunt & occultant: propter quod melius est à sapiente corripi, quam ab adulatore decipi. Ex quibus omnibus patet quod peccati sui cognitio facit ipsum detestari & fugere: quia sicut quilibet naturaliter fugit vita priuati. sic & fugere debet peccato maculari: quia peccatum ipsum tollit & priuat vitam hominis. Quod sic probo. Quia peccator solo corpore viuit & non anima: quia vita animæ est ipsa gratia dei qua caret peccator. vt dicit magister lib. 4. Et ideo tales carentes gratia: carent & vita animæ. Cum ergo denominatio debeat fieri à principaliori parte hominis: cuius est anima: & in ipsis non viuat anima, sed sit mortua: sequitur quod ipsi merito non viui: sed mortui dignè sunt dicendi. Iuxta illud apo. 3. Nomen habes quod viuas & mortuus es. Et hoc est quod dicit Seneca epistola. 78. quod non est dicenda vita quandiu vixeris, sed solum quan diu bene vixeris. Hoc benè considerabat ille, qui postquam in sæculo per multa tempora peccator fuerat: tandem peccata sua cognoscens & pœnitens religionem ingressus virtuose vixit. Vnde cum à quodam fuisset interrogatus quantum in hoc mundo vixisset. Respondit dicẽs. Vixi. Fuerat enim in religione, xvij. annis. Tunc interrogans dixit. Non dubito quod vixisti: sed quantum vixisti, interrogo. Respondet ille. Quantum vixi dixi, voluit dicere illo tempore me vixisse non reputo, quo malè vixi, sed solum illo quo benè vixi. Vixi autem benè per tot annos: quod significant litere ę numerales illius dictionis vixi. quia significat xvij. quia ibi est. v. significans quinque. & x. significans decem. & duo ij. qui significant duo, quia solo illo tempore vixi, quo peccatum meum cognouit: quia ad peccati cognitionem se-

Socrates.

Humilis Deo placet. Augustin.

Exemplum vilitatis. Plato.

Pythagoras.

quitur peccati pœnitentia. Vnde Leui. 4. dicitur. Cum cognouerit homo peccatum suum offeret capram immaculatam. i. seipsum admodum capræ se Deo debet offerre. Capra enim secundum naturales carnes habet siccas & difficillimæ digestionis, pilos habet asperos: & cibo vtitur grossiori: quia, scilicet, virgultis arborum. Sic verè tales peccatum suum cognoscentes: vt Deo satisfaciant carnem siccam habere debent per abstinentiam & ieiunium: quæ debet esse difficilis digestionis. illud enim quod dirigitur, in alimentum vel substantiam digerentis conuertitur. Talis autem carnem non debet dirigere: quia affectiones carnales non debent à nobis sic recipi: vt in nobis per approbationem conuertantur. Pilos etiã asperos debet habere: quia carnem suam non mollibus vestibus: sed magis cilicio operire debet. Cibo grosso debet vti, idest, solido, scilicet, verbo Dei quod est tantæ soliditatis, quod manet in æternũ Et sicut capra vias asperas ascendit ad alta: sic & talis per asperam pœnitentiæ viam ad alta, idest, ad cælestium contemplationem perueniet: quia, scilicet ex hoc cognoscet Deum quem per peccatum offendit. Et tunc dicit illud psalm. 118. Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me. Sic & Dauid sua errata cognoscens dicit. Quoniam iniquitatem meã ego cognosco.

Leuit. 4.

Capra. Pœnitens.

Psal. 118.

Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

837 *De pœn. dis. 3. & venit.*

Hic inducit secundam rationem quæ sumitur ex parte Dei promittentis. Vbi notandum quod antequam Dauid prædicta peccata adulterij & homicidij committeret: dominus ei promiserat quod firmaret regnum suum ad filios suos & posteros: & quod filius suus ædificaret templũ domini. vt patet. 2. Reg. 7. Item quod ex semine suo christus nasceretur. vt patet. psalm. 131. Iurauit dominus Dauid, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Statim autem cum peccarum Dauid fuit publicatum, multi ex populo dicebant prædictis promissionibus se indignum fecisse: & ideo ipsum illis esse frustratum. Et ideo Dauid pro remissione peccati obtinenda, dictam promissionem allegat Deo. d. *Tibi soli peccaui.* Et quomodo dixit *Tibi soli peccaui.* Nonne peccauerat contra proximum auferendo sibi vxorem: & ipsum morti tradendo cum multis aliis. Respondeo: quod aliud est peccare contra aliquem, aliud est peccare alicui Peccat contra aliquem qui illum suo peccato offendit: peccat alicui qui subiicitur illi, vt scilicet per ipsum puniri eius peccatum debeat. Et peccamus in proximum illum offendendo, sed peccamus iudici: nos eius punitioni alligando. Quia ergo Dauid ista peccata committendo erat rex: & in terra superiorem iudicem à quo puniri deberet non haberet: ideo soli Deo se peccasse verè confitetur. Et hoc est quòd dicit glossa. *Tibi soli peccaui.* Quòd ideo dicit, quia rex est omnibus superior: & ideo solum à Deo, qui est ipso maior puniendus est. Si quis autem de populo errauerit, & Deo peccat & regi. Rex vero soli Deo peccat, quia non habet hominem, qui eius facta diiudicet. Sic enim ipsi Natham quando eum reprehẽdebat: ait Dauid. Peccaui domino. Ex hoc autem

Peccare.

2. Reg. 7. Psal. 131.

1. Reg. 12.

non

non negat quin etiã peccauerit in proximum: & contra proximum: propter quòd de peccato facto in proximum subdit. *Et malum corã te feci.* Sciebat enim Deum vbique esse præsentẽ, & omnia videntem, sicut dicit Apostolus. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Vnde modo seipsum arguit coram Deo, corã quo ante peccare nõ erubuit: vt ipsum saluatorẽ inueniat. Et hoc est quod dicitur Iob. 13. Vias meas coram illo arguã: & ipse erit saluator meus. Quòd exponens Greg. 11. morum. c. 19. dicit. Cũ Paulus apostolus dicat. Si nosmetipsos diiudicaremus non vtique iudicaremur. Eo tũc dominus saluator inuenitur quo nunc prætimore domini coram ipso peccatum nostrũ à nobismetipsis redarguitur. Vnde electi quique suis culpis nunquam sciunt parcere, vt possint culpas iudicẽ placatum inuenire. Et verè postmodum eum saluatorem inuenire credunt: quẽ modo districtum iudicem metuunt. Nam qui sibi nunc in culpa parcit: ei postmodum nõ parcitur in pœna. Sic ergo nunc & conformiter psalm. non sibiipsi parcit, sed seipsum arguit coram Deo. *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Sequitur, *[Vt iustificeris in sermonibus tuis.* Vbi sciendum vt dictum est q; multi considerantes peccata Dauid enormia quę fecerat: dicunt quòd Deus sibi nõ compleret promissa: quia indignum se fecerat. Et per consequẽs dicebant Deũ in promissis non esse veracem. Petens ergo iste peccatorum veniam hanc rationẽ allegat d. *Amplius lauа me ab iniquitate mea.* Ad hoc scilicet *Vt iustificeris in sermonibus tuis. id est,* vt iustus & verax ab hominibus iudiceris. vt scilicet, sicut non te iudicant veracem in promissis, quia non credunt te mihi implere promissa, ita si me mundaueris à peccato & promissa compleueris: te iustificabunt, id est, iustum credent. Et sic rogo *vt vincas cum iudicaris.* quasi dicat, Tu iudicaris ab hominibus non verax, ergo imple promissa: vt opinionem hominũ vincas: qua te iudicant. Vnde non est sensus: quòd Deus si dimittat peccata iustificetur, id est, iustus efficiatur: sed quòd iustus apparebit per effectum hominibus & videbitur

838 *Decons. d. 3. firmissime.*

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Peccatum originale. Concupiscentia.

Hic inducit tertiam rationem quæ sumitur ex parte nostræ fragilitatis. Vbi sciendũ quòd natura humana peccato originali sic est vulnerata, vt ad malum inclinetur: & sensualitate trahatur deorsum. Nam ex primo peccato facta est quædam rebellio inter carnem & spiritum, quia sicut spiritus fuit Deo rebellis Dei non obseruando præcepta, sic iusto Dei iudicio factum est, vt caro quæ prius spiritui subdebatur: ipsi spiritui rebellando contra ipsum concupiscat. Vt Apostolus in persona omnium dicat. Ego autem carnalis sum: venũdatus sub peccato &c. Quòd ideo dicit secundũ glossam ibidem. Quia ex primo peccato cõcupiscentia contra spiritum nata est in carne. Ex qua concupiscentia carnis quicquid peccati est in dictis, in factis & cogitationibus, totum oritur ex illa concupiscentia, quæ ex primo peccato processit. Et si consentientem traxerit, atque ille consenserit, tunc concipit paritque peccatum. Ex quibus apparet, quòd homo ad concupiscentiam contra illa quæ sunt spiritus, per carnem peccato corruptam trahitur. Cui concupiscentiæ difficilè est resistere, vt Apostolus ibidem dicat. Non quòd volo bonum: hoc ago, sed quòd odio malum: hoc facio. Quòd ideo dicit, quia ex carne est concupiscentia. Et si non assensum præbeo: ex ratione tamen adhuc confligo: nondum vici, magnum mihi est certamen, quia & si concupiscentiæ non consentio, tamen adhuc concupisco & nolo, facio ergo quòd odio, scilicet, concupiscere. Ex quibus apparet quòd peccatũ quòd oritur ex carnis concupiscentia minus est & magis venia dignum, quam fuisset ante primum peccatum, quando concupiscentia non erat in carne: quia quanto peccatum à maiori tentatione & impulsa progreditur, tanto minus peccanti imputatur, quia minus habet de voluntario. Hanc ergo rationem adducens scilicet, carnis concupiscentiam quæ continuum bellum contra spiritum facit: dicit. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* scilicet in peccato originali, ex quo caro concupiscit aduersus spiritum. Et per consequens peccatum meum magis est remissibile. Sed statim in surgit dubiũ, quomodo Dauid vel quilibet alius concipitur à matre in peccatis originalibus, quia certũ est quod tempore, quo mater cõcipit prolem, ibi nõ est in conceptu anima rationalis, quæ non creatur & corpori infunditur, nisi post corpus conceptum formatum & distinctum, corpus autem conceptum non habet debitam formam, nisi post quadraginta dies à conceptione, si est masculus, si autem fœmina post octuaginta. Cũ ergo peccatum non possit esse nisi in anima, & quando mater concipit fetum: ibi non est anima, quomodo ergo mater in peccatis concepit fetũ. Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quod illud peccatum vel illa peccata: in quibus fetus cõcipitur, non sunt peccata prolis conceptæ, sed parentum cõcipientium. Licet enim ante primum peccatum hominis carnalis copula posset fieri sine libidinosa concupiscentia, tamen post peccatum fieri non potest absque libidinosa concupiscentia: quæ semper est vitium & peccatum, vt dicit magister li. 2. di. 31. nisi excusetur per bona matrimonij, vt scilicet ad mortale non impuretur. Sic ergo in peccatis cõcepit eum mater eius, quia parentes ipsum concipiendo peccauerũt ex libidinosa concupiscentia: saltim venialiter. Secundo dicitur quod in peccatis concepit eũ mater eius, quia in conceptione seminis in semine concepto est quædam necessitas ad causandum peccatum originale in anima, quando fuerit eidem coniuncta. Sic enim aliud dicitur fieri cum fit illud ad quod illud necessario dicitur consequi. Verbi gratia. Dixit Deus primis parentibus. In quacunque hora comederitis de ligno scientiæ boni & mali: moriemini. nõ quidem quod statim mortui fuerint: quando de ligno comederũt, quinimo post Adam vixit nongentis & triginta annis. Sed idcirco dictum est, quacunque hora comederitis moriemini, id est contrahetis necessitatem moriendi. sic in proposito. Et ideo notant doctores quòd peccatum originale contrahitur dupliciter, scilicet causaliter & formaliter. Contrahitur causaliter in conceptione seminis, quia tunc contrahitur necessitas ad ipsum contrahendum formaliter, quando anima creata infundetur corpori, nisi interim deus per suam gratiam purificet & sanctificet semen conceptum

Iudicare. Arguere.

Heb. 4.

Iob. 13.

Rom. 7.

Concupiscentia.

Quæstio.

Peccatum originale.

conceptum ab illa libidinosa concupiscentia: sicut fuit in conceptione beatæ Mariæ. Cõtrahitur aũt formaliter in conceptione hominis. Et ambę duę prædictæ solutiones sunt venerabiles Ansel. in lib. de conceptione beatæ mariæ. Istam materiam diffusè declarauimus in tractatu de conceptione beatæ Mariæ. Vide ibi.

Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Hic adducit quartam rationem, quæ sumitur ex parte diuinæ veritatis. vbi notandũ quòd quia in præcedenti ratione videbatur aliqualiter peccatum suum excusare ex concupiscentia carnis quæ in cõceptione trahitur. Ideo vt verus pœnitens vult ostendere quòd quæ dixit non dixit ad excusandum: sed magis ad gratiam imperrãdam propter quod hic consequenter peccatum suum aggrauat. Quãto enim quis maiora recipit à Deo beneficia, tanto amplius peccans est Deo ingratus: & peccatum suum grauius existit. Inter alia autem beneficia Dei magnum beneficium est intellectus illuminatio ad veritatem cognoscendam, & diuinę voluntatis beneplacitum. Et ideo quanto magis quis à Deo intellectum habet illustratum ad cognitionem supernorum agendorum & fugibilium: tanto amplius peccat cęteris partibus. Quod ostẽdit Greg. 18. li. moral. cap. 7. d. Scriptum est seruus qui cognouit voluntatem domini sui: & non fecit secundũ voluntatem eius vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & nõ fecit digna plagis vapulabit paucis. Rursũmque scriptum est. Scienti bonũ facere & non facienti, peccatum est illi. Ad maioris ergo culpę cumulũ hostes suos sancta ecclesia perhibet scire quod sequi debeant, & sequi nolle quod sciant: de quibus alias dictum est. Descendant in infernum viuentes. Viui sunt qui sentiunt quę erga illos fiunt. Mortui enim omnino nec sciũt neque sentiunt. Mortui itaque qui nõ sentiunt propter nescientibus: viuẽtes vero qui sentiũt pro scientibus poni solent. Viuentes ergo in infernum descẽdere est scientes sentientẽsq; peccare. Sic ergo magnitudo scientię peccantis peccatum eius aggrauat. Sed quis altius illuminatus à Deo fuit ipso Dauid vt clarius cognosceret secreta Dei mysteria, Dei iudicia: quę facienda quę vitãda ipso Dauid? vnde propheta per excellentiam dicitur. Sicut cũ apostolus dicitur absolutè intelligitur Paulus: sic cũ absolutè dicitur propheta intelligitur Dauid propter altitudinem scientiæ qua à Deo fuit inspiratus. Vnde alias dicebat Psal. 15. Benedicam dominum, qui tribuit mihi intellectum. Ex quibus omnibus sequitur quòd grauissimè peccauit dum adulterium homicidiumque commisit. Et ideo vt facilius mereatur veniam, se vt verus pœnitens accusat. d. *Ecce enim veritatem dilexisti.* Hic enim veritas pro iustitia accipit, vt Psal. 84. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. *Ecce ergo veritatem.* id est iustitiam *dilexisti.* Psal. 10. Iustus Dominus & iustitias dilexit. Quæ quidem iustitia peccati mei punitionem exigit. Quod quidẽ peccatum est magnum, quia directè factum per malitiam non per ignorantiam, quia *tu incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Vbi per occulta & incerta sibi reuelata intelligit arcana mysteria sacrę scripturæ quę aliis sunt occulta & incerta: sed isti manifestata fuerũt: vt est beatorũ gloria, dãnatorum supplicia, & similia, de quibus multoties agit in psal. Vnde de ipso singulariter potest dici illud Iob. 28. Profunda fluminũ scrutatus est: & abscondita produxit in lucẽ. Vel per abscondita & occulta intelligit mysteriũ incarnationis Christi: quod etiam ante ascẽtionẽ multis beatis angelis fuit occultũ & incertum. Vnde hic ait gl. *Incerta & occulta &c.* i. aduentum filij tui q; aliis incertus est, & aliis occultus. Per hãc enim prophetiam notat, q; ei reuelatum est vt sciret q; Dei filius de suo semine nasceretur. vnde sibi à peccato magis erat cauẽdum. Vel per incerta & occulta intelligit remissionẽ peccatorũ suorũ sibi reuelatã, s. per Nathan prophetã, qui sibi pœnitenti dixit. Dominus transtulit peccatũ tuum. Incerta enim & occulta sunt q; peccatorib. ignoscat Deus. Vnde sub hac incertitudine Niniuitæ pœnituerunt dicentes, Quis scit si cõuertatur & ignoscat Deus? Sed hoc ipsi Dauid per Nathan prophetã fuit reuelatum. Vnde ipse Dauid Deo dixit. Tu domine reuelasti auriculã serui tui. Nũc ergo domine tu es verus Deus: & verba tua erũt vera. Sequendo materiã articulorum restat agere de sexto articulo & de sexto fundamẽto ciuitatis hierusalem quod erat sardius. Sextum autem articulum posuit Iacobus minor. d. Ascendit in cœlũ sedet ad dexteram Dei patris omnipotẽtis. Et hic articulus rectè figuratur per sextum lapidem, qui est sardius. Vbi notandum q; iste articulus duas partes continet principaliter: quia ostendit quòd Christus à terris eleuatur à cœlestibus: vt homines cõprehensores efficiat iocundius: quia Ascendit in cœlũ. A dextris patris collocatur verius: vt homines viatores protegat ab hostibus: quia Sedet ad dexterã Dei patris omnipotẽtis. Hæc autẽ duo huius articuli partes per sardiũ lapidẽ figurãtur. Quoniam hic lapis secundũ magistrũ vbi supra, Expellendo tædium lætificat iocũdius: cuius efficacia cœli figuratur gloria: quoad primũ. Roborando animũ fortificat solidius: cuius ex potẽtia patris figuratur dextera: quoad secũdum. Primò ergo continet dictus articulus qualiter Christus à terris eleuatur &c. Postulat enim ordo rationis: vt sicut Dei verbum se nobis copulando de cœlo ad terras descenderat: sic vt nos suæ copularet gloriæ de terris ascenderet ad cœlum. Quantum enim descendit aqua tantum naturaliter per conductum ascendere potest. Et ideo sicut Christus de cœlo descendit ad terram: sic de terra ad cœlum scandere debuit. Vnde glo. super illud apoc. 12. raptus est &c. dicit Raptus est dei filius: & ascendit ab humilitate ad diuinitatem in transfiguratione: à passibilitate ad immortalitatem in resurrectione: à minoritate ad patris æqualitatem in ascẽtione. Quia quantus fuit descensus de sinu patris ad patibulum crucis: tantus fuit ascensus à patibulo crucis vsque ad dexteram patris. Ad hoc autem ascẽdit (vt dicebant) vt homines comprehensores efficeret iocundius: quia in hac ascensione ipse ianuam cœli omnibus prædestinatis aperuit. Quia sicut sua resurrectio fuit causa nostræ resurrectionis: sic & sua ascensio nostræ ascensionis. Vnde Aug. in sermone de resurrectione. Quorũ sepulchra in passione domini sunt patefacta horũ corpora Christo resurgente sunt resuscitata. Decebat enim vt ille primum resurgeret: deinde alij. sicut

Iob. 28.

2. Reg. 12.

2. Reg. 7.

Sardius artículus sextus.

Ascensio.

Apoca. 12.

Resurrectio.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut dicit apostolus. Christus surrexit à mortuis primitiæ dormientium. Et sicut ipsi cum domino surrexerunt: sic etiam ipsi cum ipso ascendente ascenderunt. Si ergo ista Christi ascensio est causa nostræ glorificationis: bene sequitur quòd nobis debet esse causa magnæ lætitiæ & exultationis. 1. Cor 15.

Psal. 46. In cuius figuram dicitur. Ascendit Deus in iubilo: & Dominus in voce tubæ. Hæc autem huius articuli pars, scilicet quòd Christus à terra eleuatur &c. clarè in isto sexto lapide, scilicet sardio figuratur: Quoniam hic lapis expellendo tædium lætificat &c. Nam vt dicit magister lib. 16. Hic lapis excitat gaudium, & excutit timorem & onycem reprimit, ne sua præsentia nocere possit. Quę omnia planè ad cœli applicari possunt gloriam. Ideo de gloria paradisi, per hunc lapidem signi- B catam: cuilibet beato dicitur. Tu in delitiis paradisi dei omnis lapis preciosus operimentum tuũ: sardius topazius &c. Et ideo de Christo sic ascendente & nobis felicitatis ianuam aperiente dicitur Micheæ 2. Ascendit iter pandens ante eos. Et hoc notat prima pars articuli dicens. Et ascendit in cœlum. Sed circa istam partem primo dubitatur. Qualiter fuit possibile Christum in cœlum ascendere. ratio deest: quia Christus post resurrectionem non potuit moueri: ergo nec ascendere. consequentia nota: quia omnis ascensio motum includit. probatur antecedens: quia omnis motus est actus imperfectus: quia omnis motus fit propter indigentiam termini ad quem, quo caret. Sed corpus Christi post resurrectionẽ cum C esset glorificatum nullum poterat habere actum imperfectum: nec aliquo carere: ergo nec moueri, nec ascendere. Præterea, si Christus ascendit in cœlum: aut ascendit secundum quòd homo: aut secundum quòd Deus. Non secundum ꝙ Deus: quia ascendere & descendere sunt proprietates circunscripti corporis: cuiusmodi non est Deus. Nec scdm ꝙ homo: qa nõ descẽdit scdm ꝙ homo ergo nec ascẽdit secũdũ ꝙ homo. antecedẽs notũ: quia humanitatẽ suã nõ attulit de cœlo secundũ errorem Eutychis & Origenis: sed ipsam de matre virgine assumpsit. & patet consequentia: quia secundum eandem naturam ascendit: secundum quàm descendit. secundum illud Ioan. 3. Nemo ascendit in cœlum nisi qui de cœlo descendit. D Ad oppositum est articulus. d. Et ascendit in cœlum. Respondeo, vnde pro declaratione primæ difficultatis sciendũ quòd quædam mouentur à principio extrinseco: & talis motus arguit imperfectionem in mobili, Quædá vero à principio intrinseco: vt puta quia habent motiuum in seipsis vt animata. Et ista sunt in duplici differentia: quia quædam mouentur propter supplementum indigentiæ, in quibus est motus: & iste arguit imperfectionem. Alius autem est motus ad virtutis declarationẽ. Primus motus ponit imperfectionem in mobili. Secundus vero perfectionem. Ascensio aũt Christi non fuit motus habens principium extra se: nec ad supplementum indigentię: sed habuit principium intra se. s. suam beatam animam. & naturam corporis glorificati obedientem animæ: & vtrumque obediens diuinitati. Et sic talis motus in ipso arguit perfectionem sine imperfectione. Ad secundũ dico, quòd ly secundum aut potest denotare conditionem ascendentis: & sic ascendit secundum quòd homo, vel secundum naturam humanam quæ loco continetur & motui potest subiici, & non secundum naturam diuinam: aut designat causam ascensionis: & sic ascendit secundum quòd Deus: non secundum quòd homo; quia ascendit virtute diuinitatis. Vnde Aug. in sermone de ascensione. De meo est, quòd filius dei ascẽdit in cruce: de suo quòd ascendit in cœlum. Et sic patet qualiter intelligitur illud Ioan. 3. Nemo ascendit in cœlum &c. quia ipse filius hominis vnus & idem deus erat & homo: qui descendit in quantum deus, quia semetipsum exinaniuit in incarnatione. Ascendit autem secundum quòd homo. Hanc autem articuli primam partem concludens apostolus ait. Qui descendit ipse est: & qui ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Si ergo hic lapis sardius excitat lætitiam, & excutit timorem vt dictum est: meritò significat statum cœlestis gloriæ: vbi nostrum perfectum est gaudium: & nullus reperitur timor.

Exech. 28.

Micheæ 2. Quæstio. Assensio christi.

Ioan. 3. Motus.

Aug.

Ioan. 3.

Ephes.

Hebr. 12.

Asperges me domine hyssopo & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.

Hic consequẽter Dauid petit gratiæ infusionẽ. Multiplicẽ enim à deo hic postulat gratiã. s. gratiam humiliantẽ in principio. Secundo gratiã iocundantem: ibi. *Auditui*. Tertio gratiam absoluentem: ibi. *Auerte*. Quarto gratiam iustificantem: ibi *Cor mundum*. Quinto gratiam confirmantem: ibi. *Ne proicias*. Sexto gratiam illuminantem: ibi. *Redde mihi*. Distinguitur enim Dei gratia secundum diuersos effectus eiusdem. Primo ergo postulat gratiam humiliantem: vt sicut peccando se erexerat contra Deum, eius mãdata contemnendo: sic modo p pœnitentiã seipsum humiliet se Deo totaliter subiiciendo. vnde dicit. *Asperges me domine, &c.* Vbi notandum quòd per hyssopum herbam significatur humilitas. Quoniam secundum quòd dicunt naturales: hyssopus est herba humilis, id est parua: medicinalis, quia purgat pulmonem: radix eius petræ hæret. Sic verè virtus humilitatis est parua, scilicet in sua reputatione, licet sit magna in conspectu domini: quia quilibet paruus in conspectu suo magnus est in conspectu domini: & quilibet magnus in conspectu suo, paruus & abiectus est in conspectu Dei. Sic enim dixit Samuel ad Saul. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis caput factus es in tribubus israel. Secundo hyssopus purgat pulmonẽ Nam secundum naturales: in pulmone manent inflationes: & sic significat inflationem superbię quam purgat humilitas, sic enim virtute humilitatis dixit Dauid. Humiliabo me & vilior fiam in conspectu domini. Tertio radix hyssopi petræ hæret: & sic humilitas petræ quæ Christus est. (1. Corint. 10. Petra autem erat Christus.) nos facit humiles: quia solum humiles Christum imitantur. Discite à me: quia mitis sum &c. Sic ergo E per hyssopũ virtus humilitatis designatur. Quid est ergo dicere domino *Asperges me domine hyssopo & mundabor*: nisi asperge me virtute humilitatis & mundabor à superbia. Attendant ergo aquæ benedicta aspergentes se, dicendo. *Asperges me domine &c.* vt quod ore petunt fortius deliderent mente. Et quia superbia est omnis peccati initium: sic & humilitas omnis virtutis & munditiæ est fundamentum. Ideo ad humilitatem sequitur

Aug.

Hyssopus

Psal. 9.

Psal. 12.

1. Reg. 15.

Matth. 11.

plena

plena purgatio mentis, propter quod subditur. *Lauabis me, & super niuem dealbabor*. id est habita humilitate mundus efficiar. & dicit *super niuẽ*, id est, incõparabiliter albus, & mundus ero: quia albedo spiritualis animæ incõparabiliter melior est albedine niuis corporalis. Quia autẽ isto versiculo sæpius vtimur, nos aqua benedicta aspergẽtes. Ideo ad ipsius deuotionem confirmandam est notandum quòd multiplex est aspersio. scilicet Aspersio sanguinis Saluatoris, quo emundantur crimina. Aspersio sanguinis figuralis, quo asperguntur corpora. Aspersio aquæ salutaris, qua expiantur venialia. Primo est aspersio sanguinis Saluatoris &c. Sicut enim Pellicanus, vt filios viuificet ipsos proprio aspergit sanguine, sic Christus vt morte culpæ sublata, vitam nobis daret gratiæ proprio B suo nos aspersit sanguine. Ad Hæbr. 12. Accessistis ad Iesum & sanguinis aspersionem melius loquẽtem quam sanguis Abel. vbi glos. Aspersio sanguinis Christi melius loquitur quam sanguis Abel: quia iste veniam petit ille vindictam: iste salutem ille damnationem clamat. Iste pro persecutoribus implorat indulgentiam, ille vindictam. Qui ergo à peccatis cupit mundari, isto sanguine debet aspergi. Sed quale aspersorium debeat esse figuraliter ostenditur Leuit. 14. vbi dicitur, quòd cum ligno cedrino cocco & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget leprosum septies & mundabitur. Et sic aspersorium ex tribus debet componi, scilicet ex ligno cedrino cocco & hyssopo. Per hæc enim tria tres significantur virtutes C quibus Christi sanguinem super nos debemus aspergere. Per cedrum enim, quæ est arbor fortis & alta, cuius odor fugat serpentes, spem accipe quæ est de cœlestibus & altissimis quæ fortis est: quia omnem aduersitatem patienter tolerare facit, & suo odore fugat serpentes scilicet diaboli tentationes. Sed quia spes sine charitate esse non potest ideo secundum requiritur, scilicet coccus quod est genus tinctura rubeæ. Et secundum Magistrũ in glos. ad Hæb. 9. significat charitatem, quæ fernorem spiritus sancti igneo colore testatur. Tertio requiritur hyssopus. Et per hoc accipe humilitatem. Nam vt ait glo. Exo. 12. Hyssopus est herba humilis nascens in petris purgans pectus & pulmonem: & significat veram humilitatem, cuius D exemplum Christus in seipso præbuit nobis. Sic ergo fasciculum, id est aspersorium cedri cocci & hyssopi sanguine Christi tingimus, & nos illo aspergimus, quando memores Christi passionis spẽ in illum ponimus: ipsum charitate vera diligimus & eius humilitatẽ sectamur. Et ideo dicitur Exo. 12. Fasciculum hyssopi sanguine tingite & aspergite ex eo scilicet dicendo *Asperges me domine hyssopo &c.* Et nota virtutem talis aspersionis: quia per ipsam primo peccata mundantur, quod probat Apostolus ad Hæbreos nono, dicens. Si enim sanguis vitulorum & hircorum aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem &c. quanto magis sanguis Christi &c. Secundo discordes pacificantur. prima Petri capitu. primo. In E aspersione sanguinis Christi nobis & pax. Tertio porta cœli nobis reseratur. Exod. 12. Sanguine qui est in limine, aspergite ex eo superliminare, & vtrunque postẽ. Quod exponens ibi Grego. in glo. dicit. Super vtrunque postem sanguis aspergitur quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur, & ad imitationem intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptoris sanguinem accipit, vt imitari passionẽ eius nec dum velit: vnum solum postem Christi sanguine aspergit: qui etiam in superliminaribus domorum aspergendus est. Domus enim mentes nostræ sunt, in quibus per cogitationem habitamus. Superliminare vero quod præeminet actioni intentio est. Qui ergo intentionem cogitationis ad imitationem Christi passionis dirigit, superliminare domus aspergit sanguine Christi. Vel domus nostræ sunt corpora nostra, in quibus habitamus dum viuimus. Superliminare ergo domus Christi sanguine aspergimus, quando crucem passionis Christi in fronte portamus. Et hæc asperso debet fieri septies, id est, contra septem peccata, propter quod Leuitic. quarto, dicitur. Sanguine asperget septies contra velum, id est, contra peccata: quod velum vel velamen dicitur, quia velat vel obfuscat intellectum peccatoris. Secundo principaliter est aspersio sanguinis figuralis. Vbi notandum quòd quadruplici figurali sanguine in antiqua lege fiebat aspersio, scilicet sanguine hædi, hirci, vituli, & vaccæ, & passeris. Ad significandum quòd sanguine multiplicis peccati à nobis debemus aspergere, & expellere. Primo aspergebatur sanguis hædi. Exod. duodecimo. Immolabit hædum &c. & fasciculum aspergite in sanguine &c. Quid enim sanguis hædi nisi vitam significat luxuriosam. Quo- C niam vt ait Hieronymus super Mattheum. Hædus lasciuum animal est, & semper ad coitum feruens. Huius sanguis aspergitur, cum luxuriosa vita virtute continentiæ dissipatur. Sic enim figuraliter sanguine Iesabel aspersus est paries & equorum vngulæ &c. vt dicitur quarto Regum, nono. Iesabel enim quæ fluxus sanguinis interpretatur: significat ipsam luxuriam quę in quodam fluxu consistit. Secundo aspergebatur sanguis viruli Leuitici quarto. Toller de sanguine vituli, & asperger septies digito contra propitiatorium ad orientem. Quid enim vitulus nisi superbos significat, qui vt vituli sunt sine iugo superioris: immo nec Deo subiici volunt, vt dicit Magister in gl. super illo verbo. Circunde derunt me vituli multi. Et sic sanguis vituli figuraliter aspergitur cũ superbia spargitur & deponitur. vnde dicitur Leuit. 4. Sanguine vituli septies aspergens altare, sanctificet illud ab immunditiis suis. Vbi per altare cor nostrum in quo sacrificium Deo offerebamus intellige. Tertio aspergebatur sanguis hircorum. secundo Paralipomenon, cap. vigesimonono. Asperserunt sanguinem hircorum coram altari pro peccato populi. Quid enim sanguis hirci, nisi auaritiam significat: cuius tanta est caliditas vt adamantem quem nec ferrum, nec ignis domare potest, solus dissoluat. Quarto aspergebatur sanguis vaccæ. Numeri decimonono. Vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula immolabit, intingens digitum in sanguine eius, asperget contra fores tabernaculi. Secundum enim quòd ait Magister in glossa ad Hæbreos nono. Vacca rufa est caro Christi infirma. Sexus enim femineus positus est propter infirmitatem carnalẽ. Rufa est, quia caro Christi in passione, sanguine fuit cruẽtata. Ætatis erat integræ: quia Christus in passione

Aspersio.

Sanguis Christi.

Hebr. 12.

Aspersorium Exod. 12.

Ephes.

Exod. 12. Hedus

Hieronym.

4. Regum. 9. Vitulus.

Leuit. 4.

Leuit. 4.

Psalm. 21.

Leuitic. 4.

2 Parall. 29. Hircus.

Vacca. Numeri. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit triginta trium annorum. Absque macula fuit A quia in illa nullum fuit peccatum. Huius ergo sanguinem figuraliter aspergimus septies, cum per memoriã suæ passionis corda nostra ab omni purgamus peccato, ipsius sanguinem deuotè meditãtes, s. secundum quòd Apostolus ait. Accedamus vero corde in plenitudine fidei aspersi corda a conscientia mala. Et de isto sanguine dicitur ad Hæbr. 9. quòd Moyses aspersit populum. d. Hic est sanguis testamenti, quod mandauit Deus &c. Vt ergo prædictis modis aspersi valeamus dicamus Deo *Asperges me domine hyssopo & mundabor.* Ter tia principalis aspersio est aquæ salutaris &c. scilicet, aquæ benedictæ figuratè per aspersionem aquæ expiationis: qua immundi aspergebantur vt B mundarentur. Numeri. 19. Qui tetigerit cadauer hominis mortui, aspergetur hac aqua die tertio & septimo: & sic mundabitur. Tangens cadauer hominis mortui: est omnis descendens ab Adã seminaliter: cuius semen primo peccato fuit mortificatum. Sed si aspergatur aqua expiationis. s. baptismi mundatur. Si tamen aspergatur die tertio & septimo. Die. s. tertiò. i. in fide sanctæ trinitatis: & die septimo qui est dies requiescionis. s. vt in illa fide requiescat: nec ab illa discedat. Vnde nota ꝙ in aspersione huius aquæ peccatum remittitur. Numeri. 8. Aspergatur aqua & radat omnes pilos suos. s. superfluas cogitationes vt purificetur. Item spiritus sanctus condonatur. 2. Macca. 1. Iussit Nemias sacrificia aspergi aqua & ligna: & factũ est C vt cum sol refulsit accensus est ignis magnus &c. Vel per aquam expiationis accipe aspersionem aquæ benedictæ per quam fugantur dæmones: peccata delentur venialia, & gratia multiplicatur vnde Alexander quintus dicit, & habetur in can. de consecrat. di. 3. aquam sale. Vbi sic dicitur. Aquam sale aspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificentur & purificẽtur, quod omnibus sacerdotibus faciendum esse mãdamus. Nam si cinis vituli aspersus, populum sanctificabat atque mundabat: multo magis aqua benedicta sale aspersa diuinisque precibus sacrata, sancti ficat populum. Et si sale aspersa per Heliseum propheram sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis precibus sacratus sal sterilitatem rerum D aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat & purgat &c bona multiplicat: & insidias diaboli auertit, & a phantasmatis versutis homines defendit Sed forte multi mirantur quomodo per aquã benedictam aspersam peccara saltim venialia remittantur, & expellantur dæmones. Quia cum aqua benedicta sit res materialis, quomodo in animam potest agere illam purgando, vel dæmones expellere, cum secundum naturales corpus in spiritum agere non possit: quia corpus agit per contactum, spiritus autem tangi non potest. Sed ista dubitatio aliam mouet, quia eodem modo quæram sanguis Christi cum sit res materialis: quomodo potest animam a peccatis lauare, cum tamẽ E dicatur Apoca. 1. quòd Christus lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: vnde eadem difficultas est vtrobique. Respondeo ergo & dico quod res materialis vt sic, in spiritũ agere nõ potest, sed rei materiali aliqua virtus spiritualis potest applicari, virtute cuius in spiritum poterit agere. Sic enim ignis infernalis qui est ignis materialis agit in animam ipsam cruciando: quia certa virtus spiritualis illi igni à Deo est communicata. Similiter & sanguis Christi virtute diuinitatis sibi coniunctæ. Similiter & aqua benedicta: non ratione aquæ, sed ratione benedictionis spiritualis in anim am agere potest, ipsam purificando. Etiam alio modo: quia considerata benedictione spirituali aquæ per ipsam aspersi accendimur ad Dei reuerentiam & deuotionem, per quam deuotionem quę spiritualis est delentur venialia, & dęmones fugantur. Consimilem rationem ponit magister de sanguine Christi, quomodo purgat peccata. li. 3. dist. 19. d. quòd per sanguinem mundamur. i. per charitatem & deuotionem quę per considerationem Christi sanguinis & passionis excitãtur in nobis. Sic ergo cum fiducia & deuotione aqua benedicta aspergamur. d. *Asperges me domine hyssopo &c.*

Aqua benedicta. Numeri. 19. Quæstio. Nota dubiũ cum sua absolutione de virtute aquæ benedictæ. De consec. di. 3

Audi tui meo dabis gaudium & lętitiam: & exultabunt ossa humiliata.

Hic consequenter Dauid postulat gratiam iocundantem. Vbi sciendum quòd Dauid sicut de prædicto adulterij peccato fuit reprehensus per Nathan Prophetam, statim corde pœnituit, & dolorem per contritionem magnum habuit: considerans quã grãde peccatũ fecerat: vnde & dicebat Iniquitatẽ meam ego cognosco: & peccatum meũ contra me est semper. Per hoc insinuãs quòd sine dolore peccati non datur venia. Quanto autem maior fuerit dolor de peccato, tanto impertata ve nia maior est consolatio de remissione peccati. Quod narrabat alibi Psal. d. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo: consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Quod ad propositum exponit Greg. 35. morũ. c. 8. d. Secundum metam afflictionis disponitur mensura consolationis. Vnde alias scriptum est. Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo: consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. In ea enim mensura consolatum se in qua afflictus fuerat indicauit: qui lętificetur se secundum multitudinem dolorum clamat. Non autem minime lector instruitur: si ipsum remunerationis ordinẽ contempletur: quoniam excessus. i. peccatum correctio, correctionem pœnitentia, pœnitentiam venia, veniam vero muneta & consolationes sequuntur. Et hoc est quod hic Dauid ex dolore contritionis consolari de venia petit. d. *Auditui meo dabis gaudiũ & lætitiã, & exultabunt ossa humiliata.* Quod ideo dicit, quia in sua pœnitentia descendit deorsum ad locum solitarium, & se ipsum humiliando iacebat supra terram, vt habetur. 2. Reg. 12. Et no ta hic tria verba iocunditatis, quæ distinctè ponit scilicet gaudium, lætitiam, & exultationem, vt ostendat quantam consolationem peccator post ve niam debet habere, & intus & extra. Quoniam secundum Grammaticos illa tria distinguuntur: quoniam gaudium est mentis: lætitia vultus: exultatio vero verborum atque membrorum. Dicit ergo Psal. *Auditui meo dabis gaudium &c.* id est post contritionem peccati facies me intus & extra tuam percipere consolationem. Notandum ergo quòd gaudium siue lætitia vel exultatio est multiplex. Est enim gaudium Temporale, quod est peccatorum, Spirituale quod est deuotorum. Supernale, quod est bonorum. Pitium est gaudium peccatorum qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, non

Aqua benedicta. Hæbr. 10. Hæbr. 9. Numeri. 19. Numeri. 8. Aqua benedicta. Contritio. Confessio. Cor. Exultatio. Affectus. Sanguis. Hugo. Ambro. Greg. Aug.

non aduertentes quod scribitur. Qui gaudet iniquitate deuorabitur, quia tale gaudium ad tristitiam perducit æternam. Prouer. 14. Extrema gaudij luctus occupat. Dicunt naturales & maximè Solinus de mirabilibus mundi lib. 2. quòd vox prima quã emittit homo statim natus, est ploratus, quia si est masculus plorando clamat. A. si est fœmina clamat. E. Vox autem gaudij vel læticiæ vsque ad quadragesimum diem differtur. Et si contingat in aliquo oppositum malum signum est eius futuræ vitæ. Vnde dicit idem Solinus Zoroastes in hora suæ natiuitatis risisse legitur, quod in ipso malum fuit signum: quia factus adultus amplius nunquam risit. Hic adinuentor magicæ artis fuit, & dæmonibus dedicatus. Sic spiritualiter faB cit gaudium mundi: quia ad malum finem suos perducit: propter quod quilibet in præsenti vita non gaudere mundialiter debet, sed semper plangere, & in statu pœnitentiæ stare, considerata miseria tam culpæ quam pœnæ: quam propter positatem Adæ & genus incurrit humanum: vnde primos parentes. i. ipsorum peccatum semper in memoria debet habere, & ipsorum casum lachrymabiliter flere. In cuius signum masculus statim natus clamat. A, plorando casum Adæ: & fœmina E, plorando casum Euæ. Si autem statim natus. i. ad ætatem adultam perductus ridere & gaudere vult cum mundo, signum est quòd talis erit dæmonibus dedicandus, & supplicijs deputandus æternis, sicut fuit Zoroastes: quia de talibus dicitur C Iob. 21. Tenent tympanum & citharam, gaudent ad sonum organi, ducunt in bonis dies suos & in puncto ad inferos descẽdunt. Ergo vt gaudeamus æternaliter, differamus signa lætitiæ nostræ vsq; ad quadragesimum diem. Quid enim quadragesimus dies nisi dies quo homo à vinculis carnis absolutus ascendit ad gloriam. In cuius figura Saluator noster resuscitatus, quadragesimo die cęlos ascendit. Quoniam huius mundi gaudium nihil est, & ad pœnam ducit ęternam. Iob. 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti. i. in fine perdetur. Secũdum est gaudium spirituale, scilicet deuotorum qui gaudent cum corpus affligunt per pœnitentiam, per quã liberantur à seruitute peccati. Quid enim est gaudium nisi cordis dilatatio. Cor autẽ D dilatatur amaris, sed dulcibus stringitur & oppilatur. Et amara sunt causa lætitiæ cordis, quia purgant & cor dilatant: sed dulcia mortis. Dicit Auicena. 3. canon. quòd cor nutritur cum suis viribus naturalibus ex dilatatione sua attrahitur ad ipsum sanguis sicut & aer. Sanguis autem est eius nutrimentum. Secundum autem ipsum in eodem lib. quandoque circa cor muliplicantur humores qui bus cor constringitur & oppilatur: & sic dilatari non potest, & tunc interficitur. Quando autem illi humores per potiones amaras purgantur, sic respirat. Sic & spiritualiter amaritudine pœnitentiæ purgantur opilantia cordis nostri & voluntatis: & sic dilatatur. Quando autem cor dilatatur nutritur spiritualiter. Nam sanguis Christi pro nobis effusus est spirituale nutrimentum cor E dis nostri: Leui. 17. Anima omnis carnis in sanguine est. Iste sanguis ad cor attrahitur per tribulationem & amaritudinem pœnitentiæ: quia qui in amaritudine pœnitentiæ gaudent ad cor reuocant Christi sanguinem & mortem. Sed circa mulcorum cotda sic multiplicantur humores, & superfluitates temporalium quòd de spiritualibus

Prouerb. 2. Eccles. 19. Zoroastes. Aug. Iob. 20. Cor. Exultatio. Affectus. Sanguis.

nihil curant, propter quod ipsorum cor illis constrictum dilatari non potest, & sic viram spiritualem perdunt. Vnde de gaudio pœnitentium dicitur Esa. 12. Hauritis aquas in gaudio, aquas scilicet lachrymarum. Quantum enim gaudium debet habere pœnitens dum per pœnitentiam se à seruitute peccati videt liberatum. Refert enim Valerius quòd Philippo rege Macedonum à Romanis superato. Cum Romani omnes vrbes Græciæ quæ sub Philippo erant, libertati donassent, tanta alacritate clamoris gaudio cœlum repleuerunt, quòd certitudinaliter constat, aues quæ desuper volabant attonitas & pauentes cecidisse. Sic multo fortius peccator qui vilissima diaboli seruitute per peccatum fuit oppressus, quando virtute doloris pœnitentiæ per Christum libertati donatur maximo gaudio repleri debet: vt dicit illud Psalm. 29. Conuertisti planctum meum in Psal. 29. gaudium mihi. Et istud est gaudium quod nunc quærit Psalm. dicens. *Auditui meo dabis gaudium &c.* Tertium est gaudium supernale beatorum quod consistit in faciali Dei visione, de quo Psal. 20. Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Psal. 20. Nunc prosequendo materiam articulorum, restat declaranda secunda pars articuli sexti quæ est. Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Ad cuius euidentiam sciendum quòd in scriptura sacra nomine dexterę multa significantur, scilicet Deitatis honor & reuerentia. Psalm. Dextera tua susDextera. cepit me. Fœlicitatis valor & excellentia. Psalm. Delectationes in dexterа tua vsque in finem. Auctoritatis potestas iudiciaria. Psalm. Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Et ideo ad videndum qualiter Christus sedet ad dexteram patris, est sciendum quòd Deus Christus consideratur tripliciter, scilicet vel secundum quòd Deus vel secundum quòd homo, vel secundum quòd Deus homo. Sic ergo accipiatur dextera primo modo, sic sedet ad dexteram patris tanquam Deus, quia scilicet sic est vnius substantiæ, & per consequens vnius honoris & reuerentiæ cum patre. Quod o- Hebr. 1. stendit Paulus ad Hæbr. 1. dicens de Christo inquantũ Deus, scilicet. Qui cum sit splẽdor glorię & figura substãtiæ eius, portãs omnia verbo virtutis suæ purgationẽ peccatorũ faciẽs sedet ad dexterãmaiestatis in excelsis. Si autẽ accipiatur dexterа secundo modo, sic Christus sedet ad dexterã patris, inquantũ homo: quia inquãtũ homo potior & maior beatitudo quã alicui alteri est concessa. Et ideo probans ipsum Apostolus maiorem habere beatitudinem, quàm aliquis angelorum dicit ad Hæbr. 1. Ad quem autem angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis &c. supple sicut Christo homini. glossa. Sede à dextris meis, id est, in potioribus bonis meis. Si autem accipiatur dextera tertio modo, sic sedet ad dexteram Dei patris, inquantum Deus homo. Quia homini assumpto iudiciariam potestatem contulit pater iudicandi quosliber secundum illud Ioan. 5. Pater Ioan. 5. omne iudicium dedit filio. Et sic de Christo loEphe. 1. quitur Apostolus ad Ephesios primo, dicens. Pater constituit eum ad dexteram in cœlestibus super omnem principatum & potestatem, & omnia subiecit sub pedibus eius. Hæc autem pars huius articuli, qua Christus ad dexteram patris sedet figuratur in sardio lapide, qui laborando animam fortificat solidius. Et sic per Sardius. ipsum figuratur Dei dextera. Hic enim lapis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tripliciter habet virtutem, qui triplicem dexterã A
Dei prædictam significat. Quoniam vt patet per
magistrum vbi supra: hic lapis resistit maleficiis.
Ecce dexteram honoris diuinitatis & reuerentiæ.
Acuit mentem. Ecce dexteram valoris fœlicita-
tis & excellentiæ Confert audaciam. Ecce dexte-
ram auctoritatis potestatis iudiciariæ. De qua tri
plici dextera per lardium figurata dicitur Psal. 117
Dextera domini fecit virtutem, dextera domini
exaltauit me, dextera domini fecit virtutem. Ex
prædictis ergo patet quòd hic lapis sardius sua ef
ficacia prouocans lætitiam Christi figurat gloriã
Quia ascendit in cœlum. Conferens potentiam
patris figurat dexteram. Quia sedet ad dexteram
patris. Et ideo Christus qui ascendit ad cœli glo- B
riam, & iudicandi habet potentiam. Hinc lapidi
sardio similem asserit Ioan. Apoc. 4. de Christo di
Apoc. 4 cens. Sedes posita erat in cœlo & supra sedem se-
dens, & qui sedebat similis erat aspectui lapidis
iaspidis & sardij.

842. de pœnit. dist. 1 cognouerui

Auerte faciem tuam à peccatis meis & omnes iniquitates meas dele.

Auersio

Hic consequenter Psal. petit gratiam absoluen
tem. Vbi notandum quòd secundum grammati-
cos Auerto. tis. duo habet significata. Est enim a-
uertere idem quòd remouere. vnde Psal. Auerte
oculos meos ne videant vanitatem. Quandoque
vero idem est quòd tergum vertere. Qui autem
Psalm. 84. tergum alicui rei vertit, illam rem non videt nec C
aspicit: vnde Psal. Cõuerte nos Deus salutaris no
ster, & auerte irã tuam à nobis. Ne. ſira tua nos
videat vt puniat. Petens ergo Psal. à peccatis mun
dari, petit à Deo vt ab illis faciem suam auertat.
id est, vt illa sic per veniam deleat vt amplius illa
non aspiciat. d. *Auerte faciem tuam à peccatis meis*
&c. Vnde hic notat glo. quòd quando nos faciem
nostram vertimus ad peccata nostra, vt ipsa consi
deremus ad puniendum, tunc Deus illa non res-
picit: quando autem ab illis faciem nostram a-
uertimus, non considerando illa, nec punien-
do: tunc Deus faciem suam ad illa vertit & pu-
nit. Vnde sicait glos. *Auerte faciem tuam à pec-*
catis meis. Non à me sed à peccatis meis: quia il- D
la ante faciem meam habeo. Si enim homo ad-
uertit peccatum, Deus auertit faciem suam ne pu
niat. Aduerte ergo peccatum, vt auertat Deus, ne
aduertendo animaduertat. Quid autem sit Deum
auertere faciem suam à peccatis nostris statim o-
stendit. d. *Et omnes iniquitates meas dele*: quia tunc
auertit faciem, quando illa per veniam remittit &
delet. Econtra amẽ de illis qui peccata sua nolunt
Psalm. 108. considerando punire dicitur Psal. 108. In memo-
riam redeat iniquitas patrum eius in conspectu
domini, & peccatũ matris eius nõ deleatur. Et no
tandum hic quòd auertit Deus se multipliciter à
nobis. Quoniã Dei Auersio quandoque est actus
supernalis iracũdiæ: quo Dei priuamur adiutorio. E
Auersio quandoque est actus pietatis & clemẽtię
quo alto protegimur præsidio. Auersio quandoq;
est actus æquitatis & iustitiæ, quo mali damnan-
tur in supplicio. Auersio quandoque est actus pa-
ternalis diligentiæ, quo summo gloriamur in pa-
latio. Primo auersio Dei est quandoque actus su-
pernalis iracundię. Multotiens enim Deus nostris
prouocatus peccatis: suam protectionem subtra-
hit auertendo se à nobis. Sic enim dicitur Psalm.

Psalm. 88. 88. Auertisti adiutorium gladij eius, & non est au
xiliatus ei in bello. Quod ideo dicit, quia quando
Deus à Iudæis non erat auersus, pauci illorum
multos ex aliis superabant, sed quando propter
ipsorum peccata Deus se auertebat ab illis, ipso-
rum multi à paucis aliorum superabantur. Vnde
ibidem dicit glo. Solebant enim pauci illorum
multos vincere, modo à paucis victi sunt & capti
uati: quia dominus ab eis est auersus, populus e-
nim armatus sine Deo inarmis est. Et aduerte qd
Deus multotiens se auertit à nobis ad nostram v-
tilitatem, vt scilicet homo seipsum sine Deo nihil
posse cognoscat: & sic non superbiat, sed sub Deo
humiliter viuat. Sic enim accidit ipsi Dauid qui
Psalm. 29. in principio regni sui videns se in omnibus pros-
perari, quasi in seipso confidens dixit. Ego autem
dixi in abundantia mea, non mouebor in æter-
num. Et hoc ideo: quia confidebat in decore & for
titudine à Deo sibi data: propter quod subdit, Do
mine in voluntate tua præstitisti decori meo vir-
tutem. Volens ergo Deus ad cognitionem pro-
priæ fragilitatis ipsum reducere, se ad tempus a-
uertit ab eo, quo facto ipse statim grauiter per a-
dulteriũ & homicidium fuit lapsus: ideo subdit.
Auertisti faciem tuam à me, & factus sum contur
batus. Secundo, auersio Dei quandoque est actus
& pietatis clementiæ &c. Deus enim ad orat.o-
nem vere pœnitentis se clementer ab eius pecca-
tis auertit illa delendo. In cuius figuram statim
Numeri. 25 cum Phinees luxuriantes percussit, Deus iram
suam auertit à populo. Numeri. 25. Vnde dixit
Deus. Phinees auertit iram meam à filiis Israel.
Quia quotiens contriti peccata nostra punimus
Deus clementer faciem suam à nostris peccatis
auertit. Vnde de omnibus pœnitentibus dicitur
Ose. 14. Sanabo contritiones eorum. Diligam eos
spontanee: quia auersus est furor meus ab eis. Et
hoc est quod nunc pœnitẽs orat. d. *Aue te faciem*
tuam à peccatis meis &c. Tertio, auersio Dei quan-
doque est actus æquitatis &c. Iustitia enim duran
te Deus à damnatis se auertit eos æternaliter pu-
niendo, vt nullus ipsum quibuscunque precibus
ab hoc actu iustitię ipsum auertere possit. Iob. 23.
Ipse solus est & nullus potest auertere cogitatio-
nem eius. Quod ideo dicit, quia eius iudicia nul-
lus mutare potest, & si quando mutetur sententia
quæ stat in exterioribus signis, vt ibidem deducit
Greg. 16. morum. Vnde de dãnatis dicitur. Auer- Greg. 16. mo
tantur retrorsum & confundantur &c. fiant tan- rum c. 18.
quam puluis ante faciem venti &c. Quartò, auer- Psalm. 34.
sio Dei quandoque est actus paternalis diligentię
&c. Si enim pater naturalis à suis filiis auertit ma
la quantum potest: quanto magis Deus pater om
nia mala à suis filiis auertit, scilicet à beatis in pa
tria ipsos auertendo ab omnibus peccatis, & ab
omni peccatorum sequela: propter quòd dicitur Iob 36
Aperit aures virorum, & erudiens eos instruit di-
sciplina, vt auertat hominem ab iis quæ fecit, sci-
licet peccatis & liberet eum de superbia, scilicet
diaboli liberans animam eius à corruptione, scili-
cet perpetuæ damnationis. Sic ergo Deus à bea- Psalm 32
tis omne malum auertit eis concedens gaudium
perpetuum & exultationem. Psal. 13. Cum auer-
terit Dominus captiuitatem plebis suę, exultabit
Iacob & lætabitur Israel. Quibus omnibus con-
deratis humiliter Deo dicamus. Conuerte nos Psalm 84
Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à no-
bis. Consimiliter & nunc quilibet pœnitens orat.
d.

dicens. *Auerte faciem tuam à peccatis meis. &c.*

843

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Hic consequenter postulat gratiam iustifican
tem. Quamuis enim insimul & in eodem instãti
fiat peccati remissio, & gratiæ iustificantis infu-
sio, quia gratia simul cum peccato stare non po-
test, vnde cũ gratia infunditur remittitur culpa,
& cum culpa remittitur infunditur gratia. Tamẽ
Cor. secundum nostrum modum intelligendi ordine
naturali, prius intelligimus cor mundum à pec-
catis quàm Dei gratia infusam in corde. Et hunc B
ordinem satis hic notat psal. præmittendo mun-
diciam. d. *Cor mundum crea in me Deus* & cõsequen
ter addẽdo gratiam dicens. *Et spiritum rectum. &c.*
Vbi notandum quòd cor nostrũ de se est immun
dum & immaculatum, nisi per diuinam emunde-
Matth. 15. tur gratiam. Quoniam ab ipso corde omnia pro-
cedunt peccata, Christo dicente. Quæ autem de
ore procedunt, de corde exeunt. De corde enim
exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria,
fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemię:
Cogitatio. hæc sunt quæ coinquinant hominem. Ex quo
patet quòd omnia vitia oriuntur à corde, & non
à diabolo, vt quidam arbitrantur. Quoniam dia-
bolus malarum nostrarum cogitationum non est C
Hieronymus auctor. Sed cum illas ex actibus exterioribus in
corde nostro esse natas prospexerit, tunc illas suis
tentationibus fouet & nutrit. Vnde Hieronymus
super Matth. exponens præmissa Christi verba di
cit. Arguendi sunt ex hac sententia qui malas co
gitationes à diabolo immitti putant, & non ex
corde nasci & propria voluntate. Diabolus enim
adiutor & intentator malarũ cogitationum po-
test esse, auctor autẽ esse non potest. Si autẽ dia-
bolus semper in insidiis positus leuem cogitatio-
num nostrarum scintillam suis fomitibus inflam
mauerit, nõ debemus opinari eum occulta quę-
que cordis nostri rimari, sed ex corporis habitu
gestisque exterioribus æstimare, quid in nostro
corde versetur interius. Verbi gratia. Si pulchram
mulierem nos crebro viderit inspicere, intelligit
ab oculis cor vulneratum esse luxuria. Vnde si D
quandoque reperiatur in scriptura quòd diabo-
lus cogitationes malas & peccata immittit in
corde nostro, non est intelligendum quòd diabo-
lus illas malas cogitationes faciat, sed suis suasio-
Iacob. 1. nibus ad illas ex corde nostro generandas indu-
cit nos & prouocat. sicut cum dicitur Ioan. 13.
Cum diabolus misisset in corde Iudæ vt trade-
ret eum Iudas &c. Illa enim immissio solum quę-
dam persuasio fuit. Vnde illa verba exponens
Augustin. super Ioan. dicit. Missio ista suggestio
spiritualis est: & non fit per aurem, sed per co-
gitationem, diabolicæ enim suggestiones im-
mittuntur humanis cogitationibus. Factum er-
go iam fuerat in cor Iudę scilicet per diabolicam E
suggestionem, vt discipulus magistrum trade-
ret. Ex quibus omnibus patet quòd cor nostrum
de se est immundum: quia ab illo omnia nostra
Matt. 15. peccata procedunt, propter quod dicitur. Pra-
gnoscet illud: Et hoc est quod considerans nunc
pœnitens dicit. *Cor mundum crea in me Deus*. quasi
dicat: Munda in me cor meum. Vnde notandum

A quòd cor nostrum mundatur à Deo multiplici-
ter, scilicet, Cor mundatur per fidem credendo- *Cor munda-*
rum. Cor mundatur per contritionem peccato- *tur multipli-*
rum. Cor mundatur per effusionem vitiorum. *citer.*
Cor mundatur per lauationem lachrimarum.
Cor mundatur per orationem deuotorum. Cor
mundatur per conuersionem reproborum. Pri-
mo cor mundatur per fidem. Act. 15. Quis nouit *Actuum 15.*
corda? Deus dat spiritum sanctum fide purificans *Fides.*
corda eorum. vnde fides non solum corda puri-
ficat, sed etiam ipsa mundata sic sigillando con-
seruat, vt ipsa amplius per peccatum violare non
audeat diabolus, scilicet fide manente. Vnde Gre
gorius 29. mor. c. 2. dicit. Qui immortalitate per- *Gregor. 29.*
dita ad Deum pœnitendo reuertitur, per fidei *mor. cap. 2.*
signaculum munitur. Vnde à sponso suo ecclesiæ *Can. 8.*
dicitur. Pone me vt signaculum super cor tuum.
Ideo namque signaculum rebus ponitur: ne di-
ripientiũ præsumptione violentur. Sponsus ergo
super cor, vt signaculum ponitur, quando fidei
mysterium in custodia nostræ cogitationis im-
primitur, vt ille aduersarius noster diabolus cum
signata fide corda considerat tentando ea diri-
pere non præsumat. Ex quibus patet quòd fides
corda mundando contra diabolum fortificat.
propter quod dicitur. Oculi domini contem- *2. Para. 16.*
plantur vniuersam terram, & præbent fortitudi-
nem qui corde perfecto credunt in eum. Secun- *Contritio.*
do cor mundatur per contritionem. Statim enim
cum peccator debitè dolet de peccatis commis-
sis, à Deo veniam recipit: quia Deus cor contri-
tum despicere non potest. psalm. 50. *Cor contritum* *Psal. 50.*
& humiliatum Deus non despicies: quia sacrificium
Deo spiritus contribulatus. Et aduerte secundum
glo. quòd prius dicit. *Cor contritum*. & postea *hu-*
miliatum. quia cor humiliari non potest, nisi pri- *Esa. 57.*
mo contritum fuerit. Vnde Esa. 57. dicitur. Do-
minus in sancto habitas, & cum contrito & hu-
mili spiritu: vt viuificet cor contritorum. Quid
enim est cor contritorum viuificare, nisi ipsum à
peccatis quibus spiritualiter moritur emundare.
Secũdum enim Valerium. Tantum honoris con- *Valerius*
fert patriæ offensæ malorum punitio, quantum *lib. 6.*
iniuriæ ipsæ mala perpetrata intulerunt. Et sic
per punitionẽ mali reformatur perditus honor.
Cum contritio cordis puniat offensam diuinam.
sequitur quòd honorem ablatum Deo restituit,
& per consequens perditam recuperat iusticiæ
munditiam. Tertio cor emundatur per effusio- *Confessio.*
nem vitiorum, quando, scilicet vitia effundun-
tur: id est extra mittuntur, quod fit per confes-
sionem. Vnde cuilibet pœnitenti dicitur. Effun- *Thren. 2.*
de sicut aquam cor tuum, in conspectu domini.
Et bene dicit, Effunde sicut aquam cor tuum, &
nõ sicut vinum vel oleum, quoniam omnis alius
liquor ab aqua effusus saporem suũ & aliquid sui
dimittit in vase, nõ autem aqua. ad denotandum
quòd in confessione nihil peccati in corde debet
relinqui, sed totum effundi. Vnde prædicta verba
exponens Hugo de. s. vi. dicit Effundere debemus
sicut aquam corda nostra pia confessione ante
dominum. Vt quemadmodum cum aqua affun-
ditur, nihil ibi occultum relinquitur: ita in corde
nostro nihil relinquamus abscõditum, sed omnia
per cõfessionem Deo reuelemus, vt cor nostrum
mundũ efficiatur, propter quod dicitur. Effundi-
te coram illo corda vestra Deus adiutor noster in *Psal. 61.*
æternum. Quarto cor mundatur per lauationem *Lachryma.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lachrymarum. Sic enim Magdalena cordis maculas lachrymis lauit, sic & Petrus qui egressus foras fleuit amare, propter quod dicitur. Laua à malicia cor tuum hierusalem. Hierusalem enim interpretatur visio pacis, & significat animam quæ ad visionem pacis habendam est creata. Dicat ergo. Laua à malitia &c. quasi dicat. O tu anima si visionem pacis cupis habere, primo cor tuũ à malitia lachrymis laua. Nec immeritò: quia solum mundi corde Deum videre possunt. Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, vt sic meritò pœnitens dicat. Multi gemitus mei: & cor meum mœrens. Quinto cor mundatur per orationem. Si enim quicquid orantes petimus: quia accipiemus debemus credere, consequens est, vt quod orando deuote cordis mundicia petit ipsam indubitanter recipit à Deo. Et ideo dicit apostolus. Accedamus ad eum cum corde vero in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala. Et sic nunc deuotè psalmus mundiciam cordis petit orãdo, dicẽs, *Cor mundum crea in me Deus.* Sexto cor mundatur per conuersionem. Cum enim auersus à Deo ad Deum conuertitur, statim à Deo cor efficitur mundum Iohel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, sequitur. Scindite corda vestra &c. quia benignus est, & præstabilis super malicia. Vnde sic mundare corda nostra docet Iaco. d. Purificate corda vestra, miseri esto te & lugete, risus vester in luctum conuertatur, & gaudium vestrum in mœrorem. Quod si sic fecerimus tunc dominus nobis dicet illud Ezechiel. 16. Mundabo cor tuum, ait dominus Deus. Et hoc est quod nunc orat psal. d. *Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innoua in visceribus meis.* Rectus est enim spiritus qui rectè tendit in Deum, qui ad terrena non curuatur. Et nota quòd viscera hic accipit pro viribus interioribus, vt est intellectus voluntas & memoria.

Eleue. 4.
Matt. 5.
Thren. 1.
Oratio.
Hebr. 10.
Conuersio.
Iohel. 2
Iaco. 4.
Ezech. 16.

844. De pœni. di. 2. opponitur.

Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Perseuerantia.

Hic consequenter petit gratiam confirmantem. vbi notandum quòd nulla virtus sine perseuerantia ad meritum æternæ vitæ proficere potest. Quid enim prodest ad brauium acquirendum velociter currere, si antequam perueniatur ad brauium deficiat cursus. Quod ostendens

Bernard.

Ber. super illo verbo. Lucæ 11. Qui perseuauerit vsque in finem, hic saluus erit. dicit. Perseuerantia sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus: prorsus absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam consequitur victor. Vigor virium virtutum consummatio est. Nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Sor. est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui incœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finẽ, hic saluus erit. Saul cum esset paruulus in oculis suis, super Israel est rex constitutus, non perseuerans in humilitate & regnum amisit & vitam. Si cautela Samsonis, si Salomonis deuotio perseuerantiam retinuissent, nec iste sapientia, nec ille viribus priuaretur. Et ideo Dauid considerans se alias spiritum sanctum habuisse: tamen ab illo per peccatum adulterij fuisse proiectum, nunc à Deo in gratia perseuerantiam postulat, ne amplius spiritum sanctum perdere possit. dicẽs. *Ne proiicias me à facie tua &c.* Proiicere enim nos dicitur Deus: non quia sit causa nostri casus & proiectionis, sed quia peccantem non diligit. Spiritum sanctum aufert, quia cum peccato gratia spiritus stare non potest. Dicat ergo *ne proiicias me à facie tua.* quasi dicat. A peccatis meis auerte faciem tuam, non à me. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* id est gratiam spititus sancti. Ne auferas dicit: quia qui pœnitet, iam habet donum, & gratiam spiritussancti: quia non potest esse vera pœnitentia, & peccati punitio in homine ex seipso, vt dicit glo. Cum enim quis irascitur sibiipsi & displicet: sine dono spiritus sancti non est. Dicat ergo. *Ne proiicias me à facie tua.* Per ista enim verba ostendit psalm. quantum desiderium habebat Christum incarnatum videre: qui per faciem in scriptura designatur. psal. Ne auertas faciem tuam à puero tuo. Duplici enim ex causa Deus faciem suam auertit ad nos, scilicet vt nos videret, & vt videretur à nobis. voluit enim videre nos oculo compassionis, vt nostras tolleret infirmitates. Dicit Plinius de coladion quæ est auis, quæ si ad infirmum ducatur, & in eum oculos defigat, signum est sanitatis futuræ, si vero oculos auertat ab eo, signum est mortis. Sic & spiritualiter Deus faciem suam & oculos quasi à nobis auertit, quandiu incarnationem Christi distulit. Et ideo omnes istam incarnationem præcedentes descenderunt in mortem. Sed in sua incarnatione faciem & oculos in hominem defixit: quod fuit signum futuræ salutis. psal. Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus. Secundo ad nos conuertit faciem, vt videretur à nobis: quia nos ipsius videndo faciem beatificamur. Gene. 32. Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

Tuitio.
Plinius.
psal. 87.
Gen. 32.

845

Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Hic consequenter petit gratiam illuminantem. Vbi sciendum quòd Dauid post peccatum adulterii & homicidij statim spiritum propheticum perdidit, nec spiritum prophetizandi habuit vsque ad actum pœnitentiæ & confessionis suorum peccatorum. Ideo ipsum spiritum sibi à Deo restitui nunc postulat. d. *Redde mihi lætitiam &c.* Quem spiritum vocat lætitiam salutaris Dei, quia per ipsum cognouit Christum esse venturum, qui salutare Dei dicitur. Lucæ 2. Viderunt oculi mei salutare tuum. In quem sicut nos lætamur quia venit, ita antiqui lætabãtur in ipsum venturum. Quoniam sicut nos saluamur per fidem Christi incarnati, ita saluabantur antiqui patres per fidem Christi venturi. Dicat ergo. *Spiritu principali confirma me.* id est spiritu propheticõ quem prius habui cognoscendo Christum venturum, confirma me per fidem eius, & sic reddes mihi lætitiam salutaris tui quàm per peccatum amisi. Notandum quòd in istis vltimis tribus versiculis, ter spiritum posuit diuersimodè articulatum. In primo dixit. *Spiritum rectum innoua in visceribus meis.* In secundo dixit. *spiritum*

Spiritus sanctus.
Lucæ 2.
Trinitas vnus.

sanctum tuum ne auferas à me. In tertio dixit. *Spiritu principali confirma me.* Per hoc denotans trinitatem personarum in Deo, cum vnitatem essentiæ. Spiritus enim Deus est, & non corpus. Ioan. 4. Spiritus Deus est, & in spiritu adorare oportet. In hoc ergo quòd semper hic spiritum ponit in singulari, nota vnitatem essentiæ. In hoc autem quòd tribus vicibus ponit, notat trinitatem personarum, spiritum rectum dicit filiũ, spiritum sanctum intelligit tertiam personam: sed spiritum principale intelligit patrem qui à nullo est, & à quo sunt alij. Hoc notat Bernard. super isto passu. d. In istis trib. versib. intellige trinitatem. Spiritum sanctum ipsum intellige proprio nomine designatum, pro quo rogat. dicẽs. *Ne proiicias me à facie tua.* tanquam, scilicet, aliquid immundum, quia spiritus iste odit sordes, nec habitare potest in corpore subdito peccatis. Cui enim proprium est repellere peccatum ipsi & proprium est odire peccata. Recepto ergo spiritu sancto per sanctimoniam: quia pernersæ & immundæ cogitationes separant à Deo, orandum est vt cor mundum creetur in nobis. Quod vtique fiet si spiritus rectus fuerit in viscеribus nostris innouatus. Quod autem ait spiritum rectum conuenienter filio conuenit, qui nos veteri homine exuens nouum induit quo nos renouauit in spiritu mentis nostræ, tanquam in nostris viscеribus: vt cogitemus quæ recta sunt: formam enim rectitudinis attulit de cœlis quàm reliquit in terris, immittens dulcedinem rectitudinis in omnibus operibus nostris, sicut scriptum est. Dulcis & rectus dominus. Castigato ergo cor pore per sanctitudinem operum, mundato corde vel potius innouato per rectitudinem cogitationum redditur lætitia salutaris. Quid ergo iam restat, nisi vt spiritu principali confirmeris? patrem intellige spiritum principalem, non quia maior, sed quia solus à nullo. In quo autem confirmatio hæc consistit, nisi in charitate. Aut quod donum aliud tam dignum potest esse? Quod munus aliud tam paternum. Quid nos separabit à charitate Christi, tribulatio, angustia &c. certe scitis quia neque mors, neque vita, neque alia cætera, quæ apostolus tam multipliciter quàm audacter enumerat, poterunt nos separare à charitate Dei quæ est in Christo. Id est vt scias vas tuum possidere in sanctificatione & honore, & non in passione desiderij, spiritum sanctum accepisti. vt quod tibi vis fieri ab omnibus, vt tu facias illis. Et quod tibi non vis fieri alteri non facere, spiritum rectum, ad opus accepisti proximi. Hæc est enim rectitudo quã lex vtraque cõmendat innata & illata. Iam si in his perseueras spiritum principalem quem solum Deus approbat recepisti. Itaq; si desideras vt in te Deus partem eligat sibi: esto sollicitus sicut tibi spiritum sanctum, sic proximo spiritum rectum, sic ei tanquam vero principi & patri spiritum principalem exhibere. hæc Bernard. Sequendo fundamentum ecclesiæ materiam, testat videre de septimo articulo fidei quem posuit Philippus. d. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Qui apertè declaratur per septimum fundamentum ciuitatis quod erat Chrysolitus. Qui lapis huius articuli significat singulas partes. Vbi nota quòd iste articulus de Christo venturo iudice tria manifestat quæ in quolibet iudice requiruntur. Ostendit enim primo plenam auctoritatis iurisdictionem quæ à patre Christo traditur. Inde venturus est. Secundò iustam condignitatis retributionem quæ à Christo cunctis redditur. Iudicare. Tertio multam societatis congregationem quæ à parte Christo subditur. Viuos & mortuos. Quæ omnia per istum lapidem Chrysolithum figurantur. Quoniam hic lapis. Primo roborat ingenium, iudici posse Christo significans traditum. Secundo rutilat vt aurum: iudicis Christi iustum significans solium. Tertio terrificat demonium, iudici Christo mundum significans subditum. Primo ergo iste articulus continet plenam auctoritatis iurisdictionem &c. dicens. Inde venturus est. Vbi nota quòd istud aduerbium. Inde semper denotat quendam ordinem sequentium ad præcedentia. Et quantum ad præsens spectat in scriptura triplicem ordinem notat, scilicet Ordinem locutionis: vt inde videbo. Numeri 23. Veni mecum in alterum locum, vt inde partem Israel videas &c. Ordinem factionis vt primo fac hoc, inde illud. 1. Corin. 15. Christus visus est Cæphæ &c. deinde visus est Iacobo &c. Ordinem participationis, vt sol caleat inde aer. 1. Corin. 15. Primitiæ dormientium Christus. s. resurrexit, deinde quæ sunt Christi, scilicet, virtute Christi resurrectionis resurgent. Modo ad propositum istis tribus modis hic exponi potest ly Inde. Primo modo potest notare ordinem locutionis, & tunc ly inde refertur ad primam partem præcedentis articuli, dicens, Ascendit ad cœlum. Et tunc est sensus. Inde, scilicet de cœlo venturus est &c. Et hic sensus adiuuatur Act. 1. vbi dicitur. Quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, sic veniet, id est, quemadmodum vidistis eum de terra in cœlum ascendere. Sic in iudicio inde, scilicet, de cœlo descendet ad terram. Secundo hic potest notare ordinem successionis. Et tunc est sensus. Inde, id est, post eius assensionem venturus est, scilicet in fine mundi, quia eius assensio & ad dexteram patris glorificatio merito debuit præcedere vltimum iudicium, vt eius glorificata humanitas nobis spem tribuet glorificationis. Et sic eius glorificationem & ad dexteram patris sessionem præcedere vltimum iudicium notabat saluator, dicens, Videbitis filiũ hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus &c. Tertiò potest notare participationem & causalitatem. Et tunc est sensus, quia postquam de Christo dictum est quòd sedet ad dexteram patris, sequitur Inde, scilicet, ab eadem patris dextera habet quòd sit venturus iudicare &c. Sic enim loquebatur Christus de patre. Pater potestatem dedit filio iudicium facere &c. Inde ergo venturus est, id est, ab eadem patris dextera habet filius vt sit venturus &c. Ex quibus patet quòd iste articulus ostendit plenam auctoritatis iurisdictionem &c. dicens, Inde venturus est. Notandum autem quòd filium habere à patris dextera auctoritatem iudicandi potest dupliciter intelligi, scilicet, vel inquantum Deus, vel inquantum homo. Primo inquantum Deus, quia sicut à patris dextera genitiua habet quòd sit filius: sic etiam quòd sit iudex, quia quicquid habet filius nascendo accepit, Vnde Chrysostomus super Ioan. dicens, Pater omne iudicium dedit filio, id est, genuit eum omnium iudicem. Se-

Iudex. Iudicii.
Inde.
Ioan. 4.
Bernard.
Deus.
Dulcis & rectus dominus.
psal. 24.
Trinitas.
Septimus articulus fidei.
Act. 1.
Numeri 23.
1. Corin. 15.
Ioan. 5.
Chrysostom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundò inquantum homo, quia forma serui quæ A
In iudicio apparebit ab ipso patre habebit au-
Ioan. 5. toritatem iudicandi. Vnde Ioan. 5. Pater non
iudicat quenquam,sed omne iudicium dedit fi-
August. lio,&c. vbi August. Patet omne iudicium dedit,
Iudicium. filio quia in iudicio non forma Dei,sed forma fi-
lij hominis apparebit. Ac si diceret, Parrem ne-
mo videbit in iudicio, sed omnes filium homi-
nis &c. Hæc autem potestas iudiciaria à patre
filio tradita in isto lapide Chrysolisto figuratur.
Hic enim roborat ingenium. Quoniam secun-
dum magistrum de proprietatibus libr. 16. hic
lapis confortat intellectum. Per intellectum e-
nim intelligitur ipse Dei filius qui est intelle-
ctus & sapientia patris,cui attribuitur virtus in-
tellectiua. Et ideo de filio per quē pater opera-
tor omnia sub nomine intellectus ait psal. quòd B
Psal.135 fecit cœlos in intellectu.Hic ergo intellectus,sci
licet,Dei filius confortatur cum sibi à patris dex
tera omnis iudiciaria potestas traditur.Et sic hic
lapis confortans intellectum significat iudicis
posse Christo traditum.Vnde & Dei filius isto la
Ezech.28. pide ornatus dicitur.Tu signaculum similitudi-
nis,omnis lapis præciosus operimentum tuum,
Sardius,Topazius,Chrysolistus &c.

846 De pæn.dist. 2.si omnium

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Hæc est tertia pars principalis huius psalm.in
qua pœnitens Deus promittit satisfactionem.
Vbi notandum quòd satisfactionis tres partes
assignantur principales,ad quas reducuntur cæ-
Satisfactio. teræ. Prima est eleemosyna, & ad istam reduci- C
tur omne opus pietatis impensum proximo,
tam spirituale quàm corporale. Et alium docere
est actus pietatis & spiritualis eleemosyna. Se-
cunda est oratio,& ad istam reducitur omnis sup
plicatio & Dei laudatio.Et sic laudare Deum ad
orationem pertinet.Tertia est ieiunium, & ad i-
stam reducitur omnis afflictio corporalis, vt ab-
stinentia,peregrinatio, disciplina, vestium aspe-
ritas,& huiusmodi.Et secundum istas tres partes
satisfactionis psalm. se Deo satisfacturum pro-
mittit. Primo per actum eleemosynæ alios infir-
mando in principio. Secundo per actum oratio-
nis Deum laudando ibi. *Libera me.* Tertio per a-
ctum afflictionis corporalis ibi. *Quoniam si voluis-
ses.* Quantum ad primum sciendum, quòd sicut D
verbis vel actibus detractoriis famam alterius la-
cerans iniuste omnibus modis quibus potest i-
psam sibi tenetur restituere. Sic conformiter in
suo malo exemplo alios in moribus corrumpens
tenetur quantum potest ipsos bonis exemplis &
verbis ad bonum statū reducere.Cum ergo pec-
catum principis multos ad peccatum inducat:
quia nemo in ecclesia amplius nocet quàm qui
peruerse agens dignitatem vel nomen sanctitatis
Dist.81. habet, vt dicitur dist.82. nemo. Nulli dubium
quòd peccata Dauid regis publicata multis oc-
casionem peccandi dederunt, propter quod &
Dauid obligatur ad eos iuxta posse reducendum.
Et hoc est quod hic se facturum promittit.dicit. E
*Docebo iniquos vias tuas.*non solum verbis sed for
tius exēplo.Vnde hic glossa ait. *Docebo.*exēplo &
verbo:exēplo quidē,quia dum mihi parcitur aliis
spes veniæ datur. Docebo verbo : quia postea
magnalia tua prædicabo. Item nota quòd dicit
docebo iniquos & impij conuertentur. Iniquos dicit
qui in fide manentes peccant. Impij autem di-
cuntur qui sunt sine pietate : pietas autem di-
citur cultus Deo debitus, & sic impij dicuntur
qui sine fide peccant,scilicet infideles. Dicat er-
go.*Docebo iniquos vias tuas.* id est misericordiam
& iusticiam : quia vniuersæ viæ domini miseri- Psal.24
cordia & veritas.psalm.24. Sed hic occurrit du- Quæst.
bitatio. Quia dictum est quod qui alium verbo
vel exemplo ad peccatum traxit tenetur ipsum
docere & ad bonum reducere. Quæro ergo v- Mulier.
trum mulier hoc facere possit, vt quæ alium ma- Docere.
le loquendo corrupit, ipsum postea teneatur re-
ducere ad bonum docendo.Et videtur quòd non
quia mulier alium docere non potest, dicente a- 1.Tim.2.
postolo.Mulieri docere non permitto:neque do-
minari in virum.Vbi expresse secundū glo. apo-
stolus docendi auctoritatem mulieribus negat.
Ad oppositum autem:quia in scriptura reperiun
tur multæ mulieres quæ prophetissæ fuerunt &
docebant populum,vt anna prophetissa quę om- Luce 2.
nibus docebat in templo aduentum Christi. de
sibylla quæ docuit Octauianum Christum incar
natum. Item B.Catherina publicè cum philoso-
phis disputauit de fide & docuit eos fidem.Sic &
S. Iudith docuit sacerdotes & populum spem in Nota hoc
Deum ponere.Iudith 8.&c.Respondeo vbi scien qui sciat
dum ꝙ docere includit tria necessaria ad hoc ꝙ posset docere
quis licitè docere possit,scilicet Sapiētiæ claritā- te & audeat
tem.Iudicij firmitatem.Passionis serenitatem.Pri debet,& qui
mum requiritur vt sciat discernere inter verū & confugiat
falsum. Nemo enim alteri communicare potest ad opprobria
quod non habet.Si ergo volens docere aliū non quæ non
habet sapientiam,docebit non sapientiā,sed stul- C
titiam, etiam si loquatur verba cōposita non erit
audiendus:quia vt dicitur Prouerb.56.In ore stul Prouerb.
ti non erit docens parabola. Vnde nec sunt au-
diendi sophistę qui scientiā theologicam & mo-
ralem sophismatibus permiscent:tales enim non Philosophus
sunt doctores(sicut dicit Arist.) quòd repromit- 10. ethicor.
tunt sophistæ se docere,agit autem nullus secun
dum politicam scientiam,scilicet ad bene viuen- Seneca.
dum.Nam vt dicit Seneca in epistola 17. Ex quo
tales venerunt boni esse desierunt:sequitur quia
docemur magis disputare quàm viuere.Secundo
debet habere iudicij firmitatem, vt scilicet sciat
discernere inter rectum & obliquum, iustum &
iniustum, maximè in docendo quò ad mores, &
de his quæ ad fidem pertinent.Et vt sciat bene iu
dicare inter opiniones diuersas aut illas concent-
dare:quia locus ad persuadendum siue ad docen
dum sumitur à iudicio, vt dicit philosophus 2. Philosophus
Rhetoricæ. Tertio debet habere passionis sere- 2. Rhetor.
nitatem.Quia sicut dicitur 7.& 10.ethicorum.E- Philosophus
xistens sub passione non bene iudicat, maximè 7. & 10.
vbi oportet discernere inter agenda & fugienda,
inter bonum & malum:sicut est in scientiis mo-
ralibus. Ad propositum ergo quia sexus mulie-
bris deficit multum in istis tribus. Primo in sa-
pientiæ claritate propter suam instabilitatem in
proposito.Scut dicit Seneca.in libro de remediis
fortuitorum.quòd mulieris animus in lubrico est
nihil enim tam mobile quàm fœminarū voluntas.
Et philosophus primo politicæ dicit:ꝙ seruus &
fœmina principatum non habent:quia deficiunt
mēte,i.prudētia.Secūdo carēt iudicij firmitate ad
discernendū quia(vt dicit philosophus)seruus nō Philosophus
habet cōsiliatiuū,mulier habet sed inualidū,puer primo politi-
habet, sed imperfectum. Tertio caret serenitate cæ.

passionis,quia vt dicitur.7. ethicorum. Masculi- A
nū differt à fœminino per vinci & non posse cō-
tendere,ideſt,resistere passionibus,qui scilicet mu
lieres vincuntur à passionibus faciliter quia non
resistunt. Ex quibus omnibus ad quæstionem pa
tet,quod docere non debet mulier maximè de
his quæ sunt fidei vel circa mores propter prædi- Hieronym.
cas rationes.Neque etiam publicè & locis solen
nibus de quacunque scientia docere debent mu
lieres,vt dicit Hyeronimus super epistolam ad Ti
mo. vt sit trāslata doctrina à mulieribus in viros, Mulier.
quòd esset valde indecens & periculosum, quia docere.
nō debent mulieres principari aut principes sub
mulierib⁹ regi.vt dicit Philosoph⁹.2.politicæ.Per
hoc tamen non excluditur:quin bene possint do
cere & exhortare ad bonum pacificè filios & fi- B
lias:amicos & parentes:immo viros suos retrahe
re ab excessibus & malis,quia vt dicitur.1.corin. 1.Cor.7.
7.Vir infidelis per mulierem fidelem saluabitur.
Ad argumentum autem cum dicitur quòd mul-
tę mulieres publicè docebant de fide &c.Dicitur
quod tales per miraculum & inspiratione di-
uina erant doctę,& paucæ fuerunt respectu viro-
rum & aliarum mulierum, ideo legem non fa-
ciunt:quia vt dicitur.4.q.2.Testes miracula diui
na sunt admiranda: non in exemplum trahenda
847 actionis humanæ.

Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ : & exultabit lingua c mea iustitiam tuam.

Hic se promittit satisfacturum per actum lau-
dis diuinæ quæ ad orationem reducitur.Sed for-
tè di. cum secundum grammaticos sanguis ca-
reat plurali,quia non dicimus sanguina nec san-
guines,quomodo hic Psal.dicit.*Libera me de san-
guinibus &c.*Respondeo primo:dico quòd trāsla-
tores volentes ostendere scripturam sacram om-
nes alias excedere scientias,& nulli subiici:& per
consequens,nec regulis grammaticorum subiici,
quandoque studiosè in suis translationibus regu
las grammaticæ non obseruabant, sicut Ioan.4. Ioan.4.
Et sermonem,quem audistis: non est meus, cum
secundum regulam grammaticæ diceretur.Et ser
mo quem audistis.Sic & in proposito. Vel vt di- D
cit Catholicon, quamuis sanguis in plurali com
muniter non reperiatur apud omnes : apud ali-
quos tamen reperitur. Vnde & euangelista ait.
Qui non ex sanguinibus &c.Item notandū quòd
in scriptura sanguis peccatum significat, quia si-
cut inter omnes humores sanguis est magis ma- Philosophus
culatiuus,sic & peccatum animam summè detur- 3. de anima.
pat.Vnde Greg.13.morum.c.10.ait.Per prophe-
tam dicitur.Sanguis sanguinem tetigit. Solet e-
nim sanguis nomine significari peccatum, san-
guis ergo sanguinem tangit, cum culpa cumu-
latur. Vnde ,psal. qui à peccatis per pœniten-
tiam liberari desiderat clamat dicens.*Libera me de
sanguinibus &c.* Ista autem verba dicit Dauid in E
persona propria,ac etiam in persona cuiuslibet
pœnitentis.Si in persona propria sciendum quòd
Dauid multum sanguinem fuderat,quando Vriā
in bello fecit occidi:cuius occasione & multi alij
occisi fuerunt, propter quòd & mortem merue-
rat.Nunc ergo orans & pœnitens dicit.*Libera me
de sanguinibus*,ideſt,à pœna mortis, quam incur-
rit propter effusionem sanguinis Vriæ &aliorum
eius occasione interfectorum. Si verò dicatur in
persona cuiuslibet pœnitentis,hic considerat pœ
nitens quod originale peccatum quòd causali-
ter contrahitur in seminatione sanguinum siue
seminum est causa & origo omnium peccatorū
& inde de sanguinibus orat liberari ideſt de om-
nibus peccatis,quæ prouenium ex originali pec
cato.Et hæc est expositio Aug.d.*Libera me de san-
guinibus.*Oēs nos nouimus latinè non dici san-
guines:sed sanguinem.Sed & si minus latinè di-
catur pluraliter quàm singulariter, tamen magis
propriè pluraliter dixit: innuens multa peccata
trahi ex origine carnis peccari, ideſt ex carne per
originale peccatū corrupta. Vnde sanguinē pro
peccato accipit scriptura.d. Caro & sanguis re-
gnū Dei non possidebunt, ideſt peccata quæ de
corruptione carnis &sanguinis veniūt.Et hoc est
quòd pœnitens dicit. *Libera me de sanguinibus ô
Deus.*ideſt de carnalibus peccatis quæ multa sunt
vt desinam. Quo facto, *Exultabit lingua mea iusti-
tiam tuam.* ideſt cum exultatione lingua mea an-
nunciabit iustitiam tuam. Quòd ideo dicit quia
nullus nisi prius mundatus fuerit à peccato,Dei
iustitiam vel laudē dignè annūciare nō potest.Sic
enim dicitur Psal. 49.Peccatori autē dixit Deus. psal.49.
Quare tu enarras iustitias meas &c. Sed videtur Iustitia,
ꝙ potius dēbt dicere misericordiā tuā ꝙ iusticiā, misericordia
qa misericordiæ est,peccata dimittere:sed iustitię
est peccata punire.Ad hoc respōdeo qd in omni.
bꝰ Dei operibus sēper insimul cōcurrit iustitia &
misericordia. Et ideo cū dicitur hic.*Iustitiam tuā*
subintelligitur misericordia temperata,quæ fuit
in proposito. Quia licet Dauid non fuerit tunc
pœnam mortis passus quantum meruerat in pro
pria persona,tamen ipsam passus est in personam
filij nati de Bersabe. vt habetur.2. Reg. 12. pro 2.Reg 12.
qua multum doluit.Cum hoc etiam propter pec
catum illud grauem persecutionem substinuit à
filio suo Absalon contra eum motam in pœnam
huius peccati,sicut sibi dixit Nathā.2.Reg.12.Suf 2.Reg.12.
citabo aduersum te malum de domo.Hanc ergo
pœnam,quàm pro peccato illo passus diuinæ in-
stitiæ attribuit: se iustè asserens fuisse punitum.
Ideo non murmurans:sedmagis iustè punitum re
cognoscens,dicit. *Et exultabit lingua mea iustitiam* D
tuam,scilicet misericordiam tempetatam. Aliqui
codices habēt.*Et exaltabit.*& ibi est defectus scri-
ptorum.Verum quia digne nullus Deum lauda-
re potest,nisi inspiratione diuina tactus, ideo ad
hoc faciendum diuinum adiutorium postulat.d.

Domine labia mea aperies,& os meum annunciabit laudem tuam 848

De pœni. dist.2.que rendum.

Cùm enim(vt dicitur eccle.15,)non sit specio
sa laus in ore peccatoris:ideo necesse est quòd di
gnè Deum laudemus,vt per eius gratiam cor no
strum & cordis labia aperiat:Et nota quòd mul-
ta nos Deo aperire debemus,quæ tamē ipse prius
aperit nobis.Debemus enim Deo Aperire cor per
contritionem peccatorum.Aperire os per confes
sionem vitiorum.Aperire oculos per discretionē
agendorum. Aperire aures per obseruationem
mandatorum. Aperire manus per substentatio-
nem ægenorum. Aperire labia per laudationem
diuinorum.Primo ergo aperiamus cor &c.vt sci-
licet consideremus mala,quæ fecimus,& scinda-
mus corda nostra ad illa expellenda. Res enim
clausa exire non potest.Si enim corporalis medi-
cus

Universidad de Deusto
Biblioteca

eus apostema intus congregatum aperiẽdo pur- A
gat:ne ipsius veneno moriatur corpus, quòd ta-
men non sine magno dolore corpus infirmi sustinet & affectat. Quanto magis ne apostema peccati existens in mente animam funditus occidat cor nostrum aperire debemus & peccati venenũ per contritionem expellere. Et quia ista cordis apertio principaliter fit à deo : ideo dicitur Actu. 16. *Actuũ. 16.* Quædam mulier nomine Lidia purpuraria audinit cuius dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur per istam mulierem intellige animam quæ se Deo templum cupit ædificare. Vnde & lydia interpretatur ædificatio eius. Et hæc purpuraria dicitur. Purpura enim tingit sanguine rubicundo vermiculi, & sic significat Christi sanguinem qui se vermen dicit. Psalm. 21. Ego *Psalm. 21* B
autem sum vermis &c. Et sic illa anima purpuraria dicitur quæ isto sanguine per deuotionem sei ipsam tingit Quòd vt facit statim cor eius aperit dominus per detestationem peccatorum & verbi diuini receptionem. Quid enim est conscientia quæ peccata intus retinet clausa, nisi tumulus peccatorũ & sepulchrum. Sed ista sepulchra aperuit dominus cum contritionem inspirat in corde. Vnde Eze. 37. Ecce ego aperiam tumulos *Eze. 37.*
vestros, & educam vos de sepulchris vestris. Secundo aperiamus os &c. Aperit enim os, qui seipsum per cõfessionem accusat. Vnde cuilibet peccatori dicitur, prouer. 31. Aperi os tuum mute: & *Prouer. 31.*
discerne quod iustum est: & iudica. Iustum est enim quòd reus seipsum accuser: & seipsum iudicet puniendo peccatum. Ista oris apertio figura- C
tur Iosue. 10. vbi dicitur. Aperite os speluncæ & *Iosue. 10.*
educite quinque reges qui in ea latitant. Per speluncam accipe animam subditam peccatis. In ista quinque reges clausi manent, scilicet, Rex hierusalem. Rex hierimot, Rex hebrom, Rex lachis, & Rex eglõ. Per istos quinque reges intellige quinque peccata quibus præcipuè dæmon in anima regnat. scilicet Peccatum superbiæ: quòd figuratur per legem Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur: quia superbus vt sibi videtur omnes alios merito subiugare pacifice debet. Secũdũ est peccatum gulæ quòd figuratur per regem Hierimoth', qui interpretatur ebrietas. Tertium est peccatum auaritiæ quod figuratur per regem Lachis: quod interpretatur sibimet vir: quia auarus D
solum de seipso curat. Quartum est peccatum luxuriæ: quod per regem Ebron figuratur: qui interpretatur coniugium: quia luxuriosus semper ad actum libidinis, quo sexus coniunguntur, manet intẽtus. Quintum est peccatum iræ: quòd per regem Eglon figuratur, qui interpretatur vitalus meroris. Iosue ergo qui saluator interpretatur id- est Christus nobis præcipit, dicens. Aperite os speluncæ id est animæ quæ dæmoniorum dicitur spelunca scilicet aperite per confessionem. Et educite quinque reges id est prædicta quinque peccata. Nos ergo obedientes aperiamus os nostrum domino, dicentes. Aperui ad dominum os *Iudicum. 11. Barue. 3.*
meum &c. Tertio aperiamus oculos &c. Et secun- E
dum quod discretio iudicabit, imitetur: Bar. 3. A
peri oculos tuos & vide, quia non mortui dabunt honorem domino. Mortui enim per peccatum, honorem Deo non referunt, sed magis quãtum in se est vituperium. Ideo ne de illorum numero simus, tibi dicitur. Aperi oculos tuos, scilicet per discretionem, & vide. Tamen attẽde quod multi sunt leoni similes: q(vt dicitur) apertis oculis dormit, qa multi oculos habẽt apertos sciẽtes quæ agẽda sunt, & quæ vitãda: sed tamẽ dormiũt qa secundũ iudiciũ qd habẽt, agere nolũt. Ad hoc enim Deus mẽtis oculos nobis per cognitionem aperit: vt à peccatis surgentes, ipsum imitemur. Vnde Christo homini dicit pater. Dedi te in lucẽ *Isa. 42.*
gentium, vt aperires oculos cæcorum: & educeres de conclusione vinctum & de domo carceris. Vinctus enim & in domo careeris dicitur esse: quisque peccatis ligatus. Quarto aperiamus &c. Quid est enim aures apertas habere nisi ad obedientiam Dei mandatorum se reddere promptũ? Et ideo tunc aures nostras aperit Deus: quando nos erudiens liberat à superbia: & nos obseruationi suorum subiicit mandatorum. Vnde Iob. 33. *Iob. 33.*
Aperit aures virorum erudiens eos, vt auertat hominem ab his quæ fecit: & liberet eum à superbia. Quid est enim aperiendo aures liberare à superbia: nisi mentem per humilitatem mandatis diuinis subiicere? Et hoc est quod dicitur Esa. *Esa. 50.*
60. Dominus deus aperuit mihi aurem: ego autẽ nõ contradico: retrorsum non abij &c. Quinto aperiamus manus &c. Exemplo fortis illius mulie- *Prouer. 31.*
ris, de qua Prouer. 31. Manus suas aperuit inopi, & palmas suas &c. Sic etenim nos sustentando manum suam nobis aperit Deus. Psal. 144. Aperis tu manum tuã, & imples omne animal benedictione. Sic & magi apertis thesauris suis obtulerunt domino &c. Sexto aperiamus labia &c. *Matth. 2.*
Et quia ad hoc sufficientes non sumus, labiorum apertionem à Deo implorando: dicamus præsentem versiculũ. *Domine labia mea aperies &c.* Quæ C
verba exponens Gualfredus, dicit. Vtinam domine meorum verborum merum cogitationum & affectionum digneris esse materia: vt mente te cogitem: corde te diligam: ore te laudem & glorificem. Vtinam inspirando moueas spiritum meum: vt ex abũdantia cordis loquatur os meum. Et ipsa quoque labia mea purgare & *Labia.*
aperire digneris per cooperantem in homine & præuenientem gratiam tuam: vt labiis apertis os meum annunciet laudem tuam. Vtinam nobis interim & deuotè, tuis annuas vacare laudibus ante mortem: dignius vero & deuotius quandoque post mortem: dignissimè vero & deuotissimè in perpetuum post resurrectionem. Et ideo quia hoc à nobis agere non possumus: in principio vigilarum nostrarum orantes, istum versiculum Deo dicimus. *Domine labia mea aperies &c.* Quasi secundũ glo. dicat. *Domine labia mea aperies.* quæ propter peccatum clausa fuerunt. *Et os meũ tunc annunciabit laudem tuam.* scilicet. quod me creasti, quod me peccantem non dereliquisti, quod confiteri monuisti: quod me mundasti, &c.

Quoniam si voluisses sacrificium dedissem vtique: holocaustis nõ delectaberis.

Hic consequenter satisfacere se promittit per actum afflictionis corporalis. Et tria facit. Quia primo ostẽdit, quod sacrificia exteriora de se Deo non sunt placita. Secundo quod sacrificia interiora Deo sunt placita: ibi. *Sacrificium de.* Tertio *Benigne fac.* Quantum ad primum sciendum quod sacrificia

crificia antiquæ legis de se Deo non erant placita: sed solum ex fide & deuotione offerentium: quia acceptabat Deus sacrificia propter offerentem: & non offerentem propter sacrificia. propter quod dicitur Gene. 4. Respexit Deus ad Abel, scilicet primo: & consequenter ad munera eius. Econtra autem, de sacrificiis nouæ legis vt puta de eucharistia: quæ à quocunque offeratur, acceptissima est Deo. Illa ergo antiqua sacrificia nõ valebant: nisi ex deuotione offerentis. Et ideo David ante remissionem peccati sui, nõ erat in statu offerendi sacrificium, quod Deo fuisset acceptum. Et hoc est quod dicit. *Quoniam si voluisses sacrificium dedissem* scilicet pro peccato meo. Sed quia peccatum adhuc mihi dimissum non erat, ideo tibi sacrificium meum non fuisset acceptum: ideo B
subdit, *Vtique holocaustis non delectaberis.* De his sacrificiis & nouis vide superi? versic. 817. Et infra.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

Hic ostẽdit quòd sacrificia interiora Deo sunt accepta: sicut est dolor & contritio de peccato: Per quam non solum homo affligitur mente: sed etiam consequenter & corpore. Hoc enim sacrificium contritionis tantum Deo est acceptum: quod debitè contrito nunquam peccati denegatur venia. Quoniam (vt dicitur) cum auerterit se C
impius ab impietate sua: ipse animam suam vtificabit. &c. Et nota ordinem verborum *Quia cor contritum & humiliatum &c.* Per cor contritum notat interiorem contritionem & peccati displicentiam: sed per cor humiliatum notat confessionem: quæ debet esse humilis id est accusaris peccatum commissum & non excusaris. Et sic præmittit in contritionem confessionem, quia confessio sine contritione est inutilis. Et vere sacrificiũ Deo acceptũ est *Spiritus contribulatus.* idest, animi de omnibus peccatis tribulatus. Iustitia enim requirit: vt per quæ peccauerit homo: p hæc & satisfaciat modo scilicet, contrario. Verbi gratia. Vt qui fuerit in aliena, satisfaciat etiam propria dando. Sicut & corporaliter qui peccat nimis comedendo, postea reducitur ad debitum statum D
abstinendo. Sicut spiritualiter vult Dei iustitia: vt qui in peccato vanam delectationem habuit, satisfaciat dolẽdo: imore Eze. dicentis. Reeogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Dicunt enim naturales medici quòd omnia dulcia sunt oppilatiua: & amara sunt purgatiua. Sic & spiritualiter dulcia & delectabilia secundũ carnem, oppilant animam interius & claudunt ne inde à peccato possit purgari: sed amaritudo cõtritionis habita, ipsam à peccato purificat. Qui enim non dolet de peccatis suis, eo ipso peccat, quia Deum non diligit cuius offensa sibi non displicet. Et hæc talis contritio animã Deo immediate reconciliat. Vnde Cassiodorus super illud *Psalm. 6.* Labrabam in gemitu meo, dicit. Contristo flentes consolatur: pœnitentes emundat: diabolum fugat: Christo reconciliat: amaritudo dulcedo lachrymæ felices: salutaris afflictio in contritione consistit. Ideo dicitur. Humiliemus illi animas nostras in spiritu contrito & humiliato seruientes illi.

Benigne fac domine in bona voluntate tua syon: vt ædificẽtur muri Hierusalem.

De spe. dist. 1. facturnalia

Hic ostendit quod verum sacrificium Deo in ecclesia sit offerẽdũ. Vbi notandum quòd Deus Dauid promiserat. 2. Regum. 7. quòd filius ex eo nasciturus erat scilicet, Salomon, qui templum Deo ædificaret in Hierusalem in monte Syon. Dauid autem propter sua peccata meruerat mortem. Vnde si secundum rigorem iusticiæ Deus egisset cum eo, ipse fuisset mortuus: nec Salamon ex eo natus: & sic per filium suum templum non fuisset ædificatum. Hic ergo orat Dauid: vt Deus non agat cum illo secundum rigorem iusticiæ: sed magis secundum benignitatem suæ misericordiæ parcendo sibi: vt promissum posset impleri. Vnde dicit. *Benignè fac in bona voluntate sion.* idest, ipsi monti sion. Et ad quid, subdit. *Vt ædificentur muri Hierusalem.* scilicet muri templi quòd fiendum erat in Hierusalem in parte illa ciuitatis: *Incarnatio.*
vbi erat mons sion Et in hoc figuraliter petebat aduentum Christi: qui Ecclesiam catholicam ædificaret, vbi verum sacrificium esset offerendum. Vnde hic ait magister in glo. Iam si Prophera de ædificatione ecclesiæ Prophetizat: in qua est verum iusticiæ sacrificium, vt sit sensus. *Benignè fac sion.* idest, ipsi ecclesiæ quæ sion dicitur, quod hic speculatur quòd sperat idest, mitte filium tuum: dimitte peccata, nam filij Dei incarnatio benigni- *Psalmus. 84.*
tas dicitur Psalmus. 84. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra idest, virgo maria dabit fructũ suũ. Et hoc *fac in bona voluntate tua.* quia filii tui incarnatio nõ erit ex meritis nostris: sed ex bona volũtate tua. *Et tunc ædificabuntur muri Hierusalem* idest, ecclesiæ: quę per Christũ & Apostolos fundata & fabricata fuit. 1. Mach. 4. Ædificauerũt montem sion: & per gyrum eius muros altos. Isti muri sunt articuli fidei, quib. defensatur ecclesia.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Sacrificium iustitiæ scilicet ædificata ecclesia. Vbi nota quòd sacrificium iustitiæ vocatur sacrificium ex iusto homine factũ, quia iusticia non nisi in iusto homine potest esse. Vnde totus iste versus, consummationem ecclesiæ respicit: quæ solum completa & perfecta erit in patria. Quoniam quandiu durat vita præsens: continuè noui lapides viui apponuntur ecclesiæ. Dicat ergò: *tunc* scilicet, in patria, *Acceptabis sacrificium iustitiæ: oblationes & holocausta.* glo. idest, sanctos qui erunt sacrificium iustitiæ, quia iusti. Erũt etiam oblationes & holocausta: ita vt dominus ignis eos toros, cõsumat idest, feruor charitatis. *Et tunc imponent super altare tuum vitulos* idest, ipsi angeli messores. Vitulos idest, nouos & innocentes populos habentes colla libera à iugo legis carnis & peccati. *super altare tuum.* quòd est cœlestis Hierusalem. Sequendo articulum fidei septimum cuius pars prima fuit pertractata in præcedenti lectione: restat tractare secundam. Nam iste articulus secundo continebat iustam condignitatis retributionem, quæ à Christo cunctis redditur: cũ dicitur iudicare. Hic enim actus iudicandi importat iustam retributionem iudicis. Quoniam sicut *Christus. Iudicare.*
iusticia dicitur iuris status: sic & iudex quasi ius dans vel dicens, extra de verborum signifi. foras. Et sic iudicare nihil aliud est, quam ius alteri dare. Et ideo iudex dici non debet, in quo non est iusticia, ibidem. In hoc ergo quòd de Christo dicitur

citur: quòd venturus est iudicare, significatur quòd ipse est venturus vnicuique ius suum dare: & per consequens iustam omnibus retributionem facere, iuxta illud Iudicabit orbem terræ in æquitate & populos in veritate sua. Vbi glo. In illo iudicio veritas & æquitas erit. Quid enim æquius & verius, quam electos congregare secum ad iudicandum: & cæteros diuidere, hos ad dexteram qui fecerũt misericordiam: & illos ad sinistram qui non fecerunt. Iudicabit ergo in æquitate & veritate, quia in illa separatione duo populi erunt: quibus dabit sententiam veritatis, vt alij in vitam, alij in pœnas vadant. Vnde ista iustitia qua Christus venturus est iudicare, figuratur Apocalips. 11. Vbi Ioanni datus est calamus mensuræ, dictumque est ei. Surge metire templum Dei, atrium autẽ quòd est foris ne metieris, quoniam datum est gentibus & calcabunt illud. Ioannes in quo est gratia, Christum significat in quo summa gratia fuit, cui datus est calamus mensuræ ad modum virgæ idest potestas iudiciaria per virgam figurata Psalmus. 44. Virga æquitatis virga regni tui, vt ista mediante, mensuret templum idest, bonos, qui templum Dei sunt 1. Corin. 3. Tẽplum sanctum dei est, quod estis vos. Istud templum Christus metietur singulorum merita discernendo, & vnicuique iustè retribuendo iuxta illud Psalmi. Qui seminant in Lachrimis, in exultatione metent. Atrium autem quod est foris templum, est collegium reproborum quod est foris ecclesiam. Apoc. 22. Foris canes venefici & impudici, homicidæ & idolis seruientes, & omnis qui amat mendacium. Istos dico non metietur, eos scilicet, premiando, quoniam dati sunt gẽtibus scilicet, sine lege viuentibus idest, dæmonibus: & calcabunt eos scilicet perpetuo cruciando. Et ideo bene dicitur, quòd venturus est iudicare scilicet vniquique ius suum reddere. Eze. 7. Iudicabo te iuxta vias tuas. Ista autem iusticia retributiua in lapide Chrisolisto figuratur, qui rutilat vt aurum. Nam secundum Magistrum libro. 16. Hic lapis de Die rutilat vt aurum: de nocte vero, vt ignis. Quid autem per Diem in quo lux habetur, nisi iustorum significatur collegium, in quo lux solis iusticiæ scilicet gratiæ Christi reperitur. Et per oppositum quid per noctem obscuram: nisi status malorum intelligitur: qui lumine gratiæ priuatur? Vnde Apostolus iustos filios Dei dicit, malos autem filios noctis. 1. Thessa. 5. dicens iustis. Omnes vos filij lucis estis & Dei: non sumus filij noctis neque tenebrarum. Autum autẽ quòd inter cætera metalla est maioris splendoris ponderis & voloris: significat vitam æternam & gloriam, quæ continet magnum splendorem cognitionis firmum pondus durationis: & summum valorem fruitionis. Et ideo supernam ciuitatem Hierusalem & gloriam similem esse auro dicit Ioan. Apoc 21. In hoc ergo quod iste lapis de Die lucet vt aurum: notatur quòd Dei iusticia in Die id est, in collegio iustorum apparebit aurum scilicet gloriæ æternæ sibi conferendo præmium. In nocte vero peccatorum, apparebit ignis scilicet ipsos æternis supplicijs deputando Matth. 25. Ibũt hi in supplicium &c. Et ideo Christus sic iudicando iustè in iudicio: erit quasi visio lapidis Chrisolisti Eze. 10. Tertio iste articulus continet multã societatis congregationem &c. scilicet, viuos & mortuos. Istis enim duobus nominibus: omnis congregatio iudicandorum figuratur, quod dupliciter exponitur, vinos & mortuos idest iustos & peccatores: quia iusti vitam gratiæ habent peccatores autem illa priuantur. Vel aliter viuos & mortuos idest, illos qui in aduentu suo viui corpore reperientur: & illos qui ante mortui erant. Tunc enim viuentes subito morientur, & statim resurgent vt ad iudicium cum aliis congregẽtur. Et hoc est quod dicit Apostolus. Testificor corã Deo & Christo Iesu, qui venturus est iudicare viuos & mortuos. Ista autem cunctorum congregatio. in lapide Chrisolisto figuratur, qui terrificat dæmonium &c. Hic enim lapis dæmones terret Et fugat ex quo significatur dæmonum subiectio & per consequens totius mundi, cum ipse diabolus huius mundi sit princeps, significat ergo totũ mundum esse subiectum. Et cui magis quã Christo: qui dicit. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et ideo Christi vniuersale dominiũ qui sibi viui & mortui subiiciuntur figurabat iste lapis. Vnde Dann. 10, vbi de Christo dicitur eccevir vestitus lineis: & corpus eius quasi Chrisolistus. Per istum ergo lapidem Chrisolistum, qui septimum fundamentum ponitur ecclesiæ rectè significatur septimus fidei articulus &c.

Psalm. 95.

Apoca. 21.

Psalmus 44.

1. Corin. 3.

Apoca. 22.

Eze. 7.

Chrisolistus.

2. Thessa. 5

Apoca. 21.

Matt. 25.

Eze. 10.

Matt. vlt.

Dann. 10.

PSALMVS LI.

853. 11. q. 3. iuuenum.

Quid gloriaris in malitia, qui potẽs es in iniquitate.

Hic Psalmus talem habet titulum. *In finem Psalmus Dauid cum venisset Doech idumæus & nunciasset Saul: venit Dauid in domum Abimelech.* Iste titulus manifestat historiam, supra quam littera istius Psalmi fundatur. Quæ historia habetur. 1. Reg. 18. quod cũ Saul manu propria lancea occidere voluisset Dauid & non potuisset: quia Dauid declinauit à lancea, Dauid cognoscens Saulis malitiam contra ipsum esse firmatam: fugitiuè recessit de regno ipsius Saulis: & iuit ad regẽ Geth, in terra Philistinorum. Dum autẽ iret, transiuit per ciuitatem Nobe quæ erat ipsius Saulis, in qua manebat Abimelech sacerdos cum filiis & multis aliis sacerdotibus: ad hũc ergo Abimelech venit Dauid, finxit se festinanter missum à rege, pro negotiis regis: & quæsiuit ab eo panes & gladium Goliæ: quem ille habebat, quibus sibi datis: Dauid inde recessit & iuit ad Achis regem Geth. Dum autẽ Abimelech daret ipsi Dauid panes & gladiũ. Ibi præsens erat quidã amicissimus Saulis & potentissimus cum rege scilicet, Doech idumæus. Qui postquam reuersus fuisset ad Saul & Saul quadam Die cõquæreretur quòd nullus sibi nunciaret, vbi esset Dauid, tunc iste Doech dixit regi. Vidi Dauid in Nobe apud Abimelech sacerdotem: qui consuluit pro eo dominum: & dedit ei cibaria & gladium goliat. Ex quo appareret quòd iste detractorie ista retulit, volens complacere regi, quia falsum adiunxit, vt detractores facere solent: dicens, quod Abimelech consuluit pro eo dominum, quod verum non fuit. Quòd audiens Saul, contra Abimelech statim furibundus fuit effectus. Vnde præcepit emissariis idest, cursoribus, vt irent in Nobe, & interficerẽt Abimelech & omnes sacerdotes qui erant in Nobe, & mulieres & paruulos: ac etiam animalia omnia. Cum emissarij nollent ponere manum in sacerdotes

1. Reg. 18.

3. Timot. 4

Matt. vlt.

Dann. 10.

cerdotes domini, ait Saul ad Doech: ĩtrue tu in sacerdotes, & irruit Doech & trucidauit octoginta sacerdotes: virgasquoq; qui erant in Nobe, & mulieres & paruulos & animalia occidit. Solus autẽ Abiathar filius Abimelech euasit & fugit ad Dauid, nuncians ei quod factum fuerat, & factus est socius peregrinationis suæ. Quod audiens Dauid considerata malitia ipsius Doech, cõtra ipsum scripsit istũ psal. Primo ergo dicam sensum literalẽ. Secundo sensum propheticũ. Quantũ ad literã psal. iste duas partes habet. Quia primo malitia Doech reprehẽditur. Secũdo innocẽtia Dauid describit. ibi. *Ego aũt*. Prima pars in tres. Quia Dauid primo arguit Doech malitiã. Secũdo ipsius pœnã prædicit futurã, ibi. *Propterea*. Tertio ex hoc ostẽdit vtilitatis cõsequẽtiã: ibi. *Videbũt iusti*. Dic vt N. Quãtum aũt ad intellectũ propheticũ intẽtio psal. est discernere bonos à malis in præsenti vita, & si nõ loco, tamẽ merito. Vnde hic agit de cõditionibus malorũ & bonorũ vt roboret fideles & bonos cõtra malos & infideles. Et sic psal. iste diuiditur in duas partes. Quia agit de statu malorũ & peccatorũ. Secũdo de statu bonorũ & deuotorũ, ibi. *Ego autem*. Prima diuiditur in partes tres. Quia primo ostẽditur peccatorum status & malitia. Secundo ipsorũ finis & miseria, ibi. *Propterea*. Tertio ex hoc iustorũ aucta lætitia: ibi. *Videbunt iusti*. Quãtũ ad primũ sciendũ q̃ status malorũ variatur secundũ diuersos modos peccãdi. Peccatur autẽ quatuor modis, quos hic ponit illos reprehẽdendo, s. peccatur vana delectatione, in pricipio. Peccatur prava cogitatione: ibi. *Tota die*. Peccatur mala dilectione: ibi. *Dilexisti*. Peccatur iniqua locutione: ibi *Dilexisti omnia*. Quãtũ ad primũ sciendũ q̃ sicut summa virtus & Deo placẽs est, post peccatũ turbari dolore & contristari de malo: sic summa iniquitas est, post peccatũ cõmissum lætari & gloriari de peccato cõmisso: quia sicut dolore de peccato cõmisso sic placet q̃ Deo per ipsum peccatum plene tollitur: sic gloriatio de peccato cõmisso tã Deo displicet, q̃ per ipsam peccatũ cõmissum multiplicatur. Vnde peccatores tales execrãs sapiens, dicebat. Lætantur cũ male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Cõsimiliter nũc tales primo reprehẽdens psalmista ait. *Quid gloriaris in malitia &c.* Quod ideo dicit: quia sunt multi qui nõ solũ delectãtur & gloriãtur peccando, & dũ malẽ faciunt: sed etiã trãsacto peccato & ipsius delectatione, recordando de cõmisso peccato, in tali recordatione delectãtur & gloriãtur. Tales enim in mente sua fabricãt quoddã idolũ præteritorũ malorum, ad cuius cõtẽplationẽ lætantes gloriãtur. & sic gloriam quam in Deo deberent habere: in gloriam idoli mutant. De quibus conqueritur dominus. d. Hiero. 2. Populus meus mutauit gloriã suam in idolum. Non aduertentes quòd talis gloriatio ad ignominiam æternæ dãnationis tendit. Oseæ. 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Sed fortè dices. In quo quis grauius peccat, vel ĩ delectatione peccati dum peccatũ cõmittit vel in delectatione & gloriatione peccati cõmissi: dum recordatur de ipso, verbi gratia. Quis delectatur fornicando, trãsacto actu cogitando quid fecit, delectãtur: in quo grauius peccat? Similiter quis cõmisit homicidium, & post homicidiũ delectatur in recordatione ipsius? Respõdeo, q̃ cæteris paribus: magis peccat in delectatione peccati & gloriatione post ipsum commissum, quam in eius commissione. Probo primo quanto bonitatis est dolor & contritio de peccato commisso: tantæ malitiæ est delectatio & gloriatio de peccato commisso cæteris paribus. Pater, quia ista duo dolor & delectatio circa idem peccatum directè contrariantur in bonitate & malitia. Sed tantæ bonitatis est dolor & contritio de peccato commisso, quòd eius bonitas superat malitiã peccati cõmissi: quia ipsam tollit: ergo consimiliter lætitia & gloriatio de commisso peccato erit tantæ malitiæ quòd peccati cõmissi malitiam superabit. Propterea cum peccatum sit solũ in voluntate: quia sola voluntate peccatur, Fin Magist. li. 2. di. 15. illud peccatũ erit grauius, quo voluntas magis obliquatur, sed magis obliquat volũtas in tali delectatione & gloriatione peccati commissi quã in actu ipsius primi peccati: quod pater, quia omnem obliquitatem in primo peccato habitã (cũ illud primum peccatum cõmitteret in gloriatione & delectatiõe recordationis illius peccati) hẽt. pater: quia nunc illud peccatũ vult & acceptat. Et vltra hoc habet nouã deordinationẽ actꝰ difformis gloriæ & exultationis de ipso peccato: ergo nũc magis obliquatur quã añ. Hũc ergo singulariter reprehẽdẽs Psal. dicit. *Quid gloriaris in malitia qui potẽs es in iniquitate?* Vbi nota q̃ potestas faciẽdi malũ, nõ proprie dicitur potestas, quinimo defectio potestatis: probatur: quia cũ Deus sit omnipotẽs in se, habet rationẽ omnis potestatis: & tamẽ Deus nõ potest facere iniquitatẽ. Ex quo sequitur q̃ posse iniquitatẽ facere: non est posse, sed magis nõ posse, vel à posse deficere. Sicut qñque nõ posse notat potestatẽ, vt si dicã. Iste nõ põt vinci ab aliquo: & ille põt vinci. Nõne non posse vinci, significat potestatẽ illi? qui vinci nõ potest & posse vinci significat defectũ potestatis illius qui vinci põt: Eodẽ modo posse mori, nõ est posse sed potestatis defectus: sed nõ posse mori, est potestatis. Cõsimiliter posse peccare, nõ est posse, sed à potestate deficere, sed nõ posse peccare potestatis est. Et hinc est, q̃ Deus propter suã omnipotẽtiã nõ põt peccare, nõ põt mẽtiri, nã potest mori, quia illo posse nõ est potestatis, sed defectus potentiæ: sed nõ posse mori, nõ peccare, nã mẽtiri, potestatis est. Sic in proposito cũ dicitur. *Qui potẽs es in iniquitate*. per hoc in peccatore nulla designatur potẽtia, qua possit iniquitatem facere, sed magis in potentia, qua à bono cadere potest. De his vide magistrum l. 1. dist. 42.

Posse. Potestas.

854. 6. q. 1. sunt plurimi.

Tota die iniustitiã cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolũ.

Hic agit de peccato cogitationis. Vbi sciendũ q̃ sola mala voluntate peccatur: etiã si opus voluntatis malæ voluntatis non sequatur. Vnde quando volũtate malum vt fiat cogitatur: tunc talis cogitatio rõne voluntatis deliberatis imputatur ad peccatum. Sic enim cogitatione peccauerunt iudei, quãdo cogitauerũt vt Lazarũ resuscitatũ interficerent: quia multi propter eum credebant in Iesum, quamuis de facto ipsum non occiderent, vt habetur Ioann. 12. Vnde cogitationes tales malorum vocantur iniustæ: quia contra iustitiam tendunt. psalm. 118. Spreuisti omnes discedentes à iudiciis tuis: quia iniusta cogitatio eorum. Vnde de talibus cogitationibus hic psalmista malos reprehendit, dicens. Tota die iniustitiam

Cogitatio

Ioan. 12.

Psalm. 118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cogitauit lingua tua i. iniustitiam quam cor cogitauit lingua manifestauit. Quia secundū quòd dicit gl. Talis si nō potest malū facere, loquitur malū: & si hoc nequit, saltem cogitat: vt quādo aliquid mali abest à manibus, à cordibus non absit. Istas cogitationes malas à nobis amputare debemus: quia à Deo sunt cognitæ. Si enim homines mūdi nostras cogitationes inspicerent, nōne à malis cogitationibus abstineremus? quanto magis quia Deus iudex noster conspicit illas. Vnde Iob. 42. Scio q̄ nulla te latet cogitatio. Quod exponens Greg. d. Sācti viri tāto subtilius se in cogitatione constringunt, quāto à superno iudice districtius se cōsiderari cōspiciunt. Et hanc rationē assignabat Psal. dicens. psal. 93. Dominus scit cogitationes hominū, quoniā vanæ sunt. Et bene vanæ. Nā vanū dicitur, quod fine caret intento. Mali autem suis cogitationibus intendunt nocere bonis: & tamen eis proficiunt. Et hoc est quod subditur. *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* Vbi nota quòd nouacula dicitur rasoriū sic dictum à nouo. as. quia innouat hominē. Sic & mali suis persecutionib. contra iustos sunt, sicut nouacula acuta: qūia ad modū nouaculæ omnes pilos exteriores radēdo auferunt, sed nō lædunt hominē, sed magis innouando purificār. Quid enim per pilos nisi exteriora bona intelligūtur: quibus ablatis per malos iustus turpior nō redditur, sed pulchrior & magis acceptus? Dicat ergo malis. *Tota die &c. Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* i. dolū quem contra bonos cogitasti facere, eis fuit sicut nouacula acuta, quę superfluos & inutiles pilos radit. Ita enim mali suis persecutionibus sanctis pilos radunt. i. inutilia & superflua auferunt, etiā quandoq; vitā corporalē: sed quod vtile est eis, s. animā, auferre non possunt: propter quod nobis dicitur. Nolite timere eos qui occidunt corpus &c. Vnde de ista nouacula persecutionis dicitur. In die illa radet dominus innouacula acuta caput & pilos pedū, & barbā vniuersam, quod facere dicitur dominus: quia hoc facere malos permittit. Per caput enim quod est principale in exteriori homine: intelligitur mens, quæ interiori homine principatur. Per barbā autē quæ sexū distinguit exterius: accipe extrinsecū hominis corpus. Sed per pilos pedū, intellige infimas tēporaliū curas. Ista ergo persecutionis nouacula radit caput, dū malas cogitationes a mēte resecat. Radit barbā dū carnales refrenat tētationes. Radit pilos pedū, dū infimas tēporalium resecat curas. Quæ omnia iustos innouant & eis ad vtilitatē proficiūt. Ex quo apparet quòd cogitationes malorū contra iustos: iniustæ & vanæ dicuntur: quia fine carent intento.

Iob. 42. Greg.

Psalm. 93.

Nouacula persecutio.

Matth. 10. Esa. 7.

855. Dilexisti malitiā super benignitatē, iniquitatē magis quē loqui æquitatē.

Hic agit de peccato dilectionis inordinatæ. Quidā enim hic satis dubitāt: quomodo quis malitiam possit diligere: quia dilectio est actus voluntatis. Voluntas autē cum pro obiecto habeat bonū: quia bonū est quod omnia appetunt. Cum ergo malitia nullo modo sub obiecto voluntatis contineatur, quomodo à voluntate alicuius potest esse volita? Sciendum ergo quòd malitia, sed neque malum ab aliquo per se & sub ratione malitiæ vel mali, diligitur: sed solum per accidens. s. ratione alicuius commodi, quod ex malo quis intendit consequi. Et modum declarat Sanctus doctor, dicens: quòd appetitus inclinetur ad malum: hoc contingit ex aliqua corruptione, vel inordinatione in aliquo principiorum hominis. Principia autem humanorum actuum sunt intellectus & appetitus tam naturalis quam rationalis, id est, tam voluntas quam sensus. Ex quibus peccatum contingit in humanis actibus. Et hoc quandoque ex defectu intellectus: puta cum aliquis per ignorantiam peccat: quandoq; ex defectu appetitus sensitiui, sicut cū aliquis ex passione peccat, quandoque ex defectu voluntatis: qui est inordinatio ipsius. Est autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat quā maius. Quiliber autem eligit pati detrimentum in bono minus amato: sicut cū homo vult pati abscisionem membri, etiam scienter vt conseruet viram quam magis amat. Et per hunc modū, quando aliqua inordinata voluntas, aliquod bonum temporale: puta diuitias, vel voluptatem, magis amat quā ordinem legis diuinæ vel charitatē, vel aliquid huiusmodi. Sequitur quòd tunc velit dispendium pati in aliquo spirituali bonorum, vt potiatur aliquo temporali bono. Nihil autem aliud est malum, quam priuatio alicuius boni. Et secundum hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale, quod est malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur, vt bono temporali potiatur. Et tunc dicitur ex certa malitia, vel ex industria peccare: quasi scienter malum eligens non quidem per se, sed ratione alterius minoris boni, quod appetit. Et hoc est quod dicit Dam. Nemo respiciens ad malum operatur, sed omnis peccans, peccat ratione alicuius æstimati boni quod per peccatum intendit consequi, vt quis mentitur vt per mendacium acquirat aliquius gratiam vel pecuniam vel aliquid huiusmodi. Hoc etiam dicit Augustinus, & habetur in can. 15. q. 1. merito dicens. Omnes quippe homines qui scienter faciunt quod non licet, vellent licere facere vsque adeo, nemo ipsum peccare appetit propter hoc ipsū, sed propter illud quod ex eo consequitur. Ex quibus patet quomodo quis malitiā vel malum potest diligere, non quidem per se, sed per accidens. Sic ergo peruersa homini, ait psal. *Dilexisti malitiā super benignitatem.* Vbi Augusti. q. d. Vtrunque ante te habes. s. malitiam & benignitatem, malum & bonum, sed malitiam eligis peruersē. Et ita facis, quasi leues aquas super oleum, & terras super cœlum. Sed cū his. i. ad similitudinē horum cadis inferius. Quia sicut ista suo pondere deorsum feruntur: sic tu benignitati præferens malitiam, ruis in profundū quia talentum plumbi super quod sedet iniquitas (vt Zacharias propheta ait) amplexaris. Et quia vnusquisq; qualis est, talia loquitur & facit vt dicitur 1. ethi. & Matth. 12. Ex abundantia cordis os loquitur. Et ideo tales, sicut mali interius, sic & peruersa loquuntur exterius. Et hoc est quod subditur. *Dilexisti iniquitatem magis quam loqui æquitatem.*

Quæstio.

Malitia. Malum. Voluntas

Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa.

Hic cōsequēter agit de peccato peruersæ locutionis. Vbi nota q̄ secundum Grāmaticos. caput componitur cum præ, & dicitur præceps, tis. omnis generis, qui scilicet cadit vel ruit præcedente capite & corpore sequente. Et ex hoc ille homo dicitur

dicitur præceps, qui omnia sua facta agit sine modo & cū periculo. Et sic verba precipitationis sūt verba periculosa, quæ aliis sunt causa præcipitij & ruinæ, vt sunt verba detractoria, diffamatoria, quæ sunt causa diuisionis & discordiæ. Et de talibus, linguosus homo hic reprehenditur, cum dicitur. *Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.* quasi. d. Tu quis es lingua dolosa, id est, linguosus & dolosus. *Dilexisti omnia verba præcipitationis*: dum vnum gestas in corde, & aliud in ore. Talis enim lingua dolosi, quātæ sit præcipitationis & periculi, ostendit Grego. dicens. Quibusdā enim ruinæ suæ gradibus desidiosa mēs, ad lapsū impellitur. Nam dum ociosa verba cauere negligimus: ad noxia peruenimus, vt prius loqui aliena libeat: & postmodum detractionibus eorū vitam de quibus loquimur lingua mordeat. Quandoque autem vsq; ad apertas contumelias erumpat. Hinc seminātur stimuli, oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorum, pax tota extinguitur cordium. Vnde bene per Salomonem dicitur. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorū. Aquam quippe dimittere est, linguam in fluxu eloquij relaxare. Qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat, concordiam dissipat. Sequendo materiam articulorum, restat declarare octauum articulum, quem posuit Bartholomæus, dicēs. Credo in spiritum sanctum, quod ex octauo fundamento ciuitatis Hierusalem declaratur, qui erat lapis qui dicitur beryllus, qui hunc articulum clare manifestat. Vbi sciendum quòd ad maiorem huius articuli declarationem, & ad multorum hæreticorum confutationem: huic articulo ecclesia multa addidit in maiori symbolo, dicens. Et in spiritum sanctū dominum & viuificantem, qui ex patre filioq; procedit: qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas. In quibus verbis confundens hæreticos, ecclesia de spiritu sancto nobis ostendit. s. q̄ ipse spiritus sanctus habet potestatis dominiū, iure cunctis imperans: quia Et in spiritum sanctum dominum. Bonitatis officiū vitam iustis condonans: quia Et viuificantē. Charitatis glutinium, verbum patri copulās: quia Ex patre filioq; procedit. Honestatis consortium cultum Dei vendicās: quia Cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur. Veritatis eloquium, verbum Dei referans, quia Locutus est per prophetas. Hæc autem omnia in isto octauo fundamento, scilicet in Beryllo declarantur. Quoniam vt patet ex dictis Magistri li. 16. hic lapis aliquas habet proprietates, quæ huius articuli singulas partes significant. Nam hic lapis: vt ibidem dicitur, tanto vigore hostes superat, Dei denotans imperium: quoad primum. Suo virore morbos medicat, vitæ condonans remedium: quoad secundum. Grato amore mentes alligat, verum indicās connubium: quoad tertium. Alto honore dignas magnificat, summum explicans consortium, quò ad quartum. Claro splendore mentes illominat, verum referens eloquium: quòad quintum. Primum ergo in isto articulo de spiritu sancto ostenditur: quòd ipse habet potestatis imperium &c. quia dicit. Et in spiritum sanctum dominum. Vbi primo sciendum quòd spiritus sanctus dupliciter accipitur secundum Magistrum libro primo, distinct. 26. scilicet secundum substantiam & secundum relationem. Nam secundum substantiam est nomen commune omnibus tribus personis diuinis: quoniam Deus spiritus est. Itaque pater filius & spiritus sanctus, vnus sunt Deus, & Deus vtique sanctus est, & Deus spiritus est: potest appellari tota trinitas vnus spiritus sanctus. Si autem accipiatur relatiue: tunc solum dicitur de persona tertia trinitatis. Et sic accipitur hic, cum dicitur. Et in spiritum sanctum dominum. Huic enim tertiæ personæ spiritus sancti propriè competit ius imperij & dominij. Quod patet ex hoc: quia spiritui sancto attribuitur summa libertas: ergo & ius dominij & imperij: patet consequentia: quia libertas est de ratione intrinseca dominij & econtrario. Et quantum in aliquo est de ratione libertatis: tantum est in illo de ratione dominij: cum dominium & seruitus ex opposito distinguantur: quia ille veraciter dominus est, cuius libertas nulla potestate permittitur. Sed antecedens patet per apostolum. 2. ad Corinthios, 3. vbi libertatem spiritui sancto attribuit, dicens. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et ideo cōcludit ibidem spiritum sanctum esse dominum, dicens Dominus autem spiritus est. Hanc ergo primam spiritus sancti conditionem exprimens symbolum, dicit. Et in spiritum sanctum dominum. Ista conditio per Beryllum exprimitur, qui rato vigore hostes superat. Nam vt ibidem dicit Magister. Iste lapis habet virtutem contra pericula hostium, & contra lites inuictum reddit hominem. Cum ergo resistere hostibus & inuictum permanere dominium importet: sequitur quòd iste lapis spiritus sancti significat dominium. Hāc autem conditionem dominij de spiritu sancto concludit Apostolus. 1. ad Corinthios 12. quia omnia gubernat ad libitum & distribuit, dicens. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: quia hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Secundo: vt patet ex articulo, spiritus sanctus habet bonitatis officium &c. quia Et viuificantem. Spiritus sanctus enim est ille qui mortuis peccatoribus vitam spiritualem inspirat: quod patet: quia sicut peccatum est mors spiritualis animæ: sic gratia peccato opposita, est vita animæ spiritualis quæ ipsam viuificat, secundum Magistrum lib. 4 dist. 17. sed ipsa gratia proprie spiritui sancto appropriatur: qui charitas & gratia dicitur: secundum Magistrū lib. 1. dist. 17. Igitur & viuificatio animarū quę est effect⁹ formalis gratię, ipsi spiritui sancto debet appropriari, vt sic spiritus sanctus dicatur viuificans. Quod Christus ostendens, dicit Caro nō prodest quicquā, spiritus autē viuificat. Ideo Ricardus. 6. de trini. ait: quòd sicut spiritus humanus qui procedit de corde vita est corporū: sic spiritus sanctus qui procedit à patre & filio vita est animarū. Sicut enim habitare animā in corpore probāt vitales mot⁹ corporis, ita habitare spiritū sanctū in anima probat vita spiritualis. Vnde apostolus dicit, q̄ Christus viuificabit mortalia corpora nostra per inhabitātē spiritū eius in nobis. Huius aūt effectus spiritus sancti qui est viuificare, habet expressa figura Eze. 37. vbi Eze. i spiritu dñi fuit ductus in medio cāpi, qui erat plenus ossib⁹ aridis, & sibi dixit dominus. Ecce ego intromittā spiritū meū in ossibus istis, & viuēt. Et sequitur. Et ecce cōmotio & accesserūt ossa ad ossa: vnumquodque ad iuncturam suam. Et ecce super ea

Deus. 1. Corint. 3. Iohan. 4. Vita. Iohan. 6. Viuifi at Ricardus. Rom. 8. Ezech. 37. 1. Corint. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nerui & carnes ascenderunt,& extenta est in eis cutis desuper.Et dixit dominus. A quatuor ventis veni spiritus & insuffla super interfectos istos & reuiuiscant. Et ingressus est in eos spiritus & vixerunt &c. Et hanc de spiritusancto virtutem *Roman.8.* tangens articulus dicit.Et viuificantem. Rom.8. Prudentia spiritus.i.efficacia,vita,& pax.Istud autem spiritussanctus pietatis officium in isto lapide Beryllo figuratur,qui suo virore morbos medicat &c.Nam secundum Magistrum vbi supra, iste lapis valet contra infirmitatem hepatis. Hepar enim in quo calor naturalis sedem habet, à quo ad cętera membra se diffundit, significat vitam spiritualem,in qua sedet calor & ignis spiritussancti, ad cętera membra se diffundens. Per charitatem huius autem hepatis,scilicet vitæ spiritualis infirmitates sunt vitia & peccata,quæ vitam spiritualem interimunt. In hoc ergo quòd Beryllus valet contra infirmitates hepatis, clarè figuratur spiritussancti efficacia:quę valet contra *Iob.12.* vitia & peccata,vitam spiritualem nutriędo. Nec mirum,quoniam dicitur.In manu eius est anima omnis viuentis,& spiritus vniuersæ carnis hominis.De aliis in sequenti lectione.

857. ## Propterea Deus destruet te in finē euellet te,&emigrabit te de tabernaculo tuo:& radicē tuā de terra viuentiū.

Hic consequenter ponitur status malorum finis & miseria. Et nota hic processum miserię malorum. Quoniam praui quamuis in præsenti vita aliqua bona agant: prosperitatibus eleuentur,cum iustis insimul commorentur.Tamē finaliter cadunt,& hæc omnia perdunt, Vnde in isto versiculo notat quatuor.f.quòd iniquus primo à Deo finaliter diuidit̄,in principio. *Propterea Deꝰ destruet te in finem.* Secundo à mundo tēporaliter euelletur,ibi.*Et euellet te.* Tertiò à viris iustis secernitur,ibi.*Et emigrabit te de tabernaculo tuo.*Quartò à beatis æternaliter excluditur,ibi. *Et radicem tuam &c.* Quantum ad primum nota quòd Dei electio siue prædestinatio est duplex, scilicet secundum præsentem iustitiam, & secundum æternam Dei præscientiam. Similiter & reprobatio. Vnde multi prædestinati secundum ętернam Dei præscientiam, quandoque sunt reprobati secundum prę sentem iustitiam,sicut fuit Petrus,quandoque Christum negauit. Paulus quando Christum persequebatur. Dauid quando peccauit. Sic econtrario multi prædestinati secundum prę sentem iustitiam,sunt reprobati secundum æternā Dei præscientiā,sicut Iudas, si quando fuit in statu gratiæ.Et differentia est inter istos : quia si primi quandoque mortaliter peccent, tamen finaliter eos Deus non deserit, quin ad statum veræ pœnitentiæ resurgant,& in statu gratiæ decedant.Et si secundi quandoque sint in statu gratiæ,& aliqua opera meritoria faciant, tamen finaliter à Deo deseruuntur, & per peccatum cadunt & in illo moriuntur. Vnde ostendit Magister libro 1.distin.Et hoc notans psalmista cuilibet prauo secundum æternam Dei præscientiam reprobato,& si quandoque sit in statu gratiæ dicit.*Propterea* propter peccata tua,*Deus destruet te in finem.* Quid est enim Deum mentem hominis destruere,nisi ipsam deserere ? Vnde Gregor. ait. Omniporens Deus humanum cor destruit cum relinquit, ædificat cum gratia replet. Neque enim humanam mentem de bellando destruit sed recedendo:quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa.Et hoc est quod hic ait.*Propterea Deus destruet te in finem.*id est, finaliter te deseret, vt in gratia vitam non termines, nec à peccatis resur- *Psalm.27.* gas.Psal.27.Destrues illos & non ædificabis eos. Secundo à mundo temporaliter euelletur. Vnde subdit.*Et euellet te.*Euellere idem est quòd eradicare, etiam radices extirpare. Euelluntur ergo peccatores à mundo:quia quandoque etiam temporaliter à mundo deseruntur, & de magnis dignitatibus & fortunis ad magna infortunia cadunt & miserias vt amplius resurgere non possint, sicut arbor radicitus euulsa, amplius non germinat:sic talibus omnis spes prosperitatis euelletur,vt quilibet talium de mundi fortuna dicat illud Iob.19.Tanquam euulsæ arboris abstulit spem meam.Et si quandoque in prosperitatibus mundi vsque ad mortem perdurant, tamen tunc ab illis euelluntur & ad perpetuas miserias deducuntur. Vnde de talibus dicitur.Prævaricatores quasi spinæ enellentur vniuersi:igniq; succensæ comburentur.Et istum intellectum habet glo.Aug,dicentis.*Euellet te.*id est, dignitatem tuā auferet à te. Tertiò à iustis secernitur. Vnde subdit.*Et emigrabit te de tabernaculo tuo.* Vbi nota quòd tabernaculū peccatorum est caro vel corpus eorum.Vnde Grego. ait. Iniqui enim tabernaculum caro est:quia ipsam lærus inhabitat: & si sit possibile optat vt eam nūquam derelinquat. Iniquus ergo quia omne gaudium suum in carnali vita posuit,in tabernaculo carnis habitauit.De hoc ergo tabernaculo corporis Deus emigrat iustum, id est, facit transire. scilicet per mortem. Et tunc secernitur à iustis. Quia quandiu sumus in vita præsenti,insimul manet granum cum paleis,mali cum bonis:sed per mortem emigrantes mali separantur à iustis : quia iusti ad Deum ascendunt : mali vero descendunt ad infernum. Et hinc vide differentiam inter iustos & malos:quia mali emigrant de tabernaculo suo in morte : vt dictum est, iusti autem non : sed in tabernaculo suo magis cōfirmantur. Nam tabernaculum alicuius dicitur illud in quo habitat. Iusti autem mente hic non habitant in carne, sed in cœlestibus.Ideo cœlestia tabernaculum iustorum dicuntur.Psalm.41.Transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Iusti autem per mortē ab isto suo tabernaculo non emigrāt, sed magis in ipsum cōfirmātur.Vnde quilibet iustus dicit Psal.61.Deus meus Saluator meus,adiutor meus & nō emigrabo. Quarto à beatis ętернaliter excluditur, vnde subdit . *Et radicem tuam de terra viuētium.*f.emigrabit. Vbi nota quòd alia est radix bonorum & alia malorum. Nam radix bonorum est charitas,ex qua velut radicem omnia opera bona fructificant.De qua ad Rom.11.Si radix sancta,& rami sancti. Radix autem malorum in qua fundantur,est cupiditas in qua fundantur omnia sibi subiugare volentes. De qua 1.Tim.6. Radix omnium malorum cupiditas. Quod non solum intelligitur de cupiditate auaritię,sed multo fortius de cupiditate gloriæ,ex qua omnia mala procedunt,scilicet,homicidia, sacrilegia, proditiones,furta,adulationes, &c. Et de homicidio quod maius malum videtur ratione cupiditatis gloriæ cōmisso narrat Valerius, quòd Paulanias

Prædestinatio reprobatorum.

Destruere. Deserere.

Gregor.11.moram.5.

gloriæ cupidus, cum Hermodem perunctatus *Valerius lib. 9.cap.* esset: quonam modo subito clarus posset euadere. Atque is respondisset. Si aliquem virum illustrem occidisset, futurum vt eius gloria ad ipsum redundaret, continuo Philippum patrē suum virum illustrem occidit, & quidem quod petierat, assecutus est.Nonne cōsimili modo cupiditas glorię Absalonem ad persequendū patrem excitauit? Et consimiliter multis exemplis reperimus,qꝺ cupiditas gloriæ omnium malorum est radix. Bene ergo dicit apostolus de hac,quòd radix omnium malorum cupiditas. Ista ergo radix semper tendit ad alia germinanda. Sed deduceretur ad infinita inferni,ne scilicet in terra viuentium germinet. Et hoc est quod hic dicitur. *Et radicem tuam de terra viuentium.*scilicet emigrabit. Radix autem iustorum in terra viuentium germinabit, quia ex radice charitatis, ibi iusti præmiabuntur. Quoniam vt dicitur Sapientiæ 15. Radix est immortalitatis.

Iob.31.

Iob.18.

Tabernaculum corporis Greg.in 30 rum.

Radix omnium malorum cupiditas.

Rom.11.

1.Tim.6.

Valerius

858. ## Videbunt iusti & timebūt,& super eum ridebunt, & dicent, ecce homo [illegible] non posuit Deum adiutorē suum.

Hic ostenditur exp[illegible]alorum iustis habido vident & cognoscunt mala opera prauo[illegible] consimiliter & videbunt in futuro, nec tamen ex hoc compatientur eorum in futuro videntes pœnas eorum,sicut hic eis compatiuntur, videndo ipsorum mala opera.Ex visione ipsorum in præsenti,ad Dei timorem inducuntur,sed ex visione ipsorum in futuro, ad gaudium & lætitiam ampliorem promouentur.Et hoc est quod dicit psal. in præsenti.*Videbunt iusti & timebunt.*Quia iusti in præsenti vident peccata malorum,& cognoscunt quid mali euenturū sit eis in fine.Et hoc videntes timent, ne scilicet ipsi in consimilia mala cadant. Et tali timore magis subduntur Deo,& oritur timor reuerentiæ finalis. In futuro autem videntes finem reproborum, tunc securi super eum ridebunt & lætabuntur, quia damnatorum pœna visa à beatis,ad augmentum erit gloriæ ipsorum. Vnde Greg.33.mor.ait. Damnatorum cruciatus iusti, scilicet beati videndo non compatiuntur, sed in laudibus Dei crescunt:quia & in se cernūt bonum quo remunerati sunt, & in illis inspiciūt malum quod euaserunt & supplicium. Ita enim tunc pulchra erit vniuersitas,dum & gehenna iuste cruciat impios, & æterna fœlicitas iuste remunerat pios. Scut enim niger color in pictura fœdatur, vt superiectus albus vel rubeus pulchrior ostendatur. Ita & tunc malos bene ordinans Deus, fœliciora exhibet gaudia beatorum, ostensis ante eorū oculos supplicijs reproborum Et quamuis illud ex visione diuina eorum gaudium non sit quo crescat, magis autem auctori suo se sentiunt esse debitores, quando bonum cernunt quod iuste remunerati perceperunt, & malum,quod misericorditer adiuti viscerunt. Et eandem sententiam ponit magister libro 4.distin. vltima.Sic ergo in futuro, impium damnatum videbunt iusti,& super eum ridebunt,id est gaudebunt videndo pœnas illorum,quia psalm.57.Letabitur cum viderit vindictam &c. Sicut enim damnati modo videntes beatos, quos in vita illa contempserunt amplius cruciantur, dicent. Nos *Sap.5.* insensati vitam illorum putabamus insaniam &c. & ecce quomodo computati sunt inter filios Dei &c.Sic & sancti videntes supplicia damnatorum lætabuntur cogitantes vanitatem ipsorum & dicent. *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum.* sed diuitias. Et ideo *prævaluit in vanitate sua.* in est ,in hoc quòd quis non in Deo sperat sed in multitudinem diuitiarum, summa & prævalens vanitas ostenditur.Vnde glossa. *Et prævaluit in vanitate sua.* Quid enim vanius eo qui putat plus valere nummum quàm Deum?Et consimilem sententiam posuit superius psalm,dicens. Et dominabuntur eorum iusti in matutino ; & *Psal.48* auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.Vide expositionem huius ad propositum superius versic. 820.

859. ## Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum ; & prævaluit in vanitate sua.

De cons. dist.6. Leonium.

Quæ est maior vanitas,quam in diuitijs sperare ? quæ necessitatis tempore & ipsæ & maxime aduersantur vel deserunt. Vnde nota quod spes in diuitijs poni non debet : quia diuitiæ sperantibus in eis sunt damnosæ:quia impediunt cognitionem.Sunt dolosæ:quia non reseruant promissionem. Sunt spinosæ:quia inducunt damnationem. [illegible]um patet. Tum quia impe[illegible] bi Dei cognitionem.quia A[illegible]13.Fallacia diuitiarum suffoca[illegible]rbum. Tum quia impeditum cognitionem inimicorum:quia propter diuitias [illegible]alter inimici sunt diuitis , se pretendunt amicos.Propt[illegible]quod Boetius 2. de consolatione: ostendens quod aduersa plus proficiunt homini quàm prosperta,dicit.Hęc scilicet prosperitas semper fidem fœlicitatis promittit, cum videtur blanda & incentiua,hęc vero,scilicet aduersitas semper vera est , cum se miserabilem mutationā demōstrat.Illa fallit,hæc instruit Illa mendaciter sæpe bonorum mentes fouēdo ligat,hæc aggregatione fragilitatis fœliciter absoluit. Propter quod dicitur. Qui amat diuitias , fructum *Eccl.5.* non capiet ex eis.Secundum patet : quia diuitiæ promittunt læticiam quam nunquam exhibent veram:quia semper timorē secum portant Narrat Aug.quod quidā diues transiens, pauperē quendam iocantem inuenit,quem diues videns ingeniuit,fuisq ;iocus dixit. Ecce omnibus inquit conatibus ad hoc laboramus, vt ad securam lætitiā perueniamus , quo nos ille mendicus præcessit. Ille lætabatur,& ego anxius eram,ille securus,& ego trepidus. Dolositas diuitiarum bene apparuit in illo diuite,qui dicebat.Anima mea habes *Luæ 12.* multa bona recondita in annos plurimos &c. *Psal 36.* Propter quod dicitur Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Tertium patet.Lucæ 16.Mortuus est diues & sepultus in inferno.Propter quod dicitur.Nolite sperare in iniquitate,& rapinas nolite concupiscere,diuitiæ si affluant,nolite cor apponere. *Psal.6.*

Aug.6. confess.

Boetius 2.de consolatione.

860. ## Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, sperani in misericordia Dei in ærernum & in seculum seculi.

Hic consequenter agit de statu bonorum. Vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nota quòd vitam iustorũ hic psalmista oliuæ com
Oliua. parat propter multa. Primo propter vnitatẽ concordiæ, quæ in oliua designatur, quæ in signum pacis & reconciliationis portatur. In cuius figuram pacificato Deo cum humana natura post diluuium venit columba ad arcam portans in ore ramum virentis oliuæ. Gen. 8. Secũdo firmitatem constantiæ, quæ in oliuam figuratur, quoniam equanimiter vireſcit tempore æstatis & hyemis, scilicet prosperitatis & aduersitatis. Sic & iustus per virtutem constantiæ inter aduersa & prospera vireſcit & floret. Psal. 91. Iustus vt palma florebit &c. Eccl. 24. Quasi oliua speciosa in campis.
Psalm. 91. *Eccle 24.* Tertio propter synceritatem conscientiæ. Oliua enim est fomentum luminis, & puritatem con-
Hiere. 11. scientiæ significat, & claritatem. Vnde iusto dicitur. Oliuam vberem pulchram fructiferam speciosam vocauit dominus nomen tuum. Ratione quorũ dicit psal. in persona iustorum. Ego autem sicut oliua. &c. Vel ideo iustos oliuę cõparat propter quatuor virtutes, in quibus iusti confidunt per quatuor colores oliuæ designatas. Nam docet experientia, quòd oliua in suo fructu successiuè quatuor habet colores. Nam primo est viridis, secundo rubea, tertio liuida, & quarto nigra. Vt sic color viridis significat claritatem diuinæ cognitionis, rubeus charitatem fraternę dilectionis, liuidus asperitatem pœnitentiæ & afflictionis, sed niger humilitatem modeste conuersationis. Primo ergo iustorum spes & gloria consis-
Hierer. 9. tit in diuinæ cognitionis, scilicet in hoc q verum Deum cognoscit & colit. Hiere. 9. Hęc dicit dominus. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dines in diuitiis suis. Sed in hoc glorietur qui gloriatur scire & nosse me, &c. Sicut enim summa spes & expectatio iustorum cõsistit in faciali Dei visione in æterna fœlicitate, sic conformiter & expectatio iustorum in præsenti vita cõsistit in visione fidei & ęnigmatica diuinitatis.
1. Cor. 1. Propter quòd dicebat apostolus. Qui gloriatur in domino glorietur. Hoc autem iustorum desiderium & spes, in primo colore oliuæ designatur, qui est color viridis. Quia sicut inter omnes colores viridis plus confert oculis corporis ad videndum, sic & diuinitatis cognitio oculos mẽtis magis ac summè perficit & illuminat. Propter quod
Prouer. 3. dicitur. Beatus vir qui inuenit sapientiam. Sequitur. Longitudo dierũ in dextera illius, & sinistra illius diuitiæ & gloria. Quid enim per dexteram nisi vita beata, quid per sinistram nisi vita presens designatur? Ista igitur sapientia diuinę cognitionis habet in dexteram dierum longitudinem, dũ beatis sine fine vitam tribuit. Sed in sinistra diuitias habet & gloriam dum in presenti vita iustorum desiderium solum ad Deum diligit. Sed forte
Quæstio. quis dicet. In præsenti vita ponam desiderium meum ad Deum cognoscendum, cum hic nullatenus ad ipsius cognitionẽ pertingere valeamus?
Prouer. 25 dicente scriptura. Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Respondeo quòd quamuis in
E vita præsenti cognitio clara haberi non possit, habetur tamẽ cognitio ipsius enigmatica, 1. Cor. 13.
Sol. Speculum. Videre. Videmus nunc per speculum in enigmate. Dicũt naturales & docet experientia, q quamuis corpus solare clarè nostris oculis videre nõ possimus in vita præsenti propter excessum luminis ipsius ad sensum visus, tamen si accipiatur speculũ clarum, & ponatur in aqua clara lucente sole, tunc videbitur sol triplicatus, s. vnus in cœlo quæ est fons luminis, vnus in speculo generatus à primo & vnus in aqua generatus ab vtroq; Sic spiritualiter debes facere, si Dei cognitionem saltem enigmaticam vis habere. Quid enim per speculũ nisi rationalis anima intelligitur, in qua velut in speculo Dei gloria manifestatur, cũ sit facta ad ipsius similitudinem. de qua Sap. 7. Est speculum sine *Sapien.* macula Dei maiestatis & imago bonitatis illius. Quid autem per aquam nisi spiritus sancti designatur gratia, Christo, d. Qui credit in me &c. Flumina de ventre eius fluent &c. Hoc autem dicebat de spiritu sancto. Si igitur hic Deũ vis cognoscere, pone speculum in aqua, id est fac q anima tua sit in statu gratiæ, & tunc poteris videre solẽ triplicatum, id est Deũ in tribus personis suppositum. Tunc enim videbis vnum solem in cœlo, s. personam patris. Cum enim cœlum inter cætera sit maximũ opus: quia est circulus maior omnia continens, habet manifestare potentiam sui productoris, quæ patri appropriatur. Videbis alium solem in speculo, s. personam verbi in humanitate assumpta. Cum enim speculũ dicatur rationalis anima (vt dictum est) quæ est pars principalior[illegible] humanitatis assumptæ meritò per[illegible] assumpta, cum à ligitur ipsa humanitas à[illegible] cõtum denominetur. Consequenter videbis alium solẽ in aqua, id est personã spiritus sancti ab vtroque procedẽte in aqua suarum gratiarum, quibus anima nostra purgatur & irrigatur, atq; fecundatur. Gen. 1. Spiritus domini *Gen.* ferebatur super aquas. Hæc est ergo prima consideratio iustorum. 1. in Dei cognitione, per primũ coloré oliuæ designata. Et propter hoc iusti oliuę cõparantur. Psal. 127. Filij tui sicut nouellę oliuarum in circuitu mẽsæ tuæ. Propter quod & nunc
Psal. 127. psal. in persona iustorum dicit. Ego autẽ sicut oliua &c. Secundo iustorum gloria consistit in charitate actionis meritoriæ, quæ in hoc consistit, vt
Gloria. Bonum. Charitas. omnia bona nostra recognoscamus esse à Deo: sibi bonorum operum gloriam dantes non nobis. 1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Cũ enim *1 Cor. 10.* omnia nostra merita non à nobis sint, sed à Deo: non nobis sed Deo ipsorum gloriã dare debemus.
D In cuius figuram legitur. 2. Reg. 12. quòd cũ Ioab *2. Reg. 12.* in virtute exercitus regis Dauid obsideret ciuitatem filiorum Moab, & in breui ipsam esset capturus, videns quòd hoc nõ faciebat virtute propria sed exercitus ipsius Dauid, noluit gloriã victoriæ sibi, sed ipsi Dauid attribuere &c. Sic spiritualiter quilibet iustus cõsiderans q omnia bona quæ facit facit virtute gratiæ Dei & non propria, gloriã illorũ non sibi, sed Deo Debet attribuere. d. psal. Quoniam gloria virtutis eorum tu es. Et hæc virtus charitatis in qua sic iusti gloriãtur, per secundum colorem oliuæ qui est rubeus admodũ ignis figuratur: quia sicut ignis inter omnia elementa est magis actiuus, sic & charitas inter omnes virtutes ad benè agendũ nos magis inclinat. Dicunt *Gratia.* naturales, q quando quis est inflammatus amore
E alicuius personæ: quæ sit illa ex velocitate pulsus percipi potest. Nam pluribus personis sibi nominatis, audito nomine illius ad quam afficitur, cuius præsentia caret, statim pulsus eius fortius agitatur. Et ratio est: quia tunc spiritus descendit ad cor ratione amoris, & sic cor magis inflammatũ magis mouet partes exteriores. Sic spiritualiter, magis

quando homo est accensus charitate Dei & gratia statim audito Christi nomine, ad bene operãdum cor eius cæteta membra fortius mouet. Et
Oliua. Signatio. ratione huius secundi coloris oliuę, iustum oliuę comparat scriptura. d. Erit quasi oliua gloria eius. Quod & nunc confirmans psal. d. *Ego autem sicut oliua, &c.* Tertio iustorum gloria consistit in asperitate pœnitentiæ. Cum enim gloria iustorum sit
Eccl. 23. sequi dominum. (Eccl. 23. Gloria magna est sequi dominum.) & Christus Dominus & pater iustorum asperitatem pœnitentiæ in sua assumpserit
Gala. 6. carne, consequens est, vt iusti patrem sequentes, in asperitate pœnitẽtiæ glorientur. more apostoli qui solum in Christi cruce gloriabantur. d. Mihi autem absit gloriari, &c. Quid enim crux quæ à cruciatu dicitur, nisi pœnitentię significat crucia B tum? Hæc vero virtus pœnitentiæ iustorũ in tertio colore oliuæ figuratur, qui est liuidus, q[illegible] ex verberatione in carne facta consequitur: quia pœnitentes non quærunt in mundo florere, sed magis sub iugo p[illegible]nitentiæ carnem domare. propter
Augu. 2. Homilia. quod de iusto sub nomine oliuæ dicitur. Lignum oliuæ non flornit. Conformiter nunc in persona iustorũ dicit psal. *Ego autem sicut oliua, &c.* Quarto gloria iustorum cõsistit in humilitate internæ
1. Cor. 1. conscientiæ. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostrę. Hæc autẽ virtus humilitatis per quartum colorem figuratur oliuæ: qui est color niger, qui inter colores tenet statũ infimum, significans humilitatem, qua quis se in-
C fimum cæteris putat. Quę virtus quanto hominẽ sibiipsi reddit viliorem, tãto amplius ipsum Deo reddit speciosum. Vnde de iusto humili dicitur,
Eccl. 4. quòd est quasi oliua speciosa in campis. Sic ergo omnib. prædictis consideratis, oliuæ iustos comparat psal. nunc d. *Ego autem sicut oliua, &c.* Et ex hoc vult ostendere in quanta reuerentia iusti ab
Pallad. Climac. aliis debent haberi, & venerari. Nam vt dicit Palladius libro primo. Græci iubent oliuã cum planatur aut colligitur solum à mundis pueris & viginibus debere pertractari, per hoc significantes quod iusti per oliuam significati, multum à cęteris debent honorari.

Confitebor tibi, quia fecisti, & expectabo nomen tuum quoniam bonũ est in conspectu sanctorum tuorum.

Hic vltimo iustus ex omnib. prędictis consurgit ad gratiarum actionẽ. d. *Confitebor tibi*, scilicet confessione laudis. Laudabo te. & quare? quia fecisti me iustum, scilicet quòd sim oliua, vel fecisti omnia bona quæ in me sunt, vnde confitebor, q tu illa fecisti, non ego. *Et expectabo nomen tuum.* i. rem nominis tui quod est Iesus: quia scilicet tunc per ipsum saluabor. Et quamuis Iesus à malis fuerit vilipensus, tamen à iustis multum fuit honoratus. Propter quod dicit, q illud nomen s. Iesus, *bonum est in conspectu sanctorum tuorum.* id est iustorum. Nunc restat agere de tertia parte articuli octaui, quod est, q spiritus sanctus à patre filioq; procedit. Ex qua ostenditur q spiritus sanctus est charitatis glutiniũ patri verbum copulans. Nullum enim maius glutinium potest esse quàm sit amor, qui tantum cum amato ligat amantem, vt vnum trãsformet in alterum. Vnde Dionysius de di. no. c. 5. Amorem dicimus mutuam & coniunctiuam virtutẽ Et Aug. dicit. Quid est amor nisi
A vita, duo aliqua copulans & copulare appetens, amantem, scilicet & amatum? Istud autẽ tantum ligamen amoris attribuitur spiritui sancto: quia ipse secundum magistrum lib. 1. di. 10. est amor &
Hieronym. charitas patris ad filiũ, & econtrario. Vnde & Hieron. super psalmum 14. dicit spiritus sanctus nec pater est, nec filius est, sed dilectio quã habet pater in filium, & filius in patrem. Et sic meritò dicitur: quòd spiritus sanctus est charitatis glutiniũ patri verbũ copulans. Quod ostendit iste articulus de spiritu sancto. d. Qui ex patre filioq; procedit. Et ideo istum Spiritũ à patre atq; filio procedere, & sic ambos immẽsi amoris vinculo copu-
Ioan. 15. lare, ostendit Christus d. Mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit. Istud autem
Beryllus. amoris vinculum in lapide Berillo figuratur, qui à grato amore mentes alligat &c. Nam vt dicit magister libro 16. hic lapis amorem diligit coniugalem. Qui, scilicet amor coniugalis: quia ipsos coniuges efficit vnam carnem, figurat increatum spiritus sancti amorem, quo verbum cum patre vnius substantiæ manet. Et ideo de spiritu sancto sic viuente & ad modum berylli per amorẽ ligante dicitur. Solliciti seruare vnitatem spiritus in
Ephe. 4. Spiritus sanctus. vinculo pacis. Quarto Spiritus sanctus habet maiestatis consortium. Quia cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur. Nec mirum cum spiritus sanctus sit vnius substantię cum patre & filio, & per consequens in omnibus ipsis æqualis, & ideo rationis postulat ordo, vt ei cum patre &
C filio vnus cultus, vnus honor, & vna ascribatur maiestas. & sic cum patre & filio simul & æqualiter adoretur & glorificetur. Et ex hoc excluditur error Arrij. d. Spiritum sanctum purã creaturam esse. Contra quem ait Christus. Spiritus est *Ioan. 4.* Deus, & eos qui adorant in spiritu & veritate adorare oportet. Istud Spiritus sancti cum patre & filio æquale consortium in lapide Beryllo figuratur, qui alto honore dignos magnificat. Nam vt dicit magister vbi supra. hic lapis hominem magnificat in quo ostendit Spiritus sancti maiestatem, qua æqualiter cum patre & filio magnificatur. Nec mirum: quia pater verbum & Spiritus
D sanctus, hi tres vnum sunt. Quinto Spiritus san- *1. Ioan. 5.* ctus habet veritatis eloquium &c. Quia locutus *Prophetizare. Loqui.* est per prophetas. Hic enim spiritus humanam mentem quàm replet, arcana docet diuinitatis, & sic ad prophetizandum prophetas erexit. 2 petri *1. Petri 1.* 1. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei *Matth. 10. Luca 1.* homines. Quibus Christus d. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus sanctus qui loquitur in vobis. Vnde de Zacha. dicitur, quòd impletus Spiritu sancto, prophetizauit. Istam virtutem loquendi figurat lapis Beryllus, qui claro splendore mẽtes illuminat. Vnde magister vbi supra dicit quod iste lapis facit bonum ingenium, & per consequens hominem aptum ad veritatis eloquium quod confert Spiritus sanctus, qui loquutus est
E per prophetas. Vnde Actuum 2. dicitur. quòd repleti sunt Spiritu sancto, & cœperunt loqui, &c.

PSAL. LII.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. 862

Iste psalmus secũdum magistrum talem habet titulum

Universidad de Deusto
Biblioteca

titulum. *In finem intellectus Dauid pro Amaleth.* Ad cuius euidentiam sciendum quòd psal. iste multum in verbis concordat cum Psal. 13. quasi per omnia verba, tamen differentem sententiam multum habet, & quo ad historiam & quoad intellectum prophetica. Nam primus, (scilicet Psal. 13.) agit de persecutione babyloniorum, qui Iudæos sunt persecuti, & ciuitatem Hierusalem cœperût & ipsam cum templo euerterunt, vt ibidem fuit dictum. Iste autem psalmus agit de persecutione Græcorũ quia scilicet Antiochus Iudæos est persecutus, vt cultum veri Dei ex toto a Iudæis auferret: quia etiã in magna parte fecit, à quo Iudæi multi fugati fuerũt, multi interfecti & multi captiuati, vt plenè continetur in libris Maccabeorum. Sciendũ etiam q̃ ipsi Græci per Amaleth intelligũtur. Nã Amaleth interpretatur gẽs bruta. Quæ antẽ gẽs brutis animalib, magis ex brutis morib, assimilatur quàm Græci? Vnde de Cretensib, quę vna ex principalioribus partibus Græciæ fuit, dicit apostolus ad Titum. 1. Cretẽses semper mendaces, malæ bestiæ, vẽtres pigri. Agit ergo littera istius psalmi, de persecutione facta per Græcos, per Amaleth significatos cõtra Iudæos, quàm spiritu prophetico præuidens psal. ipsam per hunc psalmum prædixit. Est ergo sensus tituli litteralis iste. *Intellectus Dauid quem.* scilicet habuit à spiritu prophetico, in isto psal, contentus est *in finem*, scilicet in Christum nos dirigẽs. *pro Amaleth* id est, pro Græcis per Amaleth significatis: qui sunt persecuti Iudæos. Ex quibus apparet materia psal. & titulus. Sed historia quia prolixa est, & totum libtum Maccabeorum occupat, in breuibus dici non potest, sed in littera tãgam partes historiæ, vt littera requirit. Sic ergo primo dicam sensum litteralem, secundò sensum propheticum. Quantũ ergo ad primum, psalmus iste diuiditur in partes quatuor. Quia primo describitur Regis Antiochi malicia. Secundo ipsius examinatio diuina, ibi. *Dominus de cælo prospexit.* Tertio ipsorum debita pœna, ibi. *Nonne scient.* Quarto populi Iudæorũ liberatio ex Dei misericordia, ibi. *Quis dabit ex Sion.* Quantum ergo ad primum præuidens propheta malitiam Anthiochi, dicit de ipso. *Dixit insipiens in corde suo, &c.* Hic enim cogitabat tãtam esse potentiam suam, vt Deus sibi resistere non posset, & sic negando potentiam Dei (quæ est idẽ quod Deus) ipsum Deum negabat, propter quod & eius cultũ conatus fuit annihilare. Dic vt N. Dixit insipiens &c. Quantum ad intellectum propheticum sciendum quòd psal. 13. qui simili modo incipit & in parte cõtinuatur similiter (vt ibidem fuit dictum) directè agebat contra Iudæos. Hic autem psalmus quasi idem in litera agit contra Antichristum. Præuidens enim psal. durã Antichristi persecutionem in fine futuram contra ecclesiam (ipsam per istum psalm. reddit cautam) confortat & consolatur: vt patet ex fine psalmi. Et hoc satis sonat titulus psalmi prædictus. d. *In finem intellectus Dauid pro Amaleth.* Amaleth enim vt prædictum est, interpretatur gens bruta. Gens bruta dicuntur omnes sine ratione viuentes. Ipse Antichristus cum omnibus suis sequacibus, sine ratione vel vsu rationis erunt, Deum non colentes. Est sensus tituli talis. *Intellectus Dauid.* id est, factus à Dauid. *in finem.* scilicet nos dirigens, *pro Amaleth.* id est, pro persecutione ipsius Amaleth fienda contra ecclesiam. Et sic intelligendo psal. psalmus iste diuiditur in partes tres. Quia ponitur primo malorum increpatio, in principio. Secundo ponitur malorum comminatio, ibi. *Nõne scient.* Tertio ponitur bonorum consolatio, ibi. *Quis dabit ex Sion.* Quantũ ad primum de multis hic Antichristus & omnes mali increpantur. Primo de ipsorum stultitia. Secũdo de ipsorum idololatria, ibi. *Corrupti sunt* Tertio de ingrata resistentia, ibi. *Dominus de cælo.* Et omnes istos psal. quatuor versus exponere potes cõtra Antichristum & malos, vt expositi sunt supra contra Iudæos psal. 13. Et si dicas, quid est negare Deum, vel dicere Deũ non esse? Respõdet glo. Qui putat Deo placere mala, non putat eum esse Deum, vel qui dicit eum omnib parcere. Idẽ namq; est Deo esse Deũ & esse iustum: quia iustitia in Deo, Deus est. Qui ergo negat eum esse iustum, negat eum esse Deum. Eum vero negat esse iustum qui putat ei mala placere vel non punire. Item quia *dixit insipiens in corde suo non est Deus* est notandum quòd negãt Deum aliqui multipliciter, [illegible] solum ore & non corde. vt illi qui timore pœnæ negant quod corde credũt. Et sic negauit Petrus. Secundò quidam negant solo corde & non ore, sicut hypocritæ & occulti hæretici, qui in aperto Deum confitentur, sed non corde. de quibus dicitur. Fuerũt & pseudoprophetæ in populo sicut & in nobis erant magistri mendaces, qui introducerent sectas perditionis, & qui cum eis erant, Deum negant. Tertio quidam negant Deũ operę solum, sicut illi qui scienter peccant mortaliter cũ remorsu cõscientiæ: quia licet scienter peccẽt opere, tamen corde & ore Deũ timent cõfitentur & credũt. Vnde 31. Iob postquã enumerauit multa peccata, de quib, se mundum dicebat, concluſit scilicet q̃ ea cõmittere erat negatio contra Deum altissimum. Quarto quidã negant Deũ ore simul & corde, sicul publici hæretici, qui cõtra Christi fidem sentiunt & prædicãt. Vnde 1. Ioan. 2. Quis est mendax, nisi qui negat q̃ Christus non est? & iste est Antichristus. Quinto quidam negãt Deũ corde ore & opere simul, vt persecutores ecclesię: vt etiam fuerunt Iudęi qui ore ante faciem pilati Christum negauerunt, corde testati sunt, opere occiderunt. De quib. Act. 3. Vos autem iustum & sanctum negastis & petistis virũ homicidam dari vobis, auctorem verò vitæ interemistis, &c.

Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum.

Hic consequenter mali reprehenduntur de ipsorum idololatria. Vbi notãdum quòd sicut corruptio luxuriæ vastat corpora, sic & idolatria corrumpit animas. Vnde & ipsa idololatria quædam fornicatio vel luxuria spiritualis dicitur. 1. Paralip. 5. Reliquerunt Deum & fornicati sunt post Deos populorum terræ. Et 28. q. 1. solum dicitur quòd fornicatio est duplex, scilicet carnis & idololatriæ. Pro cuius euidentia sciendum quòd omne peccatum corruptio est alicuius boni. Vnde dicit magister lib. 2. dist. 35. quòd omne peccatum est corruptio boni: vt puta superbia est corruptio humilitatis, luxuria, castitatis &c. Et ideo omnes peccatores generaliter psal. dicit esse corruptos, hic dicẽs. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt. Vbi nota quòd peccatorum corruptio est multiplex, scilicet Corruptio infidelitatis id o lolatriæ. Corruptio ambitionis & superbiæ. Corruptio cupiditatis auaritiæ. Corruptio conuersationis infectiuæ. Primo est corruptio idololatriq infidelitatis. Infidelitas enim & idololatria fidem corrumpunt, & de ista corruptione dicit Apostolus. Timeo enim ne sicut serpens seduxit Euã, ita corrũpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate fidei, quæ est in Christo Iesu. Quod ad propositũ expouit ibi glo. d. Timeo ne corrumpãtur sensus vestri à simplicitate &c. ideſt, à paradiso simplicis fidei: quæ nihil alienum recipit. isti corrupti simi les sunt Euæ. pseudoProphetæ similes sunt serpenti ideſt diabolo, qui per eos insidiatur: lux fidei similis est paradiso, quorum ergo fides corrũpitur, à paradiso eiiciuntur: quia præponunt mẽdacium veritati. Qui ergo mendaciom ædificant in homnibus: ab eis pellunt veritatem: & immittunt diabolum: & ita expellũt Christum. Si quid enim dixeris contra fidem: intrat putredo de veneno serpentis: & nascitur vermis mendaciorum & nihil integrum remanet: sed corrumpitur totum. Et ideo sicut patribus nostris aduersus leonem opus erat patientia: sic & nobis aduersus draconem vigilantia. Tunc enim cogebat, nunc docet, tunc rugiebat violentias, nunc insidias, videbatur tunc fremens: nunc lubricus oberrans faciẽ videtur. Ideo timet Apostolus ne sicut per serpentem seducta est Eua, ita per hæreticos corrũpatur ecclesia virginitate fidei, quam gestat in corde. Modo ergo anima virginitatem tuam serua, postea fęcundaberis in amplexu sponsi tui. Sepite ergo aures vestras spinis. Adhuc enim musitat serpens, & non tacet, quòd gestum est in illo paradiso, nunc geritur in ecclesia. Nemo vos corrumpat ab isto paradiso ecclesiæ. Sufficiat quòd lapsi sumus illuc: vel experti corrigamur. De istis ergo hæreticis & corruptoribus fidei dicit Apostolus. Hi resistunt veritati homines corrupti mẽte, reprobi contra fidem. Consimiliter & idolola trę corruptores sunt fidei, de quibus dicitur Rõ. 1. quod mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis volucrum, quadrupedum, & serpentum. Vbi ait glo. mos enim fuit ab antiquis Romanis adorate simulachra hominum scilicet, Romuli, Iouis, & aliorum: & maxime ab aduentu Æneæ in Italiã, volucrum autem, quadrupedum & serpẽtum simulachra coluerunt: ex quo Alexãdria victa est ab Augusto. Secundo est corruptio ambitionis & superbiæ. Superbia enim omnem corrumpit virtutem, & hominem supplicijs deputat æternis. Hiere. 51. Ecce ego ad te mons pestifer: qui corrumpis vniuersam terram, extãdam manũ meam super te, & dabo te in morte combustionis. Per montem pestiferum intellige superbum corde eleuatum. Tertio est corruptio cupiditatis auaritiæ. Quem enim hodie non corrumpit auaritia? non est sacerdos, non iudex, non princeps qui huius corruptionem euadat; Vnde Sopho. 3. Dicitur Principes; in medio eius quasi leones rugientes, iudices eius lupi: Prophetæ eius vesani, viri infideles, sacer dotes eius polluerunt sanctum, & sequitur de omnibus istis. Diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas. Principes qua si leones, sunt porentes sæculares qui opprimũt. Iudices lupi, sunt iudices qui saturari nõ possunt. Prophetæ vesani, sunt doctores qui non sana, sed placita consilia & insana tribuunt corrupti pecunia. Sacerdotes polluti, sunt omnes clerici qui omnia per auaritiam peruertunt, non aduertentes quòd dicitur. Ne accipias personam, vt delinquas, de iudicio instificare impium, de datione hæreditatis amicorum, de æqualitate stateræ & ponderum: de corruptione emptionis & negotiorum. Quarto est corruptio conuersationis infectoriæ. Malorum enim conuersatio atque locutio, multos corrumpit spiritualiter. 1. corin. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vbi glo. Corrumpunt bonos mores &c. virtutes etiã necant, assiduitas enim praui colloquij mentem vitiat: & ideo ab his cauendum est. Et à tali corruptione immunẽse dicebat apostolus. Neminẽ læsimus: neminem corrupimus, neminem circunuenimus quasi dicat, Neminem læsimus improperando, vt pseudo faciunt, neminẽ corrupimus à mixtione falsitatis, neminem circunuenimus fraudulenta vestrorum ablatione. Omnibus ergo istis modis corruptionis consideratis de malis, dicit Psalmus, quòd. *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt non est qui faciat bonum.* quia & si quis sit bonus, tamen quia tam pauci sunt respectu malorum, nulli dicuntur, quia quod modicum est, nihil dicitur esse. 2. Phy sicorum. Ex prædictis insurgit vnum dubium, quia dictum est in primo versiculo quòd multipliciter Deus negatur, ideo dubitatur vtrum negans Deum verbo plus peccet quàm negans Deum facto solum, vel econtrario. Et probatur quòd plus peccat negans facto: quia plus consideranda sunt facta quam sermones, vt dicit Eustracius primo eticorum. Ergo plus peccat malefaciens, quam dicens. Igitur plus peccat negans Deum facto quam verbo. Secundo quia Iudas Christum negauit facto: Petrus autem verbo: nulli autem dubium, quod Iudas plus Petro peccauit. Ad oppositum, quia aliter quilibet in omni peccato mortali plus peccaret, quam hæreticus qui negat Deum verbo. In omni autem peccato mortali facto negatur Secundo quia negare Deum verbo, est apostatare à fide, apostasia autẽ maximum peccatum est: ergo. Respondeo, quod si negare verbo vel facto accipiantur generaliter sine aliqua restrictione, quod multum est simpliciter grauius altero, quia se habent sicut excedẽtia & excessa. Et ad hoc videtur esse beatus Aug. & habetur. 6. quæstio. 1. Vtrum Catholicum pessimis moribus alicui hæretico, in cuius vita præter illud quòd est hæreticus, nõ habent homines q̃ reprehẽdãt: pponere debeamus, nõ audeo præcipitare sententiã. Et iõ dicit post, q̃ si negatur facto, sit grauius, oportet q̃ sit ꝓcessus sic: quo primo sit cõfessus, secũdo verbũ, tertio factũ: Et sic secundum ipsum negans facto videtur corde negare. Et sic videtur cõsentire quòd Christianus prauis moribus, grauius peccat quam simplex hæreticus. Dici tamen potest quod circunstantiæ circa aliquam istarum negationum, faciunt peccatum esse grauius vel leuius. Et sic ratiões vtriusque partis ex diuersitate circunstantiarũ possunt solui. Sequendo materiam articulorum restat tractare nonum articulum quẽ posuit Matthæus. d. Sanctam ecclesiam catholicam. Vt sit sensus. Credo in spiritum sanctum facientem ecclesiam esse sanctam & catholicam: patet quia spiritus sãctus donum suum scilicet Charitatis quo sanctificatur ecclesia, sic confert ecclesiæ catholicę, vt quasi

Universidad de Deusto
Biblioteca

si ecclesiæ dicatur esse proprium donum: vt habe A
tur. 1. quæstio, 1. multo. Et ideo ecclesia propter
charitatem sanctitatis quàm à spiritu sancto re-
cipit, Christi sponsa immaculata dicitur: quæ nũ-
quam adulterari potest, vt habetur. 24. quæstio. 1.
24.q.1. loquitur, vbi dicitur quòd vnam esse ecclesiam
in cantico canticorum spiritus sanctus ex perso-
na Christi designat, dicens. Vna est columba mea:
vna est perfecta mea: vna est electa genitricis meę.
Et infra: ecclesia Christi adulterari non potest,
sponsa Christi incorrupta est & pudica. vnam do
mum nouit: vnius cubilis sanctitatem custodit.
Hanc ergo ecclesiæ sanctitatem concludit articu
lus. d. Sanctam ecclesiam catholicam. Et addit ca-
tholicam quod idem est quòd vniuersalem. Ad
denotandum quòd licet ecclesia Christi sit vni-
ca, B
est tamen vniuersalis & communis, quia per
omnes mundi partes latè lõgeque diffusa. Quòd
multis exemplis probatur. 24. q. 1. loquitur. Pri-
mo exemplo luminis: quia sicut vnum lumen di-
uersos habet radios: sic & vna ecclesia multa mẽ
1. Corin. 12. bra habet diuersa, vt declarat Apostolus. d. Quos
dam posuit Deus in ecclesia, primo quidem Apo
stolos, secundo Prophetas, tertio doctores. Secun
do exemplo arboris, quæ ex vna radice multos
ramos habet. Tertio exemplo fontis: à quo vno,
multi riui deriuantur. Sic est vna ecclesia catho-
lica idest, vniuersalis: ex qua generantur omnes fi
deles. Nec mirum: quia Christus caput est omnis
Colo. 1. Tabula 2. Quæstio. ecclesiæ colo 1. ideo & vos sanctificate ecclesiam
Iohel. 2 Sed hic est vnum dubium scilicet, vtrum
debeat dici, In sanctam ecclesiam: vel sine ly in. C
Leo. Ambro. Et sicut dicit Alexan. li. 3. q. 775. Leo Papa dicit
quod non debet dici in sanctam: sed sanctam. Am
bro. autem dicit quòd debet dici in sanctam. Res
pondeo & dico quod licet vtrumque possit dici:
communis tamen dicitur sine in. Si enim dicatur
sine in tunc est sensus. Sanctam &c. idest, Credo
in spiritum sanctum faciẽtem ecclesiam sanctam
&c. Si autem dicatur cum in: tunc est sensus. Cre-
do in sanctam &c. idest, credendo amo ecclesiam,
eique vt eius membrum adhæreo, iuxta dictum
magistri li. 3. d. quod credere in Deum, est creden
do amare eidémque adhærere. Iste autem nonus
articulus in nono fundamento ciuitatis Hierusa-
Topazius. lem: quod erat topazius significatur. Quoniam
hic lapis lucem solis specularem recipit, confor- D
miter. Nam vt dicit magister li. 16 Hic lapis topa-
zius sic lucem solis recipit cõformiter: quod tũc
magis lucet quando solis radio tangitur, & om-
nium aliarum gemmarũ superat claritatẽ. Quid
Mala. 4. enim solis nomine: nisi ipse deus significatur, qui
sol iustitię dicitur Malach. 4. Cuius. s. radio gratię
ecclesia perlustrata, & sanctificata velut topazius
summe refulget: & omnium aliarũ gemmarum id
est, legum vel sectarũ superat claritatem. Nec mi-
rũ quoniã in dicto sole gratiæ Deus posuit taber-
Psalmus 18. naculum ecclesiæ: iuxta illud psal. In sole posuit
Iob. 28. tabernaculum suum. Ideo de ecclesia potest ex-
poni illud Iob. 28. Adęquabitur ei topazius, quia
ergo ecclesia velut topazius à sole illustratur sci-
licet, Deo & sanctificatur: ideo in sanctitate fun- E
Psalmus. 86. data dicitur. Fundamenta eius in montib. sanctis.

863 Dominus de cœlo prospexit super fi-
lios hominum, vt videat si est intelli-
gens, aut requirens Deum.

Hic consequenter agitur de malorum ingra- Resistun
ta resistentia. Vbi nota quod per cœlum intelli-
gitur humana natura à verbo assumpta, per quã
oculo suæ misericordiæ respexit super filios hu-
minum idest super omnes homines. Quid enim
est respicere Dei nisi misereri suam misericordiã
nobis inspirare & largiri? De cœlo ergo Deus re-
spexit super filios hominum, quia homo factus,
homines ad suam gratiam adduxit, homines dico
vel filij hominum scilicet, secundum rationem Greg. Moral.
viuentes. Vnde Grego. dicit. Per Prophetam dici
tur, Non repellet dominus plebem suam, quia in
manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines
montium ipse conspicit. Altitudines quippe mõ-
tium sunt elationes superborum quas dominus
conspicere dicitur, idest, ab iniquitate sua in me-
lius commutare. Conuertit námque eum quem Lucæ 22.
conspicit Deus. Vnde scriptum est. Respexit do-
minus Petrum & recordatus est petrus &c. & æ-
gressus foras fleuit amare. Sed attẽde quod Deus
aliter respicit bonos: & aliter malos. Vnde Greg. Greg. Moral. 2.
dicit. Duobus enim modis peccator respicitur à
domino aut cum à peccato conuertitur, aut cum
pro peccato punitur. De respectu enim conuer-
sionis, dicitur quod respexit dominus Petrum
&c. De respectu autem vltionis dicitur. Vultus
autem domini super facientes mala &c Vtro-
que autem modo arrogans sternitur cum respici-
tur à domino, quia aut pœnitendo cognoscit cul
pam, aut pereundo percipit pœnam. Superbi er-
go ex respectu domini confunduntur, aut hic cul
pam cognoscentes & damnantes, aut ibi supplici
a de culpa sustinentes. Ex quibus apparet quòd
incarnatus dominus respexit de cœlo super filios
hominum scilicet, suam gratiam offerendo, & mi
nando supplicia. Tanta autem est aliquorum in-
gratitudo, quod nec gratiam oblatam verentur,
nec minata supplicia timent. Vnde de tanta ingra
titudine reprehendens malos: ait. *De cœlo &c. Vt
videat si est intelligẽs &c.* Vbi nota quod tũc Deus
videre dicitur, quando nos videre facit, sic & co-
gnoscere quando nos cognoscere facit. Item no- Si.
ta quòd ly si aliquando stat affirmatiuè. Lucæ. 11. Lucæ 11.
Si in digito Dei eiicio dæmonia &c. si, idest, quia
sic est. Aliquando stat negatiuè: vt in Psal. Qui-
bus iuraui in ira mea si introibũt &c. si, id est, nõ.
Hic autem stat negatiuè cum dicitur, *Vt videat si* D
est intelligens &c. idest, vt nos videre facit, quia nõ
est intelligens scilicet, cognitionem: *Aut requirẽs
Deum* operatione. Quòd ideo sic dicit, quia co-
gnoscentes & requirentes Deum pauci sunt re-
spectu malorum, ideo quasi nulli esse putantur, Matth.
quia multi sunt vocati, pauci vero &c. Et hoc est 865
quòd subditur istum intellectum declarando. d. 864

Omnes declinauerunt, simul inu-
tiles facti sunt, non est qui faciat bo-
num: non est vsque ad vnum.

Id est omnes peccauerunt. Quòd ideo dicit, Psalmus
quia ante Christi aduentum, omnes peccato erãt Greg. Mora. 10.
obnoxij, vt ostendit Greg. d. Omnes nos illa vni-
ca persuasio culpæ contagio, ab ipsa radice pol-
luerat. Nullusque erat qui apud Deum pro pec-
catoribus loquens, à peccato liber appareret,
sed ex eadem massa editos, cunctos par reatus in-
uoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris:
assumpsit à nobis naturam, non perpetranis cul-
pam

pam &c. Et hoc est quòd tangit psalmus, dicẽs.
Omnes declinauerunt. scilicet, à mandatis Dei, quia
Psalmus. 52. non ad Deum, sed ad terrena incuruabantur vn-
de Psalmus. 19. Oculos suos statuerunt declina-
Iustitia. re in terram. Vnde de ista generali declinatione
Iustus. dicitur. Omnes in viam suam declinauerũt; vnus
quisque ad auaritiam suam, à summo vsque ad
nouissimum. [*Simul inutiles facti sunt.* Quamuis e-
nim in peccato existens aliqua bona de genere
quandoque faciat, tamen quia illa carent forma
Greg. 12. Moral. gratiæ, Deo non placent, & inutilia quò ad præ-
miũ à Deo iudicantur. d. Vnde Grego. Homo per
uersus quædã recta agere videtur, sed per ea quæ
iniqua sunt destruuntur. Et quia multum displi-
cent Deo mala, nec illa placent quæ sunt malo- B
rum, qui ergo in malis suis Deo abominabilis est
Ecc. 19. Prou. in bonis inutilis est, quia dum se per praua opera
Deo abominabilem exhibet, nec illud quod re-
ctum in eo videtur, Deo placet. Ideo dicitur Ope
ra eorum inutilia, ratio: quia opus iniquitatis in
manibus eorum. Sequitur. [*Non est vsque ad vnũ.*
Per vnum intellige Christum qui est vnicus pa-
tris, quia sine isto vno scilicet, sine fide Christi,
Psalmus. 13. nullum bonum Deo placitum facere potest. Vn-
de gl. Psal. 13. *Non est vsque ad vnum.* id est, præter
vnum, quia nullus facit bonum sine vno, scilicet,
sine Christo. Quòd ideo dicit *Vsque ad vnum.* id
Patres. Exemplum Senecæ. est, vsque ad Christum, quia ipse solus homo fa-
ctus boni faciendi efficax nobis dedit exem-
plum, non tam verbis quam factis. Efficacius e- C
nim mouent exempla ab bonum faciendũ quàm
verba. Dicit Seneca epistola. 42. quòd longum est
iter per præcepta, sed breue & efficax per exẽpla.
narrat Phorinus. li. 4. de Pheno fonte, q cum a-
quo insideret, & pedites collem quẽdam præru-
ptum occupare præcepisset, vnus militum eius
murmurando dixit. Facillimum esse sedentem in
equo tam laboriosa imperare. Quòd audiẽs Xeno
phon statim de equo descendit, & illum militem
murmurantem equum ascendere fecit, ipso duce
ad prædictum collem. o. cupandum cursum pro-
perante. Cuius facti ruborem cum dictus miles
perpeti nõ posset: cęteris commilitonibus ipsum
irridentibus, de equo descendit, & cum maxima
difficultate obtinuit, vt Xenophõ equum iteratò D
ascẽdere vellet. Sic spiritualiter Deus multa quæ
præceperat laboriosa videbatur, vt ergo doceret
hominem factis & exemplis, quo illa faciliter fa-
cere posset, descendit de maiestate sua factus ho-
mo, vt suis exemplis omnes ad bonum peragen-
dum incitaret. Et sic vsque ad vnum non erat qui
faceret bonum id est, vsque ad Christum.

Nonne scient omnes, qui operantur
iniquitatem qui deuorant plebẽ meã
vt cibum panis.

Dic vt versiculo. 163 Et nota quod quia digni
tas peccantis auget peccatum, sic & maior ei pœ E
na correspondet, ideo istum versum principaliter
prælatis applicat Psalm. qui subditos vt cibum de
uorant: vt subdit cibus sint prælatorum scilicet,
quandoque per cupiditatem auaritiæ. Iob. 30. Ra
dix iumperorum erat cibus eorum. In iumperoſe
nim quæ ex omni parte habet aculeos quibus
pungit: nota auaritiam quæ ex omni parte acu-
leos habet punctionum, quandoque per detra-
ctionem & inuidiam: quod proluberur prouer.

23. Non comedas cum homine inuido, & ne de Prouer. 23.
sideres de cibis eius. Et ibidem. Ne desideres de
cibo eius, in quo est panis mendacij, quandoque
per elationem & superbiam, ideo caue te à super
bo. quoniam vt dicitur Eccle. 13. Confundet te Ecclesiæ. 13.
in cibis suis, donec te exinaniat.

Deum non inuocauerũt, illic trepi- 866
dauerunt timore: vbi non fuit timor.

Hic redditur ratio talis punitionis, dic vt versi.
164. Vel aliter, ista verba dicit psal. de malis, qui-
bus spiritus bona inspirat, sed timore temporaliũ
inspirationem omittunt. Sic enim istum passum Timor.
exponit Greg. exponens illud Iob. 6. Qui timent Greg. 7.
pruinam irruet super eos nix. d. Pruina quippe in Moral. 12.
ferius cõgelascit: nix autem de superioribus ruit. Iob. 6.
Et sæpe nonnulli dum temporalia aduersa perti-
mescunt, districtionem æternæ animaduersionis
incurrunt. De quibus bene per Psalm. Dicitur.
Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Iste nã-
que veritatem iam libere defendere appetit. Sed
tamã in ipso suo appetitu trepidus, indignationẽ
potestatis humanæ pertimescit. Cumque in ter-
ra hominem contra veritatem pauet, eiusdem ve
ritatis iram cœlitus sustinet. Ille peccatorum suo
rum conscius eaquæ possidet indigentibus iam
elargiri desiderat, sed tamen ne datis rebus egeat
ipse formidat. Cumque carnis subsidia reseruan-
do trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ C
animam necat. Et cum pati in terra inopiam me
tuit, æternam sibi abundantiam supernæ, refec-
tionis abscindit.

Quoniam Deus dissipauit ossa eo- 867
rũ, qui hominibus placent: cõfusi sunt
quoniam Deus spreuit eos.

Confirmatur eadem ratio, quia qui homi- Ossa.
nibus placere cupiunt, Deo displicent. Qui au-
tem displicent Deo confunduntur finaliter.
Et hoc est quòd dicit, *Quoniam Deus dissipauit &c.*
Vbi notandum quòd per ossa intelligũtur inte-
riores animæ virtutes. Et hoc propter duo. Pri- Alber. 16.
mo quia sicut dicit Albertus. Si ossa crescẽ- De animalibus.
rent, semper animal cuius sunt semper cresce-
ret, quia his crescentibus crescunt & mẽbra, quæ
ossibus sustentantur. Magnitudo enim animalis
est maximè ex magnitudine ossium. Sic est de
viribus interioribus animæ, vt puta intellectu,
voluntate &c. quia quandiu vires iste proficiunt
in bono, tamdiu membra exterinseca scilicet, sen-
sus corporei, quorum bonitas ab interioribus de Esa. 66.
pendet, crescunt in bono. Esa. 66. Ossa vestra qua-
si herba germinabunt. Secundo quia ossa medu-
lis irrigantur, alioquin arescerent. Sic & vires in-
teriores medula gratiæ debent irrigari. Iob. 21.
Medullis ossa illius irrigantur, alioquin desiccan Philosoph. 4.
tur & pereunt. Dicit Philosophus quod in ossibus De animalibus.
porcorum minimum est de medula. Sic & illi
qui procis sunt similes, quales sunt illi qui admo
dum procorum terram effodiũt: qui oculos suos
statuerunt declinare in terram: modicum habent
de medula prædicta gratiæ: immo nihil. Et tunc
necesse est talium ossa diffipari: quia cum non
possint esse vacua si non replentur medula, replẽ Auicenæ 2. Can.
tur vento. Dicit autem Auicena, quod in ossibus
quandoque fiunt ventositates quæ erumpendo
frangunt ossa. Sic est de ossibus interioribus malo

rum

rum,quia nõ replentur spirituali medula gratię, A ipsa replentur vento vanitatis inflatione superbiæ quæ vires animæ rupit & dissipat, quia multis curis distrahit mentem. Esa. 38. Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. Et Psal. Dissipata sunt omnia ossa nostra secus infernum. Ad propositũ ergo illi qui curant non Deo placere sed hominibus,habent vires interiores ventositatibus plenas,& ideo Deus extrahendo ventositatem dissipat illas.Sicut de antiquis Philosophis,qui habebant intellectum acutum, tamen qui voluerunt magis hominibus quã Deo placere,Deus dissipauit intellectum eorum,dum tradidit eos in reprobum sensum,vt dicit Apostolus, Et hoc est quòd hic dicit Psalmus. *Quoniam Deus dissipauit ossa eorum &c.* Sed hic insurgit dubium scilicet, vtrum B licitum sit placere hominibus. Et videtur quod non ex isto textu. *Quoniam Deus dissipauit &c.* Ire Apostolus dicit.Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Ad oppositum præcipit Apostolus.Sine offensione estote iudæis & gentibus & ecclesiæ Dei:sicut & ego per omnia omnibus placeo , non quærens quod mihi vtile est sed quod multis,vt salui fiant.Istam quæstionem cum argumentis facit glo.ad Gala.1.Et sic respõdet. Sũt homines aliqui temerarij iudices susurrones,murmuratores, quærentes suspicati quod non vident,contra tales sufficit testimonium cõscientiæ nostræ.Neque etiam in aliis quibus placere volumus gloriam nostram quærimus , vel quærere debemus,sed illorum salutem:vt nos bene ambulantes,imitando non erremt, & inde nõ C nos, sed Deum laudent qui tales nos facit. Non ergo vtilitatem vel gloriam nostram quærimus, cum placere hominibus volumus,sed gaudemus eis placere quod bonum est propter ipsorum vtilitatem,non propter nostram dignitatem. Ideoque Apostolus & non se hominibus rectè placere dicebat,quia in eo ipso vt Deo placeret intuebatur:& placendum sic esse hominibus rectè præcipiebat, non vt hoc appeteretur tanquam merces rectè factorum sed quia placere Deo non posset,qui non se his quos saluos fieri volet,imitandum præberet.Et sicut in Apostolo videbantur: sic in euangelio illa videntur contraria. Dixit enim Christus. Luceat lux vestra coram hominibus.Item,nolite facere iustitiam vestram coram D hominibus,vbi illos arguit qui opera sua ita faciunt vt finem bonorum operum in laudem hominum ponant,eandemq; quasi pro mercede cõputent operum suorum,ideo ait. Vt videamini ab eis,quasi nolite sic facere cora hominibus quicquid boni facitis'vt videamini ab eis id est,vt ipse sit finis boni operis vestri videri ab eis,nolite hic facere finem.Stat ergo solutio in hoc , quod hominibus non debemus velle placere isto fine , vt ipsorum gratiam & beniuolentiam acquiramus: sed vt salutem animarum ipsorum procuremus.

Roma.1. Quæstio. Placere.

Gala.1.

1.Corin.10.

Gala.1.

Matth.5

868 Quis dabit ex syon salutare israel, cum auerterit dominus captiuitatem E plebis suæ exultabit iacob, & lætabitur israel.

Hic ponitur finalis bonorum consolatio. Dic vt versiculo. 166. loco iudæorum ponendo omnes bonos &c.Restat agere de desimo aticulo.De cimus articulus quem posuit Simon est.Sanctorum cõmunionẽ,remissionem peccatorum. Vnde aduerte quòd hoc quod dicitur sanctorum cõmunionam,dupliciter exponitur.Primo : credo per fidem sanctæ ecclesiæ peruenire ad sanctorũ communionem.Et iste sensus approbatur, extra de summa trinitate.c.firmiter. Vbi dicitur : quòd vna est vniuersalis fidelium ecclesia : extra quàm nemo saluatur. Vel sic,credo quòd vnitas ecclesiæ tanta est,quòd quilibet qui est membrum ecclesiæ particeps é omnium quæ sunt totius corporis.Pro cuius declaratione sciendum quòd tãta actualis est vnitas fidelium & ecclesiæ quòd omnes fideles sua merita & bona opera sibi inuicem communicant,secundum magis & minus vt fideles sunt magis & minus dispositi ad huiusmodi participationem.Disponitur autẽ quis ad participandum bona & merita vniuersalis ecclesiæ, per gratiam quæ omnia facit esse cõmunia,ideoque secundum quod aliquis est in maiori vel minori gratia , secundum plus & minus participat ecclesiæ bona:etiam si sibi specialiter non applicentur.Et hoc notabat Psal.d.Particeps ego sum omnium timentium te.Et hoc est quod notat articulus.d.Sanctorum communionem.Nõ solum autem hoc verum de sanctis quandiu sunt in via: sed etiam de animalibus in purgatorio existentibus,quia omnium quæ bonorum hic fiunt habent communionem scilicet , secundum quod sunt magis vel minus capaces.Et hoc ex parte operis operati. Ita quod si celebrarem pro Petro existente in gratia & Martino , si Martinus sit in maiori gratia,magis de ista missa participabit,posito quod ego missam ad Martinum non applicarem Ista talis sanctorum cõmunio probatur primo auctoritate Hiero.& habetur de conse.dist.5. non mediocriter.Vbi dicitur quod cum pro cunctis animabus Psal. vel missa dicitur: nihil minus accipit quisque quara si pro vnoquoque ipsorum diceretur.Secundo hoc expresse tenet dominus Guido in expositorio exponens dictum capitulum:non mediocriter.Tertio hæc est opinio Domini Præpositiui , dicens: quod suffragia pro aliquo facta , non magis prosunt ei pro quo fiunt , quam aliis,sed prosunt vnicuique secundum quod magis sunt digni.Ratio: quia charitas facit omnia eẽ cõmunia,diuidẽs singulis ,p vt sunt capaces,ponit exemplum de candela quæ accenditur pro aliquo diuite,quæ nõ minus prodest illis qui cum ipso sunt,quam diuiti,sed forte magis secundum quod oculos habent clariores. Similiter de lectione quæ non magis proficit ei pro quo legitur, quam aliis &c. Quarto hæc est opinio domini Hostien. in summa sua : titulo de pœnitentia,paragrapho,quibus mortuis. Verumtamen ad maiorem declarationem horum , ego noto quod opera bona vt orationes &c. possunt cõsiderari dupliciter,vno modo in quantum meritoria,aliomodo inquantum satisfactoria.Primo modo reputo verum quod dictum est. Secundo modo reputo dubium.Et hoc ex opere operato non operantis.Sed hic est vnum dubium. Si tãta est sanctorum cõmunio virtute charitatis , quòd omnes fideles in charitate existentes,sanctorum & iustorum merita participant vniusquisque secundum suæ charitatis proportionem , nunquid Petrus existens in maiori charitate , quam Linus,merita Lini,vt puta ieiunium Lini,oratione vel

Sanctorum communio. Articulus fidei dicitur.

De summa trinitate.

Communio.

Suffragia. Hiero. de conse. dist.

Charitas.

vel eleemosynam magis participat ipso lino.Et vi A detur q̃ sic : quia postquam sanctorum bona ab omnibus participantur secundum virtutem charitatis ipsorum,quæ facit sanctorum communionem,& petrus est in maiori charitate quam *Linus* sequitur propositum. Respondens dico quòd non obstante sanctorum communione, meritum plus proficit merenti quam alteri : licet in maiori charitate existenti. Et ideo nota quòd charitas sic applicat merita , & facit sanctorum communionem , sicut & dilectionem. Dilectionem autem sic facit charitas , vt dicit magister lito tertio , distinctione vigesimanona. vt prius diligatur Deus , secundo quòd nos sumus , tertio proximus , quarto quod infra nos est , scili- B cet corpus nostrum. Sic ergo posito quòd proximus ẽsit in maiori charitate quam ego : virtute tamen charitatis teneor me plus diligere quam ipsum. Cuius ratio est : quia via charitatis incipit à se , & decurrit in proximum. Sed quia proximos respicit secundum eorum bonitatem : ideo secundum proportionem charitatis & bonitatis aliorum alios facit charitas diligere. Sic dico in proposito , quòd cum ordinata charitas incipiat à seipso,& consequenter tendat in alios:quòd charitas *Lini*,cuius virtute est opus suum meritorium:primo & principalius illud sibi applicat ac magis:quia ipse simul cum charitate operatur:consequẽter autem illud applicat ad proximos magis & minus, secundum eorum ma C iorem vel minorem bonitatem vel charitatem. Et sic plus habenti plus datur, & minus habenti minus.Sic enim est de merito Christi , quod applicatur cæteris secundum eorum charitatis bonitatem. Istam ergo meritorum communionem notans articulus dicit. Sanctorum communionem. Vnde nos vna cum Apostolo dicentes,Simus obsecrantes gratiam & communicationem ministerij, quod est inter sanctos. Sed quia hæc sanctorum communio , solum virtute charitatis habetur , quæ omnia peccata remittit. Ideo remissionem peccatorum , quæ huic communicationi est necessaria , subdit articulus.d. Remissionem peccatorum. Et est sensus. Credo quòd charitas & sacramenta quibus fideles communicant : conferant remissionem peccatorum. Sic D enim debemus credere pœnitentiam in remissionem peccatorum in omnes gentes:quod principalius facit charitas. Figura de Magdalena , cui remissa sunt peccata multa. Alia ratio non assignatur,nisi quia dilexit multum. Iste autem articulus quoad duas partes prędictas significatur in decimo fundamento ciuitatis, quod erat Chrysopasus : qui lapis actum ignis virtualem exprimit. Nam vt dicit Magister libro decimosexto. hic lapis de nocte est igneus. Ignis autem habet duas virtutes , scilicet multiplicatiuam : quia se communicat sine sui detrimento,& purgatiuam:quia matalla ab omni sorde purificat. Ex prima significat sanctorum communionem : ex secunda remissionem peccatorum. In hoc ergo quòd iste E lapis de nocte est igneus , figuraturquòd in nocte præsentis vitæ ex dicto articulo fidei dictas duas virtutes ignis debemus credere:vnde iste articulus potest dici sermo Dei ignitus.prouer.30.tuxta illud Psal.Ignitum eloquium tuum vehementer & seruus tuus dilexit illud. Et quia iste arti- culus tractat sanctorum communionem , remissionem peccatorum : quæ fiunt per charitatem & pœnitentiam.Ideo potest dici illud fundamentum de quo habetur ad Hebr.6. quòd est fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis,& fidei ad Deum &c.

Matth.

1.Corint.13.

Lucæ.24.

Lucæ. Chrysopra. in Apoc.

Prouer. 30. Psalm. 118.

Hebr.6.

PSALM. LIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. 869.

Iste Psalmus talem habet titulum. *In finem in carminibus intellectus Dauid,cum venissent Ziphæi ad Saul , & nunciassent Sauli , nome Dauid absconditus est apud nos.* Pro expositione litterali huius tituli est notandum , quòd (vt habetur historia 1.Regum vigesimotertio. cum Saul persequeretur Dauid : Dauid fugit & abscondit se cum suis in monte Ziph , in quo habitabant Ziphæi, qui erant de tribu Iuda cum ipso Dauid. Quapropter Dauid magis confidens de ipsis , apud eos declinauerat : vt ibi saluari posset ne Saul ipsum inueniret. Ipsi autem Ziphæi gratiam Saulis acquirere volentes , proditores fuerunt & nunciauerunt Sauli dicentes. Ecce Dauid apud nos latitat,descende vt tradamus eum in manus tuas. Descendit ergo Saul. Quod cum nunciatũ fuisset ipsi Dauid:statim recessit inde, & fugit ad tutissima loca Engaddi.Erat autem ibi in monte quædam magna spelunca,in qua Dauid cum suis habitabat.Quod ignorans Saul speluncam illam intrauit vt ventrem purgaret : & deposuit chlamydem ad partẽ. Tunc Dauid qui ibidem latitabat cum suis,videns se habere persecutorem suũ in manu sua:noluit tamen manum mittere in ipsum:sed latenter precidit oram chlamidis Saul:& recessit.Saul autem de hoc non aduertens,purgato ventre,recessit,Tunc Dauid post ipsum exiit speluncam & clamauit post Saul,dicens.Domine mi rex,quare audis verba hominum dicentiũ, Dauid quærit malum aduersum te.Respice & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea.Quoniam cum præciderem oram chlamydis tuæ:nolui extendere manum meam in te.Aduerte ergo quòd non est malum in manu mea:tu autem insidiaris animæ meæ.Dixitq; tunc Saul ad Dauid Fili mi tu iustior es quam ego : tu tribuisti mihi bona, & ego reddidi tibi mala &c. Ad propositũ ergo cum Dauid videret se inimicum suum habere in manu sua, fecit istum psal, rogans Deum vt saluaret eum,id est,præseruaret ab homicidio: ne scilicet interficeret Saulem,sicut suggerebant sibi viri sui.Vnde orans dixit. *Deus in nomine tuo saluum me fac &c.* ne scilicet incurram homicidiũ. Ex prædictis apparet expositio litteralis tituli & materia psal.Et ad istum intellectum psal.iste litteraliter habet duas partes.Quia Dauid primo ponit suam deprecationem.Secundo vt facilius exaudiatur,facit Deo votum & promissionem : ibi. *Voluntariè.* Quantum ad primum dicit. *Deus in nomine tuo &c.* Dic vt,N. Quantum vero ad intellectum propheticum,sciẽdum quòd totus iste psalmus agit de bonis & sanctis viris : ostendens

1. Reg. 23.

De conse. di. 4. postquam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qualiter hic in præsenti sunt inter malos & persequuntur ab eis:mouens eos inter malos habere patientiam, & auxilium sperare diuinum. Et hoc innuit titulus prędictus intellectus spiritualiter. Vbi notandum q̃ Ziphæi inter quos latitabat Dauid, interpretatur florentes. Et significãt illos qui in præsenti florent gloria temporalium rerum:quorum gloria est vt flos fœni, quod hodie floret, & cras in clibanum mittitur. Dauid autem iustus qui inter istos latitabat: significat viros sanctos mortuos mundo, quorum vita in
Coloſ.3. præsenti latet,quibus dicebat Apostolus. Mortui enim estis,& vita vestra absondita est cum Christo in Deo &c. Saul autẽ qui interpretatur abutẽs significat diabolum regem super omnes filios superbiæ,qui creaturis Dei abutitur:dum homines omnes ad malum conatur inducere. Ziphæi ergo tunc nunciant Sauli, quòd Dauid inter illos habitat, vt ipsum tradant in manibus Saul. quando homines mundi & peccatores bonos persequuntur,ad hoc vt ipsos per peccatum diabolo tradant quod tamen effectum non habet. Est ergo sensus tituli talis. *Inuellectus Dauid in carminibus*.i.in laudibus:quia per hoc intelligitur etiã quòd in aduersis laudandus sit Deus. *Cum venissent Ziphæi & nunciassent &c.* scilicet quando mali bonos in manibus diaboli tradere volunt. Et hoc in fine:quia scilicet in præsenti non apparet virtus iustorum inter malos,sed apparebit finaliter. Intentio Psal. est bonos mouere: vt etiam in aduersis laudent Deũ. Et secũdum hoc Psal. iste diuiditur in partes tres. Quia psal. in persona bonorum omnium loquens,videns se inter malos positum & persecutum ab illis. Primo diuinam implorat misericordiam. Secundo persecutorum explicat malitiam: ibi. *Quoniam alieni*. Tertiò in Deo plenam ponit confidẽtiam:ibi. *Ecce enim Deus adiuuat me*. Prima diuiditur in partes duas. Quia primo ponit suam orationem. Secundò suæ orationis implorat exauditionem,ibi. *Deus exaudi*. Quantum ad primũ ait. *Deus in nomine tuo saluum me fac*. Vbi nota q̃ duplex est nomen verbi incarnati.s. proprium & appellatiuum, proprium nomen est Iesus:sed appellatiuum est Christus: quia omnes inuncti reges & sacerdotes Christus vocabantur: hic autẽ
Luæ 1. loquitur de proprio nomine quod est Iesus. De quo Lucæ. 1. Vocabis nomen eius Iesum:ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Vnde qualiter nos saluat:vide superius versiculo. 655. Sic ergo hic dicit. *Deus in nomine tuo*.s. quod est Iesus: *saluum me fac*. id est, imple in me tem nominis tui,quæ est saluatio: quia Iesus saluator interpretatur. Ex quo apparet q̃ Dauid sic orando mysterium incarnationis prẽuidit. Sequi
Saluare. tur. *Et in virtute tua iudica me*. Aliqui textus habẽt. *Et in virtute tua libera me*:quia aliqui timentes diuinum iudicium,non audent petere iudicari:sed solum liberari. Et sic textum istum corrumpunt: quia verus textus dicit. *Et in virtute tua iudica me*.
Iudicare Dei. Vbi sciendum q̃ duplex est iudicium.s. discussionis & discretionis:de quo supra ver. 367. Hic autem loquitur de iudicio discretionis. Item notandũ q̃ virtus Dei dicitur verbũ Dei p quod omnia
Hebre. 1. facta sunt. Ad Hab. 1. Portãs oia verbo virtutis, suæ,qđ in humanitate assumpta in finali iudicio
Matth. 25. diuidet & discernet bonos à malis. Matt. 25. Quia statuet quidem oues à dextris &c. Et sic dicere:in *virtute tua iudica me*:nihil aliud est,nisi per verbũ tuum incarnatum discerne me à malis & damnandis. Vel per virtutem Dei intellige misericordiam,quæ maximè omnipotentiam Dei manifestat,sicut cantat ecclesia. Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo & miserãdo maximè manifestas. Et tunc petit vt per misericordiam sibi peccata dimittantur:vt à malis diuidatur:quasi dicat Per misericordiam tuam iudica. id est, diuide à malis.

870.

Deus exaudi orationem meam,auribus percipe verba oris mei.

Hic consequenter suæ orationis implorat exauditionem. Auribus percipe &c. Vbi nota q̃ auris Dei non est corporale instrumentum: sed est *Auris Dei pro.* eius gratia,qua nostris votis annuit. Sic enim auris Dei pro exauditione accipit Salomon. 2. Paralip. 6. dicens Deo. Sint aures tuæ intentæ super o- *2. Par. 6. Psal 85* rationem quæ fit in loco isto. & Psal. 85. Inclina aurem tuam & exaudi me. Item nota quòd capio componitur cum per:& fit percipio,pis.& est idẽ quòd perfectè capere & intelligere. Quamuis enim Deus omnia perfectè percipiat & intelligat: tamen propriè illud dicitur perfectè capere quod approbat,& sic percipere Deum verba nostra est orationem nostram acceptando approbare. Sic enim orabat superius Psal. 5. d. Verba mea auribus percipe domine &c. Et nota hic duplicẽ modum orandi.s. corde & voce. Quantum ad primum dicit. *Deus exaudi orationem meam*. Quantum ad secundum dicit. *Auribus percipe verba*. Ad denotandum quòd in oratione cum affectione cordis, etiam verba vocalia concurrere debent. Sed forte *Quæſtio.* d. Nunquid sufficit orare corde sine exterioribus verbis. Dic vt supra versiculo 39.

871.

Quoniam alieni insurrexerũt aduersum me,& fortes quæsierunt animam meam, & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

Hic persecutorum explicat malitiam. Quantũ ad litteram, si Dauid loquitur in persona propria Dauid loquitur de Ziphæis qui eum prodere volebãt in manibus Saul. d. *Quoniam alieni*.i. Ziphei *insurrexerunt aduersum me*.scilicet proditorie. *Et fortes quæsierunt animam meam*. i. Saul cum suis complicibus,qui erant fortes temporaliter, *quæsierunt animam meam*. i. vitam meam sine ratione: ideo *non proposuerunt Deum ante conspectum suum*. Sed non videtur quòd Ziphæi essent alieni à Dauid: quia erant de eadem tribu. Ziph nanque vicus erat pertinens ad tribum Iudæ, de qua tribu erat Dauid. Sed die quòd alieni erãt à Dauid nõ tribu *Aliter.* vel loco:sed malitia & voluntate:quia prodiderũt eum Sauli. Secundum autem sensum propheticũ *Gregor. in mora.c.18.* Dauid loquitur in persona omnium bonorum, contra quos alieni. i. dæmones insurgunt. Vnde istum textum exponit Greg. d. Quis vero alienus nisi apostata angelus vocatur. Vnde per psalm. de cunctis simul spiritibus malignis dicitur. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierũt animam meam*. Et sic nomine alienorũ, accipiũtur dęmones cũ omnibus suis mẽbris.i. iniquis hominibus qui iustos persequũtur. Vel Dauid ista verba in persona Christi dicit de Iudęis, qui cũ carne propinqui

propinqui essent Christo, tamen voluntate per- A pro omnibus suis esse bellãdum. Sic in acie Chri-
Iob.19. uersa increduli facti sunt alieni. De quibus dicitur Iob. 19. Fratres meos longè fecit à me,& noti mei quasi alieni recesserunt à me. Iudæi enim fratres erant Christi carne,noti erant lege: quia per prophetas & legem ipsum cognouerũt venturum. Sed quando venit elongati sunt ab eo cultu & fide: & sic facti sunt alieni. Vnde prædicta
Greg. in mora. c. 22. verba exponens Greg. dicit. Ioãnes de Christo dicit. In propria venit,& sui eum nõ receperunt. Ab ipso quippe Christo Iudæi fratres secundũ carnẽ longè facti sunt:& noti recesserunt:quia quẽ per legem & prophetas nouerant,venturum venientem minimè recognoscebãt. Iudæi enim propinqui per carnem noti per legis institutionẽ:quasi B obliti sint quem prophetauerãt:dũ eum & incarPsalm.17. nandũ verbis legis canerent, & incarnatũ verbis perfidiæ negarent &c. Vnde & de Iudæis cõqueritur Christus.d. Filij alieni mentiti sunt mihi &c. Vide versic. 246. Notandum autẽ q̃ generaliter omnes mali dicuntur à Christo alieni: quia tesi per baptismum efficiuntur filij:& tamẽ peccãdo
Aſpis. efficiuntur alieni & filij diaboli. Dicitur in libro de naturis rerum, q̃ Syris & Aphris non nocent aspides. Et ideo pueros exse natos obiiciunt aspidibus, vt experiantur an sint sui filij vel alieni. Si enim eis nocent aspides, sciunt eos nõ esse suos, sed adulterinos. Si verò eis non nocent, approbãt eos esse suos. Sic & conformiter Christus habet experientiam de regeneratis. Scit enim q̃ quan- C
Pſalm. 90. diu sunt filij sui aspis.i. diabolus eis nõ potest nocere nec eos venenare:quia de filio Dei scribitur. Super aspidem & basilicum ambulabis &c. Et ideo si quis à diabolo venenatur, scit ipsum nõ esse filium suum, sed alienũ: quia vt dicitur 1. Ioan.
Pſalm.17. 3. Omnis qui natus est ex Deo, nõ peccat. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli &c. Vnde de istis filiis sic alienatis dicit. Filij alieni mẽtiti sunt mihi: filij alieni inueterati sunt &c. Vnde tales multipliciter describuntur. Primo ex nimia falsitate. Et quantum ad hoc dicit Christus. Filij alieni mentiti sunt mihi: quia scilicet quæ in baptis-
Ariſtot. Pyrrhus lib. 2. Iulian. mo promiserunt, non obseruant: promiserunt enim renunciare diabolo & omnibus põpis eius: anquam ascripti militiæ regis cœlestis. Dicit Vegetius, quòd milites iurãt omnia se strenuè factu- D
Pyrrhus lib. ros quæ præcepit Imperator, nunquã deserturos militiam, nec mortẽ recusantes pro republica. Cõsimilia iurant qui ad militandum summo imperatori ascribuntur. Ideo falsi Christiani nõ solum sunt mendaces: sed etiam facti iuramenti sui seu voti transgressores. Cum enim ad pugnam veneAlian. rint, non confligunt: sed aciem & militiam desecunt. Et ratio potest haberi ex eo quod dicit Vegetius. Miles qui scit sumptus suos apud signa positos, de deferendo nihil cogitat, sed magis signa diligit: pro illis in acie fortiter dimicat: vt pro illis habeat maximam curam, in quibus suã positam videt substantiam. Ex quo patet q̃ si sumptus atque substantiam alibi quam apud signa habeat, retrahit hoc militem à pugnando:& est sibi occa- E
sio signa deferendi. Propter quod Agesilaus dux Lacædemoniorum (sicut narrat Sextus Iulius Frontinus lib. primo.) cum comperisset multos suos milites in ciuitate quæ prope fuerat: omnia sua preciosa deposuisse, præcepit oppidanis, ne quicquã reciperẽt quod ad suos milites pertinebat, vt sic ardẽtius dimicarent milites qui scirent

Deut. 32. pro omnibus suis esse bellãdum. Sic in acie Christianorum, cum ipse Christus crucifixus sit signũ secũdum illud Esa. 55. Erit dominus nominatus in signum æternum. Apud istud signum cogitat verus miles Christi omnem suam substantiam esPſalm. 38. se repositam: dicens illud psal. Substantia mea apud te est. Et ideo de deserendo signo, talis nunquam cogitat, sed constanter pro ipso dimicat. Seeus est de illo qui totam substantiam suam alibi repositam habet, pura in ciuitate huiusmodi, dicens illud psal. Substantia mea in inferioribus terræ. Vnde talis nec est fidelis miles, nec verus Christianus. Vnde Augustꝰ. de decem cordis. Nõ enim debent Christianorum mentes de futuro sæculo cogitare. Qui enim de futuro sæculo nõ cogitat nec propterea Christianus est, vt illud quod in fine promittitur accipiat: nec dum Christianus est. Tales ergo infideles milites & falsi Christiani dicuntur alieni, qui cõtra ecclesiam insurgunt. De quibus nunc dicitur. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersũ me &c.* Amos. 5. Filios alienos enuerũt.

872.

Ecce enim Deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ.

Hic ostendit Psalmista se in Deo plenam habere confidentiam. Et diuiditur in partes quatuor. Quia primo in Deo suam ponit confidentiam. Secundo ad inimicos veram ostendit amicitiam: ibi *Auertemala*. Tertio debitã Deo exoluit gratiam ibi. *Volantarie*. Quarto in Deo perfectam habet lętitiam, ibi. *Quoniam ex omni tribulatione*. Quantum ad primum ostendens se in Deo habere confidentiam:& non in mundo, dicit. *Ecce enim Deus adiuuat me &c.* Vbi sciendum q̃ propheta spiritu pro- *Adiutorium per Christꝰ Pſal. 37.* phetico eleuatus vidit verbum pro nostro adiutorio incarnandum: vnde istud adiutorium per incarnationem factum humiliter postulabat psal. d. Exurge in adiutorium meum domine Deus salutis meę. Surrexit enim Deus in adiutorium nostrum quando Dei verbum caro factum est. Et
Iob. 31. Greg. 22. mo. c. 18. hunc adiutorem flagitabat Iob. d. Quis tribuat mihi adiutorem vt desiderium meum omnipotens audiat? Quod exponens Greg. dicit. Sciens sanctus Iob quòd suis meritis redimi non poterat, adiutorem quærit. Et quem nisi vnigenitum filium Dei contemplatur, qui humanam naturã *Incarnatio Christi.* in hac mortalitate laborantem dum suscepit; adiuuit. Ipse quippe adiutor adiuuit hominem factus homo: vt quia puro homini via non patebat redeundi ad Deum, via fieret per verbum Dei Longè quippe distabamus à iusto & immortali, nos mortales & iniusti. Sed inter immortalem & iustum & nos mortales & iniustos aperuit mediator Dei & hominum mortalis & iustus, qui & mortem haberet cum hominibus & cum Deo iustitiam: vt quia per ima nostra longè distabamus à summis: in seipso vno adiutor noster factus iungeret ima cum summis: atque ex eo via redeundi nobis fieret: quo summis suis ima nostra copularet &c. Hunc ergo modum adiutorij: hic psalmus prævidens in persona omnii bonorum dicit. *Ecce enim Deus adiuuat me*. Et statim modum ostendit dicens. *Et* (pro quia) *Deus susceptor est animæ meæ*. Per animam enim quæ est principalior pars hominis tõtã naturã humanam intellige. Suscepit ergo dominus animam nostrã quando Dei filius vt nos adiuuaret factus est

Universidad de Deusto
Biblioteca

homo. Et in isto adiutorio plenè confidit quilibet iustus dicẽs filio Dei illud Psal. 118. Adiutor & susceptor meus es tu,& in verbum tuum, scilicet incarnatum superspera-
Psalm. 118 uimus.

873. Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos.

Hic consequenter ad inimicos se ostendit habere amicitiam, & hoc pro ipsis orando vt conuertantur, d. *Auerte mala &c.* Vbi nota quòd vertis,componitur cum a & fit auerto. tis. & habet duo significata,s.remouere. Et sic dicitur psal.118. Auerte oculos meos,ne videant vanitatem:aliquando idẽ est ꝙ tergum vertere:psal.43. Auertisti nos retrorsũ post inimicos nostros &c. Hic autẽ accipitur pro remouere. Orat ergo vt auertantur.i.remoueantur mala ab inimicis,& nõ tam pœnæ quã culpæ. *Et in veritate tua disperde illos*,id est disperde illos à priori intẽtione, & pone eos *in veritate tua*.i.fac vt veniãt ad veritatẽ tuam.

Præfens.
Auertere.
Psalm. 118.
Psalm. 43.

874. Voluntariê sacrificabo tibi, & cõfitebor nomini tuo domine: quoniam bonum est.

De cons. dist. 5. non medio citer.

Hic promittit gratiarum actiones. Vbi notandum ꝙ sacrificium est triplex quod Deo sacrificare debemus: vide supra versic. 17. Item non ꝙ voluntariè sacrificare,est gratis & nõ propter aliud sacrificare. Ille ergo voluntariè Deo sacrificat,qui propter sacrificium suum nihil aliud à Deo quærit,qui autem propter sacrificiũ aliud à Deo quærit,si illud haberet,nõ sacrificaret. Et quia omnia nostra bona opera in laudem Dei debent terminari: ideo subdit. *Et confitebor nomini tuo*.s. confessione laudis: quoniam bonum est. Sed quod est illud nomen cui confitendum est? certè nomen Iesus: accipiendo nomen pro significato nominis: de quo dicit Apostolus ad Philip. 2. Dedit illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur: & omnis lingua confiteatur &c.

Philip. 2.

875. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me,& super inimicos meos dispexit oculus meus.

7 q. 1. aduersitas.

Hic ostendit ꝙ solum in Deo vera habetur lætitia: quia solus Deus ab omni tribulatione nos liberare potest. Non quidem plenè liberat in præsenti: sed in futuro: ideo hic accipitur præteritum pro futuro ratione certitudinis propheticæ. In præsenti enim vita tribulationes patimur,vt purgati in futuro consolationem Dei inueniamus, propter quod dicitur Iob. 5. In sex tribulationibus liberabit te,& in septima non tanget te malum. Quod exponẽs Greg. ait. Quid enim senario numero,quem septimus sequitur: nisi præsentis vitæ operatio discursusq; significatur? Sextò quippe die omnia perficiẽs,hominem condidit: & septimo die Deus requieuit. Perfectis ergo omnibus,requies sequitur: quia post bona vitę præsentis opera,retributio æternæ quietis inuenitur. In sex itaque tribulationibus dominus nos liberat. ne nos in septima malum tangat: quia per paternæ pietatis eruditionẽ præsentis vitæ labore nos atterit. Sed in aduentu iudicis à verbere absondit: vt tanto tunc ad salutem certiores exhi-

Tribulatio.
Iob. 5. Sex. Septem. Greg. 6. mora. c. 17.

beat: quanto nunc flagella durius secant, *[Et super inimicos meos despexit oculus meus.* Quod ideo dicit: quia sancti in patria videbunt damnatos deorsum positos. Nam sp cio. cis. quod est videre vel considerare: componitur cum de,& fit despicio despicis,quod est deorsum aspicere vel contemnere. Restat in materia articulorum nunc consequenter agere de vndecimo articulo, quem posuit Iudas,vel Thadeus,dicens. Carnis resurrectionem. Vbi notandum quòd secundum Augustinum. Duplex est resurrectio,scilicet prima quæ est animarum: & secunda quæ est corporum. Prima fit quando homo vitam gratiæ per peccatum perditam recuperat: de qua dicitur. Beatus qui habet partem in resurrectione prima. In his enim secunda mors non habet potestatem. Secunda est resurrectio corporum,quæ erit in fine generaliter omnium tam bonorum quàm malorum. de qua 1. Corint. 15. Omnes quidẽ resurgemus &c. Articulus autem præcedens primam resurrectionem posuit. d Remissionem peccatorum. Hic autem ponit secundam dicens. Carnis resurrectionem. Hic autem articulus maximè mouere debet homines ad bona opera peragenda. Remota enim spe resurrectionis, remota erit omnis obseruatio pietatis. Et ideo diabolus homines in errorem contra istum articulum nititur inducere vt ipsos peccatis facilius inficere possit. Vnde Chrysostomus super Matt Videns diabolus ꝙ iustitiã Dei omnino extinguere nõ potuit, introduxit hæresim Saducæorũ qui dicunt nõ esse resurrectionem mortuorum: quæ res omni homini faciendæ iustitiæ propositum frangit. Quis enim erit contentus aduersus semetipsum quotidie luctamina exercere, nisi ad spem resurrectionis aspiret? Et ideo ad huius articuli declarandam veritatem multiplex est ratio. Prima ex parte diuinæ iustitiæ, quam facit Damas. lib. 4. d. Si resurrectio non est, nec Deus est, neque prouidentia est: tunc casu omnia feruntur & aguntur, videmus enim plurimos iustos esurientes & iniuriam ferentes: peccatores autem & iniustos in diuitiis & in omnibus voluptatem habentes. Sed quis vnquam hoc iusti iudicij vel sapientis prouidentiæ opus benè sentiens suspicabitur? Erit ergo resurrectio. Iustus ergo Deus est his qui confidunt in eum: mercedis retributionem in resurrectione seruans: malis autem punitionem. Et hanc rationem tangit Apostolus. 2. ad Corint. 5. dicens. Oportet nos omnes manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, quæ gessit, siue bonum siue malum. Secunda ex partis resurrectionis Christi, sicut arguit Apostolus dicens. Christus resurrexit: ergo & nos resurgemus: antecedens patet: quia aliter vana esset fides nostra: & consequentiã probat gl. quia Christus propter nos totum fecit: & patet ex alio: quia si resurrectio repugnaret humanitati Christi, repugnaret omni homini: quia quantum ad humanitatem Christus est vniuoce homo cum aliis hominibus. Hanc rationem expresse facit Iob. c. 19. dicens. Scio quia redemptor meus viuit: & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Ipse enim tunc fidem habens de Christo futuro, & futura eius resurrectione, cuius certitudine fidei præteritum pro futuro posuit, dicens: scio, id est firmiter credo quòd Redemptor meus Christus pro omnibus moriturus resurget à mortuis & viuet in

Resurrectio. Articulus vndecimus. fides. Augustin. de ciuit. D. Apoc. 20.
Damasc.
2. Corint. 5.
Iob. 19.

in æternum. Et ideo ad Christi resurrectionem, tanquam ad antecedens addit consequens. d. Et ideo in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea,&c. Hãc fidem resurrectionis confessa fuit illa disciplina Christi Martha dicẽs. Scio quod resurget in resurrectione in nouissimo die. Tertia, ex parte satisfactionis: quia iustum est quòd satisfacto pro peccato, pœna peccati, sed mors siue priuatio intæ est cessser pœna peccati Adæ. Ro. 5. Cum ergo Christus plenè satisfecerit pro peccato Adæ, iustè debet cessare mors & priuatio vitæ. Et hanc rationem facit apostolus. 1. Cor. 15. dicens. Quoniam quidem per hominem mors,& per hominem resurrectio mortuorum: sicut ergo in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quarta, ratione apetitus naturalis: quia anima separata appetit vniri corpori, tanquã ad perfectum esse naturæ humanæ secundum speciem: vnde anima separata manet imperfecta quò ad esse specificum. Decet autem diuinam bonitatem (quæ omnia fecit vt essent perfecta) quòd anima non semper careat esse perfecto secundum speciem. Et hoc est quod dominus promittit Esa. 26. d. Viuent mortui tui, & interfecti tui resurgent. Sed contra veritatẽ huius articuli restat vna difficultas: quia multorum mortuorum animæ iam sunt beatæ. Aut igitur volunt reuniri corpori aut non. Si volunt & de facto non vniuntur, ergo nõ sunt beatæ, contra positum, patet consequentia: quia beatus est qui habet quicquid vult. Si autẽ nolunt, ergo non reunientur: quia cum omne inuoluntariũ sit triste. 3. ethi. iam in beatis caderet tristitia, quod est falsum. Respondeo & dico ꝙ volunt vniri. Ad argumentum dico, ꝙ beatus habet quicquid vult sicut vult, & quãdo vult, anima autem beata vult vniri corpori suo modo, non pro modo sed pro tempore statuto. Iste articulus figuratur in vndecimo fundamento quod erat hyacinthus, qui lapis vitam membris animalem tribuit stabiliter. Nam vt dicit magister li. 16. hic lapis vigorem dat membris & vegetat neruos. Et sic significat vltimam resurrectionem corporum, quę membris omnium quamquam incineratis & dissolutis ac dispersis in vnum colliget: & vigorem vitæ ipsius reuniendo animam præstabit: vt amplius mori non possint, vnde resurrectionis immortalitas, etiam in isto lapide figuratur: qui vt dicit magister vbi supra: resistit pestilentiis, ad denotandum quod talis ac tanta erit virtus resurrectionis, vt omni pestilentiæ mortis resistat integraliter. Et ideo de immortalitate resurrectionis per istum lapidem hyacinthum figuratè, dicetur humano generi illud Eze. 27. Hyacinthus operimentum tuum.

Rom. 5.
1. Cor. 15.
Esa. 26.
Hyacinthus
Ezech. 27.

PSAL. LIIII.

Exaudi Deus orationem meam: & ne despexeris deprecationem meã intende mihi & exaudi me.

Hic psal. talem habet titulum. *In finem in carminibus intellectus Dauid.* Pro cuius intellectu notãdum quod Dauid fecit istum psalm. quoad litteram, quando ipse fugiens de Ceilla, saluatus fuit de manibus Saul qui volebat eũ in Ceila ob-

1. Reg. 23.

sidere. Vbi notãdum quod (vt habetur. 1. Reg. 23.) cum Dauid fugiens à facie Saulis: maneret cum suis absconsus in saltu Aret, nunciatũ est ei quod Philistæi oppugnarent Ceilam ciuitatem, qui sperata assumptis sociis abiit in Ceilam,& pugnauit aduersus Philistæos & percussit eos plaga magnã & sic saluauit habitatores Ceilæ,& cepit manere in Ceilam. Quod cum audisset Saul, cum exercitu suo se præparauit vt ad ciuitatem Ceilæ veniret,& obsideret eum, quoúsque traderent viri Ceilę Dauid & viros suos in manibus Saul. Reuelauit autem Deus ipsi Dauid quod si maneret ibi, viri Ceilæ traderent eum & suos ipsi Saul, & tunc exiuit ciuitatem cum suis & vagabãtur huc atque illuc incerti. Et videns Dauid se liberatum de manibus Saulis, fecit istum psalmũ: etiam rogans Deum, vt in futuro ipsum de manibus Saulis liberaret. Est ergo sensus tituli talis. Iste psal. dirigens nos in finem scilicet, Christum, est *intellectus Dauid in carminibus*. id est, intellectus Dauid in isto psal. est *in carminibus*, id est in laudibus diuinis, quia ipsũ liberauit de manibus Saulis. Quia ergo psalm. iste est historialis, primo dicam litteram, secundo sensum propheticũ exponã. Quantum ergo ad litteram iste psal. diuiditur in partes tres. Quia primo Dauid suum explicat periculum. Secundò Ceilæ increpat populum: ibi. *Præcipita domine*. Tertio diuinum implorat suffragiũ, ibi. *Ego autem ad dominum clamabo* Dic vt. N. Quãtum vero ad sensum Propheticum, primò exponendus est titulus d. *In finem in carminibus intellectus Dauid*. Vbi sciendum quod secundum magistrum per Dauid hic intelligitur Christus non secundum caput sed secundum corpus. id est ipsa bonorum ecclesia. Cuius eruditio & intellectus summoopere est aduertere locum in quo modo est: in quo multa aduersa patitur. Et hoc intellige re debet in carminib. i. in laudib. vt hoc intelligẽs semper Deum laudet: siue eruditar aduersis siue lętis consoletur. Quod si faciat tunc dirigetur in finẽ. s. in Christum. Iste ergo psal. est *intellectus* i. eruditio Dauid scilicet ecclesię dirigẽs nos in finem scilicet Christum. Et hoc *in carminibus*. i. in laudibus. Intentio psalmistę est mouere ecclesiam attẽdere mala quæ hic patitur: & inter illa plangendo laudare dominum. Et sic iste psal. diuiditur in partes tres. Quia psalmista in persona ecclesiæ contra mala præsentis vitæ suam ponit orationẽ. Secũdo diuinam expectat consolationem, ibi, *Expectabam eum*. Tertio diuinam iustam ponit retributionem: ibi. *Ego autem*. Prima pars diuiditur in partes tres. Quia primo postulat suam orationem Deo fore placitam. Secundo suam multiplicem explicat miseriam: ibi. Contristatus sum. Tertio pro remedio diuinam petit gratiam: ibi. *Quis dabit mihi*. Quantum ad primum sciendum quod non omnis oratio quę exauditur à Deo est Deo beneplacita. Quia quandoque multi exaudiuntur ad votum, etiam ad ipsorum detrimentum & peccatum, vt si quis à Deo petat in temporalibus prosperari, & obmittat æterna, vel vt prospere committat furtum vel adulterium & obtineat, tunc enim Deus iratus tali concedit postulata, quæ sibi tamen non sunt placita, sed sola oratio quę fit pro ęternis & cœlestib. Deo placet. Psalmista ergo nõ solum à Deo petit exaudiri, sed quod principalius est, vt eius oratio Deo sit placita. Et hoc est quod dicit quantum ad primum

Oratio.
Exaudire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exaudi Deus orationem meam. Quantum vero ad secundum dicit. *Et ne despexeris deprecationem meam.* Illam enim deprecationem Deus despicit, quam non approbat. Et ista duo sub aliis verbis repetit dicens *Intende mihi.* quo ad secundum, & *exaudi me.* quò ad primum. Vbi aduertendum quòd intendo.dis.componitur ex in & tendo, & hi intẽdo,& habet duo significata Quoniam intendere quandoque idem est quòd augere vt calor intenditur, quandoq; idem est quòd respicere,considerare,vel dirigere:vt intende quid agas. Et sic Deum intendere nobis,est ipsum nos dirigere & nostras preces approbare, sicut dicitur psal. 5.*Intende voci orationis meæ,&c.* Et sic accipitur hic cum dicitur,*Intende mihi, & exaudi me.* Et bene post intendere sequitur exaudire sicut consequens : quia ista consequentia est bona. Deus intendit istam orationem, id est approbat, ergo ipsam exaudit.Sic enim dicitur psal 39 Expectãs expectaui dominum, & intendit mihi. sequitur, & exaudiuit preces meas,primũ ergo quod orando à Deo debemus petere, est vt nobis intendat.

Intendere. *Exaudi me.* *Psal.5.* *Psal.39.*

877 Contristatus sum in exercitatione mea,& conturbatus sum à voce inimici,& à tribulatione peccatoris.

Hic consequenter ecclesia sua multiplicem explicat miseriã. Et diuiditur in partes quatuor, secundum q̃ iustorum ecclesia hic quatuor mala sustinet. Quia scilicet primo à dæmonib. aggreditur & exercitatur.Secundò detractionibus impetitur & diffamatur, ibi, *Quoniam declinauerunt.* Tertio timoribus concutitur & conturbatur,ibi. *Cor meum.*Quantum ad primum sciendum quòd viri sancti multis tentationibus impugnantur à diabolo : quia illos maximè impugnat quos sibi magis contrarios videt, illos autem quos possidet, tentare contemnit:quod ideo Deus permittit,ne de suis virtutibus boni glorientur, sed vt per tentationem exercitati seipsos cognoscant & humilitatem conseruent.Quod ostendit Gregorius dicens.Dispẽsante Deo permittitur, vt conuersus quilibet post conuersionem suam tentationum stimulis fatigetur,ne ipsum securitas sternat. Iam quidem per cõuersionem mare rubrum transitum est, sed adhuc in heremo vitæ præsentis ante faciem hostes occurrunt,iam peccata extinctos Ægyptios post terga relinquimus. Sed adhuc nocentia vitia quasi alij hostes obuiant, vt ad terram promissionis pergentibus cœptum iter intercludant, iam priores culpæ prostratæ sunt, sed tentationum stimuli quasi hostes alij contra faciem veniunt,qui & cum nostro labore superentur. Hoc ideo : quia conuersio securitatem parit,mater autem negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore,& prepara animam tuam ad tentationem. Non ait ad requiem,sed ad tentationem : quia hostis nostet adhuc in hac vita nos positos quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Eos enim pulsare negligit : quos quieto iure possidere se sentit. contra nos verò vehementius incitatur, quo ex corde nostro, quasi ex iure nostro propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in semetipso dominus sub quadam figuratione præsignauit, qui diabolum non nisi post baptismum se tentare permisit,vt signum nobis quoddam futuræ conuersationis innueret,quod membra eius postquam ad Deum proficerent,tunc acriores tentationum insidias tolerarent,&c. Ad propositu viri sancti talibus tentationibus exerci tantur(quod permittit Deus)ne superbiant.Quæ tamen tentationes magnas molestias & turbationes inferunt,dum eis bellãdo resistitur. Quod exprimens Paulus ait. Datus est mihi stimulus carnis qui collaphizet me &c. Vnde de istis tentationibus contristatus psal.in persona omnium bonorum dicit. *Contristatus sum in exercitatione mea.*Et quia has tentationes aliquando diabolus facit per seipsum, aliquando vero per homines malos qui verba iniuriosa contra bonos proferunt,ideo de vtroque subdit. *Et conturbatus sum à voce inimici.* quo scilicet ad homines malos voces iniuriosas proferentes. *Et à tribulatione peccatoris,* quò scilicet ad diabolum dum tentat per seipsum,qui singulariter peccator dicitur,Psal.108. Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

Tentatio. *Securitas.* *Greg.14. moral.5.31.* *Eccl.2.* *Greg.in moral.* *Psal.108.*

878 Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi.

Hic ostendit quomodo ecclesia à detractoribus impetitur & diffamatur. Mali enim sua peccata imponunt bonis ipsos diffamando.& sic dicuntur iniquitates in iustos declinare. Sic enim fecerant Christo. Vnde de ipso dicitur,Quoniam declinauerunt in te mala:vt quando sibi dicebãt, Dæmonium habes, & Ioan.9. Nos scimus quia hic homo peccator est. Mali enim homines vt se bonos ostendant, mala sua in bonos declinant: vt ostendit Gregorius dicens.Esse proprium peruersorum solet, quòd mala sua per conuitium bonis ingerant,priusquam de eis veraciter accusentur. Et dum metuunt increpari de his quæ faciunt, aduersantibus suis prauitatibus iustos hæc facere testantur. Sancti autem viri patienter audiunt etiam quæ se nunquam fecisse meminerunt,quamuis ea mala quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus noverint perpetrata, etiam cum eos prædicando corrigere non possunt, patiendo tolerant, quatenus si fructum conuersionis eorum consequi non valeant ex ipsis tamen præmium longanimitatis acquirant. Vnde & sancta ecclesia Dauid prophetæ vocibus dicit.Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, quia videlicet dum reprobos quos non valet corrigere, tolerat, facta peccantium supra dorsum portat, hæc ille. Sic & nunc conformiter dicit. *Quoniam declinauerunt in me iniquitates.* Et huius declinationis causam statim subdit dicens.*Et in ira molesti erant mihi.*Cum enim bonus iratus peccatis malorum,ipsos corrigit, tunc propter talem iram & displicentiam, quam habet iustus de peccatis malorum, ipsi mali contra bonos insurgunt: quia in hoc iustus malis se contrarium ostendit, vnde mali dicunt. circumueniamus iustum, quoniam contrarius est operibus nostris, & impropetat nobis peccata legis. Et hoc est quod hic dicit. *Et in ira molesti erant mihi.* Ad videndum autem quàm graue peccatum sit sua mala in alios declinare, vel

6.q.1.Omnes Diffamant. Detract. *Ioan.8.* *Ioan.9.* *Greg.in moral.* *Psal.10.* *Supra.* *Quæst.*

vel alium diffamare iniuste, quærunt doctores, A vtrum inter peccata contra proximum commissa detractio sit maximum. Vide secundam secundæ,q.73.articulo 3. Vltimo circa materiam articulorum incœptam, Duodecimus articulus est, quem posuit Matthias. dicens, Vitam æternam. Vbi nota quòd vita æterna dupliciter potest accipi,scilicet pro vita,vel pro viuere,quæ non terminatur,sed in æternum durat.Et sic omnes animæ tam bonæ quàm malæ viuunt æternaliter. De bonis dicitur. Qui viuit & credit in me non morietur in æternum.De malis autem dicitur in psal. Viuet in æternum, & laborabit adhuc in finem. Vel propriè. & sic accipitur solum pro vita beata. Et sic dicebat Christus ponens differentiam inter bonos & malos.Ibũt hi in supplicium B æternum , iusti autem in vitam æternam. Et sic iste articulus potest dupliciter intelligi,scilicet de prima vita,& tunc est sensus, vitam æternam , id est, generaliter credo quòd omnes post resurrectionem , tam boni quàm mali viuent sine fine. iuxta dictum apostoli dicentis de humano genere corruptibili & mortali. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Vel aliter & communis exponitur de secunda vita scilicet beata. Et tunc est sensus. Vitam æternam,id est credo quòd Deus post resurrectionem æquitate iudicante,dabit vitam æternam,sicut Christus de suis fidelibus dicit.Ego vitam æternam do eis.Et tũc est dubium, quare in hoc articulo non est facta C æqualiter mentio de damnatorum æterna miseria, sicut de beatorum vita æterna. Respondeo quòd quamuis non explicite,tamen in hoc articulo implicitè intelligitur æterna damnatorum miseria:quia si Deus virtute iustitiæ & misericordiæ præmiat bonos æternaliter, cõsequens est vt malos etiam puniat æternaliter: quia indifferenter ad virtutem iustitię spectat vtrunque.Et ideo quòd ad æternam vitam bonorum,sequatur etiã æterna pœna malorum,ostenditur Dan.12.vbi dicitur.Qui dormiunt in puluere, euigilabunt,scilicet per resurrectionem, alij in vitam æternam, alij in opprobrium.Quam consequentiã approbans saluator.Ioan.5.ait.quòd procedẽt qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ,qui vero mala,in D resurrectionem iudicij.Hic articulus per duodecimum fundametum figuratur qui est lapis amethystus,qui statum menti salutarem influit.Nam sicut ait magister lib. 16.Hic lapis facit hominem vigilem & bonum confert intellectum. Quæ autem melior vigilia vel intellectio quàm vita beata,quæ in summi boni cognitione,tanquã in actu fundamentali consistit:Ioan.17.Hęc est vita æterna &c.Ad quam cognitionem sequitur fruitio & firma tentio,in quibus completè æterna vita consistit.Quod fuit figuratum per lapidem amethystum.Exo.28.vbi in tertio ordine copulabantur isti tres lapides adinuicem,scilicet amethystus,achates & ligurius. Amethystus qui bonum confert intellectum , figurat claram Dei visionem. E Achates qui facit hominem dilectum & gratum, significat plenam charitatis fruitionem.Ligurius autem qui sanat fluxum, significat omni fluxu defectibilitatis sanato , firmam & æternam tentionem,in quibus integraliter æterna vita consistit.Duodecimus ergo articulus qui est vitam æternam,per amethystum significatur &c.

Vita. *Ioan.5.* *Matth.25.* *Dan.12.* *Apoc.21.* *Exo.28.* *Achates.* *Quæst.*

879 Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.

Hic ostendit quòd iustus in præsenti timoribus conturbatur.Vbi notandũ quòd iusti in præsenti vita in quocunque statu sint semper timẽt: quia si prospera arridenr illis,timent ne sint præmium bonorũ suorum.Si eos aduersa percutiunt timent ne sint initium pœnę futuræ.Vnde Greg. ait.Iusti semper timent & magnis se lamẽtis cruciant:quia deseri formidant,& quãuis in aduersis de correctione sua gaudeant,eorũ tamen trepidã menté correptio ipsa perturbat,ne malum quod tolerant,non pia percussio disciplinæ sit,sed animaduersio iusta vindicta.Quod bene psal. considerans ait. Quis nouit potestatem iræ tuæ. Potestas quippe diuinæ iræ,nostra non potest mente apprehendi: quia eius dispensatio obscuris super nos dispositionibus sæpe vnde exterminatur deserere,inde nos recipit,& vnde nos recipere creditur,inde dereliquit,vt plerunq; hoc fiat gratia. quod ira creditur,& hoc aliquando ita fit, quod gratia putatur,Nonnullos quippe flagella corrigunt,nonnullos vero ad impatientriã perducunt. Et alios prospera quia demulcent,ab infania mitigant.Alios quia eleuant , funditus ab omni spe conuersationis eradicant. Cunctos autem vicia ad ima pertrahunt , sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt,quò se in eis corruisse altius erubescunt.Et semper virtutes ad superna subleuant sed nonnunquam quidam dum tumorem de virtute concipiunt,per ipsum tramitem ascensionis cadunt : quia ergo potestas diuinæ iræ minimè cognoscitur,in cunctis necesse est vt sine intermissione timeatur. Ex quibus apparet quòd iusti semper timent , tam in prosperis quàm in aduersis, ne per illa ad mortem æternam tendant. Et hoc est quod in persona iustorum hic ait psal. *Cor meum conturbatum est in me* & quare:*quia formido mortis cecidit super me.*scilicet mortis æternę: quia nullus in præsenti vita de suo fine manet securus.vnde subdit.

Iustus timet. *Greg.1. moral.c.5.*

880 Timor & tremor venerunt super me,& contexerunt me tenebræ.

Vere enim quilibet quantuncunq; iustus debet timere. vnde causam tanti timoris aperiens Gregor.dicit.Quis cognouit,si ille,qui nunc iniquus cernitur, in iniquitate vitam finiat ? vel is qui iustus cernitur , extremitatem vitæ suæ cum iustitiæ perfectione concludat,vel cui bona actio perseuerans, æternam mansionem præstet in regno,vel quem vsque ad terminũ suum actio prava constingens in æternum damnet supplicium? Quis hominum ista discussus dicatur ? vel quis ista saltẽ imperterritus audiat ? Multos enim videmus quotidiæ,qui iustitia resplendẽt,& tamen ad finem suum nequitiæ obscuritate tenebrantur.Et multos cernimus nequitiæ tenebris obuolutos,& inde iuxta vitæ suæ terminum repente reddi iustitiæ lucæ liberos. Multos etiam nouimus semel inuentam viam iustitiæ illibatè vsq; ad obitum tenuisse.Et plerosq; conspeximus vsq; ad exitum cœpta simul crimina sine cessatione cumulasse. Quis vero inter ista iudiciorũ nubila

Timere. Greg.19. moral.c.9. *Ignorantia finem nostrum* *Nota'hic altitudinem iudiciorum Dei, propter quod semper debemus timere.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentis suæ radium mittat,vt aliqua cõsideratione discernat? vel quis perduret in malo, vel quis perseueret in bono, vel quis ab infimis conuertatur ad summa,vel quis à summis reuertatur ad infima?Latent hic sensus hominum, nec quicquam de cuiuslibet fine cognoscitur, quia diuinorum iudiciorum abyssus humanę mentis oculo nullatenus penetratur. Scimus quòd latro de patibulo transiuit ad regnum. Iudas de apostolatus gloria lapsus est in tartarum:quia quandoque quæ cœperunt non imitantur.Sed quia quidam immitantur quæ cœperũt,scimus latronem alium peruenisse ad supplicium, & cæteros apostolos percepisse quod desideranerunt regnum. Video Paulũ ex illa persecutionis sæuitia ad gratiam apostolatus vocatum, & tamen sic inter iudicia occulta formidat, vt reprobari etiam postquam vocatus est,timeat. Ait enim.Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne fortè aliis prædicans,ipse reprobus efficiar.Iam de illa voce dominica,dictum fuerat. Vas electionis mihi est iste.& tamen adhuc castigãs corpus suum,timet ne probetur,ve miseris nobis: quia de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognouimus,& iam in ocio quasi securi torpemus. Debet ergo nobis in spe esse non solum securitas, sed etiam timor in conuersatione,vt & in illa certantes foueat,& in ista torpentes pungat. Vnde per propheram dicitur, Qui timent dominum, sperent in domino,hæc ille.Ex quibus patet quod quilibet quantuncunque iustus in præsenti vita semper debet timere quòd suum finem ignorat. Et hoc est quod hic dicit psalm. *Timor & tremor venerunt super me* & rationem subdit: *quia contexerunt*,id est,vndique operuerunt me *tenebræ*, scilicet ignorantiæ, contempserunt,id est, contemptibilẽ fecerunt. Et nota quòd differentia est inter timorem & tremorem & timiditatem. Quia tremor est corporis,sed timor & timiditas mentis. Timor autem est ad tempus, scilicet quando quis ex aliqua causa timet ad tẽpus,& sic timor est animi vitium ad tempus,sed timiditas est animi vitium sempiternum, quod est etiam si timor non sit. Vnde Homerus ait. In Achille fuit aliquando timor,sed timiditas nunquam.

Tremor. Timiditas.

Homerus.

1. Cor. 9.

Psal. 7.9.1. ad uersitas.

Et dixi quis dabit mihi pennas sicut columbæ,& volabo & requiescam.

Hic consequenter psal.diuinam petit gratiam. Et duo facit. Quia primo gratiam Dei postulat. Secundo se exauditum manifestat,ibi. *Ecce elongaui*.Quantum ad primum sciendum quòd vt patet ex dictis,iustus timet in prosperis & in aduersis.Duo autem sunt remedia contra illum timorem,quem significãtur in pennis columbæ.Nam sicut dicunt naturales, Accipitrum sunt duo genera,quidam sunt nobiles, qui aues nõ caperent nisi in altum volando essent eleuatæ à terra, & quidam sunt degeneres, qui eas non caperent, nisi in terra. Columba autem istos cognoscens, vt primos videt, statim descendit ad terram, & quando secundos, statim volat in altum. Sic & moraliter. Accipiter auis rapax est diabolus, qui aliquos rapit in alto, scilicet in statu prosperitatis,& aliquos in basso,scilicet in statu aduersitatis. Columba autem significat iustos & simplices, qui felle peccati carent. Hæc columba duas alas habet, scilicet humilitatem & patientiam.

Accipiter. Columba.

Humilitas Patientia.

Quando ergo iustus videt aecipitrem diabolum ipsum volentem rapere sursum in alto prosperitatis,tunc vti debet ala humilitatis, per prosperа non se exaltando,sed ex hoc se magis Deo debitorem cognoscendo: quia cum augentur donationes etiam crescunt donorum. Quando autẽ videt diabolum se volentem rapere in terra, scilicet in basso aduersitatis, tunc volare debet in altum per alam patientiæ & spei,sperando quòd patientia est via ad cœlum meditans verbum Christi.Lucæ.21.In patientia vestra possidebitis animas vestras.Istæ ergo sunt alæ columbę,quas iustus à Deo sibi dari petere debet,scilicet humilitas in prosperis,& patientia in aduersis.d. *Quis dabit mihi pennas vt columbæ?* Talis ergo colũba duabus prædictis aliis volat mente à prosperitatibus mundi,illis non se exaltando: & ab aduersis illis non se deiiciendo: sed in foraminibus plagarum & passionis Christi requiescit,tali Christo dicente canti.2. Veni columba mea in foraminibus petre.Vel aliter,per columbam intellige apostolos Christi.Quoniam sicut refertur:quædam sunt columbæ qui nunciorum funguntur officio, litteras dominorum suorum sub alis portantes: & modico tempore multa terrarum spacia transeuntes: quæ maximè sunt necessariæ quando per terras hostiles alij nuncij transire non audent. Vnde Plinius dicit lib.10.quod in obsidione Mutinensi, Decius brutus epistolas ligatas pedibus colũbarum in castra consulum transmisit.Consimile narrat eodem libro de hirundinibus.Et ex hoc apostoli columbis assimilantur, qui verbum Dei per totum orbem in breui tempore portauerunt. Quod in spiritu admirans Esaias,de apostolis ait. Qui sunt isti qui vt nubes volant, & quasi columbæ &c. Quæ autem sunt pennæ istarum columbarũ,scilicet apostolorum, nisi virtutes quibus eleuantur à terra ad cœlestia, quæ sunt quatuor vt dicit Greg.super Ezechiel. parte prima homil. quarta super illo verbo Ezechiel.1. Duæ pennæ iungebantur, & duæ tegebant eorum corpora. Hæ sunt quatuor virtutes. Duæ respectu futurorum,scilicet amor & spes,& respectu præteritorum timor & pœnitentia.Primæ duæ iunguntur:quia profecto electi & amãt cœlestia quæ sperant,& sperant quæ amant. Duę autem aliæ tegunt eorum corpora, quando eorum mala præterita à conspectu iudicis timor & pœnitentia abscondunt. Scriptum quippe est. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata Istas ergo quatuor pennas à Deo petit iustus,vt à malis sæculi euolando requiescat in Christo.dicens,psal.4. In pace in idipsum dormiam,& requiescam.

Cantica Columba Aspidis.

Plinius.

Esa.60. Pennæ Columbæ.

Greg. Ezech.

Ecce elongaui fugiens,& mansi in solitudine.

Psal. 54.8.

Hic se exauditum ostendit. Vbi notandum ꝙ præfatis duabus primis alis,scilicet spe & amore, homo à tumultu temporalium rerum volat ad solitudinem contemplationis, in qua manens, nec aduersa sentit quibus turbetur, nec prosperiora quib.eleuetur inflatus: quia amor æternorum temporalium expellit amorem, & spes cœlestium spem temporalium nõ patitur secum.Et sic talis elongatur à malis,non corpore,sed mente, non loco,sed merito. Vnde glo. *Ecce elongaui fugiens*

Contemplatio.

fugiens.id est,me elongaui à malis:non loco,ne rũpatur charitas bonorum: & ne perdatur malorũ exercitium:quos Deus admiscet cum bonis:vt Iudam apostolis.Fugiens se elongat: quia turbam terrenorum desideriorum dimissa: in alta se Dei contemplatione subleuat. *Et mansi in solitudine.* scilicet,mentis,vbi nullus cum eo,nisi Deus, vbi quies.Manet enim in solitudine,qui contemplãdo Deum:manet in remota mentis intentione. Tamen notandum quod(vt ait. Grego. lib.30.c.23.)duplex est solitudo scilicet mentis & corporis.Secunda non valet sine prima: sed prima benè sine secunda.Vnde istum versum exponẽs Gregor.dicit. *Ecce elongaui fugiens &c* Fugiens se elongat,qui à turba desideriorum temporalium in alta Dei contemplatione se subleuat. Manet vero in solitudine,qui perseuerat in remota mẽtis cõtemplatione. Sed statim occurrit dubium: quia iste perfectionem suam ostendit ex vita solitaria, dicens. *Ecce elongaui &c.* Vtrum vita solitaria sit homini licita.Et videtur quod non:quia est contra naturam hominis,cum homo naturaliter sit animal ciuile & sociale: vt deducit Philos.1.poli. dicens,quod eligens vitã solitariam, non est pars ciuitatis,sed est aut bestia,aut Deus: Ad litteram enim eligentes non conuiuere aliis: aut hoc est quia sunt nimis scelerati: & non possunt societatem aliorum supportare:& tũc sunt quasi bestię. vel quia sunt nimis boni & volunt vacare contẽplationis ocio:& tunc sunt quasi diuini,quod autem homo natutaliter sit animal ciuile & sociabile:ex hoc maximè deducitur,quia natura cum nihil agat frustra:omni rei dat naturaliter illa sine quibus res in esse conseruari non potest. Cum ergo viuere sit homini naturale, naturaliter homo habet illa sine quibus in vita conseruari non potest,quorum præcipuum est societas.Quòd ex multis patere potest.Prima sumitur ratione cibi quo naturaliter indiget. Natura enim omnibus animalibus sufficienter ministrat cibum, quæ viuunt ex herbis.vel aliis animalibus quæ de terra producuntur.Homo vero quia habet inter cætera animalia meliorem tactum, & complexionem magis purã cæteris animalibus:indiget cibo magis diligenter & artificialiter præparato, vt puta frumentum enim quòd à natura producitur: & si esset sufficiens cibus aliis animalibus,non autẽ homini,nisi præpararetur & deputaretur, molleretur,pinsęretur,& decoquæretur.Et quia ad hęc omnia vna sola persona non bene sufficit. Ideo homo ratione victus indiget societate:& sic naturaliter est animal ciuile,Secunda sumitur ex parte vestimentorum,quibus tegimur. Natura enim sufficienter de tegumẽto prouidit omnibus aliis animalibus:quia,aliquibus pro indumento dedit lanam:aliquibus plumas,homini autẽ non.Vnde oportet quod artificialiter sibi indumenta præparet:quia cum sit subtilioris complexionis aliis animalibus:magis offenderetur à frigiditate & ab inęqualitate aeris. Sed nullus vnus sibi ad hoc sufficit sine societate alterius:ergo homo natura est animal sociale. Tertia sumitur ex remotione prohibentium scilicet, ex defensione ab hostibus & inimicis,Natura enim omnibus animalibus arma defensiua dedit, vt puta aliquibus cornua,aliquibus dentes,aliquibus vngues, aliquibus corporis agilitatem.Sed natura homini nullum istorum pro sui defensione dedit:sed dedit sibi manus quibus arma defensiua sibi facere possit.Sed ad hæc facienda nullus solus sibi sufficit sine societate,quare sequitur, quod naturaliter homo est animal ciuile.Quarta sumitur ex parte loquelæ & disciplinæ.Cętera enim animalia ex instinctu naturæ inclinantur ad opera sibi debita absque alterius instructione. Vt aranea ad telam faciendam,vt sibi capiat cibum. Hirundines ad faciendum nidum.Canes ad pariẽdum & ad partum nutriendum,etiam si nunquam alium parere vidisset: homo autem non. Vnde mulier cum parit,nescit qualiter in partu se debet habere,nisi ab aliis sit edocta. Quia ergo homo ex instinctu naturæ non sufficienter inclinatur ad opera sibi debita,sed ex disciplina,hinc est quod natura homini præ aliis animalibus dedit loquelam, per quam homines ad inuicem instruantur in facien dis,sed instructio mutua hominum fieri nõ posset si adinuicẽ nõ cõuiuerẽt.Ex quo sequitur, quòd naturaliter homo est animal ciuile. Et hac ratione maximè innititur Philos.1.poli.scilicet, quod quia sermo est ad alterum,vt ad socios,ex quo natura dedit homini sermonem quem non dedit aliis animalibus sequitur hominem magis naturaliter esse animal ciuile & sociale: quam cętera animalia.Ex quibus omnibus sequitur ad propositum:quod recusantes societatem, non viuunt vt homines,& sic solitudo non videtur homini licita.Sed nunquid Ioannes Baptista sanctificatus in vtero fugiens societates non habitauit in solitudine?Dicendum ergo quod vitam solitariam eligentes: non faciunt contra naturam hominis: sed supra naturam.Vel quod vita solitaria non excludit omnem societatem: sed societatis tumultum:Nonne Ioannes habitabat in solitudine, & tamen ad ipsum confluebat multitudo copiosa Iudæorum.Sic & de Beato Antonio & aliis anachoretis quæ tamen consocios habebant.& tales non sunt bestiæ,sed meliores homine, quia plus mente tendunt ad illud, quod est supra hominẽ, scilicet,ad Deum,quam ad ipsum hominem.

Disciplina.

Philosophus.

Expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus & tempestate:

883.

Hic psalmista Dei præstolatur gratiam scilicet, Christi incarnationem. qua salui facti sumus. Et duo facit.Quia primo prædicit Christi incarnationem,Secundo contra Christum iudæorũ impugnationem:ibi.*Præcipitabis domine*.Quantum ad primum:quia solum per Christum saluamur,vnde & Iesus qui saluator interpretatur,est vocatus Ideo dicit.*Expectabam eum qui saluum me fecit*. se Christi incarnationem dicitur præstolare. Qui saluos nos fecit,dum fides eius ardescit in nobis: & dum videmus quæ pro nobis tulerit:& nos ad portandum omnia aduersa animamur. Vnde ait Apostolus,Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem: vt non fatigemini &c.Sed à quibus nos saluat,subdit dicens. *A pusillanimitate spiritus & tempestate*. Vbi notandũ quod duo maxime nos impugnant scilicet, prosperitate, & aduersitas: quia prosperitas nos eleuat per superbiam: aduersitas nos deprimit per impatientiam.Impatiẽtia autem prouenit ex pusillanimitate.Nam pusillanimus componitur ex pusillus quod est paruus: & animus. quasi paruꝰ animus

Saluare.

Hebraice.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& animus : quia qui impatienter aduersa tolerat, pusillum animum habet. Saluat ergo nos Christus à pusillanimitate : dumexemplo suo nobis patientiam tribuit in aduersis. Tempestas autem significat superbiam : quæ ex prosperitate procedit. Tempestas enim componitur ex tempore & peste. & est tempestare idem quod destruere, dissipare, nocere : quod directè conuenit superbiæ. Saluat ergo nos Christus à tempestate scilicet, à superbia quæ procedit ex prosperis, quia suo exemplo nobis humilitatem tribuit in prosperis, quia vt dicit Apostolus. Cum in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est &c. sed semetipsum humiliauit &c. Saluat ergo à *pusillanimitate spiritus* ideſt, ab impatientia aduersorum saluat à *tempestate*. scilicet, à superbia prosperorum. Et hoc est quod dicitur. Psal. 35. Homines & iumenta saluabis, per homines intellige prosperitatem habentes: sed per iumenta aduersitate depressos. Quia de solitaria vita actum est & dictum quod est licita, ideo posito quod sint duæ religiones: quarum vna vacat vitæ solitariæ & cõtemplationi: alia vero societati & actioni, quæritur quæ illarum sit perfectior & maioris meriti Vide secundam secundæ quæst. 188. articulo. 6.

Philip. 2.

Psal. 35.

B

88 4

Præcipita domine, & diuide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatẽ & contradictionem in ciuitate.

Hic consequenter ponit contra Christum iudæorum iniquitatem. Et duo facit. Quia primo ponit Iudæorum contra Christum malignationem. Secundo ipsorum iustam prædicit punitionem: ibi. *Veniat mors*. Prima pars diuiditur in partes multas: secundum quod multa mala iudæorum ostendit. Quia ponitur contra Christum primo popularis contradictio. Secundò principum persecutio: ibi. *Die ac nocte*. Tertio tormentorum aggrauatio: ibi. Et *non defecit*. Quartò iudæorum falsa simulatio: ibi. Quoniam si inimicus. Quintò Iudæ manifesta proditio: ibi. *Et si is qui oderat*. Quãrum ad primum sciendum quod non solum principes sacerdotum Christo contradicebãt: sed etiam ciues populares & minores. Et hoc multiplici contradictione. Vbi noto quattuor contradictiones: quibus iudæi Christo contradixerũt, scilicet, Contradictio temeritatis & superbiæ. Contradictio afflictionis & miseriæ. Contradictio operationis & fallaciæ. Contradictio infidelitatis & nequitiæ. Primò est contradictio superbiæ scilicet, & inobedientiæ, vt puta: quando subditi suo domino inobedientes contradicunt, sicut Cain Deo, & Chore Moysi domino suo. Vnde Iudas in epistola sua dicit. Væ illis qui in via Cain abierunt: & in contradictione Chore perierunt. Isto modo per inobedientiam iudæorum populus Christo contradixit nolentes Christo obedire. Matth. 23. Quotiens volui congregare filios tuos, & noluisti &c. Sic & suis Apostolis Actuũ. 13. Videntes iudæi gentes, repleti sunt zelo & eõtradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. Secundò est cõtradictio afflictionis, qua scilicet alicui cõtradicitur: non solum verbis sed etiam flagellis & verberibus. Quod enim maius signum contradictionis contra aliquem potest esse: quam ipsum iniustè persequendo ad mortem ducere? Sic iudei Christo contradixerunt: sicut de ipso prædixerat Simeon Lucæ. 2. ad Mariam matrem eius. Ecce positus est hic in ruinam: & in resurrectionem multorum in Israel: & in signũ cui contradicetur. Quod exponens Basilius ait. Signum huius cõtradictionis fuit ipsa crux dominica. In quo signo Christo posito: ab omnibus cõtradicebatur, dum ab omni genere & sexu & gradu patiebatur. Sed ab ista contradictione per resurrectionem fuit liberatus: & caput gẽtium per fidem effectus, ipso dicẽte. Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput gentium. Tertio est contradictio operationis & fallaciæ: quando scilicet quis verbis cum alio concordat, sed voluntate & factis contradicit. Et tales maximè prælati & rectores debent corrigere, ad Titum. 1. Oportet episcopum esse sine crimine, vt potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt arguere. Vbi glo. Contradicunt veritati, male viuentes & benè loquentes. Non contradicunt multi lingua: sed vita quos redarguete, magnum opus est. Isto modo contradicebãt iudei Christo: quia ipsum verbis extollebant: sed corde velipendebant, vt puta Matth. 22. Magister scimus qa verax es &c. Propter quod eis dixit Christus. Hypocritæ benè prophetauit de vobis Esaias, dicens. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Contra quos dicitur Esa. 45. Væ illis qui contradicunt factori suo. Quartò est contradictio infidelitatis: qua scilicet fidei contradicunt infideles, fideles tamen suos Deus protegit in tabernaculo ecclesiæ, Psalm. Proteges eos in tabernaculo tuo: à contradictione linguarum. Sic contradicebant Iudæi Christo, dum ipsum verum Dei filium negabant: & vsque hodie fidei eius contradicunt: & prædicatores fidei spernunt. Iudith. 1. Qui omnes vno animo contradixerunt: & nuncios abiecerunt sine honore. Ad propositum ergo prouidens Psalm. tantam contra Christum iudæorum popularium contradictionem, rogat vt dispergantur per mũdum: quatenus dispersi, minus ecclesiæ & fidei nocere possint, dicens. *Quoniam vidi*. id est, præuidi. *iniquitatem & contradictionem in ciuitate*. scilicet, in populo ciuitatis hierusalem contra Christum futuram. Ideo ne inualescãt domine *præcipita & diuide linguas eorum*. Dicit ergo *precipita*. Vbi nota, quod caput componitur cum præ. & sic præceps. tis. id est qui cadit capite inclinato & corpore sequente. Et sic præcipito. tas, est aliquando præcipitem facere: vel sic deiicere. Sic enim iudæi fuerunt præcipitati: quia per Titum & Vespasianum primò sacerdotes qui erant caput eorum fuerunt capti & trucidati, & consequenter alius populus. Fuerunt etiam diuisi: quia per totum orbem dispersi & ad diuersas linguas & nationes missi. Quæ præuidens psalmista dicit. *Præcipita domine, & diuide linguas eorum*. Causam subdit. *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate*. id est in ciuibus contra Christum. Nec miteris si psalmista præcatur, quòd iudæorum vnitas diuidatur: quia mali quanto amplius sunt vniti, tanto fortiores sunt in malo & magis incorrigibiles, sed diuisi melius corrigi possunt. Vnde Gregor. dicit. Qui enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurant. Vnde sicut solet esse noxium, si vnitas desit bonis, ita pernicioſum, si non desit malis.

Contradictio.

Matth. 23.

Act. 13.

Iudith. 1.

Psal. 58.

Præcipita.

Vnitas. Diuisio.

Greg. in moral.

Peruersos

Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Vnde etiam & Psal. 17. Iudæorum diuisionem orabat, dicens. Domine à paucis de terra diuide eos in vita eorum. Sic enim Deus diuisit linguam superborum: qui turrem pertigentem vsque ad cœlum ædificare volebant: ne vnitas ipsorum superbam voluntatem perficere possent. Genesis. 11.

Gen. 11.

Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas: & labor in medio eius & iniustitia.

Hic consequenter ostenditur principum contra Christum persecutio. Vbi notandum quod per muros ciuitatis quibus ciuitas munitur & custoditur: significantur principes sacerdotum & maiores: quibus ciuitas regebatur & custodiebatur. Vnde de istis muris scilicet, principib⁹: quia salus eorum est salus ciuitatis, & ecõtrario, dissipatis muris, dissipatur ciuitas, orat psalmista Psal. 50. dicens. Benigne fac domine in bona voluntate tua sion: vt ædificentur muri Hierusalem. Ibi enim psalmista petebat apostolos & alios principes ecclesiæ ordinari. De istis ergo muris scilicet, de principibus sacerdotum scribis & pharisæis: quia continue meditabantur iniquè contra Christum. dicit Psal. *Die ac nocte circundabit eam* scilicet, gentem iudæorum, iniquitas & dolus & qua re? quia primo super muros eius id est, principes, est iniquitas & dolus. Vel sic. *Iniquitas*. scilicet, & dolus existens super muros eius id est, super principes *Circundabit eam*. scilicet, ciuitatem. Vel aliter, volens ostendere destructionem gentis & populi iudæorum: inducit per similem modum destructiõis ciuitatis Hierico & murorũ eius. Nã vt habet Iosue. 6. Volẽs Iosue capere ciuitatẽ Hiericho: quæ erat muris clausa: circundauit ciuitatem cum arca domini septem diebus. In septimo autem die facta circundatione septima, omnes muri iericho sunditus corruerunt. Quid enim arca domini continens manna virgam & tabulas legis: nisi Christum significat: in quo erat manna diuinitatis, virga potestatis, & tabulæ legis, scilicet plenitudo omnis sapientiæ & veritatis. Ista ergo arca scilicet, Christus circundedit ciuitatem id est gentem Iudæorum septem diebus id est, septem virtutibus, contra septem vitia Iudæorum, per septem verba quæ in cruce dixit figuratis. Quibus peractis muri ciuitatis corruerunt: quia principes iudæorum per Christi mortem à suo statu corruerunt: quia ex hoc perdiderunt gentem & locum, id est, dominium gentis & loci. Est ergo sensus. *Iniquitas & dolus est super muros eius*. id est, super principes: & in medio eius labor & iniusticia: quia cordialiter laborant iniustè cogitantes Christum morti tradere. Ideo Christus circundabit eã vt corruat: sicut & muri ierico corruerunt. Quia propter inIquitatem factam erga Christum omnes muri eius in manibus inimicorũ traditi fuerunt. Thren. 2. Tradidit in manus inimici muros eius.

B

C

D

E

Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.

Hic consequenter ponitur contra Christum tormentorum agrauatio. Vbi notandum, quod aliud est vsura, aliud dolus. Ad videndum autem quid sit vsura: sciẽdum quod duplex est: quia quædam committitur in recipiẽdo, quædã in reddendo. Prima est vsura rerum & bonorum. Secunda est vsura iniuriarum & malorum. Ad euidentiam primæ notandum, quod res sunt in duplici differentia: quædam sunt quarum vsus est ipsarum cõsumptio: vt pecunia, frumẽtum, vinum, & huiusmodi: aliæ sunt quarum vsus non est ipsarum cõsumptio: vt equus, domus possessio &c. Res vero quarum vsus est earum consumptio: non habent vsum discretum ab ipsis rebus. Vnde in talibus nõ debet seorsum computari vsus rei à seipsa. Sed cuicumque conceditur vsus rei: conceditur ipsa res. Vnde in talibus per mutuum transfertur dominium rei. Si quis ergo seorsum vellet vendere vinum, & seorsum vellet vendere vsum vini, eandem rem bis vẽderet. Vnde manifestè per iniustitiam peccaret. Et tale peccatum vocatur vsura, quia vendit vsum rei: qui non distinguitur ab ipsa re. Similiter peccat quicunque mutuat triticũ pecunias vinum & homini: petens ex hoc duas recompensationes, vnam quidem restitutionẽ non rei mutuatæ: sed æqualis: aliam vero prætium vsus, quod vsura dicitur. Aliæ vero res sunt, quarũ vsus non est ipsa rei cõsumptio: sicut vsus domus est habitatio: non autem dissipatio. Et in talibus potest vtrumque seorsum concedi: puta cum aliquis tradit alteri dominium domus reseruando sibi ad aliquod tempus vsum ipsius. Vel econtrario cum quis cõcedit alteri vsum domus, reseruato sibi dominio. Et propter hoc potest homo licite recipere precium pro vsu domus & potest petere domum commodatam, sicut patet in conductione & locatione domus. Ad propositum ergo: quia secundũ Philosophũ: pecunia principaliter est inuenta ad commutationes faciendas: & ita proprius & principalis vsus ipsius pecuniæ est ipsius consumptio, vel distractio: secundum quod incommutationibus distrahitur, non quidẽ quod pecunia consumatur in se: sed cõsumitur illi qui ea vtitur: quia ipsa vtendo, dominium eius transfert in alium. Et ideo pro vsu pecuniæ mutuatæ præcium petere, est vsuram committere, & iniustè alienum auferre: & ideo restitutione indiget. verũtamen notãdum, q⁹ in casu quo pecunia mutuaretur, non transferendo dominium pecuniæ mutuatæ: sed solum vsum, vt puta si aliquis concederet pecuniam signatam ad ostẽtationem, vel ad ponendum loco pignoris, tunc talem vsũ pecuniæ potest quis licite vendere: sicut & vsura vasorum argẽteorum & huiusmodi, vt expõit sanctus doctor secunda secundæ quæsti. 78. articulo. 1. Vsura autem quæ est reddendo, est in malis, vt puta cum quis recepit iniuriam ab aliquo, & vindicando maiorem iniuriam reddit quam acceperit: Sic enim accipit vsuram Magister hic in glo. Dicens. Vsura est: quando plus exigit iniuria, quam acceperit; non dimittit vt sibi dimittatur. Et isto modo hic accipitur vsura. Vbi notandum, quod quamuis Christus iudæis nunquam iniuriam intulerit: ipsi tamen ab ipso se iniuriatos reputabant: ex hoc quod ipsorum vitia reprehendebat. Mali autem odio habent se corripientes. Quoniam vt dicitur Prouerb. 15. Non amat pestilens, eũ qui se corripit. Et ideo Christum habuerat

Vsura.

Philosophus. 5. ethic. & 1. politi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

buerũt odio & se ab ipso reputabant offensos in A verbis. Ipsi autẽ pro tali iniuria ab ipsis reputata: multo plus reddiderũt Christo, quia ex hoc continuè machinati sunt ipsum ad mortem deducere, & non ad quamlibet mortem, sed ad mortem magis opprobriosam, magisque pænosã. Et ideo quia plus in malis reddebant Christo, quam etiã secundum ipsorum reputationem ab ipso receperant, in hoc vsuram cum Christo faciebant. Et hoc est quod ait psalmista. Et non defecit de plateis eius. s. Hierusalem, vsura. Et dicit de plateis, quia in publico prædictam vsuram cum Christo fecerunt, & tamen ipse Christus tam pro illis quã pro aliis seipsum per mortem obtulit patri, si ab iniquitate voluerint conuerti, & ab istis vsuris eos redimeret. Psal. Ex vsuris & iniquitate redimet animas illorum, Dolus autem aliud est. Nam secundum grammaticos, dolus dicitur malitia occulta blandis sermonibus ornata. Et dicitur dolus à dolore, eo quod dolorem inferat. Sic Iudæi dolum agebant contra Christum, quia dolosè insidiabantur ei, vt ipsum caperẽt in sermone, sicut quando ipsi dicebant. Matt. 22. Magister scimus quia verax es &c. Quia igitur publice vsuras & dolum contra Christum exercebãt, ideo dicit de ipsis. Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.

Psal. 71. Dolus.

Matth. 22.

887 11. q. 3. *paupẽr.*

Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi sustinuissem vtique.

Iniuria. Amicus. Inimicus.

Hic consequenter ad declarandum dolum ipsorũ, ponitur iudæorum falsa simulatio, quia scilicet prætendebant se amicos exterius, & de facto C interius erant inimici. Grauior est enim iniuria recepta ab illo qui reputatur amicus, & grauiorẽ doloré ingerit, quam illata ab illo qui est apertus inimicus, nulla enim peior pestis quã familiaris inimicus. Dicat ergo de iudæis Christus. *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique*, id est, magis de se fuisset supportabile. Et hic per inimicum scilicet, apertum intelligit gentes quæ aperte inimicabantur Deo, adorantes idola. Quanto enim quis grauius peccat tanto amplius Christũ offendit. Quanto autẽ quis magis Christo per fidẽ copulatur, cæteris paribus grauius peccat. Vnde magis peccabant iudæi contra Christũ insurgẽtes cæteris patib. quã pagani. Sicut & modo Christiani magis quã iudæi vel pagani. Et cõ- D sequenter hoc idem aliis verbis declarat, dicens.

Peccare.

Et si is qui oderat me

Super me magna locutus fuisset. q. d. *Et si is qui oderat me.* scilicet manifeste, *super me magna locutus fuisset.* id est mihi superbè insultasset, & magnificaret se supra me, & minaretur quicquid posset. *Absconditus me forsitan ab eo.* Hic enim loquitur Christus more humano illorum qui ab apertis inimicis se abscõdunt, non quidem timore, sed illorum amore, ne scilicet eius præsentia magis incitentur ad malũ. Quoniam vt ait Chrisostomus super Matthæum, Malus homo non docetur sermonibus, sed magis irritatur. Malum enim hominem melius vincere potes locum dando, quam respondendo. Nam E si contendis irrationabilem ratione placare, & ipsum nõ placas, & teipsũ subiicis &c. Sic etenim Christus non timore abscondit se & exiuit de templo, quando iudæi voluerunt ipsum lapidare, vt dicitur Ioannis 8. Et conformiter loquitur hic, dicens. *Absconditus me forsitan ab eo.* Alia littera habet. *Absconditus me vtique ab eo.* 889

Absondere. Fugere. Malus.

Chrisost.

Ioan. 8.

Ruth.

Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus.

Hic consequenter explicatur Iudæ manifesta proditio. Et primò ponitur eius proditio. Secundò eius punitio, ibi: *Veniat mors.* Aggrauatur autem peccatum Iudæ super aliorum peccata ex duobus. Primo ratione singularis familiaritatis. Secundo ratione sacramentalis communicationis, ibi. *Qui simul mecum.* Quantum ad primum sciendum quod Iudas inter alios Apostolos multum erat Christo familiaris, in cuius signum ipsum præ aliis exaltauerat faciendo ipsum omnũ aliorum ministrum, quia ipse loculos habebat, & cæteris vt dispensator habebat prouidere, vt habetur Ioan. 13. quod erat signũ maioritatis, quia vt dixerat Christus. Quicũque voluerit inter vos maior esse, sit vester minister. Hanc ergo singularem familiaritatem notans Christus, vertit se singulariter ad Iudam sibi dicens. *Tu vero homo vnanimis.* scilicet. inter cæteros. Vnus enim componitur cum animus, & fit vnanimus id est, vnius animi, & vnius voluntatis. Dicebatur ergo Iudas vnanimus Christi, quia Christus ad ipsum singularem familiaritatem videbatur habere, & sic per signa exteriora videbantur vnius animi, licet intrinsecè animus Iudæ discordaret ab animo Christi. *Dux meus.* quia ipse Iudas ratione officij sibi dati, quia dispensator cæteros regere & ducere videbatur. *Et notus meus.* Quod ideo dicit, ne quis suspicetur Christum ignorasse proditionem Iudæ, cui tanta beneficia contulerat. Ideo sibi dicit. *Et notus meus.* quasi dicat. A me tamen eras cognitus scilicet, quod à me animo discordabas, propter quod ipse dicebat. Ioan. 13. Ego scio quos elegerim.

Ioan.

Qui simul mecum dulces capiebãt cibos: in domo Dei ambulauimus cũ consensu.

Hic aggrauatur peccatum Iudæ ratione communicationis. Vbi sciendum quod Christus sacramentum corporis & sanguinis sui in cæna Iudæ dedit, sicut & omnibus aliis, non faciẽs in hoc distinctionem inter Iudam, & alios apostolos. Ex eo, quia peccatũ Iudæ aliis apostolis adhuc erat occultum, ne ergo occultum peccatum proderet Christus, ipsum communicauit cum aliis. Vnde Remigius super Matth. air. Christus Iudam proditorem cõmunicauit, in quo facto ecclesiæ suæ reliquit exemplum, vt neminem à societate sui, nec à communicatione corporis & sanguinis domini separet, nisi pro aliquo publico & manifesto crimine. Ex hoc ergo peccatum Iudæ aggrauatur, quia in tanto crimine consistens sacramentum sumpsit indigne. Quia ergo in exteriori apparentia Iudas cum aliis apparebat vnius voluntatis, licet intus discordaret, ideo notans exteriorem apparentiam Christus dicit. *Qui simul mecum dulces capiebant cibos.* id est, omnes apostoli qui sacramenta corporis & sanguinis cũ Christo receperunt. *In domo Dei.* id est, in cœnaculo quod dicitur domus Dei ratione Christi & apostolorum, etiam quia in eodem loco spiritus sanctus super Apostolos fuit missus. Ambulauimus cum consensu, quia scilicet exterius omnes apparebant eiusdem voluntatis & consensus. Et si quæras quare sacramentum vocat cibos, & nõ cibum. Respõdeo propter multiplicem virtutem quia animam deuote sumentem reficit.

Ecclesia. Communicatio. Iudas.

Remig.

Ruben.

Ioan.

Ecclesia.

Ruben.

Ioan.

Ruben.

Ioan.

Ruben.

*Ioan

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæis præparata pro liberatione clamauit ad do A
minum. Hester. 4. Quę cum audisset Mardochęus
Hester. 4. scidit vestimenta sua & indutos est sacco, & voce magna clamauit, ostendens amaritudinem animi sui. Ex quo apparet quòd non solum pro præsentibus pœnis, sed etiam pro imminentibus orā do clamare debemus. Et sic cum clamor noster non sufficit, ad iustos viros recurrere debemus, vt pro nobis ad dominum clament, more Hebræorum qui se videntes malis arctaros, Samueli dixerunt. Non cesses pro nobis clamare ad dominum
1. Reg. 7. Deum nostrum. Tertiò clamet pro consolatione mentis &c. Naturaliter enim tribulati consolationem quærunt. psal. 119. Ad dominum cum tri
Psalm. 119. Psalm. 90. bulatet clamaui, & exaudiuit me. Sic enim nos consolari se dominum promptum promittit, di- B
cens. Clamauit ad me: & ego exaudiā eum, cum ipso sum in tribulatione &c. Quartò clamet pro euasione pœnæ infernalis, quam quilibet iustè fugere velle debet. In cuius figuram Petrus cum in mari mergi cœpisset, clamauit ad dominum,
Matth. 14. dicens. Domine saluum me fac. Mare enim ab amaritudine dictum, amaritudinē pœnæ infernalis significat: in quam propter peccata proiiciuntur homines cum ipsis peccatis. Mich. 7. Deponet omnes iniquitates nostras, & proiiciet in profundum inferni omnia peccata nostra. Cum ergo
Mich. 7. quis se videt pondere peccatorum in infernum demergi, clamet cum Petro ad dominum dicens.
Psalm 33. Domine saluum me fac, & liberabitur. psalm. 33. C
Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eū. Quintò clamet pro remissione culpæ criminalis
Esa 38. Hirundo. scilicet confitendo peccata. Esa. 38. Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, & meditabor vt columba: sequitur. Recogitabo tibi oēs annos &c. Vbi apparet quòd volens ad Deum pro remissione peccatorum clamare, vt hirundo & vt columba, se debet habere: quia scilicet debet peccata per confessionem extra cor suum emittere. Et hoc si
Nota hic q̄ peccata per confessionem extra emittere debemus, ad exemplū hirundinis, qui filios suos instruit sumere stercora extra nidum. gnificat hirundo: quæ vt dicitur lib. 12. de proprietatt. rerū. Pullos suos sumè instruit vt eiiciāt stercora extra nidum. Quid enim stercus, nisi peccatū quid nidum nisi conscientiam significat? consequenter de commissis debet pœnitentiam agere D
quod figurat columba, quæ pro cantu gemitum reddit. Qui ergo sicut hirundo & sicut columba clamauerit ad dominum per confessionem & gemitum, liberabitur à culpa. Sic enim mulier Chananæa à finibus illis egressa clamabat dicens Domine filia mea &c. & sanitatem impetrauit. Quę mulier primo peccata reliquit: quia à finibus illis egressa. Secundò pœnitentiam agit: quia sua peccata confiteri non erubuit dicens. Filia mea, id est, anima mea &c. Vt nostrum quilibet sic clamando dicat illud Esa. 26. Sicut quæ concepit cū
Esa. 26. appropinquat ad partum, dolens clamat: sic facti sumus à facie tua domine. Sextò clamat pro adeptione gloriæ. psal. 56. dicens. Clamabo ad Deum E
altissimum, ad Deum qui benefecit mihi: quia misit de summo & liberauit me &c. Quicunque enim pro prædictis deuotè clamauerit, liberabitur, vt dicere cum psalmista possit. *Ego autem clamaui ad dominum, & dominus saluauit me.*

894. Vespere & mane & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocē meā.

Hic consequenter ostendit quòd Deus suos iu
stificat, postulata & concedendo. Vbi notandum quòd illos maximè Deus exaudit, qui fidem docendo alios informant. Sic enim dicit Christus Apostolis. Docete omnes gentes &c. Ego autem vobiscum sum. s. vobis conferendo petita. Et hoc *Matth.* hic ostendit psalmista, qui ex prædicatione fidei se exaudiendum ostendit, dicens, Vespere &c. & dominus exaudiet vocem meā. Vbi notādū: quid *Vespere.* hic vespere, quid mane, quid meridie significatur. *Mane.* *Meridie.* Non enim per ista vocabula hic intelliguntur horæ temporales: sed in illis horis celebrata. Vespere enim. id est, declinante die Christus in cruce emisit spiritum: quia hora nona clamans, emisit spiritū. Et sic per vespere intellige Christi passionem. Mane autem surrexit Christus, sic etenim mulieres valde mane vna sabbatorum venīt ad monumētu &c. quibus ait angelus. Surrexit &c. Et sic per mane accipe Christi resurrectionem. Meridie autem ascendit in cœlum: quia discipulis cum ipso prandentibus. Et sic per meridiem accipe Christi ascensionem. Dicat ergo psalmista. *Vespere & mane & meridie narrabo.* i. narrabo & annunciabo Christi passionem resurrectionē & ascensionem. Et propter hoc ipse Deus *exaudiet* 895
vocem meam, scilicet postulata concedendo.

Redimet in pace animam meā ab his qui appropinquāt mihi, quoniam inter multos erant mecum.

Hic ostēdit q̄ Christus suos pacificat conferendo pacis premia. Vbi notandū est q̄ differētia est inter vocatos ad fidē & electos. i. prædestinatos: quia teste Christo. Vocati sunt multi, pauci vero electi. Matth. 20. Et ideo vocati significantur per multos. s. qui nō sunt prædestinati: sed prædestinati significātur per paucos. In vita autē præsenti multi isti & pauci appropinquāt & sunt insimul loco non merito, corpore nō mente, exteriori apparentia nō interiori existētia. Et quāuis passio Christi fuerit sufficiēs pro omnibus redimendis: nō tñ omnes æqualiter redemit: quia multos redemit solū quoad sufficienciam, nō quoad efficaciam: quia quāuis pro omnib. fuerit passus, multi tamen se ab eius passione peccatis fecerunt alienos, & sic non habent finem Christi passi, qui est pax æterna. Pauci autem prædestinati redimūtur aliter: quia non solum quo ad sufficientiam, sed etiam quoad efficaciā: quia finem redemptionis qui est pax æterna cōsequitur: quia se per peccatum finaliter non diuidunt à Christi corpore. Quo viso patet sententia. Vnde psalmista dicit in
Redimet. Iustificat. persona electorū. *Redimes in pace animā meā*: quia scilicet finē redēptionis qui est pax æterna, habebo. Et sic ero separatus ab his qui modo *appropinquant mihi*, scilicet à malis, qui hic mihi corpore & loco appropinquant, non merito. Et q̄ de malis sibi appropinquantibus intelligat, ostendit dicens. *Quoniam inter multos erant mecum*, quasi dicat loquor de malis qui sunt mecum inter multos, non inter paucos: quia scilicet sunt de multitudine vocatorū non de paucitate electorū. multi enim sunt multi, qui bonis appropinquāt sicut pleę tritico. Nā paleę & triticū vno semine nascūt, in vno agro radicātur, de vna pluuia nutriuntur, sub eodem messore colliguntur: eadem tritura-
tione vtuntur: eandem ventilationem expectant: sed

sed in vnum horreū finaliter simul non intrāt. Sic A
& mali appropinquant bonis & multis sacramentis: non tamen similiter terminantur: quia boni
Psalm. 4. ad pacem ducuntur, vt granum ad horreum, mali autem igni comburendi vt paleæ reseruantur. Vnde merito quilibet electus dicat. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Sed impiis non est pax, dicit dominus. Esa. 48.

896. Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante sæcula.

Ostenso quid Deus retribuit bonis, nunc ostēdit quid retribuit malis. Et diuidit in partes quatuor, secundum quòd de malis quatuor ostendit. B
Quia primo ponit malorū depressionem. Secundò malorum obstinationem: ibi. *Non enim est illis.* Tertiò ipsorum transgressionem: ibi. *Contamina-*
Humilitas. Humiliatio. *uerunt.* Quartò ipsorum damnationem: ibi. *Tu rero Deus.* Quantum ad primum sciendum quòd aliud est humilitas, & aliud humiliatio. Quoniam humilitas virtus est, & semper sonat in bonum. Humiliatio autem non semper est virtus, sed depressionem & pœnam significat: sicut dicitur Luc. 18. Omnis qui se exaltat humiliabitur, id est,
Luc. 18. deprimetur & punietur. Sic etiam dicitur. 1. Reg.
1. Reg. 7. 7. quòd ab Israel humiliati sunt Philistæi: nec apposuerunt vltra vt venirent in terminos Israel. Sic & Esa. 15. Glorioſos terræ humiliabo. Vnde C
humilitas iustificat, sed humiliatio abiicit & vilificat. Vnde Hugo super magnificat, dicit. Humilitas est intus in virtute mentis. Humiliatio autem foris in abiectione humanæ opinionis. Sic igitur humiliatio significat depressionem & abiectionē. Et hanc Deus retribuet malis: quia licet in præsenti videantur alti & honorabiles: tamen finaliter depressi erūt & abominabiles. Et hoc est quod dicit hic Psalmista. *Exaudiet Deus*, scilicet qui est
897. ante sęcula, quia eternus, exaudiet, scilicet iustos, sed illos humiliabit.

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum, extendit manum suam in tribuendo.

Hic ostendit malorum obstinationem, qui scilicet à malitia sua nolunt commutari, & ad bonū conuerti. Vbi sciendum quòd maximum remedium conuersionis malorum est timor Dei: quia vt dicitur. Eccles. 1. Per timorem Dei declinat omnis homo à malo. Qui autem timorem Dei non habet, à malo ad bonum conuerti non potest. Quia qui sine timore est non poterit iustificari. Et ideo quia mali non timent Deum: ideo non commutantur à malo. Et hoc est quod hic dicit. *Non enim est illis commutatio.* scilicet, vitæ à malo ad bonum. Et causam subdit, dicens. *Et* (pro quia) *non timuerunt Deum.* Hoc enim remedio. scilicet, timore Dei, vt dicit glos. cōuertitur homo. Et ideo si non est illis commutatio à malo, digne puniri E
merentur à Deo. Vnde de Deo subditur. *Extendit manum suam in retribuendo.* scilicet eis pœnam. Loquitur enim à simili hominis ferire volentis: qui
898. manum eleuat, vt grauius feriat.

Contaminauerunt testamentum eius, & diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquabit cor illius.

Hic ponit malorum transgressionem. Et tria facit. Quia primo ponit malorum transgressionē. Secundo ipsorum inexcusationem: ibi. *Molliti.* Tertiò iustorum conseruationem: ibi. *Iacta.* Quantum ad primum sciendum quòd testamentum *Testamentū.*
Dei in scriptura significat tria, scilicet, quandoq; scripturam sacram. Eccles. 24. Hæc omnia liber *Eccles. 24.*
vitę & testamentum altissimi & agnitio veritatis. Quandoque Christi passionem: supra versi. 354. & 358. Zacha. 9. Tu autem in sanguine testamen- *Zacha. 9.*
ti tui eduxisti vinctos de lacu &c. Quandoque vero hæreditatem æternam. psal. 88. Disposui te- *Psalm. 88.*
stamentum electis meis. Item notandum quòd *Cōtaminare*
contaminare secundum grammaticos, idem est quòd polluere, deturpare, vel corrumpere. Testamentum scripturæ sacræ contaminant hæretici scripturam falsè exponendo. Testamētum passionis Christi contaminant luxuriosi: illud quantum in se est polluendo. Testamentum hæreditatis æternæ contaminant omnes obstinati, illud pro temporalibus vilipendendo. Prima contaminatio spectat ad peccatum superbiæ. Secunda ad peccatum luxuriæ. Tertia ad peccatum auaritiæ. Et ad ista tria reducuntur omnia alia peccata. Et ideo generaliter de omnibus malis peccatoribus dicit nunc psalmista. *Contaminauerunt testamentum eius.* Ratio autem quare contaminauerunt testa- C
mentum eius est: quia diuisi sunt ab ira vultus eius. Ira enim vultus Dei nihil aliud hic accipitur quam eius iustitia: qua peccatores punit secundum Gregor. Illi ergo diuisi sunt ab ira vultus *Greg. lib. 11 mora.*
Dei, qui ipsum non credunt peccata punire, & per consequens ipsum non timent. Idem ergo est hic dicere, diuisi sunt ab ira vultus eius, quod versiculo præcedenti dixit. Non timuerunt Deum. Vnde sicut non est illis commutatio: quia non timuerunt Deum. Ita conformiter *Contaminauerunt testamentum eius: quia diuisi sunt ab ira vultus eius*: hoc quia non timuerunt Deum. Et tamen in hoc valde decipiuntur: quia cor & voluntas Dei semper parata est ad puniendum peccatores indurātos. Et hoc est quod subdit. *Et appropinqua-* D
bit cor illius. scilicet ad ipsos puniendum. Ezech. *Ezech. 7.*
7. Scietis quia ego sum dominus percutiens, & non erit requies in eis. Venit tempus, appropinquabit dies.

Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. 899. 339. 3. sex.

Hic ponitur talium obstinatorum malorum inexcusatio. Vbi notandum hic quòd sermones eius sunt sermones Dei, scilicet sacræ scripturæ: *Sermo.*
qui dicuntur molliti: quod enim mollitur reddi- *scripturæ.*
tur subtilius, quod autem subtilius est magis est penetrativum. Sermones ergo Dei, vel sacræ scripturæ dicuntur molliti super oleum: quia sunt subtiles, & penetrativi super oleum: id est, magis quam oleum: quod etiam ossa penetrat. Vult ergo ex hoc habere, quòd sermones Dei ita sunt molliti & penetrativi, quòd etiam cor peccatoris habent penetrare: nisi ponat obicem. Si ergo ipsis cor peccatoris non penetratur, culpa est peccatoris. Et ideo inexcusabilis redditur. Et ideo subdit. *Et ipsi sunt iacula.* Quia quantum est de se: nisi obex ponatur parati sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

penetrare cor peccatoris, sicut iacula penetrant corpus. Et hoc est quod dicebat Apostolus. Vi- A
Hebræ. 4. tus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: pertingens vsque ad diuisionē animæ ac spiritus &c. Si ergo cor tuum non penetrat, culpa est tua non sermonis, & sic tu es inexcusabilis.

900. Iacta super dominum curam tuam & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Hic differenter à malis ponit iustorum conseruationem. Vbi notandum quòd Deus totum
Cura. Solicitudo. mundum per seipsum regit & gubernat: & secun- B
dum debitum iustitiæ omnium curam habet tanquam paterfamilias. Vnde sicut peritus medicus nunc amaras potiones infert per aduersitates: nunc dulcibus reficit per prosperitates, propter quod de ipso dicitur. Nec est alius Deus quam
Sap. 12. tu. Cui cura est de omnibus. Sicut ergo familia domus totam curam iactat super patremfamilias vt domum disponat ad libitum, ita & nos totam curam vitæ nostræ super dominum iactare debemus. Non tamen ex hoc sequitur quod ociosi manere debeamus. Sed sicut filij familias patri relinquentes curam domus quam ipse per se ordinat & aliis agenda imperat: parati sunt patri obedire, & in his quæ sibi pro cura domus imposuerit se exercere. Sic & nos nobis imposita per Deū pro cura nostra exercere debemus: vt totam curam iactemus super Deum, tanquam super ordinatorem & præceptorem, nos autem eidem obedientes illa sollicitemus quæ nobis imposuerit. Ex quibus omnibus sequitur quòd etiam de vita nostra solitaria debemus: sed solum sub Dei voluntate: sic quòd nihil agamus contra eius vo-
1. Petr. 5. luntatem, sed solum nobis per ipsum imposita. Et hoc est quod dicitur. Omnem sollicitudinem vestram proiicientes in eum, quoniam illi cura est de vobis. Et isto modo intelliguntur verba
Matth. 6. Christi dicentis. Nolite solliciti esse dicētes, quid manducabimus &c. Non enim præcipit quòd nō seminemus, quòd non metamus, quòd non ponamus granum in horreum: sed solum hoc inten- D
dit quod nostra sollicitudo & cura suæ subiiciatur, ne pro vita nostra aliquod peccatum incurramus. Hic enim etiam brutis animalibus prouidet dando eis industriam naturalem, vnde viuere possint: quanto magis hominibus. Vnde Sap. 6.
Sapien. 6. Chrysostom. Æqualiter est ei cura de omnibus. Istum intellectum habet Ioannes Chrysostomus super Matt. dicens. Qui credit se iudicio Dei gubernari, escā suam in manu Dei committat. Coitet autem ipse de bono, & de malo, scilicet in omni sollicitudine & cura sua: de quo nisi quis sollicitus fuerit nec malum fugiet, nec bonum apprehendet. Et ideo dixit Christus. Quærite primum regnum Dei & iustitiam &c. Regnum Dei est retributio E
bonorum operum. Iustitia autem eius via pietatis, per quam itur ad regnum. Si ergo cogitas qualis erit gloria sanctorum, necesse est aut vt propter timorem pœnæ recedas à malo: aut propter desiderium gloriæ festines ad bonū. Et si cogitas quid sit Dei iustitia, quid odit Deus, & quid amat: ipsa iustitia ostendit tibi vias suas quæ amantes se sequitur. Non enim daturi sumus rationem si pauperes sumus vel diuites, sed si bene vel male egerimus, quòd est in nostro arbitrio. *Et non dabit in æternum fluctuationem iusto.* Fluctuo fluctuas idem est quòd vacillare vel dubitare. Iustus autem qui sperat in domino, non dubitat se à Deo relinqui: ideo non fluctuat.

901. Tu vero Deus deduces eos in puteum interitus.

Hic ponitur malorum damnatio. Vbi notan- *Interitus. Diabolus. Puteus.*
dum quòd secundum Gregor. 14. mora. cap. 5. Interitus dicitur diabolus, quia quos hic exaltat postea æternaliter interire facit. Vnde de diabolo qui malos calcat dicitur Iob. decimo octauo. Calcet super eum quasi rex interitus. Est ergo hic interitus casus genitiui: & est idem puteus interitus, id est, puteus diaboli. Quid est autem *Aprus.*
puteus diaboli nisi infernus: de quo Apocalipsis nono. Aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus de puteo, & obscuratus est sol &c. Sic ergo ponens damnationem iustam malorum dicit *Tu vero Deus deduces eos in puteum interitus*, id est, æternaliter ipsos damnabis.

902. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te Domine.

Et ne credant mali damnationem suam tar- *Dimidiare dies.*
dam esse: hoc remouet dicens, quòd viri mali *non dimidiabunt dies suos.* Quia quamuis cuilibet naturaliter sit determinatum tempus quantum viuere possit secundum proportionem caloris naturalis ad humidum radicale: tamen terminus ille breuiari potest, quod maxime accidit malis, qui per malam vitam suam dissipant virtutem vitalem: & multotiens morte violenta terminantur: vt ostensum fuit superius versic. 637. Vel aliter ille malus non dimidiat dies suos, qui continue vsque ad finem perseuerat in malo. Ille vero dimidiat, qui postquam partem dierum in malis consumpsit, aliam partem ad bonum per pœnitentiam conuertit. *Viri ergo sanguinum non dimidiant dies suos*: quia nunquam ad pœnitentiam reuertuntur. Et isto modo exponit istum versum *Greg. 5. mor.*
Greg. 5. mor. c. 28. d. De reprobis per psal. dicitur. *viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.* *c. 28.*
Dies quippe dimidiare est tempus vitæ male in voluptatibus ductum ad pœnitentiæ lamenta diuidere, atque hoc ad bonum vsum pœnitendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant: quia peruersam mentem neque etiam in extremo tempore immutant &c. Quia de sollicitudine & cura vitæ præsentis dictum est. Iacta *Secunda secundæ.*
super domum curā tuam. Ideo quæro vtrum sollicitudo rerum temporalium sit licita. Respōdeo *quæst. 187. art. 4.*
secunda secundæ. q. 55. articulo. 6.

PSALM. LV.

902. Miserere mei Deus quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me.

Huic Psalmo talis præmittitur titulus. In finem

finem ipsi Dauid, cum tenuerūt eum Allophyli in Geth. A
Pro cuius euidentia sciendum q̄ iste psalmus, & psal. 33. fuerūt facti pro eadē historia, licet diuersis respectibus. Nam vt dictū fuit in expositione
Psal. 33. tituli psal. 33. cū Dauid fugeret Saul persecutorē suū, cōtulit se ad Achis regē Geth, &c. vt ibi. Tūc ferūt Achis cognoscentes Dauid, suaserunt regi Achis, vt teneret Dauid & occideret eum. Dauid ergo in tali periculo se videns positū fecit istum psalmū Dei postulās adiutoriū. Differt autem iste psalmus in materia à 33. quia psal. 33. respicit euasionem Dauid de manib. eorum, quando per regē Geth fuit vt furuus expulsus. Et ideo illū psalmū incœpit à gratiarum actione, dicēs. Benedicā dominum, &c. Iste autē psalmus magis respicit tentionem ipsius Dauid, quando fuit ibi in periculo B
mortis. Et ideo iste incipit ab imploratiōe diuine misericordiæ dicēs. *Miserere mei Deus, &c.* Notādū etiam q̄ Allophyli dicūtur ipsi Philistæi, qui erāt in ipsa ciuitate Geth, qui tenuerunt Dauid. quia erant alienigenæ à populo Iudæorū. Nā allon idē dicitur q̄ alienū, & cōponitur cū phylus; & dicitur allophyus. i. alienigena maximè philisteus. Ex quib. apparet titulus. f. Iste psalmus in finem nos dirigens attribuitur ipsi Dauid, quia ipsum fecit *cum tenuerunt eū Allophyli in Geth.* Et quia iste psal. est historialis. Primo diçā sensum literalē. Secundo sensum propheticum. Quantū ad sensum literalē iste psal. diuiditur in partes tres: quia primo ponitur Dauid deprecatio. Secūdo deprecationis exauditio, ibi, *Sicut sustinuerunt.* Tertio gratiarum C
actio, ibi. *In Deo laudabo, &c.* vt. N. Quātū vero ad sensum propheticū notandū, q̄ tota intētio psalmistæ est cōfirmare ecclesiā & bonos fideles contra persecutiones & aduersitates. Et secundū hoc psal. iste diuiditur in partes tres. Quia ecclesia primo suā multiplicem explicat tribulationē. Secundò ad Deū suam erigit intentionem, ibi. *In quacunque die inuo.* Tertiò Deo refert gratiarum actionē, ibi. *In Deo laudabo.* Quantū ad primum, sciendum q̄ in præsenti tres patimur hostes, à quib. cōtinuè tribulamur. f. diabolum, mundum, & carnē. Et se-
Diabolus dicitur homo. cundum hoc tria facit: quia ostendit primo tribulationes quas infert diabolus. Secundò illas quas infert mūdus, ibi. *Ab altitudine.* Tertiò illas quas, infert caro, ibi. *In Deo laudabo.* Quantū ergo ad pri- D
mum ostendens qualiter à diabolo conculcamur & tribulamur dicit. *Miserere mei Deus quoniam conculcauit me homo.* Vbi sciendum q̄ diabolus quandoq; dicitur homo, quādoq; dicitur inimicus hominis. Dicitur enim homo nō naturaliter sed astutia. Sicut enim diabolus quandoq; se transfigurat in angelum lucis, vt decipiat, cū tamen nō sit angelus lucis: sic se quandoque transfigurat in hominem, vt homines decipiat. Nam transfigurat se in angelum lucis: cum ad peccandū inducit spiritualia bona prætendens. Vt dum volens hominē inducere ad superbiā sibi proponit meritum regi
Matt. 25. inimis aliorū, vt gradu prælationis adepto, facilius per superbiā eleuetur. Transfigurat autē se in ho- E
minem, cum ad peccandū inducit bona prætendens humana. Vt cum amorē filiorum tibi propo-
Diabolus appellat hominem. nit, vt ad illicita lucra inducat. Et ideo saluator diabolum appellat hominem, dicēs. Cum autem dormirent homines, illi venit inimicus, & super seminauit zizania, quod de diabolo ad literā dicit. Vnde statim istum inimicū diabolum hominē appellat dicēs, Inimicus homo hoc fecit. Vbi Hie ronymus diabolus inimicus homo appellatur, quia deseuire non desinit. Et de ipso scriptū est in psal. Exurge domine non præualeat homo. Vel etiā diabolus dicitur inimicus homo, quia sub similitudine rationis humanæ hominē decipit vel ex eo q̄ homini à principio inimicatur; vel ab euē tu, quia deiecit hominē. De diabolo ergo sub nomine hominis hic ait psal. *Miserere mei Deus.* & calcauit adiungit. *Quoniam conculcauit me homo.* Calco calcas cōponitur cum con, & fit cōculco conculcas, quod idem est q̄ alium deprimere simul & superare. Conculcat ergo diabolus hominem, cum ipsum tentando superat. Sicut econtrario homo diabolum cōculcat, cum sibi resistendo ipsum superat. psal. 90. Super aspidē & basilicū ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Et quia diabolus impugnare nō desinit, ideo subdit. *Tota die impugnans tribulauit me. Tota die.* i. in omni parte diei. Dies enim naturalis diuiditur in lucē & tenebras. Per partē lucis intellige prospera, sed per tenebras aduersa. Tribulat ergo tota die, quia per aduersa & prospera nos tentando ad peccatum, conatur inducere. Quibus consideratis nostrum quilibet meritò cogitur Deo cum psal. dicere. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me. Vnde & hoc aliis verbis insinuat dicens.

Hieronymus. *Conculcare.* *Psal. 90.* *Die.*

903. Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduersum me.

3. q. 3. nulli.

Inimici nostri dicuntur dæmones, quia cōtinuè nobis aduersantur, vt nos subiiciāt. r. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus &c. quia quos suis tētationibus ad peccatū trahunt, hos pedib. suæ tyrānicę dominationis conculcant, vt ostēdit Greg. lib. 14. mor. c. 8 d. super illo Iob 18. Calceat super eū quasi rex interitus, dicens Hoc loco interitus nomine ipse inimicus humani generis qui interitū nobis intulit designatur, de quo ad Ioānē dicitur. Et nomen illi mors. Iste nanq; interitus quasi rex super impiū calcat: quia quē prius blādis persuasionib. decepit ad interitū, violētis nexib. ad supplicium rapit, tantoq; eum durius premit, quāto in prauis actib. eum vehementius astringit. Qui hic quoq; mentē reprobi dū possidet calcat: quia quotiens eam delectationib. premit, quasi totiēs super eam pedes suæ tyrānicę dominationis ponit. vt & peccatores dicere cogātur. *Cōculcauerūt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduersum me.* Quod ideo dicit: quia quos diabolus vno tērāte vincere nō potest, dæmonū multitudine vincere conatur. Diabolus enim bellicosus est & seditiosus. Vnde & ab initio çontra sanctos angelos bellauit. Apoc. 12. Factū est prelium magnū in cœlo, dum draco cōmitteret bellum. Michael & angeli eius præliabātur &c. Hic etiā contra Christū hic etiā victus & deiectus postmodum cōtra Christū bellum aliud mouit, quādo. f. post Christi ciuium ipsum tentando multipliciter inuasit. Sic & non quiescēdo cōtra homines cōtinua bella facit per se subsq; satellites nos multipliciter impugnādo. Et hæc est quod hic ait psal. *Quoniā multi bellantes aduersum me.* Sed qualiter cōtra ipsum armari debemus, ostendit Greg. d. Sancti viri quia contra multiformem aduersarium se pugnare considerāt, semetipsos in certamine multipliciter armāt.

Diabolus dicitur interitus. *Iob 18.* *Greg. 14. mor. c. 8.* *Apoc. 6. Calcat diabolus.* *Bellum diaboli.* *Apoc. 12.* *Matt. 4.* *Greg. 6. mor. c. 19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Habent enim contra famen diuini verbi pabulũ A contra belli gladium continentiæ scutum, cõtra flagellum linguæ protectionem patientiæ, cõtra exterioris calamitatis damnum interni amoris adiutorium: vnde miro modo agitur, vt quò hostis calidus numerosius tentat, eò circunspecti Dei milites virtutibus fiant ditiores &c. Et nota quòd Dei filius videns nos tantis dęmonum bellis oppressos, pro nobis contra diabolum bellum assumpsit, dum assumpto nostræ humanitatis habitu, contra ipsum ad bellum processit. Sic enim scribitur 3. Reg. vltimo. Rex Israel mutauit habitum suum, & ingressus est bellũ. Israel enim qui videns Deum interpretatur, quem proprius significat, quam Dei filium, qui omnium beatorũ videntium Deum rex gloriæ & dominus existit B de quo psal. 23. Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Hic habitum suum mutauit, quando nostræ mortalitatis habitum, quem ante non habebat, assumpsit. de quo ad Phil. 2. dicitur, quòd exinaniuit semetipsum formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et sic nostro assumpto habitu, pro nobis contra diabolum ingressus est bellum, quando in assumpta humanitate pro nobis à diabolo bellum tentationis sustinuit, in quo ipsum superando eius vires contra nos diminuit, & nobis potestatem ipsum vincendi cõcessit. Quæ notans Psal. dicit ipsi Christo. Præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me. Si ergo bello dęmonum impugnaris, C inuoca Christum pro adiutorio, dicens. *Miserere mei Deus, quoniam multi bellantes aduersum me.*

Christus bellat pro nobis.

3. Reg. vlt.

Psal. 23.

Phil. 2.

Psal. 17.

904

12 q. 1 cui per eio.

Ab altitudine Dei timebo, ego vero in te sperabo.

Hic consequenter ostendit tribulationes & bella, quas nobis infert mundus. Vbi nota quòd secundum glossam altitudo diei dicitur mundus id est mundana altitudo, vbi est superbiæ tumor. Et hanc timere non debemus, quia citò termina tur. Vnde sicut altitudo diei nullam stabilitatem habet, sed statim vergit ad occasum: quia cum sol continue moueatur quando peruenit ad altiorẽ suum gradum, quod facit in meridie, statim inci- D pit ad occasum declinare. Sic est de potestate mũ di, quę dum ad altum gradum peruenerit, ibi diu durare non potest: sicut est de certo puncto in rota quæ cõtinuè voluitur signato, qui eũ in altiori gradu fuerit, inde statim accipit casum. Et hoc cõsiderans hic Psal. dicit, *Ab altitudine diei timebo.* quod dicit interrogatiuè, quasi dicat, non. Et causam quare timere non debet, adiungit, dicens. (*Ego vero in te sperabo.* In quo scilicet speranti nulli timendum est. Cuius ratio est: quia qui sperat in Deum, in suis tribulationibus Deũ secum habet Psal 90. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum &c. cum ipso sum in tribulatione. Qui autem Deum secum habet, qui est omnipotens, nullum hostem timere debet. Vnde E Chrysostomus super illud Lucæ. 11. Erat Iesus eiiciens dæmonium, dicit. Neq; enim timere debet hostem fortem, qui secum principem habet fortiorem. Narrat Iustinus libro. 2 de Alexandro, quòd cum nullo hoste nunquam pugnauit quẽ non vinceret, nec vrbem obsedit, quam non expugnaret, nec vllam gentem inuasit, quam non obtineret. Et ideo eius præsentia tantam fiduciã eius militibus contulerat: vt illo presente, nullũ hostem, nec arma timerent. Multo ergo fortius Christus dominus noster, cuius virtuti, nihil resistere potest, sua præsentia tantam fiduciam tribuit suis, quia in omni aduersitate se præsentem eis exhibet: vt nullũ timere debeant. Et hoc bene aduerterat Psal. dicens. Si ambulau[illegible] in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et nunc similiter dicit Psal *Ab altitudine diei timebo?* quasi dicat non. Et rationem subdit dicens. *Ego vero in te sperabo:* & sic te præsentem habebo.

Altitudo diei dicitur potentia mũdi.

Timor.

Chrysostomus Luc. 11.

Iustinus.

905

In Deo laudabo sermones meos, in Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.

Hic consequenter ostendit tribulationes & bella carnis. Et tria facit. Quia primo ponit carnis impugnationem. Secundo contra illam ad Deum erigit suam deuotionem, ibi. *Deus vitam meam.* Tertio ostendit suam à Deo exauditionem ibi. *Sicut & in promissione.* Prima pars diuiditur in duas. Quia primo bellum carnis proponitur. Secundò ipsum prosequitur, ibi. *Tota die.* Quantum ad primum sciendum quòd bella carnis timere non debet, qui secum Deum habet. Habet autem homo secum Deum, dum per recognitionem beneficiorum ab ipso receptorum sperat ab ipso alia in futurum recipere. Sic ergo hic Psal. primo recolit beneficia à Deo recepta, dicens. *In Deo laudabo sermones meos.* Vbi sciẽdum quòd hic per sermones accipiuntur omnia opera bona & meritoria, quæ rectè sermones dicuntur. Nam secundum grammaticos sermo dicitur à sero seris: ipsa autem opera nostra sunt semina quę seminamus, secundũ quę & metemus bonũ vel malum, dicẽte apostolo, 2. Cor. 9. Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus de benedictionib. & metet vitã æternam. Et semina pro operibus accipit apostolus dicens. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Et sic sermones à serendo dicti, significant operationes, de quibus nũc ait Psal. *In Deo laudabo sermones meos.* id est, ei retribuam opera bona quæ ego facio: quia ipsa ab eo recognoscam quia sua sunt. Vbi nota quod boni sermones, id est, opera omnia nostra bona dicuntur esse Dei & nostra: Dei quia per eius gratiam facta: nostra autem quia per liberum arbitrium nostrum tanquam per instrumentum motum à gratia eius facta. Vnde Greg. 34. mora. c. 26. dicit. Bonũ quippe quod agimus & Dei est & nostrum, Dei per preuenientem gratiam, nostrum per hoc obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non esset, vnum ei in æternum gratias ageremus: Rursum si nostrum non esset quomodo ex illo nobis præberi præmia speraremus? Quod ergo non immerito gratias agimus, scimus q̃ eius munere præuenimur. Et rursum: quia non immerito retributione quętimus: scimus quia subsequenti libero arbitrio bona eligimus quæ ageremus. Et istum intellectum habet magister in gl. dicens. *In Deo laudabo sermones meos:* ei, scilicet attribuẽs q̃ bene loquor vel ago, quia ab eo habeo. Sermones meos dico, id est, opera: quia ab ipso accepi. Vnde & Dei sunt qui dat

Altitudo diei dicitur potentia mũdi.

Timor.

chrysostomus Luc. 11.

Iustinus.

Serm. dicitur quasi.

2. Corin.

Gala. 6.

Bona quę facimus, Dei sunt & nostra. Greg. 34. mora. c. 26. Nostrum.

dat: & mea quia accipio. Ex quib patet quòd per A
ista verba, *In Deo laudabo sermones meos,* à Deo recognoscit omnia bona quæ agit & loquitur. Et per hoc sperat in futurum alia à Deo sibi danda, vnde subdit. *In Deo speraui.* Et ideo ex hoc fortificatus in mẽte, dicit. *Non timebo quid faciat mihi caro.* Carnis enim tentatio si sibi resistatur mentem non inquinat, sed purgat. vnde Grego. ait. Sciendum est aliud esse quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero cum per consensum delectationibus obligatur. Plerunque enim cogitatione praua pulsatur, sed renititur, plerique autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium voluit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat & renititur. Sed cum hanc B sibi per delectationẽ subiugat, hinc etenim prædicator egregius dicit. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Humana quippe tentatio est, quia plerunque in cogitatione tangimur etiã nolentes. Quia vt nonnunquam & illicita ad animum veniant, hoc vtique in vobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Hæc iam vero dæmoniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit per consensum se animus astringit. Repugnans ergo animus carni dicat. *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* Quia hic ait psal. *In Deo speraui, &c.* Ideo quæritur vtrum quis licite in homine possit sperare, secunda secundæ. q. 17. articulo 4.

Tentatio carnalis. Greg. 21. mora. c. 3.

1 Cor. 10.

Quæst.

906

C

Tota die verba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum.

Hic cõsequenter psal. in persona iustorũ ostendit mala quæ à prędictis inimicis patitur, scilicet à mũdo carne & diabolo. Et tria facit secundum quòd sunt tria mala. Primum est veritatis impugnatio. Secundum est adulatoria obseruatio, ibi. *Inhabitabunt.* Tertium est simplicitatis persecutio, ibi. *Sicut sustinuerunt.* Quantum ad primum sciendum quòd mali verba bonorum sustinere non possunt, sed totis viribus illa impugnant, vt D ostendit Gregor. 8. mora. c. 24. d. Iniustis semper grauia sunt verba iustorum. Et quę ad ædificationem prolata audiunt, hęc quasi super impositum pondus ferunt: quia cũ corrigi iniqui despiciunt bene prolata criminantur. Hoc enim expresse in domino nostro apparuit qui cum Iudæos reprehenderet dicẽs. Omnis qui facit peccatum seruus est peccati. statim verba sua execrantes dixerunt Dæmonium habes. & ipsum lapidare voluerunt. Hoc ergo etiam de membris Christi hodie faciũt mali. Quod notans hic psal. d. *Tota die verba mea execrabantur, &c.* i. verba mea maledicebãt, vel me propter illa. Nam secundum grãmaticos. Execror componitur de ex & sacro sacras. Et est execrare idem q̃ maledicere, vel extra sacrum ponere. Exe E crantur ergo mali verba bonorum dicta ad ipsorũ correctionem, quia ipsa sufferre non possunt. Et ideo contra dicentem ipsa interpretãtur in malũ. Et hoc est quod subdit. *Omnes cogitationes eorum in malum.* Quia semper cogitant persequi cortipientem. Et hoc est quod dicitur Prou. 9. Qui arguit derisorem, ipse sibi iniuriam facit. Qui arguit impium, generat maculam sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. De talibus autem cogitationibus dicitur. Peruersæ cogitationes separant à Deo.

Zanare. Malus. Versum. Greg. 8. mora. c. 24.

Isaie. 3.

Zanare.

Prouer. 9.

Sapien. 1.

907

Inhabitabunt, & abscondent, ipsi calcaneum meum obseruabunt.

Hic ostẽditur adulatoria obseruatio, Vbi aduer te q̃ aliqui bonos aperte persequuntur, de quib. statim dictum est. Tota die &c. Aliqui autem absconse fingẽtes se iustorum amicos: & hi peiores sunt, de quibus nũc dicit. *Inhabitabunt.* id est rales simul cum bonis habitant conuersantur, & cum eis ostendunt se amicitias habere, vt sunt falsi adulatores, qui amicitias simulant, vt fortius dãnent, vnde ait glo. Hic agit de fictis fratribus, qui latenter subintrant vt noceant: quasi dicat. Quidam apertè impugnant, quidam autẽ latẽter, qui dolos abscondunt. & hi peius nocẽt, quàm aperti mali, Sicut & Iudas, qui cum diabolus esset, tamen vt fictus amicus cum Christo & apostolis habitabat Et de talibus nũc dicit. *Inhabitabunt & abscondent.* quasi dicat. *Inhabitabunt.* scilicet cum aliis conuersando, *sed abscondent.* scilicet in corde dolos quos cogitant vt noceant. Et hoc est quod subdit. *Ipsi calcaneum meum obseruabunt.* id est pedem meum obseruabunt ad lapsum, vt calũniantur: quia suis absconsis machinationibus nihil aliud obseruãt. nisi vt aliorum vitã calumniari possint. vnde glo. Tales amici ficti calcaneum iustorum obseruant, iustorum omnia verba vel facta quærentes, vt laqueos & nodosas calumnias facere possint. Quibus tamen ipsi prius capiuntur vt pereant, quàm alios capiant vt perdant. Vel per calcaneum qui est finis corporis intellige finẽ vitæ, scilicet mortem: quia mali iustos obseruabãt, vt ipsis ad mortem ducere possint. Sic enim Iudas obseruabat calcaneum Christi, quando quærebat opportunitatem, vt eum traderet ad mortem. Hic autem nota quòd obseruare accipitur multipliciter, vide supra vers. 224. & 442.

Amicus fictus.

Calcaneum.

908

Sicut sustinuerunt animam meam pro nihilo, saluos facies illos, in ira populos confringes.

Hic consequenter ponitur sanctitatis persecutio. Vbi sciendum quòd mali videntes iustorum patientiam & virtutes, inuident illis: quia Deus protegit eos. Et ideo vt Deus derelinquat eos conantur ad peccatũ illos inducere, vt derelinquantur à Deo. Sic enim & diabol⁹ à principio vidẽdo quòd verbum Dei hominẽ debebat assumere, ho minem ad peccatum induxit, vt Deus sperneret eum, nec ipsum assumeret. Et hanc malorum nequitiam, qua sanctitatem iustorum persequũtur, hic notans psal. dicit. *Sicut sustinuerunt animam meã pro nihilo.* Sustinere enim idẽ est quòd expectare. Sic enim discipulis Christus dicebat. Sustinete *Matt. 14.* hic & vigilate mecum, id est expectate. Nihil autẽ *Nihil dicitur peccatũ.* significat peccatum quod nulla res est sed priuatio boni: quia si peccatum esset aliquid, cũ omnia quæ sunt per verbũ sint facta, iam peccatum per verbum factum fuisset. Vnde Aug. super Ioãnem Peccatum est nihil, & nihil fiunt homines cũ peccãt, &c. Quid est ergo sustinere animam alicuius pro nihilo, nisi ipsam expectare p̃ peccato, id est expectare illam & obseruare, vt in peccatũ cadat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omnis autem qui animam alterius sic sustinet, A dignus est pœna æterna. Ex quib. patet sententia versiculi. vt Psal. Deo dicat de talib. malis Saluos faciet illos. interrogatiuè vel ironicè. q. d. tu Deus non saluos facies illos, immo illos dánabis. Quia sicut sustinuerũt animã pro nihilo, ipsam. s. impellentes ad peccatum. Ita in ira populos. s. illos malos confringes. psal. 2. Reges eos in virga ferrea & tanquam vas figuli cõfringes. Vt hic ly ita nõ denotat mensuram pœnæ, sed proportionem culpę. q. d. Sicut enim grauiter peccauerũt, sustinentes animã meã pro nihilo, sic tu grauiter punies eos quia in ira populo. s. illos confringes. Sed quia dictum est q; peccatum est nihil, ideo admirantur multi dicẽtes: cũ Deus dãnet homines solum propter peccatũ quod est formaliter nihil, sequitur B q; Deus nõ propter aliquid, sed solũ propter nihil homines dãnat, quod videtur esse summæ crudelitatis. Ad istã imaginationẽ respondet venerabilis Anselmus. d. q; licet Deus puniat hominem pro peccato quod est nihil, non tamen punit ipsum pro nihilo, sed pro hoc. s. vt regnũ suũ ordinatum cõseruet: quia puniendo hominẽ pro peccato debitum sibi honorẽ quem sibi peccator peccando abstulerat, quẽ sponte reddere noluit, ab ipso inuito exigit. Sed fortè quia prædicta responsio aliquib. videtur obscura, declarabo qualiter peccatũ nihil esse dicitur. Vbi notandũ q; nihil accipitur dupliciter. s. negatiuè & priuatiuè. Nihil negatiuè est simplex negatio entis, vt cum dicitur chimera est nihil, & sic peccatũ nõ dicitur nihil. Nihil vero priuatiuè est negatio entis nõ simpliciter & absolutè à subiecto, de quo dicitur, sed cũ debito inessendi, vt cum dicitur cæcitas est nihil: quia licet per hoc denotetur q; cæcitas nõ sit aliqua entitas tamen per hoc connotatur alicuius rei inesse debitũ: quia. s. cæcitas cõnotat visionẽ inesse debitã, quæ tamẽ nõ inest. Et hinc est q; lapis nõ dicitur cæcus, licet careat visione: quia visio nõ est lapidi inesse debita. Itẽ notandũ q; nihil priuatiuè accipitur dupliciter: quia aut cõnotat rẽ inesse debitã respectu corporis, aut respectu animę. Si respectu corporis, aut intrinsece, vt cæcitas quæ connotat visionẽ homini inesse debitam intrinsecè, aut extrinsece, vt irreuerentia, quæ cõnotat honorẽ ab extrinseco inesse debitũ. Si autẽ tale nihil priuatiuum cõnotet rẽ inesse debitã respectu animæ, D tunc hoc potest contingere tripliciter, sicut sunt tres vires animæ: quia aut connotat rẽ inesse debitam respectu intellectus, vt est ignorãtia eorũ, quæ quis scire tenetur, aut respectu memoriæ, vt est obliuio, aut respectu volũtatis, vt iniustitia. Ex prædictis pono aliquas propositiones declarãtes propositũ. Prima q; peccatũ non est nihil sumptũ merè negatiuè, patet: quia aliter cũ quælibet creatura ante sui productionẽ penitus sit nihil, tũc foret peccatũ, quod est falsum. Secunda q; peccatũ non est nihil priuatiuũ, vt connotat debitũ inesse respectu corporis, patet: quia corporales priuationes sunt in corpore, peccatũ autẽ solum est in anima. Tertia q; peccatum nõ est nihil priuatiuũ respectu intellectus, patet: quia cum tale nihil sit E in intellectu, sicut & res debita quàm negat, tũc peccatum foret in intellectu, quod negat Anselmus. Quarta q; peccatum non est nihil priuatiuũ respectu memoriæ eadem ratione. Quinta quòd peccatum est nihil priuatiuum quod connotat rem inesse debitam respectu voluntatis, vt puta volũtas debet habere talẽ actum, vt puta diligere Deum, & vult habere, vel non vult habere, & tale nolle vel nõ velle dicitur iniustitia & peccatum. Vnde posito casu, tu teneris ad officium tuũ dicendum, & tu voluntariè omittis, tunc tu peccas & debes puniri, non præcisè pro nihilo absolutè sed pro nihilo quod tenebaris om[illegible]re, & positiuum illius oppositum habere. Ex quib. apparet qualiter peccatum dicitur esse nihil, & qualiter pro nihilo Deus hominem damnat & punit. Vel aliter construendo ly pro nihilo, cum ly saluos facies, vt Deo dicat, Nũquid tu *pro nihilo.* id est pro peccato *saluos facies illos*, quasi dicat, non. quia nõ decet hoc iustitiam tuam vt pro peccato reddat præmia. Sed sicut sustinuerunt animam meam obseruando vt ad peccatũ caderet, ita in ira confringes populos.

Psal. 2.

Anselmus lib. de concep. virg. c. 6.

Quæstio.

Nihil dicitur multipliciter.

C

Deus vitam meam annunciaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.

909 De pœnit. dist. 5. Hæc.

Hic iustus ne cum malis pro nihilo cõfringatur à Deo misericordiam Dei impetrare conatur. Vbi notandum secũdum glossam q; est triplex in nobis vita in præsenti. s. vita naturę, qua homo naturaliter viuit. Gen. 1. Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est, &c Vita gratię qua in Christo viuimus. Ad gal. 2. Viuo ego iam nõ ego, viuit autẽ in me Christus. Et est vita culpæ quæ in vitiis agitur. 1. ad Tim. 5. Vidua quæ in deliciis viuit, mortua est. & Apoc. 3. Nomen habes q; viuas, & mortuus es. Duæ primæ vitæ sunt à Deo, quia bonæ sunt. s. vita naturæ & gratiæ, sed tertia, scilicet culpę est à nobis, quia mala est. Et has omnes vitas Deo annunciare debemus. Primo ergo annunciemus vitã peccati quæ semper est mala. Istam Deo annũciat qui peccata sua cõfitetur, non Deum docẽs, sed seipsum damnans vt sic soluatur. Et de ista dicit psal. *Deus vitam meam.* s. peccati qui mea dicitur: quia à me est, non à te. *Annunciani tibi.* s. confitendo & pœnitentiã agendo, per quæ. s. indulgentiã peccatorum accepi, vnde subdit. *Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.* i. acceptasti lachrymas meas mihi parcendo. Potest etiã intelligi de vita naturæ & gratiæ, quæ à Deo annunciatur, dum à Deo haberi recognoscitur, gratias sibi agendo, & ipsam vitam ad eius honorem exponendo, vt qui viuit, iam non sibi viuat, sed ei qui pro omnibus mortuus est.

Gala. 2.

1. Tim. 5. Apoc. 3.

Sicut & in promissione tua, tũc conuertentur inimici mei retrorsum.

910 Psalm. 55.

Hic ostendit qualiter per lachrymas inimici nostri superentur. Vbi notandum q; Deus hominibus promisit q; quacunq; hora pro peccatis gemerent & ploratent corde, q; illis liberè peccata dimitteret. Ezec. 18. Si egerit impius pœnitẽtiam ab omnib. peccatis suis quæ operatus est, omniũ iniquitatum eius non recordabor. Et infra. Conuertimini & agite pœnitẽtiam ab omnib. iniquitatibus vestris, & nõ erit vobis in ruinam iniquitas. Hoc ergo præuidens psal dicit. *Sicut & in promissione tua.* q. d. Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, mihi condonando peccata. *Sicut & in promissione tua.* promisisti dimittere: quia ad lac hry-

Ezech. 18. Psalm. 31. Psalm. 77. Psalm. 94.

lachrimarum pœnitentia omnia peccata con- A donantur. Et hoc est quod subdit. *Tunc conuertentur inimici mei retrorsum Inimici.* id est, peccata quę ad pœnitentiam retrorsum conuertuntur, quia deficiunt, vt amplius nocere non possint. Vel etiã per inimicos intellige dæmones q; à nobis auferuntur continuè, qui tamen per statum lachrimarum & pœnitentiæ retrorsum conuertuntur à nobis vt nocere non possint & infirmantur psal 9. In conuertendo inimicum meum retrorsum infirmabuntur & peribunt à facie tua. Vel per promissionem Dei intellige Christum in lege promissum. Ad Rom. 1. Ante promiserat in scripturis sanctis de filio suo &c. In ista ergo promissione conuertentur inimici mei retrorsum, quia B per Christum dæmones superati fuerunt. Vide supra ver. 93. Ad cuius euidentiam sciendum quod (vt dicit Albumazar) luna dum est in veniendo ab oriente in occidentem reptilia egrediuntur & in declinando recondunt se. Sic in proposito. Nam per reptilia spiritus maligni intelliguntur. Per lunam vero humana natura à verbo assumpta. Hæc autem luna fuit in ascendendo ab oriente vsque ad meridiem à principio generis humani vsq; ad incarnationẽ. Oriebatur enim in primis parentibus & versus nos appropinquabat transiens per patriarchas, prophetas, & omnes alios patres, ex quibus descendit humanitas illa quam Christus assumpsit, fuit enim in omnibus illis secundum carnem, licet non secundum rationem seminalem. Toto autem tempore reptilia egrediebantur ad intoxicandum homines Abac. 3. Egredietur diabolus ante pedes eius. Sed tunc attigit meridionalem punctum, quando vterum virginis intrauit. Hæc est enim illa meridies de qua Ecclesia. 1. Girat per meridiem & vertitur ad aquilonem lustrans vniuersa. Hæc autem luna fuit in declinando & quasi ad occasum tendendo à principio suæ natiuitatis vsque ad diẽ suæ mortis. Hac autem luna sic declinante reptilia ista se absconderunt & ad sua latibula se reduxerunt. Iob. 37. Ingredietur bestia latibulum suum scilicet hora suæ passionis imminente, quam horam D huius promissionis præuidens nunc psalmus. dixit. *Sicut & in promissione tua tunc conuertentur inimici mei retrorsum.*

Psalm. 9.

Ad Rom. 1. promissio Christi.

Ante conuertendo.

Psalm. 91.

In quacunque die inuocauero te: ecce cognoui quoniã Deus meus es.

Hic consequenter psalm. ad Deum suam erigit intentionem, exprimens quanta erga peccatores sit gratia Dei, qui omni hora paratus est peccatorem recipere pœnitere volentem, vnde subdit. *In quacunque die inuocauero &c.* Vbi glossa. In quacunque die id est, siue in pueritia, siue in media ætate, siue in fine vitæ. *Inuocauero te.* scilicet & non alium. Ecce cognoui quod Deus meus es. scilicet me exaudiendo, & condonando peccata. In quo mira Dei clementia ostenditur, quæ quod libet tempus nostræ conuersionis expectat, & quandocunque rogatur se indulget. Sed auerte quod quanto Dei erga nos maior est clementia, tanto amplius peccatur si cõtennatur. Teste Gre. super illo verbo Iob. 24. Dedit ei tempus pœnitẽtiæ, & ipse abusus est eo in superbia. d. Quisquis delinquit & viuit, ideirco hunc diuina dispensatio in iniquitate tolerat, vt ab iniquitate cõ pescat. Sed qui diutius toleratur, non tamen ab iniquitate compescitur, munus quidem supernæ patientiæ, pertulit, sed reatus sui vinculis ex ipso se munere arctius constringit. Nam qui accepta pœnitentiæ tempora diuertit ad culpam, districtus in vltimis iudex impensa augmenta misericordiæ conuertit ad pœnam. Hinc namque per Paulum dicitur. An ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? tu autem secundum duritiam tuam & cor impœnitẽs thesaurizas tibi iram in die iræ. Hinc Esaias ait puer cẽtum ãno rum morietur, & peccator centum annorũ male dictus erit. Ac si apertè nos deterreat dicẽs. Vita quidem pueri in longum trahitur, vt à factis puerilibus corrigatur. Sed si à peccati perpetratione nec temporis longinquitate compescitur, hæc ipsa longinquitas vitæ quam per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis crescit. Vnde necesse est, vt dum nos diutius expectari conspicimus, ipsa prærogatæ pietatis tempora quasi dãnationis argumenta timeamus, ne ex clementia iudicis crescat supplicium peccatoris &c. Hanc ergo clementiam expectationis insinuans psalm. d. *In quacunque die inuocauero te & c.*

Roma. 2.

Esa. 65.

In Deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in Deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi homo.

912

Hic consurgit ad gratiarum actiões. Et diuiditur in partres tres. Quia primo ponit cui gratias agit. Secũdò de quibus: ibi. *In me sunt Deus.* Tertio pro quibus: ibi. *Quoniam eripuisti.* Quantum ad primum notandum quod hic ponuntur tria nomina, quibus personarum diuinarum significatur trinitas. quibus gratias iste agit. s. Deus, verbum, & dominus. Per Deum intellige patrem, quia pater totius diuinitatis principiũ est & origo, quia ab ipso procedit, & filius & spiritus sanctus, vt ostendit magister libro primo di. 29. Sic enim Deũ pro patre accipit Christus. d. Sic Deꝰ dilexit mũdum, vt filium suum daret. Per verbũ autem intelligitur filius. Iuxta illud Ioan. 1. In principio erat verbũ &c. Sed per dominum accipitur spiritus sanctus, quia ad dominũ maximè spectat subditis donalargiri quod spiritui sancto appropriatur. 1. Corin. 12. diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus. Istis ergo tribus psal. gratias agit. s. Deo patri verbo filio & domino spiritui sancto. Quod notans dicit. *In Deo.* scilicet patre. *laudabo verbum.* id est, filium. *In domino.* id est, in spiritu sancto, *laudabo sermonem.* id est, ipsum filium quia quicquid gratiæ nobis ab vna persona datur, & ab omnibus aliis datur cum operatrinitatis ad extra sint indiuisa. Laudare autẽ Deũ E est sibi gratias agere, & ab ipso bona quæ habemus recognoscere. Sed quia sic mente gratias agens Deo de acceptis beneficiis sperare debet ab ipso adiuuari, ideo subdit. *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo* Et vere sperãs in Deo hominem timere non debet, quia homo solum exteriora arripere potest, non interiora. Ille autem qui sperat in domino, in nullo exteriori fiduciam ponit.

Gratiarum actio.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

1. Corin. 12.

ponit,vide superius ver.443.

913 *Vt q. 1. Sepe quædam.*

In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi.

Hic ostendit de quibus rebus gratias Deo vult reddere. Vbi notandum quòd res exteriores & corporales de se Deo non sunt placitæ, nisi ratione interioris bonæ conscientiæ. Vnde eleemosinas exteriores datas Deus nõ acceptat, nisi ratione iustitiæ dantis. Sed bona interiora, vt sunt virtutes & bona gratiæ quæ à voluntate recta procedunt, illa Deus acceptat. Et de istis principaliter sibi vult gratias reddi. Quod satis notatur psa. 49. vbi Deus dicit. Nunquid manducabo carnes tauorum &c. Sequitur, Immola Deo sacrificium laudis &c. Et ista interiora sunt illa quæ pro gratiarum actione Deo offerre debemus. Et hoc est quod dicit hic psal. *In me sunt Deus vota tua &c.* quasi dicat. Quæro quid reddam domino pro gratiarum actione, certè non quæ extra me sunt: sed quæ in mente manent intus, quia per illa Deus laudatur & talia quærit à nobis.

Remuneratio fa. Virtutes.

914

Quoniam eripuisti animam meam de morte: & pedes meos de lapsu, vt placeam corã Deo in lumine viuẽtiũ.

Beneficium triplex.

Hic ostendit Dei beneficia pro quibus gratias vult agere Deo. Vbi notandum quod tria maxima sunt Dei beneficia, pro quibus Deo gratias agere debemus, scilicet, Primum quia nos à morte culpæ suscitat. Secundum quia ab æterna pœna nos liberat. Tertium quod æterna præmia nobis condonat. Quæ tria, iste hic enumerasse dicẽs. *Reddam tibi vota tua quæ fiunt in me. Quoniam eripuisti animam meam de morte:* scilicet culpæ peccata condonando, de qua morte dicitur. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur: *Et pedes meos de lapsu.* scilicet ad æternam miseriam, & infernalem pœnã, ab illa me absoluendo, de quo lapsu æternæ pœnæ sine casu dicitur Hiere. 8. Qui cadit non resurget. *Vt placeam coram Deo in lumine viuentium.* Hic notat collationem gloriæ, quoniam lumen viuentium dicitur lumen gloriæ, in quo omnes existentes Deo sunt accepti, & sibi placent, de quo lumine dicitur psal. In lumine tuo videbimus lumen. Quia dictum est super illo verbo. In quacunque die inuocauero te &c. quod Deus omni tempore pœnitentiam peccatoris acceptat. Ideo quæro vtrum pœnitentia in extremis facta, culpam remittat. Vide in scripto libro quarto, di. quæstio. 22. articulo primo.

Exod. 18.

Hiere. 8.

Psal. 55.

Quæstio.

PSALM. LVI.

915 Miserere mei Deus: miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Dauid fuit tribus vicibus vnctus.

Titulus huius psal. est. *In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in Speluncam.* Vbi sciendum quod Dauid tribus vicibus fuit vinctus in regem. Et primo in domo patris sui à Samuele, anteqnam persecutionem Saulis pateretur. Secundò in Hebron à viris solum Iuda. Tertio in Hebron fuit inúctus super totum Israel. Et in prima vnctione habuit titulum regis de iure, sed non possessionem. In secunda habuit possessionem partis regni, quia tribus Iudæ. In tertia vero habuit possessionem totius regni. Postquam autem Saul vidit qualiter Dauid prospere in cunctis agebat: statim dubitauit ne regnum suum ad ipsum Dauid deueniret. Et ideo motus inuidia ipsum persequebatur. Vnde dixit ipsi Dauid, Scio certissimè quod regnaturus fis: & habiturus in manu tua regnum Israel. Ex quibus patet quod Saul ideo persequebatur Dauid, vt titulum regium, quem ipsi Dauid dederat Deus in prima vnctione, deleret ipsum interficiendo. In isto ergo psal. orat Dauid ne disperdatur. i. interficiatur pro titulo quem sibi Deus dederat regali. Item notandum pro secunda parte tituli quod Dauid persecutus à Saule, bis legitur fugisse in speluncam. Primo in speluncam Odollam, vbi venerunt ad eum fratres sui & multi qui erant in angustia & oppressi ære alieno, & factus est eorum princeps. Et de ista fuga non habetur in isto psalm. sed in psal. 141. Secundo quod Saul persequebatur Dauid super abruptissimas petras quæ solum ibicibus peruiæ sunt: vt habetur. 1. Reg. 24. Et tunc Saul intrauit eandem speluncam ad purgandum vẽtrem. Dauid autem & viri eius fugientes Saul prius intrauerant eandem speluncam latitantes in interiori eius parte, ipso Saule ignorante. Et tunc viri Dauid voluerunt Saulem occidere, sed Dauid illos impediuit. Et silenter præcidit oram chlamydis Saulis, quam deposuerat ibi, vt ventrem purgaret. Et cum exisset Saul de spelunca, Dauid post eum clamauit: ostendens ei oram chlamydis, quam præciderat, in argumẽtũ quod potuerat eũ occidere, si voluisset. Quòd Saul recognoscens gratias egit ipsi Dauid, & recessit cum exercitu suo, & cessauit ad tempus persequi ipsum Dauid. Et de fuga Dauid ad hanc speluncam loquitur iste psal. Erat enim in mortis periculo Dauid, quando ad istam speluncam fugit. Ex prædictis apparet sensus litteralis tituli. Nam Dauid fecit istum psal. quando intrauit istam speluncam orans Deum ne occideretur à Saule, pro titulo regis, quem iam acceperat à domino. Dicit igitur. *In finem.* scilicet, iste psal. nos dirigens id est in Christum, scilicet, ad confidendum in ipso, est factus à Dauid qui sic Deum orabat *Cum fugeret à facie Saulis in speluncam. & Ne disperdas Dauid.* id est ipsum occidi non permittas. *In tituli inscriptione.* id est, pro titulo regni sibi inscripto. Ex prædictis etiam apparet materia historialis psal. quam primo dicam. Secundo ad intellectum prophetic um accedam. Quantum ad primum psal. iste diuiditur in tres partes. Quia ponitur primo ipsius Dauid anxia deprecatio. Secundo ponitur diuina exauditio, ibi. *Misit de cælo.* Tertiò gratiarum actio: ibi. *Exaltare &c.* Dic vt. N. Quantum verò ad sensum prophetic um, notandum, quod psalm. iste agit de titulo crucis Christi, de eius passione sepultura & resurrectione. Vt enim habetur Ioã. 19. Christo crucifixo Pilatus scripsit titulum & posuit super crucem eius. Erat autem scriptura. Iesus Nazarænus rex Iudæorum. Hunc autem titulum voluerunt corrumpere iudæi, dicentes Pilato. Noli scribere rex iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum iudæorum. Sed quia inspiratione spiritussancti prædictus titulus erat scriptus, id circo dicit spiti russanctus Pilato. Ne disperdas Dauid in tituli inscriptione. Per Dauid intellige Christũ ex Dauid natum. Est ergo sensus, quod propheta Dauid per spiritum sanctum præuidens dictum titulum Christi dicit, psal. iste dirigens nos in finem id est, in Christum hoc orat. Tu Pilate vel quicunque es ad instantiam iudæorum, ne disperdas vel corrumptas Dauid id est, Christum in tituli inscriptione scilicet, negando ipsum Christũ verum regem esse, vt titulus inscriptus affirmat. Quem tamen corrumpere voluerunt Iudæi, sed quando ipsum voluerũt corrumpere, subdit. *Cum fugeret à facie Saulis in speluncam.* Vbi per Saul qui interpretatur abutens, accipe Iudæos qui abutebantur lege à Deo sibi data. Per speluncam vero accipe Christi sepulchrum, quod ad litteram sepulchra quædam erat in saxo cauata. Voluerunt ergo Iudæi corrumpere titulum Christi, cum ipse per passionem suam fugeret id est, se occultaret à facie Saulis id est Iudæorum in spelunca sepulchri. Et ideo pilatus inspiratus à Deo titulum non corrupit red confirmauit dicens. Quod scripsi scripsi. Totus est psal. intentionem euctorum monet. Ne quis contradicat titulo crucis scilicet, vt quisque corde & ore confiteatur Christũ omnium angelorum & hominum verũ esse regem. Diuiditur autem psa. iste in tres partes quia Christus in passione existens tria facit. Quia primo suæ passionis petit liberationem. Secundò defuncti corporis prædicit resurrectionem: ibi. *Misit de cælo.* Tertio surgit ad gratiarum actionem: ibi. *Paratum cor meum.* Prima pars diuiditur in tres quia Christus in passione positus: primo misericordiã patris postular. Secundo immunditiam nostram expiat: ibi. *Et in vmbra.* Tertio rationem exauditionis explicat: ibi. *Clamabo.* Quantum ad primũ sciendum, quod Christus vt verus homo mortẽ timebat secundum voluntatem naturalem: sed secundum volũtatem deliberatam ipsam pro mũdi salute auide suscipiebat, vnde & dicebat. Pater saluifica me ex hac hora, & Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et ideo vt verum hominem se ostenderet in passione positus: misericordiam patris postulat dicẽs. *Miserere mei Deus.* scilicet pater mei ab ista passione liberando, vnde hic ait glo. *Miserere mei Deus.* Hoc Christus patri dicit ex nostro nos docens orare qui tamen cum patre vt Deus nostri miseretur. Et reperit *Miserere mei.* Repetitio enim dolorem magnum passionis ostendit. Et causam quare misericordiam obtinere debeat: adiungit. d. *Quoniam in te confidit anima mea.* Confidentia enim in Deo postulata impetrat faciliter, sicut confidentia infirmi habita inme dico ad sanitatẽ multũ proficit, ppter quod dicitur Deo. Non est confusio confidentibus in te. Et hanc rationem assignat hic Christus dicẽs. *Miserere mei.* Ratio. *Quoniam in te cõfidit anima mea.* Quod dicit ad differentiam confidentiæ malorum: quæ non in Deo sed in rebus confidunt trãsitoriis. Vnde notandum quod confidẽtia est multiplex scilicet confidentia Terrenalis abundantię quæ est auarorum. Personalis sanctimoniæ, quæ est superborum. Temporalis vanæ gloriæ, quę est hypochritarum. Mundialis eminentiæ, quæ est tyrannorum. Sæcularis sapientiæ: quæ est reproborum. Spiritualis innocentiæ: quæ est deuotorum. Primò est confidentia terrenalis abundantiæ quę est auarorum: qui tantum sunt excæcati quod totam suam confidentiam in rebus trãsitoriis id est, diuitiis ponunt, non considerantes quod tempore maioris necessitatis deserunt confidentes in ipsis. De quibus dicitur. Argentum & aurum thesaurizant, in quo confidunt homines, & non est finis possessionis ipsorum, & tamen exterminari sunt & ad inferos descendunt. Et quam sit talis confidentia vana ostendit Greg. d. In rebus dubiis confidentiam suam fixerat ille diues qui dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiescẽ, comede, bibe, epulare. Sed hũc superna vox increpat dicens. Stulte hac nocte animam tuam tollent à te: quæ autem parasti cuius erunt? Eadem quippe nocte sublatus est: qui in rerum abundantia sibi multa tempora fuerat præstolarus, vt scilicet, qui in longũ subsidia colligenda prospiceret, sequentem diem vel vnum minimè videret. Quasi enim in aquis defluentibus fundamentum ponere: est in rebus labentibus confidentiam velle solidare. Stante enim in perpetuum Deo, transeunt omnia. Quid ergo nisi à stãte fugere est trãseuntibus rebus inhærere? Quisquis ergo defluere deuitat: superest vt quod defluit fugiat, ne per hoc quod amat in hoc cogatur peruenire quod vitat &c. Et ideo dicitur. Qui confidit in diuitiis corruet. Talis namque confidẽtia confidentem à vita excludit æterna, propter quod dicebat saluator Matt. 10. Filioli quam difficile est confidentem in pecuniis in regnum Dei intrare &c. Secundo est confidentia personalis sanctimoniæ. Quidam enim aliqua sua bona considerantes, sed nulla mala; aliorum autem mala & bona nulla volentes attendere: in seipsis superbe confidentes, ceteros despiciunt. De quorũ numero fuerat ille Pharisæus de quo parabolam posuit Christus dicens ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti & aspernabantur ceteros duos homines &c. Sequitur quod Pharisæus hæc apud se orabat. Gratias ago tibi domine: quia non sum sicut ceteri hominum &c. Ille enim in seipso de sua sanctitate confidit, qui bona quę agit non Deo sed attribuit sibi, quod superbiæ maximum est signũ. Vnde Theophi. prædicta exponens verba dicit super Lucam. Quia enim superbia præ ceteris passionibus vexat hominum mentes, ideo crebrius de hac nos admonet dominus. Est autem superbia Dei contemptus. Quotiens enim quis non Deo sed sibi ascribit bona, quæ facit: quid est aliud quã Dei negatio &c. Nullus ergo hominum quantumcunque iustus de sua iustitia confidere debet: sed semper timere debet casum propter quod. dicitur. Qui confidit in corde suo, stultus est. Tertiò est confidentia vanæ gloriæ &c. Multi enim suam confidentiã in solo apparatu exteriori ponunt de virtute interiori nihil curantes. Et tales idolum colere videntur. Quoniam idolum exteriorem formam animatæ rei prætendit, cuius veritate caret interius. Sic faciunt omnes hypocritæ: de quibus dicitur in psal. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Vnde quam similis sit idolo hypocrita, qui apparentiam exterius habet: cuius veritati caret interius: ostendit Greg. d. Hypocritarum confidentia arancarum telis similis esse dicitur: quia omne quod ad obtinendam gloriam impendunt, ventus vitæ mortalis dissipat. Nam quoniam bona æterna non quærunt, bona temporalia cum tempore perdunt. Considerandumque est quod fila araneæ per ordinem ducunt

Passio Christi.

Psal. 21. Matt. 26.

Confidentia multiplex.

Diuitiæ.

Barue. 3. Auaritia.

Greg. 22. mora. c. 4.

Mar. 12. Luc. 12.

Prouer. 11.

Matt. 10.

Negare Deum.

Prouer. 28.

Luc. 18.

Greg. 6. mor. c. 25.

lucunt quia sua hypocritæ, quasi sub discretione opera disponunt &c. Verè enim hypocritarum confidentia similis telæ araneæ dicitur quæ cum magno ordine &(vt ita dicam) discretione textiturised à minimo flatu subito dissipatur. Vnde cuilibet hypocritæ dicitur. Hæc est ciuitas gloriosa habitans in confidentia, sequitur. Quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? Quartò est cõ fidentia mundialis eminentiæ &c. scilicet illorum qui confidunt in temporali potentia in aliorum amicitia, vel in fortitudine propria, de quibus dicitur. Qui confidunt in virtute sua & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Sed quam vana sit confidentia talis multa naturæ ostendunt exempla. Nónne multotiens quod fortius est à debiliori re superatur? Nónne Petram fortissimã aqua mollis suis guttis excauat? Nònne ferrum sua rubigine consumitur? Cetus piscis maximus à cocrodilo animali paruo sæpè occiditur? Elephans ab vnicornio sæpè in ventre perforatur. Nonne gigas ille fortissimus Goliad à puero Dauid prostratus fuit, & decapitatus? Sanson ille robustissimus ab vna vili meretricula capitur & ligatur. Ideo dicitur Maledictus homo, qui confidit in homine: & ponit carnem brachium suum &c. Consimiliter dico de confidentibus in potentia mundi. Cæsar potentissimus imperator in armorum potentiam confidebat: qui tamen stilis ferreis à Romanis inconsilio congregatis fuit occisus. Similiter Nero ille crudelissimus Cæsar dum vellent eum Romani occidere: ipse fustem dentibus propriis acuit: & se transfodit per ventrem. Ille inuictissimus Alexander amicorum veneno fuit interfectus. quam ergo sit vanum confidere in potentia temporali, patet, quæ nec se, nec sibi adhærentes potest in casu adiuuare. Ideo dicitur psal. 145. Nolite confidere in principibus: neque in filiis hominum in quibus non est salus. Quinto est confidentia sæcularis sapientiæ &c. Quanti sunt hodie, qui in astutia verborum & stilo sapientiæ sæcularis confidunt cæteros posse suppeditare: & ad libitum ducere mundum: cum tamen in veritate sint intus cæci & duces cæcorum. Vnde cuilibet talium dicit apostolus. Instruct⁹ per legem confidis teipsum ducem esse cæcorũ &c. Qui ergo alium doces, teipsum non doces &c. In ista enim sæculari sapiẽtia non est confidendum: quia in se confidentibus: non solum est causa mortis temporalis: sed etiam æternæ. Quid enim profuit Catoni sapientia sua, in qua plurimũ confidebat: vt per eam potestati Cęsaris inuidens se propria occideret manu? Quid Senecæ valuit confidentia scientiæ suę: propter quã ipsum coegit Nero sibi eligere mortem? Quid Achitofeli valuit sapientia, quæ tanta erat: vt consilium eius, quasi consilium Dei putaretur: qui ipsam solum videns despectam seipsum laqueo suspendit. Et ideo dicitur prouer 12. Qui confidit in cogitationibus suis impiè agit. Sexto est confidentia spiritualis &c. qua scilicet, boni & deuoti non in suis confidunt meritis sed in sola misericordia Dei Et hanc confidentiam suo exẽplo nos docet Christus habere, dum misericordiæ, patri loquentes dicit. *Miserere mei domine miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.* De hac confidentia quãtæ sit vtilitatis vide superius ver. 1. 3. 344. Circa prædicta quibus ostenditur quod in solo Deo debet esse confidentia nostra: quæro vtrum spes sit in beatis. secunda secundæ. q. 18. articulo. 2.

Sapho. 2.

Psal. 48.

Ester. 17.

Psal. 145. Scientia mundi.

Roma. 2.

2. Reg. 17.

Prouer. 12.

Quæstio.

Et in vmbra alarum tuarum sperabo: donec transeat iniquitas.

915 1. 93. Ad mensam.

Hic consequenter ostendit Christus quomodo per suam passionem nostras purgat iniquitates. Vbi primò sciendum quod sicut galina duas alas habet, quibus suos pullos calefacit protegit & nutrit: sic misticè Deus duas alas habet, quibus suos fideles calefacit per amorem: protegit à Diabolo: & nutrit per fidem. De quibus dicitur. *Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum.* Istæ duæ alæ sunt misericordia & charitas: per misericordiam à rapacitate Diaboli nos protegit: sed per charitatem nos suo nutrit amore. Istę sunt alæ de quibus Christus dicebat Iudæis. Hierusalem Hierusalẽ quotiens volui cõgregare filios tuos: quemadmodũ galina cõgregat pullos sub alis: & noluisti &c. Est ergo sperare in vmbra alarum Dei, sperare protegi à Deo per misericordiã qua mala terminat: & per Charitatẽ qua bona concedit. Item notandũ quod iniquitas quandoque dicitur ipsum peccatum, prout est culpa: quandoque vero dicitur ipsum peccatum, prout est pœna. Iniquitatem pro culpa accipit psalm. dicens. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco &c. Et isto modo iniquitas in Christo non fuit. Esa. 53. Iniquitatem non fecit: neque dolus fuit in ore eius. Iniquitatem vero pro pœna non pro culpa. Et isto modo iniquitas magna fuit in Christo tempore passionis: quia pœnam omnium peccatorum portauit in corpore suo super lignũ crucis: vt dicitur 1. Pet. 2. Sic enim de Christo dicitur. Omnes nos errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & dominus posuit in iniquitates omnium nostrũ. Dicat ergo Christus tempore suæ passionis patri positus in passione. *Sperabo in vmbra alarum tuarum.* id est, confidam in misericordia & charitate tua: *Donec transeat à me iniquitas.* id est donec finiatur passio mea, quæ est pœna satisfaciens pro peccatis omnium electorum: quia per ipsam iniquitas omnium consummabitur. Et si dicas: nonne Christus vt homo sperauit in vmbra alarum Dei: solum tempore passionis: quia dicit sperabo donec trãseat à me iniquitas? Donec enim ponit terminum temporis. Sciendum ergo quod hęc dictio donec in scriptura tenet dupliciter. Quia quando significat aliquod tempus determinatum, quo tranacto aliquid fiat. Iosue. 6. Non clamabitis donec veniat dies in qua dicam vobis, clamate. Quandoque verò significat tempus indeterminatum. vel æternum, vt psalm. 190. Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis, donec ponam &c. Nunquid postquam omnes inimici Christi erũt subiecti pedibus Christi, nõ sedebit Christus ad dexteram patris. Certum est quod sic. Similiter dicitur Matth. 1. quod Ioseph non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Similiter vulgari sermone dicitur. Non loquar tibi, donec vixero, non tamen sequitur ergo loquar tibi, postquam non vixero. Si vero hic iniquitas accipiatur pro culpa: tunc Christus loquitur de iniquitate seorsum electorum, quæ merito suæ passionis transitura erat, vt sit sensus. *Donec transeat à me iniquitas.* id est, à meis.

A

B

C

D

E

Iniquitas.

Psal. 50. Esa. 53.

1. Petri 2. Esa. 53.

Donec.

Iosue. 6.

Psal. 109.

Matt. 1.

Clamabo

Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

Hic Christus rationem quæ à patre debet exaudiri explicat. vbi notandum quòd experientia beneficiorum ab aliquo perceptorum fiduciam præstat, alia consequenter recipiendi, vt puta si Deus gratiosè absque omni merito nostro nos in filios adoptauit: ex hoc sperare debemus, quòd orationes intendit exaudire iam factorum filiorum. Et ideo vt suis daret fiduciam exauditionis quando eos orare docuit: vt beneficio primo gratis recepto prius recordarentur admonuit. d. Sic orabitis pater noster &c. Vbi Aug. lib. 1. de sermone domini in monte dicit. Cũ hoies dicũt deo Pater noster: quędã fiducia impetrandi quę pertinent ad eum generarur in nobis. Cum antequã aliquid peteremus tã magnum donũ accepimus: vt digna mur Deo dicere, Pater noster. Quid enim non dabit iam filiis petentibus, cum hoc ipsum antequam peterent dederit vt filij essent? &c. Consimiliter ergo Christus homo ex tanto beneficio à patre recepto, vt mera gratia verbo diuino personaliter vniretur: sic vt verus Dei filius esset, fiduciam plenam recepit, omnem suam orationem exaudiendam à patre. Et hoc hic Christus notans ait. *Clamabo ad Deum altissimum.* scilicet, per orationem. Et causam exauditionis subiungit dicens. *Deum qui benefecit mihi.* quasi dicat secundum gl. Quia expertus sum quòd benefecit mihi ante: vt pura, quia me ad vnionem hypostaticam assumpsit: per hoc plenè confido, quòd clamantem audiet. Similiter ex beneficiis præteritis nos exaudiendos sperare debemus: vnde glo. Si enim impios quæ fuit qui eum non quærebant, & pro impiis mori voluit: clamantes quomodo non exaudit.

Oratio. 4. Exaudire. Matth. 6. Augustin. Pater noster.

917.

Misit de cœlo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me.

Hæc est secunda pars, in qua suam prædicit resurrectionem. Et duo facit: quia prædicit primo suam resurrectionem. Secundò suam ad cœlos ascensionem: ibi. *Exaltare.* Prima in duas. Quia primo prædicit suæ resurrectionis gloriam. Secundò ostẽdit Iudæorum malitiam, ibi. *Filij hominum.* Prima in duas: quia primò prædixit suæ resurrectionis triumphum. Secundò declarat ipsius resurrectionis modum, ibi. *Misit Deus.* Quantum ad primum sciendũ quòd differentia est inter Christi resurrectionem & aliorum: quia nullus aliorum propria virtute resurgere potest: sed Christus se ipsum suscitauit àmortuis: propter quod ipse filius dicebat. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Cum enim opera trinitatis ad extra sint indiuisa & pater suscitauerit Christum, consequens est, vt verbum etiam suscitauerit Christum: cum ergo Christus sit verbum, consequens est: vt Christus suscitauerit seipsum. Hanc ergo resurrectionem patri attribuens, pro cuius gloria omnia faciebat: dicit. *misit de cœlo & liberauit te* Vt sit sensus. Pater liberauit me, scilicet, à morte resuscitando: quo facto statim *misit de cœlo*, scilicet, Angelum resurrectionem factam prædicantem, & milites custodes sepulchri exterrentem: propter quod de angelo misso subdit. *Et dedit.* scilicet ipse angelus *in opprobrium conculcantes me.* Cõculcabant enim illi custodes Christum: quia supra Christi sepulchrum iacebant qui ad vocem angeli in opprobrium dati fuerunt: quia vt dicitur Matth. 28. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Vel hoc accipi potest de Iudæis qui Christum conculcabant, quando ipsum in cruce pendentẽ vili pendebant: propter quod dati sunt in opprobrium: quia per totum orbem dispersi.

A

B

C

D

E

Matth. 28.

Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus.

Hic declarat Christus modum suę resurrectionis. Hic veritas accipitur pro iustitia. Sciendum est ergo quòd Christi resurrectio fuit opus iustitiæ & misericordiæ: fuit opus misericordiæ: quia virtute illius nos surgimus à peccatis: fuit etiam opus iustitiæ: quia virtute illius corporaliter omnes resurgent: differenter tamen secundum differentiam meritorum: alius cum maiori claritate & gloria, alius cum minori, vt dicit Apostolus 1. Corint. 15. quòd sicut alia est claritas solis, alia luna, & alia stellarum: & sicut stella differt à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Quod ideo dicit: quia sicut in hominibus sunt diuersitates meritorum, vt puta: quia aliqui habent fructum centesimum, vt virgines, alij sexagesimum, vt continentes: alij trigesimum, vt coniugati, sic erit differens claritas resurrectionis, vt ostendit glo. prædicta verba apostoli exponens dicens. Sicut enim sol luna & stellæ, & si vnius naturæ sint diuersæ tamen claritatis sunt. Sic & homines cũ sint eiusdem generis: dissimilis tamen gloriæ in resurrectione erunt: vt claritatem solis illorum dignitas exæquatur, qui centesimum numerum habent lunari vero claritati comparetur illorum dignitas, qui sexagesimum numerum habent, itel lis verò, qui trigesimu habent. Sic ergo ipsa Christi resurrectio est opus misericordiæ, quo ad peccatorum remissionem, sed opus iustitiæ, quo ad præmiorum retributionem. Et hoc est quod de sua resurrectione hic dicit Christus. *Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam.* id est, fecit resurrectionem meam: quæ dicitur opus misericordiæ & iustitiæ. Et quòd loquatur de sua resurrectione subdit dicens. *Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum.* vbi per leones intellige principes sacerdotum scribas & pharisæos qui alios habebant regere & nutrire: qui leonibus propter ipsorum crudelitatem contra Christum cõparantur. Per catulos vero leonum accipe plebeios, ab ipsis principibus seductos. Eripuit ergo Deus animam Christi, id est, vitam de medio illorum, quia per suam resurrectionẽ factus fuit immortalis & impassibilis: ne sibi amplius Iudæorum crudelitas posset nocere: quamuis ad modicum tempus ipsum morti tradidissent. Et hoc est quod subdit. *Et dormiui conturbatus.* Mors enim Christi dormitio dicitur, sicut & aliorum mors corporalis. Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit: quia Deo facile est à morte defunctum reuocare ad vitã sicut dormientem excitare. Sic enim dicebat Christus. psal. 3. Ego dormiui & soporatus sum: & resurrexi Dormiuit Christus in morte conturbatus: non secundũ rationẽ, sed sin carnẽ mortis timore. Vnde ait Matthæus. 26. Tristis est

Resurrectio.

1. Cor. 15.

Ioan. 11.

Psalm. 3.

Matth. 26.

anima mea vsque ad mortem.

919. Filij hominum dentes eorum arma & sagittę,& lingua eorum gladius acutus.

Hic ostendit Iudæorum malitiam contra Christum. Vbi notandum quòd per dentes significantur nostri sensus interiores, vt ostendit Grego. dicens. Per dentes sensus interiores, accipi solent, quod Hieremias propheta attestatur dicens. Fregit ad numerum dentes meos. Per dentes enim cibus frangitur, vt glutiatur. Vnde non immeritò in dentibus internos sensus accipimus qui singula, quæ cogitant quasi mandunt: atque ad ventrem memoriæ transmittunt, quos propheta ad numerum fractos dixit: quia iustam mensuram vniuscuiusque peccati, intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus. Sic ergo per dentes hic accipe cogitationes Iudæorum, & acuta consilia contra Christum. De quibus psal. 3. Dentibus suis fremet & tabescet. Et de istis dentibus nunc dicit Christus *Filij hominum*. id est, Iudæi, qui filij hominum erant, s. sanctorum patrum q̃ secundum rationem vixerant, licet ipsi homines non essent. *Dentes eorum*. id est, eorum cogitationes & consilia: *arma & sagittæ*: quia ipsis suis cogitationibus meditabantur morte Christi se defendere, ne perderent locum & gentem: & quantum ad hoc erant arma. Cogitabant insuper Christum non per se sed per præsidem morti tradere, & sic se immunes à Christi morte ostendere, & quantum ad hoc dicuntur sagittæ: quia occultè feriũt & à remotis. Vnde de illo Iudæorum populo loquitur Christus Iob. 16. d. Collegit furorẽ suum in me: & comminans infremuit contra me dentibus suis. Vel per dentes accipe Iudæorum crudelitatem: vt supra ver. 27. Sequitur. *Lingua eorum gladius acutus*. Per linguam enim intellige eorum verba dicta per linguam: sicut per causam quandoque intelligitur effectus, quandoque econtrario. Verè enim eorum verba erat gladius acutus mortẽ Christi accelerans: vt quando clamantes dicebant. Crucifige eum, crucifige eum: & huiusmodi: quia tales voces eitam fecerunt Christi mortem: vt facit gladius acutus. Vnde de linguis Iudæurum acutis tempore Christi passionis dicitur psalm. 63. Exacuerunt vt gladium linguas suas &c.

Dentes. Greg. li. moral. ca. 18. Threno. 3.

Lingua.

920. Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua.

Hic ostendit Christus ad cœlos suam ascensionem. Et tria facit. Quia primo Christi ascẽsionẽ postulat. Secundò Iudæorum maliti explicat: ibi. *Laqueum*. Tertiò ipsorum pœnam explicat, ibi *Foderunt*. Quantum ad primum sciendum quòd ista verba dupliciter exponuntur: quia possunt esse verba psalmist. ad Christum vel Christi ad patrem. Quantum ad primum intellectum psalmi, visis iniuriis Christo illatis visa per spiritum sanctum Christi resurrectione, desiderans quòd Christus cognoscatur super omnem creaturam gloriosus: ipsius ascensionem prædicendo postulat dicens. *Exaltare super cœlos Deus*. Quamuis enim Christus in primo instanti suæ conceptionis verus esset Deus: & per consequens super omnem creaturam exaltatus, non tamen ante suam resurrectionem & ascensionem, sed in sua ascensione vt Deus exaltatus apparuit. In resurrectione enim super omnes homines exaltatus apparuit: quia inter omnes solus factus immortalis: sed in ascensione apparuit exaltatus super omnes angelos. Quia tunc ascendit super cherubin: & volauit super pennas &c. id est, super omnes angelos ascendit. Vnde hic per cœlos Angelos cœlestes intelligit. Nam sic cœlum pro Angelica natura accipit Christus. Matthei sexto, dicentis. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Quod exponens Gregorius vigesimo sexto primo moral. capitulo vigesimoquinto, dicens. Per cœlos enim hi qui cœlestibus sunt conditi, angelici spiritus designantur. Vnde & orando voce dominica dicere instruimur. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Vt nimirum voluntas Dei sicut à superiore, id est, angelica natura agitur: ita etiam in omnibus ab humana infirmitate seruetur. Cum ergo psalmus Christo dicit. *Exaltare super cœlos Deus*. hoc prædicit quòd Christus in ascensione super omnes angelos exaltaretur: vt sic omnia cognoscantur Christo subdita. psalmus octauus. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Exaltatur autem Deus, non in se sed in nobis: quando scilicet nos ipsum exaltatum cognoscimus. Et sic ad exaltationem ascensionis: consequenter Christi gloria per omnem terram fuit dilatata: quando post Christi ascensionem gloria Christi per Apostolos per omnem terram fuit prædicata, iuxta illud psalm decimumoctau. In omnem terram exiuit sonus eorum. Et hoc notans psalm. dicit. *Et super omnem terram gloria tua.*: quasi dicat. Post tuam ascensionem gloria tua super omnem terram erit prædicata. Si autem sint verba Christi ad patrem. Tunc est sensus: vt Christus patri dicat. O tu Deus pater, *exaltare super cœlos*, id est, fac in me per quod altus videaris super omnes angelos, scilicet, fac me ascendere. Et tunc gloria tua apparebit hominibus gloriam angelorum excedere: quia tunc Apostoli mei tuam gloriam per totum mundum prædicabunt. Et sic apparebit super omnem terram gloria tua.

Ascensio.

Psalm. 18.

Cœlum sæpè sicut. Augelos. Matth. 6. Greg. 27. mor. ca. 66. 23.

921. Laqueum parauerunt pedibus meis & incuruauerunt animam meam.

Laqueus.

Hic ostendit Christus Iudæorum nequitiam. Vbi nota quòd laqueus mysticus dicitur dolosa cogitatio, qua quis conatur alterum decipere: sicut quando Saul cogitabat per manus Philistinorum occidere Dauid. Ideò dolosè cogitauit dare sibi filiam in vxorem, s. sibi centum præputia Philistinorum præsentaret. vt habetur primo Re gum decimooctauo. Et tamen ipse deceptus laqueo suo fuit captus: propter quod dicit Dauid. In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Consimiliter Iudæi multos laqueos Christo parauerunt: vt ipsum dolosè molti traderent. Vt puta: quia faciebant occultas suas imaginationes quibus necessario ipsũ in suis respõsionibus capere credebat, & ipsũ ad mortẽ sub colore iustitię deducere &c. vt supra ỽ. 440. Et

1. Reg. 18. Laqueus. Matth. 26.

Psalm. 8.

Et de tali multiplici laqueo hic Christus dicit. (*Laqueum parauerunt pedibus meis.*) Pedes enim Christi quibus per mundum ibat, sunt increpationes malorum & promissiones præmiorum, quibus quasi pedibus per mundum incedebat, cum malos increpabat & bonis præmia promittebat. Istis enim pedibus laqueum parabant Iudæi, vt cum adulteram adduxerunt ante eum &c. vt ver. 440. Sequitur. *Et incuruauerunt animam meã*. id est per tales laqueos voluerunt incuruare animam meam, scilicet ipsam per mortem ad infernum deprimere.

Pes Christi.

922. Foderunt ante faciẽ meam foueã & inciderunt in eam.

Hic explicat debitam pœnam Iudæorum per foueam enim mors intelligitur: quia hominem in fossam sepulturæ deducit. Tobiæ. 8. Abierunt vt foderent sepulchrum. Et de Absalon dicitur. Proiecerunt eum, scilicet mortuum in foueam grandẽ. Isti ergo parauerunt foueam ante faciem Christi, quando in conspectu eiusdem sententiã mortis dederunt contra ipsum. Quoniam vt habetur Matth. 26. dum princeps sacerdotum Christum examinaret, dixit circunstantibus Quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes dixerunt, Reus est mortis. Et sic quandocunque tractabant de morte Christi, fodebant sibi foueam. Et quia nihil faciebant contra Christum, quod Christũ lateret: ideo dicit q̃ *foderunt foueã ante faciem* eã: quia secundum glo. ipse sciebat totum quod moliebantur contra ipsum: tamen sic faciendo sibi ipsis nocuerunt, propter quod subditur. *Et inciderunt in eam*. quia propter hoc ipsi inciderunt sententiam mortis corporalis (quia in vindictã mortis Christi à Tito & Vespasiano fuerunt trucidati captiuati, & per mundum dispersi. Luc. 19.) ac etiam æternæ. Vnde de populo Iudæorum dicitur *Incidit in foueam quam fecit*. Hoc enim satis est cõmune, quòd in illud malum quis incidit quod dolosè alteri parat. Sic enim Aman suspensus fuit in cruce quam Mardocheo parauerat. Sic Saul manu Philistinorum fuit interfectus: q̃ contra Dauid molitus fuerat. Sic sapientes Babylonis in lacum missi à leonibus deuorati sunt, quòd Danieli parauerant. Sic iniqui Sacerdores morte quam parauerant contra Susannã, sunt perpessi. Et hoc est quod dicitur Eccles. 27. Qui fodit foueam incidit in eam, & qui statuit lapidẽ proximo, incidet in eo: & qui laqueum alij ponit peribit in illo.

Foueã. Tobiæ. 8.

Esther. 7.

Daniel. 13. Bellis. 14.

923. Paratum cor meũ Deus, paratũ cor meum, cantabo & psalmum dicam.

Hic consequenter Christus surgit ad gratiarũ actionem. Vnde circa gratiarum actionem Christus tria facit. Quia primo ostendit modum. Secundò effectũ: ibi. *Exurge*. Tertiò causam: ibi. *Quoniam magnificata*. Quantum ad primum ostendit modum quo gratias agit patri dicẽs. *Paratum &c.* Gratiæ enim aguntur duobus modis. s. verbis & operibus: verbis, Deum laudando: operibus, aduersa patienter tolerando. Quia sicut illæ qui in aduersis murmurat, Deũ accusat, vt ostendit Greg. sic & per oppositum patienter tolerans Deo gratias agit. Quãtum ergo ad ista duo dicit Christus. *Paratum cor meum Deus*, quasi dicat. Et si illi parant mihi mortis foueam: tamen paratum est cor meũ ad tolerantiam. Iterum repetit. *Paratum cor meum*: ad te verbis laudandum, vnde sicut hic ait glo. Gratiæ agitur verbo & opere. Et ideo bis dicit, *Paratum cor meum*: vt alterum ad opus, alterum ad verbum referatur. Quæ duo aliis verbis distinguit dicens. *Cantabo & psalmum dicam*: quasi dicat *Cantabo*. id est, verbis gratias agam: *& psalmum dicam*. id est, operibus: quæ prædictæ geminationi reddidit: quia ad vtrunque est paratus. Psalmus enim dicitur à psalterio: quia manu pulsatur: & sic significat opus. Cantare autem fit voce, & sic significat verba.

Aduersa.

Greg.

924. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, exurgam diluculo.

Hic consequenter ostendit gratiarum actionis effectum, scilicet, quid inde consecutus fuit Christus. Quia enim gratias egit patri, patienter mortem tolerando: ideo gloriam resurrectionis & exultationis super omnem creaturam fuit consecutus: vt dicit Apostolus ad Philip. 2. Vnde de resurrectionis gloria nunc dicit Christus. *Exurge gloria mea*. Vbi notandum quòd hic per gloriam Christi intelligitur caro Christi, quæ fuit causa gloriæ Christi. Vnde & ipsa Christi caro gloriosa resurrexit. Et de hac gloria sua, id est, carne gloriosa dicebat Christus. Luc. 24. Oportuit sic Christum pati: & ita intrare in gloriam suam, id est, propter passionem in carne mortali habitam, Christus carnem gloriosam resurgendo accepit. De hac ergo carne gloriosa dicit Christus. *Exurge gloria mea* id est, exurges, sed quando consequenter notat horam resurrectionis dicens. *Exurgam diluculo*. quia Christi resurrectio diluculo celebrata fuit. Et consequenter ad resurrectionem Christi gloriosam secuta fuit gentium credulitas, quę crediderunt Christum verum fuisse Deum & verum hominem: quòd notatur per psalterium & citharam. Nam psalterium quod sonat à superiori significat diuinitatem. Cithara vero, quæ sonat ab inferiori, significat humanitatem. Et hoc notans dicit *Exurge psalterium & cithara*, id est, per resurrectionem carnis gloriosam exurgam in gentibus psalterio & cithara, quia credent me verum Deũ & hominem. Consimiliter etiam in aliquibus Iudæorum surrexit. Et hoc est quod subdit.

Resurrectio Christi.

Philip. 2. Gloria Christi dicitur ea ro.

Diluculum.

925. Cõfitebor tibi in populis domine, & psalmum dicam tibi in gentibus.

Per populos accipe Iudæos, scilicet per gentes idololatras, qui ad Christi fidem conuersi Deo confitebantur: Christus enim se facere dicit quod sui fideles per suã gratiam faciunt. *Confitebor ergo tibi in populis & in gentibus*. id est, per populos & gentes laudabo te, & bonis operibus honorabo: quæ per psalmum significantur. Consimile dixit psal. 16. Propterea confitebor tibi in nationibus, & nomini tuo psalmum dicam. Vide superius versic. 250.

15. q. 1. reuer timini.

926. Quoniam magnificata est vsq; ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua.

Hic ostendit causam tantæ actionis gratiarum

Misericordia dicitur Christus. *Psalm. 47.* *Ephe 4.* *Gregor. 9. mo. Tom. 11. prædicator Nubes.*

Vbi primo notandum quòd per misericordiam Dei intelligitur humanitas Christi à verbo assumpta: de qua dicitur psal.47. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Hæc magnificata fuit vsque ad cœlos, quando in ascensione ascendit super omnes cœlos, per nubes autem intelliguntur Apostoli & prædicatores, qui impleti veritate aliis compluunt doctrinis: per quos tanquam per nubes dominus corruscat miraculis, pluit doctrinis, & minis tonat. Vnde Greg. dicit. Nubium nomine quid aliud quam Apostoli & sancti prædicatores designantur, qui per mundi partes circumquaque missi, & verbis nouerant pluere, & corruscare miraculis. Quos Esaias prophera longè ante intuens dixit. Qui sunt isti, qui vt nubes volant? & alibi. Mandabo nubibus meis ne pluant super vos imbrem. Est ergo magnificata veritas vsque ad nubes, quando prædicatores spiritu veritatis repleti fuerunt: per quam totum orbem docuerunt. Ista ergo sunt duo motiua actionis gratiarum, scilicet primum: quia humanitas Christi super omnes cœlos, id est angelos est exaltata: quod notans dicit. *Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua.* Secundum quia prædicatores veritate fidei repleti fidem Christi per totum orbem prædicauerunt: quod notans dicit. *Et veritas tua vsque ad nubes.* Consimile dixit psalm.35. Domine in cœlo misericordia tua & veritas tua vsque ad nubes.

Psalm. 35.

927. Exaltare super omnes cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua.

Hic replicat quod superius dixerat, fidem nostram confirmans. Vide supra ver. 920.

PSALM. LVII.

928. 2. *Scd. nomen.* SI vere vtique iustitiam loquimini, recte iudicate filij hominum.

Hic psal. talem habet titulum. *In finem ne corrumpas Dauid in tituli inscriptione.* Istius tituli expositio patet ex expositione primę partis tituli precedentis immediatè. Quantum verò ad materiam psalm. dicit Rabbi Sa. quòd Dauid fecit hunc psalm. quando ad denunciationem Ziphæorum, Saul cognouit Dauid esse apud eos, & tunc assumptis tribus milibus virorum electorum: venit vt ipsum Dauid caperet. Quæ historia habetur 1. Re. 26. Nam cum Dauid fugiens Saulem habitaret in deserto Ziph. laritans cum suis Ziphæi proditiosè nunciauerunt Sauli dicētes. Ecce Dauid absc̄ditus est in desertum Ziph. Tunc Saul electis tribus millibus virorum electorum descendit in desertum Ziph, vt quæreret & caperet Dauid. Tunc Dauid cognito per exploratores quòd Saul venisset ad ipsum quærendum: ac etiā didicisset locum in quo dormiebat rex Saul: & Abner princeps militiæ Saulis, & quòd Saul dormiebat & Abner cum reliquo exercitu: quia sopor domini irruerat super eos. Tūc Dauid assumpto vno ex militibus suis, scilicet Abisai, venit ad castra Saulis nocte & secretè. Et inuenerunt Saulem dormientem in tentorio & hastam fixam ad caput eius in terra: & cyphum aquæ, & Abner cū reliquo populo dormientem in circuitu regis.

1. Reg. 26.

A Tunc Abisai dixit ad Dauid. Cōclusit hodie Deus inimicum tuum in manus tuas: & volui interficere regem. Quod Dauid mansuetus prohibuit, sed acceperunt hastam quæ erat ad caput regis & cyphum aquæ, & recesserunt, sic quòd nullus de exercitu Saulis aliquid perpendit. Cumque essent tantum elongati, & erant in loco tuto. Dauid clamauit fortiter. Euigila Abner. Abner autē euigilatus respōdit. Quis es tu qui clamas, & inquietas regem? Et respondit Dauid. Digni estis morte, quoniam male custodistis dominum vestrum regem. Ingressus est enim vnus de turba, vt interficeret regem. Nunc ergo vide, vbi sit hasta regis & cyphus aquæ qui erat ad caput regis. Tūc excitatus Saul cognouit vocem Dauid & dixit B Num est vox tua hæc fili mi Dauid? Et ait Dauid Vox mea est, domine mi rex. Quid enim mali feci? quare me persequeris? Ecce dedit te Deus in manu mea hodie, & nolui extēdere manum meā in te &c. Et ait Saul. Peccaui, nequaquam tibi vltra malè faciam, eo quòd fuerit anima mea prætiosa in oculis tuis. Et recessit Saul. Tunc ergo Dauid videns iniquitatem illorum qui diffamabant eum apud regem illos increpans fecit istum psalmum. Per hunc spiritu prophetico prædicans multa alia futura. Sic ergo primo dicā sensum historicum. Secundò sensum propheticum. Quantum ad primum psal. iste diuiditur in duas partes. Quia Dauid primo ostendit Saulis & suorum malitiam. Secundò ostendit pœnam eis debitam, ibi. *Deus conteret &c.* vt. N. Quantum verò ad sensum propheticū. patet expositio tituli per expositionem tituli immediatè præcedentis. Intentio psal. est mouere omnes, ne quis Christo contradicat, sed vt vero regi obediat sibi. Et secūdum hoc psal. iste diuiditur in tres partes. Quia primò Iudęorū exprobatur malitia. Secundò peruersorum demonstrantur supplicia, ibi. *Deus conteret.* Tertiò ex hoc deuotorum explicatur lætitia ibi. *Lætabitur iustus.* Prima pars diuiditur in partes quatuor: quia ponit primo Iudæorum in seipsis demonstrata contradictio. Secundò ipsorum iniquitatis exquisita operatio, ibi. *Et enim in corde.* Tertiò ipsorum à prophetis antiquata diuisio, ibi *Alienati.* Quartò ipsorum in peccatis indurata obstinatio, ibi. *Furor.* Quantum ad primum sciendum quòd Iudæi de Christo in seipsis contradicebant: quia labiis iusta & vera de Christo prędicabant, contra ipsum corde dolos cogitabant, vt puta quando ad ipsum adduxerunt mulierem deprehensam in adulterio, quando ad ipsum miserunt discipulos cum Herodianis dicentes. Magister scimus quia verax es &c. Ipsi enim vera loquebantur: sed corde ipsum persequebantur. Istos ergo reprehendens dicit. (*Si verè vtique iustitiam loquimini.*) quare non rectè cor- *Filij hominum qui dicitur.*
de iudicatis. Et vocat istos nō homines, sed filios *Philosophus. Malitiosum.*
hominum: quia ipsi non viuebant vt homines secundum dictamen rectę rationis, quamuis essent filij hominum, id est, sanctorum prophetarum & patriarcharum. Vnde notādum quòd aliqui sunt homines & filij hominum: vt boni nati de bonis aliqui neque sunt homines, neq; filij hominum: vt mali nati de malis. Alij sunt homines, sed non filij hominum, vt boni nati de malis, alij sunt filij hominum, sed non homines: vt mali nati de bonis: de quibus dicitur Psal. 4. Filij hominū vsque- *Psalm. 4.*
quo graui corde &c. Et isto modo hic Iudæos vocat

Iustitia. vocat filios hominum. Vel aliter, vbi notandum A quòd vera iustitia non stat in verbis, sed in factis, si idem sit in corde quod in ore, & per facta cognoscantur verba. Quilibet enim in corde suo naturaliter iustitiam habet scriptam. Vt puta quod tibi vis fieri, alteri facias: & quod tibi nō vis fieri, alteri non facias. Hanc etiam iustitiam quilibet loquitur ore, sed factis multi contradicunt. Et tales loquuntur iustitiam, sed non verè: quia aliter agunt quàm loquuntur. Et ad hoc glossa ponit exemplū dicens. Interrogatus quod sit melius, an aurum, an fides. Indubiè corde & ore pręponis auro fidem. Sed amicus tuus nullo teste, aurum tibi commendauit, discedit & mortuus est, filium hæredem reliquit, qui ignorat quid tibi commendauerit pater, & cogita te similiter alteri B aurum commendasse, nullo alio sciente, & te filium reliquisse. Quid velles filio tuo, à tuo amico præstari? Respōde quid tibi respondet cogitatio. Et hoc idē tu iudica cum filio amici tui. Statim enim respondebis quòd propter aurum fides non est neganda. Sed aliud indicat auaritia, qua cogitas aurum negare hæredi amici tui. Aure locutus es, & cognouisti melioré esse fidem. Et modo auaritia corruptus, melius dixisti esse aurum. Nō sic iudicasti, vt locutus es, vera locutus es: sed falsa iudicasti. Veritas iubet omnes loqui iustitiā, ne dicantur iniusti. Veritas omnibus clamat. *Si verè vtique iustitiam loquimini.* id est si non falsè, si nō aliud in labijs, & aliud in voluntate. *Rectè iudicate filij hominum.* id est auro & cæteris aliis fidē prę- C ponite, & alia huiusmodi, aliter enim hypocritæ estis, quasi Iudæis dicat Christus. Si dicitis mihi. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Et nosti quòd veraci mors nō est intentanda, quare ergo quæritis mortē meam? Sed Iudæi sic de Christo iudicauerunt, vt fictè de ipso locuti probentur verbis suis illaqueantur & accu- *Psal. 31.* santur, Et hanc sententiam ponit sapiens. Eccl. 31. dicens. Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso, id est ita iudica de proximo tuo sicut de te ipso velles rectè iudicari, vel sicut recta ratio in teipso dictat esse iudicandum.

929. Etenim in corde iniquitates operamini in terra, iniustitias manus vestræ D concinnant.

Hic consequenter ponitur Iudæorum exquisita iniquitas. Vbi notandum quòd sicut malæ locutiones procedunt ex corde malo, consimiliter & malæ operationes dicente Christo Matth. decimoquinto. De corde exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, adulteria. Vnde fundamentum omnis malæ locutionis & operationis manet in corde, propter quod dicit Philosophus. quòd vnusquisque talia operatur & dicit, qualis est. Et ideo causam malignitatis Iudæorum contra Christum ostendens esse malitiam cordis eorum, ait hic. *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.* quasi dicat. Ideo opera vestra exteriora E sunt mala: quia prius in corde vos iniquitates operamini, quæ postea operibus adimpletis: quia opera vestra prauæ cogitationi correspondent: quia manus sequitur cor. Et sic peccarum operis peccato cordis adiungitis. Et hoc est quod subdit. *Iniustitias manus vestræ concinnant.* id est conIungunt. Vnde alia litera habet. *Iniustitias manus vestræ contexunt.* quia, scilicet peccatum peccato adiungunt. Et attende quòd Christus volens demonstrare, quòd omnia ista agebant contra ipsum, dicit *Iniquitates operamini in terra.* scilicet in me quem hominem quo ad corpus de terra factum conspicitis. In terrā ergo, scilicet, in corpus Christi operabantur mala, sed non in animam. Vnde de terra corporis Christi dicitur. Terra data est in manus impij. Quod ad propositum exponens Greg. 9. mora cap. 21. ait. Quid enim terræ nomine, nisi caro Christi exprimitur? Quis appellatione impij, nisi diabolus designatur? Huius impij manus fuerunt hi, qui in redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impij, quia antiquus hostis redemptoris nostri mentem corrumpere per se tentando non valuit, sed eius carnem per suos satellites ad triduum permissus extinxit, & dispensationi supernæ pietatis, nesciens ex ipsa permissione seruiuit. Tribus enim tentationibus redemptorem nostrum pulsans, corde tentare non valuit, sed tamen suas manus ad mortem carnis eius excitauit. Cum enim cohortem atque pontificibus & Pharisæis ministros tradidit nimirum iste impius tunc manus ad terram tetendit. Huius certe manus sacerdotes & principes, Pilatus atque illusores milites fuerunt &c. Et hæc omnia notans Christus dicit. *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.* Sed hic glossa quæstionem mouet dicens. Si iniquitas manus, ini- *Quæstio.* quitati cordi desit, nunquid sine culpa erit? Respondet quòd non: quia quicquid vis, si non potes, factum Deus imputat. Verum quia hic dicitur. *Etenim in corde iniquitates operamini.* forte *Cordis cogitatio.* dices. Nunquid diabolus malas cogitationes & *Diabolus.* iniquitates in cordibus nostris operantur? Et videtur quòd sic. Nam de Iuda dicitur. Cum diabolus iam misisset in cor Iudæ, vt traderet eum. *Ioan. 13.* Ad oppositum videtur Christus dicens. Matthæi decimoquinto, quòd de corde exeunt cogitationes malæ, &c. ex quo patet quòd à corde oriuntur, non à Diabolo. Respondeo, quòd diabolus malarum cogitationum auctor non est, sed cum illas ex actibus nostris in corde nostro esse natas perspexerit, illas suis tentationibus fouet & nutrit. Vnde Hieronymus exponens prædicta *Hieronymus Matt. 15.* verba Christi dicit. Arguendi sunt ex hac sententia, qui malas cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex corde nasci & propria voluntate. Diabolus enim adiutor & incentor malarum cogitationum potest esse, auctor autem esse non potest. Si autē diabolus semper in insidiis positus, leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammauerit, non debemus opinari, cum occulta quoque cordis nostri rimari, sed ex corporis habitu & gestis exterioribus æstimare, quid in nostro corde versetur interius. Verbi gratia. Si pulchram mulierem crebrò nos viderit inspicere, intelligit ab oculis, cor maculatum esse luxuria. Ad auctoritatem autem in oppositum: quia cum misisset diabolus in cor iudæ, &c. & ad omnes similes dicendum quòd non debet intelligi quòd diabolus illas malas cogitationes faciat, sed quòd suis suasionibus ad illas ex corde germinandas prouocat. Vnde illa immissio quando diabolus immisit in cor Iudæ &c. fuit quædam persuasio. Vnde Augustinus super Ioan. exponens illa verba dicit. *Augustin.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Missio ista suggestio spiritualis est, & non fit per A
aurem sed per cogitationem. Diabolicæ enim
gestiones mittuntur humanis cogitationibus, factum ergo iam fuerat in corde Iudæ, scilicet per diabolicam suggestionem, vt magistrum traderet discipulus.

930 12.q.1. omnis Alie.

Alienati sunt peccatores à vulua errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa.

Alienati. Vulua.

Hic punitur Iudæorum à suis patribus antiquata diuisio. Antiqui enim Iudæorum patres, sicut Abraham Isaac, & Iacob, toto corde desiderabant Christi aduentum in carnem, qui spiritu prophetico venturum sciebant, Christo dicente. Multi reges & prophetæ voluerunt videre, quod vos videtis, &c. Isti autem à fide parentum alienari, Christum videre nolebãt, sed ipsum totis conatibus persequebantur. Quod de ipsis notans psal. ait. *Alienati sunt peccatores à vulua.* Quid enim nomine vuluæ quæ fœtum cõcipit & parit, nisi antiqui patres à quibus Iudæi persecutores Christi, concepti fuerunt & geniti? *Alienati ergo sunt à vulua.* id est alieni à suis patribus effecti, propter quòd de ipsis dicitur psal. 17. Filij alieni, scilicet effecti à patribus mentiti sunt mihi &c. versic. 246. Alienati ergo à patribus mentiti sunt: quia contra dictamen conscientiæ ipsorum Christum persequebantur. Et hoc est quod subdit. *Errauerunt ab vtero.* id est discordauerũt à mente & conscientia sua. Vbi notandum quòd vteri nomine mens nostra siue cõscientia designatur, vt ostendit Greg. 12. mora. c. 28. dicens. In sacro eloquio vteri nomine mens nostra solet intelligi Hoc est enim quod per Salomonem dicitur. Lucerna domini spiraculum hominis, qui inuestigat omnia secreta ventris, Lux enim gratiæ quæ desuper venit, spiraculum præstat homini ad vitam, quæ scilicet lux omnia secreta ventris inuestigare dicitur: quia occulta nostræ mentis penetrat, vt ea quæ de seipsa latebant, anima ante eius flendo oculos reducat. Hinc Hieremias ait. Ventrem meum doleo. Qui vt ostenderet quid dixisset ventrem suum, adiunxit. Sensus cordis mei turbati sunt. Vteri itaque nomine rectè mens accipitur: quia sicut proles in vtero concipitur, sic cogitatio in mente generatur. Et sicut in ventre cibi, ita continentur in corde cogitationes. Et de vtero mentis dicitur Iob 15. Vterus eius præparat dolos. Quid est errare ab vtero, nisi discordare verbis vel factis à propria conscientia vel mente? quod Iudæi faciebant erga Christum: quia dictante ipsorum mente, quod ei nihil dignũ morte erat aptum, ipsi clamando dixerunt. Reus est mortis. Tolle tolle crucifige eum. Et sic locuti sunt falsa: quia verbis discordabant à mente. Vnde ipsos à parentibus alienatos ostendens Christus, dicit. Quæritis me interficere hominem qui veritatem locutus sum vobis. Hoc Abraham non fecit, vos facitis opera patris vestri, scilicet diaboli, &c.

Psal. 17.

Veteres dicitur mens.

Greg 12. mora 5.28.

Hiere. 4.

Iob 16. Errare ab vtero.

Ioan 8.

931 11.q.3. quicunque.

Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas.

Hic consequenter ponitur ipsorum in peccatis obstinatio. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd vt dicit magister de proprietatibus rerum libro vndecimo, quòd aspis serpens quando præuidet incantatorem suis carminibus ipsam euocare de cauerna volentem & sibi soporem immittere, vt arripiat carbunculum, quem gerit in fronte, ille nollens exire, aurem vnam ponit in terram fixam, & alteram cauda obturat, ne voces magicas audiat incantatoris. Per hanc ergo similitudinem vult psalmista ostendere induratam Iudæorum obstinationem contra Christum: quia ipsi ne audirent verba prædicationis eius & apostolorum, ad modum aspidis aures suas obturabant, vnam terra, aliam cauda. Quid enim mouit eos contra Christum, nisi terra id est terrenorum cupiditas, ne, scilicet perderent dominium & bona terrena? Vnde & Caiphas consulendo dicebat. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Aliam vero aurem clauserunt cauda. Quid enim per caudam, nisi hypocrisis, & falsa simulatio intelligitur? Quia sicut cauda turpitudinem animalis cooperit & posteriora. Sic Iudæi Christi tempore hypocritæ falsa simulatione verborum & signorum exteriorum occultabant malitiam contra Christum conceptam. Veniebant enim ad Christum multotiens in vestimentis ouium, sed intrinsecus erant lupi rapaces. Vnde de tali hypocritarum cauda dicitur. Longeuus & honorabilis ipse est caput, propheta docens mendacium ipse est cauda. Ipsi enim erant falsi prophetæ: quia simulabant quod non erat & sic toto corpore mentiebantur. Vnde Gualfredus, super illud psalmi. Odisti gentes qui operantur iniquitatem, ait. Si graue est solo ore mentiri, quantò grauius toto corpore. Toto si quidem corpore mentitur hypocrita cauda cooperire suas turpitudines volens: quia simulat sanctitatem vitæ, cuius veritatẽ cãret, de quo dicit dominus. Propheta docens mendacium ipse est cauda. Sic ergo Iudæi ad modum aspidis vnam aurem terra, id est, cupiditate terrenorum, aliam cauda, id est, falsa simulatione obtutabant, ne Christum prædicantem audirent, sed in sua malitia potius obstinati remanerent. Et hoc est quod dicit. *Furor illis.* Vocat enim iram obstinatorum furorem: quia irreuocabilis est, secundum similitudinem serpentis, sed quia variè sunt naturæ serpentium declarat de quo serpente intelligat dicens. *Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas.* Sic enim non solum ad vocem Christi obturabant aures suas, ne ipsum audirent, sed etiam ad vocem apostolorum & discipulorum. Sic enim ad vocem Stephani (vt dicitur act. 7.) continuerunt aures suas & impetum fecerunt, scilicet ne audirent prædicationem, Et hoc est quod subditur.

Aspis.

Terra.

Ioan. 11.

Cauda.

Esa 9.

Act. 7.

932

Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.

Incantatores propriè sunt vt dicitur. 24. quæst. 4. igitur. qui artem verbi peragunt. Sic ergo Christus & apostoli erant incantatores, qui artem verbi scilicet prædicationis, audientes conuertebant ad Deum. Et hoc sonat vocabulum incantator, id est

24.q.4. Incantatores.

id est intus in corde cantator. Et sic quando arte A
verborum quis alium conatur ad bonum ducere, dicitur incantator bonus, quando vero ad malum malus. Sed vt plurimum incantator in malum accipitur, licet hic in bonum accipiatur. *Et venefici incantantis sapienter.* Vbi aduerte quòd veneficus dicitur faciens venenum vel componens, venenum autem cum sit res frigidissima, directè opponitur sanguini, & sic dicitur à vena: quia contrarium venæ quę sanguinem continet. Quid ergo notat venenum, nisi frigidam pœnitentiam & paupertatis viam, quæ carni & sanguini contrariatur, & viam mortificat corporalem? Veneficus erat ergo Christus, venefici erant apostoli, qui tale venenum prædicando conficiebant docentes asperitatem pœnitentiæ. Et vt ostendat B
quòd loquitur hic de venefico in bonum, dicit. *Et venefici incantantis sapientes.* vnde glo. Sicut enim aspis non audit incantantium vocem, ne educatur ad lucem. Sic & Iudæi audire noluerunt Christi vocem & apostolorum, qui sunt incantatores sapientes, vt ad lucem exirent. Sicut de ipsis dictum est. Aures habent & non audient. Hic propter hoc quod dicit quòd non exaudiet vocem incantantiũ, cadit quæstio scilicet, vtrum incantationes vel obseruationes ordinatæ ad immutationem corporum, puta ad sanitatem vel aliquid huiusmodi, sint licitæ, vide secundam secundæ. q. 96. articulo 2.

Venefici.

Psal. 113. Quæstio.

933 Deus. ac. Confessio.

Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet dominus.

Hic consequenter demonstratur pœna Iudæis debita. Notatur autem hic quadruplex pœna eis debita. Prima quia mendaces ostendentur. Secunda per mundum dispergentur, ibi. *Ad nihilum deue.* Tertia lumine priuabuntur, ibi. *Sicut cera quæ fluit.* Quartò æterno igne cremabuntur, ibi. *Priusquam.* Quantum ad primum sciendum quòd dupliciter Iudæi Christum persequebantur, scilicet quandoque dolosè & occultè, sicut quando volentes eum capere in sermone, miserunt discipulos cum Herodianis, dicentes. Magister, &c. D
Quandoque apertè, sicut quando ante Pilatum clamabant, dicentes. Tolle tolle, crucifige eum. Ioann. 19. Et per omnia ista intendebant Christi nomen & fidem delere, cuius tamen oppositum euenit. Vnde propter persecutionem dolosam cõparantur aspidi, sed propter apertam leoni. Primo ergo propter persecutionem occultam & dolosam comparantur aspidi. Cuius ratio est. Nam vt dicit magister de proprietatibus, Aspis nõ nocet Aphris, quamuis ore venenum immittat. Vnde volentes Aphri pueros de se natos probare eos obiiciũt aspidi, si de ipsorum semine fuerint, aspis nil nocet eis, si adulterinus, mox ipsum interimit. Sic conformiter est de dolosa persecutione, quæ ab adulatione incipit, quæ non nocet A- E
phris. Apher enim fuit vnus ex posteris Abrahæ, natus de Cetura. Abraham autem qui interpretatur pater multarum gentium, significat ipsum Deum omniũ creatorem, cuius filios probat adulatio: quia si talis sit filius Dei, adulatio sibi non nocet, quia per ipsam non inflatur, si autem ex alieno, scilicet diabolo sit genitus, statim per superbiam

Matt. 22. Ioh. 19.

Aspis.

934

Ad nihilum deuenient, tanquam aqua decurrens, intendit arcum suum, donec infirmentur.

Hic ponitur secunda pœna, scilicet dispersionis per mundum. Vbi aduerte, q̃ secundum naturales, omnis virtus vnita fortior est seipsa dispersa, sicut exercitus qui congregatus in vnum fortis est, dispersus nullius est virtutis. Sic & Iudæorum populus, dum esset vnitus cum Deo, fortis erat, sed per peccatum contra Christum commissum à Deo diuisus deuenit ad nihilum: quia propter hoc etiam à Romanis principibus fuerunt de propria terra abiecti trucidati & venundati, sic quòd ipsorum potestas admodum aquæ decurrentis fuit lapsa. Quod præuidens propheta de Iudæis ait. *Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens.* Primò ergo ad nihilum vt aqua decurrens deuenerunt Iudæi, & hoc in seipsis per peccatum: quia ad modum aquæ decurrentis instabiles sunt effecti. Peccator enim rectè aquæ comparatur, propter suam instabilitatem. Vnde de ipso dicitur Iob 24 quòd leuis est super faciem aquæ. Quod ad propositum exponens Gregor. dicit. Aquæ enim superficies huc illúcque aura impellitur, & nulla stabilitate solidata, passim mouetur. Peccatoris ergo mens & iniqui plusquam aquæ superficies leuis est: quia quælibet hanc aura tentationis attigerit, sine tarditate aliqua pellit. Si enim cordis fluxum cuiuslibet peccatoris cogitemus: quid aliud quàm in vento positam aquæ superficiem cernimus. Nunc namque illum aura impellit iræ nunc aura luxuriæ, nunc aura inuidiæ, nunc fallaciæ pertrahit. Super faciem ergo aquæ leuis est peccator, quem quilibet erroris ventus impellit. Vnde bene per psalmistam dicitur. Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Vt rota quippe ponuntur iniqui: quia in circuitu laboris missi, dum ea quę ante sunt negligunt: & ea quæ de-

Aqua. Peccator.

Iob 24. Greg. li. 16. cap. 30.

Psal. 82.

serenda sunt sequuntur, ex posterioribus eleuantur & in anterioribus cadunt. Qui rectè quippe stipulæ ante faciem venti comparantur: quia in tuente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt grauitatis ratione eleuantur vt corruant. Et sæpè eo se alicuius meriti existere existimant, quo eos in alta fiatus erroris portat. De quibus nunc ait psalm. *Ad nihilum deuenient sicut aqua decurrens.* Secundo hoc exponitur de ipsorum dispersione per mundum facta per Titum & Vespasianum, quæ vsque hodie durat. Verum quia aliqui Iudæorum à Deo erant prædestinati, ideo de ipsorum conuersione dominus sollicitus ostenditur. Vnde subditur. *Intendet arcum suum donec*

Arcum scriptura. *infirmentur.* Arcus enim Dei dicitur scriptura sacra & verba ipsius Dei, quæ corda hominum feriunt à remotis, vt superius patet versiculo 76. Arcum ergo suum ad conuersionem electorum dominus intendit, quando per scripturam vel prædicationem suam electos ad fidem conuertit donec deposita omni superbia humiliter Christo subiiciantur, sic enim retendit arcum suum, dum terrens Saulum persecutorem ipsum ad terram prostrauit. Et sic statim infirmatus à sua superbia, humilis fuit factus. Vnde gloss. *Intendit Deus arcum suum.* id est, verba scripturæ sacræ, quibus minando peccatoribus ipsos terret. Et hoc *donec infirmentur.* id est, conuertantur. Vt Saulus infirmatus est audiens. Saule Saule quid me persequeris? Vnde statim respondit. Domine quid

Actuum 9. me vis facere? Qui enim dixit, Saule Saule, arcum tetendit de cœlo.

935 Sicut cera quæ fluit auferentur supercecidit ignis, & non viderunt solem.

Cera. Hic ponitur tertia pœna, scilicet quòd Iudæi lumine Dei priuabuntur. Ante enim Christi passionem & resurrectionem, solum in Iudæa notus erat Deus, sed per Christi passionem & resurrectionem cœci fuerunt illuminati & videntes cæcati: quia gentes fidem receperunt, & Iudæi qui legem habebant excæcati fuerunt, non quidem ab ipso Christo, sed ab ipsorum malitia,

Sap. 2. quoniam vt habetur Sapien. 2. Excæcauit illos malitia ipsorum. Et hanc cæcitatem ponens dicit *Sicut cera quæ fluit, auferentur.* Hæc pars expectat ad præcedentem versiculum, declarans quomodo propter peccatum mortis Christi: ipsi expelleretur de terra sua, vagabundi per orbem. Sicut enim cera calida fluens, nullam habet stabilitatem, sed decurrit semper ad loca inferiora. Sic Iudæi per peccatum mortis Christi, ad modum ceræ quæ fluit instabiles effecti, ad loca inferiora descenderunt: quia de libertate ad seruitutem, à terra promissionis hæreditariæ eis data, ad seruitutem Christianorum. Et hoc quantum ad primam partem versiculi præcedentis. Quantum vero ad secundam partem, quæ est, *Intendit arcum suum donec infirmentur.* ostendens qualiter infirmabuntur, dicit. *quòd sicut cera quæ fluit à facie ignis.* Pro cuius declaratione notandum, quòd per ceram significantur operationes trium virtutum, quæ proprie tribus vitiis principalibus opponuntur. De quibus dicitur. 1.

1. Ioan. 2. Ioan. 2. Omne quod est in mundo &c. Nam in cera significati vide bonitatis mititatem præceptorum legis impletiuam, quoad Deum, contra superbiam. Puritatis castitatem vitiorum exclusiuam quo ad se, contra luxuriam. Pietatis charitatem proximorum protectiuam, quò ad proximum, contra auaritiam. Primò in cera vide bonitatis humilitatem &c. Vt enim dicit magister de proprietate re. libro 19. Inter alias ceræ proprietates vna hæc est, quòd cera calori non resistit, sed liquefit. Et in hoc significat humilitatem quæ calore ignis Spiritus sancti non resistit per superbiam, sed statim liquefit, diuinæ voluntati se totaliter subiiciens. Cera enim calefacta, ad libitum faciliter ducitur. Et similiter humilis sine resistentia præceptis Dei obediens, ducitur faciliter. Propter quod sponsa calefacta igne diuini amoris dicit. Can. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Quid enim est dilectum nostrum nobis loqui, nisi sponsum Christum nostrę dilectionis terminum, precepta sua nobis inspirare? Ad cuius vocem anima liquefit, quando sine resistentia omnibus suis præceptis se subiicit, vt meritò tunc dicere possit illud psal. 21. Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio. Et aduerte quòd non solum virtus humilitatis in cera significatur, sed etiam præmium ei debitum, quod est exaltatio. Lucæ 14. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Nam secundum magistrum libro 19. Cera inter cætera hoc habet proprium, quòd inter omnes liquores supernatat, & cum calescit, ad fundum non descendit, sed potius tendit semper sursum, quod faciunt aliquæ partes igneæ & aereæ, quæ prædominantur in cera. Sic & verè humilis ex igne dilectionis diuinę & aere qui dominatur terræ, scilicet ratione carni dominante, quæ in se humilis includit, semper tendit ad superiora. Cuius figuram gessit ille primus pater noster Helias, quando in curru igneo per aerem ascendit in cœlum. 4. Reg. 2. Helias enim interpretatur Dei dominatio, & significat humilitatem quæ Dei dominationi se totaliter subdit. Secundò in cera vide castitatis puritatem. Nam ipsa cera producitur ab apibus, quæ nunquam violant castitatem, sed semper virginitatem conseruant. Et non solum ex hoc significant castitatem, sed etiam ex vtilitate consequente. Nam fructus & vtilitas cæstæ puritatis, est diuina visio. Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et quid clarius designat Dei visionem, ipsa cera? quoniam ex ipsa cerei conficiuntur & nutritur lumen. Ad denotandum quòd virtute puritatis lumen spirituale nutritur, quo Deus à mundo corde cernitur. Tertiò in cera vide pietatis charitatē, quod patet. Nam tria maximè debet quis ex pietate proximo impendere, quæ significantur per ceram: quia quilibet debet proximum ab aduersis defendere, de secretis non prodere, de agendis instruere. Primum patet, quoniam Ecclesiastes decimoseptimo. Vnicuique mandauit Deus de proximo suo, scilicet vt proximo suo misereatur. Et hoc significat cera, quoniam vt patet per magistrum vbi supra, pannus lineus cera infectus, libris & aliis rebus inuolutus, virtute ceræ omnia inuoluta custodit ab aqua. Sic & homo cera charitatis infectus proximum infra se recipiens, ipsum ab aduersis custodit. Vnde cuilibet nostrum dicitur. Ecclesiast. quarto. Libera eum,

Prouer. 16. enim, qui iniuriam patitur, de manu superbi. Secundum patet Prouerb. 11. Qui fidelis est, celat amici consilium. Et hoc significat cera: quia ipsa litterarum secreta sigillo occultantur. Tertium patet: quia cera tenebris lumen ministrat. Ad propositum ergo de prædestinatis conuertendis, de quibus statim supra dixit. *Intendit arcum suum donec infirmentur.* Nunc ostendens ipsorum conuersionis modum dicit, quod sicut cera quæ fluit auferentur scilicet de statu superbiæ per humilitatem immunditie, per castitatem, auaritiæ, per liberalitatem. Sed de malis iudæis subditur tertia pœna eis debita, cum dicitur. *Super cecidit ignis, & non viderunt solem.* Nihil enim tantum intellectum spiritualis lumine privat: sicut peccatum. Sopho. 1. Ambulabunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Sic & Iudæi peccatis subditi, lumen legis perdiderūt: vt legem & Prophetas de Christo dictas non intelligerent, quod notās hic psal. dicit. *Supercecidit ignis.* scilicet, peccati illis, & ideo non viderunt solem scilicet, Christum, qui est Sol iustitiæ. Per ignem enim peccatum significatur. Prouer. 6. Non potest homo abscondere ignem in sinu suo: vt vestimenta eius non ardeant: sic qui ingreditur ad mulierem proximi.

936 Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum: sicut viuentes sic in ira absorbet eos.

Hic ponitur quarta pœna: quia æterno igne cremabuntur. Ad cuius euidentiam sciendum, quod secundum gramaticos rhamnus est genus spinarum: & (vt dicunt) est spina alba: quæ in herba est mollis & pulchra: sed postea efficitur spinis plena & aspera. Per istam ergo herbam intellige peccatum quod à principio delectat peccatorem & mulcet: sed postea tristat in spinis quæ pungūt, quia ad æternum cruciatum peccatorē, deducunt. Et de isto rhāno dicit Iudæis. *Priusquā intelligerent spinæ vestræ rhamnum.* id est priusquam intelligeretis & cognosceretis scilicet, per experientiam, quod spinæ vestræ id est, pœna æterna causaretur per rhānum scilicet per peccatum. id est, priusquam habeant experientiam de pœna æterna per peccatum causata, *Sicut viuentes, sic in ira absorbet eos.* id est, dum sunt adhuc in vita ista viuentes. Et dicit sicut viuentes, & non dicit simpliciter viuentes: quia non est vera sed falsa vita peccatorum: quia videntur viuere, cum non viuant: quia principalis ipsorum pars scilicet, anima mortua manet, dum enim sicut viuunt, *sicut in ira absorbet eos:* quia Deus cotra illos iratus ipsos absorbet tollendo de mundo: ipsos absorbet, eos tradens spinis scilicet, eternis tormentis. Et notanter de Deo dicit, sic in ira: & non simpliciter in ira: quia Deus tranquillus iudicat: qui tamen damnandis dicitur iratus: quibus ad modum irati se habet illos puniendo.

Lętabitur iustus, cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris.

Hæc est tertia pars, in qua deuotorum explicatur lætitia de punitione malorum. Vbi aduertendum quod iusti & beati malos in tormentis videntes: ipsis nullatenus compatiuntur: sed magis ex consideratione pœnæ ipsorum lætitiæ sumūt occasionem, quod ostendit magister lib. 4. dis. 50. d. Cum sancti malos in tormentis videant: nonne aliqua compassione erga eos mouentur? Nonne eos de tormentis liberare cupiunt? Et respondet. Recole illud euangelij, quod illi diuiti existenti in tormentis Abraam respondit. Inter nos & vos chaos magnum firmatum est: vt illi qui volunt hinc ad vos transire, non possint: nec huc inde trā sire. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quæ nullatenus sociari valent? Adeo enim isti diuinæ iustitiæ addicti sunt: vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire, & non possint? Non quia velint, & non possint, sed quia etiam si vellent, non possent eos iuuare Et iusta. Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem inspecta pœna reproborum, qa vbi iā compassio miseriæ non erit, diminuere beatorum lætitiam non valebit. Et licèt iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamē ipsorum gloriam vident pœnas malorum, quas per Dei gratiā euaserunt. Vnde scriptum est. *Lętabitur iustus, cum viderit vindictam.* Consimiliter istum versum exponit Grego. super illud Iob. 5. In vastitate & fame ridebis, dicens. In vastitate & fame iustus ridebit, quia cum iniquos omnes extrema vltio percutit, ipse de gloria Dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis iam nunc ex humilitate compatitur, qa diuinæ iusticiæ per speciem inhærens, inconcusso discretionis intimæ vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla miseria afficit, quia has in miseriis altitudo beatitudinis alienas reddit. Vnde benè per psalmistam dicitur. Videbunt iusti: & timebunt, & super eum ridebunt, & dicēt. Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum. Iniquos enim nunc iusti vident & metuūt tunc visuri sunt & ridebūt, quia enim modo labi ad eorum mutationem possunt hinc habent formidinem, quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Æterno itaque supplicio deditis, non esse miserendum, in ipsa qua beati sunt iusticia iudicātis legūt. Qui qd suspicari fas nō est, qualitatē sibi perfectę felicitatis imminuunt: si in regno positi volunt quod implere nequaquam possunt. Vnde benè dicitur *Lętabitur iustus, cum viderit vindictam. Manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* quod ideo dicit: Non quod sanguis manus lauet: sed amplius deturparet. Sed quia sicut docet experientia: contraria iuxta se posita magis elucescunt. Iccirco tunc manus id est opera beatorum comparata sanguini id est, peccatis damnatorum pulchriora videbuntur: quia iustus comparatus impio pulchrior apparet. Vnde istum versum exponens Adam inde perseuerantia dicit. *Lętabitur Iustus cum viderit vindictam. &c.* Lætabitur inquam; sed cur manus suas lauabit in sanguine peccatoris? Non inquinabit sanguine sed lauabit: vt unde ille cruentus magis, inde ipse mūdior videatur: vnde ille plus sordet, iste pulchrius elucescit. Sic nimirum sibi inuicem collata contraria, suum quidem vtrunque videtur suscepisse augmentum aliquod qualitatis. Vt album nigro si conferas: & illud candidius, & istud tetrius apparebit. Nec tibi durum

videatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

videatur,quod ridebis in interitu impiorum.Ridebis certe.Non quod velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione complaceat: sed quod modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis,vltra quam credi possit,iustitiæ zelatorem & amatorem & æquitatis oblectet.

937 Et dicet homo: si vtique est fructus iusto, vtique est Deus iudicans eos in terra.

Hic ex omnibus præmissis concluditur diuina iustitia,Iustus enim iudex non personas hominũ sed merita attendere debet,vt sicut malis supplicia,sic & bonis præmia largiatur.Sic autem faciet Deus.Et hoc est quod dicit. *Et dicet homo*,scilicet,quilibet rationalis Deum esse iustum: quia sicut dabit bonis præmia, sic & malis supplicia. Vnde subdit q̃ dicet,si pro quia quia sic est:*si vtique est fructus iusto*.scilicet,quia,iust⁹ de sua iustitia,habet fructum & præmium.Sic *vtique est Deus iudicans eos*.Malos *in terra*.scilicet,in inferno,qui terra dicitur,quia in medio terræ situatus.Iob.10. Terra miseriæ & tenebrarum,vbi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Quia hic agitur de damnatorum pœna.Quæro vtrum damnati in pœnis,velint se peccasse.Ægidius distin.50.

Iob.10

Quæstio.

PSALM. LVIII.

938 11 q.3.*Ad mensam.* ERipere me de inimicis meis Deus meus:& ab insurgentibus in me, libera me.

Huius psalmi titulus est.*In finem ne corrumpas vel disperdas Dauid in tituli inscriptione. quando misit Saul & custodiuit domum eius, vt interficeret eum*.Expositio istius tituli quò ad primam partem patet per expositionem tituli psal.56.versicu.915. quæ dicit.In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione.Pro declaratione vero sequentis partis est notandum,quod(vt habetur,1.Regum.19.) semel dum Dauid psalleret coram Saule :Saul voluit eum cum lancea interficere,sed Dauid declinando ab ictu lanceæ euasit, & recessit ad domum suam.Tunc Saul misit nocte satellites suos vt custodirent domum Dauid,sic quod non posset euadere:& ipsum Dauid mane exeuntem de domo sua,interficerent : quod cum præsciuisset Michol vxor Dauid & filia Saulis : notificat ipsi Dauid:& deposuit eum per fenestram & abiit & sic saluatus fuit.Tunc quando Dauid se vidit in tali periculo mortis,quia satellites Saulis domum eius custodiebant , vt ipsum interficerent,fecit istum psalmum , Deum rogans ne sic permitteret eum occidi.Et sic patet tituli sensus litteralis, quem sensum litteralem primo dicam & consequenter sensum propheticum. Quantũ ergo ad sensum litteralem, iste psalmus diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò ipsius Dauid oratio.Secundò Dei exauditio:ibi. *Et tu Domine*. Tertio gratiarum actio:ibi.*Ego autem cantabo*.Prima pars diuiditur in tres.Quia Dauid orando primo allegat suam miseriam.Secundo suam innocentiam:ibi.*Neque iniquitas mea*.Tertiò persecutorum malitiam:ibi.*intende ad visitandas &c*.Die vt.

1.Reg.19.

A N.Quantum verò ad sensum propheticum,prima pars tituli apparet ex dictis superius in titulo psal. 56.Sed quantum ad secundam partem quæ dicit, quando misit Saul & custodiuit domum eius vt interficeret eum.Notandum quod hic domus Dauid scilicet,Christi,dicitur Sepulchrũ eius,in quo tanquam in domo quòad corpus in triduo quieuit.De quo psal.75.In pace factus est locus eius.Saul autem rex,qui abutens interpretatur, significat principes sacerdotum qui præ aliis diuinis beneficiis abutebantur Qui miserunt satellites,vt custodirent domum Christi,id est, sepulchrum,quando scilicet vt habetur.Matth.27.Cõ uenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum,dicẽtes. Domine recordati sumus:quia seductor ille dixit adhuc viuens , post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum vsque in diem tertium &c. Et ait illis Pilatus. Habetis custodiã,itẽ custodite sicut scitis.Illi ãt abeuntes munierunt sepulchrum , signantes lapidem cum custodibus.Sed non videtur cõcordare quod subditur in titulo scilicet. *vt interficerent eum*. quia Christus mortuus erat quando posuerunt custodes ad sepulchrum.Respondet glo.quod tũc quærebant eum interficere,non quidem corporaliter sed spiritualiter,id est , nomen eius & famam ex toto extinguere,ne crederetur in eum. Mortuus enim homo corporaliter,viuit in fama & nomine suo,sicut nomen Pauli viuit,Alexandri ,Aristi. Sed tamen hoc facere non valuerunt,quia surrexit Christus & viuens regnat super Iudæos & gẽtes.Hoc ergo in spiritu præuidens Propheta , fecit istum psal.Est ergo tituli sensus. Psalmus iste in finem id est,tendens in Christum , hoc agit ne tu iudex,vel Pilate,vel alius quisque *corrumpas, vel disperdas Dauid in tituli inscriptione*.id est,ne disperdas titulum crucis Christi,quòd conabantur principes sacerdotum quãdo dixerũt Pilato.Noli scribere rex Iudæorum : sed quia ipse dixit &c. Pilatus autem titulum non corrupit , sed confirmauit,dicens. Quod scripsi,scripsi.Et hoc fuit *quãdo misit Saul*.id est,principes sacerdotum milites, *vt custodirent domum eius*.id est,sepulchrum,*vt interficerent eum* id est,famam & fidem eius delerẽt. Sed ipsi sua intrione frustrati sunt, & Christi nomen atque fides vbique prædicatur.Intentio psalmistæ est monere , ne aliquis Christo contradicat.Quantum ergo ad sensum istum,psalmus iste diuiditur in partes tres. Quia Christus orando primo adiutorium Dei patris inuocat. Secundo conuersionem gentium explicat ibi.*Intende*.Tertio conuersionem finalem Iudæorum manifestat ibi.*Et scient*. Prima pars diuiditur in tres. Quia Christus primo suam necessitatem explicat. Secundo suam innocentiam allegat : ibi. *Neque iniquitas*.Quantum ad primum notãdum,quod tria sunt inimicorum genera:quia quidam persequũtur verbis iniuriosis,quidam operibus perniciosis,quidam vero his non contenti,ad mortem intendunt. Et secundum hoc Christus tria facit. Quia primo orat liberari ab irrisoribus , in principio.Secundo à percussoribus:ibi.*Eripe me de operantibus*.Tertioab occisoribus:ibi. *Quia ecce*.Quãtum ad primum notandum , quod primum genus inimicorum est illorum,qui contra alios verbis insurgunt,vt blasphemando,detrahendo,falsè accusando.Et omnibus istis modis Iudæi Christo iniuriabantur.Primo ipsum blasphemando,

Sepulchrum Christi.

Psa.75

Matth.27.

Inimici.

vt quando ipsum dæmoniacum appellabãt Ioã 8.Seductorem.Matt.28.Leccatorem.dicẽs. Matt. 11.Hic est homo vorax & potator vini.Etiam falsè ipsum in multis accusauerunt,vt quando dicit. Hunc inuenimus subuertentem gẽtem nostram & prohibẽtem tributa dari.Cæsari.Propter quod dicitur Lucæ.22.quod multa Blasphemantes dicebant in eum.Sic ergo verbis insurrexerunt cõtra Christum psal.53. Quoniaam lieni insurrexerunt in me,& psal.26.Insurrexerunt in me testes iniqui,& mentita est iniquitas sibi. Ab his ergo Christus liberari petit à patre,dicens. *Eripe me de inimici mei Deus meus*.Et prædictum genus inimicorum explicat,dicens. *Et ab insurgentibus in me*. supple verbis.*Libera me*.Vnde ad istum intellectũ hunc versum exponit glo.dicens:ait Christus. *Eripe me de inimicis meis Deus meus* scilicet, ab ipsis Iudæis , qui me odio habent.*Et ab insurgentibus in me libera me*. qui scilicet verbis mihi nocent & infamant.Consimili modo etiam orat psal. 139. dicens.Eripe me domine ab homine malo:à viro iniquo libera me.

939 Eripe me de operantibus iniquitatem , & de viris sanguinum salua me.

Hic petit liberari à percussoribus. Non solum enim Iudæi;contra Christum verbis insurrexerũt sed etiam malis operibus,vel gentiles ad ipsorum instantiam. Vt quando vnus ministrorum dedit alapam Iesum, dicens. Sic respondes pontifici? Quoniam pilatus apprehendit Iesum & flagellauit eum.Quando milites plectentes coronam de spinis,imposuerunt capiti eius Quando genibus conflexis dixerunt.Aue rex Iudæorum. Et dabãt ei alapas. Quando collaphizabant eum: & dabãt ei alapas. Quando arundine percutiebant caput eius,& similia.Isti enim non solum verbis:sed malis operibus insurgebant in Christum : à quibus nunc petit liberari,dicens.*Eripe me de operantibus iniquitatem*.Et sic ipsum flagellando & spinis coronando,multum eius sanguinem fuderunt.Ideo subdit. *Et de viris sanguinum salua me*. Viri enim sanguinum dicuntur,iniustè sanguinem fundentes humanum.De Iudæis autem fuit prædictum. Captabunt in ani-mam iusti scilicet,Christi : & sanguinem innocentem condemnabunt.

940 Quia ecce ceperunt animam meã: irruerunt in me fortes.

Hic petit Christus liberari ab occisoribus scilicet,à morte quam illi sibi intulerunt.Et hoc per resurrectionem , dicens. *Quia ecce ceperunt animam meam*.Vbi nota,quod anima quandoque accipitur pro parte hominis,scilicet pro forma substantiali.Et sic de anima dicebat Christus. Non derelinques animam meam in inferno,nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.Primam partem ponit:quòad formam substantialem. Secundam quòad corpus. Quandoque verò accipitur anima pro toto homine , & sic Matth. 20.Filius hominis venit date animam suam in redemptionem pro multis,vbi anima accipitur pro toto cõposito:similiter in ꝓposito accipitur anima ꝓ toto cõposito:qa cũ dicitur.*Quia ecce ceperunt animã meam*.id est vitam meam per mortem scilicet.Vel

Ioã 8.

Matt.20.

V potest accipi anima pro parte hominis:& tũc est sensus:*Ceperunt animam meam*. id est per passionẽ illatam animam separauerunt à corpore:& in idẽ rea-. Et qui fuerunt illi declarat dicens. *Et irruerunt in me fortes*.Per fortes intelligit diuites in tẽporalibus abundantes:qui nõ ponunt Deum adiutorem suum sperantes in multitudine diuitiarum, suarum. Vel per fortes intelligit superbos, qui Deum non timent , de seipsis præsumentes, sicut erant principes sacerdotum & pharisæi. De quibus dixerat superius psalmus. 53. Quoniam alieni insurrexerunt in me , & fortes quæsierunt animã meã &c. Sed quia in isto vltimo versiculo videtur quod Christus fuerit mortuus. Quia fortes acceperunt animam suam scilicet,per tormẽta ipsam à corpore diuisérunt,Ideo quæro vtrum in Christo fuerit necessitas moriendi , scilicet vtrum fuisset mortuus senio , si passio sibi ab extrinseco non fuisset illata.Vide Hugo,libro.3. distin.16.quæstio.1.

Fortes.

Psal.53.

Quæstio.

Neque iniquitas mea neque peccatum meum domine, sine iniquitate cucurri,& direxi. 941

Hic Christus allegat suam innocẽtiam.Et duo facit.Quia primò ostendit suam puritatem.Secũdò suam cum patre æqualitatem,ibi.*Exurge*.Quãtum ad primum hic notat glo. differẽtiã inter iniquitatem & peccatum.Quia iniquitas notat offensam,& iniuriam in proximum , sed peccatum offensam sibiipsi factam. Vnde iniquus dicitur qui proximum offendit,sed peccator qui seipsum ex diuina offensione. Accipitur enim iniquitas pro peccato:quod proximo nocet.Sic enim dicitur Eccle.23.Romphea bis acuta iniquitas Omne enim peccatum primo offendit peccantem, sed illud propriè iniquitas dicitur, quod non solum peccantem:sed etiam proximum lædit, sicut furtum,adulterium,& huiusmodi. Dicitur ergo iniquitas Romphea bis acuta scilicet, peccatum quod lædit peccantem & proximum. Sed id solum peccatum dicitur,quod solum lædit peccãtem,vt puta peccatum malæ voluntatis,quod latet in corde.Iob.31.Si abscondi quasi homo peccatum meum.Volens ergo Christus suam exprimere innocentiam,dicit.*Neque iniquitas mea , neque peccatum meum*.quasi dicat secundum glo.*Neque iniquitas mea*.quam in eos fecerim, causa fuit quare irruerũt in me *Neque peccatum meum* quod in me sit aliquo modo causa fuit persecutionis meæ.*Quia sine iniquitate cucurri & direxi*. quasi dicat, sine iniquitate cucurri viam mãdatorum obseruando.psal.118.Viam mãdatorum tuorum cucurri,Et nõ solum in me obseruaui iustitiam, sed etiam alios ad iustitiam induxi. Ideo subdit. *Et direxi*.scilicet,distortos ad iustitiam quantum in me fuit.Vnde ista duo respondent psal. duobus. Primo enim dixit. *Neque iniquitas mea*. probat, quia aliis non nocui,sed alios direxi, Secũdo dixit.*Neque peccatum meum*.probat , quia sine iniquitate cucurri.Ex quibus explicat Christ⁹,quod innocenter sit passus. Vnde meritò dicit illud. Iob.16.Passus sum absque iniquitate man⁹ meæ: cum haberem mundas ad Deum præces. Quòd exponens Greg.dicit Absque iniquitate manus suæ

Iniquitas.

Peccatum.

Ecclé.23.

Iob.31.

Psal.118.

Passio Christi.

Iob.16.

Gregor.13. mora.c.1.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suæ passus est Christus: quia peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius: & tamen dolorem crucis, pro nostra redemptione tolerauit. Qui solus mundas ad Deum præces habuit: quæ & in ipso dolore passionis, pro persecutoribus orauit, dicens. Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciũt. Quid enim dici, quid cogitari in oratione mundius potest: quam cum & illis misericordia intercessionis tribuitur à quibus dolor toleratur? Luce. 23.

942

Exurge in occursum meum, & vide, & tu domine Deus virtutum Deus Israel.

Occursus.

Hic Christus suam cum patre ostendit æqualitatem. Quamuis enim Christus per incarnationem acceperit humanitatem nostram: quam sibi prius vnitam non habebat, non tamen dimisit quod prius erat, & sic semper quòad suppositum patri remansit æqualis. Et hoc notans Christus, dicit patri. *Exurge in occursum meum & vide.* Vbi notat magister in glo. quod occurrere non nisi de æqualibus dicitur. Vnde proprie maior non occurrit minori: nec minor maiori, sed obuiat. Sic ergo dicit Christus patri. *Exurge in occursum meũ.* se patri ostendit æqualem. Vnde aut glo. *Exurge in occursum meum & vide.* id est innotesce, & fac videri quòd tibi æqualis sum. Occurrere enim non nisi de æqualibus dicitur. Christus enim non desiit esse æqualis patri. Licet pro nobis factus sit infirmus, qui seipsum exinaniuit formam serui accipiendo. Vnde in euãgelio se gallinæ comparat, dicens. Hierusalem hierusalem quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos sub alis: & noluisti. Nulla enim auis adeo infirmari propter pullos videtur, quẽadmodum gallina, cuius vox rauescit, fit hispidum totum corpus, deponuntur alæ: laxãtur plumæ. Et hæc est materna charitas, qua inuẽitur infirmitas. Sic & Christus propter nos infirmatus est, vt nostram tolleret infirmitatem. Sed in ea infirmitate occurrit patri æqualis. Ita enim assumpsit quod non erat, vt non amitteret quod erat. Ita ergo se exinaniuit, quia dignitatem quam habet patet non demonstrauit. In ipsa ergo infirmitate agnoscendus est patri æqualis, non visione corporali, sed fide, vt quod videre non possumus, saltem credamus. Et dum hoc credimus ipse ad patrem in nobis ascendit. Vnde Marię Magdalenæ, cui primo post resurrectionem apparuit, ait. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Quid est hoc, noli me tangere? Nonne postea mulieres redeuntes à monumento adorauerunt eum, & tenuerunt pedes eius? Sed hic agit de tactu mentis, non corporis. Id est non illud solum credas quod vides, ne hæreat nimis meæ humanitati aspectus tuus, quasi tactus tu⁹. Ideo hoc dico, quia nondum ascendi ad patrem meum, vtique in corde tuo, quia nondum postquam vidisti me mori, credis me patri æqualem. Attende ergo quibus gradibus ascendit. Cæpit enim ab infirmitate & paulatim conscendens ad resurrectionis gloriam, & ad patris æqualitatem peruenit. Hæc omnia glo. Ex quibus patet quod occursus Christi ad patrem, est ipsius æqualitas cum patre, quòad diuinitatem, quia omnem summam, & immensitatem perfectionis quam habet pater, habet & Christus verbum. Et hæc æqualitas per occursum demonstratur, cum de Christo dicitur psal. 18. A summo cœlo scilicet, à patre egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Hanc ergo æqualitatem volens mundo manifestari, ait patri. *Exurge in occursum meum.* scilicet declarandum. *Et vide.* id est, fac videri quod exurgis in occursum meum id est, quod tibi sim æqualis Et quod Deo patri loquatur, subdit. *Tu domine Deus virtutum Deus Israel.* Per virtutes accipe omnes angelorum ordines. Per Israel verò qui interpretatur videns Deum, accipe omnes beatos. Quid est ergo, *Domine deus virtutum, Deus israel,* nisi tu Deus omnium angelorũ & beatorũ. *Maria Magdalene. Assensio. Tangere.* *Matt. 23.* *Non de infirmitate gallinæ super pullos.* *Psal. 18.*

B

943

Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.

Hic consequenter christus pro conuersione gẽtium orat. Et diuiditur in partes tres. Quia agit primò de gentium conuersione. Secundo de iudæorum obduratione, ibi. *Et tu domine* Tertio de Iudæorum dispersione, ibi. *Disperge illos.* Prima pars diuiditur in tres. Quia circa conuersionem gentium. Primò ponit Christi orationem. Secundo ipsius exauditionem, ibi. *Conuertentur.* Tertio populorũ prædicationẽ, ibi. *Ecce loquentur.* Quantum ad primum sciendum quod Deũ visitare homines, nihil aliud est quam ipsos ab obscuritate culpæ ad lumen gratiæ conuertere. Vnde Grego. exponens illud Iob. 7. Visitas eum diluculo, ait, Quis nostrum nesciat quia diluculum dicitur cũ iam noctuna tempora in claritatem lucis mutãtur? Nos itaque noctis tenebris præmimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cũ errores nostri veritatis cognitione iudicantur. Nox in lucem vertitur, cũ corda nostra iustitiæ fulgor illuminat: quæ cæcitas culpæ deprimebat. Hoc diluculũ discipulorum mẽtibus oriri Paulus aspexerat, cum dicebat. Nox præcessit dies autẽ apropinquauit. Diluculo ergo nos dominus visitas, quando erroris nostri tenebras lucis suæ cognitione illustrat, contemplationis munere subleuat, in arte virtutis exaltat &c. Sic ergo Christus pro cõuersione gentium otãs dicit patri. *Intende ad visitandas omnes gentes.* id est, intende ad illuminandas gentes per gatiæ lumẽ & fidem. Et attende quod Deus tripliciter nos visitat, vt ostendit Alredus super illud Proueb. 3 [illegible] Da ficeram merentibus, dicẽs. Tripliciter autem suos visitat Deus: quia visitat aliquando ad exercitationem, aliquando ad consolationem, aliquãdo ad præmiationem. Ad exercitationem visitat dormientes, ad consolationem laborantes: ad prẽmiationem ad cælestia suspirantes. Prima visitatio ad sanctitatem prouocat. Secũda sanctitatem conseruat. Tertia sanctitatem remunerat. Prima terret contẽnentem vel trepidantem, Secunda fouet & promouet admittentem. Tertia amplectitur venientem prima est quasi stimulus, deuium corrigens. Secunda quasi baculus, debilem sustinens. Tertia quasi lectulus ad quietem suscipiẽs. Quid ergo magis poterit esse diuinæ miserationis iudicium, quam vt illa suauitas, illa iocunditas, illa mira serenitas in qua nihil inquinatum incurrit animæ inquinatæ Deus sua visitatione impertiatur. Nec solum terrore ad Deum ipsam conuertat: *Visitatio Dei. Dilectum. Greg. lib. moral. cap.* *Rom. 13.* *Visitat Deus tripliciter. Prouer. 3.*

conuertat; sed omnia mentis claustra seris vitiorum obserata penetrabilitate perscindens. Fædis adhuc labiis: quoddam suæ dulcedinis imprimat oculum ac ineffabili suauitate sua blandiatur, & auersæ animę suam gratiam impartiatur? Et hanc Dei visitationem gentibus Christus imprecabatur patri, dicens. *Intende ad visitandas omnes gentes.* Vt ly *omnes* ster pro generibus singulorum: non pro singulis generũ. Sequitur. *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.* quasi dicat Ita visita gentes ipsas ad fidem conuertendo: vt tamen ipsarum peccata impunita non dimittas. Hoc est dictu. Visitabis gentes ipsas conuertendo: non tamen sic misereberis ipsorum, vt eorum peccata impunita relinquas. Nulla enim peccata impunita relinquuntur: quia vel homo pœnitendo illa punit, vel Deus iudicando punit illa. Vel aliter, quia inter gentes aliqui erant à Deo prædestinati, & aliqui reprobati. Pro prædestinatis orat Christus, dicens. *Intende ad visitandas omnes gentes.* Sed de reprobatis subdit. *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem:* quia illi non conuertentur ad fidem.

944.

Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.

Hic ponitur exauditio orationis Christi, scilicet quòd gentes conuertentur, sed ad vesperam. ad cuius euidentiam sciendum primo, quòd per vesperam, quæ est finis diei, significatur vltima ętas, in qua mundus finitur. A doctoribus enim ponuntur septem mundi ætates. Prima ab Adam vsque ad Noe. Secunda à Noe vsque ad Abraam. Tertia ab Abraam vsque ad Moysen. Quarta à Moyse vsque ad Dauid. Quinta à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Sexta à transmigratione vsque ad Christum. Septima à Christo vsque ad finem mundi. Sic ergo vltima ætas mundi incępit à Christo: & quia vltima, ideo vespera dicitur. Et vsque ad istam ætatem gentes in infidelitate & cultura idolorum pertinaciter permanebant. Aduenientę autem Christo & prædicante per se, & Apostolos suos, gentes ad fidem sunt conuersę. Quod præuidens ante longo tempore, psalmista dicit de gentibus: quòd *conuertentur ad vesperam,* id est, in vltima mundi ætate. Ista est illa vespertina, in qua Christus innocens natus, pacem attulit mũdo. Geneseos octauo. Columba venit ad vesperum portans ramum virentis oliuæ, in qua Christus est pro nobis immolatus. Exod. duodecimo. Immolabit eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperum. Et psalmus vigesimus nonus. Ad vesperum demorabitur fletus. Et in hac vespera gentilis populus ad Dei cultum est conuersus: quia eis hoc tempore data est lux gratiæ. Zacharias decimo quarto. In tempore vesperi erit lux. In die illa erit dominus vnus, scilicet gentium quæ diuersos dominos habebant: quia diuersa colebant idola. Quæ postea per prædicationem Christi & Apostolorũ sub vno domino, & sub vna fide conuenerunt. Sequitur, *Et famem patientur vt canes.* Sicut enim homo ex duabus naturis constat, scilicet corporis & animæ: sic est duplex fames, scilicet, corporis & animæ. Fames corporis est desiderium naturale cibi corporalis. Et fames animæ est desiderium cibi spiritualis, scilicet, audiendi verbum Dei. Vnde Amos octauo. dicitur. Ecce dies veniunt dicit dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, sed audiendi verbum domini. Quia scilicet gentes ad fidem conuersæ, cum magno desiderio verbum Dei audiebant. *Et circuibunt ciuitatem* id est, munient ecclesiam contra hæreticos, per quos enim munita est hodie ecclesia: nisi per gentiles conuersos, vt sunt doctores ecclesiæ, qui omnes ex gentibus sunt conuersi. *Amos 8.*

945.

Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum, quoniam quis audiuit?

Hic ponit modum conuersionis gentium: quia conuersæ fuerunt per prædicationem Apostolorum. Et hoc ponens dicit. *Ecce loquentur,* scilicet prædicando fidem, & clarè: quia in ore ipsorum. Aliud enim est loqui in ore, & aliud in corde, qui enim loquitur in corde non intelligitur. Quid est ergo. *Ecce loquentur in ore suo:* nisi clarè & apertè prædicabunt? Quia quæ prophetæ ænigmaticè de Christo prædixerunt, ipsi clarè annunciabant populo. Sicut resurrectionem Christi ænigmaticè per psalmistam prædictam: Petrus clarè exponendo prædicabat. Actuum secundo, dicens. Christum Deus suscitauit. Dauid enim dicit in eum. Prouidebam dominum in conspectu meo semper &c. Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ista verba de Christo apertè Petrus declarat dicens. Viri fratres, licet audaciter dicere ad vos de patriarcha Dauid, quoniam defunctus est, & sepultus est, & sepulchrũ eius est apud vos. Propheta ergo cum sciret quia iureiurando iurasset illi Deus: de fructu lumbi eius, sedere super sedem eius, prouidẽs locutus est de resurrectione Christi, cuius omnes nos testes sumus &c. Et consimiliter dum alias scripturas ænigmaticè dictas declarabant, tunc ipsi in ore suo loquebantur. Sic enim quilibet ipsorum dicere poterat illud Psalmi 144. laudationem domini loquetur os meum &c. Sed quid prædicabant, & quid loquentur, subdit? *Quia gladius in labiis eorum.* Quid enim gladius in scriptura: nisi verbum Dei dicitur? ad Ephesios sexto. Assumite gladium spiritus, quod est verbum Dei &c. Vbi glo. Est enim verbum Dei gladius bis acutus, docens de temporalibus & æternis illorum consolationem in veteri, istorum perfectionem in nouo testamento promittens. Quod enim tantum temporaliter nobis promissum est: ad vnam partem gladij pertinet, quod vero sempiternum, ad alteram. Nam ideo duo testamenta dicuntur: quia vetus terrena, sed nouum æterna promittit. De hoc gladio dominus ait. Non veni mittere pacem, sed gladium. Iste gladius verè acutus est: quia eum quem ferit, à mundo dimidit. Quid est ergo gladius in labiis eorum, scilicet Apostolorum: nisi verbum Dei quod sedulæ mundo prædicabant? Secundum aliam litteram dicitur. *Et mors in labiis eorum.* Et idem est in sententia. Quia Apostoli gla- *Psalm. 144. Gladius. Loqui. Actuum 2. Psalm. 15. Ephes. 6. Matth. 10.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dio verbi diuini occidunt malos, vt boni viuant, A percutiunt, vt sanent: percutiunt corpus, vt anima viuat. Et ista erant valde alias inaudita quæ apostoli prædicabant, puta quòd Deus homo factus, passus, fuisset mortuus, & sepultus: quòd mortuus propria virtute resurgens, patenter ascenderet cœlũ. Et hoc est quod subditur. *Quoniam quis audiuit.* supple talia qualia ipsi Apostoli prædicabant: certe nullus. Vel aliter per gladium accipe ipsum Christum, quem Apostoli continuè in ore gestabant. Vbi nota quòd secundum omne genus causæ, Christus gladio comparatur. Primo secundum causam efficientem: quia sicut gladius fit à fabro, sic Christus ab eo fabro est productus illo fabro, scilicet Deo patre. De quo dicitur psal. 73. Tu fabricatus es auroram & solem. Secundò B ratione causæ formalis. In gladio enim sunt duæ partes: quarũ vna manu tenetur: altera vero propter suam acutiem teneri non potest. Sic & in Christo erant duæ naturæ, scilicet humana, quæ in passione in manibus persecutorum tenebatur. Quoniam ad hoc venerat in mundum, vt comprehenderetur & moreremur: altera vero, scilicet diuina propter suam subtilitatem, teneri non potuit. Tertiò ratione causæ materialis: quia ferreus est: sic & Christus ferro comparatur. Quoniam ferrum contactu sanguinis humani: citissimè rubiginem trahit, secundum Isidorum. Sic & Christus vniens sibi humanam naturam ex purissimis sanguinibus virginis gloriosæ, statim rubiginem traxit: & si non culpæ, tamen pœnæ. Dicit enim C Philosophus, quòd aliquãdo ferrũ cadit de nubibus, & illud (sicut dicunt Arabes) est optimũ pro gladiis faciendis. Sic & ferrum istud de nubibus venit: quia de patriarchis & prophetis originem duxit. Ex hoc ferro fabricatus est ille gladius optimus, qui est penetrabilior omni gladio: pertingens vsque ad diuisionẽ spiritus & animæ. Quartò ratione causæ finalis, quæ est scindere & diuidere. Nam secundum Raba. Gladius dicitur quasi gulam diuidens, id est, separans caput à corpore. Sic & Christus venit separare diabolum, qui est caput omnium malorum, cuius omnes mali sunt membra. Ioan. 12. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras: imò etiam venit separare spiritum à carne: pertingens vsque ad diuisionem animæ D & spiritus. Iste ergo gladius, scilicet, Christus: erat in labiis Apostolorum: quia continuè Christum prædicabant, vt meritò de ipsorum quolibet dicatur: illud Apoca. 1. Ex ore eius exibat gladius ex vtraque parte acutus.

Gladius figuratur Christus.

Psalm. 73.

Ferrum.

Philosophus. 4. Meteor.

Hebr. 4.

Ioan. 12.

Apoca. 1.

946. Et tu domine deridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes.

Hic consequenter agit de Iudæorum obduratione: quia gentibus ad prædicationem Apostolorum Christi fidem recipientibus, ipsi credere noluerunt. Et tria facit. Quia ponitur primo iudæorum pœna debita. Secundò Christi erga iudæos patientia: ibi. *Fortitudinem meam.* Tertiò Christi erga Iudæos misericordia: ibi. *Deus ostendit mihi.* Quantum ad primum iudæi Messiam in lege promissum, scilicet Christum recipere noluerunt qui ad ipsos saluandos venerat. Et ideò meritò derisione erant digni, sicut & infirmus medicum abiiciens. Notans ergo Christus ipsorum malitiã ponit ipsorum pœnam vt ab effectu cognoscatur causa, & à pœna culpa, dicens. *Et tu domine deridebis eos.* Vbi nota quòd derisio est quædam vilipensio, vel despectio derisi facta à deridente. Et sic ille qui deridetur à Deo, à Deo despicitur. Despici autem à Deo, est summa pœna, quia Despectus à Deo manet incorreptus & obstinatus in malo: propter quòd dicitur Eccl. 7. Cõsidera opera Dei: quia nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Et sic in hoc quòd Deus deridebit iudæos: eorum obstinatio denotatur, & superbia indurata. Sed gentes ad verba prædicationis Apostolorum se humiliauerunt: Christi fidem recipiẽtes. Et hoc notans subdit. *Ad nihilum deduces omnes gentes.* Qui enim verè est humilis, de se nihil præsumit, imò se nihil reputat esse, sed quia tantam virtutem à seipso nullus potest habere, nisi Deo faciente, ideò tãta humilitas Deo attribuitur cum dicitur. *Et tu domine ad nihilum deduces omnes gentes.* id est, de omni genere generationum. Vnde hic ait glo. *Ad nihilum deduces omnes gentes.* id est, pro nihilo habebis, cõuertete omnes gẽtes id est, facile conuertes, quia facilè erit tibi facere, vt credant in te omnes gentes. Ac si dicat. Omnes gentes Christianæ futuræ sunt.

Eccles. 7.

Nihil.

947. Fortitudinem meam ad te custodiam: quia Deus susceptor meus es, Deus meus misericordia eius præueniet me.

Hic ponitur Christi erga iudæos patientia. Christus enim sua potestate omnes iudæos ipsum persequentes poterat vindicando delere, sed noluit vti sua potestate, sed magis patientia, dimittens omnem vindictam Deo patri. Et hoc est quod dicit. *Fortitudinem meam ad te custodiam.* quasi dicat, illud quod mea fortitudine facere possem tibi patet reseruo. Nec immeritò. *Quia Deus susceptor meus es.* qui scilicet, peccatum impunitũ non dimittis. Ideo me suscepisti, vt peccatum generis humani impunitum non maneret. q. d. Meritò me patienter habere debeo in aduersis per iudæos illatis: quia ad hoc suscepisti me Deus meus, scilicet, ad vnitatem hipostaticam vt ista suffertem. Sed ne quis credat Christum sic à Deo meritis suis præcedentibus fuisse assumptũ Ideo subdit. *Deus meus misericordia eius præueniet me.* id est, præuenit vbi futurum pro præterito ponit. Per hoc notans quòd etiam in futurum misericordia Dei præueniet ipsum, & hoc in membris suis. Dicat ergo: *misericordia eius præueniet me:* quasi dicat. In me nullum precessit meritum, quoad vnitatem verbi deberem assumi, sed hoc totum fuit ex misericordia Dei præueniente me: quia in primo instanti suæ creationis fuit assumptus. Nullus autem meretur prima dona Dei. Vnde dicit magister, quòd diuinæ misericordiæ nullum est meritum: sed liber & gratis datur à Deo. E Et hoc est quod notabat Apostolus ad Rom. 11. dicens. Quis prior dedit eis, retribuetur ei? q. d. nullus: quod probat, quia ex ipso & per ipsum sunt omnia. In omnibus ergo bonis à Deo receptis vel recipiendis: non merita nostra, sed Dei misericordiam præuenientem considerare debemus, dicentes. *Misericordia eius præueniet me.*

Deridere.

Gregor. 40. Moral.

Magist. 2. d. 27.

Rom. 11.

948. Deus ostendit mihi super inimicos meos: ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei.

Hic ostenditur Christi erga Iudæos misericordia. Vbi notandum q. anima Christi à principio suæ creationis habuit omnis gratiæ & scientiæ plenitudinem, sic q. omnia cognouit, quæ Deus cognoscit: quia sibi clarè ostendit omnia præterita præsentia & futura. Et per consequens sibi ostendit quòd Iudæi eum persequerentur & eius fidem: qui tamen in finem ad ipsum conuerteren tur, & eius fidem reciperent. Et hoc est quod Christus hic dicit. *Deus ostendit mihi super inimicos meos* id est, secundum glo. *Deus ostendat mihi super Iudæos*, quid de ipsis agendum sit. Et si quæras, B quid de ipsis agendum sit, tibi ostendit? Respondet Christus hoc vt non penitus ex toto occidãtur: sed quòd pro eis orarem & dicerem. *Ne occidas eos.* Et hoc est quod pater ei ostendit: vt pro iudæis patrem oret: dicens. *Ne occidas eos.* Precatur enim ne iudæi funditus pereant: dispersi quidem sunt vt ad conuersionem prouocentur. Quasi secundum Cassio. Christus orans dicat patri. *Non occidas eos* qui me occidunt: sed maneat gens iudæorũ cum signo circuncisionis vt Cain signum habuit vt nemo eum occideret. Ita & gẽs iudæorum habens signum suum, non est occisa: quia necessaria est gẽtibus, quia per illos præcisos cognoscitur quanta misericordia gentibus C insertis sit facta. Itẽ ideo iudei præseruantur: quia sunt nobis testes legis & prophetarũ, qui prædixerunt omnia Christi mysteria. Et etiam quia in fine ad fidem nobiscum conuertentur, per illos enim ad memoriam nobis reducuntur prædicta de Christo: & postmodum adimplera. Etiam ex alio: quia per illos cognoscimus quãta gratia Dei nobis sit collata: quando cõspicimus populũ iudæorum sibi dilectum, propter ipsorum peccata derelictum: & nos gentes idololatras per eius misericordiam ad suam gratiam & fidem receptas. Et sic quodammodo sunt causa, quare recordamur magis Dei. Et hoc est quòd dicit. *Ne occidas eos* ne scilicet populi mei. s. fideles *obliuiscatur mei.*

949. Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus domine.

Hic agitur de iudæorum dispersione. Et diuiditur in tres partes: quia ostenditur primò, quomodo iudæi per orbem dispergũtur. Secundò quomodo superbi comprehẽduntur: ibi. *Delictum eris.* Terriò quomodo comprehensi humiliantur ibi. *Et de execratione.* Quantum ad primum notandum quòd iudæi sunt testes fidei nostrę: quia ipsi habent omnes scripturas antiqui testamenti: in quibus totum nouum testamentum propheticæ continetur tanquã signatũ in signo, & figuratum in figura. Vt ostendit Greg. super Ezech. parte prima, homil. 6. super illo verbo. Quasi si sit rota in E medio rotæ. dicens. Rota intra rotam est testamentum nouum intra testamentum vetus: quia quod designauit testamentum vetus: hoc testamentum nouum exhibuit. Vt enim pauca de multis loquar. Quid enim est quòd Adam dormiente Eua producitur: nisi quòd moriente Christo, ecclesia formatur? Quid est q. Isaac ad immolandum ducitur, & ligna portat: ars superponitur, & vipit: nisi quòd redemptor noster ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humilitate est mortuus, vt tamen immortalis ex diuinitate maneret. Quid est quòd horricida post mortem summi pontificis absolutus, ad terram propriã redit: nisi quòd humanum genus, quòd peccando sibimet ipsi mortem intulit: post mortẽ veri sacerdotis videlicet redẽptoris nostri peccatorũ suorũ vinculis soluitur & in paradisi possessione reparatur? Quid est q. in tabernaculo propiciatorii fieri iubetur, super quod duo Cherubim, vnum à sũmitate vna & alterũ à summitate alia, ex auro purissimo ponuntur, expandentes alas, & operientes oraculũ: qui se mutuo respiciunt versis vultibus in propiciatoriũ, nisi q. vtraque testamenta ita sibi in mediatorem Dei & hominũ cõgruũt, vt quod vnum significat alterum exhibeat? Quid enim per propiciatorium, nisi ipse redemptor humani generis designatur. De quo per paulũ dicitur. Quẽ posuit Deus propiciationẽ per fidem in sanguine ipsius. Quid vero per duo cherubim qui plenitudo scientiæ dicũtur: nisi vtraq; testamẽta signata sunt? Ex quibus vnũ à sũmitate vna propiciatorij, aliud vero à summitate altera stat, quia quod testamentũ vetus de incarnatione nostri redẽptoris cepit prophetizando promittere, hoc testamentum nouũ perfecte narrat expletum. Duo autem Cherubim ex auro mundissimo facta sunt: quia vtraq; testamenta pura ac simplici veritate describũtur. Expandunt vero alas & oraculũ operiunt, quia nos qui omnipotentis Dei oraculum sumus, à culpis imminentibus, scripturę sacræ ædificatione protegimur. Cuius dum senẽtias sollicitè aspicimus ab errore ignorantiæ eius alis velamur. Duo vero Cherubim se mutuo respiciunt versis vultibus in propiciatorium: quia vtraque testamenta in nullo à se discrepant: & quasi ad semetipsa vicissim facies tenent, quia quod vnũ promittit aliud exhibet: dum inter se positum Dei & hominũ mediatorẽ vidẽt. Facies quippe à semetipsis Cherubim auerterent: si quod vnum testamentum promitteret, aliud negaret. Sed dum concorditer de mediatore Dei & hominum loquuntur, vt vicissim se respiciant, in propiciatoriũ intendunt. Rota ergo in medio rotæ est: quia in veteri testamẽto, testamentum nouum inest. Et quod testamentum vetus promisit: hoc nouũ exhibet. Et quod illud occultè annunciat, hoc istud exhibitum aperte clamat, hæc ille. Ex quo apparet q. Iudæi legem antiquam habentes & tenentes, testes sunt legis & fidei nostræ. Et idcirco vt testimoniũ fidei & legis Christi vbique portarent, ipsi per orbem fuerunt dispersi. Vnde glo. hic dicit. *Disperge illos.* scilicet Iudæos per omnes gentes, qui portãt codices nostros. A principio enim per omnes gentes dispersi fuerunt, vt veritas nostræ fidei omnibus patefieret. Et ipsi in sua obstinatione permanentes, essent omnibus opprobrium. Veruntamẽ quia in fine cõuertentur, ideo subditur. *Et depone eos protector meus domine.* i. depones eos in eo quòd sunt mali: vt boni surgant: vt in Paulo actum est: quia non surgeret Paulus, nisi prius caderet Saulus. Deponere enim in scriptura stat pro conuertere aliquem à peccatis. Mich. 7. Deponet iniquitates nostras: & proiiciet omnia peccata nostra.

Iudæi.

Mich. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Delictum oris eorum sermonem la- A
biorum ipsorum, & comprehendan-
tur in superbia sua.

Hic ostenditur quomodo Iudæorum superbia comprehenditur. Iste versus per se nullam habet sententiam, nisi referatur ad superiora. Statim enim dixit, Depone eos protector meus domine. Vnde hic subditur. *Delictum oris eorum*. i. sic depone eos: vt etiam deponas delictum oris eorum, & sermonem &c. i. dimitte delictum oris eorū &c. Vbi nota quòd per delictum & sermonem comprehendit omne genus peccati. Nam peccatum generaliter distinguitur, quia aliud est peccatum commissionis: & aliud peccatum omissionis. Si- B
cut enim duplex est pars iustitiæ. s. declinare à malo & facere bonum: sic duplex est pars iniustitiæ. s. declinare à bono & facere malum. Prima pars proprie vocatur delictum. Secunda verò vocatur peccatum. Primum stat in omissione. Secundum in amissione. Vnde August. in quæstionibus Ieutici ait. Aliud est declinare à bono, aliud facere malum. Delictum est declinare à bono: peccatum autē facere malū. Delictū ergo dicitur derelictio boni: quod ipsum nomē ostēdit. Quid. n. aliud sonat delictū nisi derelictū: Et quid derelinquit, qui deliquit nisi bonum? Ad propositū ergo per delictum oris: quo scilicet derelinquebat laudes Deo debitas, intelligit omne peccatum omissionis: per C
sermonem verò qui stat in loquendo, quo male loquebantur, intelligit omne peccatum commissionis. Sic ergo hic orat psal. quòd omnia peccata Iudæorum deponantur in fine, & conuertantur Et hoc est quod subdit. *Et comprehendantur in superbia sua*. Quid autem sit comprehendi in superbia, ostendit Magister in gl. dicens. Comprehenditur enim aliquis in superbia, cum immanitatem peccati sui attendens, videt se superbe egisse & frustra. Sic autem erit de Iudæis in fine, quia cognoscent per superbiam suā nihil contra Christum potuisse. De isto modo comprehensionis dicitur versiculo. 238. Persequar inimicos meos: & comprehendam illos. Vide ibi.

951. Et de execratione & mendacio D
annunciabunturin consummatione,
in ira consummationis, & non erunt.

Hic ostendit quomodo Iudæi comprehensi humiliabuntur. Vbi sciendū quod inter alia peccata Iudæorum quæ ipsi cōmiserunt cōtra Christū, duo fuerunt: Vnū quod cōmisérūt in ipsum ante mortem. scilicet ipsum execrando, blasphemando, & abominando. Nam execratio secundū Grammaticos idem est quòd maledicere, excommunicare, vel blasphemare. Ipsum enim maledixerunt, dicētes. Dæmonium habes: & huiusmodi
Ioan. 9. Ipsum excommunicauerunt: quia (vt habetur Ioan. 9.) conspirauerant Iudæi: vt si quis eum E
Christum confiteretur, extra Synagogam fieret. Aliud peccatum commiserunt in ipsum post mortem & iam resuscitatum, quod fuit mirabile mendacium. scilicet, quando post Christi resurrectionem pecuniam copiosam dederunt militibus qui ad custodiam sepulchri positi fuerant, vt mendaMatt. vltimo citer dicerent, quòd ipsis dormientibus, discipuli nocte corpus de sepulchro furati fuissent vt habetur Match. vltimo. Et tamen tanta fuit diuina misericordia, quòd Iudæis conuerti volentibus: ista duo peccata fuerunt dimissa: quia vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia. Et hanc gratiam factam Iudæis, Apostoli gentibus prædicabant per mundum: vt ipsorum exemplo conuerterentur ad dominum. Et hoc prænidens phal. ait: quòd Iudæi de execratione & mendacio annunciabuntur in consummatione. id est, Apostoli, annunciabunt illos de dictis peccatis ad cōsummationem. id est, ad perfectionem peruenisse: quia illa peccata à Deo eis fuissent dimissa. Et hoc *in ira consummationis*. id est in ira Dei, quæ cōsummat, & perficit. Est enim ira consummationis quia aliquando punit Deus, vt perficiat: & est ira consumptionis quæ punit vt damnet. Istis autem dimissa sunt peccata in ira consummationis Prouer. 11.
qui voluerunt conuerti. Sequitur. *Et non erunt*: quia scilicet sic consūmati in ira cōsummationis nō erunt amplius in superbia. Isto enim modo nō esse accipit scriptura. d. Verte impios: & nō erunt. 952.

Et scient, quia Deus dominabitur
Iacob, & finium terræ.

Hic notatur generalis Iudeorum conuersio in fine mundi. Et diuiditur in partes tres: quia de Iudæis tria ostendit in fine mundi futura. Ostendit enim quòd Iudæi tunc primo crucis Christi verum recognoscent titulū. Secundò quòd ad Christi fidem suum conuertent animum, ibi. *Conuertentur ad vesperam*. Tertiò quòd Christum aude aliis prædicabunt dominum, ibi. *Ipsi dispergentur*. Quantum ad primum notandum q̄ titulus crucis Christi erat. Iesus Nazarenus rex iudæorum Hunc titulum negauerunt iudæorum principes dicentes Pilato. Noli scribere rex iudæorum, sed quia ipse dixit, rex sum iudæorum. Quamuis enim Christus ex parte sua verus esset rex iudæorum & dominus: non tamen quantum erat ex parte ipsorum. Quoniam vt dictum fuit superius. versicu. 773. dominium regale vt à dominio tyrannico distinguatur: duo requirit. (secundum Philosophum primo poli.) Primum: ex parte regentis, scilicet amor subditorum & reipublicæ. Secundum est ex parte subditorum. scilicet voluntaria subiectio. Primum habuit Christus erga eos à principio: qui ideo venit vt saluum faceret populum suum: & seipsum pro ipsis daret in mortem. Sed secundum deficiebat ex parte ipsorum: quia Christo nolebant subiici. Et ideo titulum crucis eius negauerunt. Sed in fine mundi ipsi Christi fidem suscipientes voluntariè subiicient se Christo. Et sic tunc ipsum verum regem & dominum iudæorum cōfitebuntur ac etiam omnium fidelium. Et hoc est quod dicit. *Et scient quia Deus dominabitur Iacob*. per Iacob intellige iudeos qui ex Iacob descēderūt. Sciēt ergo & cōfitebuntur q̄ Deus id est dominus Iesus Christus dominabitur Iacob, quem tamen ante contempserunt. Confitebuntur etiam q̄ dominabitur finium terræ, id est, gentium. Sic ergo iudæi quia primò vt superbi gentes contemnebant: tunc se gentibus comparabunt; quia scient se pares esse gentibus: quia cognoscent superbia contra Deū se erexisse sicut & gētes. Vnde tūc dicēt illud psal. 94. q̄ Christus est magnus dominus & rex magnus super oēs deos: quia in manu eius sunt oēs fines terræ, quoad gētiles: & altitudines montiū ipse cōspicit, quoad iudæos altos per superbiam.

Conuer

Conuertentur ad vesperam, & fa- A
mem patiētur vt canes: & circuibunt
ciuitatem.

Hic ostendit quomodo ad Christi fidem suum conuertent animum. In scriptura enim sacra per vesperam quandoq; finis mūdi intelligitur: quia vespera est vltima pars diei, sic ergo *conuertentur ad vesperam*. i. in fine mūdi. Vel hic per vesperam intellige Antichristum in fine mundi venturū: cuius tempore multi iudæorum conuertētur ad ipsum: & multi ipsorum Christi fidem recipient. Ipse enim antichristus vesperum dicitur, sic & Christus lucifer. Vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 38. Nunquid producis luciferum in tem B
pore suo, & vesperum super filios terrę cōsurgere facis, d. Pater in tempore suo luciferum producit, quia scriptum est. Cum venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex muliere &c. Qui natus ex muliere velut lucifer in tenebras nostræ mortis apparuit, quia fugata obscuritate peccati, æternum nobis mane nunciauit. Lucifer vero se innotuit: quia diluculo ex mortuis resurrexit, & fulgore suo mortalitatis nostræ tenebras pepulit &c. Vesperum vero dominus super filios hominum consurgere facit: quia infidelibus Iudæorum cordibus dominari antichristum, eorum peccato exigente permittit. Quid idcirco huic à domino vesperi subduntur: quia ipsi sponte sua filij terræ esse voluerunt, &c. Per vesperum C
ergo intellige ipsum antichristum in fine mundi venturum. In quo mundi fine Iudæi conuertentur ad Christum, quia qui prædicatores fidei expulerunt ipsos in fine recipient. Vt ostēdit Greg. super illo verbo Iob 9. Qui claudit stellas sub signaculo dicens. Pensandum est quòd idcirco aliquid sub sigillo clauditur, vt cum tempus congruerit, in medium proferatur. Et sacro eloquio attestante didicimus, quòd Iudæa quæ nunc deseritur ad sinū fidei, in fine colligatur. Hinc nanq; per Paulum dicitur. Donec plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel saluus fiet. Quia ergo prædicatores suos nunc Deus Iudæis subtrahit, sed postmodum eis in finem eos mitter, quasi sub signaculo stellas claudit. Hinc est quod duo D
illi eximij prædicatores, scilicet Enoch & Helias, dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in finem reuocentur, &c. Hanc ergo finalem Iudæorum ad Christum conuersionem prænidens psalmista, dicit. *Conuertentur ad vesperam*. Pro istorum declaratione est notandum, quòd licet Helias translatus sit in cœlum, & Enoch, isti tamen redibunt tēpore antichristi ad fidem prædicandam. Vnde Malach. 4. dicitur. Ecce ego mittam vobis Heliam, antequam veniat dies domini magnus & horribilis, vt conuertat cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Hæc pertractans August. dicit. Currus igneo raptus est Helias de rebus Humanis. Cum venerit ergo legem spiritualiter exponendo, conuertet cor pa- E
trum ad filios, vt scilicet filij, id est Iudæi sic intelligant legem, quemadmodum patres eorum, id est prophetæ, vt Moyses & alij intellexerunt. Hoc est enim corda patrum ad filios conuerti, cum intelligentia patrum ad filios perducitur. Et conuertet cor filiorum ad patres dum id quod senserunt patres, sentient similiter & filij. Et hoc est quod Christus dixit. Helias venturus est, & restituet omnia. Quod exponens Chrysosto. air, Helias in fine mundi veniens, restituet omnia, dum corriget infidelitatem Iudæorum qui tunc inuenientur, quod est conuertere corda patrum ad filios, id est Iudæorum ad Apostolos & propheras. Ipsi sic conuersi famem patientur vt canes. Hoc exponitur sic supra versic. 944. Matt. 17.

Ipsi dispergentur ad manducan- 954
dum, si vero non fuerint saturati mur-
murabunt.

Hic ostenditur quòd Iudæi conuersi, fidem aliis aūdè prædicabunt. Vbi nota quòd sicut manducare corporaliter, est cibum sibi extrinsecum incorporare, & ad suam naturam conuertere, sic & manducare spiritualiter, est proximum à fide extraneum sibi per amorem incorporare & ipsum masticando, id est prædicando & suadendo ad veram fidem quàm ipse habet conuertere. Sic & Iudæi conuersi, alios conuertere procurabunt cum magno desiderio. Et hoc est quod dicit glo. *Ipsi*. scilicet iam digni effecti, *dispergentur vbi que ad manducandum*. id est ad alios lucrandum. *Et si non fuerint saturati*. id est omnes illos non conuerterint, quos desiderabunt conuertere, *murmurabunt*, scilicet contra pigros, id est increpabunt alios nolentes credere. Murmuratio

Ego autem cantabo fortitudinem 955
tuam, & exultabo mane misericor-
diam tuam.

Hic ex omnibus præmissis surgit ad gratiarum Actionem Et duo facit. Quia gratias agit primo laudibus. Secundo operibus, ibi. *Adiutor meus*. Quantum ad primum notandum quod sicut fortitudo corporalis erga corporalia demonstratur, sic & fortitudo spiritualis erga spiritualia. Fortis namque vocatur, qui hostes suos corporaliter superare potest, sed multofortior qui inimicorum animos ad suum amorem conuertere potest. Fortis apparuit Christus, dum Saulū persequentem sola voce ad terram proiecit, sed multofortior, dum eius mutauit animum, & de persecutore fecit defensorem. Similiter in propolito. Magna fuit Dei fortitudo, quòd verbis prædicationis gentilium corda dimissis idolis conuertet ad fidem. Fortis apparebit quando in fine iudæorum superbiam sub iugo fidei humiliabit. Vnde & hanc fortitudinē ecclesia considerans, Deo gratias agit dicens. *Ego autem cantabo*. id est laudabo *fortitudinem tuam*. Vbi glo. Iam tota gaudet ecclesia vtroque pariete coniuncta in angulari lapide, quasi dicat. Longè erat prius vterque paries, sed ego, scilicet tota ecclesia, *cantabo fortitudinem tuam*: quia gentes erigis, & Iudæos humilias. *Et exultabo mane misericordiam tuam*. Vbi nota quòd sicut per noctem significatur vita præsens in qua aliorum corda videri non possunt, sic per mane in quo lumen clarum fulget, significatur vita futura, in qua omnium corda omnibus erunt manifestā quę in vltimo iudicio integraliter inchoabitur. Vnde Greg. dicit. Mane enim dicitur illam Fortitudo Dei. Greg. 5 moral. c. 23.

manifestatio mentium, quæ in aduentu iudicis apertis cogitationibus, quasi post noctis tenebras demõstratur. De quo mane per psal. dicitur. Mane astabo tibi & videbo. Illo enim mane *Exultabo misericordiam tuam.* id est cũ exultatione pronunciabo. Vnde glo. *Exultabo mane misericordiam tuam.* id est transactis tentationibus, cum nox sæculi transierit, quando iam latronum insidias, scilicet diaboli & angelorum eius non timebimus, quando ipsum Dei verbum tanquam solem contemplabimur. Hoc itaque mane exultabo, in cuius figuram Christus mane surrexit, vnde ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia. Apostoli enim vespere fleuerunt mortuũ, mane ad resurgentẽ exultauerunt. Cantabo ergo primo suscipiens misericordiam tuam, sed ipsam exultabo mane, quæ erit in remuneratione. Vnde & materiam tantæ exultationis, subdit, dicens.

956 Quia factus es susceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.

Tota enim causa nostræ lætitiæ, est Christi incarnatio, qua nostram suscepit, in qua patiendo nos redemit, in qua resurgendo, nostram resurrectionem efficit, in qua ascendendo ad cœlos, portas cœli nobis aperuit, in qua ad dexteram patris sedẽdo, nos in tribulationib. adiuuat & protegit. Vnde si quæratur ab ecclesia, quare Christe cantabo tibi, & exultabo, &c. Respondet. *Quia factus es susceptor meus.* id est humanitatis meæ. Et ex hoc quòd Deus susceperit humanitatem nostram, *Psal.45. Factus est refugium meum in die tribulationis meæ.* Sic enim de Christo dicitur. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus &c. Vide supra versiculo 755.

957 Adiutor meus, tibi psallam, quia Deus susceptor meus es, Deus meus misericordia mea.

Hic consequenter gratias agit operibus. Psallere enim vt dictum fuit superius versi. 771. idem est quòd operibus laudare. Psallit ergo Deo qui bonis operibus ipsum laudat. Et attende quòd psallunt boni Deo in præsenti vita & in gloria: quia bona opera habent hic & ibi, sed hic sunt meritoria, non ibi: quia hic bona opera meredem merentur, sed non sunt ipsa merces. Ibi autem opera bona sunt ipsum præmium formale. Dicit ergo. *Adiutor meus tibi psallã.* quàm multipliciter autem adiutor noster sit Deus, vide supra versic. 673. Magis aũtem dilatando materiam, dicamus quòd Deus multa genera hominum adiuuat: quia scilicet adiuuat Contritos pœnitentes, culpas remittendo, Iniustè patientes, pœnas mitigando, cũm hoste præliantes, vires confortando, Egenos, mendicantes, ipsos saturando, In Deo confitentes, tales protegendo, Deuotè exorantes, vota adimplendo. Primò Deus adiuuat contritos pœnitentes &c. Sicut enim Deus culpa offenditur & patrocinari nescit peccatis, sic & pœnitentia placatur & contritis adiutorium præstat. Dum enim quis peccat, & in peccatis perseuerat, mortuus est Deo, diuino spirituali adiutorio carens, in persona talium dicente psalm. 87. Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Sicut enim homo corporaliter mortuus, propriè non est homo, sed propter effigiem exteriorem dicitur non homo, sed licut homo. Sic & spiritualiter peccato mortuus, non est homo, sed secundum quandam exteriorem apparentiam dicitur sicut homo inter mortuos deputatus. Et ideo sine adiutorio gratiæ liber existit, non quidem à culpa, sed liber à gratia, iuxta modum loquendi apostoli dicentis. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Sed dum ad cor rediens peccatum sibi displicet, illum adiuuat Deus culpam sibi remittendo, & liberat à perditione, vnde peccator tunc sic adiutus à Deo & liberatus, Deo dicit. Confitebor tibi domine rex, & collaudabo te Deum saluatorem meum, quoniam adiutor & protector factus es mihi, & liberasti corpus meum à perditione. Vbi notandum quòd in isto adiutorio quo Deus pœnitentes adiuuat, tria concurrunt, quia adiuuat culpam remittendo. Adiuuat gratiam infundendo. Adiuuat à gehenna liberando. Et secundum ista tria, anima pœnitens Deum adiutorem suum nominat. Quoniam vocat ipsum Deum regem & dominum. Primo ergo in isto pœnitentis adiutorio est culpæ remissio, in qua prius anima iacebat, quàm culpã Deus delet, ipsam remittendo. Et quia culpam delere est actus infinitæ potentiæ, cum sit maius peccatorem iustificare, quàm mundum creare, vt ait Aug. super Ioan. Potentia autem maximè in nomine domini intelligitur. Exo. 15. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius. Ideo quoad istum actum adiutorij ipsum vocat dominum dicens. Confitebor tibi domine. Secundo in isto adiutorio est gratiæ infusio, qui est actus clementiæ. Et quia clementia maximè spectat ad regem: quia vt ait Seneca lib. 2. de clementia ad Neronem, nullum magis quàm regem clemẽtia decet. Ideo quò ad istum actum infusionis gratiæ, ipsum adiutorem vocat Regẽ dicens. Confitebor tibi domine rex. Eccle. 51. Misericordia & veritas custodiunt regem, & clemẽtia roborabitur thronus eius. Tertio in isto adiutorio est à gehenna liberatio. Et hic est actꝰ iustitiæ. Quid enim iustius quàm innocentem à pœna liberare? Peccator autem ante actum pœnitentiæ, æternæ pœnæ erat obligatus, sed quia per actum pœnitẽtiæ à Deo liberatur à culpa, & innocentiæ redditur. Ideo actus iustitiæ est, vt etiam à pœna liberetur vel à debito pœnæ. Sed quia actus iustitiæ specialiter spectat ad Deũ, qui fons est omnis iustitiæ, iuxta illud psal. 7. Deus iudex iustus fortis & patiens. Ideo quo ad istum actum iustitiæ adiutoré suum vocat Deum dicens. Collaudabo te Deum saluatorem meum, quoniam adiutor &c. Et istud adiutorium quo Deus iuuat culpas remittendo psal. implorabat dicẽs. Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris &c. Et aduerte quòd qui sic adiuuari cupit à Deo, vt sibi peccata remittat, & ipse cõformiter adiuuare proximum debet, omnẽ sibi illatam offensam remittendo. Vnde sic adiuto à proximis suis offensa remittitur dicit dominus. Pax aduitorib. tuis. Propter quod dicit Aug. in lib. de ser. domini in monte. Istum consilium est, vt qui à potentiori vult adiuuari, adiuuari, & ipse adiuuet infirmiorem, in quo est ipse potentior. Et hoc est cõtra multos qui quando aliquem in peccato aliquod viderint lapsum, solum lapsum & casum inquirunt, non autẽ quomodo ipsi ad resurgendum adiutorium præstent. De quibus ait Aug. in epistola ad Hiero Elegan- ter dictum est. Cum quis in puteum cecidisset, & in puncto suffocationis esset, accessit alius sibi notus, & eo viso, admirans ait. Quomodo huc amice cecidisti? Ille autem obsecro inquit, quomodo me adiuuando hinc liberes, non quomodo hic ceciderim quæras. Et isto modo Deus cupit nos coadiutores suos esse, vt scilicet sicut volumus ab ipso adiuuari per remissionem culpæ, ita & nos consimiliter adiuuemus proximos offensas remittendo, quod si fecerimus, dicere poterimus cum apostolo Dei enim adiutores sumus. Sed heu quòd plures hodie ad peccandum reperiuntur adiutores, quàm à peccatis resurgendum. De quibus Zachar. 1. dicitur. Ipsi adiuuerunt in malum. Adiuuat enim in malum qui consulit, fauet, vel aliquomodo alium ad peccandum inducit. Et tales non Dei adiutores, sed dæmonis esse dicuntur. Nullum enim Deus sic ad peccandum adiuuat. Iob 10. Nunquid bonum tibi videtur si calumnieris & opprimas me, & consilium impiorum adiuues? quasi dicat non. Vnde prædicta verba exponens Gregor. dicit. Quos nanque hoc loco impios, nisi malignos spiritus vocat? qui cum redire ad vitam ipsi nequeant, crudeliter socios ad mortem impellendo quęrunt. Quorum nimirum consilium fuit, vt beatum Iob diuina correptio tangeret, vt qui in tranquillitate iustus extiterat, saltem per flagella peccaret. Sed impiorum consilium dominus non adiuuat: quia eorum tentationibus carnem iusti prodidit, sed animam negauit. Hoc indesinenter contra bonos maligni spiritus indesinenter ineunt: vt hi quos seruire Deo innocuè in tranquillitate conspiciunt, vexati aduersitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed eorum consilium Deus non adiuuat; quia pius conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pœna transeat, & per astutiam fortium humana infirmitas excidat. Vnde benè per Paulum dicitur. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra illud quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Nisi enim omnipotens nos adiuuando, cum viribus tentamenta moderaret, nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias non corruens portaret. Hæc ille. Ex quibus patet quòd Deus malignorum cõsilium non adiuuat, sicut illi qui alios ad peccandum inducunt. Qui omnes tales mali adiutores, figurantur in Ioab & Abiathar sacerdote. De quibus dicitur. 3. Reg. 1. quòd Adonias eleuabatur dicens. Ego regnabo, scilicet contra voluntatem patris sui Dauid. Sequitur. Et sermo eius cum Ioab filio Saruiæ & Abiathar sacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. Adonias autem qui interpretatur seruus mœrens, significat ipsum diabolum qui rectè seruus dicitur ratione peccati, quo peccauit ab initio: quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Mœrẽs autem ideo dicitur: quia semper in pœna infernali cruciatur. Hic eleuatur & regnare cupit: dum Dei imperium vsurpare cupit. Hic est enim qui ait. Super astra cœli exaltabo solium meum, & similis ero altissimo. Et certum est

quòd non potest regnare nisi super iniquos, cum ipse sit rex super omnes filios superbiæ. Iob 41. Vt ergo regnũ suum possit dilatare, semper quærit ad peccatum homines inducere: quia vt dicitur. 1. Pet. 5. Tanquam leo rugiens circuit quærẽs, quẽ deuoret. Sed istius Adoniæ, id est diaboli adiutores sunt Ioab & Abiathar. Duobus enim modis quis conatur in hac parte diabolum adiuuare, scilicet aut odio, aut amore. Odio scilicet qui contra aliquem procedit vt peccet à proposito, vt malus efficiatur & corruat. Et hic est Ioab qui immicus interpretatur. Amore autem qui alium amore inordinato diligens, ipsum ad pecandum inducit, vel sibi peccare consentit, ne ipsum contristet, sicut fuit de Adam respectu Euæ. Et hic est Abiathar, qui interpretatur pater suscitans peccatum: quia tales ratione amoris, patres vocantur, sed inordinato amore peccatum suscitant. Et contra omnes tales psal. docet inuocare adiutoriũ Dei, dicens. Iniqui persequuti sunt me, adiuua me domine Deus meus. Qui adiutus à Deo gratias sibi agendo dicat. *Adiutor meus tibi psallam, &c.* Et causam subdit. *Quia Deus susceptor meus.* scilicet meæ humanitatis, per quàm nos adiuuas. Et tu idem *Deus meus misericordia mea.* Vocatur enim Deus misericordia: quia totum gratis donat, & non ex meritis nostris.

Iob 41. *1.Pet.5.* *Nota hic quòd duob. modis contra hominem quis odiendo aut diabolũ scilicet amore aut odio.*

PSAL. LIX.

958 *De pœ dist. vacitumitat.* DEus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis.

Iste psalmus habet titulum valdè prolixum qui talis est. *In finem pro his qui commutabuntur inscriptione tituli ipsi Dauid in doctrinam cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Sy iam Iobal. & conuertit Ioab & percussit Edom in valle salinarum duodecim millia.* Pro cuius intellectu literali sciẽdum quòd (vt habetur. 2. Reg. 10.) cum Naas Rex Amonitarum mortuus esset, & regnaret pro eo filius eius Annon, Dauid misit ad Annon nuncios ad consolandum eum de morte patris, ipsi autem Annon suggessérunt principes sui, dicentes. Putas quòd propter honorem patris tui, Dauid miserit ad te consolatores, & non ideo vt inuestigaret & exploraret ciuitatem & euerteret eam misit Dauid seruos suos ad te? Quibus auditis iratus Annon rex contra nuncios Dauid, fecit radi dimidiam partem barbæ ipsorum, & præscindi medias vestes ipsorum vsque ad nates, & sic dimisit eos. Deinde videns Annon & populus eius, quòd iniuriam fecissent ipsi Dauid, conduxit vndequaque potuit currus & equites de Mesopotamia Syria & aliis locis. Quod cum audisset Dauid, misit Ioab principem militiæ contra eos ad prælium. Et debellatis illis, rediit Ioab cũ exercitu in Hierusalem, & tunc Dauid disposuit se cum toto exercitu suo vt iret ad debellandũ Syros: quia venerant in adiutoriũ ipsi Annon Regi Amonitarũ. Et vt dicit Rabbi Samuel. Syri hoc audiẽtes, miserunt nuncios ad Dauid, dicentes, quòd non erat ei licitum venire contra ipsos propter fœdus quod fecerat Iacob cum Labam Syro, ex quo ipsi Syri processerant sicut Israelitæ ex Iacob, vt habetur Gen. 31. Et tunc Dauid consuluit super

2.Reg.10. *Gen.31.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc sapientes suos. Qui responderunt ei, quòd licitum erat eo quòd Syri prius fregerunt iuramentum, veniendo ad impugnandum seruos Dauid in auxilium Amonitarum, vt dictum est. Et quia Chusanraia thaim ante pugnauerat cõtra filios Israel, subiiciendo eos seruituti per octo annos, vt habetur Iudicum 3. Et sic Dauid bellum gessit contra eos, & eos superauit. Legitur etiam 2.Regum 10. quòd Dauid percussit Adadezer Regem Syriæ, & percussit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum. Quod videntes cæteri reges, fecerunt pacem cum Israel & seruierunt sibi. Omnes istas historias tangit titulus. Item notãdum quòd antequam regnum esset in manu Dauid, fuerat multipliciter afflictũ & vastatũ vndique, vt patet in libro Iudicum, & in principio regni Saulis, in quo Philistæi tenebant ipsum in tanta seruitute, quòd nullus faber ferrarius erat in tota terra Israel, cauerant enim Philistæi, ne Hebræi fucerent gladium aut lanceam, ne possent rebellare, vt habetur 1.Regum 13. Item mortuo Saule, Philistæi intrauerunt ciuitates regni Israel, vnde fugerat populus & habitabant ibi, vt habetur 1.Reg.31. Item post mortem Saulis facta est longua concertatio de regno inter domum Dauid & domũ Saulis, vt habetur 2.Reg.3. 2.Regum tertio. Propter quod gentiles in circuitu regni Israel existentes, vastabant illud multipliciter, non habentes validam resistentiam propter dictam concertationem. Ad propositum ergo Dauid considerans primum statum regni Israel: in quo per gentiles vastabatur & subiugabatur, & statum prosperum quem tempore suo habuit, fecit istum psalm. narrans primum statum & prædicens secundum. Ex prædictis apparet sensus tituli, qui est talis. *In finem pro his qui commutabuntur in inscriptione tituli ipsi Dauid*, id est iste psal. dirigens nos in finem, agit de his qui commutabuntur, scilicet de illis gentibus quæ primo dominabantur, & subiugabant iudæos, qui *commutabuntur*. scilicet seruient ipsis Iudæis, & hoc *in inscriptione tituli*, id est tituli regalis dato ipsi Dauid. Et hoc fuit *quando fuccendit Mesopotamiam Syriæ, &c.* vt prædictæ historiæ dicunt, &c. Quibus visis accedo ad expositionem literalem. Et diuiditur iste psalm. in duas partes. Quia primo Dauid destructionem regni Israel plangit. Secundo eius erectionem propheticè prædicit, ibi, *Vt liberentur, &c.* Dic vt. N. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum quòd spiritualis intelligentia tituli ex interpretationibus nominum in titulo positorum, est sumenda. Mesopotamia enim interpretatur eleuata vocatio. Syria, sublimis. Sobal, vana vetustas. Ioab, inimicus. Edon, terrenus. Istis omnibus nominis figurantur elati magnitudine terrenæ vanitatis quos omnes Christus igne charitatis, quem in terram misit, succendit, id est conuertit ad fidem. Et conuertit Ioab, scilicet diabolum infugam. Et percussit Edon, id est terrenos, vt viuant cœlestes. Est ergo sensus tituli talis. Iste psalm. dirigens nos *in finem*, id est in Christum, agit pro his *qui commutabuntur*. scilicet de veteri vita in nouam. *In inscriptione tituli*. scilicet susceptra per fidẽ, id est qui commutabuntur in regnum Christi, & hoc ipsi Dauid vt scilicet amplius non sibi viuant, sed *ipsi Dauid*. id est Christo. Et hoc in doctrinam eius, scilicet credendo. oportet enim in doctrinam eius credere, qui vult in regnum eius transire, & hoc fit per iguem charitatis quo suos electos incendit. Et hoc est quod subditur. *quando succendit Mesopotamiam* quando, scilicet eleuatos & altos igne charitatis humiliauit, &c. Intentio psalmistæ est ostendere bonum esse contemnere mundum, vt aequirantur æterna. Et diuiditur in partes duas. Quia psal. primo narrat aduersitates immissas, vt peccata vitentur. Secundò prosperitates promissas, vt superna diligantur, ibi. *Vt liberentur*. Quantum ad primam partem notandum quòd aduersitates ideo Deus immittit, vel nobis immitti permittit, vt nos reuocet à peccatis & à pœnis liberet æternis. Vnde Gregorius dicit. Vt electus quisque supplicia euadat æterna, vt ad perennem gloriam pauper ascendat, assiduis flagellis hic arteri debet. quatenus in iudicio purgatus, valeat inueniri. Ipso nanque infirmitatis nostræ pondere, deorsum quotidie ducimur, nisi mira manu artificis per subleuantia flagella releuemur. Vnde bene dicitur. Beatus vir qui corripitur à domino. Prima autem virtus vt quis perpetrari vitari debeant peccata. Secunda autem talem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas non solum imminentes minimè vitamus, verumetiam nec commissas agnoscimus. Et peccatoris mens tanto altius tenebrescit, quanto nec damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerumque diuini muneris largitate, vt culpam pœna subsequatur, & flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur, quatenus qui statum suæ rectitudinis secutus perdidit, afflictus consideret quo iacet. Hinc itaque asperitas correctionis fit origo luminis: argumentum vero salutis est vis doloris. Hinc est quod Salomon ait, Curatio cessare faciet peccata maxima. Et iterum dicit. Quem enim diligit Deus castigat. Flagellat autem omnem filium quem recipit &c. Ex quibus apparet quòd Deus flagella multa & aduersa populo suo immisit, vt ipsum corrigeret à peccatis. Quæ narrat psalmista in prima parte huius psalmi quæ diuiditur in partes quatuor, secundum quòd quatuor ponit aduersorum genera. Primo ergo ponit aduersa connaturalia. Secundò aduersa corporalia, ibi, *Commouisti terram*. Tertiò aduersa temporalia, ibi, *Ostendisti populo tuo*. Quartò aduersa internalia, vt est timor, &c. ibi. *Dedisti*. Quantum ergo ad primum sciendum quòd illa aduersa connaturalia dicuntur, quæ cum natura contrahuntur ex peccato primi hominis, vt est quantum ad corpus moriendi necessitas, & quantum ad animam originale peccatum, quia sicut Adam peccante, contraximus necessitatem moriendi, sic & carentiam originalis iustitiæ, qua natura dicimur filij iræ, per quæ sumus à Deo repulsi ratione culpæ, & destructi ratione mortis necessariæ. Quæ duo notans psalmista dicit. *Deus repulisti nos*. Et hoc quia per cupam quasi in Adam contraximus, à te sumus diuisi quò ad animam. *Et destruxisti nos*. quia propter peccatum contra nos mortis sententiam dedisti, qua homo destruitur, quia per mortem homo desinit esse homo, & sic destruitur quò ad esse hominis. Et aduerte quòd Deus hominem quem misericorditer fecit, crudeliter à se non repellit: quia nisi prius ipse ab homine repellatur. Sicut enim anima corpus

corpus à se non repellit vt diuidatur à corpore: nisi propter corporis defectum, vt propter infirmitatem, vulnerationem, & huiusmodi. Sic multò fortius non repellit nos Deus, nisi à nobis ipse prius fuerit repulsus, vel originali culpa vel actuali. Sequitur. *Iratus es, & misertus es nobis*. Iracscitur enim Deus peccatis nostris: quia ad modum irati se habet, dum hominem propter peccatum punit. Quia tamen quamdiu viuimus locus pœnitentiæ nobis seruatur, quia ex sua misericordia expectat ad pœnitentiam: adeo in ira sua nobis misereturus. Sic enim dicitur Abac. 3. Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis. Quia tam electos quam reprobos peccantes, ad pœnitentiam spectat. Sed quibus posit hanc vitam irascitur: illis amplius non misereturus. Vel aliter Repellit Deus peccatores & destruit, quando ipsos per aduersa iustificat, quia peccatores facit nõ peccatores. Et sic destruit peccatorem, & repellit iniustum, quia peccator pœnitens amplius peccator dici non debet. 6. q. 2. his auctoritatibus. Vnde hic dicit glo. *Deus repulisti nos &c.* scilicet ut male ædificaros, vt erigeres in bonum ædificium. *Iratus es*: & sic *Misertus es nobis*. Num enim misereris, nisi iraseris. Ita est vecustatis vt pereat, misericordia autẽ innouat interiorem hominem, & si exterior corrumpatur. Oportet enim primo repellere & destruere vitia, antequã virtus ædificetur. Sic enim dicitur Hiere. 1. Dedi verba mea in ore tuo: vt euellas & destruas, & consequenter ædifices & plantes.

Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est.

Hic consequenter ostendit aduersa corporalia: vt sunt infirmitates corporis & dolores. Vbi sciẽdum quod in statu innocentiæ ante peccatũ, natura humana ob omni pœna & infirmitate erat libera. Quia cum omnis pœna si iusta est, peccati sit pœna, ante peccatum nulla potuit esse pœna. Vnde in statu innocẽtiæ nec aqua suffocasset hominem, nec ignis combussisset: nec febres inuasissent, nec ferrum eius carnem diuisisset. Sed homo sine morte sine pœna aliqua in ætate perfecta ad cæli gloriam fuisset translatus. Sed statim vt peccauit, mortalis factus corpore fuit: & cæteris passionibus subditus. Vt ostendit Gregor. 4. mora. Hæc est ergo magna & mirabilis terræ scilicet, corporis nostri mutatio: vt de impassibilitate ad passibilitatem, de immortalitate ad mortem mutatum fuerit, vt omnis creatura homini nocere possit post peccatum cui nihil ante peccatum nocere poterat. Nam modo ab igne comburitur: ab aqua submergitur: à terra suffocatur, à ferro secatur, febribus æstuat, doloribus afficitur. Et istam commotionem propter peccatum factam nunc notans psal. ait Deo. *Commouisti terram, & conturbasti eam*. Quid enim nomine terræ, nisi homo de terra creatus intelligitur? Vnde primo homini dixit Deus. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec vertaris in terram, de qua sumptus es, quoniam puluis es, & in pulnerem reuerteris. Et quia terra nostri corporis tot aduersis præmitur, ideo consequenter implorat Deum vt sanetur, d. *Sana contritiones eius quia commota est*. quod scilicet fiet in resurrectione, quando mortale hoc induet immortalitatem & corruptibile hoc, induerit incorruptionem, vt ait apostolus ad corim. 15. Vel aliter. Commouet Deus terram scilicet hominem peccatorem & terrenum, quando dè peccato ipsum mouet ad statum pœnitentiæ de iniustitia ad iustitiam, de superbia ad humilitatem de luxuria ad castitatem, quod facit gladio spiritus, vt puta quando dixit. Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnũ cœlorum. Conturbata eam quando dolet de peccatis commissis, cõscientia peccatorum accusante. Et quia tunc meretur veniã, ideo subditur. *Sana contritiones eius: quia commota est*. q. d. Sicut cœpisti, perfice, quia aliter non est dignus sanari per veniam, nisi commota fuerit & contrita de peccatis. Sed adueniente tali commotione, statim digna est venia, & sanatur à Deo psal. 102. qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, sanat omnes infirmitates tuas. Et nota quod contritio peccatoris rectè commotioni terræ id est, terremotui comparatur, cum dicit. *Commouisti terram &c.* Et hoc propter tria quæ sunt in terremotu. Primò namque, sicut dicit Philosophus 3. meteor. terremotus fit quando causa diluuij, vel magnę inundationis super terram, intra terram coarctantur venti diuersi, sicut meridies & septentrio, & tunc eleuat vnusquisque aquam prius latentem sub terra. Sic moraliter est de corde peccatoris, quando conuerti incipit. Sunt enim quasi duo venti oppositi scilicet, meridies id est, spes veniæ, & septentrio id est, timor gehennæ, qui aquam lachrymarum in tantũ eleuant, vt sint quasi inundãtes super terra Psal. 64. Visitasti & inebriasti eam &c. Flumẽ Dei repletum est aquis Secũdo quia sicut dicit Albertus. 3. meteor. Signũ concomitans terremotum est sonus qui non quiescit aliquando, donec terra sit rupta, & tũc exit sonus cum vento magno. Sic in proposito. Nam signum conuersiõis peccatoris à malis, est sonus ille de quo psal. 57. Rugiebam à gemitu cordis mei. Vel etiam sonus conuersionis, de quo psal. 9. Periit memoria eorum scilicet, peccatorum cum sonitu, qui non cessat donec terra scindatur. 1. Corin. Aperiatur & ventus superbiæ & inflationis contra Deum expiret. Eccl. 10. Quid superbis terra & cinis? Terriõ quia sicut dicit ibidem Albertus. In terræ motu quãdoque terra sic euertitur, quod illud quod erat prius inferius, efficitur superius, & econtrario. Sic est in conuersione peccatoris. Nam caro quæ prius dominabatur spiritui, efficitur inferior tanquam subdita spiritui, & econtrario. Vnde Matth. 28. Angelus domini descendit de cœlo, & ecce terræ motus, &c.

1 corim. 15. penitentia. Contritio. Matt. 3. Psal. 102. Terremotus Philo. 3. meteo. Psal. 64. Psal. 37. Psal 9. Eccl. 10. Matt. 28.

Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis. 960 22 q 4. Quantus.

Hic consequenter ostendit aduersa temporalia, vt sunt bella, persecutiones, pestilentiæ fames, & huiusmodi quæ dura dicuntur, quòad carnem, licet sint causa salutis. Vnde & Iob dicebat. In duricia manus tuæ aduersaris mihi. Vbi ait Gre. Manus enim domini dura creditur cum voluntati nostræ contraria hoc quod ei in nobis displicet, feriendo persequitur. & flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam expectat. Sicut medicus dum secat putridum membrum, persequẽ-

Iob. 30 Grego. 10. mora. c. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis manus durities infirmitati aduersatur, sed A concordat salutis. Quam intellectum ponit glo.d. *Ostendisti populo tuo dura*.id est, temporis miserias, quæ per infirmitatem carnis graues sunt nobis. Sed quis sit effectus istarum miseriarum, ostendit cum subdit. *Potasti nos vino compunctionis*:quia, scilicet,per miserias huius vitæ homo ad cognitionem Dei & sui ducitur, & de suis peccatis cõpungitur. Vel vinum compunctionis dicitur tribulatio temporalis,qua purgatur patiens:vt vulnus vino vitis purgatur,quia ex tribulatione nascitur in nobis compunctio de peccatis. Et nota quòd in scriptura multipliciter vino potamur. Est enim potatio,quædam criminalis, qua culpa intus gignitur. Quædam spiritualis,qua Christi sanguis sumitur. Quædam salutaris,qua crimẽ fle- B tu tergitur. Primò est quoddam potare criminalis immunditiæ. Vnde in scriptura potare quandoque idem est quod peccare. Vnde de peccatore homine dicitur. Bominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem. Quod ideo dicitur,quia sicut aqua sine labore & difficultate potatur, sic & mali sine labore peccare videntur. Vnde prædicta verba exponens Greg.ait. Hoc nãque quod comeditur, cum mora glutitur. Hoc autem quod bibitur tanto ad glutiendum morã non habet,quantam nullam ad mandendum necessitatem habet. Culpa ergo quia à stulto homine sine nulla retardatiõe perpetratur quasi aqua iniquitatis bibitur. Qui enim illicita sine timore facit,quasi potum iniustitiæ sine obstaculo bibit. C Sic enim diabolus peccatis omnes potare conatur. Apoc.14. Vino fornicationis suæ potauit omnes gentes. Secundò est potare spirituale &c. quo scilicet Christus fideles suo sanguine potat dicẽs Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus &c. Quod fuit maximè charitatis signum, vt pro saluãda vita subditorum,proprium sanguinem eis ad porandum traderet. Vnde huius potationis necessitatem ipse ostendens Ioan. 6.d. Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem,non habebitis vitam in vobis. Sed ex istis verbis aliqui occasionem dubitationis sumpserunt,dicentes. Quamuis fide teneamus,quod in hostia consecrata sit verus sanguis Christi & corpus,non tamen bibimus Christi sanguinem D sumendo consecratam hostiam,sed manducamus Christi corpus. Sicut sumendo consecratum calicem,bibimus sanguinem, sed non manducamus corpus. Cum ergo soli sacerdotes, vt communiter bibant Christi sanguinem, ac laici de manu Papæ communicantes,quomodo ergo alij vitam spiritualem habent, qui Christi sanguinem non bibunt,cum Christus de vtroque copulatiue dicat,Nisi manducaueritis & biberitis &c. Respõdeo quod duplex est manducatio corporis, vel potatio sanguinis Christi. Prima sacramentalis, quæ stat in sumptione consecratæ hostiæ,vel potatione consecrati calicis. Secunda est spiritualis quæ est in Christo manere per fidem. Prima sine secunda non proficit,sed nocet, dicente apostolo. Qui manducat & bibit indigne &c. Sed secunda bene valet sine prima. Et de secunda Christus intellexit:dicens. Nisi manducaueritis & biberitis &c. Et hoc statum Christus declarat postea.d Qui manducat meam carnem,& bibit meũ sanguinem,in me manet,& ego in eo. Quòd exponens August.in homil.dicit. Hic ostendit Christus quid sit manducare eius carnem & sanguinem bibere.dicens. Qui manducat &c. In me manet &c. Hoc est ergo illam manducare escam & illum bibere potum,in Christo manere per fidẽ, & ipsum in se habere manentem &c. Sic ergo primo probat seipsum homo. Et sic de pane illo edat & de calice bibat &c. Tertio est potare salutaris pœnitentiæ &c. quam secundum peccati mensuram potare debemus. Vnde Ezech. 4. Aquam in mensura bibes. Quod ideo dicit: quia non oportet plus debito nec minus aquam pœnitentiæ potare. Quòd ostendens Gualfredus super illo verbo gen.28. Egressus Iacob de Bersabee, pergebat Aram.dicit. Accedendum est nobis ad puteum pœnitentiæ,& ex eo vsque ad sacietatem potandum. Intrauerat enim ad istum puteum & satis potauerat,qui dicebat. Ad meipsum anima mea turbata est. Intrat autem sed non gustat ille, qui conscientiam propriam discutere incipit, sed resilit continuo, & quasi needum potatus egreditur,vt in curis exterioribus occupetur. Bibit sed non satis,qui mediocriter dolet & deflet q̃ vberius oportet. Bibit & satis, qui iuxta modum sui reatus modum compunctionis ostendit. Bibit & vltra quam satis,qui desperatus & absynthio inebriatus, pœnitentiæ modum excedit &c. Vnde quod istud bibere debeat esse moderatum dicitur. Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate potatum,si bibas illud moderate,eris sobrius. Et isto vino suos electos dominus potat, dum compunctionem de peccatis per aduersa eis immittit vt sibi dicant. *Ostendisti populo tuo dura*. scilicet, aduersa immittendo. Et sic per consequens. *Potasti nos vino compunctionis*.id est,contritionis de peccatis cordialibus.

Bibere. Potare. Iob.15.

Greg.12. moral.c.17.

Sanguis Christi. Mat.26.

Ioan.6.

Quæstio. Nota quæstionem siue dubiũ quare communio sub vna specie tantum sumatur, scilicet sanguinis Christi, sicut & hostia.

August.

Dedisti metuentibus te significationem:vt fugiant à facie arcus.

Hic ostẽdit aduersa interiora, vt est timor. Vbi notandum quod præsentes mundi aduersitates quibus Deus omnes percutit scilicet, tam bonos quam malos, nobis significant pœnam æternam, qua in iudicio malos damnabit, quia si suos electos hic pœnis castigat, vt emendentur,quanta putas puniet pœna reprobos, qui in suo odio vitam terminabunt? Vnde sicut mors corporalis communis bonis & malis est quædam significatio mortis æternæ damnatorum. Sic & præsens aduersitas est significatio aduersitatis æternæ damnatorum. Quia secũdum glo. Si hic tã aspere nos Deus punit,quid in futuro faciet? Sic enim Iob flagellatus sine peccato, significabat qualiter flagellandi essent in peccato morientes. Quod ipse dicebat. Confregit me,posuit me sibi quasi in signum. Et hoc hic notans Psal.ait. *Dedisti metuentibus te significationem*.id est,immisisti pœnas metuentibus te. Et ad quid valet talis significatio scilicet, *vt fugiant à facie arcus*.id est, vt fugiant à pœna æterna in futuro iudicio. cõtra quos iaculanda. Vbi notandum quod futurum iudicium non incongrue per arcum figuratur. Vt ostendit Grego.istum passum exponens, vbi dicit. Per arcũ dies iudicij figuratur. Vnde per psalmistam dicitur. *Ostendisti populo tuo dura,potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem vt fugiant à facie arcus*.in arcu enim quanto longe trahitur corda, tanto de eo distinctior exit sagitta. Sic nimirũ extremi iudicij dies, quanto

Ponitentia. Leuit.23.

Ezec.4.

Gualfredus

Iob.16.

Amos. Intendunt arcum Greg. moral. lib. 16.

tò lõgè differtur vt veniat,tanto cum venerit,districtior de illo sententia procedit. Iccirco autem nunc diuersis cladibus percutimur, vt his correcti,paratiores tunc inueniri valeamus. Vnde illic præmissum est. *Ostendisti populo tuo dura flagella*.vi- delicet sæculi,quæ secuturum grauius iudicij diẽ præcurrunt. *Potasti nos vino compunctionis*. vt terrena gaudia in lachrymis verterentur. *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus*. Ac si aperte diceret. Hoc tempus misericordiæ est, illud tempus iudicij erit. Per ista ergo huius temporis flagella significans,quomodo tunc percussurus es,quando non parcens iudicas, qui sic distincte modo percutis,quando parcis. hæc Greg. Vel aliter secundum glo. Significatio accipitur vexillum crucis,quod pro signo nobis datur B vt sequamur Christi passiones: per quod euademus faciem arcus,quia si socij passionum sumus, simul & resurrectionis erimus. Et est sensus. *Dedisti metuentibus te significationem*.id est, vexillũ crucis ad imitandum,vt per hoc *fugiant à facie arcus*. id est euadant æternum iudicium.

Vt liberentur dilecti tui, saluum me fac dextera tua,& exaudi me.

Postquam psalmista narrauit aduersitates immissas,Hic consequẽter narrat prosperitates promissas. Et diuiditur in tres partes. Quia ponitur primo electorum consolatio. Secundò diuinæ virtutis recognitio:ibi. *Quis deducet*. Tertio reproborum finalis damnatio:ibi. *In Deo faciemus*. Prima pars diuiditur in quinque. Quia ponitur primo ecclesiæ generalis deprecatio. Secundò gẽtium ad fidẽ conuersio:ibi. *Deus locutus*. Tertio gentiũ conuersarum applicatio:ibi. *Meus es*. Quartò tribulationum consolatio:ibi. *Iuda rex meus*. Quinto euangelij Christi per orbem prædicatio:ibi. *In Idumeam*. Quantum ad primum sciendum quod aduersa à Deo nobis immissa, non omnes corrigunt,immo aliquos magis indurant,vnde aliquibus fiunt ad correctionem, aliquibus autem ad damnationis initiũ. Vnde Greg.dicit. Solos quippe præsens aduersitas à supplicio liberat,quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigunt, D ad sequentia supplicia perducunt. Si autem nequaquam præsens pœna quosdam ab æterno supplicio defenderet,Paulus non dixisset. Cum iudicamur,à domino corripimur,vt nõ cum hoc mũdo damnemur. Sæpe ergo mens iusti vt magis secura sit,altius trepidat & cum flagellis cingitur, superni iudicij incertitudine turbatur. Pauet ne initium sequentis damnationis sit, omne quod patitur &c. Ad propositum ergo psalmista in persona ecclesiæ vel cuiuslibet iusti,hic Deo supplicat vt flagella,quæ hic patimur,ad salutem nobis proueniant,non ad damnationem,dicens, *Vt liberentur dilecti tui*. Quasi dicat. Vt per flagella & aduersitates vitæ præsentis,dilecti tui liberentur iminittis. Rogo vt sim de illorum numero. Ideo subdit. *Saluum me fac dextera tua*.id est, filio tuo E qui patris dextera nuncupatur. *Et exaudi me*. id est axaudies me. Quia secundum quod dicit glos. Iustus salutem petens æternam, semper exauditur à Deo,de terrenis autem non semper exauditur ad volum,sed ad vtilitatem. Quod autem Christus per dexteram significetur, vide supra versiculo.713. Et sic psalmista dicendo, *Saluum*

Ioan.

963 24.14. dixit dominus.

A *me fac dextera tua*. Christi incarnationem pro salute electorum petebat.

Deus locutus est in sancto suo, lætabor & partibor sychimam, & conuallem tabernaculorum metibor.

Hic ostenditur per Christum,gentium conuersio. Vbi nota quod per ly sanctum absolute,intelligit Christus per eminentiam qui omnes alios sanctificat. Sic enim Mariæ dixit angelus. Quod enim nascetur ex te,sanctũ vocabitur filius Dei. Et Ieui.21. Ego sanctus sum,qui sanctifico vos. In Luc.1. isto ergo sancto locutus est Deus,quia in ipso & Leui.21. per ipsum nobis salutem dare promisit, propter quod angelus ait. Vocabis nomen eius Iesum,ipse enim saluum facier populum suum &c. Et quia Luc.1. quod Deus promittit & loquitur certum est esse futurum,iccirco de tali promissione certificatus psalmista dicit. *Lætabor*. id est faciam quod mihi ad lætitiam cedat. Et sunt verba ecclesiæ dicẽtis. *Lætabor*. Et si quæras,quid ages,& in quo lætaberis. Respondet,quod in conuersione gentium ad fidem, quam prædicando virtute Christi perficiam. Et hoc est quod subdit. *Et partibor sychimam & conuallem tabernaculorum metibor*. Vbi notandum quod hic per sychimam intelligitur populus gentilis & idololatra. Ratio est:quia secundum historiam sichima est locus in quo Iacob rediens à Labam,fecit tabernacula propter oues & armẽta quæ secum habebat. Vbi etiam Rachel abscondit idola quæ habebat de Syria. Et erat locus ille in partibus Syriæ,vbi gentiles habitabant, vt habetur gen. 31. Et ideo quia locus ille erat gentilium, & quia idola ibi absconsa fuerant, per sichimam intelligit gentes idololatras. d. *Et partibor sychimam*.id est gentilem populum diuidam,quia non omnes conuersi sunt ad fidem,sed aliqui sic: & quidam non & sic fuerunt diuisi. Ista est illa diuisio,quam Christus venit facere. d. Mat.10. Nõ enim veni pacem mittere in terram,sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum,& filiam aduersus matrem &c. Vel aliter sichima interpretatur humerus quo scilicet portantur onera. Ecclesia autem onera partitur & diuidit,quia aliquos peccata grauãt,alij autem per ecclesiam cõuersi bene Christi iugum ferunt Et secundum hoc per sichimam accipiuntur generaliter onera bona & mala ideſt. Christi & diaboli. Vel aliter vt per sichimam intelliguntur solum boni humeri id est,onus Christi, quod pro viribus ecclesia distribuit singulis, secundum quod diuersos gradus ipsa ecclesia cõtinet. Vnde aliud est onus prædicantium, aliud actiuorum, aliud contemplatiuorum, aliud virginum aliud continentium,aliud coniugatorum &c. quia licet diuisiones gratiarum sint,idem autem est dominꝰ. Sequitur. *Et conuallem tabernaculorum metibor*. Vbi 1.Corin.12. nota quod Iacob in eodem loco scilicet in sichima fecit tabernacula,in quibus suas oues collocauit & armenta. Qui autem dicuntur oues Iacob,nisi Iudæi ab ipso Iacob geniti? Et ideo per conuallem tabernaculorum intelligit iudæos, quos etiam diuisit quia aliquos ad fidem conuertit,& aliquos in infidelitate reliquit. Est ergo sensus. *Et conuallem tabernaculorum metibor*. id est,de iudæis non paucos habebo.

Sichima.

Partire. Gen.31.

Meus

Universidad de Deusto
Biblioteca

964 Meus est Galaad:& meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.

Hic ponitur conuersorum applicatio. Vbi notandum quòd Deus suos fideles ad fidem conuersos, ad diuersa applicat officia. Quoniam ex illis aliquos suæ fidei efficit testes, aliquos confessores quosdam verò prædicatores. Quæ omnia in isto versiculo norantur. Primò ergo aliquos efficit fidei testes, & isti sunt martyres qui sanguine proprio veritatem fidei attestantur, de quibus dicit apostolus. Sancti ludibria & verba experti sunt &c. Lapidati sunt, secti sunt, in occasiõe gladij mortui sunt. Et hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt. Et istos significat, dicens. *Meus est Galaad.* Nam vt habetur Gen. 1. Galaad est mons vbi Laban comprehendit Iacob fugientem. Vbi post rixas & iurgia pacificati fuerunt, & fœdus amicitiæ insimul inierunt. Collectisque lapidibus fecerunt cumulum, & comederunt super illum, quem vocauit Laban cumulus testis. Et Iacob aceruus testimonij. Dixitque Laban. Cumulus iste testis erit inter me & te &c. Et sic Galaad idem est quod aceruus testimonij. Et sic per Galaad intelliguntur martyres, in quibus est aceruus testimonij, dum inter omnia opprobria Christiani nominis Christum constanter confitentur. Est ergo sensus *Meus est Galaad.* id est meus est aceruus testimonij id est, mei sunt martires veri, quia illos conuersos fidei efficio testes. Secundò ex cõuersis aliquos efficit confessores, qui scilicet, oblati idolorum cultum, Christum verum Deum cõfitentur. Et hos notat, d *Meus est Manasses.* Manasses enim fuit primogenitus Ioseph, qui hoc nomine ipsum vocauit, dicens. Obliuisci me fecit Deus laborum meorum, & domum patris mei. Ideo Manasses interpretatur oblitus, per quem conformes significantur, qui prioris confusionis, id est, cultus idolorum obliti Christi fidem honorificè confitentur, & sine confusione dicentes cum apostolo. Non enim erubesco euangelium. Tertiò ex conuersis, aliquos efficit prædicatores & doctores, qui lumen fidei spargentes per orbẽ de fide & credendis cæteros illuminant, & sic per illos fideles multiplicantur & crescunt, quibus dicebat Christus. Vos estis lux mundi. Et istos per ephraim notat, d. *Meus est Ephraim fortitudo capitis mei.* Nam Ephraim fuit alter filius Ioseph quem sic vocauit, dic. Crescere me fecit Deus. Vnde Ephrain interpretatur crescens siue augmentum. Et sic significat prædicatores, per quos augmentatur & crescunt fideles, qui quanto amplius multiplicantur & crescunt, tãto Christi fides amplius fortificatur. Ideo ipsi prædicatores dicuntur fortitudo capitis ecclesiæ, id est, Christi & fidei ipsius. Sic enim in persona cuiusliber prædicatoris dicitur. Repletus sum fortitudine spiritus domini.

965 Iuda rex meus, Mabo olla spei meæ.

Hic ponitur tribulationum consolatio. Vbi notandum quod iusti in præsenti vita plus aduersis consolantur, quam prosperis. Et plus timent prosperis quia inter diuina iudicia graui incertitudinis spe taquam aduersa. Vt ostendit Gregorius. dicẽs suæ caligine humana mens præmitur, ideo viri sancti cum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pauida suspitione turbantur. Timẽt enim ne hic fructus laborum suorum percipiant, timent ne quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat. Cum verò taciti cogitant quòd nec bona agant nisi vt soli Deo placeant, nec in ipsa affluentia se prosperitatis exaltant, minus quidem de prosperis occultæ contra se iudicia metuunt. Sed tamen eadem prospera, quia se ab intima intẽtione præpedium, egre ferunt: & præsentis vitæ blandimenta molestè tolerãt, quia per hæc se vt cumque tardari in interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor, quam despectio occupat, & magis prosperitas sublimitatis, quam necessitas aduersitatis grauat. Per hanc namque nonnumquã cũ homo exterius præmitur, ad concupiscenda, quæ interius sunt liberior relaxatur. Per illã verò, animus dum multis parere cogitur, à desiderij sui cursu retinetur, vnde fit, vt sancti viri magis in hoc mundo prospera quam aduersa formident. Sciunt namque quia mens, quæ de blanda occupatione præmitur, aliquando libens ad exteriora deriuatur. Sciunt quia sæpe sic hane clandestina cogitatio decipit, vt quomodo permutetur ignoret. Pensant autem quæ sint æterna bona quę cupiunt, & cognoscunt quam nihil sit omne quod blandum temporaliter arridet. Cunctaque huius mundi prospera, mẽs eorum eo ægre tolerat, quo supernæ felicitatis est amore sauciata, timoque magis in præsentis dulcedinis aspernatione etigitur, quanto hanc conspicit, quia furtiuè sibi in ternæ gloriæ despectu blanditur, hæc illæ. Ex quibus apparet quod iusti magis aduersitatibus consolantur, quam prosperis. Et hoc est quod hic notat psal. dicẽs. *Iuda rex meus &c.* Vbi notandum quod hic per iudam Christus intelligitur, qui de Iuda originem duxit vt patet Matth. 1. Moab vero quidam populus est qui descẽdit à Moab, quẽ genuit maior filia Loth, abutens patre ebrio, per quem intelligitur omnis abutens lege. Sicut enim filia male abutens patre genuit Moabitas, sic qui male vtitur lege, generat opera mala, sicut qui bene bona. A male autem vrentibus lege Dei scilicet, à malis hominibus oritur olla id est, tribulatio ecclesiæ, quæ per ollam significatur. Hæc est olla feruens ab aquilone id est, à diabolo, de qua Hiere. 1. Ollam fucensam ego video, & facies eius à facie aquilonis. Vnde ab aquilone pandetur omne malum, id est, à diabolo. Ab illo ergo aquilone olla tribulationum ebullit in ecclesia. Sed Christo rege duce, hæc olla tribulationum ardens, fit iustis spes gloriæ futuræ, quia tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio autem spem. Rom. 5. Quia per spẽ charitas diffunditur in cordibus, quæ ardoré tribulationis superat. Est ergo sensus versiculi iste. *Iuda rex meus.* id est, Christus, quo me regente olla Moab id est, tribulatio à malis bonis illata est spei malæ id est, tribulatio me plenius sperare facit bona æterna, & nõ deficere. Et p hoc vult ostẽdere quod aduersitas & tribulatio iustis est causa consolationis. 2. corin. 1. Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. In

A animalium fiunt, potest intelligi mors & passio Christi. De istis ergo calciamentis, scilicet de mysterio incarnationis desponsationis ecclesiæ, & Christi passionis hic loquitur psal. d. *In Idumæam extendam calciamentum meum.* id est prædicabo incarnationem Christi, ecclesiæ desponsationem, & Christi passionem, scilicet, in omni terra: quod significat Idumæa. Nam Idumæa interpretatur terrena. Et sic est sensus. *In Idumæam extendam &c.* id est, vsque ad terminos terræ: quod fuit ad impletum tempore Apostolorum. De quibus dicitur. In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Quis autem fuerit fructus huius extensionis siue prædicationis, ostendit subdens. *Mihi alienigenæ subditi sunt,* quia scilicet gentes quæ alienæ erant B à Deo per idololatriam, per talem prædicationẽ Christi fidẽ receperũt: & iugo fidei se submiserũt. Et hoc est quod dicitur Osee. 1. Vocabo non plebem meam, plebem meam. Vnde & gentibus dicitur. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

Psalm. 18.

1. Petri. 2.

967. Quis deducet me in ciuitatem munitam, quis deducet me vsque in Idumæam.

Angelus homo beatus. Numerus.

Hic ponitur diuinæ virtutis recognitio. Vbi notandum quòd ecclesia militans integraliter ad cœlestem transire non potest, donec numerus electorum fuerit cõpletus, quo completo statim terminabitur mundus. Qui electorum numerus est iuxta numerum angelorum, non quidem qui ceciderunt, sed illorum qui permanserunt, vt scilicet tot sint beati homines, quot angeli: & e contrario. Vnde ait magist. li. 2. dist. 9. Non enim iuxta numerum eorum angelorum qui ceciderunt, sed qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Greg. ait. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat, ad quam credimus tot homines ascendere: quod illic contigit angelos remansisse. Sicut scriptum est. Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei. Ad propositum ergo psal. hoc præuidens quærit, quis ecclesiam debet deducere & dilatare per orbem vt compleatur electorum numerus: & per consequens quis ipsam deducet ad ciuitatem cœlestem. Nam per ciuitatem munitã, intelligit cœlestem Hierusalem, quæ omni bono fulcitur: sed per Idumæam terrenos & gentiles conuertẽdos ad fidem. Primo ergo de hoc formatquæstionem. Secundò ponit solutionem: ibi. *Nõne.* Quærit ergo primò. *quis deducet me in ciuitatem.* id est, in cœlestem Hierusalem. Et quia oportet quòd primo de gentibus electorum numerus cõpleatur, subdit. *Quis deducet me vsque in Idumæam.* id est, vsque ad gentes terrenas vel ad terminos terræ, in quibus Christi fides suscipiatur. Et consequenter respondet, dicens.

Gregorius.

Deute 32.

968. Nonne tu Deus, qui repulisti nos, & non egredieris Deus in virtutibus nostris.

Egreditur Deus contra hostes.

Quia enim duæ negationes faciunt vnam affirmationem: quia negatio præcedẽs negat quidquid sequitur. Ideo nonne est affirmatio: vt sit sensus. Quis deducet me &c. certe tu Deus qui repulisti

In Idumæam extendam calciamentum meum, mihi alienigenæ subditi sunt.

Hic ostenditur euangelij Christi per orbẽ prædicatio. Vbi notandum quòd per calciamentum in scriptura, multa intelliguntur. Primo per calciamentum significatur Christi incarnatio. Sic enim dicebat Ioannes Baptista de Christo. Post me venit, qui ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Vbi aduertendum quòd per calciamentum quod fit de pellibus mortuorum animalium, figuratur nostra natura mortalis, quam Christus assumpsit B cuius calciamenti corrigia fuit ipsa inexplicabilis vnio naturæ humanæ ad verbum: dissoluere vero corrigiam ad ipsam vnionem clarè manifestare. Sed quia hæc vnio talis est ac tanta, quòd nullus mortalium eam plenè explicare potest: ideo hoc Ioannes de se fatetur: dicens, cuius non sum dignus &c. id est, non sufficio explicare vnionem naturæ humanæ ad verbum per quã Deus factus est homo & homo Deus. Et istum intellectum habet Greg. in homil. d. Quis enim nesciat quia calciamenta de mortuis animalibus fiunt? Incarnatus ergo dominus quasi calciatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calciamenti C est ligatura mysterij. Ioannes ergo soluere corrigiam calciamenti eius non valet: quia incarnationis mysterium, nec ipse inuestigare sufficit. Ac si patenter dicat. Quid mirum si ille mihi prælatus est: quem post me natum quidem considero, sed natiuitatis eius mysterium non comprehendo? Secundo per calciamentum intelligitur desponsatio ecclesiæ facta per Christum. Vbi aduerrendum quòd in lege erat præceptum: quòd quando aliquis moriebatur sine liberis, frater defuncti vxorem relictam debebat ducere: vt ex ea susciteret semen fratri suo. Si autem nollet eam in vxorem ducere: tunc alius propinquior defuncti eã ducere volens debebat illum primum discalciare publicè in porta ciuitatis, in signum illius concessionis & in opprobrium discalciati, qui nolebat eam ducere: & postea domus eius vocabatur D domus discalciati. Et sic ille qui non erat dignus alium discalciare, eo ipso non erat dignus vxorem sibi debitam, in vxorem sumere. Ad propositum vxor Christo debita erat sancta mater ecclesia, quam in fide suę passionis sibi desponsaturus erat. Osee. 2. Desponsabo te mihi in fide. Mortuo ergo Moyse sponso synagogæ, ipsa debebatur Christo, vt ex ea filios spirituales generaret. Cũ ergo nullus mortalium esset dignus Christum discalciare: sequitur quòd nullus alius à Christo dignus erat ecclesiam in sponsam ducere. Et istam expositionem ponit etiam Greg. in homil. prædicta verba Ioannis exponens. d. Mos apud veteres fuit, vt si quis eam quæ sibi competeret vxorem E accipere nollet: ille ei calciamenta solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Recte ergo Ioannes se indignum ad soluendam corrigiam calciamẽti eius iudicat. Ac si apertè dicat. Ego redemptoris vestigia denudare non valeo: & ideo sponsi nomen immeritus mihi non vsurpo. Vel percalciamẽta quæ de pellibus mortuorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

repulisti nos & tribulari finis,nos deduces ad prę A
dicta.Sed qualiter deduces nos:subdit.*Et non egre dieris in virtutibus nostris.* Vbi notandum quòd aliter Deus deducit ecclesiam suam, & aliter deduxit synagogam. Quia synagogam contra hostes deduxit aperte pugnando contra hostes : sicut aperte pugnauit contra Pharaonem ipsum cum exercitu suo submergendo : contra Hierico muros ad vocem Iudæorum dissipando:contra ciuitatem Hai,solem immobiliter per vnam diem stare faciendo. Et hæc Dei pugna erat exterior & cunctis apparens.Non sic autem deducit ecclesiã exterius visibiliter pugnando , sed intus mentes martyrum & fidelium contra dæmones fortificando,Et ideo non egreditur extra in virtutibus nostris,vel exercitibus visibiliter pugnando , sed B
intus manet in corde. Et hoc est quod dicit. Tu Deus deduces nos:sic tamen ꝙ non egredieris in virtutibus nostris.Et hæc est intentio glossæ dicentis. *Et non egredieris in virtutibus nostris.* id est, non contra hostes apparebis,vt olim fecisti patribus:quia non ostendes potentiam tuam qualem fecisti in Moysen,in Iesu Naue,in Dauid, quibus gentes violenter cesserunt,& magna strage facta, terram promissam obtinuerunt:sed pro nobis intus operaberis,vt gentes non coactè , sed sponte cedant idolis,fide susceptа.Et sic melius deduces ecclesiam,quam feceris synagogam.

969. **Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.** C

Hic vt sic fiat orat psalm.scilicet vt ex tribulatione præsenti ecclesia fortificetur,vt prædictum est versiculo.965.q.dicat, Non est curandum si tu Deus non egrediaris in virtutibus nostris.scilicet exterius saluando corpus,dum modo interius iuues,quia per tribulationes nobis subuenis, vnde putaris deserere.q.d.Non curo de salute exterioris hominis,quia illa est vana : sed de salute interioris : quia illa est solida. Et hoc est quod dicit. Quia vana salus hominis,scilicet exterioris.

970. 11.q.3.ad mẽsam. **In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.** D

Nihil dicit peccatum. Hic ponitur reproborũ finalis dãnatio.Vbi notãdũ quod in scriptura sacra per nihil intelligitur peccatũ, quod nulla est entitas : quia ois entitas per verbum est facta , peccatũ autẽ non est factũ per verbum , & sic nihil pro peccato accipitur.
Ioan.1. Ioan.1.Omnia per ipsum facta sunt , & sine ipso
August. factum est nihil. Quod exponens August. super Ioan.dicit,Sine ipso factum est nihil,id est,peccatum:quod non per verbum factum est:peccatum enim nihil est , & nihil fiunt homines cum peccant ; quia peccatum à verò esse separat homines & ad malum trahit: & sic ad non esse deducit.Qui enim à summi boni participatione te- E
cedunt quod solum verè ac propriè est : meritò
Nihil dicitur diabol⁹. nõ esse dicuntur. Si ergo propter peccatum quis nihil dicitur esse:quia non habet verũ esse.Sequitur , ꝙ quãtò quis pluribus & grauioribus peccatis constringitur,tantò proprius dicitur esse nihil:cuiusmodi est diabolus. Vnde diabolum post
Iob 27. hanc vitam sub nihilo reperiunt auari.Iob.27.Dimes cum dormierit, aperiet oculos suos, & nihil inueniet.Et ad istum nihilum tribulantes ecclesiam Deus deducet,ipsos cum diabolo damnando æternaliter.Est ergo sensus,vt iusti à malis afflicti dicant: *In Deo* , scilicet sperantes *faciemus virtutem.*id est opera virtuosa,& ipse ad nihilũ id est ad diabolum *deducet tribulantes nos :* quia cum diabolo illos damnabit æternaliter.

PSALM. LX.

971. Hymnus Psalm.

EXaudi Deus deprecationem meã intende orationi meæ.

Titulus huius psalmi est.*In finem hymnus psal. Dauid.* Vbi notandum quòd iste psal. habet eandem historiam pro fundamẽto,quã habet& psal. quartus.Vnde patet iste titulus ex expositione tituli psal.quarti: nisi quòd ibi ponitur canticum, & non hymnus. Hic autem ponitur hymnus & nõ canticũ.Sciẽdum ergo ꝙ grãmaticos, hymnus hymni masculini generis , est laus Dei cum cantu,vel cantus continens laudesDei.Si ergo sit laus & non sit laus Dei , vel si sit laus Dei & non cantetur proprie non dicitur hymnus. Si autem sit laus Dei & cantetur,propriè dicitur hymnus. Laus vero lamenti vel funeris cantata, non dicitur hymnus,sed canticum terrenum, vel carmen lamenti.Hodie tamen magis strictè capitur hymnus,scilicet per laudem Dei metricè scripta cantata vel dicta. Et sic in horis canonicis dicimus hymnos. Et horum hymnorum qui in horis dicuntur quatuor fuerunt principales autores, scilicet, Gregorius, Prudentius, Ambrosius, & Sedulius. Sed postea quidam nomine Hylarius videns istos multos composuisse hymnos,illos omnes in vnum collegit libellum:& per horas certas dicendos ordinauit. Vnde & multotiens ab illo Hilario etiam hymni facti dicuntur : quia ab ipso collecti fuerunt. Ex præmissis vero apparet tituli sensus:qui est iste.Psalmus iste dirigens nos in finem,id est in Christum : est hymnus , id est, laus Dei cum cantu exhibita : Dauid , id est ipsi Christo.De materia vero istius Psal.notandum ꝙ Dauid fecit istum psalm.postquam euasit manus Saulis,ipsum in modum coronæ cingentis:vt habetur,1.Reg.23.Propter quod Dauid inde ascendens,habitauit in locis tutissimis Engaddi:qui erant in confinibus regni Saulis. Vt habetur, 1. Reg.24.Vt si Saul ipsum persequeretur,cito posset exire de regno & potestate eius:propter quod & finaliter se transtulit ad terram Philistinorum. Vt habetur 1.Reg.27.Et pro hac etiam liberatione fecit psalmum quartum. Sed sciendum quòd licet psal.4.& iste sint facti de eadem materia:tamen sic differunt:quia ille psal.4.propriè fuit factus pro gratiarum actione liberationis de manu Saulis:ipsum in modum coronæ cingentis.Immediatè enim post recessum Saulis fecit illum psal.4. Istum vero psal. 60.fecit Dauid postea qn iã elõgatus erat in finibus regniSaulis.Quibus visis,accedo ad expositionẽ literalẽ psal. Diuiditur ergo psal.iste in tres partes. Quia Dauid primo beneficia sibi exhibita recolit.Secũdò alia sibi prescãda prophetice prędicit:ibi.*Inhabitabo.* Tertiò pro vtrisque gratias agit:ibi.*Sic psalmum dicam.* Dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum quòd iste psal.est vox ecclesiæ laborantis in hoc sæculo , quæ à finibus terræ clamat ad Deum. Quæ & si laborat inter impedimenta sæculi

sæculi Deum tamen laudare non desinit.Vnde to- A
tus iste psal.intentionem mouet ad laudem Dei. Quantum ergo ad istum intellectum psalm. iste diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò ecclesiæ afflictæ deprecatio.Secundò deprecationis exauditio,ibi. *Quoniam tu Deus.* Tertiò exauditionis gratiarum actio:ibi.*Sic psalmum dicam.* Prima pars diuiditur in tres.Quia ponit primo ecclesiæ deprecantis humilitas.Secundò,illatæ anxietatis vtilitas,ibi.*A finibus terræ.* Tertiò,supernæ defensionis securitas , ibi. *Deduxisti me.* Quantum ergo ad primum ecclesia fidelium videns se vbique in pressuris multis positam,humiliter Deum exorando inuocat.d.*Exaudi Deus d. precationem meam.* Vbi notandum quòd vt dictum fuit superius versicu.62.Deprecatio differt ab oratione : quia de- B
precatio est assidua precatio,quæ non solum Deo, sed etiam hominibus exhiberi potest,sicut & homines precari possumus , sed oratio est postulatio cum spe,& ideo sicut solum in Deum sperare possumus,sic solum Deum debemus orare.Et sic deprecatio sit tam Deo quam hominibus.oratio vero soli Deo debetur.Vel aliter vt ait glo.psal.6. Deprecatio est pro malis tam temporalibus quã spiritualibus remouendis , sed oratio pro bonis conferendis.Et sic quando petimus peccata nobis dimitti deprecamur:quandoverò postulamus gratiam vel auxilium nobis conferri, Deum oramus.Ad propositum ergo , videns ecclesia quòd multa huic patitur mala : quia vndique impugnatur à Diabolo : quæ sine Dei gratia superare non C
potest,duo petit à Deo scilicet amotionem malorum,& collationem adiutricis gratiæ. Et quantũ ad primum deprecatur, d *Exaudi Deus deprecationem meam.* Quantum vero ad secundum Deum orat.d.*Intende orationi meæ.* Notãdum ꝙ intendere habet duo significata. Et sic intẽdit Deus orationẽ nostram dupliciter. vide supra versic. 876.

972. **A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum,in petra exaltasti me.**

Hic ostenditur illatæ anxietatis vtilitas. Vbi notandum quòd permittit Deus suos electos tẽtationibus diaboli & mundi aduersitatibus affligi D
non ad ipsorum cõsumptionem , sed magis ad ipsorum vtilitatem. Vt pura:quia nemo potest coronari,nisi vincerit : nemo potest vincere nisi certauerit:nemo autem certare potest,nisi inimicum habuerit:ergo de primo ad vltimum , nemo coronari potest , nisi tentatus & anxiatus fuerit. Et sic quanto plura aduersa patitur ecclesia , illa superando maiora præmia meretur.Vnde Gregorius ait,Peccatoris lumen in die,est obscuritas in vespere:quia in præsenti vita fœlicitate attollitur sed aduersitatis tenebris in fine deuoratur. Iusto autem meridianus fulgor ad vesperũ surgit quia quanta sibi claritas maneat cum iam occumbere cæperit , agnoscit. Hic namque scriptum est, Timenti Deum benè erit in extremis. Hinc per E
psal.dicitur. Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini:quia in huius quoque vita certamine positus,cum consumptum se putauerit,vt Lucifer orietur : quia foris cadens intus innouatur.Et quo magis exterius aduersa tolerat eo verius virtutũ lumine interius coruscat.Paulo attestante qui ait.Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur:tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est leue & momentaneum tribulationis nostræ supramodum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis &c. Ex quibus patet quare Deus electos suos siue ecclesiam suam affligit & tentari permittit.Et hæc à finibus terræ.Ecclesia namque iniciæpit in Hierusalem , vbi Christus prædicauit,sacramenta instituit,passus fuit,ascendit,& spiritum sanctũ visibiliter misit. *A finibus ergo terræ,* id est,circumquaque per orbem terrarum passa est ecclesia,& continuè in suis patitur membris Vnde anxia ad dominum clamãs,orat, dicens.*A finibus terræ ad te clamaui,dum anxiaretur cor meum* Et quòd non frustra clamauerit : ostendit subdens *In petra exaltasti me.* Quid enim nomine petræ nisi Christus intelligitur:qui de ipso ait. Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. *Petra Christus.*
Et Apostolus.Petra autem erat Christus. Est ergo sensus.*In petra exaltasti me.*id est in Christo, & *Matth. 16.*
per Christum omnium aduersitatum & tentatio- *1. Corint 10.*
num victoriam mihi dedisti : quia ad vtilitatem mihi cesserunt:non ad nocumẽtum: quia etsi cor meum in illis anxiatur,non tamen vincitur. Et *Matth 16.*
nota quòd Christus dicitur petra in qua exaltantur iusti:quia in Christo fundatur ecclesia.Super hanc petram ædificabo ecclesiam meã.Per Christum nobis fluit salutaris gratia.Numeri.20.Lo- *Numeri 20.*
quimini ad petram,& ipsa vobis dabit aquas. In *Prouer.30.*
ipso conseruatur fidelis conscientia:prouerb.30. *Cant. 2.*
Collocat in petra cubile suum. Cantic. 2. Veni columba mea in foraminibus petræ. Per ipsum corrigitur sensualis concupiscẽtia.psalm.136.Bea- *Psalm. 136.*
tus qui tenebit& allidet paruulos suos ad petram glo.id est paruas concupiscentias carnales, antequam robur accipiant,ad Christum petram allidendo occidit.

973. 2.q.7. testes. **Deduxisti me , quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici.**

Hic ponitur supernæ protectionis securitas, *Spes nostra Christus.*
vbi notandum quod Christus dicitur spes nostra factus:non quidem essentialiter cum spes sit quedam animę virtus,sed causaliue:quia ab ipso spes nobis datur:sic etiã dicitur patientia nostra,perseuerantia nostra : quia scilicet ab illo habemus istarum virtutum exempla,vel dicitur spes nostra quia est obiectum spei nostræ:vt sit sensus vt ecclesia Christo dicat,*Deduxisti me,* per te viam adte veritatem & vitam.Et hoc:*quia factus es spes mea.* qui scilicet sperantes exaltas. Aliter enim non esses nobis dux,nisi spes esses nobis factus. Sed in *Deducere exempla virtutum.*
hoc factus es spes nobis:quia speramus quòd nõ perdet pater:propter quos filium tradidit. Et aduerte quòd secundum grammaticos differentia est inter abducere& producere & deducere.Quoniam abducitur in honestam,producitur ad studiũ,deducitur ad honorem.Et sic illos Deus deducit,quos virtutum exemplis ad honorem trahit regni ecclestis. Et sic nota ꝙ Deus ecclesiam suam deduxit,deducit,& deducet.Deduxit in preteritum exemplis antiquorum patrum,velut stellis fulgentibus,noctem præsentis vitæ perlustrãdo.Vt ostendit Greg.1.mora.c.10.d.Deduxit nos *Greg.1. mor. c.10.in præfatione.*
Deus per noctem vitæ præsentis,dum nostre noctis tenebras sanctorum exemplis quasi stellarum radiis perlustraut: vnde ad ostendendam

Universidad de Deusto
Biblioteca

innocentiam, venit Abel, ad docendam actionis munditiam, venit Enoch, ad insinuandam longanimitatem operis & spei, venit Noe ad manifestandam obedientiam, venit Abraam ad demonstrandam coniugalis vitæ castimoniã venit Isaac ad insinuandam laboris tolerantiam, venit Iacob ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam, venit Ioseph ad ostendendam mansuetudinem, venit Moyses, ad informandam contra aduersa fiduciam, venit Iosue, ad ostẽdendam inter flagella patientiam, venit Iob. Ecce quam fulgentes stellas in cœlo cernimus, vt inoffenso pede operis deducti, iter nostræ noctis ambulemus. Et ideo dicitur. Deduxisti sicut oues populum tuum. Secundo nos deducit in præsenti, nos sua gratia ab insidiis diaboli protegendo. Et hoc est quod subdit *Deduxisti me, quia fact⁹ es spes mea.* Sequitur. *Turris fortitudinis à facie inimici.* Est enim nobis Deus turris fortitudinis à facie diaboli, dũ Christus suos defendit contra omnia scandala inimici rugientis: quia etsi te tentat, cogita quoniã & Christus prius est tentatus: si te aduersis percutit, & Christus prius percussus fuit: si te infamat, & Christus prius fuit infamatus: si bona tua rapit, & Christus suis vestibus fuit spoliatus: etiã si vsque ad mortem persequeris, & Christus fuit crucifixus, & similia: quæ quis mente cogitando velut in quadam fortissima turre positus, inimici insidias liber euadit: quia suis exemplis tuncte Christus regit. Psa. 79. Qui regis Israel intende, qui deducis velut ouem Ioseph. Tertiò nos deducet in futurum, dum ad gloriam suos electos assumet. psal. 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Et sic Christus est illa fortissima turris nostræ defensionis, de qua Prouer. 18. Turris fortissima nomen domini, ad ipsam currit iustus, & saluabitur.

Psalm 76. *Psalm. 79.* *Psalm. 142.* *Prouerb. 18.*

974. Quoniam tu Deus exaudisti orationem meam, dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Hic ponitur orationis exauditio. Et aduertendum quòd hic dicit orationem esse exauditam, & non dicit deprecationem: cum tamen in principio psalm. orauerit & etiam fuerit deprecatus. Quod ideo dicit: quia cum deprecatio sit pro malis amouendis: Deus autem à suis electis non omnia mala remouet vitæ præsentis: quinimò illa multotiẽs infert ad virtutum custodiam: vel augmentum meritorum. Hinc est quòd iustorum deprecatio, non semper exauditur ad votum, licet ad vtilitatem. Oratio autem pro bonis conferendis semper exauditur: quia omnia quæ Deus suis electis infert vel permittit inferri, ad hoc tendũt vt illis æternam conferat vitam. Et ideo dicit orationem suam exauditam: sed non deprecationem. Diuiditur autem ista pars in tres: quia ostendit primo quòd iustis datur patris hæreditas. Secundò ostenditur hæreditatis dignitas: ibi. *Dies super.* Tertiò hæreditas ostenditur æternitas, ibi. *Permanet in æternum.* Quantum ad primum sciendum, quòd hæreditas est multiplex, scilicet, hæreditas abominabilis & pernicios̃a, Hæreditas mutabilis & fluctuosa, Hæreditas vtilis & gratiosa, Hæreditas desiderabilis & glorios̃a. Primò est hæreditas abominabilis &c. scilicet hæreditas malorum, qui supplicium hæreditabunt æternum. Vnde de impio dicitur. Deuorabit eum ignis qui non succẽditur, & affligetur. Sequitur. Hæc est pars hominis impij à Deo: & hæreditas à domino verborum eius. Quæ exponens Gregorius, ait. Iniquus si in hac vita positus bene agere voluisset, apud Deum hæreditatem regni cœlestis haberet. Sed quia prauis subdi desideriis elegit hæreditatem suam à Domino in tormentis inuenit: quia eiusdem domini participare gratiam non quæsiuit. Benè autem dicitur, hæreditas verborum eius à domino. Qui enim pro magnis malis in supplicium mergitur, fortasse credebatur quòd pro illis quæ male dixerat minimè iudicaretur: sed cum districta omnipotentis Dei iustitia supplicium à reprobis pro peruersis actibus exigit eis etiam mala vsque ad verborum rectiburionem reddit: vt qui de magnis malis debitores sunt, supplicijs traditi, etiam nouissimum quadrantem soloant. Nam quos magna præmũit etiam mala minima pariter in gehenna affligunt &c. Hæc autem malorum hæreditas est detestabilis: quia contumeliam malus hæreditabit: & omnis peccator. Est horribilis. Eccles. decimo. Cum morietur homo, scilicet peccator, hæreditabit bestias serpentes & vermes. Et est odibilis: quia Iob 20. dicitur. Deuorabit eum ignis: & hęc est hæreditas impij a domino. Secundò est hæreditas mutabilis. scilicet, temporalium rerum, & hæc datur bonis & malis. Et ideo satis est parũpendenda. Et hæc hæreditas sępè obtinetur per violentiam: quia vt plurimum quidam aliorum temporalia rapiunt violenter. Iob. 27. Hæc est hereditas violentorum, quam ab omnipotente pro fidebunt. Sæpe obtinetur per malitiam. Prouer. 20. hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimis benedictione carebit. Quod ideo dicitur: quia de malè acquisitis non gaudebit tertius hæres. Et hæc hæreditas quanto maior est, tanto sibi maiores acquirit inimicos: patet, quia quanto quis plura bona suo reliquit hæredi, tanto hæres magis optat illius mortem. Vnde Seneca dicit. Quanta dementia est hæredis sui res procurare, vt hæredem ex amico faciat inimicum hæreditas magna. Hinc est quòd plus tristantur de morte domini serui quàm filij hæredes: vt idem dicit in libro declamationum, declamatione tertia. Vnde & idem Seneca in libro de prouer. dicit: q̃ malè agit secum, qui medicum facit hæredem, quia scilicet ipsum de amico facit inimicum. Et ideo de ista hæreditate dicitur. Hæreditas mea facta est mihi quasi leo in silua. Tertiò est hæreditas vtilis q̃ gratiosa, scilicet scientiæ & virtutum. De qua eccles. 37. Sapiens in populo hæreditabit honorem. Et benè dicit, hæreditabit: quia nihil in præsenti vita securius possideri potest, quam ipsę virtutes quæ per violentiam auferri non possunt. Vnde Boetius. Quid ō mortales extra petitis? intra vos positam felicitatem habetis. Ostendam ti bi cardinem felicitatis. Est ne aliquid ubi te ipso precios̃ius? nihil inquies. Ergo si tui compos fueris: teipsum possidebis: quem nunquam amittere velis: nec fortuna possit auferre. Modo homo esto sui compos per virtutes. Quapropter vt narrat Seneca de tranquillitate animi ante finem, naufragio inquit Zeno cum audiret omnia sua submersa, dixit. Hoc iubet me philosophari. Et Polycrates dixit, illum respondisse petenti: cum omnia perdidisset ex vastatione inimicorum: & totũ incendio fuisset consumptum, sic, Nihil perdidi, omnia mea mecum sunt. Ex quibus planè patet quòd virtutes quæ in nobis sunt, violenter auferri non possunt. & ideò ipsorum hæreditas est vtilis & gratiosa. Esa. 54. Hæc est hæreditas seruorum Dei, iustitia eorum. Quartò est hæreditas desiderabilis & glorios̃a. scilicet, hæreditas gloriæ, quę verè delectabilis est, quia possidetur cum fiducia, ad Heb. 9. Repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis. quòd autem est æternum, cum fiducia possidetur, possidetur cum bonorum abundantia. Leuit. 20. Possidete terram quam dabo vobis in hæreditarem, manantem lacte & melle. Possidetur cum lætitia. ad Ephe. 1. Sciatis quæ sunt diuitiæ hæreditatis eius in sanctis. Et hæc est illa hæreditas gloriæ, quam Deus suis conferet electis post hanc vitam psalm. 126. Cum dederit dilectis suis somnum ecce hæreditas domini &c. & de ista nunc loquitur Psalm. dicens, *Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam, dedisti hæreditatem timentibus nomentuum.* Et aduerte quòd dicit *dedisti*, in præterito, ponens præteritum pro futuro pro nimia certitudine. Et est sensus. *Dedisti.* ne dicam dabis. adeò enim certus sum, quasi esset iam. Vel dedisti in spe. Ex eo enim quod dedit nobis potestatem filios Dei fieri dedit nobis potestatem hæreditatis suæ. Et hoc est quod dicit Apostolus Rom. 8. Sumus filij Dei. Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed ibi quæstionem mouet gl. dicens, quòd cum hæres quis solum dicatur, cum iam hæreditas morte decessoris teneatur, nec alio modo possit intelligi hæreditas firma, secundum leges humanas. Quomodo ergo nos hęredes Dei possumus dici, cum ipse Deus non moriatur. Respondet, nos hæredes Dei dicimur, & si non Deus decedat: quia hæreditatem æternam nos filij speramus, quam in futuro possidebimus, non per patris mortem, qui mori non potest: quia ipse est hæreditas nostra. Vel potest dici, quod decedet secundum modum cognitionis, quo cognoscitur à nobis. Nunc enim ex parte cognoscimus, & per speculum videmus, decedet ergo, vt tunc non videbatur per speculum in ænigmate sicut nunc, sed facie ad faciem. Potest etiam dici quòd Christus qui est Deus, mortuus est, in cuius morte testamentum hæreditatis nostræ fuit confirmatum. Et hoc est quod de Christo dicitur, quòd noui testamenti mediator est, vt morte intercedente, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

Hæreditas. *Greg. super Ezech.* *Ioha.* *Prouerb.* *Seneca in Thyeste.* *Ambro. in Psal. 118.* *Ecclesiast. Iob. 20.* *Boetius de consol.* *Esa. 54.* *Heb. 9.* *Luce 20. Matth.* *Hieron. in Psal. 118.* *Ecclesiast.*

975. Dies super dies Regis adiicies, annos eius vsque in diem generationis & generationis.

Hic ostenditur eiusdem hæreditatis dignitas: quia scilicet filij eandem hæreditatem habebunt cum patre, & milites cum Rege, ac serui cum domino, quia scilicet erimus hæredes quidem Dei: cohæredes autem Christi. Dum itaque dicit, quæ sit hæreditas regis, scilicet Christi, significat, etiã quæ sit militis, quasi dicat. *Dedisti nobis hæreditatem.* sed quàm? quàm scilicet habet Christus rex. Et ipse quàm hæreditatem habet? habet scilicet æternam: quia scilicet tu adiicies dies Regis super dies, id est dies æternos super temporales. Per hoc enim significat æternitatem Christi qui est Rex noster. Christo itaque Regi, dedit pater dies sine fine, super istos dies quibus in præsenti regnat ecclesia, vt non solum in illis diebus regnet Christus in ecclesia, sed etiam cum illo sancti regnent in æternum. Et hoc aliis verbis exprimit, dicens. *Annos eius vsque in diem generationis & generationis.* quasi dicat. Hi dies & hi anni sunt vsque in diem generationis huius præsentis, & generationis futuræ, scilicet id est sunt vnus dies, qui vnus dies continet & transcendit sæcula præsentis & futuræ generationis. Et hic dies est æternitas. De quo die dicitur. Melior est dies vna in atriis tuis super millia.

Hæreditas Dei. *Dies æternum.* *Psal. 83.*

976. Permanet in æternum in conspectu Dei, misericordiam & veritatem eius quis requiret?

Hic declaratur huius hæreditatis eternitas, dicens, quòd illa hereditas *Permanet in æternum.* Vbi notandum quòd de essentia formalis beatitudinis sunt tria, scilicet clara visio, vera fruitio, & firma siue æterna tentio, vt notaui supra versiculo. 491. Quomodo enim esset quis vere beatus, si de æternitate suæ beatitudinis certus non esset? semper enim timet cadere, & cum timor talis sit pœna, beatus in pœna semper staret, quod implicat contradictionem. Et de ista æternitate certificantur, videndo diuinam essentiam in qua relucet. Et hoc est quod subdit. *In conspectu Dei.* quasi dicat. Illa hæreditas permanet in æternum, & de hoc sunt certi: quia sunt in conspectu Dei. Et quia illa hæreditas omnibus bonis abundat. Ideo subdit. *Misericordiam & veritatem eius quis requiret.* quasi dicat. Nullus. In æterna enim hæreditate nulla potest esse miseria, ergo ibi non est opus misericordiæ, quia ibi nullus erit miser. Ibi omnes clarè videbunt Deum, qui est ipsa veritas per essentiam: ergo ibi nullus potest errare. Veritas autem cum requiratur: vbi non cognoscitur, & ibi omnes cognoscent clare veritatem, sequitur quòd ibi nullus veritatem requirit: quia nemo requirit quod habet & scit se illud habere. Exponitur ergo ista pars negatiue, scilicet in patriam, misericordiam & veritatem eius quis requiret, quasi dicat, nullus: quia ibi nulla miseria, ibi omnis veritas.

Misericordia. *Veritas.*

977. Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi, vt reddam vota mea de die in diem.

Hic est vltima pars, vbi ponitur gratiarum actio. Vbi notandum quòd beati continuè cum spiritibus angelicis in diuinis laudibus immorãtur, in Deum referentes omnia sua bona opera, & ex hoc ipsum laudantes. Vnde de ciuitate superna dicitur Esa. 51. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Et hoc est quod hic dicit psalmista in persona cuiuslibet beati. *Sic.* Scilicet in hęreditate eterna positus. *Psalmum*

Esa. 51. *12. q. 2. simus.*

dicam nomini tuo. Psalmus enim vt frequenter dictum est, significat bonam operationem. Et sic psalmum dicere domino, est omnem bonam operationem Deo attribuere & nó sibi Sic psalmum
Iacob.1. Deo dicebat Iacobus apostolus. Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, &c. *In sæculum sæculi.* id est in perpetuũ. Vide supra vers. 95. Sequitur. *Vt reddam vota mea de die in diem.* Vbi notandum est, quòd voluntas nostra quandiu carni manet in præsenti alligata totaliter in Deum ferri non potest, quia pondere carnis granatur. Vnde præceptũ dilectionis Dei, quo est diligendus toto corde &c. in præsenti ad plenum perfici non potest, perficietur autem in futuro, vbi anima à pondere carnis libera erit. vt dicit beatus Augustinus in libro de perfectione iustitiæ. Et sic in præsenti vota nostra, id est actus voluntatis nostræ plenè Deo reddere non valemus, sed in patria ipsos actus plenè in Deum referemus ipsum amando toto corde, &c. Et hoc est quod ait. *Vt reddam vota mea.* id est actus voluntatis meæ totaliter tibi. Et hoc *de die in diem.* id est absolutus à die vitæ præsentis, ac deductus in diem fœlicita-
Psal.83. tis æternæ. De quo psalm. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Et hic notat glo. quòd in figuram huius laudis diuinæ quæ erit post hanc vitam post omnia in ecclesiasticis officijs dicitur, Benedicamus domino: quia de omnibus bonis quæ in præsenti facimus, Deum perenniter in futuro laudabimus A pueris autem dicitur: quia tunc angelicæ puritatis consortes erimus. Nullus enim in regnum cœlorum intrabit, nisi paruulus.

PSAL. LXI.

978 23.q.8.vltimo. NOnne Deo subiecta erit anima mea ab ipso enim salutare meum.

Titulus huius psalmi est. *In finem pro idithum psalmus Dauid.* Vbi pro literali intelligentia notandum, quòd Dauid constituit multos cantores ad canẽdum Deo laudes in tabernaculo ante arcam fœderis. Quibus tres præpositos instituit, qui omnibus aliis cantoribus præessent, sic quòd quilibet illorum trium certam partem cantorum sub se habebãt. Et laudes domini per vices decantabant, sicut modo hebdomadarij per vices suas officium faciunt in choro. Et isti tres præpositi fuerunt, Asaph, Heman, & Idithum. Vide supra versic. 652. Et sic Idithum est nomen proprium. Et sic sensus literalis tituli est: quòd iste psalm. dirigens nos in finem, fuit factus à Dauid decantandus à Leuitis qui erant sub Idithum. De materia autem psalm. quòd Dauid fecit istum psalmum, quando persecutus à Saul fugerat in terram Moab, sed admonitus à Gad propheta, fuit
1.Reg.22. reuersus in terram Iuda. vt habetur 1. Regum 22. De quo etiam reditu fecit psalmum decimum, sed illum fecit redeũdo de terra Moab ad terram Iuda. Istum autem fecit postquam per aliquod tempus in terram Iuda remanserat. Et quia in Iudæa sub diuina confidentia manebat, ideo istum psalmum à diuina confidentia in qua subiectus manebat, incœpit dicens. *Nónne Deo subiecta erit anima mea, &c.* Sic ergo literaliter psalm. Iste diuiditur in duas partes. Quia primo ponitur ipsius Dauid in Deo confidentia. Secundò aduersariorum eius exprimitur malitia, ibi. *Quousque irruitis, &c.* Dic vt. N. Quantum ad sensum propheticum notandum, quòd ex titulo declaratur materia psal. cum dicitur. In finem psalm. Dauid pro Idithum. Idithum enim nomen proprium fuit cuiusdam cantoris. Et secundum Catholicon Idithum interpretatur transiliẽs eos, vel saliens, quia quosdam humo inhærentes, & ea quæ sunt in humo cogitantes, & in rebus transitoriis spem ponentes, transiliuit iste Idithum, qui vocatur transiliens. & acuitur in fine. De tali ergo transiliente agit psal. iste qui à terrenis ad cœlestia mẽte transire docet. Monens pigros illuc sequi, & laudans locum quo transiliendo peruenit. Ostendit enim quòd transiliens ista terrena, Deo subditus esse debet. Est ergo sensus tituli iste: psalm. iste factus à Dauid, est pro Idithum, id est agit de transiliente de mundo in finem, id est in Christum. Vnde tota intentio psalmistæ est, vt spretis terrenis, amemus æterna. Quantum ergo ad istum intellectum psalmus iste diuiditur in tres partes. Quia transiliens talis quilibet tria debet facere, scilicet primo pro fundamento habere humilitatem. Secundò Dei debet cognoscere pietatem, ibi. *Quia ipse Deus meus.* Tertiò spernere debet mundi vanitatem, ibi. *Verumtamen vani.* Prima in duas, quia primo ponit suam humilitatem. Secundò Iudæorum iniquitatem, ibi. *Quousque.* Prima in duas: quia primo ponit suam humilitatem. Secundò humilitatis causam & rationem, ibi. *Nam & ipse.* Quantum ad primum sciendum, quòd in isto psalmo loquitur ecclesia in persona cuiuslibet iusti vel suorum membrorum. Et quia fundamentum cuiuslibet virtutis & iustitiæ est humilitas, ideo ab humilitate incipit, dicens. *Nónne Deo subiecta erit anima mea?* Nam vt dicit Gregorius. Humilitas est omnium virtutum mater & magistra. Deo autem quilibet homo rectè subiici debet, & hoc multiplici ratione. Quoniam ad hoc nos inducit Primò dispositio generalis circa vniuersum in quo videmus inferiora subiici superioribus, quia quanto aliqua sunt puriora & digniora, tanto in mundo sunt superiora, vt patet de igne qui est supra aerem, aer supra aquam, aqua supra terram. Et ideo quia terra indignior est omnibus elementis, cæteris omnibus subiicitur. Cum ergo Deus dignior sit omnibus, omnia Deo subiici debent. Et hanc rationem notabat apostolus dicens. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quid autẽ hic dicitur anima, nisi ipse homo quem vocat animam, vt ostendat quòd non solum corpore Deo quis debet subiici, sed principalius anima & voluntate. Secundò ad hoc nos inducit obligatio naturalis hominis ad Deũ. Naturaliter enim qui sibi inferioribus vult præesse & dominari, & ipse suis superioribus subiici & obedire debet. Qua enim fronte quis superior ab inferioribus obedientiam exhibet, si ipse suo superiori subesse contemnit? Cum ergo homo suis inferioribus velit præesse, vt puta in montis auibus, & cunctis animantibus terræ, dignum est vt se subiiciat suo superiori. Vnde hominẽ dicitur. Subditus esto domino, & ora eum. quasi dicat. Si Deo non te per humilitatem subiicis, nec alia tibi erunt subiecta. In cuius signum ante peccatum, animalia venenosa homini nocere non potuissent, neque aliqua alia creatura, sed omnia inferiora

inferiora ditioni hominis subiecta fuissent: similiter & caro non repugnasset animę, sed statim vt homo per superbiam diuinis mandatis subiici noluit, omnia homini repugnare cœperunt, & caro spiritui. Idcirco nobis consulitur. Eccles. 51. Collum vestrum subiicite iugo eius. Tertiò retributio salutaris: quia subiectos exaltat in cœlestibus Vnde & ille Anthiochus recognoscens flagellatus Deo, quòd Deus subiectos exaltat & flagellat rebelles, ait. Iustum est hominem subditum esse Deo, &c. Quæ omnia considerans psalmista dicit. *Nónne.* id est immo subiecta erit Deo anima mea. Et subdit motiuum. *Ab ipso enim salutare meum.* scilicet ab ipso Deo patre procedit filius, qui est auctor salutis meæ.

979

Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non mouebor amplius.

Hic suæ humilitatis ostendit causam. Vbi sciendum quòd ista pronomina, meus, tuus, & similia: notant quandam relationem habentis ad habitum, vel habiti ad habentem. Vnde quandoque notant maioritatem & excellentiam subiecti supra prædicatum, vt cum dicitur dominus meus, quandoque econtrario, vt cum dicitur seruus meus. Et hæc differentia denotatur in subiecto importante excellentiam & perfectionem, vt dominus meus, pater meus, magister meus, vel in subiecto importante aliqualitet minorationem & defectum, vt seruus meus, filius meus. Vnde talis relatio dicitur indifferens, videlicet ratione subiecti importantis maioritatem aliquam vel minoritatem secũdum nostrum modum intelligendi: vt puta dicendo alicui. Ego sum vester, vel vos estis meus, talis relatio est indifferens: quia potest esse sensus. Ego sum vester, scilicet dominus, vel seruus: vel vos estis meus, scilicet dominus, vel seruus. Sed quando ponitur subiectũ importans excellentiam facit relationem excellentiæ, vt dominus meus, vel Deus meus: econtrario relatione importante subiectionem. Cum ergo hoc nomen Deus sit nomen summæ excellentiæ, quandoque sibi additur meus, vel tuus, denotat relationem superioris ad inferiorem, vel genitoris ad genitũ & huiusmodi. Deus enim nomen est summæ excellentiæ. Quoniam secundum grammaticos, Deus dicitur à theos: quia in Græco significat metum, eo quod Deus sit timor omnibus colentibus eum. Vel dicitur Deus, à do das: quia omnia ab ipso dantur bona. Vel dicitur Deus, à diligo, gis, quia omnia quæ sunt, diligit, & nihil odit eorum quæ fecit. Et cum omnes istæ deriuationes sint excellentiæ, sequitur vbi, cum dicitur Deus meus, quòd ibi notatur excellentia & dominium Dei, supra rem cuius est Deus. Ad propositum ergo psalmista volens ostendere se Deo subiectum & causam subiectionis dicit. *Nam & ipse Deus meus.* scilicet cui merito subiici debet anima mea, quamuis enim Deus sit omnium Deus & dominus, quantũ ex parte sui, non tamen quantum est ex parte subditorum: quia non omnes voluntariè sibi subiici volunt, nec eum suum Deum recognoscere. Sed fidelis quisquis propriè dicere potest Deus meus, qui ipsum ꝑ Deo recognoscit & domino. Et nota ꝙ hic Deus accipi potest essentialiter & personaliter. Si accipiatur personaliter, tunc refertur ad id quod statim dictum est, in primo versiculo. *Ab ipso enim salutare meum.* scilicet filius qui est auctor salutis meæ, quod scilicet salutare est Deus meus Per hoc ostendens, quòd filius nõ sit minor patre, quia Deus vnus est cum patre. Et ipse filius *est salutaris meus.* id est redemptor meus per incarnationem. Vnde qualiter sit salutaris meus ostendit, dicens: quia susceptor meus: quia scilicet me, id est humanitatem meam susceptit ad vnionem hypostaticam. Et quia illa susceptio hominis est inseparabilis: quia quod semel filius assumpsit, nunquam dimisit, ideo subdit. *Et non mouebor amplius.* s. homo assumptus semel, amplius à verbo non separabitur. Si autem accipiatur hic Deus essentialiter, tunc est sensus. *Nam & ipse Deus meus* quia licet sit omnium Deus per potentiam, meus autem est per gratiam. *Et salutaris meus.* scilicet in quo est finis meus & saluatio meæ: quia beatitudo nostra erit in visione & fruitione diuinæ essentiæ & non alicuius personæ præcise. *Et susceptor meus.* quia scilicet Deus vel diuina essentia me suscipiet ad gloriam in qua beatificabor. Quod cum factum fuerit, *Non mouebor amplius.* quia scilicet ad beatitudinem assumptus à Deo, amplius cadere nõ potero: quia. s. quilibet beatus est certus de æternitate suæ beatitudinis.

Quousque irruitis in hominem, interficitis vniuersi vos tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ.

980

Hic consequenter ostendit Iudæorum & aliorũ reproborum iniquitatem. Vbi notandum ꝙ vniuersalis ecclesia assimilatur vni homini qui habet vnum caput & membra distincta. Caput autem ecclesiæ est Christus, quia ipse est caput super omnem ecclesiam. Ephe 1. Cæteri autẽ fideles sunt huius hominis membra, vt puta, actiui dicuntur manus, prædicatores pedes & huiusmodi. Hunc autem hominem semper mali sunt persecuti: quia reprobi semper persecuti sunt bonos volentes ecclesiam bonorum dissipare. Sed hoc frustra fecerunt. quia licet quandoque potestatem habuerint supra hominem exteriorem, nunquam tamen hominem interiorẽ dissipare potuerunt, immo quanto maior erat persecutio exterioris hominis, tãtò amplius roborabatur interior homo. Vnde istos reprobos reprehendens psalmista dicit. *qu usque irruitis in hominẽ.* Per hoc enim quod dicit quousque. notat continuationem persecutionis, quia à sanguine Abel iusti inceperũt irruere in hunc hominem. Et non solum in mẽbra, sicut in persecutione prophetarum & sanctorum patrum, sed etiã in ipsum caput quod est Christus. Irruerũt enim in Christum volentes per eius mortẽ eius nomen & fidem perdere. putabãt enim ipsum Christum à Deo deiectum & Dei auxilio destitutum. Vnde de ipso dicunt. Si filius Dei est, liberet eum nũc si vult. Et hoc est quod dicit *Irruitis in hominem.* scilicet ecclesiam vel Christum. *Tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ.* q.d. Putatis ꝙ sine defensore sit, & facile ruat vt inclinatus paries, qui etiã non impulsus caderet. Et quasi materia quæ est constructio laxorum sine ligamine cementi, vt sit circa hortos & vineas, quæ faciliter dissoluitur. Sed quid mali ex hac persecutione Christi & ecclesiæ consequuntur. Certè nihil proficiũt, quia ex hoc ecclesia roboratur, & ipsi seipsos occidunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

æternaliter. Vnde de illis dicit. *Interficitis vniuersi* A
vos. 1. scilicet meripsos interficitis, non ecclesiam
neq; caput ecclesiæ Christū, quia vt scribitur Sap.
Sap.11. 11. Homo per malitiam occidit animam suam.

981 Veruntamen precium meum cogi-
3.q.1.nulli. tauerunt repellere, cucurri in siti, ore
suo benedicebant, & corde suo male-
dicebant.

Precium Christus. Hic ostenditur malorum iniquitas & malitia,
quia tota persecutio contra Christum & ecclesiā
ad hoc intendebat, vt Christi fides & nomē tolle-
rentur, ne ipsum tollerent homines. Et hoc notās
dicit *Veruntamē precium meum cogitauerūt repelle-* B
re. Hic enim loquitur ecclesia. Quod est enim pre
cium ecclesiæ, nisi Christus, quo ecclesia de ca-
1 Cor.6. ptiuitate diaboli redempta fuit? 1. Corint. sexto.
Empti enim estis Precio magno, glorificate, &c.
glo. Precio magno, id est sanguine Iesu Christi.
Hoc ergo precium ne redimeretur ecclesia, co-
gitauerunt mali repellere, id est perdere & dis-
sipare eius fidem, & nomen per mortem sed
eius morte precium nostrum non fuit perdi-
tum, sed per nostra redemptione eragotum. Ta-
men non obstāte Iudæorum cogitatione peruer-
sa, Christus charitatem ad eos habens, ipsorum sa
lutem desiderabat. Quod notans subdit. *Cucurri*
Sitis desideriū. *in siti.* Quid enim sitis significat, nisi desiderium?
Vide versiculū 689. Vnde & Christus pendens in C
cruce desiderio humanæ salutis ait. Sitio. Et sic
Ioan.19. cōformiter sitim pro bono desiderio accipit plal.
dicens. Sitiuit anima mea ad Deum. Sic & nunc
Laudare. Adulatio. desiderium salutis Iudæorum innuens Christus,
ait. *Cucurri in siti.* scilicet salutis eorum. Sed illi tan
quam ingrati, & infideles, *ore suo benedicebant, &*
corde suo maledicebant. Vbi notandum, quòd mos
Gregor. 5. mora c.13. est peruersorum, primo laudare illos quos perde-
re volunt. Vt ostendit Greg. dicens. Iniqui enim
ne praui videantur, loquuntur aliquando bona
de iustis, quæ esse iam cognita & aliis nouerunt,
sed hæc ipsa protinus ad cumulum reatus pro-
trahunt Et credendum sibi in contrariis, ex eo
quòd prospera loquuntur ostendunt. Tantóque
mala quasi verius infamant, quanto bona quasi D
deuote laudant. Ad vsum ergo intorquent crimi-
nis voces fauoris, dum iustorum vitam inde post
grauius vulnerant. Vnde hāc ante speciētenus lau
dabant. Consimiliter & Iudæi, vt facilius Christū
perdere possent, ipsum quandoque verbis lauda-
Matt.22. bant, vt quando dixerunt. Magister scimus quia
verax es, &c. Et hoc tangens psalmista in persona
Christi, de ipsis dicit. quòd *ore suo benedicebant, &*
Matt.15. *corde maledicebant.* Sic enim conformiter de ipsis
Christus, dixit. Populus hic, labiis me honorat,
cor autem eorum longè est à me. Et ex omnibus
prædictis concludendo repetit primum versum
suæ humilitatis ostensiuum, dicens.

982 Verūtamē Deo subiecta esto anima E
7.q.1 *scien-* mea, quoniam ab ipso patientia mea.
dum.

Hæc enim repetitio mēti nostræ robur infigit,
quasi dicat, Quicquid illi faciant, Deo subiecta
esto anima mea, quia scilicet, patientiam in ad-
uersis seruabo: quam non sibi sed Deo attribuit,
dicens, (Ab ipso enim patientia mea.)

Quia ipse Deus meus & saluator
meus, adiutor meus, non emigrabo.

Hic consequenter ostenditur quòd quilibet
transiliens mundum, & siue iustus, debet cogno-
scere Dei bonitatem. Bonitas autem Dei ma-
xime in tribus apparet: secundum quòd pars ista
diuiditur. Nam Deus suos in se sperantes fortifi-
cat, ne cadant à virtutibus. Secundò glorificat,
vt scandant in cœlestibus: ibi, *In Deo salutare.*
Tertiò iustificat, ne viuant in crimimbus: ibi.
Sperate in eo. Quantum ad primum sciendum, q
quandiu sumus in præsenti vita, impugnamur
vndique vt à virtutibus cadamus in peccatum:
sed Deus suos adiuuat ne cadant, pro nobis pu-
gnando contra hostes. Si enim gallina pullos su-
os contra miluum protegit & defendit: quomo-
do credendum est quòd ipse Deus filios suos sine
adiutorio relinquat pugnantes contra diabolum?
certe minime. In cuius figuram legimus. 2. Para.
26. quòd Ozias pugnabat contra Philistiim, &
adiuuit eum Deus cōtra philistiim, & cōtra Ara-
bes, & cōtra Amonitas. Vbi notandum q contra
tres hostes spiritualiter gerimus bellū, quos sine
Dei adiutorio superare non possumus, figuratos
per philistæos Arabes & Amonitas, scilicet diabo
lum, carnem & mundum. Philistæi enim qui in-
terpretantur cadentes vel ruina populi, significāt
dæmones, qui de cœlo ceciderunt. Esa.14. Quo-
modo cecidisti, &c. Arabes vero qui interpretātur
campestres vel deserta, significant mundum, qui
admodum deserti se habet de iure: quia ab omni-
bus est deserendus. Vnde de qualibet anima iusta
dicitur. Quæ est ista quæ ascendit per desertum,
&c. Sed Amonitę qui interpretantur comprimen
tes, significant carnem quę nos vndique compri-
mit: quia caro semper concupiscit aduersus spiri-
tum. Ozias autem qui interpretatur videns Deū,
significat quamlibet deuotam animam, quæ in tri
plici pugna prædicta oculos mentis ad Deum ha
bet erectos. Dominus ergo Oziā, id est quemlibet
deuotam personam adiuuat contra philistæum,
dum aduersarium nostrum diabolum nobis sub-
icit psalmus. Deus adiutor nostrum in æternum
Contra Arabes, dum suo adiutorio nos mundum
spernere facit, & mundi derisiones vel opprobria
non timere. Psalm. 70. tanquam prodigium factus
sum multis, & tu adiutor & fortis. Contra Amo-
nitas, dum suo adiutorio nos carnem facit supe-
rare, & nos in carne existentes, ad instar angelo-
rum præter carnem facit viuere, ne per carnem ca
damus. Et istud adiutorium per angelos nobis
administrat, vt quilibet sic adiutus, dicat illud
Dan. decimo. Ecce Michael vnus de principibus
primis, venit in adiutorium meum, & nemo
est adiutor meus in omnibus his nisi Michael.
Quis enim tales tantósque hostes sine Dei ad-
iutorio vincere posset? certè nullus. Vnde ta-
les considerans hostes, Deo dicebat ille miles
Probus Iudas Machabeus. Quomodo poteri-
mus resistere ante faciem illorum, nisi tu adiu-
ues nos? Et nota quòd quandoque ad tempus
electos suos Deus sine adiutorio prædicto dese-
rit, sed ad ipsorum humilitatem, vt inde in humi-
litate magis fundentur, sed eos finaliter adiuuat,
ne scilicet finaliter à virtutibus cadant. Quod be-
ne considerans psalmista, dicit. Psalmo 118 Non
me derelinquas vsquequaque. Quod exponens

Vlricus, dicit. Ac si diceret. Scio quod derelin- A
que te soles vtiliter sanctos tuos, ab eis quando-
que tuum subtrahendo adiutorium, vt eos pro-
bes, aliter enim ab aduersario tentari non pos-
sent. Et ideo non rogo, ne vnquam me derelin-
quas, quia non expedit mihi, velut mens infirmi
tatem sentiens dicam, bonum mihi quod humi-
liasti me, vel vt exercitium habeam præliādi. Sed
magis peto, ne me vsquequaque deseras, id est,
vsque ad nimietatem. Nulla enim virtus huma-
na, si diutius tuo deseratur adiutorio, in tentatio-
ne sua constantia poterit perdurare. Vnde opor-
ret vt tu qui humanarum virium es conscius, sis
& luctaminum moderator, Et hoc est quod alibi
psalmista petit, dicens. Adiutor meus esto, ne de-
relinquas me neque despicias me, Deus salutaris B
meus. Ex quibus omnibus patet, quod Deus suo
adiutorio animam fortificat ne per peccata ca-
dat à virtutibus. Et hoc est quod recognoscens,
hic psalmista: dicit. *Quia ipse Deus meus est saluator*
meus & non emigrabo scilicet à virtutibus non ca-
dam, finaliter. Nam migrare, idem est quod tran-
sire, & componitur cum, é, & fit emigro, gras. id
est valde transire, quod fit quando homo de statu
gratię transit ad statum culpæ.

984 In Deo salutare meum, & gloria,
mea Deus auxilij mei, & spes mea in
Deo est.

Hic ostendit quod bonitas diuina suos glorifi- C
cat. Vbi sciendum quod præsens vita est via, non
terminus. Ideo hic non debet poni gloria nostra,
sed solum in vita futura, vbi iustis erit requies sī-
ne labore, vita sine morte, gaudium sine mœrore.
Ad quam quisque fœlicior perueniet, quanto hic
grauiora fuerit passus pro Deo. Vnde Grego. ait.
Tāto namque spes in Deum solidior surgit, quā-
to pro illo quisq; grauiora pertulerit, quia nequa
quam retributionis gaudium de æternitate colli-
gitur, quod non hic prius pia tribulatione semi-
natur. Hinc enim per Psalmistam dicitur. Euntes
ibant & flebant, mittentes semina sua, venientes
autem venient cum exultatione portantes manī
pulos suos. Hinc Paulus ait. Si commorimur & D
conuiuemus, si sustinemus & conregnabimus.
Hinc discipulos admonet, dicens. Per multas tri-
bulationes oportet nos introire in regnum Dei.
Hinc sanctorum gloriam Ioanni indicans ange-
lus ait. Hi sunt qui venerunt de tribulatione
magna, & lauerunt stolas suas, & candidas eas
fecerunt in sanguine agni. Quia ergo nunc per
tribulationem seritur, vt post gloriæ fructus me-
tatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quā-
to fortior hanc pro veritate aiffligtio calcat. Ex
quibus patet quod in Deo, non in mundo in fu-
turo, non in præsenti gloriam sperare debemus
Et hoc est quod hic ait psalmista. *In Deo salutare*
meum & gloria mea. q.d. Non in mundo, non in
præsenti, sed in futuro, quia tunc saluus & glorio- E
sus ero in Deo. Sed hoc non meritis meis, sed Dei
adiutorio. Vnde subdit. *Deus auxilij mei.* scilicet in
præsenti certamine. Quod ideo dicit. Ne quid bo
ni sibi reputet homo, sed totum diuinæ gratiæ
attribuat. *Et spes mea in Deo est.* scilicet donec per-
ueniam ad perfectum, scilicet, ad illam gloriam,
vbi iusti fulgebūt, sicut sol in regno patris eorū.

Sperate in eo omnis congregatio 985
populi effundite coram illo corda
vestra: quia Deus adiutor noster in æ-
ternum.

Hic ostendit quod diuina bonitas suos iustifi-
cat. Vbi notandum quod sine spe veniæ nullus *Effunditur*
iustificari potest. Vnde talis spes contritioni & *cor.*
confessioni præponitur. Vnde & hic psalmista
spem præponit pœnitentiæ, dicens. *Sperate in eo*
omnis congregatio populi. Et statim pœnitentiam
subdens dicit. *Effund te coram illo corda vestra.* vbi
glo. *Effundite coram illo corda vestra.* scilicet, prauas
cogitationes cordis vestri emittite, sperando ve-
niam, confitendo peccata, plorando ruinam.
Per lachrymas enim cor effunditur. *Effunditur ergo.*
Nolite intus retinere virus peccati. Hæc effusio
significatur intunsione pectoris. Dum enim pœ-
nitens extrinsecus pectus tundit, quantum pec-
cati conscientiam animam pungat, iurantur vn-
de Eccl.22. Pungens oculum deducit lachrimas, *Eccle.22.*
& qui pungit cor, profert sensum. In hac vero
tunsione pectoris sonus est, quo figuratur sonus
& clamor confessionis peccatorum &c. Et notan *Spes veniæ.*
dum quod meritò spes veniæ primitus est haben-
da iustificari volenti quia cum debite, peccati ve-
nia speratur à Deo, peccatum remittitur, & sub
protectione Dei ponitur peccator. Vnde ait do- *Psal 90.*
minus. Quoniam in me speranit, & ego liberabo
eum, protegam eum &c. Non enim est aliquid fa-
ciens peccatum irremissibile, nisi desperatio ve-
niæ. Vnde Iudam proditorem nō tam scelus quod
commisit, damnauit, quantum veniæ desperatio.
Quoniam vt ait Augusti. De venia nemo despe- *Augu in li.*
ret, quoniam Iudam proditorem, non tam scelus *de vtilitate*
quod commisit quam desperatio veniæ interi- *Pœnitentia.*
fecit. Ab hac enim spe nihil mentem nostram a-
uellere debet. Non quidem magnitudo crimi-
nis Vnde Ambrosius. Nemo diffidat, nemo peccato-
rum veterum conscientia ductus præmia super-
na desperet, nouit dominus mutare sententiam,
si tu noueris emendare delictum. Non diuturni- *Isidorus.*
tas culpæ. Vnde Isidorus libro. 2. de summo bo-
no. Nullis debet desperare veniam, etiam si in fi-
ne vitæ suæ conuertatur, vnumquemque enim
Deus de suo fine, non de vita sua iudicat præteri-
ta. Sed aduerte quod hæc spes veniæ temperata *Iustitia ti-*
debet esse cū timore diuinæ iustitiæ, ne sub spe *mor.*
veniæ aliquis peccatum aliquod committat quia
ipse Deus non solum misericors est, sed etiam iu-
stus. Et hoc est quod docet Greg dicens. Nemo *Grego.33.*
sit qui dicat, quia pius est Deus ideo venialiter *mo ca.13.*
peccо. Et nemo sit qui cum peccauerit dicat, quia
iustus est Deus, ideo de peccati venia despero.
Relaxat, enim Deus facinus quod defletur. Sed
perpetrare quisq; timeat, quod an digne deflere
possit, ignorat. Ante culpam ergo iustitiam me-
tuat, post cupam de pietate Dei præsumat. Ne-
que ita iustitiam timeat, vt nulla spei consolatio-
ne conualescat. Neque ita confidat de misericor-
dia, vt adhibere vulneribus suis digna pœniten-
tiæ negligat medicamina. Sed quem præsumit
sibi pie parcere semper cogiter & districte iudica
re. Sub pietate quippe eius spes peccatoris Gau-
deat, sed sub districtione illius pœnitentis correc-
tio contremiscat. Et subdit ad propositum. Spes
ergo præsumptionis nostræ habeat morsum ti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

moris, vt ad corrige[illegible] peccata & iustitia iudicantis terreat, quem ad spem [illegible]ccētis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicitur. Miserationes domini multæ, peccatorū meorum non memorabitur. Vnde protinus subdit, dicens. Misericordia enim & ira ab illo cito proximant. Ad hoc quippe in scriptura sacra virorum talium, scilicet Dauid & petri peccata recitantur, vt cautela minorum sit ruina maiorum. Ad hoc vero & vtrorūque illic pœnitētia insinuatur, vt spes pereuntium sit reparatio perditorum. De suo ergo statu Dauid cadente, nemo superbiat. De lapsu tm Dauid resurgente, nemo desperet. Ecce quam mirabiliter scriptura sacra eodem verbo superbos premit, quo humiles leuat. Vnam namque rem gestam retulit, & diuerso modo superbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles vero ad spei fiduciam reuocauit. O ineffabile noui generis medicamentum, quod vno eodemque ordine positum premendo tumentia exiccat, & subleuando arentia infundit. De magnorum nos lapsu terruit, sed de temperamento roborauit. Sic quippe semper nos diuinæ dispensationis misericordia & superbientes reprimit, & ne ad desperationem corruamus spe fulcit. Hæc Grego. Sic ergo hanc spem veniæ semper cum timore iusticiæ nos docet habere psal. dicens. *Spera te in eo &c.* Sequitur. *Effunde coram illo corda vestra.* scilicet per pœnitentiam timendo iusticiam.

Ecclē.5.

Vnde.

Peccata.

Iustitia.

Spera.

Effunde.

986 *12.q.1 omnis etiam.*

Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in statheris: vt decipiāt, ipsi de vanitate in idipsū.

Hæc est tertia pars in qua ostendit quod debemus spernere mundi vanitatem. Circa quod tria facit. Quia primo mundanorum describit vanitatem. Secūdò electorum informat bonitatem, ibi *Nolite*. Tertio circa omnes diuinam concludit æquitatem ibi. *Semel*. Quantum ad primum sciendum, quod cum homo dicatur proprie solum ille qui viuit secundum rationem, vt patet supra versicul. 589. quod aliqui dicūtur filij hominum, sed non homines, illi scilicet qui de bonis parentibus sunt geniti, sed ipsi non vt homines sed vt bestiæ sine ratione viuunt, vt patet versiculo. 31. Et de talibus hic loquitur, dicens. *Veruntamen vani filij hominum* Sed quamuis omnis homo sit vanitas, aliter tamen vani sunt mali, aliter boni. Mali enim sunt vani, quia mundanis quæ omnia sunt vana sunt dediti, sed boni dicuntur vani, quia desiderant esse cum Christo, & sic eis vana videntur, & per consequens vita præsens est ipsis vana. Et quātum ad hoc nota quod triplex est vanitas. Vide supra versiculo. 639. Quæ considerans psalmista, ait. *Veruntamen vani filij hominum.* Et quod de vanitate peccatorum sit quod per filios hominum intelligat malos & peccatores, subdit. *Filij hominum mēdaces in statheris.* Et nota quod statheta est triplex, in qua filij hominum sunt mendaces scilicet, statheta nostræ redemptionis, statheta mercatorum & vēditionis, & statheta loquelæ vel exterioris ostensionis. Prima statheta dicitur Christus, eo quod ipse ponderat omnia nostra merita & demerita, merita cum præmiis, demerita cum pœnis & supplicijs. Et istam statheram Iob desiderabat, dicens. ob. 6. Vtinam apponderētur peccata mea quibus iram merui, in statheram. Quod exponens Greg dicit. Quis alius nomine statheræ, nisi Dei & hominum mediator intelligitur? Qui ad ponderandum vitæ nostræ meritum venit ac secum misericordiam & iustitiam simul detulit. Sed misericordiæ lance præponderans, culpas nostras, pendendo leuigauit. In manu enim patris quasi statheta miri libraminis factus, hunc in se calamitatem nostram, & illic peccata suspēdit Sed grauis pōderis calamitatē mortēdo minuit, & apud misericordia leue esse peccatum relaxando monstrauit &c. De hoc etiā vide Gre. In hac autem statheta sumus mendaces, quando. spe vana credimus ipsum per misericordiam non punire peccata, & sic peccata vltra debitum lenia facimus, & eius misericordiam gratiam, vel quando credimus ipsum per iustitiam peccata nō dimittere. & sic per peccata per desperationem vltra debitum grauamus, & misericordiam facimus leuem, more Caim dicentis. Maior est iniquitas mea &c. Non considerat tales mēdaces, quod in sola potestate stathere diuinæ iustitiæ est peccata remittere vel damnare, iuxta illud Sapie. 11. Quasi momētum statheræ, sic ante te est omnis orbis terrarum. Secūdò est statheta mercatorum: per quam intelligitur æqualitas mercationis scilicet, emptionis & venditionis Et de hac dicitur Leuiti. 19. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, & mensura, statheta iusta & æqua sint pondera. Et hoc dicitur contra omnes mercatorum falsitates, quia statheta iusta non facit qui malum vendit pro bono, parum pro magno qui vnum pondus tenet pro emendo aliud pro vendendo, similiter de mensuris. Cōtra quos dicitur. Statheta dolosa abominatio est apud dominum, & pōdus æquum voluntas eius. Sic ergo illi mercatores mendaces dicuntur in statheris, qui mendacia vel falsitates in suis mercationibus exercent, & tales Deo sunt abominabiles, de quibus dicitur. Abominatio est apud dominū pōd⁹, & pōd⁹ statera dolosa nō est bona. Tertio est statheta loquelę vel exterioris apparentiæ. Ad hoc enim inuenta fuit statheta, ne deceptio fieret in emptionibus & venditionibus. Et sic ista theram iustam habet, qui nullum verbis vel signis decipit. Et de hac statheta verborum & operum dicitur. Verbis tuis facito statheram, & framos ori tuo rectos. In ista statheta sunt mendaces adulatores, qui vnum corde dicunt & aliud ore, quia non est æqua lanx inter cor & os. Cōsimiliter hypocritæ, qui vnum exterius ostendūnt, & aliud sunt interi⁹ Vnde gl. hic ait. Hic de hypocrisagit, q aliud sunt, aliud videri volunt, dicēs. Filij hominum sunt mendaces, quia falso examine fallunt intuentes, quia iusti videri volunt, cū sint fallaces. Et hoc est quod subditur. *Mendaces dico. In statheris*, id est, in libra iusticiæ, per quod facilius decipiat. Et hoc est quod subditur. *Vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* id est, per hoc ipsum quod boni esse creduntur, cum tamen non sint boni. Vnde tales dicunt. Supponamus statheras dolosas, vt possideamus in argento egenos & pauperes. Quod ideo dicit. Quia quicquid faciunt hypocritæ, ad hunc finem dirigunt, vt aliorum bona possideant.

Vanitas.

Stathera.

Stathera Christus.

Iob.6.

Greg.hic. mora. c.5.

Affectio. Sapientia mundi.

Dauid.3.

Iob.5.

Gregor.6. mora.c.11.

Gen.4.

Sapien.11.

Saulus. mercatores. Leuit.19.

Saul. Dauid.

Iudæus. Christus.

Prouer.20.

Stathera malorum.

Leuit.19.

Deut.25.

Amos.8.

Prouer.20.

Psal.

Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere, diuitiæ si affluant:

affluant, nolite cor apponere.

Hic consequenter informat electorum bonitatem. Vbi notandum quod hic psalmista vult ab ducere electos ab amore temporalium rerum, quæ maximè consistunt in tribus scilicet, in astutiis & malitiis. Et contra hoc dicit. *Nolite sperare in iniquitate.* In potentia & rapinis, & contra hos dicit. *Rapinas nolite concupiscere.* In temporalibus diuitiis, & contra hos dicit. *Diuitiæ si affluant &c.* Primò namque aliqui confidunt in suis malitiis & astutiis. Sic confidebant illi malitiosi antiqui iudices, qui sua astutia crediderunt seipsos iustificare, & Susannam ad mortem ducere, ipsi tamē in sua astutia fuerunt deprehensi, & Susanna liberata. Dan. 13. In tali enim astutia non est confidendum, quia illam Deus faciliter comprehēdit, & confundit confidentes in ipsa, propter quod dicitur Iob. 5. quod comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia prauorum dissipat. Quod multis exemplis declarans Grego. dicit. Sę pe enim nonnulli humana sapientia inflati &c. Vide versiculū. 490. Et adde ad illud quod ibidē ponit alia exempla scilicet de Saule & de Iona, quæ ibi consequenter ponit Grego. dicens. Sic Saul dum Dauid subiectum quotidiano virtutū successu crescere concupisceret, suam ei inconiugio filiam spopondit, atque in eius dotem centū dari ab eo philistinorum præputia petiit, vt cum prouocatus miles &c. vide ibi. Aliud exemplum ponit ibidem ca. 13. de astutia iudæorum contra Christum, quæ ipsis nihil profuit, sed in ipsa comprehensi fuerunt, dicens. Cum ad redemptoris miracula credentium turba cōflueret, eum sacerdotes inuidiæ facibus accensi mundum post eum ire proclamarent, dicentes. Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abiit, vt ab illo vim tantæ occursionis abscinderent, finire eius potentiam per mortem opinati sunt, dicentes. Expedit vt vnus homo moriatur, & non tota gens perear. Sed comprehensi fuerunt in astutia sua, quia totum oppositum euenit illius quod intendebant. Vnde subdit, persecutores ergo peregerunt hoc quod pernitiose moliti sunt. Intulerunt mortem, vt ab eo abscinderent fidelium deuotionem, sed inde fides creuit, vnde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit &c. Ex quibus apparet quod non est sperandum in iniquitate, quia vt dicitur Prouerb. 5. iniquitates suę capiunt impium &c. Secundò aliqui confidunt in potentijs mundi & rapinis. Et contra hos dicit. *Rapinas nolite concupiscere.* id est aliena violenter vel astute rapere. Sic enim præcipitur Exo. 20. Non concupisces domum proximi tui, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Cuius ratio potest esse, quia talis concupiscētia quāto maior est, tanto pauperiorem facit hominem quia quanto plura concupiscit, tanto sibi deficiunt plura & quanto plura sibi deficiunt, tanto paupertior est. Qui autem nihil concupiscit, ei nihil deficit, & per consequens ditior est. Vnde & Valerius Maximus lib. 4. cap. 4. ait. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit. Eo quidem certius quo cuncta possidet, quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum. Ita quorsum attinet, aut diuitias in persona felicitatis parte aut paupertatem in vltimo miseriarum statu ponere:

Affectio. Sapientia mundi.

Dauid.3.

Iob.5.

Gregor.6. mora.c.11.

Gen.4.

Sapien.11.

Saulus. mercatores. Leuit.19.

Saul. Dauid.

Iudæus. Christus.

Prouer.20.

Stathera malorum.

Leuit.19.

Deut.25.

Amos.8.

Prouer.20.

A cum & illorum frons hilaris multis intus amaritudinibus sit referta, & huius horridior aspectus, solidius & certis bonis abūder. Istam autem concupiscētiam auaritiæ benè nouit paulus abiicere, vt virtutibus ditaretur dicens. Argentum & aurū aut nullius vestem cōcupiui, ipsi scitis quoniam ad ea quæ mihi opus erāt & his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ. Consimiliter ergo ne aliena concupiscamus dicit psalmista. *Rapinas nolite concupiscere.* Tertio aliqui confidunt in diuitiis iam habitis. Et hos corrigit, dicens. *Diuitiæ si affluant nolite cor apponere.* vbi glo. Hoc diuitibus dicitur. Ille ergo qui non habet, non ambiit, ille qui habet, non superbiat. Et notandum quia non B dicit. Nolite habere, sed *nolite cor apponere.* Non enim damnat diuitias vnde mercamur cœlū sed cor appositum, quod scilicet non expendit, sed recondit, more diuitis illius, dicentis. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos &c. Quibus consideratis, ait apostolus. Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum &c.

Actuū. 20

Diuitia.

Luce.12.

1.Tim.6.

Semel locutus est Deus, duo hæc audiui: quia potestas Dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

988 *De pœ. dist.1. omnis qui non diligit.*

Hic ostendit circa omnes diuinam æquitatē. Vbi notandum, quod diuina locutio aliquando dicitur ad intra. & sic solū semel loquitur Deus, quia suum loqui siue dicere, est verbum æternū generare. Vnde psal. 2. Dominus dixit ad me filius meus es tu &c. Aliquando autem dicitur ad extra, & sic multoties multipliciterque loquitur Deus: ad Hebræ. 1. Multifariè multisque modis olim Deus loquens patribus &c. Hic ergo agit delocutione ad intra, dicens. Semel locutus est Deus vnde glo. semel locutus est Deus, quia vnum verbum genuit per quod omnia facta sunt, & in quo omnia simul disposita sunt. Et de isto loqui dicitur. Iob. 33. Semel loquitur Deus, & id ipsum sermo non repetit. Quod exponens Greg. d. Semel loquitur Deus, quia pater vnigenitum consubstantialem sibi filium genuit. Loqui enim Dei, est filium genuisse. Semel autem loqui est verbum aliud præter vnigenitum non habere &c. Hinc autem verbo Dei duo maxime appropriantur sicut vero iudici scilicet, iustitia qua peccata impunita non relinquit, & misericordia qua præmia iustis largitur, propter quod de ipso verbo Dei filio dicit apostolus. Factus est nobis iusticia & sanctificatio. Ita enim sunt illa duo principalia quæ ad verum iudicem spectant. Vnde glo. ait. A pud se semel loquitur Deus, quia vnum verbum genuit per quod omnia facta sunt & in quo omnia simul disposita sunt. Inter quæ omnia hæc duo quæ hic opus est dici audiuit cū multa alia audiuit, quæ hic memorari non est opus. Illa duo sunt potestas id est, iustitia & misericordia, de quibus omnes scripturæ sunt, propter quæ duo lex & prophetæ sunt, propter quæ duo ipse Christus missus est & apostoli. Potestas ergo timeatur, misericordia ametur, nec pro misericordia potestas contemnatur, nec pro iusticia vel potestate de misericordia desperetur. Dicit ergo psalmista de verbo incarnato. *Duo hæc audiui.* scili-

Loqui Dei.

Psal.2.

Hebræ.1.

Iob 33.

Greg.23. mora.c.18.

Misericordia. Iustitia.

1.Corin 1.

cet

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet,de verbo incarnato,quod potestas Dei est scilicet, quod ipsum verbum est potestas Dei scilicet,iusticia Dei,iuxta illud psalm.70.Deus iudicium tuum regi da,& iusticiam tuam filio regis. Et consequenter se vertit ad ipsum verbum, dicens *Et tibi domine misericordia*.scilicet, est appropriata,qua iustos habes præmiare, & pœnitentibus peccata dimittere. Vnde ipse ad litteram de se dicebat.Euntes discite quid est misericordiam volo,& non sacrificium. Non enim veni vocare iustos,sed peccatores ad pœnitentiam. Sic ergo per iusticiam & misericordiam verbum Dei malos punit,& præmiat bonos.Et hoc est quod subditur. *Quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.* Et hoc est quod de ipso dicitur.Qui inspector est cordis,ipse intelligit,& seruatorem animæ tuæ nihil fallit,reddetque homini iuxta opera sua. Vel aliter,iste textus intelligi potest,vt per Dei locutionem intelligamus sacram scripturam. Quę dicta duo scilicet,iusticiam & misericordiam Dei nobis præ cęteris omnibus manifestar,per quam etiam ad omnes quæstiones generaliter respondet,licet non per se singulatim cuilibet. Quod ostendit Grego.super illo verbo Iob.33. Non ad omnia verba respondet tibi.Semel loquitur Deꝰ: & id ipsum secundo non repetit dicens. Ac si diceret,Deus singulorum cordibus priuatis vocibus non respondet,sed tale eloquium constituit, per quod cunctorum quæstionibus satisfacit. In scripturaę enim sacræ eloquio causas nostras singuli si requirimus,non inuenimus. Nec opus est vt in eo quod specialiter quisque tolerat,responderi sibi diuina voce quærat.Ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patimur, vniuersaliter respondetur.Ibi enim vita præcedentium fit forma sequentium. Vt enim vnum ex pluribus proferamus,ecce dum passione aliqua vel molestia carnis afficimur,scire fortasse occultas causas passionis eiusdem vel molestiæ optamus, quatenus in eo quod patimur , ex ipsa rerum scientia consolemur.Sed quia de specialibus tentationibus nostris nequaquam nobis singulis specialiter respondetur,ad scripturam sacram recurrim⁹. Ibi scilicet inuenimus quod Paulus carnis infirmitate tentatus audiuit.Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Quod iccirco illi in infirmitate propria dictum est ,ne sigillatim nobis omnibus diceretur.In scriptura enim sacra voce Dei afflicto Paulo audiuimus,ne cum fortasse affligimur singuli audire illa priuata cõsolatione quæreremus.Non ergo dominus ad omnia verba nobis respondet , quia semel loquitur Deus,& id ipsum secundo non repetit,id est , in his quæ per scripturam sacram ad patres nostros protulit nos erudire curauit &c. Et quia sacra scriptura maximè versatur circa iusticiam & misericordiam Dei,iccirco subdit.*Duo hęc audiui &c.* vt expositum est supra.

Psal.71.

Mat.9.

Prouer. 24.

Scriptura sacra.

Greg.13. moral. c.18. Iob.33.

1.Corint.12.

PSALMVS. LXII.

989

DEus deus meus ad te de luce vigilo.

Istius psalmi titulus est.*Psalmus Dauid cum esset in deserto Idumęæ.* Ad cuius notitiam sciẽdũ quod istum psalmum fecit Dauid quando fugiẽs à persecutione Saulis abscondit se in deserto Idumęę. Vt enim habetur. 1. Reg. 22. Dauid fugiens persecutionem Saulis,venit ad regem Moab qui erat gentilis. Et ne haberet occasionem idololatrandi,venit ad eum Gad propheta missus à domino,dicens.Noli manere in præsidio , sed vade in terram Iuda.Et tunc venit Dauid in saltum siue desertum Aret. Non enim audebat manere in ciuitatibus propter persecutionem Saulis. Vnde tunc maximè indigebat diuinis consolationibus. Tũ quia erat infra regnũ Saulis sui persecutionis Tũ quia erat in locis sterilibus omnibus bonis & desertis.Et qua ad mãdatum Dei reuersus fuerat intra regnum Saulis persecutoris,decens erat vt ipsum Deus consolaretur.Vnde tunc pro consolatione diuina habenda fecit istum psal.Ex quibus apparet sensus tituli & materia psal. Sed hic vnum cadit dubium de eo quod dicit titulus, cũ esset in deserto Idumęæ,quia in tota illa persecutione non legitur quod Dauid aliquando fuerit in Idumæa,nec quod fuerit extra regnũ,nisi quãdo fugit in principio ad regem Moab , & vltimo in terram philistinorũ.Ideo in translatione Hierony. habetur in titulo,*cum esset in deserto Iudææ.* Et sic etiam habetur in libris hebraicis. Vnde dicitur quod idumæa in titulo non accipitur propriè,sed secundum interpretationem. Quoniam Idumæa interpretatur rubra. Et illud desertum iudęę ad quod tunc fugit Dauid , terram rubram habebat.Vt sit sensus. *Psalmus Dauid cum esset in deserto Idumææ.*scilicet,terræ rubręIste ergo psal. quo ad sensum litteralem diuiditur in tres partes,quia Dauid in tali anxietate positus. Primò suum Deo explicat desiderium.Secundò persecutorum prophetizat interitum,ibi.*Ipsi vero.* Tertiò gratiarum Deo reddit debitum,ibi. *Rex vero &c.* vt.N.Quantum vero ad sensum prophetichum, quo ad titulum notandum,quod in isto titulo Dauid significat ipsum Christum , quo ad corpus,scilicet,ecclesiam fidelium,sed per desertum Idumææ significatur præsens mundus vel prauorum congregatio.Idumęa namque terrena interpretatur,& sic significat homines prauos,qui totam mentem habent in terrenis deserti huius mũdi,propter quod & ipsi terreni appellantur,cum denominatio à principaliori parte rei sit facienda Et sic est sensus tituli talis. *Psalmus Dauid.*id est, ille psal.attribuitur Dauid id est, ecclesiæ sanctæ vel congregationi bonorum , quæ hic loquitur. Et est iste psal.de his quæ ecclesia sustinet vel sustinuit,*dum est vel fuit in deserto Idumææ.*id est , in deserto huius sæculi,vel inter malos posita.Intẽtio autem psal.est nos mouere, vt boni in medio malorum positi suam bonitatem conseruẽt, quia eis malorum societas non est ad consumptionem sed ad probationem & ad meritorum augmẽtum Magis enim est meritorium inter malos virtutẽ, seruare,quam inter bonos, quia magis laboriosum,cęteris paribus.Iste ergo psalm. diuiditur in tres partes.Quia ostendit primò quod bonorum vota in Deum diriguntur.Secundo quod malorum vitia à Deo puniuntur,ibi.*Ipsi vero.* Tertiò quod bonorum opera à Deo præmiantur,ibi.*Rex vero.* Prima pars diuiditur in tres,quia ostendit primo quod iustorum diligentia in cœlis cõuersatur.Secũdo quod iustorum desideria ad Deum eriguntur,ibi.*Sitiuit.*Tertio quod iustorum patiẽtia in aduersis roboratur,ibi.*In terra deserta.*Quatia ad primum sciendum, quod homo ex duabus

1.Reg.22.

Greg.18.moral.cap.10. aliter habetur in versibili Greg.

Psal.

Matth.26. 1.Petri.5.

Ibidem.

Ibidem.

Psal.

bus naturis contrariis componitur , scilicet, ex corpore & anima.Vnde fit,quòd quando anima dormit,corpus vigilat, & econtrario : & quando anima vigilat , dormit corpus : vt ait Gregorius. Vnde anima vigilat ad Deum , quando verè est memor Dei:tunc autem dormit ad Deum,quando obliuiscitur Dei.Similiter anima tunc dormit ad mundum,quando mundi obliuiscitur:tunc vigilat ad mundum, quando ipsum mundum diligit.Et notandum quòd tempus vigiliæ est tempus laboris:sed dormitionis est tempus quietis. Cum ergo ad dormitionem sequatur vigilia,& ad vigiliam dormitio : consequens est, vt qui hic bene vigilauerit,quòd in futuro dormiẽdo quiescet:& qui dormierit , in futuro laborabit in pœnis.Ergo hic mente est vigilandum : vt in futuro quiescamus. Notandum ergo quòd ad vigilandum mente ad Deum,multa nos inducere debẽt, scilicet Hostilitas crudelis inuasionis.Vtilitas fidelis administrationis , Debilitas terrestris habitationis.Primum patet. Existentes enim in bello mortali dormitioni vacare non possunt: nos autem bello mortali & continuo cum hoste crudeli pugnamus,de quo prima Petr. 5.Sobrij estote & vigilate in orationibus,quia aduersarius vester &c. Dicunt naturales quòd grues inter se vigilias diuidunt:& illa quæ vigilare debet , in pedibus lapidem tenet,vt si illa dormiret,lapis cadens se & alias excitaret. Si ergo auis insensata sibi prouidet contra noctis pericula , multo fortius nos rationales cautelam contra somnum quærere debemus. Vigilate & orate , vt non intretis in tentationem. Et prima Petri. capitulo quinto. Sobrij estote & vigilate in orationibus,quia aduersarius vester diabolus &c. Et bene præmittit sobrietatem ad vigiliam. Nam ebrietatem necessariò sequitur somnus. Est enim de aduersario nostro, sicut de quodam duce Carthaginensi Refert Tullius lib.sexto,capitulo quinto.quòd dux ille habuit bellum contra Aphricanos : qui Carthaginem sibi rebellabant.Fuerunt autem illi de Aphrica auidi ad bibendum vinum : quod audiens dux:contra illos talem accepit cautelam Accepit enim multa dolia vini,& cum vino miscuit vinum mandragoræ:quę mirabiliter prouocat somnum,vt docet Aristoteles.1. de somno & vigil.Facit enim dormire homines ita profundè, quòd fiunt quasi insensibiles. Et ideo solet dari hominibus qui propter aliquam infirmitatem sunt secandi,vt possint secari sine dolore. Dolia ergo vini sic infecti dimisit in tentoriis suis,& fugit,ad cautelam relinquens tẽtoria. Aphricani ergo gaudentes,tentoria inuadunt, & inuenientes victualia comederunt , & biberunt de vino infecto:& statim opilati sunt somno , ita vt se nullatenus iuuare possent.Quòd dux explorans de nocte,super eos irruit , & sicut voluit omnes trucidauit. Moraliter consimili cautela vritur diabolus contra homines.Vinum quod lætificat significat lasciuiam quam diabolus sic immiscet succo mandragoræ , id est,delectationi luxuriæ , quòd omnes ex ea bibentes sunt quasi insensibiles. Mandragora enim est herba habens masculum & fœminam,&omnia lineamenta humani corporis impressa ad generationem confert & libidinem. Vnde Genesis trigesimo dixit Rachel Liæ de Iacob viro suo.Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui.Et ideo meritò voluptatem significat carnis Quia ergo vita humana his duobus delectatur tentata per diabolum,ideo multi sic dormiunt in peccatis , quòd ad correctionem prædicatoris quasi insensibiles existunt. Vt de quolibet eorum dicat illud Prouerbiorum vigesimotertio. Vulnerauerunt me & non doluit: traxerunt me & non sensi , quando vigilabo & rursus vina reperiam.Nos ergo sic fratres: sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in vigiliis multis,in castitate &c. Secundum patet. Debemus enim esse sicut serui de nocte vigilantes,expectantes aduentum domini sui de nuptiis redeuntis.Nuptiæ sunt in cęlo ineffabilis gaudij de visione naturæ diuinæ & humanæ.De istis nuptiis venturus est Christus finaliter omnes iudicare. Propter quod dicitur.Vigilate quia nescitis quando dominus venturus sit. Et Lucæ duodecimo.Sint lumbi vestri precincti &c.Et vos similes hominibus &c. & sequitur beati sunt serui illi,quos dominus inuenerit vigilantes. In cuius signum dominus inueniens Apostolos dormientes, increpauit Petrum dicens. Simon non potuisti vna hora vigilare mecum ? Tertium patet. Qui enim iaceret in domo ruinosa , ex omni parte debili:& cum hoc sciret quòd aliquis inimicus eius foderet muros ad opprimendum eum:non daret se somno,si prudens esset, sed solicitus vigilaret. Domus animæ est corpus luteum. Iob. 4. Habitant domos luteas terrenum habentes fundamentum. Fossor autem est mors quæ nititur fodere domum nostram , id est corpus:vt furetur animam,& ducat ad pœnam.Ideo dicitur. Si sciret pater familias qua hora fur veniret vigilaret vtique. Sed timendum est , ne sit de nobis sicut de pueris nouiter natis. Dicit Aristoteles primo de somno & vigil. quòd pueri quando nati sunt nouiter, semper tenent oculos clausos , & dormiunt propter consuetudinem dormiendi in matrice. Sic multi peccato diu oppressi negligentes , diu vigilare non possunt. Et illi debent cauere de tribus malis passionibus quæ communiter in somno accidunt , scilicet , epilepsia , ephialtes , & lethargia. Epilepsia est quædam passio cerebri faciens hominem cadere ex inopinato. Ephialtes est passio in somno faciens homini apparere quòd aliquis eum suffocet vel opprimat. Lethargia est infirmitas hominem compellens dormire , & dormiendo mori. Moraliter istæ tres passiones tria generalia mala significant , quibus totus inuolutitur mundus,scilicet superbi, & ambitiosi , qui ad altum gradum ascendere volunt.Vbi epilepsię casus abundat. Vnde Claudianus. Iniqui tolluntur in altum , vt casu graniore ruant. Luxuriosi patiuntur ephialtem , quibus concupiscentia carnis dominatur , & opprimit eos ne surgere possint. Auari sunt quasi lethargiti , id est obliuiosi , qui quanto pluta à Deo recipiunt, tanto magis obliuiscuntur tam sui quam Dei. Vnde in isto versiculo dicit glossa. Ad Deum verè vigilat qui Dei memor est , ad Deum autem dormit qui Deum obliuiscitur. Ad propositum ergo sancta ecclesia ac etiam quilibet bonus istis rationibus attentis ad Deum vigilare cordialiter studet dicens *Deus Deus meus ad te de luce vigilo.* Vbi per lucem accipe gratiam,qua cor ad Deum dirigitur.Si autem quæras,quid hic spiritualiter est vigilare.Audi Greg.in homil.d. Ille verè

Matth.24. Luc.12.

Matth.26.

Iob.4.

Matth.24. Plin. Philosophus.

Epilepsia.

Vigilare.

Gregorius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verè vigilat qui ad aſpectum veri luminis oculos cordis tenet apertos. Ille vigilat qui ſeruat operādū quod credit. Ille vigilat qui a ſe torporis & negligentiæ tenebras expellit.

990. 23.q.4.qui peccat.

Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.

Deſiderium ſitis.

Hic oſtendit quomodo iuſtorum deſideria diriguntur ad Deum. Vbi notandum quòd per ſitim ſignificatur deſiderū tam bonum quā malū: vt dictū eſt ſupra ver. 689. Hic autē ſolū ſignificat bonū deſiderium: vt ſit ſenſus. *Anima mea ſitit.* i. deſiderat te Deus: Hoc etiā facit caro: imò pluribus ex cauſis: quia hic plures defectus patitur caro quā B anima iuſti. Propter quod dicit: *Quā multipliciter tibi caro mea.* Caro enim hic aduerſis quatitur, & nō anima. Caro reſurrectionē expectat, & nō anima, quāuis enim anima cū carne hic ſit cōiuncta, caro eſt moritura, nō anima, quia caro mortalis, ſed anima eſt immortalis. Et nota q̄ eſt quoddāde ſiderium rationale: & hoc eſt animæ. Et quoddā naturale: & hoc eſt carnis. Sed hic cadit dubiū. Cū anima multo nobilior carne: quia illa immortalis & iſta mortalis. Quare Deus tā nobilē creaturā, vt eſt anima: voluit vnire cum carne tam ignobili & mortali? Ad hoc dico, q̄ ttiplici ratione. ſ. Primo vt promiſſa doceret præmia. Secundò vt cō miſſa puniret vitia. Tertiò vt perfecta augeret merita. Primum patet: quia hæc vnio carnis ad animam, mentem eleuat ad cognoſcendum & ſperandum qualiter anima noſtra ſic Deo beatificè vniri poterit: vt ab ipſo nullo modo poſſit velle ſeparari. Quia ſi anima tam infimæ rei, ſcilicet carni, ſic vnitur, vt ipſam ſibi vnitam nullo modo poſſit odire, nec ab ipſa velle poſſit ſeparari, quāto magis per amorem ipſi Deo vniri poterit beatificè: vt ipſum toto corde diligat: nec ab ipſo aliquo modo patiatur ſeparari? Et hanc rationē tangit Apoſtolus ad Ephe. 5. d. Nemo vnquam carnē ſuam odio habuit. Et ſubdit ad propoſitum. Sacramentum hoc magnum eſt. Et iſtam rationem in forma ponit magiſter lib. 2. di. 1. d. Ideo carni voluit Deus vnire animam, vt in hac humana cōditione oſtenderet nouum exemplum beatæ vnionis, quæ eſt inter Deum & ſpiritum creatum. Putaret enim creatura ſe non poſſe vniri creatori ſuo tanta propinqaitate, vt eum tota mente diligeret & cognoſceret, niſi videret animam quæ eſt creaturarum excellentiſſima: tam infimæ creaturæ (vt eſt caro quæ de terra eſt) tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc, vt velit eam relinquere: pro exemplo ergo futuræ ſocietatis inter Deum & ſpiritum creatum perficiendæ in glorificatione Deus animam carni & terrenis mā ſionibus copulauit. Secundum patet, quoniam anima multas tribulationes & pœnas paritur in carne: ex quibus quandoque pœna ſoluitur peccato debita: quas pœnas ſine carne pati non poſſet: ſicut eſt pœna famis, ſitis, caloris, frigoris, & E huiuſmodi. Vt oſtendit magiſter lib. 3. di. 15. Certum eſt autem, quòd per tales pœnas Deo ſatisfacit: quia dum caro mortificatur, ſpiritus viuificatur. Sic enim Chriſtus nos obtulit Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu. 1. Petri. 3. Tertium patet, quia talia opera carnis afflictiua quæ anima ſine carne facere non poſſet, deuotè facta ſunt meritoria. Propter quod dicit Apoſtolus. Viuere in carne, mihi eſt fructus. *Caro. Anima. Quæſtio.* *Epheſ. 5.* *Philip. 1.*

In terra deſerta, inuia & inaquoſa ſic in ſancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

991.

Hic oſtendit quomodo iuſtorum patientia in aduerſis roboratur. Et duo facit. Quia oſtendit primo iuſtorum ex aduerſis profeſſionem. Secundò ponit inter bonos & malos diſtinctionem, ibi. *Si memor fui tui* Prima in quatuor. Quia oſtendit quòd iuſti ex aduerſis quatuor perfectiones acquirunt: quia ex aduerſis primò intellectus noſter illuminatur. Secundò homo interior gratificatur ibi. *Quoniam melior eſt.* Tertiò mens ad Deū eleuatur, ibi. *Sic benedicam.* Quartò anima verius fortificatur ibi. *Sicut adipe.* Quantū ergo ad primū oſtendit primò cōditiones huius ſeculi, ſiue congregationis malorum dicens, quòd eſt terra deſerta inuia & inaquoſa. Præſens enim mundus dicitur terra deſerta: quia in ipſo nullus ſanctorū habitat: & ſi corpore nō rn mēte dicēte apoſtolo. Noſtra cōuerſatio in cœlis eſt. Dicitur etiā inuia, quia præſens mundus ipſum diligētes vel eius ſequentes veſtigia ad terminum fœlicitatis intentū non ducunt, ſed magis ad oppoſitum dānationis. Dicitur enim inaquoſa, quia caret aqua gratię: & ipſum ſequentes nullatenus ſatiat. Eſt ergo preſens C ſæculum terra deſerta a qua veniens ventus. ſ. tētationis, concutit quatuor angulos domus. ſ. noſtræ mentis, qui ſunt quatuor virtutes cardinales & ipſam diſſipat. Iob. 1. In iſta ergo terra deſerta habitant iuſti, & ſi corpore, non mente. Et quāuis iſta terra de ſe ſit deſerta: tamē in ipſa habitationē habent: quia Deus habitat in ipſis, quamuis ſit inuia: ibi tamen viam inueniunt. ſ. Chriſtum qui eſt via veritas & vita: quāuis ſit inaquoſa: ibi tamen inueniunt fontem aquæ vitæ ſalientis in vitam æternam. Et ideo per ſanctū deſiderū coram Deo mente perſiſtunt. Et hoc eſt quod quilibet iuſtus dicit. *In terra deſerta inuia & inaquoſa ſic in ſancto deſiderio apparui tibi.* Et ad quid in ſancto deſiderio apparet hic iuſtus coram Deo? nō quidem vt videatur à Deo: quia omnia nuda & aperta ſunt occulis eius, ſed magis vt ipſe videat Deū. Et hoc eſt quod dicit. *Vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.* Per virtutem & gloriam Dei intelligē Chriſtum. Et vide contextū verborū. *Apparui tibi vt viderem &c.* Quid eſt enim apparere alicui niſi videri ab illo? Eſt ergo ſenſus. *Apparui tibi vt viderem &c.* i. vidiſti me, vt viderem te. Nemo enim videt Deum, niſi prius appareat Deo. i. videatur à Deo Sicut enim ſol ſua luce nos reſpiciens nos illuminat vt videamus: ita & Deus dum nos reſpicit, facit nos ſuam gloriam & virtutem videre. Ergo vt hic ait glo. Nos in ſancto deſiderio appareamus Deo. i. nos videat Deus, vt ipſe appareat nobis. i. videatur à nobis. Et hic notandum D quòd modum quo Deo apparere debemus, nobis oſtenditur. Exo. 17. geſimoquarto, vbi dicitur. Trib⁹ vicibus anni apparebit omnis maſculus in conſpectu omnipotentis Dei. Vbi notandū quòd quamuis ſecundum Philoſophū. 4. phyſicorū. nō habeamus de tempore niſi nunc, tamen ſm grāmaticos tres ſunt tēporis partes. ſ. præteritū præſens & futurum. Et ſic per tria tempora anni in conſ- *Apparere* *Videre Deū* *Exod. 23.* *Philoſophus.*

conſpectu domini in terra deſerta huius mundi apparere debemus. Primo per tempus præteritū, ſcilicet, recogitando omnes annos noſtros in amaritudine animæ noſtræ ipſi Deo. Et hoc de ipſis agendo pœnitentiam. Secundò perpræſens, vt dum tempus habemus operemur bonum ad oēs iuxta dictum Apoſtoli de ipſo præſenti tempore dicens. Ecce nunc tempus acceptabile. In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros &c. Tertiò per tempus futurum: & hoc per firmum propoſitum perſeuerandi in bono: dicētes illud Iob. 27. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea: iuſtificationem meam quam cepi, tenere nō deſeram. In iſtis ergo tribus temporibus anni omne maſculum coram Deo apparere debet, id eſt, omnis homo perfectus: quod ſi fecerit & Deus B ſibi apparebit: vt ſicut ipſe videtur à Deo: ita ipſe videat Deum. Et tunc Deo dicere poterit. *In ſancto*: id eſt deſiderio *apparui tibi*, ſcilicet *vt v derem virtutem tuam &c.* *1. Cor. 6.* *Iob. 27.*

992. Dupani diſſ. Lapide diuiſ.

Quoniā melior eſt miſericordia tua ſuper vitas, labia mea laudabunt te.

Aduerſitas

Hic conſequenter oſtendit quòd per aduerſa homo Deo gratificatur. Vbi notandum quòd ſicut proſpera hominē per ſuperbiā eleuant: ſic & aduerſa mentes humiliant, & ex conſequenti gratias faciunt Deo. Vnde Greg. dicit. Duobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad ſalutē curat. Aliquando enim carnē percutit, & mētis duritiam ſuo pauore tabefacit. Vulnerando ergo ad ſalutem reuocat, cum electos affligit exterius, vt interius viuant. Vnde per Moyſen loquitur dicens. Ego occidam & ego viuere faciā, percutiam, & ego ſanabo. Occidit. n. vt viuificet: percutit vt ſanet. Aliquādo autē & ſi flagella exterius ceſſare videantur intus vulnera infligit: quia mentis noſtræ duritiā ſuo deſiderio percutit, ſed percutiendo ſanat: quia terroris ſui iaculo tranſfixos ad ſenſū nos rectitudinis reuocat &c. Ex quo apparet q̄ magnā miſericordiam Deus nobis exhibet, cum nos vt ſanet percutit per aduerſa. Talis autem miſericordia nobis melior eſt quā vita corporalis: quia per illā vitā ſpiritualē habemus, qua Deo gratificamur, quæ melior eſt omni vita corporali. Et hoc eſt quod hic ait pſal. *Quoniam melior* D *eſt miſericordia tua ſuper vitas.* Vnde hic ait glo. *Melior eſt miſericordia tua* ſ. qua per flagella me corripiens das vitā gratiæ. *Super vitas* ſ. humanas, quæ & ſi longæ & proſperę ſint non tamen peruenire poſſunt ad longitudinem & proſperitatem vitæ ſpiritualis. Et nota q̄ dicit vitas in plurali, quia vitæ tēporalis multiplex eſt differentia: quia. ſ. eſt vita militis: vita artificis, vita agricolę &c. quaſi d. Melior eſt vita gratiæ quā per aduerſa das correctis, quā quælibet mūdalis vita, quā eligūt perueꝛſi. Sed quia magnū beneficiū requirit gratiarū actionem: ideo per aduerſa acceptavita gratiæ, ad gratiarum actiones ſurgens dicit. *Labia mea laudabunt te.* ſcilicet gratias agendo. E *Greg. 6. mor. c. 18.* *Aduerſitas.* *Iulian.* *Deut. 32.* *Vita.* *993.*

Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas.

Hic oſtendit quomodo per aduerſa mens ad Deum eleuatur. Vbi notandū q̄ in ſcriptura per manus ſignificatur operatio: quia illis operamur vnde Iob. 13. Animā meā porto in manibus meis. Quod ideo dicit, quod ſm opera anima iudicatur

A Et ideo q̄n opera ſunt bona & tēdunt ad Deū, tūc manus eleuantur: q̄n autē ſunt mala & à iuſticia declināt, tūc deprimuntur. Cū ergo bonitas operū vel malitia ab interiori anima procedat: ſequitur q̄ per bona opera anima eleuatur in Deū, ſicut per mala anima ad infernū declinat. Et hoc eſt quod hic ait pſal. *Sic benedicam te in vita mea.* Vnde quid ſit Deū benedicere ſubdit. *In nomine tuo leuabo manus meas.* q. d. Tūc te benedicā, quādo leuabo ad Deū manus. i. quando bona operabor, quoniā melius Deus benedicetur operibus bonis quā verbis. Vnde hic ait magiſter in gl. *Sic benedicā te in vita mea &c.* i. miſericordię tuę attribuā vi tam meā, in qua te laudo bona faciēdo. Vnde ſubdit *Et in nomine tuo leuabo manus meas.* i. ad honorem tuū, nō pro laude hominū opera bona perficiā. Vt Chriſtus leuauit manus ſuas in cruce pro nobis, vt manus noſtræ tā corporis quā bonæ operationis extendantur ad Deū. In nomine Dei ꝛpe manus leuat, qui bonis operibus inſiſtendo tēſis manibus in figura crucis Deū orat. Vnde Apoſtolus ait. Leuantes manus puras in oratione ſine ira & diſceptatione. In huius rei figura præceſſit, quod Moyſes in Exodo feciſſe legitur. Quidum in oratione manus ad Deum leuabat, populus Dei vincebat Amalech, dum vero manus deponebat, ſuperabatur Iſrael. Quia dum aliquis bona operatur pro cęleſtibus, vincit Amalech. id eſt dęmonū turbā ſanguinē noſtræ perditionis lingē tem. Dū autē deponit manus. i. dum pro terrenis operatur, vincitur ab Amalech. Moraliter aūt, notādū q̄ multa multipliciter leuare debemus. ſ. oculos, animā, vocē, & manus. Oculos autem leua re debemus ad tria ſcilicet ad illud quod intra nos, ad id quod eſt extra nos, & ad illud quod eſt ſupra nos. Primo ergo oculos leuemus ad illud quod eſt intra nos. ſ. ad peccati deformitatem purgandam, vt velociter ſurgamus: ſicut qui cecidit in luto, videns vbi ſit velociter ſurgit Hiere. 3. Leua in directū oculos tuos, & vide vbi nūc proſtrata ſis. Secundò ad illud quod eſt extra nos, ſcilicet ad temporis breuitatem, vt bonum inſtanter faciamus: ſicut operarius leuat oculos ſuos ad ſolem, vt videat ſi tempus ſufficiat ad opus ſuū perficiendum. Ioan. 4. Leuate oculos veſtros: & videte regiones, quoniā iā albæ ſunt ad meſſē: & qui metit mercedem accipit: & congregat fructum in vitā æternā. Tertiò ad illud quod eſt ſupra nos. ſ. ad Dei & ſanctorum ſocietatem, vt eos humiliter exoremus, ſicut pauper leuat oculos ad diuitē, vt ei dīues ſubueniat: pſal. 120. Leuaui oculos meos in mōtes, vnde veniet auxiliū mihi. Sed proh dolendum, q̄ de multis hodie dicitur illud pſal. 16. Statuerunt declinare oculos ſuos in terrā. Secundò debemus animā leuare ad Deū. Et hoc propter triplex bonū quod inde prouenit. Primò propter noticiā veritatis quam præſtat. Sicut viator leuat oculos ſuos ad indigenā, vt eum dirigat: ſic debet homo animā ſuam leuare ad Deū, vt eum dirigat ad viam æternam pſal. 142. Notā fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam. Secūdò propter lætitiā deuotionis, quā cōdonat pſalm. Lętifica animam ſerui tui: quoniā ad te domine animam meam leuaui. Tertiò propter fugam confuſionis, quam declinat. Sicut auis leuat ſe à terra ne capiatur: ſic homo animam leuare debet ad Deum de terra, ne à peccato capiatur, Pſalm⁹ vigeſimusquartus. Ad te domine leuaui *Leuare manum.* *1. Tim. 2.* *Exod. 17.* *Leuare oculos.* *Hierem. 3.* *Ioan. 4.* *Pſalm. 120.* *Leuare animam.* *Pſalm. 142.* *Pſalm. 24.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

leuaui animã meam,Deus meus in te cõfido &c. A
De ista autem leuatione animæ ad Deum,ait Gre-
Greg.16.mo-ra.cap.10. Facies leuatur. go. Ad Deum faciem vel animam leuare, est cor
ad sublimia inuestiganda attollere.Nam sicut per
corporis faciem homini: ita per interiorem ima-
ginem Deo noti iam atque conspicabiles sumus.
Cum vero reatu culpæ deprimimur, ad Deum le
uare cordis nostri faciem veremur.Dum vero nul
la bonorum operum confidentia fulcitur intueri
summa mens trepidat:quia ipsa se cõscientia ac-
cusat.Cum vero iam pœnitentiæ lamentis culpa
diluitur:& sic perpetrata planguntur, vt plangen
da minimè perpetrentur, magna menti fiducia
nascetur:& ad inspicienda supernæ retributionis
Leuare vtrũ. gaudia cordis nostri facies leuatur &c. Tertiò
principaliter debemus leuare vocem : & hoc ad B
tria.Primo ad confitendum peccãtum, sicut ho-
Agar. mo leuat vestem vt ostendat vulnus medico. In
cuius figura legitur de Agar:quòd recedens,Agar
Gen.21. fuit in desertum vbi non erat aqua:& sitiuit puer
eius.Gen.21.Leuauit vocem suam,& fleuit:& ex-
audiuit dominus vocẽ eius &c.Secundò ad que-
rendum remedium:sicut pauper leuat vocem ad
Luce.17. quærendum panem:sic debet homo pro remedio
peccatorum. Exemplum habetur de decem Le-
prosis-Luc.17.Leuauerunt vocem dicentes. Iesu
præceptor miserere nostri:sequitur.Ite ostendite
Esa 52. vos sacerdotibus:&dum irent mundati sunt.Ter-
tiò ad laudandum Deum.Esa.52,Vox speculato-
Psalm.92. rum tuorum leuauerunt vocem,simul laudabunt
psalm.92.Eleuauerunt flumina domine,eleuaue C
Leuare ma-nus. runt vocem &c. Quartò principaliter debemus
leuare manus:& hoc ad tria.Primo ad impugnã-
dum malum,sicut pugnator leuat manum cum
gladio ad impugnandum aduersarium. Et hoc
fit per opera misericordiæ. psalm. *In nomine*
tuo leuabo manus meas. Huius figura habetur Io-
Iosue.8. sue.8.Leua clipeum qui in manu tua est contra
vrbem hai, quoniam tibi tradidi eam. Et de hoc
Exod.17. potest exponi illud Exo.17. Cũq; leuaret manus
Moyses,vincebat Israel:si autem paululum remi-
sisset,vincebat Amalec. Secundò ad operandum
Psalm.118. bonum,sicut operator leuat manus ad laborandum.Et hoc fit per opera obedientiæ.psalm.118.
Leuaui manus meas ad mandata tua &c. Tertiò
ad orandum Deum,sicut pauper in pressura leuat D
Thren. 3. manus ad diuitem, vt aliquid recipiat. Et hoc fit
per cordis deuotionem.Thre.3. Eleuemus corda
Psalm. 140. 1.Tim.2. nostra cum manibus ad Deum in cœlo.psal.140.
Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspe-
ctu tuo:leuatio manuum mearum sacrificium
&c. Vnde & Apostolus ait. Volo viros orare in
omni loco : leuantes manus puras coram Deo.
Prædictis ergo modis psal. hic nos docet manus
leuare dicens. *Et in nomine tuo leuabo manus meas.*

994. **Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum.**

Hic ostendit quomodo mens per aduersa for- E
tificatur. Aduersitates enim iustorum in eis per-
petuã securitatem concedunt : vt deducit Greg.
Gregor.10. mora.c.19. Adeps. lib.10.mor.c.16.Et hoc hic notat psal.dicens. *Si-cut adipe & pinguedine &c.* Vbi notandum quòd
adeps est in intestinis:pinguedo vero in carne.Et
sic per adipem intellige sapientiam, quæ stat in
ablcõdito.scilicet in anima:quia hæc est pingue-
do animæ,sine qua anima macrescit, & ita ex il-
lis est,vt in bonis operibus citò deficiat. Per pin-
guedinem verò intelligitur fortitudo spiritus. Et
sic secundum glo.est sensus. *Anima repleatur adi-pe & pinguedine*,id est,scientia & fortitudine spi-
ritus. Quo facto. *Laudabit te os meum labiis exulta-tionis*.id est,ex pura conscientia,cuius comes est
exultatio.Vel aliter. Vbi notandum quòd triplex *Adips.*
est adeps vel pinguedo moraliter quo debet re-
pleri qui dignè Deum laudare cupit.Adeps enim
in scriptura significat tria,scilicet, Æternorũ de-
siderium sanctitatis& munditiæ.Altaris sacrificiũ
vnitatis & concordiæ.Deuotorum adiutoriũ cha
ritatis & amicitiæ.Primum patet.Sicut enim na-
turaliter adeps vel pinguedo semper querit supre
mam partem rei & superficiem:quia supernatat
aliis liquoribus,sic & desiderium cœlestiũ super-
na petit,ima deserens:quia solũ in cœlestibus cõ-
uersatur,& domino consecratur.Vnde de tali adi
pe dicitur. Omnis adeps domini erit iure perpe- *Leuit.3.*
tuo:quia.f.omne desiderium in ipsum debet ter-
minari.Vnde de isto adipe loquitur Greg.super il *Greg.8.mor. ca.21. Iob.7.*
lo Iob.Cutis mea aruit,d.In sanctæ ecclesiæ cor-
pore hi qui exterioribus curis inseruiunt cõgruè
cutis vocantur.Quæ nimirũ cutis arescendo con
trahitur:quia mentes carnaliũ dum presentia di-
ligunt,& quasi iuxta posita cõcupiscunt,ad futu
ra extendi per longanimitatẽ nolunt. Qui dũ in-
ternæ spei pinguedinẽ negligunt, attrahuntur &
arefiunt. Hanc autẽ atefactionẽ psal. formidaue-
rat,cum sanctitatẽ mentis intuens dicebat. *Sicut*
adipe & pinguedine repleatur anima mea. Adeps quip
pe pinguedinis animã replet,cũ hanc cõtra præ-
sentium desideriorum escã supernæ spei infusio
refouet.Cutis ergo arescens contrahitur, cũ cor
rebus exterioribus deditum in auctoris sui amo
rem non tẽditur:sed in semetipso (vt ita dixerim)
rugosa cogitatione plicatur. Hic ergo est adeps
illorum,qui nõ quæ sunt super terrã sapiunt, sed *Leuit.3.*
quæ sursum sunt quærunt:de quo Leui.3. offerẽt
domino adipẽ,qui operit vitalia. Hic enim adeps
operit vitalia:quia vitam spiritualem conseruat. *Philos.de animalibus*
Et nota q̃ secundum Arist. Animalia quæ abun-
dant in pinguedine parum habẽt de sanguine,&
ecõtrario.Item ibidẽ dicit q̃ adeps magis crescit
in hyeme quã in æstate.Sic moraliter est de adi-
pe cœlestis desiderij. Quid enim per sanguinem *Psalm.97*
in scriptura,nisi peccatũ intelligitur ? iuxta illud
psal.Libera me de sanguinib.&c.Sic ergo sit my-
sticè,q̃ quãto quis abũdat adipe,minus habet de
sanguine:quia quãtò,quis supernis per desideriũ
est intẽtus,tanto minus peccatis implicatur:& e-
contrario. Similiter sicut adeps magis crescit in
hyeme quã in æstate,sic & adeps spiritualis desi-
derij.Quid enim per ęstatẽ nisi prosperitas ? quid
per hyemem frigidum nisi aduersitas designatur? *Ysaie.4.*
quia tempore aduersitatis mens nostra magis e- *Osee.6.*
leuatur ad Deum quàm tempore prosperitatis,
dicente psal. Cum occideret eos quęrebant eum.
Et Osee 6.In tribulatione sua mane consurgẽt ad
me. Sed quia multiquandoq; cœlestia desiderãt,
sed statim habita opportunitate reuertuntur ad *Leui.3. Exithus. Psalm.80.*
mundum.Ideo contra tales dicitur Offerẽt domi
no adipẽ & caudam totam.Per caudam enim quę
est finis animalis, accipe virtutem perseuerantiæ
vsq; in finẽ. Secũdum patet.Quoniam in hoc sa-
cramẽto totalis gratiæ pinguedo continetur qua
plenè nos reficit Deus. psalm.80. Cibauit eos ex
adipe

adipe fruménti &c.Quid enim frumenti nomine *Ioan.12.* A
nisi Christi corpus intelligitur? Vnde de seipso ait.
Nisi granum frumenti cadens in terra &c.si autẽ
mortuum fuerit multum afferet fructum. s. fru-
ctum nostræ redemptionis.Istud frumentum ha-
bet corticem,& adipem:vt cortex sit ipsa humani
tas adeps vero sit intus latens diuinitas: quia in
hoc sacramẽto sariamur:qui in ipsa nostra finalis
beatitudo consistit.Vnde prædicta verba psal.ex-
ponens glo.dicit.Cibauit eos ex adipe frumenti,
Psalm.147. id est sacramento corporis Christi. Vnde & psal.
147. Qui posuit fines tuos pacem, ex adipe fru-
menti satiat te.Quod ideo dicit:quia sicut adeps
frumenti est vnitiuus:quia ex multis granis vnus
panis conficitur:sic istud sacramentum est vniti-
uum:quia omnes digne sumentes vnit & pacifi- B
cat,dum eos vnum corpus facit in Christo.Vnde
Ezech.39. de adipe sacramentali corporis & sanguinis Chri
sti ipse suis pollicetur electis dicens. Comedetis
adipem in saturitatẽ:& bibetis sanguinẽ in ebrie-
tatem de victima quã ego immolo vobis. Quid
enim est victima à Christo nobis immolata, nisi
corpus suum & sanguis, quæ in cruce pro nobis
obtulit patri:Ex qua comedimus adipem in satu
Ysaie.24. ritate,dum corpus Christi dignè sumendo eius
gratiis replemur.Et sanguinem in ebrietate bibi-
mus:dum per Christi sanguinem sumptum eius
replemur amore.Vnde magister in gl.psal.14 Ex
adipe frumenti satiat te.1. pane qui de cœlo des-
cendit,qui adeps frumẽti dicitur:quia carne clau
sus in mundo sola fide cognitus est interius.Ter- C
tium patet. Adeps enim realiter defendit vitalia
interiora,& ipsa operit. Sic & virtus charitatis &
amicitiæ proximum operiendo custodit. Vnde
Leui.3.dicitur.Offerent domino adipem qui in-
trinsecus operit vitalia,& quicquid pinguedinis
est intrinsecus.Vitalia.n.interiores virtutes dicũ-
tur,quas operit charitas & custodit.quã Deo de-
bemus offerre : quia omnis actus verè charitatis
terminatur ad Deum.Adeps ergo charitatis ope-
rit vitalia:quando quis vitam proximi charitate
defendit nutrit & protegit.Dicit magister de pro
prietatibus rerum lib.7. q̃ si adeps vel pinguedo
in corpore hominis dissoluatur:statim deficit ca
lor naturalis & mors subitanea sequitur.Quid.n. D
est calor naturalis,nisi ipsa vita gratię in qua cõsi
stit nostrũ viuere spirituale,sicut & vita corpora
lis in naturali calore? Si ergo adeps interi⁹ coagu
latus dissoluatur.i.vnio charitatis ad proximũ dis
rumpatur : statim cessat calor spiritualis , in quo
vita gratiæ consistit : & sic subito sequitur mors
animæ.Istum ergo adipem charitatis conseruare
debemus.f.corde & opere.In cuius figuram dici-
tur Leui. 7. Tenebit in manibus adipem hostiæ
& pectusculum. Per manus opera intellige : sed
per pectusculũ in quo latet cor, ipsam intẽtionẽ.
Debemus ergo adipem charitatis tenere in ma-
nibus,id est charitatem per opera proximis osten
dere debemus etiam pectusculum tenere in ma- E
nibus , vt scilicet operibus exterioribus copule-
tur charitas interior: vt scilicet solũ propter Deũ
exteriora opera fiant,& non propter aliquod tẽ-
porale,vel carnis delectationem,vt scilicet adeps
charitatis separatus sit à carne,id est ab omni car
nis voluptate vel affectione, sicut de Nathã pro-
pheta dicitur. Surrexit Nathan propheta quasi
adeps separatus à carne. Qui ergo prædictum tri
plicẽ adipem habuerit, dignè Deum poterit lau-

dare. Et hoc innuens psal.dicit. *Sicut adipe & pin-guedine repleatur anima mea*, & tunc scilicet *labiis exultationis laudabit os meum.*

Si memor fui tui super stratũ meũ, 995.
in matutinis meditabor in te:quia fui- 7.q.1.denip.
sti adiutor meus.

Hic ostendit differentiam inter bonos & ma-
los:quia boni laudant Deum : & ipsius sunt me-
mores in prosperitate & aduersitate:mali autem
non:quia ipsi prosperis eleuantur sed franguntur
aduersis. Primò ergo ostendit conditionem bo-
norum in prosperitate. Secundò in aduersitate, *Stratm.*
ibi.*Et in velamento.* Quantum ad primum scien-
dum quòd per stratum siue lectum qui est locus
quietis , significatur status prosperitatis , in quo
sine turbatione homo quiescit. Et sic ille memor
est Dei super stratum suum,qui in statu prospe-
ritatis positus virtutem seruat humilitatis,& bo-
na opera sibi sternit in quibus requiescere possit.
Vnde Gregorius ait. Per stratum repausatio in *Greg.23.mo. ca.23.*
bonis operibus designatur. Vnde in Apostolo-
rum actibus Petrus apostolus dicit , Ænea sa- *Actuum.9*
net te dominus Iesus Christus , surge & sterne
tibi. Quid est dicere surge : nisi mala quæ fe-
cisti derelinque? Et quid est dictum sterne tibi,
nisi talia bona in quibus quiescere possis opera-
re? vt & deserat surgendo quæ fecit :& inueniat
sternendo , quod non fecit. Quod vtunque
propheta breuiter comprehendit,dicens. Decli- *Psalm.36*
na à malo & fac bonum.Declinare à malo quip-
pe est ab eo in quo iacuit surgere:bonum verò fa
cere,& mercedis opera in quibus requiescere de-
beat operari.Qui enim declinat à malo:sed adhuc
bona nõ facit:surrexit quidem ab eo quo iacuit,
sed vbi requiescere debeat , nondum strauit &c.
Sic autem memor Dei continue meditatur quo-
modo Christi Deo seruire possit.Et hoc est quod
subdit.*In matutinis meditabor in te*,id est continue
die ac nocte:nam matutinum est finis noctis &
principium Dei : & sic vtrunque comprehendit.
Et ne opera bona & talis meditatio videatur sibi
attribuere,sed totum ipsi Deo.Ideo subdit. *Quia*
fuisti adiutor meus.

Et in velamento alarum tuarum 996.
exaltabo , adhæsit anima mea post te, 11.q.3.ad mẽ
me suscepit dextera tua. *sam.*

Hic ostendit statum bonorum in aduersitate,
quia scilicet,tunc maxime Deo adhærent per pa-
tientiam. Vbi notandum quod alæ Dei quibus
nos protegit et velat sunt duæ,scilicet misericor- *Ala.*
dia & charitas. Vnde dicit glo.psal.16. Ubis enim
velatus aduersis frangi non potest Nam per alam
misericordiæ facit cum tentatione prouentum,
quia non patitur nos tentari supra id quod possu
mus,sed per alam charitatis aduersa immittendo:
nos magis ad suum amorem trahit.Quod notans
subdit.*Adhæsit anima mea post te.* scilicet charita-
te.Vbi notandum quod illi rei cor nostrum adhę *Adhærere.*
ret quam diligit,cum ergo Deum toto corde de-
beamus diligere, sequitur quod toto corde sibi
debeamus adhærere.Adheremus autem Deo cha

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuste 22. *Vnum cum Deo. 1.Cor.6.*

titate,eius præcepta obseruando. Propter quod dicitur,Diligatis dominum Deum vestrum, vt ambuletis in omnibus viis eius,& obseruetis omnia mandata eius,adhæreatisque illi in omni corde vestro.Et attende quod ista adhæsio est tantæ vtilitatis quòd sic adhærentes vnit Deo quòd illos deificat,dicente apostolo.1.Cor.6.Qui adhæret Deo,vnus spiritus est cũ eo. Quod tamen dictum sanè oportet intelligi,vt ibidẽ ostendit magister in glo.dicens,Qui adhæret Deo, scilicet eius voluntatem semper faciens,non vna caro est cum Deo,sed vnus spiritus cum spiritu Dei.Cum ergo vnus est spiritus non substantiæ identitate, sed participatione diuinæ beatitudinis. Diuersæ enim sunt substantiæ spiritus hominis,& spiritus Dei.Sed quia noster spiritus adhærendo Deo,accedit ad participationem veritatis diuinæ & beatitudinis illius.Vnus est ergo spiritus hominis, qui adhæret Deo cũ spiritu Dei,cum ei sic adhæret, vt particeps eius beatitudinis plene sit,cum, scilicet, satiabitur eius desideriũ in ipsa trinitate adhærens Deo,cuius est imago.Nõ ergo spiritus hominis adhærens Deo est,ita vnum vel vnus cũ spiritu Dei,sicut filius cum patre est vnum vel vnus Deus.Sic enim dicim⁹ de patre & filio quòd vnum sunt,quia vnius substantiæ duo sunt.Diligenter ergo aduerte,quòd quando de rebus duabus vel pluribus vnum est vel vna est, & additur quid vnum vel quid vna,de his quæ diuersæ sunt & de his quæ sunt eiusdem substãtiæ,dici potest. Diuersæ enim sunt substãtiæ spiritus hominis & spiritus Dei, & tamen dicitur qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo.Vbi autẽ dicitur de duobus vel pluribus vnum, nec additur quid vnum, talia diuersa non intelliguntur,sed vnius substan-

1.Cor.3. Ioan.10. tiæ:sicut dictum est. Qui plantat & qui rigat vnũ sunt,& item. Ego & pater vnum sumus. Si ergo de his quæ diuersæ sunt substãtiæ quòd sint vnus spiritus rectè dicitur, quanto magis quæ vnius sunt substantiæ rectè dicuntur vnus Deus esse. Hæc magister.Ex prædictis ergo patet, quòd aduersitas facit adhærere Deo. Item quod adhæsio Dei facit nos assumi ad vnitatem Dei modo prædicto.Et ideo concludit psal.dicens. *Adhæsit anima mea post te.*& quid ad hoc sequitur. *Me suscepit dextera tua.*scilicet ad talem vnitatem.

997 Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.

Nocere mali bonis nõ possunt

Hæc est secunda pars principalis in qua ostenditur quòd malorum vitia à Deo pununtur.Vbi notandum quòd mali nocere cupientes bonis, ipsis non nocent, sed sibi ipsis, peccantes enim contra bonos bonis proficiunt,sed sibiipsis damnationem acquirunt. Decius enim persequendo Laurentium, sibi ipsi nocuit, sed Laurentio non modicum profuit, & sic alij tyranni quærentes sanctos funditus perimere : non sanctis sed sibi ipsis nocuerunt, & sic eorum persecutio erat vana, quantum ad persequentes:quia finem

Greg.20. moral.c.22. intentum habere non poterant.Vnde Greg. 20. mora.cap.22.dicit. Omnipotens Deus electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere, vt per malorum sæuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam enim dominus aduersus bonos eos sæuire permitteret, nisi etiam quantum prodessent videret.Nam dum iniusti sęuiunt iusti purgantur,& vtilitati innocentiũ militat vita prauorum,dum hanc & præmendo humiliat, & humiliando semper ad melius format. Vnde *Prouer.21.* rectè per Salomonem dicitur.Qui stultus est seruiet sapienti.Et tamen sæpe conspicimus sapientes subesse, stultos vero arcem dominij tenere. Sapientes seruiliter obsequi, stultos tyrannidis elatione dominari. Quomodo ergo diffinitione diuinæ sapientiæ, stultus sapienti seruit,dum plerumque hunc iure temporalis dominij comprimit? Sed sciendum est, quòd dum contra sapientis vitam, stultus præeminens terrorem potestatis exercet,dum hunc laboribus fatigat,contumeliis lacerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine vrendo purgat.Stultus ergo sapienti etiam dominando seruit, quem ad meliorem statum premendo prouehit,&c. Quia ergo mali persequendo bonos, intentum contra bonos non acquirunt, ideo in vanum animam bonorum quærunt. Vnde hic dicit psalm. de malis, *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam.* quasi dicat.In carnem potestatem habent, non in animam. Sed qualis eos pœna sequatur, subdit dicens. *Introibunt in inferiora terræ.* Vbi tres prauorum numerat pœnas.Prima est,quia in infernum demergentur,quam notat dicens.*Introibunt in inferiora terræ*,id est in infernum qui est in infernoribus terræ situatus,vt dictum fuit supra in versiculo 108.ibi.Conuertantur in infernum &c. Secunda est, quia à Christo iustè iudicabuntur. *quia tradentur in manus gladij.* Quid autem hic est gladius, nisi iusta Christi sententia quæ in iudicio malos occidet, & quo ad corpus & quoad animam?De quo gladio dicitur Apocal.1. quòd ex *Apoc.1* ore eius exibat gladius ex vtraque parte acutus. Tertia est quia à dæmonibus cruciabuntur,quia *Vulpis.* *partes vulpium erunt.* Quid enim per vulpes fraudulentas intelligitur, nisi ipsi dæmones deceptores & fraudulenti. De quibus ait Christus illi auaro. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos,id est secundum glos.vulpes, id est dæ- *Matth.8.* mones dolosi,volucres cœli, id est dæmones superbi in corde tuo habent habitaculum, sed non filius hominis.Vnde non solum dæmones ratione dolositatis vulpes dicuntur, sed etiam homines dolosi. Vnde & Christus Herodem appellauit vulpem.Dicite illi vulpi &c. Vbi glo. Vulpis enim est animal plenum fraudibus,in fouea propter insidias latens, odore fœtens, nunquam rectis muneribus incedens. Quæ omnia dæmonibus competunt & hominibus pravis. Est ergo sensus. *Partes vulpium erunt.* in partes hæreditatis dæmonum erunt,sicut Deus est pars hæreditatis iustorum psalmus 15. Dominus pars hæreditatis meæ,&c. *Psal.15.*

998 Rex vero lætabitur in Deo laudabuntur omnes, qui iurant in eo,quia obstructum est os loquẽtium iniqua.

Hic consequenter ostenditur quomodo bonorum opera à Deo præmiãtur.Vbi nota quòd quilibet iustus regis nomine intelligitur.Cum enim rex dicatur à rego regis,sicut scriptor à scribo, & doctor à doceo.Ideo sicut scriptor dicitur qui bene scribit,& doctor qui bene docet, sic & rex dicitur quilibet qui seipsum bene regit. Cum ergo solum iusti seipsos bene regant, carnem subdẽtes spiritui,& spiritum Deo,sequitur quòd ipsi dignè reges vocantur.Et econtra,illi qui se nõ bene regunt. vt sunt praui, iniuste reges nuncupantur, *Isidorus.* quacunque tẽporali fulgeant dignitate.Vnde Isidor.li.3.de summo bono,dicit.Reges à rectè agendo dicti sunt. Ideoq, rectè faciendo nomen regis *Prouer.20.* retinent,peccãdo autem perdunt.Vnde prou.20. Rex qui sedet in solio suo,scilicet mentis,dissipat omne malum.Certum est autem quòd iusti totã suam gloriam in Deo ponunt & lætitiam,non in *Psal.31.* rebus creatis.psal.31.Lætamini in domino,& exultate iusti. Et hoc est quod hic de iustis sub regis nomine dicit psal. *Rex vero lætabitur in Deo.* Vnde *Psal.20.* & psal.20.ait.Domine in virtute tua lætabitur rex De lętitia autem iustorum vide supra versic.479. Subditur. *Laudabuntur omnes qui iurant in eo.* Vbi secundum glo.Ille iurat in Deo,qui obsequium & vota Deo promittit & obseruat.Et tales laudabun-

Inpugnatorum. tur.s.ab ipso Deo in iudicio quando eis dicet Venite benedicti patris mei,&c. Mali autem tunc à nullo laudabuntur.Non quidẽ à Deo,nec à iustis. quia mala laudare nõ norunt,neq; à malis & adulatoribus,vt in vita præsenti.Quia in iudicio *obstructum est* i.obstruetur *os loquentiũ iniqua.* Iniqua enim loquitur omnis.qui alterius mala commendat Secundum enim grammaticos,obstruo cõponitur ex ob & struo struis, & est obstruere idẽ q̃ claudere oppilare vel vndiq; obturare.Obstructũ ergo tunc ostendit os malorum,quia ibi non erit tempus excusandi mala vel laudandi:quia omnia *Lucę 2. Greg.6. moral.16.* omnib.erunt manifesta.Et hoc est quod de malis dicitur, impij in tenebris cõticescent.Quod exponens Greg.ait.Nũc enim malus bonis derogat,& recta quæ agere negligit,hæc in aliis obtrectãdo lacerare non cessat:Sed tunc iniquitas os suũ contrahit,cum iustis quanta supperat gloria retributionis,ągnoscit.Tũc enim ei loqui contra bonos non vacat,quia malorum suorum digna rebutione linguam tormenta ligant. Vnde bene Anna propherizante dicitur. Pedes sanctorum suorum seruabit,& impij in tenebris conticescent. Quod nunc confirmans psal.ait. *Obstructum est os loquentium iniqua.* præsens ponens pro futuro.

A psalmum in persona Danielis composuit. Et secundum istum sensum literalem psal.iste diuiditur in tres partes. Quia primò diuinum beneficium recolitur. Secundò malignantium iniquitas describitur, ibi. *Quia exacuerunt.* Tertiò vilitas considerantium concluditur, ibi. *Conturbati sunt,& c.*vt N.Quantum vero ad sensum prophe-

Timor corporalis. ticum,notandum quòd iste psalmus agit de Christi passione & resurrectione. Vnde in isto psal. Christus loquitur,sed quandoque vt caput quandoque vt corpus quod est ecclesia. Sicut enim Christus caput ecclesię in sua passione orauit,sic & ecclesia in suis passionibus Deum debet orare. Est ergo sensus tituli. *In finem psalmus Dauid* id est iste psalmus dirigens nos in finem,id est in Chri-

Nota totum ad nõtimendam subire mortem corporalem pro domino, cum se casus obtulerit. stum qui est omniũ fidelium finis,attribuitur ipsi Dauid id est Christo quia in isto psal.Christus loquitur vt dictum est. Intrẽtio psalmistæ est fideles monere ne in passionib.turbentur,sed tunc maximè in Deum sperent & per orationem ad ipsum deuote recurrant.Sub isto ergo intellectu tractando psalmum , psalmus iste diuiditur in tres partes.Quia ponitur primo passionis Christi acerbitas.Secundò Christi in passione frabilitas,ibi. *Accedet homo.* Tertiò passionis Christi vtilitas , ibi. *Conturbati sunt omnes.* Prima in tres: quia ponitur tempore Christi passionis primò Christi deprecatio.Secũdò deprecationis exauditio,ibi.*Protexisti.*Tertiò Iudeorũ malignatio,ibi. *Quia exacuerunt.* Quantũ ad primum notandum q̃ quamuis timoris multę sint species,vt dictũ fuit versi.261. Quãtum tamen ad præsens restat sciẽdum quòd timor est duplex , scilicet corporalis & spiritualis.Corporalis quo pœna timetur corporis,vt timere infirmitates,verbera,vel mortem. Spiritualis,autẽ, quo spiritualis inimicus timetur;ne suis tentationib.vel pœnis immissis ad casum trahat. Et quãuis primus trimor sit quasi naturalis,nunquam tamen tantus esse debet, vt superet rationem,vt scilicet prõ aliqua pœna vitanda aliquod fiat inhonestum , quin immo ante omnis pœna corporalis eligi debet, vt deducit Chrysostomus super illo verbo Matth.10.Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c.d.Nolite timere eos qui occidunt corpus,quoniã corpus & si ab impiis occisum non fuerit propter dominum,à seipso post modicum moriẽtur propter naturam.Ergo occisi secundum corpus ab impiis,nihil perditis, nisi mortis dilationem,vt corpus quod post modicũ fuerat moriturum,ante modicũ moriatur. Magis autem nec ipsam mortis dilationem. Si enim verum est,quòd nec folium quidem cadet de arbore sine Dei præcepto,quia numerati sunt dies qui vitã nobis sunt dati,credere debemus, quòd nec morimur ante diem,nec transire possumus diem. Nunc ante ponamus , quòd ante diem morimur propter Deum.Si ergo & gratis post modicũ morituri sumus,nulla Dei causa proposita,quare nõ ante modicum in causa Dei cũ gloria morimur, vt fiat voluntarium,quod futurum est necessariũ vt offeramus pro munere quod redditur pro debito.Ideo nolite timere eos, qui occidũt corpus, substantia enim hominis non est corpus,sed anima. Hanc enim solam ad imaginem suam Deus fecit & hanc diligit,propter hanc fecit & mundũ, & hanc zelat & persequitur inimicus,& propter hanc ipse Dei filius venit in mundũ. Corpus autem vestimentũ est animæ.Sicut ergo vestimentũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

super homines positum, si quis furibundus scindat, dolorem quidem iniuriæ sentit homo, damnum autem non patitur in natura. Sic corpus super animã positum si occidatur ab impijs, anima quidẽ occisionis illius sentit dolorem, dãnum autẽ tuæ naturæ nõ patitur. Aut quod sentio verius non solum ad vestimentũ animæ caro creata est, sed magis ad tẽtationem eius, quasi domestica & naturalis inimica copulata, vt dum expugnatur à carne, nec vincitur, coronetur à Deo. Si ergo caro animæ inimica tentatio est, quis sapiens non intelligit, quia occisio corporis optanda est magis quàm timenda. Ideo enim tibi corruptibilis natura creata est, ideo deponendi corpus tempus est numeratum, vt dum homo moritur, quotidie corpori illi non parcas, sed conuenientiæ perituræ compares tibi vitam mãsuram. Ecce si mutuo acceperimus, vt puta equum aut bouem: nónne assidue opus tuum operaris in eum? Dicis enim apud te, hodie aut cras tollendus est à me: quia non est meus. Et in corpore corruptibilis natus, quare ad vtilitatem animæ tuæ non vteris temporali corpore tuo? sciens quòd post modicum tollendum est à te, quia nõ est tuum. Quæ est ista insipientia nostra, odire quod nostrũ est, & amare quod nostrũ non est? studere quod saluare non possumus? & negligere quod in æternum habituri sumus? hæc ille. Ex quibus patet quòd mortem corporis nullus timere debet: vt pro ipsa vitanda aliquid agat inhonestum. Sic ergo Christus hic orans, *à timore inimici eripe animam meam* non petit ne moriatur, sed vt eos non timeat qui tantum corpus occidere possunt, sed magis illum timeas, qui corpus & animam perdere potest. Et hoc modo à timore inimici eripitur, etiam dum occiditur: quia homines non timet, sed nec morti cedit, vt hic dicit glo. Et Attende quòd non tam pro se hic orat Christus, quàm etiam pro suis, scilicet ne martyres illos timeant, qui solum corpus occidere possunt, vnde hic ait Augustꝰ. *Exaudi Deus, &c. à timore, & c. eripe animam meam.* Sæuierunt inimici in martyres. Quid ergo orabat ista vox corporis Christi? Hoc orabat, vt eruerentur ab inimicis, & vt nõ eos occidere possent inimici. Ergo exauditi non sunt: quia occisi sunt. Nunquid deseruit Deus contritos corde seruos suos, & sperantes in se despexit? Absit. Quis enim inuocauit dominum & derelictus est? Quis sperauit in eum, & ab eo destitutus est? Exaudiebantur ergo, & occidebantur, & tamen ab inimicis eruebantur. Alij enim timentes consentiebant & viuebant, & tamen ab inimicis absorbebantur. Occisi itaque eruebantur, viuentes autem mori timentes absorbebantur. Vnde est illa vox gratulationis, forsitan viuos absorbuissent nos. Multi absorpti sunt viui, absorpti sunt multi mortui. Qui enim putauerunt inanem esse fidem Christianã, mortui absorpti sunt. Qui autẽ scientes veritatem esse prędicationẽ euangelij, Christũ esse filium Dei dicentes, & hoc credentes, & hoc intus tenentes, victi tamen dolorib. cesserunt, & idolis sacrificauerũt. Illi viui absorpti sunt. Illi absorpti, quia mortui. Illi autem quia absorpti mortui. Quid ergo orabat hæc vox martyrum dicentium *A timore inimici eripe animam meam.* Non vt me non occidant inimici, sed ne anima mea consentiat inimicis. Hoc ergo orat Christus in suis impleri quod iubet in euangelio dicens. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete qui animam & corpus potest perdere in gehennam. Oretur ergo vt præstet quod iubet. *A timore inimici erue me Deus.* & subde timori tuo, id est non timeã eum qui corpus occidit, timeam autem te qui habes potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Non enim à timore tuo volo esse alienus, sed à timore inimici liber, sub timore vero seruus domini.

Martyr. Exemplum. Mors.

Matth. 10

Protexisti me à cõuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. 1000

Hic ponitur deprecationis exauditio. Vbi notandum quòd tego regis habet duo significata, secundum quæ & humanitas Christi protegebat diuinitatem: & diuinitas humanitatem. vide supra versic. 438. Protexit ergo diuinitas humanitatem Christi, quia ipsam defendit, ne malignantes iudæi ipsam vt conabantur superare possent quia etsi corpus in manibus ipsorum est traditũ, animam autem in aliquo lędere non potuerunt. sicut diabolo de Iob dominus dixit. Ecce caro eius in manu tua est: veruntamen animam eius serua. Et de hoc vide supra versi. 396. Orat etiam hic Christus pro corpore suo & sanctis martiribus. Vnde virtute eius orationis sancti martyres sic à Deo fuerunt protecti, vt fortiores essent patiendo quàm inimici sæuiendo. Vnde hic ait glo. hoc quod hic dicitur. *Protexisti.* in capite factum cernimus. Quod & membra experiuntur. Hoc enim exemplo reliqui firmantur. Vnde Augusti. in sermone. *Protexisti me à conuentu malignantium. &c.* Iam ipsum Christum protectum intueamur: multi enim martyres talia passi sunt. sed nihil sic relucet, sicut in Christo, qui est martyrum caput. Versus iste sic est intelligendus, vt dum Prophęta agnoscit se hactenus à Deo protectum esse, tacitè intelligatur precari, vt in posterum ab eodem protegatur. Insuper collige ex hoc versiculo quòd solum in Deo vera lętitia habetur. quia solus Deus nos ab omni tribulatione liberare potest. Non quidem plenè liberat in præsenti, sed in futuro. Ideo accipitur hic prætéritum pro futuro, ratione certitudinis propheticæ. In præsenti enim vita tribulatiões patimur, vt purgati in futuro consolationem Dei inueniamus. Propter quod dicitur Iob quinto. In sex tribulationibus liberabit te: & in septima non tanget te malum. Quod exponens Gregorius ait, Quid enim senario numero, quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio discursúsque significatur? Sexto quippe die omnia perficiens, hominem condidit, & septimo die Deus requieuit. Perfectis ergo omnibus requies sequitur. Quia post bona vitæ præsentis opera, retributio æternæ quietis inuenitur. In sex itaque tribulationibus Dominus nos liberat, ne in septima nos malum tangat: quia per paternę pietatis eruditionem, præsentis vitæ labore nos atterit. Sed in aduentu iudicis à verbere nos abscondit, vt tanto tunc ad salutem certiores exhibeat: quantò nunc flagella durius

Protectio.

Iob 1.

Martyr.

Aug.

Quia

Quia exacuerunt vt gladium linguas suas: intenderunt arcum, rẽ amaram: vt sagittent in occultis immaculatum.

Hic ponitur iudæorum contra Christum iniquitas & malignatio. Et diuiditur in quattuor partes. Quia ponitur primo iudæorum venenata locutio. Secundo ipsorum obstinata præsumptio, ibi. *Subito sagittabunt.* Tertio ipsorum meditata deceptio, ibi. *Narrauerunt.* Quarto ipsorum frustrata intentio, ibi. *Scrutati sunt.* Quantum ad primum notandum quod multotiẽs nomine cause significatur effectus, sic nomine voluntatis significatur actus voluntate elicitus. Sic & in proposito nomine linguæ significantur verba per linguam formata. Dicat ergo de iudæis Christus. *Qui exacuerunt vt gladium linguas suas.* id est, verba scilicet, aperte clamando mortem Christi, dicentes. Tolle tolle crucifige eum. Et potes notare quod iudæi acuerunt linguas suas contra Christũ multipliciter scilicet, ante passionem. Primo ipsum blasphemando. Ioan. 8. Demonium habes. Secundo ipsum increpando. Matt. 11. Ecce vorator & potator vini & publicanorum amicus. Tertio, ipsum tentando. Matt. 22. Si licet censum dare cesari. Quarto adulando. Matt. 22. Magister scimus quia verax es &c. In passione etiam multipliciter acuerunt linguas suas scilicet ipsum accusando. Lucæ. 23. Hunc inuenimus subuertentem gentẽ nostram: ipsum condemnando. Matt. 26. Qui omnes clamauerunt Reus est mortis. Ipsum crucifixerunt deridendo. Matt. 27. Vah qui destruis templum Dei &c. Vnde hic ait Augu. *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* In alio psal. dicit. Filij hominũ dentes eorum arma & sagittæ, & linguæ eorum gladius acutus. Ita & hic qui exacuerunt &c. Nõ dicant ergo iudæi, nõ occidimus Christum, quia propterea eum dederunt Pilato iudici, vt quasi à morte eius viderentur immunes. Nam cum dixisset eis Pilatus. Accipite eum vos, & secundum legem uestram iudicate eum. Responderunt. Nobis non licet interficere quemquam. Iniquitatem facinoris sui in iudicem refundere volentes. Sed nunquid Deum iudicem fallebant? Pilatus autẽ in eo quod fecit, aliquantulum particeps fuit sed in comparatione illorum multo ipse innocentior. Instititit enim quantum potuit, vt ipsum ex ipsorũ manibus liberaret. Nam propterea flagellatum ipsum perduxit ad eos. Non persequendo dominum flagellauit, sed ipsorum furori satisfacere volens, vt vel sic iam miteſcerent & desinerent velle eum occidere, quem flagellatum viderent. At vbi perseuerauerunt cum ipse Pilatus lauisset manus, fecit tamen quod voluerunt, vel inuitus. Nunquid ergo innocentes fuerunt, qui ipsum coegerunt, vt faceret: nullo modo. Ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & ideo ipse quasi eum occidit. Sed vos eum corde & voce occidistis ó iudæi. Acuistis enim linguas vestras & eum percussistis, quando clamastis. Crucifige crucifige. Crucifixit ergo Christum Pilatus crucifixerunt & iudæi. Ex quo vnum soluitur dubium. Nam Mar. 15. dicitur. quod hora tertia crucifixerunt eum. Ioannes autem dicit, quod erat hora quasi sexta. Vnde ista concordans Augu. in sermone dicit. Ait enim vnus euangelista dominum crucifixum esse hora sexta, alius autem hora tertia. Iam quidem incipiente sexta hora Pilatus sedit pro tribunali. Et re vera quando dominus leuatus est in lignum, hora erat sexta. Sed alius euangelista iudæorum intuens animum, qui volebant immunes à morte domini videri clamãtes crucifige, ostendit eos esse reos, dicens dominum hora tertia fuisse crucifixum. Ergo verius illi tunc occiderunt, quando sic impié clamauerũt. Apparitores autem potestatis hora sexta crucifixerunt. Iudæi hora tertia clamauerunt, quod illi manibus hora sexta, hoc isti lingua hora tertia fecerunt, quando scilicet, *exacuerunt vt gladium linguas suas.* Sic ergo magis rei isti fuerunt qui clamando sęuiebant quam illi qui obtemperãdo administrabant. Sequitur. *Intenderunt arcum rem amarã &c.* Arcus enim occultè ferit, sed gladius aperte. Lingua vt gladio feriebant, cum apertè clamabant. Crucifige. Sed arcu quando dolosè eius mortem tractabant, quando insidias perauerunt, vtpote, quod per discipulum traderetur, quod est tes amara, vt coniux sit proditor, vt scilicet, ipsi omnia facientes nihil fecisse viderẽtur. Vnde Augu. hic. *Intenderunt arcum rem amaram.* Arcum dicit insidias, qui enim sagittam mittit fallit vt feriat, prius autem sagitta percutit, quam ad illum venire prævideatur, quem latent insidiæ cordis humani. Sed nunquid dominum nostrum Iesum Christum latebant, qui opus nõ habebat, vt quisquã ei testimonium perhiberet de homine? Qui dixit. *Intenderunt arcum.* hoc est in absc̃nditis quasi fallentes insidiis. Nostis enim quibus dolis egerunt, quemadmodum iudam pecunia corruperũt vt Iesum traderet illis? Quomodo falsos testes procurauerunt, quibus insidiis & dolis egerunt, vt sagittẽt in occultis immaculatum. O cor durum & ferreum, quod nec mortuos suscitabat.

Arcus iudæorum.

Augustꝰ.

1002

Subito sagittabunt eum: & non timebunt: firmauerunt sibi sermonem nequam.

Hic ostenditur iudæorum obstinata præsumptio. Vbi sciendum quod signum obstinatæ præsumptionis maximum est potentiorem nõ timere, contra stimulum velle calcitrare, mortuos suscitantem velle interficere, in deliberatione mala sciẽter velle perdurare. Sic & iudæi faciebant cõtra Christum, quia sermonem id est deliberationem quam de eius morte fecerunt, nullis Christi miraculis visis deposuerunt, sed in ipsa permanserunt obstinati, & non timuerunt contra Deum extendere manũ. Et hoc est quod de iudæis psal. hic prædicit. *Subito sagittabunt eum.* scilicet, Christum. *Subito.* ait glo. id est, insidiosè, quasi non prę uisi & non præmeditati, quasi nescientem, vnde Augu. hic. *Firmauerunt sibi sermonem nequam.* id est obstinati obfirmauerunt sermonem de Christi morte, quem cõceperant, quia post tanta Christi facta miracula non sunt moti, sed perstiterunt in consilio maligno. Traditus est ille iudici, trepidat iudex, & non trepidant qui tradiderunt iudici, cõtremiscit potestas, & non contremiscit immanitas id est, immunita humilitas, vult ille lauare manus, & illi linguas suas inquinantur. Sed quare hoc? quia *firmauerunt sibi sermonem malignum.* Multa autem egit Pilatus vt refrenarentur, sed *firmauerunt sibi sermonem nequam* dicẽtes. Crucifige crucifige. Repetitio affirmatio est maligni sermonis

Obstinatio iudæorũ contra Christũ.

Augustꝰ.

Luc. 23.

Vide

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vide quomodo actius firmauerunt sibi sermonē malignum. Pilatus dixit. Regem vestrum crucifigam? Illi autem dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem? Offerebat illis regem filium Dei. Illi ad hominem recurrebant, quasi digni qui illum haberant, & istum non haberent. Adhuc audi quomodo firmauerunt sibi sermonem malignum. Non inuenio aliquid in homine isto (ait iudex) quo dignus sit morte. Et illi qui firmauerunt sibi sermonem malignū, respondēt. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Firmauerūt ergo sibi sermonem malignum, non domino, quoniam dicūt. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Quod ergo firmauerūt sibi ipsis firmauerūt nō domino, sicut alibi scriptum est. Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam. Deum mors non occidit, sed ipse mortem. Illos autem iniquitas occidit, quia noluerunt occidere iniquitatem. Prorsus fratres nobis certamen incumbit, aut occidere iniquitatem, aut occidi ab iniquitate. Noli autē q̄rere occidere iniquitatem, tāquam aliquid extra te, sed ad teipsum respice, & vide quod tecum pugnet in te, caue quoque ne expugnet te. Iniquitas enim tua nisi interfectafuerit à te, qa est ex te aduersus te rebellat. Ex quadā qdē pte tu hæres Deo, & ex quadā delectaris in sęculo. Illud quod delectaris sęculo pugnat aduersus mentem tuam, quæ hæret Deo. Ergo hæreat mens tua Deo, vt cohereat non deficiat dum se contra se dimicat, quia magnum adiutorium habet. Subiiciet quod in se sibi rebellat, si impugnando perseueret. Est peccatum in corpore tuo, sed non regnet. Non ergo (inquit Paulus apostolus) regnet peccatū in corpore nostro mortali, ad obediendum desideriis eius. Si non obedieris, & q̄ est quod suadet, quod delectat ad malum, si non obtemperabis factis, non regnabit, & ita fiet postea, vt non sit quod erat. Sed quando. Certè cum absorpta fuerit mors in victoriam, cū corruptibile induerit incorruptionem, vbi non erit quod tibi repugnet nisi Deus. Vide ergo iudæorum obstinationem contra Christum. Inuidebāt domino, quia delectabat eos principatus mūdi. Viderant enim ab eo sibi auferri principatum, & ex delectatione sua, rebellauerunt contra dominum, quia si sibiipsis rebellassent id est, aduersus delectationem suam malam inuidentiam suā vincerent, nec vinceretur ab ea, vt esset illis dominus saluator qui venerat vt saluaret. Nunc autem fauerunt febri, & repugnauerūt medico. Et quicquid suggerebat febris, faciebant, quicquid vero econtra iubebat medicus negligebant. Ergo illi magis occisi sunt, non dominus. Nam in domino mors occisa est. In illis iniquitas vixit. Et viuente in se iniquitate, illi occisi sunt.

Roma.6.

1003 ## Narrauerunt, vt absconderent laqueos: dixerunt quis videbit eos?

Hic ponitur iudæorum præmeditata & consulta deceptio. Iudæi enim pluries fuerunt congregati, consulendo quomodo iesum dolo tenerent & occiderent. Et hoc est quod præuidēs psal. dicit. *Nam auerunt vt absconderent laqueos.* scilicet, ipsi Christi id est, consilium fecerunt prius apud se quomodo ipsum occiderent. Ioan. 11. Collegerunt pontifices & pharisæi consilium & dicebāt. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit &c. & ibi deliberatum fuit, vt occideretur. Postea vt ipsi à morte eius immunes viderentur, absconderunt ei laqueos mortis scilicet, tractantes cum discipulo, vt ipse traderet eum, iudexque ipsum interficeret. Et sic absconderunt laqueos sibi mortis, quasi dicat. Si discipulus tradit, & Romani crucifigunt, quid ad nos? quasi dicat. Parabimus Christo laqueos mortis. *Et quis videbit eos?* quia ipse non perpendet, nec aliquis nobis eius mortem imputabit. Vnde Augustinus in sermone. Narrauerunt vt absconderent muscipulas, & dixerunt quis videbit eas? I atere putabant eum, quem occidebant hominem, latere Deum, ecce putat homo. Nunquid erat Christus sicut ceteri homines, nesciens quid de illo cogitaretur? Nunquid Deus nescit? O cor humanum quare dixisti tibi, quis videt me cum ille videat qui fecit te? Dixerunt quis videbit nos, videbat Deus, videbat & Christus, quia Christus est Deus. Et nota quod multos laqueos parauerunt iudæi Christo vt ipsum morti traderent. De quibus vide supra ver. 440. & ver. 529. De laqueis ergo paratis dixerunt. *Quis videbit eos.* id est quis poterit ab illis cauere?

1004 ## Scrutati sunt iniquitates, defecerūt scrutantes scrutinio.

Hic ostenditur ipsorum frustrata intentio. Frustra enim illud dicitur fieri quod caret hne intento. Finis autem persecutionis iudæorū, erat Christi nomen & fidem per mortem ipsius extinguere, sic tamen quod ab ipsius morte reputarentur immunes. Sed certè totum oppositū euenit, quia & propter Christi nomen eius fides est p totū orbem diffusa, & eius nomen sublimatum, vt docet apostolus ad Philip. 2. Sic igitur consilia ipsorum & dolositates defecerunt. Et hoc est quod hic dicit. *Scrutati sunt & defecerunt scrutantes &c.* Vnde glo. *Scrutati sunt iniquitates.* scilicet quomodo iustum per falsos testes accusarent, quomodo eum perderent, ne mundus abiret post eum, & super hoc acerba & occulta consilia. Dicebant enim, p discipulū tradatur, à iudice occidatur, & inuita hil ad nos. Sed defecerunt in scrutinio suo scilicet, in prauo consilio, quia quanto occultius cogitabant, tanto plus defecerunt à veritate & equitate, & in tenebras mergūtur, quia enim illi Deū non videbant, ideo putabant se non videri à Deo. Vnde & Aug. *Scrutati sunt iniquitates, defecerūt scrutantes scrutationes* id est, acerba & acuta consilia scilicet non tradatur per nos, sed per discipulum, non occidatur à nobis sed à iudice. Totum nos faciamus, & nihil facere debeamur. Sed vbi est clamor linguæ? Crucifige crucifige. Sic cæci estis, vt surdi sciris. Simulata innocentia non est innocentia. Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniqtas qā iniqtas est simulatio. Ibi ergo isti defecerūt scrutātes scrutationes. Quāto enim acutius sibi excogitare videbātur, tāto magis deficiebant, qa à lumine veritatis & equitatis in profunda malignorū cōsiliorū demergebātur. Habet enim iustitia quādā lucem suam, qua perfundit & illustrat animam inhærentem sibi. Anima autem auertēs se à lucæ iusticiæ, quanto magis quærit quid ueniat contra iusticiam, tanto plus à lucæ repellitur. Merito ergo & ipsi perscrutantes quid contra iusticiam molirentur, à iusticia recedentes, tāto plus deficiebant perscrutātes perscrutationes.

Philip.2.

Ioan.11.

Luce.23.

O quam

O quam magnum est consilium innocentiæ. Nā Pilatus lauat manus dicens. Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Latro de cruce clamabat dicens. Nos quidem digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit. Miles crucifixor clamat dicens. Verè hic homo iustus erat. Iudas proditor pœnitet, dicens. Peccaui tradēs sanguinem iustū. Quibus consideraris de ipsis iudæis dicitur. Subito defecerunt, & perierunt propter iniquitatem suam.

Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.

Hic ponitur Christi stabilitas. Et duo facit, quia primò ponitur Christi in passione fortitudo. Secundò eius in resurrectione altitudo, ibi. *Sagitte paruulorum.* Quantum ad primum sciendum quod sicut cor paruum dicitur habere, qui omnia pericula timet, propter quod omittit illa quę facere debet, sic per oppositum ille cor altum & magnum habere dicitur, qui pro iusticia saluanda mortem corporis cōstanter aggreditur. Quod & Christus in sua passione fecit, qui patri obediēs factus mortem crucis intrepidus est pro nobis aggressus. Altū ergo cor habuit dum ad omnia mala quæ de ipso cogitabant patienda constanter se obtulit. Et hoc est quod de Christo hoc nine hic dicit. *Accedet homo ad cor altum* per quod nobis exemplum patiendi reliquit. Vnde Aug. in sermone. *Accedet homo ad cor altum.* homo id est, Christus, quia homo erat propter homines factus & in homine latens Deus, vt nescientibus exemplū fortitudinis daret, ipse sciēs omnia sustinebat. *Accedet ergo homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* Illi dixerunt. Quis nos videbit? & defecerunt scrutantes consilia mala. Accessit homo ad ipsa consilia id est, ad tolerandum mortem, quam consulerant. Passus est Deus homo teneri. Non enim teneretur crucifigeretur aut moreretur, nisi esset homo. Accessit ergo homo ad omnes illas passiones, quæ in illo nihil valerent, nisi esset homo. Si vere ille homo non esset, non liberaretur homo accessit ergo homo Christus ad cor altum, obiiciens se aspectibus humanis hominem, seruans intus Deum, id est, accessit in forma serui, qua minor est patre. Accessit ergo & oc ciditur homo, & exaltatur Deus, quod enim occisus est ex infirmitate humana fuit, quod vero resurrexit & ascendit, ex potestate diuina. Vel aliter. Quilibet homo cor suum in altum volēs elevare ad considerandum alta scilicet, sacramētum redemptionis nostræ factæ per Christi mortem, statim eleuatur ad Dei amorem, & sic Deus exaltatur in corde ipsius & magnificatur. Et ista videtur intentio magistri in glo. dicentis. *Accedet homo ad cor altum.* id est, ad altum cordis intellectū, vt qui res diuinas considerat. *Accedit ergo ad cor altum.* qui charitatem Dei erga nos cōsiderat, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et tunc exaltabitur Deus scilicet, in corde ipsius. Deus enim non in se, sed in corde hominis grandescit. Qualiter autem Deus exaltari vel magnificari potest. Vide supra ve. 69. & ver. 503. Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius inidipsum.

Sagitte paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt cōtra eos linguæ eorum.

11.9. inter

Hic ponitur Christi in resurrectione sublimatio, quia tunc per suos prædicatores, primo per totam iudæam, deinde per totum orbem fuit exaltatus. Vbi sciendū quod sagittarum nomine prędicatorum verba signantur, quæ à paruulis id est, humilibus emissa audientium corda transfigunt. Vnde istum textum ad propositum exponit Gre. dicens. Quid enim per sagittas, nisi verba prædicationum accipimus? quæ si ex voce bene viuentium diffunduntur, audientium corda transfigūt. His sagittis ecclesia percussa fuerat quæ dicebat. Charitate vulnerata ego sum. De his sagittis psal. voce dicitur *Sagitte paruulorum factæ sunt plagæ eorum:* quia scilicet, verba humilium apostolorum penetrauerunt animos superborum. De his sagittis veniēti propugnatori dicitur. Sagittæ tuæ potentis acutæ populi sub te cadent in corda id est regis. Vir itaque sagittarius est qui per sanctæ intentionis arcum audientium cordibus verba recte exhortationis infigit. Ad propositum ergo. *Sagitte paruulorum* id est verba & prædicationes apostolorum *factæ sunt plagæ eorum.* scilicet iudæorū. His etenim sagittis aliqui iudæorum vulnerabātur ad mortem, aliqui ad vitam. Ad vitam vulnerati fuerunt, quando prædicante Petro baptizati sunt circa tria millia. Actuum. 2. Vulnerati fuerūt ad mortem principes sacerdotum & magistratus: dolentes quod apostoli annunciarent in iesum resurrectionem ex mortuis, & iniecerunt in eos manus &c Quæ omnia præuidens psal. de apostolis ait. *Sagittæ paruulorum factæ sunt plage eorum.* Et cō sequenter conuertens sermonem ad principes sacerdotum & magistratus dicit *Et infirmatæ sunt cōtra eos linguæ eorum,* quia scilicet, principes sacerdotum & magistratus, qui in Christi passione linguas magniloquas contra Christum habebant, constanter accusantes eum, voce alta clamantes. Tolle tolle crucifige eū. Audita & diuulgata Christi resurrectione amplius non audebant loqui. Et si loquebantur in mendaciis, statim deprehendebantur, & ad eorū verecūdiā reuertebantur. Vnde hic ait gl. *Infirmatæ sunt cōtra eos linguæ eorū.* vt puta quibus dixerunt custodibus sepulchri. Dicite quia vobis dormentibus, venerunt, discipuli eius, & furati sunt eum. *Infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.* ad ipsorū scilicet, verecundiam. Si enim dormiebāt, quomodo videre potuerunt? Si vero nil viderunt, quomodo testes fuerunt? Contra se ergo mentiendo locuti fuerunt. Sic enim de ipsis prædixerat psal. 11. Disperdet dominus labia dolosa, & linguam magniloquam.

Sagitta vulnerans dicitur.

Greg.34. mora. c. 5.

Cant.5.

Psal.63.

Psal.44.

Actuum.2.

Actuum.4.

Psal.11.

1007 ## Conturbati sunt omnes qui videbant eos, & timuit omnis homo.

Hic ponitur passionis Christi vtilitas, quæ est scilicet peccatorum conuersio. Apostolorum prædicatio, ibi. *Et annunciauerunt.* Deuotorum exultatio, ibi. *Lætabitur.* Quantum ad primum notandum quod per conturbationem in scriptura significatur pœnitentia, eo quod quilibet pœnitens conturbatur & dolet interius de commissis peccatis. Vnde hanc conturbationem pœnitētiæ

Conturbatio pœnitentia.

imprecatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.82. imprecatur peccatoribus psal.82.d. Erubescant & conturbentur in sæculum sæculi, confundantur & pereant. Vt sit sensus secundum glo. Peccatores erubescant & conturbentur scilicet, de peccatis in præsenti per pœnitentiam, confundãtur & pereant scilicet in quãtum mali sunt, vt boni fiant. Vnde & cuilibet pœnitenti dicitur. Filij hominis panem tuum in conturbatione comede: & aquam tuam cum mœrore bibe. De ista ergo conturbatione pœnitentiæ dicit. *Cõturbati sunt omnes qui videbant eos.* Apparuulos apostolos ꝓdicãtes quia displicuit illis quæ in Christum fecerũt, omnes dico conturbati sunt, id est pœnituerunt qui scilicet salutis suæ quærebant consilium. Et hoc

Actuum 2. est quod dicitur Actuum.2. quod prædicante Petro Christi resurrectionem, iudæi his auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad apostolos. Quid faciemus viri fratres? Petrus vero air ad illos. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in nomine Iesu Christi &c. *Conturbati ergo sunt omnes qui videbant eos* scilicet, apostolos prædicãtes, quia sagittis suis corda aliorũ penetrabant. Sic enim

Psal.143. prædictum fuerat psal.143. Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. Et quia ad veram pœnitentiam sequitur timor Dei, ideo subditur. *Et timuit omnis homo.* scilicet, Deum. Et dicit omnis homo, id est omnis vtens ratione, qui ergo non timuit, non fuit homo.

1008 ## Et annunciauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

Hic ponitur apostolorum prædicatio. Quan-

Petrus primus timidus fuit. uis enim ante Christi fuit esse mortem apostoli tantum timerent mundum, vt Christi nomẽ prædicare non auderent, sicut patuit de Petro qui ad vocem ancillæ Christum negauit, tamen ipsi post Christi resurrectionẽ accepto spiritu sancto, omni hominum timore postposito, constanter nomen Christi prædicauerunt. Vnde quando principes sacerdotũ præceperunt apostolis, ne amplius loquerentur, neque docerent in nomine Iesu, vt haberur Actuum.4. Petrus constanter respondit.

Actuum 4 Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, vosipsi iudicate. Non enim non possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. & sic a timore quo prius terrebantur eruti, iam libere annunciauerunt opera Dei. Quod ostendit

Grego.17. mor.c.16. Grego. dicens. Scimus enim quod apostolorum primus scilicet, Petrus, ante acceptam spiritus sancti gratiam, quotiens dum mori timuit, vitam negauit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cuiusquam, sed vnius mãcipij sola interrogatione fuit prostratus. Et quidẽ vile mancipium, quia ancilla est inquirente prostratus. Ecce quam vilis persona ad tentandum est requisita, vt aperte monstraretur quanta eum timoris infirmitas possideret, qui non ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret, sed iam hic paulo ante timidus, qualis post aduentum spiritus sancti ex

Actuum.1. titerit, videamus. Certe Lucas attestante, didicimus contra sacerdotes ac principes quanta dominum auctoritate prædicauit. Nam cum facto miraculo, quæstio fuisset exorta, & sacerdotum principes seniores ac scribæ in apostolorum persecutionem concurrerent, eos in medio statuentes, in qua virtute fecerit miraculum perquirere curauerunt. Quibus Petrus spiritu-

A sancto repletus, dixit. Principes populi & seniores, si nos hodie iudicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste saluus factus est. Notum sit vobis omnibus, quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Cumque erga hæc persequentium furor excresceret, eosque sacerdotes ac principes Christum prædicare prohiberent, contra iram principum quata auctoritate Petrus extiterit indicatur, cum illic protinus subditur. Petrus & apostoli dixerũt. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Sed cum auctoritate prædicantium resistentium præcepta non præmerent, ad flagella peruenitur. Nam subditur. Principes sacerdotum apostolis

B cæsis denunciauerunt, ne loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Sed quia virtutem apostolorum præmere nec flagella potuerunt patenter ostenditur cum subditur. Et illi quidẽ ibant gaudentes a conspectu consilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Mox & post flagellorum gaudia, quid agerent indicatur. Omni autem die in templo & circa domos non cessabant docentes & euangelizantes dominum Iesum Christum. Ecce illi qui pauloante timidi iam linguis loquuntur, coruscant miraculis infidelitatẽ sacerdotũ ac principum libera voce increpant, ad prædicandum Iesum exemplum auctoritatis cæteris præstant, quia libera voce. *Annunciauerunt id est, prædicauerunt opera Dei.* id est, in

C carnationem, passionem, resurrectionem, & ascensionem. Sed quid ex eorum prædicatione secuti sit subditur. *Et facta eius intellexerunt.* scilicet, audi tores, id est cõuersi prædicationem apostolorum intellexerunt esse opera diuina non humana scilicet, cur Christus fuerit passus cur non descendit de cruce, quia scilicet, pro nostra redemptione oportebat ipsum pati, & tertia die resurgere, quæ ante non intelligebant.

Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde.

Hic ostenditur ex Christi passione deuotorum exultatio. Vbi nota quod per Christi passionem liberati sumus a seruitute diaboli, ab infectione peccati & a pœnis inferni, vt ostendit magister lib. .di.19. Quæ quidem passio quantum ad sufficientiam, se extendit ad omnes, immo ad infinitos mundos si essent, ratione suppositi quod erat Deus. Sed quo ad efficaciam, solum ad iustos. Et sic passio Christi sicut iustis est causa salutis & per cõsequens læticiæ, sic iniustis est occasio maiotis damnationis & miseriæ, quia tanti beneficij sunt ingrati. Ideo non de peccatoribus, sed de iustis hic dicit psal. *Lætabitur iustus in domino.* scilicet, redemptus per Christi passionem. *Et sperabit in eo.* s. per ipsum premium æternum habere. *Et*

E *sic laudabuntur omnes recti corde.* scilicet, in iudicio, quando demerita malorum prænunciabuntur, & bonorum præconia. Vel ista iustorum lætitia procedit nõ a Christi passione, sed a Christi resurrectione. Cõtrarij enim effect⁹ a cõtrariis causis procedũt. Cũ ergo mors Christi & resurrectio oppositio modo se habuerint qa mors Christi ipsi vitã corporali priuauit: resurrectio ãr illã sibi restituit sequitur quod sicut mors iustis induxit tristiciam

sic & resurrectio lætitiam. Propter quod dicitur

Aug. in ps. psal.31. Lætamini in domino, & exultate iusti: & gloriamini omnes recti corde. Qualiter autem iusti lætantur in domino, vide supra versiculo 479.

PSALM. LXIIII.

1010. Tuus decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.

Hic psalmus hunc habet titulum. *In finem psalmus Dauid canticum Hieremiæ, Aggæi, & Ezechielis de verbo peregrinationis, vel de populo transmigrationis, cum inciperent proficisci.* Ad huius euidentiam

B sciendum quòd iste psalmus ad literã agit de captiuitate populi Israel qua per septuaginta annos in Babylonia fuerunt captiui sub Nabuchodonosor rege, & de reditu ab ipsa captiuitate in Hierusalem. Et quia illam captiuitatẽ maximè prophetizauerunt Hieremias, Aggæus, & Ezechiel, & eius reditum: ideo vocatur canticum illorũ prophetarum. Nam vt legitur 4. Reg. 24. Nabuchodonozor rex Babyloniæ filios Israel captiuauit eosque euersa Hierusalem, in Babyloniã transtulit. In qua captiuitate septuaginta annis sunt detenti. Cuius captiuitatis causa ad literam fuit verbum quod factum fuit in aula regis Nabuchodonosor. Vbi cum diceretur omnes gentes debere C essubiici: dictum est quòd Iudæi essent rebelles, & ideo eos captiuauit. Hãc autem captiuitatem Hieremias futuram prædixit: præsentem vidit, & præteritam in Threnis deplorauit: prophetizauit etiam Hieremias post septuaginta annos redituru populum in Hierusalem. Inter captiuos autem erant aliqui prophetæ, scilicet, Aggæus, & Ezechiel, qui etiam prędixerunt & intellexerunt liberationem a dicta captiuitate, cõpletis septuaginta annis sub Cyro rege Persarum. Ex quibus patet tituli sensus litteralis: quia. s. quando populus incœpit proficisci de prædicta captiuitate, ex magna lætitia: canticum istud factum a Dauid, decantabant Deo dicentes. *Te decet &c.* Quibus

D visis venio ad diuisionem psal. literalem, qui diuiditur in duas partes. Quia agitur primò de reditu dictæ captiuitatis. Secundò de prosperitate habita post reditum, ibi. *Visitasti terram. &c.* Dic vt N. Quantum vero ad sensum prophetieum sciendum quòd tota intentio psalmistæ in isto psalmo est consolari nos in hoc exilio, ne quis desperet quia nos certificat de liberatione exilij & peruentione ad patriam cœlestem, & de prosperitate habenda post exilium. Quantum ergo ad istum sensum iste sensus diuiditur in tres partes. Quia primò affirmat exilij terminationem. Secundò post exilium ostendit futuram consolationem, ibi. *Beatus quem elegisti.* Tertiò surgit ad gratiarum actionem, ibi. *Exaudi nos Deus.* Prima pars diuiditur in tres: quia primò prædicit præsentis exilij libera-

E tionem. Secundò pro hac deuotam facit orationem, ibi. *Exaudi.* Tertiò huius exilij causa dicit peccatorum parentum præuaricationem, ibi. *Verba iniquorum.* Quantum ad primum sciendum quòd quandiu sumus in presenti sęculo: sumus in quodam exilio, & peregrinamur à Domino, dicente Apostolo, quandiu sumus in hoc corpore, pere-

grinamur à domino. Quod ideo dicit, quia quãuis Deus sit vbique, & in eo sint omnia: dicimur tamen peregrinari ab eo, quia & si vbique Deus est, non tamen à nobis hic videtur sicut in cœlis videbitur: peregrinamur ergo non fide sed spe: vnde ibidem subdit Apostolus. Per fidem enim ambulamus, id est, ad Deum tendimus: non per speciem, id est, non per præsentiam. Qui enim peregrinatur & per fidem ambulat, nondum est in patria suа: sed iam est in via. Qui autem non credit: nec est in patria neque in via. Ista autem peregrinatio terminabitur, quando depositio mortali corpore, in patria clare videbimus Deum, & laudabimus ipsum perfecte. Quia videmus nunc per 1. Cor. 13.
speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem &c. Hanc ergo exilij liberationem & ad patriam peruentionem, firma spe nobis ostendit *Hymnus.*
psalmista, dicens. *Te decet hymnus Deus in Sion.* Vbi nota quòd hymnus dicitur laus Dei cum exultatione de æternis habita. Et quia sic sancti in patria Deum laudant: ideo tunc Deo perfectè hymnum decantabunt, scilicet, quando ipsum Deum facialiter speculabuntur. Et ideo determinans locum in quo hymnus iste a beatis cantabitur dicit. In Sion: quod specula interpretatur. *Et tibi reddetur votum in Hierusalẽ.* Primum enim votum quod Deo facimus in baptismo est renunciare diabolo & peccatis, & Deo adhærere & eius mandatis: quandiu autem sumus in præsenti vita, hoc votum plenè obseruare nõ possumus, C carne trahente deorsum: sed in patria plenè soluemus. Et hoc est quod dicit. *Tibi reddetur votum in Hierusalẽ.* scilicet, in cęlesti patria: quia Hierusa- *Quæstio.*
lem visio pacis interpetatur. Sed hic occurrit dubium. scilicet, vtrum sit magis meritorium illa vota in baptismo facere & obseruare, quàm illa *Votum.*
obseruare sine voto: vt puta quis recipit baptismum, & nullum votum Deo facit: alius recipit & vouet &c. & vterque ille æqualiter vivit, & vnus omnia facit & obseruat, quæ alius. Quæritur modo, quis istorum magis meretur. Et sic quæri potest generaliter de omni bono, vtrum sit magis meritorium illud cum voto facere, an sine voto. Et videtur quòd magis sit meritorium facere sine voto: quia actus liberè elicitus est magis me D ritorius, quàm ex necessitate, sed actus factus ex voto fit ex necessitate: quia votum necessitatem imponit: actus autem sine voto fit ex libertate: 2. Cor. 9.
ergo. Et istam rationem videbatur Apostolus dicere. Faciat vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristicia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ad hoc etiam videtur Prosper in secundo de vita contemplati- *Prosper.*
ua, dicens. Sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Modo ille qui vouet aliquid se facturum, subdit se necessitati illud faciendi: ergo. Ad oppositum videtur: quia scriptura consulit vota facere, consilium autem semper est de meliori, vnde psalmus. Vouete & reddite &c. vbi gl. *Psalm 75.*
vouere voluntati consulit. Et confirmatur: quia qui facit aliquid sine voto: vnum tantum consilium implet, scilicet, de faciendo. Qui autem facit cũ voto, implet duo consilia. s. de faciendo bono, & de voto adimplendo. Respõdeo q. maioris meriti est aliquid facere ex voto, quã sine voto: cę 22. q. 88.
teris paribꝰ. Hoc autẽ sanctꝰ doctor probat triplici

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratione secunda secundæ. q. 88. Primò sic, actus virtutis quanto à nobiliori virtute est imperatus tanto est magis meritorius.sed actus virtutis factus ex voto est huiusmodi: ergo maior patet: quia actus nobilioris virtutis est melior eo: quia imperatur à superiori virtute, vt putà actus fidei & spei imperatus à charitate melior est,quam nõ imperatus:similiter de actu ieiunij vel castitatis: quia vltra actum virtuosum,ibi est obedientia superiori virtuti.Sed patet minor,quoniam vouere est actus latriæ quæ est nobilior virtus inter omnes virtutes morales:quia est cultus Deo debitus Et ideo actus aliarum virtutum moralium: puta ieiunare qui est actus abstinentiæ:continere qui est actus castitatis: sunt meliores & magis meritorij si fiant ex voto:quia sic iam pertinent ad diuinum cultum,quasi quædam Dei sacrificia.Vnde Augustin.dicit in lib de virginitate.Quia neque ipsa virginitas est,sed quia Deo dedicata est honoratur,quam vouet & seruat continentia pietatis.Secundò sic:ille qui vouet& facit:plus se Deo subiicit quam ille qui facit sine voto, patet quia Deo se subiicit, non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem:quia de cætero oppositum facere non potest.Sicut Anselmus ponit exemplum in libro de similibus,quòd plus donaret alicui qui donaret arborem cum fructibus:quam qui donaret solum fructus,proprietate arboris sibi retenta.Tertiò,quia per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum. Facere autem aliquid ex voluntate firmata in bono,pertinet ad perfectionẽ virtutis:vt vult philosophus secudo Ethicorum:& sic est maioris meriti.Sicut patet per oppositum faccre aliquod malum ex voluntate obtinata in malo,est maioris demeriti. Ad argumentum ad oppositum dicendum q necessitas est duplex. scilicet,immutabilitatis & coactionis.Secunda bene tollit meritum,& de illa argumentum procedit,sed necessitas immutabilitatis quæ stat cum libertate complacentiæ meritum non tollit, sed auget:& talis est in voto Verbi gratia.Christus necessitate immutabilitatis agebat actus meritorios & virtuosos:quia oppositos facere non poterat:quia nec peccare.Nũquid ergo actus sui non erant virtuosi & meritorij: Similiter de Apostolis qui fuerunt in gratia confirmati in aduentum spiritussancti,tamen meritorie operabantur magis quam ante confirmationem. Similiter loquendo etiam moraliter actus bonus quanto ex maiori habitu virtutis procedit,sit magis immobiliter, & tamen moraliter est maioris bonitatis:vt deducit philosophus secundo Ethicorum.

Philosophus.

Philosophus.

1011. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.

Hic pro exilij terminatione suam ponit orationem.Hic enim orat vt omnis homo de exilio præsentis vitæ ducatur ad patriam:quod nomine carnis totus homo intelligitur: vt aperte totum intelligatur,scilicet corpus simul & anima. Nec incongruè. Quoniam secundum grãmaticos (vt alias dixi.) caro in singulari numero proprie stat pro carne humana In plurali autem numero stat pro carnibus aliorum animalium.Vnde verificator ait,Carnes carnifices &c. Non autem dicitur proprie caro,nisi damvmit.Caro autem humana non viuit, nec dicitur caro humana, nisi à forma humana:sicut nihil dicitur album,nisi per formã albedinis.Cum ergo sola anima rationalis sit forma substantialis hominis secundũ philosophos & theologos,sequitur q proprie non dicitur caro,nisi informata sit anima rationali,& sic significat totum hominẽ.Cum ergo orat hic psal.quòd omnis caro ad Deum perueniat,quid aliud petit nisi q omnis homo de hoc exilio perueniat ad patriam? Itẽ notandum q hic hoc signũ vniuersale omnis stat pro generibus singulorũ:nõ pro singulis generũ.Vnde hic ait glo.*Omnis caro ad te veniet* id est,omnis homo.i.ex omni genere hominis.s. pauperes & diuites:viri & mulieres, docti & indocti,pueri & senes.Sic enim accipitur omnis caro pro omni genere hominum.Gen.6.Omnis caro corruperat viam suam super terram: & statim subditur post.Finis vniuersæ carnis venit coram me. Certũ enim est quòd ibi caro accipitur pro toto homine, & signũ vniuersale pro generibus singulorum non pro singulis generũ:quia nomẽ non corruperat viam suam super terram, nec filij sui,nec finis illorũ venerat coram domino, cum saluari fuerint à diluuio.

Augustin.

Anselmus.

Caro significat totum hominem.

Omnis.

Genes. 6.

1012. Verba iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propiciaberis.

Hic ostendit præsentis exilij causam fuisse primorum perentũ præuaricationem. Vbi aduertendum quòd omniũ iniquorum caput est diabolus & omnes peccatores & iniqui mẽbra sunt diaboli.Iniqui ergo à principio fuit diabolus: fuerunt & primi parentes, Quorũ verba præualuerũt super nos:quia ipsorũ occasione totũ genus humanum in huius exilij peregrinatione est missum. Quorũverborũ principium fuit diabolus dicens, Quare præcepit vobis Deus:&c.Nequaquã morieмini.Verba primorum parentum, quia dum requisiti de peccato peccatũ suũ confiteri debebant,ipsum excusando in Deũ retorserunt. Adã dicente.Mulier quam dediſti mihi sociam, dedit mihi & comedi.Verba mulieris dicentis,Serpens decepit me &c Propter istorum iniquorum verba in exilium huius mundi missum est genus humanum:vnde ait. *Verba iniquorum præualuerunt super nos*.gl. 1. verba diaboli & primitiuorũ patentum præualuerũt super nos.i.proiecerunt nos in hoc exilium:quia s. fuerunt occasio exilij nostri: quia nisi verba & peccata iniquorum fuissent, homo sine huius vitæ exilio ad requiem transisset.Vt ostendit Greg.d.Ad hoc in paradiso homo positus fuerat,vt si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret,ad cœlestem angelorum patriam quandoque sine morte carnis transiret. Sic namque immortalis est conditus,vt tamen si peccaret etiam mori posset.Et sic mortalis est conditus, vt si non peccaret etiam non mori posset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare vel mori nõ posset &c.S.igitur verba iniquorũ.s.demonis tẽtantis,mulieris suadẽtis& viri cõsentientis *præualuerunt super nos*. Sic enim quilibet illorũ (vt dicitur psal. 51.) præualuit in vanitate sua Sed ab isto exilio per verbum incarnatum liberamur & ducimur ad patriam:& hoc

Verba iniquorum.

Genes.

Genes. 3.

Greg. 16. Moral.

hoc est quòd subditur. *Et impietatibus nostris tu propiciaberis* Vbi nota quòd secundum Grãmaticos propitius dicitur à prope,q benignus, misericors,mitis, placatus. Et hinc dicitur propicior propiciaris idem q fieri vel esse propicium & placatum:quia cum peccatis nostris Deus longè fiat à nobis,not. loco sed similitudine, cum peccata nobis placatus dimittit, tunc nobis propitiatur. id est prope nos efficitur:& nos prope eum simili tudine quia sibi magis similes efficimur.Propiciatur ergo Deus impietatibus nostris,qñ ignoscit& dat veniã:quod maximè fecit Christus quãdo pro peccatis nostris se hostiã obtulit patri in ara crucis.Propter quod dicitur. Si quis peccauerit,aduocatum habemus apud patrem Iesum Christũ, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.

Propiciaris.

Propiciatio.

1013. Beatus quem elegisti & assumpsisti,habitabit in atriis tuis.

Hic ostenditur quanta post exilium hoc erit consolatio.Et duo facit.Quia ostendit q in patria erit beatorum stabilis permanentia. Secundò q ibi erit omnium bonorum vniuersalis abundantia,ibi. *Replebimur*. Quantum ad primum notandum quòd Deus multipliciter nos eligit,scilicet, æternaliter prædestinãdo,temporaliter vocando æternaliter glorificando.Primo eligit æternaliter prædestinando.Ad Ephe. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem,vt essemus sancti & immaculati.Vbi nota q differentia est inter effectũ prædestinationis vel electionis æternę,& prædestinationis:nã effectus prædestinationis est ipsa gloria,& hũc præcedũt merita.Sed ipsa prædestinatio est ipsa æterna electio quã nulla merita nostra præcedũt.Vnde gl.ad Ephe.1. Ne quis putet aias cum Deo fuisse æternas:& tunc aliquid meruisse iuxta errorẽ illorũ qui dicũt ante hæc visibilia fuisse animas sanctas,& ideo tũc fuisse electas. Ideo apostolus aperte ostendit hoc esse falsum dicens,Elegit nos ante mundi constitutionem. Quomodo autem eligeret eos qui nondum erant, nisi prædestinando?Elegit ergo prędestinans nos.Et sicut non elegit nos eo quòd tunc sancti essemus, ita nec ideo tunc elegit, quia sancti futuri eramus: sed potius elegit nos ad hoc,vt essemus sancti & immaculati.Sic ergo electis eius est causa sanctitatis futuræ:& non sanctitas futura est causa electionis æternæ.Secundò elegit nos temporaliter vocando. Et sic quandoque eligit & vocat præscitos. Sic enim elegit Iudam, quando ipsum ad Apostolatum vocauit,Ioan.6.Nõne ego vos duodecim elegi,& vnus ex vobis diabolus est?Et si dicas, Quomodo elegit Iudam, quem præsciebat damnandum? Respõdet Aug.super Ioan.Electus est iste Iudas,de quo nolente & nesciente magnũ aliquod bonum fieret.Sicut enim iniqui male vtuntur bonis operibus Dei:sic econtra Deus bene vtitur malis operibus hominum. Quid Iuda peius:sed malo eius benè vsus est dominus:quia ab ipso se tradi pertulit, vt nos redimeret. Tertiò nos eligit æternaliter glorificando: & ad gloriam assumendo. Sic enim dicitur Matth.13. Simile est regnum cœlorum sagenæ &c.sequitur Elegerunt bonos in vasa sua: malos autem foras miserunt.Vbi Greg.in homil. Nunc enim ecclesia bonos malosque communiter continet:sed in fine boni pisces in vasis eliguntur: mali autem foras proiciuntur:quia electus quisque in tabernacula æterna recipitur:& ad exteriores tenebras reprobi petrahuntur. Vnde de quolibet tali nũc dicitur, *Beatus quem elegisti & assumpsisti*.glo.Beatus quem elegisti per gratiam à massa perditorum: & assumpsisti tecum ad gloriam angelorum.Et nota quòd antequam Deus sic eligat hominem & assumat ad beatorum gloriam: multipliciter ipsum probat. Quia probat ipsum sicut clericum ante promotionem, sicut nouitium ante te professionem,sicut baccalarium ante inceptionem,sicut denarium ante oblationem.Primò eligendus ad vitam,probatur sicut clericus &c.Clericus enim antequam ordinetur:probatur & examinatur.Et quanto altiorem gradum est receptus, tanto est strictius examinandus. Illi autem quos Deus eligit, promouendi sunt ad ordines angelorum:quia erunt beati in cœlo sicut Angeli Dei.Magnus autem fauor fieret clerico,si præmoneretur de qua materia deberet examinari. Iste autem fauor nobis fit:quoniam nobis prædicitur de quibus debemus examinari pro ordinibus in generali iudicio fiendis:quando iusta opera nostra ad ordines angelorum promouebimur: quia scilicet examinabitur de communibus,non de difficilibus:quia scilicet de operibus pietatis, vt patet Matth. 5.Et qui in his sufficientes reperti fuerint,cum angelis erunt ordinati,qui autem insufficientes,repudiati, quia ibunt in suppliciũ æternum:iusti autem in vitam æternam. Et isto modo quia Dauid in operibus misericordiæ fuit repertus sufficiens,ideò à Deo fuit electus. psal. 77.Elegit Dauid seruum suum Secundum patet Examinatur enim nouitius ante professionem. Vnde secundum iura,tempus nouitiatus dicitur tempus probationis.In quo tempore licet gerat habitum professorum:tamen ipsum libere dimittere potest ante professionem Moraliter habitus & ornatus animæ est gratia.Vita præsens est tempus nouitiatus & probationis.Licet igitur habeamus habitum professorum,id est beatorum, qui est gratia consumata,non tamen sumus professi, sed habitum gratiæ prohibere possumus ad libitum: quem si proiiciamus, non professamur cum beatis: si autem perseueranter per totum tempus probationis,scilicet vitæ præsentis tenemus,nos eligit Deus ad professionem beatorum, Sic enim dicitur Numeri decimosexto. Sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Et nota quòd nouitij antequam ad professionem eligantur,communiter de quinque interrogantur, quæ Christus in suis nouitiis requirit vt professentur. Primò requiritur an sint seruilis conditionis Istud requirit Christus, scilicet an homo sit mundanis seruitiis dedicatus, vel pro delitiis, vel delitiis, vel honoribus mundo implicatus. Quod si sit, non admittitur:quia nemo potest duobus dominis seruire. Narratur de quodã philosopho, qui aliis corã principe assurgentibus,& ipsum honorantibus, ipse principi assurgere noluit. Et dum causa quæreretur, ipse respondit. Quia ipse est seruus serui mei: quare ergo sibi assurgerem?Et causam affignat dicẽs,quia mundus mihi seruit,& ipse seruit mũdo. Iste nõ fuit seruilis cõditionis, sed valde nobilis. Secundò quæritur à nouitio, an sit alterius professionis.Sic moraliter ille qui est radicatus in ali

Probat Deꝰ. suos.

Marci. 13.

Matth. 5.

Matth. 25.

Psalm. 77.

Numeri. 16

Seruire.

Matth. 6. Nota de quodam philosopho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua mala consuetudine, viuens in peccatis, est A quasi alterius professionis, & talis sibi caueat: quia licet à Christo possit ad professionem eligi tamen cum magna difficultate ex parte ipsius. Tertiò requiritur an sit coniugatus, id est an sit carnis operibus dedicatus: quia si sit cum perfecta voluntate ad professionem non potest venire Luc. 14. Lucæ 14. Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Quartò quæritur an sit debitis obligatus. Homo enim obligatur ad computum, & ad restitutionem, si fuerit vsurarius, & sic ditatus. Sic est qui per falsum testimonium pauperem vel alium spoliauit, qui per falsas apparentias vel hypocrisim aliorum bona acquirunt, & tales à Christo Psalm. 124. non admittuntur. psalm. 124. Declinantes autem in obligationem adducet dominus cum operan- B tibus iniquitatem. Quintò requiritur an habeat occultam infirmitatem: hoc est si habeat peccatum occultum de quo non sit confessus, quod infirmitas occulta dicitur Et tales ad professionem Christus non admittit. Si ergo ad omnia prædicta bene respondere potest, à Deo eligitur ad professionem, sin autem repudiatur. Eccles. 45. Eligit eum ex omni carne. Tertium principale patet. Quilibet enim electus à Deo, sicut baccalarius ante inceptionem, tribus modis examinatur scilicet, legendo, respondendo, & opponendo. Ita nos debemus legere volumen conscientiæ nostræ. Stolidus enim clericus reputatur, qui nescit legere scripturam suam, vel opus suum cognoscere. Ita qui nescit confiteri, vel in propria conscien C tia legere. Gal. 6. Opus autem suum vnusquisque Galat. 6. probet, & sic in semetipso. Secundò habemus opponere, & hoc per iustam correctionem proxi- Matth. 18. morum. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, Sapien. 1. vade & corripe &c. Et Sapien. 1. Probara autem virtus corripit insipientes. Tertiò debemus respondere per gratiarum actionem. In omnibus 1. Thes. 5. gratias agite. Et qui ista bene perfecerit, dignus erit gradu magistrali. Exemplo Tobiæ, qui hæc Tobiæ, 12. omnia in se compleuit integraliter, peccata confitendo, vxorē corripiendo, Deo pro flagello gratias agendo. Vnde sibi dictum fuit: quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Vt cuilibet tali dicat dominus. Elegi te in camino Esa. 48. paupertatis. Quartò principaliter eligendus à do D mino examinatur, sicut denarius ante obiarionē. Qui enim mutuauit alteri denariū: in solutione considerat quantitatem pondus & imaginem: quia si in aliquo istorum deficiat, non est legalis moneta, nec recipienda. Moraliter quantitas est æquitas, pondus est charitas, imago est veritas. Æquitas ad proximum, charitas ad Deum, veritas ad seipsum. Vnusquisque autem accepit à Deo denarium mutuō, id est, animam rationalem habentem imaginem regis. Et in die mortis est tempus solutionis: quia tunc oportet imaginem reddere Matth. 22. & Deo offerre. Matth. 22. Ostendite mihi numisma sensus huius denarij. id est, animæ. Et nisi habeat tria prædicta, scilicet, quantitatem pondus & Hiere. 6. imaginem, reprobatur. Hiere. 6. Argentum repro E bum vocate eos: quia dominus proiecit eos. Si vero illa tria habuerit, dicet Christus illud Gen. 43. Gene 43. Pecuniam quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Et de nostro denario verificabitur illud Psalm. 11. psal. 11. Argentum igne examinatum &c. examinatum igne charitatis, probatum purgatum septuplum, scilicet à septem peccatis mortalibus.

Et sic quilibet talis electus erit à Christo, qui est Psalm 17. patris vnicus, electus. psal. 17. Cum electo electus Deu. eris. Et nota q̄ tales electos Deus transfert, scili- Transfert. cet de rebellione ad reconciliationem. De dissolutione ad religionē. De peregrinatione ad quietationem. Primum patet. Quoniā existētes in ista peccati & iniustitiæ originalis vel actualis ad statum gratiæ vel pœnitentiæ transfert, sicut misericors rex profugos & exules reuocat gratiosè & ad pacis reconciliationem admittit. De isto exilio reducti fuerunt Petrus Paulus & alij plures Colos. 1. ad Colossen. 1. Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit nos in regnum dilectionis filij sui. Ipse cuilibet pœnitenti, dicet. Elegi te & non Esa. 41. abieci te. Secundum patet. Sicut enim hortulanus plantas delicati fructus, quādo est prope viā & in loco cōmuni, vbi modo à bestiis læditur: modo à transeuntibus excutitur, ita q̄ vix producit fructum ad maturitatem quin lædatur, vel in germine quando germinat, vel in flore quando floret, vel in fructu quādo maturescit, propter quod talem plantam, vel transfert in viridarium, vel in hortum benè conclusum, vbi fructificet sine impedimento, & fructus eius ad vsum domini sui conseruetur. Ita moraliter Christus aliquando videt personam aptam ad fructificandum in ecclesia, quando ergo est in mundo qui est via cōmunis omnium transeuntium & profert germem & flores. s. sanctum propositū: quia bona multa proponit facere: sed statim læditur à bestiis. i. à bestia libus hominibus datis voluptatibus huius vitæ: vel excutitur manibus. s. aliorum exemplis & ab eis agitatur: & sic læditur fructus eius ex malorū confortio, talem transfert in hortum religionis. Can. 5 de quo Can. 5. Veni in hortum meum &c. Et in isto horto est myrrha pœnitentiæ, aromata sanctæ doctrinæ. Et de hac translatione dicitur. Vi- Psalm 79 neam de Ægypto transtulisti &c. id est de tenebris peccatorum. Tertium patet, Rex enim habēs hominem qui benè in aliquo officio fideliter secum laborauit, promouet eum ad aliquem cerū 2. Reg. 9. statum pro labore suo: & sic de labore transit ad requiem. Figuratur. 2. Reg. 19. vbi dicitur Berzellai. Veni mecū vt requiescas securus in Hierusalē. Berzellai interpretatur tribulatio nostra, & signi ficat sanctos qui mala huius mundi fortiter portauerunt. Istos Christus quia in hac vita secum fortiter laborauerunt: transfert æternaliter in requiem regni cœlestis. Eccles. 44. Enoch placuit Eccl. 44. Deo, & trāslatus est in paradisum. Eccl. 45. Elegit Eccl. 45. Deo, & trāslatus est in paradisum. Eccl. 45. Elegit eum ex omni carne. Quibus omnibus considera tis: bene de quolibet sic electo ait. psalm. Beatus quē elegisti & assumpsisti: quia habitabit in atriis tuis. s. amplius non mouendis. Ioel. 2. 3. Bonum infinitum

Replebimur in bonis domus tuæ, sanctum est templum tuum mirabile in æquitate.

Hic ostenditur, q̄ in patria erit omnium bono rum vniuersalis abundantia. Vbi nota, quòd bona quibus beati replentur in patria: excedunt cætera bona: quod patet, si consideres q̄ quędam in præsenti vita sunt bona Possessionis temporalis. Operationis moralis, Gratiæ salutaris. Quæ tamen omnia à bonis patriæ excedūtur. Primo considera bona possessionis temporalis. Et ista

Bonum temporale. ista sunt valde mutabilia: quia modo accedunt, A modo recedunt. Vnde à sapientibus vocantur inter bona, bona minima: licet hodie multis credantur bona maxima. Quod patet si consideres. Bona corporis que sunt magni & potentes de magnis bonis temporalibus ad magna infortunia deuenerunt? Sicut apparet in illo diuite. de quo Lucæ. 12. Anima mea habes multa bona &c. Et vide mutationem: quia eadem nocte sublatus est de medio. Secundò sunt insaciabilia. Vnde dicit Philosophus. 1. poli. quòd concupiscentia pecuniæ est infinita. Vnde ecclesias. 4. Est vnus & secundum non habet: non filium: non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitiis: nec recogitat: dicens. Cui laboro & fraudo B animam meam bonis? Tertiò sunt ad aliud ordinabilia. Vnde Philosophus dicit. Sunt autem diuitiæ alterius gratia. s. vt subueniatur proximo. Luce. 19. Propter quod Zachæus dicebat. Dimidium bonorum meorum do pauperibus. Quibus consideratis ista bona temporalia minima bona debēt vocari: quamuis hodie maxima reputentur: quia circa illa hodie errore decipimur. Docet enim experientia: quòd quando visus aliquam rem videt per medium diuersum: puta densum vel diaphanum: male iudicat de re visa sicut patet de medio diuerso: de baculo cuius pars est in aqua: alia vero pars extra aquam. Cuius scilicet vnam partem videt oculus per medium aeris & aliam per medium aquæ, tunc enim oculus iudicat il- C lum baculum esse curuum: cum tamē sit rectus. Sic res visa per medium densum apparet maior quam sit: & quam appareat in medio rariori. Sicut patet de denario sub aqua: & de stellis quæ sunt corpora maxima: quæ tamen visæ per medium subtile aeris, paruæ apparent. Quod non solum est propter maximam distantiam: immo etiam propter media subtilia per quæ videntur: sicut est sphæra aeris, & sphæra ignis. Sic moraliter ista bona temporalia, vt sunt diuitiæ delectationes corporis &c. quæ sunt in rebus grossioribus: quam sit oculus mentis, scilicet intellectus qui est purus & immaterialis, vt dicitur tertio de anima. Ideo talia videntur grossiora & maiora, quā realiter sunt. Bona vero gratiæ cū sint D spiritualia sint: & delectationes eorū sint spirituales à Deo, qui est summe spiritualis nobis immisse: videntur minora quam sint: propter quod signāter dicitur. Qui peruersi cordis est: non inuenit bonum. Item in istis bonis decipiūtur homines mundani credentes delectationes carnis & voluptates eē bona principalia. Cōtra quos Se. arguit dupliciter, primo sic: aut illa bona nō sunt quæ vocantur: aut homo felicior est Deo: quoniā quæ parata sunt nobis nō habet Deus in vsū, nec libido apud ipsum est: nec epulatio, nec opes nec quodcunq; ex his, sed impossibile est bona Deo deesse. Igit ista quæ vocātur bona: nō sunt vera bona, sed falsa. Secundò arguit sic. Ista tēporalia bona sunt corruptibilia: ergo in eis non est summa E felicitas. Et concludit q̄ omnis felicitas sit perfecta, dū consumatur virtutibus. Vnde dicit. Proprium bonum hominis perfecta ratio est: cætera enim cum animalibus cōmunia sunt: quia fortis est leo, formosus pauo, velox equus. Ratio autem hominis est: quia vnumquodque est bonum, cum sua ratio bona est. Et hoc est quod dicitur Mi-

Michæ. 5. cheæ. 5. Indicabo tibi ô homo, quid sit bonum, & quid Deus tuus quærat à te? vtique facere iudicium & iustitiam, & sollicite ambulare cum Deo tuo. Secundò dicitur esse bonum operationis moralis: quod scilicet consistit in virtutibus moralibus & earum operationibus. Et isto bono multi etiam infideles suo modo boni dicantur, dum moraliter viuunt secundum iustitiam, aliena non rapientes, castè viuentes, sobriè, & sic de aliis virtutibus moralibus. Quoniam per has morales virtutes homo redditur bonus & eius opus bonum: vt dicitur secundo Ethicorum. Et istud bonum apud philosophos dicitur bonum honestum: dicitur etiam bonum intrinsecum: quia à nullo potest violenter auferri. Vnde narrat Valerius libro septimo, capitulo secundo: quòd bias cum patriam eius inuasissent hostes: & capta ciuitate permisissent omnes incolumes: cum illis bonis quæ asportare poterant fugere. Aliis ergo pręciosarum rerum pondere onustis fugientibus: & ipse Bias de suis bonis nihil asportaret: & super hoc interrogatus: ipse Bias respondit. Ego bona mea mecum porto. Illa enim pectore gestabat non humeris, nec oculis exterioribus visenda, sed excusanda animo. Quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefieri queunt. Et vt manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt. Et quamuis ista de se sint bona, non tamen habent sufficientiam: quia ad finem principalē hominis qui est beatitudo non sufficiunt: vt de talibus moraliter bonis (vt fuerunt Philosophi tamen infideles) dicatur illud Iob. 21. Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Tertiò est bonum gra- Bonum gratiæ. tiæ salutaris. Et istud differt à bono morali Quia licet bonum morale sit gratis datum à Deo, non tamen de se sine forma charitatis facit Deo gratū vt ostēdit Magist li. 2. dist. 24. Et istud est bonū meritorium vitæ æternæ: de quo dicitur Rom. 8. Om- Rom. 8. nia cooperantur in bonum, his qui secūdum propositum vocati sunt sancti. Quod ideò dicit, quia qui bonum charitatis habet, vbique rationem meriti inuenit, quia omnia talia cooperantur in bonum, siue bona, siue mala, siue mors vel vita, siue prospera vel aduersa: quod ostenditur tam de bonis quàm de malis. De bonis, quoniam bona Mala bonis proficiunt. sunt duplicia. s. quæ facimus & quæ recepimus. Bona quæ facimus bonis vertuntur in bonum, dum in his solum salutem animæ proximorum ædificationem, & Dei laudem quærunt. Similiter bona quæ recipiunt boni, illis vertuntur in bonū dum illa cum gratiarum actione, vt Dei beneficia recipiunt. Similiter & mala quæ fecerunt, dum illorum consideratione, ad pœnitentiæ lamenta cō surgunt. Et in his humilitatis causam & cautelam futurorum recipiunt. Similiter & mala quæ patiuntur, dū in illis armātur patientia: quinimò vt dicit Vlricus super illo psal. 17. Diligā te domine Psalm. 17. fortitudo mea. Per bonū gratiæ omnis fortitudo mihi cōtraria succūbit, antiqui draconis malitia nocere cupiēs, mihi proficit. Seuire poterit mūd⁹ sed hoc erit mihi seruire. Vrere poterit, tōdere, discerpere, sed hoc erit mihi fabricare coronas. Vltimò corpus occidere poterit, sed hoc erit mihi rupto carcere ad libertatē glorię cōuolare. Sed istud bonū adhuc mentē nō satiat, quia est via nō terminus, exiliū nō patria: eriā quia ante finē deficere potest. Sed bonū gloriæ omnia prædicta superat Bonū gloriæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

bona:quia primum est deceptorium, scilicet bo-
num temporale, & in gloria est perfecta cogni-
tio & sapientia:quia ibi clarè videtur Deus, & in
Ioan.17. ipso omnia.Ioan.17.Hæc est vita æterna &c. Se-
cundum.scilicet bonum morale est insufficiens:
quia non satiat, & in gloria est mens perfectè sa-
Psal.15. tiata.psal.16.Satiabor dum apparuerit gloria tua
Tertium scilicet bonum gratiæ est dubium, quia
deficere potest ante finem:sed bonum gloriæ nó
Aug.22.de ciuitate Dei potest deficere. Vnde Aug. dicit. Ibi erit Deus
omnia bona:quæ ab hominibus desiderari pos-
sunt.scilicet vita,salus,virtus,copia,glotia,honor
pax:& vnum bonum omnia continens bona.Cu
ius bonorum firmitatem notabat Apostolus, di-
Gala.6. cens.Bonum facientes non deficiamus: tempo-
re enim suo metemus non deficientes. Ista ergo B
sunt bona gloriæ, quibus Deus suos replet elec-
tos.De quibus nunc in persona omnium electo
rum ait psalmista, *Replebimur in bonis domus tuæ.*
Notandum tamen quòd non omnes æqualiter
illa bona participabunt, sed differenter secundũ
Ioan.14. differentiam meritorum:quia Ioan. 14. In domo
patris mei mansiones multæ sunt.Et hoc notans
subdit. *Sanctum est templum tuum mirabile in æquita-*
Coloss.1. *te.* Quid enim proprius dicitur templum Dei,
quam ipse Christus,in quo habitat omnis pleni-
tudo diuinitatis corporaliter? Ad iustitiam enim
distributiuam pertinet secundum differentiam
meritorum conferre & præmia. Est ergo templũ
Dei,id est Christus sanctum & mirabile in æqui- C
tate:quia secundum quod dictat æquitas tribuit
Psal.95. præmia iustis:propter quod psal.95. de ipso dici-
tur.Iudicabit orbem terræ in æquitate.

1015. ## Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ,& in mari longè.

Hic psalmista consurgit ad gratiarum actio-
nem,& ad laudem diuinam. Et diuiditur in par-
tes tres.Quia ostendit primo diuinę bonitatis im
mensitatem. Secundò Christi incarnationis hu-
militatem,ibi.*Visitasti*.Tertiò sacramenti euchari
stiæ vtilitatem, ibi. *Flumen Dei*. Quantum ad pri-
mum : quòd ostendens diuinam potestatem, ip- D
sam ostendit in tribus,scilicet, in bonorum con-
solatione,in prædicatorum illustratione,ibi *Præ-*
parans:in mundanorum conturbatione, ibi. *Tur-*
Mare pœnitẽ tiæ. *babuntur*.Quantum ad primum notandum,quòd
hic per terram intelliguntur peccatores: sed per
Greg.2.mor. 4.30. mare pœnitentes.Primum ostendit Greg.dicens.
Quid per terram nisi peccator homo intelligitur?
Primò quippè peccanti homini dictum est.Terra
es,& in terram ibis.Sed per mare intelligitur pœ
nitentium status:patet,quoniam mare ab amari-
tudine dicitur : quia scilicet aquas amaras habet
& salsas.Similiter & pœnitentia dicitur mare, id
est,amara:quia aquas amaras lachrymarum & cõ
tritionis emittit, dum per ipsam homo seipsum E
punit:quia sensualitati valdè existit amarum.Vn-
de de pœnitentia sub nomine maris dicitur illud
Iosue.11. Iosue. 12. quòd est mare deserti, quod est mare
salsissimum.Dicitur enim pœnitentia mare deser
ti:quia per ipsam homo deserit mundum : quin-
imò etiam & corpus proprium, dum ipsum fla-
gellis subiicit. Dicitur etiam & mare salsissimum
propter amaritudinem pœnitentiæ,quam contri-

net.Ideò cuilibet vero pœnitenti dicitur. In mari
via tua &c.Volens ergo ostẽdere psalmista,quòd *Psal.76.*
Dei potestas est refugium peccatorum ipsos vo-
cando ad pœnitentiam,refugium pœnitentium,
ipsis plenam conferendo veniam, ait, *Exaudi nos*
Deus salutaris noster,id est, exaudies. *Spes omnium*
finium terræ.id est omnium peccatorum. *Et spes in*
mari longè,id est,omnium pœnitentium qui per
humilitatem à te se remotos reputant. Si autem
moralitèr de mari pœnitentiæ vis loqui. Nota φ
pœnitentia propriè significatur per mare æneum *3.Reg.7.*
quod Salomon fecit:vt habetur 3.Regum.7.Fecit
Salomon mare æneum decem cubitos habens in
latitudine &c. Vide in prædicationibus meis
quadragesimalibus.

Præparans montes in virtute tua, accinctus potẽtia,qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius.

Hic ostendit Dei potestatem in prędicatorum
illustratione.Vbi nota φ scriptura per montes si-
gnificat fidei prædicatores, vt ostendit Greg. su-
per illo verbo Iob. 9. Qui transtulit montes &c.
dicens.In scriptura sacra montium nomine præ-
dicantium altitudo designatur. De quibus per
psalmistam dicitur.Suscipiant montes pacem po
pulo &c. Electi quippe prædicatores æternæ pa-
triæ,non immeritò montes vocantur:quia per vi
tæ suæ celsitudinem : ima terrarum deserunt: &
cœlo propinqui sunt &c.Istos ergo montes præ-
parauit Deus, quando per spiritum sanctum ip-
sos perlustrauit:vt puta quãdo apostolos omniũ
linguarum genera docuit. Et hoc fuit apertũ si-
gnum diuinę potestatis,vt.s.homines illiterati &
simplices à spiritusancto inspirati,sua prædicatio-
ne totum conuerterent mundum:& miracula a-
lias inandita facerent.Quod notans psal.dicit hic
Præparans montes,id est,disponens sanctos prædi-
catores ad totum mundum docendum. Et hoc *in*
virtute tua : quia magna Dei virtute fuit factum,
vt piscatores subito efficerentur doctores.Et ho-
mines despecti,subito miraculis potestate inaudi
ta fulgerent.Et quia hoc fecit homo Christus,nõ
quidem virtute humanitatis, sed diuinitatis, cui
erat vnitus.Ideo subdit. *Accinctus potentia*,id est,
secundum glo.diuinitate: quia humanitas verbi
maiestate præcincta est:vt quod homo ex se non
habuit,daret deitas. Quid autem per istos mon-
tes sic præparatos vel prædicatores fecerit. Audi
quod sequitur. *Qui conturbas profundum maris &*
sonum fluctuum eius.Hic.n.per mare accipitur pec
cator, & maximè superbus:quia superbia omniũ
peccatorum est caput.Nã mare inter alias condi
tiones est tumidum.Intumescit enim ad modum
montium:& in altum eleuatur:propter quod di- *Psal.92.*
citur psal.92. Mirabiles elationes maris. Et verè
mirabiles:quia quandoque ita bassum est, quòd
vix videtur,& subito in altum eleuatur. Et sic si-
gnificat superbiam:quæ multis de re vili & bassa
cor hominis in altum eleuat:vt puta quandoque
per diuitias,quandoque per pulchritudinẽ,quan
doque ex aliquo bono per hypocrisim facto.Quę
tamen omnia deberent hominem magis bassum
tenere, si consideret se per ista Deo fore magis
obligatum : quia cum augentur dona, rationes
crescunt donorum.Tantò ergo humilior quisque
debet

debet esse ex ratione &c. Veruntamen superbia A
hoc non cogitans,ad modum maris, de basso id
est, vnde se bassum deberet reputare,in altum e-
rigit cor hominis. Et sic bene de superbo potest
dici. Mirabiles elationes maris, quia secundum
quod ait Hieronymus in epistolis. Quid tam magnũ
& mirabile videri potest,quam superbum aduer-
sus eius voluntatem viuere, a quo ipsum viuere
accepit?illius præcepta despicere,qui ideo solum
aliquid præcepit,vt causam habeat remunerãdi.
Sic igitur per mare superbi significantur,quos ta
men Deus per suos prædicatores cõturbauit,quã
do per prædicatores mundi superbos ad pœnitẽ-
tiæ conturbationem perduxit. Et hoc est quod
hic psal.Deo dicit *Qui conturbas profundum maris.* B
id est,secundum glo. superbos ad pœnitentiam
ducis,vt scilicet ex profundo cordis pœniteant.
Et sonum fluctuum eius. quia superbi ad pœniten-
tiam conuersi contradictiones contra Christi fi-
dem sonantes & persecutores omiserunt Christo
seruientes,vt puta rabies imperatorum & aliorũ
tyrannorum alias contra ecclesiam sæuiens ac mi
rabiliter sonans,modo defecit, quia conturbata
est virtute pœnitentiæ.Sic enim hoc præuidens
psalmista.88.ait,Motum autem fluctuum eius tu
mitigas.

Turbabuntur gentes,& timebunt qui habitant terminos à signis tuis, exitus matutini & vesperæ delectabis. C

Hic consequenter ostenditur Christi petestate
mundi conturbatio. Vbi nota quod ad prædica-
tionem apostolorum gentiles primo turbati fue-
runt,vt pura:quia videbant deos suos & ipsorum
cultum ad nihilum deuenire,dum apostolos diis
suis preualere viderent.Et inde turbabantur. Sic
turbatus fuit Nero ad petri prædicationẽ. Ægeas
ad Andreæ prædicationem,& sic de aliis. Et hoc
est quod ait. *Turbabuntur gentes*. Sed tamen po-
stea ipsorum visis miraculis,multi per orbem ti-
muerunt Christi nomen,& conuersi sunt. Et hoc
est quod ait. *Timebunt qui habitant terminos*.scilicet
terræ à *signis tuis*.Iã enim visis Christi miraculis, D
christiani vbique Deum timent à *signis tuis*.id est,
à miraculis quæ per apostolos sunt facta. Sed ad-
uerte quod differentia est inter timorem mundi
& timorem Dei,quoniam timorem mundi sequi-
tur tristicia,sed timorem Dei sequitur gaudium
& exultatio,vnde Eccle. 1.Timor domini delecta
bit cor quia qui timet Deũ, gaudet in prosperis
per gratiarum actionem, gaudet in aduersis per
virtutem patientiæ. Et hoc notans psalmista di-
cit. *Exitus matutini & vesperę delectabis*. Vbi nota
secundum glo.quod per mane prosperitas, quia
lætum est mane post tristiciam noctis.Per vespe-
re autem intelligitur aduersitas.In his enim duo-
bus tentatur homo scilicet,prosperis vt eleuetur
aduersis vt cadat.Sed in his duobus dat Deꝰ suis E
exitum id est modum euadendi ne peccent.Quia
si adsunt prospera, inde non capiuntur, qui pro
diuitiis Deum habent.Si adsunt aduersa, inde nõ
terrentur pro quibus Cpassus est hristus. Est er-
go sensus. *Exitus matutini & vesperæ delectabis*. id
est,ex aduentu prosperitatis & aduersitatis *dele-*
ctabis. id est tuos in hac vita delectabiles facies.
Vel exitus matutini & vesperæ delectbis.id est,facies

tuis delectabile exire à prosperis & ab aduersis. Si
enim non delectet hominem exitus prosperitatis
inde non laborat exire,sed capitur lucris,cui non
placet ,pimissio Christi.Et terretur aduersis,quem
nõ delectat ille,q̃ p eo voluit pati,vt de aduersis
exitum faceret nobis. Sicut enim dominus nos
inducit in prosperis & aduersis, sic inde nos cu-
stodiendo educit psal.102.Dominus custodiat in *Psal.102.*
troitum tuum,& exitum tuum.

Visitasti terram & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam. 1018

1.q.1.ex Ca-
tolica.

Hic consequenter ostendit Christi incarnatio
nis humilitatem.Supra enim psalmista prædixit
exilij huius mundi terminationem & bonorum
consolationem,nunc ostendit quæ fuit horũ cau-
sa scilicet,Christi incarnatio,dicens.*Visitasti terrã*
*&c.*Vbi nota,quod per terram nostra humanitas
designatur,quę quãuis ex corpore de terra creato
& anima spirituali constet, tamen quia pars ter-
rena experimentaliter magis cognoscitur quam
anima,ideo quandoque per terram ipsa humani-
tas,id est,totus homo ex anima & corpore com- *Visitatio.*
positus designatur.De ista ergo terra humanitatis *Incarnatio.*
nostræ,nunc dicit psal.*Visitasti terram &c.*Visita-
uit ergo dominus terram,quando nostram huma
nitatem personæ verbi copulauit hypostaticè.Sic
enim Dei visitationem pro incarnatione accipit *Luc.1.*
Zacha.dicens,Benedictus dominus Deus Israel,
quia visitauit & fecit redemptionem &c. Quod
exponens Beda super Lucam ait.Visitauit domi-
nus plebem suam,quasi longa infirmitate tabes-
centem,& quasi venditam sub peccato, quando
verbum caro factum habitabit in nobis.Quid er-
go est,*Visitasti terram*: nisi visitasti humanitatem
nostram?quia tu fieri homo dignatus es. Et quid
habuerit terra nostra ex ista visitatione sequitur.
Et inebriasti eam.Quod ideo dicit, quia per talem
visitationem,nostra humanitas in Christo omni,
gratia sunt repleta, quia tantam ei Deus gratiæ
plenitudinem dedit, quod maiorem ei conferre
non potuit, vt dicit Magister libro. 3. distin. 13.
Vnde sequitur. *Multiplicasti locupletare eam*, quia
non solum humanitatem Christi repleuit omni-
bus bonis, sed etiam omnes suos fideles in ipso
diuites fecit,in omnibus virtutibus & spirituali-
bus bonis.1.Corin.1.In omnibus diuites facti e- *1.Corin.1.*
stis in illo,in omni verbo & in omni scientia, ita
vt nihil verbis desit in vlla gratia.

Flumen Dei repletum est aquis:parasti cibum illorum : quoniam ita est præparatio eius. 1019

Hic consequenter ostendit sacramenti eucha-
ristiæ vtilitatem,per quod scilicet nos locupletes
fecit,quia per ipsum summa Dei nobis gratia da-
tur.Circa autem istud sacramentum sic procedit.
Quoniam ostendit quod per istud sacramentum.
Primo ecclesia plene saturatur.Secundo,ecclesia
per ipsum sanctificatur,ibi.*Benedices*.Tertiò eccle
sia per ipsum fundatur,ibi. *Pinguescent*. Quartò
quod per ipsum ecclesia iocũdatur,ibi *Induti sunt*.
Quantum ad primum ostendit primo quod ec-
clesia ipso saturatur,quo ad cibum.Secundo quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad potum,ibi. *Riuos eius.* Quantum ad primum A
Eucharistia. sciẽdum quod quãuis sacramentũ eucharistiæ sit vnicũ,tamẽ nobis sub duplici specie ministratur, scilicet,panis & vini,cibi & potꝰ.Et rationẽ ostendit Magister dicens.Sed quare sub duplici specie
Magister. 4.distin.xi. sumitur,cum sub altera totus sit Christus? Respondet.Vt ostenderetur Christum totam naturã humanam assumpsisse,vt totam redimeret,panis enim ad carnem refertur,vinum ad animam,quia vinum operatur sanguinem,in quo sedes animæ à philicis esse dicitur.Ideo ergo sub duabus speciebus celebratur,vt animæ & carnis susceptio in Christo,& vtriusque liberatio in nobis significetur.Sic ergo psalmista hic agit de sacramento primo,vt ministratur sub specie panis & cibi,dicẽs.
Flumen vitæ præsentis B *Flumen Dei repletum est aquis,parasti cibum illorum.* Quid enim hic flumini-nomine,nisi decursus vitæ præsentis intelligitur?Vnde Grego air. Quid
Aqua gratiæ Gregor. 11 mo. c.6. Ioan.7. fluminis nomine,nisi humani decursus designatur:qui velut à fontis sui origine nascendo surgit: sed quasi ad ima defluens pertransit. Per aquam vero intelligẽ spiritussancti gratiam. Vnde idem
Greg.33 mo. c.7. Grego.dicit. Aquæ nomine spiritussancti gratia designatur.sicut veritatis voce in euangelio dicitur.Qui credit in me,sicut dicit scriptura,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritusancto &c.Quid est dicere. *Flume Deirepletum est aquis.*nisi vita fidelium,vel ipsa ecclesia plena est gratia,& spiritussancti donis? Et causam subdit.*Quia parasti cibum illorum.*id est, C quia dedisti sacramentum corporis tui in cibum illorum. Quod quidem sacramentum vel cibus omni dono,& gratia repletur, propter quod eucharistia dicitur id est,bona gratia,quia in illo nõ solum sumitur augmentum gratiæ,sed etiam ille sumitur,qui est fons & origo cunctarum gratiarum.Et hoc sacramentum non datur nobis meritis nostris sed solum ex Dei mera gratia & liberalitate. Ideo subdit. *Quoniam ita est præparatio eius.* Vbi glo. Istum cibum parasti,vt illis des per tuã misericordiam,non quia ipsi hoc meruerint.

1020 Riuos eius inebria: multiplica genimina eius,in stillicidiis eius lætabitur germinans.

Calix. Sanguis. Christi Ebrietas. Hic agit de sacramento,vt datur sub specie potus.Vt enim statim dictum est. Flumen dicitur ecclesia. Qui sunt ergo riui istius fluminis, nisi ipsi fideles qui sacramentum istud bibendo inebriantur?Sic enim dicitur psalm.22. Calix meus inebrians,quam præclarus est. Ista enim sanguinis potatio hominem inebriat.Quod ideo sic dicitur similitudinariè,quiaficut mens ebrij absorbetur à vino,sic mens deuota absorbetur à gratia
Psal.35. in potatione Christi sanguinis data.Vnde psal.35. inebriabuntur ab vbertate domus tuæ,& torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sed aduerte differentiam inter istam ebrietatem gratiæ,& vini corporalis,quia ebrietas corporalis obscurat intellec- E tum,hęc autem magis illuminat.Quod bene notat psalmista,dicens.Calix tuus inebrians quam
Psal.22. præclarus est id est,multum clarus. Vnde Ambr. & habetur de consc.distin. 2.in calice. Quotiens-
De cons.dis.2. cunque calicem domini bibis,remissionem peccatorum accipis,& inebriaris,non carne, sed spi-
Ephe.5. ritu.Vnde apostolus ait.Nolite inebriari vino, in quo est luxuria,sed implemini spiritusãcto.Quid est ergo dicere. *Riuos eius inebria.* nisi fideles tuos per sacramentum sanguinis tui gratia implebis. Vnde glossa.Riuos eius inebria id est, apostolos, & alios qui de calice sanguinis tui biberint gratia inebriando,vt sibi & aliis sufficiant.Vnde subditur. *Multiplica genimina eius.* Secundum gram- *Genimina*
maticos hoc genimen,inis, idem est quod generatio,vel germen productum.Et dicitur à gigno. nis.Genimina ergo ecclesiæ sunt successores per apostolos & alios primitivos patres generatos. Est ergo sensus. *Multiplica genimina eius.*id est virtute huius sacramenti dabis imitatores prouectos à tuis generatos,quasi ex credẽtibus alij credant.Subditur *Instillicidiis eius lætabitur germinãs.* *Stillicidium*
Vbi nota quod stilla id est,gutta componitur cũ cado.is & sit hoc stillicidium. dij. & sunt stillicidia guttæ aquæ successiue cadentes. Germinans ergo ecclesia,scilicet nouã & rudis quæ incipit à stillicidiis id est à guttis doctrinæ & sacræ scripturæ lætabitur,quod ideo dicit,quia inde proficiũt rudes & parui, quando minora mysteria scripturarum eis stillantur,quia necdum maiora capere possunt.Sic enim dicebat apostolus paruulis & rudibus,quasi paruulis in Christo.Lac vobis potum dedi,non escam,quia nõdum poteratis &c. *1.Corin.3. Ioh.16.* propter quod dicitur Iob.29.Super illos stillabat eloquium meum. 1021

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate.

Hic ostendit quomodo ecclesia sanctificatur Vbi notandum,quod annus benignitatis dicitur totum tempus gratiæ,scilicet ab aduentu Christi vsque ad finem sæculi quia & ipsa incarnatio *Psal.84.* Christi Benignitas dicitur psal.84. Dominus dabit benignitatem,& terra nostra dabit fructum suum.Corona ergo anni benignitatis dicitur tota ecclesia fidelium,quæ dicitur corona,quia coronam victoriæ præstat vincenti diabolum carnem & mundum.Est ergo sensus *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.*id est benedices multitudini fide- D lium acquisitæ anno benignitatis tuæ id est, ab aduentu Christi,vsque ad finem sæculi *Benedices.*id est bona dabis,scilicet gratiam,quia fideles noui testamenti per sumptionem huius sacramẽti gratia sanctificantur.Et hoc est quod subditur. *Et campi tui replebuntur vbertate.*id est,iusti replebuntur vbertate prolis genitæ & meritorum.Dicat ergo.*Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.* id est,anno benignitatis tuæ,scilicet iustis in anno *Coronat Deus iustos multipliciter.* gratiæ acquisitis, dabit coronam benedictionis. Vbi nota,quod dominus annum benignitatis,scilicet iustis multipliciter coronat scilicet coronat æternaliter eligendo Coronat penaliter redimẽdo.Coronat stabiliter dispensando. Coronat ipsos in carne preseruando.Coronat in mente perlustrando.Coronat in pœnis roborando. Primò coronat Deus iustos ipsos æternaliter eligendo. Quæ enim maior benignitas potest cogitari,quã hominem nullo præcẽdente merito,ad summum bonum participandum eligere:Et de hac corona cuilibet iusto dicitur. Eris corona gloriæ in manu domini.In manu dicit Dei,quia solius Dei est *Esa.62.* omnibitas,vt nullis præcedentibus meritis,quis ad talem

lem coronam sit electus.Secundum patet. Nam A corona quæ nobis à Deo erat parata,exigentibus nostris peccatis perdita.nullis nostris operibus poterat recuperari. Qui deplorabat Hieremias, dicens. Cecidit corona capitis nostri, væ nobis, quia peccauimus.Ideo venit Christus,vt sua morte hanc coronam nobis repararet,dum pro nobis spineam ipse susceptit coronam.Ioan.19. Exiuit Iesus portans spineam coronam.O Christi corona totis affectibus amplexanda,quæ nostra corona perdita recuperatur. Vnde ad hanc meditandam nos scriptura prouocat.d.Egredimini,& videte regem Salomonem in diademate,quo coronauit eum mater sua Salomon rex pacificus est Christus mater vero dicitur synagoga,ex qua secundum carnem processit.Tertium patet. Quo- B niam suos dominus coronat, dum in tentationibus & aduersis fortificat.Nam vt ait Hierony. in ser.In stadio sumus,continuè pugnamus, aduersariis totus mundus est plenus,nos autem debiles sumus, nec sine victoria coronari debemus, quoniam vt ait apostolus.Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.Est autem legitimè certare,hostibus non cedere,sed de ipsis reportare victoriam.Ideo dicitur Apoc.3. Tene quod habes scilicet stabiliter pugnando,ne alius accipiat coronam tuã.Oportet ergo vt nostro inuicto principi fideliter semper adhæreamus,qui nos seruabit inuictos.Vnde ad hoc quemlibet nostrũ prouocat.Apoca.2 Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Quartum patet.Quia iu- C stos præseruat,ne à carnis libidine superentur.Et ista corona maximè debetur virginibus,quæ dicitur aurea. Aurum enim propter suam puritatẽ & incorruptionem carnis significat integritatẽ. Et de hac corona dicitur.Corona aurea super caput eius.Quintum patet.Dum iustis dat scripturarum sapientiam & cognitionem.Et ista corona maximè debetur doctoribus,quæ dicitur stellata.Stella enim propter suam claritatem significat scripturarum sapientiam,etiam quia sicut stella est deuiantium directiua,sic scriptura sacra errantium illustratiua.Apoca.12. Et in capite eius corona stellarum duodecim,quia scilicet scriptura maximè circa duodecim articulos fidei versatur.Sextum patet.Quoniam suos roborat Deus D in tormentis,ne deficiant.Et ista corona maximè competit martiribus,qui pro Christo fortiter certauerunt,quæ corona dicitur lapidea. Nam lapis propter suam duritiam significat in aduersis patientiæ firmitatem.Et de ista corona dicitur. Posuisti domine super caput eius coronam de lapide præcioso. Et hanc coronam dare martyribus venit Christus Esa.61.Spiritus domini super me ad annunciandum mansuetis misit me,vt consolarem omnes lugẽtes,vt darem eis coronam pro cinere &c.Lugentes dicũtur sancti martyres,qui in aduersis tribulationibus fuerunt,hos consolari venit Christus,dum eis victoriæ coronam promittit.Quæ corona pro cinere datur, quia scili- E cet corpora sanctorum martyrum fuerunt occisa combusta,& vsque ad cinerem redacta pro Christi fide seruanda.Vnde talibus dicitur.Percipietis immarcessibilem glorię coronam.Omnibus ergo prædictis modis coronæ iustorum Deus benedicit.Vnde nunc dicitur.*Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.*

Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur. *12.q.1.exemplum.*

Hic ostenditur quomodo ecclesia Christi fecundatur,dum scilicet continuè noua proles ge- *Desertum significat gẽtes.*
neratur in ea.Vbi notandum quod per desertum ipsa gentilitas intelligitur, quando ante Christi aduentũ infidelis existens per Christũ incarnatũ ad ecclesiæ fidem fuit deducta.Vnde Greg. dicit. *Grego.30. mo.c.30.*
In gentilitate in qua patriarcha nõ fuit, Propheta nõ fuit:ad intelligẽdũ Deũ q ratione vreretur pœnæ hõ nõ fuit,solitudo dicitur vel desertũ,de qua p Esai dicitur.Delectabitur deserta & inuia, & *Esa.35.* exultabit solitudo,& florebit quasi lilium.Et rursum de ecclesia dicitur.Ponã desertum eius quasi delicias,& solitudinem eius quasi hortum domini.In hac ergo solitudine Christus domum accepit,quia incarnatus dominus pro hominibus,derelicta Deo gentilitatis corda possedit &c.Et hoc hic notans psal dicit.*Pinguescent ſſ ecciosa deserti.* id est corda gentilium quæ prius erant deserta, per aduentum Christi recipientur ad fidem, & sic pinguescent per gratiam & fient speciosa. Et istũ sensum hic ponit glo.dicens. *Pinguescent speciosa deserti.*id est,gentilitatis desertum. Desertum nãque sunt omnes gentes quibus nullus Propheta missus est.Hæ autem gentes pinguedinem receperunt,quando apostoli ad eas venerunt, per quos doctę factę sunt & speciosę Vbi ergo ꝓphętę nõ sonuerũt,ibi acceptus est prophetarũ domi- *Colles significant humanes.*
nus.Sequitur. *Et exultatione colles accingentur.* Vbi nota quod hic per colles significantur alti, non quidem spiritu superbiæ, sed meritis & virtute humilitatis,quia humiles à Deo exaltantur,sicut *Iob.5.* & superbi deprimuntur.Iob.5. Ponit humiles in sublime. Et istum sensum hic habet glo. dicens. *Exultatione colles accingentur.Colles.*id est,illi quos Deus per humilitatem erigit, quia scilicet Deus exaltat humiles,quia tales in ecclesia *accingentur.* id est,confortabuntur ad prædicandum alijs. Et hoc exultatione.quia alios suo exemplo inducẽdo ad Christi fidem exultabunt,sicut de apostolis Actuum.5. dicitur Ibant apostoli gaudentes à conspectu consilij &c.

Induti sunt arietis ouium:& valles abundabunt frumento,clamabunt,etenim hymnum dicent. 1023

Hic ostendit quomodo ecclesia per Christum *Aries significat prælatos.*
iocundatur.Vbi nota quod ecclesia Christi duas partes habet,quia aliqui sunt in statu prælationis,& alij in statu subiectionis.Prælati enim qui subditos haben ducere & dirigere, per arietem *Grego.30. mor.c.5.*
significantur.Vt ostendit Greg.dicens. Scriptum est. Tria sunt quæ bene gradiuntur scilicet,leo fortissimus bestiarum,qui ad nullius pauebit occursum,gallus succinctus lũbos, & aries nec est *Leo Christus Apoca.5.*
rex qui resistat ei.Ipse quippe hoc loco leonis nomine ponitur scilicet,Christus, de quo scriptum est.Vicit leo de tribu Iuda.Qui fortissimus bestia- *1.Corin.1. Ioan.14.*
rum dicitur, quia in illo hoc quod infirmum est Dei,fortius est hominibus,qui ad nullius pauet occursum.Dicit enim.Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Gallus succinctus lumbos,sunt prædicatores sancti qui inter huius noctis tenebras verum mane nunciant, qui succincti lumbos sunt,quia à membris suis luxuriæ fluxum restringũt.Aries,nec est rex qui resistat

Universidad de Deusto
Biblioteca

resistat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus, nisi primum intra ecclesiam ordinem sacerdotum. De quibus scriptum est. Afferte domino filios arietum, qui per exempla sua gradientem populum, quasi subsequentem ouium gregem trahunt. Quibus spiritualiter recteque viuentibus, nullus rex sufficit omnino resistere, quia nullis intentionem eorum valet impedire. Sciunt enim ad eum quem desiderant, & anxiè currere & moriendo peruenire. Ex quibus apparet, quod arietum nomine prælati & principes significantur. Per valles autem quæ stant in basso significatur status subditorum. De istis ergo duobus statibus ecclesiæ scilicet, superiorum & subditorum, dicit. *Iudati sunt arietes ouium.* id est, prælati & duces ouium. *Induti sunt exultatione.* quia scilicet gaudent de fructibus suis. *Et valles.* id est humiles populi & subditi *abundabunt frumento.* id est fruges boni operis, quia multum fructum afferent. Et sic tam arietes quam valles clamabunt, Deo gratias agendo. Vnde sequitur. *Etenim hymnum dicent.* Deum laudandum. Et attende quòd secundum magistrum in gl. Iste psalmus dicitur in exequiis mortuorum, quia hic psalmus agit de reditu Babyloniæ huius mundi ad patriam cœlestem, ad quam sancti in obitu de carne educti ad patriam feliciter migrant, simplam stolam statim recipiétes: donec in resurrectione stola geminæ beatitudinis glorificentur.

PSALMVS LXV.

1024 IVbilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius: & date gloriam laudi eius.

Mors. Vita. Resurrectio.

Psalmus iste hunc habet titulum. *In finem canticum psalmi & resurrectionis.* Vbi notãdum, quod iste psalm. est factus ad gratias agendum Deo pro liberatione populi iudaici de captiuitate & seruitute Ægyptiaca. pro qua liberatione etiam multi alij psal. facti fuerunt. Vbi notandum quod vita hominis naturaliter in libertate consistit, quoniã anima quæ est substantialis forma hominis naturaliter est libera. Et sic totus homo per animam viuens, liber & dominus actuum suorum naturaliter debet esse. Sic ergo vita nostra in libertate consistit. Vnde eccl. 15. dicitur. Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta sua apposuit tibi aquam & ignem, ad quod voluetis porrige manum tuam ante hominem vita & mors, bonũ & malum. Sequitur ergo quod si vita nostra in libertate consistit, quod tollens libertatem, tollit vitam libertatis, & sic mortem inducit. Cum ergo seruitus libertatem tollat, mortem inducit. Cum ergo populus hebræorum in Ægypto seruitute præmeretur, mortuus dicebatur. Sicut ergo isto modo seruitus mortem inducit, sic & liberatio à seruitute hominem resuscitat. Et per consequens liberatio filiorum Israel de seruitute Ægypti, isto modo resurrectio ipsorum debet appellari. Ex prædictis apparet sensus literalis tituli. *In finem canticum psalmi.* i. iste psal. vel canticum dirigens nos in finem, est gratiarum actio resurrectionis id est, pro liberatione populi Israel, à seruitute Ægyptiorum, quæ mors quædam moralis dicebatur. Ex isto titulo apparet materia psalmi, sed auctor non apparet. Vnde iste psal. dicitur ignotus, quoad auctorem, quia nescitur quis illum fecerit psalmum. Procedam ergo primo secundũ sensum historicum, deinde iuxta sensum Propheticum. Quantum ad sensum literalem & historicum, tota sententia est omnes inducere ad Dei laudem propter liberationem hebræorum de Ægypto. Secundum hoc psalmista duo facit. Quia primo inducit omnes ad Dei laudationem. Secundo ad hoc multiplicẽ inducit rationem, ibi. *Venite & videte &c.* Vt. N. Quantum vero ad sensum propheticum pro expositione tituli notandum, quod in antiqua lege iudei sperabant pro sua iustitia solum in bonis temporalibus præmiari. Nã regnum cœlorum primum in nouo testamento promissum fuit. Sperabant etiam resurrectionem futuram. Sed post resurrectionem eadem temporalia bona sperabant habere, quæ modo ante mortem habẽtur. Quod manifestè patet ex hoc quod quæstioni Saducæorum qui resurrectionem negabant, de muliere quæ successiue habuit septem viros cuius illorum in resurrectione erit vxor, ipsi iudæi nesciebant respõdere (vt habetur Matt. 22.) credentes quod connubia fierent post resurrectionem sicut fiunt ante mortem. Vnde Christus ait, Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione neque nubent neque nubentur, sed erũt sicut angeli Dei in cœlo. Contra ergo illum errorem iudæorum agit iste psalm. ostendens, quod post resurrectionem boni habebunt spiritualia bona, non carnalia. Vt sicut Christus caput totus spiritualis resurrexit, ita & nos spirituales resurgemus. Est ergo sensus tituli talis. Canticum istud dirigens nos in finem id est: in Christum, vel in consummationem futuræ beatitudinis, est resurrectionis, quia hic est exultatio de resurrectione capitis quæ præcessit, & corporis quæ futura est. Et est canticum psalmi, quia pro resurrectione futura monet benè operari. Vn de tota intentio psalmi, est mouere nos ad iubilum prosperæ resurrectionis futuræ. Et ad istum intellectum psal. iste diuiditur in quatuor partes. Quia primò de Christi resurrectione nos docet habere lætitiam. Secundo pro nostra resurrectione nos docet habere iustitiam: ibi. *Venite & videte.* Tertio ex hoc in tribulatione nos docet habere patiẽtiã, ibi. *Benedicite.* Quarto suo exẽplo nos in Deo cet habere patiẽtiã, ibi. *Venite & audite.* Prima pars diuiditur in tres. Ostẽditur primo ꝑ Christi resurrectione debita Deo gloria. Secundò in Christi resurrectione iudæorum ostenditur fallacia, ibi. *Dicite Deo.* Tertio per Christi resurrectionem gẽtilium deponitur superbia: ibi. *Omnis terra.* Quantum ad ptimum notãdum quod, quatuor festa de Christo celebramus, in quibus angeli apparuerunt in signum lætitiæ & exultationis mũdo datę scilicet, festum incarnationis, natiuitatis, resurrectionis, & ascensionis. In festo annunciationis & resurrectionis apparuerũt angeli solum mulieribus. In festo vero natiuitatis & ascensionis solum viris, vt puta infesto natiuitatis pastoribus, etiam in ascentione apostolis. In festo vero incarnationis, apparuit angelus Mariæ soli, annũcians illam, sed in festo resurrectionis, apparuit mulieribus pluribus, vt patet Matt. vlt. Cum igitur sexus fœmineus sit infirmior virili, cõsequens est,

est, quod maioris gratiæ est angelos mulieres cõsolari, quam viros, & per consequens maioris est lætitiæ. Et sic maioris lætitiæ debet esse mundo Christi incarnatio & resurrectio, quam natiuitas & ascensio. In incarnatione autem solum vni mulieri apparuit angelus scilicet, Mariæ. In resurrectione autem pluribus, & per consequens quãtum ad hoc maioris lætitiæ mundo fuit Christi resurrectio quam eius incarnatio, quia quamuis in incarnatione maior mundo fuerit facta gratia, tamen in resurrectione gratia mundo facta magis per effectum fuit declarata. Ex quibus omnibus sequitur, quod festum Christi resurrectionis cum sit causa efficiens nostræ resurrectionis, inter omnia alia Christi festa est maioris gaudij & exultationis. In cuius argumentum ecclesia in festo resurrectionis continuè cantat. Hæc dies, quam fecit dominus, exulteinus & lætemur in ea. Quæ omnia cõsiderans hinc psal. vt in Christi resurrectione exultemus & Deo iubilemus, hic ait. *Iubilate Deo omnis terra &c.* Et in isto versiculo nos hortatur ad tria scilicet, ad mentis iubilationem dicens. *Iubilate Deo omnis terra.* Ad bonã operationem, dicẽs *Psalmum dicite nomini eius.* & ad gratiarũ actionẽ dicens. *Date gloriam laudi eius.* Quãtũ ad primũ ait *Iubilate Deo omnis terra.* quasi dicat. Non solum iudæa, sed omnis terra pro festo resurrectionis Deo debet iubilare, quia Christi resurrectio est causa resurrectionis nostræ, non solum iudæorum, quinimmo & totius orbis. Quale autem gaudium sit iubilatio, vide superius versi. 766. Secũdò ex hoc nos excitat ad bonam operationem, dicens *Psalmum dicite nomini eius.* Psalm. enim dicere, idem est quod psalterium tangere. Psalterium autem quod erat instrumentum decẽ chordarum, quod manu pulsabatur, significat operibus decẽ Dei præcepta ãdimplere. Et de hoc vide superius versi. 771. Tertio ex hoc nos excitat ad gratiarum actionem, dicens. *Date gloriam laudi eius.* Quia si Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis in qua beatificabimur in corpore & anima, hæc à Deo debes recognoscere, & nõ ascribere meritis tuis. Et hoc est quod hic dicit glo. *Date gloriam laudi eius.* Non vestram, sed Dei quæratis glóriam non industriæ vestræ ascribatis, vt iudæi faciunt qui meritis suis dant iustitiam, & gentibus inuident gratiam, sic enim dicitur psal. 28. Afferte domino gloriam & honorem, afferte domino gloriam nomini eius.

Dicite Deo quam terribilia sunt opera tua domine: in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Hic ostenditur iudæorum falsitas de Christi resurrectione. Vbi aduertendum quod psalmista volens ostendere falsuatem iudæorum circa Christi resurrectionem, per modum cuiusdam similitudinis, ipsos hic assimilat Eegyptiis quia sicut Deus fecit mirabilia in Eegypto & terrenda quando in de filios Israel cum magna potestate eduxit, vt patet in multis plagis, quibus percussit Eegyptum, & tamen ipsi Aegyptij multoties promiserunt filios Israel dimittere exire: & statim postea reuocantes promissionem Deo mentiebantur. Sic & iudæi viderunt mirabilia Christi, scilicet quia homo factus est, quod cum ipsis sanctè conuersatus est, quod multa & terribilia signa ostendit in passione quod gloriose resurrexit. Et tamen ipsi obstinati in multitudine tantæ virtutis Deo sunt mentiti, quia ad negandam Christi resurrectionem mendacia multa & falsa composuerunt, quoniam vt habetur Matth. 28. Christo resuscitato, quidam de custodibus sepulchri venerunt in ciuitatem & nunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant, scilicet qualiter angelus apparuerat mulieribus Christum resurrexisse annunciauerat, & sepulchrum apertũ & vacuum viderant &c. Tunc ipsi sacerdotũ principes istis terribilibus auditis, statim ad mendacia & falsitates confugerunt. Vnde congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes. Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum vobis dormientibus. Sed quod isti expresse fuerint mẽtiti, ostendit Chrysostõ. in homil. dicens. Qualiter autem furati fuissent corpus Christi discipuli, homines pauperes & idiotæ, & neque apparere audentes? Si enim Christum adhuc viuum videntes fugerunt, qualiter mortuo eo non timuissent tot militum multitudinem? Nunquid hostium sepulchri poterant euertere: lapis enim imminebat magnus multis indigens manibus. Nunquid etiam non erat signum super impositum? Propter quid autem non furati sunt prima nocte, quando nullus sepulchro affuit. Sabbato enim petierunt à Pilato custodiam. Quid autem sibi volunt hæc sudaria quæ, Petrus vidit iacentia? Si enim vellent furari non essent nudum corpus furati, non solũ ne iniuriarentur, sed etiam ne in exuendo tardarent, & traderent militibus se detinendi facultatẽ, maximè quia myrrha erat corpori & vestimẽtis affixa, ita glutinose vt non esset facile à corpore euellere vestimenta. quare non persuasibilia sunt, sed mendacia, quæ de furto dicta sunt. Vnde per quæ resurrectionem obumbrare conantur, per ea ipsum faciunt clarere. Dicẽtes enim quod discipuli furati sunt, confitentur corpus non esse in sepulchro. Furtum autem ostendit esse mendax, custodia militum, & discipulorum pauor. Ex quibus apparet qualiter tempore resurrectionis Christi inimici eius mentiti sunt ei. Sed illa mendacia magis ostenderunt Christi potestatem. Vnde glo. Solent mentiri inimici cuiusquam, vt potentiam eius minuant, Christo autem contrariũ accidit, quia minus appareret potentia Christi, si ei inimici mentiti non fuissent, potentia enim Christi secũdum hominẽ maximè in resurrectione apparuit, vnde psalm. iste intitulatur. Ad commendationem ergo huius potentiæ valuit mendacium iudæorum, quo ad crucem eum perduxerunt vt sic resurgeret, valuit & mendacium falsorum testium ad soluendum templum, quibus creditum est, & dãnatus est Christus, sed resurrexit. Accesserunt etiam mendacio custodes sepulchri, qui & probati sunt falsi. Auctus est numerus mẽdacium, vt augeretur merces credentium Mentiti sunt ergo mendaces, & contra mendaces Christus verax apparuit & terribilia suæ potẽtiæ suis ostendit, vt tibi dicat ecclesia. *Quam terribilia sunt opera tua domine* scilicet, de sepulchro resurgẽdo *in multitudine virtutis tuæ* i. ad ipsam virtutem declarandam *mentientur tibi inimici tui.* Sicenim dicitur psalm. 80. Inimici domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum scilicet punitionis in sæcula.

Omnis

Universidad de Deusto
Biblioteca

1026 Omnis terra adoret te & psallat tibi:psalmum dicat nomini tuo.

Terra significat gentiles.

Hic ostenditur quod per Christi resurrectionē gentilium deponitur superbia. Quia post Christi resurrectionem ad prædicationem apostolorum per totum orbem gentiles relictis idolis, ad fidem Christi sunt conuersi. Quod prouidens psalmista, dicit. *Omnis terra adoret.* id est, adorabit te Deus &c. Et hic ly *omnis*. signum vniuersale accipitur pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Nomine vero terræ ipsa gentilitas intelligitur, quam iudæis Christus relictis ad fidem cōuertit, vt deducit Greg. super illo verbo Iob. 1. Tōso capite, corruens in terrā adorauit, dicens. Quid

Grego. 2 mo. c. 29.

Ezec. 5. Capilli significant sacramenta.

enim per decisos capillos nisi sacramētorum subtilitas designatur? Vnde ad Ezechielem prophetam dicitur. Tu fili hominis sume tibi gladium acutum radentem pilos, assumes eum & duces per caput tuum & barbam. Vt scilicet, facto prophetæ iudicium redemptoris exprimatur, qui in carne apparens caput rasi, quia à iudaico sacerdotio præceptorum suorum sacramenta abstulit. Barbam rasit, quia regnum israeliticum deserēs, decorem virtutis illius amputauit. Quid vero per terram nisi homo peccator exprimitur? Primo quippe peccanti homini dictum est. Terra es & in terram ibis. Terrę ergo nomine peccatrix gentilitas designatur. Mediator ergo noster quasi detonso capite, in terram corruit, quia iudæam deserens ad noticiam gentilium venit. Quod hic notat psal. dicēs. *Omnis terra adoret te Deus &c.* Et quod tria prædicit gentiles facturos, scilicet primo Christi fidem recepturos, dicens. *Omnis terra adoret te Deus.* Secundo Christi præcepta perfecturos, dicens. *Psallat tibi.* Tertio alios Christi fidem docturos, ibi. *Psalmum dicat nomini tuo.* Quæ omnia hic notans glo dicit. Te cuius potentiæ mentiti sunt iudæi, adorat omnis terra scilicet, gentilras fide loco iudęorum subsstituta, quo ad primū

Gen. 3.

Psal. 71.

Psallat tibi opere Psalmum dicat nomini tuo. scilicet, alios informando. Sic enim dicitur psal. 71. Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.

1027 Venite:& videte opera Dei, terribilis in consiliis super filios hominū.

Hic consequenter psalmista nos docet habere iustitiam pro nostra resurrectione & spirituali iustificatione. Vocat enim hic gentiles ad iusticiam fidei, & hoc triplici ratione. Primo ratione diuinæ sapientiæ. Secundo ratione diuinæ misericordiæ, ibi. *Qui conuertit.* Tertiò ratione diuinæ potētiæ, ibi. *Qui dominatur.* Quantum ad primum scięndum quod talis ac tanta est diuina sapiętia, quod anima malorum consilia suo vnico consilio dissipat, & illa ad suum propositum reducit, vt patet supra versiculo. 490. Sic & iudæorum contra se facta consilia, ad suum propositum contra ipsos Deus reduxit sua sapientia. Quid enim suis consiliis intendebant nisi per Christi mortem suam fidem delere, & inde est aucta, vt deducit Grego. dicens. Cum ad redemptoris nostri miracula credentium turba conflueret, cum sacerdotes populi inuidiæ facibus accensi, mundum post eum ire

Consilia iudæorum contra Christū dissipata.

Grego 6. mo. c. 13.

proclamarent, dicentes. Ecce mundus totus post eum abiit, vt ab illo vim tātæ occursionis abicnderent, finire eius potentiam morte conati sunt, dicentes. Expedit, vt vnus homo moriatur, & nō tota gens pereat. Sed redemptoris mors ad coniunctionem sui corporis id est, ecclesiæ valuit, nō ad separationem. Persecutores ergo peregerunt hoc, quod pernitiose moliti sunt. Intulerunt mortem, vt ab eo absciderent fidelium deuotionem: sed inde fides creuit, vnde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cunque se extimant persequendo abscindere, hoc nimirum compulsi sunt nesciēdo dilatare &c. Ex quibus apparet Dei sapientia, quia suo consilio prauorum consilia ad suum propositum contra prauos retorquet. Et ista sunt opera Dei terribiha, quæ Deus operatus est, prauis iudæorum consiliis, gētes ad fidem vocando. Ad quæ consideranda omnes gentes nunc psal. inuitat dicens *Venite videte opera domini, terribilis in consiliis super filios hominum.* scilicet, super iudæos qui ex hominibus vtentibus ratione geniti erant, licet ipsi non viuerent secundum rationem, vnde istum intellectum assignat August. in glo, dicens. O vos gentes venite & videte opera Dei, quibus expulsis iudæis, ad vos dirigitur fides. Et quæ sint illa opera, ostendit dicens. *Videte.* scilicet, opera in quibus est terribilis in consiliis habitis *super filios hominum.* id est, super iudæos, quia scilicet, filij hominum habuerunt consilia perdendi eum, ille autem habuit consilium excæcandi superbos, & vos ex hoc gentes illuminādi. Per hoc docentur gentes timorē domini semper habere psal. 33. Venite filij audite me, timorē domini docebo vos.

Psal. 33.

1028 Qui conuertit mare in aridam in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in ipso.

Hic consequenter adducit gentiles ad fidem ex Dei misericordia, qui eis misericorditer præparauit sacramenta, quibus possunt saluari. Vbi notandum quod hic per opera Dei, qui educens filios Israel de Ægypto mare conuertit in aridam. (Exo. 14. vt securum accessum haberent ad terrā promissionis, vult intelligere sacramentum pœnitentiæ, quo de Ægypto liberati ad terram promissionis æternæ deducimur. Nota ergo quod sacramentum pœnitentiæ rectè maris appellatur nomine. Quoniam mare ab amaritudine dicitur, quia aquas salsas & amaras habet. Similiter & pœnitentia dicitur mare, quia aquas lachrymarum amaras & contritionis emittit, dum per ipsum homo amaricatus ex peccatis, seipsū punit quod valde amarum sensualitati videtur, vt merito, pœnitentia dicatur illud mare, de quo Iosue. 12. Mare deserti, quod est mare salsissimum. Dicitur enim pœnitentia mare deserti, quia per illam homo deserit mundum, quinimmo etiam & corpus propriū, dum ipsum flagellis attertit. Dicitur etiam mare salsissimum propter amaritudinem pœnæ quam continet, vt merito pœnitentia sit figurata per illud mare æneū, quod Salomon ante introitum templi posuit, de quo. 3. reg. 7. Vbi dicitur quod Salomō fecit mare æneū habēs decē cubitos in latitudinē, &, quinque in altitudine, tres digitos in spissitudine, q̄ erat inferi* strictum &

Mare rubrum. Exod.

Iosue.

1. Reg. 7. Mare æneum.

& latum superius ad modū calicis, & duodecim boues æneī illud sustinebant: quod erat figuræ sphęericæ: & istud mare posuit ante templum à latere dextro, in quo sacerdotes lauabant manus suas & pedes, quando templum intrabant. Rectè istud mare significat sacramentum pœnitentiæ, & eius conditiones, si aspicias ipsius maris formam & materiam. Primò illud mare erat æneum Æs enim inter omnia metalla, est maximè sonorum. Ex quo significatur quòd pœnitentia vltra amaritudinem de peccato habitam intrinsecus, exterius debet esse sonora per vocalem confessionem: quia prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Si autem vis videre de quibus pœnitentiam agere debes, attende istius maris formam. Habebat enim decem cubiros in latitudine, ad denotandum quòd pœnitens debet considerare decem præcepta, & qualiter illa transgressus est, & de illis confiteri & contritionem habere. Apoc. 2. Habebitis tribulationem decem diebus. id est, propter decem præcepta transgressa. Item habebat quinque cubitos in altitudine, ad denotandum quòd pœnitere debes de quinque sensibus corporalibus non benè custoditis, & per illos Deo satisfacere. Item habebat tres digitos in spissitudine, ad denotandum quòd tribus modis debes pœnitere. scilicet corde per contritionem, ore per confessionem, opere per satisfactionem. Item istud mare duodecim boues substentabant, ad denotandum, quòd verus pœnitens debet esse perfectus in fide, quę per duodecim articulos distinguitur. Illos enim articulos debet supponere verissimos: & ipsos non velle discutere per naturales rationes: sicut ædificium domus fundamenta supponit. Item istud mare erat figuræ sphæricæ, quæ angulis carer, ad denotandum quòd pœnitentia debet fieri simul de omnibus peccatis, & non habere angulos: in quibus sordes reseruātur. Vnde sicut figura sphęrica nullū habet angulum, in quo aliquid possit abscondi: sic vera pœnitentia omnia in clarum per confessionem prodere debet. Istud mare erat latum superius, & strictum inferius: quia verus pœnitens totum cor suum debet habere apertū & latum superius erga Deum, strictum autem & clausum inferius erga mundum: vt scilicet per suam pœnitentiam soli Deo placere velit, non mundo. Ecce ergo quam propriè per mare fabricarum à Salomone sacramentum pœnitentiæ designatur. Sicut ergo sacerdotes templum intrare volentes, prius in isto mari lauabantur: sic quilibet templum gloriæ volens intrare, prius per sacramentum pœnitentiæ purgari debet. Matth. 3. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnū cœlorum. Ad propositum ergo Deus mare conuertit in aridam, quando per sacramentum pœnitentiæ hominem deducit ad aridam, scilicet terrā viuentium. Quod ideo dicit, vt omnes gentes per sacramentum pœnitentiæ deducat ad fidem ecclesiæ, psalm. 21. Conuertentur ad dominum vniuer si fines terræ. *In flumine pertransibunt pede.* Hoc ad literam fuit quando siccauit dominus aquas fluminis Iordanis, & populus omnis pede sicco trāsiuit. Iosue. 3. Fit autem spiritualiter, quando credentes in Christum, & verè pœnitentes mundū contēnendo, faciliter transeunt ad patriam. Quid enim per fluuium nisi vita præsens designatur,

Mare rubrum. Exod.

Iosue.

Psalm. 31.

quæ continuè in quodam fluxu consistit? quem transeunt pede: qui solum habentes alimenta, & quibus tegantur, sunt contenti, non quærentes gaudium in mundo, sed solum in vero Deo. Ideò subdunt. *Ibi lætabimur in ipso.* id est, dum pede trāsibimus mundi flumen, non in ipso mundo lætabimur, sed in Christo. scilicet Deo qui conuertit mare in aridam, quia in ipso lætari debemus, non in mundo. psal. 31. Lætamini in domino, & exultate iusti.

1029 Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt, qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.

Hic consequenter inducit gentes ad fidem ex consideratione diuinæ potentiæ. Tanta enim est diuina potentia, quòd non solum subiicit corpora, sed & corda interius immutat ad libitum, illos interius quos vult docet & illuminat, & conuertit ad bonum, quod nulla creata potentia facere potest, quæ solum ad corpora, non se extendit ad corda. Vnde Grego. ait. Voce sua Deus foris per apostolos insonat, sed corda audientium per semetipsum interius illustrat, Paulo attestante qui ait Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, nec qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Et Chrysostomus super matth. c 23. super illo verbo Nolite vocari rabbi. Vnus est enim magister vester &c. dicit. quasi dicat. Nolite vocari rabbi, ne quod Deo debetur, vobis præsumatis. Nolite & alios vocare rabbi: ne dominium, honorem hominibus deferatis. Vnus est enim magister omnium, qui omnes homines docet interius. Si enim hominem homo eruditet: omnes homines naturaliter discerent, qui haberent doctores. Nūc aūt, quia non homo docet, sed Deus: multi quidē docentur, sed pauci discunt. Homo enim docendo, non præstat intellectum homini, sed à Deo præstitum per admonitionem exercet. Ex quibus patet quòd potestas Dei in hoc superat hominis potestatem: quòd Deus quando vult intellectum & voluntatem hominis immutat: quod homo facere non potest. Habet ergo Deus potestatem cōuertendi gentes: haber & voluntatem: ergo & sic faciet. Et hoc est quod hic dicit psal. primo quoad potestatem, dicens. *Qui dominatur in virtute sua in æternum.* quasi dicat: dominium Dei est æternū: ergo infinitum. Et sic quicquid vult per ipsum fieri: ipse facere potest. Vnde Deo dicitur. Nō est qui tuæ possit resistere voluntati. Quo verò ad voluntatem subdit. *Oculi eius super gentes respiciūt.* Quid enim est respicere Dei, nisi velle nobis misereri? Vide supra versiculo. 863. Oculi ergo domini super gentes respiciunt: quia eis misereri, & ad fidem decreuit conuertere. Istum respectum diuinæ misericordiæ postulabat psal. 85. dicens. Respice in me, & miserere mei. Ex quibus patet quòd de se vel genere suo vel viribus suis nullus præsumere debet, sed solum de Dei misereri cordia. Propter quod subdit *Qui exasperant nō exaltentur in semetipsis.* Et hoc dicit contra iudæos, qui suis peccatis exasperabant dominū, & ad ira prouocabant. Ipsi ergo *non exaltentur in semetipsis.* 1. nō in genere suo, nō in carnalib. obleruātiis &c. Non in lege sibi data: quia hæc non habuerunt

Gregor. 27. mor. c. 17.

1. Corint. 3.

Chrysost. Deus solus mentem immutat, non homo.

Hester. 13.

Psalm. 85.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suis meritis,sed mera gratia Dei. Si ergo ex his vo A
lunt exaltari,in domino glorientur,non in semet
ipsis. Exaltatur enim in semetipso,qui bona sibi
à Deo collata sibiipsi tribuit,non Deo.

Benedicite gentes Deum nostrum & auditam facite vocem laudis eius.

1030.

Aduersitas pœnitentiæ.

Hic consequenter psalmista suo exemplo nos docet in aduersitatibus habere patientiam. Et quantum ad hoc duo facit. Quia primò ostendit quòd in aduersis Deum debemus laudare. Secundò quòd in aduersis nos ipsos Deo debemus immolare, ibi. *Introibo in domum tuam.* Prima in duas quia primo ex aduersis ostédit debitam Deo laudem. Secundò ad hoc multiplicem assignat ra- B
tionem, ibi. *Qui posuit.* Quantum ad primum notandum quòd gentes non ducuntur ad fidem nisi per asperitatem pœnitentiæ & contritionis, quæ sensualitati non modicum aduersantur, in tantum quòd multi conuerti differunt, vt asperitatem euadant pœnitentiæ. Cum enim plus diligatur voluptas propria, quã téporalis sensus vel pecunia, & dilectio pecuniæ ne ipsa deseratur, multos à conuersione ad fidem retrahat, vt patet de Iudæis: ergo multo fortius multi retrahuntur, ne voluptates suas perdant, quas fides Christi non admittit. Tales ergo hortatur psal. vt pœnitentiæ asperitatem non timeant, dicens eis. *Benedicite gentes Deum nostrum.* q.d. In amaritudine pœnitentiæ non debetis murmurare, sed Deũ bene- C
dicere qui vos de tenebris vocauit in admirabile lumen suum. Similiter hoc dicitur cuilibet peccatori, qui per pœnitentiam de peccato conuertitur ad Christum. Dicat ergo talibus. *Benedicite gentes Deum nostrum.* quasi dicat. Benedicite Deũ
Psalm. 102. corde. Psal. 102 Benedic anima mea domino, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Bene-
Psalm. 102. dicite opere, eius præcepta obseruando. psal. 102. Benedicite domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius. Benedicite voce
Tobiæ. 4. Tob. 4. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat. Et non sufficit Deum benedicere: nisi etiam ad hoc idem inducamus proximos. Ideo subditur. *Auditam facite vocem laudis eius.* id est, secundum glo. aliis palam facite: vt qui D
diligit Deum diligat & proximum, ei annũciando quod vtile est. Et hinc est quod clerici Deum benedicunt alta voce in ecclesiis, vt proximis laudem Dei notam faciant. Propter quod dicitur
Psalm. 133. psal. 133. Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini. Qui statis in domo domini &c.

1031.

Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos.

Aduersitas iustificant.

Hic assignat multiplicem rationem laudandi Deum in aduersis. Primò quia aduersa hominem viuificant, in principio. Secundo hominem purificant, ibi. *Quoniam probasti.* Tertiò hominem humiliant: ibi. *Induxisti nos.* Quartò hominem refrigerant, ibi. *Transiuimus.* Primò ergo aduersa homi nem viuificant. Vita enim interioris hominis est ipsa gratia, qua viuit anima, quæ per aduersa acquiritur & conseruatur. Sic enim Paulus ad vitã gratiæ vocãdus, primò prostratus fuit & exceca-
tus, sic & Petrus prius lachrymis respersus, sic
& latro prius suspensus in patibulo: & sic de aliis
Vnde Greg. dicit, quòd aduersitatibus inexpers *Greg. in past.*
nunquã fuit aliquis iustus. Cuius ratio est. Quia
aduersa magis conseruant animam in statu gratiæ, quam prospera: propter quod in canone dicitur, quòd aduersitas bonorum non est argumentum reprobationis ipsorum, sed magis virtutis. 7. *Psal. 73. Aug. 6. Ioan. 6.* q. 1. aduersitas. De hoc vide versiculũ. 19. Et hoc *Aug. lib. 83.* innuit hic psal. dicẽs. *Qui posuit.* scilicet per aduersa *animam meam ad vitam:* vt scilicet sibi non mihi viuam. Sed quia talis vita gratiæ sine perseuerantia finaliter non proficit: quæ à solo Deo habetur ideo subdit. *Et non dedit in commotionem pedes meos.* *Cassiod.*
Commouere enim aliquid, est illud à loco vel à
statu suo totaliter remouere. Sic enim commoue
tur peccator quando de statu peccati ad statum *Psalm.*
gratiæ reducitur. Sic enim dicitur Psal. 59. Com
mouisti terram, & conturbasti eam &c. Quod i-
deo sic dicit: quia conuersio peccatoris, licet non *Hiere.*
sit sine libero arbitrio: principalius tamen est à
Deo. Hiere. 31. Conuerte me domine, & conuer-
tar: quia tu es dominus Deus meus. Consimiliter
commouetur iustus: quando de statu gratiæ ruit
in peccatum, quod facere dicitur Deus permissiue. Sed electos suos finaliter sic commoueri non *Psalm.*
permittit, quia ipsos inhabitat. psal. 45. Deus in
medio eius non commouebitur, adiuuabit eam
Deus. scilicet, ne commoueatur. Et hoc notans
psal. in persona omnium electorum quibus dat
Deus finalem perseuerantiam, dicit. *Et non dedit* E
in commotionem pedes meos. Per pedes accipe vires
interiores, quibus interior homo portatur.

1032.

Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Aduersitas purificat.

Hic adducit secundam rationem, scilicet: quia
aduersitas hominem purificat. Nam vt ait Greg. *Greg. ubi supra.*
super illo verbo Iob. 23. Probauit me quasi aurũ,
quod per ignem transit. Aurum quippe in forna-
ce per ignem transiens, ad naturæ suæ elatitarem
proficit: dum sordes admittit. Quasi ergo aurum,
quod per ignem transit, animæ iustorum proban
tur, quibus per exustiones tribulationis, & subtra *Psalm.*
huntur vitia & merita augentur. Et hoc est quod
dicitur psal. 16. Probasti cor meum &c. Igne me
examinasti & non est inuenta in me iniquitas. *Ambros.*
Vbi notandum. Nam vt ait Vicentius lib 8. spe- *Bonau.*
culi naturalis. Aurum in ignem ponitur propter
tria, scilicet ad purgandum, ad fabricandum, & ad *Isaiæ.*
examinandum. Sic & electos suos in ignem ad- *Sapien.*
uersitatis Deus ponit. De quibus dicitur Sapien.
3. Tanquam aurum in fornace probauit electos
dominus &c. Primò vt purgentur. Vbi sciendum *Plinius lib.*
quòd vt dicit Plinius libro trigesimotertio. Aurũ
cum plumbo coquitur, sic & electi purgandi per
ignẽ tribulationis & aduersitatis. Nã plumbũ gra
uitatem significat peccatorum: quod admixtum *1033. 2. Dist. Magister.*
confert purgationem: quia si ille qui est in aduer
sitate positus, consideret quam grauia sunt pecca
ta pro quibus patitur: omnia tollerabit patienter
Constat enim grauitatem peccati maiorem esse *Aduersa sustinent.*
grauitate pœnæ. Qui igitur voluit & scimit ferre
grauitatẽ peccati, multò fortius potest grauitatẽ *Matth.*
ferre pœnæ: propter quod dicit Martialis. Qui

Ioan. 31.

Psal. 73. Aug. 6. Ioan. 6.

Aug. lib. 83.

Cassiod.

Psalm.

Hiere.

Ambros.

Bonau.

Isaiæ.

Sapien.

Plinius lib.

1033. 2. Dist. Magister.

Aduersa sustinent.

Matth.

sua metitur pondus ferre potest. s. aduersitatis. Pa A
tientia autem ad purgationem multum valet.
Vnde numeri. 31. Quod potest transire per flam-
mas, igne purgabitur. Secundò aurum vel argen-
tum in ignem mittitur: vt fabricetur. Est autem
Deus pater faber qui fabricatus est aurorã & so-
lem. Vnde de filio dicitur Marc. 6. Nonne hic est
filius fabri. Vterque autem istorum assidue fabri-
catur in auro isto. s. in nobis. Ioan. 5. Pater meus
vsque modo operatur, & ego operor. Et hoc ad
fabricandam, vt formam habeant conuenientem
variis virtutibus ornatam. Et ideo aurum illud
semper est in igne tribulationis: vel prope Eccle.
38. Vapor ignis vrit carnes. Et ideo si quis nun-
quam ad istum ignem applicatur, signũ est repro- B
bationis. Et quanto amplius applicatur, signum
maius est electionis. Ab aduersis ergo remoti, an
tum reprobum esse dicuntur Hiere. 6. Aurum re
probum vocauit eos. Vnde Ambrosius super bea-
ti immaculati, dicit. Fortasse cum persecutionem
non patimur tanquam condemnati habemur. Nã
cum diffinita sit sententia, quòd omnes qui piè
volunt viuere in Christo, persecutionem patiun-
tur: videtur quòd is qui persecutionẽ nõ patitur,
abdicatus est, eo quòd non sit piç intentionis in
Christo. Vnde solum electi dicere poterunt illud
quod hic sequitur. Transiuimus per ignem & a- C
quam & eduxisti nos in refrigerium. Tertiò aurũ
in ignẽ mittitur ad examinandũ & probãdũ. Con
stat enim quòd ignis in sua sphæra est quasi me-
dium inter corpora cœlestia & inferiora: & licet
vtrisque coniungatur, tamen ipsum cœlũ ab ipso
nõ alteratur, quoniã est corpus impassibile. Cor-
pora autẽ inferiora cũ sint passibilia, oia ab ipso al
terantur. Et ideo si ignis aliquod corpus alteret,
& ad corruptionẽ disponat, aperta probatio est,
quòd illud non est de natura corporum cęlestiũ:
propter quod & stellæ quæ videtur per aerẽ dis-
currere, nõ sunt stellę cœlestes, sed quidã vapores
terrestres, qui ab igne inflãmantur & cõsumun-
tur. Sic est de aduersitate & tribulatione, quę quã-
uis cõtingat tã bonis quã malis: tamẽ per ipsam
mala alterantur, & ad corruptionem disponũtur:
quia vel cõtra Deũ murmurant, vel sua mala nõ
corrigunt. Ecõtrario autem est de bonis. Et ideo D
mali quãuis luceãt ad tẽpus corã hominibus: nõ
sunt tñ cęlestes, sed terrestres. Boni aũt vt apertè
probatur, sunt cęlestes. Vnde Augu. dicit, ꝙ sicut
sub vno igne aurũ rutilat, palea fumat &c. Ita vna
eadẽq; vis irruens, bonos probat & purificat, ma-
los autẽ obscurat & dãnat: vnde in aduersitate ma
li blasphemãt Deũ & detestantur: boni autẽ ipsũ
laudant. Et sic non interest, qualia aduersa quis
patiatur: sed qualis quisq; patiatur. Hæc Augus.
Huius figura habetur Dan. 3. de igne fornacis
Chaldeorum, qui malos combussit: sed bonis oc-
casionem tribuit Deum benedicendi. Et hęc om
nia considerans hic psal. dicit. *Probasti nos Deus,*
igne nos examinasti &c. q. d. secundum glo. Ignem E
aduersitatis nobis applicando non in cinerem
vertisti nos, sed peccatorum sordes abstulisti.

Aug. de Ciui. Dei

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.

Hic ostendit tertiò quòd aduersitas nos hu-

miliat. Sic enim Apostolo Paulo ad custodiam humilitatis datus est aduersans stimulus carnis. Ne magnitudo reuelationum extolliat me, datus *2. Corint. 12.*
est mihi stimulus carnis meæ &c. Vbi glo. Cæte-
ra vitia tantum in malis factis valent, superbia
vero sola in rectè factis cauenda est. Cum enim
quisque bene profecerit, superbia teneatur, vt
perdat totum profectum. Non itaque mirum si *Aduersitas multum proficit.*
contra capitale vitium Apostolus appositum si-
bi dicit mordax epithema: quo tumor cutaretur.
Quomodo securus agnus egredietur, vbi aries sic *Greg. 23 mo. c. 24.*
periclitari metuit? &c. Et Grego. dicit. Superna
dispensatione nobiscum agitur, cum fatigamur
aduersis: quia cum proficimus infirmitatis nostrę
obliuiscimur. Ideo aduersis tangimur, vt cum
profectu nostro quid de diuino munere, & quid B
de propriis viribus scimus cognoscimus. Quæ
aduersitas profectò nos ad plenum raperet: nisi
dispensatio superna seruaret. Sed pulsat, nec frau-
git, impellit, nec mouet, contrahit nec deiicit, vt
de nostra infirmitate sentiamus esse, quòd quati-
mur, & de diuino munere esse quòd stamus. Et
quia sæpe anima alicuius boni sibi conscia, cum
virtutes suas sibi ad memoriam reuocat, quadam
delectatione pascitur: & quasi gratulatione pro-
priæ plenitudinis impinguatur. Et ideò qui nos
alicuius esse momenti bona nostra pensando cre
didimus, pulsati paulo amplius nos perituros for
midamus. Tunc omne bonorum nostrorum gau-
dium vertitur in pauorem pœnarum. Tunc ini- C
quos nos esse deprehendimus, qui paulò ante
sanctos nos omnes credebamus. Tabescit mens,
stupescunt oculi, omne quod prius prosperum
arridebat euanescit &c. Sic igitur consimiliter
nunc psalmista. aduersa nobis à Deo immissa
ad humilitatem ostendit, dicens. *Induxisti nos*
in laqueum. scilicet, quoad aduersitates capti-
uitatum. Non quidem vt moreremur, sed vt
inde liberati misericordiam tuam expiremur. *Po-*
suisti tribulationes in dorso nostro, quoad aduersita-
tes flagellorum quæ in dorso nostro ponuntur:
vt malè per superbiam erecti, per humilitatem
curuemur. Sic Romanis mulieribus ordinauit
beatus Gregorius vt caput inclinatum portarent
ad terram, & magnum scutum variæ ornatum la-
pidibus præciosis portarent in dorso: vt vi pon-
deris semper curuatæ, cernerent terram. *Imposui-*
sti homines super capita nostra scilicet quoad aduer-
sitates persecutionum & occisionum & duræ ser
uitutis, multotiens enim patimur superiores ty-
rannos quos nouimus esse peiores. Quæ omnia
aduersitatis genera ad humiliandum nostram
præsumptionem Deus immittit. Et hoc est quod *Prouer. 12.*
dicitur prouer. 12. Mœror in corde viri humilia- *Psalm. 43.*
uit eum. Et psalm. 43. Humiliasti nos in loco af-
flictionis. Et de hac materia vide ibi supra versi-
culo. 727.

Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. 1033.

Hic ponitur quarta ratio. s. quia aduersitates
refrigerum præstant. Vbi nota ꝙ refrigerium idẽ *Refrigerium.*
est quòd requies & consolatio. Nam secundum
grammaticos, frigero. ras. idem est quòd recreare.
quietare, & cõponi cũ re, & dicitur refrigero. ras

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem quòd relenare,consolari. Et inde refrigeriũ A
idem quòd relenatio quies & consolatio. Volens
ergo psal. ostendere, quòd aduersa nos ad quie-
tem & consolationem ducunt æternam: dicit.
Ignis. Aqua. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Vbi nota quòd hic per ignem signifi
catur aduersitas:sed per aquam prosperitas,secun
dum gl.quia ignis vrit & pœnam infert: & sic si-
gnificat aduersitatem. Sic enim statim dictum
est vers,10.11.Igne me examinasti.Sed per aquam
quæ mollis est & dulcis,significatur prosperitas:
quia a qua naturaliter habet corrumpere res exi-
stentes in ipsa:sic & prosperitas homines corrum
Exod.7. pit & ad peccatum perducit. In cuius figuram vt
dicitur exodi. 7. Aqua. i. prosperitas, versa est in
sanguine:& pisces qui erant in aqua mortui sunt. B
Est ergo sensus. *Transiuimus per ignem & aquam.*
Per aduersa in illis habendo patientiam. *Per aquã*
id est per prospera in illis habendo humilitatem.
Et eduxisti nos in refrigerium. id est ipe istis nos du
Sapien.4. cis ad refrigerium salutis æternæ. Et hoc est quod
dicitur sapien. 4. Iustus si morte præoccupatus
fuerit:in refrigerio erit.

1034. Introibo in domum tuam in holo-
17. q. 1. Sunt quædam. caustis:reddam tibi vota mea,quę di-
stinxerunt labia mea.

Hic consequenter psalmista docet quòd in ad
uersis nos ipsos Deo libere debem⁹ offerre & im
molare. Sic enim consuluit apostolos. Rom a. 12. C
Roma.12. dicẽs. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt ex-
hibeatis corpora vestra hostiam viuam sanctam
Deo placentem &c. Ad hoc autem quòd hæc ho-
stia sit sancta Deo tripliciter debet offerri quæ
tria hic docet psal. Primo vt offeratur cum san-
cta operatione,in principio. Secundò cum plena
contritione: ibi. *Et locutum.* Tertiò cum deuota
Oblatio ve-ra Deo. intentione:ibi. *Holocausta.* Quantum ad primum
sciendum quòd holocaustum differebat in anti-
qua lege à sacrificio. Quoniam illa oblatio dice-
batur sacrificium:cuius pars incẽdebatur ad Dei
honorem:& alia pars pro victu sacerdotum re-
linquebatur. Sed holocaustum erat illa oblatio,
quæ tota ad Dei honorem incendebatur,vnde & D
holocaustũ dicitur ab holon,quod est totum, &
caustos quod est incendium:quasi totum incen-
dium. Vult ergo psal.quòd nos totos Deo offera
mus,non partem Deo & partem mũdò: quia ne-
mo potest duobus dominis seruire. Et ideo in per
sona omnium bonorum dicit. *Introibo in domum tuam in holocaustis.* Per bona enim opera quæ hic
facimus,nos totaliter Deo dedicantes, habemus
spem introeundi in domum Dei.s.gloriæ. Idcirco
dicit. *Introibo in domum tuam.*s.cœlestis gloriæ, &
hoc *in holocaustis.*s.bonorum operum prius in prę
senti exhibitis. Et tunc.s.cum introiero, *reddam ti bi vota mea.*s.vota laudum,quæ hic continuè pro
mittimus,reddam tibi cum angelis. Quæ quidẽ
vota *distinxerunt labia mea.* Vbi nota quòd ille vo-
ta distinguit qui discretè vouet:qui autem indis- E
cretè vouet,vota non distinguit,quia discretionis
est discernere:distinguit autem vota laudum Dei
qui corde dicit se nihil esse,& Deum omnia, qui
dicit se Deo egere,non illum se. Qualiter in prę
senti nos offeramus Deo debite:ostendit Pe. Ra.
Roma.12. dicens. Ait Apostolus. Obsecro vos &c, vide su-
pra versiculo. 411.

1035. Et locutum est os meum in tri-
bulatione mea.

Hic ostendit quòd nos Deo debemus offerre
cum plena contritione. Quæ enim oblatio magis
Deo placet,quã sacrificium spiritus contribulati,
cordis cõtriti & humiliati: Certe nulla. In oblatio
ne autem veræ contritionis quilibet Deo vouet
detestationem peccatorum cõmissorum, & pro-
positum abstinendi deinceps: hæc autem vota,
quandiu sumus in præsenti vita plenè seruari nõ
possunt propter corpus corruptibile,quod aggra
uat animam, & ipsam continuè trahit deorsum.
Sed in patria plenè seruabuntur:vbi nulla ostẽ-
dit rebellio carnis ad spiritum, nec spiritus ad
Deum. Et ideo de istis votis nunc loquitur psal.
dicens,quòd tunc illa plenè Deo reddet-, dicens,
Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea, vt
prædictũ est. Et nunc subdit *Et locutũ est os meum in tribulatione mea.* id est etiam illa vota reddam ti
bi,quæ *locutum est os meum.* scilicet cordis *in tribulatione.* scilicet veræ contritionis.

1036. Holocausta medullata offeram tibi
cum incenso arietum,offeram tibi bo
ues cum hircis.

Hic consequenter ostendit quòd nos Deo of-
ferre debemus cum deuota oratione. Vbi scien-
dum quòd per medulam,qua ossa repleta conser *Medulla.*
uantur:significatur charitas quæ omnem virtutẽ *Incensum. Psalm. 140. Apoc.*
hominis confirmat. Vnde de quolibet bono dici-
tur Iob. 21. Medulis ossa illius irrigantur. Per in-
censum verò, ipsa oratio deuota intelligitur psal.
140. Dirigatur oratio mea sicut incensum in con-
spectu tuo. Per arietes vero qui sunt duces gregũ
primitiui patres ecclesiæ significantur.s. apostoli
primi fundatores ecclesiæ:qui nos per euangeliũ *Ps.*
Deo genuerunt. De quibus dictum est supra ver-
sic. 411. Afferte domino filios arietum. Per boues
verò qui in agro domini operantur, intellige do- *Doctores Hieron.*
ctores & sanctos prædicatores: quibus necessaria
sunt ministranda. Deutero. 25. Non alligabis os
bouis triturantis in area fruges tuas. Per hircos
vero intellige peccatores, qui peccata sua fletib⁹
delent, qui fuerunt peccatores, sed plorando de-
sinunt peccatores vocari: quia peccator per pœ-
nitentiam nomen perdit peccatoris. 32. q. 1. quod
autem tibi. Ostendens ergo psal. qualis erit in pa-
tria oblatio nostra, dicit. *Holocausta medullata offe-
ram tibi.* id est, meipsum cum medula charitas &
intimi amoris. Intus enim mihi charitas est: non
in superficie, sicut illis qui hominibus placent. Et
hæc offeram tibi: *Cum incenso arietum.* id est, cum
oratione apostolorũ, qui sunt duces gregis, quia
Deo placet quòd doctrina ipsorum fit. Item offe-
*ram tibi boues cum hircis.*s. doctores qui in area do
mini operantur, *cum hircis.* i. cũ peccatoribus qui
peccata pœnitẽtia delẽt, & sic nõ remanent pec-
catores, sed per pœnitẽtiam sanati offeruntur. Vel
aliter, vt ista sint verba generalis ecclesiæ, in qui-
bus ostẽdit quos gradus & status hominũ offert
Deo ad gloriã percipiendã, d. *Holocausta medullata offerã tibi.* Isti sunt S. martyres qui quãto amplius
persecutio grassabatur exteri⁹, tãto ipsi exterius
magis

magis charitate impinguabantur, & se totaliter A
in holocaustum Deo offerebant. *Cum incenso.* Isti
sunt sancti confessores & virgines, qui Deo red-
dunt suauitatem odoris famæ & sancti nominis
Arietum. Isti sunt Apostoli & primi fundatores:
vt statim fuit dictum. *Boues.* Isti sunt sancti docto
res. *Hirci* sunt pœnitentes, vt supra expositum est.

1037. Venite & audite, & narrabo om-
nes qui timetis Deum, quanta fecit
animæ meæ.

Hic psalmista suo exemplo nos docet in Deo B
habere confidentiam. Vnde ad hoc alios indigere
intendens, quatuor facit. Primo alios inducendo
excitat, in principio. Secundò se à Deo exauditũ
indicat: ibi. *Adipsum.* Tertiò quid impediat ora-
tionem explicat ibi. *Si iniquitatem.* Quartò osten-
dit quid orationem exaudiri faciat, ibi. *Benedictus dominus.* Quantum ad primum sciendum quòd
psal. suo exemplo cæteros inuitat ad sperandum
in Deum: quia in se sperantes non dereliquit: di-
cens. *Venite & audite &c.* Vnde secundum gl. hic
deuotos mouet: vt exemplo suæ liberationis am-
plius confidant in domino: benedicentes domi-
nũ de exauditione, quasi dicat. Ita ego facio &
ô vos gentes, venite omnes fide, & audite me, & C
narrabo. vos dico qui timetis Deum. Si enim Deũ
non timueris, non audies: quia timor Dei aperit
aures. *Narrabo quanta fecit animæ meæ* q.d. Si vul-
tis eadem faciet vestræ. Et quæ sint illa quæ sibi
Multi multa fecit: statim postea narrat, dicens. *Adipsum ore meo clamaui &c.* Sicut ergo in principio matut. cantor
inuitando alios ad laudem Dei semper incipit
inuitatoriũ, dicens. Venite. Sic & nunc facit psal.
dicens. Venite &c. Sed nota quòd diuersi canto-
res diuersimodè alios inuitando diuersa inuitato-
ria cantant. Quoniam cantant Voluptuosi vnum
venite: quod est voluptatis & luxuriæ. Malitiosi
vnum venite: quod est iniquitatis & malitiæ. Am
bitiosi vnum venite, quod est ambitionis & su-
perbiæ. Religiosi vnum venite, quod est sanctita- D
tis & reuerentiæ. Quantum ad primum inuitato
Luxuria. rium quod voluptuosi cantant ponitur sapien. 2.
vbi in persona voluptuosorum dicitur. Venite
fruamur bonis, quæ sunt: & vtamur creatura, nõ
prætereat nos flos iuuentutis nostræ &c. nullum
pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra
&c. Vbi notandum quòd quando aliquis eccle-
siam intrat ad audiendum matutinas alicuius san
cti, statim audiendo inuitatorium potest cognos-
cere in quanta reuerentia habetur sanctus ille, de
quo dicuntur matutinæ. Quoniam in ferialibus
diebus cantatur solus ab vno. In festiuis autem à
duobus. Et quando festum est maius cantatur à
quatuor. Inter nos autem in vita præsenti multi
dij coluntur, vt puta aliqui colunt mundum, alij
Ira. carnem, alij dęmonem &c. Videamus ergo quis E
Plures. sequuntur. Quartum inuitatorium, quod cantãt
boni Christiani & religiosi ponitur psalm. no-
nagesimoquarto. Venite exultemus domino &c. *Venite boe-rum.*
Et istud cantatur hodie valde ferialiter: quinimò
tantus strepitus fit in choro mundi: quòd istud
inuitatorium non auditur in choro Christi. Sed
dolendum est qualiter isti cantores expediunt se: *Matth. 22.*
vt dicitur Matth. 22. vbi habetur de rege, qui fecit

Venite mal-tum. Hieremi. 18.

Hieremi. 18.

Hieron. 18.

Matth. 22. Venite super horum.

Gen. 11.

Innocentius.

nuptias filio suo,& misit seruos suos vocare inuitatos,dicens. Venite ad nuptias. Quod cum factum esset, inuitati neglexerunt: vnde vnus iuit in villam suam,alius ad negociationem suam &c. Illi ergo qui nunc sunt inuitati ad cœnam Christi bona hora,vt patent se per cõfessionem:si neglexerint & mundi negotiis se implicauerit: in die iudicij non recipientur:sed illis dicetur. Ite in ignem æternum. Venite ergo & adoremus & procidamus ante dominum:vt nobis tunc dicat. Venite benedicti patris mei &c.

1038.

Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea.

Clamor orationis.

Hic à Deo se exauditum indicat. Superius enim dixerat se meriturum quanta Deus fecerat animæ suæ. Et dicere incipit,dicens. *Ad ipsum ore meo clamaui.* Vbi notandum quòd clamor orationis deuotæ à Deo est principaliter:quia Deus sua gratia præuenit clamorem nostræ orationis,inspirando voluntatem orandi: & sic antequam clamemus nos exaudit. Et hoc notabat psal. 16. dicens. Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus. Sic ad propositum psal. hic dicit à Deo hoc sibi esse factum: quòd ipse orando clamaret ad Deũ. q.d.secundum glo. Hoc animæ meæ fecit Deus vt clamarem ad ipsum: cum gentes ad idola surda & muta clament. Et aliud etiam fecit mihi,scilicet quòd *Exultaui sub lingua mea.* Sub lingua enim esse dicitur cor:quia antequam verbum ad linguam procedat: manet in corde: & ex corde procedit ad linguam. Dicit ergo. *Et exultaui sub lingua mea.* q.d. Hoc etiam fecit mihi: quòd illud quod ore loquor scilicet orando,clamãdo,ipsum laudando prius intus habeo in corde. Duo ergo dicit sibi fecisse Deũ, scilicet quòd clamaui quòd exultaui. Et est sensus. *Clamaui.* i. ipsum publicè prædicaui. *Et exultaui sub lingua mea.* i. in secreto ipsum cõfessus sum cordis mei:quia quod in ore hoc in corde habeo. In his enim duobus perfectio Christiani consistit.

Psal 16.

Exultatio cordis.

1039.

De consec. dis. 1. quoniam.

Iniquitatẽ si aspexi in corde meo: non exaudiet dominus.

Esa.1 Greg.10.mo. c.17. Facies mentis.

Hic ostendit quid orationem impediat. s. ipsa cordis malitia,& iniquitas. Quando enim oratio à corde procedit immundo:à Deo exaudi non meretur. Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes vestras,non exaudiam vos:manus enim vestræ,plenę sunt sanguine. Quod declarans Greg. super illo verbo Iob. 11. Tunc leuare poteris faciem tuã ad Deum sine macula dicens. Interna facies hominis mens est:in qua nimirum cognoscimur ab auctore nostro,vt ab ipso diligamur Quam scilicet faciem leuare est ad Deum per studium orationis animum attollere. Sed eleuatam faciem macula inquinat,si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat: quia à spei fiducia protinus frangitur,si intenta precibus culpę memoria mordetur:diffidit nanque accipere se posse quòd appetit:quæ profecto reminiscitur nolle se adhuc facere,quod diuinitus audiuit. Hinc per Ioannem dicitur. Si cor nostrum non reprehẽderit nos,fiduciam habemus apud Deum, quòd quicquid petierimus ab eo,accipiemus. Hinc Salomon ait

Oratio munda debet esse.

1. Ioan 3.

A Qui auertit faciem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Cor quippe nostrum in petitione nos reprehendit, cum resistere se præceptis eius,quem postulat meminit. Et oratio fit execrabilis,cum à censura auertitur legis:quia dignum profectò est, vt ab eius beneficiis fit quisque extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. Vt ergo ad orationem sine macula facies leuetur:ante orationis tempora semper debet sollicitè conspici quicquid potest in oratione reprobari. Consimilem sententiam nunc ponit psal. dicens. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* Non enim hæc dicit iustus secundum glo. quòd iniquitas ei non suggeratur,sed non amatur. Et est, *si iniquitatem aspexi in corde meo* id est,si dilexi iniquitatẽ in corde meo. Multi enim apud se amant,quod in aliis dãnant.

Prouerb. 28.

B

1040

Propterea exaudiuit Deus,& attendit voci deprecationis meæ.

Per locum enim à contrariis? si iniquitas est causa, quare oratio non exauditur, consequens est,quòd puritas cordis orationem faciat exaudiri Et hoc est quòd dicit. Propterea exaudiuit Deus &c. scilicet quia iniquitatem in corde non dilexi.

1041.

Benedictus Deus,qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.

C

Hic ostendit quid orationem facit exaudiri. s. perseuerantia. Non enim proficit bene incipere nisi adsit perseuerare. Deus autem sicut homini inspirat principium orationis, sic & dat perseuerantiam orandi. Et hoc est quod dicit. *Benedictus Deus qui non amouit orationem suam à me.* quasi dicat,sed perseueranter me fecit orare,vt scilicet in oratione non repescam, sed orem, perseuerãter Et quia donũ perseuerãtiæ in bono,est ex magna Dei misericordia. Ideo subdit. *Et misericordiã suam à me.* quasi dicat. Ideo oraui perseuerãter, quia misericordiam suam mihi perseuerantem dedit. Vel aliter: quia perseueranter oraui, ideo misericordiam eius impetraui. Perseuerantia enim orationis, facit impetrare quòd homo postulat:vt apparet in parabola quam Christus posuit Luęc 11. dicens. Quis vestrum habebit amicum &c, Sequitur. Ille si perseueraverit pulsans: dico vobis, surget & dabit illi quotquot habebit necessarios De bono autem perseuerantiæ vide superius versiculo 844.

Luce 11.

D

PSALMVS LXVI.

1042.

De ver. sig. 1. sup.

DEus misereatur nostri & benedicat nobis illuminet vultum suum

E

super nos & misereatur nostri.

Iste psalm. talem habet titulum *In finem in hymnis psalm. cantici Dauid.* Iste psal historiam pro fundamento non habet, sed est quædam oratio, qua Dei postulantur beneficia, & de receptis gratiarum actio. Vnde dicunt aliqui quòd iste psalm. est quædam gratiarum actio pro fertilitate cuiusdam anni. Iudæi enim recollectis fructibus conueniebant

A ueniebant in Hierusalem in mẽse Septembri,qui mẽsis erat quasi festũ tubarũ tot festiu. Quoniã in illo mẽse erat festũ expiationis,& festum tabernaculorũ, & festum cœtus seu collectæ,vt habetur Leui. 23. Et quando annus fuerat fertilior solito,tunc fiebant illa festa solenniora, & pro gratiarum actione aliquod certum canticum decantabantur domino. Dicitur ergo quod Dauid istũ psal. fecit pro gratiarum actione, quando annus esset fertilior solito. Et sic secundum sensum literalem. Iste psal. diuiditur in duas partes. Quia primò Dauid huius fertilitatis ponit imploratione. Secundo pro fertilitate habita ponit gratiarum actionem,ibi. *Confiteantur &c.* Dic vt. N. Quãtum vero ad intellectum propheticum,notandũ quod B iste psal. misericordiam & benedictionem petit, qua genus humanum redimatur scilicet, filij incarnationem per quam omnes gentes erant benedicendæ,sicut promiserat Deus Abraę Gen. 12. dicens. In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Est ergo sensus tituli talis. Psal. iste dirigens nos in finem scilicet,in Christum est *canticum.* quia hic est exultatio de Christi incarnatione. Et est *in hymnis.* id est,in laudibus Christo exhibẽdis. Quãtum ergo ad istum intellectum,psal. iste diuiditur in partes tres. Quia primo petit gratiam,vt videat Christi incarnationem. Secundò ex hoc gentes vocat ad gratiarum actionem:ibi. *Confiteantur.* Tertiò ostendit ex Maria Christo factam generationem:ibi. *Confiteantur.* Prima in duas,quia primo C petit lumen gratiæ,quo eius intellectus perlustretur. Secundò petit gratiam,qua Christus incarnatus ab eo cognoscatur:ibi. *Vt cognoscamus.* Quantum ad primum notandum quod misericordiam Deo non ponit passionem sicut in nobis:sed solũ notat voluntatem subleuãdi miserias nostras. (supra ver. 55.) quod facit suam benedictionem nobis conferendo. Et sic tunc nobis miseretur quãdo nobis benedicit id est,bona tribuit. Dicit ergo. *Deus misereatur nostri.* scilicet bona nobis dando,ideo subdit. *Et benedicat nobis.* Aduertendum ergo quod inter omnia fidei mysteria incarnationis diuinæ mysterium est profundioris intelligẽtiæ,vt puta intelligere quomodo Dei verbum assumpsit naturam humanam,& non personã,quo- D modo persona diuina assumpsit naturam nostrã, & non natura diuina naturam nostram,& huiusmodi. Et ideo ad istã intelligẽdã,requiritur quod intellectus noster à Deo lumine fidei perlustretur. Psal. ergo hic de ipsa incarnatione agens,primo petit à Deo illuminari per ipsius Dei benedictionem. Nam Dei benedictio summè intellectũ eleuat ad cognitionem diuinitatis. In cuius figuram Iacob habita Dei benedictione,statim cognouit Deum sibi præsentem,quem ante ignorabat. Gen 28 Dixit dominus ad Iacob. In te benedicẽtur omnes tribus terræ,sequitur. Cumque euigilasset Iacob ait. Vere dominus est in loco isto, & E ego nesciebam. Sic etiam post angelus dixit ad Iacob. Dimitte me,at ille. Non dimittam te,nisi benedixeris mihi,& benedixit eum in eodem loco. Statim post benedictionem illuminat Iacob dixit. Vidi dominum facie ad faciẽ. Vt ergo intellectus illuminetur ad cognoscendum incarnationis mysterium,psal. benedictionem Dei postulat dicens. *Deus misereatur nostri & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos.* id est, benedicendo illuminabit. Item notandum quod aliter benedicit creator creaturæ,aliter & econtrario. Nã creator benedicit creaturæ ipsam multiplicando numero & merito. Creatura autem benedicit creatori,ipsum corde voce,& opere laudando,& omne bonum quod habet ipsi ascribendo. Item notandum quod aliqua est Dei benedictio,quæ cõmunis est bonis & malis,vt benedictio temporalium rerum,in diuitiis,filiis &c. Et ista est benedictio sinistræ,quæ indifferenter bonis datur & malis. Si enim solum bonis daret Deus bona sæculi,putaret malus propter hoc Deum esse colẽdum,quod si solis malis daret,timeret infirmus ad Deum conuerti,ne ista sibi deessent. Sicut multi Iudæi ad fidem timent cõuerti ne sua tẽporalia perdant. Dat ergo ista Deus bonis, vt consoletur intrantes,dat malis,vt discant boni quærere alia, non communia malis. Tollit ea à bonis,vt probẽt se fortes. Tollit ea à malis,vt infirmus non timeat perdere quæ perdit malus,cui nihil remanet intus,hic vero si persistat, habet intus quo consoletur. Ecce cur ista dantur vel tolluntur bonis & malis. Alia autem est benedictio solis bonis competens:qua scilicet,anima per Dei gratiam illuminatur. Et istam petit psal. dicens. *Benedicat nobis illuminet vultum suum super nos.* id est,ostẽdat Deus pater filium suum nobis scilicet, claritatem filij sui,qui est vultus patris,quia per ipsum cognoscitur pater.

Vt cognoscamus in terram viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.

1043

Hoc petit in singulari gratiam,vt ab eo Christus cognoscatur. Vbi sciendum quod quamuis æterna Dei sapiẽtia sit incõmutabilis,quia Deus est,ipsa tamen ratione humanitatis assumptæ mutabilis fuit,& ad nos venit quando nostram humanitatem accepit. Et sic via Dei ad nos fuit eius incarnatio. Quòd ostendit Greg. super illo verbo Iob. 28. Deus intelligit viam eius,& ipse nouit locum illius,dicens. Hæc coæterna Dei sapientia aliter habet viã,& aliter hẽt locũ. Locũ vero si qs intelligat nõ localẽ: nã teneri corporaliter vel localiter nõ potest Deus. Sed (sicut dictũ est) locus intelligitur non localis. Locus sapientiæ pater est locus patris sapientia est,sicut ipsa sapientia dicit. Ego in patre & pater in me est. Aliter ergo hæc sapientia habet viam,aliter locum. Viam habet per humanitatis transitum,locum vero per statũ diuinitatis. Inde enim non transit vnde coæterna est. Sed inde transit, vnde propter nos apparuit temporalis. Sic namque in euangelio scriptum est. Quia egredieus dominus à hyerico transibat. Duo autem cæci sedentes secus viam clamauerunt:dicentes. Domine miserere nobis fili Dauid. Ad quorum vocem (sicut illic scriptum est) stetit Iesus & lumen reddidit. Quid est autem transeũdo audire, stando lumen reddere,nisi quod humanitatem suam nobis misertus est,qui per diuinitatis suæ potentiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit:q̃ enim propter nos natus & passus est,quod resurrexit,ascendit in cœlis, quasi transiit Iesus,quia nimirum hæc actio est temporalis Sed stans nos tetigit & illuminauit,quia non sicut illa dispẽsatio verbi tẽporalis,ita verbi eternitas transit,quæ in se manẽs innouat omnia. Stare

Via Christi est incarnatio.

Greg. 19. mo. c. 2.

Ioan. 8.

Mar 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim Dei est incommutabili cogitatione, mutabilia cuncta disponere. Qui ergo voces petentiũ transiens audiuit, stans lumen reddidit, quia & si propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis trãsitum nescit, quia ergo quando per carnem appareret, hominibus incertũ fuit, rectè dicitur. Deus nouit viam eius, ac si à parte diceretur. Humanæ cogitationi occulta sunt quando per carnem sapientia ad homines veniat &c. Ex quibus apparet quod per viam intelligitur incarnatio Christi. Et sic petere cognoscere viam Dei, nihil aliud est quam petere videre Christi incarnationem. Salutare autem Dei nihil est aliud quam ipse Christus incarnatus, qui ad saluandum mundum à patre est missus. De quo ait Simeon Lucæ. 2. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. De isto salutari vide superius versiculo. 105. 146. 155. 272. 662. Sic ergo postulare vt salutare Dei in omnibus gẽtibus cognoscatur, nihil aliud est nisi postulare, vt Christus incarnatus ad omnes gẽtes per fidem descendat, accipiẽdo ly omnes pro generibus singulorum, non pro singulis generum.

Salutare dicitur Christus. Luc. 2.

1044

Confiteantur populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Hic consequenter gentes vocat ad gratiarum actionem ex Christi incarnatione. Et primo inducit ad gratiarum actionem. Secundo ad mentis exultationem, ibi. *Lætentur*. Quãtum ad primum notãdum quod in scriptura sacra, confessio multotiens accipitur pro gratiarum actione de receptis beneficiis. Sic enim dicitur Psal. 110. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum &c Sic enim alicui confiteri, est illum laudare magnificare, & de acceptis beneficiis gratias agere. & de tali confessione plena est scriptura: ostendẽs quod non solum homines, sed etiam inanimata suo modo debent Deo confiteri, psam. 144. Confiteantur tibi omnia opera tua. Vbi glo. Omne enim quod est, confitetur domino, vel per se, vel prationales creaturas, sicut ea q̃ nõ habent sensum laudandũ, quæ tamen nobis sunt materia laudis, quia dum inquiris, inuenis magnam vim in eis quæ est ab ipso Deo. Verũtamẽ homo maximè sic Deo tenetur confiteri, quia mirabiliora circa ipsum Deus operatur. Et inter homines magis boni & spirituales. Vnde super illo verbo psal. Confitebuntur cæli mirabilia tua domine. ait gl. Cæli id est, cælestes homines laudabunt te, non merita sua, sed mirabilia tua scilicet, quod nos redimis, quod nos iustificas per incarnatũ verbum tuum & misericordiam tuam. In omni enim misericordia perditorum, in omni iustificatione impiorum, quid confitemur, quid laudamus, nisi mirabilia Dei? Laudas quia mortui surrexerũt, plus cõfitere & lauda, quia per Christum incarnatum redempti sunt perditi. Vides enim hominem heri voragine ebrietatis absorptum, hodie sobrietate ornatum, heri cæno luxuriæ infectum, hodie castum, heri blasphematorem Dei, hodie Deum laudãtem, heri idolorum cultorem, hodie Deum colentem. Hæc enim sunt mirabilia quæ cæli id est, cælestes homines confiteantur à Deo iustificati. Cum ergo hæc omnia mirabilia in gentibus per Christi incarnationem peruenerint, merito omnes gentes ad Deum confitendum & ipsum laudandum prouocat hic pal. dicens. *Confiteantur tibi populi Deus &c* vt merito omnis populus terræ dicat illud psal. Confitebor domino nimis in ore meo, in medio multorum laudabo eum.

Confessio laudis.

Psal. 110.

Psal. 144

Laudare debemus Deũ.

Psal. 88.

1045

Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis

Hic omnes inducit ex Christi incarnatione ad mentis exultationem. Vbi nota quod lætitia differt ab exultatione, quia lætitia proprie est intus: sed exultatio extra, vide supra versi. 92. Hic enim loquitur de gentibus ad Christi fidem conuersis qui Christum confitentur. Et causam exultationis ostendit dicens; quia ipse Christus incarnatus est iudex iustus & verus magister. Iudex iustus, quia iudicat populos in æquitate. Æquum enim & iustum est, vt dominus fideli seruitori suo præmia reddat. Cum ergo Christus sit iustus, suis fidelibus quæ ipsum cõfitẽtur præmia dabit: quod erit inextimabilis causa lætitiæ. Et econtra malis dabit supplicia, quod erit causa ipsorum tristitiæ. *Lætentur ergo & exultent gentes*. scilicet, ad Christi fidem vocatæ. Et per oppositum populi. sc. Iudæi qui soli populus Dei dicebantur, contristentur: quia fidem perdiderunt: & per consequens secundum æquitatem iudicabuntur. Hanc ergo differẽtiam inter gentes conuersas & populos Iudæorũ peruersos ponens dicit. *Quoniam iudicas populos in æquitate*. id est, iudæos in iusticia licet enim in dãnatione iudæorum sit Dei misericordia cum iustitia, tamen ibi principalius relucet iustitia, sicut ècontra in primiatione beatorum principalius relucet misericordia & consequenter iustitia. Vnde de gentibus conuersis dicit. *Et gentes in terra dirigis*. id est, ad terram viuentium per tuam misericordiam perducis. Et nota quod dirigere componitur ex rego regis & di, & dicit dirigo, quod idẽ est quòd indirectũ regere. Illos ergo dirigit Deus quos ad æternam patriam regẽdo perducit. Suos ergo in terrã dirigit, quia in præsenti vita vt ad patriam tendamus regit. Quod psal. 5. postulat dicens, Dirige in conspectu tuo viam meam.

Iudicare.

Dirigere

Psal. 5.

1046

Confiteantur tibi populi Deus cõfiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Hic ostendit ex virgine Maria Christi generationem, Vbi aduertẽdum quod hic nomine terræ beata maria intelligitur, quæ tunc fructum suum dedit, quando Iesum benedictum fructum sui vẽtris peperit mundo, de qua terra dicitur psal. 84. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Nec immerito virgo maria terra vocatur, si consideres secundum antiquos imaginem terræ. Nam vt dicit magister de proprietatibus rerum li. 14. c. 2. Antiqui gentiles considerando fœcunditatem terræ, ipsam pro Deo adorãtes, sibi talem fecerũt imaginem. Erat enim quẽdam magna imago fœminæ, quæ mater alma nuncupabatur, habẽs coronam in capite supra currũ posita, cui leones subiiciebantur, in vna manu portabat

Terra dicitur beata Maria.

Psal. 84.

Imago matris.

portabat clauem, & in alia cymbalum, cuius auri- A gæ vibrabant gladios, quos gestabant, & galli matronam in curru sedentem subsequi singebantur. Quam imaginem ad terram idem sic applicat ibi dicens, quod terra mater fuit dicta, eo quod plura pariat, & omnibus mortalibus generet cibum. Dicitur etiam & mater alma, eo quod alat elementa. Est enim nutrix elementorum, vt dicit Isidorus. Coronam gestat in capite, quia tantis ciuitatibus & castris insignitur. In curru rotato vehitur & sedet, quia cum omnia elementa moueantur, ipsa sola immobilis manet scilicet, secũdum se totam. Leones sibi subiiciuntur, quia nullum est genus ita ferox, qui per mortẽ terræ subiiciatur. Clauẽ gestat in manu quia in hieme clauditur, & in æstate fructus producendo aperitur. B Cymbalum portat in manu, quo ferramẽtorum strepitus in colendis agris significatur. Eius auri- gæ gladios vibrant, quia pro defendenda terra, vel acquirenda sæpe bella geruntur. Galli eã sequuntur, quia omnes aues eius indigent nutrimento. Hæc omnia magister. Ista tamen terræ imago aliter ad gloriosam virginem applicatur faciliter. Nã ipsa velut fertilis terra mater dicitur, quia non solum naturalis mater Dei & hominis, sed omnis gratiæ & virtutis, quia Maria mater gratiæ, & mater misericordiæ. Eccl. 24. Ego mater pulchræ dilectionis, agnitionis & sanctæ spei, in me omnis gratia &c. Hæc coronã gestat in capite, quia eius mens omni virtute fuit decorata. Apo. 12. Mulier amicta sole. sequitur, & in capite eius corona stel- C larum duodecim. In istis duodecim stellis coronæ glorioſæ virginis, quædam duodecim eximia arbitror commendari. Quorum quattuor prima corpori, quattuor animæ, & quattuor vtrique cõmunia. Si quidem quoad corpus hæc mulier intacta concepit illæsa peperit, incontaminata lactauit, & mortis soluto debito sine dolore surrexit. Quantum vero ad animam totidem stellis coronatur, quæ sunt, fidei magnitudo, verborum quæ dicebantur conseruatio, ex passione filij gladij doloris transuerberatio, & compassio miserorum & intercessio. Quantum vero ad totum cõiunctum scilicet ex anima & corpore totidem stellis fuit coronara scilicet, quia in vtero marris fuit sanctificatione præuenta, ab angelo fuit salutata in omni scienria & virtute fuit decorata, quod in anima & corpore super choros omnium angelorum est exaltata. Vnde de beata virgine prædictis consideratis, dicitur sapien. 4. quod in perpetuum coronata triumphat. Aliter illas duodecim stellas, quibus beata virgo coronatur possumus assignare. Quia eius mens duodecim virtutibus fuit ornata, quæ in quattuor virtutibus cardinalibus cõtinentur scilicet prudentia, fortitudo, temperantia, & iusticia, quarum quælibet tres sub se continet virtutes. Primò namque prudentia continet memoriam, quo ad præterita, intellectum quoad præsentia, prouidentiam, quantum ad futura. Secundò temperantia tres virtutes continet scilicet, abstinentiam respectu gulæ, continentiam re- E spectu luxuriæ, & modestiam respectu loquelæ. Tertio fortitudo tres virtutes continet scilicet, magnanimitatem in aggressu arduorum, & æquanimitatem in toleratione aduersorum, & longanimitatem in expectatione præmiorum. Quartò iustitia tres alias continet virtutes scilicet, reuerentiam respectu superiorum, beniuolentiam respectu parium proximorum, & clementiam respectu inferiorũ. Et quia virtutes figurãtur p stellas, vt ostendit Greg. sequitur quod dictas quattuor habens virtutes duodecim stellis coronatur &c. Vide in littera. C. Vbi corona. Consequenter imago terræ super currum erat posita, quia beata Maria ad æternum thalamum assumpta iuxta est collocata. Huic leones subiiciuntur, quia omnes dæmones eius subduntur imperio. In manu gestat clauem, quia paradisi porta per Euam cunctis clausa est, sed per Mariam patefacta. In alia manu portat cymbalum, quo omnes ad Dei excitat laudes. Aurigæ eius vibrabant gladios, quia eius deuoti, exemplo illius proprium macerant corpus, in se omnia occidentes vitia. Galli ipsam sequantur, quia prædicatores per gallos figurati ipsam sequuntur semper in prædicationibus eius inuocationem præmittentes. Quibus omnibus consideratis beatam virginem sub nomine terrę notabat Esaia propheta, dicens. Rorate cæli de super. *Esa.* 45 Sequitur. Aperiatur terra, & germinet saluatorẽ. Quod & factum esse nunc ostendit psal. dicens. *Terra dedit fructum suum*. Vbi glo. Id est Maria genuit Christum.

Greg. in prafatione primi libri mor. c. 10. & li. 4. c. 13.

Esa. 45

Benedicat nos Deus, Deus noster benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. 1047

Hic ostendit qualis sit fructus iste quem terra virginis Marię dedit. Vnde si quęratur, iste fructus quis est? Respondet quod est Deus Deus noster, ad quem spectat nos benedicere, ostendens quod est vna in trinitate persona. Vbi notandum quod quamuis Deus pater sit noster Deus, quia noster dominus, sic filius, sic spiritussanctus, tamen alia ratione Deus filius dicitur noster, quam pater vel spiritussanctus quia hic per carnis assumptionem caro & frater noster est, quod de patre & spiritusancto dici non potest. In isto ergo versiculo tet Deum ponit, ad exprimendum tres in diuinitate personas, vt ly Deus primo loco referatur ad patrem, dicens *Benedicat nos Deus*. scilicet, pater. Secundò loco referatur ad filium qui est secunda in D diuinitate persona: vnde ipsum filium exprimẽs dicit. *Deus noster*. scilicet frater per humanitatem assumptam. Tertio vero loco referatur ad tertiam personam scilicet, ad spiritum sanctum. Et sicut notat personarum trinitatem, sic & essentiæ vnitatem, verbum singulare ponendo scilicet, *benedicat*: & pronomen singulare, dicens. *Et metuant eũ & nos eos*. Sic enim istum versum exponit magister li. 1. di. 3. dicens. Ille maximus prophetarum Dauid distinctionem personarum & vnitatem essentiæ ostendit dicens. *Benedicat nos Deus, Deus noster &c*. Trina enim confessio Dei trinitatem indicat, personarum, vnitatem vero exprimit essentiæ cum singulariter subiungit eum. Item notandum quod secundum magistrum in glo. Iste psal. semper in matutinalibus laudibus adiungitur illi psal. qui tertio loco cantatur. Ratio: quia in hoc psal. benedictio trinitatis imploratur, cuius vna eademque sine diuersitate est essentia. In psalmo illo tertio scilicet, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, sitis atque ariditas vitæ præsentis exprimitur. In isto vero dominicæ benedictionis pluuia ad sitim reficiendam postulatur, ideoque isti duo psalmi, coniunctim cantantur.

Trinitas personarum & vnitas essentiæ.

Psal. 62.

Magister li. 1. dist. 3.

PSALM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1048

EXurgat Deus & dissipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum à facie eius.

Titulus huius psal. est. *In finem psal. cantici Dauid.* Pro cuius euidentia sciendum quod in isto psal. qui totus est doctrinalis magis quam historialis, agit Dauid de exultatione ecclesiæ hic & in futuro, quam debet habere de Christi exaltatione, & inimicorū Christi deiectione, vt malos terreat, & lætificet bonos. Est ergo sensus tituli. Iste psal. quem fecit Dauid Dirigens nos in finem scilicet in Christum, est *Psal cantici.* id. est, laudis & exultationis. Mouet ergo omnes fideles exultare de Christi exaltatione & resurrectione, & inimicorum deiectione, ostendens primo misericordiā exultatiōis, quæ maximè est duplex scilicet, Christi resurrectio & Christi ascensio. Et sic psal. iste diuiditur in duas partes. Quia primo agit de Christi resurrectione. Secundò de Christi ascensione, ibi *Cantate Deo.* Circa primum tria facit. Quia prædicit primo Christi resurrectionem. Secundò iudæorum confusionem: ibi. *Sicut defecit.* Tertio iustorum exultationem, ibi. *Et iusti epulentur.* Quantum ad primum, resurrectionem Christi pronuncians ait. *Exurgat Deus.* id est, resurgat Christus à morte, vt nos exaltando dissipet inimicos. Vbi notandum quod tempore Moysi facto in deserto tabernaculo & arca domini, quandocunque pugnaturi erant cum hostibus, vt de ipsis triumpharent, arca domini per sacerdotes eleuabatur, & tunc Moyses dicebat. Surge domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua, vt habetur numeri. 10. In quo figura erat aperta quod dum Christus à mortuis resurgeret inimici sui tam visibiles scilicet, iudæi: quā inuisibiles scilicet, dæmones dissiparentur. Consimiliter & Dauid sequēs Moysi vestigia per Christi resurrectionem prædicit inimicos dissipandos hic dicens. *Exurgat Deus: & dissipentur.* id est, dissipabuntur &c. Vbi per inimicos, iudæos intelligit qui tamen carne erāt parētes & domestici Christi, de quibus dicitur. Inimici hominis domestici eius. Isti enim per resurrectionem Christi sunt dissipati quando in vindictam Christi mortis per Titum & Vespasianum fuerunt partim captiuati partim trucidatij ptim p orbē dispersi. Vnde Magister in gl. *Exurgat Deus & dissipētur inimici eius.* Hoc iā factū est: qa surrexit Christ⁹, & dispersi sūt omnes iudei. Hoc etiam de inimicis spiritualibus scilicet, de dæmonibus verificarum est, quia Christo resurgente ipsorum mundi principatus & potestas fuit dissipata, Christo dicente. Nūc princeps huius mundi eiicietur foras id est, eius potestas dissipabitur, ne in cordibus gētium, vt ante regnare possit. Vnde Augu. ibidem super Ioānem. Nūc princeps huius mūdi eiicietur foras. Absit vt diabolum ita mundi principem dictum extimemus vt eum cœlo & terræ dominari posse credamus, sed mūdū gētes appellauit quę toto orbe terrarū erant diffusæ Ideo dicit apostolus quod Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Hę sunt ergo gentes, ex quarum cordibus mūdi princeps eiicitur foras, quia præuidebat dominus post passionem & resurrectionem suam per vniuersum mundus multas gentes creaturas, in quarū cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciant, ipse dissipatur & eiicitur, quod etiam ante longe præuiderat psal. dicens *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius.* id est. Exurget à mortuis: & dæmones dissipabuntur. Et difficilius est intelligere quod subditur. *Et fugiant qui oderunt eum à facie eius.* Quomodo enim à facie Dei quis potest fugere, quia Deus vbique præsens est? Sicut enim impossibile est fugere à cœlo: qa à quacūque pte cœli fugeris, ad aliam partem accedis. Sic multò fortius impossibile est à Deo fugere qui vbique præsens existit. psal. 138. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiā? Ad q intelligendū sciēdum quòd duplex est fuga. s. quædā localis & quædam cordialis. Localis fuga à facie Dei nullus fugere pōt, qa vbique præsens est. Cordiali fuga à Deo fugiunt, qui timore mentis, eius præsentiam timent, & libenter ab eius præsentia vellent abesse. Sic fugiunt mali & obstinati homines & dæmones, qui Dei præsentiam sufferre non possunt. Vnde gl. *Et fugiant qui oderunt eum à facie eius.* Fugiāt, non loco, quia ibique præsens est, sed metu animi scilicet, timendo, non latēdo. Et est sensus. Tollantur metu animi, & voluntate à præsentia Dei qui vbique præsens est. Et hoc est graue tormentum, & horrenda malorum hominum & dæmonum maledictio, vt velint & conentur fugere, quod nullatenus fieri potest.

Resurrectio Christi. Arma fadeiis.

Numeri. 10.

Mat. 10 Iudæorum dispersio.

Ioan 12.

August. Princeps mundi diabolus.

Sicut deficit fumus, deficiant, sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. 1049 *De consec. dist. 5. Veniam.*

Hic clarus ponit iudæorum omnium maligno rum confusionem & præcipuè iudæorum & duplicem ipsorū cōfusionē notat. s. in præsenti & in futuro. Quoad præsens dicit. *Sicut deficit fumus deficiant.* Fumus enim ex igne procedens in altum eleuatur. Et quanto plus eleuatur, tanto citius euanescit & deficit. Et sic per fumum nota superbiam iudæorum contra Christum, quæ ex igne auaritię processit. Quoniam principalis causa propter quā Christū persequebantur, erat cupiditas dominandi in populo, à quo lucra temporalia recipiebant. Istam enim causam in consilio suo ipsi allegabant dicētes. Si dimittimus eum sic, veniēt Romani, & tollent locum nostrum & gētem &c. ex isto ergo igne cupiditatis processit fumus eorum superbiæ contra Christum. Nonne ascendebat fumus eorum superbiæ, quando clamando, dicebant. Tolle tolle crucifige eum, & similia? Sicut ergo fumus deficit ascendendo, sic eorum superbia se contra Christum eleuando fuit dissipata, & cito euanuit, quia propter C hristi mortem perdiderunt locum & gentem. Vnde de ipsis dicitur. Inimici vero domini mox vt honorificati fuerint, deficientes quemadmodum fumus deficient vide versiculū. 586. Quo vero ad pœnam futuram subdit. *Sicut fluit cera à facie ignis sic pereant peccatores à facie Dei.* Quod ideo dicit quia sicut cera ad ignem posita, liquescit & nulla stabilitate subsistit, sic & Christi persecutores facie iudicis Christi liquefacti subsistere non poterunt. Vn de Mich. 1. Sicut cera scindentur à facie ignis. Vel aliter

Fumus superbia.

Psal. 36.

Mich.

aliter totus iste versus de pœnitētib⁹ exponi. Vbi nota quod peccator ad pœnitentiam veniens, primo deficit sicut fumus. Per fumum enim deuotio conscientiæ intelligitur, iuxta illud Apoc. 8. ascendit fumus incensorum &c. Deficiunt ergo pœnitentes, vt fumus, qui. per deuotionem conscientiæ definit esse peccator. Sic enim dicitur psal. 103. Deficiant peccatores à terra & iniqui, ita vt non sint id est, deficiant à peccatis, ne iam sint quod prius erant id est, vt ammodo non sint iniqui. Conformiter loquitur textus canonis, dicens. 2. q. 1. quid autem tibi, quod nomen adulteræ adultera per pœnitentiam perdit, & sic de quolibet alio peccato, quia scilicet per pœnitentiam de peccato conuertitur ad virtutem. Quod magis aperit, dicens. *Sicut fluit cera a facie ignis, sic &c.* Vbi notandum quod per ceram tres virtutes significantur tribus principalibus vitiis oppositæ, de quibus vitiis dicitur Omne quod est in mūdo &c. Nam in cera vide figurā humilitatis præceptorum legis impletiuæ. Puritatis vitiorū carnis exclusiuæ. Pietatis proximorum famis solatiuæ. Primo in cera figuratur humilitas. Nam secūdum magistrum li. 19. de proprietatibus rerum. Inter alias ceræ proprietates, cera calori non resistit. Et in hoc notatur humilitas, quæ calori veri ignis (scilicet Deo) non resistit per superbiam, sed liquescit, se diuinæ voluntati totaliter subdens. Nam vt experientia docet, cera liquefacta facliter ducitur, & tractatur ad libitum. Sic & vere humilis sine resistentia diuinis obedit præceptis. Quod de se ostendens sponsa, ait. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Quid enim est dilectum nostrum nobis loqui, nisi Deum sua præcepta nobis inspirare: ad cuius vocem anima liquescit, quando sine resistentia omnibus Dei mandatis se subiicit, vt quilibet talis dicere possit. Factum est cor meum tanquā cera liquescens &c. Et attende quod non solum virtus humilitatis in cera designatur, sed etiam eius præmium quod est exaltatio, quia omnis qui se humiliat, exaltabitur. Lucæ. 18. Sed quid exaltationem animæ expressius significat quam cera? Nam secundum magistrum vbi supra, habet hoc cera proprium, quod super omnes liquores supernatat, & cum liquefit non descendit. sed potius semper sursum tendit. Et hoc faciunt aliquę partes igneæ & aereæ, quæ in ipsa cera prædominantur: Sic & verè humilis ex igne dilectionis Dei, & aere dominante terræ scilicet, ratione dominante ipsi carni, quæ in se includit, semper tendit ad superiora. Cuius figuram gessit ille primus noster pater Helias qui in curru igneo per aerem ascendit in paradisum. 4. Reg. 2. Helias enim interpretatur Dei dominatio, & significat verum humilē qui Dei dominationi se totaliter subdit. Secundò in cera figuratur puritatis castitas. Quoniam ipsa producitur ab apibus, quæ nunquam coitu maculantur, sed virginitatem semper conseruant. Et ideo castitatem significat quæ solum castæ mentis fructus dicitur. Etiam castitatem significat ex vtilitate consequente. Nam fructus castitatis est diuina visio. Mat. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et quid clarius designat Dei visionē quam ipsa cera? Quoniam ex ipsa lumen nutritur. Ad denotandum quod virtute puritatis lumen spirituale nutritur in nobis, quo Deus à mundis vdetur. Castitas etiam nos Deo summè similes facit, qui est speculum sine macula Et hęc similitudo in cera denotatur. Nam secundum magistrum vbi supra Cera inter omnia est apta ad recipiendum similitudinem rei sibi impressæ & figuram, vt patet in sigillationibus. Sic & puritas est aptissima ad nos Deo conformandum. Propter quod dicitur. Cum apparuerit similes ei erimus. Et quod ista similitudo sit propter puritatē subdit. Omnis qui habet hanc spem sanctificat se, sicut ille sanctus est. Tertio in cera significatur pietatis charitas. Nam tria maximè habet homo ex charitate proximo impendere, quæ per ceram significātur. Nam quilibet debet proximum ab aduersis defendere. De secretis non prodere. De agendis instruere. Primum patet, quia vt dicitur Eccl. 17. vnicuique mandauit Deus de proximo suo, & hoc, vt miseratio hominis sit circa proximum suum. Eccl. 18. Et hoc significat cera, quia pannus lineus ex illa confectus, libris vel aliis rebus inuolutus, per ipsam ceram ab exteriori nocumento custodit, vt puta ab aqua. Sic & homo cera charitatis confectus, proximum infra se recipiens, ab aqua aduersitatis quantum potest custodit. Vnde cuilibet nostrum dicitur. Libera eū qui iniuriam patitur de manu superbi secundum patet quia dicitur. Qui fidelis est, celat amici cōsil. ū. Hoc significat cera, quia ipsa secreta literarū sigillata occultantur. Tertium patet. 1. Eldrę. 7. Im peritos doce libere. Hoc significat cera q̄ in tenebris lumen ministrat. Ad propositum ergo peccator pœnitens, sicut cera perit à facie Dei, quia de superbo efficitur humilis, de immundo castus, & de cupido pius. Vnde istam expositionem ponit glo. dicens, quòd iste versus potest dici de penitētibus in bono quasi dicat, O dientes Deum fugiāt & dissipentur, sed alij scilicet, pœnitentes sicut fumus deficiant, non vt ad nihilum reducantur, sed vt quiescant à peccatis suis. *Et sicut cera fluit à facie ignis, sic pereant peccatores à facie D.i.* in hoc quod mali sunt scilicet, vt lachrymis pœnitentiæ, admoto igne spiritussancti duritia eorū soluatur.

1. Ioan. 3.

Eccl. 17.

Eccl 18.

Eccl. 4.

Prouer. 11.

1. Esdræ. 7.

Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia. 1050 *De consec. dist. 5. Veniam.*

Hic consequenter ponit iustorum exultationē Hoc ideo dicit, quia malis supplicia, ita & iustis præmia debentur. Hoc autem intelligi potest de præsenti & de futuro. Nam si de præsenti epulamur gaudentes cum Christo quando sumimus eucharistiæ sacramētum omni suauitate plenum. Sic enim docet apostolus: dicens, itaque epulemur, non in fermento veteri malitię & nequitiæ, sed in azymis &c. Per azyma enim intellige Christi sacramentum, quod in azymis efficitur. Sic enim de fidelibus dicitur, quod post resurrectionē Christi, quod erant vnanimiter perdurantes in templo, frangentes panē circa domos, sumebant enim cibum cum exultatione collaudantes Deū. Si autem de futuro accipiatur, per epulas quibus iusti epulantur in conspectu Dei, intellige gloriā æternam. Isto enim modo loquebatur Christus suis electis, dicens. Ego dispono vobis regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Quod exponens ad propositum Beda dicit. mensa proposita omnibus sanctis ad fruendum cœlestis

Epula spirituales.

1. Corin. 5.

Actuum. 2.

Luce. 22.

Beda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlestis est gloria vitæ,qua qui esuriunt & sitiũt A iustitiam,saturabuntur fruendo desiderato gaudio veri boni.Non autem hoc dicit,quasi futuris illic corporalibus esciis,& quasi regno suo sensibili futuro. Erit enim illic angelica conuersatio Sed & Paulus dixit,quòd regnum Dei esca & potus non possidebunt. Sic enim dixit supra psal.31. Lætamini in domino & exultate iusti &c. vide versi.479. Vel per istas epulas intellige sacram scripturam,quæ epulas delitiis plenas nobis præstat,quibus in præsenti vita iusti delectantur iuxta modum loquendi Greg.dicentis.Super omniporentem delitiis affluere,est in amore illius sacræ scripturæ epulis satiari in cuius nimirum verbis tot delitias inuenimus,quot ad profectum nostrum intelligẽtiæ diuersitates accipimus,vt modo nos nuda pascat historia,modo sub textu literæ velata medulitus nos reficiat moralis allegoria,modo ad altiora suspendat contemplatio in præsentis vitę tenebris,iam de lumine æternitatis intermicans &c.

Psal.31.

Greg.16. moral.10.

1051. *De pall. 1.Omnis qui non dirigit.*

Cantate Deo psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui ascendit super occasum dominus nomen illi.

Hæc est secunda pars principalis psal.in qua agit de Christi ascensione & eius beneficiis.Et diuidi tur in duas partes.Quia ad laudãdum Christum ascendentem,primo inuitat angelos.Secundo in C uitat homines,ibi.*Regna terræ cantate domino*. Prima in duas.Quia primo inuitantur angeli ad laudandum Deum de ipsius mysterio. Secundo de ipsius cõsortio,ibi.*Currus Dei*.Prima in duas,quia primo Dauid facit propositum.Secundo ad hoc adducit exemplum,ibi.*Deus cum egredieris*. Circa primam partem ostendit quatuor Christi prærogatiuas,propter quas angeli ac etiam homines in eius ascensione ipsum debẽt laudare scilicet, primo ratione suæ victoriæ.Secũdo ratione suæ clementiæ,ibi.*Exultate in conspectu eius*.Tertio ratione suæ concordiæ,ibi.*Deus in loco* Quarto ratione suæ potentiæ ibi.*Qui educit*. Quantum ad primum notandum quod psal. volens ostendere D Christum laude dignum,ostendit ipsum fęliciter triumphasse per hoc quod ipse super occasum ascendit. Quid enim occasus propriè dicitur,nisi mors? Nam secundum grammaticos ab occido occidis occasus id est,obitus, mors,euersio. Sic ergo victoria Christi fuit,quia ascendit super occasum,quia de morte triumphauit. Sic enim istũ versum exponit Greg.dicẽs.*Iter facite ei qui ascendit super occasum*.Super occasum Christo fuit ascẽdere ipsam mortem,quam pertulerat resurgendo superasse. Ait ergo. *Et qui ascendit super occasum iter facite*.i.resurgẽti & ascẽdẽti domino in cordib⁹ vestris,per fidem viam præbete.Et secũdũ istã expositionem psal.magis hic hominibus loquitur quam angelis,quia angeli per fidem Christo viã proprie præparare non possunt.Istum etiam modum exponendi,ponit magister in glo dicens.*Cãtate &c.qui ascendit super occasum*. Quia Christus resurgendo casum corporis vincit,morte quippe sua morte nostram cõsumpsit.Vel p occasum intelligitur mors vitiorum,quo à gratia anima cadit.Et tunc est sensus quod psal.fideles hortatur ad Christi laudem,quia surrexit dominus.Et ideo *cantate* mente viuendo Deo,*& psalmum dicite nomini eius*. id est, rectè operamini ad gloriam nominis eius.*Iter facite ei*.id est,in cordibus vestris prę parate iter,vt intret,quia impolluta est via eius. Et ideo *iter facite ei,quia ascendit super occasum*.Occasus enim mortis id est,vitiorum & peccatorũ cedit illi,cum sol iustitiæ oritur &c.Si autem hic psal.principalius loquatur ad angelos,vt in diuisione textus dixi,tunc notandum quod per occasum hic cælum intelligitur.Nam secũdum quòd dicit Nicolaus,propria litera hebræorum hic habet.*Qui ascendit super cælum* quod propriè Christo competit,qui ascendit super cæli empyreum quod antonomaticè dicitur cœlum.Et hoc notat hic textus noster,dicens.*Super occasum*.Vbi aduertendum quod Iudæi adorabant versus occasum, nam facies anterior tabernaculi erat ad orientem & sancta sanctorum versus quam orabant ad occidentem per oppositum ecclesiarumnostratum. Per hoc ergo quod dicitur Christum ascendisse super occasum,intelligitur ipsum ascendisse super locum adorationis humanæ scilicet, ad locũ adorationis angelicæ,qui locus est cælum empyreum,vbi adorant Deum & venerantur. Sic ergo iste versus ad angelos principaliter dirigitur, qui Christo ascendenti exhibebãt ministerium cum laudibus,non propter sui indigentiam, sed propter sui reuerentiam sicut fecerunt post dęmonis tentationem,Mat.4. Ecce angeli accesserunt,& E ministrabant ei. Vnde in eius ascentione apparuerunt angeli vt patet.Actuum. 1. Dicat ergo angelis,*Cãtate Deo & c.iter facite ei* id est, ministerium exhibete Christo ascendenti, *qui ascendit super occasum & c.*Et subdit ad Christi laudem *Dominus nomen illi*,quia super omnem creaturam plenam habet potestatem ,propter quod dixit.Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.

Occasus est mors.

Greg.19.mo. 1.3.

Occasus est pœnitentia.

Actuum. 1.

Mat.vltimo.

1052. *Psalm.9.*

Exultate in conspectu eius: turbabũtur à facie eius patris orphanorum, & iudicis viduarum.

Hic ostendit Christum laudãdum,ratione suæ clementiæ,quia scilicet ipse est pater orphanorũ *Pater.* & viduarum.Vbi notandum quod dominum vel principem nulla res apud subditos magis laudabilem reddit,quam pietas & clementia.Vnde Isidorus dicit,quod regiæ virtutes præcipuæ sunt *Ysidorus Ethimo.* duæ scilicet,iustitia & pietas,plus autem in regibus pietas laudatur.Hæc autem virtus maximè fuit in Christo,cui proprium erat misereri & parcere.Quod innuens psal.hic ipsum vocat patrem orphanorum & viduarum iudicem,quia inter cęteros orphani & viduæ magis miseratione indigent.Spiritualiter autem orphanus dicitur qui- *Orphani libet iustus,Nam orphanus dicitur pupilus carẽs dicuntur quia patre & matre,Pater autem omnium nascẽtium* ominum est ipse diabolus, quia omnes nascimur filij iræ,vel ipse mundus Mater autem est ipsa cõcupiscentia carnis.Et sic orphanus dicitur quilibet iustus,qui patrem primum scilicet, diabolũ vel mundũ abnegauit,& à se abdicauit matrem,s. concupiscentiam carnis.Et quia tales Christus in suam accipit curã,ideo orphanorũ dicitur pater. iõ Christo dicitur.Tibi derelict⁹ est paup,orphano tu eris adiutor.Vidua vero dicitur quæmarito præterito caret. Quis autem maritus animæ primus

bet influx.

Psalm.9.

primus nisi peccatum cum quo oritur,à quo ducitur & regitur?Et per consequens illa anima dicitur vidua,quæ caret peccato. Et talium iudex est Christus, ipsius merita præmiando. Iob. 29. Cor viduę consolatus sum.Ante facié ergo Christi,qui est pater orphanorum & iudex viduarum, iusti exultabunt sicut prædictum est.Et iusti epulentur & exultent in conspectu Dei : sed mali & peccatores turbabuntur:quia videbũt iustos pręmiari:se autem æternis deputari supplicijs. Sap. 5.Videntes turbabuntur timore horribili &c.

Iob.29.

1053.

Psalm.

Deus in loco sancto suo,Deus qui inhabitare facis vnius moris in domo.

Hic ostendit Christum laudandum ratione B suæ vnitatis & concordiæ : quia scilicet non discolos & scismaticos secum habitare permittit, sed solum charitate vnanimes & concordes. Vbi notandum quòd quamuis Deus sit vbique per potentiam præsentiam & essentiam : tamen specialiter in cœlo empyreo dicitur esse:quia ibi dicitur res esse vbi apparet. Ibi autẽ apparet Deus sanctis sicut est.Ideo locus hic Dei & Christi dicitur ipsum cœlum empyreum , in quo animas beatificat:de quo loco dicitur psalmo vigesimoquinto.Domine dilexi decorem domus tuæ.& loco habitationis glorię tuæ.In isto autem loco & domo solum vnanimes facit habitare quia nullus sine charitatis vnitate ibi manere potest. Vel C per istam domum intellige ecclesiam millitantẽ, quæ statim post Christi ascensionem fuit vnius moris : quia vt habetur actuum. 4. Multitudinis credẽtium erat cor vnum & anima vna:nec quisquam eorum quæ possidebant suum esse dicebat sed omnia erant eis communia. Et sic qui in domo ecclesiæ vult habitare:concordiam cum omnibus debet tenere.Sic enim dictum est psal. 54. In domo Dei ambulauimus cum consensu. id est cum vna voluntate.

Psalm.

1054.

Qui educit vinctos in fortitudine similiter eos qui exasperant qui habitant in sepulchris.

Hic ostendit Christum fore laudandum ratione suæ potestatis.Hic enim ex multis ostendit potentiam Christi. Primò in absolutione peccatorum.Secundum enim quod dicit Augustinus super Ioannem. Maius est iustificare impium, quã creare cœlum & terram.Vnde iustificare impium alicui creaturæ Deus communicare non potest sicut nec potestatem dimittendi peccata,vt dicit magister.li.4.dist.5.maximè autem de illo peccatore,qui in peccato manet ligatus vinculo prauę consuetudinis. Et tamen hoc potest Christus & facit. Propter quod dicit de Christo. *Qui educit vinctos in fortitudine*.s.sua peccato ligatos absoluit Et de istis peccatorum vinculis dicitur Sapien. 17.Iniqui vinculis tenebrarum compediti sunt. E Adhuc autem secundum nostrum modum intelligendi maioris potestatis esse videtur,quòd quãdo aliquis non solum prædicto modo ligatus existit;sed etiam quando actualiter est in actu persecutionis fidei & Christi,quòd talis subito de infidelitate conuertãtur ad fidem:sicut fuit de Paulo, & pluribus aliis. Et de talibus subdit,dicens.

Psalm.67.

Psalm.

Psalm.17. Sap.xvii.

Actuum. 9.

Similiter eos qui exasperant. s. contra Christum & fidem eius verbis & factis persequentes. Propter quod Paulo sic exasperanti fuit dictũ.Saule Saule,quid me persequeris? Adhuc etiam difficilius videtur quòd aliqui qui in infidelitate sint mortui & sepulti in mortali peccato , vt scilicet tales reducantur ad vitam,& per pœnitentiam conuertantur ad Christum.Sicut fuit de iuuene suscitato à sancto Ioanne euangelista;& de illo qui per suspendium se interfecerat , à beato Martino resuscitato & baptizato:& de multis aliis qui in nomine Christi resuscitati fuerunt. Et de istis dicitur.*Qui habitant in sepulcbris*. Vnde de omnibus istis dicit hic glo.*Qui educit vinctos*:quia soluit vincula peccatorum , vel educit vinctos ad cœlum de inferno quo tenebrantur.Similiter educit eos *qui exasperant*.id est blasphemãt in Deum, vel qui exasperant persequendo bonos & resistendo iustitiæ *Et qui habitant in sepulchris*.id est in carnalibus & fętidis defideciis sepulti:hos enim omnes soluit per gratiam.Et hoc *in fortitudine sua* , quam habet vt Deus.

Actuum. 9.

Deus cum egredieris in conspectu populi tui, cum pertransieris in deserto. 1055.

Hic consequenter psal. per exemplum conferendo legem euangelicam cum antiqua,ostendit consimiles gratias,imò maiores per Christum nobis factas quam fuerint gratiæ factæ in antiqua lege.Et ideo amplius ipse Christus nunc est laudandus.Et diuiditur in duas partes:quia ponitur primò Christi incarnatio.Secundò legis euangelicæ publicatio,ibi.*Dominus dabit verbum*. Prima pars diuiditur in quatuor.Quia ponit primo Christi incarnatio.Secundò gentiu conuersio,ibi.*Terra mota est*.Tertiò gratiæ infusio,ibi.*Pluuiã* Quar tò credentium perfectio:ibi.*Animalia*.Quantum ad primum sciendum quòd psal.hic vult deducere beneficia legis nouæ per exempla beneficiorũ legis antiquæ.Inter autem omnia beneficia legis antiquæ illud fuit magnum , quòd populũ suum eduxit de Ægypto & quadraginta annis duxit D per desertum,præcedens semper populum in die per columnã nubis,quæ omnibus dabat refrigerium , & in nocte per columnã ignis, qua noctis obscuritas perlustrabatur.Inter omnia autem beneficia nouę legis,maximum fuit beneficium incarnationis : quo verbum Dei humanitatem nostram assumpsit.Et istud sine comparatione præcedit primum;ergo nunc amplius tenemur laudare Deum. Ponit ergo beneficium antiquæ legis primum dicens. *Deus cum egredieris in conspectu populi tui*.s. exeuntis de Ægypto:tu supple præcedebas eos per diem in columna nubis &c.Et hoc tam diu durauit quandiu transierunt per desertũ. Et hoc est quod subditur.*Cum pertransieris in deserto*.Per hoc autem nobis innuit Christi incarnationem. Quoniã egressus Dei quid aliud est nisi eius incarnatio? ipso dicẽte.Exiui à patre, & veni *Ioan. 16.* in mundum.Et est sensus secundũ glo. *Deus cum egredieris in conspectu populi tui*:carnẽ.s.assumendo vere nos educis per gratiam tuam & doctrinam. Educis , scilicet de Ægypto tenebroso,s.de peccato. Egrederis autẽ in conspectu populi,cũ hominibus per opera se Deũ manifestat. Hęc aũt sunt

Incarnatio. Egressio Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

opera,quibus apparet:quia vinctos soluit, quòd mortuos suscitat. Et hæc tandiu nobis exhibes quandiu pertransieris in deserto.s.huius mundi, nobiscum essendo. id est vsque ad finem mundi: ipso dicente.Ego autem vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.Moraliter autem circa istam egressionem incarnationis,notãdum quòd ista egressio nobis figuratur Gen.2.vbi dicitur ꝙ fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum,qui diuiditur in quatuor capita.Nomen vni Phison:ipse circuit terram Euilath: nomen secundo Geon: ipse circuit terram Æthiopiæ:nomen tertij Tigris,ipse vadit contra Assyrios:fluuius autem quartus,ipse est Euphrates. In qua figura huius egressionis Christi.s. per incarnationem vide tria, scilicet Prolis incarnatæ humilitatis excellentiam: quia fluuius egrediebatur.Matris fecunditatę virginitatis permanẽtiam,quia de loco voluptatis.Gentis visitatæ vtilitatis abundantiam:quia ad irrigandam terram. Primò vide prolis incarnatæ humilitatem: quia fluuius egrediebatur.Per fluuium enim intellige ipsum verbum incarnatum quoniã sicut fluuius aquarum habet abundantiam:sic verbum incarnatum omnium gratiarum habet plenitudinem, Per aquam enim gratia intelligitur. Ioan. 4. Qui biberit ex aqua,quã ego dabo ei,non sitiet vnquã &c.Hic ergo fluuius aquarum habet plenitudinem.Vnde & Christus de seipso dicit. Ego quasi fluuius Dorix,exiui de paradiso &c.Vide istam figurã prolixè expositã in lectura mea super Mich.

Mat. vltimo.

Ioan.4.

Eccles.24.

1056. **Terra mota est:etenim cœli distillauerunt à facie Dei Sinai:à facie Dei Israel.**

Terra figurat gẽtiles.

Hic consequenter ostenditur vtilitatem incarnationis,quia per ipsam gentes ad fidem sunt conuersæ,Vbi nota quantum ad exemplum antiquæ legis,quòd quando Deus egrediebatur in conspectu populi sui per desertum:quòd tunc terra fuit mota:quia quando dominus descendit in igne super montem Sinai,vt legem daret Moysi, totus ille mons videbatur tremere,vt apparet Exo. 19. In illo etiam monte apparuit nubes densissima: ex qua pluuia distillabat: vt habetur ibidem. Et hoc est quod dicit:quòd *tunc terra mota est*: quia mons tremere videbatur.*Etenim cœli distillauerunt* quia nubes illa quæ erat in cœlo aereo pluuiam distillabat Et hoc *à facie Dei Sinai*.i.à facie Dei qui descenderat in montem Sinai: qui erat de Israel, scilicet quem colebat populus Israel. Et hoc est quod dicit.*A facie Dei Sinai,à facie Dei Israel*. Per hoc autem nobis innuit conuersionem gentium Quid enim per terram nisi gentiles, qui terram id est deos de terra factos colebant? Per Christum ergo incarnatum terra mota est:quia gentiles per eius incarnationem qui terra dicuntur, à cultura idolorum de terra factorum recedentes, ad fidem veri Dei sunt conuersi.Et vnde hoc nisi quia cœli distillauerunt:Per cœlos accipe apostolos & sanctos prædicatores,qui Christi fidem per mundum distillauerunt & enarrauerunt:vide supra ver.252.*Terra ergo*.id est gentes mota est à cultura idolorum,ad Christi fidem: ratio: *quia cœli distillauerunt*.id est apostoli Christi fidem per mundum prædicauerunt. Sed vnde hanc distillationẽ fidei habuerunt?Non quidem à seipsis,sed à facie Dei Sinai.id est ab illo vero Deo,qui legem antiquam patribus dedit in monte Sinai. Isti cœli.s. apostoli habuerunt gratiam qua legem euangelicam mundo distillando prædicarent Istam expositionem satis innuit magister in glo. dicens. Ideo terra mota est:*quia cœli*. id est apostoli & sancti prædicatores *distillauerunt*.id est fide mundum irrigauerunt.Et hoc *à facie Dei*.s. informati & inspirati:cuius Dei subdit.De Sinai id est illius Dei qui legem dedit Moysi in mõte Sinai Et per hoc vult ostendere confirmitatem legis nouæ & veteris:quia ab eodem legislatore data: quia ille qui legem dedit populo per Moysen in monte Sinai: illemet dedit legem Euangelicam toti orbi per apostolos. Quamuis prima lex data sit in terrore,secunda vero in gratia & amore.

Exod. 19.

1057. **Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ,& infirmata est tu vero perfecisti eam.**

Hic consequenter ostenditur terræ motæ gratiæ infusio.Vbi notandum quantum ad exẽplum legis antiquæ,quòd(sicut habetur Leui.26.)promiserat Deus antiquis patribus,dicens.Si in preceptis meis ambulaueritis, dabo vobis pluuiam temporibus suis,qua.s.terra fructum debitũ producere possit.Per hoc exemplum volens ostendere, quòd in nouo testamento multo fortius dat pluuiam: qua terra nostræ humanitatis fructus meritorios gignere possit. Quid enim est pluuia nisi aqua deorsum descendens?quid autem est aqua,nisi spiritussancti gratia?Pluuiam ergo voluntariam segregat Deus hæreditati suæ:quia gratiã suam suis donat electis, quæ vocatur pluuia voluntaria:quia gratia non datur ex meritis,sed sola Dei voluntate & gratia:vnde glo.*Pluuiã voluntariam* &c.i.doctrinam & spiritussancti gratiam, quæ voluntaria dicitur:quia sine meritis datur sola Dei voluntate: voluntarie quippe segregauit nos verbo veritatis. Vel per pluuiam voluntariã accipe fidei prædicationem qua terrenorum cor da irrigantur.Sic enim istũ versum exponit Greg. super illo verbo Iob. 38. Quis pater pluuiæ est: dicens.Sunt enim pleriq; ad verba Dei valde insensibiles:fidei quidem nomine censentur:verba vitæ auribus audiunt:sed ea transire vsque ad interna cordis non permittunt.Hi quid aliud quam deserta terra sunt? Quæ.s.terra homines non habet:quia eorum mens sensu rationis caret.Sed cũ misericors Deus imbri suo cursum viam dare dignatur:cõpuncti per internam gratiam verbis vitę aures cordis aperiunt.Et sic facies terrę gratia innouatur, dum gratia stillante compluitur. De hac enim pluuia per psal.dicitur. *Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ*. Pluuiã quippe voluntariam hæreditati suæ Deus segregat:qn eã nobis nõ pro nostris meritis,sed pro suæ munere benignitatis præstat&c.Sed quid ex ista pluuia cõsequatur hæreditas Dei.s.gentilitas cõuersa,subdit *Infirmata est tu vero perfecisti eam*. Quid enim est infirmari:nisi humiliari & se infirmum & nullius boni dignum cognoscere? Infirmata est ergo hæreditas Dei per pluuiã gratiæ & prædicationis quia ex hoc agnouit nihil esse ex se.Et ex tali humilitate perficitur:quia vt dicit apostolus.2.Cor.12.

Pluuiã gratiæ & doctrinã.

Greg. 29. in 12. Iob.

Psalm. 67.

2. Corint. 12.

Virtus

Virtus in infirmitate perficitur. Et hoc est quod subditur.*Tu vero perfecisti eam.*

1058. **Animalia tua habitabunt in ea,parasti in dulcedine tua pauperi Deus.**

Animal. figurant suã habitatiõ in sanctis.

Hic consequenter ostenditur conuersarũ gentium perfectio.Vbi notandum quòd per sanctos euangelistas & doctores gentes conuersæ sunt ad Christi fidem.Sic quòd in fide & hæreditate Christi primo habitauerunt euangelistæ sancti & doctores,& per ipsos aliæ gentes ad Christi hæreditatem sunt introductæ.Et hoc hic notans psal.dicit. *Animalia tua habitabunt in ea*. s. in hæreditate tua.Quid enim per animalia nisi sancti euangelistæ & doctores intelliguntur?Sic enim euangelistas per quatuor animalia figurauit Ezechiel. Sic & Ioan.Apocal.4.dicens.Animal primum simile leoni,& secundum animal simile vitulo &c. Vnde Greg. dicit. Euangelista Ioannes dum sub animalium specie euangelistas quatuor se vidisse describeret,& in eis sibi hominis, leonis, bouis, ac aquilæ faciem sibi apparuisse testatur,dicens. Primum animal simile leoni, secundum animal simile vitulo:tertium animal habens faciem quasi hominis:& quartum animal simile aquilæ volanti.Et quamuis singula ad vnumquenque euãgelistã recte conueniant:dum alius humanæ natiuitatis ordinem,alius per mundi sacrificij mactationem, quasi vituli mortem: alius potestatis fortitudinem, quasi leonis clamorem insinuat, alius natiuitatem verbi intuens,quasi ortum solem,quasi aquila aspiciat:possunt tamẽ hæc quatuor animalia ipsum suum caput cuius sunt membra significare &c.Ex quibus patet quòd animalia dicuntur principaliter ipsi prædicatores fidei & euangelistæ, qui scilicet primitus fidem recipientes,ipsam aliis spargunt. Et de istis animalibus dicit.*Animalia tua habitabunt in ea*.scilicet ecclesia vel hæreditate tua.Sed quia per sãctos prędicatores aliæ gentes deductæ sunt ad fidei & gratiæ dulcedinem:ideo subditur.*Parasti in dulcedine tua pauperi Deus*. Quis enim pauper nisi gentilis populus,qui omni vero bono carebat, intelligitur? Cui pauperi Deus per sanctos prædicatores dulcedinem suæ gratiæ distillauit, secundum quòd dicitur prouer.31.Palmas suas ostendit ad pauperem.

Psal. 1. Ezech. 4.

Apoc. 4.

Greg. lib. 31. moral. cap. 23.

Ezech. 4.

1059. **Dominus dabit verbum euangelizantibus in virtute multa.**

Hic ponitur legis euangelicæ publicatio. Vbi notat psal.quòd verbi euangelici prædicatio fuit in mundo magnæ efficaciæ:quod probat ex multis quæ ostendit fuisse ex ipsa euangelizatione, quorum fuit primum miraculorum operatio.Secundum peccatorum iustificatio:ibi. *Rex virtutũ*. Tertium scripturarum concordatio:ibi.*Si dormiatis*.Quartum gratiarum distributio, ibi.*Dum discernit*.Quintum generalis omnium eruditio, ibi. *Mons coagulatus*. Sextum Christi exaltatio: ibi. *Mons in quo*. Quantum ad primum notandum ꝙ ptimis prædicatoribus Deus verba ministrabat per spiritum sanctũ.Sic enim apostolis suis Christus dixit.Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini:dabitur enĩ vobis illa hora quid loquamini,non enim vos estis qui loquimini,sed spiritussanctus qui loquitur in vobis.Sed forte dices.

Iosue 10.

2. Corint. 12.

Quomodo follicitudinem studendi Dei verbum quod prædicare habemus, hic nobis prohibet Christus,dicens. Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini.Cum alibi Petrus apostolus dicat.Parati semper ad satisfactionem omni poscẽti vos rationem reddere de ea quæ in vobis est fide Ad hoc respondet Chrysostomus super Matth.dicens. Cum inter fideles & in medio amicorum certamen erit,iubentur esse solliciti.Cum autem iudicium terribile & plebes insanientes & timor vndique auxilium à Christo præbetur, vt confidenter loquantur & non obstupescant. Quia ergo in primitiua ecclesia apostoli erant missi ad prædicandum,non amicis & fidelibus, sed infidelibus. Ideo ne timerent in eis spiritussanctus loquebatur.Et hoc est quod hic notat psal.d. *Dominus dabit verbum euangelizãtibus*.Et aduerte quòd non solum datur à Deo verbum prædicatoribus: sed etiam in virtute multa. Quod ideo dicit,quia in primitiua ecclesia prædicatores prædicando Christi fidem multa miracula faciebant, vt non solum verbis,sed signis infideles ad fidem conuerterent. Propter quod dicitur actuum 4. Virtute multa reddebant apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi. Sed in hoc multi mirantur: quare in primitiua ecclesia prædicatores à Deo habebant verbum prædicationis in virtute multa:quia prędicando multa miracula faciebãt:nũc autem sine ostensione miraculorum prædicant: nunquid ergo deserta putabitur à Christo ecclesia? Hanc difficultatem mouet Greg. & soluit,dicens.Sunt nãque nonnulli,qui cum mira apostolorum opera audiũt:quòd accepto spiritu sancto mortuos verbo resuscitarent.ab obsessis dęmonia pellerent:sola vmbra infirmitates amouerent,vẽtura quęque prophetizando prædicarẽt: & vniuersum verbum Dei omnium gentium lingua prædicarent: quia has virtutes nunc in ecclesia non vident:subtractam iam ab ecclesia supernam gratiam suspicantur,nescientes pensare quod scriptum est. Adiutor in tribulationibus.Tunc quippe sancta ecclesia miraculorum adiutoriis indiguit,cum eam tribulatio persecutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit non iam virtutum signa,sed solum merita operũ requirit,quamuis & illa per multos cum oportunitas exigit,ostẽdat. Vbi ergo omnes fideles sunt quæ causa exigit vt signa monstrentur? Vnde citius fortasse satisfacimus,si quid de ipsa apostolica dispensatione memoremus.Paulus nanque egregius prædicator Mitilenem veniens, & plenã infidelibus insulam scieus:patrem Publij dysenteria febribusq; vexatum,orando saluauit. Et tamen ægrotãti Timotheo præcipit, dicens. Modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.Quid est ò Paule quòd ægrum infidelem orando ad salutem reuocas, & tuum adiutorem euangelij more medici per alimenta curas:nisi quòd iccirco fiunt exteriora miracula,vt mentes hominum ad interiora perducantur? quatenus per hoc quod mirum visibiliter ostenditur,ea quę mirabiliora sunt inuisibilia credantur.Signo quippe virtutis pater Publij sanandus fuerat:vt mente viuisceret,dum miraculo ad salutem rediret,Timotheo autem adhibendum miraculũ foris nõ fuerat:quia iã totus intus viuebat. Quid igitur mirum, si propagara fide, crebro miracula non fiunt, quando hoc ipsi

Quæstio. prædicater.

1. Petri. 3.

Chrysostom.

Psalm. 9.

Actuum. 4. Quæstio. Miraculum

Greg. 27. mo. ca. 14.

1. Tim. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque apostoli in quibusdam iam fidelibus A non fecerunt &c.

1060. Rex virtutum dilecti, dilecti, & speciei domus diuidere spolia.

Dilectus. Hic ostendit quòd per prædicationem euangelij fiebat peccatorum remissio. Quoniam multi reges mundi & potentes qui infideles multis precatis erant inuoluti, per prædicationem euangelij venerunt ad fidem, & sic purgati facti sunt dilecti Christi. Et multa donaria ecclesiæ sunt largiti, quæ postea ecclesia diuersis locis distribuit & officiis Quod notans hic dicit. *Rex virtutum.* i. reges in mundo potentes. Accipitur enim hic singulare pro plurali: sicut Exod. 8. Venit musca, id *Exod. 8.* B est multitudo muscarum. Dicat ergo *Rex virtutum dilecti*, id est reges multi potentes, facti sunt dilecti. Et sic ly primum dilecti est numeri pluralis, & casus nominati. Sed cuius facti sunt dilecti, subdit. Dilecti, id est, Christi qui est dilectus patris. *Matth. 3.* Matth. 3. Hic est filius meus dilectus. Et sic ly secundum dilecti est numeri singularis & casus genitiui Sequitur. *Et speciei domus diuidere spol a.* *Ecclesia speciei domus.* Nam vt dictum est: reges conuersi ad ornamentum ecclesiæ magna dona contulerunt: vt patet de Cõstantino, de Carolo magno, & de aliis, quæ dona diuersis officiis & locis distribuere spectabat ad ecclesiam Romanam, quæ est caput & pulchritudo omnium ecclesiarum. Quid est enim speciei domus, nisi ecclesia Romana, ad quam sci C licet spectat diuidere spolia, id est dona ecclesiæ collata? Vel aliter secundum magistrum in glo. vt ly rex sit Deus pater: qui dicitur rex virtutum, id *Psal. 102.* est, omnium angelorum qui virtutes dicuntur. psalm. 102. Benedicite domino omnes virtutes eius &c. Quæ etiam virtutes sunt ipsius Christi, qui dilectus patris dicitur. Et sic est sensus. *Rex virtutum dilecti.* id est pater qui est rex omnium angelorum, qui angeli sunt etiam ipsius Christi à patre dilecti. Quod autem iterum repetitur dilecti fit ad maiorem Christi cõmendationem: quamuis in pluribus libris dilecti semel ponatur. Ad istum ergo regem scilicet Deum patrem spectat diuidere spolia speciei domus: vbi per spolia accipe omnes illos, quos diabolus captiuos tenebat, D qui per Deum de potestate diaboli sunt erepti, quos Deus diuisit, scilicet per diuersa officia: quia scilicet aliquos fecit apostolos, aliquos euangelistas: quosdam prophetas. Et sic ista spolia diuidêdo facta est *species domus.* id est ecclesia speciosa & ornata. Ista spolia per Deum sic ad speciem domus ecclesiæ diuisa, notat apostolus, 1. Cor. 12. dicens. Quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos: secundò prophetas, tertiò doctores, deinde virtutes, exinde gratiam curationum, genera linguarum &c. Nunquid omnes apostoli, nunquid omnes prophetæ, nunquid omnes doctores &c. Sicut enim diuersitas colorum picturam reddit magis speciosam, sic & donorum varietas, ecclesiam facit pulchriorem. E

1061. Si dormiatis inter medios cleros, pennę columbæ deargentatę, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

Cleros. Hic ostendit quòd in prædicatione euangelij fuit scripturarum cõcordia Pro cuius expositione oportet primo exponere terminos, & consequenter construere. Primò ergo sciendum quòd per ly cleros significantur duo testamenta tactæ scripturæ. Cuius ratio est. Nam cleros idem est ꝙ sors, vt dicitur. dist. 21. cleros. Sors autem in veteri testamento partes hæreditatis terræ promissæ significant, quæ ex promissione dicitur: quasi ex sorte proueniant. Sicut ergo cleros significat duo testamenta: quia per ea datur nobis hereditas æterna. Dormire ergo inter medios cleros, est in auctoritate & fide duorũ testamẽtorũ pacifice quiescere. Dormit ergo prædicator euãgelicꝰ inter medios cleros: quando duo testamenta firmiter credens, ipsorum concordiam docet & prædicat. Per columbã vero intelige ecclesiã, Christi spõsam quæ (vt habetur. 24. q. 1. omnibus considera- *Columba dicitur ecclesia.* tis,) vnica columba appellatur, quę sponsa est Christi non habens maculam neque rugam. Ista autem coluba est deargentata. i. diuinis eloquiis erudita. In scriptura enim diuina, per argentum diuina eloquia intelligutur. Vnde in psal. dicitur. Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Pẽnæ autẽ. (alæ istius colũbæ ecclesiæ sunt sancti doctores & prædicatores, per quos semper volat ad alta: quia ipsorum prædicatione in cœlũ fertur gloria ecclesiæ. Posteriora vero dorsi huius columbæ ecclesiæ sunt posteriora tẽpora ecclesię quæ. i. erunt in communi resurrectione, vel quæ erunt in fine cuiusq;. Quę posteriora dorsi in specie auri splendebunt: quia postquam quisque mẽbrum ecclesiæ exit de ecclesia militante, statim additus ecclesiæ triumphanti super aurum splendet. Vocatur ergo coluba ecclesiæ in parte anteriori argentea, ied in parte posteriori aurea: quia hic in præsenti vt argentum sonat & lucet veritate doctrinæ: sed in posterioribus. id est post hanc vitam erit *in pallore auri.* i. in requie cœlestis gloriæ, quæ per aurum denotatur. His visis talis est sensus literæ vt psalm. loquatur doctoribus & prædicatoribus euangelicis per pennas columbę figuratis, dicens. Vos ô pennæ *columbæ deargentę.* id est ô vos doctores ecclesiæ militantis: *si dormiatis inter medios cleros.* id est si fide requiescatis inter duo testamenta, eorum consonantiam, scilicet verbis docendo & operibus adimplendo, tũc *posteriora dorsi eius.* id est ecclesiæ erunt *in pallore auri.* id est in requie cœlesti. Ex hoc enim notat quòd bonitas doctorum est causa bonitatis subditorum: & consimiliter malitia doctorum est causa malitiæ subditorum. Ideo totum imponit doctoribus, dicens. Si vos *pennæ columbæ deargentatę dormiatis &c.* Aliter istum textum magis ny stice exponit Adam de virgine Maria, dicens. *Si dormiatis inter medios cleros &c.* Columba est vir- *Columba dicitur virgo Maria.* go Maria, in qua manet spiritussanctus ad emundationem omnis iniquitatis. Columba est cuius simplicitatis antidoto venenati serpentis detegitur astutia multiformis. Pennæ huius columbæ duæ sunt. s. humilitas & virginitas. Deargentatæ sunt: quia diuino eloquio insignitæ. Eloquium Dei est verbum Dei filius Dei. Quid est ergo argentum in columbæ pennis, nisi filius Dei in materia per præsentiam carnis? His pennis leues & expediti volant ad cœlum: his male deorsum æstuantibus refrigerij præstatur vmbraculum. *Posteriora dorsi eius in pallore auri.* Ecce nos præcedit ad gloriam Maria, præcedentem sequamur. Quid de præcedente nisi dorsum videmus? Posterio-

Posteriora dorsi eius nos sumus quicunque post A dorsum relicti, ipsam aliquatenus imitari conamur. Posteriora hæc in pallore auri sunt. Per aurum quo nullum in metallis est preciosius: designatur virginitas matię, quia nihil post Deum est excellentius. Aurum hoc habet splendorem & pallorem. Splendorem in veritate naturæ. Pallorem in superficie mutabili massæ. Splendorem ergo habet naturaliter. Pallorem accidentaliter. Splendor auri est castitas incorrupta. Pallor est castitas post lapsum per continentiam reformata. Vtrumq; est in auro Mariæ & splendor & pallor: quia inhærendo ei, alij permanent in integritate corporis, alij de longe eam sequendo: etsi florem perdiderunt virginitatis, castitatis tamen amore vincunt in se luxuriam carnis. Quid ergo si B virginitatem perdidimus, ideo nequaquam ad virginem, vel ad virginis filium pertinemus? Nẽ desperes: quia posteriora dorsi eius in pallore auri. Quã pulchra columba & quam diues, deargentata est in pennis, in posterioribus deaurata. In pennis sonat argentum, & licet in dorso splendet aurum & pallet Lux argenti refertur ad gratiam, sonus ad doctrinam: splendor auri ad sapientiam pallor ad patientiam: pallor qui est iudicium vultus afflicti, designat patientiam in aduersis exhibitam ex amore Dei. Ergo & gratiæ plenitudo & doctrinæ rectitudo sunt in pennis columbæ: hoc est in virtutibus Mariæ. Fulgor cœlestis sapientiæ & pallor patientiæ sunt in dorso columbæ, id est, in exemplum actionis, virgineæ. Sed quare in C dorso aurum vt sequentibus, & dorsum solum in tuentibus aurum ostendatur? In dorso quid auro concupiscibilius, quid in præcedentis dorso conspicabilius? Qui ergo aurum in dorso portat, spectatores & æmulatores habere desiderat. Sed cui datum est aurum hoc æmulari, & has pennas intueri? Cui concessum est dormire inter medios cleros, hoc est in medio clerorum? Nam cleros sors dicitur: sors hæreditas appellatur. Sortes ergo sunt duæ hæreditates filiorum hominum, vna quam habẽt ex eo quòd sunt filij Dei, altera quia filij hominum. Illa cœlestis, ista terrestris: illa animæ, ista corporis: illa futura, ista præsens: illa debet esse in desiderio, ista in vsu necessario. Qui er- go tequiescit inter vtraque inferioris strepitum D fugiens, superioris quietem appetens: sic dormiẽdo, videt sponsam sicut columbam ascendentem desuper riuos aquarum. Vnde & Dauid videns requiem quòd esset bona, ait. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Vnde sequaces habere volens & dormitionis suę socios. Si dormiatis inquit inter medios cleros &c. Medium clerorum vbi dormiendum est: charitas dici potest, per quã in animo mundi cupiditas tumultuosa sopitur, & æternæ hæreditatis quietum desiderium expectatur. Vis videre medium clerorum? mediatricem intuere Mariam. Ipsa medium est inter cœlum & terram. Media & mediatrix est inter Deum & hominem. Medium intelligamus per condescensſio nis clementiam. Quæ tamen super cœlos eleuata E est per gloriam. In ipsa ergo quiescendũ est: quia super ipsã requiescit spiritus almus sine quo omnis spiritus est iniquus. Aliter istũ versum magis literaliter exponit Nico. de lyra, vbi dicit. Sciendum est quòd cleros Græce, idem est quòd sors latine. Columba autẽ hic accipitur pro ecclesia: quæ columba frequenter nominatur in cãticis.

Pennæ autẽ huius columbæ sunt virtutes eã ad cœlestia eleuãtes. Dicat ergo. *Si dormiatis inter medios cleros.* i. si quiescatis inter status ecclesiæ. Simulantis & triumphantis, quod fit qñ sic vruntur homines bonis præsentis vitæ, vt nõ perdant bona æterna, sed magis acquirant: quia sicut diuitię impedimenta sunt reprobis, ita probis sunt adiuuamenta virtutis. Et sic pennę columbæ deargẽtatæ sunt: quia præsens vita in puritate ducitur conscięti*æ. Et posteriora dorsi eius.* i. superiores partes pennarum, quæ sunt supra columbæ dorsum sunt *in pallore auri.* i. terminãtur in perfecta charitate qui habetur in charitate. Hæc ille. Ista etiam expositio sententialiter haberur in glo magistri.

1062. Dum discernit cœlestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon, mons Dei mons pinguis.

Hic consequenter ostendit ꝙ in prædicatione euangelij est gratiarum distributio. Pro cuius eui dẽtia primo notandũ, ꝙ cœlestis dicitur quilibet *Cœlestis.* in cęlis habitãs Et sic cum Deus singulari modo in cęlis habitet: ipse per cęlestẽ significatur. Et sic cœlestis quandoq; dicitur Deus pater. Matth. 6. *Matth. 6.* Pater noster qui es in cœlis. Et Luc. Estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectꝰ est. Dicitur etiã Christus cęlestis. 1. Cor. 15. Primus homo de terra terrenus, secundus de cęlo cęlestis. Et sic ac- *1. Corint. 15.* cipitur hic cœlestis pro Deo patre, siue pro ipso Christo. Notandum etiam ꝙ reges dicti sunt apostoli & principes ecclesiæ ac sui successores: quia *Reges dicuntur prælati. Psalm. 44.* ecclesiã habẽt regere. Vnde de ipsis dicitur. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: cõstitues eos principes super omnẽ terram. Et magister dicit lib. 4. dist. 29. ꝙ prælati & clerici reges dicuntur: quia se & alios regere habẽt. In cuius signum coronã in capite portant. Item notandum quòd secundũ grãmaticos, discernere idem est quòd videre, de- *Discernere.* liderare, præponere, statuere, & diuidere. Hic aũt accipitur pro diuidere, siue distribuere. Item notandum, quòd Selmon aliquãdo est nomen pro- *Selmon.* prij cuiusdã montis: vt habetur Iudicu 9 ꝙ Abi- *Iudicum 9.* melech ascendit montẽ Selmon. Quandoq; vero Selmon est nomen appellatiuũ, & sic interpretatur vmbra. Et sic significat vmbraticos & obscuros gẽtiles & idololatras peccatis obscuratos. Ex prædictis ergo sic versus debet cõstrui & exponi *Dum discernit cœlestis reges super eam.* i. dũ cœlestis pater Deus, siue Christus: *discernit.* i. distribuit *reges.* i. apostolos & alios prælatos super ecclesiam. Quia ad regimen ecclesię apostoli fuerunt à Deo in diuersis partibus mundi discreti & deputati. Et ipsi per orbem alios episcopos & sacerdotes: qui omnes reges dicuntur: ordinauerunt: vt patet ex eorum gestis. Quid ex hoc secutum est, ꝙ Dei gratia distributa est gentibus, quæ accepta fide Christi, sunt ab omnibus vitiis purgatæ? Et hoc est quòd illi qui sunt in Selmon. i. in gentilitate *niue dealbabuntur.* id est, supra niuem albi & puri efficientur: quia per fidem accipient puritatem animæ, quæ excedit omnem puritatem vel al- *Psalm. 45.* bedinem corporalem. Et sic illi qui prius erant in Selmon. i. in obscuritate errorum & infidelitatis, per distributionem apostolorum episcoporum & regũ, à peccatis purgabũtur: quia. s. per ministros fideles ecclesiæ baptizabuntur. Et quia per conuersionem talem gẽtilium augmentata numero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mons multa significat.

Greg.33.mo.

& gratiis ditata fuit ecclesia Ideo de ecclesia subditur. *Mons Dei mons pinguis.* Vbi notandum est, quòd in scriptura sacra mons in singulari numero, multa significat, & alia in plurali numero. Vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob. 40. Huic montes herbas ferunt, dicens. In scriptura sacra cum mons in singulari numero ponitur, aliquando incarnatus dominus, aliquando sancta ecclesia: aliquando testamentum Dei: aliquando apostata angelus: aliquando quilibet hæreticus designatur. Cum vero montes in plurali numero nominantur: aliquando celsitudo Apostolorum: aliquādo vero sæcularium potestatum timor exprimitur. Mons nanque dominum significat. Sicut scriptū est. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domini in vertice montiū. Mōs quippe est in vertice montium incarnatus dominus, transcendens celsitudinē prophetarū. Rursus per montem sancta Dei designatur ecclesia, sicut scriptum est. Qui cōfidūt in domino, sicut mōs Sion. Sion namque speculatio dicitur: per quam. s. speculationē contemplans Deum ecclesia figuratur. Rursus per montē testamentum Dei accipitur, sicut Abacuc ait. Deus à libano veniet: & sanctus de monte umbroso & condenso. Qui enim ventu tum se per testamenti sui paginas ꝓpōdit, quasi inde venit, vnde velut sub promissione se tenuit. Quod scilicet testamentum benè mons condensus & umbrosus dicitur, quia spissis allegoriarum obscuritatibus oppacatur. Rursus per montem apostata angelus designatur: sicut sub Babylonis regis specie de antiquo hoste prædicatoribus dicitur. Super mōtem caliginosum leuate signum. Prædicatores quippe sancti super caliginosum montem signum eleuant: quando cōtra Sathanæ superbiā quę sæpe sub nebula simulationis abscōditur, virtutē crucis exaltant. Rursus per montem hereticus quilibet exprimitur, sicut ex voce ecclesiæ psal. ait. In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer. Cum enim fideli animæ vnitate derelicta, in tumenti doctrina cōfidere hæretici prædicatoris dicitur, deserto domino quasi in montē transmigrare suadetur. Rursus per montes, Apostolorum atque prophetarum celsitudo designatur, sicut scriptum est. Iustitia tua sicut montes Dei. Et voce Pauli dicitur. Vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Vel sicut iterum voce sperantis ecclesiæ, psal. ait. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Rursum per montes, sæcularium potestatum tumor exprimitur: de quibus psal. ait. Montes sicut cera fluxerunt à facie domini: quia multi qui prius alta rigiditate tumuerunt, Deo in carne apparente magno: sunt per pœnitentiam timore liquefacti &c. Ad propositū ergo hic cū dicitur. *Mons Dei mons pinguis.* Per mōtem significatur ecclesia, quæ mons pinguis dicitur propter multitudinē gentium ad ecclesiā conuersarū: & propter abundantiā gratiæ in ecclesia fidelibus collatam. Vel aliter, istū versum exponit magister in gl. ab illo loco. In Selmon mons Dei mons pinguis, dicens, ꝙ ecclesia propter reges distributos super niuē dealbatur, i. purificatur: & causam huius purificationis subdit, dicens. *In Selmon* i. in vmbra gratiæ: quæ venit ex corpore Christi. Selmon enim interpretatur vmbra, i. gratia spiritussancti, quia nō meritis suis discernuntur ab æstu carnis, sed spiritu obūbrante. Vmbra enim gratiæ defensaculum nobis est cōtra incētiua carnalium concupiscentiarum. De qua ad virginē pariturā angelus ait. Virtus altissimi obūbrabit tibi. i. vmbrā iaciet tibi. Vmbra autē fit lumine & corpore. Lumine est verbum. Caro Christi corpus. Accessit lumen corpori. i. verbū carni. verbū enim caro factū est. Et credentes hac vmbra protegimur, quæ de corpore eius manat, de cuius plenitudine omnes accepimus. Deinde ad cōmendationē mōtis subdit dicens. Iste Selmō. id est. iste in quo est plenitudo gratiæ, & vnde nobis vmbra fit: scilicet Christus est mons Dei, mons positus in vertice montium, ad quem fluent omnes gētes. Et est *mons pinguis*. id est vber, vnde aquæ, scilicet irriguæ & suaues currunt.

Psalm.124.

Abacuc. 3.

Esa.13.

Psalm.10.

Psalm 35.

2.Corint.5.

Psalm.120.

Psalm.96.

Vmbra gratiæ.

Luce.1

1063.

Mons coagulatus, mōs pinguis, vt quid suspicamini mōtes coagulatos

Hic ostendit quòd in prædicatione euangelij est generalis omnium eruditio. Vbi notandum, quòd euangelij prædicatores primo considerant capacitatem auditorum, & paruulis intellectum lęuia prædicat, quæ faciliter capi possunt, altioribus autem altiora: quia nec paruuli altis instruerentur, nec alti leuibus: sicut mater filio paruulo lac porrigit, non escam: maiori autem escam, & non lac. Sic dicebat Apostolus 1. Corin. 3. Non potui vobis eloqui quasi spiritualibus: sed tanquam carnalibus: tanquam paruulis in Christo, lac potum vobis dedi non escam. Et sic omnibus conuenit sermo diuinus. Vnde Greg. ait. Diuinus etenim sermo: sicut misteriis prudentes exercet: sic plerunque superficie simplices refouet. Habet in publico, vnde paruulos lacte nutriat, seruat in secreto vnde mentes sublimium in admiratione suspendat. Quasi quidam quippe est fluuius (vt ita dixeri) planus & altus, in quo & agnus ambuler: & elephans natet &c. Istam communitatem scripturæ sacræ omnibus paruulis & magnis conuenientem hic ostendit psal. dicens de scriptura euangelica: quòd est mons coagulatus mons pinguis. Per montem enim ipsa ecclesia in qua prædicatur euangelium designatur, vt in præcedenti versi. fuit dictum. Dicitur ergo ecclesia mons coagulatus: quoad paruos, quos lacte fidei nutrit. Nā coagulatus est lac coagulo constrictum: & sic est cibus lacteus. Dicitur etiam mons pinguis, propter fertilitatem altioris doctrinæ: qua alta ingema pascit. Et istum intellectum ponit magister in glo. dicens. *Mons coagulatus* dicitur quoad paruulos, quos lacte interioris doctrinæ nutrit. Dicitur autem *mons pinguis*. propter fertilitatem altioris intelligentiæ, quoad maturos & doctos, quos pane solidioris doctrinæ cibat. Et propter ista ecclesia catholica omnem aliam doctrinam & sectam excedit: quia ecclesia sola omnibus dat doctrinā salutis, quæ extra ecclesiam reperiri non potest. quia extra catholicam ecclesiam salus non consistit. extra de summa trini. ca firmiter. Et hoc notans psal. vertit se ad gentes idola colentes, dicēs. *Vt quid suspicamini montes coagulatos.* id est, vt quid falso creditis extra ecclesiam esse montes coagulatos. scilicet aliquas leges vel sectas esse extra ecclesiam: quæ salutem possint suis conferre? vt facit mons coagulatus ecclesiæ?

1. Corint. 3.

Sancta ecclesia catholica omnem aliam doctrinam excedit.

Greg. 1. mor. epistola 4.

Prouer. 9.

1055.

Mons

Mōs in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, etenim dominus habitabit in finem.

Hic ostēdit ꝙ in ecclesia habitat Christꝰ & ponitur Christi exaltatio. Vbi notādū est, ꝙ quāuis Deus sit vbique per essentiam, psentiā & potentiā: non tamen vbique habitat, sed solum ibi habitat vbi est per gratiam. Vnde ait magister li. 1. dist. 37. non enim vbicunque est Deus, ibi habitat: vbi vero habitat, ibi est. In solis vero bonis habitat, qui sunt templum eius & sedes. Vnde per esaiam dominus ait. Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum, quia in electis qui sunt cęlum habitat Deus, & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant, malos vero qui sunt terra, iudicij discretione calcat. Vnde in li. Sapien. dicitur. Thronus sapientiæ anima iusti, quia in iustis specialius est quam in aliis, in quibus tamen omnibus est totus. Quemadmodū anima (vt ait August.) per omnes pertitulas corporis tota adest sinul, nec minor in minoribꝰ, nec in maioribꝰ magor ē, sed tamē in aliis intēsius, in aliis remiꝰ operatur, cum in singulis particulis corporis tota sit. Ita & Deus cum sit essentialiter in omnibus, ac totus, in illis tamen plenius dicitur esse quos inhabitat id est, in quibus ita est, vt faciat eos esse templum suum &c. Ex quibus patet, quod ibi solum Deus habitat, vbi est per gratiam gratum facientem. Cum ergo extra montem ecclesię id est, cōgregationem fidelium nullus sit in gratia, quia sine fide impossibile est placere Deo, ad Hebræ. 11. sequitur quod Deus solum in montem ecclesiæ habitat, & non extra. Et hoc notans psal. dicit quòd ecclesia est mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Et hoc quantum ad ecclesiā militātem propter quod dicebat Christus. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad finem sæculi. Quo autem ac ecclesiam triumphātem subdit. *Etenim dominus habitabit in finem.* quia in illa æternaliter habitabit in sanctis. Vnde textus Hiero. habet. *Etenim dominus habitat in sempiternum.* Vel aliter secundum glo. Per istum montem intelligitur Christus, in quo solo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, quod de nullo sancto verificatur. Ideo de Christo dicit, quod est mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Sic enim de ipso ait pater. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Conformiter hoc prædicit psal. dicens. Mons in quo beneplacitū est Deo habitare in eo. Quòd ideo dicit, ne quis audeat eum cæteris comparare propter illos qui dicebant eum esse Ioannem baptistam, alij Heliā &c. quos increpat hic: quia iste solus est mons in quo beneplacitum est &c. Deo id est, verbo habitare in eo per se, in aliis autem per ipsum. Et quia verbum inseparabiliter habitat in Christo, ideo subdit. *Etenim dominus scilicet, verbum. habitabit in finem.*

1065

Currus Dei decem millibus multiplex, millia lętantum, dominus in eis in Synai in sancto.

In ista parte inuitantur angeli ad laudandum Deum de Christi ascensione ex eius consortio. Et diuiditur in partes duas. Quia primo facit quod dictum est. Secundo ostendit ex ascensione Christi ecclesiæ vtilitatem & profectum, ibi. *Benedictus dominus.* Quantū ergo ad primum sciēdum quòd ad regis dignitatem declarādam facit multitudo militum & ministrorum ipsum assistantium. Vnde. Prouer. 14. dicitur. In multitudine populi dignitas regis in paucitate vero plebis ignominia principis. Volens ergo Christus suam regiam dignitatem ostendere, cum magna mulutudine militum id est, sanctorum angelorum ascendit. Et quantum ad hoc primo psal. hoc probat per exēplum arguens per locum à minori. Secundò concludit propositum, ibi. *Ascendisti in altum.* Quantum ergo ad primam partem psal. facit talem orationem, si de quo minus videtur inesse, inest: & id de quo maius, sed minꝰ videtur quod Deus in datione legis descēderit in mōte Sinai cū angelorū multitudine, quā quòd ipse de terris ad patrē, & tamē primū fuit, ergo & secūdū. Hic āt pribat primū fuisse. s. qđ cū āgelorū multitudine Deꝰ descendit in monte Sinai legem daturus, dicens. *Currus Dei decem millibus multiplex millia.* Sciēdū est ergo quòd quando Deus descendit in montē Sinai ad dandum legem, cum ipso descenderunt sibi ad ministerium legis dandum viginti millia angelorum. Vnde dicitur Deute. 33. Dominus de Sina venit, & cum eo sanctorum millia, & in dextera eius ignea lex. Et hoc est ꝙ hic ponit psalm. declarās quot millia sanctorum, scilicet, angelorum cum ipso fuerint, dicens. *Currus Dei decē millibus multiplex millia.* Currus enim Dei dicuntur sancti āgeli in quibus Deus vt in sede vel in curru sedet, & ꝙ quos sua iuditia operatur. Vnde psal. 79. dicitur. Qui sedes sup cherubim. Sed quot angeli fecerunt istum currum subdit. *Decem millia multiplex.* id est, decem millia multiplicata id est, duplicata. Vnde in hebræo habetur. *Bis decem millia lætantium.* quia tot angeli fuerunt in datione legis in monte Sinai. Et hoc est quod subdit. *Dominus in eis in Sinai in sancto* id est, dominus ab eis fuit assotiatus in datione legis, super montē sanctum Sinai. Ex hoc ergo vult arguere psal quod maior multitudo agelorum lætantium cum Christo debuit esse, quando in cœlum ascendit. Quia Christi ascensio fuit maioris solemnitatis tam angelis quam hominibus, quia in illa ex hominibus cæpit restaurari ruina āgelorum. Et hoc est quòd subditur de Christi ascensione.

Ascendit Christus cum angelorum multitudine.

Deute. 33.

Psal. 79.

1066

Ascendisti in altum, cæpisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.

Christus enim quo ad humanitatem ascendēs in cœlum, altiora loca cœli penetrauit, ad quæ ante nullus hominum fuerat ingressus, quia ascēdit in cœlum trinitatis, quod supereminet omnibus aliis cœlis. Et hoc est quod dic. *Ascendisti in altum.* Et ponit præteritum pro futuro. Et vere ascēdit in altum, quia super omnes cœlos, ad Ephe. 4. Ascendit super omnes cœlos. Nam ponūt doctores septem esse cœlos. Vnde glo. super 2. c. deut. enumerat septem cœlos. Primo ponens cœlum aereum. Secūdò cœlum ætereum. Tertio cœlum igneum. Quartò sidereum. Quintò cœlum chrystallinum. Sexto cœlum empyreum. Septimo cœlum sanctę trinitatis. Et istud dicitur cœlum cœ-

Ascensio Christi.

Ephe. 4.

Cœlum multiplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum propter dignitatis excellẽtiam. Et ad istud A Christus ascendit. Quod notans psal. ait *Ascendisti in altum*. Sic enim dicitur infra. Psallite Deo qui ascendit super cœlum cœli. Sequitur *Cepisti captiuitatem*. Christus enim ascendendo secum ad cœlos duxit sanctos patres, qui prius in limbo tenebantur captiui. Zacha. 9. Eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. *Accepisti dona in hominibus*. Christus enim ascendens, accepit à Deo dona spiritussancti hominibus distribuenda. Vnde post eius ascensionem misit hominibus spiritumsanctum in signo visibili. Sic ergo ascendens à Deo accipit dona spiritussancti: non quidem in se, quia ab instanti suæ conceptionis spiritussancto fuit plenus. Sed pro tanto dicitur tunc accepisse dona spiritussancti, quia ad declarationem suæ gloriæ, B quòd sedet ad dexteram maiestatis, spiritumsanctum in signo visibili misit, propter quod dicitur Ioan. 7. quod spiritussanctus nondum erat datus, quia nondum Christus erat glorificatus. Istũ versum ad literam de Christo dictum allegat apostolus ad Ephe. 4. dicens. Vnicuique nostrum data est gratia secundum mẽsuram donationis Christi, propter quod dicit. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. quod exponit ibidem glo. die. Christus ascendit in altum, loco & dignitate. Captiuam duxit captiuitatẽ id est, eos quos diabolus captiuauerat à paradiso, & proprios mundi & inferni fecerat. Iterũ fecit Christus captiuos dum ad cœlos reducerentur. Ipsos nanque homines appellauit captiuitatem, quia captiui tenebantur sub diabolo, sicut cum dicitur militia, intelliguntur qui militant. Eandem captiuitatem Christus captiuam ducit, vt sit fœlix captiuitas, possunt enim homines ad bonum capi. Vnde dictum est Perro. Ex hoc iam eris homines capiens. Captiuati ergo dicuntur, quia captiui & capti, quia captiuati sub leue iugum Christi missi, liberati à peccato, serui autem facti Deo. *Dedit dona hominibus*. id est, spiritumsanctum. Notissimum enim est dominũ Iesum Christum, cum post resurrectionem ascendisset in cœlum, dedisse spiritumsanctum, quo impleti credẽtes loquebantur omnibus linguis. Tamen gl. ibidem notat varietatem inter textum psalmi & apostoli. Quia in psal. dicitur Accepisti dona in homi D nibus. Paulus vero apostolica auctoritate maluit dicere, Dedit dona hominibus, vt ex vtroque verbo: vno scilicet apostolico, & altero prophetico (quia in vtroque est diuini sermonis auctoritas) sensus plenissimus redderetur, vtrumque enim verum est, & quia dedit dona hominibus, & quia accepit. Dedit hominibus tanquàm caput membris suis. Accepit in hominibus idem ipse vtique in membris suis. Ipse Christus dedit de cœlo & accepit in terra, dedit, quia Deus est cum pater secundum quod dat, accepit, quia ipse est in suis membris & ecclesia in qua accepit. Et hoc est in hominibus accipere. Et hæc omnia etiam sententialiter hic ponit glo. Ex his omnibus vult ostendere psalmista, quod ista Christi ascen- E sio maioris festiuitatis angelis & hominibus fuerit quàm datio legis antiquæ. Et ideo si in datione legis fuit associatus à viginti millibus angelorum multo fortius in ista ascensione. Et attende quod dicit, Accepisti dona in hominibus, indefinite loquẽs de hominibus, quia spiritumsanctum in signo visibili non solum dedit apostolis vt pro

Zacha 9.

Ioan. 1.

Ioan. 7.

Ephe 4.

misserat, sed etiam aliquibus gentilibus. Vnde sequitur.

Etenim non credentes, inhabitare dominum Deum.

Id est per donum spiritussancti fecisti inhabitare gentes dominum Deum, quæ tamen prius nõ credebant in Deum. Sicut legimus de cornelio centurione qui gentilis erat, quem tamen spiritussanctus per donum suæ gratia habitauit & conuertit ad fidem, vt habetur Act. 10. Sic & de multis aliis gentilibus conuersis ad fidem, quos Deus per gratiam habitabat, & ipsi Deum inhabitabant, quoniam vt dicitur. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. Et sic ly *non credentes* potest hic teneri nominatiue & accusatiue. Hoc autem quod spiritussanctus in gentibus, quæ prius non credebant, per gratiam fuerit etiam in signo visibili datus, magnam adhuc rationem induxit iudæis etiam credentibus, quoniam vt habetur Act. 10. Adhuc loquente Petro cecidit spiritussanctus super omnes qui audiebãt verbum scilicet, gentiles. Et obstupuerut ex circuncisione fideles, quia & in nationes spiritussancti gratia diffusa est. Audiebant enim illos loquẽtes linguis &c.

Actum.

1. Ioan. 4

Actum.

Benedictus dominus die quotidie: C prosperũ iter facier nobis, Deus salutarium nostrorum.

Hic ostendit ex ascensione Christi ecclesiæ vtilitatem & profectum. Et hoc dupliciter scilicet primo ex Christi ascentione declarando ecclesiæ promotionem. Secundo inimicorum depressionem, ibi. *Veruntamen*. Promotio autem fidelium est duplex, quia ascẽsio Christi primo paradisum nobis aperuit. Secundo nos in aduersis fortificauit, ibi. *Deus noster*. Quantum ad primum notandum, quod primus homo cœlos penetrans fuit Christus in sua ascensione, quia ante nullus quãtuncunque iustus cœlum intrabat, sed descendebat ad limbum. Vnde Christus ascendens cœlum apparuit, & omnibus iustis iter in cœlum ascendi fecit, propter quod de ipso dicitur figuraliter. Mich. 2. Ascendit iter pandens ante eos. Et de hoc Deo gratias agens psal. ait. *Benedictus dominus &c. Prosperum iter faciet nobis*. id est, aperiet cœlum ascendendo, vt nobis iter ad ipsum prospere sequendum ostendat. Dicit ergo. *Benedictus dominus die quotidie*. id est, per singulos dies laudetur dominus à fidelibus. Vnde alta litera habet. *Benedictus dominus de die in diem*. id est iugiter, quod idem valet. Et causam subdit, dicens. *Prosperũ iter faciet nobis*. scilicet, quo possimus ad ipsum ire. Tum quia ascendens cœlum nobis aperuit, tum quia spiritumsanctum misit, qui ecclesiam suam ad cœlestia dirigit semper. *Deus salutarium nostrorum*. quod ideo dicit in plurali salutarium, & non solum salutis, quia de pluribus periculis nos saluat, vt puta, quia non credentes vocat, peccata remittit per gratiam iustificat. Sic conformiter in plurali dixit, psalmus. 27. Dominus fortitudo ple- Psalm. 27. bis suæ: & protector saluationum Christi sui est. Vide supra, ver. 409.

Deus

Deus noster Deus saluos faciendi, & domini domini exitus mortis.

Vbi nota differentiam inter Deum nostrum qui verus Deus est, & deos gentium. Quoniam dij gentium nullum saluare possunt, quia nec ipsi in se ipsis habent salutem, Deus autem noster est Deus saluationis. Primo quia omnes vult saluos fieri voluntate signi. Vnde. 1. Tim. 2. Vult omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Etiam quia suos electos multipliciter saluat, vt dictũ fuit vers. 716. Et de hoc vero Deo dicit. Deus noster inquam est Deus *saluos faciendi* qui scilicet suos saluat, quia nullus saluatur, nisi per ipsum. Est ergo Deus saluos faciendi scilicet, qui potesta B tem habet & voluntatem saluandi suos electos. vnde ab ipso est salus nostra, sed perditio à nobis. Vnde Oseæ. 13. Perditio tua ex te Israel, tantũ modo in me auxilium tuum. Et quia saluat nos in ipsum sperantes, aduersa timere non debemus, exemplo suo fortificati, propter quod subdit *Et domini domini exitus mortis*. Quod duobus modis de Christo exponitur. Primò quod Christus qui erat omnium dominus & sine peccato etiam passus fuit mortem. Cum ergo miles delicatior rege nõ debeat esse, sequitur quod tu Christi exẽplo mortem timere non debes. Et quantum ad istum sensum dicit. *Et domini domini exitus mortis*. quasi dicat, secundum glo. Ipse est Dominus saluos faciẽdi. Sed ne dicas, Cur morimur, potius patienter fer mortem. Non indigneris si morieris, quia & dominus Deus noster iesus Christus etiam habuit exitum scilicet de vita presenti, qui exitus vtique fuit exitus mentis, qui scilicet exitus mortis nos à timore liberat mortis. Voluntate enim Christus habuit exitũ mortis, ne homo mortem timeret. Sic ergo Christus per exitum mortis quem habuit, nos fortificat in aduersis. Christo ergo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Et ad istum intellectum loquitur Gre. dicẽs. Redẽptor noster suscepit mortẽ ne mortem timeremus. Ostẽdit resurrectionẽ, vt nos resurgere posse confidamus &c. Secundo modo hoc de Christo exponitur, vt per exitum mortis non in- D telligas Christum de mundo exiisse per mortem sed Christum exisse à morte per resurrectionem Est ergo sensus. *Deus noster Deus saluos faciendi &c.* id est, Deus saluat nos. Et ne turberis de morte, sed spera resurrectionem, quia Christus à morte per resurrectionem exiuit, & nobis similiter exitum parauit. Et hoc est quod dicit. *Et domini domini exitus mortis*. id est, resurrectio, qua à morte exinit. Sed forte dices. Quare hic duplicat hoc nomẽ domini domini? Videtur enim quædam nugatio. Sciendum ergo quod in hebræo hic loco domini domini, habentur duo nomina scilicet, tetragrãmaton Adonai Tetragammaton autem idem significat simpliciter quod Deus. Adonai autem idem quod dominus. Et pro istis duobus nomini bus, hic dicitur *Domini domini* id est, domini Dei, E domini scilicet, qui est Deus scilicet, Christus.

Christi depræssio. Et primo quantum ad iudæos reprobos. Secundò quantum ad gentiles obstinatos, ibi. *Iurexpiferas*. Prima in duas. Quia primo ponitur iudæorum depressio. Secundò fidelium exaltatio, ibi. *Præuenerunt principes*. Circa autem depressionem iudæorum psal. duo facit. Quia primo ponit ipsam. Secundò ipsius depressionis assignat causam, ibi. *Viderunt ingressus*. Quantum ad primam partem psal ostendit destructionem iudæorum, quoad tria Primo quoad principes sacerdotum. Secũdo respectu ciuitatis Hierusalem & ædificiorum, ibi. *Dixit dominus*. Tertio respectu ceterorum popularium, ibi. *Vt intingatur*. Quantũ ad primum sciendum, quod hic inimici Dei dicuntur ipsi iudæi Christi persecutores, ex quibus secundum carnem erat natus. Matt. 10. Inimici hominis domestici eius. Quorum capita erant principes sacerdotum, pharisæi & scribæ, quia illi regebant populum, & ipsorum suationibus induxerunt populares ad Christum persequendum. Et isti qui erant aliorum capita, quando per Titũ & Vespasianum fuit capta ciuitas Hierusalem in vindictam mortis Christi, fuerunt primò ante alios trucidati, vt Iosephus dicit. Et hoc est quod præuidens psal. de illis hic dicit. *Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum*. scilicet, ipsos principes pharisæos & scribas quasi dicat, psalm. Et quãuis De⁹ noster sit De⁹ saluos faciẽdi, nõ tamẽ credas q⁹ mala partinacũ isint impunita. Vnde ait. *Verumtamen Deus confringet capita inimicorũ suorum, verticem capilli perambulantiũ in delictis suis*. C Vbi notandum quod per verticem capilli intelligit ciuitatem Hierusalem, quæ dicebatur vertex & caput totius regni iudæorum, quia erat metropolis. Dicebatur etiam vertex capilli id est, capillorum, quia ibi capill⁹ ponitur pro capillis, quia sicut caput bene capillatum capillis ornatur, ita ipsa ciuitas quæ caput regni erat, videbatur capillis ornata scilicet, propter altos muros & turres, & templum quod erat in monte. Quibus ædificiis ciuitatis ornabatur & fortificabatur, sicut vertex capillis. Ista autem capita inimicorũ Christi istam ciuitatem possidebant & in ipsa dominabantur, & non ad Dei cultum ampliãdum, sed magis ad suas voluptates exequendas. Vnde ipsi dominando peranbulabant *verticem capilli*. id est, ciuitatem Hierusalem in delictis suis. Vel moraliter potest intelligi, quod Deus *confringet capita inimicorum suorum*. scilicet, principes gentilium, ipsos ad pœnitentiam reducendo, & sibi subiugando per fidem.

Capita iudæorum sunt sacerdotes. Matt. 10.

Iosephus

Vertex capitis fuit Hierusalem.

Hic ex Christi ascensione ponitur inimicorũ

Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum, & verticem capilli peranbulãtium in delictis suis.

Dixit dominus ex Basan cõuertam conuertam in profundum maris.

1071 1.q.4. homi.

Destructio. Hierusalem

Hic ostendit destructionem ciuitatis & ædificiorum. Ad cuius intellectum sciẽdum quod terra iudeorum (in qua metropolis erat Hierusalem) ex vna parte habet flumen Iordanis iuxta quod Deute. 3. est terra Basan, vt habetur Deute. 3. & ex lib. Numerorum in multis locis. Ex alio vero latere habet mare mediterraneum. Vespasianus missus à Nerone contra iudeam, cõgregaui sibi exercitum ex vtroque latere scilicet, per terram Basan, & per mare, vt expugnaret Hierusalem. Et hoc est quod dicitur. *Dixit dominus*. id est, disposuit destruere ciuitatem Hierusalem, in vltionẽ Christi mortis si-

cut

Universidad de Deusto
Biblioteca

cut Christus prædixerat Luc. 19. & per quē mo- A
dum subditur. *Ex Basan conuertam.* s. exercitū con
tra Hierusalem, etiam *conuertā in profundum maris.*
id est, etiam adducam exercitum, a parte maris
profundi, quia ex vtraque parte congregauit
Vespasianus exercitum. Vel aliter *cōuertam in pro-*
fundum maris: quia plures iudæorum tunc fugien-
tes, fugiebant per viam quæ ducit ad mare. Quos
hostes persequentes, proiecerunt in maris pro-
fundum. Vel aliter, sed magis moraliter. Basan e-
nim interpretatur confusio, & significat gentiles
qui confusè viuebant adorando idola. Per mare
autem quod est amarum, accipe amaritudinem
pœnitentiæ. Multos autem conuertit Deus de gē
tibus ad fidem per pœnitentiam. Et sic est sensus.
Dixit dominus. Dicere Dei est facere, quia ipse dixit B
& facta sunt. *Ex Basan conuertam.* id est, ex genti-
litate, conuertam *in profundum maris.* scilicet, in a-
maritudinem pœnitentiæ.

Conuersio.

1072

Vt intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.

Hic ostendit destructionem popularium iu-
dæorum. Vbi notandum quod in destructione
Hierusalem, tantorum fuit occisio iudæorum, &
tanta sanguinis effusio, quod pedes ambulātium
sanguine occisorum tingebantur. Similiter & ca
nes sanguinem occisorum lingua bibere poterāt. C
Iosephus. Nam sicut dicit Iosephus in lib. de iudaico bello.
A principio belli vsque ad finem fuerunt occisa
decies centena millia iudæorum. Quod præuidēs
psal. ait, quod tanta erit strages iudæorum *vt in-*
tingatur pes tuus in sanguine: & lingua canum: tuorum
Canes sunt prædicatores *ab ipso* scilicet, sanguine possit satiari. Vel aliter &
magis moraliter. Vbi notandum quod per canes
qui suis latratibus custodiunt domum, intelligū-
tur sancti doctores, qui suis prædicationibus &
latratibus contra infideles custodiunt domum ec
clesiæ, qui pro fide vsque ad sanguinem sunt pa-
rati certare. Hi autem canes sunt ex inimicis sci-
licet, conuersi. Sicut egregius prædicator Paulus
de persecutore factus defensor, ex impugnatore
fidei, factus est prædicator. Qui non à seipsis con D
uersi sunt ad fidem prædicandam, *sed ab ipso.* scili-
Pedes Christi sunt prædicatores cet, Christo, vt de Paulo patet. Item notandum,
quod dicti canes id est, sancti prædicatores, dicun
tur pedes Christi, quia ipsum Christum per mun
dum prædicando portauerunt, vt ostendit Greg.
Greg. li. 18. mor. c. 19. est ergo sensus. *Lingua canū tuorum.* i. prædicatorū
tuorum. *ex inimicis ab ipso.* scilicet, Christo conuer
sis, talium inquam canum lingua est parata con-
stanter, vsque ad sanguinem veritatem prædicare.
Et hoc est quod dicit. *Vt intingatur pes tuus in san-*
guine. id est, vt si necesse sit pes tuus ô Christe id
est, quilibet talis prædicator *intingatur in sanguine.*
scilicet, proprio, pro veritate martirium non recu
sans. Et ad istum sensum exponit hunc versum,
Gre. 20. mo. c. 7. Greg. dicens. Quis est grex sanctæ ecclesiæ, nisi E
multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis ca-
nes vocantur, nisi doctores sancti, qui eorumdem
fidelium custodes extiterunt? Qui dum pro do-
mino suo diurnis nocturnisque vigiliis intēti cla
mauerunt, magnos latratus prædicationis dede-
runt. De quibus canibus eidem ecclesię per psal.
dicitur. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Nō-
nulli quippe ab idolorum cultura reuocati, facti
sunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum eccle
siæ ex inimicis prodiit, quia conuersos gentiles
dominus prædicatores fecit &c.

1073

Viderunt ingressus tuos Deus ingressus Dei mei regis mei: qui est in sancto.

Decursio 40. à Christo.

Hic depressionis iudæorum prædictæ assignat
causam, quia scilicet ex malitia moti, veritati quā
Viderunt iudæi opera Christi & nolluerunt credere Christum. de messia ita euenisse sperabant.
viderunt de Christo, credere noluerunt, neque ip
sum recipere. Et hanc causam assignat psal. Chri-
sto loquens, dicēs. *Viderunt ingressus tuos Deus.* Vi-
derunt enim aperte iudæi ingressum Christi per
mundum; vt puta quod in Christi natiuitate ad-
impleta erant omnia per prophetas de venturo
messia prædicta. Viderunt in eius ingressu angelos
cantantes. Gloria in altissimis Deo. Angelum
clara voce dicentē. Annūcio vobis gaudium &c. *Matt. 2.*
Magos ab oriente Christum adorare, stella duce
venientes. Viderunt gressus Christi per terram
ipsorum discurrendo, prædicando, miracula faciē
do. Et tamen obstinati, in omnibus istis credere
noluerunt. Et ideo ex his ipsorum peccatum ag-
grauabatur, & ipsi magis erant puniendi. Hanc er
go causam notans psal. punitionis ipsorum dicit.
Viderunt ingressus tuos Deus gressus Dei mei, scili-
cet, Christi. Et ideo quia ista viderunt, de peccato
Ioan. 15. suo excusationem non habent. Et hoc est quod
de ipsis Christus. Si opera nō fecissem in eis quæ
nemo alius fecit; peccatum non haberent. Nunc
autē viderunt, & oderunt me &c. Si non venissem
& locutus eis non fuissem, peccatū non haberēt.
Nunc autem excusationem non habent de pecca
to suo. Et nota quod psalmista dicit. *Regis mei qui*
est in sancto. Loquitur enim de Christo qui est in
sancto, scilicet, assumptus in cælo supremo. Quod
quidem sanctum vocatur propter diuinitatis in-
habitationem. Vel per hoc misticè psalmista vult
ostendere vnde prædicatores habent tantam con
stantiam, quia vsque ad mortem sunt parati præ-
dicare veritatem, vt in versiculo præcedenti est di
ctū. Certè ex hoc, *quia viderūt ingressus tuos Deus.*
scilicet, quia viderūt te Christe præcessisse, & pro
veritate saluanda te mortem non recusāsse: & te
modo cognoscunt in cœlis triumphare, quia es
in sancto, scilicet, cœlo. Hoc enim exemplo mo-
ti, & ipsi pro fide certant. 1074

Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum.

Hic ex Christi ascensione ponitur fidelium
exaltatio. Exaltantur autem fideles in multis se-
cundum literam. Primo, quia à malo fuerunt præ
seruati. Secundò, quia ad Dei laudes fuerunt eleu-
uati, ibi. *In ecclesiis.* Tertio, eorum inimici fuerunt
pacificati ibi. *Ibi Beniamin.* Quartò, quia fideles in
bono fuerunt cōfirmati, ibi. *Manda Deus.* Quantū
ad primum sciendum quod dum instaret excidiū
ciuitatis Hierusalem, multa signa ante apparue-
runt, vt illis moniti fideles de Hierusalem recede
rent, ne in captione ciuitatis interirent. Vnde an-
gelicæ voces auditę fuerunt per ciuitatem multis
dicentes

dicentes. Transeamus ab his sedibus antequam A
Romani venirent ad obsidendam ciuitatem Hie-
rusalem. Quibus vocibus & signis spiritusancto
edocti principes fidelium qui alios fideles dirige
bant, cum omnibus aliis fidelibus vtriusque se-
xus, de Hierusalem recesserūt, & se transtulerunt
ad regnum Agrippę, qui cum Romanis erat con-
fœderatus, vt ibi securi existerēt, vt plenius in hi-
storiis scholasticis habetur. Et hæc præuidēs psal-
mista ait. *Præuenerunt principes.* id est, apostoli &
alij principales inter fideles, præuenerūt obsidio-
nem ciuitatis inde recedentes & ad regnum A-
grippæ confugientes, vbi cum aliis fidelibus diu
nis laudibus insistebant, rogantes Deum, vt in tā
to excidio futuro ecclesiam suam conseruaret. Et
hoc est quod dicit. *Coniuncti psallentibus.* Et quia B
in tali fuga erant multę mulieres, matronę, virgi-
nes, & adolescentulæ cum eis. Ideo dicit, quod
isti sic fugientes erant in medio iuuencularum.
Inter omnes enim deuotas mulieres, nominat iu
uenculas, quia ratione ipsarum puritatis, earum
laudes Deo sunt gratiores. Et hæ vocantur tym-
panistriæ, quia cum aliis fidelibus diuinis insiste-
1076 bant laudibus. Ista enim causa beatus Augustin.
ser. de natiuitate beatæ Mariæ, vocat beatam ma-
nam tympanistriam id est, Dei laudatricem, di-
cēs. Audite quemadmodum tympanistria nostra
Maria cātauerit. Ait enim, magnificat anima mea
dominum &c. Cuius ratio est, quia cum instru-
mentis musicis laudes cantabantur domino. In-
ter quæ organum maximè viris congruebat, sed C
mulieres magis tympano & cymbalo vtebantur.
Est ergo sensus versiculi, quod principes id est,
principales fidelium edocti à spiritusancto, præ-
uenerunt, scilicet, captionem ciuitatis Hierusalē
fugiendo ad regnum Agrippę. Et non ipsi solum,
sed etiam cum aliis fidelibus & virginibus Deum
laudantibus. Ideo erant in medio iuuencularum
tympanistriarum. Magis moraliter per iuuēculas
tympanistrias intellige fideles animas, quæ carne
dormita, corio siccato per pœnitentiā & extenso,
exclusa enim duplicitate peccati, in Dei laudes
cōsurgunt. Fit enim tympanū de corio extenso &
siccato. Sic igitur præueniunt principes id est, pre
lati ecclesiarum, præueniunt diem mortis, bene
operando. Ideo *coniuncti psallentibus.* id est, bonis D
operibus manu psalterium decem præceptorum
adimplentibus. *In medio iuuencularum &c.* id est,
omnium animarum, *tympanistriarum.* id est, per
tympanum pœnitentiæ ad iuuenturem gratiæ
deductæ, iuxta illud psalm. 102. Renouabitur vt
aquilæ iuuentus tua.

1077

In ecclesiis benedicite domino, de fontibus Israel.

Hic ponitur ex prædictis fidelium ad laudem
Dei eleuatio. Ex eo enim quod principes eccle-
siæ præuenerunt excidium ciuitatis Hierusalem
fugiēdo, ipsorum exemplo alij omnes ad Dei lau-
dē sunt excitati, qui suos fideles sic liberauit. Ex E
hoc ergo psalmista alios ad laudem Dei prouo-
cat dicens. *In ecclesiis benedicite domino.* Vbi notan
dū, quod fontes israel literaliter dicūtur ipsi apo-
stoli & alij primitiui ecclesiæ principes, quia ex
eis tanquā à fontibus processit principium fidei,
& laudis diuinæ, qui etiam ex israel duxerunt o-
riginem. Dicat ergo (omnes ad laudes Dei excitā-
do) psal. *In ecclesiis benedicite domino.* id est, in con-
gregatione fidelium *Benedicite domino.* id est, lau-
dabo Deum sibi agendo gratias. Et hoc eruditi
ab apostolis & aliis principalibus in fide qui erāt
fontes diuinæ laudis. Ideo dicitur *de fontibus Is-*
rael. id est, accipientes exemplum diuinæ laudis
ab ipsis Apostolis, qui erant ex Israel secundum
carnem geniti. Vel per fontes Israel accipe doctri-
nam apostolorum, quos Christus prius ex Israel
elegit, vt eos faceret fontes aquæ viuę salientis in
vitam æternam. Et tunc est sensus. *Benedicite Deo*
de fontibus Israel, id est, ad imitationem doctrinæ
apostolorum laudes Dei prædicate, & sibi de om-
nibus bonis vobis collatis gratias agite.

1076

Ibi Beniamin adolescentulus in mē tis excessu.

Hic ostendit materiam laudis diuinæ, quia tan
tæ est potentiæ, quod ex inimicis ad libitum facit
amicos, laudatores ex detractoribus. Quis enim *Pauli con-*
inter iudęos fuit apertior Christi inimicus quàm *uersio.*
Paulus: quis apertior detractor nominis Christi.
Vnde dixit Ananias, quando dominus ipsum ad
Paulum mittebat. Actuum. 9. Domine à multis
audiui de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis
tuis in Hierusalem, & hic habet potestatem al-
ligandi omnes qui inuocant nomen tuum. Et tā-
men Deus quando voluit subito ipsum fecit ami
cum & prædicatorem fidei, quem prius impugna
bat, & ipsum apostolis sociauit. Et hoc præuidens *Paulus fuit*
psalmista dicit *Ibi* scilicet inter apostolos Deum *Beniamin.*
laudātes *Beniamin in mentis excessu.* Per Beniamin
enim intelligitur ipse Paulus. Ad literam enim ip
se fuit de tribu Beniamin, sicut ipse dicit ad Rom.
11. Nam & ego israelita sum ex semine Abraę de *Rom. 11.*
tribu Bēiamin. Vnde de ipso Paulo de tribu Ben-
iamin nato prædixerat Iacob. Beniamin lupus ra- *Gen. 49.*
pax, mane comedet prædam, & vespere diuidet
spolia, quia à principio fuit rapax, & Christi per-
secutor, sed postmodum dona spiritussancti gen-
tibus prædicando diuisit. Hic etiam dicitur ado-
lescentulus, quia in adolescentia conuersus fuit
ad Christum. Vt enim dicitur Actuum. 7. quando *Actuum 7.*
Stephanus fuit lapidatus testes deposuerunt ve-
stimenta sua secus pedes adolescentuli, qui voca-
batur Saulus. Et eodem anno fuit ad fidem con-
uersus. De Paulo ergo qui tantus ecclesiæ perse- *Raptus Dam*
cutor fuit, volens ostendere Christi virtutem, qui *li fuit mē*
ad libitum inimicos facit amicos & laudatores, *tis excessus.*
dicit. *Ibi.* scilicet inter Apostolos & principes
Deum laudātes, ibi inquam est *Beniam u.* Et quod
maius est, nō solum Paulus cum aliis fuit Deum
laudans, sed præ aliis fuit in mentis excessu: quia
præ omnibus aliis apostolis hic fuit raptus vsque
ad tertium cœlum, & audiuit arcana verba &c.
Qui raptus vocatur mentis excessus: quia visio
sibi ostensa, excedebat vires suę mentis. Vnde di-
cebat. 2. Cori. 12. se raptum vsq; ad tertium cœlū. *2 Cor. 12.*
siue in corpore siue extra corpus, nescio, Deus
scit. Fuit ergo in mentis excessu, vsque ad tertium
cœlum raptus. Sed qualiter vsque ad tertium cœ- *Cœlum tri-*
lum raptus fuerit in mentis excessu, ibi notat ma *plex dicitur*
gister in glo. dicens. Tres cœli intelliguntur tria *triplex visio.*
genera visionum. Nam primum cœlum est cor-
poralis visio, cum quædam corporaliter videntur
Dei munere, quæ alij videre non possunt, sic
Helisæus vidit igneos currus quando raptus fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Helias in cœlum,& Balthazar vidit manum scri- A
bentem in pariete. Secundum cœlum est visio
imaginaria vel spiritualis,scilicet quando aliquis
in extasi vel in somno videt, non corpora, sed re-
Actuum 10. rum imagines Dei reuelatione.Vt Petrus. Actuũ
10.vidit linteum emissum de cœlo, in quo erant
omnia quadrupedia & serpentia terræ. Tertium
cœlum est visio intellectualis,quando nec corpo-
ra,nec imagines eorum videntur, sed in substan-
tijs incorporeis intuitus mentis, mira Dei poten
tia figitur. Ad hoc cœlum raptus est Paulus, vt
ipsum Deum in se, non in aliqua figura videret,
&c.Et sic Beniamin fuit in mentis excessu. Sed
ne tu ex hoc credas Paulum solum fuisse ducem
fidelium in primitiua ecclesia. Ideo Psal.conse-
quenter ostendit alios etiam Apostolos Christi B
fuisse duces ecclesiæ.De quibus subdit.

1077 Principes Iuda duces eorum,prin-
cipes Zabulum,principes Nephtali.

Hic enim ostendit quòd apostoli & nõ solum
Paulus fuerunt duces ecclesiæ fidelium. Vnde
nominat tres tribus,ex quibus fuerunt, scilicet,
Apostoli duces ecclesiæ. Iuda,Zabulum & Nephtalim.De tribu Iuda fuit
Matth.1. Christus,qui ex Iuda secundum carnem descen-
dit, vt habetur Matth.1. Et per consequens con-
sobrini sui,scilicet Iacobus & Ioannes filij Zebe-
dæi.Iacobus minor, Simon & Iudas, qui omnes
erant de tribu Christi,quia cõsanguinei Christi.
Istos ergo nominans dicit.*Principes Iuda duces co-* C
*rum.*id est prædicti apostoli de tribu Iuda,qui prin
Psal.44. cipes dicebantur,psal.44. Constitues eos princi-
pes super omnem terram.*Erant Duces eorum.*scili-
cet fidelium:quia prælati eorum & doctores. De
alijs autẽ apostolis subdit.*Principes Zabulon, prin-*
cipes nephtalim. Iste enim duæ tribus acceperunt
sortem suam in Galilea, vt habeti potest. Iosue
Iosue 19. 19. Multi autem apostolorum Christi fuerunt de
Galilea vt Andreas,Petrus. Vnde & apostoli Ga-
Act.1.& 2. lilei dicebantur. Actuum 1. & 2. Quia apostoli
principes ecclesiæ, & duces fidelium, maximè
fuerunt ex istis tribubus,scilicet de tribu Iuda,Za
bulon, & nephtalim. Ideo hos notans psal.dicit
Principes Iuda duces eorum. scilicet fidelium. *Prin-* D
Hieron. *cipes Zabulon, principes Nephtalim.* Istum autem
textum aliter exponit Hieron.in translatione iu-
xta hebraicam veritatem, dicens. Principes Iudæ
in purpura sua, vt ly purpura referatur etiam ad
Apostolo- principes Zabulon & Nephtalim. Vbi notãdum
rum martyrium. quòd purpura quæ tingitur ex sanguine, vermi-
culi,martyrium significãt, quo martyres proprio
sanguine rubricantur. Dicit ergo istos principes,
id est apostolos in purpura sua:quia omnes mar-
tyrio pro Christo rubricati fuerunt, ad dandum
aliis in fide exemplum fortitudinis.Et si obiicias
de Ioanne euangelista,qui sine gladio vitam finiu-
it.Tamen certũ est quòd paratus fuit pro Chri-
sto sustinere martyrium, quando in feruentis
olei dolium fuit missus, martyrium,autem plus
stat in mente quàm in carne. Et vide secundum E
glo.ordinem martyrij in istis tribus nominibus,
Iuda,Zabulon,Nephtalim. Nam Iudas confessio
interpretatur, Zabulon fortitudo, & Nephtalim
dilatatio.Quia in martyribus primo præcedit Iu-
das,id est confessio fidei. Sequitur fortitudo pa-
tienter tormenta tolerando, ad quæ sequitur
Nephtalim,scilicet cordis per charitatẽ dilata io.

Manda Deus virtuti tuæ,confir- 1077
ma hoc Deus quod operatus es in *Psal.*
nobis.

Hic ostenditur fidelium in bono confirmario.
Hic enim psalmista orat, vt virtutes quas Deus
principibus ecclesiæ contulit, scilicet apostolis,
illas confirmet per finalem in bono perseuetan-
tiam.Vbi notandum quòd Christus prædicando
promisit apostolis se illis missurum spiritumsan-
ctum,quo scilicet fortificarentur, & de omnibus
prædicandis plenè informarentur. Vnde dicit. Si
enim nõ abiero,paracletus non veniet ad vos: si *Ioan.16.*
autem abiero mittam eum ad vos &c. Vnde &
hoc impleatur orat psalmista, dicens. *Manda*
Deus virtuti tuæ. Per virtutem Dei accipe ipsum *Hebr.1.*
verbum incarnatum. Vnde ad Hebræ.1. Portans
omnia verbo virtutis suæ &c. Dicit ergo patri,
*Manda virtuti tuæ.*id est per effectum fac cum ver-
bo tuo quod dispositisti, scilicet spiritum sanctũ
mittere. Et per illum spiritum sanctum *confirma*
*hoc quod operatus es in nobis.*Loquitur enim in per-
sona apostolorum & primitiuorum fidelium,qui
virtutem fidei, spei & charitatis iam per Christi
gratiam acceperant, sed in illis nondum confir-
mati erant. In cuius signum ab illis omnes eccl-
derunt tempore Christi passionis, sed post mis-
sionem spiritus sancti sic illis fuerunt confirmati,
vt nec verba,verbera,sed nec mortẽ timerẽt:quia
vt habetur Actuum 5. Ibant apostoli gaudentes *Actu.5.*
à conspectu concilij &c. Et hic nota quòd Deus *Confirmat*
suos electos confirmat multipliciter,scilicet con- *multipliciter.*
firmat pér aduersitatis tolerantiam. Confirmat
per prædicationem apostolicam. Confirmat per
fidem catholicam.Confirmat per eucharistiæ ef-
ficaciam. Confirmat per spiritus Sancti gratiam.
Confirmat per salutarem pœnitentiam.Primò pa
tet.Quoniam sicut prosperitas etiam iustos mol-
lificat & remittit,sic econtrario aduersitas ipsos
in bonum roborat & confirmat,propter quod di- *2.Cor.12.*
cit apostolus. Cum infirmor, tunc potens sum. *2.Reg.*
Ideo de patientibus aduersa dicitur. In Christo
modicum passus,ipse perficiet, confirmabit,soli- *Psal.*
dabitque.Vnde glo.super illud psal.36.Quoniam
brachia peccatorum conterentur, confirmat au-
tem iustos dominus, dicit. Confirmat iustos do-
minus in aduersis per spem,per exempla, & ma-
ximè exemplo suæ crucis.Crux enim finita est &
pœna,& gloria manet.Vnde crux à locis supplici-
orum transit ad frontes imperatorum.Qui tan-
tum honorem dedit pœnis suis, quid faciet fide-
libus suis?Et ideo quia Christus præ omnibus a-
liis acriora fuit passus,ipse singularius à Deo di-
citur confirmatus, psal. 79. Fiat manus tua super *Psal.79*
virum dexteræ tuę,& super filium hominis quem
confirmasti tibi.Secundum patet.Quoniam con-
firmatis columnis, restat vt ædificium superexi-
stens confirmatum credatur. Apostoli autem in
suis prædicationibus fuerũt columnæ virtutum, *Psal.74*
qui à Deo confirmati dicuntur.psal.74.Liquefa-
cta est terra & omnes qui habitãt in ea,ego con-
firmaui columnas eius.Vbi glo.Terra, id est eius
habitatores,prius vitiis erat constricta,sed modo
stante spiritu sancto,liquefacta est vt germina vir
tutum emittat,& rationem subdit.Quia ego con
firmaui columnas eius, id est apostolos qui in
passione nutauerunt, qui confirmati sunt resur-
rectione.

rectione.Vnde de cõfirmatione per prędicationẽ A
Actuum 15. apostolicam dicitur Actuum 15. Verbo plurimo
consolati sunt fratres,& confirmauerunt. Tertiũ
pater.Sic enim per fidem confirmare Romanos
optabat Paulus. Rom.1. dicens. Desidero vide-
re vos &c. Ad confirmandum vos per eam quæ
inuicem est fidem vestram atque meam. Sic per
fidem se confirmatum asserit psal.dicens.psal.70.
In te confirmatus sum ex vtero.Vbi glo. In vtero
ecclesię concipimur,sed per fidem confirmamur.
Quartum patet.psal. 103.Panis cor hominis con
firmet.Vbi glo.Temporalis panis stomachum cõ
firmat hominis & ventrem replet,sed hic est spi-
ritualis panis qui confirmat cor.hic est panis qui
de cœlo descendit : & idem est panis & vinum,
qui vt vinum lætificat cor, vt panis confirmat. B
Ideo psal.104.Quærite Deum,& confirmamini.
Quintò confirmamur per spiritussancti gratiam,
quia sicut illa nos mundat à peccatis:sic nos con
firmat in bonis.psal.50.Cor mundum crea in me
Deus:sequitur:& spiritu principali confirma me:
vide ibi. Vnde de ista confirmatione gratiæ dici-
tur.1. Thessa 3. Abundare faciat charitatem ve-
stram ad confirmanda corda vestra.Sextò confir-
mamur per pœnitentiam. Quoniam exempla a-
liorum pœnitentium & veniam consequentium
multos ad pœnitentiam prouocant, ipsosque in
bonis confirmant. Considera quot ad pœniten-
tiam prouocauit & confirmauit pœnitentia Da-
uid,Petri,Pauli,& Magdalenæ ac cęterorum,qui
post peccata enormia pœnitendo veniam sunt C
consecuti.Et ad istum sensum dixit dominus Pe-
tro. Tu aliquando conuersus confirma fratres
tuos:quod non solum de suis fratribus,s.apostolis
intelligitur:sed etiam de cæteris fidelibus,qui e-
ius exemplo ad pœnitentiam erant prouocandi.
Vnde prædicta verba exponens Theophilus, ait.
Confirma fratres tuos.q.d.Postquam me negato
ploraueris,ac pœnitueris:corrobora cæteros cum
te principem apostolorum deputauerim. Hoc e-
nim decet te:qui meum robur es,& petra eccle-
siæ.Hoc autem intelligendum est non solum de
apostolis,vt confirmarentur à Petro: sed de om-
nibus qui vsque ad finem mundi futuri sunt fide
libus,ne scilicet aliquis fidelium diffidat de venia
videns eum qui cum esset apostolus,Christũ ne- D
gauit,& iterum per pœnitentiam obtinuit præro
gatiuam vt esset antistes mundi.Vnde in figuram
huius de mari pœnitentiæ dicitur. Tu confirma-
sti in virtute tua mare.Et omnibus istis modis cõ
firmata est ecclesia: quod postulabat psal. hic di-
cens *Confirma hoc,quod operatus es in nobis.*Per istas
enim confirmationes deducitur finaliter ad con-
firmationem gloriæ facialis Dei visionis. psal.40.
Me autem propter innocentiam suscepisti,& cõ-
firmasti me,in conspectu tuo in æternum.

A templo tuo, quod est in Hieru- E
salem,tibi offerent reges munera.

Hic enim declarat prædictum versiculum quo
ad duo.Primò ad hoc quod dixit, quod operatus
es in nobis.Secundò quoad effectum dictæ con-
firmationis. Quantum ad primum psalmista in
ecclesia Christi postulauit confirmationem virtu
tum.scilicet fidei,spei & charitatis,quas Christus
prædicando in suis fidelibus fuerat operatus. Si

autem quæras de loco, in quo istas virtutes in A
suis fidelibus fuerat operatus.Respõdet, quòd in
templo sancto tuo,quod est in Hierusalem: quia in tẽ-
plo illo Christus frequenter docuit & prædica-
uit.Vnde ipse ait. Quotidie eram in templo do- *Luce 7a.*
cens.Et dicit *à templo,*vt ly à accipiatur pro in,vel
*à templo.*scilicet inchoando.Vel aliter magis my-
sticè,per ly templum, accipe Christum incarna-
tum:ipso dicente.Ioan.2.Soluite templũ hoc &c. *Ioan.2.*
Confirma ergo dicit Deo, hoc quod operatus es
in nobis.*A templo.*id est ab ipso verbo incarnato.
Consequenter declarat huius confirmationis ef-
fectum, dicens.*Tibi offerent reges munera.* Quod
aliqui exponere volunt de regibus tribus,qui ve
nerunt adorare Christum statim natum.Sed hoc
stare non potest:quia Christus nondum vocauer-
at apostolos patres ecclesiæ, nec in illis dictas
virtutes fuerat operatus.Intelligitur ergo de alijs
regibus,post ascensionem Christi conuersis.Cer
tum est enim quòd per hoc quod Christus apo-
stolos cæterosque fideles sic per spiritumsanctum
confirmauit, quòd ipsi constanter fidem per to
tum orbem prædicauerunt:quòd multi reges &
principes conuersi ad fidem,obtulerunt multa &
magna munera, tam ad ædificationem ecclesia-
rum,quam ad sustentationem pauperum : sicut
patet de Constantino imperatore, de Carolo ma
gno,& multis aliis.

Increpa feras arundinis, congre- 1080.
gatio taurorum in vaccis popula-
rum, vt excludant eos, qui probati
sunt argento.

Hic consequenter ponitur infidelium depres-
sio. quantum ad gentiles obstinatos. Vbi aduer- *Fera, Arundo. Romani.*
te,quòd iste versus maximè de tyrannis superbis
Romanorum intelligitur.Et primo ponitur ipso-
rum increpatio. Secundò diuersarum nationum
ad fidem Christi conuersio : ibi. *Venient legati.*
Notandum quòd principes Romanos & impe-
ratores hic vocat feras arundinis. Feras enim ip-
sos dicit propter crudelitatem quam exercue-
runt in sanctos martyres. Sicut Nero in Petrum
& Paulum:Decius in Laurentium,& huiusmodi.
Vt enim notant grammatici, à fero fers, dicitur
hæc fera feræ,vel ferus feri : quia toto imperu fe-
ratur.Et est idem quod crudelis inhumanus.Vn- *Psalm.79.*
de psal.79.Singularis ferus depastus est eam. Sic
ergo Romani principes propter crudelitatem,
quam exercebant in Christianos,feri siue feræ di
cebantur.Vel quia multories sanctos martyres fe
ris tradebant deuorandos:vt patet in multis san-
ctorum historiis. Vocabantur etiam feræ arun-
dinis.Nam arundo faciliter vento mouetur & a-
gitatur:vt dicit Christus Matth.11.Quid existis in
deserto videre, arundinem vento agitatam ? Ro-
mani autem principes quicquid agebant:totum
faciebant agitati vento vanæ gloriæ, vt deducit
Augustinus in principio de ciuitate Dei per plu- *Matth.11.*
res libros. Vocat ergo ipsos feras arundinis. id
est, crudeles vento vanæ gloriæ agitatos. Et be-
ne feras arundinis, quia quamuis quælibet gen-
tium haberet Deum suum, ipsi tamen Romani
ad cultum cuiuslibet idoli faciliter conuertebã
tur. Vnde de ipsis dicit Leo papa in sermone

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cōstantinus conuertitur.

Apostolorum Petri & Pauli: quòd Romani magnam se credebant fecisse religionem, cum nullius gentis deos respuissent. De istis ergo dixit. *Increpa feras arundinis*. id est, argue & castiga, vel corrige. Vnde hic dicit. N. quòd in hoc psalm. spiritu prophetico eleuatus præuidit Constantinum imperatorem post multam stragem Christianorum à Deo lepra percutiendum: & à Petro & Paulo percutiendum, & sic corrigēdum, & ad fidem cōuertendum: vt patet in historia sancti Siluestri. De eisdem etiam Romanis principibus subdit. *Congregatio taurorum in vaccis populorum*. Vbi nota quòd tauri siluestres, cum vaccis familiariter cōuersari non possunt, sed bene tauri domiti. Dicebantur Romani feræ arūdinis: & cōgregatio taurorum in vaccis populorum. Primum quia non solum conabantur crudeliter dissipare Christianos per tormenta tanquam feræ, sed etiam multotiens tanquam tauri domestici, per blandimenta conabantur Christianos à fide Christi seducere eis promittendo diuitias honores & similia. Et sic dicebantur *congregatio taurorum in vaccis populorum*. id est tauri domestici cum vaccis: quia sic crudelitatem sanctis quos peruertere volebant non ostendebant, sed sub quadam pietatis apparentia, illos alliciebant. Et totum ad istum finem, vt eos à Christi fide seducerēt. Et hoc est quod subditur. *Vt excludant* scilicet à fide, *eos*. scilicet factos *qui probati sunt argento*. id est qui sunt à Deo magis in fide probati, quam argentum in fornace. Sic enim loquitur scriptura. Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus.

Sapien. 3.

1081. 6. q. 1. si omnia.

Dissipa gentes quæ bella volunt, venient legati ex Ægypto, Ætiopia præueniet manus eius Deo.

Dissipare. Psalm. 52.

Ista pars spectat ad præcedentem versum, quæ similiter de Romanis intelligitur, qui bellis totū orbem sibi subiecerunt. Et notandum quòd dissipatur quis dupliciter. scilicet quo ad substantiam scilicet quando destruitur vel occiditur. psal. 52. Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placent. Et quo ad qualitatem: vt quando mali hominis malitia tollitur, & ipse bonus efficitur. Sic dicitur

Prouer. 10.

Prouer 10. Rex qui sedet in solio suo dissipat omne malum. scilicet quia dissipat hominū malitias: & sic accipitur hic. *Dissipa gentes quæ bella volunt*, id est Romanos belligerosos conuerte ad fidem, in eis dissipando infidelitatem. Sequitur. *Venient legati ex Ægypto*. Hic ponitur diuersarum nationum ad fidem conuersio. Istum textum exponūt aliqui de Philone. Vbi sciendum quòd sicut dicitur in libro virorum illustrium, Philo fuit quidā genere hebræus, patria Alexandrinus, de genere sacerdotum scriptorum insignissimus, magnæ scientiæ, qui multos libros composuit. Hic post Christi ascensionem, de Alexandria quę est in Ægypto fuit cum certis sociis: fuit Romam missus legatus ad Caium vel ad Claudium. Et tūc dum esset Romam contraxit familiaritatem cum beato Petro Apostolo Romæ existenti. Qui legatione completa, rediit Alexandriam, & Christi fide à beato Petro susceptā, construi fecit ecclesiam sancti Marci in Alexandria, quam multis donis ditauit, & in suis scriptis fidem catholicam multum commendauit. Istius ergo legationem cum suis contribulibus, & conuersionem ad fidem præuidens psal. dicit. *Venient legati ex Ægypto*. id est ex Alexādria quæ est in Ægypto. Et tamē quia ante istius conuersionem iam beatus Mattheus conuerterat Æthiopiam quæ est prope Alexandriam. Qui veniens ad Æthiopiam baptizauit regem & eius filium, quem mortuum suscitauerat & regis filia virginem Christo dedicauit, & eam ducentis virginibus præfecit, & magnam partem populi illius regni ad fidem conuertit & baptizauit: vt in historia beati Matthæi habetur. Ideo narrata conuersione Ægypti, conuersionē Æthiopiæ, ipsi præponit, dicens. Æthiopia præueniet: scilicet in conuersione pręueniet Ægyptum. *Manus eius Deo*, id est confœderabitur cum Deo per fidem. Vbi notandum quòd dare manus alteri, est signum confœderationis: vt patet supra versiculo 713.

1082.

Regna terrę cantate domino psallite domino.

Hic ex omnibus præmissis inuitantur homines ad gratiarum actiones Deo referendas: dicēs. *Regna terræ cantate domino*. id est homines qui habitatis in vniuersis regnis terræ, *cantate* id est laudibus extollite. *Psallite domino*, id est operibus bonis ipsi obedite. Quid enim sit cantare domino, & quid psallere. Vide supra versiculo 399.

1083.

Psallite Deo qui ascendit super cęlum cœli ad orientem.

Vbi notandum quòd cœlum cœli dicitur summum cœlorum, ad quod Christus secundum q̄ homo ascendit, vt dictum fuit versiculo. 1066. Et sic in isto versiculo notat psal. duos terminos ascensionis Christi, scilicet terminum ad quem ascendit: quia super cœlum cœli. Secundò terminū à quo ascendit: scilicet ad orientem. Vbi nota q̄ (vt habetur Actuum 1.) Christus ascendit in cęlum de monte Oliueti: qui est in parte orientali ciuitatis Hierusalem. Et sic dicitur ascendisse ad orientem de parte illa, quæ respicit ad orientem. Vnde & alia litera habet, ab oriente. Vel magis moraliter: ascendit ad orientem, scilicet nostre illuminationis. Et est *ascendit ad orientem*. id est ascendit vt lumen gratiæ nobis oriri faceret.

Ascensio Christi.

1084. *dupl. sig. quæstionis.*

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, date gloriam Deo super israel, magnificentia eius & virtus eius in nubibus.

Quia de loco ad quem ascendit Christus, ad iudicandum mundum est venturus. Ideo descripto loco ascensionis, describitur aduentus ad iudicium. Vbi notandum quòd iste textus per Magistrum in gl. exponitur de voce, qua suscitabuntur mortui. De qua ait Apostolus, quòd ipse dominus in voce archangeli descendet de cœlo: cui dabit tantam virtutem, vt ad ipsius vocis sonitum omnes mortui resurgant. De qua dictum est psalm. 28. Vox domini in virtute vox domini in magnificentia. In illo autem aduentu non ve-

Aduentus ad iudicium.

Psalm. 28.

niet humilis, vt in primo, sed magnificus & gloriosus. Vnde ab omnib. in forma ferui glorificata videbitur. Et sic à malis plus timebitur quam in primo aduētu: & à bonis plus glorificabitur. Ideo hoc prænidens dicit. *Date gloriam Deo super Israel*. id est tunc boni magis Christum glorificabunt, quā fecerit populus Israel in primo aduentu. Sed cum quibus veniet, subdit, *quod magnificentia eius & virtus eius in nubibus*. vbi per nubes intellige sanctos, cum quibus descendet ad iudiciū: vnde Matt. 24. dixit. Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli. Vbi ait Orige. Hæ nubes sunt Prophetæ & Apostoli sanctique viri: quibus mandauit pluere, cum oportet. Et sunt nubes cęli non tralеūtes, quāsi portantes imaginem cęlestis: & dignę sunt vt sint sedes Dei: quia hæredes Dei. cohæredes autem Christi. Vel aliter & fortè magis literaliter, totus iste versus intelligitur de prædicatione apostolorū, quibus ascendēs Christus præcepit. Ite prædicate euāgeliū omni creaturæ. Et hæc dicitur vox Christi, eo q̄ eius mandato ipsi prædicauerint. Cui voci dedit vocē virtutis: quia ipsorū prædicationi dedit virtutē mirabilem. Et penetrandi gentiliū corda, vt ad fidem conuerterentur: quia voci ipsorū Christus cooperabatur, propter quod dicitur. Illi autē profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante & sermonē cōfirmante, sequentibus signis. Sequitur. *Date gloriam Deo super Israel*. Vbi nota quòd per Israel, quod interpretatur videns Deū, intelliguntur omnes fideles, qui Deum per fidē speculātur, qui etiam circuncidūntur: non quidē carne, sed spiritu iuxta modum loquendi apostoli ad Rom. 2. volentis quòd Iudæus dicitur, nō qui carne circunciditur, sed spiritu, dicens. Non enim qui in manifesto circunciduntur in carne: sed qui in abscōdito iudæus est: & circuncisio in spiritu, non litera. De fidelibus ergo dicit. *Date gloriam Deo super Israel*. i. propter bona, quæ fecit super fideles: quia ipsorū voce apostolorū vocauit ad fidē. Vnde de ipsis apostolis subditur. *Magnificētia eius & virtus eius in nubibus*. i. in apostolis qui nubes dicuntur. Esa. 60. Qui sunt isti qui vt nubes volant &c. Vide ver. 556. In apostolis enim fuit magnificentia Christi: quia ipsum magnificum per totum orbem prædicauerunt.

Esa. 60.

Mirabilis Deus in sāctis suis, Deus israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

Si versus iste continuetur ad præcedentem, secundum primam expositionem, tunc iste versus exponit quod dictum est superius: & virtus eius in nubibus: quia descendet ad iudiciū cum sanctis suis qui nubes dicuntur. Vnde ne nubes aliter intelligeres, nisi sanctos, cum quibus veniet: statim de ipsis subdit. *Mirabilis Deus in sanctis suis*. Quia in ipsis apparebit mirabilis, eo quòd tunc omnibus sanctis erit Israel: quia Israel interpretatur videns Deum. Et tunc omnes sancti videbunt eum sicut est. Et tunc in iudicio ipse Deus dabit virtutem & fortitudinē plebi suæ. Virtutē quoad animam, quam supra virtutē naturalem eleuabit per lumen gloriæ ad claram diuinitatis visionē. Fortitudinem, quo ad corpus: quia tantam fortitudinē corporibus dabit, vt amplius nec mori possint nec pati: etiam dabit fortitudinem agilitatis vt nullo pondere grauentur. Esa 40. Assumet fortitudinem: current & non laborabunt &c. Pro quibus omnibus gratias agens, dicit. *Benedictus Deus*. Si autem continuetur ad præcedentem iuxta secundam expositionem, tunc per sanctos, hic intelligе ipsos apostolos in quibus Deus mundo apparuit mirabilis: quia per ipsos faciebat mirabilia, sanando infirmos, mortuos suscitādo. Et quod amplius est, mentes infidelium ad fidē conuertēdo: & conuersis tantam donando constantiam, vt pro ipsius fide seruanda omnia aduersa patienter tolerarent: etiam & ipsam mortem: quod est supra naturalem virtutem. Vnde talis constantia à Deo datur. Et hoc est quod dicit. *Deus Israel*. id est fidelium, *ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ* id est fidelibus suis: pro quibus omnibus magnificandus est Deus. Ideo concludit. *Benedictus Deus*. Et nota quòd psalmista Christi fideles vocat nomine plebis. Cuius ratio est: quoniam à polis quod est pluralitas, dicitur hæc plebs: quia in populo plures sunt plebeij quam nobiles. Est enim plebs collectio tantū ignobilium. Cum ergo primi fideles fuerint, quo ad mundum ignobiles. Vnde, 1. Corin. 1. Videte vocationem vestram fratres quia non multi sapientes secundum carnem, nō multi potentes, non multi nobiles: sed quæ sunt mundi ignobilia elegit Deus &c. Ideo ratione primorum fidelium omnes fideles plebeij vocantur: quamuis etiam inter fideles sint multi, etiam secundum mundum nobiles. Vnde de Ioanne baptista dicitur Lucæ 1. Ipse præibit ante illum parare domino plebem perfectam.

Plebs.

1. Cor. 1.

Luce. 1.

PSALM. LXVIII.

1089.

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

Titulus huius psal. est. *In finem pro his qui commutabuntur ipsi Dauid*. Ad cuius intellectum considerandum, quòd in sacra scriptura commutatio multiplex reperitur, scilicet cōmutatio valoris & iustitiæ, quam facit æqualitas: commutatio doloris & miseriæ, quam facit pęnalitas. commutatio falsitatis & malitiæ, quam facit iniquitas: commutatio salutaris pœnitentiæ, quam facit synceritas. Primò est commutatio valoris & iustitiæ, quando, scilicet secundum iustitiam commutatiuam vna res pro alia commutatur: vt puta panis vnus commutatur pro vno denario. Quę commutatio dicitur æqualitatis: non quidem quòd in se tantum valeat vnus denarius, sicut vnus panis, imò nec etiam mille: sed quia ad conuiuendū simul iustitia commutatiua sic disponit, quòd tales res pro talibus commutantur. Ideo dicitur commutatio quando res datur pro tali vel tanto pretio. Et de ista cōmutatione loquitur Saluator Matth. 16. Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur: animæ vero suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Ex hoc innuens quòd in mundo non est aliquid tanti valoris, pro quo iustè commutari possit anima. Vnde Chrysostomus super Matth.

Commutatio multiplex.

Matth. 16.

Chrisostom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anima. prædicta verba exponens, ait. Sed pone etiam cũ anima, id est cum vita corporali totum orbem terrarum, quid ex omnibus his erit amplius homini anima in perpetuum peruente? Si enim famulos tuos videris in lætitia, te autem in malis vltimis constitutum, quid hic lucraberis ex eorum dominio? Hoc etiam in anima tua reputa, cum carne lasciuiente ipsa futuram perditionem expectat. Sed & si regnaueris supra vniuersum orbem terrarum, non poteris animam tuam emere. Propter quod dicit Christus. Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua. q.d. diuitias si perderis, poteris alias dare ad ipsas redimendas, animam autem tuam si perderis, non poteris aliã animam dare pro ipsa redimenda, sed nec aliquid aliud. Quid autem inirabile si hæc omnia contingunt animæ: cum hæc omnia contingant in corpore nostro: vt nulla pro ipso possit fieri commutatio. Etenim si decem milia diademata corpori insanabiliter ægroto imposueris non curatur. Et ideo quòd anima nullo pretio commutati possit. dicitur Iob. 28. Nec appendet argentum in commutatione eius. Secundò est commutatio doloris & miseriæ. Mirabilis est enim commutatio, cum quis de gloria ad pœnas, de honore ad opprobria commutatur. Istam commutationem in Christo factam nobis improperant infideles dicentes ipsum commutatum fuisse ad pœnas, crucem & mortem, ignorantes quòd ista commutatione nos commutamur de morte ad vitam: de terris ad cœlum. Et hoc est quod dicitur psalm. 88. Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum. Sequitur. Quod exprobrauerunt inimici tui domine, quod exprobrauerunt commutationem Christi tui. quasi dicat, secundũ glo. Memor esto opprobrij illati seruis tuis à multis gentibus. Iã enim Christus sedet in cœlo: & crimen Christianis obiicitur de Christo. Vnde sequitur. Quod exprobrauerũt inimici tui domine. i. iudæi & pagani nobis improperãt dicentes periisse Christũ morte crucis. Et repetit d. q exprobrauerunt eõmutationẽ Christi tui. Hãc. n. cõmutationẽ Christi nobis obiiciũt dicẽtes, q Christ⁹ mortuus est & crucifixus. Sed hæc cõmutatio à tẽporali vita ad æternã, à terra ad cẽlũ, à iudẽis ad gẽtes cedit in gloriam nostram. Quid ergo insani hanc commutationem nobis obiiciunt? Nunquid opprobriũ est, quod obiiciunt? Nũ opprobriũ est quod obiicitur? Vtinã & ipsi sic cõmutarentur sed de ipsis dicitur, Non est illi commutatio, scilicet talis: & non timuerunt Deum &c. Tertiò est commutatio falsitatis & malitiæ, qua scilicet homines virtutes commutant ad vitia, & veritatem in fallaciam: de qua Rom. 1. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium. Quartò est commutatio salutaris pœnitentiæ prædictæ oppositа qua de falsitate aliquis ad veritatem commutatur, & de vitiis ad virtutes. Et hæc est summa cõmutatio si consideres, quòd Deus super bonos manum dexteram tenet, super malos verò sinistram: sed dum boni commutantur ad vitia, mali vero per pœnitentiam ad virtutes, ipse Deus similiter manus suas super illos commutat. Quod plenè fuit figuratum in commutatione manuum Iacob super Ephraim & Manassẽm: de qua Gen. 48. Vbi dicitur quòd Ioseph posuit duos filios suos, scilicet Ephraim & Manassẽm ante Iacob patrem suum, vt eis benediceret: & posuit Ephraim ad sinistram patris, Manassem vero ad dextram. Qui Iacob manus extendens, dexteram manum posuit super caput Ephraim iunioris: sinistram vero super caput Manasse commutans manus. Ephraim enim qui crescens interpretatur significat illos qui cõmutantur per pœnitentiam de vitiis ad virtutes, qui cum essent in culpa, erant ad sinistram Dei collocati, sed per pœnitentiam commutatis, dextera manus Dei super illos extenditur, qui in virtutibus crescunt. Manasses vero qui obliuiosus interpretatur, significat illos qui de statu gratiæ ad culpam commutantur: & Deum quem prius nouerunt obliuiscuntur, & isti de dextera Dei commutantur ad sinistram. Et ideo quia carent commutatione pœnitentiæ, carent etiam benedictione diuinæ dexteræ. Et hæc commutatio est à Deo. Eccles. 8. Potentissimus faciem eius commutat. Ad propositum ergo de ista commutatione pœnitentiæ, qua quis commutatur de malo ad bonum, & de bono ad melius, loquitur titulus psalm. dicens. *In finem pro his qui commutabuntur &c.* Et quia talis commutationis causa est Christi passio, à qua & per quam pœnitentia nostra efficaciam habet. lib. 2. distin. 18. lib. 4. distin. 2. Per hanc enim ipse Christus transiuit de mundo ad patrem, in qua & nos transire facit de morte ad vitam æternam, de terra ad cœlum. Inde ipse descendit ad eos, qui ceciderunt, vt eos subleuaret. Est ergo sensus tituli talis, psal. iste dirigens nos in finem. i. in Christum attribuitur ipsi Dauid. i. Christo qui huius loquitur secundum caput & secundum corpus, agens pro his. i. de causa mutationis eorum. i. de passione Christi, qui commutabuntur de malo ad bonum, de timore ad securitatem: de mundo ad cœlũ: quia. s. psal. hic ait de Christi passione, quæ est causa talis cõmutationis. Sciendum etiam q iste psal. nõ habet historiam antiquæ legis pro fundamento, sed ad literam loquitur de Christi passione & suorum: quia psal. prænidens Christi passionem in Christo & in suis mẽbris futurã fecit hũc psal. quod ex multis locis noui testamẽti põt declarari. Primo quia Christus adducit scripturam istius testamenti de se dictã, dicẽs. Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerũt me gratis: quod de isto psal. sumitur vbi dicitur. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Ecce hoc Christus dicit de se adimpletũ, ostendẽs q hoc de ipso fuit prædictũ. Itẽ apostolus de Iudæis, qui Christũ per sequẽtes fuerũt excæcati, adducit literã isti⁹ psal. dicens. Fiat mensa eorũ corã illis in retributionẽ & in scandalũ, obscurentur oculi eorũ ne videãt. Itẽ ad Rom. 15. adducit quod habetur in hoc psal. de Christo. Et opprobria exprobrãtiũ tibi ceciderũt super me. Quod ad literã in personã Christi ostendit dictũ fuisse. Itẽ Io. 2. dicitur q cũ Christus facto flagello de funiculis eiecisset vendẽtes & ementes de tẽplo, recordati sunt discipuli eius, quia scriptum est, Zelus domus tuę comedit me. per hoc ostẽdens euãgelista, q hęc scripta erãt de Christo. Ex quibus omnib. clarè patet, q totus iste psal. ad literã de Christo dictus est, & de mẽbris eius. Sic ergo intelligendo psal. istum accedo ad eius diuisionem. Dauid ergo loquens in persona Christi & mẽbrorum eius tria facit. Primò petit à pœnis absolutionẽ. Secũdo prædicit Iudæo tũ punitionẽ, ibi. *Fiat mensa eorũ.* Tertiò cõsurgit ad

ad Dei laudationẽ, ibi. *Ego sũ pauper.* Primã in duas: quia primò ponitur pœnarũ explicatio. Secũdò à pœnis postulatur liberatio, ibi. *Ego vero orationem meam.* Prima pars diuiditur in duas: quia primo explicantur pœnæ illaræ factis. Secundò pœnæ illatæ verbis, ibi. *Quoniam propter te.* Prima in duas: quia primo plangitur pœnarum illatio. Secundò inferentium multiplicatio, ibi. *Multiplicati sunt.* Prima pars diuiditur in partes quatuor: quia Christus primo à iudæis reus mortis iudicatur. Secundò à gentibus vestibus suis denudatur, ibi. *Infixus sum.* Tertiò Christus sepultus custoditur, ibi. *Veni in altitudinem.* Quartò Christus clamans à suis non auditur, ibi. *Laboraui.* Quantum ergo ad primum ostendit psalm. quòd Christus à iudæis morti fuit adiudicatus, dicens patri. *Saluum me fac Deus &c.* Vbi notandum quòd ista litera dupliciter exponitur, scilicet de capite Christi, & de membris eius. Si de Christo sciendum quòd in scriptura per aquas intelligitur populus: quia sicut omnes partes aquæ, sic coniunguntur adinuicem, quòd faciunt vnum corpus aquæ, sic & omnes qui sunt de vno populo vniti vnum corpus debent facere. Propter quod dicitur Apoca. 17. Aquæ populi sunt. Inter omnes autem gentes mundi, ante solum iudæi faciebant populum: cæteri autem gentes vocabantur. Propter quod gentilibus conuersis dicebat Petrus. 1. Petr. 2. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei. Cuius ratio assignatur superius. ver. 816. quia nulla multitudo facit populum, nisi regatur iustitia, iustitia regi non potest, qui non subditur Deo. Quia igitur soli iudæi subdebantur Deo per verum cultum, ideo soli iudæi faciebant populum. Sic ergo aqua significat populum: & populus iudæos: ergo ex consequenti aqua significat iudæos: de quibus hic ad patrem orans Christus dicit. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ.* id est iudæi, *vsque ad animam meã* vnde glo. *Saluum &c. quoniam intrauerunt vsque ad animam meam aquæ.* id est turbæ iudæorum: *intrauerunt vsque ad animam meam tollendam:* quia scilicet deliberauerunt non solum me tenere, me ligare & flagellare: sed etiam me occidere, & auferre animam meam. Sic enim de istis aquis iudæorum dicitur. Inundauerunt aquæ super caput meum, dixi perij. Et Dan. 12. Si autem ista verba sint corporis, scilicet Christi membrorum suorum fidelium, tunc per aquas intelligo aduersitates pœnas & miserias vitę præsentis. Recte enim per aquas aduersitas vitæ præsentis figuratur: quoniam sicut in aqua res leues supernatant & eminent, vt lignum: res autem graues submerguntur, vt plumbum & ferrum: sic leues & bonos homines peccati pondere non grauatos aduersa sursum eleuant per gratiam, & ad Deum ipsorum mentes dirigunt, sed malos & graues. scilicet peccatis implicatos per impatientiam submergunt. Et hoc est quod dicitur Sapientiæ. 10. Transuexit illos, scilicet bonos per aquam inimiam: inimicos autem eorum, scilicet malos demersit in mare. Iusti ergo aduersitatibus afflicti ne desperent clament ad Deum dicentes. *Saluum me fac domine: quoniam intrauerunt &c.* ne cedant iniquitati timore mortis vltra non habent mali aliquid quod eis facere possint. Clama ergo Christi membrum ad dominum, & saluabit te: de quo dicitur psalmo trigesimotertio. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Psalm. 33.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. 1090.

Hic Christus vestibus suis denudatur. Vbi notandum quòd nomine substantiæ bona temporalia intelliguntur: quæ per contemptum nobis subiicere debemus, & non mente subiici illis. Sic enim substantiam pro diuitiis & temporalibus rebus accipit scriptura de Abraham & Loth: vbi dicitur. Erat enim eorum substantia multa, & nequibant habitare simul. Et Tob. 4. De substantia tua fac eleemosynam. Secundò notandum quòd per limum intelligitur humanum genus, quod fuit de limo terræ formatum quo ad corpus. Gene. 2. Formauit dominus Deus hominem de limo terræ &c. non tamen de profundo limo, sed de limo qui erat in superficie terræ: sed homo per peccata cadendo factus est limus profundi, id est iniquitatis. Et sic per limum profundi intelligun tur mali, qui limus dicuntur ratione corporis, sed limus profundi ratione iniquitatis. Dicit ergo Christus. *Infixus sum in limo profundi*: id est traditus sum in manibus malorum, qui ad profundum iniquitatis deuenerunt. Et isti maximè fuerunt milites Pilati, qui iudæi cupientes complacere, omnia Christi bona temporalia abstulerunt. Christus enim præter vestes alia temporalia bona non habebat: quibus tamen à militibus fuit expoliatus, & nudus crucifixus: & in maiorem Christi derisionem diuiserunt sibi vestimenta eius: & super illas miserunt sortẽ. Et hoc est quod dicit Christus. *Infixus sum &c. Et non est substantia,* quia ad tantam paupertatem temporalium me deduxerunt, quòd nulla substantia mihi remansit: quia etiam vestes, quibus tegebar abstulerunt vt sic expoliatus omnibus temporalibus Christus illud psal. 38. diceret. Substantia mea tanquã nihilum ante te, id est ad nihilum pro te est deducta.

Substantia significat diuitiæ. *Gene. 13.* *Tob. 4.* *Limus dicitur peccator. Genes. 2.* *Psalm. 26.* *Psalm. 38.*

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. 1091.

Hic consequenter Christus mortuus sepelitur. Vbi notandum quòd Christo statim in cruce mortuo, anima descendit ad infernum: corpus verò sepulturæ traditum fuit. Quæ duo hic de se Christus ostendit, quo ad primum dicit. *Veni in altitudinem maris,* quo verò ad secundum dicit. *Et tempestas demersit me.* Quid est enim maris profundum, nisi infernus ad quem anima Christi descendit. Vnde Grego. tractans illud Iob. 38. Nunquid ingressus est profundum maris &c. dicit. Ac si apertè dicat Christus. Ego non solum mare, id est sæculum per assumptam carnem atque animã petij, sed etiam per animam sponte in morte posuit: vsque ad vltima inferni quasi ad maris profunda descendi. Si enim mare diuini eloquij sæculum debet intelligi, nihil prohibet profundum maris inferni claustra sentire. Profundum ergo maris dominus petiit, cum inferni nouissima electorum suorum animas erepturus intrauit. Vnde per propheram dicitur. Posuisti profundum maris viam, vt transirent liberati. Hoc namque profundum maris ante redemptoris aduentum,

Mare dicitur infernus Gre. 29. mo. ca. 7. *Esa. 51.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non via sed carcere fuit: quia etiam electorum animas quamuis non in locis pœnalibus clausas tenebat, quod tamen in profundum dominus viam posuit: quia illuc veniens electos suos à claustris inferni ad cœlestia transire concessit &c. Hoc ergo Christus notans dicit, *Veni in altitudinem ma. is.* id est ad profundum inferni descendi. Quid enim hic est altitudo, nisi profunditas: sicut dicitur Ioan. 4. Puteus altus est: id est profundus. Quo vero ad sepulturam corporis dicit. *Et tempestas demersit me.* Vbi notandum quòd mors est causa sepulturæ: quia mortuo homine, statim de sepultura corporis agitur. Tempestas autem significat mortem. Nam tempestas secundum grammaticos componitur ex peste & tempore: & sic significat mortem temporalem. Notans ergo Christus sepulturam sui corporis ait. *Et tempestas*: id est mors temporalis *demersit me.* Demergere enim est deorsum mergere vel includere, & sic significat Christi sepulturam, in qua corpus Christi defunctum fuit demersum & inclusum. Quam demersionem & sepulturam fecerunt duo amici & pacifici Christi, scilicet Ioseph. ab Arimathia & Nicodemus. De qua sepultura dicitur. Viri pacifici tui demerserunt te. Huius demersionis & sepulturę figuram prætulit Ionas qui à cete absorptus, demersus est: sed tertia die vomitus, vt habetur Ionæ. 2. & Matt. 12.

Ioan. 4.

Tempestas demersit.

Hiere. 38.

1092. Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meę, defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum.

Hic Christus clamans non auditur. Christus enim multotiens clamauit Iudæos increpando, vt eos ad gratiam reduceret, vt puta quando clamabat. In die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens Si quis sitit veniat ad me, & bibat. Et quando clamabat. Væ vobis scribę & Pharisæi &c. & similia. Et in isto clamore laborabat, quia fructum sui clamoris non percipiebat. Clamans enim tunc laborat, cum non auditur: non autem laborat cum votum eius impletur: vnde subditur. *Raucæ factæ sunt fauces meæ.* Et ideo dicit quia raucus effectus quãto magis clamat minus intelligitur, Sic & Christus quãto magis Iudęos clamando reprehendebat, tanto amplius ipsi contra ipsum indignabantur, & minus ipsum curabant intelligere. Et quod grauius est, non solum Iudæi non intellexerunt eum clamantem, sed etiam nec discipuli sui. Nonne in nocte passionis omnes suos discipulos de scandalis ipsis futuris docuit, dicens. Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista. Ipsi autem de seipsis confidentes ipsum intelligere noluerunt. Vnde & Petrus dicit. Ego nunquam scandalizabor. Similiter & omnes discipuli dixerunt. Et tamen omnes in eadem nocte scandalizati defecerunt. Et hoc est quod subdit *Defecerunt oculi mei dum spero &c.* Per oculos Christi intellige eius discipulos. Vnde alia littera habet. *Discipuli mei disparuerunt.* quod fuit quando Christo capto, discipuli videntes quòd Christus nolebat vti sua potestate, omnes relicto eo, fugerunt. Et hoc est quod subdit. *Dum spero in Deum meum.* Qui enim in aliquem sperat non vtitur potestate sua, sed totaliter illi in quem sperat se cõmittit. Sic & Christus se totaliter patri committendo, in quem sperabat, potestate sua nõ fuit vsus, quando se capi & ligari permisit. Quod oculi sui, id est discipuli videntes, defecerunt, scilicet ab eius sequela, & ipso relicto, fugerũt. Et de isto clamore Christi qui raucus est effectus, dicitur Apocal. 10. quòd clamauit voce magna, quemadmodum leo cum rugit. Vbi notandum quòd clamor Christi clamori leonis comparatur. Nam vt ait magister de proprietatibus lib. 12. Leo clamando terribiliter bestias in terra concludit, liberaliter gratiam humilibus facit: efficaciter vitam filiis tribuit, stabiliter aduersa multa recipit, laudabiliter benefactori se subiicit; mirabiliter captiuis libertatem concedit. Primò ergo leo clamando terribiliter bestias in terra concludit Dicit enim magister vbi supra. Esurit, clamat, & bestiæ aduenunt: & tunc ipse cum cauda circulum facit, vt nullum animal audeat exire. Sic & Christus prædicando circulum fecit in terra, verbum Dei vbique spargendo: quoniam vt habetur Matt. 9. Circuibat Iesus per ciuitates & castella docens in synagogis eorum. Et in isto circulo concludebat bestias: id est bestiales homines: quia ipsos in fidã metam rationis & fidei astringebat. Isto enim modo Paulum prius bestialẽ, & infidum suo circulo conclusit, quando circunfulsit eum lux de cęlo &c. ita vt circulum fidei exire non auderet. Roma. 8. Quis nos separabit à charitate Christi &c. Sic enim sibi fuerat dictum à patre. Hiere. 22. Clama & in Basan da vocẽ tuam, clama ad transeuntes. Basan enim confusio interpretatur, & significat infideles, ad quos Christus clamando prædicabat. Secunda conditio leonis est, quòd clamando liberaliter humilibus gratiã facit. Dicit enim magister vbi supra, quòd leo nisi lęsus nescit irasci, & prostratis animalibus parcit. Sic verè Christus, nisi peccatis offensus, nescit irasci. Esa. 30. Populus prouocans me ad iracundiam est, & humilibus, scilicet cõtritis humiliter parcit liberaliter dicit psal. 114. Humiliatus sum & liberauit me. Patet de Achab. 3. Reg. 21. Sicut enim vt parceret clamabat Iesus. Si quis sitit veniat ad me &c. Tertio leo clamando filiis tribuit viram. Nam vt dicit magister vbi supra leonis talis est natura, quòd catulus suus genitus tribus diebus & noctibus fertur dormire: sed leo magno rugitu clamoris ipsum catulum excitat ad vitam. Sic verè filius Dei filios suos quos in hoc mundo creauit, tribus diebus vt mortui iacent, scilicet tribus principalibus peccatis, scilicet superbiæ, luxuriæ, & auaritiæ: quos tamen Christus suo clamore excitat ad vitam: dum eos de tumulis dictorum peccatorum ad gratiam vocat. Sic enim clamando Lazarum resuscitauit de morte ad vitam. Sic enim sibi à patre dictum fuit. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob &c. Quartò leo aduersa multa sustinet: quoniam vt ait magister, leo quasi continuè febricitat; imò frequenter seipsum clamando cauda sua verberat, & isto modo se reddit audacem. Sic & Christus aduersa multa sustinuit vt animaret ad patienter tolerandum aduersa. 1. Pe. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum &c. Et ideo aduersa patiendo, clamauit in cruce, quando circa horam nonam clamauit Iesus voce magna dicens. Heli heli &c. quasi sic clamans diceret patri. Ad hoc me aduersitatibus exposuisti, vt meo exemplo ad patientiam vocarem fideles, vt sicut me in aduersis clamantem liberasti, sic & ipsi inter aduersa clamantes, à te liberari sperarent. Psalm. 119. Ad dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me. Quintò Ieo se suo benefactori subiicit. Est enim animal mirabiliter suum recognoscẽs benefactorem. Nam vt refert Plinius de mirabilibus mundi, cum semel vltra mare esset exercitus Romanorum quidam miles casu quendam leonem reperit, quem quidam serpens taliter ligauerat cauda, quòd se non poterat mouere, qui miles pietate motus, serpẽtem occidit, & liberauit leonem. Leo autem ille vt gratus, se seruituti militis subiecit, sic & quotidie ibat per nemora prædas capiendo, quas captas militi deferebat in tãtum quòd non solum militi, sed etiam magnæ parti exercitus contulit plura commoda. Sic verè & Christus in quantum homo fecit: quia Deo benefactori suo se subiicieus, & prædas scilicet animarum de manu diaboli capiens suo patri offerebat. Sic enim fecit quando in cruce voce magna clamans, ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum, id est meorum. Sextò Ieo donat libertatem. Nam vt dicit magister vbi supra, leo captiuos obuios liberè in patriam ire permittit. Sic & Christus clamans in cordibus nostris, nos peccato captiuos liberans ad patriam redire facit, dum clamore suo nos patri adoptat in filios: quia misit Deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem abba pater. Sed quia tempore suæ passionis istos clamores discipuli intelligere noluerunt, ideo de ipsis nunc conqueritur Christus dicens. *Laboraui clamans.* vt expositum est.

Apoc. 10. Clamat Christi leoni similis.

Nota de proprietatibus leonis.

Magister li. 12. de proprietatibus rer.

Matth. 9.

Luc. 23.

Esa. 30.

Psalm. 119.

3 Reg. 21.

Ioan. 11.

Esa. 58.

Rom. 8. Act. 9.

Hiere. 22.

Psal. 114.

1. Pet. 2. Matth. 16.

1093 Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Postquam Christus expressit pœnarum illationem, hic plangit inferentium multiplicationem. Et circa istam partem Christus multa prædicit, scilicet primò contra ipsum Iudæorum multiplicationem. Secundò gentilium malignationem, ibi. *Confortati sunt.* Tertiò suorum membrorum compassionem, ibi. *Deus tu scis.* Quartò patrum delimbo liberationem, ibi. *Non erubescant.* Quintò discipulorum confirmationem, ibi. *Non confundantur.* Quantum ad primum notandum quòd inimici Christi ipso prędicãte, continuè multiplicabantur procurãte inuidia malorum. Nam primò cum cœpit corrigere sacerdotũ vitia, ipsi odium cœperunt cõtra Christum, deinde ipsorum procuratione, pharisæi, deinde scribæ & doctores, vltimò populus ab omnib. istis deceptus, Christũ fuit persecutus. Propter quod dicitur. Principes autem sacerdotum concitauerunt turbam, vt magis peterent Barrabam, Iesum verò perderent. Hoc ergo notans Christus dixit de ipsis. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei.* Modus est loquendi, ad ostendendum inimicorum multiplicationem. Sic enim similiter dicitur Gen. 26. Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, &c. Sed quia Christus eis causam non dederat talis inimicitię, ideo subdit de illis dicens. *Qui oderunt me gratis.* Ideo sine causa, cum econtrario meipsum debuerint diligere propter doctrinam & multa beneficia per me ipsis collata. Vnde istum textum de se literaliter dictum allegat Christus dicens. Nunc autem viderunt & oderunt me & patrem meum, sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerunt me gratis. Vbi Augustin. Gratis odit, qui nullum ex odio cõmodum quærit, vel incommodum fugit. Sic oderunt Iudæi Christum, sic diligunt Iusti, vt alia præter illum non expectent, quoniam ipse erit omnia in omnibus. Consimiliter de Iudæis conqueritur Christus. psalm. 119. dicens. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Vel aliter & pulchrius exponitur iste versus. Vbi notandum quòd caput ecclesiæ est ipse Christus, ad Ephes. 1. Capilli autem huius capitis sunt omnes apostoli & alij iusti, Christo capiti per charitatẽ adhærentes & munditiam. De quibus dicitur Apoc. 1. quòd caput eius, & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix. Lana enim alba & nix conueniunt in colore, sed discrepant in effectu, quoniam lana alba calefacit, sed nix alba frigefacit. Comparatur ergo primo caput nostrum Christus lanæ albæ & niui, ad denotandum quòd in Christo fuit ignis charitatis, & frigus humilitatis. Consimiliter capilli huius capitis, id est, homines sancti his duobus ratione suæ munditiæ compatantur: quia ipsorum mens fuit feruida per charitatem contra frigus aduersitatis, & frigida per puritatem contra calorem luxuriæ & voluptatis. Vnde & glo. super illo verbo. psalm. 59. *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei* dicit. Capilli capitis Christi sunt fideles qui in Christo capite sunt radicati quod ornant bene viuendo. Et de istis capillis vide supra versic. 666. Ad oppositum volens ostendere Christus quòd maior erat numerus inimicorum suorum quàm iustorum, de inimicis dicit, quòd *multiplicati sunt super capillos capitis sui.* id est plures facti sunt inimici, quàm sint amici, & plures reprobi, quàm predestinati: quia plures sunt vocati, pauci vero electi.

Psal. 118.

Ephes. 1. Capilli dicuntur iusti Apoc. 1.

Gloss. Psal. 39.

Matth. 20.

1094 Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè, quæ non rapui, tunc exoluebam.

Hic consequenter ponit gentilium malignationem & aggrauationem. Hic enim loquitur de principibus gentilibus, scilicet de Pilato & Herode, qui contra Christum fauorem Iudæis dederunt, vt pura herodes spreuit illum cum exercitu suo, & illusum veste alba remisit ad Pilatum. Et sic fuit confortatus, id est simul cum Iudæis ad malum contra Christum fortificatus. Similiter & Pilatus qui in fauorem Iudæorum scienter sententiam dedit contra Christum. Et sic Christo imposuerunt pœnas, quas non meruerat. Quod notans subdit. *Quæ non rapui, tunc exoluebam.* Vbi nota quòd omnis peccans, rapinam committit: quia honorem Deo debitum non exoluit. Et talem rapinam si quis voluntariè non soluit per pœnitentiam, Deus ab ipso inuito exigit per damnationem æternam. Raptores ergo fuerunt primi parentes, sed solutor pœnæ debitæ Christus, qui pœnam peccatorum nostrorum portauit in corpore suo super lignum crucis. Vnde glo. *Quæ non rapui tunc exoluebam*, scilicet in passione, quasi dicat Christus. Non peccaui, & pro peccato pœnas exolui. Rapuerunt Adam & Eua, id est præsumentes rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt

Luc. 23.

Rapere. Soluere.

Gloss.

Christi pass.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diderunt fœlicitatem. Christus autem huius debiti fuit solutor. Ista autem verba tractans Balduinus. diuinus ad propositum dicit. *Quæ non rapui tunc exolebam.* Debitores sumus Christo, qui commune omnium negotium gerens, pœnam quàm nó meruerat, pro nobis exoluit. Verum qualia soluit pro nobis, talia exigit à nobis. Et quis ei poterit exæquari? Quædam magna summa passionum Deo debebatur pro liberatione generis humani, & singuli conferre debemus ad hanc summam, donec facta collatione, tota compleatur, Deóque Nota totum soluatur. Quid enim iustius, quàm quòd homo patiatur pro Christo, pro quo passus est Christus. Hinc apostolus ait, Adimpleo quæ desunt passio- Ad Coll.1. num Christi in carne mea. Ergo Christo pro nobis passo, non solum timoris, sed pudoris nobis B esse debet, si delicatè viuamus, si curam carnis in desideriis perficiamus. Nam si dominus & talis dominus in cruce pendeat, & seruus malus plagisque dignus in delitiis agat, nónne confusione dignus est? nónne ridiculum est, si Christus in cruce pendens dixit, sitio, & corda nostra grauentur crapula & ebrietate? Nónne probrosum est Prouerbium. (vt vulgo dici solet) non æquo partitus est ludus iste. Passio certè Christi nec ludus est, nec ludo similis. Ad nos vitam nostram ludo similem æstimamus, & quasi artem quandam ad ludendum compositam. Ad hoc in mundo versamur quasi in campo certaminis, in quo dominus noster pro nobis occisus est. Quod si quis de hoc cãpo exierit, non habens in se plagam nec tumorem, nec C liuorem, inglorius reputabitur. Et nos siquidem qui liuore ipsius sanati sumus, domino pro nobis in acie occiso, si illęsi euadamus, si sani & corpore integri, nónne rei proditionis iudicabimur, reiq; mortis Christi? Verè etenim mortis Christi, rei fuerunt, & auctores mortis Christi, & qui consenserunt & ministri qui crucifixerunt. Reus siquidem mortis Christi quodãmodo est, qui virtutem mortis Christi in se male viuẽdo euacuat. Quamuis enim non egerit vt Christus mortuus sit, id tamen agit, vt quantũ ad ipsum gratis mortuus sit. Mors enim Christi illi ad salutẽ non operatur, nec crux saluatoris illi proficit, qui crucem Christi non baiulat, ipse se perdit, hæc ille.

1095 Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.

Hic Christus ostendit suorum membrorum compassionem: quia defectus nostros suos esse ex compassione reputat. Vnde hic loquitur in persona mẽbrorum suorum. Ista enim verba de persona Christi intelligi non possunt, in qua nulla fuit insipientia, cum ab initio suæ conceptionis omnia nouerit, quæ Deus nouit, vt ait magister sententiarum lib. 3. dist. 13. Sed hoc dicit per modum compassionis ratione vnitatis membrorum cum capite. Vnde sicut sibi dicit factum, quod suis membris factum fuerit, sic & insipientiam suorum dicit suam, & delicta suorum dicit sua. Di- E cit etiam insipientiam suam & delicta sua, quia illa, id est, pœnam illorum pro nobis portauit. Satisfaciẽs enim pro debito alterius illud quodammodo facit esse suum. Et aduerte quòd non omnem insipientiam dicit esse suam, neque omnia delicta, sed solum illam insipientiam quàm Deus nouit, & illa delicta, quæ à Deo non sunt absconPeccata nostra sunt Christi.

dita hic commendans confessionis mysterium. Quamuis enim sint nota, quantum tamen ad nos illa dicuntur abscondita Deo, quæ nos abscondere conamur, & illa Deo manifesta, quæ nos per confessionem reuelamus. Quamuis enim passio Christi sufficiens fuerit pro omnibus peccatis, quoruncunque, tamen pro illis solum satisfecit quo ad efficientiã, quæ Deo per confessionem reuelantur. Et quia illa dicit sua pro quibus efficaciter satisfecit. Ideo nunc ait Deo. *Delicta mea à te non sunt abscondita.* quasi dicat, Illa delicta dico mea & ad meam passionem pertinere, quæ à te non sunt abscondita, sed per confessionem reuelata.

1096 Non erubescant in me qui expectant te domine, domine virtutum.

Hic prædixit Christus ex morte sua liberationem patrum suorum de limbo. Vbi sciendum quòd sicut magna erubescentia esset homini sapienti & astrologo, si prædiceret aliqua esse ventura tali tempore, & ex tali causa, si illa non euenirent, sic sanctis patribus & prophetis qui prædixerunt Christi passionem mortem & resurrectionem, & ipsorum per Christum de limbo edu Erubescam. ctionem, merito erubescere deberent, si prædicta non euenirent. Prædixerunt enim sancti patres Christi resurrectionem, vt puta Dauid in multis psal. Christi animæ ad infernum descensionem, C & per eum sanctorum patrũ inde liberationem. Zacha. Vt puta Zacha. 9. Tu autem in sanguine Testamenti tui &c. Ipsis ergo in limbo existentibus qualis esset confusio, si per eos prophetata non euenirent? Ideo de ipsis patribus & maximè prophetis in limbo cum magno desiderio Christum expectantibus, qui talia ventura prædixerunt, loquitur Christus orans vt prædicta eueniant, di- Ps. 68. cens *Non erubescant in me qui expectant te.* scilicet per me ipsos libera nunc *Domine Deus virtutum.* Vbi nota quòd erubescentia propriè loquendo, est quoddam signum interioris verecundiæ. vide supra 344. In eo autem quod dicit. *Domine Deus virtutum.* notandum quòd virtutes accipiuntur pro angelis: quia quidam angelorum ordo virtu- D tes vocantur, & sic apertè denominando totum per virtutes intelligũtur omnes angeli. Item per virtutes intelliguntur dona gratiarum ac etiam potestates mundi, quorum omnium Deus dominatur, vide supra versicu. 343. Et nota quòd sancti in limbo multipliciter Deum expectabant, vide versic. 601.

1097 Non confundantur super me, qui quærunt te, Deus israel.

Hic quærit Christus ex morte & resurrectione sua discipulorum confirmationem. Sciebat enim Christus discipulorum animos in sua passione perturbandos sed in resurrectione aliqualiter erigendos, sed per spiritus sancti missionem ex E toto confirmandos ad Christi confessionem, & omnium tormentorum tolerationem. Petit ergo hic à patre suam resurrectionem per quam erigantur, petit etiam spiritus sancti missionem per quam plenè cõfirmentur dicens. *Non confundantur super me, &c.* Vbi notandum quòd confundo, dis, componitur ex con. & fundo, dis, & est con- Confundere

fundere idem quòd totum simul fundere siue A spergere. Confunditur ergo ille qui taliter spargitur, & dissipatur. Et sic quanto quis est in maioribus bonis, & virtutibus, tunc confunditur quando peccat. quia omnia ipsius bona spargũntur & dissipantur. Orat ergo Christus pro apostolis, vt per spiritum sanctum sic confirmentur, ne amplius per mortale peccatum confundantur. Matth. 11. Vnde notandum est, quòd circa peccatum multipliciter est confusio, & bona & mala, vt ostendit Bernard. Bern. super illo verbo Matt. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. dicens. Est confusio in vitiis & est confusio contra vitia. Confusio in vitiis est, quando quis pessimis passionibus dissipatus, non ratione regitur, sed vitiorum tumultu pessimè agitatur. Confusio pro vitiis est, quando quis B comprehensus, & cõuictus criminis alicuius confunditur, vel pœnitens & confitens quæ commisit, salubri purgat confusione. Porro confusio contra vitia est, quando homo conuersus ad Deum tentationi, quam patitur ex parte confusionis recordatione, resistit. Hic autem orat Christus ne apostoli sui confundantur prima confusione, scilicet quæ est in vitiis, dicens. *Non confundantur, &c.* Et in hoc maximè orat, vt apostoli à triplici præseruentur peccato, quod maximè omnia in homine bona confundit, scilicet superbia, auaritia, & luxuria, vide supra versic. 546. quia ista tria vitia maximè prædicatoribus & euangelicis viris contradicunt. Dicat ergo Christus orando patri. Apostoli mei qui quærunt te Deus Israel, scilicet C manifestare per orbem, cultum diuinum vbique prædicando, oro vt *non confundantur super me.* id est vt non peccent super me, id est non contradicant fundamento virtutum per me eis datum, scilicet humilitatis contra superbiam. Matth. 11. Dicite à me, quia mitis sum &c. paupertatis contra auaritiam. Matth. 10. Nolite possidere aurum neque argentum, &c. castitatis contra luxuriam. Lucæ 12. Sint lumbi vestri præcincti, &c.

1098 Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.

Hic consequenter Christus explicat pœnas sibi verbis illatas. Et diuiditur in partes duas: quia primò ostenditur Iudæorum malitia. Secundò Christi iustitia, ibi. *Quoniam zelus.* Iudæorum autem ostẽditur in duobus. Primo quia Christum verbis blasphemauerunt. Secundò ipsum fide nó receperunt, ibi. *Extraneus.* Primò ergo ponit iniuriam sibi verbis à Iudęis illatam dicens patri. *Quo-* Opprobrium Christi. *niam propter te sustinui opprobrium, &c.* Vbi notandum quòd omnia Christi verba & opera erant ad excitandum patris honorem in cordibus hominum. Propter hoc enim vitia Iudæorum corrigebat, virtutes prædicabat, & miranda faciebat E opera, vt fidem verbis suis darent. Ipsi autem ex hoc magis contra ipsum insurgebant, & ipsum lacerabant. Propter quod eis dicebat Christus. Ego honorifico patrem meum, & vos inhonoratis me. Ex quibus patet quòd omnia conuitia, quæ Christus à Iudæis sustinuit fuerunt propter patris honorem, quem prædicabat. Vnde & nunc patri loquens dicit. *Quoniam propter te sustinui opprobrium.* Sed quale opprobrium? Nam vocaue- Ioan. 8.

runt eum magum, dicentes. In Beelzebub prin- Luc. 11. cipe dæmoniorum eiicit dæmonia. Vocauerunt Ioan. 8. dæmoniacum, dicentes: Nónne bene dicimus nos quia samaritanus es tu, & dæmonium habes? Gulosum, dicentes. Hic homo est vorax & potator Matth. 11 vini. Et multa opprobria consimilia Christo propter patrem, quem honorabat intulerunt. Ex quibus omnibus confusionem Christi quærebant. Et hoc est quod subdit. *Operuit confusio faciem* Confusio *meam.* Vbi aduerte quòd confusio accipitur hic, Christi. non pro erubescentia, qua quis ex peccato commisso verecundatur, sed pro iniuria etiam contra iustitiam alteri illata. Sic enim facies Christi à Iudæis fuit confusa, quando ante Annam pontificem alapa fuit percussus, quando velauerunt faciem eius, & quando expuerunt in faciem eius. Ioan. 19. Quæ omnia ad Christi confusionem & verecun- Matt. 26. diam faciebant, quod Christus notans dicit. *Operuit confusio faciem meam.* Sed quia glo. hic notat quòd talis confusio maximè euenire solet in bono laceratis, qui solent tanto amplius ad tempus effici tristes, quanto in se cognoscunt iniqua confingi. Ideo occurrit quærẽdum quæ est causa ma- Quæstio. ioris tristitiæ & confusionis, scilicet an iniuriari sine culpa, siue cum culpa. Et videtur quòd sine culpa, quia ibi est maior iniustitia. Iniuriari autẽ Iniuria. pro culpa est, quasi actus debitus & iustitiæ. Certum est autem quòd actus iniustitiæ maioris confusionis & tristitiæ causa est quàm actus iustitię. Et hinc est quod communiter dicunt sine causa patientes, si fecissem quod imponitur mihi, patienter portarem, & similia. Ad oppositum quia iniuriari pro culpa commissa duo mala continet, scilicet culpam & pœnam. R espondeo, quòd to- Pœna. lerabilius est, pati sine culpa, quàm pro culpa, patet quia innocentem confortat innocentia, sed reum deprimit culpa. Ad argumentum autem dico, quòd quamuis pati sine culpa includat iniustitiam ex parte agentis, non autem ex parte patientis. puniri autem pro culpa includit iniustitiam ex parte patientis. Quilibet autem recto ordine magis tristari debet de culpa propria, quàm de aliena.

1099 Extraneus factus sum fratrib. meis, & peregrinus filiis matris meæ.

Hic notat Iudæorum infidelitatem, qui Christum fide non receperunt. Vbi nota quòd aliqui Fratres multiplices. dicuntur adinuicem fratres multipliciter, scilicet carnis propinquitate, vt qui ex eisdem parẽtibus sunt geniti. Sic enim dicitur Gen 42. Duodecim Gen. 42. fratres sumus ex vno patre geniti, Item legali adoptione, vnde adoptatus in filium dicitur secundum iura, frater carnalis filij. Sic enim Christus qui est naturalis Dei filius, frater est omnium fidelium à Deo in filios adoptiuorum. ad Heb. 2. Hebræ. 2. Non confunditur vocare eos fratres, dicens. Narrabo nomen tuum fratribus meis Item sacramenti ratione. Vnde filius spiritualis alicuius frater dicitur filij naturalis. Sic enim omnes apostoli à Christo baptizati adinuicem fratres dicebantur. Propter quod dicit Christus petro. Tu autẽ con- Luc. 22. uersus confirma fratres tuos. Iudæi autem erant Christi fratres secundum carnem, quia & Christus secundum carnem ex Iudæis natus erat, de quibus dicit Christus. Fratres mei prætercrunt Iob 6. me. Sic ergo nomine fratrum Iudæos intelligit

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui Christum per fidem recipere noluerunt,quo A
Ioan. 1. etiam vt dicitur Ioã.1.In propria venit & sui eum non receperunt quod hic notans Christus ait. *Extraneus factus sum fratribus meis.*Et hoc idem aliis verbis exprimit dicens. *Et peregrinus filiis matris meæ.*quia ipsum non reputabant fratrem sed aduenam & sotensem,vnde de Christo dixerunt.
Ioan. 7. Hunc autem nescimus vnde sit. Et nota quòd quamuis Iudæi ex malitia reputauerunt. Christum extraneum & peregrinum, tamen realiter quantum ad spiritum peregrinus potest vocari, sicut in die resurrectionis sibi dixerunt illi duo discipuli. Tu solus peregrinus es? Habuit enim Christus omnes veri peregrini conditiones, vt notat Iacobus de voragine in sermone feriæ ij. post pascha. Vnde Christus populo Iudæorum B
Psal 38. dicit illud psal.38 Quoniã aduena ego sum apud te,& peregrinus sicut omnes patres mei.

1100 Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Hic ostendit Christus suam iustitiã.Iustitia autem perfecta cõsistit in multis,quæ omnia Christus hic se habuisse ostendit. Primum est cultus veneratio,in principio.Secundum est proprie carnis maceratio, ibi.*Et operui in ieiunio.*Tertium est patiens iniuriarum toleratio, ibi. *Aduersum me.* Quantum ad primum sciendum, quòd ad vene- C
rationem diuini cultus non solum requiritur Deum colere,sed etiam omnia quæ ad ipsum cultum spectant venerati,sicut sunt vasa sacra,vestes
Ecclesia. & locus ad cultum deputatus, scilicet ecclesia: quia irreuerẽtia circa prædicta habita peccatum aggrauat,non modicum,magis enim peccat quis indutus sacris quàm sine, magis in die festo, magis in loco sacro quàm extra: vt satis haberi potest extra de reliquiis & veneratione sanctorum, decet.lib.vj.Principes autem sacerdotum cupiditate mœti,domum Dei vilipendendo,fecerant forum animalium,qui in templo ordinaueran animalia vendi,campsores tenere mensas suas, quoniam vt ait Beda super Ioan. Quoniam homines
Auaritia sacerdotũ Beda. de longe ad Hierusalem ratione sacrificij propere- D
tantes, quæ iussa fuerant immolari secum ferre non poterant, eorum prætia secum deferebant. Vnde nacta occasione, hæc animalia scribæ & pharisæi vendi in templo instituerunt,vt venientes emerent & offerrent:eademque oblata ipsi aliis venderent,& sic sua lucra accumularent. Vnde & numularij ad hoc sedebant ad mensam, vt inter emptiones venditionésque bestiarum prompta esset pecunia. Dominus autem Iesus nolens in domo sua aliquid esse terrenæ negotiationis, omnes expulit foras zelo domus domini motus.
Zelꝰ domini. Hunc ergo Christi zelum domus domini præuidens psal.in persona Christi dicit patri. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.*Sic ergo hęc prophetia E
Ioan 2. verificata fuit in Christo,quando Christus inuenit in templo vendentes oues & boues,& numularios sedentes,quos omnes facto flagello eiecit, dicens. Auferte ista hinc,&c. Vnde statim subditur. Recordati sunt discipuli quia scriptum est. Zelus domus tuæ comedit me.Est autem hic zelus quidam feruor animi, quo mens relicto humano timore, pro defensione veritatis accendi-
tur. Per istum autem zelũ Christi indignati principes sacerdotum, videntes quòd eorum illicita lucra destruebantur, Christi mortẽ tractauerunt. Et hoc est quod subdit.*Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* In hoc enim quòd domus Dei male tractabatur opprobriũ Deo patri inferebant,sed quia ista opprobria Christus voluit cor rigere,ideo eius mortem tractauerunt, & sic illa opprobria super Christum ceciderunt. Et sic est sensus.*Zelus domus tuæ comedit me.* id est fuit mihi causa mortis.

1101 Et operui in ieiunio animam meam & factum est in opprobrium mihi.

Hic ostenditur iustitia Christi ex carnis macerationc.Requirit enim iustitia,vt semper inferius suo superiori obediat,vt anima Deo,& caro animæ. Caro autem delicatè nutrita aduersus animam bella mouet.Vnde prouer.29. dicitur. Qui Prouer.29.
delicatè nutrit seruum suum, inueniet eum contumacem.Ne ergo caro repugnet spiritui non delicatè est nutrienda, sed ieiuniis castigari iustitia Ieiunium.
dictat. Et quamuis in Christo non esset fomes peccati quo caro spiritui repugnaret,tamẽ exemplum iustitiæ nobis præbens, carnem suam afflixit ieiunio,quod fuit adimpletum, quando Christus in desertum ductus à spiritu ieiunauit quadraginta diebus,& quadraginta noctibus.Et hoc ieiunio operta fuit anima Christi,id est vita Christi:quia per illud ieiunium diabolus dubitauit,an Christus esset verus homo:quia per quadraginta dies & noctes cibum non capiendo viuere excedit virtutem humanam.Et istud ieiunium ad opprobrium Christi deuenit, propter quod subdit. *Et factum est in opprobrium mihi.* Nonne ad opprobrium domini vertitur,quòd seruus supra dominum eleuetur,quòd seruus sibi quærat subiicere dominum?Hoc autem Christo propter suum ieiunium euenit:quia ex hoc diabolus occasionem accepit ipsum tentandi, immò quòd opprobriosum magis fuit,diabolus Christo suasit,vt ipsum adoraret cadens in terra.Audire enim contumelias nobis illatas gloriosum est, & meritorium, sed audire contumelias Deo illatas,est nimis opD probriosum. Et ideo quando Christus audiuit tantam Dei contumeliam,vt diabolus cultũ Dei sibi vendicare vellet,ad opprobrium sibi reputauit.Vnde & per modum indignantis ipsum diabolum repulit dicens.Vade Sathana.Vnde Chry- Chrysost. in
sostomus super Matth.ait.Quando diabolus post Matth.4.
ieiunium Christi Dei sibi vsurpauit honorem,dicens.Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me,tunc Christus exasperatus est & repulit eum dicẽs.Vade Sathana,vt nos illius discamus exemplo,nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere, Dei autem iniurias neq; vsque ad auditum sufferre,quoniam quidem in proprijs iniurijs esse quempiam patientem,laudabile est iniurias autem Dei dissimulare nimis impium est.

1102 Et posui vestimentum meum cilicium, & factus sum illis in parabolam.

Hic ostendit Christus suæ carnis maceratione à vestibus,per cilicium enim intellige histo-
ricè

ricè asperitatem vestium Christi, quibus ipse vA
Matth.11. tebatur. Cum enim Christus improbaret molliciem vestimentorum dicit. Ecce enim qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, consequẽs est quòd ipse asperis vestibus vtebatur,quia
Cilicium Christi. Tunica Christi. omnia quæ Christus docuit,ipse primò fecit.Vnde vtebatur Christus cilicio ad carnem. Nam secundum Nicolaum, tunica Christi quæ erat inconsutilis desuper cõtexta per totum, erat quoddam cilicium. Certum est enim quòd cilicium est vestis non consuta, sed contexta totaliter. Et ista tali veste factus est Christus in Parabolam,
Iob 29. quando ad eius derisionem milites Christi vestimenta diuidentes, super istam vestem cilicinam sortem miserunt. Tunc enim factus fuit Christus Iudæis in parabolam, id est in prouerbium, quo B
niam ipsis in prouerbium versum fuit. Christus tamen rex fuit quòd ipsius vestimenta inter milites fuerunt diuisa,& super eius vestem cilicinam sors fuit missa. Vel magis mysticè per cilicinum quo caro pungitur,accipe punctiones pœnarum quas Christus pro nobis in cruce suscepit, dum pœnam peccatorum nostrorum pro nobis portauit in cruce,in quo cilicio,siue pœna factus fuit Iudæis in parabolam, quãdo ipsi insultantes dicebant,Alios saluos fecit,seipsum non potest saluũ facere,& similia. Vel per cilicium intellige carnẽ Christi,quas diuinitascelabatur & occultabatur. Vide supra versicu.536. Ipse autem propter carPsal 34. nem passibilem factus fuit illis in parabolam,propter quod dicit psal.34.Ego autem cum mihi mo C
lesti essent,induebar cilicio.

1103. Aduersum me loquebantur,qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant vinum.

Hic ponitur Christi patiens iniuriarum tole-
Salustius vetus autor. ratio. Ad cuius euidentiam sciendum quòd per sedentes in porta significantur sacerdotum principes,scribæ & pharisæi,qui certum populum ha-
Greg.21. moral.24. bebant iudicare,quoniam vt ait Greg. Mos apud veteres fuit,vt ad portam ciuitatis seniores sederent,id est iudices qui certantium iurgia iudiciaria examinatione distinguerent,quatenus vrbem D
in qua concorditer oportet viuere, discordes ininimè intrarent.Et sic portę nomine iudicium intelligitur,quod in portis agebatur Et sic sedentes in porta sunt iudices qui in iudicio sedent.Sic ergo sacerdotes,scribæ & pharisæi dicuntur sedentes in porta.Vel quia in porta domus domini stabant prædicando.Sic enim Hieremiæ sacerdoti à
Hier.7. Deo dictum fuit,Sta in porta domus domini & prædica ibi,&c.Isti aduersum Christũ loquebantur quando quęrebãt falsum testimonium aduersus Iesum,vt eũ morti traderent,quando cõdemnauerũt eum esse reũ mortis, quãdo Christo iam crucifixo,principes sacerdotum cum scribis & senioribus,dicebãt. Alios saluos fecit,seipsum non potest saluũ facere?Quod autem mirum si loqueE
Matth.12. bantur aduersus Christum,quoniam ex abundantia cordis os loquitur:Matth.12.Omni autem illorum cogitatio erat contra Christum, vt ipsum
Psal.55. morti tradiderent.psalm.55.Omnes cogitationes eorum aduersum me in malum. *Et in me psallebant qui bibebant vinum.*Vbi notat Nico.quòd scribitur in quodam libro hebraico qui intitulatur, condemnatus iudicio, quod propter Salomonis dictum Prouerb.31,Date siceram,id est potum inebriatiuum mœrentibus, & vinum his qui amaro
Prou.31. Vinum. sunt animo,quod sapientes Iudæorum ordinauerunt, vt condemnatis ad mortem daretur plenus cyphus de vino forti, vt quasi inebriati mortis dolores minus sentirent.Et tale vinum fuit in die passionis pro Christo,& duobus latronibus condemnatis præparatum Sed Iudæi in Christi derisionem,& vt maiorem dolorem sentitet in morte,illud vinum bonum biberunt,& ad Christum potandum acetum felle mixtum præparauerunt. Et de istis hic loquitur Christus,dicens. *Et in me psallebant qui bibebant vinum.*id est contra me cantabant & me deridebant *qui bibebant vinum.* Vel hic aliter Christus vult dare differentiam inter principes & iudices Iudæorum,qui ipsum persequebantur,& suos fideles qui ipsum venerabantur.Nam primi per sedentes in porta significantur,qui aduersum Christum(vt dictum est)loquebantur.Sed per bibentes vinum significantur deuoti,qui Christi sanguinem sub specie vini traditum deuotè recipiunt,quo spiritualiter lætificantur.De quo vino dicitur,psal.103. Et vinum læti- Psal 103.
ficet cor hominis.Isti autem tales in Christo psallunt: quia Christum bonis operibus laudant dicentes illud psal. 137. In conspectu angelorum Psal.137.
psallam tibi,&c.

1104 Ego vero orationem meam ad te domine,tempus beneplaciti Deus.

Hic consequenter Christus pro se & suis petit à pœnis liberationem.Et facit duo: quia primo petit liberationem, secundò ad hoc adducit rationem,ibi.*Exaudi me domine.*Prima in duas:quia primo petit liberationem in generali,secundò in speciali,ibi. *Eripe me de luto.* Et primò ponit orationem,secundò petit exauditionẽ,ibi.*In multitudine.*Quantum ad primum sciẽdum,quòd in per- Oratio aduersa.
secutionib.& aduersitatib,maximum remedium est,pro persecutorib.orare, quod Christus facere nos suo docuit exẽplo, quando in cruce positus, patrẽ pro persecutorib.orauit,dicens,Pater igno- Luce 23.
sce illis,&c.Quod præuidens psalmista hic in persona Christi dicit,quòd illi aduersum me loquebantur,*ego vero orationem meam ad te domine.* supple dirigo.Vbi glo. Hic enim Christus prædictis Glosa.
malis orationem apponit, vt nos discamus, non rixas,sed orationes iurgiis opponere, quasi dicat Christus.Illi contra me sæuiunt, ego verò dum illi sic insultant,dirigebam ad te orationẽ meam. Cum enim mali non corriguntur,non restat nisi pro eis orare.Sed quod hic loquatur de oratione, quàm pro persecutoribus fecit tempore passionis ostendit,dicens.*Tempus beneplaciti Deus.* Tempus Beneplacitum Dei.
enim beneplaciti Dei fuit tempus reconciliationis Dei ad humanam naturam,quod fuit tempus Christi passionis, quando, scilicet Christus per mortem suam nos Deo reconciliauit.Colossen.1. Coloss.1.
De quo tempore ait apostolus. Ecce nunc tem- 2.Cor.6.
pus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Et nota, quòd tempus Christi passionis dicitur tempus beneplaciti Dei,quia in illo tria fuerunt, in quibus specialiter consistit Dei beneplacitum. Primum est peccatorum absolutio. Eccles.35.Bene- Eccles 35.
placitũ est domino recedere ab iniquitate.Et hoc fuit tempus Christi passionis,quando lauit nos à
peccatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apoc.1. Eccles.25. peccatis nostris in sanguine suo. Secundum est concordia proximorum & dilectio. Eccles.25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, concordia fratrum, amor proximorū, &c. Et hoc fuit tempus passionis Christi, quando Christus pacificauit omnia per sanguinem crucis eius. Tertium est fides deuotorum. Eccles.1. Beneplacitum est illi fides & mansuetudo. Et hoc fuit tempus Christi passionis, quando rogauit, ne fides ecclesiæ deficeret. Istis ergo causis tempus passionis Christi dicitur tempus beneplaciti.

Coloss.1. Eccl.1. Luc 12.

1105 **In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.**

Misericordia Dei.

Hic petit Christus orationis exauditionem. Vbi notandum, quòd Christi passio à Deo erat ordinata pro peccatorum nostrorum satisfactione, quod fuit opus magnæ misericordiæ, vt ipse pœnam nostrorum peccatorum portaret in cruce. Fuit etiam opus multæ misericordiæ: quia nostra peccata erant multa. Et ideo Christus hic orans vt effectus suæ passionis impleatur, quo scilicet multitudo nostrorum peccatorum tollatur: multitudinem diuinæ misericordiæ inuocat, dicens *In multitudine misericordiæ tuæ, &c.* Et attende quomodo misericordia Dei dicatur magna & multiplex. Vide supra vers. 834. Et nota, quòd pro sua exauditione non solum inuocat misericordiā patris, sed etiam iustitiam, dicens. *In veritate salutis tuæ.* Iustitia enim Dei requirit, vt ipse sua promissa perficiat. Promisit autem per prophetas per Christi passionem nos liberare, sic quòd propter

Isa. 53. nos pateretur. Esa. 53. Verè langores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras &c. cuius liuore sanati sumus. Hoc ergo notans psalmista, dicit. *Exaudi me in veritate salutis tuæ.* id est propter tuam iustitiam & veritatem qua salutem mundo

Oratio Christi. per mortem meam promisisti. Omnis autē Christi oratio fuit exaudita: quia solum postulabat quæ patri erant placita. De hoc vide supra versic. 190. Et si dicas, quare Christus orabat, cum omnia quæ petebat clarè sciret futura? Respondeo quòd sicut præsciebat omnia, quæ petebat esse futura, sic & præsciebat illa virtute suæ orationis esse ventura.

1106 **Eripe me de luto, vt non infigar, libera me ab his, qui oderunt me, & de profundis aquarum.**

Hic in speciali explicat Christus suam orationem. Vbi notandum, quòd sicut Christus sua passione pro nostris peccatis satisfecit, sic sua resurrectione causat nostram resurrectionem & corporis & animæ. Propter quod hic Christus specialiter orat pro sua resurrectione. In morte enim Christi corpus positum fuit in monumento, ad limbum autem descendit anima. Et sic Christus orando pro sua resurrectione, duo petit. Primò ne corpus domini detineatur à sepulchro. Secūdò ne anima diu detineatur in limbo, ibi. *Non me demergat.* Quantum ad primum sciendum quòd hic per lutum intelligitur Christi sepulchrū, quamuis excisum esset in petra: quia omnis lapis est de luto vel terra productus. Vel secundum aliquos, quamuis sepulchrum Christi esset cauatum in saxo vel petra, tamen ibi exterius ad ornamentum illius speluncæ erant aliqua opera de lateribus facta, qui lateres propriè de luto efficiūtur. De isto ergo luto sepulchri Christus orat, ne suū corpus in eo infigatur. Infigitur enim res in luto, quando sic in ipso profundatur, quòd inde faciliter extrahi non potest. Et hoc est quod dicit. *Eripe me de luto, vt non infigar.* id est eripe corpus meum de sepulchro, ne ibidem per corruptionem infigatur. Hoc autem fuit per resurrectionem, quando corpus Christi gloriosum resurrexit & impassibile. Et ideo tunc corpus Christi liberatum fuit ab omni persecutione Iudæorum & omnium iniquorum & liberum factum ab omni aduersitate. Et hoc est quod subdit, dicens. *Libera me ab his qui oderunt me.* id est per resurrectionem me ab illis liberabis: quia amplius in corpus meum sæuire non poterunt, etiā ab omni aduersitate liberabor. Vnde subdit. *Et de profundis aquarum.* Per aquas enim aduersa significantur, vt patet supra versic. 250. & 1089. In passione enim sua Christus fuit in profundo aduersitatum. Hic nota, quòd in scriptura multiplex lutum reperitur, scilicet Primò lutum nostræ humanitatis & hoc quo ad corpus. Iob 10. Memento quòd sicut lutum feceris me. Secundò lutum peccati & iniquitatis, psal. 17. Vt lutum platearū delebo eos. Tertiò lutum pœnæ & aduersitatis, psal. 39. Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis. Quartò lutum gratiæ & pietatis. Ioan. 9. Lutum fecit Iesus ex sputo & cœcū illuminauit. Quintò lutum auaritiæ & cupiditatis. Abacuc. 2. Væ ei, qui congregat non sua, vsq; quo aggrauat contra se densum lutum. Sextò lutum Christi sepulturæ siue mortis, vt hic. *Eripe me de luto, &c.* Gregorius autem distinguit aliter lutum 34. mor. cap. 8. dicens. Luti nomine in sacro eloquio, aliquando terrenarum rerum multiplicitas, aliquando sordidum sapiens iniqua doctrina, aliquando autem desiderij carnalis illecebra designatur. Per lutum quippe terrenarum rerum multiplicitas designatur, sicut per Abacuc propheram dicitur. Vę ei qui congregat non sua, vsquequo aggrauat cōtra se densum lutum. Denso enim luto se aggrauat, qui per auaritiam terrena multiplicans, peccati sui oppressione se angustat. Rursum luti nomine doctrina sordidum sapiens figuratur, sicut per eundem propheram domino dicitur. Viam fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarum. Ac si diceret. Aperuisti iter prædicatoribus tuis inter doctrinas huius sęculi sordida & terrena sapientes. Per lutum quoq; desiderium sordidæ voluptatis exprimitur, sicut psalmista deprecans ait. *Eripe me de luto, vt non hæream.* Inhærere luto est sordidis desideriis concupiscentiæ carnalis inquinari.

Sepulchrum Christi

Lutum multiplex. Iob 10. psal.17.

psal.39. Ioan.9.

Abacuc.

Greg. lib. mor. c.8.

Abacuc.

Abacuc.

1107 **Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum.**

Hic Christus orat ne eius anima diu detineatur in limbo. Vbi nota quòd nomine profundi infernus intelligitur, similiter & nomine putei. Profundum namque significat infernum, ad quē ante Christum Patres & sancti descendebant.

Profundum. Infernus.

Propter

Iob 17. Greg. lib. mo. c. 12. Proptet quod & Iob dicit, Iob 17. In profundum A infernum descendent omnia mea. Quæ verba exponens Grego. quæstionem mouet, dicens. Cum constet quòd apud inferos iusti non in locis pœnalibus, sed in superioris quiete sinu tenerentur, magna nobis oboritur quæstio, quid nā sit quòd beatus Iob asserit, dicens. In profundum infernū descendent omnia mea. Quoniam & si ante aduentum mediatoris Dei & hominum in infernū descensurus erat, liquet tamen, quia in profundissimum infernum descensurus non erat. An ipsa loca superiora inferni profundissimum infernum vocat, quia videlicet quantum ad sublimitatem cœli iam huius aeris spacium non immeritò infernus dici potest. Vnde cum apostate angeli à B cœlestibus sedibus in hoc caliginoso sunt detrusi aere, apostolus Petrus dicit. Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit, in iudicio cruciandos reseruari. Si itaque quātum ad celsitudinem cœli aer iste caliginosus infernus est, quantum autem ad eiusdem aeris altitudinem & illa loca inferni, quæ superiora sunt aliis receptaculis inferni, hoc loco non incongruè inferni profundissimi appellatione significantur: quia quod aer ad cœlum, terra ad aerem, hoc ille est superior infernorum locus ad terram, &c. Vnde & sancti patres qui in limbo vel inferno erant orantes vt inde per Christum educerentur, dicentes. psal. 129. De profundis clamaui ad te domine, &c. Sic ergo nomine profundi infernus siue limbus intelligitur. Similiter & C nomine putei idem infernus siue limbus designatur. Vide supra versic. 900. Est ergo sensus Christi orationis hic. *Non me demergat tempestas aquæ.* id est oro ne tempestas aduersitatis & passionis meæ me demergat. i. ex toto suffocet, ne resurgā: quod exponens subdit. *Neque absorbeat me profundum.* s. ne infernus sic absorbeat animam meam: vt ibi diu detenta non valeat exire. Et idem aliis verbis repetit, dicēs. *Neque vrgeat super me puteus os suum.* i. neque claudat super animam meam puteus. i. infernus os suum. Vnde litera hebraica habet. *Non obturet super me os suum puteus.* i. infernus siue limbus. Hoc enim ideo orat ad differentiam aliarum animarum quæ sic ad infernum descendebant: quòd inde exire non poterant. Anima autem Christi licet ad infernum vt aliæ descenderit, tamen ad libitum inde tertia die exiuit. Propter quod dicit Christus. psal. 87. Anima mea in inferno appropinquabit. Sequitur. Factus sum sicut homo inter mortuos liber.

Lutum. 129. Abyssus inuocat. Infernus.

1108. **Exaudi me domine, quoniā benigna est misericordia tua, secundū multitudinē miserationū tuarū respice in me.**

Hic Christus adducit rationem, quare exaudiri debet. Vbi aduertendum, quòd septem rationes adducit Christus, quibus ostendit se dignum exaudiri. Primò ratione diuinæ pietatis. Secundò ratione suæ puritatis: ibi. *Ne aduertas.* Tertiò ratione iudæorum iniquitatis: ibi. *Intende animæ.* Quartò ratione manifestæ veritatis: ibi. *Tu scis.* Quintò ratione diuinę potestatis, ibi. *In conspectu.* Sextò ratione derelictę humilitatis, ibi. *Et sustinui.* Septimò ratione inflictę pœnalitatis, ibi. *Et dedecus.*

E

Incog. Tom. j.

Misericordia *Iustitia.* *Isidorus. 9. etym.* *Benignitas Dei.* *Ioelis. 2.* *Valerius lib. 5 cap. 1.* *Exemplum.* *Greg. 4. mo. cap. 21.* *Ephes. 4.* *Valerius.* *Ad Ro. 2.*

runt. Prima ergo ratio sumitur ex parte diuinæ pietatis & misericordiæ. Misericordia. n. est quædam Dei proprietas, qua miseris compatitur. Duę enim sunt principales virtutes regū & dominorum. Iustitia & pietas, plus tamen in ipsis cōmendatur & relucet pietas, vt dicit Isidorus. 9. etym. Cum ergo Deus sit rex regum & dominus dominantium, in ipso summè regnat pietas, vnde & eius dicitur esse, propter quod cantat ecclesia, dicens. Deus cui proprium est misereri &c. Hanc ergo causam allegans Christus, dicens. *Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, &c.* Et hic nota, quanta est benignitas diuinæ misericordiæ: quoniam vt docet scriptura diuina benignitas culpæ remittit vitium: pœnæ absoluit debitum, humanum assumpsit habitum: nos fortificat in agonibus, nos gratificat in operibus: nos glorificat in cœlestibus. Primum patet, quoniam ipse Deus offensus à nobis sua benignitate ad se reuertentibus sua benignitate statim dimittit offensam. propter quod consulitur Iohelis. 2. Conuertimini ad dominum Deum vestrū: quoniam benignus & patiens est & misericors & prestabilis super malitiam. Cuius ratio est: quia ipse Deus non delectatur in perditione morientium: sed magis vt conuertantur & viuant, sciens quòd non minus est gloriosum misereri infelici, quam hostem superare, vt ait Valerius lib. 5. cap. 1. In hoc ergo diuina relucet benignitas, quòd liberè offensas dimittit. Vnde ipsa diuina benignitas in benignitate Pompeij Romani principis poterit figurari. De quo ait idem Valerius vbi supra, quòd cum Pompeius regē Armeniæ, qui magna & multa contra rempublicam gesserat bella, & infestissimus vrbi Romanæ fuerat, cepisset, ipsum tamen captum in conspectu suo diutius iacere supplicem non fuit passus, sed benignis verbis ipsum consolatus, diadema quod abiecerat capiti reponere iussit, ceterisque rebus imperatis in pristinæ fortunæ gradum ipsum restituit æquè pulchrum esse iudicans, & vincere reges & facere. Et conformiter est de Deo & nobis. Nos enim multa agimus cōtra Deū: quia quādo peccamus ipsum impugnamus bellādo, sed tandē ab ipso captiuamur quando ipse inspirante, eius ditioni subiicimur: & veniam supplices postulamus, ipse tunc aliqua nobis imponit. s. emendationē vitæ per cōtritionē, cōfessionē, & satisfactionē, & ad pristinū statū v. s. meritorū nos adducit. Vnde ista benignitate omnes ad pœnitentiam meritò trahit, dicente apostolo. An ignoras q; benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit &c. Secundū patet, quoniā quodlibet peccatum quo Deus mortaliter offenditur, æternā pœnā meretur, quā tamē Dei benignitas in pœnā temporalē & breuē cōmutat. Peccatū enim Deus non relaxat inultū (vt ostendit Greg.) quia aut nos punimus, aut Deus punit. Benignitas autē Dei, vt à nobis peccati pœnā auferret debitam, ipsam in Christi dorso posuit. Propter quod dicitur Ephes. 4. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem: sicut Deus in Christo donauit nobis. In Christo enim Deus pœnas nobis donauit debitas, dum nostras pœnas in suo corpore posuit. O quam admirabilis benignitas & omni prosequenda laude: quia vt nos liberaret, se tradidit mortī: meritò quantum ad hoc figuratus in illo Panopionis seruo: de quo narrat Valerius. lib. 6. c. 8. quòd

Vu cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum ipse ad dominum suum proscriptum occi- A dendum milites venisse cognosceret:mira benignitate motus, commutata cum eo veste illum postico clam emisit, & se in lectum eius posuit, & sic se pro Panopione occidi permisit. Quis itaque iste Panopioproscriptus est, nisi genus humanũ peccato primi parentis à paradisi patria exul effectus? Quis autem iste seruus tam fidelis & benignus, nisi Dei filius qui propter nos exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Qui vt nos à pœnis liberaret inferni, nobiscum commutauit habitum, quia habitu inuētus vt homo, & se pro nobis permisit occidi. Nam dicam occisores prouocauit vt à pœnis liberaret ingratos: vt de eius benignitate dicatur illud Lucæ.6. Ipse benignus est super ingratos & malos. Tertium patet: quoniam ipse Deus hominem deuium vt corrigere posset, factus est homo: vt deducit Greg. 24. mor. cap. 1. Et hanc benignitatem commendat Apostolus ad Titum. 3. dicēs. Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei &c. Quomodo enim nos ab æterna morte eripuisset: nisi sua benignitate homo factus fuisset? Cuius benignitas satis figuratur in benignitate illius nobilis Romanorum principis Curtij. De quo ait Valerius lib. 5. cap. 6. quod cum in mediam partem fori vasto ac repentino hiatu terra subsideret, responsumq; esset à diis ea re illum tantummodo compleri posse qua populus Romanus plurimum valeret. Curtius & animo & genere nobilissimus adolescens, militaribus insigniis ornatus equum con- C scendit, eumque vehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundum egit, super quem vniuersi ciues honoris gratia certatim fruges ingesserunt, & continuo terra pristinum habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obseruatur exemplum. Hic clare vide figuram benignitatis Christi: qua carnem assumpsit humanam: quoniam ante eius incarnationem in medio fuerat hiatus vel orago, quæ omnes ad infernum trahebat: à Deo data fuit sententia quòd claudi non poterat, nisi nobiliore genito. Et quis est iste nisi filius Dei, qui assumptis regalibus ornamētis factus homo: vt ipsum clauderet ibidem se præcipitem dedit, quan- D do scilicet in triduo mortis ad infernum descendit. Vnde quantum ad benignitatem in illo triduo nobis ostensam dicere possumus illud Act. 28. Nos suscipiens triduò benignè exhibuit. Quartum patet, quia sua benignitate contra insidias diaboli nos fortificat. Quomodo enim contra tot & tales hostes, scilicet dęmones, mundum & carnem possemus resistere: nisi sua benignitate nos dextera sua protegeret? Vnde Sapien. 7. dicitur quòd ipse est spiritus humanus, benignus, stabilis, securus, & certus: omnem habens virtutem. Vnde quod sola Dei benignitate illorum tẽ tationibus valeamus resistere: Vlricus super illo verbo psalmi. Non me derelinquas vsquequaque dicit, quasi dicat. Scio quòd derelinquere soles vti E liter sanctos tuos vt eos probes, aliter enim ab aduersario tentari non possunt, nisi ad te paulisper fuerint derelicti. Et ideo non rogo, vt me nũquam derelinquas: sed vsque ad nimietatem. Nulla enim virtus humana si diutius in tentatione tuæ benignitatis auxilio deseratur: sua poterit constantia perdurare. Vnde oportet vt tu qui humanarum virium es conscius, tua benignitate scis & luctaminũ moderator. Hanc benignitatis diuinę contra hostes fortificationẽ petebat psalmista dicens. Benigne fac in bona voluntate tua sion: vt ædificẽtur muri Hierusalẽ. Quid enim per muros Hierusalem, nisi fortitudo deligitur? Sed istæ benignitate fortificante illi abutuntur, qui non solum se à tentationibus vinci permittunt: sed ip si peccando tentationes præueniunt. Vnde cuilibet tali dicitur. Dilexisti malitiam super benignitatem &c. Propterea Deus destruet te &c. Quintum patet: quoniam nulla nostra opera ex se esse possunt meritoria, nisi ex mera Dei benignitate ad meritum sint accepta. Et sic sola Dei benignitate terra nostra fructificat in meritis, psal. 84. Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suũ. Sextũ patet, quoniã sicut ipsa diuina benignitas nostra facit merita, sic & meritis præmia demonstrat. ad Tit. 3. Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei &c. qui secundũ misericordiam suã saluos nos fecit. Ideo si æterna præmia cupimus: oportet nos benignitatem Dei implorare, & cum psalmista dicere. *Exaudi me domine quoniam benigna est misericordia tua.* Quibus omnibus de diuina benignitate cõsideratis consulit Apostolus Coloss. 3. Induite vos sicut electi sancti viscera misericordiæ, humilitatem, benignitatem sũpportantes inuicem &c. Hanc ergo rationem. s. benignitatem Dei allegat hic psalmista, dicens. *Exaudi me domine quoniam benigna est misericordia tua.* Et hoc aliis verbis confirmat dicens. *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* Respicere enim Dei in nos, est nos exaudire. Vide supra versic. 444. & 541. Qualiter autem misericordia differt à miseratione, vide supra versiculo. 664.

Philip. 2.
Luce. 6.
Greg. 24. mo. cap. 1.
Ad Titũ. 3.
Valeri. 1 lib. 5. cap. 6.
Actuũ 28.
Sapien. 7.
Vlricus. Psalm. 118. Derelinque re. Tentatio.

Et ne auertas faciem tuam à puero tuo, quoniam tribulor velociter exaudi me.

Hic Christus se exaudiendum ratione suæ puritatis petit, ex contrariis enim contraria efficiũtur. Cum ergo impuritas & peccatum impediãt orationem ne exaudiatur Esa. 1. Cum multiplicaueritis orationes vestras non exaudiã vos, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Et Ioan. 9. Scimus quia peccatores Deus non exaudit, consequens est quòd puritas orationem facit exaudiri. Quod ostendit Gregor. dicens. Faciem ad Deum leuare, est in Deum animum per studium orationis attollere. Sed eleuatam faciem macula inquinat, si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat, & à spei fiducia protinus frangitur: si intẽta precibus necdum deuictæ culpæ memoria mordetur. Diffidit namque se accipere posse quod petit, quæ profecto reminiscitur nolle se adhuc facere: quod diuinitus audiuit. Hinc per Ioannẽ dicitur. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deũ, ꝙ quicquid petierimus ab eo accipiemus. Hinc Salomon ait. Qui auertit faciem ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Cor quippe in petitione nos reprehendit cum resistere præceptis eius, quem postulat, se meminit. Et oratio fit execrabilis cum à censura auertitur legis, quia dignum profecto est, vt ab eius beneficiis sit quisque extraneus, cuius

1109.

Exaudiri oratio petit. Esa. 1.
Ioan. 9.
Greg. 20. mo. cap. 17.
1. Ioan. 3. Nota diuinũ præceptum petitum impetrandi. Quali oratio fit execrabilis.

1 Timot. 2. cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus &c. Ideo dicebat apostolus 1. Timo. 2. Volo viros orare leuantes manus puras &c. Hanc autẽ puritatem in se Christus ostendit, hic se purum vocans, dicens. *Ne auertas faciem tuam à puero tuo.* Vbi nota, quòd puer quandoque dicitur ab ætate, & sic significat munditiam: quia illa ætas adhuc carnis voluptates ignorat. Esa. 9. Puer natus est nobis &c. Dicitur quandoq; à qualitate: quia puer à puritate dicitur. Et sic omnis iustus dicitur puer. Vnde & Christus apostolos suos iam ætate prouectos post resurrectionem pueros vocabat, dicens. Pueri nunquid pulmentariũ habetis? Sic & isto modo Christus hic dicitur puer à puritate. Vnde Actuum 4 dixit Petrus. Conuenerunt aduersus puerum sanctum tuum Iesum Herodes B & Pontius Pilatus cum gentibus & populis &c. Puer etiam dicitur à sensualitate, qui scilicet magis sensualitate quã ratione regitur. Esa. 65. Puer centum annorum moriatur: & peccator centum annorum maledicitur. Vnde hic ait glo. *Ne auertas faciem tuam à puero tuo* id est à Christo. De quo per prophetam dicitur. Ecce puer meus quem elegi: qui rectè dicitur puer à puritate propter peccati immunitatem.

Vbi nota, quòd quandoque dicitur ab ætate, & sic significat munditiam: quia illa ætas adhuc carnis voluptates ignorat Esa. 9.
Nota de pro nouentibus tentationes. Psalm. 31.
Psalm. 84.
Ad Tit. 3.
Ad Ephe. 5.
Esa. 65.
Glo. Ioan. 9.
Ad Ephe. 5.
Psalm. 118.
Dereliquere. Tentatio.
Sapien. 2.
Dan. 3.
Dan. 14.

1110.

Intende animæ meæ, & libera eam propter inimicos meos eripe me.

Hic Christus ostendit se exaudiendum ratione iniquitatis inimicorum. Iustum est enim iniquos persecutores comprimere: & liberare afflictos iniustè. Propter quod dicitur. Libera eum qui iniuriam patitur de manu superbi. Iudei autẽ iniustè Christum innocentem persequebantur, ergo iustum erat Christum de ipsorum manibus liberare. Vnde de Christo ad literam dicitur Sapien. 2. Est verus filius Dei: liberet eum de manibus contrariorum Hanc causam assignãs Christus dicit. *Intende &c. Propter inimicos meos* s. iniustos *eripe me.* id est considerata iniquitate inimicorum meorum, qui me iniustè opprimunt, me liberare debes. Notandum autem quòd magister in glo. istam petitionem admiratur, dicens. Mirãda petitio ista: nec cursim transiliẽda: quòd causam suæ ereptionis constituit Christus in confusione inimicorum vel conuersione tanquam aliter non sit liberandus: quòd si neutrum illorum est, nunquid nõ est liberandus? Est vtiq;. Sed ideo sic dicit: vt notentur duæ liberationes: occulta. s. & manifesta Est enim quædam liberatio occulta. scilicet in anima quæ fuit in sanctis martyribus. Sic enim illi septem fratres Machabæi occultè liberati sunt qui corporaliter igne cõsumpti sunt. cum matre eos hortante, vt potius eligerent pro legibus Dei mori, quam cõtra eas hominibus cõsentire. Sic & Stephanus: sic Petrus, sic Paulus, sic Laurentius occultè in anima sunt liberati: quãuis in corpore perierint. Est etiam & alia liberatio manifesta: quæ fit propter inimicos vel puniẽdos vel liberandos. Sic enim tres pueri de camino i- E gnis liberati sunt. Vnde ipse Nabuchodonosor cõuersus, Deum ipsorum quẽ ante contempsit prędicauit. Sic etiam liberatus fuit Daniel de lacu leonum, vnde eius persecutores fuerunt puniti. Et ambas istas liberationes hic tangit Christus. Primã dicens. *Intende animæ meæ & libera eam.* hoc ad occultã liberationẽ pertinet animę. Et hoc in-

Magister in glo.
Liberationes duæ.
1. Mach. 7.

telligit Christus de anima sua & suorũ: vt. s. in persecutionibus sic fortificẽtur gratia, ne cõtra Deũ consentiant hominibus. Alterã liberationẽ. s. aperte tam & corporalẽ rãgit, dicẽs, *Propter inimicos meos eripe me.* Hic enim petit sui corporis apertam resurrectionem: vt corpus per resurrectionem effectum gloriosum & impassibile, manibus inimicorum non sit subditum. Et hęc liberatio fuit facta propter inimicos Christi. s. ad aliquos conuertendos: & ad puniendos obstinatos. Sic enim multi audientes liberationem corporis Christi per resurrectionẽ conuertebantur: sicut legitur Actuũ. 2. quòd prædicante Petro Christi resurrectionem multi ad fidem sunt conuersi. Et tunc intelligitur *propter inimicos.* s. cõuertendos. Sic etiam propter istam liberationem corporis Christi: multi obstinati manentes fuerunt confusi. s. à Tito & Vespasiano trucidati, captiuati, venundati, & per orbẽ dispersi: & ex hoc gentiles multi ad fidẽ conuersi. & hoc est quod Christus dicit. psal. 17. Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput gentium.

Inimicꝰ Christi.
Actuum 2.
Psalm. 17.

1111.

Tu scis improperium meum & cõfusionem meam, & reuerentiam meã.

Hic ostendit Christus se exaudiendum ratione manifestę veritatis. Iudex enim in manifestis iniuriis procedere debet ad punitionem rei. Cum ergo iniusta iudæorum contra Christum persecutio Deo sit manifesta, consequens est, q. Deus illos iudicare debet, & Christum liberare. Et hãc rationem assignat Christus patri, dicens. *Tu scis improperium meum &c.* Improperiũ enim dicitur iniuria & conuitium verbis iniuriosis illatum, vt puta quando iudæi Christo dicebant. Dęmoniũ habes, vel ipsum blasphemabant: quoniam vt habetur Matth. 27. Prætereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua. Ad ipsum & latrones, qui cum eo crucifixi erant improperabant ei. Propriè tamen loquendo: improperium illud magis insultantium Christo, quam ipsius Christi erat, sicut econtra honor propriè dicitur, non in honorato, sed in honorante: vt habetur 4. Ethic. *Et confusionem meam,* vt puta, quia captus & ligatus ad modum latronis, spuris deturpatus, vt fatuus ab Hærode illusus. Et nota quòd talis confusio temporalis est non æterna, exterior non interior: apparens in conspectu hominum, sed non existens apud Deum. Sic enim Deus quandoque confundit electos suos temporaliter, dum eos passionibus & opprobriis exponit, vel ad augenda merita, vel ad ipsorum virtutes manifestãdas, vel pro aliorum salute. Sic enim sancti martyres talem confusionem temporalem patiebantur dum à falsis eis falsa crimina imponebantur. Vnde in persona eorum dicitur. Confusio faciei meæ cooperuit me à voce exprobrantis & obloquentis, id est crimen imponentis. Exprobrare enim est in faciem maledicere: sed obloqui est absenti detrahere. Consimili modo & Christus cõfusus dicitur. Sic enim dicit superius patri. Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam. Vide supra versicu. 1098. *Et reuerentiam meam.* Hic enim accipitur reuerentia non pro honore, sed pro verecundia. Sic irreuerens dicitur inuerecundus: sic & reuerentia quandoque dicitur verecundia. Vnde

Improperiũ.
Matth. 27.
Confusio.
Psalm. 43.
Nota differentiã inter exprobrare & obloqui.
Reuerentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Textus Hieron. textus Hierony. Habet. *Et ignominiam meam.* id est verecundiam mihi factam, puta alapas, flagella, & quòd Pilato tanquã reus fuit traditus. Quæ omnia non pro reatu suo: sed pro nobis sustinuit. De his ergo omnibus ad patrem loquitur, dicens. *Tu scis.* Quantum est ex parte iudęorum, tu scis scientia visionis, sed quantum est ex parte mea, tu scis illam acceptando pro satisfactione peccati generis humani.

1112. **In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum, & miseriam.**

Hic ostendit Christus se exaudiendum ratione diuinæ potestatis. Vbi notandum quòd per conspectum Dei quandoque significatur eius sapientia, qua omnia cognoscit, etiam occultas cogitationes cordium. ad Hæbr. 4. Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Aliquando vero accipitur pro potestate Dei: cui nihil resistere potest: vnde 1. Reg. 6. quis poterit stare in conspectu Dei? Quia ideo dictum fuit, quòd tanta est diuina potestas, quòd ad conspectum eius dũ arcam fœderis conspicerent Bethsamitæ, mortui fuerunt quinquaginta millia hominum. Hic ergo accipitur conspectus Dei pro potestate, vt sit sensus. *In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me.* i. in potestate tua: & pro voluntate tua ipsos punire potes. Sequitur. *Improperium expectauit cor meum & miseriam.* Hic Christus omnia prædicta se ostendit voluntariè passum pro nobis. Omnia enim ista præuidit, & discipulis prædixit. Matth. 26. Scitis quia post biduum pascha fiet: & filius hominis tradetur &c. Non tamen fugit vt illa euaderet, sed sponte ad locum passionis venit crucifigendus, expectans pati pro nobis. Propter quod dicit. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Et hoc notans Christus dicit. *Improperium expectauit cor meum & miseriam.* Et dicit *cor meum*, quia licet caro fugeret mortem voluntas tamen quæ per cor intelligitur, illam quærebat, illam desiderabat.

Conspectus Dei. *Hebr. 4.* *1. Reg. 6.* *Matth. 26.* *Luc. 22.*

1113. **Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.**

Hic ostendit se exaudiẽdum ratione derelictæ humilitatis. Miseria enim hominis augetur & dolor, quando non videt alios sibi compatientes, sed magis sibi improperantes. Sic fuit de Christo tempore passionis: quia omnes contra ipsum insurgebant: vnde Lucæ vigesimotertiò. Surgens omnis multitudo eorum duxerunt eum ad Pilatum, & cęperunt accusare illũ in multis. Homini autem innocenti sic ab omnibus derelicto, magis est succurrendum. Et hoc est quod allegat Christus patri dicens. *Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit.* Sed fortè dices hoc esse falsum: quia vt habetur Lucæ. 23. quando Christus ducebatur ad mortem, sequebatur illum multa turba populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum, etiam omnes apostoli in eius morte cõtristati sunt: secundum quod prædixerat eis.

Cõpassio. *Luc. 23.* *Contristari Luc. 23.*

Ioan. 16. Amen dico vobis: quia plorabitis & flebitis vos &c. Propter quod canit ecclesia. Tristes erant apostoli de nece sui domini. Item quia dicitur Lucæ. 23. quòd omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum illud & videbant quæ fiebant: percutientes pectora sua reuertebantur. Quomodò ergo Christus dicit, quòd nõ fuit qui simul cum eo contristaretur? Ad hoc respondet glo. quòd Christus loquitur de persecutoribus, qui scelus mortis Christi leti peregerũt. Vel aliter dicendum quòd Christus hic loquitur secundum modum loquendi, quo dicitur, nullus adest vbi pauci sunt comparatiuè. Sicut dicitur nullus est in ecclesia vel in foro: quia pauci sunt secundum quòd deberent vel consueuerunt esse. Ita in morte Christi comparatiuè pauci fuerunt contristati: cum tamen omnes debuissent compati ei, cui etiam insensibilia compati videbantur: quia in morte Christi sol obscuratus est, terra mota est: & petræ scissæ sunt, & monumẽta aperta sunt. vt patet Matth. 27. *Et qui consolaretur, & non inueni* scilicet ex persecutoribus. Sicut enim consolatur medicum qui curatur infirmus, sic Christum cõsolatur qui ad ipsum conuertitur: quod nullus ex persecutoribus fecit tempore passionis. Et si aliqui, pauci tamen fuerunt. Vnde de humilitate Christi dicitur. Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius. Quin etiam mater eius cõpatiens non consolabatur sed eius augebat dolorem.

Ioan. 16. Ecclesia. *Luc. 23.* *Matth. 27. Consolari.* *Thren. 1.*

1114. **Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.**

Hic ostendit Christus se exaudiendum ratione inflictæ pœnalitatis. Quanto enim maior est crudelitas iniustè persequentium, tanto facilior debet esse exauditio innocentis iniustè persecuti. Crudelitatem ergo iudæorũ allegans pro sua exauditione, dicit. *Dederunt in escam meam fel &c.* Et vide quam clarè Dauid Christi passionem præuidit, quia ad literam ipsi Christo existenti in cruce, dum diceret sitio, potum fellis & aceti propinauerunt. Vbi notandum, quòd Christo in passione bis iudæi potum dederunt, vt narrat Matth. 27. Primò quando peruenerunt ad locum crucifixionis. Tunc enim crux extensa fuit in terra, & Christus affixus cruci. Et tunc antequam crux eleuaretur, sic Christo affixo cruci dederunt bibere vinum cum felle mixtum. Et secũdum Mar. hoc vinum vocatur myrrhatum. id est myrrha, quæ est amarissima mixtum. Sic ergo potus Christo primò datus fuit felle mixtus, & vinum myrrhatum: quod duobus modis intelligitur. Primò quia i illo vino erat fellis & myrrhę mixtio quorum vnum ponit Matth. dicens. Et dederunt ei bibere vinum felle mixtum. Secundum verò ponit Mar. 15. dicens & dabant ei bibere myrrhatũ vinum. Secundò vt nomine fellis amaritudo intelligatur, & sic vinum myrrhatum: quia est amarissimum, dicatur felle mixtum. Et istos duos modos intelligendi ponit Augustinus in de consensu euãgelistarũ, dicens. Secundũ Matt. dederunt ei bibere vinum felle mixtũ. Fel quippe pro amaritudine posuit. Myrrhatum enim vinũ amarissimum est, quanquã fieri possit vt fel & myrrha vtrumq; simul vinũ amarissimum redderent. Secundò autem cum iam in cruce fuisset per tẽpus videns omnia à patre sibi imposita consummata, iam

Bibit Christus vinum fellis & myrrha mixtum. *Matth. 27.* *Mar. 15.* *Aug. 9th.*

iam morti apropinquans, cum dixisset sitio: vas positum erat ibi aceto plenum, tunc illi spongiã aceto plenam hyssopo circũponentes obtulerũt ori eius. Ipse aurem cum gustasset, nolut bibere. Istas ergo duas potiones amaras præuidens psalmista, dicit. Primo quoad primam. *Dederunt in escam meam fel.* Quantum verò ad secundam. *Et in siti mea potauerunt me aceto.* Sed hic duo occurrũt dubia. Primum, quare psalmista dicit. *Dederunt in escam meam fel*, cum euangelista dicat: quòd dederunt ei bibere vinum felle mixtũ. Aliud est enim esca, aliud potus. Hanc dubitationem glo. soluit dicens. In euangelio legitur ei oblatum vinum felle mixtum: sed in potum, non in escam. Quomodo ergo nunc dicit psalmista. *Dederunt in escam meam fel*, & non dicit in potum? Respondit: mysticè ergo hoc dicitur. Vnde bene congruit quòd nõ dicitur fel dederunt in potum, sed fel dederunt in escam: quia iam dominus escam acceperat, qui cum discipulis manducauerat pascha. Vbi sacramentum sui corporis manducauit & ministrauit, quod est esca dulcis, esca suauis, esca veritatis Christi, quã cõmendat Apostolus dicens. Quoniã vnus panis & vnũ corpus multi sumus. In hãc ergo escã i. super hanc escã suauẽ quam cum discipulis acceperat, quæ est vnitas Christi in æternũ: fel. i. amaritudinem resistendo veritati & resistendo euãgelio, quod adhuc hodie facit cõtemptor sedentis in cœlo: & grauius peccat: quã qui cruci fixerunt ambulantem in terra. Sicut ergo tunc iudæi, ita etiam hodie dant bibendum amarum potum, qui malè viuendo faciunt scandalum in ecclesia: vt hæretici amaricantes: hæc glo. Est ergo sensus, quòd *dederunt in escam fel* i. fel quod dederunt ad potandum Christo, dederunt in escam Christi, id est contra escam quam Christus in cœna sui corporis dederat discipulis: Secundum dubium est: quomodo hic dici potuerunt mecum dicatur Matt. 27. quòd cum gustasset noluit bibere, & sic non fuit potatus. Respondetur: quòd hic notat intentionem iudęorum qui volebant aceto Christum potare, in euangelio vero euangelista notat effectum.

Glossa. *Ecclesia.* *Baldensis.* *Cõma 10.* *Matth. 27.*

1115. **Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.**

Hic consequenter Christus ponit iudæorum punitionem: & est secunda pars principalis psal. Et diuiditur in sex partes, secundum quòd sex pœnas iudeis ex morte Christi prędixit esse futuras: quoniam ipsi primò ab inimicis fuerunt circundati & obsessi. Secundò in Dei cultu fuerunt excæcati, ibi. *Obscurentur.* Tertiò à Romanis fuerunt captiuati ibi. *Effunde super eos.* Quartò vt vagabũdi fuerunt per orbem dispersi, ibi. *Fiat habitatio.* Quintò in peccatis fuerunt multiplicati, ibi. *Appone.* Sextò de libro prædestinationis fuerunt cancellati, ibi. *Deleantur.* Quantum ad primum notandum quòd iudæorum principalia festa per octo dies celebrabant: & tunc omnes ad ciuitatem metropolim, scilicet Hierusalem vbi erat templum, conueniebant. Et secundum Chrysosto. super illo verbo Ioan. 7. In nouissimo autem die magnæ festiuitatis: inter istos octo dies festiuitatis, prima & octaua erat solennior, & circa Dei cultum magis vacabant. Per sex autem dies medios magis intendebant voluptatibus lætitiis & conuictionibus. Cum autem Titus & Vespasianus vindictam mortis Christi vellent facere, applicuerunt infrà octauam festi paschæ, & sic inuenerant omnes Iudæos in Hierusalem congregatos solatiis vacãtes, & mensis: & sic dum vacarent solatiis, & mẽsis, à Romanis illaqueati sunt. Quod præuidens psalmista dicit, *Fiat* i. fiet *mensa eorum coram ipsis in laqueum.* id est, quando insimul mensis & epulationibus vacabant instà octauas festiuitatis, à Romanis illaqueati fuerunt: quia statim ciuitas fuit circundata: & ad modum lequei ne quis euadere posset, obsessa. Et hoc est quod eis prædixerat Christus. Circundabũt te inimici tui vallo. id est fossatis & munitionibus circumcirca: ne aliquis euadere possit. Et iste talis laqueus fuit eis in retributionem. scilicet, propter culpam mortis Christi. Sic enim prędixerat eis Christus. Circundabunt te &c. eo quòd non cognoueris tẽpus visitationis tuæ. De hac retributione dictum est psal. 30. Veritatem requiret dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam. Hæc autem retributio fuit eis in scandalum. Scandalum enim secundum grammaticos est idem quòd ruina: quia per istam conclusionem & illaqueationem factam à Romanis, iudæi in ruinam ceciderunt, vnde scandalum quod Christo præparabant, super eos cecidit: propter quod de Christo dicitur 1 Pet. 2. Hic est lapis offensionis, & petra scandali his qui offenderunt: & Matt. 26. Vę illi per quem scandalum venit. Aliter autem & magis mysticè hunc passum exponit magister in glo. dicens. Mẽsa scriptura sancta est, quia sicut in mensa diuersa fercula ad refectionem corporis ponuntur, ita & in sancta scriptura diuersæ sententiæ ad animarum refectionem. Vnde & in tabernaculo domini post introitum erat mensa, super quam erant duodecim panes de similà Deo positi. Panes duodecim: duodecim apostoli sunt, & eorum successores, qui theologicis pagnis inuigilare debẽt vt sint parati omni poscenti reddere rationem de fide & spe. Vnde dicitur Malach. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam. Hanc autem mensam, habuerunt iudæi, dum mandata Dei coluerunt, sed postquam à fide ieiuni sunt, hæc mensa corã ipsis gentibus data est: vt grauius doleant. Sic enim dicitur Matth. 21. Auferetur à vobis regnum Dei: & dabitur genti &c. Est ergo sententia versiculi. *Mensa eorum* i scriptura eorum quæ eis prolata est, & quæ gentibus coram ipsis data est, *fiat eis in laqueum*, id est in reprehensionem: vt qui litera alios astringebant, in ea obligati cadant. *Et in retributionem*: quia illis ablata, & gentibus data malorum retributio fuit: dum nolentes in ea spiritualiter intelligendo, ab ea exclusi sunt. *Et in scandalum*: quia deferentes pacis auctorem rixas sibi & dissidia praua excitant. Ista tamen expositio magis mystica est, quam literalis.

Mensa. *Laqueus.* *Luc. 19.* *Luc. 19.* *Psalm. 30.* *Scandalum.* *1. Petri. 2.* *Matth. 26.* *Mensa scriptura.* *Malach. 2.* *Matth. 21.*

1116. **Obscurentur oculi eorũ ne videãt & dorsum eorum semper incurua.**

Hic ponitur secunda pœna, quæ est interioris hominis excæcatio. Iudæi enim qui erant scripturarum doctores, in Christi præsentia intellectum scripturarum perdiderunt, & datus fuit gentibus. Propter quod Christus dicit. Ego veni in iudiciũ

Iudæorũ excæcatio. *Ioan. 9.*

hunc mundum,vt qui non vident,videant, & qui vident cæci fiant. Quod ad literam de iudeis & gentibus intelligitur,quia iudæi Christum recipere nolentes:intellectum scripturarum amiserunt,& gentiles,qui scripturas sanctas ignorabãt per spiritum sanctum intellectum scripturarum receperunt. Dicat ergo de iudæis. *Obscurentur oculi eorum ne videant.* s.oculi interiores. *Et dorsum eorum semper incurua*:vt scilicet mens eorum de vno peccato ad aliud cadat. Vel aliter, per oculos iudæorum intellige ipsorum scribas & legis doctores,qui lumen scripturarum aliis præstabant. Per dorsum vero intellige subditos & minores. Et sic est sensus. *Obscurentur oculi eorum ne videant.* scilicet doctores eorum lumẽ scientiæ perdent. *Et dorsum eorum semper incurua* i. minores:quia dum scientiã perdunt qui aliis ducatum præstant, sequentes ad terrena quærenda inclinantur. Et sic istum versum exponit Greg. dicens. *Obscurentur oculi eorum. &c.* ac si dicat. qui humanæ vitę actionibus quasi præuidendis itineribus præsunt, veritatis lumen non habeant,vt & qui sequuntur subditi iniquitatum suarum oneribus incuruati omnem statum rectitudinis amittant:quod factum proculdubio in iudæa nouimus : cum in ipso nostri redemptoris aduentu Pharisæorum scribarumque turba ac sacerdotum à vero lumine mentis oculos clausit:& per præpositorum exemplа gradiẽs in infidelitatis tenebris populus errauit. Consimiliter istum textum ad propositum adducit Apostolus ad Rom. 11.

Oculus. Dorsum.

Greg. 25. mo. ca. vlt.

Rom. 11.

1117. Effunde super eos iram tuam,& furor iræ tuæ comprehendat eos.

Hic ponitur tertia pœna,quæ fuit à Romanis captiuatio. Notandum quòd vt dictum fuit superius versiculo 12. quamuis ira & furor non cadãt in Deo,quia tam ira quam furor sunt passiones, motum animi contra aliquem significantes : qui motus non cadit in Deo,qui nunquam ira vel furore commouetur,dicente sapiente Deo. Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Cum tranquillitate autem nõ stat ira neque furor. Sed dicitur Deus iratus vel furibundus iuxta nostrum modum loquendi, quia ad similitudinem irati vel furibundi quandoque videtur punire malos. Differt ergo isto modo in Deo ira à furore:quia tunc dicitur Deus iratus contra peccatores : quando ipsos punit vt emendet : quia irascitur contra nos Deus,vt nos conuertat, non vt perdat,vt dicitur de pœniten. distin. 1. sed econtrario. Propter quod Deute. 32. dicitur Deo. Cum iratus fueris,misericordiæ recordaberis. Furit autem quando punit vt damnet. Et sic ira Dei effunditur in præsenti:sed furor in futuro malos cõprehendit. Propter quod Iob. 35. dicitur. Nunc enim non infert furorem suum,neque vlciscitur scelus valde. Ad propositum autem tunc super iudæos effudit iram suam : quando punuit eos in præsenti per Romanos principes ipsos cruciando, vexando,captiuando : & per totum orbem dispergendo. Ex qua punitione non est dubium, multos ad Deum fuisse conuersos. Sed furor iræ suæ comprehendit eos,quando obstinatos in malo supplicio damnat æterno. Hoc ergo notans hic psalmista ait. *Effunde super eos iram tuam*, ipsos per Romanos captiuando,& cruciando:sed in futuro obstinatos, *furor iræ tuæ comprehendet eos*. In vita enim præsenti quoad animã nullus comprehensus dicitur:quia voluntas libera de malo ad bonum:& econtrario liberè potest permutari. Sed in futuro mali comprehenduntur : quia à malo ad bonum conuerti non possunt. In præsenti ergo punit iratus,sed in futuro comprehendit furibundus.

Sap 11. Ira Dei. Furor Dei.

Deut. 32.

Ira Dei in præsenti: furor Dei in futuro.

1118. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Hic ponitur quarta iudæorum pœna, scilicet ipsorum per orbem dispersio. Et primo ponitur hæc pœna. Secundò ipsius redditur causa, ibi. *Quoniam quem tui percussisti*. Quantum ad primum sciendum quòd iste versus dupliciter exponitur. scilicet de habitatione temporali & spirituali. De temporali:quia Romani capta ciuitate Hierusalem,ipsam destruxerunt:& maximè templum & palatium regis, quæ erant in monte Sion, ita vt nullus in illis habitare posset : quia funditus destructæ. Reliquam autem ciuitatem destruxerũt, non quidem funditus, quin aliqua habitatio ibidem remaneret ad tempus : sed postea funditus destructa fuit,sicut prædixerat Christus. Lucę. 19. Nõ relinquent in te lapidem super lapidem &c. Et hoc secundum Grego. ipsa ciuitatis transmigratio testatur:quia nunc in eo constructa est,vbi extra portam fuerat dominus crucifixus: vnde prior illa Hierusalem funditus euersa est. Intelligitur ergo iste versus de habitatione templi & palatij regalis, in quibus maxime iudęi confidebant. Et si pro tunc aliqua pars ciuitatis vel domus remansetit in qua aliquis habitare posset:non tamen aliquis Iudęus ibi habitare potest. Vnde hic dicit glo. *Et non sit qui inhabitet in ea*. id est inhabitatione templi & palatij simpliciter. Vel si ad ciuitatem referatur: *Non sit qui inhabitet in ea* scilicet de numero iudęorum. Secundo exponitur de habitatione spirituali. Nam ibi habitat Deus,vbi adest per gratiam. Et sic ante solum in iudæis habitabat, quoniam solum iudæa Deum colebat. Psal. 75. Notus in iudæa Deus &c. Et ibi. Habitatio eius in Sion. Sed propter Christi persecutionem ab eis recessit Deus,& transmigrauit ad gentes. Et hoc est quòd dicit: *Fiat habitatio eorum deserta*. id est deserantur eorum mentes à Deo *Et non sit qui inhabitet in ea*. id est & Deus non sit ille, qui habitet in ea:sed diabolus : secund quod prædictũ fuerat Esa. 13. Habitabunt ibi struthiones,& pilosi saltabunt ibi.

Destructio Hierusalem per Romanos.

Luce. 19.

Psal. 75.

Esa. 13.

1119. Quoniam quem tu percussisti,persecuti sunt,& super dolorem vulnerũ meorum addiderunt.

Hic ponitur causa prædictæ dispersionis. Vbi notandum quòd eadem res à duobus potest fieri, ab vno scilicet, benè & virtuosè, ab alio autem malè & vitiosè. Sicut duo medici possunt dare eandem potionem infirmo:vnus ad finem, vt ipsum sanet:alius ad finẽ vt ipsum occidat, & tamẽ eadem potio erit. Sic & de passione Christi. Nam Christus traditus fuit in mortẽ à patre & à iudęis. Tradidit illum pater. Roman. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Tradiderunt illum iniqui. Actuum 2. Iesum traditum per manus iniquorum,quem interemistis. Vnum ergo fuit opus passio Christi, sed à Deo bene,à Iudæis autem malè. Vnde magister lib. 3. dist. 21. Traditus est Christus à patre traditus est à seipso, traditus est à Iuda & Iudæis. Ab istis omnibus vna res facta est. Quid ergo discernit inter istos:quia hoc fecit pater & filius ex charitate. Iudas vero ex proditione. Vnde non quid facit homo,sed qua voluntate, considerandum est. In eodem facto inuenimus Deum & Iudam,Deum benedicimus,iudã detestamur : quia Deus cogitauit nostram redemptionem, iudas cogitauit pretium, quo vendidit dominum. Passio ergo Christi & opus fuit Iudæorum & Dei, &c. Ex quibus apparet, quòd Christus in passione percussus fuit à patre, sed bona voluntate nostræ redemptionis & pro satisfactione peccatorũ nostrorũ. Esa. 53. Propter scelus populi mei percussi eum. Et hoc est quod psalmista patri loquitur, dicẽs *Quoniam quem tu percussisti per se*. scilicet qua si dicat secundum glo. patri. Percussisti Christũ, non pro culpa sua, sed pro redemptione generis humani,illum isti persecuti sunt, scilicet ad malum:quia mala voluntate ipsum ad mortem deduxerunt. Vnde supra versic. 1094. Persecuti sunt me iniustè,quæ non rapui, tunc exoluebam,vide ibi. Et vide eorum malitiam:quia adhuc non fuerunt contenti persequi Christum ad mortem,nisi etiam super Christi mortem adderent persecutiones apostolorum, martyrum & aliorum fidelium. Et hoc est quod subdit. *Et super dolorem vulnerum meorũ addiderunt*. quia non solum persecuti sunt Christum, sed etiam membra eius, vt puta Stephanum lapidando,Iacobum gladio perimendo,& alios fideles incarcerando. Si ergo quæris causam, quare habitatio fuit deserta, respondet Christus. *quia quem tu percussisti*. id est me, &c. Et istam causam sub aliis verbis exprimit Christus, dicens. Eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ, scilicet mei aduentus, veneram enim visurus & saluaturus te.

Iudam 2.

Iudas.

Esa. 53.

Luce. 19.

1120. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum,& non intrent in iustitiam tuam.

Hic ponitur eorum quinta pœna, quæ est in peccatis multiplicatio. Qualiter autem Deus apponit iniquitatem super iniquitatem, cum Deus iniquitatem non faciat,sed neq; diligat? aliis verbis ostendit Paulus ad Roma. 1. dicens. Propter quod Deus tradidit illos in desiderio cordis eorum &c. Vbi glo. Tradere autem est permittere, non incitare, non immittere. Et similiter apponere iniquitatem iniquitati est permittere. Præcedentibus quippe culparum causis, iure & merito deseruntur à Deo peccatores, vt in aliis peccatis cadere permittantur, vt ostendit Grego. 25. mora. cap. 12. dicens. Omne quippe peccatum quod citius pœnitendo non tergitur, peccatum est & causa peccati, aut peccatum est & pœna peccati. Peccatum namque quod per pœnitentiam non diluitur, ipso suo pondere ad aliud trahit. Vnde fit vt non solum sit peccatum, sed peccatum & causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa sub-

A sequens oritur, ex quo cæcata mens ducitur, vt peius & in alio ligetur. Sed peccatum quod ex peccato oritur,non iam peccatum tantummodo, sed peccatum est & pœna peccati : quia iusto iudicio Deus omnipotens cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiam in aliis cadat. Hinc enim voce angeli ad Ioannem dicitur. Qui nocet,noceat adhuc,& qui in sordibus est, sordescat adhuc. Hinc Dauid ait. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, &c.* Vel etiam iniquitati apponitur iniquitas: quia peccatum quantum vlterius procedit,fortius aggrauatur, sicut viam rectã deserens,quantum amplius procedit,amplius errat,vt patet de duabus lineis rectis precedentibus à centro ad circunferentiam,quæ quanto vlterius procedunt,magis abinuicem distant. Vel aliter & facilius. Vbi notandum quod accipitur quandoque pro culpa iniquitas,vt patet psalm. 50. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Quandoque pro pœna peccati. vt Esa. 53. Omnes nos erauimus,& dominus posuit in ipso iniquitates omnium nostrum,scilicet pœnam peccatorum. Cum ergo dicitur hic. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum*. Primo loco iniquitas stat pro pœna,secundo pro culpa,vt sit sensus. *Appone iniquitatem*. id est pœnam debitam. *super iniquitatem*. id est supra peccata,quod est reddere eis pœnam peccatis ipsorum debitam. Et tunc ly apponere, propriè competit Deo,quia pœnam apponit Deus & punit,& non solum permittit.

Apoc. 22.

Psal. 50.

Esa. 53.

1121. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.

Hic ponitur sexta pœna, quæ est de libro vitæ cancellatio. Vbi notandum quòd aliquis dicitur scribi in libro vitæ siue prædestinationis diuinæ tripliciter,scilicet primò secundum æternam Dei prædestinationem. Secundò secũdum præsentem iustitiam. Tertiò secũdum opinionem propriam. Primò modo scribuntur ab æterno qui sunt prædestinati & electi à Deo,sicut fuit Petrus,& tales. de dicto libro delentur secundum præsentem iustitiam,quando morraliter peccant,sed non delentur secundum æternam præscientiam,quia finaliter saluantur. Secundo modo scribuntur omnes qui sunt in statu gratiæ, quamuis æternaliter sint reprobati. Et tales delentur: quia finaliter in peccato moriuntur. Tertio modo scribuntur illi qui de sua iustitia præsumẽtes,se in libro vitę scriptos putant,licet non sint. Et tales delentur, quando experimentaliter se vident damnatos. Hic ergo loquitur de deletione facta secundo modo & tertio modo. Et est sensus. *Deleantur de libro viuentium*. id est finaliter in peccato decedant,& cum iustis qui sunt in libro secundũ æternam Dei præscientiam, non scribantur. Et hoc fuit implerum de persecutoribus Christi. De ista materia vide diffuse in decretis,de pœ. dist. 4. in multis capitulis.

Prædestinatio. reprobatio. Deleri de libro vitæ quid sit.

1122. Ego sum pauper, & dolens,salus tua Deus suscepit me.

Hæc est tertia pars principalis psalm. in qua Christus ex omnibus prædictis consurgit ad Dei laudem & gratiarum actionem. Et diuiditur in partes quatuor,quia Christus primò suæ resurrectionis explicat beneficium. Secundò gratiarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

actionis exhibet officium, ibi. *Tu dabo nomen Dei.* A Tertiò fidelium ad hoc excitat consortium, ibi. *Videant pauperes.* Quartò beatorum prædicat solatium, ibi. *Quoniam Deus saluam faciet Syon.* Quantum ad primum sciendum quòd beneficium collatum alicui, tanto maius apparet, quanto recipiens in maiori necessitate consistit. Maius enim esset beneficium pauperi accipere denariũ, quàm diuiti equum. Ideo ad magnificandum resurrectionis beneficium, Christus primo præmittit suã necessitatem, dicens. *Ego sum pauper & dolens.* Vbi nota quòd pauper quandoquè dicitur idem quòd humilis. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, &c. Vbi August. in sermone Domini in mõte. Spiritus audaciam & superbiam significat. Vnde vulgo superbi magnum spiritum habere dicuntur, nam spiritus ventus vocatur. Quis vero nesciat superbos inflatos dici tanquam vento distentos? Quapropter hic rectè intelliguntur pauperes spiritu, id est humiles & timentes Deum, id est non habentes inflantem spiritum. Et isto genere paupertatis, nullus fuit pauperior Christo, qui cum in forma Dei esset, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem crucis. Secundo pauper significat egenum rebus mundi. Sic enim dicitur, psalm. 73. Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Et isto modo Christus fuit etiam pauper: quia in paupertate natus, in paupertate conuersatus, in paupertate mortuus, & sepultus: quia in alieno sepulchro repositus. Propter quod de Christo dicitur. Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, C quoniam propter nos egenus factus est cum esset diues, vt illius inopia nos diuites faceret. Vnde Christus dicit. Vulpes foueas habent &c. filius autem hominis non habet vbi reclinet caput suũ. Consimiliter ergo hic dicit. *Ego sum pauper & dolens.* scilicet ratione passionis. In qua passione, vt dicitur Esa. 53. Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Propter quod dicit, psal. 87. Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Omnis dolor irruer in eum. Iob 20. Sequitur. *Salus tua Deus suscepit me.* scilicet me resuscitando à morte. Vnde psal. 72. patri dicebat. Tenuisti manum dextetam meam & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Sic ergo suscipere notat resurrectionem, psal. 3. Tu autem D susceptor meus es gloria mea, &c. Hanc resurrectionem postulat Christus vt inimici confundantur, dicens. Suscipe seruum tuum in bonum, vt non calumnientur me superbi.

Pauper id est humilis. Matth. 5.

Nota.

Christus Pauper.

Psal. 73.

2. Cor. 8.

Matt. 8

Esa. 53.

Psal 87.

Resurrectio dicitur suscepio.

Psal. 3.

1123. ## Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Hic Christus insurgit ad gratias. Et duo facit, quia primo Deum laudat, secundo Dei laudem exaltat ibi *Et placebit.* Quantum ad primum nota, quòd canticum significat lætitiam mentis interiorem, vt dictum fuit verfic. 29. Et sic Deum laudat cum cantico, qui Deum leto corde exaltat, quod dicitur ad differentiam illorum qui laudant E cantando ore, sed cor habent alienum, vt hypocritæ pigri & negligentes. *Et magnificabo eum in laude* Non est intelligendum quòd ex laude nostra aliquid Deo accrescat, propter quod à nobis magnificus fieri dicatur, sed magnificamur in illo, dũ laudibus extollimus ipsum. Vnde qualiter nos magnificamur in Deo, & nos Deũ magnificamus, vide supra verf. 272. & 503. Aliter exponit istum versum Hugo. vide in originali, verf. 1002.

1124 ## Et placebit Deo super vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.

Hic laudem Dei exaltat. Vbi notandum quòd in antiquæ lege offerebantur sacrificia animalium vitulorum, hircorum & huiusmodi, quæ quidem de se Deo non erãt accepta, sed solum ratione deuotionis offerentis. Sed sacrificium laudis cum cantico, id est ex deuoto corde procedentis, ratione sui Deo est acceptum. Et hoc est quod hic dicit, quòd sic laudare Deum cum cantico placebit Deo super vitalum &c. id est magis quàm sacrificium vituli, qui ad literam producit vngulas & cornua. Vel per sacrificium laudis dicitur sacrificium eucharistiæ, vt fuit superius ostensum verfi. 823. Certum est autem quod istud magis Deo placet, quàm sacrificium vitulorum. Propter quod dicitur psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me, &c. Vel per vitulũ nouellũ &c. intellige superbos & lasciuos Iudæos, vt supra verfic. 840. De quibus dicit Christus. Circundederũt me vituli multi. Et illi vituli producebant cornua & vngulas scilicet cornua superbiæ contra Christum, & vngulas rapinæ contra proximum. Quia sacerdotes Iudæorum ne sacrificia carnalia perderent, Christũ superbè sunt persecuti, & cum illis sacrificiis expoliabant subditos. Vult ergo dicere psalmista, quòd sacrificium laudis, scilicet noui testamenti & eucharistiæ placet Deo *super vitulum, &c.* id est plus quàm sacrificia sacerdotũ legis antiquæ. Hic nota quòd multa Deo singulariter placent, scilicet deprecatio humiliũ ad exauditionem. Iudith 9. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Secundò tribulario innocentum, quò ad probationem. Iob 1. Sicut domino placuit, sic factum est. Tertiò confessio pœnitentium, ad peccati detractionem. Malach. 3. Placebit Deo sacrificium iuda, qui confessio interpretatur.

Placuit Deo multa. Iudith 9.

Iob 1.

Malach.

1125 ## Videant pauperes & lætentur, quærite dominum, & viuet anima vestra.

Hic ad Dei laudem fidelium aduocat consortium. Et primò facit hoc. Secundò adducit motiuum, ibi. *Quoniam exaudiuit.* Quantum ad primum sciendum, quòd nomine pauperum intelligit primitiuos fideles, vt apostolos & alios, qui in primitiua ecclesia nihil possidebant, sed omnia erant eis cõmunia, vt habetur Act. 4. Habere enim in communi non obuiat vere paupertati. Vel per pauperes intelligit humiles, vt dictum est, supra verfic. 1122. Et tunc hortatur omnes fideles, qui in humilitate fundari debent, dicens. *Videant pauperes.* *Videant* scilicet Christũ transisse de morte ad vitam, de pœnis ad gloriam. Videant etiam per Christum sacrificia antiquæ legis in vnum verum sacrificium eucharistiæ permutata. Et ideo ex hoc letentur laudantes Deum, & sic sacrificium laudis offerentes. Et ex hoc vide differentiã inter sacrificia legis antiquæ quę fiebantin vitulis, agnis, & aliis animalibus quæ solum diuites offerre poterant: quia pauperes illis carebant. Sacrificium autem laudis nouæ legis commune est omnibus tam

Actum 4.

tam pauperibus quàm diuitibus, à quo nullus se A excusare potest: quia hoc sacrificium stat in mente, illa autem in rebus exterioribus. Dicat ergo. *Videant pauperes & lætentur* scilicet in Christo Vbi nota quòd lętitia est multiplex, scilicet temporalis, spiritualis & æternalis. Vide supra verf. 841. Vnde psal. dicit, Lætamini in domino, & exultate iusti, quasi dicat non in mundo, sed in Christo domino. Propter quod subdit. *Quærite dominum, & viuet anima vestra.* id est quærite dominum per fidem & amorem, & viuet anima vestra vita gratiæ. Qualiter autem quærendus sit Deus, notandum quòd aliqui Deum non quærunt, nec inueniunt, aliqui Deum quærunt sed non inueniunt, aliqui Deum quærunt & inueniunt. Primi sunt qui totam spem suam in temporali- B bus ponunt, de Deo nihil curantes, figurati per regem Asa. de quo dicitur 2. Paral. 16. quòd egrotauit dolore pedum vehementissimè, nec in infirmitate sua quæsiuit dominum, in arte medicorũ confisus, & mortuus est. Vbi nota quòd per regem Asa qui plasiatio interpretatur, significatur homo, quem Deus fecit quò ad corpus, & creauit quò ad animam, qui ideo rex dicitur: quia omnibus creaturis præpositus fuit. Tales autem multi sunt solum quærentes temporalia & non Deum, & moriuntur non solum corporaliter, sed etiam æternaliter, qui infirmantur in pedibus, id est in affectionibus mentis, quas ad vana mundi applicant. Vnde de talibus dicitur. 2. Paral. 15. Si quis non quæsierit dominum, moriatur. Secundi C sunt qui stant in carnis delitus. Isti figurantur per sponsam quæ dicit. Can 3. In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea, & non inueni. Tertij sunt qui in munditia & puritate cordis eum quærunt. Et tales inueniunt figurati in magis, qui venerunt Hierosolymam quærentes regem Iudæorum, & ipsum inuenerunt. Matt. 2. Et nota quod magorum exemplo Christum tripliciter quærere debemus, scilicet festinanter, ne morte præueniamur, perseueranter vt ad fidem perducamur, gaudenter ne coacti iudicemur. Primò quæramus festinanter, quãuis enim certus sit quilibet quòd quandocunque per pœnitentiam perfectè Deum quæsierit, quòd placatum inueniet per gratiam, tamen dubius esse debet, an in D futurum ipsum debite poterit inquirere: quia vt dicitur Eccles. 9. Nescit homo finem suum, quilibet ignorat quid sibi futurum tempus apponat. Quia & si Deus pœnitenti veniam spopõdit, peccanti tamen diem crastinũ non promisit. Propter quod Christus dicit. Prou. 8. Qui mane vigilauerit ad me, inueniet me. Et dicit mane, quia statim habita opportunitate, debes de peccato dolere, & per pœnitentiam quærere Deũ. Sic & magi fecerunt: quia statim Christum natum quæsierunt Et hoc est quod dicitur. Eccles. 5. Ne tardes conuerti ad dominum &c. vnde Esa. 55. Quærite dominum dum inueniri potest &c. Et magister libro 4. dist. 20. Dico tibi, dum sanus es pœnitentiam age, &c. Secundò quæramus ipsum perseueranter. Quid E enim bonum facere proficit, si ante finem vitę deseratur? quoniam secundũ Isidorum vnumquemque Deus iudicat non de sua vita præterita, sed de suo fine. & Christus ait. Qui autem perseueraue- rit vsque in finem hic saluus erit. Vnde dicitur Hiere. 29. Cum quæsieritis me in toto corde vestro, inuenietis me. psal. 104. Quærite dominum & confortamini, quærite faciem eius semper Quærit Deum in parte cordis, qui ad tempus illum quærit, sed in toto corde, qui perseueranter. Tertiò quæramus lætanter. Omnia enim bona nostra cum lætitia cordis debent fieri, non cum tristitia, quia omne triste coactum & violentum iudicatur, & nullum coactum seruitium apud Deum meretur præmium. Et hoc est quod dicitur psal. 69. Lętentur in te omnes qui quærunt te. Sic enim & magi quærentes dominum, gauisi sunt gaudio magno. Sic & nunc conformiter psalmista, dicit. *Audiant pauperes & lætentur, quærite dominum. &c.*

Psal. 69.

Quærere Deum.

1126 ## Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & vinctos suos non despexit.

Hic ostendit Christus motiuum, quare cum lætitia Deum debemus quærere, quia scilicet desideria pauperum adimplet captiuos liberando. Per pauperes enim intellige humiles, quos exaudit Deus, quoniam inter virtutes humilitas orationem exaudiri facit, vt patet supra verfic. 315. & 362. & 437. *Et vinctos suos non despexit.* Per vinctos intellige sanctos patres, qui vincti tenebantur in lymbo, quos Christus resurgendo liberauit *Zacha. 9.* Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. Vel per vinctos accipe peccatores, quoniam vt dici- *Prouer. 5.* tur. Prouer. 5. Funibus peccatorum suorum constringitur quisque. Sed nota quod peccatores sunt duplices, aliqui sunt Dei, & aliqui diaboli. Dei sunt peccatores, qui tamẽ æternaliter à Deo sunt prædestinati, sed diaboli sunt, qui à Deo æternaliter sunt reprobati. Primos Deus non despicit, sed finaliter saluat & liberat. Sed secundos finaliter despicit & damnat. Vnde de primis hic posuit psalmista. d. *Et vinctos suos non despexit.* Vel *vinctos suos.* id est præceptis suis & legib. astrictos.

1127 ## Laudent illum cœli & terra, mare & omnia reptilia in eis.

Hic ex prædictis ostendit omnem creaturam ad Deum laudandum obligatam. Et primò proponit D laudem debitam. Secundò ostẽdit laudis causam, ibi. *Quoniam deus.* Quãtum ad primum sciendum quòd laus est duplex, quædam verborum, & quędam operum. De laude verborum dicitur. 2. Paral. *2. Para 29.* 29. Præcepit Ezechias vt laudarent dominum sermonibus Dauid. De laude operum dicitur de sa- *Prouer 31.* pientia increata prouerb. 31. Laudent eum in por- *Laudare Deum.* tis opera eius. Laudare Deum verbis & operibus potest omnis creatura rationalis, quia ipsum laudat sermonibus, dum ipsum verbis verum Deum confitetur. psalmus. Labia mea laudabunt te. Laudat operibus, dum mandata Dei & ordinem sibi à Deo datum perficit omnis creatura. Isto modo homo laudat Deũ, quando mandata Dei perficit. Solum laudat Deum: quãdo ordinem sibi datum à Deo cõseruat, sic mare &c. Hæc omnia insensibilia Deum laudant, dum seruando ordinem à Deo sibi datum, ipsum Deum laudandum nobis ostendunt. Hic ergo ex Christi resurrectione sic omnem creaturam ad Dei laudem excitat, vt sicut omnis creatura in Christo passo turbationem ostendit, sic & in resurrectione lætetur. Nam an- *Esa. 33.* geli suo modo fuerunt turbati. Esa. 33. Angeli pacis

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis amarè flebunt. Cœli, quia sol obscuratus est. A
Terra, quia mota est, &c. Sed in Christi resurrectione omnia dominum laudare cum exultatione videbantur. Nam angeli in veste candida mulieribus apparuerunt. Sol præuenit diem per tot horas, quibus obscuratus fuerat in die passionis. Terra, quia reddidit mortuos suos &c. Quæ omnia præuidens psalmista, dicit. *Laudent illum cœli & terra.* Vel per cœlum intellige apostolos & viros cœlestes, psal.18. Cœli enarrant gloriam Dei. Per terram intellige Iudæos, quibus terrena præmia promissa erant Per mare intellige gentes per pœnitentiam amaram conuersas. Per reptilia intellige cæteros peccatores terrenis deditos, qui omnes Deum laudare tenentur: quia pro omnibus quo ad sufficientiam fuit passus. Et aduerte B
quòd ad laudē Dei omnes tam bonos quàm malos excitando cœlos præmittit, dicens. *Laudent illum cœli.* quia cœli maximè nobis Deum laudabilem ostendunt, quod sic ostenditur. Nam opus artificem ostendit laudabilem. Cœli autem sunt opus Dei subtilissimum. Propter quod cœli dicuntur opera digitorum Dei. psal.8. Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Illa enim, quę subtiliter operati volumus, digitis & nō tota manu operamur. Dicit enim Philosophus, quòd opus laudat artificem. Constat autem quòd operatio corporum cœlestium & ipsorum dispositio est imago pulcherrima. Si ergo hodie laudatur sculptor ex pulchra imagine facta, similiter pictor ex pictura, doctor ex lege edita & huiusmodi quanto ex consideratione cœlorum laudandus est Deus? Sic ergo nota quòd quandocunque in scriptura insensibilia dicuntur laudare Deum, sic intelligendum est quia hominibus materiam diuinæ laudis præstant.

Psal.18.

Philosophus 10. de animalibus.

Psal.8.

1128 **Quoniam Deus saluam faciet Syon, & ædificabuntur ciuitates Iudæ.**

Hic beatorum explicat gaudium siue solatium. Vbi notandum quòd omnes tres versus sequentes exponuntur, non solum de viatoribus vel de ecclesia militante: sed etiam de triumphatoribus & ecclesia triumphante. Primo ergo exponitur de ecclesia militante. Vbi notandum, quòd per D
Syon intelligitur militans ecclesia, & ratione nominis, & ratione operis. Ratione nominis: quia Syon interpretatur specula, & ecclesia militans videt per speculum in ænigmate. Etiam ratione operis: quia in monte Sion incœpit Christi ecclesia ędificari per Christi prędicationem, quoniam in templo quod erat in monte Sion Christus pluries prędicauit. Ibi etiā Christus cœnauit, & sacramentum eucharistię confecit. Ibi spiritū sanctum misit apostolis, quo informati apostoli ecclesiam per orbem dilatauerunt. De hac ergo dicit, quòd tenemur laudare Deum, ratio, *quoniam Deus saluam faciet Sion*, id est ecclesiam militantem: quia scilicet, saluabit omnes, qui sunt membra ecclesiæ saluabit in præsenti, quia apostolos & a- E
lios fideles fortificabit, ne per peccatum cadant aduersitatibus pressi, vt patuit in apostolis & martyribus. Et saluabit in futuro eorum meritis dando præmia. Quæ autem sint eorum merita ostendit dicens, *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ.* Ecclesia enim catholica dicitur ciuitas, eo quòd in ipsa sit ciuium vnitas. Et quamuis sit

Sion significat ecclesiam

solum vna ecclesia generalis, tamen particulariter multæ dicuntur ecclesiæ, vt ecclesia Romana, Constantinopolitana, Rauenen, &c. Apostoli autem spiritu sancto recepto per orbem diuisi ciuitates ædificauerunt, id est ecclesias, quod notans psalmista dicit. *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ.* id est ecclesiæ Christi, qui per Iudam significatur: quia fuit de tribu Iuda. Potest etiam exponi de ecclesia triumphante, quæ Sion appellatur, quia Deum facietenus speculatur. De qua dicit apostolus ad Heb.12.
Heb. 12. accessistis ad Sion montē, & ciuitatē Dei viuentis Hierusalē cœlestem &c. Et de hac cœlesti Sion dicit. *quoniam Deus saluam faciet Sion:* quia, scilicet per homines beatificatos restauratur angelorū ruina, & sic *ædificabuntur ciuitates Iudæ.* id B
est ordines angelorum restaurabuntur, qui dicuntur *ciuitates Iudæ.* id est Christi, qui fuit de Iuda: quia in beatis angelis & hominibus qui sunt ciues supernæ ciuitatis, est summa voluntas, vnitas & concordia.

1129 **Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.**

Hoc similiter exponitur de ecclesia militante & triumphante. Vbi notandum quòd differentia *Habitare. Inhabitare.*
est inter habitare & inhabitare. Nam habitatur corpore, sed inhabitatur mente, quoniam inhabitare est intus habitare. In ecclesia militante multi habitant, qui non inhabitant, vt puta, qui no- C
mine sunt christiani, non re. Sed illi inhabitant, qui re & mente ecclesiæ sunt membra, sicut fuerunt apostoli & alij Christi fideles. De quibus dicitur psal.67. Deus qui inhabitare facit vnius mo *psal.67.*
ris in domo: quia in ecclesia nullus mente inhabitat, nisi cum cæteris fidelibus sit vnius moris & voluntatis. Et tales ecclesiam sibi hæreditare acquirunt spe. De beatis autem exponitur, quòd in cœlesti Hierusalem beati inhabitabunt ibi. *Et hæreditate acquirent eam.* id est stabiliter in perpetuū ibi habitabunt: quia Deus hæreditas eorum erit, psalm.15. Dominus pars hęreditatis meæ. De hac *psal.15.*
hæreditate, vide supra vers.974. & 975.

1130 **Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.**

Hic exponit, qui sunt illi qui habitant in ecclesia militante vel triumphante. Vbi nota quòd non mine seminis imitatores intelliguntur, eo quod semen quod nascitur ex arbore vel herba imitatur, & cōtinet naturam herbæ, vel arboris ex qua oritur vnde simile generat. Sic & in hominibus illi vocantur semen alterius, qui illius moris imitantur. Sic enim semen bonorum vocantur boni. *Semen. Psal.*
psal.21. Qui timetis dominum laudate eum, vniuersum semen Iacob glorificate eum. Consimiliter & mali malorum semen dicuntur. Dan.13. *Dan.13. Semen.*
Semen Chanaam & non Iuda, &c. Serui autem Dei vocantur propriè patres antiqui qui Dei voluntatem seruabant, vt Abraham Isaac & Iacob, vel quia ipsi à Deo seruabantur. Nam vt ait Au- *Augu.*
gust. 19. de ciuitate Dei. Origo vocabuli seruorū in latinam linguam inde creditur educta: quia hi qui inter belli à victoribus poterant occidi, cōseruabantur, & serui fiebant à seruando appellati. Sic

Sic ergo sancti patres serui Dei dicuntur: quia ab ipso Deo seruati ne à dæmone per peccatum occiderentur finaliter. *Semen ergo seruorum eius possidebit eam.* scilicet hæreditatem, id est imitatores partum sanctorum. Et sic exponit glo. dicens. *Semen seruorum eius, &c.* id est imitatores fidei & bonorum operum sanctorum patrum. Sed quia nullus potest imitari sanctos patres, nisi Deum diligat, ideo exponit quid per nomen seminis intelligat, dicens. *Et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.* Vbi glo. Hi sunt semen seruorum, non qui carne filij sunt: quia etiam serui dilexerunt nomē eius, qui non diligunt, non se dicant semen eius, & qui diligunt nomen eius, non se negent semen seruorum eius. Et nota quòd hic accipitur pro re significata per nomen Dei.

PSAL. LXIX.

1131 DEus in adiutorium meum intende, domine ad adiuuandum me festina.

Hic psalmus talem habet titulum. *Psalmus David in rememoratione, quòd saluum fecit eum dominus.* Pro cuius expositione sciendum quòd istum psal. fecit Dauid, quando ab Absalon filio suo Deo permittente propter peccatum adulterij & homicidij commissum in Bersabe & Vriam, de Hieru- *2.Reg.15.*
salem fugit. Nam vt habetur 2. Reg. 15. Fuit enim C
tunc in magno mortis periculo, à quo tamen saluus factus est ipsum Deo protegente mediante consilio Chusi, & eius inimici fuerunt mortui & dissipati. Et tunc hoc videns Dauid fecit istum psalmum, in recordatione tanti beneficij à Deo recepti. Ex quibus patet materia psalmi & tituli. cuius sensus est iste. Psal. Dauid, scilicet quem fecit Dauid, *in rememoratione quòd saluum fecit eum dominus.* scilicet à persecutione Absalon & aliorū. Et sic quantum ad literam iste psalmus habet tres partes: quia Dauid in ista persecutione primo petit inimicorum deiectionem. Secundò amicorum exultationem, ibi. *Exultent, &c* dic vt Nico. Quantum vero ad sensum propheticū sciendum quòd iustorum recordatio stat in duobus, scilicet in re- D
cordatione peccatorum commissorum, propter quæ Dei iudicium timemus, & in recordatione æternorum præmiorum quæ firmiter speramus. De prima recordatione agit titulus psalm. 37. De secunda vero agit iste. Propter hoc dicitur, *in recordatione quòd eum saluum fecit dominus.* scilicet per spem. Et sic est sensus tituli talis. Psal. Dauid id est iste psalmus factus est à Dauid, & competit omni iusto per Dauid figurato. Et factus est ad hoc *in rememoratione.* id est agens de rememoratione, non vtique peccatorum, sed huius rei *quòd dominus saluum fecit eum spe.* scilicet & certitudine. Et vide quàm bene præsens psalmus sequitur præcedentem ad ostendendum conformitatem capitis & membrorum Christi & fidelium. Nam E
in præcedenti psalm. actum est de Christi persecutione morte & passione, & consequenter de ipsius resurrectione. Hic autem conformiter agitur de membrorum Christi persecutione & pœna, & consequenter de ipsorum gloria & præmiatione. Diuiditur ergo psalmus iste in duas partes: quia primo petit Dei adiutorium vt ab inimi-

cis protegatur. Secundò vt in bonis collocetur, ibi, *Exultent.* Prima in duas: quia primo petit adiutorium Dei contra persecutiones dæmonum. Secundò contra persecutiones hominum, ibi, *Confundantur.* Quantum ad primum sciendum, quòd diabolus illos magis tentat & inuadit, quos sibi magis rebellare per bona opera conspicit, quod ostendit Grego. dicens. Mater negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara cor tuum ad tentationem. Non enim ait, ad requiem, sed ad tentationem: quia hostis noster adhuc in hac vita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Illos enim pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Contra nos vero eo vehementius excitatur, quo ex corde nostro quasi ex iure proprio nostræ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso dominus quasi sub quadam dispositione figurauit, qui diabolum non nisi post baptisma se tētare permisit, vt signum nobis quoddam futuræ conuersationis innueret, quod membra eius postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias toleraret, &c. Ad propositum ergo iusti in hoc mundo videntes, quòd quantò deuotius erga Deum disponuntur, tanto acrius infestantur à diabolo, cui per seipsos resistere non valent, ad Dei inuocandum adiutorium excitantur, dicētes. *Deus in adiutorium meum intende.* Quia si Dei adiutorium tardat, nos aduersarius superat. Et ideo accelerationem adiutorij quærit, dicens. *Domine ad adiuuandum me festina.* Et notandum quòd inter alias virtutes oratio maximè mentes nostras ad Deum erigit. Et ideo orantes maximè diabolus impugnat. Et ideo ne nobis orantibus prævaleat, semper in principio horarum istum versiculū præmittimus, dicentes. *Deus in adiutorium meum intende, & c.* Et hoc est quod magister notat in gl. dicens, Nota quòd hic versiculus ante omnes horas dicitur: quia cum orare debemus, tūc maximè nos diabolus tentat. Contra ergo illius insultus, auxilium à domino postulamus ante omnia. Circa adiutorium Dei nota, quòd Deus adiutorium suum multis generibus hominum præbet: quia adiuuat pœnitentes, adiuuat patientes, adiuuat prælantes, adiuuat meditantes, adiuuat confidentes, adiuuat deprecātes. Vide supra vers. 957. vbi agitur de primo membro. De secundo membro agitur, vers. 983. De sexto autem membro quod est magis ad propositum agitur vers. 673. vbi istud membrum distinguitur in sex. Quia ibi notatur, quòd orando debemus petere adiutorium Dei, vt scilicet adiuuet captiuatos, tribulatos, impugnatos, fatigatos, infirmatos, & adoptatos. Et ibi agitur de prima. Nunc ergo dicamus de secundo. Dico ergo quòd orando debemus petere vt Deus adiuuet tribulatos consolando paternaliter. dicens illud psalm. 45. Deus *Psal.45.*
noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, &c. Ipse enim in tribulationibus orantes adiuuat: propter quod dicitur. Secundum multi- *Psal.93.*
tudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et rationem adiungit, dicens quia factus est mihi dominus in refugium, & Deus meus in adiutorium spei meæ. Secundum enim naturam tribulatio- *Dan 3.*
nis dat consolationem. Sic enim adiuuit tres pue- *Dan.14.*
ros

Tentat diabolus bonos. Securitas negligentia. Greg. x 4. moral. c 12.

Adiutor Deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eos in camino ignis positos, ventum roris mini- A
strando. Danielem in lacum leonum missum, leo-
nes mansuefaciendo. Susannam eius accusatores
occidendo & multa similia. Vnde merito quili-
bet in tribulatione sic adiutus, sibi dicat. Tu au-
tem domine adiuuisti & cõsolatus es me. Tertiò.
petamus, vt adiuuet impugnatos nos defensando
Sine enim Dei adiutorio à dæmonib. impugnan-
tibus & malis hominibus, saluari non valemus.
Et ideo dicamus ipsi Deo. Adiuua me & saluus
ero. Deus enim qui non est acceptor personarum
stat in medio omnium oppressorũ paratus æqua-
liter omnes adiuuare ipsum inuocantes. Propter
quod de ciuitate omnium oppressorum dicitur.
Deus in medio eius non commouebitur adiuua- B
bit eam Deus manè diluculo. Quartò petamus, vt
adiuuet fatigatos eos sociando Hoc est, quòd nos
sic adinuicem societ, vt vnus adiuuet alium one-
ra nostra portantes adinuicem, & tunc secuti eri-
mus, quoniam vt scribitur Prouerb. 18. Frater qui
adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Quintò vt
adiuuet infirmantes, eos roborando. Quilibet e-
nim per se debilis est & infirmus ad tolerandum
aduersa, propter quod Dei egemus adiutorio. Sic
& illa Hester contra Aman hostem Iudæorum
debilem se cognoscens, à Deo quærebat adiuto-
rium, dicens. Domine rex solus adiuua me: quia
præter te nullus auxiliator est alius, & statim fuit
adiuta. Sextò vt adiuuet adoptatos nos beatifi-
cando, sibi dicentes illud psal. 108. Adiuua me do-
mine Deus meus, saluum me fac propter miseri- C
cordiam tuam. Et aduerte quòd illud Dei adiu-
torium aliqui contemnunt, qui scilicet plus in di
uitiis quàm in Deo confidunt. psalm. 51. Ecce ho-
mo, qui non posuit Deum adiutorium suum, sed
sperauit in mul. &c. Aliqui illud tollunt, qui scili-
cet proximos adiuuare contemnunt: quia tales
Dei adiutorio se indignos faciunt. De quibus
psal. 108. Non sit illi adiutor nec sit qui miserea-
tur pupillis eius, rationẽ subit, dicẽs. Pro eo quòd
non est recordatus facere misericordiam. Aliqui
impugnant, scilicet qui non credunt Deum dispo
nere ista inferiora, sed solum superiora. Et sic ta-
les non credunt se adiuuari à Deo, sed magis suis
operibus credunt iuuare Deum, quos reprehen-
dit scriptura, dicens. Cuius est adiutor, nunquid D
imbecillis, & sustentas brachium eius qui non est
fortis? Veruntamen sciendum quòd ipsum Deum
fortissimum etiam humiliter agentes adiuuare
dicimus. Vnde per Paulũ dicitur. Adiutores Dei
sumus. Nam cui ipse in terrenam gratiam infun-
dit, nos exhortationis voce concurrimus, hoc ille
per spiritum agit intrinsecus quod nos exterius
ministerio vocis adiuuamus. Aliqui intrant, qui
scilicet gratia Dei iustificantur. Et sic intrare cu-
piebat psalmista, dicens. Adiuua nos Deus salu-
taris noster, & propter gloriam nominis tui libera
nos, &c. Aliqui transeunt per istud adiutorium.
qui scilicet per gratiam, operantem proficiunt in
meritis. Et sic intrabat alias transibat illa anima,
quæ dicit psal. 45. Adiuuabit eam Deus mane di- E
luculo, Deus in medio, &c. Aliqui autem in isto
adiutorio habitant, qui, scilicet in gloria sunt as-
sumpti. De quibus psalm. 88. Posui adiutorium
super potente, & exaltaui electum, &c. Nos ergo
isto modo adiuuari quæramus, dicentes. Adiuua
me, & saluus ero. Quod nunc nos facere docet
psalmista, dicens. *Deus in adiutorium meum intende.*

Confundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam.

Hic petit Dei adiutorium contra persecutio-
nes hominum. Et diuiditur in tres partes, secun-
dum quòd sunt tria genera persecutorum: quia
quidam sunt aperti, quidam occulti, quidam adu
latores. Primò petit contra primos. Secundò con-
tra secundos, ibi. *Aduertantur*. Tertiò contra adu-
latores, ibi. *Aduertantur statim*. Primò ergo agit de
apertis persecutoribus, dicens. *Confundantur & re* Confusio.
uereantur, &c. Vbi notandum quòd confusio est
triplex, vt dictum fuit supra versiculo 345. scilicet
confusio in vitiis, pro vitiis, & contra vitia. Con-
fusio in vitiis, est mentis deordinatio propter vi-
tia. Confusio pro vitiis, est pœna vitiis debita. Sed
confusio cõtra vitia, est displicentia propter com
missa vitia, siue pœnitentia. Hic ergo versus po-
test intelligi de qualibet illarum. Nam si intelliga
tur de duabus primis cõfusionibus, tunc stat præ-
nisiuè, non optatiuè, vt talium confusionem præ- Psalm.
uidens psalmista non optans dicat *confundantur*. Hieron.
id est confundentur. Sic etenim dicit psalm. 118.
Confundantur illi, & non confundar ego. Si au-
tem accipiatur tertio modo, tunc stat optatiuè, vt
scilicet tales persecutores considerantes mala sua
erubescant & conuertantur. Et istum sensum ma
gis sonat litera. Propter quod sequitur. *Et reue-*
reantur. Vereor enim secundum grammaticos, idẽ
est quòd ex aliquo facto verecundari vel timere Reuereri.
cum exhibitione alicuius reuerentiæ. Et compo-
nitur cum re, & fit reuereor, id est valde vereri. Et
sic peccator reueretur, quando ex consideratione
peccatorum erubescit & verecundatur, & timens
Deo exhibet reuerentiam. Vnde hic ait glo. *Con-*
fundantur. primò de peccatis suis & postea *reue-*
reantur. id est conuertantur. Nam reuereri est ti- Psal. 70
mere, ne pro læsa iustitia pœna sequatur. Sic enim
dicitur psalm. 70. Lingua mea tota die meditabi-
tur iustitiam tuam, cum confusi & reuerriti fue-
rint, qui quærunt mala mihi.

Auertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala. 1135.

Hic agit de inimicis & persecutoribus occul-
tis. Vbi notandum quòd diuersa fuit persecutio
ecclesiæ & fidelium. Nam primo fuit imperus per
sequentium apertus, quando, scilicet reges & im-
peratores aperte persequebantur ecclesiã martyr-
res trucidantes. Et de illis statim dicitur. *Confun-*
dantur & reuereantur qui quærunt animam meam. id
est vitam meam auferre per mortem. Postea venit
persecutio occulta, scilicet hæreticorum, qui sub
tione christianitatis, Christi fidem persequer-
bantur, vt tempore Arrij, Nestorij, & huiusmodi.
Et isti plus nocuerũt quã primi: quia periculosior
est hostis occul us quam manifestus, sicut mor-
bus occultus quam manifestus: quia contra manu
festum remedia apponi possunt, nõ contra occul
tum. Et de istis occultis persecutorib. orat dicens.
Auertantur retrorsum & erubescant. id est reuertan
tur, vt ecclesiam sequantur, & non ipsam præscin
dere velint. Sic enim multi hæretici finaliter ec-
clesiæ veritatẽ cognoscentes, auersi sunt à via sua
mala. *& retrorsum*. id est post ecclesiam abierunt, Greg.
vt de Euthychio expresse ostendit Greg. lib. 14. mora.

vt de Eutycio expresse ostendit Grego. libro. 14. A
mor. capit. 31. Quia verecundatus errore suo,
quo resurrectionem negabat corporum, veritа-
tem fuit confessus. Et hoc est quod dicit. *Et eru-*
bescant. Erubescentia enim signum est interioris
verecundię. Vide supra versicul. 344. Et notan-
dum quòd auersio quandoque accipitur in bo-
no, quandoque in malo. De bona dicitur. Cum
auerterit se impius ab impietate sua &c. De ma-
la autem dicitur ibidem. Si auerterit se iustus
à iustitia sua &c. Hic autẽ accipitur de bona auer
sione, quã quis ab errore conuertitur ad veritа-
tem. Vnde ista auersio dicitur quidam actus salu
taris pœnitentiæ. De qua Eccl. 8. dicitur. Ne de-
spicias auertentem se à peccato &c. Et hæc auer- B
sio est multiplex. Primò est auersio à mala socie-
tate, sic Moyses auertit se à Pharaone. Exo. 10.
Auertit se Moyses, & egressus est à Pharaone. Se-
cundo est auersio à crudelitate. scilicet per preta-
tem. Thobiæ. 4. Noli auertere faciem tuam ab vl-
lo paupere. Ita enim fiet vt non auertatur à te fa-
cies domini. Tertiò à dolositate ad virtutem. Pro
uer. 4. Non declines ad dexteram neque ad sini-
stram, auerte pedẽ tuum à malo. In huius enim fi
guã asina Balaam, sciens viam suam contrariam
Deo: cernens angelum stãtem cuspinato gladio,
auertit se de itinere. Quarto furoris ad placem. Pro
uerb. 29. Homines pestilentes dissipant ciuitatẽ
sapientes vero auertunt furorem. Sic & illa mu- C
lier sapiens Abigail suis verbis pacificis auertit
furorem Dauid concitatum contra virum suum
Nabal. Quinto à luxuria ad castitatẽ. Cant. 6. A-
uerte oculos tuos à me: quia ipse me auolare fece
runt. & Eccl. 9. Auerte faciẽ tuam à muliere com
pta: & ne circũspicias speciem alienam. Sextò ab
idololatria ad fidem. Ezech. 14. Recedite ab ido-
lis vestris: & ab vniuersis contaminationibus ve-
stris auertite facies vestras. Septimò ab hæresi ad
veritatem, quam in persona hæreticorum postu-
labat Dauid, dicens. Auerte oculos meos ne vi- D
deãt vanitatem. Hic enim accipit oculos interio-
res, quibus vera vel falsa contemplamur: qui tũc
vanitatem vident, quando falsitatem contra veri
tatem sacræ scripturæ attestantur & docent. Et
istam auersionem hæreticorum hic postulat psal
mista, dicens. *Auertantur retrorsum & erubesc.nt, qui volunt mihi mala*. scilicet mala semina falsita-
tis inserere.

Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge.

Hic agit de inimicis adulatoribus, qui sub spe
cie boni ad malum alios trahunt, quales sunt ho
die in ecclesia multi laudantes alios etiam in ma
lis. Et tales multum nocent: quia laudata culpa
fauoribus crescit: vt deducit Grego. 4. moral.
capitul 23. Et contra istos orat prophęta dicens.
Auertentur statim erubescentes, qui dicunt &c. Euge
enim est interiectio lętantis. sicut quando quis
vult alteri congaudere & ipsum laudare, dicit. Eu E
ge euge. quasi dicat: benefecisti. Et sic adulato-
res etiam fidelibus nocent, dum eius adulando
ipsos ad vanam gloriam incitant. Vnde hic ait
gloss. Auertantur statim &c. *qui dicunt. Euge euge*.
idest irrisoriè vel adulatoriè. Duo enim sunt ge-
nera persequentium: scilicet adulãtium & vitu-
perantium. Sicut enim aurum igne probatur:
ita vir lingua adulantium. Plus enim lingua
adulatoris nocet, quam manus persecutoris.
Vtrunque enim, scilicet laudatio & vituperatio
ignis est, intrat hunc ignem qui tentatur vitupe
rio vel laude, exit integer, qui neutro capitur.
Et si quæras quod magis nocet homini, vel vitu-
perium siue conuitium illatum: vel laus & adula
tio: credo quòd plus nocet adulatio & laus, quia
difficilius est resistere laudi, ne homo per super-
biam eleuetur, quam vituperio, ne per impatien-
tiã irascatur: multi.n. vituperio resistunt, non tan
tum perfecti, sed laudi nullus resistit nisi perfe- Gregor. 22.
ctus. Quod ostendit Greg. dicẽs. Despecto enim moral. 1. 3.
honore conditoris, seipsum plus amare conuinci
tur quæ suis præconijs lętatur. Quamuis etiam
sancti viri de bona sua opinione gaudeant, sed
eum hanc perficere audientes pensant, nec ideo
de opinione sua, sed de proximorum gaudent
vtilitate, quia aliud est fauores quærere, & aliud
ad vtilitatem subditorum gaudere. Qua in re ne-
cesse est, vt cum audientium vtilitati non proficit
mentem nostram fama laudis non eleuet, sed fati Prouerb. 27.
get &c. Et sequitur. Vnde per Salomonem dici-
tur. Sicut probatur in conflatorio argentum: &
in fornace aurum, ita probatur homo ore laudan
tis. Argentum quippe vel aurum si reprobum est,
igne consumitur, si perfectum vero, igne decla-
ratur. Sic nimirum est de hominibus. Nam qua
lis sit quisque in eo quod laudatur ostenditur. Si
enim auditis suis laudibus se extollit, quid iste
aliud quam aurum vel argentum reprobum fuit:
quem videlicet fornax linguæ consumpsit. Si au-
tem fauores suos audiens ad superni iudicij con
sideratione redeat, ac de his apud occultum ar
bitrium grauetur metuit, quasi ex purgatio-
nis igne ad magnitudinem claritatis excrescit, &
vnde incendium trepidationis sustinet: inde cla-
rius fulget. Ex quibus claret, quam periculosa sit
laudatio, quam bene trepidans psalmista nunc
dicit. Auertantur statim erubescentes, qui dicunt
mihi euge euge. Quod nihil aliud est orare, nisi
vt adulatores non sint.

1135.

Exultent & lętentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum.

Hæc est secunda pars principalis, in qua à per-
secutionibus liberatus petit in bonis collocari.
Vbi ostendit quòd qui vult in Deo finaliter bea
tificari, tria debet facere, scilicet Primo Deũ ma-
gnificare. Secundò debet seipsum humiliare, ibi.
Ego autem. Tertiò debet in solo Deo spẽ ponere,
ibi. *Adiutor meus*. Quantũ ad primum sciendum,
quòd omnis nostra lętitia & exultatio ponenda
est in Deo solo: propter quod dicitur. Lętamini Psalmus. 31.
in domino & exultate iusti &c. De hoc vide su-
pra, ver. 479. & 480. Nota etiam quòd iste versus
& alij duo sequentes quasi formaliter ponuntur
supra in fine psal. 39. vide ibi. ver. 671. & 672. Di
cat ergo psal. *Exultent & lętentur in te omnes qui*
quærunt te. scilicet in præmium, *& dicant semper*
magnificetur dominus. Loquitur enim hic mere
humano: vbi quis laudibus crescit, quod non
facit Deus: sed nos Deum laudando proficimus.
Non ergo in se, sed in nobis magnificatur Deus.
De hoc vide supra. ver. 272. & 50. & 551.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3136. Ego vero egenus & pauper sum Deus adiua me.

Hic ostendit quòd homo seipsum debet humiliare: si Deum in præmium vult habere. Quid enim est seipsum humiliare, nisi seipsum cognoscere, quòd a se nihil habet, quòd per se nihil potest, vnde sicut debemus Deum magnificare, ita nos egenos & pauperes confiteri debemus. Quæ autem differentia sit inter egenum & pauperem vide supra ver. 674. Sequitur. *Deus adiua me.* Qua
Psalm. 39. liter autem pauperes & mendicos, dicitur superius. psal. 39. Ego autem mendicus & pauper sum dominus sollicitus est mei. vide ibi ver. 672.

1137. Adiutor meus, & liberator meus es tu, domine ne moreris.

Hic ostendit quòd in solo Deo spem debemus ponere. In tot enim aduersitatibus positi, sine Dei adiutorio subsistere nō valemus. Ipse autem tribulatos, & in aduersis oppressos in se sperantes adiuuat, quod patet: quia si iustus homo dici non posset, qm iustos iniustè oppressos non adiuuaret dum posset, quomodo Deus iustus di-
Psalm. 9. ceretur si iniustè oppressis denegaret adiutorium? Vnde de ipso dicitur. psalm. 9. Factus est Deus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Et de isto adiutorio abundat tota scriptura. Nonne Deus adiuuit tres pue-
Daniel. 3. Adiutor Deus. ros in camino ignis positos iniustè, quibus ignis nocere non valuit. Sic adiuuit Ioseph propter castitatis amorem incarceratum iniustè: vt inde ipsum honorificè extraheret: & dominum Ægypti
Gen. 41. constitueret. Sic adiuuit Susannam propter amorem castitatis iniustè ad mortem condemnatam: vt ipsius castitatem ostendens falsos criminatores traderet morti. Et sic de multis aliis. Propter
Dan. 14. Psalm 45. quod dicitur psal. 45. Deus noster refugium, & virtus: adiutor in tribulationibus &c. Et si quandoque ad adiuuandum tardus nobis videatur, tamen adiuuare nos semper est paratus: & tempore debito auxilium præstat: vnde festinum eius auxilium postulat psal. dicens. *Domine ne moreris*, id est ne mihi tardius videatur quòd adiuues. Illi ergo qui eget, adiutorium sibi tardius præstari videtur. Sic ergo vide quomodo finis istius psal. concordat principio: quia in principio dicitur. *Deus in adiutorium meum intende*: hic autem dicitur *Adiutor meus & liberator meus esto domine*. Ibi dicitur. *Ad adiuuandum me festina*, hic autem dicitur *Domine ne moreris*. Item nota quòd propter septem peccata mortalia aduersa quæ vndique premunt: quia cuilibet peccato sua correspōdet pressura: quia aliunde premitur superbus: aliunde auarus, & sic de singulis. Ideo septem vicibus in die, id est in septem canonicis horis adiutorium Dei postulamus dicentes. *Deus in adiutorium meum intende.*

PSALM. LXX.

1138. IN te domine speraui, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me & eripe me.

Secundum aliquos expositores iste psal. nō est psal. distinctus à præcedenti: sed idem pœnitus: vt in multis bibliis hebræorū reperitur. Sed quia *Hieronym.* Hieronymus ponit istum psalmum distinctum à præcedenti: quia precedentem dicit. 69. sed istum vocat septuagesimum. Et sic communiter vt psal. distinctus tractatur in libris nostris. Ideo ipsum vt distinctum à præcedenti tractabo. Et quamuis in hebræo & secūdum Hieronymum hic nullus ponatur titulus, magister tamen in glo. hic talem titulum ponit. *Psal. Dauid filiorum Ionadab & priorum captiuorum.* Sed quia iste titulus in nullo facit ad literam psalmi: sed solum ad sensum propheticum: ideo primo exponam literam psalmi, antequam ad titulum accedam. Secundum igitur quòd & si iste psal. à præcedenti sit alius, habet tamen eandem materiam: quia tam iste quam ille fuit factus à Dauid, quando Absalon filius suus ipsum persequebatur. Vnde in præcedenti psal. diuinum postulabat adiutorium pro sua liberatione, hic autem consequenter inducit rationes pro sua exaudizione. Et sic psal. iste diuiditur in partes duas: quia Dauid primo pro sua exauditione adducit rationes ex parte Dei. Secundò ex parte sui, ibi. *In te cantatio.* Tertiò ex parte aduersarij, ibi. *Confundantur & deficiant.* Circa primum allegat primo Dei magnificentiam. Secundò eius iustitiā, ibi. *Deus meus eripe me &c.* Die vt. N. Quātum vero ad sensum propheticum primò exponendus est titulus qui est. *Psal. Dauid fil. orum Ionadab & primorum captiuorum.* Vbi notandum q per filios Ionadab significantur iusti & Deo obedientes: sed per primos captiuos significantur mali & peccatores. Ratio primi est: quia filij Ionadab *Hieron.* summè patri suo Ionadab fuerunt obedientes. Vnde obedientiam ipsorum ad exprobrandum inobedientiam iudæorum Deo adducit prophe-
Ier. 35. ta dicens, quòd adduxit filios Ionadab in domo domini: & posuit coram eis cyphos vino plenos dicens eis, bibite vinum. Qui respōderunt. Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab pater noster præcepit nobis dicens, Non biberis vinum &c. obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab patris nostri. Et ex ista obedientia improperatur iudæis, quòd voci obedire nolebāt. Vnde sequitur in eodem cap. Vade & die viris Iuda. Nūquid non recipietis disciplinam vt obediatis voci domini? dicit dominus. Prævaluerunt sermones Ionadab filij Rechab quos præcepit filiis suis, vt non biberent vinum, & non biberunt vsque in præsentem diem, obedientes voci patris sui. Ego autem locutus sum ad vos, & non obedistis mihi &c. Et sic ratione tātæ obedientiæ per filios Ionadab intelliguntur iusti Deo obedientes. Sed per priores captiuos intellige peccatores & iniustos. Vbi aduerte quòd captiui dicuntur omnes peccatores: quia per peccatum a diabolo captiui tenentur. Et isti sunt in duplici differentia scilicet in præsenti & in futuro. scilicet in inferno. Illi qui sunt in presenti captiui peccato possunt liberari: vnde & primi captiui dicuntur. Sed captiui peccato in inferno amplius euadere non possunt, & dicuntur captiui secundi, sicut captiuitas præsens futuram præcedit. Est ergo sensus tituli iste, *Psal. Dauid filiorum Ionadab.* id est iste psal. est obedientium: qui ideo cantatur: vt in obedientia Dei perseuerent. Est etiam *priorum captiuorum.* s. captiuorum qui sunt in præsenti, qui ideo cantatur, vt à peccato desistant. Sic ergo iste psal. mouet

mouet iustos ad perseuerantiam, & in illos ad pe- A dicit. Ego sum egenus & pauper. Dauid, stolla splen- *Apoca. 22.*
nitentiam. Quibus visis sciendum q hic psal. lo- dida & matutina. Et ideo dum ipsam stellam spe-
quitur generaliter in persona iustorum, & diuidi conspicimus assecuramur. Vnde sperando in ip-
tur in partes tres: quia primò petit à malis libera- sum dicamus illud psal. 64. Exaudi nos Deus sa- *Psalm. 64.*
tionem. Secundò malorum conuersionem, ibi. lutaris noster spes omnium finium terræ & in
Confundantur & deficiant. Tertiò fugit ad grātiarū mari longe. Tertiò sumus ægrotantes, spes au-
actionem, ibi. *Ego autem semper sperabo.* Prima in tem sanat ægrotos. vnde primo Machab. 2. Dice- *1. Mach. 2.*
partes duas: quia Deum inuocādo. Primò allegat bat Mathathias filiis. Cogitate per generatio-
Dei misericordiā. Secundò suā innocētiā, ibi. *In te* nem & generationem, quia omnes qui sperant in
cantatio. Prima in duas: quia primò allegat Dei mi- Deum nō infirmantur. Narrat Seneca in suis de- *Exemplum, Seneca.*
sericordiā. Secundò Dei iustitiā, ibi. *Deus meus eri-* clamationibus, quòd quidam pater abdicauit fi-
pe me. Prima diuidit in tres partes, quia primò po- lium: abdicatus autem filius audiens medicinam
nit suā in Deo cōfidētiā. Secūdò Dei petit clemē- medicus effectus est. Contigit autem patrem in-
tiā, ibi. *Inclina ad me.* Tertiò Dei confitetur poten firmari, Rediit filius factus medicus: & patrem cu
tiā, ibi. *Quoniam firmamentum.* Quantū ad primum rat: facta cura: filius reconciliatur patri. Contigit
sciendum quòd spes siue confidentia in Deo ha- B quòd vxor patris nouerca filij simili morbo in-
bita orationem facit exaudiri: tria enim sunt quæ firmatur. Iubet pater filio curare nouercam: filius
orationem faciunt exaudibilem, scilicet pœniten- se excusat, & abdicatur. Secundò pater accusat fi-
tia, de diabolo victoria: & in Deo confidentia, vi- lium de eo quòd noluit, & sciuit curare nouercā.
de vers. 624. Et hanc confidentiam psal. so ostendit habere dicens. *In te domine speraui.* q. d. iustus Quod autem sciuit & potuit, probat per hoc q
Deo. *In te domine speraui*: non in me, non in mun- patrem de simili morbo curauerat. Filius respon-
danis quæ caduca sunt. Et ideo si in illis spero, cō det, quòd nescit, an possit eam curare vel non,
fusionem patior, sed quia in te spero, ideo in æter quia spes, quam habuit pater curari à filio, fortè
num non confundor, sed à peccatis liberor: & tē- fuit magis causa curationis, quam scientia eius.
poralib. periculis. Ideo subdit. *In iustitia tua libera* Ad propositum cum simus multipliciter infirmi,
me. s. a peccatis, & *eripe me* a periculis. i. secundum spes nobis summè est necessaria, & confidentia
hoc quòd tua iustitia exigit. s. vt parcas oranti: nō tam de habenda salute, quam de Christi medici-
in sua iustitia, sed in tua confidentia: vnde ecc. 2. na ac bonitate. In cuius figuram paralytico Chri-
dicitur. Respicite filij nationes hominum: & sci- stus dicit. Confide fili remittuntur tibi peccata *Matth. 9.*
te quia nullus sperauit in domino, & confusus C tua. Propter defectum huius spei peccatum Cain
est, permansit in mandatis eius, & derelictus est. & Iudæ fuit irremissibile: quia peccauerunt in
Meritò ergo sperare debemus in domino. Vbi no spiritum sanctum, quod non remittitur in hoc se-
tandum quòd tribus hominum generibus spes culo, nec in futuro. Vnde de quolibet peccatore
Spes. maximè est necessaria, in quibus est in præsenti sperante in ipsum, dicit Christus. Quoniam in me *Psalm 90.*
quilibet homo. Est enim spes necessaria primò di- sperauit, & ego liberabo eum, protegā eum &c.
micantibus: quia spes victoriæ vires pugnantis Et hoc ponit hic psal. dicens. *In te domine speraui.*
fortificat: nos autem in præsenti, vt adiuuentur. *&c.*
Secundò nauigantibus, vt conseruentur. Tertiò
ægrotantibus, vt liberentur. Primò dimicantibus
quia spes victoriæ vires pugnantis fortificat, nos
autem in præsenti in continuò bello pugnamus,
scilicet contra diabolum, carnem, & mundum.
psal. 55. Multi bellantes aduersum me. Quomodo
autem istis resistere possimus: nisi spe essemus
muniti. Ideo dicitur psal. 61. Sperate in eo omnis D
congregatio populi: effundite coram illo cor-
da vestra: quia Deus adiutor noster in æternum.
Narratur in historiis britonum, quòd Hiturus
in scuto suo ab intra portabat imaginem beatæ
Mariæ, quæ filium tenebat in brachiis. Vbi quo-
tiens in bellis pressura fatigari incipiebat, ad hāc
imaginem respiciebat ex cuius intuitu vires resu-
mebat, & quasi recens fiebat: quia spem in Chri-
stum & in matrem ponebat. Sic & nos bellantes
fatigati spem nostram erigamus ad Deum, & vi-
res ministrabuntur à Deo. In cuius figuram dici-
tur 2. Mac. 15. quòd Machabeus confidebat cum
omni spe auxilium sibi affuturum à Deo, & hor-
tabatur suos, & sequitur quòd victoriam obti-
nuit. Secundò sumus nauigantes in huius mun- E
di mari periculoso, de quo psalm. 105. Hac mare
magnum & spaciosum, illic reptilia, quorum nō
est numerus. Nautis autem magnum solatium
confert, quando de nocte stellam maris aspicere
possunt, quia ad ipsius intuitum gressus suos di-
rigunt, sine cuius intuitu quasi desperant. Qui
autem est stella maris, nisi Christus qui de seipso

Universidad de Deusto
Biblioteca

exaudit:tunc autem suam nobis inclinare dicitur vel auribus suis nostra percipere vota. Sic enim *Psalm. 5.* psal. 5. dicitur Deo. Verba mea auribus percipe &c.intellige clamorem meum. Quod exponens glo.ait. Auris Dei non corporeum instrumentū est,sed potentia diuinæ maiestatis accipitur.Vox enim corporalis aure corporis auditur: spiritualis vero intelligitur. Auris enim Dei eius est misericordia & clementia.Et quia Dei misericordia exaudit preces iustorum: ideo dicitur psalm.33. *Psalm 33* Oculi domini super iustos: & aures eius in preces eorum. Secundum paret. s. de aure iustitiæ, quoniam Deus aures habet iustitiæ, quibus ad vindictam audit oppressiones malorū: vnde Iac. *Iacob. 5.* 5.dicitur. Ecce merces operariorum vestrorum, B quæ fraudata est à vobis,& clamor ipsorum in aures domini sabbaoth introiuit.Hic autem accipitur aures pro misericordia Dei.

1140 Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, vt saluum me facias.

Hic petit vt à Deo protegatur. Vbi nota quòd duæ sunt maximę virtutes quæ de Deo prædicantur,s.misericordia & iustitia.Et quamuis ista vnū sint in Deo,habent tamen diuersa significata siue cōnotata;quia misericors dicitur quando parcit *protegere.* siue defendit,sed iustus quando punit. Et sic aliquibus se offert in Deum protectorem per misericordiam,aliquibus autem in Deum punitorem C per iustitiam Iustus ergo non cōfidens de sua iustitia,Deum postulat habere protectorem per misericordiam,non vltorē per iustitiam,dicens.Esto mihi in Deum protectorem:vide supra ver. 438. Et nota quòd ostendit scriptura tres virtutes nos protegere.i.quòd ille virtutes Deum prouocant ad nos protegendum & defendendum.Primò æ- *Eccles.27.* quitas iustitiæ.Eccle.27.Si sequeris iustitiam apprehendes illam,& proteget te.Secundò largitas *Eccles. 7.* misericordiæ.Eccl.7.Sicut protegit sapientia, sic protegit & pecunia.s.liberaliter impensa. Tertiò fidelitas amicitiæ. Eccl. 6. Amicus fidelis protectio fortis.Ergo si vis Deum habere protectorem D seruа iustitiam,vt sis obediens Deo seruа misericordiā,vt sis cōpatiens proximo,seruа amicitiam vt sis fidelis in promisso.Et sic securè Deo dicere *Psalm.16* poteris illud psal.16.Sub vmbra alarum tuarum protege me &c.Et idem aliis verbis exprimit dicēs.*Et in locum munitum.*Locus enim munitus dicitur locus fortis ad defensionem aptus, in quo quis ab hostibus potest salnari. Et ideo quia martyres gratia Dei sic erant fortificati,ꝙ persecutorum iacula eorum corda penetrare non poterāt *Hieremiæ* ideò dicebantur mysticè ciuitates munitæ. Sic.n. Hieremiæ dictum est, Nec te timere faciam vultum eorum,ego enim dedi te hodie in ciuitatem munitam &c.Et nota quòd in præsenti tres defectus patimur,contra quos nos munit Deus,scilicet ignorantiam,concupiscētiam, & impotentiā. *Munitus.* Contra ignorantiam nos munit per sapientiā illu- *Sapien.4* minantem.vnde Sap.4. Videbunt finē sapientis: & non intelligent ꝙ munierit illum Deus.Cōtra concupiscentiam per gratiam fortificantem. Et hanc specialiter hic quærit psal.dicēs.*Esto mihi in locum munitū.* Vel hic quærit muniri per gloriam vt ab omnibus periculis sit saluus. Et hanc munitionem alibi quærebat psalm.59.dicens. Quis *Psalm.59.* deducet me in ciuitatem munitam &c. scilicet, gloriam,vt saluum me facias; quia in illa solum salus nostra consistit.

1141 Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

Hic psal. confitetur Dei potentiam. Vbi nota quòd Deus aliter est firmamentum iustorum, & aliter refugium.Est enim firmamentum dum in aduersis nobis dat patientiam.Est refugium dum ad se nostram dirigit conscientiam. Dirigit ergo firmamentū,dum nobis in aduersis donat patientiam.Quis enim mundi aduersa posset sustinere, nisi per patientiam Deus ipsum firmaret. Vnde *Gene.1.* ipse dicitur patientia nostra.quia ipsam efficit.De isto firmamento figuraliter dicitur Gen. 1. Fecit Deus firmamentum,& diuisit aquas, quæ erant sub firmamento ab his quæ erant supra firmamētum.Vbi nota quòd per aquam fluidam significantur mundi aduersitates,quę homines faciunt *Psalm. 68.* fluxibiles & instabiles;iusta illud psalm. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Istæ autem aquæ sunt duplices,scilicet superiores significantes aduersitates quæ nobis immittuntur à Deo, vt est infirmitas corporalis &c. & inferiores significantes aduersitates quæ immittuntur à mundo, à carne à diabolo,vt sunt odia,persecutiones, concupiscentiæ &c.Sed Deus tunc nostrum firmamentū efficitur, quando inter istas aduersitates per patientiam nos fortificat,ne illas formidemus,quod facit per donum fortitudinis. Quod patuit in Petro,qui antequam per donum fortitudinis fortificaretur à Deo inter aduersa firmus esse non poterat.Vnde ad vocem ancillæ Christum negauit. Sed post acceptum donum fortitudinis inter omnia aduersa firmamentum factus fuit,vt haberur *Act. 4* Actuum.4. Quod ostendit Greg. dicens. Scimus *Greg. 17.* quòd Petrus apostolorum primus ante acceptū *moral. in lib* spiritum dum mori timuit, vitam negauit, qui *Petrus.* non pœnis,non afflictionibus, non terribili potestate cuiusquam,sed vnius mancipij interrogatione prostratus,scilicet ab ancilla ostiaria requisitus.Ecce quam vilis ad tentandum persona est requisita:vt apertè proderetur,quanta eum timoris infirmitas possideret,quia ante vocem ancillę non subsisteret. Sed iam hic paulo ante timidus qualis post aduētum spiritus extiterit videamus. Certè Luca attestante discimus, quanta contra sacerdotes ac principes auctoritate dominū prędicauit:vt nec verba nec verbera non mortē iam firmatus timeret &c.vide ibi. Petro ergo firmamentum factus est Deus,quādo per spiritumsanctum dono fortitudinis inter omnia aduersa sibi patientiam contulit,vt meritò diceret illud psal. *Psalm.17.* 17.Diligam te domine fortitudo mea, dominus E firmamentum meum,& refugium meum,& liberator meus. Dicitur autem Deus nostrum refugium, dum nostram conscientiam ad se dirigit. Qualiter autem Deus sit nostrum refugium, vide supra ver.438.

1142 Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui.

Hic

Hic orando allegat Dei misericordiam. Ad misericordem enim spectat miseris compati.Ideo vt exaudiatur tria facit: quia iustus primo explicat suam miseriam.Secundò allegat Dei misericordiā ibi *Quoniam tues* Tertiò Dei potentiam, ibi, *Inte confirmatus* Quantum ad primum sciēdum quòd duo sunt genera hominum, qui nos in præsenti opprimunt.s.aliqui sunt sub nomine Christianitatis:& aliqui sine lege.Ab istis fuit passus Christus.s.à iudæis,qui legem Dei acceperant,& à gētilibus,qui legem Dei non acceperant. Consimiliter & Christi membra patiuntur:Primò ab infidelibus, qui. s.conati sunt ecclesiam ad nihilum deducere persequendo Christianos,& martyrizā do:vt fuit Nero,Diocletianus,Maximianus, &c. Secundò à fidelibus,qui scilicet fidem confitētur B vt puta à tyrannis, qui simplices persequuntur: & à falsis fratribus.Et ab his omnibus hic psal. à Deo petit liberari, primo in genere dicens. *Deus meus eripe me de manu peccatoris.*Peccator enim generaliter est omnis iniustus persecutor:deinde istos peccatores distinguit in dicta duo genera dicens.*De manu contra legem agentis* i.de manu trāsgressoris legis.Propriè.n.contra legē agere dicitur,qui legē accepit & ipsā trāsgreditur, Et aliud genus subdit dicens.*Et iniqui.*Per iniquum enim simpliciter intelligit infidelem quemlibet sine lege peccantē.Et hoc notat hic glo.dicens.Duo enim sunt genera peccatorum. Alij enim legē acceperunt,vt iudæi &Christiani,& istos significat dicens.*Et de manu contra legem agentis.* Alij non, vt C pagani:& istos significat dicens.*Et iniqui.*Et nota ꝙ à tribus hostibus nos maximè eripit Deus. s. à carne tentante,2.Pe.2.Nouit Deus de tentatione nos eripere.A dæmone decipiente.Colos. 1.Eripuit nos de potestate tenebrarum &c. A mundo alliciente.Gal.1.Dedit semetipsum, vt nos eriperet de præsenti sæculo nequam.

Quoniam tu es patientia mea,domine, domine spes mea à iuuentute mea.

Hic allegat Dei misericordiam.Notandum est D hic,quòd aliqua prædicantur de Deo per essentiā aliqua vero per causalitatem.Illa prædicantur de Deo per essentiam,quæ idem sunt quòd essentia Dei:vt cum dicimus,Deus est bonus,æternus,iustus &c. Illa vero prædicantur per causalitatem, quæ singulari efficientia in nobis causantur ab ipso,vt cum dicimus,Deus est amor meus,spes mea patientia mea. Et est sensus, Deus est patientia mea.i.causa patientiæ meæ,& huiusmodi.Vnde ait magister lib. 1.di.17.Dicitur Deus spes nostra, patientia nostra, non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex eo sunt:vnde in psal.dicit. Quoniam ab ipso patientia mea.Sic ergo volens ostendere psal.misericordiam Dei dicit,*quoniam tu es patientia mea:* quasi dicat.Tu sola misericordia tua mihi E donas patientiam & spem.Sed notandum est, ꝙ non omnis patiētia est bona nec à Deo similiter nec omnis spes.Quod nō omnis patiētia sit bona: patet: quia patiētē esse in iniuriis Dei est summa crudelitas,vt ait Hieronymus.Vnde Bernad. super illo verbo.2.Cor.11.Libēter suffertis insipientes ait.Magna est virtus patientiæ, sed interdum impatientem esse probius est.Tu ne approbes illorum patientiam,quibus Paulus dicebat.Libenter suffertis insipientes &c. Nisi fallor ironica erat,vt non laus,sed suggillatio quorūdā mansuetudinis,qui à pseudo apostolis trahi se in peregrina & peruersa dogmata patienter ferret: vnde & subdit dicens. Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit &c. Non est patientia bona, cum possis esse liber,seruum te fieri permittere &c.De tali ergo patientia non possumus Deo dicere.*Quoniam tu es patientia mea.* Sic enim dicitur homo duplex.s.nouus & vetus:nouus per gratiā generatus,vetus in peccatis antiquatus.Sic & dicitur iuuenis.i.nouus,& antiquus,i.vetus. Dicit ergo,*spes mea à iuuentute mea.* i. postquam me per gratiam generasti & renouasti.Et nota quòd qui *Iuuenis.* in iuuentute gratiæ, vult generari:in iuuentute naturali ad bona opera debet assuefieri: & maximè ad tria.s.ad munditiam castitatis, ad prudentiam veritatis,ad obedientiam humilitatis.Primò ad munditiam:nam vt dicitur 2.Ethi.Nō parum *2.Ethico.* confert imò multum si sic,vel sic ex iuuene confestim assuesti: sed magis autem omne.i. totum. Quia vt dicitur.2.Pol. Amamus prima magis: vt *2. Politi.* s.licut in talibus crescit ætas corporis:sic & crescat ætas virtutis. Vnde & Hieronymus in lib. de *Hieronym°.* continentia virginali ait, Crescit vitæ ætas cum annis:cum ætate iustitia:& fides eo perfectior videatur quo senior.Et sequitur. Omne tempus,in quo te nō senseris meliorē,hoc te extima perdidis- *Thre. 3.* se.Et propter hoc dicitur Thre.3. Bonum est viro *Adolescent.* cum portauerit iugū ab adolescentia sua.Et Hie- *Hieremi.31.* re.31 Lætabitur virgo in choro:iuuenes & virgines simul Secundò ad prudentiam,vt.s.sint moribus ornati,sensibus præditi, gestu maturi & honesti.Vt enim ait Valerius Ciuitas nostra.i.Roma *Valerius lib.* nobilium iuuenū ingenia ab insolentia reuocando, magnos & vtiles ciues fecit, honoribusque *7.cap. 3.* non patiēdo eos à securis peti:debitum vtilitatis *Psalm.118.* pondus adiecit:vnde dicitur psal.118 In quo cor- *Sapien.8.* rigit adolescentior &c.Et Sapien.8.Puer eram ingeniosus,& sortitus sum animam bonam. Tertiò ad obedientiam,vt.s.sint obsequiosi,nō protervi aut dyscoli.Quia vt dicit Bernar.li. de duodecim *Bernard.* abusionibus,tertius gradus abusionis est adolescens sine obedientia. Et sequitur. In senibus sobrietas,& morum perfectio requiritur. Sic in iuuenibus obsequium subiectio,& obedientia iure debentur. Et post, sicut fructus non reperitur in arboribus,in quibus prius flos non apparuit: sic nec in senectute honorem legitimum consequi poterit,qui in iuuentute sua disciplinæ non labo- *1.Reg.3.* rauerit. 1.Reg. 3. quia vt dicitur Eccles.30.Filios *Eccles. 3.* habes,curam fer eorum à iuuentute.vnde 1. Pet. *1. petr. 5.* 5.Adolescentes subiecti estote. Et ista tria docu- *Philosophus.* mēta ponit philosophus.8. pol.circa principium.

1144 In te confirmatus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu es protector meus.

Hic allegat Dei potentiam. Vbi notandum quod per vterum æternum Dei cōsilium vel prędestinatio intelligitur:quia sicut in vtero proles concipitur, quæ in hac vita profertur, sic in Dei prædestinatione ab æterno cōcepti ad vitā gratię

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg.14.mo. cap.22. naſcimur,vnde Greg.ait.In Deo qui corporis for A ma non circumſcribitur,membra corporis.i.manus,oculus,vterus:ita nominantur,vt ex membrorum vocabulis effectus eius potentiæ deſignetur Oculos quippe habere dicitur:quia cunctavidet. Manus habere deſcribitur:quia cuncta operatur. In vtero proles concipitur, quæ in hac vita profertur.Quid ergo vterumDei,niſi eius conſilium debemus accipere : in quo ante ſæcula per prædeſtinationé concepti ſumus,ita vt creati per ſęcula perducamur , vt de iſto vtero dicatur illud Iob.31.Nunquid in vtero fecit me Deus.Eſt ergo ſenſus. *Iute confirmatus ſum ex vtero*· id eſt quòd ſim in gratia tua confirmatus finaliter:hoc habes ex vtero tuæ prædeſtinationis : quia prædeſtinatio cauſa eſt noſtræ confirmationis in bono. Se- B quitur. *De ventre matris meæ tu es protector meus.* Quid enim eſt mater noſtra,niſi ſancta mater eccleſia,quæ nos per ſacramenta generat Chriſto. De ventre ergo matris producimur,cum per ſacramenta generamur:quibus ſacramentis protegimur contra diabolum & adiuuamur,quia ſtatim vt per ſacramenta generati Chriſti nomen accipimus ſub eius protectione gubernamur. Pſalm.90. Vnde de quolibet ſic nato ait pſal.90. Protegam eum,quoniam cognouit nomen meum.Et de matre eccleſia & eius ventre dicitur pſal.21.De ventre matris meæ Deus me? es tu,ne diſcedas à me.

Vterus. Prædestinatio. Deus. Iob.31. Pſalm.21.

1145. In te cantatio mea ſemper, tanquã prodigium factus ſum multis , & tu C adiutor fortis.

Hic conſequenter iuſtus quilibet vt exaudiatur allegat ſuam innocentiam. Et diuiditur in tres partes : quia primò oſtendit ſuam innocentiam.Secundò petit in bono perſeuerantiam ibi. *Ne proiicias*.Tertiò exprimit perſecutorum malitiam,ibi.*Quia dixerunt*.Vbi nota quòd Dei laudes ſolum innocentes poſſunt canere. Et hoc eſt quod dicitur Apoca.14.quod nemo poterat dicere canticum , niſi illi qui cum mulieribus non ſunt coinquinati : virgines enim ſunt &c. In hoc ergo quòd iſte ſemper Deo cantat,ſuam oſtendit innocentiam.Sed aduertendum,quòd duplex eſt cantus ſiue cantatio.ſcilicet quædam deuotionis D & reuerentiæ , qua Dei laudantur mirabilia , & quædam exultationis & lætitiæ,qua Dei recolunt beneficia. Prima eſt in præſenti. Secunda in patria. Primò ergo agit de prima. Secundò de ſecunda,ibi.*Replebitur*. Quantum ergo ad primum ſciendum quòd nõ ſolum corde:ſed etiam ore Dei mirabilia reſonare debemus.pſal.97.Cãtate domino &c.quia mirabilia fecit , & talis eſt cantus eccleſiaſticus:qui ideo eſt inſtitutus,vt ipſo fideles ad deuotionem excitentur. Et ideo ab ipſo omnis vanitas debet excludi:vt ſolum per illum mens cantantis & audientis dirigatur in Deum.Propter quod dicit Hugo in lib.de 12. abuſionibus clauſtri.In eccleſia dum ad cantandum ventum fuerit &c.vide ſupra ver.482. Hanc au- E tem deuotionem omni excluſa vanitate,ſe hic iuſtus habere prætendit dicens Deo. *In te cantatio mea ſemper*:quia cantatio mea eſt , vt ſoli tibi placeam,non hominibus. Verum quia quanto quis iuſtior eſt & magis Deo deuotus , tanto amplius deridetur à malis,vt patet verſic.449. Ideo ſubdit. *Tanquam prodigium factus ſum multis*.Per multos intellige malos, vt ſupra ver. 895. Prodigium enim dicitur quaſi procul à digito,vt quando quis deriſorie digito aliis monſtratur. Sic enim hodie boni malis tanquam prodigium efficiuntur : vt puta quando eis inſultant , dicentes, Quid vis perdere quod habes:ſcilicet temporalia pro eo quod non habes ? vel quare vis credere quod non vides?& ſimilia Sed boni adiuti à Deo ipſorum inſultationes ſuperant. Propter quod ſubdit,*Sed tu adiutor fortis*.

Apoc.14 Cantare. Pſalm.97. Hugo.

1146. Repleatur os meum laude,vt cantem gloriam tuam,tota die magnitudinem tuam.

Hic de cantu patriæ nota. Vbi ſciẽdum quòd quandiu ſumus in præſenti vita carne mortali grauati, tota mente in Deum tendere non valemus,ſed hoc fiet in patria vbi perfecta erit charitas in nobis,vt oſtendit magiſter lib.3.diſt.37.Ibi enim os noſtrum.ſcilicet cordis Dei laude totaliter repletum erit. Et hoc poſtulat hic iuſtus dicens.*Repleatur os meum laude*:quia in patria ſummè recolentes Dei beneficia,exultando laudabimus Deum cantando gloriam Dei per ipſum nobis communicatam. Et talis cantus ſine magna cordis lætitia eſſe non poterit,quod patet : quoniam inter omnes actus humanos cantare requirit lætitiam mentis & organorum debitam diſpo- Greg. 1. mo. epiſtola 5. Cantare. ſitionem:vt oſtendit Greg.1.mor.epiſtol.5.dicẽs. Quilibet peritus cantandi artifex artem cantandi explere non valet,niſi ad hanc exteriora inſtrumenta concordent,quia nimirum cantum,quem docta manus imperat quaſſata organa propriè non reſultant:nec artem flatus exprimit : ſi ſciſſa rimis fiſtula ſtridet.Vt igitur debitè Dei beneficia recolendo eidem cãticum reſonare valeamus, oportet quòd cum debita exultationis lętitia fiat. Propter quod dicitur pſalm.99.Iubilate Deo omnis terra,ſeruite domino in lætitia.Vbi conſidera quòd ſancti in patria Dei beneficia recolendo & laudando triplicem lætitiam habent.Prima eſt lætitia mentis interioris: quod notatur cum dicitur.Iubilate.Iubilum namque ſecundum Greg. dicitur quando ineffabile gaudium mente concipitur,quod nec abſcondi poteſt,nec ſermonibus aperiri : quod quamuis quibuſdam moribus proditur. nullis proprietatibus exprimi poteſt.Sic ex natiuitate Chriſti eccleſia tantum gaudium concipiens,quòd nec tacere valet omnino: nec perfecte exterius oſtendere diuerſis melodiis cantando illud conatur exprimere in nocte natiuitatis Chriſti,cãtando illum verſum. Tanquam ſpõſus &c.quẽ præ aliis diuerſis melodiis cantat. Hic ergo eſt cantus lætitiæ cordialis , qui erit in patria.De quo Tob.13. de cęleſti Hieruſalem dicitur. Per vniuerſos vicos tuos decantabitur alleluyah. Secunda eſt lætitia vocis & oris , quæ notatur cum dicitur. Cantate,exultate.Ibi enim facta reſurrectione, non ſolum corde , ſed etiam ore Dei laudes reſonabunt. Propter quod dicitur infrà. Exultabunt labia mea cum cantauero tibi &c.Et pſalm. 88.Miſericordias domini in æternum cantabo.Tertia eſt lætitia exterioris operis,quæ notatur cũ dicitur.Pſallere.n. eſt cũ pſalterio canere,quod fit per tactũ manus, quo ſignificatur operatio.In patria aũt ſancti oẽs ſuas

Iubilum. Greg.22. mora.c.6. Tob.13 Pſalm.88.

Pſal.12. ſuas operationes totaliter in Deum dirigent : vt A quiſlibet eorum dicat. Cantabo domino quiꝫbona tribuit mihi:pſallã nomini domini altiſſimi.Pſal. ergo vt taliter Dei laudem in patria canere poſſit:ideo nunc orat dicens. *Repleatur os meum laude:vt cantem tibi gloriam tuam.i.* vt tibi gratias agã de gloria tua:quam mihi dediſti &c.

1147 Ne proijcias me in tempore ſenectutis : cum defecerit virtus mea ne derelinquas me.

Hic conſequenter petit in bono perſeuerantiam.Sciens enim Pſalm.quòd ſenectus deficit in multis:ideo ne tempore illo cadat a gratia petit à B Deo conſeruari.Vbi nota quòd Deum hominem proiicere à ſe vel derelinquere:mihil aliud eſt quã hominem propriis viribus relinquere:quod fuerat expertus Dauid , quando ſibiipſi à Deo relictus,ſtatim per adulterium cecidit,& homicidiũ. Pſal.50. Ideo poſtea à Deo poſtulabat dicens.Ne proiicias me à facie tua &c.vide ibi.ver. 844. Et hoc maxime timendum eſt tempore ſenectutis , quando virtus hominis amplius ſolito deficit.Nam vt ponit magiſter Ioannes in epiſtola ad Titum.Senectus deficit à cognitionis claritate : inficit corpus infirmitate excludit ab omni voluptate : impellitur mortis propinquitate. Primò deficit à cognitionis claritate : poteſt per philoſophum dicentem.Formidabile eſt,quòd ſeniores(& ſi ſint vir- C tuoſi) ſint per totam vitam domini iudiciorum. Item Ariſtotel.dicit : quòd qui vixerunt multum & multa ſunt experti:& in multis decepti fuerũt: tales non affirmant aliquid ſimpliciter : ſed in omnibus dubitant magis quam oportet. Et quia nihil ſciunt: i deo dubie ſententiantes , in dictis eorum ſemper apponunt æque. i. quaſi & fortè. Et ita dicunt omnia:fixe autem nihil. Et ideo dicitur Iob 32.Non ſunt longæui ſapientes,nec ſenes intelligunt iudicium.Sed contra hoc videtur quod ait Ariſto.7.pol. dicens quòd potentia eſt in iunioribus:ſed prudentia in ſenibus.Et ſecundo rethoricę dicitur : quòd loqui ſententiis congruit ætate ſeniorum. Et Tulius dicit.Non enim viribus aut celeritate aut velocitate corporũ res D magnæ geruntur:ſed conſilio auctoritate & ſciẽtia:quibus non modo orbari,ſed augeri ſenectus ſolet. Ad hoc reſpondetur quòd primum eſt cõmunius:iſtud autem rarius. Secundo inficit corpus infirmitate,vnde Aug.in li. de catechizandis rudibus ait.Quiſquis optat ſenectutem, quid ſibi optat niſi infirmitatem?Et hæc eſt ratio quare ſenes vt communiter ſunt auari & illiberales: quia propter ipſorum continuas infirmitates ſemper timent ne eis deficiat ipſorum ſubſtantia , quam ſciunt ſibi prodeſſe : vt dicit Philoſophus.3. pol. Vnde Philoſophus. 4. ethi. dicit. Videtur omnis ſenectus , & omnis impotentia illiberales facere. Tertiò ſenectus excludit ab omni voluptate : patet : quia propter eorum continuas infirmitates E ſemper ſunt triſtes. Propter quod dicitur. 8. eth. Breue eſt quod in ſenibus delectationis eſt. Et hæc eſt ratio quare ſenes deficiunt in affabilitate. Nam vt videmus ad ſenſum ſemper turbantur, quando vident iuuenes ſolatiari aut ludere. vnde ſenes nihil amant niſi cauſa lucri non delectationis:vt dicitur.3.Rheto.&.8.Ethico.Quartò ſene-

Auguſtinus. Auguſtinus. Philoſophus.

ctus impellitur mortis propinquitate. vnde & Cyprianus dicit.Quid ſtolidius fieri poteſt,ſi mẽs ad perfectionem venire non contendat : quando totus habitus corporis ſenectute confectus ad interitum feſtinat?Dum oculi caligant aures grauiter audiant:capilli fluunt,facies in pallorem mutarur, dentes numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuauiter olet,tuſsis cachinat,pedes inflantur, genua trepidant : & hæc omnia domum ruituram cito pronunciant. Hæc igitur omnia conſiderans Pſal.vt in bono finaliter perſeuerare poſsit tempore ſenectutis quo tot defectus concurrunt : petit ne relinquatur ab adiutorio Dei dicens.*Ne proiicias me &c.*

Cyprianus de duodecim abuſionibus.

1148 Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in vnum.

Hic conſequenter oſtenditur perſecutorũ malitia.Et primo ponitur ipſorum malitia. Secundo inuocatur Dei miſericordia ibi. *Deus ne elongeris*. Prima in duas:quia primo ponitur ipſorum mala conſultatio. Secundò malæ conſultationis deliberatio,ibi.*Dicentes*. Quantum ad primum ſciendum quòd mali homines conantur bonos ad malum inducere:ſicut vnum contrariorum conatur aliud ad ſuam trahere ſimilitudinem. Sunt enim omnia mundi naturaliter contagioſa tam bona quam mala. Volunt ergo mali bonos ad malum trahere quandoque ſub ſpecie pietatis:& hoc diſconfortando eos : vt puta ſi quis ieiunat dicunt, quare carnem tuam tantũ affligis:vt ſis tuipſius homicida? Si quis humilitatem ſequitur dicunt. Cum enim ſis imago Dei teipſum deſpiciendo, deſpicis Deum:& ſimilia. Et ſic malè conſulunt iuſtis vt ad præcipitium trahant. Quod hic notãs pſal.ait. *Quia dixerunt inimici mei mihi*: ſcilicet mala verba,ſcilicet me diſconfortauerunr à boni perſeueratione.Sic enim cuſtodientes, & obſeruantes iuſtorum vitam, conſulunt adinuicem vt ipſos faciant cadere more dęmonũ.De quibus ait Grego. Aſtuta dæmonum conſilia:dum quaſi blanda prouiſione conſulunt; cor à forti intentione peruertunt.Et ponit exempla.Ecce quidam propriis rebus contentus huius mundi occupationibus implicari formidans,quietis ſuæ lucra perdere:& peccatis lucra cumulare deſpicit. Ad hunc hoſtis callidus veniens vt intentionem bonæ opinionis ſubruat : quaſi vtilitatis conſilium ſubminiſtrat dicens. Ea quidem quæ habes in præſenti ſufficiunt:ſed his deficientibus quid acturus es:ſi etiã nulla poſt hæc prouidentur:quæ ad præſens ſunt impendenda ſunt filiis:ſed cum paranda ſint quæ frequenter deeſſe poſſunt : ſolicitudo prouida eſſet parate quod deeſt. An non terrena actio ſine peccato peragi poteſt.Hoc iterum blandiẽs inſinuat & ſeorſum iam in negocio terreno , quos præuidit peccati laqueos parat. Et conſequenter aliud ponit exemplum dicens. Alius decreuit nõ ſolum terrena commoda non quærere: ſed etiam cunctis quæ poſſidet renũciare: vt Chriſtum nudũ valeat nudus ſequi.Huius cor hoſtis inſidians occulta ſuggeſtione alloquitur dicens. Vnde hæc temeritatis tantæ audacia ſurrexit: vt credere audeas, quòd omnia relinquendo ſubſiſtas ? Aliter te creator condidit : aliter tu teipſum diſponis?

Mali bonos perſequũtur.

Gregor.32. mora.c.10. Conſilium malorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Robustiorem enim te fecisset: si sequi te sua vestigia cum i nopiæ necessitate voluissem &c. multa alia exempla ponit consequenter vide ibi. Et de talibus consultoribus ad malum hic loquitur Psal. ii. *Et qui custodiebant animam meam consilium fecerũt &c.* De quibus dictum est. psal. 21. Circumdederunt me sicut canes multi consilium malignantium obsedit me.

1149 Dicẽtes Deus dereliquit eum: persequimini, & comprehendite eũ: quia non est qui eripiat.

Hic consequenter ponitur malæ consultationis intentio quæ, scilicet est vt bonos perdant. Vbi notandum quòd Deus tripliciter hominem derelinquit, scilicet temporaliter non ostendendo potentiam vt puta quando ab aduersis non liberat. Et isto modo etiam hominem Christum dereliquit in cruce. psal. 21. Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me. Quod exponens magister lib. 3. dist. 21. dicit. Fatemur Deum quodammodo in morte illum hominem dereliquisse, qui potestati persequentium illum exposuit ad tempus suam potestatem non exercendo, illum non defendit vt non moreretur, &c. vide versic. 291. Secundò derelinquit spiritualiter ipsum propriæ virtuti relinquendo, & isto modo nunquam derelinquit hominem, nisi primò relinquatur ab homine. Et de ista derelictione dicit Greg. Omnipotens Deus cor humanum destruit, cum derelinquit, &c. vide versic. 857. Vnde 2. Paral. 15. dicitur. Si dereliqueritis Deum derelinquet ipse vos. Tertiò derelinquit æternaliter non saluando per misericordiam. 2. Paral. 24. Quare dereliquistis dominum, vt derelinquat vos? Modo ad propositum mali in præsenti videntes iustos primò modo à Deo derelictos, id est aduersitatibus expositos, cum maiori audacia ipsos persequuntur, videntes Deum non pugnare pro ipsis. Sic enim Decius videns beatum Laurentium captum non liberari à Deo, crudelius sæuiebat in eum, & sic de aliis persecutoribus martyrum. Quinimo & sic de ipso Christo accidit in cruce posito, cui insultando dicebant. Confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult. Consimiliter dicunt de quolibet iusto. *Persequimini & comprehendite eum.* quia non est qui eripiat, non aduertentes quòd & si Deus iustos à præsenti miseria non statim eripit, ex hoc ipsorum vtilitatem intendit: & tamen ipsos eripit multipliciter, scilicet à pugna tentationis ne capiantur. 2. Pet. 2. Nouit Deus pios de tentatione eripere. A culpa inquinationis, ne maculentur psal. 55. Eripuisti animam meam de morte, pedes meos de lapsu. A potestate dæmonis, ne supereutur. Colo 1. Eripuit nos de potestate tenebrarum. A tormentis æternis, vt glorificentur. 2. Thessa. 1. Eripuit nos ab ira ventura.

Delin quere.
Psal. 21.
Greg. 18. moral. c 5.
2. Para. 15.
2. Para. 24.
2. Pet. 2.
Psal. 55.
Coloss. 1.
2. Thess. 1.

1150 Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum respice.

Hic inuocatur Dei misericordia, vt iustum persecutum non deserat. Sed dubitant multi cum Deus sit spiritus incircunscriptus qui loco non comprehenditur, qui est vbique per essentiam præsentiam & potentiam & nullibi deesse potest, & per consequens à nulla re potest elõgari. Qualiter ergo orat psalmista, dicens. *Deus meus ne elongeris à me.* Sciendum ergo quòd specialiori modo est Deus in hominibus iustis quàm in cæteris rebus, vt ostendit Augustin. in lib. de præscientia Dei ad Dardanum, dicens. Cum Deus sit natura incorporea, & incommutabiliter vna æterna stabilitate in seipsa manens, totus adest rebus omnibus, & singulis inest totus, sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus, &c. Quamuis ergo sit impossibile Deum ab aliqua re elongari per essentiam, potentiam & præsentiam, tamen eo modo quo est in iustis per gratiam, elongari potest, scilicet quãdo subtracta gratia, vel protectione sua, ipsos suis vitibus exponit. Et sic Deus elongatur à nobis, quando nos per peccatum elongamur ab eo. Et quando nostris peccatis exigentibus nos aduersitatibus exponit. Sic enim dicitur Prouer. 15. Longè est dominus ab impiis. Et istam elongationem formidat iustus dicens. Tu autem domine ne longè facias miserationes tuas à me, vide suprà versic. 664. & psalm. 21. Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me. Consimiliter & nunc iustus orat, dicens. *Deus ne elongeris à me.* scilicet auxilium tuum subtrahendo. Et hoc est quòd exponendo quod dixerat, subdit. *Deus meus in auxilium respice.* Vel aliter. Vbi sciendum quòd Deus ad tempus suos iustos, deserit, vt fortius probentur & purgentur. Quod ostendit Gregorius super illo verbo Iob 30. Dissipauerunt itinera mea, & non fuit qui ferret auxilium, dicens. Cum de diuino adiutorio psalm. clamet. Adiutor in opportunitatibus in tribulatione, sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non derelinquis quærentes te domine. Qua itaque ratione nunc iusti dicunt, & non fuit qui ferret auxilium, nisi quia omnipotẽs Deus eos quos inæternum diligit aliquando ad tempus relinquit? Vnde scriptum est. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Hinc & psalm. deprecatur, dicens. Non me derelinquas vsquequaque. Derelinqui ergo se ad modicum posse nouerat, qui ne vsquequaque derelinqueretur petebat. Sanctos etenim suos dominus veniendo adiuuat, & derelinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat. Vnde omnipotens Deus electorum suorum aduersarios permittit excrescere, vt per malorum seuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam quippe dominus aduersos bonis esse permitteret, nisi etiam quantum prodessent videret. Nam dum iniusti seuiunt, iusti purgantur, & vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc & præmendo humiliat, & humiliando semper ad melius formal. Quæ omnia considerans iustus oppressus, vel ipsa ecclesia orat dicens. *Deus ne elongeris à me.* scilicet permittendo me aduersis succũbere. Ideo subdit *Deus meus in auxilium meum respice.*

Quæstio.
Elongatur Deus à nobis longè. Aug.
Prouer. 15.
Psal. 59.
Psal. 21.
Deseris Deus iustos. Greg. 20. moral. c. 22.
Iob 30.
Psal. 9.
Adiutor in tribulationibus.
Esa. 54.
Psal. 118.

1151 Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ, operiantur confusione & pudore, qui quærunt mala mihi.

Hic consequentet orat pro malorũ conuersione. Vbi nota quòd confusio est multiplex, scilicet in vitiis

Confusio bona.
Hier. 31.
Rom. 4.
Bernard.
Confusio mala.
Psal. 108.
Pudor.
1152

in vitiis, pro vitiis & contra vitia, vide supra versic. 345. & 1097. Hic autem loquitur de confusione quæ est contra vitia, quando scilicet quis pœnitens considerando vitia quæ commisit abhorret turbatur & confunditur. Ad hoc enim Deus sua peccata homini ostendit, vt illis consideratis confundatur & doleat vnde Hier. 31. dicitur postquã conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum & erubui. Notandum autem quod aliqui ex consideratione peccatorum suorum sic confunduntur, quòd de illis verè pœnitent, & per confessionẽ illa emittunt. Et ista proprie dicitur confusio, quasi simul peccatorum effusio. Et ista confusio gratiam præstat & gloriam. Aliqui autem sic confunduntur quòd interius dolent se peccasse, tamen verecundia ducti, peccata per confessionem non effundunt. Et ista confusio proprie confusio non dicitur, nec gratiam acquirit, sed magis auget peccatum, quia tales plus timent verecundari apud homines quàm offensam Dei. Et de ista duplici confusione dicitur. Pro anima tua non confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, & confusio adducens gratiam & gloriam. Quę verba exponens Bernard. ad propositum ait. Bonus pudor quo peccasse aut peccare confunderis, & tam diuinum quàm humanum tam verecũdius reuereris aspectum, quanto verius tam Deum quàm hominem cogitas puriotem. tantóque grauius offendi à peccante, quanto constat longius ab illo esse omne peccatum. Huiusmodi confusio fugat opprobrium, parat gloriam dum aut peccata omnia adimit, aut admissa pœnitendo punit, & confitendo expellit. Quod si quis tantum compungitur intus, sed tamen confiteri confunditur, talis confusio peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere confusionis & pudoris metus obtuso labiorum ostio, non permittit exire. Ideoque sapiens ait Non confundaris pro anima tua dicere verum. Ad propositum ergo de confusione, quæ peccatum totaliter effundit: nũc orat ecclesia pro suis persecutoribus, vt confundãtur, dicens *Confundantur & deficiant, &* c. Deficit quis multipliciter, versic. 1789. Deficiunt, scilicet à peccatis: vt amplius non sint peccatores. Sic enim alibi orat psalmista, psal. 103. Deficiant peccatores & iniqui, ita vt non sint, scilicet peccatores. Et hoc idem aliis verbis replicat dicens. *Operiantur Confusione & pudore qui quærunt mala mihi.* Vbi nota quòd confusio spectat ad mentem: quia est quædam verecundia mentis, & compunctio de malis gestis. Sed pudor secundum grammaticos est verecundia corporis, id est apparens in corpore ex aliquo casu malo. Est ergo sensus. *Operiantur confusione.* id est intus ex compunctione verecundentur & pudore, id est etiam in signis corporalibus ostendant verecundiam. Sicut quando aliquis ex aliquo malo casu faciem vel oculos non audet eleuare.

Confusio bona.
Confusio mala.
Psal. 108.

1152 Ego autem semper sperabo, & adiiciam super omnem laudem tuam.

Hic consurgit ad gratiarum actionem. Et diuiditur in partes tres: quia primò gratias agit. Secundò gratiarum modum ostendit, ibi. *Quoniam non cognoui.* Tertiò rationes gratiarum adducit, ibi. *Deus docuisti.* Prima in duas: quia primo gratias agit corde. Secundò ore ibi. *Os meum.* Quantum ad primum ait *Ego autem semper sperabo*, quod ideo præmittit: quia sine spe nullus debitè Deum laudare potest: quia qui non sperat desperat. Et ideo nota quod tripliciter sperare debemus, vide suprà versic. 202. *Et adiiciam super omnem laudem tuam.* Vbi notandum quòd quamuis alij sancti prophetæ Deum laudauerunt, vt Moyses, Abraham, Iacob, &c. Nullus tamen laudes Dei docuit, vt David qui de pluribus beneficiis Deum laudauit, dum nobis prædixit verbi incarnationem Christi passionem, resurrectionem, ascensionem, spiritus sancti missionem &c. quæ omnia clarè in suis psalmis continentur, vt ostendi in principio. Et ideo quia plures Dei laudes prædixit quàm aliquis aliorum ipse per excellentiam super omnes alios propheta dicitur. Quod tunc notans dicit. *Et adiiciam super omnem laudem tuam.* Similiter hæc sunt verbà ecclesiæ quæ Christum de omnibus virtutibus laudat, quod nulla alia secta facit. Vel per hoc intelligit Christum laudare de redemptione peccatorum. Si enim Deus damnaret peccatores, adhuc laus Deo esset perfecta: quia hoc requirit iustitia, sic omnis virtus laudans Dei iustitiam, ipsum perfectè laudat. Hic autem perfecta laus accipitur pro omni laude. Et sic laudans Deum: quia peccatores saluat & liberat, adiicit laudem super omnem laudem Dei: quia super laudem iustitiæ De laude Dei vide supra versic. 1044. Et nota quòd tripliciter Deus laudatur, scilicet corde in ipso exultando. Dan. 3. Hi tres quasi vno ore laudabant & glorificabant Deum. Opere ipsum honorando. Threno. 2. Surge & laude in nocte &c. Spe ipsum manifestando. Esa. 49. Laudate cœli & exultet terra.

Laudes Dei.
Dan. 3.
Threno. 2.
Esa. 49.

1153 Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum.

Hic Deum laudat ore: quia hic Christum prædicat aliis: vel se prædicaturũ promittit dicens. *Os meum annunciabit iustitiam tuam.* Vbi sciendum quòd in scriptura sacra Christus dicitur iustitia, non quidem participatione, sed per essentiam, quia est iustitia iustificans, vt ostendit Grego. 18. moral. c. 30. Quod etiam deducit lib. 16. c. 15. super illo verbo Iob 23. Nolo multa fortitudine conteras mecum, æquitatem proponas contra me, dicens. Mens enim quælibet iusti si ab omnipotente Deo districtè iudicatur, mole magnitudinis præmitur. In quibus nimirum verbis hoc quoque intelligendum est, quòd sanctus vir dum Dei fortitudinem deuitat, quid aliud quàm eius infirmitatem desiderat. Et scriptum est. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, ideo protinus subiungit. Proponat æquitatem contra me. Quis enim alius nisi mediator Dei & hominum homo Christus Iesus æquitatis nomine designatur, de quo scriptum est. Qui factus est nobis sapiẽtia à Deo, & iustitia. Quæ scilicet iustitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit, antiquum hostem vincimus, à quo captiui tenebamur. Dicit ergo, proponat contra me æquitatem, id est ad redarguendas vias meas filium incarnatum mittat, &c. Istam ergo iustitiam, scilicet Christum incarnatum se prædicaturum dicit ecclesia

Christus dicitur iustitia.
Iob 23.
2. Cor. 1.
1. Cor. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesia,dicens.*Os meum annunciabit iustitiam tuam.* A
Et quòd iustitia pro Christo accipiatur,declarat cum subdit. *Tota die salutare tuum.* Quis enim salutare dicitur,nisi Christus, de quo ait Simeon. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Et ipsa virgo dicit. Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo Istam expositionem ponit glo.dicens.*Os meum annunciabit iustitiam tuam.* id est Christum per quem impleta est omnis iustitia,quia ait Ioanni,Sine modo, sic decet nos implere omnem iustitiam,Sed ne aliter accipias iustitiam,addit. *Salutare tuum.*Et nota quòd dicit,*tota die.*Tota enim dies dicitur dies cum nocte. Per diem autem intelliguntur prospera, sed per noctem aduersa. Et sic est sensus.*Os meum annunciabit iustitiã tuam tota die* id est in prosperis & in aduersis,quia tam pro- B spera quàm aduersa laudis materiam mihi præstant. Vel aliter secundum glo. Tota dies dicitur dies cum sua nocte, quod tamen totum tempus dicitur dies & non nox : quia nox die seruit, & non dies nocti.Nox vero caro nostra est,& dies iustitia est. Quicquid ergo fit in carne veluti in nocte,iustitiæ tanquam diei seruat. Et quicquid fit ex præcepto Dei, non propter emolumenta carnis fiat,ne dies nocti seruiat,sed propter iustitiam vt diei seruiat nox.Et sic est sensus. *Tota die annunciabo salutare tuum.* id est ita vt quicquid in carne gero iustitiæ seruiat,

Quoniam non cognoui literaturam,introibo in potentias domini,do 1154
mine memorabor iustitiæ tuæ solius. C

Hic modum gratiarum ostendit.Vbi sciendum quòd per literaturam hic intelligit legem Moysi secundum sensum literalem acceptam, vt communiter faciunt Iudæi,de qua litera dicit Apostolus.Litera occidit,spiritus autem viuificat.Per literam intelligit antiquam legem,sed per spiritum nouam.Illa enim(vt ait magister.) multum distat ab euangelio: quia habent diuersa promissa:quia illa terrena promittebat,hęc cœlestia.Habent diuersa sacramenta,quia illa solum significabat gratiam, ista conferunt &c. Illa litera occidit, quia morbum ostendit,sed non curat, quia scilicet o- D stendit quid debeas facere, sed non confert gratiam adiuuantem.Et sic facit scienter peccare.Ista autem ostendit & per gratiam iuuat.Ad cuius euidentiam dicit glo.2.Cor.3. Aduerte quàm dicit Apostolus literam,quę occidit,cui velut econtrario spiritum viuificantem ingerit, Illã certè litera est decalogus in illis duabus tabulis scriptus,quia lex subintrauit,vt abundatet delictum.Portò autem præcepta ista vtilia sunt facienti,& nisi quis ea fecerit vitam habere non potest.Non ergo dicitur litera occidẽs eo quòd mala sit lex, sed quia prohibens peccatum,præuaricationem cumulat, nisi liberet gratia per legem fidei. Apparet ergo literæ vetustas,si desit nouitas spiritus, reos facit potius homines congregatione peccati quàm li- E beret à peccato. Vnde qui apponit scientiam,apponit dolorem.Non lex ipsa malum est, sed quia mandatum bonum habet tantum in litera demonstrante, non in gratia adiuuante,quod mandatum si sit timore pœnæ, non à more iustitiæ, seruiliter non liberaliter fit,ideo nec bene fit. Itẽ nota quòd cognoscere quandoque idem est quod approbare,& non cognoscere,idem quod non approbare.Dicat ergo nunc mater ecclesia.*Quoniam non cognoui literaturam.*id est literam legis non approbaui, sed ipsius propheticum sensum & spiritualem : quia sensus spiritualis legis antiquæ totam euangelicã legem continet.Et nunc exemplum ponit de ista literatura glo. dicens. Misit Helisæus baculum per seruum suum ad suscitandum puerum mortuum, & non surrexit, descendit ipse & incuruauit se super puerum & surrexit puer,vt habetur 4.Reg.4, Lex enim fuit baculus Helisæi per seruum missus ad suscitandum mortuum,quo non surrexit mortuus.Venit ergo ipse Helisæus,& cum viuus esset & adultus contradixit magnitudinem suam, & coaptauit se puero mortuo,& surrexit mortuus. Helisæus est Christus,qui per suum,scilicet Moysen misit baculum scilicet legem ad suscitandum mortuum in peccato.Sed quia legis baculus non potuit viuificare illum, venit ipse Helisæus, scilicet Christus contraxit suam magnitudinem ad paruitatem mortui:quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiendo,& coaptauit se mortuo:quia habitu inuentus est vt homo, & ita surrexit mortuus. Et hunc sensum in illa historia approbat ecclesia parum de litera curans.Et hoc est quod dicit. *Quoniam non cognouit literaturam:* quia per illam historiam intelligit Christi incarnationem, per quam potentia patris filio est communicata ad suscitandum mortuos spiritualiter ipso dicente.Data est mihi omnis potestas &c. Ideo subdit. *Introibo in potentias domini.*i. literam antiquam applicabo ad Christum qui est patris potestas. Et quia tota litera legis ad Christi mysteria,qui est vera iustitia applicatur:ideo subdit. *Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.*quasi dicat.In tota antiqua litera *solius iustitiæ tuæ.*i.Christi recordabor.

Deus docuisti me à iuuentute mea 1155
& vsque nunc pronunciabo mirabilia tua.

Hic adducit gratiarum rationes actionis.Et diuiditur in duas partes: quia primo assignat recepta beneficia pro quibus gratias agit. Secũdo gratiarum actionem resumit ibi.*Nam & ego.* Prima diuiditur in partes quinque:secũdum quod quinque beneficia narrat.Primum est mentis illustratio.Secundum est fidei confirmatio ibi. *Et vsque in senectam.*Tertium est verbi incarnatio,ibi. *Donec.*Quartum est operum iusta retributio,ibi.*Tótentiam tuam.*Quintum est in aduersis cõsolatio, ibi.*Quantas.* Quantum ad primum sciendum q̃ aliter docet Deus hominẽ,aliter homo:quia homo solum docet exterius voce exteriori pulsando aurem corporis: sed Deus docet interius mentem illustrando.Quod ostendit Gregor. super illo verbo Iob.38.Et viam sonantis tonitrui:dicẽs. Aliquando tonitruus ipsa vox prædicationis accipitur: per quam supernorum iudiciorum terror auditur.Sed quia prædicator quilibet verba dare auribus potest:corda vero aperire non potest. Et nisi per internam gratiam solus omnipotẽs Deus prædicantium verbis ad corda audientium inuisibiliter aditum præstet:incassum prædicatio aure audientis percipitur:ipsaque peruenire ad intima surdo corde prohibetur. Ideo dominus se viam sonantis

sonantis tonitrui dare asserit:qui cum prædicatio A
nis verba tribuit:per terrorem corda compungit. Hanc viam egregius prædicator Paulus dum superna mysteria terribiliter insonaret:se à se habere non posse conspiciens : discipulos admonebat dicens.Orantes simul & pro nobis: vt Deus aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium Christi.Qui ergo mysteria loquebatur : sed in corde audientium eisdem mysteriis à domino aperiri ostium præcabatur: habebat tam quidem tonitruum : sed dari ei desuper viam quærebat, Hanc viam se dare non posse cognoscebat Ioannes qui dicebat. Non necesse habetis vt aliquis doceat vos:sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus &c.Et hoc saris aperte ostendebat Christ⁹ dicens.Nolite vocari magistri super terram: vnus B enim est magister vester Christus qui solus docet animam interius:nos autem exterius solum formamus verba.Vbi Ioannes Chrysostomus ait.Vnus est.n.magister vester Christus:qui scilicet hominesnaturaliter docet.Si enim homo hominem doceret omnes homines discerent,qui habent doctores. Nunc autem quia non homo docet:sed Deus:multi quidem docentur: sed pauci discunt. Homo enim nõ intellectũ præstat homini docendo:sed à Deo præstitum per admonitionem exercet.Sic ergo quia solus Deus animam docet interius:ideo ecclesia se à Deo illuminatam recognoscit dicens.*Deus docuisti me ex iuuentu e mea.* Quia statim formata ecclesia fuit à Deo illuminata scilicet in die pẽtecostes: quando apostoli partes & C fundatores ecclesiæ(qui ante homines idiotę piscatores, & sine literis erant)per spiritum sanctum plene de omnibus mysteriis fidei edocti fuerunt sicut ante eis promiserat Christus, dicens. Cum autem venerit spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.Et quia ecclesia adhuc in principio sic per spiritum sanctum fuit docta & illuminata:vt quæ didicerat aliis prædicando gentes vocaret ad fidem Ideo hoc se facturam promittit dicens. *Et vsque nunc pronunciabo mirabilia tua.* Vbi sciendum quod per ly *nunc* quod est præsentis tẽporis,denotatur æternitas,cui nihil præterit, nihilque succedit: cui omnia subsistunt præsentia:vt ostendit Gregor.4. moral c. 32.Dicat ergo *vsque nunc pronunciabo mirabilia tua.* i. per om- D ne tempus vitæ præsentis.Sed quæ mirabilia pronunciabit:Respondet magister in glo.Pronuncia*bo mirabilia tua* scilicet quòd me regis, quod me in via posuisti salutis,quod me viuere facis,quem in anima suscitasti,quod est mirabile.Quid enim mirabilius,quam mortuos in anima suscitare?Suscitatus corpore viuit & absente suscitatore: sicut lazarus Christo corporaliter absente : quia vita corporis in anima est.Sed anima suscitata non sic viuit sine Deo,qui est eius vita Hæc est gratia mirabilis:vt suscitet mortuos: & post nobiscum sit, ne moriamur.Vel mirabilia quæ pronunciat ecclesia,sunt verbi incarnatio,quodDeus est homo & homo Deus:Christi passio resurrectio & huiusmodi.quod tantum nos dilexit Deus : vt filiũ suũ E vnigenitum in mortem daret pro nobis.Quæ omnia considerando dicamus illud Luc.5. Vidimus mirabilia hodie.

Et vsque in senectam, & senium: 1156
Deus ne relinquas me.

Hic ostendit secundum beneficium quod est fidei & ecclesiæ confirmatio. Vnde ad videndum quid sit propriè ecclesiæ militantis senectus vel senium:sciẽdum quod vt dicit Catholicon,quod mundi ætates distinguuntur ad similitudinem ętatis vnius hominis. Variantur autem in homine ætates secundum diuersas notabiles varietates in statu ipsius.Vnde prima ætas dicitur infantia vsque ad septimum annum.Secunda pueritia vsque ad terium decimum.Tertia adolescentia vsque ad vigesimumseptimum. Quarta iuuentus vsque ad qinquagesimum.Quinta senium vsque ad septuagesimum.Sexta senectus quæ nullo annorum termino concluditur.Senium autem dicitur vltima pars senectutis.Cõsimiliter ergo in tempore mũdi sex describuntur ætates.Prima ab Adam vsque ad Noe:in qua fuit humani generis institutio & lapsus. Secuda à Noe vsq; ad Abraam:in qua fuit generis humani per diluuium consumptio & reparatio.Tertia ab Abraã vsque ad Dauid : in qua fuit circũcisionis & legis institutio.Quarta à Dauid vsque ad tansmigrationem babylonis: in qua lex floruit sub regibus & prophetis.Quinta à trãsmigratiõe Babylonis vsque ad Christum: in qua fuit populi captiuatio & liberatio. Sexta à Christo vsque ad finem mundi:in qua est humani generis redemptio.Ad propositum ergo sicut sexta hominis ætas vocatur senectus,cui⁹ finis dicitur senium:sic & vltima ętas mundi quę durat à Christo vsque ad finẽ mundi:dicitur senectus,cuius vltima pars quæ scilicet erit tempore antiChristi, senium appellatur.Ecclesia ergo orans ne derelinquatur à Deo vsque in senectam & senium, petit ecclesiæ fidem seruari à Deo vsque in finẽ & præcipue in senio,id est,tempore antiChristi, quo ecclesiæ maxima persecutio fiet. Dicat ergo ecclesia. *Et vsque in senectam* &c.quasi dicat secundum glo.quia nisi vsque ad vltimum mecum sit gratia tua,nihil ero.Vel potest dici quod ista verba non tam dicit præcatiuè quam prædictiuè: vt exponatur ly *ne derelinquas.*i non derelinques. Sic enim docta orat ecclesia à Christo,quod vsque ad vltimum ab ipso non derelinquetur:ipso dicente. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus vsque *Matt.vlt.* ad consummationem sæculi.

Donec annunciem brachium tuũ, 1157
generationi omni, quæ ventura est.

Hic ponitur tertium beneficiũ quod est Christi incarnatio.Vbi notandum quod quamuis in scriptura brachium multa significet, vt patet,supra versicu.583. Hic tamen specialiter significat Christum incarnatum, qui quandoque dicitur dextera,quandoque brachium,vt patet supra versic.713. Recolens ergo ecclesia Christi incarnationem ipsam mundo prædicando annunciare cupit.Et ideo ad hoc petit vt non derelinquatur à Deo,ad hoc,scilicet.*donec annunciem brachium tuũ.* id est Christum incarnatum *omni generationi, &c.* Sed aduerte quod ait *donec.* Ista enim prædicatio solum durabit in vitã præsenti:quia in futura vita non erit opus doctrina vel prædicatione. Non quidem beatis : quia clarè videbunt Dei verbum in quo relucent omnia,sed neque damnatis:quia non erunt in statu in quo possint ad bonum conuerti,vt deducit Greg.lib.30.mor.c.9.Dum igitur petit non derelinqui à Deo,donec annunciet brachium Dei,nũquid ergo vult derelinqui postquã

hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc fecerit. Dicendū quòd donec quandoq; significat semper &c, vide supra vers. 915. Præsens ergo versus est quasi expositio præcedentis: quia enim statim superius dicit, Pronunciabo mirabilia tua. Ideo si quæras quæ mirabilia. Respondetur, scilicet Christi incarnationem in qua cætera miracula relucent.

1158 Potentiam tuam & iustitiam tuam, Deus vsque in altissima, quæ fecisti magnalia, Deus quis similis tibi?

Hic ponitur quartū beneficium, quod est operum iusta retributio. Vbi notandum quòd in scriptura per potentiam Dei intelligitur eius misericordia, qua peccatores iustificat, & iustificatos præmiat. Per iustitiā vero eius æquitas: qua in malo obstinatus æternaliter damnat. Et ratio primi est: *August.* quia secundū Aug. super Ioan. maioris potestatis est impium iustificare, quàm totum mundū ex nihilo producere. Cuius ratio est: quia peccatū magis Deo cōtrariatur quàm nihil. Et hoc est quod in collecta quadā notat ecclesia dicens, Deus qui omnipotentiā tuam parcendo maximè & miserando manifestas. Sic enim Dei misericordiā sub nomine potentiæ, vt nos saluos faceret orando postulabat psal. dicēs, Excita domine potentiā tuam & veni vt saluos facias nos. Ratio vero secundi est: *psal.79.* quia quamuis in omni opere Dei insimul cōcurrāt misericordia & iustitia, tamē in punitione malorum principalius relucet iustitia. Vnde malorū *Sap.14.* punitio vocatur iustitia Sap. 14. Benedictū lignū per quod fit iustitia. Est ergo huius versiculi sensus. *Annunciabo mirabilia tua.* Et si queras, quæ Respondet. *Potentiam tuam & iustitiam.* Et istum intellectum estendit magister in glo. dicens. O Deus *annunciabo potentiam tuam.* scilicet liberando homines: quia per tuā incarnationem captiuos liberas. *Et iustitiam tuam.* qua, scilicet punis malos: qua, scilicet hominē peccantem iusto iudicio dānas. Ista autem duo. (potentia ad saluandum, & iustitia ad puniendū, inter opera Dei vocātur magnalia quia *Magnalia dicuntur opera misericordiæ & iustitia.* in omni opere Dei concurrunt. Opera enim misericordiæ dicuntur magnalia. Vnde (vt habetur 2. Reg. 7.) cum promisisset dominus Dauid firmare regnum eius, ait Dauid. Secundū cor tuū domine fecisti omnia magnalia hæc Opera etiam iustitiæ quæ malos punit dicūtur magnalia. Vt puta quib. *Psal.105. Glosa.* puniuit Ægyptios psal. 105. Qui fecit magnalia in Ægypto. Vnde glo. hic ait. Vtraq; opera sunt magnalia. (per gratiam redimete hominem, qui per iustitiam erat damnatus. Et per iustitiam Adā expellitur de paradiso, qui in paradiso fuerat creatus per gratiam latiorem in paradisum ponere, & per iustitiā iudā apostolū damnare. Et nota quòd ista magnalia opera gratiæ & iustitiæ non solum fecit Deus in hominibus de terra creatis, sed etiam in angelis altissimis in cœlo altissimo creatis: quia bonos per gratiā beatificauit, superbos autem iustitia damnauit. Et hoc est quod ait. *Vsque in alis-* *Glosa.* *sima quæ fecisti magnalia.* Vnde glo. *Vsque in altissima quæ fecisti magnalia* quod ideo dicit: quia angelos in altissimis factos quosdam misericorditer beatificauit, quosdam vero iustè puniendo damnauit. Et hæc omnia considerans psal. concludit dicens. *Deus quis similis tibi?* Et loquitur Christo incarnato per quem in ecclesia ista magnalia fiunt. Vide

A superius quòd Christo nullus similis dici potest *Simile Dei dicitur bonum dupliciter. Similitudo duplex.* vers. 532. Et hic notat gl. quòd homines dupliciter Deo similes esse dicuntur. (. benè & malè, vnde dicit. Est similitudo peruersa qua homo stultus se extulit, & credidit diabolo suggerenti, eritis sicut dij, & inde fuit captiuus. Omnis enim qui ipsi Adę similis est, dum peruersè vult esse similis Deo, cadit in captiuitatem. Est & alia similitudo bona, qua homo iustus qui diligit inimicos, & benefacit eis similis est Deo ad cuius imaginē factus est, qui solem suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hæc est similitudo obedientiæ non superbiæ, imitationis non æquiquiparationis. Est ergo benè similis Deo, qui credit Deum summum esse: nullo egere, se vero non per se sed per eū esse. Qui vero vult esse per se vt B Deus à nullo est, peruersè vult esse similis Deo, vt diabolus, qui noluit esse sub eo, & homo qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus, quæ est peruersa similitudo. Prima ergo similitudine imitationis boni sunt similes Deo. Sed secunda quæ est superbiæ & ambitionis, multi quidem similes Deo esse volunt, sed similis nullus existit. Propter *Psal.85.* quod dicitur. Non est similis tui in diis domine, non est secundum opera tua.

1159 Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus vi-uificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.

Hic ostenditur quintum beneficium, quòd est in aduersis consolatio. Vbi notandū quòd ecclesia à principio per aduersitates & persecutiones exercitata fortis effecta numero creuit & sanctitate. Vnde quādo sancti martyrizabantur, corpore moriebatur vnus, & spiritu innumerabiles viuificabantur. Quod nūc prequidēs psal. ait. *Quantas ostendisti mihi tribulationes, &c.* Vnde & multi gentiles videndo martyrum constantiam conuertebantur ad Christū. Hoc ideo, quia Deus illorum exēplis se conuertebat ad illos. Et hoc est quod sequitur. *Et conuersus viuificasti me.* quia. (. gentiles vita gratiæ carentes reuocauit ad vitā, & illos qui erāt in abysso terrenorum vitiorū reduxit ad gratiā. Sic ergo Deus percutiebat electos vt ęgrotos sanaret, occidebat viuentes, vt morruos reuocaret ad vitā. Et hoc beneficium recolēs ecclesia dicit. *Quantas ostendisti mihi tribulationes, &c.* Potest etiā hic versus intelligi de quolibet electo, quem Deus idcirco tribulationibus percutit exterius, vt intus animam reducat ad vitam. Vnde Greg. ait. Aliquādo *Greg. 6. moral. 23.* enim omnipotens Deus carnem percutit, & mentis duritiā suo pauore tabefacit. Vulnerando ergo ad salutem reuocat, cum electos affligit exterius vt interius viuant. Vnde per Moysen loquitur dicens. Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiā *Deut.32.* & ego sanabo. Occidit enim vt viuificet, percutit vt sanet, quia idcirco foras vulnera adhibet, vt intus vulnera delictorum curet. Et hoc est quod ait *2. Cor.4.* apostolus. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modū in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis. Quod ideo est: quia tribulatio amorē Dei accendit in nobis. Dicit enim Isidorus. 16. etym. *Isidorus. Calx.* quòd natura calcis viuæ dicitur esse mirabilis, nam

nam aquis incenditur, quibus ignis solet extin- A gui, & oleo extinguitur quo ignis solet accendi. Et causam primi reddit Albertus tertio meteor. quòd in calce frigido est ignis dispersus, qui congregatur in vnum, per hoc quòd per aquam expellitur a quibusdam partibus calcis ad alias quasdam. Ex quo patere potest causa secundi, scilicet de oleo: quia certum est quòd oleum tale frigiditatem expellens, non habet ignem congregare, sed magis dispergere, & sic ipsum extinguit. Similiter in proposito. Nam per calcem amor intelligitur: quia vsus calcis est in structura domorum interius: quia lapis lapidi fortiter adherere non potest, nisi calce coniunctus. Sic per amorem fit adhæsio fortis amantis cum amato. Contingit ergo quandoque amorem nostrum circa Deum B & spiritualia tepescere, & secūdum dictum Christi multorum charitatem frigescere: quia feruor cordis circa temporalia distrahitur. Et ideo Deus quandoque infundit aquam tribulationis & aduersitatis, vt sic feruor cordis extrinsecus repercussus (quia nihil inuenit extra se, nisi aduersum & contrarium) interius congregetur & erga Deū inflammetur. Oleum autem, id est prosperitas mundi omnino facit oppositum. Et hoc est quod dicitur Naum 1. Bonus dominus & confortans in die tribulationis. Et hoc confirmans subdit.

Multiplicasti magnificentiā tuam, & conuersus consolatus es me.

Vbi nota quòd magnificētia dicitur Christus, vt patet superius vers. 83. quæ multiplicari debet, non in persona: sed in naturis: quia in vna persona verbi tres substantiæ sunt vnitæ. (. diuitias, anima & caro. Ista ergo magnificentia fuit multiplicata, quando verbum caro factum est. In qua multiplicatione consolatus est nos, dando nobis exemplū patiētiæ in omnib. aduersis, & præmia pro aduersorum patientia conferens æterna. Et nota quòd multiplicata magnificentia, dicit Deum esse conuersum, quod ideo dicit: quia per incarnationem Christi seueritas legis antiquæ in amorem nouæ legis est mutata, vt qui ante dominus vocabatur per timorem, nunc per amorē dicitur pater misericordiarū, & Deus totius consolationis, qui con- D solatur nos in omni tribulatione nostra. 2. Cor. 1. Quinimmo secundum mensuram tribulationis datur mensura consolationis, psal. 93. Secundum multitudinē dolorū meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam Deus, psallam tibi in cithara sanctus Israel.

Hic resumit gratiarum actionem. Et ex tribus assumit materiam gratiarū actionis. Primò ex diuinitatis veritate. Secundò ex pietatis charitate, ibi. *Exultabunt.* Tertiò ex retributionis æquitate, E ibi. *Sed & lingua mea.* Quantum ad primum sciendum (. veritas est duplex sicut & iustitia quędam per essentiā qua omnia sunt vera & hæc est Deus dicēte Christo. Ego sum via, veritas, & vita. Quędā aūt est veritas accidētalis & participata. (. quælibet creata veritas. Et hęc est triplex. (. veritas vitæ. Tob. 1. Viam veritatis non deseruit. Veritas do

ctrinæ. Exo. 28. Ponēs in rationali doctrinā & ve- *Exo. 28.* ritatem. Veritas iustitiæ. Exo. 28. Prouide de omni *Exo. 18.* plebe viros timentes Deum, in quib. sit veritas. Et quælibet istarum est veritas accidentalis, quia deficit & minuitur. psal. 11. Diminutę sunt veritates *Psal. 11.* à filiis hominum. Prima namq; veritas, (. vitæ iam penè in omnib. defecisse videtur. Esa. 59. Facta est *Esa. 59.* veritas in obliuionem. Et Mich. 7. Perit sanctus *Mich. 7.* de terra, in hominib. non est veritas. Secunda veritas. (. doctrinæ defecisse videtur: quia quāuis multi multa scientes vera loquantur, tamen pauca faciunt eorum quę docent, & sic propriè in talib. nō dicitur esse veritas quę est adæquatio rei ad intellectum. Vnde de talib. dicit Greg. super Eze. parte *Greg. super Ezechielem.* prima Homil. 10. (ꝙ eorū intellectus ad spiritualia inuitat: & tamen vita in factis carnalib. remanēs ab intellectu discordat. de quib. dicitur 2. Tim. 4. *2. Tim. 4.* Erit tempus (& nunc est) cum sanam doctrinam non sustinebunt &c. Tertia vero veritas. (. iustitię defecit in iudicib. & rectorib. 1. Mach. 7. Non est *1. Mach. 7.* in eis veritas & iudiciū. & Esa. 59. Iustitia lōgè ste- *Esa. 59.* tit: quia corruit veritas. Veritas autem essentialis, quæ Deus est, stabilis est & æterna. psal. 116. Ve- *Psal. 116.* ritas domini manet in æternum. Ad propositum, quid est confiteri veritatem Dei, nisi quòd Deus verè Deus est, quod de diis gentium dici non potest. Et hoc est quod dicit. *Nam & ego confitebor tibi veritatem tuam.* (. quòd verè Deus es, & hoc *in vasis psalmi.* id est in decantatione psalmorum qui sunt vasa veritatis. Illud enim quod veritatem & C laudem continet vas vocatur, sic enim quia Deus veritatem fidei impleuerat Paulum in triduo excæcationis ipsum vas nominauit dicens Ananiæ 9. Vade quoniā vas electionis est mihi iste, vt por- *Act. 9.* tet nomen, &c. Sic & conformiter psal. quia laudem, quam continent per totum spargunt, vasa dicuntur. Sequitur. *Psallam tibi in cithara sanctus Israel.* Hoc multipliciter intelligitur secundum ꝙ multiplex est cithara, vide supra vers. 481.

Exultabūt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. 1162

Hic gratias agit ratione suæ pietatis & charitatis, qua nos redemit. Secundum enim quòd ait Chryso. super Matth. Nihil est propter quod ma- *Chryso.* gis gratias Deo agere debeamus, quàm propter mortem suam, qua nos pie redemit. Vnde omnis nostra salus in Christi morte consistit. Considerans ergo ecclesia se à Christo redemptam, cum exultatione gratias agens, dicit. *Exultabunt labia mea cum cantauero tibi.* id est cum prædicauero charitatem, qua me redemisti, & tibi gratias adducam per fidem. Et si quæras quæ est causa talis exultationis & cantus? Respondet. *Anima mea quam redemisti.* Qualiter autem redempti sumus per Christum, vide supra vers. 431. Et nota quòd ad hoc quòd labia nostra dignè Deo cantare valeant, multas conditiones debent habere, scilicet quia debent esse labia discreta contra verborum temeritatem. Prouerb. 10. In labiis sapientis in- *Prouer. 10.* uenitur sapientia, Labia modesta, contra verbo- *Labia.* rum superfluitatem. Prouer. 5. Disciplinam labia *Prouer. 5* tua conseruent. Labia honesta, contrà verborum inhonestatem. Prouer. 22. Qui diligit cordis mun- *Prouer. 22.* ditiam propter gratiam labiorum habebit amicum regem. Labia iusta & recta contra verborum iniquitatem. Prouerb. 23. Exultabunt renes *Prouer. 23.*

mei cum locuta fuerint recta labia mea. Talibus ergo labiis exultando ecclesia Deum laudat, dicens. *Exultabunt labia mea, &c.*

1163 Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam, cum confusi & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

Hic gratias agit ratione æquitatis & iustitiæ. Vbi notandum, quòd in vita præsenti sicut mali præ aliis florent ita & iusti infirmantur, prosternuntur, & vituperãtur, vnde non bene discernuntur à malis. Sed in futura vita vbi omnia erũt clara & aperta, mali confundentur: iusti autem coronabuntur. Ideo, hic iusti non habent meritũ perfectę B lætitiæ, sed habebũt in futuro, sic enim dictat diuina iustitia. Et hoc est, quod hic dicitur. *Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam.* id est contemplando laudabit iustitiam tuam. Sed quando hoc erit. *Cum confusi fuerint & reueriti qui quærunt mala mihi.* id est cum mali apertè confusi fuerint, quod erit in iudicio. Quanta autem tunc erit confusio damnatorum, vide supra versic. 455. De quibus nunc dicit. *Cum confusi & reueriti fuerint.* Sed quid est reueriti fuerint? Sciendum quòd secundum grammaticos vereor, eris, veritus sum: idem est quòd verecundari, vel timere, & cõponitur cum
Reueriti. re, & sic reueritus sum, id est iterum confusus vel verecundatus. Erunt ergo in futuro mali reueriti: quia dupliciter confusi & verecundati, scilicet C intus & extra. Intus, quia ipsos accusabit cõscientia, extra quia ipsorum mala opera erunt omnibus manifestata. Et hoc est quod aliis verbis de ipsis dicitur. Induantur sicut diploide cõfusione
Psal.108. sua, diplois enim est vestis duplex. Induentur ergo sicut diploide confusione secundum glo. quia confundentur intus & foris, & coram Deo, & coram hominibus.

PSAL. LXXI.

1164 DEus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.

Hic psalmus talem habet titulum *In salomonem.* D Secundum opinionem multorũ Hebræorum, ac etiam doctorum nostrorũ Dauid fecit hunc psalmum orans pro Salomone filio suo, quem regem constituerat, orans Deum vt regnum Israel in manu sua prosperaretur, cum iustitia & veritate. Et ideo intitulatur à Salomone, nõ tanquam ab auctore, sed tãquam ab illo pro quo fuit factus. Sed Hieronymus in prologo super psalteriũ expresse dicit, quòd Salomon istum psalmum fecit. Et hoc tenetur communius. Vnde pro tituli expositione sciendũ quod iste psalmus non agit de prosperitate regni Iudæorũ sub Salomone, sed agit de prosperitate ecclesię per Christum regem in veritate
Salomon. & iustitia gubernatæ. Multa enim in isto psalmo continentur quæ de Salomone regẽ intelligi non E possunt, vt puta, orietur in dieb. eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna, &c. Pax enim quæ fuit sub Salomone non durauit vsque ad ablationem lunæ quæ erit in die iudicij, immo ipso mortuo, statim regnum eius diuisum fuit, vt
3 Reg. 11. patet 3. Reg. 11 Etiam Salomon non habuit dominium à mari vsq; ad mare, nec vsque ad terminos orbis terrarum (sicut hic dicitur) sed tantum in iudæa & aliquib. terris propinquis fuit dominatus. Sed hęc omnia in isto psal. cõrenta cõpetunt proptiè Christo. Et per Salomonẽ hic intellige Christum. Salomõ enim interpretatur pacificus, quod veriſſimè cõpetit Christo: qui vt verus mediator pacem attulit mundo. Propter quod ipso statim *Luce 2.* nato angeli cantauerunt. Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus: nos Deo pacificauit in *Ephes 2.* sanguine suo. Ephe. 2. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraq; vnũ. Cum iniuriantib. pacificus mãlit. psal. *psal. 119.* 119. Cũ his, qui oderunt pacem eram pacificus. In hunc ergo Salomonem verum pacificũ dirigitur iste psalmus. Quib. visis accedo ad diuisionẽ psalmi. Ergo iste agens de Christo diuiditur in partes quinq;: quia agit primo de Christi iudicaria potestate. Secundò de Christi humili natiuitate, ibi. *Descendet.* Tertiò de Christi adoranda diuinitate, ibi, *Et dominabitur.* Quartò de Christi cõmendãda bonitate, ibi. *Quia liberauit.* Quintò de Christi laudanda maiestate, ibi. *Sit nomen domini.* Prima pars diuiditur in tres: quia primò agit de Christi potestate. Secundò de potestatis auctoritate, ibi. *Iudicabit.* Tertiò de ipsius ętemitate, ibi. *Et permanebit.* Prima pars diuiditur in tres: quia primo Christi potestas optatiuè prædicitur. Secũdò declaratiuè exponitur, ibi. *Iudicare.* Tertiò qualiter recipiatur ostenditur, ibi. *Suscipiant.* Quantũ ad primũ sciendum quòd nomina relatiua quę de Deo dicuntur *Rex. Relatiua quæ dicuntur de Deo.* sunt duplicia: quia quædã sunt intrinseca, quædã extrinseca. Intrinseca sunt, quæ de Deo dicuntur æternaliter, vt pater & filius: spirator & spiritus. Sed extrinseca sunt quę relationẽ ad creaturã important, vt dominus dicitur respectu serui gubernator respectu gubernati: cõseruator respectũ cõseruati, sic & rex respectu recti. Cũ igitur relatiua posita se ponãt, & perẽpta se perimant, & ab æterno nõ fuerit seruus, nec gubernatus, nec cõseruatus, nec aliquis ab alio rectus, sequitur q̃ ab æterno Deus non fuit dominus, nõ conseruator, non gubernator, neq; rex, sed simul cũ creatura cœpit esse talia nomina relatiua de Deo prędicari potuerunt extrinsecè. Et quia tales relationes extrinsecę æqualiter de trib. personis dicũtur, sequitur q̃ omnes tres æqualiter dicũtur vnus dominus, vnus conseruator, vnus rex respectu creaturę: Istã tamẽ dignitatem regiã Deus Christo homini cõmunicauit, quando verbum humanitatẽ nostrã assumpsit. Quod prævidens nunc psal. Deo loquitur, di- *Iudicium.* cens. *Deus iudicium tuum regi da.* id est Christo homini qui est rex inquãtum Deus dabis potestatẽ iudiciariã, qua habebit omnes iudicare. Cũ enim iudicare sit actus ad extra, & per consequens tota trinitati cõpetat, tamen quia solus filius in humanitate ab omnib. in iudicio videbitur, ideo specialiter iudicium filio attribuitur. Est etiã filius Regis: quia filius Dei de quo subditur. *Et iustitiam tuam filio regis.* Sed replicatur eadem sententia sub aliis verbis: quia repetitiones eiusdem sententiæ sub eisdem verbis, vel sub aliis, multum commendant diuina eloquia, maximè quæ sunt in eodem genere sermonis quo effectus animi est mouendus, vt cum dicitur. Deus meus Deus meus vt *Psal. 21. Psal. 69. Deus in adiutorium.* quid dereliquisti me. Vel cum dicitur. Domine Deus salutis meæ. Vel aliter secundum grammaticos differentia est inter iudicium & iustitiam: quia iudicium dicitur à ius, quasi iuris dictio & est iudicium cum causa discutitur, sed iustitia cum

cum causa determinatur. Sic Christus in iudicio A vltimo faciet iudiciũ cum dicet, Esurini, & dedistis mihi, &c. Sed iustitiam cum dicet. Venite benedicti patris mei, &c. Et nota quòd quãuis Deus trinus & vnus sit vere rex noster: quia nos gubernat & regit: tamen Christus incarnatus singulari modo rex noster dicitur. Dicit enim philosophus 1. pol. quòd rex debet esse de genere illorum, quibus principatur. Sic enim erit maxime regis & subditorum mutuus amor. Ideo Christus vt congruẽtius nobis rex fieret, de genere nostro voluit esse dum nostram naturam assumpsit. Et hoc satis insinuat scriptura dicens. Non poteris alterius generis hominem regem facere, qui non est frater tuus. Et de isto rege dicitur. Deus autem rex B noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ. i. rex noster Christ⁹, qui est rex ante sęcula.

Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

Hic declaratur iudiciaria Christi potestas. Quia enim statim prædixit dandam Christo potestatem iudiciariã, nunc declarat ad quid. q. d. Da iudicium tuum regi &c. Ad quid, ad hoc scilicet iudicare populum tuum in iustitia &c. Vbi nota q̃ duplex est iudicium. s. discretionis & condemnationis. Et de vtroque loquitur hic dicens. De iudicio discretionis, vt. s. discernat populum suũ à non suis, & pauperes à diuitibus. i. humiles à superbis, quod facit in præsenti, non quidem loco, sed merito. In iudicio autem faciet loco & me rito, quãdo scilicet separabit oues ab hędis Matt. 25. Et nota hic quòd pro eodẽ accipitur populũ tuum & pauperes. Quis autem propriè dicatur populus, vide supra ver. 816. Sed quilibet sic faciens populũ est humilis, & per cõsequẽs pauper spiritu: vide. 99. & 128. Et sic per populũ & pauperes iusti significantur. Istos ergo *iudicabit in iustitia* dando sententiam pro ipsis, *& in iudicio* eorũ merita discutiẽdo. Item nota quòd per hoc quod dicit tuam & tuos, ostendit omnia quæ sunt patris esse filij: & econtrario: vnde & ipse filius patri dicebat. Ioan. 17. Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt.

Suscipiant montes pacem populo & colles iustitiam.

Hic ostenditur qualiter Christi potestas, vel ipse Christus recipitur. Vbi primò notãdũ quid per montes quid per colles intelligitur. Secundò quid per pacẽ, & quid per iustitiã. Primò nãq; per mõtes significãtur S. angeli, quia sicut mõtes nos protegũt. Vñ Gre. ait. Mõtes sũt sublimes angelo rũ virtutes, quæ hic nos ministrãdo & adiuuãdo reficiunt, quę Deo largiẽte in omni nos certamine protegũt, quorũ defensione cõtra aduersarios ex omni latere munimur. De quibus dicitur psal. 124. Montes in circuitu eius. i. angeli. vt Augusti. E exponit. Et sic per colles, qui sunt montes minores, intelliguntur sancti apostoli & doctores, quibus angelorum ministerio mysteria diuina sunt reuelata. Apoca. 1. Significauit Deus mittẽs per angelum suum seruo suo Ioãni &c. Propter quod de diuinis mysteriis dicitur. De mõte in collem transierunt. Dicit igitur. *Suscipiant montes pacem populo*, quia sancti angeli acceperunt manda

tum à Deo de annunciando pacem populo in Christi natiuitate dicentes. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. *Et colles iustitiam.* Per iustitiam autem hic accipe legem euãgelicam, quæ hominem iustificat obseruantem. Hoc ideo, quia *Marc. vlt. Montes prælati.* apostoli & alij doctores acceperunt mandatum de prædicando populo euangelia. Mar. vlt. Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Vel aliter per montes accipe apostolos, prælatos, & alios, qui inter cęteros eminẽt *Psalm. 120. Colles iudicii.* dignitate, & magis per vitam approximant cęlo, De quibus dicitur psal. 120. Leuaui oculos meos *Distin. 90.* in montes &c. Per colles vero accipe minores & subditos. Ad prælatos autem & maiores pertinet præcipuè subditorũ pacem procurare, & vnitatem, vt habetur distin. 90. discordantes. Ad subditos autem præcipue spectat humilitas, qua suis *Matth 3.* obediant superioribus. Ipsa autem humilitas per iustitiam significatur. Matth. 3. Sic dicet nos implere omnem iustitiam. Dicat igitur psal. *Suscipiãt montes pacem populo.* id est prælati & doctores mãdatum pacis in populo seruandæ: quia excellentes in ecclesia debent paci vigilanti animo cõsulere, ne propter suos honores superbè agendo *Abac 3.* schismata faciant, vnitatis compage dirupta. *Et colles iustitiam.* id est, minores humilitatem, vt maioribus obediant, & in eis Christum anteponãt vt de his dicatur, Incuruati sunt colles mundi. 1167.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.

Hic agitur de potestatis Christi auctoritate. Vbi aduertendum, quòd cum paupertas sit mul- *Paupertas multiplex.* tiplex. scilicet quædam necessitatis, quædam voluntatis non spiritualis, quædam autem voluntatis spiritualis, solum de tertia est hic intelligendum quòd tales pauperes saluos faciat Christus: *Bernardus. Matth.* quod ostendit Bernard super illo verbo Matth. 5. Beati pauperes spiritu, dicens. Quid enim tã absconditum, quam paupertatem esse beatam: attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest. Sic vos insensati filij Adam diuitias quæritis diuitias desideratis vsque adhuc: eam beatitudo pauperum diuinitus sit commendata: Qua fronte vel qua mente Christianus diuitias quærit, po tquam Christus beatos pauperes prædicauit? Sed diligenter attende, quòd nõ simpliciter pauperes nominat propter plebeios pauperes necessitate, miserabiliter, non voluntate, de quibus hoc loco non dicit, sed de his qui possunt dicere: Voluntarie sacrificabo tibi. Sed nec omnes pauperes voluntarij laudem habent apud Deum. Num & philosophi omnia sua voluntarie reliquisse leguntur: vt expediti à mundialibus curis studio veritatis vacare possent liberius: & nolebant sensu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quòd dictum est spiritu. id est spirituali voluntate. Beati enim pauperes spiritu, id est spirituali intentione, propter solum beneplacitum Dei & animarum salutem, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: & Meritò. Nã misserimus ille hostis antiquus de cœlo ejectus est, quoniã affectauit celsitudinẽ, sublimitatẽ presumpsit, nõne cõsequens est beatos esse qui sponte in paupertatis humilitate sese deponũt? Et vide quã sapiẽter ordinauit sapiẽtia cõtra primũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatum remedium primum opponens,ac si dicat. Vis obtinere regnum cœlorũ quod perdidit superbiens angelus,qui confisus est in virtute sua & in multitudine diuitiarum suarum, paupertatis vilitatẽ amplectere, & tuum erit. Et hoc est quod hic sub aliis verbis dicit psal. *Iudicabit pauperes populi.* i. in populo. Sed qualiter eos iudicabit, subdit. *Et.* i. quia *saluos faciet filios pauperum.* Idẽ enim sunt pauperes qui & filij pauperũ: sicut idem est ciuitas Sion & filia Sion. Sequitur. *Et humiliabit calumniatorem.* Quis autem dicatur calũniator ostẽdit Greg. dicens. Calumniatores rectè dicere possumus omnes iniquos, non solum qui exteriora bona rapiunt, sed etiam qui malis suis moribus & vitæ reprobæ exemplo interna nostra diſſipare contendunt. Illi nãque ea quę nobis extra sunt inuadere ambiunt, isti vero prædari interius quærunt. Illi amore rerum: isti odio non cessant sæuire virtutũ. Illi inmident quod habemus, isti quòd viuimus. Illi studẽt rapere bona exteriora, quia placent, isti studẽt interiora bona diſſipare, quia displicent. Quanto ergo morum vita à rerum substantia distat, tanto grauior calumniator est qui malè viuendo vim infert nostris mentibus quam qui violenter opprimendo damna ingerit rebus &c. Ex quibus patet quòd duplex est calumniator. scilicet spiritualis, qui bonis spiritualibus insidiatur, & alius temporalis qui temporalibus. Primus est diabolus. Secundus quilibet tyrannus. Et de vtroque hoc exponit. Et primò de calumniatore spirituali diabolo, quem Christus humiliauit: dum per suam passionem dominium mundi sibi abstulit. Vnde magister in glo. Calũniator diabolus humiliatus est in Christi passione, quando per calumnias iudæorum eum occidit in quo nihil iuris habuit: vnde meritò eos amisit, in quibus aliquid iuris habere videbatur: qui verè calumniator dicitur: quia innocentes in culpam trahere nititur, quod est calumniari. Hunc autem humiliauit Christus in passione, sed nondum penitus extinxit. Vnde alibi scriptum est. Humiliasti sicut vulneratum superbum Potest enim intelligi de calumniatoribus temporalibus: quia Christus humiliauit tyrannos fidelium persecutores, sicut patet de Nerone qui primam persecutionem mouit contra ecclesiam, & de Domitiano qui mouit secundam & vterque deiectus fuit de imperio. Vnde primus interfecit seipsum: secundus autem à senatu fuit occisus, & sic de multis aliis.

Calũniator. Gregor. 16. moral. c. 9.

Diab lus fuit humiliatus.

Psalmus. 88.

3168. Et permanebit cum sole, & ante lunam, in generatione & generationem.

Hic agitur de Christi æternitate. Vbi nota q̃ in Christo est duplex natura, scilicet diuina & humana. Secundũ diuinam est simpliciter æternus: sed secundum humanam à parte ante nõ est æternus, sed à parte post. Itẽ nota q̃ per solẽ accipitur omne tẽpus, sed per lunã omnia tẽporalia. Per solem enim ideo significantur omnia tẽpora, quia iusta cursum solis mutantur & distinguuntur tẽpora. Et sic est sensus. *Et permanebit cum sole.* i. sm humanitatem quandiu voluerit ipse permanebit scilicet in ecclesia per sacramentum sui corporis. Matth. vlt. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Et hoc dicit ad confutationem illorum qui dicunt ecclesiam vel Christianam religionem aliquando desinituram. Quantum vero ad diuinitatem dicit, ante lunam. Per lunam enim quæ nunquam in eodem statu permanet, intellige omnem creaturã, quæ de se semper mutabilis est. Si ergo Christus permanet ante lunam, sequitur quòd permanet ante omnem creaturam: & sic est æternus: ad Hebr. 13. Christus heri & hodie ipse in sæcula. Vel aliter per solem intellige Deum patrem, quia sicut sol habet splẽdorem sibi coęuum: sic & ipse filium qui est splendor & figura substantiæ patris ad Hebræos. 1. Permanet ergo cum sole: quia coæternus est patri, quo ad diuinitatem. Sed permanet ante lunam, per quam ecclesia intelligitur: quæ de præsenti generatione, scilicet mortali trãsibit ad generationem immortalem. Permanet ergo *ante lunam*, id est in conspectu ecclesię ipsum protegendo, donec transeat de generatione mortali ad immortalem.

Luna.

Hebr. 13.

Hebr. 1.

1169. Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.

Hic consequenter agitur de Christi incarnatione & natiuitate Et duo facit: quia primò ponit natiuitatis modum. Secundò eius fructum, ibi *Orietur.* Quantum ad primum sciendum quòd iste versus fundatur super historiam quæ habetur Iudicum 6. Nam cum populus Israel propter peccata sua in seruitutem Madian esset traditus, angelus domini apparuit Gedeoni dicens, quòd ipse liberaret populum de manu Madiã. Gedeon autem super hoc volens habere aliquam certitudinem, dicit ad angelum. In hoc sciam quòd dominus liberet populum per manum meam, ponã vellus in area: & si hac nocte descendat pluuia supra vellus solum, sic quòd in tota terra areæ sit siccitas. Et factum est ita. Nam de mane consurgens, inuenit totum vellus madidum: sic quòd ex vellere concham plenam roris expressit, & in tota terra erat siccitas. Deinde vt certior fieret postulauit signum per oppositum, scilicet vt tota area compluueretur, & in solo vellere siccitas esset, quod & factum est. Nam nocte descendit pluuia suauiter distillans & guttatim, & cõpluit totam aream. In vellere autem solo remansit siccitas. Consimiliter ergo ad istam historiam ostendit psalmista Christi incarnationem fiendam. Vbi notandum quòd in incarnatione sua non venit cum magnitudine potestatis, sed benignitate humilitatis maximè, secundũ quòd fuerat prophetatum Zacha. 9. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus &c. Et hoc notans dicit. *Descendet sicut pluuia in vellus.* id est suauiter & imperceptibiliter descendet in virginem, quia in humilitate summa & lenitate veniet. Et hoc est. Descendet in vterum virginis, sicut pluuia in vellus Christus, qui magna potestate venire potuisset si voluisset. Leniter sine aliquo strepitu in vterũ virginis descendit, sicut pluuia in vellus. Et congrua similitudo, vt ait gloss. Lana enim accipiendo vel reddendo aquam non rumpitur, sed integra manet. Sic in gloriosa virgine Maria, virginitas ante partum, post partum, & in partu permansit inuiolata. Et adhuc addit aliam similitudinem, dicens.

Iudicum 6.

Madian. Gedeon.

Pluuia in vellus.

Incarnatio Christi.

Zach. 9.

Maria virginitas.

oens. *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Stilla. n. i. gutta cõponitur cum cado. dis. & fit stillicidiũ. dij. i. aqua guttatim & suauiter cadens, quæ in modum roris summa suauitate descẽdit. Quis ergo (ait glo.) post tã aptam similitudinem addũctam dubitet de virginis partu? Et attẽde q̃ sicut isto signo prædicto Gedeon liberauit populũ de manu Madiam. Gedeon n. interpretatur circuiẽs in vtero, & significat Christum, qui in vtero virginis existens, totum mundũ circuiendo cõtinebat. Madiã vero interpretatur iniquitas vel contradictio, & significat diabolũ, qui sua iniquitate omnibus bonis contradicit. Et ista similitudine voluit vti psalmista, demonstrando Christi incarnationẽ. Vel aliter exponitur iste versus secundum glo. quæ dicit. In exẽplo enim Gedeonis significatur mystice, quòd populus iudæorũ prius irrorateretur gratia Christi, remanente sicca area gentilitatis: postea cõplueretur gentilitas, sicco remanẽte vellere iudæorũ. Per vellus enim iudæa accipitur, quæ auctoritate doctrinæ expolianda erat, vt ouis vellere. Per vellus enim iudæa accipitur: quia pluuiã doctrinæ detinebat, quã gẽtibus prędicare noluit, vt vellus detinet pluuiã. Ait ergo de Christo, quòd. s. prius *descẽdet sicut pluuia in vellus* id est gratia Christi prius descendet in populum iudæorũ: vnde sibi matrẽ elegit & apostolos, sicca remanẽte area totius orbi: sicut pluuia prius descendit in vellus Gedeonis, sed postea *descendet sicut stillicidia stillantia super terrã.* i. super gentes, sicco vellere iudæorum: sicut postea cõpluta fuit area Gedeonis, sicco vellere. Et sic Christus primò venit ad iudæos relictis gentibus, postea ad gentes, relictis iudæis.

Pluuia in vellus.

1170 Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Hic ostenditur fructus Christi natiuitatis. Vbi notandũ q̃ per iustitiã intelligitur lex euangelica, in qua omnis iustitia continetur: quia lex antiqua solã iustitiã docebat exteriorẽ, hæc autẽ exteriorẽ simul & interiorẽ. Propter quod de lege nostra sub nomine iustitiæ dicitur psal. 118. Iustitia tua iustitia in æternũ, & lex tua veritas. Et de hac iustitia dicit. *Orietur in diebus eius iustitia.* quia. cũ se Christus natus, legẽ iustitiæ dedit in mõte discipulis suis. *Et abundãtia pacis.* Quidã de pace temporali hoc exponunt, quę fuit per vniuersum orbem tẽpore Christi natiuitatis, quando vnus erat in orbẽ monarcha. Sed hoc nõ videtur cõpetere literæ sequẽti, d. *Donec auferatur luna:* quia illa pax non multũ durauit, & maximè in iudæa ipsis iudæis rebellãtibus Romanis: propter quod Hierusalẽ destructa fuit & ciuitates multæ. Sed ad hoc dici posset, quòd psalmista prædicit duo tempore Christi orienda. s. iustitia euangelica legis, & abundantia pacis: quorum primum durabit donec auferatur luna, non secundum. Et sic ly *donec auferetur luna,* refertur ad ly iustitiam, non ad abundantiam pacis. Aliter autem & melius exponitur de pace spirituali, quam attulit Christus. De qua ipso nato angelus ait. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis: quia in bonis hominibus semper durat pax melioris conscientiæ, quia vt dicitur Prouer. 12. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Ista autem durabit donec auferatur luna: per lunam enim intelligitur ecclesia: quia sicut luna illuminatur à sole, sic ecclesia à Christo. Vnde Greg. 17. lib. mor. c. 8. dicit. Quid per lunam nisi cuncta simul designatur ecclesia, propheta attestante qui ait. Abacuc. 3. Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo: quia ascendente ad cœlos domino, sancta protinus ecclesia in prædicationis auctoritate roborat̃ &c. De ecclesia ergo dicit. *Donec auferatur luna.* s. ecclesia tollatur de statu mortali, in quo nunc est: & deducatur ad statum immortalitatis. Vnde alia litera habet. *Donec extollatur luna.* id est donec ecclesia subleuetur per statum resurrectionis. Et accipe hic donec: vt supra versiculo. 915.

Proverb. 12.

Gregor. 17. lib. moral. c. 8.

Abacuc. 3.

1171. Et dominabitur à mari vsque ad mare: & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.

Hic consequenter agit de Christi adoranda diuinitate. Et diuiditur in partes quatuor: quia primo ponitur regni Christi dilatatio. Secundò gentilium ad fidem conuersio, ibi. *Coramillo.* Tertiò dominij Christi recognitio, ibi. Reges Tharsis. Quartò fidelium per orbem multiplicatio, ibi. *Et adorabunt.* Quantum ad primum notandum, quòd regnum Christi dilatatum fuit: primò ratione suę potestatis, qua corda infidelium per gratiam sibi poterat subiugare. Et istam potestatem habuit in primo instanti suę conceptionis in vtero virginis. Secundò fuit dilatatum per prædicationem legis & sacramentorum collationem, & incepit in baptismo Christi, quãdo à Ioanne fuit baptizatus in Iordanis flumine. Primam dilationis causam notat, dicens. *Et dominabitur à mari vsque ad mare.* Per mare enim in scriptura aliquando intelligitur virgo Maria. Vnde ipsa à mari Maria nuncupatur. Nec mirum, quoniam ipsa ad modum maris est magnæ puritatis, capacitatis, & vtilitatis. Patet primum: quia nihil immundũ retinere potest, sic nec virgo aliquam peccati contraxit immunditiã. Vnde de ipsa dicitur. Apoca. 4. In conspectu sedis. scilicet Dei tanquam mare vitreum simile crystallo. Crystallus enim & vitrum habent claritatem & frigiditatem quæ puritati congruunt virginis Mariæ. Secundum patet: quia omnia flumina intrant mare. Sic in beata virgine omnes gratiæ congregatæ fuerunt. Vnde Hieronymus. Cæteris gratia per partes præstatur, Maria autem se tota gratiæ plenitudo infundit &c. Vnde Genesis primo. Congregationes aquarum appellauit Maria. Tertium patet quia non est terra ita sterilis, quæ (supra marę situata) non abundet omnibus bonis. Sic & beata virgo omnibus peccatoribus iuxta ipsam per deuotionem positis gratiarum copiam confert. Vnde Bernardus. Maria omnibus sinum suæ misericordiæ aperuit: vt de plenitudine eius capiant vniuersi. Secundò per mare quandoque intelligitur pœnitentiæ status: mare ab amaritudine dictus. Vnde Ricardus super psal. Qui diuisit mare rubrũ i diuisiões ait. Maris aquę amarę sũt valde. Quid ergo mare, nisi amaritudo pœnitẽtię? Mare

Mare dicitur virgo Maria.

Apocha. 4.

Hieronym.

Gen. 1.

Bernard. Mare pœnitentiæ. Ricardus. Psalm. 135.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo quasi indiuisum manet: quando quis solum ex damnationis formidine gemere nouit. Sed mare diuiditur quando compunctione geminatur amaritudo cordis, quando quis, scilicet compunctionis fletum geminat: vt non solum defleat malum, quod pertimescit, sed etiam pro bono, quod concupiscit. Et in isto mari pœnitentiæ Ægyptij submerguntur: quia per pœnitentiam omnia peccata annullantur. Vnde micheæ. 7. Proiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Est igitur sensus psalmi. *Et dominabitur à mari vsque ad mare*: quia dominatio Christi, qua per suam gratiam dominatur & regnat in fidelibus, incepit à mari gloriosæ virginis Mariæ: quando, scilicet in ea fuit conceptus & processit per totum orbem vsque ad mare, id est ad omnes per pœnitentiam pro peccatis amaros. Secundò dilatatū fuit Christi regnum per prædicationem euangelij & sacramentorum collationem: & quantum ad hoc, dicit: *A flumine vsque ad terminos orbis terrarum*. Hic enim fluuius secundum glo. fuit Iordanis, in quo Christus fuit baptizatus: & super ipsum vox patris insonuit. Hic est filius meus dilectus. Inde ergo incœpit Christi doctrina, ibi incœperunt sacramenta: quia baptismus qui est sacramentorum omnium ianua & fundamentum. Et inde, id est ab isto flumine manauit doctrina Christi & sacramentorum: *vsque ad terminos orbis terrarum*, id est, per totum orbem diffusa fuit: vt dicitur psal. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum &c. id est apostolorum & aliorum prædicatorum. Vel aliter. Vbi nota, quòd tota terra mari circundatur. Mare enim occeanum licet sit vnum mare, secundum tamen sui partes diuersas variè nuncupatur, vt puta mare orientale à parte orientis, occidentale à parte occidētis, aquilonare à parte aquilonis, & sic de aliis. Quid est ergo à mari vsque ad mare, nisi ab vno extremo terræ, vsque ad aliud extremum? Et per consequens in omni terra: quia in omni parte terræ Christus habuit aliquos per fidem sibi subiectos. Sed tamen quia ista prædicatio incepit à flumine Iordanis, vt dictum est, ideo subditur *A flumine vsque ad terminos orbis terrarum*. vt supra.

Mich. 7.

Fluuius Iordanis.

Psalm. 18.

1172.

Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent.

Hic ostenditur gentium ad fidem Christi conuersio. Vbi nota quòd ad prædicationem apostolorum ex gentibus aliqui sunt conuersi ad Christum: aliqui vero in sua infidelitate permanserūt.

Æthiopū conuersio.

De primis dicit. *Coram illo procident Æthiopes*, qui conuersi fuerunt ad prædicationem beati Matthæi Apostoli, qui ad illam prouinciam veniens, suscitato filio regis defuncto: ipsum regem cum filio baptizauit, & vnam eius filiam virginem Christo consecrauit, & eam ducentis virginibus præfecit, & populum regni illius Æthiopiæ pro magna parte baptizauit. Sic ergo Æthiopes qui erant prius gentiles, accipiuntur generaliter pro omnibus gentibus: vt moris est scripturæ accipiendi partem pro toto. Vnde de conuersis gentilibus, dicit. *Coram illo*. scilicet Christo *procident Æthiopes* scilicet generaliter gentiles. Nam secundum grammaticos cado. dis. componitur cū pro, & fit procido. dis. id est ante cadere, sicut quando aliquis vult adorare alium, cadendo ante illum se prosternit, vt dicitur psal. 94. Venite adoremus & procidamus ante Deum. De illis autem qui in infidelitate permanserunt subditur. *Et inimici eius terram lingent*. scilicet pertinaces & schismatici qui gloriæ Christi inuident, *terram lingent*. scilicet in modum serpentis, cui dictum est. Terram comedes. *Lingent terram*, id est amabunt terrena, spreta gloria Christi Micheæ. 7. Lingent puluerem sicut serpentes. Vel aliter etiam exponitur in bonum, scilicet de gentilibus, qui prius erant inimici Christi per idololatriam: audita prædicatione euangelij inclinauerunt se ad Christum adorandum deuotè, ac si terram ex deuotione & humilitate lingere vellent, sicut prædictum fuit Esa. 60. cap. Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt vestigia pedum tuorū. Et sic in istis impletum est, quod dictum est Esa. 49. Vultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Vel aliter, hoc exponitur ab aliquibus de Iudæis contra Christum obstinatis, qui in obsidione Titi fuerunt ita fame compressi, quòd ipsi querebant ad comedendum illa quę de emundatione ciborum, ad terram fuerant proiecta: & sic terram lingere videbantur.

Psalm. 94.

Lingent terram.

Mich. 7.

Esa. 60.

Esa. 49.

1173

Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducent.

Hic ponitur dominij Christi recognitio, quoniam alij reges terræ venerunt ad Christum statim, ipso nato, ad recognoscendum ipsum verum regem, & in modum tributi sibi obtulerunt munera. Vnde ad lit eram hoc exponitur de illis tribus regibus de quibus dicitur Matth. 2. Cum natus esset Iesus &c. Ecce magi &c. qui venerunt adorare dominum cum muneribus, qui ad literam fuerunt de istis prouinciis hic nominatis, cū quibus etiam insulæ, id est aliqui extremi. Vnde & illi dicebant. Venimus cum muneribus adorare eum. Sic & hoc præuidit psal. dicēs. *Reges Tharsis & insulæ offerent ei munera &c.* Quia apertis thesauris obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. Quilibet enim illorum ista tria munera obtulit. Vnde cognouerunt ipsum esse verum Deum quia thus obtulerunt, quod in sacrificiis diuinis offertur uerum regem. Vnde obtulerunt aurum quod offertur regibus. Et verū hominem mortalē: quia obtulerunt myrrhā, quia corpora mortuorum condiuntur. Vnde Augusti. in sermone de epiphania, dicit, Aurū ei soluitur quasi regi magno, thus sibi immolatur, vt Deo vero, myrrha sibi præbetur tanquā pro salute omniū moriturō: vnde & singuli prædicta munera obtulerūt quia singuli ipsum suis muneribus regem Deum & hominem prædicauerunt. Potest etiam hic versus exponi de aliis regibus, & principibus mundi: qui ad Christi fidem conuersi larga munera dederunt ad sustentationem pauperum & ecclesiarum constructionem.

Matth. 2.

Magi.

Augusti.

Manue.

1174

Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.

Hic ponitur familiæ Christi per orbem multiplicatio. Vbi notandum quòd hoc videtur impletum

pletum fuisse tempore Constantini, cui tanquam monarchæ obediebant omnes reges terrę, & ipse præcepit ad cultum & honorem Christi ecclesias vbique ædificari. Et sic omnes reges terræ adorauerunt Christum: quia Constantinus, qui erat caput omnium regum. Vel alio modo intelligitur, vt hic ly *omnes* stet pro generibus singulorum, non pro singulis generum: quia non fuit gens aliqua, quæ saltem in parte sui non adorauerit Christum. Quid autem sit adoratio, & qualiter diuersi diuersimodè adorari debent, vide supra ver siculo 320.

Adorare.

1175

Quia liberauit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adiutor.

Hæc est quarta pars principalis, in qua agitur de Christi commendanda bonitate. Vbi notandū quòd duæ virtutes maximè regibus conueniunt (vt dicit Isidorus.) scilicet iustitia, vt iniustè oppressi liberentur, & misericordia, vt bonis præmia conferantur. Et secundum ista duo hic regis nostri commendatur bonitas. Primò in liberatione oppressorum. Secūdò in collatione bonorum, ibi. *Et viuet*. Quantum ad primum sciēdum quòd ante Christi aduentum humanum genus triplici malo præmebatur. Primò diabolo subiugabatur. Secūdò peccato maculabatur. Tertiò pœnæ obligabatur. A quibus tribus liberauit nos Christus. Et sic pars prima diuiditur in tres partes, quia primo ostenditur quòd nos liberauit à diabolo. Secundò à peccato, ibi. *Parcet*. Tertiò à pœna, ibi. *Ex vsuris*. Primò ergo ante Christi aduentum nos diabolus tenebat captiuos. Vnde & princeps mundi dicebatur, ex eo quòd eius tentationibus nullus plenè poterat resistere, vt deducit Greg. 2. moral. c. 22. dicēs. Ab Adam quippe vsque ad aduentum domini diabolus omnes nationes gentium post se traxit. Circuiuit terram & perambulauit: quia per corda gentium iniquitatis suæ impressit vestigia. Cadens enim de sublimibus humanas mentes iure possedit: quia in culpæ suæ vinculo nolentes astrinxit, tantóque in mundo latius est vagatus, quanto à reatu illius quisque per omnia liber inuentus non est. Cui quasi ex potestate mundum circuisse est, nullus qui sibi plenè resisteret inuenisse. Vnde de ipso dicebatur Iob 41. Non est potestas super terram, quæ comparetur ei. Sed ab eius potestate nos liberauit Christus, ne tantum possit in nobis quantum poterat ante. Quod ostendit magister, dicens. Christus diabolum morte sua vicit, vt in hac vita tentando, nobis non præualeat. Licet enim nos tentet post Christi mortem, quibus modis ante tentabat, non tamen vincere potest, sicut ante vincebat. Nam & Petrus, qui ante Christi mortem voce ancillæ territus negauit Christum, post Christi mortem ante reges & præsides ductus, non cessit, quare? quia fortior, id est Christus veniens in domum fortis, id est in corda nostra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est à seductione compescuit fidelium &c. Et hoc est quod Præuidens hic psalmista dicit. *Quia liberauit pauperem à potente, pauperem* inquam, scilicet populū humilem & credentem *a potente*. id est à diabolo, quem non sua virtus sed hominum peccata potentem fecerunt, quem pauperem nullus præter Christum liberare poterat: quia non angelus, non communis homo iustus, non liberum arbitrium poterat eum liberare, nisi tantum leo de tribu Iuda. Et hoc est quod subdit. *Pauperem cui non erat adiutor*.

Liberauit nos Christus.

Isidorus.

Leo. 13.

Gregor. 2. moral. c. 22. Diabolū peccatis.

Iob 41.

Aug. li. 11. Quæst. 3.

Matth. 4.

Ambr. 4. de mal.

A

B

C

D

E

Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet.

1176

Hic ostenditur quomodo nos Christus liberauit à peccato: quia scilicet peccata dimittit, sed quibus? pauperi & inopi. Vnde nota quòd pauper dicitur qui aliquid habet, licet parum. Inops vero dicitur qui nihil habet. Per pauperem ergo intellige peccatorem, qui fidem Christi habet licet informen, vt puta, qui fide recepta peccauit. Hi enim parum habent, quia talis fides informis licet non sit meritoria, disponit tamen ad pœnitendum: quia ad cogitandum peccatum commissum. Per inopem autē intellige infideles & idololatras qui de fide Christi nihil habent. Istis duobus generibus peccatorū parcit Christus & peccata dimittit, pauperibus per actum pœnitentiæ, sed inopibus quando eis supernaturaliter fidem inspirat. Vel per pauperem & inopem intellige humiles, qui de seipsis nihil præsumunt, sed solum de gratia Dei. Sed hic est dubium, quomodo Deus parcit peccatori, cum peccatum impunitum dimittere non possit. Vnde scriptum est. *Verebar omnia opera mea sciens, quòd non parcis delinquenti*. Ad hoc respondet Gregor. prædicta verba tractando, dicens. Si enim delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cum à delicto mundus nemo reperiatur? An pœnitēti parcit, & delinquenti nō parcit: quia cum delicta plangimus, nequaquā iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus cum negat respicitur, & redemptoris negati respectu ad lachrymas vocatur? Quid cum Paulus redemptoris nomen conaretur in terra extinguere, eius verba meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita est: quia & de Petro teste euangelio, scriptum est. Recordatus Petrus verbi Iesu quod dixerat, egressus foras fleuit amare. Et de Paulo hæc eadem quæ ipsum vocauit veritas, dicit. Ego ostendam ei, quanta oportet eum pro nomine meo pati. Delinquenti ergo nequaquam dominus parcit: quia delictum sine vltione non deserit: aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cū homine vindicans percutit. Nequaquam igitur parcit peccato, quia nullatenus sine vindicta relaxatur. Sic igitur pœnitenti parcit Deus. Malach. 2. Parcam eis sicut vir parcit filio suo. Quod præuidens psalmista, dicit. *Parcet pauperi, &c.* Sequitur. *Et animas pauperum saluas faciet*. Scilicet ab iniquitate, scilicet dando gratiam ad faciendam iustitiam & opera meritoria. Et attende secundum quòd ait Magister in glo. duplex adiutorium gratiæ hic commendatur. Primum est quòd in remissione peccatorum cum ait, parcet pauperi & inopi. Secundum est quòd in participatione iustitiæ cum addit, *& animas pauperum saluas faciet*.

Pauper.

Inops.

Quæstio.

Iob 9.

Parcere peccato. Gregor. 9. mora. c. 27.

Luca 22.

Actuum 9.

Malac. 3.

Magister in gloſa.

1177

Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo.

Hic ostendit quòd Christus nos liberat à pœna.

Vbi

Multiplex vsura.

Psal.14.

Luce.15.

Deuter.23.

Ezechiel.22

Luce.19.

Chrysost.

Beda.

VBi sciendum est pro eius euidentia, quod vsura A est multiplex scilicet vsura culpę:vsura pœnæ: vsura gloriæ.Primo est vsura culpæ : vt culpa cum quis exigit vltra sortem : in rebus cuius vsus est ipsarum consumptio. Et de ista dicitur. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. Sequitur Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Et ab ista nos debent retrahere multa. Primum timor diuinę maiestatis.Leuit.23.Dominum Deum time: vt possit viuere frater tuus apud te. pecuniã tuam non dabis ei ad vsuram. Secundum est amor diuinæ bonitatis.Deu.23.Fratri tuo id quo indiget sine vsura commodabis:vt benedicat tibi Deus.Tertium odium doloſę iniquitatis : contra quod dicitur in psalmo. Non defecit de plateis eius vsura & dolus. Quartum est desiderium su- B pernę fœlicitatis:ad quam non ascendit vsuras exercens : vt dictum est. qui pecuniam suam non dedit ad vsuram &c.Et de isto genere vsuræ. vide supra versic.886.Secundo est vsura pœnæ:quando scilicet plus exigitur in pœnis quam commissum fuerit in delictis. Et de ista intelligitur iste versus. *Ex vsuris &c.* Vsuræ enim secundum glo. sunt quando plus exigitur in suppliciis:quam cõmissum fuerit in culpis.Et istud plus intelligitur multipliciter scilicet quoad plura. Verbi gratia. Cum homicida tãtum corpus hominis perimat: animæ vero nihil noceat: ipsius tamen homicidæ corpus & anima perditur in gehenna.Vel potest intelligi quòad durationem:quia peccati delectatio est breuis & transitoria:sed pœna æterna C vel quo ad intentionem:quia longè maior & intensior est afflictio in pœna, quam fuerit delecta tio in culpa.Ezechiel.22. Vsuram & superabundãtiam accepisti.Tertiò est vsura gratiæ siue gloriæ.De qua dicitur,Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam : vt & ego veniens cum vsuris exegissem illam? Dominus enim nobiscum vsurã facit:quia per suos prædicatores verbum Dei nobis præstat , & cum verbis à nobis exigit opera. Vnde prædicta verba exponens Chrysostomus ait.In sensibilibus & temporalibus diuitiis debitores solius accommodati obnoxij sunt : quantũ enim receperunt:tantum necesse est eos reddere: nec plus ab eis quæritur.In diuinis autẽ eloquiis non solum ad custodiam obligamur:sed etiã mul D tiplicare monemur.Qui enim verbi pecuniam à doctore percipit credendo,necesse est vt cum vsuris eam soluat operando : ac etiam vt ex his quæ audiuit etiam alia studeat intelligere:quæ necdũ ex prędicatoris ore didicit.Ad propositum igitur hic loquitur de vsuris secundi generis: quia cum Deus à culpa nos liberat: etiam ab vsuris pœnæ æternæ absoluit. vnum enim consequens est ad aliud.Ideò illa Deo simul copulat,dicens. *Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.* Sequitur. *Et honorabile nomen eorum coram illo.* quia scilicet tales ante se in regno collocabit honorificè,Vel secundum aliam literam. *Et honorabile nomen eius coram ipsis:*quia tales sic per Christũ liberati in multa reuerentia & honore habent Christi nomen. E

1178 **Et viuet,& dabitur ei de auro Arabiæ:& adorabunt de ipso semper:tota die benedicent ei.**

Hic consequenter commẽdatur bonitas Christi ex collatione bonorum.Duo autem bona maximè suis confert scilicet veritatis cognitionem & in bono confirmationem.Secundum:ibi, *Erit.* *Aurum. sapientie.* Quantum ad primum sciendum quod in scriptura per aurum sapiẽtia designatur. De qua per salomonem dicitur.Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis,Aurum quippe sapientiam vidit:quam thesaurum vocauit:quæ rectè auri appellatione significatur:quia sicut auro temporalia,ita sapientia æterna mercantur. Si enim aurũ sapientia non esset:nequaquam Laodiceæ eccle- *Laodicea.* siæ ab angelo diceretur. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum.Aurum quippe emimus:cum ad acceptam sapientiam prius obedientiam præbemus. Ad quem videlicet contractum nos bene quidem sapiens excitat , dicens. Concupisce sapientiam:serua mandata:& dominus præbebit il lam tibi,&c.Per Arabiam namque quæ humilis *Arabia.* interpretatur:humilitatis accipe virtutem.Quid ergo est dicere:*Dabitur ei de auro Arabiæ*:nisi dabitur ei scilicet Christo sapientia, qua seipsum humiliabit pro nobis vsque ad mortem crucis? Sapientiam enim tantam Deus animæ Christi contulit:quod ei amplius conferri non potuit: quia omnia nouit quæ Deus. vt ostendit Magister libr.3. distin.13.Humilitatem vero habuit : quia humiliauit semetipsum formam serui accipiens *Ad phil.2.* &c. Propter quod & Deus exaltauit illum &c. Dicat ergo de Christo.*Et viuet.* i. etsi pro nobis *Rom.6.* sit mortuus:tamẽ resurget immortalis:quia Chri C stus resurgens ex mortuis,iam non moritur. Ro. 6.*Et dabitur ei de auro Arabiæ*,de fonte diuinæ sapientiæ cum summa humilitate.Et hæc omnia accepit Christus propter nos scilicet sapientiam: vt nos de mysteriis fidei illuminaret,ipso dicẽte. *Ioan.8. Matth.11.* Ego sum lux mundi,Humilitatem: vt nos ad humilitatem inclinaret,Matth.11.Discite à me:quia mitis sum &c.Et ideo fideles per Christum illuminati fide seipsos illi humiliant ipsum adorãdo. Quòd prędicens psalmista,de fidelibus nunc sequitur,dicens.*Et adorabunt de ipso semper.* i.illi qui sunt de ipso. i. de corpore suo : quod est ecclesia: semper Christum vt verum Deum adorabunt: & hoc actu vel habitu *tota die benedicent ei. s.* gratias agendo pro receptis ab eo beneficiis. Vel aliter: per aurum Arabiæ accipe sapientiam sæcularem. nam Arabia interpretatur terrestris. Et sic dabitur de auro Arabiæ:quia sapientes mũdi sibi subiicẽtur.Sic enim exponit glo.dicens.*Et dabitur ei de auro Arabiæ.* i. sapientes mundi in Christum credent.Per Arabiam enim gentes significantur. Per aurum vero quod excellit inter omnia metala:sapiẽtia quæ excellit inter doctrinas. Vel ideo hoc dicit:quia post resurrectionem Christi multi principes & potentes ad fidem Christi conuersi:dederunt aurum & munera præciosa ad ædificationem ecclesiarum. Et sic verisimile est, quod dederunt de auro Arabiæ quod est præcio- 1179 sius &c.

Erit firmamentũ in terra in summis montium:super extolletur super libanum fructus eius: & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.

Hic ostendit quod Christus fuit conferens in bono confirmationem. Vbi primo notandum q secundum

secundum aliquos dpctores hæc litera vitio scriptoris est corrupta quando dicit. *Et erit firmamentum*,quia dicere debet.*Et erit frumẽtum.* Quod probant per hoc : quia in hebræo habetur. *Et erit abundantia fruménti.* Et in translatione Hieronym. habetur.*Et erit memorabile triticum.* Et ideo dicunt quòd translatio communis est corrupta per scriptores ex similitudine dictionum habens firmamentum pro frumentum.Vnde istum passum exponunt hebræi, dicentes, quòd in aduentu messiæ, quem falsò expectant , frumenta crescent in altitudine tanta, sicut cedri libani, & facient spicas altas & latas , ex quibus vento flante decidet similia,de qua Iudæi ad libitum poterunt saturari. Sed posito quòd textus diceret.*Et erit frumentum.* tamen illa expositio videtur satis puerilis,& non B vera.Sed tunc acciperetur frumentum pro sacramento eucharistiæ,in quo Christus realiter continetur,qui se grano frumenti comparat. Et tunc sic exponeretur. *Et erit frumentum.* scilicet sacramentum eucharistiæ. *in terra in summis montium.* quia episcopi & sacerdotes qui sunt in ecclesia Dei quasi montes,super capita sua eleuant hoc sacramentum. *Super extolletur super libanum fructus eius.* quia fructus huius sacramenti extollit & eleuat hominem ad altitudinem cœli & vitæ beatæ.Ioan.6. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet inæternum. *Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.*id est Christiani qui in ecclesia velut in ciuitate vniuntur fide & charitate. Ciuitas enim dicitur ciuium vnitas.De ista ergo ciuitate florebũt C Christiani , id est multiplicabuntur. Et hoc sicut fœnum terræ.Quod ideo sic dicit:quia sicut fœnum subito multiplicatur, sic & Christiani in paruo tempore per totum orbem multiplicati fuerunt. Sed legẽdo istum textum vt habet communis translatio,scilicet *Et erit firmamentum in terra*, &c.Vbi notandum quòd per montes in scriptura sacra sancti prædicatores designantur,vt ostendit Gregor.dicens. In scriptura sacra sæpe montium nomine prædicantium altitudo designatur. De quibus per psalmistã dicitur. Suscipiant montes pacem populo.Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immerito montes vocantur : quia per vitæ suę celsitudinem ima terrarum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. Summa ergo montium D sunt summi prædicatores scripturarum , scilicet prophetæ &apostoli:quorum vaticiniis Christus incarnatus fuit.Firmamentum, quia omnia ab illis prædicta per Christum sunt firmata & completa. Et hoc in terra, id est propter eos qui sunt in terra.Vnde propter hoc Christus in terram venit,vt in ea impleret quæ prædicta erant. Firmamentum ergo prophetarum est, quia quod dixerunt impleuit. *Et extolletur super libanum fructus eius.* Quis est enim fructus Christi, nisi quilibet iustus ? De quo fructu dicit Iesus apostolis. Ego posui vos vt eatis & fructum afferatis & fructus vester maneat.De isto ergo fructu dicit. *Et extolletur super libanum fructus eius.* Quod ideo dicit: E quia sicut Libanus producit proceres fructus & altos,ita Christus iustus suos altius subleuat,dum eos attollit ad cœlum.*Et florebunt de ciuitate.* scilicet ecclesiæ , vt supra, *sicut fœnum terræ.* Vbi nota quòd hic fœnum accipitur pro viriditate , non pro ætate , sicut de iustis alibi dicitur. Iustus vt palma florebit : quia viriditatem gloriæ semper obtinebunt.

A **Sit nomen eius benedictum in secula , ante solem permanet nomen eius.** 1180

Hæc est vltima pars,in qua agit de Christi laudanda maiestate.In qua per multas rationes probat Dei maiestatem à cunctis venerandã. Et primò ratione suæ æternitatis,quia ante solem permanet nomen eius,ergo ante omnem creaturam cuius deductio ex hoc patet.Omnia creaturarum genera à principio simul creata fuerunt & non *Eccles.18.* successiue.Eccles.18. Qui viuit inæternum creauit omnia simul,quod Augustinus intelligit om- *August. Gregor.* nia simul fuisse creata in materia & forma. Sed Gregor.solum in materia, postea autem per opera sex dierum fuerunt per suas species distincta. ex quibus sequitur,quòd nulla creatura fuit ante solem vel saltem materiã solis. Ergo omne quod fuit ante solem,est æternum,sed Christus fuit ante solem,quia nomen eius ante solem permanet, quod verum est quantum ad suppositum Christi. Vel aliter per solem intelligitur natura angelica: quia sicut sol cęteris aliis cunctis est luminosior, sic & natura angelica cæteris creaturis quamuis non pertingat ad claritatem cognitionis diuinæ: quia vt dicitur Eccles. 23. Oculi domini multo *Eccles.23.* plus lucidiores sunt sole , quod exponitur de natura angelica. Cum igitur ante naturam angelicam nihil fuerit creatum , consequens est vt qui ante solem fuit,sit æternus.Et hanc rationem laudis assignat psalmista,dicens.*Sit nomen eius benedictum.*id est dignum est benedictione , probat ratione æternitatis *Et ante solem permanet nomen eius.* Vbi ly,&,stat pro quia.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ , omnes gentes magnificabunt eum. 1181

Hic ostendit Christum laudandum ratione suę bonitatis , quàm scilicet omnibus communicat. Vbi nota quòd Christus incarnatus in mundo *Benedictio Christi.* conuersatus passus & mortuus fuit , non pro vna gente tantum , vt puta pro Iudæis vel Sarracenis vel pro Græcis,sed pro omnib. generaliter quantum ad sufficientiam,pro solis autẽ electis quantum ad efficaciam, quib. passio fuit causa salutis, cuius participatione benedictionẽ cœlestem consequuntur ab ipso Christo. Et hoc erit in die iudicij,quando omnes electos insimul congregatos ad regnum cœleste vocabit,dicens. Venite bene- *Matth.25.* dicti possidete,&c. Ista est promissio facta Abra- *Gene.22.* hæ. Benedicentur in te omnes cognationes terræ,vt ly signum vniuersale omnes accipiatur pro generibus singulorum non pro singulis generum quod in Christo qui fuit de semine Abrahæ completum fuit,quod etiam nunc præuidens psalmista,ait.*Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.* Vbi notandum quòd hoc nomen hæc tribus dicitur à tris vel à tribus. Et dicitur tribus progenies à *Tribus vnde dicitur.* tris:quia in principio Romani à Romulo fuerunt trifariam transcripti,scilicet in senatores,milites, & plebeios.Et sic alia est progenies senatorum,alia militum,alia plebis.Et istomodo duodecim filij Iacob fecerunt duodecim tribus:quia de quolibet illorum tres prædictæ progenies descenderunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt: cum ad istam triplicem progeniem quilibet reducatur. quia quilibet aut est de progenie dominorum, aut militum, aut plebium: sequitur quòd per omnes tribus intelligitur, omnis homo *Benedicentur ergo in Christo omnes tribus* id est, omnis homo. Et quia sancti à Christo sic benedicti: non sunt sibi ingrati: ideo sequitur. *Omnes gentes* scilicet sic à Deo benedictæ magnificabunt eum. Qualiter autem Christus magnificatur & magnus efficitur à nobis, vide supra versicu. 272. & 503. & 551.

1182 Benedictus dominus Deus israel: qui facit mirabilia solus.

B

Hic ostendit Christum fore laudandum ratione suæ potestatis: quia ipse solus mirabilia facit Omnia enim opera trinitatis ad extra sunt indiuisa: & sic æqualiter competunt filio vt patri. Cum ergo solus Deus mirabilia faciat sua infinita potentia: consequês est, quod etiam Christus solus mirabilia facit: quia Christus est Deus. Vnde Iob. 5. Qui fecit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero. Quod exponens Grego. 6. mora. c. 6. ait. Quis omnipotentis Dei mirabilia scrutari sufficiat: quod cuncta ex nihilo creauit: quod ipsa mundi fabrica mira potentiæ virtute disposita: & super aera cœlum suspenditur: & super abyssum terra libratur: quod ex rebus inuisibilibus omnis hæc vniuersitas existat: quod hominem C fecerit (vt ita dixerim) in breui colligens mundũ alterum: quod hunc ex anima & carne constituẽs inuestigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum & lutum? Ex his itaque aliud nouimus, aliud sumus: sed tamen hæc mirari negligimus: quia ea quæ in comprehensibili indagatione mira sunt humanis oculis vsu viluerunt. Vnde fit vt si mortuus homo suscitetur: in admiratiõe omnes exiliant, & quotidie homo qui non erat nascitur: & nemo miratur, dum proculdubio omnibus cõstet, quod plus sit creari quòd non erat, quam reparari, quòd erat. Quia arida virga Aaron floruit, cuncti mirati sunt: quotidie ex arente terra arbor producitur: virtusque pulueris in lignum vertitur, & nemo miratur. Quia quinque fuerunt pa- D nibus quinque milia hominum satiati, creuisse escas in dentibus cũcti mirati sunt, quotidie spar sa grana seminum plenitudine implentur spicarum, & nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti sunt admirati: quotidie humor terræ, in radicem vitis attractus per botrum in vinum vertitur, & nemo miratur. Mira itaque sunt omnia quæ mirari homines negligunt, quia ad considerandum (vt prædiximus) vsu torpescunt. Et sequenti cap. addit alia exempla ad propositum ex quibus omnibus patet mira Dei potentia, quæ mirabilia operatur. vnde & laude concluditur dignus. Quod modo attendens psalmista, ait *Benedictus dominus Deus israel qui facit mirabilia solus*. Et si dicas. Nonne etiam quando- E que homines alij faciunt mirabilia: vt petrus qui sola vmbra sui corporis curabat infirmos: solo verbo suscitabat mortuos: erigebat claudos: cæcos illuminabat: & sic de aliis etiam sanctis? Quomodo ergo de Christo dicitur: qui facit mirabilia solus. Ad hoc respondet glo. quia & quicunque alius si mirabilia facit, ipse in illo facit: quia omnia

Iob 5. Mirabilia Dei. Gregor 6. mora. ca. 6.

A per ipsum facta sunt Ioan. 1. Vnde Esa. 26. Omnia *Ioan. 1. Esa. 26.* opera nostra operatus es in nobis domine.

1183 Et benedictum nomen maiestatis eius inæternum: & replebitur maiestate eius omnis terra: fiat fiat.

Hic ostendit Dei maiestatem laudandam ex eius immensitate. Sicut enim æternitas Dei simul continet omnia tẽpora præsentialiter: sic & immensitas Dei simul replet omnia loca, & omnem naturam: sic quod vbique præsens est. Quoniam vt ait magister libro 1. dist. 37. Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter & essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circunscriptione: & in omni tempore sine mutabilitate &c. Vnde Hiere. 23. dicitur. Cælum & terram ego implebo, dicit Dominus. Vnde Grego. ait, Creator quippe hominũ in parte non est quia vbiq; est & tũc minus inuenitur quãdo is qui totus vbiq; est, in parte quæritur. Incircũscriptus nãq; spiritus omnia intra semetipsum habet: qui tamẽ omnia implendo circundat: & circundando implet: & sustinendo transcendit: & transcendendo sustinet. Hæc autem Dei immensitas, scilicet quod omnia repleat, ratione naturali probari potest. vt sic arguatur. Aut Deus est essentialiter vbique: aut nusquam: aut alicubi sic: & alicubi non. Si primum habetur propositum. Si secundum, ergo Deus non est, si nullibi est, dato quod sit solus. Quis enim audeat dicere, diuinam essentiam nusquam esse? Si autem detur tertium, quod alicubi sit & alicubi nõ: ergo sequitur, quod Deus sit localis: & quod possit de loco ad locum moueri, quod nulla philosophia suspicatur. Nec valent aliquorum argumenta ad oppositum facta, dicentium, Deus ab æterno non fuit vbique, ergo nũc essentialiter non est vbique. Patet consequentia quia omne quod Deo conuenit essentialiter, sibi conuenit ab æterno, cum sua essentia ab æterno fuerit perfectissima. Sed antecedẽs patet, quia ab æterno non fuit in ciuitate Bononiæ, quia ciuitas Bononiæ non erat, nec in aliquo loco, quia nullus locus erat. Et confirmant, quia Deus essentialiter est incommutabilis, ergo non est vbique patet consequentia, quia tunc sequeretur quod ad creationem noui loci esset in illo in quo ante non fuit. Vnde & Damasce. Dicit libro 1. quod Deus immaterialis existens, in loco non est. Ista non concludunt. Non primum, quia cum dicitur quod omne, quòd Deo conuenit essentialiter, sibi conuenit ab æterno. Hoc enim intelligi debet de illis qui nullam creaturam connotant. Nam Deus essentialiter est dominus omnium quod non fuit ab æterno, quia Deum esse dominum cõnotat seruitutem creaturæ. Et sic dico in proposito, quod Deum esse vbique, connotat creaturam quia connotat locum. Ad secundum consimiliter dicitur, quod solũ illud quod locum nouum acquirit circũscriptione, vel habitum, sic deperdit: quod solum tale mutatur. Deus autem circũscriptiue locum nouum non acquirit, vel habitum, perdit, sed solũ dicitur esse in loco nouo, quia locus nouus est, vel habitum deperdit, quia habitus locus desinit esse. Ad Damascenum dicitur consimiliter, quod intelligit de esse in loco circunscriptiuè.

Immensitas Dei.

Hiere. 23. Gregor. 6. mora. c. 6.

Vbique est Deus.

cunscriptiuè. Ad propositum ergo ratione huius A immensitatis diuinæ, psalmista ostendit Dei maiestatem fore laudandam, dicens. *Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum.* Et subdit causam, dicens. *Et, pro quia, replebitur maiestate eius omnis terra fiat fiat* id est amen amen. Et secũdum distinctionem factam in principio: hic finitur secundus liber psalteri. Quia vbicunque ponitur fiat fiat. ibi est finis libri. Quid autem nomine maiestatis intelligitur: dicit Catholicon: quod maiestas dicitur à maior, & est maiestas idem quod dignitas sic dicta, quasi maior potestas.

PSALMVS LXXII.

1184 QVam bonus israel Deus his, qui B recto sunt corde.

Titulus huius psalmi est. *Defecerũt laudes vel hymni Dauid filij esse psalmus Asaph.* Circa istum titulũ duplex est opinio. Prima: totus iste titulus vsque ad illud, psalmus Asaph: spectat ad psalmum præcedentem & finis ipsius: sed titulus istius psalmi solum est, *psalm Asaph.* Et hęc est opinio aliquorũ hebræorum. Vnde in fine precedentis psalmi hoc totum ponitur. *Defecerunt laudes vel hymni Dauid filij Iesse.* Et si arguatur. Cõtra, quia psalmus & orationes Dauid in præsenti psal. non sunt complete, quia postea in hoc libro etiam consequenter ponuntur multi psal. ab ipso Dauid facti. Quomodo igitur in præcedenti psalmo defecerunt laudes Dauid: Respondet quod hoc dicitur pro tãto quia in præcedẽti psalmo agitur de Christi regno ad quod oẽs psalmi à Dauid facti, vt ad finẽ sunt ordinati. finis autem importat complementum. Sed ista responsio non valet, quia multi alij psalmi Dauid agũt de Christi regno. vt est psal. 20. & 23. & 22. &c. Non tamen in illis ponitur talis finis. s. defecerunt laudes &c. Ideo aliter respondet Nicolaus, dicens, quod iste psalmus fuit vltimus inter psalmos factos à Dauid, sed in hoc libro nõ fuit vltimo loco scriptus, quia psalmi scribebantur eodem ordine quo inueniebantur, Et ex hoc contingit quod psal. 144. qui primus fuit factus à Dauid, vel factus fuit de Psal. est positus prope finem libri, quia fuit de vltimis inuẽtis. Et cõformiter accidit, quod iste psal. qui fuit vltimus factus à Dauid, ponitur circa medium libri. quia scilicet tali ordine fuit inuentus. Et hanc solutionem dicit tãgere Ra. Sal. in glo. Vnde quamuis in titulis psalmorum multorum ponatur nomẽ Dauid absolutè, nunquam tamen ponitur cum articulo vt hic Dauid filij Iesse, quod nõ vacat à mysterio. Nã quando Dauid absolutè ponitur, ratione suæ interpretationis significat Christum quòad caput, vel quoad membra. Ideo ne hic sic acciperes Dauid secundum interpretationem pro ipso Christo ipsum non posuit absolutè, sed cum articulo. s. filij Iesse. vt intelligeret illũ hominem realiter qui fuit dictus Dauid filius Iesse, quo tempore suo tẽporaliter regnauit in populo iudęorum carnali. E Et sic quia Dauid erat rex & caput illi⁹ carnalis populi, per ipsum Dauid intellige illum populũ iudæorum, qui pro temporalibus bonis habẽdis Deo seruiebat, non intelligens quod per illa bona temporalia quæ Deus eis dabat & promittebat signabãtur bona spiritualia & ęterna. Vnde & illa bona temporalia multotiens Deus ab eis auferebat, & dabat idololatris, vt viderent illa communia esse bonis & malis, & per consequens pro illis non debere Deum colere principaliter, sed pro bonis æternis in illis signatis. Boni autem iudæi & spirituales qui significantur, non per Dauid filium Iesse, sed per Dauid filium Dei, nõ colebant Deum pro illis temporalibus, sed pro spiritualibus figuratis per illa. Et sic in istis deficiebãt laudes Dauid filij Iesse id est illius populi carnalis, sed non laudes Dauid filij Dei. Ad propositum, Asaph qui fuit vnus de principaliorib. cãtoribus quos Dauid instituit volens abducere illũ carnalem populum ab illis terrenis ad bona spiritualia & æterna per illa figurata, fecit istum psalmum. Ex quibus apparet sensus tituli, qui est talis. *Defecerunt laudes vel hymni Dauid filij Iesse* id est laudes illius carnalis populi, qui pro temporalibus Deum colebat, significati per Dauid filium Iesse *defecerunt* scilicet in bonis & spiritualib. qui scilicet non laudant Deum vel colunt pro temporalibus principaliter, sed pro bonis æternis. Et de hoc agit iste psal. quẽ fecit Asaph. Iste ergo psal. non est exponẽdus historialiter, sed solũ doctrinaliter. Vnde in toto psalmo, iste vult ostendere diuinam bonitatem erga illos, qui ipsum colunt denotè. Diuiditur ergo psalmus iste in tres partes, quia primo psalmista ponit intentam cõclusionem. Secundo arguit ad vtramque partem ibi *Mei autem.* Tertiò ponit veritatis determinationem, ibi. *Si dicebam.* Quantum ad primum sciẽdum quòd principalis intentio psalmistæ est, ostendere erga nos Dei bonitatem, quam proponit dicens. *Quam bonus israel Deus &c. quasi dicat.* Deus israel est valde bonus. Et loquitur ipsi populo israel, quia quamuis Deus sit omnium Deꝰ specialiter tamen erat Deus israel per verum cultum & cognitionem, quia solus populus israel Deum colebat. Vbi notãdũ quod iste Asaph quãdoque fuit opiniõis cõtrariæ scilicet quod Deus esset melior malis quam bonis, quia videbat malos amplius prosperari in præsenti. Nunc autem ab errore conuersus oppositum tenet, quod bonis & rectis corde melior est. Vnde dicit. *Quam bonus Deus his, quæ recto sunt corde quasi dicat* secundum glo. Hoc mihi non semper visum fuit, quia peruersus eram, & verè bonus est Deus bonis. quia bonitas diuina nõ sentitur à malis, sicut nec claritas solis delectabilis est oculis ægris. Ideo dicit. *His quo recto sunt corde*, qui scilicet recto corde tendunt in Deum sicut in summum bonum. Et nota quod solus Deus multipliciter dicitur esse bonus. Vide supra versicu. 351.

1185 Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei.

Hic incipit arguere ad partes. Et primò arguit ad oppositum diuinæ bonitatis. Secundò ad propositum, ibi. *Si dicebam.* Quantum ad primum arguit contra bonitatem diuinam improbans diuinam prouidentiam ex duobus. Primò ex prosperitate malorum. Secundo ex aduersitate bonorum ibi. *Conuertetur.* Quantum ad primum notandum quod hic propheta loquitur in persona propria quia quandoque non fuit verę opinionis in ista materia, vt dictum est. Vel loquitur in persona

Bonus Deus his qui recto sunt corde.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sona populi infirmi,qui videns malorum prosperitatem incipit dubitare de bonitate diuinæ prouidentiæ.Propter quod multi dicũt diuinam prouidentiam etiam circa ista inferiora non versari in quorum persona dicitur Iob.22. Circa cardines cœli perambulat,nec nostra inferiora considerat. Circa hoc autem duo facit, quia primo describit malorum prosperitatem:Secundò ostendit ipsorum iniquitatem,ibi.*Ideo tenuit*. Prosperitatem autem malorum describit ex tribus.Primò quia pacis habent tranquilitatem,Secundò, quia vitæ habent diuturnitatem,ibi.*Quia non est*. Tertiò,quia quietis habent voluptatem,ibi.*In labore*. Ante tamen quam ista producat præmittit quod istorum consideratio sibi periculum ruinæ fuit & erroris, dicens. *Mei autem penè moti sunt pedes.* Vbi notandum quod per pedes hic accipit affectiones & cogitationes,quibus totus homo interior circũfertur,sicut exterior corporis pedibus. Videtes enim multi tam malorum prosperitates quam bonorum aduersitates,& scientes quod iustitia oppositum dictat,scilicet vt mali deprimantur & boni exaltentur, in seipsis syllogisant, dicentes. Aut Deus non est iustus ,aut de istis inferioribus non habet prouidentiã.Hac enim consideratione motus Hieremias. d. Iustus quidem tu es domine,si disputem tecum,verumtamen iusta loquar ad te. Quare via impiorum prosperatur,bene est omnibus qui inique agunt,&c. Cõsimiliter & Iob ista considerans, dicit. Quare impij viuunt,subleuari sunt, confortatique diuitiis &c.Et multorum affectiones & iudicia à via recta diuinæ prouidentiæ errant,& aliqui sunt in periculo erroris.De quorũ numero hic erat psalmista,dicens.*Mei autem penè moti sunt pedes vel effusi gressus*,sed penè, quia cœpi errare,sed nõ perseueraui,cœpi cadere,sed non cecidi.Vnde hic idem sunt pedes & gressus. Et sic prima pars versus & secunda continent eandem sententiam,sed replicatam aliis verbis.Et notandum quod effusio est multiplex scilicet voluptatis & lasciuiæ, Gen.49. Ascendisti cubile patris tui, effusus es &c.Quædam crudelitatis & malitiæ Psal.78. Effunderunt sanguinem innocentem &c.Quædam miserationis & clementiæ, Esa. 58. Cum effuderis esurienti animam tuam , orietur in tenebris lux tua.Quædam deuotionis & reuerẽtiæ. Matt. 26. Alabastrum vnguenti effudit super caput eius. Quædam contritionis & porentiæ. Psalm. 61.Effundite coram illo corda vestra. Quædam dubitationis & inconstantiæ , vt hic. *Penè effusi sunt gressus mei.*

Iob.22.

Ier.12.

Iob 21.

Effusio multiplex.

Gen.49.

Psal.78.

Esa.58.

Matth.26.

Psal.61.

Quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns.

1186

Hic declaratur malorum prosperitas. Et primò quia habent hic pacis tranquilitatem. Vnde iste versus cum duobus sequentibus respondet prædicto,quia si quæratur quare penè moti sunt pedes &c. respondet. *Quia zelaui super iniquos &c.* Vbi notandum quod zelare quandoque sumitur in bono,& quandoque in malo.Nam secundum grammaticos zelus zeli masculini generis idem est quandoque quod amor,quandoque idẽ quod inuidia,quandoque idem quod emulatio tam in bono quam in malo.Et hinc dicitur zelo.1.Reg.18. quod amare inuidere vel æmulari sine imitari Est enim zelare idem quod imitari.psal.36. Noli æmulari in malignantibus,neque zelaueris id est imitatus fueris facis iniquitatem, Quandoque idem quod amare. Eccle.9 Neque zeles id est ames mulierem proximi tui. Quãdoque idẽ quod inuidere & dolere. Actuum. 17. Cum multitudo magna fidem Christi recepisset, zelantes iudæi assumpserunt quosdam de vulgo, & turba facta concitaueruent ciuitatem,Sic & in proposito zelare stat pro inuidere vel dolere.Vnde dicit. *Quia zelaui super iniquos,&c*,glo.quasi dicat. *Videns peccatorum peccatorum*.inuidi eis & grauiter tuli. Vel secundum alios hic zelari stat pro imitari,vt litsensus. *Zelaui super iniquos*. id est quasi motus fui per quandam concupiscentiam ad sequendum eos. Et mortuum dictæ concupiscentię tangit,dicens *Pacem peccatorum videns*. scilicet ipsorum fœlicitatem temporalem.Circa autem pacem peccatorum notandum,quòd pax peccatorum triplex repentur,scilicet pax libidinosæ familiaritatis,quæ est carnalium peccatorum. Pax calumniosæ fraternitatis,quæ est mundialium cõspiratorum.Pax ociosæ impunibilitatis,quę est negligentię prelatorum.Primo dicitur pax libidinosæ,&c. Et hæc reperitur inter libidinosos virum & mulierem, se inhoneste amantes. Vnde talis mulier dicit illud Can.8.Ego murus,& vbera mea sicut turris. ex quo facta sum cum eo pacem reperiens. Talis pacificus fuit Salomon.De quo Ecclesiast.47. Salomon imperauit in diebus pacis , & citò post de ipso dicitur.Inclinasti femora tua mulieribus, Et notandum,quòd talis pax non habetur in diebus belli vel aduersitatis:quia tunc homines non vacantur libidini:sed in diebus otij & prosperitatis. Vnde Dauid cum otiosus deambularet in solario domus suis militibus existentibus in bello, commisit adulterium. 2.Regum 11. Sic & ciuitas Romana , cum bellis quibus Chartagine euersa est, habens pacem continuò Romani vitiis gulæ & luxuriæ vacantes fuerunt. Vnde plus nocuit Romæ euersa Carthago , quàm prius nocebat aduersa : sicut dicit Augustinus 3. de ciuitate Dei.Secundò est pax columniosa,&c. quæ nihil aliud est, quàm quædam violentia calumniosæ fraternitatis : quia mali confederant se adinuicem, vt bonis resistere possint. Hæc figuratur per pacem herodis & pilati, qui Christum occiderunt. Sic enim videmus quòd inter spinas steriles maior est connexio , quàm inter arbores fertiles , sic & inter malos maior est connexio ad brigas & discordias , quàm inter bonos ad bona. Sic & Iudas pacem fecit cum Iudæis , vt traderet Christum. psalmus quadragesimus. Homo pacis meæ in quo sperabam. Tertiò est pax ociosa. Et hæc nihil aliud est quàm quædam negligentia punitionis. Quando enim prælatus videt delictum puniendum & dissimulat , nec punit : tunc à subditis vocatur pacificus. Similiter & quando Deus malos non punit , dicunt mali se habere pacem cum Deo. Et de ista pace hic loquitur psalmista, dicens. *Quia zelaui super iniquos , pacem peccatorum videns.* Sed aduertant quod scribitur. Cum dixerint pax & securitas , tunc repentinus eis superueniet interitus.

Zelare.

Psal.36.

Eccle.9.

Act.17.

Pax peccatorum multiplex.

Can.8.

Eccle.47.

2.Reg.11.

Augustin.

psal.40.

1.Thessa.5.

Quia

1187.

Quia non est respectus morti eorũ & firmamentum in plaga eorum.

Hic secũdò declaratur malorum prosperitas: quia habent vitæ diuturnitatem. Vbi sciendum quòd respectus dicitur à respicere seu videre. Et sic illud dicitur habere respectum,quod sæpe cernitur & videtur : & illud non habere respectum: quod tardius vel rarò videtur. Et isto modo quia Deus in præsenti sanctos suos aduersitatibus exponit,ipsi à Deo respici nõ videtur:sedquia in futurũ ipsos cõseruabit:ideo tũc erit respectus illorum. Sapien.3.Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus.Sequitur.Et in tempore, scilicet,futuræ vitæ erit respectus illorum.Et isto modo hic loquitur psalmista:quòd non est respectus morti malorum:quia scilicet diu viuunt amplius quàm iusti . Et hoc est quod dicit : *quia non est respectus morti eorũ*:quia & sialiquãdo infirmãtur,eo quia indiuitiis abundant:habent remedia præparata medicorũ & aliorũ necessariorum quibus cito curantur. Iusti autem quia temporalibus carent,illa remedia habere non possunt. Et hoc est quod subdit . *Et firmamentum in plaga eorum*.Vnde negatio quæ est in principio versus,ad ambas partes refertur:vt dicatur. *Non est respectus morti eorum:& non est firmamentum in plaga eorum.* quia scilicet eorum plaga vel infirmitas non firmatur vt diu duret:sed cito curatur.Sed huic sententiæ videtur aduersari quod superius dictum est psal. 54. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.Hic autem dicitur , quòd non est respectus morti eorum.Respondeo,quòd ambæ propositiones sunt indefinitæ : ideo insimul stare possunt in veritate : sicut iste homo currit: & homo non currit. Secundò quòd illud,viri sanguinum &c.non dimidiabunt dies suos : intelligitur quòd non interponent medium malis suis per pœnitentiam : vide vbi versi.901. Vel aliter iste versus exponitur. Vbi considerandum quòd multiplex est mors , scilicet culpæ. Ezech . 18. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur. Naturæ. Hæb.9.Statutum est hominibus semel mori.Gratiæ : qua scilicet quis moritur mundo & peccatis,1.Pet.2. Christus peccata nostra pertulit super lignum crucis in corpore suo: vt peccatis mortui , iustitiæ viuamus. Isto enim modo religiosi dicuntur mortui: quia ex perfectione sua mundo & vitiis mori profitentur. Et de ista morte gratiæ loquitur psal.30.dicens. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Quod exponens Gilbertus,dicit. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. id est à propria voluntate. Bona obliuio, si teipsum nescias, vt proximo prosis.Benè autem mortuus à corde qui dicit.Vivo ego,iam non ego:viuit autem in me Christus. Mortem hanc quæ sit à corde infert charitas.De qua loquitur sponsa in canticis. Vulnerata charitate ego sum. fortis est vt mors dilectio:vt mortem in nobis non vitam occidat. Vnde & audacter morti minatur,dicens.Ero mors tua ò mors. Quia peccatum contingit , quod animæ vitam expulerat animam innocentiæ restituit. Verum si prævalet morti charitas : ita vt illam in ingressu vincere possit : cur non dicitur morte fortior: nisi quia & ipsa est mors & seipsa fortior esse nõ potest. Bona mors , non vitæ, sed mortis. Bona

A mors nõ abhorrẽda :quæ etiã si vitã adimit,adimit quidem,sed ad tempus restituendam in tempore sine tempore duraturam &c, Ad propositum, Ista morte aliquando moriuntur mali:quia pœnitent de peccatis : & charitate eleuantur ad Deum:sed non perseuerant ad vitam peccati redeuntes.Et hoc notans hic psalmista, dicit,quòd *non est respectus morti eorum & firmamentum, &c.* quia scilicet non durant firmiter vsque ad mortẽ.

In labore hominum non sunt:& cũ hominibus non flagellabuntur. 1188.

Hic tertio declarat prosperitatem malorum: quia quietis habent voluptatem. Cum enim dicatur, Homo nascitur ad laborem, & auis ad volandum:ille videtur à natura declinare hominis: qui in præsenti labore caret.Sed quis est hic cum in omni statu & gradu labor sit & dolor? Et ideo notandum quòd sicut duplex est homo, scilicet re,qui viuit secundum rationem , vt quilibet iustus,& est homo solo nomine, qui viuit , non secundum rationem,sed secundum sensualitatem. Sic duplex est labor,scilicet hominum iustorum & labor peccatorum.Labor iustorũ est hic quotidie flagellis & aduersatibus atteri & mente ad cœlestia eleuari,Vnde Greg,exponens illud,Homo nascitur ad laborem ait.Ad laborem quippe homo nascitur,quia nimirum is qui præditus est ratione,considerat quòd valde sit sibi impossibile,vt hic peregrinationis suæ tempora sine gemitu euadat. Vnde b ene Paulus cum tribulationes suas discipulis enumeraret,adiũxit.Ipsi enim scitis,quòd in hoc positi sumus,sed in eo quod caro flagellis afficitur , mens ad appetenda altiora subleuatur, Paulo attestante qui ait. Et licet is, qui foris est noster homo,corrumpatur,is tamen qui intus est renouatur de die in diem.Homo autem ad laborem nascitur , & auis ad volandum, quia inde mens ad summa euolat , vnde caro in infimis durius laborat &c. Et in istis laboribus aduersorum & flagellorum fuerat Paulus qui dicebat.In laboribus plurimis,in carceribus abundantius,in plagis supramodum,in carceribus frequenter. Et de isto labore dicit psalmista , quòd multi mali non sunt,quia voluptatibus & deliciis vacant,Et sic *in labore hominum scilicet*, iustorum non sunt. Sed nunquid ideo sunt sine labore?Certè in labore sunt peccatorum, quinimmo quanto in mũdo altior est gradus dignitatis , gradus voluptatis vel diuitiarum , tanto in illis anxius laboratur.Nam grauis labor est hanc ipsam præsentis vitæ gloriam quærere, quæsitam quandoque percipere,& perceptam cum omni circunspectione custodire.Grauis labor est,hic cum magna fatigatione apprehendere,quòd is qui apprehendit nouerit,se diu stare non posse. Ille enim huius mundi mala veraciter sentit , qui mundi bona inhianter appetit.Verba sunt Grego.sexto. mor.cap.5.In istis autem laboribus peccatorum non sunt iusti,quia transeuntia non amant. ideo in eorum grauibus erumnis non laborant. Sic & mali in labore iustorum non sunt , quia cælestia non desiderant , ideo amore cœlestium carnem non affligũt.Et hoc est,quod hic de malis dicit *In*

Iob 5.

Homo. Labor.

Greg.6. mor.c.5.

1.Thessa.3.

2. Corin. 4.

2. Corin.11.

Gregor.6. mora.c.5.

Bernard. in sermone, dixit Simõ petrus ad Iesũ. Prælati & clerici deluta.

labore hominum non sunt & cum hominibus, scilicet A uitiis non flagellabuntur. Istu aut versiculũ exponit Bernardus de clericis lasciuis & prælatis dicens. *In labore hominum non sunt dicit*, Ad nullos rectius arbitror, quam ad nostri temporis clericos refero dum. Habent enim singula quæque hominum genera laboris aliquid & aliquid voluptatis. Sed aduerte prudentiam istorum: & mirare quemadmodum nouo inter hæc artificio discernentes, totum quod delectat eligunt: quod molestum est fugiunt & declinant. Cum militibus nempe superbiæ fastus amplam familiam & nobiles apparatus, equorum phaleras, accipitres, aleas, & similia quæque frequentant: & molliciem omnem atque gloriam suam à mulieribus mutuantes. Cauè vero lauricæ pondus & insomnes in castris no B ctes incertaque præliorum discrimina vitãt. Mulierumque verecundiam & disciplinam: & si aliquid ille sexus laboris habere credatur declinãt. Sudant agricolæ: putant & fodiunt vinitores: & clerici inter hæc ocio torpent. Accedente vero fructuum tempore, innouari sibi horrea iubent: & promptuaria eorum plena: vrinam non præ illis: vrinam vel cùm illis: viuunt tritico: bibunt sanguinem vuæ meracissimum, parum est, impinguantur & dilatantur ex adipe frumenti. Herbarum viribus peregrinum mutant vina saporem & additur oleum camino. Sed considera & negociatores. Circuneunt mare, & aridam in labore corporis, & periculo vitæ perituras sibi diuitias congregantes: & isti in terra dulces capiunt C somnos, ne dicam in stratis suis lasciuiunt. Erit tamen inuenire in die festo graues in vasis aureis & argenteis ministrorum dexteras, refertas varijs opibus manticas, & perticas oneratas, & in serinijs tam multiplices loculos, vt si mẽsas adhibuerit, numularios illos putes. Quid fabros quid cementarios ceteroſque huiusmodi operarios necesse est enumerare? Victum sibi multo labore quærunt, illi autem madent delitijs, copijs affluunt ocioſi. An non merito tales poeta subsannet? Ne forte cum suas repetitum venerit olim grex auium plumas, moueat cornicula risum furtiuis nudata coloribus. Cùm ergo resurgere homines cæperint, vnusquisque in ordine suo, vbi putas generatio ista locabitur? Si ad milites D forte diuertant exsufflabunt illos, quòd non secum pericula & labores tolerauerunt. Sic agricolæ, sic negociatores, & cæteri singuli à finibus suis eos arcebunt, vt pura, quia in labore hominũ non fuerũt. Quid ergo restat, nisi vt quos omnis ordo repellit pariter & accusat, eũ sortiantur locum, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat? Erunt enim necesse in labore demum qui cum hominibus non flagellati in labore hominum non fuerunt.

1189 **Ideo tenuit eos superbia: operti sunt iniquitate, & impietate sua.** E

Hic consequenter describit malorum iniquitatem. Horum autem iniquitatem ostendit per quatuor. Primo ex præsumpta superbia. Secundò ex certa malitia, ibi. *Prodiit*. Tertiò ex docta nequitia, ibi. *Cogitauerunt*. Quarto ex ingrata dementia, ibi, *Posuerunt*. Quantum ad primum sciẽdum quòd vitia quandoque tenent hominem, quandoque vero tenentur ab homine. Tenent hominem, quando sic radicata sunt in homine, vt homo ab illis faciliter diuertere non possit, sicut quando quis peccat ex habitu vitioso, qui de difficili dicitur mobilis. Sicut grauiter infirmus ab infirmitate tenetur, quia sibi non est facile ab illa resilire. Sic enim dicitur Lucæ. 4. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Sed homo tunc tenet vitia, & non tenetur, quia non peccat ex habitu vel consuetudine, sed solum ali quo actu accidentaliter, vnde ab illo faciliter resilire põt. sicut homo illud, quod tenet in manu, faciliter potest dimittere. Sic dicebat apostolus. secundo Thessal. 2 ca. Qui tenet nunc teneat. Per hoc ergo quod dicit. *Ideo tenuit eos superbia*, quia talis malorum superbia non est ad horam per modum passionis transeuntis, sed magis per modum habitus permanentis. Quod ideo contingit, quia quasi connaturaliter altum gradum vel magnas prosperitates mundi superbia concomitatur. Vnde glossa. *Tenuit eos superbia*, quia prosperis sunt eleuati. *Ideo tenuit eos superbia*, quasi quibusdam manibus ne euadere possint, quod peius est scilicet, superbia teneri, quam quolibet actu superbire. Vnde ad denotandum quòd tales totaliter à superbia possidentur, subdit. *Operti sunt iniquitate & impietate sua*. Vnde non dicit amicti sunt, sed *operti*. nam qui vestitus est, saltem caput habet liberum, qui autem opertus est, nihil liberum habet. *Operti sunt ergo iniquitate* contra proximum, & *impietate sua* contra Deum, quia superbia & Deum contemnit, & proximum calcat. Et ad prædictum sensum istum passum exponit Gilbertus, dicens. *Ideo tenuit eos superbia &c.* Quid est tenuit, nisi irretiuit & implicauit, & delicato vinculo cõsuetudinis obligauit? Et hoc est quod sequitur. *Operti sunt iniquitate & impietate sua*. vt scilicet non facile euoluere & explicare ab illa se possint. Et amplius dicam, quasi cute quadam sic aliqui praua operti & inuoluti sunt consuetudine vitiorum, vt illam exuere non tam expoliari sit quam excoriari. In cuius rei iudicium forte continet legis institutio hostiæ pellem abstrahi, Nam è regione quod stricta sacerdos indui iubetur linea, veritatis te vult illius, quæ de terra orta est habitu arctius astringi, vt per se castimoniæ & puritatis & innocentiæ tibi virtus inhæreat, & tibi conglutinetur, sed omnia sacerdotis indumenta catenulis vel vittis astricta & colligata sibi vult esse lex, vt cum indueris dominum Iesum Christum, certè indueris viscera misericordiæ benignitatẽ charitatẽ & contemplãde virtutis inuiscaueris affectũ, omnia tibi coaprentur & constricta sint, nihilque circa te vagari & fluctuari possit ex tentationis vento dissolui.

Tenere potest tum, tum peccare.

Luce. 4.

Gilbertus.

Operti.

Vestis sacerdotalis.

1190 **Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis.**

Hic ostendit malorum iniquitatem ex eorum

rum deliberata malitia. Vbi sciendum quòd peccatum tanto grauius est, quanto ex minore occasione procedit. Hinc est q̃ peccatũ dæmonis fuit maius quã peccatũ hominis: quia dæmõ nullã habuit occasionẽ ad peccandum, nisi voluntatẽ propriam. Homo autem ad peccandum fuit tẽtatus. Ideo peccatum hominis remedium habere meruit: non autem dæmonis peccatum, vt ostendit Grego. lib. 4. mor. cap. 9. Vnde si quis mentitur timore mortis: alius autem sola libidine mentiendi, grauius peccat secundus quam primus. Similiter si quis furatur paupertate coactus, minus peccat quam diues. Et ideo mali tyranni qui in hoc sæculo prosperantur, alios expoliantes, quia hoc non faciunt ducti necessitate: sed magis abu B tentes libertate propria, magis peccãt quam facerent pauperes indigentia mori alios expoliantes. Volens igitur psal. ostendere malorum grauitatem peccati, qui prosperantur in mundo, ait. *Prodiit quasi ex ad.pe iniquitas eorum*: quasi dicat secundum glo. Iniquitas eorum in apertum prodiit ex adipe, id est ex abundantia: non ex motiuo necessitatis. Sunt enim quidam mali ex macie. i. ex necessitate: alij autem ex abundantia, vt cum pauper egestate furatur, diues ex cupiditate. Et hoc notans subdit *Transierunt in affectum cordis*. i. peccando sunt imitati affectum & voluntatem cordis eorum, nõ necessitatem, vel aliam occasionem inducentem ad extra: quasi dicat. Hoc desiderio agunt, non necessitate, vt grauius ostendant illos peccasse. Vnde istum versum ad propositum inducit Gregorius, 15. mor. ca. 25 dicens. Sicut enim ex abundanti cibo adeps, ita ex abundantia rerum nascitur quod impinguat mentem diuitis, dum eleuatur animus superbientis. Superbia enim cordis, quasi quædam pinguedo est crassitudinis. Vnde & plerique ex abundantia peccata perpetrant, sicut per prophetam dicitur. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.*

Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt.

Hic ostendit malorum iniquitatem ex docta nequitia. Vbi sciendum quòd quamuis peccatum quod aliis exemplum & occasionem peccandi tribuit: grauius est quam alias foret. Vnde & si quis publicè peccat, & transacto actu peccati, tanto grauius augetur peccatum, quanto exemplo illius alij ad peccandum inducuntur. Sicut dicitur de Arrio hæretico, quòd peccatum suum continuè augetur: dum alij suo errore inducti deficiunt. Sic ad propositum peccans in secreto cordis sui, non tantum malus est sicut peccatum suum publicans & docens alios consimiliter peccare grauius peccat. Sic malorum iniquitatẽ nunc exasperans psalmista, dicit. *Cogitauerunt*. scilicet in corde malum facere, & sic fecerunt. Et hoc non suffecit eis, nisi etiam alios docerent malè facere. Vnde subdit. *Et locuti sunt*. scilicet alios docendo: quasi dicat secundum glo. Non satis fuit eis peccatum quod intus habent, nisi illud exterius effundant & alios doceant. Et quia nullus peccare potest in proximum, quin

A etiam peccet in Deum, ideo doctrina, qua quis alium peccare docet contra Deum procedit: & est quod subditur. *Iniquitatem in excelso locuti sunt.* Quia sicut omnia bona proximis exhibita Deus sibi exhibita approbat: conformiter de malis est iudicandum. Et nota quòd in hoc quod dicit. *Locuti sunt nequitiam*, notat quòd mali sunt parati alios omnia peccata docere, quia per nequitiam omne significatur peccatum: quoniam nequitia significat primo peccatum superbiæ. primo Regum decimo sexto. Exagitabat eum spiritus nequam. Et Eccles. trigesimo septimo. O præsumptio nequissima vnde creata es. Secundò peccatum inuidiæ. Eccles. decimo quarto. Nequam est occulus inuidi. Matthei vigesimo. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Tertio iracundiæ. Eccles. vigesimo quinto. Morari cum leone & dracone magis placebit, quam cum muliere nequam, nequitia enim mulieris immutat faciem eius. Quartò auaritiæ. Actuum octauo. Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, volebat enim Simon emere gratiam, vt ipsam aliis dando lucraretur: & inde dicuntur simoniaci Quintò acidiæ. Eccles. decimoquarto. Qui sibi nequam, cui bonus erit? Talis est ociosus qui nec sibi nec aliis proficere curat. Sextò luxuriæ. Eccles. decimonono. Qui se iungit fornicariis, nequam erit. Septimo gulæ. Eccles. decimoseptimo. Quid nequius quam quod cogitat caro & sanguis? Et ideo de malis dicendo quòd *locuti sunt nequitiam*: vult ostendere quòd ipsi alios omnia genera peccatorum docent.

Nequitia.

1. Reg. 16.

Eccl 37.

Eccl. 14. Matt. 20.

Eccl. 25.

Act. 8.

Eccle. 14.

Eccl 19. Eccl. 17.

Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. 1192

Hic ostendit malorum iniquitatem ex ingrata dementia. Quid magis ingratum excogitari potest quam suo benefactori non solum gratias non agere, sed honorem ei debitum iniquè sibi vsurpare? Quod quidem faciunt prosperantes in mundo: qui maiorem reuerentiam & obedientiam sibi exhiberi cogunt quam Deo. Et in hoc D se Deum extimari volunt: quia sua præcepta seruari volunt plusquam Dei. Si quis blasphemauerit Deum, leuiter parcitur sibi. Si quis blasphemauerit principem, statim crimine lesæ maiestatis punitur. In hoc ergo os suum ponunt. in cœlum: quia de Deo præponentes, detrahunt Deo: more Nabuchodonosor, qui Holoferni præcepit, vt omnes deos terræ exterminaret, ad hoc vt ipse solus Deus putaretur. Et ideo *lingua eorum transiuit in terra*. Quamuis enim tales contra domini præcepta faciant, non tamen eorũ præcepta à iustis recipiunt, sed ab eis cõtra dicitur more Petri dicentis. Actuum quintò. Obedire oportet magis Deo quam hominibus. Non ergo transit præceptum eorum in iustis, sed solum *in terra*, id est in terrenis hominibus, qui terrenis principibus complacere volentes, ipsorum præcepta recipiunt: & Dei mandata contemnunt. Et hoc est quod subditur. *Et lingua eorum transiuit in terra*: quia scilicet solum ab hominibus *terrenis est recepta.*

Ingratitudo.

Act. 5.

1193 **Ideo conuertetur populus meus**

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic, & dies pleni inuenientur in eis.

Hic consequenter arguit contra bonitatem diuinæ prouidentiæ ex aduersitate bonorum. Circa quam sic procedit: quia ponitur primò aduersitatis bonorum consideratio. Secundò ex hoc infertur conclusio, ibi. *Et dixerunt.* Tertiò cõclusionis probatio, ibi. *Ecceipsi.* Circa primum sciendum, quòd vita iustorum pluribus aduersis quoad corpus & mundum hic præmitur, quam vita malorum, quinimmo vt in pluribus, quantò quis iustior, tanto grauiora sustinet aduersa, vt patet de Christo, de apostolis & sanctis martyribus. Sic quòd nullus vnquam iustus inexpers aduersitatibus fuit, vt deducit Greg. lib. 5. mora. cap. 14. Sic autem hic iusti assidue considerant & reperiunt dies suos plenos pœnalitatibus & aduersis. Et hoc est quod dicit. *Ideo conuertetur populus meus hic.* scilicet ad considerandas aduersitates bonorum: *Et dies pleni* scilicet aduersitatibus *inuentes in eis.* Sic enim ad hoc considerandum se conuertit, & alios conuerti docebat illa sancta mulier Iudith omnibus dicens. Memores estote: quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus amicus Dei effectus est. Sic Isaac, sic Iacob: & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierũt fideles. Et nota quòd ista talis consideratio aliquos inducit ad amorem Dei: quia considerant Deum ad modum boni patris filiorum mala hic emendare velle, & corrigere ne puniantur æternaliter, reproborum autem mala ad æternam dãnationem reseruare. aliquos autem ducit in errorem, quia considerat cum Deus sit iustus: quomodo bonis infert aduersa & malis prospera, si prouidentiam haberet de istis inferioribus. Et ideo ex hoc arguunt, quòd Dei scientia vel prouidentia ad ista inferiora non se extendit. Vnde & argumentationem ex hoc errantium infert consequenter. d. Vel aliter. Iusti plenos habent dies, scilicet, mercede æterna. Vide Gregor. 5. moral. cap. 19. & 20.

Gregorius. *Iudith 8.*

1194. Et dixerunt, quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?

Hic ergo ex præmissis infertur cõclusio. Cum enim ad principem spectet bonos præmiare, & punire malos, quos nouit. Sequitur quòd postquam Deus hic malos non punit: nec præmiat bonos, quòd nostra bona opera vel mala non cognoscit. Inter omnes enim virtutes, quę requirun tur in principe est scientia, qua opera & conditiones subditorum cognoscere possit. Ad principem enim spectat iudicare de subditis. Solum autem quis rectè iudicare potest de his quæ nouit & horum solum est bonus iudex: vt ait Philosophus 1. ethi. Vnde quòd in regno aliquo boni deprimantur & mali exaltentur, ex duobus prouenire potest, scilicet aut ex malitia principis, aut ex nescientia. Cum ergo in præsenti vita mali exaltentur & boni deprimantur, aut hoc est ex malitia Dei, aut ex nescientia: sed cum malitia in Deum cadere non possit: sequitur quòd hoc prouenit ex nescientia. Et sic cõcludunt, quòd Deus non habet scientiam actuum nostrorum. Sic ergo multi videntes prauorum prosperitatem & aduersa bonorum dixerunt. *Quomodo scit Deus & si est scientia in excelso?* id est in Deo: quasi dicat, si Deus ita sciret ista talia euenire non permitteret. Ista opinio, scilicet quòd Deus actus nostros non sciat ponitur Iob. 22. vbi dicitur. Quid enim nouit Deus: & quasi per caliginem iudicat, nec nostra considerat &c. Istius etiam opinionis videtur Philosophus fuisse in 11. metha. vbi ponit quòd intelligibile est perfectio intelligentis, ergo si Deus intelligit aliud à se, intellectus eius perficitur ab alio. Quòd si verum dicatur, ad hoc sequitur triplex inconueniens. Primum quòd eius cognitio vilescit, cum perficiatur à re minus nobili quam sit Deus. Secundum quòd eius cognitio transmutatur, quia omne quod ab aliquo alio perficitur transmutatur: & per consequens etiam ipse Deus transmutatur, cum cognitio Dei sit ipse Deus. Tertium est quòd Deus ab alio extrinseco perficitur. Sed ad oppositũ, scilicet quòd Deus omnia cognoscat, est textus Eccl. 23. Domi noDeo antequam crearentur omnia sunt agnita & post perfectius respicit omnia. Ad hanc autem difficultatem dicendum, quòd Deus omnia nostra opera cognoscit. Vnde ad intelligentiam huius difficultatis notandum est, quòd Deum cognoscere ista inferiora & alia à se potest intelligi dupliciter. Primòquòd illa cognoscat per aliquod medium à se distinctum. Secundò quòd illa cognoscat non per aliquod medium à se distinctum sed per seipsum. Quando enim cognoscens cognoscit aliud à se per aliud & non per seipsum, tunc verum est, quòd perfectionem habet aliunde, & est transmutabile. Hoc autem est omnino impossibile circa Deum. Quando autem cognoscit per seipsum: tunc cognoscens est actus respectu cognitionis. Et tunc non recipit perfectioné àcognoscibili, sed magis econtrario. Et isto modo ponemus Deum cognoscere alia à se, non per aliud: sed per seipsum. Et sic non procedit ratio philosophi, sed secundum primam viam: & ita intellexit philosophus si verum dixit. Errant ergo qui dicunt, quòd non scit Deus ista inferiora, & quòd non est scientia in excelso. Quam opinionem hic recitat psalmista, dicens. *Et dixerunt quomodo scit Deus.*

Scientia Dei. *Iob. 22.* *opinio philosophi.*

1195. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias.

Hic ponitur probatio conclusionis ipsorum errantium circa diuinam prouidentiam. Et hoc inducit. Primo ex prosperitate malorum. Secundò ex aduersitate bonorum, ibi. *Et dixi.* Quantum ad primum (vt dictum est) multi mirantur quòd mali in hoc mundo magis florent, & bonis temporalibus abundãt quam boni: & ex hoc arguũt Deum actuum nostrorum non habere notitiam. Et hanc rationem adducit psalmista, dicens. *Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo.* id est in malis & vitiis huius sæculi. *Obtinuerunt diuitias.* id est abundant diuitiis. Ex quo sequitur quòd etiam abundant aliis bonis temporalibus: quia vt dicitur Eccles. 10. Pecuniæ omnia obediunt. Sed tales sic arguentes non aduertũt quòd sicut Deus nullum malum dimittit impunitum, sic & nullũ bonum irremuneratum. Cum ergo reprobi quantumcunq; mali, aliquod bonum de genere bonorum quandoque faciant, quia illo non sunt digni æterna remuneratione, Deus in præsenri vita bonis temporalibus eos præmiat. Vnde diuitiæ & prospera huius sæculi sunt magis signum diuinæ reprobationis quam dilectionis, vide supra versicu. 587. 1.

Diuitiæ. *Eccles. 10.*

1196 Et dixi ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas.

Hic consequenter arguunt errantes propositum suum ex aduersitate bonorum. Et primò ponit bonorum fructrationem. Secundò bonorum afflictionem, ibi. *Et fui.* Quantum ad primum sciendum quòd quanto quis iustior est, tanto amplius præmitur aduersis. Quod multi considerantes dicunt. Ad quid proficit se abstinere à peccatis, cum talibus plura eueniant aduersa? Et hoc inferunt dicentes. Ergo postquam bonis mala eueniunt, frustra à peccato abstineo. Et notat hic duplex peccatum scilicet peccatum cordis, dicẽs. *Sine causa iustificaui cor meum.* id est iustum cor habui abstrahendo à peccato cordis. Et peccatum operis, dicens. *Et laui inter innocentes manus meas.* id est, manus habui mundas à peccato operis. quia ex hoc præmium non consequor, sed magis supplicium. Et tales sic arguentes non aduertunt, quod non est aliquis tam iustus, quin multotiens cadat, quia si dixerimus quod peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Deus autem electos in futuro præmiare volens, hic de suis peccatis punit, vt postmodum purgati reperiantur. Et nota quod cor iustificatur siue emundatur multipliciter, scilicet per adhæsionem credendorum. Require supra versic. 843. Et statim causam quare dicit, sine causa iustificaui cor meum adiungit dicens.

Vitia.

1197 Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

Loquitur enim hic in persona iustorum, qui præ cæteris magis hic affliguntur aduersis. Vbi nota, quòd per diem tempus vitæ nostræ designatur, vt ait Gregorius. Tota ergo die flagellatur iustus: quia per totam vitam suam aduersis quatitur vel per magnam partem. Sic enim dicitur psal. 37. Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar. Talia autem flagella iustis non immittit Deus frustra, sed vt in ipsis purget si quod vitium habent, dicens. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit, &c. Et apostolus ad Hebræos. 12. Flagellat autem Deus omnem filium, quem recepit. & Apocalyp. 3. Quos amo, hos corrigo & castigo. Et non solum flagellat Deus iustos, sed flagellare non tardat. Quod notans psalmista, dicit. *Et castigatio mea in matutinis.* id est velociter adhibita. Quando enim electi cadunt in peccatum, Deus non differt eos punire vsque ad finem, sed citò punit & corrigit, quod est signum magnæ misericordiæ. Vnde dicitur. 2. Maccab. 6. Etenim multo tempore non sinere pèccatoribus ex sententia agere, sed statim punitiones adhibere, magni beneficij est indicium. Et nota quòd castigatio idem est quòd disciplina vel correctio. Castigatio autem Dei quandoque precedit peccatum: quia quandoque flagella Deus immittit, vt per illa peccatum vitetur, sic dicebat apostolus. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus, &c. Quandoque concomitatur peccatum. Sic enim dicitur psalm. 77. Adhuc escę eorum erãnt in ore ipsorum; & ira Dei ascendit super eos. ad Heb. 12. Quem diligit Deus castigat, &c. Quandoque sequitur post peccatum. Sic enim populum Iudeorum propter ipsorum peccata castigauit, quando ipsum in captiuitatem duci permisit. Tob. 13. Castigauit nos propter iniquitates nostras.

Psal. 77. *Heb. 12.* *Tob. 13.*

1198 Si dicebam narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

Hic consequenter arguit ad oppositum quæstionis, ostendens quòd si aduersa aduenium iustis, quòd hoc non est ideò, quia Deus non cognoscat ipsorum virtutes & merita, sed ideo scienter illa immittit, vt iustorum præmia augeantur, quia coronam non meretur, nisi qui legitimè certat. Et sic quanto certamen est maius, tanto sibi maius præmium correspondet. Et hoc est quod dicebat illa sancta mulier Iudith. Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles, sic Abraham, sic Isaac, sic Iacob. Vnde & Ioseph à fratribus fuit venditus, Dauid à Saule persecutus, Esaias secatus, Hieremias lapidatus. Vnde Actuum 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Ex quibus apparet quòd filij Dei non à casu, sed à prouidentia Dei patiuntur aduersa in præsenti, vt in futuro ipsorum præmia augeantur. Quid est ergo negare prouidentiam Dei, nisi negare generationem filiorum Dei? Et hoc exponens psalmista ait. *Si dicebam narrabo sic.* id est si tenebo opinionem prædictam, quòd Dei prouidentia non se extendit ad ista inferiora. *Ecce nationem filiorum tuorum.* id est iustorum. *reprobaui.* id est negabo: quia scilicet sic negarem ipsorum meritum & præmium. Reprobat enim nationem filiorum Dei, qui dicit illos per aduersa non mereri, & à Deo amplius præmiari. Vnde magister in glossa. *Si dicebam narrabo sic.* id est si astruam sic, scilicet quòd Deus non curat ista, quòd quis frustra iustè viuat. *ecce reprobaui.* id est reliqui *nationem filiorum tuorum.* id est sanctorum patriarcharum propheratum, qui omnes docent iustè viuere, & Deum æternaliter cognoscere.

Iudith 8. *Magister in glossa.*

1199 Existimabam, vt cognoscerem, hoc labor est ante me.

Hic consequenter ponitur prædictæ quæstionis determinatio. Et primò ponitur quæstionis difficultas. Secundò ostenditur quæstionis veritas, ibi. *Verumtamen* Prima pars diuiditur in duas, quia primo ostenditur quòd quæstio est difficilis Secundò ostenditur quòd est solubilis, ibi. *Donec intrem, &c.* Quantum ad primum sciendum, quòd opera Dei & iudicia humana ratione comprehendi non possunt: sed fide credenda sunt, vt ostendit Gregor. dicens. Auctoris facta semper indiscussa veneranda sunt: quia iniusta esse nequaquam possunt. Rationem quippe de occultis Dei quærere, nihil aliud est quàm contra eius consilium superbire,

Dei opera. *Gregor 9. mora c. 21.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

bire. Cum ergo factorum Dei causa non deprehenditur, restat vt sub factis illius cum humilitate taceatur: quia nequaquam sufficit sensus carnis, vt secreta penetret maiestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans cur non videat, rationem videt, &c. Ex quibus patet, quòd si quis velit per rationem naturalem diuina facta discutere, hic quidem laborat, sed suo labore ad cognitionē veritatis peruenire non potest: quia talium operum Dei veritas & ratio sola diuina inspiratione & reuelatione cognoscitur. Et hoc est quod dicitur. Difficile estimamus scire quæ in terra sunt, & quæ in conspectu nostro sunt inuenimus cum labore. Quæ autem in cœlis sunt, quis inuestigabit? quasi dicat nullus. Et hoc hic notans psalmista, dicit. *Existimabam vt cognoscerem.* id est cogitabam vt scirem dictæ quæstionis veritatem, & multæ difficultates mihi occurrebant, scilicet si Deus cognoscit ista inferiora, qualiter est iustus, cum bonis det mala, & bona malis? Et ideo. Hoc labor est ante me, id est supra me. Sic enim ante accipiebat pro supra Ioannes, dicens. Qui post me venit ante me factus est. Et aduerte, quòd quamuis sit nobis oculum cur hæc Deus bonis mala & malis bona confert, tamen magis secretum & occultum est nobis, cum bonis bona & malis mala tribuit, vt deducit Gregor. dicens. Cum valde occulta sint diuina iudicia, cur in hac vita nonnunquam bonis malè sit & malis benè, tunc tamen occultiora sunt, cum & bonis hic benè est, & malis malè. Nam cum bonis malè est, & malis benè, hoc fortasse deprehenditur, quia & boni si qua deliquerunt, hic mala recipiunt, vt plenius ab æterna dánatione liberentur, & mali bona quæ pro hac vita faciunt, hic inueniunt, vt ad sola postmodum tormenta pertrahantur. Vnde & ardenti in inferno diuiti dicitur. Memento fili quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. At cum bonis hic bene est, & malis malè, incertum valde fit vtrum boni idcirco bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto latentiq; iudicio hic suorum operum remunerationem recipiant, vt à præmiis vitæ sequentis inanescant. Et vtrum malos idcirco aduersa feriat, vt ab æternis supplicijs corrigentia defendant. An hic eorum pœna incipiat, vt quandoque complenda eos ad vltima gehennæ tormenta perducat. Quia ergo inter diuina iudicia graui incertitudinis suę caligine humana mens præmitur, sancti viri cum sibi supperere prospera mundi conspiciunt, pauida suspicione turbantur. Timent enim ne hic laborum suorum fructus percipiant, timent, ne quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, & exterioribus eis muneribus cumulans, ab intimis repellat, &c. Ex quibus patet, quòd non solum sit laboriosum inuestigare cur Deus hic bona malis det, & bonis mala, sed multo plus cur bona bonis & malis mala. Et ideo ait psal. quòd hoc cognoscere vel inuestigare, est labor ante eū. id est supra vires humanas, quia, scilicet talia non possunt cognosci nisi reuelatione diuina, vel per scripturam sactā à Deo reuelatam. Vnde sequitur.

Sapien. 9.

Ioan. 1. *Nota bene.*

Gregor. 1. mora c. 1.

Iudicia Dei. Luc. 16.

1200 **Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.**

Hic consequenter ostendit qualiter dicta quæstio potest solui, scilicet per scripturam sactam. Vbi notandum, quòd per sanctuarium Dei intelligitur scriptura sacra: quia sicut in sanctuario Dei, id est in sancta sanctorum diuina dabantur responsa, sic per sactam scripturam nobis loquitur Deus. In isto enim sanctuario, scilicet sacræ scripturæ nobis ostenditur solutio dictę quęstionis, scilicet cur Deus bonis in præsenti dat mala & bona malis, vt puta Lucæ 16. dum dicitur diuiti. Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. In hoc etiam sanctuario ostenditur, quòd omnia Deus cognoscit & disponit iuste. Eccles. 17. De hominibus dicitur, quòd vię eorum non sunt absconsæ ab oculis, scilicet Dei. Intrans ergo sanctuarium Dei, id est scripturam intelligit nouissima eorum, scilicet bonorum & malorum: quia finaliter bonis dabuntur æterna præmia, sed malis supplicia Vnde Dan. 12. dicitur. Qui dormierunt in puluere, euigilabunt, alij in vitam æternā, alij in opprobrium, vt videant semper. Vel aliter. Per sanctuarium Dei accipe Christum, qui est sanctus sanctorum, in quo nobis dicta quæstio soluitur. Vnde ait magister in gl. Sanctuarium Dei Christus, in quo sunt omnia consilia super filios hominum, qui vt Deus merita singulorum cognoscit. Et est sensus. *Donec intrem in Sanctuarium Dei.* id est mente in Christum tendam, qui hic prospera non habuit, nunc autem regnat in æternum cum patre. *Et intelligam in nouissimis eorum.* id est per ipsum Christum intelligam finem bonorum & malorum: quia ipse in iudicio dabit bonis regnum, sed malis æternum supplicium.

Lucæ 16.

Eccl. 17.

Dan. 12.

Sanctuarium Dei dicitur Christus.

1201 **Veruntamē propter dolos posuisti eis, deiecisti eos, dum alleuarentur.**

Hic consequenter declaratur dictę quæstionis veritas. Et primò circa malorum prosperitatem. Secundò circa bonorum aduersitatem, ibi. *Quia inflammatum est.* Circa primum ostendit quòd malorum prosperitas verum bonum non est, nec ex illo debent gloriari. Quod probat ex tribus ostendens quòd eorum prosperitas primò non est pura. Secundò quòd non est firma, ibi. *Quomodo facti sunt.* Tertiò quòd non est vera, sed phantastica, ibi. *Velut somnium.* Quantum ad primum sciendum, quòd malorum prosperitas semper pœnalitatib. est admixta, quia illa semper est cum peccato, peccatum autem omne semper pœna est & corruptio boni. Et ideo omnis malorum prosperitas verum malum continet, sed falsum bonum, sicut phreneticus se regem putat, dum est in vinculis, fatuus se liberum putat dum seruit. Sic & quilibet malus, dum maiori prosperitate attollitur, grauius cadit, dum temporaliter amplius dominatur dæmonibus durius seruit, & dum magis floret, magis laborat, teste Gregor. dicente Carnalis quisque, dum transeuntia appetit, desideriorum suorum se pondere affligit. Grauis quippe labor est hanc ipsam gloriam præsentis vitæ quærere, quæsitam quandoq; recipere: & perceptam cum omni circumspectione custodire. Grauis labor est hoc cum magna fatigatione apprehendere, quod is qui apprehenderit, nouerit diu stare non posse. Vnde meritò nunc psalmista ostendens malorum prosperitatem puram non esse, sed multis pœnis admixtam, ait. *Verùntamen propter dolos.* id est propter dolositates ipsorū & peccata. *Posuisti eis*

Prosperitas malorum non est pura.

Gregor. mora. c. 1.

eis. scilicet pœnas multas admixtas. Vnde glo. hic dicit etiam in hoc mundo malos non esse immunes & impunitos: quia & si fœlices sunt reatum gestant, id est vermen conscientiæ: qua & quanto amplius temporalibus florent, magis spiritualibus carent. Propter quod sua temporalis exaltatio, est realiter ipsorum depressio. Propter quod subditur. *Deiecisti eos dum alleuarentur.* Quia talis eleuatio casus est, sicut & diabolus dum se in altum eleuare voluit, grauissimè corruit. Sic etiam patet de Nabuchodonosor, qui dum superbe se eleuaret, à consortio hominum electus est. Sic & Holofernes, cum se contra Deum eleuaret, manu fœminæ corruit. Sic & Anthiochus illustris, dum se superbè contra Deum eleuaret de curru suo cecidit, & abominabilis omnibus factus est. Sic & Herodes, vt patet Actuum 12. Merito ergo de malis prosperantibus dicit. *Deiecisti eos, dum alleuarentur.* quia ipsorum eleuatio ipsorum, est casus. Vnde in persona omnium malorum, ait psal mista psal. 101. Eleuans allisisti me. Quod ideo est, quia superbia semper deiicit ad ima, vt ostendit Greg. libro 34. mora.

Iudith. 13. Dan. 4. Esth. 6. Esth. 12.

Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

Hic ostendit, quòd malorum prosperitas non est stabilis, nec firma, sed cito labilis & caduca. Vnde & mundi prosperitas siue fortuna ad modum rotæ pingitur: quia ad modum rotæ rotundæ nulla stabilitate pingitur, vide supra vers. 575. Vn de psal. 36. Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros libani, transiui, & ecce non erat, &c. Quod ideo dicit: quia subito de prosperitate ruunt in aduersitatem, de gloria ad opprobrium, de libertate ad seruitutem, &c. Exempla quotidie nobis apparent manifesta. Et si dicas, ꝙ quandoq; malorum prosperitas etiā vsq; ad mortem durat, ex hoc non concluditur, ꝙ sit stabilis: quia sicut ipsorum vita corporalis diu stare non potest, sed per mortem subito deficit, sic & eorū prosperitas. Et hoc est quod hic dicit. *Quomodo facti sunt in desolationem.* quia ab omnibus rebus deseruntur in morte, quæ repente venit eis. Vnde subdit. *Subito defecerunt.* quia sicut fumus ascendendo, deficit subito, sic & ipsorum prosperitas per mortem. psal. 67. Sicut deficit fumus, deficiant, sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Et non solum per mortem perdunt prosperitatis honorem quē habebant, sed etiam æternam miseriā incurrunt. Vnde subdit. *Perierunt.* scilicet ęternaliter *propter iniquitatem suam.* Vnde de malis dicitur Iob 11. Oculi impiorum deficient, & effugiū deperibit ab eis. Quod exponens Greg. dicit. Oculi impiorum sunt intentiones in eis carnalium desideriorum, qui ideirco deficiunt, quia æterna negligunt, & sola semper transitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalib. exoptant, ad mortem quotidie cursu labentiū rerū tendunt. Carnis vita per momenta deficit, & tamen carnale desideriū crescit, tes habita instante fine corrumpitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum profecto desideria cum vita terminantur. De quibus ait psalmista. In illa die periburę omnes cogitationes eorū, quia & ęterna mala nunquam cogitata reperiunt, & subito amittūt bona temporalia, quæ diu tractata tenuerunt. A quibus & omne effugium perit, quia eorū malicia quo se valeat ab animaduersione districti iudicis occultare non inuenit. Nam nunc iniqui, cum tristia aliqua vel aduersa patiuntur, effugij latebras inueniunt: quia ad voluptatē protinus desideriorum carnalium recurrūt. Ne enim paupertas eos cruciet, diuitiis animam demulcent, ne despectus proximorum opprimat, sese dignitatib. exaltant. Si fastidio corpus atteritur, ante positis epularū diuersitatib. nutritur. Si quo animus impulsu mœstice deiicitur, mox per interposita iocorum blandimenta releuatur. Tot igitur habēt effugia, quot sibi prępărant delectamenta. Sed quandoq; ab eis efugium perit: quia eorū mens amissis omnibus, se solum modo & iudicē conspicit, tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa seruatur, & repente miseri pereundo discunt: quia peritura tenētur, vt de ipsis meritò dicatur. *Subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.*

Psal. 145.

Velut somnium surgentium, domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. 1203

Hic ostenditur, quod malorum prosperitas non est verū bonū, sed simulatū & fantasticum. Sicut enim res, quæ vidētur in somno, non sunt vetæ res, sed imaginariæ & phātasticæ, sic & gloria temporalis vel prosperitas malorum. Vnde sicut pauper somniat se diuitē esse, vel seruus regē: cum euigilat nihil horum se esse reperit. Sic prosperitate temporali diuitiis vel dignitate hic male gaudentes, cum anima ipsorum quæ in vitiis hic dormiebat, cum per mortem euigilauerit in pœnis, quia pœna aperit oculos, quos clausit culpa nihil horum se inuenīunt habere. Si ergo queras quid sit temporalis prosperitas malorū. Respondet psal. dicens, quod est *velut somnium surgentium* Quod benè ostenditur. Iob. 27. vbi dicitur. Dives cum dormierit nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Quod exponens Grego. dicit. Vt enim in sua manu diuites post mortem suam quicquam inueniant, eis ante mortem dicitur. Diuitias suas in quorum manibus ponāt. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Diues enim cum dormierit nihil secum auferet. Res suas cum moritur secum tolleret, si ad petentis vocem, cum viueret tribuisset. Nam terrena omnia, quæ seruando amittimus largiendo seruamus. Patrimonium quoq; nostrum retētum perditur, manet erogatum. Diu enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viuentes quasi deserunt pereundo. Agendum ergo est nobis, vt res absolutè perituras in non pereuntem trāsire faciamus mercedem. Sed mirandum valdè est quod dicitur. Cum dormierit aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Vt dormiamus quippe oculos claudimus, & vigilātes aperimus. quia cum homo ex anima constat & corpore, cum vnius rei somnus dicitur, alterius vigilię demōstratur: quia cum corpus dormit in morte, anima vigilat in cognitione. Dormit ergo dives, & oculos aperit, quia cum carne moritur, eius anima videre cogitur quod præuidere cōtempsit, & tunc nihil esse

Prosperitas malorum somnium dicitur.

Gregor. 18. mora. c. 9. Luc. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſpicit quod tenebat. Tũc ſe vacuum inuenit, qui plenum rebus præ cæteris hominibus ſe eſſe lætabatur. Nã culpa terũ ſimul ducitur, quamuis hic omnia, pro quib. culpa perpetrata fuit, relinquantur. Eat ergo nunc dives, & acceptis rebus tumeat, ſeſéque ſuper cæteros extollat, glorietur ſe habere, quod proximus nõ habet. Veniet quandoque tẽpus vt euigilet, & tunc cognoſcet, quàm vacuũ fuerit, quod in ſumno tenuerat. Sæpe nãq; contingit dormienti inopi, vt ſe per ſomnium diuitem videat, atq; eiſdem rebus animum extollat, letetur ſe habere quod nõ habet, ſed repente euigilans euigilaſſe ſe doleat, qui interim diuitiarũ imaginem vel dormiẽs tenebat. Hæc ille. Ex quibus omnibus patet, quòd proſperitas temporalis malorum velut quoddam ſomnium eſſe dicitur.

Pſal.75. De quibus pſal. 75. Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Et nunc ait pſal. *Velut ſomnium ſurgentium domine.* & hoc *in ciuitate tua.* ſcilicet in cœleſti gloria: quia mali ibi nihil habent cum moriũtur. Et ſic totum quicquid hic habuerunt ſomnium fuit. Sequitur *Imaginem ipſorum ad nihilum rediges.* Per imaginem malorum intellige temporalẽ gloriam ipſorum, quæ non eſt vera gloria, ſed ſimilitudo gloriæ: quia cum decrit eis veritas ſupernæ ciuitatis peribit etiam imago: quia nec ſimilem retinebunt qui de vera beatitudine nihil habebũt. Vnde de proſperitate omnium malorum per

Eſa.29. ſomnium ſignificata dicitur, Sicut ſomniat eſuriens, & comedit, cum autem fuerit expergefactus vacua eſt anima eius, ſic erit multitudo omnium gentium, &c. id eſt malorum,

1204 ## Quia inflammatum eſt cor meum, & renes mei commutati ſunt, ego ad nihilum redactus ſum & neſciui.

Hic conſequenter exequitur declarationem propoſitæ quæſtionis circa cõditiones bonorum. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponit iuſtorum virtutes & præmia. Secũdò inter iuſtos & malos concludit differentiam, ibi. *Quia ecce.* Prima in duas: quia primò ponit iuſtorũ virtutes in præſenti. Secundò ipſorum præmia in futuro, ibi. *Tenuiſti.* Quantum ad primũ ſciendum quòd fortius argumentum ſuperius factum ad probandum, q̃ Dei prouidentia non ſit in iſtis inferioribus, fuit quia bonis eueniunt mala. Et ad illud hic reſpondens pſal. dicit, q̃ bonis eueniũt mala in præſenti ex diuina prouidentia, nec ex hoc Deus iniuſtus dicitur: quia mala iuſtis permittit euenire, non ad ipſorum cõſumptionem, ſed magis ad ipſorũ vtilitatem. Quæ vtilitas eſt duplex. Et ſecũdum hoc hæc pars habet duas: quia oſtendit q̃ aduerſa iuſtos primò virtutibus ornant. Secũdò iuſtos Deo ſociant, ibi. *Vt iumentum.* Quãtum ad primũ ſciendum q̃ aduerſa in nobis præcipuè ttes inducũt virtutes, ſ. charitatem, caſtitatẽ & humilitatem, quas omnes virtutes in iſto verſic. tangit. Et ponit virtutem dilectionis & charitatis dicẽs. *Quia inflammatum eſt cor meum.* quaſi in perſona omnium iuſtorum loquitur, dicens. Non fruſtra nec iniuſtè mihi Deus immittit aduerſa, ſed ad meam vtilitatem: quia per aduerſa inflammatum eſt cor meũ, ſcilicet Dei dilectione & charitate. Sicut enim aduerſa mundi ab eius amore animum reuocant, ſic ad Dei dilectionem mentẽ inflammant, vt oſtendit Greg. dicens. Iuſti ex aduerſitatibus vires ſumunt: quia creſcente pugna, glorioſiorem ſibi nõ ambigunt imminere victoriam. Sic itaq; electorum deſideria dum præmuntur aduerſitate, proficiunt, ſicut ignis flatu præmitur vt creſcat, & vnde quaſi extingui cernitur, inde roboratur. In eo namque oſtendimus, quanta ad Deum cupiditate flagramus, ſi non ſolum ad eum per tranquilla & mollia, ſed etiam per aſpera & dura tranſimus. Hinc namq; propheta ait. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum. Ceruus enim cum montium iuga aſcendit, quæq; ſibi aſpera, quæq; obuiant ſentibus illigata, dato ſaltu trãſgreditur, & abſq; vllo curſus ſui obſtaculo in ſuperiora eleuatur. Ita etiam electorum mentes quæq; ſibi in hoc mundo aduerſa obſiſtere atq; obuiare conſpiciunt, contemplationis ſaltu tranſcendunt, & more ceruorũ deſpectis terrenorum ſentibus, in ſuperna ſe fortius eleuant, &c. Vnde de mundo, qui pauca bona miniſtrat & multa aduerſa dicitur. Exigua dabit, & multa improperabit, & apertio oris eius inflammatio. Et ſic aduerſa nobis proficiunt, dum nos ad Dei amorem accendunt. Et hoc eſt, quod nunc ait pſal. quia ſcilicet per aduerſa inflammatum eſt cor meum. In cuius figuram quando Ioſeph aduerſa carceris & compedum iniuſtè patiebatur, eloquium domini inflammauit eum. pſal. 104. Secundò aduerſa iuſtis proficiunt: quia caſtitatem conſeruant. Nam vt ait Greg. Internus medicus peccatorum contagia, qui ineſſe medulitus reprobat, ſecat. Abſcindit enim virus libidinis ferro tribulationis. Et hoc notans pſalmiſta, dicit. *Et renes mei commutati ſunt.* ſcilicet per aduerſa à carnis concupiſcentia, quæ in rebus viget. In cuius figuram de Helia virgine dicitur 4. Regum 1. quòd zona pellicea contra renes eius eſſet accinctus. Tertiò aduerſa in nobis humilitatem conſeruant, ſicut proſpera ad ſuperbiam inducunt, vt oſtendit Gregorius 26. moral. cap. 10. Et hoc inſinuans pſalm. dicit hic. *Et ego ad nihilum redactus ſum.* id eſt per aduerſa nihil me eſſe reputaui, & neſciui, id eſt me neſcientem & ignorantem reputaui. Sic enim & Iob per aduerſa humiliatus dicebat. Redactus ſum in nihilum.

1205 ## Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.

Hic conſequenter oſtendit quòd aduerſa nos Deo ſociant. Vbi ſciendum quòd iumentum dicitur à iuuo iuuas, vel à iuuamentum per ſyncopam dicitur iumentum: quia iumenta ſuo labore nos iuuant, vt bos arando, equus trahendo, aſinus onera portando. Et ideo iuſti humiles iumentum dicuntur: quia ad modum iumenti diuinis allegati præceptis, aduerſitatum onera patienter portent, & ad aliorum adiutorium ſe totis viribus ſubiiciant, vnde ſicut iumentum non liberè vadit, ſed loris ligatum ducitur, ſic & iuſti ducuntur à Deo. Vnde iſtum verſum inducens, Gregor. ait. Sæpè diuina miſeratio, quos prodire in effrenationem illicitæ libertatis cõſpicit, obiectione proſperę aduerſitatis frangit quatenus læſi diſcant quàm reproba erectione tumuerunt, vt iam flagelli experimentis edomiti, quaſi iumenta domeſtica præceptorum loris mentis colla ſubiiciant, ſubiiciãt, & vitæ preſentis itinera ad nutum preſidentis pergant. Quibus loris bene ſe ligatum nouerat qui dicebat. *Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.* Et nota quod iuſti aduerſa patienter tollerãtes adhærẽt Deo, & ipſum Chriſtum imitantur, ideo cũ Deo ſemper dicuntur eſſe, quinimo & vnum eſſe cum Deo per imitationem. vt paret. ſupra verſiculo. 996. Sunt ergo tales cum Deo, & Deus cum illis, dicente domino. Dum ambulaueris per ignem ego tecum ſum,

1206 ## Tenuiſti manum dexteram meam: & in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.

Hic conſequenter oſtendit in futurum iuſtorum præmia & mercedem virtutũ. Et diuiditur in partes tres. Quia primò oſtẽditur quod iuſti per aduerſa ad gloriã deducuntur. Secũdò quod non in creatura, ſed ſolũ in Deo beatificãtur, ibi. *Quid enim mihi eſt in cœlo.* Tertiò quod omnes ſenſus noſtri à gloria ſuperantur, ibi. *Defecit cor meum, & caro mea.* Quantum ad primum notandum, quod per dexteram manum ſignificatur proſperitas, ſiue præmium bonis operibus debitum, ſicut per ſiniſtram pœna debita culpis, iuxta illud. Delectationes in dextera eius. Dextera ergo iuſtorum dicitur præmium debitum bonis operibus ipſorum, quod Deus quandiu ſunt in præſenti vita apud ſe retinet, non præmians ipſos in præſenti ſed multis aduerſitatibus ſubiiciẽs ipſos. vt dedu cit Grego. lib. 10. mora. ca. 21. Sed econtrario malis dat dexteram ſuam in præſenti, quia de bonis ipſorum operibus hic præmium ipſis concedit, quia ipſos in futurum præmiare non intendit. vt deducit Gregor. 5. mora. ca. 1. Quid eſt ergo iuſtũ Deo dicere. *Tenuiſti manum dexteram meam*, niſi præmium operibus bonis mihi debitum hic non conceſſiſti, ſed magis aduerſis me percuſſiſti. iuxta illud ad Hebr. 12. Flagellat autem Deus omnem filium, quem recipit. Et quia per aduerſa ad amorem Dei magis accendimur, & per cõſequẽs Dei voluntati conformamur. ideo ſequitur. *Et in voluntate tua deduxiſti me.* Deducit enim illos Deus quos virtutum exemplis ad honorem regni cœleſtis trahit. vide ſupra verſicu. 973. Ideo ſubditur *Et cum gloria ſuſcepiſti me.* Quia ſuos electos, quos in præſenti flagellis percutit, ipſos poſtmodum de præſenti miſeria ad æternam gloriam ducit, iuxta illud prouerb. 29. Humilẽ ſpiritu ſuſcipiet gloria. Et hic nota quod iuſtos multipliciter ſuſcipit Deus, ſcilicet ſuſcipit innocentes per gratiã conſeruantem. pſalmus 57. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti & confirmaſti &c. Suſcipit pœnitentes per gratiam reparantem Hiere. 3. Reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te. Suſcipit aduerſa patientes ad gloriam conſummantem. Act. 7. Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum. Sic & modo loquitur iuſtus aduerſitatib. preſſus dicens. *Et cum gloria ſuſcepiſti me.* id eſt ſuſcipies, præteritum ponens pro futuro.

1207 ## Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram.

Hic conſequenter oſtẽdit quod iuſtorum bea-

titudo in ſolo Deo conſiſtit. Cum enim beatitudo ſatiet mentem beati, quia aliter beatus nõ eſſet, & ſolus Deus noſtram mentem ſatiare poſſit cum mens noſtra ſit capacitatis infinitæ, & ſolus Deus ſimpliciter ſit infinitus, ſequitur quod in nulla creatura cœleſti vel terrena beatificari poſſumus. Et hoc eſt quod hic dicit. *Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram:* quaſi dicat neque in cœlo neque in terra eſt aliud à te id eſt, aliqua creatura quę ad me beatificandum ſufficiat mihi, quia vera beatitudo in ſolo Deo qui eſt bonitatis infinitæ obiectiuè conſiſtit. Etiam quia noſtræ beatitudinis cauſa ſola diuina prædeſtinatio exiſtit. vide ſupra verſicu. 492. Et ideo hoc oſtendens dicit. *Quid enim mihi eſt in cœlo &c.* quaſi dicat à te id eſt, quid aliud à te pro beatitudine volui in cœlo vel in terra, ſcilicet nihil. quia pſal. 143. Beatus populus cuius dominus Deus eius. *Pſal.143.*

1208 ## Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Hic conſequenter oſtendit, quod omnes ſenſus noſtri tam interiores quam exteriores ſuperantur à gloria. Vt enim ait Greg. in homil. Quæ autem lingua dicere vel quis intellectus capere ſufficit, quãta illius ſupernæ ciuitatis ſint gaudia angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentẽ Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre nullo mortis metu affici, incorruptiõis perpetuæ munere lætari quaſi dicat nulla, nullus. quia vt dicitur 1. Corin. 2. Oculus non vidit neque auris audiuit. Et hoc quoad ſenſus corporales, quò vero ad ſenſus interiores ſubdit, Nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Et hoc eſt quod ait. *Defecit caro mea & cor meũ:* quia ſcilicet non ſufficiunt tantam gloriam comprehendere. Et quod ſolus Deus ſit beatitudo noſtra, ſubdit dicens. *Deus cordis mei*, ſcilicet beatificator. Et ideo *pars mea Deus in æternum.* quaſi dicat. Pro beatitudine ſua eligant ſibi ſuperbi honores, auari diuitias, luxurioſi dilitias, &c. Ego autem partem meam eligo Deum. Et nota quod hic pars ſtat pro hæreditate, ſicut pſalm. 15. Dominus pars hæreditatis meæ &c. Et nota quia dicit. *Deus cordis mei*, quod vt Deus ſit cordis noſtri beatificatior ipſum cor noſtrum multipliciter ſibi debemus offerre, ſcilicet Liberaliter ſine coactione. Integraliter ſine diminutione. Perpetualiter ſine terminatione. Primo ergo offeramus cor noſtrum Deo liberaliter & ſponte, vt ſcilicet ipſum Deo non mutuemus, nec vendamus, ſed offeramus liberè. Deo ei mutuant cor ſuum, qui ſibi ſeruiunt ſub ſpe temporalis retributionis, qui quando eis temporalis retributio ſubtrahitur, vel proſperitas, & ipſi cor ſuum à Deo ſubtrahunt. Illi autem vendunt qui pro temporali mercede Deum diligunt, qui ſolum tantum de Deo cogitant, quantum de beneficiis ſe à Deo percepiſſe cognoſcunt. Et tales cor ſuum habent diuiſum, qui ſecundum partem minorem Deum diligunt & ſecundum ampliorem eius beneficia amant. De quibus Oſeæ. 10. Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Illi autem cor ſuum Deo liberaliter

Gregor. in homil. Beatus.

1. Corin. 2.

Pſal.15. Cor offerre Deo.

Oſea.10.

liberaliter donant,qui non amore commodi:sed iustitiæ Deo seruiunt.Iuxta illud Iosue.24. Nũc ergo timete dominum, & seruite ei corde perfecto,atque verissimo.Secundò offeramus integra liter.Ille enim nó integraliter sed partialiter cor suam dat Deo,qui aliquid aliud diligit cum Deo & non propter Deum.Deus enim sicut sponsus sponsæ suæ,sic & cordis nostri zelotypus est, nec alium à corde nostro permittit amari, vnde totũ cor sibi vult applicari.Deut 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Videmus enim quod cum ipsa auis nobilis de manu domini sui volauerit & cæperit prædam, cor prędę suæ requirit habere.Sic & Christus auis nobilis qui volauit à manu patris in vterum virginis, ac ad mũdum & patibulum crucis,& de inferno prædam cæpit generis humani, qua capta ipsam in cœlũ portauit ad patrem,huius prædę,cor petit habere.Et ideo consuluit psalm.dicens. Effundite coram illo corda vestra. Vnde cuilibet nostrum dicit.Fili præbe mihi cor tuum. Tertiò debemus offerre cor nostrum Deo perpetualiter sine terminatione,quia nemo mittens manum suam ad aratrum,& respiciens retro aptus est regno Dei. psal.11 1.Confirmatum est cor eius,non commouebitur.

1209

Quia ecce qui elongant se à te peribunt,perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Hic finaliter concludit differentiam inter iustos & malos,quæ differentia stat in hoc,quia mali à Deo sunt remoti, sed boni propinqui. Ideo primò ostendit primum Secundò secundum,ibi. *Mihi autem*. Quantum ad primum sciendũ quod homo existens in gratia manet cum Deo, quia similis est Deo,sed per peccatum fit Deo dissimilis,& sic per peccatum elõgatur à Deo,nõ quidẽ loco,sed dissimilitudine. vt ostendit magister dicens.A Deo elongatur homo per peccatum,non quidem loci distantia, quia vbique præsens est Deus,& in omnibus rebus. Per peccatum ergo non secundum locum quis longè fit à Deo, & in eo longè fit quia ab eius similitudine recedit, & tanto longius,quanto fit dissimilior. Nam quę participatione similia sunt Deo,recipere possunt dissimilitudinem,ipsa autem similitudo ex nulla parte dissimilis esse potest.Vnde cum filius sit similitudo patris,ex nulla parte potest esse patri dissimilis,cuius participatione similia sunt,quęcũq; Deo similia sunt & illa possunt recipere dissimilitudinem. Nihil est autẽ quod hominẽ à Deo dissimilẽ faciat quẽadmodum peccatũ per quod homo elongatur à Deo.Ideo dicitur psal.118.de peccatoribus.A lege autẽ tua lõge facti sunt.Et quia per peccatũ mortale quis elongatur à Deo quod pœnã metetur æternã,ideo ait. *Quia ecce qui elongant se à te*,s.per peccatũ mortale *peribunt*.psal.67. Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei Quod aliis verbis confirmans, ait. *Perdidisti omnes, qui fornicantur abste*. Vbi nota quod in scripturã per fornicationem intelligitur idololarria,vt habetur,28.q.1. non solum. Vnde 1.paral.5. Reliquerunt Deum & fornicati sunt post Deos populorum terræ. Omnis autem peccans mortaliter est idololatra, quia aliud plus quam Deum diligit.Illud autem quod plus diligis,colis.Et sic dicitur hic *perdidisti omnes qui fornicantur abs te*. idem est dicere quod *perdidisti*. id est perdes æternaliter omnes qui alium Deum à te adorant.prouer.6.Qui autem adulter est,sci licet idololatra,perdet animam suam.

Elongatur à Deo quis per peccatum. Magister. li 2 dist. 35.

Deuter 6.

Prouer.23.

Psal.118.

Psalm 37.

Fornicatio. Idololatria.

Prouer.6

1210

Mihi autem adhærere Deo bonum est: & ponere in domino Deo spem meam.

Hic ostendit quod boni sunt Deo propinqui quia ipsi Deo adhærent. Vnde notandum quod triplex est adhęsio qua iusti adhærent Deo,secundum quã ista pars diuiditur in tres. Prima est adhæsio charitatis & amicitiæ. Secũda est adhæsio spei atque confidentiæ, ibi. *Et ponere in Deo spem meam*.Tertia est fidelitatis & credentiæ,ibi *Vt annunciem*.Quantum ad primum sciendum,quod illi rei cor verius seu magis adhærèt quam diligit. Et ideo quia Deum toto corde debemus diligere,& proximum sicut nos,ideo & Deo & proximo charitate adhęrere debemus,scilicet Deo per mandatorum obseruantiam,próximo autem per charitatem & compassionem. De adhærere Deo per mandatorum obseruantiam dicitur.Diligatis dominum Deum vestrum, vt ambuletis in omnibus viis eius,& obseruetis mandata eius. Adhæreatisque ei in omni corde vestro. Sic enim adhæserat Deo psal.quando dixit. Adhæsi testimoniis tuis domine, noli me confundere. Sic enim adhærere Deo, nihil aliud est quam ipsum diligendo eius mandata custodire.Vnde dicta verba exponens magister in glo. dicit. Adhæret testimoniis Dei,qui mundo renunciat, & qui curam huius vitæ & tædia spernit,qui luxuriæ studio ac pecuniæ cupiditate non curuatur, & reliqua Dei custodit mandata. Vnde talis Deo confidenter dixit.Noli me confundere,scilicet ab expectatione mea,sed fac, vt quò curro, perueniam. Et de ista adhæsione charitatis nunc ait psalm. *Mihi autem Deo adhærere bonum est*. Nec mirum quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo, vt ait Apostolus.1.Corin.6.Secunda adhęsio est spei qua iusti adhærent Deo. Quanto enim aliqua res est solidior,tanto res illi adhærens firmior est atque securior.Cum ergo Deus sit fortitudo per essentiam & perpetua stabilitas sibi adhærens,nihil ri mere deber. Quod considerans psalm. nunc ait. *Mihi autem adhærere Deo bonum est,& ponere in Deo spem meam*. Cum enim spes sit certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia prouenientis,& meritis,ille dicitur per spem adhærere Deo, qui in gratia existens de præmio futuro cõfidit,quod scilicet quod illud habebit post hanc vitam in re quod nunc habet in spe.Vnde hic ait magister in glo.*Mihi autem adhærere Deo bonum est &c.* quia nihil est melius quam videre Deum facie ad faciem.Et ideo interim dum sum peregrinus, dum non est res,bonum est mihi adhærendo,id est cõfidendo de Deo ponere spem meam in ipso, quæ spes est quasi anchora præmissa ad terminum, qua nostra vita in fluctibus stabilis perseuerat. Vnde & Bernardus. super can.exponens ista verba dicit.*Mihi autem adhærere Deo bonum est &c.* Tu domine es spes mea, quicquid agendmm,quicquid declinandum,quicquid tolerandum

Triplex adhæsio.

Iosue 23.

Psal.118.

1. Corin.6.

Spes

Bernard

tandum,quicquid optandum,tu es domine spes mea,hæc mihi vna promissorum causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum suum,abstinere se iactet,pũdus diei & æstus, portare,ieiunare se bis in sabbato dicat, se non esse sicut cæteri hominum glorietur. Mihi autem hoc solum bonum est adhærere Deo, & ponere in domino Deo spem meam.Ideo nobis præcipitur Iosue.22. Illi soli scilicet Deo adhæreatis quoniam ipse est vita vestra.

Iosue.22.

Vt annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Hic agit de tertia adhæsione fidelitatis,qua iusti Deo vniuntur.Vbi nota quod sicut arbor adhæret terræ, à qua trahit humorem quo viuit, quod si ab eius adhærentia se alienaret, statim vita illius deficeret.Sic quilibet homo Deo adhærens per fidem,quæ animæ tribuit vitam spiritualem,à qua si recedat statim spiritualiter mortificatur vnde Deut.4.Vos qui adhæretis Deo viuitis vniuersi.Ille autem qui Deo per fidem adhæret non solum quæ iunt fidei credit, sed credenda aliis annunciare conatur. Et hoc est quod nunc ait psalm, *Vt annunciem &c.* quasi dicat. Ideo tibi Deo adhæreo per fidem, vt annunciem omnes prædicationes tuas. Vnde & Hieremiæ.dictum fuit, Sta in porta domus domini & prædica &c. Consimiliter iste dicit.*Vt annunciem &c. in portis*, scilicet templi *filiæ Siõ* id est,ciuitatis hierusalem quę filia Sion dicitur.quia in monte Siõ erat fortalitiũ,quo ciuitas hierusalem protegebatur, vt filia à matre.Consimilia loquitur psal.eum dicit qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.Ibi vide de duplicibus portis scilicet versic.104.

Iosue.22.

Psal.

Hieremi.

PSAL. LXXIII.

Vt quid Deus repulisti in finem:iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.

Psalmus iste hunc habet titulum. *Intellectus Asaph*.Vel secundum alios.*Eruditio Asaph*. Et potest habere duplicem sensum. Primus est quod iste psalmus est eruditio qua Asaph à Deo per reuelationem fuit eruditus de contẽtis in isto psal. Alius sensus est quod iste psalm.est eruditio aliorum,quia istum psalmum scripsit Asaph ad aliorum eruditionem de contentis in ipso. Materia autem psalm.est,quia Asaph propheta spiritu prophetico præuidit captiuitatem futuram populi iudaici factam per Nabuchodonosor regem Babylonis. Et in isto psal.orat pro liberatione à dicta captiuitate,de qua captiuitate habetur.4.Re. 24.Vel secundum alios hic loquitur de captiuitate Iudæorum facta per Titum & Vespasianum & destructione templi & ciuitatis Ierusalem. de qua loquitur Christus Luc.19. Est ergo in toto psal.isto intentio Asaph rogare Deum pro liberatione populi iudęorum ab illa captiuitate. Et vt facilius exaudiatur, ipse multa allegat vt Deũ ad misericordiã inclinet.Et maximè quatuor adducit secundũ quę iste psalmus diuiditur in quatuor partes,quia allegat primò Dei ad iudęos pristinam familiaritatem,& amicitiam. Secundò aduersantium iniquitatem & malitiam,ibi. *Leua manus tuas*.Tertiò Dei bonitatem & potentiam,ibi. *Vsquequo Deus*.Quartò populi iudæorum afflictionem & miseriam,ibi.*Ne tradas*. In prima autem parte tria facit.quia primò per modum quæstionis dictam proponit captiuitatem. Secundò per modum inclinationis Dei ad illos antiquam induxit familiaritatem,ibi. *Memor esto*. Tertiò per modum recognitionis Dei erga illos memorat bonitatem,ibi.*Redemisti*.Quãtum ad primum sciẽdum, quod quando populus iudæorum Deum denotè colebat,Deus erat adiutor eius, & pro ipso contra hostes dimicabat,vt patuit in Pharaone,quem miraculosè cum toto suo exercitu submersit:in regibus Amorrhęorum,quos lapidibus grandinis cum suis interfecit.Iosue.10.In habitatoribus terræ promissionis,quos mirabiliter deleuit,vt patet Iosue per totum. Sed quãdo ipsi peccatis suis Deum ad iracundiam prouocabant, ipsos deserebat,& in manibus persecutorum tradebat. Sic enim dicitur psalm. 105. Et commixti sunt inter gentes,& didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum.Sequitur,Et iratus est furore dominus in populum suum, & abominatus est hereditatem suam,& tradidit eos in manus gentilium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Est enim de Deo respectu nostri sicut de anima respectu corporis, quia sicut anima non recedit à corpore, nisi propter defectum corporis, sic nec Deus à nobis, nisi propter defectum nostrum.Propter peccata ergo iudæorum Deus repulit eos,& tradidit eos captiuos in manu regis Babyloniæ,qui regẽ Ioachim & omnes filios suos & matrẽ ac omnes proceres regni captiuos duxit in Babylonẽ.vt habetur. 4. Reg.24.Similiter post tradidit eos in manus Romanorũ,qui omnes trucidauerunt,vendiderunt, & captiuauerunt,& templum cum ciuitate funditus destruxerũt.Et ista captiuitas vsq; hodie durat & durabit vsq; in finẽ sęculi.Hãc ergo captiuitatem per modum quærelę proponit psal. Deo, dicens.*Vt quid Deus repulisti* id est repelles,scilicet iudæos *in finem*. Et dicit *in finem* quasi dicat ex toto,quia non parcitur homini,non sexui,non ætati,non templo quod potest exponi de captiuitate Babylonica.Vel aliter & clarius. *Vt quid Deus repulisti in finem*. id est vsque ad finem sæculi, & tunc intelligitur de captiuitate Romanorum.Et istum intellectum magis approbat glo. *Iratus est furor tuus super oues pascuę tuæ*. Quamuis in Deo non cadat ira nec furor:quia cum tranquillitate iudicat,tamen quando permit & homines à se repellit,dicitur se habere secundum modum nostrum intelligendi,admodum irati vel furibundi *Super oues pascuæ tuæ*.Oues autem pascuæ Dei dicebantur iudæi, quia per cultum veri Dei soli Deo voluntariè subdebantur,& ab eo sicut oues à pastore regebantur.Psal. 94. Nos populus pascuæ eius,& oues manus eius.Et nunc singulariter iudæos oues Dei nominat secundum glos.vt misericordiã pij pastoris per humilitatẽ facilius acquirat. Et dicit oues pascuæ eius, quia in eos temperantius solemus vindicare, quos aliquando fuisse nostros meminimus.

Iosue.10.

Repellit nos Deus propter peccata.

Psal.105.

Sapien.12.

Psal.94.

Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

1213

Hic consequenter antiqua Dei beneficia per Deum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum populo iudæorum facta & familiaritatem proponit, vt Deum ad ampliora beneficia eis præstanda inclinet, Circa quod sciendum quod quamuis vera amicitia solum sit inter bonos, quod si aliquis eorum prauus efficiatur, statim amicitia est dissoluta. vt habetur. 8. ethicorum. *Amicitia.* Tamen in illo qui in bonitate perseuerat, semper remanet quædam inclinatio ad illum, qui prius erat amicus ad ipsum gratiosè recipiendum, si ad bonum reuertatur, & ad iniurias sibi libere dimittendas. Cum igitur ab initio populus Iudæorum, qui incepit in sanctis patriarchis, vt Abraã, & Isaac Iacob: qui erant virtuosi, & per consequens amici Dei, vnde Iac. 2. dicitur. Credidit Abraam Deo, & reputatum est ei ad iustitiam & ideo amicus Dei appellat⁹ est. Sequitur quod quamuis dictus populus postea Deum offenderit per diuersa peccata, quod tamen Deus ratione pristinæ amicitiæ libenter ipsum si reuerti voluerit recipit, & liberè iniurias illi dimittit. Et ideo ad placandum Deum hic psal. Deo proponit pristinam eius cum isto populo amicitiam dicẽs, Deo. *Memor esto congregationis tuæ &c.* Vnde hic ait magister in glo. Priora beneficia huic populo data psal. commemorat vt pius iudex inuitetur ad consueta beneficia, & plus sua beneficia in eis quam ipsorum errata attendat. Orans ergo pro eis ait. *Memor esto congregationis tuæ &c. quam possedisti ab initio.* scilicet illius populi, id est, à patriarchis qui fuerunt initium eius. Hic est enim populus Israel, quem Deus possedit, quibus specialiter legem dedit & prophetas, non gentibus. *Beneficium.* *Et nota quod populum iudæorum vocat congregationẽ* in hoc recolens beneficium liberationis à captiuitate Ægyptiaca, quoniam populus hebræorũ per diuersas partes Ægypti dispersus erat ad onera diuersa deputatus, sed quando ipsum Deus liberare voluit, ipsum totum insimul in Rameſſe ciuitate Ægypti congregauit. Ideo istam congregationem commemorans dicit. *Memor esto congregationis tuæ* vt conformiter nunc Deum inclinet ad liberandum ipsum populum de præsenti captiuitate. Item nota quod quamuis Deus omniũ generaliter sit dominus illius tamen populi specialiter dicitur possessor, qui ad eius obediẽtiam se sponte obligauit. Sic fuit de iudæorum populo qui lege susceptа ad eius obseruantiam se obligauit liberè, dicens. Omnia quæ locutus est dominus, faciemus. Sic & nunc possidet fideles, qui ad eius obedientiam in baptismo se obligauerũt Vnde de gentibus conuersis ad fidem dicitur. Impleta est terra possessione sua. De iudæis autem dicitur. Dominus israel elegit in possessionem sibi. Et hic nota quod multiplex est congregatio: tam bona quam mala. vide in dicto loco suo.

Possidere nos dicitur Deus. *Exod. 24.* *Psal. 103.* *Psalm. 134.*

1214

Redemisti virgam hæreditatis tuæ mons Sion, in quo habitasti in eo.

Hic consequenter alia Dei erga iudæos recolit beneficia. Vbi notandum quod per virgam hæreditatis domini intelligitur populus iudaicus, cuius ratio est, quia volens Deus liberare populum de Ægypto, & illum possidere, virgam Moysi vertit in serpentem: sed apprehensa cauda rediit in virgam. Cum enim dixisset Moyses Deo quod signum dabo filiis israel vt credant quia tu me misisti? Ait ad illum dominus. Quid tenes in manu tua? Qui respondit, Virgam. Et ait illi dominus. Proiice illam in terram. Et dimisit virgam in terram, & facta est serpens. & expauit Moyses & fugit. Et ait illi dominus. Apprehende caudam eius. Et apprehendit, & reuersa est in statum suã virga facta, sicut ante virga erat. Et propter hoc ipsa congregatio populi iudæorum virga dicitur. De hac ergo virga dicit psal. *Redemisti virgam hæreditatis tuæ* id est, redemisti de seruitute Pharaonis iudæos, qui dicuntur virga hæreditatis tuæ, quia ille populus hæreditas domini dicebatur quia sicut ille solus populus verum Deum colebat, sic illi soli hæreditas regni cælestis debebatur, dicente domino. Hæreditas autem mea Israel. Sed postquam istam hæreditatem redemit & in terram promissionis collocauit, quis fuerit principalior locus vbi ipsam collocauit, adiungit dicẽs. *Mons Sion, in quo habitasti in eo.* Quia enim ibi erat templum, in quo Deus colebatur, & palatiũ in quo caput regni habitabat, ió De⁹ singulariter in mõte Sion habitasse dicitur psal. 75. In pace factus est locus eius, & habitatio eius in Sió. Et nota moraliter, quod triplex virga reperitur. quoniam legimus florentem virgam mirabiliter virgam reficientem suauiter, virgam potenter efficaciter. Primò vide virgã mirabiliter florẽtẽ. Hęc fuit virga Aarõ, de qua Nume. 14. Inuenerũt vir gam Aaron germinasse, & ingentib, gemmis eruperant flores. Per hanc virgam intellige virginem parturientem. de qua Esa. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Per secundam intellige Christum nos reficientem infundendo gratiam, 1. Reg. 14. Ionathas extendit summitatem virgæ in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. Sic & Christus gratia sua nos reficiendo illuminat interius. psalmus. 22. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Per tertiam intelige crucem summæ potentiæ confundendo diabolicam potestatem. Exo. 4. Virgam hanc sumes in manu tua, in qua facturus es signa.

Virga triplex. *Esa. 11.* *1. Reg. 14.* *Psalm. 22.* *Exod. 4.*

1215

Leua manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto.

Hic consequenter ad inclinandum pro liberatione dictæ captiuitatis diuinam clementiã psal. allegat iniquitatem, & iniustitiam aduersantium. Aduersantes autem duplices erant scilicet extrinseci & intrinseci. Extrinseci erant persecutores ipsos captiuos detinentes, vt puta Babyloni, vel Romani. Intrinseci autem erant aliqui ex iudæis ipsorum peccatis dictam captiuitatem promerẽtes. Primò ergo allegat iniquitatem extrinsecorũ Secundo intrinsecorum, ibi. *Signa nostra.* Quantũ ad primum sciendum, quod primò allegat malitiam eorum in generali. Secundo in particulari ibi. *Et gloriati sunt.* Notãdum quod (vt dictum est) iste psalm. potest intelligi de captiuitate Babylonica, vel de captiuitate Romana. Si de captiuitate Babylonica tunc psalm. ista quæ contra captiuantes loquitur dicit non optatiue, sed prædictiue, dicens. *Leua manus tuas in superbias eorum*, id est, leuabis. Quid. n. per manum qua operamur nisi potestas designatur? Et sic leuat super aliquos Deus manus suas cum potestate sua ipsos pro

Virga mirabiliter florẽs. *Num. 17.* *Esa. 11.* *1. Reg. 14.* *Psalm. 22.* *Exod. 4.* *Matth. 26.*

pro peccatis suis punit. Sic enim leuauit manum suam super Philisteos, quando pro peccatis eorũ ipsos interficiebat. 1. Reg. 5. Fiebat manus domini super singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis, & percutiebat viros &c. Præuidens ergo psalm. quod Deus puniturus erat Chaldæos, qui iudæos captiuauerant, dicit. *Leua manus tuas in superbias eorum* id est, manus leuabis ad puniendũ ipsorum superbias, quod adimpletum fuit quando Deus per Cyrum & Darium reges persarum Babyloniam destruxit. vt habetur Daniel. 5. Et causam huius punitionis adiungit, dicens. *Quanta* id est, multa *malignatus est inimicus in sancto* id est, rex Babylonis, & eius populus *in sancto* id est in templo sancto cultui diuino deputato. quia & tẽplum destruxit, & vasa sancta asportauit, & populum captiuauit. Si autem intelligatur de captiuitate Romanorum, tũc ista dicit propheta per modum orantis & optantis. Vbi sciendum, quod tũc Deus dicitur manum suæ potestatis habere ligatam quando peccatores non puniendo, non corrigit, sed manum leuat vel soluit, quando ipsos flagellat & corrigit. vt ostendit Grego. super illo verbo Iob. 6. Soluat manum suam & succidat me: dicens. Sępè namque fiducia longè prosperitatis infiati in quodam fastu elationis erigimur. Cumq; nos extolli conditor conspicit, sed amorem suũ per verbera erga nos non exercet, quasi ad ferienda nostra vitia manum ligatam tenet. An non effectus sui manum ligauerat, cum peccanti populo dicebat, Iam non irascar tibi, & zelus meus recessit à te. Soluat ergo manum dicitur, id est exerceat effectũ id est, succidat me. Cũ enim securos nos ac de virtutum affluentia elatos repentinus vel flagelli dolor vel infirmitatis tentatio percutit, protinus à statu sui vertice nostræ mentis elatio succisa cadit &c. Sic Deum leuare manus in superbias hominum, est vitia corrigendo superbos ad humilitatem conuertere. Sic ergo psalm. prænidendo superbiam Romanorum orat pro ipsorum conuersione, dicens. *Leua manus tuas in superbias eorum in finem.* Quod exponens ad istud propositum glo. ait. *Leua manus &c* id est leua potentiam tuam in superbias eorum, à quibus scilicet euersa est Hierusalem scilicet in superbias Romanorum, vt superbias eorum vertas ad humilitatem *in finem* id est in Christum. quod & iam impletum cernimus, quia Romæ Christiana religio efflоruit. Et notanter dicit *Leua*, quia ex multũ superstitiosa facta est sanctissima. & ipsorum primo superbiam admiratiué exprimit dicens. *Quanta* id est multa *malignatus est inimicus in sancto.* id est in his quæ sancta tua erant scilicet in templo in sacerdotio & in cæteris sacramentis. Quæ omnia permisit Deus, quia iam illa nihil præsignabant, cum res per illa signata iam aduenisset. Admirando ergo dicit. *Quanta malignatus est inimicus in sancto.* quasi dicat multa, quia sacerdotes & ministeria templi præda illis fuerunt, tota gens occisa vel captiuata fuit. Et hoc fecit inimicus id est Romanus exercitus. Istum passum exponit Gual. de subditis superbis, qui contra prælatos suos malignãtur, dicens. *Quanta malignatus est inimicus in sancto.* Iã si dispar, est & satis molestior vexatio malignantium quam amantium, sed tamen nescio quæ nostri temporis huius miseria ipsi amantes facti sunt malignantes. Quanta malignatur hodie amicus in sancto, dixisse debuisset inimicus, sed dixi amicus in sancto, quod magis dolet. Ipsi enim amici facti sunt inimici: amici professione, inimici actione, speciei amici, virtutem amicitiæ abnegantes. Amicus Absalon quia filius, sed quãta malignatus est sceleratus in sancto, filius in patre, Absalon in Dauid. Absalon pax patris dicitur bonum planè nomen, sed ipse veritatem nominis confudit, quoniam affectauit regnum, incestauit cubile. Felix tamen Dauid cum inter tot filios, non nisi vnus malignator erupit. Quis dabit mihi hodie vt contra magistros nõ nisi vnus Absalon insidietur? Verum quasi Absalones quidam sunt qui (sicut scriptum est) pacem prædicant, & dentibus mordent, affectant locum patris, cubile fœdant, dum susurrationibus socios corrumpunt & subuertunt corda innocentium in quibus pax patris suauiter quiescebat, Imitatione Absalon, est qui magistri & locum sibi arrogat, & derogat vitæ. Quantas malignatus est inimicus in sancto, Deniq, quæ nõ videt suspicatur. Posuerũt inquit signa sua, & nõ cognouerunt, quia ponũt quæ nõ inueniũt: ponũt quæ postea prauè exponunt. Signa inquit sua: seipsos enim in signum ponunt, cum ex suę prauitatis regula alios mentiuntur. Signa inquit, quasi dicat tantum signa, & non veritatem, signa non certitudinis, sed suspicionis, & non cognouerunt. Non enim cognitione, sed coniectura vincuntur. Malignatur inimicus in sancto. In quo sancto? In sancto sanctorum. In sancto qui dicit, Qui vos spernit, me spernit &c.

Absalon.

Et gloriati sunt, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ. 1216.

Hic consequenter in particulari exponit malitiam persequentium. Et diuiditur in partes quinque: quòd quinque mala in particulari narrat de ipsis, quoniam illi primo Deum corde contempserunt. Secundò signa vana erexerunt, ibi. *Posuerunt.* Tertiò portas ciuitatis destruxerunt, ibi. *Quasi.* Quartò sanctum templum cõbusserunt, ibi. *Incenderunt.* Quintò festa Dei abiecerunt, ibi. *Dixerunt.* Et omnia prædicta de duplici captiuitate intelliguntur. Quantum ad primũ sciendum quoad primam captiuitatem Babyloniorum, quòd Babylonij capta ciuitate Hierusalem, & destructo templo, gloriabantur in semetipsis, quasi propria virtute hoc fecissent, non considerantes q; Deus iustus hoc fieri mandauerit vt iudæorum peccata hoc modo puniret, & vt iudei qui in prosperis à Deo recedebant, per aduersa ad ipsum colendum reducerentur. Et nota quòd ipsos Babylonios dicit odientes Deum, quia ipsi idololatræ erant, & sic cultum Deo debitum idolis impendebant, quod sine contemptu Dei fieri non poterat. Dicit ergo. *Et gloriati sunt.* s. captiuato populo, & destructa ciuitate tanquam hoc propria virtute fecissent. *Qui oderunt te.* s. Babylonij qui erant idololatrę *in medio solemnitatis tuæ.* id est in destructione Hierusalem quæ dicebatur in medio solennitatis Dei, quia illa erat sita in medio terrę promissionis, ad quam iudei in circuitu manentes ter in anno confluebant ad solennitates domini celebrandas, s. in festo paschæ, pentecostes & tabernaculorũ, vt habetur Exo. 23. Si aũt de secunda captiuitate intelligatur, tũc eodẽ mo-

Gloriari de male. *Exod 23.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

do applicatur ad Romanos principes de quibus dicitur. *Et gloriati sunt*, scilicet de victoria, quam habuerunt contra iudæos, *qui oderunt te*. s. Romani, qui tunc erant serui demonum. Et notatur, maxime ipsorum peruersitas s. de malo facto gloriari. Ex quo notat glo. q; Romani non bono zelo destruxerunt Hierusalem, & templum, & populum captiuauerunt, sed magis liuore vindictæ: quia Romanis rebellauerunt. Vnde ait glo. Ecce quòd non bono zelo fecerunt, gloriati enim sunt de malo, cum post scelus sequi soleat pœnitudo, sed isti ad gloriam verterunt. Et in quo tempore hoc fecerunt ostendit dicens *In medio solennitatis tuæ*. Tunc enim versa fuit Hierusalem, quando pascalis solennitas agebatur: & sic *in medio solennitatis*, scilicet paschalis. Et vide mirabilia Dei iudicia: quia sicut iudæi in solennitate paschali contra Christum sæuierunt congregati, sic congregati in solennitate paschali perierunt. Sed quid dicendum cum doctores dicant, quòd illa captiuitas & destructio fuerit facta in vindictam mortis Christi, sed ex parte populi Romani sæuiétis fuit in vindictam rebellionis factæ contra Romanos. Quamuis ergo illi tunc facerent, quòd Deus disposuerat illos facturos, non tamen recto animo id agebant: quod patet: quia ex hoc vanè gloriabantur: de quibus prouer. 2. Lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. An sit maius peccatum gloriari de peccato commisso, quã in se fuerit primum peccatum. vide versic. 853.

Prouerb. 2.

Quæstio.

1217. **Posuerunt signa sua signa, & nõ cognouerunt sicut in exitu super summũ.**

Hoc eodem modo exponitur de Babyloniis & Romanis: quia capta ciuitate, in signum victoriæ posuerunt vexilla in locis altis, & in portis. Et hoc est quod dicit. *Posuerunt signa sua*, id est vexilla Romana, dracones, & aquilas, quibus in prælio vtebantur. Et replicat signa in signum doloris: vt scilicet ad scelerem vindictam prouocaret iudicem, ostendens quòd suis viribus victoriam ascriberent, & non Deo. Vnde subdit. *Et non cognouerunt*. scilicet, quòd hoc esset à Deo, & q; Dei dispositione hoc fieret. Sequitur. *Sicut in exitu super summum*. Per exitum intellige portas ciuitatis per quas quis exit ciuitatem. Sicut ergo posuerũt signa sua in exitu. i. in portis ciuitatis, sic etiã illa posuerũt *super summũ*, i. in summitate turriũ. Vel per signa intellige statuas principum, qui victoriam obtinuerunt, quas ad rei memoriam posuerũt, & in portis & in locis supremis. Vel per summum intellige templum cuius summitas omnia alia ædificia excellebat. Erat enim admodum cuiusdam turris altissimæ tres habens mansiones. Vnde de templo sub nomine turris dicitur. Turris nebulosa filia Sion, vsque ad te veniet. Vocabatur enim turris propter altitudinem, sed nebulosa propter fumum holocaustorum sacrificiorum & incensorum.

Summum.

Signa

Mich. 4.

1218. **Quasi in silua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum: in securi & ascia deiecerunt eam.**

Hic consequenter ostendit quòd portas ciuitatis sanctæ, scilicet Hierusalẽ destruxerunt: quod vniformiter de vtraque captiuitate intelligi potest: quia quãdo ceperunt ciuitatem Hierusalem (vt consuetum est in talibus) primum quod victores faciunt vt habeant liberum ingressum & egressum, portas ciuitatis destruunt, ne per insidias vel alias superuenientibus includantur: vnde ait quòd sine aliqua reuerentia cum *securi & ascia exciderunt*. ianuas, scilicet ciuitatis, quemadmodum indifferenter in silua lignorum ligna inciduntur. Et hoc *in idipsum*. s. existentes conspirati in vnum constantes. Et nota quòd Asaph prophetizat destructionem ciuitatis in securi & ascia, ad denotandum quòd totaliter dissipari debebat. Nam securis primo ligna grossa præscindit, ascia vero minutius prosequitur. Per hoc ergo res magnas & minimas ciuitatis dicit deiiciendas, vt ostendat ciuitatem funditus dissipandam. Possũmus autem hic moraliter notare, quòd per ianuas ciuitatis intelligitur aditus regni cœlestis. Nam triplex ianua est. s. superior, anterior, & exterior. Prima aperitur per beneficiorum Dei collationẽ psal. 77. Ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum. Secunda aperitur per animarum præparationem. Apoc. 3. Ego sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum &c. Tertia aperitur per superborum dãnationem. Esa. 45. Aperiam ante eam ianuas, & glorioso terræ humiliabo. Sed prima ianua. scilicet cœlestis dissipatur per ingratitudinem diuinorum beneficiorum, vt ingratis non pareat. 2. Paral 28. Disruptis omnibus vasis atque confractis destruxerãt ianuas templi. Vnde nunc de ingratis dicitur. *Exciderunt ianuas eius*. fuit hoc *in securi & ascia*. Per securim, quæ ligna grossa cædit: accipe ingratitudinem beneficiorum spiritualiũ, sed per asciam, quæ minutè cædit accipe ingratitudinem beneficiorum corporalium: quæ sunt minuta respectu spiritualium.

Ianua.

Psalm. 77.

Apoc. 3.

Esa. 45.

2. Paral. 28.

1219. **Incenderunt igni sanctuarium tuũ in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.**

Hic ostendit consequenter, q; templum combuserunt. Quia enim templum de lapidibus erat, qui securi & ascia excidi non possunt, vt ligna, ideo ipsum per ignem vastauerunt. Vbi nota q; per sanctuarium & tabernaculum hic idem intelligitur. s. templũ ad Dei cultum fabricatũ, vt in ipso nomen Dei laudaretur, quod igne tam per Chaldæos, quam postea per Romanos fuit cõbustum, capto tamẽ tẽplo antequã illud cõburetẽt illud polluerunt immolantes in eo idolis suis, quibus victoriã suã attribuebãt. Et hoc est quod subditur. *Polluerunt tabernaculum nominis tui*. i. nomini tuo dedicatum. Et notanter dicit in terra: quia tabernaculum Dei quod est in cœlo nec tangere nec violare potuerunt. Et nota moraliter quòd tabernaculum nominis Dei. scilicet Christi est multiplex. scilicet primum in quo requieuit carnem assumendo. scilicet virgo Maria. Eccle. 24. Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo. Secundum est in quo requiescit fidem collocando scilicet vniuersalis ecclesia, vel quælibet sancta conscientia. Apoca. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis, s. per fidẽ & gratiã. Tertiũ est in quo requiescit gloriam

Tabernaculum nominis tui.

Eccles. 24.

Apoca. 21.

gloriam consequendo, scilicet gloria æterna. psal. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescit &c. Primum tabernaculum polluunt hæretici, qui dicunt ipsam Christũ cõcepisse ex virili semine. Contra quos ipsa dicit. Secretò Deus erat mecum in tabernaculo meo. Secretum enim est quod nulli communicatur. Et sic Deꝰ in tabernaculo virginis erat secretò, quia eius conceptio alteri homini non fuit communicata. Secundum tabernaculum, scilicet ecclesiã vel conscientiam, polluunt infideles & peccatores, qui ecclesiam vel cõscientiam vertunt in speluncam latronum. Contra quos dicebat. psal. 83. Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis quã habitare in tabernaculis peccatorum. Tertiũ tabernaculum, scilicet gloriæ polluunt, resurrectio B nem corporum negantes. Contra quos dicebat Saluator. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.

Psal. 14.

Psal. 83.

Luc. 16.

1220. **Dixerũt in corde suo cognatio eorum simul, quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra.**

Hic cõsequenter ostendit quomodo Dei festa abiecerunt. Vbi aduertendum quod intentio tã Chaldæorum in prima captiuitate, quam Romanorum in secunda, erat tollere de terra cultũ Dei & ceremonias iudæorum, ne Deus hebræorum amplius ibi coleretur. Et hoc statuerũt communi consilio, scilicet primo Chaldæi intra se: & secundo Romani intra se. Et hoc est quod dicit. *Dixerunt in corde suo*, id est intẽtio ipsorum erat hæc, & post *simul congregati super hoc consilium* fecerũt *cognatio eorum simul*, scilicet omnis eorum cognatio simul congregata, Et quid dixerunt, vel quid deliberauerũt subditur. *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra*, id est sic destruamus ritum iudæorum & ceremonias, vt dies ipsorum festiui amplius non memorentur. Et nota quod dies festiui apud iudæos maximè erant tres. Primum est azymorum, scilicet festum paschæ in memoriã liberationis de Ægypto, per quod festum significatur serenitas cõscientiæ. 3. Esdræ. 7. Celebrauerunt diem festum azymorum. Secundum erat festum pẽtecostes in memoriam legis à Deo datę, quod alio nomine dicebatur festũ nouarũ frugũ: quando scilicet panes de nouis frugibus Deo offerebant: de quo Deut. 16. Celebrabis festum domino Deo tuo. Tertium erat festum tabernaculorum, quod dicebatur scenopegia, in quo comedebant in vmbraculis, in memoriam quòd per quadraginta annos in vmbraculis ipsos per desertum Deus pauit, Phagim enim quod est comedere componitur cũ scenos quod est vmbra, & inde scenophegia. i. festum tabernaculorum in quo sub vmbra ramorũ habitabant & comedebant. De hoc Ioan. 7. Erat dies festus iudæorum qui dicitur scenopegia &c. Et de istis tribus festis siue festiuitatibus dicitur Exo. 23. Tribus vicibus per singulos annos festa celebrabitis. Per primũ festum moraliter intellige puritatem cõscientiæ. Per secundum nouitatem vitæ. Per tertium quod erat vltimum celebritatem gloriæ. Sed fortè dices. Dies festus quando incipit & quando termi-

Dies.

1221. **Signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius.**

Hic allegata iniquitate extrinsecorum aduersantium, consequenter allegat iniquitatem intrinsecorum. Hoc aliter exponitur de captiuitate Babylonica, & aliter de Romana. Quantum ad captiuitatem Babylonicam, sciendum quòd multi iudæorum talem captiuitatem videntes, & templi destructionem, desperabant, & se à Deo totaliter repulsos credebant, propter quod idololatriã cõmittebãt. Vnde dicebãt. *Signa nostra non vidimus*. id est Deus nunc non ostendit nobis signa qualia fecit patribus nostris, quãdo ipsos de Ægypto eduxit: quando per desertum multos reges nobis subiecit, quando in conspectu nostro in terra missionis gentes euertit. Et videtur quòd ex toto nos reliquerit. Similiter ex alio, quia patribus dedit prophetas, qui eis Dei voluntatem manifestabant. Nunc autem nullus est propheta, qui nobis eius voluntatem annunciet. Ex quo concludebant quòd Deus ipsos amplius non recognosceret, vt populum peculiarem sibi acceptum. Et hoc est quod subdit. *Iam non est propheta, & nos nõ cognoscet amplius*. Et ex hoc inferebant, Si nos vt populum suum amplius non vult recognoscere, nec nos ipsum vt Deum & dominum nostrum recognoscere debemus, & sic in desperationem cadebant. Ex hoc enim vult psal. allegare opinionem domini pro liberatione dictæ captiuitatis, ne scilicet populus in quo solo diuinus erat cultus, ad idololatriam totaliter verteretur. Sed contra hoc quod dictum est, quòd tempore dictæ captiuitatis non erat propheta in populo Dei, qui ei annunciaret Dei voluntatem, videtur quòd tẽpore dictæ captiuitatis fuit Hieremias propheta: vt patet Hiere. 1. Respondeo q; quãuis tẽpore illo Hieremias eis prophetizaret, tamen ipsum nõ reputabant verũ prophetam, imò etiam illi qui remanserant in iudaismo dicebãt. Non misit te dominus, & mẽdacium loqueris: vt patet Hiere. 43. Quanto magis apostatæ iudęorum ipsum verum prophetam non reputabant. Sic & hic psal. allegat eorum opinionem dicens. *Iam non est propheta*. Quantum vero ad captiuitatem Romanorum sic exponitur. Nam omnia veteris testamenti erãt quasi signa & figura noui testamenti, vt deducit apostolus. 1. Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. Sicut autem adueniente luce, cessat vmbra, sic adueniente veritate siue re figurata cessat figura & signa. Cessauerunt autem omnia

Hieremi. 1.

Hieremi. 43.

Signum.

1. Corint. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia signa veteris legis tempore nouæ legis datæ per Christum: quia venit res figurata. Quia igitur captiuitas Iudæorum facta per Romanos fuit tempore legis nouæ, ideo notat propheta istam captiuitatem non esse signum, sed res significata per captiuitatem babyloniсam. Vnde dicit ℣ tempore dictæ captiuitatis Romanorum: *signa nostra non vidimus*, scilicet in ista captiuitate, quia scilicet venit res signata: & iam nō est propheta, scilicet, sicut in aliis captiuitatibus fuit, qui eis prædicet liberationem ab ista captiuitate. *Et nos non cognoscet amplius*, scilicet nos reducendo, quia scilicet ista captiuitas Iudæorum manere debet vsq; ad finem sæculi, quando per Heliæ & Enoch prædicationem Iudæi conuertē tur ad fidem Christi. Et secundum hoc iste versus respōdet interpretationibus psal. superius positis pro liberatione populi, dicens quòd ille populus ab ista captiuitate liberari non debet neq; a Deo recognosci vsque ad finem sæculi. Moraliter autem hic nota ℣ multiplex est propheta, vide in lectura Ioannis.

Tudei

Propheta.

Nota.

1222. Vsquequo Deus improperabit inimicus, irritat aduersarius nomen tuū in finem.

Hic cōsequenter pro liberatione populi psal. Allegat Dei bonitatem & potentiā. Et diuiditur in partes tres. quia per psal. primo tempus dictæ captiuitatis deplotatur. Secundò vt Deus ipsam terminet imploratur, ibi. *Vt quid auertis*. Tertiò ad hoc Dei potestas explicatur, ibi. *Deus autem rex noster*. Quantum ad primum sciendum quod aliter legitur iste versus de captiuitate babyloniса: & aliter de Romana. Quantum ad primam captiuitatem per aduersarium & inimicum intelige populum Babiloniorum: qui populo Dei aduersabatur & inimicabatur. Sic enim inimici nomine illum populū nominabat Hieremias Thre. 2. dicēs. Quos educaui & enutriui inimicus meus consumpsit eos. Ille enim populus Chaldæorū Iudæis captiuis improperabat quod Deus Iudęorum non esset verus Deus, quia ipsos non defenderat de manibus ipsorū. q.d. Si esset verus Deus, non vos sic captiuari permisisset. Et quia tale improperium erat ad iniuriam Dei, ideo sic improperando Deum irritabant contra se: & ad iram prouocabant. Querit ergo hic psal quādiu Deus hoc sustinebit dicens. *Vsquequo Deus improperabit* &c. id est quamdiu hoc durabit: an vsque in finē, scilicet sæculi. Non tamen vsque in finem durabit sæculi, sed solum vsque ad Cyrum regem Persarum, qui reduxit captiuitatem Iudæorum ad propria. vt habetur. 1. Esdræ. 1. Sed tamen sic loquitur psal. vsque in finem. quia sicut expectanti liberatione omne tempus longum videtur. Si autem intelligatur de secūda captiuitate per inimicum & aduersarium, intellige populum Iudaicū, qui homini Christo inimicatur, qui ex eorū gente carnem assumpsit. De quibus dicitur Matt. 10. Inimici hominis, domestici eius. Quamdiu enim extra fidem Christi manent, improperant Christo, & per consequens Deo, quia Christus est Deus. Quærit ergo psalm. quamdiu Iudæi extra Christi fidem manebunt, dicens. *Vsquequo Deus improperabit inimicus*, scilicet populus iudaicus, & statim respondet, quod vsque ad finem sæculi, quando scilicet Helias conuertet corda patrum ad filios. & econtrario. Et hoc est quod subdit. *Irritat aduersarius*, id est populus iudaicus tibi aduersans *nomen tuum*, id est Christum, *in finem*, id est vsque ad sæculi finem. quia tunc conuertetur, vide supra vers. 953.

Inimicus.

Thre. 2.

1. Esdræ. 1. Inimicus dei Iudæus.

Matt. 10.

1223. Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem.

Hic psal. implorat captiuitatis terminationem. Quantum ad primam captiuitatem, sciendum quod vulgariter manuum in sinu tenere dicitur, quod quando potest quis non operatur. Sic conformiter Deus manum in sinu tenere dicitur, quamdiu populum iudaicum suo cultui deputatum ab infidelibus & idololatris nō defendit. Et ideo vt ipsam de sinu extrahat iudæos liberando dicit. *Vt quid auertis manum tuam & dexteram tuā*, supple extrahere *de medio sinu tuo in finem*, id est a diu. Loquitur enim ipsi Deo ad modum quo loquetur homini. Quantum ad secundam captiuitatem nota quod per manum Dei intelligitur populus iudaicus. Per manus enim operamur. Et quia soli iudęi opera Dei faciebant, quia soli legem Dei obseruabant: ideo ipsi inter omnes nationes manus Dei dicebantur, & ipsorum opera Deo erant accepta. Ideo dicitur de ipsis. Opera manuum tuarum id est fidelium iudæorum non despicies. Quid autem est sinus Dei nisi christus Dei filius. Nam (vt ait Grego.) per sinum, secretū mentis accipitur, ipse autem filius Dei Iesus est secreta patris notitia. Vnde quia Ioannes Euangelista per amorem erat cōiunctus Christo, ideo in sinu Iesu recubuisse dicitur. Extra sinum ergo Dei manet manus eius, quamdiu populus iudaicus extra Christi fidem permanet. Quando vero ad Christi fidem in fine mundi reduceretur, tunc Deus manum suam ponet in sinum. Hoc satis figuraliter nobis fuit ostensum Exo 4. (vt deducit magister in glo.) quando Moysi patri & ductori iudęorum dixit Deus. Mitte manum tuam in sinum tuum. Et misit, & ait. Produc eam. & produxit. & inuenta est immunda. Iterum dixit reuoca eam in sinum tuum. & reduxit, & munda effecta est. Hæc manus populus Dei est, qui quamdiu manet extra sinum, scilicet Christi fidem, immundus est. Sed quando reuocabitur ad sinum verę fidei Christi, mundus erit. Vt ergo iudęi ad fidē reducātur, ait psal. Deo *Vt quid auertis manum tuā*. Et de qua manu intelligat, subdit. *Et dexteram tuā de medio sinu tuo*. Id est vt quid auertis populum iudaicum a Christi fide, & non reducis eum in finem, id est in Christum. q.d. secundum glos. Vt quid alienas populum tuum à te, vt foris remaneat immundus? Vsquequo nō reuocas manum in finem, id est in Christum, vt eum agnoscat salvatorem? Et nota quod illos dicitur auertere à fide Christi, quos non conuertit.

Manus Dei Iudæi.

Psal 137.

Greg. 22. mo. 12. cap.

Ioan. 13. Sinus Dei Christus.

Exo 4.

Gloss.

1224. Deus autē rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.

Hic Dei potestatem ostendit, ostendens quod Deus potens est ipsos ad libitum liberare. Et duo facit

facit. Quia primo Dei potestatē declarat. Secundo Dei bonitatem implorat, ibi. *Memor esto*. Prima pars diuiditur in sex: quia ex sex mirabilibus declarat Dei summam potestatem. Primò ex hoc quòd Iudęos in terram promissionis potenter adducit. Secundò quia ad ingressum Iudęorum mare diuisit, ibi. *Tu confirmasti*. Tertiò quia in mari principes Ægyptiorum submersi, ibi *Tu confregisti*. Quartò quia in deserto de petra aquam eduxit, ibi. *Tu dirupisti fontes*. Quintò quia omnia corpora cœlestia creauit, ibi *Tuus est dies*. Sextò quia omnia corpora inferiora produxit, ibi. *Tu fecisti*. Primò ergo ostendit Dei potentiam, quia Iudęos miraculose ad terram promissionis adducit, dicens. *Deus autem rex noster*. Vbi nota quòd terra promissionis dicitur esse in medio terræ habitabilis, & sic operatus est salutem in medio terræ, quando saluauit populum suum de captiuitate Ægypti, & ipsum ad terram promissionis induxit. Vel aliter per salutem intellige Christi incarnationem & mortem per quam liberati sumus, quam operatus est in medio terræ. Nam vt ait Beda in libro de imagine. Mons caluariæ directè in medio terræ habitabilis esse dicitur. ℣ ideo ibi voluit Christus pati, vt passionem suam omnibus offerret a qualiter. Vel aliter. Infernus dicitur esse in medio terræ, vt patet supra vers 108. Ibi autem fecit salutem, quando eius anima in triduo ad infernū descendens, inde saluans sanctos patres eduxit, quam salutē amplius non est operaturus. Vnde istum passum exponens Bernard. ait. *Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem, &c.* Operatus est salutē Christus in medio terræ. Vade & tu in medio gehennę, & expecta salutem quæ iam facta est in medio terræ. Nō enim relinquitur amplius hostia pro peccatore mortuo in peccatis, non crucifigitur amplius pro te filius Dei, mortuus est semel, iam non moritur, non descendit apud inferos sanguis, qui effusus est super terram. Biberunt ex eo omnes peccatores terræ. Non est qui de eo sibi vendicet dæmones ad restringendum focos suos, sed neque homines socij dæmonum. Semel illò descendit, non sanguis sed anima: & hæc portio eorum qui in carcere erant: vna illa visitatio quæ tunc facta est per præsentiam animæ, cum corpus penderet exanime super terram. Sanguis aridam riguit, sanguis infudit terram, & inebriauit eam, sanguis quæ in terra sunt & quæ in cœlo pacificauit. Non autem & quæ apud inferos, nisi quòd semel illo (vt dixi) anima eius exierat, & fecit ex parte redemptionem, ne vel eo momento vacarent opera pietatis, sed vltra non adiiciet hoc. Hæc ille. Sed aduerte quòd dicitur. *Deus autem rex noster ante sæcula*. Dupliciter, n. hoc potest exponi. Vno modo sic. Rex noster qui est Deus ante sæcula, id est ab æterno, non tamē rex est ab æterno, quia nomen regis connotat respectum ad creaturam subdicā quæ non fuit ab ęterno. Alio modo vt per sæcula intelligantur reuolutiones certorum annorum. Sęculū enim communiter accipitur pro reuolutione vnius iubilei, vel quinquaginta annorū. Ab exitu enim de Ægypto vsq; ad fundationem tẽpli per Salomonem, fluxerunt anni quadringenti octoginta. Quo tempore fuit factus iste psal. Asaph qui fuit conterraneus ipsi Dauid. Et sic patet ℣ multi iubilei fluxerunt ab exitu de Ægypto vsque ad tempus quo Asaph fecit istum psal. Et sic

Deus autem rex noster ante sæcula, &c.

1225. Tu confirmasti in virtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis.

Hic consequenter ostendit Dei potestatē: quia ad ingressum Iudæorum mare diuisit. Nam (vt habetur Exo. 14.) leuante Moyse virgam supra mare: aquæ maris fuerunt diuisæ, & erant Iudæis quasi pro muro à dextris & à sinistris: quam aquarum solidationem virtute diuina factā ostendit. dicēs. *Tu confirmasti in virtute tua mare*. id est lapsum maris rubri, vt filiis Israel esset iter siccum per mediū maris. Vel aliter & magis mysticè. Per mare quod amarum fluctuans & immundum est, intellige gentes quæ erant à mare per idolatriam, fluctuātes per superbiam, immundę per luxuriam. Hoc mare dominus confirmauit cum ad fidem Christi incarnationis gentiles reduxit. Vnde Grego. 17. mora. c. 15. ait. Quid aliud maris nomine, nisi præsens sęculum designatur? in quo corda hominum terrena quærentiū diuersis cogitationum fluctibus intumescunt: quia elatione superbiæ incitati dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersantes se vnde collidunt. Sed iam in fortitudine illius maria sunt cōfirmata: quia incarnato domino discordantia sæculariū corda concorditer credunt. Iam Petrus supra mare ambulat: quia nimirum Christi prædicationibus illa quondā tumida corda gētilium humili auditu substrata sunt, &c. Est ergo sensus. *Tu confirmasti in virtute tua mare*. id est fluctuantia gentilium corda in Christi fide firmasti. Vnde huius cōfirmationis mysterium subdit, dicens. *Contribulasti capita draconum in aquis*. id est superbias dæmonum in aquis baptismi annihilasti. Et dicit *contribulasti*. quia dæmones simul condolent virtute aquarum baptismi de cordibus gentilium se fore expulsos.

Exod. 14.

Mare. Gentes.

Grego. 17. mora. c. 15.

Baptismus.

1226. Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Aethiopum.

Hic consequenter ostendit Dei potestatem ex submersione Ægyptiorum. Vbi notandum quòd in scriptura draconis nomine, regnum Ægypti intelligitur, vnde Ezech. 29. dicitur. Hæc dicit dominus. Ego ad te rex Ægypti draco magnę, &c. Et sic per capita draconis intellige principes & proceres regni Ægypti, qui omnes confracti fuerunt, & in mari submersi, vt habetur Exod. 14. Et Exo. 15. dicitur. Electi principes submersi sunt in mari rubro, abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundū quasi lapis. Quod alijs verbis psal. recolit, dicens. *Tu confregisti capita draconis*, scilicet regni Ægypti. Sed quid de ipsis postea factum fuerit, subdit. *Dedisti eum escam populis Aethiopum*. Vbi sciendum quòd (vt habetur Exod. 14.) postquam illi fuerunt in mare submersi ipsorum cadauera mare proiecit ad littus. Vnde ibi dicitur, quòd viderūt filij Israel Ægyptios mortuos supra littus maris. Vnde & aues eorum generis quæ affectuosè cadauera mortuorum comedunt, ad illa cadauera descenderunt, & illa comederunt. Vnde aues illas nigras coruini generis, hic psal. figuratiuè vocat populū Æthiopum propter coloris

Ezech. 29. Draco.

Exo. 14. & 15.

Exod. 14.

Æthiops.

nigredinem,dicens. *Dedisti eum.* scilicet regnum, *escam populis AEthiopum.* id est auibus nigris. Magis autem mysticè hoc exponit glo. de dracone diabolo in aquis baptismi confracto, dicens. *Tu confregisti capita draconis.* id est potestates draconis,id est principis dæmoniorum. Vel caput draconis est initium peccati,quod est superbia. *Et dedisti eum,*scilicet draconem *escam populis AEthiopum.*id est gentium omnium quæ prius nigræ erant peccatis, sed post baptismum lotæ candore virtutum sunt dealbatæ, quibus diabolus datur in escam cõsumptionis, sed christus datur illis in escam consummationis. Christus enim esca est, qua confirmamur in bono, sed diabolus est esca quàm consumimus, dum per virtutes eius vires deducimus ad nihilum. Sic ergo gentes quæ credunt hodie corpus diabolo deuorant, dum alia diaboli membra ad Deum conuertunt. Sic ergo gentibus conuersis corpus diaboli præbet in escam. Iob 38. Quis præparat coruo escam suam, supple nisi Deus.

Glosa. A

B

Iob 38.

1227

Tu dirupisti fontes & torrentes,tu siccasti fluuios Ethan.

Hic ostendit diuinam potentiam ex eo quòd de petra aquam eduxit. Nam vt habetur Nume. 20. Cum yenisset hebræorum populus in desertò Syna,aquam ad bibendum non habebãt,propter sitim moriebantur tam homines quàm iumenta. Clamauit populus ad Moysen, Moyses autem orauit ad dominum dicens. Domine Deus audi clamorem populi huius, & aperi eis thesaurum tuũ fontem aquæ viuæ,&c.Et ait illi dominus. Tolle yirgam in manu tua,& congrega populum tu & Aaron,& loquimini ad petram coram ipsis,& illa dabit aquas. Cúmq; eleuasset Moyses manum, percutiens virga bis silicẽ,egressæ sunt aquæ largissimæ quasi de fonte in modũ torrẽtis mundantis,& bibit omnis populus & iumenta. Et hanc historiam in breui cõmemorat hic psal.dicens. *Tu dirupisti.* s. petram, & exierunt fontes, & torrentes aquarum. Vel *tu dirupisti.* id est aperuisti petram, &c.Et de petra quę sua natura aquam non habebat, aquam abundanter fecit exire, quod est signum summę potestatis. Sic & econtrario flumina quæ naturaliter aquarum habent abundantiam,in siccum pro libito redegit. Et hoc est quod subdit. *Tu siccasti fluuios Ethan.* Vbi sciendum quòd Ethan interpretatur fortis & robustus. Et sic per fluuios Ethan intelligitur fluuius Iordanis qui inter omnes fluuios terræ promissionis fortior est & profundior. Et accipitur hic plurale pro singulari, cum dicitur fluuios, id est fluuium, sicut cum dicitur. Isti sunt dij tui Israel &c. cum tamen esset solum vnus vitulus. Est ergo sensus. *Tu siccasti fluuios Ethan.* id est fluuium Iordanis: quia vt habetur Iosue 3. Deus ad transitũ filiorum Israel siccauit Iordanis fluuium tempore quo aquis magis erat repletus. Vide ibi historiam. Magis autem mysticè hoc exponit glo. dans differentiam inter fluuios & torrentes. Per fluuios intelligens bonos prędicatores à quibus continuè aqua sapientiæ fluit,sed per torrentes illos prædicatores qui ad tempus prædicant,sed in tempore tentationis deficiunt. Vnde dicit. In aliis enim verbum Dei fit fons aquæ salientis in vitam æternam,in aliis torrens,quæ est aqua currens, sed in æstate siccatur. Hi sunt illi qui accepto verbo prædicant & currunt,sed tentationibus cedunt,qui non sic habent verbum vt benè viuant,sed *ut* aliis non taceunt,tamen ex vtrisque terra fidelium irrigatur à Deo. *Tu siccasti fluuios Ethan.* Ethan enim interpretatur fortis, & significat doctrinas pholosophorum gentilium,& magorũ de se præsumentium,quas Deus siccauit,dum ad prędicationem simplicium apostolorum illos subiecit: quia elegit infirma,vt fortia quæque confundat, vt ait apostolus. 1. Cor. 1.

Aqua contradictionis C

Iordanis D

Exo 31. Fluuius. Iosue 3.

Torrens. Prædicator. E

1.Cor.1.

1228

Tuus est dies, & tua est nox,tu fabricatus es auroram & solem.

Hic ostendit diuinam potentiam ex eo quòd cœlestia corpora creauit. Vbi notandum quòd per cursum solis dies à nocte distinguitur: quia quando sol est supra hemisphærium nostrum, in ipso diem causat, quando vero est infra, in ipso causat noctem. Ex quo sequitur quòd in cuius potestate est motus solis, in eius potestate est tempus,dies, & nox. Cum igitur sol fit in potestate Dei: quia ipsum solem facit,ergo & dies & aurora & nox. Et hoc notans psalm. dicit. *Tuus est dies, & tua est nox.* quia scilicet ista sunt in potestate tua,probat: quia sol à quo ista causantur est ipsius Dei. Vnde subdit. *Tu fabricatus es auroram & solem.* Ex hoc vult concludere quòd omnia corpora cœlestia Deus sua potestate creauit: quia per solem, qui inter omnia corpora cœlestia nobis magis apparet,& maioris efficaciæ videtur cætera corpora cœlestia vult intelligere. Per auroram autem hic intelligitur luna: quoniam aurora est finis noctis,in qua splendet luna. Omnis autem res à suo fine denominari potest,& ideo quia aurora terminat lunæ lumen, per auroram accipe lunam: Est ergo sensus. *Tu fabricatus es auroram & solem.* id est lunam & solem, & ex consequenti cæteras stellas, iuxta illud Genes. 1. Fecit Deus duo luminaria magna,&c.& stellas. Magis autem mysticè secundum glo. per diem hic accipe perfectos & spirituales, quos illuminat sol iustitiæ Christus. Per noctem verò accipe minus perfectos & carnales, quos luna, id est Christi perlustrat humanitas, quibus ait Apostolus 1. Cor. 3. Nõ potui vobis loqui quasi spiritualib. sed quasi carnalibus. Per auroram autem quæ est principium diei,intellige insipientes, sed per solem qui perfectam generat clatitatem,intellige in sapientia & fide Christi perfectos. Et hos omnes fabricat Deus: quia ab ipso omnis sapientia grandis sicue parua procedit secundum illud Ioan. 1. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: quia nullus nisi per ipsum illuminatur.

Genes.

1.Cor.3.

Ioan.1.

1229

Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem & ver tu plasmasti ea.

Hic consequenter ostendit Dei potentiam ex productione corporũ inferiorum. Vbi per terminos terræ accipe omnia quæ terminantur & vertuntur in terram, vt sunt omnia generabilia & corruptibilia, quæ de terra generantur,& in terra terminantur. Est ergo sensus. *Tu fecisti omnes terminos terræ.* id est omnia corruptibilia quæ vertuntur in terram. Et per hoc vult habere quòd etiam fecit omnia quæ sunt media inter cœlum & terram: quia si fecit omnia cœlestia & omnia terrestria omnia superiora & inferiora, consequens est quòd etiam fecit media,& sic fecit omnia entia permanentia. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Sed Deus de rebus successiuis, vt est motus & tempus subdit. *AEstatem & ver tu plasmasti.* per ista duo intelligens omnia tempora. Quamuis enim sint quatuor tempora anni,scilicet ver,æstas, autumnus,& hyems,tamen quia extrema tẽpora sunt æstas & hyems,æstas in calore,hyems in frigore tenet extremitatem,ideo per ista duo extrema alia duo media intelligit. Omnia autem prædicta ab illo loco, Deus autem rex nostet induxit psalm. ad ostendendam Dei potentiam qua lu dæos de captiuitate ad libitum liberare potest. Iob 24. Ab omnipotente non sunt abscondita tempora. Magis autem mysticè fecit Deus omnes terminos terræ, quia omni rei terrenæ & corruptibili posuit terminum, vt ostendit Greg. super illo verbo Iob 14. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt,dicens. Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei consilio veniunt. Nam cuncta Deus futura præsciens ante sæcula decreuit qualiter per sæcula disponantur, Statutum quippe est homini, vel quantum hunc hæc mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat. Nam & si annos quindecim Ezechię regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cum eum mori permisit, tunc eum præsciuit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur. Hæc dicit dominus dispone domui tuæ: quia morieris tu & non vines. Cui cum mortis sententia data est, protinus ad eius lachrymas & vita addita est. Sed per prophetam dominus dicit, quo tempore mori ipse merebatur, per largitatem vero misericordiæ illo tempore eum ad mortẽ distulit, quòd ante secula ipse pręsciuit. Nec propheta igitur falax: quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur, nec dominica statuta permutata sunt: quia vt ex largitate Dei anni vitę crescerent, hoc quoq; ante sæcula præfixum fuit: ac spacium vitæ quod inopinatè foris est additum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum. Benè ergo dicitur. Cõstituisti terminos eius qui prętériri non poterunt. Et hoc non solum de rebus corporalibus, sed & de spiritualibus est intelligendum secundum magistrum hic in glo. Vnde & ibi se subdit Greg. dicens quòd dicitur. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt, etiam iuxta spiritum intelligi valet: quia nonnunquam in virtutibus proficere conamur, & quædam dona percipimus, à quibusdam vero repulsi in imis iacemus. Nemo enim est qui tantum virtutis apprehendat quantum desiderat, quia omnipotens Deus interiora discernens ipsis spiritualibus proiectibus modum ponit, vt ex hoc homo vel bonum quod apprehendere conatur, & non valet, in illis se non eleuet quę valet. Vnde ille quoque egregius prædicator qui raptus vsque ad tertium cœlum fuerat,paradisi arcana penetrauerat, esse post reuelationem tranquillus atque intentatus non valebat. Sed quia omnipotens Deus terminos constituit homini qui prętériri non poterũt, & eleuauit hunc ad cognoscendum sublimia, & reduxit iterum ad infirma toleranda, vt modi sui mensuras aspiciens,dum securitatem apprehendere conaretur, & non posset, ne per elationem extra se iret, per humilitatem cogeretur intra suos semper se terminos redire. Hæc ille. Ex quibus patet quòd non solum rebus terrenis Deus terminos fecit,sed etiam omnibus spiritualibus.

Terminus terræ.

Terminus vitæ D

1230

Memor esto huius,inimicus improperauit domino, & populus insipiens incitauit nomen tuum.

Hic psalmista narrata potentia Dei,ipsius bonitatem implorat dicens. *Memor esto huius.* Sed cuius huius non dicit, sed subintelligitur,scilicet operis tui. Vnde alij transtulerunt. Memor esto huius creaturæ tuæ. Cuius creaturæ,scilicet prædicti populi Iudæorum. Ista litera aliter legitur de captiuitate prima, aliter de secunda. Nam si exponitur de prima captiuitate,tunc ly inimicus, & populus insipiens stat pro populo Babyloniæ, qui Iudæos captiuauerat, & tunc est sensus. *Memor esto huius.* scilicet populi Iudæorũ, vt ipsos liberes. Adducit causam,quoniã in ista captiuitate *inimicus improperauit domino.* scilicet populus Babylonicus. Improperauit enim domino, dum Iudæis captiuatis dicebatur. Ecce quàm potens est Deus vester, qui non valuit vos defendere à manibus nostris. Et hoc improperium directè tentabat contra Deum. De quo etiam populo Babylonico subdit. *Et populus insipiens incitauit nomen tuum.* quod est replicatio eiusdem sententiæ. Nam ipse pupulus Babylonicus ideo dicitur insipiens: quia caret cognitione veri Dei, in qua sola vera sapientia consistit. *Incitauit nomen tuum.* Incitare nomen domini est ipsum prombuere & instigare ad iram. Et sic idem significatur in prima parte versus, cum dicitur. *Inimicus improperauit domino.* quod in secunda ostenditur. *Et populus insipiens incitauit nomen tuum.* quia inimicus & populus insipiens stat pro populo Babylonico. Et improperare domino & incitare nomen domini idem est, scilicet Deum ad vindictam incitare. Si autem exponitur de secunda captiuitate, tunc ly inimicus & populus insipiens stant pro populo Iudæorum qui inimicus dicitur: quia iniuste Christum persecutus est. Matthæi decimo. Inimici hominis domestici eius. Etiam populus insipiens dicitur: quia Christum qui ad eum saluandum venerat, noluit recipere. Ioannis primo. Sui eum non receperunt. Iste ergo inimicus & populus insipiens Iudæorum improperauit domino, & incitauit nomen domini, vt puta quando Christo dicebant. Dæmonium habes. Et Ioannis nono. Scimus quia hic homo peccator est, non nouimus vnde sit, Moysen nouimus cui locutus est dominus, & similia. Et sicut tunc Christo improperabant, & ipsum ad iracundiam concitabant, sic & hodie faciunt & facient vsqueqno ad fidem Christi reducantur. Ne ergo isti in tanto malo perseuerent pro ipsis rogat psalm. allegans malum ipsorum, vt ex tanti peccati dispicentia, ne perdurent & Deum prouocent ad iracundiam, dicens. *Memor esto huius.* Quomodo autem memoratio vel obliuio cadat in Deo, vide supra versiculo 349.

Inimicus.

Matth.10.

Ioan.1.

Ioan.8.

Ioan.9.

Memoria Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1231 Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.

Hæc est vltima pars principalis psal. in qua vt Deum ad misericordiam prouocet, allegat populi Iudæorum afflictionem & miseriam. Et facit quinque. Quia primò allegat iudæorum pœnalitatem. Secundò promissionis Dei fidelitatem, ibi. *Respice.* Tertiò Iudæorum humilitatem, ibi. *Ne auertatur.* Quartò Dei offensionem, ibi. *Exurge.* Quintò persecutorum iniquitatem, ibi. *Ne obliuiscaris.* Primò ergo allegans iudæorum pœnalitatem, dicit. *Ne tradas, &c.* Vbi sciendum quòd aliter exponitur de prima captiuitate, quàm de secunda. Si de prima exponitur sciendum quòd homo quamuis nõ sit solum corpus nec solũ anima quia propriè nec anima est homo, nec corpus est homo, sed anima simul cũ corpore est homo. Vndè nec propriè dicitur ꝙ Iudas homo est in inferno, sed solum pars hominis illius, anima. Sic nec homo Petrus est in Paradiso, sed solũ anima illius hominis, vnde in triduo Christus nec erat homo in sepulchro, nec erat homo in inferno: quia sola anima in inferno, & solũ corpus in sepulchro erat. Tamen multotiens nomine partis principalioris totum intelligitur. Et quia anima est principalior hominis pars, nomine animę totus homo accipitur. Sic enim dicitur Exo. 1. Omnes animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob, &c. i. omnes homines. Similiter & in proposito accipitur anima pro toto homine, cum dicitur *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi*, quod de Iudæis intelligitur: quia tunc soli Iudæi cõfitebantur Deo confessione laudis: quia soli Deũ colebant, psal. 75. Nor⁹ in iudea Deus. Nomine autẽ bestiarum intelligũtur ipsi Babylonij propter ipsorũ crudelitatẽ, quã erga suos captiuos exercebant, vt patuit de tribus pueris, quos innocentes in fornacẽ ignis ardentis posuerunt, de Daniele, quẽ in lacum leonũ clauserunt. Videns ergo psal in quorum manib. iudæi essent traditi, pro ipsis orat dicens. *Ne tradas bestiis, &c.* Si autẽ accipiatur de captiuitate secunda, sciendũ ꝙ iudæi hodie per orbem captiuitati Deo confitentur cõfessione laudis, & ipsum colunt, quãuis Christũ negent Deũ, & in parte negãt, & confitentur in parte. Per bestias vero intellige ipsos dæmones, vt deducit Greg. lib. 3. mora. c. 2. Videns ergo psal. ꝙ iudæi quamdiu in secunda captiuitate manent, sunt alieni à fide Christi, & sic moriẽtes dæmonibus perpetuo cruciandi traduntur, orat vt Deus ipsis misereatur ipsos ad fidem conuertẽdo, dicens. *Ne tradas bestiis animas, &c.* id est oro vt animas iudæorum, qui hodie per mundum dispersi vagantur, ne obliuiscaris in finem, scilicet Christum qui est omnium fidelium finis, reducere per fidem: quia si reducantur sic in finem, non tradentur bestiis, scilicet dæmonibus cruciandi.

Homo. Anima.

Psal. 75.

Bestia dicuntur Babylonij.

Bestia Diabolus

1232 Respice in testamentum tuum, quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

Hic cõsequenter allegat promissionis Dei fidelitatem & inimicorũ malignitatem, quod de vtraque captiuitate exponitur. Si de prima, tunc per A testamentum Dei intellige testamẽtum vetus, in quo promisit Deus populo iudaico: quòd quandocunq; esset in captiuitatem ductus, si pœniteret de suis peccatis, ipsum liberaret, vnde dicitur Deut. 30. Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet dominus Deꝰ tuus, & inducet te in terrã quam possederũt patres tui, & obtinebis eã. Cũ ergo in illa captiuitate Babylonica multi suetint Iudæi boni & pœnitentes, ex hoc testamẽto probat ꝙ Deus eos debet inde adducere ad terram promissionis, dicens Deo. *Respice in testamentũ tuum.* id est respice promissionem quam fecisti in scriptura testamenti tui. Consequenter allegat Babyloniorum iniquitatem, dicens. *Quia repleti sunt qui obscurati sunt, &c.* Quod sic construitur. B *Qui obscurati sunt terræ.* scilicet abundantia terrenorum. scilicet ipsi Babylonij, *repleti sunt domibus iniquitatum.* id est repleti sunt iniquitatib. in quibus vt in domib. confidenter habitant. Si autem de secunda captiuitate exponatur, tunc per ly testamentum accipit legem nouam, in qua non terrena promittuntur, sed cœlestia & æterna. Et tũc psal. orat vt testamentum nouum cito impleatur, quia completo ipso, scilicet completo electorum C numero, quibus promissio noui testamenti dirigatur, ipsi Iudæi qui reperientur saluabuntur. Dicit ergo. *Respice in testamentum tuum.* id est imple & perfice quæ promisisti in testamento nouo, scilicet vitam æternam dare beatis. Et quando erit completum? Quando, scilicet iniquitas antichristi, & suorum satellitum erit impleta. Et hoc est quod subdit, quod hoc erit ad antichristum cum suis qui obscurati sunt terræ, repleti erunt domibus iniquitatum. Construe vt supra.

Testamentum vetus.

Deut. 30.

Testamentum nouum.

1233 Ne auertatur humilis factus confusus, pauper & inops laudabunt nomen tuum.

Hic allegat iudæorum humilitatem siue humiliationem. Nota quòd populus iudaicus in captiuitatem ductus factus fuit humilis & confusus: quia depressus & subiugatus. Nam humilitas quandoque significat virtutem, quandoq; pœnã & afflictionem, vt dictum est, vers. 616. & vers. 896. Hic ergo humilis accipitur pro afflicto & subiugato. quod satis ostendit cum subdit. *Factus confusus.* quia non modica confusio fuit iudæis, sic per idololatras captiuari & subiugari. De populo ergo iudæorũ sic humiliato & confuso dicit. *Ne auertatur.* s. à te vel à tua misericordia, sed reducatur quia si reducatur ad propria, quãuis sit pauper & inops, tamen laudabunt nomen tuũ, quod & sic factum fuit: quia quãdo per Zorobabel de captiuitate educti fuerũt in Hierusalẽ, statim ædificauerũt altare domino, & festũ tabernaculorũ fecerũt laudãtes nomẽ domini, vt habetur 1. Esd. 3. Si autẽ de secũda tũc accipitur humilis & cõfusus pro viro tuoso: quia iudęi qui in fine reperiẽtur sub Christo, humiliabũtur, & de sua infidelitate perpetua præfundẽtur, quæ cõfusio est virtuosa, vt notatur supra ver. 345. Quod autẽ de humilitate & confusione virtuosa loquatur, ostẽdit cũ subdit. *Pauper & inops laudabunt, &c.* quia pauper & inops dicitur qui verè est humilis, Matth. 5. Beati pauperes spiritu. Quæ autem sit differẽtia inter pauperem & inopem, vide superius, vers. 580.

Humilis.

1. Esdræ 3.

Matth. 5.

Exurge

1234 Exurge Deus, iudica causam tuam memor esto improperiorum tuorum eorum, quæ ab insipiente sunt tota die.

Hic consequenter allegat diuinam offensionẽ. Vbi aduerte, quod iniuria & opprobria illata contra populum Dei per Babylonicos directè militabant contra ipsum Deum, tum quia dicebant Deum iudæorum illos non potuisse defendere, tum quia iniuria illata membris resultat in caput. Cum ergo Deus sit caput nostrum & nos membra eius, mala suis illata ad ipsum pertinent vt deducit Grego. dicens. Si enim caput nostrum B tormenta nostra non tangerent, nequaquam affli ctis membris persecutori etiam de cœlo clamaret. Saule Saule, quid me persequeris. Si cruciatꝰ nostri eius pœnę nõ essent, conuersis afflictisq; Paulus minimè diceret. Suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. Et tamen de resurrectione iã sui capitis exaltatus dicit. Qui nos conresuscitauit, & consedere fecit in cęlestibus. Nempe hunc in terra persecutionum tormenta constrinxerãt, sed pœnarum suarum ponderibus pressus ecce iam per gloriam capitis in cœlo residebat. Ex quib. apparet quod iniuriæ nobis illatæ & penæ Christi esse dicuntur. Quod bene considerans psal. nunc ait. *Exurge domine iudica causam tuam.* Quæ causa? quia scilicet dicunt Babylonij, C vbi est Deus tuus qui te liberare possit? Vel si referatur ad captiuitatem secundam eodem modo exponitur de Romanis. Vnde causam istam exprimit dicens. *Memor esto improperiorum tuorum.* Hic ly tuorum vel referri potest ad Deum, vt improperia dicantur Dei id est, contra Deum, vel ad populum iudæorum. vt sit sensus. *Memor esto improperiorum tuorum*, qui scilicet sunt tui per cultum singularem. Et à quibus sint ista improperia illata subdit. *Quæ sunt ab insipiente tota die* scilicet ab insipiente populo Babylonico, quò ad primam captiuitatem, vel ab insipiente populo Romano, quòad secundum: qui vterque populus dicebatur insipiens, quia sine cultu veri Dei erat. *Memor ergo esto eorum*, scilicet tuis dans coronam, D hostibus pœnam. Et aduerte quod memoratur Deus bonorum & malorum multipliciter, scilicet primò nobis miserendo. Iob. 7. Memento mei Deus, quia ventus est vita mea. Secundò in tribulatione subueniendo psal. 135. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri. Tertiò æternaliter præmiando, vt hic & psal. 113. Dominus memor fuit nostri & benedixit nobis. Quartò peccata relaxando. Tob. 3. Nunc domine memor esto mei, neque vindictam sumas de peccatis meis. Quintò malorum memoratur ipsos puniendo. Psalm. Memor esto domine filiorum Edon.

Iob. 7.

Psal. 135.

Psal. 113.

Tob. 3.

Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum, superbia eorum, qui E te oderunt, ascendit semper.

Hic vltimò allegat persequentium iniquitatẽ Si ad primam captiuitatem referatur, ipsi Babylonij dicebantur inimici Dei, tum quia Deum blasphemabant, dicentes ipsum non posse liberare iudæos de ipsorum manibus, tum quia erant A idololatræ & superbia plenę, de quibus subdit. *Superbia eorum.* scilicet Babyloniorum *ascendit semper.* Quamdiu enim superbia & aliud peccatum durat semper crescit: quia diuturnas peccati ipsum auget, etiam quia in tãtum superbia Nabuchodonosor regis Babyloniorum ascendebat, quod se adorari tanquam Deum volebat ab omnibus in statua aurea, quam erexerat. vt habetur. Daniel. 3. Si autem exponatur de secunda captiuitate, tunc exponitur de superbia Romanorum quæ tantum ascendit, quod Christum vbiq, persequebantur in terris. Vnde hoc de superbia Romanorũ exponit magister in glo. Sed hic est vnũ dubium scilicet quomodo Deus odio haberi potest ab aliquo ethnicorum. Vnde sicut summum malum non potest ab aliquo diligi, sic nec summum bonum odiri. Ad oppositum tamen est, quod hic dicitur. & Ioan. 15. Nunc autem viderunt & oderunt me & patrem meum. Responsio dicendum, quod odium est quidam motus potentiæ appetitiuæ, quæ non mouetur nisi ab aliquo apprehenso. Deus autem ab homine dupliciter potest apprehendi. Vnomodo secundum seipsũ puta cum videtur per essentiam. Alio modo per effectus suos, puta cum inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellectiua conspiciuntur. Deus autem per essentiam suam est ipsa summa bonitas, quam nullus odio habere potest, quia de ratione boni est quod ametur, ergo multofortius de summo bono. Et ideo impossibile est quod omnis videns Deum per essentiam ipsum habeat odio. Vnde dicit magister lib. 4. distin. vlt. quod damnati in iudicio non videbunt diuinam essentiam: quia diuinitas sine gaudio videri non põt, nec odiri, quia res odita visa non gaudium ingerit, sed turbationem. Si autem Deus ab homine apprehenditur per effectus suos, tunc sciendum quod aliqui sunt effectus diuini, qui nullo modo possunt esse contrarij voluntati humanæ, sicut esse, viuere, & intelligere, quæ omnibus sunt appetibilia & amabilia. Et secundum istos effectus Deus odio haberi non potest. Quidam autem sunt effectu diuini, qui repugnant voluntati inordinatæ, sicut cohibitio peccatorum per legem Dei, pœnæ inflictio. Talia enim repugnant voluntati per peccatum depranatę. Et secundum considerationem talium effectuum, Deus ab aliquibus odio potest haberi, inquantum scilicet, apprehenditur, vt peccatorum & delectationum, carnalium prohibitor, peccatorum damnator, pœnarum inflictor, & huiusmodi. Cum ergo dicitur quod Deus est summum bonum, carens omni malo, ergo odiri non potest. conceditur sub nomine huius, sed benè in quantum punitor & huiusmodi. Vnde & damnati tantum habent Deum odio, quod vellent ipsum non esse. vt dicit magister lib. 4. distinct. 50.

Superbia.

Daniel. 3.

Quæstio.

Odium Dei

Ioan. 15.

PSALMVS LXXIIII.

1236 Confitebimur tibi Deus, confitebimur & inuocabimus nomen tuum.

Titulus huius psalmi hic est. *In finem, ne disperdas vel corrumpas, psalmus cantici Asaph.* Vbi notandum quod sicut psalmus precedens ab Asaph fuit factus pro liberatione filiorum Israel à captiuitate

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitate Babylonica & Romana, sic ipse Asaph istũ psalmum consequenter fecit rogans Deum, ne amplius permitteret populum suum à gentibus captiuari. Est ergo psalmus iste oratio ipsius Asaph, vt Deus populum suum liberatum de captiuitatibus amplius captiuari non permittat. Et sic est sensus tituli ad literam. *Iste psalmus cantici Asaph* qui quidem est psalmus, quia docet bene agere. est canticum, quia docet Deum laudare, qui dirigit nos in finem. Orat. & quid? ne scilicet *disperdas vel corrumpas* scilicet ne disperdi vel corrumpi amplius permittas populum tuum israel ab aliquibus hostibus. Et sic quòad literã psalmus iste diuiditur in tres partes, quia ponitur primo liberatorum confessio. Secundò inimicorum amotio, ibi. *Dixi iniquis.* Tertiò Deo gratiarum actio, ibi. *Ego autem &c.* Dic vt N. Quantum vero ad sensum propheticum sciendũ quod intentio psalmistæ est ostẽdere Christum verum Deum & verum hominem iudicemque venturum viuorum omnium ac mortuorum, ad hoc maximè vt Iudæi credant in ipsum, & ne aduersitatibus pressi corrumpant vel disperdant fidem & spem quam ipsorum patres antiqui habuerũt in Christum venturum. Est ergo sensus tituli, iste psalmus quem fecit Asaph, est in finem, scilicet in Christum nos dirigens, qui dicitur psalmus qui mouet ad benè optãdum, dicitur etiam cãticum, quia agit de præmiatione æterna. Hoc intendit ne tu Iudæe vel quicunque alius aduersitatibus pressus disperdas vel corrumpas fidem, scilicet & spem, quam antiqui patres habuerunt in Christũ. Psal. autem iste diuiditur in duas partes secundũ q̃ sunt duo genera hominum, quia quidam sunt humiles & depressi, quidam vero florentes & superbi. Primò ergo consolatur humiles. Secundò terret superbos, ibi. *Narrabimus mirabilia.* Quantum ad primum sciendum quantum ad præsens spectat quòd confessio est triplex, scilicet confessio foralis eloquentiæ reorũ damnatiua, confessio salutatis pœnitentiæ peccatorum purgatiua, confessio laudis & excellentiæ gratiarum redditiua. Prima est confessio foralis quæ scilicet fit in foro iudiciali, per quam reus confessus iustè condemnatur à iudice, de qua ad literam dicitur Iosue. 7. Dicit Iosue ad Achor. Fili da gloriam Deo, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas? Respondit Achor. Verè ego peccaui &c. ex qua confessione iustè fuit cõdemnatus ad mortem. Et nota quod ista confessio facta in foro iudiciali solum confitenti præiudicat, & non alteri, vt habetur. 2. q. 1. nos. Sed fortè dices, quis est reus; nunquid in iudicio tenetur se quis reum confiteri? Et videtur quod non, quia tunc esset suiipsius homicida. Ad oppositum videtur, si veritatem non confiteatur, proditor erit veritatis, quod nunquam licet. Respondeo quod sic, quia iudici tenetur respondere, & non nisi verum. ergo non est homicida suiipsius propriè, sed valdè indirectè, quia aliquod peccatum in hoc casu sibi non imputatur, & ista confessio non est ad propositum. Secunda confessio est salutaris pœnitentiæ. & de ista dicitur. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino &c. vbi Psal. docet aliena peccata tacere, & solum propria confiteri, & se solum accusare non excusare, dicens. Confitebor aduersum me iniustitiam meam. Notandum tamen,

Confessio multiplex.

Iosue 7.

2. q. 1. Quæstio.

Psal. 31.

Nota notum

A quod in casu liceat alienum peccatum in confessione dicere, immo expedit, non quidem ad excusationem sui peccati, sed ad declarationem. Verbi gratia. Quis cognouit matrem ipsa volẽte vel mulier quædam cognita est à curato suo ipso instigante. Talis enim non potest confitendo gratitatem peccati declarare, nisi peccatum alterius dicat. Ista autem confessio est peccatorum purgatiua. Vnde glo. super illud Psal. 95. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, ait. Confitendo fit homo de fœdo pulcher. Si ergo amas pulchritudinem confitere, vt sis pulcher. id est iustus. Ideo prius dicit confessio: & postea pulchritudo. Vnde & Rebecca de camelo profiliuit viso Isaac vt ei iungeretur, quia ecclesia de tortuosa vitiorum gibbositate per confessionem descendit veniens ad Christum. Et ideo debitè confessio dicitur decor. Psal. 103. Confessionem & decorem induisti amictus lumine sicut vestimento quia scilicet per confessionem decor & lumen gratiæ acquiritur. Tertia confessio est laudis. Sic enim confiteri alicui est illum laudare & extollere, vel illi gratias agere, & sic Deum laudando sibi confitemur. psal. 108. Confitebor domino nimis in ore meo, in medio multorum laudabo eum. Ad propositum ergo confessionem laudis diuinæ præcedere debet confessio salutaris pœnitentiæ, quia nullus Deum laudare potest, nisi à peccatis fuerit purgatus, quoniam vt habetur psal. 49. Peccatori dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas &c. Prius ergo quam ad confessionem laudis accedat, ad cõfessionem criminis accedere debet, per quam peccata purgantur. Et hoc notans quilibet verus humilis, dicit. *Confitebimur tibi Deus*, scilicet confessione prima pœnitentiali. Et iterum replicat, dicens. *Confitebimur tibi* scilicet post confessionem criminis confessione laudis. Vnde glo. hic ait. Confiteri peccata vel semel terreno iudici, mortem inducit, sed Deo facta frequens confessio, vitam parit. Post confessionem vero criminis, laus sequitur Dei sed post laudem, inuocatio Vnde subditur. *Et inuocabimus nomen tuum.* Inuocatio enim diuini nominis sequitur confessionem, quia prius est (vt ait glosa.) peccata confiteri, per quod euacuatur à malis, postea Deum inuocare in auxilium, quo bonis implentur. A purgato enim animo inuocatur Deus vt à suo. Indeuotus vero, si eum vocat, iudicium sibi postulat Quid autem proprriè sit inuocare Deum, vide supra versiculo. 454.

Psal. 95.

Psal. 103.

Psal. 108.

Psal. 49.

B

C

D

E

Narrabimus mirabilia tua, cum accepero tempus ego iustitias iudicabo.

Hæc est secunda pars, in qua terret superbos. Nihil autem tantum terret peccatores, sicut consideratio vltimi iudicij, in quo mirabilia agent Deus circa iustos ac reprobos. Ideo vt bonos cõsoletur, & malos terreat, hic mirabilia diuini iudicij narrare proponit, quæ mirabilia maximè sunt tria scilicet primum quòd Christus erit verus iudex secundum quòd erit vniuersalis omnium iudex, ibi. *Quia neque ab oriente.* tertiũ quòd erit iustus iudex, ibi. *Hunc humiliat.* Quantum ad primum ostendit tria. primum quod potestas iudicandi Christo condonatur. Secundum quod dignitas

dignitas iudicandi bonis applicatur, ibi. *Liquefacta est.* Tertium quod malorum iniquitas inexcusabilis demonstratur, ibi. *Dixi iniquis &c.* Quãtum ad primum sciendum, quòd potestas iudiciaria data est Christo, inquantum homo est, non in quantum Deus, quod ipse exprimens ait. Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Vbi Augustinus. Christus filius Dei & filius hominis est, quia filius hominis est, accipit potestatem iudicium facere, quod scilicet erit in fine sęculi, vbi erit resurrectio corporũ mortuorum. Animas enim suscitat Deus per Christum filium Dei, corpora verò suscitat per eundem filium hominis. Nam secundum quod filius Dei est, semper potestatem habuit iudicium facere, secundum autem quod filius hominis est, accepit hoc ex tempore. Et hoc est quod ait psalmista. *Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo.* Modo enim tempus est docendi & miserendi, sed in fine erit tempus iudicij. Accepit enim Christus tẽpus, nunquid accepit filius Dei tempus? Filius Dei non accepit tempus, sed filius hominis. Idẽ tamen est, filius Dei per quem facti sumus, & filius hominis per quem refecti sumus. Accepit ergo tempus, vt filius hominis, qui gubernat tempora vt filius Dei. Accepit ergo Christus secundum hominem, quod ipsemet dat Deus, scilicet potestatem faciendi iudicium. Nam secundum quòd filius Dei, nunquam caruit potestate iudicandi. Hæc sunt ergo mirabilia, quæ narrare incipit, scilicet vt factor temporum, tempus accipit, vt creator omnium, potestatem accipiat iudicandi.

Psal. 95.

Ioan. 5.

Psal. 103.

Psal. 108.

Psal. 49.

A

B

C

Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea, ego confirmaui columnas eius.

Hic ostendit secundũ mirabile, scilicet quod dignitas iudiciaria bonis applicatur. Vbi sciendum quod non solum sancti apostoli, sed etiam alij boni cum Christo sedebunt in iudicio ad iudicandum, licèt diuersimodè, dicẽte Christo suis apostolis. Vos qui secuti estis me, sedebetis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus israel. Quod non solum de apostolis intelligendũ est, sed de omnibus imitatoribus Christi. vt ostẽdit Greg. dicens. Vos qui secuti estis me, &c. Duodenario numero quantitas vniuersitatis exprimitur: quia quisquis stimulo diuini amoris excitatus hic possessa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit, vt simul tũc iudex cum iudice veniat, qui consideratione indigentis sese spontanea paupertate castigat &c. Sic ergo in hoc numero duodenario iudicantium omnes intelliguntur, qui propter euangelium sua dimiserunt, & secuti sunt dominum. Vnde August. ait. Ex hoc loco discimus cum suis discipulis iudicaturum Iesum, nec quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait solum hos duodecim homines cum ipso iudicatoros putare debemus. Duodenario quippe numero vniuersa quædam significata est iudicantium multitudo. propter duas partes numeri septemnarij, quo significatur plenumque vniuersitas, quæ duæ partes id est, tres & quatuor, altera per alteram multiplicata duodecim faciunt. Alioquin cum in locum Iudæ traditoris Matthiam legimus ordinatum, apostolus Paulus, qui plus omnibus laborauit, vbi ad iudicandum sedeat non habebit qui profectò cum aliis sanctis ad numerum iudicum se pertinere demonstrat, cum dicit. Nescitis, quia angelos iudicabimus. Hanc ergo dignitatem bonis concessã hic prædicit psal. dicens. *Liquefacta est terra &c.* Vbi per terram accipe omnes homines terram in habitantes, quorum columnæ fuerunt apostoli & cæteri alij iusti, qui tamen à calore peccati omnes liquefacti sunt, vt puta apostoli in Christi passione fugerunt, qui columnæ fidei principales erant. Et hoc notans, dicit. *Liquefacta est terra* scilicet à stabilitate virtutis & iustitiæ defluxit. Sed de qua terra loquatur, exponit cum subdit, *Et omnes habitantes in ea.* & ponitur pro id est. vt sit sensus. *Liquefacta est terra* id est, omnes habitantes in terra. *Ego confirmaui columnas eius.* id est dicit Christus. Ego qui non sum nunc suppliciorum exactor, sed peccatorum donator, *confirmaui columnas eius*, id est bonos & prædestinatos. scilicet apostolos & cæteros iustos consummaui in fide per meam resurrectionem, confirmaui in charitate per spiritus sancti missionem, confirmaui in honore per iudiciariam mecum potestatem. Et nota hic quod apostoli etiam cæteri iusti per columnas significantur, quia septem donis spiritus sancti ditantur, quibus velut columnis septẽ ecclesia sustentatur. Vnde de domo ecclesiæ dicitur. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Vbi nota quod sacra scriptura septem materias columnarum diuersarum ostendit per quas septem dona spiritus sancti quibus iusti fortificantur demonstrat. Prima columna est donum timoris, quo mens semper Deo humiliatur. quod figuratur in columna nubis, quæ à spiritu circunquaque mouetur faciliter, sic & humilitas impulsum spiritꝰ sancti sequitur semper. Nec. 9. In columna nubis ductor eorum fuisti scilicet iustorum. Secunda columna est donum pietatis quæ per columnam auream figuratur. De qua Eccle. 26. Columnæ aureæ super bases argenteas. In auro enim ratione sui coloris & valoris significatur pietas. Tertia columna est donum scientiæ, quæ per columnam argenteam denotatur, quia argentum ad modum scientiæ sonorum est atque perlucidum Can 3. Columnas eius fecit argenteas. Quarta columna est donum fortitudinis, quæ per columnam ferream figuratur. Hiere. 1. Dedi te in columnam ferream, per ferrum enim quod inter metala fortius est, designatur fortitudo. Quinta columna est donum consilij, quod figuratur in columna fumi. De qua dicitur Iudicũ 20. Viderunt columnam fumi de ciuitate conscẽdere. Fumus enim qui ex sui natura semper sursum ascendit & ad cœlum eleuatur significat donum consilij quo quis omnibus mundi spretis, cælestis efficitur. Sexta columna est donum intellectus. Intellectus enim ad munditiam pertinet cordis, qua intellectus nullis obfuscatur immunditiis. quod figuratur in columna marmorea quę sordes retinere nescit, sed semper candida splendet. De qua Can. 5. Cruta eius columnæ marmoreæ. Septima columna est donum sapiẽtiæ quod figuratur in columna pacis & requiei, quia sapiẽtia mentem quietat. De qua dicitur Eccl. 36. Adiutorium illi est & columna & requies. Istę ergo sunt septem columnæ quibus ecclesia Dei sustentatur

Sapien. 9.

Columnæ multiplex.

Donæ spiritus sancti per columnã significãtur.

Neem. 9.

Eccle. 26.

Can. 3.

Hiere 1.

Iudi 20.

Can 5.

Eccle 36.

D

E

Universidad de Deusto
Biblioteca

stentatur, & iusti omnes significantur. Ideo iusti columnarum nomine significantur, cum hic dicitur, *Ego confirmaui columnas eius.*

1239 Dixi iniquis, nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu.

Hic consequenter ostendit malorum iniquitatem in iudicio fore inexcusabilem. Vbi notandū quod quamuis lege naturali quilibet faciens malum sciat se facere malum, vt deducit Grego. 27. mora. cap. 18. Tamen quando peccator de peccato suo corrigitur & amouetur, tunc minus excusationem de peccato suo prætendere potest. Excusationem ergo aliquam prætendebant gentiles ante Christi incarnationem, quia ad eos neque propheta, neque alius qui eos corriperet, fuerat missus, quia prophetæ in solo populo iudæorum manebant, secundū illud psal. 147. Non fecit taliter omni nationi &c. Venit ergo Christus, apostolos per vniuersum mundum misit qui peccatores corrigerent, & sic eis nullam excusationem de peccatis suis relinquerent. Et hoc est quòd hic ostēdit psalmista, dicens, *Dixi iniquis &c.* Et duo facit. Quia peccatores primò admonet, vt peccare desistant. Secundò ne peccata excusent: ibi *Nolite extollere.* Quantum ad primum dicit. *Dixi iniquis &c.* Loquitur enim illis qui iam per peccatum ceciderunt, ne in peccato perseuerent. Quid autem dixerit, subdit. *Nolite iniquè agere* id est nolite in peccato perseuerare, sed surgite ad medicum. Malum enim est peccare, sed pessimum est in peccato perseuerare. Et aduerte quod aliud est peccatum operis, aliud est peccatum cordis vt ostendit Grego. lib. 11. mora. ca. 23. dicens. Scelus in opere, delictum vero plerunque est in cogitatione. Vnde & per psalmistam dicitur psal. 18. Delicta quis intelligit? quia videlicet peccatum operis tanto citius cognoscitur, quāto exterius ostendit. Peccata vero cogitationis eo ad intelligendam difficilia sunt quo inuisibiliter perpetrantur. Peccata ergo operis reprimit, dicens. *Dixi iniquis, nolite iniquè agere.* Peccata vero cordis reprimit, dicit. *Et delinquentibus nolite exaltare cornu.* Per cornu enim ipsum peccatum cogitationis intelligitur, vt statim ostendam. Et sic exaltare cornu, est corde contra Deum superbire.

Grego. Peccatum. Delictum.

Psalm. 18.

1240 Nolite extollere in altum cornu vestrum, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.

Hic admonentur peccatores, ne peccata excusent. In altum enim cornu extollit, qui commissum peccatum superbè defendit. Vnde glossa. Quasi enim cornu in altum erigit, qui peccata sua per alios excusare nititur, vt per diabolum, vel suos suasores, vel per necessitatem stellarum. Et quia tales excusantes peccata sua culpam in Deum nituntur inferre. Ideo hoc clarius exponēs subdit. *Nolite loqui aduersus Deum iniquitatem* Vbi glo. Aduersus Deum iniquitatem loquitur qui se dicit iniustè pati, cum nequiores prosperi sint. quod est dicere Deum iniustum. Vel aduersus Deum iniquitatem illi loquuntur, qui non sua culpa, sed necessitate stellarum dicunt se peccasse, vt Deo, non sibi imputetur. Nihil enim aliud est peccatum excusando defendere, nisi iniquitatem aduersus Deum loqui, & Deo peccati culpam imponere. vt ostendit Gregor. dicens. Hæc namque sunt verè humilitatis testimonia, iniquitatem suam cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire. vt supra versiculo 553. Et ibidem adde quod hic dicitur. Cumque excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem, auxerunt culpam, quam tueri conati sunt. Adam enim Deum tangens, quòd ipse peccati auctor extitit, qui mulierē fecit, & Eua culpam ad dominum referens, qui serpentem in paradiso posuisset. Qui enim ore fallentis diaboli audierant, eritis sicut dij, qui Deo esse similes in diuinitate nequiuerunt, ad erroris sui cumulum Deum facere sibi similem in culpa conati sunt. Hic autem moraliter notandum, quòd diuersa peccata in scriptura per cornu significantur. Et sic quia omne peccatum procedit à corde. ideo per cornu intellige specialiter peccata interiora siue cordis. Nam cornu in scriptura significat ambitionem superborum: simulationem deceptorū obstinationem reproborum, cupiditatem auarorum voluptatem lasciuorum, trāsgressionem mādatorum. Primo cornu significat superbiam quoniam sicut cornu in corpore animalis altiorem locum poscit, & cætera membra supergreditur: sic & superbia semper ad alta ascendere conatur, & cæteris eminere hominibus, & cætera procedere vide in dictionario literæ cornu.

Psal. 147.

1241 Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus, quoniam Deus iudex est.

Hic ostendit quod ipse Christus est vniuersalis omnium iudex, sic quod illius iudicium nullus effugere potest, cum Deus sit immensus omnia replens, aliquo singulari loco non continetur, vt ab alio sit absens, & sic ad nullum locum potest esse fuga, vt eius euitetur iudicium. Vnde ad istum intellectum inducit hunc versiculum Grego. dicens. Potestas enim diuini iudicij (quia vndique stringit) circulus dicitur & quia intra se omnia scindendo complectitur, falcis nomine significatur. In falce enim quicquid inciderit, intus cadit. Et quia potestas diuini iudicij nullatenus euitatur, intra enim ipsam sumus quolibet fugere conemur, rectè cum venturus iudex ostēditur, falcem tenere perhibetur, quia cum poterit ad omnia obuiat, incidendo circundat se esse intra iudicij falcem propheta conspexerat, cum diceret. Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descendero, in infernum, ades. Si sumpsero pœnnas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Intra quandam falcem diuini iudicij se vidit, cum ex nullo se loco patere fugę aditum posse cognouit, dicens. *Quia neque ab oriēte neque ab occidente, neque à desertis montibus* subaudit pater via fugiendi. Atque mox ipsam supernæ potentiæ omnimodam comprehensionē subdens, ait. *Quoniam Deus iudex est.* Ac si diceret Fugiendi via vndique deest, quia ille iudicat qui vbiq; est. Hæc ille. Quamuis enim in certo quodam loco fiet iudicium vltimum. s. in aere contra montem oliueti, ex quo ascendit dominus (vt ait magister.) tamen potentia iudicis totum orbem occupabit: vt non sit in orbe locus in quo quis latere possit. Propter quod dicit apostolus. Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Gl. id est ante iudicē Deum sedentē. Et hoc dicitur à simili. Tribunal enim est sedes iudicu, quę in excelso loco locatur vt iudex ab omnibus videatur, & ipse ex eminenti loco omnes valeat intueri. Ita Christus in iudicio quasi in tribunali sedebit: quia & ab omnibus videbitur, & ipse omniū conscientias videbit, & omniū causas iudicabit. Et horum causam subdit, dicēs. *Quoniā Deus iudex est.* i. quoniā Christus qui est iudex est Deus. Deus autē vbiq; est, & omnia cōtinet &c. Mystice autē hoc exponit glo. dicens, q̄ oriens sunt boni quibus oritur sol iustitiæ. s. homines claritate conspicui. Occidens sunt quibus occidit sol iustitiæ. id est mali. Deserti montes sunt falsi prædicatores, qui locum montium vsurpant, sed à veritate Dei sunt deserti: quibus Deus præsens est, non ob merita, vt in bonis, quibus Deus præsens est per gratiam non modo per cognitionem. Est ergo sensus Cur mala non faciatis, ratio est, quia Deus neque deest ab oriente. id est à bonis, neq; ab occidente id est à malis, neq; deest à desertis montibus. i. à falsis prædicatoribus, quia omnibus generibus hominum præsens est Deus & cognitor est. Quoniam Deus iudex est etiam eorum, quæ sunt in corde.

Matth. 4. corum. Fi. sicut pro tum.

Psalm. 138.

1242 Hunc humiliat & hunc exaltat, quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.

Hic ostendit consequenter quòd Deus est iustus iudex. Et diuiditur in partes tres. Quia ostēditur primo quòd per Christum omnes iustè iudicantur. Secundò quòd omnes piè admonētur, ibi. *Ego autem.* Tertiò omnia iustè terminātur, ibi. *Et omnia.* Quantū ad primū sciendū q̄ diuina iustitia à se superbos repellit & deprimit, sed humiles corde exaltat, Christo dicente. Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur Quam iustitiam ante longe prēuiderat psalmista dicens. *Hunc humiliat.* s. superbū. *Hunc exaltat.* s. humilem. Vbi notandum quòd humiliatio est multiplex, similiter & exaltatio. Nam vt ait Chrysostomus super Lucam. Humilitatis nomē est multiplex. Humilitas enim quandoque virtus est, iuxta illud. Cor contritum & humiliatum Deus nō despicies. Et est humilitas idem quòd erumnis siue pœnis, iuxta illud psal. 142 Humiliauit in terra vitam meam. Similiter & est multiplex exaltatio. scilicet præsumptionis; qua diabolus superbus voluit exaltare seipsum. Esa. 14. Super astra cœli exaltabo solium meum. Et est quædam exaltatio præmiationis. psalm. 36. Expecta dominum & exaltabit te, vt hæreditate capias terram. Nunc ad propositum hunc humiliat, hunc scilicet qui præsumptuosè seipsum extollit humiliat Deus pœnis & erumnis. Et illum qui se virtuosè humiliat, exaltat præmiis & honoribus, quia vt dicitur Iob. 5. Ponit humiles in sublime. Quod exponens Greg. dicit. In sublimi humiles ponuntur: quia hi qui nūc pro Dei amore despecti sunt, postea cum Deo iudices veniunt. Vnde autem ve

Magister li. 4 Sent. dist. 48. Rom. 14.

Gregor. mora. 1.

Christus omnium iudex.

Gregorius mora. 1.

Psalm. 138.

niat talis humilitas & exaltatio, ostēdit cum subdit. *Quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.* Vbi notandum quòd per calicem significatur lex diuina, quę ideo calix dicitur, quia inde Deus suos fideles potat, iuxta illud Eccl. 15. Aqua sapiētiæ salutaris potabit illum. Hic autem calix legis diuinæ continet vinum merum, & etiā mixtum. id est feces. Per vinum merum quod cor lætificat iuxta illud psal. 103. Vinum lætificet cor: intellige præmium æternum iustis debitum. Iudi. 9. Vinum, id est præmium æternum, lætificat Deum & homines. Per vinum autem mixtū, & non depuratum. s. per feces, intellige pœnam malis debitam. Apoca. 14. Si quis adorauerit bestiam, bibet de vino iræ furoris Dei. Est ergo sensus: quia *calix in manu domini.* id est sacra scriptura, *plenus vini meri*, id est declarans præmium ætetnū iustis debitū & plenus *mixto vino.* id est declarans pœnam malis debitam. Iste ergo calix Dei *in manu domini.* i. in operibus domini: quia scilicet sic dabit iustis præmium & malis supplicium: vt prædicit scriptura sacra. Vel aliter totum *hunc humiliat, hunc exaltat:* hic duos populos intelligit, scilicet iudæum & gentilem. Christus ergo veniens *Hunc humiliat,* scilicet populum iudaicum, quia in Christum noluit credere, aliis nationibus subiiciet. *Hunc exaltat,* scilicet populum gentilem, qui Christum recepit: quia in cognitione legis diuinæ & veritatis fuit exaltatus. *quia calix in manu domini.* scilicet scriptura sacra, quæ plena est vino mero & mixto. Vbi notandum quòd tota scriptura in duas partes diuiditur. scilicet in antiquum & nouum testamentum. Antiquum testamētum erat quasi quædam figura significans rem noui testamenti, scilicet ipsum Christum & legem nouam, vt deducit Greg. super Ezech. parte. 1. Vnde illa sacrificia carnalia erāt quasi feces ab illis figuris. Iudeis ergo quibus remansit vetus testamentum & illæ figuræ carnales, remansit vinum mixtum, sed gentilibus conuersis, qui Christum & eius legē recipiunt, datur vinū merū. Ecce ergo quomodo humiliat iudæos, verum legis intellectum auferens ab eis. Ecce quomodo exaltat gentiles vinum merum dans eis, scilicet cognitionem Christi & nouæ legis. Et istum intellectum videtur sequens versus confirmare, dicens.

Ecclesi. 15.

Psalm. 103.

Iudi. 9.

Apoca. 14.

Calix scriptura.

Vinum merū & mixtum.

Grego. super Ezechielem.

1243 Et inclinauit ex hoc in hoc, verum tamen fex eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ.

Verumtamen fex eius: vt sit sensus. *Et inclinauit* scilicet dominus hunc calicem scripturæ, *ex hoc* id est à iudaico populo, *in hoc,* id est in gentilē populum, in quem spiritualis sensus scripturæ eliquatus est. Et per hoc patet quomodo humiliat populum iudaicum, & exaltat gentilē. Vnde sequitur. *Verumtamen fex eius non est exinanita.* s. figuræ legis antiquę non cessauerunt. s. à iudæis: quia carnalia sacramenta apud eos remanserunt, quia dicunt in illis figurata. scilicet Christum & legem eius nondum aduenisse. Vnde de isto calice scripturæ subdit. *Bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Vbi sciendum, quòd peccatores sunt duplices s. superbi qui regē suum, scilicet Christum negāt, alij peccatores humiles. s. gentiles conuersi quæ regi suo Christo per fidem se humiliter subiiciūt.

Bibent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Omnes ergo bibunt ex isto calice scripturæ, sed differenter: quia peccatores humiles bibunt vinum merum, calicis recipiendo Christum & eius legem, sed peccatores superbi. scilicet iudei bibūt fęces. s. antiquas figuras de Christo retinentes & sacrificia carnalia, quorum significata adhuc impleta non credunt. Vel aliter iuxta primam expositionem ver siculi præcedentis, si per vinum merum intelligatur premium bonis debitum, & per vinum mixtum supplicium debitum peccatoribus: tūc est sensus. *Bibent ex eo omnes peccatores terræ.* id est ex vino mixto: quia omnes peccatores punientur æternaliter, & non solū in præsenti vita, quia per pœnas vitæ præsentis nō exinanitur fœx, id est nō terminatur pœna debita malis: quia vt dicitur psal. 10. Pluet super peccatores laqueos ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum, boni autem inebriabunter ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Psalm. 10.

1244. ## Ego autem annunciabo in sæculū: cantabo Deo Iacob.

Hic omnes piè admonentur. Deus enim volēs omnes homines saluos fieri voluntate, s. signi omnes semper admonet vt opera iustitiæ faciant: per quæ vinum merum æterni præmij percipere queant, vt ostendit Gregor. in homil. dicens. Ad erudiendam autem dominus plebem suam, nullo tēpore destitit deus operarios mittere: quia & prius per patres, postmodum per legis doctores, deinde per prophetas: ad extremum vero per apostolos vineæ. i. ecclesiæ cultum debitum annunciauit. Vel dicat Christus. *Ego autem annunciabo in sæculum.* i. quandiu sæculum erit, annunciabo per meos & pœnam malis debitam, & gloriā bonis. *Vel annunciabo in sæculum.* s. quæ de Christo sunt credenda. Vnde circa hoc notandum, quòd de Christo sacra scriptura sex nobis annunciat. Primò annunciat eius incarnationem, qua scilicet verbum caro factum est. Et hanc annunciat angelus. Lucę. primo. Vnde de ista annunciatione facta per angelum dicitur. Qui habet pēnas, annunciabit sententiam. Angelus enim pennas habere dicitur, propter suam agilitatem, cum non grauetur corpore. Quæ autem maior potest esse sententia, quam annunciare mundo verbum carnē factum. Vnde ille angelus annūcians Marię rectè poterat dicere mundo illud Esa. 42. Noua ego annuncio, antequam oriātur, & vobis audita faciam. Sed quod nouum tunc annunciauit angelus mundo, declaratur Hiere. 31. Nouum inquit faciet dominus super terram, mulier circundabit virum. De istis quæ de Christo sunt annunciata, vide supra versicul. 657. Sequitur. *Cantabo Deo Iacob.* Quid enim est cantare Deo Iacob, nisi pura mente & iocunda Deo de suis beneficiis gratias agere? Vbi nota quòd inter omnes actus humanos cantare requirit lætitiam & organorum debitam dispositionem: vt ostendit Greg. dicens. Quilibet peritus cantandi artifex, artem cantandi explere nō valet, nisi ad hanc sibi instrumenta exteriora cōcordent, quia nimirū canticū quod docta manus imperat, quassata organa proprie non sonant, nec artem flatus exprimit si scissa rimis fistula stridet. Vt ergo Dei beneficia recolendo, eidem canticū resonare valeamus, oportet quòd cum debita exaltationis lętitia fiat. Propter quod dicit psalmista. Iubilate Deo omnis terra, cantate & exultate & psallite. Vbi considera triplicem lætitiam pro beneficiis Dei reddendo cāticum nobis necessāriam. Primò est lætitia mentis interioris, quæ notatur cum dicitur. Iubilate Deo. Iubilum namque secundum Greg. dicitur ineffabile gaudiū quod mente concipitur, quod nec abscōdi potest nec sermonibus aperiri, quod quamuis quibusdam motibus prodatur &c. vide in dictionario, litera can ere. Sic ergo pro beneficiis per Christum nobis exhibitis reddendo Deo gratias, nostrum quilibet dicat. *Cantabo Deo Iacob.* Ad quod nos exhortans apostolus, dicit. Impleamini spiritu sancto, cantantes, & psallentes domino in cordibus vestris.

Luca. 1. *Eccles. 10.* *Esa 42.* *Hiere. 31.* *Cātare Deo quid est.* *Gregor. in homil. Matth. 20.* *Annūciare.* *Gregor. in epistola. 5.* *Gregor. 24. moral. 6.* *Ad Ephe. 4.* *Psalm. 112.* *Exod. 32.*

1245. ## Et omnia cornua peccatorū cōfringam, & exaltabuntur cornua iusti.

Hic concludit conclusionem principalem. s. quomodo per Christum iustum iudicem peccatores damnabuntur, & iusti glorificabuntur. Vbi nota quòd per cornua in scriptura sacra duo principaliter significatur. s. malorum superbia, & iustorum virtus & innocentia. De cornu iniquitatis & superbiæ. vide supra versic. 1240. De cornu vero virtutis notandum quòd virtutes quibus efficimur iusti, in scriptura cornua vocātur, quia sicut cornua animalia defendunt & ornant: sic & virtutes homines iustos, & maxime tres virtutes per cornua designantur. Primò per cornua significatur virtus humilitatis & reuerentiæ. Cornua enim animalis semper circa terram aliqualiter inclinantur. Sic & humilitas mentem declinat ad ima. Vnde de cornu humilitatis dicitur psalm. 111. Iustitia eius manet in sæculum sæculi, cornu eius exaltabitur in gloria. Vbi ad literam loquitur de homine humili. Vnde ibidem ait glossa. Iustitia eius manet in sæculum sæculi. s. eleemosyna quæ Deo datur, quia Deo custode nihil perit. *Et cornu eius.* id est humilitas, quæ à superbis contēnitur, exaltabitur in gloria. Quare? quia hic humilis fuit, ibi potestatem habebit. Secundo cornu significatur virtus pietatis & misericordiæ. Antiquitus enim in cornibus portabant oleum, ad inungendum reges, vt per hoc ostenderetur, quòd in eis virtus pietatis vigere deberet. In oleo enim suaui & linitiuo doloris ipsa signatur pietas. Vnde. 1. Regum. 16. dicitur. Tulit Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrum eius: & per istam vnctionem Dauid totus clemēs, & pius fuit effectus. psal. 131. Memendo domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Tertiò in cornu significatur virtus castitatis & munditiæ. Cornu enim ex carne nascitur, à carne tamen manet nudatus. Sed ossa à carne quidem otiginem habent: & carne manent operta. Ideo per ossa figurantur in carne viuentes carnaliter. Sed per cornua homines casti in carne viuentes, sed præter carnem. In cuius figuram facies Moysi cornuta apparuit populo. Exo. 34. Moyses enim, qui assumptus ex aqua interpretat, significatur castos homines, quoniam per aquam ipsa luxuria fluxibilis designatur. Vnde & Ioanni dictū fuit. Veni & ostēdā tibi dānationē meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas. Si ergo per aquam significatur luxuria, quis proprie dicitur Moyses. i. assumptus ex aqua, nisi quilibet homo castus, à voluptate luxuriæ separatus? Sic ergo per cornu aliquando figuratur peccatorum nequicia, aliquando bonorum iustitia. Vnde & de vtroque cornu hic loquitur psal. Primò de cornibus vitiorum, dicens. *Et omnia cornua peccatorum confringam.* quasi dicat. secundum glo. quamuis peccatores hic eleuentur & nolint hic per humilitatem frangi, in fine tamen. id est in iudicio confringentur per damnationem æternam. De iustis autem dicit. *Et exaltabuntur cornua iusti.* id est virtutes iustorū, quę hic depressæ videntur, exaltabuntur in iudicio, id est præmiabuntur. Sic enim de iustis dicit psal 148. Confessio eius super cœlum & terram, & exaltabit cornu populi sui.

Psalm. 148.

PSAL. LXXV.

1246. NOtus in iudæa Deus, in israel magnum nomen eius.

Iste psalmus talem habet titulum. *In finem in carminibus canticum ad Assyrios psalm. Asaph.* Ad cuius noritiam sciendum quòd istum psalmum fecit Asaph prævidens superbiam Sennacherib regis Assyriorum, contra regem iudæorū confidentis in multitudine exercitus sui, qui tamē miraculosè per angelum domini fuit fugatus. Nam vt habetur. 4. Reg. 19. Sennacherib rex Assyriorū venit cōtra Hierusalē, regnante Ezechia rege. Misit autem ad Ezechiā regē, dicens. Nō te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciā: neq; dicas. Non tradetur Hierusalem in manu regis Assyriorū. Tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorū vniuersis terris, quomodo vastauerunt eas. Nunquid tu solus poteris liberari? Nunquid liberauerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei? Cum autem audisset Ezechias sermones istos, deuotè orauit dominum vt ipsum saluaret de manu Sennacherib regis Assyriorum. Dominus exaudiuit illū. Vnde illa nocte misit Deus angelum suum in castris regis Assyriorum, & percussit ex exercitu regis assyriorum centum & octuaginta quinque millia. Cumque surrexisset Sēnacherib rex, vidit omnia corpora mortuorum exercitus sui, & statim territus recessit ad regnū suum, & mansit in Ninive, & ibi interfectus fuit à filijs suis. Istam ergo miraculosam victoriam populi iudæorum contra Sennacherib regē Assyriorum prenidens Asaph spiritu prophetico, fecit istum psalmum, vt omnes moneret in omni aduersitate spem suam in domino Deo ponere. Est ergo sensus tituli. Iste psalmus quem fecit Asaph in finem. s. in Christum nos dirigit, & est *in carminibus.* i. in laudibus de victoria à Deo data iudæis: & est *canticum*: quia gratias agit Deo de victoria data. Et est iste psalmus *ad Assyrios* i. contra Assyrios: quia agit de percussione ipsorū à Deo facta miraculosè. Intentionem mouet ad confidendum in Deo in omni aduersitate constitutis. Sic ergo primò declarabo sensum literalē, secundò propheticum. Quantum ergo ad sensum literalem sciendum quòd psamus iste diuiditur in tres partes, quia describitur regni iudæ cōditio. Secundò Sennacherib deiectio, ibi. *Confregit.* Tertiò gratiarum actio, ibi. Quoniam cogitatio hominis &c. Dic vt. N. Quantum verò ad sensum propheticum sciendum, quòd psalmus iste agit

de Christi gratia, & de iudæorum ingratitudine & malitia. Et sic diuiditur in tres partes quia primo confundit iudæorum vanam gloriā. Secundò ostendit Christi veram gratiā, ibi. *Illuminans.* Tertiò consurgit ad gratiarum actionem debitā, ibi. *Quoniam cogitatio.* Quantum ergo ad primum volens confutare iudæorum gloriā, quam sibi vsurpant ex nomine, tria facit, quoniam ostendit primò, qui sunt veri iudæi quibus notus est Deus. Secundò q̄ in veris iudæis habitat Christus, ibi. *Et factus est in pace.* Tertiò quòd omnia mala à veris iudæis remouet Christus, ibi. *Confregit.* Quantum ad primum sciendum quòd psal. hic vult ostendere quòd gloria iudæorū qua se iactant populū esse Dei & legem Dei habere, est nulla: quia illi non sunt veri iudæi. Vt enim ostendit apostolus Rom. 2. Duplices sunt iudæi. s. in manifesto, & in occulto. id est, carne & spiritu. Carne enim dicuntur iudæi, qui carnaliter nati sunt de tribu iuda, qui fuit vnus ex filiis Iacob. Sed spiritu & in occulto iudæi sunt, qui rem per nomen significatam conseruant. Nam iudas interpretatur confitens. Illi ergo non sunt veri iudæi, qui Christum regem non cōfitentur. Illi autem sunt veri iudæi, qui Christum verum regem confitentur. Vnde dicit glo. ad Rom. 2. Bene potest fieri iudæus gentilis, & gentilis iudæus. Vnde verus iudæus non est, qui solum iudæus est nomine & natione, vel qui solum labiis confitetur, sed corde est remotus. Iudæus enim interpretatur confitens. Qui ergo verè credit & rectè confitetur, verè iudęus est. Vnde contra istos carne iudæos arguit sic magister hic in glo. dicēs. De tribu sola iuda reges erāt iudæorum. Vnde benedicens Iacob filiis suis, ait. Non deficiet princeps de iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Et ab hac tribu omnes iudæi dicuntur. De qua etiam venit dominus noster Iesus Christus. Iudæi autem Cęsarem confessi sunt regem ipsorum qui non erat de tribu iuda, & nō Christum. Ergo iam amplius non sunt appellandi iudæi: itaque euersum est regnum iudæorum, quia noluerunt cognoscere verum regem iudęorum. Abdicauerunt se ab isto nomine, cum dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. Si enim non habent Regem nisi Cæsarem, defecit iam princeps de iuda; venit ergo ille qui promissus est. Illi ergo veritus iudæi sunt, qui Christum de iuda natum verum regem credūt. Ex isto ergo vult arguere psalmista quòd iudei carne falsō gloriātur de hoc nomine dicēs. *Notus in Israel Deus*: arguens sic. Si etiam veri iudæi estis, tunc in vobis notus est Deus: quòd si nō est in vobis notus, tunc non estis veri iudæi. Sed in vobis non est notus Deus; quia Cæsarem gentilem confessi estis, dicentes. Nō habemus regem nisi Cæsarem, & Christum negastis de tribu iuda natum. Et eodem modo vult ostendere, quòd illi qui sunt iudæi sola carne, non debent dici viri israelitæ; quia illi non sunt veri israelitæ, in quibus non est magnum nomen domini: patet: quia *in Israel est magnum nomen eius*, patet etiam quia israel interpretatur videns Deum. Sed nomen domini non est magnum in illis, quia ipsum dominum regem negauerunt, & Cæsarem sibi regem elegerunt. Ex quibus omnibus vult psalmista cōcludere quòd gentiles ad fidem Christi conuersi veri iudæi & israelitæ debent nuncupari, & non illi qui solum de tribu iuda sunt carnaliter nati.

Rom. 2. *Iudæus quis proprie dicatur.* *Ad Rom. 2.* *Glossa.* *Gene. 49.*

1247. Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.

Hic ostēdit quòd in veris iudæis habitat Christus. Vbi notandum, quòd pax est duplex, scilicet exterior & interior. Exteriorem pacem plus habent peccatores quam iusti, qui semper aduersis impetuntur, sed interiorem, quæ stat in puritate cōscientiæ, quæ peccatorum remorsum non habet, habent iusti & non peccatores. De qua dominus dicebat suis apostolis. Pacem meā do vobis &c Hæc autem pax stat in duobus (vt ait Augu. super Ioan.) scilicet, vt hostem vincamus, & vt nos adinuicem diligamus. Tales autē pacificos inhabitat Christus. psal. 21. Tu autem in sancto habitas &c. Consimiliter nunc ait. *In pace factus est locus eius.* Locus enim Christi est cor hominis pacifici. Quæ autem conturbent cor nostrum, ne ista pace fruatur, ostendit Hugo de sancto Victore, dicens. Quatuor sunt quæ in nobis paris quietem frangunt, scilicet hostis, seruus, vxor, & vicinus. Hostis est diabolus, seruus mundus, vxor caro, vicinus quilibet proximus. Cum ergo diabolus eiicitur, mundus subiicitur, caro affligitur: proximus diligitur: quid aliud agitur, nisi quòd pax in nobis ex omni parte stabilitur? Sic ergo ille veram pacem habet in corde, quem non conturbat memoria præteritorum delictorum, quem non inquietat desiderium futurorum qui non frangitur aduersis, neque prosperis eleuatur. Et talem pacificum inhabitat Christus. De quo dicitur. *In pace factus est locus eius.* Sequitur. *Et habitatio eius in Sion.* Vbi aduerte, quòd aliter Christus locum habet in nobis, & aliter habitationem, quoniam locum habet in illis in quibus est per gratiam, sed habitationem in sanctis in quibus est per gloriam. Nam quòd propriè nō habitet hominibus in quibus est per gratiam apparet ex verbis Christi, dicens iustis. Si quis diligit me &c. Sequitur. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ecce quòd iam in illis erat per gratiam, quia diligētibus se loquitur, in quibus tamen nōdum habitabat per gloriam. ideò de futuro dicit. Ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. Licet etiam modo communiori habitet in omnibus in quibus est per gratiam. Hoc ergo insinuans dicit. *Et habitatio eius in Sion.* Sion namque specula interpretatur: & significat gloriam æternam, in qua beati facie ad faciem Deum speculantur. Propter quod dicitur psal. 83. Ibunt, de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion. Sic enim speciali modo habitat Deus in beatis. Apoca. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis & erit illorum Deus. Aliqui autem exponūt istum versum de sepultura Christi, quia à principio natiuitatis suæ semper Christus persecutiones fuit passus vsque ad mortem. Sed post mortem, sepultus in pace requieuit.

Pax. Ioan. 4. Augustin. Psalm. 21. Hugo. Pax frangitur à quatuor. Habitatio Christi. Ioan. 14. Psalm. 83. Apoca. 21.

1248. Ibi confregi potentias, arcum scutum, & gladium, & bellum.

Hic ostendit quòd à veris iudæis Christus omnia mala remouet, quia ipsos verè pacificat in gloriam Multa enim mala in hoc mundo patimur quæ in patria vere tolluntur. Et hoc est quod dicit. *Ibi.* scilicet in Sion & in gloria *confregit potentias &c.* Et quas potentias, ostendit subdens. *Arcum, scutum, gladium, & bellum.* Per arcum, qui ferit occulte: intellige dolos. Per scutum, quo protegimur, intellige omne illud per quod superbi sua vitia operire conantur. Per gladium omnis rebellio contra Deum. Per bellum, peccatorum excusatio qua contra Deū bellamus. *Ibi.* ergo. id est in Sion gloriæ omnia ista remouentur: quia ibi hæc omnia desinunt. Vel aliter. Per arcum intellige peccatum luxuriæ. Per scutum peccatum obstinationis & superbiæ. Per gladium peccatum auaritiæ. Per bellum vero rebellionem carnis ad animam. De quibus vide supra versicu. 763. Aliter istum versum exponit Greg. ostendens quòd omnia etiam ista in præsenti vita confringuntur. Vnde ait Ibi confregit cornua, secundum aliam trāslationem, arcum &c. In cornibus elatio superborum, in arcu insidiæ longè ferientium: in scuto obstinata duritia defensionum, in gladio viciña percussio, in bello vero ipsa contra dominū mentis motio designātur. Quod nimirum totum in sancta ecclesia cōfringitur, dum mentes Deo resistentium supposito iugo humilitatis edomantur. Hinc rursum per eundem psalmistam dicitur Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni Arcum enim dominus conterit, cum occulta insidiantium machinamenta dissoluit. Arma confringit, cum ea quæ contra se erecta fuerant, patrocinia humana cōminuit. Scuta ergo comburit, cum peccantium mentes obstinata se duricia defendentes; ad pœnitentiæ & cōfessionis ardorem spiritusancti calore succendit.

Greg. 33. moral. c. 19. Psalm. 45.

1249. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde.

Hic consequenter ostendit Christi veram gratiam & potentiam. Et primò ostendit erga nos Christi gratiam & benignitatem. Secundò circa malos iudiciariam Christi potestatem, ibi. *Tu terribilis es.* Circa primum gratiam Christi ostendit in tribus. Primò quia per fidem mentes illuminat. Secundò: quia per exemplum auaros reuocat, ibi *Dormierunt.* Tertiò, quia increpando superbos humiliat, ibi. *Ab increpatione.* Quantum ad primum sciendum quòd Christus mundum per apostolos suos & alios prædicatores illuminauit, qui fidem Christi prædicando docuerunt & miraculis confirmauerunt: quod prænidens psalmista, dicit. *Illuminans tu mirabiliter &c.* Per montes enim intellige sanctos apostolos & prædicatores propter vitæ altitudinem, & quia non ima, sed summa prædicabant, vt dictū est supra vers. 1016. & 1170. Per quos Deus mundum illuminauit, quia ipsorum prædicationibus gentes conuertit ad fidem Qui prædicatores & apostoli dicuntur montes æterni, quia ipsorum nō terminatur beatitudo, & quia Deus per eosdem mundo vitam promisit æternam. Illuminat autem mundum per ipsos mirabiliter: quia non solum prædicatione, sed etiam per miraculorum operationem. Et hoc est quod dicit. *Illuminans tu mirabiliter.* id est, per mirabilia per manus tuorum apostolorum & prædicatorum facta, quia gentilium corda ipsi non tantum verbis quantum signis conuerte-

Montes sunt prædicatores. Illuminat Deus mundum.

Erne virtutem huius illuminationis cordiū quis attribuat apostolis & prædicatoribus notanter dicit. *Illuminans tu mirabiliter.* quasi dicat Non montes ipsi illuminant, sed tu per montes: sicut manus proprie non scribit, sed intelligens per manum, sic homo non docet alium nec illuminat, sed Deus per hominem, vide supra versic. 353. Verum quia ad prædicationem apostolorum non omnes fuerunt illuminati, sed quidam rebelles & obstinati permanserunt, quia electi crediderunt, reprobi non, sicut dicitur Actuū 13. Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam: ideo de illis qui non crediderunt subdit. *Turbatio.* tur, quòd ad prædicationem apostolorum *turbati sunt omnes insipientes corde.* vt homines multi carnales desideria mundi sequentes, turbari sunt, audientes quòd aliam vitam futuram diligere debemus, & calcare præsentem. Sic ergo continuatur præsens versus ad præcedentem: quia dictū est Christus confringet potentias, arcum, scutū, &c. nunc ostendit quomodo: quia *illuminans tu mirabiliter, &c.* Istum versiculum exponit Greg. inducens q̄ Deus nos illuminat ad sequelam virtutū sanctorum exemplis, qui montes dicūtur æterni. Vnde sic ait. In psalmo scribitur. *Illuminans tu mirabiliter à montibus eternis.* Qui enim oriētem solē contemplari non valet, irradiatos montes conspicit, & quasi sol ortus sit deprehendit. Ex æternis ergo montibus Deus nos illuminat: quia per admiratam vitam patrum præcedentium radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio deuotionis dominicæ & charitatis accendimur, sed in hac deuotione atque charitate melius horum mōtium contemplatione formamur. Quis enim deuotior Petro? quis carior Ioanne? Ille per deuotionē flu da maris dorsa calcare non timuit, iste per amorē in ipso auctoris nostri pectore quieuit. Et qui ad corporalis cenæ recreationem venerat, spirituale pabulum de sinu redemptoris sumpsit. Sed quia signari per mōtes Prophetas diximus, necesse est vt adhuc ad medium superiorum patrum exēpla deducamus. Ecce cum præceptis cœlestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis iuuamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad vnam vocem dominicam cognatos, & patriam deseruit, & pro adipiscenda æterna hæreditate ipsum ferire non trepidauit, quem senex iam & penè moriturus acceperat heredem? Cum patientiæ apprehendere virtutem conamur, præcedentium montium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, & de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur & non loquitur, arę superponitur & non reluctatur? Quid ergo isto viro patientius dici potest, qui quasi ad solatium ducitur & requiritur, ad feriendum ligatur & conticescit, oblatus in holocaustum tacet? Cum autem accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentium montium informamur. Quid enim Iacob laboriosius, qui apud Labam tam longo tempore propinquus iure cognationis opera exercuit seruitutis, & vicem obsecutus est famuli, vt perfrueretur præmus hæredis. Cum arcem continentiæ, & castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium montium sublenamur. Quid Ioseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ iugo luxuriæ præmi non potuit, etiam captiuus? Et quidem hominibus ser-

Act. 13. Greg. 27. moral. c. 6. Exemplis hominis actem homines ad virtutes. Abraham exemplum obedientiæ. Isaac exemplum patientiæ.

uus extitit, sed contra dominantem nequitiam & in seruitio liber fuit? Cum mansuetudine repleri cupimus, præcedentium patrum exemplis adiuuamur. Quid enim Moyse mansuetius, qui commissi sibi populi seditionē tolerat, & tamen irascentem dominum pro eisdem suis persecutoribus orat, séque pro illis diuino furori obiicit, quia in sancto eius pectore etiam in persecutione charitas ignescit? Cum contra aduersa mundi formare nos mentis constantia nitimur, præcedentium patrum consideratione fulcimur. Quid enim Iosue constantius, qui ad explorandam qualitatem gentium missus, nec proceritatis magnitudinem, nec numerositatis multitudinem expauit? Vnde & easdem gentes quas explorando non timuit, etiam præliando prostrauit? Cum benignitatis culmen apprehendere conamur, præcedentium patrum exemplis instruimur. Quid enim Samuele benignius, qui de principatu regendi populi deiectus, successorem sibi humiliter requirit, inuentúmque vngit in regem, vnctum mox tolerat percussorem, à quo ne moriatur trepidat, & tamen ne ei dominus irascatur rogat. Ipse quoque cum mitteretur ait. Audiet Saul, & interficiet me. Et ei per semetipsam veritas dicit. Quousque tu luges Saulem, cum ego abiecerim eum? Quid ergo viro isto benignius dici potest, qui & hunc non vult diuinitus percuti, à quo formidat occidi? Cum ad pietatis atque humilitatis celsitudinem tendimus, præcedentium exemplis illuminamur. Quid enim Dauid misericordius, quid humilius dici potest, qui à rege reprobo pro victoriis contumelias recepit, qui de manu hostili Israeliticam gentem fortis eripuit, & tamen ipse ne moriatur, quasi debilis fugit? Qui & se electum diuino iudicio, & persecutorem suum reprobum agnouit, & tamen eidem persecutori suo crebro satisfactionis humilitate se subiecit, qui persecutoris lanceam tollit, oram chlamydis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, & vno eodémque tempore quia occidendi potestatem habuerit ostendit, & ne occidatur rogat. Quia ergo in cunctis quæ spiritualiter appetimus, exemplis præcedentium patrum illuminamur, benè de his montibus dicitur. *Illuminās tu mirabiliter à montibus æternis, &c.* Sed quia bonis aliorum exemplis multorum vitia denudantur: quia contraria comparata magis eluceseunt, hinc est quòd vnde aliqui illuminantur ad virtutem, inde alij ad odium excitantur & iram, Vnde subditur. *Turbati sunt omnes insipientes corde.*

Moyses exemplum mansuetudinis. *Iosue exemplum constantiæ.* *Samuel exemplum benignitatis.* *Dauid exemplum humilitatis.*

1250. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Hic cōsequenter per exemplū auaros reuocat. Vbi notandum quòd vita præsens quædam dormitio dicitur ipsis peccatoribus: quia licet vigilēt corpore, anima tamen ipsorum dormit, sic ecōtra iusti corpore dormiūt, sed anima vigilat. Sic enim ecclesia in persona omnium iustorum, dicit. Ego dormio & cor meum vigilat. Peccator ergo qui secundum animam in præsenti dormit, vigilat in morte: quia tunc eius anima videre cogitur, quæ hic videre nolebat. Psalmista ergo auaros ad pœ-

Cant. 5. Auarus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ntentiam prouocare volés, adducit exemplum q̃ A
sunt dormientes corporaliter, pauperes quandoq; somniant se multas habere diuitias, sed cum euigilant, vacuos se reperiunt. Sic est de auaris: quia in p̃senti dormientes se diuites putant, sed cum per mortẽ euigilauerint, nihil se habere reperiũt. De quibus nunc dicit. *Dormierunt somnum suum.* Vbi glo Auari enim hic dormientes somniant se multos thesauros habere, sed cum euigilant, nihil inueniunt *Viri diuitiarum in manibus suis.* Et attende quod ait. *Viri diuitiarum.* scilicet subditi diuitiis, non dicit habentes diuitias. Multi enim habent qui non amant. Vnde istum versum ad propositum exponens Greg. super illo verbo Iob 27. Diues cum dormierit, nihil secum aufert, dicit. Huic nimirũ sententiæ psalmista concordans, dicit. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vt enim in sua manu diuites post mortem suam quicquid inueniant, eis ante mortem dicitur, diuitias suas in quorum manibus ponant, &c. vide supra versiculo 1203. Vnde de istis auaris diuitibus dicitur psalm. 48. Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum, vidi ibi.

Diuitiæ.

Gregor. 18. moral. c. 9.

Psal. 48.

B

1251 Ab increpatione tua Deus Iacob, dormitauerunt, qui ascenderunt equos.

C

Hic superbos increpando humiliat. Vbi sciendum quòd secundum quòd ait Greg. Equi nomine in scriptura multa significantur. Equi nomine aliquando lubrica vita prauorum, aliquando dignitas vel superbia tẽporalis, aliquãdo hoc ipsum præsens seculum, aliquando præparatio rectę intentionis, aliquando sanctus prędicator exprimitur. Equi enim nomine lubrica vita prauorum designatur, sicut scriptum est. Nolite fieri sicut equus & mulus Et sicut per prophetam alium dicitur. Equi amatores in fœminas & emissarij facti sunt vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Equi nomine dignitas vel superbia tẽporalis accipitur Salomone attestante qui ait. Vidi seruos in equis, & principes ambulãtes quasi seruos super terram. Omnis quippe qui peccat seruus est peccati, & serui in equis sunt, dum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes vero quasi serui ambulãt super terram, eum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum premit. Hinc rursum dicitur. *Dormitauerunt qui ascenderunt equos.* id est in morte animæ mentis oculos à veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore superbè confisi sunt, &c. Sic ergo hic per equos intellige superbas huius mundi dignitates, quas ascendunt superbi, qui Deo subiici nolunt. Ascenderunt ergo equos superbiæ, qui Deo subiici nolunt. Sic pharao increpatus à Deo, increpationes Dei obstinata mente contempsit. Sic & omnes qui negligunt monita Dei dormitãt, quia Deum audire cõtemnunt, quasi per hoc volẽs illos abducere à superbia, vt Christo subiiciantur, ne sic accidat eis, sicut pharaoni, de quo dicitur Exod. 14. Ingressus est eques Pharao cum curribus & equitibus eius in mare, & reducit super eos dominus aquas maris. Et attende secundum glo. tremendam rem, increpatio habet strepitum, strepitus autem increpationis exercitare soler dormientes. Quomodo ergo ad increpationem Dei, quæ tanti ponderis est dormitant superbi, nisi quia cor habent induratum? Duritia enim cordis obdormitio est Vnde quantò amplius à Deo increpantur in præsenti, ipsi magis indurantur. Vnde de talibus superbis induratis dicitur Sapien. 12. Qui increpationibus correcti non sunt, dignum Dei iudicium experti sunt.

Gregor. 31. moral. c. 18. Equus significat iumita.

Psal. 31. Hiere. 5.

Eccl. 10.

D

Increpatio.

Sapien. 12.

1252 Tu terribilis es, & quis resistet tibi, ex tunc in ira tua.

Hic consequenter ostendit diuinam potestatem, circa quàm tria ostẽdit, scilicet primò quòd diuina potestas est singulorũ excessiua. Secundò quòd est malorum punitiua, ibi. *De cælo.* Tertiò quòd est bonorum præmiatiua, ibi. *Cum exurgeret.* quantum ad primum sciendum quòd tanta est diuina potestas, quòd nullus ei resistere potest, quia sua voluntas est sua potestas. Propter quod dicitur Hester. 13. Domine Deus rex omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui tuę possit resistere voluntati. Quod nunc confirmans psalmista ait. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi.* quasi dicat nullus. Sed contra videtur: quia psal. 16. dicitur. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me. Et Stephanus iudæis dicebat. Vos semper spiritui sancto restitistis. Quomodo ergo nunc dicit psalmista. *Quis resistet tibi* Hanc quæstionem mouet Greg. super illo verbo. Iob 9. Deus cuius iræ nemo resistere potest, dicens. Mirum valde est quòd iręe Dei nullum resistere posse dicitur, cum tamen multos indignationi supernæ animaduersionis obuiasse eloquia diuina testantur. An non iręe Dei Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus ipsum supernæ percussionis impetum, mortis suę oblatione restitit dicens. Dimitte illis hanc noxam, alioquin dele me de libro quem scripsisti. An non iræ Dei Aaron restitit, cum inter viuentes ac mortuos thuribulum sumpsit, atq; animaduersionis ignem incensi fumo temperauit? An nõ Phinees iræ Dei restitit: quia luxuriantes cum alienigenis in ipso coitu trucidans, zelum suum diuinæ indignationi obtulit, & furorem gladio placauit? An non iræ Dei Dauid restitit, qui angelo ferienti se offerens, placationis gratiam & ante tempus propositum exegit? An non Helias iræ Dei restitit, qui longo iãm tempore terra arente subductas de cœlo pluuias verbo reuocauit? Quo modo ergo diuinæ iræ nullum posse resistere dicitur, cum multos sæpe restitisse exẽplis existentibus demonstratur? Sed si subtiliter ista pensemus, & verum cognoscimus: quia diuinæ iręe non resistitur, & verum quia multi sæpe resisterunt. Omnes etenim sancti qui iræ Dei obuiãt, ab ipso accipiunt, vt contra impetum percussionis eius opponantur, atque vt ita dixerim cum ipso se erigunt contra ipsum, eoque diuina vis sibi opponit secum: quia in eo quòd aduersum se fœuientes iram foras obtinent, intus eos gratia miserantis fouet, & famulantes interius leuat, quos quasi aduersantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium, quàm aspirat, & velut nolenti opponitur, quòd ab ipso vt fiat impetratur. Moysi enim dicit. Dimitte me vt irascatur furor

Exod. 14.

Hester 13.

Resistere Deo. Psalm. 16. Adiuuem.

Greg. 9. moral. c. 12.

Exo. 32.

ror meus contra eos, & deleam eos, faciámq; te in A
gentem magnã. Quid est seruo suo dicere, Dimitte me, nisi deprecanti ausum præbere? Ac si apertè diceretur. Pensa quantum apud me valeas, & cognosce quia obtinere poteris quicquid pro populo exoras. Aliter autem ad dictam quæstionem respondet idem Greg. dicens. Resistere Deo dicimur, cum repugnare eius dispositionibus conamur. Neque enim nostra infirmitas incommutabili eius sententiæ obuiar, sed tamen quod explere non valet tentat. Nam sæpe humana infirmitas occultè vim dispositionis agnoscit, & tamen hãc si mutare valeat appetit & contra ire fatagit, sed ipso se gladio contradictionis frangit, ordini interno reniititur, sed suis victa conatibus ligatur. Hanc ergo Dei potentiam insuperabilem ostendens, ait. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi?* quasi dicat nullus. Terribilis enim secundum grammaticos, dicitur à terreo terres, & idem est terribilis quòd metuendus, & terrori habilis. Et aduerte tamen quòd quamuis hic nullus realiter Deo possit resistere, tamen eo modo quo præcib. sanctorum placatur, sibi resistere dicimur, quia nunc tempus est misericordię, sed in iudicio cum tempus erit iustitiæ & vindictæ, nullis placabitur precibus. Quod notat psalmista, dicens. *Ex tunc ira tua* quasi dicat secundũ glo. Modo dicunt mali quæ volunt, disputant contra Deum quod tunc facere nõ poterunt, quia tunc scilicet in die iudicij erit ira tua scilicet super malos firmata.

Greg. 9. moral. c. 12.

Terribilis.

B

1253 De cœlo auditum fecisti iudicium, terra tremuit & quieuit.

C

Hic ostenditur quòd diuina potentia est malorum punitiua. Vbi notãdum quòd per cœlum significãtur sancti apostoli & prædicatores, psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei &c. Et isti Christum venturam ad iudicandum orbem toti mundo annunciauerunt, tam in nouo quàm in antiquo testamento, vt patet discurrenti in vtroque. Propter quod dicitur psalm. 49. Annunciabunt cœli, id est sancti patres apostoli & prædicatores iustitiam eius, quoniam Deus iudex est. Vnde de Christo iudice dicebat Petrus Act. 10. Ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent. Quid est ergo *de cælo auditum fecisti iudicium.* nisi ex ore sanctorum mundo declarasti Christum futurum iudicem mundi? Vel aliter. *De cælo auditum fecisti iudicium.* Christus enim de cœlo veniens, auditum faciet toti orbi iudicium vltimum. Sic enim dicitur Actuum 1. Quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, ita veniet. Ascendit autem in voce tubæ. psalm. 46. Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ, ergo & sic descendet in voce tubæ, vt auditum omnibus faciat iudicium. Et hoc est quod ait apostolus. 1. Thessa. 4. ipse dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descẽdet de cœlo, &c. Ad hoc enim valet vox tubæ, vt auditores excitet. Illud autem iudicium vltimum peccatoribus timorem incutiet, & iustis lætitiam, vt ostẽdit Greg. dicens. In iudicio Christus iustis tranquillus apparebit, & iniustis iratus. Testem enim conscientiam intra semetipsos deferunt, vnde & eorum mẽtes æquè vnum respiciant, sed non æqualiter modificẽtur: quia & istis cum benignum ostendit ante acta iustitia, & illis terribilem culpa. Quorum pauorẽ quis explicet, cum contigerit miseris & intra se culpas cernere, & ante se iudicem iustum videre? Hoc nimirum continuè in vsu vitæ presentis agitur, vt de qualitate venturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentię sibi conscius, & alius culpæ debitor, grauc contra se hoc ipsum iudicis silentium suspicatur, quam iram sibi non denunciat perturbatio iudicis, sed recordatio prauitatis. Quia & si adhuc fortassis hunc reum sententia non clamat intus tamen conscientia iam grauiter accusat. At contra iustitiæ amicus, decernentis iudicis vultum conspicit sed intus de testimonio bonæ recordationis hilarescit. Et quo apud se metuat non habet, eo ipso omne quod est ante ipsum, blandum videt. Cum ergo dicitur Iob 40. Disperge superbos in furore tuo, non perturbatio diuinæ sententiæ, sed super peccatores malè sibi conscios examinatio iustæ vindictæ, quamuis enim in iudicio eum tranquillum videant, quia tamen ferendos se ab illo non dubitant, eum suis moribus perturbatũ putant. Ex quibus apparet, quòd in mali iudicio traquillum iudicem timebunt, & conscienria teste, recalcitrare non valebunt. Et hoc notans hic psalm. ait. *Terra tremuit & quieuit,* quia scilicet secundum glo. peccatores terreni crebuntur, & perdita potestate malè agendi, vel excusandi, conquiescent.

Innocentia confortat.

Iob 40.

1254 Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

Hic ostenditur quòd diuina potentia est bonorum præmiatiua. Vbi notandum quòd iustitia duos habet actus, videlicet malos punire, & præmiare bonos, quorum vnum per se intendit, scilicet bonorum præmiationem, & aliud per accidens, scilicet malorum punitionem. Non enim malos punit nisi ad vtilitatem bonorum. Propter quod dicit Isidorus. Factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas. Et quamuis hoc dicatur de lege humana, tamen suo modo sic est de lege diuina, quæ principaliter intendit præmiare bonos, sed quasi par accidens malos punire. Sic etenim Christus prius bonos ad præmium vocabit, & postea malos ad supplicium, vt patet Matth. 25. Venite benedicti, &c. Et consequenter dicit. Discedite, &c. Quamuis postea concludendo dicat. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti vero in vitam æternam. Quod ad propositum exponens Origenes ait. Attende quia prius dicit, venite benedicti patris mei, deinde, discedite maledicti, propterea, quia proprium est boni Dei primum recordari facta bonorum quàm malorum, hic tamen prius concludit pœnam malorum, deinde vitam bonorum, vt primum quæ timoris sunt euitemus mala, postea quæ honoris sunt, appetamus bona Sic & hic quamuis Deus principalius intendat bonos præmiare, tamen præmisit malorum pœnam dicens. *Terra tremuit, &c.* Tamen vt ostendat bonorum præmium principalius intentum, hic adiungit quòd prin-

Iustitia.

Isid. 5. etyco. Lex dat per se præmium sed per accidens supplicium.

Matth. 25.

Origenes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ripalis causa iudicij erit bonorum præmiatio, di- A cens *Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret, &c.* Nam ly vt, est dictio ostendens causam. Est ergo sensus, quòd terra tremuit & quieuit, id est peccator quilibet, *cum Deus exurgeret*. id est exurget in iudicio. *Vt saluos faceret*. id est faciet *omnes mansuetos terræ*. Et notanter dicit, *omnes mansuetos terræ*. glo. id est homines qui non ascendunt equos superbiæ, sed humiliter confessi sunt peccata, qui habent pacem mentis. Quid autem procara, qui habent pacem mentis. Quid autem propriè sit mansuetudo, & quis mansuetus dicatur, vide supra versic. 740.

1255 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis B diem festum agent tibi.

Hic psalmista vice bonorum consurgit ad gratiarum actionem debitam. Et tria facit: quia ostendit primò quòd Deo gratias debemus agere. Secundò quòd promissa Deo debemus reddere, ibi. *Vouete*. Tertiò quòd terribilē Deum debemus credere, ibi. *Terribili*. Quantum ad primum sciēdum quòd secundum grammaticos, reliquię dicuntur à relinquo, is. Et sic reliquię dicuntur illa quę remanent, vel post relinquuntur, vel sequūtur. Iusti autem habēt duo, scilicet vnum primū quod præcedit, scilicet bona volūtas vel cogitatio, & aliud quod relinquitur post vel sequitur, scilicet bona operatio. Volens ergo psalmista ostendere q̄ gratias Deo debemus agere corde & opere, dicit. *Quoniam cogitatio hominis*. scilicet iusti confitebitur tibi, scilicet cōfessione laudis gratias agendo. *Et reliquiæ cogitationis*. scilicet opera quæ sequuntur cogitationem. *Diem festum agent tibi*. id est ad laudē tuam terminabuntur, & cessabunt ab operib. seruilibus peccatorum. Istam intentionem ponit magister in gl. dicens. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi*. id est iusti laudāt te cogitatione & etiā opere. Vnde subdit. *Et reliquiæ cogitationis*, i. exhibitio boni operis *diem festum agent tibi*. id est iusti cessabunt à seruili opere peccati non intenti mūdo, sed quieti bonis intēdent. Cogitatio enim est conceptio voti, reliquiæ vero, s. operatio reliqua,

Reliquiæ.

1256 Vouete, & reddite domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.

Hic ostendit quòd promissa Deo post cogitationem debemus reddere. Omne enim votū Deo factum vel promissum necessario est adimplendū. Eccles. 5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Sed hic est dubium, cum votum sit consilij & non præcepti, quomodo hic præcipitur votū, cum dicitur. *Vouete & reddite*. Ad hoc respondet gl. dicens, quòd vota sunt duplicia: quia alia sunt vota cōmunia de his, scilicet sine quibus non est salus, vt vouere fidem in baptismo, & renuntiare E diabolo & pompis eius, non occidere, non superbire, & huiusmodi, quæ etiam si non promittantur soluere debemus. Et de istis præcipitur hominibus vouere & reddere. Alia sunt vota propria singulorum, vt castitas, paupertas, virginitas, & huiusmodi. Ad hæc ergo vota nos omnes inuitat, nec præcipit, vt voueamus, sed vt vota facta reddamus. Vouere enim voluntati consulitur, sed post voti promissionem necessariò reddi tio exigitur. Ideo non ait simpliciter vouere, vel nolite vouere, sed vouete & reddite, id est si vouetis reddite. Alioquin de voto rei tenentur, & damnationem habent: quia fidem datam irritam fecerunt. Vel dicendum, quòd verbum imperatiui modi in scriptura non semper tenet imperatiuè, licet quandoque. Vnde notandum quòd verbum imperatiuum multis modis accipitur, scilicet quandoque imperatiuè, vt Matth. 6. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exod. 20. Honora patrem tuum, &c. Quandoque permissiuè, sicut psalm. 4. Irascimini & nolite peccare. Quandoque deprecatiuè, psalm. 50. Miserere mei Deus. Quandoq; hortatiuè, sicut ad Ephes. 4. Obsecro vos, vt dignè ambuletis domino, &c. Quandoq; prædictiuè, sicut Ioan. 2. Soluite templū hoc, &c. Et Ioan. 13. Quod facis fac citius. Quandoq; derisiuè 3. Reg. 22. Vade tradet tibi dominus Syriam. Quandoque confusiuè, Matt. 25. Discedite à me maledicti. Quandoque vocatiuè. Thren. 1. O vos omnes qui transitis per viam, venite, &c. Quandoque consultiuè. Matth. 19. Vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus. Ad propositum ergo, cum hic dicitur. *Vouete, &c.* hic ly *vouete* tenetur consultiuè, non autem imperatiuè. Dicat ergo consultiuè. *Vouete & reddite domino Deo vestro*. Sequitur. *Omnes qui in circuitu eius affertis munera*. Omnes enim iusti dicuntur C esse in circuitu Dei: quia tanquam famuli obsequentes illi assistunt. Apocal. 7. Omnes angeli, id est spirituales & angelici viri stabant in circuitu throni, &c. Et isti munera offerunt Deo, dum seipsos viuos Deo immolant. sic dicebat apostolus Roman. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei vt offeratis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam Deo beneplacentem, &c Sed hic est vnum dubium, quia dicit, *vouete & reddite*. Vtrum votum debitè factum quis licitè possit non reddere? id est vtrum in voto facto licitè, ne reddatur cadat dispensatio, vide Thom. secunda secundæ. quæst. 88. articulo 10.

Imperatiuū verbum tenetur multipliciter.

Votum.

1257 Terribili, & ei qui aufert spiritum D principum, terribili apud reges terræ.

Hic consequenter ostendit, quòd Deum terribilem habemus credere, & continuatur ad præcedentem versum: quia dixit: Vouete & reddite domino Deo vestro. Hic quia multi sunt dij gētium dæmonia, declarat quòd soli Deo vero nostra vota debemus reddere, qui scilicet Deus est verus & apud omnes terribilis, ideo ab omnibus timēdus, non solum à paruis, sed etiam à principibus & regibus, quod probat: quia *aufert spiritum principum & regnum terræ*. id est, vitam: quia anima omnis viuentis in manu sua est Iob. 12. In cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis. Vbi Greg. dicit. Per manum quippe potestas intelligitur. Anima ergo omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis in eius est potestate à quo est, vt ipse prouideat qualiter sit qui præstat esse quod non fuit. Vel aliter hic ostenditur diuina potestas. Vbi sciendum, quòd per spiritum hominis significatur ipsa superbia. De quo spiritu dicitur Matth. 5. Beati pauperes spiritu. Hunc ergo spiritum Deus aufert, quando corda superborum

Vita præsens in parabola Dei q.

Greg. 7. moral. ca. 3.

Matt. 5.

Iob. 6. borum suis sagittis vulnerans, ad humilitatem deducit. Sic enim dicitur Iob. 6. Sagittę domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meū. Quod exponens Grego. dicit. Quid enim est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittę autem domini spiritum hominis ebibent, cum superniæ animæ aduersiones mentem afflictam ab elatione compescunt. Sagittæ domini spiritum ebibunt, quia intentum exterioribus introrsum trahunt. Hoc potatus namque Dauid spiritu fuit cum dicebat. In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognouisti semitas meas. Et rursum Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & defecit spiritus meus. Sagittarum ergo Dei indignatio spiritum hominis ebibit, quia superniæ sententiæ electos, quos in peccatis inuenerint, B dum vulnerant immutāt, vt duritiam suam mēs transfixa deserat &c. Et ad istum intellectum, dicitur psal. 103. Auferes spiritum eorum, & deficient. Vnde hic ait glo. Qui aufert spiritum principum id est, audaciam sapernorum, &c.

Grego. 7. moral. ca. 3. Spiritum hominis est superbia.

Psal. 142.

Psal. 76.

Psal. 103. Glosa.

PSALMVS LXXVI.

1258 Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi.

Hic psalmus talem habet titulum. *In finem pro Idithun psalmus Asaph*. Pro cuius euidentia est C sciendum, quòd Asaph vnus de tribus præpositis cantoribus à Dauid spiritu prophetico tactus, præuidit captiuitatem & transmigrationem populi iudæorum in Babyloniam fiendam tempore Nabuchodonosor, regis Babylonis, propter peccata iudæorum. de qua locutus est Asaph in psal. 73. Vidit etiam terminandam ipsam mediantibus orationibus aliquorum iustorum, qui erāt in captiuitate illa detenti. vt patet Dan. 9. & Ezechielis, & aliorum iustorum illius temporis. Vnde de illa captiuitate futura suo tempore & terminanda modo prædicto fecit istum psalmum. Notandum quòd hoc nomen Idithun, quandoque est nomen proprium, & sic fuit nomen cuiusdam cantoris. vt habetur. 1. Paralip. 25. & sic D non accipitur hic in titulo. Quandoque est nomen appellatiuum, & sic Idithun interpretatur saliens vel transiliens. Et sic accipitur hic, & significat populum vel salientem de libertate ad captiuitatem, vel transilientem postea de captiuitate ad libertatem. Et sic quò ad literam sensus tituli est. Iste psalmus est Asaph. quia scilicet ipsum fecit qui nos dirigit in finem scilicet in Christū quem Asaph fecit pro Idithun id est pro saliente populo de libertate ad captiuitatem; vel econtrario. Sic primò procedam in isto psalmo iuxta sensum historicum. Secundò iuxta sensum propheticum. Quantum ergo ad primum psalmus iste diuiditur in duas partes, quia Asaph primò ponit suum intentum. Secundò declarat suum propositū, ibi. *In die tribulationis &c.* vt N. Quantum ad sensum propheticum sciendum quod titulus istius psal. est consimilis titulo qui habetur psal. E 61. Nec est aliqua differentia nisi in nomine auctoris, quia scilicet illum fecit Dauid, & istum fecit Asaph. Vnde eodem modo exponitur quo ad sensum, prophetichum iste titulus sicut & ille.

Idithun interpretatur saliens vel transiliens.

vide supra versiculo 978. Hic ergo in isto psalmo loquitur Asaph in persona cuiuslibet deuoti, mūdum & ea quæ in mundo sunt transilientis. Et quatuor facit, secundum quæ iste psalmus habet quatuor partes. Primò quia mentem & opera ad Deum eleuat. Secundò suam miseriam & necessitatem explicat, ibi. *Renuit*. Tertiò Dei pietatem & misericordiam explicat, ibi. *Nunquid in æternū*. Quarto nostræ redemptionis potestatem prædicat, ibi. *Notā feci ti*. Prima pars diuiditur in duas quia hic orando primò ad Deum clamat corde, secundò clamat opere, ibi. *In die tribulationis*. Quā tum ad primum sciendum, quod oratio deuota quidam clamor est aures pulsans diuinas. De quo psalmus. 101. Domine exaudi orationē me & cla B mamor meus ad te veniat. quoniam oratio debet esse cum clamore, non quidem vocis exterioris, sed interioris scilicet cordis, quilibet enim orans magna mentis affectione, ad Deum clamat. Vnde tacente Moyse voce corporali, dixit dominus ad eum. Quid clamas ad me? Isto ergo modo nūc ait psalmista. *Voce mea* scilicet cordis *ad dominum clamaui*. Et nota secundum glo. quod psalmus hic prius ostendit ad quem clamat. Et non dicit, quid petat, dicens. *Voce mea ad dominum clamaui*. Et si quæras quare non exprimit quid orando vel clamando petat. Respondet, quia *voce mea ad dominum clamaui* quasi dicat. Non exprimo quid petam, quia clamo ad Deum, cui nō est opus aliquid dici, qui omnia quæ expediunt, nouit, quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius, Vnde alia litera habet. *Vox mea est ad Deū* quasi di *Hebræ. 4.* cat. Nihil aliud clamando peto nisi ipsum Deum, vltra quem nihil est. Et quia omnem iustum orantem Deus exaudit, ideo ne frustra se clamare ostendat subdit. *Et intendit mihi*. glo. quia semper adest quærentibus se, non autem adest quærentibus aliud ab eo. Vnde psal. 17. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad dominum: nec exaudiuit eos. Quid autem sit Deum intendere orationibus nostris, vide supra versicu. 876. Moraliter autem procedendo, hic potes notare quod triplex est vox quia clamamus ad Deum scilicet vox genitricis gratiæ qua proeguntur humiles, vox contemplantis animæ, qua exaudiuntur supplices, vox redemptoris machinæ, qua superantur dæmones. De istis vide in postilla mea super Ioan. lect 44.

Psalm 101. Clamor orationis.

Exo. 14.

Psalm. 17.

Multiplex vox.

1259 In die tribulationis meæ, Deum exquisiui manibus meis, nocte contra eum, & non sum deceptus.

Hic consequenter clamat ad Deum opere. Vbi notandum, quod tempus totum præsentis vitæ iustorum dicitur dies & nox, & hoc respectu diuersorum. Nam vita iustorum hic dicitur nox respectu vitæ beatorum. sed dicitur dies respectu vitæ peccatorum. quod enim dicatur dies respectu vitæ peccatorum, ostendit apostolus qui inter vitam iustorum & peccatorum dans differentiam, vitam iustorum vocat diem. Sic vt in die *Rom. 13.* honestè ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus &c. Quod ideo dicit, quia status peccatorum nox dicitur, quia omnis qui malè agit, odit lucem &c. *Ioan 3.* Quod autem dicatur nox respectu vitæ beatorum, ostendit Petrus apostolus di- *1. Petri 2.*

Vita præsens dicitur dies & nox.

cens

cens. Habemus propheticum sermonem, cui be- A
ne facitis intendentes, donec dies illucescat, & lu
cifer oriatur in cordibus vestris. Vnde hic ait ma
gister in glo. Venturus est ergo dies post istam no
ctem, cuius diei comparatione huius vita nox
est. Comparata vero vitę infidelium, est dies.
Dies ergo hic est vita iustorum comparatione in-
fidelium, sed nox in comparatione angelorum.
Est ergo vita iustorum dies tribulationis, quia
tota vita præsens tribulatio est desiderantibus cę
lestia psal. 33 Multæ tribulationes iustorum. Dic-
at ergo. *Tu die tribulationis meæ Deum exquisiui ma
nibus meis.* Quæro enim componitur cum ex, &
fit exquiro ris. quod est valde & desideranter si-
ue affectuose quærere, quod est quando homo
corde & opere Deum quærit. Propter quod sub-
dit. *Deum exquisiui manibus meis* Per manus enim
designatur opera. Vnde hic ait glo. quasi dicat.
Non solum cordis voce quæsiui Deum, sed etiã
manibus id est operibus, & ideo non inani deside
rio, & quod desideranter Deum quærat, non pro
vana gloria, non propter aliud, sed propter ipsum
Deum. Ideo ad hoc declarandum subdit. *Nocte
contra eum* Per noctem accipe illud quod per diẽ
vt dictum est, scilicet vitam iustorum. Sed dices.
Si iustus desideranter quærit Deum in vita præ-
senti, quomodo ergo dicit se quęrere contra Deũ
Vbi sciendum, quod contra quandoque accipi- C
tur pro coram. Sic enim dicitur Matth. 27. Erant
autem ibi maria Magdalenæ, & altera Maria se-
dentes contra sepulchrum. glos. 1. coram sepul-
chro. Similiter & psalmus. 49. Arguam te & sta-
tuam contra faciem tuam, quia peccatum quod
post dorsũ posuisti ante vel corã facie tua ego po
nã vt scias, quia malè egisti, & fidelitatẽ tuã videas
vt erubescas. Similiter in proposito, ly cõtra stat
pro coram. Vnde alia litera habet, *nocte coram eo.*
vbi glo. Contra Deum vel coram Deo quærit,
qui non facit iustitiam suam coram hominibus,
vt videatur ab eis, sed solum coram Deo, vt illi
placeat. qui autem sic orando exquirit Deum co
ram ipso exauditur. Ideo subdit. *Et non sum dece-
ptus.* quasi dicat. Inueni Deum: quem quærebam
Decipiuntur enim, qui quęrunt in temporalibus
requiem, cum meroribus sint plena. Hic pote-
notare, quod contra in scriptura multipliciter ac D
cipitur. Vide in dictionario meo loco suo.

Psal. 35.

Contra. i. coram Matth. 27.

Psal. 49.

1260 Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus.

Hic consequenter explicat iustus suam neces-
sitatem, & miseriam. Vbi nota, quod miseria iu-
storum in præsenti causatur ex quatuor, quæ hic
ponit psalmista scilicet primò ex implicatione
mundanorum. Secundò ex infestatione inimico-
rum, ibi. *Anticipauerunt.* Tertiò ex dilatione æter-
norum, ibi. *Cogitaui.* Quarto ex meditatione pec-
catorum, ibi. *Et meditatus.* Quantum ad primum
sciendum, quod in rebus mundanis nulla vera cõ
solatio reperitur, quia omnia mũdana sunt qua-
si somnia, raptim transeuntia. Vnde de omnibus
mundanis & temporalibus dicitur. Somniatores
frustra locuti sunt, vanè consolantur. Et non so-
lum est talis consolatio in se vana, sed suos ad æ- *mundi vana est.*
ternam miseriam ducit, dicente Christo. Ve vo-
bis diuitibus, qui hic habetis consolationem ve-
strum. Non enim condemnantur diuitiæ, sed in
diuitiis vana consolatio. quoniam vt ait Ambro- *Ambrosius.*
sius super Lucam, exponens dicta verba. Qui cõ-
solationem vitæ præsentis appetunt, consolatio-
nem remunerationis perpetuæ perdunt. Quod *Bernard.*
pulchrè deducit. Bernardus super illo verbo Esa.
40 Consolamini consolamini populę meus, &c.
dicens. Non tantum dicit semel consolamini, sed
secundò, vt certi simus quod tam corpus quam
animam sit saluans, qui neutrum suscipere est de
dignatus. Sed quibus putas istam consolationem *Consolatur Christus seu Psalm.*
esse daturum? certè populo suo. Consolamini in-
quit populę meus. Ipse enim saluum faciet popu B
lum suum à peccatis eorum. Vis nocere populũ
eius, quem ipse sit saluaturus? Tibi (inquit psalm.
derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. I-
pse in euangelio dicit. Vę vobis diuitibus, qui ha
beris hic consolationem vestram. Vt quid enim
consoletur eos Christus, qui suam habent conso
lationem? Non consolatur Christi infantia garru
los, non consolantur Christi lachrymæ cachinan
tes, non consolantur panni eius ambulantes in
stolis, non consolantur stabulum & præsepe Chri
sti amantes primas cathedras in synagogis, non
cõsolatur Christi nuditas diuites consolationem
mundi quærentes. Cæterum nec angeli illos con
solantur. Vigilantibus enim pastoribus, & custo
dientibus vigilias noctis nouæ lucis consolatio-
nem euangelizant, & eis saluator dicitur esse na-
tus pauperibus, scilicet atque laborantibus, non
autem vobis diuitibus, qui hic vestram consola-
tionem habetis. Ex quibus apparet, quòd in re-
bus temporalibus vera consolatio esse non po-
test. Et ideo vt hic ait glo. iustus semper timet
in aliquo temporali lætari & consolari, quia qui
in omnibus hominibus scandalum vel inuenit
vel timet, in nullo securus est. Et hoc est quod
ait. *Renuit consolari anima mea* scilicet in tempora-
libus rebus. Sed in quo sit vera consolatio iusto
rum, ostendit cum subdit. *Memor fui Dei & dele-
ctatus sum.* Memoria enim ac recordatio æternæ
fœlicitatis iustos consolatur, qui in præsenti mũ
do consolationem non quærunt. Quòd ostendit *Bernard.*
Bernar. super illo verbo Eccle. 34. Memoria mea
in generatione sæculorum, dicens. Quamdiu sta
re cernitur præsens sæculum, in quo generatio
aduenit & generatio præterit; non deest electis
consolatio de diuina memoria. Sed quæ genera- *Consolatio bonorum.*
tio ex Dei recordatione capit consolationem? Il-
la solum quæ veraciter dicere potest. *Renuit conso-
lari anima mea, memor fui Dei &c.* Iustum quippe
est, vt quos præsentia bona non delectant, præsto
eis sit ex recordatione Dei futurorum consola-
tio. Et ista iustorum consolatio est tanta, quòd in
illa nostet deficit spiritus. Propter quod subdit.
Et defecit spiritus meus. Quis namque est spiritus
hominis, nisi superbia quæ in tali penitus defuit
E Sed spiritus Dei fortificatur in ipso, vt deducit
Gregor. li. 7. mora. c. 3. vide supra versiculo 1257.
Vel aliter iste versus pót exponi de cõtemplatiuis,
quòd quamuis ipsorum spiritus rapiatur ex re-
cordatione Dei & delectetur, tamen si ad occu-
pationem vel exercitationem terrenorum se oc-
cupent, statim spiritus à contemplatione cadit,
quia contemplatio Dei aliam occupationem se-
cum

Zachio.

Consolatio

cum nõ admittit. Et istum sensum ponit hic psal. A
dicens. *Exercitatus sum & defecit spiritus meus.* Vn
de hunc versum ad istud propositum exponens
Gilber. ait. *Memor sui Dei & delectatus sum, & exer
citatus sum, & defecit spiritus meus.* Si delectatio
memoriæ Dei negocio alio se exercet, totum ex-
haurit spiritum prophetæ quomodo plura pote-
rit & peregrina complecti negocia? Delicata si
quidem species est amoris affectio, & tenui occa
sione læditur, lætitia spiritualis & amor æterno-
rum occupationis impatiens est, suis satis habẽs
intendere negociis. Occasione enim accepta, a-
mor nescit nec exercet negocium aliud. Semper
quidẽ scientia quadã eget auaritia. Sẽper. n. quẽ
amat, vel præsente eo se oblectat, vel absentem
desiderat. Vnde & ocio gaudet & quiete fouetur B
ad internam delectationem libera voleus habere
tempora. An non ipsum hoc tibi videtur sponsa
innuere, cum dilectum suum ad cubilis secretũ
trahit. Non dimittam inquit te donec introdu-
cam in cubiculum genitricis meæ. Nouit illa di-
lectum suum non posse foras possideri, nec in ne
gocio quidem, & quòd durum est amanti dimi-
diare cum Christo in mundo, quam durum est
inquam in dilectionis vita peregrinas admitte
re curas, & cœleste secretum turbis sæcularibus
infestari. Hæc ille.

Gilbertus.

Anticipauerunt vigilias oculi mei, turbatus sum, & non sum locutus. C

Hic ostendit iustus suam miseriam ex infesta-
tione inimicorum. Hic enim accipit glo. oculos
pro inimicis, eo quia sicut oculorum officium est
vigilando præuidere ne corpus lædatur, sic per
contrarium inimici semper vigilant ad lædendũ
Vnde & alia litera habet hic. *Anticipauerunt vi-
gilias inimici mei.* Quòd non solum de temporali-
bus inimicis est intelligendum, sed multò am-
plius de spiritualibus. De quibus dicit apostolus
Non est nobis colluctatio aduersus carnem &
sanguinem, sed aduersus principatus & potesta-
tes, aduersus spiritualia nequitiæ, quia scilicet dæ
mones plus vigilant ad decipiendum, quam nos D
vigilare possumus ad custodiam, vbique ponunt
scandala, vbique ponunt muscipulas. Vnde dia-
bolus decipiens nos, dicit illud Amos. 9. Ponam
oculos meos id est, astuta consilia mea super eos
in malum, & non in bonum. Ad istorum autem
oculorum insidias ratio iusti turbatur, sed caro
condelectatur. Vnde ait contemplatiuus. *Tur-
batus sum scilicet mente, & non sum locutus* scilicet
carne recalcitrando. Ecce intrinsecum bellum,
quia ratio & caro adinuicẽ pugnant, quia in eo
quod ratio turbatur, caro quiescit & condelec-
tatur. Vel hoc potest accipi de inimicis interio-
ribus scilicet de sensibus corporalibus, qui men-
tem præueniunt trahendo ad illicita, si cautè nõ
custodiantur. Qui sensus nomine oculorum in-
telliguntur, quia oculos inter omnes sensus obti
net principatum. Istos oculos cautè custodiebat
Iob dicens. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt nec E
quidem cogitarem de virgine. Quòd ad proposi
tum exponens Gregor. dicit. Valdè namque est
quòd caro deorsum trahit, & semel species for-
mæ cordi per oculos illecta vix magni luctami-

Anno. 9.

Iob 31.

nis manu soluitur. Ne ergo quadam lubrica in A
cogitatione versemus, prouidendum nobis est
quia intueri non debet, quòd concupisci non li-
cet. vt enim munda mens in cogitatione seruc-
tur à lasciuia voluptatis suæ, deprehendendi sunt
oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque
enim Eua lignum vetitum contigisset, nisi hoc
prius incautè respexisset. Hinc ergo pensandum
est quanto debemus moderamine ab illicitis o-
culos restringere nos, qui mortaliter viuimus, si
& mater viuentium per oculos venit ad mortẽ.
Hinc etiam sub iudææ voce, quę exteriora viden
do concupiscens, bona interiora perdiderat, dicit *Thren. 3.*
propheta. Oculus meus deprædatus est animam
meam. Concupiscendo enim visibilia inuisibiles
virtutes amisit. Quæ ergo interiorem fructum
per exteriores oculos perdidit, per oculum cor-
poris pertulit prædam cordis, &c. Sic & cõformi
ter pugnam interiorem quam ab oculis, scilicet
sensibilibus exterioribus iusti patiũtur, insinuãs
nũc psalmista ait. *Anticipauerunt vigilias oculi mei.*
Quod autem sequitur. *Turbatus sum, & non sum
locutus.* exponitur vt supra.

Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. 1262

Hic ostendit iustus suam miseriam ex dilatio-
ne æternorum. Iustorum enim animus quibus-
cunque temporalibus hic habitis non satiatur,
sed semper cogitat æterna præmia, sine quibus
omne quod habet, sibi ad miseriam reputat. Vn-
de ait Grego. Sanctis enim viris in hac peregri- *Grego 10. mora. c. 29.*
natione positis, omne quòd sine visione Dei a-
bundat, inopia est, quia cum sibi omnia electi a-
desse vidẽt, gemunt quòd auctorem omnium nõ
vident, eisque totum hoc minus est, quia adhuc
species vnius deest. Sicque eos foris exaltat gra-
tia supernæ dispensationis, vt tamen intus sub dis
ciplina teneat meror magistræ charitatis. per quã
videlicet discunt, vt de his quæ exterius accipiũt
apud semetipsos amplius humilientur, mentem
sub iugo disciplinæ teneant &c. Quia ergo iusti *Considera gloriæ non habita con-tristas.*
patriam æternam desiderant, & omne desideriũ
pœnam includit, hinc est quod quicunque æter-
na præmia considerant, ex illius affliguntur desi
derio. Vnde & alibi dicit psalm. 119. Heu mihi,
quia incolatus meus prolongatus est. Quòd ideo
sic dicit, dum cogitat mala, in quibus nunc est, &
bona in quibus nondum est. Consimiliter & nũc
ait. *Cogitaui dies antiquos &c.* quasi horum cogita-
tione suam deplorans miseriam. Et nota quod se
cũdum glo. hic accipit pro eodem dies antiquos
& annos æternos. scilicet pro æterna fœlicitate.
Dicitur enim gloria æterna aliquando dies in
singulari propter vnitatem obiecti, sicut in psal. *Psal. 83.*
83. Melior est dies vna in atriis tuis super millia *Psalm. 118.*
Et psal. 118. Ordinatione tua perseuerat dies.
Quandoque vero dicitur dies in plurali propter
gaudiorum abundantiam. sicut Prouerb. 3. Lon- *Proverb. 3.*
gitudo dierum in dextera illius, & in sinistra il-
lius, diuitiæ & gloria. Similiter & hic dici-
tur de gloria. *Cogitaui dies antiquos.* Similiter & *Annus glo-ria.*
gloria dicitur annus quandoque in singulari.
Leui. 25. Sex annis operaberis, annus vero *Leuit. 25.*
septimus erit requietionis, quia sex annis Deo
seruire debemus opera faciendo meritoria, sed in
septimo scilicet fœlicitatis æternæ requies dabi-
tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur nobis Quandoquè autem dicitur anni in plu A exercitando, scopat spiritum suum & mundat.
Psal. 101. rali, psalm. 101. Anni tui non deficient. Et nota quod iste annus gloriæ quatuor partes habet scilicet quatuor corporis glorificati dotes, quæ per quatuor tempora anni designantur, scilicet impassibilitas in hyeme figurata, in qua constringitur & fortificatur. Agilitas figurata in vere, in quo corpora nascentia de terra sursum eleuantur. Claritas significata in æstate, in qua sol altior & clarior demonstratur. Subtilitas in autumno, in quo fructus terræ à fecibus depurati, in vinum congregantur.

1263 Et meditatus sum nocte cum corde meo: & exercitabar & scopebam spiritum meum.

B Hic ostendit iustus suam miseriam ex meditatione peccatorum. Vbi notandum quòd inter impios & iniustos hæc est differentia, quia mali bona, quæ fecerunt semper meditãtur, & malorum obliuiscuntur econtrario autem boni peccata sua præterita & mala semper meditantur, & illa deflent, bona vero, quæ fecerunt non attendũt sed magis quæ eis restant facienda. Quòd ostendens. Grego. dicit. Sunt vero nonnulli, qui cum bona aliqua faciunt, iniquitatum suarum protinus obliuiscuntur, & cordis oculum in consideratione bonorum operum, quæ exhibent, ãgunt; atq; eò se iã sãctiores æstimãt quò inter bona quę ãgut malorũ suorũ in quib. adhuc fortasse implicati sunt, memoriam declinant. Qui si districtionem æterni iudicis vigilanter attenderent, plus de malis suis mœrerent, quam de imperfectis bonis exultarent. plus inspicerent quòd de his quæ adhuc eis agenda sunt, debitores tenentur, quam quòd operantes quædam iam debiti partem soluunt. Neque enim absolutus est debitor, qui multa reddit, sed qui omnia. Et infra. Amplius ergo debemus inspicere, quę bona necdum fecimus, quam ea quæ iam nos fecisse gaudemus. Et habet hoc humana infirmitas propriũ vt plus ei intuenti liberat, quòd sibi in se placet, quam quòd sibi in se displicet. Sed electi ab eo in quo sibi placent, mentis oculos diuertunt, omnem in se de peractis bonis lætitiam deprimunt, D & de his quæ minus se egisse intelligunt, tristitiã requirũt, indignos & peccatores se æstimant &c. Sic ergo iusti in corde suo quiescentes meditantur bona, quæ nondum fecerunt, & mala quæ cõmiserunt. Et hoc est quòd ait psalmista. *Et meditatus sum nocte cum corde meo.* & sic meditando satagunt perficere bona quæ eis desunt, & plangere mala, quæ commiserunt. Et hoc est quòd subdit. *Et exercitabar* scilicet ad perficiendum bona, & ad mala plangendum. Et quia per pœnitentiam anima purgatur ab omnibus malis, ideo subditur. *Et scopebam spiritum meum.* Vnde Grego. super illo verbo, Iob. 14. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis &c. ait. Omnipotens itaque Deus culpas nostras enumerat E cum nosipsos ad singula quæ fecimus, mala defienda conuertit, & quasi misericorditer rẽlaxat, quia dum ipsi nos ea punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat, Paulo attestãte qui ait. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Ex quibus apparet, quòd iustus meditando mala, quæ fecit, & se per pœnitentiam

Malis sunfrederant bona quæ fecerãt sed iusti mala.

Grego. 22. mora. c. 6.

Grego. 11. mora. c. 10.

1 Corin. 11.

1264 Nunquid inæternum proiiciet Deus, aut non apponet, vt complacitior sit adhuc.

Hæc est tertia pas principalis psalmista miseri cordiam & pietatem Dei explicat. Hanc autem pietatem Dei in duobus ostendit scilicet primò in peccatorum iustificatione. secundo in verbi æterni incarnatione, ibi *Et dixi nunc cæpi.* Circa primum tria facit, quia ostendit primò quod pietas Dei primò peccatores iustificat. Secundò quòd vsque in finem perducit, ibi, *Aut in finem.* Tertiò quòd ira Dei pietas superat, ibi. *Aut obliuiscetur.* Quantum ad primum sciendum quòd illos peccatores à se proiicit Deus, qui Deum à se repellũt illos vero iustificat: qui ad ipsum accedunt per pœnitentiam. Cum quis ergo est in peccato, à Deo repellitur, cum autem pœnitet, à Deo recipitur, & iustificatur. Sed quia nullus est ita iustus quin quandoque cadat in peccatum, & sic quin quandoque à Deo proiiciatur. Ideo psalmista per modum quæstionis quærit, an talis status sit mutabilis semper in æternum sic duraturus. Vel q̃ homo quandoque sic iustificetur à Deo, quòd amplius non possit cadere, dicens. *Nunquid in æternum proiiciet?* quasi dicat non sed veniet status in quo erit complacitior. modo enim nobis C est complacens dum nos iustificat, sic tamẽ quòd in gratia non confirmat. Sed tunc. scilicet in patria erit complacitior, quando nos in gratia reddet confirmatos. Et istam altiorem complacentiam postulabat psalmista, dicens. Complaceat ti bi domine vt eruas me scilicet à mutabilitate iustitiæ. Vel peccatoribus iratus dicitur Deus, & eos proiicit, quando ipsos punit pro peccatis, sed complacitior, quando ipsis parcit.

Proiicit ne Deus.

Psal. 39. Complaceat Dñe vt.

1265 Aut in finem misericordiam suã abscidet, à generatione in generationem.

Hic ostendit quòd Dei misericordia erga peccatores durat vsque in finem. Tãdiu enim erga nos durat Dei misericordia, quamdiu durat tempus pœnitentię. Hoc autem tempus durat vsque ad extremum articulum vitę, vt ostendit magister lib. 4. Et de pœniten. distin. 7. nemo. Et hoc est quòd innuit psalmista, dicens. *Aut in finem misericordiam suam abscidet.* quasi dicat non. Quia si quis etiam in fine vitę conuerti voluerit, Dei misericordia hũc recipit à generatione peccatorum, & ponit in generatione iustorum. Et hoc est quòd ait. *A generatione* scilicet malorum *in generationem* bonorum. Sed aduertat quilibet, quia quos diu patientia Dei tolerat, vt conuertantur, si nõ conuertantur, illos fortius damnat, dicente apostolo ad Roma. 2. An ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiã tuã & cor impœnitens thesaurizas tibi iram Dei in die iræ. Quòd ostẽdens Greg. li. 17. mora. c. 3. dicit. Quisquis enim delinquit & viuit, ideirco hunc diuina dispensatio in iniquitate tolerat, vt ab iniquitate compescat. Sed qui diutius

de pœnit.

Roma. 2.

Greg.

diutius toleratur nec tamen ab iniquitate com- A pescitur, menus quidem supernæ patiẽtiæ percipit: sed rearus sui vinculis ex ipso se munere arctius astringit. Nam qui accepta pœnitentiæ tempora diuertit ad culpã, districtus in vltimis iudex impẽsa argumẽta misericordiæ cõuertit ad pœnã. Hinc nãq; per Paulũ dicitur. An ignoras quia patientia Dei ad pœnitẽtiã te adducit? Tu autẽ sm duritiã tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi ită in die iræ & reuelationis iusti iudicij. Puer cẽ-
Esa. 65. tum annorũ morietur & peccator centũ annorũ maledictus erit. Ac si apertè ostenderet, dicens. Vita quidẽ pueri in lõgũ trahitur, vt à factis puerilibus corrigatur, sed si à peccati perpetratione nec tẽporis longinquitate cõpescitur, hoc ipsa lõginquitas vitæ quã per misericordiam accepit, ei B ad cumulũ maledictionis crescit. Vnde necesse est vt cũ nos diutius expectari cõspicimus, ipsa prærogatę pietatis tẽpora: quasi damnationis argumenta timeamus, ne ex clemẽtia iudicis crescat supplicium dãnationis. Et vnde quisque eripi à morte poterat, inde gratius ad mortẽ tendat. Ex quibus patet quòd Deus misericordiã suam vsq; in finẽ vitę nobis impẽdit, est ex bonitate iudicis, quę si cõtẽnat, à Deo augmẽtũ dãnationis crescit.

Proiicit ne Deus.

1266. Aut obliuiscetur misereri Deus, aut cõtinebit in ira sua misericordias suas.

Hic ostendit quòd pietas Dei eius ită superat. Vbi sciendũ, quòd ira Dei dicitur peccatoris dãnatio: sed misericordia dicitur peccatoris iustificatio & saluatio. Ita quòd accipitur ira & misericordia pro effectibus. Et hæc duo semper erga peccatores sunt parata, quia & ira ad feriendum obstinatos & misericordia ad parcendũ contritis. Sed tunc ira superat misericordiam, quando peccator finaliter in vitiis manet obstinatus: quia super ipsum semper ira Dei manebit, amota misericordia veniæ. Sed tunc misericordia iram Dei superat, quando quis de vitiis finaliter triumphat, quia super talem misericordia Dei semper manebit, omni ira remota. Quamuis ergo erga præscitos ita Dei misericordiam vincat ratione obstinationis ipsorum, tamen misericordia Dei ită superat erga prædestinatos ratione conuersionis finalis D ipsorum. Et sic quamuis ad tempus in aliquo prę scito regnet misericordia Dei & non ira, tamen finaliter in illo ira Dei dominabitur: & econtrario de quolibet prædestinato. De prædestinatis ergo loquitur dicens. *Aut obliuiscetur misereri Deus.* scilicet ipsis prædestinatis finaliter: quasi dicat non. Quia quãuis modo ad tẽpus cõtra ipsos irascatur, tamen finaliter nõ continebit in ira misericordias suas, sed magis misericordia iram superabit. Vnde ad hoc quod dicit. *Aut obliuiscetur misereri Deus.* ostendit quòd Deus iam incepit prædestinatis misereri, quando. s. ipsos ab æterno sua bonitate elegit absq; ipsorũ meritis. vide sup. ver. 1013. Vnde hic ait glo. In alio nõ est misericordia, nisi eam Deus donet. Ipse ergone erit sine misericordia? Riuus nõ currit nisi à fonte, & fons siccatus erit? Ipse. n. est fons misericordiæ, qui eã naturaliter habet à quo emanat velut riuus à fonte in alios. Dum enim dicit. *Aut obliuiscetur misereri Deus.* significat quòd incœpit. Idẽ autẽ repetit sub aliis verbis, dicẽs. *Aut continebit in ira sua misericordias suas.* i. vincetne ira misericordiam nõ: sed potius misericordia vincet iram. Vnde per Esaiã dicitur. Nõ in æternũ vobis vindex ero, nec per omne tẽpus irascar vobis. Qualiter autẽ ira cadat in Deo vel mia, vide supra. ver. 55. 684. 958 1117.

Esa. 57.

1267. Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi.

Hic cõsequenter ostẽdit Dei pietatẽ ex verbi incarnatione. Vbi ostendit mirabiles effectus ex Christi incarnatione erga nos factos. Ostendit enim q̃ Christi incarnatio, primo nos de culpa mutat ad gratiã. Secundò nobis operum Dei tribuit memoriã, ibi. *Memor fui.* Tertiò ad præceptorum Dei nos ducit obseruãtiam, ibi. *Et meditabor* Quartò, de præsenti miseria nos ducit ad patriã, ibi. *Deus in sancto.* Quantũ ad primũ sciendũ, q̃ humanũ genus nullus à culpa plenè liberare potuit nisi Christus incarnatus qui pro nostris culpis solus potuit satisfacere. Vnde & ipse Christus propriè adiutor noster, & inter Deũ & nos mediator esse dicitur: vt deducit Greg. 22 mor. c. 16. dicens. Sciens sanctus Iob, quòd suis meritis redimi nõ poterat &c. vide sup. ver. 872. Hæc est ergo humani generis mirabilis mutatio, quòd de filiis iræ facti sumus filij Dei, de remotis à Deo propè Deũ. Et hęc mutatio est dexterę excelsi. i. facta per dexterã excelsi. s. Dei patris. Quis autẽ propriè dextera patris Dei dicitur, nisi ipse Christus incarnatus? Ad hoc vide rationem superius. ver. 713. Ista C est ergo dextera excelsi, quæ nos suscepit, vt nos de culpa mutaret ad gratiã psal. 17. dedisti mihi protectionem salutis, & dextra tua suscepit me. Est ergo sensus psal. *Et dixi.* s. statim supra de diuina pietate de qua statim incepit dicere in illo versiculo. Nunquid in æternum proiiciet Deus, vbi ostendit quòd Dei pietas nos iustificat, qua vsq; in finẽ perdurat quòd ită superat. Et si quæras: vnde ergo tanta mutatio erga nos tantæ pietatis Respõdet, quòd hoc habemus per Christi incarnationẽ: quia *hæc mutatio dexteræ excelsi.*

Christi incarnatio nos iustificat. Christus est mediator.

Psalm. 17.

1268. Memor fui operũ domini, quia memor ero ab initio mirabiliũ tuorum.

Hic ostendit quòd Christi incarnatio mirabilia Dei nobis ducit ad memoriã. Quamuis enim Christi incarnatio sit inter omnia Dei opera admirabilis: vt puta quòd Deus fuerit factus homo & homo Deus, q̃ virgo cõcepit & pariẽs permãsit virgo, q̃ verbũ per quod oia facta sunt sit caro & similia: tamẽ ne mẽs nostra Christi incarnationem percũctetur fide credere, adiuuatur per alia Dei mirabilia prætérita, quæ huius admirabilis incarnationis figura fuerũt, nos inducit. Vt puta, nonne magnum admirabile fuit, q̃ Moyses vidit rubum ardere, quæ tamen nõ comburebatur. Et quid significabat, nisi virginem parere filium, & nõ corrũpi? Quid significabat mirabile signũ ostẽ *Exod. 3.* sum Gedeoni quòd vellus rore aspergeretur, & tota terra ficca maneret, nisi q̃ Maria Christo fecundaretur, & tamẽ eius caro incorrupta maneret: & q̃ terra rore aspergeretur vellere sicco manente, nisi q̃ tota terra nostræ humanitatis per Christi incarnationem gratia est fecundata ipso vellere. s. Christo quo induimur sicco. i. in crucis passione exsiccato manente? Quid virga Aaron quæ sine humore florũit & fructum produxit sic: nisi fœcunditatem Mariæ sine semine viri?

Mirabilia quæ memorari debemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et sic de aliis. Volens contemplari Christi incarnationem, mittitur ad considerationem operum mirabiliū Dei quæ huius erant figura, vt visis signis figuratum firmiter credat. Et hoc est quod dicit psal. considerans Christi incarnationē *Memor fui operum Dei*: in quibus. s. figurata fuit Christi incarnatio, & sic memor ero per incarnationem verbi mirabilium tuorum, quæ scilicet fecisti ab initio. Et hoc est quod dicit apostolus. 2. Corin. 10. Omnia in figura cōtingebāt illis. Vel aliter. Homo cōtemplatiuus non in se delectatur, sed in cōtemplatione mirabilium operū Dei. Et hunc sensum hic habet glo. dicens ne cōtemplatiuus de se tantū lætari videatur, dicit. *Memor ero mirabilium tuorum*, quę. s. generi humano induxit ab initio, vt puta q. Adam ad imaginē suam fecit, quòd Abel hostiā accepit, quòd in arca Noe in ecclesia mysteriū omnis generis animalia seruauit, quòd de Abraam, cuius immolatione filij Christi incarnationē & passionē designauit, tādē quòd ipse Deus homo fuerit factus. Hęc enim sunt mirabilia quę virum cōtemplatiuum delectant. Quorū omniū in sui incarnatione memoriam in nobis reduxit. Psal. 110. Memoriā fecit mirabiliū suorū. Vel aliter. Mirabilia Dei, quorum memorari debemus, sunt mirabiles modi quibus Christus incarnatus seipsum nobis exhibuit vt nos repararet perditos vt ostendit Bernard. super illo verbo. Sap. 9. Corpus quod corrupitur, aggrauat animā: dicens. Venit enim Dei filius, & tot & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt nō immeritò intellectum nostrum ab omnibus mundanis euacuauerit, vt semper cogitemus & nunquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit dominus. Quis enim cogitare sufficiat qualiter rerū dominus prēuenerit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis, & singularis illa maiestas voluerit mori, vt viueremus, seruire, vt regnaremus, exulare vt repatriaremus, vsque ad serui formam inclinari, vt cōstitueret nos super omnia opera sua. Et hęc ab initio fecit, quia ante sæcula facere disposuit, vt meritò quilibet nostrum dicat illud Dan. 3. Signa & mirabilia fecit apud me Deus omnipotens.

Mirabilia Christi. Psalm. 110.

Bernardus. Sapien. 9.

Daniel. 5.

1269.

Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis exercebor.

Hic ostendit quod Christi incarnatio nos inducit ad præceptorum obseruantiam. Non enim ad salutem sufficit operum Dei meditatio, nisi etiam adsit præceptorum obseruatio, ad quæ nos inducit Christi incarnatio. Ideo enim humilis factus est Deus, vt superbū non esse hominē doceret, sed collum suum ad Dei mandatorum obseruantiam subiceret, & in illis exercitaretur, vt ostendit Greg. dicens. Ad hoc namque vnigenitus Dei filius formā nostræ infirmitatis suscepit. Ad hoc inuisibilis nō solum visibilis, sed etiā despectus apparuit. Ad hoc ludibria contumeliarū, irrisionum opprobria, passionum torménta tolerauit, vt superbum nō esse hominem doceret humilis Deus. Quāta igitur est virtus humilitatis, propter quā solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem factus est paruus &c. Sed quid est vera humilitas in nobis, nisi collum iugo diuinorū præceptorū subde-

Incarnatio Christi nos ad humilitatem ducit. Greg. 34. moral. c. 11.

re, dicente Christo. Tollite iugū meū supervos, & discite à me, quia mittis sum & humilis corde. Si ergo Christi incarnatio nos ducit ad humilitatē, consequens est, quòd nos ad obseruationem etiā mādatorum Dei inducit. Et hoc est quod hic ait psal. dicens. *Meditabor in operibus tuis.* Ad obseruationem enim mandatorum primò requiritur illa mente cogitare & cognoscere, & hoc est quod præmittit, dicens. *Et meditabor in omnibus operibus tuis.* Meditari enim idem est quòd cogitare & deliberare. Opera autem Dei hic sunt mandata Dei quæ nobis operanda præcepit. Et quia nō sufficit mente meditari, nisi opere perficiantur: ideo subdit. *Et in adinuentionibus tuis exercebor.* Vbi nota quòd hic per adinuentiones intelligit diuina præcepta. Vnde glo. *Exercebor in adinuentionibus tuis.* i. in præceptis tuis, quæ inuenisti, & nobis seruanda mandasti, vel quibus à nobis inueneris. Vnde alia litera habet. *Et in obseruationibus tuis exercebor.* quia non satis est scripturas & mādata Dei legere, sed fructum operū demonstrare oportet. Ideo ait. *Exercebor* Nam arceo. ces. quod est constringere &. a. mutata in. e. fit exerceo, quod est valde constringere. Ille ergo in mandatis Dei exercetur qui in illis per opera se astringit. In mādatis tuis exercebor & considerabo vias tuas.

Matth. 11.

Meditari.

Adinuenta.

Exercere. Psalm. 118.

1270.

Deus, in sancto via tua, quis deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia.

Hic ostendit quòd Christi incarnatio de præsenti miseria nos ducit ad patriam. Sicut enim diabolus fuit via ruinæ nostræ, perquam à cœlo cecidimus, sic & Christus via est nostræ exaltationis per quam redimus ad cœlū perditum, ipso dicente. Ego sum via &c. Quid autem nomine sancti, nisi Christus intelligitur, ipso dicente angelo Mariæ. Quod enim ex te nascetur sanctum vocabitur. Vnde de Christo dicit apostolus Petrus. Cōuenerunt Pilatus & Herodes aduersus sanctum puerum tuum Iesum. Quid est ergo *Deus in sancto via tua*, nisi ô Deus via redeundi ad te est in sancto. i. in Christo qui est vite via. Vnde gl. *Deus in sancto via tua.* id est in Christo est via ad te redeundi. Sed tamen quia textus non dicit Deus sanctus est via tua, sed *in sancto*. ideo aliter melius accipimus viā hic nō esse Christum, sed in Christo non esse sanctum, sed in sancto. Et sic per vias domini, quę sunt in Christo accipe virtutes Christi, & exēpla quibus ducimur ad patriam. Vnde Greg. ait. Via incarnatæ sapientię est omnis actio quam temporaliter gessit. Viæ eius sunt exempla viuendi, quæ ad se venientibus præbuit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene viuendi exēpla monstrauit. Humilitatis eius vias propheta inspexerat, cū suspirabat dicens. In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas. Hinc rursum de vno quoque iusto dicitur. Qui curat, vt per dominicę humilitatis exēpla gradiatur ad Deū, à domino gressus hominis dirigetur. & viam eius volet. Sed quia superbi humilitatis dominicæ facta cōtemnunt, de ipsis rectè dicitur. Vias eius intelligere noluerunt. Vię istæ visione despectæ sunt, sed intellectu reuerendæ. Aliud est quippe quod in eis ceroitur, aliud quod expectatur. Quid. n. in hac via aliud quā deiectionem

Matth. 11.

Luc. 1.

Actuum 4.

Via dicitur Christus. Glossa. Via Deus ipse Christus.

Greg. 14. moral. c. 11.

Psalm. 118.

Iob 34.

1270.

puta ludibria, mortémque intuentium oculis ostendit. Sed per hæc infirma trāsitur ad summa. Per hæc indecora quæ procedunt æterna nobis & glorioſa pollicentur &c. Et quia ista infirmitatis exempla in Christo fuerunt, non immeritò ait psal *Deus in sancto via tua.* Et quia valde mirabile nobis videtur per infirma ascendere ad summa, per opprobria ad gloriā: ideo subdit. *Quis magnus sicut Deus noster, tu es Deus qui facis mirabilia.* q. d. secundū gl. quis in diis gētiū magnus sicut Deus noster. q. d. nullus: quia tu Deus propriè nō alius tu solus facis mirabilia tam in corpore quam in anima. Nam in corpore sanati sunt surdi, cęci, languidi, paralytici, & mortui resuscitati. In anima vero quia sobrij sunt qui paulò ante erant ebrioſi, fideles adoratores simulacrorum, humiles qui superbi, pauperes auari, & casti qui erāt luxuriosi. Hic potes notare quòd quadruplex via fuit in Christo, quam imitari debemus figurata per quadruplicem viam de qua dicitur prouerb. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Via aquilæ in cœlo: via colubri supra petram, via nauis in medio mari: in adolescentia sua via viri. De quibus in postil. super Ioan.

Cuius est Deus ma. gn. Glo.

Prouerb. 30.

1271.

Notam fecisti in populis virtutem tuam, redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob & Ioseph.

Hæc est quarta pars principalis, in qua manifestat nostrę redemptionis potestatem. Vbi notāter ex multis hic psal. vult ostendere Christi potestatem in operæ nostræ redemptionis, secundū quæ pars ista habet septem partes, quoniā ostendit Christi potestatē, primò ex peccatorum redēptione. Secundò ex populorum conuersione, ibi. *Viderunt te.* Tertiò ex apostolorum prædicatione, ibi. Multitudo. Quartò ex animorum penetratione, ibi. *Etenim sagittæ* Quintò ex miraculorū operatione, ibi. *Illuxerunt* Sextò ex pœnitentiæ cōmēdatione, ibi. *In mari.* Septimò ex ecclesiæ gubernatione, ibi. *Deduxisti.* Quantum ad primum ostēdens Christi potestatem ex redemptione peccatorum ait. *Notam fecisti. &c.* Vbi notandum q. per virtutem Dei hic intelligitur Christus vel verbū incarnatū per quod Deus omnia fecit. Ad Heb. 1. Qui est portans omnia in verbo virtutis suæ. Quid est ergo *notā fecisti in populis virtutem tuam.* nisi notum fecisti populis Christi incarnatum in populis, quia tam fidelibus quam infidelibus, licet diuersimodè. Vnde hic glo. *Notam fecisti virtutem tuam.* i. Christū, quando eum misisti in mundum. *Notam* dico in populis tam infidelibus quā fidelibus: sed infidelibus sic notum fecisti vt cognoscant Christum tuū tantū corpore, fidelibus vero vt cognoscant eum etiā diuinitate. Sed quid ex incarnatione sequatur adiungit dicens. *Redemisti in brachio tuo populum tuum.* Per brachiū enim Dei intelligitur Christus: vide versic. 713. Quod ideo dicit, quia per Christum facta est redemptio nostra. ver. 533. 377. 431. 521. 662. 794. 803. 895. Et aduerte quòd non solum redemit vnum populum iudæorum, sed etiam gentilium; quod notatur cum subditur. *Redemisti populum tuum filios Iacob & Ioseph.* quoniam secundum glo. per filios Iacob intellige iudæos credentes, sed per Ioseph gentilē populū. Ioseph enim peruenit ad gentes

Ioan. 1. Hebr. 1.

Iacob. figuratiue. Ioseph. Gen.

& interpretatur augmentū. Ideo bene significat gentes, ex quibus augmentatus est populus Dei. Vel per Ioseph intelligitur Christus, quia sicut Ioseph venditus à fratribus prius humiliatus est, deinde exaltatus cum in ægypto regnaret: ita & Christus à iudæis venditus transit ad gentes in quibus regnauit, à quibus tamē prius fuit humiliatus in persecutionibus martyrū. Filij ergo Ioseph sunt illi, quos elegit in gētibus. Est ergo sensus. *Redemisti in brachio tuo.* i. Christo *filios Iacob* i. populum iudæorū, *& filios Ioseph.* i. Christi filios ex gentibus electos. Et quantū ad istam redēptionem notandum quòd seruitus humani generis, duplex erat. s. seruitus peccati grauissima, & seruitus mortis certissima. A prima nos redemit Christus preciū redēptionis exoluendo, quāuis enim ante Christum multi essent iusti, non tamen erāt verè liberi, donec ille pro ipsis preciū soluererqui ait. Si vos filij liberauerit, verè liberi eritis. Ioan. 8. Et in hoc concordat lex humana, quæ vult q liber captus ab hostibus ex cōuentione redēptionis, tūc demum cū preciū soluerit, starum pristinum recipiat: nā ante ferè per omnia quasi seruus est. Cum igitur homo primò liber fuerit, & postea peccato suo fuerit captus ab hostibus, nō poterat liber esse, imò in multis seruire cogebatur, donec redemptionis precium fuisset solutū per Christum, quod nullus alius præter Christū soluere poterat. Apoc. 5. Redemisti nos Deo in sanguine tuo. Quantū verò ad seruitutem. s. mortis nos liberauit, siue sua morte redemit, quoniā vt ipse ait Mat. 18. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suā in redemptionē pro multis. Vnde Ambro. super psal. 36. Mors Christi vita est: Christi vulnus vita est, sanguis Christi vita est, sepultura Christi vita est, Christi resurrectio vita est vniuersorum: vnde ad Gala. 3. Christus nos redemit de maledicto legis. quod. s. erat mors.

Ioseph significat Christū.

Apoca. 5.

Matth. 18.

Ambrosius

Ad Gal. 3.

1272.

Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbati sunt abyssi.

Hic ostendit Christi potentiam ex cōuersione populorum. Vbi notandum quòd hic aquarū nomine populi designantur, vnde apostolus Ioan. Apoc. 17. Aquæ multæ populi multi. Cōsimiliter aquas pro populis accipit scriptura. Iob. 26. d. Gigātes gemunt sub aquis. Quod exponit Greg. dicēs. Gigantiū nomine potestates huius sęculi designātur. In aquis vero populi designātur, Ioāne attestante qui ait. Aquæ sunt populi. Benè autem contra superbientes dicitur. Gigantes gemunt sub aquis, quia elati omnes dum in hac vita assequi honoris celsitudinem cupiunt, sub ponderibus populorum gemunt. Nam quanto quisque hic altius erigitur, tanto curis grauioribus honoratur, eisq; ipsis populis mēte & cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate. Et benè istis verbis & breuiter indicatur, quia omnis superbia eo ipso in imo iacet, quo in alta se erigit, vt inde magis cunctis suppositа sit, vnde cunctis appetit superesse &c. Et aduerte, quòd hic duplicat hoc, *Viderunt te aquæ Deus.* Per hoc innuēs duos populos. s. iudaicum & gentilem: quia ambo populi viderunt Christum in carne qui verus erat Deus: etiā quia videntes Christi humanitatē

Apoc. 17. Aquæ significant populos. Greg. 17 mo. cap. 11.

Superbia deprimit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

viderunt ipſum Deum per fidem, quia ex vtroq; A
populo aliqui ad Chriſti fidem peruenerunt. Et
hoc eſt quòd ait. *Viderunt te aquæ Deus.* i. populus
iudæorum. Et iterum ſubdit. *Viderunt te aquæ.* i. po
pulus gentium. Quid autem ex tali viſione ſit cõ
ſecutum ſubdit. *Et turbati ſunt abyſſi.* Quid enim
abyſſi nomine, niſi profunditas peccati deſignatur?
Nam abyſſus dicitur aquarum profunditas, qua
faciliter ſubmerguntur intrantes. Et quid facilius
ſubmergit hominem, quam culpa? Exo. 15. Abyſſi
operuerunt eos, deſcẽderunt in profundum qua
ſi lapis. Per abyſſum ergo accipe peccatores in a
byſſo peccatorum ſubmerſos: de quibus nunc ait
Et turbati ſunt abyſſi turbatione, ſcilicet contri
tionis & pœnitentiæ: quia ad Chriſti præſentiã
vel ad apoſtolorum prædicationẽ tam iudæi quã B
gentiles timuerunt, & de ſuis peccatis pœniten
do turbati fuerunt. De iudæis namque dicitur q̃
ad predicationem Petri compuncti ſunt corde, &
dixerunt ad Petrũ & ad reliquos apoſtolos. Quid
faciemus fratres &c. De gentibus vero dicitur.
Conturbati ſunt omnes qui videbant eos, & ti
muit omnis homo. Co turbatio namque ſignifi
cat pœnitentiam. vide ſup. ver. 1007.

Abyſſus peccati.

Exod. 15.

Actuum. 2.

Pſalm. 63.

1273. Multitudo ſonitus aquarum, vocẽ dederunt nubes.

Hic oſtendit poteſtatem Chriſti ex prædicatio
ne apoſtolorum. Maximum enim poteſtatis ſignũ
fuit, quòd duodecim viri ignobiles idiotę & pau C
peres totum mundum in fide Chriſti permuta
rent: quod Deus fecit ad oſtenſionẽ ſuæ poteſta
tis. Quod admirãs apoſtolus ait. Videte vocatio
nem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſe
cundum carnem, non multi potentes, non multi
nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus,
vt confundat ſapientes, & quæ infirma ſunt, vt
confundat fortia &c. q. d. apoſtolus. Conſiderate
poteſtatem Dei, & videte per quos vocati eſtis,
quia inſipientes & infirmi vos vocauerunt. Et i
ſtos tales prædicatores hic ponit pſal. dicens. *Vo
cem dederunt nubes.* Per nubes ſignificantur apoſto
li & prędicatores, vt dictũ eſt ſupra ver. 556. Vnde
hic ait glo. Nubes enim apoſtoli & prædicatores
verbi Dei dederunt vocem in omnibus gentibus D
Chriſtum prædicando. De quibus nubibus domi
nus per prophetam ait. i. Eſaiam. Mandabo nubi
bus, ne pluant ſuper eam imbrẽ. ſ. ne prædicẽt in
iudæa, quãdo. ſ. de iudęa fuerũt expulſi vt ad gen
tes ſe conuerterent. Sed quid ex iſtorum prædica
tione eſt conſecutum oſtendit cũ dicit. *Multitudo
ſonitus aquarum.* i. multitudo populorum ad Chri
ſtum eſt conuerſa. Quæ multitudo conuerſorum
erat ſicut ſonitus aquarum: quia conuerſi reſona
bant in cõfeſſione peccatorũ, in gemitu culparũ,
in laudibus Dei, in actionibus gratiarũ, quaſi. n.
mare confragoſum hodie in eccleſia ſonant diuer
ſa vota populorũ. Vnde ergo in eccleſia tãta mul
titudo quę eſt vt ſonitus aquarũ: tanta conturba
tio abyſſorũ, niſi quia nubes vocẽ prædicationis
dederunt. Dicit ergo *Multitudo ſonitus aquarũ.* Vbi
notandum q̃ fidelium multitudo in ſe tria debet
habere. ſ. charitatis cõnexionẽ. Act. 4. Multitudi
nis credentium erat cor vnũ, & anima vna. Cõfeſ
ſionis claritatẽ. Eccl. 24. In multitudine electorũ
habebit laudẽ, & inter benedictos benedicetur.
Sanctitatis imitationem. Ioan. 6. Sequebatur eũ
multitudo magna: quia videbant ſigna quæ facie
bat. Primum eſt reſpectu cordis, Secundum re
ſpectu oris. Tertium reſpectu operis. Sic econtra
multitudinem tria diſſoluunt: ſcilicet diuiſio diſ
cordiæ contra primum. Act. 14. Diuiſa eſt multi
tudo ciuitatis. Detractio blaſphemiæ contra ſe
cundum. Num. 19. Vſquequo multitudo peſſima
murmurat &c. Perpetratio malitiæ contra tertiũ.
Phil. 3. Multi ambulant quos ſæpe dicebam vo
bis inim; cos crucis Chriſti &c.

Nota bene.

1. Corint. 1.

Act. 4.

Eccleſ. 24.

Ioan. 6.

1274 Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt, vox tonitrui tui in rota.

Hic oſtendit poteſtatem Chriſti ex animorũ
penetratione. Quid enim ſagittarum nomine ni
ſi verba prædicationis accipimus, quæ mẽtem au
dientis charitate vulnerant? De quibus dicitur
pſalm. 63. Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ
eorum, quod de ſagittis intelligatur prædicatio
num, oſtendit Grego. dicens. Quid enim ſagittas
&c. vide ſupra, verſiculo 1006. De iſtis ergo
ſagittis hic dicitur, *Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt.*
alia litera habet tranſierunt: vbi glo. Sagittæ
tuæ ô Deus. id eſt voces nubium tranſeunt, vel
tranſierunt vſque ad cor: non in auribus reman
ſerunt, ſed corda tranſfixerunt. Verbum enim ſcri
pturæ & prædicationis aliquando dicitur pluuia
quæ deſcendit à nubibus, quia corda rigat audi
torum. Aliquando dicitur ſagitta quæ emittitur
ab arcu: quia cor auditorum vulnerat & percu
tit. Et in hoc oſtenditur Dei potentia qui ſolus
cor hominis penetrare & docere poteſt. Homo
enim aures exteriores ſua voce pulſat: ſed ſolus
Deus docet cor intus: vide ſupra ver. 1155. Vel per
iſtas ſagittas aliqui intelligunt ipſos apoſtolos
& euangeliſtas, qui tranſierunt de gente in gen
tem prædicando, & aliquos vulnerantes ad mor
tem, ſcilicet obſtinatos & infideles, & aliquos ad
vitam. ſcilicet illos quos conuerterunt ad fidem,
de quibus vide ſupra. ver. 215 Sequitur. *Vox toni
trui tui in rota.* Vbi notandum quòd tonitruum ge
neratur ex vapore calido & ſicco in nube ſupe
rius compreſſo. Qui vapor cum virtute ſui calo
ris nubem frangit, violenter nubes reuoluitur, &
ſic ſonus fractionis eius quaſi rotatus & reuolu
tus longè latéque auditur. Vnde & vox tonitrui
eſt ad modum ſonitus quam facit currus hinc in
de rotatus. Ex quibus omnibus ſequitur, quòd
vox tonitrui non fit in occulto, ſed palã longè la
téque diffunditur. Et huic ſono pſal. cõparat vo
cem nubium. i. apoſtolorum, quæ per orbem ro
tata vbique intonuit, dicens. *Vox tonitrui tui in ro
ta.* vbi glo. Vox nubium. i. apoſtolorum non in oc
culto facta eſt: ſed fuit vox tonitrui. i. aperta, &
fuit in rota totius mũdi. Rota enim orbis dicitur
quia ad modum rotæ rotundus. *Eſt ergo vox toni
trui tui in rota.* i. prædicatio apoſtolorum tuorum
per totam totius orbis eſt diffuſa: quia in omnem
terrã exiuit ſonus eorũ &c. pſal. 18. Vnde de iſto
tonitruo prędicationis dicitur Iob. 38. Quis de
dit viã ſonantis tonitrui? Quod ideo dicit: quia
viam penetrandi corda auditorũ verbis prædican
tium ſolus Deus facit. Vnde prædicta verba ex
ponens Greg. ait. Quid enim per tonitruum niſi
prædicatio ſuperni terroris accipitur, quẽ terrore
dum humana corda percipiunt, quatiuntur, per
quod tonitruũ ſupernorũ iudiciorũ terror audit.

Sagittæ dicuntur. pſalm. 63.

Gregor. 30. moral. c. 3.

Gloſſa.

Tonitruum.

pſalm. 18.

Iob. 38.

Greg. 29. moral. c. 1.

Sed

Verbo cor. Sed quia quiliber prædicator verba auribus dare A
poteſt, corda vero aperire non poteſt, & niſi per
internam gratiam ſolum omnipotens prædican
tium verbis ad corda audientium aditum inuiſi
Auditio. biliter præbet, incaſſum prædicatio aure audiẽtis
percipitur, quæ peruenire ad intima ſurdo corde
perhibetur. Ideò ſe dominus viam tonantis tonitrui dare aſſerit, qui cum verba prædicationis tri
buit, per terrorem verborum corda compungit,
&c. Et de iſta prædicatorum voce nunc ait pſalm.
Vox tonitrui tui in rota.

1275 Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, cõmota eſt, & contremuit terra.

Hic oſtendit Chriſti potentiam ex miraculo B
tum operatione. Vbi aduertẽdum quòd ſecundũ
grammaticos coruſcare idẽ eſt quòd reſplendere
vibrare, vel iaculari fulgore, vnde coruſcatio idẽ
Coruſcatio. eſt q̃ ſplendor vel coruſcandi actio. Quid igitur
in propoſito ſignificat coruſcatio, niſi miraculo
tum operationem, quibus Chriſtus mundo
reſplenduit, dum cæcos illuminauit, claudos ere
xit, mortuos ſolo verbo ſuſcitauit, conſimiliaque
& maiora per ſuas nubes, id eſt, apoſtolos per mũ
dum fecit? Ex quibus per totum vrbem terrarum
Miraculum. ſonus illuxit. Quod præuidens pſal. nunc ait,
Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ. accipiẽs prę
teritum pro futuro. id eſt, miracula per te Chriſte
& per tuos apoſtolos facta toto orbi reſplendue
runt. Quæ miracula gentes videntes cõmoueban C
tur admiratione, & per hoc cõuertebãtur ad fidẽ
& de peccatis conterebãtur. Et hoc eſt quod ſub
dit. *Commota eſt & contremuit terra.* cõmota quia
ſimul mota, quia totaliter de ſtatu peccati euerſa
& ad ſtatum gratiæ conuerſa. Et de hac cõmotio
ne dicitur pſal. 59. Cõmouiſti terrã & conturbaſti
eã. vide ſupra verſi. 959. Vel aliter. *Commota eſt &
contremuit terra.* hoc de iudæis intelligitur, qui qa
Chriſtũ miraculis coruſcantem recipere noluer
unt de terra ſua cõmoti per totum mundũ tre
pidi vagantur. De quibus dicitur Iob 9. Cõmouit
terrã de loco ſuo, & colũnæ eius cõcuriẽtur. Vbi
per terram iudæos intellige, qui ſolũ terrena ſpe
ctabant, Sed per columnas ipſorum põtifices, pa
ſtores, & doctores, qui propter infidelitatẽ ſuã à D
propria patria expulſi & cõmoti fuerunt. Quod
oſtendit Grego. dicens. De loco quippe ſuo terra
cõmota eſt, cũ plebs iſraelitica de iudeæ finibus
eſt euulſa. quæ nimirum colla gentibus ſubdidit,
quia ſubdi ſuo auctori recuſauit. Quæ, ſcilicet,
terra columnas habuit, quia in ſacerdotes princi
pes & legis doctores atq; Phariſeos ruituta eius
pertinax ſtructura ſurrexerit. In ipſis nãque lite
ræ ædificium tenuit & tranquilitatis ſuo tẽpore
ſacrificiorum carnalium quaſi ſuperimpoſitæ fa
bricæ onera portauit. Sed translatis montibus co
lumnæ concuſſæ ſunt: quia ſubductis à iudæa a
poſtolis, nec ipſi viuere in illa permiſſi ſunt, qui
ab illa vitæ prædicatores expulerunt. Dignũ quip
pe erat, vt terrenam patriam ſubacti perderẽt, cu E
ius amore nequaquam ſunt veriti cœleſtis patrię
milites impugnare. Sed expulſis ſanctis doctori
bus iudæa funditus corruit: & iuſto iudicãtis exa
mine commota fuit. Quod nunc præuidens pſal.
dicit. *Commota eſt & contremuit terra.* Sic igitur vi
ſis coruſcationibus miraculorũ, gentes ad pœni
tentiam venerũt iudæi increduli de propria terra

Pſal. 59.

Iob 9.

Greg. 9. moral. c. 3.

Iudæi dexter. ſuæ fuerũt expulſi.

Incog. Tom. j.

fuerunt expulſi. pſal. 45. Conturbatæ ſunt gentes, Pſal. 45.
ſcilicet per pœnitentiam & inclinata ſunt regna
ſcilicet ſub iugo fidei. Dedit vocem ſuam, ſcilicet
Chriſtus prædicando, & coruſcando miraculis,
& tunc commota eſt terra, ſcilicet iudæa de ter
ra ſua expulſa.

In mari viæ tuæ, & ſemitæ tuæ in 1276
aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur.

Hic oſtendit Chriſti potentiam ex pœnitentiæ
cõmendatione. Vbi notandũ q̃ per mare ipſa pœ
nitentia amata deſignatur, vt patet ſupra verſic.
1028. Via Dei dicitur non ſolũ humilitas, per quã *Via charitas*
venit ad nos, ſed etiam charitas per quam pergi
mus ad eum. de qua ait apoſtolus. Adhuc excellẽ- 1. Cor. 12.
tiorem viam demonſtro vobis. Dicit ergo, *In mari*
ſcilicet pœnitentiæ *via tua:* quia non eſt charitas
niſi in pœnitente. Semita autem quæ actior eſt *Semita conſilia.*
via ſignificat cõſilia, quæ arctiora ſunt præceptis
& multis laboribus plena. De quibus dicit. (*Et ſe
mitæ tuæ in aquis multis,* id eſt, tribulationibus &
preſſuris. Veſtigium autem dicitur quod ducit in
cognitionem alicuius per formam impreſſum, ſi
cut forma pedis relicta in puluere docet hominẽ
inde tranſiſſe. Et ſic per veſtigia Chriſti accipe e- *Veſtigia Chriſti miracula.*
ius doctrinam & miracula quæ demonſtrabat ip
ſum eſſe Deum, quæ tamen iudæi noluerunt ad
uertere. De quibus nunc dicit. (*Et veſtigia tua
non cognoſcẽtur.* ſcilicet à iudæis. Vnde hic glo. *Et
veſtigia tua nõ cognoſcẽtur.* ſcilicet doctrina tua &
miracula non cognoſcentur à iudæis. Hic, n. tan
git aliquos iudæos qui dicunt: Nondum venit
Chriſtus. Vnde hic eſt increpatio iudæorum. qua
ſi dicat, licet Chriſtus palam venerit, & ſe miracu
lis palam oſtenderit, tamen non eſt cognitus à
iudæis infidelibus. Vel aliter. Per mare intellige
corda ſuperborum: quæ tamen Chriſtus pedibus
calcauit, cum ipſos per fidem ſibi ſubiecit. Sed
qa hoc inuiſibiliter facit: ideo in hoc eius veſtigia
nõ cognoſci dicũtur à nobis. Et ad iſtũ intellectũ
iſtum verſum exponit Gilbertus dicens. *In mari
via tua.* Ambulat Ieſus ſuper vndas maris carnali- D
bus pedibus, cui necdum carne veſtito pſal. cecini
erat: dicens. *In mari via tua.* quod eſt, conculcas
corda tumentium ſuperborum, & fluxa deſideria
carnalium comprimis, quia iuſtificas impios &
ſuperbos humilias, quod tamẽ quia inuiſibiliter
fit carnalis non ſentit à quo fit propter quod ſub
dit. *Et veſtigia tua non cognoſcentur.*

Deduxiſti ſicut oues populum 1277
tuum in manu Moyſi & Aarum.

Hic oſtendit Chriſti poteſtatẽ ex eccleſiæ gu
bernatione. Vtitur enim hic quadam ſimilitudi
ne: quia ſi Deus eduxit filios Iſrael de Ægypto
E potente per manum Moyſi & Aaron, quæ edu
ctio erat figura eductionis eccleſiæ de gentibus
& infidelibus, nulli debet eſſe dubiũ, quòd ipſam
eccleſiã ſic iã deducta potenter cõſeruat & guber
nat. Vbi notandum q̃ per iſtos duos per quos de
duxit populum de Ægypto, ſcilicet Moyſen &
Aaron, vult oſtendere pſal. per quos Deus eduxit
eccleſiam de gentilibus & quo ipſam conſeruan

Universidad de Deusto
Biblioteca

do gubernat. Primum significat Moyses, & Aaron secundum. Primò ergo pro Moyse deducit ecclesiam de gentibus. Moyses namque interpretatur assumptus de aqua, & significat sacramentum baptismi, quo de Ægypto peccatorum eduximur. Hic etiam inter cætera signa, in mari viam fecit Hebræis, significans per baptismum fidelium populum ad terram promissionis reduci. Et sic quia Moyses figura erat baptismi, ideo dicit Apostolus, Omnes in Moyse baptisati sunt. Per Aaron vero intelligitur ipse Christus qui sua virtute gubernat ecclesiam. Vnde nota quòd Aaron multipliciter Christum significat, scilicet ratione primò mediationis. Sicut enim Christus est mediator Dei & hominum (ad Hebræos 11.) sic Aaron charitate nimia mediator fuit inter peccatores & B iustos se in medio ponens, ne vltio peccatoribus debita transiret ad iustos: nam cum plaga Dei sæpiret in populum, & iam nonnulli mortui essent (vt habetur Numer. 16.) Aaron cucurrit ad medium multitudinis, quam iam vastarat incêdium, & obtulit thymiama, & stans inter mortuos & viuentes, pro populo deprecatus est, & plagas cessauit. Vnde hoc de Aaron notas Isidorus de obitu sanctorum patrum dicit. Aaron frater Moysi, & insignis miraculorum socius, ac in lege domini primos sacerdos, cuius virga sorte electa frondens germine floruit, qui thuribulum in dextera gestans furenti se flammæ opposuit, atque stans inter viuos & mortuos nostrum mediatorem figurans obiectu sui corporis ignem transire ad aggerem viuentium non permisit. hic per hostiam victimarum & sacrificium sanguinis, futuram Christi passionem expressit, &c. Et ideo quòd Aaron ratione mediationis figuram gesserit Christi ostendit dominus Moysi dicens. Aaron frater tuus erit propheta tuus ad populum, & os tuum, &c. Secundò Aaron Christum figurat ratione defensationis, quia sicut Christus in omni nostra tribulatione defensor noster est & protector. (2. Cor. 1.) sic & Aarõ figuraliter protector erat populi Dei. Vnde Moyses dum ascenderet in montem ad Deũ ipsum Aaron dimisit defensorem populi, dicente populo. Habetis Aaron & Vr vobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. Quæ verba ad propositũ exponens Gualf. ait. Aaron D qui mons fortitudinis interpretatur est Christus. Vr autem qui & ignis dicitur, Spiritus sanctus est, quorum custodiæ populus commendatur apte, & si qua quæstio, id est aduersitas nos aut pulsæ tentatio, ad eorum suffragium recurramus contra dubium. Quia si persistimus per Aaron fortitudinis montem, id est per Christum nostra infirmitas roboratur, & per Vr qui gratiam spiritus sancti figurat, ignorantia nostra perlustratur. Vnde bene contra hæc duo in remediũ habemus auxilium filij & spiritus sancti, vnde dicamus, Dominus illuminatio mea & salus mea, contra infirmitatem & ignorantiam. Sic igitur Aaron figurat Christi potentiã, per quam nos in aduersis fortifi eat. Et in figuram huius pectusculũ hostiæ in quo E animalis fortitudo consistit dabatur ipsi Aaron. Leui. 7. Pectusculum victimæ erit Aaron. Tertiò Aaron significat Christum ratione despõsationis. Aaron enim erat de tribu Leui sacerdotali, & accepit vxorem de tribu Iudæ regali, in se copulans dignitatem sacerdotalem & regalem, & sic significat Christum qui verus rex fuit atque sacerdos.

Moyses figurat baptismum.

Cyrillus. Aaron significat Christum.

Hebr. 11.

Numer. 16.

Isidorus.

Exod. 7.

2. Cor. 1.

Exod. 14

Gualf. Aaron significat fortitudinem.

Leui. 7.

Aaron fuit rex & sacerdos.

vnde de ipso dicitur Exo. 6. Accepit Aaron vxorẽ Helisabeth filiam Aminadab sororẽ Naason. Certum est autem q̃ ipse Aminadab princeps fuit in tribu Iuda, vt habetur Matth. 21. Vnde prædicta ibi exponens glo. ait. Hæc Helisabeth de tribu Iuda fuit soror Naason, qui fuit princeps tribus Iudę in deserto. Nondũ enim præceptum erat, vt quisq; de tribu sua duceret vxorem. Ideo autem hęc tribus, scilicet Leuitica & regalis iam tunc in personam Aaron coniungebantur, vt in ipso Christo intelligeretur rex & sacerdos figuratus ab illis. Vnde istas duas dignitates in ipso Aaron coniunctas ostendit sapiens dicens. Excelsum fecit Aaron dedit illi sacerdotium gentis suæ. Hic vide dignitatem sacerdotalem: & coronauit illum. Hic vide dignitatem regalem. Si vis de Aaron vlterius procedere, vide in dictionario. Ad propositum ergo volens ostẽdere psal. quòd ecclesia per baptismũ generatur, sed per Christum conseruatur, dicit. *Deduxisti sicut oues populum tuum, in manu Moysi*: vide Baptismum, & Aaron, hic vide Christum.

Matth. 11

Eccle. 45

3. Reg. 12.

PSAL. LXXVII.

1178

ATtendite populę meus legem meam, inclinate aurem vestram in C verba oris mei.

Titulus huius psalmi est, *Intellectus Asaph.* vel secundum alios. *Eruditio Asaph.* quod idem est. Et idem titulus habetur per omnia psal. 73. ideo expositionem vide ibi. Ex titulo patet auctor psal. qui fuit Asaph, sed non apparet materia. Sciendum est ergo quòd intentio Asaph in isto Psalmo fuit probare ex scripturis antiquis, quòd regnum populi Israel de iure debebatur tribui Iudæ & non alteri. Per hoc volens inducere quòd Dauid iuridicè regnum tenebat, quod alij vsurpantes non fecerunt, sicut fuit Saul qui erat de tribu Beniamin & Ieroboam, qui inuasit regnum Israel & sui successores, qui fuit de tribu Ephraim qui accepit regnum Israel tyrannicè de manu Roboam filij Salomonis, vt habetur 3. Reg. 11. Sed quia Saul non habuit in regno successorem de tribu sua, Ieroboam autem habuit continuè successores vsque ad captiuitatem Babylonis quoad regnũ Israel. Sola enim tribus Iuda secuta est successores Dauid. Et ideo iste psal. hic specialiter agit contra tribun Ephraim. Veruntamen quia omnia veteris legis in figura nouę legis erãt (vt ait apostolus 1. Cor. 10.) ideo per omnia ista vult psal. declarare mysteria nouæ legis. In hoc enim psal. declarat beneficia iudæis à Deo collata, & pœnas malorum, per hoc volens ostendere beneficia Dei in noua lege data fidelibus, & pœnas infidelib. debitas. Vnde illa quæ de illis hic historialiter referuntur, illa nobis spiritualiter sunt intelligenda. Et hoc satis notat titulus, dicens. *Intellectus Asaph.* quia scilicet in isto psalmo Asaph mouet intellectum auditoris, vt illa quæ hic historialiter dicuntur, intelligat spiritualiter, quia illa quæ tunc figuraliter Iudæis contigerunt modo realiter in nobis fiunt. Est ergo intentio prophetæ, vt per acta in veteri populo iudęorum doceat populum nouum, ne ingrati sint de beneficiis Dei, & cõtra se eius prouocent iram. Insimul ergo legendo literam psal. dicam propheticum sensum. Psalmus ergo

psal. 73.

1. Cor. 10.

ergo iste diuidendus secundum intentionẽ literę, A & in qualibet parte litera deducatur secundũ spiritum. Diuiditur ergo in tres partes, quia psal. primo præmittit quandam Præfationẽ. Secundo ponit suam narrationem, ibi. *Quanta audiuimus*: Tertiò infert intentam conclusionem, ibi. *Et repulit tabernaculum Ioseph.* Quantũ ad prefationem duo facit: quia primo auditores ad attentionem prouocat. Secundò causam prouocationis explicat, ibi. *Aperiam in parabolis.* Quantum verò ad primũ hortatur auditores, vt dicendis sint attenti, dicens. *Attendite populę meus legem meam.* Loquitur hic in persona Dei: quia os Dei erat hic Asaph, quia spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. 1. Pet. 1. Propter quod & Christus dicit. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus pa B tris vestri, qui loquitur in vobis. Dicit ergo in persona Dei. *Attendite, &c.* quasi dicat populo iudaico quo ad literam. Vos qui mihi estis populus peculiaris relictus, debetis esse attenti ad audiẽdum legem Dei, quæ hic in multa manifestatur. *Inclinate ergo aurem vestram.* Docibilis enim discipuli est, humiliter aurem inclinare ad percipienda verba magistri. Notandum autem q̃ in scriptura multiplex attendere reperitur. s. attẽdere prohibitionis, impositionis, consiliationis, prælationis, contemplationis, & eruditionis. Primò est attẽdere prohibitionis, quo prohibẽtur crimina. Vnde in scriptura per hoc verbum attendere multa prohibentur crimina. Primò prohibet peccatũ elationis & vanæ gloriæ. Matt. 6. Attendite ne iustitiam faciatis C coram hominib. vt videamini ab eis. Vbi Chrysostomus. Cor nostrum attendere debemus. Inuisibilis est enim serpens quem obseruare iubemur, & latenter ingreditur & seducit. Vbi enim res gloriosa agitur, ibi facilius locũ inuenit gloriationis occasio. Ideo hãc prohibet dominus dicẽs Attendite ne iustitiã vestrã faciatis coĩã hominib. &c. Secundò prohibet cupiditatem auaritiæ. Eccl. 5. Noli attendere ad passiones iniquas, nihil enim proderunt in tempore vindictæ. Tertiò prohibet voluntatẽ luxuriæ. Prouerb. 7. Fili attende verbis oris mei, ne obstruatur in viis eius, scilicet meretricis mens tua, multos enim vulneratos deiecit, fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Quartò prohibet gulositatem castrimergię Luc. 21. Attendite D vobis, ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius sęculi, & superueniat in vos repentina dies illa. Quod exponens Basilius ait. Dicit autẽ attendite, vt scilicet discernere possitis à salubri nociuũ. Sed quoniã dupliciter contingit attẽdere, hinc quidẽ corporeis oculis, illinc verò per intellectiuam virtutem, & oculus corporis virtutẽ non attingit. Restat ergo dictũ de oculis intellectus. Attendite, hoc est vndiq; circunspicite, vos peruigil habentes ad vestram custodiam animæ lumen. Et ideo dicitur Prouer. 23. Quãdo sedes, vt comedas cũ principibus diligenter attende, quæ posita sunt ante faciẽ tuã, & statue oculũ in gutture tuo. Quintò prohibet falcitatem eloquentiæ. Eccl. 34. Vana spes mẽdacium, quasi qui E apprehẽdit vmbram & persequitur ventũ, sic qui attendit ad visa mendacia. Sextò prohibet scandalum fraternę iniuriæ. Luc. 17. Væ homini per quẽ scandalum venit. Sequitur. *Attendite vobis.* Secundò principaliter est vnum attendere impositionis. quod est, scilicet affirmatiuè præceptũ, vnde Eccl. 32. dicitur. Qui credit Deo attẽdit mãdatis eius. Et

Attendere multiplex.

Matth. 6. Chrysostomus.

Eccl. 5.

Prouer. 7.

Luc. 21.

Basilius.

Prouer. 23.

Eccl. 34.

Luc. 17.

Eccl. 32.

Eccl. 35. Sacrificium salutare, attendere mandatis domini. Si enim mandatis domini intenderemus illa obseruando, pax abũdaret in nobis. Esa. 48. Vtinam attendisses mandata mea, & facta fuissent sicut flumen pax tua. Sed quia non attẽdimus mandatis Dei, ideo nobis dicitur. Hæc dicit dominus, iudicium verum iudicate, misericordiã facite. Sequitur. Et noluerũt attendere, sed auerterunt scapulam recedentes. Tertiò principaliter est vnum attendere consiliantiũ, scilicet ne decipiamur. sic enim consiliauit dominus, dicens. Attẽdite à falsis prophetis, qui veniũt ad vos in vestimẽtis. &c. Vnde de isto attendere cõsiliationis ibi dicit. Chrysostomus, quia enim falsi prophetæ erant futuri nõ manifesti sed absconditi, ideò consulens non dicit aspicite, sed abscõdite. Vbi enim res certa est, aspicitur id est simpliciter videtur. Vbi autem incerta attenditur, id est cautè consideratur. Sic etiã consulit sapiens attẽdere à pestifera societate. Eccl. 11. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala, &c. Quartò principaliter est vnũ attendere prælationis, scilicet quod importat gubernationem subditorum. Act. 20. Attendite vobis & vniuerso gregi vestro, quos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quã acquisiuit sanguine suo. Sed quid hodie de prælatis attendere debemus, audi consilium Gamalielis dicentis, Attendite vobis super hominibus istis, quid acturi estis. Sequitur. Et nunc itaq; dico vobis, finite illos, quoniam si ex hominib. est consiliũ, hoc dissoluetur, si autẽ ex Deo est, non poteritis dissoluere illud. Quæ autẽ verba hodiè maximè tempore schismatis sunt noranda. Quintò principaliter est vnum attendere contẽplationis. s. passionis Christi, ipso dicente, O vos omnes qui transitis per viã attendite & videte si est dolor sicut dolor meus. Sed quia tãquam ingrati eius passionẽ nolumus attendere, ideo ipse de nobis patri cõquęritur, dicẽs. Attende domine ad me & audi voces aduersariorum meorum, nũquid redditur pro bono malum? Recordare quòd steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationẽ tuam ab eis. Non ergo sic, sed vt nobis consulitur. Esa. 51. Attendite ad me, qui quæritis dominum. attendite ad petram, vnde excisi estis. Petra autẽ erat Christus. 1. Cor. 10. Sextò principaliter est vnum attendere eruditionis, quo magister attẽtos admonet esse auditores, sicut hic facit psal dicens. *Attendite populę meus legem meam.* id est veritatem rei quæ in scripturis signis tegitur. Et subdit qualiter debemus attendere, dicens. *Inclinate aurem vestram, &c.* id est per humilitatem inclinate aurem, non quidem corporis, sed fortius cordis, & sic benè attendetis. Tumor namque infusa repellit. Vnde præceptum fuit in lege altare domini concauum fieri & quadrangulum, vt mens nostra quatuor munita virtutibus per humilitatem sit concaua ad receptaculũ diuini verbi. Si enim sic sacram scripturam humiliter attenderimus, ibi mirabilia multa reperiemus. Primò absconditа Dei iudicia scilicet quòd malis prospera aduenit & bonis aduersa. Iob 21. Attendite ad me & obstupescite: quare ergo impii viuunt subleuati sunt confortati diuitiis, &c. Secundò quia quandoque ante ortũ sanctificatur anima. Esa. 49. Audite insulæ, attendite populi de longe, dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei. Tertiò quòd pœnitenti omnia dimittuntur

Ecclus. 35.

Esa. 48.

Zach. 7.

Matth. 7.

Chrysostomus.

Esa. 51.

1. Cor. 10.

Humilitas requiritur ad scientiam addiscẽdam

Iob 21.

Esa. 49.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.17. mittuntur crimina. Luc.17. Attendite, si peccauerit frater tuus, increpa illum, si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Sed heu: quia multi hodie sacræ scripturæ non attendunt, sed magis vanis scientiis & doctrinis, Vnde Act.8. dicitur. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in ciuitate magus seducens gentes. Sequitur. Attendebant in eum. Vnde quemlibet talem increpans apostolus dicit. Attende lectioni, vt scripturas intelligas Quod nunc similiter facit psalm. dicens. *Attendite populus meus legem meam, &c.*

Act.8.

2 Tim.4

1279 Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.

Hic exprimit causam, quare auditores procurabat esse attentos. Vbi notandum, quòd quanto illa quæ dicuntur, aliis sunt in se magis profunda & obscura, vel sub velamine dicta, tanto magis auditorem oportet esse intentũ. Sed illa, quæ ille intendit hic tractare sunt profundè & obscure dicta, quia parabolice, ideo auditores oportet esse attentos. Et hoc est quod dicit, *Aperiam in parabolis os meum.* Vbi notandum quod parabola dicitur rerum similitudo, vt cum rei per adductam similitudinem, quod de illa re dicitur, de alia intelligitur, vt est illud. Simile est regnũ cœlorũ sagenæ missæ in mare, &c. Per hanc enim similitudinem intelligitur, q̃ ecclesia congregat in præsenti bonos & malos, sed quando venietmus ad litus, id est ad iudicium in finẽ mundi, tunc mali separabuntur à bonis. Sic ergo ille loquitur in parabolis: quia quæ dicit populo Iudæorũ à Deo esse facta, vult quòd fuerint quædam similitudines vel figuræ illorũ quæ in rei veritate nobis sunt. Vt quòd eduxit populum de Ægypto per mare, significat quòd educit populum suum de Ægypto, quod interpretatur tenebra. s. de obscuritate peccati per mare pœnitentiæ, & sic de aliis. Vnde dicit. *Aperiam in parabolis os meum.* Sequitur, *Loquar propositiones ab initio.* s. ab antiquo, quia. s. narrat quę antiquis patrib. Deus fecit. Alia litera habet. *Loquatur problemata.* Nam problema idem est q̃ propositio cõtinens aliquã difficultatem per disputationem soluendam. Est ergo sensus. *Loquar propositiones ab initio.* id est propositiones magnas difficultates continentes. Nota quòd non solũ os aperire debemus, sed & multa alia, & qualiter vide versi. 848. Aliter autem hic de apertione agendo nota, q̃ est quoddam eruditionis, sicut nunc loquitur psalm. dicens. *Aperiam in parabolis os meum.* Ex hoc enim quod dicit. Aperiam os meũ. notat quòd illa quę sequuntur sunt diligenter attẽdenda. Vnde Greg. super illo verbo Iob 3. Post hoc apperuit Iob os suum, dicit Scriptura enim sacra quãdo de aliquo dicit, Aperuit os suũ: ex his quæ præmittit, reuerenter expectanda indicat, quæ subiungit. Sicut enim clausa vascula quid intus contineant ignoramus, aperto vero ore vasculorum quid intrinsecus contineatur cognoscimus, ita sanctorũ corda, quæ clauso ore occulta sunt, aperto ore deteguntur Et cum cogitationes detegunt, os aperire referuntur, vt intenta mẽte quasi apertis vasculis quid intus contineant festinemus agnoscere, atq; nosmetipsos eorum odore intimo recreare. Vnde & sublimia præcepta domino in monte dicturo præmittitur. Aperiens os suũ docebat eos quambis & illic hoc accipi debeat, quia tunc vt doceret os suum in præceptis aperuit, in quibus dudum ora aperierat prophetarum. Et sic nota quòd os nostrum aperire debemus. Primò ad Deum laudandum psal.50. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam Secundò ad spiritũ sanctũ attrahendũ psal.118. Os meũ aperui & attrahi spiritũ Tertiò ad intellectum scriptis cognoscendum. Eccle.15. In medio ecclesiæ aperuit os eius, & implebit eum dominus spiritu sapientiæ, &c. Quartò ad alios docendum, sicut et Christus Matth.5. Aperiens os suum, docebat eos. Et isto modo psal. vult aperire os suum, dicens. *Aperiam in parabolis, &c.*

Problema

Greger. 4. mora c. 4. *Aperire os.*

1280 Quanta audiuimus, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis.

Hic incipit tractatum suum siue suam narrationem. Tota enim intentio psalm. est ad concludendum propositum suum ostendere benignitatem Dei erga populum Iudæorum, & ipsius populi ingratitudinem, & maxime tribus Ephraim. Diuiditur ergo in duas partes: quia primo hoc ostendit in generali. Secundò in speciali, ibi. *Filij Ephraim.* Prima diuiditur in partes duas: quia primo ponuntur Dei beneficia. Secundò Iudæorum ingrata malitia, ibi. *Generatio quæ non direxit.* Prima diuiditur in partes tres: quia primò ponitur diuinorum beneficiorum cognitio. Secundò ipsorum explicatio ibi. *Et suscitauit.* Tertiò huius narrationis finis & intentio, ibi. *Quanta mandauit.* Circa cognitionem autem beneficiorum Dei sic procedit: quia ponit primò à quibus talis cognitio sit tradita. Secundò per quem modum sit tradita, ibi. *Narrauues.* Tertiò quibus sit tradita, ibi. *Non sunt occultata.* Quantum ad primum notandum quòd Asaph in duobus versiculis præcedentibus locutus est in personam Dei: nunc autem sibi loquendi mutans, loquitur in persona propria, vnde glo. Notandũ q̃ prius in homine Deus locutus est, nã verba Dei fuerunt prædicta, iã vero homo ipse loqtur, verba enim hominis sunt ista. *Quanta audiuimus.* Illud prædictum dixit Deus ex se, ne eius locutio in homine post eum loquenti contemneretur. Admiratiuè ergo dicit *quanta audiuimus, &c.* id est, quàm multa beneficia audiuimus à Deo collata populo Iudaico: vt puta in egressu de Ægypto, quando iter per medium sicci maris præbuit, & Pharaonem cum toto suo exercitu submersit. In progressu per desertum, quando eos quadraginta annis pane de cœlo pauit eis de cœlo legem dedit, & ante ipsos multos reges prostrauit. In ingressu terræ promissionis, quando, scilicet ad ipsorum ingressum aquas Iordanis superiores ad instar vtri solidauit, & inferiores ad mare trãsmisit, & admirabiles victorias contra habitatores terræ promissionis eis dedit. Ista ergo sunt illa quanta, quæ audiuimus & cognouimus ea. Sed à quibus subdit *Patres nostri narrauerũt nobis quibus.* scilicet credendum est. Erat enim præceptum patribus, vt Dei magnalia suis filiis narrarent, vt habetur Deuteron.6. & Iosue 4. Per hoc autem vult psalmista ostendere, quòd omnia quæ antiqui in veteri testamento cognouerunt Dei beneficia, nos in nouo testamento per Christi incarnationem cognoscimus impleta. Et hoc est quòd hic ait gl. *Quanta audiuimus* in veteri testamento iudæis facta & nos cognouimus ea in nouo testamento adimpleta. In Christi enim incarnatione cognoscimus realiter nos de Ægypto liberatos sicco pede mare transire &c. Sed aliqui tam ingrati sunt, quòd Christi incarnatum cognoscere nolunt. Nam hunc incarnandum sancti patres cognouerunt, quòd ostendit Grego. dicens. Antiqui patres inquantũ humanitatis infirmitas permittebat, creatoris lucem erecta mente contemplati sunt, sed incarnãdum hunc in mundi fine præcognoscentes, quasi à solis radiis ad terram oculos deflexerunt, & quasi de summis ad ima deuenerunt, dum hunc Deum supra omnia & hominem infra cognoscũt Hunc incarnatum iudæi perfidi cognouerunt. Vnde Hieronymus super illo verbo Matth.2. Agricolæ dixerunt intra se. Hic est hæres dicit. Ex hoc manifestè probat dominus iudęorum principes Christum cognouisse, & non per ignorantiam, sed per malitiam Dei filium crucifixisse Cognouerunt enim illum esse cui pater per prophetam ait, postula à me & dabo tibi gentes hęreditatem tuam. Hunc incarnatum cognouerũt iudæi & idiotę pastores. Luc.2. Cognouerunt de verbo quòd dictum erat ad illos de puero. Hunc incarnatum cognouerunt dæmones. Vnde Grego. dicit. Antiquus hostis redemptorem humani generis debellatorem suum in mundum venisse cognouit, vnde per obsessum hominem in euangelio dicit. Quid nobis, & tibi fili Dei? venisti ante tempus torquere nos &c. Ex quibus omnibus sequitur, quòd qui filium Dei pro nobis incarnatum iam cognoscere nolunt, rudibus pastoribus sunt stultiores, obstinatis iudæis sunt crudeliores, quinimmo ipsis dæmonibus sunt deteriores Vnde de talibus dicitur. Mundus per ipsum factus est, & mundus eũ non cognouit. Si autẽ tales legerent dicta sanctorum apostolorũ de Christo dicta, cognoscerent omnia fore completa per Christum, & tunc cum psal. dicerent. *Quanta audiuimus* scilicet per sanctos patres dicta de Christo in antiquo testamento, & nos cognouimus ea, scilicet in nouo testamento completa.

Beneficia Dei laudabiliter facta.

Deut.6. Iosue 4.

1281 Narrantes laudes domini, & virtutes eius, & mirabilia eius, quæ fecit.

Hic ostendit modum, per quem ista ab antiquis patribus sunt tradita. Hoc enim refertur ad illud quòd statim dictum est, patres nostri narrauerunt nobis. Et si quæras quomodo. Respondet quia *narrantes laudes domini &c.* Vbi nota quòd tria dicit antiquos patres narrasse, scilicet *laudes domini virtutes, & mirabilia.* Per laudes intellige gratiarum actiones. quas populus egerat in laudem Dei, vt puta quando transacto mari rubro gratias agendo laudare cæperunt dominum dicentes. Cantemus domino gloriosè. Sic & tres pueri liberati de fornace ignis benedicebant dominum, dicentes. Benedicite omnia opera domini domino &c. Per virtutes vero intellige potestates magnas, quas pro populi liberatione exercuit. vt puta quando decem plagis percussit Ægyptũ, quãdo oés Ægyptios in mari submersi. Per mirabilia vero intellige misericordias quas

mirabiliter eis præstitit, vt puta quod per quadraginta annos in deserto vestimenta ipsorum & calciamenta non sunt attrita, & similia. Et hæc omnia in nouo testamento adimpleta, in quo narrãtur Dei laudes, in Christi natiuitate per angelos narrantur. virtutes, quòd solo verbo suscitabat mortuos, narrantur mirabilia beneficia quòd Christus vt nos redimeret, seipsum tradidit in mortem. Nos ergo meritò laudes Christi narrare debemus. Laus enim secundum phil. 1. Rethoricæ, est sermo elucidans magnitudinem virtutis alicuius. In Christo autem maximè elucidatę fuerunt diuinæ virtutes, scilicet, charitatis & patientiæ. De charitate & dilectione patet. quia cum maiorem hac dilectionem nemo habeat vt animam suam ponat quis pro amicis suis, quòd ipse non solum fecit, sed etiam pro inimicis. te ideo in hoc laudandus est. Vt enim dicit philosophus. 1. Rhetoricę, sępe in laudem ponitur si quis prouidẽs quòd est sibi preciosum agat illud quòd est pulchrum. Sic in proposito Christus pro amicis suis animam suam. id est vitam quæ sibi erat præciosa paruipendit mortem eligens cum posset viuere Hiere. 21. Dedi dilectam animam meã in manibus inimicorum eius. Et ideo laudes eiꝰ meritò narrare debemus. Propter quòd dicitur, Laudate dominum quoniam bonus est dominus Ostendit secundò magnitudinem virtutis patiẽtiæ & fortitudinis. Nam sicut philosophus tertiò ethicorum, dicetur vtique fortis qui contra bonam mortem est impauidus, puta in bello pro republica hostibus se ad mortem obiiciens. Quod & Christus fecit, quia pro republica bonam mortem elegit. Dicit enim philosophus in œconomicis quod si contigerit mori pro inimicis scilicet reipublicæ, huius mors maximè honoratur. Cum ergo talis fuerit mors Christi, cõsequens est vt summè ipsum honorare debeamus, & eius laudes enarrare, sicut & antiqui patres enarrabant. De quibus nunc dicitur *Narrantes laudes eius &c.*

Deuter. 26

Laudes Christi narrare debemus.

Aristotel.

Charitas Christi.

Hiere. 21.

Psal. 134.

Aristotel.

Fortitudo & patientia Christi.

1282 Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione altera.

Hic ostendit quibus sit tradita talis cognitio, quia scilicet filiis suis à patribus Vbi notandum quod secundum philosophum generatio dicitur progressus à non esse ad esse. sicut & corruptio dicitur progressus de esse ad non esse. Et sic tantum durat vna generatio quantum communiter durat filius à patre genitus. Et sic filius dicitur vna generatio, Nepos scilicet filius filij dicitur alia generatio. Pronepos scilicet filius nepotis alia generatio. Et abnepos scilicet filius pronepotis alia generatio &c. Volens ergo psal. ostendere quod cognitio beneficiorum Dei peruenit in antiquo testamento per narrationem patrum ab vna generatione in aliam continuẽdo, dicit quod non sunt occultata à filiis eorum in generatione altera, quia de vna generatione narrabatur ad alteram. Hoc autem in nouo testamento maximè adimplerum est. quia de generatione antiqui testamenti cognitio beneficiorum Dei transiuit ad generationem alteram scilicet noui testamen ti. Vbi notandum quod secundum venerabilem Ansel. generatio hominis quadruplex est scilicet absque

Philosophũ. Quid dicatur generatio.

Generatio hominis quadruplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

absque viro & fœmina, vt Adam. De viro absque fœmina, vt Eua. De viro & fœmina, vt communis. De fœmina absque viro, vt Christus. Et quia ista est vltima, quia aliæ tres fuerunt à principio, ista autem in vltima ætate. ideo vocatur altera generatio Vnde istam generationem distingués Matthæus ab aliis, singulariter de ista dicit. Generatio autem Christi sic erat quasi dicat altera ab omnibus aliis. Dicat ergò *quod non sunt occulta à filiis eorum in generatione altera*, quia scilicet talis cognitio peruenit vsque ad Christi generationem Et quia Christus vnum corpus est cum omnibus suis fidelibus. ideo per hoc intendit quòd cognitio beneficiorum Dei ad omnes fideles noui testamenti peruenit. Vel aliter & ad idem redit. Duplex est generatio scilicet corporalis & spiritualis. Corporalis quæ fit quatuor modis prædictis. Spiritualis autem quæ fit non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex aqua & spiritu sancto &c. Et ista dicitur ,pprie altera generatio, quia alię carnales, hæc autē merè spiritualis. Et sic generatio altera vocatur, vt fideles noui testamenti ex aqua & spiritu sancto generati. Et istum sensum tāgit magister in glo. dicens. *Non sunt occultata à filiis eorum* scilicet spiritualibus: Quod posteà exponit dicens. *In generatione altera* id est gentium, quæ ex aqua ex spiritu sancto generantur.

Matth. 1.

Generatio altera dicitur generatio spiritualis.

1283

Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israel.

Hic ponuntur in summa & in generali beneficia potiora illis exhibita. Vbi notandū quòd per Iacob & Israel idē significatur. quia Iacob patriarcha ex quo populus descendit binominis fuit. Primò enim vocatus fuit Iacob, quem sic vocauit mater cū nasceretur. quia vt habetur Gene. 25 duos vno partu genuit. Primus egressus est totus rufus, ideo vocauit eum mater Esau, qui rufus interpretatur. Secundò autem egressus est plantam fratris tenēs manu. Ideo vocauit Iacob qui supplantator interpretatur. Sic ergo primum nomen eius fuit Iacob. Secundò autem vocatus est Israel ab angelo scilicet quando Deum vidit qui luctabatur cum eo. Gen. 32. Nam Israel vidēs Deum interpretatur. Per Iacob ergo & Israel idē intellige scilicet populum domini qui de Iacob descendit. Secundò notandum quod per testimonium & legem idem intelligitur scilicet testamētum vetus, quod dicitur testimonium, quia testamentum nouum ab ipso testimonium habet scilicet à lege & prophetis. Omnia enim quæ in nouo testamento continentur pronunciata sunt in antiquo & figurata. vide supra versiculo 949. Idem autem testamentum vetus dicitur lex à ligando, quia ligat obseruationem eius. nam filij israel illam susceperunt pro se & posteris suis, & sic omnes ligabat tam tunc præsentes quam futuros ex eis. sic enim promiserunt se legem obseruare dicentes. Exo. 24. Omnia quę locutus est dominus faciemus. Et istud fuit singulare Dei beneficium, vt legem eis daret per quam recte viuerent, quod aliis nationibus non fecit psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et hoc est quod dicit. *Et suscitauit testimonium in iacob &c.* id est in populo iudæorum ex iacob orto. Et aduerte varium modum loquendi, quoniam dicit quod *suscitauit testimonium in iacob, & legem posuit in israel.* Aliud est enim suscitare, aliud ponere. Testimonium suscitauit, quia per legem peccatum quod latet in carne reuixit. vt ait apostolus. ad Rom. 7. Peccatum non cognoui nisi per legem. *Posuit etiam legem in israel*, quia illam imposuit eis quasi iugum, ne vaga voluntate errarent. Similiter ista facit in lege noua, quia suscitat testimonium in Iacob, dum triplici baptismo nos facit vitia supplantare, dicens. Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod exponens Gilbertus ait. In aqua baptismum intellige, in sanguine martyrium, in spiritu charitatem. Similiter legē nobis imposuit, quando ascendens in montem legem nouam diuulgauit, quæ multo nobilior est antiqua, quia illa timoris: sed ista est amoris. Illa prohibet manum, sed ista animum. Illa promittit temporalia, sed ista promittit æterna.

Gene. 25.

Iacob. Israel. Gene. 32.

Psalm. 147.

Exo 24.

Rom. 7.

1. Ioan. 5. Testimonium triplex spiritus aqua & sanguis.

Mal. 4.

1284

Quanta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera.

Hic ponitur intentio, quare Deus voluit sua beneficia per patres narrari posteris, vt scilicet cognoscat generatio altera. Huius autem hic assignatur quadruplex ratio. Prima ne posteri excusentur per ignorantiam. Secunda vt mereantur per obedientiam, ibi. *Filij qui nacentur.* Tertia vt in Deo ponant confidentiam, ibi. *Vt ponāt.* Quarto ne prauis parentibus conformentur per malitiam, ibi. *Ne fiant* Quantum ergo ad primum notandum quod ignorantia quandoque peccatum excusat, quandoque ipsum aggrauat. Et quæ sit illa vide supra versiculo 554. Illi ergo qui doctores habent & addiscere possunt, quæ sunt agenda vel credenda, sed nolunt scire, isti grauius peccāt Voluit ergo Deus patres narrare filiis beneficia eis præstita, vt inexcusabiles essent, si Deo grati non essent. Vnde ait Moyses. Hæc sunt præcepta atque iudicia, quæ mandauit dominus Deus vester, vt docerem vos &c. Consimiliter in noua lege mandauit Deus patribus nostris scilicet apostolis, vt nota facerent posteris mirabilia eius, dicens eis. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæ mandaui vobis. Vnde quod mandauit patribus illis nota facere filiis suis in figuram nostram erat. Vnde istum textum sic exponit glo. *Nota ea facere filiis suis*, filij sunt nouus populus in nouo testamento qui māndata nouit & fecit quod quasi exponendo subdit. *Vt cognoscat generatio altera* scilicet de gentibus collecta vt scilicet cognoscant spiritualiter quod ipsi primi patres antiqui testamenti viderant carnaliter de generatione altera, vide versiculum 1282.

Deuter. 6.

Matthæi vlt.

1285

Filij, qui nascentur & exurgent, & narrabunt filiis suis.

Hic ostendit secundam causam scilicet vt posteri mereantur per obedientiam. Docere enim alium, quæ ad salutem pertinent, actus est de se meritorius. Et quamuis literaliter ista intelligantur de filiis carnalibus iudæorum, sensus tamen prophetæ est hoc principaliter intelligendum de filiis spiritualibus renatis ex aqua & spiritu sancto, qui à primis patribus scilicet ab apostolis docti mysteria fidei illa alios filios quos regenerauerunt in Christo docuerūt, sicut fuerūt successores apostolorū & hos maximè notat psal. cum dicit Exurgent, scilicet cor sursum habebunt. Et hoc notat glo. dicens. *Filij qui nascentur* id est Christiani secundò ex aqua & spiritu sancto regenerati exurgent sursum habētes cor. Qui vero nati sūt & non renati non resurrexerunt, quia non est sursum cor eorum, sed in terra. Et isti narrabunt filiis suis scilicet posteris per gratiam regeneratis. Hoc enim significabat psalm. 44. dicēs. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram, memores erunt nominis tui scilicet alios docendo, propterea populi confitebuntur tibi. De hac natiuitate spirituali & narratione filiis facta vide ibi scilicet versicu. 752. 753. 754.

Psal. 44.

1286

Vt ponant in Deo spem suam & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant.

Hic ponit tertiam causam, quæ est, vt in Deo ponant suam confidentiam. Vbi notādum quod inter alia iudæorum vitia hoc erat, quod gloriabantur de suis patribus antiquis à quibus duxerunt originem, & per illos sperabant saluari. Vnde de hoc singulariter eos reprehendens baptista Ioannes ipsis dicebat. Matth. 3. Ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraam. Dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraæ. Sed quid prodest filio iustitia patris quem peccata inficiunt? certè nihil. Sicut peccatum patris virtuoso filio non nocet, quo scilicet ad Deum. vnde Chrysostomus super Matth. prędicta verba exponens ait. Quid enim prodest ei quem sordidant mores generatio clara. Aut quid nocet illi generatio, quem mores adornantur? Melius est enim alicui vt in eo glorientur parentes quia talem filium habent, quam vt ipse in parentibus glorietur. Sic ergo & vos iudæi nolite gloriari dicentes quia patrem habemus Abraam. sed magis erubescite, quia filij estis eius & sanctitatis eius non estis hæredes. De adulterio enim natus videtur, qui non assimilat patrem. Sic ergo saluari sperabant per ipsum Abraam. Sed istam spem ab eis remouet psalm. dicens. quòd ideo mirabilia Dei narrantur filiis, vt non in patribus spem suam ponant, sed in Deo. vt scilicet cōsiderēt quod Deus non attendit ad merita vel ad demerita parentū sed ad propria. Sicut enim quandoque de malis parentibus filij boni nascimur, vt de Acham malo natus est Ezechias electus à Deo. Sic quando que ex bonis nascuntur reprobi, sicut de Isaac natus est Esau reprobatus à Deo. Hoc ergo notās psal. ait. *Vt ponant in Deo spem suam*, & non in parē tibus, *& non obliuiscantur operum domini*, *qui* scilicet iudicat singulos secundum propria merita, & demerita & non secundum merita parentum Et ista considerando *mandata eius exquirant.* Exquirere enim componitur de e x & quæro. ris, ex quo est extra. Et est exquirere quasi extra quærere. Et sic ille mandata Dei exquirit, qui non solū corde illa cognoscit, sed etiam operibus illa perficit. Vel exquirere idem est quod valde & perfecte quærere scilicet tam intus illa meditādo quā extra illa operibus adimplendo, psal. 76. Deum exquisiui manibus meis. Vnde hic ait glo. *Et mandata eius exquirant* scilicet operando, qui dicti sūt prius cognouisse, modo dicitur vt exquirant vt scilicet sperantes in domino ab ipso adiuuentur ad mandata opere adimpleda Et nota quod spes nostra meritò in Deo est ponenda, & hoc propter triplex bonum, quòd in se sperantibus largitur scilicet prouisionis in necessitate. psal. 9. Spe rent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquis &c. Sicut apparuit in Susanna, de qua dicitur Dan. 13. Erat enim cor eius fiduciam habens in domino. Propter beneficium liberationis in tribulatione psal. 90. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum, cum ipso sum in tribulatione &c. Sicut patuit in Iob, qui dicebat. Etiam si occiderit, sperabo in eum. Propter beneficium coronationis æternæ. prouerb. 28. Qui spe rat in domino, saluabitur.

Matth. 3. Nolite dicere filij habemus patrem.

Chrysostomus.

Psal. 76.

Spes est ponenda in Deo.

Daniel 13.

Psal. 90.

Nota.

Iob. 13.

Prouer 28.

1287

Ne fiant sicut patres eorum generatio praua & exasperans.

Hic ponitur quarta ratio, ne scilicet pravis parentibus conformentur per malitiam. Vbi nota quod iudæi fuerunt patres nostri, quia per ipsos geniti sumus in fide. quoniam apostoli ex iudeis etiam carnaliter duxerunt originem. Generatio ergo parentum nostrorum scilicet Iudæorum dicitur praua & exasperans. Ista autem generatio Iudæorum dicitur generatio praua, generatio mala, & generatio infidelis & incredula. Dicitur enim praua. Deut. 32. Generatio praua & peruersa hæccine reddis domino &c. Et nota quod prauus differt à malo. quia malus dicitur naturaliter, sed prauus ex vitioso vsu. vnde prauus id est, vsu peruersus. Quæ autem maior prauitas potest esse, quam bona in malum peruertere, & contra veritatem pugnare? Quod & generatio fecit iudæorum, quia Christi beneficia dæmonibus ascribebant, & in saluatorem manum misit armatam. Vnde de ista generatione dicitur. Generatio quæ maledicit patri suo, & non benedicit matri suæ. Generatio quæ sibi munda videtur, & tamē non est lota sordibus suis. Generatio quæ pro dē tibus gladios habet. Secundò dicitur generatio infidelis & incredula. Luc. 9. O generatio infidelis & peruersa. Quod ideo dicit Christus, quia quem patres sui venturum prædixerunt, ipsum venientem recipere noluerunt, quia in propria venit, & sui eum non receperunt. Tertiò dicitur generatio mala & adultera. Matth. 12. Generatio mala & adultera signum quærit &c. Vbi Chrisostomus. Propter hoc vocat eos generationem malam, quia circa benefactores semper fuerunt ingrati, & bona suscipientes semper deteriores fuerunt, quod est vltimæ malitiæ. Vnde hic ait glo. Iudæi dicuntur generatio praua, quia veritatem non recipit & exasperans scilicet Deum à Deo vt in saluatorem armaretur, quod fuit super omnes acerbitates. Vnde per Ezechielem dominus dicit Vade, quia domus exasperans est. Ne ergo filij noui testamenti illis similes fiant, ideo illis narra

Generatio Iudæorum mala.

Deuter. 32. Nota differentiā inter prauus & malus.

Prouer. 30.

Luc. 9.

Matth. 12. Chrysostomus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

re cupit laudes domini & virtutes & mirabilia quæ fecit.

1288

Generatio, quæ non dixerit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius.

Hic notatur iudæorum ingrata malitia. Vbi notãdum quod cor directum dicitur cor sursum ad Deum rectum, sicut econtrario cor curuum dicitur cor ad terrena curuatum. Et sic amans cælestia cor habet directum, amans vero terrena cor habet incuruatum. Vnde ait Hugo super illo verbo psal. Quoniam rectus dominus &c. Quærere quæ super terram sunt, curuitas est cordis, sed quę sursum sunt quęrere, eius est rectitudo. Quia ergo iudæorum generatio tota ad terrena videbatur incuruata, ideo de ipsa nunc dicit. *Generatio, quæ non dixerit cor suum.* Et causam adiungit, dicens. *Et non est creditus cum Deo spiritus eius.* Vbi nota quod plus importat, non est creditus cum Deo spiritus eius, quam si dixisset, nõ credit Deo spiritus eius. Vnde hic ait gl. Multò enim expressius dicit, non est creditus cum Deo spiritus eius quam si dixisset non credidit Deo. Habere enim cum Deo spiritum creditum, est non credere spiritum sanctum sine Deo facere posse iustitiam vel aliquid boni, sed cum Deo quod est credere in Deum. quod vtiquę plus est quam credere Deo. Nam credimus homini, sed non in hominẽ In Deum credere est ei credendo adhęrere ad benè operandum. Vnde apostolus air. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Ista est ergo, cuius exemplum cauendum est, quæ & si credidit Deo: non tamen in Deum, quia non fide adhæsit Deo, vt ab eo sanata cooperaretur, cooperante in se Deo. Hic autem notandum, quod immerito de Iudæorum generatione dicit quod non dixerit cor suum. Vbi sciẽdum, quod cor per aliqua vitia incuruatur, & sic non dirigitur. quæ omnia in generatione iudæorum fuerunt. Nam incuruatur cor hominis per vanitatem & superbiam, per cupiditatem & auaritiam. per voluptatem & luxuriam, per hypocrisim & fallaciam, per ebrietatẽ & gastrimargiam, per increpationem & iracundiam. Primo ergo cor non dirigitur, sed incuruatur per superbiã, quia ad Deũ dirigitur sed cõtra Deũ erigitur. Sic. n in directũ fuit cor luciferi, cui dicitur. Quomõ cecidisti lucifer, qui dicebas in corde tuo, in cœlũ ascẽdã &c. Cecidit .n. in profundum laci. quia quando se in Deum dicebat erigere, se contra Deum erexit. in quo nobis tremendum datur exemplum. quoniam si indirectio cordis per superbiam tam excellenti creaturæ sic fuit à Deo punita, quomodo cor nostrum indirectum puniretur, quia certum est quod cor superbum & indirectum execrabilius est in paupere quam in diuite, in seruo quam in domino Quod bene aduertens Radulf. super illo verbo. 2. Reg. 1. A Gelboe autem transeat, ait. Ab angelis transiit dominus eorum execrãs superbiam cordis. Quid de me fiet terra & cinere, si forte in corde meo superbia fuerit inuenta. Illius cor in cœlo intumuit, meum autem cor in sterquilinio superbit. Quis non tolerabiliorem in diuite quam in paupere superbiam dicat? Væ mihi si tam durè in angelo primo punitum est, pro eo quod in superbiam erectum est cor eius, quid de me misero fiet & corde superbo? Sed istud vitium maxime in generatione iudæorum abundauit à principio Vnde isti generationi ad literam dicebat Moyses Deut. 31. Ego scio contentionem tuam & ceruicem tuam durissimam. Adhuc enim me viuente & ingrediente vobiscum semper contentiosè egistis contra dominum? quanto magis cum mortuus fuero? Vnde ad literam de iudæis ait dominus. Osee. 13. Eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis sicut leena & sicut pardus. Per leenam & pardum, quæ sunt bestiæ feroces, intellige seueritatem pœnæ cordi eorum scilicet iudæorum debitam. Secundò cor non facit directum cupiditas auaritiæ. Cor enim secundũ naturales in sinistra parte corporis hominis situatur, per quam temporalia significantur. Ad significandum quod cor hominis de se non ad cælestia dirigitur, sed incuruatur ad terrena. quia ipsi Iudæi quasi ex natura ad auaritiam erant incuruati. Vnde de eis ad literam dicitur. Auaritiam sequitur cor eorum. Vnde ait Greg. Curuum est cor cum ima appetit, dirigitur autem cum ad sublimia subleuatur. Istud autẽ vitium maximè in iudæis regnabat. Tota enim causa quare Christũ sunt persecuti, fuit auaritia scilicet timor ne propter Christi fidem perderent locum & gentem. Vnde illi generationi dicitur ad literam. Tui oculi & cor tuum ad auaritiam. Tertiò cor facit nõ directum sed curuũ voluptas luxuriæ, quæ principalius in corde sedet quam in carne. Propter quòd dicitur. Fornicatio & vinum auferunt cor. Istud autem maximè in generatione praua iudæorum abundat, quo eius corda non dirigũntur. Exemplum habes in Salomone rege iudæorum qui cum tot grãtias à Deo recepisset, finaliter tamen per luxuriam cor eius fuit incuruatũ. de quo 3. Reg. 11. dicitur. Cumque iam senex esset, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum domino Deo suo, sed colebat Salomõ Deos alienos. Si ergo libido incuruauit cor tanti viri, quis ab hoc vitiõ tutus stabit in seculo neq; in clero? quia etiam presbyterorum corda incuruauit luxuria iudæorum qui pulchritudinem Susannæ aspicientes euerterunt sensum suum, & auerterunt oculos suos ne viderent cœlum &c. Vnde illis ait Daniel. Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum &c. Quartò cor facit non directum sed curuũ hypocrisis fallacia quæ cor distortum facit ab exteriori apparentia quia tales verbis Dei appropinquãt, sed corde remoti sunt ab eo. Vnde Greg. ait. Omnis .n. hypocrita cum iniquus sit, dicit sanctus, ab hominib. nõ pertimescit, & si iniquum se tacita cogitatione deprehendit, tamen dũ sępius sanctum se audire reperit, hoc quod de se interius tenebat amittit. Cor quippe exterius fundit, & quia libenter de se foris falsum testimoniũ recipit, qualẽ se intus in corde habeat nõ requirit. Et infra. Quibus benè per prophetã dicitur. Redite preuaricatores ad cor. Si enim ad cor reditẽt, cor per attestatiõis exterioris verba nõ diffudẽret. Nũquid vicinius est nobis aliorũ testimoniũ corde nostro? Quid vicinius est nobis ea re, quæ intra nos est? Et tamen cum per prauas cogitationes cor spergitur à nobis cor nostrũ lõgius euagatur. Longè ergo propheta preuaricatorẽ mittit cum eum ad cor suum redire compellit, quia quo se exterius fundit

Hugo.

Credere Deo vel in Deũ 1. Corin. 6.

Cor non dirigitur.

Superbia.

Esa 14.

Nota.

Radulphus. 2. Reg. 1.

Deuter. 31.

Osee. 4.

Auaritia.

Ezechiel. 33. Greg. 24. moral. ca. 14.

Ioan. 12. Visera eius luxuriam. Osee. 4.

Daniel 13.

Hypocrisis.

Greg. 26. moral. ca. 18.

Esa. 46.

3. Reg. 11.

fundit eo ad se vnde redire possit vix inuenit. Vnde in persona hypocritæ psal cogitur dicere. Cor meum dereliquit me. Sed quis isto vitio magis abundat quam generatio iudæorum, de qua ad literam dicitur. Populus iste ore suo & labiis suis glorificat me, cor autem longè est a me. Quæ verba ad literam contra populum iudæorum recitat Christus. Quæ exponens Remigius dicit. iudæorum namque populus labiis & ore Deo appropinquare, & Deum honorare, videbatur: quia vnius Dei cultum se gloriabatur habere, sed corde à Deo longè recessit: quia visis signis & miraculis, nec diuinitatem eius cognoscere, nec eum susc ipere voluerunt. Quintò cor curuum facit & nõ directum gulositas gastrimargię. Nimia enim pinguedo suffocat cor, ne ad cœlestia dirigi possit. Hoc autem vitium maxime abundabat in iudæis propter quod cor suum ad Deum dirigere non valebant. Vnde de ipsis ad literam Christus dicebat. Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt. & oculos suos clauserunt. Sextò cor curuum facit iracundia. Nam vt naturales asserunt. Ira est accensio sanguinis circa cor Ideo cor iracundum accensum sanguine non motu recto, sed sanguinis agitatur calore. Quod benè notatur psal. 38. Cor meũ concaluit intra me: & in meditatione mea exardescet ignis. Sed isto vitio maximè iudæorũ generatio erat maculata. Quod maximè patuit in passione stephani Act. 7. vbi dicitur quòd audientes stephanum dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum. Quibus omnibus consideratis: quid mirum si de iudæis nunc psal. dicit quòd sunt *generatio quæ non direxit cor suum &c.* Vnde de isto populo ad literam dicitur. 2. Paralip. 20. Adhuc populus non direxerat cor suum ad dominum Deum patrum suorum.

Matth. 13.

Esai. 29.

Psal. 38.

Actuum. 7.

2. Paralip. 20.

1289.

Filii Ephrẽ intendẽtes & mittentes arcum conuersi sunt in die belli.

Hic in speciali psal. vult ostendere ingratitudinem populi iudæorum erga Dei bonitatem. Et primò hoc ostendit quãtum ad Ephraim tribum Secundò quantum ad totum iudæorum populũ, ibi. *Et obliti sunt.* Quantum ad primum duo facit. Quia primò istius tribus Ephraim ponit elatam superbiam. Secundò ipsius erga Deum contumaciam, ibi. *Non custodierunt.* Quantum ad primum sciendum quòd inter cæteras tribus populi hebraici populus Ephraim maximè aspirabat ad regnum populi israel & ad dominium habendum. Tum quia Ephraim fuit filius Ioseph, qui habuit dominiũ super omnes alios fratres suos in Aegypto. Tum quia Iacob patriarcha adoptauit Ephraim & Manassem in filios. Gen. 48. Et tamen Ephraim minorem præposuit ipsi Manasse maiori: quia cum eis duobus vellet benedicere Ioseph posuit Manassem ad dexteram patris, & Ephraim ad sinistram. Iacob autem non videns, (quia caligauerant oculi eius) manus cancellauit, & posuit dexteram super Ephraim, & sinistram super Manassem, & sic minorem maiori præposuit. Propter quæ ipse Ephraim & ab eo descendentes præ cęteris aspirabant ad regnum. Vnde & Ieroboã, qui regnum Israel inuasit quò ad decem tribus, de tribu Ephraim fuit. Istum ergo versum de ipsa tribu Ephraim exponunt iudæi dicentes, ꝙ ipsi filij Ephraim adhuc viuente patre suo in AEgypto multiplicati & fortificati & ptæsumptuosi effecti volentes habere dominium terræ promissionis exierunt de AEgypto aliis tribubus ibidem relictis, & per viam breuiorem voluerunt ingredi terram promissionis. s. per terram Philistiim, quæ vicina est, vt habetur Exo. 12. Sed expugnati & interfecti fuerũt à Philistæis qui habitabãt in Geth, & in terris circum adiacẽtibus, quod dominus permisit eo quòd superbe præoccupabant tempus à Deo cõstitutum habendi dominium terræ promissionis, quoniam dominus dixerat Abrahę. Semen eius futurum peregrinum in terra aliena quadringentis annis, qui nondum erant completi. Et istud non videtur verisimile. Primò. s. quia viuente patre in tãtum essent multiplicati, quòd crederent se violenter posse obtinere terram promissionis. Secundò quia assignatur infra pro causa huius ingratitudinis, quòd coram patribus eorum fecit mirabilia in terra AEgypti. Nulla autẽ mirabilia leguntur facta pro populo israel in terra AEgypti ante tempus Moysi qui longo tempore natus est post mortem Ephraim patriarchę. Item quia ante tempus Moysi filij israel erant in AEgypto magna seruitute oppressi. Et sic non est verisimile quòd possent de AEgypto exire ad libitum, & maximè cum exercitu. Exponendus est ergo iste versus de filiis israel, qui contra voluntatem Moysi processerunt ad prædam contra Amorreos & Amalechitas: vt habetur Nume. 14. Inter quos filij Ephraim principaliores fuerunt alios inducentes, eo quòd præ cæteris aspirabant ad regnum, vt dictum est. De istis ergo dicitur. *Filii Ephraim intendentes.* s. arcum & mittentes sagittas suas ex arcu, *Conuersi sunt in die belli.* vide historiam Num. 14. Quantum autem ad sensum propheticum, Ioseph duos filios habuit scilicet primo genitum Manassem, & secundo genitum Ephraim, qui duos significant populos. s. gentilem & iudaicum, quorum primus fuit gentilis, secundus autem incępit in Abraham. Et sic populus gentilis per Manassem intelligitur, iudaicus autem per Ephraim. Sed sicut Iacob secundum præposuit primo cancellatis manus, & ponens dexteram super Ephraim, sinistram vero super Manassem. Sic Deus dimisso populo gentili iudaicum populum elegit, sed iste populus iudæorum defecit in promissis: quia promisit se legem Dei seruaturum, dicens Moysi. Omnia quæ locutus est nobis dominus faciemus. Propter quod derelictus est: & populus gentilis ad fidem conuersus est electus. De iudæis ergo per Ephraim significatis dicit. *Filij Ephraim intendentes arcum &c.* id est secundum glo. promittentes seruare mandata in die auditionis. scilicet quando Deus de aliqua aduersitate eos clamantes audiebat. *Conuersi sunt in die belli.* id est defecerunt in die tentationis. Nihil enim aliud est tendere arcum & mittere sagittas sed conuerti in die belli, nisi attendere & pomittere in die auditionis, & deficere in die tentationis: & hoc est quasi præludere armis, sed ad horam tentationis nolle pugnare. Et propter ipsorum culpam facti sunt nouissimi primi. Sed gentiles conuersi, nunc iudæis sunt præpositi per aduentum Saluatoris. Sed & Abel maiori fratri prælatus fuit. Isaac Ismaeli. Iacob Esau. Phares ipsi Zaram. Dauid fratribus suis maioribus. Sic populo iudæorum prę-

Ephraim.

Genes. 48.

Exod. 12.

Genes. 15.

Nume. 14.

Christiani præferuntur Iudæis.

atus est populus Christianus: quia.s. Ephraim audiunt præcepta,sed obedire contẽpsit. Nã promissionẽ obediẽtię nõ auditio sed rẽtatio probat.

1290.

Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

Hic ponitur illius tribus contra Deum contumaciã. Hoc ideo dicit quantũ ad literã, quia ad mandata Moysi noluerunt ire ad pugnam cõtra aduersarios,sed volebant in Ægyptum reuerti,vt habetur Num.13. Postmodũ vero propria superbia contra inhibitionẽ Moysi perrexerunt ad pugnam contra Philistæos & corruerunt, vt dictũ est in versiculo præcedenti:& habetur Num.14. Hic ergo idem accipe pro testamento Dei & lege.s. mandatum quòd faciebat Moyses ex parte Dei,quamuis promisissent se præcepta Dei seruaturos. Exo.19. Vel aliter. Populus iudæorum & si quando legẽ Dei seruabat hoc faciebat timore pœnę non amore iustitiæ: vnde lex illa lex timoris dicitur. Lex autem noua est amoris in qua præcepta seruantur non timore pœnæ,sed amore iustitiæ. Et hanc differentiam ponens glo. dicit. Et si quando ambulẽt in lege Dei,tamẽ ambulare nolunt,quia non ex corde faciunt. Aguntenim quę malent non præcipi sibi. Ex corde autem nullomodo fit quod fit formidine pœnæ non amore iustitiæ,pares sunt manu sed non corde qui non furatur timore pœnæ, & qui amore iustitiæ. Et nota quòd dignè volẽs ambulare in lege Dei ambulando debet multa habere.s. humilitatẽ in reputatione,puritatem in imitatione,pauperratem in rerum abdicatione,fidelitatẽ in adhęsione,discretionẽ in examinatione,æquitatẽ in operatiõe. Primò ergo ambulet per humilitatem.s.vt sit humilitas in reputatione suipsius. Suauius enim ambulat qui per viam planam incedit, quã qui per asperam & montuosam. Omnis enim casus ab alto descendit Et ideo qui in humili & basso ambulat,casum pati nõ potest. Hanc humilitatis viã ad ambulãdum Dauid elegerat cum dicebat Domine nõ est exaltatum cor meum,neq; elati sunt oculi mei,neque ambulaui in magnis &c. si non humiliter sentiebã &c. Sic & ille rex Ezechias eius successor dicebat humiliter se ambulasse, dicens. Memento quæso domine quomodo ambulauerim coram te corde perfecto,& in veritate Sed forte dices. Quomodo iste humiliter ambulabat,qui se tam virtuosum affirmabat? Similiter & Dauid vt dictum est. Ad hoc respondet Greg. dicens. Sæpe contingit vt iusti & iniusti habeant similia verba,sed tamen semper longè cor dissimile. Et ex similibus dictis dominus ab iniustis offenditur,ex quibus à iustis placatur. Nã Pharisæus tẽplum ingressus dicebat,ieiuno bis in sabbato,decimas do omnium,quæ possideo, sed iustificatus exiit magis publicanus quam ille. Ezechias quoq; rex cum molestia corporis laboraret siue afflictus ad extremitatem vitæ peruenisset, in oratione compunctus dixit. Obsecro domine memento mei quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto: nec tamen dominus hanc confessionem perfectionis eius despexit, quem mox in suis precibus exaudiuit. Ecce Pharisæus se iustificat in opere, Ezechias iustum se asserit in cogitatione,atq; vnde ille offendit iste est ergo primum genus ingratitudinis. s. illorum qui dona Dei non cogitant. Secundum genus est illorum qui Deum de beneficiis non honorant. Similes enim sunt porcis, qui glandes quotidie comedunt, sed nunquam oculos erigunt ad arborem cuius fructu pascuntur. Contra istos dicit philosophus, quòd in contribuendo proportionabile cõmanent & cohabitant ciues boni,& qui non possunt similia retribuere, saltẽ gratiarum actiones retribuãt: quia gratiarũ actio est quædam distributio in illis qui non possunt æquiualenter retribuere. Cum igitur continuè à Deo beneficia recipiamus, debemus sibi cõtinuè gratias agere. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Marcellinum: quòd nihil possumus melius dicere quã Deo gratias. Quid inquit gratius, vel animo habeamus, vel ore proferamus, vel thalamo scribamus, quam Deo gratias. Nihil hoc dici breuius, nec auditi lętius, nec reddi fructuosius potest. Et ideo dicit Hermes trimegistus in libro suo, qui logos telios diciturquasi in fine, quòd nõ est conueniens thus vel mirrham incendere, & sic Deum adorare, sed Deo gratias agere. Isto autem genere iudæi ingrati Deo fuerunt, ipsum pro beneficiis receptis non honorantes, eis ad literam dicente Christo. Vos inhonorastis me. Tertium genus ingratitudinis est illorum qui Deo sua beneficia exprobrant ad modum vxoris ingratæ, pro qua vir quoddam opprobrium passus vxor ei deinceps improperabat imperpetuum. Istam imitari videntur, qui Christo suorum vulnerum enormitatem faruẽ mirando improperãt, quæ nullatenus sustinuisset, nisi ad hoc eum charitas coegisset. Eccl.29. Pascet & potabit ingratos & adhuc amara audiet. Isto genere iudæi ingrati Deo fuerunt, qui pane de cœlo à Deo recepto, ipsi improperabant dicentes. Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Quartum genus ingratitudinis est illorum, qui contra Deum ex suis beneficiis pugnãt qui.s. donis Dei ad peccatum vtuntur, vt aliqui abundant diuitiis, vt necessitati paupertum subueniant, & isti sunt paupertum oppressores. Alij fortitudine corporis vigent & isti in seruitiis diaboli suam fortitudinem consumunt. Alij naturali vigent ingenio, vt se & alios dirigant,& isti dolositate & fraude proximos decipiunt &c. Contra quos dicit Gregorius. Qui rebus diuinitus acceptis, nequaquam recta, sed semper praua agere cogitant, quid aliud faciunt, nisi suis contra dominum donis pugnant? Isto genere ingrati erant iudæi qui per donum legis à Deo acceptæ contra ipsum per eandem legem pugnabant Pilato dicentes. Nos legem habemus, & secundum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Ecce quanta ingratitudo iudæorum erga Dei beneficia, quam breuiter commemorãs psal. dicit. *Et obliti sunt benefactorum eius &c.*

1292.

Corã patribus eorũ fecit mirabilia in terra Ægypti, in cãpo Taneos.

Hic ponuntur Dei beneficia magis in speciali quæ fecit in Ægypto. Istum textum exponit de mirabilibus quæ fecit Deus ipsi Pharaoni, ipsum mirabilibus plagis percutiendo, vt de manibus suis suum liberaret populum. De quibus plagis mirabilibus habetur infrà in præsenti psal. ibi.

Sicut posuit in Ægypto signa sua. Vt autem omnẽ dubitationem tollat, nominat prouinciã in qua illa facta fuerunt.s. Ægyptum: nominat & locum, quia in cãpo Taneos. Tanis enim est quædã ciuitas in Ægypto quæ est regalis ciuitas in qua regia consilia tenebantur in qua morabatur rex Ægypti: de qua dicitur Esa.19. Stulti principes Taneos sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consiliũ insipiens,& quamuis illa mirabilia & illæ plagæ tangerent totam terram Ægypti, tamen quia per Moysen facta fuerunt ibi in præsentia regis, ideo omnia illa dicuntur esse facta in campo Taneos id est in campo illius ciuitatis. Sed quia ista mirabilia explicabuntur inferius, ideo nunc omitto. Alij autem istum textum exponunt de mirabilibus factis in eodem loco circa personam Moysi dux adhuc iuuenis esset habitans in domo Pharaonis. Vbi sciẽdum, quòd super illo verbo quod dicit dominus Moysi. Quis fabricatus est mutũ & surdum, videntẽ & cæcũ, nonne ego dicit dominus? Dicunt doctores quòd cum Moyses existens adhuc in domo Pharaonis in qua educatus fuerat, occidisset vnũ Ægyptium. vt habetur Exo. 2, fuit captus & ductus ante Pharaonẽ vt occideretur. Speculator aũt qui debebat eum occidere, tunc à Deo cæcitate fuit percussus,& sic Moyses euasit. Videns autem Pharao eum recedentem, statim à Deo factus fuit mutus ad horam, vt seruis suis non posset percipere, vt Moyses caperetur. Similiter & tunc omnes serui ita fuerũt istis visis attoniti, quòd remanserunt quasi surdi essent,& cęci. Et sic ex istis mirabilibus patet quòd Moyses liberatus fuit miraculosè. Et de istis mirabilibus in personam Moysi factis nunc dicit. *Coram patribus eorum fecit mirabilia &c.* Quia & si patres eorum prædictis præsentes non fuerunt, tamen: quia de illis sufficiẽter informati fuerunt, ideo coram ipsis illa facta dicuntur.

1293.

Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in vtre.

Hic describuntur beneficia illis in mari rubro exhibita Et primò quoad maris transitum. Secundò quo ad ipsorum ductum, ibi. *Et eduxit.* Quãtum ad primum habetur historia Exod. 14. Nam cum filij Israel exissent de Ægypto, venerunt ad mare, & castrametati sunt iuxta mare. Tunc Pharao doluit, quòd ipsos dimisisset exire, aggregatoque toto exercitu Ægypti, persecutus est filios israel,& inuenit eos iuxta mare. Leuantes ergo filij israel oculos viderunt Pharaonem & exercitum eius grandem contra se venientes, & timuerunt valde, quia eis fugere non erat possibile, quia ab vna parte Ægyptij armati erant, ex alia vero parte mare ipsos concludebat. Vnde clamauerunt contra Moysen dicentes. Quid est hoc quod voluisti facere, vt educeres nos de Ægypto? Multo enim melius erat nobis seruire Ægyptiis, quam mori hic in solitudine. Et ait Moyses. Nolite timere, state & videte magnalia domini, quæ facturus est hodie. Dominus enim pugnabit pro vobis Et tunc facta est nubes densissima & tenebrosa, diuidens inter filios Israel & Ægyptios, ex parte Ægyptiorum, ita vt ad seinuicem toto noctis tempore accedere non valerent, sed ex parte filiorum Israel erat luminosa. Tunc Moyses præcepto domini extendit

Universidad de Deusto
Biblioteca

uianum supramare,& statim aquæ maris diuiserunt,& apparuit iter siccum per medium maris. Aquæ autem stabant hinc inde quasi murus,& tunc filij Israel transierunt per medium sicci maris. Pharao autem persequens eos cum toto suo exercitu, submersus est in mari. Hoc autem beneficium narrans dicit psal. *Interrupit mare* quasi non esset liquidum,& perduxit eos, scilicet ad terram. *Et statuit aquas quasi in vtre.* Aquæ enim detinentur in vtre,ne fluant.Eodem modo aquæ maris diuisæ ex vtraque parte stabant diuina virtute,ne fluerent super filios Israel,quia vt dicitur Exodi.14 Erant aquæ eis quasi pro muro à dextris & à sinistris. Hoc autem quotidie spiritualiter in nobis facit Deus, vt dicit glo. Tunc enim stare facit aquas & nos deducit,cum cohibet fluida concupiscentiarum,cum huic renunciatur sæculo,vt peccatis omnibus quasi inimicis deletis, populus fidelis perducatur per baptismum. Aliter autem istum versum exponit Grego. super illo verbo Iob. 9. Et graditur super fluctus maris, dicens.Quid enim maris nomine,nisi in bonorũ nece sæuiens huius mundi amaritudo significatur?De quo per psal.dicitur. *Statuit aquas quasi in vtre.*Aquas enim maris quasi in vtre dominus cõgregat, cum miro moderamine cuncta disponens,in suis clausas cordiculis carnalium minas frenat. Super fluctus ergo maris dominus graditur:quia cum se procellæ persecutionis erigunt, miraculorum eius obstupefactione franguntur. Qui enim timores humanæ vesaniæ mitigat, quasi erectas in cumulo aquas calcat. Nam cum morem suum gentilitas destrui nouæ conuersationis prædicatione conspiceret,cum mundi huius diuites elationis suæ contraria facta paupertũ cum sapientes sæculi aduersari sibi imperatorum verba pensarent,in persecutionis protinus tempestatem tumuerunt : Sed qui verborum aduersitate commoti ad persecutionis procellas insiliunt : signorum admiratione temperantur. Tot ergo in his fluctibus dominus gressus posuit, quot superbis persecutionibus mirabilia ostendit Et sic interrupit mare, & statuit aquas quasi in vtre,dum persecutores ecclesiæ ostensis miraculis placauit. Scribitur enim. Mirabiles elationes maris,sed mirabilis in altis dominus.

Exod. 14.

Gregor. 9. moral. c. 5. lib. 9.

Aqua maris significat persecutiones

Psalm. 92.

1294 Et eduxit eos in nube diei,& tota nocte in illuminatione ignis.

Hic ostendit beneficium, quò ad ipsorum ducatum.Historia habetur Exo. 13. quòd dominus præcedebat populum ad ostendendam viam per diem in columna nubis,& per noctem in colũna ignis,vt dux esset itineris vtroque tempore,nunquam defuit columna nubis per diem,ne columna ignis per noctem. Columna enim nubis protegebat eos ab ardore solis in die, & columna ignis ostendebat eis viam in tenebris noctis,quãdocunque,scilicet habebant intrare de nocte vel mouere castra.Hoc autem beneficium Deus nobis nunc etiam præstat : quia Christus in die apparet per nubem,sed in nocte per ignem:quia in die præsentis vitæ ducatum nobis præstat per nubem dum seipsum nobis in sacramento nube specierum sacramentalium velatum exhibet, sed in nocte futuri iudicij in columna ignis ducatũ

Exod. 13

Columna nubis & ignis.

præstabit,quia tunc magna tribulatio tanquam ignis lucebit iustis & ardebit iniustis.Et istam expositionem ponit Greg.super Exo. prædicta verba exponendo dicens.Dominus præcedebat populum &c.In igne terror,in nube visionis blandimentum,dies vita iusti,nox vero vita peccatoris.Vnde ait apostolus.Fuistis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino.In die ergo per nubẽ columna monstrata est, & in nocte per ignem, quia omnipotens Deus & blandus iustis & terribilis apparebit iniustis. Hos ad iudicium veniẽs per lenitatis mansuetudinem mulcens, illos per iustitiæ districtionem terrens. Vel aliter secundum Grego ibidem. Columna nubis in heremo peribat populum,& splendor ignis nõ in die sed in nocte radiebat, quia Christus conuersationis suæ exemplo ducatum sequentibus præstans,de iustitia confidentibus nulla luce claruit,peccatorum vero tenebras agnoscentibus igne sui amoris refulsit. 1295.

Gregorius.

Ephes. 5. Colos. 1. & nubes dicuntur Christus.

Interrupit petram in heremo, & adaquauit eos velut in abyssо multa.

Hic ponuntur beneficia illis in deserto præstita.Hic enim specialiter mentionem facit de beneficio aquæ miraculosè illis præstito, quod bis eis fuit collatum. s. ante dationem legis, & post. Vnde primò agit de primò,secundò de secundo, ibi.*Et eduxit aquam de petra.*Quantum ad primum ait.*Interrupit petram &c.* Historia habetur Exod. 17.quòd cum esset populus in deserto Raphidim vbi non erat aqua ad bibendum,iurgatus est populus contra Moysen, dicens. Da nobis aquam ad bibendum. Cui respondit Moyses. Quid iurgamini contra me? Cur tentatis dominum? Clamat autem Moyses ad dominum dicens.Quid faciam populo huic?Adhuc modicum,& lapidabit te. Dixit autem dominus ad Moysen. Accipe virgam in manu tua, percutiesque petrã Oreb, & illa dabit aquas,& bibet populus : quod & factum est, & egressæ sunt aquæ abundantissimè. Et hoc est quod dicit. *Et adaquauit eos velut in abyssо multa.*Oportuit ergo quòd aqua esset in magna abundantia,quia in exercitu Hebræorum erant sexcenta millia absque mulieribus & pãtulis pecoribus & iumentis. Et ideo oportuit esse aquam multam vnde omnes possent sufficienter bibere, & adaquari.Hoc autem beneficium continue nobis dominus præstat, qui de petra percussa nobis aquam gratiæ parat. Quid enim est petra percussa nisi Christus positus in cruce? Vnde istud beneficium pertractans Origenes super Exodum dicit. Sitiuit inquit populus propter aquam, & murmurabat aduersus Moysen. Sufficisset dicere quia sitiuit : quid opus fuit addere aquam? non est superflua additio.Sunt enim duæ sitis, & quisque habet propriam. Qui beati sunt esuriunt & sitiunt iustitiam: alij quoque dicant, sitiuit anima mea ad te Deus.Qui veto peccatores sunt,non patiuntur sitim aquæ, neque famẽ panis,sed audiendi verbum Dei.Sitiuit ergo populus propter aquam,qui debuit sitire iustitiam, sed Deus eruditor infantium & magister insipiẽtium corrigit culpas & emendat errorem:dicens ad Moysen vt sumat virgam & percutiat petram,& educat aquam.Vult enim nos iam de petra bibere proficere,& ad interiora mysteria peruenire

Aqua de petra eduitur.

Christus de petra Leo. aqua viua Origenes.

Sitis multiplex.

uenire.Murmurauerunt enim aduersus Moysen, ideo iubet dominus vt ostendat eis petram, de qua bibant. Si quis est qui legem Moysen murmurat aduersus eum, & displicet ei lex secũdum literam : quia in multis non videtur habere consequentiam, ostendit ei Moyses petram, quæ est Christus,vt inde bibat & sitim reficiat. Sed hæc petra nõ dat aquas nisi percussa,percussa vero fontes producit.Percussus enim Christus,in crucẽq; actus noui testamenti fontes produxit.Nisi enim fuisset percussus,& exisset sanguis & aqua, omnes sitim pateremur. Propter quod ait apostolus 1.Cor.10. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra,petra autem erat Christus. Et hoc est quod ait psalmista. *Interrupit petram in heremo, & adaquauit eos,&c.* scilicet abundantia prædicationis verbi diuini.

1296 Et eduxit aquam de petra,& eduxit tanquam flumina aquas.

Hic ostendit beneficium aquæ præstitum post dationem legis, cuius historia habetur Num.20, Num.20. quòd cum esset omnis populus in deserto Sina, & indigeret aqua, conuenerunt aduersus Moysen & Aaron, & versi in seditionem dixerunt. Quare nos fecisti ascendere de Ægypto ad locum istum pessimum, qui seri non potest, insuper & aquam non habet ad bibendum? Moyses ergo & Aaron ingressi tabernaculum clamauerunt ad dominum, dicentes. Domine Deus audi clamorem populi huius & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt satiati cesset eorum murmurario. Locutúsque est dominus ad Moysen & Aaron. Tolle virgam & loquimini ad petram coram populo, & illa dabit aquas. Tulit ergo Moyses virgam, & congregata omni multitudine ante petram dicit eis. Audite rebelles & increduli. Num de petra hac poterimus vobis aquam eiicere? Et percussit virga bis silicem, & egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt biberet omnis populus & iumenta. Hanc ergo historiam hic tangens Psalmista ait.*Et eduxit aquam,&c.* Ista autem fuit aqua contradictionis, propter quam prohibitus est Moyses intrare terram promissionis, sed non prima aqua in præcedenti versiculo educta. Istud beneficium quotidie nobis præstat dominus, quando de petra Christo flumina aquæ viuæ producit. Vnde glo. *Et eduxit aquam de petra.* De petra enim quæ dicitur Christus educitur aqua. Ipse est enim qui ait. Si quis sitit veniat ad me, & bibat. Hoc autem dicebat de spiritu sancto, &c. Vel aliter. Petra est cor hominis obduratum, & tamen si virga crucis dominicæ percutiatur per deuotionem, aquam lachrymarum abundanter educit. Vnde hunc versum exponens Balduinus ait. *Et eduxit aquam de petra&c.* Si per obdurationem cordis nos petra sumus quæ virtus, quæ potestas, quæ virga percussionis aut comminationis aquas salutiferas pœnitentiæ de corde nostro educere potest, nisi crux Christi? Quid autem sunt hæc flumina,nisi illa de quibus dicit Christus. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hæc sunt flumina gratiarum, & fluenta charismatum, quæ de corde puro per crucis memoriam pia deuotione iugiter compuncto indesinenter exeunt & indesinenter fluunt.

Aqua de petra eduitur.

Isaq.7.

Lapis cor mundi tangere a quam lachrymarum educere virga vitæ haec.

Et apposuerunt adhuc peccare ei, in iram excitauerunt excelsum in inaquoso. 1297

Hic consequenter describitur populi ingrata malitia. Et hoc dupliciter.Primò quantum ad eiusdem ingratitudinis magnitudinem. Secundò quantum ad eius multitudinem,ibi.*Quoties exacerbauerunt eum.* Prima in duas,quia ponitur primò ipsorum ingratitudo,in his quæ contigerunt ante missionem exploratorum. Secundò in his quæ contigerunt post,ibi. *In omnibus his.* Prima in duas, quia primò ponitur populi ingratitudo. secundò Dei mansuetudo,ibi. *Ideo audiuit.* Prima diuiditur in tres partes. Quia ponitur primò in partem recidiuatio. Secundò ipsorum malitiosa tentatio,ibi.*Et tentauerunt.* Tertiò ipsorum contra Deum murmuratio,ibi.*Et male.* Quantum ad primum ait.*Et apposuerunt adhuc,&c.* Ante enim collata beneficia prædicta, scilicet transitus maris columnæ nubis, & ignis, eductionis aquæ, iam offenderant Deum murmurando contra Deum & Moysen, antequam mare apertum fuisset, dicentes.Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, Ideo tulisti nos vt moremur in solitudine. Multò melius erat nobis seruire Ægyptiis, quàm mori in solitudine. Sed quod grauius est, post tanta recepta beneficia, iterum cõtra Deum murmurare cœperunt, & sic in peccatum pristinum grauius inciderunt.Tũ quia recidiuatio in peccatum grauior est primò peccato,sicut patet de recidiuatione corporalis infirmitatis. Tum quia post multiplicationem beneficiorũ ingratitudo habita grauius est peccatum. Horum ergo recidiuationem psalmista quasi admiratiuè proponit,dicens.*Et apposuerunt adhuc.*scilicet post tot beneficia recepta *peccare ei. In iram concitauerunt excelsum in inaquoso.* Inaquosum dicitur desertum vbi erat penuria aquæ, hoc est, in deserto concitauerunt Deum excelsum ad iram. Magister autem in glo. hic peccatum eorum dicit peccatum incredulitatis, dicens. *Adhuc apposuerunt peccare ei.*id est non credere ei, scilicet discredere, & accipitur pro peccato infidelitatis. Et est sensus. Hæc tanta beneficia fecit illis Deus,& tamen illi,scilicet generatio prava *apposuerunt adhuc peccare ei.* id est adiecerunt vt inter tot beneficia non crederent,quod scilicet non credere vt maximum intelligeretur peccatum cũ dominus dixisset in euangelio Spiritus arguet mundum de peccato, continuè exponendo subiunxit,de peccato quidem quia non crediderunt in me.Ita & hic, peccatum dicit,non credere. Et nota quia dicit *apposuerunt peccare ei.* Nam sicut dicit Gualfredus, aliud est peccare Deo, aliud peccare in Deum, aliud peccare sibi. Peccat autem Deo quis dupliciter, primò cum quis peccat Deo, id est ad honorem Dei consecutiuè, scilicet per gloriam ignoscendi, ex peccato enim sæpe sequitur contritio & remissio quæ sunt ad gloriam Dei. Vnde dicitur. Tibi soli peccaui.Vel peccat quis Deo per curam,quando, scilicet qui peccat,curæ Dei se subdit:quia ab eo sperat salutem.Peccat autem sibi & non Deo,scilicet acquisitiuè, scilicet ad damnationem suam & malum suum.Peccat autem quis in Deum qui contra Deum erigitur. Tamen in omni peccato isti tres modi peccandi reperiri possunt.

Recidiuatio peccati.

Peccatum infidelitatis.

Ioan.16.

Gualfred. Peccare.

Nota differentiam inter peccare Deo & peccare in Deũ, & peccare sibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1298 Et tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis.

Nota quid multis modis dicitur tentare.

Hic ponitur ipsorũ malitiosa tentatio. Vbi notandum q̃ aliter tentat Deus hominem, aliter diabolus aliter homo Deum. Vbi sciendũ q̃ tentare propriè est experiri aliquid, vt habeatur eius cognitio, sicut homo tentat vinum, & magister discipulum. Aliquando verò dicitur tẽtare, aliquid experiri cum intentione manifestandi conditiones suas aliis. Aliquando verò tentare est callidè accipere experientiam alicuius, cum intentione fallendi & decipiendi. Aliquando verò tẽtat est aliquid dolosè postulare, quod non credit posse fieri, vt sic in verbis simplicitas, sed in corde malitia. Primo modo homo tentat hominẽ, vt experiatur quod ante ignorabat. Sic enim quandoque homo tentat seipsum, vt Dauid quando induit arma Saulis cœpit tentare, verum sic armatus posset incedere, vt habetur. 1. Regum 17. Et quandoque homo tentat sic alium. Sic enim regina Saba veniens ad Salomonem tentauit ipsum in multis enigmatibus, vt habetur 3. Regum 10. Secundò modo tentat Deus, vt scilicet quod ante ei erat cognitum, & non aliis, fiat aliis cognitum. Et sic tentauit Deus Abraham &c. Gen. 22. Tertio modo tentat diabolus vt decipiat. Sic enim tentauit Ananiam & Saphiram, quibus ait Petrus. Cur tentauit Sathanas cor vestrum. Quarto modo homo Deum tentat, quando dolosè aliquid petit à Deo, nec credens, Deum illud posse facere vel velle. Et sic Iudæi in deserto Deum tentauerunt, vt hic dicitur. Et sic potes notare quòd multipliciter aliqui Deũ tentant, quia aliqui tentant eius clementiã, tentant eius patientiam, tentant eius sapientiam, tentant eius potentiam. Primò tentant eius clementiã illi, qui sub spe veniæ peccant, & tales difficiliter consequũtur veniam. Ideo dicitur. Noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Sic & Iudęi experimentũ volentes habere de Christi clementia, an ipsam præponeret iustitiæ, adduxerunt illi mulierem deprehensam in adulterio, quærentes quid de ipsa diceret fiendum. Hoc autem dicebãt tentantes eum, vt haberetur Ioan. 8. Secundò aliqui tentant eius patientiã, qui scilicet in peccatis perseuerãt sperãtes in fine pœnitere. Sic & Iudæi tentauerunt Christum, quia vsque ad finẽ ipsum sunt persecuti, dicentes, Tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quę sunt nouissima eius. Tertiò aliqui tentant eius sapientiam, quæ scilicet dicũt omnia ex necessitate fieri propter sapientiam Dei vel præscientiã quæ falli non potest. Tales enim negant experiẽtiam, quia nesciunt videre Dei sapientiam rebus præscitis non imponere necessitatem, cum tamen sit notum cum vera scientia stare contingentia rerũ, vt experientia docet. Sic suam sapientiam tentauerunt Iudæi, dicentes. Magister scimus quia verax es, &c. Propter quod eis respondit Iesus dicens. Quid me tẽtatis hypocritæ, &c. Quartò aliqui tentant eius potentiam, qui scilicet in aliquo periculo existentes & habentes naturaliter quomodo possint euadere nolunt, sed fidei potentiæ ipsam volentes experiri se committunt, sicut si fames cens habet vnde possit famem tollere, nolit, sed potentiam Dei volens experiri, ipsum tentat, sicut Diabolus volebat Christum se proiicere de pinnaculo templi, cum tamẽ haberet gradus per quos descendere posset. Propter quod sibi dicit Christus. Scriptum est, non tentabis dominum Deum tuum. Deuter. 8. Sic & Iudæi Deum tentauerunt quærentes ab eo signa de cœlo tentantes eum. vt habetur Mar. 8. Sic & in proposito, tentauerunt Dei potentiam, scilicet volentes experiri, si Deus in deserto escas ad sufficientiam dare posset, quasi hoc nõ credentes. Bis enim de hoc Deũ tentauerunt, scilicet primò ante legem datam, vt habetur Exo. 16. dicẽtes Moysi. Cur eduxisti nos in hanc solitudinem, vt occideres omnem multitudinem istam fame? Secundò post legem datam, quando manna non contenti, carnes postulauerunt, dicentes. Quis nobis dabit carnes ad vescendum, &c. Hic autem agit de prima tentatione, vbi non carnes sed solum escas tentando postulabant, cum dicitur. *Et tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas, &c.*

Matt. 4. Deut. 8. Mar. 8. Exo. 16. Num. 11.

1299 Et male locuti sunt de Deo, dixerunt nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?

Hic ponitur ipsorum contra Deum murmuratio, & primò ponitur ipsorum murmuratio, secundò murmurationis reprehensio, ibi. *Quoniam percussit.* tertio murmurationis obstinatio, ibi. *Nunquid & panem.* Quantum ad primum hic refert psalmista murmurationem, scilicet secundam quam fecerunt postulantes lata cibaria carnium, credentes tamen hoc Deum non facere posse. Et hoc notans psalmista dicit, *Et malè locuti sunt de Deo*, scilicet, in corde negantes eius potentiam. Et modus loquendi subditur. *Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto.* glo. quasi dicat non. Hæc enim diffidentia, Deo est iniuria. Hic autem accipitur mensa pro splendida & copiosa carnium refectione: quia erant attediati de esu mannæ, dicentes. Anima nostra arida est, nihil respiciunt oculi nostri nisi man. Et attende quòd iste versus est quasi declaratiuus præcedentis, in quo dixit quòd tentauerunt Deum in cordibus suis: quia si quis diceret, quomodo potuit psalmista scire cor eorum cum solus Deus corda hominum scrutetur? quia vt dicitur 1. Reg. 16. Homo videt quæ patent in facie, Deus autem intuetur cor. Hic respõdet psalmista: quòd cor sciri potest per loquelam: quia loquela bona, boni cordis est nuncia, sic & mala mali cordis est testis. Vnde ipsorum malam loquelam hic exprimit, dicens. *Et malè locuti sunt de Deo.* Sciendum ergo quòd mala loquela qualitatem indicat cordis, secundum illud Lucæ 21. Nam & loquela tua manifestum te facit. Vnde philosophus 1. ethic. dicit. Vniusquisque qualis est, talia loquitur & dicit. Et Cassiodorus super psal. 11. Si vis scire de fratre tuo, quale cor habeat, attẽde vnde libenter loquatur: quia talis est in corde, nam ex abundantia cordis os loquitur. Dicit philosophus, quòd aliquæ aues faciunt oua venti, sed hoc non contingit in auibus boni volatus. Sed qui deberent esse hodie melioris volatus quàm clerici & sacerdotes, quorum conuersatio tota cœlestis deberet esse. Oua autem venti nunquam faciunt pullum, & ideo significant verba vana & otiosa, quæ dicuntur oua venti: quia à vento vanitatis generãtur. Licet enim quandoq; ab aliis talia oua vana procedant, tamẽ hoc maxime in clericis est abominabile. quia secundũ Bernardum lib. 2. ad Eugenium. Inter sæculares nugæ nugæ sunt, sed in ore sacerdotis blasphemiæ. Consecrasti os tuum euangelio, talibus ergo illud iam aperire illicitum est, assuescere sacrilegium est. Quod ideo dico, quia sacerdotes & prædicatores hodie omissa sacra scriptura, amplius delectantur fabulis poetarum, quam sacra scriptura, quasi non sit sufficiens ad omnium virtutum exempla ponenda. Propter quod de talibus dicitur in can. dist. 37. Sacerdotes Dei omissis euangeliis & prophetis, videmus comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cãtare, tenere Vergilium in manibus, & illud quod in pueris est causa necessitatis, in se crimen facere voluptatis.

Matt. 4. Deut. 8. Mar. 8. Num. 11. 1. Reg. 16. Luc. 21. Loquela ostendit. Cassiod. Psal. 11. Philoso. 1. De animalibus.

1300 Quoniam percussisti petram: & fluxerunt aquæ & torrentes inundauerunt.

Hic ponitur murmurationis reprehensio, vt dictum fuit. versu. 1295. bis Deus eduxit aquam eis de petra. Hic autem loquitur de prima eductione, de qua habetur Exod. 17. Vnde contra eos sic arguit psalmista probans quòd debebant credere Deum posse eis in deserto mensam parare. Ille qui expertus est Deum posse quod est maius debet credere Deũ firmiter posse quod est minus. Sed maius est aquam educere copiose de petra (quam petra in se non habet naturaliter) quam carnes volatilia de vno loco ad aliũ ducere, quia hoc secundum potest facere etiam virtus creata. Et primum fuerant experti, ergo nullo modo debebant dubitare quin in deserto Deus eis mensam potuisset parare, cum ipse esset qui maius fecit, *quoniam percussit petram* &c. id est per Moysen Percuti fecit. Sic & moraliter petra est Christus qui in cruce percussus fuit & vulneratus, ex cuius vulnere aqua fluxit & sanguis. Ioan. 19. Aqua scilicet triplex, scilicet aqua gratiæ, sapientiæ, & lachrymarũ siue pœnitentiæ. Primo est aqua gratiæ, de qua dixit Iesus Samaritanæ. Ioan. 4. Qui biberit ex aqua quam dabo ei, non sitiet in æternũ. quod de gratia dicit cõfirmata. Ista aqua exiuit de petra Christo percussa, quia per gratiã suę passionis saluati sumus. Esa. 12. Hauritis aquas in gaudio de fontib. saluatoris, id est, de vulnerib. Christi. Secunda est aqua sapientię. Eccl. 15. Aqua sapiẽtiæ salutaris potauit illum. Ista exiuit de Christo petra percusso. Vnde & Longinus qui Christum lancea percussit, statim perlustratus sapiẽtia Christum verum Deum cognouit, quem ante putum hominem esse credebat. Propter quod exclamauit, dicens. Vere filius Dei erat iste. Tertia est aqua lachrymarum, quam postulabat Hieremias. dicens. Quis dabit capiti modo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Istas aquas amaras petra percussa efficit dulces, quia in tantum aqua lachrimarum est amara, quòd sumi non potest, nisi virtute petræ percussæ, vel ligni crucis dulcoretur. In cuius figuram dicitur Exo. 15. quòd filij Israel non poterant bibere aquas, eo quòd essent amaræ. Et clamauit Moyses ad dominum, qui ostendit ei lignũ, quod cũ misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. In signum quòd petræ in ligno crucis percussæ denota consideratio omnem amaritudinem lachrymarũ & pœnitentiæ in dulcedinem vertit. Vnde & glo. Augustin. ibidem dicit quòd per lignum Deus aquas amaras dulces fecit, præfigurant figuram & gloriam crucis.

Exo. 16. Exo. 17. Num. 11. Nunquid ter. Ioan. 19. Ioan. 4. Esa. 12. Eccl. 15. Hiere. 9. Exo. 15.

1301 Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

Hic ponitur ipsorum murmurationis obstinatio, quia non obstante hac experientia quòd, scilicet eius aquam de petra durissima dederat abundanter adhuc obstinati permanẽtes murmurant dicẽtes. (*Nunquid & panẽ poterit dare* &c. Ex modo enim loquendi apparet quòd non loquebantur assertiuè: sed magis dubitatiuè tentantes Deum. Sciendum est autem quòd hic non intelligitur de pane eis dato de cœlo, scilicet de mãna: quia illius panis datio præcessit eductionẽ aquæ de petra, quia panem cœli, scilicet mãna dedit eis. Exo. 16. Sed aquam post eduxit de petra, vt habetur Exo. 17. Sed hic per panẽ intelligit cibũ delicatũ carnium, & huiusmodi petitio ponitur Num. 11. Vnde subditur. *Aut parare mensam populo suo.* id est delicatam refectionẽ & splendidã. Vnde in hæbreo habetur. [*Aut parare carnem populo suo.* Vnde glo. hic. (*Aut parare mensam populo suo.* id est, refectionẽ copiosam populo suo, id est, tot hominibus? quasi dicat non, quòd autem loquãtur negatiuè, appatet ex modo loquẽdi, quia dicit Nunquid. Vbi sciendum quòd hæc dictio cõpositra nunquid cõponitur ex non & quid, & ponitur in scriptura aliquando affirmatiuè, sicut & ly nõ. Vnde dicit dominus. Non possum quod volo facere? quasi dicat, imò possum facere. Sic & ly nunquid. Hiere. 18. Nunquid redditur pro bono malũ? quasi dicat, imò Et tunc locutio ironica est Quãdoque vero ponitur interrogatiuè vel dubitatiue. Sic enim audientes apostoli à Christo, vnus vestrum me traditurus est, nescientes de quo diceret, Christum sigillatim dicebant. Mar. 14. Nunquid ego sum domine? Quandoque vero ponitur negatiuè. Sic enim Eliphat dicebat. Nũquid tu primus homo factus es? quasi dicat, certe non. & Psal. 49. ait dominus. Nunquid manducabo carnes taurorum &c. Et proverb. 6 Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo: vt vestimenta eius non comburantur, quasi dicat, non. Et sic in proposito, ly nunquid negatiuè.

Nunquid ter netur multiplicter. Matt. 20. Hiere. 18. Mar. 14. Iob. 15. Psal. 49. Prouer. 6.

1302 Ideo audiuit dominus & distulit: & ignis accensus est in Iacob, & ira Dei ascendit in Israel.

Hic consequenter contra ipsorum ingratitudinẽ ponitur Dei mansuetudo, quia non statim puniuit ipsorum ingratitudinem, sed distulit punitionem, sic quòd primò implevit eorum postulationem, & consequenter intulit punitionem. Et duo facit, quia primò adimplet ipsorum desideriũ secundo murmurationis adhibet supplicium, ibi. *Adhuc esca.* Circa primum duo facit, quia ponitur primo circa murmurationem eorum Dei offensio, secundo petitionis eorum adimpletio, ibi. *Et mandauit.* Prima in duas, quia ponitur primo Dei offensio, secundo offensionis assignatur ratio, ibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia non crediderunt. Quantum ad primum sciendum quòd Deus differt multorum peccata punire propter multa. Quandoq; vt ostendat suam erga peccatores elementiam: quia ipsos patienter expectat vt conuertantur. Sic enim dicit Apostolus ad Romanos 2. An diuitias bonitatis & longanimitatis contemnis? Nescis quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Vbi glo. Copiosa patientia Dei, quæ tot & tanta peccantes sustinet, & non citò eos punit, ad pœnitentiam ipsos reducere volens, peccantes diu expectans ad pœnitentiam. Secundò differt punire, vt grauius eos puniat, quia cum differt punire culpa despicitur, & sic augetur, & ampliorem pœnam meretur, vide suprà versi. 1265. Tertiò differt, vt ostendat potentiam suam. Et sic in proposito. Voluit enim primò Deus facere quod non credebãt ipsum posse facere, vt cognoscerent se defecisse, quo facto, postea puniuit eos. Et hoc est quod dicit. *Ideo audiuit dominus.* scilicet eorum petitionem dando eis rogata, non quidem propter ipsorum meritum, sed ad suæ potentiæ declarationem, & distulit, scilicet inferre eis debitam pœnam, tamẽ disponẽs eos in futurum punire. Et hoc est quod subdit. *Et ignis accensus est in Iacob.* Ignis, id est ira Dei, qua disposuit eos punire. Vnde declarãs quid intelligat per ignem subdit. *Et ira Dei ascendit in Israel.* Notandum autem quòd ira Dei multum formidanda est ne ascẽdat super nos propter multa, scilicet quia ira Dei non declinatur virium potestate, non debilitatur temporis tarditate, in plures excitatur vnius prauitate, nullo mitigatur nisi humilitate. Primò ira Dei non superatur vitium potestate. Naum 1. Ante faciem indignationis eius quis stabit? & quis resistet iræ furoris eius. Et in psal. Quis nouit potestatem iræ tuæ, &c. Probat Boetius 1. de consolatio. quòd sapiens non habet timere iram cuiuscunque sæuientis contra eum: quia in potestate eius est facere iram alterius inermem: quia sapiens nihil timebit perdere quod tyrannus possit auferre, nec aliquid sperat ab ipso posse recipere, quod ipse ei possit conferre. Et ideo reddit iram suam impotentem, & priuat eum armis. Quicunque enim amat honores mundi timet aduersitates fortunæ, & econtrario sapiens qui honores mundi non quærit, aduersa non timet. Sic ergo non timendo iram tyranni, ipsam facit inermem & superat. Iram autem Dei non possumus facere impotentem: quia non possumus non appetere bonum quod ipse liberè confert, nec velle miseriam quam ira sua infert. Secundum patet. Vnde Valerius ait libro primo. Lento gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatémque supplicij grauitate compensat. Eccles. 16. In gente incredibili exardescet ira. Narratur de quodam, qui ciuitate bellis lacessita misit ad quendam principem pro succursu habendo, nihilominus vt magis inclinaret eius animum, expoluit sibi fortitudinem suæ ciuitatis in muris turribus & fossatis. Cui ille respondit. Est ne ciuitas vestra superius cooperta, vt ira Dei in illam descendere non possit? quod si est, libenter veniam ad defendendum vos. Si autem non, propter peccata vestra contra Deum pugnare non audeo. In quadam etiam parte Angliæ contigit semel quòd blada creuerant pulcherrima in æstate. Et ecce appropinquante tempore messis, quoddam genus muscarum in tanta multitudine venit, quòd totũ illud bladum consumpsit. Homines autem illius patriæ, quasdam de illis muscis cœperunt, & diligenter inspicientes quales erant, quia nunquam similes viderant, narrauerunt alas ipsarum litteras habentes, & in vna scribebatur colore nigro, ira, & in alia scribebatur de auro, Dei. Et tunc manifestum fuit propter peccata eorum accidisse hoc, iuxta illud Hierem. 12. Seminauerunt triticum, & messuerunt spinas, confundimini à fructibus vestris propter iram furoris domini. Tertium patet quoniam propter vnius personæ malitiam Deus percutit totam vnam multitudinem. Exemplum Gen. 20. vbi tota domus Abimelech fuit flagellata propter eius demeritum, & totus populus Israel pro peccato Achor punitus est vt non posset stare contra inimicos suos, donec punitus fuit ipse Achor Et habetur Iosue 22. Vnde & dicit Iosue populo. Nónne Achor præteriit mãdatum Dei, & super omnem populum ira Dei incubuit. Deus enim punit vnum pro peccato alius, sed hoc tantum temporaliter. Quartum patet, Narrat Aristoteles in libro de historiis animalium, quòd leonis natura est non irasci nisi lædatur, prostratis etiam hominibus parcere dicitur, & est fortis ira leonis. Eodem modo Christus nõ irascitur nisi læsus, iuxta illud Esa. 64. Ne irascaris domine satis, & ne memineris iniquitatis nostræ. Immo quantumcunque offensus fuerit, humilitate placatur. Vnde 2. Para. 12. Quia humiliati sunt euersa est ira domini.

Ira Dei timenda est propter multa.

Naum. 1.

Boe. de cons.

Valerius.

Eccl. 16.

Exemplum.

Quia non crediderunt in Deo, nec sperauerunt in salutari eius.

1303

Hic iræ Dei assignat causam, quasi dicat. Ideo ira Dei ascendit super eos, quia non crediderunt Deo visis miraculis tot precedentibus, ex quibus firmiter sperare debebant, q; Deus esset salutare ipsorum, quia scilicet eis prouideret in necessariis Vbi notandum, q; per vnum contrariorum aliud cognoscitur: quia contrariorum eadẽ est disciplina. Ideo volens videre, quantũ malum sit non credere Deo, videat quantum bonum & vtile est credere Deo. Notandum ergo quòd credere Deo est vitiorum purgatiuum, mũdanorum cõtemptiuũ, tormentorum receptiuum, supernorum adeptiuum. Primum patet, quoniam per misericordiã ex parte Dei & fidẽ ex parte nostra peccata purgantur, vt patuit in magdalena, quæ accedens ad Christum, meruit à peccatis purgari, sibi Christo dicente, Fides tua te saluam fecit. Huius figura habetur Ionæ 3. in Ninuitis, de quibus dicitur, q; crediderunt Niniuitæ domino & prædicauerunt ieiunium, & induti sunt saccis. Quod vidẽs dominus quòd conuersi essent de vitã sua mala & fidem haberent in eum, eis pepercit. Secundum patet: quoniam propter fidem, quam homines in Christum habent, mũdana relinquunt, vt in apostolis patuit Actuum 4. Credentiũ erat cor vnum, &c. Et vendebant, &c. Similiter & claustrales propter Christi fidem mundo moriuntur, vt Deo viuant. Ioan. 6. Qui credit in me habet vitam æternam. Tertium patet, nam propter fidem sancti martyres multa pertulerunt tormenta, vt deducit apostolus ad Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna &c. Quartum patet, quoniam propter credere efficimur filij Dei, si autem filij, & hæredes.

Credere in mundum.

Hier. 12.

Exemplum Gen. 20.

Iosue 22.

Arist. de hist. ani.

Esa. 64.

Actuum 4.

Ioan. 6.

Hebr. 11.

Ioan. 1.

Quæ

Quæ omnia considerans Augusti. de verbis domini, dicit. Nullæ maiores diuitiæ, nulli maiores thesauri, nulli honores, nulla huius mundi maior est substantia, quam fides catholica, quæ peccatores iustificat, cæcos illuminat, infirmos curat, pœnitentes reparat, virgines coniugatas, & viduas casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, & inæterna hæreditate cũ angelis collocat. Propter quod dicebat Christus Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit viuet, & omnis qui viuit & credit in me, non morietur inæternum. Vel aliter de credere, vide in dictionario meo.

Aug. tom. 4.

Et mãdauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit.

1304

Hic ostendit quomodo Deus contra ipsorum incredulitatem, ipsorum adimpleuit desiderium Duo enim postulauerũt superius scilicet panem, dicentes. Nunquid & panem poterit dare? Secũdo, mensam delicate præparatam, scilicet carnes, dicentes. Aut parare mensam populo suo. Et quo ad ista duo exaudiuit eos, & primò in petitione panis, secundò in petitione mensę siue carnium, ibi. *Transiuit austrum.* Quantum vero ad primum circa panem eis cælitus datum tria facit, quia ponitur primò huius panis elargitio, secundo eius nominatio, ibi. *Et pluit*, tertiò huius panis commẽdatio, ibi. *Panem angelorum.* Quantum ad primum sciendum quòd secũdum Rabanum septem sunt cœli scilicet empyreum, crystallynum, fidereum, igneum, olympum, æthereum, & aereum. & insuper est illud cœlum sanctæ trinitatis. Ipsa enim celsitudo diuinæ maiestatis mathematicè dicitur cœlum. Hic autem accipitur cœlum pro cœlo aereo, de quo dicit Christus. Respicite volatilia cœli id est aeris. Iste autem panis à Deo iudæis in deserto datus, generabatur sursum in aere ad modum roris, vbi est locus nubium, & inde ad modum roris super terram descendebat. Et hoc est quòd dicit. *Et mandauit nubibus desuper.* Quid mãdauit? vt scilicet talem cibum generarent. *Et ianuas cœli aperuit* scilicet apperuit aerem, quia per aerem ille cibus descendebat ad terram. Per hoc autem denotatur qualiter Deus in nouo testamento panem verbi suis fidelibus tribuit. Vbi nota quod per nubes significantur apostoli & alij prędicatores. vt patet ver. 556. & 1273. & 926. Mãdauit autem istis nubibus, vt panem verbi Dei per mundum distribuerent, dicens eis. Euntes in mundum vniuersum docete omnes gentes &c. Et sic ianuas cœli aperuit. Quid autem hic nomine cœli accipitur, nisi ipsi apostoli & cœlestes prædicatores intelligitur; Quorum ianuas tunc Deus aperuit, quando ipsos de iudæa per totum orbem dilatauit. vt ostendit Grego. super illo verbo Iob 9. Deus extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris, dicẽs. Cælorum namque nomine cælestes prædicatores designantur. De quibus per psalmistam dicitur. Cœli enarrant gloriam Dei. Ipsi enim cœli nommantur, quia intercedendo protegunt. Cum ergo iudæa cõtra prędicatores cælestes infremuit, prædicatorum vitã dominus in cunctarum gentium cognitionem apperiens dilatauit, & dum illa per iudiciũ Dei in mundum captiua dispergitur, isti cœli in honorem per gratiam tenduntur. Angusti quippe cœli fuerant, cum vna sola plebs tot egregios prędicatores tenebat. Quis enim gentilium Petrum nosceret, si in solius Israelitici populi prędicatione remaneret? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc iudæa ad nostram persequendo notitiam transmisisset? Ecce qui iam flagris & contumeliis ab israelitica plebe repulsi sunt per mundi fines dilatati honorantur Dominus ergo solus cœlos extendit, qui mira secreti dispensatione consilij prędicatores suos non permisit in vna gente opprimi, fecit per mundi cardines inde dilatari. Sic igitur *mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit*, cum suos apostos per mundum ad prędicandum dilatauit, ipse est enim qui aperit ora inuitorum, & linguas infantium facit disertas.

Nubes dicuntur prædicatores.

Grego. 9. moral. c. 4.

Psal. 18.

Apostoli per mundum dilatantur & quare.

Et pluit illis manna ad manducandum: & panem cœli dedit eis.

1305

Hic ponitur prędicti panis & cibi nominatio quia manna vocabatur. Vbi sciendum, quòd (vt habetur Exod. 16.) ad satisfaciendum murmurationibus populi israel, quibus contra Deum murmurabant, dicentes. Nunquid & panem poterit darę &c. Deus illis pluit mãna de cœlo. Vnde dicit Moysi Deus. Loquere filiis israel, mane saturabimini panib. Factũ est ergo mane ros iacuit per circuitum castrorum. Cumque operuisset superficiem terrę, apparuit in solitudine minutum & quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ super terram. Quod cum vidissent filij israel, dixerunt adinuicem manhu? quod significat, quid est hoc? gnorabant enim quid esset. Et ait Moyses. Iste est panis, quem dedit dominus ad vescendum vobis. Propter verbum ergo quod dixerant primo filij israel videntes dictum cibum scilicet manhu, iste cibus appellatus est manna. De quo nunc. *Et pluit illis manna ad manducandum*, quia iste cibus descendebat cum rore. vt habetur Nume. 11. Ros autem & pluuia non differunt, nisi secundum paucitatem & multitudinem materię Et ideo dicitur quòd manna descendebat per modum pluuiæ, & dicebatur panis de cœlo, quia de cœlo aereo descendebat. Per hoc autem nobis significatur sacramentum eucharistiæ in nouo testamento, quòd Deus nobis dat in deserto prędestinatis vitæ tendentibus ad terram promissionis cælestis patriæ. Vbi notandum quòd de isto manna legitur sententialiter Exo. 16 & Nume. 11. quòd illud manna erat ad modũ roris, & in mane apparebat in solitudine per circuitum castrorum, & erat in similitudinem seminis coriandi album, gustusque eius quasi simile cum melle. Colligebant omni die excepto die sabbati, in quo nihil colligebant, sed in die præcedentę colligebant duplum. Colligebant autem omni die vnam mẽsuram, quæ dicebatur gomor. Et si quis plus colligebat, non tamen habebat plus, nec qui minus habebat minus. Nota quod per istud manna sacramentum eucharistiæ figuratur, quòd ad instar mannæ fuit sicut ros, & pluuia. Nam sicut ros & pluuia de cœlo descendit, & terram infundit, sic Christus in virgine per terram significata descẽdit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillãtia super terram. Cuius figura pręcessit in vellere Gedeonis. De quo dicitur Iudi. 6. quod ros in solo vellere fuit. Signanter autem dicitur simile semini coriandri, quę est herba odorifera, quia Christus fuit fructus beatę virginis signatę per odoriferam

Exo. 16.

Manna.

Nume. 11.

Exo. 16.

Nume. 11.

Eucharistia per manna figuratur.

Iudi. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

odoriferam & fructiferam herbam, vt sic ipsa me
rito dicere posset illud Eccle. 24. Ego quasi vitis
fructificaui suauitatem odoris. Dicitur autē fuis-
se album ad instar coriandri, propter puritatem
quam semper habuit, quia peccatum non fecit,
nec inuentus est dolus in ore eius. Dicitur autem
fuisse pilo rusum, propter pœnas, quas pro nobis
sustinuit. Dicitur autem habere gustum mellis
& simile, propter dulcedinem spiritualem. Notā-
ter autem dicitur, quòd filij israel omni die illud
colligebant præterquā in die sabbati. Vbi notan
dum quod per sex dies in quibus colligebatur
vita laboriosa, quam in hoc mundo habemus, in-
telligitur. Per sabbatum vero intelligitur vita bea
ta, quæ in futuro consistit sine omni labore. In
cuius figura postquam Deus in sex diebus mun-
dū creauit, die septimo dicitur requieuisse Gen.
1. Quamdiu ergo in hoc mundo viuimus, quoti-
die indigemus isto cibo spirituali coporis Chri-
sti. Et ideo quotidie in ecclesia sacrificatur & su-
mitur ad sustentationem deuotorū fidelium. Vn-
de iste est cibus quotidianus, quem quotidie pe-
timus, dicentes. Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie. In vita vero beata isto sacramen
to non erit opus, quia videbimus eum sicuti est.
Ideo dicitur quod septimò die non colligebant
manna, sed die sexto colligebant duplum, ad de-
notandum quòd bonis iste cibus datus in fine,
non solum auget meritum, sed etiam ducit ipsos
ad regnum. Mirum tamen videtur quod omnes
metebant eandem mensuram, quia nec qui plus
colligebat plus habebat, nec qui minus minus.
Quòd figurabat quod in sacramēto totus Chri-
stus continetur in toto, & totus in qualibet par-
te. Vnde tantum recipit qui totam integram ho-
stiam sumit, sicut qui partem, & econtrario. Dici
tur autem ad mensuram gomor sumi: quæ est mē
sura trium sextariorum, ad denotandum quod in
isto sacramento tria cōsiderare debemus scilicet
corpus, animam, & diuinitatem, cui vniuntur. Et
aduerte quod filij israel istum cibum videntes, di
xerunt manhu, quòd interpretatur quid est hoc?
Quia si consideremus quæ sunt in hoc sacramē-
to, inueniemus multa mirabilia excellentia om-
nem considerationem naturalem. Non mirum
quod totus Christus contineatur sub modica ho
stia, quòd totus in tota & totus in qualibet eius
parte? Et sic de multis. Sed vbi sensus deficit, ad
firmandum cor syncerum, sola fides sufficit. Sic
ergo de cibo iudæis dato qui istud sacramentum
figurabat, dicitur quod pluit illis manna ad man
ducandum, & quia de cœlo descendebat, ideo
subditur. *Panē cœli dedit eis.* Et de isto pane ad lite
teram dicitur. Angelorum esca nutriuisti popu-
lum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti
illis sine labore, omne delectamentum in se ha-
bentem, & omnis saporis suauitatem.

1 Petri 2.

Gene. 1.

Sapien. 16.

1306 Panem angelorum manducauit homo: cibaria misit eis in abundantia.

Hic ponitur huius cibi commendatio. Voca-
tur enim panis angelorum manna, non quod an
geli illo cibo vterentur cum cibo non indigeant:
quia puri sunt spiritus sine corpore, sed quia an-
gelorum ministerio iste cibus in cœlo aereo for
mabatur, & in terram descendebat. Sed de isto
pane angelorum mirum videtur, quod cum iu-
dæi istum textum allegarent Christo dicentes.
Quod signum tu facis vt videamus & credamus
tibi? Patres nostri manducauerunt manna in de-
serto, sicut scriptum est. Panem de cœlo dedit eis
manducare. Quibus respondens Christus ait. A-
men dico vobis. Non Moyses dedit vobis panem
de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœ-
lo verum. Ex quibus videtur Christus innuere
quod manna non fuerit panis verus. Ad hoc res-
pondetur, quod illud manna erat figura Christi
(vt statim dictum est versiculo præcedenti.) & ve
ra figura figurans verum panem Christum. Non
erat ergo is panis signatus, sed figura veri panis
signati. Vnde Theophilus exponens prædicta ver
ba Christi ait. Seipsum dicit Christus panem ve-
rum, quia principale signatum per manna est ip-
se vnigenitus Dei filius, homo factus. Manna
namque interpretatur, quid est hoc. Quoniam
iudæi videntes primò illud stupefacti vnus ad a-
lium dicebant, quid est hoc? Filius autem Dei fa-
ctus est homo, ipse est potissimum admiratiuum
manna, ita vt cuilibet contingat quærere, quid
est hoc. Quomodo filius Dei filius hominis est?
Quomodo ex duobus naturis vna persona sit?
Hæc omnia ergo quæ de isto pane dicuntur, figu
ra erant corporis Christi. Quod notans magister
in glo. dicit. Mystice hæc omnia sunt intelligen-
da & sub historia veteris testamenti gratia euan-
gelica declaratur. Mandauit enim nubibus desu-
per id est prædicatoribus, & ianuas cœli aperuit.
Ianuæ cœli sunt ipsi prædicatores (quibus intra-
tur in cœlum) videlicet scripturæ sacræ. Aperuit
autem ianuas, quia suis pædicationibus dedit spi
ritum vt intelligerent scripturas. Et pluit illis
manna ad manducandum. Manna interpretatur,
quid est hoc. Et significat panem, qui de cœlo
descendit scilicet corpus Christi, qui est verus ci
bus angelorum, quo incorruptibilis incorrupti-
biliter pascuntur, quem vt manducaret homo
verbum caro factum est, qui per nubes euangeli
cas pluitur toti mundo, & apertis cordibus eorū
quasi cælestibus ianuis credenti ecclesiæ prædi-
catur, non tenranti synagogæ. *Panem angelorum
manducauit homo* Panis cœli non aliud est quam
Christus, de quo cælestes id est angeli reficiun-
tur eius contemplatione. Et hunc panem id est,
verbum grandi cibo quo pascuntur angeli, car-
nem factum, edit homo.

Ioan. 6.

Theophi.

Eucharistia dicitur manna.

1307 Transtulit austrum de cœlo: & induxit in virtute sua aphricum.

Hic ponitur exauditio secundæ petitionis eo-
rum qua carnes postulauerunt. Circa autem istū
cibum carnium eis datum quatuor ponit, primò
modum quo illum dedit, secundò copiam
qua ipsum dedit, ibi. *Et pluit.* tertiò facilitatem
ad capiendum, ibi. *Et ceciderunt.* quartò saturita-
tem ad comedendum, ibi. *Et manducauerunt.* Quantum ad primum sciendum quod
auster dicitur quidam ventus perflans à me-
ridie, dictus sic ab oriendo aquas. Nam nebu-
las nutrit, & dat aquas. Aphricus autem dicitur
quidam ventus occidentalis, lateralis tamē ver-
sus meridiem. A parte ergo occidentali castrorū
hebræorum

Auster.

Aphricus.

hebræorum vltra mare erat maxima multitudo
coturnicum. Volens ergo Deus illas aues condu
cere in castris hebræorum, cessare fecit ventum
austri qui à castris flabat versus coturnices, &
induxit ventum aphricum validum qui ab illo
loco vbi erant coturnices flabat versus castra
hebræorum. Qui ventus aphricus sua vehemētia
coturnices illas de illa patria asportauit ad ca-
stra hebræorum. Et hoc est quod dicit. *Transtulit
austrum de cœlo.* id est cessare fecit illum ventum
de aere, quia flabat à castris hebræorum versus
coturnices illas, & sic si regnasset ille ventus im-
pediuisset aduentum illarum, & *induxit in virtute
sua aphricum* id est ventum quasi oppositum qui
flabat à loco coturnicum ad castra. Et sic ille ven
tus aphricus sua virtute asportauit illas coturni-
ces ad castra hebræorum. Per hoc autem gratia
noui testamenti significatur, quā iudæis expulsis
gentes sunt vocatæ. Nam secundum Grego. per
austrum populus iudaicus designatur, quia isti
qui vnum atque inuisibilem Deum nouerant, e-
iusq; legi saltem carnaliter seruiebant, quasi sub
merediano sole feruētes, in fidei calore tenebān-
tur & sic per austrū signātur. Gēriles autem quia
nullam scientiam supernæ cognitionis attigerāt
velut sine sole frigidi sub aquilone siue aphrico
remanebant. Modo ergo Deus de cœlo id est, de
cognitione cælestium *transtulit* & amouit *austrū*
scilicet populum iudaicum, *& induxit in virtute sua in-
dit* scilicet ad Dei cognitionē *aphricum* id est gen
tilem populum. Et bene dicit, in virtute sua indu
xit aphricum, quia secundum Augustinum, ma-
ius est impium iustificare, quam totum mundū
creare de nihilo.

1309 Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum.

Hic ostendit facilitatem dictum cibum capien
di. Qualiter autem hoc factum fuerit ne aliquis
labor esset ad illas coturnices capiendas ostendi-
tur Nume. 11. Vbi dicitur quod ventus scilicet a-
phricus egrediens à domino arreptas transmare
coturnices detulit, & dimisit in castra itinere
quantum vno die confici potest ex omni parte
castrorum per circuitum, volabātque in aere duo
bus cubitis super terram. Surgens ergo populus
toto die illo, & nocte ac die altero congregauē-
runt coturnicum multitudinem, & siccauerunt
eas per gyrum castrorum. Sic ergo quia tam altum
volare non poterant, vt facilius capi possent, dici
tur quòd ceciderunt in medio castrorum eorum:
ac etiam per circuitum castrorum suorum scili-
cet circuncirca per spacium vnius dietæ. Mystice
autem per ista volatilia pennata, quæ ceciderunt
in medio castrorum eorum, intellige animalia il
la pennata, senas alas habentia scilicet sanctos
euangelistas & prædicatores, qui non expectarūt
vt gentes esurientes & sitientes id est carentes ci
bo verbi diuini ad ipsos venirent vt ab eis satia-
rentur, sed ipsi sponte vento spiritus sancti dedu
cti venerunt ad homines, & eis attulerunt verba
diuinitus missa quo ipsorum fames satiaretur, vt
etiam homines in sedibus & in locis suis stantes
audirent verba diuina, quoniam vt dicitur psal.
18. In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Et
hoc est quod dicit, quod illa *volatilia pennata* id
est sancti euāgelistę & prędicatores ceciderūt, id
est deuenerunt *in medio castrorum eorum* &c. vt sci
licet quilibet ad libitum sine labore verbum Dei
accipere posset.

Nume. 11.

Psal. 18.

1310 Et manducauerunt, & saturati sunt nimis: & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo.

Hic ostenditur eorum saturitas, tantum enim
de illis volatilibus comederunt, quod non solū
ad sufficientiam saturati fuerunt, sed etiam nimis
quia vt dicitur Num. 11. Comedetis donec exe-
at per nares vestras, & vertatur vobis in nauseā.
Et sic quod desiderabant plenè assecuti fuerunt.
Propter quòd dicitur, quod desiderium eorum
attulit eis dominus, & non sunt fraudati a desi-
derio suo. Sic ergo saturati sunt ventre non mente
& conuicti sunt, qui hoc Deo impossibile puta-
uerunt Hoc ergo ideo fecit dominus, ne impo-
tentia in Deo videretur. ideo *desiderium eorum at-
tulit eis.* Vnde si dicas scriptum est, quod pecca-
tores Deus non exaudit. Cum ergo isti essent pec
catores & increduli, quomodo exauditi fuerunt
à Deo, quia desiderium eorum attulit eis &c. I-
deo notandum quod exaudit dominus postulan
tes diuersimodè quia, quandoque ad vtilitatem
& vorum, quandoque ad vtilitatem non ad vo-
tum, quandoque vero ad votum & non ad vti-
litatem. Primo modo exaudita est omnis oratio
Christi. Sic etiam & filij israel clamantes ad Deū
vt de seruitute Pharaonis eriperentur, exauditi
fuerunt. Secundo modo exauditus fuit Paulus
quando

Nume. 11.

Ioan. 9.

Exaudire.

Oratio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando orabat & stimulus carnis ab eo auferretur,non enim fuit ad votum exauditus,sed ad vtilitatem, quia ad conseruationē humilitatis datus sibi erat. Tertiò modo exauditi fuerūt iudæi postulantes carnes,quia impetrauerunt quod volebant , sed non ad eorum vtilitatem , sed magis ad damnum.Propter quod hic ait glo. *Desiderium eorum attulit eis dominus* , licèt eis non profuerit. Conceduntur enim interdum quæ non proficiūt sed magis nocent. Quia ergo nos nescimus quæ nobis in particulari sunt profutura vel quæ nobis nociua.Ideo etiam antiqui philosophi dicebant,quod nihil in particulari à diis petere , sed solum in vniuersali,vt nobis conferant bona. vide supra versicu.504.

1311 B

Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascēdit super eos.

Hic consequenter ponitur murmurationis ipsorum pœna siue supplicium.Et duo facit,quia ostendit contra eos primò diuinam indignationem,secundò indignationis executionem , ibi. *Et occidit*.Quantum ad primum sciendum, quod quamuis Deus multorum punitionem peccatorum differat, non tamen peccatum omnino impunitum dimittit , sed quod tardius punit amplius vindicat.Distulit ergo istos punire Deus(vt dictum est versicu. 1302.)vt euidentius in eis suā iustitiam ostenderet.Et hoc est quod modo ait. C *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum* , & ira Dei &c.Verisimile est enim quod quando ira Dei venit super eos quod adhuc aliqui eorum comedebant. Et hoc est quod dicitur. Adhuc carnes erāt in dentibus eorum,nec defecerat homini cibus, & ecce furor domini concitatus est in populum & percussit eum plaga magna nimis,vocatusque est locus ille sepulchra concupiscentiæ, ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerāt carnes. Ex hoc clare apparere potest quātum vitium gulæ displiceat Deo,quod sic acriter puniuit in populo. Dedit eis quod quærebant & puniuit in eis desiderium eorum malum. Vnde istum versum adducens Grego.dicit.Maioris quippe iracū diæ est causa cum & hoc tribuitur quod malè de D sideratur , quia & hoc quoque obtinuit quod Deo nolente cōcupiuit.Vnde & per psal.dicitur, cum escam carnis malè populus desideraſſe perhibetur. *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum , & ira Dei descendit super eos.* Solent namque tardius apparere diuina iudicia , cum prepediuntur ne implere debeant mala vota. Nam quantò citius malum votum impleri permittitur,plerunque tāto celerius punitur.Et ideo ne propter escam in ordinatè desideratam ira Dei descēdat super nos. nota quod in desiderio escarum & comestione multa sunt vitanda.Primò multiplicatio ferculorum,& hoc propter infirmitatem tam corporis quam animæ.Eccle.37.In multis erit infirmitas. Secundò indiscreta occasio scandalorum , quia E contra ædificationem proximi.1.cor.8. Si esca scā dalizat fratrem meum,non manducabo carnem inæternum.Tertiò inordinata postpositio meliorum scilicet spiritualium & diuinorum, quia esset contra electionem boni.Matth.6. Nonne anima plus est quam esca? ergo prius curandum est de aīma quam de esca Non est regnum Dei esca & potus.Quartò nimia delectatio gulosorum propter quod dicitur,Esca ventri & venter escis scilicet ordinatè seruire debet.Quia ergo plus co medendo escas sibi à Deo datas prædicta non seruauit,ideo *adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum,& ira Dei ascendit super eos.* Quantum autem sit timenda ira Dei vide versic.1302.

1.Corith.

Et occidit pingues eorum: & electos israel impediuit. 1313

Hic ponitur diuinę indignationis executio.Vbi notandum quod per pingues intelliguntur diuites & potentes in populo, qui scilicet murmurando Deo resistebant,petendo quod non credebant Deum facere posse. Nam pinguedo dicitur ipsa superbia quæ ex diuitiis habet ortum , vt ostendit Grego.dicens. Sicut enim ex abundanti cibo adeps,ita ex abundantia rerum superbia nascitur,quæ mentem diuitis impinguat,dum eleuatur animus superbientis.Superbia enim mentis quasi quædam pinguedo est crassitudinis. Vnde quia plerunque ex abundantia rerum peccata perpetrantur.Ideo per propheram dicitur. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Per electos autē accipe bonos,vt erat Moyses & alij à Deo electi.De quibus dicitur, Quemcunque elegerit dominus ipse erit sanctus.De diuitibus ergo superbis & murmuratoribus dicit. *Et occidit pingues eorum*,quia scilicet illi subita morte occisi fuerūt à Deo.vt patet Nume.11. De bonis autem dicit. *Et electo isr ael impediuit*:vt puta Moysen & Aaron Vbi notandum quod quando populus murmurabat contra Moysen postulando aquam ad illorum murmurationē. Moyses dubitauit posse educere aquam de petra,vt dixerat Deus. propter quod dubitando dicit populo. Num poterimus vobis de petra hac aquam elicere? Propter quam dubitationem ipse & Aaron impediti fuerunt ne terram promissionis intrarent. vnde statim dicit dominus ad Moysen & Aaron. Quia non credidistis mihi &c.non introducetis hos populos in terram , quam dabo eis.Similiter videtur Moyses dubitasse de datione carnium , vt habetur Numero. 11. Et ideo ipse & Aaron impediti fuerunt ne intrare possent terram promissionis. Et sic intelligit psalm. dicens, *Et electos israel impediuit*, Notandum autem quia *occidit pingues eorum*,quoniam (vt habetur Nume. 11.) locus in quo fuerūt occisi, vocatus est sepulchra concupiscentię,ad denotādum quod qui per gulam peccant , meritò ipsorum guttur sepulchrū concupiscētiæ debet appellari.Nec mirum,quoniam secundum philosophum. 3. Ethico. maxima delectatio gulosi est in lingua & in gutture. Et ponit exemplum de illo gulosо, qui solum à diis postulabat habere collum longum ad modū gruis, vt scilicet haberet lōgam delectationem in cibo.Sic ergo guttur gulosi sepulchro comparatur,quia sicut in sepulchro cadauera putrescunt sic & in gutture gulosi dum alimenta recipit vltra virtutem digestiuam & conuertentem cibū in alimentum corporis, quia tunc cibus in stomacho non digeritur,sed potius corrumpitur, & malos morbos & humores generat tam mentis quam corporis.In sepulchris etiam mortuorum (vt recitat Isidorus. 12. etymolo.) de spina dorsi.

id est

id est de medulla eius generatur serpens. Quod meritò euenit secundū Isido.vt sicut per serpentem mors hominis : ita & in morte hominis serpens generetur.Sic ergo in sepulchro generātur. species venenosæ. s. delectatio & concupiscentia inordinata,quæ totum hominem inficit veneno suo. Vnde Gregor. dicit , quòd dum venter non restringitur per carnis cōpescentiam , simul cunctæ virtutes obruuntur. Et Ambros. in lib. de ieiunio.Inuitas ad mortem prandium : efferre vis ad sepulchrum,cibos promittis,tormenta irrogas,vina prætendis,venena suffundis, omne enim,quod nocet venenum est,tollit sensus, viscera exurit,somnū infert,caput vexat. Etiam maior est vis vini quā veneni:vnde Deut. 32. Fel draconum vinum eorum id est, praua concupiscentia. B Merito illud euenit,quia propter hoc solū comedit & bibit gulosus, vt concupiscentiæ suæ satisfaciat. Vnde sicut cocupiscentia est principium immoderatę sumptionis,sic & terminus.Propter quod de gutture gulosi dicitur , quod scribitur Nume. 11. Vocatus est ille locus sepulchra concupiscentiæ.&c.

1313.

In omnibus his peccauerunt adhuc,& non crediderunt in mirabilibus eius.

Consequenter hic ponitur ingratitudo populi post missionem exploratorum. Et diuiditur C in partes tres , quia ponitur primò ipsorum ingrata malitia:secundò ipsorum falsa pœnitentia. ibi.*Cum occideret eos*.tertiò Dei lata misericordia, ibi.*Ipse autē misericors*,Prima in duas,quia primò ponitur ipsorum malitia , secundò ipsorum pœna subsecuta.ibi.Et defecerunt.Quantum ad primum notandum quòd quando populus Israel per desertum ambulans, venit ad desertum Pharam,Moyses de præcepto domini misit de omni tribu principes ad considerandam & explorandam terram promissionis,dicens eis. Cōsiderate terram qualis sit,& populum qui habitator eius est , vtrum fortis sit an infirmus , pauci numero aut plures,quales sint ibi ciuitates,&c. & afferte nobis de fructibus terræ.Ascenderuntque ibi ex- D ploratores , & lustrata omni terra post quadraginta dies , reuersi sunt ad Moysen portantes de fructibus terræ illius , scilicet palmitem cum vua , mala granata & ficus. Et retulerunt coram omni populo dicentes. Terra ista optima est , re vera fluens lac & mel : quod ex istis fructibus cognosci potest,sed ciuitates habet fortissimas , vsque ad cœlum muratas, habitatoresque viros fortiores nobis& plures:nequaquam poterimus ipsos superare.Illic enim vidimus gigantes,&c.Ad quorum verba fuit populus territus & murmuratio magna in populo orta est dicens. Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non inducat nos dominus in terram hanc vt cadamus gladio , & E vxores nostræ ac liberi nostri captiui ducantur: vnde & lapidare voluerūt Moysen, dicētes.Constituamus nobis ducem & reuertamur in Agyptum. Sed econtrario Caleb filius Iephonæ qui fuerat vnus & Iosue de exploratoribus confortabat populum , dicens quòd faciliter poterant illos debellare,& illam terram optimam obtinere. Sed ista populus noluit credere , sed magis vole-

bat eos vna cum Moyse lapidare. Et hoc est grāde peccatum populi.Quod hic notans psal. d. *In omnibus his peccauerunt adhuc*.q d.vide populi huius infidelitatem:quia viderant tot mirabilia Dei & circa ipsos miraculosè operata , tot beneficia eis liberè concessa : punitionem quam Deus exercuerat contra murmuratores, quia adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum &c. per quæ omnia debebant firmiter credere quòd Deus ipsos introduceret in terram promissam.Sed istis non obstantibus *in omnibus his peccauerunt adhuc & non crediderunt in mirabil bus eius*.Consimilis incredulitas fuit in iudæis tempore Christi , qui visis tot signis & miraculis factis per Christum,obstinati permanentes credere noluerunt. Propter quod dicitur Ioan.12. Cum autem tanta signa fecisset coram eis,non credebant in eum.Sed mirandum quod ibi subditur vt sermo Esaię impleretur,quē dicit.Domine quis credidit auditui nostro,&brachium domini cui reuelatum est. propterea non poterant credere.Et iterum dicit Esaias.Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum,vt non videant oculis & intelligant corde.Ex quo textu apparet quòd iudæi Christo prædicanti & miracula facienti non crediderunt , nec credere potuerunt , hoc ideo quia Deus excæcauit oculos eorū & indurauit cor ipsorum.Ex quo volūt aliqui inducere quòd talis incredulitas non est eis ad culpam imputanda,quia nemo videtur peccare in eo quod vitare non potest. Ad istam difficultatē respōdet Augu.super Io,pertractās prædicta verba,d. Dicunt enim nobis,si nō potuerunt credere , quod peccatum est homini non facere qđ non pōt facere?Si autem nō credendo peccauerunt,ergo potuerunt credere & non fecerunt. Si autem potuerunt credere, quomodo ergo dicit euangelium,& non potuerunt credere , quia dicit Esaias. Excæcauit eos &c.Et sic tales quod grauius est ad Deum referunt causam quare non crediderunt:quoniam ipse excæcauit eos & indurauit. Audistis ergo propositam quæstionem, quam profunda sit. Sed respondemus. Si enim à me quæritur, quare credere non potuerunt , respondeo,quia nolebant:malam quidem voluntatem eorum Deus prenidit,& per prophetam pronunciauit,sed non fecit.Sed dices : aliam causam dicit Esaias propheta,non voluntatem eorum,sed hanc,quia excæcauit oculos eorum,& indurauit cor eorum. Sed respondeo eorum voluntatem meruisse hoc.Sic enim excæcat Deus,sic obdurat quod est deserendo,non faciendo: & hoc meruit eorum voluntas : hoc enim vitium cæcitatis & duritiæ superbiētis voluntatis audacia inflixit.Si ergo dicant,non possunt iudæi credere:quia hoc prædixit Esaias : imò non possunt quia nolunt, quod Deus pręsciuit & prædixit,non fecit,Nō ergo mirum est quia non potuerunt credere, quorum voluntas sic superba erat,vt totum suis viribus attribuerent,vt negarent sibi diuinum auxilium esse necessarium,ad bene viuendum. Quoquot enim tam superbè sapiunt,nō possunt credere in Christum, non quia immutari homines in melius nō possint, sed quia quādiu talia sapiūt credere nō possunt. Sicut ergo q Deus seipsum negare nō potest laus est diuinę voluntatis,ita q illi nō poterāt credere,culpa est volūtatis humanę.Hęc oia Aug.Vnde de ipsis dictū est sup Non crediderūt in Deo,nec sperauerūt in salutare ei9.

Ioan.12.

Credere.

Peccare.

Augus.

Num.11.

Gregor.15. mora c.10. Exanditur sæpe quis ad malum suū.

Esa.

Eccle.37.

1.Corin.8.

Matth.6.

Roma. 14.

Num.11.

Psal.77.

Num.16.

Num.11.

Num.11.

Gulosi ita ceruix est longa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1314 Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorũ cum festinatione.

Hic ponitur pœna pro dicta culpa debita subsecuta. Nam propter istud peccatũ nouiter post reuersionem exploratorum cõmissum Deus sic puniuit populũ murmurantem, quòd omnes qui exierunt de Ægypto (& hoc a viginti annis & supra) omnes mortui sunt in deserto: & nullꝰ eorũ intrauit terrã promissionis, exceptis duobus de exploratoribus prædictis, s. Caleb filio Iephonæ, & Iosue filio Num. Vnde dixit dominus ad Moysen. Omnes homines qui viderunt maiestatẽ meã & signa mea quæ feci in Ægypto & in solitudine & tentauerunt me, nõ videbunt terram pro qua iurauí patribus eorum, quia non obedierunt voci meæ: nec quisquã ex illis qui detraxerũt mihi intrabunt in eã &c. Et hanc pœnã hic ponens psal. dicit. *Et defecerunt in vanitate dies eorum.* Et benedicit, in vanitate, quia vanũ dicitur quod fine caret intento. Similiter *defecerunt anni eorum cum festinatione.* quia mors multorũ illorum per multos annos fuit accelerata, sicut in rebellione Core in qua multi à terra fuerunt absorpti, & multi igne diuino cõsumpti, & postmodũ per serpentes ignitos quos Deus pluit super populũ, & postmodũ propter peccatũ fornicationis cũ alienigenis mulieribus & idololatriæ, qua deos illarum adorauerunt: propter quod mortui sunt viginti tria milia hominum, & sic multipliciter fuerũt percussi, quòd nullus eorum intrauit terrã promissionis, vt dictum est. Ad istum intellectu dicitur psal. 54. Viri sanguinu & dolosi nõ dimidiabunt dies suos vide sup. ver. 900. Qualiter autẽ dies in vanitate deficiãt, nota triplicem vanitatem, supra ver. 639.

Num. 14.
Num. 26.
Num. 25.
Psalm. 54.

1315 Cum occideret eos quærebant eum & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

Hic ponitur ipsorum falsa pœnitentia. Falsa enim pœnitentia dicitur quæ fit timore pœnæ & nõ amore iustitiæ. Et diuiditur in partes quatuor quia ostenditur primo ipsorum falsa pœnitentia, secundò ipsorum instabilis memoria, ibi. *Et memorati.* tertiò ipsorum falsa amicitia, ibi. *Et dilexerunt.* quartò ipsorum infidelis adhærentia, ibi. *Cor autem eorum.* Vbi notandum quòd Deum quẽrere eiusq; mandata seruare timore pœnę & nõ amore iustitiæ, nõ solũ non est meritorium, quinimò est culpabile: quia est plus pœnam timere quam amare Deum. Timor autẽ pœnæ nõ est nisi ex dilectione sui ipsius. Et per consequens plus timere pœnã quam amare Deum, nihil aliud est quã plus seipsum amare quã Deum, quod sine peccato esse nõ põt. Vnde Greg. dicit, humani generis conditorẽ qui adhuc seruiliter formidat proculdubio non amat. Nã tunc soli Deo vera obsequia reddimus, cum eũ propter amoris fiduciã non timemus, cum uos ad bona opera affectus nõ metus dirigit, cũ malum nostræ menti iã non placet etiã si licet. Nã qui à peruersitatis opere ex timore restringitur, peruersa libenter ageret si liceret. Nequaquam ergo veraciter rectus est qui adhuc a prauitatis desiderio liber non est, quia vera obsequia Deo non reddimus si ex timore mandatis illius & non potius ex amore seruimus. Sic & in proposito videntes isti per desertũ qualiter Deus infidelitatem illorum puniebat, timebant & ipsi puniri. Et sic timore pœnæ ad Deum reuertebantur. Et hoc est quod dicit. *Cum occideret eos quærebant eum.* non ipsi occisi quærebant, sed alij. Sed sic loquitur quia vnus populus sunt, quia de vno corpore loquitur. Quærebant autẽ Deum nõ ex amore propter æternam vitã, sed timentes occidi exemplo occisorum. Hæc autẽ omnia faciebant propter temporalia bona acquirẽda & mala vitanda. Et sic nõ dominus Deus sed illa colebãtur. Vnde istum versum ad istud propositum exponit Greg. dicẽs. Iusti viri ante Deum metuũt quã eius cõtra eos ira moueatur, & ne cõmotum sentiant tranquillum timent. At contra peruersi tunc iam feriti pertimescunt cum feriuntur: cosq; tũc terror eius à somno sui corporis excitat cum vindicta perturbat. Vnde per prophetã dicitur. Sõla vexatio intellectum dabit auditui. Cũ enim de preceptis Dei contemptis atque despectis verberari cœperint per vindictam, tunc intelligunt quod audierunt. Et psal. ait. *Cum occideret eos tunc quærebant eum.* quia reprobris cordibus, non timor requiem sed pœna timorẽ parit. Sic ergo percussi Deum requirebant & reuertebantur. scilicet ad ipsum inuocandum, & diluculo, id est sedulo & festinanter veniebant ad eum.

Greg. 9. mo. cap. 31.
Timore bonũ facere peccatum est.

1316 Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Hic ponitur instabilis ipsorum memoria. Memoria enim beneficiorum receptorum cõtinua debet esse. Sed iste populus tẽpore prosperitatis diuinorũ beneficiorũ receptorũ memoriã nõ habebat, sed tẽpore aduersitatis tunc cogebãtur recordari, & talis memoria nõ est stabilis nec virtuosa. Sic. n. de istis dicitur, q̃ dum occideret eos rememorati sunt quia Deus adiutor eorũ est, quia scilicet tũc sunt recordati qualiter pugnauit pro ipsis cõtra Pharaonẽ & exercitũ eius, propter qđ dicebãt Aegyptij. Fugiamus israelẽ, dominus. n. pugnat pro eis contra nos. Quomodo pugnauit pro eis contra Amalech, quia dũ Moyses leuauit manus vincebat Israel. &c. Similiter tunc sunt recordati q̃ Deus eos redemerat de seruitute Pharaonis. Et hoc est quod subdit. *Et Deus excelsus redemptor eorum est.* s. hoc recordati sunt. Dum quis aduersitate premitur cogitur de adiutore cogitare & præteritos benefactores reducere ad memoriam quos in prosperitate obliuioni tradiderat. Hic ergo notandum quòd memoriã beneficiorũ quæ deberet esse continua tria impediunt. s. prosperitas, curiositas, & voluptas. Primũ patet quoniã prosperitas facit homines ignaros & obliuisci amicorũ, qui eis in angustiis adiuuerãt. Cuius exẽplum apertum legitur. Gen. 40. quòd præpositus pincernarum Pharaonis, qui fuerat prius incarceratus cum Ioseph, & per ipsum de sua liberatione propheticè informatus, succedẽtib. prosperis oblitus est interpretis sui. Sic est de multis qui in tribulationibus, aduersitatib. & infirmitatibus, bene dñi habẽt memoriã, sed q̃n ad sanitatẽ vel prosperitatẽ reducũtur, statim Deũ obliuiscuntur, vt experiẽtia docet de mulierib. parturiẽtibus: de existẽtibus in periculo maris, qui multa

Adiutor & min. tuitor.
Exod. 14.
Exod. 17.
Memoria beneficiorum.
Memoria triumphalis.
Gene. 40.

Deo promittunt, sed liberati statim omnium obliuiscuntur. Sic enim accidit isti populo de quo dicit Moyses. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit, dereliquit Deum factorem suum: & infra. Deũ qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Ad hoc autẽ declarandum quòd s. memoria beneficiorum debet esse continua Seneca in de beneficiis cõparat legem beneficiorũ & gratitudinis ludo pilæ, quo dum homines ludunt & alternatis vicibus proiiciunt inter se, tandiu durat ludus & continuatur quandiu pila ab illo à quo recipitur iactatur ad alium: si vero aliquo casu à recipiente non iactatur ad mittentem statim deficit ludus, qui deficere nõ põt nisi ex recipientis defectu. Isto modo imaginatur Seneca, q̃ debet esse de beneficentia mutua inter amicos. Si enim à te recipio beneficium & per gratiarum actionẽ tibi retribuo illud: tunc apte ludo. Si vero acceptum beneficiũ obliuioni trado, nec tibi si possum in aliquo recompenso, ludi facio finẽ. Si ergo talem recõpensationem beneficiorũ ad homines semper debemus habere multo fortius ad Deum, cuius beneficiis semper egemus: ideo dicitur. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Secundò istam memoriam impedit curiositas & nimia circa mundum sollicitudo. Communiter enim dicitur quod pluribus intentus minor est ad singula sensus, vnde de talibus dicitur. Obliti sunt benefactorum eius, & mirabiliũ eius, quæ ostendit eis. Tertiò istã memoriã impedit voluptas carnis: secundũ enim opinionẽ Platonis obliuio nobis accidit ex corpore. Fuit enim opinio Plato: (vt dicit philosoph. 1. poste.) q̃ animæ habent omniũ memoriã ab initio eis à Deo cõcreatã, & omniũ species rerum indictam à Deo, sed quando anima cõiungitur corpori terreno, illam notitiam tradit obliuioni, nec aliquorum potest recordari nisi per sensus excitetur. Et ideo ponit Plato quòd addiscere nostrum non est nisi quoddam reminisci. Et sic secundum istam viam carnis voluptas impediret memoriam. Vnde de carnalibus dicitur. Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Greca.
Plato.

Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

Hic ostenditur ipsorum ad Deũ falsa amicitia, quia. s. Deũ verbis diligebãt sed nõ mente, & sic mentiebantur, quia cõtra ipsorum mentẽ loquebantur. Promittebant enim se omnia facere quæ Deus mãdabat, sed nõ fm promissa operabantur: hęc est autẽ falsa amicitia. Amicitia. n. ab animo dicitur nõ à verbis: vnde amicus dicitur quasi animi custos. Vnde de isto iudæorum populo ad literam dicit dominus. Appropinquat mihi populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eorum lõge est à me. O quam stultum illi maximè mentiri velle qui omnium corda rimatur. vnde gl. *Et dilexerunt eum in ore suo &c.* nõ in corde cum tamẽ ei omnia secreta nuda sint & sine obstaculo quid potius amarẽt videbat. *Et lingua sua mentiti sunt ei.* Sic enim contingit eis qui solo timore credunt nõ amore. Et talis falsa amicitia in eis perdurauit etiã tẽpore Christi. Vnde cõtra populum iudęorum dicebat Christus. Hypocritæ, benè prophetizauit de vobis Esaias dicens. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõgè est à me. Quod exponẽs Rabanus ait. Pręuidit. n. Esaias simulationes iudæorum, quòd in dolo pugnarent contra euangelium: & ideo dicit ex persona domini. Populus hic labiis me honorat &c. Labiis enim Christum honorabãt quando dicebant, magister scimus quia verax es, sed cor eorũ à Deo longè fuit quando miserunt insidiatores vt eum in sermone caperẽt. Hic autẽ notandum q̃ multiplex est falsa dilectio hominum directè dilectioni Dei cõtraria. Primò enim aliqui diligũtur sed non diligunt, vt ingrati, sed contra est de dilectione Dei, dicẽs. Ego diligẽtes me diligo. & Ioan. 14. Qui diligit me diligetur à patre meo. & ego diligam eum. Secundò sunt alqui qui diligũt sed solum propter propriam vtilitatem. Contra quos dicit Seneca in quadam epistola. Negotio est amicitia, quę est propter cõmodum. Et Aristo. dicit q̃ omnis amicitia est propter bonum, scilicet vtile, delectabile vel honestum. Diligere autem propter vtile est minimi amici: & tamen hæc amicitia hodie in mundo cõmunior reperitur. Remoto enim bono vtili frater relinquit fratrem, filius patrem, &c. Vnde hodie vulgus amicitias vtilitate probat. Sed econtra Deus nos diligit nõ propter suam vtilitatẽ quia bonorum nostrorum non indiget, sed propter nostram: vnde dicit. Sanabo contritiones eorũ & diligã eos spõtaneè. Tales autem amicos quos sola vtilitas facit, aduersitas statim separat. Tertiò aliqui diligũt viuentem sed mortuum persequuntur, cuiusmodi sunt fratres, filij, vxores, testamentorũ executores. Cũ enim fuerit homo defunctus, tũc illi qui de bonis eius ipsum magis iuuare deberẽt ipsum magis expoliant & præ cęteris ipsius bona rapiẽdo sibi appropriant. Vnde quidã ait metricè. Post mortis morsum vertit dilectio dorsum. Finita vita finitur & amor. Sed econtra Deus multum diligit viuentes secundum legẽ, sed multo amplius post mortẽ. Ioan. 13. Cum dilexisset suos qui erãt in mundo, in finẽ dilexit eos. Et Hiere. 31. In charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miserans.

Dilectio falsa contra dilectionẽ Dei.
Prouer. 8.
Ioan. 14.
Seneca. Arist. 8. ethi.
Osee. 14.
Ioan. 13.
Hierem. 31.

1318 Cor autem eorũ non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.

Hic ponitur infidelis ipsorum adhærẽtia. Vbi notandũ q̃ cor dicitur rectum cum Deo quãdo. s. seruit Deo propter ipsum Deũ, sed nõ est rectum cũ Deo sed curuũ quãdo quærit Deũ propter terrena vel propter seipsum, quia tũc nõ ad Deum respicit sed ad seipsum vel ad mundum. Statim enim sicut cor nostrum per peccatum ab amore Dei recessit non rectum sed curuum, ad terrena & fluxibile fuit terrenis illaqueatum desideriis, propter quod dicitur. Sicut perdix inducitur in cauea & vt caprea in laqueum, sic & cor superborũ. Sic igitur quia isti cor nõ habebant ad ipsum Deum propter Deũ, sed solũ propter terrena ab ipso recipienda: ideo *cor eorũ non erat rectum cũ eo.* quia nõ Deũ propter Deũ quærebant. *Nec fideles habiti sunt in testamento eius.* Testamentũ Dei dicit legem diuinam & præcepta in quibus isti fideles non fuerunt, quia nec præcepta obseruabant sicut promiserant, & per illa temporalia quærebant non æterna. Hoc autem de multis verificatur hodie qui volunt seruire Deo propter habenda temporalia, & non quęrunt temporalia vt

Ecclesi. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per illa Deo seruire possint,& sic temporalia Deo A
præponunt. Illi ergo fideles sunt in testamento
Dei qui fidem promissam operibus implent, vt
Deum super omnia diligant & nō seipsos. Vnde
nota quod quandoque maior fidelitas reperitur
in seruis erga dominos quàm in multis Christia
nis erga Deum. Narrat enim Valerius li. 6. c. 8 q
dum Panopio esset proscriptus,& seruus suus co
gnosceret ex certa relatione milites venturos ad
ipsum occidendum ipse seruus vt dominus suus
liber euaderet sic egit: nam cum domino mutata
veste ipsum dominum emisit,& se cum veste do
mini sui in lecto domini posuit, qui à militibus
venientibus se pro domino suo in lecto occidi per
misit. Sed quis hodie pro Deo sic mori vellet,cū
etiam in tranquillitate positi ipsi fidem non ser- B
uemus? Vnde merito de generatione moderna di
citur. Generatio enim peruersa est,& infideles filij.

Fidelitas Deo.

Valerius.

Deute. 32.

1319. Ipse autem est misericors & propicius fiet peccatis eorum,& non disperdet eos:

Hic ostenditur lata Dei bonitas & misericor-
dia erga illos tam ingratos, quę ostenditur in tri-
bus: primò in remissione peccatorum: secundò in
mitigatione pœnarum. ibi. *Et abundauit.* tertiò in
reuocatione infirmorum, ibi. *Et recordatus est.*
Quantū ad primum sciēdum quòd misericordia
Dei præsto est bonis & malis. s. quia facit oriri so C
lem suum super bonos & malos,& pluit super iu
stos & iniustos: & hoc quò ad temporalia bona.
Hæc autem misericordia est sinistræ non dexterę.
temporalis non spiritualis: quia communis est
bonis & malis. Et isto modo misericors fuit illi
populo Deus: quia ipsum non eradicauit de ter-
ra, vt meruetat. Alia est misericordia spiritualis &
dexteræ qua scilicet peccata dimittuntur & bona
cōferuntur æterna. Et istam illi prauę generatio-
ni non fecit, quia maior eorum pars in deserto
murmurando,& Deo contradicēdo interiit. Hoc
ergo quod dicit quòd propitius fiet peccatis eo-
rum, hoc non de patribus eorum prauis intelligi
tur, sed de ipsorum filiis patribus ipsis succeden-
tibus, vt fuit Dauid, Ezechias, Iosias, Daniel, & cę
teri boni: qui & si aliquando peccauerunt tamen
ipsorum peccatis propitius fuit Deus, vt manife-
stè apparuit in Dauid. Vel per successores eorum
intellige gentiles qui iudæis successerunt in fide
non per carnalem generationem sed per spiritua-
lem, quorum peccatis Deus propicius fuit. De il-
la ergo peruersa generatione in se dicit. *Ipse autē
est misericors.* Et quomodo? quia *non disperdet eos.*
scilicet ex toto quin ex ipsis remaneat semen. Sed
de suis successoribus electis dicit. *Et propitius fiet
peccatis eorum.* Quomodo autem misericordia ca-
dat in Deo vide versi. 55. 103. 484. 782. 833. 834.
Quid autem sit Deum esse propitiū vide ver. 355.

1320. Et abundauit, vt auerteret iram E
suam, & non accendit omnem iram
suam.

Hic ostendit Dei misericordiam in mitigatio-
ne pœnarum. Vbi aduertendum quòd quando
Moyses erat cum Deo in monte Synai ad acci-

Exod. 32.

piendum legem: videns populus quòd moram fa
ceret Moyses descendere de monte, congregatus
est aduersum Aaron dicens. Fac nobis deos qui
præcedant nos. Aaron autem volens ex difficul-
tate postulationis remouere intentionem eorum
quæsiuit vt omnes portarent sibi aurum & argen
tum quod habebant, quo facto illud proiecit in
ignem,& de igne opere diaboli exiuit vitulus au
reus, quem populus idololatrando adorauit, illi
offerens holocausta. Tunc dominus dicit ad Moy
sen Descende quia peccauit populus idololatran
do, cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit, di-
mitte me vt iratscatur furor meus contra eos &
deleam eos de terra &c. Tunc autem ad oration-
nem Moysi placatus factus est Deus ne omnes
illos deleret sicut dixerat Moysi. Et hoc notans
hic psal. dicit. *Et abundauit.* scilicet misericordia do
mini ad preces Moysi. Sed ad quid? subdit. *Vt a-
uerteret iram suam.* id est punitionem quam dicit
Moysi facturam populo propter dictum peccā-
tum idololatriæ. Auertit ergo iram à populo sed
non ex toto, imò illa die mortui fuerunt viginti
tria millia hominum. Et sic in parte exercuit iram
suam contra populum, sed non in totum quan-
tum meruerāt; & hoc est quod subdit. *Et non accē
dit omnem iram suam.* Hic notandum quòd auersio
Dei est duplex, scilicet quædam est auersio quæ
est actus supernaturalis iracundiæ, & quædam
quæ est actus pietatis & misericordiæ. Prima pa-
tet, quoniam Deus multis nostris irritatus pec-
catis suam protectionem à nobis subtrahit se à C
nobis auertendo. Sic enim dicitur. Aduertisti ad-
iutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in
bello. Quod ideo dicitur, quia quando Deus ab
eis non erat auersus, pauci illorum multos alio-
rum superabant, sed quando propter ipsorum
peccata se ab eis auertebat, ipsi multi à paucis a-
liorum superabantur, vt ibidem ostendit gl. quia
populus armatus sine Deo inermis est. Et nota
quòd ista auersio quandoque est temporalis &
quandoque æternalis. Temporalis est enim pœ-
nitentibus, sed obstinatis æterna. Et ideo Dauid
fornicando qualiter Deus ab ipso erat auersus,
& ab ipso auxilium suum subtraxerat, humiliter
orando postulabat. Vsquequo domine obliuisce-
ris me in finem, vsquequo auertis faciem tuam à D
me? Deus enim multoties auertit se à nobis ad
nostram vtilitatem. scilicet vt homo seipsum co-
gnoscat sine Deo nihil posse,& sic non superbiat
sed sub Deo humiliter viuat. Sic enim accidit ipsi
Dauid, vt ostendi supra psal. 29. ibi. Auertisti fa-
ciem tuam à me,& factus sum conturbatus. Pro-
pter quod post humiliter orando dicit. Auerte fa
ciem tuam à peccatis meis &c. Et ideo ne Deus
iratus auertatur à nobis æternaliter, humiliter
oremus dicentes illud psalm. 84. Conuerte nos
Deus salutaris noster,& auerte iram tuam à no-
bis. Quandoque verò ista auersio est æterna.
psal. 9. Auertit faciem suam ne videat in finem.
Quod ne nobis contingat humiliter dicamus il-
lud psal. 131. Propter Dauid seruum tuum ne a-
uertas faciem Christi tui. Secundò auersio Dei
quandoq; est actus pietatis & clementiæ. Deus e-
nim ad orationem veri pœnitentis se clementer
à nostris peccatis auertit, illa remittendo. In cu-
ius figuram statim vt Phinees luxuriātes percus-
sit, Deus iram suam auertit à populo. Vnde dixit
Deus. Phinees auertit iram meam à filiis Israel.

Num. 25.

Quia

Auersio Dei duplex.

Psalm. 88.

Quia quoties cōtriti peccata punimus, Deus cle- A
menter faciem suam ab ipsis auertit, ideo humi-
liter orando dicamus. Auerte faciem tuam à pec-
catis meis, & omnes iniquitates meas dele, vide
ibi. Et ipse nos exaudiendo dicet illud Osee. 14.
Sanabo contritiones eorum, & diligam eos spon
tanee, quia auersus est furor meus ab eis.

Psal 50.

Osee 14.

1321 Et recordatus est, quia caro sunt spiritus vadens & non rediens.

Hic ostēditur misericordia Dei in reuocatione
infirmorum. Peccatū enim quantò maiori tenta-
tione præuia cōmittitur, tantò magis est remissi-
bile. Similiter & quanto maiori fragilitate: quia
sic minus habet rationē voluntarij. Et hinc est q B
quia caro humana est infirma, spiritⁿ autē fortior.
Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma,
ideo maius peccatū fuit peccatū dæmonis qui spi
ritus est sine carne, quā peccatū hominis qui est
spiritus in carne. Et peccatū hominis fuit remissi
bile, non autē peccatū dęmonis. vt ostendit Greg.
vbi ad propositum istum versum adducit dicens.
Duas ad cognoscendū se creaturas dominus fece
rat, angelicam scilicet & humanam, vtranq; ergo
superbia perculit, à statu ingenitę rectitudinis fre
git, sed vna tegmen carnis habuit, alia vero nihil
infirmū de carne gestauit. Angelus namq; solum-
modo est spiritus, homo vero spiritus & caro. Mi-
sertus ergo creator vt redimeret, illā ad se debuit
reducere quā in perpetratione culpæ ex infirmi- C
tate aliquid constat habuisse, & eo altius debuit
apostatam angelū repellere, quo cum à persistēdi
fortitudine corruit, nihil infirmū in carne gesta-
uit. Vnde & rectè psal. cum misertū redemptorem
hominib. diceret, ipsam quoq; causam misericor-
dię expressit dicens. *Et recordatus est quia caro sunt,
spiritus vadens & non rediens.* ac si diceret. Quo eo-
rum infirma vidit, eo districtè culpas punire no-
luit. *Spiritus vadens & non rediens.* quod ideo dicit,
quia spiritus hominis carne coniunctus per se in
peccatum cadere potest, sed per se resurgere non
potest. Ideo Deus reuocauit homines qui ad pec-
candum carnis pondere grauantur, sed per se re-
dire non possunt. Vnde de peccatoribus dicitur
Iob 16. Omnes qui in eam, scilicet viam peccati D
ambulant, non reuertentur, scilicet per se, sed per
gratiam Dei reuocabuntur. Vel spiritus hominis
dicitur *vadens & non rediens.* scilicet vadens de hoc
mundo, & non rediens ad corpus in hoc mun-
do. Et hæc est breuis definitio mortis. Quare au-
tem Deus animam cum carne vnire voluit, vide
in prædicationibus quadrages.

Peccatum hominis remissibilius dæmonis. Greg. 4. Moral. c. 9.

Iob 16.

1322 Quoties exacerbauerunt eum in deserto, in iram concitauerunt eum in inaquoso.

Hic consequenter ostendit ingratitudinis Iu-
dæorum multiplicitatem Ingratitudo autem sit E
in duobus, scilicet in commissione, vt benefacto-
ti irrogare contumelias,& in omissione, vt rece-
pta beneficia obliuisci. Istis autem duobus mo-
dis ille populus Deo fuit ingratus, primò com-
missione, secūdo obliuione, ibi. *Non sunt recordati.*
Prima in duas, secundum quòd dupliciter commi
serunt contra Deum, scilicet ipsum exacerbando,

secundò ipsum tētando, ibi. *Et conuersi.* Quantum
ad primum sciendū quòd ille populus in deserto
non solum semel sed pluries ac pluries suis malis
operib. Deum ad iram prouocauit, vt ex supradi-
ctis patere potest. Vnde quando auditis explora-
toribus volebant reuerti in Aegyptū & dominus
contra eos fuisset iratus, dum Moyses oraret pro
eis, ait dominus Moysi. Tentauerunt me iam per Num. 14.
decem vices, nec obedierunt voci meæ. Et tamen
hoc dicit Deus anno secundo egressionis eorum
de Aegypto, à cuius egressu vsq; ad ingressum ter
ræ promissionis fluxerūt quadraginta anni. Si er-
go in duob primis annis iam decies Deum irrita-
uerant, quoties credēdum est illos Deum postea
irritasse in triginta octo annis sequentibus? qui
semper ad malum erant proniores, quamuis non
omnia eorum mala sunt scripta. Ideo admiratiuè
hic loquitur psal. dicēs. *Quoties exacerbauerunt Deū* Exacerba-
in deserto. q. d. multoties, & non solum prædictis re Deum.
modis sed pluribus aliis. Et peccatū ipsorum ag-
grauat circunstātia loci: quia *in deserto in inaquoso.*
quia vbi maiorem indigentiā Dei habebant, quia
erant in terra deserta sine aqua, ibi amplius Deū
offendere timere debuerant & ipsi humili corde
seruire. Quoties ergo exacerbauerunt eū. Secun-
dum enim grammaticos exacerbo, bas, est com-
positum de acerbo, quod est facere acerbum aspe
rum & durum, sicut acerbi fructus dicūtur asperi
insipidi & duri. Acerbo ergo cōponitur cum ex,
& fit exacerbo, bas, quod est valde durū vel aspe-
rum aliquem facere,& irritans vel prouocans ho
minem ad irā dicitur exacerbare illum, id est durū
& acerbum facere. Sic ergo isti exacerbant Deum
in deserto quādo suis murmurationib. & peccatis
Deum contra seipsos ad iracundiam prouocabāt.
Vnde quid sit dictu, exacerbauerunt eum in de-
serto, statim exponit dicens. *in iram concitauerunt
eum in inaquoso.* scilicet loco. Sic & moraliter quan
docunque Deum peccatis offendimus, ipsum exa
cerbamus: quia contra nos ipsum asperum faci-
mus & ad iram ipsum prouocamus. Sic dicitur
psal 9. Exacerbauit dominum peccator. Et Hiere. Psal 9.
32. Filij Israel vsque nunc exacerbauerunt mein Hier. 32.
operibus manuum suarum.

1323 Et conuersi sunt & tentauerunt Deū, & sanctū Israel exacerbauerunt.

Hic ostenditur ipsorū ingratitudo Deum ten-
tando. Qualiter autem Deus tentatur Dictum est
versicu 1298. Quantum vero ad hoc quod dicit.
Et conuersi sunt. Notandum quòd duplex est con-
uersio. A malo ad bonum, & à bono ad malum.
Prima est de malo ad bonum, quoniam peccator
in peccato existens non faciem sed dorsum vertit
ad Deum, faciē autem verit ad creaturam, quan-
do autem ipsum pœnitet totus vertitur, & sic fa-
ciem vertit ad Deum & dorsum ad inferiora. Et
istam conuersionem à nobis postulat Deus, di-
cens. Conuertimini ad me in toto corde vestro, Ioel. 2.
&c. Ista autem versio debet esse integra: vnde ver
sio componitur cum con, quod est simul, quia to
taliter & non partialiter se debet vertere pœni-
tens ad Deum. Et Hier. 3. Conuertimini filij reuer Hiere. 3.
tentes, quia ego vir vester,& assumam vos. Alia
est cōuersio opposita, de bono, scilicet ad malum.
Quando enim homo est in statu gratiæ faciē ver-
tit ad Deum, & dorsum ad inferiora, sed quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

in peccatum cadit ad oppositum vertitur. Et de ista tali conuersione intelligitur iste textus, dicēs. *Et conuersi sunt* scilicet de bono proposito quod habuerunt dicentes, Quæcunque præceperit dominus faciemus. Postea ab hoc fuerunt ad oppositum conuersi, scilicet ad faciendum oppositum præceptorum Dei. Et isto modo reperio istum populum ad malum multipliciter conuersum, scilicet quia conuersus fuit ad infidelitatis idololatriā ad vanitatis auaritiam, ad obstinationem & impœnitentiam, ad iniquitatem & iniustitiam, ad mendositatem & fallaciam, ad ambitionem & superbiam, ad detractionem & infamiam, ad carnalitatem & luxuriam, ad ingratitudinis nequitiam, ad irritandam Dei clementiam. Primò sunt conuersi ad idololatriam, isti enim frequenter relicto domino colebant idola. Sic enim de illo populo prædixit dominus Moysi, cum morti appropinquaret. Cumque comederint & saturati, incrassatique fuerint, conuertentur ad Deos alienos & seruient eis & detrahent mihi. Et sic plerunq; peccatum gulæ est causa spiritualis idololatriæ, quia guloso ventri efficitur Deus: vnde ad literam de Iudæorum populo scribitur. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerūt ludere, scilicet ante idolum, quod fecerant. Secundò conuersi sunt ad auaritiam, quia solum propter temporalia Deo seruiebant. Sic enim ad literam de illo populo dicitur. Omnes auaritiæ studēt à maiori vsque ad minorem. De quibus in psal. 77. Conuersi sunt in arcum prauū. Dicitur enim auaritia arcus prauus quia primo ferit arcum tenentē: quia auarus primo sibiipsi nocet. Tertiò conuersi sunt ad obstinationem. Multi enim ex illis aliam vitam non credentes veniam desperantes, suis cogitationibus ad desperationem conuersi sunt. De quibus ad literam dicitur. Non dabunt cogitationes suas vt conuertantur ad dominum: quia spiritus fornicationis in medio eorum, & dominū non cognouerunt, &c. De aliis vide in dictionario meo. Propter quæ omnia punc ait psal. *Et conuersi sunt*. scilicet ad irritandum Deum & tentandum.

Conuersio male inuplex.

Exo. 24.

Deut. 31.

Exo. 32.

Hier. 6.

Psal. 77.

Osee 5.

1324 Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulantis.

Hic ponitur ipsorum ingratitudo ratione omissionis, quæ consistit in obliuione beneficiorum receptorum. Et duo facit: quia primò ponit ipsorum obliuionem, secūdò obliuionis aggrauationem, ibi. *Sicut posuit*. Quantum ad primum quanta sit ingratitudo recepta beneficia obliuioni tradere, nota quæ superius sunt dicta versicu. 1291. Hoc idem nunc psal. repetit volens ad maiorem expressionem ipsorum ingratitudinis alia beneficia ipsis à Deo facta ab enarratis superius de nouo proponere, vnde proponit, dicens. *Non sunt recordati manus eius* scilicet potestatis diuinæ, quæ per manum significatur, quam potestatem, scilicet maximè ostendit in die *quando liberauit eos de manu tribulantis*. scilicet de potestate Pharaonis. Et nota quòd hic accipit in singulari diē pro diebus in plurali. Nam potestatem suam ostendit nō solum in vna die percutiendo Pharaonē diuersis plagis, sed etiam hoc fecit multis diebus. Notandum ergo quòd ex tali obliuione ille populus multum est accusandus. Nam ad recordationem diuinæ potestatis maximē duo nos inducere debent. Primum multiplex eius in nobis similitudo. Recordatio namque alicuius rei fit per similitudinē rei vel per similia, sicut quādo vides imaginē rei propter similitudinē illius ad rem de illa recordaris. Vnde recordatio est in cogitationem præcognitæ rei occasione similiū animi recursio. Et cōmentator in die memo, & reminiscentia dicit, quod motus rememorationis est motus à simili rei ad rem. Modo nos multas similitudines Dei habemus in nobis tanquā Dei memorialia. Intra nos enim est anima, quæ ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Ab extra autē sunt eius cōtinua beneficia, quę nobis eius potentiā à simili repræsentāt, quinimmo omnis creatura nobis Dei potestatem & bonitatē ostendit. Vnde quocunq; homo se vertat, occurrit sibi quædam Dei similitudo, ex qua deduci debet in recordationem potestatis diuinæ. Propter quod dicitur Sapien. 13. A magnitudine speciei & creaturæ cognosci poterit verisimiliter eorum creator. Vltra autem ista generalia sicut nos habemus apud nos continuè eucharistiæ sacramentum, quod omnem similitudinem diuinæ bonitatis cōtinet ac potestatis, ita & ille populus cōtinuè antè oculos habebat manna, quandiu fuit in deserto, quod per quādam expressam similitudinem ipsis Deum representabat, de quo dicitur Sap. 16. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratū panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentē, &c. Et expressa erat Dei figura & similitudo, & tanta similitudine nō deficiente ipsi tanquam multum ingrati non sunt recordati manus eius, &c. Secundum, quod ad recordationem alicuius inducit est beneficiorum continua exhibitio. Quis enim illo magis ingratus dici potest, qui beneficium alicuius actualiter recipit & benefactorem non attendit? Nos autem non solū semel, non solum quotidie, sed etiā continuè Dei beneficia recipimus, vnde Bern. in meditationib. suis. Sicut nullum est momentū quo homo nō vtatur Dei bonitate, sic nullum debet esse momentum quo eum in memoria non habeat præsentem. Et ideo premittit ibidem Bernar. Vbicunq; fueris in lecto aut in alio loco, semper ad Deū est erigenda memoria. Vltra autem ista beneficia generalia ille populus semper circa se Dei specialia beneficia sentiebat, vt puta quia Deus semper ei presens erat, in die per colūnam nubis, & in nocte per columnā ignis, ab hostib. fortiorib. ipsum defendebat, vestimenta & calciamenta ipsorū per quadraginta annos illæsa cōseruauit. Quibus omnib. nō obstantibus, *non sunt recordati manus eius, &c.*

Recordatio Dei. Memoria Dei.

Sap. 13.

Sap. 16.

Bernard.

1325 Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo thaneos.

Hic aggrauatur eorum ingratitudo & obliuio ex magnitudine beneficiorum à Deo receptorū. Beneficia autem eis collata fuerunt duplicia. Primum fuit potentię expressiuum, secundū clementiæ collatiuum. Primum ostendit diuersis plagis flagellando Pharaonem & omnes Ægyptios. Secundū fuit vt filios conseruando & educendo hebræos. Primò ergo ponit primum, secundò secundum, ibi. *Et abstulit*. Circa primum duo facit: quia primò ponit illud beneficium in generali, secūdò in speciali, ibi. *Et conuertit*. Quantum ad primū notandum q̄ iste versus satis expositus est superius vers. 1291. vbi eadē sentētia ponitur. tamē hic nota q̄ sicut Deus multa signa in Ægypto fecit vt suū liberaret populū, sic etiam & nobis multa signa cōfert vt nos à peccatis liberet. Et maximè triplex signum nobis ostendit, scilicet signū placatiuum diuinæ iracundiæ, signum punitiuū humanæ immunditiæ, signum directiuū humanę ignorantię.

Ruinæ Dei.

1326 Et conuertit in sanguinē fluminā eorum: & imbres eorum ne biberent.

Hic ponit signa in Ægypto facta in speciali scilicet in plagis, quibus Deus percussit Ægyptum. Vbi notandum quòd vt habetur in Exo. Deus decem plagis principalib. percussit Ægyptū, multis autem aliis ipsam percussit, quæ nō ponuntur in textu Exo. vnde hic psal. ponit aliquas plagas quę in Exodo non ponuntur, & aliquæ in Exodo ponuntur, quæ hic non ponuntur. Procedēdo ergo de plagis, quæ hic ponuntur, notandum etiam q̄ hic quandoque duæ plagæ insimul ponuntur, sic ergo absq; alia diuisione textus est procedendum quemlibet versum per se exponendo. Prima ergo plaga, quam hic ponit est aquæ in sanguinē conuersio. Ista plaga ponitur Exo. 7. vbi cum Pharao noller Dei populū dimittere Moyses ex præcepto domini corā Pharaone & seruis eius eleuans virgam percussit aquā fluminis, quę versa est in sanguinem, similiter omnes riui & paludes omnes lacus aquarum & omnis aqua quæ erat in vasis ligneis & saxeis est in sanguinē versa, & pisces qui erāt in flumine mortui sunt. Et sic fuit sanguis in tota terra Ægypti. Et tunc Ægyptij foderunt per circuitū fluminis vt haberēt aquam ad bibendū & vbiq; sanguis erat, & sic non poterant aquas bibere. Vbi notandum quòd Deus infert pœnas secundum qualitates peccatorum. Peccauerat antē Pharao occidens pueros hebræorum & ipsorum sanguinem spargens, & ideo meritò in pœnā peccati sanguine potatur. Vnde Origen. super Exod. ait. Aquæ fluminis vertuntur in sanguinem illis, qui hebræorum paruulos tradiderunt necandos, vt auctoribus sceleris poculū redderet sanguinis vt cruorem polluti gurgitis, quem paruulos in flumine necando polluerant, potando sentirent. vel aliter secundum Ricard. hæc prima plaga correspondet transgressioni primi præcepti, vnde ait super Exo. Primum præceptum de colendo vno Deo, non erunt tibi dij alieni præter me, prima plaga in sanguinem aqua versa, contra primum præceptum, primæ plagæ aqua, qua generantur omnia, significat vnum Deum ex quo omnia, sanguis vero carnem mortalem. Aqua ergo versa in sanguinem est quia commutauit gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Et hæc quidem commutatio fit in corde prauorum. Istum autem versum aliter exponit Balduinus dicens. Est quædam conuersio aquæ in sanguinem, sed apud Ægyptios. Est alia conuersio aquæ in vinum, sed in nuptiis Et est tertia conuersio, scilicet vini in sanguinem, sed in dominica cœna. Prima conuersio aquæ in sanguinem hoc indicare dicitur, quòd aqua mortiferæ sapientiæ, quæ est sapientia huius mundi, scilicet prudentia carnis in sanguinem, id est in mortem eis vertitur, qui ambulant secundum carnem. Prudentia enim carnis mors est, & sapientia carnis inimica est Deo. Hos increpās propheta inquit. Et quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? Et quid tibi est in Assyrios vt bibas aquam fluminis? Omnis enim sapientia terrena est Deo odibilis, de qua bibunt Ægyptij, id est amici huius mundi, qui sunt inimici Dei. Aqua ergo Aegypti est quę in sanguinem conuertitur; quia sanguis eius super hos qui bibūt eam. Secunda conuersio est aquæ in vinū, & hoc significare videtur conuersionem, scilicet timoris in amorem iustitiæ. Hæc autem conuersio fit in nuptiis, quia in fide & iustitia desponsata est ecclesia Deo, illa vtique iustitia quæ est ex fide Iesu Christi. Tertia vero conuersio vini in sanguinem est, quando iustitia mentem delectat intantum, vt vsque ad sanguinem & mortem quis pro iustitia certet, & hæc est perfectio iustitiæ. Et de prima conuersione, scilicet aquæ in sanguinem nunc ait psalmista. *Et conuertit in sanguinem aquas eorum.*

Aqua conuertitur in sanguinem.

Origenes.

Ricardus.

Balduinus.

Conuersio aquæ.

Ad Rom. 8. Sapientia mundi. Hiere. 2.

1327 Misit in eos cynomiam & comedit eos: & ranam & disperdidit eos.

Hic ponitur secunda plaga quæ tamen secundum ordinem plagarum in Exodo ponitur quarta. De ista ergo plaga dicitur Exod. 8. Dicit Moyses ad Pharaonem. Hæc dicit dominus, si non dimiseris populum meum, ecce ego mittam in te & in seruos tuos & in populum tuum omne genus muscarum. Fecitque dominus ita, & venit musca grauissima in domo Pharaonis & in omnem terram Aegypti, corrupta que est terra ab huiusmodi muscis. Sed hanc plagam hic ponens psalm. ostendit specialiter quales muscæ illæ fuerint dicens. *Misit in eos cynomiam.* Nam secundum grammaticos cynomia est quoddam genus muscarum, quæ dicitur musca canina & venenosa & multum infesta. Et dicitur à cyon quod est canis. Quamuis enim in illa plaga fuerit omne genus muscarum, tamen ista musca canina nominatur specialiter, quia peior & molestior erat omnibus aliis. Hanc plagā muscarum tractans Isid. super Exod. dicit. Aegyptus muscis percutitur, musca enim insolens & inquietum animal est, in qua insolentes curæ carnalium desideriorum inquietudinibus feriuntur. Septuaginta vero interpretes posuerunt cynomiam, id est muscam caninam per quam canini mores significantur, in quibus humanæ mentis voluptas & libido carnis arguitur. *Et ranam & disperdidit eos.* Hæc fuit alia plaga à plaga muscarum, & fuit secunda in ordine plagarum, de qua habetur Exod. 8. Dixit dominus ad Moysen. Dic Pharaoni, si nolueris dimittere populum meum, ego percutiam omnes terminos tuos ranis, & ebuliet fluuius ranas, quæ ingredientur domum tuam & in lectum tuum & in domos seruorum tuorum, & in furnos tuos & in cibos tuos & omnium seruorū tuorum. Et factum est ita. Notandū quod quando in isto versiculo ponit cynomiam in singulari & ranam, cum tamen innumerabiles muscæ & ranę fuerint: quia secundum Aug. ponit singulare pro plurali. Vnde August. super Exod. Et venit musca, &c. Musca pro multitudine muscarum posita est. Nescio enim quomodo per loquendi consuetudinem imbutis sensibus hominibus plus videtur

Musca.

Isidorus.

Rana.

Exod. 8.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Singulare. Plurale. videtur quod singulariter quàm quod pluraliter dicitur. Verbi gratia, est illic miles plus significat quàm sunt ibi milites, est illic pisces plus significat quàm sunt ibi pisces. Mysticè autem secundũ

Origenes. Origen. ranæ significant carmina poetarum qui inani & inflata modulatione velut ranarum sonis & cantibus mundo deceptionis fabulas intulerunt. Ad nihil enim illud animal vtile est, nisi q sonum vocis improbis & importunis clamoribus

Rana significat tres pec cata. reddit. Vel per istas ranas intellige tria principalia vitia, quibus hodie totus mundus infestatur,

1. Ioan. 2. scilicet superbia, luxuria & auaritia, de quibus 1. Ioan. 2. Omne quod est in mundo, &c. Nã secundum Magistrum de proprietatibus rerum lib 12. Rana tres habet conditiones. Primò in aquis putridis & paludibus habitat. Secundò ventrem ha B bet magnum respectu reliqui corporis quo terræ adhæret. Tertiò saltando graditur. Per quæ tria prædicta tria figurat vitia. Primò enim in aquis putridis rana habitat & conuersatur. Quid

Apoc. 17. enim per talem aquam nisi ipsa putrida & fetens significatur luxuria? Apocal. 17. Veni & ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas plurimas, vnde sicut semper præcipitatur ad ima, sic & voluptatis vitium hominem trahit ad nihilum. Secundò rana habet ventrem magnum respectu aliorum membrorum, quo terræ hæret. Quid enim per terram,

Prouer. 30. Eccl. 14. nisi cupidos & auaros intelligimus? quia sicut terra non satiatur aquis, sic nec cupidus diui- C tijs. Ecclesiast 14. Hi enim ad modum ranarum magno ventre terræ hærent: quia omnibus suis conatibus amplexantur terrena. Tertiò rana magnos saltus facit, quibus se in altum eleuare contendit. Quid enim tales saltus significant nisi ambitionem superborũ, qui semper ad alta & ad honores cupiunt saltando scandere? quia dimisso vero medio, quo honor acquiritur, scilicet virtute per saltum scandere conantur. Vnde de istis vitiis sub ranarum nomine dicitur. Vidi

Apoc. 16. tres spiritus immundos in modum ranarum exire de ore draconis. Istam figuram expressius vide in postil. Apocal.

1328 ## Et dedit erugini fructus eorum, & labores eorum locustæ.

Hic ponitur quarta plaga eruginis, de qua in Exod. non fit mentio. Ibi enim ponuntur solum decem plagæ notabiles, cum quibus est dubium alias plagas fuisse quæ in Exodo scribuntur, sic hic de erugine, & in sequenti versiculo de pruina. Notandum quòd fructus duplices ex terra nascuntur, quidam à se sine labore hominum, vt fructus arborum, quidam vero cum labore hominum, vt segetes & huiusmodi, primos consumpsit erugo, & secundos locusta. Primum no-

Erugo. tans dicit. *Et dedit erugini fructus eorum.* Erugo enim est quidam ventus vrens, desiccans & consumens fructus terræ, quem ventum ad consumptionem fructus Aegyptiorum tunc vehemen- E

Amos. 4 ter Deus flauit, & abunde. Vel aliter, vt ait glo. super illo verbo Amos 4. percussi vos vento vrente, & in erugine multitudinem hortorum vestrorum. Erugo inquit ita fit, cum nocte ros vel imber super teneras spicas cadit, innalescente sole vertuntur in rubeum colorem, & inanescunt grana adhuc tenera. Mysticè autem secundum glo. per eruginem, quæ occultè nocet, intelligе vitium quod difficile apparet, vt est multum fidere de se. Auta enim noxia hoc in fructibus operatur latenter, sic in moribus superbia occulta, cum quis se putat aliquid esse, cum nihil sit. Et de ista erugine dicitur. Nolite thesaurisare vobis thesauros in terra, vbi erugo & tinea demolitur, &c. Sequitur. *Et labores eorum locustæ.* Labores eorum, id est fructus ex laboribus eorum orros. Locusta fuit octaua plaga qua Deus percussit Aegyptum, de qua dicitur Exod. 10. Extendit Moyses virgam super terram Aegypti, & dominus induxit ventum vrentem tota die illa & nocte, & mane facto ventus vrens leuauit locustas, quæ ascenderunt supra totam terram Aegypti, & sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerunt, operuerúntque vniuersam superficiem terræ vastantes omnia, &c. Istam plagam locustarum applicat Gregorius ad vitium adulationis dicens super Exod. Exhibite cœlitus Aegypti plagę exigentibus eorum demeritis, corporaliter illatæ sunt. Sed quæ mala quotidie praui fetiant spiritualiter signauerunt, quibus exteriori percussione Aegyptus afflicta commota humana mens dolénsque perpenderet quæ vastationis damna interius negligens toleraret. Per locustas enim, quæ plusquam cætera minuta animantia fructibus nocent, linguæ adulantium significantur, quæ terrenorum mentes aliqua bona proferentes immoderatius laudando corrumpunt. Fructus enim Aegyptiorum opera cenodoxorum, quæ locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetẽdas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam locustæ comẽdunt quando adulatores verba loquentium fauoribus extollunt. Poma arborum deuorant eum vanis laudibus quorundam iam quasi fortium opera eneruant.

1329 ## Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina.

Hic ponitur sexta plaga, quæ in Exodo fuit septima ante plagam locustarum posita, de qua D dicitur Exod. 9. quòd extendit Moyses virgam in cœlum & dominus dedit tonitrua & grandinem ac discurrentia fulgura super terram, & grando ignis mixta pariter ferebantur, tantæque fuit magnitudinis, quantę ante nunquam apparuit in vniuersa terra Ægypti, & percussit grando in terra Ægypti cuncta, quæ fuerant in agris ab homine vsque ad iumentum, cunctá herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis cõfregit, tantum in terra Gessem, vbi erant filij Israel grando non fuit. Per istam plagam significatur, qualiter Deus per verba prædicationis vitam prauorum terret & reuocat ad gratiam. Vnde Gregor. dicit. In grãdine vel niue frigida & dura accipimus corda prauorum. Sed quia omnipotens Deus sanctos suos de talibus eligit, & quàm multos electos adhuc intra prauorum vitam expositos habeat nouit. Iam aptè in niue & grandine se habere thesauros perhibet. Quos electos ad medium cum iubet producit, & iustitiæ nitore candidos per supernam gratiam ostendit. Grando quippe & nix fuerat Saulus per frigidam insensibilitatẽ sed nix & grando contra aduersariorum pectora factus

factus est, vel candore iustitiæ, vel districti eloquij A correptione. O qualem thesaurum tunc in niue & grandine habuit Deus, quando illum intra vitam prauorum positum, iam electum latenter dominus vidit. O ad quanta aduersariorum pectora ferienda hanc in manu sua grandinem sumpsit, per quam tot sibi resistentium corda prostrauit. Nemo itaque de suis operibus extollatur, nemo desperet eos, quos adhuc frigidos videt, quia thesauros in niue & grandine non videt. Quis enim crederet, quod per apostolatus gratiam lapidatum Stephanum ille præcederet, qui in morte eius omnium lapidantium vestimenta seruauit? Si ergo ad ista dona vel iuditia occulta occurrimus, nullos omnino desperamus, nec illis in corde nostro quibus pro tempore prælati sumus. B quia & si iam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum dum currere cæperint, præceda mus. Sicque ergo dominus in grandine occidit vineas eorum, quando per discreta prædicatorum verba voluptates carnalium ferit. *Et moros eorum in pruina.* In translatione Hiero. habetur, *in frigore* scilicet folia mororum corrumpente, Mysticè secundum gl. quia hęc plaga pruinę in Exo, nõ habetur, pruina est vitium, quo charitas Christi stultitiæ tenebris quasi nocturno frigore congelascit.

1330 ## Et tradidit grandini iumenta eorum: & possessiones eorum igni.

Hic non ponitur noua plaga, sed est declaratio plagæ grandinis præcedentis, quoniam vt habetur Exo. 9. antequam dominus mitteret plagam grandinis fecit per Moysen Pharaonem præscium illis plagæ. vnde Pharaoni dicit Moyses, Pluam grãdinem multam nimis, mitte ergo iam nunc & congrega iumenta tua & omnia quæ habes in agro. homines ergo & iumenta & vniuersa, quæ inuenta fuerint foris in agris, super quæ ceciderit ea grando, morientur. Hoc ergo inducens psal. dicit. *Et tradidit grandini iumenta eorum*, scilicet quæ non fugerunt, interficienda. *Et possessiones eorum igni*, quia vt ibidem dicitur, grando ferebatur mixta cum igne. Vbi aduertendum quod grando cadens in terra non solum destruit D fructus terræ, quos inuenit, sed etiam destruit & impedit fertilitatem terræ in sequenti anno, & ea quæ percutit inutilia reddit, intantum quod etiam iumenta non delectabiliter illa capiant in cibum, quod tamen non facit gutta magna pluuiæ, quod ideo fit, quia frigus multum est in grãdine. frigus autem est qualitas mortificatiua, & hæc virtus manet in aqua grandinis liquefactæ. Vnde hęc aqua grãdinis liquefacta humefacit terram, & impedit fertilitatem eius, & infusa fructibus extinguit in eis calidum naturale, quo digeritur humidum naturale in fructibus & sic fructus crudus remanens generat iumentis abominationem. Gutta autem pluuiæ quamuis sit magna, tamen cum sit calida totum oppositum fa- E cit, quando sola venit, itaque grando eam non sequitur. Est enim bonæ digestionis cum vapore aereo subtili & terrestri, & habet in se multum de calore vaporis, ex quo fit, & ideo optimè infundit terram, & si lædit aliquos fructus terræ, hoc nõ facit ratione suę qualitatis, sed vi percussionis. Quę pro tãto dixi, vt nõ incredibile videatur, si tãta grãdo terrã Aegypti dissipauit, & maxime quia igne mixta cadebat. Mysticè autẽ secundũ glo. morte iumentorũ vel pecorũ dãnũ pudicitiæ significatur. Cõcupiscentia quippe qua fætus oritur, communis est nobis cum iumentis. *Concupiscentia.* hanc habere domitam & ordinatam, pudicitiæ virtus est. hanc autem laxare ad omnes motus, mors animæ est. Morte ergo iumentorum stultorum casus ostenditur, qui velut bestialiter viuentes motus illicitos continentiæ freno non cohibent. Quis vero possessionem dissipans est cupiditas, quæ possessionem id est statum mentis, & quicquid boni est ex dote naturę vastat.

Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immissiones per angelos malos. 1331

Hic non ponitur plaga noua, sed est quædam exaggeratio quartæ plagæ, quæ fuit occisio primogenitorum Septem enim plagæ hic enumeratæ sunt. Prima conuersio aquarum in sanguinem, secunda immissio muscarum, tertia immissio ranarum, quarta erugo, quinta locustæ, sexta grando, septima pruina. Antequam ergo veniat ad octauam plagam vult ostendere, per quos C Deus istas plagas immittebat, quia scilicet ministerio dęmoniorum. Vnde hic ait glo. Iudicio vtique Dei istæ plagæ factæ sunt illis, sed malorum angelorum ministerio. Sciendum itaque est *Dæmones ministri sunt Dei.* quod malorum angelorum officio Deus vtitur benè conuenienter & iustè, quos quidem quantum ad substantiam ipse fecit, malos vero ipse nõ fecit. sicut & homo bonis creaturis Dei malè vtitur. Vtitur enim Deus malis angelis non solum ad puniendos malos, sicut in inferno damnatorũ vel in isto mundo sicut in rege Achab, quem fallaciæ spiritus seduxit, vt caderet in bello, verumetiam ad probandos & manifestãdum bonos, sicut fecit Iob. Nam sicut homo bonus vel malus vtitur visibili materia elementorum scilicet terra, aqua, aere & igne pro modo suo, non solum in necessariis, sed etiam in superfluis, lubricis & nocentiosis operibus, sic angeli boni & mali eisdem elementis vtuntur, prout cuique potestas est, quæ est eis amplior quam hominib. & maior est bonis quam malis secundum nutum Dei, sed diuersimode. In malis namque hominibus potest *Dæmonis potestas.* diabolus vt in suis pectoribus, nisi prohibeatur à maiori scilicet à Deo. In bonis autem non potest, nisi permittatur ad probandum non ad perdendum, sicut homo vt de pectore alieno faciat quod vult, potestatem expectat ab eo sibi dari cuius est. Notandum etiam secundum gl. quod per bonos angelos quandoque punit Deus, sicut Sodomam, sed iustos per bonos probari non E mihi occurrit. Obstinatio ergo in Ægyptiis facta est per malos angelos, quibus amica sunt vitia, & mala signata per plagas eorum per eosdem immissas. Possumus ergo sine dubio malis angelis attribuere plagas Ægyptiorum, mortes primogenitorum, & obdurationes eorum. Hanc enim obstinationẽ & indurationẽ Deus facere dicitur nõ instigando & inspirando, sed deserendo facit, vt illi

operentur

Universidad de Deusto
Biblioteca

operentur in filiis diffidentiæ, quod Deus debite iusteque permittit &c. Sic malorum angelorum ministerio aquæ versæ sunt in sanguinem, ranæ productæ sunt, locustæ &c. & interfecti primogeniti Ægyptiorum. Sed nūquid ex hoc dicemus ipsos dæmones creatores, vt quod ranas locustas vel eruginem creauerint, certè non. vt ostendit magister li 2. di. 7. Ipsi namque dæmones triplici acumine scientiæ vigent scilicet subtilitate naturæ, experientia temporum, & reuelatione superiorum spirituum. Cognoscunt ergo naturas rerū, & sciunt applicare actiua passiuis. Et sic quod natura faceret in magno tempore, ipsi quasi subito faciunt. Sic ergo de ranis, sic de locustis, sic & de aliis plagis facere potuerunt. Hoc ergo notās psal. ministerium istarum plagarum dæmonibus ascribens ait: *Misit in eos iram indignationis suæ.* id est effectum indignationis suæ & iræ suæ scilicet plagas prædictas & sequentes. & hoc *per angelos malos.* Indignatio enim eodem modo cadit in Deo sicut & ira, quia sicut quando punit videtur iratus, sic & indignatio. Vide supra versicu. 55. 684.

1332 Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animarum eorum: & iumenta eorum in morte concluſit.

Hic ponitur quædam exaggeratio iræ diuinæ Vbi sciendum quod quamuis plagæ prędictę graues fuerint & causatiuæ doloris, tamen sequens plaga cæteris grauior fuit scilicet mors omnium primogenitorum tam hominum quam iumentorum. cuius grauitatem præ cæteris notans psal. ait. *Viam fecit semitæ iræ suæ* quasi dicat. Ex semita iræ suæ fecit viam. Semita enim secundum grammaticos dicitur à semis, quod est dimidium, quasi dimidium iter, qua semita est iter strictum quasi dimidia via. Est enim semita duorum pedum iter strictum adeo, vt alter in transitu obuianti transitum dare non possit. Via autem dicitur iter latum. Ira autem Dei accipitur pro punitione peccatorū. psal. 2. Cum exarserit in breui ira eius &c. Quid est ergo ex semita iræ facere viam, nisi de parua ad magnam deuenire, de parua punitione ad maiorem? Et sic quia vltima plaga mortis omnium primogenitorū fuit maior pœna cæteris præcedentibus, ideo illam immittendo Deus viam fecit semitæ iræ suæ. Vel aliter. Semita est iter occultum & rectum, & significat occultam Dei æquitatem & iustitiam qua iratus erat Ægyptiorum peccatis. Huic autem occultæ iustitiæ viam fecit, quando licentiam dedit angelis malis iustitiam illam occultam per plagas manifestas executioni mandare. Et istum intellectum habet magister in glo. dicens. *Viam fecit semitæ iræ suæ.* Hic ostendit vnde licentia sit data angelis malis, quasi dicat his immissis fecit viam id est ampliorem manifestationem semitæ irę suę id est occultæ æquitati suæ qua Deus iratus erat Aegyptiis. Aliter enim non liceret diabolo illa immittere, quæ dicuntur semita iræ, eo quod semita recta est & occulta. Erat enim semita irę Dei quæ occulta æquitate puniret Aegyptiorum impietatem, cui semitæ fecit viam, vt eos quasi ex abditis per angelos malos perduceret in apertа scelerā, & sic in euidentissimos impios euidentissimè vindicaret, ipsos scilicet interficiendo. propter quod subdit. *Non pepercit à morte animarum eorum & iumenta eorum in morte concluſit.* quia. s. tā homines quam iumenta interfecit. Qualiter autem & quare homo iumentum dicatur vide supra versi. 799. hic enim parificat Aegyptios iumentis, quia similes iumentis erant.

1333 Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Hic ponitur vltima plaga mortis primogenitorum, de qua dicitur Exo. 12. quod primo mense quartadecima die mensis factum est in medio noctis percussit dominus omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio, vsque ad primogenitum captiuę, quæ erat in carcere, & omnem primogenitum iumentorum, surrexitque Pharao nocte & omnes serui eius cunctaque Aegyptus, & ortus est clamor magnus in Aegypto, neque enim erat domus in qua non iaceret mortuus. Aduertendum autem quod nulla plagarum præteritarum peruenit ad terram Gessen, in qua habitabant hebræi, sed ista vltima sic, quia in illa terra Gessen etiam cum hebræis aliqui Aegyptiorum habitabant. & illorum etiam omnes primogeniti mortui sunt nocte illa. Vnde Augu. super Exo. dicit. Cum primogeniti tantum morerentur, quomodo nulla erat domus, in qua non esset mortuus, an & hoc diuinitus procuratum fuerat vt in omnibus domibus essent primogeniti, in quibus percuterentur Aegyptij, etiam, qui habitabant in terra Gessen. hominum quippe erant hic, vel animalium non terræ id est homines & animalia primogenita moriebantur occulto, & angelico percussu. Non aliquid in cœlo vel in terra factum erat sicut rana vel locusta & tenebræ à talibus enim plagis cum terra Gessen fuisset aliena, perueniebat beneficium ad Aegyptios, qui in ea cum hebræis morabantur. Hac vero vltima plaga omnes percussi sunt. Glo. super Exo. quæstionem facit vtrum ista vltima plaga facta fuerit per angelos bonos, vel malos dicens. Vtrum percussor bonus vel malus angelus fuit, non necesse est inquiri, quicunque enim fuerit, domini prę cepto obediuit. Sciendum tamen quia tales pestes mali angeli facere solēt permissione Dei. Non tandum quod diuina punitio recte correspōdet peccatis hominum, vnde & ista decima plaga correspondet transgressioni mandati decimi. Decimum namque præceptum est. Non concupisces rem proximi tui &c. Huic præcepto decima plaga contraria est, mors scilicet primogenitorū Alio præcepto furtum prohibetur, quo & rapina damnatur, peius est enim rapere violenter quam latenter. Auferre volens apertè vel occultè præceptum suum habet. Concupiscere autem rem proximi tui, etiam si iustum quæras successorem, non licet. Qui enim volunt res alienas tā quam iuste possidere, hæredes quærunt morientibus esse. Tu laudas relictam rem, quasi iure possidentem, Deus damnat iniustè cupientem. Qui enim quæris ab aliquo hæres fieri, non vis vt habeat hæredes, in quibus nihil charius primogenitis est. Iure ergo in primogenitis tuis puniris, qui concupiscendo res alienas quasi iuris vmbram perquiris, & quæ meliora sunt cordis primogenita perdis. Primogenita quidem fides est. nemo enim bona facit, in quo fides non præcessit. Omnia opera bona filij spirituales sunt, sed inter hos primogenita fides. Quisquis ergo rem alienam occulte cupis interius fidem perdis. seruis enim non charitate sed fraude, velut amans eum, quem mori desideras, vt illi succedas. hæc omnia glo. super Exo. Sequitur. *Primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.* Vbi per primitias laboris eorum significantur primitiæ illorū fructuum, qui ex terra nascuntur mediante labore hominum, vt est frumentum & huiusmodi. Vel per primitias laboris intellige primogenita iumentorum, quæ sunt laboris hominum, id est, ad laborem pro hominibus sustinendo producta vnde & iumenta dicuntur quasi iuuamēta. Quod autem sequitur. *In tabernaculis Cham.* exponitur id est in tabernaculis vel habitationibus Aegyptiorum. Vbi aduertendum quod Aegyptij descenderunt ex Cham filio Noe. nam vt habetur Gene. 10. Cham filius Noe inter alios filios genuit Mesrahim à quo denominata est Aegyptus quia ibi dominatus fuit. vnde in toto veteri testa. vbi in transsatione nostra ponitur Aegyptus in hebræo ponitur Mesrahim. Et sic idem est *in tabernaculis Cham.* id est Aegyptiorum.

1334 Et abstulit sicut oues populum suum: & perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Hic enim narratis plagis Aegyptiorum, narrare incipit quomodo Deus eduxit populum suum de Aegypto. Et duo facit, quia primo ostendit qualiter eos de Aegypto eduxit. secundo qualiter eos per desertos perduxit, ibi. *Et deduxit eos.* Quantum ad primum sciendum, quod (vt habetur Exo. 12.) in sacrificio agni immaculati eduxit Deus filios israel de Aegypto, scribitur enim ibidem. Decima die mensis tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas &c. Sequitur, quod illo agno imolato quartadecima die mensis, dominus transiuit per totam Aegyptum eadem nocte percutiens omnia primogenita Aegyptiorum, ex quo magnus planctus in tota Aegypto fuit ortus, & non erat domus, in qua non iaceret mortuus. quo facto Pharao emisit populū totum viros & mulieres, magnos & paruulos cū omnibus suis animalibus & rebus, quinimo Aegyptij non solum dimiserunt populum liberè exire, sed etiam (vt ibidem dicitur) vrgebant Aegyptij populum de terra exire velociter, dicentes. Omnes moriemur. Quia ergo per sacrificiū ouiū (quia quælibet familia agnum paschalem illa nocte comedit) Deus populum suum eduxit de deserto ideo nunc ait psalm. *Et abstulit sicut oues populum suum* scilicet per immolationem ouium ipsos eduxit de deserto. vnde & sequitur. *Et perduxit eos tanquam oues in deserto* scilicet custodiēdo eos per desertum quadraginta annis, sicut pastor gregem suum custodit & pascit, quia pane cælesti semper eos paruit. Per hoc mysticè denotatur quod Christus simplices & bonos per desertum huius mūdi perducit sicut pastor oues. Boni enim & fideles ouibus comparantur. Primò ratione innocentiæ, & simplicitatis, nam ouis nullum offendit, non morsibus vt canes, non dentibus vt apri, non vnguibus vt leones, non veneno vt serpentes. Sic & boni fideles nullum offendunt, non morsibus aliena rapiēdo, nō dētib. aliis detrahēdo non vnguib alios persequēdo, nō veneno alios mala exē pla prohēdo, notātes q dicitur. Nemini dātes vllā offensionem, vt nō vituperetur ministeriū nostrū. Secundo ratione patientiæ & taciturnitatis, nā ouis dum tondetur vel occiditur non clamat, nō murmurat vt animalia cætera, sic & boni fideles Et hæc est causa quare Christus oui fuit comparatus Tanquam ouis ad occisionem ductus est. Sic & patienter mala sufferre debemus, nulli malum pro malo reddentes. Tertio ratione affluentiæ, & vtilitatis. Nam ouis est animal vtile per omnia, sic & boni fideles proximis per omnia vtiles debēt esse. Lana nudos vestire, pelle mādata Dei in se scripta ostendere, carne famelicos pascere. &c. Et tunc à Deo per desertum huius mundi sicut à vero pastore deducentur illæsi. De talibus enim dicit Christus. Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, &c.

1335 Et deduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.

Hic ostendit qualiter ipsos post eductionem perduxit sine timore. Sed starim contra hoc videtur quia postquam ipsi educti fuerunt de Aegypto multum timuerunt Aegyptios, quoniā postquam filij israel exierunt, Pharao cum omni exercitu Ægyptiorum persecutus est eos. Cumq; Ægyptij persequerentur vestigia præcedentium reperterunt eos in castris supra mare. Cumque appropinquasset Pharao, leuantes filij israel oculos viderunt Aegyptios post se, & timuerunt valdè, &c. Quomodo ergo hic dicitur quod *nō timuerūt* Respondeo quod duplex est timor scilicet efficax, qui tollit propositum, & ineffica, qui non tollit propositum. Sicut per exemplum quis vult pergere ad sanctum Iacobum, timet pericula viarum, aliquando timor est tantus, quod iter dimittit, aliquando vero non est tantus, quin iter dispositum arripiat. primus vocatur efficax, secundus autem ineffica. Dico ergo ad propositum, quod si filij Israel timuerunt Aegyptios, non tamē timore efficaci, quasi per Moysen confortati propositum suum non omiserunt. *Et inimicos eorum operuit mare.* vt habetur Exo. 14. quod miraculum Dei ab omni timore eripuit ipsos. Mysticè autem per hoc quia Aegyptios demersit in mare, denotatur quod omnia peccata per Aegyptios significata in mari baptismi submerguntur, quia ibi omnia peccata delentur.

1336 Et iuduxit eos in montem sanctificationis suæ, montem, quem acquisiuit dextera eius.

Hic ostenditur bonitas Dei & ingratitudo populi

Semita. Via. — Psalm. 2. — Augu. — Glo. super. — Punitio peccati. — Concupiscere rem alienam. — Hieronym. — Cham signi. Aegy. — Exo. 12. — Duplex timor. — Exod. 14. — Exod. 14. — Oues significant bonos. — 2 Corin. 6. — Esaiæ. 53. — Iob. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pulit post introitum terræ promissionis, & diuidit in partes tres, quia circa hoc ostenditur primò Dei bonitas. secundò populi prauitas, ibi. *Et tentauerunt*, tertiò pœne illatæ grauitas, ibi. *Audiuit dominus*. Prima pars diuiditur in tres, secundū quòd ex tribus beneficijs circa illos Dei bonitatem ostendit. primò quia ipsos in terram promissionis induxit. secundò quia inimicos eorum eiecit, ibi. *Et eiecit*. tertiò quia terram promissionis eis possidēdam tradidit, ibi. *Et habitare fecit*. Quātum ad primum sciendum, quòd per montem sanctificationis Dei intelligitur mons Sion, quia mons sanctus appellatur propter multa sancta in eo perpetrata, vt puta quia ibi erat templum, in quo Christus sæpissimè prædicauit, ibi cenando sacramentum eucharistiæ instituit, & ibidem a- B postolis congregatis in die pentecostes spiritum sanctum misit. Propter quæ de ipso monte Sion ad literam dicitur. Mons domus domini exercituum, mons sanctificatus. Et per istum montem Sion intelligit totam terram promissionis, quia erat principalior locus, cum ibi esset templum & palatium regium. Mysticè autem per istum montem intelligitur ecclesia, quæ mons Sion dicitur. Sion enim specula interpretatur, & ecclesia domini in præsenti per fidem in ænigmate contēplatur, vt ostendit Grego. vide supra versic. 1062. Ipsa enim ecclesia est mons, quem Christus acquisiuit sanguine suo propter quod dicit apostolis. Attendite vobis, & vniuerso gregi vestro, in C quo spiritus sanctus posuit vos regere ecclesiam quam acquisiuit sanguine suo. Et attende quo ad literam quod dicit. *Et induxit eos*. &c. quia non eosdem personaliter, quos eduxit de Ægypto, sed illos nomine & genere, quia scilicet filios eorū.

Zach 8.

Mons Sion significat ecclesiam.

Grego 33 moral. in Actum, 20.

1337 Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

Hic ostenditur quod à facie ipsorum eorum inimicos eiecit scilicet chananæos & alios populos idololatras, qui in illa terra habitabant, quòd fuit tempore Iosue, quì terram promissionis de manu gentium Dei potestate miraculosè ripuit D & gentes illas occidit, & dissipauit. vt enim habetur Exod 33. Deus promisit à facie illorum sex nationes gentium de terra promissionis euellere, illi populo dicens. Mittam præcursorem tui angelum meum, vt eiiciam Chananæum, Amorræū, Ethæum, Pherezæum, Euæum, & Hiebusæum, & intres terram fluētem lac & mel. Et sicut promisit illas eiicere, sic & de facto fecit tempore Iosue, vt habetur Iosue per totum. Quibus eiectis, sorte Iosue diuisit eis terram, vt habetur historia liter Iosue 18. Et hanc diuisionem fecit in funiculo distributionis per sortes. Funiculus enim dicitur mensura, quia vnicuique tribui dedit mensuram terræ promissionis secundum conuenientiam eius, scilicet alicui plus, alicui minus, alicui ad partem orientis, alicui ad partem occidentis, quod sorte fecit per illas, iudicium Dei super his postulans. Sed forte ex hoc dubitabit quis, vtrū licite forte possumus vti. de hoc vide secunda secundæ q. 95 art. vlt. Mysticè autem per hoc quod dominus à facie populi sui gentes eiecit scilicet illas sex nationes prædictas significat, quod angelus Dei ad nos missus scilicet Christus incarnatus sex peccatorum genera à suis fidelibus eiecit per illas sex gentes figurata. Quoniam Chananeus significat peccatum cupiditatis & auaritię Amorræus carnalitatis & luxuriæ. Ethæus torpēsitatis & acidiæ. Pherezæus temeritatis & superbiæ. Euæus iniquitatis & inuidię. Hiebuseus obscuritatis & ignorantiæ. Primò ergo Chananæus significat peccatum cupiditatis & auaritiæ, interpretatur enim Chananeus commotio. Et quid magis totum orbem commouet quam auaritia, quæ commouet sęculares & clericos, famulos & dominos, fœminas & masculos, dicente propheta. A maiore vsque ad minorem (quo ad laicos) à propheta vsque ad sacerdotem (quo ad clericos) omnes auaritiæ student. Hunc autem Chananæum cupiditatis à nobis Christus eiecit suo exemplo, quia cum diues esset pro nobis pauper fieri voluit, vt sua paupertate nos diuites faceret Secundò Amorræus significat peccatum luxurię & est idem quod reus amor, & significat luxuriā quæ diabolus reo amore maximè ad inuicem ligat gentes, vt eas facilius capere possit. Hunc Amorræum à nobis Christus suo eiecit exemplo quādo mūdus de mūda virgine voluit nasci, iuxta dictū Esa. 4 Ecce virgo cōcipiet &c. Tertiò Ethęus significat acidiā. interpretatur. n. formidās. Et qd magis facit hominē formidare, ne ad meritoria opera peragēda surgat quā acidia? Hunc à nobis suo exēplo eiecit dominus dicēs, Meꝰ cibꝰ E est, vt faciā volūtatē eius qui misit me. Quarto Pherezæus significat superbiam, interpretatur. n. separatio & maximè quia cōpetit supbię, q̄ dæmones sepauit à Deo atq; homines, & cōtinuè separat illos. Hūc à nobis suo exēplo eiecit dicēs. Discite à me quia mitis sum. &c. Quinto Euæus significat inuidiam. interpretatur enim pessimus & inuidiæ virus peius est cæteris, quia intrinsecus in medullis radicem absconditā seruat. Hūc à nobis Christus eiecit, charitatem docens non mutuam habere dicens. Diligite inimicos vestros &c. Sexto Hiebusæus significat ignorātiā, interp̄tatur. n. cōculcatio. Et quid magis cōculcat hominem ne aliis prę̄ficiatur quam ignorantia à domino. Ose. 4. Quia tu sciētiā repulisti, repellā te & ego ne sacerdotio fungaris mihi. Hūc à nobis Christus eiecit dum spiritum sanctum misit quo illuminantur fideles, dicens suis fidelibus. Ego dabo vobis os & sapiētiam &c. Quibus omnibus cōsideratis ait psal. *Eiecit à facie eorum gentes*. Mysticè autem, quid sit terram in funiculo distributionis diuidere ostendit Ricardus istum passum exponēdo, dicens. *Eiecit à facie eorum &c.* Primus. n. gētes, i. indisciplinatos mores oportet eiicere, vt cōsequēter animi motus ad ordinē redigere valeamus. Nihil. n. aliud est terrā in funiculo distributiōis diuidere, quā indisciplinatos &c. & quod cuiq; virtuti est propriū etiam mensurā attendere. Parcitas enim si se infra mensurā trahit, sē prę̄cipitat in auaritiam. Largitas etiā si se E supra modū extendit, se effundit in prodigalitatem. & sic de singulis.

Chananeus auaritia.

Hiere. 6.

2. Corin. 8.

Amorreus luxuria.

Esa. 4.

Ethęus acidia.

Ioan. 4.

Pherezæus superbia.

Matth. 11.

Euæus inuidia.

Matth. 5.

Hiebusæus ignorantia.

Ricardus.

Funiculus significat mensuram. virtus sibi in modo.

1335 Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus israel.

Hic cōsequēter ondit quartū bñficiū, s. q̄ terrā promissionis eis dedit possidēdā. Litera est clara, quia

quia villas ciuitates & castra per illas gentes in A terra promissionis ædificata, in possessionem dedit filiis israel vt habitarēt in illis. Quid aūt sit tribus, & vnde dicatur vide ver. 1181. Et adde quòd filij israel tribus dicebātur, maximè quia à tribus patribus à Deo singulariter dilectis & præ cæteris in scriptura nominatis traxerūt originē. s. Abrahā, Isaac, & Iacob. Mystice autē per hoc significatur q̄ in tabernaculis ecclesiæ Christus ab eis expulsis vitiis per illas gentes significatis (vt in præcedēti versi. dictū est) suos fideles habitare facit. Quare aūt ecclesia dicatur tabernaculū, vide supra vers. 758. Sed quare hic dicitur tabernaculis in plurali, cū sit solū vna ecclesia, sicut & vna fides? Ratio est, quia hoc tabernaculū duas habet partes. s. partē anteriorē & militantē, & partē po- B steriorē, & triūphantem. Vnde hic ait magister in gl. Mysticè autē *in tabernaculis eorū habitare facit tribus Israel*. i. in cœlestē gloriā vnde angeli deiecti sunt, per gratiā Christi subleuamur nos qui sumꝰ tribus israel. i. videntiū Deū, vel in militantē ecclesiam habitant, illi in quibus primò regnabant peccata quibus per baptismum expulsis, modò regnant virtutes.

1339. Et tentauerunt & exacerbauerūt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt.

Hic consequenter post tot beneficia exhibita describitur ipsius populi prauitas. Et diuiditur in C partes tres, sm quòd tria mala fecerunt. s. primò Deum tentauerunt, secundò promissa non fecerunt, ibi. *Et auerterunt*. tertiò idola coluerunt, ibi. *In ira*. Quantum ad primum quid sit Deum tentare vide ver. 1298. Et quid sit exacerbare vide ver. 1322. Ipsi autē postquam fuerunt in terra promissionis, Deum multoties tentauerunt, vt patet per totū librū Iudicū, & sic consequenter Deum exacerbabant, quia ipsum ad iram prouocabant. Et sic testimonia eius non custodierunt. i. præcepta eius nō adimpleuerunt. Hic notandū quòd ad cu stodiam diuinorum mandatorum maximè nos in ducere debet promissio Deo facta in nostra spirituali natiuitate: quando enim spiritualiter Deo per baptismum regeneramur, tunc Deo promittimus solemni voto renunciare diabolo, & eius vitiis, mundo & eius pompis: quæ seruare debemus, quia tunc solum fideles sumus quādo quod promittimus ore, operibus adimplemus, vt ait Grego. Legimus enim de antiquis Romanis qui tamen nondum æterna præmia sperabant, quòd nulli promissam fidem frangebant, vt de Fabricio dicit Augu. qui nullis promissionibus à fide data poterat euerti: non tormentis, vt patet exēplo Marci Reguli: de quo dicit Aug. 1. de ciui. Dei: q̄ cum per Romanos missus fuisset contra Carthaginenses ad bellum & captus fuisset ab eis, illi vt rehaberent captiuos suos quos Romani ceperāt, voluerunt omnes captiuos Romanorum eis red E dere, & cum ipsis facere pacem. Ad quod pertractandum miserunt Romā prædictum Marcū Regulum captiuum, accepto ab eo prius iuramento vt si prædicta non impetraret, ipse ad captiuitatē reuerteretur, morti tradendus. Ille ergo veniens Romam, narrauit Senatui proposita sibi. Romani autem amore illius volebant facere pacem. Ille autem videns, quòd hæc pax non cedebat ad ho-

Chananeus significat peccatum cupiditatis & auaritiæ.

Ethęus significat acidiā.

Pherezæus superbia.

Euæus inuidia.

Hiebusæus ignorantia.

Ricardus.

Augustin. 5. de ciui. Dei.

Fides data non seruata.

norem Romanorum, quē ipse seruare iurauerat ante, hoc modis omnibus impediuit, & sic vt fidē promissam seruaret, ad captiuitatem moriturus rediit, quem reuersum Carthaginenses crudeliter occiderunt. Si ergo Romani tanta diligentia fidem promissam custodiebant, qui tamē ex hoc præmia non sperabant æterna, sed solum Reipu. vtilitatem, quid nos Christiani amore Dei facere debemus, & spe regni cœlestis? propter quod dicitur. Qui custodierit mandata mea vsque in finem dabo ei potestatem &c. Meritò ergo hic iudæi reprehenduntur, quia testimonia Dei non custodierunt. *Apoch. 2.*

1340. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum.

Hic consequenter ostenditur eorā prauitas in violatione promissorū. Vbi notandum quòd post mortē Moysi filij israel promiserūt obedientiā ipsi Iosue, dicentes ad Iosue. Omnia quæ præcepisti nobis faciemus, & quocunque miseris, ibimus, sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi. Sed istud pactum statim post ingressum terræ promissionis irritum fecerunt, vt patet de Acham, & de pluribus aliis: nam Iosue præceperat eis quòd torum argentū, aurum, & ęs quod reperiretur in captione ciuitatis Hierico domino consecraretur, reliqua omnia igni comburerentur, vt patet Iosue 6. Sed statim capta ciuitate prę uaricati sunt mandatū Iosue, & nō seruauerūt pactū promissum, propter qd dicitur, filij aūt israel pręuaricati sunt mādatū, & vsurpauerūt de anathemate. Et hoc notās psal. dicit. *Et auerterunt se*. s. sciēter recedentes ab obedientia promissa. *Et non seruauerunt pactū*. s. quod fecerunt cū Iosue. Et cōparātur patribus qui promisā obedientiā Moysi in deserto multoties fregerūt. Et hoc est qđ subditur. *Quemadmodum patres eorum conuersi sunt in arcum prauum*. Arcus enim prauus secundum gl. est qui facilè remittitur & solliditate caret. Sic erant isti qui facilè retroibāt à promissis. Vel arcus prauus est, qui nō eminus iaculatur, sed in se spicula conuertit. *Conuersi sunt ergo in arcum prauum*: quia credentes contra Iosue facere contra seipsos iacula ferebant, quia illa inobedientia contra eos est versa, propter illam enim superati interfecti & partim fugati fuerunt à viris ciuitatis Hai: vt habetur Iosue. 7. Circa hoc notandum q̄ arcus in scriptura quandoque peccatū significat, quia sicut inter cætera arma arcus improuisè incautos ad mortem vulnerat, sic & peccatum animas mortificat incautorum. Vnde de peccato re dicitur. Arcum suum tetendit, & paranit illum & in eo paranit vasa mortis. Sequitur. Ecce parturit iniustitiam, &c. Maximè autem significat peccatum superbiæ: de quo dicitur. Dedit in forti arcus eius. Sed tales aduertant quòd multoties fortuna vertitur: & superborū arcus ab infirmis humilibus superatur: quia primo Regum secundo dicitur, quòd Deus scientiarum dominus est, ipsi præparātur cogitationes. Arcus fortiū superatus est & infirmi accincti sūt robore. Vū arcus superbię est ille arcus prauus qui tela in mittētē retorquet, de quo nūc ait psal. *Conuersi*

Iosue 1.

Iosue 6.

Iosue 7.

Psalm. 7.

Arcus prauus.

Arcus superbiæ.

Gene. 49.

1. Reg. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sunt in arcum prauum. Quod ad propositum dicit Grego dicens. Viri namque arrogantes & doctiGrego 27 mora. c. 26. cum recte non viuunt, sed tamen recta dicere doctrinæ impulsibus compelluntur, ipsi damnationis suæ aliquo modo præcones sunt, quia dum ea quę agere respuunt prædicantes insinuãt se suis vocibus damnandos clamant. Contra benè per psal. dicitur. *Cõuersi sunt in arcum prauum.* Arcus quippe peruersus ipsum à quo tenditur percutit. In dictis autem suis arrogantium linguæ arcui peruersi sunt similes, quia dum contra elationem verba proferunt in suis actoribus sagittas figunt: de quibus in alio psal. dicitur. Gladium evaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum; sequitur, Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringetur. Psal. 36.

B

1341. ## In ira concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Hic tertiò ostendit ipsorum prauitatem: quia idola coluerunt. Vbi sciendum quòd antequã arca domini poneretur in Sylo postquam filij israel introierunt terram promissionis, licitũ erat Hæbræis offerre oblationes & sacrificia domino in diuersis locis fm eorum deuotionẽ alibi, quã esset arca domini: quia illis tẽporibus nõdum erat adhuc certus locus pro ipsa arca depuratus. Sed

C

postquam in Sylo fuit posita, & consequenter in domo Aminadab, deinde in domo Dauid & inde consequenter in templo per Salomonem ædificato, non fuit licitum offerre vota, & oblationes illi populo, nisi ante arcã domini. Propter qđ Dani. 3. Daniel in captiuitate positus eũ Hebræorũ populo dicebat. Nõ est in tẽpore hoc holocaustum neq; sacrificiũ, neque locus primitiarum corã te, &c. Sed cõtra hoc populus iste Hebræorum etiã post ædificationem tẽpli per Salomonẽ, immolabat alibi, quam in templo sacrificia sua: quod illicitum erat nisi ex singulari dispensatione Dei: sicut legimus. 3. Reg. 18 de Helia, qui obtulit sacrificium Deo in monte Carmelo. Quinimò quod peius est non solũ sacrificia sua alibi offerebant quã ante arcã domini, sed etiã illa in montibus & 3. Reg. 18.

D

collibus idolis offerebant, sicut patet de Acham 4 Reg 16. rege iuda qui filiũ suum consecrauit idolis, ipsum transferens per ignem fm idola gentium, immolabat quoque victimas & adolebat incensum in excelsis & in collibus. Et consequenter in capi- 4. Reg. 17. tulo sequenti dicitur, Ambulauerunt filij israel iuxta ritum gentium, & ędificauerunt sibi excelsa in cunctis vrbibus suis, feceruntq; sibi statuas & lucos in omni colle sublimi, & odolebant incensum super aras more gentium &c. Et sic non solum offendebant Deum ratione loci, sed etiam ratione idolorum quę colebant. Et hoc hic notãs psal. dicit *in ira*, id est ad iram *concitauerunt eum*, scilicet Deum *in collibus suis*, & hoc quantum ad locum non debitum. Quantum verò ad idola per E eos culta subdit. *Et in sculptilibus suis* scilicet idolis manu ipsorum sculptis & factis, *ad emulationẽ eum prouocauerunt*, id est ad vindictam. Æmulatio enim multa significat: vide suprà versi. 566 Hic autem æmulatio stat pro indignatione secundũ glo. Mysticè autem in sculptilibus suis Deum ad æmulationem. id est indignationem prouocat Sculptilia quis facit.

qui suo malo exemplo alteri exemplum præstat peccandi.

A

Audiuit dominus, & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel.

1342. Hic ponitur prædicti populi prauitatis punitio. Et diuiditur in partes duas, quia primò ponitur ipsorum prauitatis punitio: secundò diuinæ bonitatis consolatio, ibi. *Et excitatus est.* Prima diuiditur in partes quinque, secundũ quòd quinq; pœnas hic assignat, prima est diuini auxilij subtractio: secunda arcæ testamenti captiuatio, ibi. *Et repulit*: tertia populi Dei subiugatio, ibi. *Et tradidit*. quarta multitudinis trucidatio, ibi. *Et conclusit*. quinta est virginum violatio, ibi. *Iuuenes*. Sexta sacerdotum interfectio, ibi. *Sacerdotes*. Prima ergo pœna illis illata fuit subtractio diuini auxilij. Quantum ad primum sciendũ, q̃ quamuis Deus omnia semper videat & audiat, tamẽ quo ad nos tunc videre dicitur mala nostra, quando ipsa punit, & non videre, quãdo ipsa ad tẽpus impunita dimittit. Similiter audire mala nostra quãdo per effectum ipsa punit, & nõ audire quando nõ punit. Sic etenim Deum audire vota nostra, est effectui mancipare; quòd quærimus, & nõ audire, idẽ nõ exaudire. Sic & in proposito audire Deũ peccata nostra est illa percipiendo punire. Sic ergo hic ait psal. *Audiuit Deus.* id est fm glo. aduertit peccata istorum & vindicauit. Et quæ fuit prima punitio: quia *eos spreuit*, i auxilio suo eos priuauit quo deserente nihil sunt, qui per eum totũ fuerunt. Deseruit ergo Deus & spreuit populũ suum ad tẽpus, vt ex hoc cognoscerent se sine Deo nihil posse. Vnde Greg. 23. mor. c. 28. ait, Protectio diuina minus necessaria creditur si sæpe habeatur. Sed plerunq; vtiliter subtrahitur, vt sibimetipsi homo quòd nihil sit sine illa ostendatur. Et idcirco subtracto diuino auxilio: quia per se nihil poterant, statim subditur. *Et ad nihilum redegit valde Israel*, quia post mortem Iosue propter eorum peccata duræ seruituti multoties fuerũt traditi: vt patet ex discursu libri Iudicũ, & primi lib. Regum. Sed mystice quandocunque Deus propter peccatum spernit hominem, homo efficitur nihil, eo modo quo expositum est. ver. 908.

Auxilium suũ subtrahit. Demittit ad tempus.

Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus.

1343. Hic ponitur secũda pœna quæ fuit arcæ testamenti captiuatio: historia habetur. 1. Reg. 4 Nam cum Philistæi venissent in prælium cõtra filios israel, & inito certamine, terga vertisset israel, cõsilio maiorum diffinitum fuit, vt arca Dei portaretur de Sylo in castra. Quæ cum deducta esset in medio castrorum, iterum inito certamine, superatus fuit israel, & ceciderunt de populo Dei viginti tria millia peditum, & arca Dei capta fuit, & ducta ad terram Philistinorum. Et consequenter tabernaculum, in quo manebat arca in Sylo fuit dissipatum. Et hoc commemorans psalmista dicit. *Et repulit tabernaculum Sylo*: quia. I capta arca tabernaculum illud dissipatum fuit. Sed causam tantæ aduersitatis vt arca caperetur, tabernaculũ dissiparetur, & tot millia hominum cæderentur adiungit

1. Reg. 4.

adiungit dicens. *Tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus*: quasi si quis quærat cur repulit sic tabernaculum suum: elegantèr secundum glo. causam exponit dicens. *Vbi habitauit in hominibus.* Cũ ergo non essent digni in quibus habitaret, merito repulit illud, quod non propter se, sed propter illos instituerat. Repellit enim nos Deus propter peccata vt supra. ver. 1212. Notandum autem q̃ tota ista repulsio ortum habuit à peccatis sacerdotum filiorum Heli, vt habetur 1. Reg 2. ad denotandum quòd peccata maximè clericorum irã Dei prouocant in populum. Hos autem scilicet sacerdotes & prælatos repellit Deus maximè propter tria. Primò propter ignorantiã. Osee. 4. Quia tu repulisti scientiam, repellam te & ego, ne sa- B cerdotio fungaris mihi. Secundò propter malitiã. Thren. 2. Repulit dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ. Tertiò propter auaritiam, vt hic. *Repulit tabernaculum Sylo &c.* Sylo enim interpretatur auulsio, & significat auaritiam quæ omnia repellit & euellit.

A

1. Reg. 2.

Repellit. Deficiens, pro per tria.

Thren. 3.

1344. ## Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum & pulchritudinẽ eorum in manus inimici.

Hic ponitur tertia pœna, quæ fuit populi captiuatio. Nam vt habetur. 1. Reg. 4. in illo certamine in quo arca Dei fuit capta, cæsus fuit israel, & fugit vnusquisque: vnde per virtutem eorum intelligit iuuenes robustos & fortes, quos occidunt & fugauerunt, qui pulchri erant & speciosi corpore, quos Deus tradidit in manibus inimici. s. populi Philistinorum. Non solum autem iudæi captiuati fuerunt, sed iudeæ amplius. Vbi nota q̃ multiplex est captiuitas. s. captiuitas culpæ. & captiuitas pœnæ. Primò est captiuitas culpæ. Cum enim dicatur captiuitas à capio. pis. vnde & captiuus dicitur quasi captus, & peccata peccatorem capiant, merito ipsa captiuitatis nomine designatur. prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium. Est & alia captiuitas peccati. s. lex membrorũ siue fomes, quæ captiuitas dicitur, quia nos ad captiuitatem inclinat peccati. De qua Rom. 7. Video aliam legẽ in mẽbris meis repugnantem legi mẽtis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati. Fomes enim peccati, qui in mẽbris nostris regnat, vt puta in oculo ad cõcupiscendũ, in manu ad operandum, in lingua ad loquendum, in lũbis ad luxuriandum, quæ nõ licent, talis inquã fomes repugnat mẽti & rationi, & dicitur lex, quia legitimè factũ est, vt qui nõ obediuit suo superiori, ei non seruiat suum inferius. s. caro. Vnde ibidem ait glo. Suprà te est dominus Deus tuus, infra te est caro tua. Serui ergo meliori, vt ibi seruiat inferior. Et quia tu contẽpsisti superiorẽ in primo parente, nunc torqueris ab inferiori. scilicet à carne, quæ fomitem habet peccati captiuantem te & captiuum ducentẽ. i. inclinantẽ in legẽ peccati. Istam captiuitatem tam culpę quã fomitis à nobis iuxta posse debemus excludere. Esa. 52. Solue vincula colli tui, captiua filia Sion. Secunda est captiuitas pœnæ: & hęc duplex. s. temporalis & æternalis. Tẽporali captiuati sunt hodie iudæi, vt Christus prædixit de ipsis. Cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Quę verba exponens Eusebius, ait. Aduenientibus Romanis & capien-

B

C

D

E

Esa. 52.

Luc. 21.

Eusebius.

tibus vrbem, multæ quaterũæ iudaici populi in ore gladij perierũt, sed & plures necati sunt fame. Hæc autẽ accidebant primo quidem sub Tito & Vespasiano, post hos tẽpore Adriani principis Romanorũ, quãdo sic iudæi sunt captiuati, q̃ natale solum eis factum est inaccessibile. Propter quod Christus dixit Et captiui ducentur in omnes gẽtes. Totum orbẽ impleuerunt iudæi, & vsque ad fines orbis peruenerunt. Et cum eorum terra ab alienigenis habitetur, solis iudæis facta est inac- Ezech. 25. cessibilis. Eze. 25. Filij iuda ducti sunt in captiuitatẽ. Est & alia captiuitas pœnę æternalis, in qua damnati in pœnis infernalibus à diabolo captiui Apoc. 13. tenentur. Apoc. 13. Qui habet aures audiendi audiat. Qui in captiuitatem duxerit in captiuitatẽ vadet. Quia dũ quis peccando animã suã in captiuitatẽ peccati ducit, talis in captiuitatẽ finaliter ducitur dãnationis æternę, vt glo. exponit ibidẽ. Modo ad propositũ iudæos omnibus modis prędictis Deus duxit in captiuitatem, vel permisit. s. culpę, propter eorũ infidelitatẽ, tẽporalis pœnæ, propter eorũ dispersionem, & dãnationis æternę, propter eorum obstinationem. Propter quod de ipsis nunc ait psal. *Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum &c.*

1345. ## Et conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spreuit.

Hic ponitur multitudinis populi trucidatio quæ. s. fuit in illo bello Philistinorũ supradicto, quãdo arca Dei fuit capta. Tunc, n. de populo israel gladio Philistinorũ ceciderunt illa die 30. 1. Reg. 4. millia peditũ. vt habetur 1. Reg. 4. Et sic spreuit hęreditatem, quia tradidit populũ suũ captiuũ sub manu inimicorũ eius. s. Philistinorũ cum magno opprobrio, intantũ q̃ Philistiim ordinauerunt q̃ in tota terra Israel nõ inueniretur faber ferrarius: quoniã vt habetur 1. Reg. 13. Porro faber ferrarius 1. Reg. 13. nõ inueniebatur in tota terra israel. Cauerunt enim Philistiim, ne fortè facerent Hebræi gladiũ aut lanceam. Descendebat ergo omnis israel ad Philistiim, vt acueret vnusquisq; vomerẽ suum, ligonẽ & securim. Ex quo apparet ad quãtũ oppro- brium hęreditas Dei peruenerat. Quod attendẽs *Gladius spiritualis tentationem.* ipsal. ait. *Et hæreditatem suam spreuit.* Mysticè autem dominus cõcludit in gladio populũ suũ, quando Greg. li. 6. mo. aliquem tentationibus diaboli permittit superari. Gladius namq; significat malam persuationẽ, ral. ca. 16. vt dicit Greg. lib. 6. mor. c. 16. Sed nota q̃ ista talis conclusio in gladio non fit etiam sine propria voluntate conclusi. Quamuis enim diabolus aduersus nos diuersa cogitet, & quandoque illa exterius educat, sed sine nostra voluntate concludere nos non valet: vnde ostendit Gregor. super illo Greg. 15. mo. verbo Iob. 20. Gladius eductus & egrediens de cap. 13. vagina sua &c. dicens. Diabolus bonis insidiatur: sed dum praua in cogitationibus machinatur, quasi adhuc gladius in vagina est, dum vero malum quod cogitat iniquè perficit, tunc de vagina sua gladius egreditur: quia de occultatione cogitationis suæ per iniquitatem malæ operationis aperitur, ostenditur in opere qualis latuit in cogitatione. Et notandum quòd ait. *Educere.* Eductus gladius & egrediens de vagina sua, eductus per seductorem, egrediens vero per propriã voluntatẽ. Nã his qui ducitur ducẽtẽ procul *Egredi.* dubio sequitur, qui aũt egreditur fm suã pergere

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntatē videtur. Quia ergo ad mala queq; opera & ab iniquo hoste trahimur, & tamen sub libero arbitrio in eorum desiderijs obligamur, de vagina sua gladius egrediens & eductus dicitur quando hoc quod ex praua cogitatione exiit ad pessimā operationem, & illius est spiritus qui & eius nequitię qui ex propria voluntate consensit. Vnde de isto gladio tētationis diabolicæ dicitur psal 36. Gladium euaginauerunt peccatores, vt decipiant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde. *Psalm.36*

1346. Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non sunt lamētatæ.

Hic ostenditur virginum violatio. Hoc enim exponitur de igne luxuriæ: quia Philistæi habita tanta victoria de populo iudæorum, & inuaserunt ciuitates iudæorum ex eis captiuas duxerunt iuuenes & virgines ipsarum, eis abutentes vt in talibus cædibus mali facere consueuerunt: vel secundum alios Philistæi combusserunt igne ciuitatē iudæorum, & ex consequenti multi iuuenes & virgines combusti fuerunt, nec fuerunt lamentate, quia non vacabat iudæis sepelire corpora suorum hostili metu fugientes, & sic corpora dimittebant insepulta & inlamentata. Mysticè autem per iuuenes possunt intelligi tam boni quam mali: quia multas habent cōditiones (secundum philosophum) tā bonas quā malas. Nam de malis cōditionibus iuuenum ibidē ostēdit philosophus. Primò q̄ sunt passionum insecutiui. Secundò sunt de facili vertibiles. Tertiò sunt nimis creditiui. Quartò sunt contumelioſi. Quintò sunt mendaces. Sextò in suis actionibus non habent modum, sed omnia faciunt valde. Quorū omnium ratio est. Primò sunt passionum insecutini, & maximè de passionibus venereorum. Sūt enim incontinentes, & hinus duplex est ratio assignata. Prima quia sunt calidæ naturæ, & corpore calefacto fit venereorū appetitus. Secunda ratio quia in actionibus nostris sequimur aut rationem aut passionem. Et quia quanto minus viget ratio in nobis, tanto amplius passio fortificatur. ideo quia iuuenes sunt inexperti, & per cōsequēs nō vigēt intellectu & prudētia magis passionibus reguntur quā ratione. Secundò sunt de facili vertibiles. Ná anima inclinatur ad sequēdas passiōes corporis. Cū ergo ī corporibus iuuenū humores sint in magno motu, sic & ipsi habent cōcupiscētias & volūtates valde vertibiles. Vnde dicit Arist. 2. Rheto q̄ iuuenes acutè cōcupiscūt, sed citò satiantur, nec vehementer volūt, sed de tali cōcupiscentia permutātur. Tertiò sunt nimis creditiui, cuius ratio est duplex. Prima quia nō sunt maligni moris, ideo non putant alios esse malos, sed sua innocentia alios mensurant, ideo aliis faciliter credunt, quia alios faciliter credunt esse bonos. Secundò hoc contingit: quia sunt inexperti, ideo ad pauca respicientes facile iudicant. Cū ergo iuuenes sint inexperti cum eis proponitur aliquod negocium, nō valentes ad multa respicere, statim de illo negocio iudicant, & credunt sic esse vt proponitur eis. Quartò sunt cōtumelioſi: quia maximè appetūt excellere: ideo cū non habent quod appetunt, statim ad contumelias prorumpunt. Quintò sunt mēdaces, & quodammodo quasi pertinaciter omnia asserunt. Ná quia sunt inexperti ignorāt seipsos & omnia scire putant: ideo de omnibus respōdent & volunt videri omnia scire, & omnia affirmāt vt omnia scire videantur. Sextò in suis actionibus non habēt modum, sed omnia faciunt valde & odiunt valde. Hoc autem ideo cōtingit, quia sunt acutæ iræ & habent acutas concupiscentias. Nam iræ concupiscētiæ semper acutę sunt nisi per rationem moderentur. Et ideo propter omnia prædicta iuuenes significant peccatores, quos finaliter ignis infernalis devorat sicut hic dicitur. *Iuuenes eorū comedit ignis*: quod ne contingat ipsi iuuenes sunt sub arcta regula corrigendi. Et hoc maximè quantū ad quatuor: quia primò moribus sunt instruendi. Secundò arctius sunt castigandi. Tertiò parcius sunt sustentandi. Quartò mitius sunt iudicandi. Quantum ad primum nota, quòd antiqui gentiles iuuenes suos tripliciter informare voluerunt, scilicet scripturis librorum, picturis gestorum, figuris signorum. Primum patet: quia gentilium principes explorauerūt, qui meliores philosophi essent, & sibi pueros suos informandos tam literis quā moribus tradebār. Vnde Alexander Aristotelem habuit magistrum, & Traianus Plutarchum. Secundum patet quoniam Romani nobiles sic per singulos ordinabant pueros suos nobiles, vt. ſ. summo mane aspicerēt arcus triūphales, in quibus victores sui pingebantur: vt sic iuuenes illis visis accenderentur ad virtutem per imaginationem gestorum. Deinde ibant ad templum Apollinis, qui erat deus sapientię, deinde iudices ad forum, & Senatores ad Capitolium ascendebant: & sic tempus suum vsque ad horam prādij expendebant, & ne iuuenes à bonis occupationibus impedirentur tēpus suum exponebant. Tertium patet vnde narrat Macrobius quòd apud Romanos pueri nobilium vocabantur prætextati. Habebant enim coram pectore suo bullam auream habētem figuram cordis humani. Bulla autem erat figuræ sæmirotundæ, & vestem prætextam de purpura. Portabār ergo cordis imaginem ante pectus, ne vecordes in suis actionibus essent. Purpura enim induti quæ est coloris sanguinei, vt ad sanguinem si opus esset pro republica spargendum animarentur. Istis ergo moribus iuuenes sunt informandi, vt vitia vincere possint. 1. Ioan. 2. Scribo vobis iuuenes, quia fortes estis, & vicistis malignum. Secundò principaliter sunt arctius castigandi: quia vt dicitur prouer. 13. Qui parcit virgæ odit filium. Tertiò sunt parcius sustentandi, vt. ſ. in iuuenili ætate assuescant sobrietati. Ad Titum. 2. Iuuenes simul hortare vt sint sobrij. Quartò sunt mitius iudicandi, ne aspe ritate correctionis desperent. Propter quod dicitur psal. 24. Delicta iuuētutis meę ne memineris.

Iuuenes significant peccatores Arist. 2. Rhet.

Iuuenum ad dicendum mala.

1. Ioan. 2. Prouer. 13. Ad Tit. 2. Psalm. 24.

1347. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduæ eorum non plorabantur.

Hic ponitur sacerdotum trucidatio. Nam vt habetur. 1. Reg. 4. Heli qui erat summus sacerdos duos filios sacerdotes habebat. ſ. Ophim, & Phinees. Isti autem bello intererant nō causa pugnādi, sed custodiendi arcā testamēti, quam ibidem portauerant ad castra. Inito ergo certamine, & superato populo Dei, arca fuit capta, & illi duo sacerdotes interfecti. Nam nuncius qui primo venit in Silo nuncians finem belli dixit ipsi Heli.

Fugit Israel cora philistiim, & ruina magna facta est in populo, insuper & duo filij tui mortui sunt Ophim & Phinees, & arca Dei capta est. Cumq; ille nominasset arcā Dei, Heli hoc audiens, cecidit de cella retrorsum, & fractis cervicibus, mortuus est. Nurus autē eius vxor Phinees prægnans erat, vicinaq; partui, & audito nūcio quòd capta esset arca Dei, & quod mortuus esset socer eius & vir suus, peperit, & in ipso partu mortua est, quæ iam viduata erat, & sic credendū est de multis viduis audita morte virorum suorum. Ista ergo omnia recitans psal. ait. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt*. scilicet Ophim & phinees, & de viduis mortuis subdit. *Et viduæ eorum non plorabantur*. eadem ratione sicut supradictum est, & virgines eorum non sunt lamentatæ. Nota ergo quòd inter omnes interfectos in illo prælio solum de duobus istis sacerdotibus fit specialis mētio, quia ipsi propter ipsorum peccata causa fuerunt totius istius discriminis, & quòd Deus sic populum despiceret, vt habetur 1. Regum 2. Pater eorum, scilicet Heli audiuit mala, quæ ipsi faciebāt & non correxit eos, & maximè quia dormiebant cum mulieribus ad ostium tabernaculi. Vnde ipsi Heli dicit dominus. Quia honorasti filios plus quàm me, præscindam brachium tuum vt non sit senex in domo tua. Ex quo apparet quòd multotiens peccata clericorum sunt causa ruinæ populorum, & econtrario. Quod ne cōtingat ipsi clerici bonis moribus debent ornari. Nam vt dicit Polycrates Beatus Hieronymus tres clericos semel à mēsa sua expulit, quia incōpositos eos moribus vidit, dicens quòd sicut indecens est regem turpibus moribus esse subditum, sic indecens est clericum qui coronam, quæ est signum regale portat in capite, aliqua indecētia maculari. Ideo dicitur. Sacerdotes tui induantur iustitia, per quā scilicet omnis virtus intelligitur.

1. Reg. 2.

1. Reg. 21.

Peccata clericorum.

Polycrates. Hieronymus.

Psal. 131.

1348 Et excitatus est tanquā dormiens dominus, tanquam potens crapulatus à vino.

Hic consequenter ponitur diuinæ bonitatis consolatio. Et primò ponitur diuina miseratio. Secundò Philistinorum percussio, ibi. *Et percussit*. Quantum ad primum notandum q̄ quamuis Deus multotiens populi sui peccata puniat per malos, sicut idololatriam populi sui puniuit per Babylonios, tamē illi aliorū peccata mali punientes ex hoc non merentur: quia hoc non faciunt amore iustitiæ, sed magis ipsi à Deo puniri merentur. Sic accidit de Philistæis per quos Deus puniuit peccata populi sui: quia ampliori punitione ipsi punitores digni fuerunt, ideo quia odio & nō zelo iustitiæ hoc fecerunt, iram Dei contra se fortius prouocauerūt Et hoc est quod psal. hic dicit. *Et excitatus est tanquam Dormiens dominus, &c.* scilicet contra ipsos philistæos. Hic enim psalm. de Deo sicut de hominibus loquitur, sibi mores hominum attribuens per similitudinem. Videtur enim infidelibus, quòd Deus dormiat, quādo suis fidelibus periclitantibus nō subuenit. Visus ergo est philistæis Deus Israel dormire quando populum suum sic dedit in manus eorum. Vnde & tales populo Dei insultabant dicētes. Vbi est Deus vester? Eodem modo videtur impiis, quòd Deus dormiat, quando non tam citò subuenit suis. Et re vera sic putantibus Deus dormit, & est tanquam ebrius alienus, sed talibus postea excitatur tanquam dormiens & per somnum confortatus, & tanquam crapulatus à vino. Secundum enim naturales homines post ebrietatem surgētes à somno, ad iracundiam sunt faciles, & ad actus fortitudinis exercendos magis potentes Hæc ergo omnia ad similitudinem hominum dicuntur de Deo, quia ipsorum peccata, scilicet philistinorum valenter puniuit, non solum in ipsos sed etiam in idolo suo suam ostendendo virtutem, vt statim dicetur. Notandum ergo quòd hæc dictio tanquam vel sicut notant aliquam similitudinem in illis in quibus ponuntur quæ stat pro maiori dissimilitudine, sicut cum dicitur. Estote perfecti sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Nulli tamen dubium quòd maior dissimilitudo est inter Deū & nos, quàm sit similitudo. Cum dicitur q̄ Deus est excitatus tanquam dormiens vel tanquam crapulatus, significatur aliqua similitudo, nō tamen rei veritas. Dicitur quòd Deus excitatus est tanquam dormiens & ebrius, non q̄ fuerit dormiens nec in veritate ebrius. Ipsa crapula vel ebrietas enormia mala cōtinet, quæ nulli homini virtuoſe cōpetere posſūt, ergo multo fortius nec Deo. Vnde Pe.ra. super illo verbo. Matt. 24. Si cœperit servus ille percutere edere, bibere, & inebriari, dicit, Proprie dixit ædere, bibere, & inebriari, quoniam ebrietas cædis est mater, parens litium, petulantię magistra, hanc qui habet, se non habet, hanc qui habet, homo non est, hanc qui habet, peccatum non solum habet, sed est ipsum peccatū. Ebrietas ergo est dæmon blandus, venenum dulce, voluntaria rabies, illecebra honestatis, & pudoris inimica. Certum est autem quòd ista duo competere non videntur, ergo nec ebrietas vel crapula. Nota quòd hic crapula est multū vitanda. Primò quia nocet mēti, quia per ipsam obturatur. Luc. 21. Attendite ne obturētur corda vestra in crapula. Secundò nocet corpori, quia per ipsam interimitur. Eccl. 37. Propter crapulam multi perierūt. Tertiò nocet possessioni, quia per ipsam diriuitur. Zach. 12. Ponam Hierusalem super luminare crapulæ omnibus populis in circuitu.

Sicut tanquam similitudo.

Matth. 5.

Crapula.

Ebrietas.

Matt. 24. & Luc. 12.

Ebrietas quid sit.

Luc. 21.

Eccl. 37.

Zacha. 12.

1349 Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.

Hic ponitur philistinorum percussio. Historia habetur 1. Reg. 5. Nam Philistiim capta arca domini, tulerunt eam in Azotum, & posuerūt eam in templo Dagon iuxta illud idolum. Cumque mane surrexissent, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam domini, abscissis manibus & capite. Aggrauata est ergo manus domini super philistæos habitantes Azotum & fines eius, & percussit eos in posterioribus, computrescebāt enim prominentes extales eorum Extalis enim est breuis via purgandi ventrem. Nam propter violentiam dysenteriæ per illam viam habebant putrefacta intestina. Vnde & mures ebullientes de agris illa comedebant. Quod videntes Azotij, aggregatis satrapis philistinorū, & inito consilio: quia nec volebant arcam Dei apud se habere propter plagam; nec ipsam remittere ad populum Israel,

1. Reg. 5.

Extalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dasliberauerũt ipsam de ciuitate in ciuitatem mitter. Philistinorum, quousque esset in loco, vbi talis plaga non eueniret, & in omni ciuitate ad quã mittebant arcam domini, similis plaga fiebat, & morieb antur multi. Vnde ad placandum sibi dominum Deum Israel, habito consilio, fecerunt quinque anos aureos & quinque mures aureos, secundum quòd erant quinque prouinciæ philistinorum, quæ à præsentia arcæ Dei in illa parte posteriori fuerunt percussæ & à muribus corrosę, & cum istis miserunt arcam domini ad propria. Istam ergo percussionem philistinorum in breui notans psalm. dicit. *Et percussit inimicos suos in posteriora* Et quia ista plaga facta fuit in turpissima parte hominis, scilicet in posterioribus, ideo opprobriosissima fuit. Et hoc est quod ait. *Opprobrium sempiternum dedit illis*. quia istud ipsorum opprobrium redactum est in scriptura ad ipsorum verecundiam, quæ scriptura in æternum durabit. Est autem notandum quòd ista diuina percussio ex iustitia fuit & laudabilis. Vbi sciendum quòd percussio est triplex. Quædam ex charitate, quædam ex malignitate, & quædam ex iustitia & æquitate. Primò est percussio quædam ex amore & charitate. Sic enim parentes & prælati percutiunt, quos castigare volunt, vt ipsos instruant, sic & magister discipulum. Sicut Seneca libro de prouidentia dicit de Lacedæmoniis, quòd indolem vel mores filiorum experiuntur verberibus, & adhortantur illos vt ictus flagellorum fortiter perferant. Et Tullius lib. 2. de tusculanis quęstionibus dicit, quòd Spartę ad experientias exercendas in militia & ludis vsque ad effusionem multam sanguinis pueros prouocabant. Sic & parentes & magistri multum insudare debent ad correctionem filiorum ac discipulorum. Prouer. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam, si virga percutis eum, non morietur. Vnde negligentes hoc facere, multum sunt reprehendendi, sicut ponit exemplum Grego. 4. dialogorum de puero quinque annorum qui consueuerat blasphemare Deũ propter quod percussus fuit à Deo in sinu patris & mortuus, quia pater eum non corrigebat. Etiam narrat Boetius de disciplina scholarium de filio Lucretij sanguineo discipulo Zenonis, eo quòd fuerat absque disciplina nutritus & pessimè viuens, & propter hoc ad supplicium pluries ductus & à patre pluries redemptus cum lachrymis supplicabat, vt patrem posset osculari. Et cum pater accessisset, nasum patri morsu acutissimo secauit, dicęs quod supplicium pateretur quia pater eum in iuuentute non correxerat. Ideo dicitur Prouer. 22. Tu virga percutis eũ & animã eius ab inferno liberasti. Secundò est quædã percussio ex iniquitate, quod est maximum vitium, & præcipuè in prælatis & principibus Cõtra quos scribitur Esa. 58 Percutitis pugno impiè, & debitores vestros repetitis. Vnde & clerici percussores, scilicet ex malitia ab officiis suis debent deponi, hoc quod nunquam docuit facere Christus, distin. 45. episcopum. Sed ecõtra docuit dominus, qui cum maledicereturnon maledicebat, cũ percuteretur non comminabatur, vt dicitur 1. Pet. 2. Isti autem ita se deberent habere in sua iracundia sicut Archira Philosophus, de quo dicitur in nugis philosophorum quòd cum videret omnia sua esse perdita ex negligentia villici sui, intuẽs in illum malè meritum, inquit. Sumpsissem supplicium de te nisi essem tibi iratus. Maluit ipsum impunitum dimittere, quàm propter iram iusto grauius percutere, Simile narrat Seneca lib. de ira de Platone, qui cum seruo suo iratus fuisset, iussit eum expoliari, vt verberaretur, prout tunc moris erat, sed postquam sensit se iratum, manum cum virgis eleuatam tenebat. Et cum ab amico suo, qui supererat interrogaretur, vt quid sic faceret. Respõdit. Tu seruum istum verberibus obiurga, nam & ego irascor propter quod non cædo. Vnde concludit ibi Seneca. Nihil tibi liceat dum iraseeris. Et hoc ideo, quia tunc vis omnia tibi licere, pugna tecum ipse, si iram vincere non potes, illa incipit iam vincere te. Tertiò est quædam percussio ex iustitia & æquitate, sicut iudices sæculares malos percutiunt. Vnde Mich. 6. Ego incœpi percutere te super peccatis tuis. Et qui propter iustitiam sine commotione animi sic percutiunt malos, sunt in hoc innocentes. Vnde Seneca lib. 1. de ira. Et si peruersa inuenda magistratui vestis & conuocanda classica cõcio est, procedam in tribunal nõ furens, non infestus, sed vultu legis, sed illa solennia verba leui magis graui que, quàm rabida voce proferam, & agi iubebo non iratus sed seuerus, & quum seruicem nóxio imperabo præscindi sine ira, eodem vultu, eodémque animo ero, quo serpentes & animalia venenosa percutio. Vult dicere. Si iustè percutit aliquem sententiando contra ipsum, hoc non facit ex ira, sed ex iustitia. Et Greg. 25 mora. & recitatur in can. dist. 45. disciplina, dicit quòd misericordia sine disciplina multum destituitur si vna sine altera teneatur. Ad hoc enim prælatus portat baculum vt feriat delinquentes, & Iudex gladium non sine causa portat (vt dicit apostolus) vt feriat malefactores, vt iustitia exigente, ille ex censura ecclesiastica feriat, alter percutiendo à populo malitiam extirpet. Sic & saluator flagello de funiculis facto, vendẽtes & ementes percutiendo de templo eiecit. Isto ergo modo percutiendo, seruator iustitiæ, sicut lib. 4. de nugis philosophorum narratur de plutarcho, qui fuit assessor & consultor traiani Imperatoris, qui cum propter sua demerita præcepisset seruum verberari (vt mos erat Romanorum virgis percutere delinquentem) seruus verbis iniuriosis insultauit in eum, dicens quòd non decebat philosophum iratsci, & quòd ipse faciebat contra doctrinam suam, maximè quia ipse conscripserat vnum libtum de clementia ad Traianũ. Cui Plutarchus. Vnde inquit tibi ex hoc iratsci videor? Est ne ira mea si à me debitum recipis? nulla signa iræ in me vides? Conuersúsque ad illum qui verberabat, ait. Dum ergò hic, & ego disputamus, age quod agis & sine iracundia retunde seruilem contumaciam, & iniquum pœnitere doce magis quàm obiurgare. Ex quibus concluditur quòd sanctum est delinquentem ex iustitia percutere, quia hoc cedit ad reipublicæ bonũ. Propter quod Iob 5. dicitur. Increpationem domini ne reprobes: quia ipse vulnerat & medetur, percutiet manus eius & sanabit. Ad propositum ergo istó genere percussionis Deus percussit inimicos suos in posteriora.

Percussio triplex.

Seneca.

Tullius.

Parentes.

Prouer. 23. Correctio.

Gregor. in dialogo.

Boetius.

Prouer. 23.

Esa. 58.

Dist. 45.

1. Pet. 2. Ira.

Seneca.

Rom. 13.

Matt. 21.

Iob 5.

Greg. 25. moral.

Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephrem non elegit. 1350

Hæc est tertia pars principalis psal. in qua ponitur intenta conclusio in toto psal. quæ est quòd dignitas regia in populo Israel diuina ordinatione non spectabat ad tribũ Ioseph, nec ad descendentes ex ea, sed ad tribũ Iuda, & ad descendentes ex ea. Et primo ponitur reprobatio tribus Ioseph. Secũdò electio tribus Iudæ, ibi. *Sed elegit*. Quantũ ad primum sciendum q̃ tribus Ephraim descendens ex Ioseph totis viribus aspirabat ad regnum, vt deductum fuit in principio huius psal. vericu. 1289. Vnde & pro curatione illorum de tribu Ephraim quando accepit possessionẽ terræ promissionis, arca testamẽti ad quam omnes recurrebãt, fuit posita in parte quam accepit in sortem tribus Ephraim, scilicet in Silo, vt habetur Iosue 18. Vnde dicit q̃ Deus ad demonstradum q̃ illã tribum ad regiam dignitatẽ nou elegerat, permisit quòd arca Dei inde, scilicet de Silo portaretur ad bellũ & ibidẽ a philistiim caperetur, ne in tribu illa maneret, vt ibi principatus nõ videretur esse. Et si dicas. nónne Ieroboam, qui fuit de tribu Ephraim, regnauit cum suis posteris super decem tribus: vt habetur 3. Reg. 11. Dico quòd ille regnauit nõ ex diuina electione, sed magis tyrãicè & vsurpatiuè, sicut antè fecerat Saul qui erat de tribu Bẽiamin. Hoc ergo ostendens psal. ait. *Et repulit tabernaculũ Ioseph*. id est ciuitatem Silo in qua posita fuit arca in tabernaculo, quæ ciuitas erat in tribu Ioseph. *Et tribum Ephrem*. id est Ephraim non elegit, qui scilicet Ephraim fuerat filius Ioseph, quã, scilicet tribum non elegit dominus ad dignitatem regiã. Et quantũ ad hoc notãdum quòd ratio quare Deus non elegit tribum ephraim ad regiã dignitatẽ, fuit ipsius tribus præsumptio & superbia: quia à Deo non vocati dominari volebãt in populo, vt patuit in principio psal. & in ipso Ieroboã, qui tyrannicè magnã partem regni vsurpauit. Et ideo notãdum quòd in electione regum vel prælatorũ quatuor maximè considerari debent secundũ quatuor rerum causas. Primò quantum ad causam efficientẽ, vt scilicet vbi sit Dei auctoritas, vt scilicet electio fiat, vel à Deo immediatè, vel ab ipsius cõcorditer mouente, vt Deo dicant eligentes illud Act. 1. Domine qui nosti corda omnium, ostende quẽ elegeris, &c. Secundò quantũ ad causam finalem, vt sit reipublicæ vtilitas, exemplo Christi dicentis. Ego elegi vos vt eatis, & fructum afferatis. Tertiò quo ad causam materialem, vt sit personæ condigniras. Act. 6. Elegerunt Stephanum virum plenũ fide & spiritu sancto. Vbi vide electi sufficiẽtiam quòd ad ætatem: quia elegerunt virum, quòd ad veritatis notitiam: quia plenum fide non ignorãtia. quòd ad sanctitatis gratiam: quia plenum spiritu sancto. Quartò quo ad causam formalẽ, vt sit conueniens & idonea, ne scilicet superueniat aliqua pactio simoniaca: amor carnalis: vel respectus vtilitatis propriæ, sed sit electio solum à spiritu sancto formata sicut apostolorum electio quos Christus per spiritum sanctum elegit. Act. 1.

Ioseph. 18.

3. Reg. 11.

Electio mali habere habent.

3. Reg. 12.

Act. 1.

Ioan. 15.

Act. 6.

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit. 1351

Hic ponitur electio tribus Iuda. Et primo ponitur electio tribus Iudæ in generali. Secũdò loci in speciali, ibi. *Et ædificauit*. Tertiò personæ in singulari, ibi. *Et elegit*. Quantum ad primum sciendũ quòd ad tribum Iuda ex diuina electione spectabat dignitas regalis. Primò quia ex illa tribu nasciturus erat Christus rex regum & omnium dominus. Et hoc prænidit Iacob dũ filiis moriturus benediceret. Gen. 49. Qui, cum veniret ad iudam dixit. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium. Item ista tribus meruit dignitatem regiã propter ipsius præ cæteris probitatem. Nam quando Moyses eduxit populum de Ægypto & Deus siccauerat mare ante eos, adhuc filij Israel timentes non audebant intrare mare post Moysen, nisi quòd Aminadab qui erat de tribu Iuda & princeps eiusdem tribus, assecurãs cæteras tribus audacter cum omnibus suis quadrigis & rebus intrauit mare & omnes de tribu sua post eum, quo viso cæteri assecurati ipsum per mare sunt secuti. Et propter hanc probitatem hæc tribus Iuda habere meruit regiam dignitatem, vt habetur super illo verbo, Anima turbauit me propter quadrigas Aminadab, quia scilicet videntes aliæ tribus tribum Iudæ ad hanc dignitatem exaltratam, turbatæ fuerunt quia non primò intrauerunt. Hoc ergo notans psalmista, ait *Sed elegit tribum Iuda*. Per hoc autem quòd Deus reprobato Ioseph & tribu Ephraim, elegit tribum Iuda: mysticè datur intelligi, quòd Deus repulso priori Iudæorum populo, Christianum populum sibi elegit hæredem, quod deducit magister in glo. dicens. His verbis significatur Iudaicus populus à Deo repulsus & nouus populus Christianorum electus. Vnde meritò non dicit. Et repulit Ruben, qui primogenitus fuit, & cæteros qui fuerunt ante Iudam qui meritò viderẽtur propter ipsorum opera repulsi, cum Iacob eorum peccata detestetur. Vel nõ dicit repulit Beniamin ex quo Saul fuit qui vicino tempore fuerat reprobatus, sed potius eos nominauit qui clarioribus meritis alios videbantur excellere, scilicet Ioseph qui impiè venditus pro iustitia sublimatur pauit patrem & fratres de quo fuit Ephraim, qui maiori benedictione aui sui, sui Iacob prælatus est. Per hæc ergo præclari meriti nomina totum illum vetustum populum a Deo repulsum intelligimus, & electam tribum Iudæ non pro meritis Iudæ, quo longè melior fuit Ioseph, sed per tribũ Iudæ quia de illa Christus exiuit nouum populũ Christi prælatum veteri populo scriptura attestatur, Iudaico populo Christo dicente. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Sequitur. *Mõtem Sion, quem dilexit*. Hic ponitur locus specialis quem pro cultu suo Deus elegit, scilicet montem Sion: quia in isto monte mandato Dei altare fuit ædificatum per Dauid, & postmodum templum à Salomone, vt habetur 3. Reg. 6. Mistice autem per montem Sion. qui spe cula interpretatur, intellige ecclesiam, quæ futura speculatur non terrena, quæ ab initio hebreæ gentis vsque ad Christum procedit, vide supra.

Iudæ tribus rex.

Christiani Iudæi.

3. Reg. 6. Mons Sion ecclesia.

Et ædificauit sicut vnicornis sanctificium suum, in terra, quàm fundauit in sæcula. 1352

Hic ostendit stabilitatem cultus diuini. Vbi notandum quòd secundum naturales vnicornis est talis naturæ, quòd nullum aliud animal permittit ad suum cubile accedere. Et hanc similitudinem adducit psalmista, dicens. *Et ædificauit sicut vnicornis, &c.* quia scilicet admodum vnicornis

Deus prohibuit omnem alienigenam à sacerdotibus sibi consecratis, ad suum cubile accedere id est in templo sibi ministrare. Vnde num. 3. Extraneus qui accesserit ad ministrandum, morte morietur. Vnde & Ozias rex qui in templo sacrificare voluit, dum incensum offerret, statim lepra percussus fuit à Deo, vt habetur 2. Paralip. 26. Dicat ergo Psalmista. *Et ædificauit sicut vnicornis sanctificium suum* id est sanctum ædificium, scilicet templum, sed locum assignat dicens. *In terra quam fundauit in sæcula.* scilicet in terra sancta montis Sion, quam fundauit perpetuo duraturam pro cultu suo & regali solio quantum erat ex parte sua, nisi eorum peccata oppositum demeruissent. Mystice autem per vnicornium intellige gentiles superbos per partum virginis ad fidem Christi conuersos. Natura enim vnicorni vt ait Greg. est quòd isto modo capitur. Nam puella virgo proponitur, quę venienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate deposita, caput deponit, sicq; ab eis à quibus capi quæritur repentè velut exanimis inuenitur & capitur. Sic & de populo gentili, qui cornu gestabat in fronte, scilicet superbię despiciens Deum ab apostolis fuisq; successoribus captus fuit, dum præposuerunt sibi virginę puellam, scilicet virginem Mariam quæ eis sinum suæ gratiæ aperuit, & statim omni ferocitate dimissa per fidem Christi captus fuit. Et hoc tăgens, psal. ait. *Et ædificauit sicut vnicornis sanctificium suum*, vbi glo. Sanctificium est plebs sancta ad Deum conuersa regale sacerdotium, vt ait Petrus. Hoc ergo sanctificium fundauit sicut vnicornis, quia ad modum vnicornis gentes per partum puellæ fide captæ sunt.

Num. 3.

2. Paral. 26.

vnicornis.

Greg. 31. moral. c. 13.

Maria virgo.

Glossa.

1353 Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de postfœtantes accepit eum.

Hic nominatur persona electa in singulari. Et tria facit. Quia ponit primo Dei electionẽ. Secundò electionis intentionẽ, ibi. *Pascere.* Tertiò intentionis executionem, ibi. *Et pauit.* Quartum ad primum sciendum q̃ Dauid ad literam ex pastorali officio pecudum ad regimem populi Dei, quãuis inter omnes fratres suos minimus esset, fuit electus à Deo. Nã vt habetur 1. Reg. 16. cũ dominus reprobasset Saulem regẽ, misit Samuelẽ in ciuitatem Bethleem ad domum Isai, qui secum in domo septem filios habebat, octauus autẽ paruulus scilicet Dauid pascebat oues, sciebátq; Samuel q̃ vnũ de filiis Isai in regẽ vngere debebat mandato Dei, sed nondũ sciebat quẽ, fecit sibi præsentari filios Isai sigillatim. At ille primò præsentauit sibi primogenitum suũ Heliab. Et dicit dominus, non est hic. Et sic cõsequenter omnes filios suos præsentauit Samueli, & nullum illorum elegit dominus. Dixit ergo Samuel ad Isai. Nunquid cõpleti sunt omnes filij tui? Qui respõdit. Adhuc est vnus paruulus qui custodit gregem. Dixitq; Samuel ei. Mitte & adhuc eum. Fuitque adductus Dauid de pascuis. Dixitq; dominus ad Samuelem, Surge & vnge eum, hic est enim, quẽ elegi. Vnxit ergo tunc Samuel Dauid in regem de mãdato domini. Hoc ergo breuiter notans psal. ait. *Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium.* quia quando fuit vocatus pascebat gregem. *Et de postfœtantes accepit eum.* Nam secũdum grammaticos hic fœtans, tis, idem est quòd pecus, pecudis. Vnde *de postfœtantes accepit eum.* id est sequẽtem oues habentes fœtum. Mysticè autem per hoc significatur quòd Christus à iudæis ad gẽtes translatus est, quod sic glo. deducit. Dauid ad literam ex pastorali officio pecudum ad regimem hominum translatus est. Christus vero ex hominibus ad homines, id est à Iudæis ad gentes. Iudæi enim primo erant oues fœtantes, dum præcepta legis seruabant. Ab his ergo translatus est Christus ad regendum homines, id est fideles, secundum rationem viuentes.

Dauid electus.

1354 Pascere Iacob seruum tuum, & Israel hæreditatem suam.

Hic ponitur electionis intentio. Vbi aduertendum quòd per Iacob intelligitur populus Israel, qui de Iacob descendit, similiter & per Israel. Ipse enim Iacob binominis fuit: quia vocat⁹ est Iacob à parentibus, sed Israel à Deo. Qui populus dicitur hæreditas Dei: quia inter cæteras gentes fuit à Deo specialiter electus ad Dei Cultum, per quẽ hæreditas Dei acquiritur. Sic enim loquebatur Moyses Deut. 32. Pars autẽ domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Ad istum ergo finem Dauid fuit electus à Deo, vt pasceret populum suum. Et nota quòd non ait regere Iacob, sed pascere: quia quilibet alteri præpositꝰ plus debet velle prodesse subditis, quàm præesse, pascere quã dominari. Et non solũ pascere subditos cibo temporali: quia hoc cibo à subditis prelatus debet pasci, secundum quòd dicit apostolus. Si nos vobis spiritualia seminamus, non magnũ est, si nos carnalia vestra metamus. Sed magis cibo spirituali, vt habetur Hier. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Vnde conditiones veri pastoris ostendens Adam in de perseuerantia, super illo verbo Ioan. 10. Ego sum pastor bonus, dicit. Octo sunt in quibus officium boni pastoris disponitur. Ad hoc enim vt sit bonus pastor humilis & fidelis: debet habere panem in pera: canem in fune: baculum cum virga: cornu cum fistula. Panis est verbum dei. Pera est memoria verbi. Canis est zelus pastoris, qui zelare habet pro domo domini: & deijcere lupos pijs latratibus sanctæ prædicationis & orationis indefessæ. Funis quo canis tenetur est moderamen zelantis & discretio, qua zelus pastoris spiritu pietatis & scientiæ temperatur: ne forte (vt ait apostolus) zelum Dei habeat: sed non secundum scientiam. Baculus est piæ exhortationis consolatio, qua sustentet pusillanimes & consoletur ne in tempore tribulationis deficiant. Virga est potestatis auctoritas, qua corripiat inquietos, ne de impunitate audaciam sumant. Cornu cuius sono terribili ad bellí conflictum milites animantur: est terribilis gehennæ comminatio, qua Christi milites contra vitiorum mollitiem spiritu fortitudinis accingunt. Fistula quæ dulcius canit, æternæ beatitudinis suauitatem designat: quam subditorum auribus fidelis pastor dulciter ac frequenter inculcat &c. Isto ergo modo Deus elegit Dauid pascere Iacob seruum suum. Quæ omnia in se Dauid fidelis habuit, vt ex primis duobus libris regum potest deduci.

Et

Deut. 32.

Pastor. Prælator. 2. Cor. 9.

Hier. 3.

Ioan. 10.

1355 Et pauit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarũ deduxit eos

Hic ponitur intentionis electionis per ipsum Dauid executio, scilicet quomodo Dauid sanctè & iuste rexit populum à Deo sibi datum. Vbi nota quod aliqui mundas & innocentes habent manus scilicet opera, sed cor maculatum. vt puta qui bona agunt vel mala declinant, non quidem amore iustitiæ, sed timore pœnæ. Et cõtra istos dicitur, quòd Dauid habuit in regendo populum cordis innocentiam. Aliqui autem habent cor mundum & habent zelum Dei, sed non secundum scientiam. vt puta qui carent intellectu & prudentia, sicut pastores illiterati, aliter tamen boni qui cæci cæcos dicuntur ducere. Et contra istos dicitur de Dauid, quòd habuit in regendo populum intellectum & prudentiam, per quam omnia prudenter agebat. quia in intellectibus manuum suarum id est in prudentia, per quam dirigebat opera sua, *deduxit eos.* id est regebat eos. Sic enim ad literam de Dauid dicitur. 1. Reg. 18. quod Dauid in omnibus viis suis prudenter agebat. Sed hic dubitatur quomodo Dauid commẽ datur de cordis innocentia, cum multa enormia peccata commiserit, vt ostensum fuit versicu. 54. Respondeo primò quòd Asaph qui psal. istum fecit fuit contemporaneus ipsius Dauid. Vnde possibile fuit quòd quando istum psalmum fecit Dauid nõdũ peccauerat illis peccatis. Vel quod si iam peccauerat, quòd ab illis per pœnitentiam resurrexerat. Pœnitẽtes autem peccator amplius dici non debet. Vel aliter quia principale quòd Deus intendedat in populo suo, erat sibi soli cultum diuinum exhiberi, etiam si aliis peccatis ex humana fragilitate peccasset. In hoc autem Dauid fuit fidelissimus, quia nunquã idololatrauit nec aliis idololatrãdi dedit exẽplum, vt fecerunt alii reges, vt Salomõ & successores eius. Et quãtũ ad hoc pauit eos in innocẽtia &c. Mysticè autem hoc sonat cõtra prelatos, qui emolumenta à subditis recipiunt, sed officium quod subditis debent, non impendunt. Illi enim non gregem sibi commissum, sed seipsos pascunt. De quibus conqueritur dominus dicens. Væ pastoribus qui pascunt semetipsos, gregem autem meum non pascunt. Contra quos meritò subditi clamant. Aduersum me terra mea clamat si fructum eius comedi absque pecunia. Quod exponens Grego. dicit. Fructus enim terræ absque pecunia comedere, est ex ecclesia quidem sumptus accipere, sed eidem ecclesiæ prædicationis præcium non præbere. Ter rę ergo fructum absque pecunia commedit, qui ecclesiastica commoda ad vsum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impedit. Quid ad hoc nos pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis præcurrentes, officiũ quidem prædicationis suscipimus, sed alimenta ecclesiastica muti manducamus? Exigimus quod nostro debetur corpori, sed non impendimus quòd subditorum debetur cordi.

1. Reg. 18. Dauid quomodo fuit in innocẽs.

Ezechiel. 34.

Psal. 34. Isaie. 22. Amos. 2. 3.

PSALMVS LXXVIII.

1356 DEus venerunt gentes in hęreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam.

Psalmus iste istum habet titulum *Psal. Asaph.* Asaph enim quidam prophera fuit tempore Dauid, qui multos psalmos fecit scilicet à septuagisimo secundo psalmo scilicet quàm bonus israel Deus inclusiue, vsque ad psalmum. 84. exclusiuè scilicet quam dilecta. Et illos vndecim psalmos contiguos fecit ipse Asaph propheta. De materia autem psal. dicũr doctores quòd de persecutione populi israel, quæ tempore istius prophetæ futura erat sub Antiocho illustri. de qua etiam egit psal. 43. Quam persecutionẽ iste præuidens in spiritu deplorat deprecans Deum, vt misereatur populo suo. Vel secundum alios hic agitur de persecutione populi israel facta per Nabuchodonosor regem Babylonis, qui ciuitatem Hierusalem cœpit, iudæos duxit captiuos in Babylonem & templum destruxit. Et litera psalmi vtrique persecutioni congruenter applicatur. Quapropter dicendum videtur quòd psal. præuidit vtrãque persecutionem futuram, scilicet Babyloniorum sub Nabuchodonosor, & Grecorum sub Anthioco. & pro vtraque sub eodem contextu verborum fecit istum psalmum, rogans Deum ꝓ populo israel. Nam in vtraque persecutione gentes occupauerunt hæreditatem Dei scilicet terrã promissionis datam iudæis, polluerunt templum occiderunt populum Dei & captiuauerunt, de quibus iste psal. agit. Intentio psal. est omnes mouere de bonis proximorum lætari, & compati calamitatibus & malis. Et secundum hoc psal. iste habet tres partes, quia psal. primò videns prædictam persecutionem lamentatur. Secundò pro eius liberatione Deum deprecatur, ibi. *Vsque quo* Tertiò de ipsius terminatione consolatur, ibi. *Nos autem populus tuus* Applica literam vtrique persecutioni habes fundamentum in Nicolao. Quãtum vero ad sensum propheticum hic psal. præuidet persecutionem martyrum post Christi ascensionẽ toto orbe futurã, & ideo miseri ordiã Dei implorat ne succumbat ecclesia. Et ad istum sensum diuiditur psal. sicut ad literam dictum est. Sic ergo procedam, quia in quolibet passu primò expolito sensu literæ, sensum propheticum dicã. Prima ergo pars in qua ponitur futurę persecutionis lamentatio diuiditur, quia psal. vt facilius diuinã impetret misericordiam dictã persecutionem exaggerat, ostendendo quantum grauis fuerit. Ad hoc autem ostendendum quatuor narrãtur à psal. Et primo offensa Dei ostenditur & iniuria. Secundò populi Dei narrantur homicidia, ibi. *Posuerunt.* Tertiò occisorum insepulta deplorantur corpora, ibi. *Effuderunt.* Quartò illata à gentibus explicantur opprobria, ibi. *Facti sumus* Quantum ergo ad primum sciendum quod aliqui istum textum intelligere volunt de vltima captiuitate iudæorum facta per Romanos, quando Romani cœperũt ciuitatẽ Hierusalẽ & funditus eã euerterũt & tẽplũ, & multum sanguinem iudæorum sparserunt. Sed hoc stare non potest propter hoc quod psal. ait *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Hæreditas enim Dei dicuntur solum boni & electi, quia cum hæreditas ad solos filios spectet, & solum boni & electi sint filij Dei, sequitur quod solum boni hæredes sunt Dei

Hæreditas Dei.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom.8. Et hoc est quod dicit apostolus. Rom. 8. quod si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed quod nullus electorum tunc esset in Hierusalem quando per Romanos fuit dissipata, ex hoc patet, quia vt dicitur in historiis scholasticis ante aduentum Romanorum omnes fideles angelorum vocibus fuerunt moniti, vt inde recederent, quòd & sic factum fuit. vt ostendi supra versicu. 1074. Et hoc est quòd dicit glo. hic, Non potest hoc accipi de temporibus post ascensionem Christi, quando vastati sunt iudæi per Romanos. Tunc enim populus qui remanserat in Hierusalem hæreditas Dei non erat, omnes enim reprobi & excæcati erant. Omnes enim boni & fideles aduenientibus Romanis monitu angeli in regnum Agrypæ recesserunt. Potius ergo iste psal. accipiendus est de tempore antequam Christus venisset. Tunc enim populus ille hæreditas Dei erat, quia ibi erant multi propheræ & sancti scilicet quando ducti sunt in Babyloniam. Vel de persecutione facta ab Anthioco tempore Maccabeorum. De ista ergo persecutione futura à spiritu sancto edoctus ait de gentib. *Deus venerũt gẽtes*, scilicet Græci *in hæreditatem tuam*, scilicet in Hierusalem vbi aliqui boni erant. *Polluerunt templum*
1.Macca. 1. *sanctum tuum*. quia vt habetur 1. Maccab. 1. Antiochus posuit abominabile idolum super altare in templo. Et aduerte quod tempore istius psal. nõdum erat factum templum, & tamen in templo futura narrat quasi facta & præterita. Et hoc propter certitudinem prophetiæ. Sequitur. *Posuerũt* C *Hierusalem in pomorum custodiam* id est fecerũt Hierusalem desertam non tamen eam funditus euertерunt, sicut custodes vinearum vel fructum faciunt sibi in vinea tugurium vel aliquod ædificiũ desertum, vnde possint circumcirca videre damnũ inferentes. Sic ad horum similitudinem Hierusa-
Esa.1. lem deserta videbatur. Et tunc impleta fuit prophetia Esaiæ dicentis. Derelinquetur filia Sion sicut vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Mysticè autem templum Dei est quilibet bonus. vide versicu. 136. Diffusius autẽ
Templum est anima iusti. de hoc vide in postillis Nico. Hoc autem templum polluitur quando peccato aliquo iusti anima inficitur &c. Vide etiam de templo, quod est quilibet iustus versicu. 751. D

1357 Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

Hic ponuntur sanctorum homicidia. Vbi nota quòd proprie morticinus est nomen compositũ. Et hoc dupliciter. Primò quia mors componitur cum cædo. dis, & fit morticinus a. um. id est morte cęsus & interfectus, & tunc producit penultimam. Item mors componitur cum cado. dis, & fit morticinus. a. um. id est morte cadens, sicut quãdo est mortalis hominum vel animalium, & tunc E corripit penult. Vnde versus. De cado morticinũ de cædo morticinũmque. Hic autem accipitur
Morticinũ. prout cõponitur cum cædo. & sic morticina sunt corpora sanctorum quæ ab infidelibus cæsa fuerunt. quod literaliter fuit in persecutione Antiochi, qua nolentes à lege Dei discedere, passim occidebantur. Vnde dicitur. 1. Macca. 1. quod Antio-
1.Macca.1. chus perdidit populum multum ex israel, & in fine eiusdem capituli dicitur quod multi de populo israel diffinierunt apud se, vt non manducarẽt immunda, & elegerunt magis mori quam cibis coinquinari immundis, & noluerunt infringere legem Dei sanctã & trucidari sunt. Et nota istorum Græcorum crudelem stultitiam: quia tempore persecutionis illius multi sancti dum trucidarentur spe resurrectionis confortabantur. vt patet 2. Macca. 7. vbi trucidati ipsi Antiocho dice- 2.Macca.7. bant. Tu scelestissime in presenti vita nos perdis sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternę vitę resurrectione nos suscitabit. Hanc ergo spem resurrectionis insipiens & crudelis Antiochus ab eis auferre volens mortuorum corpora dabat volatilibus cœli & bestiis terrę comedẽda, stultè cogitans quod sanctorum corpora per diuersas aues vel bestias comesta Deus in vnum reunire per resurrectionem non posset, non cogitans quod ille, qui de nihilo fecit hominem, corpus hominis in diuersis mundi partibus dispersum reunire potest. Hanc ergo stultam crudelitatem ponens psalm. dicit. *Posuerunt mort. cina seruorum tuorũ* &c. Mysticè autẽ morticina & carnes sanctorum dãtur bestiis terrę & volatilibus cœli quia caro nostras multotiens exponitur protestari demonum qui dicuntur bestiæ terrę & volatilia cœli, sed nunquam anima, vt de Christo ostẽdit Grego. vide supra versic. 596. Ipsi autem dæmones bestię dicuntur, quia ratione non vtũtur. Vnde de anima quæ à gratia cadit in peccatũ Soph.2. & sic fit habitatio dæmonis dicitur Soph. 2. Quoniam facta est in deserto cubile bestię. Dicuntur etiam volucres cœli, quia habitant istud cœlum aereũ, de quibus saluator ait, quod volucres cœli comederunt semen quòd ceciderit secus viam.

1358 Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat, qui sepeliret.

Hic ostenditur quòd occisorum corpora dimittebantur insepulta: quod erat signum crudelitatis maximæ, sæuire namque in viuos crudelitas est, sed in mortuos sæuire summæ crudelitatis est iudicium. Isti autem persecutores non solum in viuentes, sed etiam in mortuos sæuiebant. Sicut enim sepelire mortuos opus est pietatis, sic abiicere mortuos à sepultura crudelitatis est opus. Sic ad literam fuit tempore persecutionis Antiochi. Quia tanta fuit copia cædis iudæorum infra ciuitatẽ Hierusalem & extra, vt nulli vacaret defunctorum corpora sepelire dum omnibus periculum immineret. Quæ notans psalmista dixit quòd *effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem*. scilicet per totam iudæam in cuius medio Hierusalem erat. Sic enim ad literam scribitur. 1. macca. 1. Et effuderunt san- 1.Macca.1. guinem innocentem per circuitum sanctificationis. Et quod insepulta ipsorum occisorum remanerent corpora apparuit, de Iasone de quo ibidem, scilicet 2. Macca. 5. dicitur, quod fuerit proditor gẽtis suę, quòd ille qui multos de patria sua expulerat, & qui insepultos multos abijcerat, ipse & inhumatus & insepultus abiectus est, vt per ea 2. Macca. per quæ peccauerit torqueatur. Sapien. 11. Sed Sapientia. quamuis prohibete defunctis iustorum sepultu-
ram

ram sit crudelitatis, ipsis tamen iustis nihil infer- A
tur nocumenti, quia si careant sepultura hominũ nobiliori modo per sanctos angelos sepeliuntur.
Sepelierabo eum cum sepultura asini. Sicut & econtra mali potentes nodilium hominum sepultura honorantur, sed ab angelis sepeliuntur in inferno, vt Christus ostendit de mendico Lazaro & diuite epulone Lucæ. 16. Quod ad propositum pertractans Petrus Rauennas ait. Mortuus est diues & sepultus est in inferno. En fratres quam rerum lamentanda mutatio pauperem portant angeli, diuitem deglutit infernus. Quare ergo sic sepulturæ pompa mentitur. In sepultura diuitis migrat tota ciuitas cum funus effertur, pauperem portat diminorum miseratio balorum. Meritò mox ei officia deputantur angelica, cũi tam crudeliter negata sunt ipsa humanitatis extrema. Funus diuitis antecedit lugubris turba suorũ. Pheretrũ paupercũ antecedit angelorum psallentium multitudo, & portatur ab angelis in sinu Abraç. Sed cur Abrahã sic ambit pauperem, diuitem sic refugit & refutat. Nonne ipse diues fuit? Re vera diues fuit, sed pauperibus nouit sibi, & opes prærogare magis gestiuit in sinu pauperis, quam in horreis recondere suis, sicut toto ordine vitæ suæ perdocetur. Exterus patria, domus nescius, ipse & domus omniũ fuit & patria, sciens se non possessorem sed dispensatorem diuinæ potius largitatis &c.

589

Facti sumus opprobrium vicinis nostris subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt. C

Hic illata à gentibus explicantur opprobria. Terra enim promissionis situata erat inter gentes idololatras, quorum idola iudæi despiciebant, & prædicabant illa esse dæmonia. Vnde & gentes iudæos habebant odio, & sic lætabantur in ista persecutione iudæorum & illos deridebant, dicẽtes. Vbi modo est Deus vester. Nonne videtis, quod vos defendere non potest, & similia. Et sic opprobria & contumelias inferebant iudæis. Vnde ad literam de ista persecutione dicitur. 1. Macca. 1. quod vniuersa domus Iacob induit confusionem. Istud autem opprobrium tanto maius fuit quanto status ciuitatis illius & populi erat prius in D
maiori gloria & honore. Vnde Abac. 2. Repletus est ignominia per gloriã. Et de hoc vicini eorum philistiim, & aliæ gentes lætabantur. Vnde dicebat populus ille, illud Threnorum. 1. Omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt quoniam tu fecisti. Quæ omnia notans psalmista ait. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris &c.* Consimilia verba pro ista persecutione dicebat superius psal. 43. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his qui in circuitu nostro sunt vide supra versic. 722. Et quid sit opprobrium, vt de ibi. Quid sit subsannatio. vide versic. 11. Quid autem sit illusio. nota quod ludo. is. componitur cum in, & mutata in n, l. fit illudo. dis. vnde illusio. & est illusio idem quod deceptio vel derisio. E
Mysticè autem sunt verba hæc bonorum qui hodie in opprobrium subsannationem & illusionem habentur à malis. quoniam vt dicitur Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas, quia quicquid virtutis boni peragunt, totum à malis interpretatur in malum, vide supra versicu. 449.

Vsquequo domine irascceris in finem, ascendetur velut ignis zelus tuus. 1360

Hic pro liberatione à dicta persecutione ponitur deprecatio. Et tria facit, secundum quod tria à Deo petit, scilicet quia petit primo, persecutionis determinationem, secundò persecutorum punitionem, ibi. *Effunde*. tertiò peccatorum populi remissionem, ibi. *Ne reminiscaris*. Quantum ad primum sciendum, quod proprie ira nec zelus cadit in Deo, sed solum metaphoricè, vt dictũ fuit versic. 55. Vnde hic ait gl. Ira & zelus Dei non sunt perturbationes eius qui cum tranquilitate iudicat, sed nomine iræ vindicta iniquitatis accipitur, quando nos pro malis punit commissis. Nomine vero zeli exactio castitatis intelligitur, ne anima legem Dei contemnat, & à Deo suo formicando dispereat. Ne ergo ista persecutio, quæ procedebat ex ira Dei, & zelo erga populum suum duret vsque in finem, id est, vsque ad consumptionem totius populi israel, psalmista precatur, dicens. *Vsquequo domine irascceris in finem*. quasi dicat ne vsque ad finem ira tua desæuiat supplico. Cõformiter rogabat psal. 12 dicens. Vsquequo domi- Psalm.12. ne obliuisceris me in finem &c. Vnde subdit. *Accendetur velut ignis zelus tuus*. Interrogatiuè dicitur quasi dicat. Non decet misericordiam tuam quòd zelus tuus lęuiat, & continuetur vt ignis qui ligna nõ parcit, sed quãdiu cõbustibile contingit accẽditur. Et benè ira Dei accẽdi dicitur, quia ignis accensus, aliqua deuorat, aliqua purgat, ligna redigit in cineres, sed purificat aurum. Sic & ira siue zelus Dei euenit bonis & malis, sed iustos purificat, malos autem exterminat.

Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. 1361

Hic petit malorum punitionem. Et primò facit hoc. Secundò assignat rationem, ibi. *Quia comederunt*. Quantum ad primum sciendum, quod pœna peccati, culpæ correspondet. Culpa vero istorum persecutorum fuit, quòd iram suam non solum supra iudæos sparserunt, sed ipsam effuderũt totaliter omnem crudelitatem exercentes in eis. Propter quod de eis stariim prædicit. *Effuderunt sanguinem eorum tanquam &c.* Ideo nunc de ipsorum pœna consimiliter Deo dicit. *Effunde iram tuam super gentes &c.* Aliud est enim Deo iram suam spar- Effundere iram Dei vel spargere. gere, aliud effundere, quoniam de illo quòd spargitur pars retinetur, & nõ totum emittitur. quòd autem effunditur totum emittitur. Et sic spargit iram suam Deus: quando vt iratus peccata punit vt corrigat, sed ipsam effundit quando vt iratus peccata punit vt damnet. Iram Dei spargi non effundi notabat psal. 29. dicens. Quoniam ira Psalm.29. in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Sed iram effundi ad æternum interitum ostendit moyses dicens. Misisti iram tuam quæ deuorauit Exod.15. eos. Sic ergo psalmista contra persecutores populi Dei postulat, dicens. *Effunde iram tuam &c.* Et secundum glo. hic non est hoc dicere maliuolentia: sed præuisa dicuntur. Figura enim optandi futura prædicit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicit. Et aduerte quod hic per gentes intelligit subditos, sed per regna ipsorum reges & principes, qui tam maiores Græcorum quam populares contra iudæos sæuiebant, qui nec Deum nouerant per fidem, nec eius nomen inuocabant. Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? vt dicit apostolus Rom. 10. Aduerte tamē generaliter, quòd quandoque illos quos ira Dei fortius damnare despicit, illos hic diutius in suis iniquitatibus tolerat vt euidentiorem causam dānationis ipsorū ostendat. Similiter & iustos quos altius præmiare disponit, multotiens eius ira trāseundo hic celerius punit. Quod notans Grego. super illo verbo Iob. 4. Vidi eos qui operantur iniquitatem, flante Deo, spiritu iræ eius esse cōsumptos, dicit. Quomodo flante Deo, spiritu iræ eius consumpti sunt iniqui, quæ plerumque hic diutius subsistere iustis fœlicius permittuntur. Hinc namque de illis per psalmistam dicitur. In labore hominum non sunt & cum hominibus non flagellabuntur. Hinc & Hieremias ait. Quare via impiorum prosperatur? Quia enim sicut scriptum est, Dominus patiens redditor est, sæpe diu tolerat, quos imperpetuum damnat. Nonnūquam vero concitè percutit, quia pusillanimitati innocentium consolando occurrit. Aliquando ergo omni potens Deus diu iniquos prætualere patitur, vt iustorum vita mundius purgetur. Aliquandoque vero iniustos celerius trucidat, eorumque interitu innocētium corda confirmat. Si enim omnes malè agentes trucidaret, extremum iam iudicium quibus exhiberet? Si autem nullū omnino percuteret, quis Deum res humanas curare credidisset. Nonnunquam ergo iniquos ferit, vt ostēdat quia inulta mala non deserit. Nonnunquam vero iniquos diu tolerat, vt considerantibus insinuet ad quid eos ad iudicium reseruat &c.

Rom. 10.

Greg. 5. mora. ca. 15.

Psalm. 72.

Hiere. 12.

1361 Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.

Hic ostenditur causa punitionis eorum. Comedere enim aliquando stat pro destruere vel dissipare. Per Iacob vero intellige populum israel ex eo natum. *Comederunt ergo iacob*, quia bona populi ex iacob nati diripuerunt, & magnam populi partem occiderunt & captiuauerunt. Isto enim modo tyrannus dicitur comedere pauperes sibi subditos. *Et locum eius desolauerunt*, id est, ciuitatem Hierusalem, quæ erat metropolis totius regni, in qua erat & templum & palatium regium. Hanc ciuitatem desolauerunt. Sic enim ad literam de ciuitate Hierusalem fecit Antiochus, vt habetur. 1. Macca. 1. Quia spoliauit templum omnibus iocalibus suis, accepit aurum, & argentum, fecit magnam cædem hominum, & ciuitatem incendit igni, & fugerunt habitatores Hierusalem, & facta est ex tetra semini suo, & nati eius reliquerūt eā. Et sic secundum gloriam eius multiplicata est ignominia eius. Moraliter autem notādum quod in scriptura reperitur comestio mala multiplex, vide in dictionario, ibi. Comestio.

1. Macca. 1. Comedere populorum.

1363 Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes

A facti sumus nimis.

Hic postulat peccatorum populi remissionem. Et primò postulat peccatorum remissionem, secūdò ad hoc adducit rationem, ibi. *Ne forte*. Prima in duas, quia primò petit peccatorum remissionē: secundò diuini auxilij collationem, ibi. *Adiuua*. Quantum ad primum sciendum, quòd nec memoria propriè nec obliuio cadit in Deo, sed iuxta nostrum modum loquendi dicitur recordari peccatorum nostrorum, quando ipsa punit, sed obliuisci, quando ipsa dimittit per veniam. Quod notās Grego. ait. Quis nesciat quia Dei memoria nec obliuione rerum rumpitur, nec recordatione sarcitur? Sed cum aliqua deserens permittit more nostro obliuisci dicitur, & cum post lōgum tempus quæ voluerit visitat, nostræ mortalitatis more recordatus vocatur. Quo enim pacto diuinitatis eius vim obliuio dissipat, cui ipsa quoque laudabilis memoria essentialiter cōcordat? Nulla namque nisi præterita aut absentia recordantur. Quomodo ergo Deus præteritorum reminiscitur, cum ipsa in semetipsis prætereunt, eius vero nutui sempe præsentia existunt? Aut quomodo absentiū recordatur, dum omne quod est, per hoc illi præsto est quòd in ipso est, quòd si præsto non esset, omnino non esset. Nam non existentia videndo creat existentia videndo continet. Quicquid ergo creator non videt, essentia subsistendi caret &c. Ad propositum ergo orat psalmista, vt Deus peccatorum populi non recordetur id est, vt parcendo illa dimittat, dicens. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum* quasi dicat hæc mala nobis inferunt inimici, sed scio te nos flagellare pro peccatis nostris, ideò dimitte peccata, & cessabunt flagella. Quòd autem dicit iniquitatum nostrarum antiquarum, per hoc non intelligit de præteritis tantum, cum & illo persecutionis tempore etiam aliqui iudæi idola seque rentur. vt habetur. 1. Maccab. 2. Sed dicit. *iniquitatum antiquarum*. id est similium antiquis quib. innumeris annis peccauerunt idola colendo, vt patet per totum librum iudicum. *Citò anticipent nos misericordiæ tuæ*, id est misericordia tua præueniat iudicium, quia nisi indulgentia præueniat in iudicio, non absoluetur reus. Vel *anticipēt nos misericordiæ tuæ*. scilicet ante totalem consumptionem populi tui. Et dico citò, *quia pauperes facti sumus nimis*. id est expoliati afflicti, & iam quasi ad nihilum redacti, quasi dicat. Si differs misereri erimus consumpti totaliter. Nota quod in omni nostra bona actione misericordia Dei nos præuenit & anticipat, & nunquam nos Deum præueni mus. Vnde psal. 58. Deus meus misericordia eius præueniet me. vide supra vers. 947. Hoc satis dedu cit Greg. 33. mora. c. 25. dicēs. Nemo quippe vt diuina eū gratia subsequatur, prius aliqd cōtulit Deo Nā si nos Deū benè operādo præuenimus, vbi est qd ppheta ait. Misericordia ei⁹ præueniet me? Si quid nos ei bonę opatiōis dedimus vt eius gratiā mereremur, vbi est qd apostol⁹ ait. Gratia salui facti sumus p fidē, & hoc nō ex vobis, sed donū Dei est: nō ex opib. vestris, vt ne quis glorietur. Si nostra dilectio Deū præuenit, vbi est qd Ioannes ait. Non quia nos dilexerimus Deū, sed quoniā ipse prior dilexit nos? Vbi est qd per Oseā dñs dicit. Diligā eos spontaneè. Si sine eius munere nostra virtute Deum sequimur, vbi est quòd per euangelium veritas dicit. Sine me nihil potestis facere. Vbi est quòd

Obliuio Dei.

1. Maccab.

Memoria Dei.

Greg. 32. mora. ca. 5.

Misericordia præuenit nos.

psalm. 58.

Greg.

psalm. 58.

Ephe. 2.

1. Ioan. 4.

Osee. 14.

Ioan. 15.

Ioan 6. Ioan. 15. quod ait. Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Item: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos? Si saltem dona bonorum operum virtute nostra benè cogitando præuenimus, vbi est quod per Paulum tam subtiliter vt omnis de se humanæ mentis fiducia ab ipsa cordis radice præscindatur, cū ait. Nō qđ sufficientes simus aliquid cogitare à nobis quasi ex nobis, sed sufficiētia nostra ex Deo est. Nemo ergo Deū pretuenit meritis, vt tenere eum quasi debitorem possit, sed miro modo æquus omnibus conditor, & quosdam prælegit, & quosdam in suis reprobis moribus iustè derelinquit. Nec tamen electis suis pietatem sine iustitia exhibet, quia hic eos duris afflictionibus premit. Nec rursum reprobis iustitiam sine misericordia exercet, quia hic æquanimiter tolerat, quos quandoque in perpetuum damnat. Sic ergo electi præuenientem se gratiam consequuntur, & reprobi iuxta quod merentur accipiunt, & de misericordia inueniunt electi, quod laudent, & de iustitia non habent reprobi, quod accusent &c. Hoc ergo considerans psalmista pro liberatione populi non sua allegat merita: sed præuenientem Dei postulat misericordiam, dicens *Cito anticipent nos misericordiæ &c.*

1364. Adiuua nos Deus salutaris noster: & propter gloriam nominis tui domine libera nos: & propicius esto peccatis nostris, propter nomen tuum.

Hic postulata peccatorum indulgentia consequenter erga hostes postulatur Dei gratia, vt scilicet Deus populum adiuuando protegat. Videbant enim hostes fortes se infirmos, ideo ad Dei recurrūt auxiliū, dicentes. *Adiuua nos Deus salutaris noster*, scilicet qui saluator noster fuisti, de seruitute Pharaonis, qui nos saluasti de captiuitate Babylonis: nunc adiuua nos in præsenti persecutione. Hoc autem dicendo recollit beneficia præterita, & sic magis captat Dei beneuolentiam. Conditio enim magnifici est libenter audire bona quæ contulit, vt habetur quarto ethicorum. Et hinc vulgatiter dicitur, quòd gratiarum actio est ad maiora prouocatio. *Et propter gloriam nominis tui domine libera nos.* quasi dicat, non allegamus merita nostra, sed gloriam nominis tui. vt, scilicet, ab ista persecutione per te liberati nomen tuum glorioſe per mundum innotescat. Ideo *propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.* Quid autem sit aliquem alteri propicium fieri: vide versiculum trecentesimum quinquagesimum quintum. Qualiter autem Deus suos adiuuat. vide versiculum nonagesimum nonum, & trecēteſimum primum, & sexcēteſimum trigesimumprimum, & sexcenteſimum septuagesimumtertium, & octingenteſimum septuagesimumsecundū, & mileſimum centeſimū trigesimūquintum. Moraliter autem ista verba sunt cuiuslibet volentis benè agere, eo q, liberū arbitriū sine Dei gratia ad meritoriè peragendū, est inualidū, vt ostendit Magist. li. 2. dist. 25. Ideo Dei inuocare debemus adiutorium, dicentes. *Adiuua nos Deus salutaris noster &c.* q.d. gratia tua adiuuet liberum arbitrium, non tamen ab opere meritorio ex hoc excludit liberum arbitrium, qui enim adiuuatur etiam ipse aliquid facit. Notandum est ergo quod adiuuat nos multipliciter Deus, scilicet ad recte incipiendum, & virtuoſe perficiendum. Primum adiutorium datur infallibiliter, datur cuilibet qui non resistit sicut sol omnia illuminat, nisi ponatur obex. Vnde ait Origenes super librum numeri. Maior cura pro nobis à Deo geritur ad nostram salutem, quam ab aduersariis procuretur ad mortem: quia Deus pater & filius & spiritus sanctus, non solum prouocant ad salutem, sed etiam pertrahunt. Igitur nisi cōiunxerimus nos aduersariis nostris, & ipsorum partem fortificauerimus, gratiam adiuuantem habebimus. Et ideo nulla alia causa est quare quis adiuuantem Deum non sentit, nisi illa quam ponit psal. dicens. Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum. Secundò adiutoriū datur omnibus, nisi quis gratiam receptam negligat, Propter negligentiam enim & gratia data perditur & danda non obtinetur. Dicit Solinus quòd in capite draconis est quidam lapis preciosus, qui extrahitur à draconibus viuis, quia scilicet draco quibusdam herbis somniferis dormire cogitur, vt ab eo viuente sic lapis extrahatur. Sic & diabolus volens auferre ab homine viuente lapidē precioſiſſimum diuinæ gratiæ, quo viuitur: primò soporem negligentiæ procurat, sciens quòd à litera viuente lapidem illum auferre non posset. Vnde Chrysostomus super Matthæum, dicit, q⁹ gratia est adiutorium infirmitatis humanæ. Adiutoriū aūt nō datur dormiētib⁹ sed festinātib. Istud apparuit in beato Antonio, de quo in vitis patrum ait Hieronym. quòd cum aduersus malignos spiritus bellum gereret: & ab ipsis multa seuissima vulnera pertulisset, cum gaudio per radium solis desuper venientem, & dæmones effugantem, Christi intellexit aduentum ad se, & ait. Vbi eras ô bone Ieſu, vbi eras? Quare ab initio non affuisti, vt curares vulnera mea? Et vox ad eū facta est. Antoni hic eram, sed expectabam certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non cessisti, semper tibi auxiliabor. Propter quod dicitur. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Non autem dicit negligentiam nostram.

Adiutoriū Dei.

Origenes.

Psalm. 51.

Gratia. Adiutoriū. Lapis dicitur gratia.

Chrysost.

Hieronym.

Rom. 8.

1365. Ne forte Dicant in gentibus, vbi est deus eorum: vt innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Hic assignat rationem vt Deum inclinet ad prestandum sibi adiutorium. Ad hoc autem psalmista adducit quatuor rationes quibus vult Deum ad misericordiam populi sui inclinare, quia hoc decet primò diuinam reuerentiam, secundò diuinam iustitiam, ibi. *Vltio*. tertiò diuinam potentiam, ibi. *Secundum*. Quartò persecutorum malitiam, ibi. *Et redde*. Quantum ad primum sciendum quòd sicut ad Dei honorem pertinet ipsum p̄ xdicare misericordem & omnia posse: sic contra eius reuerentiam est de ipso sentire oppoſita, scilicet quòd non sit misericors nec omnipotens. Gentiles autem videntes iudæorum populum in tanta persecutione & exterminatione, faciebant talem rationem contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum. Deus quem colunt iudæi aut vult eos uuare & non potest, aut potest sed non vult. Si primum, ergo est impotens, ergo non est Deus Si secundum, ergo est crudelis, ergo non est verus Deus. Vbi ergo est Deus Hebræorũ? Et hoc est quod ait psalmista *Ne forte dicant*. s. obstinatè *in gentibus*. i. inter gentes dicãt. *Vbi est Deus eorum?* i. Deus iudæorũ nullius virtutis esse vel momenti videtur, *& innotescat coram oculis nostris* 1. ad tãtum deueniant gentes, vt hoc nobis in facie dicãt quia tanta Dei iniuria nullo modo est toleranda. Tales sic cõtra Deum arguẽtes nõ aduertunt q & si Deus naturaliter est misericors & omnipotens, est etiã iustus, & peccata nõ sinit impunita. Quia ergo populus iudaicus peccauerat legẽ eius preuaricãdo, Dei iustitia requirebat ipsos punien B dos. Opus autem misericordiæ est delinquentem tẽporaliter punire, ne æternaliter puniatur. Dicũt enim naturales & maximè Isidorus. 12. etim. q leo naturaliter erga homines est mitis, cuius misericordia apparet in multis, nam prostratis parcit, & captiuos obuios liberè repatriare permittit & nisi læsus de facili non irascitur, prouocatus vero ad iram in prouocantem sæuit. Sic & Deus erga homines naturaliter est misericors, & pius, vnde prostratis. i. pœnitentibus parcit, captiuatos à diabolo volentes ad patriam redire non solum permittit, sed etiam ipsos adiuuat & dirigit: quia vincula peccatorum absoluit. Vnde vt in vitis patrum scribitur, nullum peccatum hominis Dei misericordiam potest vincere, si tamen per pœni- C tentiã reuertitur Cum enim sit misericors Deus scit infirmitatem hominum & passionum fortitudinem atque diaboli astutiam & potentiam. Et ideo cum naturaliter sit misericors, cum homines dimissis delictis ad ipsum per pœnitentiã reuertuntur, statim furorem suum mitigans omni eos facit dignos honore. Si vero vltro prouocatus fuerit sicut fit quãdo post expectationẽ pœnitentiæ contẽnitur, sm quòd ait psalmista. Irritat aduersarius nomen tuum in finem. talem omnino punit donec per pœnitentiam cõuertatur. Vnde in prouerbiis sapientũ dicitur, Furẽs fit læsa patiẽtia sæpe. Vnde & Valerius dicit lib. 1 quòd lento gradu ad vindictam sui diuina ita procedit, tardi tatem supplicij grauitate compensat.

Deus misereatur peccatis.

Exemplum.

Punitio peccati.

Valerius.

1366.

Vltio sanguinis seruorum tuorum qui effusus est: introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

Hic adducit secundam rationem quæ fundatur in diuina iustitia, vt sic arguat. Ad iustum iudicem spectat suos subditos iniustè oppressos vindicare. Cum ergo tu Deus noster sis iustus iudex vindica sanguinem nostrum. Et hoc est quod ait. *Vltio sanguinis &c.* Tamen notandum quòd in Hebræo, & in translatione Hieronymi hic terminatur versus præcedens. Et est sensus. *Vltio sanguinis seruorum tuorum qui effusus est* à Græcis innotescat nationibus, ita quòd omnes nationes sciant te iniurias nobis illatas iuste vindicare, & hoc fiat coram oculis nostris, sic quòd istam vindictam. scilicet nos oculis nostris adlaudem tuæ iustitiæ videamus. Vnde hoc euenit, subdit. *Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.* id est exaudi gemitum nostrum oppressorum & captiuorum, vt sic licet à tanta oppressione liberemur. Secundum autem glo. hic versus exponitur de vltione temporali & æterna. Si de æterna, tunc est sensus: sume vindictam de malis qui fuderunt sanguinem nostrum, ipsos damnãdo æternaliter. Et tunc hoc dicit non optando, sed prophetizando, quia iusti non delectantur in perditione peccatorum: quia nõ eos odit propheta quũ sit iustus, sed de diuina iustitia quam diligit. Si autem intelligatur de vltione temporali, optat inimicos ad Deum conuerti, vt ipsimet pœnitendo de peccatis suis accipiant vltionem. q. d. cito fiat vt videamus illos conuersos qui nos modo persequuntur. Qualiter autem iusti lætantur de vindicta malorum: vide suprà ver. 937. Et em quòd Deus multipliciter vindicat. vide sup. ver. 248.

ysaie.

1367.

Secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum.

Hic ponitur tertia ratio, quæ fundatur in diuina potentia, quæ eius voluntati æquatur: quia omnia quæ vult potest, vt sic arguat. Diuina potestas potest cõseruare sanctos martyres pro eius honore passos, & hoc suæ bonitati cõuenit, ergo & hoc facere debet, quòd autẽ hoc possit, patet: quia habet brachium cui nihil resistere potest. Fortitudo enim & potentia per brachiũ designatur, quoniã sm grammaticos brachium dicitur à barry quod est fortè. Vnde Esa. 40. Ecce dominus veniet, & brachium eius dominabitur, vt sic sit sensus, quòd iusti viri qui tempore illius persecutionis Antiochi erant à Deo postulent, dicentes. *Secundum magnitudinem brachij tui.* i. potentiæ tuæ *posside*. i. tuos reputa, & vt tuos defende nos qui sumus filij mortificatorum. i. sanctorũ patrum, qui se ipsos mortificabant carnem mortificando. Vel secũdum glo. hæc est vox sanctorum martirum, qui Deum orant vt mors ipsorum per exẽplum proficiat successoribus suis. Vnde ait. *Posside*. s. ne D aliquo errore maculentur. *Filios mortificatorum*. s. posteros vt accẽdantur ipsorum exemplo, & non terreantur. Hoc enim semper orant sancti martyres, ne infructuosus esse posteris sãguis eorum, vt scilicet inde cresceret seges vnde putabatur pertinere. Et ista est pia precatio, ne Deus filios eorum proiiciat, qui pro eo puniti sunt, sed multiplicet. Notandum quòd mortificatus dicitur à mortifico, cas, & componitur ex morte & facio, cis. & sic mortificatus quasi mortuus factus. Et sic nõ solũ sancti martyres, sed etiam quilibet iustus qui seipsum mortificat mũdo, dicitur mortificatus. Vnde tales dicunt illud psal. 43. Quoniam propter te mortificamur tota die. Quod verbũ exponens Ricardus ait. Quomodo nõ morẽ creditur &c. vide ver 730. vel per brachium domini intelligit E Christum, quoniã sicut brachio totũ corpus protegitur & defenditur, sic & Christus incarnatus totum corpus ecclesiæ suis operationibus liberat & defendit. De isto brachio ipsi Iob ait dominus. Si habes brachium vt Deus, & voce simili tonas. Quod ad propositum exponit Grego. dicens. Per brachium Dei consubstantialis eius filius demonstratur. Ipse enim est brachium de quo propheta ait. Et brachium domini cui reuelatum est? Deum ergo habere brachium, est operantem filium gignere. Voce vero tonare, est consubstantialẽ sibi filiũ mundo per incarnationem terribiliter demonstrare. Et nota quòd in isto brachio multa mirabilia Deus operatur in nobis: quoniã per istud brachium, primò suum redemit populũ psal. 76. Notam fecisti in populis virtutem tuam, redemisti in brachio tuo populum tuum. Vbi gl. Virtutem tuam. i. Christum notum fecisti quãdo misisti eum in mundum, notum dico in populis tam fidelibus quã infidelibus: sed infidelibus sic notum fecisti vt cognoscant Christum tuum corpore, fidelibus autem vt cognoscant eum etiam deitate. Deinde ostendit quid præstiteris hac vir- B tute, dicens. Redemisti in brachio tuo populum tuum. i. per Christum. Secundo istud brachium per totum mundum est dilatatum: quia eius fides vbique dilatata, quod futurum prædixit psal. 70. Deus ne derelinquas me donec annunciẽ brachium tuum generationi omni, quæ ventura est, scilicet Christum incarnatum. Et de isto brachio dicitur Esa. 53. Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est Primum dicit de incredulis ipsos accusando, Secundum vero ipsorum execrationem remouẽdo dicit. Et brachium domini cui reuelatum est. q. d. Illi quibus brachium domini per prædicationẽ reuelatum est, credere noluerunt. Tertiò est suorum fidelium defensiuũ, propter quod orat propheta. Domine miserere nostri, esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tẽpore tribulationis. Et Sap. 5. Brachio sancto suo defendet illum. Quartò est demonũ ligatiuum. Hoc enim brachium incarnatum dæmones sic terruit, vt nobis ad libitum nocere non possint. Quod prædictum fuit Exo. 15. Irruat super eos formido & pauor in magnitudine brachij tui. Vnde Sapien. 11. Virtuti brachij tui quis resistet? quoniam tanquam momẽtum statere, sic est ante te orbis terrarum: propter quæ omnia in isto brachio confidens psalmista dicit. *Secundum magnitudinem brachij tui posside &c.*

Gene. 32. vers. ca. 5. Esa. 53.

Psalm. 76. Christus cognitus dicitur.

Psalm. 70.

Esa. 53.

Sapien. 5.

Psalm. 43.

Bruno. Christus fortis.

Iob. 40.

1368.

Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi domine.

Hic adducit quartam rationem: quæ fundatur in persecutorum malitia. Vnde hic psalmista non optatiuè, sed prædictiuè ponit persecutores a Deo puniendos secũdum peccata sua: sic quòd nihil in eis impunitum remanebit. Vbi notandum quòd numero septẽnario vniuersitas designatur. Vnde Grego. ait. Septenno numero vniuersitas exprimitur. Vnde & non amplius quam diebus septem hoc tempus transitorium consummatur. Quid est ergo redde vicinis nostris septuplum: ni E si redde eis pœnę perfectionem. i. pœnam complete. Hoc enim numero perfectio signari solet. Redde ergo vicinis nostris. scilicet persecutoribus qui vicini erant: vicini quidem loco, non voluntate: corpore, non mente: *septuplum*. i. complete debitam pœnam: *in sinu eorum*. i. in mente ipsorum: vt scilicet prius septem peccatis inuoluantur, vt postea improperium sit meritum supplicioru fuerunt. *Redde etiam eis improperium ipsorum quod ex probrauerunt tibi domine.* Vbi nota quòd impropetium quo aliquis alteri improperat: tunc improperanti redditur quando per effectum in seipso percipit quod alteri male improperabat. Sicut si quis alteri improperaret dicens: tu non vales mecum pugnare: tunc si ille secum pugnando improperantem superaret: tunc improperium sibi illatum redderet illi. Sic in proposito: illi improperabant Deo dicentes, quòd populum non poterat defendere. vnde & cultum Dei de terra auferre conabãtur. Tunc ergo improperium Deo illatum improperantibus Deus reddidit: quando finaliter populum liberauit: & Antiochum miserabili morte prostrauit: vt proprijs pœnis flagellatus ipse potentiam Dei in se experiretur, cui improperauerat prius: vt habetur. 2. macca. 9. Et ad istum sensum exponit Grego. hunc versum. dicens. Scriptura sacra pletumque sinum pro mente ponere consuevit: sicut voce ecclesiæ de persecutoribus nostris qui nobis natura quidem coniuncti sunt: sed vita disiuncti per psalmistam dicitur. *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum*. Ac si aperte diceretur: in mente sua recipiant hoc quod in nostris corporibus sequentes operantur: vt dum nos exterius ex parte præmunt: ipsi interius perfectè puniantur.

1. Macha 2. Greg. 22. 1 cap. 14.

1369.

Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ confitebimur tibi in sæculum.

Hæc est tertia pars principalis in qua psalmista præuidens finalem populi de dicta persecutione liberationem: gratias Deo agens consolatur. Et primo ponit suam intentionem. secundo suæ intentionis expressionem: ibi *In generatione*. Quantum ad primum præuidens psalmista populi liberationem confitetur in persona totius populi se à Deo gubernari atque nutriri, dicens. *Nos autem populus tuus scilicet* quem elegisti ad cultum tuum: cui in monte Sinai legem dedisti. *Nos oues pascuæ tuæ*: quia nos in deserto quadraginta annis manna pauisti. q. d & nunc consimiliter vt tuum populum defendisti & nutristi. Ideo *confitebimur tibi in seculum scilicet* confessione laudis. Vbi nota quod *Secuũ multiplex.* seculum accipitur quandoque pro æterno: sic enim dicitur Eccl. 40. Omnia quæ de terra sunt in terram conuertentur: fides in seculum stabit: fides ideſt effectus fidei scilicet præmium debitum fidelibus. Aliquando vero accipitur pro certo & determinato tẽpore scilicet pro reuolutione vnius iubilei. s. pro spacio quinquaginta annorum. Et sic multiplicantur sęcula: secundum quod multiplicantur reuolutiones annorum iubilei. Et isto modo accipitur Eccle. 9. vbi dicitur. Amor & odium simul perierunt: nec habent partem in hoc sęculo. Et quia spacium quinquaginta annorum est vt in pluribus tempus discretionis hominis, qua caret in pueritia & senio: sine qua confessio laudis non est multum laudabilis: ideo ait. *Nos autem populus tuus &c confitebimur tibi in seculum*. i. discretè & voluntariè laudabimus nomen tuum. Et aduerte quod psalmista propriè populum iudeorum oues appellat. Nam secundum

Eccles. 40.

Eccles. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nota Oues dicuntur mali.

naturales oues in æstate tempore caloris simul manent vnitę & adinuicem strictę. In hyeme tempore frigoris disiunctæ manent & abinuicem segregatæ, quod faciunt propter frigiditatem flatus ipsarum: quia si in hyeme cõgregatæ manerent magis infrigidarentur, sed in æstate congregatæ refrigerantur. Sic & iudęorum populus tanquam oues tempore ęstiuo. s. prosperitatis insimul congregati Deum confitebantur, tempore autem hyemis. s. aduersitatis disiungebantur à Deo, vt in libro iudicum multis patet exemplis.

1370. In generatione & generationem annunciabimus laudem tuam. B

Hic exponit quod statim dixerat. s. confitebimur tibi in sæculum, quia. s. non accipitur sæculum solum pro vno iubileo, sed pro successione omnium generationum. s. pro æterno. Vnde sicut dictum est supertus vers. 1282. Vna generatio tãtum cõmuniter durat quantum durat filius à patre genitus, & sic filius dicitur vna generatio, nepos. s. filius filij dicitur alia generatio, pronepos alia generatio, & sic vlterius. Sic enim accipit generationem Matthæus, dicęs. Omnes generationes ab Abraham vsq; ad Dauid quatuordecim, à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, à transmigratione Babylonis vsq; ad Christum generationes quatuordecim. Volens ergo ostendere psalmista quomodo sæculum superius acceperat, dicens. *Confitebimur tibi in sæculum*, dicit, in generatione & generationem. Vbi glos. *in generatione & generationem*. id est in omnem generationem, quod supra dixerat, in sæculum. Vel aliter generatio est duplex. s. accipiendo generationem pro re genita. s. generatio presentis sæculi & futuri. De prima dicitur Eccles. 1. Generatio præterit & generatio aduenit. De secunda autem dicitur. 1. Ioan. 5. Generatio Dei conseruat eum & malignus non tangit eum. Dicit ergo *in generatione & generationem*. Ore. id est non solum in præsenti sæculo annunciabimus laudem tuam, sed multo magis in futuro. Apoca. 19. Audiui vocem in cœlo dicentium, laus virtus & gloria Deo nostro est. Moraliter autem notandum, quòd Dei laudes meritò annunciare debemus, vt illis auditis proximi in virtutibus crescant. Sic etenim Deus virtutem operum suorum annunciabit populo suo, vt det illis hæreditatem gentium. Quod exponens Greg. dicit. Nam Deus, qui nos prohibet, ne proprio ore laudemur, per scripturam sacram laudes suas nobis annunciat: non quia ipsis indiget, qui proficere laudibus nescit, sed dum suam magnitudinem narrando nobis annunciat, nostram ad se imperitiam subleuat: & bona sua loquendo nos edocet, quæ omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Iccirco autem laudes suas nobis indicat, vt valeamus studentes cum cognoscere, cognoscentes amare, amantes sequi, sequentes adipisci, adipiscentes vero eius visionem frui, vt ait psalmista. Virtutem operum suorum annunciabit populo suo, vt det illis hæreditatem gentium. Ac si aperte dicat. Idcirco fortitudinem suæ operationis annũciat, vt eum qui audierit donis diteset. Morem ergo sui creatoris imitantes sancti viri, nonnunquam quædam de se vt audientes instruant annunciando narrant, non vt ipsi proficiant manifestant, & tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum à terrena intentione erigunt, ipsi terrenæ laudis appetitu mergãtur. Similiter multo fortius laudes Dei annunciare debemus, vt alios ad Dei ducamus amorem, vt merito dicamus illud psal. 33. Semper laus eius in ore meo.

Generatio quid sit.

Matth. 1.

Generatio multiplex.

Eccles. 1.

1. Ioan. 5.

Apoch. 19

Annunciare laudes Dei. Greg. 18 mo. c. 15

Psalm. 33

PSALM. LXXIX.

1371. Qui regis Israel, intende, qui deducis velut ouem Ioseph.

Iste psalmus talem habet titulum. *In finem pro his qui commutabuntur psal. pro Assyriis testimonium Asaph.* Vbi sciendum quòd iste psal. ad literam de Christo exponitur. Agit enim de primo Christi aduentu quo vineam de Ægypto eductam. s. synagogam per verum intellectum legis ad veram fidem conuertit & illuminauit & in melius commutauit. Et sic iste psalmus est Christi & ecclesię testimonium. Vnde agit de commutandis & de Assyriis. Vbi per cõmutãdos accipe tam iudæos quam gentiles, iudæos. s. à litera legis commutandos ad legis intellectum: de figura ad rem figuratam: vt in tota lege intelligant Christum figuratum fuisse. Pro gentibus autem. s. quæ commutabuntur per aduentum Christi ab idolorum cultura ad vnius veri Dei cultum. Et sic est testimonium pro his qui commutabuntur iudæis. s. vel gentilibus. Est etiam testimonium pro Assyriis. Assyrij enim interpretantur dirigentes sc. Et sic per Assyrios intellige iudæos obstinatos vel gentiles qui in aduentu Christi nõ cõmutabuntur, sed magis se per superbiam contra Christum dirigẽt vel cæremonias legis carnales præferendo euangelio, vel Christi ecclesiã persequendo. Est ergo sensus tituli talis. Iste psal. quem fecit Asaph. dirigit nos in finem. i. in Christum & est testimonium *pro commutandis*. i. pro cõuertendis iudæis ad Christũ vel gentilibus, *& pro Assyriis*. i. contra Assyrios. s. superbos iudæos vel gentiles qui contra Christum superbè se erigunt. Et iste est testimonium pro commutandis, sed contra Assyrios: agit enim de Christi primo aduentu quo commutandi recipiuntur, sed Assyrij superbi reprobantur. Hoc viso accedo ad psalmi diuisionem. Ad cuius intellectum scundum quòd sicut vna fides est patrum testamẽti & noui, ita & vna ecclesia noui ac veteris testamenti est, quia illud quod vetus testamentum promittebat esse futurum, hoc nouum declarat iam esse perfectũ. Et sic quod antiqua ecclesia credebat esse venturum. s. Messiam, ecclesia noui testamenti iam venisse confitetur & credit. Et ista vna ecclesia multotiens in antiquo & nouo testamento nomine vineæ designatur. Ecclesiam enim veteris legis sub nomine vineæ descripsit Esaias ex parte domini, dicens. Vinea domini exercituum domus israel est. Similiter & in nouo testamento Christus ecclesiam suam sub nomine vineæ descripsit dicens, quòd exiit primo mane conducere operarios in vineam suam &c. Vbi Greg. in homil. dicit Quis patrisfamilias rectius similitudinem tenet quam conditor noster qui regit quos condidit, & electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subiectos

Vinea dicitur ecclesia.

Esa 5.

Matth. 20.

subiectos dominus in domo? qui habet vineam A suam, scilicet ecclesia, quæ ab Abel iusto vsque ad vltimum electum, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Istam ergo vineam Asaph in spiritu prouidens, de ipsa hunc psalmum conscripsit, in quo de ipsa duplicem eius statum ostendit. Primò statum quem habuit ante Christi aduentum. Secundò statum, quem habuit post Christi aduentum, ibi. *Deus virtutum conuerte nos.* Prima in duas, quia primo psalmista pro vinea deprecatur, secundò processus vineæ demonstratur, ibi. *Vineam de Ægypto.* Circa primum duo facit: quia primo Christi aduentum inuocat, secundò statum vineæ explicat, ibi. *Domine Deus virtutum.* Circa primum quatuor petit à Deo scilicet primò erga B nos Dei considerationẽ, secũdò Dei manifestationem, ibi. *Qui sedes*, tertiò Christi incarnationem, ibi. *Excita*, quartò gentis commutationem, ibi *Deus virtutum conuerte nos.* Quantum ad primum, sciendum quòd Israel vocatus fuit Iacob, à quo duodecim patriarchæ geniti sunt, à quibus populus Dei descendit, qui diuidebatur in duodecim tribus. Et ideo per Israel intelligitur populus Dei in duodecim tribubus contentus. Quem populum singulari gubernatione Deus regebat, non solum interius per veri Dei cultum, sed etiam exterius, vt patuit quando quadraginta annis ipsum per columnam nubis in die, & per columnam ignis in nocte duxit per desertum & pane cœli pauit ipsum, vt patet Exodi 13. Et ideo C dicebatur Deus regere Israel. Quod notans psalmista recolens illius beneficij, ait. *Qui regis Israel intende.* scilicet nobis. Intendere enim dupliciter accipitur, vide versiculum 876. hic accipitur pro dirigere. Et sic Deum intendere nobis est ipsum nos dirigere & nostras præces approbare sicut psalm. 5 dicitur. Intende voci orationis meæ. *Qui deducis velut ouem Ioseph.* Hoc quidam sic intelligunt, quia vt habetur Genes. 50. Ioseph in morte adiurauit fratres suos, dicens. Scio quòd Deus visitabit populum suum, & vos hinc educet ad terram vestram. Ideo tunc asportabitis hinc ossa mea vobiscum, vt non hic sed cum patribus meis sim sepultus in terra promissionis. Quod facere volentes filij Israel, quando exierunt de Ægy- D pto propter inundationem Nili fluminis Ægypti non poterant inuenire sepulchrum Ioseph. Et tunc apparuit eis quædam ouis, quæ ductu angelico natauit vsque ad locum sepulchri Ioseph ad ostendendum eis locum, vt inde ossa Ioseph acciperent. Quæ ossa accipiens Moyses secum asportauit, vt habetur Exodi decimotertio. Et propter hoc vocata est ouis Ioseph. Et tunc esset sensus literæ. *Qui deducis.* scilicet populum Israel per angelum præcedentem castra eorum, vt habetur Exodi decimoquarto, *velut ouem Ioseph.* quæ similiter ductu angelico ducta fuit ad sepulchrum Ioseph. Sed hoc quod dicitur de illa est satis voluntariè dictum, nec ab aliquo doctorum repertum. Ideo sic exponenda est litera. *Qui deducis velut ouem Ioseph.* id est populum Israel hic E denominatum à Ioseph eo quòd ipsum tempore famis saluauit in Ægypto sicut ouem scilicet diligenter custodiens eum, sicut sollicitus pastor diligenter gregem suum deducit. In isto ergo versiculo psalmista erga nos implorat Dei considerationem, vt sit sensus. *Qui regis Israel.* id est videntes te per fidem, *intende.* scilicet respice nos mittendo filium tuum nobis, *Qui deducis velut ouem Ioseph.* id est fidelem populum conuersum de gentibus signatum per Ioseph. Ioseph enim interpretatur augmentum. Et mortuo grano frumenti, scilicet Christo auctus est multum populus Dei coniunctis in angulari lapide Christo Iesu duobus parietibus, scilicet populis Iudæorum ac gentium. Vnde gentium populus ouis nomine vocatur, de quibus ait Christus. Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Israel signatus populus Dei.

Exo. 13.

Psal. 5.

Gen. 50.

Exo. 13.

Exo. 14.

Ioan. 10.

1372. Qui sedes super cherubin, manifestare coram Ephraim, Beniamin & Manasse.

Hic erga nos implorat Dei manifestationem. Ad huius expositionem sciendum quòd arca testamenti, in qua Deus habitare dicebatur, quia inde dabat populo responsa, situata erat super duos cherubin auro puro fabricatos, vt habetur Exo. 37. Et ideo literaliter dicebatur Deus sedere super cherubin: quia arca testamenti duobus cherubin sustentabatur. Vnde 3. Regum 8. dicitur. Tulerunt arcam fœderis domini sedentis super cherubin. Sic ergo Deo loquitur psalmista hic iuxta illum modum scripturæ, dicentis. *Qui sedes super cherubin.* Vel magis realiter cherubin est quidam ordo angelicus, & interpretatur plenitudo scientiæ? Vnde secundum Gregorium in homil. de angelis. Illa summa angelorum agmina ideo cherubin sunt vocata: quia tanto perfectiore scientia sunt plena, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur, vt secundum creaturæ modum eo amplius omnia sciant, quo vicinius visionem conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. In istis ergo angelicis spiritibus ideò sedere dicitur Deus, quia omnis scientia & cognitio creata sibi subditur. Propter quod & ipse Deus scientiarum dominus dicitur 1. Reg. 2. Deus scientiarum dominus est. Istum ergo Deum scientiarum Dominum inuocat psalmista, dicens. *Qui sedes super cherubin, manifestare coram Ephraim, &c.* Pro cuius expositione literali sciẽdum quòd vt habetur Num. 2. erecto tabernaculo per Moysen in deserto, stabat in medio castrorum, sic quòd quelibet tribus habebat determinatum locum circa tabernaculum pro custodia eius. Nam ad partem orientalem tabernaculi ponebantur tres tribus, scilicet Iudas, Isachar, & Zabulon. Ad meridiẽ verò aliæ tres tribus, scilicet Ruben, Simeon & Gaad. Ad aquilonem vero aliæ tres tribus, scilicet Dan, Asser, & Nephtalin. Ad occidentem vero aliæ tres tribus, scilicet Ephraim, Beniamin, & Manasses. In ista vero parte occidentali tabernaculi erat fœderis sancta sãctorum & propitiatorum, in quo diuina dabantur responsa, & Deus voluntatem suam populo manifestabat. E Ex quibus apparet quòd istę tres tribus, scilicet Ephraim, Beniamin, & Manasses: quia situabãtur ad partem occidentalem, erant propinquiores loco diuinis responsionibus cæteris. Et ideo quærens psalmista quòd Deus qui istis tribus tribubus vicinius manifestari solebat nunc omnibus per incarnationem se manifestet, dicens. *Tu qui sedes super cherubin*, eo modo quo dictum est,

Exo. 37.

3. Reg. 8.

Cherubin.

Greg. in homil.

1. Reg. 2.

Num. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui te soles manifestare coram Ephraim, Beniamin, & Manasse, supple manifesta teipsum mundo per incarnationē. Et hoc est quod statim subditur, quem ex hoc quærat dicens. *Excita potentiam tuam & veni.* Mystice autem considerantes, quòd istæ tres tribus Ephraim Beniamin, & Manasses castrametabantur à parte occidentali tabernaculi. Sciendum quòd tabernaculum corporis nostri quatuor habet partes, scilicet orientalem, quæ significat nativitatem, australem, quæ significat statum prosperitatis, aquilonarem quæ significat statum aduersitatis, & occidentalem, quæ significat mortem & finalem corporis casum & resolutionem. Et in qualibet tres considerare oportet, per tres custodes illius partis figurata. Primò ergo à parte orientali castrametabantur Iudas, Isachar, & Zabulum, & significant tres virtutes quas ex consideratione tuæ nativitatis debes habere; quæ sunt confessio accepti muneris, hæc est Iudas, observatio promissi fœderis, hæc est Zabulon, recordatio suscepti nominis, hæc est Isachar.

Nativitas. Primò ergo circa nativitatem tuam, scilicet spiritualem qua Deo regeneratus es per baptismum considera minus quod tunc à Deo accepisti, quia de filio diaboli factus es filius Dei, de filio gehennæ filius gloriæ, de peccatore iustificatus. Et istud munus semper debes considerare, confiteri, & Deo gratias agere. Et hoc significat istius partis primus custos, scilicet Iudas qui confitens interpretatur. Ad hoc enim etiam bruta nos inducunt animalia. Nam de elephante legitur, quòd cum in foueam ceciderit, si ab aliquo extrahatur, statim beneficium confitens liberatorem sequitur, & omni feritate deposita per susceptum beneficium edomatur. De tigride etiam legitur, cum in foueā quandam cecidisset, & miles quidam à casu inde transiens ipsam extraxisset, fera extracta beneficium sibi factum recognoscens, & liberatorem suum recognoscens, cum cauda blandiebatur, & benefactori gratias agere videbatur, vt ponit Plinius. De quodam leone etiam legitur in historia vltramarina, quòd cum vltra mare foret exercitus Christianus, quidam miles casu quendam leonē inuenit, quem quidam serpens taliter cum cauda ligauerat quòd se mouere non poterat. Vnde miles pietate motus serpentem occidit, & liberauit leonem. Leo autem tanquam gratum animal seruituti militis se mancipauit. Ibat enim per nemora prædas capiendo, & captas deferebat ad militem, in tantum quòd multa commoda exercitui contulit. Ad hoc etiam adduci posset exemplum de leone quem beatus Hierony. curauit. Si ergo bruta animalia beneficia sibi exhibita taliter recognoscunt, multofortius & nos beneficia in nostra nativitate nobis exhibita confiteamur! & Deo agamus gratias, quod significat primus custos orientalis partis, qui erat Iudas qui confessio interpretatur, dicens. Nunc confitebor domino. Et ob hoc vocauit nomen eius Iudam. Secundò ab ista parte debet esse obseruatio promissi fœderis. Considera quid tunc Deo promisisti, scilicet renunciare diabolo & peccatis, mundo & eius pompis. Et hoc obseruare debes, quod significat secundus custos illius partis, scilicet Zabulon qui interpretatur iusiurandum, per quod obseruatio promissi fœderis significatur: quia secundum Grego. tunc solum fideles sumus, si quod verbis promittimus operibus adimplemus. Ad quod faciendum etiam multa paganorum exempla nos inducūt, qui nec præce, ne præcio promissa violare volebant. Narrat Aug. 5. de ciuitate Dei, de Fabricio Romano, qui tamen satis pauper erat, quòd promissa fidelitate Romanis, quòd cum missus fuisset per Romanos cōtra regem Pirrhum, & bis fuisset deuictus, nunquam tamen frangere Romanis voluit promissam fidem fugiendo, cuius fidelitatem rex Pirrhus admirans, ipsum in amicum habere concupiuit, quod vt Fabricius consentiret, medie tatem regni sui sibi obtulit, & perpetuam pacem cum Romanis facere, si Fabricius in amicitiam sibi vellet copulari. Qui tamen vt fidem Romanis promissam teneret, spernens omnia sibi oblata libera voce respondit. Non veni quærere tua, sed te neque dominium supra tua habere cupio, sed supra te. Idem ad propositum de eodem Fabricio notat Orosius, quòd cū dictus Fabricius bellum contra dictum regem Pirrhum haberet pro Romanis, medicus Pirrhi cupiditate ductus, venit ad Fabricium offerens sibi Pirrhum, si vellet sibi prouidere, veneno interficeret, quod facere poterat: quia rex Pirrhus de ipso medico multum confidebat. Qui Fabricius statim dictum medicum ligatum remisit ad Pirrhum cum literis hoc factū continentibus. Qui Pirrhus hoc viso admirans Fabricij fidelitatem, dicit. Antea sol à cursu suo auerteretur, quàm Fabricius à fidelitate sua posset auerti. Similiter ad propositum de Marco Regulo narrat August. in de ciuitate Dei, vide versic. 1339. Si ergo getiles fidem promissam sic seruare cupiebant, quantò magis Christiani hoc facere debemus, vt nec diuitiis nec blāditiis nec tormentis promissam Deo fidem violemus, quod nobis ostendit secundus custos oriētis, scilicet Zabulon. Ideirco cuilibet fideli dicitur. Esto fidelis vsq; ad mortem & dabo tibi coronam vitę. Tertiò ab ista parte debet esse pro custodia recordatio susceptī nominis, quod significat terti⁹ custos, scilicet Isachar, In nativitate prædicta accipis nomen Christi, vnde & Christianus dixeris. Ergo & nominis significatio recordari debes, ne nomen habeas falsum, & Christum imitari. Hoc significat Isachar, qui memorās dominum interpretatur, vt meritò quilibet nostrum dicere possit. Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legē tuam. Secundò principaliter à parte australi erāt custodes tres scilicet Ruben, Simeon, & Gaad. Per partē australem in qua sol est altior, intellige statū prosperitatis, in quo homo in altum ascendit. Et tunc si seipsum vult custodire tria debet facere, per tres dictos custodes significata, quia scilicet ad mediū debet accedere extrema relinquendo Ruben, ad proximum debet intendere egenis miserendo Simeon, ad dubium debet aspicere fortunam meditando Gaad. Primò in statu prosperitatis homo debet ad medium accedere: extrema relinquēdo, &c Hic amplius non prosequor. Vide in postilla mea super mich. residua membra.

Iudas. Gratiarum actio.

Elephas.

Leo.

Gen. 29.

Grego.

Fides data seruari debet Zabulon Augusti

Fabricius.

Memoria nominis Christiani.

Excita potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos. 1373

Hic expressè psal. postulat Christi incarnationem, quam in præcedenti versiculo postulauerat implicitè. Et nota quòd duo hic petit psal. scilicet Christi incarnationem, & eius resurrectionem. Vnde iste versus partes habet transpositas. Primò enim

enim petit Christi incarnationem, dicens. *Veni vt saluos facias nos.* Secundò petit eius resurrectionem, dicens. *Excita potentiam tuam.* scilicet per resurrectionem. Vnde istum versum sic exponit magister in glo. dicens. Ordo versus talis est. *Veni.* scilicet tuipsē in carnem, & manifesta teipsum mundo. *Excita potentiam tuam.* scilicet post mortem resurgendo: quia scilicet visus es infirmus in passione, dum tibi dicitur. Si filius Dei es, descende de cruce, nihil posse videbatis, prævaluit super te persecutor. *Excita ergo.* id est, ostende *potentiam tuam.* vt qui infirmitate humanitatis crucifixus es, ex virtute & potentia diuinitatis resurge. Et hoc totum vt saluos facias nos, quia in his omnibus salus nostra consistit. Et sic psalm. istum versiculum dirigit ad filium, dicens. *Excita potentiam tuam & veni.* Ante enim veniebat ad nos Deus, sed non in persona propria, sed in persona sanctorum prophetarum, quibus admonebat suū populum. Sed his psal. non contentus, ipsum in propria persona venire desiderans, ait. *Excita potentiam tuam, & veni.* Vnde & ipsum iam sic venisse ostendit euangelista, dicens. In propria veni, &c. scilicet ipse filius vel Dei verbum. Vnde statim subdit. Et verbum caro factum est. Pro cuius declaratione aliqui solent quęrere, quare pro salute nostra ad nos venit Dei filius magis quàm pater aut spiritus sanctus. Ad hoc multæ assignantur rationes, scilicet ne in diuinis confunderentur nomina, vt forma iuris remittantur crimina, vt à nato patri supplicetur venia, vt arte verbi reparentur opera, vt conuerso modo sperentur præmia, vt nobis patris commēdetur gratia. Primum patet, ne scilicet nomen filij, in trinitate confunderetur, sic. s. quod in trinitate essent duo filij: quia si pater fuisset incarnatus vel spiritus sanctus, iā ibi confuse diceretur filius: quia ibi esset filius verbum, & alius filius, s. alia persona incarnata, & ex homine nata. Hanc rationē ponit Magister in glo. lib. 3. dist. 1. dicens. Ideo ad nos solus filius venit carnē assumendo, & nō spiritus sanctus, nec pater, vt qui in diuinitate erat Dei filius, in humanitate filij hominis fieret, ne alius in diuinitate esset filius, & alius in humanitate: & ne idē esset pater & filius si pater de homine nasceretur, Secundū pater, quia secundum iura ad illum spectat iniuriam remittere qui iniuriam recepit. 23. q. 4. si illic. Sed persona filij per peccatum primorum parentum specialiter fuit iniuriata, quod patet: quia primum peccatum cuius sequela humanum genus erat perditum, fuit peccatum Luciferi, qui voluit Deo similis fieri. Esa. 14. Ascendam in cœlum, &c. & similis ero altissimo. Similitudo autem est nomen appropriatū filio: quia est imago patris, vt ait magister lib. 1. dis. 27. & dis. 31. Hanc rationē tangit Bern. in sermone de aduentu, dicens. Si consideremus exilij nostri causam, aduertere poterimus quàm congruū fuerit filium Dei ad nos venire, & non patrem neque spiritum sanctum. Lucifer enim pro eo quòd simi litudinem altissimi vsurpare tentauit, & rapinam arbitratus est esse, se æqualem Deo, quod vtique filij est, illico præcipitatus corruit. Potest etiā minor huius rationis formari de peccato primi hominis, qui fuit, quia appetiit in scientia Deo assimilari dicente sibi dæmone, eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Sapientia autem vel scientia propriè attribuitur filio, vt ostendit magister lib. 1. dis. 34. Tertium patet: quia oportebat redemptorem nostrum supplicare pro offensa Deo facta, vt ipsius veniam impetraret, sed nullus alteri congruentius supplicare potest, quàm filius patri. Et hanc rationē præuiderat Iob de filio sub nomine angeli, dicens. Si fuerit pro eo angelus loquēs, mi serebitur eius. Quartum patet, quoniā sicut Deus primò per verbum suum cui attribuitur sapientia omnia fecerat, dicēte psal. Omnia in sapientia fecisti. Et Ioan. 1. Omnia per ipsum verbū facta sunt, ita decens erat Deum eodē verbo reparare perdita. Hanc rationem tangit magister lib. 3. dist. 1. dicens. Venit Dei filius & non pater neque spiritus sanctus, quod vtique congruo ordine atque alto Dei sapientia fecit consilio, vt scilicet Deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secundū illud. Omnia in sapientia fecisti domine, in eadem & quæ in cœlis sunt, & quæ in terris restauraret. Quintum patet, quoniā videbatur homini postquam Deum offenderat hæreditatem cœlestem de qua eiectus fuerat, non posse recuperare, sicut nec diabolus potest. Volens igitur Deus spem dictæ recuperādæ hæreditatis mundo dare, voluit ostendere quòd homo etiam post peccatum potest fieri filius Dei, & per consequens hæres. Hoc ostendit filius veniendo: quia ipse Deus est factus hominis filius: quasi arguat sic. Filius Dei est factus filius hominis, ergo multofortius per cōuersionem simplicē filius hominis fieri potest filius Dei. Si autē fieri potest filius Dei, sequitur quòd de hæreditate patris desperare non debet. Et hāc rationem tangit apostolus, dicens. Si filij & hęredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sextum patet: quia cum pater plus in naturalibus diligat filium quàm filius patrem, vt multis rationibus ostendit philosophus 8. ethicorum, sequitur quòd pater in hoc quòd ad nos suum misit filium, maiorem gratiam nobis ostendit & charitatem, quàm si econtrario filius patrem misisset. Non tamen per hoc intelligo, quòd in diuinis pater plus diligat filium quàm econtrario. Et hanc rationem tangit Ioan. Chrysost. super illo Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, &c dicens. Hoc enim infiniti amoris est ostensiuum: quia pater non hominem misit, non angelum, non archāgelum, sed filium suum vnigenitum. Istis ergo rationibus ad nos venit Dei filius, & non pater neque spiritus sanctus ad nos salnandum. Propter quod dicit. Ego veniam & curabo eum. Et hinc loquitur psal. dicens. *Excita domine potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos.*

Ioan. 1.

Quæstio.

Venit filius Dei: & non pater nec spiritus sanctus.

Esa. 14.

Bernardi.

Ioan. 1.

Rom. 8.

Chrysost.

Matt. 8.

Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. 1374

Hic psal. prædicit gētis commutationem. Cum enim homo sit spiritus vadens & non rediens, quia scilicet per seipsum in peccatum cadere potest, sed per se inde redire non potest, nisi Dei adiutus gratia. Hinc est quòd à peccato non potest conuerti, nisi ipsum Deus conuertat. Vnde sicut in peccando nos primò auertimur à Deo, & consequenter ipse auertitur à nobis: sic & pœnitendo accidit oppositum: quia ipse primò se conuertit ad nos, quæ conuersio causat nostram conuersionem. Propter quod dicit dominus Hiere. 15. Hæc dicit dominus, si conuerteris conuertam te. quasi dicat hæc est bona cōsequentia. Tu conuerteris

Conuersio. Hiere. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerteris à peccato ad me, ergo ego te conuerti: quia effectus infert causam suam. Propter quod Zach. 1. dicitur. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, in eodem sensu, quasi dicat. Si vos conuertimini ad me, hoc ideo est: quia ego primò conuertor ad vos. Dum ergo sumus in peccato, Deus auertit faciem suam à nobis, & nos etiam auersi sumus ab eo. Dum autem conuertit faciem suã ad nos, & nos respicit, tũc nos ad eũ conuertimur. Et hoc notat psal. dicens. *Domine Deus virtutum.* scilicet angelorum qui virtutes dicuntur psal. 102. Benedicite domino omnes virtutes eius, &c. Conuerte nos, scilicet à culpa ad gratiam, sed per quem modum subdit. *Et ostende faciem tuam.* Quid est faciem alicui ostendere, nisi se ad illum conuertere, à quo primò fuerat auersus? Vel per faciem intellige Christi incarnationem, quę Dei facies dicitur, vide supra vers. 689. 844. Et istam faciem scilicet Christi incarnationẽ, psal. petit dicens. *Ostende faciem tuam, &c.* vnde magister in glo. ait. *Ostende faciem tuam*, id est filiũ tuum, qui est imago tua, hæc facies velata fuit nube carnis. Sed hãc faciem ostendit Christus quando surrexit & ascendit, & ita saluamur. De hac facie dicitur Hester 15. Facies tua domine est plena gratiarum.

Psal.102.

Facies Dei est Christus.

Hester 15

1375 ## Domine Deus virtutũ, quousque irasceris super orationem serui tui.

Hic ostendit vineę, id est ecclesię turbationem. Et quatuor facit: quia erga istam vineam ostendit primò diuinam conturbationem. Secundò vineæ afflictionem, ibi. *Cibabis*. Tertio persecutorũ contradictionẽ, ibi. *Posuisti nos*. Quartò Dei petit consolationem, ibi. *Domine Deus virtutum*. Quantum ad primum sciendum quòd Deus turbatur peccatis nostris, id est ad modum turbati se habet, quia sicut iratus homo contra aliquem ipsum orãtem non exaudit. Sic & Deus peccatoribus iratus eorum orationes repellit, sed amotis peccatis, statim trãquillus nobis manet. Propter quod sibi dicitur Hiere. 3. Nunquid irasceris imperpetuum, aut perseuerabis in finem, quasi dicat nõ. Quinimò cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Abac. 3. Petit ergo hic psal. vt ira Dei auertatur ab ecclesia, vt ipsius orationes sint exaudibiles, dicens. *Domine Deus virtutum quousque irasceris, &c.* id est quousque iratus non exaudies orationẽ serui tui. quasi dicat. Et si iustè irasceris super orationẽ inimici tui, ne irascaris iã super orationẽ serui tui. Præuidebat enim psal. populũ per Chaldæos captiuandum, ideo pro ipsius liberatione orabat. Et nota quòd ira Dei etiam durat super conuersos, sed aliter quàm supra obstinatos. Nam conuersos flagellat vt pater, sed obstinatos vt iudex, conuersis est ira corrigens, sed obstinatis est ira damnans. Dicit ergo. *Quousque irasceris, &c.* quasi dicat, hoc oro, non vt non flagellet vt pater & corrigat, sed ne flagellet vt iudex & damnet. Qualiter autẽ ira cadat in Deo, vide vers. 55. 684.

Ira Dei. Hier. 3. Abac. 3.

1376 ## Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura.

Hic consequenter ostendit psal. ecclesiæ afflictionem. Quantum ad literam certum est, quòd ecclesia fidelium tempore captiuitatis Babylonicæ multas præsturas passa fuit. Homines autem in tali præstura & captiuitate existentes, ducunt in luctu & lachrymis vitam suam. Est ergo sensus, vt ly *quousque*. hic etiam resumatur & dicatur. *Quousque cibabis nos pane lachrym.rum*. id est quousque permittes nos in tali afflictione, vt cibus noster sit semper cum lachrymis. Et idem resumit dicens. *Et potum dabis nobis lachrymis in mensuram.* sciebat enim psalm. quòd secundum mensuram peccati est mensura & pœnæ. Vult ergo dicere. Affligimur & punimur, & hanc punitionem meruimus, quia peccauimus tibi, sed quousque hoc durabit, quasi dicat. Et si hanc mensuram pœnæ nos peccatis nostris meruimus, tamen tu non respicias ad peccata nostra, sed libera nos per tuam misericordiam. Et per hoc vult ostendere psalm. quòd ex incarnatione Christi quam supra statim postulauit fideles multa patientur pro fide nominis Christi, tamen illę passiones erunt ad mensuram, quia erunt ad correctionem, nõ ad perditionem. Vnde erunt ad mensuram: quia scilicet non excedẽt vires fideliũ, vt possint sustinere. Et hoc est quod dicit apostolus. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Mysticè autem hic agitur de cibo pœnitentiæ & lachrymarũ, quo Deus pascit pœnitentes in mensuram peccati, vt secundum mensuram peccati sit pœnitentiæ mensura. Iste fuit cibus Magdalenæ quando lachrymis Christi pedes rigauit. Luc. 7. isto cibo pœnitens non solum pascitur, sed etiã Duum pascit & reficit, vt ostendit Pe. Ra. de Magdalena, super illo verbo Lucæ 7. Intrauit Iesus domum cuiusdam pharisæi, &c. dicens. Pharisei domum Christus intrauit, non vt Iudaicos caperet cibos, sed potius diuinam misericordiam largiturus accubuit, nõ vt pocula saporata melle, floribus stipata sumeret, sed vt pœnitẽtis lachrymas ex ipsis oculorum fontibus in suum sumeret cibum. Et ecce inquit mulier, &c. venit illi pietatis non voluptatis cibum exhibitare, denique & pœnitentię ponit mensam, ferculum compunctionis apponit, cibum doloris infert, potum lachrymis temperat in mensuram, & ad delitias diuinitatis totas totam pulsat cordis sui & corporis symphoniam, organi planctibus dat clamorem, citharam per suspiria lõga modulatur, gemitus aprat in fistulam, & dum pectus ipsam conscientiam arguens sæpius percutit, facit cymbala personare. Deinde apportat diuinis oculis cibos, & totas sic misericordiæ copias reportat. Iste cibus lachrymarum bene figuratur in illo problemate quod Samson philistæis proposuit, dicens. De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Vbi notandum quòd per comedentem in scriptura sæpe figuratur peccator, eo quòd comedendo cibum vetitum primum peccauit homo. Gen. 3. Per fortem vero significatur amaritudo mundi & castigatio carnis, quæ homini exteriori fortis & dura videtur, quæ tamen dantur nobis vt in ipsis vincamus. Sapien. 10. Certamen forte dedit illi vt vinceret. Per cibum vero significatur ipsa pœnitentia, qua cibatur anima psalm. 41. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes &c. Per dulcedinem vero denotatur spiritualis delectatio: quia anima diuina adiuta gratia, in aduersitatib. & carnis castigatione delectatur, sic quòd illud quod carnaliter viue ntibus

1. Cor. 10.

Cibus pœnitentiæ.

Luce 7.

Lachryme.

Iudi. 14.

Gen. 3.

Sapien 10.

Psal. 41.

Eccl. 23.

Iob. 6.

vinentibus amarum sapit, illi amore iustitiæ totũ dulce videtur. Et (vt dicitur Eccle. 23.) nihil dulcius quam respicere in mandatis domini. Sic ergo ad propositum de comedente exiuit cibus, quando peccator considerans seipsum, de peccatis suis pœnitentiam agit, & contritus potum lachrymarum emittit. Et tunc consequenter de forti egreditur dulcedo, quia illa quæ sibi prius videbantur amara & fortia scilicet orationes & ieiunia & huiusmodi omnia sibi nunc dulcia videntur & sapida, vt meritò dicat il lud Iob 6. Quæ prius tangere nolebat anima mea nunc præ angustia cibi mei sunt. Et de isto cibo nunc ait psal. *Cibabis nos pane lachrymarum &c.* Et de isto cibo lachrymarum vide supra versic. 690.

1377 ## Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos.

Hic ostendit persecutorum contradictionem, ad literam hoc dicit psalm. quia in illa captiuitate Babylonica rex Assyriorum posuit Samaritanos habitare terras Iudæorum. (vt dicitur 4. Reg. 17.) qui odio habebant iudæos. & econtrario. Propter quòd dicitur Ioan. 4. Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Et ideo si aliquid proponebant regi de reditu Iudæorum ad propriam terram, illi Samaritani eorum vicini quantum poterant cõtradicebant, ne rex ipsos à captiuitate liberarer, ac etiam postquam liberati fuerint & de licentia Cyri ad propria reducti ipsis iudæis multum erant infesti. vt patet primò Esdre quasi per totum. Similiter quando Iudæi reuersi voluerunt reędificare ciuitatem Hierusalem, illi deridebant eos & subsannabant quasi dicat. Isti non facient quę cogitant. Vnde vt habetur Nee. 4. cum audisset Sanaballath quòd ædificaremus murum, iratus est valde, & motus nimis subsannabat iudæos, & dixit coram frequentia Samaritanorum. Quid isti imbecilles iudæi faciunt &c. Per hoc mystiçè dat psal. intelligere quòd Christo incarnato resuscitato, & in cœlis assumpto, apostoli qui erant veri iudæi circuibant per orbem ædificantes ecclesiam Dei in nomine Iesu Christi, quibus ab auditorib. contradicebãtur, dicens. Qui sunt isti nouorum dæmoniorum annunciatores? Sed contradictores vincebantur, & fideles efficiebantur. Prædicabant enim mortuum surrexisse. noua res. sed incredibilis rei fidem miracula faciebant. Et non solum cõtradicebant, sed etiam subsannabant fideles dicentes. Isti colũt mortuum crucifixum, sed multi subsannantes apostolos prius facti sunt postea Christiani vsque ad sanguinem confitentes, vt de apostolo Paulo patuit Act. 9. quod ideò vicebant contradictores, quia à Christo protegebãtur psal. 30. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum. Ista est contradictio hæreticorum & schismaticorum qui fidelibus contradicunt fidei veritatem abnegantes. Act. 13. Contradicebãt his quæ dicebãtur à Paulo blasphemantes. Vbi ait gl. psal. 30. quod fideles à contradictione hæreticorum in futuro seculo abscondentur, sed in præsenti proteguntur, dũ enim in præsenti peregrinamur, contradicunt hæretici negantes futura sed tu Deus proteges eos in tabernaculo tuo scilicet intra fidem quæ est earum rerum, quas pro no

Contradicebant Gentes apostolis.

Actuũ. 9. Psalm. 30.

Actuũ. 13. Psal. 30.

bis dominus gessit, & pertulit. Et hæc est catholica ecclesia, quæ est tabernaculum fidei &c.

1378 ## Domine Deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Hic postulat diuinam consolationem. Et exponitur iste versus vt supra 1374. Et nota quod in isto psal. tribus vicibus istum versum repetit psal. petens diuinam consolationem. Prœuidebat enim in spiritu triplicem captiuitatem iudæorum futuram scilicet Babyloniorum per Nabuchodonosor Grecorum per Antiochum, & Romanorum per Titum & Vespasianum. Ideò pro liberatione ab illis tribus captiuitatibus per istum versum dicit, petẽs diuinã misericordiũ. Hic tamẽ moraliter notãdum quod rogare debemus Deum; vt nos in multis conuertat secundum multa membra quæ ad ipsum mysticè debemus conuertere. scilicet vt cõuertatur facies ad gratiarum implorationem, vt conuertatur caput ad superborum detestationem vt conuertatur oculus ad secretorum considerationem, alias meditationem, vt conuertatur manus ad egenorum sustentationem. vt conuertatur pes ad mandatorum obseruationem, vt conuertatur cor ad diuinorum amorem. Primum patet, quoniam qui ab aliquo vult petere, ad illum faciem conuertit & nó dorsum. Sic enim Ezechias rex gratiam vitæ longioris à Deo petere volens, propter Christum quem ex semine suo sperabat esse futurum faciem suam conuertit ad ipsum. 4. Reg. 20. Conuertit faciem suam ad parietem, & orauit dominum dicens. Obsecro domine memento mei &c. Per faciem enim intentionem mentis accipe, sed per parietem Christum dominum ecclesiæ circundantem, in quem iudæi vnanimiter irruerunt. psalm. 61. Irruitis in hominem vniuersi vos tanquam parieti inclinato &c. Ad istum ergo parietem Christum conuertamus faciem, gratiam eius volentes impetrare exemplo Sarræ. de qua Tob. 3. Ad te domine çonuerti faciem meam peto domine &c. Secundum patet. vt enim patet, conuertere se ad aliquem, est se sibi humiliare & subiicere. quod fit faciliter quando homo considerat dolores vitæ præsentis. Propter quod dicitur psal. 7. Conuertetur dolor eius in caput eius quasi dicat. Ex consideratione humanæ fragilitatis & miseriæ conuertetur caput & humiliabitur. Omnis enim miseria, omnis dolor & pœna est quædam pro peccato nobis data retributio, quæ in caput nostrũ conuertitur, quando ipsius consideratione homo humiliatur. Propter quod dicitur Abdiæ. 1. Retributionem tuam conuertet in in caput tuũ. Tertium patet, sic enim zacharias se creta Dei meditari volens enigmaticè sibi ostensa, conuertit oculos suos ad illa dicens. Conuersus sum & leuaui oculos meos, & ecce quatuor quadrigę &c. Ex ista conuersione oculorum quæ significat attentionem intellectus, vt ibi dicitur de mysterio quadrigarũ fuit informatus. Quartum patet per manus autem designantur opera & maximè pietatis. Vnde ad exercenda pietatis opera dixit Rex israel armigero suo. Conuerte manũ tuam, & educ me de acie, quia vulneratus sum. Magnum pietatis opus est infirmis subuenire. Sic & Deus manum suam conuertit dum nostri miseretur.

Conuersio ad Deũ multiplex.

Psalm 61.

Tob. 3.

Psalm. 7.

Nota.

Abdie. 1.

Zach. 6.

2. parali. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

F 4.1

Psalm 118.

Iohel. 2.

serietur. Esa. 1. Dicit dominus. Conuertam manũ meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuã &c. Patet quintum, quoniam sic pedes suos per quos significantur affectus psal. conuerterat dicens. psal. 118. Cognoui vias tuas, & conuerti pedes meos in testimonia tua. Sextum patet. quoniam hoc dominus postulat à nobis, dicens. Conuertimini ad me in toto corde vestro, quòd fit per veram dilectionem. In parte enim cordis, & non in toto conuertitur, qui aliquid retinet in corde per illicitum amorem, quo offenditur dominus.

Eccle. 21. Propter quod dicitur Eccl. 21. Qui timet Deum scilicet timore filiali, qui dilectionem includit, cõuertetur ad cor suum. Vt ergo omnibus istis modis conuertamur, recurramus ad Deum dicentes.

Domine Deus virtutum conuerte nos &c. B

1379 ## Vineam de Ægypto transtulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam.

Hic processus vineæ scilicet ecclesię ante Christi incarnationem demonstratur. Et circa hoc duo ostendit Primò eius statum prosperitatis. Secundò aduersitatis, ibi. *Vt quid.* Circa primum quatuor ostendit. Primò eius de Ægypto liberationẽ. Secundò in terra promissionis eius radicationem ibi. *Dux itineris.* Tertiò eius in altum eleuationẽ, ibi. *Apperuit.* Quartò eius in latũ dilatationẽ, ibi. *Ex eadit.* Quantum ad primum notandum, quòd sicut planta nobilis in terra fertili, & mala posita transplantatur ad terram bonam vt fructus bonos afferat. Consimiliter Deus populum suum in terra Ægypti quæ idololatriæ erat dedita, ne ad idololatriam cum illis conuersando inclinaretur, abstulit de terra illa ipsum ab Ægyptiaca seruitute liberando, & per desertum quinquaginta annis perducens ad terram promissionis induxit. De qua abiectis gentilibus, in ea ipsũ suum populum plantauit, dando sibi dictæ terræ promissionis possessionem. Et hoc est quòd de ecclesia sub nomine vineę psal. vt cultori dicit Deo.

Esa. 5. *Vineam de Aegypto transtulisti*, id est populum tuũ vel synagogam quę vinea dicitur. Esa. 5. Vinea domini exercituum domus israel est *transtulisti*, id est mirabiliter populum educendo de Ægypto eiecisti, gentes scilicet idololatras de terra promissionis. vt habetur in lib. Iosue, quasi per totum, eiiciendo scilicet reges Chananeorum &c. quorum electio fuit miraculosa & magis diuina virtute, quam humana facta. *Et plantasti eam* scilicet ecclesiam. Mysticè autem hæc vinea est anima nostra, quæ meritò dicitur vinea ratione multiplicis assimilationis, qua vineę æquiparatur scilicet ratione plantationis, ratione putationis, ratione ligationis, ratione fossionis, ratione occupationis, ratione fructificationis. Primum patet quoniam sicut vinea plantatur in terra, sic anima nostra in terra corporis creatur, quamuis enim de anima primi hominis apud doctores sit dubium, vtrum primò fuerit creata extra corpus, & postea vnita corpori. De aliis autem certum est quòd in corpore creatur. vt ostendit Magister lib. 2. di. 17. Sicut etiam vinea non potest fructum facere, nisi quam diu in terra manet plãtata, sic nec anima nisi quãdiu vnita corpori manet. quia statim separata amplius non potest mereri. vt ostendit Magister lib. 4. di. 50. Vnde de plantatione huius vineæ, dicit dominus, Ego plantaui te vineam electam, omne semen verum. Est enim hæc vinea electa ratione finis, ad quem est creata, & habet omne semen verum ratione fructus, ad quem est ordinata. Sicut enim semen in se habet virtutem fructificandi, sic dominus dedit animæ virtutem, qua fructificare possit scilicet intellectum ad ipsum cognoscendũ voluntatem ad ipsum diligendum, memoriam ad ipsum continuè recordendum. Sed circa istius vineæ plantationem occurrit primò dubitatio quã facit magister lib. 2. di. 1. dicens. Cum maioris dignitatis videtur esse anima si absque corpore permansisset, cur vnita est corpori vel in corpora plãtata. Ad hoc multiplex assignatur ratio versi. 990.

B Secundum patet. quoniam sicut vinea putatur vt fructum plus afferat, quinimò ne siluestris efficiatur, ideo enim putata plus fructificat & melius conseruatur, quia virtus radicis eius ad pauciores palmites transmittitur, & sic eius virtus magis vnita vigoratur, & sic putare non est aliud quam virtutem ad multos palmites dispersam ad vnum reducere. Sic & putanda est anima nostra, quia tota virtus eius ad vnum solum scilicet ad Deum est reducenda vt scilicet intellectus animæ omnibus aliis abiectis solum ad Dei contemplationem intendat. Voluntas ad Dei dilectionem, memoria ad eius recordationẽ. Si enim ad multa se velint ista spargere, satis faciliter anima efficeretur siluestris & infructuosa. Et si quæras. Nonne mihi licet

C cogitare de familia mea, diligere eam, & similia. Respondeo quòd non ratione familiæ tuæ, sed solum ratione Dei, sic quòd omnia, quæ cogitas reducas ad Deum &c. De ista punitione dicitur Leui. 25. Sex annis putabis vineam tuam, septimus autem annus requietionis erit, non putabis eam. Sex anni putationis sunt sex vitia quæ ab anima debemus putare scilicet vanas cogitationes, prauas delectationes, astutas machinationes, falsas locutiones, prauas operationes, & mundanas occupationes. Quibus sex ab anima amputatis, annus septimus requietionis habebitur. Sed aduerte q in putatione oportet tempus obseruare debitum sicut si tempore incongruo vineam putares, nihil proficeres, sic & in ista spirituali putatione, cuius

D putationis tẽpus debitum est solum vita presens Can. 2. Tempus putationis aduenit. Ideò de illis qui tempore isto vineam putare negligunt, conqueritur dominus dicens. Posuit vineam meam desertam. patet quoniam sicut vinea putata ligatur ad palum, ne ad terram corruat, sic anima putata à prædictis vitiis, ne iterũ ad terram id est ad vitia & terrena cadat, ad Christum per amoris vinculum ligari debet, quia sine Christo casum peccati vitare non potest. In cuius figuram quando tempore Christi passionis ipse in horto volens orare, à discipulis se diuidens, at statim ipsi dormiebant nec poterant vigilare ad significandum quòd sine ipsius sustentatione nullum bonum valemus facere, sed neque dormitationem peccati vitare. Et ideo ad Christum vitem animæ suæ ligauerat Paulus qui dicebat. Christo affixus sum cruci. Quartum patet. Post quam enim vitis est plantata & ligata, tunc foditur, vt plus humoris habeat, & tunc melius foditur quando pluuia præcesserit, quæ terram aliqualiter irrigauerit. Sic spiritualiter est faciendum de vinea animæ. Vbi sciẽdum quod fodere est terram clausam aperire, & illam

Vinea dicitur anima nostra.

Iohel. 1.

Galat. 2.

lam partem, quæ subtus manebat absconsa, vertere, & ipsam desuper facere manifestam. Hoc autẽ facit spiritualiter confessio, quæ occulta peccata sacerdoti facit manifesta, & sic humorem dat ani-

Proverb. 28. mæ, dum Dei acquirit gratiam. prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur, qui autem cõfessus fuerit &c. misericordiam cõsequetur. Quintum patet. Sicut enim inter omnes arbores vinea vt fructum faciat maiorem, requirit occupationẽ, vt experientia docet, sic & anima nostra vt fructũ afferat multum, requirit diligentiam, quòd satis patet, si consideres quot & quales habet inuasores, qui eius fructum impedire quærunt. Vnde si

Proverb. 24. quis ociosius stet contra animæ hostes, statim hęc vinea dissipatur. prouer. 24. Transiui per vineam

B hominis pigri, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant faciem eius spinæ, macera lapidum destructa erat, quia statim cum custodia animę negligitur, vrticæ quæ pungunt, licet non lacerent, scilicet vanæ cogitationes ipsam replent, consequenter spinæ, quæ vulnerant scilicet malæ delectationes ipsam operiunt, ex quibus macera lapidum scilicet virtutum congeries dissipatur. Vnde

Cant. 1. talis meritò dicere potest illud Can. 1. Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui. Sextum patet. quia sicut super omnia ligna vitis dum viuit in radice ratione fructus est nobilior, sicut & anima dum in radice charitatis manet fructum nobiliorem Deo reddit, immo solũ talis vitis fructum Deus acceptat ad meritum. Sic

C econtrario sicut vitis à radice separata inter omnia ligna contemptibilius lignum est & solum igni aptum (vt ait August. super Ioan.) sic & anima nostra si à radice charitatis separata fuerit, ad

Ezech. 15. nihil valet, nisi vt in ignem mittatur & ardeat. Et hoc est quòd dicitur Eze. 15. Factus est sermo domini ad me dicens. Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum? Numquid tolletur vt ex ea fiat opus quasi dicat non. Sequitur. Ecce igni datum est. De hac ergo vinea dicat Deo psal. *Vineam de Aegypto transtulisti* per Ægyptum intellige statutũ peccati. *Eiecisti gentes* scilicet Amorreorum Pherezęum &c. quæ diuersa peccata significant vt habet versicu. 1337. *Et plantasti eam*, scilicet in gratia.

1380 ## Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram.

Hic ostendit ecclesiæ in terra promissionis radicationem. Quantum enim ad literam ostendit psalm. qualiter ecclesiam suam siue synagogam in dæorum eduxit Deus per desertum, & induxit in terram promissionis, dicẽs. *Dux itineris fuisti in cõspectu eius*, quia Deus præcedebat per desertum in dæos per diem in columna nubis, & per noctem E in columna ignis, vt dux esset itineris vtroque tẽpore. vt habetur Exo. 13. *Plantasti radices eius*, scilicet eos sanctos patres, vt Iosue, Dauid, Esaiam, Hieremiam, cęterosque sanctos patres & prophetas, in quibus tanquam in radicibus vinebat synagoga Hiere. 12. Plantasti eos & radicem miserunt. Et sic impleuit terram, quia mirabiliter in parvo tempore multiplicabantur quòd fiebat virtute diuina.

Psal. 103. Vnde psal. 103. Omnia in sapientia fecisti domine, impleta est terra possessione tua. Per hoc enim quòd synagogã sic Deus deduxit & multiplicauit. vult ostendere quomodo Deus ecclesiam, noui testamenti gubernat. Nam filius Dei assumpta humanitate nostra, ductor fuit ecclesiæ, qui de seipso dicit. Ego sum via veritas & vita. Ioan. 14. Vnde de isto duce ex iudæis nato dicitur ipsi synagogę. Matth. 2. Ex te enim exiet dux qui regat populum meum israel id est ecclesiam quæ per fidem Deum contemplatur. *Plantasti radices eius.* Sicut enim antiqui sancti & prophetę dicebantur radices synagogę, sic & sancti apostoli & prædicatores eorumque successores, radices sunt ecclesiæ, ex quibus ecclesia creuit. Plantauit ergo radices eius, quando sanctos apostolos & prædicatores elegit, & per spiritum sanctum confirmauit. Et sic etiam implenit ecclesiam, quando ipsos per mundum misit prædicare euangelium omni creaturę. Hiere. 23. Cœlum & terram ego impleo, dicit dominus. Cœlum implet dum iustos gratia replet, sed terram impler, dum prædicationem fidei spargit per omnem terram. psalm. 18 In omnem terrã exiuit sonus eorũ. Moraliter aut notandũ, quod hodie multi à malis ducibus malè ducuntur contra Christi ducatum. Nam ducuntur hodie aliqui illecebrosa sensualitate, pernicioſa familiaritate, præsumptuosa temeritate, malitiosa scueritate. Primũ patet. Nã illi qui nó ducutur secũdũ virtutẽ, sed secũdũ passionẽ, tales ducuntur illecebrosa sensualitate, & non viuunt secundũ bonũ honestum, sed secundum delectabile. Sic ductus fuit in uenis ille vecors, quem mulier meretrix vultu pla cito, sermonibus blandis & labiis pertrahit, & sequitur eam quasi bos ductus ad victimã. prouer. 7. Sed iste ducatus est malus, quia ducit ad mortẽ. Proverb. 7. vnde ad Gal. 4. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficie is. & infra. Si spiritu ducimini, nõ estis sub lege, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Secundò quidam ducuntur pernitiosa familiaritate. Familiaritas enim vel societas mala ad vitia multa ducit Quam vitandam ostendit Seneca epistola 18. dicens. Si vis peregrinationes tuas habere iocundas, comitem tuum fac na, hærebit tibi auaritia, quamdiu auaro, fordidoque coniunxeris, hærebit timor, quamdiu cum superbo conuersaberis, & rixas habebis. Si vis vitiis exui, longè à vitiorum exemplis recede, & ad meliores transi. De tali ductore peruerso dicitur. Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Tertiò ducũtur aliqui præsumptuosa temeritate, quales sunt aliqui qui proprio sensui nimis adhærent. Imperita enim rusticitas plurimos decipit, & hoc propter inexperientiam. Vnde passio iuuenũ est presumptio, timiditas vero senum, vt dicit tullius. Et de talibus verificatur illud Matth. 15. quod sunt cęci & duces cęcorum Quartò quidam ducuntur malitiosa scueritate, sicut tyranni & potentes subditos tyrannice ducũt. Vnde de ipsorũ subditis dicitur Esa. 5 Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit sciẽtiam, & nobiles eius interierũt fame &c. Sed contra quatuor prædicta Christus dux noster in suo ducatu quatuor virtutes in plãtis ostẽdit necessarias, qui alios habẽt ducere, quando duxit discipulos suos in montẽ excelsum, & coram eis transfiguratus est. Matth. 17. Vbi apparet quòd Christus exemplum quadruplex dedit prælatis.

Primò

Proverb. 16.

Esa. 5.

Dux dicitur Christus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

primò vt subditos ducant in montem excelsum, scilicet rationis,ne sensualitas rationi prædominetur,contra primum.Secundò vt eos associent cum Helia & Moyse per honestatem conuersationis, contra secundum. Tertiò vt humiliter viuant & alta de se non præsumant, vnde discipuli ceciderunt in faciē suam. Quartò vt prælati non domini sed patres se esse cognoscant.Vnde ibi paterna vox audita est supra Christū. vnde de Christo dicitur, Ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator.

Sapien.7.

1381 Operuit montes vmbra eius,& arbusta eius cedros eius.

Hic ostendit ecclesiæ in altum eleuationem Hoc ad literam dicit de synagoga,quæ postquam plantata fuit in terra promissionis, altis honoribꝰ & dignitatibus fuit exaltata,& à circunstantibus gentibus & regibus honorata,sicut tempore Dauid,qui subiugauit sibi gentes per circuitum, & reges scilicet Philistinorum Moabitarum, & regē Sabba &c.vt habetur 1.Reg.8.Etiam tempore Salomonis de quo dicitur.3.Reg.10. Magnificatus est rex Salomon super omnes reges terræ diuitiis & sapientia, & omnes desiderabant videre vultū Salomonis.Quod notans psalm,dicit. *Operuit mōtes vmbra eius &c.*Per montes altos & cedros intelligit alta regna & ipsorum reges, quos vmbra id est nomen & fama synagogæ & regum eius operiebat.Per hoc vult ostendere psal. exaltationē ecclesiæ fidelium, quæ sibi subiecit reges mundi & principes,vt etiam totius orbis princeps imperator Romanus glorietur,se Christi subditum vocare.Vel aliter mysticè loquitur de sinagoga, cuius montes erāt prophetæ, quos operuit vmbra, quia prophetæ in figuris & vmbraticè loquebantur. Vnde vmbra synagogæ fuit circuncisio scilicet baptismus & huiusmodi, quæ prophetæ sub figura loquebantur. Ideò velamentis figurarum quasi vmbra fuerunt operti.Per cedros autem intellige altos & superbos, sicut fuit Nabuchodonosor,Holofernes,Antiochus,& similes,quos tamen synagoga operuit,& sibi subiecit.Et hęc omnia figura erant ecclesiæ Christi, quæ operit omnes prophetas per oppositum,id est,aperit, & superborum sibi subiicit colla.

1.Reg.8. 3.Reg.10.

Dignitas ecclesiæ.

1382 Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius.

Hic ostendit ecclesiæ dilatationem.Vbi aduertendum quòd tempore Iosue,filij israel habuerūt possessionem terræ promissionis, sed succedente tempore scilicet Dauid & Salomonis multum ipsorum possessio fuit dilatata, intantum quòd ab vna parte pro termino habebat mare occidentale, ab alia vero parte pro termino erat fluuius magnus Euphrates.Sic enim eis ꝓmiserāt Deus dicens.Si custodieritis mādata mea,à flumine Euphrate vsque ad mare occidentale erunt termini vestri, quod impletum fuit tempore Salomonis. Et hoc notans psal.dicit. *Extendit palmites suos vsque ad mare,& vsque ad flumen propagines eius.* Per palmites intelligit filios qui nascuntur ex patribus, sicut palmites ex vitæ,& similiter intelligit propagines pro genitis filiis à patribus. Per hoc vult psalm. ostendere ecclesiæ Christi dilatationem, quæ toto orbe terrarum diffusa est. Hinc autem moraliter potes notare,quod termini ecclesiæ ad quos se extendit,sunt duo scilicet mare & flumen Per mare significatur pœnitentia à qua inchoatur ecclesia. vide,versiculo 1171. Per flumen vero intellige spiritum sanctum quo perficitur,dicente Christo.Qui credit in me,flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Hoc autem dicebat de spiritu sancto &c.

Deut.11.

1383 Vt quid destruxisti maceriam eius,& vindiemant eam omnes, qui prætergrediuntur viam.

Hic agitur de statu ecclesiæ tempore aduersitatis.Et primò ponit synagogæ inuasionem. Secundò eius diffipationem, ibi. *Exterminauit eam aper.* Quantum ad primum sciendum, quòd filij israel postquam fuerunt introducti per Iosue in terram promissionis,quamdiu coluerunt Deum & seruauerunt eius præcepta,erant vallati angelorum cu studia,sicut vinea maceria circundatur vt à transeūtibus sit tuta.Vnde Esa.62.Super muros tuos Hierusalem constitui custodes &c.Tuncque synagoga tuta manebat,nec ab hostibus poterat damnificari.Sed statim dum ad idololatriam declinauit,angelorum custodiam perdidit, & à gentibus conculcabatur.vt patet per totum librum iudicū. Vnde traditi sunt quandoque in manu regis Mesopotamiæ, aliquando in manu regis Moab, & sic de aliis.vt patet Iudic.3.Hoc ergo notans psal. dicit.*Vt quid destruxisti maceriam eius &c.* id est vt quid remouisti angelorum custodiam à synagoga qua remota dissipatur & vindiematur à gentibus per circuitum.Ad hoc potest respōderi,quòd hoc sibi accidit propter idololatriam, & contemptum mandatorum Dei.Et vt dicit glo,hoc accidit synagogę,quia superba fuit aduersus plantatorem, & non solum occidit seruos ad se missos, sed etiam filium hæredem.vt Christus ostendit Matth. 21. Hoc etiam mysticè intelligitur hodie de ecclesia Romana,quæ quia ad idololatriam per simoniam deuenit, & per superbiam dominari appetens non proficere,à Deo videtur derelicta. Vnde ab omnibus prætergredientibus scilicet tyrannis & populis,qui legem prętergrediuntur, conculeatur,& vindemiatur, quia vnus accipit vnam partem,alius aliam,ita vt hodie pauca sub potestate summi pontificis conferenda remanserint. Materia est clara,nō indiget expositione.Et nota quòd hęc maximè destruunt ecclesiam. Primo clericorum malitia. 3. Reg. 19. Dereliquerunt pactum meum filij israel,altaria tua destruxerunt. Secundò regum & principum auaritia prouerb.29.Rex iustus erigit terram,vir auarus destruet eam.Tertiò mulierum malitia. prouer. 14. Mulier sapiens ędificauit domum suam, insipiens constructam manibus destruet.

Iudic. 3

Matthæus. Ecclesia destruitur sæpe hac.

1384 Exterminauit eam aper de silua,& singularis ferus depastus est eam.

Hic ostendit synagogæ dissiparionem.Synagoga

gatēpore in licū fuit vindemiata:sed tamē remanebat in terra sua plantata:sed postea multiplicatis eorum peccatis,ex toto fuit exterminata. Vbi nota ꝙ exterminare propriè dicitur aliquid extra terminos suos pōnere.Fuit ergo extrema vindemia synagogæ,& non solum vindemiata quādo fuit capta,& extra terrā suā ducta,sicut fecit Nabuchodonosor rex Babylonis.4.Reg. vlt. Antiochus tēpore Machabeorū.1.Mac.1.Romani principes.Luc.19.Istas ergo captiuitates futuras iudæorum pręuidens psal.ait.*Exterminauit eam aper de sylua.*Vbi aduerte quòd per aprum de sylua intelligit Nabuchodonosor regē Babylonis,qui sic dicitur:quia ab hominibus eiectus in siluis cum bestiis habitauit:vt habetur Dan.4.Sed per singularem ferum accipe principatū Romanum, sic dictum propter singularitatē domini & exterminationem ciuitatis Hierusalē:populi ac tēpli destructionem.Vnde hic ait gl. *Singularis ferus dapastus est eā.*i.Titus princeps Romanus,qui reliquias iudæorū terribiliter depascēs cōsumpsit. Qui dicitur singularis,i. superbus.Vnde hic idē est aper & ferus,i.Romanus exercitus. Per hoc autē vult ostendere psal.crudelē persecutionē ecclesiæ,quę erit tēpore Antichristi,quę excedet omnē persecutionē prætēritā; intantū ꝙ illo tēpore etiā electos multos prosternet & superabit: vt ostendit Greg,32.mor.c.13. Qui dicitur aper siue ferus à feritate vel crudelitate sic dictus.

Iudic.6.

Psal.79.

Greg.32.mor.c.13.

1385. Deus virtutum cōuertere,respice de cœlo & vide,& visita vineā istam.

Hic ostēditur status ecclesię perfectus post aduentum Christi.Et diuiditur in sex partes, sm ꝙ de ecclesia psal.sex futura prædixit. Primò quòd ecclesiæ Deus recōciliabitur. Secūdò ꝙ per Christū ecclesia fundabitur,ibi.*Et perfice.* Tertiò ꝙ synagoga terminabitur,ibi.*Incensa.*Quartò quòd filius Dei incarnabitur,ibi.*Fiat manus.*Quintò ꝙ fides cōfirmabitur,ibi.*Et nō discedimus.*Sextò quòd ecclesia beatificabitur,ibi.*Domine Deus.*Quārum ad primū sciēdum quòd quāuis Deus in se sit immutabilis,ꝙ effectus tamē mutabilis dicitur. Sic enim dicimus ipsum de irato fieri placatū,quādo peccatoribus parcit:de placato fieri iratū, quādo cōtra peccatores irā suā ostēdit. Similiter ipsum dicimus cōuerti,quādo nos aduersos ad se cōuertit.Et isto mō loquitur hic psal.dicēs. *Domine Deꝰ virtutum.*i.angelorū *cōuertere.*i.nos aduersos ad te conuerte. *Respice de cœlo.*Respicere.n.Dei nihil aliud est quā nos ad pœnitētiā vocare & ad gratiā vnde 3.ver.493.Vnde & Greg.ait.Respicere quippe Dei est ea quæ perdita sunt ad suā gratiā reformare.Vñ scriptū est,Rex qui sedet ī solio suo dissipat omne malū inuitu suo &c *Et vide.*Quid enim est Deo videre,nisi nos facere videre.*Vide ergo & visita vineā istā:*nihil aliud est,nisi fac eam te videre & cognoscere,quod faciet si videat seipsam.i. peccata sua cognoscat,*Et visita.*i. sana ipsam infirmā,sicut medicus infirmū visitat vt ipsum sanet. Per hæc.n.omnia prædicit psal. Deū hominibus per aduentum suum recōciliari.Nota quòd Deus in scriptura multis modis dicitur cōuerti.Cōuertitur enim peccatores cōuertendo,afflictos liberando,misericordiā cōferendo, defunctos suscitando,tribulatos consolando,obstinatos punien-

do.Primum patet,sicut enim in peccādo nos primò auertimur à Deo,& consequenter ipse auertitur à nobis,sic per oppositum in penitendo primo ipse conuertitur ad nos: & consequenter nos ad ipsum. Quis enim lapsum Petrum ad statum pœnitentiæ reduxit, nisi domini conuersio, qua ipsum peccatum suum cognoscere fecit & penitere.Luc.22.Conuersus dominus respexit Petrū, & recordatus est Petrus &c & egressus foras fleuit amare,Sed quomodo tunc dominus cōuersus Petrum respexit,cum in eodē loco nō esset. Ad hoc respōdet Aug.in de cōsensu euāgeliorum dicens.Quomodo autem sit accipiendum,quòd cōuersus dominus Petrum respexit, cōsiderandum est,quia tunc Petrus erat in atrio foris, & nō intus,vbi Christus examinabatur,nō ergo dominus conuersus respexit Petrum facie corporali Quapropter conuersio illa & respectio spiritualiter intelligitur facta:sicut alibi scriptum est Respice & exaudi me,& conuertere domine,& libera animam meā.Sic arbitror dictum: & cōuersus dominus respexit Petrum.Vnde Hie,15 dicitur.Hęc dicit dominus,si cōuerteris,cōuertam te. Secundū patet,affligit enim Deus primò peccatores,vt ex pœna cognoscant seipsos, quòd cum se cognouerint,ipse ad ipsos se conuertit, & ipsos cōsolatur. Et hoc est quod dicitur psal.70. Quantas ostēdisti mihi tribulationes multas & malas:& cōuersus vimificasti me,& de abyssis terræ iterum reduxisti me. Vbi gl. q.d.Immisisti mihi passiones & tribulationes:& meritò, quia recessi ab eo,quod per se bonum est, & beatitudo. Et ideo miser factus sum.Ostēdisti,dicit quòd scit illas prodesse, multas quantitate malas qualitate. Ecce iusticia in peccātibus,sed hæc disciplina qua me flagellasti admonitio fuit cōuersionis,nō desideratio captiuationis.Vnde sequitur.Et tamen tu conuertus.f.dum me conuertisti viuificasti me,Ecce clementia in conuersis.Et de abyssis terræ.i.de submersione peccati,iterum spe reduxisti me.Primò enim cum natura nostra verbo Dei vnita propter nos surrexit,reducti sumus de abyssis terræ,iterū cum credimus in eum, & redimus in eum Et sit prima resurrectio animæ, quæ spe iam surrexit cum eo. Vnde apostolus. Si consurrexistis eum Christo.Vnde dicit hic,iterum reduxisti me.Item secundò iterum reduximus,quādo postea corpore resurgemus.Vnde postea dicet. Iterum reduxisti me,Vnde tunc anima dicere potest illud Cā ti,7.Ego dilecto meo, & ad me conuersio illius. Tertium patet,Nōne magna est conuersio, dum furor in clementiam, & ira conuertitur in amorem?Dum enim in peccatis manemus, furor Dei contra nos exardescit, sed ipse sua clementia cōuersus furorem suum in amorem nostrum cōuertit.Esa.12.Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi:conuersus est furor tuus,& consolatus es me. Et sic ipse conuersus iram suam conuertit in misericordiam.Sic enim dicitur.2.Mac. 8.Ira domini in misericordiam cōuersa est,Quartum patet.Cōuersio enim eius ad nos defunctis spiritualiter confert vitam,psal. 84. Deus tu conuersus vivificabis nos &c. Et hoc fuit quādo per incarnationem suam fuit conuersus. Et vide mirabilem conuersionem.Deus primo fecit hominem:postea per conuersionem simplicem homo fecit Deum, quando. f.misit Deus filium suum factum ex muliere &c. ad Gal. 4. Vnde glo.Deus

Augustin.

Hierem.15

Psalm.70.

Esa.12.

2.Mac.8.

Psalm.84.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gala. 4. tu conuersus viuificabis nos. q. d. Deus tu non A extendes iram tuam, sed potius tu conuersus ab ira tua in aduentum filij tui viuificabis nos. Quantum patet. Sicut enim patet aduertens faciem tristitiam ingerit filio, sic postea ad ipsum

Psalm. 79. conuertens faciem, ipsum cõsolatur. psal. 70. Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus cõsolatus es me. Et si Deus quandoque iustis flagella multiplicat, conuersus tamen eos per scripturas consolatur & præmiat. q.d. secundum glo. Et si Deus suos districtè castiget, ipsos tamen tristes non finit. Sextum patet. Nunc enim Deus ad nos faciem vertit, vocat nos, veniam premittit, vt cõuertamur ad ipsum: sed si quis obstinatus permanserit, ipse conuersus à misericordia ad institiam, à

Ioel. 2. venia ad vindictam, æternaliter punit illos. Vnde B Ioel. 2. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem. Solis & lunæ nomine Christum intellige. Dicitur enim sol ratione suæ claritatis, luna ratione suæ tractabilitatis. Luna enim facilem mutatur: quia modo plena, modo vacua. Sic & Christus in vita præsenti à nobis tractabilis est, quia ipsum iratum faciliter pœnitentia placamus, & ipsum placatum faciliter peccatis irritamus. Tenebratum autem nomine pœna inferni designatur, iuxta illud Matt. 22. Proiicite eum in tenebras exteriores. Per sanguinem autem accerbitatem vindictæ intellige. Sol ergo conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, quando Christus erga damnatos conuertetur à misericordia ad pœnam, à tractabilitate suæ misericordiæ ad rigorẽ C

Esa. 34. vindictæ. Vnde Esa. 34. Dies vltionis domini, & conuertententur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur, & erit terra eius in picem ardentem nocte ac die, & non extinguetur in æternum.

1386 Et perfice eam, quam plantauit dextera tua: & super filium hominis quem confirmasti tibi.

Hic ostenditur quòd ecclesia in Christũ funda tur & perficitur. Vbi notandũ quòd status synagogæ & legis antiquæ perfectus non erat. Propter D quod dicit apostolus ad Hebr. 7. q nihil ad perfectum duxit lex, quia neminẽ iustificatione perfecit lex. Et si enim aliqui tũc fuerunt perfecti, non tamẽ virtute legis, sed per fidẽ Christi fuit. Legis ergo perfectio reseruabatur Christo. Propter qd

Matth. 5. ipse ait Non veni legẽ soluere, sed implere. i. perficere. quod & fecit, quia præcepta moralia adimpleuit superaddendo cõsilia. Præcepta iudicialia

Perfecit Christus legem. perfecit rigorẽ pœnitẽtiæ tẽperãdo, vt homines cauerent à malis, & bonis insisterent magis amore iustitiæ quam timore pœnæ, quod est propriè perfectorum. Vnde quidã ait. Oderũt peccare mali formidine pœnæ, oderunt peccare boni virtutis amore. Præcepta vero cæremonialia, quæ tantum figuratiua erãt, adimpleuit in sua incarnatione, passione, resurrectione &c. cuius erant figuræ E & loco illorum sacramẽta instituit, quæ gratiam cõferunt & introducũt ad gloriã, quod facere nõ poterãt sacramẽta legis antiquæ. Hæc omnia præuidens psalmista, postulat ecclesiæ pefectionẽ, vt s. per Christũ lex perficiatur, & hoc per legẽ euãgelicã per quã ecclesia perficitur. Et hoc est quod subdit *Et super filium hominis quẽ confirmasti tibi.* Per filiũ enim hominis Christus intelligitur, ad differentiam aliorũ qui sunt filij hominũ. s. ex patre & matre. Christus aũt ex matre sine patre. Et hunc filiũ hominis Deus cõfirmauit sibi. s. per vnionẽ hypostaticã, quæ talis cõfirmatiõis est quòd illud quod semel assumpsit nunquã dimisit, vt ostẽdit magister lib. 3. dist. 21. Si ergo quæras quomodo debeat ista vinea perfici. s. ecclesia, & super quem debet fundari, respõde t psal. *super filiũ hominis quẽ confirmasti tibi.* Sic. n. dicebat Christus de seipso Matt. 16. Sup hãc petrã ædificabo ecclesiã meam.

Filius hominis Christus.

Incensa igni, & suffosa, ab increpatione vultus tui peribunt. 1387

Hic ostẽdit quòd synagoga terminabitur. Vbi sciendum quòd quasi tota lex antiqua & synagoga stabat in sacrificiis. quę igne cremabãtur, quorum sacrificiorum combustorum cineres in certo loco sepeliebãtur, & sic illa sacrificia, quæ per synagogã designãtur, dicuntur *igni succensa*, quia cõburebantur, & etiã dicuntur *suffossa*: quia cineres in fossã ponebantur, vt patet Leui. 1. De istis ergo sacrificiis quòd cessare deberent in aduentu Christi dicit psalmista. *Incensa igni & suffossa*. i. in terra suffosa posita, ista in quam talia peribunt. Et hoc *ab increpatione vultus tui*. Per vultum enim Dei intellige Christum. de quo psalmus. 44. Vultum tuũ deprecabũtur omnes diuites plebis. Iste inquã vultus illa antiqua sacrificia increpauit quãdo nouę legis sacramenta instituit, quia illa solum erant figuratiua, sed aduenientẽ figurato cessãt figura. Vel aliter secundum Nico. per istũ textum vult psalmista intelligere sacerdotes iudæorum, qui in vltionem mortis Christi à Roma nis fuerunt obsessi, & tandem incendio templi aliqui combusti, aliqui vero fugerũt ad subterranea loca: vbi capti tandem fuerunt & interfecti. Ideo de ipsis ait. *Incensa igni & suffosa ab increpatione vultus tui peribunt*, quia ex rigore diuinæ iustitię quæ hic dicitur increpatio, in vltionem mortis Christi perierunt. Vel aliter magis mysticè secundum gl. Vult enim quod peccata sunt duplicia, quia quędã fiũt ex cupiditate, & ista dicũtur incensa, & quædã ex timore, & ista dicũtur suffossa. Vnde ait sic gl. Peccata dicit: sed incensa sunt peccata illa, quæ facit ardens cupiditas suffossa dicũtur illa, quæ facit timor malè iacens. Et sunt hæc omnia criminalia, quia omnia peccata fiũt vel propter cupiditatem, vel propter timorẽ. Quẽ enim non capit cupiditas vincit timor. Perscrutamini cõscientias, interrogate corda vestra vtrũ possint esse peccata, nisi aut timendo aut cupiendo. Omnia peccata duæ res faciũt in homine scilicet cupiditas & timor, sicut econtra amor Dei & timor eius ducunt ad omne bonum. Amas vt benè sit tibi, times, ne tibi malè sit. Hoc age in Deo, non in sæculo, vterque amor incendit, vterque timor humiliat, sed aliter & aliter. Ait ergo, *incensa igni*. i. peccata quę veniũt ex amore malè incendenti. Incẽdit enim vterque amor. *Et suffossa* id est peccata quę veniunt ex timore malè humilianti. Humiliat enim vterque timor. *Peribunt ab increpatione vultus tui* id est filij tui. Hec est facies quæ peccata delet. Quid enim increpauit Christus, nisi peccata.

Fiat

Fiat manus tua super virum dexteræ tuę, & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Hic ostenditur Christi incarnatio. Namque dexteræ Dei vir dicitur Christus, quia sedet ad dexteram patris. Qui singulariter dicitur vir à virtute, quia omni virtute & gratia plenus: de quo dicitur Hiere. 31. Nouũ faciet dominus sup terrã, mulier circundabit virũ. de quo vide supra vers. 657. Manus autem domini super istum virum facta fuit, quãdo mirabili potestate absq; virili semine spiritus sancti virtute iste vir in vtero virginis fuit formatus. Ideo dicit: Nouũ faciet dominus super terrã, mulier circundabit virũ. Istã operationẽ diuinæ virtutis ad istũ virum in vtero virginis fabricandũ petit psalmista ad effectum deduci, dicens. *Fiat manus tua*. i. virtus tua *super virũ dexteræ tuæ*. i. Christum ad ipsum formandum. Et quòd de isto viro. s. Christo filio virginis loquatur. Ideo subdit *Et super filium hominis quem confirmasti tibi*. Hic enim ly, &, stat pro. i. super filium Mariæ, *quẽ confirmasti tibi*. i. in consilio æternitatis tui firmiter disposuisti ipsum tibi vnire hypostaticè. Istum intellectum habet glo. dicẽs. *Fiat manus tua* &c. i. operatio tua ad effectum promissa ducat, & precatur operationem sanctæ incarnationis. Notandũ aũt quòd dicit super virum, vocat enim Christũ singulariter virum, nec immeritò: quoniã multis rationibus Christus præ omnibus aliis vir potest nuncupari. Primò ratione ætatis. Ætas enim viri lis, & viribus magis abundans est ætas triginta trium annorum, in qua ætate Christus fuit passus vt ostendit Magister lib. 4. dist. 44. Secundò ratione perfectionis & virtutis spiritualis. Vir enim à virtute dicitur. Ipse autem præ omnibus aliis omni virtute fuit plenus à sua conceptione tã morali quam theorica. Vnde ipse solus in vtero matris existens à virtute vir dicebatur. Hiere. 31. Mulier circundabit virum. i. hominem virtutibus plenũ. Esa. 4. Esa. 4. Apprehendent septem mulieres virum vnum. i. septem virtutes Christum. Tertiò ratione dispẽsationis. Vir enim idẽ est q maritus vel spõsus. Matth. 1. Iacob genuit Ioseph virum Mariæ. Sic Christus solus proprie dicitur vir, quia ipse solus est totius ecclesiæ sponsus. 2. Cor. 11. Despondi enim vos vni viro virginẽ castã exhibere Christo. Vnde Theophilus super Ioan. ait. Nullus alius vir est ecclesiæ, nec sponsus, nisi solus Christus, omnes autem alij paranimphi sunt, sicut & precursor. Nullus enim bonorum largitor est, nisi Christus, omnes vero alij ministri bonorum sunt quæ dantur à Deo. Vnde & de isto viro Christo dicit Petrus. Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in nobis virtutibus & signis, quem vos interemistis.

Et non discedimus à te: viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Hic ostendit quòd fides per Christũ cõfirmabitur. Vbi notãdum, q differẽtia est inter sanctos patres noui testamenti, & antiqui. Licet enim aut qui sancti inhærerent Deo per fidẽ, tamen in gratia in præsenti vita cõfirmati non erãt. Vnde & aliquando errabant sicut Abraham, quando ingressus est in Aegyptum dixit vxori suæ. Noui quòd pulchra mulier sis: & cum te viderint Aegyptij facturi sunt, vxor ipsius est, & interficient me, & te reseruabunt. Dic ergo obsecro, q soror mea sis. Quãuis, n, verè soror eius esset. i, cõsobrina, tamẽ hoc dicit ad finẽ quòd illi crederent, quòd nõ esset vxor eius. Cũ ergo Deus sic verba accipiat, sicut ille qui loquitur illa vult intelligi, sequitur q Abrahã in hoc mẽdacium dixit. Similiter quãdo ducebat Isaac ad immolãdum, dixit pueris suis, quãdo fuit prope locũ. Expectate hic donec puer & ego reuertamur ad vos, & tamen intentionis suæ erat immolare puerũ & non reuerti cũ ipso vt habetur Gen. 22. Sic ergo quia omne peccatũ facit hominẽ à Deo discedere, sãltẽ commissum ex industria, sequitur quòd illi patres amore vel timore quandoq; discedebãt à Deo. Patres autẽ noui testamenti, s. apostoli sic per spiritum sanctũ fuerunt cõfirmati, quòd amplius à Deo discedere nõ poterant, quod ostẽdit apostolus dicens. Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, fames, nuditas? &c. Certus sum. n. quòd neq; mors neq; vita, neq; instantia, neque futura, neq; creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Et hoc præuidens psalmista in persona patrum noui testamẽti qui Christi fidem fundauerũt. Sapostolorum. d. *Et non discedimus*. i nõ discedemus à te. s. post spiritus sancti missionem. *Et viuificabis nos*. Hic reddit causam stabilitatis fidei. q.d. Tu per spiritum sanctum viuifica bis nos, & ideo non discedimus à te, per spiritum cõfirmati. Et nota quòd viuificare cõponitur ex viuo & facio. cis. quasi viuum s. cere. Cum igitur gratia spiritus sancti sit vita animæ, sequitur q in missione spiritus sancti Apostoli recipientes gratiam spiritus sancti viuificati sunt. *Et nomen tuum inuocabimus*. Quid autem sit inuocare nomẽ domini: vide sup, ver. 204. Inuocamus autẽ nomẽ domini in præsenti & in futuro. In præsenti fideliter orando, in futuro ipsum ęternaliter laudãdo,

Gene. 22.

Apostoli cõfirmati fuerunt.

Rom. 8.

Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. 1390.

Hic ostenditur quòd ecclesia finaliter beatificabitur. Iste versiculus ter in isto psalmo ponitur, & causa dicta est vers. 1378. In ista autem vltima repetitione vult ostẽdere, quòd in visione Christi erit cõpleta beatitudo nostra quo ad animam ex visione diuinitatis Christi, & quò ad corpus ex visione humanitatis eius. Propter quod ipse ait. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Christus autem hic per Dei faciem intelligitur. vide vers. 150.

Beatitudo cõsistit in Christo. Ioan. 17.

PSALM. LXXX.

EXultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. 1391.

Iste titulus huius psalmi est hic. *In finem pro torcularibus ipsi Asaph psalmus quinta sabbati*. Ad cuius intellectum literalem notandum quòd iste psalmus cõmuniter cantabatur in tẽplo in festo

Universidad de Deusto
Biblioteca

subarum,quod incipiebat prima die septembris quæ apud Hebræos est in nouilunio propinquiori æquinoctio autumnali,siue sit ante æquinoctium siue post,siue in ipso equinoctio.Illo enim tempore communiter in terra promissionis quæ est terra calida,completæ sunt vindemiæ, & cæteri fructus sunt collecti. Vnde in festo tubarum fiebat sacrificium de vino nouo expresso de torcularibus, & fiebant libamenta sacrificiorum in templo. Et sic iste psalmus erat gratiarū actio pro fructibus recollectis.Et sic est sensus literalis tituli.Iste psalmus dirigens nos in finem attribuitur ipsi Asaph.s.tanquā auctori, & est *pro torcularibus*. s. est gratiarum actio pro torcularibus, id est pro vino collecto ex torcularibus expresso quod autem additur *quinta sabbati*,non potest accipi secundum literam, sed nos mittit ad significationem mysticam quam habuit propheta. Vbi sciendū quòd quinta sabbati, dicitur quinta dies septimanæ qua sabbatum dicitur, vt patet versi. 609.& 775. Quinta aūt die septimanæ fecit Deus ex aqua pisces & volatilia, sed piscibus in aquis infrà remanentibus,aues volāt ad alta, per quod sacramentū baptismi significatur,quo renati aliqui sunt tanquam aues qui scilicet,temporalibus contēptis,mentes sursum elevantur ad cœlestia. Alij vero tanquam pisces qui in fluctibus huius sæculi remanent curiosi. Per torcularia autē ecclesiam intelligit,quia sicut in torculari tria sunt s.pressura & vinum & acinū,quorū alterum reponitur.s.vinū,& alterum proiicitur. s. acinum. Sic in ecclesia est pressura tribulationum & pondus passionum,per quod fit discretio bonorū & malorum,quos tamen cadē sacramenta coniungūt. Sicut enim racemus in vite simul habet vinum& acinum,sic bonis & malis communia sunt sacramenta.Et sicut vinum pressura torcularis expressum reconditur,sed acinum proiicitur, ita accedē te pressura tribulationis,iustus iustior fit, & sordidus magis sordescit. Sic ergo torcularia ecclesiam significant.Est ergo sensus tituli talis. Iste psalmus dirigens nos in finem i in Christum est *pro torcularibus*.i. pro ecclesiis in quibus est pressura tribularionum, qui psalmus est ipsius Asaph, *quinta sabbati*.i.agens de baptizatis & baptizādis aqua baptismi,quod significatur per opus quintæ sabbari. Intentionē mouet,vt post baptismum contēptis tēporalibus,in celestibus mente cōuersemur.His visis venio ad diuisionē psalmi. Diuiditur iste psalmus in duas partes,quia ostēdit primò quid agendū sit electis, secundò quid reprobis,ipsos redarguēs,ibi *Audi populus meus*.Prima in duas, quia primò bonos inuitat ad gratiarum actionē:secundò ad hoc adducit rationē,ibi.*Quia præceptum est* Prima diuiditur in tres:quia primò inuitat ad gratiarū actionem corde,secundò opere,ibi.*Sumite*.tertiò voce,ibi.*Buccinate* Quantum ad primum sciēdum ꝙ iste psalmus Asaph:quasi proposita sibi imagine cuiusdā solemnitatis,electos omnes ad celebritatē illius inuitat,dicēs. *Exultate Deo adiutori nostro*.Exultate enim est lætitiā cordis exterioribus demōstrare: vt habetur vers. 443. Et per consequens exultate Deo,vel in Deo est lætitiam mentis de Deo habitā, per exteriora signa vel laudes ostēdere,vt dictum fuit ver.480. Item exultare Deo vel in Deo,est,nihil aliud prę pter Deum quærere,vide vers.531.Sic ergo dicat *Exultate Deo*. i. mente & voce Deo gratias agite,

Aues. Pisces

Torcular dicitur ecclesia

& solum Deū quærite.Sed quia Deus in scriptura accipitur multipliciter.s.naturaliter & substātiuè,& sic summa trinitas pater filius & spiritus sanctus vnus Deus est & pluraliter non potest. Deut.6 Dominus Deus tuus vnus est Item dicitur Deus specialiter & adoptiuè:& sic omnis iustus Deus dicitur quia filius Dei.Ioan.1.Dedit eis potestatem filios Dei fieri.Et sic sancti prophetæ quibus Deus arcana reuelabat dij dicebantur. Ioan.10.Illes dicit deos ad quos sermo Dei factus est.Item vocaliter solum & nuncupatiuè:& sic idola & dæmones dij vocabantur.psal.95. Omnes dij gentium dæmonia.Et de hoc vide supra versi. 774 & 809. Et ideo ne in æquiuoco psalmista procederet, declarat cui Deo debemus exultare, quia.*Deo* vero & substātialiter dicto,dicēs. *Exultate Deo adiutori nostro*:quia solus Deus est adiutor noster, qui multipliciter nos adiuuat. vide ver.99.&631.& 673.&957.Sequitur.*Jubilate Deo Iacob*.Dicitur enim Deus,Deus Iacob, nō solum quia Iacob verum Deū colebat, sed etiā quia videtur fuisse primus qui vero Deo votū fecit ipsū colere,dicens. Si Deus fuerit mecum in via ista, erit mihi dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum vocabitur domus Dei &c. Quid autem sit iubilare.vide supra ver.766.

Deus dicitur multiplic.

Deut.6.

Ioan.1.

Ioan.10.

Psal.95.

Gen.28.

Sumite psalmū,& date tympanū, psalterium iocundum cum cithara. 1392

Hic psalmista inuitat ad gratiarum actionem opere.Vbi notandū ꝙ Deus antiquitus laudabatur cū instrumētis musicis,sicut vsque hodie laudamus Deū in solēnitatibus cū organis.Hoc ideo quia illa instrumenta musica significabāt cōditiones,quibus Deū laudare debemus.Ex quibus instrumentis hic tria ponit.s.psalteriū,tympanū, & citharam.Psalteriū enim quod erat decem chordarū & manu pulsabatur, significat obseruantiā decē præceptorū non solum verbis sed operibus exhibitā:vide vers.389.& 771.& 772. Et psalteriū quod manu pulsatur,significat operationē: sicut instrumēta quæ flatu pulsantur,significāt prædicationem,vide ver.791.Per tympanū vero, quod fit ex pellibus nō ex carne animaliū, significātur tēporalia bona,quibus vt pelle vestimur & protegimur. Vnde tympanū pro bonis tēporalibus carnalibus accipit hic gl.dicens.Per typanū enim accipitur carnale,quod à nobis est.Quid est ergo *date tympanū*,nisi bona tēporalia erogate pauperibus,& maximè dātibus vobis spiritualia? Vnde & apostolus ait. Si spiritualia vobis seminamus, non est magnum si carnalia vestra metamus. Sic enim tympanū pro tēporalibus bonis accipitur Iob.21. Tenent tympanum &c. Sequitur. Et in puncto ad inferna descendunt. Loquitur de illis qui bona temporalia retinent, & illa non communicant. Vel per tympanū,ad cuius sonum percutitur pellis mortua,accipe patiētiā in aduersis, vt sicut illa pellis percussa sonum lętū reddit:sic pellis tua aduersitatib,percussa, Deo gratias reddat.Sic enim dicitur psal.150. Laudate eū in tympano & choro.Per citharam autem intellige virtutem asperitatis & pœnitentiæ. Cithara namq; corpus est de ligno concauum,quod chordis nerueis exsiccatis & desuper extentis, per tactum sonum reddit. Similiter & corpus nostrum per pœnitentiam fit cōcauum & vacuum à cibis abstinens

Psalterium.

Tympanum.

Cithara pœnitentia.

stines, quæ chordis exsiccatis extendit desuper, dum neruos & pellem remota pinguedine extendit super ossa.Et tunc corpus sic tactum,benè sonat laudes Deo referendo.Sicut enim corpus citharæ si plenum esset non redderet sonum, sic & corpus nostrum cibis repletum cessat à laude diuina.Et de ista cithara pœnitentiæ dicitur.Iob 3. Versa est in luctum cythara nostra,& organa mea in voces flentium,vide versi.481. Ad propositum ergo ait psalmista.*Sumite psalmum*. id est operibus laudate Deum decem obseruando præcepta. *Date tympanum*. id est temporalia bona erogate proximis.Et sic fit *psalterium iocundum cum cithara*.id est obseruatio diuinorum præceptorum fit cum abstinentia carnis.

Iob 3.

Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ. 1393

Hic inuitat psalmista ad gratiarum actionem voce siue tuba.Exemplo enim Iudæorum nos inuitat.Vbi sciendum ꝙ neomenia est nomen compositum ex neos quod est nouum,& mene,quod est defectus,& significat lunam quæ omni mense deficit.Et sic neomenia idem est quòd luna noua. Iudæi enim semper in principio nouæ lunæ festū agebant, quod dicebatur festum gubernationis. Tunc enim præcipuè rogabant Deum vt ipsos gubernaret,eo quòd in nouilunio cōmuniter magis apparet transmutatio temporis.Incipiūt enim Iudæi menses secundum lunationes.Sciendum etiā ꝙ in principio mēsis septembris pro quo maximè factus fuit iste psalmus ad literā,vt in expositione tituli est dictum,duo festa insimul concurrebant, scilicet festum neomeniæ & festum tubarum. In principio enim septēbris in memoria illius rei,ꝙ quādo iussu Dei Abrahā voluit immolare filium, quod angelus prohibuit dicens.Ne extendas manum tuam supra puerum,&c. Et tunc ostendit ei dominus arietē inter vepres hærētē cornibus,quē pro Isaac immolauit,vt habetur Gen.22. In memoriā inquam istius rei faciebant festū tubarum: quia scilicet clangebant tubis,vt habetur Leui.23. Et Nume.29.quia tūc angelus clamabat de cœlo, dicens.Ne extēdas manū tuā,&c.Et quia ista duo festa in principio Septēbris insimul concurrebant vnde erat maior solemnitas, ideo dicebatur dies insignis,id est maioris solēnitatis.Nam secundum grāmaticos signum cōponitur cum in, & dicitur hic & hæc insignis & hoc insigne.i.maioris famæ & maioris signi. Dicit igitur literaliter Iudæis, *Buccinate*.id est tuba canite *in neomenia*.id est in nona luna septēbris.*insigni die solemnitatis vestræ*.id est qui est dies insignis propter festum tubarum cum euentis,vt dictum est.Ista autē quæ psalmista Iudæis ad literam loquitur,nobis fidelib. spiritualiter dicit.Vbi sciendum ꝙ luna,quæ semper mutatur,& nūquā in eodem statu permanet,significat vitam præsentē.Et de vita nostra dicitur Iob 14. ꝙ nunquā in eodē statu permanet.Et sic neomenia, id est noua luna signat nouā vitam nobis datam per Christum per quā regeneramur in filios Dei. Istam ergo nouā vitam debemus aliis prædicare, & hoc est tuba in neomenia canere. Istum sensum ponit glo.dicens *Buccinate tuba in neomenia*. id est nouam vitam prædicate quam signabat noua luna,in qua Iudæi clangebant tubis septem diebus, quia septiformi gratia spiritus sancti innouamur.

Festum tubarum.

Insigne.

Iob 14.

Et hoc est quod dicitur Isa.58. Exalta quasi tuba vocem tuam.Hęc autem nouitas vitæ dicitur dies insignis,quia nos filios Dei facit. *Isa.58.*

Quia præceptum in Israel est & iudicium Deo Iacob. 1394

Hic redditur ratio gratiarū actionis. Et duplex assignatur ratio,prima sumitur ex diuino præcepto, secunda ex beneficio dato, ibi. *Testimonium*. Quantum ad primum sciendum quòd cum Deus sit omniū dominus,omnes ad eius præcepta obligantur.Vnde psal.118.Deo dicitur. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.Sed Deus prædictas solemnitates mādauit.Et hoc est quod ait.*Quia præceptum est in Israel*.quasi dicat.Bene debetis Deum laudare in prædicta solēnitate,quia dominus hoc præceptū dedit *in Israel*.id est in populo Israel,scilicet Leui.23.Et Nume.29.Sed vbi est præceptū, ibi consequenter est iudiciū:quia qui præceptum legis frangit,eo ipso iudicari & puniri debet,quia vt dicitur Rom.2.Quicunq; in legē peccauerint, per legem iudicabuntur.Si igitur præceptū est,ergo & iudiciū.Et hoc est quod ait. *Quia præceptum est in Israel*.scilicet à Deo vt hoc fiat,*& iudicium Deo Iacob*.scilicet iudicium de transgressoribus facere, spectat Deo Iacob. Ratio autem quare dominus præcepit illam solemnitatem tubarum fuit multiplex,scilicet memoria obedientiæ Abrahæ,& memoria liberationis Isaac.ac etiam parientiæ: quia cum esset grandis intantum,quod portabat ligna sufficientia ad totalem combustionem vnius hominis,tamen patienter se ligari permisit, & poni super struem lignorum. Vnde in illa festiuitate Iudæi clangebant cum cornib. arietum in memoriā arietis pro Isaac immolati.Fuit etiam alia causa vt statim in sequenti parte dicetur.Notandum ergo quòd in memoriam obedientiæ ipsius Abrahæ,& patientiæ ipsius Isaac Deus illud festum tubarum præcepit,vt dum exempla illorum audiremus,ad ipsorum imitationem accenderemur,vt ostendit Greg.dicens. Quia transire intellectus noster ad diuina non finitur,nisi prius per sanctorum præcedentium exempla formetur,vt qui orientem solem contēplari non valet,iradiatos montes aspicit,& quia sol sit ortus deprehēdit.Ex ærgnis ergo montibus Deus nos illuminat,quia per admirandam vitam patrum præcedentium radio nos suæ claritatis illustrat. In mediū ergo sanctorum exempla ducamus.Ecce præceptis cœlestib, subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis iuuamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad vnam vocem dominicam pro adipiscēda ęterna hæreditate,ipsum ferire non trepidauit, quem senex iam & penè mortuus acceperat hæredem?Cum patientiæ apprehendere virtutem conamur, præcedentium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto interrogat, atque post parum ligatur & non loquitur, aræ superponitur & non reluctatur? Quid isto viro pātiētius dici potest, qui quasi ad solatium ducitur, & requiritur ad feriendum, ligatur & contiēscit, & oblatus in holocaustum taceat?&c. Sic ergo vt istorum exemplis informemur, prædictorum festorum præceptum posuit in Israel, dicens nobis illud Exod. 25. Fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est.

Greg.27. moral.c 6. Exempla sanctorum nos informant.

Abrahæ exemplum obedientiæ.

Isaac exemplum patientiæ.

Exo.25.

1395 Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terra Ægypti, linguam, quam non nouerat, audiuit.

Hic assignat secundam rationem, scilicet beneficiorum receptorum. Narrat enim multa beneficia illo populo exhibita, pro quorum memoria illud festum agebatur. Enumerat autem tria beneficia, primum est eruditionis, secundum liberationis, ibi, *Diuertit*. tertium exauditionis, ibi. *In tribulatione*. Quantum ad primum sciendum quòd vt dicit Ra. Sa. eodem die quo Abraham voluit immolare filium, succedente tempore Ioseph qui iniustè incarceratus erat in Ægypto, fuit liberatus. Et sic illa dies non solum erat insignis propter liberationem Isaac, sed etiam propter liberationem Ioseph. Et hoc est quod ait. *Testimonium in Ioseph posuit illud* id est illud festum posuit in testimonium Ioseph, qualiter, scilicet illa die fuit liberatus & à Deo informatus. Et hoc cum exiret terram Ægypti, id est ad videndam terram Ægypti. Statim enim vt fuit à carcere liberatus, per Pharaonē fuit factus præpositus super terrā Ægypti, vt habetur Gene. 41. vt prouideret de frumentis congregandis. Et tunc statim iuit per terrā Ægypti vt officium sibi commissum adimpleret. Verum quia Ioseph non intelligebat, nisi linguam propriam, scilicet hebraicam, vt melius sibi commissum officium posset implere, angelus domini statim ipsum perfectè docuit linguam Ægypti. Et hoc est quod dicitur. *Cum exiret terram Ægypti*, scilicet considerandā, *linguam quam non nouerat*, scilicet Ægypti, *audiuit*. scilicet ab angelo ipsum docente, vt dicit Ra. Sa. Nec hoc incredibile videtur, quòd Deus qui apostolos subito docuit omnium genera linguarum, (vt habetur Actuum 2.) istum Ioseph doceret linguam Ægypti. Vel aliter iste versus exponitur de toto populo Israel, qui per Ioseph intelligitur, tum quia Ioseph populum Israel in Aegypto saluauit tempore famis, tum quia Ioseph inter filios Israel duas tribus constituit. Habuit enim israel duodecim filios, qui duodecim tribus fecerunt. Sed quia tribus Leui diuinis officiis mancipata, decimam ab aliis recipiebat, & sic non habuit sortem distinctam in terra promissionis, ideo Ioseph duas tribus fecit ex duobus filiis suis, scilicet Ephraim, & Manasse, ne numerus tribuum minueretur. Et ideo quia ex filiis Israel aliis solum quælibet vnam tribum fecit, iste autem duas nomine Ioseph totus populus Israel intelligitur, de quo dicit. *Testimonium posuit in Ioseph illud*. Quid enim est Dei testimonium datum populo Israel, nisi lex sibi data: de quo psalm. 18. Lex domini immaculata conuertens animas testimonium domini fidele? Testimonium ergo legis posuit in Ioseph cum exiret terram Aegypti, id est statim postquam exierunt terram Aegypti, scilicet quinquagesimo die legem eis dedit. Et tunc ipse populus linguam quam non nouerat audiuit, quia populus audiuit dominum loquentem dantem decem præcepta, quem ante non audierat. Vnde dixerūt. Loquere tu nobis, ne loquatur nobis dominus, ne forte moriamur.

Gene.41.

Ioseph linguam Aegypti quo modo sciuit.

Act. 2.

Ioseph significat populū Israel.

Psal.18.

Exo.19.
Exo.20.

1396 Diuertit ab oneribus dorsum eius, manus eius in cophino seruierunt.

Hic narrat secundum beneficium, scilicet liberationis quo ipsum Ioseph à seruitute liberauit, nam vt habetur Gene.37. Ioseph inuidia fratrum suorum venditus fuit ab eis, & peruenit ad seruitutem Putipharis principis exercitus Pharaonis. Tales autem serui habent seruire dominis suis in multis oneribus & laboribus, & maximè tempore comestionis habent in mensa seruire portando & asportando panes, & alia cibaria quæ in cophinis portantur. Sic enim dicitur Ioan. 6. quòd postquam Christus saturauit quinq; milia hominum ex quinq; panibus, q̄ discipuli collegerunt duodecim cophinos fragmentorum, &c. Vbi aduerte, q̄ secundum grammaticos cophinus in penultima corripit, & dicitur à cauo, as, secundum Raban, & multa significat. Quandoq, est vas ex virgulis contextum aptum ad mundare, puta triticum vel bladum. Quandoque est vas gestatorium fimi vel fœmi. Quandoque vero est vas aptum ad portādum secum cibaria, sicut sunt sportæ & ex palmis vel ex virgulis textæ. Et sic accipitur cum de Ioseph dicitur, quod *manus eius in cophino seruierunt*. Vel si ad viliora officia ipsum dicimus deputatum, accipitur cophinus pro vase apto ad portandum fimum, sed hoc non est verisimile, quoniam, vt habetur Gene.39.) Ioseph erat in domo Putipharis domini sui præpositus, & gubernabat creditam sibi domum. De ista autem seruitute Ioseph fuit à Deo miraculosè liberatus, vt patet Gene.41. De isto ergo Ioseph dicit. *Diuertit ab oneribus dorsum eius*, cuius. s. Ioseph, cuius *manus in cophino seruierunt*. quia liberatus factus fuit dominus Aegypti, vt dicitur de ipso ad literam Sap. 10. quòd Deus iustum venditum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit illum, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrū regni. Vel aliter intelligitur (vt in præcedenti versiculo dictum est) de populo Israel, à seruitute Aegyptiaca liberato, quia populus grauibus oneribus luti & lateris erat oppressus, sed tamen Deus ipsum liberando *Diuertit ab oneribus dorsum eius*. & à quibus oneribus ostendit, dicens. *Manus eius in cophino seruierunt*. Nam vt dictum est, cophinus est vas ex virgulis factum, quo secundum glo. populus Israel in Aegypto existens portabat terram ad faciendum lateres Pharaoni. Et sic est sententia versus. *Diuertit*, scilicet *Deus ab oneribus dorsum eius*, scilicet Ioseph vel populi Israel, Modo mutat modum loquendi, quia prius dixit de Deo. *Diuertit*, &c. Nūc dicit de Ioseph vel de populo. *Manus eius in cophino seruierunt*.

Gen.37.

Ioan.6. Cophinus.

Gen.39.

Gen.41.

Sap.10.

1397 In tribulatione inuocasti me, & liberaui te, exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui te apud aquam contradictionis.

Hic narrat tertium beneficium, scilicet exauditionis, quo ipsum Ioseph afflictum orantem exaudiuit. Et habetur Gen. 39. Ioseph in Aegyptū venditus & factus præpositus domus Putipharis domini sui, vxor Pharaonis iniecit oculos in Ioseph, & ait sibi, dormi mecum. Qui acquiescere nolēs, dicit ei. Ecce dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quicquā est in domo sua, quod non tradiderit in potestate mea præter te, quæ vxor eius es. Quomodo ergo possum

Gen.39.

possum hoc malum facere, & peccare in dominū meum? Quadā autē die accidit, vt intraret Ioseph domum, & illa apprehenso vestimento eius, dicit ei. Dormi mecum. Qui non acquiescēs, relicto in manu eius pallio, fugit, & egressus est foras. Cum ergo vidisset mulier pallium in manibus suis, & se esse contemptam, vocauit homines domus suæ & dicit. En dominus meus introduxit virum hebræum vt illuderet nobis. Ingressus enim est ad me, vt coiret mecum. Cumque clamassem, reliquit pallium in manu mea, & fugit foras. In argumentum ergo rei, marito reuertenti domum, ostendit pallium & ait. Ingressus est ad me seruus hebræus, quē adduxisti, vt illuderet mihi. Cumq; clamarem, reliquit pallium in manu mea, & egressus est foras. His auditis, dominus nimis credulus verbis coniugis, tradidit Ioseph in carcerem, vbi vincti regis custodiebantur. In hac ergo tribulatione iniustè positus Ioseph, inuocauit dominum pro liberatione sua, & ipsum exaudiuit dominus, quem post duos annos liberatum, dominum Ægypti constituit, vt habetur Gene. 41. Hanc historiam recolens psalmista, ipsi Ioseph loquitur, dicens. *In tribulatione inuocasti me, & liberaui te*. Et quia eius liberatio fuit conseruatio populi Israel: quia factus dominus Ægypti tempore famis nutriuit patrem, & omnes fratres suos cum omni domo sua, vt habetur Gen. 46. Ideo tot° populus Israel hoc beneficium cognoscere debebat, & Deo seruire. Et quia oppositum fecerāt, ideo psalmista vertens modo se ad populum ex parte Dei, & sibi improperans, dicit. *Exaudiui te in abscondito tempestatis*. scilicet Ioseph in carcerem, vbi est absconsio & tempestas tribulationum. Et hoc non obstante infidelis es mihi: quia *probaui te apud aquas contradictionis*. scilicet Nume. 20. vide de bonitate & potestate mea desperans dixisti. Nunquid potetit Deus de petra aquam eiicere, aut parare in deserto mensam populo suo? Vel totum hoc potest intelligi de populo Israel, qui in Ægypto dura seruitute oppressus inuocauit dominum *in abscondito tempestatis*, scilicet tribulationis & afflictionis: quia palam non erant ausi dominum contra tempestatem sibi inflictam inuocare, sicut & modo populi sub tyranno absconse gementes, non audent cōqueri palam. Et tamen fuit gratiose in manu forti à Deo liberatus. Et hoc non obstante, diffidit populus de bonitate domini apud aquas contradictionis, vt dictum est.

Gen.41.

Num.20.

1398 Audi populus meus, & contestabor te: israel si audieris me, non erit in te Deus recens: neque adorabis Deum alienum.

Hæc est secunda pars principalis, in qua reprobos psalmista redarguit. Et primo ostēdit eorum culpam. Secundò pœnam eis debitam & inflictam, ibi. *Et dimisi*. Prima pars diuiditur in tres, quia ostēdendo eorum culpam, vt ipsam exaggeret, primò ponit ipsorum increpationem, secūdò ipsorum ad bonum inductionem, ibi. *Ego enim sum*. tertiò ipsorum ad malum obstinationem, ibi. *Et non audiuit*. Quantum ad primum sciendum quòd populus Israel dicebatur peculiariter populus Dei, tum quia illi soli legem dederat Deus & sua iudicia manifestauerat eis. psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, tum quia ipse populus solus Deum colebat. psal. 75. Notus in Iudæa Deus. Hunc ergo populum increpans ait. *Audi populus meus & contestabor te*. Con enim componitur cum testor, aris, & aliquando idem est quòd simul testari, & tunc Deus contestatur, id est simul testatur, quia ipse iudex est simul & testis. Et est sensus. *Contestabor te*. id est simul iudex & testis ero veritatis. Vnde glo. Ecce testem se facit veritas tam hic quàm in futuro, vt nullus iam dubitet, cum ante iudices terrenos soleant testes produci ad cognitionē veritatis. Et hoc est quod dicit dominus. Ego sum iudex & testis, quæ simul officia nullus alius facere potest. Aliquando vero contestari est idem quòd contra aliquem testari. Sic enim accipitur 1. Reg. 8. vbi dum populus à Samuele peteret regem, dicit dominus ad Samuelem. Contestare eos & prædic eis ius regis qui regnaturus est super eos id est testificare contra eos pressuras, quas à rege sunt passuri. Et isto modo melius accipitur hic, vt Deus populo dicat. *Contestabor te*. id est testificabor contra te, scilicet si legem meam non custodias. *Israel si me audieris*. id est si mihi obediens fueris. Audire enim quandoque idem est quòd obedire. Sic enim sapientia increata ait. Qui audit me, nō confundetur. Sed quid erit si me audieris. *Non erit in te Deus recens, neque ad Deum alienum*. Aduerte quòd hic aliud dicitur Deus recens, aliud Deus alienus. Habent enim aliqui Deum recentem apud se, non tamen Deum alienum, vt puta qui verbum putat sub tempore Deum esse. Deus enim recens dicitur, qui ad tēpus factus est. Qui igitur putant filium Dei ex tempore à patre genitum, & non coæternum patri in se habent Deum recentem. Deus autem noster nō est Deus recens, sed ab æterno in æternum. Cum enim filius Dei sit sapientia patris, si filius est ex tempore, sequitur quòd pater ex tempore fuit sapiens, & non ab æterno. Etenim Christus Deus noster homo forte recens est, sed Deus æternus. Habent autem alij Deum alienum, qui scilicet idola sibi fabricant à diuinitatis natura alienum. Vnde hic ait glo. Quod enim quisque cupit, & veneratur hoc illi Deus est. Et sic auarus adorat Deum alienum: quia denarium alienum à natura diuinitatis. Gulosus ventrē suum, &c. ad Philipen. 3. quorum Deus venter est. Qui enim audit Deum sibi credendo & obediendo, neque habet in se Deum recentem, neque alienum. Sic enim ait dominus in principio legis. Exod. 20. Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c.

Psal.75.

Contestor.

Adier.29.

1.Reg.8.

Eccl.24.
Deus recens.

Deus alius nus.

Philip.3.

Exo.20.

1399 Ego enim sum dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuū, & implebo illud.

Hic ponitur ipsorum ad bonum exhortatio, quod facit ostendendo, & exhibendo eis suā gratiam. Gratia autem maior alicui exhibetur, quātò magis gratificatus offenderit gratificantem. Ipsi autem Iudæi Deum multum offenderūt fabricantes sibi idola, & illa adorantes, & beneficia à Deo recepta non Deo, sed idolis attribuentes. Quot enim apta & miranda beneficia eis contulerat, educendo ipsos de Aegypto, mare ante ipsos exsiccando, inimicos eorum omnes in mare submer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gendo,&c. Et tamen statum post omnia attribuebant idolis. Nam vt habetur Exo. 32. Fecerūt sibi vitulū conflatilem, & immolantes ei hostias dixerunt. Isti sunt dij tui Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. Et tamen hoc nō obstante omnem gratiam quam sciunt petere, paratus est eis facere. Primò ergo iniuriam eis remittit, dicens. *Ego sum dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti.* contra quod tu falsè dixisti. Isti sunt dij tui, qui eduxerunt te, &c. Et consequenter eis gratiam promittit, dicens. *Dilata os tuum, & implebo illud.* Vbi nota quòd secundum grammaticos lato, as, idem est quòd ampliare aliquid, vel latum facere. Vnde dilato, as, idem est quòd multum extendere vel ampliare. Et sic dilatare os est multum aperire vel ampliare os, id est multa & alta postulare. Et sic dicit populo suo. *Dilata os tuum.* scilicet pete, non quidem parua, vt sunt temporalia, sed alta & grandia, vt sunt spiritualia, *& ego implebo illud*, non quidem implebo os, sed illud quod postulabis. Mystice autem Ægyptus interpretatur tenebræ, & significat peccatum quod tenebras amat, quia qui male agit, odit lucem. Ioan. 3. Et quia solus Deus peccata potest dimittere, ideo solus Deus animam de Ægypto educere potest, & sic solus dicere. *Ego sum dominus Deus tuus qui eduxi te, &c.* Narratur quòd Chaldei pro Deo adorabant ignem. Volentes ergo Chaldei alios inducere ad culturam ignis, cum Ægyptiis pactum fecerunt, quòd si Deus eorum ab aliquo vinceretur, scilicet ignis, dimitterent eius cultum, sed si alios Deos vinceret, quòd alij ipsum ignem colerent. Quibus Ægyptij acquieuerunt, sed hac cautela vsi sunt contra eos, qui idolum Bel colebant. Nam deposuerunt de capite idoli coronam auream, & posuerunt super caput eius quoddam vas testeum, in qua erant multa foramina, quæ obturauerunt cera, & illud impleuerunt aqua. Venerunt ergo Chaldei ad examinandum illud idolum, & apposuerunt ignem, & statim cera liquefacta est, & descendit aqua & extinxit ignem, & prævaluit idolum eorum, & extunc permissi sunt idolis suis vti. Ex hoc ergo quòd Deus noster eduxit Israel de Ægypto, probat se prævalere idolis, quę habent potestatem super ignem: quia precedebat eos de nocte per columnam ignis etiam super aquam, quia mare siccauit. Dicat ergo. *Ego sum dominus Deus, &c.*

Exo. 32.

Dilatare.

Ioan 3.

Ignis non est Deus.

1400

Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non intendit mihi.

Hic ostendit ipsorum obstinationē ad malum, quia non obstantibus tot beneficiis & promissionibus ipsis à Deo factis cōtemserunt obedire. Et hoc est quòd dicit. *Et non audiuit populus meus vocem meam.* id est non obediuit voci meæ, quia eis dedi legem quam transgressi sunt. *Et Israel non intendit mihi.* Intendere enim idem est quòd intus tendere. De hoc vide supra versicu. 876. Et sic ille intēdit Deo, qui intus in corde suo tendit ad Deū. Cum ergo peccatum elongat hominem à Deo, sequitur quòd peccās & legem Dei non seruans, non intendit Deo, sed magis ab eo recedit. Notandum ergo, quòd si volumus audire Deum, & intendere Deo, oportet abstinere à peccato: quia auditus Dei est gratiarum augmentatio. Prouerb. 1. Audi disciplinam patris tui, vt addatur gratia capiti tuo. Immundis autem cordibus gratia non additur, cum in illis gratia non præexistat. Et ideo notandum quòd verus Dei auditor à tribus vitiis maximè debet esse immunis. Primò à vitio discordiæ. Vnde dicitur 1. Esdræ. 3. Congregatus est omnis populus quasi vir vnus ad audiendum legem. Qui enim discordiam habet cum Deo, non diligit Deum. Graue autem est audire verba illius, quem quis non amat. Vnde sicut graue est iustis audire verba malorum, sic & graue est malis audire Deum, vt ostendit Gregor. 7. moral. cap. 7. Vnde de concordia auditoribus necessaria, dicitur Actuum decimotertio Conuenit vniuersa ciuitas audire verbum Dei. Secundò à peccato auaritiæ quæ auditus Dei maximè fructum impedit, quod ostendit saluator, dicens. Quod autem inter spinas cecidit, hi sunt, qui audierūt, & à solicitudinibus & diuitiis euntes suffocantur, & non afferunt fructum. Diuitię enim temporales & corporales delitiæ spinatæ per spinas auditum verbi diuini fructificare non sinunt. Vnde Gregorius in homil. ait. Mirum autem quomodo dominus spinas diuitias sit interpretatus, cum illæ pungant, istæ delectent, & tamen spinæ sunt: quia cogitationum suarum punctionibus mentē lacerant, & cum vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Duo autem sunt, quæ diuitiis iungit, scilicet solicitudines & voluptates: quia per curam mentem opprimunt, & per affluētiam resoluunt, suffocāt enim semen verbi diuini: quia importunis cogitationibus guttur mentis strangulant, dum bonum desiderium ad cor intrare nō sinunt, quasi aditum vitalis flatus necant. Tertiò à peccato arrogantiæ: quia cum tremore verbum Dei debet audiri. Abacuc 3. Domine audiui auditum tuum & timui. Et infra. Audiui & conturbatus est venter meus, à voce contremuerunt labia mea. Ad propositum ergo: quia Iudæi his tribus vitiis abundabant, ideo ipsum Deum non poterant audire. Propter quod hic dicit. *Et non audiuit populus meus vocem meam.*

A

B

C

D

E

Auditus Dei est gratiarum augmentatio. Prouerb. 1.

1. Esdræ 3. Discordia.

Greg.

Act. 13. Auaritia.

Luce 8.

Diuitiæ.

Gregorius in homil.

Auaritia.

Abac. 3.

1401

Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis.

Hic consequenter ponitur pœna correspondens ingratitudini & peccatis ipsorum, quæ hic ostenditur triplex, prima est priuatio gratiæ spiritualis secunda est subtractio auxilij temporalis, ibi. *Si populus.* tertia est inflictiu pœnæ infernalis, ibi. *Inimici domini.* Quantum ad primum sciēdum, quod subtracto ab homine auxilio diuinę gratię, tunc in eo non ratio sed sensualitas dominatur. Vnde non potest non peccare etiam mortaliter, vt ostendit magister lib. 2. dist. 25. Isti autem propter ingratitudinem suam diuina gratia sunt priuati. Et hoc est, quòd dicit. *Et dimisi eos* scilicet sibiipsis subtrahendo gratiam præseruantem à peccatis. Et ideò sic dimissi à gratia reguntur secundum fomitem peccati. Et hoc est quòd subdit. *Secundum desideria cordis eorum ibunt in adinuentionib. suis* id est secundum inclinationem fomitis ad malum ibunt *in adinuentionibus suis* id est in peccatis enormibus ab ipsis adinuentis. Vel secundum alium

Gratia.

aliam literam *ibunt in affectionibus suis.* Vbi nota quòd in scriptura adinuentio significat præceptū: vt patet versiculo 1269. Et sic adinuētiones Dei sunt præcepta Dei, sed adinuentiones hominum sunt præcepta hominum, quę ipsi adinueniunt, & non Deus. Dicit igitur. *Ibunt in adinuentionibus suis* quia propter traditiones suas irrita fecerunt mādata Dei, vt ait Christus de ipsis. Matth. 15. Et ideò dimisit eos secūdum desideria cordis eorum. quòd expressius ponit apostolus Rom. 1. dicens. Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam. Vbi glo. Tradere Dei est permittere non incitare aut immittere Præcedētibus quippe culparum causis iurè & meritò deseruntur. Ideò hi qui veritatem Dei in iniquitate detinent & deseruntur à Deo & tradentur desideriis malis, ista verò mala desideria, qa d superbia sunt, nó solum peccata, sed etiā supplicia sunt. Omne quippe peccatum, quòd citius pœnitendo non deregitur, aut peccatum est, & causa peccati, aut peccatum est, & pœna peccati. Peccatum namque q pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit, vt non solum peccatum sit, sed etiam causa peccati. Ex illo quippe subsequēs culpa oritur. Peccatum vero, quòd ex peccato oritur, non solum peccatum est, sed etiam pœna peccati, quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, & præcedentis peccati meritò in alio cadit. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Consimiliter & in proposito dicitur. *Et dimisi eos secundum desid. &c.*

A

B

C

Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset.

Hic ponitur secunda pœna scilicet subtractio adiutorij temporalis, & facit vnam conditionalem Si populus meus fuisset mihi obediēs, ego liberassem eum ab inimicis suis, sed ego non liberaui eum, sequitur ergo quòd non fuit mihi obediens. Istius conditionalis solum ponit antecedēs. Et primò ponit subiectum antecedentis, secundò prædicatum, ibi. *Pro nihilo.* Quantum ad primum ponit solum subiectum illius conditionalis, dicēs. Si populus meus audisset me. Quid autem intelligat per audire Deum, declarat dicens. *Israel si in viis meis ambulasset.* Et ita audire Deum est manda ta eius obseruare. Nam præcepta domini sunt vię quibus tendimus ad patriam. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata Dei. Et ideò nota, quòd audire Deum, est opera quæ mandat adimplere. Non implere autem amplius nocet quam proficiat, quia contemptus verbi auditi peccati aggrauat Propter quod ait. Estote factores verbi, non auditores tantum, fallentes vosmetipsos &c. Quid enim profuit Herodi, quòd Ioannem Baptistam libenter audiebat, quia tamen plus Herodiadi adulteræ obediens fuit, quam Ioanni? Nihil sibi profuit, sed peccatum suum auxit. Auditus n. verbi diuini obseruantibus est causa vitæ, sed non proditoribus suis Proditor autem verbi Dei dicitur omnis, qui audit Deum, & operibus non implet quod audit. Vnde Ricardus super illud Iosue 2. Si tamen non prodideris nos, ait. Verbum Dei auditum non permittit nos dampari, nisi tamen prodiderimus eum. Proditor enim est verbi Dei, qui nō adimplet opere, quod audit in p̄dicatione In hoc maximè differunt boni à malis, quia boni non solum verbum Dei audiunt, sed etiam gustāt quando opere implent. Mali autem solum audiūt sine gustu, quia quod audiunt exterius, ad ipsorū corda nō intrat. Ad hoc etiā facit quod ait Greg. super illo verbo Iob 12. Auris verba diiudicat, dicens. Hic de electis & reprobis aliquid innuere videtur, quia verba sapientiæ, quæ reprobi audiūt electi non solum audiunt, sed etiam gustāt, vt eis in corde sapiat, quòd reproborum non mentibus sed solummodo aure sonat. Aliud namque est nominatum cibum audire solūmodo, aliud vero gustare. Electi namque cibum sapientiæ sic audiunt vt etiam gustent, quia hoc audiunt, quòd eis per amorem medullitus sapit. Reproborum vero scientia vsque ad cognitionem sonitus tēditur, vt quidem virtutes audiant, sed tamen corde frigido qualiter sapiant, ignorent. Et hoc est quòd dicitur Lucę 11. Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Ad propositum ergo, quia populus israel & si Deum aure corporis audiebat, quia tamen aure cordis quòd magis est audire nolebat ideò simpliciter non audisse Deum dicitur.

D

E

Greg. 12. mo. cap. 4.

Luce 11.

Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam. 1403.

Hic ostendit prædicatum dictæ conditionalis. Hoc quòd hic dicitur pro nihilo, multipliciter exponitur Primò *pro nihilo* id est gratis & sine ipsorum labore. Vel *pro nihilo.* id est computassem inimicos eorum pro nihilo, sicut magnus & potens rex pro nihilo reputat paruum militem deponere Vel *pro nihilo*, sicut alia litera habet id est, ad nihilum vel in nihilum inimicos eorum reducendo, sicut fecit de Ægyptiis inimicis ipsorum, quos omnes ad nihilum reduxit in mare, omnes submergendo. Vel *pro nihilo* id est pro peccato, nam peccatum nihil dicitur, vt dictum est superius versic. 908. Quamuis enim peccator ratione peccati statim puniri mereatur, tamen Deus quandoque ipsum permittit in potestate temporali, vt per ipsū alios peccantes puniat. Et sic inimicos iudeorum in potestate temporali permisit, vt per ipsos iudæorum peccata punirer, sicut etiam per dęmones punit. Et sic est sensus, *pro nihilo* id est pro peccato inimicorum suorum humiliassem id est deposuissem inimicos eorum, si ipsi ambulassent in viis meis &c. Sed quia ipsi non ambulauerunt in viis meis, ideò permisi inimicos ipsorum in potestate, vt ipsos punirēt. Et dicit, *forsitan* Cum enim forsitan sit aduerbium dubitandi, & in Deo nulla cadat dubitatio, quomodo ergo dicit forsitan, Nō enim hoc dicit propter mutationem diuinæ volūtatis, vel dubitationem quę cadat in Deo, sed propter vertibilitatem hominis de bono ad malum, vel forsitan dicit, non quia dubitatio sit, sed per oppositum omnis certitudo, sicut pontus dicitur mare per oppositum, quia ponte caret, sic & hic dicit forsitan, quia hoc omni dubitatione caret. Sic enim forsitan pro vero accipiebat Christus, dicens Si crederetis Moysi, crederetis & mihi forsitan id est verè. Quod autem dicit humiliassem, hic accipitur humiliatio, non pro virtute, sed pro

Nihil.

Forsitan.

Ioan. 5.

pœna

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalm.79. Manus domini.

1.Reg.5.

Exod.24.

Exod 32.

Tempus. Eccles.3.

Matth.25.

Seculo.

Inimici domini sunt falsi Christiani

psa.113. vide versiculo 616. Et est sensus. *Humiliasse*
est puniendo inimicos eorum deiecissem ad ter
ram, & super tribulantes eos misissem manū meā
Non quidem ad fortificandum eos, sicut dictum
est psalm.79. Fiat manus tua super virum dexteræ
tuæ, sed ad deponendum & interficiendum,
sicut facta est manus domini super Pharaonem,
& exercitum eius eos in mari submergendo.
Sic enim manus domini super aliquem fieri, est
ipsum ad nihilum redigere, Isto modo dicitur. 1.
Reg.5. quod fiebat manus domini super singulas
ciuitates Philistinorum interfectionis magnæ. Ex
istis (vt dicit glo.) patet, quòd si nos Deo resistimus ipse non contradicit inimicis nostris, nec ma
num defensionis nostræ super eos ponit.

1404 Inimici domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in sæcula.

Hic ponitur tertia pœna quæ est inflictio pœnæ infernalis. Et duo facit. Quia primò ostendit ipsorum ingratitudinem, pro qua pœnam meren
tur æternā. Secundò ostendit erga eos diuinam
bonitatem, vt exaggeret ipsorum malitiam, ibi. Et
cibauit eos. Quantum ad primum loquitur de per
uersis iudæis, qui domino promiserunt obseruare
legem, & omnia eius præcepta dicentes. Omnia
quæ mandauit dominus faciemus, & erimus obe
dientes. Et tamen satis citò post primum eius mā
datum transgressi fuerunt (alium Deum sibi sta
tuentes) quando adorauerunt vitulum conflatilē
vt habetur Exo. 32. Et in hoc aggrauatur peccatū
eorum, quoniam grauius peccant, quam pagani,
qui nihil promiserūt, sicut grauius peccatum est
aliquod malum contra votum facere quam sine
voto. Vnde sequitur. *Et erit tempus eorum in sæcula.*
Distinguit sapiens tempora, dicens. Omnia tem
pus habent, tempus flendi, tempus ridendi, tem
pus plangendi, & tempus saltandi. Hic autem lo
quitur de tempore malorum, quòd est tempus flē
di, & plangendi. Sicut enim diuina iustitia exigit
vt tempus ridendi & saltandi bonorum sit æternū
sic & de tempore plangendi malorum dicit Chri
stus. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem
in vitam æternam. Et hoc est quòd de tempore
malorum hic dicit. Et erit tempus scilicet puni
tionis eorum in sæcula id est inæternum. Vel per
tempus quòd nihil fixum habet, sed semper in
successione consistit & varietate, intellige varieta
tem pœnarum inferni, quæ erit in sęcula id est
sine fine. Vbi nota quod; sæculum in sin
gulari significat spacium centum annorum,
vt dictum est versiculo. 596. sed quando
duplicatur, vt sæculum sęculi, vel quando in plu
rali ponitur, tunc pro æternitate saltem à parte
post ad Hebr. 1. Per quem fecit & sæcula. Dicit er
go quod *erit tempus eorum in sæcula* id est inperpe
tuum. Hoc autem satis apertè de falsis Christia
nis potest accipi secundum glo. qui sunt inimici
domini. Inimicus enim componitur ex in, quòd
est non, & amicus, ergo si non sunt amici, sequi
tur quod sunt inimici, sed non sunt amici, quia mē
titi sunt ei scilicet resumendo illa, quibus renun
ciauerant. Abrenunciauerunt enim diabolo in
baptismo, & pompis eius id est diabolicis factis à
Deo damnatis, sed rursus ad ea redeunt, & sunt
nouissima peiora prioribus. Ecce canis reuersus
ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Quid
inde eis? Et si hic tolerati sunt, non tamen erunt
impuniti, quia erit tempus. s. punitionis ipsorum
in sæcula id est in æternum. Quid autem sit men
tiri, vide versiculo 44.

1405 Et cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.

Hic psalmista, vt exaggeret ipsorum malitiam,
recolit bonitatem Dei erga illos. Quantum ad li
teram Deus satiauit eos ex adipe frumenti, quia
non obstante eorum malitia, introduxit eos in
terram promissionis, tritico abundantem, & sic ve
tebantur pane facto de simila, vel de medula fru
menti. Et quia in terra promissionis est magna a
bundantia apum, sic quòd mellificant in rupibus,
& sic de petris colligunt magnam copiam mel
lis, ideò dicit. *Et de petra melle saturauit eos.* Vel per
adipem frumenti intellige panem angelorum sci
licet manna, quo pane pasti fuerunt quadraginta
annis in deserto. Et dicitur manna adeps frumen
ti, propter bonitatem illius cibi. *Et de petra melle*
saturauit eos Legimus, quod saturauit eos aqua e
ducta de petra, sed non legimus, quod mel eduxe
rit de petra. Dicunt ergo aliqui quod aqua edu
cta de petra hic mel dicitur, quia illa suauissima
& dulcis erat ad modum mellis. Vel per adipem
frumenti intellige sacramentum eucharistiæ, vide
versiculo 994 quo etiam ingratos iudæos satura
uit. Vnde & iudæ proditori corpus suum ad man
ducandum dedit, cui etiam in fine pacem dedit,
quando in horto osculatus est eum. Vnde psalm.
147 dicitur ipsi iudæ. Qui posuit fines tuos pacē,
& adipe frumenti satiat te. Adeps autem multi
plex est. vide versiculo 995. De isto ergo sacramē
to eucharistiæ dicat. *Et cibauit eos.* Vbi nota, quòd
iste cibus corporis Christi est cibus verus ad sub
stentationem viatorum, cibus electus ad impin
guationem aridorum, cibus solidus ad confirma
tionem perfectorum, cibus absconditus ad glo
rificationem beatorum. Primum patet. Ioan. 6. Ca
ro mea verè est cibus &c. Qui ideò dicitur verus
cibus & potus, quoniam & si alij cibi vitam hu
manam sustentant, ipsam tamen perpetuare non
valent, iste autem eucharistiæ cibus vitā spiritus
non solum sustentat sed etiam perpetuat ipsam.
Ioan. 6. Qui manducat carnem meam, habet vitā
æternam. scilicet hic in spe, sed in futuro in re. I
deo subdit. Et ego resuscitabo eum in nouissimo
die. vt scilicet sicut iustè cibus hic ani
mæ vitam dedit spiritualem, sic & post hanc vitā
animæ simul & corpori resuscitato perpetuam tri
buat vitam. Et ideo ad significandum quod iste ci
bus corpori & animæ insimul perpetuam tribuit
vitā, dicebat Paulus consociis suis. Actuum. 27.
Rogo vos accipere cibum pro salute vestra, quia
nullus vestrū capillus de capite peribit. Sedm pa
tet, quia isto cibo anima ipsum dignè sumens im
pinguatur omni abundantia charismatum, vt iste
sit ille cibus electus, de quo Abacuc. 1. Incrassata
est pars eius. Et, id est quia cibus eius electus. Cū
enim homo ex corpore & anima tāquam ex dua
bus partibus constet, quæ pars est illa, q̄ isto cibo
incrassatur? certè est pars animæ, quę quantum i
sto cibo incrasseretur, ostendit magister lib. 4. di.
8. dicens quod eucharistia spiritualiter resi
cit. Vnde excellenter eucharistia dicitur id est bo
na gratia, quia in isto sacramento non tantum
modo est augmentum virtutis & gratiæ, sed hic
totus ille sumitur, qui est fons & origo totius gra
tiæ

Psalm.147.

Cibus reficiens.

Ioan.6.

Ioan.6.

Actuu.27.

Abac.1.

tiæ. Et tamen istum cibum electum peruersi fasti
diunt & cōtemnunt, dicentes. Anima nostra nau
scat super cibo isto leuissimo. Qui tamen istis ver
bis hunc cibum diffamare credentes, ipsum mi
rabiliter commendant, dū ipsum cibū leuissimū
vocāt. Scimus.n. quod sicut natura grauiū est des
cendere, & leuia semper ascēdūt, & per cōsequens
superlatiuè leuissimū dicitur, quia præ cęteris na
turā hēt eleuatiuā quòd benè isti cibo competit,
quòd præ cæteris sacramentis inpræsenti per gra
tiam animam eleuat ad Deum, & finaliter in
simul animam & corpus eleuabit per gloriam.
Tertium patet quia hunc cibum dignè sumēs
contra aduersitates mundi fortificat, & dia
boli certamina, de quo ad Hebræorum. 5. Perfe
ctorum autem solidus est cibus eorum, qui exerci
tatum habent sensum ad discretionem boni &
mali. Dicitur enim solidus cibus, quia non solum
ipsum dignè sumentes fortificat, sed etiam hostes
nostros dæmones terret. Vnde Pe. Damianus su
per illo verbo Ioan. 6. Qui manducat carnem meā
&c. dicit. Christi corporis cibum & sanguinis po
tum etiam ore carnis recipere perutile est. Terre
tur enim aduersarius cum Christiani labia Chri
sti viderit cruore rubentia. Hic enim recolit suæ
perditionis initium; & diuinæ victoriæ qua cap
tus fuit non tolerat instrumentum. Isto cibo fi
guraliter fortificatus fuit ille magnus pater noster
Helias de quo dicitur 3. Reg. 19. quod cum surre
xisset comedit & bibit, & ambulauit in fortitudi
ne cibi illius quadraginta dieb. & quadraginta no
ctib. vsq; mōtē Dei. Et nota, q̄ prius surrexit, & po
stea hūc cibum comedit, qa anteq̄ istū cibum co
medas, à terrenis vitiis surgere debes. Quartum
patet. Absconditus enim dicitur iste cibus, quia
sub alia specie occultatus. Et de isto cibo dicebat
ille angelicus spiritus. Tobiæ. Ego cibo inuisibili
vtor, qui ab hominibus videri non potest. Ex hoc
enim quòd iste cibus in propria specie videri nō
potest, est causa nostri meriti & glorificationis,
quia si ibi Christus videretur in propria forma, i
bi fides quæ est meritoria locum non haberet. Et
quāuis iste cibus vera caro Christi sit & sanguis
quia tamen non sacerdotibus ministratur so
lum sub specie cibi & non potus, sacerdotibus au
tem sub vtraque specie. Ideo figuraliter præceptū
fuit, Leui. 7. Non sumetis sanguinem cum cibo,
quia. s. sub distinctis speciebus scilicet cibi & po
tus distinctè sumitur, & seorsum.

PSALMVS LXXXI.

DEus stetit in synagoga deorum, in medio autem Deos diiudicat.

Huius psalmi titulus est. *Psalmus Asaph.* Titu
lus de se est clarus. Sed de materia psalmi dicunt
doctores tam Hebræi quam catholici, quòd A
saph videns in futurum iudices mūdi corruptos
& iudicia amore vel odio aut muneribus frequē
ter corrumpere, contra ipsos hunc psalmum com
posuit, super hoc postulans diuinam iustitiam, vt
omnia talia ad viam æquitatis reducerentur
per ipsam. Iste ergo psalmus quo ad literam diui
ditur in tres partes, quia psalmista primò arguit
iudicum iniquitatem, secundò ostendit ipsorum
dignitatem, ibi. *Ego dixi*, tertiò inuocat diuinam iu
stitiam & æquitatem, ibi. *Surge Deus.* Prima diuidi
tur in tres, quia primò ostendit diuinam sapien
tiam, secundò arguit iudicum malitiam, ibi.
Vsquequo &c. tertiò accusat ipsorum ignorantiam:
ibi. *Nescierunt.* Dic vt Nicolaus. Quantum vero
ad sensum propheticum sciendum quod iste dire
ctè arguit iudæorum proceres, qui Christum eis
in lege promissum præsentem non cognouerunt
& conatur eos inducere vt ammodo saltem ipsū
cognoscāt, & credant ipsum. Et sic psalmus iste di
uiditur in tres partes, quia ostendit inter iudæos
primò Christi præsentiam corporalem, secundò
ipsorū malitiā gēeralē, ibi vsquequo. Tertiò Chri
sti resurrectionē triūphalem, ibi. *Surge Deus.* Quā- *Synagoga Ecclesia.*
tum ad primum dicit. *Deus stetit in synagoga deo.ū.*
Vbi sciendum quod sicut ecclesia proprie Chri- 1383
stianis catholicis congruit, sic synagoga iudæis,
quòd ex ipsis vocabulis patet. Nam ecclesia inter
pretatur conuocatio, quia omnes generaliter vo
cat ad fidem, & recipit. Synagoga vero interpreta
tur congregatio, & est proprie iudæorum. Distat
conuocatio à congregatione, quia etiam congre
gari pecora solent, quorum congregationem pro
prie greges à congregatione dicimus, sed conuo
cari est magis vtentium ratione, sicut sunt homi
nes. Vt ergo notaretur iudæorum infidelitas, dicta
est eorum synagoga congregatio quasi pecorum
& indiscretorū, sed vbi fidelitas nostra ipso vo ca
bulo insinuaretur, nostra dicta est ecclesia id est,
conuocatio quasi rationabilium & discretorum.
Quæ ecclesia dicitur catholica id est vniuersalis
Non enim facit conuenticula sicut hæretici in ali
quibus regionibus, sed per totum orbem diffusa
dilatatur. Item nota quòd iudæi inter omnes gen
tes dicebantur filij Dei, & eadem ratione dij voca
bantur, sicut dicitur infra de iudæis. Ego dixi dij
estis. Et rationem subdit, quia filij excelsi omnes.
Dicat ergo psalmista de Christo. *Deus stetit in syna*
gōga deorum, idem est quòd Deus stetit in synago
ga iudęorum. Vbi nota, quod cum Deus ratione
diuinitatis cœlum & terram impleat, qui est inter
omnia non inclusus, extra omnia non exclusus,
propriè ratione diuinitatis in aliquo loco stare nō
dicitur, sed per hoc quod dicit. *Deus stetit in synago*
ga deorum, Deum hominem factum esse indicat,
Sic ergo Deus factus homo stetit in synagoga deo
rum id est in populo iudæorum, vbi filius Dei ste
tit, secundum quod homo, qui missus fuit ad o
ues, quæ perierunt domus israel. Præsentia autem
diuinitatis, quæ vbique est, non propriè ad syna
gogam pertinet, quæ neque tempore, neque loco
variatur. Sequitur. *In medio autem Deos diiudicat.*
Hic enim ostendit quare stetit in synagoga deo
rum scilicet ad eos iudicandum scilicet ad discer
nendum eos & separandum. Ipse enim nouit qui
inter iudæos ad bonum sint electi, & qui ad ma
lum pręsciti. Discernit ergo vasa alia in honorem
alia in contumeliam. & hoc facit trans in medio.
Per medium enim virtus iustitiæ intelligitur, *Aristotel.*
quia secundum Philosophum 2. ethi. Omnis vir
tus consistit in medio. Ipsi autem iustitia est om
nis virtus. 5. ethi. In medio ergo stetit Iesus diiu
dicando Deos, quia omnes iustè discernit & iudi
cat. Electi enim iustè sunt prędestinati & reprobri
iustè pręsciti. Vnde hic dicit Prouerbiorum octa- *Prouerb.8.*
uo. In viis iustitiæ ambulo, in medio semita
rum iudicij. Qualiter autem Christus steterit in
medio vel fuerit medius multipliciter vide versi
culo 759. & 782.

vsquequo

Universidad de Deusto
Biblioteca

1407. Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis.

Hic consequenter ostendit iudæorum malitiã generalem. Et diuiditur in tres partes, quia primò eos de malo arguit, secundò eos ad Christum dirigit, ibi. *Iudicate*. tertiò ipsos ad bonum allicit, ibi. *Ego dixi*. Quantum ad primum sciendum, quòd synagoga quasi à principio semper iustos fuit persecuta, vt ostendit Christus, dicens. Ecce ego mitto ad vos sapientes, & scribas: & ex illis occidetis & flagellabitis &c. Hoc est ergo quòd hic arguens psalmista dicit. *Vsquequo iudicatis iniquitatem* scilicet iustos persequendo quasi dicat. Misit Deus ad vos legem, & restitistis, misit prophetas & occidistis, sed vsquequo hoc erit. Nunquid vsque ad aduentum filij Dei scilicet Christi? Et in hoc arguit maiores in populo scilicet sacerdotes & scribas & minores scilicet plebeios. Arguens enim maiores ait. *Vsquequo iudicatis iniquitatem*. Ad maiores enim spectabat de cæteris iudicare. Et sic illi erãt qui sententias iniquas proferebant contra sapientes & prophetas & innocentes, sicut illi duo presbyteri senes iniquam sententiam dederunt cõtra Susannam, ipsam condemnantes ad mortem. Istos ergo arguens, dicit. *Vsquequo iudicatis iniquitatem*. Sed de minoribus subdit. *Et facies peccatorum sumitis*. ipsi plebeij propter ipsorum multitudinem maioribus resistere potuissent. Et hinc est quod in morte Christi maiores timebant populum, nec ipsos à morte Christi prohiberet. Vnde dicit Matth. 26. Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Ex quo sequitur, quòd in mortib. prophetarum, & etiam Christi, populus culpabilis fuit, quia non restitit maioribus inique iudicantibus. Et hoc est faciem maiorum peccatorum sumere, scilicet, ipsos honorando, ipsis non contradicere, sed consentire. Vnde populo nunc loquês ait. *Et sequeris facies peccatorum* id est sacerdotum & maiorum *sumitis* id est eos honorando eis iniustè iudicantibus non contradicitis? Notandum quòd multi iniquitatem id est iniquè iudicant, quòd maximè contingit propter tria. Primo propter personarum acceptionem, cõtra quos dicitur. Deut. 1. Ita paruum audietis vt magnum, non accipietis cuiuspiam personã. & Iaco. 2. dicitur. Fratres nolite in personarum acceptione habere fidem. nonne Deus elegit pauperes hæredes fieri regni? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Secundò propter peruersam intentionem. Intendunt enim quidam in remuneratione temporalem, vel in fama acquirenda, & tales quia illud, quod gratis exhibere debent, vendunt muneribus vel fama, ideo iniquè iudicant, etiam si iustum dent iudicium, vt ostendit Greg. dicens. Plerunque nonnulli terrena præmia appetunt, & iustitiam defendunt, seque innocentes extimant, & esse defensores rectitudinis exultant. Quibus si spes nummi subtrahitur, à defensione protinus iustitiæ cessatur, & tamen defensores se iustitiæ cogitant, sibique se rectos asserunt qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quærunt. Quos contra bene per Moysen dicitur. Quod iustum est iuste exequeris. In iuste quippe quod iustum est exequitur, qui ad defensionem iustitiæ non vtutis æmulatione, sed amore præmij temporalis excitatur. Iniustè quod iustum est exequitur, quiad defensionem ipsam, quam prætendit, iustitiam venundare minimè veretur. Iustè ergo iustum exequi, est in affectione iustitiæ eandem ipsam iustitiam quærere. Sepe recte agimus, & nequaquam premia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus &c. Tertiò propter debiti ordinis pretermissionem. Debent enim quicunque superiores, & iudices primò iudicare seipsos, postea alios considerare homines esse non Deos. 1. Cor. 11. Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Qualis autem debeat esse, qui alios habet iudicare, docet aperte Ambrosius super Beati immaculati. Et habetur. 3. quæstio. 7. Iudicet inquit ille de alieno errore, q nõ habet in seipso, qd condemnet. Iudicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putauerit punienda, ne cum alium iudicat in seipso sententiam ferat. Iudicet ille qui ad pronunciandam sententiam nec odio, nulla offensione, nulla lenitate ducatur. Et post, bonus iudex nihil ex arbitrio facit, nec domesticæ voluntatis proprietate, sed iuxta leges & iura pronunciat, Istarui iuris obtemperat, non indulget proprię voluntati, nihil præmeditatum de domo profert, sed sicut audiuit, iudicat, & sicut se habet rei natura, distinguit.

Iudicare iniquè. *Daniel. 13.* *Peccatorum sumere.* *Matth. 26. & Mar. 14* *Greg. 9. moral. 19.* *Deute. 16.*

1408 Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate.

Hic iudæos dirigit ad Christum scilicet cognoscendum. Et duo facit, quia primò eos dirigit ad Christi notitiam, secundo ipsorum ostendit ignorantiam, ibi. *Nescierunt*. Prima in duas, quia primò dirigit maiores, secundò populares, ibi. *Eripite*. Quantum ad primum sciendum, quòd nomine pauperes, & pupilli intelligitur Christus. Pauper. n. quandoque dicitur idè quod humilis, quandoque idem quòd egens temporalibus bonis, & vtroque modo præ omnibus aliis Christus pauper fuit & egenus. Vnde ait psalm. 68. Ego sum pauper & dolẽs. vide versi. 1122. Dicitur etiã Christus pupillus. Nã pupill⁹ ppriè dicitur qui caret patre vel matre, vel vtroque. Christus caruit patre in terris, & matre in cœlis. & sic pupillus dicitur propriè Eze. 22. Pupillum & viduam ne contristaueritapud te. Per pupillum accipe Christũ, sed per viduam virginem gloriosam, quæ tempore passionis Christi iam amiserat sponsum. aliter enim per Christum Ioanni cõmendata non fuisset. De isto ergo egeno & pupillo ait iudicibus & prælatis synagogæ. *Iudicate egeno & pupillo*. Vbi aduerte ꝙ alid est iudicare aliquẽ, aliud iudicare alicui. Nã q̃ iudicat alicui, semper dar pro illo sententiã, sed generaliter iudicat alium siue dat sententiam pro ipso siue contra ipsum. Dicit ergo *iudicate egeno & pupillo*, & non iudicate egenum id est pro Christo egeno & pupillo sententiam date. Vnde glo. *Iudicate egeno & pupillo* id est intelligite Christũ esse Deum, quia pauper est & pupillus. Et per hoc ostendit eos hoc nõ fecisse quasi dicat. Nolite iudicare iniquitatem, sed potius iudicate egeno & pupillo id est ad honorem eius iudicate, qui voluit propter vos esse sine parte. Vnde sequitur. *Humilem & pauperem iustificate* id est prædicate iustum esse Christum factum pauperem & humilem

Christus pauper & pupillus dicitur. *Eze. 22. Nota.* *Iudicare aliquem & alicui differũt.*

humilem propter vos. Quicunque enim iustificat Christum, id est, prædicat ipsum esse iustum, prædicat verum Deum esse: cuius ratio est, quia si iustus, ergo verax. ipse autem dicit se verum Deum Ego & pater vnum sumus. Quid est ergo dictu, humilem & pauperem iustificate, nisi Christum veracem prædicate siue dicite, & per consequẽs ipsum verum credite Deum. Hoc autem principibus sacerdotum & scribis dicit, qui alios informare debebant.

Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

Hic dirigit simplices. Vt enim dictum est, pupillus potuisset eripere Christum de manu principum, sed permisit ipsos de Christo facere quęcunque voluerunt. Et sic quamuis ipsi plebeij Christi mortem non tractauerunt, tamen quia tractãtibus maioribus non restiterunt, ideo ipsis consensisse videntur. Et sic à Christi morte non fuerunt immunes. Cognoscebãt populares Christum fore iustum, & ideo ipsum defensare tenebantur. Consentit enim peccatis & malis qui nõ obuiat cum possit. 2. q. 7. negligere. 17. q. 3. quòd autem quæritur. 22 q. 3. qui potest. Præuidens ergo psal. quòd populares non obuiarent in Christi morte maioribus, eos increpat, ostendens quid facere deberent: dicens. *Eripite pauperem &c.* Vnde istum intellectum habet hic glo. dicens. Hoc minoribus dicitur, per quod ostendit nec illos à morte Christi immunes fuisse, qui permiserunt principibus Christum interficere, cum pro multitudine timerentur, & possent illos à facto & cõsensu liberare. Qui enim facinori, resinit obuiare cum potest, peccat & consentit. Dicit ergo. *Eripite. &c. de manu peccatoris liberate*. Per manum peccatoris intelligit potestatem principum, & sacerdotum.

Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ.

Hic ostendit ipsorum ignorantiam tam maiorum quam minorum, qui nescierunt Christum verum Deum esse. Et hoc est quod ait apostolus. dicens, Si enim cognouissent, nunquam dominũ gloriæ crucifixissent. Quod secundum glo. intelligitur de dęmonibus & hominibus. Vnde sic ait ibi glo. Si dęmones cognouissent sapientiam Dei de redemptione humani generis implenda per Christi mortem, nunquam dominum gloriæ crucis. i. nõ suggessissent crucifigi: quia quomodo suggereret diabolus illum crucifigi, per quẽ ius perdere se sciret. Vel de iudæis potest accipi quorũ quidam cognouerunt Christum, alij verò non cognouerunt. De ignorantibus dicit Petrus. Scio fratres, quia per ignorantiam fecistis. 1. isti non cognoscebant illum esse, qui in lege promissus erat eis. Maiores vero vt Scribæ & Pharisæi, & principes sacerdotum cognouerunt ipsum esse, qui in lege promissus erat &c. vide supra vers. 156. Vel aliter vt ibidem habetur, ipsum primò cognouerunt esse verum Dei filium, sed inuidia contra ipsum incitatis, obscurarum est cor eorum. Et hoc est quod hic ait psalmista. *Nescierunt neque intelle-*

1411. Ego dixi Dii estis & filii excelsi omnes.

Hic ad bonum ipsos iudæos allicit. Et duo facit. Quia primò alicit bonos. Secundò terret malos, ibi. *Vos autem*. Quantum ad primum sciendũ quòd ad bonum quis inducitur quandoque ratione verecundiæ, vt puta, quia timet verecundiã ideo timet mala facere, ne deprehensus in malo, verecundia confundatur. Quantò autem quis est in maiori dignitate, tantò amplius verecundari debet in malo deprehendi. Vt ergo iudæos electos ad bonum, i. ad Christi fidem inducat, ipsos dignitatem eis anteponit, dicens. *Ego dixi dij estis*. Quæ autem maior dignitas esse potest, quam ꝙ quis nomine fungatur, & filius Dei appelletur? Si ergo magna est hæc dignitas, ne ab ipsa quis cadat magno opere se custodire debet. Sciendũ ergo, ꝙ in scriptura nõ essentialiter sed participari uè hoc nomen Deus aliquibus attribuitur. Nam attribuitur dęmonibus, & hoc per falsã hominũ æstimationẽ. psal 95. Omnes dij gentiũ dęmonia. Attribuitur potestatẽ habentibus, & sic Moyses accepta potestate, qua signa corã Pharaone facere posset: Deus dicebatur. Vnde Exod. 7. Dixit dominus ad Moysen. Ecce cõstitui te deũ Pharaonis. Attribuitur quandoque iudicibus, Exod. 22. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos. glo. id est ad iudices. Attribuitur quandoque prophetis & doctoribus. Ioannis 10. Illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est. Attribuitur filiis Dei & hæredibus, vt hic. *Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes*. Inter omnes autem applicationes hoc est maioris dignitatis quòd quis Deus dicatur, quia filius & hæres: de hoc vide supra versicu lo. 774. & 809. Et quamuis hoc solis iudæis in antiqua lege diceretur, quia soli filij Dei erant per cultum Dei singularem, tamen tunc indifferenter dicitur omnibus cuiuscunque gradus vel conditionis existant, quia omnes has promissiones accipiunt, qui mandata Dei custodiunt. scilicet, vt Deus & filij Dei dicantur, quia dedit eis potestatem filios Dei fieri, his

Deus multiplicitèr dicitur. *Psalm. 95.* *Exod. 7.* *Exod. 22.* *Ioan. 10.* *Ioan. 1.*

qui credunt in nomine eius &c. Hoc enim solis iustis dicitur qui prędestinati sunt ad vitam.

1412.

Vos autem sicut homines moriemini,& sicut vnus de principibus cadetis.

Hic consequenter terret malos. Vbi notādum quòd vt ait Greg. Homo accipitur tripliciter in scriptura. s. aliquando per naturam. s. in qua factus est.Gen.1.Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Aliquando accipitur homo per infirmitatem,sicut scriptum est.Maledictus qui ponit spem suam in homine.i.in infirmitate. Aliquando accipitur homo per culpam, sicut Paulus ait. Cum sit inter vos zelus & contentio, nõne carnales estis & secundum hominẽ ambulatis?Ac si dicat, qui discordes mentes ducitis,nonne adhuc ex reprehensibili humanitate peccatis?Ad propositum hic accipitur homo secundum culpam. Homo enim ex culpa mortem meruit,sed ex diuina gratia immortalis efficitur in gloria.Malis ergo iudeis,qui potuissent esse dij & filij Dei & hæredes, qui tamẽ propter peccata mortem æternam incurrerunt,dicitur.*Vos autem sicut homines moriemini*,non solum.s. morte corporis:quia statutum est omnibus hominibus mori sed etiam morte gehennę,qua mortuus est diues & sepultus est in inferno. Et aduerte quod sicut supra fecit distinctionem inter maiores malos & minores:maioribus dicit.*Vsquequo iudicatis iniquitatem*:minoribus vero dicit.*Et facies peccatorum fumitis*.Sicut & nunc explicans eorum pœnam:primò minoribus dicit:*vos autem sicut homines moriemini*.vbi sine aliquo titulo honoris nominat homines ,sed consequenter maioribus cum titulo honoris dicit.*Et sicut vnus de principibus cadetis*.In scriptura enim sacra dęmones principes appellãtur.Ioan.12.Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.Et ad Eph.6.Nobis est colluctatio aduersus principes & potestates tenebrarum harum. Hi autem principes vitio superbiæ de cœlo ceciderunt, Esa. 14. Qũo cecidisti lucifer de cœlo? De minoribus ergo dicit. *Vos autem sicut homines moriemini*. De maioribus autem. *Et sicut vnus de principibus*. i. de dęmonibus *cadetis*. Per hoc insinuans peccata sacerdotum prælatorum,& maiorum etiam circa eandem materiam excedere peccata minorum, & per consequens ampliori pœna fore punienda: sicut maius fuit peccatum dęmonis quam hominis,& ampliori pœna punitur. Et ideo sicut peccatum diaboli est irremediabile, peccatum autem hominis remediabile , sic iuxta modũ loquendi peccatum maioris & infidelitas irremediabile est respectu peccati minoris ; quia maioribus imputantur peccata minorum.

Greg.4 mo. cap.17. Homo multipliciter accipitur.

2. Corint. 3.

Hebr.9. Luce. 17.

Principes sũt dęmones. Ioan.12. Ephes. 6.

Esa.14.

Peccata prælatorum sũt grauiora, quam subditorum.

1413.

Surge Deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Hic prædicit psalmista Christi resurrectionem & eius effectum.Vbi notandum quòd post Christi resurrectionem mundus fuit iudicatus.s. iudicio discretionis,quia iudæi qui prius erant populus Dei,repulsi sunt,& gentes idololatræ Dei populus sunt effectæ.Istud iudicium mirabile ostẽdit Petrus,dicens gentibus.Vos estis gens sancta populus acquisitionis,vt virtutes annuncietis eius,qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum,qui aliquando non populus,nunc autem populus Dei. Et hoc est admirandum iudicium Christi,de quo ipse ait.Ioan.9.In iudicium ego in hunc mundum veni,vt qui non vident videant : & qui vident cæci fiant.Quod scilicet iudicium fuit:quia gentiles qui prius Deum verum per fidem non videbant,post Christi resurrectionem conuersi ad fidem ipsum cognouerunt. Iudæi autem , qui prius videbant, infideles effecti sunt excæcati.Et hoc est quod prędicẽs psalmista ait hic.*Surge Deus*.id est ô tu Christe Deus,surge à mortuis:*iudica terram*,id est terrenos iudæos, qui timentes perdere templum & gentem.id est lucra terrena, te crucifixerunt. *Iudica ergo* hanc terram,id est damna,exęca,quia scilicet ipsa terra repulsa:*Tu hæreditabis in omnibus gentibus*,id est omnes gentes erunt hæreditas tua. Sic enim dictum fuit filio psal.2.Dabo tibi gentes hæreditatem tuam.Qualiter autem hodie gentes sunt hęreditas Dei.vide versiculo.178.

1.Petri.2.

Ioan.9.

Psalm.2.

PSALM. LXXXII.

1414.

DEus quis similis erit tibi? neque taceas neque compescaris Deus.

Huius psalmi titulus est iste. *Canticum psalmi Asaph*. Quantum ad literam expositio tituli apparet ex dictis.Ex quo titulo apparet auctor psalmi:qui fuit Asaph.De materia autem psalmi quò ad literam,dicunt doctores communiter tam Hebręi quam Latini, quòd Asaph fecit istum psalmum contra hostes populi Dei prosequentes filios Israel & terram promissionis inuadentes , & maximè contra Sennacherib regem Assyriorum & eius exercitum , qui multum fuit infestus populo Israel,& terræ promissionis , vt habetur 2. Paralip.32.Et Esa.36.Dicitur quòd tempore Ezechiæ regis venit Sennacherib rex Assyriorum super omnes ciuitates iudæ munitas , & cępit eas. Pro qua materia etiam Asaph fecit psalmum.75. Vnde eadem est materia illius psalmi,scilicet notus in Iudæa Deus , & istius. Et sic psalmus iste diuiditur in duas partes:quia psalmista primò narrat hostium nequitiam:secundò implorat contra illam Dei iustitiam,ibi.*Fac illis &c*. Dic vt Nicolaus. Quantum verò ad sensum propheticum sciendum quòd in isto psalmo , psalmista agit de secundo aduentu Christi ad iudicium,in quo boni qui nunc multipliciter patiuntur à malis , coronabuntur. Mali verò , qui nunc bonos prosequuntur , condemnabuntur. Et per hoc bonos qui nunc tribulantur,per patientiam consolatur, sed malos terret vt a persecutione bonorũ cessent. Est ergo sensus tituli. *Canticum psalmi Asaph*. Iste psalmus dicitur canticum:quia agit de iocunditate mentis habenda in persecutionibus, dicitur etiam psalmus , quia mouet ad bonas operationes:& vtrunque coniungit simul:quia cum lętitia mentis debet copulari bona operatio : & econtrario.Diuiditur autem psalmus iste in duas partes

2.Paral.32. Esa.36.

Psalm. 75

partes,quia proposito timore diuini iudicij , primò agit de peccatis malorum , secundò de punitione ipsorũ,ibi.*Fac illis*. Prima diuiditur in duas quia primò ponitur iudiciaria Christi potestas, secundò Antichristi & suorum peruersa maligni tas,ibi. *Quoniam ecce*.Quantum ad primum sciendum,quòd Christus in forma hominis veniet ad iudicium,non in forma diuinitatis.Et hoc vt omnes iudicem suum videre possint:quæ tamen forma serui in Christo tunc omnibus apparebit gloriosa,vt ostendit Magister lib.4. dist. 48. Et sicut gratia Christi excessit gratiam cuiuslibet alterius creaturæ , vt populus in gratia similis sibi dici possit : sic & conformiter gloria humanitatis Christi excedet incomparabiliter gloriam cuiuslibet creaturæ.Et hæc omnia prædicens psalmista,Christo hominiloquitur,dicens.*Deus quis similis erit tibi*?quasi dicat.Christo. Tu qui es Deus & homo,Deus vt nullus,homo vt alij.Tamen in iudicio,in quo apparebis vt homo,*quis similis erit tibi*?Certè nullus.Quia licet hic fueris iudicatus, cum latronibus deputatus,tamen ibi nullus simi lis tibi erit,Non in potentia:quia ibi tu terribilis eris:& quis resistet tibi extunc ira tua:Non in iustitia: quia iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ.Non in gloria:quia eris speciosus forma præ filiis hominum. Quis ergo erit similis tibi? De hac vide superius versiculo 532.Sequitur. *Neq; taceas neque compescaris Deus*,quasi dicat.Quia ergo talis eris in futuro iudicio,ideo tunc ne taceas scilicet à sententia danda contra malos,qui tamẽ hic primò tacuisti,quando,scilicet tanquã agnus coram tondente se fuit sine voce , & non aperuit os suũ.*Neque compescaris Deus* Vbi aduerte quod pesco.scis.deriuatur à paciscor.scetis : quod est facere pacem,& componitur cum com.& dicitur compesco,quod idem est quòd simul cum alio facere pacem.Prędicens psalmista quòd in iudicio erit tempus iustitiæ & non misericordiæ,& quòd iudex ibi nullius acquiescet prĕcibus nec suscipiet pro redemptione dona plurima : vt dicitur Prouerb.6. Hoc prophetizando prædicit. *Neque compescaris Deus* id est tunc cum malis non pacificaberis : qui modo faciliter reconciliaris. Christus ergo qui nunc tacet hominum peccata tolerando vt conuertantur, tunc non tacebit malos puniendo.Vnde dicit Esa. 42. Tacui , semper silui,sicut parturiens loquar. Quod ad propositũ deducit Grego.super illo verbo Iob. 12. Lampas contempta apud cogitationes diuitum parata ad tẽpus statutum,dicit. Christus lampas nobis extitit,qui pro redemptione nostra in cruce moriẽs tenebrosis nostris mentibus per lignum crucis lucem nobis fudit,quę tamen apud cogitationes hominum contempta fuit,quia in propria venit & sui eum non receperunt.Et alibi Spreuit eum Herodes cum exercitu suo. Sed hæc contempta lampas,quæ in terra irrisiones tolerat:de cœlo iudicium corruscat. Vnde sequitur.Parata ad tempus statutum. De quo tempore per psalmistam dicitur.Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.Lampas ergo , quæ nunc contemnitur , ad statutum tempus est ventura , quia ipse peccata in die vltimo iudicat,qui nunc peccantium deriſiones portat.Et tanto tunc durius districtionem expetit,quanto nunc vocandis peccatoribus suã nunc patientiam sternit. Qui enim diu conuertendos expectat,non conuersos sine retractione cruciat. Quod per prophetam insinuat , dicens breuiter.Tacui,semper silui,patiens fui,sicut parturiens loquar.Parturiens enim cum dolore eiicit hoc,quod in intimis longo tempore gestauit. Qui ergo semper siluit,sicut parturiens loquitur quia venturus iudex , qui siue vltione diu facta hominum pertulit,quandoque cum feruore examinis quasi cum dolore mentis , quantæ animaduersionis sententiam intus seruauerit,ostendit &c.Hoc ergo prædicens psalmista ait. *Neque taceas,neque compescaris Deus*.Cui Christus respõdit , dicens. Non tacebo,sed reddam iniquitates vestras & patrum vestrorum simul.

Esa.42.

Esa.65.

1415.

Quoniam ecce inimici tui sonuerũt,& qui oderũt te,extulerũt caput.

Hic consequenter ostenditur malorum peruersitas.Et diuiditur in partes tres:quia ponitur primò malorum superba contumacia, secundò ponuntur ipsorum acerba cõsilia,ibi. *Super populum*. tertiò ipsorum prana consortia , ibi. *Quoniam cogitauerunt*.Quantum ad primum sciendum,quòd psalmista hic notat persecutionem quæ erit antichristi tempore , quando scilicet inimici Christi apertè contradicent Christo. Inimicos namque Christi dicit omnes iniquos , qui sunt membra antichristi,sicut modo amici Christi dicũtur omnes iusti qui sunt membra eius : vt ait Gregorius libro 25.mor.cap.20.Isti autem inimici somnuerunt, id est sonabunt contradicendo Christo. Et *qui oderunt te extulerunt caput*. id est extollent. Et nota quòd nõ dicit capita,sed caput, quia omnes iniqui habebunt vnum caput,quod erit antichristus:quod mali extollent,quia ipsum venerabuntur & adorabunt, vt Deum. Vel istius inimicorũ Christi caput est diabolus , qui omnium iniquorum caput dicitur: quia sicut capite membra reguntur,sic ipso dęmone reguntur omnes iniqui: vt ait Gregorius lib.14.mor.cap.11. Et de isto capite dicitur.2.Paralip.6.Reddas iniquo iuxta viã suam in caput proprium Iuxta enim viam iniqui diaboli redditur in caput suum: quia omnis eius via & iniquitas ipsius capiti ad vltionem cedit. Omnes ergo,qui Christum odiunt, extollunt caput suum , quia omnes peccatores ipsi diabolo diabolo subiungantur & seruiunt . quia omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati , quinimò tot dęmoniorum quot vitiorum.

Caput malorum diabolus & antichristus.

Greg.14.mo. cap.11.

1416.

Super populum tuum malignauerunt consilium , & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.

Hic ponuntur acerba antichristi consilia. Et primò ponuntur consilia , secundò ostenduntur in consiliis deliberata,ibi *Dixerunt*. Quantum ad primum sciendum,quòd antichristus astutis vtetur consiliis contra fideles,vt illos omninò exterminare possit.Sicut enim Christus ad prędicandã fidem catholicam elegit stulta & infirma. id est homines simplices & idiotas,homines pauperes & abiectos,vt ostẽderet diuinitus fidẽ ipsius per orbem dilatatam non potentia mundi aut astutia , sic per oppositum antichristus ad se Deum

Nota hic de antichristo.

prædicandum eligeret prędicatores scientia mundi plenos.& in mundo potẽtes,vt ostendit Grego.li. 13.mora.c.6. Cum quibus astuta habebit contra Christianos consilia Quę omnia cõsiliis dęmonũ peragentur,sic quòd consilia dæmonum imitabũ tur.Diaboli enim consilium est sanctos decipere vt illos ad peccatum adducere possit , quod aliquando facit per aduersa,& quãdoque p prospera Quinque enim hoc facit per aduersa, vt ostẽdit Grego.super illud Iob. 10.Nũquid bonũ tibi videtur, si calumnieris &c.Et consilium impiorum adiuues dicens. Quos nãq; hic impios,nisi malignos spiritus vocat? qui cũ redire ad vitã ipsi nequeãt crudeliter socios quærunt ad mortem. Quorum nimirum consilium est,vt qui in tranquilitate iustus permanet,saltem flagellatus peccet. Hoc indesinenter consilium contra bonos maligni spiritus ineunt , vt hi , quos seruire Deo innocuè in tranquillitatè conspiciunt , vexati aduersitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed ipsorum consilij acumen destruitur , quia pius conditor cum viribus flagella moderatur.Nisi enim omnipotẽs Deus cũ virib. tentata modificaret , nullus est , qui malignorum spirituum insidias nisi cornuens porter.Quandoque consilium facit per oppositum scilicet vt non per aduersa , sed per prospera fortius faciat cadere iustos , quia vt habetur Prouerbiorum 12. Consilia impiorum fraudulenta sunt. Quod ostendens Grego. ait. Ecce quidam contentus rebus propriis , nullis huius mundi occupationibus implicari valde formidãs, &c. vide supra versiculo 345. Consimiliter anti-Christus astutis cõsiliis cogitabit populũ Christia nũ perdere,quia mõ inferẽdo aspera tormẽta, modo diuitias conferendo,& honores,vt tunc meritò quilibet iustus dicere possit illud psal.21. Circundederunt me canes multi, consilium malignã tium obsedit me. Quæ omnia præuidens psalmista ait.*Super populum tuum malignauerũt cõsiliũ &c.*

Grego. consilium diaboli.

Grego.9. mora.c.4. 34

Prouerb 12. Grego 32. mora.c.4. 21.

Ps.1m.21.

1417 Dixerunt venite & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen israel vltra.

Hic declarantur quę per eorum consiliũ sunt deliberata.Tãta enim erit superbia anti Christi, ꝙ nõ solum contendet se Deo facere ęqualem , sed quod execrabilius est,se maiorem Deo conabitur ostendere,vt ostendit de anti Christo apostolus dicens.quod filius perditionis.ſ. anti Christus aduersatur & extollitur supra omne,quod dicitur Deus aut colitur , quia diabolus in anti Christo se maiorem Deo conabitur ostendere, vt ostendit Grego.dicens.Diabolus lapsus suo crimine in mensura ruinæ suæ minimè permansit , sed quanto ab omnipotentis gratia defuit , tanto magis reatum criminis cumulauit.Nam qui ideo cecidit , quia peruerso ordine Deo esse similis voluit, eo vsque perductus est , vt in anti Christum veniens videri Deo similis dedignerut,atque eum,quem non potuit habere superbus, æqualem, damnatus putet habere inferiorem.Nam cum de illo dicitur. Extollens se supra omne,quod dicitur Deus aut colitur,apertè monstratur,quod appetendo dudum Dei similitudinem, quasi iuxta Deum se erigere voluit,sed in superbiæ culpa crescendo , iam supra omne quod dicitur Deus & colitur , extollitur,&c. Sic igitur diabolus per anti Christum conabitur cultum Dei de mundo tollere , & Christi fidem annullare , vt Christi nomen amplius non memoretur per orbem Et hoc est consilium eius. Quod præuidens psalmista de ipso & suis satellitibus dicit quod dixerunt id est suis consiliis deliberauerunt , *venite & disperdamus eos* scilicet Christianos Christi cultores *de gente* id est de omni generatione.Gens namque à generatione dicitur. Disperdamus ergo dicit de gente ne scilicet sint inter homines genitos id est omnes fideles eradicemus de terra.Et ad quid , ostendit dicens *Et non memoretur nomen israel vltra.* Et id est vt. Vbi per israel intelligitur Christus, nam israel interpretatur vir videns Deum, quòd per excellentiã de Christo dicitur, qui in primò instanti conceptionis suæ(alias creationis) fuit vir perfectus & clarissimè ac beatificè Deum vidit.Nomen autem Christi de mundo auferre conabitur,quia nomen Dei maximè in Christo refulget. Sic enim de Christo sub israel nomine dicitur.In israel magnũ nomen eius.Hic autem anti Christus primò seducet iudæos,& in ipsis primò accipiet dominium quia maximè scit ipsos Christi nominis inimicos vt qui Christum verum regem negauerunt,dicentes.Non habemus regem nisi Cæsarem,primi falso regi subiiciantur.Vnde Grego.dicit.Quia verũ regem super se regnare iudæa noluit, idcirco eius demeritis exigentibus , sub anti Christi regimine prior deriuatur.

Israel figuratur cum & filius figurat amatos.

Psalm.73. Antichristus primo regnabit cum dolo.

Ioan.19.

Greg.25. mora.c.20.

1418 Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul aduersum te, & testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ.

Hic apperiuntur ipsorum mala consortia scilicet qui ad istud consilium congregabuntur. Nominat enim hic multas gentes , quę populũ israel sunt persecutę , per quas vult significare quales coadiutores contra fideles anti Christus habebit Et ostendit quod sui adiutores primò erunt auari & luxuriosi. Secundo quòd erunt idololatræ & falsi Christiani,ibi.*Moab.* tertiò quòd dæmones & omnes superbi,ibi.*Et enim Assur.* Quantum ad primum ostendit primo ipsorum intentionem,dicẽs *Quoniam cogitauerunt vnanimiter &c.* quasi dicat sicut omnes gentes statim nominandæ infestæ erant filiis israel,sic & per illas gentes mali designati,vnanimiter cum anti Christo persequentur fideles.Omnes ergo insimul congregabuntur aduersus nomen Christi,quasi ex multitudine fortiores Christo esse se credãt.Et hoc est quod ait, *Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul aduersum te.* Et qualiter,subdit.*Testamentum disposuerunt* id est pactum inter se fecerunt. Testamentum enim in scriptura nõ solũ dicitur voluntas vltima hominis,quæ solum valet post mortẽ eius.vnde dicitur testamẽtũ,quia solum valet post monumẽtũ idest post mortẽ.Sed ẽt testamẽtũ dicitur pactũ scm̃ inter aliquos, qđ ẽt valet inter viuos. Vnde hic ait gl.Testamentum quippe in scripturis non solum illud dicitur,quod non valet,nisi testatore mortuo , sed etiam omne pactum & placitum quod etiam inter viuos tenet , testamentum vocatur.

Testamentũ dicitur pactũ

Christiani & Moab significantur

Sicut

Sicut Laban & Iacob inter se testamentum fecerunt,id est pactum,quod viui eriam obseruarent. Ecce ergo testamentum quod inter se facient malicum antichristo ad extinguendum fideles, quia pactum facient vt vnanimiter bonos persequantur. Et qui erunt isti,subdit. *Tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ. Tabernacula*, id est habitantes in illis tabernaculis. Inimicos enim Christi sub certis nominibus gentium exprimit,quæ secundum interpretationem conueniunt ipsis. Sic ergo per hæc nomina declarat inimicos Christi, qui cum antichristo simul congregabuntur ad Christum persequendum , sic & gentes hic nominatæ realiter populum Dei persequebantur. Et primo loco ponit tabernacula Idumęorum. Idumęi dicuntur ab Edon , scilicet gentes quæ fuerunt genitæ ab Edon. Hic est Esau frater Iacob qui alio nomine Edon est vocatus,Hic enim sicut odiebat fratrem suum Iacob quærens occidere eum,sic & Idumæi descendentes ex eo, odio habebant descendentes ex Iacob, scilicet filios Israel. Vnde quando transiebant per desertum euntes ad terram promissionis habentes transire per terram Edon,nunquam transitum voluit eis concedere rex Edon. Vnde Moyses ad eum legationem misit vt habetur Nume.20.dicens regi Edon, hæc mandat frater tuus Israel. Obseramus te, vt nobis transire liceat per terram tutam,ibimus per viam tutam aquam precio ememus,&c.Respondit rex Edon. Non transibitis. Statimque egressus est obuius cum infinita multitudine. Per istos ergo Idum.eos significantur auari,Idumæi namque interpretantur terreni & sanguinei,& sic significant auaros,qui terrena amant,& sanguinem pauperũ sitiunt. Tales erunt cũ antichristo:quia plures ad se muneribus conuertet & donis,Ismaelitæ isti descenderunt ab Ismaele filio Abrahæ , qui habebant odio filios Israel:quia propter Isaac Agar mater Ismaelis de domo Abrahæ fuit eiecta,vt habetur Gen. 14.Per istos autem Ismaelitas , etiam intelligit auaros, qui de proximis non curantes , sibi solis congregant terrena,nam Ismael interpretatur obediens sibi,quia tales propter lucrum proprium antichristo copulabuntur.

Greg.31. mora.c.14.

Gen.27.

Numer 20.

Gen.16.

1419 Moab & Agareni Gebal & Ammon & Amalech,alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

Hic ponit alias nationes. Hic ergo secundum nomina hic posita singulatim est procedendum Moab enim fuit filius Loth, quem de maiori filia ebrius genuit,vt habetur Gene. 19. Et ab isto dicti sunt Moabitæ,qui multum infesti fuerunt populo Israel. Nam vt habetur Iudic. 3. Eglon rex Moab percussit Israel, seruierũtq; filij Israel regi Eglon.18.annis.Per istum ergo Moab significãtur falsi Christiani , qui legem quidem Christi fuscipientes,ipsa malè vtuntur.Nam moab interpretatur ex patre,quod in malo accipitur.Bonus quippe fuit Loth pater eius,sed filia sua malè abusa est patre suo,ex quo genuit Moab. Sic & lex Christi bona est,si quis ipsa vtatur licitè,sed qui malè ipsa vtitur Moab generat:quia scilicet falsus Christianus efficitur.Erit ergo Moab in societatem antichristi:quia multi Christiani abutentes & negantes fidem Christi sibi sociabũtur, intantum quòd (vt dicit Gregorius) antichristus multos electorum seducet & superabit. Sequitur. *Et Agareni.* Isti sunt sarraceni:idẽ quòd ismaelitæ, quia quamuis ex ancilla sint geniti, falsò tamen se dicunt ex Sarra vxore Abrahæ generatos. Isti habebãt odio filios Israel & persequebantur eos,sed filij Ruben & Gaad pugnauerunt contra eos , & traditi sunt in manibus eorum,vt habetur 1.Paral.5.Per Agarenos autem intellige hypocritas, qui alieni sunt ab apparentia sua:quia vnum ostendunt exterius, aliud autem sunt interius.Vnde & Agareni alieni interpretantur.Et isti erunt in societate antichristi:quia maximus hypocrita erit,& simulator,immo ipse erit omnium hypocritarum caput,vt dicit Grego.super illo verbo Iob 34. Qui regnare facit hypocritã propter peccata populi. Per hunc hypocritam designatur antichristus omnium hypocritarum caput. Seductor quippe ille tunc sanctitatem simulabit,vt ad iniquitatem alios trahat. Sequitur.*Gebal.* De isto Gebal nihil reperitur , ideo cogimur hoc non literaliter accipere , sed magis mysticè. Gebal namque interpretatur vorago exterminans,& significat crudeles homines,qui voragine crudelitatis alios deuorare conantur.Quis autem crudelior imaginari potest antichristo,qui eriam secum multos crudeles habebit, intantum quòd tempore suo graniora tormenta & persecutiones erunt in ecclesia , quàm alias ante fuerunt, vt dicit Gregorius libro 31. mora. cap. 20. Vnde de ipso dicitur Hierem.6. Crudelis est , & non miserebitur. Sequitur *Et Ammon.* Iste fuit filius Loth ,quem de ipso ebrio genuit filia minor, à quo & Ammonitæ dicti sunt.Isti infesti fuerunt populo Israel & ingrati. Nam vt habetur 2.Reg. 10. Mortuo rege filiorum Ammon , Dauid misit ambassiatores ad filium vt consolarentur eum. Ipse autem ingratus vilipendit nuncios Dauid,& talit medietatem Barbæ illorum , & scidit vestes eorum vsquè ad nates , & postea instruxit bellum contra filios Israel. Isti significant ingratos, non solum ex re gesta,sed etiam ex interpretatione nominis.Nam Ammon interpretatur populus iniquus.Et quæ maior potest esse iniquitas,quàm ingratitudo.Et ingrati erunt in societate antichristi,immò ipse ingratissimus , quia acceptis donis contra Christum pugnabit.Sequitur. *Et Amalech.* Ipse fuit filius primogeniti Esau,à quo Amalechitæ sunt orti.Iste odiebat filios Israel sicut & Esau pater ipsorũ. Iste populus Amalech fuit primus qui pugnauit contra filios Israel , postquam egressi sunt de Ægypto,vt habetur Exo.17.Quem superauit populus Israel orante Moyse , vt ibidem habetur.Per istos signantur luxuriosi , vitam brutorum ducentes animalium. Nam Amalech gens bruta interpretatur. Et tales luxuriosi erunt cum antichristo, nam præ omnibus & ipse luxuriosus erit.Vnde ad literam de ipso dicitur. Daniel. 11. Aduersus Deum deorum loquetur magnifica , & erit in concupiscentiis fœminarum. Et tales sibi associabuntur.Sequitur. *Alienigenæ cum habitantibus Tyrum.* Vbi enim nos habemus *Alienigenæ*, textus hebraicus habet *Philistiim.* Isti semper inimici fuerunt populi Israel , vt pater per totum primum lib.reg. vnde & arcam domini in præsio cœperunt, vt habetur 1.Reg.4.Per istos autem significantur gulosi comessationibus vacantes, & ebrietatibus,nam philistęi interpretantur cadẽtes poculo.Tales enim cum antichristo erũt.Si enim

Amalech significat luxuriosi.

Exo.17.

Daniel.11.

philistii significant gulosos.

1.Reg.4.

Universidad de Burgos
Biblioteca

luxurijs vacabit, consequens est etiam quòd commessationibus & ebrietatib. vacabit. *Cum habitantibus Tyrum.* Quamuis enim tyri essent cõfœderati cum populo israel tempore Dauid & Salomonis, vt habetur 3. Reg. 5. tamen fuerunt eis postea inimici: & incitauerunt Sennacherib Regem Assyriorum contra populum Israel tempore Esechiæ Regis, vt habetur 4. Regum 18. Per habitantes ergo Tyrum intellige potentes in sæculo. Nam Tyrus fortitudo interpretatur. Ipse autem potentes & fortes sibi associabit. Tales consocios ergo antichristus habebit: & non solum tales malos homines sibi associabit: sed etiam dæmones. vnde sequitur.

Tyrus significat fortes. 3 Reg. 5.

4. Reg. 18.

1320 Etenim Assur venit cum illis, facti sunt in adiutorium filiis Loth.

Hic ostendit quòd dæmones erunt sibi socij. Vbi notandum quantum ad literam quòd Assur hic accipitur pro Nabuchodonosor: qui erat Rex Assiriorum, per quem intelligitur ipse diabolus Assur enim interpretatur collens robustum: & significat ipsum diabolum: qui etiam robustos quandoque suis temporibus in peccatum cadere facit. Et iste versus est quasi redditio causæ præcedentis. Vt si quæratur: quomodo tot mali & vitiosi associabuntur antichristo. Respõdet iste versus. *Etenim assur venit cum illis.* id est diabolus erit in societate ipsius, omnes istos sibi congregans. Et ideo de omnibus istis sic congregatis ait *Et facti sunt in adiutorium filiis Loth.* Qui enim dicuntur filij Loth, nisi angeli apostatæ? Nam Loth declinans interpretatur. Filij ergo Loth sunt angeli apostatæ, qui sunt filij declinationis: quia à veritate declinando in societatem diaboli descenderunt. Vnde Apocal. decimosecundo dicitur, q draco cecidit, & traxit secum tertiam partem stellarum. Venient ergo omnes isti mali cum antichristo in adiutorium filiis Loth: quia omnes suis malis operationibus iuuabunt dæmones ad seducendum fideles. Vel per omnes istas gentes nominatas significat, quod omnia vitia per illas signata erunt in antichristo. Et in prædictis semper accipit verbum præteriti temporis pro futuro, more prophetarum ratione certitudinis prophetiæ.

Assur significat diabolum.

Apoc. 12.

1421 Fac illis sicut Madian, & Sysaræ sicut Iabin in torrentem Cyson.

Hic consequenter agit psalmista de punitione ipsorum. Vbi sciendum quòd multi sociorum antichristi, quando videbunt ipsum antichristũ quẽ Deum reputabãt à Christo manifestè superatum & interfectum, cognoscent errorem suum, scilicet, quòd antichristus Deus non erat: & sic aliqui eorum ad Christum cõuertentur, aliqui autẽ obstinati perdurabunt. Et secundum hoc psalm. duo facit. Quia primò agit de pœnis obstinatorum. Secundò de conuersione aliquorum, ibi. *Imple facies eorum.* Prima in duas: quia primò agit de pœnis quas patientur in præsenti. Secundò de his, quas patientur in futuro, ibi, *Sicut ignis.* Pœnas autem quas in præsenti patientur, ponit ad similitudinem pœnarum, quas passi sunt realiter populum Dei persequentes, quas sub multis exemplis enumerat. Ad quas intelligendas historias exemplorum videre oportet. Ait ergo, *Fac illis sicut Madiaa.* Vbi sciendum quòd Rex chananeorum nomine Iabin habebat ducem exercitus sui nomine Sysaram. Iste oppresserat vehementer filios Israel per viginti annos, & clamauerunt ad dominum filij Israel. Tunc Delbora prophetissa quæ iudicabat Israel, præcepit Barach filio Abinoem, vt assumeret secum decem millia pugnatorum, & iret ad torrentem Cyson, & ipsa ibidem ad eum conuerteret Iabin regem & Sysaram ducem exercitum cum toto exercitu suo, & omnes traderet in manibus ipsius Barach. Qui tamen Barach noluit ad dictum locum pergere, nisi ipsa Delbora pergeret secum. Perrexerunt ergo simul cum decẽ millibus pugnatorum. Cum Sysara audisset quòd ascendisset Barach cũ exercitu in monte Thabor, & ipse congregauit exercitũ suum, scilicet Iabin regis, & venit ad torrẽtem Cyson. Tunc Delbora dixit ad Barach. Surge quia tradidit dominus Sysaram & exercitum eius in manus tuas. Descẽdit Barach cum suis ad torrentem Cyson, & statim perterruit dominus Sysaram in cõspectu Barach, & totum exercitũ eius intantũ q Sysara de curru descendẽs pedester fugeret, & Barach eum persequebatur cũ exercitu suo ceciditq; omnis exercitus Sysaræ. Sysara autem peruenit ad domũ Iael. Quæ egressa in occursum Sysaræ dicit ei. Intra ad me, domine mi, ne timeas. Qui ingressus, postulauit vt biberet, quia valde sitiebat. Quæ aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, & cooperuit eum. Vt autem ille dormiuit, ista accepto clauo & malleo posuit supra tempus capitis eius, percussúmq; malleo defixit in cerebrum eius vsque ad terram, & mortuus est. Et sic Deus in illo die humiliauit Iabin regem chanaan coram filiis Israel. Hæc omnia habentur Iudicum 4. Huius ergo humiliationis hostium populi Dei recolens psalm. vt Deus sic puniat antichristum cum suis, dicit. *Fac illis sicut Madian & Sysaræ, & sicut Iabin in torrente Cyson. Et sicut Madian.* Vbi sciendum, quòd (vt habetur Iudic. 7.) Gedeon cum trecentis viris inermis exercitum Madian prostrauit. Madian enim fuit filius Abrahæ natus de Cetura, à quo Madianitæ descenderũt, vt habetur Gen. 25. Isti autem multum opprimebant filios Israel, vnde vt habetur Iudic. 6. Omnis Madian & Amalech & omnes Orientales populi congregati sunt simul, & transeuntes iordanem castrametati sunt in valle Iezrael, Gedeon autem omnes illos cum trecentis viris sine armis ipsos debellauit. Vide historiam, versic. 234. Vult ergo psal. dicere Deo, sicut tua virtute miraculosè debellasti Madian, debellasti Sysaran & Iabin in torrente Cyson, id est iuxta illum torrẽtem sic & percute antichristum cum exercitu suo.

Iudic. 4. *Sysara. Delbora. Barach.* *Iabin.* *Delbora.* *Iud. 4.* *Madian.* *Iudi. 7.* *Gene. 25* *Iudic. 6.*

1422 Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ.

Hic notat locum in quo Sysara & Iabin cum suo exercitu interfecti fuerunt. Ad literam enim locus in quo erat torrens Cyson, dicebatur endor vel fons Endor, vt ait magister in glo. *Et facti sunt vt stercus terræ.* Hoc ideo dicit, quia corpora interfectorum ibi supra terram remanserunt insepulta, & sic vt stercus terræ reputata. Sed postea torrens Cyson creuit & rapuit illorum cadauera, vt habetur Iudicum 5. Ex istis apparet quòd non virtute humana

humana bellatum est contra istos, sed solum diuina virtute superati fuerunt. Vnde dicitur Iudic. 5. Venerunt reges Chanaan, & pugnauerunt, de cœlo dimicatum est contra eos. Ex omnibus istis vult inferre psalmista, quòd sicut diuina virtute & non humana isti fuerũt superati: sic virtute diuina & non humana separabitur antichristus: quia nõ ab homine, non ab angelo, sed per ipsum Christum interficietur. 2. Thessal. 2. Quem dominus noster Iesus Christus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui: quia secundum Greg. sine manu conteretur: quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per aduentum iudicis solo oris spiritu æterna morte ferietur.

Iudi. 5.

2 Thessa. 2.

Greg. 32. moral. c. 14.

1423 Pone principes eorum, sicut Oreb & Zeb & Zebee & Salmana.

Hic explicat quod dictum est superius, scilicet fac illis sicut madian. Quando enim Gedeon miraculosè cum trecentis viris sine armis percussit castra madian, ibi erant quatuor reges Madian, scilicet Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana, vt habetur Iudicũ 7. & 8. Dum enim fugerent castra Madian, viri Ephraim præoccupauerunt vada Iordanis, & ibi cœperunt duos reges ex illis fugientes, scilicet Oreb & Zeb, & amputauerunt capita ipsorum, & illa portauerunt ad Gedeon. Interim autem Gedeon persequebatur alios reges fugientes cum quindecim millibus bellatorum, qui remanserant ex omni exercitu orientalium. Iã enim cẽtum viginti millia bellatorum cæsa erãt. Zebee autem & Salmana requiescebant, cum illis quindecim millibus, credentes se esse in loco tuto, nihil mali suspicantes, quos aggrediens Gedeon, turbato omni exercitu eorũ, ipsos fugientes comprehendit & interfecit, vt habetur Iudicum 8. Ex hoc vult habere psal. quòd sicut Deus miraculosè istos quatuor reges orientalium cum toto ipsorũ exercitu, scilicet centum trigintaquinque millia pugnatorum miraculosè prostrauit, & non humana virtute, sic ipsum antichristum & omnes principes eius miraculosè interficiet, quia ipsemet Christus spiritu oris sui interficiet illos. Et hoc est quod ait. *Pone principes eorum*, sociorum antichristi *sicut Oreb, &c.* Vel per nomina istorum regum secundum glo. vult psalm. ostendere conditiones antichristi & suorum, illas deducens ex interpretationibus prædictorum nominum. Nam Oreb interpretatur siccitas, significans quòd illi erunt exsiccati ab humore gratiæ diuinæ: quia non reuocabuntur ex persecutione antichristi ad gratiã, sicut fuit Paulus ad gratiam reductus. Zeb vero interpretatur lupus qui est animal rapax & crudele, significans quòd illi erunt contra bonos rapaces & crudeles: quia ipsorum persecutio crudelior erit, quàm nunquam aliqua alia fuerit ante. Zebee vero interpretatur victima lupi. Per lupum vero diabolus crudelis intelligitur, qui gregem dominicum dispergit crudeliter. Ioan. 10. Lupus rapit & dispergit oues. Erunt ergo victima lupi: quia diabolo æternaliter sunt mactandi. Salmana vero interpretatur vmbra commotionis, significans quòd diabolus ad libitum dominabitur eorum: sic quòd absque stabilitate aliqua erunt omni suggestioni diaboli consentientes, vel instabiles: quia adueniente Christo omni potestate deposita, ad modum vmbræ cedent Christi potestati.

Oreb. Zeb. Zebee. Salmana.

Iudi. 8.

Oseæ 4.

Ioan. 10.

Omnes principes eorum, qui dixerunt, hæreditate possideamus sanctuarium Dei. 1424

Hic consequenter declarat causam, quare antichristus cum suis sic erit à Deo puniendus, quia scilicet sanctuariũ Dei inuadere, & sibi subiicere iniustè conabuntur. Vbi aduertendum q̃ sanctuarium dicitur à sanctitate. Et est sanctuarium idem q̃ locus vel habitatio sanctitatis, & sic per sanctuarium intellige Christũ, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter ad Coll. 1. Sic antichristus cum suis principibus conabitur possidere sanctuariũ Dei, id est Christum & fidẽ eius subiicere, & hoc hæreditate, scilicet vt perpetuo iure sibi sui iiciatur. Vel per sanctuarium intellige iustos fideles, in quib. Christus sanctus sanctorum habitat per gratiam, quibus loquitur apostolus 1. Cor. 6. Templũ sanctũ Dei, quod estis vos, & spiritus Dei habitat in vobis. Et sic sanctuarium Dei conabuntur hereditate possidere, quia conabũtur omnes iustos à fide abducere, & suæ perfidię subiugare. Et istum intellectum ponit glo. dicens, Sanctuarium Dei iusti dicuntur. De quo apostolus ait. Templum sanctum Dei est, quod estis vos. Isti sunt sancti de quibus dixerunt. *Hæreditate possideamus, &c.* vt scilicet cedant nobis subditi, & sic hæreditatem Dei inuadent vt suam.

Sanctuarium dicitur Christus & quilibet iustus.

1. Cor. 6.

Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. 1425

Hic ostendit antichristi & suorũ finalem instabilitatem, & comparat eos duab. rebus stabilitate carentibus, scilicet rotæ & stipulæ. Vbi nota quòd per rotam hic intelligitur quoddam genus herbę, quod in pratis nascitur, quę desuper in summitate producit quandam spheram ex omni parte rotundam albam, habentem pillos subtilissimos ad modum lanuginis, quę rota ad modicum flatum statim dissipatur, & remanet calamus eius desuper rasus ad modum curis depillatæ. Et quia talis rota nulla stabilitate fulcitur, idcirco instabilitatẽ antichristi & suorum hic cõparat, prædicẽs quod futurum est, dicens. *Deus meus pone illos vt rotam.* scilicet pones eos instabiles vt roram. Vel si rotã accipiamus pro qualibet re figuræ sphericæ, certũ est quòd eodẽ modo significat instabilitatem. Res enim quadra stabilitatem habet, rotunda vero faciliter est mobilis. Vel ideo rotę assimilantur antichristus & eius complices. Rota enim quamdiu circunuoluitur, pars anterior cõtinuè cadit & descendit, sed pars posterior semper ascendit. Vnde ei qui videt partẽ posteriorem, semper videtur quòd ascendat: sed aspicienti partem anteriorem semper apparet quòd descendat. Nota ergo quòd Deus volens vertere hominem de malo ad bonũ, sibi duo anteponit, vt vertatur, quæ habet duas partes, scilicet anteriorẽ & posteriorem. Ista rota est promissio præmiorum, & cõminatio tormentorum. Istis duobus mali vt rota vtuntur, quia in eis pars posterior, semper eleuatur & crescit, sed anterior cadit. Pars anterior est promissio præmiorum, quia Deus principaliter intendit hominem

Rota dicitur quidam flos siue herba.

Rota.

1.Tim.2. reducere, & ipsum beatificare.1.Tim.2.Deus vult A omnes homines saluos fieri, &c. Sed pars posterior est solatio tormentorum, quæ non per se sed per accidens intenditur à iudice. In istis ergo accidit vt in tota, quia pars anterior semper cadit, quia isti in præmiis æternis efficiuntur alieni,sed pars posterior semper exaltatur : quia semper eis maius supplicium accumulatur. Vnde Christo dicitur. Anima inimicorum tuorum rotabitur sicut in impetu & circulo funde. *Et sicut stipulam ante faciem venti.* Hoc ideo dicit, quia stipula ab omni vento impellitur, & ipsi ab omni tentatione diabolica mouebuntur, vnde glo. *Et sicut stipula ante faciem venti.* id est ante præsentiam tentationis, vt scilicet cadent omnibus motibus prauæ suggestionis. Ventus enim pro tentatione ponitur,quia B leuia & inania corda præmunt.Per has ergo similitudines prædicit antichristi & suorum futuros calamitates in præsenti.

1426 Sicut ignis,qui comburit siluam & sicut flamma,comburens montes.

Hic autem prædicit pœnas,quas in futuro patientur. Vbi aduertendum quòd psal. hic impios dupliciter nominat:scilicet siluam & montes. Sic & duplici pœna eos dicit puniendos,scilicet siluã per ignẽ,sed mõtes per flammam. Vocat ergo eos primò siluam. Secundum enim grammaticos silua dicitur à silẽ quod est vastitas vel silentium,& sic silua dicuntur loca vasta & deserta & silentio C plena Sic & conformiter peccatores silua dicũtur: quia vasti & deserti omni fructu bono carentes, & à laude muti.Et quia diabolus in talibus habitat,ideo dicitur aper de silua,psal.79.Exterminauit enim aper de silua.Vel aliter silua dicitur à Xylon quod est lignum:quia silua non producit nisi ligna,quæ sunt nutrimentũ ignis, sic & mali non producunt nisi peccata,quibus ignis æternus accenditur & nutritur. Secundò malos dicit montes,& hoc propter altitudinem superbiæ,qua supra cæteros eleuantur, vt montes supra valles, vt ostendit Greg.33.mor.c.1.In futuro autem ignis comburet siluam:quia secundum quantitatem lignorum accenditur ignis inferni,sed flãma cõburet & montes.Flamma enim supra ignẽ ascendit, D & significat altiorem pœnam superbis debitã.Per hoc autem aliud non intendit,nisi quòd secundũ quãtitatem & qualitatem peccatorũ erit punitio malorũ:quia altiores peccatores altius cremabuntur.Et hoc est quod dicitur Sapien.6.Exiguo conceditur misericordia,potentes autẽ potenter tormenta patientur.Vnde istã differentiã punitionis infernalis ignis ostendit Greg.dicẽs. Æterno igni eradendi pares paribus sociabuntur,vt quos similis culpa inquinat,par etiam pœna constringat,& qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt nẽ quaquam dispari tormento crucientur, quatenus similis damnatio cõteret, quos similis elatio subleuabat,quosque non dissimilis dilaxauit ambitio nõ dissimilis afflictio angustet,& par cruciet flam E ma supplicij,quos igne luxuriæ par succẽdit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multę sunt pro diuersitate virtutis,sic damnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit disparitas criminis. Quæ scilicet gehenna quãuis cunctis sit vna,non tamen cunctos vna eademq; qualitate succendit. Nam sicut sole omnes tanguntur,nec tamẽ sub eo omnes vno ordine æstuamus,quia iuxta qualitatem corporis sentirẽ ediuersos caloris,sic damnatos vna est gehẽna,quæ afficit,& tamen non vna qualitate comburit:quia quod hic agit dispar valitudo corporum,hoc illic exhibet dispar causa meritorum.

Silua dicuntur peccatores.

Psal.79.

Gregor.33. mora.c.1.

Sapien.6.

Gregor.9. mor.c.47. Ignis infernus.

Ignis diuersimode punit damnatos.

1427 Ira persequeris eos in tempestate tua,& in ira tua turbabis eos.

Vbi notandum, quòd per tempestatem furor vltimi iudicij designatur.Sic enim dictum est psal. 49.Ignis autem ipsum præcedet, & in circuitu eius tempestatis valida. Ignis enim præcedet faciẽ iudicis, quo mundus comburetur, & postea sequetur tempestas valida, discernens malos à bonis,vide supra versic. 812. Vnde & tempestas pro vltimo iudicio accipitur Iob 27.vbi de peccatore dicitur.Nocte opprimet eum tempestas. Quod exponens Greg.dicit.Quid hic noctem,nisi absconditum tempus repentini exitus appellat. Tempestatis vero nomine iudicij turbinem designat, quod etiam psal.testatur dicens. Deus manifestè veniet,Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida.De qua tempestate etiam per Salomonem sapientia dicit. Ego quoque in interitu vestro ridebo,cum vobis,quod timebatis, aduenerit,cum irruerit repẽtina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit. Et quia ipsa venturi iudicis ignorantia nox vocatur, recte dicitur. Nocte opprimet eum tempestas, id est, turbo diuini iudicij eum dum ignorat apprehendit De tempestate ergo diuini iudicij quo damnabitur antichristus cum suis,dicit. *Ita persequeris eos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.* Sic enim dictum est psal. 20.Dominus in ira sua conturbabit, & deuorabit eos ignis.Ira enim tunc erit inDeo : quia ad modum irati contra antichristum & suos se habebit, eos iustè puniendo. Qualiter autem ira cadat in Deo,vide versic. 55.684.

Psal.49. Iob 27. Greg.18. mora.c.11. Iudicij tempus est actuale. Prouer.1.

1428 Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum domine.

Hic agit de conuersione quorundam electorũ. Et tria facit.Quia primò agit de electorum emendatione. Secundò de obstinatorum æterna conturbatione,ibi. *Erubescant.* Tertiò de dominationis diuinæ generali cognitione,ibi. *Et cognoscant.* Quantum ad primum sciendum quòd ignominia idem est quòd confusio & verecundia. Nam nomen componitur cum in, & fit ignominia , quasi sine nomine & honore Et hæc multotiens cedit ad bonum hominis,vt puta quando falsè credens, ex opinione sua videns se confusum, reducitur ad veritatem Vt in crucifixione Christi populus,qui primò Christo illudebat,ipso mortuo videns terremotus & alia signa,ad veritatem redeunt percutientes pectora sua reuertebantur. Et sic erit in morte antichristi, quòd multi qui erunt cum eo credentes ipsum esse Deum,videntes quàm subito & miraculosè interficietur à Christo,putabunt se confusos & ab antichristo delusos,& sic pœnitentes quærent Christũ & ad Christi fidẽ conuertentur.Et hoc est quod dicit *Imple facies eorum ignominia,&c.* Aduersitates enim inter quas etiã ignominia computatur, oculos mentis quandoque aperiunt,

Ignominia.

Gregor.6. mora.ca.27. Aduersa oculos mentis aperiunt. aperiunt, quos clauserat culpa. Vnde Grego. ait A quod multotiens culpas commissas non cognoscimus,& peccatoris mens tãto altius tenebrescit quanto nec damna suę cęcitatis intelligit. Vnde fit plerũque diuini muneris largitate, vt culpam pœna vel ignominia sequatur, vt oculos delinquentes aperiat, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur,vt exciterur,quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit,afflictus consideret,quo iacet. Sic etenim Paulus Christum persequendo ad terram à Christo præstatus,ignominia percussus,Christum quem persequebatur verum Deum cognouit.Sic & in proposito multi anti Christum sequentes,& ipsum Deum credentes, ipso sic per Christum mirabiliter interfecto,& ex hoc confusi(quia illum credíderant Deum) reuertentur ad Christum.Benè ergo ait psalm. *Imple facies eorum ignominia,& quærent nomen tuum domine.* Et istum intellectum ponit glo.dicens.Hic orat psalm. pro creditur is qui non habent scelerum laudatores, sed culpatores, quos sæpe opprobrium corrigit. quasi dicat,*Imple facies eorum ignominia* id est fac eos sibi & aliis ignominiosos videri , & sic quærent nomen tuum domine,Sic ergo melius est homini ruere vt pœniteat,quam sub specie religionis superbire. Quod autem per confusionem & ignominiam aliqui reducantur mali ad statũ gratiæ,ostendit propheta dicens. Filia Sion venies vsque ad Babylonem,& ibi liberaberis. Babylon enim confusio vel ignominia interpretatur.

Hierem.51.

1429 Erubescant,& conturbentur in sæculum sæculi , et confundantur et pereant.

Hic agit de obstinatorum æterna confusione. Quamuis enim verecundia & confusione aliqui ad bonum conuertantur,aliqui tamen ex hoc amplius Deum blasphemant,& in peccatis magis indurãtur,sicut & in passione Christi aliqui ex persecutoribus confusi ex signis , quæ viderunt in morte,confusi quòd iniustè iustum fuerant persecuti seipsos correxerunt. Vnde & centurio visis D signis ait.Vere filius Dei erat iste. Aliqui autem magis contra fidem Christi indurati fuerunt , vt sacerdotum principes, qui non signis visis , non conuersione centurionis , non confessione Iudæ proditoris dicentis. Peccaui tradens sanguinem iustum, emoliri potuerunt , sed magis indurauerunt cor suum dicentes Pilato.Domine recordati sumus,quia seductor ille &c. Istorum differentiã ponit Grego.dicens.Sunt nonnulli, quos ad perpetrandam nequitiam humana verecundia reuocat.Et plerunque per hoc quod exterius erubescunt,ad interiora sua redeunt, & contra se internum iudicium sumunt quia si propter hominem facere mala metuunt,quanto magis propter Deũ qui cuncta cõspicit, nec appetere mala debuerũt. E In quibus fit,vt mala maiora corrigant per bona minima scilicet per exteriorem verecundiam interiorem culpam.Et sunt quidam, qui postquam Deum in mente contempserint , multo magis humana iudicia spernunt atque omne malum quod appetunt,audacter peragere non erubescũt Quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas inuitat,& nulla aperta verecundia retardat,sicut de quodam iudice iniquo dicitur.Deum non timebat,& hominem non reuerebatur.Ad propositum ergo,& si aliqui complices anti Christi confusi ex eius morte conuertentur ad fidem , aliqui tamen tali confusione magis indurãbuntur.Et de istis prædicit psalm. *Erubescant & conturbentur in sæculum sæculi* id est in æternum quasi dicat secundum glo. Illi qui erubescunt & ex erubescentia quærunt nomen domini,& si modo pro peccatis erubescunt & turbantur,non tamen in æternum cõfundũtur.Illi autẽ qui verecundati non quærũt dominum,illi in æternum,& in sæculum sæculi confundantur & pereant.

Glosa.

Et cognoscant , quia nomen tibi dominus,tu solus altissimus super omnem terram. 1430

Hic agit de generali cognitiõe Christi dominationis in fine post iudicium,tunc enim boni cognoscẽt Christum verum Deum ab ipso præmiati,ipsi vt vero patri & domino per amorem subiugari.Mali autem recognoscent ipsum verum dominum ab ipso iustè puniti,cui contradicere non potuerunt,tunc cognoscent enim Christum verum dominum, quem hic scire noluerunt. Dicitur ergo. *Et cognoscant quia nomen tibi dominus* id est & cognoscent omnes scilicet tam boni quam C mali. Hoc enim nomen soli Deo propriè conuenit.Quicunque enim alij nec vero nec suo nomine domini nuncupãtur,quia omnes seruiliter dominantur,& vero domino comparati, nec domini sunt. Cuius ratio est , quia omnis alius à Deo, aliorum dominus est seruiliter, quia dominando etiam ipsum subditis oportet seruire. Et sic nomen domini soli Deo propriè conuenit,vt ostendit Grego.dicens.Hoc namque debet omnipotẽti Deo omnis dominus,qui præest populo , hoc qui multis,hoc qui paucis præest,vt sic debita ministeria à subditis exigat , quatenus ipse etiam quid semper admonitionis debeat,sõlicitus attendat.Omnes namque qui sub dispensatione conditoris vicario nobis ministerio iungimur sub vno ac vero domino , quid nobis aliud nisi inuicẽ seruimus?Cum ergo is qui subest,seruit ad obsequium,restat proculdubio,vt is qui præest, seruiat ad verbum.Cum is qui subest iussis obtemperat,oportet vt is qui præest curam solicitudinis ac pietatis impendat. Sicque fit , vt dum studiosè nunc seruire nobis inuicem per charitatem nitimur,quandoque cum vero domino communi exultatione dominemur. Sic ergo quia solus Deus omnibus præest,& nulli subditur , ipse solus propriè dominus nuncupatur. Vnde deut.10. Deut.10. Dominus Deus noster ipse est Deus deorum & dominus dominantium.Et aduerte,quod hoc nomen dominus relationem importat ad subditum & ab æterno nihil subditum, quia nihil creatum ideo hoc nomẽ solum ex tempore competit Deo, vt patet lib.2.dist.2. Tu solus altissimus in omni terra.Sed fortè dices.Cum Deus sit non solum altissimus in omni terra, sed etiam in cœlis , & super omnes cœlos,quare magis dicit. Tu solus altissimus super omnem terram , quam super omnes cœlos?Ad hoc respondet glo.dicens Hoc magis elegit dicere,quo magis præmatur humana superbia

Dominus dicitur Christus.

Dominus solus est Deus.

Grego. 22. mora. ca. 25

Quæstio.

Glosa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perbia. Desinit enim terra superbire id est homo cui dictum est. Terra es, in terram ibis, cum scit Deum altum super omnem terram, cum scit nullum valere contra eos, de quibus dictum est, si Deus pro nobis, quis contra nos? Et nota quòd dicitur altissimus propter mula. Primò quia omnia superat in maiestatis excellentia psalm. 91. Tu autem altissimus in æternum domine. Secundò, quia solus dominus in potestatis efficacia. Eccle. 1. Vnus est creator omnium altissimus omnipotens. Tertiò quia solus essentialiter bonus in bonitatis affluentia psal. 90. Tu es spes mea altissimum posuisti refugium meum. Luc. 6. Diligite inimicos vestros, & eritis filij altissimi, qui est benignus super ingratos & malos. Quartò quia solus sapientiæ dator in veritatis refulgentia. Eccl. 24. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam.

Altissimus dicitur Deus Psalm. 91.

Psalm 90. Luc. 6.

Eccle. 24.

PSALMVS LXXXIII.

1431

QVam dilecta tabernacula tua domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria domini.

Torcularibus ecclesia

Huius psalmi titulus est. *In finem pro torcularibus filiis chore psal.* Ad huius euidētiā sciēdū quòd per torcularia significatur ecclesia, quia insimul continet vinum & acinum, sed per finalem pressuram illa diuidet abinuicem scilicet hic continet bonos & malos, sed finaliter diuidet bonos à malis, vt dictum fuit in titulo psalmi. 80. Sed etiam alia ratione, quoniam vua in vite pendens libero fruitur aere, nec est vinum ante pressuram torcularis. Sic & multi illorum, quos Deus præscíuit ante sæcula conformes fieri imaginis filij sui, antequam, accedant ad seruitium Dei fruuntur in sæculo delitiosa libertate, sed cum accedunt ad seruitutem Dei, dicitur eis. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Ecce torcular. Conteruntur enim pressuris passionum, exuuntur tegumentis carnalium desideriorum quasi vinaciis, quia expoliantur homine, & ita liquati in vasis domini reponuntur. Et quia hęc fiunt in ecclesiis ideo ecclesiæ præsentis temporis torcularia dicūtur. Sed qui sunt in his torcularibus, nisi filij Chore? Chore enim caluus interpretatur, & significat Christum in loco caluariæ crucifixum, significatū per Heliſæum caluum à pueris irrisum dicentes. Calue ascende, ascende calue, quando scilicet pueri non quidem ætate, sed sensibus sacerdotes clamabāt dicēres. Crucifige eū Crucifige eū. Ideo. n. hic in torcularib. præmūtur fideles tribulationibus & aduersitatibus, vt experientia discant hic veram requiem non esse, sed alibi quærendam. Ex prædictis ergo patet titulus psalm. cuius sensus est talis. Psalm. iste dirigens nos in finem. id est in Christum proponitur filiis chore id est filiis Christi in caluaria crucifixi, & est *pro torcularibus* id est agens de ecclesiis, in quibus sunt tribulationes & pressuræ. Quæ ecclesiæ bene dicuntur torcularia rationibus prædictis. Vnde intentio psalm. est mouere fideles ad amorem æternorum temporalibus spretis. Iste ergo psalm. diuiditur in tres partes quia ostenditur primò quòd superna fœlicitas supra omnia debet desiderari. Secundò qualiter ab hominibus possit adipisci, ibi. *Beatus vir.* Tertiò propter ipsa adipiscenda diuinum auxilium debet postulari, ibi. *Domine Deus virtutum.* Prima pars diuiditur in quatuor, secundum quod quatuor ostendit de contemplatione cœlestis gloriæ. Ostendit enim quòd ipsius contemplatio primò nostram mentem superat. Secundò quòd nostram mētem lętificat, ibi *Cor meum.* Tertiò quòd nostram mentem eleuat, ibi. *Etenim.* Quartò quod nostram mētem sāctificat, ibi. *Altaria.* Quintò quod nostram mētem beatificat, ibi. *Beati qui habitant.* Quantum ad primum sciendum quod talis ac tanta est gloria cælestis, quòd excedit facultatem hominis, vt nō sufficiat illam perfectè speculari corpore nec mente. Propter quod dicit apostolus, quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quod ideo dicit, quia illam gloriam oculus nō vidit, quia nō est color, auris non audiunt, quia nō est sonus, & per consequens in cor hominis non ascendit, quia intellectus noster coniunctus intelligit abstrahendo à sensibus, vel ideo non ascendit in cor hominis, quia quod ascendit in cor hominis, oportet quod sit infra cor hominis. Ideo in cor hominis non ascendit, quia supra illud est, nō infra. Omnis enim ascensus fit ab imo ad superius. Et sic gloriæ consideratio nostram facultatē excedit. Et hinc est quod illam considerare volēs deficit, quia ad ipsius perfectam cognitionem ascendere non valet. Et hoc notans psalm. ait. *Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum.* Quid enim sunt tabernacula domini, nisi distinctæ præmiationes beatorum, dicente Christo. In domo patris mei mansiones multæ sunt? Et Luc. 16. Facite vobis amicos &c. vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Istis tabernalis Petrus alle ctus, viso Christo transfigurato, dixit ad Iesum. Domine bonum est nos hic esse. Faciamus hic tria tabernacula. Quam ergo dilecta sunt ista tabernacula quasi dicat exprimi non potest quantum illa sunt diligibilia, quia est ibi omne bonum quod desiderari potest ibi nullum quod displicere possit. Et dicit. *Domine Deus virtutum* id est angelorum. *Concupiscit & deficit anima mea in atria domini.* Quod ideo dicit, quia omnis intellectus hominis existentis in via deficit à perfecta cognitione beatitudinis æternæ, vt dictum est. Et nota p gloriam vocat atria. Atrium enim dicitur ampla & spaciosa, & sic significat cælestem gloriam, quę multitudine inhabitantium beatorum non angustatur. Cuius figura habetur. 3. Reg. 7. vbi dicitur quod Salomon fecit atrium rotundum. Figura enim spherica amplioris capacitatis est cæteris. De hoc tamen atrio infra dicam latius. Nota istius verficu. expositionem Origenis. 1023.

Gloria consideratio.

Atria gloria.

3. Reg. 7.

Origenes.

4. Reg. 2. Luc. 23.

1432

Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Hic ostēdit quod gloriæ consideratio hominē lætificat. Quælibet enim potentia tendens in obiectum suum bene dispositu, & modo debito cōdelectatur, sicut patet de potentia visiua in visibili, de gustativa in gustabili, de audativa in sono. Cum igitur obiectum intellectus sit verum & volūtatis bonum, quid mirum si cor quo significatur intellectus & voluntas delectatur in contemplatione Dei, qui est prima veritas & summa bonitas? ideo dicitur 1. Reg. 2. Exultauit cor meum in domino. Et glo. virgo Maria dicit. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. De corde enim benè dispositio non mirum si exultet in Deo. Sed de carne mirandum est, cum affectiones carnis contrarientur affectionibus cordi, quia caro concupiscit aduersus spiritum. Sciendum ergo quod caro non domita per spiritum spiritui repugnat, domita autem spiritui subiicitur, quamuis etiam & si caro per se non delectatur in his, per quæ affligitur, sicut est abstinentia, pœnitentia, oratio & contemplatio, tamen per quandam consequentiā naturalem in his benè dispositā, anima condelectatur. Docet enim experientia, quod fortes actiones animæ multotiens redundant in corpus, sicut ex magno timore homines quādoq; infrigidātur & pallescunt, ex magna ira corpus calescit, ex magna exultatione facies dilatatur. Sic ergo quid mirum si cordis exultatio vehemens, quæ est in contemplatione diuinitatis, etiam ad carnem redundat, vt exultatione cordis exultet, & caro quę magis vnita est animæ quam vnus homo alteri, qui tamen de lætitia alterius exultat. Vnde merito vir iustus dicat. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Et ideo vt caro simul cum corde in Deum possint exultare, subiicienda est & temperantiæ freno liganda, aliter non spiritus carnem trahet, sed caro spiritum. Caro enim in primis corrupta parentibus ab integritate, quam in prima creatione acceperat deficiens, spiritui contrariatur, & nisi per spiritum castigetur, ipsa sibi spiritū subiicit, & ipsum ad mortem culpæ inducit. Ad Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Cuius ratio est, quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quod ostendit Grego exponens illud Iob. c. 11. Spes illorum est abominatio animæ, dicens. Spiritus deficit, vbi caro requiescit. Vt enim caro mollibus, sic anima duris nutritur, illam blanda refouent hunc aspera exercent, illa delectationibus pascitur, hic amaritudinibus vegetatur, & sicut carnē dura sauciant, sic mollia spiritum necant, sicut illam laboriosa perimunt, ita hunc delectabilia extingunt. Et ideo dicit apostolus. Curam carnis ne feceritis in desideriis, quia scilicet desideria carnis mortem spiritus inducunt. Quod ostendit Gualf. super illud Iudic. 16. Philistiim super te Sanson ait. Nisi Sanson Dalidæ consensisset, hostium ferocitatem super se non sensisset. Sit igitur mulier in potestate viri id est caro subiecta spiritui, ne regnet peccatum in nostra carne mortali, alioquin introducet Palida Philistæum, & Philistæus Iebusæum. Philistæum & Iebusæum mundum dico & diabolum, qui cum dalida carne nostra fœdus inierunt vt suffocent spiritum. Hæc enim caro duplici armatura spiritū aggrediens, nunc blādimento allicit, nunc fraude circumuenit, nunc columbæ simplicitatem, nunc vulpeculæ induit calliditatem. quomodo dicis (ait caro spiritui) quod amas me, cum me facias laborare, ieiunare, vigilare, & similia? Quomodo tu dicis quod amas me (ait Dalida ad Sansonem) cum animus tuus non sit mecum? Attende quid interius dolo vulpeculæ fecerit Dalida. Defecit anima eius, & ad mortem vsq; lassata est, donec fecit Sansonem dormire supra genua sua. Quid est Sansonem dormire super genua meretricis, nisi spiritum delectari in operibus carnis? tunc tonderur, ligatur, quia spiritus carnali illecebra seductus, gratia & decore spoliatur. Recedit à Sansone fortitudo sua, quia necesse est vt deficiat opus iustitię, vbi regnat lasciuia carnis. Philisteī eruerunt oculos Sansonis, & carnis voluptas spiritum priuat lumine rationis. Postremo Sanson ligatur & in carcerem traditur, quia spiritus funibus peccatorum suorum constrictus, pœnis æternis adicitur. Sicut more vulpeculę Dalida seduxit Sansonem, sic caro quotidie spiritum extinguit sibi consentientem. Hæc ille. Ne igitur hoc accidat, sed magis caro cum spiritu delectetur in Deum, iuxta cōsilium apostoli Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.

1. Reg. 2. Luc. 1.

Caro exultat in spiritualibus.

Gala. 5.

1433

Etenim passer inuenit sibi domū: & turtur nidum, vbi reponat pullos suos.

Hic ostendit quod glorię consideratio hominē exaltat. Istum textum exponit Grego. per passerē intelligendo Christum, qui sibi domum inuenit, quando ascendit in cœlum, sed per turturem fideles accipit, qui ipsum imitantur. Vnde exponens illud Iob. 29. In nidulo modo moriar, ait. Quid per nidum exprimitur, nisi tranquilla quies fidei, qua vnusquisq; infirmus nutritur. Nā si ecclesia sancta infirmos quosque filios nunc in nido pacis non enutriret, psalm. non diceret. *Etenim passer inuenit sibi domum & turtur nidum, vbi reponat pullos suos.* Iam quippe domum passer inuenit, quia in æternum cœli habitaculum Christus intrauit. *Et turtur inuenit nidum,* quia sancta ecclesia amore cōditoris affectata crebris gemitibus vtitur, & velut nidum sibi id est paccatissimam fidei quietem construit, in qua crescentes filios quasi plumescētes pullos, quousque ad superiora euolent, charitatis gremio calefactos fouet &c. Aliter vero per passerem & turturem accipitur quilibet iustus, qui virtutum pennis fultus per contemplationē ad cęlestia volat. vnde glo. *Etenim passer inuenit sibi domum* id est ratio vel quilibet iustus inuenit sibi domum nō manu factam in terris, sed in cęlestibus. Vnde & tunc pennas virtutum assūmunt scilicet spem, fidem, & charitatem, vt volet passer in domum, in qua permaneat sine fine. *Et turtur nidū* scilicet corpore casti. Et rationabiliter passer significat iustos propter multa. Primò propter prudētiam, quo ad partem rationalem. Dicit enim Rabanus lib. 8 quod passer nidificat in tectis domorum, & non in imo, ne fętus eius rapiantur à serpentibus. Propter quod dicitur psalm. 103. Cedri libani quas plantauit, quæ scilicet sunt altæ, illic passeres nidificabunt. Quantum vero ad domos habes hic. *Etenim passer inuenit sibi domum.* Sic & iusti sciunt, quòd in terra sunt multi serpentes. Ait dominus ad serpentem. Supra pectus tuum gradieris, terram comedes &c. Fœtus autem iusti est opus suum. Si igitur in terra pullificaret, à serpente deuoraretur. Et ideo passeres prudenter non sunt habitare in terra id est iusti, sed in alto. Ideo dicit Ambrosius in lib. de fuga sæculi. Non ambulemus in terris, & serpens nocere non poterit nobis. Ideo dicunt iusti. Nostra conuersatio in cęlis est. Auari autem econtra, ideo illis accidit illud

Grego. 19. moral. ca. 24. Nidus. Passer Christus Turtur ecclesia.

Passer significat quemlibet iustum. Psalm. 103.

Gene. 3.

Ambrosius

Philip. 3.

Apoca.8. lud Apoc.8. Væ væ vę habitantibus in terra. Et si- A
gnanter triplicatur,vę illis,quia ipsi in terra nidificant per cogitationem,ouant per delectationem & pullificant per operationem. Omnis enim eorum cogitatio,delectatio,& operatio in terrenis est.Et ideò serpens antiquus nidum cum ouis & pullis auferr, sed iustus vt passer in foraminibus petræ hæc tria facit.Dicit enim Palladius, quod passeres gaudent ad foramina parietum.Petra autem Christus est,cuius foramina sunt ipsius vulnera,Canti.2.In foraminibus petræ, in cauernis maceriæ.Vnde Benard super can.homil.61.In petra exaltatus, in petra securus. Impetra firmiter sto securus ab hoste, fortis à casu. Et vbi tuta firmaque infirmis requies,nisi in vulneribus saluatoris?Secundò iustus passer dicitur propter temperantiam quò ad concupiscibilem. Dicit enim Rabanus vbi supra,quod passer non facilè laqueis irretitur,nec per ingluiem vętris eſearum ambitione decipitur. Sic iusti laqueos vitant,hos laqueos, qui cibis superfluis & escis nõ indulgent. Vnde Ambro. in quadam oratione. Clemẽtiam tuam Deus imploro, vt sicut eger ad medicum,sic ad sumendas dapes accedam,nequa quam in eis voluptatem appetens,sed necessitati subueniens. Et sic agentes dicere possunt illud psalm. 123. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.Tertiò propter patientiam quò ad irascibilẽ.Dicit. n. philosophus. 16.de animalibus,quod raro inuenitur passer albus,quia albescere non conuenit ei,nisi propter infirmitatẽ. Sic & iusti in suis infirmitatibus patienter albescunt,quia fortitudo patientiæ in hoc magis relucet secundum illud.2.Cotin.12.Virtus in infirmitate perficitur,& quando infirmor, tunc fortior sum & potens.Et ideo iustus patiens potest dicere illud psalm.101.Factus sum sicut passer. Sequitur.Tota die exprobrabant mihi inimici mei. Sic ergo de quolibet iusto qui pennis virtutum volat ad domum gloriæ,dicit. *Etenim passer inuenit sibi domum* scilicet glorię.Sequitur. *Et turtur nidum.* Cõsimiliter & turtur significat iustos,scilicet pœnitentes suis proprietatibus. Quoniam hæc auis carnis spernit lasciuiam,mundi fugit lætiriam, loci quærit munditiam. Primum patet, quoniam turtur auis casta dicitur,eo quod amisso corporali consortio,solitaria incedit,nec carnalem copulam vltra requirit,vt dicunt naturales.Sic et anima pœnitens amisso spirituali consortio dæmonum, amplius ad carnis opera vacare non intẽdit sed in castitate permanens peccata sua deflet.Secundum patet, quoniam hęc auis vocem lætitiæ non habet,sed magis mæroris, vnde aliis auibus cantantibus,hæc pro cantu gemitum reddit. Sic & anima iusti pœnitens,mundi lætitias fugit, & aliis cantãtibus,hæc peccata sua considerans lamentabiliter plorat.Tertium patet,quoniam hęc auis in locis tutissimis & delectabilibus inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos. Sic & anima iusta pœnitens quærit loca munda & tutissima scilicet cœlestis gloriæ,vbi se cum pullis suis idest operationibus collocet, & hoc Deum laudãdo,& gratias agendo.Vnde de anima pœnitenti sancti angeli dicunt illud Canti.2.Vox turturis audita est in terra nostra. Et hoc est quod de aliquo iusto pœnitente ex contemplatione gloriæ eleuato, dicit psalm. quod *turtur inuenit sibi nidũ &c.*

Palladius.

Canti.2.

Bernardus.

Ambrosius

Psalm. 123.

Philosophus.

2.Corin. 12.

Psalm. 101.

Canti.2.

1434

Altaria tua domine virtutum, rex meus & Deus meus.

Hic ostendit quod contemplatio gloriæ nostrã mentem sanctificat. Quid enim sunt altaria Dei, nisi corda iustorum, in quibus iusti seipsos sancti ficando immolant Deo, & sic efficiuntur altaria Dei.Et hoc altare cordis multas virtutes in se debet habere,vide supra 372. Et hoc est quod hic dicitur.Altaria tua domine virtutum. Vnde præter dicta supertius versiculo 372.hic notantur virtes,quæ cor nostrum faciunt esse altare Deo,quę figurantur in altari holocaustorum, quod describitur Exod.27.vbi dicitur,quod istud altare erat ante ostium tabernaculi,& erat factum de lignis sethim,laminis aureis circundatum, & erat quadrum,habens in omni quadro quinque cubitos, & in altitudine tres, quatuor cornua ex ipso procedebant ex quatuor angulis eius, quæ in ferr etipsis erant recurua.Infra altare utem erat craticula,in qua carnes cremabantur, cum catenulis pendens ex dictis quatuor cornibus.Et à parte orientali habebat fenestram per quam imponeban tur ligna sub craticula,& ignis ibi continuè cõser uabatur.Moraliter istud altare debet esse cor nostrum,in quo nos Deo per multas virtutes offerre debemus.Ad cuius intellectum circa istud altare nota tria,scilicet,locum,materiam,& formam. Primò quantum ad locum istud altare erat ante ostium tabernaculi. In quo notatur quod altare nostri cordis semper per intentionem ante ostiũ paradisi stare debet scilicet ante Christum qui de seipso,dicit.Ego sum ostium. Et hoc vt in omnibus suis cogitationibus & operibus soli Christo placere studeat, & non mundo, quia qui mundo placere cupiunt serui Christi esse non possunt.Ad Gala. 1. Si placerem hominibus, Christi seruus non essem.Ponamus ergo altare cordis nostri ante ostium tabernaculi id est ante Christum eius virtutes scilicet considerando,& consideratas iuxta posse imitando.Et tunc erit illud altare aureũ ante dominum, ex quo deuotę orationes ascendent ad Deum.De quo Apoca.8.Data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum quod est ante thronum Dei.Secundò quantum ad misericordiam illud altare erat de lignis sethim laminis aureis circundatum. Ligna enim sethim sunt ad modum spinę albę,& habent tres conditiones.Primò non crescunt multum in altum.Secundò non putrescunt ab aqua.Tertiò ab igne non cremantur. Ista tria pro materia cor nostrum debet habere, vt sit altare domini.Ptimò in altum crescere non debet per superbiam,sed in basso stare per humilitatem quia solum altaris & cordis humilis Deus acceptat sacrificium psalmus.50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus,cor contritum &c.Sed altare cordis elati reprobat Thren.2.Repulit dominus altare suum,maledixit sanctificationi suæ, tradidit in manus inimici muros eius. Secundò hoc altare aqua non debet corrumpi scilicet aqua luxuriæ,sed puritate castitatis incorruptum seruari, quia Deus cum sit purissimus, omnia nostra seruitia munda,& incorrupta vult esse. In cuius figurã dicitur.3.Reg.7.quod sacerdotes antequã accederent ad altare pro sacrificio offerendo, lauabantur in mari æneo,quod erat ante fores templi.

Altare cordis nostri.

Exod.27.

Apoca. 8.

Nota de lignis sethim.

Psal.50.

Thren.2.

3.Reg.7. 2.Paral.4

pli.Si enim ad altare domini materiale nullus incontinens accedere debet neque in ipso ministrare,quoniam vt dicitur distin.28.Ad altaris ministerium nullus accedere debet:nisi cuius castitas est approbata:multo fortius nullus cor suum altare Dei facere potest,nisi fuerit castitate præditus. In cuius figuram sanguis victimæ effundebatur super altare ad purgandum animas. Leuitic.17. Dedi vobis sanguinem vt super altare meum expietis pro animabus vestris.Quia Christus sanguinem suum nobis dedit, vt illum fundentes,scilicet per meditationem,super altare cordis nostri:corda nostra munda seruemus. Tertiò hoc altare igne auaritiæ comburi non debet. Auaritia namque ignis dicitur: quia ad modum ignis nunquam satiatur. Ille enim qui vult cor suum altare domino consecrare,omnem idololatriam à se abiicere debet,ergo & auaritiam:quia auaritia est idolorum seruitus. Auaritia enim facit altare cordis peregrinum à Deo: quia amat temporalia, quibus non vt ciues sed vt peregrini vti debemus.Et talia altaria peregrina à nobis abiici debent,exemplo à se,de quo dicitur.2 Paralip.14.quòd subuerrit altaria peregrini cultus. Consequenter quo ad materiam hoc altare lamis erat æreis circundatum. Es namque inter alia metalla benè tersum,est maioris splendoris & sonorositatis.Sic & cor nostrum debet esse splendens per sanctæ vitæ conuersationem. Matth 5. Sic luceat lux vestra corã hominibus &c. Debet etiam esse ad modum æris sonorum per deuotam orationẽ:quia tacitè orans, etiam ad Deum clamat. Et si tali materia cor nostrum altare Deo construamus:tunc altare cordis nostri virtutibus impiniguabitur,iuxta illud eccl.35.Cor iusti impinguat altare. Tertiò principaliter quantum ad formam istius altaris considera quòd habebat in longum quinque cubitos, similiter & in latum,sed tres in altum. Prædicta quatuor altaris latera significant quatuor cordis nostri affectiones,quibus altare nostri cordis circundatur. scilicet dolor & gaudium,timor & spes.Primum latus est dolor de peccato commisso,& hoc quinque cubitos habet, quia quinque sunt maximè quæ ad dolendum de peccato nos inducere debent,quæ in pœna pro peccato debita continentur,quæ in sententia iudicis describuntur. scilicet à Deo separati,quia discedite à me.A toto mũdo infamari: quia maledicti. Maximo tormento cruciari: quia in ignem. Omni termino priuari: quia æternum.Dęmonibus sociari: quia qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed istud latus doloris debet habere tres cubitos altitudinis: quia eius consideratio à tribus vitiis maximè nos debet eleuare, de quibus dicitur primo Ioan. 2. Omne,quod est in mundo, concupiscentia carnis,est concupiscentia oculorũ,& superbia vitæ, vt sic primus cubitus altitudinis sit humilitas,secundus sit pietas,tertius sit castitas.Secundum latus altaris cordis est amor &c.vide in litera altare

ver. 17.

Ioan.10.

Gala.1.

Psal. 35.

Beati qui habitant in domo tua domine,in sæcula sæculorum laudabunt te.

Hic ostendit quòd contemplatio gloriæ animam beatificat.Vbi primò notandum quòd multiplex est domus Dei,exterior, inferior, interior, & superior:vide supra versicu,333.Hic autem loquitur de domo interiori,scilicet conscientiæ,& superiori scilicet gloriæ.De domo conscientiæ dicitur psal.92.Domum tuam decet sanctitudo domine in longitudinem dierum. Ad cuius euidentiam notandum, quòd vt conscientia nostra domus efficiatur domini,multa debet habere,scilicet.Solidum fundamentum,Decens ornamentũ Aptum tegumentum. Frequens purgamentum. Primum patet: quia domus conscientiæ debet fundari super solidam doctrinam.Vnde Matth.7. Omnis qui audit verba mea,& facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram.id est supra doctrinam à me auditã. Et supra hanc petram sanæ doctrinæ debet fundari domus conscientiæ. Vnde summè considerandum est,ne domus conscientiæ erroneè sit fabricata vel nimis lata vel nimis stricta, quia omne quod fit contra conscientiam,ædificat ad gehennam, intantum quòd dictamen conscientiæ plus obligat quam præceptum,quia conscięntia semper obligat in casu autem præceptum prę lati non obligat.Omnis enim conscientia siue recta siue erronea,siue de per se malis,vel de indifferentibus obligat, quia in omnibus talibus faciẽs contra conscientiam facit illud quod credit esse malum:& sic vult facere malum. Omnis autem talis voluntas peccatum est.Vnde de quolibet tali dicitur,quòd ædificauit domum suam,super arenam,venit pluuia,flauerunt venti & cecidit domus illa.Secundum patet, quia debet esse picta & ornata imaginibus virtutum: quia tales picturæ sunt causa productionis aliarum virtutum.Dicunt naturales quòd imago abiecta aspectu mulieris,dum concipit:si sit pulchra & ipsam mente consideret:tunc concipit pulchram prolem,& si sit turpis,turpem:quod satis confirmatur exemplo Iacob,qui virgas varij coloris obiiciens ouibus tempore cõceptus,faciebant fętus varios.Et si solum albas virgas appoſuisset, fętus albos faciebant,vt habetur Gene.30, Sic quando domus conscientiæ pulchris virtutibus ornatur:tunc voluntas illas cõsiderans pulchra opera generat & parit. Vnde narratur de quodam rege deformi, qui pulchros filios generabat:quia cameram suã pulcherrimis imaginibus habebat ornatam. Et ideo dicitur Iudi.9.Domus tua in sanctificatione permaneat. Tertium patet, regumentum enim domus conscientiæ est honestas conuersationis virtuosæ,vt scilicet sanctitatem quam intus gerit etiam per bona exempla ostendat exterius,vt merito quilibet dicat illud psalm.65. Introibo in domum tuam in holocaustis. Quartum patet,vt scilicet per actum pœnitentiæ frequenter purgetur & per deuotam orationem.Ioan. 2. Domus mea domus orationis vocabitur. Conscientia autem taliter ædificata est domus Dei, quia in illa habitat Deus.Sapien. 8. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa. In tali autem domo conscientie habitare facit hominem beatum in spe. psalm.121 Lætatus sum &c in domum domini ibimus.Alia est domus superior. scilicet cęlestis patriæ,de qua Ioan.14 In domo patris mei mansiones multæ sunt Et istius domus mansio inhabitãtes facit beatos.Et de hac dicit psal Beati qui habitãt i domo tua dñe &c.vbi hoc totũ negociũ est

Domus conscientiæ. Psalm. 92.

Matth.7.

Conscientia omnis obligat.

Matth.7.

Exemplũ naturale.

Exemplum.

Iudi.9.

Psalm.65.

Ioan. 2.

Sapien. 8.

Psalm 121.

Ioan.14.

Universidad de Salamanca Biblioteca

est sanctorum, in domo Dei laudare Deum. Ibi enim nulla est necessitas, quæ est mater omnium humanarum actionum. In quibus autem consistat beatitudo. vide vers. 491. & 55.

1436. Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum, in loco quem posuit.

Hæc est secunda pars, vbi ostẽdit qualiter beatitudo ab hominibus possit adipisci. Ad hoc autem tria requiruntur, secundum quæ ista pars diuiditur in tres partes. Nam ad hoc requiritur primò adiutorium supernalis gratiæ, secundò cõcursus voluntatis nostræ liberæ, ibi. *Etenim*, tertiò actus deprecationis meritoriæ, ibi. *Domine Deus virtutum*. Quantum ad primum sciendum quòd ad omnem actum meritorium duo necessario cõcurrunt, diuina gratia quæ est forma meritorum & motiuum, & nostrum liberum arbitrium, quia gratia per se sola sine voluntate non põt mereri nec voluntas sine gratia, vt ait magister li. 2. dist. 25. Et inter ista duo actus meritorij vel meritori? est: gratia est principalior causa, sed vt actus est voluntas. Et ideo præmittit auxilium gratiæ diuinæ, dicens. *Beatus vir cuius est &c.* quasi si quis dicat. Dixisti quòd beati sunt qui habitant in domo tua domine. Sed quo auxilio, cuius ope ad domũ tuam peruenire poterimus, cum corpus potius grauet quam sursum volare permittat? Respõdet. Certe auxilio tuo. scilicet gratiæ tuæ: quia *beatus est vir cuius est auxilium abs te*. id est a te. Nam istæ duæ præpositiones abs & à idẽ significant, quasi dicat ad beatitudinem supernam nullus potest pertingere, nisi per auxilium tuum: quia gratia tua habita statim disponit in mente gradus ascẽsionis, quibus ascenditur ad patriam. Et hoc est quod ait. *Ascensiones in corde suo disposuit*. s. actus meritorios, quibus ascenditur. Et quia solum in vita præsenti est status merendi: ideo subditur. *In valle lachrymarum*. Vallis enim lachrymarum dicitur præsens vita lachrymis & sudoribus plena. Et hæc vallis lachrymarum est locus quem posuisti Deus hominibus ad merendum beatitudinis ascensum. Et hoc est quod ait. *In loco quem posuit*. scilicet Deus ad merendum, qui locus est vallis lachrymarum. Et nota quia dixit. *Ascensiones in corde suo disposuit*. quia non solum vnus gradus virtutum ad hunc ascensum sufficit, sed plures requiruntur scilicet ascensus Puritatis & munditię. Corporalis pœnitentiæ. Doctrinalis Sapientiæ. Paupertatis voluntariæ. Humilitatis & obedientiæ. Charitatis & amicitiæ. Primus gradus ascensionis est puritatis &c. quem notans psal. 23 dicit Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit &c. Cui quæstioni respondet, dicens. Innocẽs manibus & mundo corde: vide supra vers. 337. Sine isto gradu quilibet diuisus est à Christo, & ideo non potest ascendere in cœlum. Solum autem vnitus Christo & Christi membrum in cœlum ascendere potest. Sed fortè dices. Quomodo quis hominum in cœlum ascendere potest, cum veritas dicat Ioan. 3 Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo? Ad hoc respondet Greg. prædicta Christi verba pertractans, dicens.

Meroti. Gratia.

Psalm 23.

Quæstio Ascendere in cœlum. Greg. 27 mo. cap 11.

Sed si nos quoque qui in terra editi sumus, ad cœlum ascendamus, vbi est quod veritas dicit. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis, qui est in cœlo? Cui nimirum sententiæ statim obuiat quod hæc eadem veritas dicit. Pater volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum. Quæ veritas sibi in verbis suis non discrepat, sed ad quærenda hæc quasi discordantia studium nostræ mentis inflammat. Omnes enim nos, quia in eius fide renati sumus, eius proculdubio corpus existimus: quia dum mira dispẽsatione pietatis membrorum suorum dominus caput factus est, repulsa reproborum multitudine solus est etiam nobiscum. Nemo igitur ascendit in cœlum, nisi filius hominis qui descendit de cœlo. Quia dum nos cum illo vnum iam facti sumus: vnde solus venit in se, illuc solus redit etiam in nobis, & is qui in Deo semper est, ad cœlum quotidie ascendit: quia qui in diuinitate super omnia permanet humanitatis compage sese quotidie ad cœlos trahit. Non ergo se desperet humana fragilitas, vnigeniti sanguinem consideret: & in precio conspiciat quam magna est quæ tanti valet: perpendat solicite quo caput præcessit, & quæ ad viuendum præceptis astringitur, ad sperandum exemplo roboretur. Confidat ascendere cœlo: speret supernam patriam, angelorum se sociam sciat, atque in suo capite prælatam se esse etiam angelis gaudeat. Iste ascensus puritatis figuratur per ascensum Christi baptizati. Matth. 3. Baptizatus autem Iesus statim ascẽdit de aqua. Baptismus enim lauans sordes peccatorum, significat puritatem & munditiam. Si de aliis gradibus vis procedere: vide in litera. Ascendere.

Ioan. 17.

Ioan. 3.

Matth 3.

1437. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion.

Hic ostendit quòd ad istum ascensum ad gloriam etiam requiritur cooperatio nostræ voluntatis, quæ cum gratia ad benè merendum concurrat, & de vna virtute proficiat ad aliam. Vbi sciendum quòd non minor vnitas est inter virtutes, quam sit inter vitia. Et ideo si vnum vitium ad aliud trahit, multò fortius vna virtus inducit ad aliam. Et sic homo manens in gratia semper in virtute proficit, vel nouas acquirendo virtutes vel præhabitas augendo, quia etiam sola perseuerantia virtutis ipsam auget, sicut diuturnitas peccatum. Et sic semper vel homo proficit vel deficit, & nunquam in eodem statu permanet, quod facit cum diuina gratia libertas voluntatis. & hoc est quod hic dicit *Etenim benedictionem dabit legislator*. s. Christus qui nouam legem dedit. Quid enim est Christi benedictio, nisi ad operationem multorum gratiæ infusio? Hęc enim benedictio nostram præuenit voluntatem, vt bonum velit efficaciter. psalm. 20. Domine preueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Hic etiam voluntatem præuentam hæc benedictio adiuuando ipsam prosequitur vt operando bonum perseueret in iustitia. Eccles. 3. Benedictio patris confirmat domos filiorum. Quis autem nomine patris intelligitur, nisi ille de quo dicitur. Vnus est enim pater vester qui in cœlis est? Quid autem domus filiorum, nisi conscientia iustorum, in qua per gratiam habitat pater cœlestis? Prouerbiorum 9. Sapien

Benedictio Christi & gratia.

psalm. 20.

Eccles. 3.

Matth. 23

Prouerb. 9.

Prouerb. 10.

Sapientia ædificauit sibi domum. Hanc igitur domum conscientiæ ipse Christus per suam benedictionem consequenter confirmat: quia Prouerb. 10. Benedictio domini super caput iusti. Sed quia gratia per se sola non sufficit, nisi voluntas ipsam sequatur, ideo subditur. *Ibunt de virtute in virtutem*. Ibunt enim significat voluntatis nostræ cooperationem, quæ de virtute proficit ad virtutem. Iste autem profectus durat quandiu durat vita præsens, quia post hanc vitam non est status proficiendi in meritis, sed in eodem statu, in quo quis præsentem terminat peccati vel meriti, in eodem permanet semper. Et hoc est quod ait. *Videbitur Deus deorum in Sion*. id est sic proficiet de virtute in virtutem, donec ad Dei visionem perueniant in Sion, i. in clara speculatione. Istum textũ pertractans Greg. ostẽdit quomodo gratia Dei homo de virtute proficit ad virtutẽ dicẽs. De meritorũ gradibus per psalmistã dicitur. *Ibunt de virtute in virtutem &c.* Nequaquam enim ad summa repente peruenitur, sed ad virtutum celsitudinẽ per incrementa mens ducitur. Quod apertè in euãgelio veritas ostendit dicens. Sic est regnum Dei quẽadmodum si iactet homo semẽ in terra, & dormiat nocte, & die semẽ germinat & crescit dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum produxerit fructum, statim mittit falcem, quoniam venit tempus messis. Ecce veritatis voce per qualitates frugum distincta sunt incrementa virtutũ. Ait enim primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum. An non adhuc herba fuerat Petrus, cum ab ore ancillæ subito ex vnius flatu sermonis inflexus est? Iam quidem per deuotionem viridis erat sed adhuc per infirmitatem tener. Plenum verò frumentũ in spica inuentus est, quãdo persequentibus principibus resistebat, dicẽs. Obedire oportet Deo magis quam hominibus Plenum frumẽtum inuentus est, quando in tritura persecutionis & nequaquam palearum more imminutus est, sed granum permansit.

Pertractat Greg. 22. mo. 19. 20.

Mat 4.

Virtus.

Allium. 5.

1438. Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.

Hic prosequitur tertium necessarium. s. oratio nis meritoriæ. Et primò orationẽ prosequitur, secundò ad cõmendationem beatitudinis reuertitur, ibi. *Quoniam melior*. Quãtum ad primũ primò petit exauditionẽ orationis, secundò ostendit mẽdium exauditionis, ibi. Protector. Quãtum ad primum sciendum ꝙ quamuis anima ab æterno à Deo fuit disposita & quis saluari debeat, & quo medio, tamen vult Deus ab hominibus exorari, quia per mediũ orationis sic homines disposuit ad beatitudinem peruenire, & aliquas orationes disposuit exaudire, & aliquas repellere. Propter quod psalmista in persona cuiuslibet iusti precatur, vt sit de illorum' numero, quorum orationes exaudiuntur, dicens. *Domine Deus virtutum*. id est angelorum', *exaudi orationem meam*. scilicet vt me perducas ad beatitudinem: *auribus percipe Deus Iacob*. Percipit enim Deus orationem nostram, quando effectum exaudi tionis nobis tribuit siue ostendit. Quando enim diuina bonitas nostras

Deus Deo

supplicationes exaudit, tunc nobis aurem inclinare dicitur, vel nostra percipere vota. Vnde psal. 5. dicitur. Verba mea auribus percipe domine. Vbi glo. Auris Dei non corporeum instrumẽtum est sed præsentia diuinę maiestatis accipitur. Vox enim corporalis aure corporis auditur: spiritualis vero intelligitur. Et quia Dei bonitas exaudit preces iustorum, ideo dicitur, Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quid autẽ sit auribus percipere. vide sup. ver. 788. 870.

Psalm. 5. Gloss.

Psalm. 33.

1439. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.

Hic ostendit medium, quo exaudimur. Omnis enim oratio nostra per Christum. id est mediante Christo exauditur. Et hinc est quòd ecclesia omnes suas orationes per Christum terminat, dicens. Per dominum nostrum Iesum Christum. vel consimiliter. Ipse enim Christus aduocatus noster est apud patrem. 1. Ioan. 2. Aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum &c. Vnde ipse nostras orationes patri porrigit, & debitas adimpleri postulat. Et hoc attendens psalmista per Christum perit exaudiri, dicens. *Protector noster aspice Deus*. scilicet orationes nostras acceptando, sicut dicitur Gen. 4. Respexit Deus ad Abel & munera eius. Et modum statim adiungit, dicens. *Respice in faciem Christi tui*. Hoc enim directè exponitur de Christo filio virginis Mariæ, quia inter omnes reges vel sacerdotes inunctos Christus dicitur per excellentiam, quia per eius meritum omnes orationes ecclesiæ habent effectũ. Respicere enim Dei est misereri: vide supra vers. 360. & 363. & 493. & 873. & 444. & 541. Qualiter autem protector noster dicatur Deus vide ver. 438. & 1000. & 1140. Notandum quòd respicere Dei in scriptura est triplex. scilicet clementiæ miserantis, & sic est respectu pœnitentiũ & iustorum. Esa. 66. Ad quem respiciam dicit dominus, nisi ad pauperculum & contritum & trementem sermones meos? psal. 10. Oculi eius in pauperem respiciunt. Sapientiæ intuentis, & sic est respectu omnium. Iob. 28. Omnia quæ sub cęlo sunt, respicit. Iustitię punientis, & sic est respectu malignantiũ. psal. 24. Respice inimicos meos Exod. 14 Respiciens dominus super castra Ægyptiorum, interfecit exercitum eorum. Primum autem respice Dei quod est clementiæ, nunc postulat psalmista dicens. *Protector noster &c.* Vnde Greg. 19. mor. c. 4. ait. Respicere Dei est ea quæ amissa ac perdita fuerant: ad suam gratiam reformare. Vnde scriptum est. Rex qui sedet in solio iudicij sui dissipat omnem malum intuitu suo. Respiciendo namque leuitatis nostræ mala coercuit, & magnæ maturitatis merita dedit.

Oratio. Christum.

Gen. 4.

Respicere Dei.

Esa. 66.

Psalm. 10. Iob. 28.

Psalm. 24. Exod. 14.

Greg. 19. mo. cap. 4. Prouerb. 20.

Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. 1440.

Hic reuertitur ad commendationem supernæ fœlicitatis. Circa quam tria ostendit, primò quantum est commendabilis, secundò quantum est desiderabilis, ibi. *Elegi*. Tertiò qualiter est acquisibilis, ibi. *Quia misericordiam*. Quantum ad primum sciendum, quòd nulla delectatio præsentis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg. Præsentis vita miseria.

vitæ delectationi cœlestis patriæ potest compara ri, cum omnis delectatio vitæ præsentis multa amaritudine sit repersa: vt clarè ostendit Greg. 8. mor. ca. 22. dicés. Vt enim taceamus quòd in præsenti vita homo dolores tolerat, febribus anhelat sua quadam ægritudine constringitur, ipsa quæ nostri corporis salus vocatur ægritudo est. Nam pocio tabescit, opere deficit, inedia deficiens, cibo reficitur vt subsistat, refectione lassescens, abstinentia releuatur vt vigeat, aqua perfunditur, ne arescat, linteis tergitur, ne ipsa nimia perfusione liquefiat, labore vegetatur, ne quiete torpeat, quiete refouetur, ne laboris exercitatione succumbat, fatigata vigiliis somno reparatur, oppressa somno vigiliis excitatur, ne sua peius quiete lassetur, vestibus tegitur, ne frigoris aduersitate penetretur, quæsito calore deficiens, aurarum flatu refouetur. Cumque inde molestias inuenit vnde vitare molestias quæsiuit: malè sauciata (vt ita dixerim) de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibusq; doloribus ipsa nostra salus ægritudo est: cui curandi necessitas nūquā deest. Quot enim solatia aduiuēdi vsum quærimus, quasi tot nostræ ægritudini medicamentis obuiamus. Vita autem beata delectationē habet sine aliqua mētis vel carnis molestia. Quod considerans psalmista ait *Melior est dies vna in atriis tuis*. Dies vna vocatur ipsa vita beata, quæ est immutabilis sine ortu & occasu. Cui non succedit dies externus, quem non vrget crastinus. *Super millia*. scilicet dierum præsentis vitæ. Et hic ponit numerum determinatum pro indeterminato. Et est sensus. *Super millia*. id est super infinitos dies vitæ præsentis, si essent possibiles. Totum igitur tempus præsentis vitæ respectu diei felicitatis æternæ: nihil aliud est nisi quædam pœna & miseria. Quod benè attendens Greg. in ho. de martyribus ait. Si cōsideremus quæ & qualia sunt, quæ nobis promittūtur in cœlis, vilescunt omnia, quę habentur in terris. Terrena nāque substantia supernæ felicitati comparata: pondus est, non subsidium. Temporalis nanque vita, æternæ vitæ cō parata, mors est potius dicenda quam vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quam quædam prolixitas mortis. Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit illa supernæ felicitatis quanta sint gaudia? angelorum choris interesse: cum beatissimis spiritibus gloriæ cōditoris assistere, in circunscriptū lumen videre: nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari &c. Non ergo immeritò dicit psalmista, quòd *melior est dies vna. &c.* Et de hac die dicitur Zachariæ. 14. Erit dies vna, quæ nota est domino, non dies neque nox, & in tempore vesperi erit lux.

Greg. in ho.

Zach. 14

1441. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Hic ostendit quantum gloria cœlestis est desiderabilis & eligibilis. Cum enim bonum sit abiectum voluntatis, tanto amplius aliquid à voluntate est eligibile, quanto amplius naturam boni participat. Vnde duobus propositis volūtati semper voluntas in illud magis fertur, quod est magis bonum, vel quòd sibi magis bonum apparet Cum ergo gloria cœlestis excedat in bonitate omnem rem vitæ præsentis: sequitur quòd illa magis est eligibilis saltem secundum rectam rationem. Et hoc est quod ait psalmista. *Elegi abiectus esse in domo Dei mei* Hic.n. domū Dei vocat ecclesiā, in qua existentes à mundanis vilipendūtur & reputātur abiecti: vel abiectos esse: id est in humilitate viuere: per quam possint ad gloriam peruenire, sine qua nullus regnum Dei potest intrare. Et vt habetur Lucæ. 18. Quicunque non receperit regnum Dei vt puer, id est per humilitatem paruulus, non intrabit illud. *Magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*. id est quam in magno statu esse in mundo in congregatione peccatorum. Est ergo sensus, quòd magis est eligibile humiliter inter iustos conuersari, quam in magno mundi copulari peccatoribus. Et huius ratio est quia primus status in bonitate excedit secūdum immo primus simpliciter habet rationem bonitatis: & secundus simpliciter habet rationem mali. Nam secundum philosophum, illud dicitur bonum cuius finis est bonus, & illud malum, cuius finis est malus. Finis autem primi status simpliciter est bonus, quia terminat in gloriam. Finis autem secundi simpliciter est malus: quia terminat in gehennam, ergo &c. Et nota quòd loquitur de domo ecclesiæ militantis, quia in domo ecclesiæ triumphantis nullus reperitur abiectus: quia etiam damnati illos de domo ecclesiæ triumphantis magnificant & extollunt, dicentes de illis. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: & ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Isto modo elegit Moyses magis cum populo Dei affligi: quam in domo Pharaonis regis peccatoris enutriti. De quo dicit apostolus. Moyses grandis effectus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iocunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorū improperiū populi. Ad declarationem dicti versiculi notandū quòd multa multis sunt præeligenda, quoniā eligenda est veritas magis quā mundi fallacia. psal. 118. Viā veritatis elegi. Eligenda est patientia contra mūdi aduersa. 1. Macha. 1. Elegerunt magis mori, quam cibis inquinari immundis. Eligenda est vitæ synceritas contra temporalia bona, vt hic. *Elegi abiectus esse in domo Dei &c.*

C

Sap. 5.

Hebræ. 11.

Eligere. Psalm. 118.

1. Macha. 1.

1442. Quia misericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit dominus.

E

Hic ostendit qualiter fœlicitas superna est acquisibilis. Vbi notandum quòd nullum nostrum meritum de condigno potest gloriam æternam mereri: licet de congruo: quia incomparabiliter melius est præmium illud quā meritum nostrū, licet de congruo illā mereamur. Et hoc est quod dicebat apostolus Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis. Vbi glo. Omnes passiones temporales etiam simul sumptæ, non sunt cōdignæ ad promerendum gloriam, si nobiscum ageretur districtè: quia omnis tribulatio nostra est cum

Rom. 8. Glossa.

eum fine, etiam quia maior erit gloria, quàm hic sit labor, non ergo ex operibus nostris datur gloria, sed ex Dei gratia & misericordia. Et hoc est quod dicebat apostolus. Gratia Dei vita æterna. Quia & merita nostra sunt à gratia, ideo gratia dicitur, & meritis gratiosè redditur merces æterna. Hoc norans psalm. ait. *Misericordiam & veritatem diligit Deus*. Diligit misericordiam: quia ex misericordia nobis promittit gloriam qui diligit veritatem: quia fidelis est in promissis. Vel diligit misericordiam: quia ex sola misericordia sua nobis donat gratiam qua possimus mereri. *Diligit veritatem*. id est iustitiam: quia iustè ex promisso præmium merentibus dabit. Et hoc est quod subdit. *Gratiam & gloriam dabit dominus*. id est misericordia dabit gratiam qua possimus mereri, & iustitia meritis dabit gloriam. Hic enim psalmista iam Christum præuidebat à quo omnibus daretur gratia, de quo dicitur Ioan. 1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiā pro gratia. Sed quomodo gratiam pro gratia? Sciendū ergo ꝙ duplex est gratia scilicet gratis data. Et gratum faciens. Gratia gratis data vocatur omne donum Dei: quia quicquid nobis donat, non ex debito, sed gratis donat. Vnde gratia gratis data est, vt scientia, fortitudo, pulchritudo, &c. Et ista gratia stare potest cum peccato. Graria autem gratum faciens est illa, quæ nos Deo gratos facit & dilectos, siue ipsa charitas. Et hæc non stat cum peccato. Accipimus ergo à Christo gratiam per gratia, quia pro prima gratia si benè vtamur illa, statim ab ipso accipimus gratiam gratificantem. Nónne gratia gratis data fuit Paulo, quando contra Christum seuiebat, quòd ipsum ad terram Christus prostrauit, ne malū faceret quod disponebat? Certè sic. Et quia ista gratia fuit benè vsus se humiliādo, dicens. Domine quid me vis facere; statim accepit secundam gratiam iustificantem, quæ apostolus notans, ait. Supra modum persequebar ecclesiam Dei. Cum autem placui ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit me per gratiam suam, continuò non acquieui carni & sanguini, &c. Sic ergo de Christo ait. *Gratiam dabit dominus*. Similiter Christus dabit gloriam. Sicut enim sola Christi gratia iustificamur, sic & sola Christi gratia glorificamur: quia cū præmia æterna iustis largitur, non nostra opera, sed sua merita coronat: quia omnia merita sunt principalius à gratia quàm à voluntate, & sic principalius gratię Christi quàm nostra voluntate meremur. Cum igitur meritis reddit præmia, non nostra, sed sua merita coronat. Et hoc est quod ait apostolus. Nō ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Rom. 6.

Gratiam pro gratia dedit Christus.

Gratia duplex.

Gal. 1.

Gloriam dat Christus

Tit. 3.

1443. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia, domine virtutum, beatus homo, qui sperauit in te.

E

Hic confirmat statim dicta, scilicet ꝙ gratiam & gloriā dabit. Pro huius declaratione notādum, quòd bona sunt quadruplicia, est bonum temporale, Bonum morale, Bonum spirituale, Bonum æternale. Primò sunt bona temporalia quæ sine merito vel demerito hominis accedūt & recedūt, & iustis & malis communicantur, quamuis amplius malis. Ista bona sunt vt diuinæ & corporis

Bonum multiplex.

A delectationes. De quibus dicunt peruersi illud Sap. 2. Venite fruamur bonis, quę sunt &c. Et ista non sunt vera bona, &c. De istis quatuor generibus bonorum, vide supra versic. 1014. Ad propositum ergo cum hic dicit psalmista. *Non priuabit bonis &c.* non intelligitur de primis: quia illis magis abundant scelerati homines, quàm innocentes, sed intelligit de aliis tribus generibus bonorum. Et ideo in illum est sperandum, qui bona tribuit suis. Quid ergo lucratur qui pro bonis terrenis innocentiam deserit, immò amplius damnificatur, quia habet lucrum quod est bonum extrinsecum, & perdit innocentiam, quæ est intrinsecum bonum. Omnia ergo in isto psalmo prędicta breuiter concludens ait. *Beatus homo qui sperat in te*. Quantum spes in Deo habita sit vtilis, vide supra versic. 113. & 443. & 452. & 594. & 1210.

Sap. 2.

PSAL. LXXXIIII.

1444 BEnedixisti domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob.

Huius psalmi titulus est. *In finem filiis Chore psalmus*. Iste psalmus ad literam agit de primo Christi aduentu, quo maledictio primis parentibus data, per Christum in benedictionem mutata fuit, quia peccata remissa, ira Dei à nobis auersa expoliatus infernus, & paradisus apertus. Est ergo tituli sensus. Psalmus iste dirigens nos in finem, id est Christum attribuitur filiis Chore qui, scilicet istum psalmum fecerunt. Vel per filios Chore intellige filios crucifixi, vt in titulo præcedentis psalmi est dictum. Attribuitur ergo filiis Chore, id est crucifixi: quia ibi habuerunt ex Christi adnentu liberationem, quàm non habuerunt ingrati. Intentionem monet per fidem ad Christum accedere, vt ipsius benedictio habeatur. Psalmus ergo iste sic intellectus diuiditur in partes duas, quia psalmista agit de Christi aduentu primo per modum prēteriti, secundo per modum futuri, ibi. *Conuerte nos*. Prima pars diuiditur in tres secundum quòd tria per Christi aduentum ostendit esse facta. Primò contra maledictionem data est benedictio. Secundò contra iniquitatem data est iustificatio, ibi. *Remisisti*. Tertiò contra Dei indignationem facta est reconciliatio, ibi. *Mitigasti*. Quantum ad primum sciendum, quòd statim commisso peccato priorum parentum, Deus terræ maledixit, dicens Adæ. Maledicta terra in opere tuo, &c. Quod non solum est intelligendum de terra, quam operamur, sed etiam de terra quæ nos sumus. Propter quod statim subdit dominus, dicens Adæ. Donec reuerteris in terram, de qua assumptus es, quia pulvis es & in pulverem reuerteris. Maledixit ergo terræ, scilicet homini ipsum priuans gratia & subiiciens miseriis, & ipsum in captiuitatem diaboli tradens. Sed ista maledictio per Christi incarnationem in benedictionem est mutata, quando humanitas singulariter fuit benedicta, & omni gratia repleta. Vnde Mariæ ait angelus. Benedictus fructus ventris tui. Et hoc est quod futurum præuidens psalmista ait. O domine Deus noster. *Benedixisti terram tuam*. glo. id est Christum per quem fit benedictio & per eum. *Auertisti captiuitatem Iacob*. scilicet populi tui, qui sub diabolo captiuus tenebatur.

Gen. 3. Terra id est homo.

Luce 1.

Glosa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

renebat in Per Iacob enim qui supplantator interpretatur Christum intelligit, qui sub plāta posuit diabolum. Et vide quòd quasi præterita prædicit futura, propter prophetiæ certitudinem. Et nota quòd ista domini benedictio, valet ad multa. Primò valet ad peccatorum commissorum benedictionem. Quotiescunque enim anima in peccato existens se convertit ad Deum, statim ab eo benedictionem absolutionis recipit. Vnde incredulos peccatores increpans propheta dicit. Quis scit si convertatur Deus & ignoscat & relinquat post se benedictionem? Sic enim benedicens dominus de terrenis spirituales nos facit & cœlestes. Ad Ephes. 1. Benedictus Deus, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali. Quod facit Deus, dum nos saluat à peccatis sua mera gratia, non meritis nostris. Vnde ibidem ait glo. Aliter benedicitur Deus ab homine, aliter homo à Deo. Vnū quidem benedictionis verbum est, sed pro congruentia personæ variè intelligi debet, sicut & facere Deus & homo dicitur. Sed Deus nutu solo impassibiliter facit, homo vero conatu & labore. Ita Deus benedicitur ab homine, cum laudibus dignis extollitur, homo vero à Deo benedicitur, cum Deus ei gratiæ suæ dona largitur, non eius meritis, sed sola sua misericordia ipsum à peccatis absoluendo. Et quid mirum? Si enim sacerdos Dei ministet sola benedictione peccata venialia remittit, si Deus sua benedictione remittat & mortalia, & animas sub diabolo captiuas efficiat liberas? Et hoc est quod hic ait psalm. *Benedixisti domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob, remisisti, &c.* Secundò valet ad meritorum operationem. Ipsa enim diuina benedictio nostram ad bonum præuenit voluntatem. psal. 20. Domine preuenisti eum in benedictionibus. Et subsequitur adiuuando, vt stabiliter operetur. Eccles. 3. Benedictio patris confirmat domos filiorum. Tertiò valet ad præmiorum acquisitionem. Hæc enim ad æternam nos introduxit hæreditatem. Matth. 25. Venite benedicti patris mei. Et Eccles. 11. Benedictio domini in mercedem iusti festinat. 1. Pet. 3. In hoc vocati estis vt benedictionem hæreditatis possideatis. Et nota quòd præmium gloriæ in singulari vocat benedictionem, & non benedictiones, cum tamen in domo cœlesti multæ sint mansiones, ad denotādum quòd qui benedictionem gloriæ vult consequi, nihil aliud pro requie sibi quærere debet, sicut faciebat Esau patri dicens. Num vnam tantum pater benedictionem habes? Quem reprehendens Bernardus ait. Ecce dubitando dicis, num vnam tantum benedictionem habes pater? quantò melius diceres cū propheta. Vnam petij à domino, hanc requiram. Indignus enim benedictione cœlesti conuincitur, qui dubiè quærit, affectu duplici petit intentione ad refugium sibi parās si fortè benedictionem cœlestem eum non obtinere contingat. Et ideo in singulari hanc benedictionem nobis proponit psal. dicēs. Benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion, psal. 3. Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Benedictio Dei valet ad multa. *Ioel. 2.* *Ephes. 1.* *Glosa.* *Psal. 20.* *Eccle. 3.* *Matt 25.* *Eccle. 11.* *1. Pet 3.* *Gen. 27.* *Bernard.* *Psal. 3.*

1445

Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.

Hic ostendit quòd per Christum remissa sunt peccata & iustificatio facta. Christus enim per suum aduentum peccata destruxit: tum quia illa propria potestate remittebat: tum quia sacramenta instituit, quæ & peccata remittunt & conferut gratiam qua iustificamur: quod sacramenta antiquæ legis facere non poterant. Ideò de ipso singulariter ait Ioannes Baptista. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et hoc psal. præuidens, dicit Christo. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ.* & hoc quò ad culpam. *Operuisti omnia peccata eorum.* & hoc quò ad pœnam. Illud enim quod est opertum vel tectum non videtur. Et sic Deus dicitur peccata operire, quādo ipsa nō respicit ad punien dum. Et ista duo posuit supra psal. 31. dicēs. Beati quorum remissæ sūt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. De istis duobus ibi satis, scilicet, ver. 466. Peccatum autem quomodo differt ab iniquitate. vide versicu. 376. 401. Qualiter autem sacerdotes virtute clauium peccata possint remittere, vel tegere. vide versicu. 469. Sed hic oritur dubium, scilicet, vtrum Christus vt creatura possit peccata remittere & animam à culpa mundare. Et videtur quòd non: quia hoc solum potest Deus. Vnde Augustinus super Ioan. ait, Solus Deus peccata potest dimittere. propter quod dicit Esa. 43. Ego sum qui solus deleo iniquitates tuas, & peccata tua. Ad oppositum ait Christus, Sciatis quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata. Christus autem vt filius hominis creatura est. Respondeo quòd aliquem remittere peccata multipliciter potest intelligi, scilicet, Impetratiuè, Dispositiuè, Satisfactiuè, Iustificatiuè. Et secundū istos varios modos varia respōsio datur. Primo modo peccata remittūtur seu dimittuntur impetratiuè. Et hoc nihil aliud est, quàm suis precib. vel ministerio remissionē peccati alicuius impetrare. Et isto modo quilibet iustus quandoque peccata alterius tollit: talibus dicente Christo, Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Et ex officio autem hoc competit sacerdotibus, qui præces & hostias pro peccatis aliorum Deo habent offerre. vt ait Apostol. ad Hebræos. 5. Isto igitur modo Christus peccata remittere potest vt creatura: quia iustus est & summus pōtifex. Secundo modo dimittere peccata, scilicet, dispositiuè, est quid facere ad quod sequitur peccati remissio: licet faciens illud, peccata non dimittat. Sicut ad apertionem fenestræ sequitur illuminatio domus: non tamen apperiens fenestram illuminat domum, sed sol per fenestram emittens radios suos. Sic in proposito quis potest aliquid facere ad quod sequitur peccati remissio, non tamen ipse peccatum remittere potest seu remittit. Vt puta, peccator potest de peccato commisso dolere & veniam postulare: ad quod statim sequitur peccati remissio. Eze. 18. Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et sic dispositiuè peccator peccatum suum potest tollere. Et isto modo Christus vt creatura peccata potest tollere: quia peccatorem potest disponere ad peccati detestationē, & ad hoc ipsum inducere: quinimò & prædicatores ad hoc possunt peccatorē disponere, licet nō ita immediatè sicut Christus. Tertio modo peccatū dimittere, scilicet satisfactiuè est pro peccatis sufficienté satisfactionem facere vel Deo reddere. Vbi aduerte q̄ satisfactio requirit redditionē æquiualentis, alias indebiti. Et ideo quia nullus hominū alius à Christo potest pro aliquo peccato aliquod bonum facere

Ioan. 1. *Psal 31.* *Quæstio.* *August. Esa. 43.* *Matt 9.* *Christus.* *Peccatum remittitur multipliciter.* *Mar. 11.* *Hebr. 5.* *Heb. 3.* *Nota.* *Eze. 18.*

Anselmus. cere vel Deo reddere alias indebitum, vt deducit venerabilis Anselmus 1. Cur Deus homo. c. 21. sequitur quòd nullus alius à Christo satisfactiuè peccata remittere potest. Sed Christus homo Deus hoc solum potest, quia eius vita patri pro peccatis nostris oblata fuit maioris bonitatis & precii quàm omnia mundi peccata fuerint mala, & non erat illa mors alias debita. Et sic Christus peccata remisit. Matth. 18. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quarto modo, scilicet iustificatiue peccata, dimittere, est per infusionē gratiæ animam interius à macula culpæ purgare, & ipsam à morte spirituali suscitare. Et istomodo solus Deus peccata potest dimittere & non aliqua creatura: quia solus Deus gratiam animæ potest infundere, & solus potest animam mortuam suscitare. Sic enim dicit magister lib. 4. dis. 18. q̄ solus Deus per se animam mundat ab interiori peccati macula. Et isto modo dico quòd Christus inquantum Deus peccata remittere potest, sed nō vt creatura. Et sic de Christo dicit vt est Deus. Tu remisisti iniquitatem plebis tuæ, & hoc quantum ad culpam. Quātum vero ad pœnam, quàm etiam remittit, sequitur. *Operuisti omnia peccata eorum.* Vbi aduertendum quòd peccatum quandoque accipitur non pro culpa, sed pro pœna peccato debita. Et sic Christus remittit peccata dupliciter. Primò quia in se assumpsit omnes pœnas cōnaturales peccato debitas. Et sic tollere peccata est idem quòd in seipso portare, quod & Christus fecit. Vnde Esa. 53. vere languores nostros ipse tulit, & dolotes nostros ipse portauit, non quòd iniquitatem fecerit, sed quia peccata multorum ipse portauit. Secundò modo tollit peccata, id est pœnam: quia scilicet virtute passionis ab ipso pro nobis toleratę, finaliter à nobis aufert omnem pœnā peccato debitā rā corporis quàm animæ, quando scilicet cum ipso erimus in gloria. Quàm pœnam licet tollat in præsenti, tamen quia eius passio ad hoc faciendum, modo & semper à Deo est accepta, ideo etiam in præsenti dicitur remittere peccata, id est pœnam peccatorum. Sic enim dicitur 1. Pet. 2. Christus peccata nostra portauit in corpore suo super lignum crucis, cuius liuore sanati sumus.

Pœnam peccatorum tollit Christus. *Esa. 53.* *1. Pet. 2.*

1446

Mirigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ.

Hic ostendit quomodo per Christum facta est iræ Dei mitigatio. Deus enim iratus dicitur, quoniam ad modum irati peccata nostra punit. Dicitur mitigatus & placatus quando peccata ne puniat tegit, vide supra versicu. 55. 684. Christus autem per suam incarnationem non solum peccata remisit, sed etiam pœnam peccatorum, vt statim in præcedenti versiculo dictum est. Et ideo iram Dei auertit à nobis. Quod præuidens psalm. nunc sibi dicit. *Mitigasti omnem iram tuam, &c.* Sic enim ipse Christus patri loquitur. Hierem. 18. Recordare quòd steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & vt auerterem indignationem tuam ab eis. Et nota quòd auersio Dei maximè est duplex: quia quædam est auersio diuinalis iracundiæ, & quædam est auersio pietatis & clementiæ, vide supra versic. 1320. psalm. 77. Et abundauit, vt auerteret iram suam.

Hier. 18.

Cōuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. 1447

Hic incipit agere de Christi incarnatione per modum futuri. Et duo facit: quia primò Christi incarnationem deuotè futuram postulat. Secundò se exauditum esse explicat, ibi. *Misericordia & veritas.* Quantum ad primum iste orat pro Christi incarnatione propter multa quæ ex ipsa erant futura. Orat ergo Christum venire propter quatuor. Primò vt peccator Deo reconcilietur. Secundò vt peccator iustificetur, ibi. *Deus tu conuersus.* Tertiò vt peccator illuminetur, ibi. *Audiam.* Quartò vt peccator glorificetur, ibi. *Verumtamen.* Quantum ad primum sciendum, quòd de Christi aduentu in præcedenti parte egit, vt de re præterita nunc autem de ipso agit, vt de re futura, dicens. *Cōuerte nos Deus salutaris noster.* Quasi dicat, quòd dixi præteritam, oro, vt fiat: petit, quod adhuc futurum sciebat. Propheticè ergo dixit, vt preterita, hic iam orat vt verè futura, dicens. *Conuerte nos Deus.* scilicet à vitiis, & auerte iram tuam à nobis. Quomodo autem Deus cōuertit nos, vide versiculum 1374. Qualiter nos multipliciter conuerti debemus ad Deum, vide. versicu. 1378. Qualiter iram suam auertit à nobis, vide versic. 1320. Notandum quòd quiliber petens conuerti ex hoc seipsum manifestat auersum. Et ideo propheta petens humani generis conuersionem fiendam per Christum, ipsum ex hoc dicit ante Christum à Deo fuisse auersum quia à bono se auerterat ad malum. Et hoc secundum multa peccatorum genera. Primò erat auersum per superbiam, quia rebellis & inobediens Deo fuerat, psal. 77. Auerterunt se, & non seruauerunt pactum, &c. quia scilicet promissa Deo noluerunt seruare. Promiserunt ei dicentes. Omnia quæ locutus est dominus faciemus, &c. vide ibi. Sic se auertit à Deo omnis qui promissa in baptismo non seruat. Secundò erant auersi per idololatriam auertentes se à cultu veri Dei ad colendū idola. Sic enim se auertit Salomon à Deo. Iratus est dominus Salomoni, eo quòd auersa esset mens eius à domino, qui præceperat ei, ne sequeretur Deos alienos. Tertiò erant auersi per auaritiam. Eccle. 20. Dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus auertit correptiones. Quartò erant auersi per luxuriam, sicut illi presbyteri antiqui, de quibus dicitur Daniel 13. quòd exarserunt in cōcupiscentiam Susannæ. Quia ergo propheta sic populum à Deo videbat auersum, ideo orat vt per Christum conuertatur ad Deum, dicens. *Conuerte nos Deus salutaris noster.*

Auertit se homo multipliciter à Deo. *Psal. 77.* *Exo. 24.* *3. Reg 11.* *Eccl. 20.* *Dan 13.*

1448

Nunquid in æternum irasceris nobis, aut extendes iram tuam à generatione in generationem.

Hic ostendit rationem suæ postulationis. Cum enim propriū sit Deo misereri & parcere, ipse irā semper continere non debet, sed ad misericordiā inclinari. Et hoc est quòd dicit. *Nunquid in æternum irasceris nobis.* Tamdiu enim Deo videbatur iratus, quamdiu differebat nobis mittere reconciliationem. Et quia prophera sciebat certum tempus à patre esse diffinitū quo Christus incarnaretur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aggei 2. quia dicitur Aggei 2. Adhuc modicum, & ecce veniet desideratus cunctis gentibus, &c. Ideo ait *Numquid in æternum irascéris nobis.* &c. quasi dicat. non. Ira enim Dei (vt ait glo.) est omnis pœna quã patimur. Sic enim dictum est Adæ. Maledicta terra in opere tuo, & in sudore vultus tui vescéris pane tuo. Hæc ira ergo Dei mortales sumus & passibiles, sed innouaris in Christo præuidet psalm. hanc pœnam transituram. Et sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. Sequitur. *Aut extendes iram tuam à generatione in generationem.* Vbi nota quòd hic ponit duas generationes. Prima ab Adam vsque ad Christum. Secunda à Christo vsque in finem. Primæ generationi reseruata fuit ira Dei, quia illi non fuit reseratus aditus regni cœlestis. Sed secundæ B generationi non fuit ira Dei reseruata, quia porta regni cœlestis illi fuit aperta. *Ethoc est quod ait.* Aut extendes iram tuam à generatione, scilicet prima, in generationem scilicet secundam, quasi dicat non. Vel aliter. Prima generatio est qua ex Adam carnaliter nascimur, à quo culpam traximus & pœnam, quia in illo omnes erramus quando primò peccauit. Ira ergo Dei est vindicta Dei, quam sentit carnalis Adæ generatio. Sed quia futurum erat, vt regenerаremur per Christũ, & noui efficeremur, & in resurrectione omnis mortalitas absorberetur, & sic erit in futuro altera generatio immortalis de misericordia Dei, in quam hæc ira Dei non extendetur. Et hoc est quod dicit *Aut extendes iram tuam à generatione.* scilicet prima, *in generationem.* scilicet secundam, q.d. non.

Ira dicitur pœna nostra.

Generatio duplex.

1449

Deus tu conuersus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.

Hic ostendit quòd per Christum iustificamur. Ante enim Christi incarnationẽ facies Dei à nobis erat auersa, vnde faciem eius videre non poteramus, sed solum dorsum. Sed per incarnationem se conuertit ad nos, vt faciẽ eius possemus aspicere. Vnde facies Dei dicitur incarnatio Christi, vide vers. 689. 844. Ipsa autẽ Dei facies ad nos conuersa est causa nostræ iustificationis, & vitæ spiritualis: quia respicere Dei est hominem de morte culpę ad vitã gratię, reuocare. Et hoc notans psal. D *Deus tu conuersus viuificabis nos.* Sic enim dicitur *Lucæ 22.* Lucæ 22. quòd postquam Petrus Christũ negãdo mortuus spiritualiter erat, q̃ conuersus dominus respexit Petrum, & egressus Petrus foras fleuit amarè, & sic vitam gratiæ recuperauit. Dicit magister de proprietatibus rerum, quòd est quædam auis dicta Kaladrius, quæ est albi coloris nullam habens nigredinis partem. Cuius natura talis est, quòd si portetur ad aliquem infirmum, si faciem suam auertit ab infirmo, & ipsum non respiciat, signum apertum est, quòd ille illa infirmitate morietur. Si autem faciem cõuertat ad infirmum, & ipsum aspiciat, signum est manifestũ quòd viuet. Sic in proposito, quę est ista auis totaliter alba, nisi Christus, qui nullam partem nigredinis habuit, vel obscuritatis peccati? Hic si faciem suam ab homine auertit, statim moritur per culpam, si autem se ad hominem conuertat, statim per suam gratiam viuificat ipsum. Et hoc est quod ait. *Deus tu conuersus viuificabis nos. Et plebs tua lætabitur in te.* plebis enim nomine populus minutus intelligitur, & sic significat humiles & paruos, quia & si superbi in seipsis lætantur, non autem humilis. Vnde & virgo humilis dicit. Exultauit spiritus meus in Deo saluatori meo, vide supra versiculum 155.479.1802. *Luc 1.*

Kaladrius significat Christum.

1450

Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuũ da nobis.

Hic ostendit causam prædictæ postulationis. Vbi aduerte quòd res denominantur ab effectu suo, sicut serpens quia serpit, crudelis à crudelitate, quam exercet, sic misericors à misericordia quam facit. Cum ergo per Christum incarnatum maximè nobis Dei misericordia ostensa fuerit, quia pro nobis filium tradidit in mortem, ideo Christus in scriptura vocatur misericordia. Vnde de Christo incarnato dicitur psal. 47. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eodem modo, quia per Christum salus nostra facta est, ideo salutare Dei vocatur. Vnde & Simeõ Christo recepto dixit. Viderũt oculi mei salutare tuum domine, &c. Et ideo quia Christus est misericordia Dei & salutare, ideo hũc petit pro salute humani generis dicens. *Ostende nobis domine misericordiam tuam &c.* i. Christum per quem nobis datur misericordia. *Et salutare tuum da nobis.* i. Christum per quem saluemur. Vnde ista secunda pars est quasi expositiua primæ, vt sit sensus, dixi. *Ostende nobis domine misericordiã tuam.* sed quomodo peto vt ostendas hoc modo. *Salutare tuum da nobis.* Quomodo autem misericordia sit in Deo, & quomodo in multis nobis ostendit, vide vers. 55. Item nota quòd ostendere nobis misericordiam suam, nihil aliud est quàm nobis misereri, & nos respicere vers. 360. Vel aliter. Ante Christi incarnationem misericordia Dei longe erat à nobis: quia stabat in cœlo, sed per incarnationẽ nobis terrigenis est exhibita, ideo vt per Christi incarnationẽ nobis exhibeatur ipsam postulat, dicens. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.* vide versic. 782. *Et salutare tuum da nobis.* id est Christum qui salutare dicitur versic. 105. & 146. & 155. & 273. & 662. *Christus dicitur misericordia & salutare.* *Luc 2.*

1451

Audiam quid loquatur in me dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam.

Hic ostendit quòd per Christi incarnationem illuminamur, quia ipse Deus Christo incarnato ore proprio nos docet, qui ante solũ nos docebat per ora prophetarum. Vbi notandum q̃ locutio Dei est duplex, quædã æterna, & quædam temporalis. Loqui Dei æternaliter idem est quòd filium suum æternaliter generare vnigenitum qui producitur à patre per modum intellectus. Vnde de ista æterna locutione dicitur Iob 33. Semel loquitur Deus & idipsum secundò non repetit. Quod exponens Greg. ait. Loqui enim Dei est filium genuisse. Semel autẽ loqui est verbũ aliud prẽter vnigenitũ non habere, &c. Isto autẽ modo Deus non loquitur in nobis, sed in seipso: quia filiũ æternaliter in seipso genuit, & non in nobis. Loqui autẽ Dei temporaliter est duplex, quia aliquando per prophetas aliquando per filiũ incarnatum. Istum duplicem modũ loquendi Dei, ostendit apostolus ad Hebr 1. dicens. Olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè locutus est nobis in filio suo. *Loqui Dei duplex.* *Iob 33.* *Greg 23. moral. 18.* *Hebr. 1.*

suo. Primam locutionẽ nouerat psalmista, qui & A plures prophetas audierat, & an ipso vt in prophe ta Deus locutus fuerat, sed secundam locutionẽ audire desiderabat scilicet verbum incarnatum ore proprio loqui, & nostram mentem illuminãdo docere. Hoc est quod antiqui patres videre & audire desiderabant. Luc. 10. Multi reges & prophetę voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ vos auditis, & non audierunt. Et hoc est quod hic optabat psalmista, dicens *Audiam quid loquatur in me dominus Deus.* Et vide quod non dicit. Quid loquatur mihi sed in me. Sciebat enim se Christum non visurum, sed in humanitate nostra venturũ & in ipsa prædicaturum. Ideo dicit *Quid loquatur in me* id est, in humanitate mea. Et sic licet propheta in persona B propria Christum non audierit, audiuit tamen in aliis, vt apostolis, quia omnes iusti vnum corpus faciunt. Sequitur. *Quoniam loquetur pacem in plebẽ suam.* Vbi aduerte quod lex euangelica quam locutus est Christus incarnatus, tota fuit lex pacis, non quidem temporalis, quia mittebat suos sicut oues inter lupos, sed spiritualis, quia docebat mũdum contemnere, solique Deo seruire: quo causa tut vera pax interior & cum Deo. Propter quod dicit. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, non quomodo mũdus dat ego do vobis, quia mundus quærit pacem temporis, ego do pacem spiritus. Quid autem sit pax Christi vide versicu. 551. Quid autem pax mundi versiculo 1186.

Luc 10. Audire Deum.

Pacem dedit Christum.

Ioan. 14.

C

1452

Et super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor.

Iste versus in sententia ligatur cum præcedenti. Vbi aduertendum quod psalmista distinguit tria personarum genera, quibus Christus incarnatus suam pacem prædicaturus erat. Primi erant inimici in populo iudæorum & plebeij, de quibus dictum est. *Loquetur pacem in plebem suam.* Plebs enim dicitur à polis quod est pluralitas, & dicitur plebs collectio tantum ignobilium, quia plures sunt quam nobiles. Plebs autem iudæorum maximè Christum sequebatur & eius facta imitabantur. Vnde dicitur Luc. 6. quod multitudo copiosa plebis venerunt vt audirent eum. Non solum autem istis pacem suam locutus est Christus, sed etiam fundatoribus ecclesiæ & apostolis. Et quia isti fuerunt aliis sanctitatis speculum, ideo istos per sanctos significat, dicens. *Et super sanctos suos.* id est, super apostolos. Vnde apostolus Paulus nomine sanctorum notat ipsos apostolos, dicens imitatoribus eorum. Estis ciues sanctorum super ædificati super fundamentum apostolorum. Non solum autem istis qui ante verum Deum colebant, sed etiam gentilibus ad fidem conuersis cor de pacem suam prædicabat. Et hoc est quod ait. *Et in eos, qui conuertuntur ad cor* scilicet gentilibus, qui redeuntes ad cor (idola relinquentes) ad Christi fidem sunt cõuersi. Nota ergo quod in eos qui E conuertuntur ad cor pacem suam loquitur Christus, quia in corde eorum pacificè vt verus rex habitat & dominus, omnes motus interiores ordinans & benè disponens, quia in eis sedet primus, sed vltimus in corde malorum, vt ostendit Grego. super illo verbo Iob. 29. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus, dicens. Quia in corde reproborum priori loco actiones carnis sunt, & posteriori actiones animæ, ideo in eorum corde proculdũbio Christus non primus sed vltimus sedet. Sed in electorum corde qui ea præ omnibus quæ æterna sunt, cogitant, & posteriori cura ac minima si qua sunt temporalia disponunt, primus Christ° sedet. Propter quod ait. Si voluissem ire ad eos sedebam primus. Itaque & cum vult ad cor nostrum venit, & cum venerit, primus in corde nostro sedet. Quia & aduentus eius in corde nostro gratuitus est, & appetitus eius desiderij in corde nostro æqualis cæteris desideriis non est &c. Et ideo dñs omnes hortatur vt ad cor redeuntes ad ipsum verum Deum cognoscant, dicens. Esa. 46. *Esa. 46.* Redite præuaricatores ad cor, recordamini, quia ego sum Deus, & non est vltra me Deus.

Plebs.

Luc. 6.

Ephe. 2. Sanctus.

Christus in corde bonorum sedet vltimus.

Grego. 20. moral. 2. 4.

1453

Veruntamen propè timentes eũ salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra.

Hic petit Christi incarnationem, vt per ipsum homo beatificetur. Vbi notandum, quia timor domini cum sit principium sapientiæ, facit hominem propè Deum manere & Deum propè hominem. psalm. 144 Propè est dominus omnibus timentibus eum, omnibus timentibus eum in veritate id est timore filiali. A superbis autem longè est salus psalm. 118. Longè à peccatoribus salus. Et hoc est quod dicit dominus. Esa. 66. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu & trementem sermones meos? Dum ergo in toto orbe ante Christi incarnationem sola iudæa coleret Deũ, ipsa ẽt sola Deũ timebat, ió salutare Dei. s. Christus populo iudęorũ magis debuit appropinquare. Et hoc est quod ait psal. Ve- *Prope fuit Christus iudæis.* *Prope est Deus hominibus.* *Psalm. 144.* *Psalm. 118.* *Esa. 66.*

Veruntamen propè timentes eum salutare ipsius quasi dicat licet misericordia Dei sit super omnes, aliquid tamen speciale & proprium in terra iudæorum factum est. Et quid sit illud, subdit. *Vt inhabitet gloria in terra nostra,* dicit propheta qui iudæus erat. In illa enim terra Christus incarnatus & natus, ibi apparuit, ibi legem nouam prædicauit. Vel aliter & melius. Vbi notandum, quod homo ex duabus naturis constat, scilicet corpore & anima. Corpus autem terra vocatur, quia de terra creatum. In visione diuinitatis beatificatur anima. Sed cũ corpus non nisi corporalia cernere possit, hinc est quod Christus ideo est incarnatus qui est verus Deus, & verus homo, & anima in ipso videndo diuinitatem beatificatur, & corpus in ipso videndo humanitatem. Et hoc est quod Christus dicit, Hęc est vita æterna &c. Et hæc est intentio psal- *Ioan. 17.* mistæ, dicens. *Propè timentes eum est salutare ipsius,* scilicet Christus incarnatus factus est propè timẽtes eum. Propè non solum loco, sed carnis similitudine. Et ad quid? Ad hoc certè, *vt inhabitet gloria in terra nostra* id est, ad hoc vt nostrũ corpus quod est terra, in ipso glorificetur. Et hoc est quod ait Grego. Deus inquit inuisibilis per assumptionẽ humanitatis, patuit aspectibus nostræ visionis. *Greg. 19. mo. cap. 27.* Creator quippe qui in diuinitate videri nõ poterat, assumpsit à nobis, vnde videretur à nobis.

Beatificabitur homo in Christo.

1452

Misericordia & veritas obuiauerunt

runt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.

Hic psalmista ostendit se exauditum de Christi incarnatione. Et circa hoc ostendit primò scripturarum veritatem. Secundò Christi natiuitatē, ibi. *Veritas.* Tertiò necessitatis vtilitatem, ibi. *Iustitia.* Quantum ad primum nota, quod vetus testamentum quod erat rigoris, assignans malefactoribus pœnam talionis, oculum, pro oculo dentem pro dente &c. vt habetur Exod. 21. dicebatur lex iustitiæ, siue veritatis, quia & veritas pro iustitia accipitur. Lex autem euangelica quæ est tota dulcis & misericordiæ, quia peccatori aliud non imponit, nisi vade & amplius nolli peccare. vocatur misericordia. Ista duo testamenta in Christi incarnatione concordata fuerunt, quia quod lex antiqua promisit, lex noua exhibuit. quod illa futurum prædixit, hęc factum ostendit. Et hoc notans psalmista ait. *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi.* Misericordia & veritas id est lex noua & antiqua quasi dicat secundum Gilber. Christus est propè timentes eum. Et misericordia quæ est in nouo testamento manifestata est gentibus quæ erant longè, & veritas id est impletio promissorum veteris testamenti quæ impleta in iudæis qui propè erant, *obuiauerunt sibi* id est conuenerunt in Christo. *Iustitia & pax osculatæ sunt* id est conuenerunt in hominibus. Amant enim se hæc duo, vt qui facit iustitiam inueniant pacem, & non aliter. Istum autem versum aliter ad Christi incarnationem applicat Bernard. Imaginatur enim quòd quædam quæstio erat ante Christi incarnationem inter veritatem & iustitiam ex vna parte, & pacem & misericordiā ex alia parte circa redemptionem humani generis, quam quidem quæstionem Christus incarnatus terminauit. Vnde sic ait, licet prolixè. *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi &* c. In hoc quod psalmista ait istas virtutes obuiasse sibi & in osculo fuisse reconciliatas, inter illas prius fuisse contentionem declarat. Siquidem veritas & iustitia miserum hominem affligebant, pax autem & misericordia zeli harū expertes iudicabant magis homini esse parcendū. Sunt enim collectaneę duæ sibi, quemadmodum & priores. Vnde factum est, vt perseuerantibus illis in vltione, & præuaricatorem hinc inde cedentibus, & præsentes miserias futuri cumulantibus comminatione supplicij corporis & animæ, illæ federēt in cor patris redeuntes ad dominum, qui illas dedit. Solus siquidem Deus cogitabat cogitationes pacis, cum afflictionis omnia plena viderentur. Siquidem non cessabat pax, non ei misericordia dabat silentium, sed pio quodam susurrio paterna pulsantes viscera loquebantur, dicens. Nunquid in æternum proiiciet Deus, aut non apponet vt complacitior sit adhuc? Nunquid obliuiscetur misereri Deus &c. Et quamuis diu multumque visus sit dissimulare pater misericordiarū vt interim satisfaceret zelo iustitiæ & veritatis. nō tamen infructuosa fuit supplicantium importunitas, sed exaudita est in tempore oportuno. Fortè enim interpellantibus tale dedisse videtur respōsum. Vsquequo præces vestræ debitor sim & sororibus vestris quas accincta videris ad faciēdum vindictam in nationibus iustitię & veritati? Vocē tur ergo & veniant, & super hoc verbo pariter cō feramus. Festinant ergo legati cælestes, & vt videruntmiseriam hominum & plagam crudelem, quid fecerunt ostendit prophera, dicens. Angeli pacis amare Flebant. Qui enim fidelius quę ad pacem sunt quærant, quam angeli pacis; Sane ex deliberatione communi ascendit veritas ad constitutum diem, sed ascendit vique ad nubes, necdum planè lucida, sed suboscura & obnubilata adhuc zelo indignationis. Medius autem pater luminū residebat, & vtrąque pro parte sua, quod habebat vtilius loquebatur. Ait misericordia. Eget miseratione anima rationalis, quoniam facta est misera & miserabilis valde. Venit tēpus miserendi eius, quia iam prēteriit tempus. Ecōtra veritas inquit. Oportet impleri sermonem quem locutus es domine. Totus moriatur Adam necesse est cum omnibus, qui in eo erant, qua die vetitum pomum in prēuaricatione gustauit. Vt quid ergo tunc inquit misericordia. Vt quid me genuisti pater citius perituram; Scit enim ipsa veritas, quia misericordia tua periit, si non aliquando misereris. Similiter autem & illa econtrario loquebatur, dicens. Quis enim nesciat quòd si prædictam sententiam mortis prævaricator euaserit, quod non permanebit in æternum domine veritas tua; Tūc ergo vnus de cherubin, dicit istas ad regem Salomonem esse mittendas, quoniam filio datum est omne iudicium. Et in eius conspectu misericordia & veritas obuiauerunt sibi; eadem quæ supra diximus verba quærimonię repetentes. Fateor inquit veritas, zelum bonum habere misericordiā sed non secundum scientiam. Nam potius prævaricatori, quam sorori indicat esse parcendum. At inquit misericordia. Tu veritas neutri parcis, sed tanta indignatione sæuis in prævaricatorem, vt inuoluas pariter & sororem. Quid enim mali meruī? Si quid habes aduersum me dicito mihi? Sin autem, cur me persequeris? Grandis controuersia fratres & intricata nimium videbatur disceptatio Non videbatur quomodo simul misericordia & veritas possent concordari Cumque adiiceret veritas, in ipsum quoque iudicem partis suę iniuriā retorqueti, dicens. Cauendum omnino ne fieret irritum verbum patris, ne sermo viuus & efficax qualibet occasione euacuaretur, parcite quæso ait pax, parcite verbis huiusmodi, non nos altercatio talis decet. Inhonesta est enim virtutum contentio. Porrò tunc iudex se inclinans, digito scribebat in terra. Erant autem verba scripturę, quæ pax ipsa legit in auribus omnium. Hæc dicit, perij, si non Adam moriatur. Hæc dicit, perij, si non misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habebit vtraque quod perit. Siquidem fieri potest qd vtraque petit scilicet vt moriatur, & misericordiā consequatur. Sed illud quomodo fiet inquam, Mors enim crudelissima & amarissima, & ipso horrenda auditu, qua ratione bona poterit fieri; At ille. Mors inquit peccatorum pessima, sed præciosa potest fieri mors sanctorum, an non præciosa erit, si fuerit vitæ ianua, porta gloriæ; Pręciosa inquiunt. Sed quomodo fiet istud; Fieri inquit potest, si ex charitate moriatur quis, qui morti debeat nihil. Neque enim detinere poterit mors innoxium, sed forabitur (sicut scriptum est,) maxilla Leuiathan, & destruetur paries medius, soluetur chaos magnum, quod inter mortem vitamque situatum est. Nimirum charitas fortis vt mors, immo ipsa fortior morte, si fortis illius intrauerit atrium, alligabit eum, & diripiet vasa eius, sed & ipso transitu suo ponet profundum maris viam, vt transeant liberati. Sonus visus est sermo, vt potè fidelis & dignus omni acceptione. Sed vbi poterit ille innocens inueniri, qui mori velit, non ex debito, non ex malo meritò suo, sed ex beneplacito suo, cum nemo mundus sit à sorde; Sed & misericordia cœlū omne perlustrat, & in angelis quoque ne dixerim prauitatem, minorem tamen reperit charitatem. Redeunt ergo ad constitutam diē misericordia, & veritas anxiè plurimum, non inuenientes quod desiderabant. Tunc vero pax seorsū consolans eas. Vos inquit nescitis quicquam nec cogitatis. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Qui consilium dedit, ferat auxiliū Intellexit rex, quid pax loqueretur, & ait. Pœnitet me fecisse hominem. Tunc ergo dixit. Ecce venio Et accersito Gabriele, vade inquit dic filiæ Sion. Ecce rex tuus venit tibi. Festinauit ille & air. Adorna thalamum tuum Sion & suscipe regē. Porro venturum regem misericordia & veritas præuenerunt, sicut scriptum est. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam. Iustitia thronum præparabat, sicut scriptum est. Iustitia & iudicium præparatio sedis. Pax cum rege venit, sicut scriptū est. Pax erit in terra nostra cum venerit. Inde est quod nato domino angelorum chorus canebat, dicens. Gloria in altissimis Deo &c. *Et tunc iustitia & pax osculatæ sunt,* quæ non modice prius videbantur distare alias discordare.

Bernard. Veritas & iustitia cōtendebant tum pace & misericordia.

Exo. 21.

Scripturarū concordia.

Gilbertus.

Psalm. 76.

Esa 33.

Iob. 40.

Ioan 11. Psalm. 13.

Gen. 6. Zacha. 9.

Psalm. 88.

Psalm. 88.

Luce. 2.

Ioan. 5.

Psalm 31

Iob. 40.

Luce. 11.

1455 Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.

Hic consequenter ponit Christi natiuitatem. Vbi aduertendum, quod nomine terræ propriè virgo Maria designatur, eo quia sicut terra sine maris commixtione fructum suum profert, sic & virgo Maria sine virili semine protulit benedictū fructum ventris sui Iesum. Qualiter autem nomine terræ beata Maria intelligitur. vide supra versiculo 1040. Vnde de isto ortu ex terra dicitur. Ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti id est de virgine non secundata semine virili. Dicat ergo. *Veritas de terra orta est* illa inquā veritas quæ nec falli, nec fallere pōt, quæ de seipsa ait. Ego sum via, veritas & vita. *De terra orta est*, id est de virgine Maria nata. Et si quæras causam istius natiuitatis respondet. *Et iustitia de cœlo prospexit.* Et pro quia, scilicet, quia iustitia de cœlo prospexit super filios hominum, ideo veritas de terra orta est. Sed quæ iustitia; Sciendum ergo quod talis ac tanta est diuina iustitia, quod peccatum impunitum & sine satisfactione dimittere non potest. Solus autem filius incarnatus pro nostris peccatis satisfacere poterat, vt dictum fuit supra versiculo 431. & 662. *Iustitia ergo de cœlo prospexit*, quia volens Deus peccata hominibus dimittere, oportuit iustitiam seruare, vt. s. pro peccato debita satisfactio fieret, quæ fieri non poterat, nisi per veritatem ortam de terra. Et ideo veritas de terra orta est, quia iustitia de cœlo prospexit.

Terra dicitur virgo Maria. Esa. 53.

Ioan. 14.

Satisfecit Christus pro peccatis nostris.

1456 Etenim dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.

A Hic ostendit quomodo fuit possibile quòd veritas increata de terra nasceretur. Et dicit quod fuit sola Dei gratia, nullis nostris meritis exigentibus, dicens. *Etenim dominus dabit benignitatem.* Secundum enim grammaticos benignus deriuatur ab igne & benè, & dicitur benignus quasi bono igne ignitus, vnde hæc benignitas, atis. Et est benignitas virtus spōtè ad benefaciendum exposita, lenis, blanda, dulcis alloquio, & sua cunctos inuitans dulcedine. Quid est ergo benignitas Dei, nisi sua bonitas exposita lætanter omnibus gratis benefacere; Dedit ergo dominus benignitatem, quando mera sua bonitate absque nostris meritis gratia vterum virginis Mariæ implenit, non solū ad sanctificationem mentis, sed etiam ad fœcundationem ventris, quia virtute spiritus sancti concepit. Et ideo benignitate à Deo virgini data, *& terra nostra dedit fructum suum, illum* scilicet fructum de quo Elisabeth ipsi virgini dixit. Luce. 1. Benedictus fructus ventris tui. Hic autem potes notare, quod benignitas Dei multa bona facit vide supra versiculo 1108.

Benignitas quid sit.

Luce. 1.

Iustitia ante eum ambulabit & ponet in via gressus suos.

1457

Hic finaliter concludit huius benedictæ natiuitatis vtilitatem. Vbi nota, quod per iustitiam intelligitur virtus pœnitentiæ: eo quod per istam iustē peccatum punitur. Vnde hic air glo. Iustitia hominis est vt puniat se malum, & faciat bonum. Qui enim peccata sua odit, iam incipit similis esse Deo, quia illa odit quæ Deus, & sic iustus efficitur. Fac ergo te similem Deo, & para ei viā per pœnitentiam & confessionem peccatorum. Vnde de pœnitentia sub nomine iustitiæ dicitur Eccle. 18. Ante iudicium para iustitiam. Quod dicit, quia iustitia pœnitentiæ solum ante iudicium habet locum. Quid est ergo iustitia ante eum ambulabit, nisi quòd pœnitentia ibit coram illo; quia ad hoc solum venit, vt homines ad pœnitentiam inducerent. Vnde & prædicationem suam ab ista iustitia pœnitentiæ incepit, dicens. Pœnitentiam agite appropinquabit enim &c. Hæc enim iustitia pœnitentiæ coram eo ambulat, quia simul cum eo est orta. Esa. 45. Aperiatur terra, & germinet saluatorem, & iustitia oriatur simul. Alij autem nomine iustitiæ intelligunt Ioannem Baptistam qui dicitur iustitia, eo quod prædicauit pœnitentiam, per quā fit Deo iustitia de offensis. Propter quod de ipso dicebat saluator. Venit ad vos Ioannes in via pœnitentiæ iustitię. Et quia non solum iustitiam pœnitentiæ prędicauit, sed etiam tenuit in asperitate vestitus & pareitate victus, vt dicitur Matth. 3. Ioannes habebat vestimentum de pillis camelorum & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca eius erat locustæ, & mel siluestre, Sic ergo iustitia ante eum ambulabit, quia Ioannes percursor eius fuit. Sic enim ipsi statim nato dixit pater. Tu puer propheta altissimi vocaberis præibis enim ante faciem domini parare vias eius Sequitur. *Et ponet in via gressus suos.* Si iustitia accipiatur pro pœnitentia, Christus in hac via iustitiæ posuit gressus suos, quia non solum pœnitētiā prædicauit, sed etiam operibus fecit, ieiunando, famescendo, itinerando, & alios labores corporales tolerando. Si autem accipiatur iustitia pro

Iustitia dicitur pœnitētia.

Ecclē. 18.

Matth. 3.

Esa. 45.

Iustitia dicitur Ioānes baptista.

Matth. 21.

Matth. 3.

Luce. 1.

Ambulare pœnitentiæ Christi.

Ioanne

Ioanne Baptista, eandem habet sententiam, scilicet, quod in via quam Ioannes prædicabat, scilicet pœnitētiæ Christus posuit gressus suos, quia cæpit primò facere, postea docere. Act. 1. Per hoc vult psalmista ostendere vultratem natiuitatis, quia docuit nos viam iustitię, per quam efficimur cælestes. Et hęc est illa via iustitię per quam debemus post Christum ambulare, quam Ioannes Baptista præcurror Christi venit præparare ante faciem suam. Lucę. 1. Præibis enim ante faciem domini parare vias eius. ista est via per quam Christus pro nobis ambulauit, dum in mortali corpore vixit. Vnde Matth. 14. dicitur. Venit Iesus ad eos ambulans supra mare. Per mare amaritudinem intellige laboris & pœnitētię. Quid enim fuit Christi per mundum ambulatio, nisi quędam pœnarū & duersitatum in ipsum defluxus? Quoniam cū indœi hanc eius ambulationem ante tempus sibi à patre præfixum vellēt terminare per mortem eius & passionem, ipse adhuc se per aduersa ambulaturum eis prædicens ait. Lucę. 13. Hodie & cras, & tertia die consumor, veruntamen oportet me hodie, & cras & sequenti die ambulare quasi dicat secundum Theophilum. Quid de morte mea cogitatis? ecce fiet post modicum interim autem multa aduersa passurus sum à vobis. Per hoc autem quod dicit, hodie & cras & sequenti die oportet me ambulare, multos significat dies. Et ad hanc ambulationem ipse nos inuitat, dicens. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Actuum. 1.

Matth. 14.

Nota.

Luce. 13.

PSALMVS LXXXV.

1458 INclina domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.

Hic psalmus hunc habet titulum. *Oratio Dauid.* Secundum doctores Dauid fecit istum psalmum cum persecutus esset à Saule, petens à Deo à dicta persecutione liberari. Et quia in isto psalmo à Deo præcisè petit iusta quæ Deum facere decet, ideo iste psalmus propriè dicitur oratio. Nam secundum Damas. Oratio est postulatio decentium à Deo. Pater ergo sensus tituli quò ad literā Psalmus ergo iste quò ad literam habet duas partes, quia Dauid ostendit primo suæ orationis decentiam, secundò explicat suæ orationis formam, ibi. *Deduc me domine.* Prima pars diuiditur in partes duas, quia Dauid volens ostendere suę orationis decentiam ostendit quod est decens, primo ex parte sui orantis, secundò ex parte Dei orati, ibi. Quoniam tu domine &c. vt Nicolaus. Quantum vero ad sensum propheticum, hic Dauid loquitur in persona Christi. Vnde iste psalmus est oratio ipsius Christi. Hic enim Christus Dei filius & hominis vnus Deus cum patre, vnus homo cum hominibus patrem orat in forma serui, qui à nobis oratur vt Deus, & in forma Dei. Et nota quod Christus orat pro nobis, orat in nobis, oratur à nobis, orat pro nobis vt sacerdos, orat in nobis vt caput in membris, oratur à nobis, vt Deus noster. Orabat autem Christus, non pro se tamen, quia inquantū Deus omnipotēs erat nullius egēs adiutorio, inquātū vero hō, verè ac pfectissimè beatus & qetatus erat. Sed orabat ꝓ nobis. s. vt sua oratio ne nos ꝓtegeret, & nos orare doceret. Sicut ipse fleuit Lazarū mortuū, nō ꝓ sua necessitate, sed vt doceret hēre charitatē. Vñ & Aug. sup illo verbo Ioan. 17 Subleuatis Iesus in cœlū oculis &c. dicit. Poterat ūt dns Iesus in forma serui (si hoc opus cēt) orare silēcio, sed ita se patri exhibere voluit precatorē, vt meminisset se nostrū esse doctorē. Proinde nō solū ad ipsius sermocinatio, sed ēt ꝓ ipsis ad patrē oratio discipulorū est ædificatio, ꝓfecto & nostrū qui fueramus cōscripta lecturi &c. Est ergo sensus tituli talis *Oratio Dauid*, id est, oratio ista attribuitur ipsi Dauid, id est ipsi Christo qui per Dauid figuratur. Intētio totius psalmi est nos ad orādum inducere. Diuiditur ūt psalmus iste in duas ptes, quia Christus patrē orat, primò pro nostra ꝓtectiōe, secundò ꝓ sua resurrectione ibi. *Deus in qui insurrexerunt* Prima diuiditur in ptes tres, quia Christus orādo, primò ostēdit orādi necessitatē, secundò Dei ostēdit pietatē, ibi. *Quoniam tu domine* tertiò explicat suā voluntatē, ibi. *Deduc me.* Quātum ad primum notādum, qđ quilibet orās tria dēt hēre, secundum quę ista pars diuiditur in tres quę Christus in pſona suorum loquēs se ostēdit habere, primò humilitatē, secundò puritatē, ibi. *Custodi animam*, tertio spē & fidelitatē ibi. *Miserere mei.* Quātum ad primum ostēdit Christus orādi necessitatē & humilitatē, dicēs. *Inclina domine aurem tuam* Sicut enim corporaliter inclinare aurem alicui indicat illum cui inclinat bassum esse & paruum respectu sui, sic & spiritualiter inclinare aurē alteri indicat illum esse humilē Vnde gl. *Inclina domine aurem tuā.* s. mihi infimo & humili, quia nō supbo appropinquat Deus. Quid est ād auris Dei, nisi eius clemētia; Qñ. n. diuina pietas nostras orationes exaudit tunc nobis aures inclinare dicitur psal. 16. Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea. Et nota qđ quicunque vult dñi sibi aures inclinare, & ipse debet aures suas diuinis preceptis aperire, quoniā vt dicitur Prouerb. 28. Qui doclinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Sed multi sunt qui ad modum aspidis obturāt aures suas ne Dei precepta audiāt. De quibus ait Gualfredus super illo verbo Apoc. 2. Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat &c. dicēs. Infœlix nimium aspis surda aurem inferiorem terræ imprimens, vt ausculter quid apperat caro, quid suggerat mundus, superiorem vero aurem obturans cauda, ne quid velit quid ve præcipiat spiritus, audiat, diffidens à superno iudice bonis vel malis remunerationem promissam. Si autem vis tu audiri à Deo, & tu Deum audi, vt dicere possis illud Esa. 50. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij &c. Sequitur. *Quoniam inops & pauper sum ego.* Hic enim ostendit suam necessitatem. Differentia est inter inopem & pauperem, secundum enim grammaticos opsis. idem est quod diues & opulentus, & componitur cum in quod est fine, & dicitur inops id est fine diuitiis & terrenis facultatibus. Vnde inops dicitur propriè qui nihil habet, qui nec sibi sufficere potest, nec aliis elargiri. Pauper autem dicitur, qui licet aliis nihil elargiri possit, tamen sibi sufficit. Dicit ergo Christus in persona suorum electorum se pauperem & inopem. Per pauperem ergo intelligit Iudeos, qui licet legem & prophetas haberent quibus ad cultum vnius veri Dei ducebantur, quod eis sufficiens erat hoc

Orat Christus.

Ioan. 17

Psalm. 16.

Prouerb. 28.

Gualf. Apoca. 2.

Esa. 50.

Pauper. Inops.

hoc tamen elargiri aliis habebant, quia secundū legem alias gentes abominabantur, nec aliis nationibus conuersabantur, per inopem vero intelligit gentiles qui nec legem, nec prophetas habebant, & ita nec sibi nec aliis sufficiebant. Et pro istis orat Christus, quia & in iudæis & in gētibus habebat aliquos electos ad fidem conuertendos. Vnde nunc surgit ad orandum pro ipsis, psal. 11. propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit dominus.

Psal. 11.

1459 Custodi animam meam, quoniā sanctus sum, saluum fac seruum tuū Deus meus, sperantem in te.

Hic Christus suam suorumque indicat puritatem, dicens. *Custodi animam meam quoniam sanctus sum.* Vbi aduertendum quòd aliter Christus sanctus est secundum caput, aliter secundū corpus quod est ecclesia. Nam secundum caput Christus est sanctus sanctificans, secundū vero corpus est sanctus sanctificatus, quia sui fideles sancti sunt in baptismo. s. sanctificati ab eo, quibus ipse ait. Estote sancti, quoniam ego sanctus sum. Totus itaque Christus sanctus est, & vnus sanctus, sed aliter secundū caput, aliter secundum mēbra. Vnde nota ꝙ secundū omnē modū sanctitatis Christus verè dicitur sanctus. Sāctus enim quis quatuor modis dicitur. Sāctus .n. quandoq; dicitur à puritatis innocētia. A diuinæ legis sapientia. A martyrio sanguinis & patientia. A gratum faciente gratia. primò sanctus dicitur à puritate & innocentia. Sanctus enim dicitur quasi sine terra, quia. s. sine terrenis cogitationibus & peccatis. Et sic sanctus idē est quòd mundus & innocens & purus. Et sic accipit scriptura Eze. 44. Docebūt inquit quid sit inter sanctum & pollutum. Et sic sanctus dicitur quicunq; est sine peccato, vt ritè baptizatus, ritè pœnitens. Cum igitur Christus præ omnibus aliis fuerit innocens & sine peccato, quia non fecit peccatum nec inuentus est dolus in ore eius, ideo ipse per excellentiam sanctus dicitur. psal. 4. Mirificauit dominus sanctū suum. Secundo modo dicitur sanctus à diuinæ legis sapientia. Nam secundum grammaticos sanctus dicitur à sancio. is. quod idem est ꝙ statuere, præcipere, ordinare. Et quia lex diuina statuit præcipit & ordinat, ideo ipsa sanctio sancta vocatur, quinimò etiam & lex imperatoris, sanctio sancta dicitur. ff. de legibus. lex est, Si igitur sanctus dicitur à sanctio, & sanctio est lex diuina, sequitur ꝙ sanctus dicitur à lege diuina. Et sic sanctus dicitur, qui in lege diuina est doctus & eruditus. Vnde doctor super quem splendet lex diuina, sanctus dicitur. Vnde de lege diuina dicitur, quòd est lucerna splendens super eādelabrum sanctum. Sed isto modo quis sanctior Christo, qui non solum in lege domini doctus, sed ipse etiam omnia sapit quæ Deus? lib. 3. dis. 13. Quinimò ipse lator fuit nouæ legis, cui similis nullus fuit. Iob. 36. Nullus ei similis in legislatoribus. In isto enim sancto locutus est dominus, quia omnia ei reuelauit. psal. 56 Deus locutus est in sancto suo. Tertiò dicitur sanctus à martyrio sanguinis. Vnde sanctus quasi sanguine tinctus. Hoc ideo, quia secundum veteres patres nihil sanctum dcicbatur, nisi quòd sanguine hostiæ esset consecratum vel respersum

Incog. Tom. j.

Exod. 19. & 20.

Sanctus quis dicitur multipliciter.

Sanctus dicitur Christus.

Ezech. 44.

1. Petri. 2.

Psalm. 4.

ff. de legibus lex est.

Eccles 26.

Iob. 36.

Psalm. 56. & 107.

Vnde illi qui volebant purificari, sanguine hostiæ aspergebantur, vnde postea sancti dicebantur, quasi sanguine tincti. Sed isto modo, quis sanctior Christo, qui voluntariè pro nobis proprio sanguine fuit tinctus, vt nos mundaret à crimine; Ideo de ipso dicitur. Non est sanctus, vt est dominus. Quartò dicitur sanctus à diuina gratia gratum faciente. Sapient. 4 Gratia Dei in sanctos eius, & respectus in electos illius. Et isto modo ille sanctior est, qui maiorem Dei gratiam habet. Sed quis sit sanctior Christo, cui non est datus spiritus ad mensurām, de cuius plenitudine accipimus gratiam pro gratia? Vnde & sanctus antequam conceptus ab angelo fuit vocatus. Quod enim nascetur ex re sanctum &c Quibus consideratis, de Christo dicit Apostolus, Talis decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens &c. Fideles vero sui ab ipso electi & prædestinati, sancti dicuntur per imitationem & participationem sanctitatis modis prædictis, quis vno modo, & quis alio, ad Ephes. 1. Elegit nos vt essemus sancti & immaculati in cōspectu eius. Dicat ergo Christus pro se & suis patri. Custodi animam meam quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum. Vocat se Christus seruum, quia humiliauit semet ipsum formam serui accipiens. *Deus meus sperantem in te.* Sed qualiter spes fuit in Christo, cum esset beatus? vide supra ver. 298. 436.

Apoca. 1. 1. Reg. 1.

Sapien. 4.

Ioan. 1. Luce. 1. Hebre. 7.

Ephes. 1.

Philip. 2.

1460. Miserere mei domine, quoniam ad te clamaui tota die, lætifica animā serui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui.

Hic consequenter ostendit Christus se habere orando cōstantem perseuerantiam. Oratio enim debet esse perseuerans & continua, sicut ostendit Christus parabolicè dicens de illo qui ab amico tres panes postubabat, dicens. Si perseuerauerit ille pulsans, dabit illi, quotquot habebit necessarios. Et ideo docet apostolus omnes perseuerātiam, dicens. Sine intermissione orate. Sic & Christus orationem suā ostendit habere perseuerantiam dicens. *Ad te clamaui tota die.* perseuerantia enim in omni bono est necessaria, quia vt ait Bernard. super dicta verba Christi. Lucæ 11. Sola per seuerantia inter iuris gloriam & coronam virtutibus. Prorsus absque perseuerantia neque qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, neque laudem fortitudo. Denique nō qui inceperit, sed qui perseuerauerit vsq; in finem hic saluus erit. Hanc perseuerantiā in sua oratione Christus ostendit, dicens. *Miserere mei domine quoniam ad te clamaui tota die.* i. quotidie. Sed dices. Quomodo oratio debet esse continua, cum Christus dicat. Orantes nolite multum loqui. Ad hoc ibidem respondet Chrysostomus, dicens. Dissuadet hic inanem locutionem in orando, puta cum non petimus decentia à Deo, vt potentatus & glorias, & inimicos superare, & superabundantiam præmiorum. Iubet ergo hic non longas orationes facere. Longas autem dico, nō tēpore sed multitudine eorū quæ petuntur, perseuerare quippe oportet quæ sunt vtilia poscentes in oratione, quib. ait apostolus orationi instantes. Nō tamē iubet decē milliū

Oratio per seuerantia. Luce. 11.

1. Theff. 5.

Bernardus. Luce. 11.

Matth. 6. Orare ꝙper quid est. Homi. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

versuum orationem componere,cósque sic enun A ciare. Ad hoc etiam clarius respondet glo. super illo verbo.1.Thessa.5.Sine intermissione orate di ces. Sine intermissione orate, i. semper iustè viue te & æterna desiderate. Iustus enim nunquã desinit orare, nisi desinat iustus esse, sẽper orat qui semper benè agit. Ipsum enim desideriũ bonum oratio est.Et si continuum est desiderium, continua est oratio. Hoc habere se Christus ostendit dum dicit. *Quoniam ad te clamaui tota die.* Vel aliter tota dies intelligitur dies naturalis integra quæ diẽ & noctẽ includit, per diẽ autem intellige prosperitatem,per noctẽ autem aduersitatem. Quid est ergo tota die clamare,nisi tempore vtroque, scilicet aduersitatis & prosperitatis Deũ orare & clamare, nõ voce sed corde.Sequitur *Lætifica animã serui tui,*&c.Anima enim Christi in passiõe fuit tristis.Mat.26.Tristis est anima mea vsq; ad mortẽ.*Quoniã ad te domine animã meã leuaui.*Sed quid est animã ad Deũ leuare?Respõdet hic glo. dicẽs.Ascẽdis amando Deũ,descendis negligẽdo. Si negligis,stas in terra,si diligis Deũ,stas in cœlo. Non enim sic leuatur corpus quomodo cor.Corpus leuatur mutatione loci,cor leuatur mutatione voluntatis.

Gloſſa. 1.Theſſa.5.

Matth.26. Leuare animam. Gloſſa.

1461 Quoniam tu domine suauis,& mitis es,& multæ misericordiæ tuæ omnibus inuocantibus te.

Hic consequenter vt nos ad orandum inducat,ostendit Dei pietatẽ. Et duo facit,quia circa nostras orationes ostendit, primò Dei clementiã ad audiendum,secundò Dei potentiã ad perficiẽdum, ibi.*Non est similis tui.*Ostendit Deum clemẽtem circa orationes nostras in tribus, primò quia ipsas audit humiliter,secundò quia ipsas percipit cordialiter,ibi.*Auribus.*tertiò quia ipsas prœuenit paternaliter, ibi *In die.*Quantum ad primum sciẽdũ, quòd aliud est mitis,aliud suauis.Quis enim potest esse mitis & non suauis?Nã secundũ grammaticos,suauis dicitur & sueo, es,& est idẽ quòd dulcis & mollis, eo ꝙ assueta solent esse nõ aspera,sed mollia vel mitia. Et sic suauitas magis stat in effectu , sed mititas magis stat in affectu, quia mitis est qui æquanimiter aduersa tolerat. Et sic quis potest esse exterius alteri suauis, sed in seipso mitis non erit.Deus autem dicitur mitis, quia nulla iniuria in seipso agitatur. Dicitur & suauis quia omnibus ad se accedentibus dulcem & benignũ se prebet.Vnde psal.33. Gustate & videte, quoniã suauis est dominus. Et aduerte ꝙ mititas idẽ est ꝙ mansuetudo. Mãsuetudo autẽ est virtus mediãs inter defectũ. & superabundãtiã iræ, qua quis alterius vindictam quærit .Aliqui enim sunt qui in petendo vindictam iniuriarũ, superabundant,vt iracundi, qui vehementer omnis iniuriæ vindictam desiderant.Quidam autem sunt insensibiles omnem iniuriã dissimulantes, quorum vtrunq; vitiosum est , quia est contra ordinem rationis. Inter ista duo extrema vitiosa oportet dare aliquam virtutem mediam reprimentem superabundantiam & moderãtem defectum, sicut inter audaciam & timorem fortitudo tenet medium , & inter auaritiam & prodigalitatem datur liberalitas. Tale autem medium est mansuetudo siue mititas, quæ est medium inter irã per quam

Mitis. Suauis.

Pſalmus. 33.

cupimus omnem vindictam,& iniurscibilitatem per quam nullam volumus puniri.Ille ergo proprie mitis est,qui non superabundat de omnibus cupiens vindictam, nec deficit quin loco & tempore (prout ratio dictat) mala velit puniri.Omnia ista sententialiter habentur.4.ethi.Ad propositum ergo Deus dicitur mãsuetus & mitis,quia & peccata non punit ad condignum , nec etiam peccata impunita dimittit.Suauis autẽ,quia omnibus ad se reuertẽtibus dulcedinẽ suæ misericordiæ prestat.Vnde & psalmista ostendens ꝙ in vindicando tenet medium nõ habens superabundãtiam neq; defectũ , dicit. Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Et sic excludit superabundantiam.Et iustitia tua exultabunt.Et sic excludit defectum. Sed quia virtus mititaris magis accedit ad non vindicãdum,quã ad vindicãdum , & magis accedit ad misericordiã quã ad iustitiã, ideo subdit.*Et multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.* Quomodo autem misericordia cadit in Deo. vide supra vers. 55.& 103. & 484.& 782.

4.Ethi.

Pſalm. 144

1462 Auribus percipe domine orationem meam & intende voci deprecationis meæ.

Hic ostendit quòd orationes nostras Deus percepit cordialiter vbi aduertendum quòd capio, pis,componitur cum per,& fit percipio,pis,quod C idem est quod perfecte capere & intelligere, vt dictum fuit supra versic.788. Per aures autẽ intelligit perfectam cordis intelligẽtiã. Et sic auribus percipere,nihil aliud est,quã in corde perfectè aliquid capere profundè. Et sic Deus orationẽ nostrã auribus percipit , quãdo ipsam recipiẽs perficit & exaudit. Dicat ergo Christus patri.*Auribus percipe domine orationem meam.*i. percipies. Quod ideo in persona Christi dicit psalmista, quia prœuidit quòd omnis Christi oratio esset exaudita. Propter quod & Christus orãs,ait,pater ego scie bam quia semper me audis.Qualiter autem omnis Christi oratio fuerit exaudita,& qualiter non, vide supra vers.190.& 292. Sequitur.*Intende voci deprecationis meæ.* Vbi aduerte ꝙ intendere quan D doque idem est quod augere, quandoq; idem ꝙ considerare & dirigere.Et sic Deum nobis intendere idem est quòd Deum nobis cõsiderando dirigere, vide supra versi.876.Quomodo autem oratio differt à deprecatione, vide supra vers.62.& 185.& 647. Aduerte etiam quòd omnis Christi oratio fuit exaudita,& aliter quam orationes iustorum , quia omnis Christi oratio fuit exaudita quantũ ad votum & vtilitatem, orationes autem iustorum licet exaudiantur quo ad vtilitatem nõ tamen omnes quo ad votum.vide supra versi.406.

Percipere auribus.

Ioan.11.

Intendere.

1463 In die tribulationis meæ clamaui E ad te,quia exaudisti me.

Hic ostendit quòd Deus prœuenit orationes nostras. Deus enim orationes iustorũ ante exaudit quã fiant , quia ab æterno illas exaudinit, qui prœuidit illas exaudiendas. Et quia sunt exaudiẽdæ , ideo illis inspirat affectum orandi. Et hoc est quod hic ait Christus. *Ego clamaui ad te.* Et quare , subdit causam. *Quia tu exaudisti me.* Sancti ergo

Oratio prœuenitur à Deo.

ergo exaudiuntur antequam orent , & hęc est A gratia prœueniens. Exaudiuntur etiam post quam orauerint , & hæc gratia subsequens. De hoc vide supra vers.190.Sed quid hic est dies tribulationis?Ad hoc dicit glo,quòd dies tribulationis est totum tempus vitæ præsentis , in qua circundamur tribulationibus : sed dies lætitiæ erit in vita beata,de quo psalm. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super millia.Et in toto isto die tribulationis Christus orat ad patrem vel in se vel in suis.Vel dies tribulationis Christi intelligitur tempus suæ passionis in quo singulariter ad patrem orauit multipliciter:vide supra versiculum 268.& 292.

Pſalm 83.

1464 Non est similis tui in diis domine B & non est secundum opera tua.

Hic ostendit circa orationes nostras Dei potentiam,quia non est pius ad exaudiendum , sed etiam potens ad perficiẽdum.Et primò ostendit diuinam potentiam , secundò effectum diuinæ potentiæ,ibi.*Omnes gentes.*Quantum ad primum sciendum,quòd quamuis Deus accipiatur multipliciter,& sic plures sint dij,vt dictum est supra versiculo 774. & 809. tamen quocunque modo Deus accipiatur : non est qui similis sit Deo vero in essentia:quia æternus,in operatione,quia omnipotens.Vnde ista possunt esse verba Christi ad patrem,vel ecclesiæ ad Christum , & vtroque modo sunt vera,vide supra versicu.832. Sed C hic est dubium,quomodo nullus deus sit similis Deo.Cum enim sancti dij dicantur,& omnes sancti sint Deo similes , dicente apostolo. 1. Ioan.3. quòd cum apparuerit,similes ei erimus.Quomodo ergo nunc dicit Christus patri vel ecclesia Christo.*Non est similis tui in diis domine?* Istam quęstionem tractat Gregor. super illo verbo Iob 28. Non adęquabitur ei aurum,dicens.Ad hoc enim sancti omnes ad illa æterna gaudia perueniunt, vt Deo similis esse possint, sicut scriptum est. Cum apparuerit,similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est Cum tamen psalmista dicat. *Non est similis tui in diis Domine.* Vnde ergo ei similes erimus,vnde non similes , nisi quia huic D sapientiæ & similes erunt ad imaginem,&tamen non erunt similes ad æqualitatem ? Aspiciendo quippe æternitatem Dei , fit eis vt æterni hi sint vt dum visionis eius donum percipiunt , ex beatitudinis perfectione imitantur quod videt.Et similes ergo sunt qui beati fiunt,& tamen creatori similes non sunt,quia creatura sunt.Et habent itaque quandam Dei similitudinem,quia non habent finem , & tamen incircunscripti spiritus æqualitatem non habent, quia circunscripti sunt. Sancti ergo quanta libet claritate & perspicuitate fulgeant,Deo similes non sunt.Quia aliud est homines in Deo esse sapientes , atque aliud hominem esse sapientiam Dei. Et hinc est (vt ait Greg.) quòd sancti viri licet se iustos possint dicere , non tamen se Deo similes dicere possunt: quia ipse solus essentialiter æternus bonus & omnipotens est.psalm.96. Tu solus altissimus super E omnem terram.Vnde 2.Paralip.6.dicitur.Domine Deus israel , non est similis tui Deus in cœlo & in terra.

Quæstio. Similis Deo qualiter quis dicitur & qualiter nõ.

Greg.18 mo. cap.31.

1. Ioan.3.

Similis nullus est Christo.

Greg.11.mo. cap.20.

Pſalm.96. 2. Paralip.6.

1465. Omnes gentes, quascunque feci-

sti venient,& adorabũt coram te domine,& glorificabunt nomen tuum.

Hic ostẽdit effectum diuinæ potentiæ. Et hoc in duobus,primò in permutatione cordium , secũdò in operatione mirabilium, ibi. *Qui magnus.* Quantum ad primum sciendum,quòd sicut nihil tantum est in potestate hominis sicut voluntas, id est actus voluntatis , quia voluntas nostra est essentialiter libera , & cogi ad actum suum non potest,sic signum infinitæ potestatis volnntatem hominis ad libitum subito mutare potest de vno ad oppositum eius. Et talis est diuina potestas: quæ quando vult subitò voluntatem immutat, de persecutore facit defensorem,de blasphematore prædicatorem,& de inimico facit amicũ,vt patuit in Paulo dum actualiter esset in Christi persecutione cuius voluntatem subitò Deus mutauit.Et hoc non solum per seipsum Deus facit,sed etiam per suos fideles.Nonne per apostolos suos totum mundũ permutauit, vt relictis idolis Deũ verum colerent,& in quam breui spacio temporis?Et hoc prœuidens psalmista,hic Deo dicit.*Omnes gentes quascunque fecisti venient.*scilicet per fidẽ passibus mentis. *Et adorabunt coram te domine.* Vnde hic ait glo.*Omnes gentes quascunque fecisti venient.*id est omnes mutabũtur à suo cultu ad tuũ. Et dicit omnes gentes quas fecisti.quasi dicat.Si est gens,quam non fecit Deus,illa non adorabit. C Sed quia nulla est quam non fecerit Deus , quia fontem omnium gentium,scilicet Adam & Euã fecit,vnde propagatæ sunt omnes gentes , sequitur ergo quòd omnes conuertentur ad fidem. Et per hæc verba annunciat psalmista ecclesiam vbi que diffusam,quod modo impletum est Et aduerte quòd hic signum vniuersale accipitur pro generibus singulorum non pro singulis generum. Quid autem sit adoratio.vide supra versi.320. Sequitur.*Et glorificabunt nomen tuum.* Sed cum glorificare sit idem quòd gloriosum facere : quomodo creatura potest glorificare Deum , quem non potest facere gloriosum?Sed aliquando accipitur facere pro manifestare. *Et glorificabunt nomen tuum.*i.prædicabunt nomen tuum.i.quia nominabilis es.Sic enim hodie gentes conuersæ nomen domini glorificant,& ostendunt gloriosum, dum pro ipso dignum ducunt omne genus tormentorum & mortem subire. Vnde & martyribus ait apostolus.Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

Potestas Dei.

Gentium conuersio.

1. Corin. 6.

1466. Quoniam magnus es tu , & facies mirabilia,tu es Deus solus.

Hic ostendit diuinam potentiam in mirabiliũ operatione.Tot enim & talia mirabilia operatur Deus, quot à nobis scrutari non possunt,vt ostẽsum est supra vers.1182.Vnde illa plus stupendo & tacendo laudamus quam loquendo, vt ostendit Greg.dicens. Diuinæ fortitudinis facta tunc verius explicamus , cum nos illa explicare non posse cognoscimus , tunc facundius loquimur, cũ ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe mirabilia Dei deficit intellectus noster quã sufficiẽter exerceat linguã suã,vt quę cõprehẽdere idoneè nõ valet , hęc idonee mutus laudet.

Greg.9 mor. cap 10. Mirabilia Dei loquinõ possumus nec intelligere.

Psal.150. Vnde bene dicit psalmista dicitur. Laudare eum A in virtutibus eius. Laudate qui se succumbere in laudis eius explectione considerat. Vnde merito Iob dicit. Qui facit magna mirabilia, & inscrutabilia, & quorum non est numerus Magna videlicet virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. Si autē ad Christū ista verba referātur, tunc est sensus quòd Christus in sua incarnatione operatus est mirabilia, implendo figuras de ipso in scriptura permissas. De quibus vide supra versicu. 1268. Nota ergo quòd Deus faciēs mirabilia, mirabilis nobis redditur propter multa. vide versi. 82.

Iob 5.

1467. Deduc me domine in via tua, & ingrediar in veritate tua, lætetur cor B meum vt timeat nomen tuum.

Hic psalmista explicat suam voluntatem, scilicet quid velit orando petere. Et duo facit, quia primò explicat suam orationem, secūdò surgit ad gratiarum actionem, ibi. *Confitebor*. Quantum ad primum sciendum, quòd psalmista hic orando petit vt gentes ad Christi fidem conuersæ (de quibus statim ait. Omnes gentes quascunque fecisti &c.) per ipsum Christum deducantur ne cadant à fide. Vnde in persona totius ecclesiæ, dicit. *Deduc me domine &c.* Notandum quòd aliud est duci ad viam, aliud deduci in via. Ducitur ad viam qui errat extra viam: sed deducitur C in via, qui iam existens in via adiuuatur ne cadat, vel ne erret à via. Psalmista ergo loquens in persona gentium, iam conuersarum, non petit illas duci ad viam, quia iam sunt in via, sed deduci in via, quæ scilicet via Christus est. Ioan. 14. Ego sum via veritas & vita, scilicet ne errent vel cadant in via, petit deduci per Christum. Et nota, quòd Christus nos ducit ad viam, & nos deducit in via. Primò nos ducit ad viam: quia errantes ducit ad fidem. De hoc vide supra versicu. 1380. Ideo quilibet errans ad ipsum vt ducatur ad viam accedere debet, dicens illud psalm. Errani sicut ouis quæ periit: quære seruum tuum &c. Dicit Albertus. 8. de animalibus, quòd formica cæcata vadit errando, & sic errando si aliquam D aliam apprehenderit, tenet eam strictè, vt per eam ad cauernam suam ducatur, nec facilè permittit eam à se separari. Huius exemplum debemus imitari. Propter quod nobis dicitur. Vade ô piger ad formicam, & considera vias eius &c. Quilibet enim in peccato existens est excæcatus. Sapien. 2. Excæcauit eos malitia eorum. Et ideo per seipsum vadit errando. Primum ergo occurrentem sibi de genere suo comprehendere debet, qui ipsum reducere possit ad locum suum. Christus autem est primus qui sic erranti occurrit, & porrigit manum. Prouerbio. 8. Qui mane vigilauerit ad me, inueniet me Sic ergo ipsum apprehendere debemus per orationem deuotam, nec ipsum dimittere donec nos ducat ad viam re- E ctam Iustum deduxit dominus per vias rectas. Secundò Christus nos deducit in via. Et de hoc nota satis supra versiculo. 973.

Ioan. 14. Christus nos ducit.

Albertus. Formica.

Prouerb. 6.

Sapien. 2.

Prouerb. 8.

Sapien 10.

1468. Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo: & glorificabo nomen tuum in æternum.

Hic surgit ad gratiarum actionem, & consequenter harum gratiarum reddit rationem, ibi. *Quia misericordia*. Quantum ad primum ecclesia de gentibus congregata recognoscens gratiam à Deo factam: quia non suis meritis sed mera gratia de idololatria ad veram fidem est vocata: ad gratiarum actionem consurgit dicens. *Confitebor tibi &c.* Confiteri enim alicui idem est quòd illum laudare & magnificare, sine illi gratias agere. Sic enim Deo gratias agendo sibi confitemur. Psalm. 117. Sic enim loquitur psalm. Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. Et sic omnis creatura suo modo confitetur domino: quia seruans ordinem & dispositionem sibi à Deo inditam, laudat Deum, excepto malo homine. Sic enim cœlum seruans cursum suum, Domino confitetur. psal. 88 Confitebuntur cœli mirabilia tua: sic & terra, sic & omnis creatura psalm. 144. Confiteantur tibi domine omnia opera tua. Sed homines mali non confitentur in toto corde, sed solum in parte: quia tempore prosperitatis Deum laudant. psalm. 48. Confitebitur tibi cum benefeceris ei, & in tempore aduersitatis blasphemant. Et contra hos dicit ecclesia Deo. *Confitebor tibi in toto corde meo.* Quid enim est toto corde confiteri, nisi ex omni parte cordis gratias agere, id est ex parte aduersitatis & prosperitatis? Vel confiteri toto corde, est totam spem suam in Deo ponere. Confitentur in parte cordis qui non solum in Deo, sed etiam in temporalibus sperant. Toto corde confitetur qui solum Deum propter se diligit & alia propter Deum. Et hoc ostendens Balduinus super illo verbo Deute. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, dicit. Nota quòd amor mundi totum cor nostrum occupat & omnes celulas eius implet. De toto corde ergo eiiciendus est amor mundi, vt & princeps mundi huius foras eiiciatur, & ingrediatur amor Dei totum cor sibi vendicans, vt totum cor sibi confiteatur. Sed quo modo toto corde domino possumus confiteri, cum cor nostrum nondum totum sit nostrum, sed alieni diripiant illud? dicente psalm. Multiplicatæ sunt iniquitates meæ super caput meum, & cor meum dereliquit me. Verum si non quantū tenemur confiteri possumus Deo, saltē quātū corde possumus confiteamur, nec imitemur iniquum debitorē, qui si non suffieit totum soluere quod debet, detrahit soluere quod habet, quasi par culpa sit nihil soluere & nō totū soluere. Et hic nota q̄ multa iubemur toto corde facere. Primò toto corde Deum diligere. Deute. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Secundò toto corde Deum credere. Actuum 8. Si ex toto corde credis, licet. Tertiò toto corde Deum sperare. Prouerb. 3. Habe fiduciam in domino ex toto corde, & ne innitaris prudentiæ tuæ. Quartò ex toto corde pœnitere. Iohel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro &c. Quintò toto corde ipsum orare. psal. 118. Clamaui in toto corde exaudi me domine. Sextò ex toto corde ipsum laudare, & sibi gratias agere. psal. 9. Confitebor tibi domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Et isto modo nunc loquitur psalmista dicens. *Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum.*

Psalm. 117.

Psalm. 88. Psalm. 144.

Psalm. 48.

Balduinus. Deute. 6.

Psalm. 39.

Corde toto multa facere debemus.

Actuum 8.

Prouer. 3.

Iohel. 2.

Psalm 118.

Psalm. 9.

Quia

1469 Quia misericordia tua magna est A super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Misericordia magna est incarnatio Dei.

Hic ostendit causam gratiarū actionis, scilicet beneficia à Deo recepta. Nota quòd misericordia Dei secūdum effectum idem est q̄ gratia Dei. Illa ergo dicitur magna misericordia in nobis, quę magna est gratia. Sed inter omnes gratias à Deo homini factas illa est magna immò maxima, qua Deꝰ incarnatus hominē assumpsit Deū faciens hominem & hominē Deum, vt ait Magister. lib. 3. dis. 12. Et sic hic psalmista appellat magnā misericordiā Christi incarnationem per quā à peccato liberati, de inferno sumus erepti, dicēs. *Misericordia tua magna est super me.* i. super naturam meam, quā assum- B psisti hypostaticè. Vnde & hanc magnā misericordiam Christi incarnationis postulabat psalmista dicens. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Hęc enim magna fuit misericordia, quia per illam nos eripuit ex inferno inferiori. Quis autem sit infernus superior, & quis inferior, imaginatur Aug. super istum passum, q̄ habitatio vitæ præsentis, vbi est mutabilitas mortalitas & pœna respectu vitæ ecclestis, est quidam infernus, sed superior respectu inferioris: quia ab hac terrena habitatione itur in infernū inferius, vnde Deus eruit animas, missso filio. Et enim propter ista duo inferna missus est Dei filius, ad istum nascendo, ad illum moriēdo. Ex illo autē inferno C inferiori animas sanctorum patrum eripuit, quas postea ascendendo sursum secum adduxit ad cœlum. Et quia hoc totum fuit ex magna misericordia incarnationis, ideo nunc in persona sanctorū patrum loquitur psal. dicens. *Quia misericordia tua magna est super me, eruisti animam, &c.* Alij autē imaginantur, quòd in inferno sint distinctæ mānsiones suppliciorū, sicut in paradiso sunt distinctæ mansiones præmiorū. Vnde & diues ille, qui cruciebatur in inferno, leuauit oculos suos ad Abraham, qui cū aliis iustis erat in inferno, sed quasi in ora, & in superiori parte inferni, vbi visus est à diuīę, qui erat in inferiori parte inferni, ad quā descendunt damnati, qui plurimum peccauerūt. Sed ab D isto inferno inferiori nullus, qui ibi descenderit, liberatur. Sed ideo aliqui liberari ab illo dicūtur, quia à Deo præseruantur, ne ibi descendant. Sicut quis dicitur alium à morte liberare, non quia mortuum suscitet, sed quia ipsum præseruat ne mortem incurrat. Alij autem asserunt vnū solum locum esse inferni purgatorij & limbi, qui diuersa nomina habet, non propter diuersa loca, sed propter diuersas pœnas ibi inflictas. Vnde vocatur infernus damnatis perpetuò, purgatorium illis qui ibidem purgantur pœnis ad tempus, limbus illis, qui sine visione Dei & pœna sensus detinentur. De hoc vide satis superius versiculo 108. Et secundum istam viam quis de inferno inferiori qui est damnatorū, liberatur quando præseruatur, ne ibidem descendat iuxta modum se- E cundæ opinionis. Et istam vltimam opinionem reputo veriorem.

Psal. 50.

Infernus inferior & superior.

1470 Deus iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.

Hic consequenter Christus orat pro sua resurrectione. Et quia resurrectionē præcedit mors & passio, ideo primò ostēdit suam passionem, secundò petit resurrectionem, ibi. *Respice in me.* Prima in duas, quia primò ostendit suam passionem, secundo passionis ostendit rationem, ibi. *Et tu domine.* Quantum ad primū agens de passione sua ostendit per quos sit facta, scilicet per Iudęos, qui ipsam tractauerunt. Et isti fuerunt in duplici differentia. Quidam fuerunt potentes & principales alios inducentes, sicut principes sacerdotū & scribæ. Alij autem minus principales, sed corrupti per superiores, sicut fuerunt falsi accusatores & testes. Ab istis ergo incipit Christus, dicens. *Deus iniqui insurrexerunt super me.* scilicet testes & accusatores iniqui, de quibus superius dixit. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Vbi nota quòd iniquus plus dicit, quàm peccator, sicut iniquitas plusquam peccatum, id est apertius malitiam importat. Nam peccatum genus est ad omne vitium, & stat pro paruo vitio siue pro magno, sed iniquitas solū de graui vitio dicitur. Sic & peccator est omnis malus, sed iniquus dicitur solum peccatis grauioribus irretitus, vt ostendit Grego. dicens Ipso loquendi vsu plus est iniquitas quàm peccatum. Vnde omnis homo liberè se peccatorem fatetur, iniquum vero nonnunquā dici erubescit. Sic ergo notans horum falsorum testium grauitatem, ipsos vocat iniquos, dicēs. *Deus iniqui insurrexerunt super me* scilicet falsè me accusantes. de quibus iniquis dicit Christus. Verbum iniquū constituerunt aduersum me. Prouer. 19. Testis iniquus deridet iudicium. Alij autem in morte Christi fuerunt principaliores, scilicet principes sacerdotum & scribæ, de quibus subdit. *Et synagoga potentium quæsierunt animam meam.* Synagoga enim idem est quòd congregatio. Quę ergo fuit ista synagoga vel congregatio potentium, nisi congregatio sacerdotum & scribarum in mortem Christi conspirantium? De qua dicitur Matthæi 26. Congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi, & consilium fecerunt, quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent. Et hoc consilium præuidens psalmista, in persona Christi dicit. *Et synagoga potentium quæsierunt animam meam.* Vnde psalmista sicut & euangelista volens exaggerare peccatum ipsorum, dicit. *Synagoga potentium.* & euangelista dicit. Congregati sunt principes sacerdotum. Synagoga, quia congregati sunt, potentes, quia principes sacerdotum, & in hoc aggrauatur ipsorum peccatum. Vnde Remigius. Condemnantur autem, quia congregati sunt, & quia potentes & principes sacerdotum fuerunt. Quanto enim plures ad aliquod malum peragendum conueniunt, & quo sublimiores & nobiliores fuerint, eo deterius malū habetur quod committitur, & eo illis maior pœna præparatur. Sed quòd nō zelo iustitiæ, sed dolo hoc facerent, subdit psalmista dicens. *Et non proposuerunt te in conspectu suo.* id est non habuerunt timorē nec amorem Dei in conspectu suo, quo scilicet timerent dolosè iustum occidere. Sic enim ad literam de istis supra psalmista dixit. Alieni, scilicet à charitate insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meā, & non proposuerunt Deum in conspectu suo, vide versic. 871.

Testes Iniqui contra Christum.

Greg. 11. moral. c. 21.

Psal 40. Prouer. 19.

Synagoga potentium congregatio sacerdotum. Matt. 26.

Remigius.

Psal. 53.

1471 Et tu domine Deus miserator & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & verax.

Hic ostendit causam huius passionis, scilicet quare Deus permisit illos sic insurgere contra Christum vt ipsum morti traderẽt. Et dicit quòd hoc fuit ex magna misericordia Dei, qua scilicet proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ. Vnde si quæras, quare hoc Deus permisisti? respondet, quia tu domine Deus miserator & misericors passio enim Christi fuit opus magnæ miserationis & misericordiæ. Nota ergo quòd miserator & misericors differunt, sicut doctor & docens, sicut cantor & cantans. Nam doctor dicit habilitatem docendi, etiam si non actu doceat, sed docens cum hoc denotat actum docendi. Sic misericors dicit voluntatem miserendi, sed miserator dicit actum. Dicitur enim misericors qui habet cor miserum de alterius miseria interius sibi compatiens, & si nullam subleuationem illi conferat. Miserator autem, qui actualiter miseretur. Et secundum istum modum loquendi Deus ab æterno fuit misericors: quia ab æterno disposuit humano generi per passionem sui filij subuenire; sed ab æterno non fuit miserator: quia ab æterno non fuit actualiter misertus, sed quando filium actualiter pro nobis exhibuit, tunc miserator uit. Ista ergo sabinuicem distinguens psalmista ait. *Et tu domine Deus miserator & misericors.* Miserator dando pro nobis filium tuum. Quod ideo fecisti, quia ab æterno fuisti misericors, sic disponendo per filium nobis subuenire. Sic enim dicit psalm. 144. Miserator & misericors dominus patiens & multum misericors. Sequitur. *Patiens & multæ misericordiæ & verax.* Nónne patiens est Deus, quando quotidie offenditur à nobis, & ipsam vindictam differt vt à peccato conuertamur. Vnde ad Rom. 2. Tu contemnis diuitias bonitatis eius & patientiæ. Vbi glo. Copiosa est patientia Dei, quæ tot & tanta peccantes sustinet & non citò punit. Copiosa longanimitas Dei quæ non solum ad horam est, sed longa per multa tempora expectans. Hoc nunc exhibet Deus: quia nunc est tempus misericordiæ, postmodum autem tempus iustitiæ erit. *Et verax.* quia scilicet quod promisit per propheras suos scilicet filium pro nobis dare, adimpleuit. Nec mirum, quoniam est prima veritas, quæ mentiri non potest, fallere nec falli. Vel omnia ista verba possunt dirigi ad filium, qui dicitur miserator & misericors: quia voluntariè disposuit pro nobis mortem ferre, quod & fecit. Dicitur patiens: quia tot aspera patienter pro nobis sustinuit. Dicitur verax: quia veritatem semper docuit. Nam & hoc persecutores sui à veritate coacti confessi sunt, dicentes sibi. Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Vnde dicitur Apocalipsis decimonono, quòd vocabatur nomen eius fidelis verax & verbum Dei. Primò vocatur fidelis. Nam secundum Gregorium in homilia tunc veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus opere adimplemus. Sic filius Dei vocatur fidelis: quia vitam æternam quam suis dare promisit, dicens. Vbi ego sum, illic & minister meus erit, de facto sic adimpleuit, dicens. Et ego vitam æternam do eis. Quartò vocatur verax: quia est veritas per essentiam. Ioannis decimoquarto. Ego sum veritas & vita. Veritas per doctrinam. Ioannis decimoseptimo. Sermo tuus veritas est. Veritas per efficientiam. Ioannis primo, Veritas & gratia per Iesum Christum facta est. Tertiò vocatur verbum, quia est expressa notitia patris. Ioan. 1. In principio erat verbum. Quod tamen verbum sua misericordia pro nobis carnem assumpsit, quia verbum caro factum est. Propter quæ sibi nunc ait psalm. Et tu domine Deus miserator & misericors.

Miserator & misericors diff. runt.

Psal. 144.

Patientia Dei.

Matt. 22.

Apo. 19. Fidelis. Gregor.

Ioan 12.

Ioan 10.

Verax. Ioan. 17.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

1472 Respice in me, & miserere mei, da imperium tuum puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Hic Christus consequenter petit suam resurrectionem, & consequenter ostendit resurrectionis vtilitatem, ibi. *Fac mecum.* Quantum ad primum (vt alias dictũ est) respicere Dei in nos nihil aliud est, quàm misereri nobis. Sic enim videmus in hominibus quòd volens alteri gratiam facere, recto oculo respicit in eum: nolens autem graciam facere faciem suam auertit. De hoc vide supra versic. 1385. 1439. Et hoc quòd respicere Dei sit misereri, hic declarat Christus, dicens. *Respice in me.* Et quomodo subdit. *Miserere mei,* scilicet me mortuum resuscitando. Et hoc est quòd subdit. *Da imperium tuum puero tuo.* Puer namque dicitur Christus ratione summæ puritatis. Sic enim puerum vocabat Petrus etiam post resurrectionem, dicens. Conuenerunt in ciuitate ista Pontius Pilatus & Herodes aduersus sanctum puerum Iesum. Quid autem per Imperium, nisi resurrectionis triumphum intelligit? quia in resurrectione data fuit Christo omnis potestas. Propter quod ipse ait resuscitatus. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: quia scilicet per resurrectionẽ eius declarata fuit mundo Christi potestas, quæ ante latebat. Secũdum enim quod ait Remigius, antequam surrexisset à mortuis Christus, nouerant angeli se subiectos homini Christo. Volens ergo Christus etiam hominibus hoc notum fieri ꝙ data ei esset omnis potestas in cœlo & in terra, prædicatores misit, qui verbum vitæ omnibus nationibus prædicarent. Data est ergo Christo in resurrectione omnis potestas, id est manifestata. Et isto modo hic loquitur Christus patri, dicens. *Da imperium tuum puero tuo,* id est manifesta potestatem daram mihi: quia ante resurrectionẽ manifesta non erat hominibus: quia infirmus videbatur dum caperetur, ligaretur, flagellaretur & crucifigeretur. Et quòd hoc erat fieri per resurrectionem, subdit. *Saluum fac filium ancillæ tuæ. Saluum fac* scilicet à morte ipsum resuscitando. *filium ancillæ tuæ* id est me Christum filium virginis Mariæ, quæ me cõcipiens dixit. Ecce ancilla domini, Et vide claram prophetæ illuminationem, quia non solum prægnouit Christi mysteria passionis & resurrectionis, sed etiam hic præuidit responsionem, quam virgo Maria erat angelo datura, dicẽs. Ecce ancilla domini. Ideo hic Christum vocat filium ancillæ domini. Et nota hic quàm proprie virgo Maria ancilla vocatur, quæ sua humiliate nos omnes informat. Hæc enim ancilla, fuit mater & virgo. Sed si ancilla, quomodo mater? si mater quomodo virgo? Sed ancilla fuit per humilitatem, mater per fœcunditatem, virgo per bo-

Puer Christus.

Act. 4.

Matt. vlt.

Remigius.

Potestas Christi in resurrectione.

Luce 1.

Ancilla domini virgo maria.

puritatem. Quod ostendens Greg. super illo verbo. Iob 28. Non adequabitur ei aurum de æthiopia, dicit. Mediator quippe Dei & hominum, non prius homo conceptus atque editus, post per meritum vt Deus esset accepit, sed annunciante angelo & adueniente spiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre & eũ spiritu sancto coæterna assumpsit intra virginea viscera humanam naturam, vt & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante sæcula, tẽporalis esset in fine sæculorum, vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto & partu inuiolabili secundum veritatem vtriusq; naturæ, eadem virgo & ancilla Dei esset & mater. Mater namq; fuit. Sic quippe ei ab Elisabeth dicitur. Vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me? Et ipsa virgo concipiẽs, dicit. Ecce ancilla domini. Vnde in hoc quantæ fuerit humilitatis, ostendit Ambrosius super Lucam, dicens. Vide humilitatem virginis, vide eius deuotionem. Ancillam se dicit quæ mater eligitur, nec repentina est exaltata promissione. Mitem enim humilémque paritura, humilitatem debuit & ipsa proferre. Simúlque etiam se ancillam dicendo, nullam sibi prærogatiuam tantæ gratiæ vindicauit, quin faceret quod iubebatur. Eusebius etiam eadem verba pertractans ad propositum dicit. Aliud quidem & aliud in præsenti sermone virginis: quis extollet apicibus, hic quidem constantiam, hic obediẽtiæ promptitudinem. Alius quòd non est allecta tam splendidis per magnum archangelum sibi promissis. Alius quòd non excessit modum instantias vitando, sed æqualiter cauit & Euæ leuitatem, & inobedientiam Zacharię, dicens. Ecce ancilla domini, &c. Sic ergo virgo maria sub ancillæ nomine suam profitebatur humiliratem, dicens. Quia respexit humilitatem ancillę suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Vnde & Augustinus in sermo. assumptionis eiusdem, dicit. O vera Mariæ humilitas, quæ mater creatoris effecta, ancillam se nominat. O verè mariæ humilitas, quæ hominibus peperit Deum, mortalibus edidit vitam, cœlos inouauit, mundum purificauit paradisum aperuit, & hominum animas liberauit. Facta est Mariæ humilitas scala cœlestis per quam Deus descendit ad terras. Quid enim est dicere, quia respexit humilitatem ancillæ suæ, nisi quia acceptauit? Multi enim in conspectu hominum videntur humiles esse, sed eorum humilitas à Deo non respicitur. Si enim veraciter essent humiles, deinde ab hominibus se laudari non vellent, non in hoc mundo, sed in Deo exultaret spiritus eorum, &c. Isto etiam modo ipsam ancillam Dei filius confitetur nunc, dicens patri. *Saluum fac filium ancillæ tuæ.*

Greg. 28. mora. c. 35. Incarnatio Christi.

Ambrosius.

Eusebius.

Humilitas Mariæ.

Luce 1.

Augustinus.

1473 Fac mecum signum in bonum, vt videant qui oderunt me, & confundantur, quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me.

Hic ponit resurrectionis vtilitatem. Vbi notandum quòd Christi resurrectio fuit figurata per signum Ionæ prophetæ, vt ipse Christus manifestat, quòd Ionas datus fuit Iudæis in signum Christi resurrectionis, dicens Matt. 12. Generatio hæc signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in vẽtre ceti, &c. Et de hoc signo loquitur hic Christus dicens patri. *Fac mecum signum.* scilicet Ionæ prophetæ, id est comple me resuscitando quod illud signum figurabat. Et vide quòd Christus hic se patri æqualem manifestat; quia quæ pater facit, & filius facit. Vnde dicit Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Sic & nunc dicit. *Fac mecum signum* quia. s. vna operatio est patris & filij. Vnde Christus inquantum Deus, vna cum patre suscitauit se hominem. Vnde dicit. *Fac mecum signum in bonum.* id est fac quòd signum meæ resurrectionis alijs cedat in bonum: quod & factum fuit, quia prædicata Christi resurrectione, aliqui Iudæorum & gentiles Christi fidem receperunt. Fuit ergo resurrectio Christi signum in bonum, quia per ipsam conuersio multorum facta est, & per consequens saluatio. Et hoc est quod sequitur. *Vt videant qui me oderunt, & confundantur.* Oderunt Christum Iudæi ipsum persequentes oderunt gentiles cultum idolorum cultui Christi præferentes. Et vtrique videntes quomodo pater adiuuit Christum ipsum resuscitando, confusi fuerunt, scilicet de Christi perfectione & de idolorum cultu, & sic confusi Christi fidem receperunt. Confusio enim in scriptura multipliciter accipitur, pro contritione peccatorum Cum enim quis mente considerat mala quæ fecit, qualiter Deum summum bonum offendit, qualiter vitam perdidit, & meruit mortem æternam, merito in seipso confunditur & erubescit, & sic dolet & pœnitet se peccasse. Sic enim de tali confusione pœnitentiæ, dicitur. Hiere. 31. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam, confusus sum & erubui. Vnde Eccl. 4. dicitur. Non confundaris pro anima tua dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam. Quæ verba ad propositum tractans Bernardus, ait. Bonus pudor est quo peccasse aut certè peccare confunderis: & tã diuinum quàm humanum tantò verecundius reuereris aspectum, quãtò verius tam Deum quàm hominem cogitas punitorem. Tantóque grauius offendi à peccante, quantò constat ab illo longius esse omne peccatũ. Huiusce modi confusio fugat opprobriũ, parit gloriam, dum autem peccata omnia adimit, aut dimissa pœnitendo punit, & expellit confitendo, quòd si quis tantum compungitur intus, sed tamen confiteri confunditur, talis confusio peccatum adducit, & gloriã de conscientia perdit, quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, confusionis & pudoris metus obfuso labiorum ostio: non permittit exiri. Et ideo Sapiens ait. Non confundaris pro anima tua dicere verum. Istam ergo confusionem pœnitentiæ per signum suæ resurrectionis Christus optat tã Iudæis quàm gentilibus, dicens. *Fac mecum signum.* scilicet, *resurrectionis in bonum,* vt profit infidelibus: vt scilicet, ipsi videant. *Quoniam tu domine adiuuisti me & consolatus es me.* scilicet me resuscitando, & sic confundantur pœnitendo. Hic moraliter potes notare, quòd Deus cum Christo fecit pro nobis multiplex signum quia ipsum nobis dedit in signum placatiuum, punitiuum & directiuum, vide in præcedenti folio.

Resurrectionis signum Ionas.

Matt. 12.

Ioan 5.

Confusio pœnitentiæ.

Hiere. 31.

Eccl. 4.

Bernard.

1474 FVndamenta eius in mõtibus sanctis, diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Iste psalmus talem habet titulum. *Filiis Chore psalmus cantici.* Ad intelligentiam tituli oportet præmittere de materia psalmi. Dicunt ergo aliqui hebræorum, quòd iste psalmus agit ad literam de ciuitate Ierusalem, quã ædificauit Salomon eam triplici muro claudendo, & de templo quòd ibi ædificauit in monte Sion mirabilis structuræ. Sed hoc stare non potest: quia cum dicitur infra. *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* In hebræo dicitur, ciuitas cela, quod significat perpetuitatem à parte post. Ciuitas autem & templũ quod ædificauit Salomon, non duravit in perpetuum, quia post eius ædificationem per quadringentos & viginti annos, per Nabuchodonosor fuit ciuitas cũ templo totaliter destructa, vt patet 4. Reg. vlt. Propter quod alij dicunt quòd loquitur iste psalmus de ciuitate Ierusalem & templo reædificandis per Regem Messiam, quem adhuc sperant futurum, quæ sine comparatione erunt gloriosiora quàm fuerint tempore Salomonis. Vnde dicunt aliqui hebræorum, quòd tempore Messiæ mons Sion eleuabitur in altum, quia Deus tres montes altos & magnos transportabit ad montẽ Sion, scilicet montem Sinai, montem Thabor, & montem Carmeli, & super istos eleuabitur mons Sion, secundum illud Esa. 2. Erit in nouissimis diebus mons domus domini in vertice montium, & eleuabitur super omnes colles. Isti enim tres montes sancti dicũtur, scilicet mons Sinai, quia ibi lex fuit data per Deum. Mons Thabor: quia ibi fuit ostensa victoria ipsi Barach contra hostes populi Dei. Mõs Carmeli, quia in ipso ignis descendit de cœlo & deuorauit holocaustũ Heliæ. In istis ergo sanctis montibus sic congregatis tempore Messiæ, (vt dicunt) fundabitur ciuitas Hierusalem. Et hoc est quod in principio huius psalmi ait. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Sed ista opinio nullius est momenti. Ista enim eleuatio montis domus domini in vertice montium, non intelligitur secũdum situm, sed secundum dignitatẽ & gloriam. scilicet propter multa gloriosa, quæ ibi tempore Christi facta fuerunt maiora quàm in aliis montibus, vt puta ibi Christus in templo personaliter fuit præsentatus, ibi prædicauit pluries ore proprio, ibi multa miracula fecit, ibi spiritum sanctum apostolis misit. Ibi primo in cœna sacramentũ eucharistiæ instituit & consecrauit. Propter enim ista gloriosa ibi facta ille mons domus domini fuit elevatus super omnes alios mõtes, non quidem loco sed dignitate. Est etiam illa opinio hæretica, quia dicit in aduentu Messiæ ista fienda, & sic negat Christum iam venisse, sed adhuc ipsum dicit futurum. Iste psalmus ad literam non agit de ciuitate Hierusalẽ terrestri, sed de spirituali, quæ est Christi ecclesia. Vnde hic ait glo. Psalmus iste brevis est in verbis, sed magnus põdere sententiarũ, quia agit de cœlesti Hierusalem, id est de ecclesia, quæ ciuitas est spiritualis. Cuius vna pars militat in terris, altera pars triumphat in cœlis, quam iste psalmus commendat secundum præsentem statum & futurum. Ex istis apparet tituli sensus. Filiis chore psalmus cantici, psalmus enim significat operationem. Et sic dicitur psalmus inquantu agit de ecclesia militante, quæ adhuc manet in operationibus. Dicitur etiam canticum, inquantu agit de ecclesia triumphante, quæ lætatur in Deo clarè viso. Sic ergo iste psal. cantici appropriatur filiis chore, id est Christi, vide supra versic. 1451. Intentio tota psalmistæ est nos inducere ad amorem patriæ cœlestis. Iste ergo psalmus diuiditur in duas partes: quia primò agit de ecclesia militãte, secundò de triumphante, ibi. *Sicut lætantium omnium.* Prima pars diuiditur in quatuor, secundũ quòd statum ecclesiæ militantis describit ex quatuor, scilicet primò ꝓ fundamenti stabilitate, secundò ab vnionis charitate, ibi. *Gloriosa*. tertiò à ciuium numerositate, ibi. *Memor ero*. quarto à dominantis dignitate, ibi. *Nunquid Sion.* Quantum ad primum ostendens stabile fundamentum ecclesiæ dicit. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Vbi notãdum quòd per montes sanctos apostoli & prophetę intelliguntur, qui mõtes erant per altitudinẽ scientiæ, quo primo receperunt à Deo sicut montes primo radios solis recipiunt quàm valles. Sancti autem dicuntur propter vitæ sanctitatem. In istis montibus fundata est ecclesia iuxta modum loquendi apostoli ad Ephes. 2. qui fidelibus ex quibus constat ecclesia dicit. Fundati estis super fundamentum apostolorum & prophetarum isto summo angulari lapide Christo Iesu, &c. Vnde istum textum tractans Greg. super illo verbo Iob 38. Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ, dicit. In scriptura sacra quid aliud fundamenta quàm prædicatores accipimus? Quos dum primus dominus in sancta ecclesia posuit, tota in eis sequẽtis fabricæ structura surrexit, vnde & sacerdos legalis cum tabernaculum ingreditur, duodecim lapides in pectore portare iubetur. Quia videlicet semetipsum pro nobis offerens pontifex noster Iesus, fortes in ipso prædicatores exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portauit. Sancti itaque apostoli & pro prima ostensione ornamenti lapides sunt in pectore, & pro prima soliditate ædificij in solo fundamenta. Vnde cum psalmista sanctam ecclesiam in sublimibus apostolorum montibus fundari conspiceret, dixit. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Cum vero in sacra scriptura fundamentum in singulari dicitur, nullus alius nisi ipse dominus designatur, per cuius diuinitatis potentiam nutantia infirmitatis nostræ corda solidantur, de quo Paulus ait. Fundamentum nemo aliud ponere potest præter id, quod positum est Christus Iesus. Sic & istum intellectum hic ponit glo. dicens. *Fundamenta* eius in montibus sanctis id est in apostolis & prophetis ipso summo angulari lapide Christo Iesu, qui solus est fundamentum, quod nemo mutare potest. Sed hic est dubiũ, cum pronomina relatiua ad aliud referantur, vt cum dicitur, hoc est nomen eius, ly eius refertur ad aliquod præcedens. Hic ergo ly eius ad quid refertur? Respondet psalmista, ad ly Sion. Vt sit sensus. *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Cuius Sion fundamenta sunt in montibus sanctis. Sion namque significat ecclesiam ratione nominis & operis, vt dictum est superius vers. 1128. & 1336. & 1351. Sed quæ sunt portæ Sion, id est ecclesiæ, nisi ipsa sacramẽta, per quæ intramus ecclesiam, vt est baptismus, &c. Est ergo

4. Reg. vlt.

Mons Sion eleuabitur.

Esa. 2.

Ind. 4.

3. Reg. 18.

Greg. 28. mora. 1. Fundamenta ecclesiæ sunt prædicatores.

Porta Sion sunt sacramenta noua legis.

Tabernacula Iacob sũt scripturæ legis antiquæ.

ergo sensus. *Diligit dominus portas Sion* scilicet sacramenta ecclesiæ catholicæ, super omnia tabernacula iacob, id est plus acceptat sacramenta legis nouæ, quam omnia sacramenta legis antiquę. Quæ vocantur tabernacula Iacob, quia filij Iacob illis ad cultum Dei intrabant.

1475 Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

Hic commẽdat ciuitatem ecclesiæ à charitatis vnitate. In vetери namque testamento, & in nouo ad commendationem ecclesiæ catholicæ multa gloriosa sunt dicta. In antiquo namque testamento à multis gloriosis commendata fuit ecclesia catholica, quandoque à formositate. Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te. Qui enim peccati habet maculam, non est de ecclesia. Quandoque à castitate Cant. 2. Surge propera amica mea formosa mea columba mea. Columba enim animal castissimum perhibetur. Qui enim fornicatur per idololatriam, scilicet, aliquid diligens plus quam Deum, non est de ecclesia. Quandoque à contemplatione. Can. 3. Quæ est ista quę ascẽdit per desertum sicut virgula fumi? quia qui in istis infimis per amorem iacet, & non eleuatur ad cælestia, non est de ecclesia. Quandoque laudatur ab vnitate & concordia. Can. 6. Vna est colũba mea, vna est matri suæ electa. Quam vnitatem facit charitas. Qui autem charitas vniratem non habet, non est de ecclesia. Ista omnia dicta de ecclesia sunt gloriosa, sed inter omnia gloriosius est quod sit ciuitas Dei, id est, vnita per charitatem in Deum. Nam ciuitas idem est, quod ciuium vnitas. Vult ergo psalmista dicere, quamuis de ecclesia multa gloriosa sunt dicta, tamen inter omnia gloriosa quæ de ipsa sint dicta, hoc est gloriosius quod est charitate vnita; quod per nomen ciuitatis ostendit, dicens. *Ciuitas Dei.* Nã ciuitas idem est quod ciuium vnitas. De ciuitate autem ecclesiæ dicitur, quod in principio istius ciuitatis. Act. 4. Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna, & omnia erant illis communia. Et hinc est quod ciuitas ecclesiæ hodie vilipenditur quia in ipsa charitatis vnitas minuitur. Nota ergo quod ecclesia meritò dicitur ciuitas, quia ad modum verè ciuitatis vnum principem Christum habet vnitatem ciuium per charitatem continet, & suos ab hoste maligno defendit. Et hanc ciuitatem ecclesiæ ex iudæis & gentibus ædificatã pręuidit Hieremias, dicens. Ecce dies veniunt dicit dominus, & ædificabitur ciuitas domino à turre Ananahel vsque ad portam anguli. Quod de ciuitate ecclesiæ exponit Grego. dicens. Ciuitatem quippe esse domini sanctam ecclesiam nullus ignorat. Ananahel vero gratia Dei interpretatur. In angulo autem duplex paries iungitur. Ciuitas ergo domini à turre Ananahel vsque ad portam anguli ædificari perhibetur, quia sancta ecclesia à celsitudine supernæ gratiæ inchoans, vsque ad ingressum susceptionemque vtrorumque populorum, iudaici videlicet atque gentilis dilatatur. Ante enim aduentum domini solos iudæos continebat ciues, sed per Christum gentibus est aperta. Vnde Hiere. 39. dicitur. Aperta est ciuitas, & ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, qui scilicet erãt gentiles. Et attende, quod ista ciuitas ecclesiæ bello extrinseco agitabatur, scilicet ab hæreticis & infidelibus, modo autem quod deterius est, bello intrinseco impugnatur ab illis scilicet qui nomen Christiani retinent, & qui filios ecclesiæ se dicunt. De extrinsecis enim persecutoribus: dicitur Iob. 24. De ciuitatibus fecerunt viros gemere. Quod ad propositũ exponens Greg. dicit. Quia ciuitates à conuinentibus populis appellantur, non immeritò ciuitatum nomine verè fidei ecclesię sunt designatæ, quę in singulis mundi partibus positę, vnam catholicam faciunt ecclesiam, in qua fideles omnes de Deo recta sentientes concorditer viuunt. Et subdit cap. 26. Hæretici ergo quia peruersis sæpe huius mundi potentibus adhærentes, bonorum socialem vitam atque concordiam persequuntur, rectè nunc de ipsis dicitur. Fecerunt de ciuitatibus viros gemere. Quos rectè beatus Iob nominat viros, quia illos magis hæretici extinguere ambiunt, qui perfectis gressibus per viam Dei non fluxè sed viriliter currunt. Sine impugnatione hæreticorum non fuit ædificata ciuitas ecclesiæ, & tamen ipsi eam non supe rauerunt. Quod benè prædixit sapiens, dicens. Sine his non ædificabitur ciuitas, & non inhabitabunt ipsi, scilicet, hæretici, & in ecclesiam non transilient. Sed heu quod magis dolendum est, quia iam hodie cessauit hæreticorum impugnatio, & ipsa à propriis & domesticis filiis, qui eius lactè sunt nutriti, & de statu paupertatis ad Christi patrimonium vocati, quod probatione non indiget, experientia docente, ipsã persequuntur & impugnant. Quod totum huius ciuitatis principibus videtur imputare Esaias, cum de ista ciuitate prædixit. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij. Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidę, Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua, principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera &c.

Tob. 24. Greg. 16. mo. cap. 25

Esa. 1.

Can. 4. Ecclesia gloriosa dicta. Cant. 2.

Cant. 3.

Cant. 6.

Ecclesia vnitas.

Act. 4.

Hiere. 31.

Grego. 25. mora. c. 11. Ciuitas ecclesiæ.

Hiere. 39.

Ecclesf. 38.

Mat. vlt.

1476 Memor ero Raab & Babylonis, scientium me.

Hic commendatur ecclesia à ciuium numerositate. Vbi primò sciendum, quòd differentia est inter legem antiquam, & legem euãgelicam quia antiqua omnibus gẽtibus non fuit diuulgata, sed solum iudæis. Vnde dicitur psal. 147. Non fecit taliter omni generationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Lex vero euangelica omnibus indifferẽter tradita fuit & publicata. Vnde apostolis ait Christus. Euntes in mundum vniuersum prædicate euãgeliũ omni creaturę. Qui credidrit &c. q verò ñ crediderit cõdẽnabitur. Et p talẽ publicationẽ auctus est numerus fideliũ per orbẽ, vñ hic nominantur aliqui populi existentes circa terram promissionis, per quos & alij per orbẽ dispersi intelliguntur. Vnde ait. *Memor ero Raab.* Vbi nota quod Raab hic potest esse nomen proprium vel appellatiuum. Et tamen quocunque modo intelligatur per Raab vult intelligere populum gentilem ad fidem conuersum. Raab enim & Babylon nõ pertinent ad populum iudaicum, sed ad gentilem. Nam Raab fuit quædam meretrix in Hiericho vt habetur Iosue 2. quæ recepit in domo explora-

Raab figurat gentes.

Iosue. 2.

tores

tores populi Dei,& ipsos abscõdit,& tutè emisit. Cui dictum est,vt signum coccineum in fenestra suæ domus poneret, quando ciuitas caperetur, quo signo domus eius cognosceretur,& sic saluaretur.Quod & sic factum est, & saluata fuit ipsa & domus eius. Et per hanc significatur ecclesia gentium,quæ olim meretrix fuit,quia cum idolis fornicabatur. Modo autem signum coccineum habet in fenestra,quia signũ sanguinis Christi apertè portat in fronte.Et de ista meretrice conuerſa dominus pharisæis superbientib.dicit. Publicani & meretrices precedent vos in regnum Dei,vt ait glo.iuxta etiam nominis interpretationemRab ab significat gentes.Interpretatur enim latitudo, vel impetus Hæ sunt gentes, quæ latè & impetuosè euagabantur per vitia. Secundum autem Hieronymum Raab hic non est nomẽ proprium illius mulieris prędictæ,sed est nomen appellatiuum,& significat superbiam. Vnde per ipsam designatur populus Ægypti, quia tempore Moysi per superbiam maximè Deo fuit rebellis, qui tamen post Christi ascensionem humiliter fidem suscepit catholicam ad prædicationem beati Marci,sicut Æthiopes per prædicationem beati Matthęi.De Ægyptiis ergo dicit.*Memor ero Raab* idest Ægypti gentilis.*Et Babylonis*.Duas enim ciuitates precipuè ponunt doctores,scilicet,Hierusalem & Babyloniam.Per Hierusalem intelligentes cõgregationem bonorum, per Babyloniam vero malorum,ita quod omnes boni spectant ad Hierusalem,mali autem omnes ad Babylonem, vt ostendit Augu.1.de ci.Dei.Dicat ergo. *Memor ero Raab & Babylonis* id est populi gentilis,*scientium me* id est quia scient me & cognoscent per fidem. Memor enim istarum nationum fuit Deus, quando apostolos sanctos eis misit fidem Christi prędicare.Vnde Apoc.16.dicitur.Babylon ciuitas illa magna veniet in memoriam ante Deum..Per hoc enim nihil aliud psalmista vult ostẽdere, nisi quod ciuitas ecclesiæ non solum ex iudæis constat,sed amplius ex gentibus,quæ fidem susceperunt.

Matth. 21. Glo.

Hieron.

Babylon significat gentes.

Augusti.

Apoc. 16.

1477

Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

Hic ad eundem intellectum alias nationes nominat ad fidem conuersas,per quas eodem modo intelligit populum gentilem, quod ex nominum interpretatione patere potest.Nam tyrus interpretatur angustia,& significat gentes,quę fuerunt in angustia vitiorum idolis seruientes. Sicut enim dominari inferioribus lętitiam infert, sic inferioribus subiici,angustiat & tribulat mentem.Sed idola manu hominum facta sunt eis inferiora, quibus tamen gentes subiiciebantur, & ideo in angustia erant,sed de illa angustia venerunt ad aliã, scilicet, ad angustiam pœnitentiæ pro peccatis. Ad tyrum ergo per fidem dominus fuit.Matth.15. Secessit Iesus in partes Tyri.*Et populus Aethiopũ*. Isti fuerunt ad fidem per beatum Matthæum adducti,vt dictum fuit superius, Æthiopia prœueniet manus eius Deo,vide supra versiculo.1081. Per Æthiopes autem intelligit gentilem populum tenebris peccatorum obscurum. Nã Æthiopes tenebrosi vel obscuri interpretantur. De omnibus ergo istis populis dicit. *Hi fuerunt illic*.idest in ecclesia ducti per fidem. Ex quibus omnibus ostẽdit numerositatem ciuium ecclesiæ catholicæ,quę tamen ante solum in iudęa consistebat. Nota autem quod vbi nos habemus.*Hi fuerũ illic* In hebrẽo, & in translatione Hiero.habetur.*iste natus est ibi*.Et est sententia,quia ly iste refertur ad quemliber populum prædictum, vt sit sensus. *Iste* id est quilibet populus de prędictis ad ecclesiam receptus, *natus est ibi*.id est renatus per baptismum,sicut saluator ait.Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire regnum Dei.

Tyrus significat gẽtes.

Matth. 15. Ethiops significat gẽtes

Ioan.3.

1478

Nunquid Sion dicet homo,& homo natus est in ea,& ipse fundauit eã altissimus.

Hic ostenditur nobilitas ecclesiæ ex dominantis dignitate, quia. s. Christus ipsam regit & gubernat.Et primò Christus in ea natus demonstratur,secundò eius natiuitas publicatur,ibi. *Dominus narrabit*.In hebræo autem hic dicitur. *Nunquid ad Sion dicet homo*.Ex quo apparet quod nõ est sensus,quod Sion dicat illa verba,sed quod dicantur ipsi Sion.Et sic ly Sion est casus datiui. Vt si talis constructio. *Nunquid homo dicet Sion vel ad Sion*. Et quid dicet ipsi Sion, subdit.*Et quia homo natus est in ea*.Vnde ly primus homo qui dicet ipsi Sion intelligitur Ioannes Baptista Christi precursor, qui ipsi Sion id est populo iudæorum Christi nũciauit aduentum,Et de isto homine dicitur ad literam.Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.Hic venit in testimonium &c.Hic enim annũciauit iudæis verbum hominem factũ, dicens.Post me venit vir, qui ante me factus est &c.Et ego vidi & testimoniũ perhibui, quia hic est filius Dei.Et vide modum loquendi quid dicet.*Homo natus est in ea*.Cum enim homo proptiè dicatur,qui viuit secundum dictamen rationis,vt dictum est superius versiculo 558 quomodo homo quis appellatur,dum adhuc in ventre matris subsistit? Sed hoc proprium fuit Christo, qui in primò instanti suæ conceptionis in ventre matris perfectus fuit vir & homo, vt dictum fuit superius versiculo 657.Dicit ergo.*Homo natus est in ea* id est in virgine Maria.Isto enim modo loquendi de ista ciuitate Sió dixit angelus ad Ioseph,Quod enim in ea natum est,de spiritu sancto est.Sequitur.*Et ipse fundauit eam altissimus*,scilicet,Christus qui vt verbum est altissimus,qui virginem Mariã fundauit, quia inquantum Deus ipsam creauit, sed inquantum homo postquam fundata, in ea fuit natus,ipsa dicente.Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.Et nota quod creationẽ beatæ Mariæ,dicit fundationem, fundamentum est fortitudo rei,& sic rem fundare est ipsam fortem facere & firmam.Quando ergo anima beatę virginis fuit creata,tunc fuit fundata, quia per filium Dei sic fuit cõsecreta & in gratia stabilita, vt nunquam peccare posset, vt dictum est supra versicu 428.Vel aliter,vt per ly eam intelligatur synagoga,in qua natus est Christus,qui fundauit ecclesiam,de ipso dicente. Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Homo Ioannes baptista.

Ioan.1.

Ioan.1. Homo Christus.

Matth.1. Maria virgo fundata a Christo.

Eccl. 24.

Matth. 16.

1479

Dominus narrabit in scripturis populorum

pulorum, & principum horum, qui fuerunt in ea.

Hic ponitur ipsius Christi natiuitatis per orbẽ prædicatio.Vbi per scripturas populorũ, intelligit scripturas euangeliorum, quæ dicuntur scripturæ populorum, quia omnib.populis sunt prædicatæ. Mar.vlt.Prædicate euangelium omni creaturæ.Et dicit de Christo.*Dominus narrabit*:& non dñs scribet,quia Christus euangelium nõ scripsit,sed benè prædicauit.Matt.9.Circuibat Iesus omnes ciuitates prædicãs euangelium regni Dei. Verũ & si ipse non scripsit euangelium tamen apostolis qui illud scriberent inspirauit,ideo subdit. *Et principum qui fuerunt in ea*.Per principes intelligit apostolos psal. 44.Constitues eos principes. Est ergo sensus. Dñs Iesus Christus narrabit.s.natiuitatem suam & alia mysteria per seipsum prædicando,narrabit etiã per alios euãgelia scribendo.quæ omnib populis diriguntur.Et sic narrabit in scripturis populorũ,quæ scripturę sunt principũ *qui fuerunt in ea*.i.quæ scripturę euangeliorum fuerunt scripturę apostolorũ, qui fuerũt in ea.s.ecclesia facti principes.Et aduerte,quod non fuit cõtentus Christus quod euangelium prædicaretur, ni etiã in scripturis poneretur, quia vsq; ad finem mundi duraturum erat.Sicut autem ait Greg.11.mor.c.24.Omne quod loquimur trãsit,quod vero scribimus,manet:ideo dictum fuit Ioanni,Apoc.1,Quod vides in libro scribæ.

Mar.vlt

Matt.9.

Psal.44.

Scripturæ in psalmis.

Apoc.1.

Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

Hic consequenter agit de ecclesia triumphante, in qua est perpetua laus,lætitia,gloria,& securitas fœlicitatis. De qua nunc dicit loquens in persona beatorum. Omniũ nostrũ habitatio est in te sicut lætantium.Vbi ly sicut,quãuis quandoq; significet similitudinem & non rei veritatem,hic autẽ significat maximè rei veritatem,sicut 1.Ioan.2.Videbimus eum sicuti est,Hęc autẽ ciuitas ecclesię triumphantis quantæ sit lætitiæ,& iocunditatis,clarè figuratur Apoc.21.vbi ait Ioãnes.Ostendit mihi angelus ciuitatẽ sanctã Hierusalem,habentem claritatẽ Dei in se,quæ habebat murũ magnũ & altum habentem portas duodecim,ab oriente portę tres, ab occidente portæ tres,ab austro portæ tres,ab aquilone portę tres.Vide etiam figuram expositã in liteta ciuitas.De lætitia sanctorũ vide Orig.1034.

Glo.

1.Ioan.2.

Apoc.21.

PSAL. LXXXVII.

DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.

Iste psalmus satis extraneum habet titulum qui talis est.*Canticum psalmus filiis Chore in finem pro Melech an respondendum intellectus Heman Israelitæ vel Ezraitæ*.Secundũ enim quod hic ait magister, licet quandoq, tituli psalmorum eandẽ importent sententiam,tamen quandoq; in verbis variantur pro leuando fastidio,quia varietas multotiẽs fastidium tollit. Quãtum ergo ad intellectum literalẽ tituli sciendũ,quod istum psalmũ fecit Heman vel Amã Israelita vel Ezraita.Nã vt habetur Gen.38. Iudas filius Iacob genuit duos filios de Thamar nuru sua.s.Phares & Zaran.Descendentes autem ab isto Zaran Ezraitę dicebãtur.Sic ergo iste Heman quia descẽdit de Zaran dicebatur Israelita,quia ab Israel descenderat.Dicebatur etiam Ezraita,quia de ipso Zaran descẽderat.& hic habuit spiritum propheticum,& multos psalmos fecit.Item sciendum quod Melech vel Mahalath nomen est hebraicum,& est nomen cuiusdã instrumẽti musici,in quo iste psalmum cantabat.Quando autẽ iste psalmus cantabatur,Heman,qui erat præceptor,incipiebat,sed chorus qui.s.erat de filiis chore respondebat. Item aduertendum quod iste psalmus quo ad literã agit de tribulationib.& pressuris,quas passi fuerunt Iudei in captiuitate Babylonię,quas prœuidens hic propheta prædixit.Tribulatio autẽ & aduersitas mouet ad opera bona,& exultationem mẽtis. Et ideo iste psalmus dicitur canticum,quò ad lætitiã mentis,quam ingerit tribulatio exterior,& dicitur psalmus quantum ad bonã operationẽ,ad quam tribulatio nos excitat.Est ergo tituli sensus iste.Canticũ hoc psalmi in finẽ nos dirigens:*est intellectus Aman Israelitæ vel Ezraitæ*.i.est factus ab ipso Aman declarans intellectum eius de tribulationibus,quas passuri erant Iudæi in Babylone.Et est *pro Melech*.i.in illo instrumento musico decantandus erat.Et hoc dirigitur filiis Chore ad respondendum, quia filij Chore faciebant vnum Chorum, & sic habebant respondere ipsi Heman inchoanti psalmũ.Ex prædictis ergo quo ad literã apparet auctor & materia psalmi.Quia Aman vel Heman Ezraita fecit istum psalmum,orans dñm pro liberatione populi Israel à pressura captiuitatis Babyloniæ. Et secundũ hoc iste psalmus diuiditur in partes duas, quia primò implorat diuinã miserationẽ,secundò ad hoc inducit multiplicẽ rationẽ,ibi.*Quia repleta est*,&c.Quantum vero ad spiritum propheticũ iste psalmus agit de passione Christi.Vnde ad intellectũ tituli,sciendum quod iste psalmus dicitur canticũ & psalmus, cãticum, quia Christi passio fuit causa nostræ liberationis,vnde exultare debemus.psalmus,quia passio Christi nos excitat ad ipsum imitandum p bonã operationem. Melech autẽ interpretatur Chorus, & significat vnitos in charitate & concordia. Filij Chore significant filios crucifixi,vt supra dictũ est. Est ergo tituli sensus hic.Hic est intellectus Aman Israelitæ.i.illius qui fecit istum psalmum,quia hic expressit intellectum suum de Christi passione.qui intellectus dicitur canticum,psalmus, quia passio Christi hic explicata nos mouet ad lętitiã & bonã operationẽ.Et est in finẽ.s.in Christũ nos dirigens. Et est filiis Chore.s.filiis crucifixi,ad respondendũ. s.Christo,nõ quidẽ verbis,sed operibus,vt sicut ille ꝓ nobis passus est,ita & nos ꝓ nomine eius parati non formidemus.Sic enim Petrus,1.Pet.2.ait Christus passus est ꝓ nobis,vobis reliquens exẽplum vt sequamini,&c.Et hoc ꝓ Melech.i.in Choro & charitatis cõcordia,quia aliter nihil valeret,dicẽte apostolo.Si tradidero corpus meum,&c.charitatẽ autẽ nõ habeam,&c. Tota autẽ huius psalmi intẽtio est nos ad Christi imitationẽ passionis inducere.Diuiditur autẽ iste psalmus in tres partes,quia circa suã passionẽ Christus tria facit, quia primò adiutoriũ patris orãdo postulat,secundò suã passionem explicat,ibi. *Quia repleta*.tertiò ostendit quos sua passio nõ suscitat,ibi.*Nunquid mortuis*.quartò ostendit qd passio suis electis conferat,ibi.*Et ego ad te*.Prima in duas,quia Christus primò exprimit suã orationem, secundò petit exauditionẽ,ibi.*Intret*.Quantum ad primum Christus ait patri.*Domine Deus salutis meæ*. Vbi nota ꝙ realiter Christus orando clamauit ad patrem,& in die & in nocte.Et hoc est quod dixit psal.21.Deus meꝰ clamabo p diem & nõ exaudies, & nocte & nõ ad insipientiã mihi,vide versi.292. Vel aliter,vbi aduertendum,ꝙ scriptura p diem accipit statum prosperitatis, & per noctẽ statum aduersitatis

Psal.21.

Dies prosperitatis, nox aduersitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerberis. Sic enim accipitur psal.41. In die mãdauit dñs misericordiã suam, & nocte canticum eius. vide supra vers.698. Vnde Greg. ait. 4.mor.cap.17. Quasi dies quædã est, cum mundi prosperitas arridet. Sed dies iste in noctem desinit, quia sæpe temporalis ꝓsperitas ad tribulationis tenebras pducit. Hũc diem prosperitatis propheta despexerat cum dicebat. Diem hominis non cõcupiui, tu scis. Hanc tribulationis noctẽ postremò incarnationis suæ tẽpore dñs se passurũ nunciabit, cum per psalmistam quasi ex præterito diceret. Vsq; ad noctẽ increpuerũt me renes mei. Sic ergo prosperitas dicitur dies, & aduersitas nox. Ad ꝓpositum ergo Christus clamauit ad patrem in die & nocte. Ipse enim vtriusq; status summum habuit gradum. Nullus enim prosperitatis gradum altiorẽ habuit eo qui ad tantam assumptus fuit gloriã & gratiã, vt in primò instanti sui esse, verus Deus esset & omni gratia plenus, & non prius habuit esse q̃ fœlicitatẽ. Ipsi etiã summũ gradũ in hoc mundo habuit aduersitatis: quia nullus eo ampliꝰ in carne fuit passus. Et tamẽ in vtroq; statu semper clamabat ad patrẽ, in statu ꝓsperitatis gratias agens & laudans Deum. psal.56. Clamabo ad Deum altissimum, ad Deum qui benefecit mihi. Clamaui in statu aduersitatis, Deum inuocando. Luc. 23. Clamans voce magna Iesus ait. In manus tuas dñe cõmẽdo spiritum meum. Benè ergo Iesus dicere potest. *Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.* De multiplici autẽ clamore Christi, vide vers.399. & 1092. Istum versum ad sensum prædictum exponit glo. de Christo, dicens. *Domine Deus salutis meæ in die clamaui, &c.* quia in lætis & rebus aduersis orauit Christus.

Greg. 4. mor. c. 17.
Hier. 17
Psal. 15.
Clamauit Christus in die & nocte.
Psal. 56.
Luc. 23.

1482

Intret in cõspectu tuo oratio mea, inclina aurẽ tuam ad precem meam.

Hic postulat suę orationis exauditionẽ. Vbi aduertendum q̃ specio. cis, verbũ, idẽ est q̃ videre vel cõsiderare, & inde cõspectus quasi simul visus. Et sic cõspectus Dei dicitur simul omniũ visio: quia eius sapiẽtia omnia nudè videt & clarè, psal.118. Omnes viæ meæ in cõspectu tuo. Vnde gl. super illo verbo. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, ait. q.d. Nulla creatura in cõspectu Dei est inuisibilis: quia oia. s. cœlestia terrestria & inferna ei nuda sunt & apta. i. discooperta, renelata & manifesta: quia ex omni parte plenè visa, oculis eius. i. conspectui & visioni eius, ad quẽ nobis est sermo. i. cui oportet nos reddere rationẽ de omnib. operib. & cogitationib. & intentionib. nostris. Vnde psal. 118. Meditatio cordis mei in cõspectu tuo semper. Ad propositũ ergo idem est cõspectus Dei, q̃ simul cogitatio Dei. Cognitio autẽ vel scire Dei est duplex. s. visionis & approbationis. Primo modo oia Deus cognoscit bona & mala. Quantũ ad fm modum mala nõ cognoscit, sed solũ illa quæ approbat. Sic enim fatuis virginib. dicitur. Amen dico vobis, nescio vos. Sic cõsimiliter dicimus conspectũ vel simul aspectum Dei duplicẽ. s. cognitionis, & sic oia in cõspectu eiꝰ sunt & approbationis, & sic solũ illa sunt in cõspectu eiꝰ quæ approbat, nõ autẽ mala. Vnde Iob 13. dicitur. Vias meas in cõspectu eius arguam. q.d. hoc approbat. Nõ enim veniet in cõspectu eiꝰ ois hypocrita, q.d. hypocritã nõ approbat. Iste ergo modo qd est orationẽ intrare in cõspectu dñi, nisi orationẽ sibi esse placitã & approbatã & ab eo exaudiri? Et hoc est qd hic ait gl. Ingressus orationis in cõspectu dñi approbatio eiꝰ est. Cõsequẽter hoc idẽ aliis verbis repetit, d. *Inclina aurẽ tuã, &c.* Inclinatio autẽ auris Dei ad preces nostras, est misericors eiꝰ exauditio. Qui enim aliquẽ vult exaudire porrigit sibi aurẽ, sed ab illo quem non vult exaudire, auertit. Auris enim Dei dicitur eius gratia, vide supra vers.870. & 1139. In hoc etiã quod dicit. *Inclina aurẽ tuã, &c.* notat humilitatẽ orationis, vide vers.190. & 437. Hic autem notat gl. magnam virtutẽ orationis, d. Virtꝰ magna purę orationis hic notatur, quæ quasi quędam personata Deũ intrat & mãdatũ peragit quo caro peruenire nequit. Quantæ autem virtutis sit conspectus Dei erga nos, vide supra versic.686.

Conspectus Dei duplex. Psal 118. Hebr. 4.
Gloss.
Orationis virtus.

1483

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit.

Hic Christus explicat suã passionẽ, quã Christus grauissimã ostendit ex multis: primò ex pœnarum multiplicitate in principio, secdò ex opprobriosa reputatione, ibi. *Æstimatus sum.* tertiò ex corporali vulneratiõe, ibi. *Sicut vulnerati.* quartò ex iniquorũ associatione, ibi. *Posuerunt.* quintò ex adiutorij priuatione, ibi. *Super me cõfirmatus.* sextò ex discipulorum dispersione, ibi. *Longè fecisti.* septimò ex sui discipuli ꝓditione, ibi. *Traditus.* octauò ex mortis turpissimę cõdemnatione, ibi. *Clamaui.* Quãtum ergo ad primũ narrat grauitatẽ suæ passionis ex dolorũ & pœnarum multiplicitate, d. *Quia repleta est malis anima mea.* Duo enim sunt genera malorum. s. culpę & pœnæ. Primum nõ potest esse sine secundo: quia omne peccatũ pœna est, sed secundũ bene potest esse sine primo, non simpliciter, quia omnis pœna si iusta est, est peccati pœna, sed in psona patiẽte: quia qs innocẽs ꝓ peccato alterius mala pœnæ pati potest. Et de isto secundo genere malorũ ait Christus *Quia repleta est malis.* s. pœnæ anima mea: quia tpe suæ passionis omnib. malis, quib. qs potest repleri, repletus fuit Christus & omnib. modis passus. vide supra vers.21. Et hoc est quod Christus dicit. Tristis est aĩa mea vsq; ad mortẽ. Vnde gl. Nõ peccatis, sed dolorib. repleta fuit aĩa Christi. Vel etiã repleta fuit malis: quia omnib. vitiis & peccatis aliorũ cõpatiebatur. Repleta est ergo malis aĩa mea, q.d. malis prę tereuntis populi cõpatior, dum trador ad mortem. Et hoc est quod subdit. *Et vita mea inferno appropinquauit.* q.d. quia trador ad mortem per quod anima mea appropinquauit ad infernum: quia statim sepa rata anima in infernum appropinquauerit vel descenderit anima Christi vide versic.108.

Math. 26. Gloss.
Zach. 9.

1484

Æstimatus sum cũ descẽdentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Hic aggrauatur passio Christi ex opprobriosa reputatione, quod enim qs ꝓ altero facit laboriosum & sũpruosũ liberè & ex mera charitate, reputare ꝑ hoc nõ liberè sꝫ ex necessitate & coactè illud faciat, est iniuriose & opꝓbriosẽ cõtra debitũ opꝰ illiꝰ reputare. Quod sic in sua passiõe accidit Xp̃o. Vbi notãdũ, q̃ aliter Xp̃s fuit passibilis & mortalis; & aliter nos; qm̃ nos pœnas, miserias, & mortẽ patimur ex necessitate naturæ; quã necessitatẽ induxit peccatũ primorum parẽtũ. Xp̃s aũt hos defectꝰ pœnales in se assũpsit sola voluntate, vt ex charitate nõ necessitate ꝓ humano gñe pateretur: vt deducit magister lib.3. dis.15. Iudæi autẽ opprobriosẽ contra Christũ insurgẽtes existimabãt illũ pati non voluntate sed necessitate. Et hoc est quod Christus dicit. *Æstimatus sum cũ descendentibus in lacum.* Per lacũ accipit infernũ, sicut dicitur Zach.9. Eduxisti vinctos de lacu, ad quẽ descẽditur p mortẽ. q.d. Æstimatus sum mori, pati, & ad infernum descendere eadẽ ratione, qua & alij. s. nõ voluntate, sed necessitate. Et istam expositionẽ hic sentit gl. d. Ait Christus. Non solum grauiora sum passus, sed etiam cõtumeliosa. *Quia æstimatus sum cũ descendentib. in lacum.* s. miserię vel inferni profunditatẽ. Et hoc à nescientib. quid faciebant, q̃ me sic putabãt mori necessitate, vt alij homines moriuntur. Sed hos defectus infirmitatis nostræ sicut & ipsam carnẽ non cõditione necessitatis, sed miseratione voluntaria suscepit, vt trãsfiguraret in se corpus suum, quod est ecclesia. s. vt si quis suorũ inter has humanas miserias cõtingeret tristari vel dolere, nõ ideo se alienũ à gratia putet. Sequitur. *Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.* Est declaratio partis prędictæ, vt Christus dicat. Ego qui solus sum inter mortuos liber. s. q̃ solus voluntate nõ necessitate morior, *factus sum.* i. æstimatus à nescientibus, ꝓ sum sicut homo sine adiutorio. s. ꝓ nõ possim euadere mortẽ sicut nec alij hoies possunt, qđ falsum est, quia alij homines nõ habẽt potestatẽ euadẽdi mortẽ si velint, sicut ego. Et hoc est qđ Christus dicit. Nemo tollit animã meã à me, sed ego pono eã à meipso. Potestatẽ habeo ponẽdi animã meã: & potestatẽ habeo iterum sumẽdi eã. Quod exponẽs Chrysostomus ait. Quia enim Iudæi cõsiliabãtur multotiẽs Christũ interficere, dicit, ꝓ ipso nolẽte, inutilis est hic labor. Ira enim habeo potestatẽ animã meã ponere, vt nullus possit à me inuito ipsam auferre, qđ in aliis hominibus nõ est. Dñs autẽ Iesus solus habet potestatẽ ponendi eam, & iterum ad libitum resumẽdi eam.

Non potest anima nisi sua voluntate mori.

A
B
C
D
E

Sicut vulnerati dormiẽtes in sepulchris, quorum nõ est memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Hic aggrauatur passio Christi à corporali vulneratione. Christus enim ab eis vulnera multa suscepit, quia ipsi ęstimabãt per illa vulnera eum violenter ad mortẽ ducere. Et hoc est quod dicit. *Sicut vulnerati dormiẽtes in sepulchris.* q.d. æstimatus sum ab eis, sicut de aliis qui ꝓ vulnera inuite ducuntur ad mortẽ, & ad sepulchrũ. Sic & ego ab eis lãcea vulneratus sum mortuus, & in sepulchro positus, sed totũ hoc voluntate, non necessitate. Sed quamuis Christus sic fuerit vulneratus mortuꝰ & sepultus, sicut & cæteri, tamẽ differẽtia est inter ipsum, & alios. Vnde sequitur de aliis *Quorũ nõ est memor.* Alia litera habet & magis clarè. *Quorũ tẽpus resurgẽdi nõdum venit.* Vbi Christus discernit se ab aliis: quia licet fuerit vulneratus mortuus & sepultus, ipse tamen die tertia resurgens euigilauit. Sed illi putabãt eum similẽ aliis vulneratis, & occisis & dormiẽtib. in sepulchris, quorum Deus nõ est memor adhuc, quia nõ euigilabũt vsq; ad diẽ iudicij. Et notat gl. ꝓ scriptura cõsueuit mortuos dicere dormientes: quia ipsos vigilaturos, i. resurrecturos vult intelligere, quia euigilabunt in resurrectione. Sequitur. *Et ipsi de manu tua repulsi sunt.* Hoc enim ly ipsi non refertur ad ipsos vulneratos dormiẽtes, inter quos etiã sunt multi iusti qui de manu dñi non sunt repulsi, quoniã iustorum animæ in manu Dei sunt, sed refertur ad ipsos Iudæos q̃ ęstimabant Christũ esse sine adiutorio, & ipsi priuati fũt adiutorio Dei, quod maximè patuit in captione ciuitatis, & populi trucidatione tẽpore Titi & Vespasiani principibus Romanis. De vulnerib. Christi dixit psal.21. Foderunt manus meas & pedes meos, vide supra

Christus patitur sua ex voluntate non necessitate.

vers.308. Ista autem vulnera hic ad memoriã reducuntur, quoniam per illa animæ nostræ vulnera sanantur. Vnde Bernard. super illo verbo Esa.2. Ingredere in petrã, absconde in fossa humo à facie iræ dñi, ait. Infirmę adhuc & inerti animæ, quę iuxta ꝙ in euãgelio quidã de se cõfitetur, fodere nõ valeo, mendicare erubesco, fossa ostẽditur vbi lateat humus, donec cõualescat & ꝓficiat, vt possit & ipsa ꝓ se sibi cauere foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi animi vtriq; vigore & puritate. Et si intellexerimus fossam humũ illã quæ ait, foderunt manus meas & pedes meos, nõ erit dubitandũ de sanitate citius adipiscẽda animę illuminatæ, quę in ea demorabitur. Quid enim tam efficax ad cauẽda conscientiæ vulnera necnon ad purgandã mentis aciem quàm Christi vulnerum sedula meditatio.

Vulnera Christi sanãt animam. Bernard. Esa 2.

Posuerũt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in vmbra mortis.

1486

Hic aggrauatur passio Christi ex iniquorũ associatione. Vbi aduerte ꝙ principes sacerdotum volentes in passione Christi ipsum corã omnib. diffamare & ostendere vitiosum, procurauerunt duos latrones notorios cum ipso crucifigi, & in medio ipsorum Iesum poni. Nã secũdum ꝙ dicit Theoph. malã opinionẽ de dño populo generare volentes, duos latrones fecerunt crucifigi cum eo, per hoc populo ostendere volentes ipsum esse latronẽ & vitiosum dignum morte. Et hoc notans Christus, ait. *Posuerunt me in lacu inferiori.* Vidi aduerte, ꝙ lacus mystice sumptꝰ est duplex, pœnę & culpæ. Primus est superior, & secundus inferior. Lacus superior pœnę est infernus, de quo Esa.14. Detraheris in infernum in profundũ laci. Lacus inferior culpæ est ipsum peccatũ. Vnde Thren.3. volens ostẽdere Hieremias ꝙ causa captiuitatis Iudęorum à Babiloniis fuerat peccatum ipsorum, dicit. Lapsa est in lacum vita mea. Quid est ergo posuerunt me in lacu inferiori, nisi sua opinione conati sunt me in peccatum ponere, i. ostendere peccatorem? Et tamen per hoc apud populũ nõ fuit reputatus peccator, sed magis clarificatus. Vnde declarãs ꝙ per lacum inferiorem intelligebat peccatum quod est tenebrosum, ideo statim subdit. *In tenebrosis.* Peccatũ enim quædam tenebra dicitur: quia totus homo interior obscuratur, vt ait magister lib.4. Et aduerte quòd vt ipsum magis diffamarent, nõ solum ipsum cum latronib. crucifixerunt, sed in loco ꝓ morte latronũ deputato. Et hoc est qđ subditur. *Et in vmbra mortis.* Vbi secundũ gl. vmbra mortis est locus, quo mali puniuntur. Hoc autem quod dicitur. *Et in vmbra mortis.* intelligi & aliter potest. Nam vmbra mortis tria significat. s. obliuionẽ, peccatum & mortẽ carnis. in quib. omnib. Iudęi Christum ponere conati sunt. vnde Greg. dicit. In scriptura sacra vmbra mortis aliquando obliuio mentis dicitur, aliquãdo imitatio diaboli, aliquando mors carnis. Vmbra enim mortis obliuio mentis accipitur, quia sicut mors hoc quod interfecit agit vt nõ sit invita, ita obliuio hoc quod intercipit agit, vt nõ sit in memoria mẽtis. Vnde rectè Ioannes hebræorum populis eum quem obliti fuerãt, Deum prædicare veniebat, per Zachariã dicitur. Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedẽt. In vmbra enim mortis sedere est, à diuini amoris notitia in oblimionem labi. Vmbra etiam mortis peccatũ vel imitatio antiqui hostis accipitur. Ipse enim quia mortem intulit, mors vocatur, Ioanne attestãte, qui ait. Nomen illi

Theoph.

Lucę. 1.

mors

Lacus superior pœna inferior culpa. Thren 3.

Vmbra mortis multa significat. Greg. 4. mo. cap. 20.

Obliuio dicitur vmbra mortis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mors. Per vmbram ergo mortis eius imitatio designatur, quia sicut vmbra iuxta quantitatẽ corporis ducitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis eius exprimuntur. Vnde rectè Esaias cũ gentiles populos in antiqui hostis cerneret imitatione defecisse, eos ad veri solis ortum resurgere conspiciẽs, ait. Sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vmbra ẽt mortis mors carnis accipitur, quia sicut vera est mors quã anima separatur à Deo, ita vmbra mortis est qua caro separatur ab anima. Vnde recte voce martyrum per prophetã dicitur, Humiliasti nos in loco afflictiõis, & cooperuit nos vmbra mortis. Quos.n. constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte operiri dicuntur, sed vmbra mortis. Ad propositũ ergo istis trib. modis conati sunt Iudæi Christũ in vmbra mortis ponere. primo mõ, quia totũ ad hoc contra ipsum faciebant vt obliuioni daretur nomẽ & fides Christi. Vnde Hiere. 11. dicit, mittamus lignum in panem eius, & nomen eius non memoretur amplius. Secundo modo patet, quia vt dictũ est ideo cum iniquis cum deputanerũr, vt ipsum peccatorem ostenderent, sed ex hoc magis clarus euasit. Tertio modo patet, quia licet vellent eum ex toto perdere, tamen sibi solũ carnis mortem intulerũt, & hoc ad modicum tẽpus, & sic ipsum in vmbra mortis posuerunt. Vnde Grego. vbi supra, ait. Mediator Dei & hominum solam mortem carnis pro nobis suscepit, & veram mortẽ delinquentium per vmbram suæ mortis deleuit. Ad nos quippe venit qui in morte carnis & spiritus tenebamur, vnã ad nos suam mortem detulit, & duas nostras, quas reperit soluit. Si enim ipse vtramque susciperet, à nulla nos liberaret. Sed vnam misericorditer accepit, & vtramque iustè damnauit. &c.

Esa.9. Mors diuitur in duas mortes.

Hiere. 11.

Greg.

1487

Super me confirmatus est furor tuus, & oẽs fluctus tuos induxisti super me.

Hic aggrauatur Christi passio ex adiutorij priuatione. Christus enim in sua passione Deo derelictus videbatur a patre, eo quod sibi contra persecutores iniustos nõ ferebat auxilium. Vnde & in cruce clamauit, dicens. Deus meus Deus meus, quare dereliquisti me? Matt. 27. qualiter autẽ hoc verum fuerit, vide supra vers. 291 Et hoc hic notãs Christus, dicit patri. *Super me cõfirmatus est furor tuus.* Nõ quod pater cõtra filium fuerit cõmotus, sed hic accipitur furor pro effectu furoris, sicut ad modum loquendi quãdo vnus homo cõtra alium furit, sibi omnẽ pœnã quã pót infert. Et isto modo videbatur patris furor cõfirmatus supra Christum, eo quod ipsum de manibus iudæorum nõ defendebat, sed ipsum voluntati eorum tradiderat persecutiẽdum. Et sic videbatur quod Deus oẽs indignationes suas super ipsum induxisset, quando permisit eum capi, ligari, flagellari, coronari, & inter duos latrones crucifigi. Et hoc totum refertur ad opinionẽ iudæorũ qui sic eum percussum à Deo propter sua peccata putabant. Vnde & dicebant illud Esa. 53. Vidimus eum, & nõ erat aspectus & desideravimus eum despectum & nouissimum virorum virum dolorum, vnde nec reputauimus eum. Per fluctus autẽ intelligit imperus tribulationum, de quibus subdit. *Et omnes fluctus tuos induxisti super me.* Et quamuis secundum illorum opinionẽ Deus super Christum fluctus pœnarum induxisset, tamẽ ipse superior fluctibus erat, quos voluntate susceperat, nõ necessitate. Vnde de ipso dicitur Iob. 9. quod graditur super fluctus maris. Nota tamẽ quod fluctus secundũ suas cõditiones diuersas, diuersa significãt in scriptura. Nã fluctus sunt terribiles, & sic significãt diuinã institia. Iob. 31. Quasi fluctus tumẽtes super me, semper, sic timui Deũ. Sunt instabiles, & sic significãt mobilitatẽ conscientiæ. Iaco. 1. Qui hęsitat, similis est fluctui maris, qui ab omni vento mouetur. Sunt eleuabiles, & sic significant sublimitatẽ arroganriæ, psal. 92. Eleuauerunt flumina fluctus suos. Sunt conturbabiles, quia cõturbãt aspectum, & sic significant punitionis acerbitatem. Esa. 51. Conturbabo mare & intumescent fluctus eius. Et isto modo hic accipiuntur fluctus pro acerbitate pœnæ, cum dicitur. *Et omnes fluctus tuos induxisti super me.* Sic.n dicit. Oia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. vide supra versiculo. 697.

Iob. 9. Fluctus mei ta significa. Iob. 31.

Iaco. 1.

Psalmus 92.

Esa. 51.

Psal. 41.

1488

Longe fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi.

Hic aggrauatur Christi passio ex discipulorum dispersione. Sicut enim solatium est miseris, socios habere pœnatum, qui sibi in suis pœnis scilicet assistant, & cõpatiãtur, sic & aggrauatur pœna, quando quis in pœnis positus à suis familiarib. & notis derelinquitur, qa eo dolor aggrauatur quia derelinquentes cognoscit nõ fuisse veros amicos. Sic enim dolor Iob aggrauabatur, quia ab amicis se in percussione relictũ videbat, dicẽs. Fratres mei præterierũt me. Quod notans Greg. lib. 7. mora. ca. 11. dicit Plerunq; ipsi nos miseros insequuntur, qui fœlices sine cõparatione coluerũt. Cũ.n. quis positus in prosperitate diligitur, incertũ valde est vtrũ prosperitas vel persona diligatur, amissio autem prosperitatis interrogat vim dilectionis. Vnde bene quidã sapiẽs, dicit. Nõ agnoscitur in bonis amicus, & nõ abscõditur in malis inimicus. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec aduersitas inimicũ celat, quia ille sæpe prosperitatis nostræ reuerentia regitur, & iste ex cõfidentia aduersitatis aperitur. Quia nimirum qui in aduersitate proximum despicit, aperte conuincitur, quia & hunc in prosperis nõ amauit &c. Sic igitur ad propositum, dolorẽ Christi passi accumulauit discipulorum dispersio, quando s. videntes Christum ligari, qui promiserant vsque ad mortem pro ipso constanter certare, omnes relicto eo, fugerunt, vt habetur Mar. 14. Et hoc hic insinuans Iesus, ait. *Longe fecisti notos meos à me.* Et attende q̃ non dicit notos quos ipse nouerat generaliter, sed notos, qui eum nouerant, qui scilicet viderunt ipsum cæcos illuminantem, mortuos suscitantem &c. *Posuerunt me abominationem sibi.* Abominor, aris, secundum grammaticos est aliquid abhorrere, cum execratione repellere, execrare, detestari, Sic enim apostolorum primus, ipsum tunc fuit abominatus, quando incepit anathematizare, & detestari quia non nouisset hominem, vt habetur Matth. 26. Hoc enim in figura Iob prædixerat, dicens. Abominati sunt me consiliarij mei, & quem maxime diligebam, aduersatus est mihi. Cõsiliarij namque Christi dicuntur ipsi apostoli, quia & si Christo consilia non tribuebant, tamen membris Christi prædicando consulebant, & inter illos Petrus à Christo singulariter erat dilectus quia in omnibus primus secretarius Christi erat, tunc super omnes magis aduersatus est Christo, ipsum cum iuramento abnegando.

Iob. 6. Amicus prodebat aduersitas non prosperitas.

Eccle. 12.

Mar. 14.

Matth. 26. Iob. 19.

Traditus

1489.

Traditus sum, & non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopia.

Hic aggrauatur Christi passio ex discipuli traditione. Vbi nota quòd quamuis Christus sciret tempore suæ passionis Iudã ipsum traditurũ, ipsum solum generaliter prædixit, dicens. Vnus vestrum me traditurus est, sed in speciali ipsum nõ nominauit, sed hoc in corde sibi occultum retinuit, quòd ideo ipsum in particulari nominare noluit, vt dicit Leo in sermo. vt notã sibi cõscientiã proditoris demõstraret, quam nõ aspera, nõ aperta increpatione confundens: sed leui ac tacita admonitione conueniens, ipsum facilius corrigeret pœnitendo, quã nulla deformasset abiectio. Vel secundũ Chrysostomũ, quia Christus personaliter proditorẽ si in particulari nominasset, alij apostoli ipsum dẽtibus lacerassent. Cognoscebat ergo proditorẽ, & tamen nomen eius exterius nõ expressit, sed intus in corde retinuit. Et hoc est quod hic dicit Christus. *Traditus sum.* à discipulo cui multa contulerat beneficia. *Et non egrediebar.* scilicet cõceptus à me nõ egrediebatur, sed in me ipso remansit. Egreditur enim cognitio interior vel cõceptus, quando exterius per linguam manifestatur Sic enim egrediebatur confessionem pro locutione exteriori accipit propheta dicẽs. Tu scis quod egressum est de labiis meis in conspectu tuo, rectum fuit. Et q̃ proditionem istam magis aggrauabat, quia gratis prodidit, nulla offensione à Christo lacessitus, sed sola cupiditate allectus, vt ostendit Chrysost. in sermo de proditione Iudæ, dicẽs. Dic Iuda causam proditionis. Tradis magistrum, nunquid laceratus ab eo? Audiam læsionem tuam. Forsitan quia tibi demonum tradidit potestatem quòd fecit te languentibus subuenire, quòd mortuos suscitare didicisti, has beneficiorũ vices exoluis, dicens. Quid vultis mihi dare, & ego eũ vobis tradã? O dementia imò cupiditas proditoris. Cuncta.n. mala cupiditas procurauit. Hac affectus Iudas, magistrum tradidit Nã cupiditas huiusmodi sortita est naturã. Captiuas animas retinet, & omnibus modis alligatas astringit, beneficiorũ oblitionem imponit, & alienationẽ mentis ostendit. Iudas captus cupiditatis insania, quãta beneficia conuersationis mensę, discipulatus, admonitionis, suasionis oblitus est vt magistrum traderet ac dominum, vt & meritò cupiditatem radicem esse omnium malorum apostolus dicit. Non ergo mirum si tam ingrata proditio Christi passionem aggrauabat, & tamẽ ipse proditorem nollens cõfundere, ipsum exterius non expressit. Et hoc est quod ait. *Traditus sum & non egrediebar.* Sed quid ex hoc secutum fuit, insinuat dicens. *Oculi mei lãguerunt præ inopia.* Per oculos enim vt ait glo. intelligit apostolos, qui quando viderant Christũ sic proditum per discipulum, & se non defendẽtem statim perdita fide vt debiles vt languidi omnes fugerunt. Nam languere idem est quòd deficere vel egere. Ipsi autem apostoli tunc egebant, quia videbãt se perdidisse Christum, & ideo defecerũt.

Proditio Iudæ.

Auaritia origo malorum.

Iob. 16.

Leo.

Chrysost.

Esa. 33.

Psal. 30.

Clamaui ad te domine, tota die expandi ad te manus meas.

Hic aggrauatur Christi passio ex turpissimæ mortis condemnatione, scilicet mortis crucis. Ad hoc enim principes morte turpissima cruces & non alia voluerunt Christum occidere, vt Christo maiorem pœnam inferrent simul & ampliorẽ verecundiam. Erat enim hoc mortis genus magis morosum, & magis opprobriosum. Et hæc duo notans Beda super Lucam ait. Pessimo enim genere mortis occidere desiderant innocentem, id est crucifigere. Et ideo quia pendentes in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixis producta morte necabantur, ne dolor citius finem haberet. Et hoc quantum ad primum. Et ibi diu viuentes, ab omnibus diutius videbantur. Erat enim hoc genus mortis latronum. Et hoc quantum ad secundum. Certum est etiam quòd Christus expansis in cruce manibus clamauit ad patrem, quando. s. circa horam nonam clamauit voce magna, dicens. Heli heli &c. Matt. 27. Et Lucæ. 23. Clamans Iesus voce magna ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & hæc dicens, expirauit. Hoc ergo genus mortis hic exprimens, quo manus extensas habebat in cruce dum oraret ad patrem, ait. *Clamaui ad te domine, tota die. expandi ad te manus meas.* Iste autem versus dupliciter punctuatur, primò, vt punctus sit post tota die: vt dicatur. *Clamaui ad te domine tota die.* Et sic tota dies accipitur pro die & nocte. Et sic enim dies significet prospera, & nox aduersa, Christus tota die clamauit ad patrem, quia in prosperis gratias agendo, in aduersis autem patrem orando, vt dictum est vers. 1153. Si autem sic punctuatur, tunc est sensus. In omni statu domine clamaui ad te, finaliter autem expandi ad te manus meas. scilicet in cruce. Et sic clarus est textus. Secundò aliter punctuatur, vt punctus ponatur ante ly tota die, vt dicatur. *Clamaui ad te domine.* & postea dicatur. *Tota die expandi ad te manus meas.* Et iste modus punctuandi est communior. Sed tunc glo. facit dubium, quomodo tota die expandit manus in cruce: quia nec vna die fuit illa manuum in cruce extentio. Et si dicatur quòd hic accipitur totum pro parte, obiicit glo. quia textus dicit, *tota die.* Sed ego hic magnam difficultatem non video, quia non obstante quòd signum vniuersale apponatur alicui termino in scriptura, tamen ille terminus quandoque solum stat pro parte significatorum, & non pro omnibus. Dicitur enim Matt. 2. quòd Herodes audita natiuitate Christi, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo, & tamen certum est quòd non omnes fuerũt turbati, nõ Simeõ, qui auide Iesum desiderabat, nõ Anna prophetissa: & sic de multis aliis sanctis. Similiter dicitur Matt. 3. quòd omnis iudæa & omnis regio circa Iordanem veniebat ad Ioannem &c. In talibus locutionibus nõ obstante signo vniuersali accipitur totum pro parte, maximè vbi talis pars pro qua accipitur, sit principalis pars illius totius, sicut dicitur. Turbatus est Herodes & omnis Hierosolyma cum illo: quia quæ cum Herode fuit turbata, erat principalior pars Hierosolymorum, quia principes sacerdotum & scribæ. Sic in proposito cum dicitur *Tota die expandi ad te manus meas.* accipitur tota dies pro parte: maximè illa pars diei in qua Christus expandit manus in cruce, fuit principalior pars diei in qua Sol erat altior. De clamore autem Christi, vide supra versiculum trecentesimum nonagesimumnonum, & milesimum nonagesimum secundum.

Cruces mors turpissima.

Beda.

Matth. 27. Luce. 23.

Tota die quomodo Christus fuit in cruce.

Matth. 2.

Matth. 3.

Universidad de Sevilla
Biblioteca

1491. Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

Hic ostendit Christus quibus sua passio non proficit. Et primò proponit quibus non proficit, secundò probat quod dicit, ibi. *Nunquid narrabit.* Quantum ad primum sciendum, quòd Christi mors in peccatis obstinatis non proficit, sed ex hac magis ipsi grauantur. Non enim hic loquitur de mortuis corporaliter quibus multotiens mirabilia fecit Christus, non solum eos corporaliter resuscitando, sed etiam spiritualem vitam gratiæ eis conferendo: quia quos Christus resuscitabat corpore, multofortius resuscitabat in anima: quia perfecta sunt Dei opera. Deute. 32. Sed loquitur de mortuis spiritualiter in anima. Et istorum sunt tria genera, quibus Christus mirabilia fecit: sed non quarto generi. Nã tria genera mortuorum spiritualiter, quibus Christus fecit mirabilia: tractat Greg dicens finaliter, quòd peccatũ primò est in occulta perpetratione, secũdò ad apertã iniquitatẽ foras egreditur, tertiò per cõsuetudinem roboratur. Quartum verò genus est, cũ culpa in vsum venerit, fauoribus extollitur, & sic peccator in malo obstinatur: quia incessanter crescit culpa fauoribus enutrita. Quia curari vulnus negligitur, quod dignum prẽmio laudis videtur. Vnde bene per Salomonẽ dicitur. Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Peccatores enim lactãt, qui perpetrata mala fauoribus extollunt. An non lactatur, de quo per psalmistã dicitur. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur? Sciendũ quoque est, quòd tres modi peccantium iuxta descensus sui ordinem, facilius corriguntur, quartus verò difficilius emendatur. Vnde & redẽptor noster puellam in domo, iuuenem extra portã, in sepulchro autem lazarum suscitauit. Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui latet in peccato. Iam quasi extra portam educitur, cuius iniquitas vsq; ad verecundiam publicã perpetrationis aperitur. Sepulturæ vero aggere præmitur: qui in perpetratione nequitiæ etiã vsu cõsuetudinis præssus gratur. Sed hos ad vitam miseratus reuocat, quia plerumq; diuina gratia nõ solum in occultis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos, & mole prauæ consuetudinis pressos respectus sui lumine illustrat. Quartum vero mortuũ redẽptor noster annunciãte discipulo agnoscit, nec tamen suscitat, quia valdè difficile est, vt is, quẽ post vsum malæ consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt, à mentis suæ morte reuocetur. De quo & benè dicitur. Sine mortuos, vt sepeliant mortuos suos. Mortui enim mortuos sepeliunt, cum peccatores peccatorem fauoribus præmũt. Quid enim aliud est sepelire quam occumbere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Erat autem & Lazarus mortuus, sed tamen non à mortuis sepultus. Fideles quippe illum mulieres obruebant, quæ & eius mortem viuificatori nunciabant, vnde & protinus ad lucem rediit: quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam ducitur, si super hunc sollicitæ cogitationes viuunt &c. Ex quibus apparet, quòd mortuorum spiritualiter quatuor sunt genera: quia peccatores primò quidam sunt occulti, secũdò quidam sunt per opus extrinsecum manifesti, tertiò quidam sunt per consuetudinem sepulti, & quidam fauoribus obstinati. Et de isto quarto genere hic loquitur Christus, quòd eis nõ proficit passio Christi, quia tales per ipsam nõ reuocantur ad gratiam. Et hoc est quod ait. *Nunquid mortuis facies mirabilia?* Vbi glo. mortuos dicit non corpore, sed corde: coram quibus quædam facta sunt mirabilia per Christi passionem: sed non profuit eis: quia eos visa non mouerunt. Mortuis quidã corpore facta sunt mirabilia: quia quidam reuixerunt. Et cum dominus penetrauit inferna & inde mortis victor ascendit, magnum mortuis factum est miraculum. Dicat ergo. *Nunquid mortui*, i. corde in peccato obstinatis. *Facies mirabilia?* q.d. nõ: quia & si coram eis facta sunt mirabilia, non tñ eis facta sunt, quia nõ profuerunt illis. Et hic tangit principes sacerdotum, qui obstinato corde visis miraculis in Christi passione ostensis aliis populis se conuertentibus, illi conuerti noluerunt. De quibus etiam subdit. *Aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi.* Per medicos enim intelligit sanctos prædicatores, qui linguæ medicamento multos mortuos in peccatis, ministerialiter vocant ad vitam gratiæ, qui suscitati Deo cõfitentur per gratiarum actionem. Tales medici fuerunt sancti apostoli, per quos tamen ipsi obstinati principes sacerdotum ad vitam non fuerunt reuocati, vt fidem Christi reciperent, & ipsum verum Deum esse confiterẽtur. Et hoc est quod dicitur Ioan. 7. Nũquid aliquis ex principibus credit in eum, sed turba hæc quæ non nouit legem maledicta est.

Deute. 32. Mors peccati multiplex.

Greg. 4. mor. cap. 29.

Adulatio latat peccatorẽ

Prouerb. 1.

Psalm. 9.

Tres mortuos suscitauit Christus.

Luce 9.

Ioan. 7.

1492. Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam: & veritatem tuam in perditione?

Sepulchrum anima obstinata.

Hic probat quod dixerat. Vbi notandum q̃ anima obstinata in peccato mortua habitat in corpore, sicut in sepulchro. Vnde & ipsos pharisæos vocabat Christus sepulchra. Matt. 23. dicens. Væ vobis qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus autem sunt plena ossibus mortuorum & omni spurcitia, sic & vos &c. Vbi Chrysostomus ponit differentiam inter corpora iustorũ & corpora peccatorũ, dicens. Meritò quidem corpora iustorum tẽpla dicuntur: quia anima in corpore iusti dominatur sicut Deus in tẽplo. Corpora autem peccatorum sepulchra dicũtur, quia anima mortua est in corpore peccatoris, sicut in sepulchro, nec enim anima putanda viua est, quæ nihil viuũ aut spirituale agit in corpore. Est ergo ratio psal. ista: quia sicut in sepulchro mortuum nõ potest cõfiteri homini, sic nec anima in peccato manẽs: quia est in corpore sicut in sepulchro. A mortuo enim perit confessio, vt scribitur Eccl. 17. Vnde glo. hic ait. *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro.* s. positus. i. *in perditione*, misericordiam tuam? Et aliquis positus in perditione id est obstinatus, *narrabit veritatem tuam.* q.d. isti non narrabunt: quia tales in cordibus nec cogitant diuinam misericordiam ad parcendum, nec diuinam iustitiam ad puniendum. Et hoc idem aliis verbis repetit dicens.

Christus. Templum dicitur corpus iusti.

Eccles. 17.

Nunquid

1493. Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra obliuionis.

Peccator dicitur tenebræ. Ephes. 5. 4.

Glossa.

Vita duplex corporis & animæ.

Obliuio dicitur peccator. Osee. 2.

Idem enim vult intelligere psalmista per mortuos dormientes in sepulchris, & per tenebras & terram obliuionis. Per omnia enim ista significatur peccator obstinatus. Dicitur enim in sepulchro positus, vt in præcedenti versiculo dictum est. Dicitur etiam tenebra ratione infidelitatis, de quibus dicit apostolus, quòd sunt tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei. obstinati enim quia alienati à via Dei merito tenebræ dicuntur, vt ibidem deducit gl. dicens. Illi tenebræ sunt, quia alienati à Deo qui est lux & vita animæ: quia Deus deserit illos. Duæ quippe sunt vitæ, vna corporis, altera animæ. Et sicut vita corporis est anima, sic vita animæ est Deus. Et quomodo si anima deserat corpus moritur corpus, sic si deserat Deus animã, anima recedẽs à lumine iustitiæ, quãto magis scit quid inueniat cõtra iustitiam, tanto plus repellitur à lumine veritatis, & tenebris ignorantiæ mergitur. Dicuntur etiam terra obliuionis: quia terrena amãtes Deũ obliuiscuntur: de quibus dicitur Osee. 2 Ibat post amatores suos & mei oblita est, dicit dominus. Tales ergo quia non cogitant mente mirabilia misericordiæ Dei, nec iudicia iustitiæ suæ. Ideo dicit psalmista, quòd in ipsis non cognoscuntur mirabilia Dei nec iustitia.

1494. Et ego ad te domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.

Hic consequenter ostendit Christus, quid sua passio suis electis conferat. Et ostendit quòd sex modis Christi passio electis proficit. Quoniam illi per ipsam primò à filiis iræ segregantur, secundò in ipsis bona desideria multiplicantur: ibi. Vt quid domine: tertiò Christo humili conformantur: ibi. *Pauper sum ego.* quartò de peccatis hic corriguntur, ibi. *In me.* quintò hic aduersis cõseruantur, ibi. *Circundederunt.* sextò ipsi mundo moriuntur, ibi. *Elongasti.* Quantum ad primum sciendum quòd merito peccati primorum parentũ omnes pariter nascimur filij iræ & in peccatis. Propter quod dicit apostolus. Eramus filij iræ sicut cæteri omnes natura. glo. i. filij pœnæ, filij vindictæ, filij gehennæ: quia peccato primi hominis tenebatur iusta damnatione genus humanum, & erant filij iræ omnes. Sed ab ista ira per Christi passionem liberantur electi. i. per fidem passionis eius, sicut dicit apostolus. Salui erimus ab ira per Christum. Hoc ergo exprimens ecclesia electorum, dicit ipsi Christo. *Et ego ad te domine clamaui.* Non enim simpliciter dicit ego, sed & ego: quasi dicat. Et ego fui natura filius iræ, sicut & cæteri: sed tua passione considerata, clamaui ad te vt saluus essem, non ad alium: quia in alio salus non reperitur. Actuum 4. Nec enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. In hoc autem quod dicit. *Et ego ad te domine clamaui.* notat se præuentum à gratia Dei. Qui enim clamat & inuocat, credit. Sed filius iræ nõ crederet, nisi ipsum misericordia Dei suscitando præueniret. Verum peccata præmissa impunita esse non debent, oportet quòd sicut gratia Dei

Filij iræ nascimur Ephes. 2.

Rom. 5.

Actuum 4.

nos præuenit suscitando, ita & nos iudicem præueniamus satisfaciendo. Inter partes autem satisfactionis, oratio primum obtinet locum. Per ipsam ergo iudicem districtum præuenire debemus id est ante finem vitæ satisfacere. Et hoc est quod subdit. *Mane oratio mea præueniet te.* mane id est in vita præsenti. Oratio enim præuenit futurum iudicium. Illa enim oratio exauditur, quæ finem vitæ præuenit. psal 5. Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam. Et nota quòd præuentio est multiplex: quia præuenit Deus hominem, homo hominem, homo Deum. Præuenit Deus hominem gratia benedictionis. psalm. 20. Quoniam præueniisti eum in benedictionibus dulcedinis. Præuenit homo hominem reuerentia honorationis. Roma. 12. Honore inuicem præuenientes. Præuenit homo Deum per instantiam orationis, vt hic. *Mane oratio mea præueniet te.*

Psalm. 5. Præuenire multiplex.

Psalm. 20.

Rom. 12.

1495. Vt quid domine repellis orationẽ meam, auertis faciem tuam à me.

Orationẽ exaudire quãdo differt Deus.

Hic ostendit quòd iustis bona desideria dilatantur. Vbi sciendum, quòd Deus orationes etiã iustorum exaudire differt, vt desiderium rei postulatæ magis crescat: quia res faciliter habita, quasi pro nihilo reputatur, vide supra versicu. 56. & 516. & 650. Et sic Deus quando orationem nõ exaudit, ipsam repellere videtur. Hoc ergo insinuãs psalmista, per modum interrogationis Deo proponit, dicens. *Vt quid domine repellis orationem meam?* Ad hoc respondetur: quòd solum ad vtilitatem nostram: vt in prædictis locis allegatis patet. Et hoc aliis verbis proponit, dicens. *Vt quid auertis faciem tuam à me?* Et nota quòd diuina auersio, qua faciem suam auertit à nobis, quandoque est temporalis, quandoque vero æterna: vide supra versic. 1320. Vel ista sunt verba sanctorum patrum, qui desiderabant Christi incarnationem quæ per faciem designatur, vt supra vers. 150. & 1374. & 459. & 689. & 844. Quia ergo differebat incarnari. d. *Vt quid repellis orationem meam?* auertis, id est non conuertis faciem tuam à me.

1496. Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea, exaltatus autem humiliatus sum, & conturbatus.

Laboribus se occupant iusti in præsenti.

Hic ostendit quomodo iusti Christum imitantur. Christus enim pauper fuit in natiuitate: quia in diuersorio natus. Fuit in laboribus in vita. Ioan. 4. Iesus autem fatigatus sedebat. Sic etiam conturbatus fuit in passione. Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Exaltatus fuit in cruce. Ioannis 12. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Similiter & quilibet iustus Christum imitatur vt primò sit pauper: quia facilius est camelum per foramen acus intrare, quam diuitem in regnum Dei. Quod quidem non intelligitur de illis qui diuitias habent, sed de illis qui habentur à diuitiis & confidunt in eis. Habere enim diuitias non est criminis: sed illis subiici. Similiter ipsum imitantur in laboribus. Qui enim æternam gloriam considerant, in se hic laboribus occupant assiduè vt

Luce. 2. Ioan. 4. Matth. 26. Ioan. 12.

Mar. 10.

vt ostendit Greg.8.mo.c.7. dicens. Sciendum est quòd mer cenarius sollicitè curat inspicere, ne vnquam dies vacuus labatur ab opere, ne expectatus finis temporis inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque studio conspicit, quid percipere in tempore remunerationis possit. Nã cum labor, crescit præmij fiducia proficit. Cum vero labor torpuerit, spes à remuneratione lassescit. Vnde & electus quisque vitam suam quasi mercennarij dies pensans, tanto fidentius spe tẽdit ad præmia, quanto nunc robustius perdurat ad laboris incrementa &c. vt cum Christo dicere possit. *Ego in laboribus à iuuentute mea.* Qui labor maximè esse debet in gemendo peccata. psal. 6. Laboraui in gemitu meo &c. Similiter ipsum imitatur in humilitate, aliter iustus non esset: quia Christo non obediret, dicens. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Et per consequens ipsum non imitatur in exaltatione: quia omnis qui se humiliat, exaltabitur. Similiter in conturbatione, quam pro commissis peccatis debet habere. Vnde cuilibet iusto dicitur. Filius hominis panem tuum in conturbatione comede, & aquam tuam cum mœrore bibe. Panem suum in conturbatione comedit, qui victum vitæ præsentis cum conturbatione pœnitentiæ pro peccatis sumit. Aquam cum mœrore bibit: quem die ac nocte pro consideratione peccatorum lachrymæ potant. Dicat ergo quilibet iustus Christi factus imitator. *Pauper sum ego &c.* vbi considera vitæ nostræ decursum. Hæc enim incipit à miseria, ideo præmittit. *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea.* Hanc erigit superbia, ideo sequitur. *Exaltatus sum.* Hanc corrigit pœnitentia: ideo concluditur. *Humiliatus autem & conturbatus.* Vnde glo. Pauperes sumus à principio per miseriam: exaltati per superbiam, sed humiliati & conturbati per contritionem & pœnitentiam.

Psalm. 6.
Matth. 11.
Luce. 18.
Ezech. 12.
Conturbatio pœnitentia.

1497. In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me.

Hic ostendit quòd iusti hic pro peccatis puniuntur. Quos enim Deus ad occisionem dat, hic dimittit in pascuis: quos autem ad vitam, illos hic pro commissis flagellat & punit. Vnde ad Hebræ. 12. Flagellat Deus omnem filium, quem recipit. vide supra versicu. 19. & 236. 329. Et hoc nunc manifestat psalmista in persona cuiuslibet iusti. dicens. *In me transierunt iræ tuæ.* Quid enim est ira Dei, nisi punitio? quia quando aliquem punit, se habet ad modum irati. Sed hęc ira in reprobis non est transitoria, sed perpetuò manet. In electis autem temporalis est & transitoria, quia saltem in morte terminatur. Et hoc considerans psalmista ait. *In me transierunt iræ tuæ.* id est punitiones. Et benè dicit transierunt, quia ira Dei nõ manet in iustis, quia transitoriæ eos punit, vt sanet. Vnde Deute. 32 Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & ego sanabo. Sequitur. *Et terrores tui conturbauerunt me.* Iustus enim non solum corrigitur per aduersa, quæ hic patitur, sed multo amplius timens futurum Dei terribile iudicium, qui timor etiam amorem Dei sequens, ad conseruandam iustitiam multum proficit. Ideo postquam psalmista ad suam correctionem ostendit præsentia aduersa valere, etiam subdit quòd timor perpetuæ pœnæ ad hoc proficit multum. Vnde & subdit. *Et terrores tui conturbauerunt me*, id est timor pœnæ perpetuæ. Vnde istum versum ad propositum pertractans Grego. super illo verbo Iob. 6. Sagittæ domini in me sunt, & terrores eius militant contra me, ait. Iustorum mens non solum perpendit quod in præsenti vita tolerat, sed etiam pauet, quod restat. Videt qualia in hac vita patitur, metuit ne post hanc vitam grauiora patiatur. Luget quia in huius cæcitatis exilium à paradisi gaudiis ceciderit, timet ne & cum exilium relinquitur, mors æterna subsequatur. Iam ergo sententiã tolerat in pœnam, sed minas adhuc venturi iudicis formidat ex culpa. Hinc psalmista ait. *In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me.* Interni quippe iudicis postquam iræ pertransierunt etiam terrores conturbant: quia iam aliud de damnatione patimur, & adhuc aliud de æterna vltione formidamus. Et hoc est quod hic dicit glo. notanter. Omne quod potest accidere, & si non accidat prudenter timetur.

Pœna temporalis transit & bonis proficit.
Deute. 32.
Pœna perpetuæ timor proficit bonis
Greg. 7. mor. cap. 3.
Timor futurorum valet.

1498. Circundederunt me sicut aqua, tota die circundederunt me simul.

Hic ostendit quòd iusti per aduersitates hic à Deo conseruantur. Donis enim Dei quandoque animus in superbiam attollitur: sed ne ibi consistat, aduersis circundatur. Et sic aduersis circundatus, seipsum recognoscens in humilitate conseruatur. Quod ostendens Greg. ait. Nam plerunque donis virtutũ elatus animus corruit, & velut iram Dei metuit aduersa tentationum, & tamen eisdem aduersis pressus, ad virtutum custodiam cautior exurgit. Quis enim Deo propinquare se non æstimat, cum se supernis excrescere muneribus agnoscit, cum vel propheriæ donum vel doctrinæ magisterium percipit, vel ad alios conuertendum curationum gratia conualescit? Et tamen sæpe mens: dum virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatæ culpę telo perforatur. Et inde à Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquauit. Et quis se derelictum iam gratia diuina non deputet, cum post experimentum mundi tiæ lacessiri se carnis tentationibus videt inhonesta ad animum congeri: & ante cogitationis oculos nonnulla improba & immunda versari? Et tamen cum fatigant ista non superant, sed per humilitatem animum seruant, vt infirmum se animus in aduersis deprehendens, totum se ad adiutorium diuinitatis conferat, & sui fiduciam funditus amittat. Sicque fit vt inde Deo altius inhæreat, vnde se à Deo altius cecidisse suspirabat &c. Ex quibus patet quòd Deus animum iusti quandoque circundat aduersis, vt ipsum in virtutibus custodiat. Et hoc est quod psalmista in persona iustorum hic de aduersitatibus dicit. *Circundederunt me sicut aqua tota die &c.* q.d. Vt Deus me sibi electũ custodiat, fecit quòd aduersitates circundant me, id est vndique opprimunt: & simul, quia nunquam aduersitas vna sola venit: quia abyssus abyssum inuocat.

Nota. Aduersa studiunt iustos.
Greg. 9 mor. cap. 10.

1499. Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos à miseria.

Hic ostendit q̃ iusti mundo moriuntur. Qui enim vult Christum imitari omnem carnalem amorem relinquere debet, vt Deũ omni amori & cognationi carnali præponat, præcepto Christi dicentis Qui amat patrẽ suum aut matrem plusquã me, non est me dignus. Secundum enim Hieronymum, hic ordo in omni affectione est necessarius. Ama post Deum patrem matrẽ aut filios. Si autẽ necessitas venerit vt amor patris matris vel filiorum Dei amori comparetur, & non possit vtrunq; simul saluari, odium in suos pietas in Deum est. Vnde & expressius Lucę 14. Christus dicit. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem & vxorem & filios & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Ex quib. omnibus mihi aliud vult concludere, quàm q̃ longè plus cognationẽ spiritus debet amare, quàm carnis, & à mũdo propter Deum elongari in his quibus cognatio carnis vel mundi Deo contradicit. Et hoc est quod præuidens psalmista in persona bonorum Deo dicit. *Elongasti à me amicum, & proximum meum.* id est propter præceptum tuũ longè factus sum ab eis. Et quia tales carnales vident iustos se ab eis elongare eis in malis non consentiendo, ideo ipsi elongantur à iustis & deridentes iustos videntes iustorum aduersitates in hoc mundo & miserias. Idcirco concludit. *Elongasti à me amicum, & c.* à miseria mea. q.d. Sicut ego præcepto tuo elongor ab ipsorum voluptatibus quib. fruũtur in sæculo, ita ipsi elongantur à miseria mea, quã propter te domine patior in sæculo.

Matt. 10. Amoris ordo.
Luce 14.

PSAL. LXXXVIII.

1500 Misericordias domini in æternum cantabo.

Hic psalmus talem habet titulum. *Intellectus Ethan Israelitæ.* Vbi aduertẽdum quòd iste Ethan qui psalmũ fecit: fuit vnus de præpositis cantorũ quos instituit Dauid ad cantandum laudes domino ante arcam fœderis domini, vt habetur, 1. Paralipo. 15. Hic habuit spiritum prophecium, & fecit istum psalmum. De materia autem psalmi communiter dicunt doctores quòd loquitur de stabilitate & perpetuitate regni Christi sub figura ipsius regni Dauid, de quo dixit angelus Mariæ. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. De cuius regni perpetuitate iste Ethan prophetа eruditus fuit inspiratione diuina. Et hic apparet titulus. *Intellectus Ethan Israelitæ.* scilicet iste psalmus est intellectus datus à Deo, siue eruditio de æternitate regni Christi ipsi Ethan Israelitæ, scilicet ipsi Ethã qui erat prophetа de filiis Israel. Intentio totius psalmi est, vt non in nobis sed solum in Deo ponamus spem nostrã. Iste autem psalmus diuiditur in duas partes: quia primò prẽmittit regni Christi prospera, secundò prædicit aduersa, ibi. *Tu vero repulisti.* Prima in tres, quia volendo agere de prosperitate & excellentia regni Christi, primò prærmittit laudes debitas, secundò adducit ad hoc rationes congruas, ibi. *Quoniam dixisti.* tertiò ostendit regni Christi magnificentias, ibi. *Confitebuntur.* Prima in duas: quia primò prærmittit laudem diuinæ misericordiæ, secundò laudem diuinæ iustitiæ, ibi. *In generatione.* Quantum ad primum sciendum quòd

Luce 1.

misericordia quantum est ex parte Dei non sit aliud quam ipse Deus misericors. Et sic cum sit solum vnus Deus simplex, sic solum est vna misericordia simplex. Tamen quantum est ex parte effectus, sicut effectus sunt multiplices, sic & misericordia est multiplex. Et sic hic psalmista misericordias dicit in plurali ratione multorum effectuum, quos misericors Deus facit in nobis. Vnde multas Dei misericordias in seipso notans Bernardus in hoc loco ait. *Misericordias domini in æternum cantabo.* Septem in me misericordias video. Prima est conseruatio gratiæ, qua à multis peccatis me adhuc in sæculo positum custodiuit. Prima inquam non inter omnes quas Deus mihi impendit, sed inter istas septem, prima. Et hæc tribus modis, scilicet occasiones peccandi subtrahendo, resistendi data virtute, & affectionis sanitate. Secunda misericordia fuit expectatio sustinentis, qua tardabat vltionem, quia indulgentiam cogitabat longanimiter expectans, electionem suæ prædestinationis impleri volens, & qua nos dilexit nimiam charitatem. Tertia misericordia fuit, quòd me ad pœnitentiam conuertit concutiens cor meum & excitans, vt adnerterem meorũ vulnera peccatorum, & vulnerum sentirem dolorem, terrens & deducens ad portas inferni, & meliorem mihi consolationem inspirans, spem indulgentiæ largiendo. Quarta misericordia quòd suscepit me pœnitentem, sic enim ex toto indulsit, tam liberaliter omnem donauit iniuriam vt iam nec damnet vlciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputando. Quinta misericordia sequitur, per quam mihi continendi deinceps & emendatius viuendi præstitit virtutem, carnem cum concupiscentiis suis, præsens sæculum cum cupiditatibus suis, & etiam ipsum cum tentationibus suis conterens Sathanam sub pedibus meis. Sexta misericordia est promerẽdi gratia bona æterna, quæ gratia in tribus maximè constat. In odio prærteritorum malorũ, in contemptu bonorum temporalium, in desiderio futurorum. Septima misericordia est spes obtinendi. Tria siquidem considero, in quibus spes mea tota consistit, Charitas adoptionis, veritas promissionis, potestas redemptionis. Scio cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me: quia verax in promissione: quia potens in exhibitione. Licet enim ei facere quod vult. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem à patria in hunc carcerem durissimum missum firmiter obsecro teneamus, vt ipse nos subleuet, ipse trahat ad conspectum gloriæ magni Dei, hæc ille. Istas ego multiplices misericordias semper in mente portare debemus, Deo gratias agendo dicentes. *Misericordias domini in æternum cantabo.* Et dicit in æternum, dans differentiam inter iram Dei, qua electorum punit peccata, & misericordiam, quia iustos coronat, quia ira transit, psalmus 87. In me transierunt iræ tuæ, sed misericordia durat in æternum. psalmus 102. Misericordia autem domini ab æterno & vsque in æternum super timentes eum. Sed super isto verbo mouet Gregorius questionem 4. mora cap. 42. Scilicet an beati in patria peccatorum suorum præteritorũ habeant memoriam dicens. Si mens beati nulla ibi peccati sui memoria tangitur, ereptum se vnde gratulatur, aut quomodo largitori gratiæ refert de

Misericordia multiplex
Bernard.
Psal. 87
Psal. 102
Questio. Beati an peccatorum suorum memoriam habeant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

venia quam accepit, si interueniente obliuione A transactæ nequitiæ pœnæ se esse debitorem nesciat. Neq; enim neglectè prætereundum est quod psalmista ait. *Misericordia domini in æternum cantabo.* Quomodo enim misericordias Dei in æternũ cantat, si se miserum fuisse ignorat? Et si misericordię transactæ non meminit, vnde largitori misericordię laudes reddit? Sed si meminit miseriæ, vbi est quod Esaias ait. Non erunt in memoria priora, neque ascendent super cor? Ergo quærendum est, quomodo electorum mens perfecta in beatitudine esse poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit, aut quomodo perfectæ lucis claresci gloria, quam reducta ad animum obnubilat culpa? Et consequenter respondet Gregor. dicens. Sed sciendum est quòd sicut nunc sæ- B pè tristium læti reminiscimur, ita tunc transactæ nequitiæ sine læsione nostræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore reducimus. Et quo ægros nos recolimus, eo nos incolumes plus amamus. Erit ergo in illa beatitudine & culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos lætitiæ altius astringat, vt dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, quò de molestia meminit, quàm euasit. In illa itaque lætitia sic tunc sine tædio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi sine vlla cordis caligine animo tenebras videmus: quia & si obscurum est, quod mente cernimus, de iudicio est hoc luminis, C non de passione cæcitatis. Et in æternum ergo laudem misericordiæ nostro largitori referimus, & nequaquam miseriæ cõscientia grauamur, quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, & nunquam erit quod corda laudantium de trãsactis iniquitatibus polluat, & semper erit, quod ibi ad laudem liberatoris accedat. De hac materia vide supra versic. 585.

1501 In generatione & generationem, annunciabo veritatem tuam in ore meo.

Hic laudat diuinam iustitiam, quæ in scriptu- D ra nomine veritatis intelligitur. Sic enim dicitur *Psal. 24.* psal. 24. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Quod ideo dicit: quia in omni opere domini concurrit misericordia & iustitia. De hoc vide supra versic. 554. Si autem accipiatur veritas vt est adæquatio rei ad intellectum & intellectus ad verbum, tunc certum est quòd omnis veritas est Dei. Qui enim de suo loquitur, mẽdacium loquitur. Qui autem loquitur veritatem ex Deo loquitur, *Ioan. 8.* vt habetur Ioan. 8. Et sic hic duo ponit, vnum quod est Dei, scilicet veritas, aliud quod est hominis, scilicet os quo annunciatur veritas. Vnde ait. *Annunciabo veritatem tuam in ore meo*, & hoc *in generatione & generationem.* id est non solum in generatione Iudæorum, sed etiam in generatione gentium. De hoc vide supra versic. 1370. & 1448. *Annuntiate misericordiam & veritatem.* Notãdum autem quòd præter illa quæ dicta sunt supra versic. 657. & 1370. multa alia quilibet nostrum annunciare debet. Primò annunciemus quæ verè sunt sperãda, scilicet illa in quibus spem debemus ponere. Vbi notandum, & ista sunt maximè duo de quibus hic agit psalmista, scilicet mi- *Psal. 91.* sericordia in primo versiculo, & iustitia in secundo. psal. 91. Ad annunciandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Vbi nota; quòd per manè prosperitas, per noctem vero aduersitas designatur. In mane ergo prosperitatis annuncianda est misericordia Dei, sed in nocte aduersitatis, veritas & iustitia Dei. Primum vt tu bona tuis meritis non credas habere, sed sola misericordia Dei. Secundum vt aduersa iustè pro tuis peccatis te pati cognoscas. Et hoc sententialiter ponit glo. in psal. 91. dicens. *Ad annunciandum manè.* id est quando benè est tibi, quod ex misericordia prouenit Dei. Quando ergo benè est tibi, lauda & annuncia misericordiam, sed annuncia veritatem per noctem, id est in aduersis, quando scilicet malè est tibi lauda & annuncia veritatem, quia ipse iustè flagellat. Et est sensus, quòd prospera ex gratia Dei, aduersa vero ex iustitia te habere cognosce. Et hoc contra aliquos qui prospera suis meritis attribuunt, & aduersa se iniustè pati prædicant, sperantes magis in seipsis, alias in mundo quàm in Deo. Cum oppositum figaraliter ab angelis fiendum nobis est ostensum. Apoc. *Apoc. 14.* 14. vbi dicitur, quòd Ioannes vidit tres angelos annunciantes & euangelizantes, quorum primus volabat per medium cœli habens euangelium æternum, vt annunciaret sedentibus super terram & super omnes gentes voce magna, dicens. Timete dominum & date illi honorem, qui fecit cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt. Cuius ra- tionem assignat, dicens, quia venit hora iudicij eius. Secundus angelus secutus est primum, dicens. Cecidit cecidit Babylon illa magna, quę à vino fornicationis suę potauit omnes gẽtes. Tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna. Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterẽ eius in fronte sua vel in manu, hic bibet de vino iræ Dei, & cruciabitur igne & sulphure, & fumus tormentorum suorum ascendet in sæcula sæculorum, nec habebit requiem die ac nocte. Pro cuius euidentia sciendum, quòd homines communiter in tribus spem suã ponũt. Quidam in Christo: & hoc bonum: quidam in mundo, & hoc est malum: quidam in Diabolo, & hoc est pessimum. Et secundum hæc tria prædicti tres angeli tria nobis annunciant, ostendentes in quibus sperare debemus, & in quibus non. Primus ergo angelus annunciat nobis de Christo, quòd ipse fecit cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, ex quo ostenditur, magnæ potestatis. Et ideo ipsum timere debemus & à nobis expellitur omne peccatum. Quoniam vt dicitur Eccl. 1. Ti- *Eccl. 1.* mor domini expellit peccatum. Secundò ipsum debemus honorare, scilicet per opera virtuosa, & non solum verbis sine operibus. Vnde dicitur Pro- *Prouer. 3.* uerb. 3. Honora Deum de tua substantia & de primitiis frugum tuarum da pauperibus. Tertiò debemus ipsum adorare, scilicet cognoscẽdo ipsum redemptorem omnium esse & glorificatorẽ exemplo magorum qui procedentes adorauerunt eum, *Matth. 2.* E & apertis thesauris suis, &c. Sed quare ista Christo facere debemus, angelus assignat rationem, dicens. Quia venit dies iudicij eius: quia scilicet tũc à nobis rationem exiget qualiter ipsum tractauerimus peccata cauendo, qualiter ipsum honorauerimus, opera faciendo, qualiter ipsum adorauerimus, spem totam in ipsum ponendo, dicens nobis. Redde rationem villicationis tuæ. Secundus *Luc. 16.* vero

enim vult Christum imitari omnem carnalem a- A morem relinquere debet, vt Deũ omni amori & cognationi carnali præponat, præcepto Christi dicentis Qui amat patrẽ suum aut matrem plusquã me, non est me dignus. Secundum enim Hieronymum, hic ordo in omni affectione est necessarius. Ama post Deum patrem matrẽ aut filios. Si autẽ necessitas venerit vt amor patris matris vel filiorum Dei amori comparetur, & non possit vtrunq; simul saluari, odium in suos pietas in Deum est. *Luc. 14.* Vnde & expressius Luc. 14. Christus dicit. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem & vxorem & filios & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Ex quib omnibus nihil aliud vult concludere, quàm q; longè plus cognationẽ spiritus de- B bet amare, quàm carnis, & à mũdo propter Deum elongari in his quibus cognatio carnis vel mundi Deo contradicit. Et hoc est quod prævidens psalmista in persona bonorum Deo dicit. *Elongasti à me amicum, & proximum meum.* id est propter præceptum tuũ longè factus sum ab eis. Et quia tales carnales vident iustos se ab eis elongare eis in malis non consentiendo, ideo ipsi elongantur à iustis & derident iustos videntes iustorum aduersitates in hoc mundo & miserias. Idcirco concludit. *Elongasti à me amicum, &c.* à miseria mea. q. d. Sicut ego præcepto tuo elongor ab ipsorum voluptatibus quib. fruũtur in sæculo, ita ipsi elongantur à miseria mea, quã propter te domine patior in sæculo.

C

PSAL. LXXXVIII.

1500 Misericordias domini in æternum cantabo.

Hic psalmus talem habet titulum. *Intellectus Ethan Israelitæ.* Vbi aduertẽdum quòd iste Ethan qui psalmũ fecit: fuit vnus de præpositis cantorũ quos instituit Dauid ad cantandum laudes domino ante arcam fœderis domini, vt habetur, 1. Paralipo. 15. Hic habuit spiritum propheticum, & fecit istum psalmum. De materia autem psalmi communiter dicunt doctores quòd loquitur de stabilitate & perpetuitate regni Christi sub fi- D gura ipsius regni Dauid, de quo dixit angelus *Luc. 1.* Mariæ. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. De cuius regni perpetuitate iste Ethan propheta eruditus fuit inspiratione diuina. Et sic appareret titulus. *Intellectus Ethan Israelitæ.* scilicet iste psalmus est intellectus datus à Deo, siue eruditio de æternitate regni Christi ipsi Ethan Israelitæ, scilicet ipsi Ethã qui erat propheta de filiis Israel. Intentio totius psalmi est, vt non in nobis sed solum in Deo ponamus spem nostram. Iste autem psalmus diuiditur in duas partes: quia primò præmittit regni Christi prospera, secundò prædicit aduersa, ibi. *Tu vero repulisti.* Prima in tres, quia volendo agere de prosperitate & excellentia regni Christi, primò præmittit laudes debitas, secundò adducit ad hoc rationes congruas, ibi. *Quoniam dixisti.* tertiò ostendit regni Christi magnificentias, ibi. *Confitebuntur.* Prima in duas: quia primò præmittit laudem diuinæ misericordiæ, secundò laudem diuinæ iustitiæ, ibi. *In generatione.* Quantum ad primum sciendum quòd

misericordia quantum est ex parte Dei non sit a- A liud quàm ipse Deus misericors. Et sic cum sit solum vnus Deus simplex, sic solum est vna misericordia simplex. Tamen quantum est ex parte effectus, sicut effectus sunt multiplices, sic & misericordia est multiplex. Et sic hic psalmista misericordias dicit in plurali ratione multorum effectuum, quos misericors Deus facit in nobis. Vnde multas Dei misericordias in seipso notans Bernardus in hoc loco ait. *Misericordias domini* Bernard. *in æternum cantabo.* Septem in me misericordias video. Prima est conseruatio gratiæ, qua à multis peccatis me adhuc in sæculo positum custodiuit. Prima inquam non inter omnes quas Deus mihi impendit, sed inter istas septem, prima. Et hæc tribus modis, scilicet occasiones peccandi subtrahendo, resistendi data virtute, & affectionis sanitate. Secunda misericordia fuit expectatio sustinentis, qua tard bat vltionem, quia indulgentiam cogitabat longanimiter expectans, electionem suæ prædestinationis impleri volens, & qua nos dilexit nimiam charitatem. Tertia misericordia fuit, quòd me ad pœnitentiam conuertit concutiens cor meum & excitans, vt adverterem meorũ vulnera peccatorum, & vulnerum sentirem dolorem, retrens & deducens ad portas inferni, & meliorem mihi consolationem inspirans, spem indulgentiæ largiendo. Quarta misericordia quòd suscepit me pœnitentem, sic enim ex toto indulsit, tam liberaliter omnem donauit iniuriam vt iam nec damner vlciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputando. Quinta misericordia sequitur, per quam mihi continendi deinceps & emendatius viuendi præstitit virturem, carnem cum concupiscentiis suis, præsens sæculum cum cupiditatibus suis, & etiam ipsum cum tentationibus suis conterens Sathanam sub pedibus meis. Sexta misericordia est promerẽdi gratia bona æterna, quæ gratia in tribus maximè constat. In odio præteritorum malorũ, in contemptu bonorum temporalium, in desiderio futurorum. Septima misericordia est spes obtinendi. Tria siquidem considero, in quibus spes mea tota consistit, Charitas adoptionis, veritas promissionis, potestas redemptionis. Scio cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me: quia verax in promissione: quia potens in exhibitione. Licet enim ei facere quod vult. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem à patria in hunc carcerem durissimum missum firmiter obsecro teneamus, vt ipse nos sublevet, ipse trahat ad conspectum gloriæ magni Dei, hæc ille. Istas ergo multiplices misericordias semper in mente portare debemus, Deo gratias agendo dicentes. *Misericordias domini in æternum cantabo.* Et dicit in æternum, dans differentiam inter iram Dei, quia electorum punit peccata, & misericordiam, quia iustos coronat, quia ira transit, psalmus 87. In *Psal. 87.* me transierunt iræ tuæ, sed misericordia durat E in æternum, psalmus 102. Misericordia autem do- *Psal. 102.* mini ab æterno & vsque in æternum super timentes eum. Sed super isto verbo mouet Gregorius *Gregorius* quæstionem 4. moral. cap. 42. scilicet an beati in *Beati.* patria peccatorum suorum præteritorum habeãt memoriam dicens. Si mens beati nulla ibi peccati sui memoria tangitur, ereptum se vnde gratulatur, aut quomodo largitori gratias referet de

venia quam accepit, si intercedente oblitione transactæ nequitiæ pœnæ se esse debitorem nescit. Neq; enim neglectè prætereundum est quod psalmista ait. *Misericordia domini in æternum cantabo.* Quomodo enim misericordias Dei in æternũ cantat, si se miserum fuisse ignorat? Et si misericordię transactæ non meminit, vnde largitori misericordię laudes reddit? Sed si meminit miseriæ, vbi est quod Esaias ait. Non erunt in memoria priora, neque ascendent super cor? Ergo quærendum est, quomodo electorum mens perfecta in beatitudine esse poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit, aut quomodo perfectæ lucis clarescit gloria, quam reducta ad animum obnubilat culpa? Et consequenter respondet Gregor. dicens. Sed sciendum est quòd sicut nunc sæpè tristium læti reminiscimur, ita tunc transactæ nequitiæ sine læsione nostræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore reducimus. Et quo ægros nos recolimus, eo nos incolumes plus amamus. Erit ergo in illa beatitudine & culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos lætitiæ altius astringat, vt dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat, quò de molestia meminit, quàm euasit. In illa itaque lætitia sic tunc sine tædio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi sine vlla cordis caligine animo tenebras videmus: quia & si obscurum est, quod mente cernimus, de iudicio est hoc luminis, non de passione cæcitatis. Et inęternum ergo laudem misericordiæ nostro largitori referimus, & nequaquam miseriæ cõscientia grauamur, quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, & nunquam erit quod corda laudantium de trãsactis iniquitatibus polluat, & semper erit, quod ibi ad laudem liberatoris accedat. De hac materia vide supra versic. 585.

Psal. 88.

Esaiæ 65.

Responsio Gregor.

1501 In generatione & generationem, annunciabo veritatem tuam in ore meo.

Hic laudat diuinam iustitiam, quæ in scriptura nomine veritatis intelligitur. Sic enim dicitur psal. 24. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Quod ideo dicit: quia in omni opere domini concurrit misericordia & iustitia. De hoc vide supra versic. 354. Si autem accipiatur veritas vt est adæquatio rei ad intellectum & intellectus ad verbum, tunc certum est quòd omnis veritas est Dei. Qui enim de suo loquitur, mẽdacium loquitur. Qui autem loquitur veritatem ex Deo loquitur, vt habetur Ioan. 8. Et sic hic duo ponit, vnum quod est Dei, scilicet veritas, aliud quod est hominis, scilicet os quo annunciatur veritas. Vnde ait. *Annunciabo veritatem tuam in ore meo*, & hoc *in generatione & generationem*. id est non solum in generatione Iudæorum, sed etiam in generatione gentium. De hoc vide supra versic. 1370. & 1448. Notãdum autem quòd præter illa quæ dicta sunt supra versic. 657. & 1370. multa alia quilibet nostrum annunciare debet. Primò annunciemus quæ verè sunt sperãda, scilicet illa in quibus spem debemus ponere. Vbi notandum, & ista sunt maximè duo de quibus hic agit psalmista, scilicet misericordia in primo versiculo, & iustitia in secundo. psal. 91. Ad annunciandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Vbi nota; quòd per manè prosperitas, per noctem vero aduersitas designatur. In mane ergo prosperitatis annuncianda est misericordia Dei, sed in nocte aduersitatis, veritas & iustitia Dei. Primum vt tu bona tuis meritis non credas habere, sed sola misericordia Dei. Secundum vt aduersa iustè pro tuis peccatis te pati cognoscas. Et hoc sententialiter ponit glo. in psal 91. dicens. *Ad annunciandum manè*. id est quando benè est tibi, quod ex misericordia prouenit Dei. Quando ergo benè est tibi, lauda & annuncia misericordiam, sed annuncia veritatem per noctem, id est in aduersis, quando scilicet malè est tibi lauda & annuncia veritatem, quia ipse iustè flagellat. Et est sensus, quòd prospera ex gratia Dei, aduersa vero ex iustitia te habere cognosce. Et hoc contra aliquos qui prospera suis meritis attribuunt, & aduersa se iniustè pati prædicant, sperantes magis in seipsis, alias in mundo quàm in Deo. Cum oppositum figuraliter ab angelis fiendum nobis est ostensum. Apoc. 14. vbi dicitur, quòd Ioannes vidit tres angelos annunciantes & euangelizantes, quorum primus volabat per medium cœli habens euangelium eternum, vt annunciaret sedentibus super terram & super omnes gentes voce magna, dicens. Timete dominum & date illi honorem, qui fecit cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt. Cuius rationem assignat, dicens, quia venit hora iudicij eius. Secundus angelus secutus est primum, dicens. Cecidit cecidit Babylon illa magna, quę à vino fornicationis suę potauit omnes gẽtes. Tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna. Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterẽ eius in fronte sua vel in manu, hic biber de vino iræ Dei, & cruciabitur igne & sulphure, & fumus tormentorum suorum ascendet in sæcula sæculorum, nec habebit requiem die ac nocte. Pro cuius euidentia sciendum, quòd homines communiter in tribus spem suã ponũt. Quidam in Christo: & hoc bonum: quidam in mundo, & hoc est malum: quidam in Diabolo, & hoc est pessimum. Et secundum hæc tria prædicti tres angeli tria nobis annunciant, ostendentes in quibus sperare debemus, & in quibus non. Primus ergo angelus annunciat nobis de Christo, quòd ipse fecit cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, ex quo ostenditur, magnæ potestatis. Et ideo ipsum timere debemus & à nobis expellitur omne peccatum. Quoniam vt dicitur Eccl. 1. Timor domini expellit peccatum. Secundò ipsum debemus honorare, scilicet per opera virtuosa, & non solum verbis sine operibus. Vnde dicitur Prouerb. 3 Honora Deum de tua substantia & de primitiis frugum tuarum da pauperibus. Tertiò debemus ipsum adorare, scilicet cognoscẽdo ipsum redemptorem omnium esse & glorificatorẽ exemplo magorum qui procidentes adorauerunt eum, & apertis thesauris suis, &c. Sed quare ista Christo facere debemus, angelus assignat rationem, dicens. Quia venit dies iudicij eius: quia scilicet tũc à nobis rationem exiget qualiter ipsum tractauerimus peccata cauendo, qualiter ipsum honorauerimus, opera faciendo, qualiter ipsum adorauerimus, spem totam in ipsum ponendo, dicens nobis Redde rationem villicationis tuæ. Secundus vero

Psal. 91.

Misericordiam in prosperis, iustitia in aduersis.

Eccl. 1.

Prouerb. 3

Matt. 2.

Luc. 16.

Annunciate misericordiam & veritatem.

vero angelus de mundo nobis annunciat duo, scilicet placibilitatem apparentem, quia de vino delectationis suæ apparentis potat omnes gentes, dum scilicet omnibus seipsum proponit, & quicquid in ipso est lætitiæ & solatij, significat per vinum inebrians & delectans. Istud est vinum de quo dicitur Gene 9. quòd Noe cœpit vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibénsque vinum inebriatus est & denudatus in tabernaculo suo. Sic qui mundi delectationes sequitur, spoliatur & denudatur. Secundò ostendit de mundo eius liberalitatem deficientem, dicens. Cecidit Babylon. Nam transit mundus & concupiscentia eius, & ideo in ipso sperare non licet. Cecidit autem Babylon, id est mundus propter multitudinem vitiorum. Dicit autem bis, cecidit, propter maiorem expressionem casus, vel propter duplicem casum, scilicet corporis & animæ. Tertius vero angelus annunciat nobis de diabolo tria. Primò eius naturam impugnantem. Vnde vocatur eum bestiam. Ad instar namque bestiæ est crudelis homines impugnando, figuratus per bestiam quam Daniel vidit, quæ erat crudelis mirabilis atque fortis dentes ferreos habens magnos comedens, &c. Secundò ostendit eius culpam desormantem quam in se habet, & in alios conatur inducere, quam vocauit characterem & imaginem bestiæ. Nam culpa in diabolo dicitur character, quia indelebilis est, in homine vero imago quia deleri potest per pœnitentiam. Vt sic dæmon sit ille qui habet characterem indelebilem per obstinationem, homo vero imaginem per pœnitentiã delebilem. Istum characterem diaboli quidam portant in fronte per manifesta peccata sine verecundia, quidam vero in manu per culpam occultam. Tertiò ostendit diaboli pœnam affligentem quam in se patietur, & peccatores patientur post mortem. Vnde dicit, quòd biberunt de vino iræ Dei. Et sic ex prædictis patet qualiter angeli nobis annunciant quòd sperare debemus in Christo non in mundo vel diabolo. Et hoc annunciando eius misericordiam & veritatem, scilicet iustitiam ante peccatum, sed misericodiam post culpam.

Gen. 9.

1. Ioan. 2.

Dan. 7.

1502 Quoniam dixisti inæternum misericordia ædificabitur in cœlis, præparabitur veritas tua in eis.

Hic consequenter ostendit rationem dictæ laudis, misericordiæ, scilicet & iustitiæ. Et primò ostendit rationem in generali, secundò magis in speciali, ibi. *Confitebuntur*. Quantum ad primum sciendum quòd tota ratio laudis diuinæ misericordiæ & iustitiæ est ipse Christus & regnum eius, de quo iste psalmus agit, per quem gratia & veritas facta est, vt dicitur Io. 1. Et primò describit gratiam & veritatẽ electis factam per Christum, secundò describit modum, ibi *Disposui*. Quantum ad primum nota, quòd per cœlos intelliguntur omnes iusti, & principaliter ipsi primi fundatores ecclesiæ, scilicet prædicatores apostoli, per quos Deus fidem per vniuersum orbem prædicauit, vt patet superius versic. 252. Et in istis primò ostensa fuit Christi misericordia: quia ipsi primò electi mera gratia, & in ipsis primò per Christum præparata fuit veritas: quia ipsi primò per spiritum sanctum edocti fuerũt omnem veritatem. Et consequenter per istos misericordia Christi & veritas, per vniuersum orbem fuit prædicata. Et hoc est quod ait psalmista. *Quoniam dixisti*, quasi dicat. Si quæratur à me, quare misericordias domini & quas inæternum cantabo. Respondeo. *Quoniam tu dixisti*. id est mihi reuelasti quòd misericordia tua quæ scilicet æternaliter durat primò *ædificabitur in cœlis*. id est in sanctis apostolis, qui erunt idonei ad mundum totum illuminandum, quia scilicet veritas tua, id est veritas incarnationis Christi & mysteriorum ecclesiæ *præparabitur in eis* id est per spiritum sanctum eis plenè reuelabitur. Et sic quasi istum textum exponendo Ioannes ait. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Vnde scilicet apostolos qui sunt cœli, misericorditer elegit, quibus omnem veritatem per spiritum sanctum reuelauit. Propter primum dicit. *Misericordia ædificabitur* in cœlis, propter secundum dicit. *Præparabitur veritas tua in eis*.

Ioan. 1.

1503 Disposui testamentũ electis meis, iuraui Dauid seruo meo, vsque inæternum præparabo semen tuum.

Hic describit modum dictæ misericordiæ ædificatæ & veritatis. Vbi sciendum quòd ista gratia & veritas primò per legem fuit prophetisata: secundo per euangelium fuit declarata. Primum ponit in principio, secundò, ibi. *Et ædificabo*. Quantum ad primum vt dictum est, hic loquitur de Christo sub nomine regis Dauid, de cuius semine Christus secundum carnem descendit. Cuius incarnatio multipliciter per legem fuit prophetizata, quæ data fuit soli populo Iudæorum, qui erat populus Dei peculiaris & electus, de quo nunc dicit. *Disposui testamentum electis meis*. Nomine enim testamenti ipsa vetus lex in scriptura intelligitur: quia in ipsa Deus fecit testamentum suum, ostendens quos suos dimittebat heredes, & qualis esset eius hæreditas. Sic enim apostolus Paulus legem Mosaicam dicit testamentum primum, & legem euangelicam testamentum nouũ, dicens de Christo. Noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quę erant sub priori testamento, &c. Dicit ergo de lege antiqua. *Disposui testamentum electis meis*. id est legem dedi filiis Israel, quos mihi elegi in populum peculiarem. Vnde populo Israel dixit Moyses. Deut. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cũctis populis qui sunt super terrã. Et in lege antiqua data populo Israeli promisit dominus, quòd regnum Christi maneret inæternum, loquendo de Christo sub nomine Dauid. Hoc enim promisit Deus Abrahæ, dicens. Terram hanc, quam conspicis, scilicet terram Chanaan dabo semini tuo vsque in sempiternum, quod in Dauid primò fuit adimpletum, qui primus totam terram Chananæorum possedit, & possedisset in sempiternũ, nisi reges descendentes ab eo obstaculum posuissent. Tales enim promissiones Dei sub conditione dabantur, scilicet si illi Deo obedientes existerent. Et hoc est. *Iuraui Dauid seruo meo*. Vt enim habetur 2. Regum 7. Misit dominus Nathan ad Dauid, qui diceret ei ex parte domini. Suscitabo semen tuum post te, & firmabo regnum eius, & stabiliam

Testamentum dicitur scriptura.

Hebr. 9.

Deut. 7.

Gen. 15.

2. Reg. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stabilitum thronum regni eius vsque in sempiter- A
num. Et hoc est quod hic dicit. *Iurauí Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum.* Et ad litteram fuisset factum, nisi successores Dauid posuissent obicem. Sed hoc de regno Christi intelligebatur, cuius semen & filij sunt fideles, in quibus Christus regnat æternaliter, vt ait apostolus ad Galatas 4.

1504 Et ædificabo in generatione & generationem sedem tuam.

Hic ostendit quomodo veritas & misericordia regni Christi in nouo testamento fuit declarata, quã scilicet declarauit angelus annuncians Marię perpetuitatem regni Christi in fideli populo, sibi B
Luæ 1. Sedes Christi sunt insti. dicente. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Et hoc in spiritu præuidens psalmista de Christo ait ex parte Dei. *Et ædificabo in generatione & generationem sedem tuã.* Quid autem est sedes Christi, nisi fideles in quib. Christus sedet & regnat. Vnde glo. *Et ædificabo in generatione & generationem sedẽ tuam.* id est fideles. Nos enim qui credimus, semen Christi sumus, & sedes in quibus Christus quiescit & regnat. Nisi enim ab illo regeremur, à nobisipsis præcipitaremur, quia sedes sapiẽtiæ anima iusti. Vel per sedem intellige Christi humanitatẽ, quę in ęternum verbo
Generatio duplex. manet vnita, vide supra. 742. Quod autẽ hic duplicatur generatio: quia dicit, *in generatione & generationem.* intelligit q̃ Christus regnabit non solũ in generatione Iudæorum, quia ex illis multi fuerũt C
electi, sed etiam in generatione gentium conuersarum. Vel intellige generationẽ carnalẽ quæ est in præsenti vita, in qua iusti viuunt in carne & generationem spiritualem quæ erit in patria. Nunc ergo sedet Christus in nobis, quos regit, & tunc sedebit in sanctis, quos beatificabit. Et ita in generatione & generationẽ ædificabitur sedes Christi.

1505 Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Duo præmisit psalmista in generali, scilicet legis dationem & regni Christi confirmationem. Vnde nunc illa duo declarat in particulari. Et hæc duo modò tractat in particulari. Et primo primum, secundò secundum, ibi. *Tunc locutus es.* Circa primum sciendum, quòd lex antiqua fuit data statim cito post exitum de Ægypto, quia quinquagesima die. Et ideo ad illã declarandã agit hic de illo exitu, & de aliquibus beneficiis tunc illi populo collatis, & primò de beneficiis datis ante ingressum terræ promissionis, secũdò de beneficiis post ingressum, ibi. *Thabor & Hermon.* Circa primũ sex narrat beneficia literaliter populo exhibita ante ingressum terræ promissionis, vt per illa ostendat beneficia in præsenti vita à Christo nobis exhibita. Et secundũ ista prima pars diuiditur in sex. Primum beneficium est, quòd dedit eis panem angelicum, secundum q̃ dedit eis nubis refrigeriũ, ibi. *Quoniam in nubibus*, tertiũ quòd dedit eis legis magisterium, ibi *Deus qui glorificatur.* quartum quòd dedit eis cõtra hostes adiutoriũ, ibi. *Domine Deus virtutum.* quintum quòd mare fecit eis peruiũ, ibi, *Tu dominaris.* sextũ quòd Pharaonis extinxit exercitum, ibi. *Tu humiliasti.* Ex quibus cõcludit firmũ Dei imperium, ibi. *Tui sunt cœli.* Quantum ad primum beneficium sciendum, q̃ Deus illi populo de cœlo dedit eis panem angelicum, scilicet manna, vt habetur Exod. 16. vide supra versicu. 1305. & 1306. Qui quidem panis fuit mirabilis. Vnde ipsum videntes filij Israel, admirantes dixerunt, man, id est quid est hoc? Et hoc beneficium recolens psalmista ait. *Confitebuntur cœli mirabilia tua domine.* Per hoc autem vult significare beneficium nobis à Christo datum, quãdo per apostolos per mundum misit fidem prędicare gentib. vide sicut superius psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c. verſic. 252. Vel per hoc vult significare panẽ cœli nobis datum per illud beneficium mannæ, id est sacrificium eucharistiæ figuratum, vt dictum fuit supra versic. 1305 & 1306. Sequitur. *Etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.* Quantum ad beneficium literale per illud beneficium mannæ datum de cœlo, Deus probatus fuit verax, quia promisit eis panem cœli dare, quòd quia promissum adimpleuit in congregatione sanctorum, verax fuit prædicatus. Similiter si de prædicatione apostolorum intelligatur, manifestum est, quòd Dei veritas per ipsos in ecclesia fuit confessa & publicata. Si autem de sacramento altaris intelligatur, patet quòd per illud veritas quæ Christus est in ecclesia vsque ad finem mundi maner, Christo dicente. Ego autem vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

Manna datur populo quid significet. *Exo. 16.* *Psal. 18.* *Exo. 16.* *Matt. vlt.*

1506 Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo in filiis Dei.

Hic ponit secundum beneficium, scilicet quia dedit eis nubis refrigerium. Quia (vt habetur Exo. 13.) dominus præcedebat populum suum per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vide supra versic. 1294. Intelligitur etiam de nube illa densissima, quæ operuit montem Sinai, quando dominus ibi descendit ad dandum legem, vt habetur Exo. 19. De qua nube pro D
cedebant verba decem præceptorum. Et in istis duabus nubibus singulariter apparuit virtus diuina, quia similia nulla virtus angelica per se facere poterat. Et hoc est quod dicit. *Quoniam quis in nubibus.* scilicet talibus *æquabitur domino?* Certè nullus. Non solum nullus homo, sed etiam nullus angelus. Et hoc est quod subdit. *Quis similis erit Deo in filiis Dei?* Hic enim per filios Dei, intelligit sanctos angelos, sicut dicitur Iob 1. Cúmque venissent filij Dei vt astarent coram domino, &c. vbi ait Greg. Qui autem filij Dei, nisi electi angeli vocantur? Est ergo sensus. *Quis similis erit Deo in filiis Dei.* id est quis inter angelos similis erit Deo in nubibus prædictis faciendis? Certè nullus, nec homo nec angelus, vide supra versi. 1158. Per hoc E
autem vult ostendere, quòd nullus homo quantumcunque sanctus vel iustus Christo domino potest æquari. Vnde per nubes intelligit sanctos apostolos & prædicatores, qui ad modum nubiũ aquã scientiæ diuinæ mundo dederunt, vt ostensum est supra versic. 556. & 1273. Per filios autem Dei intelligit generaliter omnes iustos fideles, de quibus Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri,

Iob 1. Greg. 2. mor. 6. *Nullus sanctus est similis Christo filio Dei.* *Ioan. 1.*

vero angelus de mundo nobis annunciat duo, scilicet placibilitatem apparentem, quia de vino delectationis suæ apparentis potat omnes gentes, dum scilicet omnibus seipsum proponit, & quicquid in ipso est lætitiæ & solatij, significat per vinum inebrians & delectans. Istud est vinum de
Gen. 9. quo dicitur Gene. 9. quòd Noe cœpit vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibénsque vinum inebriatus est & denudatus in tabernaculo suo. Sic qui mundi delectationes sequitur, spoliatur & denudatur. Secundò ostendit de mundo eius liberalitatem deficientem, dicens. Cecidit Ba
1. Ioan. 2. bylon. Nam transit mundus & concupiscentia eius, & ideo in ipso sperare non licet. Cecidit autem Babylon, id est mundus propter multitudinem vitiorum. Dicit autem bis, cecidit, propter B
maiorem expressionem casus, vel propter duplicem casum, scilicet corporis & animæ. Tertius vero angelus annunciat nobis de diabolo tria. Primò eius naturam impugnantem. Vnde vocauit eum bestiam. Ad instar namque bestiæ est crudelis homines impugnando, figuratus per bestiam
Dan. 7. quam Daniel vidit, quæ erat crudelis mirabilis atque fortis dentes ferreos habens magnos comedens, &c. Secundò ostendit eius culpam desormantem quam in se habet, & in alios conatur inducere, quam vocauit characterem & imaginem bestiæ. Nam culpa in diabolo dicitur character, quia indelebilis est, in homine vero imago quia deleri potest per pœnitentiam. Vt sic dæmon sit ille qui habet characterem indelebilem per obsti C
nationem, homo vero imaginem per pœnitentiã delebilem. Istum characterem diaboli quidam portant in fronte per manifesta peccata sine verecundia, quidam vero in manu per culpam occultam. Tertiò ostendit diaboli pœnam affligentem quam in se patietur, & peccatores patientur post mortem. Vnde dicit, quòd biberunt de vino iræ Dei. Et sic ex prædictis patet qualiter angeli nobis annunciant quòd sperare debemus in Christo non in mundo vel diabolo. Et hoc annunciando eius misericordiam & veritatem, scilicet iustitiam ante peccatum, sed misericodiam post culpam.

1502 Quoniam dixisti inæternum misericordia ædificabitur in cœlis, præparabitur veritas tua in eis.

Hic consequenter ostendit rationem dictæ laudis, misericordiæ, scilicet & iustitiæ. Et primò ostendit rationem in generali, secundò magis in speciali, ibi. *Confitebuntur.* Quantum ad primum sciendum quòd tota ratio laudis diuinæ misericordiæ & iustitiæ est ipse Christus & regnum eius, de quo iste psalmus agit, per quem gratia &
Ioan. 1. veritas facta est, vt dicitur Io. 1. Et primò describit gratiam & veritatẽ electis factam per Christum, secundò describit modum, ibi. *Disposui.* Quantum ad primum nota, quòd per cœlos intelliguntur E
omnes iusti, & principaliter ipsi primi fundatores ecclesiæ, scilicet prædicatores apostoli, per quos Deus fidem per vniuersum orbem prædicauit, vt patet superius versic. 252. Et in istis primò ostensa fuit Christi misericordia: quia ipsi primò electi mera gratia, & in ipsis primò per Christum præparata fuit veritas: quia ipsi primò per spiritum sanctum edocti fuerũt omnem veritatem. Et consequenter per istos misericordia Christi & veritas, per vniuersum orbem fuit prædicata. Et hoc est quod ait psalmista. *Quoniam dixisti.* quasi dicat. Si quæratur à me, quare misericordias domini & quas inæternum cantabo, Respondeo. *Quoniam tu dixisti.* id est mihi reuelasti quòd misericordia tua quæ scilicet æternaliter durat primò *ædificabitur in cœlis.* id est in sanctis apostolis, qui erunt idonei ad mundum totum illuminandum, quia scilicet veritas tua, id est veritas incarnationis Christi & mysteriorum ecclesiæ *præparabitur in eis.* id est per spiritum sanctum eis plenè reuelabitur. Et sic quasi istum textum exponendo Ioannes ait. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Vnde scilicet apostolos qui sunt cœli, misericorditer elegit, quibus omnem veritatem per spiritum sanctum reuelauit. Propter primum dicit. *Misericordia ædificabitur* in cœlis, propter secundum dicit. *Præparabitur veritas tua in eis.*

Ioan. 1.

1503 Disposui testamentũ electis meis, iuraui Dauid seruo meo, vsque inæternum præparabo semen tuum.

Hic describit modum dictæ misericordiæ ædificatæ & veritatis. Vbi sciendum quòd ista gratia & veritas primò per legem fuit prophetisata: *Testamentum dicitur scriptura.* secundo per euangelium fuit declarata. Primum ponit in principio, secundò, ibi. *Et ædificabo.* Quantum ad primum vt dictum est, hic loquitur de Christo sub nomine regis Dauid, de cuius semine Christus secundum carnem descendit. Cuius incarnatio multipliciter per legem fuit propheti zata, quæ data fuit soli populo Iudæorum, qui erat populus Dei peculiaris & electus, de quo nunc dicit. *Disposui testamentum electis meis.* Nomine enim testamenti ipsa vetus lex in scriptura intelligitur: quia in ipsa Deus fecit testamentum suum, ostendens quos suos dimittebat heredes, & qualis esset eius hæreditas. Sic enim apostolus Paulus legem Mosaicam dicit testamentum primum, & legem euangelicam testamentum nouũ, dicens de Christo Noui testamenti mediatore est, *Hebr. 9.* D
vt morte intercedente in redemprionem earum præuaricationum quę erant sub priori testamento, &c. Dicit ergo de lege antiqua. *Disposui testamentum electis meis.* id est legem dedi filiis Israel, quos mihi elegi in populum peculiarem. Vnde populo Israel dixit Moyses. Deut. 7. Te elegit do- *Deut. 7.*
minus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cũctis populis qui sunt super terrã. Et in lege antiqua data populo Israeli promisit dominus, quòd regnum Christi maneret inæternum, loquendo de Christo sub nomine Dauid. Hoc enim promisit Deus Abrahæ, dicens. Terram hanc, quam *Gen. 15.*
conspicis, scilicet terram Chanaan dabo semini tuo vsque in sempiternum, quod in Dauid primò fuit adimpletum, qui primus totam terram Chananæorum possedit, & possedisset in sempiternũ, nisi reges descendentes ab eo obstaculum posuissent. Tales enim promissiones Dei sub conditione dabantur, scilicet si illi Deo obedientes existerent. Et hoc est. *Iuraui Dauid seruo meo.* Vt enim habetur 2. Regum 7. Misit dominus Nathan ad Da- *2. Reg. 7.*
uid, qui diceret ei ex parte domini. Suscitabo semen tuum post te, & firmabo regnum eius, &

stabilitus thronum regni eius vsque in sempiternum. Et hoc est quod hic dicit. *Iurauí Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum.* Et ad litteram fuisset factum, nisi successores Dauid posuissent obicem. Sed hoc de regno Christi intelligebatur, cuius semen & filij sunt fideles, in quibus Christus regnat æternaliter, vt ait apostolus ad Galatas 4.

1504 Prædificabo in generatione & generationem sedem tuam.

Hic ostendit quomodo veritas & misericordia regni Christi in nouo testamento fuit declarata, quã scilicet declarauit angelus annuncians Marię perpetuitatem regni Christi in fideli populo, sibi dicente. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Et hoc in spiritu prævidens psalmista de Christo ait ex parte Dei. *Et ædificabo in generatione & generationem sedem tuã.* Quid autem est sedes Christi, nisi fideles in quib. Christus sedet & regnat. Vnde glo. *Et ædificabo in generatione & generationem sedẽ tuam.* id est fideles. Nos enim qui credimus, semen Christi sumus, & sedes in quibus Christus quiescit & regnat. Nisi enim ab illo regeremur, à nobisipsis præcipitaremur, quia sedes sapiẽtiæ anima iusti. Vel per sedem intellige Christi humanitatẽ, quę in ęternum verbo manet vnita, vide supra. 742. Quod autẽ hic duplicatur generatio: quia dicit, *in generatione & generationem.* intelligit q̃ Christus regnabit non solũ in generatione Iudæorum, quia ex illis multi fuerũt electi, sed etiam in generatione gentium conuersatum. Vel intellige generationẽ carnalẽ quæ est in præsenti vita, in qua iusti viuunt in carne & generationem spiritualem quæ erit in patria. Nunc ergo sedet Christus in nobis, quos regit, & tunc sedebit in sanctis, quos beatificabit. Et ita in generatione & generationẽ ædificabitur sedes Christi.

1505 Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Duo præmisit psalmista in generali, scilicet legis dationem & regni Christi confirmationem. Vnde nunc illa duo declarat in particulari. Et hæc duo modò tractat in particulari. Et primo primum, secundò secundum, ibi. *Tunc locutus es.* Circa primum sciendum, quòd lex antiqua fuit data satis cito post exitum de Ægypto, quia quinquagesima die. Et ideo ad illã declarandã agit hic de illo exitu, & de aliquibus beneficiis tunc illi populo collaris, & primò de beneficiis datis ante ingressum terræ promissionis, secũdò de beneficiis post ingressum, ibi. *Thabor & Hermon* Circa primu sex narrat beneficia literaliter populo exhibita ante ingressum terræ promissionis, vt per illa ostendat beneficia in præsenti vita à Christo nobis exhibita. Et secundũ ista prima pars diuiditur in sex. Primum beneficium est, quòd dedit eis panem angelicum, secundum q̃ dedit eis nubis refrigerũ, ibi. *Quoniam in nubibus*, tertiũ quòd dedit eis legis magisterium, ibi *Deus qui glorificatur.* quartum quòd dedit eis cõtra hostes adiutoriũ, ibi. *Domine Deus virtutum.* quintum quòd mare fecit eis peruiũ, ibi. *Tu dominaris* sextũ quòd Pharaonis extinxit exercitum, ibi. *Tu humiliasti.* Ex quibus cõcludit firmũ Dei imperium, ibi. *Tui sunt cœli.* Quantum ad primum beneficium sciendum, q̃ Deus illi populo de cœlo dedit eis panem angelicum, scilicet manna, vt habetur Exod. 16. vide supra versicu. 1305. & 1306. Qui quidem panis fuit mirabilis. Vnde ipsum videntes filij Israel, admirantes dixerunt, man, id est quid est hoc? Et hoc beneficium recolens psalmista ait. *Confitebuntur cœli mirabilia tua domine.* Per hoc autem vult significare beneficium nobis à Christo datum, quãdo per apostolos per mundum misit fidem prędicare gentib. vide sicut superius psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, &c. versic. 252. Vel per hoc vult significare panẽ cœli nobis datum per illud beneficium mannæ, id est sacrificium eucharistiæ figuratum, vt dictum fuit supra versic. 1305 & 1306. Sequitur. *Etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.* Quantum ad beneficium literale per illud beneficium mannæ datum de cœlo, Deus probatus fuit verax, quia promisit eis panem cœli dare, quòd quia promissum adimpleuit in congregatione sanctorum, verax fuit prædicatus. Similiter si de prædicatione apostolorum intelligatur, manifestum est, quòd Dei veritas per ipsos in ecclesia fuit confessa & publicata. Si autem de sacramentò altaris intelligatur, patet quòd per illud veritas quæ Christus est in ecclesia vsque ad finem mundi manet, Christo dicente. Ego autem vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

1506 Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo in filiis Dei.

Hic ponit secundum beneficium, scilicet quia dedit eis nubis refrigerium. Quia (vt habetur Exo. 13.) dominus præcedebat populum suum per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vide supra versic. 1294. Intelligitur etiam de nube illa densissima, quæ operuit montem Sinai, quando dominus ibi descendit ad dandum legem, vt habetur Exo. 19. De qua nube procedebant verba decem præceptorum. Et in istis duabus nubibus singulariter apparuit virtus diuina, quia similia nulla virtus angelica per se facere poterat. Et hoc est quod dicit. *Quoniam quis in nubibus*, scilicet talibus *æquabitur domino?* Certè nullus. Non solum nullus homo, sed etiam nullus angelus. Et hoc est quod subdit. *Quis similis erit Deo in filiis Dei?* Hic enim per filios Dei, intelligit sanctos angelos, sicut dicitur Iob 1. Cúmque venissent filij Dei vt astarent coram domino, &c. vbi ait Greg. Qui autem filij Dei, nisi electi angeli vocantur? Est ergo sensus. *Quis similis erit Deo in filiis Dei.* id est quis inter angelos similis erit Deo in nubibus prædictis faciendis? Certè nullus, nec homo nec angelus, vide supra versi. 1158. Per hoc autem vult ostendere, quòd nullus homo quantumcunque sanctus vel iustus Christo domino potest æquari. Vnde per nubes intelligit sanctos apostolos & prædicatores, qui ad modum nubiũ aquã scientiæ diuinæ mundo dederunt, vt ostensum est supra versic. 556. & 1273. Per filios autem Dei intelligit generaliter omnes iustos fideles, de quibus Ioan. 1. Dedit eis potestatem filiòs Dei fieri,

Manna datur populo quid significat. *Exo. 16.* *Psal. 18.* *Exo. 16.* *Exo. 13.* *Exo. 19.* *Iob 1.* *Greg. 2. mor. 6.* *Nullus sanctus est similis Christo filio Dei.* *Ioan. 1.*

fieri, his qui credunt &c. Vult ergo psalmista dicere, quod nec inter apostolos, nec inter oẽs quoscũq; iustos aliquis Christo põt assimilari, nec immeritò, quia ille filius Dei est naturalis, nos adoptiui, ille genitus, nos creati, ille ab æterno genitus, nos in tẽpore facti; ille vnicus, nos multi. Vnde hoc ostendens Greg. super illo verbo Iob. 36. Nullus est ei similis in legislatoribus, dicit Legislator Moyses, legislator Iosue, legislatores prophetę, legislatores cunctos dicere possumus, quos ex lege admonuisse populum scimus. Sed Christo domino in legibus nullus est similis, quia isti gratuite vocati, ex peccatis ad innocentiam redeunt & ab his quæ in semetipsis experti sunt, prędicãdo alios reducunt. Mediator autem noster homo sine peccato est filius sine adoptione nec perpetrauit vnquam quod redarguit. Et sic mundo ex humanitate loquitur, vt tamen eidem mundo etiam ante sæcula ex diuinitate dominetur &c.

Greg. 27. mo. in 1.

1507 Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes, qui in circuitu eius sunt.

Hic ostẽdit tertium beneficium, scilicet, quod eis dedit legis magisterium. Vbi notandum quod lex antiqua fuit data per ministerium sanctorum angelorum, dicente Stephano iudæis. Accepistis legem in dispositionem angelorum, cum quibus sanctis angelis Deus consilium dicitur habere, nõ quod informetur ab eis, sed quia illis consuluit dum eis reuelat secreta sua, vt illa nobis consequenter reuelent. Sic enim consuluit angelis sanctis, quando eis dedit legem, quam ipsi consequẽter Moysi dederunt. In qua lege fuit Deus glorificatus, quia primum legis præceptum est, quod ipse solus Deus sit adorandus, & diligendus super omnia. Et hoc est quod ait psalmista. *Deus qui glorificatur in consilio sanctorum suorum*, id est, Deus qui ostenditur gloriosus in lege quam reuelauit sanctis angelis vt ipsam darent hominibus. Quæ lex dicitur consilium, quia præcepta continet quibus consulitur animabus, ne pereant. In qua lege etiam fuit Deus ostensus terribilis & magnę potestatis. Vnde sequitur. *Magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt.* Vt enim habetur Exod. 19. Terribilis omnibus filiis apparuit Deus, quando legem dedit. Nam vt ibidem dicitur, cum cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, nubesque densissima operuit montem tumultúque populus. Et sic omnibus, qui erant in castris in circuitu montis, apparuit terribilis Deus. Per hoc vult psalmista ostendere, quod per prædicationes sanctorum apostolorum, Deus per orbem erat glorificandus, & super omnes Deos gentium, qui in circuitu colebantur, potens & terribilis ostendendus. Et dicit idola in circuitu Dei existere, non quod Deus aliquo terreno circundetur, cum sit vbique, sed cultus veri Dei erat solũ in populo israel, qui habitabant in terra promissionis, quæ dicitur esse in medio terræ habitabilis. Nónne terribilis illis ostendebatur Deus, quãdo ad prædicationem apostolorum idola corruebant, templa funditus destruebãtur, & idolorum cultura euacuabatur per orbẽ, ideo dicitur psal. 75. Tu terribilis es &c.

Actuũ. 7. *Legis datio glorificauit eum.* *Exod. 19.*

1508 Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Hic ponitur quartum beneficium scilicet, quod contra hostes dedit eis adiutorium. Quod maximè fuit quandoque Amalech cum exercitu suo venit contra filios Israel in deserto, & Deus ostẽdit virtutem suæ potestatis, quia Moyse abscedente à pugna dum stabat in monte orans, virtute orationis Moysi superatus est Amalech, & fugatus in ore gladij Exod. 17. Quis autẽ alius quã Deus tale adiutorium conferre posset? certè nullus. Et hoc est quod hic recolens psalmista, dicit. *Domine Deus virtutum*, id est, sanctorum angelorum, qui sunt executores diuinæ voluntatis, vnde etiam vnus ordo angelicus virtutes dicitur. *Quis similis tibi?* certè nullus, quia voluntas tua est tua potentia. vnde Sapien 12. Subest tibi posse cũ volueris, quod de nulla creatura verificatur. Quis enim verbis vel orationibus tãtum exercitum potuisset subiicere, nisi Deus? Ideo subditur. *Potens es domine*, quia vt dicitur psalm. 23. Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Vnde sequitur. *Et veritas tua in circuitu tuo* quod ideo dicit quia promissa complet. Promisit enim ipsi Moysi delere memoriam ipsius Amalech de sub cœlo, quod & fecit, quia ad nihilum illum redegit cum potentia sua. Et nota quod ait. *Veritas tua in circuitu tuo.* Quod ideo dicit, non quod veritas Dei circundetur à rebus, cum sit vbique, sed quia sicut veritas intellectus nostri causatur à rebus cognitis, sic per oppositum veritas intellectus diuini est causa rerum. Ideo enim res est quia Deus scit illã esse, & non econuerso, vt ostendit magister libro 1. distin. 38. Cum autem causa reluceat in effectibus suis, sequitur quod Dei veritas relucet in omni creatura. Et veritas dicitur in creatura Dei, quia relucet in omni re creata. Et nota hic q̃ quamuis Deus modo prædicto ab omni creatura circundetur, tamen modo speciali maximè circundatur à sanctis, de quibus dominus ait. In circuitu meo pueri mei. Pueri enim sunt in circuitu Dei, quando sancti ex omni parte Deo obsequuntur per aspera, & prospera p̃ famã & infamiã, p̃ statũ prælationis altum & subiectionis bassum. Vnde prædicta verba exponens Grego. ait. Pueri vocãtur qui cælestibus mandatis inseruiunt, vnde per prophetam dicitur. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus. Nunc ergo in circuitu Dei sunt pueri, quia in cunctis fere gentibus reperiuntur, qui cælestia mandata custodiunt. Et nota quod isto modo multæ virtutes faciunt nos esse in circuitu Dei. Primus est circuitus asperitatis & pœnitentiæ psal. 25. Lauabo inter innocẽtes manus meas & circundabo altare tuum domine. Quod enim est altare Dei nisi Christus super quẽ oblationes nostras offerimus Deo? quod totus pœnitẽtia circundat. Secundus est circuitus charitatis & amicitiæ de quo psalm. 127. Filij tui sicut nouellę oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Oliua enim pacificos charitatem habentes significat. Et isti sunt in circuitu mensæ domini, quia saturantur pane cœlesti, & Christi doctrina. Tertius est circuitus humilitatis & reuerentiæ De quo psalm. 75. Vouete & reddite domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera. Vbi ait glo. In circuitu

Iob. 29. *Sapien. 12.* *Psalm. 23.* *Circuitus asperitatis.* *Circuitus charitatis.* *Psalm. 127.* *Psalm. 75.* *Grego. 19. mor. 6. 11.* *Esa. 8.* *Circuitus humilitatis.* *Psalm. 25.*

Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei sunt humiles vt famuli. In circuitu eius sunt quasi medij qui intelligunt communem esse omnibus veritatem,& non faciunt superbiendo propriam voluntatem. Hi afferunt munera qui habent humilitatem. Qui autem quasi suum faciũt quod est commune omnibus,tanquam in medio positum ad partem ducere conantur,& hi non offerunt munera,quia vt humiles in circuitu non existũt. Quartus est circuitus veritatis & sapientiæ. Ipsa enim veritas in circuitu dicitur esse,quia omnia continet & amplectitur. Sic enim dicitur hic Deo. *Veritas tua in circuitu tuo.* vbi glo. Veritas tua in circuitu tuo est domine, non solum in loco,vbi natus es,sed etiam in omnibus, qui sunt in circuitu tuo. Expansa est enim vbique veritas
Iudic.14. quæ tamen solum in Iudæa inceþit prędicari. Ma B
Beda.14. re gentium circa aridam Iudęorum inceþit freme re vt leo in Sansonem cum iret ducere vxorem de alienigenis. Vnde ipsa veritas merito circuitus dicitur: quia omnia circuit,cœlum,terram & mare,ipsa de se dicente. Gyrum cœli circuiui sola,& profundum abyssi penetraui.

1509 Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.

Hic ponitur quintum beneficiũ, scilicet, quia
Exod.14. mare fecit eis peruium. Nam(vt habetur Exo.14.) C
cum essent filij israel concluſi, quia ab vna parte habebant mare,& post se ab alia parte Pharaonẽ cum exercitu eius persequentem, cum Moyses præcepto domini extendisset manum suam super mare,abstulit illud dominus flante vento vehementi tota nocte,& vertit in siccum. Et hoc recolens psalm. hic ait. *Tu dominaris potestati maris,* quia ipsam vertit in siccum. *Motum autem fluctuũ eius tu mitigas,* quia quando ille ventus vehemens cæpit stare,mare fuit commotum & fluctibus magnis agitabatur,quos tamen mitigauit dominus
Psal.65. quia mare ex toto exsiccauit,vnde psalm.65. Qui conuertit mare in aridam. Per hoc vult significare psalm. quod Christus sua potestate gentes quę per mare significantur ad fidem conuerteret, &
Greg.9 mo. cap. 5. fluctus persecutionis sedaret. vnde Grego. super D
illo verbo Iob.9. Graditur super fluctus maris ait. Quid enim maris nomine nisi in bonorum nece sæuiens mundi huius amaritudo significatur? de
Psal.31. quo per psalm. dicitur. Congregans quasi in vtre aquas maris. Aquas etenim maris quasi in vtre dominus congregat,cum miro moderamine cuncta disponens in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Super fluctus ergo magis dominus graditur, quia cum se procellę persecutionis erigunt miraculorum eius obstupefactione frãgun tur. Qui enim tumores humanæ vesaniæ mitigat quasi erectas in cumulo vndas calcat. Nam cum morem suum gentilitas destrui nouę conuersationis prædicatione conspiceret, cum mundi huius diuites elationi suæ contraire viderent facta pauperum,cum sapientes sæculi aduersari sibi imperitorum verba pensarent, in persecutionis protinus tempestatem tumuerunt. Sed qui verborum aduersitate commoti ad persecutionis procellas insiliunt, signorum admiratione temperantur. Tot ergo fluctus maris dominus mitigat,quot superbos persecutores per prædicationes & miracu
E
la humilians conuertit ad fidem. Vnde benè rursum per psalm dicitur. Mirabiles elationes maris *Psal.92.*
mirabilis in altis dominus, quia contra electorũ vitam ad persecutionis vndas mundus se mirabiliter exaltat,sed has supernorum conditor subleuata virtute prædicationis mirabilius strauit. Ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula quam potestates terrenas timere per iram. Benè ergo Deo dicitur. *Tu dominaris potestati maris,motum autem fluctuum eius tu mitigas.*

1510 Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

Hic ponit sextum beneficium quia Pharaonis extinxit exercitum. Per superbum enim intelligit Pharaonem regem Ægypti,cuius cor contra Deũ multoties elcuarum est & induratum, vt patet Exod. in multis capitulis in principio,in tantum quod cum Moyses sibi diceret ex parte domini vt dimitteret populum suum,ipse elatus superbè respondit. vt habetur Exod.5. dicens. Quis est dominus,vt audiam vocem eius,& israel dimittã? Nescio dominum,& israel non dimittam. Hũc autem Deus humiliauit id est,ad nihilum redegit, quia ipsum cum toto exercitu suo submersit in mare *Exod.14.*
vt habetur Exod. 14. Et hoc fuit ostensio infinitæ potentiæ Dei, qui ad libitum mare conuertit in aridam,donec transiret populus suus,quo transacto cum Pharao persequeretur eos intrauit siccũ fundum maris, & statim dominus mare reduxit ad primum statum,& submersit Pharaonem cum toto exercitu suo,nec vnus quidem eorum remãsit,qui non submergeretur. Et istud beneficium recolens psalm. dicit Deo. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum in brachio virtutis tuæ &c.* Et per *Diabolus per Christũ fuit humiliatus.*
hoc vult psalm. intelligere quòd Christus in noua lege diabolum sibi subiiceret & humiliaret,id est,ipsum à potestate sua comprimeret. Nam quã doque humiliari in scriptura significat puniri & de alto ad bassum deponi,vt dictum fuit superius versi 616. Sic enim istum textum intelligit glo. dicens *Tu humiliasti superbum,* id est,draconem super bum qui factus est in mari ad illudendum ei,scilicet, diabolum qui per humilitatẽ Christi in quo alij sunt humiles humiliatur. Humiliauit enim se Christus vt humiliaret superbum. Superbus enim diabolus superbos homines trahebat aliàs tenebat. *Sicut vulneratum,* vulneratur diabolus vulnerato Christo nondum ex toto mortuus est. Humiliatus est ergo diabolus perdendo quos tenebat, vulneratus est non perforata carne quam nõ habebat,sed percusso corde vbi superbiebat. *Et hoc in brachio virtutis tuæ,* id est, Christo qui brachium Dei dicitur,vt superius dictum est versic. 713.1367. Sic & istum textum exponit Grego. su- *Grego.17 mora.ca.3.*
per illo verbo Iob.26. Prudentia eius percussit superbum,dicens. Quis hic alius superbus appellatur nisi ille, qui dixit. Ascendam super altitudinẽ nubium,& similis ero altissimo, & de quo voce Dei dicitur. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. De quo etiam per psal. dicitur. *Tu humiliasti sicut vulneratum &c.*

1511 Tui sunt cœli & tua est terra orbẽ terræ

terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti.

Ex prædictis hic psal. concludit firmum Christi imperium. Christus enim ex duplici natura cõsistit scilicet diuinitate & humanitate. Diuinitate est æternus,sed humanitate temporalis. Diuini
Christus creauit omnia. tate creauit omnia, sed humanitate factus est inter omnia. De Christo ergo ratione personæ quæ Deus est dicit. *Tui sunt cœli*, quia illos creauit. *Et tua est terra.* Quinimmo *orbem terræ & plenitudinem eius,* id est, omnia quæ in orbe sunt,tu fundasti. Sic enim scribitur psalm.23. Domini est terra & plenitudo eius. *Aquilonem & mare tu creasti.* Aquilo enim est pars directè oppo-
Psalm.18. Deus sunt Christus & nõ malus. sita mari. Ideo per mare,& aquilonem intelligit B
omnes partes & differentias orbis. Per ista autem vult habere psal. quod nulla creatura contra Deũ se erigere debet,quia ipse est dominus & creator omnium. Vel per cœlum intellige apostolos, & homines cælestes. De cœlis dictum est superius psalm. 18. Cœli enarrant gloriam Dei. Per terram autem intellige humiles, qui audientes verbum Dei fructum afferunt in patientia. Et sic tam cœlum quam terra sunt domini,quia non solum maiores & prælati boni,sed etiam simplices subditi, & boni sunt de corpore Christi. Orbis terræ dicitur ecclesia toto orbe diffusa, cuius plenitudo sunt fideles,quam Christus prædicatione fundauit apostolorum. Et isti omnes sunt Christi, quia pertinẽt ad corpus eius mysticum. Sed & alia crea C
uit quæ non sunt sua,quia non pertinent ad corpus Christi mysticum,sicut est diabolus & obstinati homines,quos tamen Christus creauit. De
Aquilo dicitur diabolus. quibus subdit. *Aquilonem & mare tu creasti.* Per aquilonem intellige diabolum,sed per mare obstinatos homines. Per aquilonem enim diabolus intelligitur. Vnde Grego. 17.li. mora. ca. 11. Aquilonis
Grego.17. mora.c.11. nomine in sacro eloquio appellatur diabolus qui vt torporis frigore gentium corda constringeret,dixit. Sedebo in monte testamenti in laterib.
Ysa 14. Mare significat malos. aquilonis. Per mare autem significantur persecutores ecclesiæ amari, quibus purificatur ecclesia vt ait glo. Dicat ergo de istis Deo psalm. *Aquilonẽ & mare tu creasti* quasi dicat. Et licet isti non sint D
tui, tamen plus valet ad dominationem tuam, quod in illis fecisti quia per ipsos purgatur ecclesia,quam valeat illorum volũtas ad malitiã suam.

1512 Thabor & Hermõ in nomine tuo exultabunt,tuum brachium cum potentia.

Hic prosequitur psalm. de beneficiis datis populo post ingressum terræ promissionis. Omnia enim ista dicit psalmista ad ostendendum potentiam Christi,vt ex hoc concludat sub figura Dauid regni Christi in fidelibus perpetuitatem. Duo ergo facit,quia primò describit beneficia exhibita populo post ingressum terræ promissionis, se- E
cundò ex illis cõcludit perpetuitatem regni Christi in fidelibus,ibi. *Tunc locutus.* Quantum ad primum nota,quod sicut sex beneficia eis exhibita ante ingressum terræ promissionis superius enumerauit. ita conformiter alia sex hic annumerat eis collata post ingressum terræ promissionis. Quorum primum fuit idololatrarum superatio in
A principio. secundum cultus Dei confirmatio, ibi. *Firmetur.* tertium promissorum adimpletio,ibi. *Misericordia.* quartum Leuitarum informatio,ibi. *Domine in lumine* quintum populi Dei exaltatio, ibi. *Quoniam gloria.* sextum sub Deo gubernatio, ibi. *Quoniam domini.* Quantum ergo ad primum sciendum quod postquam Iosue cum populo Dei intrauit terram promissionis Deus dedit eis mirabiles victorias de idololatris. & non solum ipsi Io- *Elementum meum.*
sue,sed etiam successoribus suis,de quibus dicit. *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Hermõ enim est quidam paruus mons iuxta ripam Iordanis,per quem transiuit Iosue cum populo Dei quando miraculosè transiuit Iordanem, quia sub pedibus sacerdotum aqua Iordanis fuit exsiccata donec totus populus transisset, vt habetur Iosue *Iosue.3.*
3. Quo transacto fuerunt in illo monte Hermon exultantes & Deum laudantes. Et sic ille mons Hermon dicitur exultasse, quia in eo filij israel transacto Iordane exultauerunt. Thabor vero est *Thabor.*
ille mons in quo præuisa fuit victoria quam habuit Barach de Sysara & exercitu eius,d qua dictũ est superius versicu. 1421. quia dimicatum est de cœlo contra eos. vnde ibidem Delbora & Barach exultantes cum populo decantabant canticum domino,vt habetur Iudicum.5. Sic ergo isti duo *Iudicum.5.*
montes dicuntur exultasse: quia in illis populus exultauit,in Hermon pro transitu Iordanis miraculoso in Thabor pro victoria de cœlo habita cõtra idololatras. Quæ omnia facta sunt virtute brachij Dei. Quæ recolens psalm. dicit *Thabor & hermon in nomine tuo exultabunt.* id est in eis exultauit populus & hoc laudando. *Tuum brachium cum potentia.* id est potentiam brachij tui vel virtutis tuę id est,Christi qui per brachium significatur. vide supra versicu. 715. 1367. Per hoc vult ostendere psalm. quod per aduentum veri luminis Christi diabolus expelleretur à cordibus fidelium, quod patet ex interpretatione nominum. Nam Tha- *Ioan.1.*
bor interpretatur veniens lumine,& significat aduentum Christi,qui est verum lumen qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum Hermon vero interpretatur anathema eius & significat illos qui à Christo illuminati anathematizant diabolum. Est ergo sensus secundum gl. D
Thabor, id est,illi qui à te lumine veniente,scilicet Christo,sunt illuminati. *Et Hermõ* scilicet qui anathematizant diabolum. *Exultabunt in nomine tuo,* non in suis meritis. Et hoc *tuum brachium cum potẽtia* id est Christum & eius potentiã magnificãtes.

1513 Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua,iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ.

Hic ponit secundum beneficium scilicet cultus Dei confirmatio. Vbi sciendum quod postquã per Moysen præcepto domini fuit facta arca testamenti,in qua Deus colebatur, non habuit firmã mansionem, donec tempore Iosue fuit posita in *Iosue 8.*
Sylo,ante enim stabat sub tabernaculo per Moysen facto quod portatile erat. Sed debellatis habitatoribus terræ promissionis habuit in Sylo fir- *Arca loco firmum primo habuit in Sylo.*
mam mansionem,ita quod hostiũ debellatio præcessit stabilitatem loci arcæ domini. Et hoc notãs psalm. primò dicit hostium superationem dicens. *Firmetur manus tua,* scilicet, contra inimicos nostros

stros. *Et exaltetur dextera tua*, scilicet, eos debellan A do. Quod factū fuit tpe Iosue, maximè leuauit manum contra vrbem Hai, & non contraxit manum quam in sublime porrexerat, donec interficerentur omnes habitatores Hai. Et sic consequenter aliis interfectis, parauit locum stabilem pro arca domini in Sylo. Quod enim idololatræ occupantes terram promissionis interficerentur, ex diuino iudicio & præcepto processit. Et sic illa iustitia qua interfecti fuerunt, fuit quædam præparatio sedis domini pro arca in qua sedes Dei dicebatur. Dicat ergo psalm. *Firmetur manus tua*, scilicet, serui tui Iosue contra hostes. *Et exaltetur dextera tua*, scilicet, Iosue, vt fecit contra ciuitatem Hai ad interficiendum idololatras, quod est ex iustitia Dei, & sic talis iustitia & iudiciū. s. idololatrarū in B terfectio erit præparatio sedis tuæ. i. facta illa iustitiapræparabitur locus stabilis, p arca domini. Deinde habuit locum stabilem in templo tempore Salomonis. Per hoc vult ostendere psalm. quod Christus sua potestate humiliauit superbos, & sic auxit numerum fidelium. Quo completo veniet in sede maiestatis suæ cum iustitia & iudicio ad orbem iudicandum. Est ergo sensus secundum glo. *Firmetur manus tua* id est operatio tua contra superbos vt humilientur, & sic exaltatur dextera tua id est augeatur illorum numerus qui in dextera tua sunt locandi in die iudicij. talis inquam numerus exaltetur id est clarificetur & augeatur donec sit cōpletus. Quo cōpleto, iustitia & iudiciū erit præparatio sedis tuæ. Sedes enim Dei est C æterna, sed in iudicio apparebit parata, quia omnibus iustè videbitur iudicare, quia omnia mala malorum erunt manifesta, pro quibus damnabūtur, & omnia merita bonorum erunt aperta, pro quibus saluabuntur. Quomodo autem differant iustitia & iudicium vide supra versicu. 1164.

Christus iudicabit mundum expleto numero bonorum.

1514 Misericordia & veritas præcedent faciem tuam, beatus populus, qui scit iubilationem.

Hic ponit tertium beneficium scilicet promissorum adimpletio. Vbi aduerte, quod promiserat D Deus populo suo ipsos introducere in terram promissionis, & populos ibi inhabitantes eiicere à facie Israel. vnde Exo. 23. Præcedet te angelus meus & introducet te ad Amorræum & Ethæum & Pherezæum & Chananæum Euæum & Hiebusæum, quos ego conteram à facie tua. Et sicut promisit sic adimpleuit. Et in hoc fuit misericodia Dei & veritas: misericordia quia gratis absq; ipsorū meritis illos ꝓtegebat, sed veritas quia ꝓmissa cōplebat. Et hoc est quodd̄t. *Misericordia & veritas præcedent faciē tuā*. s. expellēdo aduersarios de terra promissionis, vt ibidem præparetur locus stabilis pro arca testamenti, ante quam laudes Dei cantabantur & alij ad deuotionem excitabantur, quod non est parui meriti, ideo subdit. *Beatus populus qui scit iubilationem* id est qui scit cantare. Cantus autem meritorius non solum requirit consonantiam vocum, sed multo fortius consonantiam E mentis cum voce. Et attende quod hic per faciem intellligit populum iudæorum, quia sicut per faciem principaliter cognoscitur homo, sic solum per populum iudæorum in mundo Deus erat notus. psalm. 75. Notus in iudæa Deus. Per hoc vult intelligere, quod Christus in iudicio seruabit omnibus misericordiam & iustitiam, quamuis in damnatis principalius relucebat iustitia, & in beatis misericordia, vide supra versicul. 354.

Exo. 23.

Psal. 75.

Varies Dei dicuntur iudei.

1515 Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exultabuntur.

Hic ponitur quartum beneficium scilicet Leuitarum informatio. Vbi notandum quod triplici *Lumen multiplex.* lumine iuuamur ad cognoscendum Deum & eius mandata, scilicet, lumine rationis naturalis, quod quidem est quædam impressio diuini luminis in intellectu nostro, eo quod secundū partem intellectiuam homo factus est ad imaginem Dei. Et isto lumine ipsi antiqui philosophi cognouerunt vnum principium esse, à quo omnia alia pendent, & quid iustum & quid iniustum. Nam sicut prima principia in speculabilibus sunt per se nota, ita & in agibilibus ex quibus conclusiones agibilium deducuntur. Proprer quod dicit apostolus, quod gentes, quæ legem non habent, naturaliter faciunt ea, quæ sunt legis, ipsi enim sibi sunt lex, qui ostēdunt opus legis scriptū in cordibus suis. Secundum est lumen legis, quo illuminamur ad sciendum quid agendum & quid cauendum, quia lex agenda præcipit, & cauenda prohibet. psal. 18. Lex domini immaculata conuertens animas. Tertium est lumē diuinæ reuelationis, sicut propheræ plura videbant edocti à Deo, quæ alij nec per lumen intellectus neque per lumen legis poterant cognoscere. Isto autem triplici lumine doctores & Leuitæ in popul Dei primo illuminabantur, & illuminati docebant alios tanquam magis edocti. Et hoc est quod ait psalm. de ipsis. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt*, scilicet Leuitæ primò. Et dicitur quodlibet prædictum lumen, lumen vultus Dei, quia per quodlibet illorum rāquā per vultum cognoscitur Deus. Et istud non fuit paruum beneficium doctores dare populo ad ipsum dirigendum. Et sicut Leuitarum officium erat docere populum, sic etiam ad eos spectabat laudes Deo cantare ante arcam fœderis, vt sicut per scientiam docebant alios, sic etiam per deuotionem alios ad cultum Dei traherent. Et quantum ad hoc subdit *Et in nomine tuo exultabunt tota die*, id est assidue cum exultatione laudabunt nomen tuum. Ad ipsos etiam spectabat lites & quæstiones ortas in populo iustè decidere, & eorum iudicium firmiter tenebatur, vt dicitur Deute. 17. Si difficile & ambiguum iudi- *Deute. 17. Sacerdotes iudicabant populum.* cium apud te esse perspexeris inter causam & causam, venies ad sacerdotes Leuitici generis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et quantum ad E hoc de ipsis subdit. *Et in iustitia tua exaltabuntur*, quia in hoc quod alios habebant iudicare exaltati erant & honorati. Per hoc autem vult psalm. ostendere quod ipsi apostoli ab ipso Christo vero lumine primò erant docendi & à spiritu sancto illuminandi, vt alios illuminarent consequenter, quia ipse Christus aperiens os suum docebat eos. Et ideo dicit. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.*

Psal. 18.

bunt. Item quod pro nomine Christi letanter mar- A tyrū sustinerent, ideo subdit. *Et in nomine tuo exultabunt tota die*, quia vt dicitur Act. 5. Ibant apostoli gaudentes à conspectu consilij &c. Et quod ipsi in iudicio cum iudices assisterent. Sedebitis iudicantes duodecim tribus israel. Quod ad magnam ipsorum exaltationem erit, & ideo dicit. *Et in iustitia exaltabuntur.*

Act. 5.

Matt. 19.

1516 Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

Hic ponitur quintum beneficium, scilicet, populi Dei exaltatio. Ille enim populus à Deo mul- B tum fuit exaltatus in spiritualibus & temporalibus. In spiritualibus, quia ille solus habuit legem & prophetas ceremonias, & verum Dei cultum Non fecit taliter omni nationi. In temporalibus quia pauci illorum gloriosè triumphabāt de multis hostibus, vt vnus fugaret mille, & duo decem millia, quod non erat illorum virtute sed Dei pugnantis pro ipsis. Propter quod dicitur psalm. 43. Neque enim in brachio suo possederunt terram &c. sed dextera tua & brachium tuum, quoniam complacuisti in eis. Et hoc est quod hic dicit psal. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es* id est tibi debetur gloria omnis virtutis illorum. Et idem aliis verbis exprimit, dicens. *Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Per cornu enim potestas designatur. Per hoc enim vult psal. ostendere quod virtus, qua apostoli pauperes & idiotę in breui tēpore per totum orbem fidem Christi seminauerunt & magnam partem mundi conuerterunt, talis inquam virtus fuit, non ipsorum sed Christi, quia in virtute nominis Christi illa faciebant, per quæ Christus exaltatus fuit in mūdo Et hoc est quod de ipsis ait. *Quoniam gloria virtutis illorum tu es*, id est, tu es gloria & virtus eorum. Et sic per eos tanquam per ministros exaltabitur cornu nostrū. id est Christus qui cornu nostrum dicitur. vide supra versicu. 714. De hoc autem quod dicit. *Et in beneplacito tuo &c.* notandum quod beneplacitum Dei dicitur eius effectualis voluntas, quæ cassari non potest. Nam secundum quod ait magister lib. D 1. di. 45 voluntas Dei verè ac propriè dicitur quæ essentia eius est. Et hæc est vna quę nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest. de qua psalm. 134 Omnia quęcunque voluit dominus, fecit. Et hæc voluntas rectè appellatur beneplacitum Dei. Aliquando vero secundum quandam dicendi figuram voluntas Dei vocatur, quæ secundum proprietatem nō est voluntas eius, vt præceptum, prohibitio, consilium, permissio, & operatio, quæ dicuntur volū tas quia significata sunt voluntatis diuinæ. Et ista ideo diligenter distinguat lector, vbi de voluntate Dei scriptura commemorat. Iuxta quem modum accipi oporteat vtrum, s. pro beneplacito, an pro aliquo signorum eius. Magna enim adhibenda est E discretio in cognitione diuinæ voluntatis, quia beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti eius non. Et consonat rerum effectibus beneplacitum eius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri, & omne quod vult non fieri nequaquā fit. Nō autem ita est de signis, quia præcipit Deus

Psal. 147.

Psal. 43.

Roma. 2.

Psal. 18.

Beneplacitum Dei. Voluntas Dei.

Psal. 134.

multis ea, quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent. Hæc magister. Ex quo patet quod voluntate Dei æterna cornu nostrum id est, ipse Christus in mūdo est exaltatus. Propter quod dicit. *Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.*

1517 Quia domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri.

Hic ponitur sextum beneficium, scilicet: populi sub Deo gubernatio: dignitas enim regis nobilitat totum regnum, sicut econuerso fatuitas regis totum regnum dissipat. Propter quod dicitur. Væ *Eccl. 10.* terræ cuius rex puer est, & beata terra, cuius rex nobilis est, quia vt dicitur Prouer. 29. Rex iustus *Prouer. 29.* erigit terram. In populo autem Israel ante regem *Rex Iudæorum Deus.* Saulem nullus hominum habuit potestatem regiam, sed ipse Deus gubernabat eos, & regebat, vn de quando populus à Samuele postulauit habere regem, dixit Deus Samueli. Non te abiecerūt sed *1. Reg. 8.* me ne regnem super eos. Quanta ergo erat huius populi dignitas, qui per talē regē gubernabatur? Et hoc notans psal. dicit. *Quia domini est assumptio nostra.* quia scilicet de statu seruitutis Ægyptiorū assumpti erant ad statum libertatis & ad possidendam terrā promissionis. Quæ assumptio non fuit virtute alicuius ipsorum regis vel tēporalis domini sed immediatè virtute Dei qui eos regebat. Et ne credas ꝙ loquatur de aliquo domino tēporali qui liberauit eos, statim explicat de quo domino loquebatur, dicēs. *Et sancti Israel regis nostri.* Hic ly C &. stat pro id est. Per hoc vult psal. ostendere quo modo Christus factus est rex noster, scilicet, per carnis assumptionem, dicēs. *Quia domini*, id est filij Dei. *Est assumptio nostra.* id est carnis nostrę. Ideo factus est sanctus Israel, id est sanctificās nos qui ipsum per fidem videmus. *Et regis nostri.* Sic enim assumptio nostræ carnis est domini, cuius domini? sancti Israel regis nostri qui per carnis assumptionem factus est rex regum & dominus dominantium homo Christus. Circa istam assumptio- *Apoc. 19.* nem notandum quòd Dei filius sic assumpsit naturam humanam, quòd persona Dei non assumpsit personam hominis, non natura diuina naturam hominis, non natura diuina personam hominis, sed solum persona verbi assumpsit naturam hominis, vt ostendit magister lib. 3. distin. 5. Vnde hanc assumptionem recognoscens humana natura, & Deo gratias agens dicit. Misit de *3 sentēn. Psal. 17.* summo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. In multis enim aquis miseriarum posita erat nostra natura, à quibus per hanc assumptionem liberata fuit, quia per ipsam finaliter erit glorificata. Et attende quòd multis ex causis hæc assumptio facta fuit à verbo, scilicet, vt nostrum corpus in ipso beatificaretur, vt diuinum verbum per ipsum adimpleretur, vt nostra mens ex ipso humiliaretur. De quibus vide in dictionario meo, litera Assumptio. linea 4.

1518 Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti, posui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe mea.

Hic in speciali describit perpetuitatem regni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi,quod est eius principale propositum, & A hoc sub figura regni Dauid. Et diuiditur in tres partes: quia ponitur primò promissio de regni promotione:secundò de successorum Dauid correctione.ibi. *Si autem*: tertiò de regni Dauid perpetuatione.ibi. *Misericordiam autem meam*. Prima in tres, quia ostendit primò quomodo Dauid à Deo fuit ad regnum electus: secundò quomodo in regno à Deo fuit protectus. ibi. Manus enim mea:tertiò quomodo à Deo fuit dilectus & accepti⁹.ibi. *Ipse inuocabit me*. Prima in duas:quia primò ponit ipsius Dauid electionem:secundò ipsius Dauid inunctionem. ibi. *Inueni Dauid*. Quantum ad primum sciendum,quòd Deus Dauid elegit in regnum. Et de ista electione Deus fuit locutus sanctis suis.s.propheris,vt Samueli & Na- B than. Nam postquam Deus abiecerat Saulem regem quia fuerat inobediens Deo in victoria quā habuit de Amalech, tunc dixit Samueli. Impleto cornu tuum oleo, & veni & mittam te ad Isai Bethleemitem, prouidi enim in filiis eius mihi regē. Venit ergo Samuel ad Isai, qui habebat secum septem filios,& octauus. scilicet Dauid pascebat oues,& sic erat absens. Isai autem præsentauit septem filios suos ipsi Samueli singulatim secundum primogenita sua, & primo primum.s. Heliab. Et dixit dominus ad Samuelem, Hunc abieci. Secundò præsentauit secundum, scilicet Aminadab.& dixit.Etiam hunc non elegit dominus.Et sic consequenter de omnibus septem. Et dixit Samuel ad Isai.Non elegit dominus ex istis C Dixitque Samuel ad Isai. Nunquid iam completi sunt filij.Qui respondit. Adhuc reliquus est paruulus scilicet, Dauid qui pascit oues.Et dixit ei samuel.Mitte & adhuc eum. Qui cum venisset dixit dominus ad Samuelem Surge & vnge eum: hic est.n.Sic ergo de ista electione dauid dominꝰ fuit locutus sancto Samueli. de hoc vide versi. 1453. Similiter locutus est ipsi Nathan dicens. Dices seruo meo Dauid.hęc dicit dominus exercituum. Ego te tuli de pascuis sequentem gregē vt esses dux super populum meum. &c. Et hoc notans psal.ait. *Hunc,scilicet reprobato Saule.locutus es sanctis tuis. scilicet* Samueli & nathan.Et quid locutus es sequitur. *Posui adiutorium in potente*. scilicet ipsi dauid quæ erat fortis viribus D dedi adiutorium meum:quia vt habetur.1.Regū. 17. a iuuentute sua interfecit leonem & vrsum. Sed maxime adiutorium suum Deus in illo posuit quando inermis occidit gigantem. Dixisti etiam sanctis tuis. *Ego exaltaui electum de plebe mea.* Plebs enim vocatur populus minor & ignobilis. Dauid autem dum pasceret oues ad regnum à Deo fuit electus & exaltatus. Ista enim omnia quamuis literaliter de Dauid fuerunt verificatā intentio psalmistæ erat ista de Christo esse intelligenda.De cuius natiuitate Deus locutus multoties fuit sanctis prophetis:vt puta Esa.7.Ecce virgo concipiet.&c.Hiere.31. Fœmina circundabit virum. Michee.5. Et tu Bethleem Ephrata.&c. Ista enim reuelabat Deus prophetis per visiones. E vnde & propheræ dicebantur videntes.Locutus est ergo Deus sanctis prophetis de Christo.Et quid, quod scilicet totum adiutorium nostrum poneret in ipso Christo:qui potens solus erat ad liberandum genus humanum per suam passionē: quia solus à peccato erat immunis. Et sic *exaltaui electum de plebe mea.* Quis est electus Dei nisi Christus,de quo dicitur ad literam.Ecce electus meus,complacuit sibi in illo anima mea,dedi spiritum meum super eum.Hunc electum exaltauit Deus virtute humilitatis pro passione:secundum quod dicit apostolus. Factus est obediens vsque ad mortem.Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen. &c. Dicat ergo Deus pater. *Exaltaui electum de plebe mea.* id est Christum natum de plebe iudaica.

Christus electus & exaltatus. *Esa.42.* *Philip. 2.*

Elettio Dauid in regē.

1. Reg.16.

Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum. 1519.

Hic post electionem ponitur vnctio. Vbi aduer te quòd Dauid tribus vicibus in regem oleo fuit vnctus,alias inunctus.Primò in domo patris per Samuelem.1.Regum 17. Secundò à viris Iuda in Ebron.2.Regum 2.Tertiò à toto Israel in Ebron super totum populum israel.Et hoc notans propheta ait.*Inueni Dauid &c.*Per hoc enim vult ostēdere propheta,qualiter Christus per Dauid figuratus à Deo per gratiam fuit inunctus:de qua vnctione vide supra versiculo.743.Et quomodo per ipsum Christum nos vngimur: vide supra versiculo 379.

Vnctus fuit Dauid tribus vicibus. 2. Regum.2.

Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum cōfortabit eum. 1520.

Hic ostēditur quomodo Dauid à Deo fuit prōtectus & defensatus.Et diuiditur in partes quinque,quia ponitur primo ipsius in regno confirmatio:secundò ipsius ab inimicis defensatio, ibi. *Nihil proficiet.* tertiò inimicorum eius subiugatio,ibi.*Et concidam* quartò ipsius virtutum aduna tio,ibi.*Et veritas*, quintò ipsius regni dilatatio, ibi.*Et ponam* Quantum ad primum sciendum,q⁹ postquam iam vnctus secunda vice erat Dauid in Ebrō à tribu Iuda,& aliæ tribus vndecim fecerāt sibi regē Isboseth filium Saulis.Vnde per septem annos duravit concertatio inter Dauid & domū Saulis. Manus autem domini erat cum Dauid, vnde quotidie proficiebat & robustior efficiebatur:econtra autem domus Saulis quotidie decrescebat: vnde & consequenter totum regnum obtinuit, vt habetur 2. Regum. 3. Et hoc est quod recolens propheta ait. *Manus enim mea auxiliabitur ei*, quia cum Isboseth haberet vndecim tribus populi israel,& Dauid solum vnam,tamen quia manus domini auxiliabatur ipsi Dauid quotidie proficiebat, quousque plenè regnum obtinuit. Et hoc est quod subdit. *Et brachium meum confortabit eum*,scilicet in regno. Per hoc vult psalmista ostendere,quòd longa concertatio fuit nato Christo inter regnum Christi & diaboli. Et quamuis diabolus maiorem partem possideret, quia tamen potestas Dei siue manus Christi protegebat, ipse Christus in suis sem- E per fortificabatur,quousque regnum per passionem suam plenè possideret. Et hoc est quod ait glo.*Manus enim mea auxiliabitur ei.* id est verbum cooperabitur Christo,secundum quòd homo in operibus & passionibus suis. *Et brachium meum confortabit eū*,cōtra aduersa,vt. s.peragat incepta. Et si queras quō manꝰ Dei auxiliabatur Christo, cū ab aduersariis multis impugnātib.premeret,& finali

Auxilium Dei datum christo.

Quæstio.

finaliter vsque ad crucis mortem duceretur.Re- A spondeo quòd tota intentio Christi erat congregare ecclesiam, & ideo auxilium domini erat cū Christo,quando illa agebat per quæ ecclesia cōgregaretur,per quæ autem magis fuit congregata ecclesia,quā per Christi passiōes:& psecutiōes quia in hoc exēplū per passiones vincēdi diabolū dedit,& sic ecclesiā congregauit.Et hoc est quod ait apostolus.In eo quòd passus est ipse & tentatus,potens est & his, qui tentantur auxiliari. Vel aliter: vt per ly ei non intelligatur Christus: sed genus humanum: & per ly manum & brachiū intelligatur Christus: vt sit sensus. *Manus mea.*i. Christus.*auxiliabitur ei.* id est generi humano. *Et brachium meum*,id est Christus *Confortabit eum*,sci B licet genus humanum.Non enim incōgruè Christus manus Dei dicitur,& brachium.Vnde filium Dei sub nomine manus pro auxilio postulabat Dauid dicens. Emitte manum tuam de alto, & libera me.Et vide quam proprię manus Dei dicitur Christus: quia ad modum perfectæ manus quinque digitos habet, qui sunt pollex potestatis puniendi Pollex namque secundum Isidorū, dicitur eo quòd inter cæteros digitos magis polleat vigore & potestate. Huius autem manus scilicet filij Dei tanta est potestas, quòd cum tempus puniendi aduenerit,nullus eum possit euadere.Ioan.10.Non est qui de manu mea possit eruere.Ideo dicit apostolus.Horrendum est in manus Dei incidere.Et Iob. 13. Manum tuam longē fac à me,& fortitudo tua non me terreat. Secundus digitus dicitur index,eo quòd ipso mediante cætera indicamus, & ostendimus Sic & Deus filio suo in die iudicij ostendet omnia merita bonorū, & malorum opera.Vnde dicitur.2. Mach. 6. Manus Dei omnipotentis neque viuus neque defunctus effugies:quia (2.Corin. 5.) omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.Tertius digitus dicitur medius.Ille enim inter alios est longitus.Vnde in ipso designatur longa Dei misericordia,per quam nos expectat vt ad eum reuertamur. Gene. 47. Salus nostra in manu tua est. Et psalmista.Fiat manus tua, vt saluet me. Et sicut isto digito super planum extento,nec pollex,nec index possunt planum tangere:sic quandiu longitudo diuinæ benignitatis ad nos extenditur, D nihil nobis nocere potest, scilicet nec potestas puniēdi, nec perspicacitas discernēdi.Quartus digitus est annularis,quia in illo annulus portatur Annulus autem figuræ sphericæ,quæ nullam diuisionem aut alietatem admittit, dilectionem significat & amorem.Et ideo ponitur in quarto digito,in quo est quædam vena,quæ directè procedit à corde,vnde oritur amor. Sed in quo maior charitatis amor demonstrari potest, quam in eo qui animam suam pro inimicis saluandis dedit in mortem?Quod[prę]quidens psalmista,dicit.Fiat manus tua vt saluet me.Quintus est digitus auricularis,qui est breuior cæteris.Quod Christo com- E petit ratione humilitatis,qua manus extendit in cruce.Prouerb.1.Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.De ista ergo manu qui est solus filius Dei, dicit. *Manus enim mea auxiliabitur ei.* Quod & aliis verbis repetit dicens. *Et brachium meum confortabit eum.*Ipse enim Christus non solum manus Dei sed etiam brachium dicitur,vide supra versi.713.& 1367.

Incog.Tom.j.

Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. 1521.

Hic ostenditur ab hoste defensatio. Notandū quòd Dauid specialiter duos persecutores habuit qui eius vitam quærebant extinguere.s.Saul, cuius persecutio longo tempore durauit, vt patet 1 Regum.cap.17. vsque ad finem. Secundus fuit 1. Reg 17. Absalon,qui expulit eum patrē suum de regno. Et tamen nullus istorum habuit intentum. De primo,scilicet de Saule hic ait psalmista. *Nihil proficiet inimicus in eo.* Quia Saul persequens Dauid nunquam manus super eum potuit ponere, vē interficeretur,sed ipso prius interfecto ad Dauid 2. Reg.5 deuolutum est regnum, vt patet 2. Regum 5. De secundo autem,scilicet Absalone,subdit. *Et filius iniquitatis non apponet nocere ei.* Quis enim expulerit patrem vt regnum possideret? Tamen ipse per seqnendo patrem capillis suspensus, fuit interfectus:vt habetur 2.Regum 18. Per hoc vult psal- 2.Reg.18. mista ostendere Christum specialiter duos habuisse persecutores,quorum vnus fuit inimicus. *Diabolus inimicus Christi.* scilicet diabolus, & alius fuit filius iniquitatis,s. *Iudas filius iniquitatis.* Iudas.Quorum nullus de Christo habuit intentum.Primus enim hostis,scilicet diabolus conabatur Christum ad peccatum inducere. Vnde ipsum tribus principalioribus peccatis inuasit, vt *Matth.4.* patet. Matth. 4.sed superatus recessit. Secundus scilicet Iudas filius iniquitatis Christum cum sua fide conatus est extinguere, sed sibi non nocuit quia ipse laqueo suspensus interit, & Christus immortalis surrexit.Ex quo nec filius iniquitatis Iudas, nec alius Christo amplius nocere potest. & hoc est quod ait.*Et filius iniquitatis non apponet nocere ei.* id est secundum glo post resurrectionem Christi, sicut ad patiendum tradidit eum adhuc mortalem.

Et concidam à facie ipsius inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam. 1522.

Hic ponitur inimicorum Dauid superatio.Nō solum enim Deus præseruauit Dauid ne in manibus inimicorum suorum caderet,sed quod plus est inimicos eius sibi subiecit, quosdam vero fugauit.De primis dicit.*Et concidam à facie ipsius inimicos eius,concidam.* i. simul cędam. Hoc factum 2. Regum.5 fuit,quando (vt habetur 2.Reg.5.) audientes Philistæi quòd vnxissent Dauid in regem super populum Israel, ascenderunt vniuersi vt quærerent Dauid, & consuluit Dauid dominum dicens. Si ascendam ad Philistim: & respondit dominus, ascende,quoniam dabo illos in manu tua. Venit ergo Dauid,& percussit eos ibi, & dixit. Diuisit dominus inimicos meos coram me, Tunc ergo concidit dominus inimicos suos,id est simul cęcidit. Alios vero odientes eum in fugam cōuertit quod fuit quādo Ammonitæ videntes q⁹ iniuriā fecissent nuntiis Dauid præcidentes tunicas eorum vsque ad nates,& radentes medietatem barbæ eorum,cogitantes quòd Dauid vindicaret in iuriam sibi factam:conduxerunt sibi in auxilium triginta tria millia Assyriorum.Quod cū audisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid contra eos misit exercitum suum: omnes Ammonitæ & Moabitæ statim in fugam sunt conuersi, vt legitur 2. Reg. 4. Per hoc vult psalmista ostendere quomodo inimici Christi iudæi per Romanos fuerunt conciſi & trucidati, & partim in fugam conuersi, ſ. tempore Titi & Veſpaſiani. Vel poteſt exponi in bonum. Tunc enim Deus concidit inimicos Christi, quando ipſorum conſpirationes diuiſit, vt paulatim in Christum crederẽt. Quid enim eſt concidi à facie domini ſiue Chriſti niſi per reſpectum Chriſti ſimul cadere? Et ſic concido componitur ex con & cado. Conciſi ergo fuerunt à facie Chriſti, quia per reſpectum gratiæ Chriſti ipſi totaliter à malo propoſito ſuo cadebant. Et ſic inimici Chriſti in fugam ſunt cõuerſi: quia fugerunt ab ipſo Chriſto irato ad ipſum placatum. In fugam ergo peccator conuertitur, quando culpam conſiderans, ad Deum miſericordem accedit, & ſic fugit à iniſtitia ad miſericordiam. Vnde conſulitur cuilibet Eccle. 5. Ne adiicias peccatum ſuper peccatum, & ne dicas miſeratio domini magna eſt, quoniã in peccatores reſpicit ira illius. Ne tardes cõuerti ad dominum & ne differas &c. Quis enim mente conſiderans peccati periculum vitæ incertitudinem, caſus fortuitos in fugam conuerti diſſimulet? Certè nullus ſanæ mentis. Vnde Bernardus ait, Ab ore putei gehennalis per fugam eripior, inducias petam cunctabor exire? Abſcondi ignem in ſinu meo, & exuſto iam latere, iam nudatis viſceribus, iam ſanie defluente, diu mihi deliberandum eſt an à me illum excutiam? Tolle tolle moras, ſemper nocent differre paratis. Nam cum mora trahit ad ſe periculum, trahit & damnum & ſubtrahit lucrum. O Deus quot incauta mora huius fugæ ad Deum decepit. Nam alius eſt morte præuentus, alius memoria & intellectu priuatus, alius infirmitatis dolore grauatus. Et ideo conſulit magiſter lib. 4. diſtin. 20. Et ſunt verba Augu. dicentis. Dico tibi dum ſanus es, pœnitentiam age &c.

Fugit peccator quando conuertitur. Eccleſ. 5.

Tardauacatio uerſionis eſt periculoſa. Bernard.

Nota.

1523. Et veritas mea & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

Hic ponitur virtutum adornatio. Hic tamen textus poteſt dupliciter intelligi. Primò quòd ipſe Dauid in ſe habuit veritatem & miſericordiã, ſcilicet quòd ipſe fuit verax & miſericors reſpectu aliorum. Alio modo, quòd Deus erga Dauid fuerit verax & miſericors. Si primo modo, ſic dicitur quòd Dauid fuit verax in promiſſis, intantum quòd promiſſio facta famulo Miphiboſeth, ſ. Sibæ: quamuis malè informatus: quia diuideret ſibi hæreditatem Miphiboſeth: ipſam poſtquã cognouit veritatem, noluit reuocare, vt verax inueniretur. Vnde reſpondit ipſi Miphiboſeth. Quid vltra loqueris? fixum eſt, quod locutus ſum. quòd autem fuerit miſericors, apparuit in perſecutione Saulis: quem pluries habuit in manibus & miſericordia motus ſibi pepercit, vt patet. 1. Reg. 24. 26. Propter quòd dicitur pſal. 131. Memẽto domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Si autem intelligatur ſecundo modo, certum eſt quòd veritas Dei fuit cum Dauid: quia promiſſio regni ſibi factam adimpleuit. Fuit etiam cũ ipſo miſericordia Dei: quia multa & grauia peccata, quæ Dauid commiſit, Deus miſericorditer ſibi dimiſit. Sequitur. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Per cornu namque poteſtas regalis intelligitur: tum quia cornu continebat oleum quo reges vngebantur, tum quia cornu animalis eſt ſuperior pars, tum quia cornu defenditur totum corpus animalis: quæ omnia regiæ poteſtati cõpetunt. Eſt ergo ſenſus. *In nomine meo exaltabitur cornu eius.* i. virtute nominis Dei potentia regalis ampliabitur ipſius Dauid, quia ipſe multas gẽtes ſubiugauit regno ſuo & fecit tributarias, vt dicetur in ſequenti verſiculo. Per hoc autem pſalmiſta vult oſtendere veritatem & miſericordiam per Chriſtum factas fuiſſe, vt oſtendat differentiam inter legem antiquam & nouam, quam ponit Ioannes dicens. Lex per Moyſen data eſt, ſed veritas & graria per Chriſtum facta eſt. Nota ergo quòd ideo veritas dicebatur eſſe cum Chriſto quia per ipſum facta eſt veritas. In hoc quòd figuras vmbraticas legis antiquæ adimplens, ad claram veritatem perduxit, ſic quòd illud quod lex promittebat, Chriſtus adimpleuit & exhibuit In antiqua enim lege omnia in figura contingebant illis, vt dicitur 1. Corin. 10. Vnde Chryſoſtomus veritatem per Chriſtum factam plenius ſcimus, ſi figuras veteris legis didicerimus. Ea enim quæ in nouo teſtamento perficienda erãt, in veteri teſtamento in figuris præſcripſerunt: quas Chriſtus veniens adimpleuit: quoniam figura data eſt per Moyſen, ſed veritas facta per Chriſtum Propter quod ipſe Chriſtus de ſe ait. Ego ſum veritas. Miſericordia vero cum Chriſto fuit: quia ipſe peccata miſericorditer remittebat: vt patuit in Magdalena. Luc. 7. In muliere adultera, Ioan. 8. Vnde Chryſoſt. ſuper Ioan. ait. Miſericordia namque erat in Chriſto, quia omnia cum poteſtate dimittebat peccata. Miſericordiam enim eius & gratiam, baptizatis donum, adoptio quæ nobis datur per Chriſtum, & plura alia nobis oſtẽdunt. Vnde & ipſe dicebat. Miſericordiam volo & non ſacrificium. Propter iſta duo ergo de Chriſto dicit pſalmiſta. *Veritas mea & miſericordia mea cum ipſo.* Sequitur. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Vbi nota quòd per cornu Chriſti intelligitur eius regnum poteſtas & imperium. Sic enim de ipſo dixit Zacharias. Luc. 1. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid &c. Quod exponens Beda ſuper Lucam dicit. Cornu autem ſalutis regnum Chriſti Saluatoris dicitur. Oſſa quidẽ omnia carne inuoluta ſunt, cornu vero carnem excedit. Et ideo cornu ſalutis regnũ Chriſti vocatur, quo mundus & gaudia carnis ſuperantur, in cuius figuram Dauid & Salomon olei cornu regni gloriam ſunt conſecrati. Propter quod de ipſo dicebat Dauid. Cornu ſalutis meæ, & eleuator me⁹ Similiter Chryſoſto. exponens prædicta verba. Lucæ. 1. ait. Cornu autem ſalutis nominat poteſtatem, gloriam & famam Chriſti, metaphoricè à brutis animalibus illud accipiens: quibus loco muniminis & gloriæ cornua dedit. De iſto ergo cornu regni Chriſti dicit *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius*, quia Chriſti regnum in breui tẽpore per prædicationem apoſtolorum per totum orbem fuit dilatatum. pſal. 113. Cornu eius exaltabitur in gloria. Et. 1. Reg. 2. Dominus dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui.

2. Reg. 4.

2. Reg. 9.

Pſalm. 131.

Veritas facta per Chriſtum Ioan. 1.

Nota neceſſitatem incarnationis Chriſti.

Chriſtus ſolum pro nobis patrem digne orauit

Primogenitus dicitur Chriſtus noſter multiplex citer.

Ecclc. 24.

Cornu dicitur regnũ & poteſtas Chriſti. Luc. 1.

Beda.

2. Reg. 22. Chryſoſt. Luc. 1.

Pſalm. 111. 1. Regum. 2.

Et

1524 Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eis.

Hic ponitur regni dilatatio. Dauid enim multum dilatauit regnum iudæorum & per mare & per terram, nam ſubiecit ſibi terram philiſtinorum, quæ dicitur mare, quia ſupra mare eſt ſituata regio illorum, vt habetur 2. Reg. 4. Et quantum ad hoc dicit, *Et ponam in mari manum eius.* id eſt poteſtatem eius in terris philiſtinorum, quæ ſunt ſuper mare ſituatæ. Subiecit etiam ſibi Syriam, vbi ſunt plura flumina. Vnde & Meſopotamia Syriæ dicitur, à meſo, quòd eſt medium & potamos quòd eſt fluuius, quaſi in medio fluuiorum, quia circundatur fluminibus. Et quantum ad hoc dicit, *Et in fluminibus dexteram eius* id eſt. ponam poteſtatem eius in Syria, quæ in medio fluuiorũ eſt ſituata, quod factum eſt quando Dauid debellauit Syriam, vt habetur 2. Reg. 22. Per hoc enim vult pſalmiſta oſtendere, quomodo regnum Chriſti erat dilatandum, quia ſcilicet per aquam baptiſmi gentes erãt Chriſto ſubiiciendæ per fidem, & ad Chriſti regnum adducendæ. Per mare enim gentes quæ idololatræ erant ſignificantur, vt dictum fuit verſicu. 1509. Et de hoc mari gentium, dicit de Chriſto. *Et ponam in mari manum eius.* Vbi gloſa. id eſt Chriſtus dominabitur gentibus, quæ per mare ſignificantur. Sed quomodo dominabitur, id eſt per aquas baptiſmi, de quo ſubdit. *Et in fluminibus dexteram eius.* Quamuis enim in omni aqua naturali, vt puta fontis, putei vel laci poſſit fieri baptiſmus, tamen propriè per aquam fluminis deſignatur, quia in aqua fluminis Iordanis fuit inſtitutus, quando ibi à Ioanne primo Chriſtus fuit baptizatus. Matth. 3. Vnde hic ait glo. *Et in fluminibus dexteram eius*, id eſt in aquis baptiſmi ponam operationem eius, qua gentes ſibi ſubiiciet.

1. Reg. 4.

1. Reg. 22.

Mare ſignificat gentes.

2. Corint. 10. Chriſoſtomus.

Flumen ſignat baptiſmum.

Matth. 3.

1525 Ipſe inuocauit me pater meus es tu, Deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ.

Hic conſequenter oſtendit quomodo Dauid à Deo fuit dilectus. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponitur ipſius Dauid fidelis oratio, ſecundò Dei ad ipſum dilectio, ibi. *Et ego* tertiò regni ipſius perpetuatio, ibi. *In æternum.* Quantum ad primum ſciendum quòd Dauid fuit valdè deuotus orator, & ſæpius Deum inuocabat, vt maximè patet in iſto libro pſalmorum. Et quamuis nõ inuenerim, quòd ipſe vocaliter diceret Deum eſſe ſuum patrem, ramen, quia multotiens ſe filiũ Dei dixit, ſic & conſequenter Deum eſſe ſuum patrem dixit. Vnde pſal. 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, pſal. 85. Saluum fac filium ancillæ tuæ. Sæpius autem vocauit eum Deum ſuum. pſal. 62. Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Ac etiam ſalutem ſuam. Vnde pſal. 26. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea quem timebo. Et pſal. 34. Dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum. Et hoc eſt quod de ipſo Dauid hic loquitur Deus, dicẽs. *Ipſe inuocauit me, pater meus, &c.* Per hoc autẽ vult pſalmiſta oſtendere Chriſtum pro nobis efficaciter Deum patrem inuocaſſe. Vbi ſciẽdum quòd Chriſtus conſtans ex duplici natura, Deus verus eſt, & homo verus, vt Deus eſt, vocat Deum patrem ſuum, & ſic de ipſo vt Deus eſt dicitur? *Ipſe inuocauit me pater meus es tu.* Inquantum vero homo eſt, vocat ipſum Deum ſuum, dicens. *Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ.* id eſt ſalus mea ſuſcipiẽs me. Et huius ratio eſt. Vocare enim aliquem Deum ſuum, notat maioritatem illius ſupra ſeipſum, ſicut vocare aliquem Deum ſuum. Cum ergo omnes tres perſonæ diuinæ ſint æquales: quia in ſancta trinitate nihil eſt prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſequitur quòd nulla perſona diuina aliam Deum ſuum dicit. Si ergo Chriſtus Deum patrem dicit Deum ſuum, hoc dicit vt homo, non vt perſona. Dicat ergo pater de Chriſto. *Ipſe inuocauit me, pater meus es tu.* Et hoc inquantum Deus. *Et Deus meus, &c.* Et hoc eſt inquantum homo. Chriſtus ergo patrem pro nobis inuocauit, quia ipſe ſolus pro nobis patrem digne potuit inuocare, teſte Greg. lib. 24. mor. cap. 3. dicente. Niſi ille, ſcilicet filius Dei homo fieret ſimilis hominibus æquus homo ante Deum non appareret. Et inde quippe annunciat iniquitatem noſtram, vnde dignatus eſt infirmitatem noſtram ſuſcipere. Omnes enim nos inimica illa perſuaſio in culpæ contagio ab ipſa radice polluerat, nullúſque erat qui apud Deum pro peccatoribus loquens iuſtus appareret. Quia ex eadem maſſa editos cũctos par ceatus inuoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris, aſſumpſit ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe eſſe debuit, qui pro peccatoribus intercedere poſſet. Quia nimirum alienæ pollutionis contagia minimè tergeret, ſi propria ſuſtineret, &c.

Pſalm. 2. Pſalm. 85. Pſalm. 62. Pſal. 26. Pſalm. 34.

Nota neceſſitatem incarnationis Chriſti.

Chriſtus ſolum pro nobis patrem digne orauit

1526. Et ego primogenitum ponam illum, excelſum præ regibus terræ.

Hic oſtenditur Dei dilectio ad ipſum Dauid. Primogenitus enim honorabilior eſt & magis dilectus. Sic & Dauid fuit Dei primogenitus, & hoc ad dignitatem regalẽ in populo Dei. Quamuis ante Dauid rex fuerit Saul, tamen ipſe non dicitur genitus à Deo, quia non à Deo electus fuit ad regnum, ſed ad inſtantiam populi datus. Et hoc eſt quod dominus dixit ad Samuelem. Audi vocẽ populi, ſcilicet Regẽ poſtulantis, non enim abiecerunt te, ſed me. Dauid autem fuit rex à Deo datus, & ideo vocatur primogenitus Dei in dignitate regia. *Et excelſum præ regibus terræ.* Sed quomodo hoc, de Dauid poteſt intelligi, cum de Salomone dicatur quòd magnificatus eſt rex Salomon ſuper omnes reges terræ? Reſpondetur dupliciter, primò quòd Dauid fuit excelſus præ omnibus regibus, ſcilicet qui erant tempore ſuo, & maximè, qui erant in circuitu terræ promiſſionis, quia omnes illos Dauid debellauit, & ſibi ſubiecit, ſecundò dicitur quòd prima pars iſtius verſus intelligitur de Dauid, ſecunda verò de Salomone filio ſuo. Per hoc autem vult pſalmiſta oſtendere Chriſti dignitatem. Quia ſicut primogenitus honorabilior eſt cæteris, ſic Chriſtus honorabilior eſt omnibus fidelibus, quia omnium caput. *Et excelſum præ regibus terræ*, quia rex eſt omnium regum, & dominus dominantium. Apoca. 19. Nota ergo quòd Chriſtus dicitur multiplex primogenitus. Eſt enim primogenitus patris æternaliter. Vnde ipſe qui eſt ſapientia increata, ait. Ego ex ore altiſſimi prodij primogenita ante omnem creaturam. Secundò eſt primoge-

1. Reg. 8.

3. Reg. 4.

Primogenitus dicitur Chriſtus noſter multiplex citer.

Ecclc. 24.

primogenitus matris temporaliter. Lucę 2. Peperit filium suum primogenitum. Sed dices, quomodo duobus prædictis modis dicitur Christus primogenitus: quia nec pater alium genuit naturaliter, nec etiam mater. Et tamen primogenitus non dicitur nisi respectu sequentis, sicut & prius non dicitur nisi respectu posterioris. De hoc vide supra, versiculo 134. Tertiò dicitur primogenitus mortuorum, ideo quia primus surrexit à mortuis, scilicet immortalis. Multi enim ante ipsum surrexerant, sed iterum morituri. Vnde Apoc. 1. Pax vobis à Iesu Christo, qui est primogenitus mortuorum & princeps regum terræ. Quartò est primogenitus viuorum, scilicet filiorum Dei: quia per ipsum omnes alij adoptantur. Rom. 8. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Vbi glo. Primogenitus in multis fratribus dicitur: quia omnes per eius primatum in Dei gratia renascuntur. Et de isto primogenito ait apostolus. Et cum iterum introduxit primogenitum in orbem terrę, dicit. Et adorent eum omnes angeli Dei.

Apoc. 1. *Rom. 8.* *Hebr. 1.*

1527 In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.

Hic ostenditur eius regni perpetuatio. Et primò ponitur perpetuatio gloriæ regis, secũdò perpetuatio regni, ibi. *Et ponam.* Quantum ad primũ sciendum, quòd quamuis Dauid multotiens graviter peccauerit, tamen per pœnitentiam consecutus est misericordiam & gratiam, in qua finaliter perseuerauit, qui enim decedit in gratia, in illa perpetuatur, sicut qui decedit in peccato perpetuatur in illo. Et hoc est quod de Dauid hic ait. *In æternum seruabo illi misericordiam meam*, quia scilicet misericorditer à peccatis liberatus saluatus est æternaliter. *Et testamentum meum fidele ipsi.* Testamentum enim promissio dicitur: sicut psal. 105. Et memor fuit testamenti sui, id est promissionis suæ. Dicit ergo. *Et testamentum meum fidele ipsi.* id est fideliter adimplendo, quæ sibi promisi, scilicet per Nathan prophetam, dicentem. Requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, &c. Per hoc autem vult ostendere, quòd misericordia summa facta humano generi est perpetua, quæ scilicet misericordia fuit, quòd humanitas nostra verbo vnitetur in Christo, quæ misericordia in æternum seruatur: quia quod verbum semel assumpsit nunquam dimisit. Licet enim in morte separata fuerit anima à corpore, tamen diuinitas vnita mansit cum vtroque, vt ostẽdit magister lib. 3. dist. 22. *Et testamentum meum fidele ipsi.* Testamẽtum enim etiam vocatur sacra scriptura legis antiquæ, vt dictum est supra versic. 1503. Hoc testamentum scripturæ fuit fidele Christo: quia quæ de Christo prædixit scriptura antiqua, omnia in Christo fideliter sunt completa. Et nota quòd scriptura dicitur testamentum propter multa. Primò propter diuinæ voluntatis expressionẽ. Eccl. 24. Hęc omnia liber vitæ & testamentum altissimi & aggregatio veritatis, psal. 88. Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis non faciam irrita. Secundo propter hereditatis æternę assignationem, vnde dicitur psal. 73. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, respice in testamentum tuum, &c. Tertiò propter legitimi hæredis

Psal. 105. *1. Reg. 7.* *Quod Christus semel assumpsit nunquam dimisit.* *Scriptura dicitur testamentum.* *Eccl. 24. Psal. 88.* *Psal. 73.*

institutionem, sic enim hic de Christo hærede dicitur. *Et testamentum meum fidele ipsi.* Quartò propter mortis Christi confirmationem. Hebr. 9. Vbi testamentum est, necesse est intercedat mors testatoris. Vnde Zachar. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, &c.

Hebr. 9. *Zach. 9.*

1528 Et ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli.

Hic ponitur perpetuatio regni. Semen enim Dauid durauit in sęculum sęculi: quia scilicet per succedentes sibi generationes peruenit vsque ad Christum, vt patet Matt. 1. In quo Christo perpetuatur regnum ipsius Dauid, dicente angelo. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in Domo Iacob in æternum. Et aliis verbis exprimit, dicens. *Et thronum eius.* scilicet ponam, *sicut dies cœli*, quasi dicat. Sicut dies cœli non terminantur: quia cœli secundum substantiã sunt incorruptibiles, sic thronus regni Dauid erit sine fine, & hoc in Christo. Sed hic non paruum insurgit dubium: cum dicitur quòd semen Dauid in perpetuum durat: quia per generationes succedentes peruenit ad Christum, qui factus est de semine Dauid, & regnat in æternum. Quia dices, quomodo declaratur quòd Christus fuerit natus ex Dauid, cum Matthæus hoc volendo deducere genealogiam Christi deduxit à Dauid vsque ad Ioseph? Certum est autem quòd Ioseph nihil pertinet ad generationem Christi. Si enim euangelista deduxisset generationes à Dauid vsq; ad Mariam, tunc dubium non esset. Ad hoc respondent aliqui dicentes, quòd secundum legem quæ habetur Nume. vlt. nullus poterat accipere vxorem, ni si de tribu sua. Cum ergo Ioseph fuerit de tribu & familia Dauid, vt habetur Lucæ 1. sequitur etiã quòd beata Maria fuerit de tribu Iuda. Et sic probando quòd Ioseph fuerit de semine Dauid, probatur etiam idem de beata Maria. Sed ista responsio non est ad propositum. Posito enim quòd beata Maria fuerit de tribu Iuda, sicut & Ioseph, nõ tamen sequitur, quòd fuerit ex semine Dauid, quia multi fuerunt de tribu Iuda qui non fuerũt ex semine Dauid, sicut descendẽtes à Zaram filio Iuda. Et ideò dicendum ad quæstionem, quòd Dauid habuit duos filios inter cæteros, scilicet, Nathan & Salomonem. vt patet 2. Reg. 5. & 1. para. 3. & Luc. 3. vbi dicitur, qui fuit Nathã, qui fuit Dauid. Virgo autem Maria secundum lineam carnalem descendit de Nathan, vt testatur Damascenus lib. 4. cap. 6. Et sic ipsa descendit à Dauid secundum carnem. Et sic Christus ex ea natus, ex semine Dauid secundum carnem descendit. Ioseph autem descendit ab ipso Dauid per Salomonem. Et sic vterque eorum, scilicet, Ioseph & virgo Maria descenderunt à Dauid. Sed quod magis vrget difficultatẽ. Et si virgo Maria fuit de semine Dauid, quomodo autem dicemus Christũ ex semine Dauid, qui non ex virili semine conceptus fuit. Et ad hoc respondet Magister in glo. ad Rom. 1. dicens, Et si non interceſſerit semen hominis in conceptione virginis, tamen quia ex ea carne Christus formatus est quæ ex Dauid semine processisse constat, rectè dicitur Christus ex Dauid semine processisse, quia virgo Maria ex semine

Hebr. 9. *Zach. 9.* *Nume. vlt.* *Luce 1. Semen David.* *Matt. 1.* *Luce 1.* *Quæstio notabilis.* *Christus quomodo ex semine Dauid dicitur.* *2. Reg. 5.* *1. Paral. 3.* *Luce 3.* *Damasc.* *Rom. 1.*

mine Dauid fuit, ex cuius sanguine formata est caro dominica opere Spiritussancti in vtero virginali. Per hoc vult Psalmista intelligere, quòd semen, id est Christi per Dauid figurati. quod semen sunt Christiani fideles in æternum permanebunt, hic per gratiam, in futuro autem per gloriam. Consimiliter & thronus eius, scilicet, ipsius Christi & suorum, erit sicut dies cœli. Quod dicit ad differentiam regni terreni. Quia thronus regum terræ, est dies tertæ qui transeunt. Sed dies cœli semper sunt præsentes, vbi erit thronus eius in æternum.

1529. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint.

Hic ponitur successorum Dauid correctio. Et primò ponitur successorum Dauid diuinæ legis transgressio, secundò ipsorum per misericordiam correctio ibi. *Visitabo* Quantum ad primum sciendum, quòd quamuis Deus promisisset ipsi Dauid, quòd ex semine eius descenderet Christus, præuidebat tamen, quòd multi descendentes à Dauid reges, antequam venirent ad Christum futuri erant mali, & magni peccatores, & quòd peccata eorum eos indignos facerent, vt Christus descẽderet ab eis. Sed tamen quia misericordia Dei & veritas potentior est omni malitia: ostendit quòd propter ipsorum malitiam promissio facta Dauid non erit irrita, quia talium peccata paternaliter Deus corriget, & ipsos ex toto cum semine ipsorum non dissipabit. Et hoc est quod dicit. *Si autem dereliquerint filij eius.* s. reges ab ipso Dauid descẽdentes *legem meam* ipsam transgrediendo. *Et in iudiciis meis non ambulauerint*, vt puta fecit Salomon qui amore mulierum infatuatus, secutus est idola, & templa eis ædificauit, vt habetur. 3. Regum. 11. Deprauatum est cor Salomonis cum esset senex, & adamauit mulieres alienigenas, fuerunt quę ei vxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerterunt mulieres cor eius &c. Sic & Acham, sic & Manasses, sic & Sedechias reges successores Dauid dereliquerunt legem Dei, & grauiter Deum offenderunt. Et hoc etiam aliis verbis in sequenti versi. qui sententiã non habet aliquam ab isto distinctam, proponit, dicens.

Salomõ idolatra fuit. *3. Regum. 11.*

1530. Si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint.

Hic idem ostendit aliis verbis. Notandum autem quid sit propriè profanare. Fanus vel fanos græcè, latinè idem est quòd sonus. Et inde fanum dicitur templum, eo quòd voces & responsa dabantur à diis in tẽpliis. Vel per oppositum tẽplũ dicitur fanum: quia voce & locutione debet carere, vt in templo nemo loquatur, nisi quę ad Dei laudem pertinent. Et à fano. i. templo dicitur fano. as. & profanus. na. num. id est execro & sacrilego, vel execratus & sacrilegus quasi procul à fano. Et sic profanare idem est quòd cõtraria fano id est tẽplo facere. Tẽplum autẽ factum est ad cultum Dei. Et sic ille profanat, qui cõtra cultũ Dei idola adorat, vel Deũ execratur: quod ergo hic dicit. *Si iustitias meas profanauerint.* i. si cõtra ordinẽ

Profanare.

iustitiæ idola coluerint. Accipitur etiam quandoq; profanare pro violare promissa, sicut inferi° dicitur. Neq; profanabo testamentũ meũ. Quandoque etiam accipitur profanare. i. infanis annunciare, & sic profanat qui in templis ventura annunciat. Quandoque etiã accipitur pro veneratione tẽpli. Et sicut dicit catholicon, legimus q; beata Maria erat profanata. i. in fanis venerata vel annunciata. Hic autem accipitur in prima significatione, s. pro idololatrare, & execrare. Sic enim plures reges descendentes à Dauid profanauerũt iustitias Dei idololatrando, vt Salomon, vt Achã, Manasses, & multi alij. Vult ergo psalmista in dictis duobus versiculis ostendere, quòd multi reges ex Dauid descendentes erant futuri mali, ex quibus Christus erat nasciturus, non tamen propter eorum peccata deficeret promissio ipsi Dauid facta, de Christo: quia ipsorum peccata non ex toto eos vindicando, sed vt pater corrigendo puniret. Vnde sequitur.

3. Reg. 11. *4. Reg. 16.* *4. Reg. 2.*

1531. Visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum.

Hic ponitur delinquentium paterna correctio Deus enim nõ solũ nos nutrit vt filios, sed etiam castigat vt pater. Quis enim pater filium delinquentem non corrigit? Et si non corrigit, ipsum non amare cõuincitur. Propter quod dicitur. Qui parcit virgæ, odit filium: sicut & medicus diligẽs infirmum, amara remedia illi confert. Et hoc est quod hic ait glo. Deus vt medicus in virga visitat iniquitates suorum, i. in leui correctione. Nam eius virga est misericordia. Cædit quidem, vt reddat hæreditatem, Quis enim patet filio non dat disciplinam vt non auferat misericordiam? Cædit contumacem, vt reddat hæreditatem. Quem enim diligit Deus flagellat & corripit. Non est ergo misericordia tantum vocantis, sed etiam verberantis, vt meritò sic virga filius à Deo correctus dicat. Virga tua & baculus tuus, ipsa me cõsolata sunt. De hoc vide supra versi. 329. Sed hic est dubium vtrum omnes reges descendentes à Dauid vsque ad Christum profanantes iustitias Dei, per virgam eius fuerint correcti finaliter, & saluati. Ad hoc dicitur quòd in eo quòd Christus descendebat ab eis, correcti fuerunt, descendebat autem ab eis per seminalem propagationem. Ideo saltem quando debebant generare filium, ex quo Christus erat nasciturus, pro illo tempore erant per virgam Dei correcti & emendati, licet aliqui ipsorum postea redirent ad vomitum. Sed inter cæteros de Salomone multi dubitãt: an finaliter fuerit correctus, & correctus decesserit. Ad hoc dicitur quòd quamuis Salomon graviter peccauerit contra Dei præcepta alienigenas mulieres assumendo, & amore ipsarum idololatrando, vt habetur tertio Regum vndecimo: tamen finaliter pœnitentiam de omnibus suis peccatis egit vere contritus. Probatur primò per Hieronymum: qui libro 18. super Ezechielem dicit: quòd quamuis Salomon peccasset, tamen pœnitentiam egit. Item Hieronymus super Eccle siastem ait. Dicunt hebræi hunc librum esse Salomonis pœnitentiã agentis. Itẽ Ambrosius in apologia dicit. Quid de Dauid dicam, quid de sancto Salomone? Qui quoniam iudaicum vulgus extimabat eũ venisse pro Christo, ne videretur esse

Proverb. 5. *Psalm. 22. Virga correctionis Dei.* *Salomõ vtrũ fit saluatus.* *Salomon pœnitentiã egit* *Hieronymus* *Ambrosius.*

supra hominem, corruit nutu diuino. Et hebræorum scriptura sanctum nominant, vt à nobis de eius pœnitentia dubitationē tollant. Itē dicūt hebræi Salomonem venisse in templo quod ipse ædificauerat, cū iquinque virgis, de quib. quatuor dedit quatuor legisperitis, vt verberaretur ab illis qui dixerunt (facto cōsilio inter eos) quod in vnctum domini manum nō mitterent. Vnde frustratus suo desiderio, seipsum de regno deposuit. Itē hoc ratione potest probari, quia si auctor reprobatur, consequens est vt eius dicta reprobentur. vt habetur extra de hæreticis. cap. fraternitatis.

Greg. in ho. de virginib. Et Greg. dicit. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Cum ergo scripta & dicta Salomonis approbentur, consequēs est quod eius vita finaliter approbatur. Item magister hi- B

2. Regū. 7. storiarum li. 2. Regum, exponens verba Nathan dicta ad Dauid de Salomone, dicēs. Stabiliā thronum eius vsque in sempiternū, & ero illi in patrē, & ipse erit mihi in filiū. dicit. Ex hac promissione cōuincitur quod Salomon sit saluus. Itē glo.

Eccle. 1. super Eccle. 1. cap. dicit. Salomō legitur Deū offendisse super omnes tēporis sui, & intātum idolatra fuit effectus mulierum amore, vt circa Hierusalē tēpla cōstrueret idolis, & illis thurificasse. Hebræi autem tradunt illum pœnituisse, & in illa pœnitentia librum ecclesiasten cōposuisse, in quo ostēdit omnia vana esse, & caduca, & ita reuocat omnes ab amore mundanorum suo exemplo. Istum autem textum magis mysticè exponit

Virga dicitur virgo Maria. Adam in libro de perseuerantia, ostendens quod C ista virga qua Deus peccatores corrigit, est virgo Maria, dicens. *Visitabo in virga iniquitates eorum*, hæc virga est beata virgo Maria, qua mundus corripitur, dum per eius exēplum, & partum ipsius in quo sit reprehensibilis & damnabilis demonstratur. Nec odij, sed pacis est talis vltio, qua flagellat filium pater, ne pereat, qua nō reo seueritas impēditur, sed reatui: nec se iudicem dominus exhibet, sed amicum. Zelus domini exercituum facit hoc: dum in virga visitat iniquitates orbis. Tot enim verberibus atterit peccata hominum, quot virtutibus illustrat virginis partum. Hæc virga quasi tot ictus in dorso peccantium dedit, quot virtutib. ostēsis in se mundi insipiēris vitia debellauit. Et quia vitiorum meta & virtutum origo D extitit, ideò rectè virga virtutis appellatur cum dicitur. Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Non immeritò virga diuinę virtutis dicitur virgo Maria, cuius fide vita parta, expirans vitiis

Maria aduocata, & mater peccatorum. ad virtutem sæculum respirauit. Hæc virga virgā excludit, cum per eam factus est, vt nō relinquat dominus virgam peccatorum super sortem iusto rum Hæc est virga Moysi, quæ virgas magorum Ægypti legitur deuorasse, quia virginei partus veritas totius mundi hæreses interemit Hæc est virga ferrea, qua mundus regitur, qua mundi princeps prosternitur, cōfractus inferus aperitur. Hac virga fortior fortē armatus in pace possidentem rex virtutum veniēs percussit & attriuit. O quā- E ta ergo nobis ad Deum per te fiducia esse poterit Tu enim mater regis, mater exulis, tu mater rei, tu mater iudicis, tu mater Dei, tu mater hominis. Per te enim reus factus est frater iudicis. Vnde cum sis vtriusque mater, discordiam inter filios sustinere non poteris. Quid ergo reo timendum est, cui in causa sua idem frater est qui & iudex, cui semper proprium est misereri & parcere, & qui misericordia superexaltat iudicium? Timere ergo nō debet vt pereat, cui misericordiæ mater clementissimi fratris & iudicis, se piissimam matrem exhibet & potentissimam aduocatam. Tu misericordiæ mater non rogabis pro filiis filium? Rogabis quidē, quia qui filium tuum inter Deum & hominem posuit mediatorem, te quoque inter reum & iudicem posuit mediatricem. Ad hoc nāque electa es & assumpta in matrem omnipotentis, vt in partu tuo inueniat locum iniquitas peccatorum. Ad hoc in cellam aromatum suorum erexit medicus, vt apud te, & per te reperiat ægrotus sanitatem. Si ergo causam tantæ tuæ solennitatis attendas, te totam debes miseris, vt eis reportes antidotum reconciliationis. Neque tu vnquam poteris faciem iudicis inuenire difficilem, sic nec te reus vnquam inuenit inexorabilē. Abundas enim & superabundas viscerib. pietatis, quia non solum impleuit te, sed superuenit in te accumulationis gratię plenitudine spiritꝰ sāctus.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo: neque nocebo in veritate mea. 1532

Hic agit de regni perpetuitate. Vnde hic quatuor promittit ipsi Dauid, scilicet primò miserationis pietatem, in principio, secundò promissionis firmitatē, ibi. *Neque*. tertiò dominationis perpetuitatem, ibi. *Semel*. Quartò exaltationis claritatem, ibi. *Et thronus*. Quantum ad primum scien- *Prædestinati saluantur.*
dum, quòd licet prædestinati aliquando cadant: sicut cecidit Petrus, cecidit Paulus, & multi alij prædestinati, tamen finaliter misericordia Dei non deserit illos, quin resurgant & saluentur. Ista enim duo contradictionem implicant quòd aliquis sit prædestinatus, & in peccato mortali finaliter pereat. Sic fuit de Dauid qui à Deo erat electus, qui tamen multotiens cecidit, sed misericordia Dei illū finaliter non reliquit. Et hoc est quod hic dicitur. Et si aliquando cadet, misericordiam autem meā non dispergam ab eo, scilicet finaliter. *Neque nocebo ei in veritate mea.* Loquitur Deus more humano iurando, dicens. In veritate mea promitto quòd non nocebo ei, id est non permittam aliquem nocere ei, scilicet. finaliter per quod cadat à regno. Quamuis enim post promissiones sibi factas per Nathan, filius eius Absalon insurrexerit contra patrē, & ipsum eiecerit de regno, finaliter tamen glorioſe restitutus fuit. Per hoc vult psalmista ostendere quòd gratia & misericordia Christo homini facta, scilicet vnionis hypostaticè in æternum durat. Et quòd homini Christo finaliter nullus nocere posset, quin nocumētum verteretur ad gloriam Christi, sicut fuit de nocumento passionis, per quod venit ad gloriam resurrectionis. Consimile superius dicit. In æternum seruabo illi misericordiam meam, vide vers. 1527. *Vnio humilitatis cū verbo sēper erit*
Per hoc etiam ostenditur quòd misericordia Dei semini Dauid, id est Christi, scilicet Christianis semper præsto est. Si quis autem est ita iniquus filius vt ad ipsum accedente patre ipse fugiat & se alienet ab hæreditate, non patet abiicit eum, sed ipse abiicit patrem, & misericordiam eius.

Neque profanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. 1533

Hic ostenditur promissionis firmitas. Per testa- A
mentum hic accipit pactum vel promissionem,
2. Reg. 7. quam scilicet fecit ipsi Dauid per os ipsius Nathan prophetæ, vt habetur 2. Reg. 7. Vbi Nathan ipsi Dauid ex parte Dei dixit. Hæc dixit dominus exercituum, requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. Cumque completi fuerint dies tui, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, & stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum: quia scilicet successio per posteros Dauid peruenit vsque ad Christum, in
Luca. 1. quo regnum firmatum est in æternum: vt habetur Luc. 1. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et hoc est quod hic dicit. *Neque profanabo* B
testamentum meum. id est pactum meum sibi factum, non faciam profanum, sed illud adimplebo *Et quæ procedunt de labiis meis nō faciam irrita.* Deus enim loquitur per ora prophetarum. Vnde sicut verba prophetarum dicuntur verba Dei: sic & labia prophetarum, sunt labia Dei. Hic ergo Deus dicit labia sua, labia ipsius Nathan mediante quo promissionē dictam fecit ipsi Dauid. Notandum, quòd secundum grammaticos irrito. as. duas habet significationes. Nam quandoque componitur ex in & ritus, & mutata, n, in r, fit irrito. as. me
Psalm. 9. Irritare. dia producta. Et sic irritare idem est quòd pronocare: & sic accipitur. psal. 9. Propter quid irritauit impius Deum. Quandoque verò componitur ex in & ratus, quasi non ratus vel firmus, & tunc cor ripitur media. Et sic irritare idem est quòd rem fa C
cere non ratam, non firmam. Et irritare promissionem, est ipsam reuocare vel non adimplere. Et sic accipitur hic. *Quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.* quasi dicat, illa firmabo & complebo. Secundum enim glo. Profana & irrita esset promissio, si inexpleta esset. Ex isto textu habetur, quòd sacra scriptura in nullo prophana vel irrita potest esse: quia tota ex labiis Dei. id est propheratum processit. Per hoc vult psalmista ostendere quòd promissiones per Christum factę fidelibus de præmio æterno erunt impletę.

1534 Semel iurauí in Sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit. D

Hic ostenditur dominationis perpetuitas. Vbi notandum quòd Deus iurauit Abrahæ postquā filium suum ad Dei præceptum immolare voluit quòd Christus ex semine suo nasceretur. Vnde
Gen. 22. scribitur Gen. 22. Per memetipsum iuraui dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me: sequitur. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes. Quod scilicet semē
Matth. 1. fuit Christus ex Abraham natus, vt paret Matth. 1. Sicut autem prouidit Deus Christum ex Abra- E
Iurauit dominus. hæ semine nasciturum, sic etiam ordinauit per quæ media. Et firmiter iurauit & disposuit de Abraham, sic & de reliquis mediis vsq; ad Christum, vt quòd descenderet semen Abrahæ vsque ad Christum per Isaac, per Iacob, per Iudam, per Dauid. Et ideo in eo quòd iurauit Abrahæ, hoc consimiliter ipsi Dauid & omnibus mediis inter Abraham & Christum. Sed Abraham principalius nominatur: quia fuit ille cui primo facta fuit promissio. Lucæ. 1. Iusiurandum quod iura-
uit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. Et hoc est quod ait. Semel iurauí in sancto meo, scilicet ipsi Abrahæ per quod iuramentum semel factum intelligitur iurasse omnibus mediis. Vel etiam iurauit ipsi Dauid, quando per Nathan sibi firmiter promisit, dicens. Suscitabo semen tuum post te, & stabiliam thronum eius in *2. Reg. 7. Psalm. 131.*
sempiternum. 2. Reg. 7. Sic enim dicitur psal. 131. Iurauit dominus Dauid & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuā &c. Sequitur. Et filij eorum vsque in seculum sedebunt super sedem tuam. Quod non potest intelligi nisi de regno Christi & suorum fidelium. Quid autem iurauerit, subditur. *Si Dauid mentiar.* Hic enim ly si accipitur pro non, vide supra vers. 863. Et est sensus. *Si Dauid mentiar*, id est non mentiar. *Semen eius in æternum manebit*, quod scilicet semen est Christus.

Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis. 1535

Hic ostenditur exaltationis claritas. Hoc ad literā intelligitur de Christi regno: quia sicut Sol & luna in æternū durabūt: quia nō sunt corpora corruptibilia, sic & regnum Christi in æternum durabit. Vel quia sicut Sol & Luna excedunt omnia alia corpora luminosa, sic regnum Christi omnia alia regna hic in lumine virtutum & iustitiæ, quæ super omnes virtutes clarescit, & in futuro lumine gloriæ. Et nota quòd gloria regni *Philosoph. 5. Ethi.*
Christi aliquando comparatur Soli, aliquando lunæ. Comparatur Soli: vt Matth. 13. ait Christus Tunc fulgebunt iusti sicut Sol in regno patris eorum. In Sole enim significantur omnes dotes beatorum quo ad animam & quo ad corpus. Do- *Sol significat dotes beatorum.*
tes enim animæ sunt tres. scilicet clara visio nota tur in Solis claritate, dilectionis vnio notatur in Solis bonitate, sup omnes est planeta beniuolus perpetuitatis duratio notatur in Solis perpetuitate. Similiter & quatuor dotes corporis beati, quæ sunt claritas, quia in creaturis nihil clarius Sole. Agilitas, quia exiens ab oriente statim appa rer in occidente. Subtilitas, quia penetrat vitrum etiam eius virtus penetrat inferiora terrę. Impassibilitas, quia transiens per immunda non macu- *Luna significat beator.*
latur. Quandoque autem assimilatur lunæ, quia sicut luna non habet splendorem à se, sed illum recipit à Sole, sic & quilibet beatus suam beatitudinem recipit à vero Sole iustitię Christo: quia
Ioan. 17. hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deū & quem misisti Iesum Christum. Quibus consideratis de regno Christi dicit psalmista. *Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo &c.* Vel secundum gl. Sol refertur ad beatitudinem animæ, luna vero ad beatitudinem corporis. Vnde ait. Fulgebunt iusti in regno sicut Sol secundum animum, qui tūc Dei contemplatione glorificabitur. *Et sicut luna fulgebunt.* secundum carnem, quæ modo mutabilis est sicut luna, tunc autem erit immutabilis & perfecta. Tunc enim sancti erunt in vtroque perfecti gemina stola glorificati. Et quòd omnia in- *Christus est testis resurre ctionis futu-*
telligantur de Christo & de regno eius, ostendit *re.*
cum subdit. *Et testis in cœlo fidelis.* quod propriè de Christo intelligitur: quia non solum est iudex, sed etiam testis est in cœlis coram Deo & omnibus

angelis, de his quæ propter nos passus sustinuit. A Vnde in horum testimonium in corpore suo reseruauit cicatrices vulnerum, quas pro testimonio suæ passionis continuè omnibus beatis ostendit. Vnde glossa. *Testis in cœlo fidelis est* Christus. Quia enim in nullo sic contradicitur fidei Christianæ, sicut in resurrectione corporum, ideo ipse Christus carnem suam resuscitauit vt obuiaret omni contradicenti. Et qui poterat membra sua sic sana te vera vulnerata fuisse non appareret, cicatrices suo seruauit in corpore, vt ipsarū testimonio vulnus dubitationis sanaret in corde. De Christo ergo dicitur. *Et testis in cœlo fidelis.* Vnde & Iob. 16. In cœlo est testis meus. Ista etiam verba possunt esse ecclesiæ, quæ testimonium suæ resurrectionis cernit in Christo iam glorificato. Sic enim adduc B cit istum textum ad propositum Greg. tractās prędicta verba Iob. In cœlo est testis meus, dicēs. Ad vocem corporis Christi scilicet ecclesiæ hæc verba referri possunt, vt ecclesia dicat. In cœlo est testis meus. Sancta enim ecclesia idcirco aduersa vitæ præsentis tolerat, vt hāc superna gratia ad præmia æterna perducat. Carnis suæ mortem despicit, quia resurrectionis gloriæ intendit. Et transitoria sunt quæ patitur, perpetua quæ præstolatur. De quibus nimirum bonis perpetuis dubietatem non habet, quia fidele iam testimonium redemptoris sui gloriam tenet. Carnis quippe eius resurrectionem mente conspicit, atque ad spem fortiter conualescit. Et quod in suo videt iam factum capite, sperat in eius quoque corpore quod videli C cet ipsa est absque dubietate secuturum. Quam videlicet ecclesiam psalmista conspiciens in perpetua perfectione mansuram, sub appellatione lunę describit, dicens. Luna perfecta in æternum. Quā quia ad resurrectionis spem dominica resurrectio roborat, rectè subiungitur. *Et testis in cœlo fidelis.* vt de sua resurrectione non trepidet, quum iam eū in cœlo qui resurrexit à mortuis testē hēt &c.

Iob. 16.

Gregor 13. moral. ca. 13.

1536

Tu vero repulisti, & despexisti, distulisti Christum tuum.

Hic consequenter describit huius regni deiectionem & aduersa. Quod maximè fuit in captiuitate Babylonica, quam psalmista præuidens describit, & multa prædicit aduersa. Quoniam ostendit primò quod regnum à Deo fuit reprobatum in principio, secundò quod promisit factum fuit, ibi. *Auertisti*. tertiò quod illud regnum fuit dissipatum, ibi. *Destruxisti*. quartò quod fuit expoliatū ibi. *Diripuerunt*. quintò quod fuit subiugatum, ibi. *Exaltasti*. sextò quod auxilio Dei fuit destitutum, ibi. *Auertisti*. septimò quod ceremoniis fuit priuatum, ibi. *Destruxisti*. octauò quod multis opprobriis fuit vituperatum, ibi *Maledixisti*. Quantum ad primum sciendum quod ista aduersa, quæ acciderunt in regno Dauid, in successoribus suis, nō contradicunt prædictis, immò prædicta cofirmāt. Dixerat enim supra. Misericordiam meam non dispergam ab eo, & nunc dicit. *Tu vero repulisti.* Dixe E rat, thronus eius, sicut sol in conspectu meo. nunc vero dicit. *Sedem eius in terra collisisti.* Hæc omnia sunt ad confirmationem prædictorum. Dictum est enim quod omnia quæ dicta sunt de Dauid & regno suo, intelliguntur de Christo, & regno suo. Ne ergo tu credas prædicta fuisse de regno temporali Dauid, & iudæorum, apertè ostendit psal. quod in illo regno temporali acciderunt aduersa contraria dictis promissionibus. Non ergo de illo intelligebantur, sed de regno Christi & fidelium. Vnde hic ait glo. Hic psalm. ponit quæ videntur aduersa prædictis promissionibus, ne putentur in alio impleri, quam in Christo tunc futuro. quasi dicat. Christianis hæc prædicta sunt, non iudæis qui se priuauerunt promissione. Ostēdit ergo primò, quòd prædictæ promissiones nō intelligebantur de regno temporali iudæorum nec de regib. eius, ex hoc quia illud regnum à Deo fuit repulsum propter peccata regum suorum. Quod impletum fuit tempore Ioachim regis iuda, quem Nabuchodonosor rex Babylonis cæpit cum omnib. suis, & transtulit omnem Hierusalem in Babylonem, & omnes thesauros domus domini asportauit. Et relicto in Hierusalem loco ipsius Sedechia iste etiam fecit malum coram domino. Et ibidem dicit textus, quod irascebatur dominus cōtra Hierusalem & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie sua. Venit ergo iterum rex Babylonis & cōprehendit etiam istum Sedechiam, & effodit oculos eius, & filios suos occidit coram eo, vt haberet. 4 Reg. 25. Quæ omnia prēuidēs psal. hic dicit. *Tu vero repulisti & despexisti*, scilicet, regnum iudeorum tempore Ioachim & Sedechiæ regum. Et quia multo tempore durauit illa captiuitas antequam regnum regi Iudæorum restitueretur, ideo dicit. *Distulisti Christum tuum*, id est, regem iudæorū à regno Repulit enim Deus regnum illud, quia ipsi primò Deum per peccata repulerunt. vide supra versicul. 705. & 718.

Captiuitas Iudæorum per Nabuchodonosor. 4. Reg. 24.

4. Reg. 25.

Auertisti testamentum serui tui, profanasti in terra sanctuarium eius. 1537

Hic ostendit oppositum ex promissionis profanatione. Vt enim dictum est, testamētum in scriptura dicitur promissio facta ipsi Dauid de perpetuatione regni in suis successoribus. Ista autē promissio non fuit cōpleta in successione Dauid, qui ad regnum temporale, quia reges illius regni fuerunt captiuati & trucidati. Oportet ergo quod intelligatur de regno spirituali Christi, & suorum fidelium. Vnde dicit. *Auertisti testamentum serui tui* quasi dicat promissionem factam Dauid de perpetuitate regni non implesti in illo regno temporali iudæorum. Etiam ex alio. Nam disposuerat Dauid tempore suo ædificare templum domino. Sed quia vir sanguinum fuerat, noluit Deus quod illud ædificaret, sed Salomon filius eius. Vnde de Salomone ait dominus. Ipse ædificabit domum nomini meo, & erit domus tua & regnum tuum vsque in æternum ante faciem meam. Volens ergo psalmista ostendere, quod Deus non intelligebat de domo vel de templo materiali dicit. *Profanasti in terra sanctuarium eius* id est templum quod dicitur sanctuarium Dauid, eo quod præcepit ædifiri per Salomonem filium suum, & omnes impensas præparauit. Hoc sanctuarium profanauit Deus id est profanari permisit, quoniam per Chaldeos fuit combustum & destructum, vt habetur 4. Reg. vlt. Non intelligebatur promissio de sanctuario, quod erat in terra. Et ideo ait. *Profanasti in terra sanctuarium eius*, quia sanctuarium spirituale Christi profanari non potest. Vnde hic ait glossa. *Tu vero repulisti &c.* quasi dicat. Tu enim Deus qui promittebas, qui cōfirmabas, quæ propter dubitationem

1. Reg. 7.

Templū fuit combustum. 4. Reg. vlt

nem humanā iurabas, illa promisisti & ista fecisti. A Vbi ergo tenebo iusiurandum tuum? vbi inuenia promissum tuum? quare illa promisit Deus & ista fecit? Respondet. Hæc fecit vt promissa firmaret. Dauid enim erat cui promittebantur omnia, sed non in ipso Dauid, sed in semine suo qui est Christus implenda. Ne ergo quia ei dicta sunt viderentur in eo implenda, destruxit ea Deus in Dauid, vt quæ necesse erant fieri, quæ Deus iurauerat, quęrantur in alio. Vnde etiam Salomon filius Dauid qui factus est tantę sapientiæ tantæq; prudentię, ne promissio Dei de semine Dauid in illo putaretur impleta, cecidit, ne putaretur esse semē in quo impleretur promissio. Hunc ergo Dauid quo ad temporale regnum in quo sperabant ignari Iudęi promissa Dei compleri repulisti & despexisti, non B tamē abstulisti, sed distulisti per Christum filium tuum impleri, vt non in illo Dauid, sed in alio firmius promissa expectentur. Ideo subditur. *Auertisti testamētum serui tui.* quia seruo tuo factum erat. Vetus testamētum Iudæorum, iam non est regnū eorum, non est sacrificiū vel sacerdotium vel ara eorum. *Profanasti in terra sanctuarium eius.* id est vbique terrarum sancta quæ habebat ostendisti terrena, quia scilicet per illa alia significabantur. Dicat ergo. *Auertisti testamentū, &c.* De auersione ista diuinę, scilicet, iracūdiæ, vide supra vers. 1320.

Legis antiquæ sacrificia significabant noua.

1538

Destruxisti omnes sepes eius, posuisti firmamētum eius formidinem. C

Hic consequenter idem ostendit, quia illud regnum fuit dissipatum. Chaldæi enim quando cęperunt ciuitatem Hierusalem, & regem captiuauerunt, succenderunt domum domini & domum regis, omnémq; domum cōbusserunt igni, & muros ciuitatis Hierusalē in circuitu destruxerūt. Et hoc prēuidens psal. dicit hic. *Destruxisti omnes sepes eius.* id est, muros Hierusalem & aliarum ciuitatū Et quia Hierusalem erat metropolis, & in illa manebat potestas regia qua totum regnum custodiebatur, ideo illa destructa, sequitur quòd firmamentum regni fuit dissipatum. Et hoc est quod subdit. *Posuisti firmamētum eius formidinem.* scilicet Hierusalem, quia destructis muris & combusta ciD uitate, illi qui ibidē de plebe remanserunt, erāt in continuo pauore. Et nota hic quod formido, das, dicitur à formon quod idē est φ calor vel ignis, & sic quia calor naturalis hominis stat in sanguine, ipse sanguis dicitur formon vel formido, inis. Et formidare est timere vel trepidare, quia ille qui timet habet formidinē, scilicet calorem vel sanguinem. Nam cum quis timet, formon, id est sanguis vel calor naturalis ad præcordia, & interiora fugiens à cute se subtrahit, nam timor sanguinē gelat, qui contractus gignit formidinē. Cum enim homo ex aliquo peracto verecundatur, sanguis amicus naturæ, quasi cooperiens delictum tendit ad exteriora, & ita fit homo rubeus. Quando vero pro aliquo multum timet, sanguis fugit ad interiora, & sic exterius fit pallidus. Et hęc est causa E quare fit homo rubeus cum verecundatur, sed pallidus cum fortiter timet. Cum ergo formon dicatur sanguis, in quo manet calor naturalis, ille formidat qui sanguinem ex timore intrinsecus habet, & exterius manet pallidus. Ad propositum ergo, cum destructis vndique parietibus Hierusalem, ibi degentes continuè in magno essent timore, sequitur quòd pallidi erant: quia sanguis ad interiora confortanda se diuertebat. Et sic ciuitas Hierusalem, quæ erat fortitudo totius regni Iudæorum, postea fuit in formidinem, & trepidationem & timorem.

Formidare quid est.

Timor sanguinem contrahit.

Verecundia sanguinem emittit.

Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis. 1539

Hic consequenter hoc idē ostendit, quia Dauid regnum fuit expoliatum. Nam (vt habetur 4. Reg. 24.) Nabuchodonosor capto rege Iuda, Ioachim cum matre & suis protulit omnes thesauros domus domini, & omnes thesauros domus regiæ, & concidit omnia vasa aurea, quæ fecerat rex Salomon in templo domini. Omnia hęc diripuit Nabuchodonosor, & asportauit. Et hoc prævidens psalmista dicit. *Diripuerunt eum.* scilicet, regnum, omnes transeuntes viam: quia primò Nabuchodonosor expoliauit regnum, & consequenter Samaritani, qui erant propinqui audacter irruentes in regnum Iudæorum faciebāt prædas & homicidia, & per consequens tantum regnum factum est opprobrium vicinis suis, qui quasi insultantes Iudæis, dicebant. Vbi est modo gloria Iudæorum, vbi Deus eorum? vbi eorum potestas? & similia. *Factus est ergo opprobrium vicinis suis.* quia tunc populus Iudæorum factus est opprobrium omnib. gentibus, sicut & nunc. Diripio, pis, componitur ex di, & rapio, pis. Et est diripere diuersis modis rapere, sicut faciunt gentes armorum, quæ capta ciuitate diuersis modis rapiunt ciuium bona. Ex hoc vult psalmista ostendere quòd regnū temporale Iudæorum non est illud regnum cui promissiones prædictas fecerat Deus: quia illud regnum promisit Deus honorare, istud autem regnum factum est omnib. gētibus in opprobrium & sic istud non est illud. Et notanter dicit de populo Iudæorum quòd factus sit opprobrium vicinis suis, & non solum probrum. Quoniam secundum grammaticos probrum quod est vituperium componitur cum ob, & mutata, b, in p, fit opprobrium per duplex p. Et est opprobriū circun- *Opprobrium quid sit.*
circa & vndiq; vituperium. Et sic tunc erat in populo Iudæorum: quia in vituperium erat omnib. circunstantib. Vnde dicebant. Posuisti nos oppro *Psal. 43.*
brium vicinis nostris, subsannationem & derisum omnibus, qui in circuitu nostro sunt.

4. Reg. 24.

Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius. 1540

Hic consequenter idem ostendit ex dicti regni subiugatione. De illo enim regno cui factæ sunt prædictæ promissiones, dictum fuerat. Thronus eius sicut sol in conspectu meo, &c. Quia sicut sol supereſt omnibus aliis corporibus luminosis, sic illud regnum, cui factæ erant promissiones, omnia alia regna in gloria & honore debebat excellere. Regnum autem temporale Iudæorū, non est tale: quia à persecutoribus fuit subiugatum, & omnes eius inimici de ipso voluntatem suam adimpleuerunt, sequitur ergo, quòd regno temporali Iudæorum non fuit facta dicta promissio. Et hoc est quod ait hic. *Exaltasti dexteram deprimentium eum, &c.* Per dexteram enim intelligitur potestas regni Chaldæorum, qui depresserunt regnum Iudæorum

dæorum & ipsum captiuauerunt,quæ fuit à Deo exaltata,quando tanta victoria contra Iudæos sibi fuit data. Deus enim vtebatur illa ad punienda peccata Iudæorum.Sed nûquid in hoc placuerût Deo faciendo vindictam malorum ? Dico quòd effectus eorum placebat Deo,sed non ipsi, sicut punitio damnatorum per dæmones facta Deo placet, sed non ipsi dæmones. Mali enim à malis puniti merentur, sed mali non merentur punire malos.

Quæstio Opus malorum Deus placet non ipse Punire.

1541. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Hic consequenter ostendit rationem priuationis adiutorij. Vbi aduertendum quòd per gladiû quo Iudæi solebant adiuuari contra hostes,intelliguntur viri bellatores Iudæorum,qui à Deo directi armis & gladiis hostes fugabant.Sic enim de Gedeone quia erat vir fortis armorum dicebant Madianitæ ipsum timentes,non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis.Sic ergo Deus auertit gladium adiutorij Iudæorum quãdo immisit formidinem bellatoribus suis,vt ante faciem hostium fugerẽt qui alios fugare solebant.Et hoc fuit quãdo exercitus regis Babylonis obsidebat Hierusalem omnes viri bellatores Iudæorũ timore hostiũ cõcussi fugerunt nocte de ciuitate per viam portæ quæ est inter duplicem murum ad hortum regis.Quibus fugatis etiam Sedechias rex fugit,quem persequentes Chaldæi comprehẽderunt,&c. Et hoc præuidens psal.ait.*Auertisti adiutorium gladij eius.* id est fugasti bellatores eius,quod ex diuina sententia fuit.Nam vt hic ait glo.solebant.n.pauci Iudæorum multos vincere,intantum vt vnus eorũ fugaret mille,& duo decem millia, modo autem ipsi fugati sunt & captiuati quia Deus reliquerat eos,peccatis eorum exigentibus.Et subdit notabile verbum Populus enim armatus sine Deo inermis est.Per hoc autem satis clarè ostẽditur quòd bello spirituali vitiorum si Dei adiutoriũ subtrahatur à nobis,statim succũbimus & captiuamur. De bellis autem vitiorum,vide supra vers.384.

Gladius dicitur Potestas.

Iudic.7.

4.Re.viti.

Populus armatus sine Deo inermis est.

1542. Destruxisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collisisti.

Hic hoc idem ostendit ratione priuationis cæremoniarum.Habebat enim populus Iudæorum secundum legem datam per Moysen certas cæremonias,quibus immundi purificabantur. Quilibet enim qui aliquod morticinum tangebat,erat immundus donec aspergeretur aqua lustrationis, qua purificabantur, & multas alias cæremonias faciebant ad emundationem immundorum.Aliquando mundabantur per sacrificia, vt habetur Leuit.12.& 14. Sed quando populus Iudæorum fuit captiuatus,ad emundationem suam istis sacrificiis vel cæremoniis vti non poterant, & sic nec mundari.Et hoc præuidens psalmista dicit.*Destruxisti eum ab emundatione.* id est priuasti eum cæremoniis, quibus mundabatur secundum legem. De illis cæremoniis mundationis,vide Nume.19. Et quare sic istis fuerunt priuati ? Certè quia sub potestate gentium erant reducti,sic quòd non licebat eis vti suis legibus.Et hoc est quod subdit. *Et sedem eius in terra collisisti.*ly &,stat pro quia,vt sit sensus.Priuatus fuit cæremoniis, quia & regia maiestate fuit priuatus. Vel aliter,supra dixerat quòd peccãtes per aduersa mundaret, dicens. Si dereliquerint filii eius legem meam,&c. visitabo in virga iniquitates eorum,&c.quia scilicet, per aduersa emundatur anima à peccatis.Sed modò vide ad quid deuenit populus Iudæorum. Visitatur in virga,aduersis præmittur,vbique subiugatur,nec tamen emundatur.Cuius ratio est:quia vt dicit glosa.Fide caret Iudæus,qua corda mundantur.Et hoc est quod dicit psalmista.*Destruxisti eum ab emundatione.* id est quia promisisti ipsum perdere fidem,amplius aduersis mũdari non possunt.Et quia perdidit fidem,ideo sedẽ eius in terra collisisti.Hoc ideo dicit : quia regnum Iudæorum vbiq; terrarum deletum est. Collidere enim componitur cum con & lædo, is, & est collidere totum simul lædere.Et sic collisa est sedes Iudæorum,quia simul & vbique læsa est & dissipata.

Infideles nõ mundantur aduersis.

Collidere.

1543. Minorasti dies temporis eius,perfudisti eum confusione.

Hic hoc idem ostẽdit ex opprobrio illatione & temporis terminatione.Promiserat enim Deus regnum eius stabilire in æternum.2.Reg.7.Vnde & superius dixit.Et ponam in sæculum sæculi semen eius,& thronum eius sicut dies cœli.Isti autem temporali regno Iudæorum venit oppositũ quia non multo tempore post fuit dissipatum & captiuatum,nam ab ipso Dauid vsq; ad istam captiuitatem,non fluxerunt nisi quatuordecim generationes,vt patet Matth.1.Quid autem est tempus quatuordecim generationum respectu perpetuitatis?nihil. Et hoc est quod ait. *Minorasti dies temporis eius.*Vel aliter.Certum est quòd multi iuuenes vtriusque sexus Iudæorum in illa captiuitate interfecti fuerunt, & sic vita eorum fuit minorata:quia non vixerunt quantum viuere poterãt, secũdum ipsorum complexionem naturalem. Sequitur. *Et perfudisti eum confusione.* quia populus qui solebat esse in tota gloria, captiuus fuit ductus per infideles.Vel aliter.Iudæi enim putabant quòd promissiones factę ipsi Dauid de regno perpetuando,essent de ipsorum regno temporali, & ideo putabant semper ipsorum regnum duraturũ Sed quòd de ipsorum regno temporali non intelligatur,patet : quia minorasti dies temporis eius secundum ipsorum opinionem. Putabãt enim in æternumfieri regnationes. sed minuisti dies regni eorum, vt non staret iuxta opinionem eorum. Qualiter autem tempus vitæ alicuius potest minorari vel elongari,cum statutũ sit cuilibet à Deo quantum viuere debet,vide supra versic 637.

2.Reg. 7.

Matth. 1.

Vsquequo domine auertis in finẽ, exardescet sicut ignis ira tua?

Postquam psalmista ostendit promissiones factas Dauid non intelligendas de regno temporali Iudæorum propter aduersa multa,quæ illi acciderunt in captiuitate Chaldæorũ,nunc quia mentionem fecit de illa captiuitate, hic orat Deũ pro ipsius terminatione.Et primò ponit suam supplicationem,secundò ad hoc impetrandum multiplicem adducit rationem,ibi.*Memorare.*tertiò fugit ad gratiarum actionem,ibi.*Benedictus.* Primò ergo facit orationem suam per modum postulationis,dicens.*Vsquequo domine auertis in finẽ?*Deus enim

enim peccatit hominum prouocatus, auertit faciem suam ab eis,quia ipsi prius à Deo se auertũt. Et tandiu stat auersus à nobis, quamdiu nos auersi stamus ab eo,quia ergo sunt aliqui qui post peccatum se conuertunt ad Deum, aliqui autem qui obstinati permanentes nunquam se conuertunt,ideo consimiliter auersio diuina est duplex quædam tẽporalis,& quædam æterna, vt dictum fuit versicu. 1302. Quærit ergo psalmista an ista auersio Dei à populo Iudæorum sit tẽporalis vel æterna,dicens.*Vsquequo domine auertis vsque in finem?* id est nunquid semper eris nobis auersus? quasi dicat,oro quod non. Hoc idem aliis verbis ponit dicens.*Exardescet sicut ignis ira tua.* Ignis enim semper ardet,quamdiu habet combustibile. Petit ergo. Erit ne ira tua exardescens sicut ignis vt nũquam extinguatur in nobis? quasi dicat hoc non decet maiestatẽ tuam,cui proprium est semper misereri & parcere. Consimilis versus ponitur supra psal.78.Vsquequo domine irasceris in finem &c.vide versicu.1360.Vel aliter,vult ostendere psalmista quod iudæi ad Christum conuertentur in fine temporum , quia tunc cessabit ab eis auersio Dei qui se conuertet ad illos, vt hic finis significet ipsum Christum qui est alpha & o,principium & finis. Omnes enim aduersitates prædictæ aduenerunt iudeis propter ipsorum peccata,& infidelitatem. Et ideo quamdiu durabit eorum infidelitas , durabit & eorum aduersitas. Dicat ergo psalmista Dura sunt, quæ intulisti iudæis propter eorum infidelitatem. Sed *vsquequo domine auertis* , scilicet , iudęos à fide & salute?Auertit enim illos Deus à fide, quia id permittit.Et respondet sibiipsi psalmista,dicens.*In finem,*id est,quousque per fidem reducantur in finẽ id est Christum quod erit quando plenitudo gentium intrauerit.Et hoc est quod dicitur Rom.11. Cæcitas contigit in Israel,donec plenitudo gentium intraret,& sic omnis Israel saluus fieret. Interim autem contra iudæos. Exardescet sicut ignis ira tua.Et nota quod benè ira Dei igni comparatur.Nam ignis agit diuersos effectus secundum diuersitatem materiæ,in quam agit.Nam aliqua incinerat vt ligna,aliqua emollit vt plumbum , aliqua purificat, vt aurum, & aliqua consolidat, vt testam.Sic & ira Dei,id est,effectus iræ,vt sunt ad uersa per eum immissa, aliquos incinerat , id est, vsque ad finem consumit,sicut obstinatos qui per aduersa non corriguntur,quorum æternum iudicium incipit in præsenti,sicut fuit de antiocho.2. machabeo.9.Aliquos emollit:sicut illos, quos ad compunctionem & lachrymas ducit,sicut fuit de latrone cum Christo crucifixo,qui inter ipsa tormenta ad pœnitentiam venit. Aliquos purificat, sicut illos,quos immutat.Sic enim dictum est superius.Visitabo in virga iniquitates eorum &c. Aliquos consolidat,scilicet,quos per charitatem inflammat.Sic enim sancti martyres quanto grauiora patiebantur tormenta tantò eorum mens solidior efficiebatur,vt patuit in illis septem fratribus.2.Machabeo.7.

Auersio Dei duplex.

Psalm.78. Iudæi conuertentur in fine.

Apoca.1.

Ira Dei dicitur ignis.

2.Macha.9.

Luca.1

1545 Memorare quæ mea substantia, nunquid enim vanè constituisti omnes filios hominum.

Hic pro sua exauditione multiplicem adducit rationem , quatum prima sumitur ex parte nostræ fragilitatis,secunda ex parte nostræ mortalitatis,ibi *Quis est homo* tertia ex parte diuinę pietatis, ibi. *Vbi sunt.* quarta ex parte iniurię iniquitatis,ibi *Memor esto.*quinta ex parte iniuriatę maiestatis,ibi *Quod exprobrauerunt.* Quantum ad primum sciẽdum,quantum peccatum ex maiori fragilitate cõmittitur,magis venia mereturr& quãto ex minori,minori est vemia dignum, quia fragilitas minuit de ratione volũtarij.Et hinc est quod peccatum Adæ grauius dicitur cæteris,quia natura in ipso integra erat,& non fragilis vel corrupta per peccatum.Post peccatum autem est fragilis & ad peccandum prona.Quoniam vt dicitur Gene.8 Sẽsus enim & cogitatio cordis humani prona sunt ad malum ab adolescẽtia sua Et ideo peccata nostra sunt magis venia digna.Et hanc rationem hic tangit psalmista, dicens. *Memorare quæ mea substantia.*scilicet,vita mea , quam sit fragilis & infirma.Sic enim est fragilis,quod ex se nõ potest à peccato surgere , vel ad debitum finem ad quem facta est peruenire,nisi tua misericordia sibi succurrat.Ex quo sequitur quod nisi tu nobis misericordiam impendas,tu vanè constituisti filios hominum.Vanum enim dicitur, quod finem intentum non attingit.Et hoc est quod ait. *Nunquid enim vanè constituisti filios hominum?* Vel aliter vbi notandum,quod substantia in scriptura multiplex est. substantia,quæ nos sumus. Homo enim est animal,& omne animal est substãtia.Et qa principalior pars hominis, s. anima omnis ante Christi aduentum descendebat ad infernum,ideo de ipsa dicebat psalmista Et substantia mea in inferioribus,terræ.Est sedò substãtia qua viuimus,& sic diuitię dicuntur substantia , quia substare debet hominibus & non dominari Sic enim dicitur Tobiæ.4.Ex substantia tua fac eleemosynam.Est tertiò substantia qua redimimur, scilicet, Christus, qui substantia dicitur propter stabilitatem sanctitatis & gratiæ.Vnde apostolus.Participes Christi effecti sumus,si tamen initium substantiæ eius firmum vsque in finem retineamus.Et quia ista substantia nondum venerat,ideo psalmista illam expectando dicit.Et nunc quæ est expectatio mea nónne dominus,& substantia mea apud te est?Et isto modo hic accipitur substantia pro Christo, cum dicit.*Memorare quæ mea substantia,* quia scilicet tota mea substantia est Christus.Et enim si iudæi deficiunt,non deficit mea substantia,quæ scilicet pertinet ad Christum , de qua formabitur corpus Christi.Non enim interiit radix vnde veniet virgo Maria. Nam de populo illo fuit virgo Maria,de virgine Maria caro Christi , & caro illa non est peccatrix,sed peccatorum mũdatrix,quasi dicat psalmista.Non debes populum iudæorum ex toto perdere , sed *memorare quæ mea substantia,* scilicet Christus ex illo est oriendus,quod si totũ populum perdis iudæorum , substantia mea non orietur,& sic homines non redimẽtur.Ex quo sequitur quod v. nè constituisti filios hominum. Et istam expositionem hic tangit glossa.

Pœnitãtia miserator.

Gene.8.

Substantia multiplex.

Tobiæ. 4.

Hebræ.3.

Psalm 38.

Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem,& eruet animã suam de manu inferi? 1546

Hic adducit secundam rationem,quæ sumitur ex

Universidad de Navarra
Biblioteca de Humanidades

ex parte nostræ mortalitatis,quæ stat in hoc. Omnis homo peccato primi parentis moritur & descendit ad infernum,ex quo per se liberari non potest. Nisi ergo tu succurras miserendo, sequitur quod omnes sunt perditi,& per te frustra constituti,cum non deceat te sapientem aliquid facere frustra,ergo nobis debes misereri. Et istam rationem tangit apostolus ad Hebræ.9. dicens. Statutum est hominem semel mori. quasi dicat. Cum à se à morte redire non possint,si ad finem ordinatum pertingere debet,necesse est te ipsis misereri. Vel hoc de morte peccati proprius intelligitur. Vel per hoc vult psalmista tangere Christi incarnationem,per quem solum ab æterna morte poterunt liberari quasi dicat. *Quis est homo qui viuet*,scilicet, post mortem resurgens à mortuis, *& non videbit mortem*,quia post resurrectionem amplius nõ morietur. *Et eruet animam suam de manu inferi*, scilicet, qui per mortem descender ad infernum,& virtute propria se ab inferno liberabit. Certũ est quod ista nulli nisi Christo competere possunt,quia habuit potestatem ponẽdi animam suam, & iterum sumendi eam Dicat ergo de Christo quem pro adiutorio postulat vt veniat. *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem &c?* Certè solus Christus est,& hunc postulo adiutorem. Et vide quam terribilis sit sententia contrà hominem data mortis. Nam alias multas sententias Deus reuocauit & mitigauit,istam autem nullo modo sentẽtiam abstulit nec mitigauit.Quod ostendit Grego. super illo verbo Iob.13.Scribis contra me amaritudines,dicens Quia omne quod loquimur transit quod vero scribimus,manet. Deus non loqui sed scribere amaritudines dicitur,cum diu super nos eius flagella perdurant. Semel quippe peccanti homini dictum est.Terra es & in terram ibis. Et sæpe apparentes angeli hominibus præcepta dederunt.Moyses legislator per discretionem peccata coercuit.Ipse vnigenitus summi patris ad nos redimendos venit, moriendo mortem absorbuit, vitam perpetuam denunciauit nobis,quam ostendit in se.Sed tamen illa quę de carnis nostræ morte data est sentẽtia ab ipso initio humani generis vsque ad finem sæculi non mutatur.Vnde psalmista ait *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem*;Quod benè rursum psalmista intuens,ait.Tu terribilis es, & quis resistet tibi ex tunc ira, quia videlicet peccanti in paradiso homini, iratus semel de mortalitate carnis nostræ sententiam fixit quæ & nunc vsque ad vltimum mutari nullo modo valebit.Sed fortè dices.Nunquid Enoch euasit sententiam mortis qui viuus translatus est in paradisũ,vt habetur Gene.5 & Eccle. 44. Nunquid Helias,qui viuens in curru igneo ascendit in cœlum? Ad hoc respondet Grego.Et si nõdum sunt mortui, mortis tamen sententiam non euadent. Vnde etiam ait. Nullus huc venit qui ad carnis mortem eiusdem corruptionis suæ gressibus non tendat, de qua videlicet morte per psalmistam dicitur *Quis est homo, qui viuet & non videbit mortem?* Nam & si ad cœlum raptus Helias esse putabatur,mortem tamen distulit non euasit,de ipso quippe ore veritatis dicitur Helias quidem venturus est,& restituet omnia. Venient enim restituturus omnia,qui ad hoc nimirum huic mundo restituitur,vt & prædicationis munera impleat, & carnis debitum soluat.

Ioan.10.

Mors cõmunis est omnibus.

Greg.in moral.14.

Sentẽtia amoris est immutabilis.

Psalm.75.

Quæstio.

Helias moritur.

4.Reg.2.

Greg.in moral.27.

Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, sicut iurasti Dauid in veritate tua? 1547

Hic adducit tertiam rationem,quæ sumitur ex ratione diuinæ pietatis,quæ stat in hoc.Antiquitus iurauit Deus Abrahæ,dicens. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quod intelligebatur de Christo,qui ex semine Abrahæ erat oriundus.Hoc etiam promisit ipsi Dauid iureiurando, vt habetur 2.Reg.7.Et psalm.131. Iurauit dominus Dauid veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.Si ergo nobis misericordiam non impendas,sed sic in captiuitate mori permittas populum tuum, vbi erunt misericordiæ tuę antiquæ,quas scilicet promisisti Abrahæ,& iurasti ipsi Dauid?Et hoc est qđ subdit. *Sicut iurasti Dauid in veritate tua*,scilicet,per teipsum qui es veritas. Vel potest legi iste versus non interrogatiuè,sed magis determinando præcedentem versum.Nam dictum est. *Quis est homo, qui viuet & non videbit mortem* &c. hoc solum de Christo intelligi potest de quo nunc subdit. *Vbi* id est in quo Christo *sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine*,quia in Christo impletur omnis misericordia & gratia antiquis promissa patribus, quia vt dicitur Ioan.1.De plenitudine eius accipimus omnes gratiam pro gratia. Qualiter autem misericordia sit in Deo.vide supra versic.55.& 782 & quod Christus dicatur misericordia Dei, vide supra versicu.1450.

Gen.22.

1.Reg.7. Psal.131.

In Christo est omnis misericordia.

Ioan.1.

1548

Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum, quod continui in sinu meo multarum gentium.

Hic ponit quartam rationem, quæ sumitur ex parte iniquitatis inimicorum.Quanto enim quis crudelius ab inimico persequitur, tanto amplius indiget misericordia. Chaldæi autem captiuos habentes iudæos,non mansuetè illos tractabant sicut modo ipsos tractant Christiani,sed crudeliter ipsis multa inferentes opprobria.Vnde dicunt. *Posuisti nos opprobrium* vicinis nostris, subsannationẽ & derisum his qui in circuitu nostro sunt.Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis &c.Et istud opprobrium in populo iudæorum duranit vsque ad Christum,quia tunc populus iudeorum ipsum intelligentes,sum mè fuit honorarus quando Dei verbum de ipso carnem assumpsit.Et istud opprobrium populus captiuatus patienter tolerabat in sinu suo id est in mente sua.Nam sinus mentem significat, vt ostendit Grego dicens.Scriptura sacra plerumque sinum pro mente ponere consuenit,sicut voce ecclesiæ de persecutoribus nostris per psalmistam, dicitur. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum,ac si apertè diceretur. In mente sua recipiant hoc quod in nostris corporibus sentientes operantur,vt dum exterius ex parte puniunt, ipsi interius perfectè puniantur. Et sic quod hic dicitur. *Quod continui in sinu meo multarum gentium*, id est,memor esto opprobrij nobis à multis gentibus illati,quod quidem patienter in mente porto.Memorari enim mala dicitur Deus,quando illa punit,obliuiscitur autem,dum illa punire differt.Quomodo autem recordatio vel obliuio cadit

Psal.43.

Sinus mentẽ significat.

Gregorius.

Psal.78.

Commutatio pœnitentiæ.

dit in Deo.vide supra versiculo 349.

1549. Quod exprobrauerunt inimici tui domine,quod exprobrauerunt commutationem Christi tui.

Iniuria Dei nõest tolerãda. Chrysost. Matth.4.

Hic ostendit propositum ratione diuinæ maiestatis iniuriatæ.Quamuis enim proprias iniurias ferre patienter sit virtuosum, iniurias autem Dei sustinere vitiosum est.Vnde Chrysostomus ait super Matth.Ait Christus cum passus fuisset tentationis iniuriam,dicente sibi diabolo.Si filius Dei es,mitte te deorsum,non est turbatus,nec diabolum increpauit. Nunc autem quando diabolum sibi vsurpauit honorem,ex asperatus est & repulit eũ dicens.Vade sathana.vt nos illius discamus exemplo:nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere:Dei aũt iniurias neque vsque ad auditũ sufferre. Quoniã quidem in proprius iniurias esse quempiam patientem laudabile est: iniurias autẽ Dei dissimulare nimis est impium. Modo ad propositum ista captiuatio populi iudeorum cedebat ad iniuriam Dei:qui chaldæi eis impropera bant dicentes quod Deus eorum non potuisset,defendere Christum domini.i.regem iudeorum ne captiuatus in babyloniam fuisset commutatus. Et hoc est quod ait psalmista.Memor esto improperij quod exprobrauerunt inimici tui domine Et quod fuit illud improperium. *Quia exprobrauerunt commutationem Christi tui.*Probro enim probras idẽ est quod redarguere,iniuriari,vituperare.Et componitur cum ex. & fit exprobro, bras.i. valde & multum vituperare, iniuriari & redarguere. Vel hoc intelligitur secundum hebræos de Christo messia.Preuidit enim psalmista quod Christi vita & doctrina contrariaretur multum vitæ scribrũ & sacerdotum, & ipsorum vitia detegeret, quia Christus commutationem vitæ de vitiis ad virtutes verbis & factis ostendebat.Et propter istam commutationem ipse christus & fideles multa opprobria sustinuerũt.Et hoc est quod dicit,quod exprobrauerunt commutationem Christi tui. Vnde in hebræo habetur. quod exprobrauerunt vestigia Christi tui.Et tunc clarior est litera, quia facta & verba Christi quæ sunt eius vestigia fuerunt à sacerdotibus & scribis reprobata. Vel exprobrauerunt cõmutationem Christi,quia preuidebat psalmista quod infideles Christiani abijcerent commutationem Christi. scilicet qualiter Christus commutatus est, quia crucifixus est quia mortuus est.Vel potest intelligi de cõmutatione pœnitentiæ, quam Christus prædicauit vt vita commutaretur per pœnitentiam deuitis ad virtutem.Quod maximè infideles exprobrant, scilicet quod suauia fugamus & legamus aspera, prospera mundi detestemur & sequamur aduersa,vitam contemnamus & mori gaudeamus. Ista est commutatio pœnitentiæ. Magna quippe est commutatio à virtutibus ad vitia,sed maior à vitiis ad virtutes commutari.Deus enim super bonos manum dexteram tenet, & super malos sinistram.Sed dum boni commutantur ad vitia,mali vero ad virtutes per pœnitentiam,Deus consimiliter manus suas super illos commutat.Quod plane fuit figuratum in commutatione mannum Iacob super Ephraim & Manassem. De qua habetur Gene.48.vbi dicitur qđ Ioseph posuit duos filios suos ante Iacob vt eis benèdiceret:scilicet,Ephraim & Manassem,sed posuit Ephraim ad sinistram patris,Manassem vero ad dexteram. Qui Iacob extendens manus, manum dexteram posuit super caput Ephraim minoris, sinistram vero super caput Manasse maioris commutans manus Ephraim enim qui crescens interpretatur, significat illos qui per pœnitentiam commutantur de vitiis ad virtutem,qui dum essent in culpa erant ad sinistram Dei collocati,sed per pœnitentiam commutari dextera Dei manus extenditur super illos qui crescunt in virtutibus.Manasses vero, qui obliuiosus interpretatur,significat illos,qui de statu gratiæ cadunt ad culpam, & Deum, quẽ prius nouerant,obliuiscuntur,& isti de dextera Dei cõmutantur ad sinistram.Et ideo quia carent commutatione pœnitentiæ,carent etiam benedictione dextræ Dei,& ad sinistram ponuntur. de quibus dicitur psalmus.54. Non enim est illis commutatio,& non timuerunt Deum, extendit manum suam in retribuendo. Quod ad propositum exponit glo.dicens.Non enim est istis commutatio scilicet peruersi sensus,sed permanent in peruersitate,& sic moriuntur, quia per pœnitentiã nunc commutantur in melius,quia sensus perditorum incommutabilis est.Et vnde hoc:Quia nõ timuerunt Deum,Hoc enim remedio per pœnitentiam commutatur homo scilicet, quia timet Deum. Et quę pœna istos sequatur,adiungit, dicens Extendit manum suam in retribuendo,scilicet,à simili ferire volentis, qui manus eleuat vt grauius percutiat.Et ideo quia tales per pœnitẽtiam non commutãtur ad bonum, ipsi inde commutantur ad pœnam æternam.Iob. 9. Commuto faciem meam,& dolore torqueor.

Gene.48.

Psalm.54.

Iob.9.

1550 Benedictus dominus in æternum, fiat fiat.

Hic surgit ad gratiarum actionem. Vbi aduertendum quod iusti in omni statu Deo gratias agunt,in aduersis per patientiam, in prosperis per humilitatem propter quod dicunt.Benedicam dominum in omni tempore &c.Sic igitur psal.quia in isto psalmista narrauit prospera iudæorum, & aduersa, in omnibus gratias agens ait. *Benedictus dominus in æternũ*,id est,semper.Sequitur. *Fiat fiat.* id est sic fit quod semper ab omnibus benedicatur.Et nota quod benedicere Deum, est iustè viuere.vide supra versic.378. Et quod benedicimus Deum multipliciter versic.502.Et secundum Hieronymum hic finitur tertius liber psalterij vide supra versic.687.

Psalm.33. Gratiarũ actio.

Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca